1 ff xii, (2) 604 pp (18 )
[frontisp.] CH 1 $\frac{1}{2}$ 4 p

coll complet.

pièce feuille de garde

Rousseurs générales

# LAZARI RIVERII

## CONSILIARII, MEDICI AC PROFESSORIS REGII,

NECNON REGIORUM IN UNIVERSITATE MONSPELIENSI MEDICINÆ PROFESSORUM DECANI.

# OPERA MEDICA UNIVERSA;

*QUIBUS CONTINENTUR,*

I. Institutionum Medicarum Libri quinque.

II. Praxeos Medicæ Libri septemdecim.

III. Observationum Medicarum Centuriæ quatuor.

## QUIBUS ACCEDUNT OBSERVATIONES

VARIÆ AB ALIIS COMMUNICATÆ:

*Itémque OBSERVATIONES infrequentium Morborum. Ac denique ipsissima ARCANA Riverii plenè revelata.*

Omnia non tantùm ab ipsomet Authore ultimò revisa, emaculata, locupletata; sed etiam à JOANNE DANIELE HORSTIO adornata, necnon à JOH. JACOBO DOEBELIO recensita: Nunc verò singula peculiaribus suis Indicibus Illustrata.

*EDITIO NOVISSIMA; CUI PRÆTER JACOBI GRANDII IN RIVERII Opera Præfationem; Joann. Dan. HORSTII, ad Joh. Otton. filium, Admonitionem super eorum lectione; & Anonymi Animadversiones in Præcognita in universam Medicinam; priùs ultimò adjectas: Jam superadditus est, Præclariss. FERD. CAROLI WEINHARDI, MEDICUS OFFICIOSUS; cujus utilitas, compendiò, in Præfatiunculâ, ipsi, propriò locô præmissâ, enarrabitur.*


LUGDUNI,
SUMPTIBUS PETRI BRUYSET.

M. DCCXXXVIII.

# *APPROBATIO CENSORIS REGII.*

Ego infrà scriptus Nicolaus Andry, Doctor Medicus Parisiensis, Medicinæ Lector ac Professor Regius, antiquus Facultatis Medicæ Parisiensis Decanus; speciali delegatione Illustrissimi Galliarum CANCELLARII, hunc librum legi, cui titulus : *Lazari Riverii Opera Medica Omnia, quibus continentur*, 1°. *Institutionum Medicarum Libri quinque*, 2°. *Praxeos Medicæ Libri septemdecim*, 3°. *Observationum Medicarum Centuriæ quatuor, quibus accedunt Observationes variæ ab aliis communicatæ : Itemque Observationum infrequentium Morborum, ac denique ipsissima Arcana Riverii plene revelata, postremò tandem, Ferd. Caroli Weinhart Medicus Officiosus, Editio nova.* Cujus Libri paginas omnes chirographo meo obsignavi, nihilque in eo deprehendi à saniori Medicina alienum. Datum Parisiis die secunda Julii anni 1737.

ANDRY.

# *PRIVILEGE GENERAL.*

LOUIS, PAR LA GRACE DE DIEU, ROY DE FRANCE ET DE NAVARRE, à nos Amez & Feaux Conseillers, les Gens tenans nos Cours de Parlement, Maîtres des Requêtes ordinaires de nôtre Hôtel, grand Conseil, Prevôt de Paris, Baillifs, Sénéchaux, leurs Lieutenans Civils, & autres nos Justiciers qu'il apartiendra, SALUT. Nôtre bien Amé PIERRE BRUYSET, Libraire à Lyon, Nous ayant fait remontrer qu'il souhaiteroit faire imprimer & donner au Public : PETRI BARBOSÆ *Tractatus de Legatis & de Substitutionibus*; ALFONSI GUZMAN *Tractatus de Evictionibus*; ÆGIDII CASTEJON *Alphabetum Juridicum, Theoricum, Civile, Canonicum, practicum*; LAZARI RIVERII *Opera Medica*; s'il Nous plaisoit lui accorder nos Lettres de Privilege sur ce necessaires; offrant pour cet effet de les faire imprimer en bon Papier & beaux Caracteres, suivant la feüille imprimée & attachée pour modéle sous le contrescel des Presentes. A CES CAUSES, voulant traiter favorablement ledit Exposant; Nous lui avons permis & permettons par ces Presentes de faire imprimer lesdits Livres ci-dessus specifiés, en un ou plusieurs Volumes, conjointement ou separément, & autant de fois que bon lui semblera, & de les vendre, faire vendre, & debiter par tout nôtre Royaume pendant le tems de *neuf Années* consecutives, à compter du jour de la date desdites Presentes. Faisons défenses à toutes personnes de quelque qualité & condition qu'elles soient, d'en introduire d'impression étrangere dans aucun lieu de nôtre obéïssance, comme aussi à tous Libraires, Imprimeurs, & autres, d'imprimer, faire imprimer, vendre, faire vendre, débiter ni contrefaire lesdits Livres ci-dessus exposés, en tout ni en partie, ni d'en faire aucuns extraits sous quelque prétexte que ce soit, d'augmentation, correction, changement de titre ou autrement, sans la permission expresse & par écrit dudit Exposant, ou de ceux qui auront droit de lui, à peine de confiscation des Exemplaires contrefaits, de trois mille livres d'amande contre chacun des Contrevenans, dont un tiers à Nous, un tiers à l'Hôtel-Dieu de Paris, & l'autre tiers audit Exposant, & de tous dépens, dommages & interêts; A la charge que les Presentes seront enregistrées tout au long sur le Regître de la Communauté des Libraires & Imprimeurs de Paris, dans trois mois de la date d'icelles, que l'impression de ces Livres sera faite dans nôtre Royaume & non ailleurs, & que l'Impétrant se conformera en tout aux Réglemens de la Librairie, & notamment à celui du 10. Avril 1725. & qu'avant que de les exposer en vente, les manuscrits ou imprimez qui auront servi de copie à l'impression desdits Livres, seront remis dans le même état où les Approbations y auront été données, ès mains de nôtre très-cher & feal Chevalier le Sieur DAGUESSEAU, Chancelier de France, Commandeur de nos Ordres; & qu'il en sera ensuite remis deux exemplaires de chacun dans nôtre Bibliothéque publique, un dans celle de nôtre Château du Louvre, & un dans celle de nôtre dit très-cher & feal Chevalier le Sieur DAGUESSEAU, Chancelier de France, Commandeur de nos Ordres, le tout à peine de nullité des Presentes. Du contenu desquelles vous mandons & enjoignons de faire joüir l'Exposant ou ses ayans cause,

Tandem Europâ exuente barbariem, floruêre multi, præſertim Truſianus,& Petrus Aponenſis, ille pluſquam Commentatoris, hic Conciliatoris cognomento notiſſimus. Sed Arnaldus Villanoyanus, ingeniô, & ſcriptis, & experientiâ medendi, nulli Medicorum ſecundus eſt. Doctè quoque ſcripſerunt præ aliis Conſtantinus Aphricanus, Jo. Arculanus, Savonarola, Gordonius, Valeſcus de Taranta, Campegius, Carpenſis, quibus eruditiores Marſilius Ficinus, Linacrus, Leonicenus, Manardus, Ruellius, Montanus, Landus, Vidius, Trincavellius cultiorem Scholis Medicinam invexerunt.

Sed Joannes Fernelius, Gallus, ingeniô, eloquentiâ, felicitate, & ſermonis elegantiâ, omnes à Galenô illuſtrem in medendi ſcientiâ famam conſecutos, ſuperavit. Ipſe interfuit gloriæ ſuæ, &, quod nemini mortalium contigit unquam, vivens vidit in Academiis Galliæ opera ſua publicè prælegi, atque explicari.

Enim verò Fernelii ſeculum, ſi quod aliud, magnorum Medicorum feraciſſimum fuit, quos enim, ut quamplurimos taceam, proferent alia ſecula Veſalio, Fallopio, Valleſio, Ingraſſiæ, Mercuriali, Capi-Vaccio, Argenterio, Rondeletio, Jouberto, Lemnio, Junio, Dodonæo, Fabricio ab Aquapendente, Guilandino, Hollerio, Andernaco, Maſſariæ, Saxoniæ, comparandos.

Quid de noſtro ſeculo dicam, in quo clara fulſerunt, adhucque fulgent Capita Medicorum, qui pari cum veteribus paſſû conſecuti ſunt immortalitatem, nempe Willis, Boylæus, Zwelferus, Charleton, Van der Linden, Blaſius, Moebius, & alii doctiſſimi Profeſſores, quos futura nominabit ætas.

Veruntamen eorum, qui Praxim docendo, & medendo juvêre Philiatros, optimè de humano genere meritus eſt LAZARUS RIVERIUS Medicus Monſpelienſis, & FRANCISCUS DE LE BOE SYLVIUS Batavus; ſi tamen hic, ut ille, incœptam, favente Apolline, Praxim abſolviſſet.

Quippe poſt Hippocratem, qui obſcuritate, & brevitate ſermonis, oraculi inſtar, non omnibus, ſed ſolis Naturæ Myſtis Artem aperuiſſe videtur, Medicina omnis in varias ſectas, & factiones diviſa eſt, pro ingeniô, & libidine Profeſſorum; Hinc magnô ægrotantium malò orta illa nomina, & turbæ Jatralepticorum, Empiricorum, Herophileorum, Aſclepiadeorum, Theſſaleorum, Galeniſtarum, Rationalium, Methodicorum, Dogmaticorum, Chymicorum: & tot immania diſſidia, & contrariæ medendi rationes; aliis fame & ſiti, imperioſâque inediâ, aliis cibô, & largiore potû, aliis ſudoribus, aliis purgantibus medicamentis, aliis copioſâ, & crebrâ miſſione ſanguinis, aliis ad ſyderum obſervationem collectis herbis, aliis per vomitoria, aliis per quæ non alia remedia, ſubtiliori, & penitiori ratione à metallis, & mineralibus elicita, confeſsâ audaciâ morbos omnes aggredientibus? Unde juſta querela Plinii, nullam Artium Medicinâ inconſtantiorem fuiſſe, cùm ſit fructuoſior nulla. Sanè ſupra Avorum noſtrorum memoriam Theophraſtus Paracelſus, ut olim Theſſalus, cuncta Medicorum placita delevit, & rabie quadam in omnes Artis ſcriptores debacchatus eſt, celebri famâ ob ſanatos feliciter ægrotos arcanô remediô à Chimiâ petito. Ejus dogmata ſecutus Helmontius cautiori ingeniô alia principia rimatus, novum condidit Medicinæ progreſſum, ſcriptaque edidit profutura mortalibus.

Illud in primis ſciendum eſt, quòd ante Harvæum quotuſquiſque Artem exercuit, ſi Hippocratem, & Hærophilum excipias, circulationem ſanguinis per totum corpus ignoravit. Ignoravit etiam maxima pars Authorum principia Chymica, & efficaciſſima pharmaca, quæ ea Arte parantur maximô ſalutis hominum compendiô. Inſuper per inſcitiam putaverunt cum Galeno maſſam ſanguinis ex quatuor humoribus componi, vitalibus & nutriciis ſuccis excrementorum nomina tribuentes. Denique eos latuerunt Chyli viæ per meſenterium, ductuſque Thoracicos, vaſa lymphatica, ſuccus pancreaticus, ejuſque cum bile mixtio, uſus, moduſque nutritionis.

Propterea cùm in tantâ Scriptorum varietate, & confuſione hæreant ingenia ſtudentium, ac deterreantur longitudine Artis, & immenſitate voluminum, varia, & contraria inter ſe dogmata complectentium, viam certam, ac regiam hoc volumine præſtatum ivit RIVERIUS, quâ vera Medicinæ ſcientia, ex veterum, & recentium Profeſſorum placitis comparari poſſit.

Praxim medicam facturis, non inutilem rudiori ſeculo navarunt operam inſigniores Valeſcus, Gordonius, Savonarola, Gariopontus. At Ædepol, quàm craſsâ Minervâ? quàm jejunâ ſcriptione? Utilius & doctius rem perfecerunt Weckerus, Mercurialis, Platerus, Bruelos, Beverovicius, Zacutus, Horſtius, Blaſius, M. A. Severinus, Maſſaria, Saxonia, & Centonariorum Coryphæus, Sennertus. Verùm Hollerii, & Cæſalpini Practicæ, frequentiùs cæteris elegantiorum Medicorum manus triverunt; Donec RIVERII opus abſolutiſſimum, ſtudentium neceſſitatem, & vota docentium intercepit. Hujus commentariorum lectioni, ſi ſtudentes conjunxerint ANTONII MENIOTII Pathologicas diſſertationes doctiſſimas quidem, & eruditiſſimas; GUALTERI CHARLETON exercitationes Phyſico-Anatomicas totius Oeconomiæ Animalis Syſtema complectentes, nec non quæ de Urinis, & Pulſibus clarâ & hactenùs deſideratâ methodô nuper edidit LAURENTIUS BELLINUS, abſolutiſſimam Medicæ praxeos Ideam comparabunt, eamque ſtabiliùs ornabunt; ſi MARCELLI MALPIGHII Anatomicorum oculatiſſimi, & FRANCISDI REDI naturalium experimentorum conſultiſſimi, ſcripta perlegerint. Neque hoc loco ſilendum eſt practicas Rhapſodias concinniùs in ordinem non pœnitendô labore digeſſiſſe THEOPHILUM BONETUM, PAULUM DE SORBAIT, & THOMAM BURNET Viros experientiſſimos, ac veteris & novæ Medicinæ ornamenta.

Et quoniam Scholaſticorum morbus, quibus garrulitate diſputandi inſtructis, mos eſt Artibus, & Scientiis, inutiles ſubtilitates prætendere, corripuit etiam Medicos, arcanis Naturæ relictis, Logicas, & Metaphyſicas tricas ſectantes, in eorum gratiam ſobriè quædam attingit Author in præcognitis ad univerſam Medicinam.

Mirum, & indignum protinùs ſubit, tam multa multos diſputare, ut quærant Medicina ſit ne Ars, an verò Scientia? ceu magni eſſet momenti iſta indagatio, & ab eâ Medici laus, & perfectio dependeret! ceu idem non ſit, ac urente domo, locô aquam flammis injiciendi, contentioſè perquirere, an Ignis ex Atomis Democriti, an verò ex forma ſubſtantiali Ariſtotelis componatur. Mavult Author Scientias propiùs, quàm Artes, Nobiliſſimam Artium collocare. Hæc tamen leviora ſunt, quàm ut iis diſtineri velit diutiùs Medicinæ ſtudioſos. Libri Praxeos, Libri Obſervationum ſunt qui requirunt ſtudentis diligentiam, & ingenium: ii ſunt qui nocturnâ, ſunt qui diurnâ manû verſandi ſunt: In illis qualis fuerit medicus, quantum cæteris præſtiterit RIVERIUS, Philiatri, qui legerint & didicerint, nullo opinionum præjudicio occupati judicabunt.

# FILIO JOH. OTTONI

## In Academia Gieſſenſi ſtudiis operam locanti

# JOH. DANIEL HORSTIUS

## S. P.

CUM non ita pridem Tibi commendarem RIVERIUM, & hujus rei gratiâ illum partim interpolarem, atque aliquot novis notatû dignis, variiſque Pharmacis, RIVERIO olim uſualibus, augerem, opportunè accidit, ut Bibliopola ZUBRODIUS novam editionem RIVERII meditaretur, atque à me peteret exemplar LUGDUNENSE, in tuum uſum, ut dixi, horis ſucciſivis pro tenuitate meâ, meorumque laborum ratione, ex parte politum: Nolui autem deeſſe illius precibus, quòd hôc pactô non tantùm tuis, ſed, & aliorum ſtudiis aliqualem opellam ferre valerem. Commiſi itaque ZUBRODIO huic RIVERIUM in tuum commodum adornatum, eundemque jam typis exſcriptum, & recuſum, tibi etiam atque etiam commendo, ut diligenter illum volvas, & evolvas. Ipſe enim RIVERIUS Autor doctus, expertus, candidus, & perſpicuus, quem feliciter ſequi poſſis, & cum tempore imitari, modò quoad doſin PURGANTIUM, maximè SCAMMONIATORUM, his in oris, RIVERIO in Prax. & Obſ. aliquando largiori, parcior ſis, nec ultra pondus in ipſius RIVERII Inſtitutionibus deſignatum, aſcendas. Evolve itaque hoc volumen penitiùs, non perfunctoriè, AVIQUE Tui, & JOELIS ſcripta, laboreſque VESLINGII, & BARTOLINI, p. t. huic adjunge, ut legas aliquando majorum tuorum veſtigia. FRATER Tuus, Tuuſque Patruus GREGORIUS invitant Te ad Anatomica. Avus Tuus GREGORIUS ad Praxin. Hujus Patruus JACOBUS cum Filio HENRICO ADOLPHO, ſenexque GISBERTUS lucernam præbent pedibus tuis, modò ores, & labores. Labores inquam, & diligenter ſtudiis lites, DEO confiſus, cujus protectioni Te commendo.

FRANCOFURTI Kal. Auguſt. 1668.

# LECTORI BENEVOLO, ET MEDICINÆ STUDIOSO,

## Anonymus. S.

PRÆFARI necessum est mihi, & veluti colloqui cum Lectore, ut præmonitus, nisi probare velit, æquiori saltem animò in Animadversiones hasce meas animadvertat, & rectò judiciò æstimet supplementa. Moneo itaque me Tyronibus, Alumnisque meis hæc qualiacunque scripsisse, ut cùm, quorum gratiâ scripserim, intellexerit, intelligat quoque causam, quâ ejusmodi scribendi rationem inierim. Hi enim, quibus est indoles, & ingenium ad bonas artes, & medicam præsertim effictum, illudque præterea excolunt studiò, & sese exercentes medendo, cùm hoc opus Riverii, quod tanquam probatum omnibus diurnâ, nocturnâque manu pervolvunt, novis typis excuderetur, coegerunt me multis precibus, ut vellem pro eô, quô sum in eorum studia propensus ardore, quæ se se in eôdem authore desiderare, sufficerem, falsò verò dicta, si quæ sint, detergerem, & emendarem: & quæ tandem obscura viderentur, exponerem. Hæc quidem sunt bonò animò, & sine ambitione quæsita: at quod ad me attinet, imparia valdè homini occupatissimo. Accedit præterea esse nimiæ fiduciæ, & libertatis, in aliena scripta manum immittere, & receptum ab omnibus, gravemque authorem ad examen revocare. Longè tamen mei nominis curam, ac dignitatem posthabeo profectui discipulorum, eorumque multitudine, & consuetudine me defendo, quibus licuit semper, nec injuriâ, aliorum opera examinare. Cùm enim nemo tanti sit, ut simul valeat invenire, & perficere; nec ita ad amussim singula scribere, in re potissimùm medicâ, in abditò positâ, & tot, tantisque difficultatibus implicata, quin aliquis, vel insciò Authore, irrepat interdum error, jure licet, ne latiùs serpat, & teneris adhuc discentium animis inhærescat, expungere, & unius authoris offensæ (quæ tamen nulla esse potest) præferre posterorum utilitatem. Hoc nobili studiò, & inter cætera perquàm utili usi sunt hactenùs omnes, & cæteri deinceps utentur, ex quô magnum provenit scientiis, & artibus incrementum. Nisi Hippocrates Antiquorum scripta acri judiciò recensuisset, nisi item addidisset plurima; nisi Galenus, & alii Hippocratem elimâssent; nisi denique cæteri succedentium temporum, & inprimis neoterici Galenum ipsum, & quæ ante se repererunt edita, severiori limæ subjecerint, quot nobis adhuc imponerentur falsa, & immania, quot careremus bonis, nisi rejectis antecedentium erroribus, plurima, & longè potiora substituerent? Propterea dolanda sunt meritò rudia Antiquitatis inventa, & quemadmodum sculpentes efficiunt, quà detrahendo, quà addendo in bonam justi operis speciem reformanda; Ita ergo ab aliorum censura tutus utor stylô consuetô, & eâ quam suòmet exemplo docuit Hippocrates 1. de diætæ moderatione. Non enim ego, ut nec ille, quæ non rectè dicta sunt, & cognita redarguere institui, sed qualia esse debeant ostendere. Ideò in Præcognitis multùm immoratus sum, & fusiùs plura, quæ Alumni desiderabant, adjeci. Et si enim quæ de naturâ medicinæ dicuntur, provectioribus fortè videantur levia; ad instituendos tamen maximè pertinent, qui artem suam debent nosse priùs, quàm eam familiariter tractantes exerceant, rectèque instituti operis ratio postulat, ut ea, quæ de re, quam agimus, dicenda sunt, quàm optimè etiam dicamus. Laxiori autem, molliorique oratione conscripsi, quia delicatulis, necdùm validis coquendo solidiorem, cibus ideò offerendus benè tritus, & fermentatus. Post hæc autem in cæteros institutionum libros paulò altiùs inquisivi: cùm ut Alumni, qui pluribus medicorum hactenùs hærent, errores agnoscerent: tum etiam ut mentem ad sublimiores contemplationes paulatim assuescant attollere, eorum quodammodo ingenia acrioribus stimulis urgeo, præbendo materiam contemplandi. Eò verò potissimùm consiliò nonnullas sententias fortiùs exagitavi, non quòd tantummodò videantur falsæ, sed quia adeò situm contraxerint, ut nulla ampliùs supersit detergendi spes: & quod maximè dolendum, incuriâ, & negligentiâ Professorum discentibus affiguntur. Velim denique, ut Lector intelligat, quare aliquot duntaxat institutionum capita, eaque veluti punctim attigerim, cùm antea circa Præcognita latiùs evagatus sim: nimirùm delectum habui graviorum, in quibus ingenium sese potest exercere cum laude: stupiditatem verò professorum ostendi, & medelam simul adhibui, quâ se se excitent à lethargô, si velint deinceps ultra corticem sapere: atque adeò Animadversiones, non justum opus, quod aliàs polliceor me editurum esse, confeci. Lector ergo non nescius consilii mei hæc qualiacunque modò liberè judicet, dum ego post tabulam positus judicia, utcunque fuerint, libens excipiam: interim ut ex bonis me doctum, ita ex malis nequicquam offensum iri, professus.





# ANIMADVERSIONES IN PRÆCOGNITA IN UNIVERSAM MEDICINAM.

LAPSUS videtur author in constituendo juxtà & probando genere medicinæ. Dicit enim, medicinam esse scientiam, & multis probat: deindè, ne videatur nimius suæ opinionis assertor, concludit. *Attamen, ne nimis rigidè sententiam nostram tueri videamur, dicimus medicinam scientiam appellari latiori paululùm significatione, quæ proponitur ab Arist. 1. Metaph. cap. 2. prout scientias speculativas, & factivas cõprehẽdit.* Tùm hîc ego, ergo fallitur; quia si medicina latiori significatione est scientia, propriè est ars: atque adeò primùm ars dicenda est; deinde verò analogicè scientia, quemadmodum docet Arist. locô citatô. Ibi enim nonnullas artium activarum quodammodò scientias appellat, quia instar scientiarum operis faciendi causam, rationemque cognoscunt; ideòque architectonicæ sunt, quæ docendo præsidentiis, qui, ut inquit idem, *nescientes manibus operantur*, quales sunt vulgò manuales appellati, & merè empirici.

Lapsus est etiam in probando, dum inquit. *At verò cum sua habeat principia, aximata, & demonstrationes ex naturæ demonstratione petitas: imò nonnullas ipsius physicæ demonstrationibus certiores, ut potè à sensuum fide deductas: cùm unicum habeat subjectum reale, per se existens, ac præstantissimum: nempè corpus humanum illiusque proprietates doceat, inter scientiarum numerum videtur potiùs referenda.* Lapsus inquàm est, quia nondùm certò constant hujusmodi principia, & axiomata medicinæ. Etenim si talia forent, non esset ars in tot sectas diducta, nec tot difficultatibus obnoxia, & si aliqua axiomata fortè videntur inculpata, & certa: ea tamen practica sunt, & artificem ad opus ducentia: cujusmodi circumferuntur illa, *contraria contrariis curantur, morbos quos repletio facit curat evacuatio, & è contra.* Quibus etiam vel artes mechanicæ minimè carent. Sed esto talia sint, qualia Riverius admittit: non ideò tamen medicina ab iis obtinet nomen scientiæ; à fine enim, ut docet idem Arist. artes, & scientiæ constituuntur; quippe scientiæ finis est veritas, seu mera subjectæ materiæ contemplatio: artium verò est opus. Medicina ergò, quantumcunque suorum principiorum, & axiomatum certa foret, nihilominùs, ars dicenda est, quia non in contemplatione, sed in efficiendo opere tandem versatur, & quiescit.

Hinc, quod de demonstrationibus addit, nec omninò constat, & si constaret; adhuc tamen minimè probat: vel enim demonstrationes universales sunt, vel particulariter concludunt: si universales, omninò physicæ habentur, & ideò nec certiores physicis: si particulares, quales medicinæ conveniunt, (omnis enim ars, quæ ratiocinio de agendo deliberat, utitur majori propositione universali, & minori particulari, undè particulariter concludit) minor hujusmodi demonstrationum semper de errore periclitatur, quia singulare tantummodo cognoscitur experientia: propterea non est omninò libera à suspicione falsitatis: tales potissimum sunt demonstrationes, quibus vel quantitatem remedii, vel tempus adhibendi concludimus: quæ duo in arte quàm difficillima cognitû sint; & ferè incomprehensa, nemo non novit, ut jure dicat Hipp. 1. Aph. 1. *experimentum fallax, & judicium esse difficile.* Hæc ergò cùm ità sint, quis audeat unquam asserere ejusmodi demonstrationes medicinam ad scientiæ fastigium evehere? tantò magis, quòd ad operationem, non ad contemplationem factæ sunt.

Nec minùs improbabilis est altera, quam subjicit, ratio, inquiens. *Cui opinioni nos magis assentimur; artes enim ex frequenti tantùm operatione comparantur, & totæ in operantione versantur; at medicinæ habitus comparatur ex frequenti librorum inspectione, & doctorum institutione, quemadmodum veræ scientiæ.* Falsum est enim, medicinam hac ratione fuisse acquisitam, & nunc etiam acquiri; ea enim fit, quemadmodum cæteræ artes, experientiâ: experientia verò cum in singularibus occupetur, in exercitatione tota est: ideò qui ex libris evadunt medici, nec singularia norunt, nec hilum queunt agere. Hinc docto medico in agendo longè præstat expertus, & Celsus appositè dicit, *nec agricolam quidem, aut gubernatorem disputatione, sed usu fieri*, & de medicina speciatim scribens ait, *sapientiæ studiosos maximos medicos esse si ratiocinatio hos faceret: nunc illis verba superesse deesse medendi scientiam.* Et infrà clariùs, *ne inter initia quidem ab istis quæstionibus deductam esse medicinam, sed ab experimentis.* Hac de re plura dicta sunt ab Hipp. & Gal. & dicentur etiam à posteris, dicentque præterea ii, quicunque medici futuri sunt. Quòd si medicina ideò scientia est, quià ex libris, & doctore potest addisci; eôdem prorsùs modô quæcunque artes scientiæ forent; quia & tradi possunt à docente, & qui valet ingeniô, per se potest ex aliorum scriptis addiscere. Idcircò hæc ratio inanis est, futilis, & nihili omninò facienda. Quæcumque enim, vel scripta sunt, vel à magistris traduntur, ortum habent ab experientiâ, & in eam pariter resolvuntur, ut inferiùs ostendam ex Hipp. *lib. præceptionum, & de arte veteri, & de diæta.* ubi inquit, *magis credere oportet oculis, quam opinioni*, & tandem *lib. de elegantia.*

Item falsum est, corpus humanum esse subjectum, cujus passiones, & proprietates considerat: hæc enim consideratio universim accepta physica est, non medica: deinde medicina est magis contracta, & medicus non quascunque causas, & passiones corporis humani cognoscit, sed tot, & tales, à quibus scilicet vel sanum est, vel ægrum, quod in supplementis ex Hipp. luculenter exponam.

Hinc patet non corpus humanum, sed hominem esse medicinæ subjectum; præterea enim animi passiones medicus contemplatur, amorem, iram, timorem, & cætera hujusmodi, quæ influunt in corpus, illudque vi sua à naturali statu sæpè dejiciunt. Cùm ergò ejusmodi passiones non solius corporis, nec animi, sed conjuncti, ut inquit Arist. communes sint, non cor-

pus humanum, sed homo jure medicinæ subjectus est, hinc medici in potentiarum animalium, quatenus ad rem suam facit, cognitione versantur.

Nec minùs abest à verò, quòd postremò dicit his verbis. *Finis denique, ad quem dirigitur ab illius doctrina, & tractationis modo distinguitur, & ut certè adnotavit Alexander Aphrodisæus. Medicina enim dupliciter considerari potest, vel primariò, quatenus docetur ex certis firmis, & indubitatis principiis &c.* Abest inquam à verô, quia Aphrodisæus eò loci annotat discrimen inter facultates conjecturales, & eas, quas ipse definitas appellat; quippè indefinitis idem est finis, & opus: in conjecturalibus verò opus à fine distinguitur, & ostendit exemplo Rethoricæ; opus enim rhetoris quod dicitur etiam officium, est aptè dicere ad persuadendum: finis verò est persuasio; at quia non semper Rethor aptè dicendo persuadet; ideò hæc duo ab invicem distinguuntur. Idem accidit medicinæ. Opus, sive officium medici est omnia facere appositè ad sanandum; at quia medicus etiam benè medendo aliquando minimè sanat; *rectè enim*, inquit Aristotel. *curamus etiam insanabiles*, ideò aliud est officium medici, aliud finis. Hinc tamen non deducit Aphrodisæus, medicinam esse scientiam, si consideretur primariò, quemadmodum Riverius affirmat, eô enim pactô factiva est; neque secundariò, ut idem falsò putat ad hujus hominum revocatur; sed ex naturâ suâ humanæ sanitatis causa comparata est, & inventa, ut egregiè Hippoc. notat lib. de veteri medicina, inquiens. *Porro huic invento quodnam justius, magisque aptum nomen quis imposuerit* (loquitur de humanæ dietæ, & victus institutione) *quam medecinæ? quandoquidem gratia sanitatis humanæ, nutricatusque ac salutis inventum est.* Imò ex eôdem authore hactenus dicta confirmantur: ille enim oblitus sui, suæque sententiæ, asserit, *sanitatem esse finem medicinæ, ad quam omnia medici opera diriguntur, quave adepta medicus conquiescit*: ergò si sanitas est ejusmodi, medicina primariò, non secundariò ad usum hominum comparatur; siquidem omnia opera hùc dirigit, factiva est, non activa, ac contemplativa; atque adeò tandem est ars, non scientia; sed de his in supplementis.

## SUPPLEMENTA.

Ex dictis constat, medicinam non esse scientiam, modò paucis, esse artem, ostendo. Facilè autem demonstratur, si recolantur ea, quæ docet Aristot. 3. ethic. ubi discrimen, quod artem, & scientiam intercedit, optimè tradit. Differunt ergò ars, & scientia fine, materiâ, modô, & agendi principiô. Materiâ differunt, quia scientia circa universalia, & necessaria versatur: ars verò circa singularia & contingentia. Fine, quoniam ars efficiendo aliquid, quærit bonum extra se, & in externô: subjectô: scientia verò contindit ad bonum ejus, qui sciens est, sive ad perfectionem intellectus scientis; ideòque sibi tanquam finem proponit contemplationem, & veritatem: è contra ars effectionem, & opus: ac tandem ars non est in eô, quod efficitur, sed in efficiente. Hinc patet, quod superiùs probandum suscepi, medicinam, scilicet esse artem, quæ versatur circa materiam contingentem, & singularem; non enim sanat hominem, sed Socratem, & Calliam, contenditque ad bonum ejus., quem sanat: est in medico curante, dum utitur regulis, & instrumentis, ut opus rectè fiat, iisque malè usa aliquandò non rectè facit: at ubi alia rectè, alia non rectè fiunt, ut inquit Hip. lib. de arte, ibi ars est: quo circa antiquiores omnes Arist. & Galen. medicinam artem semper appellant. Et hæc satis dicta sint tanquam de re notâ, & ab omnibus ferè receptâ.

Cùm superiùs in animadversionibus judicaverim ex Arist. 1. Topic. artes bifariam dici, scilicet, alias esse definitas, alias verò appellari facultates; præstat hîc intelligere, cujus generis sit medicina. Artes definitæ dicuntur, quarum ita sunt certa, ac determinata media, ut, iis positis, sequatur opus, quod propterea idem est etiam finis: nec pendet à fortunâ, & à casû, v. g. Architecturæ ita certæ sunt regulæ, ita media determinata, ut, iis positis, domus fiat semper, & eodem modo; ideòque non distinguitur opus à fine, sed eadem domus opus est, & finis architecti. Facultates verò duobus etiam modis dicuntur: vel enim facultas ejusmodi est, quia contraria possit, & faciat: v. gr. orator potest defendere Milonem, & accusare: medicus sanare, & occidere: vel dicitur etiam facultas, quia cùm conjecturalis sit, nec in aliquô determinatô posita, opus habet consiliô & ratione, ut de agendi modo de instrumentis & tempore ratiocinando decernat. Propterea, quemadmodum in artibus definitis, quia media certa sunt, non distinguitur opus à fine: è contra in hujusmodi artium genere, quia peractis omnibus, quæ ex artis institutò facienda erant finis tamen non consequitur aliquando: aliud est opus artificis, aliud finis. Medicina igitur non dicitur facultas primô modô, quia scilicet contraria possit, & faciat, sicuti dialecticus & orator; sed altero, quia utitur consiliô, & ratione pervestigandi causas, & media & tempus, & modum utendi, &c. ut peregregiè notat Aphrodisæus con. 1. Topic. cujus ideò verba refert hùc adducere; at ia loquentem audire. *His duabus artibus* (scilicet dialecticæ, & oratoriæ) *commune est simili modô potentiis suis uti ad utraque contrariorum. At qui in scientis versantur, licet habeant contrariorum cognitionem, tamen scopus, quem illa scientia sibi proposuerunt, est ut alteram partem contrariorum quæ melior est, definitè consequantur: medicus, ut sanet aliptes, ut firmam corporis constitutionem tueatur, & cæteri alterum contrariorum, quod melius est propositum habent, in quo se exerceant. Nam cognitio contrariorum, quam assequuntur, non est apud eas principalis, sed ex cognitione unius sequitur alterius cognitio; quemadmodum ex scientia eorum, quæ sanitatem inducunt sequitur etiam cognitio eorum, quæ morbos gignunt.* Quibus ostendit Aphrodisæus, medicinam non esse facultatem priori modô superiùs propositô. Pergit deinde ostendere, quo pacto medicina facultas dicenda sit: nimirum quia, cùm sit conjecturalis, *non est in aliquô determinatô, sed opus habet propriâ intelligentiâ ad coaptanda accidentia, & ordinanda ea, quæ fiunt, ut ita ordinata utilia sint*: quare cùm medicina talis facultas sit, indicat quale etiam sit ejus opus inquiens: *ideò medici opus est, omnia facere, quæ ad corpus pertinent, non sanare. Quod si hoc ad medicam spectaret, certè, & non medicus erit medicus, & medicus non erit medicus, quia & illi qui, medici non sunt, plerumque ægrotos sanant, cùm aliquid salutare adhibent: & medici plerumque non sanant, quod faciunt, quandò malum majus est, quàm auxilium medicum*; id est qui non medici sunt, & sanant, faciunt opus medicum non medicè, seu non ex habitû medicinæ, quo carent, sed casu, vel aliorum consiliô, &c. qui autem medici sunt, faciunt opus medicum medicè, ex arte nimirùm, non fortuitô, vel alienâ ope; quæ duo valde differunt, & medicum à non medico apprimè distinguunt; quemadmodum dicebat Arist. 3. eth. de justis, *quod aliud est facere opus justum justè, aliud opus justum non justè.*

Cæterum, ne videatur hoc discrimen nullius esse usus, & allatum frustrà, ac ut explicentur uberius, quæ antea indicata sunt, addo etiam, quæ hâc de re scribit Aphrodisæus, nimirum ex his sequi, *in hujusmodi artibus non fieri judicium ab advenientibus finibus, ut fit in arte domus ædificandæ, aut telæ texendæ, & in aliis artibus factivis, in quibus per quasdam vias definitas, & ordinatas proceditur, & actio fit in omnibus pari modô, & eorum opus non potest fieri à fortunâ. In his autem finis est, propositum opus sequi ex iis, quæ ejus causâ facta sunt. Quocircà cùm benè, & artificiosè fiant, quæ ante ipsa sunt opus ipsam declarant. In*





*artibus autem conjecturalibus non omnino cum iis, quæ arte fiunt, conveniunt ea, quorum causâ illa fiunt. Causa est, quia in his aliqua fiunt à fortunâ, & non sunt determinata ea, ex quibus fiunt illa, quæ sunt eis subjecta. Quamobrem id, quod fit ab iis artibus, non est illarum artium finis, ut fit in iis, in quibus, cùm sint aliquæ definitæ, aliquid efficitur, & sine illis, nihil fieret; at in his opus est finis & signum, omnia ex arte esse facta; neque enim aliter esset factum. In conjecturalibus verò opus non est finis; quia non semper sequitur finis ex iis, quæ gratiâ ejus fiunt*: ideò Aphrodisæus rectè distinguit finem ab officio medici, inquiens, *medici officium est ut omnia agat, quæ possit, quo ægroti corpus sanet; finis verò sanatio, cujus gratiâ illa facit, eò quòd indiget aliis quibusdam præter ea, quæ facta sunt, ut secundùm medicinam sit. In definitis enim simili modô se habet, finis in ipsis, ut facere secundùm artem: in conjecturalibus non est finis in artifice, ut neque beari in probis hominibus, si non solùm bonum, & honestum sit.* Sic in medicô non est sanare, & ideò curare secundùm artem, & sanare distincta sunt.

Dispiciamus modò, quanti sit hæc nosse, quantùm referat medicum, quantum ægros. Medicum quidem, quia antea monitus, officium à fine esse distinctum, nec idem esse mederi, & sanare, polliceatur, tantummodo suum se præstiturum officium quàm diligenter, non sanitatem, quæ in eo non est, & ab aliis etiam extrinsecùs pendet, refert etiam ægrum, quia operam medici, quæ ab eô solùm est, non sanitatem debet exigere, nec propterea artem, & artificem calumniari, quoties eventus improsperè cadit, dummodò non defuerit officio suo.

Non videtur abs re hîc ampliùs examinare sententiam quorundam magni nominis medicorum, dicentium, medicinam, vel esse prudentiam, vel non sine prudentiâ. Legi jamdiù apud Hofmannum dictum à Scherbio: audivi etiam Patavii ex primô suggestû professorem theoricæ medicinæ affirmantem, medicinam esse prudentiam: ac denique ea est omnium vox, medico opus esse prudentiâ: idcircò accurratè discutiendum est, an simpliciter, vel quadantenus ejusmodi sententia recipienda sit, hinc enim nonnulla ab Hipp. præclarè dicta intellegimus: aliaque medicinæ tribuimus, quæ integrè, & luculenter ejusdem naturam omninò circumscribunt.

Ut igitur, quæ proposita sunt, facilè absolvam, adnoto prudentiam bifariam accipi, nimirum simpliciter, & secundum quid. Prudentia simpliter est unus ex habitibus intellectus, quos in eth. enumerat Arist. à cæteris longè diversus, cujus propterea materia subjecta distincta est, & finis pariter alius. Materia prudentia sunt actiones humanæ, & quæcunque agi possunt ab homine: finis verò est felicitas hominis in quantum homo est. Medicina non est prudentia hac ratione, & simpliciter explicata, versatur enim circa hominem, quatenus, à causis externis, & internis à sanitate ad morbum, & à morbô ad sanitatem mutatur. Hinc finis medicinæ non est bonum principalissimum hominis, ut homo est, sed particulare, id est sanitas. Hinc etiam prudentia, & medicina circa eundem hominem diverso modo versantur; prudentia enim versatur agendo, medicina faciendo: actio autem, & factio differunt; quòd factio tendit ad finem, & bonum rei factæ, & principium faciendi est in eo, quod facit, non in eô, quod fit, ut dixi etiam superius: v. g. principium artificiale sanendi est in medico, non in eô, qui sanatur, & sanitas quoque est in homine sanô, non in medicô sanante. Actio è contra non est semper à fine distincta, sed ipsa plerumque est finis: & principium actionis est in eo, qui agit, quemadmodum contemplatio veritatis est finis contemplantis, & principium contemplationis est in eô, qui contemplatur.

Prudentia secundum quid ea est, quæ circa aliquam singularem materiam alicujus facultatis occupata, bonum ejus particulare, quoad fieri potest, acquirendum sibi proponit; & hôc pactô medicina aptè dicitur prudentia secundum quid, quôd tota est in facienda sanitate, quæ est bonum hominis particulare. Si prudentiam ergò secundùm quid citati doctores accommodent medicinæ, admittendi sunt, eorumque sententiam sic emendatam recipio: qua ratione Arist. etiam errorem Socratis, dicentis, *virtutes morales esse prudentiam*, emendavit inquiens, *eas non esse prudentiam*, hoc est simpliciter, *sed non sine prudentia*, sive secundùm quid. Cùm igitur medicina aliquam prudentiæ speciem præ se ferat; ea etiam, quæ prudentiæ propria sunt, quodammodo sibi vendicat. Quocircà non est ab hâc tractatione remotum, medicinam cum prudentia comparando, ejusmodi similitudinem latè prosequi: hoc enim plurimùm facit ad naturam ejus, ac dignitatem illustrandam, ac ostendendum etiam, quanti sit verum esse medicum; hoc est quot, & qualia sint ea, quibus futurum medicum oportet esse institutum.

Quemadmodùm ergò prudentia consultat de iis, quæ felicitatis gratiâ agenda sunt, quoniam agibilia habere se aliter possunt: sic medicina consultat circà factibilia contingentia; quoniam sanitatis instrumenta non sunt definita, ac certa: sicuti prudentia ex pluribus mediis eligit consultando, quæ efficaciora sunt, & citò, ac tutò ad finem perducunt: ità medicina per consultationem eligit, ex remediis, quæ facilia sunt; tutiora, & minùs molesta comparandæ causa sanitatis; atque adeò in utrâque facultate eadem est ratio consultandi. *Consultatio enim est quædam rectitudo consilii per media congrua fini, & tempore convenienti*: in prudentiâ quidem gratiâ boni simpliciter; in medicinâ verò causa boni particularis, id est sanitatis.

Ampliùs sicuti de materiâ prudentiæ non est cujuslibet consultare; sed viri longo rerum usû periti, qui mores hominum multorum vidit, & urbes, quod de Ulysse canebat Homerus; quique ex memoriâ præteritorum, & cognitione præsentium futuris prospiciat: sic etiam in medicinâ non est cujuslibet consultando deliberare, at senioris, plurimâ rerum experientiâ à multo tempore instructi, qui præterita cum præsentibus componendo, non solùm quid hîc, & nunc fieri opus sit, sed quoque quid faciendum in posterum rectè decernat.

Tandem similitudo inter prudentiam, & medicinam maximè cognoscitur ex virtutibus, quæ prudentiæ conjunctæ sunt, eædem enim etiam medicinæ conveniunt, ut clarè patet singulas recensenti. Virtutes ergò annexæ prudentiæ sunt, Synesis græcè, latinè Sagacitas, vel Perspicacia; altera verò, quæ græcè dicitur Gnome, latinè Sententia vocatur.

Synesis seu perspicacia est vis quædam benè judicandi quid rectè, & opportunè fieri possit ad finem comparandum; ideò hujusmodi virtute præditi perspicaces appellari solent, & perspicaciæ contraria est habetudo; quia mente hebetes nequeunt benè judicare facienda.

Gnome, vel sententia est vis quædam cognoscitiva; quâ quis rectè indicat, quæ præter ordinem causarum inferiorum eveniunt, & quid agere conveniat, dum casus aliqui insueti contingunt, vel ubi consueta media non conferunt; quod exemplo singulari facilè declaratur. Sicuti præter justitiam legalem, quâ quid faciendum, & non faciendum constitutum est, datur æquitas, per quam in quibusdam casibus, & circumstantiis, vel facimus adversùs legem, vel corrigimus, si non expediat, & congruat, vel addimus, si deficiat: undè definitur judicium æqui, ac boni viri, quo judicat quid sit faciendum, & addit ubi lex deficit, aut corrigit, vel benignè interpretatur, ubi non congruit tempori, & circumstantiis: sic Gnome utitur prudens qua judicat quid hîc, & nunc agere conveniat, vel in casibus non antea visis, vel ubi non eædem circumstantiæ, & accidentia concurrunt. Hinc nemo est, qui non videat, vel ex sola ejusmodi virtutum explicatione, quo jure eas quoque medicinæ

tribuam, & proinde quanta sit inter utramque facultatem analogia. Primò itaque medico necessaria est perspicacia, quà judicet, & cognoscat non facienda tantùmmodo: sed etiã opportunitatem faciendi. Secundò solertia quædam, quâ citò non solùm quidquid sensibus occurrit apprehendit, sed ex sensibilibus obscura conjectat, unum ex aliô colligit, & hinc festinè convolat ad inventionem remedii. Solertas enim, ut benè definit Arist. *est inventio, in non perfectô tempore medii.* Tertio necessaria est Gnome, vel sententia; nisi enim medicus benè sentiat de rebus suis, si quid accidit, præter consuetudinem, nec ampliùs visum, de quo nulla extet lex medica, vel si adest, non sit tamen apta tempori, & circumstantiis, nec ex tempore consulere, nec remedium invenire, nec ad causas effectus revocare subitò valet, sed rei faciendæ, ac deliberandæ inscius est, & incertus, nisi mente valeat, & judicio. Quamobrem tunc medico maximè convenit æquitas, quâ sicuti jurisprudentes in justitia civili, sic in re suâ aliquando secus, ac præceptum est, medetur, vel præceptis addit, vel corrigit, vel moderatur; nulla enim lex, nullumque præceptum adeò commune est, ut omnia singularia comprehendat, quæ cum infinita sint, & multiplicium accidentium concursû varia, nec à legis conditore, nec ab omnibus simul acceptis hactenus cognita sunt. Ideò quò magis hoc arduum est, sic opus est medico perspicaci, benè sentiente, & boni, æquique judicii, qui rem præsentem intimè cognoscat, & quantùm, & quomodo differat, vel conveniat cum iis, quæ ipse, & alii observarunt, & olim, prudenter æstimet, & quod maximum est, ex tempore valeat decernere, quæ circa hoc singulare, hîc & nunc facere magis expediat. Hanc ob causam Arist. 3. Polit improbat ægyptios, qui rata, stataque lege præcipiebant medico, *ne moveret ante tertiam diem*; siquidem ex vario accidentium concursû sæpè fit, ut aliquandò antè, aliquando multò post tertiam diem, nonnunquam etiam nulla movere medico liceat; undè divus Tho. in commento scitè dicit, *non esse semper tutum, & certium ex scripto mederi.*

Cæterum ejusmodi virtutes maximè pendent ab imaginatione, quam Arist. ideò appellat intellectum singularium; quemadmodum enim est intellectus, qui fingit, & componit universalia, ita etiam in facultatibus practicis est intellectus, qui singularia cognoscit, invicem comparat, & distinguit, de quo egregiè Arist. multa tradit 3. *& hîc.* Necessitatis autem ratio ea est, quia facultates practicæ utuntur syllogismo, qui constat duplici propositione, prima universali, & altera particulari. Universale cognoscitur intellectu, particulare verò imaginatione, seu intellectu practicô particulari, ut idem eodem loco fusè.

Ex dictis nonnulla Hipp. loca modò facilè intelliguntur. Primò cum lib. de lege ait, *ad artem medicam comparandam maximè omnium opus esse natura; cùm enim natura ad optima viam demonstrat, artis doctrina facile contingit*: & lib. de elegantia, *principalissimum omnium esse naturam; nam si hæc affuerit iis, qui animum applicant, per omnia penetrare poterunt.* Et tandem lib. de arte eos medicos posse morbos in profundo corporis latentes cognoscere, *quibus natura non infelix liberaliter accessit*: cùm hæc, inquam, dicit Hipp. constat, nomine naturæ non intelligere partem illam hominis, quæ circà alimenta occupatur, & vel dormientibus nobis, semper in actu est: sed alteram longè superiorem, nimirùm cognoscitivam, quâ apprehendimus primo res, quales sunt in se, deindè invicem comparando, an conveniant vel differant sine errore discernimus, & ex similibus universale componimus. Denique ex cognitis ad ignota, & obscura discurrimus; atque adeò ea est hujusmodi natura, quâ medicus sagax, perspicax, solers, & justus rerum æstimator evadit. Hinc fit, ut hujusmodi facultates dicantur esse à naturâ quia, ut docet Arist. non comparantur usu, sed ex naturali organorum institutione resultant, deinde excercitatione perficiuntur.

Superest, ut aliqua ampliùs, quæ spectant naturam medicinæ, dicamus, ut hujusmodi supplementa omninò sint absoluta, nimirum de officiô, & fine medicinæ, quandoquidẽ hæc duo ab invicem anteà sejunximus: de subjectô, de partibus, seu divisione, de ordine, & instrumentis & alia addamus etiam, quæ ad rem nostram facere videbuntur.

De officiô medici, & medicinæ cùm plurima superiùs dicta sint, pauca hîc, repetendo potiùs, dicemus. Officium ergò medici primùm est, morbum, quoad licet, cognoscere; ex hâc cognitione deinde procedere ad inventionem remedii, inventio autem, quæ methodo, & ratione perficitur, ut inquit Gal. 1. meth. med. constat qualitate, quantitate remedii, & utendi opportunitate; ubi hæc invenerit, fecit satis officio suo, & remedia, alioquin per se indifferentia, medici industria salutaria fiunt. Hâc de re extat aurea Gal. doctrina com. in 6. epid. quam propterea huc afferre non dedecet: docet ergò ibi, aliud esse materiam medicam, aliud præsidium. Materia medica est v. g. venæ sectio, cucurbitulæ, frictiones, purgantia, clysteres, &c. hujusmodi. Auxilia medica sunt hæc eadem, non absolutè, & quà talia, sed auxilia fiunt à medico, cùm iisdem utitur opportunè, inquit enim *quæ est igitur causa generationis auxilii; qui tempus reperit.* Quod verè maximè est officium medici, & medicinæ: Sanitas deindè sita extrà medici potestatem.

Officio succedit finis, quem facilè statuo, esse sanitatem, & eadem facilitate quoque demonstro; nam acquisita sanitate, cessat actio medentis, suppositâ verò impossibili, nemo de agendis cogitat; at in hoc posita est ratio finis, ergò sanitas est finis. Ampliùs ex præcognitâ sanitate, quæ facienda sunt medicus investigat: undè tota medicinæ institutio ab hâc cognitione pendet; & Arist. 7. metaph. disertè ait, *ex sanitate fieri sanitatem*, seu ex sanitate à medicô præcognita fieri sanitatem in ægris; & in eth. finem esse mensuram, & regulam cæterorum ideòque ejusmodi sententia sancita est, præeunte Hipp. lib. præcept. ubi apertè dicit, *rectè autem, & convenienter ægrorum cura suscipitur sanitatis causa: at sanorum, ut sine morbis vivant: quin etiam elegantiæ ergò.* Quibus indicat non solùm communissimum medicinæ finem, sed etiam medicinæ partes, quæ ad eundem, non eâdem, non tamen viâ perveniunt; nimirum conservatricem, quæ tuendo naturalem partium constitutionem, sanitatem conservat: curatricem, quæ depellendo morbos, recuperat: & Cosmeticen, quæ ornatum corporis naturalem, vel redintegrat, vel tuetur.

Hosmannus, quia timet, ne unicus sit finis, atque adeò ne periclitetur unitas medicinæ, si diversâ procedamus viâ, asserit sanitatem unicum esse finem, quia ad illam eôdem modô contendimus. Sive enim sanos tueamur, sivè curemus ægros, semper procedimus corrigendo, emendando, & detrahendo, iisdemque proptereà utimur instrumentis, venæ sectione, purgatione &c. verùm in sanis corrigimus leviores lapsus in ægris verò graviores; quippè ea est latitudo sanitatis, ut corpus adhuc sanum sit, quamvis deflectat ab integrâ, & omnino perfectâ corporis constitutione, tunc autem ægrotat, cùm ille recessus sic intenditur, ut erectum stare, & agere quæ sani agunt, minimè possit. Hæc quidem vera sunt & doctè, ac subtiliter dicta, quia verè semper etiam conservando adhibemus contraria, licèt minora, & vacuamus pariter, vel purgando, vel mittendo sanguinem, quemadmodum facere, ægros curando, solemus. Nihilominùs, etsi diversa verè sit ratio medendi in utrâque parte conservatrice, & curatrice: finis tamen semper est idem; sanitas enim sive conservata, sive recuperata, semper est eadem, ut patet; ideòque ars in universum est una, licèt ex diversis partibus conflata: quemadmodum corpus est unum, quamvis partes diversæ sint, quæ diversis funguntur officiis, quoniam agunt gratiâ totius, & à communi principio moventur.



Hîc quæret aliquis, quid nomine sanitatis intelligatur, an forma illa, quæ ex optimâ partium, & corporis constitutione resultat, vel ipsamet corporis constitutio. Brevi dico, sanitatem hîc non intelligi formam illam superinductam corpori benè constituto, sed eandemet constitutionem: siquidem finis ille verè dicitur, qui agendo acquiritur; at ad sanitatem, ut inquit Arist. in phys. non est motus, nec à sanitate, ut relatio est, accipimus rationem agendi: è contra à corporis constitutione deducimus inventionem remedii, & per eadem remedia, vel corporis constitutionem servamus, vel restituimus, quo, ubi ventum est, ab agendo cessamus. Hinc rejicimus eorum sententiam, qui putant integritatem, & robur actionum esse finem; hæc enim resultant; cùm enim corpus benè constitutum est, integra, & perfecta vis agendi consequitur, & propterea nullam nobis præbent utilem indicationem medendi, sed tota ab ea, quæ physicè, & verè sanitas est, corporis constitutione dependet

Sanitati ergò rectè subjectum conjungitur, de quô aliqua dicit Riverius, sed communia, nimirùm, *esse reale, per se existens, cujus passiones, & proprietates medicina considerat*: sed omittit potiora, & magis necessaria. Verè enim corpus humanum reale est, & per se existens, passionibus & proprietatibus præditum: at cùm sit aliis etiam facultatibus subjectum, præsertim utrique philosophiæ, naturali, & morali, erat ampliùs explicandum, quâ ratione spectet ad medicinam: ut enim dixi superiùs ex Arist. medicatur non simpliciter oculum, sed usque ad aliquid contemplatur. Nobis ergò supplenda sunt, quæ Riverius inconsultò prætermittit. Quocirca, ut quæ à me dicenda sunt, clarè, & facilè percipiantur.

Dico, unamquamque artium mutari subjectum suum à naturâ: statuarius ex g. accipit marmor, faber ferrum, & æs, architectus ligna, lapides, & cæmenta; illi tamen non considerant ea, ut omninò cognoscibilia sunt, sed quatenùs apta nata ad suscipiendam formam artificialem, & ideò cognoscunt, ut agant; & quamvis subjecta realia sint, & per se existant, &c. nunquam tamen eas nomine scientiæ donamus. Ita medicina circà corpus humanum versatur, quatenus sanabile est, seu quatenus capax sanitatis ope suâ inducendæ, & conservandæ. Quare afferenda est particularis ea cognoscendi corporis ratio, quæ apprimè pertinet ad medicinam, quæque insinuet intentiones medendi.

Multi hâc de re multa dixerunt, sed nemo, nisi me ipsum fallo, corporis humani considerationem attingit; nam qui dicunt corpus, ut sanabile, vel ut subjectum sanitatis, & ægritudinis tradi medicinæ considerandum, afferunt physicam considerationem, non medicam: physicus enim contemplatur etiam sanitatem, & morbum quæ sunt passiones corporis naturalis, ut naturale est. Ideò missis, quæ dicuntur ab illis Hip. optimè omnium, & clarissimè docet quousque sit homo à medicô cognoscendus; inquit enim lib. de vet. med. refellens primò nonnullos ejus temporis medicos; *cæterum & medici & sophistæ quidam aiunt, quòd non potiùs sit medicinam cognoscere eum, cui exploratum non sit, quid sit homo, & quomodo primùm factus, & consociatus sit. Ego verò hæc, quæ ita de naturâ, dicuntur, aut scribuntur, sive à sophista, sive à medico, minus consentanea medicæ arti existimo, quam pictoriæ.* Verè enim nihil interest, medicum scire ex quibus principiis atomis ne, aut aliâ quâpiam materiâ compositus sit: undè Gal. in lib. meth. ait inanem esse hujusmodi pervestigationem, quia ex atomis nulla nobis indicatur ad medendum via. Item neque refert cognoscere, qui sit opifex corporis, quâ arte lineamenta ducat, & partium formam effingat, & alia hujusmodi, quæ merè physica sunt, & nulli sunt usui medenti. His refutatis, pergit Hipp. definiendo legem, ac modum, quo medicum oportet hominem nosse, inquiens. *Verùm mihi maximè, medici esse videtur, ut is in naturæ rebus exercitatus sit* (in iis scilicet, quæ hominem afficiendo ab uno ad alterum statum sanitatis, vel ægritudinis mutant) *utque omni studio annitatur*) *si quid, quod facto opus est, præstabit*) *ut percipiat, quid sit homo, collatione facta ad ea, quæ eduntur, & bibuntur, & quid à singulis cuique eventurum sit; nec ita absolute putare, quod malum edulium sit caseus, verum etiam explorandum, quodnam incommodum afferat, & quamobrem, & cui humani corporis parti incommodus habeatur*; & post multa ineundem sensum scripta addit etiam. *Cæterum præter hæc necesse fuerit, ut rectè dignoscat quænam passiones dimanent ex succorum exsuperantibus qualitatibus, & viribus: quæ item ex figuris eveniant.* Præclarè quidem his verbis nobis Hipp. indicat medicam hominis, quæ differt à physica, considerationem: quippè physicus in universum tantummodo cognoscit hominem, ut sanabilem, & ægrotabilem hanc ob causam, quia ab insitò principiô mobilis est ad utrumque: at medicus cognoscit hominem à causis singularibus internis, & externis sanari, & ægrotare: item cognoscit singularem morbi speciem, & partem quoque cui talis morbus infligitur; ut patet exemplis ab eodem propositis. Undè phisicus hominem absolutè, medicus verò comparatè ad particulares causas afficientes, & alterantes cognoscit. Hinc intelligimus, cur medicus crassus, & sensatus artifex appelletur; quia nimirùm non in abstractis, & à sensibus longè remotis, at in sensibilibus, & materialibus, totus esse debet; & propterea nimia subtilitas, quâ ab illis distrahimur, vel inanis est, vel obest.

Illud notatû dignum superest, quod de hujusmodi subjecto dicamus, nimirum quô differat à subjectis artium cæterarum. Discrimen itaque est hujusmodi quòd aliarũ artium subjecta merè passivè se habent ad operationem artificis: at homo non tantùmmodo passivus est, sed coagit: imò principaliter agit. Sanatio enim est naturalis affectio, quæ per se, & primùm est à natura, à medicò verò per accidens; ut inquit Arist. 2. phys. Hîc dicta egregiè multa sunt ab Hip. scilicet *naturæ morborum medici*, quia propria cujusque natura, non autem communis aliqua singulis medetur. Item *natura sibi ipsi vias invenit, non ex intellectu; cùm enim à nemine docta sit, nec quidquam didicerit, tamen facit, quod debet*; aliaque prætereà à Gal. & ab aliis dicuntur, quæ tædio foret singula recensere. Cæterùm, quæ sit ista natura, variè explicatur: aliqui enim temperamentum, alii calidum innatum intelligunt; mihi verò alia mens est, quam fusè aliô in opere patefaciam.

Hîc etiam multa intelliguntur, primò cur medicus sit imitator, 2. contemplator, & 3. auxiliator naturæ. Est enim imitator, quia natura est primum agens, quod per se sanat, medicus verò per accidens; ergò sequi debet nutus ejus, & motum, & attentè observare, quò it natura, cùm sui juris est, & dominetur morbo, non autem vel immaturâ medicinâ exasperare, vel aliorsùm impellere; destinatæ enim sunt naturæ viæ, & tempus alterationum fatale. Quare nec ab iis declinare licet, nec intempestivè movere, & excitare. Hâc de causâ Hipp. propositis exemplis docet, quando naturam debet medicus imitari; inquit enim 1. Aphor. 2. *In perturbationibus ventris, & vomitibus spontaneis*, &c. (quid est naturæ rectè operantis deindè deducit imitationem, addens. *Sic & vasorum inanitio si talis fiat* (hoc est à medicô) *confert*, &c. eadem etiam sectione Aphor. 21. *Quò natura vergit, eò ducere oportet* &c. simul enim proponitur exemplum, & imitatio; & Aphor. sequenti ait, *concocta medicari atque movere cruda*, &c. sic enim agere natura solet, quæ ex Arist. ubique servat ordinem constantissimum; nimirùm primùm coquit humores, deinde præcipitando separat excrementa, & tandem excernit; ideò sic etiam medicus, & peracta coctione vacuare debet.

Hinc intelligitur etiam dictum Hip. lib. de flatibus *medicinam maximè esse secundùm naturam*, quoniam observat leges naturæ, & illud facit, quod per se, si posset natura faceret; quod alias rectè, & non impedita fecit. Et jure quidem medicus naturam sequitur, ac imitatur, cùm enim sanatio sit motus naturalis, sanandi ratio accipienda est à natura, quæ per se sanat. Quô locô monendi sunt ii, qui novas excogitant medelas, & insolentem curandi modùm longè diversum ab eô, quem dogmatica medicina, præmonstrante naturâ, confecit. Et hæc spectant ad medicum imitantem.

Spectator amplius medicus est, cùm natura per se rectè operatur, & integrè sanat: tunc enim non est opus medicô, cùm per se sufficit agens principale. Huc spectat Aphor. 20. ejusdem sectionis. *Quæ indicantur, & judicata sunt integrè, neque movere, neque novare sed sinere*, &c. ne tamen sit medicus vel eô tempore spectator otiosus; spectare enim debet naturæ motus, ut discat imitari aliquando, cùm nequit eos per se impedita peragere.

Postremò medicus est auxiliator naturæ, cùm ab insolentiis materiæ vel oppressa, vel exagitata, vel quod movendum est minimè movet, vel secùs movet, ac expediat movere. In hanc rem optimè cadit Aphor. 29. secundæ sectionis, *incipientibus morbis, si quid movendum videatur, move*, in quô multa attentè perpendenda sunt.

Primò Hipp. non absolutè pronuntiat, sed hypotheticè, quòd scilicet versetur medicus circa materiam contingentem, & singularibus circumstantiis personæ, loci, temporis, ætatis, sexus, aliorumque symptomatum circumscriptam, quæ prorsùs comprehendi non possunt, quod benè idem significavit lib. de eleg. inquiens, *usus* seu particularis exercitatio; *non docetur*: & ideò quamcumque deliberationem medici prudentiæ relinquit, ita scribens, *si quid videtur movendum, move*, &c. & propterea superiùs dixi præter cæteras virtutes prudentiæ conjunctas, opus esse æquitate, seu boni, æquique viri judiciô, qui hîc, & nunc æstimet, an, deinde quid, quomodo, & quantum movendum.

Secundò dicit, *in principiis*, quia tunc temporis natura ab humorum copiâ laborans, velut onere pressa, nequit peragere motus suos, vel humor irregulariter motus naturam extimulat, & ad movendum, quò non decet impellit: ideò à principio naturæ laboranti sarcina detrahenda, & aberrans reducenda est in viam, antequàm materia commota in aliquam partem decumbat, cui jam affixa, nullâ arte, vel difficillimè evocatur. Quamobrem Hipp. 1. Aphor. humores turgentes purgare jubet; & lib. de rat. vic. in ac. monet, ut vacuemus sanguinem in pleuritide, *antequam fixa sint omnia, quæ contristant*, & paulò inferiùs *donec elevati fuerint spiritus*, quia ubi ille fixus est, & omninò impeditus, nequit ducere humores, quantumcunque impulsus, & excitatus.

Postremò inquit, *augescentibus morbis*, & *in vigore quiescere melius est*; quoniam eô tempore natura mollitur coctionem: coctio autem quiete fit, & à medicamento, vel quâcunque alia operatione, commotis humoribus, impeditur. Et hæc spectant ad medicum auxiliantem naturæ.

Alia etiam sequuntur ex eô, quòd natura primum sit sanitatis efficiens; quando enim à morbô victa est, non sunt admovenda remedia, quæ illâ, vel repugnante, vel minimè agente, irrita fiunt: deinde neque vulgus exigat à medico, ut citò curet, ne criminetur, si lentè, & tardè curatio contingat; in morbis enim jam factis, naturæ ductum sequi oportet; ordinemque quo illa procedere solet, imitari. Hâc de causâ Celsus lib. 3. de re med. non admittit sententiam Asclepiadis asserentis, officium esse medici, *ut tuto, ut celeriter, ut jucundè curet; ferè enim periculosa esse* (subdit ille) *nimia & festinatio, & voluptas solet*. In aliis autem artibus quarum subjecta passiva sunt, spectatur tarditas artificis, ut celeritas, ex quibus prout opus cesserit, laudem sibi comparat, vel calumniam, quoniam in ejusdem potestate situm est, ut tardè, vel festinanter, benè, vel malè rem suam ipse conficiat: in medicô verò quidquid solùm opportunè fit, commendatur; hujusmodi autem opportunitas cum celeritate, ut in acutis, aliquandò cum tarditate, ut in chronicis juncta est. Quare nec illos lentè, nec istos celeriter curare oportet.

De medecinæ divisione non est hîc quidquam dicendum; illa enim, quam affert auctor, vulgatissima est, & recepta communiter: tantummodo adnoto, partem Semioticam non videri ab aliis distinctam. Physiologia enim, & Pathologia cùm nequeant in materiam propriam tutò penetrare, nisi præeuntibus signis, non videtur aptè alia pars, quæ de signis agit, distinctim ab istis esse ponenda. Dicendum tamen, signa particularia rerum secundùm naturam, & præter naturam propria ad easdem medicinæ partes spectare, quibus ipsæmet res, de quibus agunt, subjectæ sunt. Ars autem inveniendi signa distincta est, & à cæteris separatim, tractanda: eam propterea appello topicam medicam, quia nimirùm ostendit locos, & fontes, undè hauriuntur signa diagnostica, & prognostica singularibus undè subjectis, utriusque partis theoricæ, & therapeuticæ tandem applicanda. Et eodem prorsùs modô se habet hæc pars Semiotica quemadmodum methodus medendi. Sicut enim alia est methodus universalis, quæ generatim docet rectam medendi per indicationes viam: alia particularis, quæ propriam cujusque morbi curationem instituit: ita quoque præter singulares morborum notas, & rerum naturalium signa, alia est ars, quæ docet in universum inveniendi modum; eaque in diagnostica, & prognostica distinguit, & rursus dividit in propria, & communia, aliasque differentias tradit, quas Riverius infra luculenter enumerat. Itaque ars inveniendi signa, sivè topica medica, est pars medicinæ distincta, quâ multo ante informandus est medicus, ne cum ad singulares materias accedit, eapem repetere sæpè cogatur, quod accidit iis, ut monet Arist. qui prætermissis communibus, à singularibus primùm ordiuntur.

De ordine, quô inventa est, quo traditur, & quô exercetur medicina dicamus; nimirùm an sit resolutivus, vel compositivus: at quid uterque sit, primò dicendum.

Ordo compositivus definitus ab Arist. *à primis, seù principiis*: quoniam ab iis capientes initium ad principia proximè componentia, ac tandem contendimus ad ultimas species compositas, vel quod idem est, à causis ad effectus, & à simplicibus ad composita. Ejusmodi ordine ab Aristot. tradita est philosophia naturalis, quæ à communissimis principiis ad minùs communia, & per hæc ad proxima, & postremo ad ultimas corporum naturalium species accedit.

Resolutivus è contrà definitur, *ad prima*; vel quia compositum primùm confusè cognoscitur, deinde in partes dividitur, donec perveniamus ad prima, sivè principia simplicia: unde quemadmodum compositivus est à simplicibus ad composita; ita resolutivus est à compositis ad simplicia. Vel dicitur, *ad prima*, quia incipit ab eo, quod primò quæritur, & definit in idem probatum, & cognitum, quemadmodum mathematici solent. Quarè ejusmodi resolutivi ordinis rationem libentiùs accipio, accommodo medicinæ. Siquidem, ut inquit Blancanus, vera resolutionis ratio ex penitiori mathem ticorum eruditione petenda est, penes quos resolutio est via à quæsito, tanquam concesso, per ea, quæ ex ipso consequuntur, ad aliquod certum, & concessum; quod sic ab eodem authore optimè declaratur. In resolutione id, quod quærimus, tanquam verum primò supponimus: deinde quid ex hoc sequitur, consideramus, donec incidamus in aliquid

quid



quid jam cognitum, quod priùs erat ignotum; idcircò mathematici hujusmodi processum appellant resolutivum: & hîc etiam medicinæ, tum constituendæ, tum exercendæ mihi videtur esse maximè accommodatus, quemadmodum duplici exemplô demonstrabo.

Exemplum ordinis resoltivi in medicina constituenda esto hujusmodi. Primò supponimus, sanitatem esse corporis affectionem, quâ homo bene valens ritè obit munia sibi à naturâ concessa: tùm consideramus consequenter bonum quid esse: ex hac cognitione sequitur desiderium conservandi, cùm adest, & quando abest, recuperandi, & ideò constituendi artem, quæ utrumque faciat. Cùm verò neutrum possit unquam fieri, si ignoremus, quid illa sit, primùm naturam sanitatis investigamus: ab hâc ad morborum investigationem procedimus: & ex utrâque cognitione sanitatis, & morbi invenimus remedia: tandem, inventis remediis, redimus ad eandem sanitatem, vel conservandam, vel recuperandam. Quocirca ejusmodi ordo resoltivus est ab eodem in idem, ab eodem supposito in idem, vel demonstratum, vel factum: demonstratum in scientiis factum verò in artibus: in medicina enim à sanitate ad sanitatem procedimus, à sanitate primùm supposita, deinde cognita, ad sanitatem conservatam, vel recuperatam.

Hinc patet ex ordine resoltivô, necessariò sequi compositivum. Postquam enim per resolutionem invenimus, quæ facienda sunt, & quibus, aut quomodò faciendum, mediis ipsis inventis, veluti componendo, facimus, quod primum inquirebamus: in scientiis autem speculativis, principiis per resolutionem inventis, ostendimus conclusionem, componendo demonstrationem. Quare mathematici investigationem principii, & medii appellant resolutionem, compositionem verò discursum, sivè conclusionis demonstrationem.

Alterum methodi resolutivæ exemplum in exercendo medicinam, tale sit. Laboret quis febre, v. gr. febris verò, quia mala est, statim excitat intentionem curandi, & expellendi: cùm autem expulsio fiat per contraria, accedit altera, scilicet inveniendi remedia: remedia verò quia inveniri non possunt, nisi præcognitâ febris natura; ideò in hujus primùm inquisitione medicus occupatur; & à symptomatis, ac formâ dignoscit, febrem esse passionem calidam: deinde verò, quoniam hic calor ex sanguine ab aliquô succô turbatô, & commotô resultat, qualis sit hic humor, & ubinam hospitetur, sedulus investigat. His igitur primò cognitis, statim occurrit remedium, & quid agendum sit, invenitur: & hîc est terminus methodi resolutivæ, nimirùm inventio remedii per resolutionem; ideò consultatio, quæ resolutione hujusmodi uti solet, definitur ab Arist. 3. eth. *medii idonei ad finem in rebus agendis inquisitio*. Tandem applicando remedium ad id, quod primò propositum fuit, ordine compositivô procedimus.

Cùm ex dictis manifestè pateat, præcipuum medentis officium in vestigatione positum esse, par est, ut instrumenta quoque critica, sive judicatoria, quibus medicus inquirendo utitur, proponamus, & explicemus: In primis itaque statuo quandoquidem medicinam dogmaticam profitemur, esse duo, rationem, & experientiam, quibus longô intervallô distamus ab empiricis, qui solâ experientiâ nituntur. Verùm cum experientia ratione sit naturâ prior, de ea primò multa dicenda sunt: primùm scilicet ostendenda experientiæ necessitas, 2. modus, quo fit 3. quàm difficilis, & unde oritur difficultas. 4. quid sit, 5. quomodò sola experienta conferat ad agendum: quô locô comparabo breviter empiricum cum dogmaticô, & experientiam cum arte.

Quod primum spectat, experientiæ necessitas constat ex eo, quòd sicuti nec imaginari, nec intelligere quidquam possumus, nisi sensibus primùm sensibilia exteriora cognoscimus, ita nec artes, nec scientias condimus, nisi præeunte experientiâ; artes enim, & scientiæ, ut inquit Arist. 1. metaph. 1. *fiunt, cum ex multis experimentalibus conceptionibus una de similibus opinio fit*. Hinc natura ea arte organa sensuum externorum composuit, ut vel invitis nobis à sensibilibus pulsentur, & afficiantur: idcircò Hipp. lib. præcept. scitè ait, *statuendum est, naturam à plurimis, ac omnigenis rebus moveri, & doceri necessitate quadam*; sensibilia enim præsentia non possunt non movere, & afficere sensus; hi autem moti, & affecti docentur quodammodo, dum species ab objectis impressas ad interiores potentias tanquam semina futurarum cognitionum transmittunt.

Hinc sequitur modus, quo experientia fit, clarè traditus & explicatus ab Hipp. primùm, deinde ab Arist. 2. poster. & 1. metaph. 1. qui propterea visus est à Francisco Patritio ab eodem Hipp. suppresso tamen nomine acceptus fuisse. Docet ergo Hipp. loco citato, rationem, sive judicium simplex, aut discursivum, memoriam quandam esse, non formaliter; est enim ratio quiddam majus, & memoriâ superius: sed quia ex memoriâ sumit materiam judicandi, & discurrendi: idcircò addit, *componere ea, quæ sensû fuere percepta*. Memoria autem fit, cùm ab imaginatione suscipit rerum species; imaginatio verò à sensibus externis; unde hîc est ejusmodi cognitionum ordo. Sensus externus *primam perpessionem externam sustinet*, seu primùm à sensibilibus afficitur. *Deinde verò veluti delegator species rerum, quæ sensui subjiciuntur ad imaginationem traducit; hæc verò receptas species diu retinens*, & *conservans evadit memoria: qua tandem utitur intellectus*: tunc enim, ut inquit idem, *si ex iisdem sensibilibus ratiocinatio*, vel *intellectus initium duxerit, in ejusdem potestate est, discurrere*, & *judicare*, & *ad veritatem perducere, rectè discurrendo*, & *judicando*. Verùm minimè sufficit semel, & bis eadem sensibilia percipere, ut veram experientiam assequamur: sed ampliùs necesse est eadem sæpissimè cognovisse, & omninò similia secundùm speciem, & circumstantias temporis, modi, & alias hujusmodi; observareque diligenter inter se comparando ut similia à dissimilibus segregemus, quibus denique in penû memoriæ propositis, & asservatis, fit experientia, quæ suggerit intellectui materiam judicandi, & discurrendi. Idem ferè, compendiò, tamen repetit Arist. 2. poster. & 1. metaph. citato, ubi ait; *ex plurimis ejusdem rei memoriis experientiam unam confici*; cùm enim intellectus per experientiam conficiat universale, quod est unum, & omnibus singularibus commune; necesse est priùs ab iisdem singularibus similibus fuisse deductum; cùm ipsa similitudo sit causa unitatis, & communitatis.

Hinc constat veram rationem, cum ortum habeat ab experientiâ, experientiæ quoque jungendam esse; *si enim non ex sensibus compertâ observatione*, inquit Hipp. *sed solùm ex probabili rationis figmentô proficiscatur, frequenter gravem, & tristem diathesin affert, quoniam viam inviam ingrediuntur*: ( loquitur enim de medicis imperitis; ideòque lib. de eleg. in eundem sensum rectissimè scribit, *pulchra, ac decora est ex opere, quòd quis usû*, hoc est experientiâ, *didicit, manans oratio; quidquid enim artificiosè actum est, ex ratione perfectum est: quod verò artificiosè dictum est, at non ita factum, methodi ab arte alienæ symbolum existit; nam putare quidem non autem facere, ignorantiæ*, & *imperitiæ argumentum est*. Cùm enim ratio ab experientiâ sejungitur, *opinio quædam est: quæ maximè in medicinâ in crimen vertitur iis, qui ea utuntur; in calamitatem verò iis, qui ejus operâ fruuntur*. Hinc fit, ut ratio desinat quoque in experientiam, hoc est, ut discursus, & judicia rationis eo ipso probentur vera, quòd experientiæ congruant, & singularibus conveniant; quocircà pergit Hippoc. & pulchrimo exemplo demonstrat, *nam cum ob scientiam sermonum universalium sibi ipsis persuadeant, sese ipsùm etiam artis opus*

*singulae*

*singulare novisse, non aliter, ac aurum adulterinum ab igne examinatur; ita eorum ignorantia hac professione arguitur.* Concludamus itaque rationem per experientiam sua sibi conficere universalia, eademque ad experientiam collocata probare. Idem etiam sentit Gal. 5. meth. inquiens, *experientia rationi attestatur*; quod idem sonat, ac experientiam rationi jungendam esse; nisi enim quod ratio dictat, ac docet experimento verum esse deprehendimus, ratio ipsa falsa est, ac nulla.

Tertium ex propositis facilè declaratur: nimirùm difficillimum esse perfectam experientiam conficere ex quâ subindè intellectus componat universale.

Experientia pendet à tribus ab homine, à tempore, & à rebus, quorum unum si desit, vel alterum, experientia nulla comparatur. Homo quidem requiritur, qui per sensus externos, & internos sensibilia cognoscens, est causa efficiens, & veluti experientiæ architectus. Verùm quia experientia est plurimarum similium cognitionum collectio, hinc unus homo non sufficit; imò nec plures, sed omnes simul consentire debent; at impossibile est, ut omnes simul consentiant; ideò difficillimum quoque est, ut perfectam habeamus ab hominibus experientiam. Ad cognoscendum enim necessaria est quædam proportio, & dispositio cognoscentis ad cognoscibile; sed omnes homines non sunt æquè dispositi, vel naturâ suâ, vel ob consuetudinem: naturâ quidem suâ, quia non est eadem in singulis hominibus organorum aptitudo; hinc non fit eadem in singulis objecti impressio, nec propterea idem omnium judicium; eà enim ratione homines de rebus judicant, quâ primum organa affecta sunt. Patet exemplô visus, & gustus: prout enim oculus affectus est, ita de visibilibus sentimus, & sæpè fit, ut plures homines circa idem visibile, non idem tamen sentiant, & judicent. Idem accidit in gustû; sicut enim lingua affecta est, ita judicamus sapores; undè sæpè accidit, ut qui uni dulcis est, aliis videatur amarus, & è contra. Hinc Arist. optimè 2. metaph. dicebat, *difficultatis cognoscendi causam in rebus aliquando, aliquando verò in nobis ipsis inesse. Quemadmodum enim vespertilionũ oculi ad lumen diei se habent; ita, & intellectus animæ nostræ ad ea quæ manifestissima omnium sunt.*

Consuetudine etiam homines non sunt æquè affecti ad idem eôdem modô judicandum; *quemadmodum enim,* inquit Arist. *consuevimus, ita judicamus dici debere, & quæ præter hæc nobis accidunt, non apparent similia, sed quia non consuevimus, ignotiora, & magis peregrina videntur esse; quantam verò vim consuetudo habeat* subdit idem *leges declarant, in quibus fabulosa, ac puerilia plùs possunt propter consuetudinem, quàm si cognosceremus ea:* ex quibus conflatur ratio; quia unusquisque judicet magis verum, quod est sibi magis proportionatum; eô nempè pactô, quô propter variam affectionem gustuum, quibus proportionati sunt varii sapores, unusquisque saporem judicat, eôdem modô, & unum admittit, cæteros respuit.

Hinc patet homines alicui sectæ addictos, & præoccupatos ineptos prorsùs esse ad veritatem ab aliis, vel etiam per se ipsos addiscendam; & propterea qui sunt bonarum artium, & scientiarum cupidi, hujusmodi præjudiciis mentem exuant, necesse est.

Ex his patet experientiam à tempore etiam pendere; cùm enim experientia vera ex sensibilium, quæ nobis occurrunt, observatione tota fit; nec res omnes, effectusque sensibiles unô, eôdemque tempore nobis se se offerant, opus est longâ die, annisque seris, quibus non semel, sed iterum, iterumque noscantur. Hinc dicitur tempus sapientissimum, & juvenes inexpertos esse; experientiam verò senum esse propriam, qui multa quidem viderunt, multa item audierunt; unde Euripides scribit, *non omnia adesse senectuti mala, sed hôc præcipuô bonô frui, quòd ob experientiam senes sapientius juvenibus loqui possunt:* & eâdem ex causâ, cùm de agibilibus, contingentibus deliberandum est, senes, non juvenes consuluntur.

Postremò difficultas pendet etiam à rebus ipsis; quippè experientia cum sit multarum, ne dicam omnium, similium notionum per sensus exteriores in phantasiâ, & memoriâ collectio; necesse est, ut res eædem omnino nobis occurrant: at non semper eædem omninò nobis occurrunt: at non est semper eadem omnium species, & facies; quòd non est, quoque semper idem concursus temporis, loci, subjecti, circumstantiarum, & accidentium; adeò ut, si unum, vel alterum ex his mutetur, accidat, ut effectus, qui sæpè visus est, aliquando tamen non respondeat. Imò quæ quandoque videntur similia, à causâ tamen contraria proveniunt; unde Hippocr. scitè dixit, *similitudinem esse errorum causam,* & Galen. *similitudines, vel peritos decipere.* Quamobrem ubi vel similia occurunt, non ideò statim fides habenda est, sed si illa vel à contrariâ causâ provenire soleant, causa ipsa introspicienda: tùm verò, an verè similia sint, judicandum, ex. g. Colicus dolor, & à calidis, & à frigidis excitatur; propterea si aliquod remedium uni profuit, vel etiam pluries, ubi novus accidat dolor, non est protinùs ad similile remedium confugiendum: sed despiciendum primò diligenter, an à simili quoque causâ nascatur. Quare constat empiricam veram non sine aliquô rationis usû constare, atque adeò arduum esse, experientiam componere, quæ tandem viam muniat intellectui ad scientias, & artes constituendas.

Quartò, experientiæ definitio, quæ superiùs quartô locô proposita est, planè conficitur. Ea verò mihi videtur aptissimè allata à Sexto Empirico his verbis: *Experientia est diuturnus quidam usus, & operans absque arte, & ratione positus in solâ observatione, & exercitatione*: licèt enim non sit verè usus, qui transit: attamen est habitus quidam permanens usû diuturnô comparatus; quoniam ut inquit Gal. 3. meth. *Experientiæ longô usû opus est*; Ideòque additur, *positus in solâ observatione, & exercitatione.* Hinc enim gignitur experientia, cum circa singularia versantes, & pluries, ac pluries observantes similia, eorum tandem omnium meminimus: ex memoriâ autem stabili, ac firmâ demùm resultat habitus experientiæ, qui propterea inest imaginationi, non intellectui. Dicitur autem *operans*, quia experientia, ut inferiùs ostendam, maximè facit ad agendum: Additur, *absque arte & ratione* quia, ut verè docuit Gal. 1. meth. *nec arte ulla, nec ratione nititur experientia: imò universæ fortunæ favorem ad ea, quæ quærit, invenienda, requirit.* Ars autem, & ratio ab universalibus ad minus universalia, & usque ad particularia discurrit: nec quòd sit res, sed propter quid sit, causasque demonstrat.

Potest etiam ex his ita definiri. *Experientia est habitus imaginationis relictus ex plurimis memoriis singularium similium, quorum dum recordamur, procedimus ad judicandum, quid hîc, & nunc sit agendum.* Unde constat, qui verè expertus est, plurimùm valere memoriâ. Deinde experientiam non esse sine discursu à singulari ad singulare, qui vocatur ratio particularis, quotiescunque enim facimus aliquid, solâ experientiâ freti, à singularibus ad singulare discurrimus, dicendo, hoc hîc, & nunc facimus: quoniam in simili occursu aliàs eôdem modô fecimus.

Postremò constat, quanti sit usus experientiæ. Primò enim facit ad condendas scientias, & artes, quatenus intellectus per experientiam efformat universale, quod artis est, sicuti singulare est experientiæ. *Ex. g. quod debile laboranti huic homini prosit rhabarbarum, quod similiter alteri, & aliis sigillatim, experientiæ est: quando verò dicimus, quod omnibus confert, hoc est artis proprium.*

Confert etiam experientia ad agendum, ut enim agamus optimè, opus est cognoscere subjectum particulare circa quod, & præterea instrumentum, quô agimus; actiones enim sunt circa singularia, hæc verò



solâ experientiâ noscuntur. Hinc fit, ut experientiam cum arte, & empiricum cum dogmatico comparemus.

Ars, ut docet Arist. 1. metaph. citato, excellentior est experientia, si tantummodo cognitionem spectemus, & modum, quo ad agendum illa procedit: *quippè* inquit ille, *& cognoscere magis inest arti, quam experientiæ. Ideo qui arte præditi sunt, sapientiores putamus iis qui solum experientiam habent. Artifices enim propter quid, & causam cognoscunt; experti vero sciunt quidem quod est, propter quid autem ignorant.* Ratione etiam modi ars differt ab experientiâ; quoniam hæc à singulari simili ad simile, illa verò à principiô universali, & causa ad agendum discurrit.

Verùm si referamus experientiam ad operationem, non differt ab arte, ut indicat idem philosophus: imò magis valet experientia, quam ars. Ideo fit ut medicus practicus, & empiricus aptior sit ad medendum, quàm merè theoricus, & dogmaticus; siquidem huic ille præstat, quia singularia, circa quæ actiones versantur, magis cognoscit empiricus, quàm dogmaticus; adeo ut tandem constet empiricam multi esse faciendam, tanquam primam, ac magnam rationalis medicinæ partem. Dico, *primam*, quia, ut paulò ante explicavi, scientijs, & artibus universalium principiorum materiam suppeditat. Dixi etiam, *magnam*, quia multò plura sunt experientiâ cognita, quàm ratione: & sæpè sæpiùs nobis ad medendum viam magis aperit experientia, quàm ratio. Verumque est ex Celso, *ad ipsam curandi rationem nihil plus conferre, quam experientiam.* Propterea Hipp. multa de expiricis præclare dicit lib. præcept. quæ huc afferre operis pretium duco: inquit enim, non esse cum empiricis ineundum de medendi ratione consilium, quia verè non utuntur ratione in medendo: sed solùm confidenter petendum, ut remedia sua proferant. Hujus autem dicti causam quam pulcherrimam subjicit ipse his verbis. *Inquisitionis enim elegantis scientia apud hos dispensa reperitur. Et quamvis hi necessario sint indocti: assirmo tamen, exercitationem horum utilem esse posteaquã præceptorum cognitione fraudantur. Quis enim præceptorum multifidã varietatem se indagare posse speret, citra exercitationis constantiam*; Quibus planè demonstrat, quòusque nobis utilis sit empirica, qualis pariter esse debeat exercitatio, quæ ad usum artis traducenda est, & quâ demum ratione agendum nobis sit cum Empiricis. Utilis ergo est Empirica, quia dispersas nobis offert singularium observationes, ex quibus nobis est ampla ad comparandam artem via; cùm è singularibus universales præceptiones, & axiomata elicere valeamus; quibus carent empirici, qui minimè utuntur ratione, sed experientiâ: ideò Hipp. prudenter adnotat, hujusmodi observationes, per quas ad universalia conscendimus, necessariò esse constantes seu pluries factas, & æquales; hoc est oportet, quæ dispersæ sunt apud empiricos ad universale revocare, similia à dissimilibus segregando, quod nequeunt facere empirici, qui solis singularibus hærent. Propterea concludit. *Quare hoc moneo dicentibus quidem istis auscultandum esse; at operantibus resistendum*; hoc est accipiendæ sunt ab ipsis observationes, non autem permittendum, ut agant, quia nec ex observationibus ipsi suis præcepta constituunt, ijsdem utendo, carent.

Galen. verò non tantùmmodo fatetur experientiam utilem esse, & empiricos aliquid conferre, quod medicinam locupletet, & juvet, quemadmodum superiori sententiâ docuit Hipp. sed amplius tanti facit, ut hortetur eos, qui minus ingeniô pollent, ut solâ experientiâ contenti sint, per quam possunt evadere in bonos medicos: ait enim 2. meth. c. 6. *licere ex empiricorum institutione bonis esse medicis; & si enim ratio semper quærenda sit, eaque experientiam ornet, vel corrumpatur; cùm tamen eam semper assequi nequeamus,* (concludit) *consulo igitur his omnibus experientiæ animum intendant: cùm non leve instet periculum iis, qui suprà vires aliquid moliuntur, ne, & id non consequantur, & quæ intelligere aliàs possent, omninò amittant.* Et hæc de experientia, & empirica scripta satis. Qui plura desiderat Galen. adeat & ex recentioribus Verulamium, & Boyle, qui de experientia, & experiendi ratione quam præclarè multa, & subtiliter docent.

Alterum cognoscendi, & judicandi instrumentum est ratio: hæc autem ex Hipp. 1. aph. 1. difficilis est: ideò ante omnia, cùm sit opus mentis, & intellectus; quænam illa sit, deinde quænam sit causa difficultatis, ostendam, ut eam tandem discamus evincere, & enodare.

Cùm ergo triplex sit mentis operatio, simplex nimirùm apprehensio: secunda judicium simplex, quò res apprehensas, vel conjungimus affirmando, vel negando sejungimus: tertia discursus, quo unum ex alio rotiocinando deducimus: Ratio magis in secunda, maximè verò in tertia consistit, hac enim potissimùm, & effectuum sensibilium causas, & medendi rationem investigamus: quippè ex præcognitis morborum, & symptomatum causis, remedia, & methodum utendi cognoscimus, unde intelligitur illud Hipp. lib. de art. pronuntiatum: *medicus siquidem suffecerit ad cognoscendum, sufficiet ad sanandum.* Verum non est eadem semper in omnibus cognoscendi difficultas: imò aliqua facilè, & certò, alia difficulter, aliqua nullô unquam modô capiuntur: propterea Hippoc. optimè dividit morbos eos, qui in superficie, & alios qui in profundo corporis latent. Qui in superficie sunt, sese manifestè produnt, quoniam sensibus, maximè verò tactû, & visû deprehenduntur: quales præsertim à chirurgis tractari solent: ideò lib. de mediô idem ait, *turpe est non contingere à chirurgiâ, quod velis*: quippè cùm tales existant, curatio facilis, ac tuta contingit. E contra se habent alij, cùm enim sint à sensibus longè remoti, vix, & rarò longâ investigatione, & ratiociniô attinguntur. Quocirca Hipp. præter ea, quæ lib. de art. dicit, lib. de flat. etiam addit, *de non apparentibus, & difficillimis ægritudinibus opinio magis, quàm ars judicat.* Causam autem difficultatis affert idem lib. de arte citatô; quoniam morbi intrinsecùs latentes signis tantùmmodo deprehenduntur. Signa autem hæc non sunt propria, quæ per sese primò rem manifestent, sed plerumque communia, vel extranea: cum aliis item confusa, nec eâdem perpetuò facie occurrentia: unde aliquando cùm ad diversa comparata, diversa etiam demonstrent, serò ad morborum cognitionem pervenimus, & interim per longas investigationis moras tempus ad medendum opportunum elabitur: quod Hipp. his verbis complexus est. *Alia itaque ad alia & alia per alia sunt, tum quæ corpus pervadunt, tum quæ judicanti, ut proinde non mirum sit, & cognitioni multum temporis impendi, & actioni multum temporis decedere; quandoquidem tam peregrinis, & obliquis probationibus ad medendi scientiam medici perveniunt.*

Cæterùm ut adversùs hæc impedimenta aliquod sibi auxilium medicus paret, nonnulla hîc adnoto breviter, & quæ maximè tyronibus usui futura esse cognosco.

Primùm ergo multùm sese exerceant oportet: exercitatio autem utilis est cum attentione perpetuâ, observatione attentâ, & reflexione continuâ, quæ præsertim comparent effectus sensibiles, quos sæpè viderunt, & observarunt, non solùm inter se, sed etiam cum subjectis ipsis, in quibus apparent, & occasionibus, à quibus proveniunt, & referant tandem ad ea quæ ex his consequuntur; quando enim vel in diversis subjectis, ab eadem tamen occasione producti, idem semper afferunt, habebimus loco signi genuini: at è contrà, si vel in eôdem surjectô sæpè appareant, vel in diversis, & ab eâdem etiam occasione sint, non tamen idem semper sequatur malum, signa prorsus communia censentur: ideò sicuti ex propriis certò nobis ratiocinari; ita minimè ex communibus licet. Quamobrem communia cum aliis jungenda sunt, & ex

plurium concurſu facta ſyndrome, ut ſæpe medentibus accidit, poterunt, aut verum, aut veroſimile ſaltem attingere. Ideò in duo genera ex Hipp. dividuntur ſignam; alia enim dicuntur Τεκμήρια, ſive indicia: alia σημεῖα, ſive ſimpliciter ſigna.

Τεκμήρια, certa ſunt, & per ſe idem perpetuò ſignificant; aliqua autem ex his ſunt bona, alia mala: quæ bona, ſemper & ubique bona ſunt: quæ verò mala, ſemper, & ubique mala, ut inquit Hippoc. in prognoſt. Semper bona ſunt ſigna coctionis: ſemper autem mala ſunt ſigna cruditatis. Alia ſunt ſigna communia, quæ quandoque bonis, quandoque malis junguntur. E. g. rigor aliquando malignus eſt: aliquando criticus: malignus eſt lethalis; ægrô exiſtente jam debili, ut ait Hippocrat. in Aphoriſ. criticus ex eôdem febrem ardentem ſolvit. Itaque ex primis ſolis tutò; ex aliis non niſi conjunctim, & in ſyndromem collectis probabiliter ratiocinamur. Itaque Tyro, vel quicunque ſit, diligenter obſervet quid in quo, quod ex quô, & quid cum quô appareat, & conſequatur. Verùm, quoniam aliquando unum magis; vel minùs ſignificat; vel plures interdicunt aliquando ejuſdem effectus cauſæ, ut cum v. g. in eôdem morbô vel plura apparent indicia, vel multa adhibentur remedia (quorum, dicebant empirici interpretantes Hipp. ex Galeno. 1. Aphor. 1. judicium eſſe difficile) ut certò internoſcamus quodnam ex illis morbum evicerit, & ex ſignis quale nam magis ſignificet, utendum hâc arte: nimirùm obſervanda attentè ſunt ſeparatim eadem remedia, & ſigna; hinc enim eorum vis clariùs apparet, eaque quanti valeant certiùs cognoſcimus. At quia nemo ſibi ſatis eſt, ut antea dixi cùm de experientiâ tractarem, legat ampliùs oportet probatos authores, quia experimenta multa, & obſervationes ſuas redegerunt in commentarios, perpetuò tamen ſive per ſe obſervando, ſive aliorum obſervationes legendo recogitet, & utatur comparatione. Hoc enim potiſſimum eſt quod judicium in rebus medicis ſæpè fallit ac reddit incertum; cùm nihil eorum quæ agimus abſolutum ſit, ſed ad aliquid; Hippocr. lib. de alim. ſcilicet evariat reſpectû corporum, ætatum, ſexus, &c. & præſertim Idioſincriſiæ. Sic etiam Avicen. lib. 1. can. fen. 1. &c. docet alimentum, & medicamentum eſſe ad aliquid, quod idem Hippocr. etiam ſingulari exemplô indicavit lib. de vet. med. inquiens, *non eſſe abſolutè putandum quòd malum edulium ſit caſeus; quia non omnibus hominibus injurius eſt, ſed ſunt, qui eô planè nihil, & ne tantillum quidem incommodi ſentiunt, imò tenuibus mirum in modum conferre animadverſum eſt; ſunt iterum alii, qui ægrè ejus defunguntur moleſtiis*; & hinc propterea fit, ut nonniſi multô labore, & tempore ad qualemcumque rei medicæ cognitionem proveniamus & nemo tam validæ mentis ſit, & fortis judicii, ut in tanta varietate, ſemel, & bis, ne dicam pluries deceptus, alios etiam malè judicando non fallat.

Alterum rationis adversùs impedimenta, & difficultates auxilium eſt Analogia; quotieſcumque enim, vel in phyſicis inſolens aliquod phænomenon, vel in medicis incidit novum aliquod morbi genus, tunc ratio incerta judicii ad analogiam ſeſe recipit, ſeu à ſimili ad ſimile tranſitum. Eam in primis in uſu habuit Hippocr. & docuit amplius lib. de diæta, quàm apta ſit ad cognoſcendum. In eâ Democritus plurimus fuit, Ariſt. etiam paſſim uſus eſt in phyſicis, eth. & polit. Neoterici tandem nihil potius habent analogiâ; cui propterea Keplerus nobilis mathematicus multa ſe debere ultrò profeſſus eſt. De ejus uſû in rebus medicis aliqua non contemnenda tradidit Dominicus Sala profeſſor olim medicinæ theoricæ Patavinus libr. de arte med. Hic ergo, & ego indico tantùm methodum, quâ bene poteſt inſtitui, & quâ quiſque per ſe commodè utatur in praxi.

Primò medicus obſervet attentè effectus, & paſſiones, quæ ex morbo accidunt corpori humano, occaſionem, unde, & modum, quô fiunt, ſæpe enim effectuum, occaſionis, & modi ſimilitudo, cauſæ quoque ſimilitudinem arguit. Item conſideret exitum, & rationem, quâ morbus, vel ſolvitur, vel occidit; hinc enim non tantummodò cauſa mali, ſed remedium etiam apparere ſolet.

Secundò operationes artium mechanicarum, & modum, quo illæ operantur, ſpectare oportet, ex quorum ſimilitudine ſæpe quoque opera naturæ cognoſcimus, ideò ſæpè Ariſtot. & neoterici frequentiſſimè exemplô artificialium, quæ à naturâ ſunt & fiunt, minimè inconcinnè, & ineptè declarant: ea autem eſt hujuſmodi analogiæ ratio, quia ars, ut inquit philoſoph. 2. phyſicor. imitatur naturam. Quidni ergo ex operibus artis, quæ imitando naturam fiunt, licet de naturalibus etiam ratiocinari? Lege Hippocr. lib. de diæta, ex quo habebis primùm elegantiſſimam hujus analogiæ cauſam, & plurima artium exempla quibus medicas operationes demonſtrat.

Poſtremùm, & omnium, maximè ab experimentali philoſophiâ analogia petenda eſt, quæ lucem plurimam medico, & ad cognoſcendum, & ad agendum accendit, ut infrà latè monſtrabo. Verùm quia ſimilitudines ſæpe decipiunt, ut ſuperiùs indicavi; ideò non eſt cujuſque analogiâ, & ſimilitude uti: ſed opus eſt virô peritô, & exercitatô qui præſertim combinationem, & comparationem calleat, quibus ſi fortè caret, nunquam ſe poſſe ſperet ex analogiâ, tutò, ac certò ratiocinari; non enim perpetuò ſecurus eſt uſus analogiæ: nec tamen ſemper inanis, ut optimè Celſus, locô citatô in proëmiô inquiens: *neque ſemper ſimilitudo aliquid confert, & ſi quando confert, tamen idipſum rationabile eſt inter multa ſimilia genera, & morborum, & remediorum cogitare, quô potiſſimùm medicamento ſit utendum.*

## DE CERTITUDINE MEDICINÆ.

ARiſt. 1. eth. dicit non eſſe perpetuò exquiſitam omninò in ſingulis facultatibus certitudinem expetendam, ſolùm modo eam, qualem patitur ſubjecta materia; ideò 2. metaph. docet diverſos eſſe gradus certitudinis, & unamquamque facultatem habere ſuum, non autem eundem, & omninò æqualem; propterea non eſt abs re hîc diligenter æſtimare, & veluti ponderando metiri certitudinem medicinæ. At quærenti fortè, quorsùm hæc inquiſitio? Reſpondeo, gratia Tyronum, quibus hæc potiſſimum ſcribo, ut antea commoniti, quanti debeant rem medicam æſtimare, ne plùs, quàm par eſt confidentes omnia arti tribuant, & ſuprà vires moliantur: nec vanis pollicitationibus ſpem erigant ægrotantis: vel è contrà ne omnia pro incertis habentes omninô deſperent. Eſt enim ſua medicinæ vis, & ſæpè mirabiles ſucceſſus habet, quibus ſuam hominibus facultatem oſtentat: ideò ſeduli ſtudiis incumbant multô labore, & diligentiâ continuâ, ut difficillimam alioquin artem, quoad licet, adipiſcantur.

Primùm ergo, ut rem propoſitam abſolvamus, diſtinguendus eſt triplex gradus certitudinis: alia enim eſt certitudo moralis: alia phyſica: alia mathematica. Certitudo moralis omnium minima eſt, ut egregiè docet, & explicat Ariſt. 1. eth. 3. cùm enim primùm oſtenderit, non eſſe exactam in ſingulis diſciplinis certitudinem, ſe propterea moralem minimè exquiſitè tractaturum, indicat his verbis. *Contenti igitur erimus, ſi nos, cum de talibus, & ex talibus diſſeramus pingui quâdam minerva, atque adumbratâ figuratione verum oſtendamus; cùmque de iis, quæ plerumque eveniunt, atque ex iis ratiocinemur ſimilia etiam concluſerimus*: quod idem eſt, ac ſi diceret, materia moralis ſolùm capax eſt certitudinis imperfectæ; quia res morales variantur ſecundum circumſtantias particulares; illæ enim actiones, quæ in aliquibus circumſtantiis ſunt honeſtæ, ac juſtæ, in aliis ſunt inhoneſtæ, atque injuſtæ; adeò ut de honeſtis, ac juſtis, de bonis, ac malis apud varias ſectas, & nationes tanta ſit opinionum diverſitas, ut quidam



putaverint, nihil eſſe honeſtum, vel inhoneſtum, juſtum vel injuſtum ex naturâ rei, ſed ſolùm ex lege, per quam quædam fuerunt prohibita, alia verò præcepta. Phyſica major eſt, ſed, mathematicâ minor: res enim phyſicæ non perpetuò, ſed plerùmque certæ ſunt. Mathematica tandem omnium maxima eſt: ideò explicemus utramque ut noſcamus tandem, utri certitudo medica accedat.

Ariſtot. locô citatô docet, res phyſicas non eſſe perpetuò veras, & certas, quia ſunt in materiâ, mathematicas verò, quia abſtrahunt à materia, ſemper eſſe eaſdem omninò. Ratio diſcriminis eſt, quia materia variè afficitur, & mutatur; unde non reſpondet ſemper agenti eôdem modô diſpoſita, ac parata, ut ex eâ perpetuò ſimilem producat effectum. Ampliùs, cùm efficiens verſetur inter contraria, aliquando à fortiori ita impeditur, ut nequeat, in materiam, quantùmcunque benè diſpoſitam, ſimiliter agere. Hinc fit ut aliquando aliter, & præter naturam eveniat, ac ſæpè ſoleat accidere. E. g. ex inſtitutô naturæ naſcitur homo, quoties ſemen virile in uterum projectum recipitur, & fovetur: aliquando tamen oritur monſtrum, vel quia malè uterus ſit affectus, aut ſanguis maternus inquinatus: vel tandem quoniam, his etiam benè ſe habentibus, ſpiritus gignitivus aliquâ ex cauſâ impotens fiat, adeò ut non ſit perpetuò verum, ex ſemine virili, & maternô ſanguine permixtis in uterô hominem naſci. Idem dicendum de reliquis, quoniam commune eſt omnibus corporibus naturalibus, ut paſſiones non competant eis præciſè ratione eſſentiæ, ſed ampliùs pendeant à materiâ, & moventibus, ac efficientibus cauſis. Secus autem ſe res habet in mathematicis; paſſiones enim ſubjectis mathematicis conveniunt ratione eſſentiæ, & independenter à motû; ideò neceſſariò, & perpetuò conveniunt.

Modò conſtat ex his, medicinam, cùm ſit genus quoddam phyſicæ, eandem quoque certitudinem habere communem; nullumque propterea cujuſvis authoris, vel etiam Hipp. pronuntiatum adeò firmum, ac ſanctum eſſe, ut aliquando ſucceſſû non careat ſuô. Medicus enim (quod ſuperiùs etiam de phyſico diximus) verſatur circa materiam, utiturque materialibus inſtrumentis; pendet ampliùs à tempore, & à circumſtantiis loci, tempeſtatum anni, ætatis, & ſexus, quæ omnia ita mutantur, & varia ſunt; ut nequeat idem ſemper, & eôdem modô de ſingularibus ſubjectis ſentire, & prædicere, ac etiam agere: nec eadem remedia ubique ſunt in ſingulis æquè ſalutaria, & efficacia: quoniam efficiens ſanitatis, ſive principale, cujuſmodi eſt natura, ſive artificiale, qualis eſt medicina, ſæpè impedita non idem, quod alioquin facerent, ſemper, & ſimiliter faciunt.

Quod hactenus, & in univerſum, ſumptis ab ipſa rei naturâ argumentis, & de certitudine medica diſſeruimus. Hippocr. mirum in modum confirmat inquiens libr. de locis in homine. *Medicina citò, addiſci nequit, propterea quòd ſtata, ac certa, doctrina in ipſa tradi non poteſt v.g. qui ſcribere didicit eôdem modò quô omnes docent, omnia novit, & qui ſciunt omnes, ſimpliter noverunt.* Addit rationem elegantiſſimam; *propterea quòd idem eſt, & ſimiliter fit, & nunc, & non nunc: neque contrarium fieri poteſt, ſed ſemper, & jure quid ſimile eſt, neque indiget occaſione: medicina verò, & nunc, & paulo poſt non idem facit & in eôdem contraria facit, & hæc etiam ſibi ipſi contraria. Primum alvum ſubducentia non ſemper hoc faciunt, & alvum ſubducentia utrumque faciunt &c.* Ratiocinatio itaque Hipp. eſt hujuſmodi. In aliis artibus, ut in ſcriptoriâ v. g. doctrina certa eſt, ac firma, quia ſubjectum, nempe papyrus, vel id genus alia materia ſemper eadem eſt, & ratio quoque ſcribendi eadem: nec ad ſcribendum expectamus tempus idoneum. Quamobrem qui ſemel didicit artem ſcribendi, ſemper, & eôdem modô ſcribit. At ſecùs ſe res habet in medicinâ, cujus ſubjectum, ſive corpus humanum non eſt ſemper idem, ac agendi etiam ratio non eſt abſoluta, ſed cum exerceatur in ſingularibus, & pendeat à tempore, eſt alligata occaſioni: occaſio autem quàm breviſſima eſt, ut ait idem locô citatô: *& qui hoc novit, illi ſtata, ac certa eſt ars; ſecit enim quæ ſimilia ſint; quæ diſſimilia, in quibus cognoſcendis occaſio medica conſiſtit*: at hæc noſſe, ſubjicio ego, ſemel, aut bis, ac ne vix quidem exactè, nulli ferè conceſſum.

Inquiet verò aliquis. Idem Hipp. locô citatô ait, *medicina mihi jam tota inventa eſſe videtur ita ſe habens, ut doceat ſingulas, & conſuetudines, & occaſiones, &c.* & lib. de vet. med. *medicinæ autem jam cuncta ab antiquo inſunt, & ejus principium, & via inventa eſt, per quam, & multa, & vitæ utiliſſima longa die deprehenſa ſunt, & reliquæ deinceps invenientur, ſi modò quis aptus fuerit, & inventorum gnarus, hinc ad reliqua perveſtiganda proſiliat. Quicumque verò omnibus his rejectis, ac reprobatis, aliâ viâ aliâque formâ inveſtigare conatur, & quid inveniſſe ſe gloriatur, fallit, & fallitur; fieri enim nequit, &c.*

Reſpondeo hæc quidem eſſe veriſſima: iis tamen non probari unquam medicinam eſſe omninò certam: Hippocr. enim tantùm demonſtrat, medicinam ex ratione, & experientiâ, quæ ſunt duo comparandarum artium inſtrumenta fuiſſe conſtructam, quia ex ſingularibus obſervationibus ſæpè ſæpiùs factis univerſalia principia, & axiomata compoſita ſunt: propterea addit, quicumque aliam viam ineuntes, ſe artem compoſituros eſſe præſumunt, & fallere, & falli: quemamodum imperitè ſatis nonnulli ejus tempeſtatis ſophiſtæ putabant, hypotheſes malas ſibi proponentes, quibus medicinam inædificabant, ut eò loci videre eſt. Hinc tamen non ſequitur: ergo medicina perpetuò certa eſt; ſolùm modo ejus eſt certitudinis, qualem dare poteſt ſubjecta eidem materia. Eôdem quoque modô moralis, & prudentia habitus quidam eſt, è ſuis ipſe principiis compoſitus, & formatus, non ideò tamen omninò certus. Recole dicta ſuperius, quæ præſentia plenè ac planè confirmant.

Replicabit fortè etiam; Aphor. Hipp. quibus innixa eſt medicina, certiſſimi ſunt, & nemine contradicente, veluti oracula admittimus: ideòque eorum author tanti habitus, & habetur ab omnibus, ut eis repugnare nullus unquam audeat. Quod ſi Hippoc. authoritas ſuſpecta eſt, & incerta doctrina, de arte medicâ actum eſſe videtur, cum authore careat ſuô, & principiis parùm tutis, & nutantibus innitatur.

Hoc argumentum imperitorum eſt, qui nequeunt res medicas & phyſicas æſtimare ignorantque intellectus humani naturam, qui cum ſit imbecillimus, nec ſemper certus, non poſſunt non ejus etiam opera, cujuſmodi ſunt artes, & ſcientiæ, aliquô vitiô laborare. Ideò paulò fuſius reſpondebo, ut anteà moniti deinceps meliùs ſentiant, & boni rerum medicarum judices fiant. Aphoriſmi itaque ut de iis primò dicam, certi quidem ſunt; ac certitudine phyſicâ, eoſque propterea plerumque ut inquit Scaliger, ad aſſenſionem noſtram non admittimus, quòd aliquando fruſtantur votô ſuô. Ne verò gratis à me dictum eſſe videatur, unô, & alterô exemplo confirmo. *Mulier gravida*, inquit Hipp. *venâ ſectâ abortit* 4. Aphor. attamen pluries detrahimus ſanguinem gravidis, non modò laborantibus morbô, ſed etiam abortum impediendi causâ; præcavetur abortus, & gravidæ calamitatibus liberantur. Item *mulier, ni menſtrua defecerint, & eunuchi quoque podagra non capiuntur*: nihilo tamen minùs, & mulieres, & eunuchos podagra conceptos vidi, & ex iis unum podagra tandem obiiſſe convulſum. Idem de ſingulis omninò dicendum; quoniam aphoriſmi ſunt propoſitiones phyſicæ, quarum veritas, cùm non pendeat omninò, & præciſè ab eſſentiâ rei, quemadmodum mathematicæ, ſed ab efficiente, & materiâ, ſuô ſæpè deſtituuntur eventû.

Quod ſpectat authoritatem, dico, eam duplicem eſſe divinam, & humanam. Divina infallibilis prorsùs eſt, quia Deus nec falli poteſt, nec fallit: è contrà autem humana,

quoniam est ab homine, *cujus oculi*, ut dicebat Arist. *instar vespertil onum, vel ad manifestissima naturæ se habent*: propterea, & fallit, & fallitur. Hinc argumentum ab authoritate humana ductum probabile tantum est, & omnium probabilium infirmissimum: Hippoc. ergo authoritas cùm humana sit, non est semper expers erroris, & ideò, & ipse se deceptum fuisse ingenuè professus est, aliisque ejusdem authoris errata, notarunt, correxerunt, aut interpretamentis suis, gratiâ tanti viri, ad bonum sensum revocare conati sunt. Parvi ne igitur, dicet aliquis, faciemus Hippoc. minimè ego; sed magni, imò maximi, & ubi non repugnat ratio, vel experientia omnibus anteferendus; ut enim inquit Arist. 3. eth. *in practicis non minus habenda est ratio de opinionibus prudentum, & expertorum, quàm de demonstrationibus; quia prudentes, & experti adepti sunt firmam de principiis agibilibus cognitionem, adeòque de agendis.* Hippocr. verò ejusmodi fuit, qualem nobis Verulamus libr. hist. vitæ, ac mortis pręclarè commendat: nimirùm *medicus insignis, qui artem suam tam longâ vitâ comprobavit, & honestavit Vir cum prudentiâ quâdam doctus: in experientiâ, & observatione multus: non verbô aut methodo captans, sed nervos tantùm scientiæ separans, & proponens.* Cæterùm quantùmcumque hæc vera sit, non præstat tamen ad ejus semper authoritatem nosmet recipere, quamvis enim medicinę veram inveniendę, confirmandæ, & perficiendæ methodum scitissimè nobis tradiderit, plura item invenerit; non omnia tamen ipse novit, nec potuit ex naturę obscuritate veritatem omnem eruere, sed plurima posteris invenienda reliquit; dummodò methodi à se traditæ gnari sint; & observatores egregii, locô citatô de vet. med. imò non solùm modo multa ignoravit, sed etiam (quod commune hominum vitium est) erravit aliquando, & declinavit à vero. Hîc ergo velim, homines intelligere, quod fieri non possit unum, & invenire, & perficere, atque adeò novisse omnia ejus facultatis, cujus author habetur. Eorum omnium, quę sunt, alia à naturâ sunt, alia verò ab arte: quæ sunt à naturâ ea tota semel, & perfectè fiunt; quoniam author est Deus, ut inquit Galen. 1. de usû part. optimus, sapientissimus, & potentissimus: quæ verò ab arte sunt, imperfectè primùm ab unô, deindè paulatim, accedentibus studiis, augentur, donec progressibus multis tandem perficiantur, non tamen omninò; nulla enim ars adeò suis numeris absoluta est, ut nihil addi, nihilvè unquam detrahi possit. Ideò non tanti facere debemus eos, qui nos pręcesserint, ut nihil nobis relictum esse putemus ideoque velimus ultrò amittere potestatem judicii: at cùm homines pariter simus, nemini serviamus, sed utamur eâdem intellectus facultate, & libertate: nam ut ad hanc rem appositè Seneca epist. 27. *non sumus sub rege, quisque sibi se vindicat.* Hujus autem sententię ea est potissima ratio, quod artes, & scientiæ duobus maximè instrumentis fiunt, experientiâ, & judiciô; experientia verò fallax est, & judicium difficile; quare ut eis invenimus, ita iisdem quoque & fallimur. & fallimus: propterea opus est tempore, nec uno, sed pluribus qui experiantur, & judicent, & ut suprà latè probavi, & ideò disciplinę omnes filiæ temporis appellantur; cum enim, ut idem Senec. *natura nobis semina scientiæ dederit, scientiam non dederit*, semina hæc multo tempore fæta seros postremò partus emittunt. Quę hactenus dicta sunt eleganter ostendit Arist. 2. metaph. 1. qui probat à signô speculationem de veritate esse difficilem, quia *neque satis eam aliquis consequitur, neque aberrant omnes ab eâ, sed quisque aliquid de naturâ dicit, & singuli quidem nil, aut parùm ei addunt: ex omnibus verò collectis aliqua magnitudo fit.* Itaque nemo per se solum potest veritatem rerum investigare, sed parum de suô addere scientiis, & artibus, ut tandem ex omnibus simul magnum proveniat incrementum. Propterea idem Aristot. paulò infrà dicit, *non solùm illis agendas esse gratias; quorum opinionibus quis acquiescet, sed illis, qui superficie tenus dixerunt, conferunt enim aliquid etiam isti, habitum namque nostrum excercuerunt, & fuerunt in causâ, ut quam ipsi non potuerunt assequi, posteriores veritatem assequerentur.* Ut ergo eô redeamus, quod superiùs demonstrandum suscepimus, Hippoc. non tamquàm dominum, sed ducem sequamur, veneremurque ut inquit Gal. tamquàm authorem bonorum omnium, non absolutè, sed eorum quę ab antiquitate profecta sunt. Ipse enim primus, ut inquit Celsus in procemiò de re medicâ, *ex omnibus memoriâ dignis ab studio sapientiæ disciplinam hanc separavit vir, & arte, & facundiâ insignis. Vel* ex Plinio lib. 29. *medicinam revocavit in lucem, cùm multò antea in nocte densissimâ latuisset*; ut jure plurimùm illa, & nos quoque debeamus Hippoc. qui omnium optimè viam, qua ad medicinam eundum est, pręmonstravit; solidissimaque superstruendę arti fundamenta jecit. Nihilo tamen minùs pro ea, quâ pręditi sumus ingenii vi, & libertate exercere licet studia nostra, addendo si fieri potest, quæ adhuc inter desiderata sunt; & si quos errores offendimus, corrigendo, & emendando.

Instabis tandem Gal. 1. meth. cap. 4. docet medicinam instar mathematicarum scientiarum procedere, *& in his omnibus, quæ in eâdem monstrantur, ad primas, & indemonstrabiles propositiones, & quæ ex se fidem faciant, omnia esse perducenda.* Ergo, nisi Gal. nos fallit, non solùm medicina certa est, sed plus, quàm physica, certa.

Resp. Galen. medicinam cum mathematicis comparare, non quoad certitudinem subjectæ materię, sed quoad ordinem procedendi. Debet enim medicus suas conclusiones usque ad primas propositiones per alias medias inter positas, probatas & demonstratas revocare: alioquin, nisi aliquid sit primum quoquo modo certum, & firmum, non est, quò medica conclusio nitetur. Cęterum hæc nunquàm demonstratur eâ certitudine, & evidentiâ, ac mathematicæ demonstrari solent: nec primę propositiones medicæ, multò minùs intermedię, adeò certæ sunt, & inconcussæ, quemadmodum mathematicæ.

Etenim si forent hujusmodi, eędem reciperentur ab omnibus, nec adhuc nobis illud inculcarent ex Celso in proëmio; nimirùm, *incomprehensibilem esse naturam. Non posse verò comprehendi patere ex eorum, qui de his disputarunt, discordiâ: cùm de ista re neque inter sapientiæ professores, neque inter ipsos medicos conveniat. Cur enim potiùs aliquis Hipp. credat, quàm Erophilo? cur huic potius, quàm Asclepiadi? si rationes sequi velit, omnium posse videri non improbabiles: si curationes, ab omnibus his ægro perductos esse ad sanitatem. Itaque neque authoritati cujusquam fidem derogari oportuisse &c.*

Hinc licet ostendere, medicinam esse conjecturalem; cur enim res medica non omninò certa sit, id potissimum evenit, quòd eam non certâ scientiâ, sed conjecturâ comprehendimus. Ideò quotupliciter conjecturalis evadat, dicamus.

Primum ergo conjecturalis est circà morbos, eorum causas internas, quorum cùm medicina inspectione sensatâ privata sit, ut docet Hipp. lib. de art. (*quod ipsum apud omnes in confesso est*) *alias tamen facultates coadjutrices invenit*, nimirùm syllogisticam ex signis: signa autem sunt peregrina, & obliqua; ideòque non certam nobis pariunt scientiam, sed conjecturam.

Secundò conjecturalis est circa particularia remedia, quæ sunt instrumenta medendi; nemo enim unquam medicamentorum vires perfectè cognovit, quorum cum sæpè observemus effectus, causam nihilominùs ignoramus.

Tertiò quantitas etiam remedii efficit artem conjecturalem; hęc enim bifariam ęstimanda est, & quę morbo v. gr. conveniat, & quam vires ęgri perferre queant: ac tandem etiam quanta moles medicamenti esse debeat, ex quâ exquisita ejusdem quantitas virtutis habetur. Singula autem scitû impossibilia sunt, undè Gal. dicere solebat, si exactam quantitatem remedii nosse posset, se talem futurum esse, qualem fuisse ferunt Æsculapium. De hujusmodi etiam quantitate egregiè nonnulla tradit Hipp. quę ut referam è re nostrâ maximè esse videtur. Inquit ergo lib. de vet. med. cùm duo pręcipua sint medendi remedia, nimirum repletio, & vacuatio, addit tamen adeò esse difficilè exactam cognitionem habere; quin medicus in neutram partem, magis, vel minùs replendo, aut vacuando, declinet; propterea hujus mensuræ regulam sensum corporis,, seù bonam ęgrotantis tolerantiam constituit; eumque medicum laudat, non qui minimè peccet, sed qui minùs: undè ait, *decet enim dimensionem aliquam (intellige repletionis, & vacuationis) collineare; dimensionem autem nullam aliam reperies, neque pondus, neque mensuram, cujus intuitû exacta diætæ instituendæ scientia haberi queat, quam corporis sensum. Quæ propter negotiosum est, id ita accurate cognoscere, ut tantùm tenuiter in alterutram partem delinquas. Certè eum ego medicum vehementer laudarim, qui leviter delinquat. Quod enim exactè absolutum est, rarò videre contingit.*

Quartò conjecturalis est ob occasionem, seu tempus medendi opportunum, quoniam hoc fluens est, & breve, ideoque vix, ac ne vix quidem comprehenditur, & opus est medicô, inquit Gal. lib. ad Glauc. peritô, & in arte plurimùm exercitatô.

Postremò Idiosyncrisia, seu singularis cujusque individui natura omnium maximè conjucturalem, & incertam efficit medicinam, cujus quidem affectus varii, & mirabiles nobis occurrunt; origo tamen in abdito semper est. Quis enim unquam novit, cur huic v.g. vinum infensum sit, & vel olfactum syncopem afferat, quô ferè universum genus hominum oblectatur? cur alius abhorreat à caseô, quod plurimis cedit in alimentum? Idcircò Hipp. & Gal. cùm præceperint, ut utramque naturam universalem, & particularem cognosceremus, hujus difficultate perterriti, communis tantummodo cognitione contenti sunt. Et hæc de ratione conjecturę medicinalis satis dicta sint, quæ nihil artis dignitati, & necessitati, nec medentibus, nec agentibus medicinâ fidem, & spem ullo modo detrahunt. Audiant propterea Celsum lib. 2. de remed. hâc de re disertè, & verè loquentem; nimirùm, *conjecturalem artem esse medicinam, rationemque conjecturæ talem esse, ut cùm sæpius aliquando responderit, interdum tamen fallat. Non itaque si quid vix millesimo in corpore aliquem decipit, id fidem non habet, cùm per innumerabiles homines respondeat. Idque non in his tantùm, quæ pestifera sunt dico: sed in his quoque, quæ salutaria. Siquidem etiam interdum frustratur, & moritur aliquis, de quô medicus securus primo fuit. Quæque medendi causa reperta sunt, nonnumquam in pejus aliquibus vertunt. Neque id evitare humana imbecillitas in tantâ varietate corporum potest. Sed est tamen medicina fides, quæ multò sæpiùs, perque multò plures ægros prodest.*

Hæc sunt, quæ adjicienda videbantur PRÆCOGNITIS RIVERII, ut planè constaret Alumnis Medicinæ natura.



# INDEX
## LIBRORUM ET CAPITUM IN HOC VOLUMINE Contentorum.

# Index Librorum, & Capitum.







# LAZARI RIVERII, DOCTORIS MEDICI, INSTITUTIONES MEDICÆ.

## PRÆCOGNITA IN UNIVERSAM MEDICINAM.

*Medicina eſt ſcientia, quâ humani corporis diſpoſitiones cognoſcuntur, ut ſanitas præſens conſervetur, & amiſsa recuperetur.*

MAGNA perpetuò fuit inter Anthores diſceptatio in Medicinæ genere conſtituendo. Cùm enim ea magna ex parte conjecturalis ſit, & ad certum finem dirigatur, ſanitatem nempè acquirendam, vel conſervandam; inter artes omninò videtur recenſenda. At verò, cùm ſua habeat principia, axiomata, & demonſtrationes, ex naturæ demonſtratione repetitas, immò nonnullas ipſius Phyſicæ demonſtrationibus certiores, utpote à ſenſuum fide repetitas; cùm unicum habeat ſubjectum reale per ſe exiſtens, ac præſtantiſſimum; nempè corpus humanum, illiuſque proprietates doceat, inter ſcientiarum numerum videtur potiùs referenda. Cui opinioni nos magis aſſentimur; artes enim ex frequenti tantùm operatione comparantur, & totæ in operatione verſantur: at Medicinæ habitus comparatur ex frequenti librorum inſpectione, & Doctorum inſtitutione, ſicut veræ ſcientiæ. Neque ulla pars poteſt reperiri, quæ ſubjecti ſui paſſiones & proprietates per axiomata & principia demonſtret, ſicut Medicina. Licèt autem aliqua ex parte conjecturalis ſit, & aliqua tradat præcepta non omninò certa; hoc tamen non efficit, ut ad artes debeat referri, hac enim ratione ipſa Phyſica ad artes etiam eſſet referenda, cùm multa probet per conjecturas tantùm, ex eo quod veræ cauſæ non ſint perfectè cognitæ. Finis denique ad quem dirigitur, ab illius doctrina & tractationis modo diſtinguitur, ut rectè annotavit Al. Aphrodiſæus. Medicina enim dupliciter conſiderari poteſt: Vel *primariò*, quatenùs docetur ex certis, firmis, & indubitatis principiis; & tunc Scientia haberi debet, non minùs quàm Aſtrologia, Geometria, aut Arithemetica, ſeipsâ, ſuique cognitione contenta: Vel *ſecundariò*, quatenùs ad uſus hominum revocatur, ut Aſtrologia, ad horarum conſtitutionem; Geometria, ad terras dimetiendas; Arithmetica, ad numeros computandos. Et hoc modo accepta Medicina habet finem omnium præſtantiſſimum & utiliſſimum. Attamen ne nimis rigidè ſententiam noſtram tueri videamur, dicimus Medicinam ſcientiam appellari latiori paululum ſignificatione, quæ proponitur ab Ariſtotele, 2. *Metaph. cap.* 2. prout ſcientias ſpeculativas & factivas comprehendit: ità tamen, ut ſcientiæ factivæ à veris & illiberalibus artibus diſtinguantur.

*Subjectum illius eſt corpus humanum, quatenus eſt ſanabile.*

In omni Scientiarum ſubjecto quatuor requiruntur conditiones, duæ ſcilicet ex parte ipſius ſubjecti, & duæ ex parte ſcientiæ. Ex parte ſubjecti primò requiritur, ut contineat ea omnia, quæ tractantur in ea ſcientia: ſecundò, ut det unitatem & ſpeciem ſcientiæ, & per illud ſcientia definiri poſſit. Ex parte verò ſcientiæ requiritur, ut nihil ſcientia conſideret, quod non ſit objectum, vel ad illud referatur: Deindè, ut tradat cauſas ſui ſubjecti, ac paſſiones & proprietates ejuſdem, ut probat Ariſtoteles 4. *Metaph.cap.* 1. Quæ omnia in corpore humano tam manifeſtè reperiuntur, ut verum Medicinæ ſubjectum, abſque dubio dici mereatur.

Dices, non ſolùm corpus humanum in Medicina conſiderari, ſed etiam res naturales, nonnaturales, & præternaturales, atque ità res omnes ferè creatas, plantas, animalia, mineralia, & quæcumque univerſo mundi ambitu continentur, ſubjecta Medicinæ dici poſſe. Reſpondeo: Medicum ea omnia conſiderare non per ſe & ſimpliciter, ſed quatenùs ad corpus humanum referuntur; prout videlicet ei commodum aliquod vel incommodum afferre poſſunt: & res illæ *ſubjectum contemplationis* appellantur; corpus verò humanum, *ſubjectum reductionis*, ad quod videlicet reliqua omnia reducuntur.

*Finis verò eſt Sanitas.*

Finem appellat Galenus eum, quo acquiſito conquieſcit artifex, quia in nulla actione datur progreſſus in infinitum, ſed ad aliquam tandem perfectionem pervenitur, in qua agens conquieſcit, quamq; perpetuò acquirere intendit. & ad quam omnes præviæ actiones diriguntur, & illa perfectio finis appellatur, qui in Medicina eſt Sanitas; illa enim eſt, ad quam omnia Medici opera diriguntur, quâve adeptâ Medicus conquieſcit.

*Dices*, cùm Medicina ſit de genere ſcientiarum factivarum, illarum autem finis ſit actio, ſicut ſpeculativarum contemplatio, non debere finem Medicinæ in quiete conſtitui. *Reſpondeo*, Unicum dari *finem ultimum*, ad quem reliqua ordinantur; plures verò dari *intermedios*, qui quidem actiones ſunt præviæ ad ultimum illud finem acquirendum: & de illis audiendum eſt cùm actio dicitur finis ſcientiarum factivarum.

*Partes Medicinæ ſunt quinque* φυσιολογικὴ, παθολογικὴ, σημειωτικὴ, ὑγιεινὴ, καὶ θεραπευτικὴ.

Prima & generalis Medicinæ diviſio bimembris tantùm eſt, unam Medicinæ partem *theoricam* conſtituens, alteram *practicam*. In theorica præcepta quædam traduntur & theoremata, quæ in cognitione tantùm verſantur; & ab actione ſunt valde remota, ſuique ſubjecti naturam conſiderant, ejuſque conſtitutionem & paſſiones varias, quatenus ſcilicet mutatur ſanitas in morbum, & contra: vel etiam oſtendunt ſigna quibus variæ illæ diſpoſitiones à Medico percipi poſſint. Undè tres emergunt Medicinæ theoricæ partes, *Phyſiologia*, *Pathologia*, & *Semeiotica*. At verò, quoniam hæc omnia ſpeculamur in Medicina, ut Sanitas præſens conſervetur, vel amiſſa recuperetur, duæ aliæ conſtituuntur partes ad practicam, pertinentes, quibus operationem ratio & modus traditur, nimirum ὑγιεινὴ ad Sanitatem conſervandam, & θεραπευτικὴ ad morbos expellendos. Totum igitur Inſtitutionum opus *in quinque libros* dividetur, omnes Medicinæ partes continentes. Quinque hæ partes reſpiciunt *prolegomena* & *Præcepta*, uti in *Manuduct.* fuſiùs expoſitum.

# INSTITUTIONUM MEDICARUM
## LIBER PRIMUS,
## *PHYSIOLOGIAM CONTINENS.*

### PROOEMIUM.

*In Phyſiologia conſiderantur ea omnia, quæ ad corporis humani conſtitutionem naturaliter concurrunt.*

CUM ſubjectum Medicinæ ſit corpus humanum, primò illius natura accuratè eſt conſideranda, ut poſtmodum affectus præternaturales, qui illi ſolent contingere, facilè intelligantur, ac tandem via inveniatur, quâ illos poſſimus profligare, & naturalem ſtatum conſervare. Ideò in prima iſta parte traduntur ea omnia, quæ ad corporis humani conſtitutionem concurrunt, & ad omnes illius functiones obeundas ſunt neceſſaria.

*Ea in ſeptem ſectiones diſtribuitur, quarum prima eſt de Elementis: ſecunda, de temperamentis: tertia, de humoribus: quarta, de ſpiritibus & calido innato: quinta de partibus: ſexta, de facultatibus & functionibus: ſeptima, de hominis generatione.*

Prima principia ſenſibilia, ex quibus corpus humanum conſtituitur ſunt prima rerum elementa, ex quorum varia permixtione varia exurgunt temperamenta; ex temperamentis autem varii humores dependent, & ex humoribus ſpiritus, qui calidum innatum reficiunt & conſervant: Ex humoribus, & ſpiritibus, & calido innato, partes omnes producuntur & ſubſtinentur; quæ omnia fieri non poſſunt ſine animæ miniſterio, quæ multis prædita facultatibus, iſtas omnes perficit operationes, primumque agens eſt in totius hominis conſervatione, & prima illius generatione: Atque hic *ordo* eſt, quem ſervat Phyſiologia in rebus naturalibus edocendis, qui verè *compoſitivus* eſt, à primis principiis ad ea, quæ indè oriuntur, ſigillatim procedens, donec totum illud naturæ opificium perfectum & abſolutum repræſentet.

### LIBRI PRIMI
### *SECTIO PRIMA.*
### De Elementis.

#### CAPUT PRIMUM.
#### De Elementorum Natura.

*Elementa ſunt corpora ſimplicia ex quibus reliqua omnia componuntur, & in quæ ultimo reſolvuntur.*

ELementa *corpora ſimplicia* dicuntur, quia ex aliis corporibus ſpecie diverſis non componuntur, ſed tantùm ex materia & forma; quæ prima rerum omnium principia exiſtunt, corpora tamen non ſunt. Ideò elementa ſunt prima corpora ſimplicia, ex quibus reliqua omnia componuntur; nullum etiam corpus perfectè mixtum poteſt reperiri, quod quatuor elementorum ſubſtantiam in ſe non contineat, quod in corporibus noſtris manifeſtè apparet, quæ componuntur ex quatuor humoribus, ad quatuor elementorum naturam maximè accedentibus. Sed multò clarius illud apparet ex mixtorum diſſolutione, quæ in elementa denuò reſolvuntur, ut propoſitum eſt in definitione. Nam in combuſtione ligni, v. g. pars in aërem convertitur, ut per fumum apparet, qui ab eo magnâ copiâ exhalat, & in aërem commutatur; pars in aquam tranſit, quæ à ligni extremitatibus reſudat, pars verò in terram abit per cineres, qui terreæ ſunt naturæ; pars denique in ignem, ex carbonibus & flammâ maximè conſpicuum. Licèt verò multa corpora in ſui corruptione non ſtatim & immediatè in elementa convertantur, ſed in alias ſubſtantias viciſſitudine quadam commutentur; attamen ipſa tandem in ultima reſolutione, in elementa, ex quibus conſtant reſolvuntur; ut patet in alimentis, quæ in corpore humano priùs in chylum commutantur, deindè in ſanguinem, ac tandem corporis ſubſtantiam, quæ poſt animalis interitum in elementa reſolvitur: portio verò alimentorum in excrementa degenerat, quæ partim terream naturam repræſentant in fæcibus; partim aqueam in ſudore & urina; partim verò igneam & aëream, in fuliginibus, quæ per habitum corporis in inſenſibilem tranſpiratum quotidie abire ſolent.

#### CAPUT II.
#### De Numero Elementorum.

*Elementa quatuor ſunt, Terra, Aqua, Aër, & Ignis.*

QUidam ex Antiquis Philoſophis infinita voluerunt eſſe elementa, quod refutat Ariſtoteles 1. *de cœlo*: alii unicum tantùm conſtituebant, quos refellit Hipp. *lib. de natura humana*, hac ratione ſolidiſſimâ: *Si homo* [ inquit ] *ex unico elemento conſtaret, non doleret*. Cujus conſequentiæ ratio eſt, quia quæ dolent, ſenſu participant, & alterabilia ſunt; omnis autem alteratio fit à contrario. Si ergo unicum tantùm eſſet elementum, nullum daretur contrarium, quia nihil ſibi ipſi contrarium eſt; & quidquid patitur, ab alio patitur.

Quod autem quatuor præcisè dentur elementa oſtenditur primò ex qualitatibus primis, quæ quatuor ſunt, maximè invicẽ diſtinctæ, nempè caliditas, frigiditas, humiditas, & ſiccitas, quæ cùm ſint accidentia, ſuum unaquæque ſubjectum primum, diſtinctum, & ſeparatum habere debet. Nec dicas inde tantùm concludi, duo eſſe elementa, quia caliditas cum ſiccitate in uno eodemque corpore eſt conjuncta, & humiditas cum frigiditate: Nam ſi indè duo colligantur elementa, cùm etiam caliditas cum humiditate conjungatur, & frigiditas cum ſiccitate, duo alia colligentur. Deinde quaternarius ille elementorum numerus ſenſibiliter probatur ex corporum mixtorum diſſolutione, quæ in quatuor illa prima corpora reſolvuntur, ut ſuperiori capite oſtenſum eſt.



#### CAPUT III.
#### De Qualitatibus Elementorum.

*Elementorum qualitates ſunt vel primæ, vel ſecundæ.*

*Primæ qualitates ſunt, quæ primò elementis inſunt, & à quibus reliquæ dependent.*

*Suntque Activæ, vel Paſſivæ.*

*Activæ ſunt, quæ in ipſa elementorum mutua alteratione, tum etiam in mixti conſtitutione principalem obtinent efficaciam.*

ACtivæ appellantur, non *ſimpliciter* & abſolutè, ut voluerunt quidam, quod nimirùm ſolæ agant, reliquæ verò ſint purè paſſivæ: ſed *comparatè* tantùm, quod ſcilicet magis efficaciter agant, quam reliquæ. *Paſſivæ* nuncupantur, quòd magis patiantur, quàm agant, licèt agendi vi non ſint omninò deſtitutæ: humiditas enim agit in ſiccitatem, & ſiccitas in humiditatem.

*Et illæ ſunt caliditas & frigiditas.*

*Caliditas eſt qualitas prima activa, cujus effectus eſt congregare homogenea, & diſgregare heterogenea.* Ariſtoteles 2. *de generat.*

*Homogenea* apud Logicos dicuntur ea, quæ ſunt ejuſdẽ naturæ & ſpeciei: *heterogenea* verò, quæ ſunt diverſarum ſpecierum, quæ non ſunt hoc modo hîc accipienda. Nam in generatione mixti calor non ſolùm homogenea, ſed etiam heterogenea congregat, nimirum humidum cum ſicco, quæ ſunt diverſæ ſpeciei. Sic etiam diverſi generis, alimenta in ventriculum ingeſta, à calore ſimul congregantur, ex iiſque chylus efficitur. Dicendum ergo, per *homogenea* hîc intelligi ea, quæ illam habent inter ſe ſimilitudinem, ut apta ſint rem ejuſdem naturæ conſtituere, in eamque converti. Atque in humidum & ſiccum ſimul unita ad generationem mixti, homogenea dicuntur. Sic etiam in coctione, alimenta ſpecie etiam diſtincta, ſunt homogenea: illa verò quæ in chylum mutari non ſunt idonea, ut excrementa, ſunt verè heterogenea, ac proindè ſecernuntur.

*Sunt & aliæ caloris proprietates, nempè reſolvere, aperire, incidere, maturare, & attenuare.*

Harum exempla infinita habentur in rerum natura, ſed magis illuſtria in medicamentorum materia, quæ vires illas poſſident efficaciſſimas. *Vide Schroderi Pharm.*

*Frigiditas eſt qualitas prima activa, quæ homogenea & heterogenea ſimul congregat.*

Sic aquam cum aqua, ceram cum cera, & quæcunque in illis contenta, ſtipulas ſcilicet, lapillos, ligna, arenam, paleas, & reliqua, conglaciando cogit, donec à calore, coagulationem ſolvente ſegregentur.

*Illius officium eſt calorem temperare, ne nimia caliditate mixtum diſſolvatur.*

*Et non ſolùm homogenea cum heterogeneis congregat, ſed etiam adſtringit, condenſat, obſtruit, & incraſſat.*

Cùm frigus calori ſit contrarium, neceſſe eſt contrarios producere effectus. Nec recipienda eſt Cardani ſententia, qui putat frigus eſſe meram caloris abſentiam & privationem, non autem aliquid poſitivum, quod voluiſſe videtur Avicenna, qui dicit frigus non ingredi opus naturæ. Sed utique doctiſſimè reſpondet Scaliger *Exercit.* 22. & ante ipſum Averroës, qui oſtendit duplici ratione frigus ingredi opus naturæ, primò temperando calorem; deindè conciliando rebus conſiſtentiam, ſive partium cohærentiam, quæ ſanè non eſt à calore, cujus proprium eſt diſſolvere.

*Et hæc de activis qualitatibus.*

*Paſſivæ ſunt, quæ minùs agunt, atque adeo activis in mixtione corporum ſubſerviunt. Suntque humiditas & ſiccitas.*

*Humiditas eſt qualitas paſſiva, faciens ut res ſuo termino difficulter, alieno facillimè includantur.* Ariſtoteles 2. *de generat.*

Sic aqua, vinum, oleum, & alia corpora humida undequaque diffluunt, & non niſi intra vaſorum terminos poſſunt cohiberi.

*Siccitas eſt qualitas paſſiva, faciens ut res ſuo termino facilè, alieco difficulter includantur.*

Sic ligna, lapides, & alia hujuſmodi propriam figuram pertinaciter ſervant, nec alienam facilè recipiunt.

*Dices* ex Teleſio, ignem, qui ſicciſſimus eſt proprio termino non coërceri, ſed potiùs, alieno, quod etiam de pulvere & cineribus eſt aſſerendum. *Reſpondeo*, In igne hoc contingere non per ſe, ſed per accidens, ſcilicet, propter ſubſtantiæ tenuitatem, quæ difficilè ſuis terminis poteſt cohiberi, aliqua enim ſubſtantiæ craſſities cum ſiccitate conjungi debet, ut ei deſcriptio hæc competere poſſit. Pulvis verò & cineres propriam retinent figuram, quandò coacervantur: Non ſunt enim unum continuum, ſed minutiſſimarum terræ partium congeries, quæ propter exiguitatem quævis ſpatia occupant.

*Quatuor iſtæ qualitates primæ in elementis reperiuntur ſecundùm quatuor combinationes poſſibiles: Caliditas nempe & ſiccitas in igne: Caliditas & humiditas in aëre: frigiditas & humiditas in aqua: frigiditas & ſiccitas in terra.*

Hæc primarum qualitatum inhærentiæ & combinationes, fusè controverſæ, & variis opinionibus exagitatæ, habentur apud Hippocr. de Vet. Med. tit. 1. de Diæt. confert Gregorium Horſtium in Phyſ. & alios Phyſicæ Profeſſores, ad quos lectorem relegamus, brevitatis causâ.

*Hactenus de qualitatibus primis.*

*Secundæ ſunt, quæ à primarum qualitatum temperie & mixtione immediatè oriuntur.*

Hac deſcriptione à ſecundarum qualitatum ſenſu removentur colores, odores & ſapores, quæ non immediatè à primis oriuntur, nec modo ita manifeſto, ſed magis remotè & obſcurè ab iis dependent: Ideoque nonnulli eas ad tertium qualitatum ordinem referunt, non parum appoſitè. Ilarum autem expoſitio ad doctrinam ſenſuum referri debet, quòd ſine illorum intelligentia rectè percipi nequeant.

*Et ſunt quatuordecim, nempe raritas, & denſitas; gravitas, & levitas; durities, mollities; ſubtilitas, & craſſities, ariditas, & lubricitas; friabilitas & lentor; aſperitas & lævitas.*

*Raritas eſt qualitas ſecunda, à calore potiſſimùm orta; per quam res extenuantur & diſſipabiles fiunt.*

Sic aqua, calore Solis attenuata, rara eſt & diſſipabilis: ſic nubes, per quas facilè tranſeunt, radii ſolares, raræ dici ſolent. *Nota*, duplicem eſſe raritatem unam ſcilicet, quæ conſiſtit in tenuitate ſubſtantiæ: Et hæc propriè eſt in categoria qualitatis, & calorem ſequitur tanquam effectus illius, atque ita aër rarus dicitur, & terra denſa: alteram quæ non in tenuitate ſubſtantiæ conſiſtit, ſed in diſtantia partium inter ſe; quemadmodum, ſpongiam raram dicimus, quia partes habet invicem diſtantes, per vacuum ſpatium interpoſitum, in quo aër eſt incluſus: & hæc raritas eſt in categoria ſitus, & magis impropriè raritas appellatur, licèt magis hominibus cognita.

*Denſitas eſt qualitas ſecunda, à frigore orta, per quam res fiunt compactiores & firmiores minuſque diſſipabiles.*

Sic aqua frigore congelata, lapides, & metalla denſa appellantur.

*Gravitas eſt qualitas à frigore & denſitate orta, per quam res deorſum feruntur, lapis v. g.*

*Levitas eſt qualitas orta à calore & raritate, per quam res ſurſum feruntur, ut vapores.*

*Durities eſt qualitas à ſiccitate orta, per quam res tactui difficilè cedunt, ut terra.*

*Mollities eſt qualitas ab humiditate orta, per quam res*

*tactui facilè cedunt, ut cera.*

*Subtilitas est qualitas orta à calore, siccitate, & raritate, per quam res fiunt admodum tenues, & penetrantes, ut Spiritus.*

Differt à ratitate tanquam effectus à sua causa; nam ex raritate oritur subtilitas. Et non omnia rara subtilia; nam omnis aër rarus est, sed non subtilis, quidam enim dicitur crassus: sic in multorum morborum therapeia aërem crassum fugiendum esse consulimus.

*Crassities est qualitas orta à frigore & densitate, per quam res fiunt solidiores, & minùs penetrantes, ut Aurum.*

Differt etiam crassities à densitate, tanquam effectus à sua causa; non enim omne densum statim crassum dici potest.

*Ariditas est qualitas orta à siccitate, per quam res fiunt humoris ferè expertes, ut arena.*

*Lubricitas est qualitas orta ab humiditate, per quā res fiunt tactum effugientes, & elabentes.*

Sic anguilla lubrica dicitur, & via glacie obsita.

*Friabilitas est qualitas ex siccitate orta, per quam res fiunt parum cohærentes, & attritu faciles.*

Sic sal & saccharum friabilia dicuntur.

*Lentor est qualitas ab humiditate orta, per quam res fiunt tenaces & glutinosæ.*

Sic pix, gluten, & alia hujusmodi, lenta appellantur.

*Aspiritas est qualitas ex siccitate orta, per quam res fiunt in superficie prominentes, & tactum offendentes.*

Sic cortices arborum, & pumices asperitatem præ se ferunt.

*Lævitas est qualitas orta ab humiditate, per quam res fiunt in superficie æquales, & tactum oblectantes.*

Hæc qualitas non solùm ex humiditate, sed etiam ab arte produci potest, dum scilicet res solidæ, & densæ poliuntur & dedolantur, ut Vitrum, Marmor. (*Conf. Lind. Meletem. III. §. 20. 38.*)

## CAPUT IV.

### De Mixtione Elementorum.

*Mixtio est miscibilium alteratorum unio.* Aristoteles 1. de generat. cap. 10.

PEr *miscibilia* intelligit elementa, quæ naturalem illam habent dispositionem, ut simul misceri possint, sese priùs invicem alterando, & ad talem temperiem reducendo, ut ex his unum quid fieri possit. Ex qua unione nova forma oritur, quæ forma mixti appellatur. Et illa unio, mixtio verè & propriè dici debet. Nam cùm semina, verbi gratiâ, diversarum plantarum inter se commiscentur, ut iterum separari possint, *oppositio* dicitur; cùm verò vinum & aqua, aut alia hujusmodi miscentur, quæ separari rursum nequeunt, sed tamen novam formam non producunt, *confusio* appellatur: Et utraque, mixtio impropriè dicta nuncupatur.

*Ad mixtionem autem efficiendam quatuor requiruntur conditiones.*

1. *Miscibilia contrariis qualitatibus debent esse prædita, ut in se invicem agere, & à se invicem pati queant.*

Si ea quæ miscentur, in se invicem non agerent, non possent ad moderatam temperiem reduci, ex qua oritur mixtio, eaque ita in eodem statu remanerent.

2. *Certa miscibilium debet esse proportio, tam in quantitate. quàm in qualitate.*

Si enim unum ex his reliqua quantitate, vel qualitate nimis superet, illa prorsus interimet, & in suam naturam convertet, atque ita fiet unius generatio, & corruptio aliorum, non autem mixtio.

3. *Elementa dum miscentur, in minutissimas particulas dividi debent, ut qualibet mixti particula quatuor elementa in se contineat.*

Illa conjunctio à natura fit, quæ elementa reddit penetrabilia, & apta ut se mutuò subeant, atque hoc modo meliùs transmutari possint.

4. *Elementa formaliter in mixto remanere debent.*

In hoc differt *generatio à mixtione*, quòd in generatione, adveniente novâ formâ, priores corrumpantur; in mixtione verò etiamsi nova mixti forma producatur, formæ tamen eorum ex quibus constitutum est, simul remaneant. Quod verissimum indè comprobatur, quòd omnis actio sit à forma, pugna autem quæ in mixtis fit inter contrarias qualitates, unde illorum destructio tandem sequitur, non possit fieri à forma mixti, alioqui sui ipsius destructionem moliretur, quod adversatur veræ Philosophiæ. Ergo necesse est à formis Elementorum dependere, atque adeò elementa esse formaliter in mixto.

Sed *dices*, si plures formæ remaneant in mixto, mixtum non erit unum ens per se; nam ex pluribus entibus in actu, non potest fieri unum ens per se, ex Aristotele 2. *Metaph.* sed tantùm aggregatum per accidens: unumquodq; autem est actu per suam formam. *Respondeo*, hoc verum esse, si omnes formæ sint æquè nobiles, & nulla reliquis prædominetur, sed in mixto est una forma nobilior, nempè forma ipsius mixti, cui formæ elementorum sujiciuntur tanquā imperfectiores, & illius imperio parent, atq; ita ad illam se habent instar materiæ, licèt respectu materiæ ipsorum elementorum sint veræ formæ. Quod ut faciliùs intelligatur, sciendum est, Elementa ad duo referri posse, vel ad *materiam primam*, ex qua componuntur, unà cum propriis formis; vel *ad ipsum corpus*, cujus ipsa sunt materia. Ratione materiæ primæ, dicuntur esse in actu, ratione verò mixti tantùm in potentia.

Quemadmodum enim in prædicatione logica, genus intermedium respectu inferiorum dicitur genus & respectu superiorum species, ita in ipsa rerum essentia sunt actus quidam medii, qui respectu materiæ anterioris dicuntur actus, respectu verò perfectioris compositi, dicuntur potētiæ. Licèt igitur elementorū formæ respectu formæ mixti se habeant instar materiæ, & sint tantùm in potentia, tamen respectu materiæ, ex qua elementa componuntur, sunt semper in actu, eamq; continuò conantur alterare, ut ad pristinam naturam revertantur, & sui juris omninò efficiantur; illarum tamen actionem frænat & cohibet forma mixti, quantum potest, ad sui conservationē, donec illæ à causis externis variè adjutæ, nobilioris illius formæ jugū excutiant, & corporis mixti distinctionem efficiant. Multò plura dicēda forent pro difficillimi hujus, & valdè intricati theorematis expositione, quam in pauca hæc contraximus, ex eo quò ad rem medicam parum faciat, ut ipse Galenus affirmat 1. *de Elementis*. Hîc igitur *primæ hujus sectionis finis esto.*

## PHYSIOLOGIÆ SECTIO II.
## *DE TEMPERAMENTIS.*

## CAPUT I.

### De Temperamentorum Natura.

*Temperamentum est proportio quatuor qualitatum principalium, ex elementorum mixtione orta, ad functiones ritè obeundas.*

TEmperamentum à mixtione dependet tanquam effectus à sua causa, oritur enim ex mutua illa qualitatum primarum contemperatione, quæ proportionem illam efficit actionibus obeundis necessariam. Vocatur autem *proportio*, quæ est relatio, quam habent qualitates inter se hoc modo contemperatæ; non autem qualitas à quatuor illis primis diversa, ut voluit Avicenna, cujùs opinionem fusè confutat Fernelius.

*Dices*, Si temperamentum est relatio, actiones ab eo non dependebunt, quia relatio nullam habet agendi vim, neq; temperamentum poterit dici unum alteri contrarium, quia relata non habent contrarium. *Respondeo*, Temperamentum non agere ratione proportionis, quæ relatio est, sed ratione fundamenti, cui relatio illa inhæret; qualitates enim primæ sunt fundamentum illius proportionis, & ab illis actiones essentialiter dependent: non enim tota temperamenti essentia in ipsa porportionis relatione consistit, sed hujusmodi relationem quasi connotatam necessariò importat, ac si diceremus, temperamentum esse primas qualitates sub certa proportione.



## CAPUT II.

### De Temperamentorum Differentiis.

*Novem sunt temperamenta, quatuor simplicia calidum, frigidum, humidum, & siccum: quatuor composita, calidum humidum, calidum & siccum, frigidum humidum, frigidum siccum: & unum moderatum, quod εὔκρατον* appellatur.

COrpora quæ ita sunt temperata, ut una qualitas reliquas excedat, simplici temperamento prædita esse dicuntur: cùm vero duæ qualitates æqualiter superant, compositum habent temperamentum, cùm denique nullus in iis est qualitatum excessus perfectè temperata judicātur.

*Dices*, priores octo temperamentorum differentias fieri ab aliquo elemento prædominante, vel saltem in corporibus nostris ab aliquo humore prædominante, unde biliosum dicitur temperamentum, vel pituitosum. & ita de cæteris. At unum quodq; elementum duabus pollet qualitatibus, quæ illo excedente, necessariò excedent, humores etiā duas habēt qualitates prædominantes. Ergo nullū dari poterit simplex temperamentum, sed omnia erunt composita.

*Respondeo* In mixtione aut alteratione elementa ita posse concurrere, ut una qualitas retundatur, alterâ remanente in excessu, verbi gratiâ, si aër & ignis excedant, humiditas unius, alterius siccitatem temperabit. Sed cùm ambo sint calida, excessum in calore efficient. Idem dicendum est de humoribus, bilis enim siccitas sanguis humiditatem temperabit; sed uterque calidus cùm sit, calidam efficiet intemperiem.

*Illa autem temperamenta talia dicuntur, vel absolutè, vel comparatè.*

*Absolutè talia dicuntur, cùm unam vel duas habent qualitates verè prædominantes, à quibus accipiunt denominationem.*

Sic ignis calidus dicitur absolutè, & aqua frigida; sic etiam omnia perfecta animalia, calida absolutè dicuntur, quia caloris habent prædominium. vita enim est à calido

*Comparatè talia dicuntur, cùm qualitates istas habent magis vel minùs excedentes, quam ea, cum quibus comparantur.*

Sic homo dicitur calidus respectu piscis, frigidus verò respectu leonis: cerebrum dicitur frigidum respectu cordis: unde patet unum & idem dici frigidum comparatè, quod tamen absolutè est calidum.

*Et illa comparatio tripliciter potest fieri, vel ad genus, vel ad speciem, vel ad individuum.*

*Comparatio ad genus illa dicitur quæ fit inter res diversi generis.*

Ut cùm temperiem animantis cum plantæ vel mineralis temperie conferimus.

*Comparatio ad speciem illa est, quæ fit inter res diversæ speciei.*

Ut cùm hominis temperiem cum leonis vel canis temperie comparamus.

*Comparatio ad individuum est, cùm individua ejusdem speciei inter se comparantur.*

Ut cùm Socratis temperamentum cum Platonis temperamento conferimus, & alterum altero calidiorem, vel frigidiorem pronuntiamus.

Variæ etiam fiunt comparationes temperamenti in ipso individuo cum seipso cōparato, eoque vel integro, ut cùm Socrates senex cum se ipso juvene comparatur; vel cum illius partes conferuntur invicem; ut quando temperamentum hepatis cum ventriculi temperamento cōfertur, & alia hujusmodi, quæ per se facilè innotescunt.

## CAPUT III.

### De εὐκράτῳ Temperamento.

*Temperamentum εὔκρατον seu moderatum duplex statuitur; unum ad pondus, alterum ad justitiam.*

*Moderatum ad pondus illud dicitur in quo primæ elementorum qualitates ad tam exactam proportionē sunt redactæ: ut nulla alteri dominetur.*

QUidam corpus temperatum ad pondus appellant; in quo non solùm qualitatum, sed etiam elementorum æqualis mensura reperitur, quod non solùm in rerum natura dari nequit, sed ne cognitione quidem concipi potest; quia esset prorsus immobile, cùm omne mixtum ad modum elementi prædominantis moveatur; neque etiam proprium locum inveniret, unumquodque enim eo in loco sistitur naturaliter, qui elemento vincenti proprius existit: Ergo de solis qualitatibus æqualiter permixtis est audiendum, quod etiam non dari in rerum natura multi contendunt, sed ab Authoribus fuisse constitutum, tanquam ideam perfecti temperamenti, & normam ac regulam reliquorum ad quam illa referri possent, eorumque excessus meliùs judicari, quemadmodum Plato perfectam Rempublicam, Cicero Oratorem, & Stoïci Sapientem descripserunt, quales nunquam extiterunt. Et Gal. ipse 1. *de sanit. tuend. c.* 5. tale medium vix reperiri ait: Et si inveniatur, ne momento quidem subsistere, propter varias mutationes. Quare imaginatione potiùs concipiendum est quàm revera subsistat: præsertim, cùm ad actiones varias perfectè exercendas non sit tam utile, ac illud, quod ad justitiam appellatur, ut inferiùs patebit.

Dicitur temperamentū ad pondus quòd ex æquali elementorum mensura, & veluti pondere constituatur, quod hac ratione non valde aptè ita denominatur. Philosophi illud vocant *temperamentum proportionis Arithmeticæ*, quia ut in proportione Arithmetica est paritas numerorum sive intervallorum in numeris, ita ut non majus sit intervallum à 2. ad 3. quam à 3. ad 4. sic in hoc temperamento est paritas quædam in qualitatibus, ut nulla alias excedat.

*Moderatum ad justitiam illud est, in quo primæ elementorum qualitates ad eam proportionē sunt redactæ, quæ propriis cujusque rei in sua specie functionibus obeundis est necessaria.*

Cùm res diversæ speciei diversas habeant functiones, & omnes rerum omnium functiones pendeant à temperamento, necesse fuit eas pro diversis suis functionibus obeundis diversa obtinuisse temperamenta: ita ut in hac calidum frigido, in illa humidum sicco prædominetur; alia enim temperies homini necessaria est ad proprias functiones obeundas alia leoni, alia equo & ita de cæteris. Et illa temperies dicitur ad justitiam, quia quemadmodum justitia pœnas & præmia non omnibus pariter, æquabiliterq; distribuit, sed unicuiq; largitur quod ex ratione promeretur, aliis plus aliis minus, in hac tamen inæquali distributione summa elucet æqualitas: sic justa natura diversis rerum speciebus diversa temperamenta adhibuit, quorum ope omnibus muniis ad quæ fuerant destinatæ, integrè & perfectè fungerentur. A Philosophis vocatur hoc *temperamentum proportionis Geometricæ*, quia quemadmodū in Geometrica portione non respicitur ad differentiarum, sed tantum ad rationum æqualitatem: ita in hoc temperamento non consideratur qualitatum ad pondus & æquilibrium æqualitas, sed potiùs talis qualitatum inter se consensio, ut uniuscujusq; speciei naturæ optimè congruat. Optimum autem judicat Hipp. 1. de Diæt. in quo ignis & aqua prævalent. *Confer. Lindan. Melet. I. §. 107.*

## CAPUT IV.

### De Temperamentis.

*Omnes Temperamentorum differentiæ tactu dignoscuntur.*

OMnes illæ differentiæ pendent ab excessu primarum qualitatum, quæ sunt objectum Tactus, sicut calores Visus, sapores Gustus, & odores Olfactus.

*Illius autem inſtrumentum eſt Cutis, potiſſimùm ea, quæ extremis manuum digitis ineſt.*

Inſtrumentum quod omnium qualitatum exceſſum debuit percipere, ex omnium qualitatum mediocritate conſtitui oportuit, neq; potiùs in unam, quàm in alteram partem inclinare. Ejuſmodi eſt cutis hominis tẽperati, quæ ex æquali ſeminis & ſanguinis portione conflata, moderatum ideo obtinuit temperamentum, cùm partes omninò carnoſæ ſint calidæ & humidæ, ſpermaticæ, frigidæ & ſiccæ. Ut autem cutis qualitatum exceſſus percipere poſſit, in naturali temperamento debet conſtitui, omnis alienæ qualitatis expers; ſi enim à frigore v. g. ſit verè congelata, munus illud obire nequit. Ex omnibus verò partibus cutis manuum eſt omnium aptiſſima, non ea, quæ tegit volam, illi enim durus tendo ſubtenditur, & attritu continuo denſatur, & calloſa evadit; ſed illa quæ digitorum extremitatibus ineſt, naturalem ſuam conſtitutionem magis retinere ſolet.

*Cutis verò temperamenta inæqualia & excedentia percipit poſitivè, æquale verò & moderatum privativè.*

Omnis ſenſus paſſione fit, & omnis paſſio à contrario: temperamenta autem exſuperantia reſpectu moderati, habent rationem contrarii, atq; ita cutem quæ temperata eſt, verè & poſitivè afficient: temperamentum verò moderatum quia nullum habet qualitatum exceſſum, ideò tactum non afficit, ſed cognoſcitur tantum privativè. Quæcumque enim neque calida, neque frigida, neq; humida, neq; ſicca ſentiuntur, ita ut nullo modo tactum afficiant, propter ſimilitudinẽ quam cum illo habent, temperata judicantur.

COROLLARIUM.

Circa judicium Temperamentorum.

Licèt tactus temperamentorum judex ſtatuatur, non tamen ità abſolutè, quin aliqua egeat reſtrictione. Galenus enim *lib. de temperamentis*, aſſerit tactum eſſe quidem calidi & frigidi judicem abſolutè, humidi verò & ſicci non ſimpliciter, ſed cum ratione conjunctum: quia humidum non niſi per mollitiem, & ſiccum per duritiem cognoſci poteſt: at multa tactui dura occurrunt, quæ ſicca non ſunt, & plurima mollia, quæ minimè humida. Durum enim trifariam dicitur, ex Gal. 5. *de ſimpl. medic. facult. c. 4.* ſiccitate, ut in oſſibus apparet: concretione, ut in glacie, & reliquis rebus frigoris vi condenſatis: & repletione, ut in utero, & ventre hydropicorum. Unde patet multa dura eſſe, non tamen ſicca. Sic etiam multa naturâ ſicca, ut plumbum, dum liquantur, mollia apparent. Unde patet qualitates iſtas tactui imponere poſſe, niſi ratio in conſilium vocetur.

Verùm *objici* poteſt, de caliditate & frigiditate idem dici poſſe; ex rebus enim calidis vel frigidis aliæ per accidens temperatæ aliter ſunt, ut piper potentiâ calidiſſimum eſt, tamen aëri hyberno expoſitum frigidum ad tactum apparebit; & aqua, quæ per ſe frigida eſt, ſi calefacta fuerit, calida æſtimabitur, quia talis tactui apparet: unde non minores errores poterunt contingere in iſtis judicandis, niſi convocatâ ratione ſecernantur, & naturalis cujuſque conſtitutio exploretur. *Reſpondeo*, dum dicimus ſolum tactum eſſe judicem frigoris & caloris, hoc eſſe potiſſimùm intelligendũ de temperamento totius corporis, & ſine ulla comparatione, quæ propriè ad rationem pertinet. Item de iis quæ talia ſunt per ſe, non per accidens; actu, non potentiâ: ſemper enim in omnibus iſtis verum eſt dicere, tactum eſſe verum judicem frigoris & caloris, prout jam in præſenti ſunt, ipſumq; afficiunt: quod in humido & ſicco non contingit, quia non per ſe & immediatè, ſed per alias qualitates, mollitiem ſcilicet & duritiem, tactui ſeſe repræſentant.

## CAPUT V.

### De Ætatum Temperamentis.

*Ætas eſt ſpatium vitæ, quo actione caloris nativi in humidum primigenium corporis conſtitutio manifeſtè mutatur.*

Vita noſtra à calore nativo conſervatur, qui humido primogenio utitur, tanquam pabulo, idque ſenſim depopulatur, & ipſe etiam agendo repatiens, ſenſim debilitatur, & ad humidi diminutionem, etiam minuitur: ita ut corpora noſtra in vitæ primordiis calida valdè humidaque ſint, & temporis progreſſu frigida ſiccaque evadant, atque ſpatium illud temporis, per quod mutationes illæ fiunt, & quod vitæ noſtræ circulum menſurat, Ætas nominatur.

*Illius principales differrentiæ quatuor ſunt, 1. Pueritia 2. Juventus. 3. Conſtans ætas. 4. Senectus.*

In toto illo vitæ ſpatio quatuor inſignes mutationes contingunt, ſicut in omnibus rebus conſpicimus, principium, incrementum, ſtatum, & declinationem, ideò tota hominis ætas in quatuor partes fuit ab Hippocrate diſtributa, ut numero elementorum, anni tempeſtatum & corporis noſtri humorum, eorumque temperamento reſponderet: quod uſui Medico maximè eſt commodum. Licèt enim Jureconſulti, & Aſtrologi ad ſuarum ſcientiarum præcepta magis accommodati, ætates aliter diviſerint, hoc parum moramur, quamvis apud noſtros Authores, quædam quatuor illarum ætatum ſubdiviſiones reperiantur, ut poſteà monebimus. Vide Paul. Zacch. q. Med. legal.

*Pueritia à primo ortu ad 25. annum extenditur, eſtque calida & humida,*

Hæc Veri aſſimilatur, & ex humoribus ſanguini: utrumque enim calidum & humidum cenſemus.

*Et in quatuor partes rurſum diſtribuitur, quarum prima dicitur* Infantia, *ad annum quartum, vel nonnullis, ad ſeptimum: ſecunda,* Pueritia, *ad annum decimum quartum: tertia,* Pubertas, *ad annum decimum octavum: & quarta* Adoleſcentia, *ad vigeſimum quintum ſe extendens.*

In illo ſpatio, quod ad vigeſimum quintum annum extenditur, magna fit humidi conſumptio, ideò pro majore vel minore illius copia, hæ ſubdiviſiones fuerunt inſtitutæ: Magis tamen inſignis mutatio fit in pubertate, quàm in reliquis differentiis, tunc enim pubes lanugine exornatur, unde illa ætas ſuum nomen accepit, mammæ virginibus intumeſcunt, menſes efferri incipiunt, & maribus vox plenior, & aſperior efficitur, unde ἐκλαμψιν id eſt *hircire*, Hippocrati dicuntur, qui etiam tum temporis Venerem agnoſcere incipiunt; quæ omnia ita contingunt propter caloris τραγίζειν, quæ tunc maximè apparet, & antea humoris copiâ obruebatur.

*Juventus ad trigeſimum quintum vel quadrageſimum annum extenditur, eſtque calida & ſicca.*

Æſtati & humori bilioſo aſſimilatur, caliditas enim tunc temporis maximè viget, & maximâ ſuâ vehementiâ humidum abſumit, unde ſiccitas oritur.

Hîc *quæri* ſolet, an juvenes pueris ſint calidiores. *Reſpondetur.* Pueros eſſe calidiores extenſivè, juvenes verò intenſivè, vel pueros eſſe calidiores ratione quantitatis, juvenes verò ratione qualitatis. Cùm enim calor hic, ſeu calidum potiùs, de ſubſtantia ſimul & qualitate intelligatur, ex parte quantitatis, ſeu copioſioris ſubſtantiæ, major calidi copia reperitur in puero, quàm in juvene: quia quò propius accedimus ad vitæ noſtræ principia, eò magis calido, humidoque abundamus. Ex parte verò qualitatis, certiſſimum eſt, juvenibus calorem eſſe intenſiorem propter ſiccitatem: quæ eſt lima caloris, unde calor puerorum eſt mitis, blandus, & halituoſus, utpotè multo humido naturali perfuſus; juvenum verò mordax, acer, & inſuavis, propter acres vapores, qui ex ſicciore corpore elevantur.

*Conſiſtens ætas ad quadragreſimum quintum, vel quinquageſimum annum extenditur, eſtque frigida & ſicca.*

*Conſiſtens* appellatur, quia etſi virium robur paululum minui incipiat, illa tamen mutatio in habitu vel actionibus non eſt evidens, ſed qui ſunt in ea ætate, in eodem ſtatu conſiſtere videntur. Autumno hæc ætas comparatur, & humori melancholico, qui etiam in ea abundat, quia bilis in juventute exaſſata, in melancholiam vertitur.

*Senectus ad extremum vitæ extenditur, eſtque frigida & humida.*

Senum temperies dupliciter conſideratur, vel ſecundùm partium ſolidarum temperiem, vel ſecundum excrementorum proventum. Ratione partium ſolidarum ſunt frigidi & ſicci, quia in illis humidum primigenium eſt valdè depopulatum, unde magna partium ſiccitas exſurgit. Ratione verò excrementorum, quæ propter caloris inopiam magnâ copiâ in iis cumulantur, & frigida humidaque exiſtunt, frigidi & humidi dicuntur, qui reſpectu potiùs retinetur, ut illa ætatum ad anni tempora & humores analogia ſervetur, atque ita ſenectus hyemi aſſimilatur, & etiam pituitæ, quâ maximè abundat.



*Et illa in tres partes ſubdividitur, quarum prima dicitur* prima ſenectus, *ab anno quinquageſimo ad ſexageſimum; ſecunda,* ætas ingraveſcens, *à ſexageſimo anno ad ſeptuageſimum; Tertia dicitur* decrepitudo, *ab anno ſeptuageſimo uſque ad finem vitæ.*

In *prima ſenecta* conſtituti, corpore ſunt adhuc ſatis valido, & civilia munia obire poſſunt. In *ingraveſcente*, imbecilliores ſunt, & delicatiori vitæ genere indigent, non tamen omnimoda quiete. In *decrepita* denique, viribus omninò deſtituti, ab omni opere ceſſare debent, & genio tantùm, ac quieti indulgere, & de futura vita cogitare. *Notandum* eſt, has omnes ætates magnam habere latitudinem, pro robuſtiore, vel imbecilliore hominum conſtitutione, ita ut quidam ſeniores ſint anno quinquageſimo, quàm alii ſexageſimo, vel ultra. *Conf. Meletem. I. p. 69.*

## CAPUT VI.

### De Sexuum Temperamento.

*Mares in univerſum ſunt calidiores & ſicciores: Fœminæ frigidiores & humidiores.*

Hujus theorematis veritas facilè demonſtratur ex ſignis calidiorem & ſicciorem temperaturam indicantibus, quæ ex cauſis & effectibus deſumuntur. Ac primùm, quod ad cauſas ſpectat, ſemen, (quod efficientis & materiæ rationem obtinet in generatione,) ex quo mares generantur, calidius eſt eo ex quo fœmellæ producuntur. *Mares*, inquit Hippocrates, *in dextris, & à dextris oriuntur.* Ut patet ex anatome, vas dextrum quod materiam ſeminalem ſuppeditat, à trunco venæ cavæ exoriri, unde ſemen calidius; ſiniſtrum verò non ab ipſo trunco, ſed ab emulgente ramo, qui ſerum ad renem defert; unde ſemen frigidius, & magis ſeroſum.

Inter effectus recenſentur actiones, excrementa, & quæ in habitu contingunt.

Actiones autem animales, mares eſſe calidiores, facilè demonſtrant, cùm illi robuſtiores multò ſint, & laboribus ferendis aptiores; mulieres verò ſegnes, & otioſæ, ac non niſi vitâ umbratili delectentur. Quod ad vitales ſpectat, certum eſt, pulſum & reſpirationem maribus vehementiores, vocem graviorem, & intenſiorem, majorem arguere caliditatem. Naturales etiam functiones meliùs exercent, quod ab excrementis innoteſcit.

Excrementa autem pauca quantitate generari ſolent in maribus: in fœminis verò copioſa, ut in menſtruis purgationibus apparet, quæ ideò fiunt, quoniam calor non eſt ſatis efficax, ut totum illum ſanguinem diſcutere poſſit, qui generatur: in mare verò ita omnia digeruntur, ut nihil ſuperflui remaneat.

Ex habitu denique corporis manifeſtè elucet, mares eſſe multò calidiores, illi enim hirſuti ſunt, non ſolùm barbâ, ſed etiam toto corpore; duram & aſperam habent cutem, venas latas & amplas, ac muſculos firmos & compactos. Illæ verò ſunt omninò glabræ & debiles, cutem habent mollem & laxam, atq; etiam muſculos & vaſa anguſtiora.

*Nota*, in theoremate dictum eſſe, *mares in univerſum eſſe calidiores*, quia ſexus hi univerſaliter ſunt cõſiderandi, audiendumque eſt, mares ex majori parte eſſe calidiores; quædam enim inveniuntur mulieres calido admodum tẽperamento præditæ quibuſdam viris valdè frigidis calidiores. Sed quia utrique extra ordinariam ſui ſexus conſtitutiones ſunt poſiti, ideo aſſertio noſtra non infringitur. *Hipp.* quoque *l. 2. de morbis mulier.* loquitur de ſanguine tantùm, non de toto. (*conf. Melet. Lind. I. §. 70.*)

## CAPUT VII.

### De Temporum Anni Temperamentis.

*Quatuor ſunt anni tempeſtates, Ver, Æſtas, Autumnus, & Hyems.*

Harum tempeſtatum cauſa potiſſima eſt Sol, qui annuo ſuo motu varias in aëre efficit mutationes. Duo autem motus in ſole obſervantur, unus *diurnus*, qui raptu primi morbilis fit ab ortu ad occaſum ſpatio viginti quatuor horarũ, quo diem naturalem deſcribit. Alter *proprius*, qui fit ab occaſu ad ortum ſpatio 365. dierum, quo duodecim Zodiaci ſigna peragrat, & annum integrum deſcribit: & quia propter Zodiaci obliquitatem varie verſus noſtrũ Zenith accedit, varieque ab eo recedit, ideo varias efficit mutationes frigoris & caloris, quibus tempora anni notantur.

*Ver eſt calidum & humidum.*

Tunc incipit, cùm Sol Arietis ſignum ingreditur, & aërem mediocriter calefacere incipit, quia calor mediocris nondum deſtruit humiditatem à prægreſſa hyeme relictam eam tamen ſenſim domat, ita ut ver in ſui medio ferè temperatum exiſtat. Symbolum habet cũ aëre, & temperamento ſanguineo, ac ferè temperamento. Omnium tempeſtatum ſaluberrima, ex Hipp. atq; etiam fœcundiſſima quia rerum omnium vigor, & fœcunditas in calore & humiditate cõſiſtit. Quãvis enim Hipp. III. *Aphoriſm.* 20. multos, eoſq; pernicioſos morbos recenſeat, qui veris tempore ſolent contingere, non tamen ideò ſalubritas illius tollitur, quoniam hoc per accidens contingit in corporibus cacochymis, magnam pravorum humorum copiam per hyemem colligentibus qui ſuccedente veris tempore funduntur, & aliquando putreſcunt: Salubria autem & bene conſtituta corpora nihil eſt quod magis conſervet, & in propria retineat temperie, quàm vernum tempus illis ſimillimum.

*Æſtas eſt calida & ſicca.*

Illius initium eſt, cùm ſol ingreditur ſignum Cancri, qui tunc maximè ad nos accedit, ac radios habet valdè directos, dieſque ſunt longiſſimi, unde ingens æſtus producitur, à quo humiditas, ex vere relicta, conſumitur, & ſiccitas magna introducitur. Symbolum habet cum elemento ignis, & humore bilioſo.

*Autumnus eſt frigidus & ſiccus.*

Tunc vigere incipit, cùm Sol ingreditur ſignum Libræ, ubi fit *æquinoctium*, quod ideo *autumnale* appellatur, ſicut initium veris *æquinoctium vernum*; tantùm enim ſol à nobis receſſit, ut noctes diebus ſint æquales, illoſq; longitudine ſuperare incipiant; unde propter illum ſolis receſſum frigiditas in aërem introducitur, quæ juncta ſiccitati à prægreſſa æſtate relictæ, frigidum & ſiccum temperamentum inducit, unde autumnus elemento terræ & humori melancholico dicitur analogus. Quia tamen Sol vires ſuas adhuc mediocriter exercet; ideo, dũ eſt in ſuo vigore, ſcilicet in meridie, aërem calefacit, quo fit ut illa tempeſtas circa meridiem ſit ſatis calida mane autem & ſerò frigida, dum ſcilicet Sol non exercet ſuas vires, imò in eodem die non raròtunc temporis frigus & calorem ſatis intenſum percipimus, quod fit propter ſiccitatem, quæ eſt lima primarum qualitatum; illa verò aëris inæqualitas graves morbos & pernicioſos ſolet inducere ex Hipp. III. *Aphoriſum. 22.*

*Hyems eſt frigida & humida.*

Illa die ſumit initium, quâ Sol ingreditur ſignum Capricorni, tuncque contingit *ſolſtitium hybernum*, ſicut in principio æſtatis *ſolſtitium æſtivum*: tantus enim eſt Solis receſſus à nobis, ut per radios valde obliquos nos intueatur, & dies ſint breviſſimi, noctes vero longiſſimæ, unde magna frigiditas contingit, quæ ſibi comitem accerſit humiditatem, ex eo quod vapores elevati non diſſipantur: ſed à frigore coguntur in nubes, pluvias, & nives: unde hyems elemento aquæ, & humori pituitoſo aſſimilatur. *Atque hactenus de temperamentis.*

# PHYSIOLOGIÆ SECTIO III.

## *DE HUMORIBUS.*

## CAPUT PRIMUM.

### De Humorum Natura.

*Humor eſt corpus fluidum, quod ex alimenti coctione fit in nobis nutritionis causâ, vel ad alia corporis commoda.*

Humoris nomen dupliciter uſurpatur: *primò* quidem communiter, & generatim pro omni re, quâ

ſuis

suis terminis difficilè cohibetur, sed tantùm alienis, sive in corpore nostro generetur, sive non, atque ità liquores omnes sub illa acceptione continentur. *Secundò* verò sumitur magis propriè, & strictè apud Medicos, pro corporibus liquidis, quæ ex secunda & tertia coctione oriuntur, ut ex definitione patet: in qua primùm humor dicitur *corpus fluidum*, quia instar aliorum liquorum facilè diffluit, & propriis terminis non continetur. Dicitur etiam *fieri in nobis ex alimenti coctione*, ut excludantur aliæ humiditates, quæ in corpus nostrum irrumpere per varios meatus possunt, absque ulla alteratione aut mutatione; & ut ostendatur, quomodò humores illi in corpore nostro generentur. Natura enim, animantium, & hominis potissimùm, conservationis sollicita, varia produxit alimenta variis qualitatibus prædita, quibus nutrimentum, & incrementum capesseret, non quidem immediatè, sed præcedentibus multis mutationibus; atque ita prius in ore atteruntur, mox in ventriculum ingesta permiscentur, concoquuntur, & in substantiam quandam convertuntur cremori similem, quæ chylus appellatur: qui quidem chylus in ventriculo optimè elaboratus in intestina detruditur, ibidemque utilis illius portio separatur à materia terrena & inutili, ex qua fæces generantur; substantia verò illa purior ab hepate per venas mesaraïcas, attrahitur, in quo denuò concoquitur & immutatur, undè massa sanguinaria exsurgit; in qua variæ humorum differentiæ continentur, secundùm communem veterum opinionem, à recentioribus aliis atque aliis novis inventis illustratam, qua de re *Deutius*, & alii de nuit. ( *Melet. I.* 120. *&c.* )

## CAPUT II.

### De humorum differentiis.

*Omnes humores dividuntur in alibiles & excrementitios.*

*Alibiles dicuntur illi, qui apti sunt in corporis nostri substantiam facessere.*

*Et rursum duplices statuuntur; primarii, & secundarii.*

*Primarii dicuntur illi, qui in venis continentur, & formam in hepate receptam adhuc retinent, nullique membro peculiariter sunt addicti.*

P*Rimarii* dicuntur, quia ex illis generantur alii, qui *Secundarii* appellantur: tum, quia statim ac geniti sunt in hepate, tunc primò humorum nomen sortiri incipiunt: chylus enim apud Medicos humoris nomine nunquam donatur. Quamdiù autem humores illi in venis continentur, formam in hepate receptam, idemque nomen semper retinent, donec ad singulas partes delati, ab iis immutari incipiant; tunc enim alias formas, aliaque nomina recipiunt, ut suo loco dicetur.

*Et quatuor sunt, sanguis, pituita, bilis, & melancholia.* Purior chyli portio ad hepar per venas mesaraïcas delata, calore illius concoquitur & immutatur, ejusque naturam quodammodò sortitur; non solùm enim rubedinem, sed etiam temperiem, hepatis temperaturæ quodammodò similem acquirit: Illa autem substantia, ita ab hepate immutata, *massa sanguinaria* appellatur, quòd sanguine plurimùm abundet, non quòd eo solo constet. Cùm enim omne agens, licèt eodem modo semper agat, varios tamen producat effectus, pro varia dispositione patientis, sicut Sol eodem calore linteum dealbat, & cutim denigrat; lutum indurat, & ceram emollit. Ita, cùm alimenta quævis quatuor constent elementis; calor hepatis, qui est causa efficiens à qua humores generantur, aëream alimentorum portionem in sanguinem commutat, igneam in bilem, aqueam in pituitam, & terream in melancholiam. Licèt negandum non sit, efficientem etiam multùm conferre ad majorem hujus vel illius humoris copiam generandam. A calidiori enim hepate ex iisdem alimentis multo major bilis ejusque calidioris, copia producetur, quàm à frigidiore; quod contrà frigidius majorem pituitæ copiam generabit. Attamen tantus nunquam excessus dari potest, quin ex quovis alimento quatuor humores perpetuò gignantur, licèt non servatâ debitâ proportione, quæ talis debet esse naturaliter, ut major sit sanguinis copia, minor pituitæ, minor adhuc melancholiæ, omnium minima bilis portio existat. Quòd autem quatuor illi humores in massa sanguinaria contineantur, satis apparet ex partium corporis nostri varietate, quæ diversis temperamentis præditæ cùm sint, non possunt omnes uno eodemque humore nutriri; simile enim à simili tantùm nutritur. Atque ita ex sola partium consideratione facilè judicamus, lienis, v. g. substantiam melancholico humori simillimam, pulmonum bilioso; hepatis, sanguineo; & cerebri, pituitoso, ex iisque nutriri. Confer. *Manuduct.*

## CAPUT III.

### De Sanguine propriè dicto.

*Sanguis propriè dictus, est portio totius massæ sanguinariæ, magis temperatæ, ad calidum & humidum vergens, & colore rubro perfusa.*

POrtio chyli magis temperata, & in substantia mediocris, in sanguinem propriè dictum convertitur, qui ad hepatis naturam & temperiem maximè accedit; quod quidem cùm sit calidum & humidum: similem etiam substantiæ sibi analogæ tribuit temperiem; & non solùm hanc, sed etiam calorem, qui ruber est, isque reliquorum humorum in massa permixtorum colorem superat, undè tota massa humorum rubra conspicitur, & sanguinis ipsius nomen absolutè sortitur. Illius proventum faciunt alimenta temperata, & boni succi, ætas florens, verna tempestas, & calida humida jecoris temperies.

Licèt ex omni alimento sanguis generetur, ex his tamen majori copia, ex aliis minori: Ideò causis hisce omnibus simul concurrentibus sanguineum efficitur temperamentum, ex magno scilicet sanguinis prædominio.

Illius usus est, in partium carnosarum alimoniam facessere: hujusmodi sunt carnes omnium musculorum, & viscerum, quæ sanguine propriè dicto nutriuntur. Ejusdem verò effectus est, reddere homines hilares & jucundos, ad risum & amorem propensos, ac florido colore perfusos, quia maximâ caloris temperati copiâ abundant, undè jucunda illa pathemata exsurgunt: hinc videmus omnia animalia in prima ætate eximia hilaritate perfundi, quia tunc calore nativo plurimùm abundant.

*Sanguis autem quicunque in venis continetur, fibris quamplurimis est perfusus, quarum beneficio concrescit, & partibus assimilatur.*

*Fibræ* illæ, quæ magnâ copiâ in sanguine continentur, manifestè apparent, dum sanguis multâ aquâ diluitur, vel dum manu agitatur, ut in sanguine suillo solet fieri quâ agitatione fibræ omnes auferantur, ut impediatur concretio: tanta enim est harum fibrarum vis ut sanguinem è venis emissum statim coagulent, quibus alioquin ablatis nunquam coagulatur, ut in exemplo proposito apparet. Atque harum beneficio sanguis dum ad varias partes defertur, nutritionis ergò condensatur, & solidior efficitur, ut facilè queat partibus assimulari; alioqui fibris illis destitutus liquidior permaneret: Non est enim credibile quod Aristoteles asserit, cervos, damas, & camelos illis carere; sed potiùs intelligendum est, paucissimas habere fibras, quæ tamen ad mediocrem concretionem sufficiant. Fibræ autem illæ albæ omninò sunt & nerveam substantiam referentes; undè arbitrandum est, eas non in jecore fuisse genitas, sed potiùs in ventriculo, qui totus nervosus est, & substantiæ suæ naturam chylo quodammodò impertit. (*V. Melet. I.* 50. 71. 140. 7.)

*Sanguis verò duplex est, venosus & arteriosus.*

*Venosus crassior est, frigidior, rubicundior, & substantiæ partium solidæ nutriendæ destinatus.*

*Arteriosus verò tenuior est, calidior, subflavior, & substantiæ partium spirituosæ nutriendæ destinatus.*

Qui in venis est sanguis, ab hepate immediatè proficiscitur, illiusque naturam & temperiem omninò refert; atque adeò arterioso frigidior, qui in corde elaboratur, ubi tenuior evadit, coloremque subflavum adipiscitur propter aëream



aëream portionem, quæ cum eo in sinistro cordis ventriculo permiscetur, coloremque illum saturatum diluit. Tantò ergo est calidior venoso, quanto cordis temperies jecur caliditate superat.

### COROLLARIUM.

Quidam negare ausi sunt, dari sanguinem propriè dictum, sed totam humorum massam ex bile, pituita, & melancholia tantùm constitui voluerunt, illosque tres humores, simul mixtos, sanguinis nomine donari, quod demonstrare conantur exemplo lactis, quod ex sanguine immediatè producitur: in eo enim tres tantùm substantiæ homogeneæ reperiuntur; nimirum butyrosa, serosa, & caseosa, quæ tribus illis humoribus respondent. Verùm hæc opinio refutatur inde, quòd massa humorum ruborum aliunde quàm à sanguine vero sortiri nequeat: Bilis enim flava est, pituita alba, & melancholia nigra. Deinde partes carnosæ, quæ maximâ copiâ sunt in corpore nostro, colore & temperie sanguini analogæ, peculiariter demonstrant, hunc adesse humorem, ex quo illæ nutriuntur. Ad lactis verò exemplum *Respondemus*, non esse necesse res omnes easdem habere partes ac illæ ex quibus fuerunt genitæ: nam semen quod ex sanguine generatur, duas tantùm habet partes, scilicet spiritus & crassamentum. Adde, exemplum illud potius adversus bilem, quam adversus sanguinem concludere: butyrum enim est sanguini analogum, puta calidum & humidum, sicut caseus melancholiæ, serum verò non omnino etiam pituitæ respondet, sed potiùs ichoribus qui per urinas & sudores excludi solent, & ipsum seri nomen obtinuerunt.

Maximè autem advertendum est, axioma illud, quo fertur, rem in ea resolvi, ex quibus componitur, intelligendum esse tantùm de ultima resolutione, quæ fit in elementa. Res enim in ea tandem resolvuntur, ex quibus primò fuerunt genitæ. Elementa autem sunt prima corpora, ex quibus omnia mixta componuntur, atque adeò in illa ultimo resolvuntur, sed nunquam in ea, ex quibus secundariò producuntur: verbi gratia, caro & ossa resolvuntur quidem in elementa post animantis interitum non autem in panem & alia alimenta, ex quibus per nutritionem producuntur; aut in semen & sanguinem, ex quibus fuerunt genita in conceptione.

## CAPUT IV.

### De Pituita Alimentaria.

*Pituita alimentaria est sanguinis crudis portio, frigida & humida, ac ferè insipida, aut subdulcis.*

POrtio massæ sanguinariæ frigidior & humidior, Pituita appellatur, quæ ex crudiori chyli portione generatur: unde sanguis crudus vel semicoctus à Galeno appellatur, qui & asserit, per inedias in sanguinem propriè dictum ulteriori coctione facessere idque in ipsis venis per vim αἱματοποιητικὴν illis ab hepate communicatam.

*Magnum illius proventum solent efficere frigida & humida alimenta, ætas senilis, hybernū tempus, & frigida humidaque jecoris temperies.*

De tempore hyberno est difficultas, quia cùm ventres sunt hyeme calidiores, ex Hipp. propter concentrationem caloris nativi, quæ fit tunc temporis, meliùs fieri debent concoctiones, atque adeò pauca humoris crudi copia generari. *Respondetur*, magnam pituitæ copiam hyeme generari, non ratione efficientis, sed materiæ, scilicet alimenti: alimenta enim tunc temporis sunt frigida, & compacta, & concoctu difficiliora. Adde tunc temporis plurimùm vigere appetentiam, & magna quantitate assumi alimenta, ita ut præ nimia copia non possint perfectè elaborari; sed crudior chylus remaneat, unde crudior sanguinis; nam primæ coctionis vitium non corrigit secunda, ex Galeno.

*Illius usus est partes frigidiores & humidiores nutrire.*

Cerebrum & spinalis modulla magnam habent cum pituita analogiam, illa ideo nutriuntur, ut apparet in excrementis quæ à cerebro quotidie manant. Illa pituita alibilis vulgò dicitur sanguis pituitosus, sicut bilis & melancholia, sanguis biliosus, vel melancholicus; quod sedulò advertendum, ne error contingat in authorum lectione, dum asserunt, omnes partes sanguine nutriri.

*Effectus verò illius est reddere homines, in quibus dominatur, stupidos, segnes, & somnolentos, toto corpore molles, & albescentes.*

Frigiditas cum humiditate conjuncta reddit spiritus crassos, & parum mobiles, unde hæc accidentia contingunt.

## CAPUT V.

### De Bile Alimentaria.

*Bilis alimentaria est tenuior sanguinis portio calida & sicca, nonnihil amara & flavescens.*

SIcut quatuor humores quatuor elementis respondent; sic bilis igneæ naturæ, ex calidiore & sicciore chyli portione genita, aliquo amarore prædita, non tamen insigni, sicut bilis excrementitia, alioqui non esset ad alendum idonea. Certum enim est, amara non nutrire, quæ scilicet sunt vehementer talia. Nam hyssopus, cichorium, & alia multa, levem habent amarorem, tamen nutriunt. Sic etiam bilis alimentaria leviter tantùm amara est, ita scilicet, ut partes illum amarorem non aversentur. Dicitur etiam sicca, potestate, non actu, quia omnes humores fluidi sunt, & actu humidi, potestate tamen exsiccat, sicut aqua maris, vel maria sicca dicuntur.

*Magnum illius proventum faciunt calida & sicca alimenta, pinguia & oleosa, ætas virilis, tempus æstivum, & calida siccaque hepatis temperies.*

Non videtur rationi consonum, pinguia, & oleosa in bilem converti, cùm illa sint calida & humida, atque ita sanguini producendo potiùs apta. *Respondetur*, Ista quidem ex sua temperie sanguini potiùs gignendo esse apta; sed quia substantiam habent valdè inflammabilem, ideò in corporibus præparatis ac dispositis ad biliosi succi generationem, in eum facilè converti. Unde pervulgatum est apud Medicos: dulcia facilè bilescere, quod semper intelligendum est ita fieri in corporibus calidis & biliosis, in aliis enim frigidioribus, vel temperamentis, sanguis potius producitur, quod in melle & lacte manifestè apparet; mel enim Senibus, & lac Pueris accomodatissimum est ad alimoniam, utrumque verò in ætate florentibus aut calidioribus facilè bilescit.

*Illius usus est, partes consimiles nutrire, & sanguini esse instar salis, & condimenti, cujus beneficio partes sanguinem avidiùs attrahunt.*

Inter partes, quæ à sanguine bilioso nutriuntur pulmo præcipuè recenseur, qui substantiam habet valde raram, ut facilè ingredientem aërem recipere possit, ideò tenui sanguine debuit nutriri.

Levi autem bilis amarore cum reliquorum humorum dulcedine permixto, gratus sapor toti massæ conciliatur, unde partes alimentum avidiùs prolectant.

*Ejusdem verò effectus est, reddere homines, in quibus redundat, promptos, irracundos & macilentos.*

Hi omnes sunt caliditatis & siccitatis effectus. ( *Melet. I.* 113. )

## CAPUT VI.

### De Melancholia Alimentaria.

*Melancholia alimentaria est crassior sanguinis portio, frigida & sicca, sapore acerbo, & nigro colore prædita.*

CRassior chyli portio in melancholiam convertitur; quæ est limosa & veluti fæculenta sanguinis pars, fæcibus vini similis, quæ in dolii fundo residere solent, ideò elemento terræ assimilatur. ( *v. Melet. I.* 112. )

*Magnam ejus copiam congerunt crassa & terrena alimenta, consistens ætas, autumnus, & mœrores diuturni.*

*Usus verò illius est, partibus consimili temperamento præditis nutrimentum præbere.*

Hujus naturæ potissimùm est lien, deinde ossa, quæ licèt

colore contrario sint; simile tamen habent temperamentum, albedinem autem acquirunt ulteriori coctione.

*Illius denique effectus est, homines in quibus dominatur, efficere timidos, mæstos, asperis moribus, & coloris nigricantis.*

Quia Melancholici spiritus habent obscuros & tenebricosos, ideo tristia phantasmata menti repræsentant, illamque reddunt obtusiorem.

Neque obstat dictum illud Aristotelis, apud Medicos etiam valde pervulgatum: melancholicos esse ingeniosos. Non est enim intelligendum de iis melancholicis, qui tales *natura* sunt, ac frigido siccoque temperamento præditi, sed de illis qui *per acidens* tales evadunt, fueruntque à nativo temperamento sanguinei, vel biliosi, ac progressu temporis portio quædam tenuioris sanguinis exuritur & crassescit, & natutalis melancholiæ conditiones æmulatur: sed calidior, multò & lucidior, quia sanguis ex se est valde lucidus: unde, cùm ex illo humore spiritus lucidi & satis calidi generentur, iique sint satis crassi, & constantes utpote ex crasso humore geniti, aptissimi sunt ad prudentiam efficiendam: hic igitur est humor melancholicus, qui homines ingeniosos facit, artium & scientiarum inventores, & cultores egregios: non autem naturalis illa melancholia frigida & sicca, quæ bardos & stolidos reddit homines, unde *melancholia asinina* vulgò appellatur.

## CAPUT VII.

### De Humoribus Secundariis.

*Hactenus de humoribus alimentariis primariis, sequuntur secundarii. Illi autem dicuntur secundarii, quòd à primariis immediatè oriantur, & alicui membro peculiari sint inserti.*

HUmores primarii, qui in venis continentur, & sanguinis nomine donantur, ad singulas partes deferuntur; ut in illorum nutrimentum facessant: dum autem à singulis partibus immutari incipiunt, secundarii appellantur. Multi humiditates eos potius quam humores malunt appellare ex eo quod eorum pars ad substantiæ partium naturam potius, quam humorum accedat; atque quatuor partium siccitatibus, à Galeno propositis, opponantur: quod non est à ratione alienum. Possunt tamen nominari humores, cùm primariis humoribus immediatè succedant, nec adhuc sint veræ partes.

*Et quatuor sunt, primus dicitur humor innominatus, sive insitus, secundus ros, tertius gluten, quartus cambium.*

Quatuor istorum humorum secundariorum autor fuit Avic. *fen.* 1. *primi canon. doct.* 4. *cap.* 1. quos elicit ex Gal. qui *lib.* 7. *meth. c.* 6. quatuor siccitates enumerat, quæ partibus corporis nostri solent contingere, propter quatuor diversarum humiditatum consumptionem: quæ quidem humiditates ex sanguine generantur, dum ut dictum est, ille in partium substantiam facessit; & antequam sit omnino conversus, quatuor insignes subit mutationes, quarum unaquæque peculiare obtinuit nomen.

*Humor innominatus sive insitus est ille, qui in exilium venarum extremitatibus continetur, & levem à particularibus membris mutationem suscipere incepit.*

Sanguis simul atque è vasis amplioribus defertur in angustiora, quæ unicuique parti naturaliter sunt infixa, particulæ illius qualitatibus sensim perfunduntur, eaque commutatione partibus naturam assumere incipiens, fit primus humor ex quatuor secundariis, cui nullum nomen fuit impositum, ideò *Innominatus* appellatur, recentiores tamen nonnulli *insitum* nominarunt.

*Ros verò tunc tunc appelatur, cùm prima illa humiditas ab extremitatibus vasorum excidit, & in membrorum substantiam dispersa est.*

Ideò Ros appellatur, quòd roris instar partium substantiam irriget, & in tenuibus earum spatiis excipiatur. Fit ex humore innominato, sed multò magis alteratus est, & ad partis naturam magis accedit.

*Gluten tunc dicitur, cùm roridus ille humor partibus unitur, & agglutinatur.*

*Cambium denique, cùm gluten illud in partis substantiam omnino convertitur, & assimilatur.*

Harum duarum postremarum humiditatum discrimen innotescit ex differentia, quæ inter unionem & assimilationem intercedit. Illa autem luculentissimis exemplis demonstratur. Nam in scabie, elephantiasi, & similibus, appositio quidem fit seu agglutinatio copiosi humoris, qui tamen non assimilatur, sed propter pravas qualitates quæ ei insunt, corrumpitur; unde patet unionem valde defferre ab assimilatione.

## CAPUT VIII.

### De Humoribus Excrementitiis, ac primum de Bile Excrementitia.

*Hactenus de humoribus alimentariis. Excrementitii dicuntur illi, qui nullam habent corpori alendo aptudinem, sed à corpore expelluntur & separantur.*

*Et quatuor sunt, 1. bilis, 2. melancholia, 3. serum, 4. pituita. Bilis excrementitia est excrementum tenue secundæ coctionis, calidum & siccum, colore flavum, & sapore amarum quod ad vesiculam felleam expurgatur.*

OMnes coctiones sua habent excrementa, quoniam non omnes alimenti partes sunt nutritioni aptæ; ideò portio inutilis ab utili separatur, & foras excluditur. Sic primæ coctionis excrementa sunt fæces, quæ per alvum deturbantur. Secundæ verò, excrementa tria sunt, quæ quoniam ad humores referuntur, jam à nobis veniunt exponenda.

Primum igitur secundæ coctionis excrementum, est tenuis quidam humor, calidus & siccus, valdè amarus, ideò nutritioni ineptus, qui ab vesiculam felleam defertur, partim jecoris expultrice, partim vesiculæ illius attractrice, quæ idcirco familiaritate quadam & sympathiâ cum humore illo fuit à natura donata, ut eo gauderet, & oblectaretur. V. Lauremb.

*Illius usus est, expultricem intestinorum facultatem ad suum officium impellere & pituitam lentam intestinorum tunicis adhærentem detergere.*

Postquam vesicula fellea bilem ad se attraxit, eâ aliquandiu fruitur, & gaudet, donec per moram acrior facta, cystidem illam irritet ad sui expulsionem: tunc enim à cystide propellitur ad duodenum intestinum, per meatum quendam huic rei destinatum, qui potus cholidochus appellatur. Bilis autem ad intestina delata, accrimonia sua irritat, & facultatem eorum expultricem movet; unde fæces commodiùs excluduntur; quæ ut plurimùm flavo vel rufo colore tinctæ apparent, propter bilis permixtionem. Quia verò intestina pituita multa viscida & lentâ abundare solent, hoc etiam commodum bilis præstat, quòd scilicet pituitam illam incidat & detergat, illiusque exclusionem juvet.

*Differentiæ verò illius dupliciter constituuntur, vel quatenus in naturali constitutione sita est, vel quatenus naturæ limites excedit.*

*In naturali constitutione sita duplex est, flava & pallida.*

*Flava est illa, quæ in cistide continetur pura & impermixta, quæ jam fuit commemorata.*

*Pallida verò fit, cũ serosus quidã humor flavæ permiscetur.* Serum bili permixtum, flavum illius colorem diluit, & pallidiorem reddit, necnon frigidiorem & humidiorem.

*Dum autem naturæ linimentis excedit, quatuor illius sunt species, vitellina, porracea, eruginosa & glastea.*

*Vitellina bilis colore & consistentia crudos ovorum vitellos refert, flavâ multò calidior, ac ea quæ fit, calore vehementiori alterata & incrassata.*

Dum caloris præternaturalis acrimoniâ bilis naturalis torretur, partes illius tenuiores dissipantur, unde crassior evadit, & colorem acquirit magis saturarum, caloremque intensiorem. Non enim audienbus Avic. qui vult bilem flavam in vitellinam transire per admixtionem pituitæ, nam hoc modo pallidior evaderet & frigidior.

*Porracea bilis porri colorem referens, vitellina calidior est, & in ventriculo ut plurimùm ex pravis alimẽtis producitur.*



Viridis illa est instar porri, talisque sæpè efficitur ex pravis alimentis, qualia sunt allia, cepæ, porrum, nasturtium, brassica, & similia; quæ dum in ventriculo concoqui non possunt, & in chyli naturam converti, exuruntur, colorem tamen suum magna ex parte retinent; unde porracea illa bilis generatur. Notandum tamen est, hoc non fieri nisi in ventriculis calidissimis. Fit etiam interdum in aliis corporis nostri partibus ex bile vitellina à calore exurente magis calefactâ, unde illius color in viridem convertitur.

*Æruginosa bilis, æruginis colorem referens, fit ex porracea, majori adustione.*

Dum bilis porracea diutius commoratur in ventriculo, calore præternaturali eoque intensiore facto, magis aduritur, & in æruginosam mutatur. Interdum etiam in venis fit à calore valde intenso, superiores bilis species torrefaciente: estque valde acris & maligna, unde apud Hipp. dejectiones æruginosæ lethales æstimantur. (*Progn. X.* 3. *ad* 10. *Coac.* 330.)

*Glastea bilis, Isatidis seu glasti colorem referens, ex reliquis fit majori incendio, iisque omnibus deterior.*

Hæc ad bilis atræ naturam accedit, & colore magis fusco & obscuro quàm reliquæ, quam torrefactione majore acquirit, ideo illis deterior est magis perniciosa.

### COROLLARIUM.

Galenus *lib. de atra bile*, bilem rubram commemorat, unde plures species videntur referendæ; at illa non est propriè bilis, sed serum sanguinis, ut ipse Galenus explicat, *comment.* 5. *in* 9. *Epid.*

## CAPUT IX.

### De Melancholia excrementitia.

*Melancholia excrementitia est excrementum crassum secundæ coctionis, frigidum & siccum, colore nigro, sapore acido præditum, quod ad lienem expurgatur.*

POrtio chyli crassior & magis fæculenta, quæ in substantiam alibilem non potuit ab hepate commutari, à massa sanguinea separatur, ut illa omnis impuritatis expers remanere possit: quæ quidem materia crassa & terrena, melancholia excrementitia nominatur, atque ut commodè expurgari possit, peculiaris pars fuit constructa, maximam cum illo humore habens similitudinem, quem ideò ad se illicit; & intra substantiam suam mollem & laxam recondit, interea tamen sanguinem melancholicum ei permixtum ad sui nutritionem separat, sibique assimilat.

*Illius usus est, ventriculi coctionem adjuvare, & naturalem in illo excitare appetentiam.*

Postquam lien humorem illum aliquandiu retinuit, ejusdem onere gravatus, ad ventriculum eum expellit per meatum, qui ad fundum illius terminatur, & vas breve appellatur. Inutilis autem omnino non est, sed coctionem & retentionem ventriculi juvat, ex Galeno 5. *de usu part.* Ventriculum enim contrahit, & cogit cibos ad unguem complecti, & retinere quousque fuerint concocti, levi enim adstrictione præditus est iste humor. Addit Avicenna naturalem appetentiam excitare propter levem aciditatem, quam præ se ferre solet; quemadmodum acida omnia illud idem præstant; unde usu ordinario venit in mensarum principiis acetaria apponere, ad provocandum appetitum. Hinc fit ut melancholici omnes famelici esse soleant, propter copiam hujus humoris, qui in ventriculum effunditur.

Hæc etiam opinio ex Galeno colligi potest, qui 1. *de sympt. causis*, vult caninam appetentiam fieri, cùm succorum acidorum copia in ipso ventriculo gignitur, aut in ejus os aliunde influit. Si igitur succus melancholicus, qui acidus est, nimiâ copiâ & præter naturam congestus, facit famem præter naturam, non est dubium, quin modicus ille, & secundùm naturam se habens, naturalem famem possit excitare.

*Dices*, pituitam acidam excitare etiam appetentiam caninam, non minùs quàm melancholiam: posse igitur in medica quantitate famem naturalem efficere. *Respondeo*, non sequi, propterea quòd pituita acida est perpetuò præternaturalis, & à morbo fit; melancholia verò naturalis est, & secundum naturam singulis diebus in ventriculum ejicitur, ideò affectum naturalem producere potest, non autem acida pituita, nec melancholia illa redundans ac morbosa, quæ præternaturales sunt, & famem tantùm præternaturalem producere possunt. Alio etiam modo humor melancholicus ciborum appetentiam & coctionem juvat, prout nimirum eorum dissolutionem promovet, sicut videmus acida omnia, ut acetum, succum limonum, lapides dissolvere, & spiritus vitrioli, nitri, sulphuris, durissima metalla. De his plura diximus in *Praxi medica nostra, cap. de concoctione læsa.*

*Dum verò melancholia excrementitia præter naturam se habet, atra bilis appellatur, quæ fervẽtissima est & acerrima.*

Omnium humorum perniciosissimus est atra bilis, quæ perpetuò præter naturam se habet, & omnibus corporis nostri partibus infestissima, ac summè exitialis propter maximam acrimoniam, quæ partes, quibus adhæret, rodit, ulcerat, & exurit, immò in terram effusus, instar aceti acerrimi, vel potius aquæ fortis, eam fermentat, & bullas fervendo producit. Fit à calidissima partium intemperie, quæ contentos succos extorret & incinerat, vel è putredinoso calore in humoribus introducto, cujus vi consumptis tenuioribus & humidioribus partibus, crassiores remanent, tanquam fæces exustæ & incineratæ. Illa tamen incineratio tanta fieri nequit in humoribus, quin adhuc fluidam consistentiam, & propriam humoris formam retineant.

*Illius verò atra bilis quatuor enumerantur differentiæ, à causarum differentiis desumptæ, quatenus scilicet ex melancholia, bile, sanguine, vel pituitâ salsâ generatur.*

*Prima* atræ bilis species fit ex melancholia naturali putrefacta & exusta, ab eaque differt, ut fæx usta à non usta; pruna à carbone, ferrum candens à non candente. *Secunda* fit ex flava bile valdè adusta, ut enim minori ustione fit vitellina, porracea, æruginosa, & glastea; sic majori tandem fit atra omnium perniciosissima, quæ illa verè est, quæ muscas abigit, & terram fermentat. *Tertia* fit ex sanguine supra modum putrescente aut exusto; tunc enim pars illius subtilior in bilem flavam, crassior verò in atram commutatur, si quidem magna fuerit adustio; alioqui tetri illius humoris naturam nequit assumere, sed tantùm in melancholiam frigidam & siccam transibit. Cum verò ita caloris incendio torretur, ut Empyreuma retineat, veram atræ bilis naturam possidet. Mitior tamen est reliquis, cùm pristinam naturam perpetuò aliquantulum redoleat. Esse tamen atram bilem, patet in tumoribus carbunculosis, qui à crassiori sanguine & fervidiori contingunt, sæpeque in veros cancros degenerant. *Quarta* & ultima fit ex salsa pituita, quæ longiori ustione tam mordax & infesta evadit, ut ad confinium atræ bilis proximè accedere videatur; licèt rarissima sit ista atræ bilis species, immò multi illam nullo modo dari firmiter asseverent. Cùm enim pituita alba sit, in nigrum colorem transire nequit, nisi per alios medios, ut flavum, viridem, & reliquos. Deinde, si pituita exuratur, partes illius tenuiores resolvuntur, crassior verò in gypseam mutatur, quæ suam etiam albedinem retinere solet. Existimamus tamen pituitã salsam, ubi vehementiùs exuritur, tantam malitiam, & erodendi vim acquirere, ut quoad qualitates spectat, nihil ab atra bile differat; quoad colorem verò album, non est absurdum affirmare, illum in nigrum posse commutari aliquando violentâ & inæquali ustione, per fumos & fuligines, quæ cum illa permiscentur, quemadmodum videmus ligna candidissima in carbones immediatè commutari: quando verò sensim & æqualiter concoquitur, ut dum gypsea fit, propriam albedinem non amittere.

## CAPUT X.

### De Sero.

*Serum est excrementum tenue & aquosum secundæ concoctionis, quod partim per urinas, partim per sudores expurgatur.*

ALimentorum coctiones elixatione fiunt, ideò quemadmodum in artificiosis elixationibus magna humidi-

humiditate opus est, ne res potiùs assentur, quam elixentur, sic in naturalibus coctionibus magna humiditatis copia cum alimentis debet permisceri, quæ illa est, quam largo potu circa pastus assumimus, & illa materia potulenta cum cibis in ventriculo ita miscetur, ut una veluti substantia fiat, eaque adeo tenuis, ut lactis vel cremoris speciem repræsentet, chylus, id est succus ideo appellata: quod quidem ita fieri necessum fuit, ut alimenta in illa prima coctione præparata, angustas illas venas pervadere possint, per quas ad hepar ferri solent tum etiam venulas illas, quæ per substantiam hepatis disperguntur. Postquam verò hæmatosis in hepate peracta est, non tantâ amplius opus est humiditate, ideo majorem illius partem natura secernit, quæ à renibus attrahitur, & inde ad vesicam amandatur, ubi urinæ nomen sortitur: prius vero dum in venis continetur, serum appellatur. Portio verò seri, quæ in venis adhuc remanet cum sanguinea massa permixta est, ut sit humorum vehiculum; iique tenuiores facti & magis fluxibiles, ad singulas corporis nostri particulas faciliùs ferri possint; postquam verò hæc seri portio officio suo omnino perfuncta est, partim ad renes remeat, & cum reliqua urina permiscetur: partim verò ad habitum corporis fertur, & per sudores expurgatur. (*v. Melet. I. 23. 116.*)

*Illius usus est, esse vehiculo humorum alibilium, ut facilè per corpus transferantur.*

Hunc usum præstat, quandiu in venis continetur: postquam enim ab eis excidit, nullum habet usum in corpore, sicut bilis, & melancholia.

*Ejusdem differentiæ quatuor sunt, nimirum sanguineum biliosum, pituitosum, & melancholicum.*

Unusquisque humor proprium & peculiare serum habere æstimatur, naturæ & temperiei propriæ analogum. Sic serum sanguinis calidum & humidum, & subrubrum censetur: serum bilis calidum & siccum, & subflavum, serum pituitæ frigidum & humidum, & albicans: serum denique melancholiæ frigidum & siccum, ac fusco colore præditum.

## CAPUT XI.

### De Pituita Excrementitia.

*Pituita excrementitia est excrementum tertiæ concoctionis frigidum & humidum, colore album, sapore insipidum vel subdulce, quod in variis partibus, cerebro potissimum generatur.*

PArtes frigido humidoque temperamento donatæ, sanguine pituitoso nutriuntur, unde multa excrementa producuntur, tum propter ipsius partis frigiditatem, quæ perfectam concoctionem præstare nequit, tum etiam propter humorem ipsum, qui cùm sit crudior sanguinis portio, difficiliùs concoquitur, & magna ejus pars in excrementum commutatur, quod in cerebro valde est manifestum. Illud enim magnam pituitæ excrementitiæ copiam continuò solet colligere, quæ per os & nares expurgatur. Cerebrum autem pituitam illam colligit, non solùm per concoctionem proprii alimenti, sed etiam propter situm sublimem, cujus ratione multi vapores à ventriculo, hepate, & aliis visceribus sursum ad caput feruntur, & à frigiditate cerebri condensantur in aqueam materiam, quæ hujusmodi pituitam constituit. Hinc propter magnam illam pituitæ copiam quæ duobus hisce modis in cerebro colligitur, Hipp. aliique Medici cerebrum *Metropolim pituitæ, omniumque fluxionum authorem* appellarunt.

*Illius differentiæ ex sapore & consistentia desumuntur.*

*Ratione saporis quadruplex statuitur: insipida, dulcis acida, & salsa.*

Hæc maximè naturalis est, talisque in corporibus bene dispositis per sputum quotidie rejicitur.

*Dulcis ex insipida fit, à calore nonnihil alteratâ.*

Quando insipida à calore moderato concoquitur, dulcis evadit: dulcedo enim à calore: non est tamen inde colligendnm, pituitam dulcem esse calidam, quia dulcedo quidem intensa caliditatem arguit, non autem levis & moderata: sic poma frigido temperamento sunt prædita sicut & lac, attamen quavis pituitâ multo dulciora.

*Acida fit à frigiditate intensiori, aciditatem inducente.*

Cum exiguus pituitæ calor extinguitur, vel dissipatur, tunc illa necessariò acescit: non secus ac multorum fructuum succi, qui exiguo calore præditi, posteaquam deferbuerint facillimè acescunt, quod calidioribus non contingit, qui diutius in integritate sua permanere solent, ut de vino generoso patet.

*Salsa pituita fit vel ex putredine, vel ex permixtione salsæ humiditatis serosæ.* Ex Gal. *lib. 2. de diff. febr. cap. 9.*

Ob putredinem salsa fit, quoniam cùm per putredinem siccum ab humido separetur, & siccum illud à calore putredinoso exassetur, dum humidæ substantiæ denuò permiscetur, salsum inducit saporem. Fit verò ex permixtione salsæ humiditatis serosæ, dum illa à calore intenso salsedinem adepta, dulci pituitæ permiscetur: humiditas autem serosa salsedinem acquirit, dum calor in illam agens, exustos vapores producit, qui ei permixti salsedinem efficiunt.

Nota, duas istas pituitæ species, scilicet acidam & salsam, præter naturam se habere: dulcem verò & insipidam secundùm naturam.

*Ratione consistentiæ quadruplex etiam statuitur: tenuis, crassa, vitrea, & gypsea.*

*Tenuis est, quæ aqueam sortitur consistentiam, fluidaque valde est, & facilè in varias partes illabitur.*

Talis est ea, quam videmus per nares stillare è cerebro, & ex ore profluere: tum etiam in plurimas partes, per media musculorum intervalla effundi.

*Crassa est, cum tenuis illa crassitiem quandam & lentorem à calore acquisivit.*

Calor tenuiores partes resolvendo incrassat, unde pituita illa, lentorem adepta, *mucus* propriè appellatur.

*Vitrea pituita crassa etiamnum est, sed pellucida, instar vitri liquefacti, aut albuminis crudi ovi.*

Dubium valde est, nec ab authore ullo, quod sciam, resolutum, cur cùm *pituita vitrea*, & ea quæ *crassa* appellatur, similem ferè crassitiem habeant, una tamen sit valdè pellucida & diaphana, altera verò opaca. Putarem verò illud fieri propter diversitatem causæ efficientis, quòd scilicet crassa pituita fit à calore, vitrea verò à frigiditate: in crassa calor resolvit partes tenuiores, magisque aëreas & aqueas, quæ diaphaneïtatem efficiunt; unde remanet opaca: in vitrea verò, quia illa à frigore incrassatur, nihil resolvitur, sed partes diaphanæ remanent, unde pellucida apparet: quod in glacie est manifestum.

Verùm *Dices*, Pituitam in corpore nostro tantam acquirere non posse frigiditatem, ut illius vi densior crassiorque evadat, cùm omnia sint actu calida in corpore nostro: quidquid enim frigidum est, à parte, in qua continetur, calefieri est necesse. *Respondeo*, Pituitam illam, ex qua vitrea producitur, summam obtinere cruditatem, ita ut à natura nequeat edomari, ideo à regimine illius destituitur, tanquam indomita & insuperabilis, tuncque ad propriam naturam redit, nimirum frigiditatem, quam ab aqua participat, & quæ non potest vinci exiguo calore partium, in quibus continetur, qualia sunt intestina in quibus potissimum vitrea illa pituita colligitur, & acerbissimos dolores colicos non raro solet excitare, quia lentore suo intestinis adhæret, & frigiditate sua vellicat & mordet, frigidum enim mordax, ex Hipp. tanta autem frigiditate pollet, ut actu frigida excernatur, quod ipse Gal. in seipso expertus testatur 4. *de loc. affl.*

*Gypsea pituita ex crassa fit, ad gypsi vel lapidis ferè crassitiem indurata.*

Hæc humoris naturam non ampliùs retinet, quas in solidam substantiam concrevit, ideo inter humores impropriè recensetur. Fit autem à calore omnes partes humidas absumente, ita ut partes tantùm terrestres remaneant, & indurentur in tophaceam materiam, gypso ferè similem: talis sæpè deprehenditur in articulis, in quibus podagram efficit nodosam.





# PHYSIOLOGIÆ SECTIO IV.

### De Spiritibus & Calido Innato.

## CAPUT I.

### De Spirituum Natura.

*Hactenus de humoribus: consequens est, ut de spiritibus agamus, qui ex illis, sanguine potissimum, generantur.*

QUia corporis nostri spiritus tam tenuem substantiam obtinuerunt, ut sensuum aciem effugiant, atque adeo illorum existentia ratione tantùm possit confirmari: idcirco conveniens est ostendere, illos corporibus nostris adesse antequam eorumdem naturam & essentiam proponamus.

*Primò*, igitur luculentissimus est contextus Hippocratis, VI. *Epidemiorum*. VIII. 25. ubi ait, tria esse quæ corporis nostri compositionem constituunt, nimirum *continentia*, *contenta*, & *impetum facientia*. Per continentia, Partes intelligit: Per contenta, Humores: & per impetum facientia, Spiritus: Galeno ipso explicante. Tanta enim est spirituum tenuitas, mobilitas tanta, ut celerrimè quoquo versum ferantur, & in omnia corporis membra sese insinuent.

*Secundò*, ex Platonicis spirituum necessitas ita demonstratur: natura non solet duo contraria, vel plurimum inter se distantia conjungere, nisi per medium: sed anima & corpus toto genere dissident; illa enim est incorporea & immortalis; hoc verò corporeum, caducum & mortale: non possunt ergo naturæ tam discrepantes uniri, nisi per medium quoddã & vinculum, quod mediam quodammodo naturam inter illa duo obtineret; quales sunt spiritus, qui materiales quidem sunt, sed tanta tenuitate præditi, ut rerum immaterialium naturam æmulentur.

*Tertiò*, idem ostendit semen prolificum, quod totum spumosum est, spiritibusque turgidum apparet, quibus evanescentibus, remanet quidam liquor aquosus & infœcundus.

*Quartò*. Ex iisdem nutrimur, quibus constamus; sed ad nostri conservationem necessaria est spiritus sive aëris attractio: ergo talis aliqua substantia in nobis continetur.

*Denique*. Idem patefaciunt magnæ illæ cavitates, quæ in ventriculis cerebri & arteriis vacuæ reperiuntur in demortuis: in viventibus verò distinctæ & palpitantes conspiciuntur: quod indicat illas non potuisse alia re impleri, quàm hujusmodi spiritibus.

*Est autem Spiritus substantia tenuis, lucida, & æthérea, ab exhalatione sanguinis benignioris & aëris inspiratu genita, ad universas corporis functiones obeundas necessaria.*

Dicitur *substantia tenuis*; quia subtilitate maximâ & celeritate incredibili totam molem corpoream penetrat & pervadit, ac minutissimos particularum poros & interstitia musculorum subit. Dicitur *lucida* & illustris, non ex opinione vulgi, ut putat Argenterius, sed quia splendoris, & perspicuitatis maximè est particeps, quæ luculenter apparet in oculi pupilla admodum lucida, & probari potest ex eo, quod ubi vapores quidam humoris melancholici aut ingestæ crapulæ in ebriis dominantur, accedat statim mentis perturbatio, ex obscuritate ejusmodi halituum spiritibus permixtorum. Hujus etiam rei luculentum dat signum Avicenna, *propterea quòd*, inquit, *anima nostra*, quæ omnes suas actiones per spiritus exercet, *gaudeat luce, non tenebris, & spiritus longè sint alacriores die serena quam nubilosa*. Unde patet à simili suscitari. Dicitur etiam *substantia etherea*, quia spirituum materia per longam elaborationem ita depuratur, ut superioris illius elementi naturam æmuletur, quod cœlestibus corporibus est propinquius, & elementum ignis sive æther appellatur.

Quod autem ex sanguinis & aëria permixtione producantur, in differentiarum explicatione patebit.

Usus denique spirituum in fine exprimitur; non potest enim anima ullam operationem in corpore exercere sine spirituum adminiculo, quia sunt prima & immediata illius instrumenta. (*Melet. I. 51. 59. 96. 104. 140.*)

## CAPUT II.

### De Spirituum Differentiis.

*Spiritus duplex est, insitus & influens. Insitus est, qui in singulis partibus ex primis principiis relictus est.*

DIcitur & *ingenitus*, *innatus*, seu *implantatus*, Græcis σύμφυτος: dum autem ex primis generationis nostræ principiis, semine scilicet & sanguine, partes componuntur; spirituosa substantia, quæ in semine continetur, insitum illum spiritum constituit. Illum autem singulis partibus adesse, hac ratione demonstratur, quod sine illius opera influens non possit generari, cùm simile à simili producatur. Tum etiam semen prolificum, quod ex singulis partibus derivatur, satis ostendit, materiam quandam spirituosam ex singulis partibus derivari, & à sanis sanam, à morbosis morbidam, quæ illarum dispositiones in prole repræsentat.

*Influens est, qui aliunde manat & immittitur, insitumque fovet ac conservat.*

Insitus spiritus, dum in partium functionibus obeundis perpetuò occupatur, facilè dissiparetur, ni continuò influentis adventu conservaretur, & restauraretur, ideò natura quasdam partes produxit, in quibus magna spirituum copia generatur, ut per vias destinatas, in omnes corporis partes influeret, ad spiritus insiti tutelam.

*Et triplex est: Naturalis, Vitalis, & Animalis. Naturalis in jecore producitur ex tenuiore sanguinis portione, cum pauco aëre permixta, & per venas influit in totum corpus, ut naturales facultates debitè exerceantur*, cui addendus *Genitalis*, ratione speciei conservandæ.

Magna apud authores disceptatio reperitur de spiritu isto naturali, ex eo quod multi eum non dari asseverant, multis rationibus commoti.

*Primò*, quod Galenus de eo dubitaverit, *libro 12. method. c. 5.* ubi sic loquitur: *Quòd si spiritus aliquis, naturalis est, utique is in jecore tanquam in fonte; & venis tanquam instrumentis continetur*; & primo de locis affectis, cap. ultimo, naturales facultates ab animalibus distinguit, quod naturales partibus sint insitæ, animales verò à principio influant in illas, tanquam lumen à sole; unde fit, ut actiones animales in partibus non raro pereant, licèt illæ non lædantur, sed tantùm læso principio; naturales verò nunquam lædantur, ipsis partibus illæsis.

*Secundò*, Aër est omnium spirituum materia: ex eo enim & benigniore sanguinis exhalatione spiritus generantur. At nullæ sunt viæ, per quas aër ad hepar ferri possit: Ergo spiritus in hepate non potest generari.

*Tertiò*, Spiritus ab Hippocrate dicuntur impetum facientes, ergo venæ deberent pulsare, si spiritum continerent, non secus ac arteriæ.

Dari tamen spiritum naturalem hac ratione potissimum conficitur. Tres in corpore nostro actiones exercentur specie distinctæ, nimirum Animalis, Vitalis, & Naturalis. At omnis actio per spiritus exercetur, ut Galenus affirmat mille in locis. Ergo tres etiam dabuntur spiritus specie distincti, nimirum Animalis, Vitalis, & Naturalis. Si *dicas*, actiones naturales à spiritu insito exerceri: *Respondeo*, insitum indigere influente ut conservetur, qui consimilis naturæ sit, & is ab hepate prodire debet.

Ad *Primam* ergo rationem, in contrarium illatam, quæ Galeni authoritatibus nititur, *respondeo*, Galenum aliquando de hoc spiritu dubitasse, quoniam rudis ille est, nec adeo purus & manifestus, ut vitalis, sed caliginosus & magis terrestris, actionique, cui inservit, proportionatus. Licèt verò facultates partibus sint insitæ, indigent tamen spirituum influxu, ut commodè possint exerceri, & insiti spiritus dissipatio impediatur.

Ad *secundam Respondeo*, spiritum naturalem pauco aëre indigere, qui per insensibilem transpirationem, per arterias venis hepatis conjunctas, & per continuam dia-

phragmatis ventilationem hepati facilè communicatur.

Ad *tertiam Respondeo*, pulsationem arteriarum à spiritibus non dependere; sed à virtute pulsificâ, illis à corde communicatâ. Cùm autem talis facultas in hepate non sit; venæ quæ ab illo dependent, pulsum non edunt; qui etiam non fuit necessarius, quoniam sanguis & spiritus naturalis tanta non indigent ventilatione, sed solâ transpiratione satis conservantur.

*Vitalis in corde generatur ex spiritu naturali & aëre, inspiratione attracto, & per arterias influit in universum corpus, ad calorem nativum conservandum, vitamque tuendam.*

Magis rationi est consonum, spiritum vitalem, qui tenuissimus est, ex spirituosâ illa substantiâ, in hepate præparatâ & attenuatâ generari, quàm ex solo sanguine venoso, spiritibus destituto: quemadmodum enim ex vitali animalis producitur; sic etiam ex naturali vitalem generari, est credendum. Naturalis igitur ille spiritus, ad sinistrum cordis sinum cum puriori sanguinis portione delatus, cum aëre permiscetur, qui à pulmone ad eundem sinum inspiratione defertur per arteriam venosam, unde insitâ cordis vi & calore innato, jugi elaboratione vitalis spiritus generatur, qui postmodum in arterias delatus, per totum corpus transmittitur, ut suo calore vivifico totum corpus foveat & conservet.

*Animalis in cerebro generatur ex spiritu vitali, & aëre per os & nares attracto, & per nervos influit in universum corpus ad functiones animales exercendas.*

Spiritus vitalis portio ad cerebrum defertur per carotidas arterias, quæ per cervicem decurrunt, & in ventriculis ejus permiscetur cum aëre, qui ad cerebrum attrahitur per patentes oris & narium ductus, ibique per cerebri idiosyncrasiam commutatur, novamque formam adipiscitur, fitque spiritus animalis, actionibus animalibus obeundis idoneus. Dum enim in ipso cerebro adhuc continetur, principes actiones exercet, estque proximum illarum instrumentum. Dum verò per nervos in varias corporis partes influit, motus sensuumque perfectionem complet. Revera autem unicus est spiritus, qui pro subjecti diversitate diversimodè agit, & virtutem naturalem, vitalem, animalem, genitalem exercet. (*Melet. I.* 53. 54. 59. 142.)

COROLLARIUM.

Spiritum animalem non dari, sequentibus rationibus confici potest.

*Primò*, In cerebri substantia frigida & humida spiritus, qui calidi sunt & tenues, non possunt generari, cum simile non nisi à simili producatur.

*Secundò*, Vapores omnes, qui ad cerebrum feruntur, à frigiditate illius & densitate concrescunt, & in aquam convertuntur: Ergo si spiritus, qui sunt hujusmodi naturæ, in cerebro continerentur, eodem modo concrescerent.

*Tertiò*, Si talis spiritus daretur, potissimum in cerebri ventriculis reperiretur: sed hoc esse non potest, illi enim ventriculi excrementis perpetuò scatent, quorum expurgationi sunt dicati, iisque spiritus inficerentur.

*Quartò*, Si spiritus in ventriculis illis cerebri continerentur, facilè evanescerent per meatus illos, per quos excrementa expurgantur.

*Quintò*, Si spiritus ille in cerebro contineretur, perpetuæ fierent sensationes, & cognitiones, quia animæ facultates semper adsunt, quæ semper operantur, quamdiu suppetunt instrumenta.

Ad *primum respondeo*, Non esse tantam frigiditatem in cerebro, quin actu illud calidum existat, quæ caliditas sufficit ad spiritus animales generandos, qui non simpliciter è calore producuntur, sed ab ipsius cerebri ἰδιοσυγκρασίᾳ, quæ ad frigiditatem vergere debuit, ut vitalium spirituum fervor reprimeretur, cogitationibusque, & sensationibus nostris firmitas quædam & constantia cōpararetur, quæ alioqui, præ nimio spirituum calore, delirae forent, ac furibundæ, quales sunt phreneticorum.

*Ad secundam respondeo*, Non concrescere spiritus in cerebro, ut vapores, quia non sunt aqueæ naturæ participes, sed potius aereæ, aut æthereæ.

Ad *tertiam respondeo*, cum Aristotele 2. *de Anima*, c. 8. Naturam ad plura munera eadem re uti posse; ut linguâ ad gustum primariò, & secundariò ad locutionem: naribus primariò ad odoratum, & aëris inspirationem, secundariò verò ad mucosæ pituitæ expurgationem. Sic cerebri ventriculi primariò ad spirituum generationem, secundariò ad excrementorum expurgationem facti sunt. Cùm verò illa excrementa continuò effluant expurgenturque, non possunt inficere spiritus animales, quamdiu cerebrum secundùm naturam se habet.

Ad *quartam respondeo*, per meatus illos spiritus non evolare, per quos excrementa effluunt, quia ab amica partis natura & familiaritate substantiæ retinentur.

Ad *quintam respondeo*, ad cogitationem efficiendam tria concurrere: facultatem, instrumentum, & objecta, quæ omnia quamdiu suppetunt, nunquam cessant mentis operationes. Non solum enim vigilantes, sed etiam dormientes non rarò cogitationes exercemus, quia licet objecta sensuum externorum deficiant, suppetunt tamen objecta sensuum internorum. Utrisque verò deficientibus, cessant cogitationes: sicut etiam propter defectum instrumenti, scilicet spiritus animalis, qui propter multas operationes exsolvitur, inde provida natura animantibus somnum concessit, cujus beneficio, veluti factis induciis, actiones animales feriantur, spiritusque identidem reparantur.

## CAPUT III.

### De Calido Innato.

*Calidum innatum est humidum primigenium, per omnes corporis partes sparsum, spiritu insito & calore nativo undique perfusum.*

Calidi nomen concretum est, quod non solùm accidens denotat, sed etiam subjectum, cui illud inhæret: Tria igitur concurrunt ad calidi innati constitutionem; nimirum Humidum primigenium, spiritus insitus, & Calor nativus. In spiritu est calor perpetuò, spiritus autem insitus cum humido primigenio perpetuò junctus est, eique permixtus. Ex his itaque unitis calidum innatum constituitur: Hisce igitur tribus ritè intellectis, calidi innati natura facilè innotescet. Sed cùm spiritus insitus satis suprà fuerit explicatus, superest tantùm, ut de humido primigenio & calore nativo agamus.

*Humidum primigenium est substantia humida, pinguis, oleosa, per omne corpus effusa, qua calor nativus tanquam proprio pabulo conservatur.*

Vita Aristoteli definitur permansio caloris nativi in certo humido. Ut igitur calor ille, vitæ author & conservator, in partibus diu perdurare possit, certo indiguit pabulo, non secus ac ignis noster continuo indiget fomento, ut conservetur. Cùm autem humidum duplex sit in corpore nostro, unum aqueum, aliud vero pingue & aëreum, non potest calor ille vivificus in humido aqueo sustentari, sed pingui & aëreo. Quemadmodum ellychnium vel candela accensa non liquore aqueo sustentatur, sed oleo vel pinguedine, aut alia hujusmodi substantia: sic arbores & reliquæ plantæ, quæ multùm sunt hujus substantiæ pinguis participes, longissimæ sunt durationis, & ignem præbent luculentum, dum comburuntur: Contrà vero ligna viridia, quæ plurimum habent lacteæ humiditatis, vel nimis vetusta, quæ humidum illud pingue amiserunt, vix comburi possunt. Cùm autem oleosam & pinguem substantiam dicimus; non audimus adipem vel sevum, quæ frequentissimè in mulierculis aut iis, qui multo otio fruuntur, circa cutem & membranas colliguntur, ossium vero nervorumque substantiam vix attingunt; hæc enim non sunt vitalis caloris subjectum, verè potius impedimentum actionum, nbi nimium excrescunt. Nativus vero ille & genitalis humor, quanto magis abundat, tanto utilior est, & commodior ad omnes functiones exercendas, vitamque producendam.

*Illius origo est à primis generationis nostræ principiis, semine nimirum & sanguine materno.*

Prima generationis nostræ principia humido illo radicali plurimùm abundant, unde cùm in illam partium corporis nostri substantiam transeant, fit ut totum corpus in primo vitæ exordio, humido isto plurimùm abundet, quod postmodum, caloris nativi continuâ actione, sensim ætatum decursu absumitur & exsiccatur, donec ad ultimum exsiccationis terminum pervenerit, unde extremum senium & mors naturalis contingunt.

*Conservatio verò à pingui & oleosa alimentorū humiditate.*

Dum humidum illud continuam caloris actionem patitur, citissimè absumeretur, ni novo adveniente pabulo illud quod deperditum est, repararetur. Illa autem reparatio fit ex alimentis idoneis, variis coctionibus præparatis, in quibus duplex humiditas reperitur, una quidem pinguis & aërea, quæ ad humidi primigenii naturam proximè accedit, illiusque jacturam resarcit; alia verò aquosa, quæ communem partium humiditatem sustentat, & impedit, ne caloris vis tam citò depopuletur humidum illud pingue & aëreum; quemadmodum videmus in saccharo, melle, oleo, dum coquuntur, permixtam, aquam externi ignis vim excipere, & absumi, illis integris permanentibus, aut parum imminutis. Licèt verò quod à calore absumitur, alimenti appulsu continuò reparetur; tamen illud, quod reponitur in locum deperditi, multò deterius est, magisque impurum; atq; adeò in quantitate & qualitate deficiens, alioqui vita in æternum posset prorogari: sed cùm sensim minuatur humidum illud primigenium, & impossibile sit quibusvis alimentis æquale reponere illi, quod antea fuit deperditum, absolutam moriendi necessitatem adfert.

*Calor nativus est qualitas omnibus animalibus propria & familiaris, cujus beneficio vivunt & actiones suas exercent.*

Duplex in corporibus nostris calor reperitur: unus, qui primam corporis & partium mixtionem sequitur, quive adhuc remanet post interitum animantis, quam diu mixtio adhuc remanet, quæ est ex quatuor elementis suis qualitatibus stipatis; alter, qui animantibus tantùm proprius est, vivificus appellatur, quia illo nutrimur, augemur, conservamur, & vivimus, quamdiu præsens est: unde vita Aristoteli definitur, ut dictum est, conservatio illius caloris in certo humido.

*Illius origo est à primis principiis, sicut & humidi primigenii.*

Prima generationis principia, semen potissimum, multis spiritibus, multoque calore referta sunt; unde calor ille in prima conceptione partes omnes delineat, easque postmodùm auget & conservat, quamdiu in corpore perdurat.

*Conservatio verò ab humido primigenio, aëre ambiente, calore influente.*

Humidum primigenium est caloris nativi subjectum & pabulum ordinarium, quod hic continuò absumit, ut se ipsum tueatur, quemadmodum lucerna oleo perpetuo indiget ut conservetur, & ignis continuâ lignorum appositione. Et quemadmodum ignis augeri solet, auctâ lignorum copiâ, & minui illâ imminutâ; sic calor nativus, aucto vel imminuto humido primigenio, augetur, vel imminuitur. Cùm autem humidum primigenium nunquam augeatur, ut diximus, sed ab ipso vitæ exordio sensim minuatur, fit ut calor etiam continuam sui patiatur imminutionem, usque ad extremum vitæ. Quemadmodum etiam ignis noster non solùm lignis indiget; ut sustentetur, sed etiam aëre ambiente, quo reficitur ac fovetur: in angusto enim conclavi coërcitus, licèt sufficientem habeat pabuli materiam, statim suffocatur, ut in medicis cucurbitulis est manifestum: sic calor noster nativus continuo indiget aëris appulsu, ut commodè ventiletur. Ille autem aër per pulmones defertur ad cor, quod est præcipuus caloris focus: ad alias verò partes per insensibilem transpirationem, quibus deficientibus statim calor suffocatur, ut in suspensis apparet.

Quia verò calor, ille nativus exiguus est in plurimis partibus corporis nostri, ideoque facilè in illis extingueretur; fecit provida natura, ut à calore influente continuò foveretur, & sustentaretur. Unde duplex calor à Medicis constituitur, insitus scilicet, & influens. Influens autem ille è duobus caloris fontibus influit, corde scilicet ac hepate; idque cum sanguine & spiritibus.

COROLLARIUM.

Doctissimus Fernelius caloris istius nativi effectus præstantissimos admiratus, eo commotus fuit ut crederet, eum non esse ex numero qualitatum elementarium; sed sublimiorem quandam habere originem, eisque prorsus divinum ac cœlestem: quod ne impræmeditatus effutire videatur, sequentibus rationibus evincere contendit.

*Prima.* Omnis actio pendet à qualitate prædominante: sed dantur multæ plantæ, ut papaver, cicuta, mandragora; & animalia, ut salamandra, quæ frigida in quarto gradu censentur, & tamen vivunt, vita autem est à calore; necesse ergo est alium calorem ab elementari (qui in illis perexiguus est) diversum esse, cujus beneficio vivant, & actiones suas exerceant.

*Secunda.* Si calor elementaris esset autor vitæ sulphur, arsenicum, aliaq; hujusmodi, quæ intensum habent hunc calorem, potissimum viverent: sed non vivunt, quia cœlesti illo calore, & vivifico destituuntur, cadavera etiam habent adhuc calorem illum elementarem, nullam tamen vitam.

*Tertia.* Si calor noster esset elementaris, non haberet contrarium calorem elementarem, febrilem puta, qui eum maximè dissolvit.

*Quarta.* Idem confirmat Fernelius authoritate Aristotelis lib. 2. *de generat. animal. cap.* 3. ubi ait, calorem nativum nullo modo igneum esse, sed aliquid divinius, *proportione respondens elemento stellarum.*

Verum licèt summa ingenii vi magnoq; artificio inventa sit hæc opinio, illi tamen non possumus acquiescere. Non sunt enim qualitatum corporis nostri species sine necessitate multiplicandæ, sed existimamus caloris nativi naturam esse prorsus elementarem, quod sequentibus probamus.

*Primo*, corpora cælestia non habent qualitates primas, quia essent corruptibilia. Omnis enim corruptio à qualitatibus dependet, & sic probant Philosophi, cœlos esse incorruptibiles, quia non habent qualitates: Solem etiam probant calorem non in se habere, sed eum producere in hæc inferiora ἐνεργητικῶς & virtualiter, motu scilicet, lumine, influentiâ.

*Secundò*, Si calor nativus esset cœlestis, non haberet contrarium, ut ipse vult Fernelius: Sed habet contrarium frigus elementare, à summo enim frigore aliquando intereunt homines, ob caloris nativi extinctionem: Ergo, non est cœlestis.

*Tertiò*, Si esset cœlestis, non indigeret pabulo, & licèt indigeret, non haberet in corpore nostro sibi proportionatum, & tamen ab elementari foveri nequit. Ad hoc *respondent*, calorem illum, licet cœlestis sit propter communionem, quam habet cum elementaribus, fieri quodammodo elementarem, aut saltem se habere elementari modo; quod non videtur sufficiens, quia cœlestia, cùm nullo modo patiantur ab elementaribus, non potest eorum natura ita immutari, ut redoleat rerum elementarium conditiones. *Quartò*, Calor nativus ex semine ducit originem. Semen autem à sanguine ortum ducit & spiritibus, qui etiam à sanguine generantur; sanguis autem est elementaris: ergo & nativus calor.

Argumenta verò Fernelii, licèt quandam veri speciem præ se ferant, à nobis tamen ita resolvi possunt.

Ad *primum Respondeo*, calorem in corpore vivente esse duplicem: unum quatenus mixtum est; alterum quatenus vivens. Quatenus mixtum, habet quatuor qualitates primas invicem contemperatas, atq; adeò calorem, qui tantùm est in potentia, cùm mixta inanimata ad tactum calida non sentiantur. Quatenus vivens, habet calorem actualem, cujus beneficio vitæ functiones exercet. Et ille calor licet mixtionem non ingrediatur, & operationes exerceat, à caloris mixti operationibus diversas; ab illo tamen specie non differt, sed numero tantùm: quemadmodum si piper in igne calefiat, calor ille actualis quem acquirit, erit diversus à calore illo, quem habet à mixtione: tamen uterque est elementaris.

Ad *secundum Respondeo.* Sulphur, arsenicum & alia non vivere defectu animæ, quæ vera & principalis est vitæ causa, calor verò est tantùm illius instrumentum: causa autem instrumentalis per se nihil agit, sed pro arbitrio causæ principalis, licet calor ille mixti non concurrat ad operationes vitæ, ut diximus, sed tantùm calor viventis, quo etiam destituuntur. Cadaverata etiam neque anima nā habent;

habent, neque calorem illum actualem, immò nuperrimè mortua calorem illum servant per aliquod tempus, tamen non vivunt defectu animæ. Sic semen calore illo nativo copiosè abundat, & si non vivit, hoc fit defectu animæ: quanquam Neoterici doctiores censeant esse animatum, de quo suo loco dicetur.

Ad *tertium Respondeo*, Calorem febrilem esse contrarium nativo, quatenus intensior est. Ejusdem enim qualitatis gradus intensus, cum remisso collatus, habet rationem contrarii, quia illum destruit, intensiorem efficiendo. Deinde calor febrilis est contrarius nativo, ratione qualitatis passivæ sibi adjunctæ: febrilis enim siccus est, nativus verò humidus.

Denique ad *autoritatem* Aristotelis *respondemus*, eum ad effectus caloris nativi respexisse, non autem ad naturam illius. Effectus autem hujus caloris, divini ferè sunt, qui tamen animæ potiùs & illius facultatibus sunt adscribendi. Licèt calor etiam noster igneus, artificiosè contemperatus, effectus prodat admirabiles in arte chymica, immò & in culinaria, quemadmodum & in Ægypto [ sicut narrat Scaliger ] ova excludi solent in quibusdam furnis ea arte constructis, ut ignis calor in illis maximè temperetur, & idoneus reddatur generationi efficiendæ.

## PHYSIOLOGIÆ SECTIO V.

## *DE PARTIBUS.*

### CAPUT I.

### De Partium Natura.

*Pars est corpus toti cohærens, communique vita conjunctum, & ad illius functionem usumque comparatum.*

HÆC *partis* definitio à Fernelio ingeniosissimè constructa, à doctissimis viris postmodum fuit comprobata. Partem enim statuit id, quod sanitatis vel morbi capax. Vultque ea omnia partis nomen non mereri, quæ licèt ad corporis constitutionem concurrant, in iis tamen morbi non possunt contingere, Ab hac igitur definitione excluduntur humores & spiritus, quia toti non cohærent, nec communi vita fruuntur (*conf. in Lind. Melet. I. 50. 51.*) Excluduntur etiam pilli, ungues, adeps, & medulla ossium: quia licet toti cohæreant, communi tamen vitâ non fruuntur, neque verè nutriuntur, sed augentur tantùm per juxta positionem. Ea etiam, quæ corpori præter naturam adnascuntur, ut tophi, calli, verrucæ, licèt toti adhæreant, vita tamen non fruuntur. Immò neq; carnosæ excrescentiæ partes sunt, licèt toti cohæreant, & communi vitâ fruantur, quia ad nullam actionem, nullumve usum sunt destinatæ.

*Dices*, Galenum & Aristotelem pilos, ungues, adipem & medullam non rarò partes appellare. *Respondeo*, Eos tunc temporis nomen partis *latè* accipere, prout significat ea omnia quæ ad corporis costitutionem concurrunt; nos verò *strictè* hîc accipimus, pro iis tantùm quæ animata sunt, & sunt morborum subjecta.

Non levis tamen est dubitatio de pillis, & unguibus, quos inter partes viventes enumerant Neoterici non paubi: de qua controversia videatur Tardinus in *tractatu de pilis* elegantissimo, & Plempius.

### CAPUT II.

### De Partium Differentiis, ac primùm de Partibus Similaribus.

*Omnes partes dividuntur in similares & dissimilares. Partes similares sunt, quæ in partes ejusdem naturæ & speciei non differentes dividuntur.*

HÆc divisio ex partium materiâ sumitur. Cùm enim pars aliqua eandem & undique similem habet materiam, *Similaris* appellatur: si verò materia sit diversa, *Dissimilaris* erit æstimanda. Similem autem undique materiam dicimus habere, quæ scil. talis ad sensum primo intuitu appareat, qualis nervi substantia est, quæ ad sensum omninò similis apparet. Attamen subtiliùs inquirenti partes quædam dissimiles in eo reperiuntur; substantia enim illius interior mollis & medullosa: interna verò durior & membranosa. Illa tamen differentia tanta non est nec adeo conspicua, quin ad similarium partium ordinem nervus referatur. Avicenna partem similarē definit, *cujus partes idem nomen, eandemque definitionem retinēt cū toto*. Sic quælibet pars ossis os est, quælibet pars nervi nervus. Intellige autem perpetuò de partium materia tantùm hîc sermonem haberi, non autem de figura, aut usu: Nam, horum respectu, quælibet earum particula totius definitionem non retinet, V. g. nervus definitur pars similaris alba, à cerebo, vel spinali medulla orta, ad motum & sensum toti corpori communicandū comparata: quæ definitio cuilibet illius particulæ non convenit.

*Et illæ sunt duplices: Spermaticæ, & carnosæ.*

*Spermaticæ ex seminis crassamento fiunt in prima corporis conformatione.*

Duo sunt principia generationis nostræ, Semen scilicet & Sanguis menstruus, ex quibus omnes corporis nostri partes efformantur. Ex semine enim constituuntur prima illa stamina, quæ sunt totius corporis veluti fundamenta nimirum ossa, ligamenta, tendines, membranæ, & alia hujusmodi.

*Carnosæ verò ex sanguine componuntur.*

Partes carnosæ à spermaticis facilè distinguuntur, quòd illæ rubræ sint & molles, hæ verò albæ, atque utplurimum solidæ & duræ: quia verò sanguis calidus est & humidus, ideò partes carnosæ calidam etiam & humidam temperiem obtinuerunt. Non perinde tamen se habet de spermaticis, qua licèt semen sit calidum & humidum, sunt tamen frigidæ & siccæ, quia seminis caliditas à spiritibus illius dependet, qui non mutantur in substantiam partis, habent enim tantùm nomen efficientis in generatione, humiditas verò seminis absumitur, ut partes ex eo genitæ siccæ & duræ evadant: unde cùm calor in humido consistat, eo absumpto, ille etiam imminuitur. [ *conf. Melet. I. 79. 80. 81.*)

*Caro autem partium similarium triplex est musculorum, viscerum, & caro propriè dicta.*

Maxima omnium quantitas est carnis musculosæ. Tota enim ferè corporis moles ex musculis componitur, eorumque substantia *caro* vulgo simpliciter appellatur. Viscerum verò substantia caro etiam appellatur, & major quidem eorum pars ex sanguine solo componitur; nonnulla tamen ex semine etiam cum sanguine permixto cōstituūtur: quales est substantia ventriculi, intestinorum, uteri & similium.

*Ad partium similarium actiones ritè exercendas, una tantùm requiritur conditio: Earum nempe debita temperies.*

Partes similares, quatenus similares sunt, & ab organicis distinguuntur, unicam tantùm actionem habent, nempe nutritionem, cujus gratiâ proprium & conveniens alimentum attrahunt, retinent, & sibi assimilant, quod non nisi per temperiem fieri potest; prout enim pars aliqua variè temperata est, varium poscit alimentum, idque variè immutat: unde similaris actio definitur, quæ à sola partis temperie inchoatur, ab eadem perficitur, & à qualibet partis portiuncula integra & perfecta editur.

### CAPUT III.

### De Partibus Dissimilaribus, & Organicis.

*Partes dissimilares sunt, quæ in partes dissimilis naturæ & diversæ speciei dividuntur.*

SIC cor, hepar, renes, & reliquæ partes dissimilares appellantur: quia ex multis similaribus, scilicet membranis, venis, arteriis, nervis, & parenchymate componuntur. Sic manus & brachium ex ossibus, nervis, carne musculorum, cute, & reliquis constituuntur.

*Omnis pars dissimilaris est organica, sed non omnis pars organica est dissimilaris.*

Multi dissimilare cū organico confundunt, ita ut perinde esse existiment, partes dividere in similares & organicas, ac in similares & dissimilares. Falsò tamen, cum multæ



partes similares sint etiam organicæ. Ossa enim, venæ, & arteriæ, sunt partes similares; cùm tamen sint variè conformatæ, & actiones organicas exerceant, organicæ etiam, dici solent: atque ita *similares* sunt ratione materiæ, & *organicæ* ratione formæ & figuræ.

*Pars autem organica ea est, quæ determinatam edit actionem, vi propriæ conformationis.*

Si partes similares simpliciter consideremus & strictè, quatenus ex unica tantùm materia constant, quatenus unicam tantùm edunt actionem, nempe nutritionem; tunc organicis rectè apponi possunt: hinc enim omnes corporis nostri actiones in similares & organicas passim dividi solent. Et licèt unica tantùm sit actio similaris, ut dictum est, organicæ tamen penè infinitæ: ut prout variæ sunt, earumque unaquæque organo indiget variè conformato, sic quamplures instrumentarias partes constitui necessārium fuit. Hinc ortus est ingens ille partium numerus tanto artificio constructarum, ut admiranda corporis nostri compages inde oriatur.

*Ad partium organicarum actiones excercendas, tres requiruntur conditiones, magnitudo, numerus & conjunctio.*

*Conformationis nomine quatuor comprehenduntur, figura, meatus cavitas, asperitas & lævitas.*

Non potest pars organica actionem suam ritè exercere, nisi primò debitè sit conformata, atque adeò debitam in primis figuram nanciscatur. Sic enim caput v. g. debuit esse rotundum, brachium oblongum, & ita de aliis. Deinde partes ad sua officia exercenda certos meatus & certas cavitates habere debuerunt. Sic venæ & arteriæ suos habent meatus: ventriculi meatus est œsophagus, cavitas verò totum illud spatium, quo alimenta comprehendit. Tertiò, nonnullæ partes ut commodè operentur, læves esse debent, ut aspera arteria, quæ interiori superficie lævis est & polita, ad vocem suaviter modulandam: *aspera* enim non appellatur, quòd inæqualis sit & rugosa ( ut nos hîc asperi nomen accipimus ) sed quòd inæquali constet substantia, cartilaginea scilicet membranosa: Nonnullæ verò partes asperæ & rugosæ esse debuerunt qualis est ventriculus interiori sua superficie, ut cibos meliùs contineret.

*Magnitudo etiam certa & determinata unicuique parti tributa est, quæ actioni suæ exercendæ sit necessaria.*

Sic jecur majus est corde, cerebrum oculo, & ita de aliis.

*Certæ verò actiones unicâ tantùm ejusdem generis parte indigent, aliæ verò pluribus.*

Sic ad loquelam unica lingua sufficit, ad comprehensionem verò plures digiti desiderantur.

*Conjunctionis nomine duo comprehenduntur, situs scilicet & connexio.*

Sic jecur in dextro hypochondrio situm est, lien verò in sinistro, intestina in medio abdomine, uterus inter vesicam & intestinum rectum. Sic ossa ad motum efficiendum in articularibus invicem connectuntur: contrà verò labra & palpebræ ad sua munia exercenda connecti simul non debuerunt, sed disjuncta, & separata relinqui.

*Duplices autē sunt partes organicæ, principes, & ignobiles.*

*Principes sunt, quæ ad individui conservationem absolutè sunt necessariæ, & toti corpori facultatē & spiritus largiūtur.*

*Et illæ sunt tres, Cerebrum, Cor, & Hepar.*

Tres sunt facultates in corpore nostro, ut infrà docebimus, animalis, vitalis, & naturalis: & unaquæque facultas peculiarem sedem obtinuit in peculiari membro in quo clarius elucet, & à quo universum corpus cum spiritus influit, qui etiam in ea generantur: inde partes illæ *principes* fuerunt appellatæ. Hæc est antiqua & in scholis trita Medicorum doctrina, quam in gratiam tyronum proponimus, ab eaque in schola medica nefas est recessisse: licèt cum Peripateticorum dogmatibus nequeat consistere, qui volunt animam cum suis omnibus facultatibus esse totâ in toto & totam in qualibet parte, unde non opus videtur facultates influere, cùm in qualibet parte sint, & ubique operentur: si convenientia nactæ fuerint instrumenta, unde Aristoteles, *si oculus esset in pede, pes videret.* [ *Melet. I. 57. &c.* ]

*Ignobiles sunt, à quibus facultates & spiritus non promanant, quæve principalibus inserviunt, & famulantur.*

Sic sensuum organa solius cerebri gratiâ sunt constructa: sic pulmo, diaphragma, & arteriæ, soli cordi temperando, expurgandoq; dicatæ sunt: sic ventriculus, intestina, lien, renes, utraq; vesica, propter hepar sunt condita. Uno verbo omnes totius corporis partes *ignobiles* dicuntur, exceptis tribus principibus nuper enumeratis. Gal. tamen *arte parva.* Testes inter principes partes enumerat, quia ad speciei conservationē sunt necessarii. Distinguamus ergo, esse partes principes *ratione speciei*, non autem ratione *individui.*

### COROLLARIUM.

Quæ de singularum partium nomine, substantia, temperamento, figura, situ, connexione, usu, aliisque jam dicenda forent, tam accuratè & perspicuò docentur à doctissimo Laurentio in sua *Hist. Anatom.* & Gregor. Horstio *de nat. hom.* ut eandem cramben denuò recoquere superfluum nimis videretur. Conjungi tamen debent quoad vasa salivaria lymphatica, lactea, sanguinis circul. & alia nuper demonstrata, *Anatomici* recentiores maximè Barthol. Veslingius, & Charleton. ( *Melet. I. 83. ad 89.* )

## PHYSIOLOGIÆ SECTIO VI.

## De Facultatibus & Functionibus.

### CAPUT PRIMUM.

### De Facultatum & Functionum Natura.

*Quia Facultates & Functiones ab anima dependent, tanquam primâ causâ, ideò quid illa sit, priùs est dicendum.*

*Anima igitur est forma substantialis corporis viventis, per quam vivimus, sentimus, nutrimur, intelligimus, & loco movemur.*

EAM definit Aristoteles *ἐντελέχειαν corporis organici & potestate vitam habentis*, quæ definitio terminis obscuris concepta est, & exquisitâ indiget explicatione. Nos ideò hanc nostram magis perspicuam, & ad rei cognitionem magis accommodatam æstimamus, quia cùm homo constet materiâ & formâ sicut corpora omnia physica, & materia illius sint omnes partes, jam anima debet esse illius forma. Cùm enim actiones omnes dependeant à forma, & anima sit causa, & principium omnium actionum corporis viventis, anima forma illius debet constitui. Hinc, absente animâ, nulla actio in corpore potest exerceri. Unde illa per actiones tantùm dignoscitur, quia substantiæ immateriales non nisi per affectus dignosci possunt. Variæ autem illæ actiones ab anima exercentur per potentias & proprietates diversas, quæ illius essentiam proximè sequuntur, ab eaque immediatè dependent, & illæ proprietates facultates appellantur, de quibus nunc agendum.

*Facultas est accidens proprium, & inseparabile ab anima, per quod certas functiones in corpore exercet.*

Facultates sunt accidentia, quæ ad secundam qualitatis speciem referuntur. Earum subjectum est anima, cui inhærent, non tanquam accidentia communia, sed tanquam propria & inseparabilia: unde male Fernelius illas ab anima separari posse affirmat, quod tamen conatur ostendere exemplo auctricis facultatis quam aboleri vult, post ætatis vigorem. Attamen facultas illa nunquam aboletur, sed feriatur tantum propter defectum instrumentorum: totum enim alimentum absumitur in nutritione, quia corpus grandius factum ampliùs vult nutriri; & calidum innatum debilius non potest incumbere accretioni, quam etiam natura negligit, dum ad justam proportionem corpus perduxit: non tamen perit illa facultas, sicut nec facultas procreandi in puero deperdita est, sed quiescit tantùm usque ad pubertatem, donec semen elaboratum inveniat, functioni suæ exercendæ idoneum.

*Functio est motus activus, seu affectus facultatis in aliquâ corporis parte.*

Quemadmodum facultas formam seu animam immediatè sequitur, ita functiones à facultatibus dependent, tanquam effectus à suis causis. In hoc autem actiones à facultatibus distinguuntur, quòd facultates animæ sint propriæ, functiones verò toti composito. Proinde ut actio exerceatur, non solùm debet adesse anima suis facultatibus stipata, sed etiam recta organi ad agendum dispositio, quâ malè constitutâ actiones etiam malè vel nullô modo exercentur.

*Notandum* autem est, in partibus, præter actionem propriè dictam, duo alia spectari, nempe *opus*, & *usum*. Opus est actionis effectus, cùm scilicet illa objectum habeat reale & permanens. Verbi gratia, chylus in ventriculo, qui ex illius concoctione fit, opus nominatur: item & sanguis in hepate. Usus verò partis est cùm pars actionem ex se non edit, sed alterius actionem adjuvat, eique commoditatem affert, ut mesenterium, quod est tantùm venarum meseraïcarum fulcimentum. Sic Epiploon seu Omentum ventriculi calorem fovet, eumque contegit, tanquam vestimentum. Itaque *usus* ab *actione* distinguitur, quòd hæc in perpetuo motu consistat, nec sine eo concipi possit; ille verò in otio partis sit constitutus; imò in mortuis aliquando permanet, ut patet usu cutis, qui est ad tangendum totum corpus, & de usu calvariæ ad cerebrum continendum. (*Melet. I. 66. ad 60. 5. ad 98.*)

## CAPUT II.

### De Facultatum & Functionum Differentiis.

*Facultates & functiones sunt triplices, naturalis, vitalis, & animalis.*

TRes spirituum differentiæ suprà fuerunt institutæ, quorum unusquisque in peculiari parte producitur, ab eaque influit in universum corpus, unde tres etiam partes fuerunt enumeratæ, illorum spirituum officinæ. Superest jam, tres etiam facultates constituantur, quæ in illis partibus præcipuam sedem habeant propter instrumentorum dispositionem, in iisque potissimùm actiones suas exerceant. Hæ actiones totidem esse debent, quot facultates, cùm earum sint effectus, imò cum facultates nonnisi per functiones innotescant, ut dictum est, triplex earum numerus inde fuit constitutus, quod tria actionum genera invicem maximè distincta in corpore appareant, quorum unumquodque in suas etiam species subdividitur, ut infra apparebit.

Quòd autem tres istæ functiones atque adeo facultates omnino inter se distinguantur, multis experientiis patet.

*Primò* enim animalem facultatem à naturali distingui satis ex eo conspicuum est, quòd multæ partes, ut ossa & cartilagines, sensu motuque privatæ sint, & tamen vivant & nutriantur.

*Deinde* vitalem ab animali distinctam esse, hoc indicat, quod nobis dormientibus, aut ab omni opere cessantibus, cor tamen pulsat cum arteriis, neque sequitur ullo modo imperium voluntatis. *Denique*, vitalem à naturali distingui ostendit pars atrophiâ laborans, aut totum corpus in marasmo. quod jam alimenti defectu contabuit, vivit tamen per facultatem à corde, quæ illud tuetur & conservat.

*Objiciet* aliquis, Galenum in *libris de symptomatum differentiis* duas tantùm facultates constituere, nempe animalem & naturalem, vitali omissâ. *Respondeo*, Galenum *ibi* naturalis nomen latè accipere, pro eo omni, quod non est voluntarium, atque ita facultatem vitalem sub naturali includere: respicit enim ibi accuratam dividendi legem, quæ fit per opposita membra, ita ut hoc modo voluntarium involuntario opponatur. Cùm autem functio animalis voluntaria sit, vitalis verò & naturalis involuntaria, & utraque vi naturæ tantùm perficiatur, ideo sub nomine naturalis ibi utramque expressit, quamvis alibi distinguat multis in locis.

## CAPUT III.

### De Facultate & Functione naturali, ejusque speciebus, ac primùm de Nutritione.

*Facultas naturalis est illa animæ vis, quâ corpus per calorem nativum nutritur, augetur, & simile secundum speciem generat.*

*Et triplex est, nutrix, auctrix & generatrix.*

*Illinc triplex est functio; nutritio, auctio; & generatio.*

IN animatis corporibus tria maximè sunt necessaria: conservatio individui, ejusdem quantitas idonea, & conservatio speciei. Substantia individui variis ex caussis tam internis quam externis, continuò dissipatur, deque ea semper aliquid decedit: quod nisi repararetur alimento, animal citò interiret. Ut itaque illud corpus aliquo temporis intervallo conservetur, prima facultas quæ *Nutrix* dicitur, est necessaria. Quoniam autem natura rebus singulis certam definivit magnitudinem, ut sua munera obire posset, secundo loco *Auctrix* facultas erat necessaria, cujus beneficio corpus animatum ad illum terminum perducitur: unde hæc potentia non formæ in materia conservationem, sed ad viventis opera veluti finem respicit. Tandem cùm animata sint caduca, corruptionibus obnoxia, nec illorum species deficerent, *Procreatrix* erat necessaria, qua species ipsa conservatur, licet individua corrumpantur.

*Nutrix facultas est illa animæ vis, quâ alimentum vi caloris innati in corporis substantiam convertitur, ut reparetur id quod absumitur.*

*Illius actio dicitur nutritio, quæ est deperditæ corporis nostri substantiæ instauratio.*

Calor nativus nunquam in corpore otiosus manere solet, ut suprà fuit propositum, sed continuò in humidum agit, illudque absumit & dissolvit. Ne igitur contabescat animal & intereat, quod deperditum est, debet instaurari: unde ex sententia Hippocratis, homo ultra septem dies vivere non potest sine alimento. Atque ita nutritrio solis viventibus erit propria: licèt enim ignis ab ipso Aristotele nutriri dicatur & augeri materia combustili, non est tamen vera nutritio, sed tantùm impropriè dicta. Ad veram enim nutritionem & accretionem tria requiruntur ex Aristotele. *Primò*, ut ex materia extrinsecus accedente res nutriatur & augeatur; *Secundò*, ut idem numero servetur id quod augetur; *Tertio*, ut non solùm toti, sed singulis etiam particulis facta sit accessio magnitudinis. Jam verò in ignis nutritione non manet idem numero ignis, sed ratione materiæ, quæ comburitur, fit alius atque alius: neque omnibus ejus particulis fit additio magnitudinis, ut propterea vera & propria nutritio igni non competat; sed per analogiam tantum nutritio dicatur.

*Dices*: si in nutritione alimentum convertitur in substantiam partium, nutritio non differt à generatione. *Respondeo*, non re quidem distingui, sed ratione tantùm, scilicet secundum diversitatem totius & partis. Nutritio enim est partis substantiæ generatio, exiguæ portionis carnis jam consumptæ, generatio verò totius carnis & totius substantiæ. Ideoque illa *adgeneratio partium*, hæc verò simpliciter *generatio* à Philosophis appellatur.

*Nutrici facultati quatuor alia subserviunt, attractrix, retentrix, concoctrix, & expultrix.*

*Earum verò actiones sunt attractio, & retentio, concoctio, & expulsio.*

*Illarum unaquæque duplex est: Officialis & privata.*

*Officialis est, quæ non solùm partis, in qua exercetur, sed etiam totius corporis nutritioni inservit. Privata verò, quæ partis tantum in qua exercetur, nutritioni inservit.*

Partes, quæ actiones edunt officiales, publicum munus habere dicuntur, reliquæ verò privatum. Sic ventriculus & hepar actionem edunt officialem, quia non sibi solùm, sed & toti corpori alendo alimentum attrahunt, retinent, concoquunt, & expellunt. Os verò caro, & similia privatam actionem edunt, quia alimemtum tantùm attrahunt, quod sufficit ad sui nutritionem.

*Attractrix facultas est ea vis animæ, per quam partes familiare attrahunt alimentum.*

Quia omnes partes non unâ eâdemque substantiâ sunt præditæ, neque temperamento eodem: ideo quodvis alimentum illis nutriendis non est æquè aptum, sed unaquæque pars ad se attrahit illud, quod magis sibi est familiare per facultatē illam nutricis famulā, quæ auctrix appellatur.

*Attractio privata per calorem & siccitatem fit.*

*Officialis verò tum per illas quantitates, tum etiam per fibras rectas.*

Omnes actiones naturales fiunt à temperie, non tamen eâdem omnes; sed prout diversæ sunt, diverso gaudent temperamento. Certum tamen est, omnes à calore adjuvari, sed nunc cum humiditate, nunc cum siccitate junctas. Atque ita attractio partium singularum calore & siccitate adjuvatur, & per eas solas perficitur, quod de tractione privata est audiendum. Officiales enim actiones non solâ temperie perficiuntur, sed organis etiam indigent certo modo dispositis. Et sic attractio officialis non modò per dictas qualitates, sed etiam per fibras rectas exercetur, quæ dum sese contrahunt, alimentum alliciunt.



*Retentrix facultas est ea vis animæ, per quam partes attractum retinent alimentum.*

Partes alimentum attrahunt, tanquam sibi familiare & amicum, illudque ideo attrahunt, ut eo fruantur. Non possunt autem eo frui, nisi aliquandiu retineant: ideò alia necessaria fuit facultas, cujus beneficio alimentum in singulis partibus retineatur.

*Retentio privata à caliditate & siccitate adjuvatur, sicut & attractio.*

*Officialis verò non solùm illis qualitatibus, sed etiam fibris obliquis exercetur.*

Partes naturales, quæ officialem actionem exercent, tribus fibrarum generibus intertextæ sunt, rectis, obliquis, & transversis. Rectarum beneficio fit attractio, obliquorum retentio, transversarum expulsio, ut mox dicetur. Illæ enim omnes fibræ illa munera exercent sese contrahendo: sicut omnes musculi, dum partes variis motibus agitant, sese contrahendo versus suum principium, illud præstare solent.

*Concoctrix facultas est illa animæ vis, per quam partes alimentum immutant, sibique assimilant.*

Sic cibum tum dicimus concoctum esse in ventriculo, hepate, & aliis partibus, quando in colore, odore, sapore, & primis qualitatibus, tum etiam in substantia, partibus est assimilatus. Quod ipse Galenus voluit *lib. 8. de compositione medicamentorum*, ubi concoctionem vocat alterationem, quæ eò usque procedit, donec alimentum in partis similitudinem sit transmutatum. Ubi etiam docet quomodo differat *concoctio à nutritione*, nam concoctio est assimilatio: nutritio verò unio illius quod assimilatum est. Aristoteles concoctionem definivit *perfectionem à calore naturali & proprio ex appositis passivis*: quæ nimis philosophica est, & nimis lata, nec coctionum naturam, quæ in corporibus nostris fiunt, proximè declarat.

*Concoctio quælibet, corporis nostri calore humiditate perfici solet.*

Tres apud Philosophos proponuntur concoctionis species: *Maturatio*, quæ est concoctio, quæ fit in fructibus, *Assatio*, quæ fit ab igneo calore; & *Elixatio*, quæ fit à calido & humido. Concoctio quæ fit in corpore nostro, est elixatio quædam, vel alteratio elixationi similis. Fit enim à nativo nostro calore, qui multo humore est temperatus: tùm etiam alimenta, ut bene concoquantur, multo humore perfusa esse debent.

*Nota*, concoctionem officialem ab his qualitatibus tantùm perfici, nec ullis fibris indigere, quemadmodum reliquæ tres actiones nutritioni subservientes.

*Triplex autem fit concoctio in corpore nostro, nimirum chylosis, hæmatosis, & ὁμοίωσις. Chylosis fit in ventriculo; hæmatosis in hepate, ὁμοίωσις in singulis partibus.*

Harum coctionum modus, earumque excrementa, in *sectione de humoribus* fuerunt proposita. Si quis tamen pleniorem earum expositionem desideret, & controversias quæ circa illas excitari solent, consulat Andream Laurentium in *Historia anatomica*, ubi hæc omnia fusè & perspicuè more suo exponit.

*De concoctione in genere hoc peculiare notetur Theorema, à Philosophis & Medicis concessum, quod scilicet* omnis concoctio fiat incrassando.

In laudabili concoctione humidum cum sicco permiscetur, & partes humidæ, ad alendum magis aptæ, cum terreis alimentariis uniuntur; portio verò humida tenuior magisque dissipabilis, actione caloris absumitur, unde coctio procedit incrassando.

Verùm sequentia contraria videntur demonstrare. *Primò* enim chylus ex pane confectus, eo tenuior est, sanguis chylo, spiritus sanguine, qui ex iis consequenter generantur.

*Deinde*, urinæ crudæ appellantur, si tenuiores sunt vel crassiores: ergo coctio in certa substantiæ moderatione consistit, non autem in crassitie.

Ad *Primum respondeo*, in singulis coctionibus crassa excrementa secerni, quæ reliquam massæ alimentariæ partem relinquunt tenuiorem. Illa tamen, ex se & ab excrementis distincta, crassior evadit: & hæc etiam sola dicitur concocta, reliqua verò secreta ut inutilis. Illa enim quæ secernuntur, non sunt propriè materia coctionis subjecta, sed illud tantùm coctionis subjectum dici debet, quod secretis excrementis idoneum est ad concoctionem, à quo facta omni excrementorum secretione, constat aliquid necessario toto tempore coctionis vi caloris actum effluere, atque ita rem ipsam, quæ coquitur, crassescere.

Ad *secundum respondeo*, urinas illas, quæ ob nimiam crassitiem crudæ appellantur, crassitiem illam non habere ex propria substantia, sed ex alterius rei crassæ permixtione, quæ non potuit separari propter defectum concoctionis, quæ beneficio caloris heterogenea separare solet.

*Facultas expultrix ea est, per quam partes post concoctionem res sibi inutiles expellunt.*

Quidquid à partibus fuit attractum, in illarum substantiam totum transmutari nequit, sed semper alienum remanet quippiam, quod concoctionem accipere non potest: ideo tanquam alienum & superfluum expelli debet, quod *Excrementum* hac ratione appellatur. Necessaria idcircò fuit illa facultas, qua aliena foras expelluntur, ne quid naturæ noceant. Imò partes officiales non solùm excrementa, sed etiam substantia utiles expellunt. dum scilicet totum alimentum non possunt in suam naturam convertere, postquam illud aliquandiu retinuerunt, eoque oblectatæ sunt, tanquam onus superfluum, & inutile pondus ad alias partes deponunt. Et hac ideò ratione ipsæ substantiæ alimentariæ excrementa utilia appellantur; ratione partium, quæ eas expellunt, quia quodcunque expellitur vel excernitur, excrementum communi vocabulo solet nuncupari.

*Expulsio privata per calorem & siccitatem fit.*

*Officialis verò tum per illas qualitates, tum etiam per fibras transversas.*

Nulli debet esse mirum, cur attractio, retentio, & expulsio, cùm sint actiones valdè diversæ, ab iisdem qualitatibus perficiantur, nempe calore & siccitate; nam hic peculiariter demonstrat, superiorem actionum causam esse agnoscendam, quàm temperiem; quæ est tantùm instrumentum formæ. Sic uno & eodem instrumento artifex diversa admodum opera perficere solet, licèt negandum non sit, diversos caloris vel siccitatis gradus ad hanc vel illam actionem magis requiri, qui tamen nobis sunt incogniti.

Fibræ verò transversæ expulsionem officialem valdè juvant, quia illæ potissimùm dum contrahuntur, partim comprimunt. Per compressionem autem fit expulsio.

### COROLLARIUM.

Facultatum & functionum nutritioni ministrantium numerus mancus & deficiens quamplurimis videtur, qua præter functiones jam illatas multæ aliæ proponuntur à Galeno & aliis auctoribus: at quot functiones reperiuntur, tot etiam facultates earum causæ erunt agnoscendæ.

*Primò* igitur Galenus appetentiam in ventriculo constituit, non solùm animalem, quæ sensu percipitur, & fames appellatur; sed etiam naturalem, qua conveniens alimentum naturali appetitu desiderat, qua etiam præditæ sunt singulæ corporis partes.

*Secundò*, idem Galenus, præter jam dictas facultates, secretivam & distributivam enumerat. *Primò* enim *de facult. nat.* cùm docuisset concoctricem in venis & partibus adesse: addit, opus esse secretrice, ut ea quæ superflua vel inutilia sunt, ab utilibus separentur, deinde expellantur, & 5. *de symptomatum causis*, symptomata recenset, quæ secretionis & distributionis vitio contingunt. Icterus enim secretionis defectu fit, atrophia verò distributionis.

*Tertiò*, appositio & assimilatio à reliquis prædictis differunt: ergo plures sunt constituendæ.

Ad *primum respondeo*. Appetentiam ab attractione non differre reipsa, sed tantùm ratione. Est enim insita illa attrahendi vis non promiscuè, sed cum delectu: illius scilicet, quod partibus familiare existit.

Ad *secundum respondeo*, distributionem & secretionem non esse distinctas facultates, sed potiùs mixtas, quæ ad aliarum operationes consequuntur. Distributio enim alimenti per corpus universum fit, aliis partibus expellentibus, in quibus humor redundat, aliis verò trahentibus, in quibus deficit, ut ipse Galenus testatur. Atque ita partim ab attractrice, partim verò ab expultrice dependet. Sic etiam secretio tum solet fieri, cùm retentrix partium facultas illud, quod sibi utile est, servat: expultrix verò inutile expellit.

Ad *tertium respondeo*, appositionem & assimilationem non esse ab aliqua facultate peculiari, sed varios tantùm esse concoctionis gradus, ita ut à primo alterationis motu usque ad perfectam ὁμοίωσιν, per intermedia progrediatur.

Quod autem à Galeno ista omnia propriis ac distinctis nominibus doceantur, hoc factum est clarioris doctrinæ gratiâ non autem, quod sint revera distinctæ ab aliis actionibus.

## CAPUT IV.

### De Auctrice facultate, & de Accretione.

*Auctrix facultas est illa vis animæ, qua corpus ex alimento in suam substantiam converso, in omnem dimensionem extenditur, & justam magnitudinem consequitur, ad actiones convenientes exercendas.*

*Hinc Auctio, sive Accretio est corporis in quâvis dimensionem, scilicet longum, latum, & profundum, ampliatio.*

HInc distinguitur accretio *naturalis* ab ea, quæ *arte* fit. Illa enim, quæ artificiosè augentur extenduntur, tantum amittunt in longitudine, v.g. quantum illis accedit in latitudine, & contrà. Distinguitur etiam hoc modo vera accretio à *pinguefactione*, quia pinguefactio non fit secundùm omnes dimensiones, sed maximè tantùm secundùm profunditatem. Distinguitur etiam ab accretione lapidum & metallorum, quæ fit per *juxta positionem*, non autem per internam partium amplificationem, ex alimento per nutritionem converso. Eadem enim viâ procedit ac nutritio, eademque materia partes augentur qua nutriuntur.

*Licet accretio fiat per viam nutritionis, ab ea tamen realiter distinguitur.*

Auctrix ista facultas ita conjuncta est nutrici, ut citra illius opem nequeat compleri. Unde multi unam eamdemque facultatem esse asseruerunt, propterea auctrici nulla est propria actio, diversa à nutrice. Sed quando tantùm reparatur ex alimento confecto, quantum quotidiano effluvio perierat, tunc corpus simpliciter nutriri dicitur: quando verò plus reponitur, tunc augetur & accrescit. Sed magis & minùs non variant actionis species, quare facultas auctrix à nutrice non erit diversa, cùm unum & idem habeat objectum, nempe nutrimentum.

Certum tamen est, has duas facultates plurimùm inter se differre, idque multis modis: *Primò* enim fine inter se differunt. Nutricis enim finis est instauratio partium consumptarum; Auctricis verò, justæ magnitudinis acquisitio. *Secundò* differunt formâ. Nutritionis enim forma est unio alimenti, accretionis verò motus extensionis. *Tertiò* differunt modo mutationis. In nutritione enim nulla fit mutatio corporis secundùm locum; at quod augetur locum mutat: quod enim augetur, majorem occupat locum. *Quartò* differunt ratione temporis, nutritio enim omni tempore fit, accretio verò definitum habet durationis tempus.

Accretionem autem non fieri ex redundantia alimenti, peracta scilicet nutritione, inde patet, quòd crescere & augeri videantur, qui paucâ admodum utuntur nutritione, ut patet in pueris & adolescentibus morbo detentis, qui licet valde emaciati, continuò tamen crescunt, propterea quod auctrix facultas eâ potissimùm ætate operatur, & ita potens est, ut ipsi nutrici alimentum subripiat, ad partes solidas agendas: Accretio enim fit circa solidas partes potissimùm, ossa nimirum, ad quorum extensionem totum corpus extenditur. Ideò auctricis vi alimentum ad illas partes rapitur, & carnosæ debito suo nutrimento defraudantur: unde qui crescunt, ut plurimùm macilenti apparent. Contrà verò multi conspiciuntur pingues & bene saburrati, atque opiparè viventes, qui tamen debitam & decentem corporis proceritatem non attingunt.

Licèt autem auctrix facultas & nutritiva idem habeant objectum, scilicet nutrimentum: eo tamen utuntur diverso respectu. Nutritiva enim facultas eo utitur, quatenus substantiam partis conservat simpliciter. Auctrix verò quatenus substantiæ magnitudinem & justam quantitatem intendit. Nam quamvis substantia, quæ nutritione acquiritur, quanta sit; quoniam materialis substantia absque quantitate consistere nequit: nutritio tamen substantiam non respicit, quatenus habet quantitatem, sed tantùm, quatenus est substantia. Accretio verò eam substantiam respicit, quatenus est substantia, sed quatenus habet quantitatem. Sic quatenus mutatur sanguis in carnem, verbi gratia, eatenus est nutritio, quæ solam carnis respicit substantiam: quatenus verò mutatur in carnem majorem, eatenus est accretio, quæ non respicit substantiam carnis, sed tantùm illius quantitatem.

*Terminus accretrionis non est continuus usque ad finem vitæ, sed utplurimum ad vigesimum quintum, vel trigesimum ætatis annum extenditur.*

Unicuique corpori viventi certus magnitudinis terminus est à natura constitutus: ideoque tādiu crescit corpus vivens, quamdiu ad terminum illum non pervenit. Cùm verò debitam suam magnitudinem assecutum est, ex præscripto naturæ in ea acquiescit, neque ulterius in crescendo progreditur. Deinde, cùm accretio pendeat immediatè ab extensione solidarum partium secundùm trinam dimensionem: sequitur, corpus tandiu crescere, quandiu singulæ illius partes possunt hoc modo extendi. Jam autem progressu ætatis ob continuam humidi primigenii consumptionem ita tandem indurantur & exsiccantur, ut amplius non sint idoneæ ad extensionem.

Quamvis autem post dictum tempus auctrix facultas non ampliùs operetur, non tamen corrumpi, aut otiosam manere dicendum est, ut voluerunt quidam; quia non est necesse animæ fæcultates semper esse in actu secundo, & operari: non enim semper intelligimus, actu generamus, aut loco movemur, & propterea quoque non est necesse nos semper augeri, sed facultates feriantur, cùm finem propositum sunt adeptæ. Sic etiam auctrix cessat adepto fine, nimirum justo magnitudinis termino. Deinde est impedita, quia non habet subjectum dispositum, scilicet corpus extensioni aptum. Est igitur duplex causa: una à fine, altera à subjecto desumpta.

### COROLLARIUM.

Hinc sese offert problema scitu dignum: cur omnes homines ad eandem magnitudinem non perveniant, sed quidam sint aliis multò procerioris, quidam verò brevioris staturæ? *Respondeo*, triplicem esse hujus rei causam: *prima* desumitur ex diversa corporum dispositione: quò enim corpora sunt humidiora & calidiora, eò sunt aptiora ad extensionem, magisque & citiùs crescunt quàm frigida & sicca; quorum partes non ita sunt extensioni aptæ. *Secunda* sumitur ex nutritione: quo enim perfectiùs & copiosiùs nutritur corpus, eo etiam magis & velociùs crescit, & quò imperfectiùs & parciùs, eò minùs & tardiùs. *Tertia* sumitur à similitudine parentum: ex proceris enim parentibus filij proceri, ex pravis parvi oriuntur, quia semen omnium partium ideam, omnesque earum conditiones transfert à parentibus.

## CAPUT V.

### De Generatrice facultate, & de generatione.

*Generatrix facultas est ea vis animæ, quâ homo sibi simile producit, ad perpetuam speciei conservationem.*

*Generatio est sui similis productio.*

GEneratio apud Philosophos duplex est, univoca & æquivoca. *Univoca* dicitur ea, in qua unumquodque sibi simile generare solet: talis est generatio omnium animalium perfectorum. *Æquivoca* verò est, in qua res diversæ & dissimilis naturæ generatur: talis est generatio animalium imperfectorum quæ ex putredine oriuntur: Ergo perfectis animalibus potissimum competit generatio univoca: unde nulli & eunuchi non sunt apti ad generandum. Hinc patet, generationis nomen non ita latè usurpari apud Medicos, quemadmodum apud Philosophos, qui omnem formæ in materiam introductionem, generationem appellant: hîc verò tantùm sumitur pro sui similis productione, & *procreatio* appellatur.

*Generatrici facultati duæ aliæ subserviunt: alteratrix & conformatrix.*

*Alteratrix est, quæ subjectam generationis materiam alterat & immutat.*

Subjecta generationis materia est semen, quod in variarum partium naturam transire nequit, nisi priùs omnes illius qualitates, tam primæ quam secundæ, variè immutentur: ideo tributa est animæ peculiaris facultas, quæ munus istud perficiat, alteratrix seu immutatrix ideo appellata.

*Conformatrix est, quæ toti corpori & singulis ejus partibus debitam formam & figuram largitur.*

Seminalem materiam alteratam & præparatam excipit facultas conformatrix, ex eaque omnes corporis partes effingit, & unicuique harum debitam magnitudinem, figuram, situm, connexionem, & alia omnia commodè assignat, quæ ad cujusque peculiares actiones commodè exercendas requiruntur.

### COROLLARIUM.

Reliqua omnia quæ à facultate generante dependent, fusiùs exponentur in *sequenti sectione*, in qua de hominis procreatione agetur.

## CAPUT VI.

### De Facultate Vitali.

*Facultas Vitalis est ea vis animæ, per quam spiritus vitales in corde generantur, & vita in toto corpore conservatur.*

PEculiarem esse in corde facultatem à reliquis distinctam, indicant spiritus, qui magnâ copiâ à corde influunt in arterias. Omnis autem spiritus est alicujus facultatis instrumentum. Facultas autem illa spiritus vitales generat in corde, qui spiritus sunt subjectum caloris influentis, quæ duo in singulas corporis partes diffunduntur, earumque calorem & spiritum insitum conservant. Cùm autem in calore insito vita constituatur, illius conservatio erit vitæ conservatio; unde hæc facultas Vitalis seu vitam conservans, rectè appellatur. Atque adeo vita erit actio ab illa facultate, tanquam effectus à sua causa, dependens.

*Vitali facultati ministrant pulsus, & respiratio.*

Malè asserunt quidam, pulsum esse præcipuam actionem vitalem, eamque à facultate vitali dependere immediatè; nam vita, ut diximus, ab illa proximè dependet; pulsus verò est tantùm actio illi ministrans, oriturque à facultate pulsifica, cujus tantùm vis est, cor & arterias dilatare & constringere: quo modo facultati vitali inservit.

*Pulsus est functio cordis & arteriarum, composita ex systole & diastole, cum intermedia quiete, orta à facultate pulsifica cordis, ad spirituum vitalium generationem adjuvandam, eorumque distributionem per totum corpus efficiendam.*

Pulsus cordis arteriarum, ex tribus partibus componitur: diastole nimirum, systole, & intermediâ quiete. Per *Diastolen* cor & arteriæ implentur. Cor quidem dum dilatatur, aërem attrahit pulmonibus per arteriam venosam & sanguinem à vena cava, ut ex illis in sinistro sinu commixtis, spiritus generetur. Arteriæ verò dum dilatantur, spiritus attrahunt à corde, iisque implentur, tum etiam aërem externum per orificia, quæ ad cutem desinunt. Et hoc modo fit *transpiratio*, quæ aëris externi intromissione calorem internum contemperat & fovet; omne enim calidum frigido moderato conservatur, ex Hippocrate.

Per *systolen*, sive constrictionem, cor fuliginosa excrementa, ex spirituum generatione orta, per arteriâ venosam, ad pulmonem expellit. Arteriæ etiam fuliginosos vapores in ipsis contentos per insensibilem transpirationem expellunt, & spiritus ad partes majori copia amandant.

Denique inter systolen & diastolen *intermedia* quies contingit, quia non potest fieri transitus ab uno contrario ad aliud, nisi per medium.

*Dubium* esse potest, quo feratur sanguis & spiritus in corde contentus, dum illud constringitur? *Respondeo*, duas esse auriculas in corde, unam scilicet in dextro sinu, alteram verò in sinistro: illæ autem dilatantur, dum cor constringitur, atque ita implentur, dextra nimirum sanguine in dextro sinu contento; sinistra verò spiritibus, qui in sinu sinistro continentur.

*Ad pulsum autem efficiendum tria requiruntur: facultas, instrumenta, & usus.*

Primò requiritur facultas pulsifica, quæ est primarium agens & principale. Secundò instrumenta requiruntur pulsui apta, nimirum cor & arteriæ, quæ à facultate illa commoventur. Tertiò denique requiritur usus & necessitas, facultatem ad agendum impellens, nimirum spirituum generatio, calorisque nativi conservatio.

*Respiratio est actio partim animalis, partim naturalis; qua per os ducitur aër ad pulmones, distento thorace, & vapor fumidus excluditur eodem contracto ad nativi caloris conservationem, & spiritus vitalis generationem.*

Respirationis sicut & pulsus tres sunt partes, *inspiratio, exspiratio, & intermedia quies.* Inspiratione thorax dilatatur per musculos huic rei destinatos, & ad thoracis dilatationem pulmo etiam dilatatur, ne vacuum detur in illa cavitate, atque pulmò aëre impletur, tanquam folis, eoque aëre inspirato cordis æstus temperatur, & spiritus vitales generantur, ut dictum est. Exspiratione verò thorax & pulmo contrahuntur; seseque contrahendo, aërem calidum & fuliginosos vapores à corde emissos, foras excludunt.

*Ad respirationem etiam efficiendam tria concurrunt: facultas, instrumentum & usus.*

*Primò*, concurrit facultas animalis, musculos thoracis movens, tum etiam naturalis insita, quæ pulmonem impellit ad motum, ut cordi auxilietur.

*Secundò*, concurrunt instrumenta, seu partes omnes respirationi dicatæ, Ac denique usus, seu necessitas respirandi, ad calorem cordis ventilandum. [*conf. Melet. I.* 103. *&c.*]

### COROLLARIUM.

Maximè controvertitur, an respiratio sit purè animalis an verò mixta, scilicet partim animalis, partim naturalis. Cujus rei elegantem disputationem vide apud Laurentium quæ 20. lib. 9. Horstium de natur. human.

## CAPUT VII.

### De Facultate & Functione animali, ac primùm de principibus facultatibus.

*Facultas animalis est ea vis animæ, per quam homo sensum, motus, & principes animi functiones exercet.*

*Principes sunt tres, imaginatio, ratiocinatio & memoria.*

*Imaginatio est illa actio animæ, quâ omnium objectorum species, quæ sensibus externis offeruntur, percipiuntur, & à se invicem discernuntur.*

UNusquisque sensus propriū & peculiare habet objectum, (ut infra apparebit) cujus speciem recipit in proprio organo: eū tamen non dijudicat; hoc enim pertinet ad solam imaginationem, ad quā feruntur species per spiritus; qui à cerebro influunt per nervos, ad sensuum instrumenta. Cùm igitur cerebrum sit sedes principum facultatum, dum sensuum diversorum objecta illi communicantur, primo illa in imaginatione repræsentātur, & à se invicem distinguuntur, quod sensus peculiares nequeunt præstare: visui enim, v.g. lactis albedo sola repræsentatur, non autem dulcedo; gustui verò contrà dulcedo, & non albedo. At imaginatio utrumq; simul percipit, & rectè distinguit cujus sensus sint objecta. Prætereà imaginatio non solùm res præsentes, sicut sensus, sed etiā absētes percipit, & in animo repræsentat; multaq; inde componit; quæ sæpe nunquā extiterūt, ex analogiâ tamen eorū, quæ sensibus sunt cōspicua.

Philoſophi eas animi operationes, quas nos ſub imaginatione, cum Galeno complectimur, in duas ſpecies diſtinguunt, ſcilicet in ſenſum communem, & phantaſiam, ſive imaginationem; voluntque ſenſum communem ſpecies tantùm percipere objectorum præſentium, imaginationem verò etiam res abſentes ſibi proponere, ac ſi præſentes eſſent, nec non res quæ non ſunt, quæ etiam ſunt impoſſibiles, ſibi proponere. Cùm autem hæc tantùm differant modo operandi, non eſt neceſſe à facultatibus ſpecie diverſis dependere.

*Ratiocinatio eſt illa animæ actio, per quam homo diſcurrit, intelligit, & ratiocinatur.*

Hæc homini eſt peculiaris, cùm reliquæ ſint etiam brutis communes. Illa autem ſpecies rerum ab imaginatione recipit, eaſque dividit ac componit, earumque naturam & eſſentiam inveſtigat, diſcurſus beneficio, necnon bona à malis, & vera à falſis diſtinguit, ex iiſque multa elicit, quæ ſub ſenſum non cadunt, quæ tamen vera eſſe mens certò cognoſcit. Hinc ortæ ſunt omnes ſcientiæ, quæ adhuc ſublimioris hujus facultatis vi addiſci, & edoceri ſolent.

*Memoria eſt illa animæ operatio, quæ receptas rerum ſpecies retinet & conſervat.*

Rerum ſpecies ſemel in animo receptæ, diu conſervantur: ita ut longo etiam tempore, poſtquam à ſenſibus ſunt perceptæ, menti & imaginationi repræſententur. Ideò conſtituta eſt tertia facultas, à reliquis diſtincta, quæ omnes illas ſpecies conſervet, tanquam horreum quoddam, ex quo illæ depromantur, quando opus fuerit.

Philoſophi aliam operationem conſtituunt, diſtinctam à memoria, ſcilicet *reminiſcentiam*, qua illa reducit quæ memoria exciderunt, ea colligendo ex iis quæ adhuc retinentur. Putamus tamen, cum Galeno, reminiſcentiam eſſe opus memoriæ, cùm ſe reflectit in ſe ipſam. Memoriæ enim opus non eſt, rerum ſpecies ſolùm retinere, ut multi putant: (ita enim non eſſet potentia cognoſcens, ſed ſervans tantùm ſpecies) ſed memoriæ eſt recordari rerum abſentium, ut res ſunt actæ: atque ita *reminiſci* eſt memoriæ ulterior quidam motus, non actio diverſa. [*conf. Melit. l.*131. 132.

COROLLARIUM.

Celebris quæſtio inter Medicos ſolet agitari, an facultates principes in cerebro locis diſtinguantur: quam vide apud Laurentium *quæſt.*2. *lib.* 10. egregiè pertractatam.

CAPUT VIII.

De Somno & Vigiliis.

*Ad functiones cerebri internas referuntur Somnus & Vigilia: de iis ergo nunc agendum.*

OMnes Philoſophi Somnum, & Vigiliam referunt ad ſenſum communem. Volunt enim ſomnum eſſe illius, atque adeò ſenſuum exteriorum ceſſationem: vigiliam verò actum & exercitationem eorundem: Unde, cùm nos ſenſum communem ſub imaginatione complectamur, cum & inſomnia (de quibus acturi ſumus) ad imaginationem ſpectent, etiam ſtrictè ſumptam, ideòque aptiùs hic erit de his agendi locus.

*Eſt autem ſomnus quies, ſive ceſſatio ſenſuum interiorum & exteriorum, ad corporis recreationem inſtituta.*

*Vigilia verò nihil aliud eſt, quàm eorundem ſenſuum liberum exercitium.*

Per ſenſus interiores hîc intelligimus potiſſimùm actionem illam internam, per quam fit receptio ſpecierum, quæ à ſenſibus externis feruntur ad imaginationem: illa enim operatio per ſomnum ceſſare ſolet, non autem imaginandi actio, ratiocinandi, aut memorandi, quæ inter dormiendum non raro exercetur. Immò ipſorum ſenſuum non eſt omnimoda ceſſatio: dormientes enim violenta percipiunt objecta, ut clamores, concuſſiones, & alia hujuſmodi, atque ita licèt ſomnus dicatur privatio, Vigilia verò habitus; non eſt tamen privatio totalis, ſed hujuſmodi, ut ab ea ad habitum facilis ſit regreſſus, atque ita veræ privationis eſſentiam non complet.

*Cauſa ſomni proxima & immediata eſt ſpirituum detenſio & prohibitio, ne influant in organa ſenſus & motus.*

*Prohibetur autem influxus ſpirituum à vaporibus cerebrum opplentibus, illiuſque meatus obſtruentibus.*

Somnum naturalis & quietus tunc ſolet fieri, quando vapor benignus & veluti roridus ex alimentis in cerebrum fertur, ejuſque ventriculos & meatus perfundit, ut ſpiritus retineantur, & animales actiones conſopiantur. Quod autem ex hujuſmodi vaporibus in cerebrum delatis ſomnus excitetur, inde patet, quod ex copioſo cibo & potu, meri potiſſimùm, ſomnus longus & profundus excitetur, at ex his multi vapores ad cerebrum feruntur. Qui verò ſobrii valdè ſunt, aut inedias patiuntur, parum dormiunt: quia pauci vapores ad cerebrum feruntur, qui citò diſſipantur. Tunc enim ſomnus ceſſare ſolet, poſtquam vapores illi à calore nativo fuerunt reſoluti.

*Prohibent etiam ſpirituum influxum ea, quæ illos multùm diſſipant vel obtundunt, aut alio quovis modo ſiſtunt.*

Præcipua ſomni cauſa, ſpirituum influxum prohibens, eſt vaporum copia ad cerebrum delata. Sunt tamen multæ aliæ, quæ minùs efficaciter, aut ſaltem minùs naturaliter idem præſtare ſolent. Verbi gratiâ, quando ſpiritus animales ſunt ita exſoluti per diuturnos labores, intenſiores animi cogitationes, ſtudia & curas, ut non ſuppetat ſufficiens eorum copia ad influxum ordinarium efficiendum, ſed natura eos retineat, & calorem influentem, ad deperditorum reparationem. Sic etiam à rebus frigidis aſſumptis, vel admotis ſpiritus quaſi congelati ſubſiſtunt & intercipiuntur. Siſtuntur etiam non raro ſpiritus ab iis, quæ animum demulcent, & in quiete conſtituunt, qualia ſunt ſuavis cantus, ſtrepitus aquarum, ceſſatio cogitationum, animi ſecuritas, & alia hujuſmodi.

*Finis denique ſomni eſt virium animalium & totius corporis inſtauratio.*

Per ſomnum vires animales primariò inſtaurantur, quia illæ longa & multiplici ſenſatione defatigatæ, ſomni beneficio reſtituuntur, & ſpiritus per vigilias exhauſti inſtaurantur, membraque motu defatigata, ad priſtinam naturam & functiones redeunt. Deinde ſomnus quoque conducit ſecundariò ad actiones naturales feliciùs perficiendas, quæ per animales operationes in vigilia quodammodo impediuntur: Tempore enim ſomni, calore intus ſe recipiente, coctiones meliùs fiunt, novaque materia ſpiritibus gignendis ſuggeritur, excrementa mitigantur & minuuntur, meliùſque concoquuntur (*Melet. l.* 242.)

CAPUT IX.

De Inſomniis.

*Inſomnium eſt phantaſma rei alicujus ſenſibilis, animal inter dormiendum occurrens.*

DUm animal vigilat, & exercet ſenſus exteriores, deferuntur ab objectis ſenſibilibus ſimulachra ad cerebrum, & vi ſpiritus animalis impreſſa, ibi conſervantur. Quando igitur idem animal dormit, & ceſſat à ſenſibus exterioribus, tunc ſimulchra illa, niſi impuritate aut turbulento motu ſpiritus animales obſcurentur & obliterentur, rurſus animali in ſomno occurrunt & apparent: quo fit, ut animal judicet, ſe reverà ſenſibus externis res illas cognoſcere, quæ à ſimulacro repræſentantur.

Contingunt autem utplurimùm inſomnia horis matutinis, quia manè paractâ digeſtione, purior eſt ſpiritus animalis, propter vaporum craſſorum reſolutionem & abſumptionem à calore nativo: ideoque tunc clarius & perfectiùs ſpecies rerum imaginationi offeruntur & repræſentantur. Quemadmodum enim in aqua turbata nulla penitus effigies, aut valde deformis repræſentatur, ita in cerebro magna halituum copia detento, aut nulla penitus inſomnia formantur, aut valde indiſtincta, & minimè cohærentia.

*Inſomnia autem ſunt vel ſupernaturalia, vel naturalia.*

*Supernaturalia ſunt vel Divina, vel diabolica.*

De his agere non eſt locus, ſed ea ad Metaphyſicos, vel Theologos relegamus.

Natu-



*Naturalia ſunt, vel ex relictis veſtigiis imaginum, interdiu formatarum, vel ex certa quadam corporis diſpoſitione.*

Pleraque ſomnia oriuntur ex imaginibus earum actionum, quas interdiu exercuimus: illæ enim, quia nuper in ſpiritus animales impreſſæ ſunt, ideò etiam firmiùs hærent, & per operationem imaginationis nocturnæ, faciliùs renovantur.

Fiunt etiam ut plurimùm ex varia corporum diſpoſitione, varioque eorum temperamento. Sanguineis enim colores rubri, convivia, muſici concentus, nuptiæ, oſcula, res venereæ, horti, & id genus alia, ad voluptatem pertinentia, per ſomnum repræſentari ſolent: Bilioſis colores flavi, rixæ, bella, homicidia, incendia, volatus, & ſimilia: Pituitoſis, colores albi, aquæ, navigationes, natationes, ſubmerſiones, piſces, & alia hujuſmodi: Melancholicis colores nigri, tenebræ, cadavera, ſepulchra, & ſpectra diabolica.

*Nota* tamen, aſtrorum influxum non raro concurrere cum corporis diſpoſitione ad inſomnia efficienda, & illa potiſſimùm aliquam habere ſolent ſignificationem. [*Meletem. l.*144.]

CAPUT X.

De Facultatibus minùs Principibus.

*Facultates minùs pricipes duæ ſunt: Sentiens & movens.*

*Sentiens facultas eſt ea vis animæ, per quam objecta externa, per medium idoneum delata, in propriis organis percipiuntur.*

*Illius verò actio Senſus, ſive Senſatio appellatur.*

AD ſenſum autem efficiendum quatuor requiruntur: primum, inſtrumentum bene diſpoſitum; ſecundum, objectum proportionatum; tertium, medium per quod fit multiplicatio ſpecierum à re ſenſibili: quartum, conveniens diſtantia inter objectum & ſenſum, ut recta illius perceptio fieri poſſit.

Ejus ſpecies ſunt quinque, viſus, auditus, olfactus, guſtus, & tactus.

Viſus eſt ſenſus, quo homo objectum viſibile, per medium diaphanum actu illuminatum oculis percipit.

Auditus eſt ſenſus, quo homo objectum viſibile, per mediū διηχὲς id eſt, *ſonis deferendis aptum*, auribus percipit.

Olfactus eſt ſenſus, quo homo objectum olfactibile per medium διοσμὸν naribus percipit.

Guſtus eſt ſenſus, quo homo objectum guſtabile, per medium διάχυμον, lingua percipit.

Tactus eſt ſenſus, quo homo objectum tactile, per mediū ἁφής, quavis corporis parte carnoſâ & nervoſâ percipit.

Facultas movens eſt illa animæ vis, quâ homo virtute propria ſe movet localiter.

Hæ omnes facultates & functiones minùs principes tam exactè edocentur in Phyſicis, ut in iis tempus non eſſe terendum exiſtimemus. (*Melet. l.*121. *&c.*)

PHYSIOLOGIÆ SECTIO VII.

De Hominis Procreatione.

CAPUT I.

De Semine utriuſque Sexus.

*Ad hominis procreationem duo ſexus requiruntur, mas nimirum & fœmina: ex quorum mutuo congreſſu ſemen prolificum ab utroque effunditur, ex quo, in uteri ſinum recepto, prima fœtus rudimenta componuntur.*

*Eſt autem ſemen humanum ſubſtantia humida, & ſpirituoſa, in teſtibus elaborata, ex reſiduo tertiæ coctionis alimento, hominis formam poteſtate continens & ad fœtus, partes producendas, non ſolùm virtualiter, ſed & materialiter concurrens.*

MUlti ſolent aſſerere ſemen ex ſolo ſanguine, in hepate confecto generari: ex eo commoti, quòd videantur vaſa ſpermatica deferentia ſanguine turgida, ſicut aliæ venæ; & per nimios coïtus ſanguis ſoleat effluere. Verùm cùm illa materia vim & ideam totius corporis referre debeat, ita ut ſimilitudinem liberorum cum parentibus illi potiſſimum adſcribere ſoleamus; ſatius eſſe ducimus aſſerere, illam à ſingulis partibus derivari, ex reſiduo ſcilicet alimenti tertiæ concoctionis, quod quia à partibus non fuit valdè immutatum, non eſt mirum, illud ideam ſanguinis adhuc retinere. Non eſt tamen exiſtimandum, ex minimis quibuſvis particulis, quæ cogitatione potiùs quàm ſenſu poſſunt comprehendi, materiam iſtam derivari, ſed ex ſingulis partibus ſimilaribus, quæ ſenſibilia corporis noſtri elementa vocantur, potiſſimum verò à principiis, quæ ſpiritus illos vivificos, totius ideam & characterem referentes, ſuppeditare poſſunt.

Ad id verò, quod *objiciunt*, ſanguinem per nimios coïtus excerni: *Reſpondeo*, materiam ſeminalem, antequam in teſtibus elaboretur, ſanguinis ideam referre, quia ex illo facta eſt, in partibus tamen aliquatenus immutato, & quandam in iis elaborationem adepto.

*In ſemine ſunt partes, Spiritus & Craſſamentum.*

Spirituum beneficio ſemen turget & ſpumeſcit. Turget quidem, quia ſpiritus ſunt valdè mobiles, & impetum facientes: ſpumeſcit verò, quia ab iiſdem ſpiritibus tanquam aëre impletur, & eorum motu agitatur. In materia autem ille ſpirituoſa reſidet formatrix illa facultas, per quam homo ſibi ſimile generare poteſt. Craſſamentum verò eſt ſubſtantia humida & aquea, quæ talis manifeſtè apparet; cùm ex ſemine ſpiritus evanuerunt, tunc enim illud ſpumoſitatem, & albedinem ſuam amittit, & illa humida ſubſtantia eſt omnium partium ſolidarum materia, primùmque earum rudimentum.

*Et in parte ſpirituoſa eſt cauſa generationis efficiens; in craſſamento verò materialis.*

Philoſophi *objiciunt*, unum & idem non poſſe eſſe agens & patiens, efficiens & materiam, atque adeò in ſemine utramque cauſam non poſſe reperiri. *Reſpondeo*, illud verū fore, ſi ſeminis ſubſtantia eſſet omnino homogenea, ſed cum in illo ſint diverſæ partes, non eſſe inconveniens, diverſa numera præſtare: quatenus enim ſpirituoſum eſt, agit & informat humidiorem illam & craſſiorem ſubſtantiam, quæ illi pro materia & quaſi ſubjecto admota eſt, ut videre eſt in ſeminibus plantarum, & in ovis, in quibus poſt ſuſceptum à terra vel incubante gallina calorem, ſpiritus ille prolificus ſuſcitatur, qui in ejuſdem ſeminis aut ovi materiam agens, partium conformationem aggreditur & perficit. In arte factis quidem efficiens vel opifex non ingreditur rem factam, ſeu opus, quia extrinſeca tantùm attingit; natura verò uniuſcujuſque rei, intus poſita, interiora & exteriora perficit, totamque operis ſui ſubſtantiam pervadit, in eaque conſiſtit, tanquam proprio domicilio: ac proinde nihil impedit, quin ſemen tum efficiens, tum materiam generando præſtet.

*Licet verò ſemen ex ſe Fœtus generationem præſtet, non eſt tamen actu animatum, ſed tantùm potentia.*

Quidam exiſtimarunt, ſemen eſſe actu animatum, & formam illam habere, quæ deinceps compoſitum organizatum eſt informatura. Nos verò exiſtimamus, poteſtate tantum ſemen humanum hominis formam continere. Nam, cùm hominis anima extrinſecus ipſi adveniat, non poſſumus dicere, ſemen animam humanam habere, niſi potentiâ, quatenus aptum natum eſt eas diſpoſitiones inducere, quæ ad ſuſcipiendum nobilioris formæ adventum ſunt neceſſariæ: immò neque in aliis animantibus ſemen eſſe actu animatum eſt arbitrandum, ſed tantùm potentia, quia eam habet vim conformatricem in ſpiritu poſitam, quam ſimile producit animatum, ubi ſemen in convenientem locum projectum, ſubjectamque materiam nactum fuerit. Illam autem vim ſeminis formæ inſitam eſſe, quæ tamen non ſit anima, nihil eſt abſurdum: cùm etiam in multis inanimatis, ut magnete, rhabarbaro & ſimilibus, multæ eæque inſignes facultates abſque anima reperiantur. Hæc tamen doctrina inſignes patitur difficultates, quas apud Sennertum *in hypomnematis phyſicis* videre eſt.

Corrumpitur itaque ſeminis forma, ubi primùm anima advenit corpori jam diſpoſito & delineato: & vitam plantæ vivere dicitur, quamdiu ſimpliciter nutritur. Ubi verò organa ſenſus & motus fuerint perfecta, animalem vitam,

ſeu

seu sensitivam agit; ac tandem rationalis animæ opera exercet, postquam recta cerebri temperies & spirituum dispositio fuerit comparata.

COROLLARIUM.

Antiqua est controversia inter Medicos & Peripateticos, an scilicet mulieres semen prolificum emittant: Medici enim omnes, post Hippocratem, partem affirmantem defendunt: ad cujus tutelam primò communem afferunt mulierum experientiam, quæ referunt, se aliquid majori cum voluptate emisisse in coïtu, quo conceperunt. Quod etiam confirmatur ex partium muliebrium structura, quæ testibus valdè conspicuis sunt à natura donatæ, ad seminis elaborationem, quo albicante & bene concocto sæpè refertæ in dissectionibus inveniuntur. Unde concludere licet, ex virilis & muliebris seminis commixtione fieri aliquid tertium, quod aptum est fœtui generando.

Peripatetici verò cum Aristotele putant semen muliebre per analogiam tantùm & homonymicè semen appellari, illudque non ad fœtus generationem concurrere, sed tantum irritando coïtui; aut, irrigandis uteri lateribus inservire, quod validis rationibus confirmare videntur.

*Primò.* Si mulier semen haberet prolificum, sola sine viri congressu posset generare: semen enim, ac sanguinem menstruum haberet, quæ tantùm duo ad fœtus generationem requiruntur. *Secunda*, ex duobus entibus in actu, non potest geri unum ens per se, sed tantum aggregatum per accidens. Ergo ex duobus seminibus fœtus produci nequit.

Quibus objectionibus, & aliis quæ eodem recidunt, *respondeo*, utrumque semen tum maris, tum fœminæ, licèt sit prolificum, esse tamen insufficiens, ut ex se solo fœtus generetur; sed requiri debitam utriusque commixtionem in utero, ex qua fœtus delineatio perficitur: atque ita ex pluribus entibus completis non fit unum ens per se, ex variis tamen entibus incompletis unum fieri ens completum, nihil habet absurdi. Conjungenda hîc Harvei Com. de Generat. [ *Melet. I.* 52. 55. 71. 141. 146. 147. 149. ]

## CAPUT II.

### De Sanguine Menstruo.

*Non solùm semen ad fœtus generationem concurrit, sed etiã sanguis menstruus, qui est alterum principium, idque materiale tantùm, non efficiens, sicut semen.*

IN sanguine materno nulli aut paucissimi sunt spiritùs, ideò nullam habet efficiendi vim, sed tantùm materiam suppeditat, ex qua omnes partes carneæ componuntur, sicut ex semine spermaticæ. Sanguis autem ille *menstruus* appellatur, quia in mulieribus bene affectis, quæ nec gravidæ sunt, nec lactantes, singulis mensibus solet effluere.

*Est autem sanguis menstruus excrementum ultimi alimenti partium carnosarum, quod certis temporibus & statis periodis, moderatâ quantitate per uterum expurgatur, ad fœtus generationem & nutritionem.*

Hinc patet, menstruum sanguinem esse excrementum, idque utile secundum substantiam, cùm in fœtus partes, earumque nutritionem convertatur. In mulieribus autem sanguis iste redundare consuevit, tum ob debilem earum calorem, qui totum sanguinem in hepate confectum, nequit digerere, tum ob mollem & humidam earum temperiem, quæ humorum copiam solet acervare: unde fit ut sanguis iste, quantitate nimiâ luxurians, à carnibus jam expletis & quasi saturatis in venas majores refundatur, & ab his per uteri venas excernatur.

*Tempus, quo sanguis iste excernitur, duplex est, universale & particulare.*

*Tempus universale est à decimo secundo, vel decimo quarto ætatis anno, ad quinquagesimum, vel quinquagesimum quintum.*

Ante decimum secundum, vel decimum quartum annum, mulierum vasa angustiora sunt, & calor humoris copiâ penè obrutus, reliquias pellere nequit; immò ante illam ætatem maxima sanguinis copia ad corporis augmentum absumitur. Postea verò à decimo secundo, vel decimo quarto anno calor incipit effulgere, vasa amplificantur, mammæ turgent, corpus libidine titillatur, & nova lanugine insperguntur genitalia. Contra verò post quinquagesimum, vel quinquagesimum quintum annum cessant menstrua, propterea quòd calor debilitatus tantam sanguinis copiam non ampliùs generat; ut quædam reliquiæ supersint; vel ea, si adsint, commodè expellere non potest.

*Tempus particulare uno mense definitur, idque trium vel quatuor dierum spatio.*

Hæc sanguinis menstrui vacuatio singulis mensibus cõtingere, quod omnes tribuunt motui Lunæ, quæ humoribus dominatur, & docet experientia, junioribus hanc purgationẽ ut plurimum cõtingere circa novilunium, senioribus verò circa plenilunium: unde pervulgatus ille versiculus.

*Luna vetus vetulas, juvenes nova luna repurgat.*

COROLLARIUM.

Hinc celebris quæstio solet agitari, an sanguis menstruus sit qualitate noxius? Quam vide apud Laurentium *q.8. l.8. suæ Anatomiæ*, diligenter excussam [ *conf. Melet. I.* 147. *&c.* ]

## CAPUT III.

### De Conceptione.

*Tunc dicitur fieri conceptio, quando semina utriusque sexus in uteri cavitate simul permiscentur & foventur, eorumque virtus formatrix in actum deducitur.*

MAs & fœmina, dum suscipiendæ prolis gratiâ, rei venereæ incumbunt; simul & eodem tẽpore semina sua effundunt, mas quidem in cervicem uteri; fœmina verò in proprium uteri sinum: qui quidem uterus mirâ proprietate præditus est seminis virilis attrahendi: illud ideò statim ac è pene virili emissum est, avidè allicit & in proprium sinum recondit: Ibique duo illa semina exquisitè uniuntur & permiscentur: & ab ipso utero arctissimè comprehenduntur, ita ut totum uteri corpus constringatur, & corrugetur, illiusque orificium internum tam exquisitè claudatur, ut ne specilli apicem admittere queat. Tunc semina illa à calore uteri foventur, eorumque calor & spiritus suscitantur, ac divina illa virtus plastica in actum reducitur, unde fœtus partes incipiunt delineari.

*Conceptionis signa potissima hæc sunt.*

*Primum*, levis totius corporis horror statim à coïtu. Quia tunc temporis uterus contrahitur, & sese contrahendo horrorem illum parit.

*Secundum*, Seminis retentio, & pudendi muliebris siccitas.

Si post coïtum semen non excidat, signum est mulierem concepisse.

*Tertium*, uteri osculi exquisita occlusio.

*Quartum*, mensium suppressio.

*Quintum*, mammarum tumor, dolor, & durities.

*Sextum*, languidus Veneris appetitus.

*Septimum*, cibi fastidium. Non sunt tamen hæc ultima vera τεκμήρια: cùm hæc & alia gravidationis signa suppressio mensium non raró quoque excitare soleat.

## CAPUT IV.

### De singularum partium Delineatione, earumque perfectione.

*Prima partium spermaticarum rudimenta septimo conceptionis die incipiunt apparere.*

VIrtus formatrix, à calore uteri suscitata, totam seminis materiam duabus tunicis contegit, quas ex ipso semine efformat, & illæ tunicæ chorion & amnios appellantur, quarum usus vide apud anatomicos. Reliqua verò seminis materia in partes spermaticas mutatur, illarumque prima lineamenta apparere incipiunt die septimo. Si enim genitura post septimum diem emissa, in aquam conjiciatur, in ea apparebunt tres bullæ, quæ sunt partium principum rudimenta, & infinita penè filamenta, quæ sunt reliquarum partium spermaticarum stamina.





*Omnes autem partes spermaticæ in maribus triginta diebus fœminis verò quadraginta perficiuntur.*

Cùm mares sint calidiores & sicciores, ideò citiùs conformantur. Minor enim fæmellarum calor tardius concoquit, & major humiditas majori indiget tempore, ut condensetur in partium solidarum consistentiam.

*Partes verò carnosæ tertio mense perficiuntur in maribus; in fœminis verò quarto, & moveri incipiunt.*

Postquam omnes partes spermaticæ fuerunt conformatæ, sanguis menstruus in eas influit, earumque omnia spatia intermedia implet, unde virtus formatrix omnes partes carnosas producit, quæ tunc absolutæ sunt, cùm fœtus incipit moveri: indicat enim hos musculos, à quibus motus fit, esse absolutos.

## CAPUT V.

### De Partu.

*Partus est fœtus in utero perfecti & absoluti debito tempore facta exclusio.*

POstquam fœtus in utero debitam conformationem, nutritionem, & accretionem acquisivit: sufficiens alimentum non recipiens, & calorem habens majorem, qui aëris inspiratu indigeat, ut ventiletur, liberiorem locum quærere incipit, & calcitrando membranas quibus includitur, disrumpit, uterumque distendit; unde ille irritatus, onus, sibi molestum excludere nititur. Hinc duplex motus, unus ipsius fœtus exire intendentis, alter verò uteri fœtum excludere conantis. Partus verò *naturalis* est cùm infans in caput ruit, eoque priùs foras incipit prominere, reliqui verò sunt præternaturales.

*Tempora verò, in quibus partus possunt contingere, sunt mensis septimus, nonus, & undecimus.*

Excluditur octavus, quia septimo mense perpetuò fœtus solet conatum aliquem edere: & si robustus satis sit, foras egreditur; si verò sit imbecillior, diutiùs ibi manet, est tamen ab illo conatu valde debilitatus, ita ut duobus egeat mensibus ad vires fractas restaurandas. Si igitur septimo mense excludatur, novo illo labore prorsus labefactatur, unde mors necessariò contingit. Astrologi causam hujus rei referunt ad infelicem Saturni influxum, quem volunt octavo mensi dominari: de qua opinione, & reliquis ad partus varia tempora spectantibus, consule Laurentium *quæst. 19. lib. 8. Anat. Zacchiam, Carranzam*, ( *Melet. I.* 151. *&c.* )

## CAPUT VI.

### De Similitudine Natorum cum Parentibus.

*Similitudo triplex est apud Medicos: Speciei Sexus, & Individui.*

*Similitudo speciei est, dum res genita est ejusdem speciei cũ generante.*

SIc homo hominem generat, canis canem, & ita de reliquis.

*Similitudo sexus est, cùm res genita est ejusdem sexus cum alterutro parente.*

Sic infans masculus patri quoad sexum similis est, fœmella verò matri.

*Illa autem similitudo sexus pendet à seminis masculi vel fœminæ prædominio.*

Vult Hippocrates semen quod à dextris partibus, tam maris, quam fœminæ decidit, esse validius & maribus generandis aptius: unde si semen illud masculinum à dextris decisum prædominetur, mas generabitur: si verò fœmineum in partibus sinistris genitum magis abundet, fœmella generatur.

*Similitudo individui est, cùm natus aliquod aliud ejusdem speciei individuũ secũdũ corporis cõformationẽ repræsẽtat.*

Sic natus aliàs patris, aliàs patris, aliàs avi, aliàs alterius cujusvis effigiem repræsentat.

*Et ita similitudo pendet non solùm a virtute formatrice semini insita, sed etiam interdùm ab imaginatione.*

Virtus formatrix, cùm omnes corporis partes effingat, eisque formam illam largiatur, quæ semini est insita, quæ nimirum à singulis parentis partibus ei fuit impressa; necesse est, ut illis etiam secundùm effigiem similis evadat, patri quidem, si paternum semen superet; matri verò, si maternum prædominetur. Quia verò in semine parentum latet non raró quædam avorum aut proavorum facultas, quæ illorum partibus fuerat impressa; fit interdùm, ut illa in nepotibus suscitetur, illosque avis aut aliis consanguineis similes efficiat: Unde putatur hæc vis ad quartam generationem extendi.

Denique imaginationis vis plurimùm potest ad similitudinem inferendam. Si enim fœmina dum concipit, intentam habeat imaginationem ad alicujus effigiem, huic similem edet fœtum. Sic fœmina quædam Æthiopis effigiem in cubiculo habebat, & filium peperit nigro colore præditum. Sic multæ prægnantes, dum aliquid avidè expetunt, illius effigiem fœtui imprimunt, quia à summo illo desiderio conturbatur imaginatio, & rei appetitæ effigies spiritibus imprimitur, qui quidem spiritus illam effigiem tenello fœtui facillimè inurunt. Fusiùs hæc explicantur à *Gr. Horstio de simil. & dissim. natorum.*

# INSTITUTIONUM MEDICARUM

## LIBER SECUNDUS,

## *PATHOLOGIAM CONTINENS.*

### PRÆCOGNITA

#### in Pathologiam.

*In Pathologiam consideratur corpus humanum præter naturam se habens, & in morboso statu constitutum.*

DUplex est *Natura* apud Philosophos: universalis, & particularis. Universalis naturæ leges postulant, ut fiant in corporibus generationes, corruptiones, & alterationes variæ, quæ idcirco secundùm illam naturam universalem se habet. At verò natura particularis, humana v.g. peculiares habet suæ constitutionis leges, easque à naturæ universalis legibus diversas, quæ si excedantur, præter naturam se habere homo æstimabitur, scilicet præter naturam illam particularem. Sic corpori humani constitutio sita est in certa primarum qualitatum symmetria, debita partium conformatione, unione earumdem, in quibus quoties vitium aliquod contingit, corpus præter naturam se habet, ut infra latiùs exponetur. *Nota*, nonnullos ( inter quos præcipuus est Fernelius, ) res *præter naturam* distinguere ab iis quæ sunt *contra naturam*, ita ut illud præter naturam sit, quod tametsi ex naturæ præscripto non est, illi tamen nullam vim infert, ut faciei lentigines, & color ille, qui ex Solis ardore contrahitur: contra naturam verò quod vim infert, ejusque actiones manifestè lædit. Attamen hæc duo apud Medicos vulgò confunduntur, & pro uno & eodem usurpantur.

*Corporis humani ſtatus triplex eſt, ſalubris, inſalubris, & neuter.*

Diviſionem iſtam non agnoſcunt Philoſophi, aſſerentes, inter morbum, & ſanitatem, nullum dari medium: at Medici inſalubrem ſeu morboſum ſtatum appellant, cùm nonnullæ corporis actiones ſunt manifeſtè læſæ: ſalubrem, quando ſunt omnino integræ, neutrum verò quando nec manifeſtè læſæ, nec omnino integræ apparent. Talis diſpoſitio manifeſtè conſpicitur in iis, qui in morbos labi incipiunt, vel ab iis convaleſcunt. Neceſſe namque fuit, tres iſtas conſtitutiones in artem Medicam invehere, duabus potiſſimum de cauſis. *Prima* deſumpta eſt ex operationibus medicis, & diætæ modo unicuique inſtituendo. Ægris namque debetur curatio, ſanis conſervatio, neutris verò corporibus, ſi ſint decidua verſus morbum, præſervatio, & convaleſcentibus à morbo, refectio ſeu reſtauratio. *Secunda* cauſa deducta eſt à diebus decretoriis, qui non ſunt computandi à principio cujuſvis infirmioris valetudinis, ſed ab eo tempore, quo ægrotans manifeſtas & ſatis inſignes paſſus eſt actionum læſiones, ita ut decumbere fuerit coactus, quod non poſſet ita diſtingui, ni ſtatus neuter ab inſalubri diſtingueretur. Poſſumus tamen Philoſophos cum Medicis, conſiliare, ſi dixerimus, Philoſophos lata ſignificatione Morbi & Sanitatis nomen uſurpare, quo modo etiam ea accepit aliquando Galenus, ut neutrum etiam ſtatum comprehendat; Medicos verò ſtrictiùs, prout ad artis uſum neceſſarium. Trium horum ſtatuum fuſiorem explicationem vide apud Galenum *in Arte parva.* (*Melet. II.* 13.)

*De inſalubri ſtatu jam agere incumbit, & ratione illius tria veniunt conſideranda:* 1. *Morbus.* 2. *Cauſa morbi.* 3. *Symptoma.*

Tota iſta tractatio verſatur circa illam corporis diſpoſitionem, quæ Morbus appellatur. Ut enim perfecta illius notitia habeatur, primò natura illius eſt proponenda, mox omnes illius differentiæ inquirendæ, deinde cauſæ, quæ illos morbos producunt inveſtigandæ, ac denique effectus contemplandi, qui ab illis producuntur: effectus enim morborum ſymptomata apud Medicos appellantur. Illorum ratione univerſa Pathologia in tres *ſectiones* vulgò diſtribuitur, in quarum *prima*, morbi natura, ejuſque differentiæ; in *ſecunda*, cauſæ morborum; in *tertia* verò ſymptomata explicantur. Sed quia criſium conſideratio nullibi meliùs quàm in Pathologia collocari poteſt, cùm per mutationem in morbo factam definiantur; ideò nos *quartam* ſectionē Pathologiæ noſtræ addere decrevimus, quæ totam criſium, & dierum criticorum doctrinam contineat, eamque ordine ſecundam faciemus, ita ut *prima* morbi naturam, & differentias: *ſecunda*, mutationes quæ in morbis contingunt, quarum præcipuæ ſunt criſis; *tertia* cauſas morborum; & *quarta* denique ſymptomata contineat. (*Melet. II.* 3. 142. 143.)

## PATHOLOGIÆ SECTIO I.

### De Morbi Natura, & Differentiis.

### CAPUT I.

### De Mobi Natura.

*Morbus eſt diſpoſitio corporis præter naturam, primo & per ſe actiones lædens.*

GALENUS *primo methodi medendi, & lib. de differ. morb.* pulcherrimâ & valde dilucidâ methodo morbi naturam inveſtigavit, quam nos hîc paucis imitabitur. Primò igitur actio ipſa venit conſideranda, quæ ſi læſa ſit in humano corpore, illud dicimus ægrotare; ſi verò integra & illæſa, ſanum eſſe. Actionem læſam dico, quæ manifeſtè talis & ſenſibiliter apparet; nam minimæ, & ſenſibus occultæ actionum noxæ, nullum hîc debent habere locum. Præterea, cùm actio ſit motus, & eſſentiam non habeat permanentem, quia tantiſper eſt, dum fit ac celebratur; ideò cauſam aliquam habeat neceſſe eſt conſtantem & permanentem. Illa autem cauſa eſt inſtrumentum corporeum, quod actionem exercet, putà oculus videt, ventriculus concoquit. Cùm autem unum & idem inſtrumentum non uno & eodem ſemper modo ſuas exerceat operationes, ſed nunc illæſas, & ſecundum naturam: nunc læſas, & præter naturam: vario ſeſe habeat modo, & variè ſit diſpoſitum neceſſe eſt. Unde ſi illius diſpoſitio ſit ſecundùm naturam, corpus erit naturaliter diſpoſitum, & actiones edet ſecundùm naturam; ſi verò diſpoſitio ſit præter naturam, corpus erit præter naturam diſpoſitum, & actiones edet præternaturales. Si igitur ſanitas eſt, quando corpus naturaliter diſpoſitum, integras actiones profert; morbus erit, quando corpus præter naturam diſpoſitum edit actiones, atque ita actionum læſio à diſpoſitione illa præter naturam dependebit. Hæc igitur definitio morbi rem perfectè declarat, & ſuis numeris eſt abſoluta, cùm genere, ſubjecto, & cauſa ſit prædita, imò etiam effectu. Genus eſt diſpoſitio, quæ nulla differentiâ reſtricta, non ſolùm de morbo, cauſa morbi, & ſymptomate prædicatur, ſed etiam de ſanitate. Subjectum eſt corpus humanum; cauſa morbum efficiens, eſt partium corporis ametria, ſeu exceſſus à propria & naturali conſtitutione, quod per illud, *præter naturam*, deſignatur. Denique effectus morbi immediatus definitioni additur, qui eſt actionum læſio, quæ morbum perpetuò conſequitur, & ſenſibus noſtris obvia, illum nobis manifeſtat, qui alioqui non raro ſenſuum aciem refugit. Hæc poſitâ definitione, morbi naturam ſequentia theoremata clariùs illuſtrabunt. (*Melet. II.* 3. *&c.*)

*Morbus in prædicamento qualitatis collocatur, & prima illius ſpecie.*

Prima ſpecies qualitatis eſt habitus & diſpoſitio. Licèt enim morborū *diſpoſitionis* nomine enuntiemus, quæ quidem fugax eſt qualitas, & facilè mobilis à ſubjecto, ſecundùm Ariſtotelem; eam tamen hîc latiori paulò ſignificatu uſurpamus, ut habitum etiam, atque adeò totam illam primam qualitatis ſpeciem comprehendat.

Verùm *objici* poteſt, morbum in diverſis categoriis debere collocari: nam magnitudo aucta ad quantitatem videtur referenda, calculus & lumbricus ad ſubſtantiam & ita de reliquis: At hæc omnia morbi appellantur ab ipſo Galeno. Ad hoc *reſpondetur*, morbos omnes formaliter in prædicamento qualitatis collocari: fundamentaliter verò ad alia reduci poſſe, quatenus ſcilicet à cauſis, illis propinquis, quæ ſub aliis categoriis continentur, (cujuſmodi ſunt calculus, lumbrici, magnitudo aucta, numerus excedens vel deficiens, aliaque ejuſmodi, quæ ſunt morborum veluti fundamenta,) introducitur quædam diſpoſitio, quæ veram morbi formam conſtituit: at ex forma ſumitur ratio categoriæ.

Illa enim quæ ſub aliis categoriis continentur, nimirum calculus, lumbrici, &c. morbi à Galeno, & reliquis clarioris doctrinæ gratiâ appellantur, & quia non ſuppetunt nomina, quibus iſtas diſpoſitiones ſignificare poſſint: tum etiam, quia ſufficiebat Medico curationem inſtituenti naturam illius rei tenere, ex cujus ſublatione tota diſpoſitio præter naturam & noxa functionum tollebatur; non quòd accuratè philoſophantibus veri morbi eſſe videantur, ſed potiùs cauſæ, quia ſæpe in nobis ſunt, abſque ulla manifeſta functionum læſione, & non prius calculi, lumbrici, & ſimilia, actionibus vim inferre poſſunt, quàm aliquam diſpoſitionē, ut obſtructionē, aut divulſionem in noſtris corporibus excitarint.

Rurſum *objici* poteſt, Morbum in prædicamento relationis collocari debere, quod colligitur ex Galeni dictis in *principio libri, de morb. different.* ubi *Sanitas* (inquit) *ſymmetria quædam eſt,* & *morbus ametria:* ſymmetria autem & ametria meras dicunt relationes: quod & apertè confirmare videtur Ariſtoteles 7. *Phyſic. capite tertio*, ubi morbum & ſanitatem ad aliquid eſſe dicit. Ad id *Reſpondeo*, quòd licèt morbus ametria, ſeu immoderatio appelletur; hinc tamen non probatur eſſe relationem. Nam quemadmodum deformitas



eſt quædam partium improportio, tamen pulchritudo & deformitas veræ ſunt qualitates: ita morbus eſt improportio calidorum, frigidorum, humidorum aut ſiccorum aut partium, relatio tamen non eſt, ſed qualitas quædam, aut diſpoſitio, quâ male afficitur totum corpus. Si tamen aliquam in morbis reperiri relationem eſt fatendum, ut demus aliquid dictis Ariſtotelis, dicimus illud fieri, quatenus qualitates illæ, nimirum ſanitas, & morbus, habent quandam inter ſe comparationem, prout ad mediocritatem accedunt, vel ab ea recedunt, qualis reſpectus reperitur inter colores extremos, & inter virtutes & vitia quæ tamen nemo dixerit eſſe ſimplices relationes. quæ ſubjectis accidere poſſunt ſine ulla eorum mutatione. (*Melet. II.* 9. 10.

*Omnis morbus habet permanentiam in parte, & permanentia eſt eſſentia morbi.*

Morbus per diatheſin, ſeu diſpoſitionem definitur, quo nomine quandam innuit eſſentiæ ſuæ ſeu partium poſitionem, ſive conſtantiam in corpore, quâ diſtinguitur à ſimplici affectione, quæ patibilis qualitas appellatur, & eſt tertia ſpecies qualitatis. Et hæc conſtantia permanentia appellatur, diſpoſitio ſcilicet ita impreſſa in partem, ut eſſentiam ſuam habeat à cauſa eam producente diverſam & ſeparatam, ab eaque independentem: & illæ res, quæ habent permanentiam, dicuntur à Medicis eſſe factæ, ſivè in facto eſſe; quæ verò non habent permanentiā, eſſe in fieri.

Verùm *objici* poteſt, febrem ephemeram, alioſque leviores affectus, imò & graviores nonnullos, ut epilepſiam, & apoplexiam, exiguo tempore in corpore permanere, atque ita non videri habere permanentiam. *Reſp.* permanentiæ nomen ad duo referri poſſe, vel *ad tempus*, quod durationē ſignificat; atque ita non eſt de eſſentia morbi, quia morbi quamplurimi exiguam habent durationē; vel referri *ad exiſtentiam* firmam & ſtabilem, quæ innuit quamdam eſſentiæ, & partium poſitionem, quam habent in corpore omnes morbi, licèt nonnulli exiguo tempore perdurent.

Rurſus *objicitur*, Morbi per conſenſum ſunt in fieri, & à ſimplici humorum vel vaporum communicatione ſuam habent exiſtentiam, quâ ceſſante ſtatim ceſſant; at illi inter veros morbos à Galeno recenſētur: ergò non omnes morbi habent permanentiam. *Reſpondeo*, morbos per conſenſum non poſſe diu perdurare, quin ab eorum cauſis idiopathia parti inferatur, quæ, vel exigua, habet ſemper aliquid facti, quod eſt ſufficiens verum morbum conſtituere. Si tamen adhuc tam levis ſit ſympathicus affectus, ut nullam habeat in parte conſiſtentiam, neque ullam peculiarem poſtulet curationem, ſed primariò morbo ſublato ſtatim omnino auferatur, certè tunc à vera morbi ratione excluditur ab ipſo Galeno.

*Objicitur* denuò, morbos ex omnium Medicorum conſenſu; quatuor habere tempora, quæ perpetuò decurrunt; nimirum principium, augmentum, ſtatum, & declinationem. Cum ergò ſunt in perpetuo motu, non poterunt habere permanentiam. *Reſpondeo*, ætates ſeu tempora morborum reſpicere eorum motum, & varias conſtitutiones, non autē generationem & eſſentiam, quæ fixa & & ſtabilis permanet: ſicut hominis natura eadem perpetuò conſervatur, licèt ille per diverſas ætates varias ſubeat mutationes; ſic morbi, jam facti & geniti, ſua percurrunt tempora, in quibus variè afficiuntur.

Denique ſic *arguitur*: habere permanentiam & eſſe in facto, idem eſt apud Medicos, ut ſuprà admonuimus: At inter omnes febres ſola hectica eſt in facto, hac enim conditione diſtinguitur à reliquis, quæ in fieri tantum eſſe dicuntur: Ergò reliquæ febres non habent permanentiam. *Reſpondeo*, in omnibus morbis eſſe aliquid, per quod morbi illi tales ſunt, & generationem ſuam adipiſcuntur. Sed quoniam cauſa morbifica, v. g. humor putridus in febribus perpetuò agit, & multiplicat qualitatem illam morboſam, ideò dicuntur in fieri, donec in hecticam evadant, cauſa ſcilicet agere ceſſante, propter introductam æqualem intemperiem, & tunc facti ſimpliciter appellantur; reliqui verò, partim facti, partim fientes.

*Omnem morbum neceſſariò ſequitur actio læſa per ſe, & immediatè.*

Morbi non raro ſenſibus ſunt incogniti, omnes tamen per ſymptomata innoteſcunt, quæ ſunt illorum effectus, & potiſſimùm per actionem læſam, quæ à morbo dependeat imediatè & per ſe, atque ita eſſentialiter, ut poſita actione læſâ, neceſſariò ponatur morbus à quo illa depēdet.

Verùm hîc *objici* poteſt, ab ipſis cauſis morbificis ſæpè læditur actio immediatè, nimia enim alimenti copia ingeſta ventriculi concoctionem lædit, nullo intercedente morbo: Ergò non omnis actio læſa dependet à morbo.

*Reſpondeo*, coctionem ventriculi non eſſe idcirco læſam, quod magnam alimenti copiam nequeat concoquere; cùm enim certa inter agens & paſſum debeat eſſe proportio, ut actio rectè exerceatur, ſi alimentum quantitate nimia exſuperet, vel ſit qualitate moleſtum, ventriculi actio non dicetur læſa, etiamſi illud nequeat ſubigere; ſicut non dicetur laborare, etiamſi ferrum nequeat concoquere. Dicimus igitur, vitium dependere ab objecti improportione.

Rurſum ſic *objicitur*: Quædam ſymptomata poſſunt primò & per ſe lædere actionem; ut qualitas mutata in oculo, color ſcilicet flavus corneæ tunicæ ictericorū, à flavæ bilis in illam effuſione contractus, qui viſionem immediatè lædit; illis enim omnia apparent flava, at nullus poteſt accuſari morbus qui viſionē hoc modo lædere queat. Ergo color ille qui ſymptoma eſt, actionē lædit immediatè. *Reſpondeo*, in oculo peculiariter colorem præternaturalem poſſe dici morbum; oculus enim naturaliter conſtitutus debet eſſe omnis coloris expers, ut objectorum ſpecies puras & impermixtas, eorumque colores varios recipere poſſit: color enim ille oculi referri poteſt ad morbos in numero, quia auctus eſt numerus qualitatum, quæ naturaliter in oculo eſſe debent. Idem dicēdum videtur de ſapore extraneo in lingua, & ſono in aure, quia ſcilicet impediunt, ne ſapores & ſoni ab iis ritè percipiantur; unde patet in peculiaribus illis ſenſoriis, peculiari conſtitutione donatis, peculiarem etiam morbi rationem eſſe admittendam.

Denuò hic *objicitur*. In affectibus, ſympathicis actiones partium læduntur abſque ullo morbo: nam ſi in partibus per ſympathiam laborantibus eſſet morbus, illis remedia adhiberentur, quod tamen non venit: neque dum obſtructo cerebro nervorum actio læditur, poſſumus dicere morbum eſſe in nervis, ſed in cerebro tantum. *Reſpondeo* affectus ſympathicos in cenſu morborum non reponi à Medicis therapeuticis; quia illis remedia non adhibentur: ſi quis tamen attentè cōſideret, illos ad aliquod morbi genus referri poſſe reperiet. V. g. obſtructo cerebro non influit in nervos ſpiritus animalis, ex cujus defectu moratus & ſenſus abolētur. At defectus ille inter morbos in numero deficiētes poteſt recēſeri, & ita de aliis quamplurimis eſt dicendū;

### CAPUT II.

### De Morbi Generibus, & Differentiis.

*Hactenus de morbi natura: conſequens eſt, ut de illius differentiis agamus.*

GEnera, ſpecies. & differentiæ morborum confunduntur à Galeno, 2. *methodi*, & pro uno & eodem uſurpantur: non enim ſolet exactam illam & logicam conſiderationem conſectari, licèt diverſo reſpectu utrumque verè dici poſſit: ratione nimirum ipſius morbi, qui genus ſummum eſt, *ſpecies* ſeu differentiæ debent appellari: & ratione ſpecierum inferiorum, in quas dividuntur, *genera* dici poſſunt.

*Sunt autem morborum differentiæ aliæ eſſentiales; aliæ accidentales.*

*Eſſentiales ſunt quæ ab ipſa morbi eſſentia deſumuntur, & aliter ſpecificæ appellantur, quia ex iis genera, & ſpecies conſtituuntur.*

*Illæ autem ſunt tres, nimirum ſimilaris, organica, & communis.*

Tota eſſentia accidentium à ſubjectis dependet, ideò eorum eſſentiales differentiæ à ſubjectorum differentiis ſumi debent: morborum autem ſubjecta ſunt corporis

noſtri partes,quæ propriè tales appellantur,quæ nimirum toti cohærent, communique vitâ fruuntur: nam quamvis ab Hipp. partes dividantur in *continentes*, *contentas*, & *impetum facientes*, ubi per continentes partes viventes & actionibus exercendis deſtinatas intelligit, per contentas, humores, & per impetum facientes, ſpiritus; nunc latiſſimè accipiunt nomen partis, neque humores, aut ſpiritus morborum ſubjecta eſſe poſſunt,nec communi vitâ fruuntur, ſed cauſæ potius ſunt morborum, dum qualitate, vel quantitate peccant. Cùm igitur partes iſtæ viventes ſub duplici contineantur differentiâ, ſimilarium ſcilicet & organicarum,morbi etiam in ſimilares & organicos dividuntur: ſed quia in utriſque dictis partibus, communis alia requiritur diſpoſitio, præter debitam temperiem & conformationem, ut ſecundùm naturam ſe habere dicantur, naturalis ſcilicet illarum partium continuitas ſeu unio; ideò,dum illa ſolvitur,alia oritur ſpecies morbi,quæ communis appellatur. (*Melet. II. 12. 14. &c.*)

## CAPUT III.

### De Speciebus Morbi Similaris.

*Omnis morbus ſimilaris intemperies appellatur.*

PArtes ſimilares ex elementis tantùm componuntur, & earũ actiones à quatuor primarum qualitatum ſymmetria & debita cũ moderatione perficiuntur. Partes enim ſimilares, quà ſimilares ſunt,nullam edunt actionem præter nutritionem, propter quam conveniens alimentum ad ſe attractum retinent,concoquunt,& ſuperflua expellunt, quæ omnia à ſola temperie in iis abſolvuntur. Igitur quamdiu partes ſimilares debitam ſervant temperiem, ſecundùm naturam ſe habent. Dum verò intemperatæ ſunt, in morboſo ſtatu ſunt conſtitutæ, atque ita omnis morbus partes ſimilares efficiens, erit intemperies.

*Intemperies autẽ in alias differentias ſubdividitur,quarum nonnullæ ſunt eſſentiales, reliquæ verò accidentales.*

*Eſſentiales rurſũ aliæ ſunt ſimplices,aliæ compoſitæ. Simplices ſunt quatuor, 1. Calida. 2. Frigida. 3. Humida. 4. Sicca. Compoſitæ ſunt totidem, 1. Sicca & humida. 2. Calida & ſicca. 3. Frigida & humida. 4. Frigida & ſicca.*

Illæ temperies morboſæ appellantur, quoties tantus eſt earum exceſſus, ut manifeſtam inferant actionum læſionem, alioqui intra ſanitatis limites erunt conſtitutæ. V. g. licèt quis bilioſo temperamento donatus, calidior ſicciorque exiſtat,quàm par ſit ad juſtam temperamenti moderationem efficiendam; quamdiu tamen actiones ſuas ſecundùm innati ſui temperamenti conditionem exercet, intemperie morboſa affectus non dicetur, donec proprios ſanitatis limites excedens, in febrem, v.g. aliumve calidum affectum inciderit.

*Accidentales intemperierum differentiæ deſumuntur à cauſa, vel à ſubjecto.*

Licèt accidentales morborum differentias ad finem hujus ſectionis remiſerimus tractandas; quia tamen hæ ad intemperiem ſolam peculiariter ſpectant, ideò de illis hîc agere non erit inconveniens.

*Ratione cauſæ alia intemperies dicitur materialis, alia immaterialis.*

Materialis intemperies ea eſt, cui conjungitur interna quædam cauſa, humor ſcilicet, vapor aut flatus: ut in febribus humoralibus, partium inflammationibus, & infinitis aliis contingit, & illa à Galeno appellantur intemperies cum humoris affluxu. Immaterialis verò, quæ nuda intemperies etiã appellatur, ea dicitur, quæ ab exteriori tantùm cauſa profecta eſt ſine interioris concurſu. Hæc minùs frequens eſt quàm ſuperior, & raro admodum contingit, eam tamen videre eſt in maraſmo, ſumma partium refrigeratione, in aqua gelida, vel ſub Aquilone gelidiſſimo contracta, in cephalalgia à vehementi æſtu contracta, & ſimilibus.

*Ratione ſubjecti alia intemperies eſt in habitu, alia in habitudine.*

Intemperies quæ eſt in habitu, ſeù quæ habitum contraxit & confirmata eſt, *hectica* etiam appellatur, quæ tam firmiter inhæret, ut ſit indelebilis, & dicitur etiam omnino facta: hujus generis ſunt febris hectica, & elephantiaſis. Ea verò quæ eſt in habitudine, ſeu diſpoſitione, eſt tantum *inchoata*, & adhuc in fieri, aut ſaltem partim fiens, & partim facta, aut facilè delebilis, ut febres vulgares, & alii morbi curatu faciles.

*Ratione etiam ſubjecti, alia eſt intemperies æqualis, alia inæqualis.*

*Æqualis* intemperies eſt, quæ in ſingulas corporis noſtri partes eſt æqualiter diſperſa: ſic febris hectica eſt æqualis intemperies, quia idem caloris gradus in omnes partes eſt introductuss. *Inæqualis* verò intemperies eſt, quæ partibus corporis noſtri non eſt æqualiter inſita: ſic febres putridas inæquales morbos appellamus, quòd in iis partes ſolidæ non ſunt planè calefactæ, ſicut humores quos calor penitus occupavit: ſic febres epialæ & lypiriæ inæquales intemperies appellantur; quoniam in epiala calor & frigus ſimul in toto corpore perſentitur, in lipyria verò exteriora rigent, & interiora uruntur. (*Melet. II. 18. &c.*)

### COROLLARIUM CIRCA Morbos Similares.

Objicitur *primò*, non dari poſſe ſimplicem intemperiem quia illa vel eſſet cum materia, vel ſine materia. Non cum materia, quia talis intemperies ab aliquo humore pendet: at unuſquiſque humor duplici præditus qualitate. Immaterialis verò à cauſis externis excitatur, illæ autem vel ſunt elementa, quorum unumquodque duas habet qualitates; vel mixta, quæ duas etiam habent qualitates ab elemento prædominante. *Reſpondeo*, unicam tantum qualitatem poſſe excedere, reliquis bene contemperatis, cum duæ cauſæ internæ vel externæ conjunguntur, quæ in una qualitate conveniant, in alia ſint contrariæ. Ut dum ex ſanguine & bile morbus generatur, ſiccitas bilis retunditur à ſanguinis humiditate, & ibi nullus eſt exceſſus, ſed utriuſque caliditas, ſimul juncta, efficit calidam intemperiem. Idem evenit in cauſis externis: ſi enim aër ſit temperatus, ad calidam humidamque temperiem, & alimenta frigida & humida, frigiditas ipſis cum alterius caliditate contemperationem efficient, ſed humiditas utriuſque humidam pariet intemperiem.

*Objicitur* denuò, calidam & humidam intemperiem non dari, quod caliditas & humiditas ſint vitæ noſtræ principia, ac proinde ſimul juncta non poſſint eſſe morboſa. Deinde, quòd caliditas debeat eſſe valde intenſa, ut morboſa eſſe poſſit; at calor intenſus potenter abſumit humiditatem, & citiſſimè ſibi comitem accerſit ſiccitatẽ, atque ita intemperies calida & humida non poterunt ſimul ſubſiſtere. Idẽ dicas de frigida intemperie, quæ magnas generans cruditates, copioſas cumulat in corpore humiditates: unde non videtur poſſe cum ſiccitate reperiri. Ad hæc *Reſpondeo*, caliditatem & humiditatem eſſe quidem vitæ noſtræ principiis conſentaneas, ſi tamen ita redundent, ut humores non poſſint à natura gubernari, nec commodè ventilari, neceſſariò putredinem concipient, unde calor præter naturam introducitur, qui nimiæ humiditati junctus, calidam & humidam intemperiem efficit. Deinde, calor excedens abſumit quidem humiditatem, ſed non illico ac proinde illud temporis ſpatium ſufficit ad morborum etiam ſæviſſimorum generationem, ut patet in febribus ſanguineis, in quibus maxima initio humiditas luxuriat, ſi tamen diutius perdurent, ſiccam intemperiem accerſunt. Eodem prorſus modo frigida & ſicca intemperies diutius perſiſtit, antequam per cruditates humida acquiratur. Imò etiamſi copioſa cumulentur excrementa, partes tamen ſolidæ ſic eam ſervant intemperiem, ut in ſenibus apparet. Propoſitas morborum differentias, eaſque ſolas tota recipit antiquitas, omneſque ferè neoterici, præter Fernelium, & alios nonnullos illius ſequaces. Fernelius enim nova duo morborum genera commentus eſt, quorum unum vocat materiæ, alterum verò formæ, ſeu totius ſubſtantiæ. Cùm enim (inquit) in partibus ſimilaribus tria ſpectentur, materia, forma, & temperamentum, quorum naturalis conſtitutio ſanitas eſt, ſic uniuſcujuſque immoderatio erit morbus. Atque hinc tres morborum differentiæ exorientur, nimirum intemperies ex primarum qualitatum exceſſu; materiæ immoderatio; dum pars mollior aut durior, laxior aut adſtrictior, tenuior aut craſſior, rarior aut denſior evadit; & formæ corruptela, dum vel à morbis manifeſtis, ut à putredine, vel ab occultis, venenatis ſcilicet, contagioſis, & peſtilentibus tota corporis ſymmetria corrumpitur.



Hanc ſuam opinionem nudè propoſuit Fernelius *lib. 1. ſuæ Pathologiæ, cap. 7.* quam longa tamen diſputatione confirmavit, 2. *de abditis rerum cauſis, cap. 9.* & quia celebris valde eſt propter tanti viri auctoritatem, multoſque non mediocriter exercuit; illam idcirco brevi diſputatione diſcutiemus. Rationes igitur, quæ à Fernelio afferuntur pro ſua opinione confirmanda, quatuor ſequentibus poſſunt comprehendi.

*Primò.* Morbi in iis eſſe ſolent, à quibus actiones perficiuntur: ſed tria ſunt in parte ſimilari quæ actiones illius perficiunt, materia ſcilicet, forma & temperamentum: ergò & circa illa erit morbus.

*Secundò.* Idipſum confirmatur ex varia actionum læſione, in una eademque parte. Ventriculus enim, ut pars ſimilaris, ſæpè laborat imbecillitate, à qua imminuitur concoctio; ſed illa imbecillitas nunc fit ab immodicè refrigerantibus, ut nimio aquæ potu, lactucarum, & ſimilium uſu: nunc à relaxantibus, ut olei, tepentium, & ſimilium hauſtu; nunc denique ab extraneis quibuſdam & venenatis qualitatibus, à quibus formæ ſuæ robur dejicitur. Ergò tria erunt morbi genera diſtincta.

*Tertiò.* Ab ipſis remediis hoc etiã evinci poſſe videtur. Tria enim ſunt remediorum genera ab ipſo Galeno conſtituta: alia nimirum quæ primis tantùm qualitatibus alterant, & hæc in morbis intemperiei locum habent; alia verò quæ adſtringunt, relaxant, attenuant, incraſſant, & hæc morbis in materia medentur; alia denique ſunt, quæ agunt à tota ſubſtantia & occulta proprietate, & hæc in morborum totius ſubſtantiæ curatione uſurpentur.

*Quartò.* Denique in gangræna, elephantiaſi, & ulceribus malignis, totâ partium ſubſtantia corrumpitur Ergo non poſſunt negari morbi totius ſubſtantiæ:

Nos verò exiſtimamus rationes iſtas non eſſe tanti momenti, ut nos cogere valeant antiquas morborum ſimilarium differentias multiplicare. Dicimus ergò illam Fernelii opinionem eſſe rejiciendam: atque antequam allatis objectionibus ſatisfaciamus, ſequentibus erit confutanda.

*Primò.* Morbus eſt affectus totius partis ſimilaris, quatenus talis eſt: ergò materia & forma non poſſunt dici affici morbo, ſed totum compoſitum, ſola enim intemperies eſt affectus totius partis ſimilaris.

*Secundò.* Omnis actio partis ſimilaris eſt naturalis: ſed actiones naturales quatuor tantùm ſunt, attractio, retentio, concoctio, & expulſio, quæ à temperie ſola dependent: Ergò unicus tantùm erit morbus partis ſimilaris, nimirum intemperies.

*Tertiò.* Morbis omnis habet agendi vim, nimirum actionem lædendi. At materiæ nulla eſt actio; eſt enim principium paſſivum & potentiale: ergò nullus dabitur morbus materiæ.

*Quartò.* Si daretur morbus formæ, malè ab omnibus, tum veteribus, tum neotericis definiretur morbus, quem volunt eſſe corporis diſpoſitionem: At forma eſt incorporea. Ergò non poteſt pati morbos.

*Quintò.* Si darentur morbi formæ, infinita ſequerentur abſurda, formam ſcilicet per ſe pati poſſe, generari & corrumpi magis & minus recipere, & habere contrarium, quæ abhorent à philoſophia.

*Denique.* Si formæ, vel totius ſubſtantiæ corruptela ſit morbus; conſideranda erit, vel in termino & abſoluta, vel in via, & in fieri. Si abſoluta, nihil aliud eſt, quàm animantis interitus, & integra pernicies: ſi verò ſit in fieri, & in motu, erit tantum alteratio corruptioni prævia, ac proinde qualitas in temperie conſtituta.

Atque ita ſatis manet confutata hæc Fernelii opinio. Ad *rationes* in illius ſubſidium allatas, ita *reſpondemus*. Ad *primam* dicimus: Materiam & formam non concurrere ad perfectionem actionum, ſed tantùm ad compoſiti conſtitutionem; actiones enim ſunt compoſitorum, non componentium: compoſitum autem operatur ſecundùm diſpoſitionem, quæ in illo reperitur: hæc autem diſpoſitio in parte ſimilari eſt ſola temperies.

Ad *ſecundam reſpondeo*, actionem ventriculi non eſſe purè ſimilarem, ſed fieri partim à temperie, partim à conformatione & ſtructura illius, alteratio enim & coctio alimentorũ rectè perfici non poſſunt, quin debitè illa contineantur & coarctentur à ventriculo. Retentio verò illa, ſive complexus dependet à ventriculo, hoc, vel illo modo conformato. Quoties igitur refrigeratur ventriculus, ut non poſſit concoquere, eſt intemperies ſeu morbus ſimilaris: dum verò ita relaxatur, ut non poſſit continere eſt morbus organicus: cum denique actio ventriculi dejicitur à rebus venenatis, eſt quædam intemperies, quia corrumpitur temperamentum inſitum illius partis, & illa intemperies maligna ſeu venenata appellatur, ut infra dicetur.

Ad *tertiam reſpondeo*, qualitates illa ſecundas à primis immediatè dependere. Sic adſtringentia frigida ſunt & ſicca, relaxantia calida & humida, & ita de cæteris quæ verò à tota ſubſtantia operari dicuntur, id præſtare per qualitates occultas, quæ ad temperiem referuntur.

Ad *ultimam reſpondeo*, intemperiem eſſe duplicem, vulgarem unam, alteram malignam, ut in differentiis accidentalibus oſtendetur: propoſiti autem affectus ad intemperiem malignam facillimè referri poſſunt.

*An dentur morbi totius ſubſtantiæ, & an Fernelius rectè eos deſcribat, & quid de Riverii ſententia ſtatuendum ſit, diſcere licet ex Gr. Horſt. oper. T. 1. pag. 239.*

## CAPUT IV.

### De Morbi Organici Speciebus.

*Morbi organici ſpecies quatuor ſunt, 1. In conformatione, 2. In magnitudine. 3. In numero. 4. In conjunctione.*

QUemadmodum à partibus ſimilaribus actiones ſimilares, ita ab organicis organicæ exercentur, quæ ut ſecundùm naturam ſe habeant, quatuor deſiderant conditiones, debitam nempe conformationem, magnitudinem, numerum, & conjunctionem, à quibus ſi fiat receſſus, morbi ſtatim oriuntur: unde totidem morbi organici differentiæ reſurgunt.

*Conformationis morbi rurſum tres habent ſpecies. 1. In figura. 2. In aſperitate & lævitate. 3. In meatu & cavitate.*

*Morbus in figura eſt, cum naturalis partium figura ita immutatur, ut inde actionum læſio contingat.*

Multis modis partium figura poteſt immutari, dum ſcilicet quæ rectæ natura eſſe debent, incurvantur; curvæ eriguntur, aliæ inflectuntur, diſtorquentur, rotundæ quadratæ ſiunt, & ita de cæteris.

*Morbus in aſperitate & lævitate eſt, cùm partes quæ naturaliter aſperæ aut rugoſæ eſſe ſolent, læviores evadunt; vel contrà læves aſperiores.*

V. g. Cùm ventriculus & inteſtina mucoſa pituita obducta lienteriam patiuntur, fit morbus in lævitate; cùm verò trachea arteria à diſtillatione è cerebro exaſperata contrahit raucitatem, eſt morbus in aſperitate.

*Morbus in meatu & cavitate eſt, cùm naturalis meatuum & cavitatum conſtitutio evertitur.*

*Ejus rurſum tres ſunt ſpecies, 1. adſtrictio, 2. obſtructio, 3. dilatatio.*

*Adſtrictio fit, cùm meatus, vel cavitas ab externa cauſa comprimitur, & anguſtior evadit.*

Sic dum œſophagus & aſpera arteria coarctantur ex angina, & veſica comprimitur ex grandiore fœtu in utero concluſo, morbus ille fit, qui adſtrictio appellatur.

*Obſtructio fit, cum materia aliqua præternaturalis internas cavitates occupat, vel meatus occludit.*

Sic calculus in veſica; materia craſſa, viſcida, & lenta hepatis, lienis, aliarumque partium venas interiores, liberumque humorum commeatum impediens, & reliqua hujuſmodi, obſtructionem pariunt.

*Dilatatio fit, quando cavitates & meatus nimis ampli & patentes efficiuntur.*

Dilatatio est adstrictioni & obstructioni contraria: illius exemplum habemus in dilatatione pupillæ, & varicibus, tum etiam in venarum anastomosi & diapedesi. Anastomosis enim fit quando orificia vasorum nimis dilatantur, diapedesis verò quando tunicæ eorum nimis relaxantur & ratesiunt, ut humores effluant. Ad dilatationem etiam referuntur nimia ventriculi laxitas, ut non possit commodè amplecti alimentum, quam perperam Fernelius ad morbos materiæ supra revocabat.

*Magnitudinis morbi vel sunt in magnitudine aucta, vel imminuta.*

*Utrique vel in toto corpore, vel in aliqua ejus parte. In toto corpore est magnitudo aucta, vel imminuta, dum tota illius moles præter modum augetur, vel imminuitur.*

Magnitudinis auctæ in toto corpore exemplum affert Galenus de quodam Nicomacho Smyrnæo, qui præ nimia crassitie sese non poterat commovere. Eadem verò imminuta satis apparet in atrophia & febri hectica, in quibus totum corpus macie contabescit.

*In aliqua parte magnitudo augetur, vel imminuitur, dum naturaliter sibi constitutas dimensiones excedit, vel ab iisdem recedit.*

Sic tumor præter naturam in parte est magnitudo aucta: sic etiam partis defectus in longitudine, latitudine, vel profunditate, ut linguæ, nasi, digiti, testis, vel alterius partis parvitas insignis, est magnitudo imminuta. Illa enim parvitas contingit vel ab ipsa generatione, ex defectu materiæ; vel post generationem, idque rursum dupliciter; defectu scilicet alimenti, unde partis atrophia & consumptio, vel ablatione substantiæ partium, ut cum portio nasi, linguæ, vel digiti amputatur.

*Morbi in numero sunt vel in numero excedente, vel in deficiente.*

Ad partes organicas constituendas certus similarium numerus requiritur, & in majoribus, magisque compositis, certus minorum organorum, & minùs compositorum numerus concurrit. Quomodocunque autem ista redundent vel deficiant, vitium faciunt, quod numeri aucti, vel imminuti appellatur.

*Numerus excedens vel est eorum, quæ sunt secundum naturam, vel toto genere præter naturam.*

Secundùm naturam dicuntur, ratione substantiæ, ex qua componuntur, quæ naturalis: & peccant tantùm in eo, quod non sint necessaria ad membri functiones exercendas; imò illas impediant, ut sextus digitus, carnis excrescentia in ulcere, & similia. At verò toto genere præter naturam sunt ea, quæ ex substantia omnino præternaturali componuntur, ut lumbrici, calculi, &c. quæ ad morbos in numero referuntur, quatenus res præter naturam superadditæ, organi structuram vitiantes, & functiones illius suâ præsentiâ impedientes. Alioqui si actiones non lædant quatenus numero redundant, sed obstructionem, aut similem affectum producant, causæ morbi potiùs censebuntur, ut suprà anotavimus.

*Numerus deficiẽs perpetuò in rebus naturalibus, sive corporis partibus consistit, isque vel ab ipso utero, vel post exitum ab eo est contractus.*

Morbus in numero deficiente ab ipso ortu contractus dicitur, cùm quis v. g. pede, manu, oculo, teste, aut alia quavis parte mancus in lucem procedit: post ortum verò, quando pars aliqua amputatur: ut cùm pes, vel brachium gangrena laborans, amputantur, testis in hernia eximitur, dens cariosus evellitur, & sic de cæteris.

*Morbi in conjunctione sunt duplices: in situ, & in connexione.*

*Morbi in situ sunt, quando partes quæ simul cohærere debent, à propriis sedibus recedunt.*

Hujusmodi morbos videre est in hernia, cùm intestinum, vel omentum in scrotum descendit; item in procidentia ani, uteri, & similium.

*Morbi in connexione sunt, quando partes quæ debent simul cohærere, non coalescunt: vel contra, quæ cohærere non debent, simul coalescunt.*

Tales affectus apparent in luxationibus, quando ossium connexio pervertitur, & in imperforatis, necnon dum oculorum palpebræ, vel oris labra coalescunt, quæ naturaliter debent esse disjuncta.

## COROLLARIUM
### circa morbos Organicos.

*Objicitur primò.* Deficientem esse morborum organicorum numerum jam allatum, quia eorum differentiæ non desumuntur ab iis omnibus, quæ necessaria sunt ad actiones organicas obeundas. Sed præter jam dicta alia multa concurrunt: partes enim instrumentariæ indigent calido à corde influente, nimirum sanguine, & spiritibus bene affectis, quandoquidem iis læsis, aut absentibus, totius corporis actiones offenduntur: syncope, tremore, rigore, &c. Ergò ab illis quædam morbi organici species erit constituenda. *Respondeo*, In propria cujusque partis constitutione distinguenda esse communia instrumenta, quæ in omnibus actionibus, tum similarium, tum organicarum partium sunt necessaria: illa enim in neutris peculiarem obtinent considerationem, sed tanquam vaga & fluxa in partium corporis viventis numero non habentur. Vel certè dicendum, affectus, qui ab horum vitio contingunt, non esse idiopathicos, sed debere tantùm referri ad sympathiã negatæ materiæ vel facultatis.

*Objicitur secundò*, præter adductas conditiones ad partium organicarum constitutionem requiri symmetriam, si enim pes v. g. vel manus ossibus, nervis, & ligamentis, constare debeant, tota sint ossea vel carnea; mala redditur illarum partium structura, quamvis rectè se habeant superius numerata. *Respondeo*: si pars organica, quæ pluribus instrumentis constare debet, ex unico tantùm sit conflata, esse tunc morbum in numero deficiente, nec aliud genus diversum esse inquirendum.

*Objicitur denique*, ab ipsis qualitatibus, tam primis quàm secundis, actiones partium organicarum lædi: partes enim verbi gratia, duriores vel molliores, crassiores aut tenuiores, ad sensum vel motum redduntur ineptiores, sicut Galenus cerebri crassitiem ad ingenii acumen plurimùm obesse existimat, tenuitatem verò prodesse; sic ventriculus laxior malè concoquit, cornea oculi tunica rarior aut densior visui officit: & ita de reliquis. Unde patet, istas etiam qualitates inter morbos organicos debere recenseri. *Respondeo*, morbos illos, qui sequuntur mutationes qualitatum, non posse tribui partibus organicis, quatenus sunt organicæ, sed quatenus ex similaribus tanquam materia quadam componuntur: ad partis enim instrumentariæ constitutionem debita partium similarium symmetria, earumque temperies, tam in primis, quàm secundis qualitatibus est supponenda; non igitur earum improportio parti organicæ est adscribenda, quamvis illius actiones lædat, quia id fit ex accidenti; sicut domus corruit, ubi ligna vel lapides sunt putrida vel cariosa, quamvis illa non ad domum spectent, si formalem illius rationem intueamur.

Contra istam *responsionẽ* denuò *objici* potest, secundas illas qualitates, duritiem, mollitiem, & reliquas, non minus debere ad partium organicarum morbos referri, quam asperitatem & lævitatem, quæ etiam inter qualitates secundas numerantur, & à nobis inter conformationis morbos recensitæ fuerunt. *Respondeo*, non esse eandem rationem, quandoquidem durities, mollities, & reliquæ non mutantur, nisi per ipsam temperiem simul immutatam; asperitas verò & lævitas, quæ sunt affectus superficiei tantùm, ita dependent à formatrice facultate, ut sine ulla temperamenti diversitate quasdam læves & æquales, alias asperas & inæquales producat, ut patet in ossibus, quæ siccissima sunt, & tamen maximè æqualia in sua superficie: & in ventriculo, qui superficie sua externa est æqualis, interna asper & rugosus: & sic de cæteris. [ *Melet. II. 37. ad 60.* ]





## CAPUT V.
### De Morbi Communis, seu Solutionis Continui Differentiis.

*Morbi communis seu solutionis continui differentiæ desumuntur à causa, vel à subjecto.*

*Causæ continuum solventes quatuor sunt: ad primam referuntur ea quæ sunt tenuia, & ad secundum idonea; ad secundam, acria & erodentia: ad tertiam gravia, dura, & obtusa: ad quartam, rumpentia, & divellentia.*

*Quæ à tenuibus & secantibus fit solutio continui, sectio appellatur.*

Sub hac comprehenduntur omnes solutiones continui, quæ fiunt ab externis causis incidentibus, sive punctim, sive cæsim, in quavis corporis parte.

*Quæ ab acribus & erodentibus fit solutio continui, erosio nuncupatur.*

Ut plurimùm fit erosio in corporis partibus à causis internis, ut acribus, & mordacibus succis, ulcera efficientibus. Aliquando etiam fit ab externis admotis, vel actu exurentibus, ut igne, candente ferro; vel potentiâ, ut causticis medicamentis & similibus.

*Quæ à gravibus, duris, & obtusis fit solutio continui, contusio appellatur.*

Hæc solutio continui ut plurimùm manifesta non est; sed occulta; in ea enim partes colliduntur, & violenter comprimuntur, ex qua compressione occulta fit continui solutio.

*Quæ à rumpentibus & divellentibus fit solutio, ruptio seu divulsio appellatur.*

Hæc sæpissimè contingit in tortura in qua digiti pedum vel manuum ita divelluntur, ut eos ab aliis partibus omnino separari contingat: ex nimio etiam conatu peritonæum disrumpi solet, unde hernia solet exoriri. Aliquando etiam ex nimia plethora venarum tunicæ disrumpuntur, unde, copiosæ hæmorrhagiæ producuntur.

*Ratione subjecti, seu corporis nostri partium, variæ solutionis continui differentiæ constituuntur, & varia illis nomina adscribuntur.*

*In carne enim facta incisio, vulnus appellatur, erosio verò ulcus.*

*In osse facta incisio transversa, fractura: recta, fissura dicitur; erosio verò, caries.*

*In venis, arteriis, nervis, & cartilaginibus facta incisio transversa, idem incisionis retinet nomen; & recta fissuræ.*

*Peculiares solutionis species, punctura dicta, nervis potissimùm attribuitur; membranis verò ruptura.*

Apud Chirurgicos authores omnes istæ solutionis differentiæ sub vulnerum, ulcerum, & luxationum nomine comprehenduntur, & pulchrè exponuntur à Joële & Sennerto. *Melet.* (*II.* 36. 51. 58.)

## CAPUT VI.
### De Differentiis Accidentalibus Morborum.

*Accidentales morborum differentiæ sunt, quæ genera & species morborum non constituunt, sed tantùm nonnullas eorum proprietates declarant.*

Infinitæ propemodum ab auctoribus proponuntur accidentales differentiæ, quas omnes persequi nimis longum, & forsan minùs utile futurum arbitramur. Nos igitur eas tantùm hîc proponemus, quæ ad usum artis magis sunt necessariæ, & frequẽtiùs occurrunt in morborum tractatione.

*Illæ autem desumuntur vel à morborum essentia, seu proprietatibus eam comitantibus, vel à causis morborum.*

Ab ipsa morbi essentiâ essentiales illius differentiæ desumuntur, ut suprà demonstratum fuit: accidentales verò differentiæ à nonnullis proprietatibus, essentiam morbi comitantibus, tum etiam à causis & effectibus. Nos tamen, reliquis omissis, ut per se notissimis, vel minùs utilibus, eas tantùm hîc proponimus, quæ ab essentia & causis desumuntur.

*Proprietates morborum essentiam comitantes, sunt prima, magnitudo; secunda, motus; tertia, mos; quarta eventus.*

1. *Ratione magnitudinis, morbus dicitur magnus, vel parvus.*

*Morbus magnus is dicitur, qui intensus valde est, & magnâ vi corpus nostrum affligit.*

*Parvus verò, qui à naturali constitutione parum recedit, & vires nostras parum labefactat.*

Galenus tribus de causis morbus magnum dici debere affirmat. *Primò* ratione partis, si nimirum partem principalem afficiat, vel ad vitam necessariam: *Secundò* ratione causarum; si nimirum illæ sint admodum vehementes, & magno impetu sæviant: *Tertiò*, ratione symptomatum, si nimirum illa violentiâ & atrocitate corpus valdè molestent.

2. *Ratione motus considerentur quatuor tempora morborum. Principium, augmentum, status, & declinatio.*

*Principium morbi est, quando eumdem tenorem servat, quem à principio accepit, nulla auctione insigni adveniente.*

*Augmentum est, cùm morbus sensibiliter increscit.*

*Status est, cùm morbus non amplius increscit, eademque retinet vehementiam à summo incremento relictam.*

*Declinatio denique est, cùm morbus manifestam suæ vementiæ patitur diminutionem.*

Divisio temporum morborum non solùm ab essentia ipsius morbi desumitur à Galeno, sed etiam à causis, & symptomatis, cùm scilicet illa vehementiora fiunt à principio ad statum, & in declinatione mitescunt, ac potissimum ab excrementis, quæ in principio omnino cruda statuuntur, in augmento quoddam coctionis rudimentum præ se ferre, in statu maxima coctionis indicia ostendere, & in declinatione absolutam concoctionem, suique in melius commutationem.

*Tempora autem morborum vel sunt universalia, vel particularia.*

*Tempora universalia sunt partes totius morbi, a principio ad finem considerati.*

*Tempora verò particularia sunt partes paroxysmorum, qui in morbis intermittentibus apparere solent.*

Sic unusquisque morbi paroxysmus habet principium, augmentum, & declinationem; sicut universus morbus in toto sui decursu considratus.

Nota non omnes morbos habere quatuor tempora, sed tantùm salutares, lethales enim ante declinationem perpetuo interimunt.

*In motu consideratur quantitas & modus.*

*Ratione quantitatis motus, sed durationis, alius morbus dicitur longus, alius brevis.*

Sic febris ephemera est morbus brevis, quia citissimè finitur: hydrops verò longus, quia diutissimè perdurat.

*Ratione etiam quantitatis motus seu durationis, alius morbus dicitur, alius chronicus.*

*Acutus morbus est, qui cum brevitate junctam habet magnitudinem.*

Ideò celeriter movetur cum vehementia & periculo. Huic vulgò chronicus opponitur: licet illi non sit omnimodè contrarius. Chronicus enim & longus idem est, talisque appellatur ex eo solùm, quòd diuturnus sit, licèt plerumque magnus existat: ut paralysis, hydrops, & similia, quibus verè & propriè breves opponuntur.

*Nota*, nonnullos morbos chronicos esse ratione propriæ essentiæ, & acutos ratione paroxysmi, ut epilepsia, quæ morbus est longissimus, & paroxysmos habet acutissimos.

*Morbus acutus triplex est, primus peracutus, secundus acutus simpliciter, tertius est acutus ἐκ μεταπτώσεως, seu ex decidentia.*

*Peracutus rursum dividitur in extremè peracutum, & simpliciter peracutum.*

*Extremè peracutus est, qui tam vehementer, & velociter movetur, ut tertio vel quarto die ad salutem vel ad mortem terminetur.*

*Peracutus simpliciter ad septimum diem terminatur.*

*Acutus verò simpliciter dictus, vel est exactè talis, vel non exactè.*

*Exactè talis ad decimum quartum diem terminatur.*

*Non exactè talis ad vigesimum vel ultrà producitur.*

*Acutus denique ex decidentia ad quadragesimum usque diem se extendit: & ultra illum longus & diuturnus morbus appellatur.*

*Et hæ sunt differentiæ, quæ à quantitate motus desumuntur: sequitur ut eas proponamus, quæ à modo motus emanant.*

*Ratione igitur modi motus, alius morbus dicitur continuus alius intermittens.*

*Continuus morbus est, qui continuo affligit, & in tota sua duratione ad intermissionem aliquam non pervenit.*

*Intermittens verò, qui integras in suo decursu habere solet intermissiones.*

*Atque ita de motu: jam de more morbi est agendum.*

3. *Ratione moris, morbus dicitur benignus vel malignus.*

*Benignus morbus dicitur, qui mitis valde est, & nulla sæva infert symptomata.*

*Malignus verò is appellatur, qui magnam quandam & venenatam qualitatem adjunctam habet, & sævissima infert symptomata.*

*Malignus rursum triplex est: primus venenatus, secundus pestilens, tertius contagiosus.*

*Venenatus morbus est, qui qualitatem habet vitæ nostræ penitus adversam, ex veneno assumpto, admoto, vel ex pessimis humoribus intus genito productam.*

*Pestilens morbus est, qui malignam & deleteriam qualitatem possidet, ac in omnes communiter grassatur.*

*Contagiosus denique est, qui sese valde multiplicat, & alios quàm plurimos eodem affectus genere inficere solet.*

*Atque ita de more morbi; jam de illius eventu.*

4. *Ratione eventus, alius morbus dicitur salutaris, alius lethalis, alius periculosus.*

*Salutaris morbus est, qui nullum vitæ periculum minatur.*

*Lethalis morbus est qui certissimam infert perniciem.*

*Periculosus denique, qui dubium excitum pollicetur; & aliquando ad salutem, aliquando ad interitum terminatur.*

*Atque hæ sunt differentiæ, quæ à proprietatibus essentiã comitantibus desumuntur: jam illas, quæ a causis petendæ sunt, proponamus.*

*Istæ autem causæ sunt vel materiales, vel efficiens, vel sine quibus non.*

*Ad materiales subjectum referimus; ad efficientes, humores & ad eas sine quibus non, locum.*

Multa alia sunt genera causarum, quæ hîc non proponimus, quia ab his tantùm differentias morborum accidentales desumere decrevimus, immo neque omnes proponemus, quæ ab illis elici possunt, sed tantùm utiliores.

1. *Ratione subjecti, alius morbus dicitur idiopathicus, alius sympathicus.*

*Idiopathicus est, qui primariò in parte a sua causa producitur, in eaque habet permanentiam.*

Sic pleuritis, peripneumonia, phthisis aliique idiopathici appellantur.

*Sympathicus verò est, cùm ab una parte idiopathicè laborante, affectus alteri communicatur.*

Ita tamen affectus parti per consensum laboranti communicatur, ut priore, scilicet idiopathico sublato, sympathicus auferatur; alioqui si ex se permanet, idiopathicus factus est, & tunc à Medicis *Deuteropathicus* appellatur, sive secundarius: Primus verò dicitur *Protopathicus*, quòd primò in illa parte productus fuerit affectus.

*Morbus autem sympathicus propter quinque causas solet generari.* Primò, *propter viciniam*: Secundò, *propter generis societatem*: Tertiò, *propter officii communionem*: Quartò, *propter situm*: Quintò, & *propter connexionem.*

Propter viciniam manus brachio compatitur, os carni vicinæ, ventriculus hepati, pleura pulmoni, pulmo cordi, & vice versa.

Propter generis societatem partes nervosæ nervosis compatiuntur, & carnosæ carnosis, quia sub eodem genere sunt constitutæ, eandemque possident naturam.

Propter officii communionẽ mammæ utero, vesicæ renes compatiuntur, quia simile in corpore officiũ exercent.

Propter situm caput partibus inferioribus facilè compatitur, ut ventriculo, hepati, utero, & similibus: quia illis è directo superjacet, atque ita vapores ab iis sensum elevatos facilè recipit. Sic etiam ventriculus & pulmo capiti facilè compatiuntur; quia ille è directo subjiciuntur, atque ita humores ab eo defluentes facilè recipiunt.

Propter connexionem nervi cerebro compatiuntur; arteriæ cordi, venæ hepati, & vice versa, quia illis connectuntur.

*Rursum omnis morbus sympathicus duobus modis fit, positivè scilicet, vel privativè.*

*Positivè fit, quando aliquid ab una parte in aliã defertur.*

Sic à ventriculo ad cerebrum elevati vapores, dolorem, vertigines aliosque hujusmodi affectus sympathicos producunt, qui positivi appellantur.

*Privativè fit, quando id non influit, quod debebat influere.*

Sic in apoplexia perit sensus & motus in toto corpore, quia facultas & spiritus animales non influunt à cerebro, propter obstructionem ventriculorum ejus. Atque ita dicitur fieri propter privationem materiæ vel facultatis.

2. *Ratione causarum efficientium, sive humorum morbos committentium, alii dicuntur legitimi, alii spurii.*

*Legitimus est, qui propriam suæ speciei naturam maximè retinet, & causam habet, à qua solet produci, integram & sinceram.*

*Spurius verò est, qui neque naturam suam puram retinet, neque causam à qua fit, habet sinceram.*

Febris tertiana, quæ à bile sincera excitatur, vera & legitima apellatur; sicut quartana, quæ à pura melanchocholia producitur: illæ autem febres nothæ, spuriæ, & illegitimæ nuncupantur, cùm alios humores habent permixtos, præter jam dictos.

3. *Ratione loci, sive regionis in qua morbi generantur; alii dicuntur endemii, alii epidemii, alii sporadici.*

*Endemii morbi dicuntur, qui sunt alicui Regioni peculiares, in eaque communiter grassantur.*

Vernaculi & gentilitii aliter appellantur, quia eandem regionem perpetuò obsident, ob aërem partium, alimenta, &c. Sic alpinorum montium incolis Bronchocele, strumæ Hispanis, tabes Lusitanis, Borealibus scorbutus endemii morbi æstimantur.

*Epidemii morbi sunt, qui in regione qualibet populariter grassantur.*

In hoc conveniunt morbi Endemii & Epidemii quod multos invadant, & populariter grassentur. Differunt verò, in eo, quod endemii eandem perpetuò regionem occupent; epidemii verò minimè, sed quaslibet indifferenter invadant. Et ratio est, quia endemii à peculiari aëris patrii aquarum, vel ciborum dispositione oriuntur: epidemii verò causam habent in solo aëre, non ex loci ratione, sed potiùs ex maligna cœli influentia infecto.

*Sporadici morbi sunt, qui nec communiter grassantur, nec alicui regioni sunt peculiares.*

Dispersi etiam appellantur, & endemiis ac epidemiis opponuntur, quia scilicet varii sunt, & contingenter, nunc huic, nunc illi accidunt: Sic in regione hac vel alia qualibet hic pleuritide laboravit, ille febre continua vel tertiana, alius catarrho, nephritide, podagra, hydrope, aut alio quovis alterius naturæ, pro varia individuorum natura & constitutione. *Melet. II. 6.*

*Atque hactenus de morborum natura & differentiis tam essentialibus, quam accidentalibus: superest jam ut de eorum mutationibus agamus.*

## PATHOLOGIÆ SECTIO II.

### De mutationibus morborum, & præcipuè de Crisibus.

### CAPUT I.

#### De mutationibus, quæ in morbis contingunt.

Duæ insigniores fiunt in morbis mutationes, vel dum in alium morbum commutantur, vel dum absolutè & simpliciter solvuntur, sine alterius morbi interventu.



*Commutatio unius morbi in alium frequenter apparet, dum apoplexia in paralysin degenerat; febris tertiana in quartanam; quartana, hepatis, aut lienis tumor, & alii quamplurimi affectus in hydropem degenerant.*

*Absolutè simpliciter solvuntur morbi, dum sine alterius morbi interventu, ad salutem, vel mortem terminantur.*

*Terminantur ad verò salutem vel mortem dupliciter: Sensim videlicet atque paulatim; aut subitò & derepentè.*

*Dum sensim & paulatim terminantur ad mortem, marasmus nominantur: dum verò sensim terminantur ad salutem, solutio simpliciter, λύσις Græcis nominatur.*

*Dum subitò, crisis nominatur, quæ lysi vulgò apponitur, cum passim autores dicunt, omnes morbos terminari per crisin aut lysin.*

### CAPUT II.

#### De Natura Crisis.

*Crisis est subita & repentina mutatio in morbo, ad salutem, vel ad mortem.*

Crisis nomen multis modis usurpatur apud Hippocratem & Galenum. *Interdum* etiam per crisin nihil aliud quàm humorum secretionem significant, quemadmodũ Galenus *comment. in aph. 13. sect. 2.* Fit inquit, *crisis natura secernente humores noxios à bonis, & ad excretionem præparante.* Interdum verò Crisin ipsam excretionem significare volunt, quòd optima crisin excretione perficiatur. Sic Hippocrates *lib. in arte*, corrupti ossis excretionem crisin nominat. Vel *denique* pro certamine accipitur, quod instante crisi inter morbum & naturam solet accidere. Sed magis frequens & usitata est illius acceptio pro judicio, quæ ab ipsius Galeni temporibus ad nos usque fuit à plurimis recepta. Galenus enim *comment. in 1. progn.* judicationem in morbis factam è foro judiciali derivatam, & in artem medicam translatam fuisse attestatur, nec quidem admodum impropriè: licet enim res, à quibus translationes desumuntur non sint omninò consimiles, attamen judicium quod fit in morbis, cum judicio forensi non exiguam habet similitudinem. In foro enim judiciali, dum capitalis causa agitur, concurrunt primò actor & reus, actor cum reo dimicat, eumque pertinaciter accusat, testes profert, eique mortem vel supplicium intentat: Reus verò, si insons accusationis fuerit, se strenuè defendit, & in actorem ipsum pœnam rejicit; si verò contra accusatoris vim sistere non possit, succumbere cogitur. Hæc omnia aguntur coram Judice, qui res omnes perpendi, ac tandem certâ die universaliter judicium profert. Pari quadam ratione in crisibus morbus actoris partes agit, natura verò rei: causa morbifica naturam lacessit, eamque funditus evertere conatur. Hujus invasionis testes sunt symptomata, quæ totius certaminis progressum patefaciunt. Natura verò, quæ rei quodammodo rationem habet, adversus actorem suum, morbum videlicet, sese pro virili defendit: & si viribus illa constet, morbi conatus eludit, eumque tanquam iniquum actorem rejicit, & foras excludit: si verò imbecilla sit, illius actioni succumbit. Hæc omnia accuratè rimatur Medicus; & utriusque partis pensitatis viribus, tanquam Judex sententiam profert, diemque notat judicii, in quo futura est vel morbi, vel naturæ victoria. Patet igitur hinc non omninò absurdam atque rejiciendam esse crisis cum judicio comparationem.

Ut verò ad ipsam Crisis definitionem propriùs accedamus, cùm illa per mutationem definiatur, sciendum est, in omni motu, secundùm Philosophos, multa considerari, terminum à quo, terminum ad quem, medium per quod fit motus, movens, & mobile. Hæc omnia in crisi perpetuò reperiuntur. *Movens* enim est ipsa natura, quæ coctiones perficit, humores secernit, ac tandem die critico expellit. *Mobile* sunt causa morbifica & humores præternaturales, in quos tantùm potest cadere crisis. *Terminus à quo* incipit crisis, est morbi augmentum: fit enim crisis in morbo; & pro varia morbi natura, tardiores, vel celeriores crises exercentur: Acuti enim morbi celeriùs, longi tardiùs judicantur.

*Terminus ad quem* desinit crisis, est sanitas, vel mors, vel status illis proximus, aut transitus ad aliam morbi speciem. *Medicus* verò *per quod*, est totum illud spatium, quod à morbi augmento ad solutionem usque extenditur, & in quo natura concoctioni, secretioni, & excretioni incumbit.

Motus autem ille crisis simplex non est, sed compositus: idque dupliciter, ex locali scilicet & alterativo, & ex naturali & violento. *Localis motus* in crisibus fit ratione causæ morbificæ, quæ à natura commovetur & agitatur, ac per vias consuetas excernitur. *Alterativus* verò *motus* fit ratione corporis patientis, sive *corruptivus* ille sit, ut apparet in crisi lethali, sive *perfectus*, ut in salutari est manifestum. Secundò motus ille est *naturalis*, ratione naturæ, quæ internum est principium & movens, crisin primò & per se efficiens: *violentus* verò ratione certaminis, perturbationis, & velocioris illius mutationis. Optimè igitur crisis dicitur mutatio, eaque velox & repentina, ut hoc modo distinguatur à coctione, certamine, & secretione, tum etiam à solutione lenta & paulatina diuturnorum affectuum. Unde velocitas illa propriæ & peculiaris differentiæ rationem habet. Reliquæ verò definionis partes tam per se sunt manifestæ, ut nulla indigeant explicatione.

### CAPUT III.

#### De Crisium Differentiis.

*Crisis alia est perfecta, alia imperfecta.*

*Perfecta est, quæ ægrum perfectè & integrè à morbo liberat.*

*Estque vel salutaris, vel lethalis.*

*Ut crisis perfecta sit & salutaris, sex requiruntur conditiones. Debet enim esse.* Primò, *optimis signis indicata.* Secundò, *manifesta.* Tertiò, *die critico contingere.* Quartò, *fida.* Quintò, *secura.* Sextò, *conveniens morbo & ægrotantis naturæ.*

Prrimò igitur crisis perfecta salutaris concoctionis signis die indice debet præmonstrari. Unusquisq; enim dies criticus suum habet indicem, quartus videlicet est index septimi, undecimus decimi quarti, & decimus septimus vigesimi. In illis, inquam, diebus aparere debent concoctionis signa, ut crisis perfecta & salutaris consequatur. *Secundò* debet esse manifesta, id est, cum insigni aliqua evacuatione conjuncta, scilicet excretione vel abscessu. *Quæ enim sine manifesta excretione levant, recidivã facere solent*, [ inquit Hippocrates in *prognosticis* ) id ipsum confirmat idem Hippocrates quamplurimis historiis in *epidemiis*, è quibus insignis hæc instar omnium erit. *Sect. 7. lib. 3. Epid. Ægr. 2.* Hermocrates decimoquarto die liberatur à febre, non sudavit, decimoseptimo rursus febre corripitur, vigesimo febris expers non sudavit, vigesimo quarto die rursum febricitavit, tandem vigesimoseptimo die moritur. Si enim sine causis criticis solvatur morbus, periculo non vacat; & si cum insigni excretione vel abscessu terminetur, salutaris crisis censenda est. *Tertiò*, die critico debet contingere: in illis enim diebus solet natura, dum commodè operatur, humores noxios ἀθρόως & confestim expellere, utilesque moliri excretiones, quæ si alio die contingant, signum est naturam esse conturbatam & tumultuariè operari. *Quartò*, debet esse fida, atque ita nullas morbi reliquias post se relinquere, unde recidivæ periculum superesse possit, *Quintò*, debet esse secura, id est, cum facili ægri tolerantia, & sine ullis periculosis symptomatis. *Deniq;* talis crisis esse debet, speciei conveniens & ægrotantis naturæ, atque adeò illius ætati, & temperiei congener. Acuti morbi per excretionem, diuturni per abscessum judicari solent. Febris ardens in juvene hæmorrhagia, in sene alvi fluxu utplurimùm judicatur.

*Crisis perfecta lethalis, contrarias habet conditiones ei, quæ salutaris est.*

Conditiones illas ex supra dictis eruere facile est, si nimirum eas, quæ pro salutari crisi propositæ sunt in contra-

rium, usurpemus. Ex his autem prima inter reliquas maximi momenti est; cùm ea crisis lethalis maximè censenda sit, quam non præcesserunt concoctionis signa. Si enim, nulla apparente concoctione, aliqua fiat perturbatio, & humorum evacuatio, certissimum est indicium naturæ irritatæ, & ab humorum malignitate lacessitæ. Unde fit, ut citiùs properet ad statum, quam coctionis gradus ferre queat, & tunc temporis crisim minimè tutam fore, audacter pronuntiandum: idque eò magis, quo morbus naturâ fuerit periculosior. In morbo salutari, & minùs periculoso, tunc etiam verendum est, ne diminutè judicetur, & cum gravioribus periculosisque symptomatis morbus deinceps revertatur, vel tandem diuturnior factus, in mortem degeneret. *Coctiones* enim [inquit Hippocrates] *celeritatē judicii, & morbi securitatem ostendunt: cruda verò & incocta, atq; in malos abscessus conversa, dolores, aut diuturnitatem, aut acrisias, aut mortē, aut recidivam.* Hæc enim mala evenire solent, dum crisis nullo modo antea indicatur, unde ostenditur, naturæ conditiones & consuetudines esse funditùs eversas atque labefactaras à vi morbi, neque illam in crisi morbum esse debellaturam, siquidem in pugna nullum præstitit specimen victoriæ, quod perpetuò evenire solet in iis, qui invicem pugnant. Ille enim, qui adversùs suum antagonistam victariam est reportaturus, omnibus motibus statim ostendit, se inferiorem habere inimicum, licèt ipse aliquid ab inimico repartiatur. Verùm nullum ostendere roboris potentioris signum, necessariò significat collapsam ruere facultatem.

*Crisis imperfecta est, in qua morbus perfectè non judicatur, sed tantùm secundùm partem; & alterius crisis futuræ locum post se relinquit.*

*Eaq; duplex est, altera ad melius, altera verò ad deterius.*

*Ad melius ea est, quæ non omnino tollit morbum, sed facit, ut eum æger alacrius ferat.*

*Ad deterius est, quæ morbum facit vehementiorem, & magis periculosum.*

COROLLARIUM.

Propositæ crisium differentiæ aliquas patiuntur difficultates, quæ hìc paucis diluendæ sunt. *Primò* enim non dari posse crisim perfectam, salutarem, aut lethalem, sequentibus argumentis probari potest.

*Primum.* Si daretur crisis perfecta salutaris, eâ absolutâ statim perfecta sanitas succederet: sed post crisim languida admodum est sanitas, & imperfecta; omnesque actiones debiles & infirmæ, morbosam potiùs indicant constitutionem, quàm sanitatem.

*Secundum.* Non potest fieri transitus ab uno extremo ad aliud nisi per medium. Sed medium inter morbum & sanitatem, est status neuter. Ergo in quavis crisi fiet mutatio ad statum illum neutrum, non autem ad perfectam sanitatem.

*Tertium.* Convalescentes, qui ex morbo per crisim evaserunt, eodem modo ut ægri conservantur. At illud non fieret, si crisis perfecta fuisset & salutaris.

*Quartum.* Crisis etiam lethalis perfecta dici non potest, cùm mors illi succedens destructio mera sit, & perfectionis contraria.

*Quintum.* Omnis crisis à natura perficitur. At omnes naturæ actiones ad bonum perpetuò diriguntur. Ergo nulla crisis poterit esse lethalis.

*Ad primum, secundum, & tertium,* dicendum est, crisim perfectam salutarem appellari, cùm ab ea nulla portio materiæ morbificæ relinquitur in corpore, quæ morbum constituere possit. Licèt verò statim per crisim non sit perfecta sanitas, sed tantùm status neuter convalescentiæ; ille tamen à præternaturali materia nullo modo dependet, sed tantùm à partium languore & imbecillitate, quæ à prægressi morbi violentia necessariò fuit introducta. Ideò dicere possumus, perfectam tunc temporis esse sanitatem, saltem ratione causæ morbificæ, quæ tota fuit vacuata. Et hoc sufficit, ut crisis dicatur perfecta.

*Ad quartum* dicimus, in crisi lethali fieri destructionem ratione individui, & corporis ægrotantis; hoc tamen non impedire, quin aliqua in iis sit perfectio ratione ipsius crisis, quæ quamvis lethaliter exerceatur, tamen dum integrè absolvitur perfecta quodammodo dici potest.

*Ad quintum* respondeo, naturam perpetuò sibi finem optimum proponere, ab eo tamen sæpius aberrare, cùm debilis admodum est, ut præ nimiâ virium exsolutione intentum assequi non possit, & oneri succumbere cogatur.

*Secundò*, adversus primam conditionem crisis perfectæ salutaris objici possunt duæ Hippocratis historiæ, quarum prima habetur 1. *Epid. sect.* 3. ubi refert, Metonem absque concoctionis signis, perfectè ad salutem fuisse judicatum. Altera habetur 3. *Epid. sect.* 3. ubi etiam affirmat, Larissæam virginem sine coctionis signis perfectè judicatam. Verùm huic objectioni duplex *responsio* satis facit. *Primò* enim dicimus cum Galeno, historias illas ratas esse, & extra ordinem naturæ, atq; ideò ab Hippocrate observatas. Miratur enim Galenus *in commentario*, istas crises nullam sequutam fuisse recidivam, cùm præter naturæ consuetudinem, & præter leges ordinarias salutaris criseos apparuerint. *Secundò* dicimus, illas crises fuisse salutares, propterea quod in principio multæ præcesserant vacuationes, eæque satis laudabiles, multæque crisim fuerant consequutæ, ut ex historiis apparet. Licèt autem illæ symptomaticæ quodammodo fuerint, ex eo quod in principio prodierint sine coctionis signis, tamen criticæ quodammodo censendæ sunt, quia vi naturæ oppressæ factæ fuerunt, & materiâ turgente. Vel saltem dicamus, illas fuisse mixtas, partim scil. criticas, partim symptomaticas, quæ tamen materiam morbificam minuendo, potuerunt efficere, ut crisis postea superveniens, ad salutem fuerit terminata; cùm eam præsertim aliæ subsequutæ fuerint evacuationes. Metoni enim post judicium crebrò sanguis à naribus exiit. Larissææ verò virgini menstrua post judicium prodierunt, quæ nunquam apparuerant, & ideo nulla subsequuta est recidiva.

*Objici* etiam potest, naturam humores noxios, dum turgent, sine coctionis signis posse criticè vacuare, cùm Medico liceat, ex divini senis præcepto, purgationes celebrare, turgente materia, nulla expectata concoctione. *Respondendum* est, in principiis morborum naturam oppressam à materia turgente, mixtas saltem vacuationes celebrasse posse, partim scilicet criticas, & partim symptomaticas: perfectas crises non posse, propter concoctionis defectum.

*Tertiò*, adversus quintam conditionem salutaris criseos quod scilicet debeat esse secura, nempe cum facili ægri tolerantia, & sine periculosis symptomatis, *opponi* potest auctoritas, ratio, & experientia. Nam Hipp. *Aph.* 13. *sect.* 2. noctem difficilem & gravem, imminentem crisim præcedere testatur, & Galenus *cap.* 7. *l.* 3. *de crisibus*, varia symptomata, eaque acerbissima, ut perturbationem, delirium, difficultates respirationis, jactationes, pulsus inæqualitates, criticas vacuationes antecedere affirmat.

*Deinde*, non potest accidere crisis, nisi post cartamen naturæ cum morbo; & contentio illa non potest fieri sine symptomatū exacerbatione. Natura enim & morbus agunt invicem & patiuntur: unde ægrotantis corpus necessariò affligitur: *Denique* ostendit experientia, nullam crisim (quamtumvis salutaris illa sit,) sine symptomatum vehementia & summa ægrorum agitatione exerceri. Ad hæc *Respondemus*, in crisi quidem multa apparere symptomata, sed illa non esse periculosa. Ubi enim vires sunt validæ & robustæ, symptomata, quæ in crisi salutari sunt perpetuò mitiora, nullum possunt afferre periculum. Nam quando illa sunt admodum vehementia, lethalem crisin portendunt, vel saltem imperfectam, quæ ad deterius vergit.

*Quartò*, adversus ultimam conditionem sanitatis Criseos, quod scil. debeat esse conveniens morbo, & ægrotantis naturæ, ita ut acuti morbi per excretionem, longi per abscessum judicentur; Febris ardens in juvene per hæmorrhagiam, in sene per alvi fluxum terminetur, hæc *objici* possunt: quòd morbi acuti per excretiones, aut per abscessus judicantur, ex Galē. *cap.* 7. *lib.* 3. *de Crisibus*. Deinde Febres pestilentes, quæ sunt extremè peracutæ, per bubones & carbunculos solvuntur. Morbi etiam longi non solùm per abscessus, sed etiam per excretiones sæpe judicantur. Neque crises illæ ægrotantis naturam sequi solent, febres enim acutæ juvenibus, non solùm per hæmorrhagiam, sed etiam per sudores, urinas, & alvi fluxum terminātur, quod etiam in senibus absque ullo discrimine contingit.



git. His omnibus *Respondendum* est, propositam conditionem veram quidem esse, non perpetuò & necessariò, sed ut plurimùm; habet enim natura suos motus ordinarios quos aliquando immutat, pro varia materiæ conditione & dispositione ejusdem; ita ut materia, quam natura in tali ætate per hæmorrhagiam vacuare est consueta, si non in partibus inferioribus sit sita, commodiùs per urinas, aut alvi fluxum vacuetur.

## CAPUT IV.

### De Signis Crisium.

*Signa Critica in tres classes dividuntur, quorum alia antecedentia, alia concomitantia, alia denique subsequentia nominantur.*

*Antecedentia rursum duorum sunt generum, alia tempus crisium prænuntiant, alia speciem significant.*

*Tempus futuræ criseos ex duobus innotescit, acutie morbi, & concoctionis signis: quæ à nobis exposita sunt,* sect. 3. Semeiotices, cap. 4.

*Speciem crisis significant ea signa, quæ ostendunt, per quem locum crisis adventura sit, videlicet per vomitum, alvi fluxum, sudores, urinas, hæmorrhagiam, menses, hæmorrhoïdas, vel abscessum. Quæ omnia fuerunt à nobis exposita* sect. 3. Semeioticæ, c. 6. 7. 8. 9. 10. 11.

*Signa crisim comitantia sunt, quæ cum ipsa specie crisis simul apparent, crisimque ipsam dum fit bonane sit, an mala; perfecta, an imperfecta, indicant.*

*Suntque ipsæmet causæ, & species criticæ quæ duo omnino sunt, excretio & abscessus.*

*Excretio ea salutaris & bona dici debet, quæ commodè fit. Ut autem commodè fiat, quatuor requiruntur, qualitas laudabilis, quantitas moderata, tempus opportunum, & excernendi modus naturæ familiaris.*

*Qualitas humoris qui excernitur, laudabilis est, si peccans, & coctus humor vacuetur.*

*Quantitas moderata est, quæ neque exigua, sed sufficiens, neque immodica est. Nam exigua damnatur, & suspecta est, qualis est substillam sanguinis, sudatiuncula, vomitus exigui: immodica periculo non vacat.*

*Tempus opportunum est dies criticus, quæ enim excretiones aliis diebus contingunt, suspectæ sunt.*

*Excernendi modus est naturæ familiaris, si excretiones primùm fiant confertim, non sensim & paulatim, deinde si fiant per loca conferentia, & legi naturæ commoda.*

*Ut verò per loca convenientia fiat evacuatio, tria sunt necessaria.* Primùm, *ut locus non sit loco morbi dignior;* Deinde, *ut habeat rectitudinem;* Postremò, *ut transitus patentes habeat.*

*Abscessus ut legitimus sit, tria spectanda, quò, unde, & propter quid.*

Quò, *partem denotat, in quam decumbit, quæ debet esse inferior, ignobilior, remota ab affecta parte, & totius materiæ morbificæ capax, alioqui periculum est refluxus.*

Unde, *partem denotat ex qua, dextrane an sinistra: debet enim fieri decubitus secundùm rectitudinem.*

Propter quid, *causam designat, ob quam oritur abscessus, id est, num à natura cocto morbo, aut à materia cogente, & divexante adhuc humore crudo. Nam si crudo existente morbo fiat, parvus erit abscessus, & morbum perfectè non judicabit.*

Hæc omnia speciatim à nobis exponentur *Sect.* 3. *Semeiotices, cap.* 2. dum signa examinabimus, quæ desumuntur ab excrementis per varias corporis partes profluentibus.

*Signa crisim consequentia, ostendunt an crisis perfecta fuerit, & an inde perfecta sanitas expectanda sit; an verò fuerit imperfecta, & metus sit recidivæ. Illa autem desumuntur ab actionibus, excrementis, & qualitatibus corporis, quæ si ad statum naturalem plurimùm accedant, salutaris fuit excretio: si verò ab eo valde recedant, fuit imperfecta crisis, & periculum est recidivæ. Hæc etiam erunt à nobis explicanda* cap. ultimo partis prognosticæ, *in quo agitur de signis futuræ recidivæ in convalescentibus.*

## CAPUT V.

### De Diebus Criticis.

*Dies critici illi dicuntur, in quibus crises solent contingere.*
*Eorum tres sunt differentiæ: Alii dicuntur verè & perfectè critici, alii indices, alii intercidentes.*
*Perfectè critici, principes, aut radicales appellantur: quoniam quæ his diebus contingunt crises, omnes perfectæ criseos notas habent: ejusmodi sunt septenarii tres, nimirum septimus, decimus quartus, & vigesimus.*

HIsce diebus frequentiùs perfectæ ac salutares crises solent contingere, quia natura in illis, præcipuè quando utiliter operatur, & absolutum supra morbum dominium obtinet, singulare adversus causam morbificam certamen aggreditur, eamque per ductus convenientes excludit. Illi autem sunt septenarii tres, quia natura septenario numero gaudet. Nam septimo mense fœtus vitales edit, septimo ætatis anno dentes prodeunt, decimo quarto menses erumpunt, & per singulos annorum septenarios, magnæ mutationes in hominibus contingunt. Horum primus est septimus, non solum ordine, sed etiam potestate & viribus, ut testatur Gal. 1. *de dieb. decret. cap.* 4. Eumque cum Rege clementissimo confert, qui multos à pœna liberat, eosque salvos dimittit; ut plurimùm enim, quæ illis diebus contingunt crises, bonæ & salutares sunt. Si verò quædam malæ contingant, non perniciosæ sunt; quemadmodum futuræ essent, si alio die contingerent.

Secundus est decimusquartus, in quo judicantur morbi, qui septimo judicari nequiverunt, modum satis concocta materiâ; at si ante decimumquartum crisis contingat, non est perfecta; sed fit, natura irritatâ, aut copia, aut qualitate materiæ. Cùm enim dies critici per septimanas numerentur, decimusquartus est finis secundæ septimanæ; unde factum est, ut ab Hippocrate appelletur impar; quandoquidem non consideratur à primo die morbi, sed a primo die secundæ septimanæ. Est porrò terminus morborum acutorum, ut testatur Hipp. *aph.* 23. *sect.* 2. *Acuti morbi in quatuordecim diebus judicantur.* Quod etiam confirmat *in Coacis*: *Ardenter febricitantes judicant quatuor decim dies, vel ad interitum, vel ad salutem.* Cujus tamen sententiæ veritatem labefactare videntur plures historiæ, quæ habentur in *Epid.* eorum, qui cùm acutè febricitarent, ultra decimum quartum producti sunt. Herophon decimoseptimo judicatur; uxor Philini vigesimo interiit; Chærion vigesimo judicatus est: hi autem omnes acutâ febre correpti. Cui *objectioni Respondendum* est; acutos morbos verè dici ex Hipp. & Galeni doctrina, qui celeriter, continenter & vehementer moventur, neque acutorum nomen obtinere, donec vehementiam sumpserint; licet igitur quidam morbi judicentur decimoseptimo, & vigesimo, quoad morbi initium, semper tamen judicantur decimoquarto, quoad morbi vehementiam, & impetum. Nam hujusmodi morbi, decimoseptimo & vigesimo judicati, non statim à principio sumunt impetum & vehementiam, sed paulò post. Sic qui in fine quaternarii vehementiam ceperunt, licèt decimoseptimo finiantur, procul dubio decimo quarto suæ vehementiæ judicati sunt; & qui septimo vehementiores apparuerunt, vigesimo judicati, decimoquarto suæ vehementiæ solvuntur. Unde Galenus *commentario in prædictum Aphorismum*: *Nullus*, inquit, *inventus est usquam, qui ab initio velociter movetur, hunc transgredi terminum, qui aliquam ex dictis non acceperit mutationem.*

Quamvis enim aliquando decimo septimo, aut vigesimo desinat morbus acutus: tamen intra suum decimumquortum judicatum esse comperimus, si computationem incipiamus ab eo die, quo citatior, & vehementior morbus fieri incipit. Quod patet ex Hippocr. historia adolescentis in Meliboea, qui decima die deliravit, vigesimâ valde insanavit, & vigesima quarta obiit: quo constat, decimoquarto vehementiæ obiisse, quandoquidem illa incipit tantum die decimâ morbi. Quamvis autem apud Hippocratem quidam morbi acuti nominentur, qui ad quadragesimum aut sexagesimum diem extendun-

tur, tamen illi verè & propriè acuti non ſunt, quia non habent vehementiam & impetum: ſed lentè progrediuntur, ideoque acuti ex decidentia vulgò nominantur, quandoquidem ex acutis producti ſunt per criſim imperfectam judicatis vel inæqualiter procedunt, ob inæqualem viciſſitudinem remiſſionis, & exacerbationis.

*Tertius ex diebus Principibus eſt vigeſimus, qui ſeptimus eſt à decimoquarto, quandoquidem decimus quartus bis numeratur; eſt enim ultimus ſecundæ ſeptimanæ, & primus tertiæ, ut docuit Hipp.* Aph.25.ſect.2. *ubi dies indices præcipuè obſervat.* Contemplabilis, *inquit*, eſt decimus ſeptimus; eſt enim quartus à decimoquarto. *Unde neceſſario ſequitur, vigeſimum eſſe ſeptimum decimoquarto.*

Idipſum confirmat idem Hipp. pluribus hiſtoriis in *Epidemiis*, ut Ctiærionis, uxoris Philini; filiæ Euryanactis qui judicati ſunt die vigeſimo. In aliis verò, qui judicati ſunt poſt vigeſimum, contigerunt criſes in quaternioribus & ſeptimanis, computando à vigeſimo. Sic Abderitana virgo vigeſimoquarto judicata: Anaxium verò vigeſimo quarto.

Attamen, adverſus hanc doctrinam *opponi* poteſt, quod idem Hippocrates *aph.36. ſect.4.* vigeſimumprimum inter decretorios enumerat, omiſſo vigeſimo, *Sudores*, inquit, *febricitantibus boni, qui manare cœperunt die tertio, quinto, ſeptimo, non undecimo, decimoquarto, decimo ſeptimo, vigeſimoprimo.* Quod etiam confirmat *in epid. & libello de diebus decretoriis*, in quibus vigeſimumprimum refert, omiſſo vigeſimo.

Cui difficultati *Reſpondendum* eſt, criſes, quæ in tertia ſeptimana contingunt, ut plurimùm partim vigeſimi & vigeſimiprimi occupare: unde fit, ut aliquando ab Hipp. criſis ad vigeſimum, aliquando verò ad vigeſimumprimum referatur. Fuit tamen magis conſentaneum, criticum appellare diem à quo incipit, quàm quo finitur criſis.

*Indices, qui contemplabiles & internuntii nominantur, ſunt qui criſin ſeptenario futurum indicant: ſuntque numero tres, quartus, undecimus, ſeptimus.*

Contemplabiles appellantur, quòd ex eorum contemplatione criſis futura ſoleat prævideri: ideoque etiam internuntii nominantur, & frequentiùs indices, quòd indicent & prænuntient diem futuræ criſeos: idque fit per concoctionis ſigna, quæ in urinis præcipuè apparent. Unde Hippoc. *in prognoſticis & aphoriſmis*: Urina, quæ quarto die hypoſtaſim habet albam, lævem & æqualem, ſolutionem morbi ſeptimo fieri oſtendit. Ex principibus autem diebus unuſquiſque ſuum habet indicem; quartus nimirum eſt index ſeptimi, undecimus decimiquarti, & decimus ſeptimus vigeſimi. Iſti verò dies inter criticos etiam recenſentur, quòd non ſimpliciter indices ſunt, ſed quòd in iis etiam non raro criſes ſoleant contingere, quanquam minùs perfectæ.

Horum igitur primus eſt dies quartus, qui primò & per ſe, & ex ſui natura index eſt ſeptimi, ut diligenter annotavit Gal. *cap.11. lib.2. de diebus decretoriis*, ubi docet, criſim quarto indicatam per ſigna concoctionis die ſeptimo contingere, ſi nihil impediat. Multa etenim poſſunt naturæ motum inhibere, non ſolùm in ſeptimo, ſed etiam in omni die critico, ex parte ſcilicet vel ægri ipſius, vel Medici; vel aſtantium, à quibus multi errores committi poſſunt. Ut ſi Medicus die ſeptimo catharticum exhibeat, ſi æger aut aſtantes Medico non obſequantur, & legitimum tum remediorum, tum rerum non naturalium uſum pervertant. Eſt autem quartus dies inter decretorios collocandus, indicat enim morbos extremè peracutos, ut teſtatur Hippocrates *in prognoſticis. Mitiſſimæ*, inquit, *febres & ſignis firmatæ ſecuriſſimis, quarto die aut citius deſinunt; maligniſſimæ verò, & horrendis comitatæ ſymptomatis, quarto die, aut citius interimunt.* Sic in *Epidemiis*, Pericles quarto die prorupto univerſali ſudore, acutiſſima febre defunctus eſt. Calvo Lariſſæo femur dextrum doluit, quarto die circa meridiem mortuus eſt celerrimè & acutiſſimè. Attamen rariſſimæ ſunt illæ criſes, quæ in quartum diem incidunt: frequentiùs enim tertio aut quinto die contingunt, quia acutorum morborum exacerbationes diebus fiunt imparibus. At iiſdem diebus indicantur morbi; quibus exacerbantur, ut docuit Hippoc. *in Epid.* ac proinde teſtatur Galenus, ſe ſemel tantum, Archigenem verò bis criſim die quarto obſervaſſe.

Secundus ex Indicibus eſt undecimus qui tamen non tam perfectè decimumquartum indicat, ut quartus ſeptimum. Quemadmodum enim dierum perfectè judicantium vis ſenſim minuitur: ita & indicantia, quandoquidem quo citiùs criſes perficiuntur, eo majorem oſtendunt naturæ potentiam ſupra cauſam morbificam: & quo magis protrahuntur, eo majorem oſtendunt imbecillitatem, aut ſaltem materiæ contumaciam, ut ideò non tam firmiter & ordinatè judicia obeantur. Non ſolùm autem indicat dies undecimus, ſed etiam judicat; At non tam perfectè & frequenter, quemadmodum verè critici: plurima tamen exempla apud Hippocratem referuntur in *Epidemiis*, eorum, qui undecimo die judicati ſunt. Et Gal. *cap.7. lib.1. de diebus decretoriis*, ſe uno, autumno omnes dies undecimo obſervaſſe ſcribit.

Tertius ex indicimus eſt decimus ſeptimus, qui non tam firmiter indicat quemadmodum quartus & undecimus, ſed potentiùs multò decernit, & inter criticos validiores à Galeno, aliiſque authoribus numeratur. Attamen Archigenes, & alii, qui integros dies numerant, atque adeo vigeſimum primum, non vigeſimum, verè criticum ſtatuunt, decimumoctavum proinde admittunt, non decimum ſeptimum, quos Gal. prolixè impugnat 2. *de diebus decretoriis*, *cap.* 4.

*Intercidentes, qui & intercalares ſeu irrepentes, vel provocatorii nominantur, ſunt qui inter principes & indices intercidunt, criſeſque imperfectas moliuntur, ſuntque tertius, quintus, nonus, decimus tertius, & decimus nonus.*

*Provocatorii* dicuntur, quòd naturam interdum provocent ad excretionem, unde criſis in illis aliquando contingit ſed imperfecta, quia fit naturâ irritata ante tempus ſibi ordinarium & maximè conſentaneum. Unaquæque ſeptimana habet dies ſuos intercidentes. Prima enim habet duos, tertium & quintum: Secunda habet itidem duos nonum, & decimum tertium. Tertia verò ſeptimana unicum tantùm habet, nimirum decimumnonum. Sunt autem illi dies quodammodo critici; quia impares. At morbi acuti diebus imparibus exacerbantur, & in illis exacerbationibus ſolent contingere criſes, quia tunc temporibus natura irritatur ad excretionem. Attamen illæ criſes, quæ fiunt ab irritatione, imperfectæ ſunt, ut antea dictum eſt.

*Reliqui verò dies, qui neque principes ſunt neque indices, neque intercidentes, vacui & medicinales nominantur. Suntque ſextus, octavus, decimus, duodecimus, decimus ſextus, & decimus octavus.*

*Vacui* dicuntur; quia nec decernunt, nec indicant, nec provocant, neque modo ullo critici ſunt: & ſi quando criſis in illis contingat, mala eſt. *Medicinales* verò appellantur, quia in illis omnia medicamentorum genera, atque adeò purgantia tutò exhiberi poſſunt, quod docuit Hipp. *quarto de morbis*, inſigni contextu; *Quicunque*, inquit, *febre continua correpti, cathartico diebus paribus uſi ſunt, hi nimium purgati ſunt nunquam: At qui diebus imparibus cathartico ſunt uſi, nimium ſunt purgati, & multi perierunt.* Decretorii etiam quodammodo dici poſſunt, non ſimpliciter, ſed cum adjectione ut ſcilicet mali ſint decretorii, nunquam enim ſalutariter indicant, ſed peſſimè, infidè, & periculosè: quoniam quæ in illis diebus contingunt criſes, à morbi malignitate ſimpliciter fiunt, non à natura aut vincente aut ſaltem irritatâ, quemadmodum in provocatoriis contingit. Horum peſſimus eſt ſextus, qui tyrannus à Galeno nuncupatur, ſeptimo purè contrarius, qui Rex ab eodem vocatur. Ideò quæcunque criſes in ſextum diem incidunt peſſimæ cenſendæ ſunt. *Sudores ſexto die manantes, peſſimi*, inquit Hipp. *in Coac.* & in *Aphoriſmis*, *icterus ſexto die lethalis eſt.* In *Epidemiis* verò quamplurimæ hiſtoriæ reperiuntur, ut Dromeadæ conjugis, Hermocratis, Philiſci, & aliorum, quibus die ſexto infelices criſes contigerunt. Verùm *objici* poteſt ex *ſect. 3. lib.3. Epid.* Lariſſæam virginem die ſexto ſalutariter fuiſſe judicatam. *Reſpondemus* cum Galeno rariſſimum eſſe iſtum caſum, & præter naturæ conſuetudinem accidiſſe, neque enim die critico accidit hæc criſis, neque ſignis concoctionis fuerat præmonſtrata, ut antea dictum eſt. Sed



Sed cauſa ſalutaris criſeos referenda eſt ad ratum & extraordinarium naturæ conatum, quæ triplicem in hac virgini evacuationem molita eſt, ſcilicet per menſtruam purgationem, largam hæmorrhagiam, & copioſum ſudorem. Idem ferè aliquorum dierum parium, qui, uſque ad vigeſimum inveniuntur, eſto judicium. Quanquam enim quidem Neoterici cenſuerint, morbos ſanguineos diebus paribus judicari, quia paribus moventur; tamen rariſſimè illud fit, tum quia in febribus acutis, quæ ex ſanguine fiunt, ſanguis facilè in bilem degenerat, aut ſaltem ea illius portio, quæ putredinem contrahit: tum quia criſes non ſimpliciter exacerbationes ſequuntur, ſed multò magis cauſam ſuperiorem, quæ *capite de cauſis* fuſiùs illuſtrabitur.

*Critici etiam dies nuncupantur à vigeſimo ad quadrageſimum per ſeptenarios, vigeſimus ſeptimus, trigeſimus quartus, & quadrageſimus. A quadrageſimo ad centeſimum & vigeſimum per vicenarios, ſexageſimus, octuageſimus, centeſimus & vigeſimus; poſt hunc verò perit dierum criticorum vis, & criſes menſibus anniſque fieri dicuntur.*

Dies critici præcipui & magis ordinarii ſunt illi, qui in morbis acutis ſolent contingere. Illi autem morbi acuti, ſi ab initio ſumant vehementiam, decimoquarto die, aut citiùs judicantur. Si verò non incipiant moveri celeriter & vehementer, niſi in fine primæ ſeptimanæ ad vigeſimum extenduntur, qui ea ratione terminus eſt morborum acutorum. Morbi verò, qui ultra vigeſimum extenduntur, acuti ex decidentia nominantur, & in illis criſes ſolent contingere, ſed minus frequenter, atque adeò non antea per quaternarios, ſed tantùm per ſeptenarios numerantur uſque ad quadrageſimum, in quo perit eorum vis, & dies per vicenarios tantùm numerantur uſque ad centeſimum & vigeſimum, & in quo etiam criſes tum ſalutares, tum lethales contigiſſe legimus apud Hipp. *Epid. ſect.3.* ubi Heropytus centeſimo vigeſimo perfectè & ſalutariter judicatus eſt. Et Pacius in Thaſo centeſimo & vigeſimo moritur. Ultra illud tempus vis dierum criticorum non extenditur, ſed poſtea menſibus & annis criſes, vel potius corporum mutationes contingunt, ut teſtatur Hippocrates *aph.28. ſect.3. Plurimi*, inquit, *morbi puerulis judicantur, nonnulli quidem in quadraginta diebus, nonnulli in ſeptem menſibus, quidã verò jam ad pubem accedentibus.*

*Dierum Criticorum computatio debet fieri ab ea hora, in qua æger percipit manifeſtam actionum læſionem.*

Nulla poteſt fieri dierum criticorum computatio, quin certò ſtatuatur totius morbi principium, & ipſa notetur hora, quâ patiens cœpit ægrotare. Ab illa enim horâ ad ſimilem ſequentis diei, primus dies computatur, & ſic conſequenter. Sed admodum difficile eſt, horam illam ſtatuere, & in eo multi errores ſæpe committi ſolent, quandoquidem vulgares Medici principium morbi computare ſolent ab hora decubitus, quod quidem poteſt locum habere in delicatulis & mollioribus hominibus, qui ex leviori affectu ſtatim ſolent decumbere: at in robuſtioribus & laboribus aſſuetis fallaciſſimum eſſe conſuevit, quandoquidem illi plerumque morbum adhuc incipientem, neque tantopere gravem, erecti etiam per plures dies aliquando ferre conſueverunt; neque in lecto retinentur, donec à morbi vehementia ferè opprimantur. Vera igitur computatio debet inſtitui ab ea hora, quâ in ægro primùm percepta eſt ſenſibilis actionum læſio, quâ videlicet vel non potuit prandere, vel cœnare, vel conſueto modo ambulare, & ſoluta officia exercere: uno verbo ab eo tempore, quo febricitare cœpit, ſi febris ſit primaria, & non ſymptomatica. Sed quia febris raro ab ægro vel aſtantibus dignoſcitur, ideo Medicus ex ſymptomatum relatione, primaque eorum invaſione, facilè ipſam febrem ipſiuſque principium conjicit. Unicum tamen indicium verum & facile febris incipientis ſæpiſſimè occurrit, quòd videlicet morbi acuti frequenter cum rigore vel horrore incipiant. Si igitur æger Medico referat, ſe dum cœperit malè habere, frigus aut horrorem tali horâ percepiſſe, illa certè hora erit morbi principium, à quo dies critici debent computari.

*In puerpera muliere, febre acuta laborante, ſi partus naturalis fuerit, computatio dierum Criticorum debet fieri à febre, & non à partu: ſi verò partus fuerit præternaturalis, computatio facienda eſt à partu, non autem à febre.*

Hoc Theorema difficillimam quæſtionem continet admodum intricatam, utpote quæ ipſum Hippocratem habet ſibi ipſi repugnantem, & rationum momenta utrinq; graviſſima patiatur. Hippocrates 3.*progn. aph.12. pari modo*, inquit, *in vulneribus judicationes fiunt à partu.* Et Gal. *in comment. ejus loci*, eandem ſententiam confirmat, his verbis: *Principium enumerationis tibi fiat, non quo die cœperint febricitare, ſed quo pepererint: in quibuſdam igitur, circa ſecundum aut tertium incipiunt diem à partu, ex quo multi numerant futuram judicationem; ſed res non ita ſe habet, eam ex quo pepererint, numerationem oportet fieri dierum.* Quod quidem præceptum in praxim revocavit idem Hip. 3. *Epid. ſect.2. Ægr.10.11. & 12. & ſect. 3. ejuſdem libri. Ægr.14.* In quibus locis proponit hiſtorias diverſarum mulierum enixarum, acuto morbo laborantium, in quibus dies computantur ab ipſo partus die. Id ipſum confirmari poteſt ratione validiſſima. Ab eo enim die numerandum videtur morbi principium, quo incipit moveri humor: At in die partus humor moveri incipit: fit enim maxima naturæ contentio, & humorum agitatio, ergo ab illa humorum exagitatione debet fieri computatio. Contra verò idem Hipp.1. *Epid. Ægr.* 4. in uxore Philini, quæ die à partu decimoquarto febre correpta eſt, dies computat à die febris, non à die partus. Item *Ægr.*5. *ſequenti*, in Epicratis uxore, quæ ſecundo à partu die febricitare cœpit, computationem inſtituit à febre, non à partu. Tum etiam *Ægr.* 11. *ejuſdem libri*, in Dromeadæ conjuge, quæ ſecundo à partu die rigore & febre acuta correpta eſt, eandem computationem facit à die febris, non à die partus. Ratio etiam pro hac ſententia efficaciter militat. Si enim aliqua ratione computatio deberet fieri à die partus; eſſet maximè propter motionem materiæ, quæ in partu fit; ſed hæc motio non eſt cauſa ſufficiens, quantumcumque enim materia ante febrem ex occaſione aliqua moveatur, computatio nihilominus incipit ab ipſa febre non à commotione: Sic in vehementiſſima corporis exercitatione, ex qua febris oritur, non fit commotio; ſed febre tantùm, quæ poſtea ſubſequuta eſt. Hæc controverſia propoſito Theoremate reſolvitur. Partus enim vel naturalis eſt vel præternaturalis. Differunt inter ſe ſymptomatum gravitate, & levitate, ac præcipuè expurgatione quæ in naturali ritè procedit, in præternaturali verò ſupprimitur. Si igitur naturalis fuerit partus, non poteſt fœmina intra terminum expurgationis, niſi fortè ex aliqua procatarctica cauſa, febre corripi, ut quæ ab omnibus excrementis ritè expurgatur. Si verò partus præternaturalis ſit, conſtat ipſum morbi naturam induere, cùm ſatis multas operationes lædat; atque ita febris, quæ huic morboſo partui ſuccedit, ex ipſo partu cenſenda eſt pendere, atque ita rationem habet febris ſymptomaticæ, & computatio dierum cùm debeat fieri à principio morbi, facienda erit à partu, qui morboſus eſt. Hoc obſervavit Hippocrates in ægrotis ſuprà propoſitis. Mulieres quarum fit mentio *hiſtor.10.11. & 12. ſect.2. lib. 3. Epid.* partum habuere præternaturalem: duæ enim priores abortum paſſæ ſunt. Tertia verò laborioſè peperit, tum illa, quæ habetur *hiſt.14. ſect.3.* cum difficultate peperit, & non valde purgata eſt. Ideo in illis quatuor Hippocrates computationem inſtituit à die partus, in aliis verò quæ continentur *hiſt.4.5. & 11. lib.1.* partus fuit naturalis. Uxor enim Philini femellam pepererat, ſecundum naturam facta purgatione, & alioqui leviter degebat: Uxor Epicratis pepererat filiam, & alia omnia ſecundùm rationem prodibant. Et Dromeadæ conjux filiam etiam pepererat, alioqui omnia ſecundum rationem fiebant. Ideo Hippocrates in illis computationem inſtituit à die febris, non à die partus. Unde liquidò conſtat, computationem in partu naturali debere fieri à die febris, & in partu præternaturali ab ipſo partus die. Verùm adverſus hanc deciſionem inſurgit Amatus Luſitanus, author alioqui graviſſimus, in *ſcholio*

*obser.34. centur.1. Reverà*, inquit, *hoc responsum ad Hippocratis mentem ficulneum est, & nullius valoris*: idque ostendere nititur ex *hist.2. sect.3. lib.3. Epid.* quæ est de muliere, quæ cùm filiam peperisset, & purgata non esset, eam febris acuta horrida tertiâ die corripuit. In ea autem existimat Amatus, computationem fieri à die febris; cùm tamen constet, partum fuisse præternaturalem, quandoquidem purgata non fuerat. Hanc autem computationem à die febris colligit ex sequentibus Hippocratis verbis, quæ in historia continentur. *Postquam autem riguisset, febres continuæ*, &c. *Ut ex iis*, inquit, *Lector intelligat, à tertia die post partū connumerationes fecisse.* Sed bonus ille vir male interpretatur verba Hippocratis, ex quibus nihil aliud colligi potest, nisi quod febris continua à tertia die partus consequuta est, & symptomata illam comitantia. Imò verò ex toto historiæ discursu satis liquet, computationem fieri à die partus, non à die febris: quemadmodum Valesius & Mercurialis, gravissimi librorum Epidemicon Interpretes, id ipsum apertè asserunt. Et ita proposita distinctio, quæstionis decisionem continens, Hippocratis doctrinæ erit consentanea. Sed unus adhuc remanet scrupulus, ubi scilicet absolutè Hipp. 3. *progn.* velut regulam generalem proponens, præcipit simpliciter à die partus esse computandum. *Respondendum est*, Hippocratem in *lib. Epid.* varia annotasse experimenta, & multos casus observasse, prout eveniebant, ex quibus deinde regulas & canones concinnavit, qui in libris Prognosticon, & Aphorismorum continentur, ut docet Gal. *lib.1. de diebus decretoriis, c.3.* Canones autem illi ex iis deprompti sunt, quæ utplurimùm eveniunt, fit autem utplurimùm, ut febris, quæ partum proximè sequitur, ab ipso partus vitio dependeat; ideò etiam utplurimùm à partu computatio instituenda est. Raró autem fit, ut partu naturali existente, febris exoriatur, quæ tunc temporis non potest aliunde, quàm à causa procatarctica & externa provenire.

*In vulneribus capitis & aliis quibuscunque, computatio dierum criticorum debet institui à die vulneris, non à die febris.* Eadem est ratio vulneris, quæ partus præternaturalis: febris enim quæ ei supervenit, symptomatica est; vulnus verò est morbus primarius, à quo dierum criticorum numerus eliciendus est.

*In morborum recidivis debet fieri computatio dierum criticorum ab initio ipsius morbi, non à recidiva.*

Recidiva fit ex reliquiis prioris morbi, quæ non fuerunt integrè vacuatæ, atque ita idem morbus censendus est, cùm sit eadem materia, in quo contingit quidem remissio febris inter radicem & recidivam, sed non vera intermissio, ut ostendunt symptomata ab Hippocrate annotata, dum inquit, *si quid ejus quod effunditur, intus relinquitur, sitis intus relictâ, oris exsiccatio, & insuavitas, eadem ratione, quæ omnia morbi non integrè soluti sunt indicia.* Quia igitur is, cui supervenit recidiva, nondum erat planè liberatus ab illis accidentibus computatio debet esse unica, ex eo, quod prior affectus non erat verè solutus, sed tantum ex aliqua sui parte. Sic Hipp. in *Epid.* perpetuo dies numerat à priori morbo, nunquam autem à recidiva, ut videre est in historiis Hermocratis, Anaxionis Herophontis, Cleanactidis, uxoris Epicratis & aliorum.

## CAPUT VI.

### De Causis Crisium, & Dierum Criticorum.

*Crisis quoddam quasi compositum est, conturbationem, evacuationem, & subitam mutationem ad salutem continens.*
*Conturbatio est congeries criticorum symptomatum, quæ ex agitatione materiæ morbificæ oriuntur. Illa autem agitatio fit vel à causa externa, qualis cœli astrorum motus & influxus: vel interna, scilicet natura ipsa.*

QUomodo influxus syderum motiones criticas efficiant inferiùs explicabitur. Jam verò natura in conturbatione critica humores morbificos exagitat: quia dum illi secreti sunt à laudabili & benigniori materia, magis naturam irritant: ideoque illa ad expulsionem accingitur. Licet enim humores illi concocti sint, tamen acrimoniâ & maligna quadam qualitate naturam molestant, eamque ad excretionem impellunt.

*Evacuationis causa est facultas expultrix, qua vel copiâ vel qualitate materiæ irritata, id quod molestum est, criticè expellit.*

Facultas expultrix una est ex iis, quæ naturales subservientes nominantur, suumque opus exercet beneficio caloris nativi & spirituum, tum per fibras singulis partibus ingenitas.

*Cur verò crisis, seu critica evacuatio, in septenariis potius & quaternariis diebus contingat, quàm aliis temporibus, id quidem à motu Lunæ tanquam causa principali dependet.*

Causa criseos, & causa dierum criticorum omnino distinguendæ sunt, cùm sint res toto genere diversæ. Nam causa criseos est facultas expultrix, quæ quod molestum est expellit. At causas dierum criticorum investigare, non est quærere quid humores vitiosos è corpore expellat, sed cur facultas expultrix non in omnibus, sed certis quibusdam diebus, quæ sibi molesta sunt, frequentiùs & faciliùs soleat expellere: id autem à motu Lunæ pendet, quæ variis suis aspectibus has motiones efficere solet.

*Luna maximum habet dominium in hæc inferiora, præsertim in corpora humida, in iisque insignes efficit mutationes, præcipuè in conjunctionibus, oppositionibus, & quadraturis, in quibus etiam crises solent contingere.*

Quas Luna variis suis aspectibus in hoc inferiori mundo mutationes efficiat, & quomodo hinc venti & tempestates mutentur, sata feliciùs vel infeliciùs crescant, cancri & conchylia nunc plena sint, nunc vacua, satis compertum est nautis, agricolis, & ipsis muliereulis. Præcipuum autem hîc planeta dominium in corpora humida obtinet, unde non mirum est, si eam in humores nostri corporis potestatem habeat, ut eos certis diebus commovere, & inde crisin excitare valeat. Id autem maximè præstare solet in suis aspectibus, ad quorum rationem dies critici numerantur. Primus enim Lunæ aspectus à conjunctione est sextilis, seu hexagonus sinister, qui quarto die contingit. Secundus, quadratus, seu tetragonus sinister, die septimo. Tertius, trigonus sinister appellatus, die undecimo. Quartus, qui oppositus, seu diametur dicitur, die decimo quarto. Quintus trigonus dexter, die decimo septimo. Sextus tetragonus se quadratus dexter, die vigesimo. Septimus, sextilis seu hexagonus dexter, die vigesimoquarto. Octavus, in conjunctione, die vigesimoseptimo. Isti autem dies aliquam habent latitudinem, ut infrà docebitur: sufficit nunc annotare, aspectuum Lunæ computationem eandem esse cum dierum criticorum computatione, quæ *cap. superiori* fuit proposita.

*Motus dierum criticorum non pendent ab aspectibus, quos habet Luna cum Sole; sed ab aspectibus quos habet cum signo Zodiaci & loco cœli, in quo erat in principio morbi.*

Si crises moverentur à phasibus Lunæ cum Sole, nulla esset dierum criticorum ratio, quia omnes ægroti, quocunque die ægrotare cœperint, uno eodemque crisin paterentur. Verbi gratia, in principio plenilunii, ubi fit oppositio Lunæ cum Sole; vel in novilunio, ubi fit conjunctio, vel in quaternioribus. Ideo existimandum est, crises ab hujusmodi aspectibus non dependere; sed potiùs ab aspectibus Lunæ ad illud signum, & ad eum locum Zodiaci, in quo erat in principio morbi, & sic septimo die morbi luna est in quadrato aspectu ad eum locum, & decimo quarto est in opposito, atque ita de cæteris.

*Computatio dierū criticorū non est instituenda juxta mensem synodicum, qui & conjunctionis appellatur, neque juxta mensem apparitionis, seu illuminationis; nec juxta mensem medicinalē: sed juxta mensem periodicum, seu peragrationis.*

Mensis *Synodicus* est illud tempus, quod inter unam atque alteram Solis & Lunæ conjunctionem intercedit, estque dierum 29. hor. 13. atque ita tres septimanæ non viginti, sed viginti duos dies, & horas tres constituunt, ideòque juxta illum mensem non potest fieri computatio dierum criticorum. Mensis *illuminationis*, seu *apparitionis*, est intervallum à primo Lunæ novæ conspectu ad diem usque evanescentis, estque dierum 26. hor. 12. neque juxta illum mensem potest fieri computatio, quia tres septimanæ sunt tantùm dierum 19. hor. 12. Mensis *periodicus* seu *peragrationis* est illud tempus, quo Luna totum zodiacum peragrat, & ab uno puncto profecta ad idem redire solet, estque dierum 27. & hor. 8. Atq; ita tres septimanæ dies viginti, & horas duodecim efficiunt. Hunc etiam noluit Galenus, ordinem dierum criticorum posse constituere, ideo novum mensem commentus est, quem *medicinalem* appellavit, ex mense periodico, & illuminationis compositum, qui duo si conjungatur, faciunt dies 53. & horas 20. cujus summæ dimidium facit dies 26. horas 22. & illud dimidium constituit mensem medicinalem Galeni, cujus tres septimanæ faciunt dies viginti, & 4. horas Sed hunc Galeni mensem omnes, tum Medici, tum Astrologi, tanquam commentitium, portentosum, & ab omni veritate alienum rejiciunt ac contemnunt. Quorum rationes brevitatis causâ omittimus, quia notissimæ sunt. Sufficiat monuisse, dies decretorios à vero Lunæ motu desumendos esse, qui mensem *peragrationis* constituit, & à quo prædicti aspectus constituuntur. Ille autē mensis *peragrationis*, ut antea dictum est, constat diebus 27. & hor. 8. ac si in quatuor septimanas dividatur, prima finietur diebus 6. hor. 20. Secunda, diebus tredecim, horis sexdecim. Tertia, diebus 20. hor. 12. Neque mensis iste periodicus negligendus est eâ ratione, quæ Gal. impulit ad mensem medicinalem comminiscendum, quin potiùs eo magis retinendus est, quòd ex eo ratio reddi potest, cur vigesimus & vigesimus primus inter criticos numerentur. Licet enim vigesimus frequentiùs decernat, tamen vigesimus primus planè rejiciendus non est. Atque ea de causa Archigenes & Diocles, qui ipsius Galeni testimonio, *lib.1. de diebus decretoriis, cap.2.* in operibus artis erant versatissimi, vigesimum primum inter criticos retulerunt. Causa autem, ut uterque dies sit criticus, hæc est, quod ambo dies ad absolvendam tertiam septimanam concurrunt, cujus ultimus dies duodecim horas mutuatur à vigesimo, & totidem à vigesimo primo. In vigesimo tamen frequentiores crises accidunt, quia Natura, transacto acuti morbi termino, oneris diuturnioris quasi pertæsa, in ipso diei critici principio certamen cum morbo aggreditur, crisimque molitur. Illud autem diei critici principium est in medio diei vigesimi, quemadmodum finis ejusdem incidit in medium seu horam duodecimam vigesimiprimi. *Annotandum* etiam est, Lunæ motum nunc tardiorem, nunc velociorem existere, & prout velocior est, crisin citiùs contingere, prout verò tardior, tardiùs crisin apparere, atque adeò non potest assignari certus horarum numerus, in quo crisis contingat, sed latâ determinatione dies septimus, decimus quartus, & vigesimus annotandi sunt. Quemadmodum innuere voluit Hipp. *in 6. Epid.* ubi dierum numero propositionem *circa* addidit, scilicet circa vigesimum, circa quadragesimum, & ita de aliis. Deinde, non semper crisis uno eodemque die incipit ac desinit, interdum enim ad plures dies extenditur, & perturbatio vigesimo incipit, crisis verò vigesimoprimo desinit: At tota duratio perturbationis, pugnæ & excretionis, tempus crisis solet appellari.

*Præter causam principalem, quæ est motus Lunæ, duæ aliæ dierum Criticorum causæ minus principales agnoscendæ sunt, nimirum motus & dispositio humorum; tum etiam ipsius ægrotantis natura.*

Quamvis Lunæ in diebus criticis constituendis vis maxima sit, sola tamen non sufficit, alioquin in omnibus ægrotantibus eædem crises eodem dierum numero contingerent: Secus tamen accidit, cùm alii die septimo, alii decimoquarto, alii aliis diebus crisin pati soleant, & quidem aliis bona, aliis mala crisis contingat. Itaque aliæ causæ adjungendæ sunt, diversitatem illam efficientes. Primùm enim motus & dispositio humorum in causa est, ut crisis nunc citiùs, nunc tardiùs, aliquando etiam intercalaribus diebus, aut indicibus accidat. Si enim humorum concoctio celeriùs vel tardiùs absolvatur, humoresque benignam vel malignam qualitatem acquisierint, naturam celeriùs vel tardiùs irritare potuerunt. Tum etiam, si hoc vel illo die moveantur, unde febrium exacerbationes oriuntur, in quibus plerumque crisis solet contingere; quemadmodum Hip. 1. *Epid. Morbi acuti*, inquit, *iisdem diebus judicantur, quibus exacerbantur.* Postremò natura corporis ægrotantis, quæ ut antea dictum est, causa principalis est ipsius crisis, seu criticæ excretionis, est etiam causa dierum criticorum minùs principalis, prout enim robusta est, vel debilis, citiùs, vel tardiùs materiam morbificam concoquit, & ex celeri tardaque coctione crisis tarditas vel celeritas dependet. Sic quando materia morbifica non est concocta die septimo, crisis differtur ad decimunquartum, vel vigesimum. Movet enim Luna humores singulis diebus criticis, & naturam ad excretionem excitat: sed illa frustra commovetur, neque excretionem molitur, si non inveniat materiam præparatam, & evacuationi dispositam, nisi id aliquando ex maxima irritatione contingat, ob materiæ malignitatem, quam natura totis viribus etiam adhuc crudam, interdum expellere nititur. Sed infelix est illa crisis, quia ordinarias naturæ leges prætergreditur. Atque hæc de crisium & dierum criticorum causis dicta sufficiant. ( *conf. Mell. II. 143. &c.*



# PATHOLOGIÆ SECTIO III.

## De Morborum Causis.

## CAPUT I.

### De Causæ Morbificæ Natura.

*Causa morbi est, quæ quocumque modo aliquid morbo confert.*

GEneralissima est hæc causæ morbificæ definitio, vel potiùs explicatio, quæ alia esse non potuit, ut omnes causas amplecteretur, quæ in Medicina considerantur: eo enim causarum nomine donantur ea omnia, quæ aliquid ad morbi generationem conferunt, quomodocunque fit, sive per se, sive per accidens, mediatè, vel immediatè; tum quæ morbum conservando, augendo, aut alio quovis modo aliquid præstant, ut differentiis apparebit.

*Omnes morborum causæ ad efficientem referuntur.*

Omnes rerum causæ sub quaternario numero a Philosopho comprehenduntur, sub formali nimirum, materiali, efficiente, & finali: ad quarum seriem causæ omnes morbificæ sunt referendæ. Non tamen quatuor illa causarum genera possumus hîc investigare: propterea quod primò causa formalis nihil aliud est, quàm propria cujusque rei essentia: at morborum naturam & essentiam satis abundè superiùs exposuimus. Deinde causa materialis in morbis non datur: cum enim morbus sit accidens, non habet materia ex qua fiat, sed tantùm in qua existat, quæ nihil aliud est, quàm illius subjectum, seu corporis nostri partes: Quod ad causam finalem attinet, quamvis actionis læsio talis quodammodo dici possit, id tamen fit per accidens; quatenus illa morbi generationem sequitur, sed nullam habens morbi causam finalem propriè, & per se, sicut nec ea omnia, quæ in imperfectione quadam sunt constituta. Superest igitur sola efficiens causa hîc à nobis consideranda, quæ non tantùm hîc sumitur, ut à Philosopho, pro eo, à quo primò producitur effectus, sed latiori significato, ut ex nostra descriptione patet, pro eo omni, quod quocunque modo ad morbi generationem confert.

## CAPUT II.

### De Causarum Differentiis.

*Causa morbi alia est per se, alia per accidens.*
*Causa per se est, cùm propriâ & insitâ vi, nullius alterius interventu, id præstat.*
*Causa verò per accidens est, quando aliquid aliud excitatur cujus interventu dispositio morbosa producitur.*

SIc aqua frigida, corpori nostro affusa, per se & ex natura sua refrigerat; per accidens verò, densatâ cute, & coërcitis intus vaporibus, calefacit. Sic scammonium, medicamen-

medicamentum calidiſſimum, viſcera impenſe calefacit per ſe; ſed quia bilem calidoſque humores potenter expurgat, ex accidente refrigerat, & febrem tollit.

*Eſt & cauſa morbi alia principalis, alia adjuvans, alia ſine qua non.*

*Cauſa principalis eſt, quæ vel dedit primum affectui motum, vel ſola illum excitare valet.*

*Cauſa adjuvans eſt, quæ ſola affectum non producit, ſed principali auxiliatur.*

*Cauſa ſine qua non ea eſt, quæ affectionem ipſam non præſtat, nec quicquam efficit, ſed ſine qua actio fieri non poteſt.*

Harum trium cauſarum exemplum dari poteſt in arthritide. Frigida enim aëris conſtitutio & humorum excrementitiorum copia eſt cauſa principalis fluxionis in articulos; cauſa adjuvans eſt humorum tenuitas, cauſa verò ſine qua non, eſt articulorum imbecillitas & meatuum laxitas.

*Eſt & cauſa morbi alia remota, alia proxima.*

*Remota, eſt inter quam & morbum alia intercedunt.*

*Proxima verò eſt, quæ immediatè morbum parit.*

Propoſitæ cauſarum differentiæ in arte Medica ſunt valde frequentes & uſitatæ: frequentes tamen uſitatiſſimæ, & majoris momenti in omnium morborum explicatione, ideò iis paulò attentiùs immorabimur.

*Cauſæ morborum aliæ ſunt externæ, aliæ internæ.*

*Cauſæ externæ ſunt, quæ vel exterius poſitæ, vel à rebus corpus noſtrum conſtituentibus diverſæ morbos ſolent efficere.*

Cauſæ *externæ* nomen non videtur omnino appoſitum, quia ſomnus, vigilia, & animi pathemata ſub illis comprehenduntur, quæ tamen inter res internas videntur contineri: tamen quia receptiſſimum eſt apud Medicos, ideò nos etiam illud admittimus, dicentes cauſas illas *externas* dici, quòd plurimæ earum ſint exteriùs poſitæ, ut aër, cibus, potus, &c. reliquæ verò, ut ſomnus, vigilia, & animi pathemata ita ſint manifeſta, ut quaſi exteriùs poſitæ ſine ulla ratiocinatione percipiantur. Ideò Celſus *evidentes* illas appellavit nomine valdè appoſito. Alii procatarcticas, prægreſſas, & primitivas, quòd ab illis prima morborum origo ſoleat emanere. *Vide Bartholin. quæſt.*

*Earum autem aliæ ſunt neceſſariæ, aliæ non neceſſariæ.*

*Neceſſariæ ſunt, quæ neceſſariò nos afficiunt, & quas evitare non poſſumus.*

Licet neceſſariò nos afficiant, non tamen neceſſariò morbos inferunt, ſed indifferentes ſunt ad ſanitatem, vel ad morbum: nam legitimo earum uſu ſanitas conſervatur, abuſu verò & immoderato earum regimine deſtruitur.

*Illæ autem ſunt ſex. 1. aër. 2. cibus & patus. 3. motus & quies. 4. excreta & retenta. 5. ſomnus & vigilia. 6. animi pathemata.*

Vulgò ſex res non naturales appellantur, quia per ſe nec ſecundùm, nec præter naturam humani corporis ſunt; ſed naturæ utiles aut noxiæ efficiuntur, pro bene vel malè utentium ratione. Earum peculiaris tractatio habetur in ea Medicinæ parte, quæ diætam inſtituit, eamque idcircò hîc omittimus. *Vid. Bacmeiſterum.*

*Non neceſſaria ſunt, quæ fortuitò contingunt, & ad ordinarium vitæ uſum non concurrunt.*

Sub his continentur res omnes fortuitæ, ut gladiorum vel lapidis ictus, ferarum morſus, &c.

*Cauſæ internæ ſunt, quæ intra corpus latent, & non ſenſibus, ſed artificioſâ conjecturâ cognoſcuntur.*

Sic humores, ſpiritus, excrementa, flatus, vapores, ipſarum partium particulæ, & quidquid in illis continetur aut adnaſcitur, cauſæ internæ morbificæ naturam ſubire poſſunt.

*Illæ autem vel ſunt antecedentes, vel conjunctæ.*

*Cauſa antecedens eſt, quæ conjuncta prior eſt, eamque movet, ac mediatè per eam morbum efficit.*

Sic in continuis febribus cauſa antecedens dicitur materia, quæ apta eſt ad concipiendam putredinem, conjuncta, quæ actualiter putreſcit. Sic in tumoribus, qui ab humore fiunt; humor fluens, cauſæ antecedentis: fluxus conjunctæ rationem habet.

*Cauſa conjuncta eſt, quæ immediatè & per ſe morbum producit.*

Illius exempla proximè ſunt propoſita in antecedentis cauſæ explicatione.

Notandum tamen, cauſas etiam externas aliquando eſſe conjunctas, ut gladius, qui immediatè vulnus efficit; & ideò non rarò cauſæ omnes dividuntur in procatarcticas, antecedentes, & conjunctas, omiſſa internarum & externarum conſideratione.

*Cauſa conjuncta rurſus vel eſt conjuncta ſimpliciter, vel continens.*

*Conjuncta ſimpliciter eſt, qua poſita ponitur morbus, ſed ea ſublata morbus non aufertur.*

Sic poſito actu vulnerante, ponitur vulnus: ſed eo ſublato, non tollitur,

*Continens cauſa eſt, qua poſita ponitur morbus, & ſublata tollitur.*

Sic, poſito calculo, aut aliâ materiâ obſtructionem pariente, ponitur obſtructio; & ſublatis iis, illa etiam aufertur. Sic etiam, ſublato ſexto digito numerum excedentem efficiente, vitium quod ex illo pendebat, protinus aufertur.

Ex his patet, non omnes morbos habere cauſam continentem, ſed nonnullos tantùm; reliquos verò omnes conjunctam neceſſariò habere [ *conf. Melet. II. 84. ad 94.* ]

## CAPUT III.

### De Cauſis Morborum Similarium.

*Hactenus de morborum cauſis in genere, jam de iis in ſpecie eſt agendum.*

*Calidæ intemperaturæ cauſæ quinque ſtatuuntur. 1. Motus. 2. Putredo. 3. res calidæ vicinia. 4. Conſtipatio. 5. Cibus potuſque calidior. Galenus* cap. 2. lib. 2. de cauſis morborum. *Primò, motus, humores & ſpiritus attenuando & violenter commovendo, corpus calefacit.*

Motus non ſolùm animata, ſed etiam inanimata calefacit, ex Ariſtotele 2. *Meor. cap.* 3. Inanimata quidem per rarefactionem, quia illa prævia eſt ad calorem diſpoſitio, quæ ſcilicet materiam ultimo diſponit, ut ex illius potentia calor educatur Animata verè faciliùs motu incaleſcunt, non ſolùm propter illam attenuationem, ſed etiam quia ſpiritus & calor qui illis actu ineſt, per totum corpus expanditur, & ad illius ſuperficiem fertur. Unde ſi motus immoderatus ſit, calidam producit intemperiem. Ad motum etiam referuntur ira, vigiliæ, & alia omnia, quæ humores & ſpiritus poſſunt commovere.

*Secundo, putredo corpus calefacit, propter calorem externum, qui ſub ea ſemper introducitur.*

Putredo ab Ariſtotele definitur, *corruptio caloris nativi in unoquoque humido à calore extraneo.* Neceſſe eſt calorem illum extraneum eſſe valde vehementem in corporibus noſtris, ut calidam producat intemperiem.

*Tertio, vicinia rerum calidarum corpus calefacit per contactum phyſicum & mathematicum.*

Sic ab igne vel Sole æſtivo corpus calefit per contactum phyſicum: è rebus calidis admotis, emplaſtris, balneis, &c. per contactum mathematicum.

*Quarto, conſtipatio calidam intemperiem inducit per accidens, propter ſcilicet impeditam tranſpirationem.*

Eam potiſſimum creant natatio in aqua aluminoſa, emplaſtica medicamenta & obturantia admota: & reliqua, quæ per antiperiſtaſin calorem augent, dum illius impediunt diſſipationem.

*Quinto, alimenta calida, humores calidos in corpore producendo, illud calefaciunt.*

Ut ceparum, alliorum, aromatum, & cæterorum uſus.

*Frigidæ temperaturæ cauſæ ſex ſtatuuntur. 1. Viceniæ corporum frigidorum. 2. Aſſumptorum qualitas & quantitas. 3. Conſtipatio. 4. Raritas. 5. Otium immodicum. 6. Motus immoderatus.* Gal. cap. 3. de morb. cauſis.

*Primò, à frigido externo corpus refrigeratur, ſi patientis diſpoſitio, &c. concurrant.*

Sic in hyeme ob nimiam frigiditatem ſæpe corpus congelatur: ſic balneum aquæ frigidæ totum corpus refrigerat.





*Secundò, alimentorum exceſſus, defectus, & aliena qualitas, frigidam intemperiem inferre poſſunt.*

Exceſſus alimentorum calorem nativum ſuffocat, unde frigida intemperies excitatur: ſic à crapula frequenti excitatur epilepſia, vel apoplexia.

Defectus alimentorum efficit, ut caliditas partium diſſipetur, quòd non habent ſufficiens pabulum ad eam conſervandam.

Quæcumque naturâ frigidiora aſſumuntur, ut lactuca, papaver, mandragora, & reliqua, per ſe corpus maximè refrigerant.

*Tertiò conſtipatio maxima calorem nativum ſuffocat, unde frigida intemperies.*

Conſtipatio levis calidam intemperiem efficit, impediendo caloris diſſipationem; maxima verò & immodica contrariam affectionem inducit, calorem ſuffocando.

*Quartò, raritas calorem diſſipat & reſolvit, unde per accidens frigiditatem inducit.*

*Quintò, otium corpus refrigerat, ex eo quòd langueſcit calor nativus defectu exercitationis.*

*Sextò, à motu immoderato calor nativus diſſipatur, unde per accidens refrigerat.*

*Siccæ intemperaturæ duæ ſunt cauſæ: 1. Alteratio. 2. Reſolutio.*

*Primò, alteratione exſiccant, quæcunque exſiccandi vi præſtant.*

Sic alimenta & medicamenta exſiccantia, ſicca aëris conſtitutio, corpus exſiccare ſolent.

*Secundò, reſolutione corpus exſiccant, quæcunque efficiunt, ut corporis noſtri humidum plus diſſipetur, quam reſtauretur.*

Sic exercitatio violenta, æſtus nimius aëris ambientis vigiliæ immoderatæ, humiditatem corporis reſolvunt. Sic humiditas diſſipatur, cùm debita reparatio illius impeditur, quod fit à curis & ſollicitudinibus, inedia, uſu alimentorum parum nutrientium, qualia ſunt valde excrementoſa, & adſtringentia, quia impediunt humoris albilis per membra diſtributionem.

*Humidæ intemperaturæ duæ ſunt cauſæ: 1. Alteratio. 2. Retentio humidorum.*

*Primò, alterationi humidam intemperiem inducunt, quæcunque plurimùm corpus humectare valent.*

Sic ciborum humidorum uſus immodicus, largus aquæ potus, aëris conſtitutio humida, balneum aquæ tepidæ, & reliqua, quæ humidam intemperiem inferre ſolent.

*Secundò, retentione humidorum intemperies humida dicitur introduci, cùm vacuatio aliqua conſueta ſupprimitur.*

Inter vacuationes conſuetas recenſemus non ſolùm eas, quæ ſenſibiliter fiunt, ſed etiam, quæ inſenſibiliter ſcilicet per inſenſibilem tranſpirationem.

*Et hæ ſunt cauſæ ſimplicium intemperierum.*

*Compoſitarum verò intemperierum cauſæ facilè colligi poſſunt ex ſuperioribus, corrigendo ſcilcet cauſas omnes, quæ duas qualitates peccantes producere poſſunt.*

Cauſæ tamen immediatæ compoſitarum intemperierum ſunt ut plurimum humores peccantes, & illæ intemperaturæ humori peccanti ſimiles fiunt. Nam calida & ſicca à bile inducitur, frigida & humida è pituita, & ita de cæteris,

*Humores autem illi in partibus duobus modis cumulantur. 1. per fluxionum. 2. per congeſtionem.*

*Fluxio duobus modis fit, vel dum humores à partibus mittentibus expelluntur, vel à recipientibus attrahuntur.*

*In fluxione quæ fit per expulſionem, duæ requiruntur conditiones, ſcilicet partis mittẽtis robur, & recipiẽtis imbecillitas.*

Sic hepar humores præternaturales robore ſuo ad inguina vel cutem (partes naturaliter debiles) expellit, in iiſque tumores ſcabiem, alioſque affectus producit.

*In fluxione, quæ fit per attractionem, duæ potiſſimùm concurrũt conditiones, partis ſcilicet attrahentis calor, vel dolor.*

Calidi proprium eſt attrahere, ideò partes calidæ potenter attrahunt, dolore verò afflictæ ſuppetias quærunt, ideo humores & ſpiritus attrahunt ad ſui tutelam, quos poſtmodum, quantitate nimia laborantes, commodè regere nequeunt, unde varii affectus oriuntur.

*Secundò per congeſtionem humores in partibus cumulantur ex vitio nutritionis earumdem.*

Sic dum in aliqua parte non bene fit alimenti aſſimilatio, vel expulſio excrementorum, quæ in ὁμοιώσει generantur, tunc in ea ſuperfluitas per congeſtionem cumulantur.

## CAPUT IV.

### De Cauſis Morborum Organicorum.

*Naturalis partium figura pervertitur, aut in prima generatione, aut poſt ipſam.*

*In prima generatione, cùm virtus formatrix ſingulas partes rectè nequit effingere, quod à tribus cauſis contingit.*

*1. Propter virtutis formatricis imbecillitatem. 2. Propter materiæ vitium. 3. Propter diſpoſitionem hæreditariam.*

*Primò propter virtutis formatricis vitium partes malè figurantur, cùm quis à parentibus debili admodum natura præditis eſt oriundus.*

*Secundò, propter materiæ vitiũ, cùm ſcilicet peccat quantitate, vel qualitate.*

*Quantitate peccat, cum reduendans eſt, vel deficiens.*

*Qualitate peccat, cùm ſiccior eſt, vel humidior, &c.*

*Tertiò, propter diſpoſitionem hæreditariam, cùm quis à parentibus malè figuratis eſt oriundus.*

*Et ita in prima generatione fiunt morbi in figura.*

*Poſt primam generationem contingunt vel in partu, vel poſt partum.*

*In partu, dum præpoſterè ſeſe commovet, vel non bene educitur.*

Verbi g. Dum infans ab utero exiens pedem unum vel brachium exerit, vel latera oſtendit, dum ob ſui craſſitiem nimiam vel partium obſcœnarum anguſtiam diutius in exitu laborat, vel ab imperita obſtetrice imperitè tractatur.

*Poſt partum læditur partium figura à cauſis externis & internis quamplurimis.*

Cauſæ externæ figuram vitiant; cùm molliores adhuc infantes congruè faſciis non excipiuntur, vel alio quovis modo temere coarctantur: cum ſi fracta vel luxata membra male à Chirurgo deligentur, vel reponantur, aut ſi ipſius ægri errore bene reſtituta diſtorqueantur; ſi denique caſu, percuſione, motu, & agitatione nimia invertantur.

Ab internis verò cauſis vitiatur figura, dum humores copiosè in partibus colliguntur, ut in tumoribus præter naturam, elephantiacorum facie, hydropicorum ventre, & aliis hujuſmodi eſt manifeſtum.

*Adſtrictio, obſtructio, & dilatatio, ab infinitis penè cauſis producuntur, quæ meatus vel cavitates coarctandi, obſtruendi, vel dilatandi vim habent, quas ſigillatim enumerare eſt ferè impoſſibile.*

*Aſperitas & lævitas à quamplurimis cauſis internis vel externis producitur.*

V. g. oſſa vulnerata, fracta, vel eroſa naturalem lævitatem amittunt, aſperæ arteriæ pars interna inæqualis redditur, vocemque raucam & clangoſam efficit, imbuta humore nimio, exſiccata, deterſa, vel ulcerata, quod de aliis etiam eadem ratione dici poteſt. Partibus verò natura aſperis aut rugoſis lævitatem inferunt humores viſcidi & glutinoſi, tunicis interioribus impacti, ut in lienteria; tum etiam vulnerantia & erodentia per accidens, dum ulcere curato inducitur cicatrix: quia interna illa ſuperficies lævior redditur, & ad continendum minùs apta.

*Magnitudo augetur in toto corpore propter nimiam ſanguinis & adipis copiam.*

*In parte augetur magnitudo, vel affluxu ſanguinis laudabilis, vel humore vitioſo per fluxionẽ aut congeſtionem collecto.*

Sic in nonnullis mulieribus, omentum valde pingueſcit à copioſo ſanguis affluxu, & in tantam molem acreſcit, ut uteri os comprimendo, ſterilitatem inducat. Sic ex vitioſis humoribus varia tumorum genera oriuntur.

*Magnitudo in toto corpore ab alimenti defectum diminuitur.*

Ut in phthiſi, maraſmo, inſigni macie.

*In parte magnitudo imminuitur, cùm alimentum conveniens non ſuſcipit vel non conficit.*

*Numerus partium augetur in ortu, vel poſt ortum. In ortu, ex redundantia materiæ ſeminalis.*

Ut quando sex digiti, aut tres testes generantur.

*Post ortum, ex vitiosa materia.*

Ut apparet in verrucis, pterygio, &c.

*Numerus imminuitur in ortu, ex defectu materiæ; post ortum, ab iis omnibus, quæ partem aliquam amputare, vol aliter deperdere valent.*

*Situs partium immutatur vel vitio earumdem, vel partium continentium eas, vel ligamentorum connectentium.*

*Ipsarum partium vitio situs immutatur ob earum crassitiem, vel gravitatem nimiam.*

Sic omentum, vel intestina, crassiora vel pinguiora reddita, suo pondere rumpunt aut dilatant peritonæum, & in scrotum devolvuntur.

*Partium continentium vitio situs immutatur, cùm illæ ruptæ vel laxatæ debitè continere nequeunt.*

Sic dum peritonæum ab aliqua causa rumpitur, vel laxatur, partes contentas nequit suo loco cohibere.

*Ligamentorum defectu situs immutatur, quoties laxiora vel infirmiora efficiuntur, ita ut connexas sibi partes in naturali statu nequeant cohibere.*

Sic uterus, rectum intestinum, aliæque partes procidere solent, præ extensione nimia, aut imbecillitate suorum vinculorum.

*Connexio partium pervertitur à multis causis internis & externis.*

*In articulationibus peculiariter connexis immutatur tribus de causis: 1. Defectu excipientis, scilicet acetabuli. 2. Defectu ossis, quod excipitur. 3. Vinculi, quod articulationem continet & firmat.*

*Primò, in excipiente vitium est, vel cùm cavitas illa excipiens est nimis lata, vel superficiaria, vel cum supercilia auferuntur, aut margines labefactantur.*

*Secundò, in osse, quod excipitur, vitium est, quando majus vel minus est quàm par sit, vel alio quocumque modo malè figuratur.*

*Tertiò, in ligamentis vitium est, cùm illa sunt laxiora vel infirmiora.*

Ex his omnibus causis luxationes solent exoriri, quibus addantur motus violenti & inordinati.

---

## CAPUT V.

### De Causis Morborum Communium.

CAusæ morborum communium propositæ fuerunt in eorum differentiis recensendis, quia hæ ab illis desumebantur: ideò ne hîc frustra repetantur, ex *c. 5. primæ sectionis* erunt desumendæ.

---

## CAPUT VI.

### De Causis Differentiarum Accidentalium Morborum.

EÆdem causæ, quæ morbos similares, organicos, & communes excitare solent, sunt etiam causæ differentiarum accidentalium, prout variis conditionibus sunt prædıtæ: si nimirum intensæ vel remissæ, leves vel contumaces, benignæ vel malignæ, aut alio quovis modo affectæ fuerint, morbos magnos vel parvos, acutos vel chronicos benignos vel malignos, & alios hujusmodi producunt.

# PATHOLOGIÆ SECTIO IV.

## De Symptomatum Natura, Differentiis & Causis.

---

## CAPUT PRIMUM.

### De Symptomatum Natura.

*Symptoma est affectus præter naturam, qui morbum, velut effactus suam causam sequitur, & sine eo subsistere nequit.*

AFfectus nomen hîc paulò largiore significatione sumitur, quam in definitione morbi, quandoquidem non omnia symptomata habent permanentiam, aut partium positionem in subjecto, sed maxima eorum pars essentiam habet positam in fieri: actiones enim sive integræ, sive laxæ, in motu partium consistunt, & fientes perpetuò sunt. Excreta & retenta tamdiu sunt, quamdiu fiunt, si formalem eorum rationem spectes. Qualitates verò simplices, seu patibiles, fixæ aliquando sunt, & permanentes. Dicuntur etiam symptomata morborum sequi, quia ab eo (ut diximus) efficiuntur, effectus verò posterior est sua causa, unde etiam patet à causa differe, quia causa morbum præcedit, symptoma verò sequitur. Ad clariorem verò symptomatum naturæ intelligentiam sequentia theoremata proponantur.

*Omne symptoma à morbo dependet mediatè vel immediatè.*

Præcipuum symptoma est actio læsa, à morbo immediatè dependens; quod quidem aliud excitare potest in excretis & retentis, & illa etiam qualitates mutatas inducere possunt; quæ tam à morbo dependent tanquam à à vera causa, alia quidem mediatè, alia immediatè, ut dictum est.

*Smptomata causarum rationem habere possunt, nunquam morborum.*

Sic læsa nutritio est causa consumptionis partium marcoris: Sic retenta excrementa in corpore febres generant, obstructiones, tumores, & alia hujusmodi, atque ita symptomata fiunt causæ morborum nunquam verò morbi naturam possunt assumere, quia actiones per se lædere non possunt. Licet enim quidam morbi symptomatici appellentur, quòd alios consequantur: ut febris, quæ pleuritidem sequitur, aut aliam quamvis inflammationem, quæ in se verè morbus est, ratione tamen morbi, à quo dependet, symptoma appellatur; attamen certum est, eos morbo impropriè symptomata appellari, quia alios morbos quidem instar symptomatum consequuntur, non tamen immediatè ab iis generantur, sed mediatè per quædam vera symptomata, per humorem, v. g. aut vaporem) quæ posteriores morbi causæ fiunt.

---

## CAPUT II.

### De Symptomatum Differentiis.

*Tria symptomatum genera: actio læsa, excrementorum vitium, & qualitas mutata.*

ACtio læsa primum est & præcipuum symptoma, quod morbum sequitur immediatè, & à quo reliqua dependent & generantur. Excretorum vitium sequitur læsionem actionum naturalium, qua pravè conficiuntur alimenta, corrumpuntur, aut aliam pravam obtinent qualitatem, vel denique diversam quandam & corpori infestam obtinent naturam. Excrementorum autem nomine hîc intelligimus non solùm vera excrementa, sed etiam ea omnia, quæ præter naturam è corpore educi solent, ut arenulæ, partium ipsarum excrementa, &c. Qualitas verò mutata prædicta sequitur symptomata, & sub illa continentur omnes qualitates patibiles, quæ à sensibus percipiuntur, & ipsi corpori, vel alicui parti inhærent: ut colores, sapores, & aliæ, quæ omnia fusiùs suis locis exponentur.

---

## CAPUT III.

### De Actionis Læsæ Differentiis.

*Actionis læsæ differentiæ desumuntur vel à læsionum differentiis, vel ab ipsarum divisionibus.*

*A læsionũ differentiis actio læsa triplex statuitur: 1. Abolita. 2. Imminuta. 3. Depravata.*

1. *Actio abolita dicitur, quæ nullo modo amplius fit, vel fieri potest.*

UT visio cæcitate, & auditus in surditate aboleri dicuntur, quia nullo modo possunt exerceri. Attamen dicitur etiam actio abolita, quantum sensus potest judicare ut motus & sensus in apoplexia, & uterina suffocatione.

2. *Imminuta actio dicitur, quæ debilis est, & vix fit, longiorique indiget tempore, ut perficiatur, aut nunquam debitam assequitur perfectionem.*





Sic debilis concoctio ventriculi, aut cujusvis partis functio, quæ imperfectè exercetur, imminuta appellatur.

3. *Depravata actio dicitur, vel quoties corrupta est, vel quoties non exercetur, ut debet.*

Corrupta dicitur actio, quando objectum in alienam qualitatem transmutat, ut quando ventriculus alimenta convertit in nidorosos succos, aut bilem porraceam, aut omnino putridam materiam. Non exercetur, ut debet, in rigore, palpitatione, singultu, &c. quia in iis affectibus partes perperam agitantur, vel nimis violenter ab objecto præternaturali irritantur.

*Ab actionum differentiis actio læsa triplex statuitur: 1. Animalis. 2. Vitalis, 3. Naturalis.*

*Illarum rursus tot differentiæ, quot actionum animalium, vitaliũ, & naturalium differẽtiæ proponuntur in Physiologia.*

Actiones animales in Physiologia dividuntur in sensitivas, motivas, & principes. Sensitivæ actiones sunt quinque Visus, auditus, gustus, olfactus, & tactus. Hæ omnes, ut dictum est, abolentur, imminuuntur, & depravantur. Visus aboletur in cæcitate; imminuitur in visus obtusione & hebetudine, depravatur in hallucinatione ejusdem. Auditus aboletur in surditate; imminuitur in gravi auditu, depravatur in aurium tinnitu. Et ita de aliorum sensuum symptomatis facile est conjectari. Motus aboletur in paralysi; imminuitur in stupore; depravatur in convulsione, tremore, rigore, &c. Sic actiones principes, ratiocinatio, & memoria abolentur in caro & apoplexia; imminuuntur in stultitia & lethargo, depravantur in phrenitide & mania.

Vitales actiones impulsibus consistunt, qui etiam frequenter abolentur, imminuuntur, vel depravantur.

Actiones denique naturales, concoctio, retentio, attractio, & expulsio, tot symptomatis afficiuntur. Concoctio ventriculi aboletur in ἀπεψία, imminuitur in βραδυπεψία, & depravatur in δυσπεψία. Sic de aliis actionum differentiis est judicandum, quæ omnes tot læsionum differentias patiuntur, quarum multæ propria nomina nondum obtinuerunt.

### COROLLARIUM CIRCA actionis læsæ differentias.

Inter actiones læsas recensetur ea, quæ præter naturam aucta dicitur, qualis est canina appetentia, sitis maxima, &c. At dubium est, sub qua specie collocetur? Respondetur vulgò sub depravata contineri: quia perperam, & perversè exercetur, quæ est conditio actionis depravatæ. Sed objicitur, secundùm hoc decretum actionem imminutam sub depravata debere etiam collocari, cùm actio aucta & imminuta sint contrariæ, atque adeò sub eodem genere debeant collocari. Respondetur, in ratione morborum & symptomatum Medicos non considerare Logicas contrarietates, sed tantùm diversitates, quibus corpora nostra præter naturam afficiuntur: atque ita, cùm actio aucta diversissima sit ab imminuta, tum ratione modi operandi, cùm, ut diximus, perperam & perversè exerceatur, jure sub depravata continetur, & distinguitur toto genere ab imminuta, Medicè eas considerando.

---

## CAPUT IV.

### De Excrementorum Differentiis.

*Excrementa quatuor modis peccare possunt: 1. In substantia. 2. In quantitate. 3. In qualitate. 4. In excernendi modo.*

*Primò, in substantia peccant excrementa, cùm substantiam habent à vulgarium excrementorum substantia omninò alienam.*

ET illa dicuntur esse toto genere præter naturam.

*Eaque sunt duplicia, vel scilicet omnino aliena, vel ex rebus naturalibus constantia.*

A natura omninò aliena sunt calculus, lumbricus, &c.

Ex rebus naturalibus constant excrementa; cùm sanguis, adeps, caruncula, aut quidvis simile excernitur, quod nullo modo debeat excerni.

*Secundò, in quantitate peccant excrementa, ratione excessus vel defectus.*

Cùm scilicet vel nimis copiosè effluunt, ut in diarrhœa, dysenteria, diabete, sudore copioso, & hæmorrhagia profusiori; vel parciùs quàm par sit, aut nullo modo evacuantur, ut in constipatione alvi, urinæ suppressione, &c.

*Tertiò, in qualitate peccant excrementa, vel prima, vel secunda, vel tertia.*

*In prima, dum sunt calidiora, frigidiora, humidiora vel sicciora.*

*In secunda, dum sunt tenuia vel crassa, dura xel liquida, viscida vel spumosa.*

*In tertia, dum sunt alieno colore, odore, vel sapore prædita.*

*Quartò, in excernendi modo peccant excrementa, quando non excernuntur debito tempore, vel per partes consuetas, aut cùm nimis subitò, vel paulatim vacuantur.*

---

## CAPUT V.

### De Qualitatis Mutatæ Differentiis.

*Qualitates corporis mutatæ vel sunt primæ, vel secundæ, vel tertiæ.*

ILlæ autem ut symptomata dicantur, ab aliquo modo debent dependere.

*Primæ qualitates sunt caliditas, frigiditas, humiditas, & siccitas.*

*Secundæ, durities, mollities, gravitas, levitas, raritas, densitas, lævitas, asperitas, & reliquæ.*

*Tertiæ sunt colores, odores, sapores, & soni.*

### COROLLARIUM CIRCA qualitates mutatas.

Inter qualitates mutatas collocamus caliditatem, frigiditatem, humiditatem, & siccitatem, quæ ad morbos similares fuerunt supra relatæ. Unde gravis oritur difficultas, quam nos ita diluimus, dicentes, leves intemperies, quæ sunt tantum in fieri, & nullam habent in parte permanentiam, inter morbos non posse censeri, sed potius symptomata appellari, & qualitates mutatas, quæ ab aliqua partium vicinarum, aut sympathiam habentium intemperie facta & morbosa generentur & foveantur.

Deinde, asperitas & lævitas inter qualitates mutatas recensentur, quæ ad morbos organicos fuerunt relatæ. *Respondetur*, asperitatem & lævitatem, si sint valdè insignes, ita ut partium, quas occupant, actiones lædant manifeste, esse veros morbos: si verò tam leves sint, ut nullo modo actionibus incommodent, à causa tamen præternaturali producantur, intemperie putà humida vel sicca, certissimum est, veri symptomatis rationem obtinere.

---

## CAPUT VI.

### De Symptomatum Causis in Genere.

*Omne symptoma ab aliquo morbo dependet, tanquam à propria.*

HOc primò demonstratur in actione læsa, quæ est effectus morbi immediatus, ut ex ipsius definitione patet. Deinde, qualitates mutatas certum est à primis proficisci, quæ temperamentũ constituunt, quod secundùm naturam existens, non potest efficere qualitates secundùm naturam mutatas, quas patet ab intemperie perpetuò proficisci. Denique, cùm in excrementis vitium non contingat, nisi aut concoctrix, aut expultrix, aut retentrix fuerint vitiatæ, certissimum est, illa perpetuò ab aliquo morbo proficisci.

Causæ autem symptomatum in specie, & singulorum morborum historia *in Pathol. particular. cap. 7.* exactè proponuntur. Nos tantùm hîc quædam exempla ad clariorem doctrinam proponemus.

---

## CAPUT VII.

### De Causis Actionum Læsarum.

*Actiones animales à variis intemperierum differentiis, morbis organicis, & continuis solutionibus lædi solent.*

SIc à frigida & humida cerebri intemperie excedenti actiones animales abolentur, ut patet in amentia & obli-

vione; & à remissiori imminuuntur, ut in fatuitate, & stupiditate: tum à calida intemperie nonnumquam simplici, aliàs cum siccitate juncta, depravantur, ut in phrenitide & mania. Læduntur etiam actiones istæ aliquando à morbis organicis, ut obstructionibus, & tumoribus variis, & à continui solutionibus, ut ab insignibus capitis vulneribus.

*Actiones vitales, quæ in pulsibus consistunt, ab intemperie calida & frigida, potissimum obstructione & solutione continui abolentur, depravantur, vel imminuuntur, pro varia causarum intensione vel remissione.*

Sic in febribus pulsus depravatur, in syncope aboletur, & in lipothymia imminuitur.

*Actiones naturales privatæ à morbis similaribus tantùm læduntur, officiales verò etiam ab organicis.*

Actiones naturales privatæ, quæ ad nutritionem spectant, nimirum attractrix, retentrix, & expultrix à sola temperie perficiuntur, ergo sola intemperies eas poterit lædere: officiales verò varia etiam indigent partium à quibus exercentur, conformatione, ideo à morbis organicis etiam læduntur. Sic ventriculi, hapatis, alteriusque instrumenti actio, ab erysipelate phlegmone, aliisque tumoribus præter naturam interdum pervertitur, hincque depravata, aut imminuta fit concoctio. Sic etiam attractio officialis læditur, dum à tuberculo carnoso, vel alio quovis tumore in gula suborto, cibis via præcluditur, vel saltem eorum difficillimè in ventriculum fit attractio. Retentio pariter ex causis similibus & flatuum copia impeditur: Ac denique expulsio ex viarum angustia & obstructione impeditur; vel etiam ex dilatatione, aut partis vellicatione nimium irritatur & acceleratur.

## CAPUT VIII.

### De Causis Symptomatum, quæ sunt in Excrementis.

*Excrementorum vitia perpetuò à morbis dependent, sed utplurimùm mediatè, per actionum læsiones: Eo modo,*

*Nimia excrementi quantitas vel dependet à partis à qua fit excretio, retentrice imbecilli, vel expultrice, irritata à prava aliqua humoris qualitate, vel quantitate nimia.*

SIc ab acribus & biliosis humoribus diarrhœæ contingunt, tum etiam à nimia cujusvis humoris copia naturam aggravante.

*Fit etiam nimia excrementorum vacuatio ob continens partis vitium, propter quod illa nequit continere.*

Hoc evenit quando vasa aperiuntur in suis orificiis, vel produntur à causa interna vel externa, vel debilitantur tantum, ut patet in sanguinis excretione, quæ fit per venarum ἀναςομώσιν, διάβρωσιν, ϗ διαπήδησιν.

*Excrementorum quantitas minuitur, quoties illa parciùs generantur, vel cùm facultas retentrix robustior evasit, aut expultrix imbecillior, vel ob viarum angustiam & obstructionem.*

*Parciùs generantur excrementa, vel ob alimentorum paucitatem, crassitiem, siccitatem, vel ob evacuationes contrarias, quæ consuetas impedire solent, vel ob totius corporis nimiam resolutionem.*

*Aliarum causarum ratio satis est manifesta.*

## CAPUT IX.

### De Causis Qualitatis Mutatæ.

*Symptomata, quæ in primis qualitatibus consistunt, fiunt à partium vicinarum, vel sympathiam habentium intemperie, ut dictum est.*

*Quæ verò ad secundas qualitates spectant, à vario humorum vitio aut partium intemperie dependent.*

SIc durities à siccitate, tensione, congelatione oritur; mollities ab humiditate, & ita de cæteris.

*Tertiarum denique qualitatum hæ sunt causæ.*

*Color in parte immutatur, vel ob intemperiem, vel propter humorem quendam ad ejus superficiem delatum.*

Sic ab intemperie calida partes rubescunt, à frigida livescunt: sic à bile in corpus effusa, color flavus ictericorum.

*Odores pravi ab humorum vel partium putredine oriuntur. Sapores alieni ab excrementis linguam imbuentibus. Soni præternaturales à flatu fiunt; in aliqua parte incluso, pro varia illius agitatione, partium angustia, amplitudine, & caloris elevantis potentia, vel impotentia.*

Hi ad excrementorum qualitates videntur referendi; qui tamen ita distinguuntur, ut scilicet eæ qualitates, quæ ad hoc simplicis affectus genus referuntur, in ipsis partibus esse debeant, & ab iis dependere; quæ verò ad excretorum genus referuntur, in ipsis excrementis tanquam subjecto proprio esse debeant, & ab ipsis omnino dependere, ut qualitas, quantitas, & substantia eorum.

# INSTITUTIONUM MEDICORUM

## LIBER TERTIUS.

### SEMEIOTICEN CONTINENS.

### *PRÆFATIO.*

IN legitima & rationali affectuum præter naturam curatione hac methodo semper procedere debet Medicus: Primò morbi propositi natura causæ, & situs seu pars affecta accuratè investiganda. Secundò, diligenter inquirendum, an illius morbi curationem sperare debeamus, an verò sit incurabilis, ut inde moneamur, vel debita remedia nobis esse usurpanda ad pollicitam salutem acquirendam, vel in desperata ab iis abstinendum; ne temerè infamentur ea, quæ multis fuere saluti quæ tamen cum salis grano accipienda.

Necessaria ergo est Signorum doctrina, quæ summum illud nobis confert beneficium, ut præsentes corporis dispositiones cognoscere, & futuros earum eventus prævidere valeamus. Semeiosin universam in tres sectiones dividemus, quarum prima de signis in genere: Secunda, de signis diagnosticis: Tertia verò, de signis prognosticis erit.

### *SECTIO PRIMA.*

### De Signis in Genere.

## CAPUT I.

### De Signi Natura & Definitione.

*Signum* apud Medicos *definitur, quod sensibus obvium aliquid aliud in corpore nostro latens significat.*

UBi notandum est, hîc signi nomen latiùs quàm apud Aristotelem usurpari. Ille enim ea tantùm signa appellanda esse docet, quæ ab effectis desumuntur. Nos verò ea omnia, quæ aliquid ex iis, quæ in corpore nostro fiunt, indicare possunt, signi nomine donamus: quæ quidem ad certa quædam genera, seu fontes signorum generales sunt referenda, si prius communes quasdam eorum differentias paucis tradiderimus.

CAPUT



## CAPUT II.

### De Signorum Differentiis.

*Omnia Signa medica à Galeno dividuntur* in Arte parva, *in salubria, insalubria, & neutra.*

DE Signis salubribus paucissima sumus acturi, cùm ex bona corporis temperie, recta partium conformatione, unione earumdem, atque ex actionum omnium integritate, quæ ex illis resultat, salubris status facilè innotescat; cùm etiam ex insalubri, tanquam contrarii cognitione satis elucescat. Neutra verò dispositio, tanquam inter salubrem & insalubrem media, per cognitionem extremorum facilè innotescet.

*In signis ergo insalubribus potissimùm nobis est insistendum.*

*Illa autem dividuntur in* παθογνωμονικὰ & συνεδρεύοντα.

*Pathognomica, seu* passionem significantia *ea sunt, quæ morbum perpetuò comitantur, & cum eodem incipiunt & desinunt: ac pro magnitudine morbi augentur & minuuntur, propriamque morbi essentiam consequuntur.*

Sic in pleuritide dolor lateris pungitivus, difficultas spirandi, tussis, sputum cruentum, & febris assidua signa pathognomica nominantur.

Συνεδρεύοντα *seu* assidentia *ea sunt, quæ necessariò morbis non cohærent, nec eorum essentiam indicant, sed alia, quæ accidentariò iis eveniunt, ut magnitudinem, mortem, aut eventum morbi.*

*Et ea ratione illa triplicia statuuntur: Alia scilicet quæ coctionem & cruditatem indicant: Alia, quæ salutem & mortem: Alia denique, quæ crasin & solutionem morbi.*

*Illa autem signa plerumque non ab initio morbi prodeunt, sed paulò post incipiunt apparere. Et hac ratione* ἐπιφαινόμενα, *id est,* post apparentia, *nuncupantur, vel etiam* ἐπιγινόμενα, *id est,* post genita: *licet hæc duo nomina apud autores non raro distinguantur.*

*Rursus ex his omnibus signis, alia præsentem corporis statum indicant, & diagnostica, seu* demonstrativa *appellantur; alia futura prænuntiant; & prognostica dicuntur; alia denique præterita commemorant, &* ἀναμνηςικὰ, *seu* commemorativa *nuncupantur.*

Quia verò præterita ideò in memoriam revocantur, ut vel præsentes dispositiones meliùs innotescant, vel futuri earum eventus prævideantur: commodè idcircò signa commemorativa sub diagnosticis & prognosticis comprehenduntur. (*conf. Melet. III. 22. 23.*)

## CAPUT III.

### *De fontibus signorum generalibus, à quibus omnia signa desumuntur.*

UT methodo facillimâ signa omnia medica elicere valeamus, stabiliendi primò sunt fontes quidam generales, ad quos omnia signa de qualibet re proposita poterunt revocari, & à quibus eadem artificiosè deducentur.

Cum igitur essentia & natura uniuscujusque rei, quocunque modo fuerit perspecta, non solùm quid reipsa sit, sed & multa alia, quæ ad rem ipsam pertinent, nobis patefaciat, primum signorum genus à naturâ rei, de qua agitur, erit desumendum. Deinde cùm duobus modis ad rei cujuslibet cognitionem deveniamus, uno scilicet à priori, id est per causam, altero verò à posteriori, scilicet per effectum, duo alia signorum genera proponere necesse est, unum à causis, alterum ab effectibus.

*Tres igitur in universum debent constitui signorum fontes: Essentia scilicet, causæ, & effectus.*

Essentiam hic Medicè ac latè accipimus, & illius nomine non solùm rei ipsius formam, sed etiam genera, differentias, partes, & proprietates usurpamus, sive essentiales illæ sint, sive accidentales.

Causarum verò nomine omnia causarum genera, quæ in Medicina considerantur.

Effectus verò varii sunt pro varietate causarum.

Qui omnes signorum fontes minutim excutientur in particulari signorum inquisitione, prout eorum usus postulabit. [*conf. Melet. III. 7. &c.*]

Notandum autem hic est *Primò*, in singulis rebus dignoscendis ab omnibus fontibus signa capi non posse. Non raro enim essentia rei est incognita: causæ verò aliquando non exquisitè indicant, aliàs effectus sunt confusi. Sed tamen ex propositis signorum capitibus semper invenies, quod rem quam investigamus, quantum Medicina præstare potest, certò demonstret, ita ut nunc ex solis effectibus signa necessaria desumamus, nunc à causis, nunc ab omnibus, quod ipsa exercitatio statim patefaciet.

Nota *secundò*, perpetuò ferè ab effectis multò plura & certiora signa desumi, quàm à reliquis duobus fontibus.

Nota *tertiò*, ex signis, quæ proponentur, alia magis, alia minùs efficaciter judicare, sed tamen ex omnium collectione rem, quam inquirimus, certò demonstrari.

Nota *quartò*, ut à propositis fontibus vera signa desumi possint, eorum omnium, quæ corpori nostro insunt, vel ei possunt contingere, naturam, causas, & effectus optimè debere innotescere. Atque adeo Physiologiæ & Pathologiæ præcepta ita ad manum haberi debere, ut illa hic in usum facilè possimus revocare: Alioqui hæc Semeioticæ præcepta, licèt prolixiùs multò fuerint pertractata, forent inutilia



A. Tabula

**A.** *Tabula fontes omnes continens, à quibus signa humorum in corpore prædominantium desumuntur.*

- Signa, humorem in corpore dominantem indicantia desumuntur vel ex
  - Causis, quæ sunt vel
    - Materiales
      - Assumpta
        - Alimenta in quibus consideratur: Qualitas, Quantitas, Ordo, Tempus,
        - Medicamenta.
      - Excreta & Retenta,
    - Efficientes
      - Temperies varia: Ventriculi, Hepatis, Ordo, Tempus.
      - Hæreditaria dispositio,
      - Ætas,
      - Sexus,
      - Non naturales.
        - Aër, ad quem: Regio, Anni tempus,
        - Cibus & potus.
        - Motus ad quem: Exercitatio, Venus.
        - Quies,
        - Somnus,
        - Vigilia.
        - Animi pathemata.
      - Juvātes & lædentes.
  - Effectibus in quibus considerantur
    - Actiones
      - Animales
        - Principes
          - Imaginatio, ad quam referuntur: Ingenii varia dispositio. Animi passiones variæ.
          - Ratiocinatio.
          - Memoria.
        - Minùs principes
          - Sensus
            - Cōmunis: Somnus, Vigilia, Insomnia.
            - Privatus: Quinque sensus naturales.
          - Motus
      - Vitales, unde pulsus: Magnus, Parvus, Frequens, Tardus, Mollis, Durus, &c.
      - Naturales
        - Nutritio, cui inserviunt
          - Attractio ad quam: Fames, Sitis.
          - Retentio.
          - Concoctio.
          - Expulsio.
        - Accretio, quæ vel est in
          - Quantitate: Magna, Parva,
          - Tempore: Celer, Tarda.
        - Generatio unde: Veneris appetitus, Aversio ejusdem, Noxa ex illa, Emolumentum.
    - Passiones.
    - Excrementa, quæ excluduntur per: Os, Aures, Nares, Alvum, Vesicam, Uterum, Habitum corporis, in iisque consideratur: Consistentia, Color, Sapor, Odor,
    - Habitus, in quo considerantur.
      - Cutis ejusq; qualitates
        - Primæ: Caliditas, Frigiditas, Humiditas, Siccitas.
        - Secundæ: Durities, Mollities, Asperitas, Levitas.
        - Tertiæ: Color,
      - Partes à cute exortæ, sc. pili, & in his
        - Quantitas
          - Continua: Longitudo, Brevitas.
          - Discreta: Multitudo, Paucitas,
        - Qualitas
          - Patibilis
            - Secunda: Durities, Mollities, Asperitas, Lævitas, Tenuitas, Crassities.
            - Tertia: Color.
        - Passio.
          - Figura: Rectitudo, Crispitudo.
          - Ortus
          - Incrementum
          - Casus.
      - Partes cuti subjectæ, & in his
        - Vasa, in quibus: Angustia, Latitudo.
        - Carnes, & in his: Grassilitas. Obesitas, Carnositas.

SEMEIO-



## SEMEIOTICÆ SECTIO II.

## DE SIGNIS DIAGNOSTICIS.

## CAPUT PRIMUM.

### *De Signis biliosi humoris in toto corpore prædominantis.*

COgnitio temperamenti & humoris in toto corpore prædominantis, necessaria est ad affectus speciem dignoscendam, & causam illum producentem. Ideò antequam de illis disseramus, primò nobis proponenda sunt signa humoris in corpore prædominantis, à bile sumpto exordio.

Notandum tamen prius est, duos tantùm esse fontes ex quibus humorum signa desumuntur, nempe causas & effectus; essentia enim hac in re nihil præstat.

Ut igitur duos hosce signorum fontes penitus exhaurire valeamus, illorum genera & species ordine sunt prosequendæ: omnes saltem illæ, quæ ad humorum notitiam aliquid præstare possunt, quæ ad faciliorem memoriam in præcedentem tabulam sunt relatæ.

Huc refer tabulam notatam littera A.

Hunc igitur ordinem observando, bilem in corpore dominantem indicabunt.

*Causæ materiales.*

*Alimentorum qualitas.* Usus ciborum calidorum & siccorum, vini generosi aut meri potio, quæ facilè convertentur in bilem.

*Quantitas.* Defectus alimentorum, ut inedia, victus valde tenuis & parcus.

*Odor.* Dulcia in fine mensæ assumpta, quia longiori coctione in bilem vertuntur; sicut experientia patet illa in diuturna coctione artificiali amarescere.

*Medicamenta.* Usus medicamentorum calidorum, & aromatum, &c. quæ in bilem degenerant.

*Retenta.* Bilis evacuatio consueta per alvum, urinas, vomitum, vel sudores, sponte, vel per medicamenta suppressa, vel intermissa.

*Causæ efficientes.*

*Partes.* Calida & sicca temperies ventriculi, hepatis & cordis. Quia hæ partes corpus universum afficere valent.

*Hæreditas.* Parentes bilioso præditi temperamento.

*Ætas.* Ætas juvenilis, qualis potissimùm ab anno decimo octavo ad trigesimum quintum.

*Sexus.* Sexus virilis. Illi enim biliosi magis, sicut fœminæ pituitosæ censentur.

*Regio.* Regio calida & sicca.

*Tempus.* Tempus æstivum.

*Alimenta.* Cibi & potus calefacientes & exsiccantes, ut allia, cepæ; salsa omnia & piperata, quæ hepar plus æquo calefaciendo faciunt, ut nimiam bilis copiam progeneret.

*Exercitatio.* Vita laboriosa, & multis exercitationibus debita.

*Venus.* Nimius ad venerem impetus, quo totum corpus incandescit.

*Vigiliæ.* Vigiliæ nimiæ, quibus sanguis & spiritus inflammantur.

*Animi pathemata.* Iræ, curæ, & omnes vehementes animi commotiones.

Juvantur à frigidis & humidis, læduntur à calidis, siccis, & jejunio.

*EFFECTUS.*

*Actiones animales.*

*Ingenium.* Ingenium acre, & solers, promptum & expeditum.

*Animi passiones.* Iracundia, furor, audacia, jactatio, appetitus vindictæ.

*Somnus & vigilia.* Somnus paucus admodum & levis, ac vigiliæ maximè.

*Insomnia.* Insomnia ignium, incendiorum, rixarum, & tumultus.

*Sensus.* Sensus vegeti, acuti, veloces, expediti, auditus potissimùm, qui maximè juvatur à siccitate.

*Actiones vitales.*

Pulsus magnus, frequens, & durus.

*Actiones naturales.*

*Appetentia.* Inappetentia, & cibi fastidium, æstate potissimum.

Frigidorum appetitus.

Inediæ difficilis tollerantia.

*Sitis.* Sitis magna, & potus frequens.

Accretio cita & prompta, ac matura senectus, quia humidum radicale promptè absumitur.

Ad venerem proclivitas maxima, propter seminis acrimoniam.

*Venus.* A venere cita exsolutio, quia biliosorum spiritus sunt valde dissipabiles propter tenuitatem.

*Passiones.*

Morbis biliosis proclivis dispositio, ut febribus ardentibus & tertianis, phrenitidi, pleuritidi, vomitui bilioso, diarrhæis, erysipelati, herpetibus, pustulis faciei, &c.

*Excrementa.*

*Per os.* Vomitus humoris tenuis, pallidi, vel flavi, & amari, aut sapor amarus in llingua.

*Aures, Alvum, Vesicā.* Aurium excrementa copiosa & valde rufa.

Fæces maximè flavescentes.

Urina tenuis & rufa, vel etiam rubra & flammea.

Purgamenta uteri sublava, aut citrina.

*Habitus corporis.*

Cutis ad tactum calida & sicca, & calor illius acris & mordax, in manibus potissimum.

Cutis dura & aspera.

*Cutis qualitates. Primæ; Secundæ.* Color cutis, faciei potissimùm & oculorum, pallidus & subflavus.

Capillorum paucitas, à pororum raritate, quæ materiam pilorum effluere permittit.

*Pili qualitas.* Capilli flavi: bilis colorem referentes, aut subnigri, à majori exustione, & nonnunquam crispi, propter siccitatem, quæ pilos intorquet, ac calvi fiunt, propter cutis siccitatem, & materiæ pilorum consumptionem.

Pili citò oriuntur, & citò decidunt.

*Vasa.* Latitudo vasorum. Calidi enim proprium est dilatare: & venæ in oculis conspicuæ.

*Carnes.* Habitus corporis gracilis & macilentus.

---

## CAPUT II.

### *De signis humoris pituitosi in corpore prædominantis.*

PItuitam in corpore dominantem indicant.

*Causæ materiales.*

*Alimentorum qualitas.* Usus consuetus alimentorum frigidorum & humidorum, ut fructuum, olerum, piscium, lacticiniorum, aquæ potio, &c. Illa enim facilè in pituitam abeunt.

*Quantitas.* Nimia alimentorum quantitas, quæ calorem nativum obruit & cruditates gignit.

*Tempus.* Cibi assumpti statim à somno, vel ante somnum, aut antequam priores sint concocti.

*Medicamenta.* Diuturnior usus medicamentorum frigidorum & humidorum, quæ ut alimenta in pituitam degenerant.

*Retenta.* Omissa naturalis consuetudo pituitam evacuandi per vomitum vel secessum, vel artificialia per exercitationes, aut usum aquarum thermalium, laconicorum, vel medicamentorum purgantium, aut diureticorum ex quorum intermissione pituitæ copia cumulatur.

Causæ

*Causæ efficientes.*

*Partes.* Frigida humidaque temperies ventriculi, hepatis, cordis, & cerebri.

*Hereditas.* Ortus ex parentibus pituitoso temperamento præditis.

*Ætas.* Ætas senilis, quæ propter caloris inopiam multam coacervat pituitam, tum etiam puerilis, propter ingluviem & incautam vivendi rationem.

*Sexus.* Sexus muliebris.

*Regio.* Regio frigida & humida, quales sunt quæ stagnis, paludibus, aut majoridus fluminibus sunt vicinæ, aut Boreæ, nivibus, imbribusque expositæ, & quæ sunt magis septentrionales, unde fit, ut Germani omnes ferè pituitosi sint.

*Tempus.* Tempus hyemale.

*Cibi & potus.* Cibi & potus refrigerantes humectantes ut lactucæ, portulacæ, & fructuum horæorum usus, & aquæ potio, quæ ventriculum & hepar refrigerando faciunt, ut multam pituitæ copiam producant.

*Quies.* Vita otiosa & sedentaria.

*Somnus.* Somni longi & profundi, præsertim à cibo.

*Pathemata.* Vita sine curis, studio, mœrore, aut cum his valde excedentibus, quia calorem nativum dissipando corpus refrigerant.

Usu calidorum & siccorum juvantur, & frigidis & humidis læduntur.

*EFFECTUS*

*Actiones animales.*

*Principes.* Imaginatio satis bona, ac facilior rerum perceptio, sed prompta oblivio, quia in rebus humidis facilè fiunt impressiones, sed promptè delentur.

Mens torpida & hebes, ingenium tardum & obtusum.

Ira remissa & facilè placapilis.

*Somnus.* Maxima ad somnum propensio.

*Insomnia.* Insomnia frigoris aquarum pluviarum, nivium, submersionis, fluminum, stagnorum, marium, & rerum albarum.

*Sensus.* Sensuum hebetudo.

*Motus.* Motus tarditas, sed in eo duratio, quia spiritus crassiores minùs dissolvuntur.

*Actiones vitales.*

*Pulsus.* Pulsus parvus tardus & molis.

*Actiones naturales.*

*Fames.* Appetentia dejecta, unde apud Hipp. senes facilè jejunium ferunt.

*Sitis.* Sitis nulla, aut saltem perexigua.

*Accretio.* Tardè adolescunt, quia nonnisi longo tempore calor debilis, multam humiditatem potest edomare.

Ad venerem tardi.

*Venus.* Ex moderato illius usu juvantur, calore pituita concoquitur, & temperatius corpus evadit. At frequentiori illius usu corpus redditur frigidius.

*Passiones.*

Cœlo sereno meliùs habent, frigido & pluvioso pejùs.

Morborum frigidorum frequens occursus, ut catarrhi, hydropis, cachexiæ pituitosæ, lethargi, paralysis, & similium.

*Excrementa.*

*Per os & nares.* Humoris crassi, albicantis, & insipidi excretio per os & nares.

*Alvum.* Fæces albicantes & mucosæ.

*Vesicam.* Urina alba, vel pallida, eaque tenuis, si adsint obstructiones; alioqui turbida & crassa, cum copioso sedimento,

Alba uteri profluvia in mulieribus.

*Habitus corporis.*

*Cutis. Qualit. Prima.* Cutis ad tactum frigida, pedes potissimùm & manus frigidissimæ hyemis tempore.

*Secunda.* Cutis mollis & lævis.

*Tertia.* Color ejusdem albus.

*Pili.* Pili molles & læves, ac tenues ab initio.

*Qualit. Secunda. Tertia. Figura.* Rufi capilli, quia pituita ulteriori coctione talem colorem adipiscitur.

Capilli recti, quia cùm in cute nulla sit siccitas, faciles in ea sunt meatus, quos excrementa liberè permeare possunt.

*Passiones.* Pili tardè oriuntur, & nunquam calvescunt.

*Vasa.* Vasorum angustia, & nullæ venæ in oculis apparent.

*Fames.* Habitus corporis mollis & obesus, non tamen carnosus.

---

CAPUT III.

*De Signis Sanguinis in Corpore Prædominantis.*

Sanguinem in corpore prædominantem indicant.

*Causæ materiales.*

*Alimentia.* Usus ciborum euchymorum & eupeptorum, quales sunt panis recens albissimus & probè coctus, ova tremula, carnes juniorum animalium, & laudabilis alimenti, ut gallinarum, perdicum, phasianorum, vitulorum, hœdorum, &c. Aqua purior fontana, vinum generosum salubriter dilutum.

*Retenta.* Suppressiones evacuationem solitarum; ut hæmorrhagiæ in junioribus, hæmorrhoïdum in ætate provectis, aut mulieribus.

*Causæ efficientes.*

*Partes.* Calida & humida hepatis & cordis temperies.

*Hereditas.* Ortus ex patentibus sanguineis.

*Ætas.* Ætas à pueritia usque ab pubertatem.

*Regio.* Regio meridionalis, & austrinis ventis perflata.

*Tempus.* Verna tempestas.

*Exercitatio.* Otium vel levis exercitatio, quæ appetitum intendat, & corpus non resolvat.

*Venus.* Veneris usus rarus.

*Somnus.* Somnus dulcis & moderatus.

*Pathemata.* Vita sine curis, gaudio & lætitia plena, ac deliciis affluens.

*Juvantes.* Juvantur ex larga sanguinis missione, vel spontanea ejusdem profusione, iisque omnibus, quæ sanguinis copiam minuere valent.

*EFFECTUS.*

*Actiones animales.*

*Imaginatio.* Felix imaginatio & rerum comprehensio, quia in humido promptæ fiunt impressiones.

*Ratiocinatio.* Mentis hebetudo & stoliditas, ad risum profusio, impudentia, continentia in valde sanguineis. In aliis jucunditas animi & hilaritas, cùm discursu facili & libero: ac magna ad amorem propensio.

*Memoria.* Memoria parum debilis.

*Insomnia.* Somnus profundus, minùs tamen quàm in pituitosis.

Insomnia rerum rubrarum & jucundarum, amœnitatum, nuptiarum, hortorum, musicorum concentuum, Regum, Principum & Magnatum.

*Motus.* Motus quidem moderati, sed graves & lassitudinibus pleni.

*Actiones vitales.*

*Pulsus.* Pulsus magnus, tardus, plenus.

*Actiones naturales.*

*Fames.* Appetitus mediocris, nisi adsit multitudo humoris, quæ satietatem pariat.

*Sitis.* Sitis etiam mediocris.

*Venus.* Propensio ad Venerem, sed non tanta ut in biliosis.

Facilis Veneris tolerantia propter copiam seminalis materiæ.

*Passiones.*

Facilis lapsus in febres synochos, phlegmonas, furunculos, &c.

*Excrementa.*

*Per varias partes.* Frequentes aut copiosæ sanguinis excretiones per nares, uterum, hæmorahoidas.





*Per vesicam.* Urinæ copiosæ, laudabili colore & consistentiâ præditæ, & contentorum multitudine aliquando refertæ.

*Alvum.* Fæces subrufæ, & consistentia mediocres.

*Habitus corporis.*

*Qualitates.* Cutis ad tactum calida & mollis persentitur.

*Secunda. Tertia.* Color faciei floridus, & rubicundus.

*Pili.* Pilorum copia mediocris, color subflavus, & prompta eorum generatio.

*Vasa.* Vasorum amplitudo mediocris.

Habitus corporis carnosus, & bene compactus.

COROLLARIUM.

Vera plethora, & cacochymiæ expers, iisdem ferè signis indicatur, si vasorum tensionem addas & lassitudinem spontaneam.

---

CAPUT IV.

*De Signis Melancholiæ in Corpore Prædominantis.*

Melancholicum humorem in corpore redundantem monstrant.

*Causæ materiales.*

*Alimenta.* Usus alimentorum crassiorum, duriorum & teream substantiam possidentium, qualia sunt panis ater & furfuraceus, vinum nigrum & crassum, aquæ turbidæ & limosæ, legumina, caseus antiquus, carnes bubulæ, leporinæ, suillæ, avium palustrium; præcipuè salitæ, aut fumo induratæ, pisces cetacei, duri, & salsi, brassicæ, pastinacæ, &c.

*Retenta.* Retenta melancholicæ vacuatio consueta, sponte, vel artefacta per hæmorrhoïdas, alvum, varices, scabiem, &c.

*Causæ efficientes.*

*Partes.* Hepatis & cordis temperies frigida & sicca cum lienis imbecillitate vel obstructione, ob quam non potest humorem melancholicum attrahere, & convenienter secernere.

*Hereditas.* Ortus ex parentibus melancholicis.

*Ætas.* Ætas consistens, à quadragesimo ad sexagesimum.

*Regio.* Regio, in qua inæquales fiunt aëris constitutiones.

*Tempus.* Tempus autumnale.

*Vigilia.* Vigiliæ immensæ, quia corpus exsiccant, & calorem nativum dissolvunt.

*Pathemata.* Vita studiis, curis, sollicitudinibus, & mœrore plena.

*Iuvantes, & lædentes.* Juvantur calidis & humidis, tum etiam temperatis: læduntur frigidis & siccis, ut aceto.

*EFFECTUS.*

*Actiones animales.*

*Imaginatio.* Timor & mœstitia sine causa manifesta in valde melancholicis. Ii verò, qui ex levi sanguinis adustione fiunt melancholici, sunt astuti, cauti, prudentes, constantes, ingeniosi.

Atrabilarii verò, ubi melancholia est adusta, osores, proditores.

Melancholici difficulter ad iram excitantur, sed postea difficulter placantur.

Rerum perceptio difficilis.

*Memoria.* Memoria firma propter siccitatem.

*Vigilia.* Vigiliæ maximæ, & somni turbulenti interrupti.

*Insomnia.* Insomnia rerum nigrarum, horrendarum, cadaverum, sepulchrorum, dæmonum, &c.

*Sensus.* Sensuum hebetudo, aspectus inconstans, tristis & horridus.

*Motus.* Motus tardus, gravis, & compositus.

*Actiones vitales.*

*Pulsus.* Pulsus tardus & durus.

*Actiones naturales.*

*Fames.* Voracitas maxima propter aciditatem melancholiæ, quæ excitat appetentiam; interdum dejecta appetentia.

*Sitis.* Sitis exigua propter seri & salivæ abundantiam, quæ in melancholicis redundat.

*Expulsio.* Ructus acidi, qui à cruditatibus excitantur, quibus melancholici abundant.

*Accretio.* Tarda accretio, & cita senectus.

*Venus.* Tardè ad Venerem excitantur, & illius usu plurimùm læduntur, ad eam tamen promptiores sunt ii melancholici, qui plurimis flatibus abundant; neque his perinde inimica est Venus, cùm sæpius semen emittant, utpote ex flatu ad coëundum excitati.

*Passiones.*

Frequens morborum melancholicorum incursus, quales sunt quartana, tumor lienis & durities, lepra, fœda scabies, varices, hæmorrhoïdes, &c.

*Excrementa.*

*Per os.* Humoris melancholici vomitio frequens.

Frequens sputio, & copiosa salivæ ejectio, unde melancholici sputatores dicuntur.

*Alvum.* Alvus ut plurimùm sicca, & constipata, dejectiones nigricantes.

*Hæmorrhoides.* Sanguinis atri excretio per hæmorrhoïdas.

*Vesica.* Urina tenuis & alba, interdum crassa & livida.

*Habitus corporis.*

*Cutis. Qualit. Prima, secunda, tertia.* Cutis ad tactum frigida, sicca, dura & aspera.

Calor faciei fuscus, plumbeus, aut nigricans.

*Pili.* Capilli multi duri & asperi, crassi, nigri, tardè oriundi, & citò canescentes.

*Vasa.* Venæ angustæ.

*Carnes.* Habitus gracilis & macilentus.

Atque hæc de signis humorum in toto corpore prædominantium.

COROLLARIUM.

Hac protinus methodo, & iisdem omnino signis, singularum partium temperiem inveniemus, ea scilicet eodem modo illis partibus applicando, earumque potissimùm actiones & excrementa contemplando.

---

CAPUT V.

*De Signis Partis Affectæ.*

Naturali corporis dispositione ritè perspecta ad ea, quæ præter naturam corpori insunt, est deveniendum. Primò igitur jam partis affectæ indicia inquiremus. Deinde speciem affectus, qui illam partem occupat, ac tandem causas, à quibus affectus ille dependet. Partis affectæ signa à tribus fontibus desumi possunt: essentiâ, causis, & effectibus, quorum series proposita est in tabula notatâ litera B.

Ergo secundùm illam seriem partem affectam indicat.

**B.** *Tabula Signorum Partis Affectæ.*

Signa partis affectæ deſumuntur vel ab
- Eſſentia, quæ Medicis eſt vel
  - Temperies, quæ conſiſtit in qualitatibus.
    - Primis, quæ ſunt: Caliditas, Frigiditas, Humiditas, Siccitas.
    - Secundis, ut ſunt: Durities, Mollities.
  - magnitudo: Aucta, Imminuta.
  - Sitis.
  - Figura.
- Cauſis: Externis, Internis.
- Effectibus qui ſunt vel
  - Actiones, quæ expul ſu dignoſcuntur.
    - Animales
      - Principes nempe: Imaginatio, Ratiocinatio, Memoria.
      - minus principes,
        - Senſus
          - Communis, ad quem: Somnus, Vigilia.
          - Privatus: Viſus, Auditus, Olfactus, Guſtus, Tactus, Sub quo dolor qui eſt vel: Pungitivus, Tenſivus, Gravativus, Pulſativus.
        - Motus.
    - Vitales,
    - Naturales, quæ ſunt
      - Nutritio, cui inſerviunt: Attractio, Retentio, Concoctio, Expulſio.
      - Generatio maris & fœminæ.
  - Excrementa, in quibus conſiderantur
    - Subſtantia, quæ eſt vel: De eſſentia ipſius partis; Naturaliter in parte contenta; Præter naturam contenta.
    - Qualitas
      - Prima: Caliditas, Frigiditas, Humiditas, Siccitas.
      - Secunda: Tenuitas, Craſſities, Viſciditas, Spumoſitas.
      - Tertia: Color, Sapor.
    - Quantitas;
    - Modus excernendi;
    - Ordo,
  - Qualitas mutata in: Colore, Sapore, Sono.

Eſſen-



*Eſſentia.*

*Qualitates.* Temperies partis; ſi enim illam præter modum calidam, frigidam, humidam, aut ſiccam percipiamus, præter naturam affectam eſſe judicabimus.

*Secunda.* Durities & mollities; ſi enim in hypochondriis v. g. duritiem & renitentiam percipiamus, partes illis ſubjectas, hepar, aut lienem obſtructum vel inflammatum eſſe judicabimus: Sic nimia alicujus partis mollities, eam œdematoſo aliquo affectu laborare, eſt indicium.

*Magnitudo aucta.* Tumor præter naturam, iſque vel externus, qui viſu percipitur, vel internus, qui tactu perſentitur, quales ſunt tumores ventriculi, hepatis lienis, veſicæ, &c.

*Imminuta. Sitis.* Maxima partium conſumptio & atrophia.

Situs partis, qui maximi eſt hac in re momenti: ſi enim ex anatome nobis conſtet, quem unaquæque pars in corpore noſtro ſortiatur locum, facilè ex humore, intemperie, aut quovis alio ſenſibili affectu illum locum occupante, eam partem laborare conjiciemus.

*Figura.* Figura partes in eodem loco ſitas à ſe invicem diſcernit. Sic tumor in dextro hypochondrio lunarem obtinens figuram, gibbam hepatis partem affectam eſſe indicat; ſi verò oblongam habeat figuram, & externus magis ſit, muſculos abdominis rectos affectos eſſe oſtendit.

*Cauſæ internæ.*

Externæ cauſæ aliquid indicare valent; ſi quis enim v.g. cantharides aſſumpſerit, veſicam laborare conjiciemus, quòd illæ peculiarem habeant vim veſicam alterandi. Sic ſi quis ab inſolatione laboraret, caput affectum indicatur, quòd eam partem præ cæteris ſol afficere conſuevit; tum & ſi ab immodica venere prodit affectus, ſpirituoſam ſubſtantiam nervoſaſque partes malè habere arbitrandum, quod illis partibus ſit inimica venus.

*Cauſæ externæ.*

Inter cauſas internas affectus ipſos poſſumus recenſere: ſiquidem ubi tertiana infeſtat, hepar affectum indicat; quotidiana ventriculum; & quartana lienem; quia earum cauſæ in his partibus cumulari ſolent.

*Nota*, in uſu practico dum partem affectam inquirimus, ab eſſentia & cauſis non eſſe incipiendum, ſed priùs ab actionibus, excrementis, & qualitatibus mutatis ſigna eſſe deſumenda, ac tandem ab eſſentia & cauſis.

*EFFECTUS. Actiones.*

Actionis læſio partem affectam indicat, à qua dependet, v. g.

*Animales. Principes.* Delirium & vigilia, ſenſus & motus abolitio, cerebrum affectum ſignificant.

*Senſus privatus.* Senſus particularis læſio, ut viſus, vel auditus, illius organum indicat.

*Dolor pungitivus, tenſivus,* Dolor pungitivus indicat membranam affectam, potiſſimùm à materia acri, & erodente. Tenſivus autem fit aliquando in membranis à flatibus, & in venis à nimia repletione.

*Gravativus.* Dolor gravativus ſignificat parenchyma alicujus viſceris affici, omnia enim parenchymata obtuſum habent ſenſum: Sic dum calculus renum ſubſtantiam comprimit, dolor fit gravativus; dum verò in caput ureteris fertur, dolorem efficit pungitivum. Sic etiam in pleuritide, materiâ membranam ſuccingentem occupante, fit dolor punctorius, dum verò fit metaſtaſis in pulmonem, mutatur in gravativum.

*Pulſatorius.* Dolor pulſatorius affectam arteriam indicat, aut partem ei vicinam; ideò in omnibus inflammationibus partium arterias poſſidentium fit dolor pulſatorius.

*Excrementa.*

Illa verò, quæ per corporis partes excernuntur, partem affectam indicare ſolent hoc modo,

*De ſubſtantia partis.* Subſtantia cartilaginoſa per tuſſim excreta aſperam arteriam affectam indicat, vel bronchia pulmonum; carnis verò fungoſæ fruſtulum excretum, pulmonem ipſum affectum indicat; craſſa verò ex craſſis educitur.

*Naturaliter contenta.* Si cibus, aut urina, aut fæces per vulnus excernuntur, ventriculum, veſicam, aut inteſtina vulnerata pronuntiamus.

Si lapilli, vel arenulæ per urinam excernuntur, renes vel veſica laborant.

*Præter naturâ contenta.* Lumbrici per os aut anum excreti inteſtina affecta indicant.

*Qualitates excrementorum. Primæ, ſecundæ, tertia.* Aër calidior expiratione emiſſus, cor vel pulmonem indicat calidiorem, frigidior verò cor valde refrigeratum, & morti proximum.

Sanguis calidior, tenuior, flavior, ac cum quodam ſaltu exſiliens; arteriam indicat vulneratam.

Tenues alvi dejectiones, rubentes, ac loturæ carnium ſimiles, hepatis indicant imbecillitatem.

*Tenuitas & color, Spumoſitas & modus.* Spumoſæ ſanguinis excretiones, ac tuſſiendo rejectæ, pulmonem affectum indicant.

Quibus in alvi profluviis excrementa ſpumoſa ſunt, iis ex capite pituita defluit. *Aph. 20. ſect. 7.* Pituita enim è cerebro defluens, & cum flatibus permixta in inteſtinis, ſpumoſa efficitur.

*Sapor.* Ructus acidus oſtendit ventriculum cruditate laborare.

Si ſanguis tuſſiendo expuatur magnâ quantitate, vaſa pulmonis affecta eſſe oportet; cùm ea, quæ ſunt in aſpera arteria, anguſtiora exiſtant, quàm ut poſſint multùm ſanguinis effundere.

*Quantitas.* Sanguis meiendo excretus, ſi paucus ſit, ex veſica proficiſci eſt conjiciendum, ſi multus, ex renibus aut ſuperioribus partibus, ubi majori copia continetur.

Excrementa ſpuendo rejecta, os affectum ſignificant; ſcreando fauces; tuſſiendo pulmones, vel aſperam arteriam; vomendo ventriculum.

*Modus.* Si pus mingitur ante urinam, in pene ipſo ulcus eſt; ſi poſt, in veſica aut renibus.

*Ordo.* In dyſenteria, ſi pus aut ſanguis affluat purus ante fæces, credibile eſt rectum inteſtinum eſſe potiùs ulceratum quàm reliqua: ſi verò poſt fæces, aut illis valde permixtus; ſuperiora, vel media inteſtina affecta eſſe indicat.

*Qualitates Mutatæ.*

Qualitates mutatæ aliquando partem affectam indicant. V. g. quâ parte corporis calor aut frigus eſt, ibi morbus eſt. *Aph. 39. ſect. 4.*

*Color.* Plumbeus aut liveſcens totius corporis color, hepar indicat refrigeratum, citrinus cyſtidem felleam eſſe obſtructam; nigricans lienem obſtructum.

Rubor pertinax & ſaturatus in genis, pulmonem indicat inflammatum.

Amarus ſapor in lingua, bilem in ventriculo redundare ſignificat.

Salſus verò, pituitam ſalſam à cerebro fluere.

Tinnitus & Sibilus aurium eas affectas indicat.

Borborygmus in ventre ſignificat flatus in inteſtinis. (*Melet. III. 14. &c.*)

---

## CAPUT VI.

*De Signis partis primariò, vel per conſenſum laborantis.*

In omni præternaturali diſpoſitione perpetuò ferè ſolet evenire, ut plures partes afficiantur, quòd ſcilicet ea quæ primariò afficitur, alias omnes cum quibus aliquam habet communionem, trahat in conſenſum, ubi acri Medici ſolertiâ opus eſt, ut affectus ſympathici ab idiopathicis diſtinguantur.

Ad hoc autem præſtandum ex prædictis fontibus ſigna deſumentur, ex quibus alia levem tantùm conjecturam afferunt, alia verò certiorem: omnium tamen collectio rem certiſſimè indicabit.

Horum ergo Signorum fontes ex ſequenti tabulâ, notata littera C deſumentur.

C. *Tabula Signorum partem primariò, vel per consensum affici indicantium.*

- Signa partem primariò, vel per consensum affici indicantia petuntur vel ab
  - Essentia ad quam refertur
    - temperies quæ est in qualitatibus.
      - primis
        - caliditate,
        - frigiditate,
        - humiditate,
        - siccitate.
      - secundis.
        - duritie,
        - mollitie,
        - aritate,
        - densitate.
    - vicinia,
    - genus,
    - officium,
    - connexio.
  - Causis, quæ sunt vel
    - Juvantes,
    - Lædentes.
  - Effectibus seu symptomatis, in quibus consideratur
    - magnitudo,
    - tempus,
    - ordo,
    - duratio.

Quorum signorum seriem clariùs patefacient sequentia theoremata exemplis suis illustrata.

*Essentia.*

*Qualitates primæ.* Partes calidiores aliis faciliùs compatiuntur, quàm frigidæ: quoniam humores noxios & vapores facilè ad se trahunt; attractio enim fit à colore: Sic cor & hepar aliis partibus faciliùs compatiuntur, quàm ventriculus, vesica, uterus, &c.

*Qualitates secundæ.* Partes raræ & molles aliis faciliùs compatiuntur, quàm densæ & duræ, quia faciliùs causas noxias recipiunt, eisque minimè resistunt. Sic cutis ob raritatem facilè recipit fluentes à partibus interioribus humores: sic pulmo fluentibus à capite humoribus sæpè tentatur.

*Vicinia.* Partes vicinæ aptiores sunt aliis compati, quàm remotæ. Sic manus brachio vicino mala sua communicat, os carni vicinæ, ventriculus hepati, pleura pulmoni, pulmo cordi, ita de cæteris.

*Officium.* Quæ sub eodem genere positæ sunt partes, eandemque possident naturam, sibi invicem facilè compatiuntur: Sic partes nervosæ nervosis compatiuntur, ut carnosæ carnosis.

Partibus publicum in corpore munus exercentibus, affectis totum corpus per consensum afficitur: Sic cerebro, corde, vel hepate laborante, totum corpus laborat.

*Situs.* Quæ partes simile in corpore officium exercent, sibi invicem compatiuntur. Sic mammæ utero, vesicæ renes compatiuntur.

*Connexio.* Quæ partes aliis directè superjacent vel subjiciuntur earum affectus facilè recipiunt. Sic caput vapores à partibus inferioribus ascendentes facilè recipit, ventriculus & pulmo humores à capite desfluentes.

Quæ simul connectuntur partes, sibi mutuò compatiuntur. Sic nervorum affectus cerebro communicantur, arteriarum cordi, venarum hepati, & vice versa.

*Causæ:*

Secundò, à causis juvantibus & lædentibus signa partis sympathicæ laborantis desumuntur, ex quibus sequens theorema constituitur:

Si duabus partibus simul laborantibus, admotis uni juvantibus aut lædentibus, altera juvetur aut lædatur, ea cui juvantia vel lædentia admoventur primariò laborat; altera verò per consensum.

Sic adhibitis ventriculo remediis, si dolor capitis cesset, vel remittat, caput per consensum laborat.

*Effectus.*

*Magnitudo.* Effectum etiam seu symptomata, ad hoc ipsum demonstrandum maximam habent efficaciam, ut ex sequentibus theorematis apparet.

Ex pluribus partibus simul laborantibus, ea quæ gravioribus tentatur symptomatis, primariò afficitur, reliquæ verò per consensum.

*Tempus.* Ex multis partibus simul affectis ea primariò laborat, in qua symptomata priùs apparuerunt. Sic ventriculo laborante, si capitis dolor postea suboriatur, symptomaticus est ille dolor.

*Ordo.* In affectuum exacerbatione ea pars primariò laborat, in qua symptomata incipiunt exacerbari.

*Duratio.* Affectus idiopathici continui sunt, & nunquam intermittunt, sympathici verò solent intermittere. Sic delirium à febre exortum mitescere solet inclinante febre, nunquam verò intermittit, cum à cerebri inflammatione producitur. (*Mele. III. 40.41.*)

## CAPUT VII.

### *De Signis Speciei Morbi.*

Signa affectus speciem indicantia cum signis partis affectæ simul fere innotescunt: clarioris tamen doctrinæ gratiâ ea hîc seorsum annotabimus, ne in tractatu isto confusio aliqua suboriatur.

Illa ergo signa à tribus fontibus desumi possunt, morbi nimirum ipsius essentia, causis eum producentibus, & effectibus, seu Symptomatis ab eo emanantibus.

Quæ omnia in sequenti tabula ordine disponentur.

Huc refert tabulam notatam litera D.

Horum autem series sequentibus theorematis breviter innotescet.

*Essentia.*

Morbi essentia nihil aliud est quàm morbus ipse; ideoque si sensibus possumus detegere intemperiem parti alicui impressam, vel quandam morbi organici speciem, aut continui solutionem, non opus erit aliis signis quibus indicetur.

Cau-



*Causæ.*

Causæ omnes, quæ humores in corpore prædominantes significant, possunt etiam morbi speciem indicare, illæ enim quæ bilem generant, morbos etiam calidos & siccos solent producere, quæ pituitam, frigidos & humidos, & ita de cæteris; & hæ ratione morborum similarium, à priori Tabula notata A, erunt desumendæ.

Quibus tamen humorum periodi erunt adjiciendæ, in hunc modum.

Humores qui tertio quoque die moventur, febrem tertianam indicant: qui singulis diebus, quotidianam; qui quarto quoque die, quartanam.

Illæ verò causæ, quæ morbos organicos aut communes indicare valent, in hunc modum se habent.

Usus alimentorum & medicamentorum astringentium internos meatus & cavitates solent astringere, & morbum in astrictione fuisse genitum suspicionem afferunt.

Alimenta vel medicamenta incrassantia multas obstructiones solent generare,

Alimenta & medicamenta valde detergentia asperitates solent producere in lingua, œsophago, aspera arteria, ventriculo, & intestinis.

D *Tabula Signorum affectus speciem indicantium.*

- Signa affectus speciem indicantia desumuntur vel ab
  - Essentia, ratione cujus morbus est vel
    - Similaris, seu intemperies
      - Simplex,
        - Calida,
        - Frigida,
        - Humida,
        - Sicca.
      - Composita.
        - Calida humida,
        - Calida sicca.
        - Frigida humida,
        - Frigida sicca.
    - Organicus, quæ est vel in
      - Conformatione, quę est vel in
        - Figura;
        - Meatu & Cavitate
          - Adstrictio
          - Obstructio,
          - Dilatatio.
        - Asperitate & Lævitate.
      - Magnitudine
        - Aucta,
        - imminuta.
      - Numero
        - Excedente,
        - Deficiente.
      - Situ, qui est vel in
        - Positu,
        - Connexione;
    - Communis, seu solutio continui in
      - Carne
        - Vulnus,
        - Ulcus,
        - Contusio.
      - Osse
        - Fractura,
        - Fissura,
        - Caries.
      - Nervo
        - Punctura,
        - Sectio.
      - Venis & arteriis
        - Ruptio,
        - Anastomosis,
        - Diapedesis,
        - Erosio.
      - Membrana (Ruptura.
      - Cute (Excoriatio.
  - Causis quæ vel indicant morbum
    - Similarem, quales sunt
      - Causæ omnes, quæ indicant humorem in corpore prædominantem, quibus adde humorum periodos.
    - Organicum & communem, & hæ sunt vel
      - Materiales
        - Ex quibus
          - Alimenta,
          - Medicamenta.
        - in quibus peculiaris partium dispositio.
      - Efficientes
        - Naturales
          - Varia partium temperies,
          - Hæreditaria dispositio.
        - Nonnaturales
          - Exercitatio,
          - Venus.
  - Effectibus seu symptomatis, quæ sunt vel
    - Actiones læsæ
      - Animales,
        - Principes (Delirii species variæ.
        - minus principes
          - Sensus
            - Communis.
              - Somnus immodicus,
              - Vigiliæ immodicæ.
            - privatus.
              - sensus naturales.
                - Aboliti,
                - Imminuti,
                - Depravati,
                - sub quibus dolor
                  - Pulsatorius
                  - tupidus,
                  - Erodens.
          - Motus
            - Abolitus,
            - Depravatus,
            - Imminutus.
      - Vitales, unde pulsus
        - Magnus,
        - Parvus,
        - Frequens,
        - Rarus.
      - Naturales
        - Nutritio, cui inserviunt
          - Attractio
          - Retentio,
          - Concoctio,
          - Expulsio.
          - Fames,
          - Sitis.
        - Generatio.
    - Excrementa quæ rejiciuntur per
      - Os,
      - Nares,
      - Alvum,
      - Vesicam (in quibus considerantur
        - Substantia,
        - Qualitas,
        - Quantitas,
        - Excernendi modus.
      - Uterum.
    - Qualitates mutatæ.



Alimen-

Alimenta pinguia si oleoginosa, lævitates intestinorum, & lienterias generant.

Medicamenta acria & erodentia assumpta, partes internas erodunt & exulcerant.

*Disposi-tio partis.* Hepar & lien sæpissime tentantur obstructionibus, ideò si illæ partes afficiantur, de obstructionibus erit suspicio.

Trachea arteria à fluxionibus sæpissimè exasperatur, vel lævior efficitur; ideoque si in ea sit affectus, de asperitate, aut lævitate conjiciendum.

In intestinis lumbrici passim producuntur. Ergo intestinis affectis lumbricorum erit suspicio.

*Temperies partium.* Qui frigidum habent ventriculum, & hepar calidum, obstructionibus sunt obnoxii; quia hepar cruda attrahit alimenta, ex quibus obstructiones generantur.

Qui ventriculum habent frigidum, & renes calidos, calculos in renibus generare solent, quia pituita in ventriculo frigido genita, à calore renum induratur, & in lapidem convertitur.

*Hereditas.* Nati à parentibus lienosis, nephriticis, podagricis, etiam talibus affectibus sunt obnoxii.

Exercitatio statim à pastu obstructiones generat, quia alimenta à ventriculo deturbat, antequam sint concocta.

*Venus.* Venus immodica calculosam efficit dispositionem, quia renes debilitat.

*EFFECTUS.*

*Actiones animales.*

*Principes.* Delirium cum furore calidam indicat cerebri intemperiem.

Delirium cum timore, aut tristitia, & fatuitas frigidam indicant cerebri intemperiem.

*Somnus.* Somni immodici frigidam & humidam cerebri intemperiem significant.

*Vigiliæ.* Vigiliæ immoderatæ calidam & siccam indicant intemperiem.

*Sensus & motus.* Omnimoda sensus motusque abolitio, qualis in apoplexia apparet, omnimodam indicat ventriculorum cerebri obstructionem, secundùm veterum opinionem.

Motus omnium partium depravatus, qualis in epilepsia apparet, dimidiatam indicat ventriculorum cerebri obstructionem.

Motus privatio in aliqua parte, significat nervorum, qui ad illam partem feruntur, obstructionem, resolutionem, aut incisionem.

Dolor pulsatorius inflammationem indicat in parte dolente.

*Dolor.* Dolor stupidus frigidam indicat intemperiem.

Dolor acer & erodens exulcerationem indicat.

*Actiones vitales.*

Pulsus magnus & frequens calidam indicat intemperiem; parvus & rarus frigidam.

*Actiones naturales.*

*Attractio.* Dejecta appetentia, & sitis maxima, calidam indicant intemperiem.

*Expulsio.* Appetentia maxima, sitis exigua, frigidam arguit intemperiem.

Ructus nidorosus calidam intemperiem significat; acidus verò frigidam.

Vomitus frequens, & fæcum excretio impedita, obstructionem indicat in intestinis.

*Generatio.* Deperdita coëundi libido frigidam intemperiem significat.

Ardens coëundi desiderium, cum erectione perpetua & dolorifica, affectum indicat inflammatorium.

*Excrementa.*

*Per os.* Sanguis copiosus per os affatim tussiendo rejectus, vasis ruptionem indicat; paucus verò & cum pure permixtus, exulcerationem.

*Alvum.* Ramenta per alvum ejecta, exulcerationem indicant in intestinis.

*Vesicam.* Urinæ rubram & arenosam hypostasim habentes, calculum indicant, aut saltem calidam renum intemperiem humores exurentem.

*Habitum.* Sudatiunculæ, & rigoris crebra vicissitudo, empyema significant, 10. *Coac.* 1. Ex puris acrimonia partes internæ vellicantur, unde horror; sudatiunculæ verò ex facultate debili.

*Substantiæ.* Alimenta eodem modo excreta, quo assumpta sunt, lienteriam significant. Potus, si per urinam emittatur non immutatus, diabetem significat.

Bilis flava in principio paroxysmi excreta, tertianam febrem significat.

Sanguis copiosè fluens è naribus in principio febris synochum indicat.

*Modus.* Sanguis ex quacunque parte confertim fluens, venarum ruptionem vel anastomosin significat, sensim verò resudans, diapedesin.

*Qualitas mutata.*

Rubor intensus in aliqua parte phlegmonosam indicat inflammationem. Sic rubedo in genis peripneumoniam significat.

Flavescens color erysipelatosam indicat affectionem; sic in exquisita pleuritide oculi sæpe croceo colore apparent infecti; sic febribus biliosis icterus non raro supervenit.

Color flavus totius corporis, sine febre, vesiculam felleam indicat obstructam.

Cutis totius corporis subnigro colore præter naturam infecta, lienem indicat obstructum.

## CAPUT VIII.

### *De Signis Morbi Magni & Parvi.*

NOn sufficit Medico morborum curam aggredienti eorum differentias essentiales per propria signa cognovisse, nam differentiæ etiam accidentales sunt investigandæ ut certum de illis judicium ferre queat. Nos ideò hic præcipuarum signa proponemus, earum scilicet, quæ magis ad usum artis sunt accommodatæ, ratione quarum omnis morbus dicitur magnus vel parvus, benignus vel malignus, acutus vel tardus, & ita de cæteris.

Magnum morbum appellamus eum, qui intensus valde est, & magna vi corpus nostrum affligit. Illius signa à tribus prædictis fontibus desumuntur; siquidem morbum illum magnum judicamus, qui essentia magnus est, à causis magnis & intensis fuit productus; ac magna habet & vehementia symptomata, quæ omnia clarioris doctrinæ gratiâ ordine sunt persequenda, juxta sequentem tabulam literâ E notatam.

**E** *Tabula Signorum magnum vel parvum morbum indicantium.*

Signa magni vel parvi morbi, desumuntur vel ab
- Essentia,
- Causis,
  - Efficientibus
    - Externis,
    - Internis,
    - Juvantibus & lædentibus.
  - Materiali, sive subjecto.
- Effectibus seu symptomatibus quæ sunt vel
  - Actiones,
    - Animales,
    - Vitales,
    - Naturales.
  - Excrementa
  - Qualitates mutatæ.





Ut igitur secundùm tabulæ istius seriem signa morbi magni proponamus, sequentia instituentur theoremata.

*Essentia.*

Magnæ intemperies, aut inflammationes, tumores magni, magnæ obstructiones, magna vulnera aut ulcera in longum, latum, aut profundum protracta, magnos ostendunt morbos.

*Causæ.*

*Externa.* Quæcunque causæ externæ maximam vim obtinent corpus nostrum afficiendi, magnos morbos solent producere, eosque indicare. Sic diuturna & violenta exercitatio, in aëre calidissimo habita, magnam febrem excitare solet.

*Interna.* Humores ii, qui in corpore nostro continentur, quique ordinariæ sunt omnium ferè morborum causæ, si quantitate, vel qualitate maximè peccent, morbos magnos efficiunt, eosque indicant. Sic sanguis, magnâ quantitate luxurians, aut ferventissimus, bilis utraque copiosa, acris, vel putrefacta, magnum morbum indicat.

*Iuvantes, & lædentes.* Quibus morbis nulla, vel pauca prosunt remedia, multa verò nocent, magnus judicetur.

Quicunque morbi partes principes, vel publicum munus obtinentes afficiunt, ratione illarum partium magni judicantur, si modò aliquod aliud signum magnitudinis habuerint conjunctum. Sic vulnus licèt exiguum ex se, si cordi, hepati, pulmoni, aliisque partibus fuerit inflictum, magnum censetur propter partem affectam, & quia etiam propter eandem partem affectam magna symptomata producit.

*EFFECTUS.*

*Actiones animales.*

In quocunque morbo delirium, sopor ingens, vigiliæ maximæ, sensus aut motus privatio, vel dolor vehementissimus extiterit, magnum morbum judicato.

*Actiones vitales.*

Quotiescunque in aliquo ægrotante respiratio, magna, frequens, vel difficilis, pulsus magnus frequens, vel admodum exiguus percipitur, hunc magno detineri morbo pronuntiato.

*Actiones naturales.*

Anorexia, aut apositia, vel contrà fames canina, aut sitis inexhausta, apepsia, vel alvi fluxus diuturnus, & urinæ suppressio, aut diuturna & copiosa illius profusio, magnum morbum significant.

*Excrementa.*

Excrementorum nimia quantitas, vel omnimoda suppressio, vel pravus color, aut odor fœtidissimus, & substantia, à naturali valde remota, magnum indicant morbum.

*Qualitates mutatæ.*

Color in corpore valde ruber, flavus, vel lividus; aut sapor amarus in lingua, color illius niger, & siccitas maxima, magnum morbum declarant.

COROLLARIUM.

Ex his, quæ jam allata fuerunt, satis apparet, quintam morbi parvi dici mereantur, ii scilicet omnes in quibus dicta signa non reperiuntur. [*conf. Melet A.*62. *III.*50.]

## CAPUT IX.

### *De signis Morbi maligni & benigni.*

MAlignos morbos appellamus eos, qui malignam quandam, & venenatam qualitatem adjunctam habent: atque eorum signa ex iisdem fontibus desumi possunt.

Quæ omnia in sequenti tabula notata F. ordine proponentur.

Signa morbum malignum vel benignum indicantia desumuntur vel ab
- Essentia
- Causis, quæ sunt vel
  - Materiales
    - Ex quibus
      - Alimenta,
      - Medicamenta,
    - In quibus
      - Partium dispositio.
  - Efficiens
    - Externæ
      - necessariæ [ Aër.
      - non necessariæ [ Venus.
      - fortuitæ [ Vulnera.
    - Internæ
      - sanguis,
      - pituita,
      - bilis variæ species.
    - Juvantes & lædentes.
- Effectibus, qui sunt vel
  - Actiones
    - Animales,
    - Vitales,
    - Naturales.
  - Excrementa, quæ rejiciuntur per
    - Vomitum,
    - Alvum,
    - Urinas,
    - Habitum Corporis.
  - Qualitates mutatæ, & accidentia propria.

Hujus ego tabulæ seriem sequentes, hæc proponimus theoremata.

*Essentia.*

Quidam morbi sua naturâ perpetuò maligni sunt, ut cancer, elephantiasis, lues venerea, carbunculus, pestis; alii perpetuò benigni, nisi in pestilenti accidant constitutione, ut tertiana febris, ephemera, synochus simplex, & similes.

*Causæ materiales.*

Usus ciborum cacochymorum, aut corruptorum, potus aquarum palustrium, turbidarum, aut corruptarum, malignos morbos solent producere.

Medicamenta venenata, & deleteriâ qualitate prædita, assumpta malignos morbos generant.

In corporibus cacochymis & male affectis, maligni utplurimùm morbi generantur.

*Causæ efficientes.*

Aër pestilens & corruptus malignos morbos solet efficere.

Venus cum impuro scorto inita, morbum inde ortum malignum attestatur.

Vulnera à gladiis intoxicatis inflicta, vel morsus venenatorum animalium, venenatos pariunt affectus, eosque indicant.

Sanguis & pituita benignos morbos generant: bilis verò atra, porracea, æruginosa, & interdum flava, malignos solet producere.

Quicunque ægrotantes à nullis causis salutaribus

ribus juvantur, sive illæ à natura procedant, ut vacuationes spontaneæ; sive ab arte, in recta remediorum administratione, & ab iis tantùm, quæ alexipharmacâ vi præstant, sublevantur; à reliquis autem omnibus ferè læduntur, morbo maligno laborant.

*Actiones Animales.*

Delirium, & maxima mentis perturbatio, vigiliæ, inquietudines, sine vehementi febre, morbum malignum indicant.

*Actiones Vitales.*

Subita pulsuum & virium dejectio, animi deliquia & syncope, malignum morbum testantur.

*Actiones Naturales.*

Sitis magna sine vehementi febre, vel abolita cibi potusque appetentia, malignum morbum signant.

*Excrementa.*

Si per vomitum, alvum, aut urinas, livida, nigra, æruginosa, aut aliam qualitatem à naturali valde remotam possidentia excernantur, malignum morbum significant.

In febre satis insigni, & pravis comitata symptomatis, urinæ sanorum similes, morbi malignitatem indicant.

Ostèndit enim talis urina morbum à vulgari putredine minimè generari, sed ab intensiori; profundiori, & occulta seu maligna qualitate, quæ in urinis non apparet.

Sudores pauci & frequentes, per frontem tantùm, & cervicem emanantes, morbi malignitatem ostendunt.

*Qualitates mutatæ.*

Color lividus in facie, aut aliis partibus per febres, malignitatem earum significat.

Color niger in lingua, siti non infestante, malignum morbum indicat.

*Accidentia propria.*

Quibus in febribus exanthemata, pustulæ variæ, carbunculi, bubones in alis & inguinibus, parotides, & similia superveniunt, maligna judicantur.

Ulcera circum glabra, maligna. *Aphor. 40. sect. 6.*

COROLLARIUM.

In quibus morbis prædicta malignitatis signa non reperiuntur, benigni censentur. (*conf. Melet. II. 63. III. 50.*)

## CAPUT X.

### *De Signis Morbi Acuti, & Chronici.*

QUicumque morbi breves sunt, ac celeriter moventur, conjunctamque habent brevitati magnitudinem; acuti appellantur & vehementes: quibus apud Medicos chronici vulgò opponuntur licèt iis non sint omnimodè contrarii. Chronici enim, seu longi morbi appellantur ex eo solùm, quod diuturni sint, licèt plerumque magni existant, quales sunt paralysis, hydrops, & similes quibus verè & propriè opponuntur ii, qui breves simpliciter appellantur, ut febris ephemera.

Morborum ergo acutorum signa ex superioribus fontibus desumentur, secundùm ordinem tabulæ sequentis notatæ litera G.

G

Signa morbum acutum vel chronicum indicantia, desumuntur vel ab
- Essentia, seu specie morbi.
- Causis internis, seu humoribus morbum comitantibus.
- Effectibus, seu symptomatis quæ sunt vel
  - Actiones,
    - Animales,
    - Vitales,
    - Naturales.
  - Excrementa quæ rejiciuntur per
    - Alvum,
    - Vesicam.
  - Qualitates mutatæ.

Hujus autem tabulæ seriem sequentia theoremata clariùs patefacient.

*Essentia.*

Omnes partium interiorum inflammationes, febres ardentes & continuæ, propriâ naturâ perpetuò acutæ esse solent. Sic ubi quempiam phrenitide, pleuritide, aut simili affectu laborare conspicimus; acuto morbo affligi pronuntiamus.

*Causæ.*

Quicunque morbi à sanguine, bile flavâ, vel atrâ producuntur, acuti esse consueverunt. Atque ita cognitio humore morbum efficiente, facilè cognoscimus, an inter acutos sit numerandus.

*E F F E C T U S.*

*Actiones Animales.*

Delirium, sensus, motusque abolitio, vel dolor vehementissimus in aliqua parte, morbum acutum indicant.

*Actiones Naturales.*

Sitis ingens, magnus alvi fluxus, aut omnimoda alvi vel urinæ suppressio, morbum acutum significant.

*Excrementa.*

Alvi excrementa flavissima, porracea, æruginosa, livida, aut nigra, morbum acutum significant.

Urinæ rubræ, virides, aut æruginosæ, morbum acutum indicant.

*Qualitates Mutatæ.*

Rubor in vultu ægrotantis æstus in toto corpore, nigredo & sapor amarus in lingua, morbum acutum significant.

COROLLARIUM.

Signa differentiarum morborum acutorum sumes ex *cap. 4. sect. 3.* quæ est de signis prognosticis. (*Melet. II. 64. 72. III. 50.*)

Morbi verò chronici facilè dignoscuntur prædictorum signorum absentiâ, & præsentiâ contrariorum, ut non sit opus illa hìc recensere.





## CAPUT XI.

### De Signis Causarum Morbificarum.

### AC PRIMO

### *De Signis Bilis Præternaturalis.*

MOrbi ferè omnes à variis humoribus, naturalem conditionem non servantibus, producuntur. Solent autem morbos efficere humores ii, qui in toto corpore, vel parte affecta prædominantur; atque ita, si probè noverimus humorem redundantem, causa etiam morbi simul innotescet. Repetenda ergo erunt hujusce sectionis capita priora quatuor. Et quoniam humores ibi consideramus in statu naturali constitutos, ideò quatuor tantùm primas humorum differentias proposuimus: jam verò aliæ nonnullæ quæ præternaturales omninò sunt, breviter veniunt proponendæ, atque eadem operâ nonnullæ aliæ morborum causæ, ab humoribus oriundæ, erunt inquirendæ, ne quid tractatui huic nostro deesse videatur.

Ut igitur à Bile exordiamur, naturalem eam diximus, quæ flava, vel pallida appellatur, licèt eadem non rarò præter naturam se habeat, & multorum morborum causa existat. Eadem tamen signa perpetuò illam indicare valent, si hoc unum tantùm ei, quæ præter naturam se habet, & putredinem quandam adepta est, addiderimus, quòd nimirum illa tertio quoque die moveatur, ut in tertianæ febris paroxysmis luculenter apparet.

Aliæ autem sunt bilis species, quæ perpetuò præternaturales sunt, & quoties in corpore cumulantur, morbos solent producere. Illæ autem sunt vitellina, porracea, æruginosa, glastea, & atra.

Vitellina ex flava producitur à calore præternaturali, qui partes tenuiores dissipando, crassiorem illam efficit, ut consistentia & colore vitellos ovorum repræsentet.

Ea non aliis signis indicatur, quàm flava: nisi quod excrementorum color vitellinum illum colorem referat, aut quòd materia illa vitellina per vomitum aut secessum in morbis excernatur.

Porracea, æruginosa, & glastea duobus modis generantur: uno quidem ex pravis alimentis, & vitioso succo præditis, qualia sunt allia, cepæ, porrum, nasturtium, & similia: Altero, ex bile vitellina, calore vehementiori exusta, cujus varios acquirit colores, pro vario exustionis gradu. Porracea enim ex minori adustione fit, æruginosa majori, & glastea adhuc intensiori, prout enim color magis ad nigrum accedit, eò majorem arguit adustionem.

Illarum igitur bilis specierum signa erunt, omnia ea quæ bilem flavam indicant, & multò intensiora: ac præter illa, hæc duo potissimùm, nimirum alimentorum pravorum suprà enumeratorum usus diuturnus, & excretiones illis coloribus infectæ.

Bilis atra ex superioribus bilis speciebus majori exustione producitur. Cognoscitur ex causis prægressis, humores exurentibus & torrefacientibus: tum etiam præcipuè ex effectis. Illa enim dum excernitur, atro calore & summâ acrimoniâ dignoscitur, partes quas attingit exulcerat, & in terram effusa, eam fermentat.

Accidentia denique nonnulla solet producere, ut cancrosos tumores, scabiem malignam, fœda ulcera & similia. Fit etiam nonnunquam attra bilis ex melancholia putrefacta, sed paulò mitior supra dicta & eadem parit, sed minùs vehementia symptomata.

COROLLARIUM.

Sanguinis nullæ sunt species: sed dum à naturali conditione deficit, & à calore nimiùm alteratur, in bilis varias species commutatur. Sic etiam melancholia exusta, vel putrefacta, in atram bilem degenerat, atque adeò de illis non est ulterius inquirendum.

## CAPUT XII.

### *De Signis Pituitæ Præternaturalis.*

NAturalis pituita dulcis, vel insipida solet appellari, ex qua tamen quantitate, motu, aut alio quovis modo naturæ limites excedente, multi affectus solent generari.

Aliæ verò illius sunt species quæ perpetuo præter naturam se habent: & illæ sunt salsa, vitrea, gypsea.

Salsa pituita duobus modis fit, secundùm Gal. *lib. 2. de differentiis febrium*, *cap. 6.* uno ex putredine, altero, ex permixtione salsæ humiditatis serosæ. Illa autem his signis dignoscitur, nimirum usu diuturno salsorum eduliorum, siti maxima, dysenteria cum excrementis pituitosis, scabie fœda & pruritu immenso, ac potissimùm sapore salso, ex catarrho in os delabente percepto.

Vitrea verò pituita in intestinis tantùm colligitur, & propter intensam frigiditatē, mordens admodum censetur, ita ut colicos dolores non raro efficiat qui hoc signo distinguitur ab iis qui à flatu ducunt originem, quòd scilicet à pituita vitrea dolores fixi, & terebræ instar perforantes generentur; à flatibus verò vagi, aut loco mutabiles producantur.

Gypsea denique pituita est illa, quæ in duritiem ferè lapideam concrevit, & in tophis seu nodositatibus podagricorum apparet, aut etiam aliquando è pulmonibus grandinis instar per validam vim rejicitur.

## CAPUT XIII.

### *De Signis Seri Redundantis.*

SErosus humor multos, eosque non leves affectus solet producere, quales sunt destillationes in varias partes, hydropes, & similes; ideoque illius indicia breviter sunt proponenda, quæ quidem ex duobus fontibus desumuntur, causis scilicet & effectibus, juxta tabulam sequentem.

Signa seri redundantis desumuntur à
- Causis quæ sunt vel
  - Materiales
    - Assumpta
      - Cibus,
      - Potus.
    - Excreta & retenta.
  - Efficientes
    - Naturales, Partium dispositio varia.
    - Præternaturales, Morbi varii.
- Effectibus, qui sunt vel
  - Excrementa.
  - Accidentia propria.

Cujus ordinem sequendo, serum in corpore redundans sequentibus theorematis demonstrabitur.

*Causæ Materiales.*

Ciborum humidorum usus frequens, ut fructuum horariorum atque olerum, magnam aquosi humoris copiam solet acervare, eumque in corpore redundare, suspicionem affert.

Larga & frequens aquæ potio magnam seri copiam cumulare solet.

Urinæ vacuatio consueta suppressa, vel sudores intermissi, serum intra corpus cumulari significant.

*Causæ Efficientes.*

Frigida & humida ventriculi & hepatis temperies, serosi humoris copiam solet producere.

Qui melancholico temperamento sunt præditi, plurimo abundant sero.

Obstructiones hepatis, lienis, & renum magnam seri copiam in corpore coacervant, quòd nimirum illud liberum non habeat effluxum, viis solitis obseratis.

*EFFECTUS.*

*Actiones Animales.*

Sudores frequentes, & madores totius corporis; seri copiam attestantur.

Quicunque sero abundant, ii salivæ copiam per sputum solent excernere.

Quorum sanguis per phlebotomiam eductus majori parte in serum commutatur, totam sanguinis massam eo significat esse refertam.

*Accidentia.*

Quicunque macilenti tumidum habent abdomen, his seri copia cumulatur.

---

## CAPUT XIV.

### *De Signis Flatuum.*

FLatuum copia solet generari ex materia cruda & crassa, à calore debili alteratâ. Illorum signa à duobus fontibus desumentur, causis nimirum & effectibus, quorum seriem sequens tabula indicabit.

I

Signa flatus indicantia desumuntur vel à
- Causis, quæ sunt vel
  - Externæ, Alimenta.
  - Internæ, Corporis temperies.
- Effectibus, qui sunt vel
  - Actiones animales læsæ, quæ consistunt vel in
    - Sensu
      - Communi, insomnia.
      - privato, qui respicit
        - tactum,
        - auditum.
    - Motu depravato.
  - Excrementa,
  - Qualitates.

Hujus autem tabulæ seriem observando, hæc proponi possunt theoremata.

Castaneæ, napi, rapæ, fabæ, pisa, & omnia ferè leguminum genera, flatus copiosos producunt.

Qui obstructum habent lienem, aut melancholico temperamento prædìti sunt, flatibus utplurimùm abundant.

Insomnia rerum levium & celeriter moventium, flatus in corpore abundare significant.

Dolor tensivus & mobilis, sine gravitatis sensu, à flatibus excitatur.

Tinnitus aurium à flatibus per aures erumpentibus producitur.

Palpitatio & concussio partium, oscitatio, & pandiculatio, flatuum copiam indicant.

Ructus & crepitus ventris flatuum copiam significant.

Rugitus ventri & borborygmi, tum sonus, qui tumidum abdomen percutiendo editur, flatus abundare demonstrant.

## CAPUT XV.

### *De Signis Temporum Morborum.*

MOrborum tempora nunc partes morborum, nunc ætates, nunc motiones, causæ morbificæ a Galeno appellantur, unde patet eorum notitiam cum rerum præternaturalium diagnosi esse proponendam, quæ ex prædictis fontibus facilè elicitur, ut ex sequentibus theorematis apparebit.

Quorum morborum natura sub sensum cadit, eorum etiam tempora sensibus facilè dignoscuntur. Sic febrem cognoscimus esse in principio, cùm calorem per totum corpus effusum, eum tenorem servare percipimus, quem à principio accepit, nullâ auctione insigni adveniente. In augmento verò esse, cùm calor evidenter crescit. In statu, cùm calor eandem retinet vehementiam, à summo incremento relictam: Et denique in declinatione, cùm remissior fit calida intemperies.

In morborum principio leviores sunt actionum noxæ, in augmento deteriores, in statu deterrimæ, & diu tales perseverant, in declinatione denique meliores actiones efficiuntur.

Excrementa omninò cruda, quæ nullum coctionis rudimentum acceperunt, morbum esse in principio significant, cùm autem coctionis principium in iis apparet, morbus est in augmento: & cùm maxima sunt coctionis indicia, morbus est in statu.

Ac denique absoluta concoctio, & excrementorum in melius commutatio, declinationem significant.

K. Tabula



K. *Tabula Signorum morbum brevem vel longum futurum significantium.*

Signa longitudinis & brevitatis morbi desumuntur vel ab
- Essentia, ad quam referuntur morbi accessiones, in quibus consideratur
  - Magnitudo,
  - Motus,
  - Tempus,
  - Modus solutionis morbi.
- causis
  - Efficientibus, quæ sunt vel
    - Nonnaturales
      - Regio,
      - Anni tempus,
      - Prægressæ vitæ conditio, &c.
    - Præter naturam, seu humores varii, in quibus consideratur
      - Qualitas,
      - Quantitas.
  - Materiali, sive subjecto, in quo consideratur
    - Ætas,
    - Temperies,
    - Varia partium dispositio.
- Effectibus qui sunt, vel
  - Actiones
  - Excrementa, in quibus considerantur.
    - Concoctiones, & in his
      - Tempus quo apparent,
      - Incrementum,
      - Duratio.
    - Qualitates
      - Primæ
        - Caliditas,
        - Frigiditas,
        - Humiditas.
      - Secundæ
        - Siccitas,
        - Tenuitas,
        - Crassities.
      - Tertiæ
        - Color,
        - Odor,
        - Sapor.
    - Quantitas excretionis.
    - Modus excernendi,
    - Locus, per quem fit excretio, in quo consideratur
      - Aptitudo,
      - Rectitudo,
      - Latitudo.
    - Tempus, quo perficiuntur.
    - Contenta in iis, pili, calculi, &c.
  - Qualitates corporis quæ sunt vel
    - Primæ,
      - Caliditas,
      - Frigiditas,
      - Humiditas,
      - Siccitas.
    - Secundæ,
      - Tenuitas,
      - Crassities.
    - Tertiæ, color, &c.



SEMEIO-

## SEMEIOTICÆ SECTIO III.
## *DE SIGNIS PROGNOSTICIS.*

### CAPUT PRIMUM.

*De Signis Morbi longi aut brevis futuri.*

MORBORUM brevitas & longitudo multis indiciis potest prævideri, quæ ex iisdem fontibus eâdem methodo desumuntur, juxta præcedentem tabulam, notatam literâ K.

*Accessionum magnitudo. Motus.*

Cujus tabulæ seriem observando, sequentia constituentur theoremata.

*Essentiæ.*

*Morbi calidi breviores perpetuò esse solent, nisi ἴξιν contraxerint, frigidi verò longiores.*

*In morbis, qui accessiones habent, quanto illæ longiores fuerint, eo longiorem morbum prænuntiant, breviores verò, breviorem.*

*Tempus.*

*Quæcunque morborum accessiones celerrimè perficiuntur, citò desiturum morbum significant, ut ait* Gal. lib. de Crisibus cap. 4. *quia vehemens ille motus crisin brevi futuram portendit.*

*Quæcunque accessionem unam vel duas horas anticipant, morbum citò finitum iri significant.*

Anticipatio enim illa à materiæ tenuitate atque mobilitate exoritur. Advertendum tamen est, anticipationem illam, ut morbi brevitatem significet, non debere esse ordinatam, ut scilicet eodem temporis spatio singulis diebus anticipet, nimirum una horâ aut duabus. Ordo enim ille firmitatem morbi, & materiæ morbificæ contumaciam significat. Sed tempus anticipationum debet esse inæquale; ut inde pateat, materiam non esse stabilem, & facilè à natura posse edomari. Melius in tertiana, v.g. si paroxysmi non anticipent, sed seriùs ingruant.

*Quæ tardius redeunt accessiones, morbi longitudinem prænuntiant.*

Inde enim ostenditur, materiam morbificam incrassari, & contumaciorem fieri. Aliquando tamen id fit ab ejusdem materiæ imminutione, quando sensim consumitur: quod ex symptomatum remissione etiam facilè innotescet.

*Quibuscunque accessiones fiunt, quacunque horâ febris dimiserit, si eâdem cras occupaverit, judicium habet difficile* Aph. 30. sect. 41.

Dum enim paroxysmi eâdem hora constanter redeunt, materiam firmam & stabilem significant, ut nonnisi longo tempore possit edomari: quia ordo in rebus omnibus significat fixitatem & potentiam causarum, atque adeò difficilem solutionem. Sic quotidianâ apparet experientiâ, febrium quartanarum paroxysmos ut plurimùm eadem hora recurrere, quia causam habent admodum firmam, & stabilem; unde etiam fit, ut longiores contumacioresque sint.

*Difficultatem etiam significat, non solùm si eadem horâ semper accidat paroxysmus, sed etiam, si paribus semper horis, eademque proportione anticipet aut retardet.*

Ut si hodie hora primâ, cras secundâ, mox tertiâ accidat paroxysmus: in his enim non est minor ordo quàm in præcedentibus, qui ordo perpetuò ex materiæ fixitate & contumacia dependet.

*Quicunque morbi tertio quoque die exacerbantur, breviores sunt, quàm qui quotidie: longissimi, qui quarto quoque die.*

Tertiana enim febris quæ à bile generatur, humore nempe tenuiori, faciliùs dissolvitur. Quotidiana verò à pituita generatur, quæ media est inter bilem & melancholiam, ratione crassitiei & contumaciæ. Quamvis autem tertianæ duplices quotidianæ habeant paroxysmos; tamen propter materiæ copiam, quæ major multò in iis est, quàm in tertiana simplici, fit ut illis longiores esse consueverint. De causis periodor. febr. vide problem. Greg. Horstii, decis. 1.

*Qui morbi circa meridiem exacerbantur, breviores sunt, quàm qui matutino tempore.*

*Omnium longissimi, qui circa vesperam, aut de nocte suas habent exacerbationes.*

Quatuor enim humores in quatuor diei partibus commoveri solent, videlicet sanguis manè, bilis meridie, melancholia circa vesperam, & de nocte pituita. Cùm igitur hora exacerbationis in febribus continuis dominium ostendat, eadem etiam morbi longitudinem aut brevitatem, quæ ab humoris natura dependet, poterit significare.

*Motus solutionis.*

*Qui morbi per excretionem solvuntur, citiùs finiuntur, quàm qui per abscessum.*

Quia tenues humores per excretionem vacuantur, crassi verò per abscessum.

*Causa.*

*Non naturales.*

*Regio, anni tempus, & prægressa vitæ conditio calida, breves morbos prænuntiant, frigida verò diuturnos.*

*Præter naturam.*

*Quicunque morbi à sanguine, bile flava, & quovis humore tenui & pauco fiunt, breviores sunt: à pituita verò, melancholia, & atra bile, ac quovis humore multo & crasso, longiores.*

*In ætate juvenili breves ut plurimum fiunt morbi, in senili verò diuturni, in aliis modiocres.*

*Ætas.*

*Qui calido sunt temperamento, brevibus morbis afficiuntur, qui frigido, diuturnis.*

*Temperies.*

*In corporibus bene affectis breviores sunt ægritudines; in malè affectis, longiores.*

*Varia corporis dispositio.*

*In Partibus durioribus & densioribus morbi fiunt diuturniores, tum etiam in mollioribus, & laxioribus; breviores autem in his, quæ mediocrem habent consistentiam.*

Sic affectus ossium & nervorum diuturni sunt: sic etiam affectus articulorum & similium diuturni sunt: Partium verò carnosarum affectus breves ut plurimùm existunt.

*EFFECTUS.*

*Actiones.*

*Magnæ actionum læsiones longitudinem morbi significant.*

Propterea quòd tantus à naturali statu recessus nonnisi longo tempore ad pristinum statum possit revocari.

*Excrementa.*

*Coctionis tempus.*

*Quantùm temporis intercedit à principio morbi usque ad manifesta signa coctionis, tantùm etiam temporis consumitur ad omnimodam morbi solutionem.*

Juxta legitimam morborum constitutionem, morbi principium æquale est duobus subsequentibus temporibus: at principium augmenti computatur à die, qua incipiunt apparere signa manifestæ concoctionis. Hujusmodi autem eventus exempla leguntur apud Hipp. ut 1. *Epid. cap.* 3. *Ægr.* 3. ubi dicit, illum fuisse judicatum 17. die, qui manifestæ coctionis signa habuit in nono, & *lib. cap.* 3. Epicratis uxor 27. fuit judicata, & hæc habuit decimo quarto, signa manifestæ coctionis: & Cleanactides 40. habuit signa manifestæ coctionis & 80. fuit liberatus: 3. *Epid.* Anaxion 17. cœpit concocta exspuere, & 34. fuit liberatus à febre & pleuritide. Multa etiam hujus rei exempla se vidisse refert Epiphanius *histor.* 86.

*In quibus morbis coctiones ab initio in excrementis apparent, illorum brevitatem prænuntiant; ubi verò tardè sese produnt, longitudinem significant.*

*Excrementorum coctiones, quæ in die inclinante apparent, brevem morbum prænuntiant: longiorem verò si alio die apparuerint.*



*Coctionis incrementum.*

*In quibus morbis magnæ excrementorum mutationes fiunt, & magnum coctionis incrementum, breviores illos æstimato: longos verò, si parvæ, & paulatim fiant.*

*Coctionis duratio.*

*In quibus morbis coctiones diu perseverant, citò finituros arbitrandum; tardè verò si postquam apparuerint rursus delitescant.*

*Excrementorum qualitates. Prima, Secunda.*

*Calida excrementa, & quacunque parte emissa, brevitatem morbi significant; frigida verò longitudinem.*

*Excrementa tenuia morbi brevitatem significant, crassa verò longitudinem: si tamen à coctione crassa evaserint, brevitatem etiam prænuntiant.*

Adverte tamen hoc non esse perpetuum, quia in quibusdam morbis tenuitas excrementorum melior est; in aliis verò crassities. Sic

*Urina tenuis decolor, morbi longitudinem significat.*

*Urina valdè tenuis, & nullum, aut valdè tenue sedimentum habens, evariansque modò in meliùs, modò in deterius, diuturnitatem morbi significat.*

*Tertia Color.*

*Quæ unicum habent colorem excrementa, breviorem morbum significant; quæ verò plures referunt, longiorem. Illi enim varias ostendunt dispositiones, quæ difficiliùs vincuntur.*

*Fœtor.*

*Maximus excrementorum fœtor morbi longitudinē significat, quoniam ea à statu naturali recedunt.*

*Sapor.*

*In distillationibus humor à capite defluens vehementer salsus, diuturnam indicat destillationem, quoniam ea à gravissima fit temperie.*

*In quo morbo excrementa pauca & paulatim emittuntur longitudinem significant; multa verò & confertim emissa, brevitatem.*

*Excrementorum quantitas & modus.*

*Excretiones, quæ cum fieri cœperint, sistuntur, ut cùm sudores retrocedunt, si non mortem, saltem morbi longitudinem prænuntiant.*

*Quæ cum uehementi strepitu emittuntur excrementa morbi longitudinem significant.*

Ut sputum, quod tussi molestâ excluditur, quia magnam arguit difficultatem, quæ longitudinem parit.

*Morbi omnes longiores sunt, qui per abcessum solvuntur: breviores, qui per excretionem.*

*Loca. Aptitudo.*

*Excretiones quæ per loca conferentia fiunt, & partibus affectis expurgandis idonea, brevem morbum efficiunt.*

Sic caput per nares & palatum expurgatur, partes ventris inferiores per alvum & vesicam.

*Rectitudo.*

*Partes per vias rectitudines habentes, faciliùs expurgantur, & morbum breviorem efficiunt.*

Sic hepatis inflammatio per hæmorrhagiam dextræ naris facilè solvitur: non autem per sinistram.

*Latitudo.*

*Quæ per latiores meatus fiunt excretiones, brevius morbos finiunt quàm per angustiores.*

Sic capitis affectus citiùs per palatum & nares solvuntur, quàm per aures. Sic febres citiùs per alvum finiuntur, quàm per vesicam.

*Tempus excretionis.*

*Quæ in morbis acutis die critico fiunt excretiones, morbi brevitatem indicant: quæ verò alio die, longitudinem.*

*Quibus febricitantibus in urinis bullæ apparent longum significat morbum.*

*Contenta in excrementis.*

Bullæ enim, ut ait Galenus *in comm.* fiunt circumtenso humore spiritui flatuoso: solet autem hoc magis accidere, quando humor aliquid tenacitatis habet; tunc enim bullæ ipsæ sunt stabiles, & difficulter solubiles. Cùm igitur spiritus flatuosus unà cum urinis excluditur, signum est frigidæ ægritudinis renum; hæc enim aggregat spiritum flatuosum, atque ideò ait ægritudinem fore longam. Frigidum enim omne est difficulter solubile, & vix coctionem admittit, atque adeò diu durat.

*Quibuscunque febricitantibus fiunt in urinis sedimenta, veluti farina crassior, longam ægritudinem fore significant.* Aph. 31. sect. 7.

Significat enim febrem fieri ab humoribus crassis, qui nonnisi longo tempore possunt concoqui & edomari. Sic apud eundem Hipp. 3. *Epid. sect.* 2. *Ægr.* 5. qui decumbebat in horto Dealcis, febri magnâ laborans, urinas habebat tenues; enæorema habentes minutum instar farinæ crassioris, & quadragesimâ die judicatus est. Hæc tamen sententia ita intelligenda est, ut talis urina morbi longitudinem significet, si æger ab eo evasurus sit: nam aliquando lethalis esse solet, & cum ea plurimi morte præripiuntur, antequam ægritudo diutius protrahatur, ut apud eundem Hipp. videre est, *lib.* 1. *Epid. Ægr.* 2. ubi Silenus qui habitabat in Platamone propè filios Evalcidis, ex lassitudinibus, & potibus, & exercitationibus intempestivis, febri magnâ correptus est, decimâ minxit acervatim subcrassum in materia depositum, subsidentia farinacea, extrema rursum frigida: undecimâ interiit. Dicendum igitur est cum Gal. hujusmodi sedimentum vel mortem, vel morbi longitudinem significare.

*Qualitates, prima.*

*Ubi in toto corpore mutationes fiunt, si corpus refrigeretur, vel rursus calefiat, vel color alius ex alio oriatur longitudinem morbi significat.* Aph. 40. sect. 4.

Illæ enim mutationes multos & varios humores in corpore abundare significant, qui varias dispositiones efficiunt: Natura autem longo indiget tempore, ut multas conficiat dispositiones.

*Frigidi sudores cum acuta quidem febre, mortem; cum mitiori autem, longitudinem morbi significant.* Aph. 37. sect. 4.

Nam frigidi sudores, ut docet Gal. *in comm.* à parte aliqua frigida, & ab humore frigido oriuntur: cùm autem propriè ab ipsa cute prodeant, necesse est, ut ea in omni frigido sudore frigida sit, & frigidos humores in se contineat, aut partibus sibi subjectis. Cum autem putredo febrium acutarum sit intra majora vasa, contingit interdum, ut incendium magnum, existens in partibus intimioribus, calorem nativum depopuletur in cute & partibus ei subjectis existentem: atque adeò cùm illæ partes unà cum humoribus sibi inexistentibus refrigerentur, non est mirum, si sudores per ipsas transeuntes, frigidos reddant, qui tamen ex frequentissimis humoribus intus conclusis suscitentur. Est igitur sudor frigidus lethale signum in acutis febribus, quia ostendit calorem nativum frigidis illis humoribus dominari non posse, atque adeò oneri succumbere. In mitioribus verò febribus longitudinem significat, quia febris exigua non ita dissolvit vires ut mortem afferre valeat; attamen humores frigidi copiosi nonnisi longo tempore concoqui & edomari possunt.

*Secunda.*

*Summa totius corporis extenuatio longum morbum significat.*

*Si ei, qui non omnino leviter febricitat, permanet, nec extenuatur corpus, longus morbus significatur,* Aph. 8. sect. 2.

Permanere enim & non extenuari, ex densitate cutis & crassitie humorum dependet, & propterea longitudo morbi significatur.

*Corpus vehementer pallidum, aut citrium, morbi longitudinem prænuntiat.*

Ille enim color maximum ostendit à statu naturali recessum, qui non nisi longo tempore potest revocari. (*conf. Melet. III.* 65. *&c.*)

### CAPUT II.

*De Signis Morbi Salutaris & Lethalis.*

SAlutaris morbus appellatur, qui nullum infert vitæ periculum: lethalis verò, qui mortem ægro minatur. Illorum signa prognostica è tribus fontibus sumuntur, essentiâ nempe, causis, & effectibus; juxta tabulam sequentem, notatam litera L.

## L. *Tabula Signorum Salutis & Mortis.*

Signa morbi salutaris & lethalis desumuntur vel ab illius,

- Essentia, ratione cujus est, vel
  - Similaris,
  - Organicus,
  - Communis.
  - Iique vel
    - Simplices,
    - Complicati.
- Causis, quæ sunt vel
  - Efficientes, seu humores varii.
  - Materiales, sive subjectum.
  - Juvantes, & lædentes.
- Effectibus, qui sunt vel
  - Actione.
    - Animales
      - Principes;
      - Minùs principes, quæ sunt
        - Sensus
          - Interni
            - Somnus;
            - Vigilia,
            - Insomnia.
          - Externi
            - Visus,
            - Auditus,
            - Tactus, &c.
        - Motus, ad quem refertur
          - Voluntaria membrorum commotio,
          - Decubitus,
          - Tremor,
          - Convulsio,
          - Rigor & horror,
          - Sternutatio.
    - Vitales; ad quas
      - Respiratio
      - Pulsus
    - Naturales, ad quas
      - Attractio ad quam
        - Fames,
        - Sitis.
      - Expulsio, ad quam singultus, &c.
  - Excrementa quæ rejiciuntur per
    - Oculos;
    - Aures,
    - Nares,
    - Os,
    - Alvum;
    - Vesicam, & in his urinæ
      - Liquor;
      - Contenta.
    - Sudores,
    - Abscessum & pustulas.
  - Qualitates
    - Primæ
      - Caliditas;
      - Siccitas,
      - Frigiditas,
      - Humiditas.
    - Durities,
    - Mollities;
    - Color;
    - Odor,
    - Sapor,
    - Sonus.
  - Accidentia propria, quæ potissimùm considerantur in
    - Oculis;
    - Auribus;
    - Dentibus;
    - Temporibus;
    - Labiis,
    - Lingua,
    - Faucibus,
    - Hypochondriis.

Cujus



Cujus tabulæ seriem observando morbum salutarem aut lethalem patefacient sequentia theoremata.

*Essentia.*

*Febres ephemeræ, & omnes verè intermittentes salutares sunt, & omni carent periculo.*

*Apoplexiam fortem solvere est impossibile; levem verò non facile.* Aph. 42. sect. 2.

Fortis Apoplexia vocatur ea, quæ omnimodam habet sensus & motus privationem cum maxima respirationis læsione: Levis verò, in qua non est omnimoda sensus & motus deperditio, aut respiratio non est tam vehementer læsa.

In forti tanta est cerebri oppressio, ut non possit ullo modo ab ea se eximere; imo neque in levi, nisi maxima cum difficultate, ita ut perpetuò, cùm solvitur, in paralysin degeneret, ob naturæ impotentiam, nequeuntis materiam morbificam longiùs expellere.

*Quicunque tetano corripiuntur, intra quatuor dies moriuntur, si verò hos effugerint, sani fiunt.* Aph. 6. sect. 5.

Tetanus, ex Gal. *in comm.* est morbus compositus ex emprosthotono & opisthotono, in quo corpus adeò rigidum manet & immobile prorsus, ut solum pectus ægrè moveatur. Cùm igitur sit morbus adeò violentus, primo quatriduo hominem interimit: quod si superaverit, signum est morbum esse remissùm, alioqui non fuisset ferendo.

*Qui frequenter ac fortiter absq; causa manifesta deficiunt animo, derepentè moriuntur,* Aph. 41. sect. 2.

Magnam enim significat virtutis vitalis imbecillitatem, vel oppressionem, propter quam natura subitò succumbit.

*Omnis ferè hydrops ex sua natura lethalis est.*

Quia hepatis & lienis temperies vehementer læsa non videtur reparabilis.

*Omnes febres continuæ & ardentes, tum partium internarum inflammationes, ut phrenitides, anginæ, pleuritides, peripneumoniæ, hæpatitides, & similes, sunt suâ naturâ periculosæ.*

Non tamen omnino lethales, sed pro varia ægrotantis conditione nunc ad salutem, nunc ad interitum terminantur. Neque Medico licet in affectuum istorum principio de salute aut morte ægrotantis pronuntiare, sed expectandi sunt dies critici, qui nobis commodè solent demonstrare, an morbus ad salutem, vel interitum tendat.

*Dum febris in periculoso morbo citra manifestam causam cessat, mors, non salus expectanda est.*

*Febres quæcunque non intermittentes, tertia die fortiores fiunt, magis periculosæ. Quocunque autem modo intermiserint, periculum abesse significant.* Aph. 43. sect. 4.

Febres continuæ vel semper manent in eodem statu, vel augentur, vel minuuntur. Quæ augentur & exacerbantur, deteriores sunt iis, quæ non exacerbantur, quia malum in exacerbatione multò deterius fit, & magis affligit ægrotantem: At verò exacerbantur vel singulis diebus, vel tertio quoque die. Illæ verò quæ tertio quoque die exacerbantur, periculosiores sunt, quia fiunt è succis biliosis, atque adeo calidioribus, quorum proprium est tertio quoque die moveri. Hujus generis sunt febres ardentes, & hemitritæi, quæ periculosissimæ esse solent.

Illæ verò febres quæ intermittunt, carent periculo: quia, ut ait Gal. *in comment.* non ex inflammatione aliqua, neque ex maligna putredine occasionem habent; neutra enim harum ad quietem pervenit febre vacantem. Constat tamen experientiâ, in his saltem regionibus, febres tertianas intermittentes apparuisse summæ malignitatis participes, quæ tertio aut quarto paroxysmo ægrotantes de medio tollebant. Dicendum igitur est, hanc sententiam esse de iis, quæ utplurimum non verò perpetuò contingunt, vel possumus dicere; ad Hippoc. & Galen. defensionem, tertianas illas intermittentes non habere perfectam apyrexiam, & tempore intermissionis aliquid febris, quamvis obscurè, semper latitare; & malignas esse.

*Quicumque ex asthmate vel tussi gibbi fiunt, ante pubertatem moriuntur.* Aph. 46. sect. 6.

Cùm enim cor atque pulmones adhuc augeantur, nec locus ipsorum possit secundum proportionem augeri, quia thorax à gibbositate impeditus est, fit ut viscera augescentia non possint diu augustiori loco contineri, ita ut brevi post gibbositatem interitum inducant: non quòd necessarium sit statim perire ægrotantes; sed quòd longè ab eo vitæ spatio, quod alioqui attingerent, recedant.

*Hydrops febri conjunctus, aut illi superveniens, lethalis esse consuevit,* ex Hipp. 2. progn.

Quia febrem non solvit, sed caloris nativi resolutionem significat. Distinguendus autem Hydrops à tumore abdominis, post febres sæpe familiaris.

*Quartanæ intermittentes, in continuas conversæ, utplurimùm lethales.*

Ostendunt enim humorum incinerationem, quæ propemodum irreparabilis est.

*Asthmati pleuritis aut peripneumonia superveniens, lethalis est.*

Quia repletis pulmonum bronchiis ab humore pituitoso, & pulmonibus debilitatis, nulla fieri potest anacatharsis: & respiratio ab utroque affectu ita impeditur, ut ægrotantem perire sit necesse. Si tamen anacatharsis facilè fiat, & alia symptomata non sint vehementiora, curari potest.

*A pleuritide peripneumonia, malum.* Aph. 11. sect. 7.

Hæc sententia nititur generali axiomate, proposito ab Hippocr. *lib. de morbis*, quod nimirum malum signum sit, morbum morbo adjungi. Pejus verò est, ubi morbus qui adjungitur, est priore deterior; pessimum, ubi id fit viribus jam fractis. Cùm igitur peripneumonia sit pleuritide multò deterior, & quando illa huic supervenit, jam vires sint admodum attritæ ab antecedente gravi morbo, pessimum id esse solet, atque utplurimùm lethale. Ideoque cùm Hipp. *in Aph.* in casibus minùs periculosis soleat dicere, *malum*: & in maximè periculosis, *lethale*: hic certè lethalis nomine usus esse debuerat, ut non immeritò dubitet Gal. an verbum istud, *malum*, fuerit ab Hippocr. positum, cùm in quibusdam codicibus, ut ipse testatur, non reperiatur.

*Lues venerea in elephantiaco difficillimè curatur.*

Quia remediis exsiccantibus, qualia sunt sudorifica, elephantiasis valde exacerbatur, & deterior multò efficitur.

*Causæ.*

*Morbi qui à sanguine oriuntur, salutares sunt nisi malignitatem acquirant, aut summam putredinem.* **Efficientes.**

*Bilis vitellina, porracea, æruginosa, & atra, lethales morbos inferre solent.*

*In corporibus bene habitis, & laudabili temperamento donatis, morbi salutares ut plurimùm generantur.* **Materiales.**

*Vesica discissa, aut cerebro, aut corde, aut præcordiis, aut aliquo ex tenuioribus intestinis, aut ventriculo, aut jecore, lethale.* Aph. 17. sect. 6.

Discissas vocat partes, quæ magnum & profundum vulnus acceperunt. Sic tota vesicæ tunica divisa usque ad spatium interius, non potest coalescere; neque tale vulnus, magnum scilicet ac profundum, in partibus præcordiorum nervosis, aut in tenuibus intestinis. In ventriculo verò aliquando ut vult. Gal. sed rarò sanatur. Horum autem ratio est, quia vesica nervosa est, quia tenuis, & exsanguis,

guis, unde fit ut in cervice ejus vulnera ſanentur quia carnoſa eſt. Hepatis verò vulnera, propter magnam ſanguinis profuſionem, lethalia ſunt, ſi modò venæ ejuſdem dividantur; alioqui vulnera in ſumma hepatis ſuperficie ſanabilia ſunt. Sic cerebri vulnera non admodum profunda interdum ſanantur; ſi verò ad ventriculos aliquatenus pervenerint, lethalia ſunt. Vid. Galandrop. Sennert.

*Iuvantes, & lædentes.*

*Quibus morbis nulla proſunt remedia, lethales arbitrandi; & contrà, quibus multa proſunt, ſalutares.*

*Effectus. Actiones Animales.*

*In quovis morbo mente conſtare, & bene ſe habere ad ea quæ efferuntur, bonum; contra verò ſe habere, malum.* Aph. 33. ſect. 2.

*Principes.*

Nam mente integra exiſtente, ſignum eſt, bene ſe habere cerebrum, ejuſdem membranas, & ſpinalem medullam, totumque nervoſum genus; & maximè, quod ipſi cerebro eſt proximum. Sic quando æger bene ſe habet ad cibum & potum & reliqua quæ ipſi offeruntur, ſignum eſt, ventriculum, hepar, & reliquas partes naturales commodè ſe habere.

*Delirium.*

Contra verò ægro quovis modo delirare, ſeu non rectè ſecundùm conſuetudinem ſapere, malum ſignum cerebri perpetuò eſſe ſolet. Sic apud Hipp. 1. *Epid. ſect.* 3. *Ægr.* 1. Philiſcus tertiâ die in omnibus deliravit & ſexta die obiit. Item *Ægr.* 2. *ejuſdem ſect.* Silenus ſecunda die aliquantulum deliravit. Tertia nocte nihil dormivit, ſermones multi, riſus, cantus continere non poterat: undecima interiit. Sic etiam *Ægr.* 4. *ejuſdem ſectionis*, in Thaſo uxorem Philini, cùm femellam peperiſſet, ſecundùm naturam, facta purgatione, & alioqui leviter degentem in decima quarta exiſtentem poſt partum, febris magna cepit cum rigore; ſexta die ad noctem deliravit multum, & rurſus ſapiebat: octava, multa obloquebatur, exſurrexit; decima, parum intelligebat: undecima dormivit, omnium recordata eſt, celeriter autem rurſus deliravit. Decima quarta palpitationes per totum corpus, ſermones multi, parum intelligebat, celeriter autem rurſum deliravit. Circa verò decimam ſeptimam exiſtens, voce privata eſt: vigeſima obiit. Ita & *Ægr.* 8. *ejuſdem ſectionis*. Eraſinum, qui habitabat ad Bootæ torrentem, febris magna corripuit poſt cœnam, noctem turbulentiùs tranſegit, diem primam quietè, noctem laborioſè. Secunda omnia ſunt exacerbata in noctem deliravit. Tertia, laborioſè deliravit multa. Quinta manè recreatus eſt, & intelligebat omnia, multum autem ad meridiem furore agitatus eſt; continere ſe non poterat, extrema frigida ſublivida; urinæ ſubſtiterunt: interiit circa Solis occaſum. Similes caſus videre eſt in *Ægr.* 12. *ejuſdem ſect.* & *Ægr.* 13. *ſect.* 3. *lib.* 3. Ex quibus tamen colligere non licet, delirium in omnibus ægrotis eſſe neceſſariò lethale; dixit enim tantùm Hipp. *in prædicto Aph.* eſſe malum, id eſt, vitæ periculum inferre, quamvis multi ex eo frequenter evadant, ut apud eundem Hipp. videre eſt in 1. *Epid. ſect.* 3. *Ægr.* 3. ubi Herophon febri acuta laborans, quinta die mente motus eſt: ſexta deliravit, in noctem ſudor, refrigeratio, delirium perſeverabat: ſeptima deſipuit, nocte ad mentem rediit, dormivit: nona ſudavit, judicatus eſt, intermiſit.

Quinta poſt die reverſus eſt, judicatus eſt decima ſeptima, neque deliravit in recidiva. & in *Ægr.* 5. *ejuſdem ſect.* ubi Epicratis uxorem, quæ decumbebat apud Archigenem, ſecunda poſt partum die corripuit febris acuta: ſexta deliravit: ſeptima omnia ſunt exacerbata: vigil. deliravit: decima ſexta exacerbata ad noctem, & moleſtè habuit, non dormivit, deliravit. Decima octava ſiticuloſa, lingua exuſta eſt, non dormivit, deliravit multa. Judicata eſt perfectè abſque febre, octuageſima. Similes hiſtorias videre eſt *lib.* 3. *Epid. ſect.* 1. *Ægr.* 3. & *ſect. Ægr.* 7. Ideoque quamvis delirium perpetuò malum ſit, ex eo tamen ægrotantis interitus non eſt perpetuò prædicendus, niſi cum eo alia ſigna mala & lethalia concurrant: ut ex ſequentibus theorematis clariùs apparebit.

*Ubi febre non intermittente difficultas ſpirandi & delirium acciderint, lethale eſt.* Aph. 50. *ſect.* 4.

Fit utrumque ſymptoma interdum ex læſione cerebri, & tunc apparet ſpiritus, ut ait idem Hipp. *in progn.* magnus, & ex multo intervallo, hoc eſt, magnus & rarus. Fit etiam difficultas ſpirandi ex affectu partium ſpiritualium, aut pleuritide, peripneumonia, & ſimilibus. Hæc autem omnia ſunt valdè periculoſa.

*A profluvio ſanguinis, ileo, pleuritide, vel peripneumonia delirium, malum.* Aph. 9. 10. 11. & 12. *ſect.* 7.

Cùm autem profluvio ſanguinis ſuccedit, ab inanitione fit, quæ eſt admodum periculoſa, dum partes principes tantopere debilitat. In aliis verò affectibus, quando cerebrum trahitur in conſenſum, graviſſimus affectus & periculoſus ſignificatur.

*Si quis ea faciat, quorum ſit inſolens, graviſſimum habet malum.* 1. Coac. Aph. 50.

Indicat enim mentem non conſtare, & eſt ſpecies delirii.

*A prudenti viro ferox reſponſum, atque à feroce modeſtum, & garrulitas in taciturno, atque taciturnitas in garrulo, malum.* Hippoc. in Prorrhet.

Significant enim hæc ſummam judicii everſionem.

*Plangere vel lachrymari involuntariè, ſpecies delirii eſt, & mortis periculum intendit.*

Significat enim humoris atrabilarii dominatum: ſic apud Hipp. 1. *Epid. ſect.* 13. *Ægr.* 1. Silenus inter alia ſymptomata, quæ ibi recenſentur, mœrebat cum dolore die octavâ, & undecimâ interiit.

*Deliria, quæ circa initium morbi apparent, magis periculoſa.*

Inde enim oſtenditur morbi vehementia, qui primo congreſſu, & natura adhuc valida exiſtente, tanta ſymptomata producit.

*Delirium cum notabili oblivione, ignavia & ſtupiditate apparens, exitii eſt indicium.* 2. Prorhet.

Quòd enim non cognoſcant familiares, neque recordentur, ex cerebri refrigeratione fit. Illa autem refrigeratio, quæ calorem ſequitur, eſt pernicioſa. Si verò cum his rigeant ægroti, & frigeſcant, inevitabile fatum judicatur, ex Gal. 2. *Prorrhet.*

*Quæ circa res neceſſarias verſantur deliria peſſima, indeque ſi ingraveſcant, mortifera.* 1. Coac. Aph. 103.

Ut ſi quis cibum & potum averſatur, in maximo eſt periculo: quemadmodum in 1. *epid. ſect.* 1. *Ægr.* 2. videre eſt: ubi is, qui potum decimâ die reſpuebat, undecimâ interiit.

*Deſipientiæ, quæ cum riſu fiunt, ſecuriores, quæ verò cum ſtudio, periculoſiores.* Aphoriſ. 53. ſect. 6.

Phrenitis enim, quæ cum riſu fit, à ſanguine producitur; cum ſtudio verò & furore à bile. Utraque autem periculoſa eſt, ſed quæ à ſanguine multò minùs. Non tamen ſtatim, delirio cum riſu apparente, ſalus prædicenda eſt; nam & per ſe phrenitis à ſanguine non caret periculo, & perſeverante morbo ſanguis ille exuritur, atque ita atræ bilis naturam induit, quod ex ſymptomatis ſupervenientibus oſtenditur, & ex riſu in furorem & mœſtitiam converſo; quemadmodum videre eſt in 1. *epid. ſect.* 1. *Ægr.* 2. ubi Silenus ſecunda morbi die aliquantulum deliravit: tertia ſermones multi, riſus, cantus continere nequibat: octava mœrebat cum dolore. Jam igitur ille humor, qui tertia die ſanguinis naturam retinebat, & riſum, atque cantum efficiebat, octava in atrabilarium converſus eſt, nam mœror cum dolore fit ab atrabile. Ideoque undecima interiit. Igitur dicendum eſt, deliria cum





riſu quandam ſecuritatem polliceri, ſi toto morbi decurſu perſeverent.

*Qui cum ſilentio è poteſtate mentis exeunt, nec voce ſunt capti: mortiferum habent malū.* Lib. 1. Coac. Aph. 79.

Illa enim ecſtaſis melancholia producitur ab humore attrabilario, cerebri ſubſtantiæ infixo, & furori ſæpiſſime ſuccedit: tuncque fit pro clamore ſilentium; pro jactatione, quies; pro vigiliis coma & cataphora veternoſa. Sic in 3. *Epid. ſect.* 2. *ægr.* 6. Euryanactis filia febre magna laborans, à qua interiit, toto morbi decurſu, inquit Hippocrates, abhorrebat omnes cibos, ſine ſiti, ſilens nihil loquebatur, mœror & deſperatio ſtatim ipſam habuit. Sic etiam *ſect.* 3. *ejuſdem libri*, in Thaſo Dealcis uxorem, quæ decumbebat in plano, febris horrida, acuta, ex triſtitia corripuit: à principio autem contegebatur, & uſque in finem ſemper taciturna manibus palpabat, evellebat, ſcalpebat, floccos legebat, lachrymæ, & denuò riſus; nonâ, multa obloquebatur, & rurſus quievit ſilens: vigeſima prima interiit. Erant huic uſque in finem ſpiritus magnus & rarus; inſenſibiliter omnium habebat; ſemper contegebatur, vel ſermones multi, vel taciturnâ uſque in finem, phrenitis.

*In phrenitide ſubitanea reſipiſcentia, febre acutâ perſeverante, & nulla criſi prægreſſa, mortem in propinquo eſſe ſignificat.*

Accidit enim aliquando, phreneticos ita reſipiſcere, ut adſtantes de rebus ſeriis & graviſſimis admoneant, & quæ iis eventura ſunt, prævideant, & repentè moriantur, proſtrato ſcilicet jam calore nativo cerebri, & ultimos conatus exerente, ſicut lucerna, dum extinctioni eſt proxima, màjores ſubinde flammas videtur eructare.

*In delirio memoriæ abolitio funeſta.*

Ea inde manifeſtatur, cùm matulam ægri petunt, & poſtea mingere obliviſcuntur, aut aquam flagitantes oblato poculo non bibunt, aut primis tantùm labris deguſtant.

*Ex deliriis ea minùs mala cenſenda, quæ mitia deviaque ſunt, & non perpetuò ægrotos tenent, ſed parvo tempore, atque cum bonis ſignis: vel ſaltem non lethalibus perdurant.*

Hujuſmodi deliria contingunt frequentiſſimè in febrium bilioſarum paroxyſmis, vel exacerbationibus, quibus commota bilis & exagitata calidos vapores ad cerebrum tranſmittit, delirium excitantes, qui tamen facilè & brevi diſcutiuntur, neque ullum vitæ periculum minantur, niſi alia ſigna lethalia ſimul apparuerint. Mitia autem & levia eſſe oportet hujuſmodi deliria: nam quæ cum feriocitate conjuncta ſunt, quamvis levia exiſtant, mala eſſe conſueverunt, quemadmodum dicit Hippoc. 1. *Prorrheth. aphor.* 25. *Quæ parvo tempore feroces fiunt deſipientiæ, ferinum.* Et Galen. eandem ſententiam exponens: *Cùm videris quempiam cum ferocitate deſipientem, etſi paulò poſt ſedetur, cognoſces mentem ejus non febris ratione læſam eſſe, ſed phreneticam ſubali affectionem, quæ poſt adaucta, ferina tibi videtur.*

*Phrenitis lethargo ſuccedens ſalutaris, quia materiam concoctam eſſe ſignificat.*

*Delirium die critico cum virium robore & aliis bonis ſignis contingens, minimè periculoſum.*

Denotat enim inſtantem criſin, qua morbus ſolvi conſuevit. Sic apud Hipp. 3. *Epid.* in muliere moroſa, tertia die convulſiones conquieverunt, coma & in ſomnum inclinatio, rurſuſque vigiliæ excitaverunt eam, continere ſe non potuit, multùm deliravit, febris acuta. ſub hanc noctem ſudor multus toto corpore, & calidus prorupit, libera febre dormivit, planè mente conſtitit.

*Somnus & vigilia, utraque ſi modum exceſſerint, malum*, Aph. 3. ſect. 2.

Significant enim receſſum à ſtatu naturali & diſpoſitionem morboſam in parte principe, quæ perpetuò mente conſiſtit.

*In quolibet morbo, ſi ſomnus & vigilia eodem modo ſe habeant, quo antea conſueverant, cum æger bene valeret, bonum.*

Impoſſibile enim videtur, hominem ex morbo aliquo interire, qui ſomno & vigilia inculpatis, & nullatenus immutatis utatur.

*Vigiliæ in morbi augmento vel ſtatu, cum ſignis concoctionis apparentes, bonæ.*

Criſin enim inſtare ſignificant, quam præcedunt vigiliæ, aliaque ſymptomata ex perturbatione critica oriunda, quæ tamen apparentibus concoctionis ſignis, tanquam ſalutaris criſis prodromis, minimè pertimiſcenda ſunt.

*Vigiliæ immoderatæ in juvenibus magis periculoſæ, ſomni verò in ſenibus.*

Quia major ſit receſſus à ſtatu naturali. Juvenes enim naturaliter plus dormiunt, quia copioſiori humido abundant, ſenes verò ſicciores, ideoque naturaliter vigiles.

*Quicunque ægrotantes noctu neque interdiu dormire poſſunt, valde periclitantur. Hipp.* 2. progn.

Illæ enim continuæ vigiliæ maximam cerebri intemperiem calidam & ſiccam ſignificant, tum etiam vires vehementer diſſolvunt, cruditates ingeminant, calore nativo reſoluto, & tandem deliria converſioneſque accerſunt.

*Somnus comatoſus in febre acuta pernicioſus.*

Sic apud Hipp. *Epid. ſect.* 1. *ægr.* 2. Hermocratem, qui decumbebat prope novum murum, febris magna corripuit, & poſt varia ſymptomata, undecima die comate laborare incepit, quod in ſequentibus perſeveravit, ac tandem vigeſima ſeptima mortuus eſt. Ratio autem, cur affectio comatoſa in morbis acutis ſit adeò pernicioſa, deſumitur ex Gal. *Commentario in prædictam hiſtoriam*; ubi ſic habet: *Reliquum ergo eſt, perfrigerationem inſignem cerebri, aut facultatis imbecillitatem Hermocrati coma induxiſſe die undecimo, utrum autem ſit horum, extremè eſt pernicioſum, nam demonſtratum eſt, inſanabilia ea eſſe frigora, cum calidis morbis & ſiccis ſuccedunt.* Sed quod virium imbecillitas facit, exitium proximum notat; quando verò hujuſmodi coma diuturnis vigiliis ſuccedit, magis pernicioſum eſt, ſignificat enim omnimodam caloris nativi extinctionem. Sic quando phrenitici comatoſi evadunt, jam morti ſunt proximi.

*In quo morbo ſomnus laborem facit, mortale: ſi verò juvat non mortale.* Aph. 1. ſect. 2.

Non exſtimandum eſt, quemcumque laborem à ſomno eſſe lethalem. Si enim levis ſit, ut quando ægroti à ſomno ſuſcitati, anxii & magis inquieti fiunt, malum quidem illud, at non neceſſariò lelethale: Sed ſi à ſomno graviſſima ſymptomata adveniant, ut delirium, convulſio, virium imbecillitas, frigus extremorum, & ſimilia, tunc certè lethale affectum eſſe cenſendum eſt.

*Ubi ſomnus delirium ſedat. bonum.* Aph. 2. ſect. 2.

Significat enim, vaporum & humorum, delirium efficientium, calorem & acrimoniam mitigari per ſomnum, & ad quandam mediocritatem reduci.

*Quibus, incidente rigore nocturna exacerbatio ſomni vacuitatem affert, periculoſum.* lib. 1 Coac. aph. 20.

Significat enim materiæ anadromen ad cerebrum.

*Si quis in laborioſa febre obſtupeſcat, & veluti catoche afficiatur, morbo laborat peſſimo.* 1. Coac. Aph. 47.

Sicut antea diximus, coma in febribus acutis eſſe periculoſum; ſic catoche multò periculoſior eſt, quæ fit à tranſlatione materiæ ſiccioris in

cerebrum & nervos, unde contentio nervorum. Atque ideò, qui hac affectione laborant, eodem in ſtatu manent, & apertis atque inconniventibus oculis ſtupidi conſiſtunt, & ita à comatoſis differunt, qui perpetuò clauſos oculos habent.

*Excitationes à ſomno, quæ cum pavore fiunt & turbulentia, periculoſæ.*

Significant enim humoris atrabilarii copiam, quæ hujuſmodi pathemata producit.

*Si per ſomnum candidæ partis oculorum dimiſſis palpebris aliquid apparet, nec alvi fluor, nec inedia in cauſa eſt, nec ita æger dormire conſuevit, vitioſum indicium, lethaleque admodum eſt. Gal.* in 1. progn.

Illud enim facultatis, palpebras moventis, extinctionem ſignificat.

*Quæ in phrenitide memorantur inſomnia, bonum denuntiant.* 1. Coac. Aph. 95.

Nihil optabilius eſt in phrenitico, quàm ut ſomnum ineat, ſuaviterque dormiat. At ſuavis ſomni indicia ſunt inſomnia, non illa quidem turbulenta ac tumultuoſa, ſed placida atque tranquilla, quæ poſtea ab ægrotante memorantur; hoc enim oſtendit mentem ad ſe redire, & cerebrum ad moderatam intemperiem revocari.

*In eo, qui periculoſè ægrotat, inſomnia mortuorum, ſepulchrorum, & ſacerdotum, futuram mortem prænuntiant.*

In morituris aliquando anima ſuam à corpore ſeparationem præſentit, eamque corpori per inſomnia repræſentat, per ſpecies eorum, quæ mortem ſignificare valent, ſed non ſemper.

*Oculi caligantes, vel lucem refugientes, in morbis acutis periculum minantur.*

Magnam enim indicant ſpirituum diſſipationem.

*In febre non intermittente, ſi æger non videat, vel non audiat, jam debili exiſtente corpore, mors in propinquo eſt.* Aph. 49. ſect. 4.

Significat enim virtutis ſenſibilis ſummam debilitatem, & maximam ſpirituum exſolutionem.

*Surditas, quæ ex critica perturbatione procedit, aliiſque ſignis decretoriis comitata eſt, ſalutaris eſſe conſuevit.*

Signa decretoria, quæ ſurditatem comitari debent, ut ſalutaris dici poſſit, ſunt præcipuè concoctionis ſigna, quæ in excrementis apparere ſolent, & bona perpetuò eſſe conſueverunt. Sic 3. *epid.* 3. *ſect.* 2. *ægr.* 7. de virgine Abderitana, quæ ab octavo die uſque ad 12. in quo multùm ſanguinis è naribus fluxit, ſurditate affecta eſt, quæ ſequentibus etiam diebus perſeverans, priorem criſin imperfectam denotabat, aliamque pro morbo reſolvendo futuram prænuntiabat, quæ iteratâ ſanguinis eruptione, ſudore, & humoris tranſlatione ad pedes, poſtea die 20. eſt ſubſecuta: Quibus evacuationibus cum morbus non fuerit penitus ſublatus, die 24. rediit ſurditas cum aliis ſymptomatis, quæ criſis abſolutiſſimæ die 27. futuræ fuit prænuntia, quod ex ipſius hiſtoriæ contextu clariùs innoteſcit. *Septima die*, inquit, *urinæ tenues quidem, ſed boni coloris: quæ ad alvum pertinent, non turbabant. Octava ſurditas, febris acuta, vigil., anxioſa, horrida, mente conſtabat, urinæ ſimiles. Nota per eadem: & ſequentibus, ſic ſurditas perſeverabat. Decima ſeptima è naribus fluxit multùm, ſurditas parùm remiſit, at ſequentibus ſurditas inerat & delirium. Vigeſima pedum dolor, ſurditas, delirium, fluxit ſanguis parum è naribus, ſudavit ſine febre. Vigeſima quartâ febris revertitur, ſurditas iterum, pedum dolor perſeveravit, mentis alienatio, vigeſima ſeptima ſudavit multùm ſine febre, ſurditas defecit, pedum ſubmanebat dolor, in aliis autem perfectè judicata eſt.*

*Surditas morbi acuti turbulentique ſuccedanea, grave malum.* 2. Coac. cap. 3. Aph. 2.

Quemadmodum ſurditas, cum bonis ſignis juncta, bona eſt; ita cum malis mala eſſe conſuevit, ideò ſi morbus acutus ſit atque turbulentus, id eſt: cùm delirio & gravibus aliis ſymptomatis conjunctus, ſurditas ei ſuperveniens mortis periculum minatur. Sic apud Hipp. *lib.* 3. *epid. ſect.* 1. *ægr.* 2. Hermocratem, qui decumbebat prope novum murum, febris magna corripuit, incepit autem dolore capite & lumbis, hypochondrii tenſio molliter, lingua verò incipienti exuſta eſt, ſurditas ſtatim, ſomni non aderant, ſiticuloſus non valdè, urinæ craſſæ, rubræ, ſepoſitæ non ſubſidebant, ab alvo autem non pauca combuſta egrediebatur. Quinta minxit tenuia, habebat enæorema, non ſubſidebant, ad noctem deliravit, ſeptima & vigeſimâ mortuus eſt. Huic ſurditas uſque in finem permanebat: Sic etiam *Ægr.* 4. *ejuſdem ſectionis*, in Thaſo Philiſtes, prima die vomuit bilioſa, pauca, flava primùm, poſtea æruginoſa, multa ab alvo autem ſtercora prodierunt, noctè moleſtè. Secundâ, ſurditas. Quintâ manè extinctus eſt. Advertendum tamen eſt, ſurditatem, etiam cum pravis ſignis conjunctam, non eſſe perpetuò lethalem, ſed tantum periculoſam, & cum ea nonnullos evadere. Ut apud eundem Hippoc. videre eſt in 1. *Epid. ſect.* 1. *ægr.* 3. ubi Herophonti febris acuta, ab alvo pauca, qualia in teneſmo ſecundum principia. Poſt hæc autem tenuia prodibant, bilioſa, ſubcontinua, ſomni non aderant, urinæ nigræ, tenues. Quintâ manè ſurditas, exacerbata ſunt omnia, lien intumuit, hypochondrii contenſio, ab alvo pauca nigra exierunt, mente motus eſt: nona, ſudavit, judicatus eſt, intermiſit: quintâ poſt die reverſus eſt, ſtatim autem lien elevatus eſt, febris acuta ſurditas rurſum. Poſt recidivam autem tertia lien fuit imminutus, ſurditas minùs, crura doloroſa, nocte ſudavit, judicatus eſt decima ſeptima, neque deliravit in recidiva.

*Si poſt phrenitidem, aut gravem alium capitis morbum ſurditas ſuccedat, priori morbo ceſſante aut allevato, & facultate non debilitata, bonum.*

Quia fit, abſcedente materia ab interno cerebro ad externas ejus partes, expectabunturque tunc temporis à ſurditate parotides.

*Bombus in acutis & ſonitus aurium, eſt lethalis.* 1. Coac. cap. 3. Aph. 5.

Aurium tinnitus, & aliæ ſonorum ſpecies, quæ ab ægrotantibus percipiuntur in morbis acutis, difficillimum & periculoſiſſimum morbum oſtendunt; propterea quod à flatibus craſſioribus producuntur, qui pariter à craſſiori materia elevantur. Et cum illa materia contumax ſit atque rebellis, neque in exiguo morbi acuti ſpatio poſſit edomari; fit ut natura priùs onere oppreſſa concidat, & ita æger ad interitum perducatur.

*Cibos & potus atque medicamenta oblata putria atque graveolentia videri, malum.*

Denotat enim ſummè putridos & graveolentes humores in corpore abundare, quandoquidem odoratus ac guſtus vaporibus à variis humoribus putridis ad linguam & nares ſeu cerebrum exhalantibus, vitiatur; intuſque quod eſt vel odoris, vel ſaporis prohibet extraneum, ut Philoſophi docent, ejuſque receptionem impedit. Hinc fit, ut cùm nares & lingua à putridis vaporibus, ex inferioribus partibus elevatis inficiuntur, omnia quæ tum odorantur, tum guſtantur, putrida videantur.

*Dolores partes ignobiles, & à viſceribus longè remotas occupantes, eaſque diu exercentes, apparentibus concoctionis ſignis & qui præcipuè decretorio die cœperint, ſalutares.*

Significant enim naturam præcipua membra exonerare, atque noxios humores procul à ſe depellere. Partes autem ignobiles, & à viſceribus longè remotæ ſunt, inguina, crura, genua, tibiæ & pedes, nec non brachia & manus. Advertendum tamen eſt, per hujuſmodi dolores morbos perpetuò non perfectè judicari, ſed interdum imperfectè ut poſtea recidiva ſuccedat. Perfectè autem diſcutiuntur morbi, ſi hujuſmodi doloribus convenientes evacuationes ſuccedunt, v.g. per ſudores, alvi fluxum & ſimiles, quæ univerſam materiam morbificam exhauriunt. Si verò nullæ evacuationes hujuſmodi doloribus adjungantur, aut ſufficientes, imperfecta fit morbi ſolutio, & recidivæ obnoxia propterea, quòd cauſa morbifica univerſa in partem ignobilem detrudi minimè poſſit, ideoque neceſſe eſt, ut per alias evacuationes morbus tandem finiatur, ut videre eſt apud Hipp. 3. *epid. ſect.* 3. *ægr.* 9. ubi Heropytus, gravi & contumaci morbo laborans; poſt varia ſymptomata, imò & hæmorrhagiam, quæ morbum quidem imminuit, non tamen ſolvere potuit: doloribus inferiorum partium affectus eſt, & denique per alvi fluxum omninò liberatus. Hipp. verba hæc ſunt: *Quadrageſima die à naribus ſanguis fluxit multùm, & ſapiebat magis, ſurditas intererat quidem; minus autē febres remiſerunt, ſanguis fluxit ſequentibus, ſæpe & paulatim, Circa verò ſexageſimam ſanguinis quidem fluxiones ceſſarunt, coxæ autem dexteræ dolor fortis, & febres intendebantur, non multo autem tempore poſt, dolores inferiorum omnium: contingit autem vel febres eſſe majores & ſurditatem multam; vel hæc quidem remittere & allevari, inferiorum autem circa coxas majores eſſe dolores. Circa verò centeſimam alvus multis bilioſis ſupertubata eſt, & procedebant tempore non exiguo multa talia; & rurſum dyſenteria cum dolore, aliorum autem commodus ſtatus, in totum verò & febres defecerunt, & ſurditas ceſſavit. In centeſima perfectè judicatus eſt.* Sic etiam *ægr.* 7. *ejuſdem ſectionis*, Abderitanæ Virgini decima ſeptimâ è naribus fluxit multum, vigeſima pedum dolor, ſurditas delirium, fluxit ſanguinis parum è naribus, ſudavit, ſine febre; vigeſima quartâ febris revertitur, ſurditas iterum, pedum dolor perſeveravit, mentis alienatio; vigeſima ſeptimâ ſudavit multum, ſine febre, pedum ſubmanebat dolor, in aliis autem perfectè judicata eſt.

*Dolores à partibus ſuperioribus ad inferiores deſcendentes, ſalutares.*

Oſtendunt enim materiam morbificam à partibus præcipuis ad ignobiliores deferri, quemadmodum voluit Hipp. 3. *prorrhet. Dolores*, inquit, *ſi ad infernas dilabuntur partes, facilè ab his feruntur: &* confirmatur hiſtoriâ Herophontis, quæ habetur in 1. *Epid. ſect.* 1. *ægr.* 3. Huic quintâ die lien intumuit cum hypochondrii tenſione, octavâ lien imminutus eſt, doluit ſecundum iguen, tumor primùm lienis ſecundùm rectitudinem; deinde dolebat ſecundum utraque crura, noctem faciliter, urinæ coloratiores, ſubſidentiam habebant paucam. Nonâ ſudavit, judicatus eſt, intermiſit. Quinta reverſus eſt, ſtatim autem lien elevatus eſt, febris acuta, ſurditas rurſum: poſt recidivam autem tertia lien fuit imminutus, ſurditas minùs; crura doloroſa, nocte ſudavit, judicatus eſt decima ſeptima.

*Capitis dolores vehementes & continui cum febre acuta, alioque ſigno difficili, lethale.* 3. *progn.*

Quando enim vehementes ſunt & continui, oſtenditur eos non fieri à vaporibus ſublatis à partibus inferioribus, neque à perturbatione critica, ſed ab intemperie calidiſſima, meningibus impreſſa, tenſione & gravitate in iiſdem, producta à materia morbifica, cerebrum ipſum occupante, quæ ſi febrem acutam pariat, bilioſa eſt & mordax partique admodum moleſta; & talis etiam ſignificatur, ſi cum dolotibus, & febre acuta alia ſigna mala & periculoſa appareant, ut vigiliæ, deliria, difficultates ſpirandi; urinæ tenues aut confuſæ, & ſimilia quæ eò periculoſiorem morbum oſtendunt, quò plura ex iis apparuerint.

*Dolores capitis, poſt ſudores criticos evenientes, mortem ut plurimùm præſagiunt.*

*Cervicis dolores, in principio vel augmento morbi affligentes, mali.*

Significant enim humorum copiam in poſteriori parte capitis abundantem, & in ſpinalem medullam, aut illius membranas ex parte diffuſam, quæ à natura diſſolvi aut concoqui nequeat. Sic in 1. *epid. ægr.* 2. Silenus ſtatim ab initio cœpit dolere lumbos, & caput habuit gravitans, colli aderat contentio, vigeſima interiit. Sic etiam 3. *epid. ſect.* 3. *ægr.* 4. Phreneticus, cui prima die capitis & colli gravitas aderat cum dolore, quarta die mortuus eſt. Sic etiam *ægr.* 14. *ejuſdem ſectionis*, in Cyzico mulieri filias enixæ gemellas, & quæ difficulter pepererat, & non admodum purgata fuerat, primùm quidem contigit febris horrida acuta, capitis & colligi gravitas cum dolore: decima ſeptima mortua eſt. Advertendum tamen eſt, ex hoc ſigno mortem abſolutè non eſſe prædicendam, quia nonnulli cum eo ſolent evadere, ut videre eſt 1. *Ep. ſect.* 3. *ægr.* 5. ubi Epicratis uxorem ſecunda die capitis & colli lumborum dolor affligebat, & multis gravibuſque ſymptomatis divexata eſt: uſque ad octuageſimam, in qua perfectè judicata eſt. Et *ægr.* 14. *ejuſdem ſectionis*, Melidiæ, quæ decumbebat apud Junonis templum, incœpit capitis & colli & pectoris dolor fortis, cum aliis ſymptomatis, & judicata eſt perfectè die undecima. Ubi igitur hoc ſignum id morbi principio apparet, poſſumus ex eo morbum graviſſimum & valde periculoſum pronuntiare, ex eoque ægrotum aut moriturum, aut periculoſiſſimè laboraturum, ut patet ex Hiſtoriis ſupra citatis eorum qui evaſerunt, cum gravibus tamen ſymptomatis, maximo vitæ periculo.

*Auris acutus dolor cum febre continua & vehementi, gravis eſt.*

Periculum enim eſt, ne homo deſſipiat & moriatur. Hipp. 3. *progn.* Cùm ab ipſo Hipp. ſignum hoc fallax cenſeatur, accuratè diſtinguendum eſt: Meatui auditorio vicina eſt dura meninx, ita ut vitium unius in alterum transferri valeat; ſed ita inter ſe differunt, ut ſi affecto cerebro dolor pædicto meatui ſuperveniat, non erit delirii aut mortis ſignum, ſed utriuſque præſidium, oſtendit enim materiam morbificam à partibus interioribus ad exteriores transferri. At ſi dolor in febre acuta citra cerebri affectionem exoriatur ſignum eſt humorem per eam partem in cerebrum irruere, phrenitidem, & inde mortem effecturum maximè, ſi vehemens ac difficilis fuerit. Moriuntur autem ex tali morbo (ut docet Hippoc. *loco citato*) juniores homines, ſeptimo die aut citiùs; ſeniores verò multò tardiùs. Febres enim & deliria minùs ipſis accidunt, atque adeò aures poſſunt ſuppurari. Verùm his ætatibus recidivæ accidentes plurimos interimunt: Juniores autem, antequam auris ſuppuretur, moriuntur. Si autem fluat pus album ex aure junioris, ſpes eſt eum ſupervicturum, ſi aliud etiam optimum ſigum ipſi accidat.

*Fauces dolorificæ in acuta febre periculoſæ. Hipp.* in Coacis.

Hic faucium dolor in febribus malignis & peſtilentibus ſæpiſſimè contingit, & eſt unum ex ſignis demonſtrativis illius affectus, fitque vel ex defluxione tenui & maligna, è cerebro in fauces irruente; vel à malignis vaporibus è partibus inferioribus elevatis, & partes illius vellicantibus.

*Dolor affixus pectori cum torpore, peſtiferus: ſuperveniente acutâ febre, crudeliter moriuntur.* 2. Prorrhet. text. 36.

Significat enim ſanguinis bilioſi copiam in pectus

 effuſam,

effusam, quæ dolorem & febrem acutam pariat: his si torpor & veluti totius corporis exsolutio adjuncta sit, ostenditur jam collabi facultatem animalem, cerebro per consensum graviter affecto.

*In acutis febribus convulsiones, & circa viscera dolores fortes, malum.* Aph. 66. sect. 4.

Quemadmodum convulsiones in febribus acutis fiunt à calida & sicca intemperie nervos exsiccante & distendente: Sic etiam in eodem affectu dolores fiunt intra viscera propter incendii vehementiam atque siccitatem. Et quò fortiores sunt hujusmodi dolores, eò impensiùs causæ magnitudinem ostendunt, atque adeo majus periculum. Fiunt etiam dolores intra viscera, propter inflammationem, vel erysipelas, vel fortem obstructionem, vel abscessum. Sed de his non loquitur Hippoc. *hoc Aphor.* Quanquam non minus sit in iis periculum, sed non habent necessariò comitem convulsionem, & agitur hìc de febribus primariis, non de symptomaticis; quæ dictos affectus comitari solent. Hujusmodi dolorum exemplum habetur 1. *Epid. sect.* 1. *Ægr.* 11. Ubibi Dromeadæ conjux febre acuta laborans, primâ die cœpit dolere circa hypochondrium. Tertiâ super meridiem supperriguit, febris acuta, urinæ subtiles, hypochondrii dolor, sexta verò interiit.

*Quæ ex dolore dorsi principia morborum ducuntur, difficilia sunt.* 1. Coac. cap. 12. Aph. 5.

Nam in febribus plerumque lumborum dolores atque gravitates fiunt ex pondere peccantis materiæ, illabentis in venam cavam, quæ dorso & lumbis adjacet, eaque materia succensa, dolores & ardores lumborum excitantur, qui periculosum morbum ostendunt, tum propter materiæ morbificæ copiam vel acrimoniam, tum etiam propterea, quod facilis sit materiæ morbificæ recursus ab illis locis ad partes principes. Adde quod calor hepati & renibus propter viciniam communicatus, varia symptomata producat.

*Dolores partium iglobilium, in principio apparentes, aut cum aliis malis signis, lethales.*

Quemadmodum antea dictum est, hujusmodi dolores esse salutares, cum die critico contingunt, & signis concoctionis, propterea quod significent naturam sese exonerare ad partes ignobiles; sic contrà, si in pricipio contingant, in quo nulla potest fieri à natura expulsio, salutaris aut etiam aliis temporibus cum aliis malis signis, mortis periculum minantur. Sic apud Hipp. 1. *Coac. Aph.* 13. manuum ac pedum labores terrifici, nec à genuum dolore levatio ulla sperabilis. Hæc sententia confirmatur historia luculenta, quæ habetur 3. *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 5. in Larissa Calvo femur dextrum caluit repetentè, eorum autem, quæ adhibebantur nihil juvabat, perseveravit dolor usque ad tertiam, & quarta extinctus est.

*Dolores, qui primò à longinqua parte incipientes postea ad viscera ascendunt, mali.*

Ostendunt enim humores ad nobilia membra transfluere, quod confirmavit Hipp. 3. *prog. Dolores,* inquit, *qui cum febre fiunt circa lumbos & inferas sedes, si præcordia attigerint, inferas reliquentes sedes, exitiales admodum sunt.* Et 1. *Coac.* 1. *Aph.* 23. *Terrifica etiam est doloris à femore sursum irruptio.* Et *Aph.* 76. *ejusdem capitis: doloris acerbitas paulisper in jugulo fixa si ad superiora vertatur, mortiferum affert malum.*

*Dolores ignobilium partium, qui citò evanescunt, atque occultantur sine causa manifesta, periculosi.*

Sine causa manifesta occultari dicuntur, cùm sine Medici auxilio, evacuatione vel abscessu, subitò desinunt. Vel enim significant mentẽ ægrotare, quæ dolorem non sentiat, vel materiæ metastasin ad interiora; vel partis corruptionem, in qua sensus perierit. Sic in prædicta Calvi historia, dolor femoris die tertia occultatus est propter metastasim materiæ ad cerebrum; vel etiam propter delirium dolorem non sentiebat, hæc sunt verba Hippocratis, *Tertia die femoris quidem dolor cessavit, alienatio verò mentis, & turbatio, & multa jactatio: Quartâ circa meridiem extinctus est.*

*Motus.*

*In quovis morbo si æger facilè surgat, & erigat se, si de latere in latus facilè convertatur, salutare; si contra vix sese commovere possit, malum.*

Quemadmodum cujuslibet functionis integritas leviorem morbum ostendit, sic inter animales ea, quæ motum voluntarium spectat, si parum læsa sit, bene sperandum est contrà verò, si valde labefactata sit, ut vix ægri sese commovere valeant, non caret periculo

*Multa corporis jactatio, anxietas, & inquietudo in febre acuta, mala.*

Ostendit enim humorum feritatem & turgentiam, qui cum tenues sint, valde mobiles & vehementer in corpore agitentur; fit ut maximum immineat periculum, ne in partes principes irruant, & perniciosum aliquem affectum producant. Sic apud Hipp. 3. *Epid. sect.* 2. *Ægr.* 12. Mulier, quæ decumbebat in medio foro, statim incipiens siticulosa anxiosa. Septimâ supperriguit, febris acuta, sitis, multa jactatio. Octava; circa meridiem siticulosa, comatosa, anxiosa. Decimaquartâ mortua est.

*Decumbens.*

*Illa demum ratio decumbendi est optima, quam unusquisque servat, dum valet bene. Hipp.* 3. Coac. tract. 1. Aph. 9.

Ille autem decubitus sanorum similis describitur ab eodem Hipp. 1. *progn.* his verbis: *Deprehendendus est æger decũbens in latus dextrum, vel sinistrum, brachiis, cervice, & cruribus paululũ reductis, & reliquũ corpus molliter jacens.* In hoc enim corporis situ omnibus membris quies comparatur, & omnes musculi relaxantur, tum respiratio liberior efficitur atque somnus placidior obtinetur. Si igitur æger, morbo acuto laborans, talem decubitum observet, signum est insigne vegetæ facultatis: quæ alacriter & sine calore corporis onus portat, & facillimè gubernat.

*Gravitas totius corporis, manuum item ac pedum, pestifera, Hipp.* 3. Coac. tract. 1. Aph. 3.

Totius corporis gravitas cognoscitur ex eo, quod æger in lecto vix se commovere queat, & ad latera convertere, & quando à ministris movetur, plumbeam molem atque sarcinam repræsentet. Manuum verò ac pedum gravitas ex eo facilè apparet, quod ad cibum potumque capiendum, aut alia quævis opera manus ægrè attollere valeat; aut si, cum ægre tolluntur, contremiscant, vel si à Medico sublatæ sursum deinde demissæ, lapidis instar decidant. Pedum verò gravitas cognoscitur, quando extensi, & minimè reflexi, ad extremam spondam delabuntur. Hæc omnia indicia sunt maximè debilitatæ, ac penè emorientis facultatis.

*Supinum autem jacere extensis cruribus, manibus, & cervice, malum. Hipp.* 3. Coac. tract. 1. Aph. 10. & 1. progn. text. 2.

Magnam enim significat facultatis animalis imbecillitatem, quæ non possit corpus in alio situ continere. Ille autem decubitus suprà spinam tum fit, quando corpus proprio pondere collabitur, ut in moribundis apparet, qui perpetuò supini jacere consueverunt: idque magis confirmatur ex membrorum extensione, quæ ab eorum gravitate procedit.

*Si seipsum æger continere non valens, subinde ad pedes delabitur, funestum. Hipp.* li. 3. Coac. tr. 1. aph. 11.

Significat enim virtutem animalem esse propemodum extinctam, ut non possit corporis pondus regere aut sustinere, sed illud gravitate propriâ ad inferiora prolabatur.

*Si æger, acuto morbo laborans, hiante ore dormiat, funestum. Hipp.* 1. progn. text. 20. & 3. Coac. tract. 1. Aph. 11.

Fit enim oris hiatus, vel propter facultatis, maxillam moventis, imbecillitatem & exsolutionem; vel propter



propter ingens cordis & aliarum partium incendium: unde tam copiosi vapores effunduntur, ut ad continuam eorum exclusionem ægri hiante ore dormire cogantur. Fit autem illud præcipuè in somno, quia tunc temporis calor partium interiorum intenditur, unde major fuliginum copia elevatur. Si autem æger non solùm in somno; sed etiam in vigilia hiante ore consistat, multò magis funestum est. Adverte tamen, quosdam ex consuetudine, etiam in sanitate, hianti ore dormire, quod si Medico innotescat, nullum inde prognosticum elicere oportet,

*In ventrem cubare, qui non est solitus ita dormire, malum. Hip.* 2. Prorrh. text. 9. & 3. Coac. tr. *Aph.* 13.

Nam præposterus ille decubitus, aut delirium & errorem mentis aut gravem aliquam circa ventris sedes affectionem significat.

*Sin autem nudis pedibus, nec adeò calentibus deprehendatur jacens, tum manibus & cervice, & cruribus item disjectis inæqualiter, atque nudis, pestiferum: anxietudinem enim denuntiat. Hipp.* 3. Coac. tract. 3. Aph. 14.

Quando ægri in sumno exacerbationis febris rigore, toto corpore valde incalescentes, corpus aut menbra denudant ad captandum frigus, nihil est sinistri judicii. At si nulla cogente necessitate, & corpore satis temperato existente, membra denudavarint, & totum corpus hinc inde agitaverint valde periculosum est. *Alysmon enim*, inquit Hipp. *seu anxietudinem significat.* Illius autem ἀλυσμȣ̃ duplex omnino causa est; una quidem stomachi proritatio atque morsus, à feritate humoris cum æstu; altera autem, virtutis oppressio à corporis gravitate, ut nulla locatio in ea anxietudine sit gratiosa. Causæ utriusque signa sunt syllogistica prioris quidem nausea & vomendi appetitus, alterius autem crebra jactatio, moræ impatiens, sine nausea. Attamen præcipua jactationis causa est virtus languida & oppressa, nudandi verò corporis febris ardens & lipyria.

*Perniciosum etiam est, pervolvere se ad margines lecti, ac primum pedes excludere, deinde corpus erigere, & nisi cohibeatur vel extidere, vel surgere.*

Obscurum enim delirium ostendit, & adeò funestum, ut testetur Holerius in *suo ad Coacas prænotiones commentario*, se ex hoc signo, qui convaluerit, vidisse neminem.

*Quicunque ægrorontes erecti & sedentes manere desiderant in morbi acuti vigore, & potissimũ in peripneumonia, periclitantur. Hipp.* 3. Coac. tract. 1. Aph. 16.

Illud enim vel instantem phrenitidem minatur, propter quam ita exsiliunt, vel inconditè jactantur & sine fructu; vel indicat magnum cordis incendium, quod hoc modo per liberiorem aëris inspiratum sedare cupiunt; vel denique magnam partium spiritalium oppressionem, ab ingenti inflammatione easdem occupantem, ut ægerrimè respiratio exerceri valeat, nec nisi corpore erecto.

*Quicunque ægrotantes manus in vanum jactant, festucas carpunt, floccos à vestibus aut paleas à parietibus evellunt, lecti stragula quasi sarcinas colligunt lethale. Hipp.* 1. progn. text. 23.

Sunt enim hæc symptomata imaginationis læsæ & phrenitidis indicia maximè lethalis. Sic apud eundem Hipp. 3. *Epid. sect.* 3. *ægr.* 15. in Thaso Dealcis uxor principio contegebatur, & usque in finem semper taciturna, manibus palpabat, evellebat, scalpebat, floccos legebat; vigesima prima interiit. Sed *dubium* est, quomodo Hipp. symptomata lethalia pronuntiaverit, cum Gall. 4. *de locis affect. c.* 2. de se ipso narre; cùm laboraret febre ardente, animadvertisse, se festucas colligere, & floccos evellere, amicisque præcepisse, ut curarent, ne in phrenitidem laberetur; à quo tamen morbo ipse convaluit. Dicendum est, hujusmodi symptomata vel fieri in vera phrenitide, & cerebro essentialiter affecto; vel per consensum à vaporibus ad cerebrum elevatis, à quibus paraphrenitis solet generari: Si primo modo lethale est; si secundo, minimè, licèt sit indicium futuri majoris mali.

*Quibuscunque, morbo jam fractis atque extenuatis tremores accidunt, funestum. Hipp.* 3. Coac. tract. 2. cap. 4. Aph. 63.

*Tremor.*

Tremor perpetuò fit, docente Gal. *lib. de tremore, rigore, palpitatione & convulsione*, à virtutis animalis imbecillitate, quæ vel fit ab oppressione, vel ab exsolutione. Quæ ab oppressione fit, etiamsi periculum minetur, non tamen lethalis est, quia oppressio illa, quæ fit ab humorum multitudine, vacuationibus auferri potest. At tremores, qui in principio morbi contingunt, ab oppressione plerumque fiunt ideoque non semper lethales sunt, ut patet exemplo Pythionis apud Hipp. 3. *Epid.* 3. *sect.* 1. *Ægr.* qui ab initio morbi tremorem in manibus patiedatur, ab eo tamen liberatus est. Cùm verò tremor in morbi progressu contingit, ægro jam debili & extenuato existente, non est dubium quin ab exsolutione procedat: ideo proximam mortem significat.

*Febrem convulsioni supervenire melius est, quam febri convulsionem.* Aph. 29. sect. 2.

*Convulsio.*

*Convulsio*, ex eodem Hipp. *aut ex repletione aut ex inanitione fit.* Cum igitur aliquem sanum contigerit repente convelli, hujusmodi convulsionem fieri ex repletione est necessarium: tunc enim nervi replentur frigidis & glutinosis humoribus, unde convulsionem patiuntur. Hisce igitur febris superveniens, magna ex parte solita est calefacere, extenuare, & digerere, atque adeò solvere convulsionem. Si verò in febribus convulsio contingat, utplurimum ea fit ab inanitione & siccitate, quæ à febre ardente, & exurente producitur: quod quidem maximum est malum ac penè insanabile, quoniam longum tempus exigitur ad siccitatem nervorum removendam; morbi aueem acerbitas tempus non expectat, quin citò vires dissolvit & exitum affert.

*Convulsiones, quæ in principiis morborum acutorum apparent, minùs periculosæ, quàm quæ statu contingunt.*

Non omnis convulsio, quæ febribus superveniet, lethalis est; sed interdum minùs periculosa, si in principio contingat: tunc enim multitudinem humorum significat, quâ partes nervosæ contunduntur seu convelluntur. Et multò etiam minus periculosa esse solet, si non diu perseveret: quia à stabili causa tunc minimè producitur, ostenditque interdum translationem materiæ morbificæ à genere venoso in habitum corporis factam per concussionem & violentam corporis commotionem, quæ in convulsione fit. Sic apud Hip. 3. *Ep. sect.* 3. *Ægr.* 11. in Thaso mulier morosa, ex mœrore cum occasione excitata degens, evasit vigil. & cibum aversans & sitibunda erat, & anxiosa: primt inchoante nocte timores, sermones multi, ægritudo animi, febricula tenuis; manè convulsiones multæ obloquebatur, obscœna dicebat, multi dolores, magni, continui: secunda die per eadem, nihil dormivit, febris acutior. Tertiâ convulsiones quidem defecerunt, sopor autem & delatio in somnum, & rursum expergefacta exsiliit, continere se non poterat, obloquebatur multa, febris acuta, ad noctem verò hanc sudavit multa calida per totum, sine febre dormivit: omnia intelligebat, judicata est. Circa judicationem verò muliebria multa descenderunt.

Et hac historia colligitur, convulsionem in principio apparentem fuisse ex repletione, non solùm Galeni sententia, in *commentario hujus loci*, ubi dicit hanc mulierem passam esse suppressionem mensium sed etiam ex vacuationibus, per quas liberata est, nimirum per sudores copiosos & universales,


nec

nec non per copiosum mensium profluvium, juxta hoc commune axioma: *Morbi, qui ex repletione fiunt, inanitione sanantur.* At verò si in statu morbi appareat convulsio, magis periculosa est; vel enim a siccitate fit per febrilem adustionem introducta, vel à transmutatione hnmoris morbifici ad partes nervosas.

Quæ à siccitate fiunt, omnino perniciosæ & lethales habendæ sunt; quæ verò à permutatione, sunt aliquando sanabiles, ut quæ ex morsibus oris ventriculi proveniunt, & in hystericis fœminis, & quæ criticè accidunt. Attamen perpetuò difficiles esse solent, & valde periculosæ, ut videre est in historiis, quæ proponuntur apud Hipp. in Epidem. Nam in 1. *Epid. sect.* 1. *ægr.* 4. in Thaso uxor Philini febre acuta laborans, post varia symptomata, octava die supperriguit, convulsiones multæ cum dolore: nonâ convulsiones, undecimâ urinam reddidit cum convulsionibus affatim multam. Circa verò decimam septimam existens, voce privata est. Vigesima interiit. Item *ægr.* 8. *ejusdem sect.* Erasinus, qui habitabat ad Bootæ torrentem, ex gravi morbo quinta die interiit, circa solis occasum. *Huic* autem, inquit Hipp. *convulsiones multæ cum sudore circa mortem contigerunt.* Item *ægr.* 11. *ejusdem sect.* Dromeadæ conjux, post varia symptomata, sexta die manè superriguit, velociter autem incaluit, sudavit per totum, extremta frigida, deliravit. Respiratio magna, rara, paulò post convulsiones à capite incœperunt, & celeriter interiit.

Denique 3. *Epid. sect.* 2. *ægr.* 4. in thaso Philistes febre acutissima laborans, quarta die convulsiones passus est, quinta manè extinctus est.

*In febribus acutis convulsiones, & circa viscera dolores fortes, malum.* Aph. 66. sect. 4.

Convulsionem in febre acuta esse malam, supra ostensum est in expositione *Aph.* 26. *sect.* 2. At si dolores fortes viscerum ipsi conjungantur, pessima sine dubio est. Fiunt enim illi dolores, aut ob ingentes in illis partibus inflammationes, aut ob calidam siccamque intemperiem ab ardore febrili impressam, quæ maxima esse debet, ut tam insignes dolores possit concitare, atque adeò interitum ægro minari: ut videre est in historiis supra propositis uxoris Philini, Erasini, & Dromeadæ conjugis, illi enim ægrotantes non solùm convulsiones, sed etiam hypochondriorum dolores patiebantur, & de medio sublati sunt.

*Quæ in phreniticis convulsiones fiunt, proximum exitum significant.*

Gal. 12. *meth. cap. ult.* se nullum horum convulsorum sanatum vidisse testatur, neque alium quempiam narrantem idispum audivisse. Etenim ab inflammatione cerebri, siccatis nervis, hujusmodi convulsio exoritur, quæ idcircò incurabilis est.

*In pueris cõvulsiones minus periculosæ, quàm in adultis.*

Quia, ut refert Gal. *comm. in* 3 *Aphor.* pueri magis abundant crudis humoribus, unde fit convulsio à repletione, quæ minùs periculosa est illa, quæ fit ab inanitione, qua adultiores frequenter laborant, tum quia pueri infirmas habent partes nervosas; ideòque à leviori causa convulsione afficiuntur.

*Quicunque tetano corripiuntur, quatuor diebus pereunt: si verò hos effugerint, sani fiunt.* Aph. 6. sect. 5

Tetanus fit ex emprosthotono, id est, ad anteriora tensione, & opistotono, id est, extensione ad posteriora. In eo enim fit musculorum antagonistarum æqualis convulsio, quæ ideo naturam tam vehementer affligit, ut eos labores diu tollerare nequeat, præcipuè quando totum corpus, & maximè cervix obripuit. Tunc enim præter dolores acerbissimos, quibus vires citissime dissolvuntur, diaphragma etiam per consensum afficitur: quandoquidem à quarta vertebra cervicis producuntur nervi ad diaphragma; sicque cervice convulsionem patiente, respiratio impeditur, & suffocati moriuntur intra quatuor dies. Si verò hos effugerint, mitescente morbo, & dissoluto per judicationem, quæ quarto die contingit in morbis extremè peracutis, à gravi illo morbo liberantur.

*Convulsio ex vulnere lethalis est.* Aph. 2. sect. 5.

Convulsio vulneri succedit propter quatuor causas. *Primò*, quando vulnus in magnas incidit venas & arterias, & sequitur magna hæmorrhagia, à qua convulsio & animi deliquium; sed ab hac convulsione & syncope non moriuntur. *Secundò*, quando vulnus infligitur in nervosum genus, cujus vulneris ratione sequitur convulsio partium nervosarum, qui dicitur spasmus. *Tertiò* quando in vulnere fit inflammatio, quæ si ad nervos extendatur, fit convulsio. *Quartò*, quando non bene purgatur ulcus, aut cùm ante tempus clauditur: aut vulneris orificium nimis angustum est, ut in punctura nervi; tunc enim sanies acris retenta vellicat nervos, & convulsionem excitat. Lethalis autem est hæc convulsio, quia cerebrum in consensum trahitur, nervis vehementer affectis, & quia putris sanies, in vulnere retenta, interdum transmittitur in partes nobiles. Lethalis etiam est hæc convulsio, inquit Gal. *in comm. hujus aph.* non tanquam ex necessitate, ac semper mortem afferens, sed tanquam admodum crebrò. Quod ipse Hipp. agnovisse visus est, qui in *Coacis prænotionibus*, eandem sententiam proponens, loco θανάσιμον, scripsit κακόν.

Confer Sennert. de vulner. lethal.

*A copioso sanguinis fluxu convulsio, aut singultus, malum.* Aph. 3. sect. 5.

Convulsio ad immodicam sanguinis evacuationem sequitur, vel quòd venæ & arteriæ cum moderata sanguinis, quem continent, proportione destitutæ depleantur, depletæ contrahantur, & contractæ contrahant nervos; vel quòd venæ exhaustæ à vicinis partibus trahunt, & velut mutuum beneficium reposcunt, indeque exsiccatæ longâ profusione sanguinis, à nervis alimentum repetunt: quo fit, ut nervi siccati ac contracti, ad suum principium, quasi suppetias petentes, convellantur. Vel quia venæ & arteriæ immodicè exhaustæ, totum spiritum, nedum sanguinem ab extremis partibus intrò rapiunt, unde refrigeratio nervis subitò accidit, ac proinde convulsio extemporanea est, non diuturna, non à causa præter naturam, sed potius orta ab agente natura, & noxam ex inanitione depellente: ideoque supradictum est, convulsionem ex hæmorrhagia non esse perpetuò lethalem, quamvis tamen periculosa sit, cùm nulla convulsio ab inanitione facta careat periculo.

*Superpurgationi convulsio aut singultus superveniens, malum.* Aph. 4. sect. 5.

In superpurgatione humores non solùm inutiles, sed etiam utiles vacuantur, ideoque convulsio quæ illi supervenit, ab inanitione est; atque adeo periculosa. Ita *Aph. ejusdem sect. Convulsio ab helleboro lethalis est*, propter nimiam purgationem, quæ assumpto helleboro succedit.

*Ex vigiliis convulsio & desipientia, malum.* Aph. 18. sect. 7.

Vigiliæ, inquit Gal. *in comm.* ex iis sunt quæ maximè evacuant & exsiccant, atque adeo convulsionem ex siccitate faciunt: ac præterea, quia in longis vigiliis biliosior redditur sanguis, & per consequens aptior stimulandis partibus nervosis.

*Quibus in febribus quotidie rigores fiunt, quotidie febres solvuntur.* Aph. 63. sect. 4.

Non solùm in quotidianis, sed etiam in tertianis & quartanis circuitibus verum est, febres solvi præcedente rigote; indeque colligitur, rigores febrium intermittentium carere periculo, & non esse pertimescendos.

*Rigore in febribus continuis supervenientes die critico,*



*tritico, cum præcedentibus coctionis signis & insigni evacuatione subsequente, salutares.*

Bonæ evacuationes, ejusmodi rigores subsequentes, sunt sudores copiosi, aut vomitiones, aut dejectiones, aut hæmorragiæ, ex quibus febres aut prorsus tolluntur, aut maximè minuuntur. De quibus Hipp. *Aph.* 58. *sect.* 4. *A febre ardente habito, rigore superveniente, fit solutio.* Quod ita intelligendum est, si nimirum cum prædictis conditionibus contingat. Ita apud Hip. 3. *Epid. sect.* 2. *Ægr.* 5. Chærionem, qui decumbebat apud Demænetum, ex potione febris magna corripuit: tertiâ die febris acuta, capitis tremor maximè verò labii inferioris, paulò post autem rigor, convulsiones, in omnibus deliravit, nocte molestè. Quartâ quiete, modicum dormivit, obloquebatur. Quintâ laboriosè, omnia exacerbata sunt, delirium, nocte molestè, non dormivit. Sextâ per eadem. Septimâ, superriguit, febris acuta, sudavit per totum, judicatus est; huic usque in finem ab alvo dejectiones biliosæ, paucæ, sinceræ; urinæ tenues, boni coloris enæorema nebulosum habentes. Circa octavam minxit meliùs, magis colorata, habentia sedimentum album, exiguum: mente constabat, sine febre, intermisit. Circa verò decimam quartam febris acuta, sudavit. Decima sextâ superriguit, febris acuta, sudavit, sine febre judicatus est. Urinæ post recidivam & crisin melioris coloris, sedimentum habentes, neque deliravit in recidiva. Decimaoctavâ calefactus est parum, sitivit, urinæ tenues, enæorema nebulosum, parum mente motus est. Circa decimamnonam sine febre, collum dolorosè habebat, in urinis sedimentum, perfectè judicatus est vigesimâ. In hoc ægrotante rigor primùm accidit die tertia sine fructu, tum quia illa dies rarò decretoria est, tùm quia nulla tunc apparebant signa concoctionis, neque ulla sequuta est excretio: atque ita omnes conditiones boni rigoris supra propositæ defecerũt. At qui septimo die contigit rigor, fuit salutaris, qui die critico apparuit, & præcedentibus coctionis signis: urinæ enim erant quidem tenues, sed boni coloris, enæorema nebulosum habentes, & cum evacuatione copiosa, sudavit enim per totum; ideò die octavâ, quæ crisin consequuta est, fuit sine febre, attamen morbus non omninò sublatus est, sed valdè imminutus: Diximus enim supra, per hujusmodi rigores febres vel auferri, vel maximè imminui; & non sublatâ ex toto causâ morbificâ, per dictum sudorem: contigit recidiva, quam rigor denuò subsequutus est die decimaseptimâ, dictis conditionibus stipatus, nimirum sudoribus, & urinis concoctis; ideò febris expers iterum evasit, & vigesima die perfectè judicatus est. In hac etiam historia advertendum est, quod notatur ab Hippocrate, in utroque rigore, qui septimo & decimoseptimo die contingit, febrem incanduisse: dicit enim utrobique, *superriguit, febris acuta*; quandoquidem in omni rigore critico quantò magis corpus incalescit, tantò melius perfectiusque judicium sequitur; ostendit enim naturam esse robustam, ac potenter insurgere ad materiæ morbificæ exclusionem.

*Rigores, à quibus corpora minimè aut parum incalescunt, mali.*

Naturam enim prælanguidam significant, & adversus causam morbificam insurgere nequeuntem, unde Hipp. *in* 1. *prorrhet. A rigore refrigeratio non recalescens, malum.* Id enim, ut scribit Gal. *in comm.* caloris extinctionem significat. Quod idem Hipp. observavit in 3. *Epid. sect.* 2. *Ægr.* 12. ubi mulier, quæ decumbebat in mendacium foro, die septima superriguit, febris acuta, sitis multa, jactatio, circa vesperam sudavit, per totum frigida; refrigeratio extremorum, non amplius recalescebat, & rursum ad noctem superriguit, extrema non recalescebant. Decimaquarta mortua est.

*Si rigori aut horrori, die critico venienti, coma superveniat, mors expectanda.*

*Rigores, qui die critico non contingunt, aut quos nulla, vel mala sequitur evacuatio, perniciosi.*

Sic in prædicta muliere, quæ in mendacium foro habitabat, rigor sæpè apparuit; vel diebus non criticis sine ulla excretione, vel cum rigido sudore, quæ mala est evacuatio. Sic etiam *historia undecima, sect.* 1. *lib.* 1. *Epid.* Dromeadæ uxor tertio die superriguit cum sudore universali, sed frigido. Sextò iterum superriguit cum sudore universali, quem tamen sequuta sunt extremorum frigiditas, delirium, convulsiones: & eodem die interiit, quia ille rigor die critico non contigit, sed sexto, qui tyrannus appellatur à Galen. ut meritò dixerit Hipp. *Aph.* 29. *sect.* 4. *Quibus febricitantibus sexto die rigores fiunt, difficile judicium sequitur. Objici* tamen potest, Larissæam virginem, cujus historia describitur. in 3. *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 12. die sexta, adveniente rigore, quem copiosa hæmorrhagia & sudor universalis calidus exceperunt, perfectè fuisse judicatum. Cui *respondendum* est cum Gal. *in commentar.* hoc esse ex miris exemplis, quibus observavit Hippoc. diebus imparibus fieri interdum judicationes; quod quidem tam rarò contingit, ut communem bonarum crisium regulam infringere non debeat. Adde quod menstrua, tum primùm ei profluentia, solutionem morbi quamplurimùm adjuvarunt.

*Si rigor incidat, febre non intermittente, ægro jam debili, lethale est.* Aph. 46. sect. 4.

Gal. *in comment.* dicit non idem esse, si quis dixerit, si inciderit, & si incidat: verbum enim *inciderit*, unum significat rigoris insultum; *incidat* verò plures: Semel igitur rigore incidente, nunc bonum nunc malum esse potest, ut ex præcedentibus theorematis apparet; sæpius verò fieri rigorem, febre non deficiente, cùm alioqui bonum non sit, in virium imbecillitate est perniosum. Nam si aliqua evacuatio rigorem subsequatur, quæ nullam faciat intermissionem, propter utrumque dissolvi hominem par est, tunc quia vis imbecillis ferre non potest rigoris agitationem, tum quia ab evacuatione dissolvitur. Si verò solus accidat rigor, nulla evacuatione subsequente, utroque modo casus caret bonitate: nam tanquam mala causa vires hominis tentat, & malum signum erit, illarum indicans imbecillitatem, quæ solita erant noxios humores in rigoribus evacuare, nunc verò hoc non possunt efficere.

*Rigores in morbo diuturno sæpe advenientes, vel potiùs horrores sine ordine & typo, suppurationem internam sæpe significant. Hipp.* in Coac. *Vel significare possint humorum pravorum copiam, à quibus vapores acres excitari solent. Vide Hippoc.* 1. Coac. Aph. 10. 13. 16.

*Horrores, qui in principio febrium acutarum frequenter apparent, mali.*

Maximam enim humorum pravitatem ostendunt partes sensibiles vellicantem, & naturæ infirmitatem, humores movere frustra tentantis. Hujusmodi horrores apparere solent plerumque in principiis febrium malignarum & pestilentium.

*Crebri ex lumbis horrores cum cita caloris vicissitudine, calamitosi: nam acerbissima urinæ suppressio denuntiatur, atque his exsudare, pestiferum.* 1. Coac. Aph. 8.

Significat enim inflammationem spinalis medullæ, aut membranarum ejus, quæ partes vi caloris præternaturalis exardent, nativi autem caloris paupertate refrigerantur, quemadmodum fit in repentina & frequenti partium extremarum in utrumque mutatione: In empyemate etiam hoc non rarò contingit. Succedit verò urinæ suppressio, quia à frequenti rigore calor vesicæ nativus extinguitur, atque ita virtus illius expultrix labefactatur, & sensus irritationis adimitur.

*A sudore horror non bonum.* Aph. 4. sect. 7.

Judicatoria, quæ non judicant, mala sunt. Sic sudor die critico erumpens, si ægrum non juverit, sed inde horror sequutus sit, malum est signum. Significat enim, vel humores tantùm utiles vacuatos esse per sudores, & inutiles ac noxios intus manere; vel portionem tantùm hujusmodi pravorum humorum per sudorem esse vacuatam; reliquum verò intro recurrere, ac partes sensiles vellicare, horroremque efficere. Indicatur itaque vel naturam esse debilem, quæ non possit materiam morbificam excutere, vel humores esse contumaces; qui naturæ conatum eludant.

*Sternutatio.*

*Observatum est si ægrotans vir semel duntaxat sternutet, quod is morbi ferocia succubiturus sit; si verò bis sternutet, profligato morbo revaliturus. Contra in fœminis, si quæ graviter habens bis sternutat, funestũ & exitiale; si semel sternutat, salubre signum existit.* Forest. observ. 487.

*Coryzas & sternutamenta in morbis pulmonum præcessisse, vel subsequi, malum. In aliis verò morbis etiam exitialibus, & sternutamenta spem solutionis adferunt. Hipp.* in prognost.

In phtisi, pleuritide, & peripneumonia, ex concussione ista sternutantis cerebri, lacerantur & violenter divelluntur partes thoracicæ, unde inflammatio valde augetur, & nulla propterea fit materiæ morbificæ vacuatio. In aliis verò morbis causa morbifica potest dissipari & excuti vi naturæ adversus eam motu illo violento insurgentis; ideoque sternutamentum significat naturam jam vires resumere & ad expellendum excitari, unde convalescentiæ initium conjectari licet, Gal. *in comm. hujus loci*, sternutationem sine rheumate in declinatione, vel postquam præcessit ægritudo, semper esse bonũ signum, etsi ægritudo sit periculosa, affirmat.

*Mulieri, quæ hystericis tenetur passionibus, aut difficulter parit, superveniens sternutatio bonum.* Aphorism. 35.

Sternutamentum in hystericis suffocationibus, partu difficili, & secundinis, retentis convenientissimum est, ut signum, & ut causa. Ut signum, quia naturam ostendit propriarum meminisse motionum, & quæ prius torpebat, excitari & reviviscere, quandoquidem aliquam ejicit superfluitatem. Ut causa: quia vehementiore concussu atque fervore partim quidem naturam excitat, partim verò excernit quæ partibus corporis infixa adhærent.

*Actiones vitales. Respiratio.*

*Bona & facilis respiratio maximam habet vim ad salutem in morbis acutis. Hipp.* in progn.

Nam, ut docet Gal. *in commen.* bona respiratio thoracem, cor, pulmones, pleuram diaphragma, & denique omnes partes respirationi inservientes bene valere significat. Iis autem bene valentibus, nullum ex morbo acuto debet timeri periculum; nisi ille magnus sit & pestilens. Febres enim hujusmodi ita sæpe per insidias corpus ingrediuntur, ut nulla in respiratione læsio appareat, quamvis in progressu lethaliter afficiant.

*Ubi febre non intermittente difficultas spirandi & delirium acciderit, lethale.* Aph. 50. sect. 4.

Quia duo vitæ principia scilicet Cor, & Cerebrum, vehementer læsa sunt, & ad interitum consentiunt. Utraque autem passio, nimirum delirium & difficultas spirandi, diu durare debent, ut lethalia dici possint: nam in perturbatione critica utrumque salutariter interdum contingit.

*Respiratio magna & rara cum febre acuta pessima est.*

Delirium enim vel præsens, vel imminens ostendit. Mens siquidem valde occupata à multitudine specierum, quæ in delirio repræsentantur, facultatem musculos thoracis moventem alio avertit, ita ut non fiat respiratio, nisi maximâ congente necessitate, unde rara efficitur, sed raritas illa magnitudine compensatur. Eadem etiam ratione melancholicâ & amantes habent non rarò hujusmodi respirationem magnam & raram, quia in profundis cogitationibus defixi, obliviscuntur respirare. Hujus autem respirationis magnæ & raræ periculum, in morbis acutis, colligere licet ex Hipp. 1. *Epid. sect. 1. ægr. 2.* Ubi Silenus, qui undecima die interiit, habebat à principio & per totum spiritum magnum & rarum. Item *Ægr. 11. ejusdem sect.* Dromeadæ conjux prima die circa hypochondrium anxiosa, horrida, inquieta, & sequentibus non dormivit, spiratio rara, magna, statim restricta. Sexta manè superriguit, velociter autem incaluit, sudavit per totum, extrema frigida, deliravit, respiratio magna, rara. Paulò post convulsiones à capite inceperunt, & celeriter interiit.

*Magna & frequens respiratio periculosa.*

Magnum enim incendium significat & putredinem cordi partibusque vicinis proximam, quæ multa indigens ventilatione, magnam & frequentem respirationem efficit.

*Prava & frequens respiratio periculosa.*

Significat enim, teste Hipp. *in Epidemiis*, organi alicujus dolorem, quod animalis facultas, dolori providens, nolit partes illas, quæ sunt supra septum transversum, & respirationi inserviunt, plurimùm dilatare qno minùs doleant, ac motu violentur. Ideò parvam efficit respirationẽ. Sed quia parva illa respiratio non sufficit incendio intus concepto ventilando, natura idcircò compensare cogitur quòd à magnitudine detrahit. Ille autem dolor, talem respirationem efficiens producitur ab inflammatione abscessu, ulcere vel à copiosis, crudisque humoribus, quæ omnia periculum minantur.

*In febribus spiritus offendens, malum, convulsionem enim significat.* Aph. 68. sect. 4.

Per spiritum offendentem intelligit respirationem interruptam seu intercisam, quæ in medio suo subsistit. Idque potest contingere tum in inspiratione, & vocatur ab Hipp. duplex intrò revocatio, veluti super inspiratio, ut frequenter pueris plorantibus contingit: tum in expiratione, sed rariùs, & vocatur ab Hipp. spiritus offendens, cùm ad exteriora fertur. De utroque intelligendus est hic aphorismus, quod scilicet in febribus convulsionem significet, quòd nimirum musculi ac nervi jam convulsioni parati, ita moveant thoracem qua dispositione insuper aucta, & plures occupante partes, manifesta convulsio hominem apprehendit.

*In acutis passionibus, quæ cum febre fiunt, luctuosa suspiria, mala.* Aph. 54. sect. 6.

Hic aphorismus superiori similis est in eo, quod per suspiria intelligenda sit illa respiratio interrupta & reduplicata, quæ supra fuit exposita: Nunc verò pejor & lethalis ut plurimum efficitur hujusmodi respiratio, quando luctuosa est, id est, cum luctu & gemitu quodam editur. Significat enim quandam dolorosam dispositionem, vel potiùs humoris atrabilarii copiam, in mœrorem quendam inducens, hujusmodi etiam luctus, nolentibus ægris exprimere solet.

*Nocturna dispnæa in chronico morbo hydropem minatur* Plater.

*Respiratio, quæ maximè naribus editur, in qua pinnæ narium moveri videntur, exitiosa.*

Significat enim omnimodam vitium infirmitatem. Nam progresso jam morbo, & non sufficiente ad respirationem diaphragmate, veniunt in subsidium musculi intercostales; ac si ne hi quidem suffecerint usui, cartilagines illæ à natura deducuntur, plus aëris attrahere conante: sed frustra fit ille conatus, haud secus quàm hiatus, ut in morientibus fit.

*Frigida spiratio in morbis acutis proximam mortem significat.*





Ostendit enim caloris innati extinctionis, & humidi primigenii consumptionem, ab urente calore.

*Pulsus magnus, vehemens, & æqualis, in quovis morbo salutaris esse consuevit.*

Significat enim facultatis vitalis robur, à qua reliquæ fulciuntur, ut causa morbifica facilè devinci queat.

*Pulsus inconstans inæqualis, & languidus, pessimum eventum prænuntiat.*

Significat enim magnam pravorum humorum copiam, quæ naturam valde conturbet, unde illa inconstantia & inæqualitas in pulsu. Quod si virium infirmitas adsit, qui ex languido pulsu colligitur, non poterit grave illud onus excutere.

*Pulsu minutus & frequens, qualis est formicans aut μυυρ⊗ lethalis.*

Vires enim paulatim deficere, & in proximam ruinam delabi significant.

*Pulsus intermittens seu intercidens, perniciosus.*

Gal. 2. *de præsag. ex pulsibus* dicit, cum pulsu intermittente multos senes & pueros evadere. Juvenem verò ab eo incolumem se vidisse neminem: Et ratio hujus rei est; quia in juvenibus maximum à statu salubri recessum declarant: ili enim ob validum virium robur non nisi à fortissima causa in tales affectus incidunt, quæ difficilè superati queat, imò potiùs ægrotantem obruat. At senes & pueri ob invalidum robur à leviori causa magis afficiuntur, quæ tamen faciliùs eliminari queat. Experientia tamen Gal. sententiæ refragari videtur, cùm nullus ferè Medicorum reperiatur, qui non viderit etiam juvenes nonnullos, cum pulsu intermittente liberatos. Ut autem Gal. authoritas defeudatur; dicimus, pulsum intermittentem dupliciter fieri, vel cùm æqualiter intermittit, ut scilicet inter duas intermissiones idem perpetuò sit pulsationum numerus; & ille pulsus intermittens est perpetuò lethalis, de quo Gal. sententia intelligenda est. Vel cùm intermittit inæqualiter, & tunc ægri possunt liberari. Pulsus intermittens æqualiter significat constantiam causæ morbificæ, ejusque victoriam suprà naturam.

*In febribus pulsus, sanorum pulsibus similes periculosi.*

Nam febrem malignam & pestilentem significant, in qua sæpissime solent contingere, ut præter experientiam docuit Gal. 3. *de præsag. ex pulsib.* & tales pulsus fieri vult, quod in hujusmodi febribus præcipuè malignioribus, vel cordis substantia calidior fiat, humores autem contenti frigidiores, vel contra cordis substantia frigidior sit, humores autem calidiores; ex quibus contrarietatibus quædam veluti symmetria in pulsu exsurgit. Vel certè dicamus, in principio potissimum febris malignæ & pestilentis pulsus ferè connaturales apparere, quia cor magis afficitur à veneno, quàm à calida intemperie, quæ solet efficere insignes illas in pulsibus mutationes: cum tamen in progressu morbi pulsus frequens, parvus, debilis, ac diversus apparere soleat. Vide Horstium in observat, de peste.

COROLLARIUM.

Reliqua repetantur ex Gal. luculentissimè conscripta in *lib. de præsagitione ex pulsibus.* Sufficiat hic præcipuè & in praxi frequentiores pulsuum differentias annotasse.

*Bona & laudabilis in morbis appetentia; salutaris.*

*Actiones naturales. Fames.*

Illa appetentia bona & laudabilis censenda est, quæ ad bene valentium appetentiam accedit, eique maximè est similis quæ quidem optima est, juxta sententiam Hippoc. *Aph. 3. sect. 2. In quibus morbo mente constare, & benè se habere ad ea, quæ offeruntur, bonum.* Hinc enim facultatem naturalem, & partes illi servientes, ac præcipuè ventriculum bene valere colligitur.

*Dejecta omnino in morbis appetentia valde periculosa.*

Magnam enim à statu naturali perversionem significat, oriturque, ut docet Gal. *in comment. in 3. Epid.* aut à pravis malignisque humoribus, ventriculi orificium occupantibus, aut ab ipsius facultatis extinctione, cujus munus erat alimenti indigentiam sentire, idque consequenter appetere. Sic Hip. *in 1. Epid.* de tabidis, in epidemica constitutione mortuis, ait: *Cibos quosvis perpetuo fastidiebant non sitiebant.* Sic etiam Gal. *in comment. in 3. Epid.* multos se vidisse affirmat in quadam pestilenti constitutione, qui nihil quicquam ciborum assumebant & de medio tollebantur: quidam tamen, ut ipse ait, fortiores quippe, qui vim sibi ipsis afferentes cibum oblatum assumpserunt, superstites fuerunt. Ita apud Hipp. 3. *Epid. sect. 1. Ægr. 2.* Hermocrates, qui die 27. mortuus est, cibum aversabatur toto morbi tempore, & ultimis diebus ne degustare quidem poterat. Et *sect. 2. ejusdem lib. Ægr.* 6. Eurianactis filia abhorrebat omnes cibos toto tempore, neque appetebat quicquam sine siti, neque aliquid bibebat effatu dignum, ex quo morbo interiit post diem duodecimam.

*In morbo diuturno fastidium cibi, & dejectiones sinceræ, malum. Hipp.* Aph. 6. sect. 7.

Cibi fastidium per se ipsum pravum est signum in morbis diuturnis: ( nam in iis, qui à talibus morbis sunt evasuri, contrarius affectus solet accidere vehemens scilicet ciborum appetentia ) sed dejectiones sinceræ iis supervenientes deterius multò præsagium efficiunt, quandoquidem per sinceras dejectiones intelligit Hip. impermixtas aquosæ humiditati, quãdo solus humor suo sero destitutus ejicitur, sive is biliosus sit sive melancholicus: nam dejectiones hujusmodi exustam esse omnem nativam humiditatem à calore febrili demonstrant.

*In longis difficultatibus intestinorum cibi fastidiũ, malum: & cum febre, pejus.* Aph. 3. sect. 6.

Dysenteria fit ab humoribus acribus intestina exulcerantibus, primùm quidem summa superficie abrasâ, progressu autem temporis profundiora omninò habent & putrida ulcera, quo maximè tempore etiam ventriculus, ipsis compatiens, non bene concoquit: qua offensione, magis ac magis ad superiora perveniente, quando os ventriculi unà afficitur, tum ægrotantes cibi fastidio laborant. Sunt quidem ab initio nonnunquam cibum fastidientes propter malos humores fluentes ab hepate, à quibus abraduntur intestina, præsertim cum hujusmodi humores biliosam naturam obtinent: nam pars eorum superflua ad os ventriculi effertur. In longis verò difficultatibus intestinorum, cùm hic casus evenerit, mortem quandam ipsi advenisse ventriculo, compatiendi ratione significat, in quo omnino interiit appetentia, opus ad vitam necessarium. Si verò unà cum inappetentia febris adveniat difficultati intestinorum, est vel putredo aliqua circa ulcera, vel magna inflammatio, quorum utrumque admodum est exitiosum.

*Fames intensa, ac bulimia in morbis, mala.*

Vel enim appetitus ille depravatus sequitur evacuationes insignes, quas frustra magis illis repletionibus resarcire conatur; vel acrimoniam caloris immensi, velut fornacis, quæ omnia alimenta subitò absumit, & quasi in favillas convertit, ut in multis hecticis macilentis videre est, in quibus etiam sæpe contingit hæc bulimia, propter insignes obstructiones venarum mesaraïcarum, quæ impediunt chili commeatum ad hepar, unde nulla vel exigua fieri potest nutritio, quandoquidem illa chylosa materia, cùm non possit præterfluere ad hepar, in intestinis corrumpitur, & per alvum excernitur, unde fit ut hectici hujusmodi perpetuò

& immedicabili alvi fluxu teneantur. Ideò partes suo genio defraudatæ, perpetuò trahunt alimentum ab hepate, hepar verò à ventriculo, ex qua tractione fit continuò in ventriculo, & præcipue in orificio illius superiori illa divulsio, quam fames necessario consequitur. Vel etiam appetitus ille intensus dependet ab humoribus acidis, ventriculi orificio affixis, qui perpetuò vellicant illam partem exquisitiori sensu præditam. Hæc igitur fames immensa, ut est rara & portentosa in morbis, sic nihil boni indicare potest, ut est *Aph.4. sect.2. Non satietas, non fames, nõ aliud quicquã, quod modum naturæ excesserit, bonum.* Nam perpetuo nimia illa ciborum ingestio causa existit pessimorum excrementorum quæ in ægrotantibus colliguntur, ut est *Aphor.* 17. *sect.2. Ubi cibus præter naturam ingestus est, ibi morbum facit.* Et ut habetur *Aph.* 8. *&* 11. *sect. Comedentes, & nihil proficientes, malo sunt loco.*

*Depravata appetentia, quæ pica seu malacia dicitur, in morbis chronicis, mala.*

Hujusmodi appetitus qui ad absurda aut aliena fertur, gravidis familiaris est, ob suppressionem mensium, quæ pravorum excrementorum multitudinem colligit, eorumque refluxum ad ventriculum parit; & in his non est valdè periculosus, quia partu omnia illa recrementa expurgantur. At in morbis chronicis pessimus habetur, tam ratione causæ quam signi; dum enim se ingurgitant cacochymis istis cibis, causæ morbificæ multiplicantur, & denotat eversionem temperamenti partium & humorum, propter quam similia illi expetere solent. Sapienter itaque dixit Hipp. *Aph.* 28. *sect.*2. paulò quidem deteriorem cibum, valdè expetitum, ægro quandoque concedendum, sed cum ea moderatione, ut non possit ratione quantitatis aut qualitatis graviorem illi noxam afferre.

*Sitis præter rationem soluta in morbis acutis: malum. Hipp.*1. prorrh.

Si enim non sit causa aliqua sitim sedans, ut fluxio pituitosa à capite, quæ ventriculum irriget: vel caloris nativi extinctionem significat, vel errorem mentis. Non minùs enim iis, qui sitiunt, & sitim non sentiunt, qui dolent & dolorem non sentiunt, mens ægrotare solet. Hoc theorema confirmatur historiis supra propositis, in dejectæ appetentiæ explicatione.

*Sitis inexhausta, quæ nullo potu expleri potest, mala.* Summam enim indicat dyscrasiam, & intensissimum partium internarum incendium, aut humidi primigenii consumptionem. Sic apud Hipp. *in* 2. *Epid. Ægr.* 1. Philiscus inter alia symptomata valdè siticulosus erat, & sextâ die obiit. Ita & 3. *Epid. sect.*3. *Ægr.*3. Pythion toto morbi decursu ingenti siti torquebatur, & decimâ interiit.

*Depravata admodum sitis, quæ circa liquores absurdos & potui minimè idoneos versatur, mala.*

Nonnulli ægrotantes reperiuntur, qui neque aqua, neque syrupo, aut vino diluto, vel simili liquore consueto recreantur, sed alienam potionem expetunt, quæ parum naturæ & morbo consentanea est V. g. qui acetum, aut succum limonum, aut aquam vitæ, aut alium quempiam liquorem potui parum idoneum bibere desiderant. At qui ita affecti sunt, in magno versantur vitæ periculo, quia natura tantùm jam à suo limite recessit, ut non possit deinceps ad convenientem statum revocari.

*Si quis in laboriosa febre singultiat, morbo laborat pessimo.* 1. Coac. Aph. 47.

Fit enim ille singultus ab humoribus acribus & malignis, tunicam stomachi interiorem vellicantibus, & facultatem illius expultricem stimulantibus. Et dicit Vallesius se nullum vidisse servatum in extenuatis, aut febre ardente, vel maligna correptis, cui singultus supervenerit. Sic apud Hipp. 1. *Epid. sect. Ægr.* 11, mulier, quæ in mendacium foro habitabat, die duodecima frequentes singultus patiebatur, & decima quarta interiit. Observavit Platerus, in febribus ardentibus supervenientem singultum, & perseverantem, plerumque mortis esse prænuntium: at in semitertiana febre eundem vidit non lethalem, Idem in dysenteria lethalem esse observavit.

*A vomitu singultus, & oculorum rubor, malum* Aph. 3. sect. 7.

Duo hæc signa si vomitui superveniant in morbis acutis, & ad aliquod tempus perseverent; ideò lethalia habenda sunt, quia inflammationem cerebri vel ventriculi denuntiant: quæ inflammatio non modo ipsius singultus ac ruboris oculorum causa sit, sed & vomitus. Si enim vomitus cieretur ab acribus humoribus, os ventriculi ejusque tunicas mordentibus, expulsis per vomitum illis humoribus, cessaret vomitus & singultus, nec à vomitu ullus vapor acer ad oculos deferretur, qui oculos rubros efficeret. At cùm vomitus non solùm non profuerit, sed etiam post se singultum & oculorum ruborem invexerit, certissimum est, illa tria, vomitum singulum, & oculorum ruborem pendere ab inflammatione cerebri, vel ventriculi. Cerebrum enim inflammatum sanguinem ad oculorum venulas exprimit præ copia, & effundit in extimam tunicam oculi, quam adnatam vocant; unde oculorum rubor: cui ventriculus consentiens per nervos qui à sexta conjugatione in ejus os feruntur, ab ea cerebri inflammatione facilè in vomitum ac singultum impellitur. Ventriculus quoque inflammatus vomitum, & à vomitu singultum, & una cum singultu ruborem oculorum invehit, facto concursu sanguinis fervidioris ad oculos propter maximũ consensum, qui inter istas partes intercedit, quem facilè ostendunt suffusionum initia, imaginum ante oculos apparitiones, quæ plerunq; vitiato ventriculo contingunt. Unde meritò Hip. *in libro de locis in homine,*, dixit à vomitu oculos maximè lædi. Hujus singultus vomitui succedentis exemplum habemus in historia supra citata mulieris, quæ in mẽdacium foro habitabat, in qua ventriculi inflammationem ex pravorum humorum affluxu in illam partem fuisse genitã, verisimile est: nam octava die vomuit biliosa, exigua, subflava: nona vomuit exigua biliosa: undecima vomuit virulenta biliosa, superriguit non multo post, extrema frigida, ad vesperã sudor, rigor; vomuit multa; noctem laboriosè. Duodecima vomuit multa nigra, graveolentia, singultus multus, sitis, laboriosè: decimaquarta mortua est.

*A jecoris inflammatione singultus, malum.* Aph. 17. sect. 7.

Singultus tum jecoris inflammationi supervenit, ut docet Galen. *in comm. hujus aphorismi,* quando inflammatio auctior & deterior evasit. Tunc enim magna inflammatio in hepate eò usque accrevit, ut vehementer superiori ventriculo incumbat, ac singultum inducat. Imò verò affluente materia nonnunquam inflammatio, aut erysipelas in ventriculo gignitur; sin minùs, ab ea ventriculi tunicis imbibita, morsus excitatur.

*Ructus.* *In diuturnis lævitatibus intestinorum superveniens ructus acidus, qui priùs non erat, signum bonum.* Aph. 1. sect. 6,

Lienteria fit ut plurimùm à frigida ventriculi intemperie, qua coctio ventriculi aboletur, & alimenta neque colore, neque odore, neque alia quavis qualitate mutata celeriter excernuntur. Si verò in hujusmodi lienteria jamdiu contracta ructus acidus superveniat, qui priùs non extiterit, bonum erit signum. Hinc enim apparebit, intemperiem jam incipere restitui, caloremque nativum iterum excitari, qui per talem lientariam adeò debilitatus erat, ut ne tentaret quidem alimentum mutare. Licet enim ructus acidus



acidus insignem significet ventriculi refrigerationem; tamen flatus aliquos etsi acidos elevare, minoris perfrigerationis est, quam omnino nihil.

*Excrementa per oculos.* *Quibus in febribus, aut aliis morbis voluntariè illachrymant oculi nihil absurdi est; quibus verò non voluntariè, absurdius.* Aph. 52. sect.4.

Lacrymæ voluntariæ dicuntur quæ à causa manifesta & externa, puta tristitia & mœrore, imò interdum lætitiâ excitantur, & in iis nihil periculi. Involuntariæ verò vel fiunt ab inflammatione oculorum, aut acri in eosdem fluxione, & in iis etiam nihil est periculi: vel fiunt à perturbatione critica, & crisin per hæmorragiam præcipuè præsagiunt, quæ etiam nullum minautur periculum; & tales cognoscuntur ex præcedentibus concoctionis signis, & pravorum symptomatum carentia: vel denique oriuntur ex resoluta virtute retentrice, quæ est in cantho, & cæteris oculis partibus, & illæ sunt exitiosæ, de quibus loquitur Hipp. *in hoc Aphor.* & à reliquis discernuntur ex oculorum cavitate & extenuatione, aliisque symptomatis, quæ ipsa necessario comitantur.

*Per aures.* *In gravi capitis affectu, si pus ex naribus effluat, solutio fit.*

Hoc theorema desumptum est ab Hipp. *Aph.*10. *sect.* 6. *Dolenti capite & valde sonanti, pus aut aqua, aut sanguis fluens per aures, aut per os, aut per nares, solvit morbum.* Hi enim sunt ductus & meatus ordinarii, per quos cerebrum sese exonerare solet. At præcipua atque gravissima cerebri affectio est inflammatio, quæ si ad suppurationem veniat, & pus per aures, quæ magis ordinaria in hoc casu via est, vacuatur, fit morbi solutio.

*In puerulis humiditates per aures diu effluentes, salutares.*

Hujusmodi humiditates pueris familiares sunt, *Aphor.* 24. *sect.* 2. & salutares: qui in illa ætate cerebrum humidissimum & excrementis scatens, salutariter sese non solùm per aures sed etiam per alios ductus expurgat.

*Aurium sordes, quæ natura sua flavæ, & amaræ existunt, dulcescere, aut colorem mutare, pessimum. Hipp.* 6. Epid.

Galen. *in comment.* dicit, illud accidere per colliquationem cerebri in febre acuta. Vel dicere possumus, quod debilitato valde calore nativo, profluant aquosæ illæ humiditates, quæ in cerebro continebantur, sordibusque istis permixtæ, illarum saporem & colorem immutent.

*Sanguis bene ac largiter fluens è naribus die critico salutaris.*

Fit enim tunc temporis illa evacuatio à natura bene operante, & causam morbificam expellente. Sed diligenter advertendum est, utrum præcesserint signa concoctionis, & nulla in morbo lateat malignitas: siquidem in morbis malignis hujusmodi hæmorrhagia sæpe solet inutiliter contingere.

*Hæmorrhagiæ nimis copiosæ & vehementes, pessimæ: nam ad convulsionem deferunt.*

Fit enim aliquando, ut natura copiâ sanguinis gravata, & ad excretionem concitata, modum tenere nequeat, & supercrisin efficiat: quam Medici sæpè cohibere coguntur.

*Hæmorrhagia in principio morbi, mala.*

Quia in principio morbi nulla evacuatio potest esse critica, sed merè symptomatica est: non tamen idcirco lethalis est, sed tantùm inutilis & nihil ægro conferens, quemadmodum contigit Pericli in 3. *Epid. sect.* 2. *Ægr.* 6. cui prima die sanguis fluxit ex sinistro, postea verò febris multùm intensa est, & perseveravit usque ad quartum diem, in quo per copiosum calidum sudorem judicatus est.

*Hæmorrhagia, quæ è directo partis affectæ accidit bona: contrà verò, mala.*

In hepatis inflammatione hæmorrhagia critica salutaris est, sed hanc debet habere conditionem, ut per dextram narem sanguis evacuetur; si enim per sinistrum effluat, non servabit rectitudinem tantopere laudatam ab Hippocrate, & ostendit naturam perturbatam præpostere operari. Sic in lienis inflammatione sanguis per sinistram narem debet effluere, non verò per dextram.

*Stillæ sanguinis paucæ per nares effluentes, malæ.*

Significant enim naturæ imbecillitatem, & malignitatem morbi. Omnis siquidẽ excretio in morbis acutis, quæ inchoatur tantùm, & non perficitur maximè damnatur ab Hip. quia major est securitas in febribus in quibus natura nihil excernit, quam in quibus pauca & inutilia: siquidem coctioni esse intentam tunc temporis arguitur. Adde quod nulla apparente stillâ, materiæ benignitas eluceat, quæ inepta est ante tempus naturam irritare. Sic apud Hipp. 1. *Epid. Ægr.*1. Philisco quinta die parum è naribus stillavit, sincerum, & sexta die obiit *Ægr. undecima ejusdem sectionis.* Dromeadæ conjugi quarta die distillarunt pauca è naribus, sexta verò interiit. Non tamen ea hoc signo mors absolutè conjicienda est, nam *in* 3. *Epid. sect.* 1. *Ægr.* 3. in eo qui decumbebat in Dealcis horto, secundâ die ex nare sinistra paucus sincerus effluxit sanguis, quadragesima die judicatus est. Attamen gravissimo morbo conflictatus est; ut ex tota historia apparet, ideoque si non mortem, saltem maximum vitæ periculum portendit hujusmodi stilla sanguinis, si aliis pravis symptomatis adjungatur. Nam hoc etiam advertendum est, quod videlicet exigua sanguinis excretio die judice apparens, sine gravioribus signis vel antecedentibus, vel subsequentibus, tantùm abest, ut periculosa sit, quin potiùs crisin per eandem viam adfuturam denuntiet: ut Metoni accidit 1. *in Epid. sect.* 1. *Ægr.* 7. cui quarta die, non prægressis gravioribus symptomatis fluxit è dextra nari sanguis bis, parum: quinta fluxit largius ex sinistra, sincerum, sudavit judicatus est, & cùm recidivam passus esset, sanguine iterum ac sæpe profluente, liberatus est.

*Per os Sputum & excreatis.* *Sputa alba, lævia, æqualia, non admodum tenuia, vel crassa, quæve promptè facilèque excernuntur, & sine dolore ullo vehementi aut multa tussi salutaria.*

Significant enim, naturam materiæ morbificæ dominari; eamque laudabiliter concoquere, & concoctam sufficienter excernere. Dictæ enim qualitates in sputo apparentes, optimæ concoctionis indicia sunt.

*Sputum statim initio morbi pectoris aut pulmonis apparens, bonum.* Aph. 12. sect. 1.

Significat enim concoctionis rudimentum; quod si statim ab initio morbi fiat, sperandum est, brevi tempore morbum solutum iri.

*Sputum leviter rubescens ex sanguine & pituitæ permixtione, salutare.*

In pleuritide hæc sputa rejiciuntur, cùm natura materiam morbificam aggreditur: hanc etenim paulatim attenuat & liquat, ac proinde laxatis viis, quo vapor exhalet, tenuior pars & vicina vapori. per raritatem pororum elabitur in interna ac vicina spatia, ac pituitæ permiscetur, unde tussi sublata, & sputo exclusso, vitium coctionis demonstratur, ac proinde Gal. *comment. in* 6. *Epid.* has mitissimas pleuritides esse statuit.

*Sputum flavum pauco permixtum sanguine, in pectoris aut pulmonis inflammationibus, ineunte morbo editum, salutare est; multumque confert; septimum verò diem agenti, aut provectoribus, securitatis minus est. Hipp.* in Coac. & prognost.

In inflammationibus, quæ à bile & sanguine producũtur, hujusmodi sputa solent contingere: quæ si ab initio morbi appareant, ostendunt naturã partem oneris,

oneris deponere, unde laxitas in parte & doloris remisio exoritur, ac proinde sanationis initium. At si provecto jam morbo, id est, septimo vel undecimo die tantùm hoc sputum appareat, minùs securitatis est; quandoquidem facultates ad anacatharsin necessariæ à morbo magis opprimuntur, quo minùs laudabiles operationes ex iis sperare possimus: tum materia morbifica magis rebellis est, cujus ne tenuior quidem pars, & magis obediens primis diebus potuit educi: tum mora diuturniori in partis substantiam penitus defixa est, ut ægriùs multò possit eradicari.

*Omnia sputa mala sunt, quæ dolorem non sedant. Hipp.* in prognost.

Omnes evacuationes bonæ vel malæ censentur ex conferentia, quæ ex iis ægrotanti accidit. Si ergo ex anacatharsi nullum doloris levamen accidat, mala sine dubio censenda est. Aut enim materia, quæ morbum immediatè producit, non ejicitur, aut si quædam portio illius evacuetur nova aliunde suppetit, quæ morbi imminutionem impedit.

*Sputa pauca etsi concocta, si non pro ratione morbi excernantur, mala.*

Quia nihil paucum criticum est, nec aliquod levamen afferre potest. Ideò ab hujusmodi sputis timendum esse in peripneumonia nos docuit Hipp. *in Coac.* qualia fuere in uxore Euxeni ab Hipp. observata 7. *Epid.* quæ ex eo morbo interiit.

*Nihil omnino exspuere in pleuritide aut peripneumonia, progresso jam morbo, exitiosum.*

Quamvis in principio nihil excernatur, non adeò periculosum est; sed si in augmento vel statu sputum non appareat, summam morbi cruditatem significat, & inflammationem contumacem ac concoctu difficilem ostendit. Hinc Hippocrates *in Coac.* siccas pleuritides, in quibus nihil expuitur, meritò fecit periculosissimas: & Gal. 2. *de Crisibus, c.* 1. *Cùm passio,* inquit, *exquisitè angusta fuerit, & veluti alligans in sese universum fluxum cohibuerit, tum facit morbos lethales.* Et *in libro de totius morbi temporibus*, nihil omnino exspuere cum ingenti dolore, & spirandi difficultate, esse exitiale statuit.

*Si sputum, postquam apparuerit. supprimatur, & plenus pulmo ferveat in gutture, ac stertorem, ebullitionemque patiatur; omnino lethale.*

Vel enim significat maximam inflammationem, quæ sputum exurendo tam viscidum efficiat, ut nequeat expectorari; sed bronchiis pulmonum adhærens, eaque obstruens, suffocationem inducat; vel ostendit virium exsolutionem quæ non possit anacatharsin promovere, unde fit, ut omnes, qui ex pleuritide vel peripneumonia moriuntur, jam morti proximi hujusmodi stertorem patiantur. Hujusmodi stertorem observavit Hipp. 7. *Epid.* in Metone, de quo ait, *Arteria subsiliebat cum stertore*: & de uxore Theodori: *Arteriæ & pectoris stridula quædam asperitas, strepitus, & fluctuatio puris*: & de uxore Polychratis: *intus circa arteriam & fauces sibilus erat, & κίρχνος*, vel ut tradunt interpretes, *asperitas rancida.* In quibus & multis aliis, qui *in eodem libro* recensentur, illud symptoma partim in naturæ impotentiam, partim in multitudinem aut lentorem puris, pituitæ, aut alterius humoris fuerat referendum. At licèt perpetuò quidem malum sit, & summoperè timendum; summe tamen perniciosum est post morbi principium, prælanguidis viribus redditis. Id enim ostendit, præ imbecillitate naturam quicquam non posse excernere, sed suffocari; quod etiam indicabunt alia signa exitialia, quæ cum isto copulata necessario apparebunt.

In principio verò nonnumquam fit, ut præ copia humoris, & lentore ejusdem, ferveat in gutture, quo humore postea concocto, & per sputum purgato, cessat illa ebullitio. Tale verò non esse perniciosum ex eo dignoscitur, quod unà adsint alia signa bona, & nullum perniciosum, ut in Pisistrato contigit, de quo ait Hipp. 7. *Epid.* stertorosum in faucibus, bene autem ferebat morbum mente constabat, calor remisit, simulque excretio, & stertor evasit. Denique asthmaticorum paroxysmis hujusmodi stertor, isque valde intensus cum sibilo solet contingere sine ullo periculo: quod diligenter annotandum est, ne in prognostico decipiamur.

*Sputa alba & merè pituitosa in pleuritide & peripneumonia, mala.*

Hujusmodi sputa incautos Medicos possunt decipere, quandoquidem in iis, quæ in statu naturali excernuntur, admodum similia cùm sint salutem prima fronte videntur polliceri. Attamen admodum mala sunt, quia ostendunt, nihil humoris, inflammationem facientis, expurgari: propterea & morbum crudissimum, & summè perniciosum demonstrant. Quod Hipp. observavit 7. *Epid.* in uxore Euxeni, quæ pleuritica obiit; ea enim per sputum pauca candida & tenuia excernebat.

*Sputa flava, pallida, aut rufa in sanis apparentia, sive amara illa sint: sive dulcia phthisin adfuturam, & inde mortem prænuntiat.*

Hujusmodi enim colores bilem in pulmonibus delitescentem significant, quæ quidem in sputo amarorem magnâ ex parte interdum deposuit, sed ob pituitæ permixtionem & dulcedinem ejus acrimonia retunditur. In quo medicos errare ac decipi facile est, qui biliosum humorem intus in pulmone delitescentem non agnoscunt ex eo, quod sputa, etsi flava, vel pallida, vel rufa appareant, minimè acria, vel amara observent. In iis tamen ægrotantibus exesis pulmonibus, cruenta sputa vel purulenta postea redduntur, atque inde tabes. De iis loquitur Gal. 4. *de loc. affect. cap.* 9. insigni contextu & ita ad hanc rem conducente, ut illius verba huc meritò tranferenda sint. *Quidam,* inquit, *humorem repentè exspuit, liquidæ bili in colore perquam similē. medium videlicet inter flavum ac pallidum, ac nullâ acredine infectum, atque ita quotidie majorem ejus quantitatem expuit; deinde levi obortâ febriculâ, tabescere incœpit, adeò ut purulenta screaret. Postea tractu temporis, quatuor videlicet mensium, exiguum cum pure cruorem rejecit atque sic acuta febre magis consumebatur: ac iterum atque iterum plus exspuebat, adeò ut magnum sputi quantitatem redderet: quocirca magis increscente febre, ac resolutis viribus, eorum qui tabe marescunt, exemplo mortem obiit, Deinde aliam vidi eodem ferè morbo sex mensibus, ac alium quoque diutius laborantem. Igitur qui primus nobis accurrit, initio quidem nihil mali habere, sed tandem pessimè affici visus est. Alterum verò cum conspiceremus, ei statim ab initio cognito malo, præsenti medicamento succurrere tentavimus, ac multò magis etiam tertio. At quamvis multo negotio utrumque liberare conaremur, nihilominus neque horum ullus: neque alius post alios servari potuit, cùm enim jam morti proximi essent, pulmonis ipsius putres quasdā partes expuebant.* Hæc Gal. Cæterùm mirum est cur sputis flavis aut pallidis apparentibus, acri, amaro, aut salso sapore vacantibus, homines ad tabem ducantur. Hoc verò fit, quod pituitosi humoris mixtione in ipsis sapor faciliùs quàm calor occultetur, quæ quidem pituita in bronchiis pulmonum continetur, ibidemque cum bile permiscetur: at bilis in pulmonibus colligitur tam acris & copiosa, ut eos exedat, putrefaciat, & ad tabem perducat.

*A sanguinis sputo puris sputum, à puris sputo tabes: cùm verò sputum supprimitur, moriuntur,* Aph. 15. & 16. sect. 7.

Non ab omni sanguinis sputo puris sputum consequitur; nam & è cerebro, & è gingivis, & è gutture sanguis educitur sine noxa. Imò nec à sputo sanguinis



sanguinis, quod in pleuritide & peripneumonia contingit, puris sputum necessariò generatur; sed de illo tantùm sputo sanguinis intelligendus est hic aphorismus, quod à pulmone procedit, per erosionem illius partis, aut ruptionem alicujus venæ per illius substantiam dispersæ. Huic enim sanguinis sputo puris sputum, & tabes, & mors necessariò succedunt. Hujusmodi autem sputum, quod in puris sputum degenerat, à prædictis distinguitur, quòd in eo spumosus ac valdè floridus sanguis per tussim excernatur; quæ conditiones omnes in aliis non reperiuntur.

*Sputa virida, æruginosa, livida, nigra, sincera, vel fœtida, mala.*

Viridia & æruginosa magnum caloris incendium, & bilis æruginosæ copiam significant. Livida, aut ab atra bile, aut à caloris extinctione fiunt. Nigra fiunt ab iisdem causis, sed multò potentioribus; nam & major adustio, & refrigeratio, seu caloris extinctio, ex livore nigredinem conciliat. Sincera sputa ea dicuntur quæ fiunt ab initio humore puro & impermixto, suoque sero destituto, quod serum à calore consumptum est. Fœtida ingentem putredinem in partibus spiritalibus conceptam significant. Illa igitur omnia sputorum genera esse valde mala, eorum causæ jam recensitæ satis superque indicant.

*Sputa admodum crassa, viscida, & glutinosa, in pleuritide vel peripneumonia, mala.*

Quia significant magnum incendium & ardorem intus delitescentem, qui materiam instam valdè incrassat, & viscidam reddit, ut difficillimè possit purgari, necnon cum tussi molesta & laboriosa excreatione; quæ plus affert detrimenti, quàm emolumenti.

*Sputa viscida & glutinosa cum raucedine, pessima.* 1. Coac. cap. 16.

Simpliciter viscida & glutinosa mala sunt, ut in *præcedenti theoremate* dictum est. At si hujusmodi sputa raucitatem inducant: ostenditur visciditati junctam esse acrimoniam, quæ materiam exasperando hujusmodi raucitatem inducat. Quanto igitur deterior est materia, tanto deteriorem affectum producit: atque adeò quicunque pleuritici & peripneumonici hujusmodi sputum cum raucedine emittunt, lethaliter laborant. In aliis verò qui hisce affectibus non tenentur, talia sputa cum raucedine glutinosa & salsuginosa phthisin prænuntiant.

*Sputum rotundum, aut grandinis formam referens exitiosum.*

Primum enim sputum rotundum necessariò crassum & viscidum est, atq; ea ratione vitiosum, ut jam annotavimus. Imò verò incoctibilem arguit materiam, quæ ad ustionem deducta, crassior & viscosior reddita, hanc figuram nacta est. Ideò quicunque pleuritici, vel peripneumonici hujusmodi sputa rejiciunt, brevi moriuntur. Tum etiam sine morbo præsenti tale sputum phthisin prænuntiat, ut testatur Gal. *comm. in* 6. *Epid.* ubi refert, se hujusmodi sputum in quibusdam febre vacantibus vidisse, qui per longum temporis intervallum nihil mali pati videbantur: attamen isti omnes postea phthisici contabuerunt. Illa verò sputa, quæ grandinis granis similia sunt, quia rotundis solidiorem consistentiam nanciscuntur, ideò à majori pulmonis calore fiunt, & certiùs phthisin prænuntiant. Ita Gal. 4. *de locis affectis, cap.* 9. Historiâ luculentâ hujusmodi sputorum periculum ostendit his verbis: *Præterea alium hujusmodi affectum in pulmone notavi. Quidam diuturna tussi vexatus, & exiguum, lentumque pus exspens frustum quoddam parvo grandinis grano haud absimile excreavit, ac deferens illud mihi ostendit, atque rursus non adeò multò post aliud quoque attulit; unde conjeci lentum illum humorem, & quem antea expuere solebat, siccatum induratumq; ad hujusmodi substantiam pervenisse. Quamobrem medicamentum ei in potu dedi, quod asthmaticis ancillatur atq; ita factum est ut minorem exspueret grandinem atque longiori quàm antea intervallo; neq; pluribus deinceps annis adeo mitigari potuit affectus, quin tandem moreretur. Cæterùm grandines ipsæ magna ex parte ervi magnitudinem æquabant, quamvis interdum majores esse, interdum minores viderentur. Atque alios quoque similiter quidem expuere, sed nihilominus multos in annos vitam extendere vidimus, quorum alii aliam ob causam; alii verò ob spiritalium instrumentorum affectum mortui sunt, quamvis nihil cruoris excrearent.*

*Qui suffocantur & à vita deficiunt, nondum tamen mortui sunt, non referuntur in vitam, quibus spumæ circa os apparet.* Aph. 43. sect. 3.

Spuma.

Spuma generatur vel à vehementi calore, multos vapores excitante, eosque cum saliva permiscente, ut videre est in iis, quæ igni apposita fervent, & bulliendo spumam emmittunt; vel fit à motu violento, qui eodem modo flatus cum aquosa substantia permiscet, ut patet in albumine ovi diutius agitato, & in mari ventris vehementer commoto. Quia igitur ex vehementi ira, aut cursu, vel exercitatione violenta incandescunt, iis possunt habere spumam in ore sine periculo; quia excitatur à causa procatarctica. Ita etiam epileptici circa finem accessionis spumam emittunt ex ore, ob motum illum violentum & convulsorium, quia attenuat exagitando, dissolvitque materiam illam pituitosam in cerebro contentam, à qua paroxysmus ille excitabatur: ideò nullum etiam in ea puriculum, quia fit materiæ morbificæ exclusione. At in iis, qui suffocantur, sive illud laqueo fiat, sive demersione in aqua, à gravi angina, vel apoplexia, spuma in ore apparens pessimum est signum, & proximam mortem ostendit; significat enim extremum naturæ conatum, fuligines in pulmone contentas magna vi excludere conantis, cum quibus etiam aliquid propriæ ipsius pulmonis humiditatis exprimit, & cum dictis fuliginibus permiscet. Cum his confer. Theatrum Tabidorum Bennetti.

*Vomitus ex bile flava & pituitâ mixtus; qui nec valde crassus est, nec admodum copiosus, & qui duo istos humores habet exquisitè permixtos, bonus.*

*per vomitum. Substātia.*

Talis enim vomitus non solùm in substantia, sed etiam in quantitate & qualitate laudabilis est. Ex omnibus enim humoribus excrementitiis pituita & flava bilis sunt omnium mitissimi: Si autem quantitate & consistentiâ mediocri, ac bene invicem permixti per vomitum efferantur, omnes laudabilis vomitus conditiones obtinebunt.

*Vomitus biliosi aut pituitosi die critico erumpentes, boni.*

Non solùm vomitus permixti ex utroque humore bòni sunt; sed etiam qui fiunt seorsim ex alterutro humore, si talis humor morbum committat, quo æger detinetur. Sic in biliosis febribus bilis criticè erumpens, aut pituita, in pituitosis, morbi solutionem afferunt, aut saltem maximam salutis spem pollicentur.

*Longo alvi profluvio laboranti spontaneus vomitus superveniens, morbum solvit.* Aph. 15. sect. 6.

Fit enim revulsio materiæ morbificæ in contrariam partem, & illa revulsio ostendit naturam resici, ac vires resumere. Ut enim Medicus facit, eorum quæ in partem aliquam fluunt, retractionem; ita natura facit, cum prævalere incipit, repulsionem: ut cùm ex surditate facit dejectiones biliosas, ita etiam ex profluvio ventris vomitum. Nimirum cum intestina laborarent fluxione, potentis naturæ indicium est, id quod in intestina malè affecturum influebat, aliam in partem repellere.

*Sanguinem supernè efferri, qualiscumque sit, malum;* Aph. sect. 25. sect. 4.

Sanguis, qui per vomitum rejicitur, à ventriculo vel hepate proficiscitur, alicujus venæ apertionem, ruptionem, aut erosionem in iisdem partibus significat. Ideò talis vomitus malus censendus est. Et de eo loquitur Hippoc. *in hoc Aph.* Tum etiam de sanguine, qui rejicitur per tussim, & à thorace vel pulmone educitur. *Advertendum* tamen est, cruentam vomitionem aliquando bonam salubremque existere, si nimirum criticè perficiatur, quamvis hoc valdè raro contingat. Hoc tamen testatur Gal. 7. *meth. c.* 11. 3. *de sympt. caus. cap.* 2. & 5. *de locis affectis. cap.* 7. & nos vidimus aliquando pleuritidem, in juvene robusto, per sanguinis vomitum die septimo perfectè & salubriter judicatam. Alium etiam vidimus, qui longo morbo detentus, & velut tabe confectus, cum difficultate spirandi, oborto repentè vomitu copioso sanguinis atri, fuit liberatus. Hic igitur aphorismus ita distinguendus est, quod videlicet sanguinis vomitus perseverans & frequenter repetens, malus sit: si verò semel tantùm accidat, nec iterum revertatur, eumque morbi alicujus solutio consequatur, bonus sine dubio fit censendus.

*Quantitas.*

*Vomitus paucus & laboriosus in acuta febre, malus.*

Nihil enim eorum, quæ decretoria sunt, exiguè secerni convenit, sed quæ ita vacuantur omnia, significant aut materiæ copiam, quam natura tolerare nequeat; sed ex ea aliquid symptomaticè effundat; vel naturæ imbecillitatem quæ superflua expellere frustra nitatur.

*Qualitas.*

*Vomitus variegati, ex multis humoribus constantes, mali.*

Significant enim varios humores in corpore latitare, qui eo majus negotium naturæ facessunt, quo difficilius est pluribus inimicis resistere. Si enim adversus varia alimenta pugnare gravissimum efficitur; quantò difficilius erit, & periculo plenius, tentare varios humores, præter naturæ modum existentes, concoquere & edomare; Præcipuè in morbis acutis, in quibus breve est tempus pugnæ, quod deberet esse longissimum, ut major spes victoriæ ex parte naturæ haberi posset.

*Vomitus porraceus, æruginosus, lividus, niger, aut fœtidus, lethalis.*

Significant enim hujusmodi vomitus bilem porraceam, æruginosam, aut atram in corpore redundare. At hæ omnes bilis species malignos morbos atque lethales solent producere: his verò si fœtor adjunctus sit, insignem humorum corruptelam significat, cum qua natura non possit diu consistere. Vomitus æruginosi exemplum habetur apud Hipp. 3. *Epid. sect.* 2. *Ægr.* 4. ubi Philistes primâ die vomuit biliosa, pauca, flava primùm, postea æruginosa, multa. Quintâ manè extinctus est. Tum etiam *sect.* 3. *ejusdem libri*, *Ægr.* 4. ubi phreniticus, qui primâ decubit, vomuit æruginosa multa, tenuia: quartâ mortuus est. Nigræ verò vomitionis exemplum habemus in 1. *Epid. Ægr.* 12. qui die octava circa vesperam evomuit nigra, pauca, biliosa, & undecimâ obiit. Attamen *objici* potest, anceps esse hujusmodi signum, quia Epicratis uxor, ut habetur in 1. *Epid. Ægr.* 5. vigesima die vomuit biliosa, pauca, nigra, & judicata est perfectè sine febre, octuagesima. *Respondendum* est, eum morbum fuisse adeò gravem, & adeò sævis comitatum symptomatis, ut mirum sit, quomodo ex eo ægrotans potuerit evadere, cùm octuaginta dies eam occupaverit. At interdum contingit, ut quidam morbi etiam lethalissimi præter Medicorum spem feliciter terminentur, qui tamen judicia artis nequaquam debilitant, sed censenda sunt ex iis, quæ ut plurimum contingunt, non autem semper aut necessariò. Præterea hoc etiam annotondum est, pravos hujusmodi humores criticè interdum excerni, quamvis rarissimè hoc contingat. Denique fœtidi vomitus cum aliis pravis qualitatibus conjuncti, exemplum habemus in 1. *Epid. sect.* 2. *Ægr.* 12. Ubi mulier, quæ decumbebat in mendacium foro, die octava & nona vomuit exigua biliosa; undecima vomuit virulenta biliosa: duodecima & decimatertia vomuit multa, nigra, graveolentia; decimaq arta mortua est.

*Vomitus sinceri & impermixti in acutis febribus mali.* 11. Prorrhet.

Nam humor sincerus non solùm crudus est, sed etiam incoctilis, quippe qui excludat, tum actum coctionis, tum potestatem. Hippocr. ἄκρητον vocat humorem omnem mixtionis expertem, vel omne excrementum fervidum & crudum, quod suo sero dilutum non est. Cujus generatio vel partis alicujus vitio fit, vel fervore & incendio febrili exhaustâ aquosa & serosa parte, ideoque in acuta febre magnum intus incendium latere ostendit, plerumque à natura nostra invincibile.

*Morbis quibuslibet incipientibus, si atra bilis vel supernè vel infernè exierit, lethale.* Aph. 22. sect. 4.

Talis excretio lethalis est, ut signum, & ut causa. Nihil enim ineunte morbo salutariter potest excerni, malaque est cujusvis humoris à corpore evacuatio, quæ fit ante coctionis signa. Indicium enim est, causam valde movere aut gravare, aut omnino facultatem languere: cùm naturæ œconomia hoc modo conturbetur, quæ primùm concoquit, deinde secernit ac separat inutilia ab utilibus, postremò excernit. At cùm materia peccans & hoc modo natura conturbans deterrima est, lethaliter affici ægrotatem arbitrandum est. Verùm si in progressu morbi atra bilis excernatur, poterit aliquando bona esse illius evacuatio, si nimirum concoctionis signa simul apparuerint.

*Quibuscunque per morbos acutos, vel diuturnos, aut vulnera, aut quemvis alium modum extenuatis, atra bilis, aut veluti sanguis niger per inferiora subsederit postridie moriuntur.* Aph. 23. sect. 4.

Extenuatio magna debilitatem, significat; talis dejectio magnum morbum, qui ægrum valde debilem citò interimit. Quando igitur ita extenuatis talis vacuatio contingit, significat naturam omninò prostratam humores illos ampliùs continere non posse, ed veluti laxatis habenis, per inferiora demmittere.

*Dejectiones sinceræ in morbis acutis, pessimæ.*

Sinceras dejectiones appellavit Hippocr. (ut docet Gal. *in Aph.* 6. *sect.* 7.) quæ impermixtæ sunt aquosæ humiditati, quando solus humor, qui vacuantur, dejicitur; sive sit biliosus, sive melancholicus, sive porri colorem præ se ferat, sive bilis, quæ æruginosa nominantur. Nam dejectiones hujusmodi exustam esse omnem nativam humiditatem à calore febrili demonstrant: unde maximum imminet vitæ periculum. Sic apud Hipp. *Epid. Æger.* 1. Sileno primâ die biliosa; sincera, spumosa, saturata multa prodierunt: quinta dejectiones sinceræ, biliosæ, læves, pingues: undecimâ interiit. Ejusmodi etiam sinceræ dejectiones in Eurynactis filia, Pario Pytione, & aliis contingerunt, qui lethalibus morbis conflictabantur.

*Pingues & viscosæ dejectiones, lethales.*

Pingues in acutis dejectiones fiunt, ut docet Gal. *comm. in text.* 22. *lib.* 2. *prorrh.* quoties pinguedo ab igneo calore absumitur. At ubi etiam viscosæ sunt, significant non solùm pinguedinem colliquari, sed etiam solidas corporis partes, unde necessariò contabescunt. At verò quia dejectiones pingues & viscidæ interdum generantur ex alimentis pinguibus & lentis, tum etiam à pituita multo calore viscida reddita: ita invicem distinguendæ sunt, ut nimirū quæ alimentis aut pituita, copiosiores sint, & minimè fœtidæ: quæ verò à colliquatione, paucæ sint & graveolentes. Et graveolentia imprimis, ut Gal. docet, colliquationis indicium est. Hæ igitur pingues dejectiones magnum incendium significant, & certum exitium, si aliquod ex pravis indiciis simul illuxerit, atque adeò si morbus magnus, vehemensque fuerit, veluti in mitiori morbo longitudinem pro exitio præmonstrabunt, cujusmodi in eo, qui in Dealcis horto habitabat, Hipp. observavit, de quo ait, sexto die dejectiones fuisse nigras, pingues, spumosas, viscosas, graveolentes, qui die tantùm quadragesimo fuit judicatus. Verum hæ non colliquatione partium solidarum factæ fuerunt, sed à pinguetudine, & ab humoribus viscidis putrefactis, quandoquidem eæ multæ extiterunt. Quæ verò etiam solidâ partium substantiâ tabescente fiunt, prorsus exitiales existunt, quales in Sileno observavit Hippoc. & nos *in præcedenti theoremate* notavimus.



*Spumosæ dejectiones in febribus acutis, malæ.*

Illæ enim aut caloris incendium significant, quo excrementa fervescentia spumam contrahunt, ut in lebete præ copia caloris fit; aut flatuosum spiritum humori commixtum, ut videre est in spumis maris incurrentibus ventis. Utrumque autem malum est, quia illud calorem arguit colliquantem, hoc verò inæqualem perturbationem. Pejores tamen sunt, quæ caloris incendium colliquans denotant, & cognoscuntur ex acuta febre; & ab excrementis calidioribus spumosis redditis, tum etiam quod sincera spectentur. De his legitur 2. *Prorrhet. In biliosis sincerisque dejectionibus spumosa efflorescentia, mala.* Quæ verò ex spiritus flatuosi commixtione fiunt, malæ etiam sunt, quia in excrementis cruditatem significant.

*In morbis acutis, si ea, quæ assumuntur, inalterata rejiciantur, lethale est.*

Hujusmodi lienteria abolitas in ventriculo functiones naturales ostendit, propter maximam caloris nativi exsolutionem, quæ proximam mortem denuntiat: ut videre est apud Hippoc. *in* 3. *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 15. Dealcis uxore, cui accidit die decima septimâ ab alvo irritatio turbulenta, deinde ipsæ potiones exibant: & vigesima primâ interiit.

*Lumbrici.*

*In morborum principio vermes prodire, malum, tam vivos, quàm mortuos: potissimùm si soli & sine stercore exeant.*

Vivi enim summam cruditatem, aut alimenti penuriam significant, mortui verò magnam putredinem, à qua enecantur.

*Lumbrici in declinatione morbi cum excrementis exeuntes; & jam coctione apparente, bonum.*

Ostenditur enim tunc naturam excrementis dominari, fitque sæpiùs post dysenteriam.

*Quantitas.*

*Copiosior alvi dejectio in quolibet morbo, mala. At si cum ventre subtumido & crescente efferatur, pessima.*

Alvi fluxus copiosior vires maximè resolvit, & naturam prosternit, ut *in* 2. *progn.* Hipp. habet. At si universim & sæpè dejiciatur, periculum imminet animæ defectionis: quod etiam confirmat in *Coacis prænot.* his verbis: *Liquida dejectio, & confertim semelque effluens, paulatim, mala: altera enim vigilat, & altera exsolutionem invehit.* At verò si copiosa dejectio cum ventre tumido conjuncta sit, significat magnam caloris nativi exsolutionem, unde cruditates & flatus multi generantur, quibus venter intumescit.

*Paucæ dejectiones, vel quæ statim ubi incœperint. sistuntur, malæ.*

Omnes excretiones paucas inutiles esse, alibi demonstratum est, tum quòd ad morbi causam tollendam non sufficiant: nam etiam, quod vel humorum multidudinem vires opprimentem, vel earundem imbecillitatem significant. At si alvi fluxus statim ubi incœperit, cohibeatur, significat pravos humores, qui per intestina ferebantur, aliò esse conversos, ubi gravem noxam inferre possint. De his loquitur Hippocrates *in* 7. *Epid.* his verbis: *Ventres, etsi fortè humectati essent, statim maligno modo sistebantur.* Hinc non absimili ratione diarrhœæ & dysenteriæ, quæ subitò cohibentur, maximum vitæ periculum ægris afferre solent.

*Qualitas.*

*Liquida dejectio, quæ cum morbo acuto incipit, & cum eodem perseverat, mala.*

Significat enim magnam materiæ morbificæ copiam, vel malignam qualitatem, quæ naturam coëgit ad præcocem istam diarrhœam. Sic apud Hip. 3. *Epid. sect.* 2. *Ægr.* 8. in adolescente, qui decumbebat in mendacium foro, cui prima die venter turbatus est biliosis, tenuibus multis; secunda dejectiones plures, intempestiviores septimâ mortuus est. *Ægr.* 10. *ejusdem sect.* Mulieri, quæ circa Pantimedem, primâ die alvus turbata tenuibus multis, crudis: secundâ ab alvo multa, septimâ obiit: alvus semper humida dejectionibus multis tenuibus, crudis.

*Pleuritide & peripneumonia correpto, alvi profluvium adveniens, malum.* Aph. 16. sect. 7.

Cùm instrumenta respirationi inservientia vehementer afficiuntur, hepar & & ventriculus in consensum trahuntur, eisque labefactis contingit alvi fluxus, qui eâ ratione lethalis esse consuevit Ideò ut verum sis hoc prognosticum, pleuritis aut peripneumonia debet esse gravissima. Quod innuit Hipp. [docente Gal. *in comm. hujus Aphor.*) cùm non simpliciter dixit, in pluritide aut peripneumonia alvum turbatam esse, malum signum; sed adjecit, *correpto*, ac si dixerit detento atque vexato homini à talibus passionibus, profluvium alvi superveniens, malum esse signum, quoniam ita se habentibus profluvium alvi solet advenire, non potente hepate ad se trahere alimentum, neque convertere in sanguinem; & quandoque ventriculo idem alimentum corrumpente: in mediocri autem pleuritide aut peripneumonia profluvium alvi superveniens prodesse potiùs, ratione evacuationis, præcipuè si morbus non sit gravis & nullum timeatur ex eo periculum; tum etiam concoctionis signa in sputis & urinis apparuerunt. Interdum etiam in recenti pleuritide & peripneumonia divertitur materia antecedens ad intestina, & utilem salubremque alvi fluxum producit.

*Opthalmia laborantem alvi profluvio corripi; bonum.* Aph. 17. sect. 6.

Nam per hujusmodi alvi fluxum fit revulsio ad distantissima opposita, & à superioribus ad inferiora, quæ omnium efficacissima atque utilissima est.

*Alvi excrementa liquida, quæ in progressu morbi crassescunt, bona.*

Omnis concoctio incrassando progreditur, & quæ concoquuntur, crassiora evadunt; ideò excrementa, tenuia liquida, quæ seu sensim crassescunt, virtutem naturæ bene operantis significant.

*Albæ dejectiones, in morbis quibuslibet apparentes, malæ.*

Vel enim albæ dejectiones sunt ex cibis ingestis, utpote pane puro, lacte, ptisana, alica, amigdalis, aliisque, aut ut Gal. docet *in progn.* cùm bilis nullo modo pervenit ad intestina, idque vel obstructo canali, per quem à vesica fellis ad intestina fertur, ut in ictero contingit, vel eadem sursum cum sanguine in caput inflammatum attracta: aut denique fiunt albæ dejectiones à colliquatione pinguedinis mollis & recentis. At hæ paucæ, viscidæ, & valdè fœtidæ existunt.

Quo,

Quocunque autem modo fiant, exceptis iis, quæ à cibis albescunt, in acutis morbis non parum damnantur, omniumque maximè, quæ cerebro inflammato, contingunt, de quibus Hipp. *in prorrhet. In phreniticis alba dejectio, malum*: quandoquidem universa bilis in cerebrum attrahitur. Propterea in biliosis febribus albæ dejectiones malæ etiam sunt, quia excrementa causæ morbificæ respondere debent; ideoque vel canalis obstructionem significat, quo bilis ad intestina deferri consuevit, quæ obstructio affectum plerumque etiam in non febrientibus lethalem facit, de quo Hipp. *in Coac. Regio morbo admodum fœdati, moriuntur, & his alba dejectio præcedit*; vel cerebri, aut convexæ jecoris partis superioris incendium, quod bilem universam ad se proliciat. Denique albas paucas, viscidas, & malè olentes dejectiones, malas esse, suprà ostendimus, quòd malignam colliquationem denotent.

*Alvi dejectiones vitellinæ, virides, æruginosæ, lividæ, nigræ, variegatæ, aut valde fœtidæ, malæ.* 2. progn.

Hæ omnes dejectiones malæ, sunt propter easdem rationes, quas de simili vomitu suprà retulimus. Aliquando tamen possunt criticè & utiliter affundi, si antea signa concoctionis in urinis apparuerint, ut videre est apud Hipp. *in* 1. *Epid. sect.* 1. *Ægr.* 14. Ubi Melidiæ, quæ decumbebat apud Junonis templum, incipit capitis & colli & pectoris dolor fortis, statim autem febris acuta corripuit, sextâ die comatosa, anxiosa, horrida, rubor in gena, parum deliravit: septimâ sudavit febris defecit, dolores permanebant, rediit: somni parvi, urinæ usque in finem bene coloratæ quidem, sed tenues. Dejectiones tenues, biliosæ, mordaces, valde paucæ, nigræ, fætidæ prodierant, urinis subsidentia alba, levis; sudavit, judicata est perfectè undecima.

*Excernendi modus.*

*Fluida alvi excrementa cum dolore & dysenteria, aut laboriosa & frequenti dejectione, mala.*

Significant enim maximam humorum acrimoniam, quæ intestina vehementer vellicet, pungat, & erodat. Quod observavit Hipp. in 1. *epid.* in multis, qui ex febribus malignis interibant, de quibus ait: *alvi turbatæ erant, biliosis paucis, sinceris tenuibus, mordacibusque & frequenter desidebant*: & paulò post, *quæ hos infestabant, hæc erant: dysenteriæ, tenesmi, lienteriæ, & fluxiones alvi.* Quod etiam observavit in 3. *Ep. sect.* 2. *ægr.* 6. in Euryanactis filia cui die duodecima alvus turbata est biliosis, paucis & sinceris, tenuibus, mordacibus, crebrò desidebat, ex quo morbo interiit. Interdum tamen quidam morbi difficiles per dysenteriam judicantur, ut docuit Hipp. *Aph.* 48. *sect.* 6. *Lienosis difficultas intestinorum superveniens, bonum*: Quod ita intelligendum est, modò illa dysenteria diuturna admodum non sit, alioqui erit mala, juxta *Aph.* 43 *ejusdem sectionis, qui lienosi difficultate intestinorum corripiuntur, iis supervenientem longam difficultatem intestinorum, aqua inter cutem, aut intestinorum lævitas excigit, & moriuntur.* Alii etiam morbi per fluxum dysentericum finiuntur, ut videre est in 2. *epid. sect.* 1. *Ægr.* 10. ubi Hipp. de Clazomenio ita scribit: *Circa diem trigesimam primam fluxus alvi multis aquosis cum dysentericis: & quadragesima die à morbo liberatus.* Hæ autem dejectiones quando salutares sunt, nulla perniciosa signa cum iis apparent, plerumque verò hæmorrhagia bona, aut copiosus sudor, aut aliquod aliud bonum signum simul contingit.

*Liquida dejectio, quæ non sentientibus effertur, valde mala.*

Aut enim errorem mentis & delirium significat: aut caloris nativi exsolutionem, quam sensus abolitio consequuta est.

*Alvi fluxus, qui cum facili tolerantia contingit & ex quo æger levamen aliquod percipit, bonus.*

Ostendit enim naturam noxios humores excernere, unde solutio morbi speranda est.

*Per vesicam.*

*Urina illa optima est, quæ in substantia est mediocris, quantitate assumptæ potioni respondens, colore subrufo aut subflavo, cum hypostasi alba, lævi & æquali.* Gal. 1. de Cris. cap. 22.

Ut omnia urinæ vitia faciliùs innotescerent, decuit ab initio omnes bonæ urinæ conditiones simul exponere, ut hoc theorema sit veluti regula, ad quam sequentia omnia revocari queant. Urina igitur laudabilis debet esse substantiâ, seu consistentiâ mediocris, id est, media inter tenuem & crassam, colore subrufo aut subflavo, quia in multis urinæ sunt coloratiores, in aliis minùs coloratæ, & nihilominùs optimè concoctæ, quod à diversis corporum dispositionibus solet dependere; nimirum à temperamento hepatis & aliorum viscerum præcipuorum, ætate, sexus, victus ratione, & vitæ instituto. Corpora etenim calidiora coloratiores urinas habent, & frigida pallidiores. Juvenes urinas habent pueris tenuiores & coloratiores, pueri crassiores: senes tenuiores & minùs coloratas. Mulieres urinas habent viris crassiores & minùs coloratas, cum multis contentis & qui crapulis indulgent, minguns urinas cum multo sedimento crudo; & qui inediâ usi sunt, vigiliis aut laboribus, habent urinas coloratiores cum pauco sedimento. Contrà qui in otio vitam agunt urinas habent minùs coloratas cum multo sedimento. In temperatis verò corporibus urina optima erit, ut docet Gal. colore modicè croceo, ad quam reliquæ differentiæ quò magis accedunt, eò meliores censendæ sunt. Sufficit tamen in morbis ad salutem prædicendam, ut urina maxime accedat ad eas conditiones, quas habere solebat, dum æger optima fruebatur valetudine. Ideò optimum esset, illius urinam, dum bene valebat, sæpe conspexisse ut quantum à statu naturali recesserit, facilè dignosci queat. Sedimentum denique seu hypostasis esse debet alba, lævis, & æqualis, quod confirmat Hipp. 2. *progn. text.* 26. additque hujusmodi hypostasim debere consistere per omne tempus, donec morbus judicetur; si enim intermittat, & interdum urinas sedimenti expers effundatur, morbus diuturnior futurus est, ac minùs securus. Hîc verò *animotandum* est Hippocratem *loco citato* solam hypostasin attendere, quâ concoctio denotetur, non autem consistentiam, aut colorem, quia illa ut antea dictum est, maximè variant in variis individuis; tum etiam quia urina optimum habens sedimentum, & optimum colorem, & substantiam mediocrem habeat necesse est. Illud igitur sedimentum, quod in fundo matulæ residet, album, læve & aquale, puri optimè concocto simile; est perfectæ concoctionis indicium. Enæorema verò, sive suspensum, seu sublimamentum, quod in medio matulæ suspenditur, minùs bonum censendum est, & imperfectiorem concoctionem significat. Nebula verò, quæ in summo urinæ innatat, adhuc minùs bona est. Quanquam, ut docet Gal. in 3. *epid.* aliquando bonum enæorema, & aliquando bona nebula sat fit ad salutem prædicendam, quod desertè expressit Hipp. *Aph.* 71. *sect.* 4. *Quibus septimo die fit crisis, iis nubeculæ rubea quarto die in urina apparet, & alia ex ratione.* At verò inquit Gal. in *comm.* non solùm rubra aliqua nubes apparens, antea non visa judicationem significat, sed & alba multò magis quàm ipsa; adhuc autem magis & enæorema album, æquale, atque consistens.

*Urinæ liquor ejusque qualitas,*

*Urinæ tenues cum bono colore in morbis acutis salutares.*

De his loquitur Gal. *comm. in* 1. *epid.* his verbis; *Planum ergo est tenues, sed boni coloris urinas,*





*coloris bonitate promittere salutem; quatenus verò erant tenues, hactenus tempus requirebant concoctionis.* Hæ quidem urinæ salutem prænuntiant, sed longiori tempore futuram, quod observavit Hipp. in 1. *epid. sect.* 1. *Ægr.* 6. qui Cleonactides appellatur. Huic die sexagesima urinæ tenues quidem, at boni coloris apparuerunt: Octuagesima perfectè judicatus est. Item *Ægr.* 10. *ejusdem sect.* Clazomenio ab initio usque ad decimam sextam urinæ erant tenues quidem, at boni coloris, & multum habebant enæorema dispersum, non subsidebant, & quadragesima liberatus est. Ita & 3. *Epid. sect.* 2. *Ægr.* 5. Chærioni usque in finem urinæ erant tenues, boni coloris, enæorema nebulosum habentes: & die vigesima perfectè judicatus est.

*Urinæ tenues, albæ, & aquosæ in morbo difficili, exitiosæ.*

Vel enim hujusmodi urinæ significant biliosum humorem sursum in caput ferri, unde Phrenitis & delirium exoritur, de quibus Hippoc. *Aph.* 72. *sect.* 4. *Quibus urinæ albæ, perspicuæ, malæ, præsertim si in phreniticis appareant.* Gal. verò *in comm.* dicit, se nullum phreniticum servatum vidisse, in qua talis urina apparuisset. Vel significant summam cruditatem, quæ aut mortem, aut morbi longitudinem portendit; longo enim tempore natura indiget ad illam summam cruditatem tollendam; idcircò si febris non admodum sit vehemens & acuta, & vires validæ sint, aliquando salus, longo tamen tempore succedit. In vehementi verò morbo, cum viribus prælanguidis, prorsus exitiales existunt. At multò certius perniciem denotant, quæ post principium inceperunt, & diu perseverant, quales fuerunt, quæ in muliere apud frigidam aquam decumbente apparuerunt; nam undecima die habuit urinas tenues aquosas, quæ tales usque ad diem quadragesimam perseverarunt. Si verò post crisin peractam diu talis urina reddatur, recidivæ certissimum est signum. In aliis denique morbis; ut febribus intermittentibus, aut mitioribus, & diuturnis, urina tenuis designat magnas lienis, hepatis, mesenterii, & similium partium obstructiones, per quas urina veluti percolata tenuitatem adipiscitur.

*Quibus urinæ crassæ grumosæ, paucæ, non sine febre multitudo veniens ex his tenuis, juvat: maxime verò tales veniunt, quibus ab initio vel celeriter sedimentum inest,* Aph. 69. sect. 4.

Per *crassas* urinas oportet intelligere eas, quæ sunt valdè tales, quæve semper sunt perturbatæ; per *grumosas*, quæ multos continent grumos. Tales urinæ fiunt incipientibus febribus pituitosis; nam crassities fit ex multitudine crassorum humorum: grumi fiunt ex frustulis quibusdam pituitæ, calore febris exsiccatis. Hæ tunc temporis *paucæ* fiunt; quia natura est conversa ad retinendum: cùm verò jam coctus est humor, urina apparet facta tenuior, cessante videlicet perturbatione; & multa excernitur, natura conversa ad evacuandum; & quo copiosiùs prodit, eo plus juvat, sicut in omnibus criticis evacuationibus. Ergo hoc loco *tenuis urina* dicitur, non quæ revera talis est, ea enim non juvat; sed quæ turbationem concoctione deposuit: hæ maximè fiunt in pituitosis febribus, in quibus etiam solent urinæ in principio habere sedimentum quoddam fallax, quod non fit concoctione, sed descendentibus succis crudis.

*Quæ urina crassa, turbida, & confusa mingitur; deinde per se ipsam clara evadit, limpida, bona.*

Ostendit enim victoriam naturæ heterogenea secernentis, & quod sibi noxium est expellentis: idque magis, si post hujusmodi separationem crassior pars in fundo subsideat alba, levis, & æqualis.

*Urina, quæ clara mingitur primùm, deinde verò post aliquod tempus conturbatur, bona.*

Significat enim naturam jam inchoasse concoctionem, & illius insigne rudimentum edidisse.

*Urina crassa, turbida, talisque permanens, ut igni apposita clarescere non possit, mala.*

Talis enim urina, ut docet Gal. *in Aph.* 70. *sect.* si vires affuerint, longum fere morbum ostendit; si imbecillitas adsit, ægri mortem prænuntiat. Fit enim ex multitudine crudorum & crassorum humorum, quos multi flatus iis permixti conturbant & exagitant: atque ita si vires sint debiles, periculum est, ne ab hujusmodi humorum copia suffocentur. Si verò validiores sint, longo indigent tempore, quo materia illa concoquatur & edometur. Hujus urinæ exemplum habetur apud Hipp. 1. *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 4. in uxore Philini, quæ die undecima urinam reddidit cum convulsionibus affatim multam, illis qui assidebant parum admonentibus, crassam, albam qualis fit in subsidentibus, quando sepositæ multo tempore turbantur, non subsidebat, color & crassities qualis jumentorum, vigesima interiit. Item *Ægr.* 11. *ejusdem sectionis*, in Dromeadæ conjuge secunda die urinæ erant crassæ, albæ, turbidæ, quales fiunt ex subsidentiam habentibus, quando conturbantur, sepositæ multo tempore, non subsidebant: sexta die interiit. Ita & in Hermocrate & in eo, qui calescens cœnavit & potavit largiùs, eædem urinæ turbidæ non residentes fuerunt observatæ.

*Urinæ quæ turbidæ minguntur, & tales permanent cum fœtore insigni, pessimæ.*

Gangrænam enim in vesica, aut partibus vicinis significant.

*Urina, rubra, vel rufa & tenuis, talis diu perseverans, mala.*

Significat enim magnum caloris incendium & inflammatoriam quandam dispositionem in hepate, aut ventriculo, aut septo tranverso residere, à qua nulla concoctio, sed dustio potiùs in humores introducatur. Ideoque talis urina diutiùs perseverans cum virium imbecillitate, mortem; cum robore verò illarum, morbi longitudinem, vel abscessum in partibus inferioribus prænuntiat.

*Nigræ urinæ in morbo acuto apparentes, perniciosæ.*

Significant enim insignem humorum torrefactionem, quæ in atræ bilis naturam eos degenerare faciat, unde lethales effectus producuntur, quemadmodum videre est in Philisco, 1. *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 1. qui tertia & quinta die nigra minxit, sexta verò obiit. Item in Erasino, *Ægr.* 8. *ejusdem sect.* qui quinta die obiit: *Huic*, inquit Hipp. *febre per totum cum sudore, hypochondria elevata, contentio cum dolore; urinæ autem nigræ, habentes enæoremata rotunda non subsidebant.* Item in Pythione, 3. *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 3. in quo prima & quarta die urinæ nigræ notantur, & decima extinctus est. At verò si urinæ nigræ tenues etiam exiterint, deteriores censendæ sunt, quia majorem cruditatem significant. Hinc Hippoc. *in* 1. *Epid.* tenues, nigras & paucas urinas, quæ in principio febrium ardentium apparebant, unum ex signis fuisse, quæ annuntiare solebant, quibus exitium impenderet. At verò sive multæ, sive paucæ exierint urinæ, tenues & nigræ, perpetuò lethales sunt. Tum etiam quæ cùm initio nigræ apparuerint, posteà in tenues & aquosas mutantur: quod confirmatur historia Sileni, *in* 1. *Epid.* in quo urinæ usque ad quartum diem nigræ cùm fuerint, quinta tenues & transparentes exire incœperunt. Et *hist.* 2. *sect.* 3. *lib.* 3. mulieris, quæ prope frigidam aquam decumbebat, quæque octuagesima die interiit. Huic die undecima *urinæ erant multæ tenues, & nigræ* vigesima verò *urinæ aquosæ multæ.* Quod Gal. *in comm.* annotavit: videlicet urinas nigras in aquosas versas, esse lethales. Denique pessimæ omnium sunt nigræ cum nigro sedimento, de quibus Gal. 1.

*de Cris. cap.* 12. ita habet: *Pessima igitur est tota urina denigrata, adeò ut neminem unquam servatum viderim ex iis, qui talem urinam minxerunt. Minùs verò perniciosa, si solùm id, quod subsidet, nigrum fuerit, atque adhuc minus, si solùm id, quod in medio jacet; & multò minus etiam, si nebula.* Advertendum tamen diligenter est, nigras urinas non esse perpetuò malas. *Vid. Zacut.* Nam *primo*, in melancholicis tales possunt criticè excerni, quemadmodum Gal. *commm. in* 3. *Epid. sect.* 3. *text.* 74. dicit, se novisse quandam mulierem, quæ his urinis magna copia evacuatis, plurimùm fuit juvata. *Secundò*, in lienosis urinæ nigræ salutariter excerni possunt, quando nimirum lien se per illam regionem exonerat; quemadmodum Herophonti contingit, in 1. *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 3. cui febre acuta detento, ab initio usque ad quintam diem urinæ fuerunt nigræ & tenues, quinta lien intumuit, octava lien imminutus est, urinæ colorationes, subsidentiam habebat paucam, decimaseptima judicatus est. *Tertiò* cum hæmorrhagia conjunctæ hujusmodi urinæ minimè periculosæ sunt, quia tenuior & calidior pars sanguinis, ex qua periculum impendebat, per hæmorrhagiam vacuatur, ut videre est in 1. *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 7. ubi Metoni magna febre correpto, quarta die fluxit è dextra nare sanguis bis, parum urinas subnigras habuit, enæorema subnigrum existens, dispersum non subsidebat, quinta fluxit largiùs ex sinistra sincerum, sudavit, judicatus est: post crisin vigil. obloquebatur, urinæ tenues, subnigræ, dormivit, resipuit, huic non rediit, sed sanguis sæpè & post crisin. *Quartò* denique, ex suppressione mensium urinæ nigræ apparentes, copioso eorundem mensium fluxu superveniente, morbi solutio fit: ut videre est in *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 12. ubi mulier morosa, quæ tertia die judicata est, urinas tenues & nigras emittebat, circa judicationem verò muliebria multa descendebant.

*Qualitas.*

*Urinæ multæ & concoctæ, decretorio die apparens bonæ.*

Significant enim materiam morbificam devictam esse à natura, & convenienter expelli per loca consentanea. Tales urinas in Nicodemo observavit Hippoc. de quo ait: *Die vigesimo quarto multam urinam & albam riddidit, in qua multa subsidebant, & cum sudore fuit judicatus.* Et de Pericle ait idem Hippoc. *Tertio febris emollita fuit, urinæ multæ concoctæ, in quibus multa subsidebant.* Tum etiam Chærionem ait multis urinis biliosis fuisse servatum.

*Urinæ multæ, tenues, aquosæ, sine contentis, nihil juvantes malæ.*

Sequuntur enim humoris extrementitii & crudi multitudinem, ut renum calidiorem intemperiem, quæ existimatur diabeten parere, aut totius corporis colliquationem, unde summa caloris nativi exsolutio consequitur. Sic 3. *Epid. sect.* 2. *Ægr.* 12. mulier, quæ in mendacium foro decumbebat, octava die multam urinam sine fructu reddidit, decimaquarta mortua est.

*Urinæ paucæ & tenues, & assumpto potui non respondentes, quolibet in morbo, malæ.*

Vel enim significant secretricis & excretricis facultatis imbecillitatem, vel calorem intensum humiditates corporis exurentem, quales apparuerunt in uxore Dromeadæ, & in adolescente Meliboeo, & in Euryanactis filia, & in illa muliere, quæ apud Tisamenum, & in ea: quæ apud Pantimedem decumbebat, qui omnes ægroti urinas paucas & tenues emittebant, & paulò post obierunt.

*Urinæ subsistentes in morbis acutis, perniciosæ.*

Fit enim urinæ suppressio in acutis, ut Gal. docet. *comm. in* 3. *Epid.* vel ab igneo calore serum sanguinis prorsus absumente, vel ab extinctione functionum naturalium, ut Sileno contigit, cui sexto die urinæ restiterunt, atque die septimo nihil minxit, undecimo interiit. Item in muliere Cyzici anginosa, apud Bironem agente, atque adolescente Meliboeo, paulò ante interitum urinæ restiterunt. At deterrima etiam est urinæ suppressio, quæ rigorem consequitur, ut docet Hipp. 1. *Coac. sect.* 1. *Aph.* 5. *Ex frigore*, inquit *pestifera est urinæ suppressio, quæ rigorem præcedit*: quandoquidem signum est evacuationis criticæ, quæ præsertim per sudorem futura est. Ita contrà, cum rigorem subsequitur, pessima omninò est, quia significat destructam omninò fuisse vesicæ actionem, & calorem illius extinctum ab illa perfrigeratione.

*Urinæ, quæ nullum aut sedimentum, aut enæorema, aut nubeculam habent, malæ.*

Illæ urinæ, contentis carentes, malæ sunt, si id non dependeat ab inedia, laboribus aut vigiliis, aut nephritica renum dispositione, aut corpora non fuerint admodum biliosa. Significant enim magnam humorum cruditatem, aut corruptionem, aut viscerum debilitatem, aut inflammationem, aut obstructiones vehementes.

*Urinæ paucam subsidentiam habentes, malæ.*

Minùs quidem malæ sunt, quàm quæ contentis omnino carent, quandoquidem fiunt quidem ab iisdem causis, sed paulò minoribus. De his loquitur Hippoc. *Epid. Urinæ tenues & incoctæ, decolores, paucæ, aut crassitiem habentes, parvam subsidentiam, malæ.*

*Farinacea in urinis sedimenta, mala; his sunt deteriora laminea; his autem sunt deteriora furfuracea*, Hippoc. 2. *progn.*

Hujusmodi sedimenta secundum Gal. 1. *de Crisib. cap.* 12. fiunt à calore immenso, liquante & exurente pinguedinem, & ipsam carnis substantiam. Ubi autem calor adurens agit in partes solidas, primùm pinguedinem molliorem & recenter concretam aggreditur, mox solidiorem, & ubi omnis pinguedo est colliquata & consumpta, tum aggreditur primò carnem teneriorem & recenter concretam; postremo carnem solidiorem, & tandem partes solidas. Ex pinguedine itaque recenti, ab ingenti febris calore colliquata, urinæ fiunt oleagineæ. Ex pinguedine verò solidiori colliquata, necnon à carnibus inæqualiter liquatis aut ex assato sanguine crasso, ut docet Gal. *in comm. hujus prognostici*, fiunt farinaceæ. Ex solidis denique inæqualiter eliquatis fiunt lamineæ, tunc etiam furfuraceæ à calore intensiùs adurente. Unde facile videre est, sedimenta laminea esse farinaceis deteriora, furfurea verò lamineis. Quantum verò perniciosa sint illa sedimenta, satis liquebit ex Gal. judicio, de farinaceo reliquis minùs malo, quod ab eo prolatum est *comm. in Aph.* 31. *sect.* 7. ubi sic habet: *Tales urinæ exitiales sunt, sicuti etiam in prognostico dictum est, & plurimi morte præripiuntur, antequam ægritudo diutiùs protrahatur, & quicumque ex ipsis sunt liberati, iis omnibus in longum producta est ægritudo, cùm dispositio multam requireret coctionem, in qua talis urina mingitur.* Ita Hipp. *en epid. Ægr.* 2. inquit: *Minxit affatim, crassum erat quod subsiderat, sedimentum instar farinæ crassioris album, extrema rursus frigida, undecima mortuus est.* At in 3. *epid. sect.* 1. *Ægr.* 3. de eo, qui in Dealcis horto decumbebat, *urinæ*, inquit, *tenues, veriæ, habentes sublimamenta varia instar farinæ crassioris*: hunc autem dicit quadragesimo die fuisse judicatum. Liquet igitur ex his exemplis, quod quicunque mingunt urinam similem farinæ crassiori, si salvari debeant, tardè liberentur; quicumque verò exitialiter se habent, contingat hos quam citò interire. Urinæ farinaceæ sunt, quando hypostasis apparet in fundo urinæ instar puris; & sunt valde exitiales, ut ego expertus sum.





*Sedimentum in urinis divulsum & inæquale, malum.*

Cruditatem enim significat, quæ si in eodem statu perseverat, neque sedimentum in progressu morbi ad melius mutetur, ostendit naturam non posse materiam morbificam superare; si verò corrigatur in dies, solutionis spes est, sed tardiùs accessuræ.

*Sedimentum tenue, initio morbi apparens, & in dies sensim crassescens, bonum.*

Significat enim naturam ab initio coctionem aggredi, eamque in dies ulteriùs perficere.

*Sedimentum crassum in quovis morbi tempore apparens malum.*

Fiunt sedimenta, crassis & crudis humoribus, qui cum urina permixti, ab ejusdem liquore separantur, & gravitate suâ matulæ fundum petunt. Cùm igitur crassi illi humores & crudi difficile admodum à natura vincantur; ideò periculum minantur, præcipue quando vires sunt debiles: Si verò cum virium robore appareant, saltem morbi longitudinem significant. Possunt autem hujusmodi humores crudi & crassi, matulæ fundum petentes, junioribus Medicis imponere, ut pro vera & laudabili hypostasi accipiantur, ab illa igitur exactè distinguendi sunt. Ac *primùm* humores illi crudi plerumque in principio morbi apparere solent; bona verò hypostasis nonnisi in statu aut declinatione. Et contingit plerumque, ut post principium morbi, attenuato illo humore crudo nullum ampliùs appareat in fundo sedimentum; sed illius loco aut nebula, aut enæorema quod progrediente concoctione à superioribus matulæ partibus ad inferiores in dies prolabitur, quæ est vera ratio bonæ concoctionis, ut scilicet ex nebula fiat enæorema, & ex enæoremate sedimentum. At contra quando ex sedimento fit nebula aut enæorema, sedimentum illud non erat laudabile, sed crudus humor & crassus, qui postea concoctione attenuatus est. *Secundò*, crudus humor sibi ipsi non cohæret; neque omnino levis & æqualis est, sed viscidus & nimis crassus. At laudabile sedimentum læve & æquale est, & moderatè crassum. *Denique* crudus humor gravior est, & in matulæ fundo omninò subsidet. At bona hypostasis non residet, sed potiùs subsidet in fundo, ab eoque tantillum sublevatur, & globosam quodammodo figuram obtinet: quod non facit humor crudus, qui magis diffusus est. Cùm quis morbo defunctus videtur, urinas tamen reddit decolores, cum sedimento valdè albo instar nivis, ex recidiva moriuntur, ut observavit ter aut quater D. Pachecus.

*Urinæ sedimenta livida aut nigra, pessima.*

Idque propter rationes, quæ in urinæ liquore nigro fuerunt propositæ.

*Enæorema divulsum, inæquale, aut nigrum, malum.*

Sedimentum hisce conditionibus præditum, malum esse, supra ostensum est; reliqua verò contenta propter easdem rationes etiam mala sunt, sed minùs mala quàm sedimentum.

*Nebula, juxta urinæ superficiem, circuli modo evecta, in morbis acutis pessima.*

Instantem enim phrenitidem, & ex ea mortem significat.

*Urina oleosa, & cui pinguia aranearum telis similia innatant, mala.* Hipp. *in progn.*

Significant enim calorem immensum, pinguedinem colliquantem, quæ est in renibus, aut in toto corpore. Quomodo autem distinguatur, an hujusmodi colliquatio procedat à renibus, an verò à toto corpore, docuit Hippoc. *Aph.* 35. *sect.* 7. his verbis: *Quibus autem summum est pingue & confertum, his renum malum acutum significatur.* Per *acutū malum* calidam intemperiem significat, quæ facit mictum acervatum pinguedini, quia adjacet renibus multa acervataque pinguedo, & est ab eo loco brevis expeditaque via urinæ, ut quod liquatum est, minùs viis hæreat. Itaque si acervatim excernitur pingue, est ex malo acuto renum, sed si non acervatim, sed telis aranearum similia exeant, ex consumptione communi est. Hujusmodi urinæ oleosæ exemplum habetur apud Hipp. 1. *epid. Ægr.* 12. in Dromeadæ conjuge, in qua quarta die urinæ apparuerunt tenues, oleosæ; quinta urinæ similes: sexta verò interiit. Ita & 3. *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 1. in filio Parionis qui septima die minxit oleosum, centesima vigesima mortuus est, & in eo sine dubio tales urinæ diu perseverarunt, quod videtur innuere Hipp. his verbis: *urinæ usque in finem malæ.* Ita & *Ægr.* 16. *ejusdem sect.* Meliboeæ adolescens ab initio morbi minxit oleosum, vigesima quarta interiit. Quamvis autem hujusmodi urinæ oleosæ pessimæ sint; tamen farinaceæ, lamineæ, & furfuraceæ adhuc multò deteriores sunt, ut suprà ostensum est.

*Urinæ, quæ insiis ægrotis, & non recordantibus minguntur, pessimæ.*

Hæc sententia habetur apud Hipp. *in* 1. *prorrhet. text.* 28. his verbis: *urinæ excretio in recordantibus perniciosa.* Denotat namque aut cerebrum valde læsum, & ingenti delirio ægrotantem affici, aut extinctum esse partium naturalium robur, ut functiones suas ampliùs exercere nequeat.

*Urinæ in febribus malignis atque pestilentibus. substantia colore, & contentis urinæ sanorum similes, exitiosæ.*

Hoc innuere videtur Hipp. *in Coacis* dum ait: *urinæ derepente & extra rationem coctæ, pravæ, & quidquid in urinis præter rationem coctum, pessimum.*

Morbi autem maligni & pestilentes à venenata quadam qualitate producuntur, quæ ipsi cordi, & spiritibus bellum peculiariter indixit, quorum integritas subitò destrui potest ab hoste illo potentissimo, quantumcumque bene se habeat reliqua naturalis œconomia. Vel etiam hujusmodi urinæ, apparenter laudabiles in morbis acutis, & pravis symptomatis stipatis, ostendunt bilem, qua alias colorantur, aut cerebrum, aut aliquod aliud viscus invasisse nigilque succorum noxiorum cum urinis excerni, quod summè perniciosum est. Vid. Tom. 1. Oper. Horst.

*Ne te decipiat, si vesica vel renes, morbum habentes, vitiosas urinas reddiderint, non enim totius corporis signum est, sed tantùm illarum partium.* Hipp. 2. *progn.*

Hoc inde dignoscitur, quia si urina pravis contentis referta, & bene cocta fuerit, constat ex malo peculiari renum aut vesicæ esse; nam si ex febre urente esset, urina non esset bene cocta. Hoc innuit Hippocrates *Aphorism. sect. Quibus cum urina crassa caruncule parvæ, aut veluti capilli una exeunt, iis è renibus excernitur.* Et *Aphorism.* 77. *ejusdem sect. Quibus cum urina crassa furfurea quædam simul exeunt, iis vesica scabie loborat.* In his Aphorismis urinam bene coctam appellat Hippocrates *crassam*, ut testatur Galen. *in comment.* quod est peculiare indicium, contenta illa à renibus aut vesica provenire.

*Sudores, qui cum manifestæ concoctionis signis die critico, & rigore præcedente, ex toto corpore, calidi, copiosi, stillantes, & cum vapore erumpunt, & quibus febris vel perfectè solvitur vel admodum imminuitur, boni.*

Libuit omnes boni sudoris conditiones hîc simul congerere, tum ut ille faciliùs internosci queat, tum ut omnes mali sudoris differentiæ, ad hanc veluti regulam collatæ meliùs innotescant. Sex igitur *conditiones* requiruntur, ut sudor aliquis bonus dici mereatur, quarum *prima* est ex Gal. 1. *de Cris.*

*cap.2.* quod ante sudoris eruptionem concoctionis signa debeant apparere. *Coctiones* enim, ut inquit Hippoc. 1.*epid. crisis celeritatem salutisque securitatem significant. Cruda verò & incocta, & in malos abscessus conversa, dolores, longitudinem, acrisias, mortem, vel recidivas. Secunda* conditio est, ut boni sudores die critico erumpant, quod testatur Hipp. *Aphor.36. sect.4.* qui sic habet: *Sudores febricitantibus si inceperint, boni, & tertio die, & quinto, & septimo, nono, & undecimo, & decimoquarto, & decimoseptimo, & vigesimo, & vigesimoprimo, & vigesimoseptimo, & trigesimoprimo, & trigesimoquarto. Hi enim sudores judicant morbos: qui verò non ita fiunt, laborem significant, morbi lingitudinem, & recidivam.* Notandum obiter in hunc Aphorismum, quod Gal. *in comm.* anxiè inquirit, cur quartus dies in eo omissus sit, cùm tamen sit primus judicatorius? *Resp.* verò, hunc diem vel esse prætermissum ab ipso Hippoc. vel ab eo, qui primas librum transcripsit. *Si autem,* inquit *omninò Hippoc. illum præteriit, hanc ob causam existimo illum fecisse, quoniã morbi plurimi peracuti, qui cum sudore judicantur, tertio & quinto die magis quàm quarto judicium suscipiunt. Rariores enim sunt, qui die quarto judicantur, & hoc à me fuit inventum per experientiam, ob hoc ipsum plurimum quærente, curdies quartus fuerat ab Hippoc. in Aphorismo prætermissus.* Hoc deinde dicit accidere, *quoniam morbi peracuti diebus imparibus moventur, & crises iisdem diebus solent accidere, quibus morbi exacerbantur:* atque ita tertio vel quinto die potiùs crisis cõtingit quam quarto, quia morbi, qui diebus paribus moventur, tardiùs solent judicari. *Tertia* conditio est, quod boni sudores criticum aliquem rigorem sequantur; natura siquidem cùm è venis tenues acutosque humores detrudit, & in ambitum corporis propellit, vellicatis partibus sensibilibus, quas illi humores prætergrediuntur, rigorem concitat, cum extremarum partium refrigeratione, rigorem verò & refrigerationem, si natura robusta satis fuerit, calores foras erumpens, febris acuta & magna consequitur, cujus calore humores extenuati, in sudorem copiosum resolvuntur: unde Hippoc. *Aph. 58. sect. 4. febre ardente laboronti, rigore superveniente, solutio fit.* Ita & 3.*epid. sect.2. Æg.5.* loquens de Chærione ait: *decima septimâ superriguit, febris acuta, sudavit, sine febre, judicatus est. Quarta* conditio est, ut sudores copiosi sint & calidi, atque ex toto corpore prorumpant. Tunc enim facultatem robustam denotant, cùm æquè per omnes partes corporis ea calorem diffundit, ipsosque superfluos humores in sudorem digerit, & æquè per omnes partes resolvit; quod ei quidem prælanguidæ non succedit, aut cùm maligno morbo laborat. Sudores enim tunc inæqualiter vacuantur, in quibusdam partibus plus, in quibusdam parum, vel nihil. Multa talis sudoris exempla proposuit Hipp. in *epid.* ut in Pericle, de quo ait: *Quarta circa meridiem sudor prorupit toto corpore multus, & calidus, sine febre, judicatus est, neque rediit.* Et de Nicodemo: *sudor ei toto corpore copiosè calidus emanavit, sine febre, judicatus est.* Et de muliere morosa: *sub hanc noctem sudor multus toto corpore, & calidus prorupit, liberata febre, dormivit.* E de Virgine Larissæa: *Inhorruit, & mox sudavit toto corpore multum & calidum, sine febre, est judicata. Quinta* conditio est, ut sudor stillans effluat, & cum vapore, quemadmodum proposuit Hipp. 1.*progn. cap.* 8. Illa autem ostendit naturam pravis humoribus dominari, eosque validè ad superficiem expellere. *Sexta & ultima* conditio est, ut ex eo sudore morbus tollatur, aut admodum minuatur. Ideo Hipp. in *Epid.* optimos sudores proponens, qui morbos integrè sustulerint, sæpius dixit, *febre liber*, aut *febris cessavit*, aut *sine febre, judicatus est.* Eos verò, quibus morbus tantùm imminutus est, proposuit in historia illius, qui in Dealcis horto decumbebat, de quo ait: *decimo septimo extrema frigida, cooperiebatur, acuta febris, toto corpore sudavit, allevatus est, meliùs sapiebat, non tamen febre liber, & vigesimo dormivit, planè mente constabat, sudavit, liber erat à febre, non sitiebat, quæ postea rediit. Et nonnisi die quadragesimo cum alvi subcrebra pituitosaque dejectione, cum multo sudore ex toto copore absolute est judicatus.*

*Sudor multus in febre acuta apparens, eamque non imminuens, malus.*

Quantitas.

Ostendit enim humorum multitudinem, quam natura difficilè superare queat, & nonnisi longo tempore, quod in morbis acutis non conceditur; ideo periculum est, ne natura succumbat, antequam coctionem perficere possit. Unde Hippoc. *Aph.* 42 *sect.* 4. *Sudor multus calidus vel frigidus, sẽper fluens, frigidus graviorem, calidus minorem morbũ significat.* Quia, ut inquit. Gal. *in comment. uterque copiã humorum significat, quippe frigidus frigidorum, quæ est pejor; calidus calidorum, qui priore minus est periculosa.* Hi autem neque febrem solvunt, neque imminuunt, crudoque morbo erumpunt; ideò longitudinem saltem recidivas, atque laborem significant.

*Sudorus assidui, sive modici ille sint, sive copiosi, in febre acuta mali.*

Significant enim naturæ imbecillitatem, quæ non possit humores retinere, donec per concoctionem ad excretionem præparati fuerint. Ideò qui continenter sudant, sed modicè, si evaserint, diu saltem ægrotare solent. At si crebrò magnam sudoris copiam profundant, palam est, non multò post eorum virtutem resolutam iri. Adde quod sudores, quicunque per plures dies perseverant, symptomatici sint, quia critici intra unum absolvuntur.

*Sudatiuncula omnis, præcipue quæ circa caput & cervicem apparet, mala.*

Contingit enim plerumque hæc sudatiuncula, quam ὑπιδρωσιν Hippoc. nominat, ob magnam virium imbecillitatem, quæ humores circa cutem existentes continere nequit: ut videre est in symcope, ubi sudor exiguus circa caput, collum aut pectus emanat; aut etiam in moribundis talis sudor sæpe numero contingit, qui *diaphoreticus* vulgò solet nominari. Sic apud Hip. 1.*epid. sed.1. Ægr.1.* Silenus circa caput modicum sudavit, undecima interiit. Ita & 3.*epid. sect. 2. ægr.11.* mulier, quæ post abortum febre magna tenebatur, quarta die sudavit circa caput exiguo frigido; septima interiit.

*Suder, qui cùm cœperit erumpere statim desinit, malus.*

Significat enim naturam excretionem moliri, & præ imbecillitate non posit opus absolvere.

*Sudatiunculæ, & rigoris crebra vicissitudo, funesta,* 1. *Coac. Aph.*10.

Dicit Hipp. hanc sudatiunculam, cum rigore frequenti, expyema significare. Et certè humores in vasis contenti hæc non possunt producere, quandoquidem tum sudatiuncula in capite tantùm & thorace solet apparere. Sed ex concepto empyemate fit vellicatio partium thoracicarum à puris acrimonia, unde levis ille rigor, quem sudatiuncula sequitur, facultatis infirmitate, ob quam succi alibilis resolutio fit.

*Frigidi sudores cum acuta quidem febre mortem, cum mitiori autem, morbi longitudinem sigificant. Aph. 37. sect.4.*

In febribus putridis humores putrescunt interdum in vasis solis, interdùm verò in toto corpore, ita ut in partium substantia, & juxta cutem, atque adeo in toto habitu corporis humores noxii conti-





neantur, cùm verò hæc duò contigerint, tum humores, qui sunt in vasis; putrescere tum etiam calorem nativum vel extingui omnino in habitu corporis vel proximum esse extinctioni; quæ quidem ex his partibus evacuantur, frigida sentiuntur. Eam verò, quæ fit ex putredine in vasis caliditatem nihil prohibet vehementissimam esse, atque adeò signum exitiale, offendens in hominis corpore humorum multitudinem, tantam habentium frigiditatem, ut neque à calore nativo, neque à febrilli calefiant. Si igitur in febre acuta frigidi sudores contingant mortem prænuntiant quando quidem illa humorum crudorum & frigidorum multitudo non potest tam exiguo tempore concoqui, calore admodum debili existente. At si cum mitiori febre contingant, non quidem mortem, sed morbi logitudinem prænuntiant, quia non tantopere vires labefactantur à mitiori febre, & eo longius tempus protrahitur, in quo natura potest illam humorum multitudidem concoquere. Hæc est doctrina Gal. in *comm. hujus Aphor.* Attamen fiunt etiam frigidi sudores, vel ob summam inflammationem; vel ob simplicem caloris nativi exsolutionem. Cum enim summa aliqua inest internis partibus inflammatio, universus calor exteriorum partium retrahitur ad interiora, unde externæ partes manent omnino refrigeratæ. Atque ita fit, ut cùm ex interno illo incendio magna fiat effumatio, vapores illi in cute condensentur, & in sudorem abeant, eumque frigidum, quia à cute refrigerata refrigerantur, ut in lipyria febre solet evenire. Cum etiam in morituris color nativus sit valdè exsolutus, cogitur ille præ nimia paucitate totus in corde colligi & partibus interioribus, unde externæ partes manent refrigeratæ. Calor autem ille conclusus aliquam adhuc efficit evaporationem, quæ tota in sudorem concrescit, eumque frigidum, propter dictam partium externarum frigiditatem. Quocumque autem horum duorum modorum contingat hujusmodi sudor, lethalis procul dubio censendus est. Multa sudorum frigidorum exempla proponuntur ab Hippoc. in *Epid.* quæ hujus prognostici veritatem luculenter patefaciunt, v. g. in *Epid. sect.1. Ægr.* 1. Philiscus die quintâ sudavit frigidum: sextâ verò obiit. Et *Ægr.1. ejusdem sect.* Silenus octavâ die sudavit per totum frigidum: undecima interiit. Idem & 3. *sect.2. Ægr.* 11. mulier, quæ ex abortu febre magna correpta est, quarta die sudavit circa caput exiguo frigido: septima interiit. Et *Ægr.12. ejusdem sect.* mulier, quæ in mendacium foro decumbebat septima sudavit per totum frigida, decima quarta mortua est.

*Fœtidi sudores in morbo acuto pessimi.*

Summam enim humorum putredinem significant, quæ naturalem corporis œconomiam destruit & evertit.

Excernendi modus.

*Si inter sudandum horror vel rigor sæpius recurrat, malum.*

Quia novus iste naturæ conatus magnam indicat illius perturbationem, quæ non potest propositam evacuationem perficere convenienter, sed denuò insurgit cùm magno virium & vitæ periculo. Unde Hipp. *Aph.* 4. *sect.* 7. *à sudore horror non bonum.*

*Sudor, qui non effluit, sed instar granorum milii in cute apparet, malus.*

Hujusmodi sudor in capite aut cervice tantum solet apparere per syncopas, aut alias virium exsolutiones, quæ non possunt copiosum sudorem effundere, sed exiguum tantùm, qui in tales globulos granis milii similes efformatur.

*Sudores qui die non critico contingunt, mali.*

Symptomatici enim sunt & à vi morbi concitati. Qui enim fiunt à naturæ motu bene operantis, diebus tantùm criticis contingunt. Sic apud Hip. *Epid. sect.1. ægr.11.* Dromeadæ conjux sextâ die sudavit per totum, & eadem die interiit. Et 3. *Epid. sect.3. Ægr.3.* Pythioni decima die multus sudor accidit, & eadem die interiit.

*Sudores in principio morbi apparentes, mali.*

Quia in principio omnia sunt cruda, & nihil potest salutariter excerni, nisi prius debitè concoctum sit. Idcirco verum est hoc theoremate de omni evacuationum genere, quæ in principio morbi nunquam possunt esse salutares. Ita Philiscus die prima sudavit: tertia circa vesperam febri acuta cum sudore: sexta die obiit. Ita & Dromeadæ conjux tertia die sudavit per totum, sextâ verò interiit. Et phreneticus, cujus historia habetur 3. *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 4. prima die multum sudorem per totum effudit, secunda sudavit, quarta mortuus est.

*Quicunque abscessus post signa concoctionis apparent, & secundum rectitudinem partis affectæ & in loco ab illa valdè remoto, declivi & capaci, non valde exquisito sensu donato, & qui citissimè ad suppurationem perveniunt, salutares, qui contrario modo se habent periculosi.*

Loca abscessui recipiendo maximè idonea sunt crura, tibiæ, brachia, inguina, axillæ & articuli. Sunt enim à partibus internis remota, aut saltem earum excrementis recipiendis idonea & satis capacia, ac calore nativo prædita, ut materia in illis contenta facilè concoqui valeat; si verò fiant in abdomine. periculosissimi.

*Quicunque abscessus foras vertuntur, optimi sunt qui parvi, & maximè egrediuntur, atque ad exteriora eminent, & in acumen elevantur. Qui verò majores sunt, plani & omni acumine destituti, mali, tum etiam quicumque ad interiora vergunt, vel intrò rumpuntur.*

*Optimi sunt, qui interioribus partibus nihil communicant, sed sunt adducti, & parum doloris inferunt, & cutis colorem non mutant. Hippoc.* Prognost. cap.10.

Abscessuum bonitas vel malitia ex triplici sumitur differentia, scilicet loci in quem erumpunt, figuræ, quam retinent, & loci in quem rumpuntur. Quod ad *primam* spectat, quo magis abscessus aliquis vertitur ad exteriora, eo melior est, cùm ut signum, quia robustiorem facultatem expultricem significant; tùm ut causa, quia minùs lædit partes interiores. Quod attinet ad *figuram*, *qui parvi sunt*, inquit Hipp. *meliores* quod non intelligendum est simpliciter de quantitate abscessus, quandoquidem abscessuum magnitudo quantitati materiæ respondere debet; sed de magnitudine secundùm basin, scilicet qui minorem habent in basi circumferetiam, sint meliores, tum etiam qui maximè egrediuntur, surguntque in acutam. Nam robur expultricis facultatis significant. Qui verò magni sunt secundùm basin, hoc est lati, & minimè acuti, contrariis de causis mali sunt. Quod *rupturam attinet*, omnium optimi sunt, qui rumpuntur extra solum, quia ita fit ulcus magis idoneum ad curationem, & commodius multo est pus extra erumpere, quam ad interna membra labi. Optimi denique sunt, qui partibus internis nullum dolorem, aut inflammationem, aut aliam quamvis malam dispositionem communicant, tum & ipsi exiguum dolorem inferunt, & colorem cutis naturalem parum immutant, quia significant, partes circa ulcus bene temperatas, atque adeò curationem sui se promptè promovere.

*Omnis abscessus, qui ad suppurationem venit, si pus effundat laudabile, salutaris est; si non laudabile, periculosus.*

Dictum fuit anteà, pus laudabile, esse debere album, læve, & æquale, & minimè fœtidum. Quod contrarias habet conditiones, malum est; significat

enim potiùs materiæ putredinem, quàm veram concoctionem.

*Si abscessus in aliqua parte apparente æger non sublevetur, sed eadem symptomata perseverent, lethale.*

Significatur enim, hunc abscessum fieri potiùs ex decubitu materiæ in illam partem, quam ex critica expulsione, ex qua perpetuò æger meliùs habere solet.

*Abscessus in principio morbi apparens, pessimus.*

Nulla evacuatio, quæ fit morbo crudo existente, potest esse utilis: sed in abscessibus præsertim hoc peculiariter observandum est, quod morbi, in quorum principio contingunt, ut plurimùm maligni sint atque pestilentes, unde maximum vitæ periculum præsagire licèt.

*Abscessus minores vel majores, quàm par sit apparentes, mali.*

Minores non recipiunt sufficientem materiæ morbificæ copiam, qua morbus solvi, aut multum imminui possit, ideoque inutiles. Majores verò nimiam humoris morbifici copia denotant, unde periculum est, ne natura oneri succumbat, tum etiam, ne præter cutem & musculos pars aliqua interna, aut ex principibus, aut ex necessariis obsideatur.

*Quicunquæ abscessus, postquam apparuerint, citò recurrunt & occultantur, funesti.*

Significant enim naturam esse prælanguidam excretionem quidem aggredientem, sed eam præ imbecillitate perficere nequeuntem. Hoc tamen ita intelligendum est, modò illa retractio non fiat ab aliqua evacuatione, ab arte, vel à natura procurata.

*Quæ dolenter ad aures assurgunt, pestifera.* 2. Coac. cap. 4.

Omnes parotides à præstantioribus Medicis semper ferè suspectæ haberi solent, propter loci angustiam, qui non est capax totam suscipere materiam: tum etiam propter viciniam cerebri, ad quod fit refluxus materiæ morbificæ. Sic verò parotides gravem dolorem inferant, magis periculosæ sunt, quia significant humorum multitudinem, quæ tensionem parit, ex qua dolor concitatur. Attamen si parotidum eruptionem copiosus sequatur alvi fluxus, vel multa profluat urina, solent ægri liberari, ut Clazomenio contigit in 1. *epid. sect.* 2. *ægr.* 10. in quo die decimaseptima, propè ambas aures facta est elevatio cum dolore: & vigesimaseptima tumores circa aures magis elevati sunt, neque subsiiterunt, neque suppurati sunt. Trigesima prima fluxus alvi, multi, aquosi, cum dysenteria: urinas crassas minxit, substiterunt quæ circa aures, & ad quadragesimam secundam à morbo liberatus est.

*Parotides, quæ cum urina cruda apparent, malæ.*

Ostendunt enim naturam non potuisse superare causam morbificam, & ad convenientem evacuationem disponere.

*Parotides, quæ fractis jam viribus contingunt, mortificæ.*

Maximè enim tunc temporis natura viribus opus habet ad expellendam materiam morbificam; & parotidum suppurationem moliendam: si igitur & illo motu deficiant, nulla salutis spes superesse potest.

*Parotides, quæ non suppurentur, malæ nisi larga hæmorrhagia, aut copiosus alvi fluxus succedat, aut urinæ crassæ & concoctæ profundantur.*

Non tamen omnis alvi fluxus parotides dissipat, nam in febre pestilenti sæpè cum parotidibus ægros de medio tollit: sed oportet alvi fluxum esse criticum, & laudabilem, quod ex signis suprà de alvi fluxu propositis facilè innotescet. Hinc Hippoc. in *Coac. diutiùs hypochondrio afflicto, & alvo graviter olente abscessus ad aures, interfecit.*

*Parotides, quæ magnitudine moderata, sine dolore, integris viribus aliquo die caitico, & antegressis coctionis signis erumpunt, bonæ.*

Quamvis parotides utplurimum suspectæ esse soleant, ut antea dictum est; tamen utiliter aliquando erumpunt; si nimirum dictis conditionibus appareant, ex quibus dignoscitur naturæ dominium supra causam morbificam. Sic in Clazomenio, cujus historia supra relata est, urinæ toto morbi decursu tenues quidem, sed bene coloratæ apparuerunt: & die decima septima, quæ critica est, parotides apparuerunt.

*Pustulæ in principio morborum acctorum, toto corpore, aut nonnullis partibus apparentes, periculosæ.*

Apparere solent plerumque hujusmodi pustulæ in morbis malignis & pestilentibus, & eorum sunt indicia, atque vitæ periculum minantur: præcipuè verò si in principio morbi erumpant, quod majorem malignitatem significat, quæ naturam irritet ante ullam concoctionem ad exclusionem ichorum acrium & venenatorum, à quibus hujusmodi pustulæ produci solent. Unde Hipp. in *Coac. quibus in febribus pustulæ per totum corpus erumpant, lethale, nisi purulentus abscessus illis succedat.* Et alibi: *Qui circa artus rotundas in superficie pustulas habent, insuperque rigorem, illis tandem circa inguina & ventrem rubores & nigredines* exoriuntur & intereunt. Quod etiam confirmat idem Hippocr. in 1. *Epid.* exemplo Sileni, in quo die octava exanthemata cum sudore rubra, rotunda, parva, veluti vari prodierunt, & undecima interiit. Quamvis autem variolæ & morbilli, qui in pueris frequenter apparere solent, ex hoc genere esse videantur; solent tamen non raro salutariter erumpere, si nimirum fiant simpliciter ab ebullitione & motu naturæ secernentis purum ab impuro. Quando verò à maligno & venenato aëris contagio dependent, tunc magnum periculum invehunt, & magnam sæpè puerorum stragem efficere solent.

*Pustulæ admodum rubentes, vel præcipuè liventes aut nigricantes, exitiosæ.*

Valde rubræ intensum humorum fervorem significant, quales in Sileno apparuerunt. Lividæ aut nigræ humorum adustionem significant, & maximam malignitatem, unde pustulæ carbunculosam naturam nanciscuntur. Sic in variolis & morbillis, quibuscunque exanthemata livida aut nigna apparent, omnes moriuntur.

*Calor in febribus optimus est, temperatus, suavis, æqualis in omnibus corporis partibus cum quodam humido, qui maximè nativo calori sit similis, & æquali totiùs corporis mollitie.*

*Primò*, bonus iste calor per humiditatem, quam habet comitem, ab igneo distinguitur qui siccus esse consuevit. *Secundò*, per mollitiem in toto corpore æqualem distinguitur ab eo calore,, qui in febribus malignis reperiri solet, qui Medicos plerumque fallere solet; blandus enim & mitis est, calori naturali simillimus, intus nimirum concluso calore intensiori, nec foras liberè diffuso. Quamobrem bono illi calori corporis unà totius æqualem mollitiem conjungi oportet, ut docet Hipp. 2. *prog. Optimum*, inquit, *est si corpus omne æquale calidum*, mollleque est, æqualis enim totius corporis mollities distinguit bonum calorem ab aliis, qui boni non sunt. Atque ita calor mitis & blandus, qui in febre meligna reperitur, dignosci poterit ex inæquali totius corporis mollitie, quod videlicet hypochondria dura utplurimum & tensa appareant. Aut saltem illa caliditas in toto corpore æqualis non erit, quòd nimirum partes extremæ minùs calidæ sentiantur, at circa ventrem intensior caliditas percipiatur. Ita caliditas temperata æqualiter in toto corpore, cum æquali quoque mollitie, semper bonum signum erit; siquidem fieri non potest, quod corpus tali caliditate & mollitie præditum exitiosè ægrotet: id enim certò demonstrabit, viscera inflammatione, obstructionibus, & insigni putredine carere.



*Flammans cum sudore facies in febre acuta, mala* 2. *Prorrhet. text.* 33.

Intensa enim illa caliditas internam cerebri inflammationem significat, & sudor pariter eandem partem laborare ostendit, quandoquidem ut testatur Hippocrates in *Aphorismis, ubi sudor, ibi morbus est.*

*In febribus circa ventrem fortis æstus, & morsus oris ventriculi, malum. Aph.* 65. *sect.* 3

Sigificat enim magnam inflammationem, vel multam bilem, eamque acerrimam circa ventriculum ebullientem aut putrescentem, quæ interni erysipelatis faciat.

*In morbis acutis frigus partium extremarum, malum. Aph.* 1. *sect.* 7.

Fit enim illa refrigeratio extremorum in morbis acutis; vel ob internam inflammationem, cujus calor adeò vehemens est, ut ad se trahat totum sanguinem instar cucurbitulæ; unde fit ut iis, qui ita se habent, viscera perurantur, extremæ autem partes frigescant, propter defectum sanguinis ad viscera se recipientis. Confirmavit idem Hip. *Aph.* 48. *sect.* 4. *In febribus non intermittentibus, si partes exteriores sint frigidæ, interiores verò urantur, & sitim habeant, lethale est.* Hæ autem febres, in quibus exteriora frigent & interiora uruntur, Lipyriæ nominantur, fiuntque præcipuè ex inflammatione partium nervosarum, veluti ventriculi & intestinorum, suntque perpetuò lethales, & paucis diebus interimunt. Vel fit illa refriteratio extremorum ex maxima exsolutione caloris nativi cujus reliquiæ perexiguæ, in corde & præcipuis visceribus collectæ, non possunt usque ad partes exteriores exporrigi. Idcirco qui ita refrigerati sunt maxima laborant imbebillitate virium, nec ampliùs recalescunt, & morti sunt proximi, quod testatur Hip. in *Prorrhet Quoties à rigore refrigeratur quis, nec denuò incalescit, malo est loco.* Et confirmatur in *epid. sect.* 2. *Ægr.* 1. ubi Philiscus quinta die habuit extrema undiquaque frigida, & non amplius recalescentia: sexta die obiit. Ita & *Ægr.* 2. *ejusdem sect.* Silenus sexta die extrema habuit frigida, livida; septima extrema, non ampliùs recalescebant: undecima interit. Ita & *Ægr.* 8. *ejusdē sect.* Erasinus quinta die circa meridiem extrema habuit frigida, sublivida, & eadem die interiit circa solis occasum. Ita & 3. *Epid. sect.* 2. *Ægr.* 11. mulier, quæ ex abortu febre magna correpta est, habuit extrema frigida à quarta die usque ad septimam, qua interiit. Attamen interdum extremorum frigiditas non perseverans, nec frequenter revertens, bona esse consuevit; crisin etiam advenientem significat, in qua calor retrahitur ad interiora, ad excludendam materiam morbificam: ut contigit illi, qui decumbebat in Dealcis horto, 3. *epid. sect.* 1. *Ægr.* 3. qui die decima septima habuit extrema frigida, postea febrem acutam, & sudaxit per totum, & allevatus est.

*Frigiditas narium perseverans toto ferè morbi decursu in puerulis, lethatis.*

*Frigiditas linguæ per aliquot dies perseuerans, lethalis: ut in tribus ægrotantibus animadversum fuit in quibus alia symptomata gravia non apparebant, præter quendam virium langorem.*

*Qui frequenter refrigerantur, & vicissim incalescunt, sunt in periculo.* 2. Prorrhet. text. 32.

Significatur enim materiæ morbificæ multitudo vel malignitas, adversùs quam natura certamen frustra aggrediatur, unde caloris nativi exsolutio, mors tandem consequitur, ut annotavit Hipp. in 3. *Epid. sect.* 1. *Ægr.* 12. Ubi mulier, quæ decumbebat in mendacium foro, septima die subriguit, febris acuta, circa vesperam refrigeratio extremorum, non ampliùs recalescebat, & rursum ad noctem superriguit, extrema non recalescebant. Decima extrema recaluerunt. Undecima rursum extrema frigida Decima quarta mortua est. Ita & 3. *epid. sect.* 3. Pythio die secunda habuit refrigerationem extremorum, & post multum tempus recaluit. Tertia subrefrigeratus est parum. Quarta iterum refrigeratio, & recaluit post tempus. Octava manè refrigeratio, serò autem rursus recaluit. Decima multa refrigeratio, febris acuta, multus sudor, interiit.

*Secunda Durities.*

*Cutis faciei & aliarum partium dura, scabra aut squallida, mala.*

In morbis enim acutis magnam indicat exsiccationem à calore febrili factam. In diuturnis verò magnam humidi primigenii consumptionem, ut in febribus hecticis. Sic 3. *Epid. sect.* 3. *Ægr.* 3. in Dealcis uxore, die decimaseptima, erat cutis circumtensio arida: & vigesima prima obiit. Et *Ægr.* 19. *ejusdem. sect.* in Melibæo adolescente, die decima cutis fuit arida & circumtensa, & vigesima quarta interiit.

*Summa totius corporis mollities in quolibet morbo, mala.*

In morbis enim acutis insignem quandam putredinem significat, propter quam partes corporis nostri flaccescunt, ut patet in cadaveribus pestilenti febre peremptis. In chronicis verò magnam pituitæ copiam, in universum corpus diffusam, ut in leucophlegmatia contingit.

*Rubor faciei intensus cum mæstitia; malus.* 1. *Prorrhet.*

Faciei rubor simpliciter consideratus non perpetuò malus est: significat enim interdum crisin instantem per hæmorrhagiam, quemadmodum Galen. in Romano juvene coram aliis Medicis ex hoc signo prædixit. Et tunc signa concoctis simul debent apparere: si verò crudo morbo existente facies valde rubra appareat, timenda erit capitis inflammatio, & cerebri præsertim; cùm hoc signo demonstretur sanguinem sursum in caput agi, ipsumque inflammare; unde fit, ut tristitia phrenitidem præcedat, quia ille sanguis à nimio calore adustus est, & ad bilis atræ naturam vergit, ut docet Galen. in *comm. hujus sententiæ*; his verbis: *Cùm itaque florida quidem apparuerit facies, æger autem valde tristis fuerit, quædam in cerebro valde calida affectio esse videtur, quæ sanguinem exurit, ob eamque causam bilem atram, ut demonstratum est, gignit.*

*Rubores intensi, & quasi erysipelatodes in manibus & pedibus apparentes, per morbos acutos cum bonis signis boni, cum malis mali esse consueverunt.*

Si enim cum bonis signis appareant significant naturam fortem esse longiùs humores noxios ad ignobiles partes propellere; unde bona illa metastasis censenda est, quam allevatio ægri necessariò consequitur. Si verò cum malis signis appareant hujusmodi rubores, & nullum ex iis levamen ægrotanti succedat, censendum est per epigenesin eos excitari, videlicet per multiplicationem qualitatis illius phlegmonosæ, quæ jam viscera firmiter occupavit.

*Pallor ingens, in facie potissimum, malus.*

Quia significat vel retractionem caloris violentam ad interiora, vel ejusdem extinctionem, aut sanguinis

ſanguinis inopiam: unde fit, ut ille color in demortuis ſoleat apparere.

*Lividitas & nigrities totius corporis, faciei, vel partium extremarum, mala.*

Fit enim propter caloris extinctionem in illis partibus, ut docuit Hippoc. 2. *progn. Si corpus adeò grave eſt, ut ungues ac digiti lividi ſint, expectanda continuò mors eſt.* Illa autem lividitas cum frigiditate extremorum perpetuò conjuncta eſt, ut videre licet in exemplis Philiſci, Sileni, & aliis, ubi de frigiditate extremorum ſuprà agebatur, propoſitis.

*In oſſe ægrotante caro livida, malum. Aphoriſm. ſect.7.*

Per *os ægrotans*, intelligit Hippoc. quod vulnere vel ulcere ſeu carie affectum eſt. At liveſcit caro in vulneribus aut ulceribus, vel ob caloris extinctionem, vel ob gangrænam ſeu ſyderationem, ex inflammationis magnitudine vel ob contuſionem. Si ergo in oſſe corrupto aut violato liveſcat caro, nullaque adſit contuſio aut ſyderatio, certiſſimum ſignum erit, pravam ſubeſſe putredinem, quæ calorem nativum extinguit: proinde illiud os exſcindendum eſt aut eximendum.

*Colorem ſubinde mutare in morbis acutis, malum.*

Corpora *colorem mutare* dicimus, cum ex proprio colore nativo in pallidum, aut album, aut flavum, aut æruginoſum, aut viridem, aut plumbeum aut denique nigrum mutantur. Hæc autem colorum mutatio frequens ſignificat naturam valde opprimi, & magnam adeſſe pravorum humorum redundantiam.

*Quibus in febribus morbus regius ante diem ſeptimum accidit malus. Si verò ſeptimo, vel nono: vel undecimo, vel decimoquarto ſupervenerit, bonum: niſi dextrum hypochondrium induruerit. Aphoriſm. 62. & 54. ſect.4.*

Hæc verba Hippoc. non ſic ſuperficie tenùs intelligenda ſunt, cùm plures viſi ſint ante ſeptimum regio morbo affecti, ſani & liberi evaſiſſe. Intellige igitur *ante ſeptimum*, id eſt, ante materiæ morbificæ concoctionem, quam ſi aurigo anteverat, malum eſt, ut inquit Hippoc. quia motus ille eſt ſymptomaticus. At ſi ante ſeptimum materiam morbificam concoqui & edomari contingat, quam poſteà natura ad cutim propellat, unde morbus regius fit, bonis ægri rebus id fieri neceſſe eſt. Quod ipſe confirmavit Hippoc. 4. *de ratione victus in morbis acutis: In biliosa*, inquit *febre morbus regius cum rigore ante ſeptimum diem enatus, ſolvit morbum; ſi verò abſque rigore præter occaſionem evenerit, lethale.* Sciendum tamen eſt, ideo Hippocratem ſeptimum diem annotaſſe, tanquam primum terminum boni icteri; quia raró admodum contingit, ut febrium bilioſarum materia ante ſeptimum diem benè concocta ſit, cùm præſertim ad cutem expellitur & iterum facit; hinc enim oſtenditur, bilem eſſe craſſiorem, quæ non potuit per ſudores vacuari. Tradit igitur Hippoc. *in hoc Aphoriſ.* id quod frequentiùs accidit, quamvis aliter interdum poſſit contingere. At verò icterus, qui ſeptimo, nono, undecimo, aut decimoquarto die, videlicet critico contingit, bonus eſt; quia tunc bonæ concoctioni ſuccedit; ſignum autem oſtendens icterum in illis diebus laudabili concoctioni ſuccedentem, eſt ſi nulla durities ſit in hypochondrio dextro: nam durities illa oſtendit tumorem in hepate, qui vaſa bilem expurgantia comprimit, vel obruit; unde fit transfluxus humoris bilioſi ad habitum corporis. Si verò nullus adſit tumor in hepate, icterus fit per expulſionem bilis febrem efficientis ad habitum corporis. Huic demum ſigno ſequentia adjungenda ſunt, quòd in ictero critico urinæ non ſint coloratæ, ut lintea croceo colore inficiant, neque fæces candidæ appareant, ut in ictero morboſo: tum etiam quod ex eo febris ſoluta, aut ſaltem admodum imminuta ſit.

*Fœtor intenſus ab ægrotantis corpore exhalans, malus.*

*Odor.*

Magnum enim ſignificat humorum corruptelam, quæ tetros vapores undequaque expirat.

*Quando æger in morbis acutis odores non conſuetos ſentit, odorabili re nulla præſente, qualis eſt odor piſcium, luti, butyri, aut ſimilium, mala ſigna adſunt, mors in propinquo eſt, teſte Avicenna.*

*Stertor.*

*Stertor in acutis, qui & dormientibus & vigilantibus inter reſpirandum fit, lethalis eſt.*

Stertor ſeu ſtertoroſus ſpiritus fit, quando inter reſpirandum ſentitur in gutture quædam veluti ebullitio & fervor, ſeu ſtrepitus, cujuſmodi in ſtertentibus. Et ille in omnibus ferè morituris ex morbo acuto apparere ſolet per unum aut alterum diem ante obitum, præcipuè in iis, qui ex pleuritide aut peripneumonia intereunt. Significat enim extinctam omnino facultatem, quæ non valeat excrementa ab aſpera arteria & faucibus expellere. Quicunque igitur morbo ingraveſcente hunc ſtertorem patiuntur, morti ſunt proximi. At verò interdum contingit hujuſmodi ſtertor in principio morborum, v. g. pleuritidis, peripneumoniæ & febris catharrhalis, ob humorum defluxum ad pulmonem & aſperam arteriam; & tunc non eſt neceſſario lethalis, quia in progreſſu morbi ille humor poteſt excerni vel diſſipari, ut in aſthmaticis fit, qui hunc ſtertorem ſine ullo vitæ periculo frequenter patiuntur. Et quia hujuſmodi ſtertor in principio apparens, interdum lethalis eſt interdum verò minimè, ita diſtingendum eſt: quod videlicet qui minimè lethalis eſt augeſcente morbo ſenſim minuatur & tandem prorſus deſinat, humore aut per tuſſim excreto, aut à calore febrilli reſoluto; ille verò, qui lethalis eſt, pertinaciter perſeveret & ſenſim intendatur: quod oſtendit naturam à multitudine humorum opprimi, eoſque non poſſe excerni, ſed ab iiſdem ægrotantem ſuffocari.

*Quibus cum ſtrepitu alimenta in ventriculum deſcendunt, ut in puteum projici videantur, malum.*

Significant enim fibras œſophagi eſſe reſolutas, ut deſcendentia alimenta continere nequeat, & ad ventriculum veluti manu ducere, ut in naturali deglutitione fit: fitque frequentius in puerulis agonizantibus.

*Dolores ex hypochondriis, & tumores ſi ſint recentes, & ſine plegmone ſolvit murmur factum in hypochondrio, maximè erumpens cum ſtercore & urina & flatu: ſi verò non effluat confert etiam ſi devolvatur ad inferna. 2. Prognoſt.*

Inflammationes hypochondriorum, quæ ſæpe cum morbis acutis jungi ſolent, ſi recentes & abſque plegmone ſint, (phlegmone autem ex partis ardore & pulſu innoteſcit,) à flatibus producuntur, & contumaciam quidem oſtendunt, ſi dolorem habeant firmum inſtar fixi pali; ſed maximum tamen jamjam futuræ ſalutis ſignum exhibent, cùm homo incipit ſurſum aut deorſum in ructu & per ſedem, cum dejectione & ſine ea, & cum urina flatum emittere. Flatum autem cum urina emitti, oſtendit ſpuma illi ſupernatans. Licèt verò flatus non emittatur, ſi tamen cum murmure incipiat deorſum repere, bonum eſt; principium ſiquidem ſalutis eſſe ſolet, quia calor membri jam incipit flatum diſſipare, & membra non ſunt jam adeò extenſa, ſed conſtringuntur ad flatum expellendum, unde principium eſt victoriæ.

*Facies*



*Accidentia propria in facie.*

*Facies cadaveroſa mortifera, ſed ea minùs tamen, quæ ob vigilias aut ventris ſolutionem ejuſmodi eſt. Atque talis corruptio his de cauſis orta, uno die finitur. 2. Coac. cap. 5.*

Hæc facies, quam Hippoc. vocat *cadaveroſam*, quod ſimilis ſit ei, quæ apparet in cadaveribus, & iis, qui morti ſunt proximi, vulgò vocatur *facies Hippocratica*, quia ad amuſſim, & veluti penicillo deſcribitur ab Hippocrate 2. *Coac.* & in 1. *prognoſt.* his verbis: *Fuerit autem ſanè facies hujuſmodi, oculi concavi, nares acutæ, collapſa tempora, aures frigidæ & contractæ, cutis in fronte dura, lenia & arida, color pallidus vel niger, lividus aut plumbeus*, quæ omnia ex peſſimis cauſis ſolent contingere. Partes enim faciei, aut revera gracileſcunt, conſumptâ earum ſubſtantiâ; aut gracilitate quadam apparenti magis quàm vera, quam facit ſubtractio ſpirituum & ſanguinis: hi enim tribuunt particulis vividum colorem, & mediocrem humorem, qui concidit illis ſubtractis; acceditque tunc frigus externum particulas comprimens, majoris extenuationis cauſa. Ut conſumatur ſubjecta cuti caro, facit calor qui malignus eſt, aut intenſiſſimus. Ut verò ſanguis & ſpiritus ab iis particulis ſubtrahantur, facit aut debilitas tanta innati calidi, ut non poſſit emergere, aut tantum interius incendium, ut trahatur intrò velut à cucurbitula. Omnes igitur cauſæ extenuationis maximæ, quæ in facie apparent, peſſimæ ſunt: illæ autem particulæ quæ ab Hipp. enumerantur, ſunt maximè extenuationis capaces. Oculi enim multâ pinguedine referti ſunt, & copioſis ſpiritibus abundant, qui tumere & prominere eos faciunt. Si igitur pinguedo illa conſumatur, aut ſpiritus exhauriantur, oculos ſubſidere & locum quem antea occupant, vacuum majori ex parte fieri neceſſe eſt, unde oculi concavi apparent. In naſo ſola illa particula eſt craſſiuſcula, quæ eſt extrema, ac veluti quædam cuſpis; nam reliqua ſunt oſſa, cartilagines & cutis ſine carne: In ſolis pinnulis ſunt fibræ quædam carnoſæ, tenues, ex muſculis buccas moventibus productæ: ergo meritò ea in parte naſi apparet magis ex morbo facta extenuatio. Temporum cavitates muſculis valde humidis plenæ ſunt, unde fit, ut canities plerumque à temporibus incipiat, quæ humiditas facile abſumitur à cauſis ſupra dictis. Aures meritò refrigerantur per debilitatem, aut retractionem caloris nativi, tum quod extremæ ſint à caloris fonte, longeque remotæ, tùm etiam quod excarnes; ex ſola enim cute & cartilagine compoſitæ ſunt. Contractæ etiam fiunt earum pinnulæ, & cutis frontis intenta, dura & arida per exſiccationem, ex conſumptione humidarum partium, ut coria, quæ exſiccata contrahuntur & contorquentur. Color denique pallidus, niger, aut lividus, ex caloris nativi & ſpirituum retractione aut exſolutione dependet, unde illæ partes refrigeratæ talem colorem nanciſcuntur. Poſtremò *advertendum eſt*, faciem cadaveroſam, quæ ſignis propoſitis innoteſcit, eſſe pernicioſam, ſi à cauſis internis jam recenſitis producatur: nam ſi à cauſis procatarcticis talis reddita ſit minùs periculoſa eſt, ut notat Hipp. in hoc theoremate, ubi tantùm vigilias & alvi fluxum enumerat. Sed his addere etiam poſſumus alias cauſas procatarcticas, ut defectum alimenti, mœrores, & timores. Et facilè cognoſcetur, cùm ab hujuſmodi cauſis procatarcticis dependet, quia uno die finitur, & poſtea æger ad priſtinum ſtatum revertitur.

*Essentia. Causa efficiens. Aër. Humores. Causa materialis corporis ægrotantis. Effectus. Actiones animales. Rigor. Vitales. Pulsus. Naturales. Suppressio urinæ. Excrementa.*

*Oportet verò conſiderare oculorum in dormientibus ſuſpectiones. Nam ſi quid album commiſſis palpebris ſubinſpiciatur, neque alvi profluvio aut medicamenti potione iſtud contingat, malum eſt ſignum & lethale valde. Aphor. 52. ſect.6.*

Cùm Ægri ſemiapertis oculis dormiunt, ut album ſubappareat, maxima imbecillitas facultatis animalis ſignificatur. Cùm enim oculi ex minima facultate claudantur, ſi in ſomno claudi nequeant, ſummam ſpirituum animalium depauperationem denuntiant. Signum igitur lethale eſt, ſi vi morbi talis reſolutio producta ſit. At verò ſi ab evacuatione vel ſpontanea, vel arte facta, aut aliqua alia cauſâ procatarcticâ talis ſpirituum reſolutio producta ſit, reparabilis illa eſt, ideoque conniventia oculorum ab ea producta non tam periculoſa. Addit etiam Hipp. aliam cautionem, *in 1. prog.* Si nimirum æger hoc modo dormire non aſſueverit: Sunt enim quidam qui oculis ſemiapertis dormire conſueverunt. Habet autem maximam vim hoc prognoſticum in acutis capitis morbis, ſive cum febre conjuncti ſint, ſive ſine febre; quia oculi cerebro proximi ſunt, & veluti conjuncti; illius ideoque paſſiones certiſſimè declarant: ex aliis verò morbis non tam certum periculum denuntiant. Nam puerili vermiculoſi ſæpè non omninò claudunt oculos inter dormiendum; & facilè liberantur. Non ſolùm autem ab exſolutione virium hæc conniventia producitur, ſed etiam interdum à convulſione oculos moventium muſculorum, ut docet Gal. *in comm. hujus Aphoriſmi.*

*Si in morbo acuto oculus unus altero minor fiat, lethale eſt. Hipp. 1. prog.*

Fit enim tunc temporis ob facultatis regentis imbecillitatem, quæ illum oculum incipit deſerere. Gravius quidem ambos oculos extenuari, ob ejuſdem facultatis imbecillitatem; ſed illa extenuatio apparere incipit in alterutro oculorum, quippe rarum eſt, utrumque eſſe ſimul eodem omninò apparatu. Nam & atrophia, quæ eſt afflictura totum corpus, ab uno vel duobus membris ſolet incipire, illincque ad alia ſerpere, rurſumque ad alia, prout magis vel minùs diſpoſita ſunt. *Advertendum* tamen eſt an non hujuſmodi oculi extenuatio à peculiari morbo dependeat, non ab imbecillitate facultatis: tunc enim ex eo nullum imminet periculum.

*Si in morbo acuto album oculi rubrum appareat, periculoſum. Hipp. in progn.*

Significat enim ſanguinem aut bilem transferri ad cerebrum; unde inflammatio, indeque phrenitis expectanda eſt, quæ magnum vitæ periculum minatur. Cùm autem tunica adnata, quæ album oculi conſtituit à meningibus cerebri exoriatur, facilè fit, ut earum inflammatio ipſi communicetur.

*Si in morbo acuto venæ oculorum lividæ aut nigræ apparuerint, lethale eſt. Progn.*

Vel enim ſignificant humores aduſtos & atrabilarios abundare in cerebro, vel caloris nativi extinctionem, unde ſanguis nativum ſuum calorem amiſerit, & concretionem aliquam acquiſiverit.

*Si in morbo acuto oculi pervertantur, malum. 1. pr.*

Oculi *perverti* dicuntur, quando indecorè moventur, id eſt, vel magis ſurſum quàm deberent vel deorſum, vel in obliquum: tum etiam ſi unus ſurſum; alter deorſum: unus in unum, alter in alterum angulum torqueatur. Quæ quidem oculorũ perverſiones fiunt ob convulſionem muſculorum oculos moventium: quemadmodum fieri ſolet in epilepſia, in qua quidem periculoſæ non ſunt. At convulſiones quæ fiunt in morbis acutis, ſunt maximè periculoſæ.

*Oculi tenebroſi, turbidi, ſquallidi, ac minimè ſplendentes, mali.*

Tales enim fiunt ex defectu atque extinctione ſpirituum animalium, qui ſplendidi ſunt, & luciditatem oculis conciliant: tum etiam ex rarefactione tunicarum oculos componentium, & corneæ potiſſimùm, ut docet Gal. 1. *de ſympt. cauſ.*

*In palpebris, naribus & labiis.*

*Si autem perverſa fiat, aut livida, aut pallida palpebra, aut labrum, aut naſus, cum aliquo alio-*

M *rum*

*rum ſignorum, ſcire oportet, morti proximum eſſe. Lethale etiam eſt labra reſoluta & pendentia, & frigida & alba eſſe reddita. Hippocrates in prognoſt.*

Eandem ferè ſententiam habet idem Hipp. *Aph. 49. ſect. 4.* his verbis: *In febre non intermittente, ſi labrum, aut palpebra, aut ſupercilium, aut oculus, aut naſus pervertatur, aut non videat, aut non audiat æger, jam debili exiſtente corpore, mors proxima eſt.* Fiunt autem omnes iſtæ perverſiones ex muſculorum has partes moventium convulſionibus, quæ in morbis acutis lethales ſunt, ut ſæpè inculcatum eſt. At lividæ aut pallidæ palpebræ fiunt ab extinctione calidi innati. Labia verò pendentia, & reſoluta & frigida, & alba manifeſtè indicant facultatis moventis imbecillitatem, & extinctionem calidi innati.

*Nares præter modum dilatatæ in morbo acuto, periculum portendunt.*

Significant enim magnam facultatis animalis imbecillitatem, quæ cum nequeat thoracem ſufficienter dilatare, ad ſummum incendium temperandum dilatatis naribus conatur compenſare, ut per illas aër copioſior attrahatur.

*In dentibus.*

*Dentibus ſtridere in febribus, quibus non eſt aſſuetum à pueritia, furibundum & mortale. Hipp. in prognoſt.*

Hanc eandem ſententiam repetit Hipp. *in 2. prorrhet.* his verbis: *Dentium ſtridor pernicioſus, quibus non eſt ſanitatis tempore conſuetus.* Galenus verò *in 1. prog. Stridere*, inquit, *dentibus, quibus ab initio non erat conſuetum, futuri delirii accidens eſt; ſi verò interdum ægrum offendas utrumque perpeti, delirare & ſtridere dentibus, hunc jam eſſe prope mortem arbitrare.* Fit autem ſtridor dentium muſculis, qui maxillas movent, convulſivos motus patientibus: aut facultate movente admodum debilitatâ. Quodcunque horum ſit, per morbos acutos multum pati cerebrum, ſuſpicionem facit: magnæ cerebri læſioni dementiam ſuccedere veriſimile eſt, cùm dementia ſit facultatis, quæ in cerebro viget, actio læſa, qua partis principis læſione plurimum aucta, mortem fieri neceſſe eſt. Magis autem ſuccedere ſolet furor illi ſtridori, qui cum maximo dentium ſonitu fit quàm qui cum exiguo; hic enim fieri poteſt ob debilitatem, quæ ſine dementia afferre poteſt mortem; ille verò fit ob motus convulſivos, qui excitantur à malignis fuliginibus, quales ex atra bile ſunt cerebrum & nervoſas partes impetentibus.

*Quibus in febribus lentores & nigredines circa dentes apparent, periculoſum.*

Significant enim maximam crudorum & craſſorum humorum copiam; & maximum febris incendium, quod humores illos craſſos exſiccet & exurat.

*In lingua.*

*Lingua nigra cum ſiccitate, ſcabritie, ſciſſuris, & uſtione, lethalis.*

Hæc enim omnia à febre ardente & valde exurente ducunt originem, cujus vi lingua impensè exareſcit, & aduſtas fuligines à viſcerum incendio elevatas recipiens, camini inſtar, nigredine illa tingitur. A minori quidem uſtione ſiccitas & ſcabrities efficiuntur: à vehementiori verò ſciſſuræ producuntur, quemadmodum terra valde exſiccata æſtatis tempore, rimas undique & fiſſuras patitur. Lingua ab initio exuſta ſignificat viſceris alicujus inflammationem, quæ ex hypochondriorum dolore, duritie, tumore, aut calore dignoſcitur.

*Lingua tremula in acutis, mortifera.*

Significat enim maximam animalis facultatis imbecillitatem, & ſummam cerebri læſionem, ideò phreniticis, jam morti proximis, lingua hoc modo ſolet contremiſcere. Quod dilucidè exponit Galenus *in 1. prorrhet. textu 19.* his verbis: *Tremor igitur linguæ accidit, debilitata propter ſiccam intemperiem animali facultate. Convulſiones vero ſiccitatem muſculorum ipſius, unà cum capite affectorum, conſequuntur: ſicut & vox obtremiſcit propter infirmitatem, quæ ab horum intemperie contracta eſt. Prædicta autem hæc omnia ſymptomata, quæ à ſiccitate capitis intentiore ſiunt, mentis motionem fieri quoque indicant.*

*Fauces exulcerari cum febre, malum; verùm ſi aliud ſignum ſuperveniat eorum, quæ diximus peſſima eſſe, prædicere oportet, cum periculo eſſe hominem. Hippocrat. in prognoſt.*

*In faucibus.*

Fauces exulcerari ſolent, vel ab acri deſtillatione à capite defluente, vel cùm totum corpus laborat magna cacochymia, in febre ardente aut maligna. Quo fit, ut pleriſque eorum, qui lue venerea aut elephantiaſi tenentur, in faucibus ulcuſcula fiant. At in morbis acutis, de quibus hîc tantum agimus ut plurimum mali ſedes eſt aut in thorace, aut in hypochondriis. Cum ergo fauces incumbant viæ quæ venit à pulmone, & quæ venit à ventriculo, excipiunt fumos omnes, qui ab illis locis adſcendunt, qui ſi acres ac erodentes ſint, eas exulcerant. Oportet ergo locum hunc per eas febres aſſiduè intueri, eadem prorſus cauſa, qua linguam. Eodem enim modo repræſentat febris vehementiam, nimirum, ut per febrem maximè ardentem lingua fit arida, & multis fiſſuris affecta, ſi ingens ſit, ita etiam fiunt faucium ulcera, maximè ſi Medicus non fuerit diligens per febris ardorem, in uſu eorum, quæ ſitim ſedant. Verùm cùm Medicus hæc auxilia non omiſerit, exulcerari fauces, multò majoris ardoris indicium eſt. Meritò ergo Hippocrates dicit, malum eſſe, non tamen adeo malum eſt ut vel ſine ullo alio ſigno poſſimus mortis periculum prædicere. Nam fieri poteſt, ut ob deſtillationem, quæ cum febre conjuncta eſt, exulcerentur fauces, quod non adeo malum eſt ut hac una de cauſa mortis periculum prædici poſſit. Si verò à ſumma partium inferiorum intemperie procedat faucium exulceratio, periculoſa quidem eſt: ſed cum illa non poterunt non apparere ſigna alia prava. Oportet ergo ſigna alia conſiderare, & ſi aliquod aliud pravum appareat, mortis periculum prædicere. Valeſius hoc ſignum gravi hoc elogio commendat. *Ego* inquit, *teſtari poſſum, me ſignum hoc magnificare, vidiſſeque multos, quibus febris ardens jam videbatur inclinare, cum hac affectione perire. Quod accedit graviſſimum, eſt faſtidium quoddam maximum, adeo ut nihil poſſint accipere, ſed potum etiam deteſtentur, quamvis exurantur. In his conjectavi ſemper internas gulæ partes uſque ad ipſum ventriculum ulcere exedi.* Hæc Valeſius. Nos verò faucium inflammationes & exulcerationes millies obſervavimus in febribus illis malignis, quæ annis elapſis populariter graſſatæ ſunt, & caſtra Regia potiſſimum infeſtabant. Illæ autem ab ipſo morbi initio in omnibus ferè ægrotantibus apparebant, ut inter ſigna hujus morbi pathognomonica vulgo haberentur: unde colligere licet, eas à prava malignaque cauſa plerumque generari.

*In hypochondriis.*

*Hypochondria optima ſunt, quæ ſine dolore, mollia & æqualia ſunt, dextera ac ſiniſtra parte. Hipp. progn.*

Hypochondriorum nomine vulgò intelligitur tota illa regio, quæ eſt inter ſeptum tranſverſum & umbilicum, in qua hepar, lien, & ventriculus continentur. Harum partium attrectatio nunquam eſt contemnenda à Medico per morbos; plurimùm enim facit ad prænotionem. Imò verò ſingulis diebus Medico diligenti & ſedulo attrectanda ſunt hypochondria, imitatione Hippocratis, quem hoc in uſu habuiſſe apparet ex 1. *Epid. Ægri. 2.* ubi ait: Sileno tertia die hypochondriorum tenſionem apparuiſſe, quo innuit, ſe eadem aliis etiam diebus attrectaſſe. Unde exiſtimandum eſt, Medicos in cogno-



ſcendo quotidie hypochondrioru ſtatu debere eſſe diligentiſſimos, quandoquidem ibi eſt ſedes facultatis naturalis, hoc eſt, viſcerum naturalium, in quibus ferè tota vis ſalutis aut interitus poſita eſt, & in quibus tanquam in palæſtra quadam omnes ferè morbi & naturæ fiunt conflictus, quos maximè omnium ſemper Medicus obſervat. Itaque in morbis acutis hypochondria bene ſe habere, non leve eſt optimi præſagii argumentum; nam impoſſibile eſt, aliquam partium illarum læſam eſſe, & hypochondria mollia eſſe, & abſq; dolore. Tum æqualitas iiſdem locis ſecundùm dextras & ſiniſtras partes neceſſaria eſt, quæ quidem æqualitas in omnibus accidẽtibus intelligenda eſt, ſcilicet in calore, mollitie & mole. Talia enim hypochondria ſunt, quæ in hominibus bene valentibus ſolent apparere.

*Hypochondrium exæſtuans, aut dolens, aut tenſum, aut inæqualiter affectum, à dextris partibus ad ſiniſtras, morbi eſt non manſueti. Hippoc. 2. Coac. & progn.*

Hypochondrium ardens & multo calore abundans fit ex calidorum humorum multitudine, ibidem putreſcentium. Dolor & tenſio ab eadem cauſa producuntur, partes replente & malam intemperiem in iis producente; vel etiam à nimio calore ſiccitas introducitur, quæ tenſionem facit. Inæqualiter afficitur parte alterutra, vel utraque, quando ſcilicet hîc calidius, hîc frigidius eſt, hîc durius, illic mollius, hîc lævius, illic aſperius, alibi doloris expers, hîc dolens, denique magis minuſvè diſtentum: quæ omnia aliquam earum partium deteriùs habere ſignificant, & aliqua inflammatione affici, quæ in febribus acutis ſæpiſſimè ſolet contingere.

*Hypochondria ſurſum revulſa, nullis criſeos per hæmorrhagiam futuræ ſignis apparentibus, mala.*

Contingit aliquando, inſtante hæmorrhagia critica, hypochondria ſurſum revelli, humoribus ſurſum irruentibus vi jecoris ſe contrahentis & excutientis humores illos; quod tamen ſine dolore fit, & parùm durat, & alia ſigna apparent futuræ hæmorrhagiæ. Si verò diu perſeveret illa hypochondriorum revulſio, cum dolore & ſine ullis futuræ hæmorrhagiæ ſignis, peſſima eſt & lethalis; fit enim ab inflammatione vel exſiccatione, ex ardore febrili diaphragmatis, aut membranæ coſtas ſuccingentis, quæ partes contractæ & revulſæ attrahunt ſecum peritonæum & hypochondria, quæ illis annectuntur. Hujus rei etiam ſignum erit certiſſimum vox acuta, quæ antea fuerat gravis; illa enim immutatur ex diaphragmatis contractione, unde Hippocrates *in Coacis*: *Quibus acuta vox, hypochondria intro ſurſum iis revulſa ſunt.*

*Tumor in hypochondrio durus & dolens peſſimus, ſi totus eſt in hypochondrio. Si verò ſit in alterutra parte, minùs periculoſus eſt in ſiniſtra.* Hipp. 1. *progn.*

Tumor durus & dolens ab inflammatione fit, quæ ſi totum occupat hypochondrium, maximum impẽdet periculum: ſi ſolùm dextrum, minus; & ſi ſolum ſiniſtrum, adhuc multò minus. Ratio uniuſcujuſque evidentiſſima eſt. Etenim inflammata eſſe ſimul plura viſcera in febre acuta, exitioſiſſimum eſt. At cùm in dextera parte collocatum ſit jecur, in ſiniſtra lien; certiſſimum eſt, affectum eundem multo eſſe graviorem in jecore, quod nobilius eſt viſcus, quàm in liene, multò ignobiliori.

*Tibiarum inflatio veſpere apparens, & manè diſcuſſa, cum bonis ſignis bona, cum malis mala eſt.*

Hæc tibiarum inflatio contingit ſæpe in convaleſcentibus. At ſi convaleſcentiæ ſigna non appareant, ſed alia quædam ſigna mala, hydropem minatur, aut pravam aliquam hepatis diſpoſitionem ſignificat. Aliquando enim apparuit, cùm abſceſſus eſſet in hepate. (*Conf. ad hæc omnia Melet. III. 27. 28. 29. 60. 61. 62.*)

---

## CAPUT III.

*De modo, quo finietur morbus: An ſcilicet per criſin, vel paulatim ſolutionem.*

OMnes morbi vel per criſin, vel per paulatinam ſolutionem finiri conſueverunt.

*Per criſin finiuntur qui magni ſunt & acuti paulatim verò finiuntur, qui inter chronicos recenſentur, aut nullam habent magnitudinem.*

*Signa igitur morbum acutum & magnum, vel chronicum & parvum indicantia, etiam per criſin, vel paulatinam ſolutionem, utrum ſit finiendus, pronuntiabunt: quæ quidem in diagnoſi fuere propoſita, indeq; repetenda. (Melet. II. 143. III. 68.)*

---

## CAPUT IV.

*De tempore, quo finietur morbus: ubi dies & hora futuræ criſeos prænuntiantur.*

TEmpus futuræ criſeos ex duobus potiſſimùm innoteſcit, acumine nimirùm morbi, & concoctionis finis: quæ omnia ex ſequentibus theorematis patent.

*Acutorum differentiæ.*

*Morbi acuti ſimpliciter decimo quarto die ſolẽt judicari, peracuti die ſeptimo, & perperacuti die quarto.*

Has morborum acutorum differentias dignoſcemus ex vehementia & celeritate ſymptomatum. Si enim primo ſtatim die ſymptomata ingraveſcant, ſumantque vehementiam & impetum, erit perperacutus, ſeu extremè peracutus, & quarto morbi die judicabitur. Si verò impetum ſumant & vehementiam primo quidem quaternario, ſed non primo ſtatim die, erit ille peracutus, & ſeptimo judicabitur. Si verò vehementia illa ſecundo tantum quaternario, idque in illius principio apparuerit, decimo quarto criſis erit ſperanda. Si denique poſt ſeptimum tantùm impetus ſæviat, vigeſimo tantum, vel vigeſimo primo judicium apparebit.

*Notandum* autem eſt, criſes illas dies judicatorios non rarò prævertere aut retardare, pro materiæ mobilitate aut contumacia, & in diebus indicibus perfici, qui etiam ſunt nonnihil judicatorii: quod tamen inde poterit dignoſci, cùm vehementia & impetus morbi paulò citiù- vel tardiùs incipiunt, ex. gr. cùm impetus incipit in principio ſecundi quaternarii, nimirum die quinto, criſis decimo quarto erit ſperanda. At ſi ſexto vel ſeptimo tantùm impetus incipiat, decimo ſeptimo futuram criſin erit conjiciendum. Quæ quidem ſolerti admodum indigent exercitatione, ab uſu artis comparata.

*Si primo ſtatim morbi die concoctionis ſigna apparuerint, quarto morbus judicabitur: ſi quarto tantum appareant, ſeptimo finietur. Si ſeptimo appareant, undecimo judicabitur. Si undecimo, fiet criſis decimo quarto: & ita de aliis per quartenarios vel ſeptimanas, computando juxta naturam morbi.*

Concoctionis ſigna aliunde ſunt repetenda. Ex his tamen præcipuum eſt in febribus, hypoſtaſis urinarum. *Netandum* autem eſt, concoctionis ſigna cum vehementia ſymptomatum perpetuò eſſe conjungenda, ut certam prognoſin efficias.

*At vero jam futura criſis facilè dignoſcitur ex perturbatione, quæ illam ſolet præcedere: cùm enim fieri incipit certamen morbi & naturæ, omnia ſymptomata maxime exacerbantur, quod innuit* Hipp. *Aphor. 13. ſect. 2. Quibuſcunque criſis fit, iis nox gravis ante acceſſionem exiſtit.*

*Hora denique futuræ criſeos inde artificioſè erit præſa-*

*præsagienda, supponendo primùm omnem crisin in morbi vigore seu statu fieri. Cùm ergo vigoris tempus cognovimus, criseos etiã tempus cognoscemus. Rursus si morbus aliquas habere solet exacerbationes, priùs animadvertimus, quâ horâ fieri soleant exacerbationes, & quantum temporis perdurent, ac postremò quâ horâ vigor exacerbationis soleat apparere: cùm enim certum sit crises in vigore morbi & in vigore exacerbationis fieri, illis sedulo præcognitis, non solum diem, sed ipsissimam etiam horam futuræ criseos prævidebimus. Conf. Joëlem. ( Melet. 66. 68. 69.)*

## CAPUT V.

*De loco, per quem futura est crisis. Ac primùm de signis futuræ criseos per vomitum.*

OMnis critica vacuatio fit per vomitum, vel alvi fluxum, vel sudores, vel urinas, vel hæmorrhagiam, vel menses, vel hæmorrhoïdes, vel abscessum: quorum signa, è prædictis fontibus deprõpta sequentibus patefient theorematis, à vomitu incipiendo.

*Actiones visus.* *Tenebricosæ apparitiones oculis obversantes, futurum vomitum prænuntiant.*

Indicant enim materiam morbificam in ventriculo cumulari, quæ halitus copiosos ad caput emittit, & hujusmodi apparitiones tenebricosas efficit.

*Capitis dolor acris & mordens, futurum vomitum significat.*

Ille enim dolor à dictis halitibus excitatur, qui acrimoniâ suâ meninges cerebri vellicant.

*Oris ventriculi morsus instantẽ vomitum significat.*

Fit enim à dictis halitibus, partes illas vellicãtibus.

*Motus.* *Rigor & frigus hypochondriorum instantem vomitum significant.*

Fit enim etiam à dictis halitibus, partes illas vellicantibus.

*Labri inferioris tremor instantẽ vomitum significat.*

Fit enim ob communicationem tunicæ interioris ventriculi cum ore & palato.

*Excrementa.* *Sputationes frequentes imminentem vomitum significant.*

Fiunt enim ob dictam tunicæ communionem; & ventriculi compressionem, sese ad vomitum accingentis. (*Melet. III. 70.*)

### COROLLARIUM.

*Nota*, ut plurimùm post vomitionem criticam subsequi diarrhœam; quæ morbo finem solet imponere, & reliquias ex vomitu expurgare.

## CAPUT VI.

*De Signis criseos futuræ per alvi fluxum.*

CRisis, quæ per alvi fluxum perficitur, non admodum certis & manifestis signis indicatur. Illa tamen erit prænoscenda partim ex signis, quæ proponentur, partim etiam ex signorum privatione, quæ alias crises indicare solent. Ad eam igitur prænoscendam sequentia proponentur theoremata.

*Quibus adsunt frequentes ructus, eisque succedunt multi flatus & crepitus ventris cum borborygmo, & quadam illius inflammatione, eos instantem alvi fluxum expectare oportet.*

Hæc enim omnia significant translationem materiæ morbificæ ad intestina.

*Lumborum dolor, cum aliis signis potissimum conjunctus, alvi fluxum prænuntiat.*

Quando enim per venas mesaraïcas humor noxius fertur ad intestina, dolor lumbis communicatur per continuationem mesenterii; quod à ligamẽtis, lumborum vertebras contrectantibus, ducit originẽ.

*Quibus hypochondria suspensa murmurant, dolore lumborum superveniente, alvi iis humectantur, nisi flatus erumpant, aut urinæ multitudo procedat: in febribus autem hæc. Aph. 73. sect. 4.*

Cùm regio hypochondriorum intumescit, & murmurat, constat humorem cum flatu eò loci redundare. Quibus si dolor lumborum succedit, humor ille aut flatus deorsum repit, unde alvi fluxus sequitur, aut saltem flatuum eruptio per sedem, nisi ille humor per urinas evacuetur. (*Melet. III. 70.*)

### COROLLARIUM.

*Nota*, majorem fieri conjecturam, si toto morbi decursu alvus libera valde fuerit, aut die indice apparuerit fluidior, quàm alio tempore.

## CAPUT VII.

*De Signis futuræ criseos per sudores.*

MOrbi acuti frequentiùs multò per sudores, quã aliam quamvis evacuationem solent judicari. Ideo exactiores paulò erimus in futuri sudoris signis investigandis, quorum facilem intelligentiam sequens Tabula præstabit, notata literâ M.

M

Signa indicantia futurã crisin per sudores desumuntur vel ab
- Essentia.
- Causis, quæ sunt vel
  - Efficientes
    - Externæ [ aër.
    - Internæ [ humores
  - Materiales [ corpus ægrotãtis.
- Effectibus qui sunt vel
  - actiones
    - animales / vitales
      - Rigor.
      - Pulsus.
    - naturales [ Supressio urinæ
  - excrementa.
  - qualitates mutatæ.

Cujus Tabulæ seriem observando, sequentia proponentur theoremata.

*Essentia.* *Morbi acutissimi per sudores utplurimũ judicantur.*

Fiunt enim ab humore bilioso, calido & tenui, qui facilè per habitum corporis excluditur.

*Causa efficiens. Aër.* *In calida & humida aëris constitutione morbi ut plurimum per sudores terminantur.*

Quandoquidem à calida & humida aëris ambientis temperie pori & meatus totius habitus laxantur & aperiuntur, humores liquantur, & fluidiores efficiuntur, ut facilè per sudores expurgari valeant.

*Humores.* *Quicunque morbi ab humore tenui & calido producuntur, per sudores solent judicari.*

Sic febres biliosæ plerumque per sudores judicantur, quia illius humoris tenuitas & calor facit, ut à natura commodè per habitum excernatur.

*Causa materialis. Corpus ægrotantis.* *Quicunque ægrotantes carne molli & cute laxa sunt præditi, his per sudores crisis facilè perficitur.*

Sive illa habitus laxitas & mollities à nativa dispositione sit, sive à cœli constitutione, ut dictum est, perpetuò maximè confert ad crisin per sudores efficiendam.

*Effectus. Actiones animales. Rigor.* *Rigor aut horror in febribus continuis apparens, crisin per sudores imminere significat.*

Quia humores illi tenues dum à venis ad habitum feruntur, partes membranosas vellicant acrimoniâ suâ, atque ita rigorem pariunt.

Pul-



*Naturales. Supressio urinæ.* *Pulsus mollis & undosus in febribus, sudorem adfuturum demonstrat.*

Quando enim tenuiores humorum partes ad habitum affectant viam, arterias humectant & emolliunt; unde fit pulsus mollis & undosus, sudoris futuri prænuntius.

*Urinæ suppressio in febribus crisin per sudorem futuram ostendit.*

*Excrementa.* Quia cum eadem sit materia sudoris & urinæ, nimirum serosi humores, dum illi ad habitum feruntur, necesse est urinam supprimi, aut maximam pati imminutionem.

*Si calidus quidam vapor è corpore ægrotantis elevari præsentiatur, aut levis quidam mador percipiatur, per sudorem futura est crisis.*

*Si præter consuetudinem in ægrotante partes corporis externæ incalescant, aut facies rubescat, crisis per sudorem futura judicatur.*

Postrema hæc duo signa ostendunt naturam ad habitum corporis viam affectare, per quam humores noxios & præternaturales expellat. (*Meleth. c. I.*)

## CAPUT VIII.

*De Signis futuræ Criseos per urinas.*

SIgna futuræ criseos per urinas, pauca admodum proponuntur: illa tamen licet prævidere partim ex quibusdam signis positis, partim verò ex absentia aliorum. Si enim signa apparuerint, quæ crisin futuram in genere demonstrent; & nulla vomitus, diarrhœæ, sudoris, aut hæmorrhagiæ signa apparuerint, per urinas eam futuram, erit colligendum.

*Signa verò quæ illam futuram peculiariter demonstrant, hac serie proponuntur, quæ tamen simul sunt colligenda, ut aliquam in judicando certitudinem habere valeamus.*

Illa autem hæc sunt.

*Hyberna constitutio.*

*Senilis ætas.*

*Cutis densitas.*

*Frequens micturitio, vel urinæ copiosiores die indice apparentes.*

*Ardor vel pruritus in extremo pudendi.*

*Gravitas in hypochondrio.*

Tria priora signa continent impedimenta, quæ in habitu reperiri possunt & efficere ne serosus humor per sudores expurgetur. Cùm autem eadem materia, quæ per sudores effluit, per urinas facilè possit expurgari, posito impedimento in via sudoris conjicere possumus per urinas futuram excretionem. At tria signa posteriora ostendunt jam humores descendere ad urinæ meatus. (*Melet. III. 70.*)

## CAPUT IX.

*De Signis futuræ Criseos per Hæmorrhagiam.*

FUturam hæmorrhagiam sequentia theoremata demonstrant.

*Essentia.* *Inflammationes hypochondriorum hæmorrhagiâ utplurimùm solvuntur.*

Et in hoc solutionis modo tota salutis spes est constituta, quia si non accidat, mors prædicenda est.

*Causæ adjuvantes.* *Hæmorrhagiæ sæpius solent contingere usque ad vigesimum quintum annum, quàm ultrà hunc, & quidem temperamento sanguineo aut bilioso, vernâ tempestate, & austrinâ constitutione.*

*Effectus.* *Ex effectibus, qui ab actionibus læsis, excrementis, & qualitatibus mutatis desumuntur, sequentes futuram hæmorrhagiam prænuntiant.*

*Insomnia & imagines rerum rubrarum.*

*Capitis & cervicis dolor subinde obortus.*

*Temporum gravitas & pulsatio magna in arteriis illorum.*

*Tinnitus, vel sonitus aurium.*

*Oculorum habetudo & marmaryges illis obversantes.*

*Ruber eorumdem, ac totius fere faciei.*

*Lucis aversio.*

*Lacrymæ involuntariæ.*

*Pruritus nasi.*

*Sanguinis stilla die indice.*

*Spirandi difficultas.*

*Tensio hypochondriorum sine dolore.*

Quando sanguis ad caput deferri incipit, parit in cerebro phantasmata rerum rubrarum, tum per insomnia, tum etiam inter vigilandum, ut juveni Romano contigit, cujus mentionẽ facit Gal. *lib. de Præsag. ad Posthumum*: is enim morbo acuto laborans, rubrum serpentem ad cubiculi laquearia oberrantem videre visus est, quo perterritus, è lecto subinde exsiliit, unde Gal. adventantem hæmorrhagiam prædixit, & sanguinis missionem impedivit; quam alii Medici præscripserant. Dolor capitis & cervicis, ex eadem sanguinis translatione ad partes superiores exoritur, qui membranas divellens distendensq;, doloris sensum parit. Pulsant arteriæ temporum extraordinario motu propter earum compressionem, quæ à venarũ repletione fit. Aurium tinnitus fit ex vaporibus ad cerebrum magna copia ascẽdentibus. Visus habetudo fit, quia copiosi & crassi vapores, ad superiora elati, meatus obstruunt: unde fit, ut denegato aditu spiritui animali, habescat visus. Marmaryges oculis observantes, nihil aliud sunt quàm tenuia quædam & divulsa corpuscula variorum colorum intra corneam tunicam & crystalloidem contenta, ex vaporibus sursum elatis producta, quæ licèt interiùs sint, exteriùs tamen posita deceptione visus, apparent; quandoquidem oculus externæ assuetus visioni, quæcunque intus sunt, extra esse judicat. Rubor faciei & oculorum ex sanguine fit, qui majori copia ad illas partes cumulatur. Lucis aversio ex eo proficiscitur, quòd distenti oculi humorum copia & ex nimia luce magis distendantur, quia lux disgregat spiritus, unde oculi dilatatio, quam nolor consequitur, quem ut evitent ægrotantes, lucem refugiũt. Lachrymæ involuntariæ fiunt ex repletione oculorum, & partium adjacentium, quæ præter modum distentæ comprimunt glandulas illas humorem continentes, ex quo lachrymæ generantur, Pruritus narium fit ex vaporibus sursum ascendentibus & nares vellicantibus. Sanguinis stilla die indice apparens, ut quarto vel undecimo, ostendit futuram hæmorrhagiã die judicatorio, v. g. septimo, vel decimo quarto, quia diebus indicibus natura incipit trãsferre humores ad eas partes. Difficilis redditur respiratio, quia dum sanguis ad superiora transfertur, diaphragma comprimitur. Tensio deniq; hypochondriorum fit, quia sanguis in suo fonte & radicibus venarum moveri incipit, sed fugax est ea distensio, & sine dolore; quemadmodum & difficilis respiratio: si enim diutiùs & contumaciter perseverarent, signa essent potiùs hepatis inflammati. (*Melet. III. c. I.*)

## CAPUT X.

De Signis futuræ criseos per menses aut hæmorrhoïdas.

*Mensium & hæmorrhoïdum fluxus futuri iisdem signis dignoscuntur; in eo tamen distinguuntur, quod si in muliere appareant, menstruas purgationes pati consueta, per uterum perficiantur: Si vero in viro se prodant, hæmorrhoïdes pati solito, per eas futuram*

*turam crisin arbitrandum sit. Illa autem signa, utrique vacuationi communia, sunt hæc*
*Dolor & gravitas lumborum, ac æstus eorundem.*
*Dolor & tensio in hypogastrio.*
*Oris ventriculi molestia.*

QUando sanguis ad partes inferiores descendit venam cavam admodum replens atq; distendens, dolorem & gravitatem, necnon æstum in eis efficit, quandoquidem vena cava descendens lumbis superjacet; à qua insignes rami ad hypogastrium deferuntur, qui dolorem etiam atque tensionem in iis partibus efficiunt: unde etiam molestia in ore ventriculi persentitur, propter magnum consensum, quem habent partes hypogastricæ & lumbares cum ventriculo. ( *Melet. III. c.I.* )

## CAPUT XI.

### *De Signis Futuri Abscessus.*

ABscessus in aliquo morbo eventurus, sequentibus aphorismis breviter significatur.

*Quos febres longæ exercent, iis tubercula, vel labores in articulis fiunt. Aph.* 44. *sect.* 4.

Febres longæ eæ dicuntur, quæ ultra quadraginta dies exporriguntur, & fiunt ex materia frigida, crassa & contumaci: quoniam igitur illa materia non facile per excretionem potest vacuari, ideò sæpissime ad partes debiliores à natura expellitur, ibique abscessum producit.

*Quicunque urinas tenues & crudas multo tempore mingunt, si alia omnia signa ut in supervicturis sint, in his oportet expectare abscessus in regionibus infra septum transversum.* Hipp. 2. *progn.*

Dictum fuit supra, signa cruditatis longo tempore durantia, si vires sint debiles, mortem præsagire, eo quòd metus sit, ne æger possit durare, donec materia concocta sit. At verò si vires sint validæ, & reliqua signa convalescentiam polliceri videantur, sperandum est fore, ut homo liberetur, non quidem perfecta solutione, sed permutatione vel abscessu.

*Quæ cum rigore sistuntur urinæ, iis qui sopore tentantur, parotidas fore sperabile.* Hipp. *in Coac.*

Sopor magnam cerebri oppressionem significat, quæ rigore superveniente abscessum producit, aut magnam convulsionem.

*Febricitantibus, lassitudinem habentibus in articulis, & circa maxillas potissimùm, abscessus fiunt. Aphor.* 31. *sect.* 4.

Lassitudo spontanea in febribus fit ex crassorum & crudorum succorum multitudine, & illæ febres difficillimi sunt judicii, atque utplurimùm per abscessus judicantur.

*Quibus convalescentibus ex morbo aliquid laboraverit, illis abscessus fiunt. Aph.*32. *sect.*4.

Non solùm dolor aliquam partem affligens circa morbi declinationem, in ea futurum abscessum præmonstrat, sed etiam ea omnia, quæ partem debilem esse ostendunt.

*Nota* ex Hippocr. *Aphor.* 74. *sect.* 4. quod dum signa futuri abscessus apparent, à metu abscessus liberet, si urina multa, crassa, & alba appareat, idque multò certiùs & citiùs, si cum his urinis hæmorrhagia contingat. ( *Melet. c. I.* )

## CAPUT XII.

### *De Signis eorum, quæ superventura sunt his, qui jam ægrotant, vel in morbos prolabuntur. Ac primùm de signis futuri delirii.*

MUlta in morbis præter crisin supervenire solent, tùm symptomata gravia, tùm etiam, quando unus morbus in alium commutatur; quæ omnia si à Medico prævideri possint, summum illi honorem & ægrotanti utilitatem afferre solent. Eorum igitur signa juxta prædictam methodum proponere aggredimur, à signis futuri delirii incipientes, quæ quidem sequentibus theorematis innotescent.

*Actiones animales principes.*

*Oblivio derepente contingens in acutis, phrenitidem prænuntiat.*

Ostendit enim cerebrum jam affici, & materiam morbificam ad ipsum à partibus inferioribus irrumpere.

*Minus principes. Somnus & vigilia.*

*Somni perturbati atque tumultuosi, delirium portendunt.*

Hoc docuit Hipp. *in Coac.* his verbis: *Turbulentæ ferocesque excitationes è somno, delirium afferunt.* Et ostendunt cerebrum valdè affici, & à naturali suo statu dimoveri.

*Vigiliæ indesinentes delirium afferunt.* Hipp. *in prognost.*

Utraque enim affectio ab eadem causa producitur: calida nimirum & sicca cerebri intemperie, ut docet Galen.4. *de præs. ex pulsib.* Ideò remissior intemperies facit vigiliam. Quando verò intenditur, in delirium commutatur.

*Auditus.*

*Tinnitus & sonitus aurium, vel etiam surditas, insaniam sæpe præcedit, præsertim si cum urinis appareat, habentibus suspensionem claram & sublimem.* Hipp. 1. *prorrhet.*

Significant enim hæc materiam transferri ad cerebrum, à qua delirium excitatur.

*Exquisitus nimium odoratus futuram insaniam prænuntiat.*

Significat enim insolitam cerebri exsiccationem, & spirituum attenuationem, quæ cerebrum ad phrenitidem disponit.

*Tactus.*

*Dolor capitis vehemens & assiduus, in acutis febribus, delirium portendit, præsertim qui in auribus observatur, aut qui cum præcordiis revulsis conjungitur.*

Significat enim humores magna copia transferri ad cerebrum, idque vehementer afficere.

*Lateris dolor, qui cum sputo bilioso sine causa manifesta evanuit, excessum affert mentis.*

Significat enim translationem humoris biliosi à latere ad cerebrum.

*Surarum dolores mentem præcipitant, idque tum alias, tum si in urina parvum sit enæorema.* Hipp. *in Coac.*

Tanta est surarum communio cum partibus principibus, ut quemadmodum in calcis fractura accidunt febres peracutæ, tremulæ, singultuosæ, paucorum dierum, mortiferæ denique; ita quoque in surarum doloribus, qui fiunt à cacochymia maligna, febris excitetur in corde, & delirium in cerebro, quandoquidem humores maligni facilè cerebrum invadunt. Quanquam verò hujusmodi dolores non modò surarum, sed & femorum, dorsi, & aliarum partium ignobilium, sua præsentia delirium portendant, attamen multò certiùs id præstant, si postquam apparuerint, occultentur. Significant enim materiæ morbificæ translationem ad cerebrum; ut videre est apud Hipp.in 3.*Epid. sect.*3. *Ægr.* 5. ubi Calvus in Larissa femur dextrum doluit repentè, eorum verò quæ adhibebantur, nihil juvabat. Prima die febris acuta, ardens, dolores autem pergebant. Tertia femoris quidem dolor cessavit, alienatio verò mentis, & turbatio, & multa jactatio. Quarta circa meridiem extinctus est acutissimè.

*Actiones vitales.*

*Respiratio magna & rara delirium significat.*

Spiritus magnus & rarus proprius est delirantium Hipp. 1.*progn.*24. illi enim, ob febris ardorem plurima respiratione indigentes, atque ob mentis errorem respirare obliviscentes, rarò respirant, & raritatem magnitudine compensant. Hæc sen-





tentia est etiam Galeni *de difficultate respirationis, cap.*3. Ubi ostendit hujusmodi respirationem esse deliris propriam. Et *cap.*10.*ejusdem libri* dicit, Philiscum & Silenum non habuisse alias causas talis respirationis, quàm delirium. De Philisco & Sileno agitur apud Hipp. in *epidem. sect.* 1. *histor.* 1. & 2. Utrique à principio respiratio magna & rara fuit, in progressu verò manifesta deliria contigerunt.

*Excrementa.*

*Urinæ albæ & lucidæ in acutis, phrenitidem prænuntiant.*

Significant enim bilem, quæ per urinas effundi solebat, easque coloratiores efficere, ad cerebrum transferri.

*Qualitates mutatæ.*

*Si in morbo acuto album oculi rubrum appareat, phrenitidem portendit.*

Significat enim membranas cerebri inflammari, quæ inflammatio facilè communicatur tunicæ adnatæ, quæ ab ipsis ducit originem.

*Accidentia propria.*

*Si pulsus insit in hypochondrio, tumultum significat aut delirium: verùm oculos horum conspicari oportet. Si enim obtutus crebro movetur, fore ut furiant, expectandum est.*

Cùm arteria pulsat vehementer in eo loco, in quo non solet sentire, calidam significat intemperiem, & multum flatus calidi per arterias delati, quæ ipsa causa tentans cerebrum, delirium facit. Iis enim quæ per arterias meant, expeditissima via est ad cerebrum per carotidas & jugulares, quæ penetrant in ipsos cerebri ventriculos. Cùm verò delirium cum furore est, accidit menti magna varietas imaginationum & inquietudo; movet ergo variè oculos, quasi requirens res varias, quæ illi obversantur per cerebrum.

## CAPUT XIII.

### De Signis Futuræ Convulsionis.

*Effectus actiones principes.*

*Ex frigore cùm adest metus & mœror immeritò, convulsione finis est.* Hipp. *in Coac.*

MEtus & mœror fiunt ex contractione spirituum versus sua principia, à copia humoris melancholici obrutorum, unde cum frigore conjuncta sunt; atque ita humor ille cerebrum afficiens convulsionem excitat, nisi hæmorrhoïdibus, varicibus, aut mensium profluvio vacuetur.

*Minus principes. Somnus, & vigilia.*

*Deliria immanissima in convulsionem desinunt.* Hipp. *in Coac.*

Fiunt enim à calidissima & siccissima cerebri intemperie, quæ principium nervorum afficiens, convulsionem inducit à siccitate.

*Quibus incidente rigore, nocturna exacerbatio somni vacuitatem affert, cum fatuitate conjunctam, si nonnunquam in somnis urina excidit, convulsione finis fit.* Hipp. *in Coac.*

Hæc omnia symptomata significant materiæ anadromen ad cerebrum, quæ convulsionem minatur.

*Tactus.*

*Dolor capitis ingens & perseverans cum alvo suppressa convulsionem minatur.*

Significat enim materiam morbificam in cerebrum defigi, quæ ad nervorum principium tandem delata, convulsionem efficit.

*Dolores cubitorum & cervicis graves & profundi convulsiones accersunt.*

Procedunt enim ab oppressione partium posteriorum cerebri, & humorum diffusione in spinalem medullam, aut membranas ejus, ob copiam materiæ, aut malignam qualitatem, quæ extenditur per dorsum & ad cubitum: eo quòd natura causam dissolvere aut concoquere non valeat.

*Excrementa. Urina.*

*Urina cum rigore suppressa, prava, convulsionem enim invehit, cùm alias, tùm si anteà sopor invaserit.* Hipp. *in Coac.*

Rigores symptomaticos cum urinæ suppressione, convulsio facilè excipit: quandoquidem ostendunt anadromen humorum ad cerebrum, & principium nervorum; idque magis, si æger sopore afficiatur, quia evidentissimum est affecti cerebri indicium.

*Urina, quæ in somnis excidit præter consuetudinem, convulsionem minatur.*

Significat enim musculum cervicem occludentem, debiliorem esse redditum, cujus motus dependet à nervo, cujus principium & origo in vitio est, nisi peculiari morbo pars illa afficiatur.

## CAPUT XIV.

### *De Signis Futuræ Recidivæ.*

FUtura recidiva, in convalescentibus, sequentibus theorematis poterit prævideri.

*Essentia.*

*Morbi maligni & mali moris non rarò solent recidere.*

Illi enim naturam admodum debilitant, ut vix possit à causa morbifica se ita perfectè liberare, quin aliquæ supersint reliquiæ, recidivam producturæ.

*Morbi quantò longiores sunt, tantò magis obnoxii recidivæ: quanto verò acutiores, minùs revertuntur.*

Morbi diuturni fiunt à materia crassiori & frigidiori, quæ difficiliùs concoquitur & evacuatur. At morbi acuti ex materia tenuiori, quæ faciliùs præparatur atque excernitur.

*Quibus die non critico febres solvuntur, iis revertuntur.*

Quemadmodum dies critici maximam habent vim ad perfectam morborum curationem, quandoquidem tunc temporis natura utiliter excernit humores morbificos; ita quæ die non critico contingunt solutiones, infidæ perpetuò esse consueverunt, quandoquidem naturæ bene operantis legibus non respondent.

*Morbi, qui ab atra bile, variis & mixtis humoribus, viscidis, crassis, & perversis oriuntur, recidivas facere solent.*

Illi enim humores maximè rebelles sunt & à natura perfectè subigi & edomari nequeunt, unde recidivæ solent exoriri.

*Causa interna.*

*Morbi, qui à sanguine, pituita dulci, aut bile pallida producuntur, aut aliis humoribus, qui nullam malignitatem acceperunt, simplicesque existunt, & qui neque copia hominem gravant, nec crassitie aut lentore sunt præditi, nullam recidivam minantur.*

Quia natura facillimè se liberat à sarcina hujusmodi humorum, qui nullam contumaciam præ se ferunt.

*Externa.*

*Qui morbi in hyeme, vere, aut prima æstate contingunt, non solent facere recidivas: Qui verò autumno solent contingere, illis maximè obnoxii sunt.*

Hieme enim & vere calor nativus potentissimus est & noxios humores efficaciter dissolvit. Autumno verò maximè debilis est, exhaustus ex prægressæ æstatis exsolutione; ideò vix potest causas morbificas integrè discutere.

*Qui bona corporis constitutione præditi sunt, à morbo semel curati, non patiuntur recidivas: at malè constituti, ut plurimùm relabuntur.*

*Subjectum.*

Robur partium causam morbificam perfectè dissolvit; at quando est imbecillitas, ut in malè habitis, imperfecta fit humorum excretio.

*Quicunque ægrotantes perfectam sanitatem nequeunt adipisci, & à paucis rebus juvantur, læduntur verò à plurimis, sunt in periculo recidivæ.*

*Juvantes & lædentes.*

Hæc omnia significant causæ morbificæ reliquias in corpore latitantes, quæ recidivas facere consueverunt.

*Effectus*

*In quibus convalescentibus actiones, excrementa, & qualitates plurimùm à naturali constitutione evariant, nec ad pristinum statum reducuntur, in his metuenda est recidiva.*

*Quibus febres cessant sine signis concoctionis, recidivam in his expectare oportet.* Hippocrates *in prognost.*

Non possunt humores morbifici convenienter excerni, nisi priùs concocti fuerint: ideò, quamvis febris cesset, si cruditatis signa appareant, ostendunt materiam morbificam adhuc intùs retineri; recidivam effecturam.

*Si post crisin peractam urina tenuis diu reddatur, & parum colorata, recidivam prænuntiat.*

Significat enim naturæ imbecillitatem, quæ concoctiones suas ritè non exercet; unde novorum excrementorum proventus, ex quibus recidiva expectanda est. (*Melet. III. 56.*)

# INSTITUTIONUM MEDICARUM LIBER QUARTUS,

Qui est de Ὑγιεινῆ, seu valetudine conservanda.

## PROOEMIUM.

*Finis Medicinæ duplex est, ut scilicet sanitas præsens conservetur, & amissa recuperetur. Priori debetur Ὑγιεινή, posteriori θεραπευτική.*

*Ὑγιεινή, in sex rerum non naturalium administratione tota versatur. Illæ autem sex res nonnaturales sunt Aër, cibus & potus; motus & quies; somnus & vigilia, excreta & retenta, & animi pathemata.*

NOn naturales dicuntur, quasi mediæ inter naturales, & præternaturales. Illæ enim propriè & absolutè naturales dicuntur, quæ corporis viventis constitutionem ingrediuntur, & tractantur *in Physiologia*. Hæ verò dicuntur nonnaturales, quandoquidem rectus ac legitimus earum usus sanitatem conservat, & tunc ad causas naturales referuntur: præposterus verò & illegitimus, morbos producit; & tunc præternaturales fiunt, omniumque propemodum morborum causæ, ut *in Pathologia* docetur. Sunt tamen earum nonnullæ, quæ in rerum verè naturalium serie continentur, ut motus corporis, & animi pathemata, prout functiones sunt à facultatibus suis profectæ: consideratæ verò prout earum usus corpus afficit, nonnaturales appellantur.

*Dicuntur etiam necessariæ, quia iis carere, earumque vim effugere non possumus; sed continuò, & necessariò corpus nostrum afficiunt.*

*Objici* potest, alia adhuc esse non pauca, quæ corpus nostrum alterant; & ideò ad res nonnaturales esse referenda, nempe cœlum, aquam, ignem terram, & regiones; ac proinde senarium earum numerum esse multiplicandum. *Respondemus*, Cœlum, ignem, terram, & regiones ad aërem reduci quia non agunt in nos, nisi per aërem. Aquam verò, si assumatur, ad potum esse referendam; si verò admoveatur, ut in balneo & lotionibus negamus esse necessariam; siquidem ea facilè carere possumus, atque hoc respectu è rerum nonnaturalium censu est expungenda.

*Totus igitur hic liber in sex rerum nonnaturalium explicatione versabitur: in eoque ostendemus, quo modo iis utendum sit ad sanitatem tuendam, vitamque incolumem, & à morbis immunem diutissimè conservandam: à cibo & potu incipiendo, quòd majoris sint nomenti, & multo plurima in iis consideranda veniant.*

## CAPUT I.

### De Cibo & Potu, seu de Alimentis.

*Alimentum est id, quod à calore nativo commutatum in corporis nostri substantiam convertitur, illudq; nutrire potest.*

*In eo differt à medicamento, quòd medicamentum definiatur à Galeno* 1. simpl. *quod corporis nostri substantiam alterare, neque in eam, quatenus tale, converti potest.*

*Datur tamen medium quoddam inter illa duo, utriusque naturæ particeps, quod & nutrire & alterare potest, vocaturque alimentum medicamentosum, vel medicamentum alimentosum.*

*Varia autem sunt alimentorum genera, ex diversis rebus petita, quæ tamen omnia sub plantarum & animalium generibus continentur.*

REs omnes sublunares, quibus in Medicina utimur, sub triplici genere comprehenduntur, plantarum, animalium, & mineralium. Omne autem mixtum, nutriendi facultate præditum, vitam (*succumque nutritium*) habuisse necesse est, sicque mineralia, (*& non paucæ etiam plantæ*) ex alimentorum serie prorsus excluduntur.

*In eorum verò usu consideranda sunt substantia, quantitas, qualitas, ordo, tempus, & hora sumendi; præparatio, consuetudo, & delectatio, ætas, & anni tempus. De quibus omnibus sigillatim agemus. Iisque consequenter præcipuorum ac magis usitatorum ciborum ac condimentorum facultates subjiciemus. Ac tandem potulentorum materiam & vires excutiemus,*

## CAPUT II.

### De Alimentorum Substantia.

*Per alimentorum substantiam intelligimus formam & materiam, ex qua illa componuntur.*

*Sub formæ nomine comprehendimus illam totius substātiæ proprietatē, qua alimentū idoneum redditur, ut in corporis nostri substantiam convertatur. Unde vulgò dici solet, alimenta nos nutrire propter substātiæ similitudinē, quam habent cū corporibus nostris.*

*Hinc cibi dicuntur boni vel mali succi, multū vel parum nutrientes, quatenus habent substantiā corpori nostro magis vel minùs analogam, eamque puriorem aut multis partibus heterogeneis permixtam.*

*Ad materiam referuntur, durities, mollities, raritas,*



*tas, densitas, gravitas, levitas, crassities, tenuitas, lentor & friabilitas.*

*Quæ licet sub qualitatum secundarum classe contineantur, quia tamen materiam proximè sequuntur, & ideò qualitates materiales nominantur (propterea quod ex varia permixtione humidi cum sicco oriuntur) ad substantiam, vel substantiæ modum reducuntur.*

*Ergo ratione substantiæ, bona & laudabilia alimenta vocantur, quæ bonum & laudabilem succum, ac pauca excrementa generant, & mediocrem obtinent consistentiam, nempe quæ neque nimis dura, crassa, aut densa; neque nimis mollia, rara, aut tenuia. E quorum genere sunt panis ex purissima tritici farina confectus, recens, benè coctus & fermentatus, caro vervecina, hœdina, vitulina, caponum, gallinarum, pullorum, pipionum, perdicum, aliarumque avicularum montanarum, aliaque sequentibus fusius explicanda,*

*Prava verò, & dyspepta, ac malè nutrientia, multaque excrementa generantia, dicuntur ea, quæ durum, gravem, densam, ac crassam substantiam obtinent, ut panis furfuraceus, caro bovina, caprina, hircina, legumina, caseus antiquus, & similia.*

*Hæc tamen bona vel mala alimenta salubria aut insalubria generaliter dicenda non sunt omnibus hominibus; sed pro diversa eorum natura, vitæ genere, & exercitiis illa quibusdā magis conveniunt, hæc verò aliis commodiora sunt. Sic quibus calor fortior est, iis dyspepta alimenta, qualia sunt carnes bubulæ, cervinæ, leporinæ, infumatæ, & similia benè concoquuntur: contra verò eupepta, ut carnes agninæ, vitulinæ ova tremula, pisces saxatiles & similia, deteriùs concoquuntur: siquidem illa corrumpuntur, & aduruntur à calore fortiori: prout enim alterantur facilè, sic promptè vitiantur ac corrumpuntur. Alia verò quæ communiter dyspepta nominantur, sicut difficulter alterantur, ita ægrè ad statum deteriorem perducuntur.*

HUjus rei exempla desumere possumus ex iis, quæ exteriùs coquuntur, v. g. melle, quod suâ naturâ dulcissimum, si ulteriùs coquatur, amaritudinem contrahit. Contra verò carnes bubulæ, & porcinæ, diutiùs coctæ, sapidiores evadunt. Idem mel juvenibus & noxium, quoniam à mordaci eorum calore aduritur, & in bilem convertitur, senibus verò salubre est, quoniam à modico eorum calore probe concoquitur. Propter eandem causam agricolæ, fossores, bajuli, nautæ, aliique artifices laboriosam artem exercentes, carnibus hœdinis, vitulinis, pullis gallinaceis, columbinis, & ovis sorbilibus non probè nutriuntur: non solùm quòd à fortiori eorum calore alimenta illa citiùs consumantur ac dissipentur; sed etiam, quòd ab eodem calore nimis concoquantur, & corrumpantur. Contrà verò leguminibus, brassica, caseo, carne bubula, & similibus commodè aluntur.

## CAPUT III.

### De Alimentorum Quantitate.

*Quantitas alimentorum debet esse moderata quæ scilicet corpori nutriendo, & viribus reficiendis sufficiat. Et si hos limites plurimùm excedat, varios producit morbos, ac vitam abbreviat.*

*Quemadmodum autem ciborum multitudo plurimos morbos generat, sic eorumdem parcimonia, quæ sobrietas vulgò ac frugalitas nominatur, multorum morborum curationi & præcautioni inservit, vitamque longam efficit.*

SUmma ac præcipua diætetices ratio in moderata quantitate consistit. Licèt enim alimenta in substantia, qualitate, aliisque conditionibus aliquantulum aberrent; si tamen pauca sit eorum quantitas, benè concoquuntur, & optimè nutriunt. Itaque in primis quantitati attendere oportet, quæ utplurimùm nimia esse solet. Hoc ex se satis patet, quod omnes ferè morbi venæ sectione, purgatione, aliisque evacuationibus curentur, quibus superflua humorum copia auferenda est, quæ ex nimia ingestorum copia ducit originem. Hinc sobrietas, & ciborum parcimonia, sanitatis & vitæ longæ parens dici consuevit. Unde Hipp. 6. *epid. sect.* 4. *Aph.* 20. *sanitatis studium est, non satiari cibis, & impigrum esse ad labores.* Idem *Aphor.* 17. *sect.* 1. *ubi plus cibi quam pro natura ingestum est, hic morbum facit.* Plato intemperantem civitatem hoc signo patefacit, quòd multos Medicos alat. Hinc natum proverbium: *Intemperantia Medicorum nutrix.* Tum etiam illud: *plures occidit gula, quàm gladius.* Galenus verò: *Majores nostri,* inquit, *paucioribus morbis laborabant, quia frugaliùs vivebant.*. Et Seneca luxum & ingluviem sui temporis, mendacem fecisse Hippocratem scribit, qui Eunuchos & fœminas arthriticis doloribus non vexari asseruerat. Arist. verò *in problematis* dicit saluberrimum esse cibum minuere, & laborem augere. Diogenes Cynicus dicere solebat, insanum esse ea à Diis petere, quæ in nostra essent potestate; dum scilicet pro obtinenda bona valetudine Deum oramus; deinde nos cibo, potuque ingurgitamus. His omnibus sacræ Scripturæ auctoritatem subnectamus. Ecclesiastes *cap.* 37. *Noli,* inquit, *avidus esse in omni epulatione, non te effundas super escam; in multis enim cibis erit infirmitas, & aviditas appropinquabit usque ad choleram: propter crapulam multi obierunt, qui autem abstinens est, adjicit vitam.*

Idipsum exemplis luculentis confirmari potest. Sanctus Paulus, primus Eremita, referente Divo Hieronymo *in ejus vita*, ad annos 115. ætatem produxit, ex quibus centum egit in Eremo, quadraginta quidem primos cùm paucis dactylis, & haustu aquæ; reliquos verò, postquam dactyli defecissent, pane dimidio, quem corvus ei quotidie subministrabat. Sanctus Antonius, teste Athanasio, vixit annos 105. ex quibus 90. egit in Eremo, solo pane & aqua corpus sustentans, quibus interdum aliquid oleris addebat in extrema senectute. Arsenius, præceptor Arcadii Imperatoris vixit annos 120. quorum 55. transegit in deserto, abstinentiâ mirabili. At nostro sæculo Ludovicus Cornarus, Nobilis Venetus, cùm ad 35. ætatis annum vitam insalubrem duxisset, licet multis remediis frustra usus esset, variis frequenter morbus conflictatus: tandem consilio cujusdam Medici solâ diæta morbos illos oppugnare cœpit; cibi & potus quantitatem sensim imminuens donec ad uncias quatuordecim cibi, computando panem, carnes, ova, & alia quævis edulia, & sexdecim potus ad singulos dies pervenisset; in quo regimine perseverans, vitam incolumem, & à morbis liberam, atque vegetam ultra centesimum annum produxit, ut ipsemet testatur *in libello de vitæ sobriæ commodis* inscripto, ab eo Italicè edito; qui postmodum in Latinam, & Gallicam linguam conversus est. Ex quibus colligere possumus, ciborum parcimoniam non solùm ad sanitatem in eodem statu conservandam, sed etiam profligandos morbos contumaces & diuturnos maximè conferre. Postquam enim calor nativus paucam illam alimentorum quantitatem citò concoxit, circa humores superfluos occupatur, eosque digerit, dissipat, & per varia corporis emunctoria sensim eliminat, ut tandem corpus purum, & à causis morbificis liberum evadat. Perseverando autem in eodem victus regimine, corpus ab omnibus morbis liberum redditur, saltem ratione causarum internarum, quarum congeries ab eodem præcavetur. Si verò à causis externis corpus offendatur, multò minor læsio sequitur, quia corpus superfluitatibus vacuum magis resistit. Unde videmus in magis mutationibus temporum, v. g. quando à constitutione austrina, calida & humida, subita & repentina fit mutatio in Aquiloniam, frigidam & siccam, multos homines affici catarrho, pleuritide, aut peripneumonia, in quorum scilicet corporibus morbosus apparatus latitabat; alios vero minimè, quorum scilicet corpora magis vacua superfluis humoribus reperiuntur. Et si tales homines interdum causarum externarum vehementia in aliquem morbum præcipitentur, citiùs liberantur, ob paucitatem causæ internæ ab externa commotæ, quæ ideò facilè vincitur ac resolvitur.

Præterea, si exacta illa diæta morbos incurabiles auferre nequit, eos saltem multò leviores & tolerabiliores reddit

facitque, ut ægri cum iis diu vivere possint. Sic multos quotidie videmus cum ulcere pulmonis, cum scirrho hepatis vel lienis, cum calculo in renibus, aut vesicâ, diu vitam producere. Sic testatur Aristoteles *in Problematis* quendam fuisse suo tempore Philosophum, Hærodicum nomine, qui cùm tabe laboraret, tamen arte τῆς διαιτητικῆς ad centesimum pervenerat.

Vulgò *objici* solet, multos ad extremum senium pervenire, qui multis cibis quotidie sese ingurgitant. *Respondemus*, rarissimos esse illos, & eximio partium robore ac temperamento præditos, qui si sobriè viverent, vitam diutiùs protraherent, & ad animi actiones meliùs dispositi essent. Necesse est enim eos qui non frugaliter vivunt, multis pravis humoribus impleri, & sæpe morbis tentari, nec posse, sine detrimento valetudinis, arduis mentis functionibus diu intendere: tum quia in illis tota vis naturæ & spirituum concoctioni ciborum mancipata est, à qua si violenter per animi contentiones abstrahatur, prava fiet concoctio, & multæ nascentur cruditates: tum quia illis opus est crebra corporis exercitatione vel medicamentis, quibus corpus expurgetur: atque adeo etsi diu videantur vivere corpore, tamen animo & ingenio parum vivunt, cùm exiguo tempore ad functiones animi sint idonei, & major pars tempore debeat impendi obsequio corporis. His adde, quòd si aliquando contingat, eos qui fortiori naturâ præditi sunt, diu vitam producere, licèt plurimis cibis sese ingurgitent; nullum tamen unquam videre est ex iis qui debilioris sunt naturæ, tali victu utentem, qui ad senectutem pervenire potuerit. Contrà verò si temperatè vivant, longiùs vitam producunt, quàm robusti intemperatè viventes.

*Moderata autem & necessaria ciborum quantitas regula generali determinari nequit, cum diversitas temporum, ætatum, & temperierum eam multùm evariet.*

Hoc theoremate ostenditur, Ludov. Cornari exemplum suprà propositum, quibuslibet hominibus, tanquam exemplar imitandum objici non debere. Multi enim homines reperiuntur robusto ac valido calore nativo præditi, qui à tam parco victu maximè læderentur. Scribit enim Hippoc. *Aphor.* 5. *lib.* 1. tenuem victum, eumque admodum exquisitum paulò pleniori esse periculosiorem; quia facilius est causis replentibus subvenire, quàm exhaustum humidum primigenium, & exhaustas partes solidas alimento reficere. Victus ratio triplex instituitur ab Hipp. & Gal. *tenuis*, quæ vires imminuit; *mediocris*, quæ conservat; & *plena* quæ auget. Tenuis nunquam sanis, sed ægris tantùm competit, nam *sicut sanis cibus robur est, ita ægrotanti morbus: & impura corpora quò plus nutries, eò magis lædes.* In sanis verò semper servandum est naturæ robur, vel augendum alimentis, non frangendum; quod in ægris non potest fieri, quia victus mediocris vires conservans in sanis, eas imminuit in ægris, morbum augendo, quia quò magis nutrias, eò magis lædas. Tam exacta igitur victus ratio, qualis à Cornaro observata est, omnibus hominibus convenire non potest, sed tantùm iis qui valetudinarij sunt, & calorem nativum habent admodum debilem, multis cibis coquendis minimè capacem: tum etiam iis, qui corpus habent multis humiditatibus refertum, inedia enim corpus exsiccat: ac denique iis qui parùm exercitiis indulgent & vitam agunt sedentariam: simulque contemplationi, aut magnis animi contentionibus dediti sunt. Nonnulla tamen theoremata stabiliri possunt, quibus unusquisque sibi convenientem ciborum copiam circumcirca determinare poterit.

Primum theorema est: *Numquam bene sano ad satietatem esse comedendum, sed à mensa, vigente adhuc appetitu esse recedendum.*

Hoc theorema respondet *Aphor.* Hipp. *suprà citato*, *non satiari cibis*; in bene valentibus enim viget appetitus, donec ventriculus valde repletus sit, quæ repletio admodum noxia est, ut suprà monuimus.

Secundum theorema est: *Si tantùm ordinariè sumas cibi & potus, ut postea sentias torporem quendam, gravitatem & lassitudinem corporis, cùm antea esses agilis & alacrior: signum est mensuram congruentem excedi, & quantitatem alimentorum esse minuendam; donec prædicta incommoda non ampliùs appareant.*

Tertium Theorema est: *Si à pastu parum aptus sis actionibus mentis, ut studio, meditationi, aut contemplationi, aliisque tum animi, tum corporis functionibus; perspicuum est, te justam mensuram excedere.*

Quartum theorema *desumitur ab* Hipp. 3. *de diæta, ubi signa repletionis proponit; quæ quidem repletio ex nimia alimentorum copia procedit, & ideo minuenda est. Imò verò si multum exsuperet, ut morbum minari videatur, cùm victus parsimonia nonnisi lente humores superfluos consumat; evacuationibus confestim auferenda est.*

*Signa ergo repletionis ab* Hippocrate *proposita hîc summatim describenda sunt, juxta semeiotices nostræ methodum, ut meliùs percipiantur, in ordinem à nobis redacta. Talia igitur sunt, capitis dolor & gravitas, somni longiores & perturbati, insomnia turbulenta, ut videtur homo cum aliquo pugnam committere; somnus etiam diurnus, præcipuè post pastus. Segnities totius corporis, lassitudines & dolores, vel toto, vel aliqua parte. Appetitus dejectio aut imminutio, cruditates in ventriculo, ructus acidi vel nidorosi, alvi constrictio, aut tarditas insolita. Destillationes frequentes, nares à cœna repletæ, è quibus tamen nihil aut parum emungitur, manè cùm exerceri incipiunt, multum emungitur & exspuitur. Flatuum copia præter consuetudinem, alvi profluvia interdum à corruptis alimentis, & interdum dysenteria.*

Quintus theorema est: *Ab inordinata vivendi ratione non est immediatè transeundum ad exactam regulam, sed sensim id faciendum, minuendo modicis substractionibus consuetam quantitatem, donec ad eam perveniatur mensuram, quæ non ampliùs corpus gravet, aut animi functiones offendat.*

Hoc theorema fulcitur *Aphorismo* Hippocratis 51. *lib.* 2. *Plurimùm atque repente evacuare vel replere, refrigerare vel calefacere, sive quovis alio modo corpus movere, periculosum: omnis enim mutatio subita est periculosa.*

*Ad quantitatem discretam spectat ciborum varietas, quæ sanitati noxiosissima est. Cùm enim diversorum ciborum diversa sit natura, fit ut alij celeriùs & alii tardiùs conficiantur, inde prava sequitur concoctio. Si enim cibi concoctu faciliores, postquam perfectè concocti sunt, ulterius in ventriculo detineantur corrumpuntur citissimè. Si verò quamprimùm concocti sunt ad intestina detrudantur, reliquos cibos nondum concoctos simul abripiunt, unde cruditates emergunt.*

Hoc theorema intelligendum est de varietate ciborum, natura, & temperie plurimùm inter se discrepantium. Nullum enim est inconveniens, in una & eadem mensa, pullos, pipiones, perdices, aliasque carnes delicatiores comedere, sed si carnes cum piscibus, oleribus, fructibus, aliisque eduliis heterogeneis misceantur, prava inde sequitur concoctio. Hippocrates *lib. de flatibus*: *Dissimilia*, inquit, *seditionem movent*, aliaque celerius, alia tardiùs, & ægriùs concoquuntur. Et Seneca eleganter: *Diversa cibaria inquinant, non alunt.*

## CAPUT IV.

### De Qualitate Alimentorum.

*Alimenta ratione qualitatis, vel temperata sunt, vel intemperata.*

*Temperata dicuntur, in quibus nulla qualitas manifesta superat: & illa omni hominum generi, præsertim verò temperatis conveniunt. Ex eo genere sunt panis & carnes, quas euchymas nominavimus: & illa simpliciter* Alimenta *vocantur.*

*Intemperata sunt, quæ manifesta aliquâ qualitate nos immutant, &* Alimenta medicamentosa *dicuntur.*

*Illa autem alimenta medicamentosa corpora nostra immutant calefaciendo, refrigerando, humectando: vel exsiccando; obstruendo, vel aperiendo; alvum laxando, vel constringendo; semen vel lac generando.*

MAnifestè calefaciunt, vinum, piper, & alia aromata, cepa, allium, porrum, nasturtium, hyssopus, mentha, petroselinum, & salsa omnia; eadem etiam exsiccant. Refrigerant verò panis ex farina hordei, aut secalina, acetum, lactuca, portulaca, acetosa, cucurbita, cucumeres, melones, & fructus horarii; quæ etiam humectant, si acetum excipias. Obstruunt alimenta crassa suprà enumerata, & reliqua ejusdem generis: quæ maximè vitanda sunt omnibus hominibus, quia omnes ferè morbi fiunt ab obstructione. Aperiunt obstructiones aromata prædicta, apium, petroselinum, capparis, asparagus, pastinaca sylvestris, fœniculum marinum, cicera rubra, & alia quamplurima. Semen & lac generantia ex materia medica desumenda sunt: in qua etiam multò plura prædictis facultatibus prædita reperiuntur, præterea, quæ suprà, tantùm exempli gratia proposita sunt.



## CAPUT V.

### De Ordine Alimentorum.

*Si ultimum theorema cap. 2. propositum, ritè observetur, ut scilicet ciborum varietas in una & eadem mensa, tanquam noxia vitetur, huic capiti nullus erit locus; sed quia hominum intemperantia strictioribus vivendi legibus submitti non vult; cogimur etiam præcepta docere, quibus noxam illius imminuere valeant.*

*Communis igitur atque generalis circa ordinem regula habenda est, ut alimenta tenuia, liquida, concoctu facilia, laxantia, & quæ facile descendunt, priùs assumantur; crassa verò, solida, concoctu difficilia, & astringentia posteriùs.*

HOc theorema desumitur è Gal. 2. *de Alim. facul. c.* 2. & 3. *de victus rat. in morbis acutis, text.* 22. Et ratio idipsum maximè confirmat. Nam quæ celeriùs concoquuntur, qualia sunt humida & liquida citiùs è ventriculo descendunt: & si diutiùs retineantur, postquam concocta sunt, facilè putrescunt. Adde quod postquam cõcocta sunt, & ad duodenum detrusa, reliquis nondum concoctis locũ cedãt, ut ad fundum ventriculi devoluta, meliùs concoquantur.

Quamvis autem hæc doctrina receptissima sit, nonnulli tamen contrariũ probare conati sunt ex eo, quòd solida & dyspepta alimẽta majori calore indigeant, qualis est in fundo ventriculi magis carnoso, atq; adeo priùs ingesta eadem temporis distantiâ concoquentur, qua eupepta superiorem partem minori calore præditam occupantia. Verùm non tanta est in superiori & inferiori ventriculi parte caloris differentia, ut in unâ eupepta, in aliâ dispepta eodem tempore concoqui valeant. Sed potiùs dicendũ est, alimenta in ventriculo eandem sedem toto concoctionis tempore non servare, quam dum ingesta fuerant, obtinuerunt; sed per coctionem, quæ elixatione fit, simul commisceri, cum caloris sit congregare homogenea. Et constat experientia, chylum uniformem, & omnibus suis partibus similem, ex omnibus alimẽtis generari. Adde quod potus, qui per prandii & cœnæ decursum partitis vicibus ingeritur, exactè cibis misceatur: quod etiam de jusculis, aliisque liquidis alimentis dicendum est. Non est igitur magni momenti hæc regula ciborum ordinem spectans. Sed multò majoris momenti est, huic ciborũ varietati non indulgere, cum unicus cibus, aut saltem plures valde analogi, simul ritè concoquantur, nullumque cruditatis metum inferant, si modica quantitate sumantur. Asserendum tamen est, alimenta humida & laxantia, priùs assumpta, ventriculi tunicas laxare, & alvum molliorem reddere: contra verò astringentia eandem comprimere, si priori loco sumantur.

*In principio mensæ jusculum, aut offa, aut quodvis aliud alimentum actu calidum sumatur. Numquam tamen pastus à potu est inchoandus.*

Huic theoremati repugnare videtur vulgaris ille versiculus scholæ Salernitanæ:

*Ut vites pœnam, de potibus incipe cœnam.*

Ille tamen non intelligendus est de potu aquæ, & vini, alioqui purè & simpliciter rejiciendus esset; sed de alimento liquido audiendus est: in quo sensu etiam Hippoc. nomen potus usurpavit *Aphor.* 11. *sect.* 2. ubi *facilius est*, inquit, *impleri potu quàm cibo*, per potum intelligens liquidum alimentum, quod potu hauritur, quale febricitantibus vulgò exhiberi solet, idque alibi victum humidum appellans. Illa siquidẽ faciliùs concoquuntur & distribuuntur, sicq; facilè corpus impletur ac reficitur. Potus autem ordinarius, qui ex aqua & vino componitur, priori loco assumptus, crudus rapitur à venis, præsertim existentibus famelicis, nervosque ferit, maximè si vinum bibatur. Nam aquam bibere ante pastum, iis qui ventriculum habent calidum & sitibundum, præcipuè æstatis tempore, incommodum non est: illa enim aqua citò rapitur ab hepate sitibundo, unde ipsi refrigerium aliquod accedit.

Neque obstat veterum consuetudo, à quibusdam allata, quæ apud Athenæum reperitur *lib.* 4. *Dipnosophist.* ubi refert donatas fuisse convivis assidentibus argenteas phialas viginti, hisque evacuatis, panem demum carnesque appositas esse. Idem *loco citato* frugalitatem describens Cleomenis Lacedæmoniorum Regis, notat convivis datum esse cyathum unum ante cœnam. Hæc bibendi ratio προπόμα, καὶ προποτισμὸς vocabatur. Apud Latinos etiam hîc mos observatus fuit, quemadmodum refert Plinius *lib.* 12. *c.* 22. Tiberio Claudio Principe, ante annos 40. institutum, ut jejuni biberent, potusque vini cibos antecederet. Verùm prava fuit & damnosa illa consuetudo, in conviviorum luxu, non apud homines sobrios usitata. Quod ipse Plinius innuit inquiens, hunc morem introductum fuisse externis artibus, & placitis quorumdam Medicorũ novitate aliqua sese commendantium. A Plutarcho etiam improbatur *lib. sympos. quæst.* 9. ubi inter causas novorum morborum, προπόματα recenset: *Antiqui*, ait, *ne aquam quidẽ biberunt: antequam comedissent: nunc ante cibum captum vino oppleti, humectato & fervente corpore, cibum aggrediuntur.* Saluberrimum autem est ante potum cibos solidos assumere; donec sitis excitetur, eosque actu calidos, ne calorem stomachi offendant, sed sint veluti fundamentũ stabile totius pastus.

*Pastum verò potu claudere inconveniens non est.*

Non est res magni momenti, si pastus potu vel cibo claudatur; sed hoc tantùm advertendum est, ne nimia copia potus ingeratur; fluctuationem enim in ventriculo efficeret. At si in fine pastus sitis aliqua supersit, commodè potus assumitur. Celsus optimum esse asserit, in fine pastus, aquæ frigidæ parùm assumere, quod à ratione alienum non est; illa enim stomachi orificium frigiditate sua leviter constringit, calorem cogit antiperistasi, & vaporum ascensum prohibet, quemadmodum experientia docet, gravem quorundam eduliorum halitum, ut ceparum, alliorum, casei antiqui, & similium aquæ frigidæ potu in fine mensæ prohiberi; aut plurimùm imminui, ut proinde aquam potius & cerevisiam post caseum, &c. sumant doctiores.

## CAPUT VI.

*Tempus & horam sumendi alimenti à consuetudine desumere oportet. Si quis enim bis aut ter in die, & statis horis alimenta sumere consueverit, & cum his bene habeat, in eo modo perseverare debet, donec aliquid contingat, quod eum immutare cogat.*

NOn potest certa regula statui circa cibandi tempus; sed illud imprimis à consuetudine desumendum est, cui natura tantopore inhæret, ut adveniente horâ prandii, in bene sanis ventriculus plurimum appetat, & novum famelicus appetat alimentum. Quâ horâ prætergressa languet plurimum appetentia, & fames dejicitur.

*Adveniente verò prandii aut cœnæ horâ, necesse est, ut appetitus vigeat, & cibus in priori pastu ingestus optimè concoctus fuerit, alioqui satius est horam illam differre, aut pastum omnino intermittere, aut paucissimam alimentorum copiam assumere.*

In eo universim hæc regula versatur, ut cibus non assumatur antequam prior, anteà ingestus, sit omnino concoctus, & ad intestina detrusus; tunc enim appetentia redintegratur, & coctio postmodum egregiè perficitur. Si verò cibus assumatur priori nondum concocto malè concoquetur, & insignem cruditatem pariet. Hoc tantum in iis habet locum, qui usu aliquo extraordinario, ut in convivio lautiori, sese præter modum epulis ingurgitarunt:

tunc enim saluberrimum est sequentem pastum omnino præscindere, aut unico haustu vini diluti, & tantillo cibi absolvere. Si enim in victu ordinario illud contingeret, ut horâ pastu ordinaria appetentia non vigeret, & alia nondum concocti prioris cibi signa apparerent, indicio esset, nimiam alimenti copiam assumi, eamque esse minuendam.

*Cùm autē tempus aliquid sumendi cibi universim præfigi debeat, quod majori hominum parti conveniat: statuimus, bis in die cibum sumere convenientissimum esse. Frequentiores enim epulæ cruditatis metum afferunt. Jejunia verò longiora corpus debilitant, & pravos humores ad ventriculum deducunt, unde multi affectus exoriri possunt.*

Maxima pars hominum prandio & cœna contenta est: multi tamen jentaculum addunt, alii etiam merendam: quod præcipuè pueris & senibus convenit: ills, quia ut docuit Hip. *Plurimum habent calidi innati, & plurimo egent alimento.* His verò, quia cùm habeant calorem debilem, paucum alimentum singulis vicibus ingerere debent, ut benè concoqui valeat, & illud frequentiùs assumendum, ut toti corpori nutriendo sufficere possit. Jejunia verò longiora picrocholis præsertim noxam afferre solent, quia ventriculus vacuus biliosis impletur humoribus, qui cardialgias, colicas biliosas, & alios affectus pariunt. Cæteris autem hominibus ventriculus vacuus non habens quod concoquat, à vicinis locis trahit quod invenit, sicque pravis impletur humoribus, qui etiam multorum morborum causa esse possunt. Satius ergo est in singulis pastibus quantitatem ciborum minuere, quam post lautas epulas longum jejunium exercere.

*Cœna in nonnullis, optima sanitate præditis, & in florenti ætate constitutis, prandio æqualis aut largior esse potest. At in reliquis omnibus parcior esse debet.*

Nulla res in tota arte magis controversa reperitur, quàm ubi quæritur, an cœna prandio largior esse debeat, aut contra. Quæ aliam etiam gravissimam quæstionem includit: an coctio meliùs noctu quàm interdiu, in somno meliùs quam in vigilia perficiatur. Utrinque enim authoritates & rationes efficaciter militant.

Ac primum cœnam largiorem esse debere, probatur ex Hippocrate 3. *de diæta*, ubi hyeme semel tantùm in die cibum sumere præcipit, nisi quis ventrem valdè siccum ha beat. Quod si id fieri minimè possit, modicum prandere jubet. Unde facilè colligitur, per unicum illum pastum, quem hyeme præcipit Hipp. cœnam esse intelligendam.

Celsus verò Hippocratem secutus *Hyeme*, inquit, *oportet semel in die cibum capere, nisi venter nimis astrictus sit.* Posteà addit: *Si prandeat aliquis, utilius est exiguum aliquid, & ipsum siccum, sine carne, sine potione sumere.*

Galenus 7. *meth. c.6.* cœnam prandio liberaliorem esse debere, disertè pronuntiat: rationem addit, quòd cibum vespertinum sequantur quies & somnus, ac tempus diuturnius, ac duplum ferè ad illud quod inter cœnam & prandium intercedit. Ex his Gal. dictis triplex ratio elici potest.

*Primò*, In quiete corpus non movetur, nec agitatur, ita ut cibus in ventriculo apertè resideat, non fluctuet, non dimoveatur; sicque melius concoquitur, quia concoctio indiget quiete.

*Secundò*, In somno, cùm animales spiritus magna ex parte ferientur, vitales & naturales fortiores ac vegetiores evadunt, unde meliùs fiunt concoctiones.

*Tertiò*, Cùm duplum sit tempus à cœna ad prandium, duplum debet esse alimentum.

*Quartò*, His addit Galenus exemplum Athletarum, qui multas carnes comedebant in cœna, in prandio verò solum panem. His Galeni rationibus sequentes adduntur.

*Quintò*, Noctis frigiditas cibi conecoctionem juvat. Hæc enim perinde ut hyems, ventres calidiores reddit, calorem pellendo ad interiora, ut meliùs coctionem perficiat.

*Sextò*, In somno calorem concentrari, probatur tum autoritate Hippocratis 7. *Epid. sect.4.* dicentis: vigilantem calidiorem esse circa exteriora, frigidiorem circa interiora; dormientem contrà: tum ex pulsu ac respiratione, validiore in somno, quàm in vigilia.

Contra verò prandium largius esse debere, sequentibus auctoritatibus & rationibus conficitur.

Autoritates desumuntur ab Actuario & Avicenna, qui præcipiunt, cibum in tres partes esse distribuendum, & duas sumendas esse in prandio, tertiam verò in cœna: quibus accedunt scholæ Salernitanæ versiculi.

*Ex magna cœna stomacho fit maxima pœna.*
*Ut sis nocte levis, sit tibi cœna brevis.*

His rationes validæ subnectuntur.

*Primò*, Inter prandium & cœnam septem vel octo tantùm horæ intercedunt; inter cœnam verò & prandium circiter sedecim. Si verò per somnum coctio meliùs perficeretur, circa mediam noctem illa absoluta esse deberet, & statim fames urgere. At contra videmus manè è lecto surgentes minùs fame tentari, quàm ante cœnam; unde facile videre est, coctionem tardiùs perfici in somno, quàm in vigilia.

*Secundò*, Somnus à prandio facit in non assuetis, ut horâ cœnandi appetitus non vigeat, & ventriculus cibis gravatus sentiatur, quod ostendit coctionem imperfectiùs fieri in somno. Si enim somnus coctionem adjuvaret, esset utilior omnibus.

*Tertiò* vigilantes fame laborant, unde Hipp. 6. *Epid. sect. 4. Aphor. 20. aqua vorax, vigilia vorax.* Sic qui noctu præter solitum vigilant, citiùs famem percipiunt. Sic vinum & oleum exprimentes, quia perpetuò vigilant, multùm & frequenter comedunt.

*Qrarto*, si per somnum melior fieret concoctio, statim à pastu esset dormiendum; quia tunc cibus solidior majori ventriculi actione indiget, & primarum horarum actio difficilior est, quæ tamen vigilando transigitur, alioqui stomachus gravatur.

*Quintò*, Qui ventriculum habent debilem, & *βραδυπεψία* laborant, magis torquentur noctu post primum somnum, quàm interdiu post meridiem: quo arguitur coctionem difficiliùs perfici in somno.

*Sextò*, Celsus præcipit in longis diebus satius esse meridiari ante cibum, cujus rei non potest esse alia ratio nisi quia somnus coctionem retardat.

*Septimò*, Per somnum calor recurrit ad suos fontes; reliquæ verò partes illo magis destituuntur, quàm in vigilia, per vigiliam verò ad omnes partes magis diffunditur. Ergo minor est calor in ventriculo per somnum, quàm per vigiliam.

*Octavò*, Interdiu calor Solis coctionem adjuvat: Sol enim ex Arist. 2. *Phys.* 2. est vitæ principium. Ergo Concoctio diurna duplex habet calidum; nocturna verò minimè.

*Nonò*, Situs ventriculi in vigilantibus magis facit ad concoctionem, quia erecta figura facit, ut cibi meliùs descendant ad fundum ventriculi, qui carnosior est; cubantibus verò latera ventriculi magis attingunt, unde os illius non sufficienter clauditur. Hinc fit ut somnus meridianus minùs noceat, si sedendo capiatur, quàm cubando.

*Decimò*, Pituita, quæ interdiu per nares & sputum rejicitur, noctu in ventriculum defluit, & coctionem retardat, quo incommodo carent vigilantes.

*Denique*, experientia huic veritati maximè favere videtur; siquidem paucissimi homines reperiuntur, qui liberè non fateantur, se à leviori cœna longò meliùs habere. Et Cardanus testatur, se multo interrogasse, qui ad centesimum annum pervenerant, & omnes parciori cœna usi fuerant. His addere possumus Telephi Grammatici exemplùm à Gal. relatum 5. *de sanitate tuenda*, qui ad annum fere cetesimum accessit. Illius autem verba ita se habent: *Mel crudum alicæ cum aqua coctæ permixtum edebat horâ diei tertia, ferme septimâ prandebat, oleribus primò sumptis, inde piscibus saxatilibus, aut avibus. Vespere autem panē cum vino permixto contentus erat.*

Nos igitur posterioris sententiæ rationibus, & multò magis quotidiana experientiâ convicti, censemus cœnam prandio parciorem esse debere. Concedimus tamen (ut in *theorem.* dictum est) eos, qui perfecta fruuntur valetudine, & ventriculum habent validum, posse aut æqualiter cum prandio, aut etiam copiosius cœnare: modò tota utriusque pastus quantitas mediocritatem non excedat, in iis enim & noctu & interdiu optima fit concoctio. Et hîc locum habet sententia Celsi, *Homo bene sanus nullis sese debet obligare legibus.* Imò verò in debiliori etiam constitutione, si quis pauco utatur alimento, & minimam illius quantitatem sumat in prandio, poterit sine dubio lautiùs cœnare, ut tota ciborum quantitas, quæ unâ die sumitur, corporis nutritioni sufficiat. Sed in hodiernorum hominum morem intueamur, qui in prandio comedunt ad satietatem, certum est eos maximè gravari, si in cœna adhuc largiùs comedant, & tunc verificatur ille versiculus scholæ Salernitanæ suprà citatus.

*Ex magna cœna stomacho fit maxima pœna.*
*Ut sis nocte levis, sit tibi cœna brevis.*

At præcipuè locum habet hoc theorema in iis qui fluxionibus & catharris obnoxij sunt. Noctu siquidem humor pituitosus è cerebro defluit in venticulum, & coctionem perturbat. Contrà verò, si paucus in cœna cibus assumatur, pituitosus humor consumitur à calore nativo, nec tā facilè multiplicatur, ut in copiosè cœnantibus: cùm ex illa alimentorum copia multi vapores per somnum in cerebrum exhalent. Et ita affecti post levem cœnam placidè dormiunt: si verò lautiùs cœnaverint, somnum habent inquietum & interruptum, ita ut eorum maxima pars in cœna parcè comedere, nonnulli etiam à cœna planè abstinere cogantur. Hinc sapienter dictum à Manarde, *Epid.4. lib. 6.*

*Exiguam cœnam capiti & oculis conferre.*

Ut autem veritas ista clariùs elucescat, autoritatibus & rationibus in contrarium allatis satisfaciendum est.

Ac *primum* ad Hippocratis, Celsi, & Galeni auctoritates dicimus: ex iis quidem convinci, morem apud Antiquos fuisse, parùm comedere in prandio, multùm verò in cœna: Attamen cùm parcissimè pransi essent, majorem cibi copiam in cœna ferre potuerunt. Interim ille cibus in cœna ingestus, longiore tēpore ad coctionē indiguit, quā si in prandio sumptus fuisset. Nostris autem temporibus, cum prandium lautius esse soleat, Antiquos in cœna imitari non possumus. Et meliùs procul dubio sese gessissent Antiqui, si quod in cœna ingerebant, in prādio sumpsissent: & quod in prandio sumebant, cœnæ loco habuissent. Adde, quod non eadem fuerit apud Antiquos hora cœnæ, quemadmodum apud nos, siquidem Romani, cùm parcissimè pransi essent satis mane, tribus horis ante Solis occasum cœnare solebant; ita ut coctio ferè peracta fuerit antequam ad somnum sese componerent.

Ad *primam* verò *rationem* pro adversa sententia allatam *dicimus*, omnimodam quietem ad coctionē juvandam non esse utilissimam: siquidem motus levis & moderatus à pastu facit ut cibi in fundum ventriculi meliùs descendant, & calorem nativum aliquantulum excitat, ut faciliùs coctioni incumbere valeat. Hinc vulgaris ille versiculus: *Post cœnam stabis, aut passus mille meabis.*

Ad *secundam dicimus*, vitales quidem spiritus fortiores fieri in somno, sed non influere in ventriculum & alias partes eâ copiâ quâ in vigilia, quia per somnum retrahuntur ad suum fontem: in vigilia verò magis diffunduntur.

Ad *tertiam respondemus*, quod duplum tempus inter cœnam, & prandium intercedens, duplum requireret alimentum, si coctio in utroque pastu æqualiter fieret. Sed cùm illa tardius à cœna perficiatur, ut à nobis demonstratum est, longius illud tempus fuit necessarium.

Ad *quartam dicimus*, Athletarum constitutionem non probari à Galeno 1. *Aph.3. & in libro de bono corporis habitu, & in suasoria ad artes*: quimò & brevis vitæ, & morbosæ illos accusat. Ad corpus quidem instaurandum & impinguandum magis confert cibus in cœna sumptus, quia minor sit illius resolutio per somnum; sed copia superfluitatum, quæ inde emergit, morbos producit. Hinc etiam convalescentes ex paulò lautiori cœna citiùs quidem reficiuntur, sed majus recidivæ periculum incurrunt.

Ad *quintam & sextam dicimus*, in somno quidem calorem concentrari & ad suos fontes recurrere, nempe cor & hepar; hinc meliores fiunt concoctiones in venis & arteriis: unde nihil utilius somno, ad coctionem pravorum humorū in febribus continuis perficiendam, quàm vigiliæ continuæ. Hinc etiam ebriosi crapulam edormire dicuntur, quæ ex potu nimio in venis cumulata est. Sed coctionis, quæ fit in ventriculo, longè alia est ratio, quæ imperfectiùs exercetur, quando natura intenta est alimentorum antea coctorum distributioni, & pravorum humorum concoctioni; à quo opere vicissim non parum avertitur coctione ciborum, quæ fit in ventriculo, præsertim si illa magnâ copiâ ingerantur.

*Hora prandii tempestiva, nempe duabus aut tribus horis ante meridiem, longe salubrior est eâ, quæ ad meridiem, aut ulteriùs differtur.*

Ex prandio tempestivo tria lucramur. *Primò*, tēpus longius usq; ad cœnā, quo meliùs coctio perfici valeat. *Secundò*, cùm homo sit frigidior (quod in æstate potissimum locum habet) illa frigiditas coctionem juvat. *Tertiò*, quod homo sit robustior, quia vicinior somno præcedenti, ex quo multi spiritus geniti sunt, qui totum corpus robustius & alacrius reddunt. Hinc passim videmus eos, qui diutissimè vixerint, tempestivè cibum sumpsisse: contra verò eos, qui tardius pransi sunt, morbosos fuisse, & brevioris vitæ.

---

## CAPUT VII.

### De Præparatione Alimentorum.

*Ciborum alii præparatione artificiali indigent, ut alendis corporibus nostris idonei reddantur: alij ab ipsa naturæ sufficienter præparantur, ut assumi valeant, qualiter nobis à natura exhibentur. Prioris generis sunt carnes, pisces, & similia; posterioris, fructus ferè omnes maturi.*

*Præparatio ciborum coctione potissimùm perficitur, eaque triplici: dum scilicet elixantur, assantur, aut friguntur, seu torrentur.*

*Elixatio dupliciter fit, vel cùm res in aqua decoquuntur, & tunc idem elixationis nomen retinet, sicque hoc modo præparatæ carnes elixæ nominantur: vel ubi cum proprio succo lento igne decoquuntur, & carnes hoc modo paratæ, jurulentæ appellantur.*

*Scribit Celsus, carnes jurulentas magis alere quàm assas: & has magis quàm frixas. Addimus nos elixas omnium minimè nutrire, quia bonæm partem succi alibilis in jusculum deposuerunt.*

*Magis tamen laudatur elixatio vulgari usu familiaris, quia quod ex carne amittitur, in jusculo reperitur. Deinde cùm elixatione carnes molliores evadant, in ventriculo faciliùs dissolvuntur & concoquuntur.*

*Assatio carnis vervecinæ meliùs procedit, si prius malleo aut pistillo ligneo contundatur, ut vulgò coqui & ancillæ facere solent: sic enim tenerior redditur, & laxior evadit, ut à calore ignis melius penetrari valeat.*

*Reliquæ ciborum præparationes, sanitati inservientes, in particularibus eorum descriptionibus proponentur. Quæ verò ad lautitias & conviviorum luxus spectant, ad coquos releganda sunt.*

---

## CAPUT VIII.

### De consuetudine, & delectatione in alimentorum usu.

*Cibi consueti, licet paulò deteriores, utiliores sunt insuetis aliquantulum melioribus.*

Hoc theorema ab Hippocrate sancitum est. *Aph.50. sect.1.* qui sic habet: *Quæ longo tempore consueta sunt, etsi deteriora sint insuetis, minus molesta esse solent.*

Consuetudo enim est altera natura, siquidem alimenta, longo tempore consueta, natura immutant, eamque sibi similem reddunt. Per *naturam* autem temperamentum intelligimus quod redditur simile alimentis, quibus longo tempore uti consuevimus. Illius autem consuetudinis efficacia quamplurimis historiis ab autoribus relatis comprobatur. Nobis unicam proposuisse sufficiet, à Solenandro relatam, *Consilior. Medicinal. sect.5. consil.15.* de quodam rustico, qui ad hospitale perductus, nullis remediis curari potuit. Tandem à brevi morituro quæsivit Medicus quid peteret, & quâ victus ratione antea usus esset? Respondit, se planè ab isto cibo & potu, syrupis ac id genus

 aliis,

aliis, ut & lecto; quod nimis molle esset, abhorrere; cùm non dormivisset intra annos novemdecim in lecto, atque usus fuisset caseo & similibus, & sub die in stramine vestitus dormivisset. Medicus permisit, ut una nocte in stramine dormiret, & uteretur sale, cepis, & aquâ frigidâ. Etsi verò arbitraretur eum inde citius moriturum: tamen postridie præter omnium opinionem eum foco adstantem invenit. *Consuetudinis autem ratio habenda est, non solùm circa substantiam ciborum, sed etiam circa qualitatem, quantitatem, & tempus exhibendi.*

Hoc etiam theorema ab Hippocrate mutatum est, qui *Aphor.* 17. *sect.* 1. *Et quibus*, inquit, *semel aut bis, & quibus plura aut pauciora & particulatim oporteat offerre, considerandum. Concedendum autem aliquid tempori, regioni, consuetudini, & ætati.*

*Quando cibi consueti deteriores propter aliquam occasionem, corporis noxam inferunt, commutandi, & ad meliores transeundum est, modò id sensim, & paulatim fiat. Omnis subita mutatio periculosa est.*

Propter varias causas ciborum mutationes interdum necessariæ sunt, è quarum numero sunt morbi, qui à cibis consuetis foveri vel augeri possunt: ætas, quæ jam provecta, cibos concoctu difficiles ita subigere non potest ut in juventute solebat, & alia quamplurima. Si igitur propter aliquam causam necessarium videatur, victus rationem mutare, id sensim & paulatim faciendum est. Quod docuit Hipp. *Aph.* 51. *sect.* 2. *Plurimùm*, inquit, *atque repentè evacuare, vel replere, vel calefacere, vel frigerare sive quovis alio modo corpus movere, periculosum, omne enim nimium naturæ inimicum, sed quod paulatim fit, tutum est; cùm alias, tum cùm ab altero ad alterum transitus fit.* Id ipsum multis exemplis confirmari potest, sed instar omnium sit historia Dionisij Siciliæ tyranni, qui ebrietati & luxui valdè deditus fuerat. Cùm verò ab hoste aliquando obsideretur, & necessitate coactus à solita potandi consuetudine sibi desistendum esse animadverteret, subitò ab ea abstinuit, quod cùm aliquandiu fecisset, tabifico morbo corripi cœpit, nec eo liberari potuit, priusquam ad pristinum potandi morem ebrietatemque rediisset. Quod si sensim & paulatim pravam illam consuetudinem deseruisset, nihil incommodi passus esset.

*Illi cibi semper præferendi sunt quibus aliquis maximè delectatur, etiamsi paulò deteriores sint iis, quos aliquantulum aversatur.*

Hoc docuit Hipp. conceptis verbis *Aphoris.* 38. *sect.* 2. in hunc modum: *Paulò deterior cibus & potus, qui tamen sit suavior, melioribus quidem, sed minùs suavibus anteferendus.* Qui enim cum voluptate cibi assumuntur, eos ventriculus avidiùs amplectitur, promptiusque & expeditiùs concoquit. Contrà, eos, qui displicent, aversatur; quo fit, ut neque avidè illos amplectatur, neque probè conficiat. Et hoc Hipp. Aphorismo multi assentatores sibi patrocinium quærunt, qui ut ægrotantibus gratificentur, omnia ab iis expetita liberaliter concedunt. Verùm ij turpiter errant, & à Gal. damnantur *lib.* 12. *method. cap.* 1. *Quemadmodum*, inquit, *crudelis hominis officium facit, qui unà cum morbo vitam quoque homini aufert; sic qui cubantis deliciis perpetuo subscribit, ejusque voluptatem, non sanitatem pro meta gerendorum habet, adulatoris.* Et 1. *meth. c.* 1. graviter in istos adulatores invehitur, *qui frigidam exhibent, si hanc ægri poposcerint: qui lavant, cùm jusserint, nivem, vinumque porrigunt, quando hæc postularint, qui denique quidquid optarint, mancipiorum ritu faciunt, Contra quàm veteres illi Medici ab Æsculapio oriundi, qui tanquam duces militibus, & ut Reges subditis imperarunt; nequaquam vero Getarum, Libiorum, Phrygum, & Thracum emptitiorum more, parere & obsecundare voluerunt.*

Ut igitur certa quædam mensura statuatur eorum, quæ ægris concedi possunt consulendus Hipp. 6. *Epid. sect.* 4. ubi sic loquitur: *Hæc sunt, in quibus gratificandum est ægris ut scilicet cibus ac potus purè conficiantur; grata sint etiam, quæ viderint, & mollia, quæ attigerint; sed non admodum lædant, & facilè reparabilia sint veluti frigidæ exhibitio, qui est opus fuerit illâ, & alia.* Ubi hæc verba præcipuè notãda sunt, *quæ non admodum lædant, & facilè reparabilia sint*: Si enim ea, quæ ab ægris expetuntur, satis insignem noxam inferre valeant, prorsus abdicanda.

## CAPUT IX.

### De Victu Singulis Ætatibus Congruo.

*Victus puerorum ad frigidum, & humidum inclinare debet: Et ideo vinum illis inimicum est.*

CUm puerorum corpora multo calore prædita sint, victu refrigerante opus habent. Hinc vinum illis noxium est, quia calorem auget, & præterea caput eorũ multo halitu replet, quâ ratione iis interdicitur à Gal. 1. *de sanit. tuenda, cap.* 9. & Plato 2. *de legibus*, præcipit ne pueris usque ad visimum secundum annum vinum concedatur, quia inquit, *ignem igni addere non oportet.* Humidum verò cibum illis competere docuit Hippocr. *Aphor.* 16. *sect.* 1. *victus humidus febricitantibus convenit, maximè vero pueris.* Et ratio idipsum suadet. Cùm enim in hac ætate corpus admodum crescat & augeatur, incrementum illud exsiccantibus cibis inhibendum non est. Deinde puerorum substantia valde resolubilis est, & ideò humidis alimentis quæ citò distribuuntur, reparanda.

*Quantitas etiam ciborum major eis concedenda est, quàm reliquis ætatibus, ob caloris copiam, & corporis incrementum.* Hoc theorema ab Hippoc. sancitum est *Aphor.* 16. *sect.* 1. *Qui crescunt plurimùm habent calidi innati, plurimo igitur egent alimento, alioqui corpus absumitur.* Ratio Aphor. est, quia à multo calore in corpore molli & raro substantia illius multùm absumitur, quæ plurimo alimento reparanda est.

*Puberibus & adolescentibus victus medius, cum ratione qualitatis, tum ratione quantitatis exhibendus est.*

Puberes & adolescentes moderatum habent temperamentum, ideò temperatis alimentis nutriendi sunt quæ scilicet moderatam primarum qualitatum proportionem habeant. Quantitas etiam eorum debet esse moderata, minor scilicet quàm pueritia, & major quàm aliarum ætatum.

*Juvenes, quia impensè calidi & sicci, contrario victu, id est, frigido & humido indigent.*

Licet victus iste juvenibus præscriptus, puerorum victui ratione qualitatum similis esse debeat: ratione tamen substantiæ dissimilem esse oportet. Siquidem alimenta humida pueris, actu & potentia talia præscribenda sunt, id est, liquida majori parte & sorbilia, aut saltem mollia, & concoctu difficilia, ut olera, fructus, & similia, quæ à ventriculis eorum robustioribus faciliùs concoqui valent. Imprimis vinum iis maximè noxium est præcipuè meracum: hoc enim, ut Plato loquitur habitum eorum furiosum reddit. Et Galenus ait, eos vinum præcipitare ad iram & libidinem.

*Senibus victus calidus & humidus convenit, quia corpora eorum refrigerata & exsiccata sunt.*

Inter alimenta calefacientia & humectantia vinum senibus maximè convenit, & ideò *lac senum* nominari solet. Debilem enim eorum calorem fovet, vires infirmas reficit, cruditates quibus abundant, concoquit, humiditates excrementitias absumit & exsiccat, ac per urinas evacuat, tristitiam depellit, & hilaritatẽ inducit. Quod à Platone eleganter traditum est 2. *de legibus*, *Deus* inquit, *vinum hominibus quasi auxiliare adversus senectutis austeritatem pharmacum largitus est, ut rejuvenescere videantur, & mœstitiæ nos oblivio capiat, atque ipse hominis habitus mollis è duro factus, ut ferrum igni impositum, tractabilior fiat.* Cavendum tamen, ne nimia ejus copia assumatur, humidum enim primigenium citiùs absumeret, caput tentaret, & catarrhos excitaret. Eligendum autem est vinum potens, tenue, flagrans, sapore bono, ætate medium, colore fulvum. Crassa verò senibus non competunt, quia obstructiones pariunt, alvum constringunt, urinas non provocant, sicut prædicta. Utile quoque est senibus hydromel ad vitã diutiùs producendã sicut



sicut narrat Plinius *lib.* 22. *hist. nat. cap.* 4. de Polione Romano annum centesimum excedente, qui cum ab Imperatore Augusto interrogaretur, quanam maximè ratione vigorem illum animi & corporis tandiu custodivisset, respondit, intus mulso, foris oleo. Mel crudum etiam (modò optimum sit ut Narbonense,) senibus multùm convenit, cum pane in jentaculo vel cœna comestum.

*Ciborum quantitas senibus minor esse debet, quàm aliis ætatibus.*

Calor enim senum debilis est, ut magnam alimentorum copiam concoquere non valeat. Hoc docuit Hip. *Aph.* 14. *sect.* 1. *Senibus*, inquit, *parùm innati calidi inest, paucis propterea fomitibus egent, quia à multis extinguitur, sicut enim*, inquit, Gal. *in comment. Lucernarum flammæ quarum oleum est alimentum, si quis id totum simul superinfundat, extinguuntur potiùs quàm nutriuntur; eodem modo & in senibus calidum sui fomentum quidem habet alimenta; si verò multis & confertis cumuletur, ac quodammodo strangulctur, periculum est ne extinguatur; sicuti etiam, si pravæ scintillæ ignis lignorum multitudinem superacerves.* V. Ranch.

## CAPUT X.

### De Victu Singuli Anni Temporibus Idoneo.

*Hyeme alimenta calidiora, sicciora, & copiosiora usurpanda sunt, quàm aliis temporibus. Potus verò parcior esse debet, ac vinum paulo meracius.*

CAlidiora & sicciora debent esse alimenta, ut frigiditati atque humiditati aëris hyberni resistatur, & pituita quæ hyemis tempore congeritur, absumatur. Copiosiora verò debent esse alimenta, quia naturalis calor hyeme maximè viget, ut docuit Hipp. (*Vid. Gal. in comm.*) *Aph.* 15. *sect.* 1. *Ventres Hieme & Vere naturâ calidissimi sunt, & somni longissimi, quare per ea tempora alimenta coposiora sunt exhibenda. Etenim tunc calor nativus plurimus est, unde & pluribus egent alimentis.*

Potus verò parcior esse debet, quia tunc temporis corpus humiditatibus abundat. Et vinum paulò meracius bibendum est, ut noxas à temporis frigiditate allatas, corrigere valeat. *Vere debent esse qualitate & quantitate mediocres: calidiores tamen & copiosiores, quam æstate; minus verò quàm hyeme.*

Cùm ver sit omnium temporum anni temperatissimum, ideò temperatissima requirit alimenta, & quantitate mediocria. Attamen quia ventres etiam vere sunt calidissimi, ut docuit Hipp. *Aphor. supra citato*, copia ciborum debet esse major, quàm aliis temporibus, excepta Hyeme advertendum tamen, in principio Veris, quod aliquid adhuc retinet de natura Hyemis, victum hyemali similiorem esse debere: in progressu verò sensim immutandum esse, ut ad æstatem proximè accedens, quantitate minor sit, & frigidior atque humidior reddatur.

*Æstate cibi refrigerantes atque humectantes conveniunt, & pauca eorum quantitas assumenda. Potus verò copiosior esse debet.*

Caliditas, aëre æstivo corporibus nostris indita, refrigerantibus atque humectantibus cibis ac multo potu corrigenda est. Cui rei natura ipsa incumbere videtur, quæ fructuum atque olerum copiam tunc temporis nobis suppeditare solet. Cùm autem calor nativus tunc temporis debilior sit, pauciora alimenta ingerenda sunt, ut commodiùs concoqui valeant.

*Autumno paulo pleniori, calidiori, ac sicciori victu utendum quàm æstate: sed in principio ab eo, qui æstati conveniens est, parùm declinet: in fine verè ad hyemalem magis accedat.*

Dictum fuit antea, mutationem victus sensim esse faciendam, ut ei natura faciliùs assuescat, quod in Autumno, sicut aliis temporibus observandum est.

## CAPUT XI.

### De Pane

*Panis ad corporis nutritionem & sanitatis conservationem utilissimus esse debet, ex purissima tritici farina confectus, fermentatus, benè coctus, levis, oculatus medioeri sale conditus recens, sed ante 24. horas coctus.*

POstquam generalia theoremata circa ciborum usum proposuimus, jam pecularia quædam, & magis necessaria, ad præcipuos & magis usitatos cibos spectantia, paucis exponere aggredimur, reliqua omittentes, quibus opus nimium excresceret, & quæ apud authores, qui de alimentorum facultatibus ex professo scripserunt, fusè exarata inveniuntur.

A pane igitur incipientes, tanquam primario nutritionis fundamento, dicimus primum illum ex purissima tritici farina confici debere. Ex omnibus autem cerealibus, pani conficiendo idoneis, triticum maximè prævalet, cujus plurimæ species enumerantur; unicuique tamen regioni notissima est, etiam apud plebeculam, illa tritici species, quæ meliori pani conficiendo magis idonea est. Matthiolus *in Dioscoridem*, optimi tritici conditiones describit, ut nempe sit fractu contumax, densum, grave, colore aureum, lucidum, læve, trium mensium, maturum, mundum, pinguique terrâ ortum.

Ex purissima illius farina panis confici debet, quæ scilicet repurgata sit ab omni furfuracea materia, & flos farinæ sive siligo nominatur, unde panis ex ea confectus, siligineus dicitur.

Panis autem siligineus omnium maximè nutrit, quamvis ille, qui furfur habet admixtum, magis ventrem subducat, propter vim detergendi, quæ in furfure residet. Ideò quidam, alvum strictam habentes, aliquid furfuris farinæ admiscent, ut alvus laxior servetur, alii secalem admiscent, quòd cùm humidius sit, alvum molliorem reddit.

Fermentatus etiam debet esse panis optimus quia pasta viscida & lenta fermenti admistione inciditur, attenuatur, & in aëream substantiã (ut loquitur Plato *in Timæo*) quodammodo immutatur, atque in ampliorem magnitudinem intumescit; unde panis fit levissimus & oculatus, quæ sunt aliæ optimi panis conditiones. Qui verò fermento caret, aut non satis habet fermenti, difficilè coquitur, stomachum gravat, validas parit obstructiones. Neque obstat Celsi sententia, qui *lib.* 2. *cap.* 28. dicit, panem fermentatum corruptioni esse facillimum, non fermentatum verò minus intra corpus vitiari, putredinique minus esse obnoxium: illa enim sententia, tanquam falsa & erronea, à Rhonsæo Bruyerino, Mercuriali, & Silvatico rejicitur. Excusari tamen potest, si unicum vocabulum sententiæ addatur dicendo, panẽ nimis fermentatum facilè intus corrumpi, minimè vero, qui nimis fermentatus non est. Quamvis fortè ea non fuerit authoris mens. Et profectò nescio, quomodo ab errore excusari valeat, quando, *in eodẽ cap.* mel enumerat inter ea, quæ facilè corrumpuntur, cùm mel incorruptibile sit, & omnia, quibus admiscetur, quantumvis corruptibilia, à putredine præservet, ut in fructibus horræis videre est, qui melle conditi putrescere non possunt. Audacter Merculiaris, summus authorum criticus, qui etiam librorum Hipp. censuram elegantem edidit, de Cornelio Celso suam sententiam profert, eum scilicet Medicũ non fuisse. Propria illius verba referre lubet, quæ habentur *tom.* 4. *consult. medicinal. consil.* 20. ad Bernardinum Castellanum scripto, ubi sic habet: *Celsi locus de pane non fermentato semper mihi suspectus fuit, nempe quem medicinam non fecisse, ex eo conjicere licet, quod Plinius eo posterior scriptum reliquerit, neminem Romanum usq; ad sua tempora artem medendi exercuisse, ac ob id multos errores in rebus, ad exercitationem artis spectantibus, commisisse. Etenim experientia ipsa docet, fermentum, moderatè adhibitum, panem reddere leviorem, ac propterea coctu faciliorem, minusque stomacho molestum, & nisi aliud posset hoc confirmare, unus omnium penè gentium mos & consensus sat esset ad ostendendum, panem fermentatum pro sanitatis usu non fermentato præstantiorem esse.*

Debet etiam panis esse bene coctus: nam si male coctus sit, ventriculum gravat, & male concoquitur: quod docuit Alex. 2. *Canone tract.* 2. dicens: panem, qui probè coctus non fuerit, plurimùm quidem nutrire, sed si quis privatus, & ab exercitatione alienus, eo uti voluerit, celerrimè eum in obstructiones incurrere.

Mediocri debet esse sale conditus, sal enim, quemadmodum

dum fermentum crassam viscidam illius substantiam attenuat, efficitque ut minus obstructionibus generandis obnoxius sit. Modica tamen illius quantitas esse debet, si enim salsior panis sit, nimiùm exsiccat.

Recens etiam esse debet, & ante 24. horas coctus: vetus enim durus est ac siccus, difficilius concoquitur, stomachum gravat, alvumque cohibet, attamen nimis recens, nuper è furno extractus, lentorem adhuc retinet, vehementer inflat, viscera obstruit, & si adhuc è furno caleat, empyrema retinet, quod perturbat spiritus, & calori naturali nocet, ut loquitur Arnaldus Villanovanus *lib. de iis, quæ juventutem inducunt.*

*Panis medulla nutritioni aptior est, crusta verò nimium exsiccat, & humores adustos atque melancholicos procreat.*

Hoc theorema confirmatur vulgatissimo scholæ Salernitanæ versiculo:

*Non comedas crustam, choleram quia gignit adustam.*

Attamen qui ventriculum habent humidiorem, ea uti possunt, modò exusta non sit. Potissimum verò in fine mensæ omnibus hominibus utile est crustæ frustum comedere; os enim ventriculi constringit, & concoctionem adjuvat.

*Omnis repletio mala, panis pessima.*

Licet panis præ cæteris omnibus alimentis corpus optimè nutriat: si tamen nimia quantitate sumatur, insignem noxam afferre consuevit. Cùm enim substantiam habeat glutinosam, cujus etiam ratione plurimùm nutrit; si nimia copia sumatur, non concoquitur sufficienter, ac per consequens non satis attenuatur in ventriculo: unde fit, ut in venis mesenterij hæreat, ac graves obstructiones pariat. Hoc docuit Avicenna 3. *can. lib. 1. doct. 2. cap. 7.* in hunc sensum: panis impedimentum, ubi non percoquit venter, maximum censeri debet; carnis verò non ita. In stomacho quippe residet diu, onere imprimis molesto: quod si non concoctus satis, tandem dilapsus fuerit, hepar obstruit ac mesaraïcas. Caro autem majorem ducit cum humano corpore similitudinem; proinde ex ea minùs provenit nocumenti, & hepatis aut mesaraicarum obstructio minor ac curationi minùs obsistens imbibentitus membris longè faciliùs carnis succum, ob cognationem quandam, quàm panis.

## CAPUT XII.

### De hordeo, oriza, avena, fabis, pisis, ciceribus & lentibus.

*Hordeum est in primo gradu frigidum & siccum. Cortex tamen exterior medulla interiori siccior est. Abstergendi vis est utrique, sed multò major cortici.*

*Ex eo interdum panis fit, qui frigidior est, & minùs firmum ac stabile nutrimentum suppeditat.*

*Fit etiam ex eo hordeatum, ex hordeo devorticato in aqua decocto, addendo amygdalas contusas, & saccharum.*

*Coquitur etiam interdum cum frustulo colli vervecini, & colatura sumitur instar panatellæ, vel etiam interdum saccharo adjecto.*

*Hæc autem hordeata calido ac sicco temperamento præditis plurimùm conferunt, tum etiam macilentos reficiunt, & ad tabem propensos præservant, humorum acrimoniam temperando, & corpus reficiendo atque impinguando.*

Hic tantùm proponimus esculenta, quæ in statu sano usitata sunt. Quæ enim ægrotis conveniunt, non sunt hujus loci. Ideo ptisanam antiquorum, & illius differentias, quæ apud antiquos maximo in usu erat, ad diætam ægrorum remittimus.

*Oriza in primis qualitatibus temperata est, ad calidum & siccum aliquantulum declinans. Multum nutrit cum lacte, vel jure carnium decocta, at paulo difficilius concoquitur, crassiusque alimentum præbet. Ideo juvenibus ac laboriosis magis convenit frequens illius usus, propter substantiæ crassitiem, obstructiones parere potest. Propter incrassandi & adstringendi vim quâ prædicta est iis qui sanguineis profluviis, diarrhϾ, dyssenteriæ, aliisque affectibus, ex tenuium humorum saburra oriundis obnoxii sunt, plurimum conducit.*

*Avena non solum jumentorum, ut quidam censent, sed etiã hominum cibo inservire solet. Ex ea enim decorticata & in aqua decocta, addendo lac amygdalarum & saccharum, optimum fit ferculum, quod* Avenatum *nominatur, hordeato levius & ideo faciliùs concoquitur; urinas movet, ob substantiæ tenuitatem, & temperamentum ad calidum inclinans.*

*Fabæ dupliciter usurpantur: aridæ, quæ à plebeis tantùm & vilioris fortunæ hominibus usurpantur; & virides, quæ mensis etiam delicatioribus apponuntur, tum elixæ cum jusculo, tum frixæ in sartagine.*

*Quoquo modo parentur, malè concoquuntur ac distribuuntur crassos flatulentosque succos generant, ventrem inflant, spirandi difficultatem augent, alvum adstringunt, hepar, lienem, venasque mesaraïcas obstruunt, vapores multos ad cerebrum transmittunt unde visum hebetant, & insomnia turbulenta inducunt, frigido & sicco temperamento prædita sunt, virides tamen humidiores.*

Quamvis fabæ inter esculenta infimum locum obtineant ex iis tamen præstantissima medicamenta eliciuntur, quorum enumeratio licet hujus non sit loci, ubi alimentorum materiam tantùm exponimus, lubet tamen ea extra theorematum seriem tanquam utilissima summatim attingere, quæ certa ac frequenti experientiâ nobis cognita sunt.

Ac primùm ex corticibus fabarum recentibus, aqua per destillationem elicitur calculosis utilissima. Renes enim abstergit & mundificat, sicque calculorum generationem prohibet, si ejus unc. ij. vel iij. manè sumantur per intervalla. Iis qui calida renum intemperie laborant maximè convenit, quia frigida est & humida: cùm omnia ferè nephritica medicamenta impense calefaciant.

Ex corticibus fabarum exsiccatis & stipitibus combustis cinis conficitur, qui in aqua parietariæ decoctus in formam lixivij, sicque ad unc. v. vel vj. mane exhibitus per aliquot dies, cum unc. j. syrupi capillorum veneris in forma julepi, contumaces gonorrhœas efficacissimè curat. Idem julepus præstantissimus est ad calculos in ureteribus hærentes, & graves dolores concitantes, confestim deturbandos. Eundem effectum præbet sal ex prædictis cineribus elicitus & Drachm. j. pondere cum aqua parietariæ exhibitus.

Exterius etiã farina fabarum utiliter admovetur in multis affectibus, præsertim in testium inflammationibus, quæ malè curatæ gonorrhœæ sæpe succedunt. Chirurgi plerique omnes, qui à stolidis ægrotantibus in morbis venereis frequentiùs consuluntur, quàm Medici, summam testium inflammatorum duritiem advertentes, cataplasmata emollientia statim admovent, unde inflammatio plurimum augetur, quandoquidem pars mollis & spongiosa, relaxantibus hisce aptior redditur ad suscipiendam fluxionem. Ideò astringentibus ac discutientibus tumores isti curandi sunt: cui usui mirabiliter conferet cataplasma confectum ex farina fabarum cocta in oxycrato, quod cataplasma sæpe mutandum est ac renovandum, quia citò exsiccatur ob pinguium ingredientium defectum, quæ in omnibus aliis cataplasmatis miscentur. Sed hîc non conveniunt, quia partem inflammant. Potest tamen addi huic cataplasmati, ut prompta illius exsiccatio prohibeatur, parum oxymelitis simplicis, quod utraque facultate, adstringendi scil. ac discutiendi præditum est.

*Pisa omnibus leguminibus præferenda sunt, & quodammodo media inter euchyma & cacochyma, eupepta & dyspepta, ut testatur. Gal. 1.* de alim. facult. c. 21. *& nulla excedente qualitate prædita: atque adeo ad medium temperamentum accedentia. Attamen frigiditas & siccitas aliquantulum prædominantur, variis modis præparantur, tum viridia, tum sicca.*

*Facilius concoquuntur in stomacho à corticibus suis exuta quando scilicet post coctionem transcolantur, & inde puls conficitur (* Purèe *) nominata. Cortices enim dyspepti sunt, cacochymi & astringentes. Sicca viridibus præferuntur, quæ magis flatulenta sunt, & concoctu difficiliora. Utraque tamen, quemadmodum & reliqua omnia legumina, melancholicis, & iis qui crassis abundant succis, aut obstructionibus laborant, noxia sunt.*

*Cicera crassiorẽ habent substantiã, quàm pisa, & difficilioris sunt coctionis, tũ intra tum extra corpus; longiori enim tẽpore elixanda sunt, antequam mollescant, neque optimè coquuntur in aqua puteoli, sed pluviali, aut fontana tenuissimâ opus est.*



*Jusculum tamen eorum præstantissimum est: facultate siquidem abstergendi, aperiendi, urinas & menstrua provocandi prædita sunt: ad quos usus nigra præcipuè commendantur, quæ ideò apud vulgus dicuntur medicamenta.*

Nostrates mulierculæ jusculum vulgò parant, adjicienda menstrua ex ciceribus nigris, radicibus petroselini, & croco, quod per triduum exhibent, instante aut incipiente illâ evacuatione.

*Lentes omnium legiminum pessimæ: frigido & sicco temperamento præditæ, difficilè concoquuntur, succum melancholicum generant; obstructiones pariunt, visui nocent, somnia excitant tumultuosa, capiti, nervis, & pulmonibus nocent, alvum adstringunt, menses & urinas cohibent. Quæ omnia à crassa & adstringente earum substantia dependent. Decoctum tamen probatur in Variolis.*

## CAPUT XIII.

### De Oleribus Usitatioribus, Eorumque Facultatibus.

*Lactuca Galeno teste, meliorem cæteris oleribus sanguinem generat, sed paucum; frigida est & humida, somnum conciliat, lac generat alvum emollit, ventriculi ardorem extinguit, omniumque humorum acrimoniam reprimit: biliosis, sanguineis, & juvenibus convenit, præsertim in æstate: Cruda comeditur in acetariis, tum etiam cocta in jusculis, & magis convenit iis, qui debilem habent stomachum. Crebior illius usus oculorum claritati officit, inquit Dioscorides.*

Referunt multi (*Galen. III. simpl. 13.*) lactucæ succum epotum, trium aut quatuor unciarum pondere, reliquorum venenorum more interimere: attamen si tanta lactucæ copia edatur, à qua eadem succi copia elici valeat, nullam inferre noxam. Cujus eventus ratio duplex afferri potest. Prima est, quod lactuca integra diutiùs maneat in ventriculo, sicque frigiditas illius coctione longiori corrigatur: succus verò citiùs penitiora pervadat. Secunda est, quod lactuca coctione, aut salis, olei, & aceti, atque interdùm sacchari admixtione corrigatur.

*Brassica, ex Galen.* 3. simpl. cap. 15. *duplicem habet substantiam: succulentam, & terrestrem. Illa calida est ordine primo, atque nitrosa; hæc frigida & sicca.*

*Succus nitrosus est, acer, & abstersorius, ideòque alvum movet. Ipsum verò corpus crassum est, siccum, terrenum, astringens, ac proinde alvum supprimit.*

*Succi pars tenuior primâ ebullitione brassicæ extrahitur: ideò primùm illud jusculum alvum movet; secunda verò, aut tertia ebullitio idem non præstat.*

*Paucum brassica præbet alimentum, neque probum succum generat, ut lactuca, sed vitiosum & graveolentem.*

Pravum illius succum ostendit primum illius decoctum, quod effusum graviter olet, præcipuè quod ex brassica capitata elicitur, tum etiam in hortis brassica putrefacta abominabilem spirat odorem.

*Brassica, ante cibos ingesta, ebrietatem arcet; ac summo cibo sumpta, crapulam discutit, ac vini noxam restinguit.*

Hæc brassicæ facultas ebrietatem arcendi, secundum quosdam ex antipathia colligitur, quæ inter eam & vitem vinumque intercedat. Vites enim minimè aut debiliter adolescere dicuntur, si in eodem solo brassicæ serantur, sed falluntur.

*Est verò concoctionis difficilis, & crassum melancholicumque succum generat. Halituosa quoque est, ideòque crassis ad caput missis vaporibus mentem turbat, somnumque efficit turbulentum.*

*Quandam habet cum pulmone analogiam, ideò morbis pulmonum laborantibus illius usus minus noxius est. Brassica verò rubra inter herbas vulnerarias recensetur.*

Pulmonum affectibus conferre brassicam ostendunt medicamenta, quæ ex iis componuntur. Pharmacopœiarum scriptores Looch. de caulibus commendant. Nos præstantissimos vidimus effectus in asthmate, aliisque pulmonum vitiis, ex succo caulium rubrorum cum saccharo, in julepi vel syrupi formam redacto. Ulcera xerò contumacia optimè sanantur fotu aquæ catapultarum vulgò dictæ, postmodum verò admovendo folium brassicæ rubræ, in eadem aqua calente madefactum. Aqua catapultarum fit ex *rad. aristoloch. rotund. gentianæ, raphan. zedoar. an.* Unc. i. coctis in libris tribus vini albi ad medias, postea dissolvendo sacchari albi Unc. iiii.

*Beta ad brassicæ naturam accedit, illius enim succus nitrosa qualitate præditus est; abstersoria, & quodammodo acri, unde alvum stimulat; atque adeò ad calidum & siccum temperamentum vergit. Corpus verò terrestre frigidum & siccum est ventremque constipat.*

Est rusticorum & plebeiorum edulium, unde Martialis betas *fabrorum prandia* nominat. Illarum autem cum brassicis similitudinem, in laxanda & constringenda alvo, propter substantiarum diversitatem, colligere possumus ex duobus versiculis, quorum prior de beta sic se habet.

*Sicla parùm nutrit, ventrem constipat, & urget.*

Alter verò de brassica, Scholæ Salernitanæ, *cap. 57.*

*Jus caulis solvit, cujus substantia stringit.*

*Spinachia refrigerat & humectat ordine ferè secundo, substantiam habet aquosam ac ferè insipidam. Ideò citò descendit, alvumque emollit: Pectus insuper expedit, asperam arteriam lenit, & tussi medetur: parùm alit, multum seri producit, flatus generat, & nauseam parit, nisi aromatibus condiatur.*

*Endivia refrigerat, aperit, & abstergit: ideò inter olera maximi est usus, tum cruda, tum cocta. Confert eximiè calido, debili, obstructoque jecinori: stomachum debilem ac biliosum juvat, sanguinem purificat, scabiem sanat, sitim sedat, stomachi ardoribus subvenit, appetitum conciliat, ictericos juvat.*

*Cichorium easdem vires obtinet, quas endivia, sed multò efficaciores, propter ampritudinẽ, cujus ratione magis aperit, & abstergit, magisque stomacho placet, & hepati simul.*

*Acetosa frigida & sicca est in gradu secundo. Incidit, aperit, & modicè adstringit, parum nutrit, viscerum intemperie calidam emendat, sitim sedat, appetentiam excitat, bilis acrimoniam temperat, cor exhilarat, venenis resistit.*

*Borrago in activis qualitatibus temperata est, in passivis melancholico adversatur, & cor exhilarat.*

*Portulaca frigida est tertio gradu, humida verò in secundo: parùm alit, sanguinem refrigerat & incrassat, bilis acrimoniam atque fervorem temperat, sitim sedat, appetitum excitat, lumbricos interimit, visum hebetat & actus venereos infringit, quod omnibus plantis refrigerantibus commune est, si quis iis copiosè utatur.*

*Petroselinum calidum & siccum est gradu secundo. Aperit, urinas movet, menses provocat, flatus discutit, ideòque colicis doloribus obnoxiis plurimùm confert.*

*Eruca calida & sicca est ordine tertio. Ideò sola non comeditur, sed cum lactuca aliisque herbis refrigerantibus miscetur instar correctivi. Concoctionem juvat, urinas movet, venerem stimulat largiùs assumpta.*

*Nasturtium cum Eruca temperamento & facultatibus convenit. Aperit, attenuat, & incidit, arenulas expellit, propterea renibus & vesicæ confert. Hortense & aquaticum in acetariis usurpantur, utrumque imprimis lienosis conducit, & inter scorbutica remedia recensetur, ut nonnulli existiment, cochleariæ ipsum, ac becabungæ non cedere.*

*Pimpinella refrigerat mediocriter, astringit & exsiccat. Usus illius in acetariis, sapida est ac bene odorata: tum etiam cordialis est, & hilaritatem inducit; ideò etiam vino maceratur.*

In Medicina maximus est pimpinellæ usus, ita ut in julepis & apozematis frequenter præscribatur, præcipuè in febribus malignis. Propter vim adstrictoriam ad omnes ventris fluores, & sanguinis profluvia utiliter usurpatur. Leve illius decoctum in potu ordinario usurpatum citò dysenteriam curat. Ad pulmonum ulcera sananda utiliter exhibetur aqua pimpillæ stillatitia, in qua conserva rosarum dissoluta fuerit, & colata. Ejusdem pulvis frequenter exhibitus multum confert.

## CAPUT XIV.

### De Radicibus Esculentis.

*Rapæ & napi ejusdem sunt naturæ; moderatè calefaciunt & humectant.*

*Cum carnibus elixæ comeduntur, tum etiam in aqua simplici addendo Butyrum vel oleum, exiguum præbent alimentum, succum generant mediocriter crassum, inflationem pariunt, quia flatuosæ sunt, lac & semen augent, veneris stimulos incitant; urinas movent, fauces & pulmonem leniunt, humorem melancholicum contemperant, ideò ad quartanam à Cratone commendantur.*

*Pastinaca calida est & sicca ordine secundo: crassum ac melancholicum præbet alimentum, & difficilè concoquitur. Attamē diuretica est, venerem stimulat, & menstrua ciet.*

*Raphanus calidus est ordine tertio, & siccus secundo. Est tamen aliqua differentia inter illius species. Acrior enim calidior est, dulcior verò magis temperatus: paucum, & vitiosum præbet nutrimentum, & magis obsonium est quàm alimentum. Nam ut ciborum condimentum, & appetentiæ incitamentum adhiberi solet.*

*Difficilè concoquitur, flatus generat, ructus olidos parit, gravitatem capitis infert, vaporibus illud replendo: menses & urinas provocat, arenulas renum deturbat. Ac denique aperiendo, incidendo, attenuando, lienosis prodest. Verùm oculis nocet propter halitus acres & mordaces, Salernitani addunt, venenis adversari.*

*Allium calefacit & exsiccat ferè ordine quarto; exteriùs enim admotum cutem exulcerat. Coctum tamen debilius est, quàm crudum: alvum & urinam movet, mēses evocat, flatus parit, & oculis nocet. Ventriculi concoctionem adjuvat, quando is frigidâ intemperie laborat, si aliquot bulbi integri pilularum instar manè devorentur.*

*Viscerum obstructiones aperit, crassos lentosque humores incidit & abstergit, bronchia pulmonum ab eorum infarctu liberat, & vocem clariorem reddit: lumbricos enecat, & venenis resistit, unde* theriaca rusticorum *nominatur.*

QUærit Galen. *lib. 3. de temperam. cap.* 3. cur allium, cepa & sinapi cuti imposita eam exulcerent; devorata verò interiora non erodant? Respondet, quia concoquuntur in ventriculo & aliis partibus: in eodem loco non manent, sed per partes disperguntur; & quia multis cibis & potibus, (quæ ratio præcipua est) permiscentur.

*Cepa calefacit & exsiccat ordine quarto. Acris enim est, atque mordax; est tamen aliqua differentia, secundum magis & minus, ut de Raphanis diximus; & inter illius differentias longa acrior est rotunda; rubrâ, albâ; sicca, viridi; cruda coctâ. Paucum & pravum alimentum præbet, flatulentos gignit spiritus, hinc largiori usu capitis dolores invehit, somnia facit turbulenta, oculis nocet, ut & gingivis, propter acrimoniam. Incidit, attenuat, aperit, & menses movet.*

Quamvis cepa pravum sit alimentum, primum tamen est medicamentum, & in multorum morborum curationibus mirabiliter conducit. Ac primùm cepæ sub cineribus coctæ, tussientibus & asthmaticis prosunt, cum butyro comestæ. Idem beneficium conferunt cum jusculo carnium elixæ. Calculosis plurimùm conferunt mane comestæ, & aceto priùs intinctæ. Aqua illarum destillata in *B. M.* cum saccharo, in eodem affectu miranda præstat. Si in orbiculos scindantur, & in aqua per noctem macerentur; aqua illa pueris exhibita, lumbricos potenter enecat. Exteriùs etiam admotæ suppressam urinam promovent. In hunc usum ex cepis concisis & in sartagine frixis, cum ol. communi, deinde additis ovis placenta conficitur, pubis regioni applicanda ad urinam retentam provocandus vel pelliculæ earum, in sacculum conjectæ, & in vino albo decoctæ, eidem parti admoventur. Feliciùs operantur, si pars oleo scorpionum priùs inungatur. Cepæ excavatæ & ol. amygdal. amar. repletæ ac sub cineribus coctæ, denique expressæ, ejusmodi liquorem fundunt, qui sedi illitus hæmorrhoïdum fluxum promovet.

Eædem coctæ sub cineribus, & in mortario marmoreo cum pistillo ligneo contusæ, additâ butyri recentis æquali portione, dolores hæmorrhoïdum sedant, & tumentes hæmorrhoïdes emolliunt, ac breviter discutiunt.

*Porrum similem cum cepis habet naturam & temperiem, easdemque facultates, sed paulò debiliores. Ab Hip. commentatur,* 1. de morb. mulier. *ad juvandam conceptionem, non solum intus assumptum, sed etiam exteriùs admotum per fomenta, semicupia, & cataplasmata.*

Hoc præcipuè dependet à vi abstersoria, quâ uterum expurgat à mucosis humoribus, qui seminis retentionem & actuationem prohibent.

## CAPUT XV.

### De Fructibus Esculentis Usitatioribus.

*Poma omnia refrigerant & humectant. Differunt tamen inter se variæ eorum species, secundùm magis & minus. Acidiora enim frigidiora sunt, & alvum astringunt. Dulcia sunt magis temperata, & alvum laxant.*

*Cruda difficilis sunt concoctionis, cocta verò non item: cardiacam vim obtinent, præsertim redolentia, ideò melancholicis admodum utilia.*

POmorum facultates adversus morbos melancholicos animadverti possunt ex syrupis, qui in Officinis habentur, hujusmodi morbis destinatis, quales sunt syrupus de pomis regis. Sapor, & syrupus de pomis redolentibus. Præterea in syrupis magistralibus, qui ad prædictos morbos præscribuntur, nunquam omittitur succus pomorum redolentium. Vis laxandi alvum ex eo dignoscitur quod iis, qui eam adstrictam habent, poma cocta præscribantur, per horam ante cibum usurpanda.

*Pyrorum (ut etiam de pomis dictum est) variæ sunt species, & varia temperamenta. Insipida enim frigida & humida sunt. Acida, austera, & acerba, frigida & sicca. Dulcia ad aliquem calorem inclinant. Omnia adstringendi vim obtinent: sed majorem austera & acerba, minorem dulcia, minimam insipida. Cocta crudis utiliora sunt, & ventriculo convenientiora.*

*Cydonia terrenæ sunt naturæ, valdè adstringunt, refrigerant & siccant gradu secundo. Vomitum & alvi fluxum curant, cor exhilarant, eique robur addunt, venenis resistunt, & ventriculi concoctionem adjuvant, in mensæ fine ingesta, quia orificium illius claudunt.*

*Pruna recentia refrigerant, humectant, alvum emolliunt, & parum nutriunt. Facilè corrumpuntur, unde largiore esu febres putridas, diarrhœas, & dysēterias pariunt, præsertim si non satis matura comedantur. Ab iis abstinendum, quibus ventriculus frigidus, humidus, ac debilis est: tum etiam senibus, & multa pituita refertis. Conveniunt autē juvenibus, biliosis, & sanguineis, æstuosâ maximè aëris constitutione. Siccata stomacho salubriora sunt, nec tam facilè corrumpuntur: ventrē insuper subducunt in aqua cum saccharo decocta.*

*Mala Persica frigida & humida sunt gradu secundo. Pravum generant succum, & facilè corruptibilem. Ideò monet* Gal. 2. de alim. facult. c. 19. *post alios cibos non esse comedēda. Dicit enim corrumpi in superficie natantia. Sumenda igitur ante fercula alia, sic enim fiet, ut facilè egerantur, & aliis cibis viam muniant; si enim sumpta fuerunt postrema, una secum alia quoque corrumpunt. Prava eorum qualitas corrigitur vino & sale. Quidam decoquunt supra cineres calidos, ut poma, & saccharo conspergūt, quæ correctio omniū optima est.*

Præceptum Galeni de malis Persicis, ut ante alios cibos ingerantur, omnibus fructibus convenit, qui frigidi & humidi, valdeque corruptibiles sunt. Illi enim diu retenti in ventriculo, corrumpuntur, & aliis cibis innatantes eos quoque corrumpunt.

*Mala Armeniaca, Persicorum temperiem æmulantur; sed, paulò minùs humida, illa tamen bonitate superant, Galeno teste, neque tam facilè acescunt, aut corrumpuntur. Sunt enim suaviora ideò magis grata ventriculo, cujus mos est, sibi gratiora meliùs concoquere.*

*Cerasa cum prunis maximè conveniunt, cùm ratione temperiei, tum ratione facultatum. Non levis tamen est in variis eorum speciebus differentia. Acida enim magis refrigerant & difficiliùs corrumpuntur; dulcia verò magis corruptibilia sunt.*



*Ficus recentes in activis qualitatibus temporatæ, in passivis humidæ sunt. Satis laudabilem succum generant, si perfectam maturitatem adeptæ sint. Si verò satis maturæ non fuerint (quod ex eo cognoscitur, cum ex arbore decerptæ lac in extremo pediculi emittunt) tunc pravum & corrosivum succum producunt, unde febres putridæ, ac præsertim dysenteriæ oriuntur. Facilè in ventrem descendunt, & primo cibo assumptæ, eum laxant, abstergendi vim obtinent.*

*Ficus siccæ, caricæ vulgò dictæ, calidæ sunt in primo gradu; attenuandi, atque abstergendi facultate præditæ.*

*Vires fovent, alvum subducunt, renes mundificant, frigidis pulmonum vitiis opitulantur, hepatis & lienis obstructiones referant. Largiùs ingestæ sitim excitant, quia æstuosæ. Sanguinem impurum, & putredini obnoxium generant; unde ex illarum usu crebro pediculorum proventus, aut scabies exoriuntur.*

Venenis resistere non pauci auctores referunt, & Plinius narrat, Mithridatem, Regem Ponti, alexipharmacum in parato habuisse, contra venena præsentissimum, quod ex ficubus, nucibus juglandibus, foliis rutæ, & sale confectum erat. Quintus Severus ingredientium dosin notat, dicitque componi ex foliis rutæ 20. salis grano 1. nucibus duabus, & totidem ficubus.

*Uvæ inter autumnales fructus principatum obtinent, ut testatur* Galen. 2. *de* alim. facult. cap. 9. *eo quòd plus nutriant quàm reliqui fructus, minimumque pravi succi contineant, modò ad perfectam maturitatem pervenerint. Benè eas nutrire ostendit exemplo eorum, qui vineas custodiunt: illi enim postquam per duos menses custodiæ præfuerunt, & solis uvis ac ficubus pasti sunt, corpulenti admodum evadere solent. Caro tamen, quæ inde progignitur, minùs firma densaque est illa, quæ ex carnibus generatur.*

Bonitas uvarum in omnibus regionibus eadem non est. Quæ enim in frigidis locis proveniunt, & perfectam maturitatem non adipiscuntur, acidæ sunt, austeræ, vel acerbæ, & sanitati plurimùm infensæ. Contra verò, quæ in calidis regionibus adolescunt, gratam habent dulcedinem, corpus reficiunt, & humectant egregiè. Pueris maximè conveniunt, propter magnam temperamenti analogiam: sunt enim calidæ & humidæ. Nonnullos puerulos, febre hectica laborantes, & marasmo consumptos, solo uvarum usu restitutos vidimus, quas in omnibus pastibus copiosè cum pane comedebant. Sed perpetuò cavendum est, ut sint bene maturæ, & iis, qui admodùm debilitati sunt, à pellibus exuendæ, nc illæ deglutitæ stomachū gravent; incoctiles enim sunt. Recenter è vite decerptæ calidiores sunt, & empyreuma retinēt, à radiis solaribus impressum, si autem per biduum aut triduum asserventur, frigidiores evadunt. Uvæ pensiles inter cibos refrigerantes enumerātur.

*Uvæ passæ calidiores sunt, & æstuosæ ab Hipp. dicuntur, bili enim generandæ idoneæ sunt, quemadmodum omnia dulcia, in corporibus scilicet biliosis: nam frigida & temperata corpora bene nutriunt. Ex iis præstantiores sunt pingues, & tenui folliculo vestitæ, pleniusque nutriunt. Album laxant & abstergunt, sed paulò minùs quàm caricæ; magis tamen stomachum juvant. Pectori, renibus, & vesicæ plurimùm prosunt. Scribit Galen. 2. κατὰ τόπους, uvam passam hepati tota substantia familiarem esse.*

Hæc cum hepate familiaritas locum dedit electuario de passulis, quod & electuarium de vino appellatur, hepati roborando convenientissimum eaque ratione ad hydropem maximè commendatur. Illius descriptio reformata habetur in *Praxi medica à nostra, cap. de hydrope.* Nos aliquot puerulos ab hydrope liberatos vidimus usu electuarii simpliciùs parati. Coquebantur passulæ in vino albo ad consumptionem vini & per setaceum trajiciebantur, atque iterum recoquebantur ad cydoniati consistentiam, eoque utebantur in omni pastu, interjectis aliquot purgationis specificis.

Valde usitatæ sunt in Germania, multisque aliis locis passulæ laxantes, iis qui astrictam habent alvum utilissimæ puerulis, iisque qui medicamentorum sapores ingratos abhorrent, convenientissimæ. Harum descriptio habetur in *Pharmacopæa Augustana*, in hunc modum.

℞. *Sennæ Alexandrinæ* ℥. iiii. *cinnamom. electi, zinziberis*, ℈. iiii. *aquæ endiviæ*, & *vini albi*, an. ℥. xiv. Infundantur per hor. vi. aut viii. deinde bulliant, & lenter exprimantur: huic decocto post colaturam adde *sacchari albi* ℥. iiii. Coquantur ferè ad consistentiam syrupi; tum injice *passularum minorum repurgatar.* ℥. xii. Coquantur iterum lege artis, ad justam mensuram.

*Amygdalæ dulces moderatè calidæ sunt, & pinguem atque oleosam humiditatem habent. Attenuant, & detergunt, urinas movent, & pulmones in primis ab infarctu liberant, bronchiorumque asperitates leniunt, copiosè nutriunt; & alimentum euchymum, sed crassum præbent, genituram augent, somnum conciliant, quia halituosæ, sed difficilè concoquuntur; propter substantiæ crassitiem. Infinitis penè modis præparantur ad rem cibariam à coquis, pistoribus, & dulciariis.*

*Nuclei pinei ad naturā amygdalarum maximè accedunt; sunt enim calidi & humidi, crassumque succum generant; ac difficilè concoquuntur. Lac & semen augent, ac venereos stimulos irritant. Detergunt, humectant, reficiunt, & impinguant: unde tussientibus, phthisicis & tabescentibus conferunt.*

*Nuces avellanæ ad pineorum & amygdalarum temperiem accedunt, sed difficiliùs concoquuntur, & ventriculum gravant. Largiùs comestæ in ventriculo cibis supernatant: vomitum, flatus, capitisque dolores creant. Nephriticis conferunt ante pastum esitatæ, & à calculo præservant.*

*Nuces juglandes calidæ & siccæ sunt parum nutriunt, & difficilè concoquuntur, stomacho nocēt, bilem generant, capitis dolorem inferunt, & pulmoni noxiæ sunt, lumbricos expellunt. Virides cum saccharo conditæ, cortice priori detracto stomachum & corroborant. Siccæ venenis resistunt; ut in ficuum explicatione de Antidoto Mithridatis dictum est.*

Præcipit schola Salernitana, post pisces nuces esse comedendas: cujus præcepti ratio est, quia pisces frigidi sunt & humidi, phlegma generant, faciìè corrumpuntur & putrescunt, præsertim in debili, frigido, humidoque stomacho. Nonnulli etiam, præsertim ii, qui in cœnosis stagnantibusque aquis habitant, maligni aliquid habent. At nuces aridæ calefaciunt & exsiccant, putredinem arcent, & malignitati resistunt.

*Castaneæ in activis qualitatibus temperatæ sunt, ad calidum vergentes, in passivis verò siccæ. Satis copiosum præbent nutrimentum, sed difficilè concoquuntur, succum producunt crassum, flatus excitant, alvum astringunt. Elixæ cum fœniculo minùs flatuosæ sunt quàm assæ, quæ illicò stomachum inflant; variis tamen modis corrigi possunt, quod ex culinis petendum est.*

*Melones frigidi & humidi sunt, sitim sedant, urinas movent, facillimè corrumpuntur, & corrupti naturam veneni induunt, unde cholera morbus, aut febris maligna excitari solet.*

*Eorum noxa aliquatenùs evitatur, si multo sale corrigantur, in prima mensa modica quantitate sumantur, ut meliùs concoquantur, & faciliùs ad intestina descendant, si merum superbibatur, & cibi euchymi postmodum ingerantur.*

Quidam volunt vinum post melonum esum assumptum magis nocere, quòd pravum illorum succum citiùs deferat ad penitiora corporis, ubi noxam graviorem inferre solet. Verum id quidem locum habere potest, si vinum debile, aquosum, & minùs potens, vel in nimis exigua quantitate bibatur; sed si generosum, & satis copiosè sumptum, omnem melonùm noxam corrigit, & bona fit illorum concoctio, ubi postmodùm eorum succus ad venas translatus suam militiam deposuerit.

*Cucumeres sunt frigidi & humidi fere in tertio gradu; pravū succum corpori suppeditant, ac facilè putrescibilem; unde febribus malignis, diarrhœæ, ac disenteriæ materiam suppeditare possunt.*

*Cucurbita frigida & humida est in gradu secundo. Parum alit, succum gignit improbum, cucumeribus tamen salubriorem, & in jusculis, commode æstuante cœlo usurpatur: refrigerat enim, & humectat, bilisque fervorem contemperat.*

*Articoca, quam Gal. Cynaram, recentiores scolymum vocant, calida est in gradu secundo, sicca in primo. Flatus generat, venerē stimulat, caput gravat. Hanc Gal. vocat. edulium cacochymum, præsertim cùm plusculum obduruit. Tunc enim habet succum biliosum in copia majori, totamque substantiam lignosiorem: adeò ut ex hac quidem succus gignatur melancholicus, ex ipso verò succo tenuis ac biliosus.*

## CAPUT XVI.

### De cibis, qui ex Animalibus petuntur; ac primùm de carnibus in genere.

*Carnes animalium plurimùm inter se differunt, non solùm ratione diversarum specierum, sed etiam in una & eadem specie, ratione ætatis, regionis, pabuli, habitus, castrationis, sexus, præparationis.*

*Juniorum animalium caro, & præsertim recenter genitorum mucosa est, mollis, humida, & excrementis referta, eorum maximè, quæ natura sunt humidiora: faciliùs tamen concoquitur, & alvum fluidam reddit.*

*Vetustorum animalium caro, dura est, sicca, nervosa, concoctu difficilis, paucique ac pravi alimenti.*

*Eorum verò animalium caro, quæ in media ætate sunt constituta, medio modo se habet.*

*Quæ humida & palustria incolunt loca, carnes habent humidas, & superfluitatibus plenas: Quæ sicca & montosa, excrementis vacuas, concoctu faciliores, & ad nutriendum aptiores.*

*Animalia sylvestria carnes sicciores & magis excrementis vacuas largiuntur domesticis & urbanis, quæ carnes habent humidiores, magisque excrementitias.*

*Carnes macilentæ & extenuatæ duræ sunt ac siccæ, concoctu difficiles, & parùm nutrientes: pingues verò & obesæ prahumidæ sunt, & ventriculo infensæ, nauseamque parientes, si pinguedo admodum excesserit. Si verò medio modo se habeant, hoc est, neque macriores, neque pinguiores, substantiæ bonitate & saporis suavitate reliquis sunt præferendæ.*

*Animalia, quæ in locis nutriuntur optimis pascuis refertis, sapidiora sunt, & meliùs nutrientia. Sic verveces in dumetis nostris, thymo, lavendula, roremarino, aliisque plantis aromaticis refertis enutriti, longè suaviorem carnem habent iis, qui in montibus, hisce plantis destitutis, aluntur Sic etiam perdices montanæ nostratibus insipidiores sunt.*

*Castratorum animalium carnes teneriores, sapidiores, & concoctu faciliores sunt, ut in vervecibus, bobus, suibus, & caponibus apparet.*

*Masculorum carnes laudabiliores sunt carnibus fœminarum: quandoquidem mares calidiores sunt, & sicciores, laboriosiores, & excrementis minùs onerati, ut in pecore bovino & ovillo conspicuum est.*

*Assæ verò sicciores, quia humiditas & pinguedo igne absumpta est. Frixæ etiam sicciores & acriores. Sale & aromatibus conditæ calidiores & sicciores.*

Circa carnes assas & elixas est *dubitatio*, quæ elicitur ex Aristot. *prob.* 54. *sect.* 1. ubi asserit, carnes assas, esse humidiores elixis, quod theoremati proposito, & sensibus ipsis repugnare videtur. *Solvitur* tamē dicendo carnes assas esse humidiores humiditate propria & congenita; elixas verò humiditate adventitia, quæ ab ipsis imbibitur, dum in aqua decoquuntur; ast verò sicciores esse elixas ratione humiditatis propriæ, quæ in jusculum extrahitur, unde fit ut minùs nutriant, quàm assæ, si seorsum, & sine jusculo sumantur.

*Carnes elixæ magis competunt iis, qui sunt adhuc in incremento corporis, qui sicco sunt temperamento prædití, & qui calidus siccisque laborant ægritudinibus, idque magis in regionibus & anni temporibus calidis & siccis. Assæ verò magis conveniunt iis, qui frigido & humido temperamento præditi sunt, quibus advus fluida est, & quì morbis frigidis & humidis obnoxii sunt.*

## CAPUT XVII.

### De Carnibus Quadrupedum.

*Caro vervecina in nostris (Galliæ) regionibus omnium præstantissima, & usitatissima est, omni ætati, complexioni, & tempori convenientissima. Temperata est, aut saltem moderatè calida & humida. Optima tum assa, tum elixa, quæ ex vervecibus anniculis aut bimulis, mediocriter pinguibus, puro in aëre, & bonæ notæ pascuis enutritis provenit.*

*Caro ovila mali succi est, & excrementitii; difficilè concoquitur ob substantiam viscidam ac lentam, & partus frequentiam.*

*Agnina caro valde humida est, mucosa & pituitosa, & ob hanc causam declinanda, Galeni judicio* lib. de victu attenuante, cap. 8. *Quod tamen de agnis recens natis intelligendum, non verò de adultioribus, qui optimum præbent alimentum, & facilè concoquuntur. Hinc caro eorum convenietissima est iis, qui naturæ sunt delicatioris ac debilioris, & qui parùm exercentur. Præterea distinguendæ sunt regionibus, in quibus adolescunt. Lutetiæ enim caro agnima magno est in pretio, & hædinæ longè præfertur. Apud nos verò hædina agninæ præferri consuevit.*

*Caro hædina carnem habet humidam, sed minus agnina. Ideò præfertur saltem apud nos; moderatè nutrit, sanguinem gignit tenuem & humidum, alvum emollit, & melior est assa quàm elixa, sicut & agnina.*

*Caro bovina calida est & humida, absolutè considerata, quia omnis caro tale habet tēperamentum, utpotè ex sanguine calido & humido genita. Comparatè tamen, respectu aliorum animalium, sicca est ac dura, concoctu difficilis, & alvum sistens. Sanguinem procreat sicciorem & melancholicum; firmum tamen præbet alimentum, si bene concoquatur; ideò robustioribus corporibus, & valido exercitio utentibus utilis.*

*Vitulina caro in activis temperata est, in passivis humida, boni succi, concoctu facilis, sanis atque ægrotantibus conveniens. Magis tamen competit iis, qui in otio & deliciis vivunt, quique mollioris ac delicatioris sunt constitutionis, quam bajulis, nautis, fossoribus, & aliis, qui duros subeunt labores, quibus bubula caro est convenientior.*

*Suilla caro in activis temperata est, in passivis humida. Galenus humanæ carni similem esse asserit, & si benè coquatur, omnium ciborum potentissimè nutrire. Crassum & lentum habet succum, & ideò nutrimentum præbet firmum ac durabile, quod dissipari facilè nequit.*

*Porcellorum caro præhumida est & mucosa, plurimumque gignit pituitæ; magis excrementosa, quàm suilla, quia humidior: minùs autem nutrit. Alimentum, quod præbet, facilè quidem ob tenuitatem substantiæ distribuitur; sed promptè discutitur.*

*Leporina caro sicca est, dura & crassa, sanguinesque melancholici parens. Quod de vetusto animali audiendum; siquidem lepusculorum caro delicatissima est, & inter conviviorum lautitias cum perdicibus æquiparatur. Laudantur verò bimestres, trimestres, & quadrimestres.*

*Cuniculorum caro ad leporinam proximè accedit: in eo tamen distinguuntur, quòd cuniculi mediæ ætatis reliquis præstantiores sunt. Vetusti autem duriores, sicciores que. juniores verò, & nuper in lucem editi mucosiores. Sylvestres altilibus præferuntur, utpote minùs excrementosi, minusque humidi. Altiles, qui domi educantur, pinguiores quidem, corpulentioresque sunt, at sapore & salubritate sylvestribus longè inferiores. Illud pabulum sapiunt, quo nutriti fuerunt, atque adeò, si brassicis alantur, (ut sæpe fit) abominabilem saporem habent. Si verò triticum tantùm comedunt, valde impinguantur, & delicatissimum præbent edulium; quod in Apiciorum gratiam sit dictum. Sylvestres, qui in dumetis nostris, thymo lavendula, origano, aliisque herbis aromaticis nutriuntur, sapidissimum & saluberrimum alimentum præbent.*



## CAPUT XVIII.

### De Interaneis, & Extremitatibus Animalium.

*Hepatis substantia genericè considerata, crassum præbet alimentum, concoctu difficile, gignendisque obstructionibus idoneum: magna tamen differentia reperitur ratione animalium, à quibus desumitur: siquidem hepar galinarum, caponum, anserum, pipionum & pullorum gallinaceorum præstantissimum est. Ideò prior sententia de quadrupedum hepate audienda est: inter quæ hædi, vituli, & sues satis laudabilis succi jecinora exhibent.*

*Lien pravum alimentum suppeditat, & melancholicum succum producit, difficilè concoquitur, & tarde distribuitur.*

*Renes difficilè concoquantur, ob substantiæ soliditatem qua præditi sunt, succum pariunt crassum & malum, propter varios & excrementitios humores, qui eos continuò pervadunt.*

*Cor fibrosam carnem obtinet, solidam, & duram; atque adeo difficilè concoquitur, tardè distribuitur, & crassum succum producit. Si tamen bene concoquatur, non paucum corpori alimentum præbet, neque id mali succi.*

*Pulmo, hepate, ac liene concoctu facilior est, quia utroque rarior & mollior; longe tamen hepate, quoad alendum, inferior.*

*Glandulæ omnes hoc commune habent, ut suaves in cibo & teneræ ac friabiles appareant. Crassum dant alimentum, & si bena animal habitum sit, multum ac boni succi: & probè in ventriculo concoctæ non minùs nutriunt, quàm carnes musculosæ. Minùs verò quàm par sit digestæ succum pituitosum & crudum generant. Hæc de glandulis mammarum præcipuè audienda. Ex aliis verò glandulis molliores sanguinem pituitosū generant, duriores vero crudū.*

*Lingua vitulina, hædina, agnina, suilla, & vervecina concoctu facilis est, & laudabilem succum generat; bovina paulò crassior, sed nutritioni satis idonea: modò sale non condiatur, nec fumo induretur.*

*Cerebrum cibum præbet phlegmaticum, crassi succi, concoctu difficilem, crassum & tardè permeabilem. Appetitum prosternit, & nauseam parit.*

*Pinguedo & adeps pauci sunt nutrimenti, & potiùs carnium nos nutrientium condimenta, quàm alimenta. Ventriculi tunicas laxant, ejusque tonum dissolvunt, ac propterea nauseam pariunt, & appetentiam dejiciunt. In biliosis corporibus facilè in bilē vertuntur, difficillimè concoquūtur.*

*Ventriculi substantia membranosa est, atque adeò frigida & sicca, dura & glutinosa. Difficilè concoquitur, pituitam generat, obstructiones parit, multorumque morborum causa esse potest, mollibus & otiosis hominibus vitanda, & bajulis, fossoribus, nautis, & similis naturæ hominibus tantùm exhibenda.*

*Intestinorum eadem est ratio, siquidem eorum similis est natura. Juniorum tamen animalium, ut agnorum, & hædorum intestina molliorem habent substantiam, & faciliùs concoquuntur.*

*Pedes, aliæque extremitates quadrupedum, ex membranis, ligamentis, tendinibus, venis, arteriis, & cartilaginibus compositæ, frigidæ sunt, & siccæ, lentæ, viscosæ, pauci nutrimenti, & difficilis concoctionis; juniorum tamen & lactantium animalium extremitates excipimus, ut de ventriculo & intestinis annotatum est.*

## CAPUT XIX.

### De Alimētis quæ in Quadrupedum partibus continētur.

*Sanguis calidus est & humidus, concoctu difficilis, & plurima excrementa generans. Licet enim dum in venis continetur, facilè in substantiam corporis nostri convertatur, tamen postquam ab iis eductus est, calorem atque spiritus amisit, concrescit, & in pravam substantiam degenerat.*

*Medulla calida est & humida; optimè nutrit si bene concoquatur. Nimia quantitate assumpta stomachum relaxat, & nauseam parit.*

*Lac integrum in activis qualitatibus temperatum est, ad frigidum aliquantulum vergens; in passivis verò humidum, ratione pinguis & aquosæ substantiæ; emplastrum & incrassans, ratione caseosæ: abstersorium, ratione serosæ; contemperatorium seu mitigatorium, ratione butyrosæ.*

*Optimi electio est, ut sit candidum, clarum, purum atque sincerum, dulce, omnisque amaritudinis, acrimoniæ, aciditatis & salsedinis expers, odore suaveolens, aut saltē boni odoris exiguum quid spirans: consistentia moderatum, hoc est, neque nimis crassum & caseosum, neque nimis tenue & serosum, sibi ipsi continuum, & ungui instillatum cohærens, & non diffluens, recens mulctum, & ab animali bene pasto & habito petitum.*

*Lac optimum prædictis conditionibus stipatum, omnium ferè alimentorum est præstantissimum, facilè concoquitur, & levi negotio vertitur in sanguinem, sufficienter alit, corpus roborat, atque impinguat, alvum emollit, sed stomachum & intestina inflat. Quæ omnia locum habent in corpore temperato, & superfluitatibus vacuo; nam in ventriculo pituitoso acescit, in bilioso nidorem contrahit. Corrigitur sale, vitello ovi, saccharo, aut melle. Lac verò vitiosum nocentissimum est, & tantùm abest, ut ad succum laudabilem generandum conferat, ut etiam corpora sumentium cacochymia reddat.*

Pravos vitiosi lactis effectus ostendit Galenus *lib.* 3. *de aliment. fac. cap.* 15. exemplo nutricum, quæ ob annonæ caritatem usæ sunt sylvestribus oleribus; pueri enim, earum lac sugentes, pravis ulceribus aliisque affectibus inficiuntur. Item exemplo caprarum, scammonio aut tithymalo pastarum, quarum lac catharticum est.

*Inter lactis differentias, ad sanorum alimoniam magis usitatas, vaccinum omnium crassissimum & pinguissimum est; nam caseosæ substantiæ habet plurimùm, serosæ verò, si cum aliis comparetur, minimum. Hinc alvum minus subducit, magis autem nutrit. Difficiliùs concoquitur, citiùs in ventriculo coagulatur, tardius descendit, difficiliùs distribuitur, & obstructionibus generandis magis est idoneum. Caprinum mediæ est consistentiæ, quemadmodum & ovillum, quod tamen caprillo crassius est, plus enim casei habet, minus verò seri: ideòque minùs dejicit, & valentius nutrit. Asininum omniū tenuissimum & maximè serosum est. Verùm illius usus ad Therapeuticē magis, quàm ad Hygieinē spectat.*

*Butyrum calidum & humidum est gradu primo, & ejusdem ferè naturæ cum oleo olivarum maturarum, teste Avicenna. Magis tamen humidum, quàm calidum. Vetustum calidius est atque tenuius temperatum in activis. Nutrit, impinguat, ventrem laxat, tussi obnoxiis confert. Nimius illius ejus ventriculi tonum dissolvit, nauseam parit, appetitum aufert. Proinde iis vitandus, qui humidiorem laxioremque habent ventriculum. Vitandus & calidioris complexionis hominibus, in quibus facilè accenditur, & in bilem mutatur. Apponendum est prima mensa, citiùs enim exit, cibisque ingestis quasi viam sternit. Si autem post alios sumatur, ventriculum relaxat, & in complectendo cibo, constringendoque orificio superiori, eum impedit.*

*Cremor lactis butyro simillimus est, & cum eo viribus ac qualitatibus maximè convenit. In eo differunt, quòd butyrum arte extrahatur, cremor verò spontè supernatet. Lac bubulum præsertim eo maximè abundat. Ob pinguedinis copiam ventriculum relaxat, supernatat, alimenta assumpta ejicit, priusquam concoquantur, vapores mittit ad caput, succum generat crassum.*

Recocta *est substantia recēti caseo similis, ex serosa lactis parte per ebullitionē extracta. Minus stomacho nocet, quàm caseus recenter pressus. Calidis confert defluxionibus, si im*

*sedat, omnemque conciliat: sed frigido ventriculo & nervorum morbis obest. Vetusta & indurata difficilè concoquitur, sitim parit, parum nutrit, alvum sistit, flatus generat.*

*Caseus omnis eandem non habet naturam & temperiem, sed pro diversitate animalium ex quibus desumitur, & pro sui ipsius casei ætate, odore, sapore, aliisque circumstantiis plurimùm variat.*

*Caseus vaccinus multùm alit, sed difficilè concoquitur. Ovillus minùs crassam habet substantiam, & faciliùs concoquitur, parciùs alit vaccino, sed melius alimentum præbet. Caprinus utroque est deterior, sed ob acrimoniam faciliùs dejicitur.*

*Antiquus calidus est, propter acrimoniam, & aliquando putredinem quam contrahit, vel propter coaguli, & salis, dum paratur, admixtionē. Et quo antiquior, eo acrior, ac per consequens calidior & siccior, adeò ut Avicenna talem gradu tertio calidi, & sicci, pronuntiet, Hinc ob caliditatem & siccitatem concoctu difficilior, & calculo gignendo aptissimum, præsertim si sit plus æquo salitus. Vitandus igitur est, cùm docente Galeno, Dioscoride & Avicenna, malè concoquatur & distribuatur, siccum & pravum alimentum generet, alvum constringat, & in atram bilem vertatur. In pauca tamen quantitate sumptus, præsumptorum alimentorū, præcipuè carnis concoctionem juvat, quanquam ipse difficiliùs concoquatur.*

*Recens, qui adhuc mollis & nuper coagulatus est, frigidus & humidius est, duro & sicco flatuosior, propter humiditatem; minùs tamen siticulosus, minusque ventrem sistit, bene nutrit & impinguat, stomacho utilis, facilè in membra distribuitur, non tam crassi, aut pravi succi, ut antiquus. Attamen concoctu difficilis est, calculum, obstructiones, aliosque affectus producit.*

*Putridus, aut fœtidus omnium pessimus est: qui verò bonum spirat odorem, salubrior. Acer & salsus, calidus est & siccus, siticulosus, & cacochymus Acidus, cacochymus & frigidus est. Dulcis & pinguis, modicè calidus, magis nutriens, & succi melioris.*

*Caseus pinguis & butyrosus, cui nihil aut parum butyri ademptum est, melior est: macer verò, & oculatus, omni ferè butyro privatus, longe deterior.*

---

## CAPUT XX.

### De Cibis ex Volatilibus Desumptis.

*Gallinarum caro in activis temperata est, in passivis humida: concoctu facilis, boni succi, & multùm nutrientis. Scribit Avicenna, eam augere intellectum & ingenitum, clarificare vocem, & seminis copiam generare. Quæ omnia de juvenibus, mediocriter obesis, & quæ nondum pepererunt audienda sunt; annosæ enim, utpotè duræ & nervosæ, macræ glocientes, & incubantes, damnantur.*

*Caponum & pullorum gallinaceorum caro, ejusdem est naturæ & temperiei, cum carne gallinarum juniorum: hac tantùm differentia, quod pulli, tenuiorem substantiam habentes, minùs alant, & minùs solidā substantiam præbeant, ideò corporibus multùm laborantibus minùs aptam.*

*Pulli columbini inter laudatissima reponuntur alimenta, optimè concoquuntur, succum generant neque crassum, neque tenuem, sed inter hunc medium.*

*Galli Indici caponibus & gallinis non cedunt, si juniores sint, & ante aliquot dies jugulati. Si enim veterani sint, aut recenter mactati, carnem habent duriorem, & concoctu difficilem.*

*Anserum caro calida est humida, crassa, concoctu difficilis; & excrementitia. Quo autem sunt annosiores anseres, eo sicciores, duriores, & ad alendum ineptiores, viscera obstruunt, & pravum succum generant. Qui verò ætatis sunt mediæ, & bene saginati, meliores ac teneriores sunt, unde in multis regionibus inter cupedias habentur.*

*Pulli juniores insalubres sunt, quia muco & excrementitia carni referti.*

*Perdices inter alites principatum obtinent, sine illis sumptuosa convivia gratiam & splendorem amittunt, carnem habent sapidissimam, præsertim juniores, cùm aliquandiu in aëre fuerint suspensæ; bonum ac laudabilem generant sanguinem, eumque copiosum & excrementis vacuum: memoriam augent, semen multiplicant, ventris stimulos excitant. Cardanus asserit, continuo perdicum usu luem veneream curari, quandoquidem ab iis massa sanguinea & totum corpus renovantur.*

*Palumbi, turtures, coturnices, turdi, metulæ alaudæ, & reliquæ montanæ aviculæ, secundum à perdicibus locum obtinent: optimum succum generant, bene nutriunt, & excrementorum paucissimam copiam obtinent.*

De Cortunice est controversia, siquidem Galenus, Plinius, & Avicenna referunt, eos qui coturnicibus frequenter aluntur, spasmo esse obnoxios. Cujus rei causam desumit Galenus ex veratro seu helleboro, quo coturnices pasci consueverunt. Avicenna addit, substantiæ illarum quandam inesse facultatem occultam, quæ spasmum inducere possit. Contrà ab aliis improbatur hæc sententia, quorum antesignanus est Averroes, asserens coturnicum carnem esse saluberrimam & optimam, ac laudabilem sanguinem generare. Quod rationi maximè consentaneum est. Paucissimæ enim sunt regiones, in quibus helleborus adolescat: sed passim vescuntur coturnices optimis herbis & cerealibus. Neque experientia docet, eos qui coturnices comedunt, obnoxios esse epilepsiæ. Adde quòd singulari Dei beneficio, Israëlitis olim in deserto concessæ sunt, quod factum non fuisset, nisi optimum præberent alimentum. Etiamsi enim Israëlitis graves morbi inde exorti sunt, hoc ex abusu illius cibi provenisse constat, quo se plurimùm ingurgitabant, ut sufficienter eum concoquere non possent. Hinc cruditates & putredines maximæ exortæ sunt.

*De quadrupedum & volatilium carnibus hoc theorema universale annotandum est: illas plurimùm inter se differre, ratione ætatis, modi præparationis, & loci in quo habitant. Siquidem juniorum, adhuc augescentium caro longè præstantior est ætate provectiorum & declinantium. Eorum verò, quæ in ætate florenti constitutæ sunt, mediam naturam obtinet. At recenter editorum caro prava est, quia mucosa, humida, & excrementis plena.*

*Assa & in sartagine frixa, siccior est: elixa verò humidior. Animalium, quæ in stagnis, paludibus, & locis humidis vivunt, carnes humidæ & excrementitiæ sunt, ac concoctu difficiles: quæ verò in montibus, dumetis, & locis siccis degunt, carnes habent sicciores, concoctu faciliores, & excrementis vacuas.*

*Ova ex variis animalibus petuntur: at sola gallinacea in usum quotidianum veniunt. Ex duplici substantia conflata sunt, temperie diversa prædita, vitello scilicet & albumine. Vitellus moderatè calidus est & humidus, optimum præbet alimentum, sanguini maximè vicinus est; in eumque levissima coctione convertitur: unde vulgò dicitur, tantum gignere sanguinis, quantum habet ponderis, atque adeò excrementis vacuus est. Albumen verò frigidum est ac moderatè siccum, Galeno teste.*

*Ova optima eligenda sunt quæ candida, longa, nova: nam recentia ejusdem diei aurea dicuntur, duorum dierum, argentea, trium verò ferrea.*

*Ova tremula dicuntur, quæ in aqua modicè elixantur, eatenus ut in manu detenta tremere videantur. Ad corporis alimoniam omnium sunt accommodatissima, Galeno teste, & magis alunt quam sorbilia.*

*Ova sorbilia, quæ in aqua cum putamine eò usque elixa sunt, ut sorberi valeant, minus nutriunt quàm tremula, ut dictum est, propter substantiæ tenuitatem. Faciliùs autem subducuntur, ac probè alvum emolliunt, præsertim manè jejuno stomacho sumpta: vocem reddunt claram, tussim sedant, partum facilitant & venenis in peste adversantur. Illa, ut & tremula, convalescentibus, senibus, infantibus, phthisicis, & hæmorrhagia, aliaque insigni evacuatione debilitatis plurimum conferunt.*





*Ova longiori elixatione indurata difficilè concoquuntur, succum crassum generant, & alvum constipant. Assa sub cineribus magis constipant, succique pejoris sunt, crassiorisque: vim enim ignis patiuntur majorem, & plus nativæ humiditatis amittunt, quam elixatione indurata.*

*Ova frixa omnium pessima sunt, ægrè concoquuntur, lentè permeant, pravum crassumque succum gignunt, & humores sibi admixtos in corruptelam perducunt. Quod tamen intelligendum est de ovis ad integram duritiem frixis.*

*Placentæ ex ovis, paratæ in sartagine, cum butyri satis bona quantitate, & ad mollem adhuc consistentiam coctæ, saluberrimæ sunt. Idem dicendum est de ovis suffocatis, quæ scilicet conquassata, in patina concoquuntur ad mediocrem consistentiam, cum butyro vel lacte, saccharo postmodum adjecto. Illa enim facilè concoquuntur, probè nutriunt.*

---

## CAPUT XXI.

### De Piscibus.

*Pisces in genere, frigido & humido temperamento præditi sunt, alii tamen plus alii minùs. Quoad substantiam etiam plurimùm variant, ut alii concoctu faciles sint, ad succum laudabilem generent; alii verò difficilè concoquantur, & magnum faciant excrementorum proventum.*

*Pisces qui in limosis, sordidis graviterque olentibus aquis degunt, insaluberrimi sunt. Improbantur etiam qui in paludibus, stagnis, fluminibus parvis atque stagnantibus aut cœnosis & turbidis, aut magnarum civitatum, quas perfluunt excrementis, & sordibus inquinatis versantur.*

*Maximè probantur pisces saxatiles, qui in saxosis aquis seu limpidissimis delitescunt. Facilè enim cōcoquuntur, & mediæ consistentiæ sanguinem, hoc est, neque nimis tenuem, neque nimis crassum producunt.*

*Squammosi pisces, & carnem teneram atque friabilem habentes, salubriores sunt iis, qui squammis carent. Illi enim substantiam habent sicciorem: hi verò lentam, glutinosam, & humidiorem.*

*Pisces in alto mari digentes, meliores sunt, quia ab undis agitantur, motuque continuo sicciores redduntur. Littorales his cedunt, quia mare in litore minùs agitatur, estque ibi impurius.*

Ex generalibus hisce theorematis facilè erit singularum piscium specierum naturam, salubritatem, aut insalubritatem distinguere, ut in singulis enumerandis tempus insumere non sit opus.

---

## CAPUT XXII.

### De Condimentis.

*Cinnamomum calidum est ordine tertio siccum secundo: Urinas movet, menses provocat, visum acuit, attenuat, incidit, digerit, concoctionem juvat, flatus discutit, partesque corroborat, leviter astringit.*

*Caryophylli sunt calidi & sicci ordine tertio, cerebro, cordi, ventriculo, & utero appropriati. Cerebrum roborant, materiam distillationum absumunt, mentem erigunt, memoriam firmant, frigidam humidamque cerebri intemperiem corrigunt, morbis ex ea oriundis medentur, spiritus vitales reficiunt, syncopen arcent, ventriculi concoctionem promovent, nauseam tollunt, flatus discutiunt, uterum recreant, illius affectus leniunt, visum acuunt, & venerem stimulant.*

*Zinziber calidum est ordine tertio, & humidum primo: facilè cariem contrahit propter humiditatem. Ventriculum roborat, flatus discutit inappetentiam à frigidis humoribus oriundam curat.*

*Piper calidum & siccum est ordine tertio. Longum minùs habet siccitatis, quo fit, ut cariosum evadat. Album acrius & calidius est nigro. Ventriculi concoctionem juvat, appetentiam movet, flatus discutit, tussi & pectoris vitii medetur, partum adjuvat, & oculorum caliginem discutit.*

*Nux moschata calefacit & siccat gradu secundo, astringit & propterea ventriculum roborat, flatus discutit, oris halitum emendat alvi fluxum cohibet, frigidis cerebri, nervorum, & uteri affectibus medetur.*

*Crocus calefacit gradu secundo, siccat primo, leniterque astringit, concoctionem adjuvat, urinam movet, venerem stimulat, vim habet cardiacam, venenis inimicam, putredini adversam. Tussientibus, asthmaticis, phthisicis & pleuriticis mirabiliter subvenit: unde anima pulmonum appellatur.* Elegantem, *inquit Dioscorides faciei* colorē præstat, *obstructa viscera aperiendo, & concoctionem ventriculi promovendo, si moderatè usurpetur.*

*Menses etiam retentos, fœtum, & secundinas potenter educit. Nimio verò usu aut assiduâ odoris inspiratione, caput lædit: id enim replet, mentemque perturbat, spiritus attenuat, dissolvit, ut in magna quantitate sumptus mortem inferre valeat.*

Mulierem novimus, quæ ad provocanda menstrua eam croci quantitatem sumpserat, quam ei seplasiarius quinque assibus dederat. Inde tanto impetu menses prorupere, ut intra triduum è vivis sublata fuerit.

Ad pulmonis affectus tam efficax esse remedium scribit Dodonæus, ut subindè phthisicis, in summo vitæ discrimine & animam propè agentibus, spiritum reducat, vitamque ad dies aliquot proroget, scrupuli dimidii, aut ad summam scrupuli unius pondere, cum passo aliove dulci vino exhibitus. Eodem modo oblatum asserit gravissimas dyspnœas subitò citra febrem irruentes, momento temporis, auferre idque non semel fuisse observatum.

*Bellarium sinapis, quam* mostardam *vulgo vocant, quasi mustum ardens, frigidam & humidam ventriculi intemperiem corrigit, pituitam illius parietibus hærentem, detergit, concoctionem adjuvat, & dejectam appetentiam excitat.*

*Sal calidum est ordine secundo, & siccum tertio. Abstergit, digerit, astringit, condensat, putredinem arcet, torpentē appetitum excitat, ventriculi concoctionem adjuvat, alvū subducit, & omnibus eduliis gratum saporem conciliat. Nimia quantitate usurpatum, calculum gignit, pruritum parit, scabiem inducit, impetiginem accersit, scorbutum generat, quod nationes salsis tum piscibus, tū carnibus quotidie utentes experiuntur. Aciem oculorum obtundit; genituram minuit, biliosis, & melancholicis nocet.*

*Cibi sale conditi frequentiùs assumpti easdem noxas inferunt: præterea duriores & concoctu difficiliores redduntur, quia nativa eorum humiditas absumitur, unde substātia eorū condēsatur & induratur, quo nomine coctioni fit rebellior.*

*Oleum recens & dulce, ex maturis olivis expressum, modicè calidum est & humidum: Emollit, laxat, lenit, acrimoniā omnem contemperat, lumbricos enecat, & venenis resistit.*

*Saccharum calidum & siccum est in gradu primo, putredinem arcet, abstergit, & ideò stomachum juvat, quia detergendo illius phlegma eluit. Attamen si stomachus bile inquinatus fuerit, nocebit, quia in bilem convertitur: Renibus & vesicæ confert; arenulas, & mucosam pituitam abstergendo: pectus lenit & mundificat, alvum laxat, optimè nutrit: verùm nimio usu obstructiones generat, ut alia dulcia, quia promptè rapiuntur ab hepate, sicque alia edulia admixta nondum satis concocta attrahuntur. Dentibus est inimicum, quos denigrat, & ad cariem perducit, ideò post illius esum os colluendum.*

---

## CAPUT XXIII.

### De Melle.

*Mel calidum & siccum est gradu secundo; est tamen quædam differentia ratione locorum, ex quibus mel ab apibus colligitur. Calidius enim & siccius est quod in locis provenit calidioribus, thymo, lavendula, roremarino, aliisque*

*que herbis aromaticis refertis: in regionibus verò frigidis, hujusmodi herbis destitutis, minus calidum est. In genere flavum calidius sicciusque est albo: & sensus ostendunt, aliud alio esse odoratius & acrius, atque adeò viribus & qualitatibus potentius. Abstergit, alvum movet, urinam provocat, tussi medetur, putredini mirum in modum adversatur, & fructus horæi maximè corruptiles, si cum melle aut saccharo condiantur, incorrupti permanēt ad plures annos. Utile est senibus, frigidi temperamenti hominibus præsertim hyemali tempestate: noxium verò juvenibus, biliosis, & tempore æstivo. Calculosis, asthmaticis, aliisque pulmonum affectibus obnoxiis maximè conducit. Purum homini nutrimentum exhibet; corporis, animæque vires reficit, sensus omnes recreat, eosque acutiores reddit.*

MEllis naturam & facultates capite proprio & separato explicare voluimus, tum propter illius præstantiam, tum, quia non solùm inter condimenta, sed etiam inter alimenta locum habet; ac denique quia Gal. 11. *simpl.* scribit, mellis naturam separatum quid esse à plantis & animalibus.

Illius præstantia multis authoritatibus & exemplis confirmatur. Plinius enim mel, divinum nectar appellavit. Idem ex Aristæo, mella non minima hujus vitæ munera vocavit. Maximo autem in usu fuisse apud antiquos, & plurimam, ad sanitatem conservandam, utilitatem attulisse, historiæ plurimæ testantur. Pythagoras (referente Laërtio) cùm frugalissimè viveret, solo sæpe melle contentus fuit & ad annum nonagesimum vitam perduxit. Eosque sine morbo vivere posse affirmabat, qui mel crebro comederent. Refertque Athenæus, Pythagoricorum cibum panem fuisse cum melle, Galen. 5. *de san. tuenda, cap.* 4. refert historias Antiochi Medici, & Telephi Grammatici, quorum ille singullis diebus tertiâ diei horâ panem sumebat cum melle, Attico, rariùs crudo plerumque cocto, & sic cum alia victus ratione ibi descriptâ annum octuagesimum excessit. Hic verò pro jentaculo mel crudum esitabat, cum alica in aqua cocta, & ad centesimum annum vitam protraxit. *Plin. lib.* 22. *cap.* 24. de Pollione Romano, annum centesimum excedente, refert: cùm Augustus Imperator illius hospes interrogasset, quanam ratione maximè vigorē illum animi corporisque servasset, responsum tulisse: foris oleo, intus melle. Quod à Democrito didierat, qui aliquando interrogatus, quomodo quis in sanitate vitam traducere valeret; respondit, si exteriora oleo, interiora melle rigaret. Idem Democricritus, cùm in senectue vitæ esset pertæsus, eam subtractione alimenti finire conabatur. Sed cùm ingruerent Themophoria seu sacrorum cerealium dies, rogantibus mulieribus ne per id tempus domum funestaret, vas melle plenum adferri jussit, & sola illius anaphorâ, hoc est evaporatione, aliquot dies vitam produxit. Scribit etiam Athenæus, Cyrnios, qui Corsicam insulam habitant, ideò esse longævos, quòd mellis cibo utantur assiduè, cujus maxima copia ibi colligitur. Denique sacri Codicis testimonio, mellis præstantia confirmatur, ubi de Joanne Baptista loquens, *Butyrum*, inquit, *& mel comedet, ut sciat eligere bonum & reprobare malum.* Cùm enim boni & laudabiles humores ex melle generentur, ex bonis humoribus boni spiritus, à quibus functiones corporis omnes, atque adeò functiones cerebri principes exercentur; consequens est, illius usu ingenium & intellectum acui, cujus tota operatio in boni & mali exquisita dignotione consistit.

Mellis natura satis recondita est, quandoquidem incertum est, ad quam rerum classem revocari debeat, cùm scripserit Galen. *loco suprà citato*, illius naturam separatum quid esse à plantis & animalibus. Et authores in hac re maximè variant, aliis ab aëre purè & simpliciter provenire, & ab apibus in escam colligi, atque in favos transferri asserentibus, aliis verò dicentibus, ex plantarum succo ab apibus gener ri. Prior sententia ab Aristotele, Galeno, aliisque innumeris magis probatur: Et confirmatur experientia, quòd in regionibus melle abundantibus, verna tempestate, matutinis horis, folia plantarum melle referta comperiantur, quod ex aëre promanavit. Est igitur mel ros quidam aëreus & pinguis, ex pinguibus quibusdam vaporibus è terra elevatis, & in aëre condensatis genitus, ab apibus supra flores præsertim, tum etiam folia plantarum collectus, & ad cibum in favis reservatus. *Dubium* tamen aliquod remanet, num ex ipso florum succo aliquod etiam mellis generari possit, quandoquidem nemini dubium est, quin cera ab ipsis apibus ex plantarum succo generetur, quæ cum maximam habeat analogiam cum melle, verisimile videtur, mel etiam ex iisdem succis in roris penuria generari posse. Hoc saltem certissimum est, mel qualitates plantarum referre, è quibus colligitur. Sic quod in thymo colligitur, thymum redolet, quod in Sardinia provenit, ubi absinthii magna copia crescit amarum est: in Ponto verò est venenatum, propter Rhododendron, quod in eo magna copia adolescit. *Verùm* qualitates plantarum melli facilè communicari possunt, dum in eas spargitur, iisque tenaciter adhæret, & aliqua ex parte imbibitur.

*Mellis optimi electio ab auctoribus proposita est, ut sit colore flavo, odore suavi, nullum nec florum, nec herbarū odorem aut saporem referens, gustu jucundum. Album tamen, quale est nostrum Narbonense, & quale Atticum olim fuit, præstantius est ratione alimenti, quia magis temperatum. Flavum verò præferri potest ratione medicamenti. Omne tamen mel est alimentum medicamentosum, quia non solùm perfectè nutrit, ut potè purissimum & incorruptibile alimentum, ac excrementis vacuum; sed etiam corpus calefacit, pituitam ventriculo & intestinis hærentem abstergit, alvumque laxat. Aliaque commoda non pauca corpori suppeditat.*

*Mel vernum præstantius est autumnali, quia è cera nova exemptum, novellisque stirpibus genitum. Æstivum deterius est verno, quia calidius & acrius.* Hybernum omnibus deterius, *halitum enim ceraginis exspirat, inquit Dioscorides*, & crassius existit.

---

## CAPUT XXIV.

### De potu & materia potulenta.

*Aqua simplex frigida est & humida. Omnium verò optima quæ limpida & clara est, pura, minimeque cœnosa, & ab omnibus, quæ innatare solent, ramentis liberata, omnis saporis, omnisque odoris expers: tenuis & levis, quæ hypochondria celeriter permeat, & per corpus citò distribuitur, citò calescit & refrigeratur. His optimæ aquæ notis ab authoribus propositis duæ aliæ addi possunt non adeò vulgares, ut silicet duo lintei frusta ejusdem ponderis sumantur, & in aquis diversis humectentur, ac postmodum ad solem exsiccentur: si alterum prius exsiccetur, melior erit aqua, in qua illud humectatum fuerit. Deinde, postquam ambo exsiccata fuerint, iterum ponderentur, & si alterum altero levius sit, melior erit aqua, in quam leve demersum fuit.*

*Ratione locorum, ex quibus aquæ desumuntur, Fontana reliquis præferenda est, modò conditiones habeat superiori* theoremate *propositas: si enim iis destituatur, improbanda est.* Hip. lib. de aëre, loc. & ap. *alias proponit conditiones, ut scilicet versus ortum solis, præcipuè æstivum vel scaturiat: per terram mundam, minimeque lutosam vel argillosam, sed per arenas & lapillos fluat; quæve hyeme sit calidior, æstate verò frigidior. Hoc enim significat ex profundis terræ visceribus eam scaturire, quæ propter antiperistasin hyeme calent, æstate verò frigent, ut in puteis solet contingere. Quæ ad Septentrionem aut Occidentem oriuntur, & Solem aversum habent, deteriores sunt, utpote crudæ, graves, & tardè permeantes.*

*Aqua pluvialis post fontanam omnium optima censetur, imò verò à quamplurimis authoribus fontanæ præfertur, si conditionibus requisitis stipata sit. Illæ autem conditiones sunt, si fictilibus tubis in contectam cisternam dideducatur: si per locum arenâ repletum transfundatur: si verno tempore blandè & pacatè, non autem procellosè decidat: si in munda cisterna pura & incorrupta*



*servetur, neque sordes aut vitium aliquod contrahat ex tegulis, quas eluit.*

AQuæ fontanæ primum locum concessimus, juxta sententiam Hip. Gal. & Avicennæ. Multa tamen afferri possunt, quæ pluvialem cum ea de dignitate certare posse ostendant. Ac *primum* Celsus, *lib.* 2. *cap.* 18. *levissima*, inquit, *pluvialis est, deinde fontana, tum ex flumine, tum ex puteo: post hanc ex nive, aut glacie: gravior his ex lacu. gravissima ex palude.* Aëtius *tetrabib.* 1. *sermone.* 3. *cap.* 165. *Aqua pluvialis*, inquit, *omnium levissima censetur, & facilè transmutatur.* Hippocrates *lib. de aëre, locis, & aq.* aquam pluvialem laudat, quòd levis, dulcis, limpida, & tenuis sit, ex eo quòd à Sole tenuissimum trahatur & levissimum. Vitruvius *lib.* 8. *c.* 9. *Quæ ex imbribus*, inquit, *aqua colligitur, salubriores habet virtutes, eo quòd eliciatur ex omnibus fontibus levissimis, subtilibusque raritatibus, deinde per aëris exercitationem percolata, tempestatibus liquescendo pervenit ad terram.* Averroës *in Canticis*, disertè asserit, aquam pluviam optimam esse, & fontanâ ac fluviali longè excellentiorem. His authoritatibus accedunt rationes ab expe ien ia desumptæ: siquidem aqua pluvialis ad stateram omnium levissima est, promptissimè calefit atque refrigeratur, hypochondria non gravat, sed facilè permeat; nullam in calore, odore, vel sapore insignem qualitatem obtinet: ejusque tenuitas ex eo potissimùm apparet, quod legumina in ea meliùs coquantur quàm in fontana. Præterea aquæ pluviæ salubritatem ostendunt olea, & omne stirpium genus, quæ imbrium depluvio meliùs, quàm irrigatione nutriuntur & incrementum capiunt. Imò & *arundines in palude prognatæ, sine imbribus non adolescunt*, ut Plin. affirmat. Et Aristot. 8. *de histor. animal.* dicit, pisces ipsos, qui in aqua continuò degunt, non benè vivere ac sobolescere iis annis, quibus pluviæ deficiunt. Diceres, humorem in vapores solutum, & insita levitate sursum delatum, è cœlo & syderibus vivificam vim mutuari, quam postmodum hisce inferioribus impertitur.

*Objici* potest, nivem & grandines ex pluviæ materia generari, attamen aquas ex iis eliquatas rejici ab omnibus, cùm tamen eandem cum pluvia naturam participent. *Respondet* Paulus, aquam nivalem & glacialem omnium vitiosissimam esse, quòd aquarum congelatione omnes tenuissimæ partes exprimantur.

*Secundò* objici potest ex Galeno aquam pluviæ facilè putrescere & astringendi facultate præditam esse *Respondet* iterum Paulus, his verbis: *Nemo citius putrescibilē aquam deterrimā esse judicet, cùm alterationis mutationisque proclivitas virtuti magis, quam vitio adscribenda sit.* Et Galenus ipse 1. *de aliment. facultatibus*, ait, ea quæ facilè concoquuntur, facilè item alterari & corrumpi, & contrà, quæ concoctu sunt difficilia, difficiliùs alterari & corrumpi. Ad astrictionem verò, aquæ pluviali tributam à Galeno, *responsio* elicitur ex Avicenna, qui dicit, aquam pluvialem ea ratione videri astringentem, quòd mox distribuatur, & ad vias urinæ penetret: hinc enim fit, ut fæcibus minùs humiditate dilutis, factisque siccioribus, alvus astrictior evadat. Per se autem aqua pluvialis astringere non potest, cùm tenuissima sit & aërea, astrictoria autem vis à terrea materia dependeat.

Ex iis quæ dicta sunt, aqua pluvialis fontanæ videretur præferenda. Nos tamen fontanam cum gravissimis authoribus prætulimus, quia si debitis conditionibus, in theoremate propositis, stipata sit, eodem statu semper remanet, neque facilè à causis externis immutatur. Contra verò pluvialis tot conditionibus indiget à rebus externis petitis, ut difficillimum sit omnes concurrere simul: sed aliqua earum deficiente, non parùm illam de perfectione sua amittere necesse est; si nimirū à tegulis non diligenter ablutis, sed sordibus inquinatis excipiatur, vel in cisterna non bene mundata servetur, & tempore minùs apto colligatur.

Est autem *dubitatio* circa tempus aquæ pluviali colligendæ magis idoneum. Siquidem non pauci ex Hipp. cēsent, æstivo tempore collectam, & cum tonitru descendētem, esse præferendam: quod illa tenuissima & levissima sit. Verùm licèt talis aqua ratione tenuitatis & levitatis, aliquam habeat prærogativam; tamen cùm tempore æstivo variæ exhalationes è terra eleventur, quæ mineralium naturam quodammodo æmulantur, & cum vaporibus miscentur, ex quibus pluviæ conflantur, non tam laudabiles videntur illæ aquæ: cujus rei evidens est indicium quod facilè putrescant, & vermiculi frequenter in iis generentur. Fulgura enim & tonitrua à sulphureis exhalationibus oriuntur, quæ etiam aliquando aërem odore suo inficiunt. Adde quòd æstatis tempore, aquæ stagnorum, lacuū, & paludum contrahant putredinem, ex iisque vapores elevati pluviæ materiam suppeditent, quæ ideò vitiosa, & facilè putrescibilis est. His rationibus ducti, eam aquam prætulimus in theoremate, quæ verno tempore colligitur; quandoquidem stagna, lacus, & paludes aquam habent copiosam, eamque puram ex pluviarum copiâ, quæ toto hyeme deciderunt. Deinde impossibile esset, eam aquæ copiam colligere, quæ usui annuo sufficere valeret, cùm rarissimæ sint, & paucissimæ pluviæ æstivæ, ad aliquot tantùm horas perdurantes. Et docet nos experientia hîc Monspelii, ubi aquæ pluviæ usus frequentissimus est, quæ vulgò per hyemis & veris decursum colligitur, eam esse optimam, & omnes habere prærogativas suprà descriptas. In decoctione leguminum præsertim, hæc sola usurpari solet, in qua mollitiem eam insignem adipiscuntur: cùm in aliis aquis duritiem aliquam retineant, quantumvis decoquantur.

*Aqua putealis crassa est & gravis: unde in visceribus diutiùs hæret, & obstructionum generationem promovet. Magna tamen est inter aquas puteales differentia, ita ut nonnullæ cum fontanis de bonitate certent: si nimirum sequentibus conditionibus stipatæ sint. 1. Si fontes vicinos habeant, ex quibus aquæ laudabiles scaturiunt; (conjiciendum enim est, ab illis fontibus aquas suas qualitates mutuari,) vel flumini puro ac rapido vicinæ sint. 2. Si ex profundis puteis hauriantur, tales enim æstate frigidæ, hyeme calidæ sunt, & externis injuris minùs patent. 3. Si cœlum spectent, & aëri libero, à Sole illustrato expositæ sint: Solis namque lumine depurantur & serenantur, vitalisque cujusdam auræ redduntur participes. 4. Si frequenter moveantur & hauriantur; attenuantur enim, & minus putrescunt. 5. Si earum putei sæpè ac diligenter expurgentur, unde puriores redduntur. 6. Si à cloacis aut sterquiliniis sint remotæ, à quibus pravam aliquam qualitatem mutuari possunt. Si verò contrarias haberent conditiones, illaudabiles censendæ sunt. Quæ enim profundæ non sunt; nisi à fontis cujusdam scaturigine oriantur (injuriis patent externis, hyeme algent, æstate calent, palustrium & stagnantium aquarum more. Conclusæ sub tectis, locisque concameratis, cœlesti lumine privantur, & situ mucido inquinantur. Immotæ crassescunt, crudæ manent, putredinis quid concipiunt, ventriculum offendunt, ægrè permeant, viscera lædunt. Cloacis & sterquiliniis vicinæ, viroso sapore & odore imbuuntur.*

*Aquæ fluviales cum putealibus bonitate certant, & in quibusdā locis præferendæ sunt, in aliis postponendæ. Magnas tamen habent aquæ fluviales inter se differentias. Meliores enim sunt, quæ dulces ac limpidæ sunt, & è magnis ac rapidis fluminibus petuntur, per laudabiles terras fluunt, & felici cœli aspectu fruuntur. Malæ autem sunt, quæ ex pravis & stagnantibus aut cœnosis ac turbidis fluviis hauriuntur; vel ex magnis quidem ac currentibus, sed latrinas expurgantibus, sordesque culinarum, vestium, & linteorum recipientibus.*

Huic flumina, quæ magnarum civitatum mœnia alluunt, multas habent impuritates admissas, & multos morbos generant, ni cautio adhibeatur quæ in eo præcipuè versatur, ut loca hauriendæ aquæ destinata supra civitatem posita sunt, ubi aqua civitatis sordibus nondum infecta est. Si verò aqua civitatem præterlapsa usurpetur, salubris esse non potest. Hæc etiam cautio in aquæ fluvialis usu adhibenda est, ut in hydriis per aliquot dies asservetur; ibi enim quiescens, terrestres ac limosas partes, omnesque impuritates ad fu dum deponit.

*Aquæ stagnantes & palustres omnium pessimæ sunt: Cùm*

 enim

*enim nullo aut exiguo motu cieantur facilè putrescunt. Crassæ sunt, crudæ, & sæpè malignæ ac pestilentes.*

*Aquæ Nivales & Glaciales pessimæ etiam sunt: Dum enim à frigore congelantur, tenuiores partes exhalant; præterea insigni frigiditate præditæ sunt, quæ ventriculum offendit. Quod de vinis & aquis, nive & glacie refrigeratis, intempestivè & præposterè usurpatis, etiam dicendum est. Licèt enim juvenes robustiores earum noxam statim non percipiant, progressu tamen ætatis eam sentiunt, & varios articulorum, viscerum, & partium nervosarum morbos incurrunt.*

Nostrâ ætate, & paucis annis, apud nos maximè invaluit potus aquæ nive aut glacie refrigeratæ, æstatis tempore usurpatus; imò non pauci vinum hoc modo refrigerant. Quæ res inter Medicos, imò & apud vulgus maximè controvertitur; aliis hunc usum plurimùm laudantibus, aliis improbantibus. Quandoquidem igitur opportuna occasio hîc sese offert sententiam nostram aperiendi, paucis eam explicabimus. Ac primùm, in theoremate, aquæ nive aut glacie refrigeratæ potum damnavimus; sed cum hac additione, si intempestivè & præposterè usurpetur, quod accurata explicatione indiget. Nam primò potus iste admodum frigidus, in genere consideratus, damnandus absolutè videtur, juxta sententiam Hippocratis, *Aphor. 51. sect. 2. Plurimùm atque repentè evacuare, vel replere, vel calefacere, vel refrigerare, vel alio quovis modo corpus movere, periculosum. Omne enim nimium naturæ inimicum, sed quod paulatim fit, tutum est.* Cùm igitur in magno æstatis ardore corpus plurimùm æstuet; periculosum esse videtur, illud subitò & derepentè glaciali illo potu refrigerare. Hujus periculi effectus confirmari potest plurimis exemplis eorum, qui ex hujusmodi potu in gravissimos morbos præcipitati sunt, quorum non paucos ipsimet vidimus & curavimus. Ex altera verò parte infiniti reperiuntur, qui hunc usum ad cœlum efferunt, & plurimis tum rationibus, tum experimentis confirmant.

*Prima ratio* ex eo desumitur, quod calor noster nativus à duobus validis & potentissimis hostibus oppugnari & extingui consuevit; frigore nimirum extinguente, & calore dissipante. Sic in vehementissimo æstatis ardore corpora languida & effœta redduntur, ab æstuante aëre, partes corporis veluti inflammante, earumque calorem exsolvente. Quæ exsolutio impediri non potest, nisi refrigerantibus assumptis & admotis. Quemadmodum igitur ab omni ævo balnea & natationes in aquis frigidis convenienter usurpatæ fuerunt, ad fervorem illum corporis temperandum; sic etiam potus frigidus assumptus, ad hoc ipsum efficiendum maximè valebit.

*Secundò*, Potus in genere necessarius est ad restaurandam humiditatem, quæ à calore nativo indesinenter absumitur ac dissipatur; potus autem ille quatenùs humidus, id præstat: si autem cum humiditate juncta esset caliditas, illa plurimùm humiditatis resolutionem adjuvaret, ideò communis est omnium hominum instinctus, ut frigidum potum appetant, etiam hyemis tempore, ad calorem illum internum temperandum, & humidi dissipationem remorandam. Potiori ergò jure æstatis tempore, ubi magna fit humiditatis dissipatio à calore viscerum intenso, potus ille refrigerans necessarius est.

*Denique*, frigidissimum potum æstatis tempore usurpatum, maximè conferre, infinitorum hominum testimoniis constat, qui se à plurimis incomodis, potu, nive aut glacie refrigerato, liberatos esse testantur. Tum etiam in Hispania & Italia pro certo habetur, ab eo tempore, quo hujusmodi potus invaluerit, minùs grassari æstatis tempore febres continuas & malignas, quæ antea eos maximè infestabant.

Nos verò hac de re ita statuendum censemus. *Primò* de potu mediocriter frigido nulla est dubitatio, quin omnibus hominibus maximè conveniat. Hinc ab antiquo solent omnes (quantum fieri potest) vinum in cellis subterraneis pro æstatis usu asservare, aquas è profundis puteis haurire iisque vinum diluere, si potabiles sint; sin minùs, in iis vinum & aquam meliorem refrigerare. Atque adeò saluberrimum censemus, vigente æstu, vulgaribus & antiquis hisce modis vinum & aquam refrigerare; quibus etiam ulteriorem frigiditatis gradum conciliare possumus, si lagenæ iis repletæ in puteum demittantur, ita tamen ut aquam non attingant: aër enim, aquæ vicinus, ab ea frigiditatem contrahit, & magis penetrat quàm aqua; lagenasque suspensas potentius refrigerat. Sed de potu, nive aut glacie refrigerato, qui longè intensiorem ac propemodùm glacialem frigiditatẽ contrahit, major est difficultas. De ea enim maximè valet citatus Aphorismus, *plurimùm atque repentè refrigerare vel calefacere, periculosum.* Ad cujus resolutionem dicimus: in regione & tempestate calidissima posse usurpari ab iis, qui in juvenili ætate constituti sunt, calidiori temperamento præditi, & pravis humoribus vacui; tum etiam viscera omnia valida ac robusta obtinent, & imprimis, qui hujusmodi potui sunt assueti, & sese plurimùm exercent. Aliis verò, qui nempe in senili aut puerili ætate constituti, debilia habent viscera, vel obstructa, pituitoso aut melancholico temperamento præditi sunt, plurimos habent humores excrementitios, otiosam vitam agunt, pauco exercitio & plurimo coitu utuntur, noxiosissimum esse. Cùm igitur tot circumstantiæ requirantur ad hujusmodi potum impunè usurpandum, & illæ in paucissimis hominibus reperiantur, satius est ab eo abstinere, & potu modis propositis refrigerato uti, qui ad sanitatem conservandam sufficere potest.

At verò, quia tantopore invaluit hoc tempore potus glacie refrigeratus; ut multi, ei non assueti, in conviviis aut aliis locis eo uti cogantur, alio potus genere destituti, unde nonnullos vidimus in gravissima pericula conjectos: operæ pretium duximus præceptum aliquod excogitare, quo minorem noxam ex eo incurrere valeant. Atque adeò præcipimus, ut ante omnem potum plurimos cibos ingerant, eosque calidiores, ut offam calidam, salsa & piperata, quibus excalefactus ventriculus vehementi potûs frigiditati meliùs resistat: mox potum assumant paucissimum, eumque non multùm dilutum, sed solito meraciorem: vinum enim tantum frigus non concipit ut aqua, ac promptiùs incalescit in ventriculo, quem postmodùm actutùm calefacit. Atque ut siti omninò satisfiat, potuum singulorum paucitas frequentiâ compensetur: Sic enim potus illius frigidioris noxa saltem majori parte evitari poterit. Eandem cautionem observare possunt ii, qui calidiori temperamento præditi, ardente Sirio plurimùm æstuant & febribus ardentibus obnoxii sunt, aliasque conditiones præ se ferunt, quibus innoxii tali potu uti valent, & se ex eo haud exiguum fructum percepturos sperant, ut scilicet ei paulatim assuescant, per aliquot dies, ab initio pitissando, seu parùm & frequenter bibendo.

*Vinum in genere consideratum in activis qualitatibus calidum est, in passivis verò siccum. Calorem nostrum fovet, cor maximè roborat, spiritus auget, vires reficit, concoctiones juvat, pituitam attenuat, bilem per urinas expurgat, omniumque excrementorum expulsionem promovet.*

Per vinum in genere consideratum, intelligimus illud, quod principaliter vinum dici meretur, & quod in regionibus calidis, aut saltẽ temperatis provenit, quod ex uvis maturis expressum est, in dolio probe confectum, cum insigni tamen differentia, ut aliud in primo, aliud in secundo, aliud in tertio gradu calidum sit & siccum. Illud verò quod ex uvis immaturis exprimitur, quodque acidum est, austerum, vel acerbum: vini nomen propriè non meretur, sed potiùs omphacium appellandum est.

At verò circa passivas vini qualitates, gravis est difficultas propter pugnantes invicem authoritates & rationes. Nam *Primò*, Aristoteles *problem. 17. sect. 3.* vinum disertè calidum & humidum pronuntiat. *Secundò, Gal. 3. de caus. puls. cap. ultimo*, vinum propter humiditatem celeriter nutrire asserit, eoque magis, quia simul calidum; calorem enim ducem humoris nominat.

*Tertiò*, idem Galenus *1. de sanit. tuenda, cap. 11.* pueris vinũ interdicit: tum alias ob causas, tum præcipuè, quia eos nimis humectat, & copioso halitu replet. *Eodemque loco* scribit, vinum humectare quidquid immodicè siccatum est.

*Quartò* idem Gal. *5. de sanit. tuenda, cap. 5.* vinum senibus aptissimum censet non modò propter calorem, quem senes habent debilem, verùm etiam propter humiditatem.



*Quintò*, Plato *2. de legibus* dicit: Dionysium hominibus vinum largitum esse, quasi remedium adversus duritiem senectutis, ut rejuvenescere videantur: & non secùs ac igne ferrum, ita vino senum corpora molliri.

*Sextò*, Hippocrates *2. de diæta*, vina dulcia nigra, dulcia tenuia, & acida humectare asserit.

*Septimò*, succus uvarum maturarum, ex quo vinum conficitur, calidus est & humidus, teste Hippoc. *2. de diæta.*

*Octavò*, Vinum humanæ naturæ, quæ calida est & humida, gratissimum est & amicissimum.

*Nonò*, Vinum melancholicis maximè confert, qui humectatione indigent, unde illud: quamdiu humectantur, tamdiu curantur.

Contrà verò, siccitatem in vino prævalere, sequentibus authoritatibus & rationibus ostenditur.

*Primò*, Galenus 8. *simplic. de vino*, in eo siccitatem caliditati proportione respondere dicit.

*Secundò*, idem confirmat Paulus Ægineta *lib. 7. cap. 3.* & Galeni mentem sequitur.

*Tertiò*, Aëtius *tetrabibl. sect. cap. de vino*, vinum antiquum tertio ordine siccum statuit.

*Quartò lib. 2. Synops. cap. 15.* vinum gradu secundo siccum esse asserit, & *cap.* 16. ponit in gradu tertio, si nempe valde sit vetustum.

*Quintò*, Vinum multum spiritum continet, qui igneæ est naturæ, & facilè inflammabilis.

*Sextò*, Phlegmaticis naturis confert, & immoderatè sumptum sitim excitat, at viscera torrefacit, unde calor rubicundus, & pustulæ præcalidæ in ebriosorũ facie apparent.

*Septimò*, ad ulcerum curationem utilissimum est, docente Galeno 4. *meth. cap. 5.* At ulcera detersione & exsiccatione curantur.

Pro hujus controversiæ decisione, duplex distinctio adhibenda est: una humiditatis, altera vini.

Humiditas duplex est, actualis & potentialis. Et utraque nativa, vel ascititia.

Vinum vel immaturum est, acidum, & imperfectum; vel maturum, perfecteque coctum. Iterum, vel recens, vel antiquum: & utrumque vel generosum ac potens, vel debile & infirmum.

His positis, dicimus vinum actu esse humidum, quandoquidem omne corpus fluidum actu humidum est. Potentialiter verò siccum est, si sit maturum generosum, neque valde recens: quemadmodũ in theoremate posuimus.

Quod verò crudum & acidum est, valde recens, & adhuc musti naturam redolens, tum etiam dulce, humidum est à prædominio. Crudum abundat phlegmate & aquosâ humiditate, tam propriâ, quàm ascititiâ: recens multâ abundat humiditate, quæ sensim in dolio per fermentationem absumitur.

Præmissis igitur hisce distinctionibus, authoritatibus & rationibus acquiescimus, quibus vini siccitas confirmatur. Iis verò, quæ pro illius humiditate allatæ sunt, ita respondemus.

Ad *primam* dicimus, Aristotelem vinum vocare humidum actuali humiditate, non autem potentiali.

Ad *secundam Respondemus*, Galenum vinum considerare, ut alimentum est, quâ ratione actu humidum est, & propter illam actualem humiditatem celeriter distribuitur, & facilè immutatur, unde etiam celeriter nutrit.

Ad *tertiam dicimus*, Galenum pueris vinum interdicere, non quod potentialiter, sed actualiter eos humectet, quòd calefaciat, quòdque halitibus caput repleat sicque variis morbis, & imprimis convulsionibus ansam præbeat.

Ad *quartam Respondemus*, Galenum senibus vinum commendare, non quòd humectet, sed quòd calorem eorum debilem reficiat, serososque humores, quibus abundant, per urinas evacuet. Quâ de causa vinum tenue ac flavum iis accommodatum esse monet.

Ad *quintam Respondemus*, Platonem, cùm vinum dicit remedium esse adversus duritiem senectutis, non intelligere duritiem corporis, sed animi, inquit enim, senioribus bibendum esse vinum, ut rejuvenescant, & mœstitiæ eos capiat oblivio, ipsaque animi affectio, velut ferrum in igne, ex duritie in mollitiem deducta, flexibilior fiat. Quod etiam clariùs explicat in sequentibus, dicens bibentium animos, sicut in igne ferrum, molliores junioresque evadere.

Ad *sextam dicimus*, Authoritatem Hippocratis sententiæ nostræ minimè repugnare, quia controversiæ decisione dicimus, vinum acidum & dulce esse humidum à prædominio.

Ad *septimam Respondemus*, Hippocratem loqui de musto seu vino recenti, quod vocat succum uvarum maturarum; & illud etiam humidum esse à prædominio fatemur.

Ad *octavam Respondemus*, Vinum humanæ naturæ amicum esse, quia celeriter nutrit, spiritus reficit; qui effectus non impediuntur ab exsiccandi vi quæ valde moderata est, & ab humana temperatura non admodum recedens.

Ad *nonam Respondemus*, Vinum melancholicis conferre, non quatenùs humectat, sed quatenus spiritus recreat, cor exhilarat, & lætitiam inducit.

*Variæ autem sunt vinorum differentiæ, à propria natura, sapore, odore, colore, & ætate desumptæ, quæ viribus etiam ac facultatibus multùm inter se variant.*

*Ratione propriæ naturæ, vinum aliud vocatur* ὀλιγόφορον, *seu* pauciferum, *quod in diluendo paucam aquæ admixtionem fert: aliud vinosum ac generosum, quod potentius est, & plus aquæ ferre potest; & quo generosius est, eò magis ad caliditatem & siccitatem vergit.*

*Ratione saporis, vina dulcia bene nutriunt, & à visceribus avidè arripiuntur. Quia tamen sunt crassiora, obstructiones pariunt, hypochondria inflant, flatus generendo propter eandem crassitiem, & facilè in bilem vertuntur. Pulmonibus conferunt, neque nimis calida sunt, neque caput tentant, aut nervos feriunt. Quæ omnia relata sunt ab Hipp.* 3. de rat. vict. in acut. text. 2.

*Vina austera & acerba calorem habent debiliorem, in ventre diutius morantur, neque facile venas permeant, & ad vias urinæ penetrant: pulmonis affectibus nocent, alvi fluxui conferunt, utpote astringendi vi prædita.*

*Ratione odoris, vina odorata & fragrantia maximè commendatur, vires instaurant, spiritus reficiunt, totum corpus recreant & exhilarant, senibus utilia sunt, nisi quod caput repleant nervosque feriant: ideò noxia sunt iis, qui catarrhis, aliisque capitis affectibus obnoxii sunt.*

*Ratione coloris non adeò certa facultatum indicia desumi possunt. Sunt enim vina quædã alba, aquosa, & minùs potẽtia: alia generosa, & impensè calida. In universum tamen alba fulvis & flavis minùs calefaciunt. Inter fulva generosissima sunt Rhenanum, Creticum, & Moschatellinum. Ex rubris etiam alia magis alia minùs generosa. Ut plurimùm tamen quæ intensiorem habent rubedinem, & quo magis ad nigredinem accedunt, minùs potentia sunt, & quo crassiora, eo magis obstructionibus generandis idonea sunt. Tenuia verò meatus aperiunt, sudores & urinas movent; paucioris tamen sunt nutrimenti, quàm crassa.*

*Ratione ætatis, vina nova & recentia, quæ musteam adhuc dulcedinem servant, aquosiora debilioraque sunt, quàm vino conveniat; excrementosa sunt, & coctionis difficilis, alimenti distributionem sufficienter non adjuvant, sed diu in ventre retinent, unde hypochondria inflant & distendunt: gravia insomnia excitant, viscera obstruunt, & calculum generant, præcipuè quæ dulcia sunt, crassa, turbida, & parùm defæcata, mustique naturam adhuc retinentia.*

*Vina antiqua, quæ ab ortu suo & propria natura generosa sunt, acriora ac vinosa evadunt, ac plus justo calefaciunt. Caput nervosque lædunt, facilè inebriant, corpus usu quotidiano attenuant; calidis temperaturis noxia, nisi modicè, ac bene diluta bibantur: In quibusdam tamen regionibus frigidioribus, vina quæ acerba & austera esse solent, secundo vel tertio anno meliora & salubriora evadunt, & longiori coctione quæ fit in doliis, austeritatem deponunt.*

*Vina ætate mediâ victui sanorum & ægrorum accommodatissima; siquidem tunc temporis optime defæcata sunt, & in calore mediocri: Vini enim calor successu temporis magis sese exerit & minùs potens est in novo, magis in ætate media, maximè in annoso.*

*Licèt autem varia vinorum genera variis naturis ac* tem-

*temperiebus magis vel minùs opportuna sint; in universum tamen, optimi vini & omnibus propemodum hominibus convenientissimi, conditiones sunt: ut saporem habeat inter dulcem & austerum medium, ut sit odoratum & fragrans, sit clarum & nonnihil fulvum, non nimis tenue, aut crassum, ad tenuitatem tamen magis accedat, neque nimis potens; neque nimis debile, ætatis mediæ.*

APPENDIX.

*Multa alia potuum genera ob vini penuriam in variis regionibus communiter usurpantur, ut cerevisia, pomaceum, pyraceum, &c. quæ quoniam apud nos incognita & inusitata sunt, iis qui dictas regiones incolunt, examinanda relinquimus. Prætereà varia etiam potuum genera vulgo usurpantur, & à Medicis præscribuntur, ad multorum morborum curationem & præcautionem, ut ptisanæ ex hordeo, liquiritia, ebore, cornu cervi, variisque radicibus & herbis confecta; bochetum ex China, salsaparilla, santalo, buxo, rhabarbaro, hydromel, & infinita alia, quæ consultò omittimus, potui sanorum tantum inhærentes. Videantur Sennert. Joël, Horstius & alii de his potibus Scriptores.*

---

## CAPUT XXV.

### De Aëre.

*Aër omnibus hominibus saluberrimus, eorumque sanitati conservandæ maximè idoneus, debet esse in primis qualitatibus temperatus, purus, nitidus, tenuis, patens & liber nullo vapore malo, nullis inquinamentis, nulla uligine aut corruptelâ perfusus: sed blandis, ac suaviter spirantibus ventis difflatus, & ut plurimùm serenus.*

*Insalubris verò est, qui stagnantium aquarum, aut paludum halitu inficitur, aut è profundo quodam specu pestilentem auram recipit: qui è cloacis, vastam urbem purgantibus, vitium contrahit, aut ex animalium laniena, coriariorum officinis, fimique putredine: Qui ex stagni, aut magni fluminis viciniâ crassus, nebulosus, & caligine plenus est: qui editis undique montibus septus, demissoque loco ac cavo arctatus, nullum recipit perflatum.*

AEr duobus modis corpora nostra afficit, vel quatenus extrinsecus ambit, & per cutis poros ac spiracula sese insinuat; vel quatenus inspiratione attrahitur. Utroque modo magnam corpora nostra afficiendi atque alterandi vim habet, dum omnes suas qualitates spiritibus (qui ex eo aluntur ac generantur,) continuò communicat & per spiritus singulis corporis nostri partibus. Quæ si corpori conservando idoneæ sint, ad tuendam sanitatem plurimùm conferunt; si verò illius temperiei ac constitutioni sint adversæ, ad morbos procreandos insignem vim obtinent.

Galenus 1. *de sanit. tuend.* saluberrimum esse ait hominibus, optimum in pulmones aërem attrahere, ut puri ex eo spiritus generentur, uti pestilentissimum, noxio aëre uti. Et Columella 1. *de re rustica cap.* 3. in emendo agro cœli salubritatem imprimis spectandam censuit; neminem enim sanum debere facere sumptus in pestilenti; quamvis feracissimo pinguissimoque agro, cùm incertum sit, an dominum sinat ad fructus pervenire. Nam ubi sit cum orco ratio ponenda, ibi non modò perceptionem fructuum, sed & vitam colonorum esse dubiam, vel potiùs mortem quæstu certiorem. Petatur igitur aër calore & & frigore temperatus, quem ferè medius obtinet collis, qui neque depressus hyeme pruinis torpet, nec torret æstate vaporibus, neque, elatis in summa montium perpetuis ventorum montibus aut pluviis, omni tempore anni sævit.

*Aër exquisitè temperatus & quasi mediam, inter calorem ac frigus, humiditatem ac siccitatem, constitutionem sortitus, optimè temperatis corporibus saluberrimus est. Intemperatus verò, aër contraria qualiditate præditus longè salubrior est.*

Sic calido temperamento præditi in aëre frigido meliùs degunt: qui frigidiorem temperiem nacti sunt, iis calidior aër utilior est; humidiores, sicciori; sicciores, humidiori aëre gaudent.

*Cùm verò unusquisque proprium, & suæ temperaturæ maximè idoneum aërem invenire aut eligere nequeat, arte supplendum est, quod naturæ beneficio denegatur. Atque adeò frigidior aër arte calefaciendus est, calidior refrigerandus, humidior exsiccandus, & siccior humectandus.*

Si regendo corpori calido, aëre frigido egeamus, qui talis vel regionis vel situs ædium culpâ, non fuerit, præparare ipsum ad frigidum oportet frequenti ædium irrigatione, florum & plantarum refrigerentium usu, patentium ad Septentrionem luminum apertione, quò inde spirans aura ædes refrigeret. Si aër frigidior sit, accenso igne luculento calefaciendus est, ædium meatus omnes occludendi, ut frigidi aëris ingressus prohibeatur: vel in hypocausto, ut plurimùm degere oportet, ut apud Germanos, omnesque Septentrionalis plagæ incolas fieri solet. Humidior aër igne multo ac suffitibus siccabitur: siccior, aquarum perfusionibus humectandus erit.

*Aër calidior corpora reddit calidiora, humores liquat, attenuat & dissolvit; vires dejicit, si immodica fuerit illius caliditas: coctionem debilitat, vitam insuper brevem facit.* Aristoteles Æthiopes, & qui Lybiam Sole exustam incolunt, ideò brevioris ævi esse voluit, quòd nimio Solis ardore nativus eorum calor brevi dissipetur, citoque senium accedat, siccatis eorum corporibus.

*Frigidior aër corpora refrigerat, densat, astringit, coctionem adjuvat, urinæ copiam auget, catharros aliosque capitis morbos excitat, si frigiditas fuerit intensior.*

Calor, vi frigoris ambientis ad interiora repercussus, validior ac vegetior fit: unde Hippocrati, *ventres hyeme calidiores*, & à calore illo potentiori coctio alimentorum melius perficitur. Urinæ copiam auget frigidus aër, quia condensatis cutis poris maximè impeditur diaphoresis, & vapores, qui per transpirationem excludebantur, interiùs retenti condensantur, ac seri formam adepti ad urinæ vias transferuntur. Sic vulgò dicitur eandem esse materiam sudoris & urinæ: ita ut profluentibus sudoribus, parca sit urinæ copia; & contrà, iisdem suppressis, magnus fit urinæ proventus. Sic vulgaris docet experientia, hyemis tempore, & flante Borea, majorem urinæ copiam profundi; Æstate, verò & in constitutione Austri, longè minorem. Si verò intensior fuerit frigiditas, catharri excitantur cerebro refrigerato, quandoquidem frigidum cerebro valde inimicum est, ut docuit Hipp. in *Aphorismis*.

*Humidus aër cutem emollit, & corpus humectat, excrementisque obnoxium reddit, idque pigrum ac deses efficit, & ingenii torporem ac tarditatem inducit.*

*Siccus aër totum corporis habitum siccat, excrementa minuit, corpori agilitatē, sensibus & ingenio claritatē inducit.*

*Aër turbidus, nubilus, ac nebulosus, corpora pravis humoribus & inquinatissimis spiritibus implet, in pituitosis naturis pituitæ copiam acervat, quæ nubi ac nebulæ similis est.*

Quotidiana docet experientia, in locis palustribus, stagnis, lacubus, aut magnis fluminibus vicinis, aut qui propter aliam causam crasso ac turbido aëre fruuntur, febres putridas, tum simplices, tum malignas, esse frequentiores.

---

## CAPUT XXVI.

### De Temporibus Anni.

*Ad aërem anni tempora referuntur, quoniam in eo magnas mutationes faciunt.*

*Astrologi quatuor anni partibus æqualibus illius tempora definiunt; nempè Ver ab ingressu Solis in principium arietis, usque ad finem geminorum; Æstatem, à principio cancri ad finem virginis; Autumnum; à principio, libræ ad finem sagittarii: & Hyemem, à principio capricorni ad finem piscium.*

*Medici verò, & populi diversi, juxta aëris temperiem anni tempestates mensurant; & prout aër in quibusdā locis ex nativa constitutione calidior, in aliis frigidior est: ita his hyemem, illis æstatem longiorem efficiunt. Sic Hippoc. in Tarso, ubi habitabat, hyemem definit.* 3. de Diæta, *à Vergiliarum occasu, seu initio mensis Novembris, usque ad æquinoctium vernum; ver autem ab*



*æquinoctio ad vergiliarum exortum, hoc est circiter diem septimum Maii; æstatem, à vergiliarum exortu ad Arcturi exortum; qui incidit in medium ferè Septembris: Autumnum ab Arcturi exortu ad vergiliarum occasum. Qua computatione tribuuntur hyemi quatuor menses, & dies decem: totidem æstati, veri duo solùm menses & aliquot dies: Autumno vix duo menses. In regionibus Septentrionalibus frigus maximè viget in æquinoctio, ut brumalis tempestas longè ulteriùs progredi, & ad quinque menses durare censeatur.*

PRosper Alpinus *lib. 1. de med. Ægyptior. cap. 7.* scribit in Ægypto aërem esse temperatum, & ver vigere mensibus Januario & Februario: æstatem Martio incipere, & ad finem Augusti durare: Autumnum Septembri & Octobri: hyemem verò Novembri & Decembri absolvi. Ab aëris ergò temperie anni tempora, juxta Medicorum doctrinam metiendo, sequentibus theorematis erunt definienda.

*Ver inter alias omnes anni tempestates temperatissimum est, & inter primas qualitates medium quoddam obtinet, ut neque, sicut in hyeme, maximè polleat frigido & humido: neque, sicut in æstate, calido & sicco.*

Hippocrates, non uno loco, Ver calidum & humidum esse dixit, quod intelligendum est comparatione facta ad alias tempestates. Hyemi enim collatum, calidum dici potest: æstati verò humidum statuetur: sed in seipso, sine ulla relatione ad alias tempestates consideratum, temperatum dicendum est.

Quod Galen. ostendit 1. *de temperam.* proprio cujusque experimento. Etenim, cùm neque propter frigus in verè, nativam suam constitutionem servante, algere nos perinde atque in hyeme contingat; neque æstu, perinde atque in æstate, premi; nec humore diffluere; aut siccicitate torqueri, neque ullum insignem harum qualitatum sentiamus excessum; temperatum omninò ver meritò judicabimus. Illa autem moderata temperies in toto veris decursu non reperitur, sed principium illius hyemis naturam redolet, finis verò ad æstatis temperiem accedit.

*Ver inter alias anni tempestates saluberrimum est dicente Hipp.* Aph. 9. sect. 3.

Adveniente vere, corpora quæ hyberno tempore constringebantur, laxari & rarefieri incipiunt, sanguis augetur, spiritus recreantur, post hybernas glacies omnia quasi exhilarantur. Neque obstat *dicere*, Vere morbos multos produci: siquidem ver ex propria natura salubritatem, non morbos inferre solet: & si corpus bonis humoribus præditum reperit, illud in sanitate conservat. Verùm, si pravorum humorum, prægressa hyeme collectorum congeries adfuerit, illi verno tempore funduntur, commoventur, & aliquando putrescunt, undè varii morbi excitari possunt. Sicque ver per accidens tantum, non ex se, & ex propria natura, morborum ferax dici potest.

*Objicies* rursùm, Ver ex Hipp. calidum & humidum est: At calida & humida constitutio insalubris est, & ad producendos morbos, ex putredine maximè idonea. Ergò ver saluberrimum dici non potest.

*Respondemus*, id habere locum in magno caliditatis & humitatis excessu. Verùm ubi moderatè caliditas frigiditatem, & humiditas siccitatem excedit, tunc temporis saluberrima est temperies & maximè laudata, ac pro temperata habetur, id est temperiei humanæ maximè congrua, quæ ad caliditatem & humiditatem inclinat. Adde quòd vita in calido & humido consistat quod similibus conservandum est.

*Æstas calida & sicca corpora calidiora & siceiora, squallida, siticulosa, imbecillaque reddit: humores attenuat & accendit: bilis proventum efficit, unde febres ex ea genitæ illo tempore grassantur.*

*Autumnus frigidus est & siccus, morborum maximè ferax propter inæqualitates, quæ in eo contingunt: mane enim frigus viget, circa meridiem æstus, ac demum circa vesperam aër frigidus evadit. Tunc temporis densantur corpora, & humores difflari prohibentur, & ad interiora aëris frigiditate trahuntur: unde etiam multi morbi oriuntur, maximè periculosi, propter atram bilem, quæ autumno in corpore redundat.*

*Hyemis frigida est & humida: corpora firmat, eàque vegetiora & multo calore nativo referta efficit, somnosque, ob longitudinem noctium, prolixiores reddit. Pituitæ procreatrix est, & corpora fluxionibus facit obnoxia.*

---

## CAPUT XXVII.

### De Motu & Quiete.

*Motus & exercitatio, ad sanitatis conservationem, supra omnes alias res non naturales, principem locum obtinent, si sobrietatem exceperis.*

HÎc locum habet vulgatissima Hippoc. sententia, ex *lib. 6. Epid.* desumpta: *Sanitatis studium est, non satiari cibis & impigrum esse ad labores.* Galenus verò, pluribus in locis, exercitationem maximè commendat. Unus sit instar omnium, in quo exercitationem etiam ciborum parsimoniæ anteponit. Is habetur *lib. de succorum bonitate & vitio cap.* 2. *Nisi quis*, inquit, *satis exerceatur, nullâ ciborum parsimonia se à morbis immunem tueri poterit; nisi per intervalla inopiam exercitii purgatione, vel sanguinis missione compenset. Sin integrè exercetur, etiam aliquando in alimenti ratione peccans, durabit sine morbis.* Aristoteles verò *probl. 47. sect.* 1. quærens cur cibum minuere & laborem augere salubre sit: *An* inquit, *quia causam ægrotandi excrementorum habet nimietas, quæ tum certè exultat, cum aut cibus, aut labor deest.*

*Motus & exercitatio calorem nativum excitant, spiritus movent & exagitant: unde corpus fit robustius, ut externis injuriis minus pateat, & ad omnes actiones obeundas aptum evadat. Coctiones præcipuè, ex caloris augmento meliùs perficiuntur: & spirituū commotio transpirationē uberiorem facit, cujus defectus omnium ferè morborum causa esse solet.*

*Plures autem sunt motus & exercitationis species, nempe ambulatio, cursus, saltus, equitatio, vectio, gestatio, & infinitæ aliæ, quorum aliæ magis, aliæ minùs corpus exercent: aliæ totum corpus, aliæ quasdam tantùm partes.*

Galenus ludum parvæ pilæ præcipuè commendat, in quo omnes corporis partes exercentur. Cursû & ambulatione potissimùm crura exercentur, armorum tractatione & remigatione brachia, & partes superiores; cantu vociferatione & clara lectione thorax, equitatione ventriculus.

*Commodior & usitatior exercitationis species est ambulatio mediocris, per amœna & virentia loca, placido & sereno cœlo suscepta. Qui verò pedibus ire satis liberè non possunt aut propter virium infirmitatem nimis fatigantur; equitationi indulgere saluberrimè poterunt.*

Ambulatio moderata probè universum corpus exercet; appetentiam excitat, calorem nativum exsuscitat, corpus roborat, & vacuationem excrementorum maximè juvat.

*Ut exercitatio corporis sit utilis & fructuosa, duo observanda sunt: tempus & mensura.*

*Tempus commodum est ante cibum, & præcipuè ante prandium.*

Ante cibum commodior est exercitatio; quia coctione superioris pastus peracta, excrementa residua per exercitationem evacuantur & dissipantur; sicque corpus meliùs disponitur ad novum cibum recipiendum & concoquendum: unde Galen. *de san. tuendæ cap.* eum qui non concoxit, jubet ex toto conquiescere. Exercitatio verò quæ fit à pastu, pessima est; crudos enim humores in venas rapit, unde jecur obstruitur, caput gravatur, & morbi multiplices excitantur. Hac de causa Scholastici plerumque scabie laborant, quia statim à prandio ut plurimum sese exercere solent: unde cibi è ventriculo ante debitam concoctionem rapiuntur, hincque crudorum humorum copia cumulatur, quæ vehementibus exercitationibus ad cutem rapitur, scabiei materiam suppeditat. Idem enim illis accidere solet, quod iis qui in cacochymia & humorum vitio se exercent; in iis enim ad cutem pravi humores evocantur

cantur, unde ulcera & scabies procreantur, ut docuit Hippoc. 6. *Epid. sect.* 5. *Si impurgatus laboraverit, ulcera erumpent.* Melior autem est exercitatio ante prandiũ, quàm ante cœnam: quia matutinis horis ventriculus vacuus est, & per longius tempus, quod à pridiana cœna intercessit, concoctiones meliùs absolutæ sunt; contra verò ante cœnam cibi in prandio ingesti, nondum perfectè elaborati sunt.

*Post cibum tamen levis deambulatio utiliter usurpatur, ut quæ neque calorem revocet, neque cibum rapiat; sed eum ad fundũ ventriculi melius descẽdere faciat, ubi promptiùs concoquitur, & jam concocti distributionem adjuvat.*

*Mensura exercitationis stabilitur à Gal.* 2. de sanit. tuenda, cap. ultimo, *quæ ad quatuor capita referre potest* primò, *ut continuetur exercitatio, donec corpus intumescat;* secundò, *donec corpus floridum appareat;* Tertiò, *donec corpus lassitudine affici incipiat;* quartò, *donec sudor modicus, aut saltem calidus vapor erumpat. Quorum aliquo apparente ab exercitatione desistendum est.*

## CAPUT XXVIII.

### De Somno & Vigilia.

*Somnus ad vitæ conservationem absolutè necessarius est, & si moderatus sit concoctiones adjuvat; vires ex vigilia resolutas instaurat; internas corporis partes humectat; ac senibus præsertim maximè conducit.*

OMnia, quæ ex somno omnibus eveniunt commoda, uni caloris ad interiora retractioni adscribenda sunt. Calor enim, in visceribus auctus, copiosos spiritus generat, & per vigilias dissipatos reparat, & instaurat: unde concoctiones meliùs perficiuntur, præsertim in hepate, & singulis partibus, & excrementorum expulsio adjuvatur. Et cùm virium resolutio, quæ vigilando inducitur, ex spirituum resolutione oriatur, iis instauratis vires resiciuntur, & lassitudo fugatur. Per coctiones autem copia humoris alibilis partibus internis suppeditatur, unde illæ plurimum humectantur: quemadmodum docuit Hippoc. 6. *Epid. Labor articulis cibus est; somnus verò visceribus.* Ac denique senibus plurimùm conducit, quia nihil æquè eorum corpora frigida & sicca calefacit & humectat, atque adeò deperditam humidam substantiam instaurat. Unde illud Homeri à Galen. citatum, *de san. tuenda. Ut lavit, sumpsitque cibum, dat membra sopori: Namque hæc justa seni.*

*Somnus verò immodicus membra omnia laxat; colorẽ, habitumque corporis deteriorem reddit, caput gravat, multisque vaporibus atque humoribus implet, calorem nativum hebetiorem, partesque omnes ad motum pigriores reddit.*

Hæc omnia dependent ex nimia excrementorum retentione, quæ ex somno immodico contingit. Notissimum enim est, somnum omnes evacuationes cohibere, præter sudores: atque adeò, postquam concoctiones peractæ sunt, quas sequi debet excrementorum evacuatio, si illa in corpore præter modum retineantur, omnia mala in theoremate recensita producunt.

*In somno salubriter ineundo tria spectanda sunt: tempus, spatium, & decubitus.*

*Tempus somno convenientissimum est nocturnum, post horam unam aut duas à cœna, præmissa levi deambulatione, ut cibus ad inferiora descendat.*

Nox propter suam humiditatem & tranquillitatem somno est aptissima, & longum illius spatium satis temporis suppeditat ad coctionem absolvendam: ita ut somnum interrumpere negotiorum causâ, non sit necesse, quemadmodum in diurno somno plerumque solet contingere.

*Somnus meridianus maximè noxius est, præcipuè non assuetis.*

Tempus enim, quo quis interdiu dormit, ad perfectam concoctionem non sufficit; hinc fit, ut ii qui à prandio dormiunt, excitati à somno, propter interruptam coctionem gravitatem sentiant in stomacho, acidos edant ructus, flatibus impleantur, & hora cœnæ inapetentia laborent. Adde, quod somnus diurnus, nimia humiditate cerebrum implens, catarrhos, aliosque capitis morbos procreat. Implet autem cerebrum humiditate, quòd nox cerebrum abundè satis humectavit, ut non opus sit illud denuò per somnum diurnum humectare; quin potiùs per vigilias humiditas, quæ plerumque nimia est, discutienda.

*Si quis tamen propter labores matutinos, aut corporis debilitatem, ut in convalescentibus contingit, lassitudine tentetur, ut nocte prægressa non dormierit: somno indulgere post meridiem innoxiè poterit.*

*Imò verò utilis esse poterit somnus meridianus, si brevissimus sit, qui tantùm caloris revocet ab externis partibus ad interiores, ut concoctio meliùs perficiatur.*

Cùm enim minimo temporis spatio duret, vaporibus caput replere nequit. & tamen vires recreat, vaporesque in cerebro potius dissipat, quàm colligit; calore intus tantisper revocato.

*In longissimis etiam & calidioribus diebus meridiari licet, iis præsertim, qui assueti sunt.*

Cùm enim noctes breves, & sæpè inquietæ, somnum sufficientem interdùm non concedant, defectus ille somno meridiano reparari potest. Adde, quod spiritus resoluti à nimio æstu, per somnum resarciantur. Talis autem somnus assuetis magis prodest, quod Itali experiuntur, qui per æstatis decursum meridiari consueverunt, & inde maximum solatium percipiunt.

*Quoties ob prædictas causas somno meridiano indulgendum est, ille somnus aut longissimus esse debet aut brevissimus.*

Quòd brevissimus esse debeat, ratio reddita est. Longissimi verò hæc est ratio, etiam suprà allata, quia si ante absolutam coctionem somnus interrumpatur, perturbatur ea, & inde multæ orientur cruditates.

*Minùs verò nocet somnus meridianus, si erecto corpore capetur, quàm decumbente: sic enim facilior ascendentibus vaporibus exitus patet.*

*Neque statim à prandio dormiendum, sed aliqua mora est necessaria, & levis deambulatio, ut cibi ad fundum ventriculi descendant.*

*Spatium somni definitur ex perfecta concoctione, quæ in ventriculo & hepate absolvitur; eaque ex coctis urinis & actionum claritate dignoscitur.*

*Cùm igitur in quibusdam promptiùs, in aliis tardiùs coctiones perficiantur, in his longior, illis brevior somnus concedendus est.*

Sic de helluonibus, repletis, pituitosis, mulieribus, & ventriculum debiliorem habentibus, somnus longior necessarius est, quia longiori caloris retractione indigent: Brevior verò crassis & obesis, sobriis, & validè cõcoquentibus competit: mediocris denique sanis ac bene temperatis, qui vulgò septem vel octo horarum spatio definitur.

*Decubitus debet esse capite sublimiori, in latere alterutro: primum quidem in dextro, postmodũ verò in sinistro. Pronus decubitus ad coctionem confert, visui tamen nocet. Supinus excrementorum evacuationem per consuetos meatus prohibet, calculosis imprimis noxiosissimus est, Vid. Plemp.*

Erectior decubitus facit, ut caput ab excrementis faciliùs liberetur. In latere dextro facit, ut cibus faciliùs in imum descendat & respiratio sit facilior: in sinistro, ut meliùs concoquatur, ob jecur ventriculo incubans. His addit Aristoteles *in problematis*, non recto, sed inflexo corpore, ut venter incalescat.

*Vigiliæ moderatæ omnes sensus excitant, ac vegetiores reddunt, spiritus & calorem in omnes corporis partes diffundunt; alimenti distributionem adjuvant; excrementorum evacuationem promovent. Immoderatæ verò spiritus absumunt, & dissipant corpus universum, imprimis cerebrum exsiccant; bilem augent, acuunt inflammant, ac morborũ calidorum sæpe causa existunt: interdùm etiam frigidorũ, calore dissipato & absumpto.*

## CAPUT XXIX.

### De Excretis & Retentis.

*Ad excreta & retenta referuntur fæces alvi, urina, insensilis transpiratio, menses, & semen. Quæ si tempestivè egerantur sanitatem conservant, si verò retineantur diutiùs, quàm par sit, morbos pariunt.*



*Alvi excrementa, si debito tempore non ejiciantur, coctionẽ impediunt, inappetentiam excitant, & nauseam pariunt, quia vapores putridi à retentis excrementis elevati, ad caput exhalant, dolores colicos excitant, & flatibus exitu prohibitis vertiginem & cephalalgiam afferunt.*

*Dum verò secundùm naturam se habent, mollia sunt, mediocrem tamen consistentiam habentia, colore subrufa, nec admodum fœtida: copia autem assumptis respondere debent.*

*Urina naturalis, mediocris esse debet consistentiæ, coloris fulvi, sine sedimento, aut cum sedimento, albo, lævi, & æquali: quantitate liquidis assumptis respondens.*

*Transpiratio insensilis si prohibeatur, vel occlusione pororum externorum, à frigore ambiente; vel internorum à pravis humoribus retentis; gravissimi morbi excitantur, ut pleuritides, peripneumoniæ, febres putridæ. Quando verò legitima fit & conveniens transpiratio; corpus sanum ac bene dispositum conservatur.*

HIc diligenter advertanda sunt, quæ de insensili transpiratione prodidit Sanctorius *lib. de statica medicina*, ubi dicit, transpiratione insensili multò plura & copiosiora excrementa vacuari, quàm omnibus aliis evacuationibus simul sumptis: quod quidem omnium sæculorum Medicos latuit. Id tamen sibi compertum asserit Sanctorius, experimentis triginta annorum, in corporibus innumeris ante & post pastus, & post excrementorum rejectiones exactè ponderatis: Quæ omnia apud authorem videnda sunt, aut apud Sennertum, *in febrium putridarum theoria*, fusissimè transcripta.

*Mensium fluxus debet esse moderatus, mulieris temperaturæ & consuetudini conveniens; certa intervalla, certasque periodos observans. Alioqui dum supprimitur, vel parcè aut immodicè fluit, multorum morborum causa esse solet.*

*Ad seminis excretionem refertur Veneris usus: qui si moderatus sit, valetudini non officit. Eo tamen homines plerumque impunè carere possunt, ut experientia docet in monachis, & cœlibem vitam agentibus: in iis enim materia seminalis ad partes diversas transmittur, in earumque alimoniam insumitur; partes verò seminales arescunt, & ad munus suum ineptæ redduntur. In quibusdam tamen mulieribus magis noxia est Veneris abstinentia, quibus semen retentum corrumpitur, & hystericos affectus parit.*

*Immodicus autem Veneris usus viros magis quàm fœminas lædit: spiritus dissolvit, totum corpus refrigerat, cerebrum, nervos, ventriculum, oculos, & articulos debilitat; mentem, sensusque obtundit; cruditates, & oris fœtorem parit.*

*Ætas Veneri aptissima, est juvenilis & virilis: reliquis nocet, potissimum senibus & naturis siccis ac debilibus.*

*Intervalla autem talia adhiberi debent* (docente Galeno in arte parva) *ut homo post coïtum levior seipho & agilior factus videatur.*

*Vernum tempus Veneri magis idoneum est, deinde hyems, minùs autumnus, omnium minimè æstas, quo tempore melius est omninò abstinere.*

*Quo ad partes diei spectat, manè aut post primum somnum opportunè venus instituitur, peracta concoctione ciborum in ventriculo: non statim post cibum. Importuna verò & noxia post crapulam exercitia valida, tempore inediæ, aut post immodicas evacuationes.*

## CAPUT XXX.

### De Animi Pathematis.

*ANimi Pathemata ad immutandam totius corporis constitutionem maximam vim habent: Ita ut non solùm gravissimi morbi, sed etiam mors interdùm ex immodico eorum excessu oriatur. Si verò in moderatione contineatur, ad sanitatem conservandam plurimùm conferunt.*

*Quisquis igitur sanitatis conservationi studere cupit, animi tranquillitatem aucupari debet, & vehementibus passionibus resistere. Sic enim corpus in statu naturali conservatur, & nulla in eo ex parte pathematum, mutatio contingit. Quia verò impossibile est ab omnibus pathematis sese immunem reddere: enitendum summa rationis vi, ut illis obsistamus, eorumque impetus frænemus. Horum autem pathematum, aut saltem præcipuorum effectus, paucis exponendi sunt.*

*Gaudium moderatum, inter relictos animi affectus, ad sanitatem conservandam principem locum obtinet: ex eo enim calor, spiritus, & sanguis ad totum corpus diffunduntur, undè facultatum vigor excitatur, habitus corporis alitur, humectatur, & vivido colore diffunditur, hinc illud Sapientis;* animus gaudens ætatem floridam reddit. *Gaudium verò immodicum spirituum substantiam dissipat, & vitalis facultatis robur dissolvit: unde syncope, & interdùm mors repentina succedit, præcipuè in senibus, mulieribus, & naturis imbecillioribus.*

*Tristitia calorem nativum debilitat, corpus refrigerat & exsiccat, & faciem reddit decolorem, pulsumque imminuit, propter cordis constrictionem interdùm febrim incendit, ob difflationem prohibitam, ex quo putredo in humoribus accenditur. Avicenna* lib. de viribus cordis, *cap.* 6. *Duo ex tristitia consequi testatur: naturalis facultatis imbecillitatem, ob caloris extinctionem, & spirituum humorumque incrassationem à frigiditate, unde humor melancholicus exaggeratur.*

*Timor subitò calorem ad cor revocat: unde partes extimæ algescunt, pallent, contremiscunt, dentes strident, vox interrumpitur, vires concidunt: interdùm alvus solvitur, & urina profunditur, ob retentricis imbecillitatem, & musculorum resolutionem: mors interdùm succedit, revocato magnâ copia sanguine ad cor, à quo opprimitur & extinguitur facultas vitalis.*

*Ira calorem & spiritum vehementer exagitat; pulsum auget, accelerat spiritus & sanguinem inflammat, bilem acuit, febres diarias & putridas accendit: si valdè effrænis sit rationem subigit, & interdùm de sede sua dimovet, frigidis naturis interdùm utilis est; calor enim debilior indè exsuscitatur, & vegetior redditur.*

# INSTITUTIONUM MEDICARUM

## LIBER QUINTUS.

ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗΝ CONTINENS.

### *PRÆFATIO.*

Quinta Medicinæ pars, quæ *Therapeutice* nominatur, in duas principales dividitur.

Prima continet methodum generalem medendi, & indicationes omnes proponit, quæ ad morborum curationem ſunt neceſſariæ.

Secunda inſtrumenta docet, quæ ad illas indicationes adimplendas ſunt neceſſaria.

Ideò quintus iſte liber duas partes continebit.

In prima methodus generalis medendi: in ſecunda, inſtrumenta Medici exponentur.

## THERAPEUTICES PARTIS PRIMÆ,

*De Methodo Generali Medendi.*

### PROOEMIUM.

METHODUS medendi duplex ab authoribus proponitur: generalis ſcilicet & particularis. Generalis eſt, quæ communia tradit præcepta, quibus ſingula morborum genera curari debeant: & oſtendit, quæ remedia morbis ſimilaribus, quæ organicis, quæve communibus idonea ſint. Particularis verò docet, quomodo ſingulæ morborum ſpecies, in ſingulis partibus, à capite ad pedes curandæ ſint. Quæ quidem methodus obſervatur in auctorum operibus, quos Practicos vulgò vocant: & hæc morborum particularium curatio univerſa dependet ex communibus præceptis, quæ in methodo generali propoſita ſunt. Imò verò nihil aliud eſt, quàm methodi generalis, per omnes morborum ſpecies, & ſingulas corporis partes exercitatio. Quia verò dogmatica medendi methodus per indicationes perpetuò procedit ideò noſter hic Tractatus quatuor comprehendetur Sectionibus: *Prima* erit de methodo medendi, & indicationibus. *Secunda*, de indicationibus à cauſa. *Tertia*, de indicationibus à morbo. *Quarta* denique, de indicationibus à viribus. Et ſic nullum erit præceptum morborum curationi inſerviens, quod quatuor hiſce Sectionibus non explicetur.

## SECTIO PRIMA.

De Methodo Medendi, & Indicationibus.

### CAPUT PRIMUM.

Quid methodus medendi, quid curatio, & quæ illius conditiones?

*Methodus medendi eſt pars Medicinæ, quâ per indicationes auxilia inveniuntur, ut deperdita hominis ſanitas reſtituatur.*

*Curatio eſt præſentis in corpore vitioſi affectus in naturalem habitum mutatio. Galen. 9.* meth. cap. 15.

*Debe autem inſtitui curatio, quantum fieri poteſt, citò, & tutò, & jucundè.*

MEthodus medendi, & curatio morborum, parum inter ſe differunt, ſi quidem methodus medendi nihil aliud eſt, quàm rationalis via, quâ Medicus in morborum curatione debet incedere. Et hac medendi methodo quæ per indicationes progreditur, Medici dogmatici à reliquis ſectis diſtinguuntur; quia illi ſoli indicationibus, tanquam propriis inſtrumentis, uti conſueverunt: reliqui verò minimè. In omni autem curatione propoſitæ conditiones perpetuò obſervandæ ſunt, iiſque tanquam firmiſſimis fundamentis inniti debet vera atque rationalis medendi methodus. *Tutò* itaque curatio progreditur, ſi morbum expellat, quantum fieri poterit, ſine metu recidivæ, & nullam vel quàm minimam ægrotanti noxam attulerit, adhibitis nimirum remediis, frequenti uſu & longâ experientia cognitis. *Citò* verò fiet curatio, ſi nulla agendorum occaſio prætermiſſa fuerit, & remedia efficacia, ac morbo æqualia, vel etiam potentiora fuerint uſurpata. Denique *Jucundè* curatio exercebitur, ſi inter remedia, morbo expugnando aptiora, ea imprimis eligantur, quæ & guſtui gratiora ſunt, & cum minori ægrotantis moleſtia uſurpantur: quemadmodum docet Hippocrates. Primum dietâ curationem eſſe tentandam, mox pharmaceuticis remediis, priuſquam ad ferrum & ignem deveniatur; tùm ſic accidentia, morbos conſequentia ut ſitis, dolor, vigiliæ, blandè leniantur, atque demulceantur.

### CAPUT II.

De Indicationibus, & Earum Differentiis.

*Indicatio eſt comprehenſio juvantis, una comprehenſione nocentis, qua ſimul cum re indicante adveniat ſine ulla experientia, aut ratiocinio. Gal. lib.* de opt. ſect. cap. 11.

INdicatio Græcè ἔνδειξις dicitur, quæ nihil aliud, quàm oſtenſionem ſeu delationem ſignificat; atque ita, cùm in methodo medendi uſurpatur, ſignificat oſtenſiones auxiliorum. Indicantia enim indicata quaſi deferunt, & ad curationem utilia eſſe indicant, ac veluti digito demonſtrant. Indicationem definit Galenus 2. *method. cap. 7.* agendi inſinuationem, quæ ferè nominis explicatio eſt, quoquo modo illius naturam adnumerans. Perfectior habenda eſt illa, quæ proponitur in theoremate, deſumpta ex eodem Galeno *lib. de optima ſecta*, in qua Galenus primùm genus conveniens proponit, dum ait eſſe comprehenſionem ſeu notionem quandam, Medico atque ægrotanti inſitam à natura, ex rei moleſtæ ſenſu, ad ejus expulſionem: *Deinde* propriam differentiam addit, dum vult, hanc notionem proficiſci ex rei nocentis naturâ cognitâ ad juvantis auxilii perceptionem, id eſt, à cognitione effectus præternaturalis, in ordine ad quem, ſive cujus gratia ſequitur cognitio juvantis auxilii. *Denique* indicatio advenit ſine experientia aut ratiocinio, quia ubi primùm patuit natura rei moleſtæ, ex inſito quodam principio ſtatim indicatur ſeu infertur genus ipſius auxilii. Nam percepto frigore calorifica inquirimus, infixam acum evellimus ſimiliaque abſque diſcurſu præſtamus. Advertendum enim eſt, res præter naturam remedia indicare, non per ſe; ſic enim ſui deſtructionem molirentur: ſed per accidens, quatenus moleſtiam animanti inferentes ſui depulſionem inſinuant, & per communem quandam notitiam contrarii uſum.

Adverſus propoſitam doctrinam *objici* poteſt. Si inventio remedii ex communi quadam notitia & inſito principio depēdet, ſequetur idiotas quoſlibet à peritis artificibus nihil differre, & rei medicæ æquè eſſe peritos, ac ipſos Medicos. *Reſpondendum* eſt maximum eſſe diſcrimen; non quidem in primis ac generaliſſimis indicationibus, quæ in ſublatione rei præternaturalis & contrarii uſu verſantur, illæ enim omnibus communes ſunt; ſed in ipſo progreſſu, & ſpecialibus indicantibus, ad quas adimplendas neceſſe eſt genera remediorum, ſeu materiam medicam habere perfectam; tum enim morbos, eorumdem cauſas atque ſymptomata rectè diſtinguere, necnon remedii formam, qualitatem, quantitatem, locum, tempus, & exhibendi modum accuratè indagare, in quibus omnibus maximè ratiocinatio expetitur, & variâ inter ipſos Medicos peritiâ eluceſcit. Ex quibus concludendum eſt, quamvis indicatio primariò & generatim ſine ratiocinio eliciatur, attamen ſecundariò & ſpeciatim eo maximè indigere, ita ut quamplurimi auctores, non exigui nominis, indicationem retulerint ad tertiam mentis operationem, quæ ſyllogiſmus nominatur. Sennertus corrigit in textu Græco, ſine λογισμῷ id eſt, *ratiocinio*, & ponit ἀναλογισμῷ: & ſic omnis ambiguitas tollitur.

*Hæc autem indicatio quadrifariam dividi poteſt.*

*Primò, alia eſt indicatio conſervatoria, alia curatoria.*

*Indicatio conſervatoria reſpicit res naturales, quæ conſervandæ ſunt per ſimilia.*

*Indicatio curatoria reſpicit res præternaturales, qua auferendæ ſunt per contraria.*

*Secundò, Indicatio alia eſt generica, alia ſubalterna, alia ſpecifica.*

*Generica indicatio ea eſt, quam communis & generica indicantis natura ſuppeditat.*

*Subalterna, quam ſubalterna indicantis natura ſuggerit.*

*Specifica quæ à ſpeciali indicantis naturâ petitur.*

In hac indicationum ſerie totum Medici Dogmatici artificium conſtituitur, cui inſiſtens methodum ſequi dicitur, progrediendo nimirum à generica indicatione per ſubalternas, ac ſpecificas & determinatas, ut docetur à Galen. 2. *meth. cap. 7. Quiſquis*, inquit, *condere methodum parat, huic à primis indicationibus eſt auſpicandum, atque hinc ad eas, quæ deinceps ſunt, tranſeundum, rurſuſque ab his ad proximas: Itaque pergenti non prius conſiſtendum, quàm ipſius compos ſit finis. Finis autem eſt invenire cuique morbo remedia.* Hujus methodi & ſeriei indicationum exempla deſumi poſſunt ab omnibus morbis. Proponatur v. g. curanda frigida ventriculi intemperies in ſecundo gradu: *Primùm* adeſt morbus, à quo ſumitur indicatio generaliſſima, eum eſſe tollendum. *Secundò* eſt morbus intemperiei, à quo ſumitur indicatio ſubalterna, eſſe alterandum. *Tertiò* eſt intemperies frigida, à qua ſumitur indicatio itidem ſubalterna, eſſe calefaciendum. *Denique* eſt intemperies frigida in ſecundo gradu, à qua petitur indicatio ſpecifica, eſſe adhibendum medicamentum calefaciens in ſecundo gradu: & ultra ars non progreditur, nec ultra infimas ſpecies methodus deſcendit.

*Tertiò, Indicatio alia eſt inartificioſa, alia artificioſa.*

*Inartificioſa eſt, quæ aliis, quam artificibus, & ipſi vulgo innoteſcit.*

Eadem omninò eſt hæc inartificioſa indicatio cum ea, quam ſuprà genericam appellavimus, quemadmodum docet Gal. 3. *method. cap. 7. indicatio*, inquit, *quæ à morbo ſumitur, eſt velut principium, vel carcer, unde medendi ratio promitur; nulla prorſus ipſius medicæ artis adhuc portio, aut certè nec magna, nec propria, ſed quæ etiam ſit communis.*

*Artificioſa indicatio eſt, quæ non omnibus, ſed artificibus tantum nota eſt, & ut cognoſcatur, magno artificio indiget.*

Quemadmodum indicationes genericæ inartificioſæ ſunt, ita ſubalternæ magis artificioſæ ac multò magis ſpecificæ: quia difficilius, & cum magno artificio cognoſcuntur, ideò medendi methodo propriæ.

*Quartò, alia eſt indicatio utilis, alia inutilis.*

*Utilis indicatio illa eſt, cui aliqua reſpondet materia, ſeu quæ tale auxilium indicat, cujus materiam reperire licet, quæ primò, & per ſe affectum tollere poſſit.*

*Inutilis indicatio eſt, quæ tale auxilium indicat, cujus non invenitur materia, quæ affectum primò & per ſe tollere poſſit.*



Quidam affectus præter naturam utiles præbent indicationes; alii verò inutiles. V. g. in calida, vel frigida temperie indicatio utilis eſt, quia multæ dantur materiæ, quibus eam poſſimus corrigere: at obſtructio quæ indicat aperiendum eſſe, inutilem indicationem ſuppeditat: quia nullum datur medicamentum, quod per ſe obſtructionem tollat; ſed obſtructionis apertio conſequitur ad alia, nempe inciſionem, attenuationem, detentionem, & ad evacuationem materiæ obſtruentis.

### CAPUT III.

De Indicantibus.

*Indicans eſt agens alquod in corpore permanens, quod per propriam naturam & eſſentiam auxilium aliquod indicat, atque indicatum, quod expoſtulat, ad ſeſe dirigendum eſſe monſtrat, ut ſanitas hominis amiſſa reſtituatur.*

HÆc definitio indicans tantùm curatorium comprehendit, non autem conſervatorium, cujus finis eſt ſanitatem conſervare, ut hujus amiſſam reſtituere.

*Veri indicantis quatuor ſunt conditiones.*

Prima, *ut ſit agens aliquod, & corpus afficiat.*

Sic morbus, quia corpus afficit, idque deſtruit & corrumpit, indicans eſt, ſuique ſublationem inſinuat.

Secunda *conditio eſt, ut indicans maneat in corpore.*

Prout enim ſui ablationem indicat per remedia corpori adhibenda, ſic etiam eidem corpori debet inhærere.

Tertia *conditio eſt, ut Indicans ſit notum intellectui.*

Explicatur: quidquid enim indicat, in alterius cognitionem nos deducit, putà indicati, ſeu remedii; quod autem ignotum eſt, alterius cognitionem inſinuare nequit. Ideò Gal. 3. *meth. cap. 6.* & paſſim alibi, quæ occulta qualitate agunt, & ideò intellectui nota non ſunt, à methodo medendi, quæ indicationibus perficitur, ſolet excludere.

Quarta *conditio eſt, ut indicans unum indicet, quemadmodum unum tantùm ab uno indicatur.*

Hoc axioma traditur à Galen. 11. *meth. & lib. de optima ſecta*: & illius ratio eſt, quod indicans perpetuò ſui contrarium indicet, à quo auferatur: at unum uni tantùm contrarium eſt. Adverte tamen affectum, qui unus appellatur, ſæpe compoſitum eſſe; ideò quatenus compoſitus eſt, plura indicare poteſt, ſeu ut Galen. loquitur, 9. *meth. c. 11. Quod ſimplex eſt, ſimplicem indicationem habet; quod non ſimplex, etiam non ſimplicem.* Adverte etiam, unum indicans habere eſſe genericum, ſubalternum, & ſpecificum, & prout diverſam habet naturam, plura indicare poſſe: ſed tamen per unam eſſentiam unum tantùm, per genericam remedium genericum, per ſubalternam ſubalternum, per ſpecificam ſpecificum indicat.

*Indicantia vera & propria duo ſunt: morbus, & cauſa morbi.*

Indicans eſt res præter naturam, quæ auferenda eſt contrariis remediis: Remedia autem cauſæ morbificæ & morbo adhibenda ſunt. Primò quidem cauſæ, quandoquidem, ut docet Galen. 7. *meth. cap.* 12. impoſſibile eſt ullum affectum ad perfectionem ſanari, manente adhuc affectrice ejus cauſâ. Quamvis autem idem Galenus præſervationem cauſis propriè deberi aſſerat, undè nonnulli cauſam indicans præſervatorium nominant: hoc tamen audiendum eſt de præcautione cauſarum imminentium & futurarum, non earum, quæ jam actu morbos in nobis producunt, in quarum averſione & curatione verſatur plerumque tota curationis vis; nemo enim unquam febrem à putredine profectam, niſi illâ ſublatâ, curaverit. Si velis igitur cum Gal. loqui, ſit hæc præſervatio curatoria, cùm aliis ſimpliciter præcautio dicatur in ſtatu ſalubri & neutro. Morbo etiam curatio debetur, quia ille, ſublata cauſa, ſæpiſſimè adhuc permanet, imò verò intemperies interdum nuda & per ſe, ſine ullius cauſæ præſentia, diutiſſimè perſeverat, ut in febre hectica videre eſt: tum in pleriſque morbis contraria eſt indicatio, quæ ab affectu morboſo petitur, illi quā cauſa ſuppeditat; ut in quotidiana febre, quæ in propria

essentia refrigerari vult, at ratione causæ, quæ pituita est calefacientia requirit. Porrò ex definitione indicantis, suprà positâ manifestè apparet, errare eos, qui vires inter vera indicantia numerandas esse contendunt: quandoquidem omne indicans therapeuticam sui sublationem expostulat, sed vires perpetuò conservandæ sunt, igitur magis apposité coindicantibus annumerandæ sunt, cùm in morbo considerantur: quamvis in statu salubri, & in ea parte, quæ ὑγιεινὴ nominatur, vires propriè & verè indicent, quia omnis indicatio, quæ in illa parte consideratur conservationem respicit. Ergo uno verbo concludendum est, vires in parte Medicinæ conservatoria esse verum indicans: in curatoria verò tantùm coindicans.

*Symptoma inter indicantia non potest numerari.*

Licet indicationes à rebus præter naturam desumantur, hæ verò ternario numero comprehenduntur, prout morbum, causam morbi, & symptoma continent, omnes tamen indicationes à morbo & causa morbifica tantùm desumuntur, nullæ verò à symptomate: quia symptoma ita dependenter à morbo essentiam suam atque existentiam mutuatur, ut eo sublato confestim evanescat. Et quamvis symptomati mitigatio debeatur; quæ curationi subalterna est; tamen id fit, non quatenus symptoma est, sed quatenus causæ rationem obtinet, & morbum suâ præsentiâ vel producere, vel augere potest. Sic hæmorrhagia sistenda est, quia frigidæ intemperiei, & mortis causa esse potest: aquæ hydropicorum educendæ, quia jecoris intemperiem augent: dolor in vulnere, aut inflammatione sedandus est, quia impetum auget fluxionis, & vires prosternit.

## CAPUT IV.

### De Coindicantibus, Contraindicantibus, & Correpugnantibus.

*Coindicantia sunt, quæ propriè remedii usum non indicant, sed indicationis tantùm id suadentis efficaciam augent, vel faciliorem reddunt.*

*Ea verò sunt res naturales, & non naturales.*

*Ad res naturales referuntur vires, temperamentum, ætas, sexus, consuetudo, & vitæ genus: tum pars affecta, ejusque substantia; temperamentum, actio, figura, situs, connexus, sensus exquisitus, vel obtusus.*

*Ad res non naturales referuntur sex illæ res hoc nomine donatæ: nimirum aër, cibus & potus, motus & quies, somnus & vigilia, excreta & retenta, & animi pathemata.*

*Ad aërem verò refertur domus, regio, anni tempus, dies, hora, venti, Lunæ quadræ, & varii cœli astrorumque positus.*

Quemadmodum veræ & propriæ indicationes à rebus præter naturam desumuntur, sic coindicationes à rebus naturalibus & non naturalibus peti debent. Et quantumvis remedia primariò non indicent; secundariò tamen id præstant, & sine diligenti earum animadversione rectus eorum usus constare nequit. Ideò Galenus sæpe *in libris methodi*, quæ verè sunt coindicantia, simpliciter indicantia nominat, latiori tamen nominis acceptione: quod diligenter observandum est, ne Galeni lectio confusionem pariat. Primò igitur rerum naturalium vera & propria indicatio est conservatio, quatenus autem natura morbos curat, & remediis utitur tanquam instrumentis, eaque reducit de potentia in actum: illius vires expendendæ sunt, ut pro modo earum æstimetur remedii efficacia, atque ita si morbus vehemens postulet remedium, & vires sint validæ, illiusque vim ferre queant, tunc coindicare dicuntur. Sic etiam temperamentum calidum, in morbo calido coindicat remedia refrigerantia, & contrà. Tum verò qui plurimum à naturali statu distat morbus, vehementioribus eget remediis; qui verò à statu naturali minùs recedit, ægrique naturæ & temperamento naturali cognatus est, mitioribus remediis curandus est. Idem præstare solent ætas, sexus, consuetudo, idiosyncrasia, & vitæ genus, quæ particularem virium & temperamenti statum patefaciunt. Deinde, post considerationem totius, partis etiam affectæ habenda est ratio, quæ in usu remedii potenter coindicat; considerando nimirum illius substantiam, temperamentum, figuram, situm, connexionem, & actionem, necnon sensum exquisitum vel obtusum, pro quorum varietate usus auxilii immutandus est. Denique res non naturales coindicant, quia varius earum status usum remedii variè immutare solet. Sic aër æstivus in morbo calido remedii refrigerantis indicationem adjuvat, & fortius adhibendum esse demonstrat, quàm si aëre frigidiori vel temperato existente, morbus contigisset: & ita de reliquis est sentiendum; quanquam aër cæteris rebus non naturalibus majorem in coindicando habeat potentiam.

*Contraindicantia sunt, ea quæ verè & ex diametro indicantibus opponuntur.*

Nomen ipsum satis ostendit contraindicantia indicantibus esse contraria. Cùm autem contraria sub eodem genere collocari debeant, & indicantia propria atque primaria sint res præternaturales; ita contraindicantia sunt etiam res præternaturales, quæ indicantibus opponuntur, ut quando morbus morbo contrarius est, vel causa causæ, item morbus causæ, vel causa morbo, & contrarium remedium indicat. Sic calida hepatis intemperies indicat refrigerantia: huic autem frigida ventriculi intemperies contraindicat, cùm ambæ in eodem individuo reperiuntur, quod sæpissime contingit. Sic etiam febris quotidiana ratione sui refrigerantia indicat: causa verò contraindicat, quæ est humor pituitosus, & calefacientia potiùs exposcit.

*Correpugnantia sunt ea, quæ coindicantibus opposita sunt.*

Quemadmodum vera indicantia dicuntur indicantia primaria, & coindicantia indicantia secundaria; ita contraindicantia vera vocantur contraindicantia primaria, & correpugnantia vocantur contraindicantia secundaria. Hæc autem correpugnantia sunt eadem genere cum coindicantibus, nimirum res naturales, & non naturales; sed quatenus remedio à morbo vel causâ morbificâ indicato resistunt, & illius usum adhortantur; ut quando purgatio vel venæ sectio à causa morbifica indicatur, vires autem sunt debiles, tum illæ correpugnare dicuntur, vel contraindicare contraindicatione istâ secundariâ. Sic etiam febris putrida in diebus canicularibus purgationem indicat ratione causæ, aër verò calidior repugnat, vel contraindicat: & ita de aliis est sentiendum. Hîc autem *advertendum* est, Correpugnantiæ nomen rarò esse in usu apud auctores, sed contraindicationis nomen pro primaria & secundaria indiscriminatim usurpari.

## CAPUT V.

### De Indicatis.

*Indicatum est istud, quod à natura indicantis sequendum demonstratur, ut illius efficaciâ, dispositio præter naturam auferatur.*

Hinc patet Indicatum nihil aliud esse, quàm remedium: quod Galenus *lib. de constitut. art. med. cap. 4.* dicit esse quidquid corpus juvat, dum affectum ad naturalem statum revocamus. Variis autem nominibus usurpatur à Galeno aliisque autoribus. Vocatur enim utile, postulatum, auxilium, præsidium, scopus, & intentio: quanquam scopi nomen in alio etiam sensu usurpetur, ut quando à Galeno scopi venæ sectionis proponuntur, magnitudo, morbi, & virium robur: tunc enim scopi indicationem significant. Imò verò indicans primus scopus appellari consuevit; & indicatum scopus secundus.

*Omnis indicati consideratio versatur circa genus remedii, & rectam illius administrationem.*

*Ad genus remedii spectat primus scopus: quo quæritur quid sit agendum?*

*Ad rectam remedii administrationem spectant quatuor scopi: quibus quæritur, quantum agendum, quo modo, quando, & ubi?*

*Quid agendum, seu genus remedii, ab essentia indicantis seu rei præternaturalis desumitur.*

Sic morbus frigidus indicat esse calefaciendum, calidus refrigerandum



refrigerandum repletio, vacuandum; solutio continui, conjungendum; & ita de cæteris. Per genus autem remedii non solùm genus summum intelligimus, sed etiam subalternum & specificum, ut remedia inveniantur; quæ satisfaciant indicationibus genericis, subalternis, & specificis, quæ suprà *c. 2.* expositæ fuerunt. V.g. febris ratione generis summi, quod est affectus præter naturam, indicat remedium auferens seu removens febrem; ratione generis subalterni, quod est calor præter naturam, indicat remedium frigidum; & ratione generis specifici, quod est v.g. calida intemperies in secundo gradu, indicat remedium frigidum in secundo. Ex quibus facile videre est, qualitatem remedii, & gradus ejusdem, ad genus remedii pertinere: quamvis à nonnullis hæc perperam distinguantur, & malè ab iisdem gradus remedii ad illius quantitatem referatur. Rejiciendum quoque est, quod à nonnullis, & à Galeno ipso traditur: genus remedii à partis natura, dignitate, actione, substantia, situ, ægri viribus, aliisque indicari. Nam ut antea dictum est, unum tantùm ab uno indicatur, & omne indicans est res præter naturam. At partis natura, actio, & similia, sunt res naturales: ideò juxta fundamenta superius posita, illa tantùm coindicant, vel correpugnant. Atque ut Galeni mentem ad exactam doctrinæ normam revocemus, dicendum est, eum Coindicantia nominare, non ut vera & propria indicantia, sed tantùm ut indicantia secundaria, quâ ratione sedulò observanda sunt, velut ad curationem maximè conferentia. Sic hepar, cor, & aliæ partes præstantiores non ferunt vehementiora remedia, quæ illorum usui repugnant. Sic etiam, quæ frigidæ naturæ sunt partes, dum calido affectu laborant, remedia desiderant, quæ validiùs refrigerent: cùm in pari affectu longiùs à naturali temperie, quam quæ calidæ sunt, recedant. Eodem modo, quæ sensu exquisito prædita sunt membra, dolorifica remedia non sustinent, qualia illorum affectus sæpe postulent. Quæ idem longiùs ab externa superficie in profundo corporis sunt collocata, validiora, quàm affectus ipse naturâ suâ desiderat, requirunt auxilia. Et internæ partes non admittunt, quæ erodentem, aut venenosam vim obtinent, quibus earum mala sæpe gaudent: ea autem tolerant externæ.

*Quantum agendum, remedii quantitatem significat: illius scilicet dosin, quæ à morbi quantitate seu recessu à naturali statu indicatur.*

Quantitas remedii sæpe etiam pro gradu & vehementia usurpatur, sed exactius philosophantibus ad quantitatem sola dosis referenda est, cùm gradus ad genus remedii reducantur, ut superiori theoremate dictum est. Prout autẽ morbus magis vel minùs à naturali statu recedit, dosis major vel minor exhibenda est, quia in majori quanto est majus quale, & sic in majori excessu major dosis præscribenda est, ut morbum superare possit. Multum etiam conferunt ad quantitatem remedii definiendam, indicantia secundaria: quæ tamen verè non indicant, sed tantùm coindicant, aut correpugnant. Sic naturalis temperies partis indicat remedii quantitatem, prout ostendit quantus sit ab ea recessus. Sic partes, quæ in profundo corporis sunt sitæ, majorem dosin remedii postulant, ut facultas eo usque faciliùs penetrare queat. Sic erisypelas pollicis, minore secundùm quantitatem eget oxycrato, quàm cruris aut brachii. Sic inflammatio plurium partium internarum majorem medicamenti frigidi quantitatem exposcit, quæ huic incendio sedando sufficere possit.

*Quo modo, seu utendi modus, nihil aliud significat, quàm an semel, aut bis, partitè vel confertim adhibenda sint remedia: Illa autem à modo affectus præter naturam indicantur.*

Sic quando morbus affligit continuò & violenter, remedia subitò & confertim adhibenda sunt. Si causa morbi turgeat, & orgasmo teneatur; si bene sit concocta; tenuis & sequax, subtaneam evacuationem poscit. At verò si lentè tantùm & per intevalla, & longitudinem potiùs ex cruditate, quàm periculũ minetur, tunc repetitis alterationibus & purgationibus materia alteranda & concoquenda erit.

*Ad modum etiam utendi indicandũ non parùm conferunt indicãtia secundaria, quatenus coindicant, vel correpugnant.*

Sic vires robustæ facilè assentiuntur repentino remedio: infirmæ verò ac debiles non nisi benignas & partitas ferre possunt mutationes. Sic etiam tenuis & rara partium substantia, vel exquisitior sensus, vix ferre potest vim præcipitem vacuantis aut alterantis auxilii, quam solida & densa, vel obtusioris sensus facilè sustinet. Situs etiam valdè remotus per vices id præstandum suadet, ut tandem remedium eousque penetrare possit, salva interjectarum partium temperie. In parte etiam nobili cautè agendum, partitis vicibus, ne graviorem noxam ex illius subita mutatione toti corpori inferamus.

*Quando agendum, est tempus opportunum, & occasio conveniens administrationi remediorum.*

*Illud autem duplex est, generale & particulare.*

*Tempus generale est unum ex morbi quatuor temporibus, quæ vocantur principium, augmentum, status & declinatio.*

Sic Gal. *lib. de opt sect. cap. 37.* docet, quo morbi tempore frigida potio sit administranda: an scilicet in principio, vel augmento, vel statu, vel declinatione. Sic in principio inflammationum docent Practici repellentia esse applicanda; in augmento, resolventia cum repellentibus: & ita de cæteris.

*Tempus particulare, sunt dies & hora exhibendi remedii.*

Sic idem Gal. *eodem loco* docet, quo die & qua diei hora aqua frigida sit exhibenda. Sic purgans medicamentum sexto die, vel alio pari, & matutinis horis exhibendum.

*Ad tempus etiam revocatur ordo remediorum, ut malè nonnulli ordinem à tempore distinguant, illiusque ratione diversum scopum constituant.*

In affectu simplici vel composito, si plura remedia sint usurpanda, ut perpetuò ferè contingit, videndum est, quo tempore unumquodque administrandum sit, & hoc ad ordinem spectat. V.g. ratione febris, aqua frigida est exhibenda; ratione causæ, vena secanda; dum autem tempus cuique opportunum præfinitur, ordo simul stabilitur, qui in eorum celebratione est observandus.

*Tempus autem, & occasio, & ordo remediorum indicantur à præsentia urgentioris indicantis.*

Quando & quoties malum urget, perpetuò ei occurrendum est. Ideò præsentia morbi, vel causæ morbificæ, indicat tempus & occasionem remedii adhibendi. At verò quando plura urgent occurrendum est urgentiori. In horum autem usurpatione habenda perpetuò ratio coindicantium, & contraindicantium. Licèt enim affectus præsentia remedium hoc tempore esse usurpandum suadeat, tamen virtus aut natura particularis ægrotantis, aut aliquid aliud prohibere possunt.

*Ubi agendum, significat locum in quo, & per quem remedia administranda sint: & indicatur à loco indicantis.*

Si morbus vel causa morbi totum corpus occupet, totĩ corpori remedia adhibenda: si unam tantum partem obsideat, ei tantùm parti remedia convenient: si extremæ partes afficiantur, exteriùs erunt adhibenda: si internæ, interiùs erunt assumenda: & si per utramque viam remedii vis ad locum affectus ferri possit, utrumque admovendum.

*Ad locum etiam remedii indicandum non parum conferunt Coindicantia, seu res naturales, & præcipuè partium conformatio, situs, & connexio.*

Si ventriculus per vomitum & secessum, hepatis cava dejectione; convexa, urinarũ provocatione potissimùm expurgantur. Affectis intestinis remedia per anũ infundimus.

*Eodem modo correpugnantia consideranda sunt, quæ impediunt remedii usum.*

Verbi gratia orificium ventriculi inflammatum exteriùs esset refrigerandum, ni diaphragmatis vicinia impediret; quemadmodum ejusdem refrigerati calefactionem hepatis lobus ei superjacens prohibere solet.

## CAPUT VI.

### De Primo & Generalissimo Curationis Principio.

*Omnis curandi methodus à primo hoc & generalissimo principio desumitur: contraria contrariis curantur.*

Quamvis de principiis minimè disputandum sit, sed ea tanquam vera & indubitata supponenda sit: quem-

admodum Galenus de hoc ipso *artis curativæ principio* refert, in Medicina tam certum esse, contraria contrariorum esse remedia, quàm in mathematicis, bis duo quatuor efficere; & hoc principium non tantum hominibus, sed etiam brutis esse à natura insitum. Nonnullæ tamen *objectiones* illius veritatem primâ fronte convellere videntur.

*Prima.* Tetanus morbus frigidus est, & frigidæ affusione curatur, dolor dolore tollitur, vomitus vomitu, alvi fluxus alvi fluxu.

*Secunda.* Omne contrarium contrarii adventu magis intenditur: quemadmodum torpentem gelu manum si quis igni exponat, magno vexatur cruciatu: si ambustum digitum frigidæ immittat, crudeliùs torquetur, quàm si igni admoveat, aut aquâ vitæ perfundat.

*Tertia.* Purgantia medicamenta sunt humorum peccantium propria remedia: sed illa humores purgant familiaritate substantiæ, quam habent cum iis; non autem contrarietate.

*Quarta.* Natura morbos tum calidos, tum frigidos curare solet, cum quibus nulla ipsi intervenire potest contrarietas.

*Quinta.* Morbi magnitudinis, numeri, & figuræ, nihil habent contrarium, quo auferri valeant.

His ut satisfiat, dicendum est: Contrarietatis nomen latiùs patere apud Medicos, quàm apud Philosophos, & contrarietatem non solùm spectari secundùm formam, sed etiam secundùm effectum & operationem. Quidquid enim rem præter naturam auferre potest, vel contrarium effectum inducere, sive per se sive per accidens id præstet, contrarium nominatur. Sic rhabarbarum biliosæ cacochymiæ contrarium dicitur, quatenus eam expurgat: sic ferrum vel ignis carni superfluæ contraria sint, quatenus eam extirpant. Quibus ita suppositis, ad *objectiones* facilè est respondere.

Ad *primam* enim dicendum est, Tetanum affusione frigidæ curari per accidens, aucto per antiperistasin calore in partibus inferioribus: dolorem dolore tolli etiam per accidens, dum novus dolor causam prioris doloris, ad se revellit: vomitum curari vomitu, & alvi fluxum alvi fluxu, vacuatâ causâ, quæ eos committebat.

Ad *Secundam* dicimus, contrariorum conflictum naturæ molestum esse, si repentinus sit & vehemens, si verò moderatus & conveniens, maximè amicum. Sic manus frigore torpescens igni exposita cruciatur, quia subita fit eorum pugna: ut in tepidam conjecta, vel linteolis calidis involuta, restituitur. Et digitus combustus, igni admotus, aut aquâ vitæ perfusus levatur, ratione causæ; quia ejusmodi calidis consumuntur vel avocantur foras scintillæ parti penitiùs infixæ, quas frigida in profundum depellebat.

Ad *tertiam respondeo*, quod licèt purgantia sint humoribus peccantibus similia, ratione substantiæ: tamen contraria effectivè dicenda sunt, quatenus eos expurgant, & extra corpus educunt.

Ad *quartam respondeo*, naturam morbis omnibus contrariam esse, quatenus eorum causam vel coquit, vel expellit, vel alio quovis modo expugnat.

Ad *quintam* dicimus, magnitudini, numero & figuræ effectivè contraria esse quæcunque ea auferre vel immutare possunt: ut ferrum, ignis ligaturæ, & similia.

*Illa autem contraria, quantum fieri potest, debent esse invicem æqualia.*

Æqualitas illa indicatur à natura morbi & causæ morbificæ, qui etiam sui ablationem indicant. At vires, pars affecta, tempus morbi, & aliæ circumstantiæ huic æqualitati repugnant. Ideò addita est theoremati hæc particula, *quantum fieri potest*; quia æqualitas contrariorum ad curationem simpliciter necessaria non est, sed tantùm ad commodiùs curandum, si reliqua consentiant.

*Æqualitas verò remedii respectu morbi dupliciter consideratur, vel secundum gradum, vel secundùm copiam & molem.*

*Æquale remedium secundum gradum dicitur, quod parē cum morbo recessum à mediocritate obtinet. Sic remedium frigidū in secundo gradu æquale est morbo calido in secundo,*

*Æquale remedium secundum molem & copiam illud est, quod præter gradum suæ qualitatis ea est quantitate, ut una, duabus, vel pluribus vicibus exhibitum, expugnare possit morbum.*

Hoc sensu & mediocre & vehemens remedium adversus eundem morbum æqualitatem obtinere potest, quandoquidem vehemens semel aut bis usurpatum, mediocre verò frequenter morbum tollere potest.

*Præterea, æqualitas in gradu vel actu & realiter existit, vel tantùm consideratur respectu operationis.*

Sic in morbis similaribus datur gradus contrarietatis actu existens, ut calidum remedium in secundo, appositum morbo frigido in eodem: at in morbis conformationis, magnitudinis, & numeri dicuntur remedia æqualia juxta operationem, quia scilicet eo usque agere possunt, donec naturalis conformatio, magnitudo & numerus restituantur.

Ex supra propositis dissolvi facile queunt omnes objectiones, quæ adversus æqualitatem contrariorum afferri solent, quarum præcipuæ sunt sequentes.

*Prima:* Hippocrates 5. *Epid.* contraria præcipit sensim usurpanda, & intermissionibus adhibitis.

*Secunda:* Galenus *secundo* κατὰ τόπους, statim ab initio efficacissima prohibet, & à debilioribus inchoandum præcipit.

*Tertia:* Frigoris minor est efficacia quàm caloris, humiditatis, quàm siccitatis: non ergo pari gradu hæc opponenda.

*Quarta:* Morbis calidis vel frigidis in quarto gradu non possunt adhiberi remedia calida vel frigida in quarto, quæ venena sunt.

*Quinta:* Si omnes morbi curarentur contrariis æqualibus, par esset in omnibus agentis proportio ad id, quod patitur. Atque ita eadem velocitas mutationis, ac proinde eodem temporis intervallo omnes ægri sanarentur.

*Sexta:* Reductio, ex Galeno, debet fieri in corporibus sanis per contraria æqualia: ergo in ægrotis validiora erunt usurpanda, qui citiùs oportet morbum tolli, quàm temperamentum naturale.

*Denique* Paulus *initio lib.* 4. *Rectè*, inquit, *mea sententia, Cappadox Aretæus memoriæ prodidit, auxiliorum vim morbis fortiorem esse oportere, eòque elephantiam nunquam curari, ut quâ nulla fortior medicina reperitur.*

Ad *primam & secundam respondendum est*: Hippoc. contraria adhibere sensim, & Galenum à debilioribus incipere, habita circumstantiarum ratione, ut scilicet vires frangantur, aut ratione contradicentium: ne cruda materia vehementioribus frustra agitetur, cùm tamen ipse morbus æqualia respectu sui semper indicet.

Ad *tertiam* dicendum est: quamvis minor sit frigoris vis quàm caloris, humiditatis quàm siccitatis; quia tamen æqualitatem in ultimo actionis termino spectamus, ideò non minùs hæc dicentur æqualia, siquidem excessum morbosum ad mediocritatem reducere possunt.

Ad *quartam respondeo*: etiam venena in usum medicum vocari, si ea morbi natura postulet, idoneâ tamen præparatione præmissâ.

Ad *quintam respondeo*: non esse par in omnibus morbis curationis tempus, quia non licet in omnibus eodem tempore uti contrariis æqualibus, propter variam subjecti & circumstantiarum dispositionem: quamvis eorum usus admitteretur, non esset par in omnibus curationis velocitas, ob multas circumstantias cùm affectus, tum corporis affecti.

Ad *sextam* dicendum est, quamvis reductio debeat fieri per contraria æqualia; tamen ea non eâdem efficacia operatur, quemadmodum in curatione morbi, qui cùm in dispositione sit, faciliùs aufertur contrariis æqualibus, quàm temperamentum naturale, quod in habitu est, & ideò difficiliùs corrumpitur. Denique *ad auctoritatem* Pauli & Aretæi dicimus: Remedia morbi æqualia esse ratione intentionis, esse tamen valentiora ratione effectus, quæ adjuvantur à natura, quæ semper contra morbum cum iis pugnare consuevit.

CAPUT



## CAPUT VII.

### De Inventione Remediorum.

*Remedia morborum curationi apta triplici viâ inveniuntur: ratione, experientia, & analogismo.*

*Ratione inveniuntur remedia per indicationes, quando morbi & remedii natura nobis cognita est.*

SIc febrem refrigerantia indicare dicimus, quia scimus, illius naturam esse calidam, & nobi inimicam, quæ sibi contraria & sui ablationem demonstrat.

*Experientia inveniuntur remedia, quando pluribus exemplis observatum est, aliquod remedium alicui morbo prodesse, etsi effectus illius causa ignoretur.*

Scribit Galenus, artem medicam duplici crure innixam incedere: ratione & experientia. Quod quidem intelligendum est, non de rudi illa experientia, quâ Empyrici & idiotæ in omnibus morbis summa cum temeritate utuntur; sed tantùm illa, quæ circa eos morbos, & ea remedia versatur, quorum natura & causa incognita est. Quemadmodum antidota venenis & morbis venenatis opitulari, nullâ docente ratione, sed ipso duntaxat usu novimus.

*Analogismo remedia inveniuntur, quando morbo incognito ea adhibentur remedia, quibus aliis affectus cognitus, qui cum eo aliquam habet similitudinem, curari solet.*

Sic in lue venerea, cùm primùm grassari cœpisset, & adhuc ignota esset, remedia quæ in elephantiasi & fœda scabie utilia sunt, non inutiliter usurpata fuerunt.

## SECTIO SECUNDA.

### De Indicationibus à Causa.

## CAPUT PRIMUM.

### De evacuatione in genere, & illius differentiis.

*In legitima curatione causa morbifica primò auferenda est, secundò ipse morbus, si post causæ ablationem superstes maneat.*

LEGITIMÆ curationi opponitur illegitima & extraordinaria, quam aliquando usurpare cogimur, cùm urgens aliqua intemperies corrigenda est, priusquam causæ demolitionem aggrediamur, aut etiam aliquod symptoma priùs est mitigandum.

*Causa autem morbifica multiplex est ut docetur* in pathologia. *Præcipua tamen & magis ordinaria est humor, quia morbi ab humoribus multò frequentius quàm ab aliis causis producuntur.*

*Humorum autem peccantium præcipuum atque usitatissimum remedium est evacuatio, quæ nihil aliud est, quàm humoris vitiosi eductio.*

*Ea verò duplex est, universalis & particularis.*

*Universalis est, quæ communiter ab universo corpore, & tribus illius dictis regionibus materiam subtrahit.*

*Harum autem regionum* prima *est, quæ ventriculum, intestina, venas mesaraicas, & reliquos venæ portæ ramos, cava hepatis, lienem & pancreas continet.*

Secunda *regio hepatis convexa, omnemque venam cavam, atque illi comitem arteriam magnam, & aliquid inter alas & inguina comprehendit.*

Tertia *regio musculos complectitur, membranas, ossa, omnemque corporis molem, usque ad extimam cutem.*

*Præter communes illas regiones aliæ multæ sunt quæ particulares appellantur, in quibus etiam asservantur excrementa, ut cerebrum, pulmones, renes, & uterus.*

*Universalis evacuatio fieri consuevit per venæ sectionem alvi dejectionem vomitum, & sudorem. Harum siquidem quæcumque primùm obtigerit, quanquam plurimùm ac validè regionem unam; cæteras tamen consequutione quadam, licet parciùs, evacuat.*

*Venæ sectio primùm venas exhaurit & arterias illis anastomosi conjunctas, deinde corporis molem ipsaque viscera, ad primas usque venas progressa.*

*Alvi dejectio primùm intestina, ventriculum, viscera primasque vias expurgat: deinde venas, habitumque corporis.*

*Vomitus primùm ventriculum expurgat: deinde viscera, venasque majores postremò corporis habitum.*

*Quæ per sudores fit evacuatio, proximè quidem è corporis habitum dissolvit; secundò è venis arteriisque grandioribus ac postremò visceribus, & ex intima corporis regione materiam pellit.*

*Particularis evacuatio est, quæ à parte quadam peculiari excrementa educit.*

Hujus generis est cerebri per palatum & nares expurgatio, thoracis per anacatharsin, renum & vesicæ per urinas.

*Omnis porro evacuatio, vel spontanea est, vel artificiosa.*

*Spontanea evacuatio est, cùm citra ullius remedii opem quippiam è corpore effunditur.*

*Eaque rursum duplex: naturalis, & symptomatica.*

*Naturalis est, quando vi solius naturæ bene operantis, vitiosi humores excluduntur.*

*Symptomatica rursum fit, vel ratione facultatis, vel ratione materiæ.*

*Ratione facultatis, quando ea imbecillior humores corporis regere atque retinere nequit eosque prorsus diffluere sinit.*

*Ratione materiæ, quando humor quantitate aut qualitate peccans naturam ita irritat, ut eum è vasis receptaculisque suis excludere cogatur.*

*Utraque irrita est, præter naturam, nulloque usui, quod benignus atque salutaris humor pariter cum pernicioso promiscuè, nullisque legibus prorumpat.*

*Artificiosa evacutio est, quæ remediorum ope perficitur.*

*Eaque duplex est, universalis, & particularis.*

*Universalis est quæ ab universo corpore humores educit:*

*Particularis quæ ab aliqua tantùm parte.*

*Rursum evacuatio ad duplicem præcipuè finem instituitur revulsionem, & derivationem.*

Quamvis propter alios fines sæpe vacuationes instituantur, ut in progressu patebit; quia tamen revulsio & derivatio frequentiùs usu veniunt, & majores habent difficultates; ideò sequenti capite seorsim explicandæ sunt cum particulari evacuatione, propter summam quæ inter eas intercedit affinitatem.

## CAPUT II.

### De Revulsione, Derivatione, & Particulari Evacuatione.

*Revulsio est humoris in aliquam partem fluentis aversio ad opposita distantissima, habita fluxus originis, communitatis vasorum, & rectitudinis ratione.*

EVacuatio quæ humori debetur, vel eum respicit quatenus est in motu, vel quatenus quiescit. Humori moventi, seu in aliquam partem fluenti, debetur revulsio aut derivatio: quiescenti verò, vacuatio simplex Revulsionem verò fieri debere longissimè à parte, quæ fluxione tentatur, constat ex Galeni præcepto, 13. *meth. c.* 11. & 2. *ad Glauconem, c.* 2. Et ipsa revulsionis natura id ipsum insinuat: quærimus enim, ne quòd semel revulsum est, retrocedat, quod faciliùs obtinere licet, si revulsio in contraria & longinqua fiat, neque enim facilè motus contrarii sibi invicem succedunt. Id tamen non simpliciter & absolutè accipiendum est, sed tantùm suppositis conditionibus sequentibus theorematis exponuntur.

*Oppositio partium, seu contrarietas quæ in revulsione observatur, tribus conditionibus.*

Prima *conditio est, ut revulsio fiat ad fluxionis originem.* Quotiescumque fluxionis origo cognita est, illi perpetuò revulsio opponenda est, & ad eam humores retrahendi sunt. V. g. si ab hepate ad uterum fluxio deferatur, vena cubiti dextri aperienda est, ut ad fluxionis exordium humor revocetur.

Huic conditioni adversari videtur illa Galeni sententia, qua habetur *lib. de curandi ratione per venæ sectionem, cap.* 8. qua vult utero inflammatione laborante, venas crurum esse aperiendas. Cui *Respondendum* est, venas in-

 feriores

feriores secari in uteri inflammatione, non ad simplicem revulsionem, cujus ratione meliùs foret à partibus superioribus sanguinem mittere, sed ad derivationem simul cum revulsione celebrandam. Qua responsione solvuntur etiam alia Galeni loca, in quibus docet, affectis partibus infra renes positis, venas inferiores esse secandas: quod ideò fit, ut derivatio simul cum revulsione fiat, cùm alioqui sæpe ad simplicem revulsionem, in affectibus earum partium, venæ superiores aperiri soleant.

Secunda *conditio est, ut servetur vasorum communitas.*

Si fluxionis origo teneatur, primam conditionem observare satis est, ut scilicet ad partem mittentem fluxio retrahatur. Sed quando pars illa mittens cognoscitur, quod sæpissime contingit, tunc duæ posteriores conditiones observandæ sunt, quæ respiciunt partem recipientem, ut scilicet illius ratione servetur vasorum communitas, & partium rectitudo. Communia autem vasa sunt, quæ cum parte affecta communicationem habent. Sic in fluxu sanguinis è naribus, venæ brachii aperiuntur, non autem crurum; quamvis hæ majorem habeant distantiam à parte recipiente, quia minorem habent communicationem. Sic Galenus 13. *meth.* in phlegmone hepatis internam brachii venam secat, eo quòd inquit, cum jecinore amplâ & rectâ viâ communicet. Sic etiam *lib. de tremore*: *Si* inquit, *venas quæ nullum cum affecta parte consortium habent, secueris, ipsam quidem non juvabis, & sanam lædes, è qua sanguinem hauris utilem.*

Tertia *conditio est, ut servetur rectitudo partium.*

Hæc conditio maximi est momenti, & diligenter observanda in omni revulsione: Fundatur enim in consortio & consensu mutuo, quod maximum reperitur inter partes ejusdem lateris, & vocatur illa rectitudo κατ' ἴξιν ab Hippocrate, & ἰυθυωρία à Galeno, quæ confirmatur multis experimentis: Uteri enim pars dextra tantò est sinistra calidior, ut caloris aucti nomine mares formet, sinistra fœminas. Sic dexter testis, ad sinistrum collatus. Est autem caloris actu causa rectitudo hepatis: vicinitas enim & vasorum communitas, non sunt utrique parti disparia. Paralysis medietatem corporis exactam corripit illæsâ reliquâ, & tamen humor illabitur à tertio & quarto cerebri ventriculis, in quibus non est dextri à sinistro secretior. Si inflammato hepate, ex dextra nare sanguis erumpit, sanatur; si ex sinistra, non juvatur, cùm una ad utramque narem ex jecinore vena pertingat. Si cubitus sinister secatur, vacuatur lien inflammatus, & pleura sinistra: quæ omnia ex dextra axillari non succedunt. Sinistra tamen, si venarum communionem spectes, non nisi interventu hepatis ex sinistro exhaurit. Ac denique dicebat Hippocrates *sexto Epid. per rectum fiunt morborum permutationes, & crisis, & abscessus.*

Cur verò tantùm possit rectitudo, adeò difficile est respondere, ut multi varia commenti sint, quibus omissis, probabilius videretur illud, quod à gravissimis quibusdam auctoribus sancitum est, multos nimirum esse canales corporis longitudinem perreptantes, & distinguentes, per quos sursum deorsum promptus est omnium in corpore contentorum commeatus, qui tamen non perinde per latera distribuitur. Illi autem ductus quoniam sensibus conspicui non sunt duabus rationibus firmantur præter experimenta superiùs proposita. *Prima* à fine desumpta est, quod scilicet natura conservationis individuorum sollicita, ea veluti gemina constituit, ut dimidiâ illius parte læsa, altera minùs pateretur. Sic dum aliquo infortunio unus oculus, auris, brachium perit; altero oculo, aure, brachio vita servatur. Ita duo quasi animalia, dextrum sinistrumque, in unum animal conjungens diuturniorem illis vitam comparavit. *Secundò* ratio ab eventu petitur: repentè enim & frequenter commutatio fit à dextro pede, ad dextum vel brachium, vel humerum & contrà, quemadmodum etiam laborante dextrâ capitis parte, & descendente humore, potiùs intumescit pars dextra cervicis, si illic sistitur humor, aut si ad thoracem descendit, potius dexterum latus, quàm sinistrum repletur: vel denique si ad partes inferiores labitur, dextram potius podagram efficit quàm sinistram. Eadem ratione, laborante pede in epilepsia, subitò ascendit materia aliqua ad caput, quod non posse fieri, nisi ductus illi concederentur, qui ut demortuo homine occulti sunt, sic in viventi manifesti; & per eos humores, qui rectà feruntur ascendendo, vel descendendo, facilem viam inveniunt, si attrahantur, & aliis remediis hinc inde dimoveantur.

Ex suprà propositis facilè confutatur sententia Arabum qui revulsiones moliuntur, omissa illa rectitudine, ad quoslibet contrarietatis terminos, cujus tres faciunt species: videlicet à superioribus ad inferiora, ab anterioribus ad posteriora, & à dextris ad sinistra. Unde Avicen. *fen.* 10. *lib.* 3. *tract.* 5. *cap.* 1. in pleuritide & aliis internis inflammationibus, primò jubet secari venam in malleolo ejusdem lateris, secundò communem in brachio contrarii lateris: ultimò internam ejusdem lateris. Quæ doctrina adversus τὸ κατ' ἴξιν Hippocratis, & legitimam curandi methodum manifestè pugnat. Adde quod in diametris, seu quadris corporis enumerandis, deficiunt Arabes, cùm tres tantùm constituant: illis enim quarta adjungenda est, quæ scilicet ab internis est ad externa, quam proponit Galenus *libro de revulsione*, & illa observatur in pleuritide, quando vena secatur in eodem latere: fit enim tunc revulsio à partibus interioribus ad exteriores.

*Revulsio autem duplex est, universalis una, particularis altera.*

*Universalis est, quæ contrarietatem observat respectu totius corporis, & in eo contrarios terminos respicit, undecumque humores prolabantur.*

Hæc potissimùm celebratur, quando majores venæ secantur, & ipsum hepar fluxionum origo exhauritur, atque adeo usitatissima & securissima est, ut nimirum quando fluxionis origo propria ignoratur, ab ipso hepate per majores venas revulsio ineatur: sic enim exinanitæ venæ reliquum sanguinem arctiùs retinent, neque eum fluere permittuut. Unde Galenus 1. *ad Glauconem* 14. inflammationem defluxum revocari vult, vel ad commune vas, vel ad originis fontem. Ita 2. *acut. cap.* 10. *quæcumque*, inquit, *vena secatur, universæ exhauriuntur: quia omnium in corpore una est confluxio & commeatus*: Hac tantum differentia, quod quædam venæ exhauriant certas partes aliis celeriùs.

*Revulsio particularis, quæ & localis nominatur, est quæ in uno membro tantùm contrarios terminos respicit.*

Hæc præcipuè fit venis minoribus apertis, quæ à parte tantùm revellunt, & revulsionis nomen simpliciter non meretur, sed tantùm revulsionis localis. Imò verò ad derivationem propriè referenda est, ideò tantùm revulsionis nomen retinens, ut hæc præcepta consentanea sint cum Galeni doctrina, qui hujusmodi derivationes revulsionum nomine usurpat. Explicans enim aphorismum Hippocratis 68. *sect.* 5. qui sic habet: *Dolenti parte capitis posteriori, in fronte vena incisa prodest*, dicit revulsionem fieri secundùm longitudinem, suprà, infraque; secundùm latitudinem, ad dextram & sinistram: secundùm profunditatem, ad anteriora & posteriora: ac proinde, dolente parte capitis posteriori: revulsionem fieri secta vena frontis, quæ quidem revulsio particularis & localis est, nec nisi post universalem fieri debet in corpore plethorico.

*Derivatio est humoris ad aliquam partem fluentis, per vicinas partes aversio.*

Quoniam derivatio revulsioni particulari finitima est, ideò ex superioris theorematis explicatione derivationis natura satis innotescit.

*In derivatione vasorum communio perpetuò observanda est.*

Derivatio in eo differt à revulsione, quòd illa ad opposita & remota fieri debeat, hæc verò ad vicina. Cum ea verò convenit, quòd in utraque vasorum communio requiratur. Sic in fluxione, quæ ad dentes vel oculos labitur, vesicatorium pone aures admovemus, derivationis gratia.

*Particularis evacuatio est, quæ humorem alicui parti impactum evacuat.*

*Hæc autem post revulsionẽ & derivationẽ celebranda est.*



*Et fit dupliciter: nimirum sensibiliter, aut insensibiliter. Sensibiliter rursum, vel per ductus à natura in eum usum conformatos, vel parte ferro aut caustico aperta.*

Sic cerebrum per nares & palatum evacuatur, pulmo per asperam arteriam, vesica per urethram, per ductus scilicet naturales. Abscessus verò materiam, & alia hujusmodi in parte ductibus carente præter naturam contenta, artificiosa apertione educimus.

*Insensibiliter fit per poros & insensibiles partium meatus: & hæc Resolutio propriè nominatur.*

Sic materia in aliqua parte contenta, tumores, aliosque affectus pariens; citra manifestam evacuationem resolvitur fomentis, linimentis, emplastris, & similibus remediis.

*In revulsionis, derivationis, & particularis evacuationis rectâ administratione, sequentia theoremata observãda sunt.*

*Cùm fluxio maximè urget, revulsione utendum est: cum verò sedata est magna ex parte, derivatione: cùm denique non ampliùs influit humor, sed parti impactus est, particulari vacuatione.*

*Quando materia fluens est venenata, nequaquam revellenda est, sed ab initio per partẽ ipsam recipientẽ vacuanda.*

Sic in carbunculis, pustulis malignis, variolis & bubonibus pestilentibus aut venereis, non licet secare venam, revulsionis gratia, sed tantùm simplicis evacuationis: si corpus sit valde plethoricum.

*Revulsio, derivatio, & particularis evacuatio, simul & semel una & eadem evacuatione celebrari possunt.*

Quamvis revulsio, derivatio, & particularis evacuatio contrariæ quodammodo videantur, quod una ad longinqua fieri debeat, aliæ verò ad vicina, multæ tamen possunt institui vacuationes, omnium participes: si nimirum media distantia inter propinquam & remotam eligatur. Ut in pleuritide, cùm vena brachii secatur, quod fluit, revellitur; quod jam parti recipienti proximum est, derivatur; & quod partis ipsius angustis meatibus impactum est, evacuatur. Has autem evacuationes, simul & semel factas, utilissimas esse, colligitur ex Gal: præcepto, vulgo Medicorum incognito, quod habetur 6. *Epid. sect.* 2. ubi docet, non esse insistendum toto fluxionis tempore revulsoriis, sed interponendum esse medium tempus vacuationi humoris in parte contenti. Ita enim demum fluxio cessabit, si longè revellentibus evertatur confluens materia, & proxima vacuatione dolor, calorque partis tollantur, fluxionis causæ. Si ergo confluente humore simul detur, unica sectione, modicè remota, revellere simul & vacuare, non est dubium, quin illa amplectenda sit: quod Galenus in jecore inflammato, & alibi perpetuò sequitur: quemadmodum & in pleuritide vulgo fieri consuevit, ut anteà ostensum est. Denique ex eodem Galeno 13. *meth. cap.* 10. *Si solus fluxus curandus, secanda distantissima pars est; si sola partis plenitudo, vicinissima.* Ex hoc conficitur, ubi duo scopi pariter junguntur, mediam quandam distantiam observare necessum esse.

*Quando ex communi vena revulsio & derivatio simul & semel fiunt, illa adhibenda moderatio est, ne vacuatio sit exigua quæ agitando magis augeat fluxum, quàm extractione sedet. Dandaque opera est, ut eodem die, si natura patitur: sin minus, postero repetatur ejusdem venæ sectio.*

Hoc præceptum utilissimum est, & maximi momenti in usu practico, quod tamen multi cum ægrorum incommodo surdâ aure pertranseunt. Si enim primùm parcâ manu sanguis mittatur, ille magis exagitatus, nec sufficienti quantitate eductus, vehementiùs in partem irruit. Deinde, cùm prima Sectione non liceat exhaurire totum, quod inflammato loco vitiosum continetur; sed tantùm usque ad coloris mutationem, ex Hippocratis sententia, neque enim ampliorem virtus evacuationem ferre potest; superest, ut quod prior transposuit, sequens inaniat: & cùm inanitus locus affectus ex vicinis vasis sanguinem fugat, eumque vitiet, nisi ab eo beneficio repetitæ vacuationi brevi extrahatur, putreat necesse est, & rursum ingravescat malum.

*Quantitas revulsionis & derivationis fluxionis quantitati respondere debet, modò vires ferre queant.*

Sic quando fluxio magna est, si revellenda sit, atque derivanda per venæ sectionem, ea copia mitti debet sanguis, ut universam fluxionis materiam educere possit, habita semper virium ratione, ut scilicet totam evacuationem ferre queant. Ubi notandum est insigne præceptum, quod habetur apud Hippocratem 2. *victus ratione in acutis*, *text.* 10. docens modum & terminum venæ sectionis, in inflammationibus, & præsertim in pleuritide, scilicet usque ad coloris mutationem. Illa autem coloris mutatio ab ipsa parte affecta sanguinem educi significat, quemadmodum docet Galenus, *in commentario hujus loci*, his verbis: *Quidquid sanguinis in phlegmone continetur, id caloris abundantia, colore permutatur: reliquum autem in partibus omnibus simul manet. Eam ob causam sanguine, qui in totum spargitur corpus, pituitosiore existente, rubicundior sanè erit, qui in eo, quod phlegmone obsidetur, latere continetur. Quod si sanguis in totum corpus diffusus, rubicundior extiterit: is procul dubio, qui ad phlegmonem est, adustus assatusque in nigrum converteretur.* Coloris itaque mutatio sanguinis translationem ex parte affecta certò significat; sed unam eam semper, ut *ibidem* docet Galenus, non expectare oportet, ob virium imbecillitatem.

*Dum humor cum impetu fluit, majores venæ aperiendæ sunt, modo id loci natura & situs partium permittant.*

Quia per majores venas prompta & subita fit revulsio, ac plerumque derivatio, quæ fluxionis celeritati obsistere possit.

---

## CAPUT III.

### De Sanguinis Missione.

*Humorum vitium duplex est: in quantitate, & in qualitate. Illud vocatur Plethora; hoc cacochimia.*

*A plethora indicatur sãguinis missio, à cacochymia purgatio.*

HOc theoremate gravissima includitur controversia de indicationibus mittendi sanguinis, quæ auctorum ingenia variè torsit, & multis difficultatibus intricavit. A quibus ut nos breviter expediamus, proposita in *superiori sectione* principia sequemur, quibus indicantium & indicatorum natura rectè constituitur; & à coindicantibus ac correpugnantibus exactè distinguuntur.

Primùm igitur supponendum est, nos hîc sanguinis missionem usurpare, prout est species evacuationis, & remedium sanguinem evacuans. Quo posito dicimus, sanguinis missionem indicari à sola plethora, seu plenitudine quæ sanguinis redundantiam significat; propterea quod unum tantum ab uno indicetur; & indicatum debeat esse contrarium indicanti: at copiæ sanguinis directè opponitur illius imminutio; quod quidem agnovit Galenus 2. κατὰ τόπους, & *alibi* sanguinis missionem à multitudine sanguinis indicari docet. Cùm verò 4. *method. c.* 6. plenitudini adjungit magnitudinem morbi, virium robur, & ætatem florentem, & *lib. de venæ sectione*, tum multis aliis locis, tres jam dictas indicationes mittendi sanguinis simpliciter proponit, nempe magnitudinem morbi, virium robur, & ætatem florentem, non propriè & strictè intelligendum est indicationis nomen, ut ex sequentibus demonstrabitur.

*Primò*, unum tantùm ab uno indicatur, ut suprà ostensum est, *capite* 3. *sect.* 1. Ergo sanguinis missio à tribus indicari nequit.

*Secundò*, vires & ætas, cùm ad res naturales referuntur, nunquam possunt verè indicare, sed tantùm coindicant, ut suprà demonstratum est, *cap.* 4. *sect.* 1.

*Tertiò*, Magnitudo morbi, servata lege contrarietatis, quæ debet intercedere inter indicans & indicatum, non potest indicare, nisi magnitudinem remedii. Atque ita, cùm purgatio æquè magnum remedium sit ac venæ sectio, æqualiter utraque à magno morbo indicabitur; non autem speciatim venæ sectio. Quod videns Galen. 4. *meth.* magnitudinem morbi nunc sanguinis missionem, nunc purgationem indicare scribit: quo ostenditur magnitudinem morbi non esse verum indicans venæ sectionis quia non est unum, neque perpetuum.

*Quartò*,

*Quartò*, ex eadem contrarietatis lege, cùm sanguinis missio sit species evacuationis, inter morbum magnum & evacuationem vera contrarietas deberet intercedere. Quæ cùm nulla omnino sit, unum ab alio non potest indicari. Neque est quod dicas esse contraria per accidens; nam vera indicantia debent indicare per se contrarium remedium.

*Quintò*, multi sunt morbi magni, quibus non convenit sanguinis missio, ut febris hectica, & quicunque ab inanitione fiunt: ergo magnitudo morbi non est vera indicatio venæ sectionis.

*Dicimus* igitur Galenum morbi magnitudinem proponere, quasi sanguinis missionem indicet, non quòd propriè & revera id præstet, quòd nonnulli recentiores summis viribus defendere conantur; sed quod sit signum, vehemens sanguinis vitium ostendens, quoties ab eo producitur: & illud sanguinis vitium postulat venæ sectionem. Vires verò & ætas coindicant solummodò, latiorique verbi acceptione indicare dicuntur, ut suprà ostensum est, coindicantia simpliciter indicantia sæpe à Galeno nominari. Magnitudo morbi venæ sectionem indicat, quatenus est conditio sine qua non, juncta multitudini sanguinis. Nam ea, absente plethora, solvi potest aliis viis, putà inedia, exercitio, &c.

*Plethora alia est ad vasa, alia ad vires.*

*Plethora ad vasa fit, vel omnibus humoribus æqualiter adauctis, & appellatur simpliciter plethora: vel solo sanguine copiosius redundante, & vocatur plethora sanguinea.*

*Quando alius humor à sanguine sua quantitate symmetriam excedit, & omnes alios exsuperat ipsis etiam adhuc adauctis, illius humoris appellatur plenitudo.*

*Cùm denique unus tantùm humor excedit, reliquis in æquilibrio positis, vocatur cacochymia.*

Cacochymia est vitium in qualitate, quemadmodum plethora in quantitate: quia sanguis absque vitio qualitatis potest augeri, alii verò humores nequaquam.

*Plethora ad vires ea est, quæ licet vasa præter modum non repleat, corporis tamen facultates premit, & præcipuè naturales: ita ut cùm ab illis regi nequeat, in corruptelā degeneret.*

*Rursus plethora alia levis est, alia gravior, alia præsens, alia futura, alia communis, alia propria.*

*Confert etiam sanguinis missio ad revulsionem, derivationem, & totius corporis refrigerium, non quidem per se, sed tantùm per accidens.*

Sanguinis missio per se multitudinem humorum, qui continentur in venis, educit: per accidens verò revellit & derivat humores ad aliquam partem confluentes. Totum verò corpus refrigerat etiam per accidens, videlicet humoris calidi portionem educendo, & illi qui relinquitur liberam transpirationem conciliando.

Ex prædictis theorematis facilè desumi possunt solutiones omnium argumentorum, quæ à multis afferri solent, ut probent sanguinis missionem non indicari à plethora: nam iis, qui ex alto ceciderunt, licèt nulla adsit manifesta plethora, secatur vena, quia est plethora ad vires: illæ enim ex casu debilitatæ, non possunt regere humores, quia antea sub regimine naturæ ritè coërcebantur, dum sanitas erat integra. Deinde fit illa sanguinis missio ad revulsionem humorum, qui fluere incipiebant ad partes contusas. Sic in immodico sanguinis fluxu venæ sectio celebratur, non quatenus est evacuatio, sed quatenus est remedium revellens. Sic in febribus putridis & quandoque etiam malignis secatur vena ad corporis refrigerium, aut quia adest plethora ad vires. Levata enim natura portione oneris, quo premebatur, quod reliquum est faciliùs sustinet, minoreque negotio domat atque conficit. Denique plethora levis, quæ solo exercitio & frictionibus curari potest, non indiget venæ sectione; sed tantùm ea, quæ gravior est, & morbum magnum producit, aut brevi productura est.

*Interea quæ venæ sectionem coindicant, vires primum locum occupant: quæ si validæ sunt, & robustæ eam permittunt, si verò debiles ac languidæ, eandem prohibent.*

Vires sub triplici facultatum numero continentur, præcipuè tamen in facultate vitali virium robur constituitur. Si enim illa ex pulsu magno & æquali, necnon respiratione libera, constans & robusta comperiatur, sanguinis missionem permittit. Si verò ex contrario pulsus & respirationis habitu imbecilla appareat, venæ sectionem dehortatur; etsi causa morbifica, vel morbus hoc remedii genus expostulet, aut certè parca manu, & per dilucida intervalla sanguis educendus est. Hîc enim diligenter vires languidæ ab oppressis distinguendæ sunt. Opprimuntur à causis internis, ut obstructione, & humorum copia, & tunc vacuatione recreantur. Exsolvuntur & dissipantur à causis evidentibus, ut aëris fervore, & maligna corruptione, labore, vigiliis, inedia, vacuatione quavis immodica, doloris atrocitate, morbi violentia & diuturnitate, aliisque hujusmodi: tunc verò refectioni potiùs, quàm evacuationi danda est opera. In languidis & oppressis viribus pulsus ferè similis est: sed hoc discrimen afferri potest, quod oppressis morbi initio exilis pulsus & sepultus percipiatur: languentibus autem & dejectis in incremento & vigore, cum quibus causæ commemoratæ concurrunt.

*Coindicat etiam sanguinis missionem ætas florens, quæ inter pueritiam & extremam senectutem media est. At pueritia & ultima senectus eandem prohibent; aut certè nonnisi maxima urgente necessitate, & summa cum cautione celebrandam esse suadent.*

Ætas non coindicat aut correpugnat, nisi ratione virium, quæ in puero & sene sunt tam debiles, ut vix ferre queant venæ sectionem. Pueri enim corpus habent molle, tenerum & patens, quod sponte sua assiduò digeritur ac diffluit: senes verò spiritu & caloris inopia laborare solent. Ideò Hippoc. 4. *de victus ratione in morbis acutis* æstatem florentem cum magnitudine morbi & virium robore, ad sanguinis missionem requiri præcipit. Quem secutus Galenus 11. *meth. c.* 14. & *lib. de curandi ratione per venæ sectionem*, ante annum 14. & post septuagesimum venam secare vetat. Quod de pleniori illa veteribusque consueta vacuatione audiendum est; nam moderatam, quæ viribus & plenitudini aut par, aut inferior sit, omnis ferè ætas ferre potest, si vegeta & robusta sit. Ætas siquidem non tam annorum numero, quàm habitus & virium robore metienda est. Quod eleganter Celsus confirmavit lib. 2. cap. 10. *Antiqui*, inquit, *primam, ultimamque ætatem sustinere non posse hoc auxilii genus judicabant: persuaserantque sibi, mulierem gravidam, quæ ita curata esset, abortum esse facturam. Posteà verò usus ostendit, nihil ex his esse perpetuum, aliasque potiores observationes adhibendas esse, ad quos dirigi curantis consilium debet. Interest enim non quæ ætas sit, neque quid in corpore intus generatur, sed quæ vires sint: ideò firmus puer, & robustus senex, & gravida mulier valens tutò curantur.* Sic Rhasis in ætate decrepita, quæ gravi urgenteque pleuritide laborabat, sanguinem misit. Sic Avenzoar filio suo trimo se utiliter venam secuisse commemorat. Et nos plerumque experimur pueros quarto aut quinto ætatis anno (*in Gallia*) à gravissimis morbis venæ sectione liberari.

*Quantitas venæ sectionis à magnitudine vitii à sanguine dependentis indicatur. Atque ita magnus morbus copiosam indicat sanguinis missionem, mediocris moderatam, parvus denique exiguam aut nullam.*

*Quantitatē verò coindicant vires ægrotantis, quæ si validæ fuerint, quantum morbus desiderat, fidenter vacuandum; Minùs validis, parciùs, prostratis, nihil prorsus educendum.*

In magno sanguinis vitio, viribus constantibus antiqui sanguinem mittebant usque ad lipothymiam, seu animi deliquium, quo non intelligendum est illud, quod nonnullis, venæ sectionem expavescentibus, aut alia de causa, citra insignem evacuationem accidit, sed illud, quod ratione evacuationis contingit. Talem adhibebant sanguinis missionem in magnis inflammationibus, febribus synochis vel ardentissimis & doloribus vehementissimis, affertque Gal. se experientia comperiisse, si in ardentissimis febribus usque ad animi deliquium sanguis mittatur statim corporis habitum refrigerari, & febrem extingui, plurimosque alvo soluta, & sudoribus erumpentibus, planè sanitati restitui. Hæc tamen usque ad lipothymiam vacuatio nostris temporibus rarissimè usurpatur & apud vulgus temeritatis maximè suspecta esse consuevit. Satius igitur est infra subsistere, & sanguinis quantitatem, quæ unâ vice lipothymiam induceret, duabus potiùs, aut tribus vicibus educere, absque ullo lipothymiæ metu, & minori virium jacturâ.



*Coindicant etiam quantitatem mittendi sanguinis causæ internæ & externæ.*

*Internæ sunt corporis temperamentum, habitus, ætas.*

*Temperamentum calidum, & humidum copiosiorem patitur venæ sectionem, quàm frigidum & siccum.*

*Habitus corporis extenuatus, mollis, & rarus, magnam ferre nequit sanguinis evacuationem: contra verò carnosus firmus atque densus.*

*Habitus præpinguis & obesus difficile substinet venæ sectionem.*

Quamvis hujusmodi habitus minimè resolubilis sit, quia tamen angustas & exiles habet venas, quas exinanitas pinguedo facilè stringit, ut inde metus sit, ne nativum calorem extinguat, ideò difficile ferre potest venæ sectionem.

*Juvenillis ætas largiorem patitur venæ sectionem, quàm puerilis aut senilis.*

*Causæ externæ sunt regio, ani tempus, cœli status, vacuatio suppressa, vel immodicè procedens, consuetudo victus, vel generis vitæ, vel vacuationis.*

*In regione calida & sicca sanguis minori copiâ educendus est.*

Quia talis regio multùm innati calidi, sanguinis, & spirituum absumit; hinc vires comminuuntur, & minor sanguinis quantitas relinquitur in venis.

*Regio frigida & humida satis largam patitur venæ sectionem, minus verò, quæ est frigidissima: at temperata largissimam profusionem tolerat.*

Frigida & humida aëris temperies innatum calidum humoresque intus coërcet, horumque minimum dissolvit. In extremè frigida sanguis, veluti frigore conglaciatus, vacuationi vix cedit: tum partes internæ, si à suo calore destitutæ maneant, ambientis frigoris injuriâ, extinctionis periculum subibunt.

*In anni temporibus ver sanguinem largius profundi permittit: post autumnus, deinde hyems omnium verò minimè æstas.*

*In cœli statu calidissimo & frigidissimo parcè sanguis mittendus est, in temperato, copiosius.*

*Consueta aliqua vacuatio suppressa largiorem patitur sanguinis missionem.*

*Vacuatio spontanea, materiæ morbi nihil detrahens, venæ sectionem non excludit, modo illâ vires valde attritæ non fuerint. Harum tamen ratione sanguis parciùs mittendus est, & sistenda vacuatio, si magis vires offensura est.*

*Spontanea vacuatio, quæ materiam morbificam educit, si jam ægrotum levet, possitque, quantum requiris, vacuare, prorsus est naturæ committenda. Sin minus id possit, tantum ipse detrahes, quoad conjunctim perficiatur, quod postulas.*

*Qui frugaliter, sive ex consuetudine, sive ex morbi impedimento victitant, parciùs vacuandi, quàm qui liberaliùs pleniusque vivunt.*

*Qui venæ sectioni sunt assueti, alacriùs ac leviùs eam perferunt, quàm non assueti.*

*In quibus morbis convenit venæ sectio, iis ab initio est celebranda.*

Tempus sanguinis mittendi definitur à præsentia eorum indicantium, quæ tale remedium postulant. In principio enim morbi illa indicantia maximè concurrunt, tum ratione sui, tum ratione virium, quæ tunc temporis validiores sunt: tum quia in progressu morbi natura, coctioni & pugnæ cum morbo intenta, ab opere non est avocanda.

*Si morbi principium fuerit prætermistum aut in eo sufficiens sanguinis quantitas detracta non sit, aliis etiam temporibus educendus est, si plenitudinis, atque cruditatis signa perseverent, & vires ferre queant, aliaque coindicantia concurrant, aut saltem non prohibebunt.*

*Ex iis, quæ venæ sectionem prohibere solent in principio morbi, aliisque temporibus, non infima est cruditas ventriculi aut cibi incocti in primis viis.*

Hoc præceptum proponitur à Galeno 9. *meth. cap.* 5. ideò semper, nisi sanguinis vitium sit vehementissimum, differenda est venæ sectio, donec humores ii concoquantur, ne ad hepar attracti obstructiones pariant, & plus damni inferant, quàm ex venæ sectione possit sperari commodi.

*In iis morbis, quorum certa est vel remissio, vel intermissio, venæ sectio in remissione, aut intermissione celebranda est.*

In febrium accessionibus & exacerbationibus maximus est naturæ cum morbo conflictus, in quo nihil movendum est, neque vires ad pugnam necessariæ, venæ sectione imminuendæ sunt, quod eleganter à Celso proditum est, *cap.* 10. *lib.* 2. his verbis: *Si vehemens febris urget, in ipso impetu ejus sanguinem minuere, hominem jugulare est.*

*Quando affectus vehementer urget, quacunque horâ sanguis mittendus est, in iis verò qui dant inducias horæ sanguis mittendo aptior est matutina, maximè secunda vel tertia ab exortu solis.*

Tum enim cibus hesternus probè coctus est, & vires plerumque magis vigent, nec non matutinis horis sanguis magis dominatur, & ipso die lumine quodammodo tenuior, & ad fluendum aptior efficitur.

---

## CAPUT IV.

### De Purgatione.

*Purgatione est humorum qualitate peccantium evacuatio.*

HÆc definitio proponitur à Galeno *comm. in* 2. *Aph. sect.* 1. quæ ut rectè intelligatur, sciendum est, per qualitatis vitium non aundiedam esse meram intemperiem, quia illi sola alteratio deberetur, sed potiùs cacochymiam, seu humorum nutritioni ineptorum redundantiam. Hujus generis sunt humores omnes excrementitii, qui in venis cum sanguine permixti, vel extra venas continentur. Illi autem duorum sunt generum, ut ex Physiologia constat. Alii scilicet naturales, alii præternaturales. Naturales sunt, qui ex naturæ instituto generantur, ut pituita dulcis, bilis, melancholia, & serum. Hi si debita proportione ac quantitate generentur, vacuatione non indigent: si verò majori quantitate abundent, cacochymiam constituunt, & purgatione educendi sunt. Humores verò excrementitii præternaturales sunt, qui præter naturæ leges producuntur, ut bilis vitellina, porracea, æruginosa, glastea, & atra, nec non pituita acida & salsa, & serum ipsum acidum vel salsum factum: quòd humorum vitium cùm nullo modo esse debeat in corpore, sed minima quantitas cacochymiam constituat, purgationem indicat, si diæta, exercitio, aut levioribus remediis auferri nequiverit.

*Unicuique autem humoris peccantis speciei medicamenti purgantis species respondere debet. Atque ita pituitæ phlegmamogum; bili, cholagogum; melancholiæ, melanagogum; sero, hydragogum; mixtis humoribus mixtum medicamentum adhibendam est.*

*Purgationem verò coindicant ægrotantis vires, temperamentum, habitus, ætas, sexus, naturæ consuetudo, & aëris status.*

*Sn omni purgatione ægrotantis vires validas, saltem mediocres esse necesse est.*

Purgatione vires aliquatenus infringuntur; ideò si valde labefactatæ fuerint, non est tentanda purgatio, ne ab ea planè dejiciantur.

*Corpora calida & sicca, tum frigida, sive humidiora sint, sive sicciora, difficiliùs purgationem ferunt: calida verò & humida faciliùs.*

Qui calidiori & ficciori temperamento præditi sunt, ex

purgatione facilè possunt incalescere, rarefieri, exsiccari nec non in convulsiones incidere, si purgatio nimia extiterit. Frigidi & humidi tum frigidi & sicci, calorem habent languentem, & spiritus exiguos, qui facilè à purgatione dissipantur. Calidi verò & humidi calidiora habent naturæ principia, quæ purgationis impetum eludunt.

*Habitus gracilis, tenuis, & laxus facilè exsolvitur; carnosus verò & bene compactus commodè purgationem tolerat, pinguis non æque bene.*

Pingues à carnosis sedulò sunt distinguendi: licèt enim utrique ferre possint purgationem; tamen multò minùs pingues, quæ frigidiores sunt, spiritus habent pauciores, & vasa angustiora.

*Pueri & senes benigniora tantùm ferre possunt medicamenta: in ætate media constituti vehementiora.*

*Gravidæ mulieres quarto, quinto, & sexto mense, magna urgente necessitate, & summa cum cautione purgandæ sunt.*

Hæc sententia desumpta est ab Hippoc. *Aph. 1. sect. 4.* & illi ratio evidens suffragatur Cùm enim natura à purgante medicamento irritata, humores excrementitios, & ipsum pharmacum expellere nitatur; uterum concutit, & fœtum simul expellit, nisi fortiter adhæreat. Si tamen prægnans morbo affligatur, qui purgationem maximè desideret, illa nihilominus tentanda est, sed blandis atque benignioribus medicamentis quæ corpus parum concutiant: & illis insuper mensibus fidentiùs ineunda quibus fœtus utero fortiùs alligatus est, quod quarto, quinto, & sexto mense contingit. Similis enim est, ut docet eleganter Galenus, *in comm. prædicti Aphorismi* fœtus cum utero, ac fructuum cum arboribus adhæsio. Fructus in prima generatione debilioribus pediculis continentur, & ideo facilè decidunt, quando vehementior ventus ipsos concusserit: posteà verò aucti difficilem habent à plantis dissolutionem; sicuti rursus cùm perfecti sunt, sponte suâ sine vi extrinseca decidunt. Eodem modo conceptus, in principio suæ formationis, & quando jam perfecti sunt, ex leviori commotione facilè disrumpuntur, tempore verò intermedio firmiorem habent coalitum.

*Ægrotantis natura particularis diligenter observanda est: quidam enim à mitioribus medicamentis facillimè & copiosissimè purgantur, alii verò fortioribus vix commoventur.*

*Qui purgationibus assueti sunt, faciliùs eas tolerant; in iis verò, qui nunquam, aut rarissimè purgati sunt, cautius procedendum.*

*In calidiori aut frigidiori aëre purgationes difficiliores: in temperato, faciliores.*

Calidior aër vires debilitat, & morbos calidos gignit: ideo purgantia, quæ vires magis debillitant, & corpus calefaciunt, non adeo facilè admittit. Unde Hipocrates *Aphor. 5. sect. 3.* In cane, & ante canem purgationes difficiles.

*Frigus humores condensat, & meatus constipat, atque ita corpus minùs fluxile reddit, unde laboriosæ succedunt purgationes. Rectè igitur Hipp.* Aph. 27. sect. 6. *purgationes verno tempore magis convenire, quam reliquis temporibus, asseruit.*

*Purgationis quantitatem humoris peccantis quantitas ostendit. Universus enim expurgandus est, ut corpus à morbo vindicetur.*

Si noxius humor totus non auferatur, vel non curatur morbus vel si curatus appareat, recidivæ obnoxius est: unde Hipp. *Aph. 10. sect. 2. Quæ reliquuntur in morbis recidivas facere consueverunt.* Si tamen exigua humoris illius portio derelicta est, exquisita vivendi ratione, & naturæ calorisque vi domari ac vinci poterit.

*Pauca cacochymia universè detrahi potest, constantibus viribus, præsertim si concocta sit, aut tenuis. Imbecillis autem viribus non modò multa, sed & pauca cacochymia partitè eximenda est.*

Huic theoremati suffragatur *Hipp. Aphor. 36. sect. 2. Qui pravo utuntur cibo, medicamenta purgantia assumentes, statim debilitantur.* Et ratio est, quia multis vitiosis corruptisque scatent humoribus, & pauco fruuntur bono succo, unde vires debiles à fortiori medicamento dejiciuntur; tum sentina illa pravorum humorum, purgantibus mota, putres, tetros, ac perniciosos humores ad cor & ventriculum emittit, unde lipothimia, vertigines, & alia accidere possunt. Non tamen hi humores in corpore relinquendi sunt, sed sensim & per intervalla, ac per epicrasim sine magna agitatione evacuandi.

*Tempus morbi, purgationi aptissimum, est morbi status aut declinatio, in quibus humores concocti sunt, & ad evacuationem præparati.*

Fundatur hoc theorema *Aphor. Hip. 22. sect. 1. Concocta medicari oportet, non cruda.* At in sola morbi declinatione, aut saltem in fine status, integrè humores concocti sunt. Hac tamen restrictione limitandum est hoc theorema, videlicet si natura per se evacuationem non aggrediatur; quando enim humores criticè vacuantur, purgatio nulla instituenda est, nisi crisis fuerit imperfecta: tum enim reliquiæ materiæ morbificæ medicamentis educendæ sunt, ne recidivam pariant.

*In principiis etiam morborum purgationes convenire possunt, si nempe materia turgeat.*

*Turgere* dicuntur humores, quod ὀργᾶν Græci nominant, quando cum impetu in corpore agitantur, partesque lacessunt & vellicant. Hæc autem turgentia humoribus biliosis propriè competit, qui calidi sunt, tenues, atque mordaces, morbos acutos gignere aptissimi. Crassi verò humores atque frigidi, ex quibus morbi diurni generantur, orgasmi capaces minimè esse solent. Si itaque tales humores turgeant, eos non expectatâ coctione purgare licet. Metu enim est, ne vires ex illa materiæ agitatione dejiciantur, vel humores, impetu illo concitati, in partem aliquam principem ruant. Tum verò satis facilè purgantur illi humores, licet concocti non sint: quia tenues & mobiles, & ipsa natura ab iis stimulata & lacessita, purganti medicamento auxiliatrices manus porrigit, ut ita ex hac turgentium humorum ante coctionem purgatione plus utilitatis, quàm damni æger percipiat. Unde Hippoc. *Aph. 10. sect. 4. Medicandum in valdè acutis, si materia turget, eadem die: tardare enim in talibus, malum est. Hoc tamen summâ cautione, & cum diligenti præmeditatione exequendum est, ut plurimùm enim materia non turget*, ut est *Aphor. 22. sect. 1.* & docuit idem Hipp. *Aph. 24. sect. 1. In acutis morbis raro, & in principio medicamentis purgantibus utendum, & hoc cum præmeditatione faciendum.* Purgantia enim caliditate suâ & acrimoniâ morbos acutos augent: & acuti morbi sæpiùs critica evacuatione, quàm purgatione solvi solent. Illæ autem crises haud temerè turbandæ sunt: quin potiùs, si aliqua earum spes, à purgatione abstinendum, viæque potiùs ad illam evacuationem præparandæ. Considerandæ etiam vires & reliqua coindicantia: tum etiam corpus ipsum, an scilicet vias habeat patentes, & ab obstructionibus liberas, & æger multitudine crassorum humorum atque cruditatum non scateat; tum verò, num inflammatione aliquâ internâ conflictetur, quæ purgatione ingravesceret.

*Humores ad partes nobiliores, aut ad eas, quæ nobiles in consensum trahere possunt, fluentes, aut quamprimùm fluxuri, in morbi principio purgatione educendi sunt.*

Sic in magnis vulneribus, ulceribus, inflammationibus, aliisque tumoribus, capitis doloribus, aliisque aliarum partium affectibus, si pravorum humorum copia in corpore luxuriet, non est dubium, quin purgatio conveniat; si nihil aliud eam prohibeat, ut materia, quæ affectum augere posset, minuatur, & à parte affecta evocetur. Quod quidem & in praxi ordinaria usurpatur, & à Galeno sancitum est *lib. de curandi ratione per venæ sect. cap. 8. In iis* (inquit) *quibus pars quædam graviter icta est, aut utcumque aliter incipientem habet phlegmonem, eamque si magnam fore suspicamur, curationem ab evacuatione incipimus, aut purgatorio medicamento exhibito, aut vena incisa prout nimirum alterum altero magis convenire judicamus.*

*Quando humores copiâ luxuriant, & ideò commodè coqui nequeunt, eorumdem portio catharsi detrahenda est,*



*ut natura portione liberata, quod reliquum est, facilius expellat.*

Quia hujusmodi purgatio materiam morbificam imminuit, demptâ aliquâ illius portione; ideò *minorativa* vulgò nominatur, quæ nostris temporibus in omnibus ferè morbis usurpari solet.

Neque pericula, quæ hujusmodi purgationes minorantes, in morborum principiis institutas, aversantes in medium afferre solent, admodum reformidanda sunt. Metuunt enim, ne commota saltem, & non evacuata materia, ob multitudinem æger in grave aliquod discrimen conjiciatur, & humores mali cum bonis magis commisceantur.

Quæ pericula evitare facillimum est, si benignira medicamenta, ut vulgò fieri solet, usurpentur, quæ sine ulla aut saltem minimâ humorum commotione, primam regionem expurgant, & eam materiæ morbificæ portionem educunt, quæ evacuationi magis disposita est.

Quod si fortè Hippocratis & Galeni temporibus minùs usitatæ erant hujusmodi purgationes in morborum principiis usurpatæ; ideo factum esse certissimum est, quod illis temporibus vehementia tantùm, acria, & maligna medicamenta propinari consueverant. Neque mitiora illa atque benigniora, nostris temporibus familiarissima, illis nota erant, quæ sine ulla ferè molestia usurpari possunt. Ideò Celsus præsente febre pharmacum semper abdicat, quia sua ignea caliditate & acredine, sui temporis pharmaca febrilem calorem intendebant. Et ob eamdem rationem Hippocrat. vigente æstate hujusmodi medicamenta exhorrebat, ut *Aph. 5. lib. 4. sub cane & ante canem, purgationes difficiles*; quia exusti tunc temporis humores illam purgantium acrimoniam ferre nequeunt. Eadem omnino ratione nos hos seculo medicamenta illa, quæ vulgò *diagrydiata* nominantur, temporibus illis calidioribus, & in corporibus febre affectis aversamur: sed mitiora alia quæ parum calida & ferè temperata, imò verò nonnulla eorum refrigerantia sunt, & in febribus continuis, & in earum principiis, & æstatis tempore, ipsis etiam diebus canicularibus tutò, & feliciter usurpamus, ut sunt Manna, Cassia, Tamarind. &c.

Certum tamen est, antiquos in morborum principiis purgationi indulsisse, præsertim in morbis febre vacantibus, & in quibus non aderat humorum cruditas ex putredine oriunda; quemadmodum Galenus 4. *de victus ratione in morbis acutis*, interdum primâ, interdum secundâ, interdum quartâ, & quandoque quintâ die pharmacum se exhibuisse tradit, tum etiam *lib. de compos. medic. secundum loca*, nulla præcedente coctione, aliâve præparatione, utramque bilem & pituitam purgat in alopecia, & paulò post in multis capitis morbis idem facit. Deniqe 13. *methodi* refert multos, quibus inflammatio in oculis ceperat, sola per inferiorem ventrem purgatione una die liberatos.

*In morbis, qui exacerbationes habent vel paroxysmos, tutius est, remissionis aut intermissionis die, purgans medicamentum exhibere.*

Quando enim morbus minùs fatigat, vires robustiores sunt, & morbi impetum faciliùs ferre possunt. Certum tamen est, in exacerbatione, vel accessione promptiorem fieri evacuationem, quia tunc temporis humores sunt in motu, & veluti turgentes, sicque facilius educi possunt. Ideò Empirici non rarò febres intermittentes curare solent, exhibito medicamento, quod per vomitum vel secessum, utramque regionem evacuat. Quia tamen hoc modo natura valdè conflictatur, ideò prudens Medicus rarò & non nisi summa cum cautione hujusmodi curatione experietur.

*Purgationi liberæ & electivæ dies temperata, Austrina potius, quàm Aquilonia, & benevola syderum commixtione salutaris.*

Austrina tempestate corpora laxiora sunt, & humores fluidiores; unde meliùs purgatio succedit. At syderum influxus esse advertendos in purgatione instituenda, docent Astrologi, eorumque de hac re præcepta in unum caput collecta, videnda sunt apud Joann. Ant. Maginum, *lib. de legitimo Astrologiæ in Medicina usu, cap. 26.* In primis autem observandum est, ne in conjunctione & oppositione Lunæ cum Sole catharsis instituatur: quamvis enim cum aliis Astrologorum dogmatis etiam hoc præceptum à non paucis derideatur; observatum tamen persæpe est, illis temporibus purgationem non ita feliciter procedere: idcirco satius est in purgatione electiva eos aspectus evitare.

*Locus, per quem debet fieri purgatio, duplex est: scilicet per vomitum, & per secessum.*

*Et indicatur à loco humoris, & natura ejusdem.*

*Humores in ventriculo residentes per vomitum commodè expurgantur; tum etiam non raro ii, qui in liene, cavis hepatis, & pancreate continentur. Illi verò, qui in partibus inferioribus, aut à ventriculo remotis continentur, per alvum faciliùs educuntur.*

Evacuatio, quæ fit per vomitum, præcipuè competit humori in ventriculo contento. Certum tamen est, partes ventriculo vicinas: ut lienem, cava hepatis, & pancreas, per vomitum aliquando utiliter expurgari; ita ut interdum contumacissimi humores morbos diuturnos committentes ex iis locis utiliter per hanc viam evacuati fuerint, qui aliis remediis eradicari nequiverant.

*Humores tenues, calidi, & biliosi, per vomitum, crassi verò, pituitosi, & melancholici, per alvum faciliùs educuntur.*

Biliosi sunt ἀνάῤῥοποι quia leviores; pituitosi & melancholici κατάῤῥοποι quia graviores.

*Locum verò, per quem debet fieri purgatio, coindicant tempus anni, ægrotantis habitus; natura, & consuetudo.*

*Æstate commodiùs per superiora purgatio instituitur: hyeme verò per inferiora.*

Hoc præceptum habetur apud Hippocratem, *Aphor. 4. sect. 4.* & ratio illius est, quia æstate bilis flava, calidique humores abundant, qui faciliùs sursum feruntur: hyeme verò contrarium accidit. Neque huic sententiæ obstat, quod habetur apud eundem Hippocratem, *lib. de salubri diæta*, sex hybernis mensibus vomendum esse: id enim à Galeno *in commentario* explicatur, tantùm intelligendum esse de pituita, quæ in ventriculo colligitur: ea enim per vomitum expurganda est, reliquum verò corpus per secessum,

*Qui habitu sunt gracili, per superiora faciliùs expurgantur, crassi verò & carnosi, per inferiora.*

Desumitur hoc theorema ex Aph. 6. & 7. *sect.* 4. illiusque ratio ex eo desumitur, quod graciles bile magis abundent, carnosi verò pituita. Adde quod hi, propter omenti & musculorum abdominis pondus, non nisi laboriosè, cum violentia, ac vasis alicujus in thorace rupturæ periculo vomere possunt.

*Quorum natura ad vomitum prona atque facilis est illis, tutò vomitus excitari potest, qui verò difficulter vomunt à vomitu arcendi sunt.*

Difficulter vomentes non nisi vehementissimis medicamentis ad vomitum excitari possunt: unde metus est, ne exagitatione alicujus venæ in pectore ruptio contingat.

*Qui vomitionibus assueti sunt, faciliùs per vomitum expurgantur; qui verò non assueti, difficiliùs.*

Vomendi consuetudo antiquis erat usitatissima, qua de causa vehementiora vomitoria ferebant. Nostris autem temporibus vomendi illa ratio ferè obsolevit: ideò etiam in ciendo vomitu cautiùs agendum & diligenter advertendum, quando utiliter moveri possit, quando verò adhibenda per alvum purgatio: quæ certè plerumque commodior est. Natura enim ipsa viam hanc, per intestina scilicet, ad excrementorum ejectionem paravit, eaque idcirco ignobiliora fecit. Imò etiam brevior & rectior à corpore universo ad intestina via est, quam ad ventriculum: plures enim & potentiores venæ ad intestina, quàm ad ventriculum feruntur.

## CAPUT V.

### De Humorum Præparatione & Concoctione.

*Humores noxii antequam expurgentur, præparandi & concoquendi sunt.*
*Præparatio humorum fit ab arte, coctio verò à natura.*
*Et autem concoctio mutatio substantiæ in meliorem statum, quæ caloris vi perficitur.*

IN hoc concoctio ab alteratione differt, quòd in alteratione solæ qualitates mutentur; in concoctione verò ipsa etiam substantia.

*Eaque duplex est: una quæ vocatur pepsis, altera verò pepasmus.*

*Pepsis est illa vera & propria concoctio, quâ alimentum in corporis nostri substantiam commutatur.*

*Pepasmus verò est, quando vitiosus ac putridus humor, qui in corporis substantiam facessere non potest, in aliud melius & naturæ convenientius, ut in pus, aut quidpiam puri finitimum deducitur.*

Tumores à sanguine oriundi in verum pus commutantur, quemadmodum & sanies, quæ in ulceribus generatur. At humores putrescentes, qui in venis continentur, non quidem in verum pus, sed in quippiam aliud puri finimitum convertuntur, quemadmodum illius idea in urinæ hypostasi apparere solet.

*Humorum verò præparatio, quæ fit ab arte, vel ipsos humores respicit, vel vias, per quas illi humores expurgandi sunt.*

*Humores calidiores refrigerãdi, frigidiores calefaciẽdi, crassiores incidendi & attenuandi: lenti ac glutinosi detergendi; tenuires incrassandi sunt.*

Quamvis multi existiment, contra Avicennam, humores quò tenuiores sunt, eò faciliùs expurgari, neque unquam esse incrassandos; attamen rationi magis consonum est, moderatam crassitiem iis magis competere. Ut enim palea ventro agitata huc illuc impellitur, ait Avicenna, sic humor biliosus interdum, præ tenuitate suâ hinc inde agitatus, non tam facilè trahitur à medicamento, vel à natura expellitur, quàm ubi mediocritatem substantiæ per leviter incrassantia fuerit adeptus.

*Viæ per quas humores expurgandi sunt, liberæ & patentes reddantur; atque ventriculus humorum copia minimè sit nauseabundus; ne haustum pharmacum magnopere aversetur ac revomat, intestina etiam satis vacua sint, & cursui humorum non obsistant: tum venarum atque viscerum obstructiones referentur.*

*Quælibet præparatio, quæ artis & remediorum opera perficitur, non solùm ad juvandas purgationes, sed etiam coctiones humoris morbifici promovendas usurpatur.*

Quia hujusmodi remediis præparantibus subactus humor morbificus, faciliùs à calore nostro vincitur, & ad pepasmum perducitur: ideò hæc medicamenta præparantia, à Medicis concoquentia, quamvis impropriè, nominantur, quia ad juvandum concoctionem & humorum morbificorum mutationem conferunt.

## CAPUT VI.

### De Evacuatione Per Urinas.

*Per urinas evacuari solent humores serosi, biliosi, & pituita tenuior ab universo corpore.*

LIcèt in operibus naturæ ordinariis humor tantùm aquosus vacuetur, qui ex potu superesse solet; tum etiam commodiùs per eas vias gibba hepatis pars, renes, vesica, & vasa his inservientia purgentur, quàm reliquæ corporis partes: interdum tamen & totum corpus per eas vias humores quoslibet tenuiores evacuat, ut videre est in crisibus, quæ per urinas frequenter & utiliter contingunt: ideo etiam Medicus hujusmodi evacuationes aptis remediis promovebit.

*In iis præcipuè morbis evacuatio per urinas molienda est, quorum materia sensim & paulatim evacuanda est.*

Diuretica enim medicamenta non nisi sensim & paulatim corpus evacuant: ideo in illis morbis parum prosunt, qui subita evacuatione indigent.

*Quando per urinas instituitur vacuatio, cavendum est, ne humor educendus multus atque copiosus sit; periculum enim est, ne dum ad vias angustas impellitur, eas copia obstruat, sibique & aliis exitum præcludat.*

Ideò Medici ante usum diureticum, purgatione per alvum instituta, bonam humoris peccantis quantitatem educunt, ac illius postmodũ reliquias per urinas evacuant.

*Si renes, vesica, & huic evacuationi destinata vasa exulcerata, vel inflammata sint, aut simili vitio laborent, urinæ provocatio suscipienda non est.*

Quia minimè consentaneum est, humores ad partem affectam & debilem deducere.

## CAPUT VII.

### De Evacuatione Per Sudores.

*Per sudores expurgari possunt quicunque humores tenues, aut tenuitatis capaces in habitu corporis & venis continentur, aut ad eas partes deduci possunt.*

IN hac evacuatione contraria videtur esse naturæ & Medici operatio: natura enim morbos tantùm acutos per sedores criticè resolvit; at Medicus chronicorum tantùm curationem per hoc evacuationis genus tentare consuevit. Ratio hujus rei est, quia non possunt sudores arte procurari, quin corpus universum impensè calefiat: quod in morbis acutis esset periculosissimum. Illud tamen in morbis longis & frigidis utilissimum esse solet, quandoquidem hac ratione humores pituitosi, partibus pertinaciter infixi, attenuantur, & paulatim educuntur.

*Evacuationem illam, quæ per sudores perficitur, dissuadere solent vires languidæ, temperamentum calidum & biliosum, & materiæ multitudo.*

Sudorificorum usu cutis spiracula referantur, & multa fit spirituum calorisque nativi deperditio, unde vires maxime atteruntur. Per eadem sudorifica corpus vehementer incalescit, unde metus est, ne calidior temperies in febrem, aut marcorem conjiciatur. Denique si materia sit multa, dum tota simul commovetur & potenter attenuatur, metus est, ne in partem aliquam principem irruat, aut poros ipsius habitus occludat; unde putredines, tumores, & alia vitia contingunt. Ideò consultissimum est, ante sudorum provocationem universali purgatione materiam morbificam imminuere.

# THERAPEUTICES PARTIS PRIMÆ SECTIO TERTIA

## De indicationibus à morbo.

## CAPUT PRIMUM.

*De indicantibus à morbo similari.*

### Omnis intemperies alteratione per contraria corrigenda est.

SIc calida intemperies indicat medicamentum refrigerans; frigida calefaciens; humida exsiccans; sicca humectans. Sic etiam in compositis intemperiebus calida humida medicamentũ postulat frigidum & siccum; calida sicca frigidum & humidum, frigida & humida calidum & siccum; frigida & sicca calidum & humidum.

*Intensior intemperies & à naturali statu valde recedens, intensioribus indiget contrariis; remissior verò & à statu naturali minùs recedens, remissioribus.*

*In corrigenda qualibet intemperie, partis affectæ ratio maxima habenda est, ut illi appropriata & specifica, seu peculiarem quandam cum ea affinitatem, & naturæ convenientiam habentia remedia præscribantur.*

Sic quando cerebrum calefaciendum, non ipsi quælibet calefacientia, indiscriminatim adhibenda sunt, sed ea quæ Cephalica dicuntur. Sic thoraci thoracica; cordi cardiaca; ventriculo stomachica; hepati hepatica; lieni splenica: utero hysterica, & quælibet parti appropriata medicamenta adhibenda sunt, iis qualitatibus primis donata, quas dictarum partium intemperies requirit.



## CAPUT II.

### De indicationibus à morbo organico.

*Morbi organici plures sunt species: nimirum in conformatione, magnitudine, numero & situ, quorum indicationes sigillatim proponendæ sunt.*
*Morbi conformationis versantur in figura, meatu & cavitate, asperitate & levitate.*
*Figura vitiata vel ab utero contracta est, vel à partu genita.*
*Quæ ab utero contracta est, tanquam incurabilis omittenda.*
*Quæ post partum genita est, si diuturna facta sit, difficillimè curatur; recentior multò faciliùs.*
*Si figuræ vitium ex humorum affluxu producatur, aut aliquâ aliâ causâ, vel interna vel externa, illarum causarum sublatione protinus emendabitur.*

SIc depravata figura, quæ in hydrope, tumoribus, præter naturam, elephanticorum facie, & similibus apparet, humorum eos affectus committentium revulsione, derivatione, & evacuatione restituenda.

*Si figuræ vitium absque humoris affluxu contingat, ut iis fit, qui obtorta habent crura, vel dorsi spinam convexam, aut costas nimis elevatas: in pueris quidem correctio tentanda est contrectatione longa & frequenti manum in oppositam partem; postea decubitu & deligatione convenienti, cum fasciis, clitellis, & chartulis: In adultioribus verò emollientibus medicamentis pars priùs demulcenda est deinde in loco debito continenda prædictis instrumentis. Quod si ex fractura, & malè genito callo, ob indebitam membri collocationem vitium figura acciderit; denuò callus frangendus est, ut deinceps commodius regignatur, modo illud sine periculo fieri possit, nimirum in corpore robusto, benè habito & temperato.*

*Morbi meatus & cavitatis, sunt dilatatio, astrictio, & obstructio; quæ ab innumeris causis produci solent, & secundùm causarum varietatem, quamplurimas exhibent indicationes, quæ nonnisi in methodo particulari exactè tradi possunt.*

*Asperitates etiam & lævitates præternaturales fiunt ab innumeris causis, tam internis, quàm externis, vulnerantibus, erodentibus, abstergentibus, siccantibus & similibus, quarum ablatio nonnisi in particulari methodo doceri potest.*

*Morbi in numero deficiente à sola natura curabiles sunt. Quidquid enim deest, vel est caro, vel os, vel alia quædam pars, quam Medicus nequit reponere. Illius tamen generationem promovere potest, removendo impedimenta, quæ naturam in hoc opere remorari possuut. Tum etiam quando membra deperdita à natura regenerari nequeunt, in eorum locum quippiam aliud Medicus subrogare potest, quod partis amissæ usum quodammodo præstare possit, ut quando brachium ferreum, aut crus ligneum, aut nares artificiales Taliacotii in amissorum locum adaptari solent.*

*Quæcunque numero excedunt, protinus rescindenda sunt, modò id sine periculo, & cum ægrotantis commodo fieri possit. Prout autem eorum maxima est varietas, sic diversissimus esse solet extirpationum modus, cùm tamen omnes ferro, igne, vel medicamentis perficiantur.*

*Magnitudo aucta imminutione: imminuta additione sanatur, iisdem propemodum instrumentis, quibus numerus auctus & imminutus curari solent.*

*Quando partes situm & connexum naturalem amittunt, in pristinum locum reponendæ sunt, ea præsertim methodo, quæ in luxationum & herniarum curatione proponitur.*

## CAPUT III.

### De Indicationibus à morbo communi, seu solutâ unitate.

*Omni solutio continui unionem desiderat, quæ à natura perficitur, cujus tamen minister est Medicus, cujus præcipua hac in re officia quinario numero continentur.*
Primum *est, ut videat, ne quid incidat in partem affectam, quod conglutinationem impedire possit.*
Secundum, *ut extrema solutæ unitatis rectè iterum conjungantur, & sibi mutuo applicentur.*
Tertium, *ut extrema conjuncta conserventur.*
Quartum, *ut eorundẽ unio & mutuus coalitus promoveatur.*
Quintum, *ut symptomata, quæ supervenire possunt, præcaveantur & corrigantur, quorum præceptorum exercitatio in vulnerum, ulcerum, & fracturarum curationibus fusè ostenditur.*

# THERAPEUTICES PARTIS PRIMÆ SECTIO QUARTA.

## De Indicationibus à viribus.

## CAPUT I.

### Quid diætam in ægris indicet ac coindicet?

*Vires in quocumque corporis statu sui conservationem indicant.*
*Illa autem conservatio à diætâ, seu victus ratione perficitur, quæ ut à viribus propriè indicatur, sic à morbo seu causâ morifica coindicatur, vel prohibetur.*

QUemadmodum suprà dictum est remedium, rpout est curationis instrumentum, indicari à rebus præter naturam, & coindicari à rebus naturalibus, sic etiam contrà pro certo habendum est, alimenta, utpote conservationis instrumenta, à rebus secundum naturam indicari, & coindicari à rebus contra naturam. Sunt autem vires ipsæ facultates, seu potiùs eorum instrumenta, nimirum caloris, spirituum, & partium solidarum robur, quo firmo ac vegeto existente, vires esse dicuntur validæ, & contrà. Quia igitur partium solidarum & spirituosarum conservatio fit beneficio alimenti, ideo illius usus, qui diæta nominatur, vires conservare dicitur. Morbus verò, & causa morbifica coindicant vel prohibent alimenti usum, quatenus ab ea augeri vel foveri possunt, vel natura pepsi intenta, à pepasmo avocari. Quando enim ea in concoctione alimentorum occupatur, à materiæ morbificæ concoctione distrahitur: unde fit, ut, ex consideratione morbi, cibationi modus sit adhibendus.

## CAPUT II.

### Quæ ad diætam seu victus rationum spectent?

*In omni corporis statu diæta seu victus ratio in rebus non naturalibus versatur, præcipuè verò in morbis cibi & potus consideratio principem locum obtinet.*

CIbus & potus, prout sunt vera nutritionis objecta, sic vera sunt instrumenta, quibus vires conservantur; reliquæ verò res non naturales sunt tantùm causæ adjuvantes, quæ benè vel malè dispositæ faciunt, ut nutritio ex alimento meliùs aut pejus procedat. Nam somnus & vigilia, si modum excesserint, calori & spiritibus officiunt, si verò intra sanitatis limites constiterint, eadem conservant, ac proinde coctionem juvant. Somnus enim immo-

dicus cerebrum refrigerat & humectat, unde calor innatus marcescit spiritusque animales humiditate obruuntur, atque ita facultas animalis labefactatur, cui facile vitalis & naturalis compatiuntur. Nimiæ verò vigiliæ spiritus & calorem dissipant. At moderatus somnus, & moderatæ vigiliæ, calorem & spiritum conservant, atque ita coctionem juvant. Sic etiam motus & quies, quæ intra modum constiterint, calorem nativum excitant & fovent. Tum etiam repletio & inanitio in symmetria positæ optimæ coctioni inserviunt. Animi verò pathemata, & ipsa moderata faciunt, ut calor nativus vigeat, & hinc bona fiat concoctio: contra verò eorum excessus, calorem & spiritus vel dissipat, vel suffocat. Ac denique aër ambiens, bene temperatus, omnes corporis functiones recreat: intemperatus easdem insigniter lædit, morborumque curationem impedit.

## CAPUT III.

### Quotnam sint diætæ species, & quibus morbis conveniant?

*Diæta triplex est; plena, mediocris, & tenuis.*

*Plena est, quæ non solùm vires præsentes conservare, sed etiam augere potest.*

*Eaque rursum triplex est: simplicissima, quæ & ægrotantibus convenit, fitque secundum Hippocratem per ptisanam hordeaceam integram: alia plenior & crassior, quæ fit per pisces & ova; alia plenissima, quæ carnes solidiores, complectitur.*

*Diæta tenuis est, quæ vires quidem conservat, nonnihil tamen imminutas.*

*Eaque etiam triplex, alia simpliciter talis, quæ fit per ptisanæ sucum, alia tenuior, in qua melicratum exhibeatur; alia tenuissima, quæ erat inedia.*

*Diæta mediocris est, quæ vires in eodem statu conservat, & fiebat olim per panem in jure lotum, vel etiam per carnes pullorum.*

*Nostris temporibus diæta ægrotum valdè diversa est, & victus non magis tenuis quam per juscula caponum, gallinarum, aut pullorum instituitur, mediocris verò per hordeata, panatellas, & cætera perficitur. At denique plenior, usu alimentorum euchymorum & solidorum, ut perdicum, caponum, columbarum, & aliorum ejusdem naturæ.*

*Quælibet diæta ægrorum ex virium & morbi collatione metienda est, ita ut quo magis natura in morbo expugnando occupata est, eo tenuior diæta imperanda sit; quantum scilicet vires eam ferre possunt; & quo minùs natura occupata est, eo uberiorem victum adhibere liceat.*

*In morbis longis mediocri vel pleno victu opus est, & tanto quidem pleniore, quantò morbus longior est.*

Vires enim ita conservandæ sunt, ut usque ad statum durare possint, & totius morbi expurgationi sufficere, qui cum diu duraturus sit, vires tenui victu non imminuendæ sunt.

*In acutis morbis tenuis victus requiritur, & quo acutior est morbus, eò tenuior victus est exhibendus.*

In acutis morbis natura expurgationi causæ morbificæ maximè occupata est, ideo alimentis, quantum fieri potest, ab opere suo non avocanda. Ideo tenuis victus convenit, qui quamvis aliquantulum vires imminuat; illæ tamen totius morbi decursui, qui brevissimus, sufficere poterunt.

*Si vires non adeò Medico perspectæ sint ut justam alimenti formam præscribat, satius est, justo pleniorem victum præscribere, quàm tenuiorem.*

Hoc præceptum depromptum est ab Hippocrat. *Aph.* 5. *sect.* 1. qui sic habet: *In tenui victu ægri delinquunt, quo fit ut magis lædantur. Quicunque enim error committitur magnus major in hoc fit, quàm in paulò pleniori victu. Propterea etiam sanis periculosus existit valdè exquisitus victus, quoniam errores graviùs ferunt. Ob hoc igitur tenuis victus, atque admodum exquisitus, eo qui sit paulò plenior, magis periculosus.* Cui tamen sententiæ contrarium attulisse visus est idem Hippocrates 2. *de evict. rat. in acut. Adjectioni*, inquit, *ciborum attendendum multò minus, subtrahere autem omninò expedit.* Hanc tamen contrarietatem conciliare possumus, *dicentes*; in priori sententia loqui Hippocr. de forma victus, quæ si sit justo tenuior, majora affert incommoda, quàm paulò plenior; in posteriori verò loqui de quantitate victus, in quo eadē forma observata, satius est nos esse pauciores.

## CAPUT IV.

### De Quantitate Victus.

*Quantitas victus triplex est; summa, media & minima: quæ in omni victu, sive pleno, sive tenui, sive mediocri adhiberi potest.*

Quemadmadum in medicamentis triplex quantitas seu dosis consideratur, nimirum summa, media, & infima, quæ tum in vehementioribus, tum mitioribus, tum etiam mediis consideratur; sic & in alimentis idem fit postquam enim Medicus judicavit, an in morbo proposito victus tenuis conveniat, vel plenus, vel mediocris advertere debet, an in quantitate mediocri, summa, vel minima exhibendus sit, quod ex morbi acutie, & majori vel minori naturæ cum morbo certamine distinguere poterit.

*In principio morbi, victus qui ei competit, in summa dosi exhibendus est.*

Quia tunc temporis natura cum causa morbifica non valde pugnat, neque adhuc in illius coctione & evacuatione occupata est, ideo majorem alimenti copiam conficere poterit.

*In augmento morbi, victus mediocri quantitate exhibendus est.*

Quia tunc temporis natura circa materiæ morbificæ concoctionem magis occupata est, quàm in principio.

*In statu morbi victus in minima dosi est exhibendus.*

Quia tunc temporis naturæ pugna cum morbo vehementissima est, & natura in concoctione ac evacuatione materiæ occupatissima, ab instituto suo minimè est revocanda.

*Si vires sint debiles, & causa morbifica valde urgeat, parva cibi quantitas & sæpius iterata exhibenda est.*

Ratione causæ, quæ vehemens est, parùm cibi exhibere oportet, ne illa causa morbifica augeatur: at ratione virium sæpè iterare convenit, ne ipsæ deficiant, in quo magna Medici prudentia opus est, quia omnia indicantia, coindicantia, & prohibentia diligenter debet circumspicere, quod annotavit Hippocrates *Aph.* 17. *sect.* 1. *quibus* inquit, *etiam semel aut bis, & plùs minusve, & partitis vicibus cibum præbere convenit, spectandum est; dandum verò aliquid regioni, & consuetudini.*

## CAPUT V.

### De Tempore Victus Exhibendi.

*In morbis continuis, & qui accessionum aut exacerbationum differentias non habent, victus exhibendus est secundum consuetudinem, eo potissimùm tempore, quo prius æger cibum assumere consuevit.*

*In morbis, qui accessiones vel exacerbationes habent, in tempore majoris quietis cibus est offerendus.*

Cum enim in paroxysmo vis morbi sit maxima, & naturæ cum morbo pugna acerrima, natura alimentis oneranda, & ab opere suo ad cibi concoctionem evocanda non est; ne inferior evadat. Tum etiam cibus exhibitus tunc temporis non coquitur, sed crudus manet, & à materia putrida, quæ tempore accessionis agitatur, contaminatur & corrumpitur, atque ita morbus augetur, & mala symptomata inducuntur.

*Quando maxima est virium jactura, etiam in paroxysmo cibum exhibere convenit.*

Si



*Si febris sit ab humore acri & mordaci, accenso à Sole, inediâ, laboribus; & æger sit habitu gracili, temperatur à calida & sicca; præsertim æstatis tempore, in ipso paroxysmo, vel paulò ante ipsum, æger cibandus est.*

Si enim hujusmodi ægrotantes diutius à cibo abstineant periculum est, ne febris magis incandescat, syncope vel convulsio excitetur, aut etiam febris hectica, ut docet Galenus 10. *meth. cap.* 2.

# THERAPEUTICES

## PARS SECUNDA.

### De Instrumentis Medicis.

## PRÆFATIO.

*Omnia Mecici opera tribus instrumentis perficiuntur: Diætâ, Chirurgiâ & Pharmaciâ.*

Remediorum sylva, quibus Medicus utitur ad morborum vel præsentium curationem, vel imminentium præcautionem, sub tribus hisce instrumentis omnino comprehenditur. Quorum *primum* debitam victus rationem, secundum legitimum sex rerum nonnaturalium usum instituit. *Secundum* circa ea versatur quæ manu periti artificis in corpore humano exercentur. *Tertium* denique omnia medicamentorum genera, quibus humores noxii præparantur & expurgantur, partium intemperies emendatur, earumque robur intenditur, ac reliquæ omnes indicationes curativæ implentur, gremio atque ambitu suo complectitur.

*De Diæta & Chirurgia, quantum ad medicas institutiones attinet, satis abundè egimus in* methodo generali medendi. *Superest jam, quæ ad Pharmaciam spectant, diligenter inquirere.*

*Est autem Pharmacia ille Medicinæ pars, quæ materiam medicamentorum, eorumque facultates, usus, & componendi modos complectitur.*

*Quæ ut sigillatim explicentur, totus iste Tractatus in duas sectiones erit distribuendus.*

*In* prima, *omnis medicamentorum materia, eorumque facultates & usus exponentur.*

*In* secunda *verò, componendorum medicamentorum ratio docebitur.*

# THERAPEUTICES

## PARTIS SECUNDÆ.

## SECTIO PRIMA.

### De Materia Medica.

## PROOEMIUM.

### Quid medicamentum, quæ ilius differentiæ, & sectionis divisio.

*Medicamentum, ex Gal.* 1. de simpl. med. facultatibus, c. 1. & 3. *est quod naturam nostram alterare potest, & statu præternaturali ad naturalem reducere.*

*Differt ab alimento & veneno, quod alimentum à natura vindicatur, & in corporis substantiam commutetur. Venenum verò corpus nostrum corrumpat.*

*Et ideo medicamentum est veluti medium inter alimentum & venenum, quod neque à corpore nostro vincitur, neque illud corrumpit, sed tantum alterat & immutat.*

*Omnia verò medicamenta vulgo dividi solent in simplicia & composita.*

*Simplicia sunt, quæ à sola natura suggeruntur, & nihil ab arte permixtum habent. Eaque ex tribus fontibus desumuntur, plantis, animalibus, & mineralibus.*

*Composita sunt, quæ ex pluribus simplicibus simul mixtis conflata sunt, aut quæ artis ministerio in aliam formam commutata fuerunt.*

*Utraque rursum duplicia sunt, interna & externa.*

*Interna hîc vocamus, quæ internorum affectuum rationi sint accommodata.*

Ne quis ægrè ferat, nos internorum medicamentorum catalogo illa etiam admiscere, quæ foris admoventur: sciat nos hîc interna appellare non solùm quæ intra corpus assumuntur: sed etiam, quæ foris admoventur, dummodò affectuū internorum curationi inserviant, quod magno tyronum commodo factum est, ut ad eadem indicationem adimplendam materiam internam & externam simul congestam reperire possint.

*Externa verò, quæ curandis affectibus externis inservire solent.*

*Ideò Sectio ista prima in* duas particulas *dividenda est.* Prima *materiam medicamentorum internorum proponet.* Secunda *verò externorum matariam continebit.*

# SECTIONIS PRIMÆ

## PARTICULA PRIMA.

### De Materia Medica Interna.

## PRÆFATIO.

*In morborum internorum curatione præcipuæ indicationes respiciunt vel causas morbificas, vel morbos, vel ipsas partes affectas.*

*Causa morbificæ majori ex parte sunt varii humores, qui prout variis qualitatibus peccare solent ita varia requirunt medicamenta, contrariis qualitatibus donata. Verbi gratiâ, frigidi humores calida exposcunt remedia; calidi, refrigerantia; tenues, incrassantia; crassi, attenuantia; corrupti, expurgantia; & ita de cæteris.*

*Morbi quandoque sublatis suis causis adhuc permanent, & peculiarem exposcunt curationem per contraria remedia, ut in* methodo generali medendi *luculenter docetur.*

*Partes denique corroborantia requirunt roborantia & alterantia specifica, qualia sunt Cephalica; Thoracica, Cardiaca, Stomachica, Hepatica, &c. quæ omnia ordine suo proponentur.*

*Porrò omnis hæc materia vel sumitur ex plantarum radicibus, lignis, corticibus, foliis, seminibus fructibus, floribus, gummis, resinis, liquoribus, succis; vel ex animalibus integris, aut ipsorum partibus, tam viventibus, quam non viventibus & excrementitiis; vel denique ex mineralibus, qualia sunt Terra, succi concreti, lapides & metalla, ex quibus omnibus varia composita parantur in officinis, ut aquæ, syrupi, conservæ, pulveres thochisci, confectiones, electuaria, &c.*

## CAPUT I.

### De medicamentis bilem refrigerantibus & attenuantibus.

*Biliosus humor, quoties morbum aliquem producit, refrigerantia medicamenta postulat. Quando autem crassior est, & alicui parti impactus, tum medicamenta non solùm refrigerantia, sed etiam leviter attenuantia esse debent.*

Refrigerantia medicamenta in usum revocantur, sumpta indicatione à morbo & à morbi causa. Bilis enim propriâ naturâ calida est, & morbos calidos producit; unde utrique refrigeratio est consentanea. Attenuantia verò esse debent in omnibus propemodum febribus, præsertim iis, quæ ab humorum putredine ducunt originem. Siquidem omnis putredo à prohibita transpiratione fit, prohibita

prohibita transpiratio ab obstructione, obstructio ab humorum crassitie, vel multitudine. Quemadmodum ergo nonnullæ febres putridæ fiunt ab humorum multitudine, ita maxima pars earum humoris crassitiem solet habere comitem: quæ si tanta non fuerit, in bile potissimùm, ut patentes meatus possit obstruere; sufficiens saltem est poros insensibiles partium internarum occludere: qui ut aperiantur leviter saltem attenuantibus humor est præparandus. Adde, interdum parti alicui bilem esse impactam, quæ ut auferatur, attenuanda est iisque usibus medicamenta bilem refrigerantia & attenuantia, destinata fuerunt. Quæ licet frigida sint, tamen substantiæ tenuitate sunt prædita, quam levi aciditate, aut amarore patefaciũt: hincque humores attenuant.

*Illorum autem medicamentorum series hæc est.*

SIMPLICIA.

Radices, *Acetosæ, graminis, cichorii, lapathi acuti.*

Folia, *Endiviæ, chicorei, acetosæ, capillorum Veneris, scariolæ, dentis leonis.*

Semina, *Quatuor frigida majora, endiviæ, acetosæ, hordeum.*

Fructus, *Poma, pruna acida, cerasa acida.*

Flores *Cichorei*, præsertim quibus adduntur *flores borraginis, buglossi*, & *violarum*, qui licèt non habeant attenuandi vim, quia tamen refrigerant, humectant, & corroborant, ideò in omni ferè refrigerationis indicatione, sive attenuandum sit, sive incrassandum, frequenter præscribi solent.

COMPOSITA.

Aqua, *acetosæ, cichorei, graminis, endiviæ, hordei*, quæ non destillatione, ut aliæ; sed sola decoctione fit.

Succi, *limonum, granatorum, pomorum, acetum, omphacium.*

Syrupi, *de limonibus, acetosus simplex, cichorei simplex, de succo acetosæ, capillorum Veneris, de pomis, de granatis acidis, de agresta oxysaccharum.*

Conservæ, *Florum cichorei, foliorum acetosæ, capillorum Veneris, cerasa condita.*

Pulveres & electuaria, *Diamargariti frigidi, diatriasanali.*

Chymica, *Spiritus sulphuris & vitrioli, sal prunellæ.*

---

## CAPUT II.

### De Medicamentis bilem refrigerantibus & incrassantibus.

*Interdum bilis suâ tenuitate multa parit incommoda, quibus opitulantur incrassantia medicamenta, quæ simul refrigerant & ferocientis humoris impetum coërcent*

BIlis calida, & tenuis sæpe in morbis acutis facit orgasmum, unde periculum est, ne vehementer commota, in partem aliquam nobilem irruat, eamque insigniter lædat. Aliàs, ad intestina delata, molestas parit diarrhœas, nonnunquam etiam, aliis humoribus permixta, iisque tenuitatem concilians, graves excitat fluxiones, unde postquam catharticis quædam illius portio vacuanda est, reliqua incrassanda, ut ferox illius motus coërceatur. Quâ ratione usurpari solent medicamenta incrassantia, quæ necessariò frigida sunt, cùm incrassatio à frigiditate communiter dependeat.

*Illa autem medicamenta incrassantia sunt hujusmodi.*

SIMPLICIA.

Radices, *Althea, plantaginis.*

Folia, *Portulacæ, plantaginis, malvæ, altheæ.*

Semina, *Lactucæ, portulacæ, papaveris albi, malvæ, psyllii, cidoniorum, bombacis.*

Fructus, *Jujubæ, sebesten, cydonia.*

Flores, *Nymphæ, papaveris rhæados, violæ, rosæ rubræ.*

Gummi, *Arabicum, tragacanthum.*

Animalia, *Ebur, spodium, cornu cervi.*

Mineralia, *Terra sigillata, bolus armenna.*

COMPOSITA.

Aquæ, *Lactucæ, portulacæ, papaveris rhæados, nymphea, rosarum.*

Syrupi, *Violaceus, jujubarum, papaveris rhæados, rosarum siccarum, papaveris albi.*

Succi, *Cydoniorum, amylum.*

Conservæ, *Rosarum, violarum, florum nenupharis, lactucæ conditæ, cydonia condita.*

Electuaria, *Diatragacanthum frigidum, diapenidion sine speciebus.*

Trochisci *do spodio.*

Chymica, *Laudanum opiatum, sal prunellæ.*

Licet sal prunellæ inter attenuantia fuerit recensitum; hìc tamen locum habere debet, quia summè refrigerando humorum motum cohibet, & mira quadam naturâ contrarios veluti effectus parit: Siquidem humores tenuiores & mobiliores incrassat, eorumque impetum mirabiliter cohibet. Unde fit, ut ad quamlibet hæmorrhagiam potentissimè conducat. Tum etiam diaphoreticum est, ut pleuritidi, peripneumoniæ, & febribus malignis multùm prosit, nec non urinas provocat, & calculosis efficacissimè confert.

---

## CAPUT III.

### De Medicamentis Pituitam Alterantibus.

*Pituita excrementitia frigida est & humida, crassa, viscida, & lenta, ideò medicamenta illam præparantia calefaciendi, exsiccandi, attenuandi, incidendi, & detergendi facultate prædita esse debent.*

NOn potest pituita catharticis commodè expurgari quin priùs alterantibus convenienter præparetur, & purgationi idonea reddatur. Ideò medicamenta ei destinata, quoad primas qualitates frigidum humidumque humorem calefaciunt & exsiccant, quoad secundas, crassum attenuant, viscidum incidunt, lentum detergunt, eumque ita disponunt, ut purgantiũ tractationi facilè obsequatur.

Nota pituitam salsam tantopere calefacientibus non indigere, sed tantùm temperatis admixtis etiam frigidis, quæ bilem incrassare valent, quando præsertim à pituita salsa catharrhi generantur.

*Medicamenta verò pituita alterantia sunt.*

SIMPLICIA.

Radices. *Enulæ campanæ, cyperi, calami aromatici, galangæ, apii, petroselini, fœniculi, zedoariæ, ireos florentinæ, chinæ, salsæ parillæ, zinziberis.*

Ligna, *Xyloaloës, guaiacum, sassafras.*

Cortices, *Citri siccis, guaiaci, cinamomum.*

Folia, *Salviæ, betonicæ, rorismarini, majoranæ, thymi, origani, calamenthi, pulegii, absynthii, menthæ, chamædryos, chamæpityos.*

Semina, *Anisi, fœniculi, apii, petroselini, citri, cardui benedicti ameos, dauci, seseleos.*

Fructus, *Piper, cubebæ, cariophylli, cardamomum.*

Flores, *Salviæ stœchados, anthos, lavendulæ, betonicæ, schœnantes, macis.*

Animalia, *Moschus, zibeta, castoreum.*

Mineralia, *Ambra grysea, chalybs præparatus.*

COMPOSITA.

Aquæ, *Salviæ, betonicæ, fœniculi, hysopi, absynthii, melissæ, cardui benedicti, cœlestis, Imperialis, theriacalis, cinnamomi, aqua vitæ.*

Syrupi, *de stœchade, de hyssopo, de mentha, de absynthio, quinque radicibus, oxymel simplex, oximel compositum, syrupus conditura corticis citri, mel rosatum.*

Conservæ & conditura, *Florum salviæ, stœchados, anthos foliorum absynthii, zinziberis, radicis enulæ campanæ, radicis acori, corticis citri, mirobalanorum, nucis moschatæ.*

Confectiones, *Theriaca, mithridatium, aurea Alexandrina, confectio alkermes.*

Pulveres & electuaria, *diambræ, diamoschi, de gemmis, dianthos, diaireos, diagalangæ.*

Trochisci, *Galliæ moschatæ, aliptæ moschatæ, de myrrha de absynthio, de eupathorio.*



Chymica, *Oleum, seu essentia anisi, fœniculi, thymi, salviæ, cinamomi, caryophyllorum.* Ex his elœosacchara, & multa alia.

---

## CAPUT IV.

### De Medicamentis Melancholiam Alterantibus.

*Humor melancholicus frigidus & siccus, Crassus & terrestris est. Ideò medicamenta, quæ illum præparant, calefacere, humectare, attenuare, & incidere debent.*

IMpossibile est aliquod reperire medicamentum, quod calefaciat & attenuet, simulque humectet: illa enim quæ calefaciunt & attenuant, necessariò exsiccant. Non possumus igitur hunc humorem secundùm omnes suas qualitates alterare, nisi attenuantibus admiscendo ea, quæ peculiarem humectandi vim præ se ferunt, prout in sequentibus fiet.

SIMPLICIA.

Radices, *Enulæ campanæ, eryngii, apii, petroselini, buglossi, fœniculi.*

Cortices, *Radicum capparum, medianus fraxini, tamarisci, sambuci, citri.*

Folia, *Fumariæ, lupulorum, ceterach, cuscutæ, melissæ, borraginis, pimpinellæ, capillorum Veneris.*

Semina, *Anisi, fœniculi, apii, citri, cardui benedicti.*

Fructus, *Passulæ, cappares, poma redolentia, uvæ Corinthiacæ, grana Kermes.*

Flores, *Genistæ, tamarisci, borraginis, buglossi, calendulæ, sambuci, violarum, crocus.*

Gummi, *Bdellium, ammoniacum.*

Mineralia, *Chalybs.*

COMPOSITA.

Aquæ, *borraginis, buglossi, fœniculi, cardui benedicti.*

Syrupi, *de pomis redolentibus, fumariæ, de quinque radicibus, Byzantinus, capillorum Veneris.*

Conservæ & conditura, *Florum borraginis, buglossi, genistæ, violarum, radicis enulæ campanæ, corticis citri, myrobalani conditæ.*

Confectiones, *Alkermes, theriaca.*

Pulveres & electuaria, *Diambra, lætificans Galeni, de gemmis, diamoschum dulce.*

Chymica, *Sales fraxini, tamarisci, tartari, cremor tartari, chalybs præparatus.*

---

## CAPUT V.

### De Medicamentis Atram Bilem Alterantibus.

*Atra bilis adustione generatur, unde calida est & sicca, nec non crassitiei particeps: unde medicamenta, quæ eam præparant, frigida humidaque esse debent, & simul attenuantia.*

HÆc ab iis, quæ bilem flavam præparant, ferè non distinguuntur, nisi quòd ea tantùm seligantur, quæ majori pollent humiditate, atque adeò, quæcunque acida sunt, hîc non usurpantur, propterea quod siccandi facultate quadam prædita censeantur. Igitur quæ bilem flavam alterant, hîc usurpari poterunt: attamen propriè & directè sequentia medicamenta atram bilem oppugnant.

SIMPLICIA.

Radices, *buglossi, borraginis, liquiritiæ.*

Fola, *borraginis, buglossi, fumariæ, lupulorum.*

Semina, *quatuor frigida majora.*

Fructus, *poma redolentia.*

Flores, *borraginis, buglossi, violarum, nymphea.*

COMPOSITA.

Aquæ, *borraginis, buglossi, nymphææ.*

Syrupi, *violaceus, pomorum redolentium.*

Conservæ, *violarum, borraginis, buglossi, nymphea, lactucæ.*

Chymica, *spiritus sulphuris, vitrioli, (etsi acidi sint) prunellæ, Saturni, Martis, tartari.*

---

## CAPUT VI.

### De Medicamentis Aperientibus.

*In multis corporis meatibus, venis potissimùm hepatis; lienis, mesenterii & uteri, obstructiones generantur à crassis viscidisque humoribus, vasorum tunicis adhærentibus, ac reliquorum humorum transitum præpedientibus.*

IN frigidioribus naturis, vita sedentaria, & pravis alimentis utentibus, humores crudi generantur, qui per angustiora vasa delati, propter crassitiem non possunt transfluere, sed magis ac magis incrassantur, lenti ac glutinosi evadunt, venarum tunicis adhærent, in iisque obstructiones generant, à quibus infinita incommoda solent exoriri.

*Solvuntur autem illæ obstructiones aperientibus medicamentis, quæ ex Galeno* 5. de simpl. medic. facult. c. 11. *nitrosa sunt & amara, quarum qualitatum ope attenuant, incidunt, & abstergunt, atque adeò pituitam præparantibus sunt finitima.*

Aperientia medicamenta à Galeno appellantur ἐκφρακτικά, seu ἐκκαθαρτικά, quasi expurgantia & ab infarctu liberantia, qua facultate ea omnia præstant, quæ ad tollendas obstructiones sunt necessaria: quatenus enim attenuant, humoris crassitiem auferunt; quatenus incidunt, visciditatem tollunt, quæ in partium tenuitate consistit; quatenus denique abstergunt, humorem partibus adhærentem excutiunt.

*Quæcunque igitur verè atque efficaciter aperientia sunt, calida esse necesse est. Dantur tamen aperientia frigida minoris virtutis, & minùs propriè ita dicta, levioribus obstructionibus, & calidioribus naturis idonea.*

In febribus putridis, aut alioqui calidioribus naturis, obstructiones sæpe contingunt, quæ nisi sint valde contumaces, aperientibus frigidis sunt auferendæ aut saltem calidioribus frigida hæc miscenda; quæ tamen non tam absolutè frigida dicuntur, quàm aliis comparata. Ex se enim vel temperata sunt, vel remissè frigida. Non potest siquidem aperiendi vis cum eximia frigiditate consistere.

*Illa autem medicamenta aperientia sunt hujusmodi.*

APERIENTIA CALIDA

SIMPLICIA.

Radices, *apii, petroselini fœniculi, filicis, cyperi, enulæ campanæ, gentianæ, eryngii, ononidis, aristolochiæ utriusque, asari.*

Cortices, *radicis capparum, mediani fraxini, mediani tamarisci.*

Folia, *origani, calamenthi, pulegii, chamædryos, chamæpityos, centaurii minoris, betonicæ, hyperici, absynthii romani, capillares omnes*, quæ temperatæ sunt.

Semina, *apii, petroselini, fœniculi, cardui benedicti, urticæ, agni casti, anisi, dauci, ammeos, seseleos, cicera rubra.*

Flores, *stœchados, anthos, genistæ, sambuci, tamarisci, hyssopi, betonicæ.*

Gummi, *ammoniacũ, bdelliũ, aloës, terebinthina, myrrha.*

Mineralia, *chalybs.*

COMPOSITA.

Aquæ, *fœniculi, betonicæ, absynthii, hyssopi, cardui benedicti, cinnamomi.*

Syrupi, *Byzantinus, de quinque radicibus, de absynthio, oxymel simplex, oxymel compositum.*

Compositæ, *florum genistæ, tamarisci, foliorum absynthii.*

Electuaria, *aromaticum rosatum, diarrhodon abbatis.*

Confectiones, *Alhermes, Theriaca.*

Trochisci, *de capparibus, de absynthio, de eupatorio, de myrrha.*

Chymica, *chalybs præparatus, sal absynthii, tamarisci, fraxini, tartari, & Cremor ejusdem. Oleum anisi, fœniculi, cinnamomi, spiritus terebinthinæ, bals. sulph.*

APERIENTIA FRIGIDA

SIMPLICIA.

Radices, *cichorei, graminis, asparagi, acetosæ, brusci, oxylapathi.*

Folia, *endiviæ, cichorei, cucurbitæ, acetosæ, hepaticæ, agrimoniæ, capillares omnes.*

Semina, *quatuor frigida majora*, *acetosa*.
Flores, *chichorei*.

COMPOSITA.

Aquæ, *endiviæ, chicorei, graminis, acetosæ, ægrimoniæ*.
Sirupi, *acetosus simplex, de limonibus*, *de cichoreo simplex, de succo acetosæ, capillorum veneris*.
Electuaria, *triasantalon, diarrhodon abbatis* temperatū.
Chymica, *spiritus sulphuris, vitrioli, sal prunellæ, cremor & liquor tartari*.

## CAPUT XII.

### De Medicamentis Purgantibus.

*Hactenus medicamenta proposuimus, quæ humores noxios præparant, & purgationi subeundæ idoneos efficiunt: jam de purgantibus agendum.*

*Solent autem humores evacuari purgantibus medicamentis, quæ substantiæ familiaritate, quam habent cum illis, eos ad se attrahunt, ut magnes ferrum.*

*Tot igitur erunt purgantium medicamentorum genera, quot sunt humores in corpore purgationi idonei: nimirum cholagoga, phlegmagoga, melanagoga, & hydragoga.*

HUmores, qui catharticorum ope vacuari solent, vulgò sunt bilis, pituita, melanchalia & serum, seu aquosus humor. Unicuique horum popularia competunt remedia, electivè purgantia. Sic quæ bilem purgant, *cholagoga* nuncupantur; quæ pituitam, *phlegmagoga*; quæ melancholiam, *melanagoga*; quæ serosos humores *hydragoga*.

*Illa iterum dividi solent in mitiora, mediocria, & vehementia.*

Medicamenta purgantia non æquali virtute operantur; sed alia minori, alia majori, pro varia agendi vi sibi à natura insita. Ideo ut faciliùs possint in usum revocari, in tres classes distribuuntur, mitiorum scilicet, mediocrium, & vehementium. *Mitiora* usurpari solent in debilioribus naturis, vel ubi à prima tantùm regione est vacuandum. *Mediocria*, in mediocri virium robore, & ubi à secunda regione vacuandum. Denique *vehementia*, in robustioribus corporibus, & quando à remotioribus partibus humores attrahendi, cerebro putà, articulis, &c. Plerumque tamen in eodem pharmaco vehementia cum mitioribus & mediocribus à prudenti Medico permisceri solent, ut feliciùs invicem permixta operentur.

*Atque ut facilè in usum revocari queant, justa singulorum dosis erit proponenda.*

Maximi est momenti, cujuslibet medicamenti dosin rectè tenere, sine qua nemo unquam medicinam facere audeat, nisi cum certo ægrotantium vitæ discrimine. Quia tamen purgantium dosis ubique immutanda est pro varia corporum dispositione, quod quidem à judicio Medici omnino dependet, ideo cujuslibet medicamenti majorem & minorem dosin proponemus, quatenus scilicet in ætate mediocri usurpantur, ut ex earum latitudine quantitas magis consentanea elici possit.

*Illæ autem doses ita accipiendæ sunt, prout scilicet medicamenta per se, aut in substantia (ut vocant) assumuntur: nam in infusione vehementiora dupla quantitate exhibentur; in decocto verò, tripla. Mitiora verò, & mediocria, tripla ferè in infusione; & quadrupla in decocto.*

Virtus medicamentorum infusione & decocto deperditur; illa etenim in tenuiori substantia residet, quæ à calore facile dissipatur. Ideò cùm in decoctione multò major sit caloris vis, quàm in infusione, necesse est vim purgatricem magis minui, atque adeo majori dosi medicamenta erunt præscribenda.

*Ab hoc tamen generali theoremate excluduntur* rhabarbarum & myrobalani, *quæ magis purgant in infusione, quàm in substantia, propterea quod non solùm vim purgatricem præ se ferant, sed etiam adstrictoriam, quæ infusioni non communicatur.*

Hæc duo medicamenta purgandi & adstringendi vim obtinent, ratione diversæ substantiæ, tenuis scilicet, & crassæ seu terrestris. In tenui enim substantia vis purgatrix residet; in terrestri verò adstrictoria. Jam infusione tenuis substantia in liquorem transfertur, terrestris verò rejicitur, unde in infusione purgans tantùm remanet. Vide M. M. Fernelianam Gr. Horstii.

## CAPUT VIII.

### *Cholagoga Medicamenta.*

SIMPLICIA.

MITIORA.

CAssia, ab ℥. j. ad ℥. j. ß.
*Manna*, ab ℥. j. ad ℥. ij. & ℥. ij. ß.
*Succus rosarum*, ab ℥. j. ß. ad ℥. iij.
*Tamarindi*, ab ℥. ij. ad ℥. iij.

MEDIOCRIA.

*Aloë*, à ℈. j. ad ʒ. j. Corrigitur *mastiche*, *tragacantha*.
*Rhabarbarum*, ʒ. j. ad ʒ. ij. tam in substantia, quàm in infusione. Corrigitur *spicâ nardi*, *cinnamomo*.

*Myrobalani citrini*, à ʒ. ij. ad ʒ. iij. magis adstringunt, quàm purgent. Vis illorum adstrictoria minuitur infusione & frictione cum *oleo amygdalarum dulcium*.

VEHEMEMTIA.

*Scammonium*, à g. iiij. ad viij. Corrigitur *succo cydoniorum*; & quando correctum est, *diacrydium* appellatur.

Corrigitur etiam *vapore sulphuris*, ut in pulveris Cornachini descriptione videre est; tum etiam *succo limonum* per infusionem & evaporationem: Ac denique extractum illius paretur cum *spiritu vini*, quo *resina scammonii* vocatur, blandè admodum purgans, ad ℈. ß. exhibitum.

COMPOSITA.

SYRUPI.

*Rosatus solutivus*
*De cichoreo cum Rheo* } ab ℥. ij. ad ℥. iij.

OPIATÆ.

*Catholicum*,
*Diaprunum simplex*
*Diacassia*. } ab ℥. ad ℥. j. ß.

Diaprunum solutivum
Electuarium de succo rosarum
Tryphera persica. } ab ℥. ß. ad ʒ. vj. & vij.

PILULÆ.

Aureæ.
Sine quibus
De Rhabarbaro } à ʒ. ß. ad ʒ. j.

CHYMICA.

*Extractum rhabarbari, scammonii, mercurius dulcis, mercurius vitæ, crocus metallorum*, aliæque Antimonii præparationes purgantes; de quarum dosi V. Schroder. pharm.

## CAPUT. IX.

### *Phlegmagoga Medicamenta.*

SIMPLICIA.

MITIORA.

*Semen carthami*, ab ℥. j. ad ℥. ij. Corrigitur *aniso & cinnamomo*

MEDIOCRIA.

*Agaricus* ʒ. j. ad ʒ. ij. Corrigitur *Zinzibere & salegemmæ*.

VEHEMENTIA.

*Turbith*, à ℈. ij. ad ℈. iiij. Corrigitur *zinzibere*.
*Hermodactylus*, eadem dosi & correctione qua turbith.
*Colocynhis* non exhibetur, nisi correcta & præparata in trochiscis, qui *althandal* appellantur, ad grana octo vel decem.

COMPOSITA.

OPIATÆ ET ELECTUARIA.

*Catholicum*
*Diaphœnicum*
*Hiera picra*
*Electuarium diacarthami*
*De solutivum.* } ab ℥. ß. ad ʒ. vj. aut ℥. j.

PILULÆ.



Cocciæ majores.
De Agarico.
Sine quibus.
Stomachicæ. } à ʒ. j. ad ℈. iiij.

Cocciæ minores.
Fœtidæ majores.
Lucis majores.
Arthriticæ.
De Hermodactylis. } à ℈. ii. ad ʒ. j.

TROCHISCI.

*Agaricus trochiscatus*, à ʒ. j. ad ℈. iiij.

CHYMICA.

*Extractum agarici*, *colocynthidis*, *mercurius dulcis*; *mercurius vitæ*, *crocus metallorum*, aliæque antimonii præparationes. V. Schroder.

Hæc purgantia, è mineralibus petita, omnes humores purgant: ideò in variis capitibus enuntiantur.

## CAPUT X.

### Melanagoga Medicamenta

SIMPLICIA.

SEnna, à ʒ. j. ß. ad ʒ. ij.
*Polypodium*, à ʒ. ij. ad ℥. ß.
*Epithimium*, eadem dosi.
*Elleborus niger*, à g. x. ad ʒ. ß. præstat infundere vel decoquere, à ʒ. ß. ad ʒ. ij.

COMPOSITA.

OPIATÆ.

*Catholicum*,
*Diasenna*, } à ʒ. vj. ad ʒ. x.
*Confectio Hamech*, à ʒ. iij. ad ʒ. vj.

CHYMICA.

*Extractum sennæ*, *Ellebori nigri*, *Antimonii*, variè præparatum.

## CAPUT XI.

### *Hydragoga Medicamenta.*

SIMPLICIA.

MITIORA.

EBuli semen, ad ʒ. j.
*Cortex medianus ejusdem* ad ʒ. ij.
*Succus ejusdem*, ab ℥. j. ad ʒ. x.
*Succus ireos nostratis*, ab ℥. j. ad ℥. ij.
*Sambucus*, idem cum prædictis, sed minùs efficaciter.

MEDIOCRIA.

*Radix mechoacan*, à ʒ. j. ad ʒ. ij. non coquitur; sed infunditur in vino albo, & liquor cum pulvere simul exhibetur in infusione.
*Radix jalappæ*, ad ʒ. ß.

VEHEMENTIA.

*Soldanella* pulverata, à ʒ. j. ad ʒ. ij.
*Succus ejusdem*, ab ℥. ß. ad ℥. j.
*Elaterium*, à g. viij. ad g. xvj.
*Esula*, à g. viij. ad g. xij.

*Chamelæa.*
*Thymelæa.*
*Gutta gummi.* } à g. v. ad ℈. ß.

COMPOSITA.

*Diaturbith*, ad ʒ. j.
*Diacarthamum*, ab ℥. ß. ad ℥. j.
*Pilulæ de sagapeno*, ad ℈. iij.

CHYMICA.

*Resina jalappæ*, *scammonii*, *pulvis Cornachini*, *Mercurius & antimonium* variè præparatum: [de dosi dictarum specierum, tam simplicium quàm compositarum, vide Simonis Pauli appendicem ad Quadripartitum.]

## CAPUT XII.

### De Vomitoriis Medicamentis.

*Humores noxii in ventriculo & partibus ei vicinis contenti faciliùs vacuantur per vomitum, quàm per secessum, si æger ad eum fuerit propensus; cui usui usurpantur medicamenta*, Vomitoria *nuncupata.*

IN ventriculo sæpe humores excrementitii natant, qui breviori via per vomitum excluduntur, præcipuè si ægrotans nausea infestetur, & vomitum non ægrè ferat. Facilè enim vomitum patiuntur, ex Hipp. doctrina, biliosi, graciles, & qui amplo sunt pectore: Contrà verò lædi solent à vomitu melancholici, valdè carnosi, & stricto pectore præditi, idque magis, si phthisi, asthmate, aut alio pulmonum affectu laboraverint. His addere oportet tempus anni, æstate enim per superiora purgatio facilis, hyeme verò minimè. Licet verò horum remediorum usus non sit valdè frequens, certum tamen est opportunè usurpata præstantissimos effectus producere. Multas enim febres intermittentes videre est, quæ cæterorum remediorum vim eludentes, solis vomitoriis eradicantur, quod frequenti experientia nobis innotescit.

*Illa autem vomitum provocant, vel qualitate manifesta, ventriculum relaxando; vel specifica proprietate, quemadmodum cathartica.*

Quæcunque pinguia sunt & oleosa, magna quantitate hausta, ventriculum relaxant, eumque subvertunt, unde vomitus sequitur, quo ea tantum vacuantur, quæ in ventriculo continentur. At verò propriè dicta vomitoria, qualitate occulta humores attrahunt ad ventriculum, eumque ad expulsionem excitant per superiora. Et sic feliciter humores in hepate, liene, & partibus ventriculo vicinis contenti, non rarò vacuantur.

*Præcipuorum & magis usitatorum series hæc est.*

MITIORA.

*Aqua tepida, aqua hordei tepida, juscula pinguia tepida; butyrum, oleum simplex, oxymel simplex, syrupus acetosus,* Quæ omnia magno haustu sunt exhibenda.

MEDIOCRIA.

*Semen atriplicis*, *anethi*, in decocto, ab ℥. ß. ad ℥. j.
*Flores anethi genistæ*, in decocto, à p. j. ad p. ij.
*Semen raphani*, in decocto, ab ℥. ß. ab ʒ. vj.
*Raphani succus*, ad ℥. iij.
*Radix peponis*, ad ℥. j. in decoctione.
*Agaricus*, à ʒ. j. ad ʒ. ij.
*Radix asari*, à ℈. j. ad iiij.

VEHEMENTIORA.

*Nux metell. balanus myrepsica*, *cataputia*, *æs ustum*; *helleborus albus*. (*Aqua Nicotianæ, succus Ireos nostratis.*)

Dosis eorum non proponitur, quia satius est illis nunquam uti, propter vitæ periculum, quod ex nimia vehementia inferre possunt, aut saltem non nisi diligentissima præparatione & correctione adhibenda.

Chymici vomitoriis medicamentis nimium abundant, iisque majori parte adeò vehementibus, ut eorum causa omnia spagyrica remedia apud vulgus suspecta evaserint. Ex eorum genere sunt, quæ ex antimonio componuntur, præcipuè verò *vitrum & flores antimonii*, quibus ego nunquam uti hactenus ausus sum, licet aliquando medicamentorum spagyricorum usum tentare voluerim, & quid in medicina possint, experiri. Verum enim verò, negandum non est è spagyricis medicamentis, nonnulla interdum, ritè à prudenti Medico administrata, optatos producere effectus, qui à vulgaribus remediis obtineri nequiverant. Ideò non abs re facturus videor, si quæ propria experientia comprobata sunt, spagyrica vomitoria summatim exposuero.

Ea autem quatuor omninò sunt, viribus & efficacia maximè diversa, quæ omnia in manibus habere debet quicunque cautè hujusmodi remediis uti voluerit, ut nimirum à minus vehementibus incipiat, & ad fortiora progrediatur, si illa satis efficacem operationem non ediderint.

*Primum* est *vitriolum album præparatum*, prout à Crollio & Beguino describitur, quod tam blandum est vomitivum, ut etiam puerulis tutò exhiberi valeat ℈.ß. ad ʒ.ß. adultioribus verò ad ʒ.j. in aqua communi [ *cerevisia calida butyrata* ] dissolutum: humores tantùm ventriculo contentos evacuat, ab aliis verò partibus nihil educit.

*Secundum* est *sal vitrioli*, ex vitriolo Cyprio calcinato extractum, quod priori vehementiùs operatur: at verò ex ventriculo similiter tantùm humores educit. Dosis à gr.x. ad xx. in aqua communi, describitur à Beguino sub nomine *salis colchotaris*, & ab Angelo Sala *in triumpho Emeticorum*, tum etiam *in anatomia vitrioli*.

*Tertium* est *Aqua benedicta*, quæ describitur à Quercetano *in pharmacopœa*: hæc componitur ex Antimonio, & prioribus multò vehementior est, nec nisi robustioribus hominibus, & summa cum cautione exhibenda. Si tamen opportunè usurpetur, præstantissimos sæpe effectus parit. Dosis ejus aquæ est ℥. j. ad [ ℥.ij. ] ℥.iij. humores non solùm è ventriculo, sed etiam è toto corpore educit.

*Quartum* denique est *pulvis Emeticus*, qui vulgò nominatur *mercurius vitæ*, & è Beguino & Crollio describitur. Omnibus prædictis vehementior est, suos tamen in medicina usus habere potest in cura morborum contumacium, quique remediis vulgaribus non cedunt; cautè tamen & nonnisi in summa virium fiducia eo utendum est. Humores è toto corpore eradicat potentissimè, dosis à g.iij. ad v. in jusculo, conserva rosarum, vel alia quavis re. Corrigi tamen potest illa mercurii vitæ vehementia, ut majori dosi exhiberi valeat innoxiè, & vix aut leviter vomitu moveat, totamque ut plurimum operationem suam perficiat per inferiora. Corrigendi modi varii proponuntur ab Hartmanno *in commen. ad Crollium*.

Nos hanc addimus usu nostro comprobatam, quæ in multis ægrotantibus per inferiora tantùm purgat, in nonnullis verò semel tantùm aut bis vomitum movet. Facillima autem, est hæc correctio nostra, quæ fit ponendo mercurium vitæ, seu pulverem emeticum benè lotum in patina terrea vitreata supra foculum mensarium, aut furnulum exiguum, semper movendo. Fumus exhalat ater & fœtidus, qui venenositatem intus latentem continet, & illam operationem continuando, per duas vel tres horas, tota absumitur. Peractæ sufficienter operationis signum est, quando dullum amplius fumum emittit. Si post istam operationem adhuc vomitum moveat, iteranda erit, & optatum habebis effectum. Pulvis albissimus coctione ista griseum colorem acquirit. Dari potest à g.iiij. ad g.viij. in tabellula cum saccharo & mucilagine tragacanthi redactus, ut sine ullo fastidio exhiberi valeat. Adde Tartarum Emeticum & alia Antimonialia à Schrodero descripta.

## CAPUT XIII.

### De Sudorificis Medicamentis.

*In morbis chronicis & contumacibus sudorifica medicamenta frequenter usurpantur.*

ILli morbi, qui alterantibus & purgantibus medicamentis curari nequiverunt, sed radices habent altiùs infixas, quales sunt epilepsiæ, paralyses, contumaces catarrhi, hydropes, arthritides, & quilibet frigidi affectus, tum imprimis lues venerea, potentioribus medicamentis eradicandi, qualia sunt sudorifica, quæ per plures dies, ut moris est, usurpata, non solùm tertiam corporis regionem, cui peculariter destinata sunt, sed etiam totum corpus à recrementis expurgant.

*Illa autem, calefaciendi & attenuandi vi prædita humores colliquant, eosque per insensibiles meatus excutiunt.*

Humores, diuturnos morbos efficientes, frigidi & crassi ut plurimùm esse solent; ideò sudorifica illis ritè conveniunt, quæ eos calefaciunt, colliquant, attenuant, insensibiles corporis meatus recludunt, per eosque evacuant.

*Multa tamen non tam manifestis qualitatibus, quàm specifica proprietates sudores promovent.*

Apud antiquos Medicos hoc dogma non habetur, quia illi omnem sudorificorum vim ad manifestas qualitates retulerunt. Neque enim præstantiora sudorifica, quibus hodie utimur, illis nota fuerunt. Attamen necesse est, occultam qualitatem in iis agnoscere, qua sudores provocant: cùm piper & pyrethrum, valde calida & attenuantia, sudores non moveant; & radix Chinæ in primis qualitatibus ferè temperata, id potenter efficiat. Inter omnia sudorif. eminet Opium, teste Walvo, (correctum.)

*Illa autem sudorifica medicamenta sunt.*

SIMPLICIA.

*Lignum guaiacum, & cortex ejusdem, lignum sassafras, radix Chinæ, radix salsæparillæ.*

Hæc efficaciter sudores movent; minùs verò sequentia.

Radices, *carlinæ, angelicæ, zedoariæ, scorzoneræ, fœniculi, apii, petroselini, bardanæ, pimpinellæ, tormentillæ.*

Folia, *scordii, ulmariæ, cardui benedicti, capilli veneris, bardanæ.*

Semina, *cardui benedicti, milium vulgare, lentes.*

Flores, *chamæmeli, cyani, papaveris rubri.*

COMPOSITA.

Aquæ, *papaveris rhœados, cardui benedicti, scabiosæ, theriacalis.*

*Opiatæ, Theriaca vetus.*

CHYMICA.

*Sal cardui benedicti, mater perlarum calcinata, bezoardicum minerale Beguini, Antimonium diaphoreticum Crollii, Bezoardicum joviale Hartmanni,* in commentariis ad Crollium; & alia penè infinita à Chymiatris descripta. Nos prædicta tantùm in usum revocavimus, & præstantissimos effectus ex iis obtinuimus, quorum exempla nonnulla in *Observationibus nostris* videri possunt in febrium præsertim malignarum curationibus.

## CAPUT XIV.

### De Diureticis Medicamentis.

*Diureticis medicamentis convenienter expurgantur gibba hepatis partes, renes, vesica, uterus, & universum venosum genus.*

QUemadmodum affectus venosum genus occupantes, ex urinis dignoscuntur; quia portio materiæ in venis contentæ ad illas transfertur, nec non iidem affectus crisi, quæ per urinam fit, sæpè terminantur: ita humores noxii diureticorum ope non difficili negotio expurgari solent.

*Ex his quædam calida sunt, quædam verò frigida.*

*Calida, humores fundendo, partes magis aqueas & serosas separant, quæ postmodùm à renibus attrahuntur.*

Quæ verè & propriè *Diuretica* nominantur, acria sunt, & vehementer calida & sicca, ideò sanguinem fundunt, & serosum humorem ab eo separant, tum etiam pituitam & crassos humores colliquant, eòsque in aquosum humorem commutant, qui cum sero facilè commiscetur, simùlque ad renes attrahitur, & cum urinis excernitur.

*Frigida verò vel abstergendo, vel aquosam materiam suppeditando, urinas movent.*

Nonnulla medicamenta humores, qui in vasis & renibus continentur, abstergunt, eosque nonnihil attenuant, atque quia licet frigida sint, tenues tamen habent partes, atque ita urinas promovent. Talia sunt *gramen, asparagus, parietaria, capillares herbæ, &c.* Alia multa humiditate sunt prædita quæ venis suppeditatur, deinde à renibus attrahitur, & cum ea humores in venis contenti simul rapiuntur. Hujus naturæ sunt *althea, cucurbita, semina frigida majora.*

*Horum autem diureticorum medicamentorum, tam calidorum, quàm frigidorum materia talis est.*

DIURETICA CALIDA SIMPLICIA.

Radices, *apii, petroselini, fœniculi, eryngii, valerianæ, asari, ononidis, raphani.*

Cortex, *medianus genistæ, & medianus tamarisci.*

Folia, *Saxifragiæ, pimpinellæ, apii, urticæ, fœniculi, chamædrios, centaurii minoris, sisymbrii, nasturtii aquatici, sabinæ.*



Semina, *seseleos, Massiliensis, petroselini Macedonici, apii, raphani, urticæ, levistici, milii solis, paliuri, cicera rubra.*

Fructus, *baccæ lauri, juniperi.*

Flores, *genistæ, chamomillæ.*

Gummi, *terebenthina.*

Animalia, *sanguis hirci præparatus, cantharides.*

Mineralia, *carabe.*

COMPOSITA.

Aquæ *fœniculi, apii, sabinæ.*

Syrupi *de quinque radicibus, capillorum veneris, Bysantinus, oxymel simplex, & compositum.*

Conservæ *florum genistæ.*

CHYMICA.

Spiritus *sulphuris, vitrioli, tartari, salis terebinthina.*

Sales *tartari, baccarum hederæ, siliquarum, stipitum fabarum.*

DIURETICA FRIGIDA SIMPLICIA.

Radices *asparagi, graminis, rusci, altheæ, oxylapathi acetosæ.*

Folia *capillorum veneris, acetosæ, parietariæ, herniariæ, bismalvæ, summitates asparagi.*

Semina *quatuor frigida majora, acetosæ, alkekengi, bordeum.*

Fructus *cucurbitæ, pepones, cucumeres, fragæ.*

Flores *altheæ, cichorei.*

Gummi *caphura.*

Succi *limonum granatorum acidorum.*

CHYMICA.

*Sal prunellæ, spiritus sulphuris & vitrioli,* qui licèt inter diuretica calida relati sint, refrigerandi tamen facultate insigni præditi sunt, & nihilominus in affectibus tum calidis, tum frigidis conveniunt, propter summam tenuitatem, & penetrandi vim, cujus ratione vehicula sunt aliorum remediorum.

COMPOSITA.

Aquæ *parietariæ, graminis, acetosæ, hordei.*

Syrupi *capillorum veneris, de limonibus, de althea.*

Conservæ *capillor. veneris, radicum eryngi, carnis cucurbitæ.*

Trochisci *de Caphura.*

COROLLARIUM.

Ad horum vacuantium genus spectant menses moventia, quæ tamen ad hystericorum classes meliùs referuntur: inde ergo erunt repetenda.

## CAPUT XV.

### De Errhinis Medicamentis.

*In affectibus capitis diuturnis, à pituita productis; post universales vacuationes, errhina usurpantur, quæ illam per nares attrahunt & expurgant.*

VAcuationes illæ, quæ humores à toto corpore expurgare solent, *universales* appellantur: quibus succedunt, quæ peculiarem tantùm partem evacuant *particulares* nuncupatæ, qualis est illa, quæ pituitam per nares è cerebro elicit, multis illius affectibus convenientissima. Postquam enim major excrementorum pars universali vacuatione educta est, postmodum per vicina emunctoria reliquiæ commodè educuntur.

*Utque facilè humorem illum crassum & frigidum attrahant, calida esse debent, attenuantia, & detergentia: Qualia sunt, quæ sequuntur.*

Radices *ireos, cyclaminis, cucumeris agrestis.*

Folia *betæ rubræ, brassicæ, anagallidis, majoranæ, salviæ, betonicæ, pulegii, origani, prassii, hederæ, nicotianæ.*

Gummi *euphorbium.*

Succi *radicum & foliorum prædictorum, elaterium.*

## CAPUT XVI.

### *De Sternutatoriis.*

STernutatoria medicamenta sua acrimonia expultricem cerebri facultatem irritando, pituitam à cerebro eliciunt, tum etiam in affectibus comatosis sopitum cerebrum exsuscitant. Talia sunt quæ sequuntur.

Radices, *zinziberis, pyrethri, ireos Florentinæ, hellebori albi & nigri.*

Folia, *betonicæ, majoranæ, salviæ, nicotianæ.*

Gummi, *euphorbium.*

Animalia, *castoreum.*

CHYMICA.

*Spiritus sulphuris, vitrioli, sal vitrioli.*

## CAPUT XVII.

### *De Masticatoriis.*

Αποφλεγματίζοντα medicamenta sunt, quæ pituitam per os è cerebro educunt, idque præstant sua caliditate & acrimonia, qua humorem attenuant, & facultatem irritant expultricem. Illa autem sunt hujusmodi.

SIMPLICIA.

Radices, *zinziberis, pyrethri, angelicæ.*

Folia, *salviæ, majoranæ, hyssopi, origani, tabaci.*

Semina, *nasturtii, sinapi, staphisagriæ, nigellæ, piper alvum, & nigrum.*

Fructus, *passulæ, cubebæ.*

Gummi, *mastiche.*

COMPOSITA.

*Acetum scilliticum.*

*Oxymel scilliticum.*

*Theriaca, confectio anacardina.*

## CAPUT XVIII.

### De Cephalicis Medicamentis.

*Cephalica medicamenta dicuntur, quæ cerebrum roborant, ejusque intemperiem emendant.*

MUlta dantur medicamenta, quæ specifica proprietate & sympathia quam habent cum certis corporis nostri partibus, earum robur intendunt, & peculiares earum affectus oppugnant. Talia sunt *Cephalica*; quæ vires suas peculiariter in cerebro exercere creduntur.

*Eaque duplicia sunt; calida scilicet, & frigida.*

*Calida cerebrum calefaciunt & exsiccant, ac pituitam in eo contentam incidunt & attenuant.*

*Frigida partim calidam cerebri intemperiem contemperant, partim pituitam actem & salsam, aliosque humores tenuiores graves fluxiones efficientes, incrassant.*

Quum cerebrum nunc frigidis, nunc calidis affectibus tentetur, medicamenta illam partem respicientia duorum generum esse debuerunt; ut omnibus hisce affectibus succurrere possemus.

*Horum autem omnium materia talis est.*

CEPHALICA CALIDA SIMPLICIA.

Radices, *spica nardi, calami aromatici, valerianæ, ireos Florentinæ, acori, galangæ, zedoaræ, pæoniæ.*

Ligna, *viscus quercinus, xyloaloës.*

Cortices, *cinnamomum.*

Folia, *betonicæ, majoranæ, salviæ, rorismarini, lauri, calamenthi, polii montani.*

Semina, *pæoniæ; cardamomi, sileris montani, nigellæ Romanæ.*

Fructus, *baccæ lauri, juniperi; gariophylli, nux moschata, cubebæ, grana kermes.*

Flores, *betonicæ, stœchados; anthos, salviæ, macis, chamomillæ, lilii convallium, tiliæ arboris.*

Succi & liquores, *opobalsamum, vinum.*

Gummi, *thus, mastiche, storax, benzoinum.*

Marina, *succinum, ambra.*

Animalia, *castoreum, moschus, zibetta.*

COMPOSITA.

Aquæ, *betonicæ, salviæ, majoranæ, naphæ,* seu florum arantiorum, *cinnamomi, theriacalis, imperialis, cœlestis, aqua vitæ.*

Syrupi, *de stœchade, mel rosatum.*

Conservæ, *acori zinziberis, florum stœchados, anthos, salviæ, myrobalanorum conditarum, nux condita, nux moschata, condita, corticis citri.*

Confectiones, *alkermes, theriaca, mithridatium, aurea Alexandrina.*

Electuaria, *dianthos, diambrae, diamoschi dulcis, diaireos, aromatici rosati.*

Trochisci, *de Gallia moschat. de carabe.*

EXTERNA.

Olea, *de castoreo, chamaemelinum, iritum, laurinum, nardinum, rutaceum, de spica, vulpinum.*

Unguenta, *martiatum, aregon.*

Emplastra, *de betonica, de baccis lauri, de meliloto, de mucilaginibus.*

CHYMICA.

Olea destillata, *succini, rorismarini, lavendulae, salviae thymi, foeniculi, anisi, cinnamomi, nucis moschatae, caryophillorum, balsamus vitae.*

CEPHALICA FRIGIDA SIMPLICIA.

Folia, *lactucae, portulacae, plantaginis.*

Ligna, *santali omnes.*

Semina, *lactucae, papaveris albi, quatuor frigida majora, psyllii, hordei.*

Flores, *rosarum, violarum, nymphea, papaveris rhoeados.*

Succi, *limonum, granatorum, acetum, omphacium, opium.*

Lacrymae, *camphora.*

COMPOSITA.

Aquae, *portulacae, lactucae, plantaginis, rosarum, papaveris, Rhoeados, nymphea.*

Syrupi, *violaceus, rosarum siccarum, de papavere.*

Conservae, *rosarum, violarũ, nympeae, lactucae, cucurbitae.*

Electuaria, *trium santalorum, diamargariti frigidi.*

Confectiones, *philonium, requies Nicolai.*

Trochisci, *de caphura.*

Pilulae, *de cynoglosso, laudanum opiatum.*

CHIMICA.

*Sal prunellae, spiritus sulphuris, & vitrioli.*

EXTERNA.

Olea, *violaceum, nymphea, rosaceum, caphurae, omphacinum.*

Unguenta, *rosaceum, populeum, refrigerans Galeni, ceratum santalinum*

## CAPUT. XIX.

### De Opthalmicis Medicamentis.

*Opthalmica propriè dicta sunt, quae proprietate specifica oculos corroborant, eorumque visum acuunt, oxydormica appellata.*

*Alia tamen secundariò referuntur, quae variis oculorum affectibus curandis sunt necessaria, videlicet anodyna, repellentia, digerentia, detergentia.*

OCuli, sensu exquisitissimo donati, in plurimis affectibus dolore acerbissimo cruciantur, ut omni arte is mitigandus sit anodynis medicamentis. Saepe etiam inflammationibus laborant, quibus in principio repellentia conveniunt, ut alio tempore resolventia. Denique lacrymis, ulceribus, aliisque affectibus tentantur, quibus exsiccantia & detergentia conveniunt. Illa autem omnia exquisitè selecta esse debent, ob delicatiorem partis naturam & exquisitum sensum. Qualia sunt quae sequuntur.

OXYDORCICA, SEU VISUM ACUENTIA.

Radices, *foeniculi, chelidoniae, raphani.*

Folia, *chelidoniae, verbenae, rutae, euphrasiae, foeniculi.*

Semina, *foeniculi, raphani, ormini sativi.*

ANODYNA.

*Lac muliebre, albumen ovi* agitatum in aquam conversum. *Aqua rosarum, mucilago seminis psyllii, mucilago seminis cydoniorum, medulla panis* macerata & in lacte cocta, addito pauco croco. *Poma dulcia cocta* sub cineribus. *Pomorum putridorum pulpa. Trochisci albi Rhasis cum opio.*

REPELLENTIA.

Aqua, *rosarum, plantaginis, portulacae.*

Succus, *cydoniorum, pomorum acidorum, albumen ovi, Alumen.*

EXSICCANTIA.

*Cerusa lota, tuthia lota, antimonium lotum, unguentum de tuthia, Trochisci albi, Rhasis sine opio.*

DIGERENTIA, SEU RESOLVENTIA.

*Sarcocolla cum lacte nutrita, crocus, lac muliebre, decoctum foenugraeci, sanguis columborum juniorum,* è pennis majoribus in oculum expressus.

DETERGENTIA SINE MORSU.

*Saccharum cantum, syrupus rosarum siccarum, tuthia; pompholix, plumbum ustum & lotum, antomonium lotum.*

DETERGENTIA CUM MORSU.

*Fella piscium* mitiora, *Quadrupedum* media, *avium* fortissima, & inter illa, *fel perdicis* omnium validissimum; *gallinae* mitissimum. *Succus chelidoniae, foeniculi, aqua mellis composita.*

## CAPUT XX.

### *De Thoracis Medicamentis.*

THoracica medicamenta dicuntur quae pulmoni familiaria sunt, & humores in eo contentos praeparant ad anacatharsin.

Ut autem hi humores per anacatharsin facilè expellantur, non debent esse nimiae crassitiei aut tenuitatis participes; unde crassiores praeparantur attenuantibus, incidentibus, & detergentibus medicamentis, quae calida sunt; tenuiores incrassantibus, quae frigida sunt. Horum omnium materia talis est.

THORACICA CALIDA SIMPLICIA.

Radices, *enulae campanae, ireos Florentinae, aristolochiae utriusque, liquiritiae, zinziberis, squillae.*

Folia, *tussilaginis, prassi albi, hyssopi, thymi, satureiae origani, calamenthi, pedis cati hederae terrestris, roris solis nicotianae,* pauca dosi, quia vomitiva.

Semina, *urticae, lini, brassicae, seseleos massiliensis.*

Fructus, *ficus pingues, passulae dulces, amygdalae, nuclei pini, baccae lauri.*

Flores, *Chamomillae.*

Aromata, *crocus,* qui eximius.

Gummi, *Terebinthina, myrrha.*

Animalia, *mel, pulmo vulpis praeparatus.*

Mineralia, *flores sulphuris.*

COMPOSITA.

Aquae, *hyssopi, tussilaginis.*

Syrupi, *de tussilagine, de hyssopo, de liquiritia, capillorum veneris, oxymel simplex, oxymel scilliticum, saccharũ cantum.*

Conservae, *capillorum veneris, radicis enulae campanae, zinziberis.*

Electuaria, *diaireos simplex, diaireos Salomonis.*

EXTERNA.

Olea, *irinum, amygdalarum dulcium, chamomillae, liliorum alborum.*

Adipes, *axungia gallinae, anatis, vitulinae, butyrum.*

Medullae, *cervina, vitulina.*

Unguenta, *de althea, resumptivum.*

Emplastra, *de sulphure, de baccis lauri, filii Zachariae.*

THORACICA FRIGIDA EXTERNA.

Radices, *altheae, liquiritiae.*

Folia, *cappillorum veneris, pulmonariae.*

Semina, *quatuor frigida majora, malvae, altheae, papaveris albi, psyllii, bombacis, hordeum.*

Fructus, *jujubae, sebesten, amygdalae dulces, pruna dulcia.*

Flores, *violarum, nympheae, papaveris, rhoeados.*

Gummi, *Arabicum, tragacanthum.*

Succi, *amylum, succus liquiritiae.*

*Animalia, lac muliebre, asininum, caprinum, caro testudinum, cancri fluviatiles.*

COMPOSITA.

Aquae, *lactucae, portulacae, nymphae, papaveris, rhoeados, hordei.*

Syrupi, *jujubinus, violaceus, capillorum veneris, papaveris albi,* narcoticus.

Sacchara, *rosaceum, penidiatum.*

Conservae, *rosarum, violarum, borraginis, lactucae, carnis cucurbitae condita.*



Electuaria *diatragacantum frigidum, diamargaritum frigidum, diapenidium sine speciebus.*

EXTERNA.

Oleum, *violaceum, nymphaea, amygdalarum dulcium.*

Axungiae, *gallinae, anatis, vituli, butyrum recens.*

Axungiae illae temperatae sunt, & ideò in affectibus tam calidis, quam frigidis usurpantur.

## CAPUT XXI.

### *De Cardiacis Medicamentis.*

MEdicamenta *Cardiaca* nominantur, quae proprietate specifica corroborant, spiritus vitales reficiunt, ac venenis & malignis affectibus resistunt.

Et quia interdum ab intemperie calida, interdum à frigida cor debilitatur: ideò Cardiaca medicamenta alia calida, alia frigida esse debuerunt.

CARDIACA CALIDA SIMPLICIA.

Radices, *dictamni* seu *fraxinellae, angelicae, pentaphylli, scorzonerae, zedoariae, gentianae, imperatoriae, doronici.*

Cortices, *cinnamomum, cortex citri siccus.*

Ligna, *xyloaloës.*

Folia, *melissae, scabiosae, cardui benedicti, ocymi,* seu *basiliconis, polii, abrotani, rorismarini, lavendulae.*

Fructus, *grana tinctorum, baccae juniperi, nux moschata, garyophylli.*

Gummi, *thus, myrrhae, mastiche.*

Succi, *melissae, scabiosae, borraginis.*

Animalia, *moschus, zibetta, lapis bezoar, sericum crudum.*

Mineralia, *ambarum, succinum.*

COMPOSITA.

Aquae, *florum arantiorum, melissae, rorismarini, cardui benedicti, scabiosae, aqua vitae, imperialis, theriacalis, coelestis, cinnamomi.*

Olea Chymica, *cinnamomi, garyophyllorum, nucis moscatae.*

Syrupi, *conditurae corticis citri, byzantinus.*

Conservae, *florum anthos, cortex aurant. conditus, nux moschata condita, myrobalani conditae.*

Confectiones, *alkermes, theriaca.*

Electuaria, *aromaticum rosatum, diambrae, de gemmis, laetificans Galeni, diamoschum dulce.*

CARDIACA FRIGIDA SIMPLICIA.

Radices, *acetosae, buglossi, bistortae, tormentillae.*

Ligna, *santali omnes.*

Folia, *borraginis, buglossi, acetosae, oxylapati.*

Semina, *cydoniorum, plantaginis acetosae.*

Flores, *rosarum, violarum, borraginis, buglossi, nenupharis.*

Fructus, *citria, limones, cerasa acida, ribes, granata acida, poma odorata, cydonia.*

Gummi, *Camphora.*

Animalia, *perlae, unicornu, os de corde cervi, ebur, spodium, cornu cervi, lapis Bezoar.*

Mineralia, *terra sigillata, bolus armena, fragmenta pretiosa, aurum, corallium.*

COMPOSITA.

Aquae, *rosarum, borraginis, buglossi, acetosae.*

Syrupi, *granatorum, de limonibus, violaceus, de succo acetosae, rosarum siccarum, de pomis redolentibus.*

Conservae, *florum borraginis, buglossi, rosarum, violarum, foliorum acetosae.*

Confectio, *de hiacyntho.*

Electuaria, *diamargariti frigidi, diatriasantalor.*

## CAPUT XXII.

### *De Hepatis Medicamentis.*

HEpatica medicamenta hepati roborando, ejusdemque intemperiebus corrigendis sunt destinata: unde alia calefaciunt, alia refrigerant.

Quia tamen omnes humores in eo generantur, & ob venarum angustiam obstructionibus est valdè obnoxium, idcircò omnia ferè medicamenta, hepati convenientia, sunt etiam aperiendi facultate donata.

HEPATICA CALIDA. SIMPLICIA.

Radices, *calami aromatici, cyperi, enulae campanae.*

Folia, *agrimoniae, absynthii, mentae, chamaedryos, chamaepityos, betinicae, centaurii minoris.*

Semina, *anisi, foeniculi, carvi, ammeos.*

Flores, *anthos, macis, schoenanthos, spicae nardi.*

Fructus, *garyophylli, nux moschata, passulae.*

COMPOSITA.

Aquae, *absynthii, menthae, betonicae.*

Syrupi, *de absynthio, de mentha, bysanthinus, de quinque radicibus.*

Conservae, *florum salviae, anthos, cortex citri conditus, radix enulae condita, aconus conditus, nux condita, nux moschata condita, myrobalani conditae.*

Confectiones, *theriaca, mithridatium.*

Electuaria, *aromaticum rosatum, diambra, diarrhodon* temperatum.

Trochisci, *de absynthio, de rhabarbaro, de eupatorio.*

EXTERNA.

Olea, *de absynthio, de mentha, nardinum.*

HEPATICA FRIGIDA. SIMPLICIA.

Radices, *graminis, asparagi, cichorei, acetosae, brusci.*

Ligna, *santali omnes.*

Folia, *endiviae, cichorei, scariolae, chondrillae, hepaticae, adianti, acetosae, portulacae.*

Semina, *quatuor frigida majora, quatuor frigida minora* nempe, *lactucae, portulacae, endiviae, cichorei, semen acetosae.*

Flores, *rosarum, nympheae, cichorei.*

Fructus, *pruna acida, granata acida, cucurbitae, ribes, cucumeres.*

Succi, *limonum, granatorum, cydoniorum, endiviae, acetosae, cichorei, acetum, omphacium.*

Animalia, *ebur, spodium.*

Mineralia, *corallium.*

COMPOSITA.

Aquae, *cichorei, endiviae, graminis, acetosae, rosarum, agrimoniae.*

Syrupi, *de cichoreo simplex & compositus, de succo acetosae, de granatis, de limonibus, rosarum siccarum.*

Conservae, *florum cichorei, foliorum acetosae, rosarum, fructuum berberis, cerasa acida condita.*

Electuaria, *diatriasantalum, diarrhodon abbatis, diamargaritum frigidum.*

Trochisci, *de spodio, de caphura.*

EXTERNA.

Olea, *rosaceum, omphacium, nenupharis.*

Unguenta, *rosaceum, ceratum, santalinum: refrigerans Galeni.*

## CAPUT XXIII.

### De Stomachicis Medicamentis.

*Ventriculi actio multis medis offenditur, vel quatenus alimentum non appetit, vel malè concoquit, vel denique probè non retinet.*

*Appetentia deficitur, quando ventriculus, & praesertim superioris illius orificium, aliquo humore excrementitio obducitur, qui partis illius sensum obtundit. Concoctio laeditur imminuto ventriculi calore. Retentio denique labefactatur ex partis laxitate, quam sequitur vomitus & alvi fluxus.*

*Appetentiam exsuscitant medicamenta, quae humores noxios detergunt, partis robore servato, partemque blandè vellicando, divulsionis sensum efficiunt: qualia sunt acida & salsa. Concoctionem juvant nonnullae proprietate specifica, alia calore moderato & aromatica vi. Retentio denique adstringentibus appropriatis confirmatur.*

Illa

*Illa autem omnia stomachica medicamenta ad calidorum vel frigidorum classes referri solent.*

VEntriculi, quemadmodum & aliarum partium functiones, à variis intemperiebus lædi solent, quæ generaliter sui ablationem incidant: ideo semper in stomachicorum classe ea erunt seligenda, quæ cùm partem roborent generali etiam indicationi inserviunt, hanc scilicet vel illam imtemperiem corrigendo.

STOMACHICA CALIDA
SIMPLICIA.

Radices, *zinziberis, ciperis, calami aromatici, galangæ.*
Cortices, *citri sicci, cinnamomi.*
Lignum, *xiloaloës.*
Folia, *menthæ, absinthii, utriusque salviæ, betonicæ, rorismarini.*
Semina, *anisi, fœniculi, coriandri, citri, piper.*
Fructus, *Cariophylli, nux moschata.*
Flores, *salviæ, anthos, betonicæ, macis, crocus.*
Gummi, *mastiche.*
Mineralia, *succinum, ambra.*

COMPOSITA.

Aquæ, *betonicæ, absynthii, menthæ, salviæ.*
Syrupi, *de mentha, de absynthio pontico.*
Conservæ, *florum salviæ, anthos, foliorum absynthii cortex citri conditus, nux moschata condita, myrobalani conditæ, zinziber conditum, acorus conditus.*
Confectiones, *theriaca, mithridaticum, alkermes.*
Electuaria, *aromaticum rosatum diambræ, diagalangæ.*
Trochisci, *de absynthio, de rhabarbaro.*

EXTERNA.

Olea, *nardinum, de absynthio, de mentha, nucis moschatæ, mastichinum, myrrhinum.*
Emplastra, *pro stomacho, de mastiche.*

STOMACHICA FRIGIDA
SIMPLICIA.

Radices, *plantaginis, acetosæ.*
Ligna, *santalum rubrum.*
Folia, *plantaginis myrti.*
Semina, *plantaginis, cydoniorum.*
Flores, *rosæ rubræ, balaustia.*
Fructus, *cydonia, pyra, mespila, myrtilli.*
Succi, *acaciæ, hypocistidis.*
Mineralia, *corallus.*

COMPOSITA.

Aquæ, *rosarum, plantaginis.*
Syrupi, *rosarum siccarum, cydoniorum, granatorum, myrtinus, de succo acetosæ, de agresta.*
Conservæ, *rosarum rubrarum, foliorum acetosæ.*
Electuaria, *diatriasantalon.*

EXTERNA.

Olea, *rosaceum, lentiscinum, omphacinum.*
Unguenta, *ceratum santalinum, rosaceum.*

---

## CAPUT XXIV.

### *De Splenicis Medicamentis.*

LIeni dicata medicamenta ferè sunt, quæ melancholicum humorem præparant, propterea quòd lien dicatur, melancholiæ conceptaculum.

At verò quandoque illa melancholia naturalem sortitur conditionem, estque frigida, crassa, & terrestis, obstructiones efficiens, tumque medicamenta postulat aperientia, incidentia & detergentia; imò & interdum emollientia, quando humor induratus scirrhum producit.

Interdum nimio calore aduritur, & atræ bilis conditiones acquirit, tumque eadem requirit medicamenta, quæ supra atræ bili præparandæ idonea diximus.

SPLENICA CALIDA
SIMPLICIA.

Radices, *apii, enulæ campanæ, ireos, calami aromatici, aristolochiæ.*
Cortices *radicum capparum, cortex medianus fraxini, medianus tamarisci, cinnamomum.*
Folia, *chamædryos, cuscutæ, ceterach, summitates lupuli, tamarisci, pulegii, thymi, nasturtii, fumariæ, centaurii minoris, melissæ.*
Semina, *agni casti, nasturtii, anisi, apii, cardui benedicti.*
Flores, *genistæ, calendulæ, tamarisci, crocus.*
Fructus, *cappares.*
Gummi, *ammoniacum, bdellium, myrrha.*
Mineralia, *chalybs.*

COMPOSITA.

Aquæ, *fœniculi, fumariæ, melissæ, cardui benedicti, cinnamomi.*
Syrupi, *de fumaria, de quinque radicibus, oxymel simplex, oxymel scilliticum.*
Conservæ, *florum tamarisci, genistæ, acorus conditus, zinziber conditum, cortex citri conditus.*
Confectiones, *alkermes.*
Electuaria, *de gemmis, lætificans Galeni.*
Trochisci, *de capparibus, de eupatorio.*

EXTERNA.

Olea, *de capparibus, tamarisci, irinum rutaceum.*
Unguenta, *de arthanita, de althea.*
Emplastra, *de mucilaginibus, de meliloto, diachylum cum gummis, de ammoniaco.*

SPLENICA FRIGIDA.

Eadem ferè sunt ac bilem attenuantia, quæ ideo, ne hîc frustra repetantur, inde erunt depromenda, quibus addenda erunt, quæ bilem adustam præparare valent.

---

## CAPUT XXV.

### De Nephriticis Medicamentis.

*Medicamenta renum affectibus curandis idonea dicuntur, vel quatenus urinas promovent, vel quatenus renum ardorem contemperant, vel quatenus calculos frangunt, aut comminuunt, vel denique, quatenus arenulas viscidosque humores in renibus contentos, detergunt.*
*Urinas moventia suprà fuerunt proposita, iis tamen quædam addenda sunt, renibus magis peculiariter appropriata.*
*Renum ardorem contemperant diuretica frigida, tum alia nonnulla simpliciter refrigerantia, quæ nephritica frigida appellantur.*

AD calidam renum intemperiem corrigendam non semper utendum est diureticis: quantumvis refrigerent. Nam quando immoderatum urinæ profluvium illam intemperiem consequitur, aliis refrigerantibus est utendum, quæ potiùs incrassent, aut leniter adstringant, qualia sunt lactuca, portulaca, semen psyllii, gummi tragacanthum, &c.

*Lithontriptica, seu calculum frangentia medicamenta id præstant vel specifica proprietate, vel quatenus incidant & attenuant, sine admodum insigni calore: alioquin calculum magis excoquerent, vel denique asperitate sua summam calculi faciem abstergunt & attritu comminuunt.*

*Arenulas viscidosque humores detergentia ex diureticis aut lithontripticis desumuntur.*

*Horum omnium materia talis est.*

URINAS MOVENTIA.

*Hæc suprà fuerunt proposita tam calida, quàm frigida, c. xiv.*

URINÆ RENUMQUE ARDOREM
temperantia & lenientia.
SIMPLICIA.

Radices, *altheæ, liquiritiæ.*
Folia, *malvæ, lactucæ, portulacæ, endiviæ, cucurbitæ, scariolæ.*
Semina, *melonum, cucurbitæ, cucumeris, altheæ, malvæ, lactucæ, papaveris albi, psyllii, hordeum.*
Fructus, *pruna dulcia, passulæ, jujubæ, amygdalæ.*
Flores, *violarum, nenupharis.*
Gummi, *tragacanthum.*
Animalia, *lac, butyrum.*

COMPOSITA.

Aquæ, *lactucæ, portulacæ, nenupharis.*
Syrupi, *de liquiritia, althea, jujubarum, violarum*

Con



Conservæ, *violarum, nymphea, lactucæ conditæ.*
Electuaria, *diatragacanthum frigidum.*

EXTERNA.

Olea, *violarum, rosaceum, nenupharis.*
Unguenta, refrigerans Galeni, unguentum rosaceum.

LITHONTRIPTICA, SEU
calculum frangentia.
SIMPLICIA.

Radices, *ononidis, lappæ majoris, saxifragiæ, virgæ aureæ, calcitrapæ.*
Ligna, *lignum nephriticum.*
Cortices, *fabarum siccarum, radicis lauri.*
Folia, *saxifragiæ, calcitrapæ, argentinæ, fragariæ, parietariæ, fœniculi marini.*
Semina, *milii solis, urticæ, raphani.*
Fructus, nuclei cerasorum, *persicorum, mespilorum, baccæ juniperi, hederæ.*
Gummi, *terebinthinæ.*
Animalia, *millepedes, sanguis hircinus præparatus, oculi cancrorum fluviatilium.*
Lapides, *Judaicus, nephriticus, crystallus præparatus.*

COMPOSITA.

Aquæ, *saxifragiæ, calcitrapæ, nicotianæ.*
Syrupi, *nephrocatharticus Jouberti, de Raphano Fernelii, oxymel simplex, oxymel scilliticum.*
Electuaria, *lithontripticon.*

ARENULAS ET VISCIDOS
Humores detergentia.

Eadem sunt, quæ diuretica, & calculos expellentia.
*Terebinthina, parietaria, raphanus, apium, cicera rubra.*

---

## CAPUT XXVI.

### De Hystericis Medicamentis.

*Quæ in uteri affectibus usurpantur medicamenta, vel ipsum corroborant, & conceptionem adjuvant: vel partus & secundinarum exclusionem promovent, vel menstruas purgationes educunt; vel nimium earundem fluxum cohibent; vel uterum ab excrementorum illuvie expurgant.*
*Conceptum juvantia moderato calore uterum reficiunt, aromatica vi recreant, & quadam adstrictione firmant.*
*Quæ fœtum & secundinas excludunt, menses etiam promovent, sed fortiora ex his usurpantur.*
*Menses moventia, calida sunt & tenuium partium, nec tamen vehementer exsiccant, neque solum sanguinem attenuant, sed etiam vasorum oscula aperiunt.*

MAxima est menses moventium & diureticorum affinitas. In eo tamen distinguuntur secundùm Gal. *de simpl. med. fac. c. 22.* quòd ambo quidem sint calida, sed diuretica potenter exsiccent, menses moventia minimè. Illa enim quæ valdiùs exsiccant, sanguinem absumunt, & sic menstruis materiam subripiunt, necnon eundem incrassant, & fluxui minùs idoneum efficiunt; eandem tamen urinarum profusionem juvant, quia dum sanguis à calore fusus cogitur à siccitate, oportet fieri serosæ substantiæ secretionem, quæ urinæ materiam suppeditat.

*Menses cohibentia medicamenta, vel adstrictoria vi meatus occludunt, vel humores incrassando eorum fluxum impediunt.*

Omnis fluxio immodica vel ex nimia meatuum laxitate, vel humorum tenuitate, ac mobilitate dependet: hinc, meatus illos adstringendo, ac humoribus crassitiem & lentorem conciliando, facilè cohibetur.

*Uterum expurgantia ex menses moventibus desumuntur, ea præsertim seligendo, quæ sunt detergẽdi facultate donata.*

*Horum omnium materia talis est.*

CONCEPTUM JUVANTIA
SIMPLICIA.

Radices, *calami aromatici, bistortæ, galangæ, cypri.*
Folia, *betonicæ, salviæ, rorismarini, majoranæ.*
Fructus, *nux moschata, caryophylli.*
Flores, *salviæ, rorismarini, betonicæ, macis, spica nardi.*
Gummi, *styrax, benzoinum, thus, mastix.*
Animalia, *moschus, zibetum.*
Mineralia, *succinum, corallium, ambra.*

COMPOSITA.

Aquæ, *salviæ, betonicæ, majoranæ.*
Conservæ, *florum betonicæ, salviæ, anthos, acorus conditus, nuces juglandes conditæ, nuces moschatæ conditæ myrobalani conditæ, radix satyrionis condita.*
Confectiones, *theriaca, mithridatium.*
Electuaria, *diamoschum, diambra, de gemmis, diagalanga, aromaticum rosatum.*
Trochisci, *gallinæ moschatæ, aliptæ moschatæ.*

EXTERNA.

Olea, *nardinum, myrthinum.*

PARTUM ET SECUNDINAS
Excludentia.

Quæ menses movent, etiam fœtum & secundinas educunt: peculiariter autem hæc.

*Dictamnus creticus, arthemisia, aristolochia crocus aqua cinnamomi, Confectio alkermes, borax officinarum, sabina, opopanax, sagapenum, myrrha, testiculi equorum, hepar anguillæ, castoreum, assa fœtida.*

Posteriora duo secundinis tantùm conveniunt, quia gravi odore fœtum enecarent.

MENSES MOVENTIA SIMPLICIA.

Radices, *aristolochiæ utrusque, rubiæ tinctorum, valerianæ, cyperi, ireos, gentianæ.*
Cortices, *cinamomum.*
Folia, *arthemisiæ, mercurialis, matricariæ, nepetæ, salviæ, calamenthi, pulegii, origani, ruthæ, abrotani, prassii, dictamni cretici.*
Semina, *seseleos, anisi, dauci, fœniculi, rutæ, carvi.*
Flores, *chamomillæ matricariæ, crocus.*
Gummi, *myrrha, assa fœtida, opopanax, sagapenum, galbanum.*
Animalia, *castoreum.*
Mineralia, *borax officinalis.*

COMPOSITA.

Aquæ, *arthemisiæ, cinamomi.*
Syrupi, *de arthemisia, de hyssopo.*
Conservæ & electuaria, *repetenda ex diureticis.*
Trochisci, *de myrrha.*

EXTERNA.

Olea & unguenta repetenda ex emollientibus, quæ in *secunda sectione* tradentur.

MENSES SISTENTIA SIMPLICIA.

Radices, *symphiti, bistortæ, tormentillæ.*
Folia, *plantaginis, lentisci, equiseti, rubi portulacæ, myrti, centinodiæ, menthæ.*
Semina, *plantaginis, acetosæ.*
Fructus, *myrtilli.*
Flores, *rosarum, balaustiorum.*
Gummi, *mastiches, sanguis draconis.*
Animalia, *coagulum hœdi, leporis, cornu cervi ustum, ebur, spodium.*
Mineralia, *bolus armena, terra sigillata, corallium.*

COMPOSITA.

Aquæ, *plantaginis, rosarum, nymphea, portulacæ, menthæ.*
Syrupi, *myrtinus, de mentha, cydoniorum, rosarum siccarum.*
Conservæ, *rosarum, cydonia condita.*
Confectiones, *philonium Romanum.*
Trochisci, *de spodio, de terra sigillata.*

EXTERNA.

Olea, *myrtinum, rosaceum, cydoniorum.*
Unguenta, *Comitissæ.*
Emplastra, *de mastiche, contra rupturam.*

UTERUM EXPURGANTIA.

Eadem, quæ menses moventia, & præcipuè.
*Bryonia, aristolochia utraque, gentiana, mercurialis, arthemisia, matricaria, marrubium, chamædrys, &c.*

## CAPUT XXVII.

De Arthriticis Medicamentis.

*Articuli ex nervosis partibus maximè componuntur. Cùm verò nervorum ac cerebri eadem sit portio, quæ suprà proposita sunt Cephalica, interiùs usurpanda, eadem arthritica censebuntur.*

QUando humor in articulis contentus, apozemate aut aliquo alio interno medicamento præparandus est, eadem omninò præscribenda remedia, quæ in affectibus capitis conveniunt: ex quibus tamen ea seligenda erunt, quæ magis specificè articulis convenire credidit antiquitas.

*Quia verò articulorum affectus topicis remediis maximè curari solent, ea hîc proponenda sunt, quæ illis peculiariter conveniunt, atque ita distinguenda, ut illa statim initio ardorem, si quis inest, compescant, & fluxiones arceant, nec tamen humores in partem inflammatam altiùs impingant: alia dolorem, qui citra inflammationem fuerit, compescant: alia denique dolore sedato humorem impactum digerant: quæ omnia sigillatim sunt proponenda.*

FLUXIONEM INHIBENTIA.

Folia, *hyoscyami, cicutæ, solani, mandragoræ, sempervivi.*
Succi, *hyoscyami, solani, lactucæ, acetum, opium.*
Gummi, *caphura.*
Mucilagines, *seminis psyllii, cydoniorum.*
Aquæ, *rosarum, plantaginis, solani.*
Olea, *rosaceum.*

DOLOREM SEDANTIA.

Radix, *altheæ, lac vaccinum, stercus vaccinum,* œsipus, *thus ovi albumine subactum, vitellus ovi, flos chamæmeli, meliloti, crocus,* & quamplurima alia ex practicis repetenda.

DIGERENTIA.

Radices, *enulæ campanæ, hermodactyli.*
Folia, *verbasci, chamæpityos, urticæ, ebuli, salviæ, centaurii minoris.*
Semina, *urticæ, nasturtii.*
Gummi, *opopanax, bdellium, ammoniacum, sagapenum, galbanum, euphorbium.*
Animalia, *castoreum, catuli admoti.*
Liquores, *vinum, aqua vitæ, aqua marina, aqua thermarum sulphurearum.*
Olea Chymica, *vitrioli, ceræ, de lateribus.*
Emplastra, *de mucilaginibus, de meliloto, oxycroceum, diapalma, diaphoreticum.*

## CAPUT XXVIII.

De Medicamentis lac generantibus, idemq; minuentibus.

*Medicamenta lacti generando idonea, ex Gal.* 5. de simpl. fac. cap. 22. *modicè calefaciunt, & non exsiccant, quia calefaciendo sanguinem attenuant, ut faciliùs ad mammas ferri possit: neque exsiccando illius copiam minuant, quæ magna esse debet ad lactis generationem.*

LAc generantia iisdem qualitatibus videntur esse prædita, quibus menses moventia: cùm tamen hæc illis maximè videantur esse contraria quoad effectus. Quoties enim mensium fluxus proritatur, toties lactis generatio impeditur. In eo tamen differunt, quod menses moventia calidiora sint lac generantibus, & magis attenuent: nam in lactis generatione fit expulsio sanguinis ad mammas, & attractio ab iisdem; at in mensium vacuatione fit tantùm expulsio ad uterum: unde oportet sanguinem magis attenuari, & remedia esse calidiora, siccioraque. Sic Gal. *cap. 21. lib. 5. de med. fac.* vult anethum, fœniculum, & rutam, illas, inquam, herbas virentes & humidas, lacti generando convenire: siccas verò, menses movere; quia tunc temporis magis calefaciunt & exsiccant.

*Lactis copiam minuunt, quæ exsiccando sanguinem absumunt, vel eundem refrigerando & incrassando ineptum efficiunt, ut ad mammas deferatur.*

*Horum omnium materia talis est.*

LAC GENERANTIA.

*Fœniculum viride, semen ejusdem, anethum viride, apium, Amaranthus, lac Lunæ, crystalli pulvis, brassicæ decoctum, butyrum, cum lacte & fœniculo sumptum.*

LAC MINUENTIA.

*Mentha, chelidonium majus, calamenthum, coriandrum, ocymum, acetum, oxymel, camphora.*

## CAPUT XXIX.

*De medicamentis semen generantibus, idemque extinguentibus.*

SEmen generant, & ad libidinem provocant medicamenta, quæ calida sunt & flatuosa sine exsiccatione. Minuunt verò semen, & veneris stimulos obtundunt, quæ vel impensè refrigerant, vel admodum exsiccando, materiam seminalem absumunt.

Horum materia talis est.

SEMEN GENERANTIA.

Semina, *crucæ, napi, urticæ, sinapi, piper.*
Fructus, *pistacia, nuclei pinei.*
Animalia, *scincus, cerebella passerum, testiculi galli.*

SEMEN EXTINGUENTIA.

*Lactuca, portulaca, camphora, mentha, ruta, semen agni casti, anethi.*

## CAPUT XXX.

*De Medicamentis flatus discutientibus.*

MEdicamenta flatus discutientia calefaciunt & attenuant, vaporesque à materia frigida productos per diapnoresin resolvunt.

Hæc ab iis, quæ pituitam calefaciunt & attenuant, ferè non distinguuntur: ideò hîc non erunt repetenda.

## CAPUT XXXI.

De Adstringentibus Medicamentis.

*Adstringentia medicamenta frigida sunt, & sicca, substantiæque terrestris, unde partes contrahunt, constipant & condensant.*

HOc theorema verissimum quidem est de simpliciter adstringentibus, quæ illas qualitates præ se ferunt: attamen dantur alia medicamenta, quæ cum aliis facultatibus habent etiam adstringendi vim, ob variam substantiæ conditionem: seu dantur multa adstringentia, quæ calida sunt, ut *absynthium, mastiche, vitriolum,* & alia hujusmodi.

*Quæcumque ad menses sistendos supra fuerunt proposita, eadem sunt adstringentia: quare inde illa erunt repetenda.*

## CAPUT XXXII.

De Medicamentis Lumbricos Enecantibus.

*Quæcumque medicamenta amara sunt acria, acida, adstringentia, oleosa, lumbricos enecare valent.*

AMara, acria, & acida, tenuitate sua lumbricorum substantiam penetrant, eamque dissolvunt. Adstringentia, lumbricos constipando: oleosa eorumdem poros obturando, transpirationem impediunt, quâ solâ vivunt, sicque eos suffocant. Certum tamen est, nonnulla dari medicamenta, quæ non solùm qualitatibus manifestis, sed specifica proprietate lumbricos enecant. Exemplo sit Mercurius qui ventri tantùm admotus, cum unguentis, lumbricos



in intestinis contentos potenter enecat, ac interiùs assumptus, convenienter administratus, ac debitè præparatus, miranda præstat. Imò verò Mercurius crudus, cum aqua simplici aliquandiu agitatus, virtutem suam ei aliquatenus communicat, ut purissima illa aqua, nulla sensibili qualitate prædita, pro potu ordinario exhibita, lumbricos etiam efficaciter enecet.

Horum autem lumbricos enecantium materia talis est.

SIMPLICIA.

Radices, *graminis, primulæ veris, zedoariæ, dictamni albi, gentianæ, angelicæ, rhabarbarum.*
Folia, *portulacæ, cichorii, acetosæ, absynthii, Corallinæ, scordii, hyperici, centaurii minoris, verbenæ, marrubii, dictamni cretici.*
Semina, *citri, tanaceti, brassicæ, lupini, semen contra vermes, amygdalæ amaræ.*
Succi, *limonum, granatorum, portulacæ, aloës.*
Animalia, *rasura eboris, cornu cervi.*

COMPOSITA.

*Pulvis contra vermes, hiera picra.*
Chymica, *spiritus sulphuris, vitrioli, Mercurius dulcis.*

## CAPUT XXXIII.

De Vulnerariis Medicamentis.

*Vulneraria medicamenta ea sunt, quæ leviter adstringendo & exsiccando, vulnerum conglutinationem promovent.*

NOn solùm externis & topicis medicamentis vulnera curari solent, sed etiam internis, quæ conglutinationem assumpta promovent, ex iisque potiones vulnerariæ frequenter componi solent.

Horum materia talis est.

Radices, *symphyti, aristolochiæ rotundæ, zedoariæ, tormentillæ.*
Folia, *vincæ pervincæ, pimpinellæ, saniculæ, bugulæ, pilosellæ, veronicæ, agrimoniæ, centaurii minoris.*
Semina, *cardui benedicti.*
Animalia, *cancri fluviatiles.*

# LIBER QUINTUS.

## PARTIS SECUNDÆ.

## SECTIONIS PRIMÆ.

## PARTICULA SECUNDA.

De Materia Medica Externa.

## CAPUT PRIMUM.

*De refrigerantibus, & repellentibus Medicamentis.*

IN partibus externis sæpè contingunt inflammationes, erysipelata, herpetes, carbunculi, & similes affectus calidiores, quos refrigerantium admotione compescere necesse est, potissimùm in eorum principio.

Et quandoquidem hi affectus ut plurimum à fluxionibus ducunt originem, ideò illa medicamenta in principio repellentia esse debent, ut humorum fluxum impediant, eosque à parte affecta eliminent.

Repellunt autem medicamēta, quatenus prædita sunt adstringendi vi, quæ suprà fuit explicata, cùm de adstringentibus internis ageretur.

Quia verò refrigerantia & repellentia externa ab internis maximè differunt, ideo illorum series hîc exponenda est.

REFRIGERANTIA
Medicamenta.

SIMPLICIA.

Cortices, *radicis solani, mandragoræ.*
Folia, *lactucæ, intybi genera quatuor, hyoscyami, lenticulæ palustris, umbilici veneris.*
Prædicta simpliciter refrigerant. Sequentia verò refrigerando leniter adstringunt.
*Portulacæ, polygonum, plantago, ligustrum, solanum, sempervivum, mandragora.*
Semina, *psyllii, hyoscyami albi, papaveris albi, frigida majora & minora.*
Flores, *rosarum, violarum, nimpheæ.*
Succi, *granatorum, lactucæ, portulacæ, sempervivi, solani, plantaginis, limonum, acetum, omphacium.*
Animalia, *albumen ovi.*

COMPOSITA.

Aquæ, *solani, nympheæ, rosarum, plantaginis, polygoni.*
Olea, *rosaceum, violatum, nymphea, papaveris, hyoscyami, mandragoræ.*
Unguenta, *rosaceum, ceratum santalinum, refrigerant. Galeni, populeum.*

REPELLENTIA ET
Adstringentia.

SIMPLICIA.

Radices, *bistortæ, symphyti, tormentillæ, rhapontici.*
Cortices, *medianus, sumach, granatorum, juglandium viridium, calices glandium.*
Folia, *vitis & capreoli ejusdem myrti, expressi, quercus, oleastri, sumach, centinodia, bursæ pastoris, equiseti, plantaginis, absynthii, menthæ, verbasci, summitates rubi.*
Semina, *portulacæ, plantaginis, bursæ pastoris, grana tinctorum, acini uvarum.*
Flores, *rosæ rubræ, fæx rosarum stillarum, balaustia.*
Fructus, *myrtilli, nuces cupressi, gallæ immaturæ, mespilla, sorba, cydonia.*
Succi, *plantaginis, & herbarum prædictarum, acaciæ, hypocistis.*
Gummi, *mastiche, sanguis draconis, thus sandaracha, tragacanthum, sarcocolla, gummi Arabicum.*
Mineralia, *bolus Armena, terra sigillata, alumen, corallium.*

COMPOSITA.

Aquæ, *rosarum, plantaginis, solani, corticis nucum ferrata.*
Olea, *rosarum, omphacinum, myrthinum, mastichinum, lentiscinum, de absynthio, de menthâ.*
Unguenta, *Comitissæ.*
Emplastra, *contra rupturam, de crusta panis.*

## CAPUT II.

*De Emplasticis Medicamentis.*

REpellentibus & adstringentibus emplastica sunt finitima, & in fluxionum principiis ac sanguinis eruptionibus, ex quacunque etiam parte, conveniunt. Sunt enim glutinosâ & pingui substantiâ prædita, quâ parti tenaciter adhærent, illiusque poros implent & obstruunt, ne humor influens eas pervadere possit: tum etiam partem comprimendo humorem illum aliò impellunt.

Ex his quædam simpliciter talia sunt, nec ulla alia qualitate insigni prædita, quædam verò simul exsiccant, aut etiam adstringunt: imò maxima eorum pars duas hasce qualitates solet habere conjunctas.

Horum autem materia talis est.

SIMPLICIA.

Farinæ, *tritici, fabarum.*
Succi, *amylum.*
Gummi, *mastiche, sanguis draconis.*
Animalia, *album ovi, mumia.*
Mineralia, *lapis hæmatites, corallium, terra sigillata, bolus armena, gypsum, lithargyrus, cerussa, pon pholyx, cadmia, lapis calaminaris, antimonium, alumen, plumbum.*

Unguenta, *album Rhaſis*, *de lithargyro*, *nutritum*, *diachalcitheos*, *diapompholigos*, *deſiccativum rubrum.*

## CAPUT III.

### *De Anodynis Medicamentis.*

DOlor corporis partes affligens tribus modis ſedari ſolet: vel cauſam dolorem efficientem auferendo; vel ſenſum ſtupefaciendo narcoticis medicamentis; vel iis medicamentis, quæ anodyna propriè appellantur.

Illa autem anodyna, ſeu paregorica, dicuntur, quæ causâ & morbo remanentibus, dolorem mitigant.

Idque præſtant blando & moderato calore, quo pars affecta fovetur, & ad quandam æqualitatem reducitur, cutis relaxatur, ejuſque pori aperiuntur, ut per eam quædam materiæ portio reſolvatur.

Horum autem materia talis eſt.

SIMPLICIA.

Radices, *althea*, *malvæ*, *liliorum.*
Folia, *malvæ*, *altheæ*, *brancæ urſinæ.*
Semina, *lini*, *fænugræci*, *altheæ*,
Flores, *liliorum*, *chamomillæ*, *meliloti.*
Farinæ, *ſeminis lini*, *fænugræci.*

COMPOSITA.

Olea, *commune*, *amygdalarum dulcium*, *liliorum chamæmelinum*, *anethinum*, *irinum*, *ex vitellis ovorum.*
Unguenta, *dialthea*: *reſumptivum.*

## CAPUT IV.

### *De Narcoticis Medicamentis.*

NArcotica dolorem ſedant, ſtupefaciendo partem, eique ſenſum auferendo, vel ſomnum conciliando, quo ſenſus toti corpori adimitur.

Hunc effectum producere creduntur ſumma frigiditate quam habent in quarto gradu. Hæc eſt antiqua Galeni doctrina. Recentiores tamen non pauci exiſtimant, non frigiditate ſimpliciter, ſed peculiari facultate, & proprietate ſpecificâ, quam vim narcoticam appellant, ea ſenſum adimere, & ſomnum conciliare.

Horum uſus non admittitur, niſi poſt anodyna fruſtra tentata.

SIMPLICIA.

Radices, *mandragoræ*, *hyoſcyami.*
Folia, *hyoſcyami*, *cicutæ*, *mandragoræ*, *papaveris albi.*
Semina, *hyoſcyami*, *papaveris albi.*
Succi, *lactucæ*, *cicutæ*, *hyoſcyami*, *opium.*

COMPOSITA.

Opiatæ, *philonium Romanum*, *Requies Nicolai.*
Olea, *mandragoræ*, *hyoſcyami*, *papaveris albi.*
Chymica, *laudanum opiatum.*

## CAPUT V.

### De Emollientibus Medicamentis.

*Durities omnis à tribus cauſis produci ſolet: ſiccitate, tenſione, concretione.*

QUæ exſiccantur, duriora evadunt: quæ verò repleta ſunt, diſtenduntur, & renitentia fiunt, ita ut contactui reſiſtant, & dura appellentur: illa etiam, quæ à frigore concreſcunt, duritiem acquirunt, ut in glacie apparet. Omnes iſtæ duritiei ſpecies corpori noſtro contingunt. Humores enim ſiccitatem contrahunt, diuturnâ caloris aut reſolventium medicamentorum actione, quia tenuiores humidioreſque partes diſſipantur, craſſiores ſicciореſque remanent. Ab humorum multitudine partes replentur & diſtenduntur: ac denique humores naturâ frigidi, proprio calore deſtituti, vel in parte intemperie frigida laborante, reſidentes, ſponte concreſcunt & indurantur.

*Quæ à ſiccitate oritur durities, humectatione curatur, quæ à repletione & humorum multitudine, vacuatione ſolvitur, quæ à concretione, proprie dictis emollientibus aufertur.*

*Sunt autem verè emollientia anodynis finitima, moderato calore & ſiccitate prædita, ſecundum Galenum* 5. de ſimpl. medic. fac. cap. 8. *omni acrimonia & excedente qualitate deſtituta: unde concretum frigore humorem fundunt & colliquant, ſicque illius duritiem auferunt.*

*Horum autem materia talis eſt.*

SIMPLICIA.

Radices, *malvæ*, *altheæ*, *liliorum*, *iridis*, *brioniæ*, *ebuli*, *cucumeris agreſtis.*
Folia, *violariæ*, *parietariæ*, *acanthi*, *malvæ*, *altheæ*, *atriplicis*, *ebuli.*
Semina, *lini*, *fænugræci*, *malvæ*, *altheæ.*
Flores, *chamæmeli*, *meliloti*, *liliorum.*
Fructus, *ficus pingues.*
Gummi, *terebinthina*, *ammoniacum*, *bdellium*, *ſtyrax*, *galbanum*, *opopanax.*
Animalia, *butyrum*, *adeps ſuillus*, *gallinaceus*, *anſerinus*, *Æſypus*, *medulla cervina*, *vitulina.*

COMPOSITA.

Olea, *commune*, *liliorum*, *violaceum*, *lumbricorum*, *chamæmelinum*, *lini*, *irinum*, *catulorum.*
Unguenta, *de althea*, *reſumptivum.*
Emplaſtra, *diachylum magnum*, *de mucilaginibus*, *de meliloto*, *filii Zachariæ*, *ceroneum*, *oxycroceum*, *de ranis.*

## CAPUT VI.

### *De Reſolventibus Medicamentis.*

REſolventia medicamenta emollientibus ſunt calidiora, necnon tenuem habent ſubſtantiam, unde facilè penetrant, cutis poros dilatant, humores attenuant, & in vapores convertunt, ut per inſenſibilem tranſpirationem ſeu diaphoreſin vacuentur.

Eorum materia talis eſt.

SIMPLICIA.

Radices, *enulæ campanæ*, *ireos*, *ariſtolochiæ*, *galangæ.*
Folia, *majoranæ*, *abſynthii*, *hyſſopi*, *calamenti pulegii*, *origani*, *lauri*, *rutæ*, *ſatureiæ*, *ſalviæ*, *roriſmarini.*
Semina, *dauci*, *cumini*, *anethi*, *fænugræci*, *lini*, *nigellæ*, *aniſi*, *fæniculi.*
Fructus, *baccæ lauri*, *juniperi*, *piper.*
Flores, *ſtæchados*, *hyſſopi*, *lavendulæ*, *anethi*, *chamomillæ*, *meliloti.*

COMPOSITA.

Olea, *anethinum*, *rutaceum*, *amygdalarum amararum*, *de capparibus*, *ſcorpionum*, *nardinum*, *hyperici*, *vulpinum*, *terebinthinæ*, *de ſpica.*
Unguenta, *Agrippæ*, *Aregon*, *martiatum.*
Emplaſtra, *de ſulphure*, *de baccis lauri*, *diachylum ireatum.*

## CAPUT VII.

### *De Epiſpaſticis, ſeu Attrahentibus Medicamentis.*

ATtrahentia medicamenta reſolventibus ſunt calidiora, & humores in profundo corporis contentos cuti admota, foras evocant, eoſque diſcutiunt.

Licèt autem ut plurimum à caliditate & partium tenuitate vim illam obtineant; nonnulla tamen proprietate inſita id præſtant, quemadmodum dictamnus infixa corpori ſpicula trahere creditur: alia ſimilitudine ſubſtantiæ, ut ſcorpius, vulneri à ſe inflicto impoſitus, venenum ad ſe trahit.

Attrahentium autem medicamentorum materia talis eſt.

SIMPLICIA.

Radices, *ariſtolochiæ utriuſque*, *pyrethri*, *thapſiæ*, *hermodactyli*, *iridis*, *hellebori*, *cyclaminis*, *anacardii.*
Folia, *anagallidis*, *calamintæ*, *iberidis*, *ſaponariæ*, *urticæ*, *zedoariæ.*
Semina, *thlaſpi*, *ſinapi*, *naſturtii*, *urticæ.*
Fructus, *colochynthis.*
Succi, *elaterium.*





Gummi *pix*, *euphorbium*, *ammoniacum.*
Animalia, *caſtoreum*, *fumus columbinus*, *gallinaceus*, *ſtercus caprillum.*
Mineralia, *ſulphur.*

COMPOSITA.

Olea, *balaninum*, *ſinapinum.*
Emplaſtra, *de meliloto*, *de baccis lauri*, *de ſulphure*, *oxycroceum.*

## CAPUT VIII.

### De Suppurantibus Medicamentis.

*Suppurantia medicamenta moderato calore & humiditate prædita ſunt, ac partis, cui admoventur, temperaturæ ſimillima, ſicque nativũ illius calorem augent, quo ſanguis putreſcens concoquitur, & in verum pus commutatur.*

IN corporibus noſtris tres omnino fieri ſolent alterationes, ſecundùm Galen. 5. *de ſimpl. medic. fac. cap.* 6. *Prima* planè ſecundum naturam eſt, cùm videlicet in ventriculo, hepate, & ſingulis partibus alimentum concoquitur ad nutritionem. *Secunda* eſt omninò præter naturam, cùm ſubſtantiæ in corpore contentæ putredinem contrahunt. *Tertia* denique media exiſtit: partim naturalis partim verò præternaturalis, & *ſuppuratio* appellatur. Cum enim ſanguis, in parte contentus putredinem contrahens, calorem præternaturalem acquiſivit, à partis calore nativo alteratur & concoquitur, ita ut calore utroque ſimul operante, nec perfecta concoctio, nec putredo abſoluta producat; ſed media quædam operatio, *Suppuratio* dicta, qua humor non quidem nutritioni idoneus redditur, ſed ad quandam ſubſtantiæ & qualitatum moderationem, naturæ magis conſentaneam, reducitur. Jam verò medicamenta, ſuppurationem promoventia ea ſunt quæ calorem nativum augent, ut melius vires ſuas poſſint exerere. Talia ſunt, quæ calorem habent, partis cui imponuntur, calori conſimilem, ſicque eum fovent, & vegetiorem efficiunt.

*Illa verò emollientibus medicamentis ſunt valdè ſimilia: in eo tamen diſtinguuntur, Galeno teſte, quòd emollientia calidiora ſint & ſicciora, atque adeo nonnihil humoris in parte contenti abſumant, ſuppurantia verò magis temperata totam humiditatem ſervent.*

*Porrò ſuppurantia exactè talia, emplaſtica eſſe debent: ut enim calor in parte retineatur, pori illius obſtrui debent ut per eoſdem fiat diſſipatio: emplaſticis verò mendicamentis proprium eſt poros partium occludere.*

*Suppurantium autem medicamentorum materia talis eſt.*

SIMPLICIA.

Radices, *altheæ*, *liliorum*, *cepa* ſub cineribus cocta, in tumoribus, qui ægrè ſuppurant efficax.
Folia, *malvæ*, *altheæ*, *acanthi*, *tuſſilaginis*, *oxalidis.*
Semina, *altheæ*, *lini*, *fænugræci.*
Flores, *chamomillæ*, *meliloti.*
Gummi, *pix*, *liquida*, *terebinthina*, *reſina*, *ammoniacum*, *bdellium.*
Farinæ, *tritici*, *lini*, *fænugræci.*
Animalia, *butyrum*, *æſypus*, *adeps ſuillus*, *vitulinus*, *gallinaceus*, *anſerinus*, *medulla cervina*, *vitulina*, *vitellum ovi.*

COMPOSITA.

Olea *liliorum*, *chamæmelinum*, *irinum*, *commune*, *hydrelæum.*
Unguenta, *Baſilicum*, *de altheâ*, *Agrippæ*, *reſumptivum.*
Emplaſtra, *diachylum magnum*, *de mucilaginibus.*

## CAPUT IX.

### De Medicamentis Detergentibus.

*Ad abſceſſuum diſruptorum, vel ulcerum ſordidorum ſaniem, aliaſque ſordes expurgandas, detergentibus utimur medicamentis, quæ aſperitate ſua, vel nitroſa vi materia illas impactas eliciant.*

DEtergendi facultas à primis qualitatibus non dependet, cùm dentur calida & frigida detergentia, ſed à quadam aſperitate & nitroſa vi, quæ nihilominus calori conjuncta potentiùs operatur: propterea quod materia lenta, & parti adhæreſcens, calore attenuata facilius detergatur.

*Horum autem detergentium materia talis eſt.*

SIMPLICIA.

Radices, *apii*, *ireos*, *ariſtolochiæ utriuſque*, *gentianæ.*
Folia, *abſynthii*, *centaurii minoris*, *marrhubii*, *apii*, *agrimoniæ*, *plantaginis*, *anagallidis.*
Semina, *apii*, *plantaginis.*
Succi, *foliorum prædictorum*, *vinum.*
Farinæ, *fabarum*, *lupinorum*, *fænugræci*, *hordei*, *lini.*
Gummi, *terebinthina*, *aloës*, *thus*, *myrrha.*
Animalia, *mel*, *urina.*
Mineralia, *vitriolum uſtum*, *ærugo*, *ſalpetræ.*

COMPOSITA.

Syrupi, *de roſis ſiccis*, *mel roſaceum.*
Olea, *de myrrha*, *de tartaro*, *ex vitellis ovorum*, *ſambucinum.*
Unguenta, *aureum*, *enulatum*, *Apoſtolorum*, *Ægyptiacum*, *mundificativum de apio.*
Emplaſtra, *de januâ*, *gratia Dei divinum.*

## CAPUT X.

### De Sarcoticis Medicamentis.

*Sarcotica medicamenta dicuntur, quæ carnis in vulnere aut ulcere deficientis generationem promovent.*

*Id præſtant moderatè exſiccando, & ulcerum ſordes blandè detergendo. Ideò moderatè calida & ſicca eſſe debent, omniſque acrimoniæ expertia. Si enim calidiora & acriora forent, carnem colliquarent: ſi frigidiora, & adſtringentia, citiùs cicatricem inducerent, antequam ulcus carne foret repletum.*

PRoprium naturæ munus eſt, carnem generare per alimenti aſſimilationem. Medicamenta verò, quæ *ſarcotica*, ſeu carnem generantia nominantur, non poſſunt per ſe id efficere; ſed tantùm naturæ actionem adjuvant, impedimenta auferendo. Solent enim carnis generationem impedire ſordes in ulcere contentæ, & humiditates ſuperfluæ, in eo luxuriantes; hinc leviter exſiccantibus & detergentibus medicamentis ulcus purum efficitur, & actioni naturæ, carnem deficientem reparare ſtudentis, ſuſcipiendæ diſpoſitum.

*Sarcoticorum autem moteria talis eſt.*

SIMPLICIA.

Farinæ *fænugræci*, *orobi*, *lupinorum.*
Gummi, *thus*, *pix utraque*, *terebinthina*, *ſarcocolla*, *aloë*, *myrrha.*
Mineralia, *plumbum uſtum*, *ceruſa.*

COMPOSITA.

Unguenta, *Baſilicum*, *aureum*, *pompholygos*, *Apoſtolorum.*
Emplaſtra, *de janua*, *gratia Dei*, *divinum*, *de betonica.*

## CAPUT XI.

### De Epuloticis, ſeu cicatricem inducẽtibus Medicamentis.

*Epulotica medicamenta dicuntur, quæ ulceris carnem cuti conſimilem efficiunt eam valdè exſiccando & adſtringendo.*

UT cute nuda caro cicatrice obducatur, extima illius ſuperficies debet maximè adſtringi, contrahi, & exſiccari: unde cicatricem inducentia medicamenta, exſiccantia & adſtringentia cùm ſint, glutinantibus finitima eſſe videntur, quæ iiſdem qualitatibus prædita eſſe, ſuprà

annotavimus. In eo tamen differunt, quod epulotica potentiùs exsiccent & adstringant, neque enim id solùm, quod in carnem influit & excrementitium est, humidum absumunt; sed ipsam carnis substantiam valdè exsiccant, eamque in cutis naturam ferè convertunt.

*Epuloticorum autem materia talis est.*

SIMPLICIA.

Plantæ, *malicorium, plantago, myrtus balaustia, rosæ.*

Mineralia, *bolus armena, terra sigillata, lithargirus, cerusa lapis hæmatites, calaminaris, cadmia, pompholyx, scoria ferri, plumbum ustum, squama æris, æs ustum, antimonium ustum, calx, alumen ustum, vitriolum ustum.* Sex ista posteriora sæpius lota, donec acrimoniam deposuerint, sunt usurpanda.

COMPOSITA.

Unguenta, *album Rhasis, desiccativum rubrum, diapompolygos.*

Emplastra, *de cerusâ, de lapide calaminari, diapalma Paracelsi.*

### CAPUT XII.

De Medicamentis Sanguinem Sistentibus.

EA medicamenta, quæ sanguinem ex quacunque parte fluentem prohibent, trium generum esse solent. Vel enim proprietate peculiari id præstant, vel quatenus emplastica sunt venasque apertas infarciunt & occludunt; vel denique quatenus partem vulneratam urunt, eamque crustâ obducunt.

*Præcipuorum autem materia talis est.*

Radices, *symphyti, pentaphylli.*

Folia, *centinodiæ, pimpinellæ, equiseti, plantaginis; vincæ pervincæ, urticæ.*

Fructus, *gallæ.*

Flores, *balaustia.*

Succi, *acetum, omphacium, acacia, hypocystis.*

Gummi, *mastiche, sanguis draconis, thus, mirrha.*

Animalia, *gluten, mumia, Albumen ovi.*

Mineralia, *bolus armena, terra sigillata, lapis hæmatites, jaspis, corallium, alumen, vitriolum.*

*Idipsum præstant emplastica omnia; sed minùs efficaciter.*

### CAPUT XII.

De Glutinantibus Medicamentis.

Κολλητικὰ, *seu glutinantia medicamenta sunt, quæ vulnerum labra diducta conjungunt, & ad perfectam unionem perducunt.*

*Eaque omnia adstringentia & exsiccantia esse debent.*

QUando pars divisa constringitur, unio illius faciliùs perficitur: ad quam etiam necesse est, ut non id solùm quod influit, sed quod in ipsa carne consistit liquidius absumatur; atque ita magnâ exsiccatione opus est, quæ tamen calorem non habeat tam excedentem, ut vel partem colliquet vel acrimoniâ feriat: inde enim nova humiditas succresceret, quæ conglutinationem impediret.

*Horum materia talis est.*

SIMPLICIA.

Radices, *symphyti, tormentillæ, pentaphylli.*

Folia, *arnoglossi, cynoglossi, millefolii, verbenæ, pilosellæ, betonicæ, scabiosæ, bugulæ, hyperici, prunellæ.*

Gummi, *sarcocolla, myrrha, thus, aloë, terebinthina, pix liquida.*

Animalia, *lumbrici, mumia, pili leporis* minutim dissecti.

Mineralia, *lithargyrus auri.*

COMPOSITA.

Olea, *Myrrhæ, nicotianæ, balsama varia.*

Unguenta *aureum, desiccativum rubrum.*

Emplastra, *contra rupturam, triapharmacum, nigrum.*

### CAPUT XIV.

De Vesicantibus Medicamentis.

VEsicantia medicamenta summam cutem valdè calefaciunt, serosos humores ad ipsam attrahunt, ac cuticulam urendo à subjecta cute divellunt, unde vesiculæ excitantur.

Sunt etiam summè calida, tenuis & ferè igneæ substantiæ, ut partem, cui admoventur, facilè inflamment, in eaque vesiculas excitent: unde nomen sortita sunt.

*Horum materia talis est.*

SIMPLICIA.

Radices, *thapsiæ, pyrethri.*

Semina, *sinapi, staphisagriæ.*

Gummi, *euphorbium.*

Animalia, *stercus columbinum, cantharides.*

COMPOSITA.

Emplastrum, *vesicatorium.*

### CAPUT XV.

*De Cathæreticis, seu exedentibus Medicamentis.*

CAthæretica medicamenta carnes superfluas in ulceribus excrescentes, polypos, & tubercula quævis absumunt.

Calidissima sunt, etiam in quarto gradu, necnon tenuis substantiæ, ac ferè adurentis, quâ omnes illas excrescentias obliterant. Vesicantibus paulò minùs vehementia, quod inde patet, quod cathæretica, cuti admota, illam non alterant; sed tantùm carnem denudatam, quæ mollior multo existit. At vesicantia partem, cui admoventur, facilè inflammant.

SIMPLICIA.

*Pumex crematus, sal torrefactus, alumen ustum, vitriolum ustum, antimonium ustum, crocus metallorum, ærugo, squama æris, mercurius præcipitatus, cinnabaris, pulvis Sabinæ.*

COMPOSITA.

*Oleum vitrioli & sulphuris, aqua secunda, unguentum Apostolorum, Ægyptiacum.*

### CAPUT XVI.

*De Causticis Medicamentis.*

CAustica medicamenta non solùm cuticulam, sed etiam ipsam veram cutem & carnem subjectam ustione solvunt, in eaque escharam efficiunt, quæ à parte separatur & decidit, in eaque profundum ulcus relinquit.

Hæc verè *pyrotica* appellantur, quia prorsus igneam obtinent naturam, crassamque substantiam, quâ impetiùs urunt: ignis enim in densiori materia magis urit.

Horum materia talis est.

*Calx viva, æs ustum, mercurius sublimatus, arsenicum, causticum vulgare chirurgorum, liquor gummosus, qui ad mercurii vitæ confectionem elicitur*, de quo vide Zappatam.

## THERAPEUTICÆ PARTIS SECUNDÆ. SECTIO SECUNDA.

De Compositione Medicamentorum.

*PROOEMIUM.*

*Composita medicamenta triplicia sunt interna, media & externa.*

*Interna sunt, quæ intra corpus assumuntur.*

TALIA sunt apozemata, potiones, julepi, syrupi, emulsiones, boli & opiatæ, tabellæ, pulveres, trochisci, pilulæ, &c.

*Media sunt quæ neque intra corpus assumuntur, nec corporis superficiei admoventur; sed in certas corporis cavitates immittuntur.*

Talia sunt suppositoria, clysteres, injectiones, pessaria errhina, gargarismata, masticatoria, collyria, &c. *Externa verò quæ partibus exterioribus admoventur.*

Cujusmodi sunt epithemata, fomenta, balnea, olea, unguenta: emplastra, cataplasmata, sacculi, &c.

*Ideò hæc Sectio secunda tribus articulis comprehendetur.*

*In primo, internorum medicamentorum componendorum regulæ tradentur: in* secundo, *mediorum, in* tertio *deinde externorum.*

## SECTIONIS SECUNDÆ ARTICULUS PRIMUS.

De Compositione Medicamentorum Internorum.

### CAPUT PRIMUM.

*De Apozemate Alterante.*

APOZEMA est forma medicamenti liquida, multorum simplicium decoctione conflata, saccharo, vel melle dulcorata, clarificata, & aromatisata, in tres, quatuor, aut quinque doses, ad alterandum vel purgandum comparata.

Ideo duplex esse solet, alterans scilicet & purgans.

Apozema alterans componitur ex radicibus, corticibus lignis, foliis, seminibus, fructibus & floribus: quorum quantitas talis esse solet.

Radicum ℥. iiij. vel vij.

Corticum ℥. j. vel ij.

Lignorum, eadem quantitas.

Foliorum m. v. vel viij.

Seminum ℥. j. vel ℥. j. ß.

Fructuum minorum, ut passularum, ℥. j. interdum numero mensurantur, ad paria xij. vel xvj. Majores verò fructus tantum numero mensurantur, eoque pari, ut ficus, ad paria vij. vel octo; maximi verò, impari numero, ut poma.

Florum pugil. iiij. vel vj.

Hæc omnia decoquuntur in liquore idoneo, qui vulgò est aqua fonti., interdum etiam aqua hordei in affectibus biliosis, vel hydromel tenue in pituitosis. Nonnunquam etiam in obstructionibus fit decoctio in æquis partibus aquæ fontis & vini albi, sub finem additi, vel duabus partibus aquæ fontis, & una vini albi, arbitrio Medici.

Liquoris quantitas non definitur, sed hac præscribitur formulâ: *Fiat decoctio in aqua fontis, verbi gratiâ sufficienti quantitate.*

Decocti tamen colati quantitas determinari debet, scilicet ad ℔. j. pro tribus dosibus, ad quartaria quinque pro quatuor dosibus, ad ℔. j. ß. pro quinque dosibus hâc formula: *de colatura cape* ℔. j. ß.

Postea dissolvuntur syrupi, ea quantitate, ut pro unaquaque dosi apozematis, sit ℥. j. syrupi, hac formula: *in qua* (scilicet colaturâ) *dissolve syrupi*, v. g. violacei, & capillor. ven. ana ℥. ij.

Interdum, saccharum præscribitur eadem dosi, præcipuè quando succi aliqui dissolvuntur, qui apozema reddunt efficacius.

Illi autem succi utilissimè præscribuntur in apozemate, ad ℥. ij. hac formula: *in colatura dissolve succorum depuratorum*, borraginis, verbi gratia, & acetosæ, ana ℥. j. sacchari albi ℥. iiij. ut plurimùm verò sacchari quantitas non definitur, sed dicitur; sacchari albi quantitate sufficienti.

His præstitis, apozema condiri solet aliquo aromate, quo jucundius evadat. Frequentissima autem & magis grata aromata sunt santalum citrinum, vel electuarium trium santalorum in apozemate refrigerante, cinamomum verò in calefaciente: & horum aromatum dosis est ʒ. j. ß. ʒ. ij. hac formula: *Fiat apozema clarificatum & aromatisatum*, verbi gratia ʒ. ij. cinnamomi electi; prò iiij. dosibus (matutinis.)



### CAPUT II.

De Apozemate Purgante.

*Apozema purgans est, quod humores non solùm præparat, sed etiam una eademque opera evacuat: purgantibus medicamentis cum alterantibus admixtis.*

HOdie usitatissimum est hoc apozematis genus, & solùm ferè in usum revocatur. Illud enim, quod simpliciter alterat, Julepi nomine ut plurimum usurpari solet.

*Et quadruplex esse solet pro quadruplici catharticorum differentia. Cholagogum scil. phlegmagogum, melanagogum & hydragogum.*

*Componitur ex eadem alterantium materia, eademque forma, qua alterans apozema. Ac præterea cathartica adduntur, cum suis correctivis, & inter fructus & flores collocantur ea proportione, ut totidem sint catharticorum doses, quot apozematis.*

*Usitatissimum autem est in omni apozemate sennam prò basi præscribere, ferè ad ℥. ij. cui adduntur polypodium & semen carthami, eadem quantitate, vel saltem ad ℥. j. utriusque. Deinde alia præscribantur cathartica, pro humoris peccantis ratione quorum alia decoqui solent, ut turbith, hermodactyli, agaricus epithymus, helleborus niger, semen ebuli: alia verò infunduntur, ut rabarb. agaricus, tamarindi.*

*Illa autem, quæ non decoquuntur, sed tantum infunduntur, hac formula præscribi debent: Rhabarb. verbi gratia, seorsim infusi ℥. ß. ea verò quæ decoquuntur, simpliciter enuntiari. Dosium verò computatio ita fieri debet, ut unica sennæ dosis in decoctione, sit ℥. j. turbith hermodactyl. & agarici ℥. ß. rhabarb. infusi etiam ʒß. polypodii verò, sem. carthami, & Epithymi nulla ferè habetur ratio, quia sunt exiguæ virtutis.*

Sic, quando apozema componimus in quatuor doses, possumus præscribere, sennæ ℥. ij. turbith. & agarici, ana ℥. ß. Ita enim erunt quatuor doses purgantium, videlicet duæ sennæ, una turbith, & una agarici, quorum loco alia substituere possumus, prout indicatio exigit, eadem semper methodo observata.

*Correctiva statim post omnium purgantium enumerationem præscribuntur, quæ ut plurimum sunt zingiber & garyophylli, utriusque ʒj.*

*In decocto colato dissolvuntur iidem propemodum syrupi, qui in alterantibus apozematis præscripti fuerunt. Interdum verò, quando apozema sufficienter purgans non æstimatur, syrupi purgantes dissolvuntur, & frequentissimè syrupus rosatus solutivus. Aliquando syrupus de cichorio compositus cum rheo, in affectibus biliosis, & syrupus de fumaria cum rheo, in affectibus melancholicis.*

*Nonnunquam etiam veris tempore dissolvitur succus rosarum pallidarum, vel infusio earundem completa, ad ʒ. iiij. in affectibus biliosis, & tunc nulli præscribuntur syrupi, sed sacchari q. s.*

*In usu autem omnium apozematum hoc observandum, ut initio humores, in prima regione contenti medicamento cathartico vacuentur, & in fine illius omnes humorum reliquiæ expurgentur, quod sæpissimè fit ipso apozemate, si prima & ultima, illius dosis validius purgans efficiatur; dissolvendo in illa opiatæ vel electuarii purgantis ʒ. iij. plus, minus, pro dispositione ægrotantis, syrupi purgantis ℥. j. hac formula:* In prima & ultima dosi dissolve *electuarii diacarthami v. gr. ʒ. syrupi rosati solutivi. ℥. j. Misce, fiat potio, capiat æger cum regimine.*

*Aliquando minorans medicamentum præscribitur ante Apozema, & tunc in ultima tantùm dosi purgantia illa dissolvuntur.*

*Nonnunquam etiam in affectibus capitis & partium à ventriculo valde remotarum, pilulæ præscribuntur post apozema, & tunc nihil dissolvitur in ultima dosi.*

CAPUT III.

*De Potione Purgante.*

POtio est medicamenti forma liquida, in unicam dosin præscribenda, ex variarum rerum decoctione, infusione, aut dissolutione, in liquore idoneo composita.

Eaque multiplex est secundum varias indicationes, in quibus usurpatur, videlicet purgans, corroborans, somnum concilians, lumbricos enecans, partum promevens, &c.

Potio purgans multis modis parari solet, & in ea tria considerantur: 1. decoctio. 2. infusio. 3. dissolutio.

Decoctio magis usitata præscribitur, ex senna ad ℥.ß. vel ʒ.vj. sem. anisi ʒ. j. ad correctionem sennæ, vel sem. anisi & garyophill. ana ʒ. *ß.* herbarum affectui propriarum M. j. ß. vel manip. ij. liquiritiæ ras. & passular. mundat. ana ʒ. iij. (in omnibus ferè potionibus hæc duo præscribuntur, præterquam in nonnullis mulieribus, quæ à dulcedine abhorrent) florum appropriatorum purg. j. vel ij. & fit decoctio ad ℥. vj.

Vel sumitur decoctum commune medicinæ purgans, quod in officinis haberi solet.

Interdum etiam in affectibus pectoris præscribitur decoctum commune pectorale purgans, eadem methodo.

Infusio fit ex rhab. in affectibus biliosis: agarico, in pituitosis: vel utroque, in mixtis: & illorum quantitas est à ʒ. j. ad ʒ. j. ß. addito correctivo, scilicet spicâ nardi, vel cinamomo, vel santalo citrino, à gran. vj. ad ℈. ß. Spica soli rhabarbaro correctivum est, cinamomum utrique; sed in affectibus minùs calidis: santalum citrinum in febribus vehementissimis.

Liquor autem, in quo solet fieri infusio, est aqua stillatitia, affectui appropriata, vel etiam decoctum purgans prædictum.

In dissolutione præscribuntur composita purgantia, opiatæ, vel electuaria, varia dosi pro majori vel minori quantitate purgantium, quæ in decoctione vel infusione præscripta fuerunt, & syrupus aliquis purgans, ut rosatus solutivus, frequentissimè. Interdum syrupus de cichorio compos. cum rheo, vel de fumaria compositus, qui minùs purgant quàm prædictus. Syrupi autem quantitas perpetuo est ℥. j. nonnunquam verò in affectibus pulmonum, manna dissolvitur, ab ℥. ß. ad ℥. j. & tunc syrupi quantitas minuitur ad ℥. ß.

His variis modis potiones catharticæ componuntur: scilicet vel tribus hisce præparationibus, vel duabus tantum, vel unica.

Ex tribus præparationibus variæ etiam componuntur formulæ, pro varietate decoctionis vel infusionis.

Si enim fiat decoctio magistralis cum infusione in eadem decoctione, ita præscribitur: ♃. fol. sennæ &c. *Fiat decoctio* ad ℥. v. *in colatura infunde* rhabarb. verbi gratia ʒ. i. ß. spicæ nardi gr. vj. *expressione facta dissolve* diaprun. solut. verbi gratiâ ʒ. iii. syrup. rosat. solut. ℥. i. *misce, fiat potio, quæ detur cras manè, cum custodia & regimine artis.*

Si verò fiat decoctio magistralis, cum infusione in aqua stillatitia, hac formula præscribitur: ♃. &c. *fiat decoctio* ad ℥. *v. in colatura dissolve* rhab. verbi gratia in aqua cichorii cum spica infusi & expressi ʒ. i. electuarii de succo rosarum ʒ. iij. syrupi de cichorio compos. cum rheo ʒ. 1. *Misce fiat potio, quæ detur*, &c.

Si fiat ex decocto officinali cum infusione in aqua stillatitia, hac formula præscribitur: ♃. verbi gratiâ, rhab. elect. & agarici trochiscat. ana ℈. ii. cinamom. ℈. ß. *Infundantur in aqua* betonicæ, *expressione facta dissolve* electuarii diacarthami & diaphœnic. ana ʒ. i. ʒ. i. ß. syrupi rosat. solut. ℥. j. decocti communis med. purgantis ℥. vj. vel decocti commun. pectoral. purgant. ℥. vj. *Misce fiat potio quæ detur.* &c.

Nota interdum nulla electuaria præscribi, quando scilicet benigniùs est purgandum; sed tantùm decoctum commune & syrupum.

Ex duabus tantùm præparationibus conflatæ potiones, duplices sunt: vel scilicet ex decoctione & dissolutione; vel ex infusione & dissolutione.

Ex decoctione & dissolutione fiunt potiones hac formula ♃. &c. *fiat decoctio* ad ℥. iiij. *in colatura dissolve* electuarii, &c. syrupi, &c. *Misce, fiat potio.*

Ex infusione & dissolutione fiunt potiones hac formula: ♃. Rhab. &c. *Infundantur*, &c. *expressione facta dissolve electuarii*, &c. *syrupi*, &c. *Misce, fiat potio.*

Ex unica tantùm præparatione fiunt potiones, quæ simplici dissolutione constant, quod fit in casibus valde urgentibus, ubi decoctionibus vel infusionibus tempus non suppetit: & tunc electuaria purgantia dissolvuntur cum jusculo vel aqua appropriata, ad ℥. vi. aut ℥. j. hac formula. ♃. *Electuarii*, verbi gratia, diacarthami ℥. j. *detur cum jusculo.* vel ♃. *elect.* &c. *syrupi* rosar. solut. ℥. j. *aquæ*, verbi gratia, betonicæ, q. s. *Misce, fiat potio.*

Interdum dissolvitur rhab. pulverat. cum jusculo, in diarrhœa vel disenteria, hac formula. ♃. Rhab. pulverat. ʒ. j. *detur cras mane cum jusculo.* Datur etiam Rhab. cum jusculo ad ʒ. ß. puerulis, qui ferre nequeunt vehementiora cathartica.

Pueris etiam exhibetur manna cum jusculo dissoluta ad ℥. j. & grandioribus, in affectibus pulmonum, ad ℥. ij. & ℥. ij. ß.

CAPUT IV.

*De potione corroborante, somnum conciliante, lumbricos enecante, & similibus.*

POtiones istæ, quia unica tantùm dosi præscribuntur, sub potionum titulo exponuntur; licet hodie usus invaluerit in Medicina facienda, ut frequenter vocentur Julepi pro unica dosi ad differentiam vulgarium Julepo-rum, qui pro tribus dosibus ut plurimum præscribuntur.

Fiunt autem potiones cardiacæ ex aquæ cardiacæ ℥. iiij. syrupi cardiaci ℥. j. confectionis cardiacæ ʒ. i. pulverum cardiacorum ℈. i. hac formula. ♃. &c. *Misce, fiat potio* (vel fiat julep. pro unica dosi) *quam capiat* tali hora, omnis enim hora apta quidem est huic remedio propinando; sed potissimum manè & sero usurpatur.

Somnifera potio fit ex syrupi de papavere ℥. j. aquæ cardiacæ ℥. iiij. confecta. alkermes ʒ. ß. vel ʒ. i. hac formula. ♃. &c. *Misce, fiat potio, quæ detur hac nocte, hora somni.*

Potus contra vermes fit ex aqua portulacæ vel graminis ℥. iij. syrupi de limonibus ℥. i. confect. de hyacintho, ʒ. i. pulveris contra vermes ℈. i. vel alio modo consimili.

Ad reliquas indicationes adimplendas, eandem ingredientium proportio perpetuò erit observanda, ut sint aquarum ℥. iii. aut iiij. syrupi ℥. i. confect. ʒ. i. pulver. ℈. ʒ. *ß.* vel ℈. ii. ad summum.

CAPUT V.

*De Julepis.*

JUlepus duobus modis componi solet, nimirum vel ex aquis stillatitiis, vel ex simplicium decoctione, aut aqua fontana.

Præscribitur autem ut plurimum pro tribus vel quatuor dosibus, ea proportione, ut pro unaquaque dosi sint aquarum ℥. iij. vel iiij. syruporum ℥. i. hac formula. *Aquarum*, &c. *Misce, fiat Julep. pro tribus dosib. mane & sumendis.* Interdum succi aquis admiscentur, ea proportione, ut pro unaquaque dosi sint succorum ℥. ß. vel. ʒ. vi.

Nonnunquam etiam in julepis refrigerantibus præscribuntur spiritus vitrioli guttæ aliquot, quæ non definiuntur, sed hac formula usurpantur, *spiritus vitrioli q. s. ad gratam aciditatem.*

Ex decoctione julepi componuntur eadem methodo, qua apozemata alterantia, minori paulò simplicium dosi. In eo tamen differunt, quod in fine non præscribatur clarificatio & aromatisatio, sed talis eorum sit formula: ♃. *Rad.* &c. *fiat decoctio ad* ℔. i. *In colatura dissolve* syruporum ℥. iij. *Misce, fiat Julep. pro tribus dosibus, mane & serò sumendis.*

CAPUT



CAPUT VI.

*De Syrupis, Ac Primùm De Alterante.*

SYruporum duo sunt genera, alterantium scilicet, & purgantium.

Alterantes syrupi raro componuntur à Medicis, quia quàm plurimi habentur in officinis, ad omnes indicationes adimplendas idonei.

Ideò nunquam, aut rarissimè syrupi magistrales alterantes præscribuntur; sed soli officinales usurpantur, idque dupliciter, vel enim in aliis liquoribus dissolvuntur; vel soli per se exhibentur.

Quomodo in aliis liquoribus dissolvantur, supra monstratum est in apozemate, potione, & julepo.

Sed præterea dissolvi solent nonnulli syrupi cum aqua communi, vel ptisana, ad restinguendam sitim. Tales sunt syrupus capill. ven. de limonibus, cydoniorum in alvi fluxu, & hac formula præscribi solent. ℞. *Syrupi*, verbi gratia, capill. ven. ℥. iv. *utatur cum aqua potabili, sitis tempore, extra pastum.*

Soli & per se exhibentur in affectibus ventriculi & pulmonum. Potissimùm in imbecillitate ventriculi frequentissimus est syrupus de absynthio, qui manè per se exhibetur hac formula. ♃. *syrupi de absynthio* ℥. *j. capiat manè duabus horis ante pastum, continuando per triduum.*

In affectibus pulmonum bechici syrupi præscribuntur hac formula. ℞. *syrupi de tussilag.* verbi gratia ℥. iv. *utatur frequenter ex cochleari, sensim lambendo.*

CAPUT VII.

*De Syrupo Purgante Magistrali.*

SYrupus magistralis eodem modo componitur, quo apozema purgans, & ex eadem materia, parique simplicium alterantium dosi. Purgantia verò dupla ferè apozematis quantitate præscribuntur, cum suis correctivis, dupla etiam dosi.

Interdum efficacissimi componuntur syrupi ex succis herbarum & fructuum depuratis, quibus purgantia infunduntur & decoquuntur, & illi succi ad ℔. iv. v. vel vj. præscribi debent: quòd decoctione & infusione catharticorum plurimùm absumantur.

Decoctio fieri solet ad ℔ j. vel ℔. i. ß.

Et in ea dissolvitur saccharum, quantitate circiter decocto pari.

Interdum syrupi dissolvuntur purgantes, vel alterantes, à ℥. v. vel vj. & tunc sacchari quantitas minuta præscribitur; ad syrupi quantitatem proportionata, quia syrupus pro saccharo habetur.

Aliquando succi dissolvuntur ad ℥. vj. vel vij. quando ex aqua simplici facta fuit decoctio, & tunc nulli syrupi dissolvi debent, sed solum saccharum.

Nonnunquam in affectibus pulmonum frigidis mellis portio saccharo conjungitur; sed valdè raro. Postea coquitur in syrupum, qui in usum asservatur.

Dosis est ab ℥. j. ß. ad ℥. ij. pro majore vel minore syrupi efficacia, idque semel, aut bis in mense.

Sumitur tandem cum jusculo, herbis convenientibus alterato, vel à melancholicis cum sero lactis, aut decocto florum & fructuum cordialium.

Quæ omnia hac formula præscribi solent ℞. &c. *fiat decoctio ad* ℔. j. *in qua dissolve* sacchari albissimi ℔. j. *fiat syrupus perfectè coctus, clarificatus, & aromatisatus cum* ʒ. ij. verbi gratia, cinamomi. *qui servetur in vase vitreo, de quo capiat* ℥. j. *ß.* vel ℥. ij. *bis in mense, cum Jusculo*, foliis, verbi gratia, borraginis, buglossi, capill. ven. & scabiosæ alterato.

Si ex succis fiat syrupus, hac formula præscribitur. ♃. *Succorum depuratorum*, &c. *in quibus decoque* folia sennæ, &c.

CAPUT VIII.

*De Vomitoriis.*

VOmitoriorum compositio tam varia & multiplex est, ut vix certas eorum componendorum regulas proponere valeamus; sed variæ eorum formulæ ex variis authoribus sunt mutuandæ. Præcipuæ tamen sequentes esse solent, quæ ex triplici vomitoriorum genere, scilicet mitiorum, mediocrium, & vehementiorum desumuntur.

Mitiora fieri solent ex aquæ tepidæ ℥. viij. cum olei vel butyri ℥. iij. vel ex aquæ hordei tepidæ, aut jusculi valde pinguis bono haustu.

Vel ex radicis peponis ℥. ij. contusæ & infusæ in ℥. viij. aquæ hordei, vel hydromelitis.

Vel ex decoction. sem. atriplic. ℥. ß. florum anethi P. j. ad ℥. viij. dissolvendo oxymel. simpl. vel syrupi acet. ℥. ij.

Usus horum omnium hac formula præscribitur. ♃. &c. *Fiat vomitorium quod sumatur tepidè: deinde post paucam deambulationem indatur digitus in fauces; aut penna oleo intincta vomitus proritetur.*

Mediocria fieri possunt ex radicis raphani ℥. j. agarici ʒ. ß. coctis in ℥. x. aquæ hordei, addendo oxymel. scillit. ℥. ij. si crassa pituita luxuriet. vel syrupi acetosi simpl. si bilis exsuperet.

Vel ex radicis asari ʒ. ij. sem. urticæ ʒ. ß. flor genitæ p. ß. coctis in ℥. viij. hydromelitis.

Vel ex radicis asari pulverati ʒ. ß. in aqua hyssopi, aut menthæ dissoluta, vel ex foliis Asari infusis.

Vehementia fiunt ex vitrioli albi præparati ʒ. ß. aut ℈. ij. in jusculo dissoluti: vel ex croco metallorum, [puod *hepar antimonii* appellant quidam] infuso in vini albi, vel aquæ cardui benedicti ℥ iii. cum pauco cinamomo.

CAPUT IX.

*De Emulsione.*

EMulsio fit ex amygdalis dulcibus exorticatis ad ℥. i. ℥. j. ß. quatuor seminum frigidorum majorum ℥. ß. vel ℥ j. seminum lactucæ & papaveris albi, ubi adsunt vigiliæ, ℥. *ß.* contunduntur omnia & dissolvuntur cum aquæ hordei ℔. j. ß. pro iij. dosibus, & dulcorantur vel saccharo solo ad ℥. iij. vel iv. aut syrupis gratioribus, ut violaceo & capillorum veneris.

Formula autem præscribendi talis est, ♃. &c. *contundantur in mortario marmoreo, sensim affundendo* aquæ hordei ℔. j. ß. *in colatura dissolve* syrupi violacei, & capillor. Ven. ana ℥. ij. *fiat emulsio pro* ʒ. dosibus, *manè & serò sumendis.*

Interdum nuclei pinei prædictis adduntur, in affectibus thoracis.

Aliquando decocto hordei additur aquæ rosarum ℥. j. quæ suaviorem reddit emulsionem.

CAPUT X.

*De Lacte.*

LAc exhibetur phthisicis, & febre hectica consumptis: reliquis præstat asininum, ubi refrigerandum & detergendum; caprillum verò, ubi nutriendum & reficiendum.

Præscribitur illius usus per mensem integrum, mense Majo præsertim, corpore priùs purgato, & exhibetur prima die ad ℥. iv. cum sacchari rosacei ℥. j. augendo singulis diebus ℥. j. donec ad ℥. viii. perveneris, sacchari quantitatem proportionaliter augendo ad ʒ. ij. in eadem quantitate postmodùm persistendo.

Hora assumendi est matutina, quatuor horis ante cibum, quibus neque dormiat, nec sese vehementiùs commoveat æger.

Formula autem, qua præscribitur, talis esse potest: *Utatur lacte asinino, recenter ab ubere extracto, per mensem integrũ: sumendo prima die* ℥ iv. sacchari ℥. j. *augendo singulis diebus lactis quantitatem ad* ℥. j. *donec proveneris ad* ℥. viij. *ubi postmodum subsistat, eademque assumat quantitatem quotidie*



manè,

*manè*, quatuor *horis ante cibum*, *quibus neque dormiat*, *nec sese vehementius commoveat.*

## CAPUT XI.

### *De Sero Lactis.*

SErum lactis præscribitur etiam verno tempore, per quindecim dies, aut mensem integrum.

In eo macerantur per noctem herbæ refrigerantes, ut fumaria, cichorium, acetosa, ad M. j. ß. vel frequenter epithymum in melancholicis, ad ʒ. ß. in quo casu etiam dissolutum interdum succus pomorum redolentium, ad ℥. j.

Dosis est ℥. viij. vel ℔. j. manè, quatuor horis ante pastum.

Tali autem formula præscribitur. ♃. *Seri lactis* q. s. *bulliat leviter & coletur*, & in ejus libra una *macerentur per noctem fol.* &c. *coletur manè addendo* sacchari albi ℥. i. *capiat manè quatuor horis ante pastum singulis diebus*, *continuando per mensem integrum.* Vid. Rod. Castrens.

## CAPUT XII.

### *De Decoctis Sudorificis.*

DEcocta sudorifica vulgò componi solent ex quatuor illis præcipuis sudorificis, ligno guaiaco, sassafras, radicibus Chinæ, & salsæ parillæ, ex quibus diætæ tam sudorificæ quàm simplices instituuntur.

Quantitas sudorificorum præscribitur ad ℥. iiij. vel vj. eaque unius tantùm, vel duorum Mensium, pro varia ægrotantis dispositione; hac perpetua observatione, ut guaiacum in frigidioribus naturis; radix chinæ, in calidioribus magis conveniat.

Postea infunduntur in ea aquæ fontis quantitate, ut pro singulis unciis sudorifici, sint totidem aquæ libræ. Infusio autem fit per viginti quatuor horas supra cineres calidos, ac tandem decoquuntur ad mediæ partis consumptionem.

Dosis decocti est ℥. viij. manè, corpus tegendo plus solito, ut faciliùs sudores eliciantur.

Formula verò præscribendi, talis esse potest. ℞. v. g. *Rasuræ ligni guaiaci* ℥. iiij. *corticis ejusdem* ℥. ij. *infundantur per horas viginti quatuor in* ℔. vj. *aquæ fontis, supra cineres calidos coquantur in vase duplici, lento igne & sine fumo, ad mediæ partis consumptionem, colentur per manicam Hippocratis colatura servetur in vase vitreo, de qua capiat* ℥. viij. *singulis diebus manè, corpus tegendo plus solito, ut excitentur sudores, continuando per viginti aut triginta dierum spatium.*

Aliquando in delicatioribus dulcoratur sacchari ℥. iij. vel iiij. cinamomi ʒ. ij.

Totum illud tempus, quo æger decocto sudorifico utitur. *Diæta* appellatur: propterea quòd victus observetur valdè exquisitus, attenuans & exsiccans, & pro potu ordinario præscribatur *decoctum secundarium*, ex prioris residentia paratum, quod etiam *Bochetum* appellatur.

Illa autem residentia vel sumitur sola, vel ut efficacior decoctio evadat, additur sudorifici recentis ℥. j. Infunditur per horas octo in ℔. xij. aquæ fontis, coquitur ad quartæ partis consumptionem, dulcoratur, & aromatizatur hac formula. ♃. *Residentiam prædictæ decoctionis*, *infundatur in* ℔. xij. *aquæ fontis supra cineres calidos per octo horarum spatium, coquatur ad quartæ partis consumptionem, coletur per manicam Hippocratis, addendo sacchari & cinnamomi* q. s. *ad saporis gratiam. Fiat Bochetum, quo utatur pro potu ordinario toto diætæ tempore, utendo intereà pane biscocto & anisato, carnibus assis & non elixis, aviculis montanis, garyophyllis, aut cinnamomo transfixis, passulis, amygdalis torrefactis, nucleis, pineis, &c.*

Si diæta simplex instituenda sit, in qua potiones sudorificæ non exhibentur, sed victus tantùm exsiccans cum usu bocheti præscribitur, componitur bochetum ex ℥. ij. sudorifici, infusi & decocti in ℔. xij. aquæ fontis, & reliqua eodem modo præstando, ut in decocto ex residentia, hac formula. ℞. v. g. *Radicis chinæ in tabellas divisæ* ℥. ij. *infundantur per horas xij. in* ℔. xij. &c. *fiat bochetum, quo utatur pro potu ordinario æger per spatium viginti vel tinginta dierum*, *utendo intereà pane biscocto.*

Interdum etiam decoctum secundarium eodem modo paratur ex recentis sudorifici ℥. ij. rejecta residentia prioris decoctionis, cujus virtus est ferè deperdita.

In omni diæta sudorifica hoc *observandum*. Alvum perpetuò ferè esse adstrictam quæ laxanda est quarto quoque die, injecto clystere emolliente. Ac propterea quia per sudores tenuior tantùm materia vacuatur, crassior verò remanet; ideo consultissimum erit octavo quoque die purgans medicamentum exhibere, abstinendo tunc temporis ab usu potionis sudorificæ.

## CAPUT XIII.

### *De Decocto Galli Veteris.*

USurpatur non raró hujusmodi decoctum in morbis chronicis, ut melancholia hypochondriaca, asthmate, obstructionibus diuturnis.

Et duplex parari solent: alterans scilicet & purgans.

*Alterans* componitur ex materia eadem, quæ fuit proposita in apozemate alterante, & præterea adduntur sudorifica, ad ℥. ij.

Maximè tamen differunt præscribendi modo; nam in hoc decocto sudorifica, semina, & fructus priùs præscribuntur, iisque venter galli veteris impletur: postea verò radices, folia, & flores in decocto adduntur, hac formula. ♃. *Radicis chinæ*, v. g. ℥. ij. *seminum*, &c. *contundenda contundantur, & misceantur omnia simul, iisque impleatur venter galli veteris eviscerati, & antequam juguletur, cursu & verberibus fatigati, fiat decoctio in sufficienti quantitate aquæ fontis*, vel quando sunt obstructiones, *in tribus aquæ partibus, & in una vini albi, addendo radicum*, &c. *florum*, &c. *Coquantur, donec galli caro ob ossibus separetur, coletur decoctum, & fortiter exprimatur, serveturque in vase vitreo, in loco frigido, omni pinguedine detracta: de quo capiat* ℥. viij. *omni manè per multos dies.*

*Purgans* eodem modo præscribitur, addendo prædictis purgantia simplicia, eadem dosi, qua in apozemate purgante: & illa miscentur iis, quibus venter galli impletur. Vulgò autem in hoc decocto præscribi solent senna, polypodium, carthamum, epithymum, agaricus, turbith.

Formula hujus decocti talis est, ♃. &c. *coquantur donec galli caro ab ossibus separetur: de colatura cape* ℔. ij. *quæ serventur in vase vitreo in loco frigido, omni pinguedine detracta: de quibus capiat.* ℔. ß. *manè per quatriduum, singulis mensibus repetendo.*

## CAPUT XIV.

### *De Jusculis.*

IUscula duplicia sunt: alterantia, & purgantia.

*Alterantia* fiunt ex herbis convenientibus, cum pullo gallinaceo, vel jusculo communi: ita ut herbarum sint manipulli iij. vel iiij.

Omnium vulgarissima sunt juscula refrigerantia, in febribus biliosis, & calidis hepatis intemperiebus, hac formula. ♃. *fol.* &c. *coquantur cum pullo gallinaceo, fiat jusculũ, quod capiat manè, continuando per 8. vel 9. dies.*

Fiunt etiam interdum in affectibus calidis pectoris, ex thoracicis simplicibus, cum pullo decoctis, quarta tantum parte, apozemata thoracis, quibus additur radix Chinæ ad ℥. j. antea alia simplicia præscribenda. Sæpè etiam usurpantur juscula aperientia ex radicibus, herbis & semin. aperientibus, dicta quantitate cum jusculo communi semiconfecto decoctis.

Juscula *Restaurantia* conficiuntur ex capone pingui exenterato & in frustula conciso, qui ponitur sine ullo liquore in ollam vitream accuratè clausam & lutatam, ne quid exspiret: idem coquitur in balneo Mariæ ad putrilaginem. Exprimitur succus, è quo pinguedo separatur, servaturque in vase vitreo, & loco frigido ad usum.

Nonnunquam jusculi singulis libris adduntur succi cardiaci ℥. ij. vel iij. sacchari tantundem. Eo utitur æger per se, vel cum jusculo.



Jusculi hujus restaurantis formula peculiaris non proponitur, propterea quòd ab iis, qui ægro ministrant, parari soleat, & Medici illius componendi modum verbo tenus tantùm docere sint assueti.

## CAPUT XV.

### *De Bolo.*

BOlus duplex est: *purgans*, & *corroborans.*

Purgans fit interdum ex cassia sola ad ℥. i. qui lenitivus tantùm est.

Vel ex cassiæ ℥. ß. cum alterius opiatæ purgantis ʒ. ii. iii. vel ℥. ß.

Vel ex opiatis purgantibus, una vel pluribus, ad ℥. ß. ʒ. vi. ℥. i.

Vel ex opiatis electuariis purgantibus, ea proportione, ut perpetuò major opiatæ quantitas quàm electuarii, & omnia simul ℥. i. quantitatem nunquam excedant.

Formula omnium illorum talis est: ℞. v. g. *Cassiæ recenter extractæ*, &c. *cum saccharo fiat bolus, quem cap. manè cum syrup. capill. ven.* vel alio convenienti, & palato grato.

Interdum fiunt boli ex terebinthina ad ℥. ß. vel ʒ. vi. ad renes detergendos. Ea verò abluitur vino albo, aut aqua aliqua aperiente. Formula talis est: ♃. *Terebinth. Venetæ*, &c. *fiant boli, qui nebulis involvantur, & in cochleari cum syrupo capill. devorentur manè 4. aut 5. horis ante prandium, continuando per triduum.*

Bolus *corroborans* fit ex conservæ alicujus ʒ. iij. vel ℥. ß. confect. ß. vel ℈. ij. pulveris ℈. j. hac formula, ℞. &c. *cum saccharo fiat bolus, quem capiat mane, duabus horis ante pastum.*

Præscribi solet passim bolus corroborans, postridie purgationis, ad ventriculum, aliasque partes roborandas, quæ purgatione molestiam subierunt.

## CAPUT XVI.

### *De Opiatis.*

OPiata duplex est: *purgans*, & *corroborans.*

*Purgans* componitur ex opiatis purgantibus officinalibus, electuariis purgantibus, pulveribus simplicium purgantium, & syrupo purgante idoneo hac proportione, ut pro singulis opiatæ ℥. ij. sint electuarii ʒ. ij. vel iij. pulveris simplicis purgantis ʒ. j.

Interdum fit tantùm ex opiatis & electuariis, pulveribus simplicibus omissis.

Aliàs ex opiatis & pulveribus simplicibus tantùm; electuariis omissis.

Aliàs ex opiatis solis.

Frequenter etiam, ubi benignior efficienda est opiata, cassiæ portio opiatis permiscetur, vel solis, vel enim electuariis & pulveribus permixtis.

Quantitas verò opiatæ totius, ℥. iiij. non excedat.

Dosis verò ab ℥. ß. ad ℥. j. per se in forma boli, vel cum decocto herbarum appropriatarum, semel in hebdom. vel bis in mense.

Formula autem præscribendi talis est, ♃. &c. *cum syrupo* rosato solut. v. g. *fiat opiata, de qua capiat* ℥. ß. v. g. *per se, vel dissolvendo in decocto* bortaginis, fumariæ, & cichorii, *semel in septim. cum custod.* & *regimine artis.*

*Roborans* opiata componitur ex conservis ad ℥ j. ℥. j. ß. condituris ad ℥. ß. ℥. j. confectionibus ad ʒ. ij. ℥. ß. pulveribus ad ʒ. iij. ℥. ß. ʒ. vi. cum syrupo idoneo.

Interdum ad ornatum permiscentur foliola auri N. ij. vel iij. post pulveres præscribuntur. Dosis ij. vel ʒ. iij. aut quod frequentius, ad magnitudinem castaneæ, superbibendo liquorem convenientem, ut aquam stillatitiam appropriatam, vel vinum album, vel vinum rubrum dilutum.

Quæ omnia hac forma præscribi solent, ♃. &c. *cum syrupo*, &c. *fiat opiata, de qua capiat magnitudinem castaneæ singulis diebus manè, duabus horis ante prandium, superhausto vini diluti memento: vel superbibendo parum aquæ borraginis*, verbi gratia.

Interdum præscribi solet assumenda duabus horis ante cœnam, si horis matutinis aliquod aliud remedium sit assumptum.

## CAPUT XVII.

### *De Conditis.*

COnditum eodem modo fit, quo Opiata corroborans, eadem scil. conservarum, confectionum, & pulverum quantitate, addenbo sacchari albi, vel rosacei ad pondus omnium, hac formula ♃. *Conservarum*, &c. *sacchari rosacei, ad pondus omnium. Fiat conditum auro coopertum, quo utatur frequenter, per se, ex chochleari*, vel dissolvendo in jusculis, vel cum aqua potabili, sitis tempore, extra pastum.

In hoc tamen differt conditum ab opiata, quod hæc ad omnes partes præcipuas corroborandas, vel etiam alterandas præscribatur; illud verò ad cordis & pulmonum affectus tantùm usurpetur.

## CAPUT XVIII.

### *De Eclegmate, seu Looch.*

EClegmata solis affectibus Thoracis conveniunt, ad humorem in pulmone contentum expectorandum; asperitates leniendas, & hæmoptysin conpescendam.

Fiunt passim ex pulveribus bechicis ad ʒ. iij. ℥. ß. sacchari canti, vel penidati, vel rosati tabulari ad ʒ. vj. ℥. j. syrupi convenientis, q. s.

Vel prædictis addi solent frequenter pulpæ fructuum; scil. passularum, ficuum, vel jujubarum, ad ℥. ß.

Multis etiam aliis modis eclegmata parari solent; sed minùs usitatè, quæ tamen apud Authores varios videri possunt. Sequenti verò formula præscribuntur. ♃. &c. *cum syrupo*, &c. *fiat looch, quo utatur frequenter cum baculo liquiritiæ, sensim lambendo.*

## CAPUT XIX.

### *De Tabellis.*

TAbellæ duplices sunt: *purgantes*, & *corroborantes.*

*Purgantes* in officinis habentur, & nunquam, aut rarissimè magistrales præscribuntur.

*Roborantes* fiunt ex pulveris simplicis aut compositi ℥. ß. ʒ. vj. sacchari in aqua appropriata dissoluti ℥. iiij. vel vj. hac formula: ℞. &c. *Fiant tabellæ ponderis* ʒ. ij. *quarum unam capiat singulis diebus, duabus horis ante pastum, superbibendo*, &c. eodem modo ac in opiata corroborante.

Fiunt etiam frequenter tabellæ ad affectus pulmon. ex pulver. appropriatis, eadem methodo.

## CAPUT XX.

### *De Pilulis.*

PIlulæ duplices sunt: *Officinales* & *magistrales.*

*Officinales* passim præscribuntur in affectibus frigidis præsertim, & hyemis tempore, ad partes à ventriculo remotas vacuandas.

Formula eas præscribendi talis est, ♃. *massæ pilul.* &c. *malaxentur cum*, &c. [aqua vel syrupo idoneo] *formentur pilulæ, vj. vel vij. deauratæ, quas capiat post primum somnũ.*

Si pilulæ infirmiores videantur, adduntur diacridii, vel trochis. alhandal. gr. iiij. vel v.

*Magistrales*, quæ à Medicis ad varias indicationes frequenter componi solent, usuales etiam vulgò nuncupantur, quia earum usus frequens esse debet, nempe semel in septimana, vel bis in mense.

Componitur ex variis purgantibus, nempe Senna, agarico, turbith, hermod. rhab. diacrydio, trochiscis alhandal, cum correctivis, omnibus in pulverem redactis, & syrupo convenienti exceptis.

Omnium harum pilularũ perpetuò ferè aloë basis esse solet, & præscribitur ferè ad ʒ. iij. vel ʒ. ß. reliqua verò purgãtia

simul sumpta, ʒ. ß. quantitatem non excedant: correctiva verò ad ʒ. j. ß. surupi quantitas non definitur. Dosis pilularum metienda est pro purgantium efficacia, ita ut non admodum vehementer purgent, & à ʒ. ß. ℈. ij. non excedant.

Interdum ad obstructiones purgantibus admiscetur gummi ammoniacum vel bdellium, aceto dissoluta, ad ʒ. ij. vel ʒ. iij.

Hac autem formula præscribi solent. ♃. *aloës, hepaticæ*, &c. *fiat omnium pulvis, & cum syrupo*, v.gr. Rosat. solut. *fiat massa pilularum, ex cujus* ʒ. jj. *formentur pilulæ* vj. *deauratæ, capiat num.* iij. *vel* iiij. *manè duabus horis ante prandium semel in septimana* (Præstant maximè Marocostinæ, & Francofurt. ℈. ß. pondere.)

## CAPUT XXI.

### *De Trochiscis.*

TRochisci rarò præscribuntur à Medicis, quia officinalibus sunt contenti. Si quis tamen componere voluerit, id facilè præstabit: sumendo pulveres suæ intentioni aptos, ad ℥.j. vel ij. eosque excipiendo liquore convenienti aut mucilagine, ex quibus permistis fiat pasta, & ex illa orbiculi, in umbra exsiccandi, v.gr. Trochisci Gordonii in Gonorrhœa.

## CAPUT XXII.

### *De Pulveribus.*

PUlveres ad purgandum, corroborandum, & alias intentiones præscribi solent.

Purgantes ex simplicibus gratioribus gustui, cum correctivis & saccharo, in delicatioribus: quorum dosis erit metienda pro purgantium efficacia.

Sumuntur verò illi pulveres, cum jusculo vel alio liquore dissoluti, manè cum custodia & regimine.

Inter pulveres roborantes frequentissimi sunt stomachici, qui vulgo *digestivi* appellantur. Fiuntque ex stomachicis suavioribus, ut coriandro, aniso, fœniculo, cinamomo & similibus ad ℥. ij. cum sacchari æquali vel dupla quantitate, hac formula ♃. &c. *ad pondus omnium duplum: Misce, fiat pulvis, de quo capiat cochlear unum post singulos pastus, nihil insuper edendo vel bibendo.*

# SECTIONIS SECUNDÆ ARTICULUS SECUNDUS.

## De Compositione Medicamentorum Mediorum.

## CAPUT PRIMUM.

### *De suppositoriis.*

SUppositoria ad alvum laxandam vulgo usurpantur: interdum verò, licèt valdè rarò, ad quosdam ani & recti intestini affectus.

Alvum laxantia componi solent ex melle ad ℥.j. cocto & indurato, additis pulveribus idoneis ad ʒ.j. vel ℈.iiij. Pulveres autem illi sunt sal commune, hiera picra, vel ubi fortiùs est agendum, sal gemmeum, ammoniacum, hiera diacolocynth. helleborus pulveratus.

Formula eorum talis est. ♃. &c. *Fiant suppositoria, quorum unum oleo vel butyro illitum immittatur in anum*, quoties opus videbitur. His add. globul. sacchar.

## CAPUT II.

### *De Clystere.*

CLysteres alii sunt mollientes & laxantes, alii detergentes, alii adstringentes, alii anodyni, & ad alias intentiones parati.

Mollientes & laxantes fiunt ex decocto herbarum emollientium, ad ℔. j. opiatis laxantibus ad ℥.j.ß. interdum melle, melle mercuriali, rosaceo, aut violaceo, ad ℥.ij. oleo liliorum communi aut violaceo, ad ℥. iij. sale communi, aut gemmeo, ad ʒ. ij.

Quia decoctum emolliens in officinis paratum haberi solet, ideò nunquam ferè præscribitur, sed absolutè enuntiatur.

Hujus ergo clysteris formula erit. ♃. *Decocti communis emollientis clysteris*, ℔.j. *in quo dissolve*, &c. *Misce: fiat clyster, qui injiciatur hora commoda.*

Detergens clyster componitur ex decoctione hordei, furfuris macri, & rosar. rubr. singulor. pugillo uno. Si simul lemendum fit, flores chamomillæ ex meliloti præscribuntur, ad p.j. vel ij. Si verò lumbrici sint eliciendi in pueris, adduntur passulæ & liquiritia, ad ℥.j. singulorum.

Quantitas decoctionis clysteris non excedat ℔.j. & in ea dissolvatur saccharum rubrum ad ℥.ij. vel cum eo mel rosaceum, diminuta sacchari dosi. Dissolvatur etiam vitellus ovi N.j. pro pueris, duo verò pro adultis.

Pueris etiam decocti quantitas minuitur à ℔. ß. ad quartaria iij.

Adstringentes clysteres fiunt ex decoctione simplicium adstringentium, dosi apozematis paulò minori, & in decocti ℔. j. dissolvuntur saccharum, mel rosaceum, & vitelli ovorum dosi prædicta.

Anodyni clysteres fiunt ex lacte caprillo, aut ovillo, vel decocto capitis & intestinorum vervecis ad ℔. j. dissolvendo saccharum & vitellos ovorum dicta quantitate.

Interdum in gravissimis doloribus intestinorum, aut partium adjacentium, renum v.gr. etiam dissolvitur Philonium Romanum ad ʒ. j. vel ij. aut laudanum opiatum ad gr. v. aut vi.

Fiunt etiam aliquando clysteres nutrientes ex jusculo, saccharo, & vitellis ovorum: quibus interdum ad corroborandum dissolvitur confect. Alkerm. aut de hyacinth. ad ʒ. ij

Ad colicum dolorem præscribuntur clysteres carminantes, ex decocto simplicium flatus discutientium, qualia sunt quæ pituitam attenuant, eodem modo, ut diximus in adstringente; dissolvendo in decocto oleum rutaceum, laurinum, ad ℥.iiij. Vel fiunt clysteres ad eundem scopum ex vini generosi & olei nucum, utriusque ℔. ß.

Ad calculum renum expellendum fiunt clysteres ex decocto simplicium aperientium, dissolvenda olea aperientia ad ℥. iij. vel iiij. quorum præcipuum est oleum scorpionum: additur etiam terebinthina, vitello ovi dissoluta, ad ℥.j.

## CAPUT III.

### *De Injectionibus.*

INjectiones in varias partes fieri solent, uterum, vesicam, aures, & alias partium cavitates, natura vel morbo factas, ut fistulas, & similes.

In uterum fiunt injectiones ad menses movendos, sordes detergendas, dolorem & inflammationem sedandum, & multas alias intentiones.

Fiunt autem hujusmodi injectiones decocto simplicium idoneorum, dosi apozematis paulò minore. Fit decoctio ad ℔.j. quæ frequenter in uterum injicienda per syringam, quam *metrenchytam* vulgò appellant.

Vel fiunt tales injectiones ex succis herbarum depuratis, vel ex aquis stillatitiis.

Et non rarò prædictis liquoribus quædam dissolvuntur, ut syrupi, electuaria, trochisci, pulveres, & similia.

Reliquæ verò injectiones eadem ferè methodo præscribuntur: quæ tamen, sicut & prædictæ, quia sunt particularia remedia, ex praxi particulari erunt mutuandæ.

## CAPUT IV.

### *De Pessariis.*

PEssaria ad varios uteri affectus in illius cervicem immittuntur, & in crassioris longiorisque digiti figuram



efformantur: nonnunquam tamen instar globuli effinguntur pro virginibus, ut facilius ab iis admittantur, & *nascalia* appellantur. Fiunt autem pessaria. *Primò*, vel ex unguentis aut opiatis solis, ad ℥.j.ß. ℥.ij. stupis mollioribus exceptis, & panno serico vel lineo involutis. *Secundò*, vel ex pulveribus idoneis ad ℥. j. ℥. ij. melle cocto exceptis, instar suppositorii, unde pessarium efformatur. *Tertiò*, vel ex succis herbarum cotone exceptis, quibus pulveres pro arbitrio possunt admisceri ad ℥. ß. ʒ. vj.

Hac denique formula præscribi solent. ♃. &c. *Fiat pessarium magnitudine digiti crassioris, quod panno serico involutum, & filo alligatum, in uteri cervicem immittatur.*

## CAPUT V.

### *De Errhinis.*

ERrhinum est medicamentum liquidum, quod naribus attractum, humores à cerebro, pituitam potissimùm evacuat, & ad multos etiam narium affectus usurpatur.

Componitur ex succis herbarum errhinarum, qui extrahuntur ex fol. contusis Milii, cum vini albi ℥.iiij. vj. vel viij. His ad correctionem folia cephalica adduntur, ac aquæ vitæ nonnunquam ad penetrandum. ℥. j.

Vel ex decocto simplicium idoneorum, dosi dimidia apozematis, ad ℥. viij. in quo dissolvuntur interdum succi ad ℥.ij. vel iij. mel, aut syrupus ad ℥.j. vel ij. pulveres ad ʒ. ß. vel ʒ.j. Hac verò formula præscribi solet. ♃. &c. *Fiat errhinum, quo utatur tepide mane, duabus horis ante pastum, ore priùs aqua repleto.*

## CAPUT VI.

### *De Sternutatoriis.*

FIt etiam sternutatorium, ad pituitam è cerebro eliciendam, & cerebri sopitam facultatem expultricem irritandam, in affectibus comatosis.

Componitur ex pulveribus rerum acrium, quales sunt piper, pyrethrum, semen sinapi, staphisagriæ semen, radix hellebori albi, euphorbium, tabacum.

Quantitas horum omnium, ʒ. ij. non excedat, quibus addere poteris, ad cerebri defensionem, majoranæ siccæ ℈. j.

Adverte, euphorbium esse vehementissimum nec ultra gran. iij. iiij. esse præscribendum, aceto correctum.

Formula præscribendi talis est. ♃. &c. *Misce, fiat pulvis tenuissimus, qui pennula sufflėtur in nares.*

## CAPUT. VII.

### *De Gargarismate.*

GArgarisma fit ad varios oris & partium ei adjacentium affectus.

Componitur ex decoctione simplicium, dosi apozematis, ad ℔.j. in qua dissolvuntur syrupi convenientes ad ℥.iij. vel iiij. Quia verò frequentissimè parantur gargarismata adstringentia ad fluxiones repellendas; ideò usitatissimè in eis dissolvuntur diamorum, dianucum, syrupus, myrthinus, & de rosis siccis: non raro etiam mel rosaceum, ubi detergendum.

Fit etiam interdum ex aquis stillatitiis ab ℔.j. dissolvendo in iis syrupos prædictos.

Hac denique formula præscribitur: ℞. &c. *Fiat gargarisma, quo utatur omni hora.*

## CAPUT VIII.

### *De Masticatoriis.*

MAsticatoriis etiam pituita è cerebro copiosè attrahitur.

Fiunt autem ex rad. pyrethri sola, in frustula incisa, & in aceto macerata.

Vel ex multorum simplicium pulveribus, cera exceptis, ut inde globuli conficiantur. Illa autem simplicia magis usitata sunt, ad pyrethri, zinziberis, iridis sem. sinapi, staphisagriæ, piper longum, mastiche, quibus adduntur cephalica, caryophylli, nux moschata.

Pulveris quantitas non excedat ʒ. ß. ceræ quantitas non definitur.

Formula præscribendi talis est. ♃. &c. *fiat omnium pulvis*, qui *cera alba excipiatur, fiantque plures globuli. Masticetur unus manè, prono capite, frequenter spuendo.*

## CAPUT IX.

### *De Collyriis.*

COllyria pluribus formis componi solent; scil. vel liquoris forma, vel linimenti, vel cataplasmatis.

Usitatissima tamen sunt liquida, quæ verè & propriè collyria appellantur.

Componuntur ex aqua stillatitia ad ℥. iij. vel iiij. cui admiscetur pulvis conveniens, v.g. tuthia præparata, trochisci albi Rhasis, antimonium lotum, sarcocolla in lacte muliebri nutrita, &c. ʒ j. vel ʒ. j. ß.

Interdum succi permiscentur, vel albumen ovi agitatum, ad ℥. j. vel ij.

Formulla præscribendi talis est. ♃. &c. *Fiat collyrium, quod instilletur oculis, manè & serò.*

Reliquæ collyriorum formulæ ex praxi peculiari sunt desumendæ: propterea quod exquisitum remediorum delectum & exactam præparationem ac dosin desiderent; ob eximium partis sensum.

# SECTIONIS SECUNDÆ ARTICULUS TERTIUS.

## De Compositione Medicamentorum Externorum.

## CAPUT PRIMUM.

### *De Epithemate.*

EPITHEMA cordi & hepati potissimum admoveri solet, ad partes illas alterandas & corroborandas.

Est duplex est: liquidum & solidum.

Liquidum fit ex aquis stillatitiis, ad ℥. viij. vel ℔.j. succis fructuum v. g. limonum, granatorum, pomor. redolent. ad ℥. ij. vel iij. aceti rosacei ad ℥.j. aut ℥.j.ß. pulverum cardiacorum, ad ʒ. ij. vel iij. *Nota*, quando præscribuntur succi acidi limonum, vel granatorum, non esse opus aceto.

*Nota* etiam, in epithemate cordis, si pulmones sint peculiariter affecti, acida non esse præscribenda, quia sunt pectori noxia.

Item in epithemate hepatis majorem quantitatem succorum acidorum vel aceti esse præscribendam, quàm in epithemate cordis.

Interdum præter pulveres cardiacos permiscentur confectiones cardiacæ, alkermes, vel de hyacinthio, ad ʒ. j. vel ij. trochisci de caphura, in epithemate refrigerante, ad ℈. ß. Crocus, in calefaciente, ad gr. v.

Formula præscribendi talis est. ℞. &c. *Fiat Epithema liquidum, applicandum regioni cordis tepidè, frequenter, cum pannis scarlatinis, hoc liquore imbutis & expressis.*

Solidum cordi tantum admovetur, & componitur ex conservis cardiacis, ad ℥.iij. confectionibus, ad ℥.ß. pulveribus, ad ʒ. j. ß. aut ʒ. ij. cum aqua cardiaca convenienti.

Formula illius talis est. ℞. &c. cum aqua rosarum v.g. *Fiat Epithema solidum, applicandum regioni cordis, cum panno scarlatino.*

Solidum hoc Epithema solum non rarò præscribitur, ubi major roborandi, quàm alterandi necessitas apparet. At verò liquidum nunquam usurpatur, quin post usum illius

illius solidum statim admoveatur : ideo solent Medici in illo casu liquidum & solidum consequenter præscribere, & in fine formulæ addere : *Fiat epithema solidum, applicandum regioni cordis, statim post liquidum.*

Ad epithemata referuntur juniora animalia per medium secta, pulvere cardiaco conspersa, & cordis regioni admota. Illa autem animalia sunt pullus columbinus, vel catellus. Horum verò præscribendorum formula talis est. *Admoveatur regioni cordis pullus columbinus, per medium sectus, & pulvere electuarii diamarg. frigidi sinapizatus.*

Vel ℞. *pulv. electuarii diamarg. frigidi* ʒ.ij. *sinapizetur pullus columbinus per medium sectus regioni cordis applicandus.*

Interdum ea animalia syncipiti raso admoventur, pulvere cephalico conspersa, ad cerebrum corroborandum, v. g. gallina in Phrenitide.

## CAPUT II.

### De Fomento.

Fotus fit in variis partibus : sed frequentiùs in latere, ad dolores pleuriticos ; in ventriculo, ad corroborandum ; in hypochondriis, ad solvendas obstructiones.

Pro latere fiunt decocta ex simplicibus emollientibus, additis anodynis & resolventibus, quæ omnia dosi apozematis ferè præscribuntur, hac formula, ℞. &c. *fiat omnium decoctio, qua foveatur latus dolens calidè frequenter, cum vesica suilla hoc decocto semiplena.*

Pro ventriculo præscribuntur simplicia stomachica, dosi apozematis minori, quibus adduntur aromata vel cariophylli, nux moschata, spica nardi, satis magna dosi, nempe singulorum ʒ.ii. iii. vel ℥.ß. *fiat decoctio in æquis partibus aquæ fontis, & vini rubri adstringentis, sub finem additi.* Vel ubi magis adstringendum, loco aquæ fontis, aqua ferrata præscribenda.

Formula hujus talis est. ℞. &c. *fiat decoctio in æquis partibus,* &c. *qua foveatur regio ventriculi calidè, longè à pastu, duobus sacculis prædictis simplicibus semiplenis.*

Pro hypochondriis fiat decoctio ex simplicibus aperientibus, in dosi dicta, admistis quibusdam emollientibus, in æquis partibus aquæ fontis & vini albi, sub finem additi, dummodo calida intemperies non impediat.

Formula hujus talis. est. ℞. &c. *fiat decoctio,* &c. *qua foveantur hypochondria calide frequenter, cum filtris imbutis & expressis.* Si alterum tantùm hypochondrium laboret, præscribendum est, ut foveatur regio hepatis vel lienis, prout hæc vel illa pars fuerit affecta, admixtis in decoctione iis simplicibus, quæ partes illas peculiariter respiciunt.

## CAPUT. III.

### De Balneo.

Balnea parari solent ad multas intentiones, scil. ad refrigerandum & humectandum, menses movendos, conceptum juvandum, & ad externos affectus, scabiem, & elephantiasin.

Componuntur ex radicibus tribus, quatuor, aut quinque, ad ℔. i. ℔. i. ß. herbis 5.6. vel 7. singularum fasc. i. seminibus, ad ℔. ß. ad ℔. i. fructibus, à ℔. i. ad ℔. i. ß. floribus ad M. iii. vel iv.

Formula præscribendi est. ℞. &c. *Fiat decoctio pro balneo, quod ingrediatur tepidè, sine sudore, bis in die, per biduum aut triduum.*

## CAPUT IV.

### De Semicupio.

Semicupium nihil aliud est, quàm dimidium balneum, quo immergitur æger umbilico tenus.

Componitur ex iisdem balnei simplicibus dimidia tantum dosi, & sequenti formula præscribitur. ℞. &c. *Fiat decoctio pro semicupio, cui æger insideat à genibus usque ad umbilicum, manè & vesperi, longe à pastu per biduum aut triduum,* vel *urgente necessitate*, si ad dolores sedandos præscribatur.

## CAPUT V.

### De Oleis.

Olea rarissimè componuntur à Medicis, quia in officinis ad omnes ferè intentiones parata habentur. Si quis tamen olea componendi rationem desideret, ita progrediatur.

Præscribatur primò olei vel communis, vel officinalis, unius vel plurium, v. ℔. ß. simplicium pulverat. ℥. i. succi, vini, vel alterius liquoris, ad scopum facientis, ℥. ij vel iij. coquantur ad succorum consumptionem, fortiter exprimantur, fiatque oleum usui reservandum.

Si olea officinalia sola, (ut frequenter fit) præscribantur, sive à Medico seorsim componantur ; talis erit formula. ℞. &c. *Misce, inungatur talis pars calide,* vel *tepide, admotis linteis tepidiusculis.*

Vel ℞. &c. *Misce, fiat embrocatio supra talem partem admotis*, &c.

## CAPUT VI.

### De Linimentis.

Linimenta vulgò fiunt ex oleis officinalibus, cum axungiis, butyro, medullis, aut mucilagibus, ea proportione, ut sit oleorum quantitas ad reliqua, dupla unde linimenti consistentia emergit, quæ est media inter oleum & unguentum.

Vel loco butyri, aut axungiarum, cera præscribitur ea quantitate, ut pro olei ℥. i. sit ceræ ʒ. i. Passim tamen ceræ quantitas non definitur, sed præscribitur in fine, ceræ q. s. Interdum pulveres admiscentur ad ʒ. ß. pro olei ℥. i.

Vel denique sit limentum ex unguentis officinalibus cum oleis, dupla quantitate, additis etiam pulveribus si lubet, proportione dicta.

Quantitas linimenti præscribitur pro partis affectæ magnitudine, passim tamen ad ʒ. iv. vel vi.

Formula illius talis est. ℞. &c. *Fiat linimentum, quo illinatur pars affecta calide, admotis linteis calidiusculis.*

## CAPUT VII.

### De Unguentis.

Componuntur vulgò unguenta ex oleis, pulveribus & cera, ea proportione, ut pro olei ℥. i. sit pulveris ʒ. i. vel ʒ. i. ß. ceræ ʒ. ii. ut plurimùm tamen ceræ quantitas non definitur ; sed dicitur q. s.

Quantitas totius massæ pro partis inungendæ magnitudine, & temporis diuturnitate præscribenda est, ad ℥. v. vi. vij. Formula verò talis est, ℞. &c. *Fiat unguentum, quo inungatur pars affecta.*

Frequenter etiam fiunt unguenta efficacissima ex oleis ad ℥. iv. v. vel vi. pulveribus, ad ℥. ß. ʒ. vi. succis dimidia oleorum quantitate, vel majore : ita ut bulliant ad succorum consumptionem, addendo postea ceræ q. s. vel aliquando unguenti officinalis ad ℥. i. ß. q. s.

Hujus formula talis est. ℞. &c. *bulliant ad succorum consumptionem : expressione facta distolve ceræ*, &c. *fiat unguentum*, &c. *Nota*, prædictis unguentis sæpissimè misceri pinguedines, medullas, butyrum, & mucilagines, loco olei : gummata verò, ut ammoniacum, bdellium, &c. ceræ locum obtinere.

Fiunt etiam unguenta ex unguentis officinalibus, ad ℥. ij. olei, eadem plus minùs quantitate : pulveribus, ad ʒ. ij. vel ceræ q. s.

Vel interdum unguentum officinale solum sine ulla additione præscribitur.

CAPUT



## CAPUT VIII.

### De Emplastris.

Emplastra vulgò componuntur ex oleo, pulveribus, & cera, aut iis quæ olei consistentiam ferè habent, ut sunt axungiæ, medullæ, butyrum, mucilagines ; aut iis quæ ceræ naturam referunt, ut gummata, pix, resina. Horum talis est proportio, ut pro olei ℥. j. sint pulveris ʒ. vj. ceræ ℥. i. ß. Quantitas totius massæ eadem, quæ unguenti.

Fiunt etiam emplastra ex emplastris officinalibus ad ℥. j. aut ℥. ß. pulveribus, ad ℥. ß. vel ʒ. vj. oleo, ad ℥. j. cera, q. s. addendo terebinthinæ parum.

Vel ex solis emplastris officinalibus, quantitate Parti affectæ proportionata.

Formula præscribendi talis est, ℞. &c. *Fiat emplastrum quod extendatur super alutam, & parti applicetur.*

*Nota*, figuram emplastri in multis partibus designari ut in sincipite, ad formam literæ T. vel etiam ovalis figuræ : in ventriculi regione, in formam scuti : lienis, ad formam linguæ bovis : uteri, rotundum ; renum, quadratum. In aliis partibus non definitur sed dicitur : *Fiat emplastrum magnitudinis debitæ.*

## CAPUT IX.

### De Cataplasmate.

Cataplasma vulgò fit ex radicibus, foliis, seminibus, fructibus, dosi Fotus. Hæc decoquuntur in liquore idoneo, postea contunduntur, & trajiciuntur per setaceum addendo pulverum, vel farinarum ℥. ii. iij. vel iiij. oleorum, vel axungiarum ℥. iij. vel iiij.

Hac autem formula præscribi solent, ℞. &c. *decoquantur omnia, pistentur in mortario marmoreo, & per setaceum trajiciantur, addendo*, &c. *fiat cataplasma, applicetur parti affectæ.*

Sæpissimè post usum fomenti cataplasma admovetur, & ex illius residentia paratur, quando scilicet intentio est emoliendi, resolvendi, &c. hac formula, ℞. *Residentiam prædicti fomenti, contundatur in mortario, &c.*

Interdum fit ex fructibus sub cineribus coctis, ut in alvi fluxu & dysenteria, ex cydoniis coctis sub cineribus, N. iij. vel iiij. pro eorum magnitudine, vel certiùs ad ℔ j. ℔. j. ß. contusis & trajectis, addendo pulveres adstringentes, dosi dicta, & tantillum vini rubri, si lubet.

Fit etiam in alvi fluxu ex crusta panis in vino macerata ad ℔. ß. aut quartar. iij. cui adduntur pulveres roborantes & adstringentes ad ʒ. j. vel ij.

Vel ad dolorem sedandum in inflammationibus fit cataplasma *de mica panis*, vulgò dictum, ex mica panis albi, in lacte macerata ad ℔. ß. vitellis ovorum duobus, & croci ℈. j. nonnunquam olei rosacei q. s.

## CAPUT X.

### De Vesicatorio.

Vesicatorium duplex est : officinale, & magistrale.

In officinis habetur emplastrum vesicatorium, quod frequentissimè præscribitur à Medicis hac formula. ℞. *Massæ emplastri vesicatorii* ℥. i. vel ℥. i. ß. *extendatur supra alutam, fiat emplastrum magnitudinis dimidiæ volæ manus, applicandum* posteriori parti cervicis, vel alteri parti, si opus videbitur.

Magistrale præscribitur ex fermenti acrioris ℥. i. cantharidum pulveratarum ʒ. ij. cum aceto rosaceo, fiat cataplasma vesicatorium.

Interdum ad affectus oculorum vel dentium applicantur vesicatoria ponè aures, in formam Semilunæ, hac formula. ℞. *Massæ emplastri vesicatorii* ℥. i. *formentur duo emplastra ad formam semilunæ, applicanda ponè utramque aurem.*

## CAPUT XI.

### De Sacculis.

Sacculi duabus potissimum intentionibus præscribi solent : vel scilicet ad humorem frigidum, crassum, & impactum in aliqua parte resolvendum, ut in capite frequenter per diætas sudorificas tales sacculi admoventur, post assumptam sudorificam potionem, vel ad roborandum, cor præsertim & ventriculum.

*Resolventes* sacculi fiunt ut plurimùm ex milio ad ℔. i. sale communi ad ℔. ß. seminibus discutientibus, aut anisi, fœniculi, fœnugræci, baccis lauri ad ℔. ß. ℥. iij.

Illi autem hac formula præscribuntur : ℞. &c. *torrefiant in sartagine, sensim affundendo vini generosi, q. s. includantur duobus sacculis, qui vicissim applicentur, aqua vitæ prius irrorati.*

*Roborantes* fiunt ex pulveribus radicum, lignorum, corticum & aromatum, ad ℥. ij. ℥. iij. ß. quibus aliquando pulvis cyprius aut violaceus adjungitur, ad ℥. ß. item moschus, ambra, ad grana iiij. v. ℈. ß.

Hac autem formula præscribi solent, ℞. &c. *Fiat omnium pulvis, qui excipiatur cotone moschato, & cum panno serico rubro interpuncto fiat sacculus, qui collo appensus gestetur supra regionem cordis, stomachi.*

## CAPUT. XII.

### De Cucupha.

Sacculos roborantes æmulatur cucupha, cerebro roborando & calefaciendo dicata.

Fit ex cephalicis magis odoratis, radicibus ad ℥. i. foliis ad M. ij. vel iij. floribus ad P. ij. vel iij. aromatis ad ℥. ß. quibus addi possunt pulvis violaceus & cyprius, ad ʒ. ß. storax benzoinum ad ʒ. i. vel ij. moschatus ad ℈. ß.

Formula autem talis est, ℞. &c. *Fiat pulvis, qui excipiatur cotone moschato, & cum panno serico interpuncto fiat cucupha, supra caput gestanda vel pileo assuenda.*

Interdum duæ præscribuntur cucuphæ, una interdiu, altera de nocte gestanda. Et tunc pulveris quantitas est duplicanda, atque ita præscribuntur : *Fiant duæ cucuphæ quarum unam pileo assuat, alteram de nocte gestet.*

## CAPUT XIII.

### De Frontali.

Admovetur frequenter frontale, ad capitis dolorem sedandum, & somnum conciliandum, ex seminibus quatuor frigid. major. lactuc. & papav. albi, ad ℥. ß. aut ʒ. vii. floribus rosar. violar. & nympheæ ad p. iij. adduntur sæpè ad robur grana chermes, ad ʒ. ß. vel pulvis trium santalor. ad ʒ. i. interdum florum chamom. & meliloti ana p. ß. qui dolorem sedant, nec valdè calefaciunt.

Formula horum talis est : ℞. &c. *Fiat omnium pulvis crassior, qui includatur duobus pannis lienis, & vapore aceti irroratus fronti applicetur hora somni.*

Fit etiam frontale forma humida, quod ad oxyrrhodini naturam accedit, & intentiùs refrigerat, ac somnum conciliat in phrenitide & febribus ardentibus, aut diuturnis vigiliis.

Componitur ex unguento populeone ad ℥. i. oleo rosaceo ad ℥. ß. parte dimidia albuminis unius ovi, addendo parum aceti rosacei, hac formula, ℞. &c. *agitentur omnia simul, excipiantur stuppis cannabinis, ac fronti applicentur duobus linteis inclusa.*

Aliquando adduntur conservæ rosarum, violarum, &c. ad ℥. ß. aut ʒ. vi.

FINIS TOMI PRIMI.

# PRAXEOS MEDICÆ LIBER PRIMUS.

## DE AFFECTIBUS CAPITIS.

### PRÆFATIO.

IN capitis affectuum ſerie illos tantùm comprehendimus, qui cerebri ſubſtantiam aut meninges occupant. Licèt enim oculi, aures, lingua, dentes, gingivæ, fauces, & columella, capitis conſtitutionem ingrediantur: earum tamen partium affectus, clarioris doctrinæ gratia, ſeparatis libris exponere viſum eſt, & cerebri ac meningum morbos, capitis affectuum nomine, per excellentiam inſignire. Illi autem affectus ex cerebri actionum læſionibus erunt deſumendi, quæ quidem actiones ſenſum & motum reſpiciunt; tum etiam actiones naturales, quæ ad illius nutritionem ſpectant. Senſus verò dividuntur in internos, & externos. Interni principes actiones comprehendunt; imaginationem, ratiocinationem, & memoriam; tum etiam ſomnum & vigiliam. Ad quarum functionum ſymptomata referuntur phrenitis, mania, melancholia, coma, lethargus, carus, apoplexia, catochus, & coma vigil. Senſus verò externi quinque vulgò ſtatuuntur: viſus, auditus, olfactus, guſtus, & tactus. Quia tamen quatuor prioribus partes peculiares, tanquam propria eorum organa, deſtinatæ ſunt, quæ varios patiuntur morbos, in propriis libris explicandos; ideo in hoc libro ſymptomata tantùm exponemus, quæ ſenſum tactus reſpiciunt; quandoquidem illa à cerebro affecto, vel illius membranis immediatè procedunt: & vel paralyſin in ſenſu tactus abolito, aut imminuto; vel dolorem capitis in depravato reſpiciunt. Motus autem voluntarii læſiones reperiuntur in convulſione, epilepſia, paralyſi, apoplexia, vertigine, tremore. Denique affectus, ad actiones cerebri naturales ſpectantes, vel in intemperie conſiſtunt, vel in excretorum vitio, quo catarrhus generatur. Nos omnes illos affectus ad propria capita reducimus, eo tamen ordine, qui ad therepeiam inſtituendam magis conveniens eſt. Atque ita primùm frigidam cerebri intemperiem, mox omnes affectus, qui ab illa oriuntur, ſubjungimus, quia eorum curationis fundamentum ab illius curatione deſumi debet: Poſtmodùm verò affectus à calida intemperie, & calidis humoribus oriundos exponimus. Quæ omnia in ſingulorum capitum perluſtratione clariùs apparebunt.

### CAPUT PRIMUM.

#### De Frigida Cerebri Intemperie.

OMnes intemperies vulgò dividuntur in pathologia in ſimplices & compoſitas, materiales & immateriales. Simplices raro inveniuntur, tum etiam immateriales; nec niſi à cauſis procatarcticis producitur: & vel ſponte, vel leviſſimis remediis evaneſcunt. Materiales verò, omnes capitis affectus producunt: illarum ideò tractationi ſedulò incumbendum eſt; quod tamen ſeorſim pauciſſimi auctores præſtiterunt, propterea quod in expoſitione affectuum, qui ab illis intemperiebus producuntur, earum etiam explicatio ſufficienter proponatur. Nos itaque eorum veſtigiis inhærentes, calidæ cerebri intemperiei, tùm etiam humidæ & ſiccæ theoriam, ad affectuum, qui ab iis producuntur, tractationes, remittimus. Sed quia maximus capitis affectuum numerus à frigida & pituitoſa cerebri intemperie dependet; operæ pretium cenſuimus, illius theoriam in hujus tractationis limine ſeorſim proponere, ut poſtmodùm illius curatio ſit veluti baſis curationum omnium, quæ dictis affectibus erunt adſcribendæ, & remedia, quæ eorum cauſæ debebuntur, ex hoc capite depromi valeant: atque ita inanis eorum repetitio, [ qua omnes propemodum practicæ Medicinæ ſcriptores laborare ſolent, & inde ſua volumina inutiliter augere, artemque difficiliorem, ac magis tyronibus laborioſam atque tædioſam reddere, [ à nobis evitetur.

Frigida igitur cerebri intemperies compoſita, & cum materia conjuncta, utplurimum pituitoſa eſt: quia cerebrum eſt metropolis pituitæ, & frigiditas diu durans ſibi accerſit humiditatem. Quamvis enim interdum humori melancholico copulata ſit, raro tamen ille humor in cerebro gignitur, quemadmodum pituita, ſed in hypochondriis utplurimum cumulatur, & ad cerebrum tranſmittitur, in eoque graviſſima ſymptomata producit.

Cauſæ frigidæ ac pituitoſæ cerebri intemperaturæ ſunt alimento frigida & humida, quæ facilè in pituitam abeunt, tum etiam, dum coquuntur. Ventriculum & hepar refrigerando, faciunt ut multam pituitam producant, quæ poſtmodum magna copia ad cerebrum tranſmittitur.

Nimia alimentorum, non ſolùm frigidorum, ſed etiam laudabilium quantitas: quæ calorem nativum obruit, & cruditates gignit.

Cibi aſſumpti ſtatim à ſomno, vel ante ſomnum, vel antequam priores ſint concocti: ex iis enim cruditates plurimæ oriuntur, quæ materiam pituitoſam cerebro ſuppeditant.

Omiſſa naturalis conſuetudo pituitam evacuandi per vomitum, aut ſeceſſum, vel artificialis per medicamenta purgantia, diuretica, ſudorifica, vel frequentes exercitationes.

Ortus ex parentibus frigida cerebri intemperie laborantibus.

Ætas ſenilis, quæ propter caloris inopiam multam generat pituitam, tum quoque puerilis, propter ingluviem & incautam victus rationem.

Regio frigida & humida: quales ſunt, quæ ſtagnis paludibus, aut majoribus fluminibus ſũt vicinæ, ac boreæ, nivibus, imbribuſque expoſitæ, & quæ ſunt magis ſeptentrionales.

Somni longi, & præſertim à cibo.

Vita ſedentaria, otioſa, ſine curis, ſtudio, mœrore, aut cum his valdè excedentibus, quia calorem nativum diſſipando, præcipuè in cerebro, illud refrigerant.

Ad has cauſas etiam referri poteſt hepar calidum & humidum, quod multos vapores tranſmittit ad cerebrum, qui in eo concreſcunt, & in materiam pituitoſam abeunt.



Signa frigidæ intemperaturæ cerebri deſumuntur tum à cauſis ſupra propoſitis, quarum præſentia intemperiei hujus magnam conjecturam faciet, tum præcipuè ab effectibus, qui ut ſigillatim examinari queant, à ſuis fontibus illos mutuabimur, nempè ab actionibus, paſſionibus, excrementis, & habitu corporis.

Actiones animales, frigidam cerebri intemperiem indicantes, ſunt mens torpida & hebes, ingenium tardum & obtuſum, infelix memoria; maxima ad ſomnum propenſio, & ſomni longiores ac profundiores, niſi catarrhus, dolor capitis, aut animi pathemata obſtiterint.

Inſomnia frigoris, aquarum nempe, pluviarum, nivium, fluminum, ſtagnorum, marium, & rerum albarum.

Senſuum omnium inerta & hebetudo.

Motus tarditas, ſed in eo duratio, qua ſpiritus craſſiores minùs diſſolvuntur.

Paſſiones frigidam cerebri intemperiem indicantes, ſunt morbi frigidi, ut paralyſis, lethargus catarrhus & alii quamplurimi: quibus ſi æger antea obnoxius fuerit, eum hac intemperie laborare conjiciendum eſt.

Idipſum confirmabit, ſi æger cœlo ſereno, & in calida & ſicca aëris conſtitutione melius habeat: in frigida verò & humida, hyemali nempe, pluvioſa & auſtrina, pejus.

Excrementa pituitoſa, per os & nares frequenter & copioſè rejecta, manifeſtimè humoris pituitoſi redundantiam in cerebro oſtendunt.

Ex habitu corporis deſumuntur ſigna tam generalia, quàm ſpecialia hujus intemperiei.

Generalia ex toto habitu corporis deſumuntur. Si enim totus corporis habitus frigidus ſit & humidus, cerebrum procul dubio, omnium corporis partium frigidiſſimum & humidiſſimum, tale futurum eſt.

Cutis ergò ad tactum frigida, mollis, lævis & alba, totius corporis habitus mollis & obeſus, non autem carnoſus, & venarum anguſtia, frigidam temperiem ſignificant.

Signa ſpecialia, frigidam cerebri temperiem indicantia, in capite conſiderantur, ut ſunt faciei pallor, venarum carentia in oculis: capilli molles, læves, ac tenues ab initio, tardè orientes, deinde ruſi ac minimè criſpi, ac tota vitâ ſine calvitie perſeverantes; à frigore externo capitis facilis læſio, à calefacientibus juvamentum.

Quod ad prognoſin attinet, hæc intemperies curatu difficilis eſt, ſæpe graviſſimos capitis affectus producit. Quæ à longo tempore contracta eſt, difficilius curatur; quæ à nativitate nunquam; tum etiam quæ eſt hæreditaria, & quæ in corpore ſenſile reperitur, ſi per longum tempus illud obſederit. Tempus hybernum huic curationi idoneum non eſt, æſtate verò meliùs curatio ſuccedit.

Curatio duabus indicationibus perficitur, nimirũ pituitæ redundantis evacuatione, & ipſius intẽperiei per contraria correctione. Quibus indicationibus debet ſatisfieri triplici inſtrumento, diætetico, chirurgico, & pharmaceutico.

Diæta calefaciens & exſiccans inſtituenda eſt. Ac primum eligatur aër purus, ad calidum & ſiccum vergens, qui tamen in caliditate non multùm excedat; humores enim capite contentos fundere ac liquare poſſet, ſicque catarrhos, alioſque affectus producere; quod ſæpe contingit iis, qui ſub Solis radiis morantur, vel caput ad ignẽ calefaciunt. In ſiccitate verò non poteſt nimium excedere modò in activis qualitatibus ſit temperatus; ad calidum magis tamen, quàm ad frigidum deflectat. Cubiculum, in quo æger degere conſuevit, non anguſtum ſit, nec depreſſum, nec humeſcens, aut aliquo ſitu obductum; ſed pervium & perflatum, ſiccioribus ventis expoſitum. Temporibus humidis, nebuloſis, ac frigidis, alteri interdùm poterit aër cubiculi herbis calidis ac odoratis, pavimento ſtratis: ut ſalviâ, majoranâ, lavendulâ, roremarino, thymo, ſerpillo, vel etiam iiſdem in ignem conjectis, aut etiam lignis ſiccioribus accenſis, ac præcipuè juniperino. Ignis autem ſit luculentus, qui aërem conclavis ſufficienter exſiccet. Suffitus in ædibus excitati, niſi admodum graves ſint, ſiccando abſumendoque humiditatem, non parum conferre poſſunt. In eorum tamen uſu cautio magna adhibenda eſt, tum ut moderatiſſimi excitentur. Si enim nimii ſunt, quoſcunquè homines offendunt, & humores fundendo, graves catarrhos excitant. Tum etiam, ut patientis conſtitutio advertatur: nonnullorum enim capita tam facilè replẽtur, & à ſuffitibus alterantur, ut quilibet odor capitis dolorem indicat: Suffitus temperatus & utilis parabitur ex ſuccino puriore, cujus tenuia ramenta carbonibus erunt, injicienda. Minus gravis eſt, & optimè ſiccat roboratque cerebrũ ſuffitus ex Indico ſuccino, quod *gummi animæ* nominatur, vel magis cõpoſitus ita præſcribi poterit.

℞. Ligni aloës & benzoini, ana ʒ. ii. ſtyracis calamitæ ʒ.i.ß. thuris & ſandaracæ, an. ℈.ii. gumĩ animæ & caryoph. an. ʒ. ß. Fiat pulvis craſſior, ſupra prunas injiciendus.

Vitetur aër auſtrinus & pluvioſus, tum quoque nocturnus, & imprimis caput non exponatur radiis lunaribus, qui cerebro mirum in modum ſunt infenſi. Vitandus eſt, quoque aër valdè frigidus & aquilonaris: præcipuè quando ſubitò ad eum ab auſtrino fit mutatio. Is enim cerebrum, humidis excrementis refertum, non minùs quàm manu comprehenſam madentem ſpongiam, exprimit, & in partes ſubjectas deturbat.

Secundò alimentorum ratio maximè adhibenda eſt: quandoquidem (ut docet Hipp. *lib. de natura humana*) morbi fiunt partim à victu, partim à ſpiritu cujus attractione vivimus. Itaque cibi ſint boni ſucci, facilis coctionis, nec frigidi, nec excrementitii. Atque adeò in frequenti uſu erunt carnes vervecinæ, hœdinæ, vitulinæ. Has verò præcedunt pulli columbini, gallinacei, capones, gallinæ, perdices, turdi, omne genus avicularum montanarum, & ovorum recentiùm vitelli, prædictæ carnes magis aſſæ, quàm elixæ uſurpentur. Vitentur autem carnes duræ & concoctu difficiles, ut bovinæ, porcinæ, cervinæ, leporinæ, anſerum, anatum, aliarumque avium aquatilium. Ad hoc genus referuntur capita, inteſtina, extrema, & interanea animalium. Piſcium uſus ſit rariſſimus, iique eligendi, qui carnem habent ſolidam friabilem; in rivis rapidè fluentibus, aut juxta ſaxa viventes, ſaxatiles ideò dicti, in vino præcipuè decocti, addendo acetum, butyrum, & aromata, quorum uſus etiam in aliis cibis concedendus eſt, niſi calida hepatis intemperies contra indicet. Ex his præcipuè ſunt nux moſch. macis, caryophylli, cinamomum. Herbarum refrigerantium & humectantium, ut lactucæ, portulacæ, ſpinachiæ, nullus aut rariſſimus ſit uſus. Æſtivo tamen tempore earum, quæ mediocriter refrigerando ſiccare aliquantulum, & membris robur addere maſſæque ſanguinis, quo minùs evaporet, firmitudinem qualemcunque conciliare valeant, mediocris uſus concedi poteſt. Tales ſunt endivia, cichorium, acetoſa, quæ tamẽ coctæ, non crudæ uſurpandæ ſunt. Conveniunt autem radices petroſelini, dauci, apii & paſtinacæ; folia menthæ, hyſſopi, naſturtii. Vitanda quoque omnia, quæ facilè caput tentant, illudque replent. Ea verò duorum ſunt generũ. Unum eorum, quæ acrimoniâ ſua humores fundunt, ut cepæ, alium, ſinapi, eruca, raphanus. Alterum eorum, quæ craſſis vaporibus caput replere ſolent, ut lac & lacticinia omnia, & legumina. Ex quibus tamen minùs nocent cicera rubra, propter eximiam aperiendi & detergendi vim, quâ prædita ſunt. Ideò concedentur præcipuè juſcula eorũ. Fructus omnes recentes, & præcipuè fugaces, multa aqueâ humiditate præditi, ut frequens cruditatum materia, vitandi. In bellariis fructus ſicciores uſurpari poterunt, ut paſſulæ, amygdalæ, nuclei pinei, dactyli, & ſimiles, quorum tamen uſus parcus eſſe debet, quia majori ex parte difficilè concoquuntur. Pyra cocta ſaccharo contecta, vel conditura corticis citri, limonis, arantii, in fine menſæ uſurpari poterunt. Sed multò utilis erit pulveris digeſtivi cochlear unum ſumere poſt paſtum, cujus vapor aromaticus, & cerebro amicus, cum alimentorũ vaporibus ſurſum elevatur, ſicque cerebrũ roborat & exſiccat. Parabitur ex coriandro, fœniculo, aniſo, cinamomo, nuce moſchata, cum dupla quantitate ſacchari roſacei. Panis ex optima tritici farina conflatus, ſit bene coctus & fermentatus, cui etiam aliquid ſalis & aniſi aut carvi utiliter addi poterit. In majori intemperie biſcoctus erit utilior. Potus ſit vinum tenue, ac oligophorum, quod caput vaporibus non

replet, & aqua multa dilutum. Tum etiam valde confert, per horam ante pastum, vinum aquæ miscere, ut illius vapores infringantur; nec non coriandri tantillum in aqua decoquere, quo vis roborandi cerebrum & ventriculum ipsi conciliabitur. In graviori affectu, si vinum etiam cum prædictis cautionibus usurpatum, suspectum esse videatur, illius loco hydromel tenue subrogari poterit. Hoc autem in omni cibatione semper observandum, ut cibi moderata quantitate sumantur, & cœna sit levior prandio. Sobrietas, ut in omnium morborum curatione & præcautione magni momenti est, sic præcipuè in omnibus capitis affectibus maximè commendatur. A plurimo enim ingesto alimento caput vaporibus & humoribus repletur, & contra ab ejusdem penuriâ plurimùm inanitur.

Tertiò, corporis exercitatio moderata esse debet, & singulis diebus, quantum fieri poterit, continuari. Otium enim, & quies corporis nimia, calorem nativum debilitant, ac torpidum reddunt, ita ut coctiones suas non ritè peragat, & corpus excrementis repleat. Contra verò motus & exercitatio calorem nativum suscitant, concoctiones adjuvant, excrementa discutiunt, spiritus purificant & exhilarant. Debet autem fieri exercitatio ante singulos pastus: & utilius est, à pastu per aliquot horas quiescere, aut saltem non valdè concitato motu corpus movere.

Quarto in somno & vigilia modus adhibendus est. Ut enim somno mediocri reficiuntur vires: ita longiore torpescit corpus, refrigeratur, & oneratur excrementitiis humoribus, præcipuè verò cerebrum. Nimia verò vigilia corpus extenuat, spiritus absumit, & quod in corpore sanum est, depascitur. Somnus itaque longior non sit: is tamen metiendus pro consuetudine, & rebus incidentibus. Vulgò septem horis determinatur. Quod spatium produci vel abbreviari potest, præ ægrotantis ætate vel consuetudine. Si in alterutro peccetur, præstat in vigilia immodica, quàm in superfluo somno delinquere. Non statim à cœna somno indulgendum est, sed duabus saltem horis interjectis, in quibus levis deambulatio prodest. Capite altiore & in alterutrum latus dormiendum. Supinus decubitus improbatur.

Quintò, omnium corporis partium excrementa suis temporibus sunt evacuenda: cerebri potissimum. Atque adeò quotidiè manè screando è palato, emungendo è naribus, pectinando, & linteo aspero vel spongia caput confricando, è suturis cerebri superfluitates evocandæ. Alvus libera & mollis servanda est: & si sponte non obediat, glande vel enemate sollicitanda, vel etiam interdùm levia medicamenta purgantia per os exhibenda, v. g. pilulæ Francof. aut Marocost. ad ℈.ß. Non solum enim alvi excrementa istis auxiliis evocantur; sed etiam paulatim & successivè revellitur aliquid à capite: aut saltem retinetur, derivaturque, quod eò, tanquam ad partem imbecilliorem, amandabatur.

Denique animi affectuum maxima ratio habenda est: utpotè à quibus corpus nostrum mirum in modum alteratur, & de sede sua dejicitur. Inter cæteros maximè cavendæ sunt tristitia & ira. Illa calorem nativum imminuit, & spiritus conterit; unde concoctiones infeliciter obeuntur, & multus fit excrementorum proventus: hæc verò magnam sanguinis ebullitionem, & spirituum agitationem efficit; unde humores funduntur, liquantur, commoventur, & si quæ pituitosa excrementa in cerebro fuerint, affatim in partes debiles infirmasque præcipitantur, quæ gravissimos affectus parere consueverunt.

Reliqua duo instrumenta medica, nempe chirurgia & pharmacia, hujus affectus curationi in sequentem modum aptari poterunt.

Generalis evacuatio, in omnibus ferè morbis humoralibus fieri solet venæ sectione & purgatione.

Sanguinis evacuatio ratione pituitæ consentanea non est. Si tamen in reliquo corpore sanguinis abundet, hepar sit calidius, ætas florens aut consistens, eum detrahere convenit. Sic enim vaporum ad caput effumatio impeditur, & superfluum alimentum demitur, ut natura postea, quidquid crudum & pituitosum in sanguine est, faciliùs concoquat; & purgantia medicamenta tutiùs postea usurpari valeant.

At verò, nisi plethora vehementer urgeat, melius erit venæ sectioni præmittere potionem phlegmagogam, bolum, pilulas aut pulverem. Quorum formulæ tales esse poterunt.

℞. Sennæ mundat. ℥. ß. sem. anisi & caryophyll. ana ʒ.ß. fol. menthæ & betonicæ, ana M.ß. summitatum thymi P.ß. Coquantur ad ℥.iiii. In colat. infunde agarici recenter trochiscati ℈.ii. cinamomi ℈. ß. In expresso dissolve diaphœn. ʒ. iii. syrupi rosat. ℥. i. Fiat potio, quæ detur cum regimine. Vel

℞. Catholici duplicati, & diaphœn. ana ℥.ß. Cum saccharo fiat bolus. Cui potest etiam addi electuar. diacarth. ad ʒ. i. vel iii. detrahendo partem diaphœn. tum etiam catholicum pro arbitrio detrahi, & bolus ex diacarthamo & diaphœnico componi poterit. Vel

℞. Massæ pilular. cochiar. min. ℈. ii. Malaxentur cum aqua betonicæ. Fomentur pilulæ x. vel xi. deauratæ, quas capiat summo mane, præcedente levi cœna.

Pilulæ de agarico, & cochiæ majores, huic etiam usui accommodari poterunt. Vel

℞. Sennæ mundat. turbith. hermodactyl. ana ℈. i. diagrydii gr. v. caryophyll. n. i. Fiat pulvis, qui detur cum jusculo.

Post venæ sectionem, si quidem necessaria fuerit; aut eâ omissâ, si minùs utilis videatur, statim ad humoris præparationem & purgationem veniendum est, quod fiet apozemate sequenti.

℞. Rad. cyperi, ireos Florent. angelicæ, zedoariæ, & enulæ campanæ. ana ℥. i. fol. beton. majoran. melissæ, pulegii, origani, calamenthi, ana M. i. summitatum thymi & salviæ, ana M. ß. sem. anisi, seseleos, & fœniculi, ana ʒ. iii. liquiritiæ rasæ, & passularum mundat. ana ℥. i. sennæ mundatæ, aquâ vitæ irroratæ ℥. ii. sem. carthami contusi, & polypod. querc. recentis, ana ℥. i, agarici recenter trochiscati, turbith. hermodactyl. ana ʒ. iii, ziniberis & caryoph. ana ʒ. i. flor. stœchados, anthos. salviæ, & lavendulæ, ana P. i. Coquantur ad ℔. i. ß. In colatura dissolve sacchari albi ℥. iv. Fiat apozema, clarif. & aromatizata ʒ. ii. cinam. electi pro iv. dosibus matutinis.

In prima & ult. dosi dissolve electuarii diacarthami vel diaphœnici ʒ. iii. Capiat cum regimine.

Vel si nihil addatur ultimæ dosi, postridie illius pilulæ purgantes exhiberi poterunt, quales supra descriptæ sunt.

Post purgationem, ut cerebrum alteretur & roboretur, & purgantium noxa corrigatur, capiat æger bolũ sequentẽ.

℞. Theriacæ veter. ʒ. i. conservæ anthos & rosarum, ana ℈. ii. Cum saccharo fiat bolus, quem capiat manè duabus horis ante pastum, superhausto vini diluti momento.

Quia verò malum hoc sæpe pertinax est, & generosis etiam remediis non semper cedit, ad potentiora præsidia confugere necesse est. Ac primùm, corpore purgato, diæta sudorifica instituenda est, quæ cerebrum & totum corpus calefacit & exsiccat, crudos humores concoquit, crassos attenuat, viscidos incidit, lentos abstergit, & quidquid aquosum est, per urinam educit ac per sudores aut insensibilem transpirationem discutit. Ad quæ omnia multùm etiam facit tenuior illa victus ratio, quæ tempore diætæ adhiberi solet.

Illa autem diæta componi poterit vel ex decocto guaiaci, solius, vel addendo lignum sassaffras, aut radicem salsæparillæ, aut etiam cephalica specifica, prout videbitur Medico prudenti, varias corporum dispositiones, variaque temperamenta sedulò contemplanti. Quorum etiam respectu longiorem aut breviorem illius usum imperat, v. g. per xv. xx. vel xxx. dierum spatium.

Decoctum verò sudorificum in hunc aut similem modum componi poterit.

℞. Rasuræ ligni guaiaci & radix. salsæparillæ, ana ℥. iii. Infundatur per 24. horas in ℔. iv. aquæ fontis, supra cineres calidos. Bulliant lento ligne: & sine fumo, ad mediæ partis consumptionem. Colentur per manicam Hippocratis. Colatura servetur in vase vitreo, de qua capiat ℔. ß. calidè mane, corpus tegendo plus solito, ut excitentur sudores.

℞. Rub



℞ Radic. salsæ parillæ ℥. ii. Infundantur per horas xii. in ℔. xii. aquæ fontis. Bulliant ad quartæ partis consumptionem. Colentur per manicam Hippocratis, addendo coriandri & liquiritiæ, vel sacchari & cinamomi, quantum satis ad saporis gratiam. Fiat bochetum, quo utatur pro potu ordinario, toto diætæ tempore, utendo interea pane biscocto & anisato, carnibus assis, & non elixis, amygdalis torrefactis, passulis, nucleis pineis, prunis cum saccharo coctis, & similibus.

In usu decocti sudorifici hoc perpetuo observandum est, ut semel in septimana purgans aliquod medicamentum propinetur, omissa eâ die portione sudorifica. Quandoquidem per sudores tenuior humorum portio tantùm educitur, remanente crassiore, quæ per alvum expurganda est. Præterea, quia ut plurimum in usu diætæ alvus constringitur, clyster tertio aut quarto quoque die injiciẽdus.

Si adhuc pluribus machinis morbus iste oppugnandus videatur, durante diætâ, sacculi sequentes capiti admoveri poterunt.

℞. Sem. anisi, fœniculi, baccarum lauri contus. ana ʒ. iii. milii ℔. i. salis communi ℔. ß. Torresiant omnia in sartagine, sensim affundendo vini generosi quantum satis. Iisque impleantur duo sacculi, qui applicentur sincipiti raso, calidè, per vices, post assumptam potionem sudorificam.

Deterso sudore, emplastrum caput roborans capiti admoveatur, in sequentem modum compositum.

℞. Succini pellucidi, thuris, mastiches, ana ʒ. i. ß. galbani, opopanacis, ana ℈. i. visci quercini ʒ. ii. sem. pœoniæ maris ʒ. ß. olei nucis moschat. q. s. Fiat ex omnibus massa emplastri, quæ extendatur super alutam in formam ovalem, & applicetur syncipi raso, post detersum sudorem.

Vel admoveri potest emplastrum caput roborans, quod in officinis Monspel. Pharmacopœorum habetur, licet in dispensatoriis non reperiatur; cujus descriptio talis est.

℞. Storacis, benzoini, ladani, ana ʒ. iv. radic. pœoniæ, ireos Flor. visci quercini, mastiches ana ℥. i. styracis liquid. q. s. Fiat emplastri massa de cujus ℥. i. fiat emplastrum ovalis figuræ, applicandum suturæ coronali.

Si verò emplastrum magis attrahens & resolvens habere cupias, quod epispasticum vulgò nominatur, in hunc modum parari poterit.

℞. Massæ emplastri de mucilag. ℥. ii. rad. ireos florent. hermodact. pyrethri, sem. staphisagriæ, cubebarum, stercoris columbini, & sem. sinapi, ana ℥. i. nucis moschat. caryophyl. cinam. piperis longi & nigri, ana ℈. ß. styracis liquidæ q. s. Fiat massa emplastri, cujus portio extendatur super alutam in formam ovalem, & syncipiti applicetur.

Post universales evacuationes, particulares etiam commodè usurpari poterunt: quæ fiunt per errhina, sternutatoria, & apophlegmatismos quorum formulæ in hunc modum componi poterunt.

℞. Fol. majoranæ, salviæ, & betonicæ, ana M. i. Terantur in mortario marmoreo, sensim affundendo aquæ betonicæ & vini albi, ana ℥. ii. Exprimatur succus & fiat errhinum, quod paulò acrius efficietur, si radic. ireos ʒ. ß. prædictis adjiciatur.

Usus hodie invaluit, folia nicotianæ sicca & digitis contrita in nares immittere, vel pulverem eorum naribus attrahere, sicque paratu facilè errhinum habetur, quo magna humoris copia è cerebro elicitur.

Sternutatoria verò sic parari poterunt.

℞. Fol. majoranæ, salviæ, & rorismarini siccorum, ana ʒ. ß. radic. pyrethri & hellebori albi; ana ℈. i. moschi grana iii. Fiat pulvis, qui pennæ tubulo suffletur in nares. Vel

℞. Radic. zinziberis & ireos Florent. ana ℈. i. castorei ℈. ß. euphorbii gr. vi. Fiat sternutatorium. Præstantissimum sternutatorium fit ex helleboro nigro, cum parte æquali sacchari canti in subtilissimum pulverem redacti. Quod etiam ad catarrhi curationem plurimùm confert.

Apophlegmatismi componuntur in formam masticatorii, vel gargarismatis. Masticatorium ita parari poterit.

℞. Rad. pyrethri ʒ. ii. sem. sinapi, staphisagriæ, ana ʒ. i. Excipiantur cerâ albâ, & formentur globuli, quorum unus masticetur, prono capite mane continuò spuendo.

In vulgari usu habetur radix ireos Florentinæ masticata, quæ in levioribus affectibus potest sufficere. Mitior adhuc est mastiche sola, quæ humorem attrahit ad os citra illius calefactionem: quod reliqua præstant.

Gargarisma verò in hunc modum erit præscribendum.

Sem. staphis. ℥. ß. sem. sinapi ʒ. iii. rad. pyrethri ʒ. i. Coquantur in hydromelite ad ℥. vi. in quibus dissolve oxyme. scyllit. ℥ ii. Fiat gargarisma.

In usu tamen horum remediorum hoc observandum est, eam evacuationem, quæ per palatum fit, esse commodiorem, quandoquidem illa à natura cerebri expurgationi simpliciter destinata est. At nasus odoratus & respirationis gratia factus est, eoque natura abutitur, quando humores in cerebro majori copia redundantes, per hanc viam expurgat. Præterea per palatum via securior est, neque eâ excretione tantopere cerebrum concutitur, quemadmodum illa, quæ fit per nares. Attamen errhina humores potentiùs educunt, quia non solùm medicamenti qualitas, aut vapor, ut in apophlegmatismis; sed & ipsa ejus substantia cerebrum stimulat.

Observandum etiam, errhinorum usum esse suspectum dum oculi sunt affecti, vel nares ulceribus obnoxiæ, vel æger in hæmorrhagiam facilè incidit, aut etiam vertiginem, quam sternutatoria in primis excitare valent, cerebrum vehementiùs concutiendo.

Errhina liquida in nares ex vola manus attrahuntur vel supino corpore naribus infunduntur: ore tamen priùs aqua vel vino repleto, ne liquor per palatum in os influat, quanquam quod sic influit, etiam humores efficaciter per fauces educit.

Apophlegmatismi cautè usurpandi sunt iis, qui fluxioni in pectus, & tabi sunt obnoxii.

Ad particularem etiam capitis evacuationem utiliter adhibentur vesicatoria posteriori parti cervicis, in formam emplastri quod à Pharmacopæis Monspeliensibus compositum habetur, licèt in ordinariis dispensatoriis non habeatur. Illius autem formula talis est.

℞. Galbini, ammoniac. ana ℥. v. pulveris cantharid. ℔. i. ß. sinapi, piperis ana ℔. ß. viridis æris, pyrethri, an. ℥. ii. ß. euphorbii ℥. i. ß. ceræ ℔. i. picis, resinæ terebinth. ana quartaria iii. olei parum. Fiat massa emplastri, cujus ʒ. i. vel ii. extenduntur super alutam, & posteriori parti cervicis admovetur.

Exterius capiti admoventur pulveres & cucufæ, quibus cerebrum roboratur, ejusque calor intenditur, ac humoris reliquiæ discutiuntur.

℞. Pulveris ireos Florent. ℔. ß. storacis & benzoini, ana ℔. ii. Fiat pulvis tenuissimus capillis inspergendus in lecti introitu, & manè pectine decutiendus.

Hic pulvis est odore gratissimus, cerebrum roborat, & capillos valde exsiccat, ita ut delicatioribus in usum revocari valeat. Si tamen illius efficaciam intendere volueris, caryophyllos, nucem moschatam, & cinnamomum addere licebit.

℞. Flor. stœchados, anthos, & rosar. rub. ana P. ß. betonicæ siccæ ℈. ii. sem. coriandri, ligni rhodii, thuris, mastiches, nucis moschatæ, ireos Flor. ana ℈. i. benzoini, vernicis, macis & caryophyl. ana ℈ ß. (ii.) Fiat omnium pulvis, qui excipiatur rasura scarlatæ, vel cotone moschato, & cum panno serico rubro fiat cucufa interpuncta, pileo assuenda, vel in formam calantinæ perpetuò gestanda. Sequenti etiam suffumigio caput nõ parũ exsiccari poterit.

℞. Ligni aloës, thuris, mastiches, succini pellucidi; santali citrini, rosar. rubr. & fol. betonicæ siccorum, ana ʒ. i. cinamomi, macis, caryophyl. stracis calamitæ, ana ℈. i. Fiat ex omnibus pulvis crassior, aspergatur super prunas, & fumum hauriat mane, jejuno stomacho, ore & naribus apertis, capite linteo circumvoluto, ne fumus tam facilè exhalet, eoque utatur bis aut ter in septimana.

Vel si à suffumigio dolor capitis excitetur, eo saltem suffumigentur singulis noctibus operimenta capitis. In quem usum potest etiam præscribi sequens paratu faciliùs.

℞. Thuris, mastiches, styracis calamitæ, benzoini, & sandaracæ, ana ℥. ß. macis caryoph. ana ʒ. ii. Fiat pulvis crassior pro suffitu.

Quia verò hujusmodi intemperies contumacissima est, novumque pituitæ proventum, etiam post universales & particulares evacuationes, solet efficere, usualia etiam remedia præscribenda sunt; quibus per intervalla humor educatur, & in cerebro melior illa dispositio, quæ prædictis remediis inducta est, diutiùs conservetur. In hunc finem syrupus magistralis componi poterit, ex materia, in apozematis suprà propositis, triplicatâ purgantium dosi, quo utetur bis, aut ter in mense ad ℥. ii. vel iii. cum decocto betonicæ & majoranæ.

Vel in locum syrupi, sequentibus pilulis usualibus assuescere poterit.

℞. Aloës optimæ ℥.ß. turbith. gummosi, hermodactyl. & agarici recenter trochiscati, ana ʒ.ii. diagrydii ʒ.i. zinziberis & caryophyl. ana ℈.ß. croci & salis gemmei, ana g. vii. Pulverentur omnia, & perfundantur succo majoranæ, ac denuò exsiccentur in umbra. Postea excipiantur oxymelite scillitico, & fiat massa pilularum, de qua capiat ʒ.ß. vel ℈. ii. semel in septimana duabus horis ante prandium.

Postridie syrupi, aut pilularum, etiam bis aut ter in septimana capiat dosin opiatæ sequentis.

℞. Conserv. rad. acori, aut zinzib. & cort. citri condit. ana ℥. i. conserv. flor. salviæ & rorism. ana ʒ. vi. nucis moschatæ condit. ℥. ß. myrobal. condit. N. i. theriacæ veteris & confectionis alkermes, ana ʒ. iii. pulveris electuarii diambræ & diamoschi dulcis, ana ʒ. i. Cum syrupo conditura corticis citri fiat opiata, de qua capiat ad magnitudinem castaneæ, manè duabus horis ante pastum, superbibendo parum vini generosi mediocriter diluti.

Potentiùs cerebrum roboravit balsamum sequens, cujus guttæ iii. vel iv. per intervalla sumi poterunt, cum vino vel jusculo.

℞. Ol. nucis moschatæ ℥. iiii. pulv. majoranæ, anthos & carabes, an. ʒ. ß. moschi, ambræ griseæ, an. ℈. i. Cum sufficienti quantitate olei cranii humani, reducantur ad balsami consistentiam.

Oleum cranii humani huic usui idoneum parabitur ponendo rasuram cranii non humati in retorta cum vini albi s. q. ut digerantur in B. M. per aliquot dies postea distillentur in arena ad siccitatem: prodibit oleum aquæ supernatans.

Hoc balsamo possunt etiam inungi nares interiores horâ somni, ad cerebrum efficaciter roborandum. Aliud tamen balsamum paratu facilius, ad nares saltem interius inungendas, & valde efficax, componi poterit in hunc modum.

℞. Ol. è flor. arantiorum ℥. iii. ceræ albæ ʒ. i. Liquentur levissimo calore. Deinde adde ol. succini purissimi ʒ. ß. olei stillatitii salviæ & rorismarini, ana gutt. xv. olei spicæ gut. v. Fiat Balsamum.

Utilissimum etiam erit causticum inurere posteriori parti cervicis, ut materia, quæ in cerebro sensim colligitur, per hanc etiam viam sensim evacuetur.

Denique ad cerebrum exsiccandum atque roborandum efficacissimæ sunt aquæ thermales sulphureæ, nitrosæ ac bituminosæ, quales sunt nostræ Bellilucanæ, & German. Uvisbadenses potissimùm. Ex quibus fiunt embrocationes seu irrigationes capitis, per aliquot dies, præmissis vacuationibus universalibus. Harum enim usu gravissimos capitis affectus discuti, quotidiana docet experientia.

Utilissimæ etiam erunt aquæ thermales (maximè Emsenses, & Aquenses) in potu usurpatæ, ad roborandum stomachum, qui cerebro maximè compatitur. Ad eundem finem præscribendus erit pulvis digestivus in hunc modū.

℞. Coriandri præpar. ℥. i. sem. anisi, fœniculi dulc. ana ana ʒ. iii. cinam. & nuc. moch. ana ʒ. ii. coralli præpar. rasuræ eboris, & marg. præp. ana ℈. i. sacchari rosat. ad pondus omnium, vel pro delicatioribus ad pondus omnium duplum, fiat pulvis, de quo capiat cochl. i. post singulos pastus, nihil desuper comedendo, vel bibendo.

---

## CAPUT II.

*De affectibus soporosis, comate, lethargo, caro, & apoplexia.*

Soporosi præternaturalis quatuor præcipuæ proponuntur differentiæ: coma, lethargus, carus, & apoplexia. Quæ cùm plurimùm ab iisdem causis oriantur eandem curationem postulant; Ideò unico hoc capite comprehendi possunt.

Differunt autem inter se quatuor isti affectus, quod in comate, seu cataphora, seu subetha Avicennæ, est quidem somnus profundus; sed à quo æger excitatur, & oculos aperit & respondet, moxque iterùm profundè dormit; in lethargo fit somnus comati similis, sed cum febre, & delirio: in caro æger febre careat, ut in comate, sed in eo somnus sit profundior: ita ut æger excitatus oculos vix aperiat: & non respondeat, sicuti in prædictis; attamen vellicatus sentiat, & integra maneat respiratio: In apoplexia somnus sit profundissimus, & omnimoda sensus & motus privatio, excepta respiratione; atque ita ægri neque oculos aperiant, neque respondeant, neque sentiant, & respirationem habeant difficilem.

Causæ horum affectuum plurimæ assignari possunt.

Prima & potissima est humor pituitosus, vel aquosus, in cerebro præternaturaliter contentus, qui in minori copia cumulatur, & cerebri substantiam irrorans ac refrigerans, ejusque meatus insensiles obturans, coma generare solet. Si verò in eadem copia collectus putredinem concipiat, sivè in tumorem collectus sit, sive per totam substantiam dispersus, lethargum producit. Quando verò majori copia collectus & sine putredine, & toti propemodum cerebri substantiæ imbibitus, carum efficere consuevit. Ac denique si copia adhuc majori affluens, non solùm cerebri substantiam, sed etiam ventriculos oppleat, aut sublatem mole cerebri concidente comprimat & angustet; nec non principium nervorum, in basi calvariæ à cerebro prodiens, premat, & spiritui animalium transitum præcludat, apoplexiam facit. Consulantur Recentiores hac de re, maximè Schneiderus de Catharris.

Secundò, à sanguine etiam redundante in cerebro soporosi affectus generari solent. Si nimirum nimia copia illius vasis contentus, crudior, serosior, ac frigidior fuerit; spiritus animales condensat, & motus ineptos efficit, tum copia cerebrum gravando, liberum eorum commeatum impedit, ac pro majori vel minori copia, majori vel minori frigiditate, graviorem aut leviorem affectum producit. Sicque tum coma, tum carus, tum apoplexia ab hac causa generari possunt.

A sanguine etiam extravasato, & cerebri ventriculos opplente vel comprimente, affectus soporosi, præsertim apoplexia, generari solent. Id autem contingit, ruptâ venâ in cerebro, vel ob plethoram ad vasa, vel ob contusionem capitis insignem, vel etiam ob vulnus, punctim aut cæsim factum, quo venæ in cerebro dividi, multumque sanguinem profundere consueverunt. Sola etiam cranii fractura, cerebrum comprimendo, stuporem ac comatosum affectum producere potest.

Tertiò, à tumore in cerebro genito, & pondere suo gravante, comatosum affectum generari posse, dubium non est. Et hujus rei exemplum refertur à Platero, in Barone quodam observatum, qui longe tempore attonitus & somnolentus, nihil secundum rationem agebat, cibum nec petebat, nec nisi per vim intrusum capiebat, ne lectum nisi coactus accedebat; sed ad mensam tota die, brachio innixus, oculisque clausis, veluti dormiens sedebat, nec nisi interrogatus, sæpiusque admonitus, quicquam & hoc quoque ad rem minimè pertinens, respondebat. At post obitum illius, apertâ calvariâ, inventa est in cerebro glandula magna, dura, supra callosum corpus genita, cujus causa esse potuit ictus quem in capite longè ante morbi principium acceperat.

Quartò, vapores immodici ad cerebrum delati, comatosi affectus sympathici causa esse possunt. Si enim copiosi & halituosi sint, spiritus animales aggravant, & veluti caligine suffundunt; quemadmodum nubes in majori mundo Solis radios obtenebrant. Si verò crudiores fuerint cerebrum adeo humectant, ut languidum ad actiones obeundas fiat. Sic ebrii sopore profundissimo, à vaporum ex vino & crudis alimentis elevatorum copia detinentur. Sic pueri lumbricis laborantes, comatosis affectibus corripiuntur, à crassis & copiosis vaporibus, ex crudorum & pituitosorum humorū copia elevatis. Sic in febribus nonnullis intermittentibus sopor inexpugnabilis accessionis initio contingit, ob crudorū & putrescentium in venis humorum, præcertim mesaraïcis contentorum copiam qui a calore febrili paroxysmi attenuati, multos vapores ad caput transmittunt, talemque soporem inducunt, qui interdum, cessante frigore vel rigore, cessat; interdùm verò usque ad finem paroxysmi permanet, prout vapores crassiores aut tenuiores, magis aut minùs copiosi, faciliùs aut difficiliùs discutiuntur.

Quintò à medicamentis narcoticis, nimia copia assumptis, somnus tam profundus excitatur, ut multi ex imprudenti opii usu in somnum perpetuum demersi fuerint. Talis etiam vis narcotica in quibusdam animalibus reperitur, ut in torpedine. Sic etiam ex morsu Aspidis soporem lethalem induci, refert Plutarchus in Cleopatræ interitu. In humanis etiam corporibus qualitas hæc narcotica generatur ex maligna humorum putredine, quæ in malignis ac pestilentibus febribus reperitur, unde comatosus affectus in hujusmodi febribus sæpissimè contingit, qui malignitatis certissimus est index, & futuræ mortis non rarò prænuntius.

Signa diagnostica, varias soporosorum affectuum differentias indicantia, in eorum distinctione, in principio hujus capitis fuere proposita. At signa causarum hos affectus producentium, ita se habent.

A pituitosis humoribus, in cerebro restagnantibus, affectus soporosos produci, testantur habitus pituitosus, ætas senilis & puerilis, regio & tempestas frigida & humida, consuetæ per os & nares pituitosæ excretionis suppressio, & quòd æger ante invasionem capitis gravitate, oculorum obtenebratione, & totius corporis segnitie affectus fuerit, quodque non rarò in ipso morbo pituita per os & nares effluat, aut in gulam defluens, ab ægro frequenter deglutiatur.

A sanguine verò soporosum affectum generari, significant plethorica dispositio, rubor faciei, & capitis dolor, affectum præcedens.

Tumor in cerebro genitus vix ullis indiciis internosci potest: sed sola calvariæ apertione post obitum ægrotantis detegitur: ut in casu suprà proposito ostenditur.

Sympathicum affectum, & à vaporibus ad cerebrum elevatis oriundum ostendunt primò, absentia eorum signorum, quæ idiopathicum affectum significant. Secundò, signa indicantia peculiarem affectum partium, à quibus vapores ad cerebrum transmittuntur. Sic à ventriculo vapores hujusmodi elevari, testantur crapula præcedens, ructus acidi aut nidorosi, aliaque crudorum humorum, in ventriculo aliisque partibus ventris inferioris redundantium indicia. Si verò à lumbricis oriantur, propria eorum signa apparebunt, proprio capite descripta.

Quod ad prognosin attinet, omnis soporosus affectus periculosus est; sed quo major & profundior est somnus, à quo æger difficilius expergiscitur, eo majus portendit vitæ periculum. Atque ita carus comate & lethargo periculosior est, apoplexia caro, quæ si fortis fuerit, omnino incurabilis censetur ab Hipp. *Aphor.* 42. *sect.* 2. qui sic habet: *Apoplexiam fortem solvere, est impossibile: debilem verò, non facile.* Fortis verò dicitur apoplexia, in qua respiratio inæqualis, inordinata, & interdùm intermittens est. Si verò ita se habens respiratio, magna vi exerceatur, fortior censenda est: si autem respiratio penitus prohibeatur, fortissima est. Contrà verò, ubi respiratio aliquem servat ordinem, debilior existit, quæ doctrina proponitur à Gal. *Comment. Aphor. prædicti.*

Valde periculosus est comatosus affectus, qui acutissimo morbo supervenit. Vel enim caloris nativi extinctionem significat, vel malignam & venenatam qualitatem, quæ in febribus malignis cerebrum plerumque solet impetere. Qui, per consensum partium inferiorum fit comatosus affectus, & à vaporibus ex iis elevatis, minus infert periculū.

Lethargo affecti septem diebus moriuntur: si verò hos effugerint, evadunt. Hipp. *secundo de morbis.*

Affectus comatosi in senibus utplurimum lethales esse consueverunt. Cùm enim, propter caloris nativi inopiam, debilem habeant facultatem concoctricem & expultricem fit ut materiam morbificam superare & expellere nequeant, eam in primis, quæ in cerebro redundat. Siquidem cerebrum, cùm sit pars corporis frigidissima, advertente senio, caloris imminutionem, tandem extinctionem, citiùs quàm reliquæ, pati consuevit.

In lethargo parotides supervenientes, vel pus ex auribus effluens, cum imminutione symptomatum, salutare. Significat enim dominium naturæ supra causam morbificam, quam vel expellit ad emunctoria nondum perfectè concoctam, vel in pus conversam per ductus naturales evacuat.

Qui ex lethargo servantur, empyici fiunt, ex Hip. *in Coac. & 3. de morbis.* Hæc sententia, ut sonat, & ut plerique eam interpretantur, experientiæ non respondet. Vix enim verum empyema, ex lethargo genitum, ulli videre contingit. Sed veritati est consentanea Mercurialis interpretatio, quæ empyicos seu suppuratos hoc loco intelligit, quibus per aures vel nares materia purulenta evacuatur. Docuit enim Gal. *con. Aphor. 7. sect.* 5. & *Aphor.* 44. *sect. 7.* per empyema Hippocratem non solùm quæ in thorace sed quæ etiam in singulis partibus fit, suppurationem intelligere.

Soporoso affectui, à causa frigida oriundo, phrenitidem succedere, bonum: quandoquidem à calore intensiore, phrenitidem efficiente, materia pituitosa, affectum soporosum producens, concoquitur.

Apoplectici in septem diebus pereunt; nisi febris apprehendit. Hipp. 12. *de morbis, Aphor.* 51. *sect.* Illa autem febris acuta esse debet & essentialis, ab humorum & spirituum effervescentia oriunda, ut possit materiam morbificam discutere. Si autem remissior fuerit, & simptomatica, qualis apparere consuevit in apoplexia, quæ à dipositione inflammatoria cerebri, & nimiâ sanguinis copia, in venis illius contenta exoritur, morbum non imminuit, quin potius phrenetica quædam symptomata accersit, quæ facultates animales debilitant. Et in hac causa phrenitis, soporoso affectui superveniens, non est bona, ut in superiori prognostico dicebatur. Præterea febris morbum soluturа, alia conditione indiget, ut nimirum à principio morbi accidat, dum natura, adhuc in suo robore consistens, validos conatus exercere potest. Quæ enim progresso morbo supervenit, salutaris non est, ut docuit Hip. in Coacis. *Apoplecticæ*, inquit, *affectiones, derepentè exolutorio modo fientes, febre temporis progressu accidente, perniciosæ.*

Apoplectico ἱδρώσις superveniens mala; illa enim sudatiuncula summam naturæ oppressionem significat.

Ad horum effectuum curationem, sicut & reliquorum omnium, tria instrumenta medica necessaria sunt; diæta, chirurgia & pharmacia.

Diæta in horum affectuum principio tenuissima est imperanda, quia morbi sunt acutissimi. Ideò solis jusculis ægri nutriendi sunt, per dilucida intervalla usurpatis. In declinatione verò & curatione, prophylactica eadem diæta convenit, quæ in frigida cerebri intēperie descripta est.

Reliqua duo instrumenta sequenti methodo sunt usurpanda.

Quando quidem hujusmodi affectus soporosi præcipites sunt, & periculo pleni, sedulam Medici diligentiam postulant & in talibus casibus remedia festinanter administranda sunt.

Primo igitur medicus, ad effectum aliquem soporosum vocatus, ægrū confestim à gravi illo somno excitare conabitur, omnibus sensibus objecta vehemētia offerendo. Atque adeò oculi radiis solaribus & luci splēdidæ objiciēdi.

Aures clamoribus, strepitu, & sonitu concutiendæ: & inprimis æger proprio nomine magna voce sæpè appellandus est.

Naribus acria, ut ruta, castoreum, acetum objicienda, in os & palatum itidem acria injicienda.

Tactus frictionibus, vellicationibus, pilorum evulsionibus, ligaturis digitorum complicationibus, & aliis hujusmodi, irritandus.

Clyster laxans præscribatur, primùm ex decocto communi, ut citiùs paretur, in hunc modum.

℞. Decocti communis clysteris ℔. i. hieræ picræ, & diaphœn. ana ℥. i. ol. lilior. & rutac. ana ℥. i. ß. mellis anthosati ℥. ii. salis ʒ. i. Fiat clyster injiciendus statim.

Dum hæc fiunt seriò apud se meditari debet Medicus an venæ sectio celebranda sit, quandoquidem in hisce affectibus, quod dixit Celsus de apoplexia, sanguinis detractio vel occidit, vel liberat. Convenit autem venæ sectio, si sanguis causæ principalis, adjuvantis, vel sine quâ non rationem habeat, viresque ferant.

Vires autem non actionum animalium ablatione æstimandæ sunt, sed quales ante morbi invasionem fuerant. Si enim tùm satis fortes fuerunt, etiam nunc permittunt, nisi planè fortis sit apoplexia. Neque vires sunt debiles per resolutionem, sed per oppressionem.

Si verò nullo modo sanguis peccet, aut vires sint verè dejectæ, aut æger admodũ senex, venæ sectio omittenda.

Statim verò & sine omni mora, sive noctu, sive interdiu affectu qui corripiatur, venæ sectio instituatur, & quidem ante clysterem, si quam primùm injectus non fuerit. Fricetur tamen prius corpus, & aperiatur vena in brachio.

Hoc etiam advertendum est, utilius ac tutius esse, non unâ vice mittere, quantum opus est sanguinis, sed per vices, intra tamen paucarum horarum spatium. Nam per iteratam illam sanguinis missionem & materia facilius movetur, & vires non dejiciuntur. Inspiciatur post primam venæ sectionem ægri facies, & pulsus exploretur. Et si color faciei vividior reddatur, & respiratio facilior, ac pulsus benè habeat, optimè sperandum, & confidentiùs venæ sectio repetenda.

Vulnus in venæ sectione fiat ampliori foramine: alias enim sanguis, qui crassior est, statim subsistit.

Quò magis abundat sanguis, eo liberaliùs detrahi debet. Si verò pituita magis luxuriet, parciori manu mittendus est: ne calor nativus, ad hunc affectum discutiendum tantoperè necessarius, quandantenus infringatur.

Copiosæ & frequentis sanguinis detractionis in apoplexia exemplum singulare proponitur à Zacuto Lusitanò, *lib.* 1. *historiæ Medicorum principum, hist.* 33. his verbis: *Nobilis quædam fœmina juvencula, in omnium rerum oblivionem, deinde in veram apoplexiam, cum menstrui effluvio incidit. Cui cùm plurima tam in superioribus, quam in inferioribus partibus essent celebrata auxilia, per ligaturas, acres clysteres, scarificatas cucurbitas, dorso applicatas, neglecta indicatione, quæ à menstruo actu fluente desumitur, ob urgens ex procrastinatione periculum, cum viribus esset valentibus, factis frictionibus crurum, & cucurbitulis femoribus appositis, octo horarum spatio quater è cephalica copiose sanguinem mitto, à quo præsidio loqui cœpit, & convaluit.*

Quidam practici recentiores audent in apoplecticis jugulares venas aperiri, sicque omnes propemodum liberari affirmant, in eaque apertione hac methodo progrediuntur. Primo collum leviter constringunt linteo, apertione facta statim laxant. Sanguis spontè fluit sine ligatura, quæ posset sanguinem ad caput attrahere. Vulnus post eà occludunt amplastro glutinante, sine ligatura, eoque facilè sanguinem cohiberi asserunt. Quod confirmat Zacutus Lusitanus, qui tamen ligaturã adhibet, *observat.* 79. *l.* 1. *Praxeos Medicæ admirandæ*; ubi refert historiã anginæ acutissimæ, in qua peritissimorum Medicorum consilio venæ jugulares apertæ fuerunt, unde sequutus est irrepabilis (ut ipse loquitur) sanguinis fluxus, quo æger in omnimodam virium jacturam lapsus est. Vocatus Zacutus accurrit, emplastrum Galenicum superimposuit, quo ipse *lib.* 5. *meth.* 4. ad arteriarum & jugularium hæmorragias feliciter utitur: sicque collo commodè ligato, æger jam exhaustus reficitur & è morbo liberatur. Emplastrum verò componitur ex thure, aloë & pilis leporinis, albumine ovi subactis, dupla thuris ad aloën quantitate., ut docet Gal. *loco citato*; aliquando verò æquali utriusque quantitate, in durioribus scilicet corporibus superiorem operationem Gal. comprobat, cùm dicit, hoc emplastrum venarum jugularium profluvium citra vinculum sistere. Hoc etiam animadverti velim, in apoplexia sanguinem ex vena aperta tanto impetu non profluere, quemadmodum in angina, quia in illa sanguis est refrigeratus, ac veluti congelatus, ut docuit Hip. 2. *de morbis*, & ea ratione creditur venas & arterias carotides obstruere, in hac verò fervidus est ac tenuis, cum anginosi febre acutissima laborare soleant.

Purgatio instituatur paucis horis post venæ sectionem, neglectâ temporum electione. Neque enim in purgando cunctabundus nimis aut timidus esse debet Medicus: cum morbus valdè urgeat, & brevi sua percurrat tempora. Et illa purgatio forti medicamento debet fieri, quia humor contumax est, & obruta facultas, nec nisi vehementioribus irritatur.

Illud autem medicamentum vulgò fieri solet ex ʒ. i. electuarii diacarthami, dissoluta cum aqua betonicæ, addendo castorei ℈. ß. Vel

℞. Turbith. electi ℈. iiii. agarici recenter trochisc. ʒ. ii. zinzib. ℈. ii. sem. fœniculi ℈. i. castorei gr. vi. Infundatur in sufficiẽti quantitate aquæ betonicæ. In colat. ℥. iiii. dissolve electuarii diacarthami ʒ. iii. sirupi rof. ℥. i. fiat potio. Vel

℞. Massæ pilul. coch. min. ʒ. i. castorei gr. iii. Malaxetur cum aqua betonicæ, formentur pilulæ septem, & si æger non possit glutire, dissolvantur in aqua salviæ, lavendulæ vel betonicæ. Vel

℞. Massæ pilul. coch. maj. & de agarico, ana ʒ. ß. trochisc. alhandal, diacridii & castorei, ana gr. iii. Fiat massa cum melle anthosato, quæ dissolvatur in aqua salviæ. Vel fiat talis potio.

℞. Fol. sennæ ℥. ß. agar. albi ʒ. i. ß. turbith. elect. ʒ. i. zinzib. & galangæ, an. ʒ. ß. Coquantur in aqua salviæ & rorismar. Colar. ℥. iiii. ß. adde electuarii diacarthami ʒ. ii. castorei ℈. ß. oxymelitis simplicis ℥. ß. Fiat potio.

In lethargo purgatio ab initio mitior esse debet propter febrem continuam conjunctam, ex agarico; cui aliquid rhab. addi potest, vel scammonii, aut pilulis de hiera cum agarico, cùm bilis plerumque humorum ad caput vehiculũ sit. In morbi tamen progressu, cùm jam materia ad caput fluxit, & in eo hæret purgãtibus etiã prædictis utendũ est.

Trallianus scammonii ℈. ß. cum castorei ℈. ii. in oxymelite exhibet, quo multos lethargicos deploratos se restituisse refert. Et Oribasius ex Russo Ephesio refert, nullum aliud esse lethargo correptis æquè utile, atque efficax medicamentum ad purgandam pituitam, quam bilis admixta in caput detulit, ac scammonium cum castoreo exhibitũ. Sæpe verò facultates tam sunt oppressæ, ut medicamenta in actu minimè deducantur, atque adeò etiam nihil operentur, quod mali ominis est, & ita affecti utplurimum pereunt. Attamen, ut inquit Celsus, quando hujusmodi tempestates ingruunt, remedia etiam cum aliqua temeritate rapienda, sunt, & omnino periculum in hoc morbo aliquid tentare permittit. Nam ut Serenus habet *Medici hæc potiora putant, quàm dulci morte perire.* Et ut idem Celsus, *multa in præcipiti periculo rectè fiunt, quæ aliàs essent omittenda.* Ideò propositis remediis non proficientibus, ad ea quæ ex antimonio parantur, licet transcendere, præsertim minùs vehementia: quale est aqua benedicta, ex croco metallorum composita, quæ per superiora & inferiora potenter expurgans, tantum pituitæ copiam non solùm è ventriculo, partibusque inferioribus, sed etiam è cerebro educit, ut hac evacuatione interdùm ægri liberentur. Et bonâ fide testari possum, me virum nobilem ex primoribus hujus civitatis vidisse, ter intra biennium ab apoplexia hoc solo remedio liberatum. Quamvis autem nonnuli etiam viri doctissimi, vomitorium usum in hisce affectibus improbent; tamen experientiæ magis credendum est, quæ etiam nos docet quotidianis experimentis pueros comate affectos, tali vitrioli vomitivo promptiùs & tutiùs, quàm ullo remedio liberari.

Tinctura nicotianæ aqua vitæ extracta, ad ʒ. ii. cum melle excepta, & in os infusa, potenter educit.

Interim, medicamento purgante exhibito, antequam operari incipiat, & dum etiam operatur, revellentia omnium generum in usum revocanda sunt, non solùm frictiones & ligaturæ anteà propositæ; sed etiam cucurbitulæ, dorso, scapulis, brachiis, femoribus affixæ, sine scarificatione, si sanguinis missio sufficiens celebrata sit: cum scarificatione, saltem earum aliquæ si phlebotomia fuerit omissa.

In



In apoplexia non admoveantur cucurbitulæ posteriori thoracis parti, aut hypochondriis, ne contractis thoracis & abdominis musculis, respiratio magis impediatur.

Summum & unicum remedium habentur, præsertim in apoplexia, cucurbitulæ capiti impositæ. Quod remedii genus insignis ille Medicus Fracastorius, apoplexia correptus nutib. suis indicasse fertur; sed non intellectus periit.

Zacutus Lusitanus *hist.* 21. *lib.* 1. *de Medic. princ. histor.* refert desperatam apoplexiã, cucurbitulã bis occipiti admota cum profundis scarificationibus, à se curatam fuisse.

Vesicatorium posteriori parti cervicis & scapulis admoveatur.

Clysteres acres injiciantur, duo vel tres, eadem die.

℞. Fol. parietar. hyssopi, calamenthi, origani, salviæ, rutæ, & centaurii minoris, ana M. i. sem. carthami ℥. ß. sem. fœniculi & cumini, ana ʒ. iii. agarici albi in nodulo inclusi ʒ. ii. pulpæ colocinth. in eodem nodulo inclusæ ʒ. i. ß. Coquantur ad ℔. i. In colat. dissolve hieræ picræ ʒ. ß. diaphœnici ℥. i. olei rutacei ℥. ii. Fiat clyster.

Chymici clysteribus admiscent aquæ benedictæ ℥. ii. vel iii. & sic potenter purgant.

Aqua autem hujus dosis augeri potest ad ℥. iv. & ℥. v. Imò verò, antequam è phiala educatur, aliquantulum agitari debet, ut nonnihil pulveris in fundo residentis admisceatur, unde vires efficaciores evadunt. Ideò ut plurimum clysteres ex aqua benedicta, seu vino Emetico, hac formula præscribere soleo, qui in multis affectibus, præsertim colici doloris miranda præstant.

℞. Decocti emollientis ℔. i. diaphœnici ℥. i. aquæ benedictæ turbidæ ℥. iv. Fiat clyster.

Si clyster debito tempore non reddatur, glande alvus proritetur.

℞. Pulv. hieræ picræ Gal. ʒ. ii. pulpæ colocynthidos, agarici albi, ana ʒ. ß. diagridii ℈. i. salis gemmei ʒ. ii. mellis ad debitam consistentiam cocti quantum satis, fiant suppositoria.

Sæpè tamen accidit, ut sphincter ani resolvantur, unde anus planè pateat, ac clysteres sine fructu injiciantur, cùm retineri non possunt, qui casus plerumque desperatus est.

Naribus admoveatur castoreum cum aceto, quod specifica proprietate somnum excutere creditur.

Efficax etiam remedium est, si acetum acerrimum supra laminam candentem effundatur, & vapor ab ægro naribus excipiatur. Adhuc efficacius erit, si aceto addatur semen nigellæ, rutæ, & castoreum, ipsum etiam acetum modicè calefactam & naribus adhibitum excitat potenter si accerrimum sit, & adhuc potentius, si ei piper & castoreũ admisceantur. Excitat etiã à somno suffitus sulphuris.

Pili capræ usti, & cornu cervi & capræ ustum & naribus admotum, potentissima sunt ad excitandum altissimè dormientem.

Succini albi fumus ad apoplecticos excitandos præstantissimus est; item si illius oleo tempora & nares sæpè illinantur.

Fiant etiam frictiones in plantis pedum cum sale & aceto, manibus inunctis oleo rutaceo & de castoreo: linguæ palatum inungatur theriaca veteri, in aqua cœlesti, aut apoplectica dissoluta. Sed advertendum est, ne theriaca recens adhuc sit. Nam ratione opii somnum inducit. Ad eundem usum revocari poterit aurea Alexandrina, & confectio anacardina. Sinapi etiam potest coqui in vino forti, & eo palatum inungi Pyrethri radices in oxymelite coctæ idem præstant. Omnibus verò hisce castoreum utiliter admiscetur.

Universali evacuatione peracta, & purgato corpore, caput evacuendum est, tam sensibiliter, quàm insensibiliter. Sensibiliter, per nares & palatum, errhinis, & sternutatoriis, in curatione frigidæ intemperiei cerebri propositis, & inunctionibus palati suprà descriptis. Hisce omnibus addantur ruta, castoreum, acetum.

At de sternutatoriis hoc advertendum, si affectus perseveret, & æger difficulter excitetur, eorum usum commodissimum esse. Non tamen diutiùs iis insistendum, ne caput impleant, humores commoveant, ac fundant. Sed initio morbi ab intempestivo sternutatoriorum usu abstinendum, cùm magis ab iis tum materia fundatur, & partibus impingatur: unde morbus fit contumax, vel interdùm levior affectus in apoplexiam degenerat.

Tandem insensibiliter resolventia applicanda, quæ in sequentem modum componi poterunt.

℞. Baccarum lauri & juniperi, ana ℥. i. ß. radic. angelicæ, zedoariæ, imperatoriæ, ana ℥. i. fol. beton. salviæ, rorismar. an. M. i. rutæ, satureiæ, majoranæ, flor. lavendulæ, ana M. ß. Coquantur in aceti sufficienti quantitate. Hoc decocto spongia, aut linteum, aut stupa imbuta, capiti calidè applicentur. Mirum quantum auxilii soporosis affectibus hoc remedium afferat. Brachia quoque & manus eo abstergantur, eoque crura & pedes fricentur.

℞. Castorei ℥. ß. capill. hominis ustorum ʒ. iii. succi rutæ, aceti & olei cõmunis, ana ℥. ii. Coquantur ad unguẽti consistentiam, quo illinatur caput calidè post fotum. Vel

℞. Olei costini, castorei, & de euphorbio, ana ℥. i. pulv. sinapi, euphorbii, ana ʒ. i. aceti cochlear i. ceræ quantum satis. Misce. Fiat unguentum.

Si prædictis remediis non cesserit affectus, vesicatoriũ magnum vertici & sincipiti erit applicandum.

Efficacius multò evadet vesicatorium, si euphorbium ei addatur, quod è profundioribus capitis partibus humores attrahit ad superficiem.

Nonnulli etiam cùm morbi vis maxima est, cauterium actuale occipiti inter primam & secundam vertebram applicant.

Zacutus Lusitanus plura eodem tempore applicuit cũ felici successu, ut testatur *lib.* 1. *praxeos admirandæ, observat.* 14. his verbis: *Vocatus ut inviserem ægrum, qui post dies triginta inexpugnabili dormiẽdi necessitate correptus, cũ febricula lenta, ægrè palpebras attollere poterat, profundo somno immersus. Hic varia revellentia & vacuantia erat expertus, quibus cum non levaretur, ad cauterium accessi, cum utilitate. Quare candenti fermento crustas in vertice capitis excitavi, in occipite unam, & circumcirca multas: ex quibus cum excitaretur, æger, & ichores effluerent, expergefactus ad mentem rediit. Hoc auxilio, præter omnium spem, omnibus tentatis, memini me bis caroticos persanasse. Hi enim ignis ope, liquata & per multos dies per os & nares excreta, convaluere.*

Alii, ex antiquorum præscripto, sartaginem candentem capiti admovent, ea distantia, ut pilos, non cutim capitis possit comburere.

Commodè quoque in hujusmodi affectibus, aliquid aquæ cœlestis, vel apoplecticæ ægro infunditur. Aquæ enim hæ, ob summam penetrandi vim, præstantissimum sæpè afferunt auxilium, & multos ab imminente apoplexia, vel etiam jam præsente liberarunt, modo sanguis non valdè abundet, qui aquarum istarum usu posset fundi.

Aquarum autem apoplecticarum multæ descriptiones habentur apud Langium, Uvecclierum, Quercetanum, Crollium, & alios. Unam tantùm, exempli gratia, ex selectioribus simplicibus, à nobis compositã, hîc afferre lubet.

℞. Radic. pœoniæ, visci quercini, ana ℥. ii. calami aromat. galang. cyperi, ana ℥. i. fol. beton. salviæ, majoranæ, ana M. i. sem. pœoniæ, anisi, fœniculi, cervi, ana ʒ. iii. flor. lavendulæ, stœchados, & rorism. ana P. i. nucis moschat. macis, caryophyll. cubebar. granor. paradisi, cardamomi, ana ℥. ß. cinamomi ℥. ii. croci ʒ. i. ß. specierum diambræ, & diamoschi, ana ʒ. ii. Contundantur & incidantur, ut artis est, & reponantur in alembico vitreo, desuper affundendo spiritus vini optimè rectificati q. s. ut tribus digitis materia supereminear. Digerantur in B. M. per octo dierum spatium, postea distillentur, & aqua servetur in vase vitreo bene clauso.

Si tandem morbus ad declinationem translatus esse videatur, somnusque ille profundus jam discussus fuerit, omissis prædictis remediis, soli roborationi cerebri incumbendum est. Quod satis commodè fiet usu quotidiano opiatæ cephalicæ, pro frigida intemperie cerebri descriptæ. Vel si potentiùs agendum, aqua apoplectica usurpari poterit.

Imprimis verò castorei usus continuetur, si malum protrahatur, & manè per aliquot dies ejus gr. iii. vel iv.

cum

cum oxymelite simplici, vel scill. exhibeantur. Testatur Trallianus, multos isto morbo victos, hoc solo remedio mortem evasisse.

Exteriùs etiam utiliter admoventur balsama apoplectica, quorum variæ extant formulæ apud Chymiatros. Nos unicam, e. g. hîc tantùm subjiciemus.

℞. Olei nucis moschat. per expressionem parati ʒ. ß. ambræ griseæ, moschi optimi & zibetæ, ana ℈.i. ol. destillati lavendulæ, succini, cinamomi, rorismar. caryophyll. ana ℈. ß. Misce, fiat balsamum, quod naribus & auribus instilletur palatoque illinatur singulis diebus manè. Ad hanc rem valdè commendatur oleum nucis moschatæ destillatum, eodem modo usurpatum.

Denique in horum affectuum generali curatione diligenter advertendum est, in iis qui fiunt à sanguine, minùs calefacientia medicamenta esse adhibenda, at phlebotomiam largiori manu celebrandam, postea venam frontis aperiendam: tum etiam purgantibus phlegmagogis cholagoga esse admiscenda.

Qui hisce affectibus semel affecti, ab iisque liberati sunt, in eos utplurimum solent recidere. Quod ut præcaveatur, frigidior cerebri intemperies corrigenda est, eademque illius cura instituenda, quæ suprà fuit proposita. Eademque via & methodo imminens apoplexia, vel carus, vel lethargus, vel coma præcavebitur. Et si cerebrum valdè refrigeratum est, post universales vacuationes, aqua apoplectica in usu frequenti esse poterit. Vel etiam uti poterit æger tabellis in sequentem modum compositis.

℞. Ambræ griseæ ℈. ß. olei destillat. anisi, cinamomi, nucis moschat. ana guttulas iii. olei caryophyll. gutt. i. sacchari in aqua flor. arantiorum dissoluti ℥. iv. Fiant tabellæ, capiat ʒ. i. vel duas manè.

Pilulæ caput roborantes etiam usurpari poterunt, in hunc modum compositæ.

℞. Cubeb. mastiches, nucis mosch. caryophyll. ana ʒ.i. ambræ griseæ ʒ.ß. mosch. g. vi. Cum succo majoranæ formentur pilulæ, capiat ℈. i. hora somni, bis in septimana.

Comendatur etiam, & apud multos in usu est hic pulvis.

℞. Succini albi ℥. ß. pulv. electuar. diarrhod. abbatis ʒ. ii. radic. pœoniæ ʒ. i. ß. Fiat pulvis, de quo capiat ʒ.i. aqua conveniente, ante novilunium.

Utile quoque est nucem moschatam sæpè ore detinere & masticare.

Tum etiam odoramenta sæpè naribus admovenda sunt, & in primis balsama apoplectica.

Aromata in cibis usurpantur: post pastus pulvis digestivus, in curatione frigidæ intemperiei cerebri descriptus.

Si è sanguinis copia affectus soporosus metuitur, illius imprimis quantitas imminuenda est, dandaque sedulo opera, ut hæmorrhoïdes profluant, quibus nihil utilius esse potest.

His etiam purgationes instituendæ sunt ex senna & rhabarbaro: eaque remedia eligenda, quæ minùs calefaciunt.

Si denique ab humore melancholico metuatur apoplexia, fluxus hæmorrhoïdum etiam utilissimus est. Purgantia iterata humoris melancholici, & medicamenta proposita ad roborandum cerebrum, præcipuè verò pulvis ex succino, diarrhodone, & pœonia supra descriptus, etiam conducunt.

## CAPUT III.

### *De Comate Vigilii.*

LIcet coma ἀγρυπνον seu vigiliũ ad soporosos affectus referri soleat; tamen quia longè diversã à cæteris conditionem obtinet, seorsim in hoc capite explicandum est.

Est autem coma vigilii affectus, in quo ægri clausis oculis decumbunt, ut dormire videantur, cùm tamen vigilent & delirent, ac si eos tetigeris, statim oculos aperiant, & torvè aspiciant, & iterum delabantur in somnum, quia variis imaginibus & deliramentis impediuntur, ita ut vigilare cogantur. Hunc affectum Gal. medium constituit inter phrenitidem & lethargum, & tiphomaniam appellat.

Causa hujus affectus vulgarissima est bilis, pituitæ permista, à quibus humoribus cerebrum, vel tantùm irrigatur, vel tumorem atque inflammationem concepit, unde erysipelas œdematosum, vel œdema erysipelatosum exoritur. Cùm autem ea humorum miscella variis modis & proportionibus fieri valeat, varii in diversis ægrotantibus isti etiam affectus apparent. Si enim bilis in mixtione prævaleat, delirium majus est; & ægri, licet clausos habeant oculos, minùs dormiunt. Si verò pituita prædominetur, ægri magis dormiunt, minùs delirant, & expergefacti minùs vociferantur ac desipiunt.

Fit etiam coma vigilii per sympathiam, à vaporibus, biliosis & pituitosis simul mixtis, in cerebrum translatis: quod non rarò solet contingere in febribus ex humorum miscella oriundis, præcipuè hemitritæis, ex tertiana & quotidiana compositis. Non est tamen inconveniens asserere, vapores simpliciter calidos & humidos in febribus satis intensis hunc affectum producere, quia ab humiditate fit somnus, à calore autem vigilia.

Diagnosis hujus affectus ex iis, quæ antea dicta sunt, satis elucescit. Eo enim laborantes clausis oculis permanent, & somnum capere videntur: attamen dormire nequeunt, & se variis modis exagitant, sese subitò erigunt, è lecto surgere nituntur, & iterum in somnum relabuntur. Causarum varietas ex prædictis etiam facilè dignoscitur.

Periculosus affectus maxime censendus est. Sive enim tumore & inflammatione cerebrum afficiatur, grave malum esse consuevit: sive alio quovis modo à prædictis humoribus obsideatur, sive à vaporibus ex febrium malignarum materia oriundis afficiatur.

Deliria vehementiora in comate vigilii convulsiones efficiunt. Fiunt enim ab humore vel vapore acerrimo, qui partes nervosas feriendo, convulsionem facile concitare potest.

Curatio comatis vigilii idiopathici iisdem instrumentis perficitur, quibus phrenitis & lethargus curari consuevit. Quod si magis ad phrenitidem deflectat, illius remedia magis adhibentur. Si verò magis ad lethargum inclinet, ejusdẽ remedia magis usurpantur. Sympathici verò comatis curatio à febris malignæ curatione dependet, à qua sumit originem. Peculiariter tamen remedia, vapores illos à cerebro revellentia & repellentia, usurpanda sunt in principio: ut phlebotomia ex brachio & malleolo, & cyrrhodina fronti & syncipiti admota; quibus accedent clysteres frequenter injecti, cucurbitulæ, tum siccæ, tum humidæ, scapulis, dorso, naribus, & cruribus affixæ, vesicatoria cervici, brachiis, & femoribus admota: & si quid cerebro infixum videatur, derivatio per apertionem venæ frontis, aut hirudines, pone aures & temporibus affixas molienda erit, simulque resolutio procuranda animalibus [illegible]nellis calentibus, capiti admotis.

## CAPUT IV.

### *De Catocho, seu Catalepsi.*

QUædam apud authores confusio reperitur circa catochi nomen, quod alii pro comate vigilii, alii pro catalepsi usurpant. Illis autem occasionem dedit Paulus, qui *lib.* 2. *cap.* 8. de duplici catocho agit, & primùm sub illius nomine de comate vigilii tractat: in fine verò sub eodem nomine, catalepsin explicat. Usu tamen invaluit, ut catochus & catalepsis pro uno & eodem morbo apud omnes propemodum authores habeantur. Latini vulgò & congelationem appellant.

Rarissimus est affectus, & admiratione dignissimus, & quicumque ex authoribus aliquem ejus casum viderunt, dignum observatione dignissimũ cẽsuerunt, ejusque historiam descripserunt. Primus omnium Gal. *comment. in* 1. *prorrhet. sect.* 2. *part.* 56. ejusdem condiscipuli sui historiam proponit, qui cùm assiduo studio se fatigaret, catalepsi correptus est. *Jacebat*, inquit, *veluti lignum, prorsus inflexus, rigidusque, atque extensus. Videbaturque oculis apertis ita intueri, ut ne conniveret quidem, nihil tamen loquebatur. Is quoque eodem tempore quæ loqueremur audire se dixit, quamquam non evidenter, clarèque. Nonnulla item & memoriter tenens referebat, præsentesque omnes se conspicere dixit: ita ut quorundam actiones recordatus exponeret; sed neque post loqui poterat, neque membrum ullum movere.* Fernelius verò *lib.* 3. *de morborum partibus, cap.* 2. duas refert historias, quæ sic habent *Unus dum literis & chartis sedulo invigilaret, repente hoc vitio percussus, ita quidem obriguit, ut sedens calamumque digitis premens, oculis in libro defixis, putaretur in eadem studia incumbere, donec vocatus ac impulsus deprehensus est, omni sensu atque motu carere. Alterum mortui ritu jacentem invisi, qui neque cernebat, neque audiebat, neque compunctus sentiebat quicquam. Facilis tamen inerat respiratio, & quicquid in os ingerebatur promptè vorabat, è lectulo sublatus solus insistebat, impulsusque incedebat, & quocunque vel manus, vel brachium, vel crus inflecteretur, illic quasi fixum vel stabile permanebat. Expressam quamdã dixisses larvam, aut arte progredientem statuam.*

Similes historias videre est apud Schenkium, Marcellum Donatum, Rondeletium, Jacotium, Tulpium, & alios; ex quibus colligitur, in hoc affectu sensuum internorum & externorum abolitionem, cum membrorum rigiditate utplurimum reperiri; interdum tamen sensus non esse prorsus abolitos, ita ut ægri coloquentes audiant; interdum etiam membra non esse rigida, sed ab adstantibus flecti posse, & in varios situs moveri.

Causæ hujus affectus variæ assignari possunt. Galen. *comm. Aphor.* 3. *sect.* 2. frigidæ & siccæ cerebri intemperie catalepsis generationem tribuit, quæ quidem intemperies partem cerebri posteriorem præcipuè occupat, constipat, & condensat; unde nervi ab ea oriundi etiam condensantur, & tensi ac rigidi evadunt. Talis etiam intemperies totum nervosum genus occupare potest, ab externa vel interna causa producta. Hanc tamen causam nonnulli in dubium revocant, existimantes talem frigiditatem in vivente corpore reperiri non posse, quæ talem nervis congelationem inferat. Verùm hoc tacitè redarguit Galen. *lib. de diff. morb. cap.* 5. ratione ab experientia desumpta, his verbis. *Nam ij quos in itinere usque ad mortem frigus oppressit, talibus rigoribus corripiuntur, quales Græci emprosthotonos, opisthotonos, tentanosq; appellant, nonnulli verò his passionibus, quas congelationes nominant affliguntur.* Docet igitur Galen. à frigore externo catalepsin generari posse. Et ratio facile persuadet, in iis, qui in itinere ex intenso frigore rigescunt & intereunt rigiditatem mortem præcedere, atque adeò minorem frigiditatem eam posse inducere, quàm sit illa, quæ mortem inducit. Sicque congelatio nervorum, seu catalepsis à frigida intemperie produci poterit, quæ citiùs talem affectum pariet, si siccitatem comitem habuerit.

Frequentiùs tamen generatur hic affectus ab intemperie frigida & sicca, cum materia conjuncta. Illa autem materia est humor aut vapor melancholicus, à quibus constipatio partis cerebri posterioris, & nervorum tensio, atque rigiditas inducitur, non solùm qualitate sua frigida & sicca; sed etiam quantitate, quæ replendo distensionem facit.

Aëtius *lib.* 6. *c.* 4. à sanguine etiam fieri posse catalepsim asseruit, cui subscribit Rondeletius, dicens: illud contingere, quando venæ & arteriæ cerebri opplentur, unde rigescit corpus, & distentum, in modum corporum à frigore congelatorum conspicitur. Hanc sententiam confirmat historia nobilis mulieris febre synocho laborantis, quæ 16. die catalepsi correpta est, sed largo tandem fluente è naribus sanguine liberata.

Sennertus novam excogitavit causam, quam dicit esse spiritum quendam congelantem, à quo spiritus animales figuntur & immobiles redduntur. Illam autem vim congelativam & fixativam ab intemperie frigida & sicca dependere negat; sed à qualitate quadam occulta exoriri asserit, cujusmodi spiritus congelantes in Macrocosmo reperiuntur, ut in fulmine, à quo interdum homines rigidi, & veluti congelati redduntur; quemadmodum refert Cardan. octo messores sub quercu cœnantes fulmine percussos fuisse, & eadem figuram corporis servasse, ut unus comedere videretur, & alter manum poculo admovere, alius bibere, licèt omnes essent exanimati. Vulgò etiã asseritur, vinũ in dolio à fulminis spiritibus interdum



congelari; in terræ motibus aliquando spiritus quosdam è terra erumpere, à quibus homines & reliqua animalia repentè consistunt & rigida manent. Addit Sennertus, vim congelandi in nitro & pluribus mineralibus insignem reperiri. Exempla eorum non affert. Nos unum proponimus ex plumbo desumptum, cujus vapor mercurium ita figit & congelat, ut malleabilis evadat. Hoc Sennerti inventum non esse prorsùs recipiendum; nisi ille hanc unicam catalepseos causam statuens, reliquas omnes expungeret. Quæ enim à Galeno, aliisque præstantissimis Medicis stabilita sunt, temererè non sunt rejicienda. Neque ulla necessitas cogit ad causas occultas confugiendi, quando manifestæ habentur, talem affectum producendi capaces, ut in earum enumeratione satis demonstratum est. Et cùm Sennertus hujusmodi spiritum congelantem ab humore melancholico excitari dicit, illius sententia à communi parùm distat, quæ humori aut vapori frigido & sicco, atque adeò melancholico, catalepsis generationem tribuit.

Diagnosis hujus affectus satis manifesta est ex historiis supra ex Galen. & Fernel. propositis. Malum enim subito hominem invadit, eumque in statu detinet, in quo primò eum offendit. Sicque immodum servat, ac si congelatus esset. Diversitas verò symptomatum, in differentiis proposita, sensibus discernitur.

Prognosis hujus affectus eadem propemodum instituenda est, qualis in soporosis affectibus fuit proposita. Nempè affectum esse periculosum, & pro majori aut minori intensione symptomatum, majus aut minus portendere periculum.

Curatio autem duplex instituenda est: una in paroxysmo, altera extra paroxysmum. In paroxysmo ad ægrum excitandum conveniunt ea remedia, quæ in soporosis affectibus descripta sunt. Extra paroxysmum curatio melancholiæ hîc omninò conveniet, si catochus ab humore aut vapore melancholico generetur: quæ quidem causa frequentissima est. Si autem frigida intemperies sola, à causa externa vel interna producta, huic malo originem dederit; quæ illam emendant remedia, è capite primo hujus libri erunt depromenda. Ac denique, si copia sanguinis hunc affectum generet, vel foveat, illius imminutio per venæ sectionem erit consentanea.

Victus ratio calefaciens & humectans præscribenda erit; sicut in affectibus ab humore melancholico oriundis.

## CAPUT V.

### *De Paralysi.*

PAralysis est privatio motus & sensus, in quibusdam partibus, ob impeditum influxum spirituum animalium.

Variæ sunt illius differentiæ. Vel enim omnes, quæ sub capite sunt, partes occupat, & παραπληγία dicitur, vel dimidiam tantùm corporis partem, & ἡμιπληγία nominatur: vel unicam tantùm particulam obsidet, & paralysis particularis appellari solet. Quamvis nonnulli authores paralysin, hemiplegiam, paraplegiam, paresim & resolutionẽ, pro una & eadem motus & sensus privatione, quæ dimidiam corporis partem occupat, indiscriminatim usurpent.

Duplex iterum paralysis constituitur. Una perfecta, in qua sensus & motus omninò abolentur. Altera imperfecta in qua functiones illæ tantùm imminuuntur. Et si levis sit earum imminutio, nondum paralysis, sed torporis vel stuporis nomen obtinet: quia via est ad veram paralysin, & prodromus illius.

Alia est species imperfectæ paralysis, quando motus læditur illæso sensu; vel vice versa.

Causæ paralysis in genere sunt omnes, quæ spirituum animalium influxum in nervos, & musculos impedire possunt.

Omnium frequentissima est humor pituitosus, qui nervos obstruendo, comprimendo, densando vel refrigerando, dictum spirituum animalium influxum prohibere solet.

Humor ille pituitosus influit à cerebro in nervos & medullam spinalem. Sic apoplexia levis degenerat in paralysin, quia humor illam efficiens, è cerebro excutitur in medullam & principium nervorum, sicque vel in eorum substantiam se insinuat, meatusque insensibiles, per quos spiritus influunt, occludit; vel per cavitatem vertebrarum dorsi descendens, & spinalis medullæ ac nervorum ductus sequens eos comprimit & angustat, sicque spirituum animalium commeatum etiam impedit. Potest etiam idem humor frigiditate sua nervi substantiam densare, ut demceps spiritibus animalibus pervia non sit. Ac denique simplici intemperie frigidiori & humidiori, spirituum influxum impedire potest, quandoquidem, dum nativum nervi temperamentum, & calor illius insitus, à nimia refrigeratione destruuntur, spiritus animalis officio suo fungi non potest. Calor enim illius influens, cum partis calore insito conjungi debet, ad propriam illius actionem obeundam.

De aliis humoribus controvertitur, num paralysis causæ esse possint? Attamen licèt infrequentiores sint, non sunt omnino abdicandæ.

Trallianus *lib.* 1. *cap.* 6. refert quemdam in paralysin ex mœrore incidisse: deinde sumpta hiera adeò læsum, ut totus immobilis fieret, & propemodum interiret, nisi in contrarium mutatus fuisset, & humectantibus omnibus, tum cibis, & aliis, quæ temperatum ipsum redderent, usus fuisset: maximè verò balneis compluribus, & unctionibus ex hydræleo.

Paulus *lib.* 3. *cap.* 28. *&* 43. paralysin proponit ex colica biliosa, cui refrigerantia maximè conferunt. Et nostro sæculo notissima est colica Pictonum, quæ in paralysim ut plurimùm degenerat, eamque ab humore bilioso produci apud omnes in confesso est, de qua fusiùs agetur in colici doloris theoria.

Ejusdem rei exemplum proponitur à Foresto *observ.* 97. *lib.* 10. cujusdam adolescentis cum earundem partium extenuatione & atrophia. Qui cum calefacientium & exsiccantium medicamentorum usu ab aliis Medicis præscriptorum, in pejus continuo rueret, tandem solis humectantibus assumptis & admotis ab eo restitutus est.

Ratio id ipsum convincit. Bilis enim melancholica, & quivis alius humor in nervos influens, meatus eorum insensibiles occludere potest, si eorum interiora petat, vel eosdem comprimere, si extrinsecus ambiat.

Neque rationes Rondeletii, contrarium sentientis, ullo modo convincunt, dum ait, bilem & melancholiam siccare potiùs quam emollire nervos, bilem ad convulsionem, magis mordendo & vellicando, quàm ad paralysin faciendam esse idodeam: siquidem emollitio nervorum ut in paralysi à pituita concedi potest, in omni tamen paralysi necessaria non est; licet vulgò paralysis nervorum resolutio nominetur, cùm illius essentia à sola privatione influxus spirituum animalium dependeat, quæ dum à compressione nervorum, aliisque causis producitur, eorundem emollitio ad illius generationem minimè concurrit. Hujus autem relaxationis & emollitionis nervorum opinio inde exorta est, quod partes paralyticæ, tensione destitutæ emollitæ videantur. Motus enim membrorum fit per tensionem musculorum & contractionem versus suam originem: qua tensione cessante, resoluta dicuntur, licèt nulla humectatio aut emollitio extraordinaria illis acciderit. Deinde cùm bilis variæ sint species, variique gradus, non est necesse, ut omnis talem habeat acrimoniam quæ convulsionem efficere valeat. Adde quod varia sit humorum permixtio: & pituita, aut serosus humor bili paralysin producenti misceri possit, quæ illius acrimoniam contemperet. Talis permixtio in febribus tertianis nothis præcipuè contingit, quales esse credibile est eas, quas dicit Fernelius in paralysin migrare.

Denique res manifesta evadit ex paralysi scorbutica, quæ convulsionem sæpè habet comitem, ut docet Eugalenus multis in locis, & Sennertus *lib. de scorbuto, cap.* 5. Et licèt verus scorbutus Gallis penè ignotus sit, non raro tamen scorbuticas quasdam affectiones nobis videre contigit, in quibus nonnulla hujus morbi symptomata elucebant. Unde duo exempla paralysis scorbuticæ, cui convulsiones frequenter superveniebant, recensuimus in observationibus nostris, nempe observatione 74. cent. 1. & observatione 98. centur. 2.

Aliæ causæ paralyseos, minùs frequentes, variæ esse possunt. Ac primùm, frigida & humida intemperies nuda & sine materia, tum spiritus congelando, eorum influxum impedire potest, tum nervi temperiem destruendo eum reddere potest ineptum ad spiritum animalem recipiendum. Eaque excitari potest ab aëre ambiente frigidiore, & cujusvis rei frigidæ contactu, quemadmodum docet Galenus 4. *de locis aff. cap.* 4. quendam tempore frigido ac pluvioso, cùm madidum pallium collo diutius obvolvisset, in manus paralysin incidisse, nervis nimirum, qui à spinali medulla ad manum feruntur, refrigeratis & humectatis.

A vi etiam narcotica, medicamentis, venenis, & ipsis interdum humoribus insita, paralysin generari posse Neoterici nonnulli censuerunt: & ab hac causa produci paralysin existimant, quæ ex contactu torpedinis exoritur, quamvis ab hoc animali stupor quidam potius, quam vera paralysis excitari soleat. Ejusdem generis est, quæ à contactu hydrargyri contingit auri fabris, & iis artificibus, qui specula parare solent, quod Venetiis frequenter conspicitur. Vinum etiam virtute narcotica censetur à Platero stuporem & paralysin inducere, licet alii aliter sentiant. Fernelius tamen huic sententiæ favere videtur: asserens loco suprà citato, se vidisse aliquando universam corporis cutem, ex crapula & vinolentia stupore affectam. Et Petrus Fabius Diversus *in notis in Altimarum, cap.* 24. refert historiam cujusdam tonsoris, qui cùm vino gulæ nimium indulsisset, nocte media expergefactus, incidit subitò in paralysin omnium corporis partium intra faciem existentium: in qua adeo motus & sensus erant deperditi, ut nec acu profundè perforatus, nec gladiolo scarificatus quicquam sentiret. Hic tamen solutus in totum ebrietate & crapulâ, intra tertium diem omnino sanatus est, factis tantummodo nonnullis revulsionibus ac inunctionibus quibusdam resolventibus ad spinam. Attamen hic author non virtuti narcoticæ, sed vaporibus crassis, ex crapula oriundis, & nervos obstruentibus, paralysis hujus generationem adscribit. Quam causam supra propositis etiam addere, non est à ratione alienum. In humoribus etiam corruptis, & malignam qualitatem adeptis, vim narcoticam residere, in soporosorum affectuum expositione ostensum est: qui humores, si ad nervos deferantur, actionem eorum labefactare possunt. Et cum humores scorbutum producentes malignam qualitatem adepti sint, vis illius narcoticæ possunt esse participes, quæ etiam ad paralysin scorbuticam efficiendam concurrere potest, quamvis sola obstructio, vel compressio, ad eum affectum producendum sufficiat, ut anteà monuimus.

Tumores etiam, juxta spinam aut nervos concreti, eos comprimendo, paralysim sine dubio efficere possunt.

Sic etiam præcisio nervorum, & quæcunque continuitatis solutio eundem effectum parit.

Luxatio vertebræ, aliorumque articulorum, spinam & nervos comprimendo, idem præstat.

Ac denique condensatio nervorum spirituum influxum impedire potest; eaque fit, vel exsiccatione nimia, vel ab humore crassiori terrestriori, eorum substantiæ imbibito. Sic in elephanticis perit sensus multarum partium, propter earum densitatem nimiam, quæ inducitur ab alimento crasso & terrestri, quo illæ nutriuntur.

Causæ differentiarum ita se habent. In perfecta paralysi, quæ integram motus & sensus privationem supponit materiæ morbificæ copia major est, quæ integram nervi obstructionem, vel adstrictionem producit: in imperfecta verò minor, quæ spirituum animalium influxum penitus non impedit, sed aliquam eorum portiunculam commeare sinit.

Motus læditur interdum illæso sensu, quia ad motum efficiendum major virtus requiritur, quàm ad sensum. Sentire quippe est quoddam pati; motus verò in actione omninò consistit. Sensus autem læditur illæso motu, quia in aliquibus partibus nervi, aut eorum ramuli, sensui inservientes, motui non inserviunt, quemadmodum illi, qui ad cutem feruntur. Si igitur illi nervi tantum afficiantur, solus sensus læditur. Quod tantùm contingit in paralysi particulari, quæ unicam particulam occupat. Si enim afficiantur nervi insigniores, qui ad musculos feruntur, non potest lædi sensus, illæso motu.



Diagnosis hujus affectus ad tria dirigenda est; affectus speciem, partem affectam, & causam affectum producentem. Affectus species per se notissima est, cùm motus impotentia, & sensus privatio, aut imminutio, oculis ipsis pateant.

Partis affectæ dignotio difficilior est; ea tamen universa ex anatome desumitur, in qua nervorum origines & insertiones docentur.

Si enim pars faciei dextra vel sinistra resolvatur, reliquis partibus illæsis; cerebrum tantùm afficitur secundùm eam partem, à qua nervi ad partes eas deferuntur. Si verò partis capiti subjectæ unà cum facie lædantur; spina dorsi & cerebrum afficiuntur. Et si partes subjectæ lædantur facie illæsâ, in sola spina vitium consistit. Et quidem in principio illius; si omnes simul lædantur. Si verò dimidia pars corporis paralytica sit; dimidia tantum spinæ portio obsidetur. Cruribus resolutis, affectio est circa finem spinalis medullæ, juxta vertebras ossis sacri. Sic in cæteris inquirendus est locus, quo nervi exoriuntur, qui ad partem paralyticam deferuntur.

Aliquando etiam causæ externæ inquisitio ad loci affecti dignotionem plurimùm confert: cujus rei exempla duo apud Galenum inveniuntur, quorum unum suprà propositum est *ex* 4. *de loc. affect. c.* 4. cujusdam hominis qui tempore frigido ac pluvioso madidum pallium collo diutius obvolvisset, in manus paralysim incidit. Alterum habetur 1. *de loc. affect. c.* 5. de Pausania Syro, qui in tribus digitis sensum amiserat. Quem cum Galenus è vehiculo in dorsum prolapsum cognosceret, conjecturam fecit, in primo exortu nervi post septimam vertebram prodeuntis, partem quamdam ab ictu fuisse læsam. Ideoque medicamentum digitis frustrà admotum, huic parti apposuit; & curatio subsequuta est.

Causarum diagnosis ex causis procatarcticis, morbis prægressis, & temperamento ægrotantis eruitur. Atque adeo, causæ externæ refrigerantes & humectantes prægressæ, ætas senilis, aut temperamentum pituitosum, tempus hyemale victus frigidus & humidus, apoplexia præcedens à frigida intemperie & humore pituitoso, morbum exoriri significant.

Paralysin verò à bilioso humore, melancholico exoriri, testantur febres prægressæ, & interdum præsentes; temperamentum biliosum, aut melancholicum, tempus æstivum vel autumnale, usus aromatum, salsorum, aliorumque ciborum calidiorum; animi pathemata gravia & diuturna; humorum biliosorum aut melancholicorum, vel seri acidi aut acris excretio. Fluxiones acres in varias partes decumbentes, & dolores in iis concitantes; ac denique cum motus & sensus imminutione adsunt dolor & convulsio; & laborantes à calefacientibus & exsiccantibus remediis læduntur: à frigidis & humidis juvantur. Tumores, luxationes, & solutiones continui, paralysin efficientes, per se satis innotescunt.

Quod ad prognosin attinet, paralysis ab humore pituitoso, nervorum substantiæ impacto genita, curatu difficilis est: quia ægerrimè discutitur propter frigiditatem partis & situm spinæ nervorumque profundum, ita ut ad eas partes vis remediorum integra pervenire non possit. Et cum diuturnus eorum usus necessarius sit ægri ut plurimū tædio affecti, curationi adeò protractæ subjicere se nolunt.

Paralysis apoplexiæ succedanea rarissimè curatur, & plerumque in apoplexiam iterum degenerat, ex novo ejusdem materiæ ad cerebrum affluxu, quod ex priori morbo debilitatum est.

Tremor paralysi superveniens, salutaris. Significat enim meatus nervorum aliquo morbo aperiri, per quos aliquid spiritus animalis, ad musculorum motum efficiendum, transire incipit.

Si pars paralytica calore actuali prædita sit, sanitatis spes est, si verò actu frigida continuò sentiatur, difficillimè curatur.

Atrophia, aut insignis extenuatio, parti paralyticæ adveniens, & pallor ingens, curationis spem adimunt. Non solùm enim spiritus animalis defectum, sed & calorem naturalem propemodum extinctum arguunt.

Si resoluti lateris oculus imminuatur, exigua curationis spes est: summam enim spirituum penuriam in ea corporis parte significat.

Crurum & pedum resolutio faciliùs curatur, quàm partiū superiorum: quia illi nervi duriores ac robustiores sunt.

In senibus paralysis incurabilis est, ob caloris nativi inopiam.

Hyemis tempore paralysis curari nequit; vere autem & æstate curatio obtineri potest: si cetera consentiant.

Paralysi febris valida superveniens, bona: materiam enim morbificam absumere potest.

Paralysi debili & recenti diarrhœa superveniens, bona: dicit enim Rhasis 1. *contin.* se multos paralyticos ex diarrhœa superveniente curatos vidisse.

Curatio paralysis juxta varietatem causarum varianda est: Et cùm ut plurimum fiat à pituita & frigida intemperie, hujus causæ ablationi præcipuè incūbendū est. Hæc autē ab universali totius corporis evacuatione inchoanda est.

Et quidem quod ad venæ sectionem attinet, vix ea conferre potest, cùm sanguis non peccet, sed pituita: & plerumque hoc malum senibus, pituitosis, naturâ frigidis accidere soleat: Si tamen crudi sanguinis copia humorem pituitosum producere videatur, eumque fovere; venam in brachio partis sanæ aperire licet: attamen parca manu, ne languidus calor extinguatur.

Prætermissâ igitur phlebotomiâ, aut parca manū, ut dictum est, celebrata: reliqua curatio inchoanda est à sublatione causæ antecedentis, quæ est frigida cerebri intemperies. Ejus curatio eadem omninò instituenda est, quæ antea fuit proposita, per apozemata, pilulas, diætam sudorificam, sacculos, emplastra, errhina, sternutatoria, apophlegmatismos, vesicatoria, pulverem cephalicum, cucufam, suffumigium, syrupum magistralem, pilulas usuales, opiatam roborantem, causticum, pulverem digestivum, & aquas thermales.

Diæta ad hunc affectum parari debet ex decocto guaiaci solius & corticis ejusdem. Post cujus haustum admovendi partibus paralyticis lateres igniti, extincti in decocto cephalico, facto in vino albo cum pauco aceto, & involuti linteo, ut partium calor languidus excitetur. Et quarto, aut quinto quoque die purgatio repetenda. Melius tamen erit, si decocto sudorifico purgans præmittatur ad xv. dies, ut tota humorum crudorum saburra meliùs educatur, ac postmodùm illorum reliquiæ per habitum corporis discutiantur. Illud autem ita parari poterit.

℞. Rasuræ ligni guaiaci ℥.iij. cort. ejusdem ℥.j. aquæ fontis ℔. viij. Infundantur per xxiv. horas. Deinde ebulliant ad mediæ partis consumpt. addendo sub finem, sennæ mund. ℥. j. turbith, hermodact. ana ʒ. ij. Colaturæ capiat. ℔. ß. mane, sine sudore per xv. dies.

Causticum applicetur occipiti vel brachio sano, si alterum sit affectum, utrique, si tibiæ tantùm laborent.

Post diætam utatur, pro potu ordinario, bocheto ex guaiaco, vel hydromelite, in quo tantillum rorismar. bullierit, à vino abstinendo, quod in hoc affectu valdè nocivum est. Si tamen ægrum vini cupiditas teneat, betonica & salvia in eo infundantur. Et longè efficacius erit si tempore vindemiarum prædictæ herbæ in dolium vino recenti plenum conjiciantur.

Si affectus sit contumax, post diætæ usum, omissis syrupo magistrali, & pilulis usualibus prædictis, fortiores usurpandæ sunt, in hunc modum compositæ.

℞. Massæ pilul. fœtidar. major. & cochiar. min. an. ʒ. ß. trochis. calhandal. gran. iv. Capiat semel in septimana.

Sed quia humor ante quamlibet purgationem præparatione indiget; ideò per biduum, aut triduum, ante singulas doses pilul. capiat ℥. iij. vel iv. aquæ sequentis, manè duabus horis ante pastum.

℞. Rasur. ligni guaiaci ℥.iv. corticis ejusdem ℥.i. radic. salsæ paril. ℥.i.ß. rad. chinæ ℥.i. ligni sassafras ʒ.v. ligni aloës, galang. an. ʒ.i.ß. rad. angel. pœoniæ, fœniculi, an. ℈.iij. sem. pœoniæ ʒ.ij. Infundatur per 24. horas in aquæ fontis ℔.iv. vini albi ℔.iv. Postea adde fol. betonicæ. ivæ arth salviæ, an. M.i. flor. tiliæ, primulæ veris, stæchad. & anthos, an. P.ij. lavendulæ P.i. theriacæ ver. ℥.ß. sem. & cortic. citri. an. ʒ.ii.ß. polypod. ℥... cinamomi ʒ.v. Fiat secundum artem destillatio in B.M. pro ℔.ij.ß. liquoris destillati, adde manus Christi cum oleo cinam. paratæ ℥.iv. Vel loco illius aquæ, opiata caput roborans, in frigida cerebri intemperie descripta, usurpari poterit. Sed multò efficaciùs, & cum majori fructu, opiata Montagnanæ, in epilepsiæ curatione descripta.

Cæteris purgantibus parum proficientibus, haud erit inutile ad vomitoria chymica transcendere, si æger satis robustus sit: qualia in soporosis affectibus fuere proposita. Illa enim humores contumaces ex alto trahunt, & morborum interdum, qui vulgaribus remediis extirpari nequiverunt, curationem absolvunt.

Diebus vacuis ab usu aliorum remediorum, utatur opiatâ cephalicâ, descriptâ in curatione frigidæ intemperiei cerebri, vel aquâ apoplecticâ vel tabellis pro soporosis affectibus propositis.

Post universales evacuationes ad topica veniendum est quæ & parti resolutæ applicanda ad calorem & spiritus revocandos; & spinali medullæ, ubi ut plurimùm mali causa hæret, ad eam exsiccandam & discutiendam.

Pars ergo affecta pannis calentibus quotidie fricetur sed leniter: ne quod de naturali calore & spiritibus attractum est, iterum dissipetur.

Cucurbitulæ etiam applicentur capitibus musculorum partis affectæ, eæque sint angustioris orificii & cum multa flamma adhibeantur: nec tamen diu affixæ maneant, ne quod attractum est dissipetur. Postea emplastr. ex pice & resina pini applicetur, ut quod attractum est, ibi conservetur. Vel membrum resolutum urticis viridibus leniter percutiatur, aut ipsi sinapismi imponantur, donec pars tubescere incipiat, ea tamen non sunt tamdiu in parte relinquenda ut vesicas excitent, sic enim spiritus & sanguis dissiparentur: sed tamdiu solùm donec pars rubicunda digito pressa non albescat, sed rubicunda permaneat.

Postea inunctiones fiant & parti affectæ, & spinali medullæ, oleis, unguentis & balsamis, quorum descriptiones apud Autores numerosæ habentur. Ad hanc rem peculiaris est efficaciæ balsamum Guidonis quod apud Pharmacopœos nostros perpetuò paratum invenitur. Hoc vel solo utimur, vel cum aliis permixto in hunc modum.

℞. Ol. vulpini, lumbricorum & castoreo, an. ℥j. balsami Guidonis ℥.iij. aquæ vitæ ℥.ß. olei rorismar. destill. ℥.i.ß. Misce, fiat linimentum, quo inungatur tota spina dorsi, & partes resolutæ calidissimè, supertegendo eas linteis calidiusculis. Sequens etiam unguentum à Valeriola in observationibus plurimùm laudatur.

℞. Fol. salviæ, majoranæ betonicæ, lauri, rorism. & primulæ veris, an. M.i. radic. acori veri, & ireos recentis, an. ℥.iij. olei vulpini, de nuce Indica, & rutacei, an. ℔.i. olei terebinthinæ ℔.ß. vini potentissimi ℔.i. aquæ vitæ ℔.ß. Coquantur simul ad vini consumptionem, & colentur. Colaturæ adde serapini, opopanac. bdellii, an. ʒ.ij. castorei ℥.ß. macis nucis moschat. styracis calamitæ, benzoini, an. ʒ.iij. piperis longi, pyrethri, an. ʒ.i. axungiæ cati pinguioris, axungiæ serpentis, & anseris, an. ℥.i. medullæ cruris bovis ʒ.ij. succorum ebuli, salviæ, & Melissæ, an. ℥.iv. ceræ propoleos ℥.ij. Misce, & cum ceræ q.s. in prædictis oleis liquatæ reducantur omnia ad formam unguenti mediocris consistentiæ, quo universa dorsi spina calidè inungatur desuper admotis lanis mollibus, vel linteis calidis.

Majoris etiam efficaciæ, & minoris operæ unguentum parari potest in hunc modum.

℞. Succi scillæ ℥.iv. succi cucumeris sylvestris, succi rutæ, an. ℥.i. euphorbii, castorei, sagapeni, ammoniaci, bdellii in aceto solutorum, ad. ʒ.i.ß. myrrhæ, thuris, pyrethri, nitri, an. ʒ.i. olei sambuci, terebintinæ & de euphorbio, an. ℥.ß. ceræ q.s. Fiat unguentum secundùm artem.

Hujusmodi linimentis præcipue utendum est tempore diætæ, post detersum sudorem, & in usu thermarum etiam post sudorem; quia tunc temporis pori cutis & partium reserati, unguenti penetrationem faciliùs admittunt.

Lintea post inunctiones applicanda suffumigentur, & incalescant suffitu sequenti.

℞. Succini, mastiches, myrrhæ, an. ʒ.i. thuris ℈.ii. caryophyll. nucis moschat. cinnam. macis, an. ʒ.ß. ligni aloës ℈.ß. Pulverisata irrorentur spiritu vini, postea exsiccentur, & iterum irrorentur quinquies, & exsiccentur. Et fiat pulvis, qui injiciatur prunis pro suffumigio.

Si his malum non cedat, cerata & emplastra supra spinam dorsi erunt applicanda.

℞. Massæ empl. de be on. de melilot. & de baccis lauri, an. ℥.i. thuris ℥.ß. castorei, euphorbii. an. ʒ.i. sem. nigell. nasturtii, sinapi, radic. pyrethri, salis nitri, ana ℥.ß. Cum oleo de lateribus redigantur in formam emplastri, quod super alutam extensum applicetur. Longè majoris etiam efficaciæ emplastrum in hunc modum compositum.

℞. Picis navalis, galbani, segapeni, & gummi ammoniaci, an. ℥.i. radic. Pyrethri, & sem. sinapi, an. ℥.ß. euphorbii ʒ.ii. ceræ flavæ ʒ.iij. olei terebinth. q.s. Fiat massa emplastri.

Sudores quoque in parte provocare utile fuerit, per evaporationes ex decocto herbarum & radicum cephalicarum, cum vino albo ita parato, ut halitus partem affectam attingant. Si nimirum decoctum calens in vas aliquod infundatur, in quo æger jejunus ita sedeat contectus, ne decoctum attingat, sed vaporem tantùm excipiat. Vel in balneo sicco, quod stupham vulgò appellant, vapor ex decocto prædicto, silicibus candentibus insperso, excipiatur.

Ad sudores hujusmodi movendos, valdè commendatur decoctum rad. barbanæ, seu lappæ majoris. At nostrates mulieres ad hos affectus, & dolores artuum diuturnos, utuntur decocto ebulli, quo sudores copiosi eliciuntur. Ubi æger satis sudarit, in lecto componatur, exhibita theriacæ ʒ.i. cum aqua conveniente. Ejusmodi autem balneis bis, aut ter in septimana utendum est. Autumni quoque tempore, vinaceis effervescentibus membra per horam unam aut longius spatium immergere, & postea linimento convenienti inungere, toto vindemiarum tempore, summè utile fuerit.

Denique thermæ sulphureæ, nitrosæ, & bituminosæ supra recensitæ, maximè conveniunt, & reliquorum remediorum vires plerumque superare solent, si iis æger utatur per aliquot dies in potu, balneo, & lotione capitis, & post sudorem, ungatur linimentis prædictis.

Chymici commendant multa remedia ad hujus morbi curationem. Ex quibus non infimum locum obtinet elixir proprietatis, spiritus tartari, & balsamum galbani.

Toto morbi decursu partes resolutæ probè muniantur pellibus vulpinis, leporinis, agninis, & similibus.

Paralysis verò, quæ, à bilioso humore, aut melancholico producitur, eandem curationem postulat, quæ ad melancholiam hypochondriacam præscripta est: ita tamen ut in affectu magis bilioso, remedia magis ad frigiditatem inclinantia eligantur.

## CAPUT VI.

### *De Convulsione.*

Spasmus, seu convulsio, est nervorum musculorumque, versùs suam originem, involuntaria & perpetua retractio.

Duplex autem est convulsio. Altera propriè dicta, cui jam proposita definitio competit: Altera impropriè, quæ potiùs motus convulsivus dici debet. Eæ ita distinguuntur, quòd in vera cõvulsione retractio musculorũ sit perpetua, seu continua & indesinens; in motu verò convulsivo interpolata. Præterea in vera convulsione membrum est immobile; in motu convulsivo variè agitatur ut in epilepsia, quæ inter motus convulsivos principem locũ obtinet.

Differunt etiam inter se ratione causarum. Vera enim



convulsio fit à repletione & inanitione: motus verò convulsivus ab irritatione. Denique in eo distinguuntur quod convulsio à solo morbo fit; motus verò convulsivus à sola facultate. Quæ ut rectè à junioribus intelligantur, sciendum est ex Gal. 2. *de sympt. caus. c.* 1. depravati motus symptomata inter se distingui, quòd alia solius naturæ sint opera, quæ tamen à morbosa quapiam causa violenter moveri sit coacta: alia morbosos comitentur affectus, natura ad eorum generationem suppetias minimè ferente: alia denique concurrente simul naturâ & morbo fiant. Naturæ autem nomine Galenus facultatem intelligit. Facultatis ergo opera sunt sternutatio, tussis, oscitatio, pandiculatio, & singultus. Unius autem morbi opera sunt palpitatio, & convulsio. Utriusque verò, morbi scilicet & facultatis opera sunt, tremor & imperfecta resolutio.

Ex Galeni dictis supra positis gravis difficultas emergit, cùm ille singultum recenset inter opera, quæ à facultate fiunt: Fit enim perpetuò ab irritatione, & est motus convulsivus: convulsionem verò inter opera, quæ à solo morbo fiunt, Gal. recenset. Attamen Hippoc. *Aphor.* 39. *sect.* 6. convulsionem & singultum à repletione & inanitione fieri affirmat; cùm tamen repletio & inanitio veram tantùm convulsionem efficiant. Ad cujus difficultatis resolutionem dicendum est repletionis nomen latè sumptum, irritationem etiam comprehendere, juxta multorum authorum sententiam; quia causæ irritantes materiales sunt, atque adeo replent aliquo modo partes, in quibus continentur. Sed hoc modo repletio non est causa proxima singultus; sed tantùm mediata, quatenus partem, in qua est quantitate vel qualitate sua irritat ad expulsionem.

Denique sciendum est, & diligenter annotandum, Hippocratem & Galenum motum convulsivum communi & generico convulsionis nomine simpliciter enuntiare: ita ut non, nisi per supra positas differentias, invicem distingui possint.

Vera autem convulsio rursum dividitur in universalem, quà totum ferè corpus contrahitur; & particularem, qua certum aliquod membrum convellitur.

Universalis, vel causam habet in cerebro; quando nimirum cum universo corpore, musculi etiam faciei convelluntur: vel in exortu spinalis medullæ, cùm musculi caput & spinam moventes, vel anteriores, vel posteriores, vel utrique convelluntur: unde tres exurgunt convulsionis differentiæ. Prima Emprosthotonos dicitur, quando corpus cum cervice & capite violenter ad anteriora contrahitur, ut mentum pectori annectatur, & corpus carinam navis referre videatur, imò verò interdum in arcum contorqueatur, quandoque in orbem, ægrique caput genibus annexum habeant. In hac differentia duo musculi, caput ad anteriora flectentes, præcipue afficiuntur. Secunda Opisthotonos nominatur, quando corpus ad posteriora convellitur, & in ea musculi duodecim caput extendentes, aut eorum nonnulli convelluntur. Tertia Tenatos dicitur, quando musculi & nervi, tam anteriores, quàm posteriores contrahuntur æqualiter, partesque ab oppositis musculis extractæ, velut in æquilibrio positæ, rigidæ & erectæ permanent, & ille motus Tonicus appellatur; qui omnium violentissimus est, cùm ex omnium musculorum contentione oriatur.

Particularis convulsio fit ex contractione musculi partis alicujus, à nervo illius motioni destinato, malè affecto & interdum ab affectu vel symptomate particulare nomen sortitur. Sic convulsio musculorum oculos moventium, strabismus nominatur: mandibularum & musculorum temporum, τρισμος dicitur; oris convulsio, ex contractione lati musculi, ex una tantùm parte oriunda, spasmus cinicus, convulsio canina, & oris tortura nominatur, si verò in utraque parte contractio fiat risus sardonicus appellatur. Interim tamen oris tortura sine convulsione contingit; nempe ex paralysi alterius musculi, quo relaxato, ejus antagonista os ad partem sanam contrahit, & distortio in ea apparet, quæ convulsio impropriè nominatur. Musculorum penis convulsio, satyriasis vel priapismus dicitur. Reliquæ verò convulsiones propriis nominibus destituuntur.

Causæ veræ convulsionis immediatæ juxta Hippocratis, & Gal. placita ad repletionem & inanitionem referuntur ut antea dictum est. Et confirmatur hæc doctrina exemplo chordarum, quæ in lyris & citharis tendi consueverunt: quod sæpè & elegantissimè inculcatur à Galeno, nempe *lib. de tremore, palpit. & convuls. cap.* 8. *tertio de locis affectis, cap.* 6. *secundo de symptom. caus. cap.* 2. *& comment. Aphor.* 39. *sect.* 6. Dum enim chordæ ab humore replentur, quod in austrinis constitutionibus solet contingere, tenduntur & disrumpuntur. Si verò præter modum arescant, ut in constitutione Aquilonia fit, contrahi, & disrumpi etiam contingit. Eodem modo lora, prope ignem siccescentia, tenduntur & contrahuntur. Idem nervis omnino solet contingere, qui vel ab humore repleti, vel nimium rarefacti, tenduntur & contrahuntur, & musculos simul, ad quos inseruntur, retrahunt ad suum principium, unde totum membrum convellitur.

Causæ mediatæ convulsionis, quæ repletionem aut inanitionem efficere possunt, variæ sunt. Ac primùm causæ repletionis referuntur à Galeno, *lib. de tremore, capite ultimo*, ad humoris pituitosi affluxum & inflammationem. Humor pituitosus ad nervos influens eos distendere censetur secundum latitudinem, unde secundum longitudinem contrahi necesse est.

Verum hic gravissima sese offert difficultas, quænam scilicet differentia sit constituenda inter causam paralysis & convulsionis; Et quando utraque fit ab humore pituitoso, in nervos influente: cur materia paralysin efficiens, nervos ita replendo, ut omnes illius meatus occludantur unde spirituum animalium transitus impeditur, non faciat nervi distensionem in latitudinem, atque adeò convulsionem; Et cur materia convulsionem efficiens, nervos replendo, meatus illorum obstruat, ut paralysin efficiat, cùm tamen in convulsione sensus integer maneat, & pars affecta ut plurimùm gravissimo dolore torqueatur. In hoc dubio resolvendo auctores variè se torquent, & qui inter subtilissimos principem locum obtinent, ingenii sui captum superare fatentur. Acutissimus Averroës *tertio collige* in hæc verba erumpit: *Utinam scirem, cur distendantur in latum nervi, & non in longum.* Mox subjicit: *Scias, Medicorum verba in hoc symptomate inversè propriora esse verbis musicorum, seu fabellas canentium, quàm demonstratorum.* Et subtilissimus Argenterius *comment. Aph.* 26. *sect.* 2. sic loquitur. *Non est facile profectò reddere omnium rationem, & præsertim, cur pituita, quæ resolutionis nervorum, & convulsionis causa dicitur, nunc unum nunc aliud ex iis malis inferat: cùm enim eadem materia sit & eadem pars affecta, nempe nervus, cur idem non semper sit affectus?* Hæc Argenterius. Summa rei difficultas in varias sententias Auctores distraxit, ita ut nonnulli ab Hippoc. & Gal. doctrina omninò desciverint, inter quos recenseri possunt Averroës, Erastus, Platerus, Cæsalpinus, Sennertus, aliique quorum varias cogitationes, & prolixas hac de re disputationes recensere, instituti nostri ratio non patitur, qui summam brevitatem in hoc opere affectamus, & omnes controversias ablegamus, iis tantum inhærentes, quæ ad medicinam faciendam maximè necessaria sunt. Saniorum decisio, à Galeni placitis recedere nolentium, eò revolvitur: convulsionem fieri ab humore crassiori, qui nervos secundum latitudinem extendit, & secundum longitudinem coarcta, paralisim verò ab humore tenui, qui per nervi substantiam decurrit, eamque emollit, poros autem illius non extendit. Hæc tamen animum veritatis avidum omninò non explent. Si enim humor crassus, nervum replendo, etiam in latitudinem extendit, cur poros illius, & meatus insensibiles non implet, & spirituum animalium influxum non impedit, atque adeò paralysin inducit? Et cur paralysi, saltem successu temporis, non succedit convulsio, cùm humor tenuis, in parte diu hærens, necessariò crassescat, ita ut etiam serosa materia, arthritidem efficiens, longa mora in parte tophaceam materiam acquirat. Alii dicunt, in convulsione partem tantùm nervi exteriorem & membranosam ab

humore obſideri in paralyſi verò medullarum. Sed hoc multò minus ſatisfacit. Cum enim nervi majori parte exiles admodum ſint, non eſt facile concipere, quomodo humor partem tantùm nervi exteriorem occupet, illæſa interiori, aut vice verſa. Vel ſaltem, ſi hoc ita poſſet contingere, paralyſi ut plurimùm convulſio ſuccederet, & convulſioni paralyſis, multiplicata materia morbifica, & quæ exteriorem partem ſolùm, vel interiorem tantùm ab initio occupabat, ſucceſſu temporis totum nervum invaderet.

Nos igitur licèt in tanta difficultate nobis ipſis ſatisfacere nequeamus, nec certiora ab aliis proponantur, exiſtimamus prædictas objectiones dilui poſſe dicendo, convulſionem & paralyſin in eo differre, quod paralyſis ab humore pituitoſo puro & impermixto generetur, qui quidem humor tenſionem non efficit in partibus, ſed eas potiùs relaxat, ut in œdemate videre eſt: convulſio verò ab eodem humore fiat, non quidem ſincero ſed plurimis flatibus permixto, à quibus flatibus præſertim tenduntur nervi ac muſculi, & versùs ſuam originem contrahuntur. Nulla etiam cauſa excogitari poteſt aptior ad tam vehementem contractionem efficiendam, quàm ſpiritus flatuoſus, quam etiam agnovit Galenus 2. *de ſympt. cauſa cap.* 1. & docet experientia, maximas diſtenſiones à flatibus præſertim fieri, ut videre eſt in hydrope tympanite, & colico dolore. Adde, quod in convulſione ut plurimùm graviſſimi dolores reperiantur, quos à flatibus diſtendentibus fieri credibile eſt. Hac deciſione dilui poſſunt omnes objectiones ſupra propoſitæ. Si enim quæratur, cur pituita convulſionem efficiens, paralyſin non afferat, ſpiritus animalis influxum impediendo? dicere poterimus, eam eſſe in perexigua quantitate, ut meatus nervi inſenſibiles occludere non poſſit, & multis flatibus permixtam ita attenuari, ut obſtructionem parere non valeat. Vel certè dicamus; ſpiritum flatuoſum præcipuam eſſe cauſam convulſionis, quam Galenus *loco citato*, & *lib. 6. de loc. aff. cap. ult.* priapiſmi (qui à membri virilis convulſione fit) cauſam unicam propoſuit ſpiritum flatuoſum.

Altera cauſa convulſionis à repletione factæ, quam proponit Galen. *loco cicato*, eſt inflammatio partium nervoſarum, præcipue in nervorum principio, aut prope ipſum, qua nervi tenduntur & contrahuntur. Et excitatur illa inflammatio vel a cauſa interna ſola; nempe à fluxu ſanguinis in partem; vel à cauſis externis, ut vulnere, contuſione, punctura nervi.

Cauſæ convulſionis ab inanitione ſunt omnes immodicæ evacuationes per hæmorrhagiam, vomitum, alvi fluxum, ſudores, tum etiam maximæ humidi primigenii conſumptiones, quæ contingunt in febribus ardentibus & colliquantibus, laboribus immodicis, vigiliis ſollicitudinibus, venere immodica, fame & ſiti, & uſu diuturno alimentorum & medicamentorum calefacientium & exſiccantium.

Hæc etiam convulſio ab inanitione à non paucis rejicitur, exiſtimantibus, tantam ſiccitatem in corpore vivente reperiri non poſſe, ut inde nervi contrahi valeant: illa quippe in febre hectica & maraſmo præcipuè contingeret. Quibus tamen abundè ſatisfieri poteſt, dicendo non omnem inanitionem aut ſiccitatem idoneam eſſe convulſionem efficere; ſed eam tantùm, quæ confertim & inæqualiter fit. Quando quidem ſubita interni humidi facta inanitione, partes connivent, & in ſe concidunt, vacuum fugientes. Si verò æqualiter undique & ſenſim exhauriatur humiditas, nulla fit contractio quia inanitæ partes ingreſſu aëris occupantur.

Motus convulſivus fit à materia ingente, vellicante & irritante partes nervoſas: eſtque ut plurimum humor, vel vapor acrimonia aut alia quavis maligna qualitate præditus, qualis in febribus malignis ſæpiſſimè contingit. Fiunt autem iſti motus convulſivi plerumque, cerebro & nervis per ſimpathiam affectis, & convulſio ſympathica nominatur. Compatiuntur autem vel per nudam condolentiam, & generis, officii aut vicinæ ſocietatem; vel à prava qualitate, aut aura venenata ad initium nervorum tranſmiſſa; Sæpiſſimè autem fit per conſenſum oris ventriculi, à bile æruginoſa, vermibus, veneno, aut alia materia acri & vellicante: tum etiam per conſenſum uteri, ſicut in hyſtericis affectibus contingit.

Diagnoſis convulſionis ex iis, quæ in principio hujus capitis propoſita ſunt, facilè elicitur. In vera enim convulſione pars contrahitur, ac rigida & immota manet, ut flecti aut moveri pro arbitrio non valeat. In motu verò convulſivo pars variè concutitur & agitatur.

Quod ad prognoſin attinet, convulſio quæ multas partes, & præſertim cerebro vicinas occupat, periculoſior eſt: Tum etiã, quæ muſculos thoracis obſidet. Metus enim eſt, ne ob difficilem reſpirationem æger ſuffocetur.

A copioſo ſanguinis fluxu vel hypercatharſi convulſio, lethalis, ex Hippocr. in Aphoriſmis, quia, ut docet Galenus in commentariis, talis convulſio ab inanitione fit. Attamen fieri poteſt, ut talis convulſio interdum ab irritatione fiat, commotis humoribus acribus bilioſiſque, & ad partes nervoſas tranſlatis, vel à qualitate maligna venenati medicamenti, ut ex aſſumptione hellebori contingit.

A phrenetide convulſio lethalis. Aëtius affirmat ſe neminem ex iis, qui ita convulſi ſunt, ſervatum vidiſſe neque qui vidiſſet, audiviſſe.

Febrem convulſioni ſupervenire, melius eſt, quam febri convulſionem. Aph. 5. *ſect.* 2. Febris enim convulſioni ſuperveniens, illius cauſam abſumit. Convulſio autem febris ſuperveniens, à materia maligna oritur, quæ vitæ periculum minatur.

Quicunque tetano corripiuntur, in quatuor diebus pereunt: ſi verò effugerint, ſani fiunt *Aph. 6. ſect.* 5. Maxima enim tenſio omnium muſculorum reſpirationem impedit, ita ut ægri ſuffocati moriantur. Et notandum eſt cauſa interitus in convulſione, quæ non videtur aliàs quàm periculoſa ratione cauſæ nervos obſidentis, quemadmodum paralyſis à ſimili ferè cauſa orianda, ad multos annos producitur. Sed lethalis evadit convulſio ex eo ſolùm, quod ſuffocationem inducat, convulſis muſculis reſpirationi dicatis.

Curatio hujus affectus varia eſt pro varietate cauſarum. Quæ ab inanitione fit, rariſſimè contingit, & incurabilis eſt, ideò illius therapeiæ non immorandum. Authores humectantia omnis generis præſcribunt, & inunctiones ex oleis chalaſticis. Ea verò, quæ fit ab irritatione, ab aliis morbis dependet, & illorum curationi ſubjicitur. Supereſt igitur ut convulſionis à repletione curationem proponamus: quæ cum à pituita & flatu potiſſimùm dependeat, ad illorum ſublationem dirigenda eſt. Eaque primùm à venæ ſectione auſpicanda, ſi ſanguis abundet, & vires ſint validæ. In qua tamen evacuatione ſatius eſt peccare in defectu quàm in exceſſu; cùm illa cauſæ principali, quæ pituita eſt contraria ſit.

Poſt venæ ſectionem, aut ea omiſsâ, ſi conveniens non ſit purgatio inſtituenda eſt per pilulas, quæ ſatis potenter evacuant, (habita tamen virium ratione) juxta formulas in frigida cerebri intemperie deſcriptas. His verò adjungenda ſunt caſtorei gr. iii.

Si pilulas faſtidiat æger, potionis, pulveris, aut alterius medicamenti forma uſurpari poterit, prout dicto capite habentur.

Poſt purgationem admoveantur cucurbitulæ cum ſcarificatione, ſi ſanguis non fuerit detractus alioqui ſiccæ, primò quidem partibus remotioribus, poſtea affectæ parti vicinæ. At ſi crura ſint convulſa, natibus & lumbis applicentur: ſi brachia, collo & ſcapulis. Hoc in omnibus obſervando; ut fluxio versùs originem retrahatur.

Veſicatorium etiam partibus affectæ oppoſitis utiliter admovetur.

Interim poſt primam purgationem materia præparanda eſt apozemate deſcripto in curatione intemperiei frigidæ. Purgante quidem, ſi vires & reliqua conſentiant ſin minùs, detractis purgantibus.

Finito apozemate, iterum pilulæ exhibendæ, caſtoreum illis & omnibus purgantibus adjiciendo.

Si apozema tantum alterans uſurpetur, durante illius uſu, clyſteres acres frequenter injiciendi, & quales in ſoporoſis affectibus fuerunt propoſiti.

Fiant



Fiant etiam inunctiones ſupra partem affectam, linimento convenienti.

℞. Unguenti de althæa ʒ.vi. ol. terebinth. & chamæmel. an. ʒ.j. ol. lavendulæ ʒ.iii. ol. vulpini ℥.ß. ſtyracis liquidæ ʒ.ii. fiat linimentum, quo inungatur pars affecta calidè frequenter, & ſpina dorſi. Vel

℞. Ol. anethini & chamæm. ana ℥.j. unguenti martiati ʒ.ß. ol. petrolei & de ſpica, ana ʒ.j. ſpiritus vini ʒ.iii. Miſc.

Maximè laudatur axungia anſeris, aut anatis, in ſequentem modum parata.

℞. Anatem aut Anſerem pinguem deplumatum, & exenteratum, quem reple materia ſequenti.

℞. Fol. ſalviæ, majoranæ, & ſtœchad. an M.j. gummi ammoniaci & bdellii, ana ℥. i. calami arom. nucis moſchat. macis, caryophyl. ana ℥. ß. Contundantur in mortario, & malaxentur cum ol. lumbricorum, poſtea includantur ventri anſeris, qui benè conſuatur, ne quid effluat, & in veru aſſetur. Pinguedo exſtillans excipiatur vaſe aceto ſemipleno, eaque illinantur partes affectæ.

Efficacius operabitur, ſi uſurpetur in ſequentem modum.

℞. Pinguedinis prædictæ ℥.vj. oleor. ceræ, nucis moſchat. & ſalviæ arte chymica extractorum, ana ʒ.iii. Miſce, fiat linimentum.

Poſt inunctionem partes convulſæ contegantur pelle arietis adhuc calente: & cùm refrixerit, ſi novarum non ſit copia, recaleſcat oleo anethino, aut ſimili valdè calente.

Utiliter etiam parti convulſæ adhibentur pulmones vervecini calentes, tum etiam pulli columbini, catuli, galli, gallinæ per medium ſectæ.

Pars etiam affecta in intima bovis, aut vervecis, aut majoris alius animalis recens cæſi, immittitur: Et ibi tandiu detinetur, quamdiu animal calet.

Balnea decocto herbarum cephalicarum etiam conveniunt, addita olei tertia parte, vel inunctis mox à balneo partibus convulſis.

Alii hoc emplaſtrum commendant.

℞. Colophoniæ ℥. ii. reſinæ, picis navalis, ana ℥. j. thuris, maſtiches, ceruſſæ, ana. ℥. ß. ſanguinis draconis, ſalis communis, ſalis ammoniaci, terebinth. ana. ʒ.ii. ceræ novæ ℥.ii. vitrioli albi ʒ. ii. matris perlarum ʒ. ii. lapidis magnetis ʒ.ß. ſuccini flavi ʒ. i.ß. ol. ovor. roſac. ana ℥. ii. Fiat ſecundùm artem emplaſtrum, quod alutæ inductum imponatur.

Præſtantiſſima verò ſunt balnea ſulphurea in diuturnis præcipuè convulſionibus. Conveniunt etiam balnea ſicca, ſeu vaporoſa ex decocto ſalviæ, roriſmar. ſtœchados, chamæp. origani, & ſimilium, cum vino albo lapidibus ignitis, cupro, aut ſcoriis ferri ignitis infuſo.

Optimum etiam eſt fovere occiput & cervicem aquavitæ calente.

Penotus ſequens linimentum mirè prædicat, ad convulſionem brevi tempore diſſolvendam.

℞. Ol. terebinth. ℥.ß. ol. cariophyll. gutt. vi. mucilaginis bryoniæ, q.ſ. ad conſiſtentiam linimenti. Miſce, inunge locum affectum cum radice ſui nervi.

Alii oleum ſeu ſpiritum ſalis cum oleo terebinthinæ, ceræ, chamæmeli & ſimilium commixtum, membra convulſa citò reſtituere aſſerunt.

Linimentum ſequens eximiæ eſt efficaciæ.

℞. Butyri rancidi, & laridi veteris, an. quart. i. bdellii, ammoniaci, an. ℥.j. myrrhæ, caſtorei, an. ʒ. ii. flor. ſtœchad. & anthos, P. j. nucis moſchat. & garyophyl. an. ʒ.i. catum parvum exenteratum, excoriatum, & in fruſta diviſum. His infarciatur anſer, & conſuatur, ac torreatur in veru. Primus qui ſtillabit ſuccus magis aqueus, abjiciatur; ſecundus verò pinguior, colligatur in vaſe aqua ſemipleno, eoque illinantur partes convulſæ & tota dorſi ſpina.

Interdum verò dolor tam intolerabilis ſentitur, ut ad eum priùs cura dirigenda ſit. Illi igitur convenit ſequens linimentum.

℞. Olei violacei, lilior. & chamæmeli, an. ℥. j. ß. olei amygdalarum dulcium, maſtiches, & roſac. ana ℥.j. Miſce, inungatur pars affecta. Si potentiùs agendum ſit, paretur ſequens balneum.

℞. Rad. altheæ, & liliorum, ana ℔.ß. fol. malvæ, violariæ, origani, ſalviæ, abſinthii, M.ii. ſem. lini & fœnugr. ana ℔.j. Decoquantur pro balneo, in quo diu non immoretur æger, ſed dolore ſedato confeſtim egrediatur. Sufficiet autem partes convulſas tantùm immergere.

Alii parant balneum ex oleo puro, & ſi æger ſit dives, in eo decoquunt vulpem unam, aut alteram.

Dum hæc fiunt, cerebri expurgationi incumbendum eſt apophlematiſmis & errhinis, ſuis capitibus deſcriptis.

Tum etiam eadem pars roboranda eſt opiatâ cephalicâ, aquâ apoplecticâ, theriacali aut aliâ earundem virium.

Rondeletius de aqua ſua hirundinum hæc habet: *Aqua ex hirundinibus & caſtoreo parata, exhibita, convulſionem à repletione ſubitò ceſſare facit.* Ejus deſcriptio eſt in cap. de epilepſia, apud Autorem dictum.

---

## CAPUT VII.

### *De Epilepſia.*

Epilepſia eſt convulſio totius corporis, non perpetua, ſed interpolata, cum mentis & ſenſuum læſione.

Convulſionis nomen hic propriè & ſtrictè non ſumitur pro vera convulſione; ſed impropriè pro motu convulſivo. Sed convulſionis nomen retinere voluimus, imitatione Galeni, qui eam paſſim convulſionem appellat.

Hac autem definitione ex Gal. deſumpta 3. *de loc. aff. cap.* 7. & *lib. de diff. ſympt. cap.* 3. perfectam & integram Epilepſiam proponimus, in qua totum corpus convellitur, & omnes ſenſus, tum interni, tum externi abolentur. Dantur tamen imperfectæ Epilepſiæ, in quibus caput tantum, vel brachium, vel tibia, & femur, vel dimidia corporis pars convellitur. Datur etiam Epilepſia, in qua integra mens remanet, ſenſus etiam exteriores vigent, necnon quarundam partium motus voluntarius. Vidi Monialem, quæ in paroxyſmis epilepticis contractiones varias patiebatur, nunc brachiorum, nunc crurum, nunc capitis, nunc trunci totius corporis: videbat tamen adſtantes, & loquebatur: imo verò contra motum partium, quæ convellebantur, motu voluntario obnitebatur, ita ut motum involuntarium quodammodo minueret. In paroxyſmo leviori interdum ſtabat, & in cubiculo ambulabat; ſed motu admodum inordinato, ſaltando ſcilicet, & motus præpoſteros edendo, inſtar hiſtrionum, quibus reliquis Monialibus riſum concitabat, & cum illis etiam ridebat, & pro arbitrio loquebatur.

Omnis motus convulſivus, ut ſuperiori capite dictum eſt, fit ab irritatione. Irritatio autem fit à materiæ quantitate, vel qualitate. Quantitas, materiæ morbificæ naturam gravans, eam irritat ad expulſionem ejus, quod ſibi moleſtum eſt. Unde ſtabilitur, me judice. Galeni doctrina, à quam plurimis neotericis variè exagitata, qua ſancitum eſt ab obſtructione imperfecta ventriculorum cerebri Epilepſiam generari. Si enim humor obſtruens naturæ moleſtus eſt, quidni cerebrum inſurgere poterit ad illius excluſionem? De qualitate nulla eſt difficultas. Omnes enim id conſentiunt, facultatem explutricem ſingularum partium irritari ab acrimoniâ, & pravâ quavis qualitate naturæ infenſâ.

Cauſæ irritantes vel in ipſo cerebro continentur, & Epilepſiam idiopathicam efficiunt; vel aliunde ad cerebrũ tranſmittuntur, & ſympathicam Epilepſiam generant.

Illa autem irritatio Epilepſiam facit, quandoquidem cerebrum, dum rem noxiam expellere conatur, ſeipſum concutit, & conſequenter nervos ſibi adnexos.

Triplex à Galeno conſtituitur Epilepſiæ differentia & ab omnibus propomedum authoribus recipitur. Prima, qua cerebrum afficitur, conſiſtente in ipſo affectu. Secunda, in qua cerebrum per ventriculi conſenſum afficitur. Tertia cum aliis corporis partibus ad cerebrum affectus tranſmittitur. Et propria etiam nomina, apud nonnullos, ſortitæ ſunt iſtæ differentiæ. Prima enim tanquam præcipua, generis nomine, Epilepſia nominatur; ſecunda, analepſia; tertia, catalepſia. Verum (pace Galeni, aliorumque

dixerim)

dixerim, ) superflua est illa divisio, & frustrà separatur Epilepsia à ventriculo genita, ab aliis, quæ per aliarum partium sympathiam oriuntur: cùm omnes uno sympathicæ Epilepsiæ nomine comprehendi debeant. Neque satisfacit, dicere: Epilepsiam à ventriculo seorsim enuntiari, tanquam frequentissimam: siquidem ea, quæ ex uteri aut lienis consensu oritur, non minùs frequens, aut certè frequentior esse consuevit.

Dividatur ergo Epilepsia in idiopathicam & sympathicam. Sympatica rursum juxta varias partes, à quibus vapores acres aut maligni ad cerebrum transmitti possunt. Nulla autem propemodum pars in toto corpore reperitur, à qua malignus vapor ad cerebrum transmitti nequeat. Harum historiæ duæ proponuntur à Galeno *loco citato*. Una de puero decimum tertium ætatis annum agente, in quo paroxysmus à tibia initium capiebat, mox illinc rectà ascendebat per femur & superposita illa, ac per latera ad cervicem, donec ad caput perveniret, quod cum primum tangeret, ipse haudquaquam sibi constabat. Altera est de adolescente, qui invadentis paroxysmi initio, veluti frigidam auram ascendere sentiebat.

A ventriculo autem, intestinis, & materia verminosa, tum etiam ab utero, aliisque partibus Epilepsiam, plerumque generari notissimum est, & variorum authorum historiis confirmatum.

Constat igitur ex prædictis, quomodo defendi possit Galeni doctrina, ab imperfecta ventriculorum cerebri obstructione idiopathicam Epilepsiam generari asserentis, quam tamen causam perpetuam esse, defendere non possumus, ut Galenus innuere videtur, nullam aliam proponens; quin potiùs, eam cæteris infrequentiorem esse confiteri cogimur.

Neque tamen argumenta adversus Galenum proposita ullo modo convincunt: quorum præcipua hæc sunt.

Primò enim inquit Fernelius, si Epilepsia ab humoris copia fieret, in sopore ea maximè contingeret, in quo magna humoris copia reperitur. Respondeo, humorem, à quo sopor excitatur, esse in substantia cerebri, non in ventriculis; & ideo facultatem expultricem non irritare, quæ in ventriculis magis residet.

Secundò, ex eodem Fernelio, cùm Epilepsia citò solvatur, desineret in paralysin, ut apoplexia, excusso in nervos humore. Respondeo, in apoplexia humores excuti ad partes viciniores, propter debilitatem explutricis, à copia humoris oppressæ: quæ cùm liberior sit in Epilepsia, ad vias naturales, expurgationi dicatas humores amandat. Falsum tamen est, quod asserit Fernelius, nunquam Epilepsiam desinere in paralysin; nos enim paralysin Epilepsiæ succedaneam vidimus. Et non rarò apoplectici in prima invasione convulsionibus Epilepticis corripiuntur, nondum perfecta obstructione ventriculorum cerebri, tum etiam multi Epileptici tandem apoplexia pereunt, quando dimidiata obstructio in integram degenerat.

Tertiò, contra Galenum nonnulli ita argumentantur. Sicut completa ventriculorum obstructio functiones penitus tollit in apoplexia, ita incompleta eas tantum imminueret, non depravaret, neque motus illos convulsivos ederet, sanis plerumque validiores. Respondeo, naturam omnino oppressam ab integra obstructione non excitari ad expulsionem: in dimidiata verò obstructione satis habere virium, ut cerebrum commoveat, & exagitet ad expulsionem. Confirmatur doctrina exemplo catarrhi in pulmonem delabentis, qui si totum pulmonem repleat, summam spirandi difficultatem efficit sine ulla tussi, ut in asthmate contingit. Si verò minor fluentis humoris copia extiterit, pulmo irritatur ad expulsionem, unde tussis excitatur.

Signa Epilepsiæ diagnostica in tres ordines distribuenda sunt quæ scilicet imminentem Epilepsiam significant, quæ præsentem demonstrant, & quæ illius differentias patefaciunt.

Imminentis Epilepsiæ signa dupliciter considerari possunt: vel prout primam morbi invasionem præsagiunt; vel prout imminentem paroxysmum significant, Eadem autem signa utrique indicio inserviunt, sed multò certiùs in iis, qui ab Epilepsia actu possidentur, imminentem insultum indicant. In iis enim, qui nunquam hactenus morbo affecti sunt, æquivoca majori ex parte sunt hujusmodi signa, & multos alios capitis affectus prænuntiare possunt. Integra tamen eorum congeries aliquam certitudinem afferre potest.

Omnia igitur imminentis Epilepsiæ signa proponenda sunt: hac præmissa admotione, non omnia in omnibus Epilepticis concurrere, sed nonnulla in his, alia in illis pro varia causarum & corporum dispositione. Ut autem ea debito ordine proponantur, fontes signorum percurrendi sunt, qui ab actionibus animalibus, vitalibus, & naturalibus excrementis, qualitatibus immutatis, & propriis accidentibus scaturiunt.

Ratione functionem animalium, Epilepsiam minantur animi & corporis insueta conturbatio, capitis gravitas, à cephalalgia, vertigo, vigiliæ, aut plurimus somnus, à quo nullum levamen emergit, insomnia turbulenta, mentis torpor vel anxietas, oblivio, mœstitia, pavor, formido, segnities, artuum gravitas. Saltus & tremores membrorum, sensuum hebetudines, obtutus defixus, scintillæ oculis observantes, & interdum nubeculæ, aut marmaryges. Aurium tinnitus, fœdi odoris perceptio, lingua inflexibilis, ejusque inordinata motio, oscitatio, sternutatio.

Ratione functionum vitalium, Epilepsiam minantur, cum aliorum signorum concursu, irracundia, cordis palpitatio, pectoris constrictio, anhelitus mutatio.

Ratione functionum naturalium, Epilepsiæ prodromi sunt cibi fastidium, aut appetitus immodicus, nausea molesta, cardiogmos, seu oris ventriculi morsus.

Ratione excretorum, Epilepsiam portendunt, salivæ per os effluvium, urinæ tenues & crudæ, pollutio nocturna frequentior.

Ratione qualitatis mutatæ & propriorum accidentium, Epilepsiam portendunt faciei pallor, & præcordiorum inflatio.

Præsens Epilepsia etiam vulgo notissima est, si omnibus suis numeris absoluta sit. Multis tamen habet differentias, quæ difficilem interdum faciunt diagnosin, ut ex sequentibus videre est.

In paroxysmo Epileptico integro & absoluto sensus omnes, tum interni, tum externi intercipiuntur. Æger subitò in terram concidit, & totum corpus, aut partes tantùm nonnullæ variis motibus concutiuntur: adest præterea oculorum prominentia, stridor dentium, respiratio suffocatoria, velut in iis, qui laqueo strangulantur; semen, stercus & urina involuntariè aliquando profunduntur; & circa finem acessionis spuma per os & nares effluit: quæ non nisi in vehementi Epilepsia contingunt, & finita accessione, rerum omnium quæ in paroxysmo actæ sunt oblivio remanet.

Antiquorum nonnulli tres Epilepsiæ differentias faciunt: unam quæ somno similis altissimo videtur: aliam quæ variis motibus corpus exagitat; tertiam denique, ex utriusque commixtione conflatam. Primam speciem recentiores quidam admittere nolunt, dicentes, illam coma potius aut carum esse, quam Epilepsiam: & non alia ratione distingui inter se hos duos affectus, quàm ex eo, quod comate fit somnus profundus sine convulsione, convulsio autem sit signum pathognomonicum Epilepsiæ. Verum aliter docet Avicenna, dicens, sæpè evenire Epilepsiam sine spasmo sensato, id est, nulla convulsione apparente. Et docet experientia multos Epilepticos habere paroxysmos comati persimiles. Esse autem Epilepsiam, non coma, vel carum, ex eo tantùm cognoscitur, quod sopor ille per intervalla periodicè recurrat, cùm coma semel tantùm invadat, neque periodico recursui obnoxium sit.

Idiopathica Epilepsia à sympathica distinguitur: quòd in idiopathica multa appareant cerebri affecti indicia. Mentis torpor vel tarditas, memoriæ imminutio, insomnia turbulenta, sensuum hebetudo, corporis gravitas & segnities, capitis dolor, aliaque: præterea æger venientem paroxysmum non percipit, sed ab eo incautus subitò opprimitur. Tum paroxysmus in coïtu Solis & Lunæ ut plurimum contingit. Hanc diagnosin confirmat bona partium inferiorum diathesis, & nullum vitium in iis apparens.



Dextram verò, aut sinistram capitis partem magis affici & mali mineram continere, ex eo dignoscitur, quod visio alterius oculi obtusior sit, vel auditus in altera aure hebetior, aut tinnitus eam afficiat, & partes dextræ vel sinistræ ad motum, aliasque actiones ignaviores sint.

A quo verò humore præsertim Epilepsia generetur, ex signis pituitam, bilem, aut melancholiam in toto corpore, & capite præsertim redundantem, indicantibus dignoscere poterimus.

Simpathica verò Epilepsia inde dignoscitur, quòd nulla appareant cerebri affecti signa; æger venientem paroxysmum percipiat, & interdum veluti auram quandam, à partibus inferioribus ad cerebrum ascendentem: aut pars aliqua inferior peculiari quodam vitio labefactata est, aut tempore invasionis gravi aliquo symptomate affecta.

Sic à ventriculo communicari Epilepsiæ causam, ostendunt cibi fastidium, difficilis inediæ tolerantia, nausea, vomitus, ventriculi dolor, erosio, compunctio, vel distentio, vel etiam interdum cordis palpitatio, ventriculo cordi affectum communicante.

Ab hepate, vel liene malum oriri, significant flatuum frequens & copiosa excretio, ventris inflatio, rugitus, borborygmi, ructus acidus, præcordium molesta coarctatio, eorumque dolor ad dorsum usque interdum procedens. Quibus addere licet vitia peculiarem ventris inferioribus partem obsidentia.

Ab utero affectum procedere indicat hysterica passio, convulsionibus epilepticis implicita; tum si mensium aut seminis retentio præcesserit.

Si à parte aliqua externa Epilepsia oriunda sit, aura quædam percipitur à parte illa elevari, & minera morbi in ea delitescens, vellicat interdum, aut titillat, quod imminentem paroxysmum prænuntiat. Et si pars illa constringatur vinculo, impeditur paroxysmus.

Denique à lumbricis procedere affectum ostendunt signa lumbricos indicantia, ut anhelitus, fœtor acidus, narium pruritus, ventris dolor, fæces cineritiæ, stridor dentium, sopor, & similia tùm præcipuè si lumbrici per alvum interdum excernantur.

Rariores verò causæ & extraordinariæ, ut abscessus, ossis caries, urinæ suppressio, anadrome, & similia, ex propriis signis mutuari poterunt.

Quod ad prognosin attinet: Epilepsia morbus est diuturnus, & contumacissimus, & infantibus ut plurimum lethalis.

Epilepsia hæreditaria incurabilis est, quæ verò à causis externis, & prava victus ratione ducit originem, curationem admittit.

Epilepsia ante pubertatem eveniens, curabilis est, eadem verò post 25. annum, curationem non admittit, ex Hipp. *Aphor.* 8. *sect.* 5. Siquidem in pubertate magna fit caloris nativi eclampsis, quæ causas morbificas discutere potenter valet. Adde quod tunc temporis in fœminis menstrua erumpere incipiant, per quæ impuritates corporis expurgari solent. Licet autem post 25. annum incurabilis dicatur Epilepsia ab Hipp. hoc tamen non est perpetuæ veritatis. Multos enim ætate provectos, ab hoc morbo liberatos fuisse, plurimis observationibus relatum est, quamvis tamen hoc raro contingat; sicque Aphorismum prædictum ut plurimùm, & ferè semper verum esse statuendum est.

Vehemens Epilepsia sæpe in paroxysmo ægrotantem abripit, & de medio tollit, vel etiam in apoplexiam degenerat, vel propter pravitatem symptomatum & violentam cerebri concussionem, tota illius œconomia vertitur, ut interdum particulæ illius diffringantur; & contigerit aliquando, processuum mammillarium particulas per nares explosas fuisse.

Epilepsia à melancholico humore oriunda, in melancholicam insaniam nonnunquam degenerat: quando videlicet ille humor à ventriculis cerebri in substantiam ejusdem transmittitur. Idem etenim humor, dum cerebrum afficit, ut partem instrumentalem, ventriculos illius obstruendo, aut tunicas eorum divellendo, epilepsiam efficit. Dum verò ipsam cerebri substantiam, quæ functionem principium sedes est, ut similarem partem offendit, naturale ipsius temperamentum vitiando, & animales spiritus corrumpendo, atque obtenebrando, delirium melancholicum inducit. Unde apud Hipp. 6. *epid. sect.* 8. *textu* 40. melancholici plerumque fiunt epileptici, & epileptici fiunt melancholici. Degenerant autem isti affectus in se invicem dupliciter: vel per materiæ morbificæ transpositionem, sede derelicta, & sic uno exoriente alter desinit; vel per materiæ propagationem, & tum uterque affectus permanet.

Epilepsia pituitosa in apoplexiam vel paralysin degenerat.

Quartana febris, Epilepsiæ superveniens, & diu perseverans, eam solvit: quandoquidem à calore febrili materia morbifica sensim absumitur, si pituitosa sit; vel si melancholica fuerit, à parte affecta transmittitur in locum, ubi minera morbi residet, ut novis paroxysmis materiam suppeditet.

Curatio Epilepsiæ duplex instituitur, alia in paroxysmo, alia extra paroxysmum.

Ad paroxysmi curationem raro vocantur Medici, nisi ipse interdum longius protrahatur. Quo in casu conveniunt eadem remedia, quæ pro soporosis affectibus fuere proposita. Præsertim verò aqua apoplectica, cinnamomi, aqua vitæ & aliæ multùm spirituosæ, ad paroxysmi materiam discutiendam efficacissimæ.

Extra paroxysmum curatio varianda est pro varietate causarum. Ac primùm Epilepsiæ idiopathicæ curatio proponenda est, quæ in totius corporis evacuatione, materiæ morbificæ discussione, pravæque illius qualitatis emendatione, cerebri roboratione consistit. Cùm autem materia peccans, in idiopathica epilepsia utplurimùm pituitosa sit; nos ad illius oppugnationem curationem universam dirigemus, tyrones alioqui admonentes, ut si humores biliosi, aut melancholici in vitio esse videantur. medicamenta illos præparantia & expurgantia substituantur. Specifica verò remedia, à quacumque causa morbus oriatur, eadem perpetuò usurpanda sunt.

Ad integram ergo curationem sequenti via procedendum est. Primò portio phlegmagoga erit propinanda, aut aliud medicamentum, ægrotantis naturæ accommodum, ex iis, quæ in frigida cerebri intemperie fuerunt proposita, injecto prius clystere, si alvus non sit libera.

Postea si plenitudinis notæ appareant, aut æger sit sanguineo temperamento præditus, phlebotomia erit celebranda: sin minùs, omittenda.

Mox cura universalis frigidæ intemperiei cerebri supra proposita sigillatim celebranda erit, hoc observando: ut decoctis, apozematis, diætæ sudorificæ & syrupo magistrali, tum etiam masticatoriis, & pulveribus cephalicis addantur radix & semen pœoniæ, & viscus quercinus, quæ proprietate specifica epilepsiam curare tota credidit antiquitas.

In diæta verò ex sudorificis guaiacum præferant: cujus usu se multos epilepticos curasse refert Jachinus. Continuetur autem per triginta, vel quadraginta dies.

Singulis dosibus decocti sudorifici aliquot guttæ spiritus vitrioli addantur, qui etiam specificus creditur ad epilepsiam.

Notandum est, purgantia usualia, nimirum pilulas, aut syrupum magistralem, in frequenti usu habenda nempè semel aut bis in septimana, prout vires ægrotantis ferre poterunt; & per plures menses purgationes esse continuandas: imò ad fortiora interdum purgantia esse transeundum, juxta præceptum Massariæ, qui hinc fieri dicit,, quod epilepsia raro curetur, quòd Medici semper levioribus inhæreant.

Hac ratione Chymici purgantia mineralia usurpare solent, quæ à remotissimis partibus humores attrahunt: at non sine periculo; præsertim si à peritissimo artifice præparata non fuerint. Si tamen in hoc casu felix eventus ex hujusmodi remediis aliquando contingat; ille in primis sperandus est ex mercurio, per se, vel cum auro calcinato,

in furno arenæ, longo ignis regimine: probè cavendo, ne qua illius portio cruda adhuc & volatilis maneat, quæ summam vehementiam medicamento conciliaret, alioqui satis blandè purganti, si cum pilulis cochiis, aut quod melius erit, cum extracto aliquo phlegmagogo vel panchymagogo, pondere gr. iv. vel v. usurpetur.

Recens autem epilepsia sale vitrioli aliquando curatur quemadmodum refert Angelus Sala, ex hoc remedio, quarto quoque die exhibito, se epilepsiam tertia exhibitione curasse. Posterius verò *curat.77. cent.2.* gloriatur se stibio calcinato ter exhibito puellam undecim annorum ab epilepsia hæreditaria liberasse.

Syrupus de peto Quercet. maximam vim habet ad curandam epilepsiam. Sed nonnisi à prudenti Medico usurpandus, quia vehementissimum est medicamentum.

Loco opiatæ, dicto loco propositæ, sequens, magis huic affectui specifica, erit subroganda.

℞. Conservæ flor. anthos, pœoniæ, buglossi, ana ℥.ß. corticis citri saccharo conditi ʒ.ij. pulv. visci querni, sem. pœoniæ, decrescente luna collecti, & ungulæ alcis, ana ʒ.ß. cranii humani non humati, ad albedinem calcinati ʒ i.ß. corall. præp. marg. præp. & cornu cervi præp. ana ℈.iv. lapid. bezoard. veri ℈.j. diamoschi dulcis, diatriasant. ana ℈.ij. theriac. ver. & confect. de hyacinth. ana ʒ.ij. spiritus vitrioli gut. xv. Cum syrupo conditurae corticis citri, fiat opiata, de qua capiat ad magnitudinem avellanæ, superbibendo aquæ cinnamomi parum.

Sequens verò efficacissima est ad morbum radicitus tollendum, post diligentem corporis purgationem.

♃. Conservæ flor. betonicæ & rorism. ana ℥.ij.ß. rad. eryngii conditæ, & mithridatii, ana ℥.j. pulv. ligni sassafras ℥.vi. castorei ʒ. iij. cranii humanis non humat. ungulæ alcis, ana ʒ.ij. rad. & sem. pœoniæ, nigellæ, rutæ sylvestris; & rad. pyrethri, ana ʒ.j. oxymel. q.s. Fiat opiata, de qua capiat ʒ.ij. & iij. Reliquas omnes efficacia superat opiata Montagnanæ, cujus beneficio multi epileptici liberantur. Illius descriptio talis est.

♃. Rad. pœoniæ maris, stœchados, costi an. ʒ.x. agarici ʒ.v. pyrethri, carvi, sem. anethi, assæ fœtidæ, & aristol. rot. ana ʒ.ij.ß. succi scillæ, & mellis electi, ana ℔.j. & ℥.ij. Scilla & mel simul coquantur lento igne, usque ad bonam consistentiam; deinde superadditis speciebus fiat electuarium, de quo capiat æger ʒ. ij. vel iij. iiij. pro ætatis ratione, continuando per 20. aut 30. dies.

Post usum emplastri epispastici, vesicatorium etiam sincipiti erit admovendum, & cauterium posteriori parti cervicis.

At setaceum multò efficacius humores extrahit à cerebro. Refertque Fabricius Hildanus se juvenem, quotidie epilepsia laborantem, & cui frustra alia remedia adhibita fuerant, & puellam 18. annorum, ab ipsa infantia epilepticam, solo setaceo restituisse.

Si conjectura sit, vapores ad cerebrum exhalantes à partibus inferioribus affectum producere, vel fovere utilissimum erit, causticum sincipiti admovere, vitatis suturis: refert enim Carolus Piso, duos epilepticos hoc cauterio fuisse curatos. Tum etiam si à partibus inferioribus affectus producatur, aquæ acidulæ mirabiles sæpè effectus producunt, & morbum interdum radicitus tollunt; si priùs evacuationes universales, & venarum inferiorum sectiones celebrentur.

Peculiariter verò, ab utero procedens epilepsia, curationem sortitur, pulvere granorum actes à Quercet. descripto in Pharmacop. restit. per triduum exhibito ad ℥.i. cum aqua quadam hysterica.

Si cætera non profuerint, extremum remedium erit sinciput terebello perfodere, vitatis suturis, ut hoc veluti spiraculo aura maligna exhalare possit. Hoc remedio aliquando desperatæ epilepsiæ curatæ sunt. Et sine periculo celebrari potest, si periti Chirurgi manus adhibeatur. Utatur æger pro potu ordinario hydromelite, vel bocheto ex guaiaco, & rad. pœoniæ.

Sacculus de collo suspensus continuò gestabitur, in sequentem modum paratus.

♃. Rad. pœoniæ, visci querc. ana ℥.j. ungulæ alcis ʒ.ij. nucis mosch. caryophyll. macis. ana ʒ.ij. fol. rutæ & hyssopi, ana ʒ.j.ß. Pulverisentur, & rubro sindone excipiantur. Fiat sacculus, deferat appensum collo, sæpe illum odorando.

Post universales evacuationes inter aliorum remediorum usum, specificis præsertim morbus oppugnandus est, quorum infinitus ferè numerus reperitur apud Authores. Nos ex selectioribus nonnulla proponemus, præter opiatas suprà descriptas, quæ ad hunc morbum expugnandum non infimum locum obtinent.

Rondeletius maximè commendat aquam hirudinum, quam etiam ab eo mutuatus est Quercetanus in pharmacopœa. Non minoris est pretii aqua theriacalis cephalica, syrupus antepilepticus, ab eodem Quercetano dicto loco descriptus.

Radix valerianæ sylvestris à Fabio Columna tantopere celebratur, ut semel, aut bis exhibitam ab epilepsia liberare affirmet. Refertque se hanc multis amicis dono dedisse, qui deinde divino priùs numine & fautore glorificato, pulvere hujus radicis sibi restitutam sanitatem affirmarunt: Dosis autem est cochleare semis cum vino, aqua, lacte, aut quovis liquore appropriato. Pueris verò in minori dosi cum lacte datur.

Chymici valdè commendant mixturam spiritualem qua in epilepsia nullum medicamentum præstantius exoptari posse asserunt. Illius autem compositio talis est.

♃. Spiritus vitrioli partem unam, spiritus tartari partes tres, aquæ theriacalis camphoratæ partes quatuor. Misceantur, & vitro bene clauso, per tres, aut quatuor septimanas digerantur. Dosis est ʒ.j. in convenienti vehiculo.

Rulandus oleum ligni heraclei (quod corylinum esse affirmant Chymiatri,) in frequenti usu habebat; & nonnullas historias refert in centuriis eorum, qui hujus medicamenti usu ab eo morbo liberati sunt. Dosis autem est trium, vel quatuor guttarum, cum liquore idoneo per quinque dies.

Huic nullo modo cedit, aut fortè multò præstantius est oleum succini albi, à perito artifice extractum, quod nullum empyreuma redolet, imò verò fragrantissimum expirat odorem. Dosis à ℈. ß. ad ℈. j.

Oleum buxi ad gutt. iiij. cum pari quantitate spiritus sulphuris, & aquæ flor. tiliæ arboris ℥.iiij. per aliquot dies exhibitum insignis est efficaciæ, & à multis creditur verum ligni heraclei oleum, & per descensum elicitur.

Crato cinnabarim nativam epilepsiæ magnetem vocat, ex eaque talem pulverem parat.

♃. Cinnabaris nativæ pellucidæ limatæ, & in tenuissimum pulverem tritæ ℥.ß. coralli rubri & margarit. præpurat. ana ℈.ij. croci orientalis ℈.j. fol. auri n.xv. Terentur omnia subtilissimè super lapidem. Dosis in ipsa accessione à granis vj. ad ℈.j. in aquis appropriatis.

At non minori, virtutis censetur à non paucis Chymiatris cinnabaris antimonii quæ post mercurii vitæ extractionem elicitur. Si enim æquali pondere jungatur cum magisteriis perlarum, corallorum, & cranii humani, specificum esse aiunt in epilepsia etiam inveterata. Dosis à granis x. ad xv. in liquore idoneo.

Sympathicæ epilepsiæ curatio ad partem primariò affectam dirigenda, eaque remediis convenientibus, è propriis capitibus desumendis, evacuanda, & roboranda est: non omissis specificis & antepilepticis, quæ in omni epilepsia perpetuò usurpanda sunt. Attamen si à parte aliqua externa concitetur epilepsia, præter curationem universalem ad eam peculiariter respiciendum est, & materia maligna in ea contenta educenda, cucurbitulis scarificatis, vesicatoriis, & cauteriis admotis. Et si malum perseveret, supra cauterium, post escharæ casum, cucurbitula frequenter admoveatur; ac tandem, urgente necessitate, ad cauterium actuale confugiendum est. Si à cranii carie malum oriatur, trepano & ustione illa auferanda est.

## CAPUT VIII.

### *De Epilepsia Puerorum.*

QUia iste morbus pueris familiaris, in iisque plerumque acutus & valde periculosus esse consuevit, ideò peculiaris illius curatio hîc seorsum subnectenda est, utpote ab adultiorum curatione valde diversa.

Primò igitur suppositorio vel clystere alvus solvenda est.

Posteà, & ferè eodem tempore, purgans medicamentum exhibendum, satis validum, pro ætatis robore, ita ut non dubitemus in puerulis unius anni electuarium diacarthami ad ʒ.ij. exhibere, si sit affectus ex lacte corrupto. Vel

♃. Hieræ picræ ℈. ß. j. pulv. de gutt. ℈. ß. Cum liquore specifico, vel cum melle rosato, fiant pilulæ, quæ dentur.

Cucurbitulæ scapulis & lumbis admoveantur, & cum scarificatione, & si puer sit grandior.

Vesicatorium applicetur posteriori parti cervicis.

Si purgatio non rectè processerit, aut parum profecerit vomitus provocandus est vitriolo albo præparato, vel etiam sale vitrioli. Quod bis, ter, aut quater exhiberi poterit, si affectus protrahatur. Pulvis epilepticus, *de gutteta* vulgò nominatus, frequenter exhibeatur cum lacte, jusculo, & panatellis, ℈.ß. ad ℈. j.

Ille autem pulvis de gutteta in vulgaribus Pharmacopœis descriptus non habetur; sed in Monspeliensibus officinis vulgò componitur ex traditiva descriptione, quæ talis est.

℞. Rad. pœoniæ, sem. ejusdem, dictamni albi, visci querc. ana ʒ.ß. sem. atriplicis ʒ.ij. cranii humani ℥.iij. corall. rubr. præparati, hyacinthorum præpar. ʒ.j.ß. ungulæ alcis præp. ℥.ß. mosch. ℈.j. fol. lauri ʒ.j. Misce, fiat pulvis.

Exhibeatur etiam aquæ alicujus antepilepticæ cochlear exiguum, vel ejus defectu aqua cinam. vel imperialis vel guttulæ aliquot mixturæ spiritualis cum liquore idoneo.

Occipiti admoveatur emplastrum de ammoniaco, deraso capillitio, fluxionem enim impedit, à capite in spinam ruentem, per partes exteriores.

Sinciput verò sequenti pulvere sinapisetur.

℞. Nucis mosc. ʒ.ß. granor. pœoniæ ℥. j. flor. lavendulæ P.j. succini ℈.ij. Fiat pulvis.

Vel roborans emplastrum applicetur, in curatione frigidæ intemperiei cerebri descriptum.

Olei succini guttæ ij. vel iij. cum pari quantitate spiritus vitrioli, in aqua betonicæ exhibitæ, puerulos à paroxysmo epileptico statim plerumque liberant. Idem oleum naribus illitum multùm confert. Loco olei succini, oleum buxi per descensum paratum, utiliter exhibetur, tum etiam aqua flor. tiliæ arboris; aqua betonicæ utilior in hoc casu censetur.

Fumus tabaci pueros ab insultu epileptico liberat si minister eum, tubulo attractum, in os pueri apertum frequenter sufflaverit.

Spina dorsi, & membra quæ contrahuntur, inungantur sequenti linimento.

♃. Ol. rutacei, lumbricorum, ana ℥.ij. ol. de castoreo ʒ.j. aquæ vitæ parum. Fiat linimentum.

℞. Theriacæ vet. ʒ.j. confect. alkermes, & de hyacintho, ana ℈.j. aquarum betonicæ, salviæ, majoranæ, & cinam. ana ℥.ß. Misce, foveantur nares, tempora, & aures. Ejusdem aqua cochlear j. per os poterit exhiberi.

Majori tamen efficacia inunguntur nares, tempora, & vertex capitis, balsamo apoplectico, ad soporosos affectus descripto.

Interim etiam os & palatum, urgente necessitate, eodem balsamo inungi possunt.

Schenckius exotericorum experimentorum cent. 5. n. 85. ex Georgia Kufnero hæc habet. *De epilepsia puerorum expertum medicamentum. Detur de moscho fino ex mero subtili, bis vel ter in die parum, & sic perfectè curantur.*

Dum hæc omnia fiunt, clysteres semel aut bis in die injiciendi sunt, in hunc modum compositi.

℞. Rad. aristol. rotundæ, polypodii quercini, sem. carthami, ana ℥.ß. sem. pœoniæ, cumini, ana ʒ.iij. flor. chamomil. & anthos, ana P. j. Coquantur ad ℔.j. De colat. cape ℔.ß. hieræ picræ ʒ. iij. mellis anthosati ℥. j. olei rutacei & liliorum, ana ʒ.iij. Fiat clyster.

Inter specifica duo sunt maximè laudata, quæ ideò nerentur ad experimentum revocari.

Unum est radix valerianæ sylvestris, suprà à Columna commendata, quam ipse asserit in pulverem redactam, & cum lacte exhibitam, multos puerulos liberasse.

Alterum est fel catelli lactentis, quod ab Unzero hisce verbis prædicatur. *Sume catellum parvum nigrum, adhuc sugentem (pro fœmella verò epileptica sume catellam) eumque strangula ac interfice. Ex interfecti, & per sectionem aperti corpore, extrahe totam cystim felleam vix iij. vel. iv. guttas sinceræ bilis in se habentem. Illum biliosum succum omnem puerulo, in paroxysmo epileptico, cum pauxillo aquæ flor. tiliæ propina, & miraculi instar videbis illum ab hoc morbo è vestigio sanari & curari.*

Si puer epilepticus adhuc lac sugat, habenda est cura nutricis: illiusque lac diligenter examinandum, ne vitio aliquo laboret. Victu nihilominus attenuante utatur, & laudabili vino interdicatur, bibat aquam, vel hydromel; vel bochetum salsæparillæ.

Pueri denique nonnulli adeo huic morbo obnoxii sunt, ut semel curati, tamen soleant recidere. Imò verò in quibusdam familiis omnes liberi hoc morbo solent interfici. Ideò tum iis, qui nuper in lucem editi sunt, tum qui à morbo convaluerunt, debetur prophylaxis.

Primò igitur recens natis, antequam lactari incipiant, detur pulveris de gutteta ℈.j. cum pauco lacte, eademque dosi ter repetatur intra duos dies.

Iisdem verò post aliquot dies à partu, tum etiam iis qui semel epilepsia correpti sunt, causticum occipitio inurere utilissimum est. At multò utilius cauterium actuale, quod apud nostrates neutiquam usurpatur, à vehementioribus remediis, ut terrorem aliquem incutientibus, abhorrentes. Rondeletius tamen hujusmodi cauterium actuale Florentiæ tam usitatum esse affirmat, ut ipsæ mulieres illud, ut torrem ignitum, plerumque applicare soleant. Idipsum testatur Aquapendens in operationibus chirurgicis, & modum applicandi docet cap. proprio de exustione occipitii in infantibus & puerulis.

Purgetur puer bis in mense, cum manna, syrupo rosaceo, aut de cichorio cum rhabarbaro.

Singulis interluniis capiat dosin pulveris epileptici, de gutteta dicti.

Paretur cucufa cerebrum roborans, & suffumigium pro tegumentis capitis, juxta descriptiones in curatione frigidæ intemperiei cerebri propositas. Tum etiam poterit inspergi capillis pulvis ad curationem hujus affectus supra descriptus.

Nonnulli denique ad præservationem hoc remedium commendant.

℞. Spiritus vini ℔.iv. castorei. ℥.i. rad. pœoniæ ℥. iij. Macerentur, & colentur. Colatura totum corpus infantuli abluatur calidiusculè.

## CAPUT IX.

### *De Vertigine.*

VErtigo est falsa imaginatio, in qua omnia objecta & caput ipsum rotari ac circumagi videntur, ut æger sæpè in terram decidat, nisi propinquis adminiculis nitatur.

Objici potest, in vertigine non esse læsam imaginationem: quia si hoc esset, vertiginosi putarent objecta verè in gyrum verti: quemadmodum phrenetici & melancholici verè putant illud esse, quod imaginantur. Respondemus, in vertigine rationem manere integram, quæ cognoscit imaginationis errorem: in phrenitide verò & melancholia rationem cum imaginatione affici.

Duæ illius proponuntur differentiæ. Una vertigo simpliciter, δῖνος, Græcis nominatur, in qua visio illæsa permanet. Altera σκότωμα, tenebricosa vertigo nominatur, in qua oculi simul obtenebrantur, iisque veluti fumus aut nubes quædam aufertur.

In utraque vertiginis specie visio aliquantulum læditur, quia spiritus, qui ad oculos tendere recta solent per nervos visorios transversum moventur, unde oculus illis non adeo commodè fruitur. Sed in vertigine tenebricosa vehe-

vehementior est spirituum commotio, ita ut minùs ad oculos ferantur, unde visio obtenebratur.

Causa proxima vertiginis est circumvolutio spirituum, producta à materia vaporosa vel flatulenta, quæ in cerebri ventriculos, ac plexum choroïdem irruens, spiritus animales exagitat, & in gyrum commovet, unde species objectorum, per spiritus illos delatæ pari motu cientur; atque ita objecta ipsa eodem motu cieri videntur.

Verùm hic dubitare licet, cùm vertigo sit symptoma actionis læsæ, & omnis actio læsa ab aliquo morbo immediatè dependeat: quomodo circumvolutio spirituum possit esse causa proxima vertiginis, cùm illa ad nullum morbi genus referri valeat; Cui dubitationi respondendum est, circumvolutionem spirituum esse morbum in situ; tunc enim spiritus non servant eum situm, quem debent naturaliter obtinere, sed perperam & præternaturaliter moventur.

Hæc tamen responsio gravem patitur instantiam. Morbus enim est affectus veræ partis, spiritus autem non sunt veræ partes. Respondemus, axioma illud verum esse utplurimùm, non autem perpetuò. Et ut consistere possit Galeni doctrina, qua sancitum est, illud quod primò & per se actionem lædit, esse verum morbum: dicendum est nomen partis latiùs paulò usurpari debere, ut ea omnia comprehendat, quæ ad corporis constitutionem concurrunt, & quæcunque alicujus partis actionem lædunt, morbi nomine esse afficienda. Si color flavus in oculo visionem lædit immediatè, & ideò dicitur esse morbus in numero. Sic sapor amarus in lingua, & sonitus aurium sunt morbi in numero excedente, quatenus in iis partibus est aliquid præter illa ex quibus naturaliter constituuntur, quod actionibus afficit. Eodem modo circumvolutio spirituum in ventriculis cerebri est morbus in situ, propter rationem dictam.

Vapores autem illi ex pravis humoribus elevantur, non continenter & assiduò; sed per circuitus & intervalla, quoties à causa aliqua externa excitantur. Illi autem humores sunt, quicunque vapores vel flatus emittere nati sunt: sanguis nimirùm, bilis, pituita, melancholia, & humor serosus; cùm tam calidus, quàm frigidus vapor vertiginem excitare possit, ut docet Gal. *de loc. affect. cap.8. & comment. Aphor. 25. sect.3.*

Humores illi pravi vel continentur in cerebro, vel in partibus inferioribus. Hinc duplex emergit vertiginis differentia: idiopathica scilicet & sympathica.

Humores aquei & pituitosi in cerebro cumulati, flatus & vapores emittunt à ventriculo ejusdem, qui in iis rotantur, & vertiginem excitant. Atque ideo vertigo idiopathica plerumq; est epilepsiæ aut apoplexiæ prænuntia.

In partibus verò inferioribus, ventriculo præsertim & liene, humores contenti facilè ad cerebrum vapores transmittunt, qui si ventriculos & arterias subeant, vertiginem efficiunt.

Causæ externæ sunt, quæcunque humores subitò fundere, & in vapores dissolvere, vel flatibus illis & spiritibus motum inordinatum conciliare possunt. Inter illas recensetur ab Hipp. *aphor.17. sect.2.* austrina constitutio, & subita aëris mutatio. His addantur Solis ador, cibi vaporosi & flatulenti, allium, sinapi, raphanus, legumina, tum etiam ebrietas, ingluvies, excercitia immodica & intempestiva, evacuatio solita suppressa, ira, balneum, inedia, maximè in picrocholis; frequens ac diuturna corporis circumgyratio, diuturnus rotarum, & rerum in circulum motarum intuitus, & aquarum præcipiti cursu labentium prospectus ex loco altissimo in profundum, casus, ictus & percussio capitis vehemens: fractura, vel depressio cranii, cerebri compressionem inducens.

Diagnosis hujus affectus in genere nulla proponenda est, quandoquidem affectus per se satis patet. Attamen in specie signa partem affectam & morbi mineram continentem, tum etiam humorem peccantem indicantia, proponenda sunt.

Idiopathicam vertiginem ex cerebri affectione ortam ostendunt capitis dolor & gravitas, alicujus sensus oblæsio, ut visus caligo, seu hebetudo, aurium tinnitus, & gravis auditus, olfactus, gustusque imminutio. Arteriarum capitis pulsatio, & aliarum partium incolumitas.

Materiam peccantem signa indicantia hæc sunt. Pituitam exuberantem significant sensuum interiorum & exteriorum hebetudo, capitis gravitas, ad motum pigrities, somnolentia, spuitio multa, inappetentia, sitis carentia, urina alba & cruda, & reliqua pituitæ redundantis indicia.

Biliosam verè materiam peccare ostendunt vigiliæ, iracundia, actionum promptitudo, sitis, oris amaror pulsus celeritas, urina tenuis & flava, & similia.

Atrabilarium humorem significant timor, mœstitia, cogitationes turbulentæ, vigiliæ importunæ, insomnia horrenda, ructus acidi, & similia.

Sanguinem verò redundare ostendunt venarum tensio & tumor, faciei rubor & calor; pulsatio temporum, capitis gravitas ac tensio, somni longiores, insomnia rerum rubrarum, lassitudo, pandiculatio, urina rubra & crassa, aliquando tenuis & perspicua, ex translatione sanguinis ad caput.

Vertigo sympathica dignoscitur ex absentia symptomatum à capite manantium, & quod nullum vitium in cerebro appareat, quin aliqua pars inferior sensibilem noxam patiatur.

A ventriculo procedere vertiginem ostendunt inappetentia, nausea, ructus acidi, vel nidorosi, dolor ventriculi, aut inflatio.

Jecoris, lienis, aut uteri consensu fieri vertiginem, ostendunt eadem signa, quæ pro Epilepsia sympathica, ab iisdem partibus oriunda, superiore capite fuere proposita. Prognosis hujus morbi in hunc modum instituenda est.

Vertigo recens, & raro invadens, quæ nonnisi à causis externis excitatur, levior est, ac curatu facilior: contra verò, quæ gravior est, frequentior, & antiqua, in Epilepsiam aut in apoplexiam plerumque degenerat.

Vertigo in senibus magis periculosa; quia ipsorum cerebrum frigidius ac debilius est, pituitaque abundans.

Vertigo, in qua non solùm res externæ, sed etiam caput, & totum corpus circumagi videntur, & quæ cum visus læsione accedit, periculosior: majorem enim causæ vehementiam significat. Et si æger in terram concidat, imminentem Epilepsiam aut apoplexiam prænuntiat.

Vertigo à calidis humoribus oriunda citiùs solvitur, quàm quæ à frigidis, quia humores calidi faciliùs discutiuntur.

Curatio vertiginis cum epilepsiæ curatione multùm convenit, cùm ab iisdem propemodum causis uterque affectus oriatur. Unde fit, ut vertigo sæpè in epilepsiam degeneret. Attamen cùm vertigo sit levior affectus, non tanto indiget remediorum apparatu, ut epilepsia: sed ea sufficient, quæ nos hîc summatim indicabimus, ubi simul, quid hic morbus peculiariter desideret, breviter exponemus.

Primò itaque si sanguis in toto corpore, vel in capite abundet, phlebotomia celebranda est, & sanguis per intervalla educendus, clystere præmisso aliquantulū acriori.

Deinde purgatio solemnis instituatur apozemate proposito in curatione frigidæ intemperiei cerebri.

Postea ad particulares cerebri evacuationes veniendum est per errhina, sternutatoria, & apophlematismos dicto loco propositos.

Cucurbitulæ tum siccæ, tum scarificatæ; frictiones partium extremarum, & apertio hæmorrhoïdum celebrentur revulsionis gratia.

Vesicatoria & cauteria ad derivationem applicentur; tandemque adhibenda, quæ cerebrum roborant, vapores & humores discutiunt, tam interna, quàm externa, ut opiata, pulvis & cucufa, secundùm formulas loco dicto descriptas.

Neque omittatur pulvis digestivus, quia ventriculi imbecillitas etiam idiopathica, ad hujus morbi generationem sæpissimè concurrit.

Ac denique usurpanda ea remedia, quæ proprietate specifica vertiginem curare æstimantur: qualia sunt, quæ pro epilepsia curanda fuerunt proposita. Nimirum aquæ antepileptica, balsamum pro inunctione narium, temporum, & verticis capitis, oleum succini, puls cinnabari, & alia permulta.



Laudatur etiam à Quercetano in Pharmacopœa *c.20.* remedium ex stercore pavonis, cujus præparationem & utendi modum apud Authorem videre est.

Si morbus pertinaciter obsistat remediis propositis, ad diætam ex guaiaco veniendum est.

Conserva florum calendulæ à nonnullis tanquam specificum vertiginis maximè commendatur.

Cauterium syncipiti admotum maximè laudatur à Zacuto Lusitano *lib.1. Praxis admirandæ, obs.28.* his verbis. *Vir quidam tenebricosa vertigine adeò vexabatur, ut illi cerebrum ferè continuò in gyrum ageretur. Cumque plura expertus esset auxilia, & de futura apoplexia timor esset, nullo alio præsidio (præter vacuationes universales & particulares, celebratasque in variis partibus fontanellas, setonemque nuchæ affixum) quàm cauterio bregmati imposito, potuit persanari. Quo solo plurimos, cerebri morbis exitialibus correptos, præter Medicorum votum, ad sanitatem, ulceribus diu fluidis permanentibus, perduxit.*

---

## CAPUT X.

### *De Tremore.*

Tremor Græcis τρόμος dictus, est motus involuntarius depravatus, quo membrum per vices elevatur & deprimitur, ex mutua facultatis & gravitatis membri contentione.

Dicitur motus depravatus à Gal.2. *de sympt. caus.c.1.* idemque repetit *lib. de sympt. different. c.3.* Sibi tamen videtur contradicere, dum *lib. de tremore, cap.4.* tremorem recenset inter motus diminutos. Verum conciliari potest illa contradictio dicendo, motum dupliciter considerari posse; vel secundum seipsum, vel ratione facultatis. Si consideretur secundum seipsum, est depravatus: quia non fit eo pacto, quo deberet. Si secundum facultatem, est motus diminutus: quia fit à facultate debili, quæ satis fortes motus edere non potest.

Instabit aliquis, à facultate debili semper imminutam actionem fieri, non autem depravatam. Respondeo, id verum esse, si tota actio à sola facultate dependeat. Sed tremor fit partim à facultate, partim à gravitate partis, ideò est motus depravatus.

Facultas motrix membrum attollere, & in eo situ continere nititur, gravitas verò membri illud deorsum deprimit, unde motus ille tremulus contingit.

Causa proxima tremoris est imbecillitas facultatis motricis, seu potiùs instrumenti proximi illius, nempe spiritus animalis, qui non sufficit ad motum voluntarium perfectè exercendum.

Debiliores fiunt spiritus, vel ob vitium proprium ipsorum, vel ob nervorum defectum, qui sunt canales, per quos illi deferuntur, & actiones suas excercent.

In spiritibus vitium residet, vel quando sufficienti copia non generantur, vel geniti dissipantur.

Non generantur in sufficienti copia, vel ob frigidam cerebri intemperiem, ut senibus plerumque contingit; vel ob inopiam vitalium spirituum, qui sunt materia animalium.

Dissipantur verò spiritus à multis causis externis, ut immodicis evacuationibus, venere immoderata & intempestiva, dolore magno, diuturno jejunio, mœrore, & morbis vehementioribus diuturnis.

Nervorum defectu vitiantur spiritus, ac debiliores fiunt, cum illi vel frigida intemperie laborant, vel maligna quadam qualitate inficiuntur, vel obstruuntur, vel comprimuntur.

Frigida intemperie afficiuntur ab aëre valdè frigido, usu alimentorum frigidorum, & largo frigidæ potu, natatione frequenti in aqua frigida, & aliis hujusmodi.

Maligna qualitate afficiuntur ab usu opii, hyoscyami, papaveris, vel ab hydragyri vapore, ut in aurifabris contingit, vel ab lue venerea affectis, qui per cinnabari suffitum curati sunt. Sic in febribus malignis tremores eadem causa sæpè contingunt, qui tamen ad motus convulsivos potiùs referendi, ab irritatione partium nervosorum frequenter oriuntur.

Obstruuntur non totaliter, ut in paralysi, sed multo leviùs, ab eadem tamen causa humore nempe pituitoso nervos leviter irrigante, qui à crapula, vinolentia, aliisque causis produci solet.

Denique à nervorum compressione potest interdum fieri tremor, quando humores excrementitii, in toto ambitu redundantes, nervos comprimunt, & liberum spirituum animalium influxum impediunt.

Hercules Saxoniæ, præter causas propositas, à Galeno mutuatas, alium tremorem agnoscit à flatibus excitatum: Cardanus alium, qui à vellicatione partium nervosarum fiat. Verùm in eo decipiuntur, quòd motus ab illis causis oriundi, ad palpitationem, aut motum convulsivum referri debeant.

Diagnosis hujus affectus nulla alia necessaria est, siquidem tremor per seipsum patet. Causæ verò illum producentes, ex propriis signis dignoscendæ sunt: tum causæ externæ, quæ præcesserunt, diligenter investigandæ.

Quod ad prognosin attinet, tremor per se periculosus non est, sed inclinante ætate adveniens, ad mortem usque ægrum comitatur. Per accidens tamen lethalis esse potest, quatenus paralysin aut apoplexiam sæpè præcedere solet.

Curatio tremoris eadem instituenda est, quæ pro paralysis curatione fuit proposita, ut eam hîc frustra repetere non opus sit.

---

## CAPUT XI.

### *De Phrenitide.*

Phrenitis est inflammatio cerebri, & membranarum ejus, cum delirio perpetuo, & febre acuta continua.

Inflammationis nomine verum tumorem intelligimus, qui vulgò systrophica inflammatio nominatur, ex sanguine extravasato, in partis substantiam effuso, oriunda. Ille autem sanguis calidus atque biliosus est, & in cerebri membranis, ipsaque substantia erysipelas exquisitum, vel erysipelas phlegmonodes, vel phlegmonem erysipelatodem inducit.

Per delirium autem, ratiocinationis errorem præcipuè intelligimus. Nam imaginationis solius errorem sine vitio ratiocinatricis in phrenitide contingere non posse censemus, quiquid alii sentiant, Galeni authoritate persuasi, qui *lib. de sympt. different. cap. 3.* exemplum proponit Theophili Medici, qui tibicines quosdam angulum domus, ubi decumbebat, occupasse, assidueque sonare putabat; atque illos se intueri videbatur partim stantes, partim verò sedentes, & continuò exclamabat, ut foras ejicerentur. In eoque dicit Galenus imaginationem fuisse læsam, illæsa ratiocinatione. Primò enim dicere possemus Theophilum illum phrenitide non fuisse affectum. Galenus enim hunc morbum ipse non describit, cujus verba hæc sunt, de delirio verba faciens, *quod genus Theophilo Medico ægrotanti contingit*, sed eum potiùs melancholia morbo affectum fuisse, quandoquidem melancholici non raro errant tantùm circa unum objectum, & in reliquis constant & benè habent. Sic de Theophilo dicit Galenus, quod in reliquis illi prudentia fuerit, & disputandi; & præsentes exactè noscendi. Verùm ulteriùs dicimus, in Theophilo non solùm imaginationem, sed etiam ratiocinationem fuisse læsam. Quia verè putabat tibicines adesse, eosque ejici cupiebat. Nam quando sola imaginatio læditur, ratio illæsa illum imaginationis errorem agnoscit, ut in vertigine contingit, in qua ægris videntur omnia circumvolvi. Attamen ratio agnoscit, non revera ita fieri, sed in eo imaginationem errare.

Neque tamen recipienda est in hoc casu Eustachii Rudii sententia, qui statuit nunquam fieri posse, ut imaginatio lædatur, ratiocinatione illæsa. Quia ratiocinatio circa phantasma operatur ab imaginatione decepta. Atque adeò si ratiocinationi absurda phantasmata offeratur, necesse esse putat, ut intellectus prava illa phantasmata speculando, pravè quoque & absurdè speculetur. Et hinc colligit Eustachius Rudius, in vertigine non esse imaginationem de-

depravatam, ſed meram fieri & ſimplicem viſionis hallucinationem. Dicimus enim intellectum ab uno ad aliud diſcurrere, & circa ſpecies memoria retentas enim occupari. Atque adeò licet phantaſia aliquid abſurdi menti offerat; attamen ſi ſpecies antea perceptæ in memoria adhuc retineantur, & rationi offerantur, errorem illum phantaſiæ cognoſcere & corrigere poteſt: ſi nempe judicet abſurda illa phantaſmata, quæ illi ab imaginatione depravata offeruntur, neque loco, neque tempori, neque aliis circumſtantiis, quæ adhuc in memoria habentur, & vera eſſe ſcit convenire. Sic in vertigine ratione ſe bene habens rerum omnium externarum, quæ viſui offeruntur, ut parietum, laquearium, & pavimentorum circumvolutionem impoſſibilem eſſe judicat, atque adeò falsò imaginationem repræſentari. Sic Philoſophus ille, qui à cane rabido demorſus fuerat, dum illi imaginatio lædi incipiebat, baleum ingreſſurus, falſam canis imaginem in balneo percipiebat, quem tamen imaginationis errorem ratio adhuc integra redarguens, hæc illi verba ſuppeditavit: *quid cani cum balneo?* Et ſtatim in balneum ſe conjecit, cujus opera morbi imminentis, nempè hydrophobiæ periculo liberatus eſt.

Phrenitidis ſpecies duæ ſunt præcipuæ. Vera nempè & legitima, quæ propoſita definitione exprimitur, alia non vera, ſed ſpuria, quæ paraphrenitis appellatur. Vera phrenitis alia eſt in diſpoſitione, quæ frequentiſſima eſt: alia verò in habitu, quæ hectica nominatur: in hac bilioſi humores altiùs cerebro infiguntur; & plures illius partes occupant, ac tincturæ inſtar adhærent. Paraphrenitis verò fit, dum calida intemperies cerebro communicatur, vel à toto corpore, ut in febribus ardentibus contingit; vel ex cujuſdam partis inflammatione, ventriculi v. g. hepatis, pulmonis, & potiſſimùm diaphragmatis; quod inflammatione delirium, veræ phrenitidis æmulum, ſcilicet perpetuum excitari ſolet. Quod fit ex magno conſenſu, qui inter cerebrum & diaphragma intercedit, propter nervos inſignes, qui ad illud feruntur, & ex motu perpetuo diaphragmatis, cujus ratione perpetuos vapores ad cerebrum tranſmittit.

Cauſa verò phrenitidis eſt ſanguis bilioſus, cui etiam bilis excrementitia ut plurimùm admixta eſt; & pro variis illius gradibus, majori ſcilicet, vel minori fervore aut aduſtione, graviorem aut leviorem phrenitidem producit. Sic bilis pallida omnium mitiſſimam, aduſta verò, ferinam excitat phrenitidem.

Ut verò fiat inflammatio cerebri & membranarum, oportet ſanguinem illum bilioſum extravaſatum, & in dictarum partium ſubſtantiam effundi: quod duobus præcipuè modis fieri conſuevit, vel cerebro primariò affecto, vel ſecundariò.

Primariò afficitur cerebrum, quando immediatè à cauſa aliqua externa incaleſcit; ut radiis ſolaribus, meri potu, ira, & ſimilibus, ut ſanguis in venis cerebri commotus extra vaſa feratur; quod etiam à vulnere, percuſſione, contuſione capitis fieri poteſt. Et phrenitis hoc modo genita primaria phrenitis dici poteſt.

Secundaria verò phrenitis illa eſt, quæ febribus ardentibus vel malignis ſuccedit, quando homoris morbifici portio ad cerebrum detruditur.

Fit enim portio plerumque in hujuſmodi febribus, ut natura, à cauſæ morbificæ malitia perturbata, illius portionem ad viſcus aliquod deponat. Unde vidimus pleuritides, peripneumonias, anginas, hepatitides, aliarumque partium inflammationes, illis febribus ſupervenire. Ita ſi humores illi ad cerebrum tranſmittantur, veram phrenitidem efficiunt; & tunc febris delirium præcedit: in primariis verò delirium ab initio cum febre apparet.

Signa phrenitidem imminentem indicantia ſunt, vigiliæ, ſomni turbulenti, ſermo immodicus, urina primùm craſſa, mox tenuis, & diaphana; calor capitis. Hæc enim indicant materiam calidam ad caput ferri. Oculi immutantur, quia læſo cerebro, ſpiritu animali deſtituuntur. Dolor circa occiput perſentitur, quia venæ jugulares ad eam partem feruntur, & ſanguinem bilioſum refundunt.

Præſentem verò Phrenitidem indicant delirium aſſiduum, quia cerebrum indeſinenter afficitur: vigiliæ turbulentæ, ab intemperie calida cerebri productæ, reſpiratio magna & rara, quia phrenitici reſpirare obliviſcuntur. Cum enim per oblivionem, aut maximam mentis occupationem, infinitis phantaſmatis, quæ in imaginatione delira repræſentantur, & ſpiritus animales evocant, rara fiat reſpiratio, magnitudine raritas compenſatur. In phrenitide etiam ſitis nulla eſt, aut ſaltem perexigua, quamvis præſentes ſint intenſæ ſitis cauſæ, quia mens ægrotat, & quia animales ſpiritus ob læſum cerebrum non mittunt radios ſufficientes ad os ventriculi ſuperius, ad quod ſitis pertinet. Pulſus parvus eſt, quia cor comparitur, durus, ob membranam inflammatam; celer & frequens, propter magnam neceſſitatem; nonnihil undoſus, quia cerebrum afficitur. Febris etiam eſt continua; quia inflammatio cerebri neceſſariò febrem acceſſit. Lingua denique aſpera, & admodum nigra vel citrina; propter vapores bilioſos, illius humiditates abſumentes.

Hectica phrenitis ex eo dignoſcitur, juxta Hippocr. præceptum 2. *prorrhet. text.* 3. quòd in ea delirium ſit mite & obſcurum, ægri non loquantur, ſed quieti maneant, atque dormire videantur.

Phrenitis vera à paraphrenitide diſtinguitur ex eo, quòd affectus, qui hanc producit, multò citiùs manifeſtetur, quàm delirium, & eo ingraveſcente vel miteſcente, delirium intentetur vel minuatur, imò per vices intermittit, & non eſt continuum. At verò paraphrenitis, ex ſepti tranſverſi inflammatione orta, in qua delirium eſt continuum, aliis ſignis diſtinguitur: Quòd nimirum in vera phrenitide reſpiratio ſit magna & rata, in iſta verò parva & frequens. Parva quidem, quòd diaphragma inflammatione obſeſſum, non poſſit facilè extendi & dilatari: frequens verò, propter neceſſitatem, ut frequentia parvitas compenſetur. Deinde in vera phrenitide vox eſt gravis, & in ea ægrotantes admodum vociferantur; in hac verò vox acuta, quia reſpirationis organum eſt impeditum. Ac denique in ſepti tranſverſi inflammatione hypochondria ſunt rurſum revulſa, ſecundum Hippocr. *in Coacis.* Et ratio eſt, quia diaphragma inferiori parte tegitur membrana à peritonæo mutuata: atque ita, dum inflammatur, peritonæum retrahit, & cum peritonæo hypochondria.

Cauſarum denique ſigna ex humoris in toto copore prædominio, tum etiam ex modo delirii mutuari poterunt. Pallida enim bilis phrenitidem efficit mitiorem; flava ferociorem, aduſta ferociſſimam. Sanguis verò bilioſus, omnium mitiſſimam & cum riſu conjunctam.

Prognoſis hujus affectus utplurimùm lethalis eſt, pauci enim evadunt, quia pars nobilis graviſſimè afficitur.

Maximam tamen ſolutionis ſpem præbent delirium cum riſu, omnium ſymptomatum vehementia minor, virium conſtantia, tum ſi poſt ſummum morbi vigorem inſignis aliqua evacuato contingat, per ſudores, hæmorrhagiam, aut alvi fluxum.

Lethalem verò affectum oſtendunt, lingua & manus tremulæ, ſtridor dentium, convulſio, rigor in principio morbi apparens, & quando ægri floccos & ſarcinas colligunt, & feſtucas carpunt. Ejuſdem efficaciæ ſunt ad prognoſin lethalem efficiendam, ſtilla ſanguinis nigri è naribus emanans, albæ dejectiones, urinæ albæ & pellucidæ. Hæc enim omnia ſignificant magnam cerebri oppreſſionem, vel bilis à toto corpore in partem affectam tranſlationem.

Ad hujus affectus curationem ſanguis ad caput affluens, evacuandus, revellendus, derivandus, repellendus, intercipiendus; qui jam affluxit evacuandus & diſcutiendus eſt, partis intemperies corrigenda, robur illius & totius corporis obſervandum.

Hæc omnia præſtari poterunt ſequentibus remediis.

Ante omnia mox ab initio, & quacunque diei hora, quia morbus eſt acutiſſimus, venæ ſectio inſtituenda eſt, præmiſſo clyſtere, ex cephalica: vel ſi magna adſit ſanguinis copia, ex baſilica, vel mediana primùm, & poſt aliquot horas ex cephalicâ.

Si



Si ex menſium, vel lochiorum, vel hæmorrhoïdum ſuppreſſione malum oriatur, ſaphena in pede aperienda. Poſteà ad cephalicam veniendum, ut quod in capite receptum eſt, vel proximè in id movetur, educi valeat.

Unica phlebotomia ad hujus affectus curationem utplurimùm non ſufficit; ſed bis, ter, & ampliùs principio vel augmento morbi, pro humoris copia & conditione, ægrotantis ætate, temperie, viribus, repetenda.

Si febre continua laboranti phrenitis ſupervenerit, (ut non raro fit in earum febrium augmento vel ſtatu, quibus naturam errantem, & materiæ morbificæ malignitate perturbatam, bilioſos humores ad caput tranſmittere videmus,) licèt anteà ratione febris ſanguis detractus fuerit; repetenda eſt venæ ſectio. Sed quia vires à febre & prægreſſa evacuatione debilitatæ ſunt, parciùs ſanguis detrahendus eſt. Ideò tunc temporis vena cephalica aperiatur, vel ſi vires id non ferant, ſaphena, in alterutro pede, vel utroque: cujus venæ in talibus morbis apertio plurimùm utilitatis affert. Neque minoris tamen eſt efficaciæ, hæmorrhoïdum apertio per hirudines.

In omni autem venæ ſectione, quæ præſente delirio fit, hoc obſervandum: ut foramen non amplum fiat. Sic enim vulnus citò coaleſcit; quod etiam accuratè obligandum eſt, ne ab ægro diſſolvatur: Tum ad promptiorem coalitum utile erit emplaſtrum ex aloë, albumine ovi, & pilis leporis paratum applicare.

Poſt venæ ſectionem provocetur ſomnus. Nam ſi à ſanguine evacuato procedunt vigiliæ, de novo accenſis humoribus, æger ferocior evadit. Conciliatur verò ſomnus tùm repellentibus remediis ſincipiti admotis, tùm etiam refrigerantibus & hypnoticis, quorum ſeriem infra proponemus.

Cùm venæ ſectioni non eſt locus, cucurbitulæ cum ſcarificatione profunda applicentur, primò partibus inferioribus, poſteà ſuperioribus. Tum etiam cucurbitulæ non ſcarificatæ cruribus & aliis partibus applicentur.

Frictiones in iiſdem partibus, ligaturæ in tibiis celebrentur, revulſionis gratia. Veſicatoria etiam ſcapulis & brachiis utiliter admoveri poterunt.

Clyſteres ſingulis diebus injiciantur, ex refrigerantibus & humectantibus parati. His enim humorum acrimonia temperatur, eorumque motus ad inferiora promovetur. Eorum autem formula talis eſſe poterit.

℞. Radicum althææ ℥. j. foliorum malvæ, violarum, lactucæ, parietariæ, betæ, an. M.j. florum nymphææ & ſummit. anethi, an. P.j. prunorum par. vi. Coquantur in aqua hord. In colaturæ ℔.j. diſſolve caſſiæ recenter extractæ, & diaprun. ſimpl. an. ʒ.vj. ſacchari rubri ʒ.j. Fiat clyſter.

Hujuſmodi clyſteribus ne miſceantur olea; quia facilè inflammantur.

Purgatio in phrenitide primaria, quæ ſcilicet alteri morbo non ſuccedit, nullo modo convenit. In ea verò, quæ febri continuæ ſupervenit, aliquando confert. Si nimirùm magna ſit cacochymia, & phrenitis incipiens: tunc etiam materia eſt errabunda, & pro turgente habetur, atque adeò ex conſilio Hip. *Aphor.* 22. *ſect.* 1. per initia ſtatim evacuanda eſt.

Purgatio etiam debet inſtitui ex decocto refrigerante, cum purgantibus benignioribus, ut ſenna, rhab. caſſia, tamarindis, catholicone, & ſyrupo roſaceo.

Statim verò poſt venæ ſectionem ad repellentia veniendum eſt, quæ humorum acceſſum impediunt, caputque refrigerant. In hunc finem oxyrrhodina uſurpantur, quæ ex oleo roſaceo & aceto ab antiquis componebantur. Recentiores verò aquas ſtillatitias & ſuccos herbarum adjiciunt; & magis vel minùs refrigerantia ac repellentia fiunt, prout magis vel minùs fluxio & inflammatio urget, cui rei diligenter attendendum eſt. Ideò plures eorum formulas hîc deſcribamus, ut caſibus particularibus aptiores eligi poſſint.

℞. Ol. roſac. ℥.iiij. aceti roſac. ℥.j. aquæ roſar. & plantaginis, ana ℥.ij. Admoveantur ſincipiti raſo, & temporibus cum pannis quadruplicatis. Vel

℞. Aquæ roſar. ℥.iv. olei roſac. ℥.ij. aceti roſac. ℥.ß. albumina ovorum n.ii. Conquaſſata miſceantur. Vel

℞. Ol. violar. roſar. nimphææ, ana ℥.ß. aquæ roſar. lactucæ, ſempervivi, ana ℥.ij. aceti ℥.ß. Miſce. Vel

℞. Succi lactucæ, portulacæ, ſolani, umbilici Vener. ana ℥.ij. ol. roſac. ℥. iij. aceti roſac. ℥.ß. Miſce. Vel

℞. Ol. roſac. omphac. ℥.j.ß. unguenti popul. recentis, (nam vetus calefacit) ℥.i. aceti roſac. ℥.ß. albumen ovi n.j. Agitentur omnia ſimul, excipiantur ſtupis cannabinis, & applicentur.

Lac mulieris quæ puellam peperit, cum ſucco lactucæ, & oleo roſaceo ſubactum, inſtar oxyrrhodini admotum, mirè delirium ſedat.

Circa hujuſmodi refrigerantia hoc obſervandum, ut cautè, & cum judicio uſurpentur, cùm cerebrum ſuaptè natura frigidum ſit, & membrum princeps, ac metus ſit, ne diuturniori horum remediorum uſu æger in contrarium affectum, ſcilicet comatoſum, inducatur, præſertim ſi ſenex fuerit, aut admodum debilis. Ac licèt nunc longiori, nunc breviori tempore eorum uſus continuandus ſit; tamen circiter ad dies tres poteſt extendi.

Ut verò iſta medicamenta haud facilè diffluant, neque oculos & faciem, aliaſque partes inquinent, corona ex panno lieno, vel lana convoluta, anteriori capitis parti imponatur, ut caput circundet parte anteriore in medio fronte ex lateribus ſupra aures: Parte poſteriore versùs occiput, & in medio coronæ remedia applicentur. Iſta verò remedia, juxta Gal. præceptū 2. *de compoſ. med. c.* 2. hyeme actu calida vel tepida; æſtate frigida applicanda ſunt. In ſene tamen aut debili melius eſt actu frigida non admovere.

Si inflammatio ad cutem & partes exteriores vergere videatur, quod nonnunquam accidit, tunc temporis à repellentibus, præſertim fortioribus, abſtinendum eſt: ne materia ad cerebrum repulſa, gravius malum efficiat.

Ad humoris quoque ad caput fluentis impetum intercipiendum, faſciæ, aqua roſar. & aceto madidæ, inter initia collo circumjiciendæ.

Cauſtica & veſicatoria, tibiis admota, humorum revulſionem ad inferiora plurimùm adjuvant.

Interim dum hæc fiunt, quæ totum corpus & præcipuas partes refrigerant, tum interna, tum externa, in uſum revocanda ſunt.

Interius uſurpari poterūt julepi, emulſiones, & electuar.

℞. Aquar. lactucæ, portulac. roſar. & papav. rhœados, an. ℥.iiij. ſyrupi violac. & granat. an. ℥.j.ß. ſalis prunellæ ʒ.iij. fiat julep. pro iij. doſib. bis aut ter in die ſumendi. Vel

℞. Fol. lactucæ, portulacæ, plantag. ana M. ij. flor. nymphææ, & violar. ana P. i. Coquantur in aqua hord. ad ℔.i.ß. In colat. diſſolve ſyrupi violac. ℥. iij. ſalis prunellæ ʒ.iij. Fiat julep. pro iij. doſibus.

Julepis perpetuò, præter ſalem prunellæ, optimum erit ſpirituum ſulphuris aut vitrioli admiſcere, his enim bilis fervor optimè temperatur.

℞. Quatuor ſeminum frigidorum maj. mundat. ʒ. vj. ſem. papav. albi ʒ.ij. aquæ hord. ℔.ß. aquar. lact. & nymphææ, an. ℥.ij. aquæ roſar. ℥. j. Fiat emulſio ſecundùm artem, pro duabus doſibus, addendo ſyrup. violac. ℥. ij.

℞. Conſervæ viol. & roſar. an. ℥.j. conſervæ flor. nymphææ, & caulium lactucæ condit. an. ℥.ß. pulv. electuarii diamarg. frig. ʒ.ß. Cum ſyrupo violaceo fiat electuar.

Parari etiam poteſt electuarium ex ſem. papav. albi in mortario marmor. contuſo, & cum ſaccharo permixto, quod diacodium album poteſt nominari. Humores enim calidos & acres temperat, & ſomnum conciliat. Fit ex ſem. papav. ℥.j. contuſo, cum tantillo aquæ roſar. deinde adde ſacchari ℥.ij. vel utriuſque partes æquales.

Exteriùs verò admoventur epithemata refrigerantia cordi & hepati.

℞. Aquæ roſar. ℥.iv. aquar. borrag. bugloſſ. & acetoſ. ana ℥. ij. aceti vini albi ℥.ß. pulv. trium ſanta. ʒ.i.ß. ſpodii ʒ.ß. ligni aloës ℈.j. croci gr. viij. camphoræ. gr. vj. Fiat epithema cordi.

℞. Aquar. lactuc. & roſar. ana ℥.iij. aquarum endiviæ & portulac. ana ℥.ij. aceti roſac. ℥. j. ſantali albi, rubri, ſpodii, ana ℈.j. camphoræ, & ſpicæ nard. ana gr. v. pulv. electuarii diarrhod. abbat. ʒ. j. Fiat epithema hepati.

Item

Item hepatis & lumborum regio inungatur ſequenti linimento.

℞. Unguenti roſac. ℥.j.ß. cerati ſantal. ℥.j. ſucci lactuc. & olei roſac. ana ℥.ß. Fiat linimentum.

Pectus etiam oleis relaxantibus, ut violaceo, inungatur.

Teſtes linteis oxycrato madidis involvantur, vel quod erit præſtantius, aqua roſarũ cum tantillo aceti uſurpetur.

Lotio pedum ex decocto refrigerante actu calido commendatur: nam calore humido eas partes relaxat, & humorum motum ad inferiora promovet. Frigiditas verò illius potentialis per nervos toti corpori, & cerebro in primis communicatur, ſomnuſque conciliatur. Illius autem formula talis eſt.

℞. Fol. violar. malvæ, ſalicis, vitis; nymphææ, ana M. ij. flor. nymphææ, roſar. ana M. i. cap. papaverum n. x. fiat decoctio ad uſum dictum.

Aqua pura ad lotiones pedum ſufficere poteſt, in aqua ſubfrigida ſi pedes ægrotantis mergantur per tres aut quatuor horas, à delirio liberatur, ſomnuſque conciliatur.

Similem effectum præſtat ſedum majus contuſum inſtar cataplaſmatis, & plantis pedum admotum; tum etiam cucurbita contuſa, & eodem modo appoſita.

Odoramenta etiam naribus frequenter admota cerebrum refrigerant, in ſequentem modum parata.

℞. Florum violarum, nymphææ, ana P. j. roſar. P. ij. ſantali citrini ℈. j. Ligentur in nodulo raro, qui aqua roſar. adſperſus naribus offeratur. Vel

℞. Santali citrini flor. roſar. nymphææ, ana ʒ. camphoræ ℈.ß. Includantur in vaſe anguſti orificii cum aqua roſar. & ſupra ignem ebulliant, vaporque naribus excipiatur.

Quia verò in hoc affectu vigiliæ maximè urgent, omni arte ſomnus conciliandus eſt, ab ipſo morbi initio. Cui uſui non parum conferunt repellentia medicamenta antea propoſita. Præſertim, ſi ante oxyrrhodini admotionem caput oleo violaceo frigido perfundatur; quod in vigiliis maximè proficuum eſt, tum etiam convulſionibus ex hoc morbo oriundis. Idipſum tamen efficacius ſequentia præſtare poterunt.

℞. Capit. papav. albi cum ſem. n. vj. florum nymphææ P. ij. Contundantur omnia, & cum aqua roſar. & lactucæ q. ſ. Fiat inſtar cataplaſmatis, quod fronti applicetur duobus linteis incluſum.

Nota, medicamentis ſomnum conciliantibus acetum non eſſe permiſcendum, niſi quantitate pauciſſima, quia vigilias excitat.

℞. Flor. lact. M. j.ß. roſ. M.ß. ſem. papav. albi ℥.ß. Coquantur in aqua ad mollitionem. Contuſis adde farinæ hordei, lact. mulieb. an. ℥.ß. ol. viol. q. ſ. Miſceantur pro frontali. Vel

℞. Ol. violac. nymphææ, unguenti popul. recent. an. ʒ. iij. opii, olei nuc. moſch. gr. iij. miſc. Fiat linimentum, quo frons & tempora inungantur.

Sedum majus contuſ. & cum lacte muliebri mixtum, ſyncipiti admotum, mirè ſedat phrenitidem & ſomnum conciliat. Sed ſtatim ac dormire cœperit æger, detrahendum, ne in coma præcipitetur. Ramenta cucurbitæ recentis idem præſtant, & minori periculo.

Penotus ſequens epithema miris laudibus effert, quod ſic habet.

℞. Moſchi gr. xij. camphoræ gr. xx. aquæ roſar. rubrarum, tinctura ſantalorum rubror. imprægnatæ ʒ. xx. Miſce. Capite deraſo madefiant lintea duplicata in hoc liquore, & tepida, per omnes capitis ſuturas applicentur. Ubi reſiccata fuerint, iterùm imbibe, & per 24. horas applicationem continua, & ſomno conciliato, cerebroque confirmato, ægrum mirificè convaleſcentem proſpicies, niſi ipſamet cerebri ſubſtantia fuerit corrupta.

Interiùs verò cum julepis, aut emulſionibus interdum exhiberi poterit ſyrup. de papav. ſimp. ℥. j.

Vel ladani opiati gr. ij. aut iij. exhiberi poterunt, quod etiamnùm in clyſteribus uſurpatum, ſatis potenter & tutiùs ſomnum conciliat.

Attamen in narcoticorum uſu cautus eſſe debet Medicus. Exhiberi enim non debent, ſi vires ſint valdè debiles, ne ſpiritus & calor ab iis extinguatur.

Celebratis ſufficienter prædictis materiæ fluentis evacuationibus, revulſionibus, derivationibus, & interceptionibus, ad materiæ fluxæ eductionem veniendum eſt.

Ac primùm vena frontis aperienda, ſi manifeſta ſit, & ſecari poſſit, faſcia collum non adſtringendo, ut vulgò ſolet fieri; ſic enim ſanguis ſursùm impellitur.

Utiliſſime etiam aperiendum venæ narium, & ſi ullo modo morbus eſt ſanabilis, hoc præcipuè curabitur: ſanguiſque ſatis copioſè per eas emittendus, idque ſatis maturè, & ſtatim poſt univerſales evacuationes faciendum eſt. Aperiuntur autem hujuſmodi venæ, nares interiùs ſeris aliiſque aſperis frequenter pungendo atque lancinando. Vel adhibitis poſt aures, naribus, fronti, podici hirudinibus, ſanguis exſugendus eſt.

Capiti verò applicentur reſolventia ſimul cum repellentibus, ea proportione, ut primò parum addatur de reſolventibus; quo verò morbus magis ad declinationem vergit, eorum quantitas urgeatur, ut tandem ſola reſolventia uſurpentur, ad materiæ morbificæ reliquias diſcutiendas. In hunc finem uſurpari poterit oleum chamæmel. vel anethinum, cum oleo roſac. permixtum.

Sed inter reſolventia primas obtinent animalia tenella mactata capiti ſtatim admota, vel eorum partes, ut Gallinæ, pulli columbini, & gallinacei, catelli per ſpinam ſecti, & pulmo vervecinus: ſuo enim calore naturali partem roborant, humorem diſcutiunt, illiuſque acrimoniam contemperant.

Quibus uno aut altero die tentatis, ſi nihil commodi, conſequaris, docet Mercatus ſummo capiti cucurbitulam affigere, ut per ſuturas aliquid expiret, evoceturque ad cutem: ac ſi rubor compareat ac tumor ſubtus cucurbitulam ipſa ſcarificare. Quo auxilio aſſerit Medicum conſequi poſſe, quod reliquis omnibus non valuerit, maximè ſi mox adhibeatur lavacrum aquæ dulcis, in quo aliquid ex diſcutientibus coctum ſit. Hoc tamen monet, in ea ſolum inflammatione faciendum eſſe, quæ per ſe inceperit, non aliis autem febribus ſupervenerit.

Hoc remedium confirmat Zacutus Luſitanus referens, ſe deſperatam phrenitidem curaſſe, admota ſyncipiti cucurbitula cum ſcarificatione.

Quidam majori audacia veſicatorium ſyncipiti admovent, quod aliqnando ſucceſſiſſe aiunt; ſed maxima indiget præmeditatione.

Pro potu utatur æger decocto hordei, vel rad. acetoſæ, cum ſyrupo granatorum, berberis, aut limonum. Vel ſequens infuſum propinetur.

℞. Aquæ fontis ℔. ij. fol. acetoſæ, & parv. rhœados an. M.ß. flor. borrag. nymphææ, viol. an. P.ß. ſpiritus vitrioli ʒ. j. ſantali rubri limati ℈. ij. Stent in infuſione per aliquot horas frigidè. Colentur per chartam emporeticam, addendo ſacchari albi, q. ſ. ad ſaporis gratiam.

Urina in hoc morbo ut plurimùm ſupprimitur, quia ægri eam emittere negligunt, unde partes illæ diſtenduntur, ac tandem inflammationem concipiunt, quæ vel ſola interitum ægro afferre poteſt. Itaque ægri ad urinam reddendam ſæpius incitandi ſunt. Mox veſicæ regio fovenda aqua tepida. Dein manu comprimendo urina propellenda, aut ea elicienda penem contrectando. Et ſi levioribus hiſce ſymptoma non cedat, ad ſequentia veniendum erit.

℞. Fol. parietariæ M. ij. petroſel. cum rad. M. j. Fiat decoctio. In colatura diſſolve olei ſcorpionum ℥. iij. Fiat fotus ſupra pectinem.

Hujus decocti reſidentia frigatur in ſartagine cum oleo ſcorpionum, & poſt fotum applicetur.

Si decoctum efficacius deſideretur: adde ſem. apii, petroſelini, milii ſolis, ſeſeleos, an. ʒ. ij.

Utiliter etiam poſt fotum, ſequens unguentum poteſt applicari.

℞. Pinguedinis cuniculi, olei ſcorpionum, ana ℥. ij. ſem. apii, petroſ. aſari, & ſeſeleos ſubtiliſſ. pulverat. an. ʒ. ß. Fiat unguentum.

## CAPUT XII.

### *De Cerebri abſceſſu, & ſphacelo.*

CErebri abſceſſu & ſphacelus à pauciſſimis Autoribus deſcribitur, licèt ab Hipp. annotatus fuerit 3.



*de morbis*, & in uſu practico interdùm occurrat, minuſque exercitatos Medicos alterius morbi ſpecie deludat.

Eſt autem cerebri ſphacelus ſubſtantiæ cerebri ſuppuratio, vel corruptio, quæ gangræna, vel ſyderatio etiam nominatur.

Cauſa illius immediata eſt cerebri ſubſtantiæ inflammatio, quæ tamen à phrenitide diſtinguitur eo quòd in ea membranæ potiſſimùm inflammentur, & ab iis inflammatio parti tantùm exteriori & contiguæ communicetur. In hac verò inflammatio partes cerebri interiores, ac totam propemodùm illius ſubſtantiam occupat. Magna autem illa inflammatio, in parte molliſſima & humidiſſima, brevi ſphacelum accerſit.

Hujus inflammationis cauſa eſt ſanguis ſupercalefactus, vel admodùm bilioſus, in cerebri corpus, & partes ejus internas affatim irruens.

Cauſæ procatarcticæ ſunt illæ omnes, quæ ſanguinem calidum copioſum in toto corpore cumulare, & ad caput transferre valent, ut exercitatio vehemens, inſolatus vel capitis ad ignem calefactio, ita & ſimilia. Sed frequentiùs hunc affectum inducere ſolent vulnera capitis gravia, & contuſiones. Ab hac tamen cauſa oriundus abſceſſus vel ſphacelus, à dicto diverſus aliquo modo eſt. Quia ex contuſione factus abſceſſus, tot cerebri partes utplurimùm non occupat, ſed uni præcipuè adhæret. Undè ſymptomata leviora, ſaltem ab initio eſſe ſolent, & affectus ad plures dies prorogatur.

Signa abſceſſus & ſphaceli, quia ſine vulnere aut contuſione producitur, ità ſe habent.

Invadente affectu ingens capitis dolor ægrotantem adoritur, qui per occiput collo & univerſæ ſpinæ communicatur. Cui mox ſuccedit ſenſuum omnium, tum internorum, tum externorum abolitio, ſicut in apoplexia contingit; à qua tamen ſignis infra deſcribendis diſtinguitur.

Variis motibus & inordinatis ſeſe ægri exagitant, ut vix uno loco contineri valeant. Manibus interdùm partes ſuperiores invadunt, eaſque divellere ac laniare conantur, faciem unguibus dilacerant, crines avellunt. At procedente morbo corpus langueſcit, & ad motum impotens efficitur.

Febris acutiſſima & intentiſſima hunc perpetuò comitatur affectum, quæ ab ingenti cerebri inflammatione procedit.

Denique in hoc affectu ægrotantes neque cibum, neque potum admittunt, vixque aliquid ſtomacho illorum quocunque artificio ingeri poteſt: undè cita advenit virium exſolutio.

Abſceſſus, ex vulnere aut contuſione genitus, ſequentibus ſignis dignoſcitur. Poſt acceptam contuſionem capitis torpor quidam & mœſtitia apparet, animalibus ſpiritibus à materia extravaſata lebefactari incipientibus. Morbo invaleſcente, febricula exoritur, materiâ putreſcere incipiente. His capitis dolor ſuccedit, & ſomnolentia. Mox auctâ putredine omnia ſymptomata ingraveſcunt. Febris intenſior evadit, æger è profundiori ſomno emergens, ſubitò vociferatur, ſurgit è lecto, ſtatimque iterùm decumbit. Frequenter manum ad caput adducit. Ex his plerique ante obitum purulentam materiam, & vireſcentem ore, aut naribus rejiciunt.

Quod ad prognoſin ſpectat, affectus iſte periculoſiſſimus eſt, & utplurimùm lethalis, imò intra triduum ægrotantes interimit, ut docet Hippoc. *Aphor.* 31. *ſect.* 7. *Quibus*, inquit, *cerebrum ſphacelatum eſt, in tribus diebus pereunt, ſi verò hos evaſerint, ſani fiunt.* Galenus *in comm.* docet, per ſphacelum hic non eſſe intelligendam factam & completam partis corruptionem, quoniam hæc ſanationem non admittit, ſed quæ eſt in fieri, imminetque, ob inflammationis magnitudinem.

In iis, qui covaleſcunt (quòd rariſſimè contingit,) nulla eſt præteritorum memoria: ægri enim nec morbi, nec alterius rei ad morbum pertinentis, meminerunt.

Ad curationem hujus affectus magna feſtinatione opus eſt. Niſi enim in principio illius remedia ſtatim adhibeatur, nullus ampliùs ſupereſt curationi locus.

In prima igitur morbi invaſione ſtatim ſanguis detrahendus eſt magnâ copiâ, & iteratis vicibus, bis, ter, quater eadem die, quantum vires ferre poſſunt, in hoc enim unico remedio tota curationis ſpes reſidet. Cùm enim magna ſanguinis copia cerebri ſubſtantiam occupet, quæ magna eſt, mollis & humidiſſima, ab ea ſufficienter revelli ac derivari nequit, niſi totus ferè ſanguis in venis contentus educatur. Et in hoc caſu locum habet vulgaris illa Celſi ſententia; *Multa in præcipiti periculo rectè fiunt, quæ aliàs eſſent omittenda.*

Poſt venæ ſectiones clyſteres acriores injiciendi ſunt, ut humores ſuperiora petentes, ad inferiora revellantur, iique ſingulis diebus iterandi.

Eodem tempore oxyrhodina admovenda ſunt ſyncipiti & fronti, qualia in phrenitide deſcripta ſunt.

Ad majorem revulſionem & derivationem cucurbitulæ ſcapulis & dorſo cum profundis ſcarificationibus admovendæ ſunt, frictiones & ligaturæ extremorum celebrandæ; venæ primum malleoli, poſteà frontis, & arteriæ temporum aperiendæ; hirudines ponè aures, & hæmorrhoidibus applicandæ; veſicatoria cervici & brachiis admovenda, & reliqua ramedia uſurpanda, quæ in phrenitidis curatione à nobis propoſita ſunt.

Ac tandem ſi morbus ad declinationem vergat, leniter reſolventia capiti admovenda ſunt, inter quæ pulmones vervecini, ex animali ex tempore mactato calentes principem locum obtinent.

## CAPUT XIII.

### *De Mania.*

MAnia eſt delirium ſine febre, cum furore, & audacia. A phrenitide diſtinguitur, quia in ea febris acuta viget, à cerebri & membranarum ejus inflammatione oriunda. Mania verò febre caret, ſaltem ratione propriæ eſſentiæ; nihil enim impedit, quin febris cum mania complicari poſſit; ſed ab alia cauſa oriunda, non autem ab ea quæ maniam producit. Atque ideò in phenitide febris eſt ſymptomatica; in mania eſſentialis & primigenia, ab alia cauſa procedens, & ſic Gal. 3. *de loc. affect. c.* 7. explicandus eſt. *Quemadmodum*, inquit, *alter atræ bilis ſuccus qui ex præaſſata flava bile naſcitur, ferina deliramenta inducit, modò ſine febre, modò cum febre.*

A melancholia diſtinguitur per ſymptomata pathognomonica; ſiquidem mania eſt cum furore & audacia; melancholia verò cum timore & mœſtitia.

Cauſa maniæ proxima & immediata, juxta Galeni mentem, eſt calida & ſicca intemperies, ab humore atrabilatio oriunda; quæ tamen graviſſimis urgetur difficultatibus.

Si enim tanta eſſet intemperies in cerebro, ut mentem de ſua ſede dejicere valeret, febrem debere parere, cùm calor remiſſior, delirium efficere non valens, febrem pariat, qualis eſt, quæ ab inſolatu exoritur.

Ad hoc dubium varii varia reſpondent: Solidiorum reſponſio eſt, calorem, qui febrem excitat, debere eſſe fuliginoſum, ut ad cor delatæ fuligines febrem efficiant; calorem fuliginoſum autem in materia humida conſiſtere debere, qualis eſt materia febrium putridarum: in mania verò humores eſſe aduſtos & incineratos, ità ut ab iis nullæ eleventur fuligines. Uno verbo aiunt, calor in mania eſt, velut in pruna; in febribus verò, ut in flamma.

Hæc tamẽ reſponſio fortiſſimâ urgetur inſtantiâ: Quòd nimirùm in febre hectica major ſit humiditatum conſumptio, quam in mania; attamen febris uſque ad integram & abſolutam omnium humiditatum, & ipſius humidi primigenii conſumptionem, ægrique interitum perſeveret.

Platerus hac ratione, aliiſque nonnullis, perſuaſus, exiſtimat, præter calidam & ſiccam intemperiem, adeſſe quoque malignam & venenatam quandam qualitatem, quæ ſit præcipua cauſa delirii. Magna hujus ſententiæ probabilitas indè elici poteſt, quòd furor uterinus à ſemine corrupto, & malignam ac venenatam qualitatem adepto exoriatur: Quod hydrophobia, quæ eſt ſpecies maniæ, à

morſu venenato canis rabidi, in quocumque temperamento, ſine atræ bilis concurſu inducatur; quod morbus, qui à morſu Tarantulæ exoritur, quædam etiam maniæ ſpecies appelletur; ac denique venena quædam maniam inferre poſſint, ut de cerebro muſtelæ & ſolano maniaco referunt. Ideò veriſimile eſt, peculiare quoddam venenum, in corpore humano genitum, maniæ cauſam eſſe præcipuam: cùm etiam febres melignæ, quæ non rarò mitiſſimæ ſunt, ut in iis pulſus ac urinæ ſanis ſimillimæ appareant, deliria producere ſoleant potiùs, quàm febres ardentes, malignitatis expertes. Et docet experientia, maniam contingere frequenter, non tantùm atrabilario temperamento præditis; ſed etiam omnibus naturis & ætatibus, præſertim ſi hæreditario jure contigerit: ac denique illam calidioribus medicamentis, ſpecifica virtute præditis, non rarò curari. Etſi diffiteri minimè oporteat, in melacholicis & atrabilariis hunc morbum frequentiùs & utplurimùm produci; quia ille humor tali veneno ſuſcipiendo magis idoneus eſt. Et Galenus ipſe malignitatem iſtam, humori atrabilario advenientem, agnoſcere videtur *Comment. Aphor.* 56. *ſect.* 6. ubi dicit, maniæ cauſam eſſe melancholicum humorem, non ſemper; ſed cùm ſupra modum exuſtus, aut putrefactus malignam induerit acritudinem.

Sed manet adhuc difficultas, ex eo deſumpta, quod maniaci frigus externum etiam hyemis tempore nudato corpore innoxiè patiantur, & præterea ad tactum calidi ſentiantur, quod indicat calorem intenſiſſimum in iis vigere.

Verùm reſpondemus, hoc in omnibus maniacis minimè contingere, & multos hybernum frigus averſari, veſtibuſque plurimis gaudere. Alios verò aëre externo non affici, propter conſuetudinem, quia ab aſſuetis non fit paſſio. Sic videmus puellas delicatulas hyemis tempore pectus denudatum habere, quod tactu calidum ſentitur: quamvis ex Hippocrate frigus ſit pectori valdè inimicum.

Materia hunc affectum producens, in venis & arteriis continetur, vel totius corporis, vel cerebro propioribus; vel ipſis cerebri vaſis: undè ex locorum varietate varia ſymptomata, eaque graviora vel leviora emergunt. Non rarò etiam in uteri vaſis, ex ſanguine vel ſemine corrupto, materia morbifica continetur, ex qua furor uterinus generatur.

Si materia peccans eſt in omnibus venis, aut cerebro vicinis, inſania ſit perpetua & indeſinens. Si verò in parte tantùm aliqua concluditur, delirium quaſdam habet intermiſſiones, & per intervalla recurrit.

Signa diagnoſtica alia imminentem, alia præſentem maniam ſignificant.

Ad imminentem vel futuram maniam dignoſcendam primò conſideranda eſt ægrotantis nativa diſpoſitio, quæ ſcilicèt ad bilioſam ſeu atrabilariam temperiem accedit. Sic apud Hippoc. 2. *Epid.* 5. *Cui vena in cubito pulſat, furibundus eſt, & ad iracundiam præceps: cui verò ſenſim movetur; torpens eſt ac ſtupidus.* Arterias nomine venarum Hippocrates afficit. Non autem ſimplicem pulſationem intelligit, ſed vehementem, cui opponit illud, *quando ſenſim movetur*, ut ſenſus hujus ſententiæ ità ſe habeat. Qui habent pulſum magnum, velocem, & vehementem, à nativa conſtitutione, ad iram & furorem, maximè proclives ſunt: qui verò tardum habent pulſum, torpidi ſunt & ſtupidi.

Secundò; ſexus ratio habenda eſt. Viri enim frequentiùs furore exagitantur, quàm mulieres. Quod intelligendum eſt de affectu primigenio: ex utero enim mulieres non rarò in furorem aguntur.

Tertiò ætas conſideranda eſt. Juvenibus enim frequentiùs mania contingit, quàm pueris & ſenibus.

Quartò, anni tempus advertendum. Sæpè enim verno tempore contingit hic affectus, ſæpiùs æſtate, ſæpiſſimè autumno, ex Hipp. & Gal. *ſententiis Aphor.* 20. 21. & 22. *ſect.* 3. Vere humores, aliis temporibus geniti, & per hyemem aſſervati ac quieſcentes, commoventur & exagitantur, morboſque analogos pariunt. Æſtate multa bilis non ſolùm flava, ſed etiam atra in diſpoſitis gignitur, quæ maniam efficit eodem tempore, vel ad autumnum uſque, majori copia cumulata, morbum producit.

Hæc ſigna remotiora ſunt, & in genere tantùm diſpoſitionem ad hunc morbum ſignificant. Proximè verò imminentem affectum oſtendunt, dolor capitis aſſiduus, vigiliæ contumaces, ſomni leviſſimi atque breviſſimi, inſomnia turbulenta, curæ & ſollicitudines moleſtæ, terrores ex levi cauſa, præceps & frequens iracundia ex minima vel nulla occaſione, ſplendores oculis obverſantes, erium ſonitus, proclivitas ad Venerem inſueta, pollutio nocturna frequentior, riſus præter aſſuetudinem & rationem, loquacitas inſueta & ferè aſſidua, & interdùm taciturnitas meditabunda. Poſteriora hæc incipientem maniam ſignificant.

Factum verò, & præſentem maniam oſtendunt ea, quæ in definitione prolata ſunt: nempè dilirium ſine febre, cum furore & audacia. Varia tamen ſunt hujuſmodi deliria in variis ægrotantibus, tum etiam in iiſdem, diverſis temporibus, pro majori vel minori cauſæ vehementia. Alii enim feroci iracundia rapiuntur, & obvios quoſque invadunt, proprias veſtes proſcindunt, & ſibi interdùm violentas manus inferunt, ſibique vitam eripere conantur. Alii verò mitiores & pacatiores ſunt, nullàmque adſtantibus noxam inferunt, ſed tantùm varios ſermones & ridiculos proferunt; interdùm canunt & rident, & variis deliramentis afficiuntur, ac ſymptomata patiuntur iis aliquo modo ſimilia, quæ in melancholia & ſtultitia ſolent contingere.

Ex illa autem varietate ſymptomatum, cauſarum varietas dignoſcitur. Riſus enim immodicus, hilaritas, & cantillatio, materiam peccantem multo ſanguine dilui ſignificant. Iracundia verò, inquietudo, clamor, percuſſio, pallidus & flaveſcens faciei color, bilem flavam in vitio eſſe oſtendunt: Inſania verò admodum furioſa, ut ægri obvios impetant, & aliquando interficiant, à flava bile exuſta, quæ atra bilis dicitur, ducit originem. Si verò atra bilis non ex flava bile, ſed à melancholia exuſta & præaſſata generetur, ægri truculento vultu præditi ſunt, manent interdùm in diurno ſilentio, puod nonnumquàm in ſermonem importunum erumpit, immites ſunt, pertinaces, ingenti mœrore interdùm ac luctibus afficiuntur.

Prognoſis hujus affectus in hunc modū inſtituenda eſt.

Mania graviſſimus eſt affectus, & non ſolùm per menſes, ſed per annos aliquandò & uſque ad mortem perſeverat: præſertim ſi hæditaria ſit. Cùm omnes morbi ab atra bile ſint curatu difficillimi, iſte præ cæteris difficilior eſt, quòd ægri Medicis non obtemperent, & neceſſaria remedia uſurpare minimè velint.

Faciliùs curatur mania, quæ cum riſu, & mitioribus ſymptomatis copulata eſt, quā quæ cum ſtudio ac furore.

Brevi ſucceſſuram morbi curationem oſtendunt quæcumque evacuationes, ex motu naturæ contingentes, per ſudores, alvi fluxum, hæmorrhagiam, per nares, aut hæmorrhoides, aut ſi varices ſupervenerint: undè Hippocrat. *Aphor.* 21. *ſect.* 6. *Si inſanis varices, aut hæmorrhoides contigerint, morbi ſolutio fit.*

Dyſenteria, aut hydrops, aut febris tertiana, vel quartana maniæ ſuperveniens, eam tollit: fit enim metaſtaſis humorum à cerebro ad partes inferiores, in quibus novum morbum producunt.

Ad hujus morbi curationem materia peccans evacuanda, revellenda, & repellenda eſt; calida intemperies corrigenda, cerebrum aliæque partes principes roborandæ. Quæ omnia ſequentibus præſidiis adimpleri poterunt.

Primò ſanguinis miſſio celebranda eſt, præmiſſo clyſtere, ex vena brachii inſigniori: poſtridiè verò iteranda ex altero brachio, idemque remedium frequenter uſurpandum. Aſſerit enim Platerus, innumeros hac ratione curatos fuiſſe à Chirurgis & aliis, qui ex profeſſo hiſce morbis curandis operam dabant, qui vigeſies, imò ſexageſies venas aperiebant. Non ſolùm enim venæ brachii utriuſque, ſed etiam malleoli, frontis, narium, hæmorrhoidum, etiam varices, ſi appareant, & ſalvatellæ: idque p



intervalla, interjectis clyſteribus, & medicamentis purgantibus infra deſcribendis. Cucurbitulæ etiam, ſcapulis & dorſo cum ſcarificatione admotæ, poſt multas venæ ſectiones: tum etiam hirudines temporibus, & pone aures ultiliſſimæ ſunt.

At frequentibus illis phlebotomiis materiæ peccantis præparationes & purgationes interjiciendæ ſunt: eæque diù, multumque continuandæ. Cui uſui conferent omnia, quæ ad bilis & melancholiæ præparationem, & expurgationem uſurpari ſolent, quibus & ſequentia, utpotè ſelectiora, adjicere poſſumus.

℞. Lapid. Lazuli ʒ. i. ß. diagryd. ʒ. ß. turbith. ʒ. i. ſennæ ʒ. ß. epithymi, cremor. tartari, ana ʒ. ii. cinam. & cort. citri, an. ℈. i. croci ℈. ß. Fiat pulvis, cujus doſis erit ʒ. i. vel ℈. iv. cum juſculo, vel liquore appropriato.

℞. Rament. helleb. nigri ʒ. i. Infundantur per triduum in aquæ pluviæ ℥. iv. Decoquantur lento igne ad tertias. Colaturæ adde mellis optimè deſpumati ℥. ii. Miſce, capiat cochlear i. cum juſculo pingui. Vel

℞. Extracti hellebori nigri ℈. ß. ſyrupi violac. ℥. i. Miſce pro una doſi.

Omnia medicamenta, ex helleboro confecta, ut vinum, ſyrupus & oxymel, ad hujus affectus curationem plurimùm conferunt. Undè olim ferunt Melampum, Amythaonis Medici filium, vino helleborato, Prœti Argivorum regis filias, quæ ſe boves exiſtimabant, liberaſſe.

Antimonium in hoc morbo non ſolùm à Chymiatris, ſed etiam à Galenicis omnibus commendatur: cùm quòd humorem atrabilarium è toto corpore evacuet: tum quia eo ægrotantes commodè falli poſſunt, remedia alioqui inſuavia renuentes. Doſis varia eſt pro variis illius præparationibus.

Balnea aquæ tepidæ frequenter & poſt ſingulas purgationes uſurpanda ſunt.

Ordo medicamentorum purgantium in hoc morbo talis eſt: ut primò apozema alterans & purgans per tres aut quatuor dies exhibeatur, poſt venæ ſectionem in utroque brachio celebratam. Deindè purgantia mediocria ex potionibus, pulveribus, aut ſyrupo magiſtrali bis in ſeptimana exhibeantur. Vehementia verò bis in menſe, interjectis continuò venæ ſectionibus, ut anteà dictum eſt. Diebus verò intermediis balnea, julepi præparantes, aut juſcula alterantia, tū etiā opiatæ robonantes exhibeantur.

Præter julepos vulgares, ſequens ex ſuccis paratus erit ultiſſimus.

℞. Succorum borrag. bugloſſ. & pomo. redol. an. ℥. iii. aquar. fumariæ & cichor. an. ℥. iv. ſacchari albi ℥. vi. Coquantur, depurentur, & aromatiſentur ſantalo citrino. Capiat ℥ vi. manè & ſerò.

Opiata etiam in ſequentem modum concinnari poterit.

℞. Conſervæ Roſar. violar. & bugloſſ. an. ℥. i. conſervæ flor. tamariſci, caryophylli hortenſis, caulium lactuc. cond. & cortic. citri condit. an. ℥. ß. myrobal. emblic. condit. n. i. conf. alkerm. & de hyacint. an. ʒ. iii. pulv. elect. diamarg. frig. & lætif. Gal. an. ʒ. i. coral. præpar. & margarit. præpar. an. ʒ. ß. Cum ſyrupo de pomis redol. fiat opiata, de qua capiat magnitudinem caſtaneæ, ſuperbibendo parùm julepi, aut aquæ cujuſdam appropriatæ.

Tabellæ etiā uſurpari poterunt in hunc modū cōpoſitæ.

℞. Confect. alkerm. ʒ. ii. pulv. electuar. de gemmis, & diamarg. frig. an. ʒ. ß. ſacchari in ſucco pomorum diſſoluti ℥. iv. Fiant tabellæ pond. ʒ. ii. Capiat unam pro doſi.

Interdùm etiam tentari poterunt ſpecifica & amuleta, quorum non exiguum numerum collegit Sennertus. Nos verò unum adjiciemus, quod in illuſtri quadam familia Monſpelienſi, pro ſecreto gentilitio & hæreditario habetur, illiuſque deſcriptio talis eſt.

℞. Fol. meliſſæ M. i. Incidantur minutim, & infundantur in ſpiritus vini ℥. iv. Deindè adde margarit. præp. ʒ. ß. Miſc. Doſis eſt cohlear. ii.

Interim dum hæc fiunt, ſomnus omni arte conciliandus eſt, & ſomnifera per intervalla uſurpanda. Quæ non alia eſſe debent, quàm quæ in phrenitidis curatione propoſita ſunt, tam interna, quàm externa.

Ac præter ſomnifera externa admovenda quoque capiti ſunt topica medicamenta, quæ æſtum ac furorem vehementem temporent ac demulceant. Illa verò non ſolùm refrigerantia, ſed multò magis humectantia ſint & in principio morbi nonnihil repellentia.

Ideò in principio morbi oleum roſac. conveniet, cum violac. anethino, & chamæmelino: poſteà verò eadem olea detracto roſac. Ubi verò magis refrigerandum eſt, olea ex ſemine cucurbitæ & pav. addenda erunt. Ac denique ut in formam linimenti reduci queant, mucilagines ſem. lini, fœnugr. & butyrum addi poterunt.

Plurimum etiam confert epithema in ſequentem modum compoſitum.

℞. Aquæ nymphææ ℔. i. ſalis prunellæ ℥. i. camphoræ ℈. i. Miſce, & cum linteis complicatis admoveantur tepidè ſyncipiti.

Epithema ex ſale Saturni & aqua roſarum utiliſſimū eſt.

Utiliſſimum quoque erit epithema ex aqua roſarum, ſantali rubri tinctura impprægnata, cum moſcho & camphora compoſita, quæ ſuperiori capite deſcripta eſt.

Chimici verò balſamo Saturni palmam tribuunt, eòque caput inungunt inſtar linimenti.

Maximè etiam conveniunt, in ſummo furore, animalia tenella per medium ſecta, vel eorum partes, ac præſertìm pulmo vervecinus. Ubi ſemel refrixerit, iterùm poteſt calefieri in aqua fervente.

In declinatione nonnulli diſcutientia validiora adhibēt. Imò verò in ipſo vigore morbi, poſt evacuationes ſufficiētes, fomentum ſequens admirandæ creditur efficaciæ.

℞. Herbarum cephalicarum cum floribus q. ſ. Decoquantur in aqua fontana. Deindè ℞. baccarum lauri & rad. hellebori nigri veri, an. q. ſ. Contundantur craſſiuſculè, & inſuantur ſacculo oblongo interbaſtato. Sacculus parùm bulliat in prædicto decocto.

Tandem per novem dies continuos ℞. iſtius decocti ℔. ii. Eòque calefacto foveatur caput raſum per integram horam, cum linteis duplicatis. Poſtea ſacculum iſtum applicata ſuturæ coronali cum bona ligatura, linteis calidis involvendo. Patiens decumbat in lecto, & ſi fieri poteſt, quieſcat. Tum mirè expurgatur per omnia capitis emunctoria, & alvus ſimul aliquantulùm fluit. Sic enim fuligines inhærentes cranio & cerebro mirabiliter diſſolvuntur, quod vix alia remedia præſtare poterunt.

Denique cauterium ſuturæ coronali applicatum maximè probatur à Gordonio, ejuſque utilitatem confirmat hiſtoriâ cujuſdam maniaci, cui cùm eſſet inflictum vulnus capiti cum cranii fractura, quamdiù fuit vulnus apertum, tamdiù benè habuit; vulnere ſanato, reverſa eſt mania.

Quamvìs autem cerebrum in hoc affectu præcipuè laboret; tamen aliæ etiam partes alterandæ præcipuè cor & hepar, epithematis & linimentis, in phrenitidis curatione propoſitis.

---

## CAPUT XIV.

### *De Melancholia.*

Melancholia eſt delirium ſine febre cum timore & mœſtitia.

A phrenitide diſtinguitur per carentiam febris; & à mania, per timorem & mœſtitiam, quia hæc eſt cum furore & audacia.

Dicimus autem febrem abeſſe ab hoc affectu, quòd intelligendum eſt ex propria natura, & per ſe; attamen ex accidenti febris cum illa copulari poteſt. Nihil enim impedit, quin febris continua, vel intermittens melancholiâ laboranti contingat; ſed illa febris non erit de eſſentia melancholiæ, quemadmodùm in phrenitide febris eſt de eſſentia illius.

Dubitare licet, quomodò timor & mœſtitia dicantur eſſe de eſſentia melancholiæ, cùm in multis melancholicis gaudium & lætitia maximè vigere videantur. Alii enim continò rident, alii canunt, alii ſe ditiſſimos, alii Reges & Monarchas eſſe putant.

Reſpondemus, varios eſſe melancholiæ gradus, & varias humoris melancholici cum aliis humoribus permixtiones, indèque maximam diliriorum varietatem emergere. Ita ut qui multum ſanguinis, aut pituitæ, cum humore melancholico permixtum habent, gaudio & lætitiâ affici poſſint. Aſt ille affectus tunc temporis non eſt vera & legitima melancholia; ſed potiùs ad ſtultitiam & fatuitatem accedit.

Ex varia autem humoris melancholici diſpoſitione maxima deliriorum varietas emergit: undè alii ſe Reges, Principes, vates, alii vitreos, teſtas fragiles, grana tritici à gallinis devoranda; alii ceram igne liquabilem, alii ſe canes, feles, lupos, cuculos, luſcinias, gallos eſſe putant, horumque aut aliorum animalium voces imitantur. Alii ſe mortuos, nec quicquam edendum, aut bibendum eſſe imaginantur. Alii mingere non audent, ne diluvium indè oriatur. Alii ſe capite, vel membris truncatos eſſe, vel orbem digito ſubſtinere, vel paſſeres in capite, ſerpentes, ranas, mures, aliaque animalia in ventre habere arbitrantur.

Cauſa melancholiæ proxima & immediata eſt ſpiritus tenebricoſus, & (ut Galeni verbis utar,) nigro colore infectus. Cùm enim ſpiritus animales, naturâ ſuâ puri, tenues & perſpicui eſſe debeant, ad actiones cerebri alacriter exercendas, & alacritatem ac lætitiam inducendam; ſi ab ea conſtitutione dejiciantur, & opaci ac tenebricoſi evandant, mœſtitiam & timorem inducunt. Undè Galenus 2. *de ſymptom. cauſ. cap.* 6. à tenebris exterioribus mutuato exemplo rem explicat. *Eorum*, inquit, *quæ extra corpus ſunt, nihil videmus quod nos perindè terreat, ac tenebræ: ergò cùm tenebræ rationalis animæ parti ſunt circumfuſæ, neceſſe eſt hominem timere, qui ſemper, unà cum corpore, ſui timoris cauſam circumferat.*

Cauſa verò pravæ hujus ſpirituum diſpoſitionis eſt humor melancholicus: qui craſſitie, opacitate, & colore nigro præditus, ſpiritus animales inficit, & tenebricoſos reddit. Et cùm humor melancholicus frigidâ & ſiccâ temperie donatus ſit, ad figendos & denſandos ſpiritus maximè conducit, quæ quidem danſatio & fixatio ſpirituum ad mœrorem & triſtitiam neceſſaria eſt. Si enim humor tenuis ſit & calidus, qualis eſt atra bilis, à qua mania producitur, furorem potiùs & audaciam excitat. Ergò cauſa proxima melancholiæ eſt opacitas, & tenebroſitas ſpirituum animalium. Conditio verò neceſſaria, & ſine qua non, eſt frigida & ſicca intemperies.

Si quis verò inſtet, in melancholia hypochondriaca, ex Galeno 3. *de locis affect. cap.* 7. eſſe inflammationem in hypochondriis, atqueadeò calidam intemperiem prævalere.

Reſpondebimus, illam inflammationem, ſeu potiùs phlogoſin hypochondriorum fieri ex eo, quòd ſanguis melancholicus, in liene & venis meſaraicis diutiùs retentus, propter obſtructiones incaleſcat, undè multi vapores elevantur ad cerebrum: qui licet calidi ſint, vincuntur tamen à frigidiate cerebri, & facilè ad temperiem, humori melancholico propriam, nempè frigidam & ſiccam, reducuntur. Si verò tantus ſit illorum vaporum calor, ut cerebri temperiem invertat, & in calidam & ſiccam permutet; tunc mania non melancholia generatur. Ita ut mania & melancholia in eo præſertìm differant, quòd in illa ſit calida & ſicca intemperies; in hac verò, frigida & ſicca.

Prædicta ſpirituum tenebroſitas, à Galeno ſancita, rejicitur ab Averroë: ex eo, quod tenebræ ſpiritibus animalibus inductæ, & color niger humoris melancholici non poſſunt afficere ſenſus internos, juxta vulgarum illud axioma: *Nihil eſt in intellectu, quod prius non fuerit in ſenſu.* Atque adeò, cùm color ille niger, aut tenebræ interiores oculis non offerantur, à ſenſibus externis percipi non poſſunt.

Reſpondemus, colorem nigrum humoris melancholici, aut ſpirituum tenebroſitatem, non afficere ſenſus internos ſub ratione coloris; ſed quatenùs aliquid præter naturam exiſtens in cerebro, quo actiones illius lædat. Quia nimirùm ſpiritus animales ad actiones cerebri perfectè obeundas debent eſſe puri, tenues & perſpicui. Si contra impuri, craſſi, & tenebroſi extiterint, actiones cerebri vitiant, quatenus ſpecies à ſenſoriis tranſmiſſas inficiunt veluti, & inquinant, ſicut vitrum coloratum, aut aliter infectum, ſpecies objectorum eodem modo infectas oculis repræſentat.

Frigida etiam & ſicca intemperies, quæ tanquàm conditio neceſſaria propoſita eſt ad melancholiam efficiendam, hoc argumentò impugnari poteſt, ab Avicennæ authoritate deſumpto, qui *fen.* 1. *lib.* 3. *tract.* 4. *cap.* 18. *Balbi*, inquit, *ſunt plurimum diſpoſiti ad melancholiam.* Sed balbi ſunt valdè humido temperamento donati: quod probatur ex Gal. *comment Aphor.* 52. *ſect.* 6. ubi Hippocrates ſic habet, *Balbi ab alvi profluvio maximè capiuntur.* Galenus verò dicit, Balbos habere humidiorem temperaturam, quemadmodum & pueros, ratione cujus alvi profluvio ſunt maximè obnoxii.

Reſpondemus, contextum Avicennæ non de verè balbis eſſe intelligendum, qui literam R. pronuntiare non poſſunt de quibus loquuti ſunt Hipp. & Galenus *Aphor. prædicto*, & illi quidem humidiori temperie præditi ſunt; ſed de illis, qui trauli nominantur, qui ſcilicèt eandem ſyllabam ſæpiùs repetunt, antequàm verbum integrum pronuntiare valeant. Quod ſit ex præcipitatione mentis, cùm celerius loqui contendunt, tunc enim lingua ſeſe implicat, & in verborum prolatione hæſitare cogitur. Et illi trauli ſunt melancholico temperamento donati.

Denique dubitare licet, quomodò tenebroſitas ſpirituum ſit cauſa immeditata delirii melancholici, cùm omnis actio læſa dependeat immediatè ab aliquo morbo; hæc autem tenebroſitas ad nullum morbi genus referri valeat.

Reſpondemus, tenebroſitatem illam eſſe morbum in numero, quatenus illius acceſſu augetur numerus eorum, quæ neceſſaria ſunt in cerebro, ad actiones animales obeundas. Inſtantia verò, quæ contra hanc reſponſionem afferri poteſt, quod ſcilicèt morbus ſit affectus veræ partis, in vertiginis explicatione reſoluta eſt.

Signa melancholiæ pathognomonica in definitione propoſita ſunt timor nempè & triſtitia, ſine cauſa manifeſta, quæ in omni melancholiæ ſpecie reperiuntur. At verò ſingulæ melancholiæ ſpecies propriis ſignis innoteſcunt. Sicque primariam in ſolo capite reſidentem melancholiam ſignificant, cerebri vitioſa conſtitutio, aut morbi calidi prægreſſi, quibus ſanguis in venis illius contentus, exuſtus & torrefactus eſt, tandemque in humorem melancholicum converſus. Somni breves & interrupti, inſomnia turbulenta, vertigines, aurium tinnitus, & ſymptomatum in reliquo corpore, ac præſertìm ventre inferiori abſentia.

A toto corpore provenire hunc affectum, oſtendunt habitus totius corporis melancholicus, vel naturalis; qui ex colore nigro, hirſutie, macilentia, aliiſque dignoſcitur: vel aſcititius, ex curis, laboribus, vigilii, victu craſſo, & ſimilibus contractus.

Ab hypochondriis procedere hunc affectum, teſtantur æſtus in præcordiis ſine ſiti, ſputatio frequens, ructus acidi, flatus per ſuperiora, vel inferiora frequenter emiſſi ventris rugitus, compreſſio interdùm diaphragmatis, anxietas, nauſea, appetitus interdùm inſatiabilis, cordis palpitatio, tumor aliquandò & renitentia in hypochondriis. Et reliqua, quæ fuſiùs in affectione hypochondriaca exponentur.

Ab utero affectum procedere, indicant ea ſigna, quæ hyſtericas affectiones præcedere ſuo loco dicentur.

Prognoſis hujus affectus in hunc modum inſtituenda eſt. Chronicus eſt iſte morbus, & contumaciſſimus, ſi ſemel altas in corpore radices egerit. Humor enim melancholicus, præcipuè qui per aduſtionem genitus eſt, & ad atræ bilis naturam accedit, vim remediorum eludit, mitiora contemnit, & à fortioribus efferatur. Undè humor melancholicus flagellum Medicorum, crux ſeu opprobrium Medicorum, vulgò nominari conſuevit.

Recens tamen melancholia, & à cauſis procatarcticis oriunda, facilè curatur. Refert enim Gal. 3. *de loc. affect. cap.* 7. ſe melancholiam incipientem ſolo aquæ dulcis balneo frequenter curaſſe.

Melancholicis hæmorrhoides aut varices ſupervenientes, curationem interdùm afferunt; ſi criticè à natura humores ad illas partes inferiores detrudantur. Interdũ enim ſymptomaticè contingunt, & per epigeneſin, multiplicatâ materiâ morbificâ, indèque ad plures partes diffuſâ.

Solvitur etiam interdùm melancholia per fluxum hæmorrhoidum, & per ſcabiem, alioſque cutaneos affectus.

Quod curationem ſpectat, undecumque morbus primam traxerit originem, duo perpetuò advertenda ſunt. Primum, ut totum corpus ab humore melancholico, omnique aliorum humorum illuvie liberetur. Rariſſimè enim contingit, ut unica pars hoc humore obſideatur. Secundum, ut ad hypochondria curatio præcipua ſemper dirigatur: quandoquidem in hepate & liene prima humoris melancholici generatio, & in iiſdem partibus, totaque hypochõdriaca regione, illius collectio fieri conſuevit: Ideò curatio, pro afectione hypochondriaca propoſita, ad reliquarum melancholiæ ſpecierum curationem ſufficere poterit. Vix enim hypochondria ab illius humoris redundantia, & nova ejuſdem generatione liberari poſſunt, quin totum corpus conſequenter ab eodem immune fiat.

Pro omnium igitur melancholiæ ſpecierum curatione, ſufficient remedia, quæ in affectionis hypochondriacæ curatione propoſita ſunt.

---



## CAPUT XV.

### *De Catarrho.*

CAtarrhus eſt humoris excrementitii è capite in ſubjectas partes præternaturalis effluxus.

Eſt ergò ſymptoma tertii generis, nempè vitium in excretis.

Cerebri ſubſtantia, eximâ mole prædita, multo indiget alimento, ex quo neceſſariò copioſa generantur excrementa, concurrente potiſſimùm frigidâ humidâque partis temperie: quæ ſi naturalem & modicam quantitatem ſervaverint, in prioribus cerebri ventriculis excipiuntur, & per choanam ſeu infundibulum ad glandem pituitariam tranſmittuntur, ac per palatum, quotidiè excernuntur. Si verò paulò uberiùs redundaverint, in ſtatu tamen naturali conſtituta, circa cerebrum, & meninges diſperguntur, commodè tamen, non ſolùm per palatum, ſed etiam per nares expurgantur.

Cum verò cerebrum intemperie atque imbecillitate affectum eſt, vel alimentum copioſius & improportionatum recipere cogitur, quod ſufficienter concoquere nequeat, magnus ſit excrementorum proventus. Adde quod cerebrum) ut inquit Hippoc.) tanquàm cucurbitula corpori impoſita, humores & vapores à partibus inferioribus attrahere non deſinat: hinc non parum adaugetur excrementorum cumulus, quæ quantitate & qualitate ſuâ facultatem expultricem ſtimulantiâ, & retentricem ſuperantia, quâ data porta, ruunt immodicè & inordinatè, per vias & loca non conferentia, magna cum corporis afflictione.

Cùm igitur fluxio ſit motus materiæ ab una parte in aliam, in ea perpetuò (ut in omni motu) quinque conſideranda ſunt. Terminus à quo, terminus ad quem, movens, mobile, & viæ, per quas ipſa movetur. Terminus à quo, eſt cerebrum; terminus ad quem, partes cerebro ſubjectæ; movens, eſt facultas expultrix irritata, vel retentrix debilitata: mobile eſt humor excrementitius, viæ per quas movetur, ſunt ductus patentes, nempè palatum, nares, oculi, aures, & meatus inſenſibiles, tùm etiam venæ, arteriæ & nervi.

In termino à quo, ſeu parte mandante; duo cauſarum genera conſideranda ſunt. Unum eſt earum, quæ humoris pituitoſi copiam in corpore gignunt & cumulant: alterum earum, quæ fluxum ejuſdem excitant & promovent. Illæ generantes, hæ impellentes dici poſſunt.

Generantes, conſiſtunt in fruſtratione facultatis concoctricis: quæ contingit vel vitio ipſius facultatis, vel alimenti.

Concoctrix cerebri facultas læditur potiſſimùm ab intemperie, eâque frigidâ vel calidâ.

Frigida intemperies efficit, ut alimentum ad cerebrum delatum malè concoquatur, & in pituitam commutetur: tum etiam, ut vapores à partibus inferioribus tranſlati, ſufficienter non diſcutiantur; ſed in aqueum humorem condenſentur.

Calida verò intemperies copioſius alimentum & copioſiores vapores allicit, ut non poſſint à natura ſufficienter diſcuti ac reſolvi.

Vitio alimenti concoctrix cerebri fruſtratur, cùm illud vel nimiâ copiâ cerebro ſuppeditatur, vel alienis qualitatibus infectum difficiliùs concoquitur. Sic frigida, craſſa, & viſcida alimenta, immoderatiùs ingeſta, perfectè concoqui nequeunt, ſed crudum alimentum cerebro ſuppeditant. Sic alimenta acria & vaporoſa multos vapores ad cerebrum tranſmittunt.

His adjungendæ ſunt cauſæ externæ, quæ ſuperflua humiditate caput replere ſolent, ut auſtrina conſtitutio, ſomnus longus, præcipuè meridianus; vita deſes & otioſa, & alia hujuſmodi.

Licet autem cerebrum pars mandas præcipuè dici ſoleat; non eſt tamen pepetuò cauſa fluxionis præcipua, ſed plerumque fluxionis materia aliundè ad cerebrum tranſmittitur. Poſtquàm enim vitioſi humores vel in toto venoſo genere, vel in aliqua parte peculiari, ventriculo nimirùm, hepate, liene, meſenterio, utero, aliiſque collecti ſunt: non ſolùm ab iis ad caput vopares multi aſcendunt; ſed etiam ipſi humores vitioſi ad caput feruntur, & indè rursùm ad ſubjectas partes deſcendunt. Iſtorum autem viſcerum vitia præcipua, ad catarrhos generandos idonea, ſunt intemperies variæ & obſtructiones.

Calida viſcerum intemperies copioſam facit anathymiaſin, ex qua velut in alembico diſtillatione generantur. Frigida verò, propter concoctionis defectum, humores crudos generat, qui datâ occaſione ad caput transferuntur.

Obſtructiones verò partium infimi ventris liberam excrementorum expurgationem impediunt: undè fit, ut illa ſenſim cumulata, cùm liberum exitum non inveniant per vias naturales & ordinarias, ad ſuperiora refluant, & ad cerebrum transferantur. Ad hoc autem opus eo modo perficiendum, concurrere neceſſariò debet cerebri imbecillitas, horum excrementorum receptioni idonea: quandoquidem (ut anteà dictum eſt.) partes robuſtiores ad debiliores ſeſe exonerant. Frequentiſſimè autem contingit, ut cerebrum ſit debilius reliquis partibus, propter ſubſtantiam ſuam mollem & laxam, quæ compactis & ſolidioribus minorem habet reſiſtentiam.

Cauſæ impellentes ſunt nimia cerebri calefactio, vel refrigeratio, aut alia quævis humorum commotio. Nimia cerebri calefactio humores in eo contentos attenuat, & fundit meatuſque reſerat, per quos illi fluere conſuevere. Talis eſt capitis calefactio à ſole, igne, nimio capitis tegumento, olfactu aromatum calidiorum, irâ, alioque animi pathemate excedente.

Refrigeratio verò cerebrum comprimit, & humores in eo contentos exprimit, ut in ſpongia aquâ repleta & manu compreſſa contingit. Talis alteratio hyeme frequens eſt; ſed præcipuè contingit in ſubitis aëris mutationibus: quandò ſcilicèt conſtitutio auſtrina calida & humida in aquiloniam frigidam & ſiccam convertitur, vel quandò aliquis è loco calido egrediens, aëri frigido ſubitò ſe exponit. His annumeranda eſt pedum refrigeratio, quæ ſympathicè per nervos cerebro communicatur.

Prædictam cerebri compreſſionem, à frigore factam, multi negant; quia frigus humores denſat & incraſſat, minùſque fluidos reddit. Neque quadrare videtur exemplum ſpongiæ aquâ repletæ, quæ aëri expoſita nullo modo comprimitur.

Verùm hæc ſententia ab Hippoc. tradita *lib. de locis in homine*, veritati conſentanea eſt. *Fluxiones*, inquit, *propter frigus fiunt, cùm caro in capite & venæ tenſæ fuerint; hæ enim horrente carne & ad anguſtias perveniente adſtrictaque ac excludente, humiditatem exprimunt. Et ſimul carnes ipſæ contrà exprimunt, ad anguſtias provenientes, & capilli ſurſum erecti fiunt, utpote ſimul undequaque*

*fortiter compressi. Quicquid igitur inde expressum fuerit, idipsum quocumque contigerit, fluit.*

Ex quibus coarctationem & compressionem partium à frigore fieri, indèque humorem exprimi, manifestum est.

Neque obstant densatio humorum & incrassatio à frigore supra proposita; siquidem hæc locum habere potest, quandò totum corpus sensim & æqualiter refrigeratur. At cùm à frigore subitò irruente partes externæ offenduntur, tunc illæ subitò coarctantur, & humores intùs coërcitos exprimunt.

Multò minoris est efficaciæ, quod de spongia dicebatur, eam nimirùm à frigore aëris non exprimi. Alia enim est ratio partium viventium, quarè calor & spiritus ad frigoris sensum refugiunt, undè partes iis destitutæ consequenter coarctantur, quod in spongia aquâ repleta, fieri nequit.

Attamen confiteri oportet, non hunc unicum esse modum, quo fluxio à frigore excitatur. Etenim refrigeratio pedum catarrhum inducit, intemperie frigidâ cerebro communicata per nervos insignes, qui ab eo ad pedes deferuntur per spinæ medullam. Illa autem refrigeratio intimas cerebri partes petit, non verò externas, ut frigiditas aëris caput immediatè afficiens, facere consuevit. Ideò potiùs existimandum est, in hoc casu retentricem cerebri facultatem debilitari, quæ ex refrigeratione non potest humores superfluos in eo contentos (si quidem illi copiâ luxurient,) ampliùs retinere, sed eosdem effluere patitur.

Est & alius modus admodum efficax & frequens, quo catarrhus à frigore generari consuevit, nempè pororum externorum constipatio, eo præsertim tempore facta, quo maxima fieri solet per corporis habitum diaphoresis. Hinc fit, ut excalefacti, frigidum aërem subitò incurrentes, catarrhis maximè afficiantur. Sic in primis autumni frigoribus catarrhi maximè fiunt, quia per æstatis decursum, habitu corporis rarefacto, & poris valdè apertis, multa fit per transpirationem insensilem excrementorum dissipatio: quæ si derepentè, constricto corporis habitu, cohibeatur, vapores & humores in centrum cerebri & corporis repercussi fluxionibus materiam suppeditant: ità ut circa autumni initia non solùm catarrhi contingant, sed etiam copiosa fiat in omnibus ferè hominibus serosæ materiæ per urinas excretio, & in nonnullis per alvum, undè alvi fluxus dictis temporibus frequentes esse consueverunt.

Si quis verò quæsierit, cur per totum hyemis decursum catarrhi non perseverent, cùm perpetua fiat à frigore ambiente pororum externorum constrictio? Respondebimus, naturam per alias vias superfluitate expurgare hyemis tempore magis, quàm per diaphoresin: nempè per alvum, urinas & sputa.

Quàm copiosa autem sit evacuatio, quæ per insensilem transpirationem fieri consuevit, luculenter docetur à Sanctorio, *libello de Statica medicina*, ubi dicit perspirationem insensilem esse longè pleniorem omnibus evacuationibus sensilibus simul unitis, ità ut si cibus & potus unius diei sit ponderis octo librarum: transpiratio insensilis ad quinque circiter libras ascendat. Curiosa & laboriosa isthæc circa transpirationis mensuram speculatio, quantam lucem in morborum causis introspiciendis, eorumque curationibus instituendis afferre valeat peritioribus & solertioribus quibusque judicandum relinquo.

In parte recipiente consideranda est imbecillitas, vel alia quævis dispositio, fluxioni recipiendæ vel attrahendæ idonea. Ratione imbecillitatis vulgatissimum est Medicorum axioma, partes robustiores in debiliores perpetuò onus superfluum deponere, sicut in Republica Magnates & potentiores in debiliorem plebem gravia onera deponunt.

Imbecillitas verò partium, vel insita est & nativa, vel adventitia. Insita pendet à mollitie & laxitate partium: undè glandulæ & pulmo fluxiones facilè recipiunt. Adventitia verò fit ab intemperie, vel solutione continui.

Frigida intemperies calorem nativum debilitando facit ut pars minorem habeat resistentiam, sicque faciliùs humorem influentem recipiat.

Solutio continui partem etiam debilitando, fluxioni recipiendæ magis reddit idoneam. Hinc ortus est cauteriorum usus, quia in partem ulcere debilitatem humores ab aliis partibus decurrunt. Sic etiam pulmo in phthisi ulceratus, humores à cerebro & toto corpore influentes recipit.

Inter alias verò dispositiones, fluxioni attrahendæ idoneas, calor præcipuè annumerandus est. Undè videmus partes inflammatas copiosos humores attrahere. Sic etiam in phthisi non solùm propter ulcus, sed etiam propter calidam humoris intemperiem humores copiosi à capite proliciuntur. Undè Hip. *de morbis* agens de phthisi, sic loquitur; *Pulmo à calore ad se trahit pituitam ex toto corpore, & maximè ex capite. Caput verò calefactum ex corpore hanc putrescentem subcrassam exspuit.*

Viæ per quas humores feruntur à capite in partes subjectas, duplices statuuntur, internæ & externæ. Internæ sunt, cùm è partibus, sub calvaria contentis, potissimùm è ventriculis cerebri, humor defluit per vias interiores, & pro natura partium, ad quas defertur, varios morbos, variaque symptomata producit quorum nonnulla propria nomina sortiti sunt, juxta vulgares illos versiculos Scholæ Salernitanæ:

*Si fluat ad pectus, dicatur rheuma, catarrhus.*
*Si ad fauces, bronchus: si ad nares, esto coryza.*

In pectus defluente humore, affectus generis nomen retinet: ad fauces verò & asperam arteriam, bronchus, seu raucedo generatur: si verò ad nares defluat, non solùm coryzam, sed etiam ozænam, & polypum efficit, si humor insignior est malignus,

In aliis etiam partibus varios producit affectus: in nervis torporem, paralysin, convulsionem, tremorem; in auribus surditatem, tumorem; in oculis ophthalmiam, lachrymas, cæcitatem: in uvula tumorem, laxitatem, ulcus; in gutture anginam; in pectore & pulmone pleuritidem, peripneumoniam, tussim, asthma, hæmoptoen, phthisin; in ventriculo vomitum, inappetentiam; in intestinis diarrhœam & dysenteriam, ità ut maxima morborum corpus humanum infestantium pars à capite ortum ducere jure meritò censeatur.

In venas etiam cùm sanguine humor à cerebro defluit, undè febris catarrhalis generatur; quandò scilicèt natura ad humoris superflui expulsionem acriùs commovetur, undè commoti vehementer spiritus accenduntur, & febrem Ephemeram efficiunt: hinc catarrhus inter febris Ephemeræ causas recensetur. Sic ante invasionem arthritidis, aut erysipelatis eruptionem, tales sæpissimè contingunt.

Externæ autem viæ, per quas humor à capite defluit, sunt illæ, quæ calvariæ adjacent, & sub cute continentur. Undè censuit Fernelius, inter carnem & cutem humores utplurimùm deferri: quamvis etiam per continuitatem musculorum, membranarum & nervorum, tunc etiam per venas & arterias defluere soleant in oculos, dentes, maxillas, cervicem, scapulas, brachia, articulos, & alias partes externas.

Differentiæ catarrhi nonnullæ ab Authoribus proponuntur quarum præcipuè sunt, quod alius dicatur ferinus, alius suffocans, alius epidemicus.

Catarrhus ferinus est, qui suâ acrimoniâ pulmonem exulcerat, & tabem inducit: fitque ab humore acri & salso, in hepate fervido genito, & in cerebrum translato, undè in pulmones propellitur. Suffocans verò catarrhus fit, quandò fluxio in bronchia pulmonis confertim irruit, ac subindè renovatur: undè suffocationis impendet periculum. Catarrhus denique epidemicus malignâ qualitate præditus est, & populariter grassatur, à vitio aëris dependens.

Diagnosis hujus affectus ad tria dirigitur, subjectum, morbum & causam.

Subjectum vel corpus catarrhis obnoxium indicant rara corporis & capitis textura, facilem aëri frigido vel calido penetrationem præbens: tum etiam eadem textura nimis densa;



liberam transpirationem impediens: cerebrum frigidum & debile, vapores ad se transmissos discutere non valens, vel proprium alimentum sufficienter non concoquens: cerebrum item calidum, vapores copiosos attrahens: ventriculi & hepatis ἀντιπραξία, ut unum sit calidum, alterum verò frigidum.

Signa morbum indicantia, vel imminentem prænuntiant, vel præsentem ostendunt.

Imminentem catarrhum prænuntiant causæ prædictæ, sed magis præcisè capitis gravitas, sensuum hebetudo & torpor, somni longiores, sternutatio frequens, emunctio narium, & exspuitio solito copiosior, alvi segnities, & flatuum copia.

Præsentis verò catarrhi indicia manifesta sunt. Humor enim è cerebro defluens, vel manifestè percipitur, vel tumoribus ac doloribus in partibus, quas invadit, satis manifestatur.

Signa causarum satis etiam conspicua sunt. Si enim ab humore frigido catarrhus excitetur, aderit sensus frigoris, faciei pallor, sapor pituitæ dulcis, ructus acidus, materia viscosa vel aquosa, & universum temperamentum corporis pituitosum.

Calidum verò humorem distillantem ostendunt rubor faciei, sitis, salsedinis vel acrimoniæ sensus in ore, inflammationes, dolores & ulcera in partibus affectis, & temperamentum totius corporis biliosum.

Fluxio verò externa ab interna dignoscitur, quòd in illa dolor magis externus sit, imprimis sub cute verticis, ubi interdùm tumor mollis percipitur; sæpiùs verò pilorum inversio dolorifica est, sæpè ægri humorum descensum per partes exteriores cum dolore, calore aut frigore persentiunt.

Prognosis hujus affectus à Cornelio Celso eleganter proponitur his verbis: *Si ex capite in nares destillat humor, leve est: si in fauces, pejus: si verò in pulmonem pessimum est.* Hippocrates verò in validè senibus catarrhum difficillimè concoqui asseruit.

Ubi magna humorum copia redundat, sivè ea â plethora sit, sivè à cacochymia, periculosus inducitur catarrhus. Metuendum enim est, ne affatim irruens copiosus humor suffocationem aut grave aliquod aliud malum inducat.

Hujus affectus curatio duplex instituenda est, alia quæ frigidum catarrhum, alia quæ calidum respiciat.

Tota catarrhi frigidi curatio in eo consistit, ut materia peccans præparetur & evacuetur, & si ad pectus aliamve partem influat, revellatur, illiusque motus inhibeatur, tandemque intemperies cerebri corrigatur.

Primò itaque si materia copiosa sit, aut nimio impetu ruat, & metus sit ne à reliquo etiam corpore affluat, præsertim si hepar sit calidum; (contingit enim non raro, ut catarrhis obnoxii habeant cerebrum frigidum, & hepar calidum,) sanguis mittendus est, sed parciori manu. Si verò materia sit pauca, & lentè moveatur, ætas verò senilis, aut temperamentum hepatis minimè calidum, unde nulla sit suspicio, humorem aliundè cerebro suppeditari, venæ sectio omittenda est.

Materia verò peccans plurimùm imminuenda est potione aut pilulis, vel alio quovis medicamẽto purgante, ex his, quæ in frigida cerebri intemperie fuerunt proposita.

Mox reliquiæ humoris præparandæ apozemate dicto loco descripto: aut si nimia humoris exagitatio non metuatur, apozema purgans poterit institui.

Ac tandem pilulis fortioribus, aut alio cathartico, integra purgatio erit absolvenda.

Si catarrhus admodum contumax fuerit ad vomitoria confugiendum est, quæ illius materiã potenter eradicant.

Colocynthis ad cerebrum potenter expurgandum efficacissima est; sed summo amarore infensa est, vehemensque illius est operatio. Corrigitur utrumque infusione in urina, sic enim amaritudinem deponit, & ferè insipidum remedium evadit, tùm vehementia illius infringitur, ut ad ʒ. j. tutò exhiberi valeat, fitque excellens ad omnes capitis morbos à causa frigida oriundos remedium.

Interdùm verò contingit, ut humores excrementitii, à partibus inferioribus ad cerebrum sublati, catarrhum efficiant. Motum autem illum præternaturalem nanciscuntur, obstructis meatibus ordinariis, per quos humores illi expurgari solebant. Et tunc temporis oportunissimè curatur catarrhus apertione viarum, tum etiam blandâ, miti, & continua purgatione, quia humores ἀνάῤῥοποι ad partes inferiores deturbantur, iisque motus contrarius sensim conciliatur.

Hujusmodi autem purgationes blandæ fieri possunt per decocta vel juscula, ad multos dies usurpata. Interim tamen roborantia medicamenta non erunt omittenda.

Ad revulsionem verò admovebuntur cucurbitulæ, & vesicatorium scapulis & cervici; tùm etiam cauteria occipiti, vel brachio. Zacutus Lusitanus *lib. Praxis admirãdæ, observat.* 160. cauterium retrò aures, tanquàm præstantissimum ad omnes distillationes à capite manantes, remedium plurimùm commendat. Et nos in fluxionibus, oculorum præsertim, laudabiles effectus vidimus. Errhina, sternutatoria, apophlegmatismi, & masticatoria erunt usurpanda, eâ tamen adhibitâ cautione, ut quandò catarrhus in fauces, pulmones, aut ventriculum decumbit, errhina & sternutatoria tantùm usurpentur; quandò verò in oculos & nares influit, masticatoria & apophlegmatissimi.

Horum omnium formulæ capite prædicto fuerunt propositæ. In his tamen advertendum, quandò materia tenuitatis cujusdam particeps est, ne fortius resolventia usurpentur: his enim humoris impetus ad pectus & pulmonem, aliasque partes adaugeri potest. Sed nonnulla incrassantia, aut humoris impetum cohibentia erunt admiscenda, ut rosæ rubræ; mastiche, coriandrum, nux moschata, aliaque in catarrho calido fusiùs proponenda. In hunc sensum errhinum in sequentem modum componi poterit.

℞. Aquæ majoranæ ℥. iv. succi betonicæ ℥. j. sem. nigellæ pulverat. ʒ. ß. nuc. moschar. ℈. j. Fiat errhinum. Pro ditioribus addi poterunt moschi & ambræ griseæ an. g. ij. Vel

℞. Ligni guaiaci limati ℥. j. aquæ puræ ℔ j. Infundantur per noctem supra cineres calidos, deindè coquantur ad mediæ partis consumpt. addendo sub finem majoran. & rosarum rubr. an. P. ij.

Sic etiam masticatorium, subtenui existente materiâ, vel fiet ex mastiche sola, vel in hunc modum.

℞. Nucis mosch. ʒ. i. mastiches, gummi Arabi, an. ʒ. ß. Redigantur in pulverem, & cum aqua rosar. fiant trochisci masticatorii.

Præstans sternutatorium componitur ex hellebori nigri & sacchari partibus æqualibus quod cerebrum potenter expurgat.

Extractum nicotianæ cum aqua vitæ paratum, linguæ impositum ad pisi magnitudinem, magnam pituitæ copiam instar apophlegmatismi per os educit. Verùm si nimiâ copiâ usurpetur, aut si in ventriculum effluere sinatur, vomitum excitat etiam vehementem.

Supra dictum est cauteria brachiis, occipiti, & pone aures inusta plurimùm conferre, quod etiam efficaciter præstant posteriori parti cervicis & inter scapulas admota, quæ hodiè in maximo usu sunt, & Practicis nostris passim usurpantur. Notus etiam locus à quibusdam inventus est, nempè in cervice prope venas jugulares, in musculorum interstitio: hujus cauterii beneficio catarrhus inveteratus, raucedinem efficiens, in duobus curatus est.

Tandem post convenientes evacuationes, cerebrum roborantia & exsiccantia, tam interna quàm externa; erunt utilissima, ut opiatæ, pulveres, cucufæ, suffitus, prout in curatione frigidæ intemperiei cerebri descripta fuerunt.

Notandum est opiatæ prædictæ, aut aliis similibus, in catarrhi curatione conservam rosarum, nucem moschatam, & thus albiss. utiliter admisceri.

Decoctum ligni lentiscini, in modum decocti sudorifici usurpatum, cerebrum exsiccat, & fluxionem cohibet.

Præterea sequentes morsuli ad hunc usũ utilissimi sunt.

℞. Sem. coriandri præparati ℥. ß. nucis mosch. thuris an. ʒ. iij. glycyrhizæ, mastiches, an. ʒ. ij. cubebar. ʒ. j. conservæ rosar. rubr. ℥. j. sacchari albi in aqua rosar. dissoluti ℥. x. Fiat confectio in rotulis, pond. ʒ. iij. Capiat unam manè & vesperi.

Trochisci sequentes valdè commmendantur à Solenandro *cons.* 10. *sect.* 4. quos ab antiquis, tum Græcis, tum Arabibus mutuatur.

℞. Thuris masculi, succi liquiritiæ, an. ʒ. j. opii, croci myrrhæ, an. ℈. j. Cum syrupo papav. forma trochiscos, vel pilulas, urgente catarrho exhibendas per intervalla. Dosis erit ℈. ij. vel ʒ ß.

Tabellæ sequentes etiamnum usui esse poterunt.

℞. Pulver. electuar. diambr. & diamoschi dulcis an. ʒ. j. succini albi ℈. j. ol. anisi gutt. iij. sacchari in aqua lavendulæ dissoluti ℥. iv. Fiant Tabellæ pond. ij. Capiant unam manè & serò.

Inter remedia interna, capite de intemperie frigida cerebri descripta, summæ est efficaciæ, ad catarrhi inveterati curationem, balsamum cephalicum ibidem, post opiatam descriptum, quod intùs assumi poterit & in narium cavitates immitti.

Lac sulphuris, & flores ejusdem, ad catarrhum exsiccandum maximè laudantur à Chymiatris, tum etiam Galenici in Tabellis flores sæpissimò usurpant.

Recentem catarrhum aqua nucum, cum hydromelite exhibita horâ somni per triduum, valdè imminuit.

Ad cohibendum catarrhum utiliter admovetur syncipiti raso cataplasma ex fermenti ℥. ij. & carabes ʒ. ij. compositum. Si verò æger caput radere noluerit, supra ipsum capillitium aliqua ex parte detonsum, sacculus ex chamæpit. & carabe conflatus apponi poterit.

Præter suffitus prædictos, qui ex gummi Tacamahaca fit, summæ est efficaciæ: catarrhum enim exsiccat, ejusque motum cohibet, neque vehemens est illius odor, ità ut conclave ægrotantis eo fine molestia perfundi valeat.

Commodissimum est etiam caput exsicarre sacculis ex furfure, milio, sale, foliis salviæ, betonicæ, stœchados, sem. fœniculi, anisi, & similibus.

Denique si affectus sit contumax, omnia conveniunt remedia, quæ pro frigidæ cerebri intemperiei curatione fuerunt proposita.

Calidus catarrhus curatur remediis materiam peccantem evacuantibus, incrassantibus, & revellentibus; tùm etiam partium mandantium & recipientium intemperiem corrigentibus.

In hunc finem primò phlebotomia instituenda est, si cætera consentiant; quâ humor fluens revellitur, ejusque acrimonia temperatur.

Deindè humoris ejusdem portio ducenda est blando cathartico, quod humores nullo modo commoveat, in hunc aut similem modum.

℞. Rhab. electi ℈. iv. myrobolan. citrinor. ol. amygdal. dulc. confricat. ʒ. ß. santali citrini ℈. ß. Infundantur, in aqua lactucæ & portulacæ. In expressione dissolve mannæ granat. & syrup. rosar. solut. an. ℥. j. Fiat potio.

Vel loco aquarum prædictarum potest fieri decoctio ex herbis refrigerantibus & tamarindis, cui purgantia prædicta permisceantur.

Deindè humor alterandus & incrassandus est julepis convenientibus.

℞. Fol. lactuc. portulac. & plantag. an. M. j. sem. quatuor frig. maj. & papavetis albi, an. ʒ. ij. flor. violat. nymphææ, & papaveris rhœados, an. P. j. Coquantur ad ℔ j. In col. dissolve syrupi violac & rosar. siccar. an. ℥. j. ß. Fiat julep. pro tribus dosibus, bis in die sumendis.

Vel loco decocti, aquæ stillatitiæ prædictarum herbarũ, vel emulsiones quatuor sem. frig. maj. substitui poterunt.

Deindè purgatio paulò fortior usurpanda, addendo purgantibus prædictis sennã, catholicum, diaprunũ. & similia.

Lene ac blandum remedium incrassans, humorisque acrimoniam demulcens, desumitur ex vitellis ovorum recentium, quorum duo in unciis quinque vel sex aquæ fontis dissolvantur binario numero, addendo sacchari albi ℥. j. Coquantur parùm sine ebullitione, semper movendo, & capiat calidè quantum ferre poterit, manè & serò per triduum.

Ac tandem majori humorum incrassationi & fluxus cohibitioni incumbendum est: quod fiet syrupo sequenti.

℞. Syrupi violac. & de ros. siccis, an. ℥. j. syrupi de papavere ʒ. ß. Detur ex cochleari ℥. j. horâ somni.

In eundem finem usurpari poterit opiata subsequens.

℞. Conservæ rosar. antiquæ ʒ. vj. pulveris electuar. diatrag. frig. ʒ. ij. boli armen. loti in aqua rosar. ℈. ij. Cum syrupo rosar. siccatum fiat opiata; capiat ad magnitudinem avellanæ horâ somni.

Hordeatum sequens utilissimum etiam est.

℞. Hord. mundat. q. s. Maceretur per horas vj. posteà coquatur perfectè, & trajiciatur. Deindè accipe amygd. dulc. excort. ℥. iij. sem. cucurbitæ mund. ℥. j. ß. sem. melon. ℥. j. papav. albi, & lactuc. ana ʒ. ß. Contusis omnibus cum aqua hord. ejiciatur lac, quod cum ℥. ij. pulpæ hord. permixtum coquatur parum, addendo sacchari portionem. Bibat ℥. x. aliquot matutinis, superdormiendo, & nonnunquàm in introitu lecti. Tum etiam trochisci sequentes in ore frequenter erunt detinendi.

℞. Gummi tragacanthi & Arabici, ana ʒ. ij. boli Armen. terræ sigillat. lotor. in aqua rosac. ana ʒ. j. sem. papav. albi, succi liquiritiæ, ana ʒ. ß. sacchari penidiat. ʒ. j. Cum mucilag. sem. cydon. extract. cum aqua rosar. fiant orbiculi parvi, quos diu noctuque in ore detineat.

Spiritus sulphuris vel vitrioli ad gutt. iij. vel. iv. exhibitus manè & serò, cum liquore idoneo, contra omnes fluxiones magnas vires habet, præsertim verò eas, quæ à calida viscerum intemperie ducunt originem. Potest etiam in minori dosi potui permisceri, quia cum eo venas omnes pervadit, & motum humorum cohibet.

Crystallum etiam minerale, ad eundem usum, julepis aliisque remediis admisceri potest.

His nihil proficientibus, necessitas cogit uti narcoticis. Inter quæ principatum obtinet laudatum opiatum, à gr. j. ad ij. aut iij. horâ somni exhibendum. Vel syrupi de pap. ℥. ß. vel ℥. j. exhiberi potest. Hæc ab initio morbi usurpata, miranda præstant. Eandem habet vim theriaca recens, ad ℈. j. vel ʒ. ß. noctu exhibita.

Benedictus Faventinus sequentibus pilulis usus est in catarrho salso, felicissimo cum successu.

℞. Succi glycyrrhizæ ʒ. ij. aloës lotæ ʒ. j. pilul. de cynoglosso ʒ. ß. Cum syrup. violac. fiat massa pilularum, de qua capiat ℈. ß. horâ somni. Trochisci Solenandri, suprà descripti, erunt utilissimi.

Huic usui etiam maximè conferre potest diacodium album, in curatione phrenitidis descriptum.

Interdùm revellenda est materia fluens per clysteres, cucurb. frictiones, & ligaturas extremorum, omniumque potentissimè per vesicatoria, posteriori cervicis parti admota, ac denique cauterium occipitio vel brachio, si catarrhus sit diuturnus.

Ad caput etiam roborandum fluxionem retinendam, ejusque reliquias absumendas, conveniunt pulveres, cucufæ & emplastra.

℞. Succini albi, sandarac. Arab. (*Gum. junip.*) mastiches, bezoini, nucis moschatæ, ana ℥. j. thuris, grano. kermes & rosar. rubrar. ana ℥. ß. santalor. omnium, myrtill. & balaust. ana ℥. ij. Fiat pulvis, qui inspergatur capiti, horâ somni, manè pectine decutiendus.

℞. Gummi juniperi ℈. ij. rosar. rubrar. P. ij. myrtill. ʒ. j. macis, nucis moschat. ana ℈. j. thuris, sem. pœoniæ, cortic. papav. ana ℈. ij. nuc. cupress. ℈. ß. Pulverisentur, & cum floccis panni coccinei, ac sindone rubra, fiat cucufa interpuncta, perpetuò gestanda.

℞. Mastiches, cortic. thuris, ana ʒ. ß. sandaracæ, coralli rubri, rosar. rubrar. myrtill. balaust. cortic. granat. an. ʒ. j. la dani ʒ. ii. ceræ, & olei rosacei q. s. Fiat emplastrum, applic. suturæ coronali.

Quia verò hujusmodi catarrhus à calida plerumque hepatis intemperie ducit originem; ideò remedia, quæ illius intemperiem emendant, erunt etiam usurpanda.

Denique hoc imprimìs notatu dignissimum est, quod etiamnum supra in catarrhi frigida curatione propositum est; nimirùm, non raro humores excrementitios, à partibus inferioribus ad cerebrum sublatos, catarrhos efficere, & motum acquirere præternaturalem, obstructis meatibus ordinariis, per quos expurgari solebant. Et tunc temporis opportunè curatur catarrhus apertione viarum, simulque, blandâ & continuâ purgatione per juscula, aut alia decocta, ad multos dies instituta. His omnibus jungenda sunt, quæ tradit Sneiderus de Catarrhis.



---

## CAPUT XVI.

### *De Dolore Capitis.*

Cephalalgiæ nomen pro omni dolore capitis generaliter usurpatur. Sed in specie, & magis strictè, recentem capitis dolorem significat; cephalæa verò, inveteratum; & hemicrania, cum qui dimidiam tantùm capitis partem occupat.

Sunt & aliæ doloris capitis differentiæ, quibus dividitur in internum & externum, sympathicum & idiopathicum, & ex his denuò alius pungitivus, alius tensivus, alius gravativus, alius pulsatorius.

Dolor capitis internus in meningibus locum habet, qui profundus est, & ad radices oculorum pertingit: externus verò, in pericranio situs, pilorum radices inverti non finit, & ad capitis compressionem exacerbatur. Hæc est Galeni doctrina, quam proponit 3. *de loc. aff. c.* 1. & *lib.* 1. *de comp. med. secundum locos*, *c.* 3. ubi disertè asserit, dolorem capitis internum hoc peculiari signo distingui ab externo, quòd internus ad radices oculorum pertingat, externus verò minimè. Et rationem reddit, quia tunicæ oculorum à cerebri meningibus prodeunt, undè dolor eò usque facilè propagetur.

Attamen Fernelius huic doctrinæ contradicit *lib.* 5. *suæ Pathologiæ, cap.* 1. asseritque, externos etiam dolores ad radices oculorum pertingere, quod pericranium, cui insident, ad oculorum cavum pertingat.

Huic respondet Rondeletius *lib.* 1. *meth. med. cap.* 5. *ad* dolorem pericranii oculi cavum non dolere, licet illud eò usque pertingat, quòd pericranii dolor à frigore externo ut plurimùm oriatur; quia pars frigida à simili facillimè patitur qualitate. Illud autem frigus ad oculi cavum non potest pervenire, quia à calore oculorum, spiritibus, & sanguine conservatur. Si verò interdùm ab æstu, aut simili causa, dolor capitis externus excitetur; tunc autem capitis tantùm affici affirmat, non autem pericranium in profundiori loco situm.

Verùm hæc Rondeletii doctrina non omnem omninò tollit difficultatem. Licet enim omnia, quæ illè adstruit, ipsi concederentur; tamen si dolor excitetur ab aliquo tumore juxta pericranium collecto, aut ab alia causa continuum solvente, nulla ratio erit, cur dolor ad oculi cavum non feratur.

Dicere possumus ad Galeni defensionem, duplici ratione hoc signum fuisse à Galeno propositum. Primò, quia membrana, quæ in pericranio ad oculi cavum fertur, est hebetioris sensus, atque ità non compatitur dolori pericranii, nisi admodum obtusè: tunicæ verò oculi, quæ prodeunt è meningibus, sunt exquisitissimi sensus atque adeò insigniter dolent. Deindè membrana illa, quæ à pericranio oritur, non adeò intrinsecè & profundè attingit oculum versùs nervos opticos, sicut tunicæ quæ à meningibus procedunt. Undè dolor ille externus non potest se extendere ad fundamenta oculorum, ut loquitur Gal.

Idiopathicus dolor stabilis & permanens est, nec aliarum partium sequitur affectus: Sympaticus verò ab alterius partis affectu dependet; ita ut dum affectus ille susceperit incrementum, dolor capitis intendatur; dum verò remittitur, conquiescat. Ille autem sympathicus dolor fit vel ex consensu totius corporis, sicut in febribus contingit; vel determinatæ partis, putà ventriculi, hepatis, lienis, vel uteri.

Quænam verò sit illa pars quæ dolorem capiti communicet, ex cujusque partis affectæ propriis indiciis facilè innotescet.

Dolor pungitivus ab acri & bilioso humore vel vapore, membranas feriente excitatur. Gravativus à copioso humore crasso, frigido, pituita scilicèt, vel melancholia partes sensibiles comprimente. Tensivus fit à flatibus aut humoribus mitioribus intra membranas sese insinuantibus, easque distendentibus. Pulsatorius denique fit à tenui biliosoque sanguine, vel spiritu redundante, quo turgentes, ac distentæ arteriæ vehementiùs pulsant, membranasque concutiunt: sicque partes vicinas percutiendo sensum pulsationis in iis efficiunt, ut fusiùs docetur à Galeno 2. *de loc. aff. cap.* 3.

Ex supra propositis causæ præcipuæ doloris capitis satis declarantur, quæ in universum ad solutionem continui, tanquàm ad causam proximam & immediatam referuntur. Quæcunque igitur continui solutionem manifestam vel occultam inferre possunt, ea capitis dolorem etiam inducere apta nata sunt.

Signa etiam diagnostica tum specierum doloris capitis, tum causarum eas producentium, ex superioribus desumi possunt, ut prognostica tantùm exponenda supersint.

Dolor capitis externus perpetuò minùs periculosus & curatu facilior est interno.

Dolor capitis in febre acuta, cum urina tenui & alba, periculosus. Significat enim raptum materiæ biliosæ ad cerebrum, undè phrenitidis periculum impendet.

Dolor capitis fortis, subitò delitescens, nulla subsequente evacuatione, aut morbi imminutione, lethalis. Significat enim facultatis animalis abolitionem, quæ objectum dolorificum ampliùs non sentiat.

In vehementi capitis dolore extrema frigescere, malum; ex doloris enim vehementia magna fit caloris retractio ad partem affectam, undè periculum imminet inflammationis.

Quibus ex morbo partium inferiorum convalescentibus dolor capitis vehemens supervenerit, si non præcedat excretio manifesta, iis in cerebro futurus est abscessus; materiæ enim morbificæ translationem ad cerebrum significat.

Qui in doloribus capitis æruginosa vomunt, & cum surditate vigilant, ii citò vehementer insaniunt. 1. *Prorrh.* Significat enim bilis adustæ in cerebro collectionem, quæ ventriculum in consensum trahat.

Capitis dolores, & sonitus aurium sine febre, aut vertigo, aut surditas, aut manuum torpor imminentem apoplexiam aut epilepsiam significat. Hipp. *in Coacis.* Fiunt etiam ista symptomata è pituitæ crassæ copia, in cerebro cumulata.

Utero gerentibus capitis dolores soporosi cum gravitate fientes, mali. 1. *Prorrh.* Significant enim humorum transfluxum ad cerebrum, qui cum multi & copiosi sint in muliere gravida, ob purgationis menstruæ defectum, hinc gravius malum metuendum est.

Dolor capitis, qui à morbi principio non apparuit, agitato & perturbato copore obortus, imminentem crisin per hæmorrhagiam, aut vomitum significat.

Cùm igitur capitis dolor tum à frigida causa, tum à calida dependeat: ad utriusque oblationem curatio dirigenda est.

Ad prioris curationem materia pituitosa primùm evauanda est convenienti præparatione adhibitâ, ut superiori capite dictum est. Deindè intemperies cerebri frigida corrigenda, ac reliquiæ humoris discutiendæ sacculis, superiori etiam capite propositis, vel iis, qui in frigida cerebri intemperie descripti sunt. Quibus calentibus confricetur caput derasum manè per sesqui horam, singulis diebus, dum doloris causa fuerit exhausta.

Post frictionem capitis per sacculos, inspergatur pulvis sequens, cotone, aut lanâ superpositâ.

℞, Nuc. moschat. caryophyll. piperis, pyrethri; ana ℥. ß. fol. salviæ, baccarum lauri, ana ʒ. ii. sem. sinapi, nasturtii contus. an. ʒ. vi. Fiat pulvis, capiti inspergatur ut dictum est, & manè pectatur ante usum sacculorum, ut pulvis pridiè inspersus excidat.

Utilia etiam erunt errhina, sternutatoria, & apophlegmatismi: quorum descriptiones supra fuerunt propositæ.

Utilis etiam erit syrupus magistralis, in hunc modum compositus.

℞. Ras. ligni guiaci, & rad. chinæ in taleolas divisæ, an. ℥. j. ß. Infundantur per horas xii. in ℔. iv. aquæ fontis. Bulliant ad mediæ partis consumptonem addendo sub

finem fol. verbenæ M.i. flor. stœchados & major. ana P.j. In colatura dissolve sacchari albi ℔. ß. Coquantur in syrupum, & antequàm sit perfectè coctus, in eum conjice in nodulo, sennæ mundat. ℥.iij. agarici recenter trochiscati ℥.ii. rhab. opt. ℥.iij. Capiat ℥.ij. vel iij. semel in septimana.

Conferent etiam plurimùm pilulæ sequentes, quæ in Italia olim magno in pretio habitæ sunt tempore Eustachii Rudii, in Academia Patavina professoris Practicæ primarii, qui earum autor prædicabatur, & pro magno secreto habebat; ideòque uni duntaxàt Pharmacopœo conficiendas dederat, ne aliis innotesceret earum descriptio, quam tamen mutuatus fuerat à Weckero, qui eam proponit ex Andernaco. Illa autem talis est.

℞. Colocinth. ʒ. vi. agarici troch. diacrydii, hellebor. nigri, turhith, an. ℥.ß. aloës ʒ.j. specier. diarrhod. abbatis ℥.ß. Contundantur purgantia, & ponantur in vase vitreo cum spiritu vini, ut octo digitos supereminet, & digerantur per octo dies in loco calido, posteà adjiciatur pulvis diarrhod. Et infundantur adhuc per quatuor dies. Mox colentur omnia & fortiter exprimantur. Liquor expressus destilletur in balneo, donec in fundo alembici extractum redeat ad eam crassitiem, quæ pilulis efformandis idonea sit: quarum dosis est ℈. i.

Sequentes verò pilulæ Fernelio tribuuntur, quarum se tantam vim experiendo cognovisse affirmabat, ut nullam cephalalgiam aut hemicraniam offenderit, quam non curaverit.

℞. Aloës opt. ℥. ß. pulv. electuar. de gemmis, trium santal. rosar. rubrar. ana ʒ. iij. Cum syrupo absinthii, vel rosat. fiat massa. Detur ʒ. i. bis in hebdomada hora i. vel ij. ante cœnam.

Ac denique in contumaci dolore & inveterato omnia convenient remedia, quæ pro curatione frigidæ intemperiei cerebri fuerunt proposita. Inter quæ non infimum locum obtinent emplastra epispastica. Quibus etiam non conferentibus, nonnulli ausi sunt capiti admovere emplastrum de ranis Vigonis cum mercurio, quo multis pituitosis humoribus per sputa evacuatis, inveteratos capitis dolores interdùm cessasse asserunt.

Thermæ sulphureæ ac bituminosæ in hoc casu efficacissimæ sunt, tum balneo, tum lotione capitis.

Plurimùm etiam conferunt, in dolore inveterato, decocta sudorifica, quibus multos fuisse liberatos, apud celeberrimos Autores legere est.

Quibus non conferentibus Mercatus ad stibii usum audet confugere, eumque cum elogio commendat *lib. 1. de intern. morb. curatione, c. 8.* In dolore autem diurno plus præstat caput frequentiùs roborare, quàm pertinaciter vacuationibus insistere, ideò conferent pulveres & cucufæ, aliaque topica, in frigidæ intemperiei cerebri curatione proposita.

Magis tamen probantur pulveres, quia virtus pilei non ita cerebro communicatur, & ex ejusdem sorditie dolor excitari potest.

Præterea fieri poterit inunctio ex ol. amyg. in quo serpillum, lauri folia, mastiche, spicia, mentha, majorana, thymus, pulegium, nux moschata, cariophylli, & cinamomum, aut horum nonnulla bullierint, addendo, dum fit ebullitio, vini rubri parùm,

Vel sequens oleum arte chymicâ paratum componi poterit.

℞. Terebinth. ℔. i. mastiches, nucis moschatæ, cinamomi, ana ʒ. j. caryophyll. zedoar, galangæ, ladani, ana ℥. i. ß. succi ebuli, & cucum. agrest. ana ʒ. i. ol. chamom. & liliorum, ana ℔. ß. vini rubri ℔. i. ß. serpilli virid. M. i. Pulveranda pulverentur & conjiciantur in retortam vitream, extrahaturque oleum, quo derasum caput illinatur.

Oleum succini ad idem est efficax, eoque tempora inungere sufficiet. [ Efficacior Bals. vitæ Bilgeus. ]

Dum prædicta remedia administrantur, ab ipso etiam curationis initio specifica remedia usurpari poterunt, quale est hoc epithema.

℞ Pulv. zedoar. ʒ. i. aquæ betonicæ, verbenæ, sambuci ana ℥. i. Misce, applicentur calidè parti dolenti cum pannis scarlattinis.

Inter specifica doloris capitis à quacumque causa oriantur, principem locum obtinet verbena, cujus aqua destillata & capiti admovetur, & intùs assumitur ad ℥. iv. cum spiritus salis gut. iij. Imò verò ipsa verbena viridis, de collo tantùm suspensa, duos ægros sanavit apud Forestum, cum multa remedia frustra usurpata fuissent.

Zacutus Lusitanus *lib. 1. Praxis Med. mirab. observ. 7. 8. & 10.* quatuor proponit remedia experimentis ibid. enarratis confirmata: nempè fonticulum in summa manu, hirudines temporibus affixas, apertionem venæ frontis, & juxta canthum oculi, quorum historias dictis locis videre est.

Circa illas observationes hæc notanda. Primò, fonticulus inter pollicem & indicem admotus, aliis experimentis comprobatus est, & rebellem capitis dolorem curavit.

Secundò, in curatione quæ per hirudines fit, Zacutum non esse contentum duas vel tres admovere, ut vulgò solet fieri; sed decem aut duodecim circulariter temporibus affigere: undè maxima sequitur sanguinis attractio, quæ totam materiam morbificam exhaurire potest.

Tertiò, in curatione quæ fit secta vena frontis, notandum est, eam venam bis sectam fuisse; undè innuitur primam sectionem satis non profuisse: cùm tamen practici nostri raro eam operationem repetant, si primâ vice non successerit.

Causa calida, dolorem capitis primarium & essentialem efficiens, est sanguis aut bilis. Eademque utique conveniunt remedia, sed magis minùsve potentia, pro majori vel minori causæ efficacia.

Primò igitur à phlebotomia incipiendum est, præmisso clystere. Major tamen sanguinis copia educenda est, cùm dolor fit à sanguine, minor, bile redundante.

Deindè medicamentum purgans bilem exhibendum est, non solùm quando bilis causæ principalis rationem obtinet, sed etiam quando sanguis luxuriat, cujus portio tenuior facilè in bilem vertitur.

Si unica evacuatione materia peccans sufficienter educta non videatur, repetenda erit purgatio per debita intervalla.

Posteà admoveantur capiti repellentia, & oxyrrhodina, qualia in curatione phrenitidis fuerunt proposita, mitiora eligendo.

Ac consequenter animalia recenter mactata, aut eorum partes, ad materiæ morbificæ reliquias dissolvendas & dolorem demulcendum, erunt utilissima.

In dolore capitis, qui per febres continuas affligit, pulmo vervecinus ex recens mactato animali extractus, & calidè admotus, dolorem potenter demulcet.

Ad idem valet cataplasma ex cucurbita contusa, vel sempervivo majore plantis pedum admotum.

Apertio saphænæ, præmissâ sufficienti phlebotomia in brachio, capitis dolorem in febribus, sæpè in momento fugat.

Interim revulsiones per cucurbitulas tam siccas, quàm scarificatas, & frictiones extremorum erunt celebrandæ.

Ac toto morbi decursu, si alvus non fit fluida, clysteres emollientes, refrigerantes, & leniter purgantes alternis diebus erunt injiciendi.

Tum enim derivatio rectè & utiliter celebratur post generales evacuationes & revulsiones, secta vena frontis, aut eidem admotis hirudinibus, & vesicatoriis cervici applicatis,

Dum hæc fiunt, tota humorum massa erit temperanda julepis, emulsionibus, & jusculis, in curatione phrenitidis propositis.

Si denique dolor valdè urgeat, ad narcotica veniendum est, tam externa, quàm internan: prout in dicta curatione phrenitidis usurpata sunt.

Apertio venarum frontis, & hirudines temporibus, ex Zacuto Lusitano supra commendatæ, hîc etiam conferre poterunt.

Paræus *lib. 16. cap. 4.* hemicraniam desperatam arteriotomia in temporibus celebrata curatam esse refert, nullumque in ea periculum esse testatur. Aperitur arteria ut in phlebotomia, & sanguinis impetu ac saltu prosilientis, ℥. vj. detrahendæ. Mox appositis, ut decet, plagulis deligatio facienda, & per quatriduum detinenda.



Eadem dicit Botallus in vetustis capitis doloribus, quasi miraculo conferre. Nos etiam illius usu atrocissimam hemicraniam curavimus, & nullum in ea arteriarum apertione periculum esse advertimus.

Vulneri emplastrum admovendum est, ex thure, mastiche, bolo armeno, & pilis leporinis, albumine ovi subactis. Deindè fascia admovenda, qualis in vulneribus capitis concinnari solet.

In omni dolore capitis, à quacumque causa fiet, si aliis remediis non cesserit, & doloris atrocitas ad extrema confugere cogat, vesicatorium toti capiti admotum, deraso capillitio, curationem absolvere poterit.

Cauterium sututæ coronali admotum, dolorem capitis contumacem aliquando radicitùs abstulit.

Multò majoris est efficaciæ si temporibus admoveatur, de quo vide Poterium *observationum centur. 3. c. 8.* & observationes nostras publico communicatas.

# PRAXEOS MEDICÆ LIBER SECUNDUS.

## DE AFFECTIBUS OCULORUM.

### PRÆFATIO.

OCULORUM *affectus tam varii sunt atque multiplices, ut difficillimum sit eos perspicuè ac dilucidè enarrare, ab invicemque distinguere. Quod tamen ut nos, (quantum fieri poterit,) assequi nitamur, & tractationem istam praxeos usui maximè accommodemus, eos ita partiemur, ut morbi à quibus visio immediatè læditur, primum exponantur: postmodum verò reliqui morbi explicentur, qui partibus oculum componentibus, aut illi adjacentibus, citra ullam, aut saltem perexiguam visionis læsionem contingunt. Læditur autem visio imminutè, abolitè, depravatè. Abolita visio* τυφλότης *Græcis, Cæcitas, Latinis nominatur. Imminuta verò, pro variis imminutionis gradibus & modis, varia nomina sortita est, quorum præcipua sunt, Amblyopia, Myopia, Nyctalopia & acies sivè acuties vespertina.*

*Cæcitas vel à nervorum opticorum obstructione absoluta (& tunc Amaurausis nominatur) vel à suffusione integra, vel aliis humorum & tunicarum vitiis gravioribus exoritur. Amblyopia, quæ Latinis visus obscuritas, hebetudo, vel caligo nominatur, in qua objecta non satis clarè & perspicuè cernuntur, in quacumque distantia posita, ab iisdem cæcitatis causis producitur, sed levioribus & imperfectis, ut nervorum opticorum obstructione imperfecta, suffusione levi, spirituum inopia, vel crassitie, & aliis hujusmodi. Myopia Latinis lusciositas dicitur, in qua objecta non nisi propinqua & ferè oculis admota cernuntur; dissita verò minimè, vel saltem imperfectè, ut ita affecti notos, & amicos prætereuntes non agnoscant. Fitque secundum Galeni & omnium ferè recentiorum doctrinam, paucitate & tenuitate spiritus visorii, qui non eget medii illuminati copia, ad perfectè visionem efficiendam; sed ab ea dissipatur. Contra verò, qui spiritus habent crassos, remota meliùs vident, quia spiritus ille crassus majori indiget collustratione, quæ in majori medii illuminati copia reperitur. Verùm hæc doctrina falsissima, ex Opticæ ignorantiâ oriunda, ex illius theorematis apertè demonstratur, & ex humoris crystallini situ diverso, has visionum diversitates emergere. Cùm enim species objectorũ per pyramidem recipiantur in crystallino humore, ad quem conus pyramidis protenditur; si crystallinus ad anteriora & versùs pupillam magis vergat, objecta remotiora meliùs videntur, quia ut conus pyramydis ad crystallinum perveniat, & in eo terminetur, objecta remotiora esse necesse est. Si enim ad oculum magis accedunt, conus pyramidis crystallinum transgreditur, & objecta magis confusa percipiuntur: contrà verò si crystallinus in profundo oculi magis situs sit, & ab uvea tunica magis remotus, objecta debent oculis esse viciniora, ut conus pyramidis ad eum accedere valeat. Undè patet myopiam non aliter fieri, quàm ex situ crystallini profundiori, atque ita affectum hunc esse connaturalem, neque remediis superabilem. Affectus verò myopiæ contrarius in quo nimirùm objecta remotiora melius videntur, plerumque solet contingere, in quibus humoris aquei portio cõsumpta est, ut crystallinus ad pupillam accedat. Adde quod à longa capitis inclinatione, quæ vitæ decursu fit, vel in legendo, scribendo, vel alia negotia tractando, humor crystallinus sensim ad anteriora vergat. Hæc demonstratur usu specillorum, siquidem myopiâ laborantes juvantur specillis concavis, à quibus radii specierum visibilium disperguntur, sicque efficiunt, ut conus pyramidis longiùs protendatur, atque adeò res, quæ ob distantiam majorem à myopicis percipi non poterat, postmodum percipiatur; protenso nimirùm pyramydis cono usque ad crystallinum, qui antea in pupilla, vel humore aqueo seu albugineo desinebat. Senes contra juvantur specillis convexis, quibus radii uniuntur & conus pyramidis abbreviatur, atque ita res propinquæ meliùs cernuntur, quarum conus antea crystallinum pupillæ propiorem transgrediebatur.*

*Nyctalopia, seu nocturna cæcitas, fit quando interdiu quidem satis vident occidente sole obscuriùs, noctu verò nihil. Fitque à spiritibus, humoribus, aut tunicis crassioribus, vel pupillâ angustiore. In iis enim omnibus majus lumen necessarium est ad rectè videndum, quo deficiente, sub Solis occasu, vel noctu ad lucernam, parum aut nihil vident.*

*Vespertina acies sivè acuties est, quando obscuriùs interdiu, noctu verò melius vident. Hæc etiam aliquando nyctalopia nominata est, ut videre est apud Hippocr. 2.* prorrhet. *Usus tamen retinuit apud recentiores Græcos, ut nyctalopia pro nocturna tantùm cæcitate usurpetur. Fitque à tenuitate nimia spirituum, qui multo splendore disgregantur, vel à pupillæ dilatatione, in qua nimiũ luminis interdiu oculum ingreditur, & visionem lædit, noctu verò exiguum lumen magis illustrat, quàm in eis, qui minùs dilatatam pupillam sortiti sunt.*

*Quomodò imminutè, abolitè & depravatè visio lædatur, diligentiùs exponemus, dum omnium oculi partium morbos sigillatim explicabimus. Cum enim omnes particulæ oculum constituentes, ad actionem illius, puta visionem, conferant, iisdem partibus vitiatis, visionem etiam malè affici necesse est.*

*Componitur autem oculus ex tunicis, humoribus, & nervo optico, ad quarum partium actionem spiritus animalis tanquàm agens principale & universale concurrit. Atque ut earum partium morbos percurramus, à nervi optici vitiata constitutione ordiemur: mox ad humorum & tunicarum affectus progrediemur.*

*Spirituum autem vitia, vel à cerebro malè affecto dependent, & tunc alii sensus quoque læduntur; vel ab ipsius oculi vitiis, quibus curatis, pristinam atque debitam* constitu-

*constitutionē spiritus recipiunt, ut peculiaris eorum tractatio necessaria non sit. Sed in oculorum affectibus curandi, quibus visio læditur, ea quæ spiritus visivos reficiunt, & visum confortare dicuntur, reliquis remediis perpetuò admiscenda sunt.* ( *Conf. Metet. l.* 40. *II.* 105. )

---

## CAPUT I.

### *De gutta serena.*

QUando visio aboletur, nullo sensibili vitio in oculis apparente, Amaurosis, seu Gutta serena, affectus ille nominatur. Fitque dum spiritus animales à cerebro ad oculum transmeare nequeunt. Cùm autem spiritus animales à cerebro per nervos opticos in oculos influant, influxus illius impedimentum in nervis opticis quærendum est. Multis autem modis affici possunt nervi optici, potissimùm verò obstructione, adstrictione, & solutione continui.

Obstructio communissima est, & maximè ordinaria guttæ serenæ causa, quæ ab humore pituitoso generatur, à cerebro in nervos illabente, non secus ac alii nervi in paralysi ab eodem humore obstruuntur, ita ut consimiles affectus, ratione illius obstructionis, dici possint.

Certum tamen est, ab adstrictione & compressione nervorum opticorum hunc affectum etiam generari, quæ quidem compressio fieri potest tum ab humore pituitoso circa nervos opticos collecto, eosque comprimente; tum etiam à sanguine, pure, aliave materia in eodem loco cumulata. Undè tumores quilibet in iis partibus geniti, similem affectum possunt producere. Docet enim experientia, cerebri inflammationi, tum etiam phrenitidi, in febribus malignis cæcitatem interdùm in uno oculo, interdùm in utroque supervenire. Et refert Plate us *lib.* 1. *observationum*; cæcitatem à se visam, quæ à tumore globoso, in cerebro enato, & nervos opticos comprimente, ortum duxerat, quod per dissectionem cadaveris post ægri obitum innotuit.

Deniquè vulnera capiti inflicta, in quibus nervi optici præscinduntur, sine controversia efficiunt, quod spiritus animales ad oculos ampliùs influere nequeant.

Dignoscitur hic affectus, quod oculi in statu naturali constituti videantur, nullumque vitium in iis conspiciatur, nisi quòd pupilla nigrior & amplior appareat. Verùm in causarum differentiis distinguendis maxima difficultas est. Licet enim à sanguine aut pure genitus affectus ex inflammatione, abscessu, aut vulnere prægresso dignoscatur, nullum tamen signum certum dari potest, per quod compressionem ab humore pituitoso factam, ab obstructione distinguere possimus. Conjecturâ tamen id quodammodo assequi possumus, quandoquidem in obstructione sola nervi optici solus oculus afficitur. Si verò ejusdem nervi compressio fit ab humoribus pituitosis, circa oculorum radices & processus mammillares collectis, vel illa materia alias etiam cerebri partes occupet; tunc reliqui sensus læduntur, aut eorum nonnulli. Si verò nervos tantùm opticos obsideat, materia pituitosa solito copiosior per nares excernitur; & gravitatis sensus in anteriori capitis parte præsertim circa supercilia percitur.

Quod ad prognosin spectat, hic affectus, si absolutus sit, id est, si integra sit visus abolitio, ab obstructione nervi optici præsertim oriunda, plerumque incurabilis est. Quemadmodùm etiam videmus obructiones aliorum nervorum, à quibus generatur paralysis, vix aut nunquàm curari, præcipuè in iis qui ætate provecti sunt. Si verò imperfecta tantùm sit obstructio, quæ visus tantùm imminutionem, non autem cæcitatem efficiat, major salutis spes est: licet ea non nisi magno labore & longissimo remediorum usu obtineri possit.

Si verò hic affectus fiat ab humoribus in anteriore cerebri parte collectis, & nervos comprimentibus, facilius curari potest. Sic refert Fabricius Hildanus *obser.* 19. *cent.* 5. virum quemdam, ex assumpto vomitorio vehementi visum amisisse, eumque ejusdem medicamenti beneficio recuperasse: quandoquidem vehementi vomitorio humores nimium exagitati, & versus nervos opticos propulsi, eosdem comprimendo, spirituum ad oculos commeatum impediebant, iisdem vero eodem medicamento evacuatis, morbus solutus est. Similis ferè historia refertur à Sennerto de quodam studioso, cui cùm medicamentum purgans fortius exhibitum fuisset, subitò obcæcatus est. Idem etiam testatur, fœminas quasdam, cùm in utero concepissent, ex nervorum opticorum angustia obcæcatas fuisse, malùmque hoc post quatuor aut quinque menses, vel tempore partus, omninò desiisse. Nos etiam nonnullos vidimus, qui subitò in maximam visus imminutionem inciderant, vacuationibus universalibus & revulsionibus quibusdam, intra quindecim dies restitutos. Ex facilitate curationis conjecimus, humorem non intra nervi substantiam impactum, sed in cerebro tantùm circa eosdem nervos congestum fuisse.

Ad hujus morbi curationem, materia nervis impacta vel adhærens, quæ obstructionem vel adstrictionem efficit evacuanda est. Quod fieri non potest, nisi priùs universum corpus evacuetur, quemadmodùm docuit Galen. 4. *meth.* oculum non esse sanandum ante totum caput, neque caput ante totum corpus.

Atque ut remedia convenient methodo describantur, victus ratio huic morbo conveniens primùm instituenda est, quæ quidem attenuans & moderatè siccans esset debet. Ac primum aër ad calidum & siccum inclinare debet; crassus verò, frigidus, nebulosus ac pluviosus omninò vitandus. Cibi laudabiles ac boni succi usurpentur, vitando eos, qui crassum succum generant, quales sunt caro porcina, anserina, pisces, legumina, caseus, & similia; tum etiam, quæ vaporosa cùm sit, caput replent, ut lacticinia, & aromata calidiora, piper nimirùm, zinziber, &c Panis conficiatur cum aqua fœniculi, aut ejusdem semen permisceatur, sedulò cavendo, ne tritico, ex quo panis conficitur, lolium admistum sit, quod visui maximè obesse tota credidit antiquitas. Undè apud Comicum ille qui alteri visus defectum exprobrat, *lolio* inquit, *credo victitare te.* In ciborum condimentis & jusculis utatur iis, quæ extenuandi vim habent, ut hyssopo, fœniculo, majoranâ, betonicâ, salviâ, euphrasiâ, ac præsertìm nuce moschatâ, quæ cerebrum roborat, visumque clarificat. Raparum usus frequens esse debet, quia oculos acutiores reddere creduntur. Idem etiam præstant passeres & columbæ, frequenter usitatæ. Vitandæ herbæ frigidiores, ac imprimis lactuca, quæ oculis infensa est.

Ciborum quantitas moderata sit, neque unquàm æger iis se immodicè repleat. Cœna sit parcior prandio; & semel, aut bis in septimana, à cœna abstinere utilissimum est. In pastu loco salis conferet ùti pulvere sequenti.

℞. Salis communi ℥. ij. euprasiæ sicc. ʒ. ij. nuc. mosc. ʒ. j. cinamon. ℈. ij. M. fiat pulvis. Post singulos pastus capiat æger pulveris sequentis cochl. 1.

℞. Sem. coriand. præparati ℥. ß. semin. anisi, fœniculi, ana ʒ. ii. cinamom. nuc. mosch. ana ʒ. i. euphrasiæ siccæ ʒ. iij. sacchari rosac. duplum pondus omnium, fiat pulvis.

Vinum in hoc affectu non convenit, quia vaporosum est, & caput replet, fluxionibusque promovendis maximè idoneum. Ideò decoctum salsæparillæ, liquiritia dulcoratum, & coriandro aromatizatum, erit utilissimum. Sed quia diuturnus admodum est affectus, & omnes tam longam vini abstinentiam ferre nequeunt, si illius usus concedendus sit, eligatur oligophorum, quodque minùs generosum minùsque potens est. Multòque utilius erit, si euphrasia sicca in eo ante maduerit. Atque ut ad longum usum paretur vinum euphrasiatum, doliolo musto repleto, vindemiarum tempore, euphrasia immittatur, eoque vino utatur æger pro potu ordinario.

Somnus consueto brevior sit, & decubitus supinus quantum fieri potest, somnusque fugiatur meridianus, tanquàm maximè noxius. Exercitia moderata sint, eorùmque loco frictiones inferiorum partium celebrentur. Alvus laxa perpetuò servetur; & gravia animi pathemata fugiantur.



Institutâ hoc modo victus ratione, curatio ab universali evacuatione incipienda est. Ac primùm purgatio instituenda est sequenti medicamento.

℞. Sennæ mund. ℥. ß. semin fœnic. ʒ. j. folior. beton. euphras. & verben. ana. M. ß. liquiritiæ ʒ. iij. Coquantur ad ℥. v. In colatura dissolve diaphœnici ʒ. iij. syrup. rosar. ℥. j. Fiat potio, quæ detur manè cum regimine.

Post primam illam purgationem, seriò apud se cogitare debet Medicus, an phlebotomia usurpanda sit. Quandoquidem ea ab omnibus ferè practicis in hoc casu rejicitur, cum affectus sit chronicus à frigida intemperie & materia pituitosa oriundus. Undè metuunt, ne per sanguinis evacuationem cerebrum magis refrigeretur, sicque majorem pituitæ copiam generet, & ne causa morbi conjuncta magis incrassetur, atque ita difficiliùs discuti ac dissipari valeat. Verùm, ut eorum sententia in senibus, & pituitoso temperamento præditis locum habere debet: in iis tamen, qui aut in juvenili ætate constituti, aut calido temperamento præditi sunt, admittenda non est, præsertìm si sanguinis redundantis notæ manifestæ appareant, tunc dubium non est, quin phlebotomia maturè usurpata plurimùm conferre valeat. Imò verò, ubi sanguinis mittendi indicationes prædictæ reperiuntur, utile erit ex Pauli & Aëtii sententia, post venæ sectionem in brachio celebratā, venas capitis particulares & oculis vicinas aperire, nempè venam frontis, temporum, & eas quæ sunt in angulis oculorum juxta nasi radicem. Temporibus tamen commodiùs hirudines applicabuntur, quæ etiam pone aures admotæ, non parum conferre poterunt. Referunt practici nonnulli, ob frontis vulnera nonnullos a cæcitate fuisse liberatos. In quibus cæcitatis causam verisimile est fuisse nervorum opticorum compressionem, a venis & arteriis vicinis sanguine turgentibus, quas dicta vulnera deplevere. Undè Spigelius, referente Plempio *in ophthalmographia*, in gutta serena non sine fructu mediam frontis venam pertundere solebat, sanguinemque tandiù evacuabat, donec sua sponte erumpere desineret.

Si verò mensium suppressio hunc affectum præcessetit, ex venis inferioribus sanguis detrahendus est: aut hirudines hæmorrhoidibus affigendæ, si æger earum fluxum anteà passus fuerit, qui tunc temporis suppressus sit, vel si hepate calidiori, aut melancholico temperamento donatus sit.

Postmodum verò totum corpus exactiùs vacuandum est apozemate sequenti.

℞. Rad. fœnic. salsæ paril. ireos Florent. & enulæ camp. ana ℥. j. folior. beton majoranæ, melissæ, euphras. fœn. verben. & chelidon. major. ana M. j. liquiritiæ rasæ & passular. mund. ana ℥. j. semin. anisi & fœnic. ana ʒ. iij. sennæ mund. ℥. ij. turbith. gummosi & agarici recenter trochisc. ana ʒ. ij. zinzib. & caryophyllor. ana ℈. j. flor. stœchad. anthos, & lavandulæ, ana P. j. Coquantur ad ℔. ij. ß. In colatura dissolve sacchari albi ℥. iij. Fiat apozema clarificat & aromatizat. ʒ. ij. cinamomi electi, pro iij. dosib. matutinis. Finitis apozematis, exhibeantur pilulæ sequentes.

℞. Massæ pilular. lucis maj. & cochiar min. ana ʒ. ß. Malaxentur cum aqua betonicæ, formentur pilulæ sex (vel xii.) deauratæ, quas capiat summo mane.

Præmissa hac universali evacuatione, causa antecedens revellenda est, conjuncta verò dirivanda ac discutienda.

In hunc finem frictiones partium extremarum, & præcipuè inferiorum, matutinis hotis celebrandæ sunt.

Cucurbitulæ scapulis & dorso sine scarificatione admovendæ. Ac præsertìm cucurbitula occipitio cum scarificatione admota, tanta efficaciâ humores à partibus anterioribus & nervorum principio detrahit, ut nonnulli, post illius applicationem, quasi momento visum recuperaverint.

Eodem tempore vesicatorium posteriori parti cervici, admoveatur, & vesiculæ excitatæ serventur diu apertæ: betæ aut brassicæ foliis frequenter admotis.

Exsiccato vesicatorio, admoveatur causticum occipiti, inter primam & secundam vertebram; ( vel quod jam apud nos in frequenti usu est ) duo caustica applicentur posteriori parvi cervicis, juxta quartam & quintam colli vertebram, ita ut spina dorsi utrique cauterio intermedia sit, & utrumqne eodem emplastro curari valeat.

Loco cauteriorum, setaceum eidem parti admotum efficacissimum est; sed nostrorum hominum mollities illius usum penè abolevit.

Si prædicta cauteria non profuerint, suturæ coronali admoveri potest causticum potentiale, quod aliquando profuit, reliquis non conferentibus.

Dum hæc fiunt, statim post purgationem universalem diæta sudorifica instituenda est ex decocto ligni guaiaci, sassafr. & rad. salsæ paril. juxta methodum, quæ in frigidæ cerebri intemperiei curatione à nobis proposita est. Hoc tamen advertendo, ut decocto sudorifico, & circa finem illius addantur ea, quæ oculos peculiariter respiciunt, ut verbena, fœniculum, euphrasia, & chelidonia major.

Et ad cerebrum potentiùs exsiccandum, sacculi loco prædicto descripti, tempore sudoris, capiti admovendi sunt, si nimia illius calefactio non metuatur.

Imò verò, post diætam sudorificam, usus thermarum sulphurearum & bituminosarum, tum balneo, tum capitis irrigatione erit convenientissimus; cùm hujusmodi aquæ ad frigidam & humidam intemperiem corrigendam, pituitam absumendam, & cerebrum roborandum efficacissimæ sint.

Præter universales totius corporis & capitis evacuationem, peculiares etiam institui possunt per apophlegmatismos, quibus pituita per palatum è cerebro elicitur, qui quidem forma gargarismatis aut masticatorii præscribi possunt juxta formulas in cerebri frigidi intemperiei curatione descriptas.

Errhina & sternutatoria ab omnibus propemodum practicis damnantur in hoc affectu, quia humores ad oculos attrahunt. Si tamen post exactam totius coporis & capitis evacuationem mitiora & benigniora per aliquot dies usurpentur, utilia esse poterunt: siquidem materiam morbificam, nervis opticis impactam sensim educere ac derivare poterunt, neque ex profundioribus cerebri partibus quicquam eliciant ad partes anteriores. Alioquin omni derivatione, quæ est evacuatio per partem affectam, aut ipsi vicinam, perpetuò metuendum esset, ne ad ipsam partem affectam fieret attractio, quæ tamen ab universalibus evacuationibus, quæ ipsam debent præcedere, facilè impeditur. Illa autem errhina componi poterunt ex succo betæ & majoranæ, cum vino albo extracto, in quo manna dissoluta fuerit.

Potentius autem & nihilominùs totum errhinum parari potest ex pulvere nicotianæ, præcipuis cephalicis & oxydorcicis correcto. Ab eo enim per palatum magis, quàm per nares pituita educitur, & cerebrum ita roboratur, ut non adeò facilè humorum influxum ab aliis partibus recipiat. Illius igitur compositio talis erit.

℞. Nicotianæ siccæ ℥. j. fol. salviæ majoran. beton. euphras. Flor. caryophyll. nostratis rosar. rub. an. ʒ. j. Fiat pulvis, qui naribus attrahatur manè per aliquot dies.

Neque sufficit purgatione universali totum corpus ab humoribus excrementitiis semel liberare; sed in eo statu conservandum est toto curationis decursu, atque adeò purgationibus interpolatis, quæ in dies congeruntur excrementa, educenda sunt. Quod fiet pilulis usualibus in hunc modum compositis.

℞. Aloës optimæ ℥. ß. sennæ mund. turbith. hermodactyl. & agar. recenter trochisc. an. ʒ. ij. diacrydii. ʒ. j. macis, caryophyl. & croci Oriental. an. gr. vii. Irrorentur succo majoranæ & chelidoniæ maj. Deindè iterùm exsiccentur in umbra, & cum oxymelite scillit. fiat massa pilularum, de qua capiat ʒ. ß. vel. ℈. ij. bis aut ter in mense.

Dum hæc fiunt, cerebri & oculorum roborationi perpetuò insistendum est, & varia medicamenta per vices usurpanda: ne æger unum & idem continuò sumendo, nimium fastidiat, nève natura eidem remedio assuescat: inter ea verò, quæ hac dote prædita sunt, recensetur theriaca vetus, quæ ʒ. j. pondere sumi potest horâ somni, cum aqua fœniculi, euphras. & chelidoniæ, bis aut ter in septimana.

Commendatur etiam nux moschata manè, jejuno stomacho comesta, & dentibus diu atrita, ut vapor illius ad oculos deferatur. Si illius deglutitio metuatur, propter viscerum calorem, exspui potest comestionem.

Myrobalani conditæ, manè assumptæ, visum maximè clarificare existimantur.

Opiata etiam usualis ità componi poterit.

℞. Conservæ flor. beton. & antho, ana ℥. ij. myrobalanos conditos num. ij. theriacæ veter. ʒ. ij. pulveris folior. euphras. ʒ. iij. sem. fœn. ʒ. ij. nucis moscat. cinam. & cariophil. ana ℈. ij. Cum syrupo ex succis fœnic. rutæ, chelidon. cum melle confecto, fiat opiata, de qua capiat æger ad mgnitudinem castanæ, superhausto vini, aqua fœniculi diluti momento.

Neque omittenda sunt externa remedia, quæ caput roborant, calefaciunt, & exsiccant: qualia sunt pulvis cephalicus, capillis inspergendus, cucufa & suffitus, quæ in frigidæ cerebri intemperiei curatione à nobis tradita sunt.

Denique topica roborantia, oculis admovenda, ab Autoribus passim proponi consueverunt, quæ tamen nullius aut exiguæ sunt efficaciæ, quod eorum vis ad nervos opticos penetrare non possit. Si quis tamen eorum nonnulla usurpare desideret, ex suffusionis curatione (ubi ingens copia est) desumere poterit.

In casu desperato, postquàm omnia remedia frustrà usurpata sunt, vesicatorium toti capiti raso instar cucuphæ admotū, multùm aliquando profuit, etiam bis aut ter admotū, ubi priores vesiculæ & excoriationes exsiccatæ fuerint.

## CAPUT II.

*De humoris vitrei affectionibus.*

HUmor vitreus crystallino subjectus est; & ideò diaphanus à natura factus, ut species puræ ac limpidæ ad nervum opticum deferri possint. Si igitur perspicuitas illius, humoris cujusvis admixione turberur, eique opacitas inducatur, pro majori vel minori illius gradu, visum imminui aut aboleri necesse est.

Præsereà iste humor laborare potest situ vitiato, si nimirùm quædam illius portio per ictum & contusionem ante crystallinum transferatur: tunc enim visus obtenebratur, quandoquidem humor vitreus aqueo crassior est, atque ita species objectorum puræ & sinceræ ad crystallinum deferre nequeunt.

Prior affectus nullis signis cognoscitur, sod sola ratione fieri posse judicatur. Vitreus enim humor introspici non potest, neque illius dispositio internosci, coguntur que praxim medicam exercentes, cùm nullum vitium in oculis appareat, eum cum gutta serena confundere, idque sine ullo ægrotantium damno: cùm humores extranei, in vitreum effusi, iisdem remediis discuti debeant, quibus gutta serena curari consuevit.

Situs verò vitrei vitiatus ex eo cognosci potest, quod sub pupilla albuminis instar appareat. A suffusione tamen non facilè distinguitur, nisi causæ antecedentes & procatarcticæ diligenter advertantur. Fit enim suffusio à simplici humorum influxu: hæc verò vitrei humoris transpositio ab ictu & vulnere solet generari.

Incurabilis est iste affectus, neque artis operâ vitreus humor ad pristinum locum reduci potest. Id tamen à natura fieri contingit, atque adeò totum negotium illi est committendum.

## CAPUT III.

*De humoris crystallini affectibus.*

CRystallinus humor, præcipuum visionis instrumentū, præ cæteris oculi humoribus suam puritatem & perspicuitatē retinere debet, ut visio perfectè exerceri valeat. Et si ab ea puritate deflectat, visio plurimum læditur.

Præcipuus autem crystallini affectus, quo illius puritas turbatur, est glaucoma, seu humoris crystallini in glaucū colorē mutatio. Fitque hic affectus quando humor crystallinus cōdensatur per exsiccationē, quæ in senectute contingit, concurrente tamen causa aliqua exsiccante & condensante.

Cognoscitur hic affectus, quòd circa pupillam insignis & profunda appareat albedo, & omnia tanquàm per fumum & nebulam videantur. Difficilè tamen à suffusione distinguitur, quæ talem albedinem in pupilla repræsentat. Undè factum est, ut autores quamplurimi glaucoma cum suffusione confundant. Verum diligenter introspicientibus ex eo distingui possunt illi duo affectus, quod in suffusione albedo in ipsa pupilla, & ferè juxta corneam; in glaucomate verò profundior appareat.

Incurabilis est hic affectus, præcipuè in senibus, in quibus siccitas partiū emandari non potest. Si tamen non satis constet, in crystallino affectū residere, sed suffusionis quādā conjectura sit, illius remedia in usū revocari poterunt.

Præterea laborare potest humor crystalinus situ vitiato, cùm nimirùm latiori sua parte, quæ lentis instar compressa est, pupillæ foramini non rectà opponitur; sed vel sursum declinat, vel deorsum, tuncque res geminæ solent apparere, si unus tantùm oculus hoc vitium patiatur; quia amittitur parallelus, qui in utroque oculo idem esse debet, ut res à duobus oculis percepta eadem appareat. Et si in eadem planitie constituti non sint, res geminæ apparent. quod facilè experitur, quicunque alterum oculum digito deprimit, vel attollit: tunc enim amisso parallelo res duplices apparent. Hæc tamen visionis depravatio, qua objecta duplicia apparent, non solùm ex causa proposita exoritur, sed etiam à vaporibus, aut tenui pituita, crystallinum inficientibus, à quibus spiritus vitorii discinduntur. Undè fit, quod ejusdem rei species in duobus locis recipiatur: quod etiam in ebriis sæpè solet contingere.

Secundò, situs crystallinus vitiatur quando versus anteriora aut posteriora inclinat. Si versus anteriora & pupillam, tunc res propinquæ non rectè percipiuntur, meliùs verò dissitæ, quod in senibus plerunque contingit. Si verò versus posteriora & nervum opticum magis situs sit, propinqua rectè videntur, dissita verò minimè: & tunc fit Myopia, quæ in præfatione explicata est, dictumque est ibidem, hos affectus solis specillis esse reparabiles.

Tertiò situs crystallini vitiatur, quando ad dextram vel ad sinistram nimium inclinat. Hic affectus Strabismus nominatur, cùm pupilla rebus videndis non directè, sed obliquè opponitur, neque ipsa in medio oculi apparet, sed ab eo declinat: ità ut in una oculi parte plus albi appareat, quàm in alia.

Fit tamen hic affectus non solùm à crystalini situ vitiato, sed etiam ex prava musculorum oculos moventium dispositione, quæ vel naturalis est, vel à dictorum musculorum paralysi, aut convulsione oriunda,

Verum à quacumque causa producatur, si connaturalis est, incurabilis censendus. Si verò à prædictorum musculorum paralysi aut convulsione fiat, eorum morborum curatio à capitis affectuum curationibus desumenda est.

Denique ex majori vel minori inversione crystallini, aliæ visus depravationes possunt contingere, quando nimirùm quæ recta sunt, curva apparent, vel quando objecta quasi inversa videntur. Hoc contigit Medico cuidam, ut refert Sennertus, qui cùm scalam, librum aliquem è forulis petiturus ascenderet, & occulos fortiùs sursum converteret, accidit ut omnia ei posteà inversa apparerent, & homines in platea capite ambulare viderentur. Illud quod ex situ crystallini mutato contigit, siquidem post anni quadrantem, cùm fortè iterùm oculos sursum converteret, naturalis visio rediit, & omnia in recto situ vidit. Undè patet, violento oculi motu crystallinum è sua sede dejectum, simili postmodum motu ad eundem iterùm transmissum fuisse. Eam autem crystallini mutationem ita contigisse existimo, ut crystallinus humor sic fuerit inversus, ut pars illius anterior, quæ reliquis depressior est, pupillæ directè opposita non fuerit, sed potiùs pars illius lateralis: quæ cum gibbosior & magis convexa sit, species objectorum inversas repræsentare potuit, quemadmodùm videmus in speculis rotundis, objecta inversa apparere. Idque ea ratione contingere, ex Opticæ



præceptis docetur, ubi in medio convexo & densiores radii specierum visibilium ita refranguntur ut sese cruciatim intersecent, & qui à parte objecti superiori feruntur, eam tanquàm inferiorem repræsentent, & vice versa.

Si verò minor fuerit humoris crystallini inversio, ita ut tum pars crystallini depressa, tum ejusdem convexa, pupillæ aliquatenus opponatur, objecta incurva apparere possunt. Quamvis etiam alia ratione fieri possit illa visus depravatio, quâ objecta incurva apparent: nempè si portio humoris crystallini pituitoso humore suffundatur. Tunc enim, propter diversam crystallini tenuitam & crassitiem, diversæ fiunt refractiones, quæ causæ sunt illius visus depravationis, quâ objecta incurva apparent. Hoc dilucido exemplo demonstrari potest, scilicèt baculi, cujus media pars in aquam demersa sit; tunc enim incurvus apparet, ex eo, quòd portionis in aquam demersæ species, quando ex aqua in aërem defertur, utpotè à medio densiori ad tenuius, refrangatur à perpendiculari: portio verò quæ est in aëre, non refrangatur, quia non transit per diversa media, quemadmodum ea, quæ est in aqua; indè fit, ut baculus incurvus appareat. Eodem modo species objecti, quæ fertur in portionem crystallini densiorem, magis refrangitur, quàm dum fertur ad portionem illius tenuiorem, quæ scilicèt in statu naturali constituta est, pituitoso humore minimè suffusa, atque ità propter varias refractiones objecta incurva apparent.

Cùm autem in horum affectuum curationibus remedia non conferant, in iis inquirendis frustrà laborandum non est.

## CAPUT IV.

*De humoris aquei affectibus, ac præcipuè de suffusione.*

HUmor aqueus à sua naturali constitutione dejicitur, cùm quantitate vel qualitate peccat. Dum quantitate peccat, augetur, vel imminuitur præter modum, & pupillæ dilationem aut constrictionem efficit, qui affectus suo loco erunt exponendi. Dum verò qualitate peccat, crassior evadit, quod fit ab humore extraneo in eum effuso, & Suffusio nominatur, quæ hîc explicanda est. Licet enim Galenus 1. *de sympt. caus. cap.* 2. ab ipsius humoris aquei condensatione fieri interdùm suffusionē doceat, sine humoris excrementitii affluxu: tamen quia rarissimè id contingit, & imaginatione potiùs, quàm artis usu dignoscitur, & si talis affectio detur, prorsùs incurabilis est: illa omissa, de ea, quæ fit humoris excrementitii affluxu tantùm agemus. Hæc autem ἀπόχυμα Græcis, Latinis suffusio, Arabibus aqua, vulgò *cataracta* nominatur. Auctores quidam hæc nomina inter se distinguenda esse volunt ut varios hujus morbi gradus significent. Incipiens enim affectus, in quo levis quædam visus obtenebratio contingit, suffusio ab iis nominatur. Cùm verò ulterius progressus est morbus, & aliquid in pupilla collectum, aquæ instar apparet, aquam peculiariter nominant. Cùm denique materia in pupilla omnimodè concreta est, visionemque prorsus aufert cataracta ab iis nominatur. Fit igitur suffusio ex serosi vel pituitosi humoris, in illud spatium, quod inter corneam & crystallinam est, affusione. Cum autem in illo spatio humor aqueus contineatur, jure merito inter aquei humoris affectu recensetur.

Hæc quidem veræ suffusionis causa est. Alia tamen datur suffusio spuria, quæ fit à vaporibus à ventriculo aliisque partibus in oculos translatis. A capite etiam vapores ad oculos transmitti, & suffusionem spuriam efficere posse, docuit Galen. 4. *de loc. aff. cap.* 2. Quamvis autem duæ suffusionis differentiæ, inter se distinctæ, ab Auctoribus proponantur, ut plurimùm tamen complicatæ sunt. Saltem legitimæ suffusioni spuria complicari solet: quia vapores à partibus inferioribus ad cerebrum translati, facilè deferuntur ad eas capitis partes, quæ à morbo aliquo debilitatæ sunt. Id quidem ex eo docetur, quod omnes suffusione laborantes, minùs lædantur, ac perspicaciùs videant matutinis horis, quàm meridianis & vespertinis; quia nimirùm à prandio & cœna multi vapores à ventriculo ad oculos elevantur, & visum conturbant. Imò docet experientia, in dictis laborantibus visum esse hebetiorem & caliginosiorem statim à pastu, quam paucis post horis ab ipso. Præterea omnes suffusione laborantes, referunt sibi videri in aëre corpuscula quædam volitantia, velut calices, muscas, pilos, telas aranearum, & similia, quæ non fiunt, nisi à vaporibus crassis ad oculum translatis, & in eo sese commoventibus. Licet enim Auctores existiment, hujusmodi repræsentationes dependere à particulis crassioribus humoris pituitosi, in oculo contenti & suffusionem efficientis, hoc tamen credibile non est, quia oporteret humorem illum pituitosum, suffusionem efficientem, perpetuò moveri in oculo, ut species illas corpusculorum in aëre volitantium ræpræsentare posset: quod quidem rationi penitus adversatur. Quin potiùs haud dubium est, vapores esse in perpetuo motu; atque adeò phantasmata illa volitantia repræsentare posse.

Humor quidem pituitosus præcipua est ac magis ordinaria suffusionis causa: alii tamen humores, exiguâ saltem portione ei commisceri possunt: & si bilis misceatur, citrina; si melancholia, nigricans suffusio apparet.

Humores autem isti ad oculos confluere solent, quando aliquâ debilitate affecti sunt, seu nativâ, seu adscititia.

Ad nativam debelitatem pertinet oculorum prominentia. Qui enim tales oculos habent, suffusioni obnoxii sunt. Oculi siquidem prominentes magni esse solent, atque adeò virtus diffusa in iis debilior est; tum etiam magni & prominentes oculi humores & vapores facilè suscipiunt. Debilitatem verò adscititiam faciunt causæ externæ, ut ictus, contusio, balneum, austrina & pluviosa constitutio, insolatio, fumus, lectio assidua, præsertìm ad lucernam, & alia hujusmodi. Quæ etiam causæ humorum fluxionem ad oculos commovere possunt.

Fluunt autem humores à cerebro ad oculos per venas, uveam tunicam, & nervum opticum. Venæ, per quas humores deferri possunt ad eas partes multiplices sunt, quæ scilicèt vel feruntur à pericranio ad conjunctivam tunicam, indè ad corneam, & uveam; vel à meningibus cerebri, à quibus rami ad oculi membranas derivantur. A quibus membranis, percipuè verò uvea tunica, ad humorem aqueum, sibi contiguum, excrementitii humores facilè instillari possunt.

Denique per nervos opticos facilè deferri possunt humores è cerebro per tunicam retiformem & araneam ad humorem crystallinum, tùmque materia suffusionis crystallini superficiei adhæret. Licet autem ut plurimùm suffusio per fluxionem fiat; potest tamen aliquando per congestionem fieri: quando nimirùm oculi nutrimentum probè non immutatur, & facultas expultrix debilis illius residua excrementa sufficienter non expurgat, ita ut sensim congesta circa pupillam ea excrementa suffusionem efficiant. In quo casu, alii etiam humores plerumque labefactantur, & difficillimi affectus producuntur.

Suffusionis differentiæ desumuntur ex humoris eam efficientis crassitie, quantitate, & loco, in quo humor ille residet.

Ratione crassitiei majoris vel minoris, major vel minor visionis læsio efficitur. Si enim tenuis & serosus humor existat, à quo suffusionem fieri, & punctione evacuari docuit Gal. *lib. 4. meth. c. ultimo*, visio parùm minuitur, & suffusio incipiens nominatur. Si crassior paulò fuerit, visionis obscuritas major. Si verò crassior, cæcitas omnimoda emergit.

Ratione quantitatis & loci, vel humor totam pupillam occupat, & tunc visio æqualiter læditur, quocumque modo ad objecta dirigatur, vel unam partem pupillæ magis quàm aliam occupat, & objecta directo intuitu integra non cernuntur, nec uno tempore multa. Si verò humor perexiguus sit, & medium pupillæ occupet, objecta fenestrata apparent. Si verò materia divulsa fuerit, & in varia corpuscula, varias pupillæ partes occupantia, distincta; culicum species ante oculos versari videbuntur: quæ omnes differentiæ exactè distinguuntur à Galen. 1. *de sympt. causis, cap.* 2.

Ratione loci etiam, vel situs materiæ, aliæ possunt desumi

ſumi differentiæ: quod ſcilicèt aliquando materia in ipſo uveæ foramine, juxta corneam tunicam ſita ſit; aliquando juxta uveam, & inter hanc & humorem aqueum; aliquando ipſi humori aqueo permiſta; ac denique interdùm inter criſtallinum & aqueum.

Poſſunt & quædam differentiæ à figura materiæ deſumi quas recenſet Gal. 1. *de ſympt. cauſis, cap. 2. & 4. de loc. affect. cap.* 2. Proùt enim varia eſt humoris pupillæ adjacentis figura, ægris ræpræſentantur in aëre volitantes culices, pili, telæ aranearum, circa candelam, & alia quamplurima

Diagnoſis hujus affectus primò dirigenda eſt ad legitimam ſuffuſionem à ſpuria diſtinguendam; poſteà verò variæ legitimæ ſuffuſionis differentiæ internoſcendæ ſunt.

Vera ſuffuſio alterum tantùm oculum plerumque occupare ſolet, aut utrumque, non tamen ſimul, nec ſimiliter, quòd in ſpuria accidit.

Secundò, in legitima ſuffuſione tenebroſum quiddam in pupilla apparet, quod in ſpuria non contingit. Hoc tamen ſignum perpetuum non eſt. Si enim à tenui & ſeroſo humore ſuffuſio generetur, cùm ille humor aqueo ferè craſſior non ſit, nulla in oculo immutatio apparet. Quo decepti plerumque Medici, eam ſuffuſionem non agnoſcentes, guttam ſerenam eſſe exiſtimant, cùm nempè nullam in pupilla mutationem percipiant. Sed facilè diſtinguitur hæc ſuffuſio à gutta ſerena. Primò, quòd in gutta ſerena viſio vel abolita, aut valdè imminuta ſit, nulla in oculo læſione apparente. Contrà verò in ſuffuſione, quæ ſenſui non patet, eſt levis tantùm viſus immutatio, quia humor ſeroſus à quo illa producitur, tenuis eſt & diaphenus, ita ut à ſpeciebus objectorum, vitri inſtar, penetrari poſſit. Secundò, ex eo, quod ut plurimum in ſuffuſione viſio in omnibus pupillæ partibus æqualiter non lædatur; ſed objecta aliquando directè oculis oppoſita, aliquando versùs angulum collocata, melius videantur: quia nimirùm major eſt plurimum humoris craſſities vel tenuitas in una pupillæ parte quàm in alia.

Tertiò, in vera ſuffuſione ſymptomata ſunt continua, nec ulla habent intervalla. In ſpuria verò per intervalla augentur & remittuntur, proùt vaporum anathymiaſis major vel minor ad cerebrum effertur. Sicque, jejuno ſtomacho, multò minora ſunt, quàm eo cibis repleto, præcipuè paulò poſt paſtus; tunc enim plus vaporum ſurſum attollitur. Qui vapores ad oculos tranſlati, muſcas, culices, aranearum telas, & alia hujuſmodi corpuſcula viſui quidem repræſentant, non continuò, ſed tantùm per intervalla quædam. Quæ quidem exigua corpuſcula, in aëre repræſentata, à vaporibus dependent, ut antea dictum eſt, attamen, quia dum oculi à vera ſuffuſione debilitati ſunt, continua ferè fit ad eos vaporum tranſmiſſio, ideò continua eſt propemodum hujuſmodi corpuſculorum in aëre volitantium apparitio. Præterea, in vera ſuffuſione, viſus obtenebratio, qua omnia objecta, veluti per nebulam aut vitrum denſum conſpiciuntur, (quod eſt primum ſymptoma & pathognomonicum hujus affectus,) continua eſt, & ſemper eodem modo ſe habet. In ſpuria verò ſuffuſione, nunc major, nunc minor, & aliquando ferè nulla eſt viſus obſcuritas, proùt vapores vel majori copia, vel minori, vel nullo modo transferuntur ad oculos.

Denique vera ſuffuſio brivi tempore incrementum ſuſcipit, & plerumque intra ſex menſes confirmata evadit. Interdùm etiam paucis diebus creſcit: & refert Fernelius 5. *pathol. cap.* 5. conſummatam ſuffuſionem uno die ſubortam; quod nobis etiam non ſemel videre contigit. Spuria autem per multos annos ſine incremento perſeverat.

Veræ autem ſuffuſionis differentiæ ſequentibus ſignis erunt diſtiguendæ.

In ſuffuſione incipiente corpuſcula quædam, ut pili, culices, muſcæ volantes, lanarum aut aranearum fragmenta oculis obverſantur.

Dum verò incrementum ſumit, aër nebuloſus apparet, & objecta veluti per vitrum denſius conſpiciuntur: color pupillæ immutatus eſt eaque vel turbida, vel nebuloſa, aut vitro contaminato ſimilis, aut colore cæruleo infecta apparet. Quando ſuffuſio perfecta eſt, viſio omninò perit, pupillæ color albus apparet, aut alio colore infectus.

Ex colore etiam quædam ſigna deſumuntur. Color enim margaritæ ſimilis, pituitam adhuc fluidam & diaphanam ſignificat; gypſeus, craſſam & compactam, citrinus pituitam cum bile mixtam; niger cum humore melancholico.

Locus ſuffuſionis dignoſcitur ex eo, quod materia inter uveam & corneam ſita ſit, & pupilla magis obtenebrata conſpiciatur, quia materia oculis intentis propinquior eſt. Denique pupilla dilatata apparet; ab humore enim contento diſtenditur. Et in affectu confirmato albæ & virides, fibræ, aut ſtriæ ſupra iridem protenſæ conſpiciuntur, aut puncta quædam albicantia circa pupillam apparent.

Si materia inter cryſtallinum & uveam contineatur, contraria prædictis apparebunt ſymptomata, tum etiam pupilla anguſta apparebit, ſi profundior materia ſit; amplior verò, ſi minùs profunda.

Prognoſis hujus affectus, pro variis illius temporibus varia ſtatuenda eſt. Incipiens enim ſuffuſio, in qua ægri objecta poſſunt diſcernere, eaque per nebulam conſpicere videntur; curabilis eſt, juxta Gal. ſententiam 14. *meth. cap. ult.* & Celſi *lib.* 6. Quæ tamen ſententia reſtrictione indiget, modo ſcilicèt æger in ætate florenti ſit conſtitutus: in ſenibus enim hi affectus incurabiles ſunt, & ſi oculi ex nativa conſtitutione debiles non fuerint. Nos enim nonnullos in ſuffuſionis principio, etiam quinquageſimum annum prætergreſſos, ſola evacuatione univerſali, dieta ſudorifica, & veſicatorio ſine ulla topicorum applicatione, intra quindecim dies curatos vidimus.

Curatio autem feliciùs ſuccedit in aëre calido, & tempore æſtivo; quia pori aperiuntur, materia morbifica mobilior & obſequentior redditur; ita ut ſponte ſua ſæpè ad alvum deferatur. Qui motus, quantum momenti habeat ad hujus morbi ſolutionem, docuit Hipp. *Ahp.* 17. *ſect.* 9. his verbis: *Lippientem alvi proſluvio corripi, bonum.*

Si ex febre acuta, peripneumoniâ, phrenitide, aut dolore capitis intenſo ſuffuſio proveniat, difficillimè curatur.

Suffuſio confirmata, in qua materia jam contracta eſt, diſcuti medicamentis non poteſt, & ſola compunctione, curabilis eſt.

Hæc tamen operatio, quæ compunctione perficitur, & acu in oculum immiſſa ad inferiores oculi partes ſuffuſio deprimitur, tuta non eſt, & ſæpè malè ſuccedit. Vel enim uvea tunica laceratur; vel ex dolore & inflammatione nova fluxio in oculum jamdiù debilitatum influit, & alia contingunt incommoda, quibus viſio in perpetuum afficitur. Cùm tamen aliquando ſuccedat hæc operatio tentari poteſt ab iis, quibus nulla curationis ſpes ſupereſt. Satius enim eſt, ut docet Celſus, anceps experiri remedium quam nullum.

In confirmata ſuffuſione, ſi altero oculo clauſo pupilla dilatetur, curatio per acus immiſſionem ſperabilis eſt: ſi verò non dilatetur, viſus non recipitur, docente Gal. 1. *de ſympt. cauſis, cap.* 2. quia nervus opticus obſtruitur, & ſpiritus ad pupillam, licet aperta foret, pervenire nequit.

Licet autem altero oculo clauſo pupilla dilatetur, æger acu immiſſa viſum non recipiet, ſi lumen non percipiat, quia ſpiritus viſivus turbidus & obſcurus redditus eſt, atque adeò viſioni ineptus.

Suffuſio nigra, & omni ſplendore orbata, neque medicamentis, neque chirurgia curari poteſt, quia ſpiritus viſorii deſtructi ſunt. Pellucida verò & ſplendorem aliquem oſtentans curabilis eſt.

Curationem etiam plerumque non admittit viridis, obſcura & multùm citrina, dura & quæ hydrargyrum colore & mobilitate repræſentat.

Suffuſio, quæ objecta feneſtrata repræſentat tentanda non eſt. Cum enim materia in centro pupillæ conſiſtat, periculum eſt, ne acu immiſſa, tota pupilla impleatur, & integra viſionis jactura fiat.

Operatio, quæ per acus immiſſionem fit, felicius ſuccedit in oculo pleniore, & naturalem magnitudinem ſervante. Si verò oculos minor & marcidus evaſcerit ſuccedere non poteſt.

In ſenili ætate prædicta operatio tentanda non eſt, neque in puerili. In illa morbus eſt incurabilis; in hac verò humor mollior eſt, & non ſatis maturus. Curationi aptiſſima ætas eſt juvenilis, & conſiſtens.

Si operatio exerceatur, quando oculo digito compreſſo ſuffuſio nonnihil diffluit, & latior aliquantulum apparet poſtmodum verò ad priſtinam magnitudinem & figuram revertitur, non ſuccedit: quia ſuffuſio nondum matura eſt, ſed adhuc tenuis & cruda. Si verò digito compreſſa nullam patiatur figuræ mutationem, matura eſt, & acu decuti poteſt.

Notandum tamen, iſtam ſuffuſionis, quam vocant, maturitatem ſeu concretionem, moderatam eſſe debere, ut deponi facile poſſit. Debet enim eſſe inſtar pelliculæ; quæ acu circumvolvitur, & ad inferiora oculi deponitur. Si enim craſſior & ſolidior ſit, diſcuti non poteſt: quod inde dignoſcitur, quando gypſi aut grandinis ſpeciem colore præ ſe fert. Contra verò, quæ mediocrem maturitatem nacta eſt, colorem cœli, aut maris, ferri, aut plumbi non admodum, nigri repræſentare ſolet.

Suffuſionis curatio non ſolùm ad cauſam conjunctam, ſed etiam antecedentem dirigenda eſi. Atque ita, primò totum corpus, & præctipuè cerebrum exactè evacuandum eſt. Mox humor pupillam obſtruens diſcutiendus, aut alio quovis modo amoliendus eſt.

Quæ indicationes, cùm eædem fermè ſint, quæ ad guttæ ſerenæ curationem fuerunt propoſitæ, eadem remedia, quæ victus rationem, totius corporis evacuationem, humoris peccantis revulſionem, & capitis atque oculorum roborationem reſpiciunt, hîc etiam aptari poterunt, ut non opus ſit eadem hîc fruſtra repetere.

Præmiſſa igitur tota illa curatione, quæ pro gutta ſerena inſtituta eſt, ad ea remedia veniendum eſt, quæ peculiarem materiæ juxta pupillam contentæ eductionem reſpiciunt. Et quamvis topica remedia non multum conferre exiſtimentur, juxta Gal. ſententiam 2. κατὰ τόπ☉, qui dicit ea plus promittere, quàm præſtare: attamen legitimus eorum uſus rejiciendus non eſt. Et docuit experientia, probatiſſimorum auctorum fide confirmata, ſuffuſiones incipientes, præmiſſis univerſalibus, uſu topicorum fuiſſe diſſipatas.

Primò igitur à mitioribus reſolventibus incipiendum eſt, quæ non valdè exſiccent, ne materia ſuffuſionis induretur, & reſolutioni inepta evadat. Tum reſolventibus emollientia admiſcenda ſunt, ut prædicta induratio impediatur, & reſolutio faciliùs perficiatur. In hunc finem fotus ſequens ab initio uſurpari poterit.

℞. Fol. rutæ, fœnic. euphraſ. chelidon. major. ana. M. i. ſem. fœnugr. ℥i. flor. chamom. & melilot. ana. P. i. Coquantur in tribus partibus aquæ font. & una vini albi, ſub finem additi. Colatura foveantur oculi manè & ſerò, cùm ſpongia molli.

Ex eodem decocto ſuffitus parari poterit, fumum illius excipiendo oculis, undique capite contecto.

In ipſo morbi principio, dum fluxio fieri incipit, dumque revellentia remedia uſurpantur, utile eſt fovere oculos ſimpliciter vino rubro auſtero, quod aſtrictione ſua fluxionem impedit, parte verò ſpirituoſa diſcutit ac reſolvit.

In proceſſu morbi, fotus ex vino albo, cui crocus metallorum infuſus fuerit, utiliſſimus eſt.

Non parum etiam utilis eſt pueri halitus manè oculis exceptus, ſi prius aliquandiu puer ſemen fœniculi maſticaverit.

Neque minùs conducibile eſt, oculos lingere per longum tempus, matutinis horis, linguâ pueri aut catelli.

Ad ſuffitum etiam referri poteſt panis, cum ſemine fæniculi contuſo ſubactus, & dum calens è furno extrahitur, per medium ſectus: ſi ejus vapor oculis recipiatur, panem ſcilicet ita oculis admovendo, ut fixo intuitu in panem oculi vapore illius madeſcant.

Remedia prædicta matutinis horis præcipuè uſurpanda ſunt. Noctu verò ſequens cataplaſma admoveri poterit.

℞. Farinæ fœnugr. ℥. i. aloës ℥. ß. croci ʒ. i. Fiat pulvis ſubtiliſſimus, excipiatur vino albo, in quo crocus metallorum infuſus fuerit, & fiat cataplaſma applicandum calidè hora ſomni.

Multi laudant ſanguinem columbinum, in oculum calidè inſtillatum. Eo enim calore nativo animalis, perfecta pars valdè corroboratur, & materia excrementitia diſſolvitur. Sed quia in illo ſanguine calor citò evaneſcit, multò conducibilius foret pullum columbinum juniorem, & nondum plumis contectum, ac per ſpinam ſectum oculo applicare.

Prædictis remediis, præſertim materiæ conjunctæ diſſipatio obtineri poteſt, ſi illa ſeparabilis eſt. Topica enim varia, quæ oculis inſtillantur, collyria vulgò dicta, exiguæ ſunt efficaciæ, & illa ſunt de quibus dixit Galenus, ea plus promittere, quàm præſtare. Tota enim eorum virtus in cornea tunica ferè abſumitur, neque poteſt ad interiores partes penetrare, niſi ea inſigni acrimonia prædita ſint, qua dolores in oculis excitantur, & fluxio ad illos magis promovetur; unde non pauci immodico eorum uſu, ex leviori affectu, in omnimodam cæcitatem perducti ſunt. Quia tamen multæ reperiuntur apud authores collyriorum deſcriptiones, quibus præſtantiſſimi affectus ab iis tribuuntur, ne hîc aliquid deficere videatur, nos ſelectiſſimas nonnullas proponemus, ut unuſquiſque eorum effectus explorare valeat.

℞. Mellis optimi ℔. ii. rad. fœnic. ariſtoloch. long. & rotund. ana ℔. i. fol. rutæ, euphraſ. chelidon. major. & ſummit. fœnic. ana M. vi. centaur. min. M. iii. roſar. recent. P. iii. urinæ pueri impuberis ℔. ii. Miſceantur omnia ſimul in vaſe vitreo, & deſtillentur in balneo Mariæ. Hæc aqua inſtilletur oculis frequenter.

Vel parari poteſt panis ex tota farina cum rutæ chelidon. euphraſ. betonic. & fœnic. pulveribus, addito melle, qui recenter ex furno extractus, in parteſque diſſectus, intra vaſa duo ſtannea vel argentea concluditur, inde aqua quædam colligitur, quam guttatim in oculos inſtillatam mirificè conducere Zechiut affirmat. Sequens etiam collyrium ab eodem autore miris effertur laudibus.

℞. Fol. viol. alb. ſeu leucoij, M. i. ſem. raphani hortenſis ʒ. i. ammoniaci ʒ. ß. Miſceantur, & pulverata macerentur per horas 24. in aquæ fœnic. ℔. i. Deinde bulliant unica ebullitione levi. Poſteà colaturæ adde ſucci fœniculi depurati ℥. i. balſami Peruviani ʒ. ii. Fiat collyrium, quod manè & veſperi inſtillatum (inquit Zechius) corpore (ut decet) prius evacuato, antiquas oculorum ægritudines ita detergit ac diſſipat, ut cataractam, etiam citra ferrum, mirabiliter auferat.

Hollerius aquam deſcribit, quam dicit reſtituiſſe viſum cæco uovem annorum, quæ talis eſt.

℞. Succi apii, fœnic. verben. chamedr. pimpinellæ, caryophyllatæ, ſalviæ, chelidon. rutæ, centinod. morſus gallinæ, caryophillorum, farinæ volatilis, ana ℥. i. piperis craſſiuſculè triti, nucis moſchat. ligni aloës, ana ʒ. iij. Omnia immergantur urinæ pueri incorrupti, & ſextæ parti vini malvatici. Bulliant brevi tempore. Tum exprime, percola, & repone in vaſe vitreo obturato: hora ſomni ſingulas guttas ſingulis oculis inſtilla.

Succus anagallidis aquaticæ ſolus in oculos per aliquot dies inſtillatus curavit aliquando ſuffuſionem incipientem; cui tamen plurimùm adjumenti attulit cauterium ſuturæ caronali inuſtum.

Non minoris ſunt efficaciæ ſucci chelidoniæ & calcitrapæ ſimul mixti.

Quercetanus in Pharmacopœa aquam ex infuſione croci metallorum paratam valdè commendat, quæ in hunc modum componitur.

℞. Aquar. chelidon. maj. ℥. v. croci matallor. ʒ. i. Infundantur ſimul. Et hujus aquæ tepidæ guttas tres vel quatuor infunde intra oculos ter aut quater in die per longum tempus. Hanc aquam ſe expertum eſſe dicit Fonſeca viſionem reſtituiſſe cuidam, qui eam offuſcatam habebat per plures menſes. Habet autem hoc egre-

gii, ut sine morsu validissimè abstergat, quod vix in alio medicamento reperitur.

Idem Fonseca aquam sequentem tanquam mirabilem prædicat.

℞. Plures hirundines. Contundantur integræ cum suis pennis in mortario, illarum cuilibet libræ adde medulæ panis ℥. iv. vini albi maturi ℔. iv. Infundantur per sex dies & destillentur per balneum usque ad siccitatem. Deinde expone illam aquam in vase vitreo ad solem per dies viginti, & instilla in oculos manè & serò.

Ex floribus rorismarini liquor elicitur, nebulis discutiendis admodum idoneus, qui in hunc modum paratur.

℞. Flor. rorismar. q. s. Impleatur ampulla vitrea, quæ probè obturetur, & soli meridiano exponatur ad parietem. Inde liquescit oleosus quidam humor, quo oculi pennâ illinantur.

Auctores fella animalium commendant, quod potentissimè abstergant & discutiant. Sed acrimonia suâ dolorem excitant, & ideò raró in usum revocantur.

Forestus *obs.* 53. *lib.* 11. pisciculum quendam patriæ suæ familiarem commendat, ex cujus jecore succus quidam elicitur, quo suffusiones quæsi momento & miraculo curari testatur; ejus historiam & utendi modum vide loco citato. Guillelmus Lozellus se plures curasse refert nullâ lucis usurâ fruentes, aqua sequenti, post universalia remedia usurpata.

℞. Hepatis hirci sani & recentis ℔. ij. calami aromat. & mellis, ana ℥. ß. succi rutæ ʒ. iij. Aquæ chelidoniæ, verbenæ, fœniculi, euphrasiæ, ana ℥. iv. piperis longi, nucis mosch. cariophyll. ana ʒ. ij. croci ℈. j. flor. rorismarini aliquantulum contritor. M. ß. sarcocolæ, aloës hepaticæ, ana ʒ. iij. fellis avium rapacium, vel caponum, aut perdicum ℥. j. Incidenda indicantur, terenda terantur, deinde omnia simul misceantur, addendo sacchari albiss. ℥. ij. mellis ros. ʒ. vj. ponantur in alembico vitreo. Destillentur in B. M. igne lento. Hæc aqua servetur in vase vitreo bene obturato, tanquam pretiosa, in oculum laborantem instilletur bis aut ter in die.

Zacutus Lusitanus aquam sequentem maximè commendat his verbis. *Ophthalmiæ diuturnæ, noctisque oculorum affectionibus, quæ ex nimia humiditate crassisque humoribus, & caliginosis scaturiunt, ut densitati, albugini, ungui, & suffusioni. Et hanc aquam principatum obtinere diutino experimento compertum habeo, si corpore exquisitè vacuato, noctu solùm tribus horis post pastum juxta oculum sex guttas ejus instilles, actu frigidas. Post duas horas tanquam è fonte perenni, manabunt ichores in copia multa.*

℞. Aloës ʒ. iij. rutæ fœniculi betonicæ, ana M. ij. verbenæ, tormentillæ. ana M. j. sarcocollæ ʒ. iij. spumæ nitri ʒ. ij. ß. sacchari candi ℥. iij. syrupi rosac ℥. iv. urinæ pueri impuberis ℔. ß. stercoris lacerti ʒ. iij. marrubii M. iij. euphrasiæ M. j. ß. zinzib. spicæ nardi piperis longi caryophyll. tuthiæ, ana ʒ. ii. balsami ʒ. iij. mellis rosati ℥. j. viridis æris ʒ. j. licii. ℈. ij. fol. raphani M. j. Pulveranda pulverentur, misceantur omnia & infundantur in vino albo generoso, in vase distillatorio, additâ quartâ parte mellis optimi, decem dierum spatio, dummodo quotidiè agitentur, & deinde destillentur, & aqua, quæ exierit, reservetur.

Idem Zacutus sequens unguentum maximè commendat his verbis. *Ad siccandas humiditates, ad oculos à capite confluentes, simulque valentissimè per canthos expurgandas, unguentum fit magistrale nulli secundum, aplicitum post totius corporis, capitis, & oculorum vacuationem universalem. Et bis in die, manè & noctu, tribus horis post cœnam, palpebræ superiores leviter illinantur. Post horam humoris serosi rivuli per angulum præsertim majorem effluunt ubertim.*

℞. Ol. rosac. ℥. iij. aquæ ros. ℥. ix. camphoræ ʒ. j. tuthiæ ℈. j. mellis ℥. ij. fellis hirci ℥. ß. farinæ lupinorum ʒ. ß. aloës socotrinæ ʒ. j. saccari candi. ʒ. ß. succi marrubii, fæniculi, rutæ, ana ℥. ß. myrrhæ ℈. j. ammoniaci ʒ. ß. sarcocollæ ʒ. j. ß. Pulverata pulveranda misce, & lento igne coque modicè, & cum pinguedine hircina & arietina, & momento ceræ, fiat secundum artem unguentum.

Denique, reliquis remedus non conferentibus morbo propemodum ad desperationem verso, ad experimentum reduci meretur inunctio ex hydrargyro, quam à se excogitatam ait Fonseca, non tamen in usum revocatam. *Consultatione* enim 19. *lib.* 1. sic loquitur: *Aliquando cogitavi inunctionem argenti vivi, ea ratione, qua adhibetur in morbo Gallico, magna efficacia posse extirpare cataractas incipientes & increscentes, quod visum est in ophtalmiis gallicis, ubi humorum residua visionem impediunt; sed etiam in non gallicis. Isto remedio caput ita expurgari poterit, ut dissolvantur vestigia cataractæ, & aliquando experiri decrevi.* Huic suæ cogitationi maximè applausisset Fonseca, si Schenckii observationem 309. *lib.* 1. vidisset quæ ex Alexandri Trajani Petronii *lib. 5. de morbo Gallico c.* 1. desumpta est. *Quidam*, inquit, *qui antequam morbo Gallico afficeretur, altero oculo cæcus erat, suffusione densissima (vulgus cataractam vocat) oculum occupante, hydrargiri inunctione & à morbo Gallico, & à suffusione, quod maximè mirum est, evasit. Neque à ratione alienum est, inunctione illa cataractas posse dissolvi, cùm frequens experientia doceat, præduros tumores ex pituita crassa & concreta genitos, illitu hydrargyri potenter dissolvi.*

Cùm nullis medicamentis dissolvi potest cataracta, ultimum remedium est Chirurgica operatio, qua acu in oculum immissa, materia pituitosa suffusionem efficiens, condensata, & in pelliculam conversa, ad inferiores oculi partes decutitur, & apertâ veluti fenestrâ visus recuperatur. Quæ operatio aliquando succedit feliciter, pluries verò infeliciter, ita ut ex ea non pauci visum in perpetuum amiserint. Quando tamen res eò devenit, ut nulla alia supersit visionis recuperandæ spes, satius est, juxta Celsi sententiam priùs laudatam, anceps experiri remedium, quàm nullum. Hæc autem operatio propter incertum eventum à Chirurgis ordinariis non solet exerceri, sed ab Operatoribus vulgo dictis, qui per varias urbes vagantes, frequentiùs sese in operationibus exercent: atque ita operandi tempus & modus illis prorsus committuntur. Quia tamen à medico ignorari non debent, apud Practicos non paucos exactè descripta inveniri poterunt.

Curata suffusione, sive resolventibus medicamentis, sive operatione Chirurgica, prophylaxi per longum tempus incumbendum est, quia recidivæ maximum est periculum: oculi enim, ex longo affectu debilitati, admodum dispositi sunt ad fluxiones è cerebro denuò excipiendas. Idcircò purgationibus usualibus incumbendum est, fonticuli ad fluxionis aversionem continuò gestandi, & oculos roborantia frequenter usurpanda, qualia in guttæ serenæ curatione proposita sunt. Quibus addi potest ablutio oculorum, quæ singulis diebus manè usurpanda est in hunc modum. Ab exitu lecti masticetur semen fœniculi aliquandiu, deinde os vino repleatur, eoque vino tantillum in ore calefacto, abluantur oculi, donec acrimonia suâ eos vellicet, & dolorem aliquem inferat, qui cessante ablutione statim etiam cessare consuevit.

Præterea visus conservationi plurimum conferunt specilla, quæ objecta, prout naturaliter se habent, nempe neque majora neque minora repræsentant. Nec non utile est per vices specillis viridibus aut cæruleis visum recreare, & Ac denique ea omnia vitanda, quæ visui nocent, & usurpanda, quæ ipsi conferunt, prout in victus ratione pro guttæ serenæ curatione instituta, annotata sunt.

## CAPUT V.

### *De Dilatione pupillæ.*

Uvea tunica, ex Galeno 1. *de symptomatum causis, capite* 2. variis morbis obnoxia est, ac præcipuè ruptionem, distorsionem, dilatationem, & constrictionem pati consuevit.

Ruptio fieri potest, tum à causa externa, ut percussione & contusione: tum ab interna, humore scilicet copioso tunicam uveam distendente & rumpente. Cùm autem ea arte reparabilis non sit, medicam tractationem non postulat.

Distorsio uveæ tunicæ non potest contingere nisi à prima conformatione, cùm illa corneæ tunicæ undique adhæreat. Ideo Galenus ipse, *loco citato*, nudam illius enumerationem facit, inter differentias symptomatum uveæ tunicæ: in ea autem explicanda non immoratur, quia nullius est usus in praxi medica. Nos etiam prioribus duabus differentiis prætermissis, dilatationis & constrictionis pupillæ explicationi tantùm incumbemus.

Dilatatio igitur pupillæ, quæ est uveæ tunicæ foramen, per quod species objectorum oculum ingrediuntur, Mydriasis Græcis appellata, visionem lædit, quòd lumen nimiâ copiâ oculum ingrediatur: unde fit, ut ea laborantes in obscuriori loco magis videant, quàm in lucidiori. Quod ostendunt naturales & ordinariæ pupillæ mutationes, quæ in locis splendidis & obscuris contingunt. Dum enim visio fit in loco splendidiori & multum illuminato pupilla constringitur, ut minori copia lumen oculum ingrediatur & ne majori copia visionem lædat, spiritus dissipando ac disgregando. Et hinc fit, ut qui è loco valde lucido obscuriorem ingrediuntur, primo ingressu nihil ferè videant: quandoquidem pupilla constricta in loco lucido, non satis luminis recipit ad visionem integrè perficiendam. Posteà verò cùm aliquandiu in loco obscuro morati fuerint, pupilla sensim dilatatur, ut majorem luminis copiam recipiat, quæque primo ingressu non videbantur, clarè percipiantur. Contrà verò, qui à loco obscuro in valde lucidum transeunt, lumen ferre non possunt ab initio, & eorum oculi graviter perstringuntur. Quia cùm pupilla magis dilatata fuerit in loco obscuro, ut sufficiens luminis copia oculum ingrediatur, si hoc modo dilatata, subitò magno lumini objiciatur, nimiaque copia lumen oculum ingrediatur, eum perstringit, ac visionem turbat. Unde patet, lumen visioni necessarium, copia mediocri oculos ingredi debere, & ad illius receptionem, pupillæ latitudinem moderatam esse necessariam.

Fit autem dilatatio pupillæ præternaturalis, vel à primo ortu, quæ immedicabilis est; vel post ortum à causis præternaturalibus & adventitiis, quæ vel internæ sunt, vel externæ.

Internarum proxima est & immediata, tensio uveæ tunicæ: illa autem tensio vel à siccitate fit, vel à repletione. Siccitas uveam tendit, & foramen pupillæ amplius efficit, quemadmodum coria perforata cùm exsiccantur, patentiora foramina efficiunt. Fit autem sicca illa intemperies à vigiliis diuturnis, febribus, aliisque causis exsiccantibus.

Repletio uveæ tunicæ, dum eam omni ex parte distendit, ampliorem pupillam efficit, eàque producitur vel à flatibus & vaporibus in oculum transmissis, vel ab humoribus in eundem confluxis; vel ab aqueo humore suprà modum aucto, vel denique à tunicæ ipsius uveæ tumore. His causis addere possumus convulsionem uveæ tunicæ, quæ in paroxysmis epilepticis præcipuè apparet. Cum enim tunc omnes partes nervosæ & membranosæ distenduntur; uvea etiam tunica suam distensionem patitur. Et hæc præcipuè ac manifestè apparet in puerorum convulsionibus epilepticis, in quibus tanta fit pupillæ dilatatio, ut totam ferè iridem occupet, & illius ratione visio prorsus aboleatur.

Causæ externæ sunt percussio vel casus ab alto, vel spiritus retentio ut in parturientibus & tibicinibus. Percussio & casus fluxionem ad oculos promovent, unde distensio pupillæ. Spiritus retentio, flatus & humores ad oculos impellit, à quibus distensio producitur.

Diagnosis hujus affectus difficilis non est. Siquidem pupillæ dilatatio oculis est conspicua, præsertim si ante morbosam constitutionem pupillæ amplitudo naturalis Medico innotuerit: tum etiam si cum latitudine, pupillæ mediocritatem excedente visionis læsio adfuerit.

Præterea naturalis amplitudo pupillæ dignoscitur ex eo quòd clausô uno oculo, alterius pupilla magis dilatetur: quod non fit in dilatatione morbosa, quia tunica uvea à causa præternaturali distensa amplius distendi nequit.

Si denique dilatatio pupillæ in uno tantum oculo appareat; & præternaturalis est, & unicum tantum oculum affici significat.



Quod ad prognosim spectat pupillæ dilatatio ab ortu contracta incurabilis est: quæ verò post ortum accidit, difficile curatur, maximè verò quæ à siccitate producitur. Quæ verò ab aliis causis fit, si adhuc recens fuerit, curabilis est, cùm affectus oculorum recentes, juxta Gal. doctrinam, curationem recipiant; inveterati verò nunquam, aut saltem difficillimè tollantur.

Curatio pro varietate causarum varianda est. Si à siccitate fiat, cùm vix illud valeat contingere à causa interna, quin totum etiam corpus eadem intemperie afficiatur; ideo remediis atque alimentis humectantibus & analepticis totum corpus reficiendum est, qualia in febre hectica usurpari consueverunt. Peculiariter verò corpus humectandum est balneo aquæ tepidæ, & lactis recenter mulcti, quod etiam in oculos frequenter instillabitur, præsertim muliebre.

Si fiat ab humore oculum replente, cùm ille à capite defluat, etiam caput & totum corpus erit vacuandum, mox humor oculis impactus discutiendus. Quæ quidem, cùm sufficienter perfici valeant remediis pro suffusionis curatione propositis, ea hìc frustrà repetenda non sunt, sed in curatione prædicta desumenda.

Quæ etiam ea remedia suppeditabit, quæ humori in oculo contento discutiendo ac dissipando idonea sunt. Iis tamen succedere possunt quædam astringentia, quæ pupillam nimis dilatatam angustiorem efficiant. In hunc finem collyrium sequens usurpari poterit.

℞. Rosar. rub. siccar. ℈. ij. croci, spicæ nardi, corticis thuris, an. ℈. ß. tuthiæ præparatæ, spodii, acaciæ, ana ℈. j. In pulverem redacta includatur panno lineo raro, & fiat nodulus, qui infundatur in aquæ rosar. ℥. iij. & illa aqua instilletur in oculum frequenter, toties nodulum exprimendo, quoties aqua usurpabitur.

Si fiat à flatibus, post universales evacuationes, ea medicamenta erunt usurpanda, quæ flatus discutiunt in toto corpore & ipsis oculis. Atque ita illi foveri poterunt decocto fœniculi, rutæ, anethi, rosar. rub. myrtillorum, facto in aqua pediculi rosarum, cum quarta parte vini albi.

Si denique à percussione fiat, pro contusionis magnitudine varianda curatio est; & si adsit inflammatio, instar ophthalmiæ curanda est. Si verò inflammatio non sit, admovebitur in principio cataplasma ex farina fabarum, foliis plantaginis, & rosis rubris, cum aqua rosarum paratum. Posteà verò sanguis columbinus ex pennis expressus frequenter instillabitur, qui in omnibus oculorum vulneribus ac contusionibus excellens est remedium.

## CAPUT VI.

### *De Pupillæ angustia.*

Pupillæ angustia visui etiam officit, quemadmodum dilatatio, ut dictum est capite superiori, quandoquidem moderata pupillæ amplitudo necessaria est ad species visibiles perfectè recipiendas. Sic quando in statu naturali, oculo in loco splendidiori posito, pupilla constringitur, ne lumen nimium recipiat, si subito in obscuriorem locum transferatur, res in eo contentæ primo ingressu vix aut parum videntur, propter dictam angustiam. Posteà verò quando pupilla dilatata est, omnia ritè percipiuntur. Igitur in loco mediocri lumine affecto, pupillæ latitudo mediocris esse debet, ut mediocre lumen recipiat, ad visionem rectè efficiendam. Si verò pupilla debito angustior sit, sufficiens lumen non recipit. Ideò in iis qui hoc vitio laborant, visio imminuta est. Illi tamen in loco valde lucido rectè visionem exercent, quia sufficiens lumen tunc temporis per angustum foramen ingreditur, nisi alii oculorum morbi cum hoc affectu conjungantur.

Fit autem pupillæ angustia, vel ab ortu & prima formatione, & tunc parum nocet. Si enim eâ affecti minùs videant in loco obscuro, aut mediocriter lucido, quam mediocri pupillæ latitudine præditi: in loco tamen lucido meliùs & perspicaciùs vident. Unde dixit Gal. *de sympt. causis, cap.* 2. eos, qui à nativitate pupillam angustam habent, acutiùs videre.

Vel fit angustia pupillæ à causis præternaturalibus, nempè nimia humiditate, ficcitate, defectu humoris aquei, & spirituum inopiâ.

Ab humiditate fit angustia pupillæ, quando ab eadem tunica uvea relaxatur, & relaxata foramen angustius efficit. Licèt enim ab eadem humiditate fiat pupillæ dilatatio; non tamen contrarii effectus ab eadem causa fiunt: quia ut causa eadem dici possit, debet eodem modo se habere ad suum effectum. At non eodem modo se habet humiditas, quando facit dilatationem. Eam efficit siquidem replendo & distendendo membranam; angustiam verò efficit relaxando. Distendit, quando in illius capacitate continetur: relaxat, quando substantia illius imbibitur.

De siccitate eadem est difficultas, quandoquidem illa inter causas dilatationis pupillæ recensita est. Hæc autem est differentia. Quando uvea tunica exsiccatur, humoribus in debita quantitate permanentibus tunc facit pupillæ dilatationem quandoquidem tensionem suam, quam antea habebat, non amittit, quemadmodum (ut superiori capite dictum est) coria tensa, quæ exsiccantur, foramina sua ampliora reddunt. Si verò uvea tunica, dum exsiccatur, corrugetur & concidat, tensionemque priorem amittat, propter defectum & imminutionem humorum oculi; tunc pupillæ foramen angustius efficitur.

Et sic constrictio pupillæ à siccitate eadem fermè erit, quæ à defectu humoris aquei contingit; quamvis etiam possit fieri sine exsiccatione, dum humore aqueo effuso tunica uvea concidit.

Denique ex spirituum defectu vel paucitate fit angustia pupillæ, quando propter obstructionem nervi optici, aut aliam causam, spiritus visivus non potest confluere ad oculum qui eo repletus, tunicarum suarum tensionem conservat, eoque deficiente, illæ laxantur & concidunt, unde pupillæ constrictio evenire solet. Hoc apparet in valdè senibus, in quibus pupilla angustior efficitur propter spirituum defectum.

Hic affectus ex se facilè dignoscitur, & sensui patet. Si enim unus tantùm oculus afficiatur, alterius comparatione angustia pupillæ dignoscitur. Si verò uterque oculus laboret, aliorum hominum rectè se habentium oculus inspiciendo, laborantis pupillæ angustiores comperiuntur.

Quoad prognosin spectat, pupillæ angustiæ, quæ ab humoris aquei jactura procedit, incurabilis est: quandoquidem ille semel effusus regenerari nequit, præcipuè in grandioribus. In pueris tamen aliquando per vulnus effusus humor aqueus reparatus atque regeneratus est. A siccitate etiam producta pupillæ constrictio, vix aut difficillimè saltem curari potest. Illa verò quæ ab humiditate fit in suo principio adhuc recens, facilè curari potest, inveterata verò difficillimè.

Curatio hujus affectus à præcedente non variat, quandoquidem ab iisdem causis producitur, nimirum siccitate vel humiditate: quæ intemperies, quamvis contrarios effectus pariant, modo ante explicato, iisdem tamen remediis auferendæ sunt.

## CAPUT VII.

*De Albugine, seu macula, & aliis corneæ coloribus mutatis.*

NAturalis corneæ constitutio evertitur, quando perspicuitatem suam amittit, vel colore alieno inficitur.

Perspicuitatem suam amittit, quando crassior evadit. Crassescit autem cornea tunica vel per exsiccationem, ut in senibus, quæ affectio irreparabilis est; vel ab humoribus crassis in eam impactis, quod contingit frequenter in ophthalmia, quando vel à nimio resolventium medicamentorum usu tenuiores humoris partes discutiuntur, crassæ verò remanent; vel cùm importuno refrigerantium usu humores incrassantur. Et non solùm crassior evadit cornea tunica, in ea parte, cui humor ille impactus est, sed etiam album colorem contrahit, unde Leucoma, seu Albugo nominatur. Fit enim talis affectus à cicatrice ex ulcere relicta, in qua cornea densior redditur, & diaphaneitatem suam amittit.

Variæ sunt illius differentiæ, prout alia magis, alia minus crassa est. Alia corneæ superficiem tantùm occupat, alia in profundo consistit, in totam corneam penetrat; alia major est, & totam pupillam obsidet, vel maximam illius partem; alia minor, & exiguum pupillæ spatium comprehendit; tuncque propriè macula nominatur.

Colore etiam alieno inficitur cornea, quando sanguis in eam effunditur, qui affectus Sugillatio nominatur, & tunc omnia objecta rubra apparent: vel quando bilis sese in eam insinuat, quod in ictericis contingit, & tunc objecta flava apparere solent, juxta Galeni doctrinam. Quod tamen intelligendum est de magna bilis effusione in corneam. Si enim leviter tantum tincta fuerit cornea, quod plerumque contingit; [major enim bilis receptio in tunica adnata fit quàm in cornea;] tunc objecta colore flavo minimè infecta, sed prout naturaliter se habent conspiciuntur.

Hi affectus peculiari non indigent diagnosi, quia sensibus conspicui sunt. Speciatim verò albugo, quæ crassior est, magis albicat, & magis visum offendit. Sic etiam quæ magis superficiaria est, magis albicat: quæ autem profundior, ad nigredinem declinat, utpote uveæ tunicæ propior. Quæ cum nigra sit, aliquid sui coloris illi communicat. Causæ eam producentes ex iis, quæ præcesserunt, facilè dignoscuntur: si nempe ophthalmia, vulnus aut ulcus præcesserit.

Quod ad prognosim spectat, albugo, quæ à pituita fit, humoreve crasso ex ophthalmia relicto, satis facilè curatur, præsertim si inveterata non sit. Quæ verò à cicatrice relicta, difficillimè quandoquidem in parte exquisito sensu donata, remedia acriora, exercendæ citatrici, idonea, vix tolerari possunt.

Curatio albuginis, ab humore pituitoso in corneâ concreto productæ emollientibus, attenuantibus, & discutientibus remediis perficitur, præmissis tamen universalibus, quæ causæ antecedentis sublationem respiciunt, & novum humorum influxum ad oculos perhibent, qui facilè proritari posset à topicis remediis, præcipuè iis quæ acrimonia quadam, aut calefaciendi vi prædita sunt, nisi illius materia prius submoveretur.

Itaque primùm universales evacuationes usurpandæ sunt, tum etiam pervulsiones & derivationes, quæ in cura suffusionis & guttæ serenæ traditæ sunt.

Postmodum verò, ad materiam concretam emolliendam, fotus admovendus est, cum spongiis mollioribus, ex decocto fœnugræci, meliloti, chelidoniæ, & fæniculi paratus.

Vel ejusdem decocti vapor oculis excipiatur, & in hunc finem sequens etiam decoctum parari poterit.

℞. Rad. alth. ℥. i. fol. malvæ, euphras. chelid. maj. ana M. i. semin. lini & fœnugr. ana ℥. iij. flor. melilot. P. i. Fiat decoctio in aqua fontis, cujus vapor recipiatur in oculum manè & serò.

Mox discutientia remedia usurpanda sunt, qualia in suffusionis curatione descripta fuerunt. Illa enim hic etiam plurimùm conferre poterunt, atque ita collyria attenuantia, & humorem oculo impactum resolventia inde erunt desumenda, præcipuè ea, quæ ex melle cum oxydorcicis remediis destillato componuntur. Aqua enim mellis destillata, etiam sola usurpata, multum præstat ad omnes oculorum maculas extergendas, si illius usus diu continuetur.

Ad idem præstat saccharum candidum, in aquâ euphrasiæ, chelidoniæ, aut fœniculi dissolutum.

Tum etiam valde conferet, si oculus lingua pueri vel puellæ quæ fœniculum mastigaverit, frequenter lambatur.

Amatus Lusitanus nubeculas crassas, in puella duodecim annos nata, se curasse refert, post decocti salsæparillæ exhibitionem per viginti dies, sequenti collyrio.

℞. Mellis in ipso favo ℔. ij. summitatem fœniculi, flor. sambuci, euphras. ana P. ij. sacchari candi ℥. iv. Destillentur in B. M. & aqua instilletur in oculos.

Semen hormini oculo impositum hora somni, purgat



oculum à sordibus, eumque abstergit, sicque albuginis curationi conducit.

Potenter etiam albuginem discutit succus fœniculi recenter extractus, cui balsami Peruviani gutta una admista sit.

Idem præstat oleum ex linteis combustis, cum saliva pueri mixtum, & penna illitum. Elicitur hoc oleum, lintea accendendo, & inter duas patinas suffocando: materia refrigerata, guttæ illius olei patinæ adhærentes inveniuntur.

Albugo verò seu macula à cicatrice producta, curatur iis remediis, quæ cicatricem emollire, attenuare, ac dissolvere possunt. Cum autem ea quæ cicatricem conterunt, acrimonia non careant; majori cura universales evacuationes ac revulsiones præmittendæ sunt, ut fluxio humorum attrahatur ad partem. Illis igitur, ut supra dictum est, usurpatis; primùm fotus emollientes, aut suffumigia adhibere convenit, quæ suprà proposita sunt. Deinde abstergentia & discutientia remedia admovenda sunt: Primò leniora, qualia sunt suprà proposita, præsertim aqua mellis composita. Postea verò ad fortiora veniendum est, qualia sunt fella piscium, ut uranoscopi, pastinacæ, lucii; tum etiam aliorum animalium, ut perdicis, galli, anseris, bovis, & aliorum. Eodem modo usurpari poterunt succi chelidon. maj. centaur. minor. anagallidis, & similium, quæ melli permiscenda sunt, tùm quòd mel abstergendi & discutiendi vi præditum sit; tum quia liquores in oculum infusi, diffluunt ad canthos, nec in pupilla morantur, in qua eorum actio desideratur, sed cum melle inspissato facilè pupillæ adhærent. Si tamen eorum mordacitas tolerari nequeat, dicti succi aut fella inspirari poterunt mucilagine gummi tragacanthi, psyllii, aut cydoniorum, extractâ cum aqua fœniculi, euphras. aut aliâ ophthalmicâ. Formulla collyrii ex succis talis esse poterit.

℞. Succi fœniculi, chelidon. & anagallidis, ana ʒ. iij. succi centaur. min. ℥. ß. mellis albi. ℥. i. M. instar linimenti. Si cum albugine adsit oculorum rubor, utile erit collyrium ex vino albo, sale, & tritico paratum, in ophthalmia descriptum. Vel sequens.

℞. Aloës & agarici, ana ℈. i. Pulverentur, & includantur nodulo, qui maceretur in aqua euphrasiæ vel fœniculi, & confricentur oculi manè & serò. Aloë abstergit, roborat & fluxionem sistit, agaricus potenter abstergit.

Sugillatio, seu color oculi rubeus, ex sanguine in eum effuso productus, si recens adhuc fuerit, optimè curatur sanguine columbino in eum instillato. In illius verò defectu lac muliebre instillari poterit cum pauco thure & croco: vel ovi vitellus cum vino admovebitur, quod remedium à Gal. laudatur 4. *de comp. mod. sec. loc. cap.* 8. Si verò contumax fuerit affectus, fovendus erit oculus decocto fœnugr. althææ, fœniculi, rutæ, chelidon. vel illius decocti fumus oculo excipiendus est. Ac denique ea omnia, quæ pro suffusione descripta sunt, ad hujus affectus curationem poterunt esse idonea. Speciatim verò, in malo inveterato, quando rubor ad nigredinem declinat, à Gal. commendatur hyssopi coma trita, linteo inclusa, in aquam ferventem demersa, & oculo admota. Et docet experientia, hoc remedium tantæ esse efficaciæ, ut cruor sensibiliter attrahatur, & linteo adhæreat.

Ac denique color flavus ictericorum, qui in oculis maximè apparet, curato morbo, sponte discutitur. Si tamen illius dissipationem accelerare lubeat, suffitu aceti, oculis excepto, id præstari poterit.

## CAPUT VIII.

*De Ophthalmia.*

TUnica adnata ita corneæ conjuncta est, ut quamplurimi affectus utramque tunicam occupent. Sicque oculorum inflammatio, licet tunicæ adnatæ propria sit, ad corneam tamen non raro extenditur, in eaque varios effectus producit, ulcera nimirum, hypopyon, albuginem, & alia. Sic etiam pustulæ aliique tumores, vulnera & ulcera, utrique tunicæ communia sunt. Ita ut omnes harum tunicarum affectus seorsim tractari nequeant. Ideò nos adnatæ tunicæ affectus aggredi cogimur prius quam corneæ morbos ulterius persequamur.

Ab Ophthalmia igitur incipientes dicimus, illam, quæ ut verbum sonat, nihil aliud est, quam oculi inflammatio, ab omnibus authoribus pro tunicæ adnatæ seu conjunctivæ inflammatione usurpari. Lippitudo à Latinis post Cornelium Celsum nominatur.

Hæc autem inflammatio prout major vel minor est, triplicem differentiam sortita est. Prima, τάραξις Græcè, Latinis conturbatio dicitur, quæ juxta Pauli sententiam, à causa extrinseca oritur, nempè sole, fumo pulvere, oleo, & similibus. Sed nihil impedit fieri etiam à causa interna, vitio scilicet ventriculi, post vini potationem, vel alios errores; estque levis inflammatio, seu phlogosis, cum exiguo rubore & dolore miti, quæ tamen in veram ophthalmiam non raro degenerat, & est illius principium.

Vera autem ophthalmia à causa externa perpetuò producitur, estque vera inflammatio cum tumore, rubore, & dolore, Lippitudo à Celso nominatur, quia in ea crassum excrementum, quod lippa vocatur, oculis adhæret.

Tertia χήμωσις Græcè, Latinè etiam chemosis appellata est, quando inflammatio ita ingravescit, ut magna sit cum dolore vehementi, & utraque palpebra inversa sit, ut vix ab eis oculi contegantur, & album oculi sublimius evaserit, rubrumque magna ex parte itidem occupet. In pueris oculos prominentes habentibus, sæpiùs contingit, fitque à magna plethora & pituitosis humoribus.

Alia desumitur differentia ophthalmiæ ex Hippocr. *Aph.* 14. *sect.* 3. qua nimirum ophthalmia dividitur in humidam, & siccam. Humida illa est, quæ jam fuit proposita, & lacrymarum effusionem secum habet conjunctam. Sicca verò, quæ ex eodem Hipp. ξηροφθαλμία nominatur, & in sicciori æstate & autumno contingit. Fit à bile aut melancholica exassata, cujus pars humida & aquosa absumpta est, ideò nullas humiditates, aut lacrymas emittit. Alias etiam patitur subdivisiones ab adjunctis. Si enim fit cum pruritu, ψωροφθαλμία dicitur: si cum duritie palpebræ, σκληροφθαλμία nominatur.

Alia etiam desumi potest differentia ophthalmiæ ex Gal. 1. *de diff. febr. cap.* 11. ubi quandam dicit ophthalmiam esse periodicam, quæ scilicet per intervalla repetit in iis, qui illi valdè obnoxii sunt, & qui caput habent calidum & humidum, oculosque debiles, fluxioni recipiendæ idoneos. In iis autem postquam frequenter per multos annos ophthalmia affecti sunt, oculi tandem contabescunt, & visus prorsus amittitur, unde tabida ophthalmia nominatur; vel potiùs ophthalmia in oculi tabem degenerat.

Alia denique desumitur differentia à causa proxima & immediata, quæ est fluxio, vel congestio. Per fluxionem ut plurimùm fieri solet ophthalmia: Aliquando tamen per congestionem generatur, si nimirum aliqua intemperies seu imbecillitas conjunctivæ acciderit, ex qua ὀμρίωσις in parte rectè non exercetur, sed multa excrementa in ea congeruntur, à quibus pars sese eximere sufficienter non potest, unde inflammatio succedit.

Causa ophthalmiæ conjuncta est sanguis biliosus, pituitosus, aut melancholicus, in oculos defluens, vel in iis per congestionem cumulatus.

Fluxionis causæ sunt multiplices, tum externæ, tum internæ, etiam vulgò notissimæ.

Congestionis verò causæ sunt illæ omnes, quæ oculos intemperie aut imbecillitate afficiunt; ita ut, quæ à sola fluxione initium duxerat, successu temporis partem debilitans, illius coctionem vitiet, & ophthalmia partim à fluxione, partim à congestione fiat, quod in chronica ophthalmia plerumque solet contingere.

Cùm autem ophthalmia per vim fluxionis generatur, à capite ut plurimùm fluxionem eam derivari certum est, & omnes propemodum authores hanc unicam fluxionis originem agnoscunt. Verùm docet experientia, contumaces ophthalmias ab hepate non raro exoriri;

& humoribus ab eo in oculos confluentibus; ita ut tunc temporis cauteria occipitio admota, morbum foveant, quæ alioqui fluxioni à capite oriundæ maximè conducũt: tunc enim humorum motum ad partes superiores magis promovent. Et vidimus sæpè veteres ophthalmias, nullisque cedentes remediis, clauso fonticulo, qui diu in occipitio gestatus fuerat, brevi & spontè desiisse, cessante nimirum humorum motu à partibus inferioribus ad superiores, qui à cauterio continuò fovebatur, naturâ humores amandante ad illum emissarium, quorum portio ad oculos, tanquam partes vicinas, & à longo affectu debilitatas ferebatur.

Quæ à capite fit fluxio, vel à partibus interioribus ad oculos defertur, per venas scilicet quæ sub cranio existunt, vel per partes externas, quod frequentius est, per venas scilicet & arterias, quæ à pericranio per se frontem, & tempora ad conjunctivam deferuntur.

Diagnosis ophthalmiæ facillima est, quandoquidem sanguis in conjunctivam effusus, oculis objicitur. Et si rubor sine tumore appareat, atque ab externa causa genitus fuerit ταράξις seu conturbatio dicetur. Si verò præter ruborem, tumor & calor cum lachrymis adfuerunt, vera erit ophthalmia. Ac tandem, si adeò ingravescat, ut nigrum oculi occupet, & palpebræ invertantur, χήμωσις erit appellanda.

Signa causarum indè repetenda erunt, quod si fiat à plethora & sanguine propriè dicto, non solùm in adnata tunica, sed etiam in tota facie rubor apparebit: tum etiam venarum latitudo, sensuum gravitas, & totius corporis tumor erit.

Si à sanguine bilioso oriatur; aderit lachrymarum acrimonia, ut non solùm oculorum anguli, sed etiam genæ ipsæ erodantur: dolor aderit pungitivus & intolerabilis; tumor parvus cum rubore ad citrinitatem vergente: exercitationes immodicæ, insolatus, ira, & acrium esus præcesserunt: temperamentum erit biliosum, ætas florens, & tempus æstivum.

Si fiat à pituita, aderit dolor gravans, calor exiguus, non intensa rubedo, dolor parvus, lachrymæ non acutæ sed cum multa lippitudine & viscositate.

Si fiat à melancholia, tumor erit exiguus, rubor ad fuscum vergens, lachrymæ paucæ, pauca viscositas, sed densa, temperamentum melancholicum, & alia melancholiam indicantia.

Si ab interioribus capitis partibus fluxio oriatur, dolor capitis apparet, isque magis internus, & ad radices oculorum pervenit. Si verò per vasa exteriora fluxio in oculos irruat; dolor capitis externus est, frontis venæ distenduntur, & pulsatio in temporibus persentitur.

Prognosis respicit ophthalmiam imminentem, vel præsentem.

Imminens lippitudo cognoscitur ex eo, quod pruritus quidam aut puncturæ in oculis cum calore percipiantur. Illiusque præsagium auget dispositio oculorum ob fluxiones recipiendas. Sic qui oculos prominentes habent, huic affectui sunt magis dispositi. Malo etiam huic generando maximè conducit constitutio temporum, quemadmodum docet Hip. *Aph.* 11. *sect.* 3. *Si hiems fuerit sicca & aquilonia, ver verò pluviosum & australe: æstate lippitudines fieri consueverunt, præcipuè in mulieribus, & viris naturâ humidioribus.*

Alvi fluxus ophthalmiæ superveniens, bonus: ex eodem Hip. *Aph.* 17. *sect.* 6. quia humorum abundantia evacuatur, & ad inferiora retrahitur.

Dolor oculorum valdè diuturnus, malus est. Causæ enim contumaciam arguit, & periculum est, ne suppuratio aut exulceratio succedat.

Ophthalmia in uno oculo incipiens, ad alterum utplurimùm transire consuevit.

Ad ophthalmiæ curationem causæ externæ primùm submovendæ sunt; tum antecedens evacuanda, revellenda, ac repellenda; conjuncta derivanda ac discutienda, & pars affecta roboranda. Quibus adimplendis indicationibus tria medica instrumenta de more aptanda sunt.

Victus itaque sit refrigerans & humectans, ex alimentis euchymis, elixis potiùs quàm assis, sorbilibus potiùs quàm solidis, quia mandendo oculi exagitantur. Vitet æger acria, salsa & piperata; tum etiam vaporata, quæ caput replent; tum quæ in bilem facilè convertuntur, ut lac, saccharum, mel, & omnia dulcia. Vinum in principio non convenit: cujus loco ptisana ex hordeo & liquiritia, aut alia refrigerans usurpanda est.

Somnus valdè utilis est, quia oculus quiescit à motu qui dolorem & fluxionem irritat; tum somno dolor sedatur, & materia morbifica concoquitur. Æger dormiat elevato capite, & in latus magis sanum.

Motus omnis corporis vitandus est, & quies imperanda: quæ tantopere utilis, ut Celsus primo die à sermone quoque abstinere jubeat, nec motu illo materia ad caput attrahatur.

Alvus fluida servanda est, lippientem enim [ait Hip.] alvi profluvio corripi, bonum.

Vitentur animi pathemata, & præ cæteris ira.

Aër sit temperatus ac purus, expers fumi, pulveris, & ventorum: obscurior etiam & tenebricosior. Lux enim fluxiones commovet, spiritus agitando. Linteolum nigrum, viride aut cæruleum oculo obducatur, habeatque æger non solùm oculum ægrum; sed etiam sanum clausum, vel tectum: quia sanus oculus, dum ad objecta movetur, ægrum etiam commovet, unde doloris incrementum. Et hæc ratio est, cur uno oculo tantùm inflammato majores fiant dolores, quam utroque affecto.

Victus ratione hoc modo instituta, Taraxis curatio primùm exponenda est. Et cùm ea à causis externis plerumque oriatur; illæ statim submovendæ sunt, ne morbum foveant, & in ophthalmiam convertant. Mox collyrium paretur ex aqua rosarum, plantaginis, albumine ovi, & lacte muliebri, idque instilletur in oculum pluries in die, tum pannus linteus in eo madefactus applicetur. Eodem tempore æger somno indulgeat quantum poterit: plurimum enim valet somnus ad materiam morbificam concoquendam & discutiendam. Si his non sedetur affectus, ad veræ ophthalmiæ remedia confugiendum est, quæ hac serie usurpanda sunt.

Statim ab initio morbi vena secanda est, præmisso clystere: eaque è directo partis affectæ aperienda, sæpeque iteranda phlebotomia, donec sufficiens evacuatio, & revulsio facta fuerit; docetque Avicenna in vera ophthalmia sanguinem mittendum esse usque ad lipothymiam. Galen. verò *lib. de curatione per sanguin. miss. cap.* 1. refert historiam cujusdam œconomi, qui à gravissima ophthalmia liberatus est, sanguine detracto, primum ab ℔. iij. deinde verò post quatuor horas ad ℔. j. & capit. 16. *ejusdem libri*, testatur ophthalmias sæpe sola phlebotomia intra unam horam fuisse curatas: quod non potuit contingere, nisi magna sanguinis copia detracta fuerit, quemadmodum eo tempore passim fieri consueverat. Moderanda tamen est ista sanguinis missio, juxta temperamenti, ætatis, sexus, virium, & speciei ophthalmiæ rationem. Major enim quantitas sanguinis detrahenda est in ophthalmia, quæ fit à sanguine, & in corpore plethorico: minor verò in ophthalmia biliosa, melancholica, aut pituitosa, aliis circumstantiis magnam sanguinis detractionem dehortantibus. Si sanguis in toto corpore redundet, primum basilica, vel mediana aperienda est, postea verò cephalica. Si verò minori copia sanguis mittendus esse videatur, statim cephalica erit aperienda.

In iis autem, quibus aliqua sanguinis evacuatio consueta suppressa est per menses aut hæmorrhoïdas, venæ inferiores aperiendæ sunt, hirudines hæmorrhoidibus affigendæ.

Postquam verò sufficiens sanguinis copia per venæ sectionem detracta est, est ulterius molienda revulsio per cucurbitulas, scapulis & dorso affixas, tum siccas, tum sacrificatas.

Ad eandem revulsionem non parum etiam conferent frictiones & ligaturæ, in partibus inferioribus celebratæ. Revulsionibus prædictæ derivationes quoque adjungendæ sunt, quæ fiunt per apertionem venarum frontis &



& temporum, quibus addunt nonnulli apertiones venarum, quæ sunt in angulo oculi. Alii hirudines temporibus admovent, alii ponè aures. Quæ omnia derivationum genera post sufficientes evacuationes utilissima sunt.

Galenus 13. *meth. capit.* 22. arteriotomiam laudat in arteriis temporum celebratam, quando ophthalmia fit à sanguine valdè calido & ferventi. Et quamvis hoc remedii genus nostris temporibus ferè obsoletum sit; præstantissimum tamen atque utilissimum est, omnis expers periculi. Sola enim ligaturâ impeditur sanguinis arteriosi effluxus in minoribus illis arteriis. Neque necessarium est emplastrum à Galeno propositum *loco cicato* ex bolo armento, thure, mastiche & pilis leporinis cum albumine ovi compositum: quod tamen ad majorem cautelam, qui hanc arteriarum apertionem reformidant, in usum revocare poterunt. Quæ de hac arteriarum apertione à nobis sunt dicta, in doloris capitis curatione videri poterunt.

Vesicatoria quoque in hoc affectu utilissima sunt, tum posteriori parti cervicis, tunc ponè aures admota.

Sanguine sufficienter detracto, purgatio etiam celebranda est, ut biliosi humores, præsertim qui sanguini fervorem & impetum conciliant, evacuentur. Eam autem maximè convenire, docuit Hipp. *Aphor.* 17. *sect.* 6. ubi ait: *Lippientem albi profluvio corripi, bonum.* Galenus 13. *meth. cap.* 11. *Ex his*, inquit, *quibus oculi tentari phlegmone cœperant, nonnullos sola purgatione per alvum uno die sanatos vidimus.* Debet autem fieri purgatio ex medicamẽtis blandioribus ac sanguinis fervorem cohibentibus, vitatis diacrydiatis, quæ in sequentem aut consimilem formulam reduci poterunt.

℞. Tamarindor. ℥. ß. sennæ mund. ʒ. iij. semin. anisi ʒ. ß. folior. endiv. cichor. fumar. ana M. ß. Coquantur ad ℥. vj. In colatura infunde rhabarb. electi & myrobolanor. citrin. oleo amygdalar. dulcium confricatorum, an. ʒ. j. santali citrin. ʒ. ß. In expressione dissolve mannæ & syrupi rosʃ. ana ℥. j. M. Fiat portio. Vel in forma boli.

℞. Cassiæ recenter extractæ ʒ. vj. cathol. dupl. ʒ. iij. rhabarb. pulverati ʒ. j. Cum saccharo fiat bolus.

In ophthalmia pituitosa pilulæ non raro præscribuntur, nempe lucis majores, de agarico, & aliæ hujusmodi: quæ quidem, licet in statu morbi commodissimæ sint; satius tamen est in principio ab iis abstinere, ne vehementi medicamento humore commoti matis in partem irruant.

Neque unica purgatio sufficit; sed ea per intervalla repetenda, si morbus in longitudinem abeat, præmissis præparationibus convenientibus per apozemata, vel julepos, humori peccanti appropriatos. In primis verò ab initio morbi humorum fervor temperandus est julepis refrigerantibus & incrassantibus, vel emulsionibus semin. quatuor frig. major. lactucæ, & papaver. albi, in decocto refrigerante, addita aquâ rosaceâ.

Præmissis universalibus evacuationibus & revulsionibus, ad topica veniendum est: quæ quidem ab initio repellentia esse debent. Monent tamen seniores Practici, ne primis statim diebus collyria repellentia oculis admoveantur, quia plerumque humorem in oculos impetu irruentem in parte retinent, & dolorem atque inflammationem augent. Galenus enim *comment. Aphoris.* 31. *sect.* 6. Ocularium quendam reprehendit, qui hisce remediis ab initio inflammationis uti proposuerat. Suspecta enim esse ait ab initio, quòd vehementer fluxiones non reprimant, sed ne excernantur, prohibeant. Unde, si acres, humores extiterint, corneam exulcerari accidit: si verò multi, distenti, & irritari vehementer, & interdum disrumpi. Avicena verò *fen.* 3. *tract.* 1. *cap.* 9. sic loquitur: *Et opportet, quantum possibile est, ut retardetur in ophthalmia collyriorum administratio, usque ad tres dies.* Et paulò post: *Oporet*, inquit, *ut in principio non adhibeantur inspissantia fortia; & quæ sint vehementer styptica; quoniam inspissant tunicas, & prohibent resolutionem, & augent dolorem.* Non tamen tam exactè dierum numerus præfiniendus est, cùm morborum tempora in quibusdam breviora, in aliis longiora esse soleant. Utiliter tamen adstringentia fronti & temporibus statim à principio admoveri poterunt; illis enim venæ, per quas humores defluunt ad oculos comprimuntur, humorque influens repellitur. Horum formula talis esse poterit:

℞. Boli armenæ, sanguin. dracon. thuris, mastiches, ana ʒ. j. rosar. rubr. balaustior. & farinæ lentium, ana ℈. ij. Excipiantur albumine ovi & aceto rosaceo. Fiat cataplasma fronti & temporibus applicandum.

Ad fluxionem etiam cohibendam plurimum valere creditur cataplasma ex succo urticæ & farina tritici, fronti & temporibus applicatum, quandoquidem urticæ succus specificâ vi omnem sanguis fluxum cohibet, & narium hæmorrhagiam iisdem partibus admotus potenter sistit; tum ore sumptus eamdem hæmorrhagiam, aliaque sanguinis profluvia efficaciter cohibet.

Interim tamen, si dolor vadè urgeat, qui fluxionem ad oculos magis ac magis promovere consuevit, anodyna medicamenta ipsi oculo admovenda sunt. Inter quæ lac recens, præsertim mulieris benè sanæ, primum locum obtinet, idque ex ipso ubere in oculos emulgendum & sæpè mutandum. Citò enim acescit, sicque oculo infensum est. In ejus locum suffici poterit caseus ovillus recens, qui etiam sæpè mutandus est, ne butyrescat, sicque oculum inflammet.

Ovi albumen diu agitatum, & in aquam conversum maximè commendatur à Galeno; quia dolorem lenit, & fluxionem leniter cohibet.

Pomum sub cineribus coctum, dolorem oculorum etiam valdè temperat.

Mucilagines seminum psyllii, cidoniorum, fœnugr. extractæ cum aqua rosar. dolorem valdè leniunt. Illæ tamen biduo quoque renovandæ, quia diutiùs servatæ acorem contrahunt.

Ex his variæ formulæ in rem præsentem concinnari poterunt. V. g.

℞. Medullæ pomi dulcis sub cineribus cocti ℥. j. mucilagin. semin. psyllii & cydoniorum extractæ aquâ rosar. ana ʒ. vj. liquoris albuminis ovi recentis, & lactis mulieris ana ℥. j. Fiat cataplasma oculo applicandum. Vel

℞. Pulpæ pomi cocti ℥. j. micæ panis albiss. ℥. ß. ovum num. 1. Cum lacte muliebri fiat cataplasma.

Laminæ carnis recentis, hœdinæ, vitulinæ, aut vervecinæ oculis frequenter admotæ, dolorem potenter demulcent.

Simplicius cataplasma parari potest ex medulla panis, in lacte muliebri, & aqua rosarum macerata.

Si dolor vehementissimus sit atque intolerabilis ad narcotica confugiendum est; quibus tamen parcè & cum religione utendum; quia spiritus visorios condensant, humores & tunicas incrassant, sicque visum hebetant. Inter narcotica ocularia primas tenent trochisci albi Rhasis cum opio, qui in hunc modum præscribi possunt.

℞. Aquæ rosar. ℥. ij. liquoris albuminis ovi fortiter agitati ℥. j. trochiscor. alb. Rhasis cum opio ʒ. j. Fiat collyrium in oculum instillandum.

Sedato aliquantulum dolore, ad repellentia veniendum est, quæ tamen mitoria esse debent, & iis anodyna quædam perpetuò admiscenda; in hunc finem collyrium sequens præscribi solet.

℞. Aquar. Plantag. rosar. [vel magis repellendum] pediculi rosar. ana ℥. j. ß. liquoris albuminis ovi ℥. j. trochisc. alb. Rhasis sine opio ʒ. j. Fiat collyrium, in oculos frequenter instillandum.

Si dolor sit acerbior, possunt addi collyrio lac muliebre, & mucilagines prædictæ.

Remedium sequens inflammationem potenter sedat, & fluxionem cohibet.

℞. Albumen ovi unius. Agitetur cum frusto aluminis satis magno in patina stannea, & tandiu moveatur, donec unguenti consistentiam adeptum sit, quod extendatur supra linteum, & oculis tepidè applicetur. Post duas aut tres horas auferendum est remedium, ne longiori mora & adstringendi vi satis insigni, quam ex alumine habet, humores in oculo retineat.

Aqua etiam aluminis, distillata in alembico supra cineres, & oculo cum linteis madidis admota, inflammationem efficaciter temperat.

Sal Saturni in aqua rosarum vel oxycrato dissolutum, vel cum pomata permixtum, oculorum inflammationes potenter extinguit.

In augmento morbis digerentia repellentibus miscenda sunt; atque ita colyriis prædictis addi poterunt aquæ euphrasiæ, fœniculi, chelidoniæ, & mucilagines seminum lini, althææ, fœnugræci Gal. 13. *meth.* decoctum fœnugræci præcipuè commendat; quod digerit, concoquit, & modicè repellit. Debet autem fœnugræcum, antequam decoquatur, vel ex eo mucilago extrahatur, excuti per cribrum, ut pulvis, quo abundet, auferatur, postmodum verò aqua frequenter ablui. Collyrii formula talis esse poterit.

℞. Mucilagin. semin. fœnugr. & cydoniorum, extractæ aquâ rosarum & euphra. ana ℥. j. ß. trochiscor. albor Rhasis sine opio ʒ. j. tuthiæ præparatæ ʒ. ß. Fiat collyrium.

Quando morbus ad statum magis vergit, sarcocolla etiam collyriis additur, quæ paulò potentiùs digerit. Sed cùm siccitate sua & acrimonia quadam oculos lædere possit; priùs lacte nutrienda est, macerando scilicet in lacte per dies aliquot, lacte frequenter mutato. Et parva illius quantitas una vice præparanda est: diu enim asservata acescit, & oculis infensa est. Illius usus talis esse poterit.

℞. Florum chamomil. melil. rosar. rubr. ana P. j. sem. fœnugr. optimè mundati ʒ. j. Coquantur in aqua plantaginis. In colatura ℥. iiij. dissolve sarcocollæ nutritæ ʒ. j. tuthiæ præparatæ & trochiscorum albor. Rasis sine opio, ana ʒ. ß. Fiat collyrium.

Aquæ etiam nonnullæ ab authoribus commendantur tanquam efficacissimæ.

Quercetanus in Pharmacopœa laudat infusionem croci metallorum in aqua euphrasiæ & fæniculi, quæ satis efficax est, & nullo morsu oculum afficit, quemadmodum reliquæ ferè omnes.

Crollius & reliqui Chymici miris laudibus efferunt sal Saturni in aqua rosarum dissolutum, cui etiam salis ammoniaci grana aliquot addunt. Hujus formula talis esse poterit.

℞. Salis Saturni gr. xij. salis ammoniaci gr. iij. aquæ rosar. ℥. ij. M. Instilletur in oculum manè & serò.

Ex plumbo etiam calcinato, vel lythargyro, aut minio in aceto infuso paratur aqua, quæ cùm primò linteo oculis admota, eorum inflammationibus citissimè medetur.

In vulgari usu habetur aqua ex vitriolo albo, in aqua rosar, aut plantag. dissoluto, quæ inflammationes temperat, discutit & fluxionem arcet. Eorum proportio talis est.

℞. Vitrioli albi ℈. j. aquæ rosar. vel plantag. ʒ. iiij. Vitiosum pulveratum in aqua ad ignem dissolvatur. Coletur aqua per linteum, & in oculos instilletur. Si acrimonia sua nimiùm eos vellicet, additione aquæ rosac. vel plantag. ad libitum temperabitur. Sequens minoris acrimoniæ particeps est, & magis resolvit.

℞. Radic. ireos Flor. & rosar. rubr. ana ʒ. i. aquæ rosar. & plantaginis, ana ℥. iiij. Bulliant lento igne ad tertias. Colaturæ adde vitrioli albi pulverati gr. viii. Fiat collyrium.

Unguenta etiam quamplurima ad ophthalmiæ curationem usurpari solent, ex quibus tria sequentia cætera longè superant, & mirabiles non raro effectus producunt. Primum describitur à Renodæo in Pharmacopœa, titulo unguenti ophthalmici in hunc modum.

℞. Boli armenæ aquâ rosar. lotæ ℥. i. lapidis calaminaris aqua euphrasiæ abluti, tuthiæ præparatæ ana ʒ. ii. margaritarum tenuissimè lævigatarum ʒ. ß. camphoræ ℈. ß. opii gran. v. butyri q. s. Fiat unguentum secundum artem, ad oculorum angulos, & palpebrarum oras adhibendum.

Secundum est Joannis Cratonis, quod proponitur in consiliis Medicis à Laurentio Scholzio collectis, consilio 6. in hunc modum.

Accipiatur butyrum, si haberi potest, mense Maio factum, aut aliud recentissimum diligenter elotum, vel loco illius medulla bovina è cruribus, vel cervina: atque huic admisceatur lapidis calaminaris in tenuissimum pulverem triti quantùm excipere poterit. Fiat unguentum.

Tertium habetur apud Penotum in denario in hunc modum compositum.

℞. Tuthiæ præparatæ ℥. j. ß. camphoræ ʒ. j. viridis æris gr. xij. Tuthiam cum camphora simul contere in mortario, æs seorsim, omnia verò ad pulveris impalpabilis consistentiam. Tum ℞. Butyri recentis ℥. j. aquæ rosar. ʒ. j. Bulliant leniter simul, & ab igne remotis, primùm tuthiam cum camphora, deinde æris viride sensim immisce, agitato optimè, & in vase vitreo reconde. Fiet unguentum, quod per sericum transcoletur. Inunge interiores palpebras, præsertim circa angulos, & brevissimè sanabitur. Probatissimum est ad oculorum inflammationes, tam materiales, quàm siccas, & palpebrarum pruritus, & lachrymas singulare remedium.

Aliud unguentum habetur magnæ efficaciæ in cista medica, quod tamen acrimoniæ valdè particeps, idcircò palpebris tantùm admovetur. Illius descriptio talis est. Cæteris omnibus nihil conferentibus, hoc remedium profuit in rebelli ophthalmia. Quod fit ex succo nicotianæ & butyro maiali, simul coctis ad unguenti consistentiam, quod clausis palpebris admoveatur, in loco obscuro, quamprimum pariens oculos aperit, statim mordicare incipit, & feliciter curat.

In statu resolventia remedia repellentibus prævalere debent. Ideò eadem remedia, quæ pro augmento descripta fuerunt in statu etiam convenient, si resolventium quantitas augeatur, repellentium verò minuatur. Præcipuè verò unguenta duo posteriora non solùm in statu, sed etiam in ipsa declinatione, & usque ad perfectam curationem usurpari poterunt.

Fotus in primis ad discutiendum materiam morbificam in statu idonei sunt, qui in hunc modum parari possunt.

℞. Florum chamomil. meliloti & rosar. ana P... sem. fœnug. ut supra dictum est, præparati ʒ. ij. Fiat decoctio, quâ foveantur oculi cum pannis lineis tenuibus quadruplicatis. Hic fotus in fine augmenti, & principio status conveniet, & calidè applicabitur hyeme, æstate verò tepide, aut subfrigidè.

In fine status & declinatione magis resolvens fotus efficietur, si prædictis simplicibus addantur folia euphrasiæ, majoranæ, betonicæ, & tantillum vini albi.

Præstantissimum etiam, & paucis notum ad discutiendas ophthalmias remedium paratur ex oleo, seu liquore, qui ex linteis accensis, & inter duas patinas suffocatis elicitur; cujus liquoris gutta una cum saliva pueri permiscetur, & pennæ apice oculis admovetur.

In declinatione non solùm remedia prædicta, sed etiam collyria magis resolventia usurpari poterunt, in hunc modum.

℞. Thuris & aloë ana ʒ. ß. sarcocollæ nutritæ in lacte muliebri ʒ. j. ß. croci ℈. ß. mucilagin. fœnug. ℥. ß. aquæ fœniculi, & euphrasiæ an. ℥. j. ß. Fiat collyrium. Vel si magis siccandum & simul digerendum est.

℞. Sarcocollæ nutritæ ʒ. j. ß. tuthiæ præpar. ʒ. ß. aloës ℈. j. myrrhœ ℈. ß. mucil. sem. fœnugr. ℥. ß. aquar. verbenæ & chelidoniæ ana ℥. ß. Fiat collyrium.

In fluxione pituitosa potenter ressolventia, non solùm in declinatione, sed etiam in statu & augmento audaciùs usurpari possunt.

Præterea in declinatione, duo insignia remedia ab auctoribus proponuntur, nempe balneum & vini usus: quæ primùm ab Hipp. tradita sunt *Aph. 41. sect. 6.* his verbis: *Doloros oculorum, vini potio, aut baleeum, aut fomentum: aut venæ sectio, aut medicamentum epotum solvit.* Galen. *in commentario hujus Aphorismi,* distinguit casus & tempora, in quibus prædicta remedia conferunt: quæ etiam à nobis exposita sunt, quod venæ sectionem, purgationem & fomentum spectat. Balneum verò docet Galenus *dicto loco, & cap. 22. lib. 13. Meth.* tunc temporis convenire, quando ophthalmia fit ab humoribus acribus, & corpus sufficienter per phlebotomiam & purgationem evacuatum est. Quandoquidem humorum acrimoniam temperat, eorumque motum atque fluxionem sistit, maxima eorum parte per insensilem transpiratum excreta; sic quod superest humoris biliosi, contemperatum faciliùs vincitur à natura. Convenit etiam balneum ex Galeno in ophtalmia pituitosa præmissis perpetuò evacuationibus idoneis, quando quidem humores crassi oculis impacti per balneum attenuantur, sicque facilè discutiuntur.



Vini autem meracioris potio, ex eodem Galeneo *com. prædicto,* utilis est in quibus sanguinis copia crassioris in oculorum venulis continetur, sine plethorica in toto corpore dispositione, quia sanguinem illum crassiorem liquat, fundit ac discutit, tum etiam obstructionē aperit.

Ad ruboris & inflammationis reliqua auferendas, fotus sequens parari poterit.

℞. Folior. euphras. pulegii, ana M. j. flor. chamomil. meliloti, rosar. rubr. & paleæ avenæ, ana. P. j. semin. fœnugr. ʒ. iij. semin fœniculi ʒ. j. Fiat decoctio in s. q. aquæ, addendo sub finem parum vini albi, qua foveantur oculi cum pannis lineis, vel sacculis prædictis simplicibus semiplenis.

Aqua fœniculi sola, vino adstringenti permista, utiliter admovetur pro fotu, ad reliquias discutiendas, & oculum roborandum.

Ovum ad duritiem coctum, detractâ testâ, & permedium sectum, calidè oculo admotum, ruboris reliquias absumit.

Fotus ex decocto hysopi folius, ruboris reliquias etiam efficaciter discutit.

Ophthalmia inveterata, & quæ per multos sæpè annos perseverat, diversam aliquantulū, & longiorem curandi rationem postulat, & illa non raro magnum Medico curanti facessit negotium; cùm difficillimè impedire possit, quo minùs pars nobilissima & delicatissima, à longo tempore debilitata, fluxionē recipiat. Adde quod non solùm per fluxionem foveatur hic affectus, sed etiam sæpenumero per congestionem, ex intemperie in parte contracta, quæ difficilimè corrigi potest.

Ad illius curationem primò advertendum est, num à calidiori hepatis intemperie, quod non raro fit affectus, iste foveturs; & tunc remedia calidam illam intemperiem corrigentia, primùm administranda sunt. Et in primis post phlebotomiā & purgationes convenientes, maximè conferunt balnea, serum lactis, & aquæ minerales vitriolatæ, tum etiam hirudines hæmoroidibus affixæ.

Si verò opthalmiæ materia à sola cerebri intemperie oriatur, cujus ratione humores pituitosi ad oculos defluant, cum aliqua sanguinis portione permisti; tunc temporis cerebri expurgationi incumbendum est per pilulas usuales (post evacuationes universales per apozemata, aut alia hujusmodi remedia) bis, ter aut quater in mense usurpatas; quæ similes esse poterunt iis, quæ quo frigida cerebri intemperie præscriptæ sunt.

Si purgationes prædictæ, cum aliis remediis infra descriptis, ad curationē non sufficiant, ad purgationes mercuriales per intervalla repetitas, tanquàm ad sacram anchoram confungiendum est.

Tum etiam ad humoris influentis diversitatem, cauterium occipitio admotum erit utilissimum. Cujus loco setaceum posteriori cervici infixum, multò felicius operabitur in iis qui hoc remedii genus ferre poterunt. Vesicatorium syncipti admotum mirificè profuit in vetula quadam, lippitudine contumaci laborante, ut refert Forestus *obs. 11. lib. 1.*

Rondeletius verò cauterium suturæ coronali affixum magis prodesse asserit, quàm in aliis partibus.

Masticatoria etiam ad fluxionis derivationem proficua futura sunt, minimè verò errhina, quæ propter partium viciniam, humores ad partem affectam attrahere possunt.

Si autem cerebrū majori exsiccatione indigere videatur, ad diætam sudorificam confungiendū est, ex china; salsa parilla, & aliis etiam sudorificis confectam.

His accedunt topica resolventia & oculos roborantia, qualia sunt in primis fotus & unguenta pro statu & declinatione ophthalmiæ supra proposita, quæ etiam inveteratas ophthalmias discutere plurimum valent.

Neque ommittenda est ablutio oculorū supra memorata, ex aqua fœniculi & vino rubro, ad ruboris reliquias discutiendas, & oculos roborandos, quæ singulis diebus manè iteranda est. Ad hujusmodi etiam ophtalmias inveteratas aqua sequens magnæ est efficaciæ.

℞. Aloes opt. & tuthiæ præparatæ, ana ʒ. vj. sacchari albissimi ℈. j. aquæ rosar. & vini albi non acidi, an ℥. vi. Infundantur in ampulla vitrea benè clausa ad solem per 40. dies. Hujus aquæ non colatæ instillentur guttæ aliquot in oculum.

Vel ℞. vini alb. ℔ iij. aquæ ros. ℔ ß. tuthiæ prępara. ʒ. iij. caryophyl. pulver. ʒ. j. camphoræ ʒ. ß. Misceatur omnia in vase vitreo benè clausa, & agitetur per duas horas, ac soli exponantur per mensem integrum, ea cautione, ut singulis diebus ante solis occasū ab aëre removeantur, nec illi unquàm, nisi à sole illuminato, exponantur. Hujus aquæ per filtrum trajectæ guttæ duæ, vel tres in oculum instillentur hora somni, vel etiam horâ unâ aut alterâ ante exitum è lecto vel cubiculo. Ruborem oculorum etiam inveteratum tollit; lacrymantes oculos, & fistulosos siccat; omnem superfluam humiditatem circa membranas exteriores absumit, visum acuit.

Sequens etiam præstantissima est. ℞. Tritici M. ij. salis triti M. j. Ponantur in vase cupreo, & affundatur vinum album, ut materiæ supernatet altitudine duorem digitorum transversorum. Tegatur vas & simul stent in umbra per 5. aut 7. dies donec liquor colorem viridem acquirere incipiat, movendo pluries in die cum spatula lignea. Liquor tandem effundatur per inclinationem, & coletur si opus fuerit, per chartā emporeticā. Ejus gutta una instilletur in oculum. Ruborem discutit, fluxionem arcet, oculos abstergit à maculis, omnibusque sordibus, & visū acuit.

Solenander plurimùm laudat decoctum foliorum cotoniorum quæ primo vere integra & illæsa colligenda sunt & diligenter asservanda, ne situ, pulvere, aliisque inquinamentis oblædantur & usus tempore eorum manipulus incoquatur aquâ purissimâ; eaque sæpenumero oculi abluantur. Mirum (inquit,) oculos præservant, ruborem discutiunt, & influentem humorem arcent.

Aliquando cum opthalmia pertinaci sordes quàm plurimæ, puris instar, in oculis colliguntur, quæ vix collyriis aliisque remediis curari possunt. Attamen hoc casu maximè confert gossipium optimè carptum, aut digitis discerptum, & ad prunas diligenter exsiccatū, cujus paucâ quantitate instar plumaceoli oculi contegâtur, fascia superinducti. Manè gossipium aufertur dictis sordibus imbutum, hocque remedio per plures noctes continuato, morbus curatur, qui aliis remediis non cesserat. Et præcipuè succedit in pueris & infantibus, tali morbo laborantibus.

Pro hujus capitis coronide, non erit abs re, Zacuti Lusitani experimentū proponere, qui ophthalmiam desperatam, & omnibus remediis per annum integrum pertinaciter obsistentem, unguento mercuriali curavit. Quamvis enim nulla luis venereæ apparerent indicia, Mercurialis admotione persuasus, qui *lib. de Morbo Gallico: Cùm videritis,* inquit, *morbum quempiam communibus remediis non curari, putate esse morbum Gallicum cognominatum;* ægrotantem interrogavit, num esset passus aliquando luem veneream, aut cum fœda obscœnaque fœmina concubuisset; omnia negavit, unum solum confessus, se per noctem in lecto, hujus contagiosi morbi suspicione non carente decubuisse. Hac sola fretus conjectura, diætam sudorificam ex decocto salsæ parillæ per viginti dies præscripsit, attamen circa fructum; quamobrem licet in superis partibus premeret affectio, ut timor esset; ne vacuato humore per os, mercurii vi fluxio rueret in oculos, & ingravesceret ampliùs affectus; tamen cùm esset diuturnus, & confluentis humoris impetus sedatus, unguentum merburiale corpore exquisitè purgato præscripsit, eoque admoto septem dierū curriculo, post copiosam sputi evacuationem, dolores cessarunt, evanuit inflamatio, mitigatus pruritus, qui antea percipiebatur in

palpebris cum acrimonia multa: & relicto solo in brachio sinistro fonticulo, ut spiraret cerebrum, & servato victu, pristinam recuperavit sanitatem.

Idem Zacutus Lusitanus in praxi ad historias, ad ophthalmiam inveteratam, admodum contumacem valdè commendat aquam & unguentum, quæ à nobis descripta sunt cap. de suffusione.

## CAPUT IX.

*De Hipopyo, seu pure sub cornea.*

OCulorum inflammationes, quando insignes sunt, & in magnum tumorem elevatæ, aliquando per resolutionem terminari nequeunt, sed in suppurationem abeunt, quod maximè metuendum est, & omni ratione avertendum. Inde enim ulcera succedunt, & aliquando pus sub cornea colligitur, qui affectus ὑπόπυον dicitur. Contusionibus etiam oculorum non raro succedit, & sugillationibus inde ortis. Interdum totam pupillam contegit, & visionem impedit. Interdum verò iridis circuitum amplectitur, & unguis resecti figuram refert, eaque ratione ὄνυξ seu unguis nominatur.

Cognoscitur hic affectus non solùm ex colore albicante, puris naturam referente, sed etiam ex præcedente inflammatione, aut sugillatione. Commoto etiam oculo, pus sub cornea commoveri videtur: adest color rubeus in oculo, & dolor pulsans, aut saltem præcessit.

Ad curationem, præmissis universalibus remediis, si inflammationis reliquiæ supersint, auferendæ sunt remediis in ophthalmia descriptis. Postmodum leviter discutientia admovenda sunt remollientibus permista, ne tenuiori parte resoluta, crassior materia fiat, & resolutioni minimè idonea, Fiant igitur fomenta ex decocto florum chamomil. meliloti, semin. psyllii, fœnugr. cum pannis lineis, vel sacculis applicanda. In progressu verò addi poterunt decocto folia euphras. chelidon. & semin. fæniculi: vel sequens collyrium usurpari poterit.

℞. Aquar. verbenæ, rutæ, chelidon. rosar fœniculi, ana ℥.ß. aloës opt. tuthiæ præparatæ, ana ʒ.ß. sacchari canti ʒ.i. Pulverisentur & misceantur, addendo lactis muliebris tantillum, & fiat collyrium; de quo bis terve in die guttæ aliquot oculis instillentur.

Sequens erit valdè efficax.

℞. Croci, aloës, myrrhæ ana ʒ. j. vini ʒiij. mellis ʒ. vj. Dissolvatur crocus in vino. Deindè cum aloë & myrrha misceantur. Tandem mel addatur. Hoc remedio oculi illinantur,

Denique ea remedia quæ in declinatione ophthamiæ, in oculorum maculis, & suffusione præscripta sunt, hic etiam conveniunt.

Si resolventibus medicamentis materia discuti nequeat, ad alia remedia confugiendum est. Galen. 14. *meth.* refert, Ocillarium quendam sui temporis Medicum, cui Justus nomē erat, concussione capitis multos hypopyos sanavisse. Collocans enim eos in sella rectos, ac capita eorum utrinque à lateribus apprehendens, mox quatiebat adeò ut manifestè descendere pus ipsi videtur.

Si neque hac ratione pus visū impediens admoveri valeat, Galenus *loc. cit.* ad chirurgiam confugit, (quem sequitur Aetius & alii quamplurimi) quæ oculi punctione perficitur, qualis in suffusione consuevit. Quæ quidem operatio ut parum nostris temporibus usitata est; sic peritissimi Chirurgi manum desiderat, & verendum maximè est, ne apertâ corneâ, cum pure humor aqueus effluat.

## CAPUT X.

*De Phlyctænis.*

IN cornea & adnata tunica, quemadmodum in reliquis corporis partibus, generari solent vesicæ parvæ, aqua repletæ, bullis seu vesiculis similes, quæ à cōbustione aquæ ferventis excitantur. φλυκταίναι Græcis, Arabibus *Bothon* nominantur: suntque tumores quidam parvi instar granorum millii, acri quodam aut humore oriundi.

Harum pustularum cognitio facillima est, cùm sensibus pateat. Quæ in adnata oriuntur, rubrum colorem referunt: quæ autem in cornea, subnigrum si in illius superficie consistant; album verò, si in parte corneæ profundiore sitæ sint.

Quod ad prognosin spectat, phlyctænæ in adnata minùs periculosæ sunt, quàm in cornea. Superficiariæ pustulæ, minùs periculosæ; profundiores verò magis. Metuendum enim est, ne tota corneæ densitas erodatur, & vel humor aqueus effluat, vel uveæ procidentia contingat.

Curatio in materiæ conjunctæ resolutione tota versatur, & causæ antecedētis aversione. Et omnimodò pustularū suppuratio prohibenda est, quæ in ulcus degenerat.

Universales igitur evacuationes, revulsiones, ac derivationes, quæ in ophthalmiæ curatione propositæ fuerunt hîc etiam celebrandæ sunt.

Postmodum topica administranda, quæ leviter repellant in principio, tùm etiam discutiant, qualia in ophthalmiæ augmento proposita sunt, quæ magis convenient, quando inflammatio pustulas comitatur, quod plerumque fieri consuevit.

In progressu verò, magis exsiccantia & resolventia erunt usurpanda, qualia in statu & declinatione ophthalmiæ descripta sunt, ac præsertim unguenta ibidem proposita, quæ pustulis illis discutiendis & exsiccandis aptissima sunt.

## CAPUT XI.

*De corneæ & adnatæ ulceribus.*

OPthalmiæ succedere solent ulcera, in cornea tunica & adnata, quando in supputationē versa est. Succedunt etiam phlyctænis, seu pustulis, in cornea oriundis, iisque disruptis. Fieri etiam solent ab humoribus acribus & erodentibus, in oculos confluentibus.

Variæ eorum differentiæ ab auctoribus proponuntur, ex variis circumstantiis desumptæ, prout scilicèt vel superficialia sunt, vel profunda, lata, vel angusta, varias figuras habentia, & alia hujusmodi. Sic ulcus, cavum, angustum, & durum βόθριον fossula nominatur. Latum & minus profundum κοίλωμα dicitur. Quod in iridis circulo situm est, ἄργεμον appellatur, & à nonnullis *ulcus coronale*. Quod denique profundum, solidius asperum, quasi crustosum est ἐπίκαυμα & ἔγκαυμα vocatur.

Cognitio ulcerum non est difficilis, cùm per se oculis pateant. Si ulcus sit in cornea, ulcusculum album appareret in nigro oculi: si in tunica adnata, punctum veluti rubicundum in albo oculi conspicitur, ob illius tunicæ venas sanguine refertas.

Ulcera oculorum curatu difficilia & periculosa sunt, multò magis tamen in cornea, quàm in adnata. Ulcus, quod è regione pupillæ situm est, magis periculosum, quia in eo sanato relinquitur cicatrix, quæ corneæ diaphaneitatem aufert, sicque visionem lædit. Quod si tota tunica erodatur, fit effluxus humoris aquei, & uveæ procidentia.

Curatio hujus affectus, quemadmodum & reliquorum ulcerum, detergentibus & exsiccantibus perficitur, quæ tamen mitissima esse debent, propter partis mollitiem, & exquisitum sensum. Præmittenda tamen ea, quæ fluxionem ab oculis revellunt, eamque reprimunt; qualia in ophthalmia, tunc recente tum antiqua fuere proposita. Et si inflammatio ulceri conjuncta sit, remedia illam respicientia prædictis erunt permiscenda. Quibus etiam dolorem lenientia addere conveniet, quoties ille partem infestaverit.

Detergentia & exsiccantia moderata sunt, saccharum, mel, crocus, myrrha, thus, aloës, sarcocola, tuthia, & cerussa, ex quibus formulæ sequentes componi poterunt.

℞. Decocti hordei & fœnugr. ℥. iv. mellis optimi ℥. ß. vel syrupi de rosis sic ℥. j. Fiat collyrium, quo oculi sæpe abluantur. Vel,

℞. Aquar. vervenæ, & plantag. ana ℥. ij. sacchari canti ℥. ß. Misce pro collyrio. Vel

℞. Aquæ



℞. Aquæ mellis B. M. destillatæ, & aquæ rosar. ana partes æquales. Vel

℞. Ovum coctione induratum & à putamine mundatum. Dividatur in duas partes, & detracto vitello repleatur fovea saccharo cando pulverato. Optimè ligetur & ponatur in cella vinaria. Extillabit liquor, qui detergendis ulceribus sine morsu valdè idoneus est. Et si potentiùs remedium desideres, myrrha pulverata saccharo cando admiscenda est,

Montanus pulverem sequentem valdè commendat.

℞. Albumina ovorum recentium n. xx. Ponantur in vase stanneo ad solem, donec exsiccentur, postea Pulverentur subtilissimè cum æquali pondere sacchari, & pulvis immittatur in oculos, qui sine erosione plurimum adjuvat.

In progressu morbi, si potentiùs detergendum sit & exsiccandum, adde collyri s prædictis trochiscos albos Rhasis, thus, aloën, myrrham, sarcocollam, & alia hujusmodi, in parva tamen dosi, ne oculos exasperent, quibus etiam lac, albumen ovi, mucilagines, aliaque anodyna addi poterunt.

Tuthia præ cæteris valet, quia minimè dolorifica est, & sine morsu siccat, ac cicatricem inducit, ideò collyria & unguenta ex ea parata, utilissima sunt. Et præ cæteris unguentum in ophthalmiæ curatione descriptum, quod magnam tuthiæ quantitatem recipit, erit utilissimum.

Collyrii valdè detergentis & exsiccantis, ac cicatricem inducentis formula talis esse poterit.

℞. Sarcocollæ nutritæ in aqua rosar. cerussæ & aloës lotæ, myrrhæ, tuthiæ præparatæ ana ʒ.ß. sacchari candi ʒ. j. cum mucilagine gummi tragacanthi extracta in aqua rosar. Fiat collyrium, quo palpebræ illinantur.

## CAPUT XII.

*De corneæ cancro.*

UT singulis corporis partibus cancer solet accidere, sic etiam oculis aliquando contingit. Et cùm, quæ communem cancri theoriam & praxim respiciunt, è morborum externorum tractatibus desumenda sint, nos hinc tantùm ea, quæ ad oculum peculiariter tali morbo affectum pertinent, paucis attingemus.

Cancer vel occultus est, vel ulceratus. Occultus ad tumorum genera refertur, & in oculo tumor cancrosus, seu cancer oculi nominatur. Ulceratus verò, ulcus cancrosum oculi dicitur.

In utroque tamen adest durities inæqualis & renitentia, color plumbeus & livescens, dolor intensus & pungitivus, caput & tempora præsertim occupans; venæ lividæ & varicosæ, in tumore & partibus vicinis apparent. Sanguis acerrimus & adustus à parte affecta non raro effluit, quando cancer ulceratus est. Ac denique medicamentis tantillum calefacientibus dolor admodum exasperatur.

Incurabilis est affectus in oculo, quemadmodum reliquis corporis partibus, quando jam radices egit, nisi operatione chirurgicâ radicitus exstirpetur.

Curatio duplex ab auctoribus proponitur, vera scilicet, & palliativa. Vera, ut dictum, in cancro jam genito, & parti valde radicato, non potest obtineri, nisi chirurgiâ. Recens tamen cancer, ac ferè incipiens, curari potest frequentibus evacuationibus humoris atrabiliarii, præmissâ venæ sectione convenienti, ut docet Galen. 2. *ad Glauconem, cap.* 10. ubi gloriatur, se hunc morbum per initia sæpe sanasse, adjungendo remediis prædictis optimam victus rationem.

Curatio palliativa, quæ ad symptomatum mitigationem dirigitur, non solùm per dictas evacuationes, sed etiam topica convenientia perficitur.

Primùm igitur victus ratio refrigerans & humectans, qualis humori atrabiliario debetur, instituenda est.

Posteà sanguis detrahatur à directo oculi affecti, hirudines pone aurem ejusdem lateris applicentur: tum etiam hæmorrhoidibus; si aliquantulum tumeant. Cucurbitulæ scapulis admoveantur, & reliqua revulsionum genera celebrentur.

Purgationes & præparationes humoris atrabiliarii fient per potiones, apozemata, juscula medicata, syrupos magistrales, & alia hujusmodi. Sed præ cæteris multum confert ad humorem atrabiliarium evacuandum, helleborus niger ritè præparatus: ejusque extracto bis aut ter exhibito, cancer incipiens aliquando à nobis sanatus est.

Hæc remedia humoris affluxum ad oculos, dolores, & reliqua symptomata vehementia valdè imminuunt. Ad id tamen non parum etiam conferunt topica remedia, qualia sunt in ophthalmia, ad dolorem leniendum descripta. Præcipuè autem collyria cum mucilaginibus, trochiscis albis Rhasis, & tuthia præparata, cum aqua rosarum, solani, & plantaginis.

Aqua sequens pro collyrio & oculi ablutione erit præstantissima.

℞. Radic. scruphulariæ maj. & geranii Robertiani, an. M. ij. arnoglossæ, solani, borragin. buglos. portul. euphras. beton. ana M. j. ranarum viridium, & albuminum ovorum, ana num. xij. sem. fœnugr. & cydonior. ana ℥. j. Radices & semina contundantur, & folia incidantur. Deindè affunde aquæ rosar. & euphras. ana ℔. j. Misceantur omnia, & distillentur in alembico plumbeo.

Pullorum caro ad doloris sedationem plurimum potest, & morbum ipsum aliquando hoc solo remedio curatum fuisse, à nonnulis creditur. Sic Mauritius Cordæus, *Comment. 7. in lib. 1. Hipp. de morbis mulierum*, refert historiam nobilis cujusdam fœminæ, cui tota pars dextra faciei cancro, eoque ulceroso obsessa fuit diutissimè, quæ cum variis auxiliis, à medicis Italis, Gallis, Germanis, Hispanis petitis usa esset, tandem vulgari hoc barbitonsoris remedio sanata est. Pullos gallinaceos in partes tenues & latas concidebat, quas sæpiusculè commutando interdiū admovebat parti affectæ. Alii admovent carnes pullorum columbinorum, sectas & adhuc tepidas.

Denique curatio vera cancri confirmati, sola expiratione obtineri potest, quæ fit omnimodâ oculi extractione: quam tutò, & salutariter fieri posse docet Fabricius Hildanus, & extractionis modum, omnesque illius circumstantias fusissimè describit *obs.* 1. *cent.* 1. ut eas hîc frustrâ repetere non opus sit.

## CAPUT XIII.

*De ruptura corneæ.*

COrnea tunica tantam aliquando patitur continui solutionē, ut humor aqueus interdum tunicâ uveâ egrediatur, & illa solutio ruptura corneæ ab auctoribus nominatur.

Hujus causa est ulcus, aut vulnus illius membranæ, aut magnus humorum affluxus, à quo dicta membrana ita distenditur, ut media crepet, & contenti humores effundantur: ut in muliere quadam Parisiensi contigisse refert Paræus *lib. 16. cap.* 13.

Incurabilis est plerumque hæc affectio, & visus privationem relinquit, quandoquidem humores oculi effusi regenerari nequeunt. Si tamen vulnus sit exiguum, ex quo portio tantùm humoris aquei effluat, curationem suspicere potest: quandoquidem aqueus humor interdum generari potest, ut docuit Galen. 4. *de sympt. cons. cap.* 2.

Curatio hujus affectus glutinantibus remediis tentanda est. Et præmissis universalibus evacuationibus, venæ sectione scilicet, & purgatione, si eæ necessariæ sint, adstringentia & glutinantia oculo admoveantur, & in oculum instilletur albumen ovi, cui trochisci albi Rhasis admisceantur.

Eadem pars foveatur decocto rosar. rubr. fol. polygoni, rubi, bursæ pastoris, & plantag. in vino adstringente patato, si non adsit inflammatio, alioquin in simplici. Vel

℞. Carnis cydonior. ℔. ß. rosar. rubr. P. iij. acaciæ ʒ. ij. croci ℈. j. decoquantur in vino adstringente, & fiat cataplasma parti applicandum.

Ad integram consolidationem sequens collyrium adhibeatur.

℞. Aloës lotæ, tuthiæ præparatæ, & sarcocollæ nutritæ in lacte muliebri, ana ℈. ß. croci gr. v. cum mucilagine gummi tragacanthi, fiat collyrium.

## CAPUT XIV.

*De uveæ procidentia.*

Uveæ procidētia corneæ rupturæ non raro succedere consuevit, quæ Græcis προπτωσις ῥαγοιδὴς nominatur. Quatuor illius differentiæ ab auctoribus, & præsertim Paulo, proponuntur: quarum prima μυοκέφαλον dicitur, quod formam capitis muscæ habeat; & contingit quando exigua portio uveæ egreditur. Secunda σταφύλωμα dicitur; & fit, quando major portio uveæ excidit, ut acini uveæ figuram repræsentet. Tertia verò μῆλον nominatur, quando maxima est uveæ eruptio, ut ad pomi magnitudinem accedat. Quarta denique ἧλος, id est, clavus dicitur, quando uveæ providentia inveterata est, & callosa reddita.

Curatio hujus affectus difficillima est, & eo difficilior, quo major est uveæ procidentia. Si verò minor sit, ut in myocephalo, curationem admittit, quæ adstringentibus moderatis perficitur, qualia in corneæ ruptura supra fuere proposita.

Antiqui, ut Paulus, Aëtius, & Celsus, procidentias inveteratas, quæ medicamentis non cedunt, chirurgiâ perficere tentant. Hæc tamen nostris temporibus obsoleta est, propter summam illius difficultatem, & ancipitem eventum. Si quis tamen eam tentare cupierit, exactè descriptam inveniet apud Hieron. Fabric. ab Aquapend. *cap. de staphylomate.*

## CAPUT XV.

*De Ægylope & fistula lachrymali.*

Hactenus affectus oculorum, qui in humoribus, & tunicis eorum contingunt, expositi sunt. Superest jam ut angulorum & palpebrarum morbi explicentur.

Ac primum sese offert tumor inter majorem angulum & nasi radicem apparens, qui ægylops & anchylops nominatur. Anchylops quidem, si nondum sit ruptus; ægylops verò, postquam ruptus est.

Tumor iste, seu potiùs tuberculum, duplici modo se habet, cum inflammatione scilicet, vel sine ea.

Quando inflammationem habet comitem, est veluti phlegmone parva, furunculo similis, rubore in ambitu perfusus, cum dolore lancinante. Fitque à sanguine tenui & bilioso, per temporum, frontis, facieque venas in partem delato. Unde in abscessum plerumque degenerat, qui apertus, ulcus producit, quod sinuosum brevi efficitur, unde fistula lacrymalis nominari consuevit.

Si autem fistula per annum perseveret, cariem in osse producere consuevit, juxta Aph. Hipp. 45. *sect. 6. in ulceribus annuis os abscedere necesse est.* Et insuper caries jam facta dignoscitur ex cavitate, quæ digito comprehenditur, saniei ex ulcere manantis fœtore, asperitate, specillo demonstrata.

Sine inflammatione etiam dictum tuberculum sese prodit, tuncque generatur ab humore crasso & viscido, pulti, aut melli persimili, & ad tumores illos accedit, qui atherometa, steatomata, & melicerides nominantur, quique doloris expertes esse consueverunt.

Curatio ægylopis valdè difficilis est, tum quòd medicamenta difficilè admoveri possint, propter oculi viciniam; tum quod ob partium mollitiem abscessus in ulcus sinuosum facilè degeneret, ut ante dictum est. At multo adhuc difficiliùs curatur, si abscessus ad nares rumpatur, & pus per illas effluat, qui subjectorum ossium corruptio utplurimùm consequitur.

Aliquando verò ægylops ad cancri naturam accedit, quod dignoscitur ex dolore pungitivo, venarum tensione cutis duritie atque lividitate, tuncque satius est omninò non attingere, quia remediis magis efferatur, doloresque acerbiores excitat.

Fistula lacrymalis recenter genita, & quæ orificium habet extrinsecum ac manifestum, medicamentis curabilis est: quæ verò profunda & inveterata, ac cum ossis carie conjuncta, vix sine cauterio auferri potest.

Varia horum affectuum tempora, variam remediorum administrationem desiderant. Ac primum ægylope incipiente, fluxio, quæ ad partem fit, revellenda est phlebotomiâ & purgatione: simùlque repellentia fronti admovenda, quibus aliquando morbi progressus prohibetur, & suppuratio impeditur. In hunc finem ceratum sequens concinnari poterit.

℞. Cortic. malor. granator. acaciæ, balaustior. gallar. nuc. cupressi, aluminis rochæ, boli armenæ, ana ʒ. j. ceræ albæ ℥. iiij. terebinthinæ ʒ. iij. Fiat ceratum.

Post usum repercutientis remedii, per aliquod tempus resolventia parti affectæ admovenda sunt: quale est hoc decoctum.

℞. Mellis puri, aloës, ana ℥. ij. myrrhæ ℥. j. croci ʒ. j. ß. aquæ ℔. ij. Coquantur lento igne ad mediæ partis consumptionem. Hoc decocto imbuatur frustulum spongiæ molioris, & mediocriter exprimatur, ac parti applicetur calidè. Posteà fascia deligando, & sæpe iterando.

Amatus Lusitanus ceratum contra ægylopas describit *curatione 60. cent. 5.* & multis laudibus effert, quod ita se habet.

℞. Pulver. testar. cochlearum ʒ. ij. myrrhæ, aloës, lotæ, thuris, ana ℥. ß. sarcocollæ, sanguin. dracon. cerussæ, ana ʒ. iij. opopanacis aceto soluti, & lapidis hæmatitis, ana ʒ. j. ß. croci. ℈. ij. ceræ & resinæ, ana ℥. iij. M. simul ad ignem secundum artem, & fiat ceratum angulo oculi applicandum.

Si prædictis remediis tumor resolvi nequeat, sed ad suppurationem tendat, illa juvanda est emplastro diachylo simplici: aut si dolor & inflammatio urgeant, cataplasma de mica panis utiliter admovebitur. Si sponte abscessus non rumpitur, ferro aperiendus est, idque quamprimum: si enim apertio differatur, pus partes vicinas erodit, & fistulam incurabilem sæpe producit. Multi cauterio aperiunt; sed ferrum non ignitum tutius est.

Aperto abscessu ulcus detergendum est, & ad cicatricem ducendum, more aliorum abscessuum. Si verò ulcus pertinacius evadat, & in fistulam abeat, curatio sequens illi adhibenda est.

Ac primùm vacuatio universalis per phlebotomiam & purgationem repetenda. Fluxio à capite avertenda per cucurbitulas, vesicatoria, & caustica, idoneis locis apposita, quibus succedere poterit decoctum chinæ, vel salsæ parillæ, per plures dies exhibitum. Eodemque tempore cerebrum exsiccandum suffumigiis, pulveribus cephalicis, & aliis in catarrhi curatione propositis.

Cauterii loco setaceum cervici utiliter admovebitur; eo enim solo curatam fuisse fistulam lachrymalem refert Fabr. Hildanus *obs. 41. cent. 1.*

Si jecoris intemperies fluxionis causa antecedens (ut sæpe fit) esse videatur; illi peculiariter est providendum remediis idoneis.

Ad topica veniendo, ulceris orificium aperiendum & dilatandum est lentè & paulatìm, cum penicillo ex medulla sambuci, spongia præparata, vel radice gentianæ confecto. Eoque satis aperto, sequens medicamentum à Foresto commendatum, *obs.* 17. [15.] *lib.* 11. apponatur.

℞. Mellis communnis ℥. ij. viridis æris ʒ. j. aquæ rutæ ℥. iiij. Æs viride pulverisetur, & cum aliis lento igne decoquatur ad tertiæ partis consumptionem, & colatura per syringam tepidè ac suaviter imponatur. Si acrius medicamentum videatur, aquâ rutæ ulcus abluatur quotidiè, & post lotionem exiguum ungenti apostolorum admoveatur. Hæc remedia per vices ad tres septimanas continuanda, superponendo emplastrum conveniens, & oculum aqua rosaceâ defendendo.



Ulcere satis repurgato, ad incarnandum & cicatrizandum, sequens collyrium usurpabitur.

℞. Thur. sarcocoll. aloës, sanguin. dracon. balaustior. alumin. antimonii. ana ʒ. j. viridis æris gr. v. Subtiliter pulverisentur, cum aqua rutæ fiat collyrium, satis liquidum, instillandum leviter cum stipite rutæ ter in die, & turunda in eo modefacta immitatur, superimposito emplastro diapalmæ. Turunda paulatim minuatur, & circa finem omninò auferatur, abluendo tantùm partem collyrio prædicto, & diapalma imponēdo. Hæc methodo fistulas recentes curatas fuisse, refert Forestus *loco citato*, ab insigni quodam sui temporis Chirurgo.

Si os carie affectum manifestè appareat, solo cauterio actuali curari potest, cujus adhibēdi modus exactè describitur à Paræo, Fallopio, & Aquapendente *in operibus chirurgicis* Fabric. tamen Hildanus *obs. 22. cent. 5.* se fistulam lacrymalem cum ossis carie, à quatuor annis infestantem, & pro deplorata habitam, in puero tredecim annorum, solis medicamentis feliciter curasse gloriatur, eam dilatando cum spongiis præparatis usque ad ipsum os, posteà euphorbium per se fistulæ inspergendo, & quidem in copia, deinde emplastrum ex solo gummi elemi applicando. His eâ, quâ fieri potuit dilligentiâ, per septimanas aliquot adhibitis remediis, squamula ossis se obtulit, quæ exacta est, & postquam per paucos dies semiguttulam balsami tolutam, semel in die cum filamentis ulceri imposuisset, fistula brevi plenissimè consolidata est.

## CAPUT XVI.

*De Rhyade, & Encanthide.*

Fistulis lacrimalibus ut plurimum succedit alius affectus, qui Rhyas nominatur, & carunculæ anguli majoris absumptio vel imminutio, à qua & angulus latior evadit. Fit tamen ab aliis causis, nempè ab humoribus acribus & erodentibus in eam partem decumbentibus; vel à medicamentis cathæriticis, pro fistulæ curatione adhibitis.

Rhyadi oponitur Encanthis, quæ est ipsius carunculæ immodica excretio & eminentia, eàque generatur à sanguine redundante ad partem translato, & ulcere ejusdem partis non satis maturè exsiccato.

Rhyadis curatio sarcoticis & consolidantibus medicamentis perficitur, qualia sunt quæ sequuntur.

℞. Ros. rubr. P. j. nucum cupres. & myrtillor. ana ʒ. ii. aloës ʒ. j. ß. vini austeri ℔. j. Coquantur ad quartæ partis consumptionem. Hoc decocto abluatur pars frequenter. Vel

℞. Aloës, thuris, ana ʒ. j. sanguin. dracon. ʒ. ß. rosar. rubr. & granor. sumach, ana ℈. j. atque rosar. ℔. j. Bulliant ad quartæ parais consumptionem. Fiat instar collyrii.

Encanthis curatur ablatione carnis superfluæ, oculi angulo adnatæ, quod perficitur exedentibus medicamentis, à mitioribus ad potentiora progrediendo. Igitur alumen ustum priùs admovendum est; quod si non sufficiat, ad unguentum Apostolorum, vel ægyptiacum, vel vitriolum ustum progrediendum. Quod si ne hæc quidem sufficiant, ferro abscindenda est caruncula, vel cauterio actuali absumenda.

Antequam autem hæc fiant, corpus priùs præparandum est evacuationibus convenientibus, ne nova fluxio ad pertem attrahatur.

In excisione autem & cauterii administratione, vel etiam in absumptione carunculæ, quæ medicamentis fit, hoc diligenter observandum, ne tota caruncula absumatur, sed illud tantum, quod superfluum est, auferatur; alioquin in contrarium affectum, rhyadem puta, deducetur.

## CAPUT XVII.

*De Epiphora.*

Epiphoræ nomen, humoris fluxum generatim significat, in quamcumque partem irruat. Usus tamen obtinuit, ut pro tenuis humoris per oculos effluxu speciatim accipiantur, unde, lachrymæ involuntariæ etiam nominantur, quæ per oculorum angulos assiduè defluere consueverunt.

Ad harum autem lachrymarum præternaturaliter effluentium generationem, concurrunt pravæ partis mandantis & recipientis dispositiones. Pars mandans est cerebrum, quod frigidiori aut calidiori intemperie præditum serosos humores congerit, eosque ad partes inferiores, & fluxioni recipiendæ idoneas transmittit. Pars recipiens est glandula, juxta oculi angulum majorem constituta, & caruncula eidem angulo superposita: quarum partium raritas, aut densitas, aut alia quævis imbecillitas efficit, ut humorum influentium decubitum facilè recipiat. Ideo sæpe solet contingere epiphora in ægylope, fistula lachrymali, rhyade, & encanthide; quod nimirùm humores superflui ad partes laborantes facilè transmitti soleant.

Fertur hujusmodi humor à cerebro in oculorum angulos, interdum per venas internas, & interdum per externas, ut propriis signis paulò inferius distinguemus.

Ille autem humor, epiphoram efficiens, aliquando frigidus est, & nullum aliud incommodum ægrotanti adfert, præter fluxionis molestiam: aliquando verò acrimoniæ & salsedinis particeps, dolorem, ardorem, ruborem, tum etiam exulcerationem palpebris afferre solet.

Signa præsentium lachrymarum nulla sunt, cùm ipsa satis per se pateant. Apparet etiam ex prædictis, num lachrymæ frigiditatis, an caliditatis & acrimoniæ sunt participes. Superest tantum distinguere an per interna vasa, an per externa efferantur. Cùm per internas venas humores defluunt, dolores in intimo capitis persentiuntur, & acres sternutationes nonnunquàm excitantur. Si verò per venas externas, quæ extra calvariam positæ sunt, humores defluant vasa in fronte & temporibus distenta apparent, & caput veluti revinctum sentitur, & ab adstringentibus remediis exteriùs applicatis ægri juvantur.

Quod ad prognosin spectat, recentes epiphoræ, & à causis externis præcipuæ oriundæ, facilè curantur, maximè verò in juvenili ætate. Antiquæ & in senibus difficillimè curationem recipiunt, Quæ verò ex aliis morbis procedunt, ut ægylope, fistula lachrymali, & similibus ab illorum affectuum curationibus omninò dependent.

Curatio hujus affectus in fluxionis ablatione, & partis recipientis roboratione consistit.

Fluxio auferenda est humoris peccantis evacuatione, revulsione, derivatione, & partis mandantis roboratione.

Humor peccans, seu serosus humor, in cerebro redundans evacuabitur venæ sectione & purgatione.

Venæ sectio in frigida cerebri intemperie non convenit, nisi manifesta plethoræ signa ad fuerint. In calida verò intemperie, quando humores acrimoniâ præditi sunt maximè convenit, eaque bis, aut ter, si opus videatur, iterari poterit.

Purgatio fieri potest per potiones, apozemata, pilulas, & alia hujusmodi, quæ ægrotantis naturæ aptari poterunt.

Revulsio humoris affluentis fiet per cucurbitulas, scapulis frequenter admotas: vesicatoria, posteriori parti cervicis apposita, & cauteria occipiti aut brachiis inusta.

In contumaci affectu vesicatorium sincipiti admotum mirificè prodest, ut narrat Forestus *obs. 11. lic. 11.* de vetula quadam, quæ cùm oculos haberet lippientes, lachrymantes, & saniosos, cum intenso dolore, & prurigine, & nullis remedis curari posset; admoto capiti raso emplastro, ex pulvere cantharidum, fermento, & melle, perfectè cucurata est.

Rondeletius verò cauterium, supra commissuram admotum, magis conferre asserit, quam si aliis partibus applicetur.

Ad derivationem conferunt, hirudines pone aures admotæ, & masticatoria horis matutinis usurpata.

Ne verò humores semel evacuati de novo generentur, cerebrum roborandū atque exsiccandum est. Et quidem, si frigida fuerit illius intemperies, omnia remedia, quæ pro intemperiei frigidæ cerebri curatione à nobis proposita sunt, usurpari poterent. In calidiori verò ea, quæ in

calidi catarrhi curatione præscripta sunt, præcipuè cerebrum respicientia, hîc convenient.

Dum prædicta remedia usurpantur, parti recipienti providendum est topicis remediis. Ac primùm si humor fluat per venas externas, adstringentia fronti & temporibus admovenda sunt, & si fluxio fiat ab humore calido, & acri, sequens cataplasma admovendum est.

℞. Boli armen. sanguin. dracon. balaustior. & myrtillor. ana ʒ.j.ß. acaciæ & hypocistidos, ana ʒ. j. thur. mastich. ana ℈.ij. rosar. rubr. P.j. Pulverentur & excipiantur albumine ovi, & pauco aceto. Fiat cataplasma, quod linteo inductum, dictis partibus applicetur, & quoties exsiccatum fuerit, renovetur.

Si fiat ab humore frigido, ceratum sequens admoveatur.

℞. Thur. mastich. ana ʒ.j.ß. gummi animæ, tacamahacæ, & lapidis hæmatitis, ana ʒ.j. gummi juniper. ℈.ij. terebinthinæ, & ceræ q. s. Fiat ceratum.

Ipsi verò parti affectæ collyria adstringentia & exsiccantia admovenda sunt, in sequentem modum composita.

℞. Tuthiæ præparatæ ʒ.j. sarcocollæ nutritæ ʒ.ß. thur. mastich. ana ℈.ß. spicæ nardi gr. vj. Fiant trochisci, qui ovi albumine vel succo cydonierum excepti, cantho oculi applicentur.

Vel tuthia præparata linteo raro excipiatur & filo alligetur, in vino austero immergatur, eoque oculus sæpe abluatur. Vel

℞. Tuthiæ præparatæ, cortic. ovorum pulverisator. aloës optimæ, ana ℥.j. Involvantur in panno lineo, & fiat pila; quæ infundatur in aqua fœniculi suspensa cum filo, posteà sæpe in die exprimatur pila in oculos.

Sola aloë pulverata, & in pilam, ut dictum est, concinnata, & in aqua rosar. posita, non parum conducibilis est. Vel

℞. Aloës. nucis cupres. thur. mastich. myrrhæ, ana ʒ. ij. tuthiæ præparatæ, sarcocollæ nutritæ, ana ʒ. j. ß. sanguin. dracon. berberis, sumach. rosar. rubrar. ana ℈. j. Pulverentur tenuissimè, & excipiantur aquâ fœniculi, fiatque collyrium.

In calida fluxione sequens præcipuè convenit.

℞. Tronchiscorum albor. Rhasis sine opio, sarcocollæ nutritæ, lycii, acaciæ, olibani, ana ʒ.j.ß. ossium myrobalan. adustorum, coralli albi & rubri, ana ʒ.ß. margaritar. ℈. ß. succi mali punici, ad medietatis absūptionem cocti quantum satis. Fiat collyrium.

Si rubor oculorum epiphoræ conjunctus sit, sequens erit utile.

℞. Granor. sumach. contusor. ℈. j. aquæ plantagin. calidæ ℥. j. Macerentur aliquandiu, deindè fortiter, exprimantur, addendo aquæ rosar. euphras. aquæ album ovi diu concussi, ana ℥. ß. sacchari candi subtilissimè triti, & cum pauca aqua colati ℈. j. Fiat collyrium.

Denique ea collyria, quæ pro ophthalmia inveterata præscripta sunt: hîc etiam aptari poterunt.

## CAPUT XVIII.

### *De Pterygio, seu ungue oculorum.*

UNguis oculi est membranula dura & nervosa, quæ ex angulo oculo majore prodiens, album oculi primum contegit, mox & successu temporis ad nigrum tenditur, & pupillam tegendo visionem impedit.

Aliquando tenuis est hæc tunica, colore albicante prædita: interdum verò carnosa evadit, venis multis cruentis contexta, diciturque *panniculus*, & *sebel* ab Avicenna. Quamvis nonnulli panniculum ab ungula distinguant, quòd scilicet ungula sit nervea quædam tunica, sine venarum repletione, & tunicam tatùm adnatam contegat: Sebel verò, seu panniculus tantum oculum cooperiat, & rubro colore præditus sit, ac venulis intertextus.

Oritur hic affectus ab exulceratione carnis, quæ est in angulo oculi, aut tunicæ adnatæ, unde scabrities parti & inæqualitas emergit, quam dum facultas nutriens adæquare, & complanare nititur, copiosiorem sanguinem affundit, eique incrementum præternaturale producit, aut quoddā veluti tegumentū ei ingenerat. Quæ tamen in oculum male affectum quamplurima exerementa confluunt; ideò non ex sanguine puro, sed pluribus excrementis permixto unguis generatur. Unde variæ illius differentiæ exsurgunt, quod alius durus, alius mollis, alius albo, alius citrino, alius rubro, alius fusco colore præditus sit. Alius facilè separabilis ab adnata & cornea, alius tenaciter adhærens. Alius simplex & pravæ qualitatis expers, alius putridus & cancrosus.

Hujus affectus diagnosis ex dictis facilè intelligitur. Tum causæ illum producentes, humores scilicet ex quibus generatur, ex colore internosci poterunt: rubra enim ungula fit à sanguine puro, citrina à bile; alba, à pituita; fusca ac nigricans, à melancholia.

Quod ad prognosin attinet, malum hoc difficilè curatur & non nisi longissimo tempore: siquidem remedia acria, ungulæ conterendæ necessaria, non nisi sensim & paulatim usurpari possūt, propter exquisitū oculorū sensū.

Si oculus affectus minor evaserit, malum est signum; partis enim debilitatem arguit.

Recens ungula & magnitudine mediocris, pharmaceuticis remediis curari potest. Quæ verò aucta est, ad nigrum oculi se extendens & jam inveterata, nonnisi manuali operatione curari potest.

Ungula, quæ crassa est, eversa, eminens, indurata & nigricans, curari non potest, cancrosam enim naturam obtinet.

Curatio ad causam morbi antecedentem & conjunctam dirigenda est.

Ratione antecedentis, primùm victus ratio idonea præscribenda est, qualis in aliis oculorum affectibus à fluxione oriundus suprà proposita est.

Simulque evacuationes ac revulsiones, in dictorum affectuum curationibus præscriptæ, etiam hîc usurpari poterunt: nempè purgationes, phlebotomiæ, cucurbitulæ, vesicatoria, & alia hujusmodi.

Ac sufficienter corpore purgato, ad topica veniendum est, quæ ungulam absumere valeant, à minoribus incipiendo; qualia sunt omnia, quæ pro macularum curatione supra proposita sunt. Quæ si non sufficiant, ad fortiora veniendū est, quæ ab auctoribus passim descripta inveniuntur. Forestus collyrium sequens maximè commendat.

℞. Succi fœniculi ℥.iiij. succi chelidon. ℥.iij. succi rutæ ℥.ij. succi malvæ ℥.ij.ß. aloës ʒ.j. vitrioli ℈. ij. æruginis æris ℈.j. zimziberis & cinamomi, ana ʒ.ß. fellis anguillæ ℥.ß. fellis tauri, bovis, aut porci ʒ.ij. sacchari candi ℈.ij. bulliāt succi, addēdo reliqua, & depurētur. Fiat collyrium.

Sequens etiam ab eodem commendatur.

℞. Lapid. hæmatitis Drach. ij. vitrioli albi, viridis æris, ustorum ana ʒ.iij. myrrhæ & croci ana Drach. j. piperis longi Drach. ß. sacchari candi ℥. ß. Pulverisentur subtilissimè ut alcohol. Hujus pulveris ℥. j. misceatur Drach. ij. aquæ raphani, & applicetur bis, terve in die, prout æger tolerare poterit.

Ante usum horum remediorum, pars fovenda est decocto emolliente, quod etiam post eorum applicationem iterandum est, ad dolorem leniendum.

Inter remedia minùs vehementia, sequens cum fructu usurpari poterit.

℞. Ossis sepiæ ℈. ij. sacchari candi Drach. j. vitrioli ℈. ß. tuthiæ præparatæ Drach. ß. M. Fiat pulvis subtilissimus, ungulæ inspergendus.

Si topicis hisce remediis ungula absumi nequeat, ad chirurgicam operationem veniendum est, quæ fit hamulo perforando ungulam ab basim, deindè filum lineum duplicatum acu trajiciendo, utrinque ab basim arctè deligando, atque sic apprehensam incisorio instrumento abscindendo, prout fusiùs docetur à Celso, Paulo, Aëtio, Hieronymo ab Aquapedente in operationibus chirurgicis, aliisque quamplurimis.

Facta incisione, linteum aquâ rosaceâ & albumine ovi imbutum est apponendum, ad dolorem sedandum, & inflammationem prohibendam. Ac denique siccantibus medicamentis, collyriis ex tuthia, thure, aloë, trochiscis albis Rhasis, aliisque siccantibus medicamentis cicatrix induenda.

PRA-



# PRAXEOS MEDICÆ LIBER TERTIUS.

## DE AFFECTIBUS AURIUM.

### PRÆFATIO.

*AURES pluribus morbis conflictari solent; similaribus, organicis, & communibus, ut docet Galenus de sympt. caus. c. 1. qui cùm nonnissi per symptomata cognoscantur, ad symptomatum seriē eos reducere est animus. Symptomata verò quæ auribus contingunt, ad actiones læsas, aut vitia excretorū referuntur. Actio læsa, vel est auri propria, vel communis omnibus sensoriis. Actio auri propria, nimirùm auditus, læditur abolitè, imminutè. & depravatè. Abolitè, in surditate: imminutè, in gravi auditu: depravatè in sonitu aurium. Actio communis omnibus sensoriis est sensus tactus, cujus ratione doloribus obnoxia sunc. Vitia denique in excretis ea omnia continent, quæ ab auribus præternaturaliter egrediuntur. Sicque totus hic tractatus quatuor concluduntur capitibus. Primum erit de surditate, & gravi auditu. Secundum, de tinnitu aurium. Tertium, de dolore aurium. Quartum, de exeuntibus præter naturam ex aurium cavitatibus.*

## CAPUT I.

### *Ee surditate, & gravi auditu.*

SUrditatem & gravem auditum eodem capite complectimur, quia fiunt ab iisdem causis, secundum magis & minùs tantùm differentibus: ita ut valdè excedentes auditum prorsus auferant, remissiores verò eum tantùm imminuant. Imò verò uterque affectus vulgò surditas nominatur; qui enim alios audire nequeunt, nisi altâ voce loquentes, surdi esse dicuntur.

Surditas autem propriè dicta κώφωσις Græcis nominatur, cùm nempè auditus omninò aboletur, adeò ut ea affecti vel nullum penitus sonum audiant; vel si sonū aliquem auribus percipiant, illius tamen differentias percipere nequeant. Hi etiam sæpe muti sunt, si nimirùm ab ortu surdi nascantur; non solùm ex eo, quod per auditum homines loquendi formulas addiscunt; sed etiam propter maximum consensum, qui est inter auditus & loquelæ instrumenta, per nervū quintæ conjugationis, cujus rami præcipui ad aures quidem feruntur, nonnulli tamen ad linguam & laryngem protenduntur. Unde fit, ut aurē interiorem vellicando, tussis excitetur. Et ratio evidens est. Si quidem surdi à nativitate, si loquelæ instrumenta non haberent vitiata, aliquam vocem articulatam ex naturali instinctu ederent: quemadmodum reliqua animalia, etiamsi à nativitate ab aliis ejusdem specie animalibus segregentur, ut nunquàm ea audire valeant, vocem tamen sibi connaturalem proferunt. At surdi à nativitate nullam vocem articulatam edunt, sed sonum tantùm confusum, qui partium loquelæ inservientum læsionem manifestam arguit. Læsio autem illarum partium potissimum est ab humiditate, quæ cùm nervum illum afficiat, qui ad aures, linguam, & laryngem protenditur, auditum & loquelam simul affici necesse est.

Gravis auditus βαρυηκοΐα Græcis appellatur, eoque affecti ægrè sonum percipiunt. nec loquentes intelligunt, nisi alta voce clamantes. Alii verò ne sic quidem audire satis possunt, nec nisi colloquentes in aures ipsis loquantur, ac vociferentur.

Uterque affectus à cerebri, vel auris vitio exoritur. Cerebri intemperies frigida, aut repletio, aut imbecillitas, aut alia quælibet læsio, in ea præcipuè parte, quæ nervi auditorii exortum aut progressum occupat, surditatem, aut gravem auditum potest efficere.

Auris affectus vel in exteriore, vel in interiore auris parte versantur.

In exteriore cavitate auditus defectum efficit obturatio perfecta, vel imperfecta, à tumore, abscessu, sanguine, pure, pituita, aliisque rebus tum intrinsecus, tum extrinsecus incidentibus. Advertendum tamen est, meatus exterioris obturationem, integram & absolutam surditatem non posse efficere, sed tantùm gravem auditum: quandoquidē per os etiam soni ad aures deferri possunt. Etenim meatus patens est ab auris interna cavitate ad palatum, per quem soni facilè ingrediuntur & ad aures sese insinuant, qui etiam meatus aurium expurgationi dicatus est. Et sonum per os apertū excipi, multa ostendunt experimenta. Videmus enim surdastros, ut meliùs loquentes audiant, aperto ore sermones eorum excipere. Et si utraque aure deligēter obturata, musica instrumēta baculo contingas, quem dentibus apprahenderis, exquisitiùs audiuntur. Et in via noctu alicujus procul advenientis strepitum captamus, & è longinquo magis audimus, si baculi aut ensis alterum extremum terræ affigamus, alterum verò dentibus apprehendamus.

In parte auris interiore, surditatem, aut gravem auditum efficiunt humores in cavitate interiori collecti. & à capite præsertim defluentes: qui plerumque pituitosi sunt, nonnunquàm tamen biliosi, ut patet *Aph. 28. sect. 4.* ubi Hipp. biliosas dejectiones surdis prodesse asserit; interdùm etiam sanguinei, siquidem surditatem, quæ crisim comitatur, ex sanguinis fluxu per aures fieri compertum est. Illi autem humores à toto corpore interdum ad aures transmittuntur, ut in febribus continuis, & præcipuè malignis. Eundem affectum producit mala auditus organorum conformatio, qualis est, si tympanum nimis laxum evaserit à sono violento vel humectatione: (Eâ ratione surdastri quamplurimi in constitutione austrina graviorem habent auditum: quia menbrana aëris humiditate relaxatur) aut nimis tensum exsiccatumque, post morbos acutos, vigilias, aut jejunia, aut disruptum ab iisdem motibus ingentibus, aut erosum à pute. Egrediuntur tamen aliquando pus, ex suppurata aure, & sanguis, in magnis concussionibus, sine læsione auditus, quando exitus est inter os & membranam; sic enim septum illæsum permanet. Vel si reliquæ auris particulæ ab ortu, aut aliqua causa externa, ut ictu, casu, aliisque, à debito naturali statu dejectæ sint. Intemperies denique frigida ab aëre frigidiore, vel aqua frigidissima in aurem immissa, vel narcoticorum, aliorumque medicamentorum usu nimio, hunc effectum producere solita est.

Has omnes causas per propria signa diagnostica sigillatìm distinguere difficillimum est. Arte tamen & conjectura in hunc modum elucidari possunt.

Si à cerebri vitio surditas contingat, aut alii etiam sensus læduntur, aut aliquis affectus peculiaris in cerebro apparuit, aut dolor capitis, aut gravitas, apoplexia, lethargus, aut alii hujusmodi.

Obturatio externæ auriū cavitatis oculis ipsius dignoscitur; si ad Solem cavitatem illam introspicias, tùmque apparebit, num tumor, aut materia crassa, aut alia quæpiam substantia heterogenea cavitatem illā repleat. Tum

etiam,

etiam, si aliquid extrinsecus in aurem illapsum sit ex relatu ægrotantis dignoscitur.

Si verò cavitas interior aliquo humore repleatur, pituitam esse judicabimus, si fluxio pituitosa ægrotantem prius infestaverit, aut si ille hujusmodi fluxionibus frequenter fuerit obnoxius.

Biliosum verò humorem hunc affectum producere, indicabit febris biliosa prægressa, aut jam ægrotantem detinens, & acutissimi doloris præsentia. A sanguine verò fieri ostendit dolor gravans, & sanguinis redundantia in toto corpore. Et hæc in perturbationibus criticis præcipuè contingit.

Tympani laxitas & humectatio dignoscitur ex causis prægessis humectantibus, & humida intemperie aliquam aliam partem affligente: vix enim fieri potest, ut causæ humectantes hanc unicam particulam affecerint.

Ejusdem tympani tensio & exsiccatio nimia ex totius corporis siccitate & causis exsiccantibus prægresis erit dignoscenda.

Tympani etiam dispositionem aut eromne m conjicere poterimus, si causæ vehementes rumpentesque aut erodentes enumeratæ præcesserint.

Prognosis hujus affectus in hunc modũ instituẽda est.

Surditas è nativitate, & quæ longo tempore contra est, eaque integra & absoluta, incurabilis est. Quæ verò non absoluta, sed diuturna, difficillimè, & ut plurimum nunquam curatur.

Surditas à bile, aut sanguine oriunda, cùm in febribus continuis & acutis tantùm soleat contingere, cum earum febrium curatione solvi consuevit.

Gravis auditus, si brevi tempore non curetur in omnimodam surditatem degenerat, teste Gal. 3. *de compos. med. sec. loc. cap.* 3.

Membrana tympani ruptura, vel cicatrix, in ea relicta, incurabilem surditatem efficit.

Surditas per intervalla crescens & decrescens curabilis est: ab humore enim mobili, qui interdum minuitur & augetur, eam produci significat.

Surditas, quæ à vitio cerebri excitatur faciliùs curatur, quàm quæ à proprio auris affectu producitur.

Curationem quod attinet, illa surditas, quæ ab aliquo cerebri affectu dependet, non aliam curationẽ requirit, quam quæ dictis affectibus destinata est, è propriis capitibus repetenda. Quæ à tumore exoritur, si ille durus sit & inveteratus, curationem non recipit: si verò calidus & inflammatorius, illius curatio in aurium doloris curatione proponetur. Si verò à pure in aure collecto producatur, ex capite ultimo hujus tractatus curatio erit desumenda, ubi de his agetur, quæ præternaturaliter ex aure egrediuntur.

Si à siccitate hic affectus oriatur, curandus est, juxta Rhasis præceptum, victu humectante, somno longiori, & capitis perfusione cum aqua tepida: quibus addi possunt humectantia in aurem immissa, ut oleum amygdal. dulc. & similia. Si ab aliena re, extrinsecus in aurem illapsa, surditas, vel gravis auditus oritur; ea protinùs auferenda est eluendo, aut excutiendo, aut extrahendo: & si animalcula quædam sint, quæ auris cavitatem subierint, alliciendo, aut enecando. Eluuntur infundendo, quæ viam hanc lubricam reddunt, & humectant, dilatantque: ut lac, oleum amygdal. dulc. vel decoctũ aliquod emolliens & relaxans. Excutiũtur impetu quodã, ut sternutatione motâ; sic enim spiritus impulsu, commotis illis partibus, quod in meatu auris latet, sæpè excluditur, idque citiùs, si prius via, ut dictum est, dilatata & lubrica facta fuerit. Prodest etiam inclinatâ aure affectâ, supra pedem illius lateris saltare; qua ratione pueri post natationem aquam auribus influxam excutiunt. Si hæc non succedant, extractio molienda est auriscalpio, cavendo tamen, ne dum intromittitur, illud quod adhæret, ulteriùs propellatur. Ideò auriscalpii cochleare admodum tenue sit, ut faciliùs in aure contentis postponi possit. Vel forcipe ad id accommodata, utrinque acutâ & asperâ, illa apprehendi & eximi debent. Vel si neque hoc succedat, cùm corpora dura sunt, ut nucleus, vel lapis; alio instrumento apprehensa confringenda sunt; deindè ut, dictum, humore infuso eluenda. Si auriscalpium intromitti nequeat, specillum cotone involvatur in extima sui parte, deindè immergatur in therebinthinam, aut in aliquod aliud viscidum: post immittatur in aurem, ut agglutinet id, quod obstruit. Idem fit ex candela cerea, extrema sui parte visco inducta. Quod si aliquid visci aut glutinis post extractionem intus inhæserit, in auriscalpio extrahendum. Sunt qui calamum aperiunt in extremis ejus partibus, unam ejus partem in aurem immittunt, alteram ore comprehendunt; ut inde frequenti suctu, quod intus conditum est, attrahant.

Animacula ex aure alliciuntur, admotis quibusdam quæ illis grata sunt, ut extrorsum repant; ut si lac cum saccharo in spongiola auri adhibeantur, vel leniter intrudantur, uel ficus inversa, vel pulpa pomi dulcis; vel lardum, quo vermiculi citiùs alliciuntur; idque præsertim, si aures Soli obvertantur, dum hæc contineant. Peculiariter verò hirudines casu ingressæ, alliciuntur sanguine immisso in aures. Pulices verò pilis caninis in aurem introductis. Si autem viva sint animalia, enecanda sunt; mortua enim non ampliùs auditui obstrepunt, & faciliùs extrahuntur. Enecantur autem, si saliva auribus instilletur, aut propria urina infundatur.

Amara autem citiùs insecta enecant, ut centaurii, vel absynthii succus, aut decoctũ aloës, & fella quælibet. Acria idem præstant, ut acetum, succus ceparum, & similia.

At cum frequentissima surditatis & gravis auditus causa sit frigida intemperies, & humoris pituitosi influxus in eam partem; ad illius oppugnationem hæc præcipuè curatio dirigenda est.

Quia verò hujusmodi pituitæ influxus à cerebro ducunt originem; curatio ad eam partem dirigenda est, non absimilis ei, quæ frigidæ cerebri intemperiei assignata est: quam prudens Medicus, pro vario intemperiei gradu, ejusdemque contumacia moderari poterit.

Summa autẽ hujus curationis erit, ut præmissâ victus ratione attenuante & modicè calefaciente, atque exsiccãte, qualis in gutta serena præscripta est, vitando in primis ventos austrinos, & ab iis aures muniendo, vaporosa alimenta, & inprimis allium & cepæ, quæ auditui nocent: tum etiam quæ humores crassos ac pituitosos generant, ut inquam, primùm evacuatio universalis instituatur per pilulas, apozema cephalicum & purgans: tum etiam per phlebotomiam, si illius indicationes adfuerint. Cui subnectatur, si affectus sit contumax, diæta sudorifica, eique succedant particularia remedia, fluxionem revellentia; ut cauteria, vesicatoria, errhina, sternutatoria, masticatoria apophlegmatismi. Peculiariter verò masticatoria sunt maximi usus in hoc morbo, propter meatum, qui ab interna aure ad palatum defertur, & aurium excrementa deponit. Ac denique morbo in longitudinem abeunte, ad pilulas usuales, aut syrupum magistralem, opiatam cephalicam, pulverem, aut cucupham caput roborantem, & alia hujusmodi veniendum erit. Quæ omnia in frigidæ cerebri intemperiei curatione proposita sunt.

In usu diætæ, si affectus sit contumax, conveniunt etiam sacculi post assumptam potionẽ sudorificam capiti admovendi, quales in dicta curatione descripti sunt, iique non sincipiti tantùm, ut ibi dictum est, sed etiam auribus erunt admovendi.

Peculiariter verò conducunt ad hujus affectus curationem thermæ sulphureæ & bituminosæ, cum balneo, tum lotione capitis. Balneo siquidem sudores copiosi provocantur, & materia fluxionis antecedens educitur. Lotione verò capitis cerebrum roboratur & exsiccatur, & humores in ipsam aurem impacti discutiuntur. Utendi modus peculiaris à Pennoto describitur, & valdè commendatur his verbis. *Nihil æquè conducit in surditate, etiam post centum remediorum usum, quàm ut patiens, optimè prius corpore mundato, & deindè capite purgato, sulphureis balneis caput madefaciat, hoc modo. Et spongiis magnis consutis veluti cucupham ferat in capite, ad supercilia, & infra aures descendentem. Sedeat sub canali balneorum, & verso epitomio aquam accipiat, qua absorpta spongiis,*



*caput continuo calore suo fovebit, atque omnes capitis suturas auriumque commissuras diducens atque aperiens, vapores tollet, vel materiam impactam nervis viisque auditoriis resolvet per habitum, aut adeo mutabit, ut brevi sit abitura. Bis in die ita sedere eum convenit ad horas duas, ac deinceps statim sudare in lecto, diætamque adhibere tenuem ex succis & jure carnium. Vino, nisi oligophoro, planè abstinendum est.*

Tandem ad topica materiam auri impactam discutientia veniendum est; quæ in hunc modum administrari poterunt.

℞. Fol. orig. absinth. pul. serpil. salv. menth. centaur. min. malv. & alth. ana M. j. flor. chamom. melil. stœchad. & anth. an. P. j. cinam. & caryoph. ana ℥. ß. Decoquantur in æquis partibus aquæ font. & vini albi, sub finem additi. Colatura foveatur auris affecta cum spongia, calidè, manè, & serò.

Et eodem decocto poterit fieri suffitus in aurem per infundibulum, quem maximè prodesse, certum est ex eo, quod vapor, ex decocto calente elatus, penitissimas auris partes facilè penetret.

Fomenti loco adhiberi potest panis cum semine carvi subactus, & calens è furno per medium sectus.

Vel panis ordinarius ex clibano sumptus, & inferiori crustâ ablatâ spiritui vini immergatur, & calidè quantum æger ferre poterit, ad aurem applicetur, ut vapor intromittatur. Efficacior erit panis ex farina vulgari factus, & cum semine carvi, baccis lauri, juniperi, & nuce moschata subactus, antequam coquatur: deindè post levem cocturam, dum adhuc calet, diruptus, & auri laboranti impositus.

Si decoctum pro fomento & suffitu præscriptum fortius desideres, pulpa colocynthidis, & radix hellebori albi ad ʒ. j. vel ij. addi poterunt. Idem decoctum ex vino albo fo. lo, vel ex vino & aceto parari poterit ut magis penetret, & potentius discutiat.

Pro suffitu etiam utiliter excipi poterit in auris meatum, per infundibulum, fumus caryophyllorum, caput muniendo linteo calidissimo, dum fumus excipitur.

Post fotum & suffumigium, liquor aliquis in aurem injiciendus est eaque postmodũ cotone moschato obturanda.

℞. Olei amygdal. amar. & rutacei, ana ℥. j. M. infundantur calidè in aurem. Vel

℞. Olei de castoreo & lilior. albor. ana ℥. j. olei aneth. ℥. ß. hellebori albi ʒ. ß. aquæ vitæ ℥. j. Bulliant in B. M. ad aquæ vitæ consumptionem. Colentur ad usum dictum. Vel

℞. Radic. cyperi, baccar. lauri, semin. anisi & cumini pulverator. ana ʒ. j. castorei pulverati ʒ. ß. olei rutæ quantum satis. Misceantur, iisque impleatur cepe magnum excavatum, quod posteà coquatur super prunas, & exprimatur succus in aurem instillandus.

Olea chymica efficacissimè operantur, qualia sunt oleum rorismarini, majoranæ, salviæ, fœniculi, de spica, caryophil. Quæ tamen propter nimiam vehementiam sola non sunt usurpanda, sed cum prædictis in parva quantitate admisceri possunt, in hunc aut similem modum.

℞. Oleorum prædictorum ℥. ij. olei de spica, fœniculi, aut caryophil. aut alterius cujusvis ℥. ß. vel ʒ. j. Misc.

Aquæ enim nonnullæ in aurem instillantur, quæ ad surditatem maximè conferre existimantur. Sic plurimùm laudatur ab auctoribus aqua fraxini, quæ elicitur ramos viridis fraxini unâ extremitate igni admovendo, & ex altera extremitate aquam stillantem usui asservando. Præcipuè confert, quando surditas à causa valida oriunda est, & remedia valdè calefacientia suspecta sunt. Si caliditas non timeatur, pari aquæ vitæ portione admista, efficacior evadat. Mathiolus hanc aquam succis quibusdam permiscet, eamque sic compositam valdè prædicat his verbis, *Fraxini spumam, quæ à viridi ligno igni exposito manat, additis succis cyclaminis, scillæ, rutæ, æqualibus partibus, omnibus simul parumper fervefactis, plurimum valere ad surditatẽ scimus, si in aurem sanam hic liquor calidus infundatur, cùm se cubitum receperit æger, atque eum super affecta aure jacere oportet. Ubi verò utramque aurem surditas occupaverit in eam fundatur, quamvis affecta fuerit, & super alterã jaceat.*

Spiritus vini, in quo helleborus albus infusus fuerit, in aurem affectam instillatus, magnæ est efficaciæ.

*Alii* multum commendant succum hæderæ depuratum, cum vino albo potenti permistum.

Fella animalium, ut leporis, capræ, perdicis, maximè laudantur, si recentia usurpentur, cum pari mellis portione misceantur, & in cepæ pellicula incalescant.

Pinguedo anguillæ maximo in usu est. Ea autem colligitur dum anguilla magna in veru assatur, & suppositis lauri foliis excipitur, eaque tepidè in aurem instillatur.

Zechius ova formicarum prædicat his verbis: *Ova formicarum contrita & cum succo cepæ in aurem infusa, quàm vetustissimam surditatem persanant.*

Sanguis lupi junioris calens in aurem instillatus surditatem curare creditur.

Denique, si affectus contumacissimus propositis remediis non cedat, non esse abs re, extremum tentare remedium quod à Forseca proponitur *consult.* 58. *tom.* 2. inunctionem nempe factam ex hydrargyro, quia surditas ex lue venerea contracta ita curari solet; quare etiamsi hæc talis non sit, fortè curari poterit. Et ratio huic sententiæ videtur suffragari, quia hydrargyrum tumores duros emollit & discutit, ac humores concretos, & partibus impactos, potentissimè dissolvit: atque ita pituitam in auris particulis concretam, & reliquis remediis non cedentem, fortè poterit dissolvere. Hoc tamen remedium, non nisi in desperato casu tentandum est; anceps enim & dubius admodum est illius eventus. Siquidẽ ab inunctione hydrargyri cerebrum valde labefactatur, & variæ fluxiones concitantur, ita ut nonnullis, à lue venerea per hydrargyrum curatis, ipsa surditas aut gravis auditus interdum contingat; quamvis, ut antea dictum est, ex ipsa lue venerea contingens surditas interdũ curetur. Fit debitè administrata hydrargyrosis, post sufficientes purgationes, si nullam cerebro noxam relinquat.

In topicorum remediorum administratione hoc perpetuò observandum, ut non frigida, sed semper tepida, aut calidiuscula in aurem immittantur. Præterea nunquàm medicamenta instillanda sunt, quin priora abstergantur. Instillato verò medicamento, auris perpetuo cotone moschato obturanda, ille enim solus, & per se surditati maximè conducit: quod confirmatur à Foresto *obser.* 15. *lib.* 12. his verbis: *Mulier Delphensis, cùm ex diuturno morbo convaluisset, incidit in surditatem satis diuturnam, quæ cum satis purgata esset, & deindè à medicamentis abstineret, & longo tempore adhuc surditate laboraret, vetula quædam ei consuluit, ut granum unum vel alterum moschi optimi in bombyce misceret, & auri perpetuò imponeret. Hoc remedio, præter omnem spem, ab omni surditate liberata est. Ego multos quidem, quibus auris sanie longo tempore maderet, curavi sola imposita bombyce, vel cotone, in quo moschus reservatur, quod & aurem exsiccaret, & simul surditatem tolleret.*

## CAPUT II.

### *De Sonitu aurium.*

AUditionis sensus depravatur in sonitu aurium. Quemadmodum enim oculus debet esse omnis coloris expers, ut colores omnes objectorum ritè percipiat, & si aliquo colore præternaturaliter afficiatur, ut in ictero, tunc depravari visionem necesse est; ita auris nullum in se debet habere sonum, ut omnes sonos extrinsecus advenientes percipere valeat. Et si in ea sonus aliquis præternaturaliter efficiatur, auditus depravatur. Hæc autem depravata auditio παρακουσις Græcis, Latinis Obauditio nominatur, vulgò etiam tinnitus aurium appellari consuevit, quamvis tinnitus propriè unicam tantùm depravati auditus differentiam constituat: ut ex sequentibus patebit.

Fit autem sonitus in aure, ex commotione præternaturali aëris vernaculi seu congeniti, in auris cavitate contenti. Quamvis enim aër ille congenitus naturaliter in aure moveatur, ut docuit Aristoteles, sonus tamen ex eo motu non exauditur, nisi quando aurem manu concava, aut aliâ re simili obturamus, tunc enim meliùs fit auditio in aure interna, cùm aëris externi ad aurem ingressus impeditur, ut docetur vulgari experimento. Si nimirum testudinis, aut alterius instrumenti musici manubrium dentibus apprehendamus, aures obturando; tunc enim sonus quadruplo major percipitur, quàm si apertis auribus excipiatur.

piatur; quia ſonus teſtudinis per continuitatem manubrii in os ingreditur, & ad auris cavitatem ſeſe inſinuat per patentem canalem, qui ab aure fauces exporrigitur. Motus autem ille naturalis aëris implantati, fit à ſpiritu ἀκουστικῷ ſeu auditorio, qui continuò in aurem influit, & aërem illum tenuem & mobilem leviter exagitat. Si verò aër ille implantatus ſolito vehementiùs moveatur; tunc ſonus intra aurem percipitur, qui præternaturalis eſt, & auditum vitiat.

Cauſæ verò aërem vernaculum præternaturaliter commoventes, quamplurimæ ſunt. Præcipua tamen & frequentiſſima eſt vapor, flatus, aut ſpiritus, in aurem ab aliis partibus tranſmiſſus, vel, in ipſa aure genitus. Si ab aliis partibus feratur, vel à toto corpore, vel, aliqua parte peculiari ducit originem. A toto corpore promanat in febribus, unde Hipp. *in Coacis, Bombus in acutis, & ſonitus aurium lethalis.* Et ille aurium ſonitus fit à ſpiritu flatuoſo, per arterias à toto corpore ad aures tranſmiſſo. Frequentiùs tamen accidere conſuevit in principio paroxyſmorum, & inſtante criſi per hæmorragiam. A parte peculiari flatus elevati ad aures transferuntur, nempè à ventriculo, hepate, liene, meſenterio, utero, aliiſque partibus. Undè in vomitu vehementi, melancholia hypochondriacâ, & hyſterica ſuffocatione, aurium tinnitus frequenter ſolent contingere. A capite etiam frequentiùs ſpiritus flatuoſus, ex frigidis pituitoſis humoribus excitatus à calore debili, in aures defertur per venas, arterias, & quintam nervorum conjugationem, per quas etiam vias vapores & flatus ab inferioribus partibus tanſmittuntur.

In aure ipſa generatur flatus ex materiâ pituitoſâ in auribus contentâ; unde fit, ut gravis auditus cum tinnitu aurium ſæpiſſimè conjunctus ſit. Ab humore enim fit obſtructio, à qua ſurditas, aut gravis auditus, dum in minori copia redundat; à flatibus verò, ex eodem humore, elevatis, aurium tinnitus generatur.

Aliæ verò cauſæ ſonitum aurium excitantes ſunt, percuſſio capitis vehemens, ſonus vehementior, aurium ulcera, calida intemperies, debilitas, & ſenſus exquiſitior.

Percuſſio capitis vehemens, ſpiritus in capite contentos violenter commovendo facit, ut illi in aurem confertim propellantur, & ſonitum edant.

Sonus vehemens in aurem violenter impulſus, aërem implantatum maximè exagitat, ut commotio illius diutiùs perſeverans, ſonitum diuturniorem efficiat.

Aurium ulcera, puris, aut ſaniei fervore ſtrepitum quendam in aure excitare ſolent; quod etiam fieri poteſt à ſpiritibus majori copiâ in partem ulceratam tranſlatis, & in auris cavitatem effuſis, aëremque implantatum commoventibus.

Calida intemperies arteriam auris interiora ſubeuntem multo ſpiritu replet, unde contingit, ut pulſatio fiat vehementior, & ſonus pulſans in aure excitetur. Vel copioſior ſpiritus, per arteriam illam effuſus in aurem, aërem vernaculum commovet, & ſonitum producit. Et ab iſta cauſa ſonitus aurium diuturnus efficitur, per menſes interdum perſeverans.

Auditus debilitas ſonitum aurium efficere ſolet, ut in convaleſcentibus, quia omnis ſenſus debilitatus ab objecto, non ſolùm vehementiori, ſed etiam mediocri offenditur. Sic illi, qui debilam habent viſum, à lumine etiam moderato læduntur.

Ac denique ſenſus exquiſitior, ex Gal. *lib.* 3. *de comp. med. ſec. loc. cap.* 1. tinnitum aurium efficit eadem ratione, quia ſcilicet objecta, etiam moderata, illum nimiùm afficiunt. Ille autem ſenſus exquiſitior præternaturalis eſſe debet, ut affectum præternaturalem efficiat. Nam ſenſuum perſpicacitas per ſe actionem depravatam non poteſt producere: quin potiùs, quo exquiſitior eſt ſenſus, eò minùs aberrare debet. Præternaturalis autem efficitur à calida intemperie, ulcere, aut alio conſimili affectu; quemadmodum partes inflammatæ contactus moderatos depravatè ſentiunt, nempè dolorificè. Vel ſi exquiſitus ſenſus in ſtatu naturali conſiſtat, exiſtimandum eſt, cauſam tinnitum efficientem eſſe præternaturalem, & excedentem, ratione illius exquiſiti ſenſus: vapor enim v.g. tam exiguus, ut à ſenſu obtuſiori non percipiatur, ſicque actionem non lædat, ab eo, qui exquiſitiori ſenſu præditus eſt, percipietur, & tinnitum efficiet; atque ita in hoc præternaturalis erit, in alio verò ſanitatis limites non excedet.

Variæ dari poſſunt aurium ſonitus differentiæ, quæ à vaporum multitudine vel paucitate, craſſitie vel tenuitate, motu celeri aut lento oriuntur: ſi enim vapor aut flatus multus ſit, craſſus, & celeriter moveatur; ſenſorio exhibebit ſimilitudinem aquæ rapido curſu cum fragore fluentis, vel tympani, vel id genus inſtrumentorum muſicorum, vel venti reborantis, vel id genus ſimilia. Quod ſi paucus ſit, craſſus, & celeriter moveatur; arboris confractæ; vel domus collabentis, ſubitæque ruinæ, vel catapultæ ſpeciem refert. Si multus ſit, tenuis, & celeriter moveatur, ſibilum excitare ſolet, & torrentis cujuſdam lenioris imaginem. Si paucus ſit, tenuis & celeriter moveatur, tinnitum excitat. Si multus ſit, craſſus, & lentè moveatur, murmura quædam excitare ſolet. Si paucus ſit, craſſus, & lentè moveatur ſuſurrum repræſentat. Si multus ſit, tenuis, & lentè moveatur; ſibilum remiſſiorem refert. Ac denique cum gradus innumeri dari poſſint craſſitiei & tenuitatis, multitudinis & paucitatis, motus celeris & tardi; pro eorum ratione innumeri prope modum ſonorum modi in auribus produci poterunt, prout magis, vel minùs, ad hanc, vel ad illam accedere videbuntur.

Diagnoſis prædictarum cauſarum certa haberi non poteſt, docente Gal. 3. *de comp. med. ſec. loc. cap.* 1. Artificialem talem conjecturam ex cauſis prægreſſis, aliiſque circumſtantiis elicere poſſumus.

A flatuoſo ſpiritu fieri ſonitum aurium, inde colligi poteſt, quod interdum ceſſet, & intervallo poſito revertatur, tum etiam ſi præceſſerint cibi, flatibus generandis idonei.

Per conſenſum ab aliis partibus fieri oſtendunt, ſi aliqua alia pars affectu peculiari laboret, & affectus per intervalla repetat.

A cerebro præſertim fieri, teſtatur dolor capitis præcedens, aut gravitas ejuſdem, & ut plurimùm nocumentum aliis ſenſibus communicatur.

In ipſis auribus vitium eſſe, teſtatur ſonitus continuus, & ſine ulla intermiſſione infeſtans.

A materia frigida affectum produci cognoſcimus, ſi æger à calidis medicamentis juvetur, & ſi ſanitatis tempore omnes ſtrepitus facilè perferat.

A vaporibus craſſis vel tenuibus, paucis vel copioſis effectum produci, oſtendunt ſonorum differentiæ, quæ in aure percipiuntur, ſupra propoſitæ.

A facultatis imbecillitate exoriri, facilè patebit ex iis, quæ præceſſerunt, utpotè morbis præcedentibus, ex quibus vix dum ægri convaleſcere incipiunt.

A calida intemperie, & exquiſitiori ſenſu inde oborto fieri conjicimus, dum æger percipit caliditatem in capite circa aures, cauſæ calefacientes præceſſerunt, & flatus diſcutientia medicamenta malum augent, tum etiam æger ſanitati tempore magnos ſtrepitus, propter ſenſum exquiſitum, perferre non poteſt.

Quod ad prognoſin ſpectat, recens aurium tennitus facilè curatur, chronicus verò difficilè, eòque magis, ſi à lue venerea ortum duxerit. Qui à cauſa calida ortum ducit, faciliùs curatur, qui à frigida, difficiliùs.

Diuturnus aurium tinnitus, è materiâ pituitoſâ in aure contentâ oriundus, in ſurditatem degenerat: auctâ enim materiæ illius copiâ, meatus auditorius obſtruitur, & ſpiritus influxus ad aures inhibetur.

Curatio hujus affectus pro varietate cauſarum varia eſſe debet.

Ac primùm curatio ſonitus aurium, qui per conſenſum aliarum partium generetur, à curatione affectuum illarum partium dependet, & ideò ex propriis cujuſque capitibus erit deſumenda.

Qui verò ab aure primario affecta exoritur, peculiarem curationem deſiderat. Et ſi à frigida intemperie, craſſiſque flatu generetur, eandem curationem deſiderat, quæ in gravi auditu deſcripta eſt. Conſimiles enim ſunt affectus qui ſæpè ſimul complicantur, aut unus in alium degenerat: tinnitus enim non rarò gravis auditus, & ſurditatis prodromus eſſe conſuevit.





Omnia igitur remedia, tum univerſalia, tum particularia, ſuperiori capite ad ſurditatis, & gravis auditus curationem propoſita, huc transferri poterunt.

Si ab aurium ulcere tinnitus provenit, non aliam poſtulat curationem, quàm quæ ulceri debetur: qualis capite ſequenti proponetur.

Si à ſenſus debilitate procedat, ut in convaleſcentibus ab aliquo morbo graviori, inſtauratione ac refectione totius corporis ſponte affectus evaneſcit. Poterunt tamen interim olea quædam temperata in aurem infundi, ad ſymptomata demulcendum, ut chamæmelinum, anethinum amygdalar. dulc.

Ac denique, ſi à calida intemperie, vel exquiſitiori ſenſu ducat originem, victus refrigerans & humectans præſcribendus eſt, tum etiam refrigerantia in aurem immittenda, à mitioribus ad fortiora progrediendo. Ac primum inſtillari poterit decoctum hordei, violarum, lactucæ, nymphεæ, quibus ad penetrationem aliquid meliſſæ, aut chamæmeli addi poterit. Quibus non conferentibus, ſucci lactucæ, portulacæ, hyoſciami uſurpandi ſunt: imo ad papaveris ſuccum, & ipſum opium confugit. Gal. quibus tamen parcè & ſumma cum cautione utendum eſt, ne calorem nativum partis debilitando, auditum nimis hebetent.

## CAPUT III.

### *De dolore Aurium.*

AUrium dolor, ὠταλγία Græcis nominatur. Eſtque graviſſimus affectus, tum propter partem affectam, membranam puta interiorem, auris cavitatem ambientem, tum propter cerebri viciniam, cujus ratione illud non rarò in conſenſum trahitur.

Cùm autem omnis dolor à ſolutione continui oriatur: quæcumque partium illarum ſenſibilium auris cavitatem ambientium continuitatem ſolvere poſſunt, aurium dolorem excitare ſolent. Horum præcipua ſunt intemperies, tum immaterialis, tum humoralis, ſeu cum materia conjuncta, vulnera, ulcera, & res externæ in auris cavitatem illapſæ vel immiſſæ.

Frigida intemperies ſæpè aurium dolorem excitat, inducitur que à ventis frigidioribus, balneo aquæ frigidæ, aliiſque cauſis impenſiùs refrigerantibus. Calida intemperies ſine materia rarò aut nonnunquàm aurium dolorem producit, quemadmodum frigida. Nam frigidum partibus hiſce nervoſis & membranoſis inimicum eſt, calidum verò amicum: neque dolorem in auribus efficere poteſt, quin multum excedat, ſicque humorum defluxum ad partem alliciat, unde materialis intemperies producitur. Hac de cauſa nec Galenus, neque alius Græcorum calidæ intemperiei mentionem fecerunt, quamvis Avicenna & Arabes ferè omnes eam propoſuerint.

Materia verò frigida, dolorem aurium efficiens, eſt pituitoſa, vel ſeroſa, in aures à cerebro defluens: vel flatus, ab eodem cerebro, aut partibus inferioribus tranſmiſſus.

Materia verò calida vel billioſa eſt, ex venis & arteriis in prædictas partes ellapſa, vel ſanguinea, per dictas etiam vias effuſa, à qua inflammatio generatur.

Prædictæ cauſæ ſolutionem continui occultam producunt, à qua dolor excitatur. Solutiones verò manifeſtæ, ut vulnera, & ulcera, non eſt dubium, quin dolorem etiam inferre poſſint. Vulnera fiunt à cauſis externis pungentibus, incidentibus, & contundentibus, ita ut contuſio ad hanc claſſem referatur. Ulcera verò fiunt poſt inflammationem, abſceſſu, rupto, vel ab humoribus acribus partem erodantibus.

Denique res externæ in aurem immiſſæ, ſi duræ, acutæ, aut alio quovis modo mordentes aut vellicantes ſint, dolorem procul dubio efficere conſueverunt.

Diagnoſis harum omnium cauſarum ita inſtituenda eſt. Si intemperies immaterialis ſit, nulla ſentitur gravitas in aure, neque ulla tenſio, & nullus tumor apparebit. Frigidam autem eſſe intemperiem cognoſces ex eo, quod cauſæ refrigerantes præceſſerint, ut peregrinatio tempore hyberno. A frigore externo dolor intenditur, & admotis calefacientibus lenitur. Calidam verò intemperiem indicabunt externæ calefacientes, ut inſolatio, vel aër calidior, & noxa è remediis calidis in aurem injectis; levamen verò à refrigerantibus.

Si ab humore pituitoſo dolor excitetur, gravitas quædam in aure & ipſo capite percipietur tum fluxio pituitoſa interdum aliam aliquam partem infeſtabit. Prætereà cauſæ refrigerantes præceſſerunt, ut aër frigidus & aquilonius alimenta frigidiora: adeſtque tempeſtas hyemalis, ſenilis, & ſimilia.

Si à flatu oriatur, dolor erit vehemens, ſine pondere aut gravitate, interpolatus, non continuus, & cum tinnitu conjunctus.

A ſeroſo humore fieri oſtendunt alii affectus, ab eodem producti, & ſimul ægrum infeſtantes, ut fluxiones acres & tenues in dentes, oculos, aures, pectus, aliaſque partes; & ſeroſi humoris per vomitum, alvum, urinas, aut ſudores evacuatio.

Si ab humore bilioſo ducat originem, dolor erit pungens & acutus; cum caloris ſenſu adjuncto; à refrigerantibus juvabitur, & bilioſæ quædam humiditates interdum è capite manabunt: quibus accedunt calidum & bilioſum temperamentum, ætas juvenilis, tempus æſtivum, victus ratio calidior, aliquæ cauſæ calefacientes, à quibus lædi æger conſuevit.

Inflammatio cognoſcitur ex dolore intenſo & pulſatili, cum calore inſigni, & robore, interdum ad malas & tempora ſeſe extendere: quibus febris adjuncta eſt continua & intenſa, nec non aliquando delirium, convulſio, ſyncope, & frigiditas extremorum.

Vulnus ex ſanguine ab aure profluente cognoſcitur: ulcus verò à pure vel ſanie. Sed quia puris effluxus interdum à cerebro fit per aures, diſtinctione opus eſt. Si enim procedat à cerebro, dolor capitis aliaque apoſtematis cerebri ſigna præceſſerunt, & primò ſanies magnâ copiâ effunditur; deindè ſenſim minuitur, donec ex toto conſumpta ſit. Poteſt quidem magnâ copiâ effundi ex abſceſſu auris; ſed inflammationis in aure conceptæ ſigna præceſſerunt. Huic poſteà ulcus ſuccedit quod poſtmodum, ſivè ab abſceſſu, ſivè à fluxione humoris acris duxerit originem ſequentibus ſignis innoteſcit. Pauca puris, aut ſaniei quantitas ſenſim & continuò profluit; dolor, ardor, & punctionis ſenſus in ipſa aure percipitur, præcipuè dum auriſcalpium immittitur. Imò verò ulceris differentias conjectura quadam aſſequi poterimus. Si enim ulcus ſit in oſſe; cognoſcitur ex ſanie tenui ad citrinum colorem vergente, & ex affectus longitudine. Si ſit profundum, ex puris multitudine ſi mundum ſit, ex pure laudabili: ſi ſordidum craſſitie & copia ejuſdem: ſi virulentum ex ſanie tenui: ſi putridum, ex fœtore puris: ſi corroſivum, ex eo, quod poſt ſaniem ſanguis egrediatur, ſi fiſtuloſum, ex vetuſtate ulceris ſanie virulenta, & carne calloſa, ac duriori. Denique extrinſecus in aurem immiſſa, vel illapſa, aut ſenſibus percipiuntur, in auris cavitate contenta, aut ex relatu ægrorum addiſcuntur.

Prognoſis doloris aurium varia eſt pro varietate cauſarum. Qui à nuda intemperie ducit originem, facilè curabilis eſt. Qui à materia frigida, pituitoſa, ſeroſa, vel flatuoſa producitur, non eſt quidem valdè periculoſus, ſed chronicus utplurimùm eſſe conſuevit. Qui verò à calidis humoribus, & præſertim inflammationem efficientibus exotitur, admodum periculoſus eſt. Cerebum enim propter viciniam trahitur in conſenſum, unde delirium & convulſio ſubſequi ſolent. Juvenes in hoc morbo magis periclitantur. Cùm enim calidiori temperie præditi ſint, & ſanguine calidiori, intenſior ſit inflammatio, quæ calorem nativum cerebri diſſolvit, prorsùſque hominem extinguit: unde fit, ut ægri plerumque intra ſeptimum diem intereant. Senes verò cùm humores habeant frigidiores, minore inflammatione afficiuntur, ſicque minùs periclitantur.

Ulcera in auribus difficilè curantur, quia cerebrum vicinum ad eas partes excrementa deponit. Ea tamen quæ abſceſſus conſectaria ſunt, faciliùs curantur; tum etiam, quæ pus laudabile generant. Ubi verò ſanies virulenta, fœtida,

aut aliâ pravâ qualitate prædita fuerit, difficillimam curationem arguit, idque magis ſi ulcus fiſtuloſum, aut cum oſſis carie copulatum fuerit.

Curatio, non ſecus ac diagnoſis & prognoſis, juxta varietatem cauſarum varianda eſt.

Si enim à frigida intemperie nuda producatur, calefacientia remedia, auri admota, ad illius curationem ſufficiunt, qualia in ſurditatis curatione fuere propoſita, ac præcipuè fotus & ſuffitus, tum etiam olea calefacientia ibidem deſcripta. Calida verò intemperies, ſi aliquando ſine materia contingat, topicis refrigerantibus, quæ paulò inferiùs proponentur, edomari poterit, ac præcipuè ovi candido cum lacte muliebri ſubacto, & in aurem inſtillato.

Si à frigida intemperie cum materia conjuncta, pituita ſcilicet aut flatu, aut ſeroſa materia, eadem curatio erit adminiſtranda quæ ad ſurditatis curationem fuit propoſita. Ut primùm totum corpus evacuetur, cerebri intemperies corrigatur, & topica remedia calefacientia ad diſcutientia auri admoveantur, è curatione prædicta deſumenda.

Si à calida intemperie, cum bilioſi humoris affluxu, aurium dolor producatur, qui chronicus ſit, aut per intervalla recurrat. Primùm humor ad partem affluens revellendus erit phlebotomia, quâ etiam calida intemperies totius corporis, nedum ipſius hepatis, in quo humor bilioſus generatur, emendari poterit. Deindè humoris peccantis evacuatio fiet purgationibus idoneis. Dicta hepatis intemperies calidior emendabitur julepis, aut juſculis refrigerantibus, ſero lactis caprini, aquis mineralibus & acidulis & vitriolatis, balneis aquæ tepidæ, & ſimilibus. Ac denique ea omnia convenient, quæ in doloris capitis, à calida intemperie oriundi, curatione fuere propoſita. Dolor verò ipſe demulcebitur topicis refrigerantibus & anodynis, pro inflammatione infra deſcribendis.

Inflammatio auris curabitur, miſſo priùs ſanguine ea quantitate, quæ tum plenitudini ſatisfaciat, tum humorem ad aurem affectam confluentem revellere poſſit, idque præmiſſo clyſtere emolliente, refrigerante & laxante. Debet autem ſanguis detrahi magnâ copiâ, iteratis ſaltem vicibus: id enim poſtulat morbi magnitudo, & acuties. Secanda eſt autem vena cephalica è directo auris affectæ. Si à ſuppreſſione menſium aut hæmorrhoïdum affectus originem duxiſſe videatur, venæ inferiores aperiendæ ſunt demptâ prius plenitudine per venam brachii. Imò & abſentibus hujuſmodi cauſis, venarum inferiorum apertio optimam revulſionem præſtabit ad oppoſita diſtantiſſima, cui etiam uſui conferent hirudines ano affixæ.

Revulſiones etiam commodè fiunt per frictiones, & ligaturas brachiorum & crurum, cucurbitulas ſcapulis, & dorſo admotas, tum ſiccas, tum ſcarificatas.

Interdum etiam ad derivandum, cucurbitula ſcarificata ponè aures appoſita, multùm juvat, ut docetur hiſtoriâ luculentâ à Zacuto Luſitano appoſitâ *obſerv 69. lib... praxis admirandæ*, his verbis: *Divinus ſenex lib. 2. epid. ſect. 6. poſt medium ſic præfatur: Ad auris dolorem cucurbitam affigito. Hæc memoranda ſententia ſummam attulit opem miſero cuidam, qui ex dolore auris atroci malè habens, omnibus præſidiis deſtitutus vigiliis debilis & amens factus, continuò febriens, & in horas moriturus ſperabatur. Hic cùm ex venæ ſectione, cucurbitulis coſtis, humeris collo affixis, revellẽtibus clyſteribus, expurgantibus, cæteriſque revulſoriis auxiliis, ſicut & anodinis intra aurem inditis, nullam ſentiret utilitatem, cucurbitula ſcarificata, juxta aurium glandulas applicata, levatus eſt. Extracto enim copioſo ſanguine, inflammationeque reſoluta, hujus auxilii beneficio omninò ſanus permanſit.*

Idem Zacutus Luſitanus, *in praxi ad hiſtorias*, laudat hirudines ponè aures admotas quaternario numero, quas maximum levamen attuliſſe refert juveni cuidam, ſaviſſima auris inflammatione laboranti.

Mirandum etiam interdum effectum profert arteriotomia in temporibus celebrata, ad aurium dolorem atrociſſimum compeſcendum; ſanguinem fervidum & ſpirituoſum educendo, qui ſymptoma illud graviſſimum producebat. Operandi motus à nobis expoſitus eſt in curatione doloris capitis, à materia calida oriundi.

Purgatio etiam in hoc affectu utiliſſima eſt, ex cholagogis compoſita; humores enim bilioſi, ſanguini permixti, eique fluxibilitatem & antirropiam conciliantes, ad inferiora retrahuntur, & foras educuntur.

Poſtmodùm verò julepis refrigerantibus tota humorum maſſa contemperanda eſt, qui fiunt ex decocto lactucæ, portulacæ, plantaginis, acetoſæ, & ſimilium, cum ſyrup. limon. granat. aut papaveris rhœados.

Interim verò dum prædicta remedia uſurpantur, topica continuò adminiſtranda ſunt, quæ perpetuò anodina eſſe debent, propter doloris vehementiam, cujus mitigatio reliquas indicationes ſuperat. Harum tamen ratio poterit, ſi prædictis anodynis, in principio & augmento leniter repellentia admiſceantur; in ſtatu verò & declinatione reſolventia, quorum exempla talia eſſe poterunt.

♃. Lactis mulieb. recenter mulcti ℥. ij. album ovi agitati, ut in liquorem abeat, ℥. ß. M. inſtillentur tepidè in aurem.

Vel lac ſolum, ab ubere in aurem inſtillatum, valdè dolorem lenit.

℞. Fol. plantag. & ſolani, ana M. j. flor. chamomil. & meliſ. ana p. j. Fiat decoctio, cujus fumum æger excipiat in aurem, per infundibulum.

♃. Ol. viol. nymphææ & roſac. ana ℥. j. M. inſtillentur in aurem per ſuffumigium.

Aſelli prædictis oleis infuſi & expreſſi, præſtantius faciunt anodynum. Hæc enim animalia eximiam habent vim dolorem ſedandi, eàque ratione in doloribus dentium hæmorrhoidum, aliiſque uſurpantur. Vel dicti aſelli vivi capiuntur & in oleis cum aqua decoquuntur, ad aquæ conſumptionem.

Si ardor ſit valdè intenſus ſucci refrigerantes oleis prædictis admiſceri poterunt, in hunc modum.

♃. Ol. nymph. & roſac. ana ℥. j. ſucci ſolani & plantag. ana ℥. ß. M. inſtillentur in aurem.

Oxyrrhodinum à Practicis non paucis uſurpatur, ex olei roſacei partibus duabus, & aceti parte una compoſitum, quod tamen ſuſpectum eſſe debet, quemadmodum omnia quæ potenter repellunt. Periculum enim eſt, ne humor defluens, in cerebrum vicinum retrocedat. Eſtque præceptum generale perpetuò obſervandum, in inflammationibus quæ partibus nobilibus proximæ ſunt, repellentia admoveantur. Admiſceri tamen poſſunt leviora repellentia anodynis & relaxantibus. Sic enim fluxionem moderatè reprimunt, nec tamen eam longiùs propellunt, cujuſmodi ſunt ante propoſita, quibus etiam ſequens commodè addi poterit.

℞. Ol. roſac. & nymph. ana ℥. j. ß. aquæ roſar. & plantag. ana ℥. ß. lactis muliebris. ℥. j. mucilag. ſemin. pſyllii & cydon. extractæ cum aqua roſar. ana ʒ. vj. M. injice in aurem guttulas aliquot hujus liquoris tepentis, & circum aures lintea, eo liquore macerata, appone.

In dolore vehementiſſimo ad narcotica interdum confugere cogimur. Sed rarò ea uſurpanda ſunt, & maxima cautione adhibita, quia cerebro infenſa ſunt. *Novi quendam & voce &* inquit Gal. 3. *de comp. med. ſec. loc. ſolo uſum opio, & voce & ſenſũ ægro ademiſſe, ut ne opobalſamo quidẽ, aut aliis injectis magis calefacientibus, homo amplius reſtitui potuerit.* Si igitur magna urgeat neceſſitas, in hunc modum præſcribenda ſunt.

♃. Ol. de ſemin. pavaveris ℥. j. ß. camphoræ, opii, ana gr. ij. M. inſtillentur in aurem.

♃. Ol. amygdal. dulc. ℥ij. ſucci malvæ ℥. ß. myrrhæ ʒ. ß. croci ℈. ß. opii gr. iij. vi. M. utatur ut ſuprà.

In topicorum adminiſtratione diligenter obſervandum eſt Galeni præceptum, quod habetur *lib. de compoſ. medic. ſec. loc.* 1. ut ſcilicet auris inflammatione affecta non attingatur, ſed medicamenta in eam inſtillentur per auricularium ſpecillum, lanâ molliſſimâ obvolutum, & in iis intinctum; tum æger interrogetur, num medicamentum tepidum eſſe videatur, & num calidius ipſum ferre poſſit, & ad tantam caliditatem procedatur, ut ipſum non offendat. Tinctum itaque pharmaco ſpecillum ad principium meatus auditorii moderatè imponendum eſt, ut ex eo in altum medicamentum defluat: idque toties iterandum, donec meatus impleatur; mox lana eodem medicamento imbuto tum meatus oſculo, tum auri univerſæ imponenda eſt.



In ſtatu morbi olea leniter reſolventia anodynis permiſcenda ſunt, in hunc modum.

♃. Ol. chamæmel. amygdal. dulc. & violac. an. ℥. i. ol. lilior. ℥. ß. M.

Sed fomenta & ſuffumigia potentiùs reſolvunt, quæ ex decocto ſequenti parari poterunt.

℞. Rad. alth. ℥. i. fol. malvæ, ſolani, hyperici. ana M. i. ſemin. lini ℥. ß. ſemin. malvæ, alth. & papav. albi, an. ʒ. ij. flor. chamom. aneth. & roſar. an. P. i. Fiat decoctio in aqua, vel lacte, pro fotu vel ſuffitu. Aqua è ſtipitibus fraxini educta, in aurem inſtillata, mirificè dolorem ſedat, ejuſque cauſam reſolvit. Stipites fraxini virides igni admovendi, & aqua ab eorum extremitatibus ſtillans uſui reſervanda.

Si tumor reſolvi non poſſit, ſed ad ſuppurationem tendere videatur, quod ex doloris incremento, pulſatione majore, & febre intenſiore dignoſcitur: naturæ motus adjuvandus erit, & cataplaſma ſequens admoveri poterit.

♃. Reſidentiam prædicti decocti, pro fotu & ſuffitu deſcripti, cui adde adipis anſeris, gallinæ, medullæ vituli, mucilagin. ſemin. pſyllii & fœnugr. ana ℥. i. olei chamom. violac. an. ℥. i. butiri recentis ℥. ß. croci ʒ. ß. Fiat cataplaſma.

Cataplaſma de mica panis hîc etiam erit convenientiſſimum; dolorem enim ſedat, & ſuppurationem leniter ſine calefactione juvat, eaque ratione in omni phlegmone feliciter uſurpatur. Illius compoſitio talis eſt.

♃. Medullæ panis albiſſimi, ℔. i. Coquantur in lacte caprino ad pultis conſiſtentiam, deinde adde vitellos ovor. num. ij. ol. roſac. ℥ij. croci ℈. j. Fiat cataplaſma.

Maximè etiam commendatur cataplaſma ex cepa, Victorii Faventini, quod in hunc modum componitur.

♃. Cepam num. i. butiri recentis ℥ij. ol. chamom. & roſac. an. ℥i. croci. ℈. i. Fiat cataplaſma, quod moderate calidum parti applicetur.

Factâ ſuppuratione abſceſſus rumpitur, & pus egreditur per auris membranam rarefactam, aut eroſam. Tumque æger in aurem affectam decumbere debet, ut pus commodè effluat; & in aurem infundenda, quæ pus eluere & abſtergere valent.

♃. Decocti hordei ℥. iv. mellis roſac. ℥. i. M. inſtillentur tepidè in aurem.

Si à puris acrimonia ulcus generetur, peculiaris cura illi adhibenda eſt, quæ etiam conveniat ulceri, ab humorum influxu oriundo.

Ac primum quia ex ſententia Gal. *de compoſ. med. ſecund. loc.* topica alicui membro adhiberi non debent, niſi priùs toto corpore repurgato: Evacuation. ſolennes inſtituendæ ſunt per phlebotomiam & catharſin, ægrotantis naturæ, & temperamento appropriatam; eæque per curationis decurſum repetendæ, quoties opus videbitur. Mox topica abſtergentia & exſiccantia uſurpanda, à mitioribus ad validiora progrediendo. Quorum exempla talia eſſe poterunt.

♃. Mellis optimi, & vini albi antiqui an. ℥. iij. Bulliant ad deſpumationem, & inſtillentur in aurem, cotone poſtmodum, eodem liquore imbuto obturandam.

Deindè, ut medicamentum potentius efficiatur, ſuccum marrubii, apii, abſinthii, centaurii minoris, aut cyclaminis melli admiſce, leviter decoque, & in aurem inſtilla. Vel

♃. Succi betæ ℥. i. marrubii ℥. ß. mellis opt. ʒ. vj. Coque parum, poſtea adde ſyrupi abſinthii ʒ. ij. M.

Fortius medicamentum ita parabitur.

♃. Succi cyclaminis ℥. i. myrrhæ ʒ. i. croci ℈. ß. thuris ℈. i. viridis æris ℈. ß. vini antiqui ℈. i. Bulliant leviter ad vini conſumptionem: liquor bis, aut ter in die infundatur.

Nota, ante qualibet liquoris infuſionem aurem eſſe abluendam hydromelite tepido, probeque abſtergendam penicillis, ex mundis linteis confectis, vel ſpecillo auriculario, cotone obvoluto.

Deterſum ulcus ſufficienter ad cicatricem perducendum eſt medicamentis epuloticis, in hunc modum paratis.

♃. Ariſtolochiæ rotundæ, cortic. granat. & gallar. an. ʒ. ß. Coquantur in aquis partibus vini & aquæ ferratæ ad ℔. ß. Colat. adde ſucci plantag. & polygoni, an. ℥. i. mellis roſac. ʒ. ij. M. inſtillentur in aurem. Vel

♃. Thuris, myrrhæ, an. ℥. j. gummi juniperi ʒ. ß. ſarcocollæ, ladani, an. ℈. j. Fiat pulvis qui excipiatur terebinthina, & fiant paſtilli ſupra carbones injiciendi, quorum fumum recipiat æger in aurem per infundibulum.

Vel pulvis iſte miſceatur alicui ſuccorum prædictorum, & auri inſtilletur. Vel alumen uſtum cum vino mixtum in aurem infundatur, potentiſſimam enim exſiccandi vim obtinet.

Si ulcus contumax fuerit, & vetuſtatem contraxerit, à fluxione foveri neceſſe eſt, cujus remotioni incumbendum eſt purgationibus uſualibus, diætâ ex guaiaco & ſalsâ parillâ, errhinis; maſticatoriis, cauteriis, aliiſque remediis fluxionem avertentibus. Mox ulceris exſiccationi incumbendum eſt remediis fortioribus, quale eſt antea præſcriptum, ex ſucco cyclaminis, myrrhâ, viridi æris, aliiſque compoſitum. Vel ſequens Valeſii, quo ſe aurium ulcere laborantem Preſbyterum ab octo annis, curaſſe refert.

℞. Mellis ʒ. x. aceti ʒ. viij. Coque ad ignem, & deſpuma, deinde adde viridis æris ʒ. i. M.

Hæc remedia manè & ſerò in aurem infundenda ſunt, & antequam inſtillentur, auris abluenda eſt ſequenti decocto.

℞. Folior. abſynt. althææ, & agrimon. an. M. i. Fiat decoctio in æquis partibus aquæ fontis & vini albi ſub finem additi ad ℔. ß. In colatura diſſolve oxymel. ſimpl. ℥. i. ß. alum. pulverat. ʒ. i. M. Abluatur auris calidè, & poſtea exſiccetur ſpecillo cotone obvoluto.

Si dolor excitetur à remediorum acrimonia, immittatur ol. amygdal. dulc. vel amarar. cum myrrha, aloë, & croco. Et ſi major ſit dolor, miſceatur parum opii, vel inſtilletur oleum ex vitellis ovorum, in mortuario plumbeo ſubactum.

Si ulcus valdè ſordidum appareat, unguentum Ægyptiacum ſuccis prædictis diſſolutum, uſurpandum erit.

Denique plurimùm commendatur à Galen. Aëtio, aliiſque, tum Græcis, tum Arabibus, tum Neotericis, ſcoria ferri, ad ulcus aurium potenter exſiccandum. Galen. 3. *de comp. med. ſec. loc.* ſcoriam ferri, cum aceto acerrimo tritam, vel decoctam uſurpat. Hollerius *in commentario illius capitis*, Arabum præparationem magis probat, qui ſcoriam cum aceto terunt, & poſteà exſiccant, idque ſepties repetunt, poſteà in pollinem redigunt, & cum aceto acerrimo coquunt longa coctione, dum mellis craſſitudinem acquiſierit: atque ita ſiccant, & in uſum revocant, cum melle aliiſque liquoribus diſſolutam.

Si auris dolor excitetur ab aliquo corpuſculo in aurem immiſſo, ut lapillo, nucleo ceraſi, aut aliis hujuſmodi, quæ interdum dolorem parere conſueverunt, & interdùm inflammationem, convulſiones, ac mortem acceſſere; ut refert Matthæus de Gradibus, puero cuidam decem annorum nucleum ceraſi in aurem immiſſum, & malè à chirurgo tractatum, inſignem dolorem ac mortem intuliſſe. Eorum corpuſculorum extractio ſic molienda eſt.

Primùm advertendum eſt, an auriculario ſpecillo corpuſcula illa extrahi poſſint: quod cautè admodum agendum eſt, nec ab eodem ſpecillo penitiùs immittantur, quòd non rarò ſolet contingere. Ideò ſi res in aurem immiſſa totum foramen impleat, ſatius eſt ab uſu ſpecilli omninò abſtinere, & reliqua auxilia tentare, quæ in hunc modum adminiſtranda ſunt.

Pualus ſpecillum lana involutum in reſinam ſeu terebinthinam, aut gummi, aut aliud quoddam glutinans medicamentum demittendum eſſe ſcribit: ibique vertendum, donec ſenſim res in aure contenta extrahatur.

Si hoc modo nihil efficitur, oleum calens meatui continuò inſtillato, ut pars illa relaxetur, & res in aure contenta lubrica fiat; ſic enim faciliùs excidere, aut extrahi poterit.

Adhibeantur ſternutamenta naribus, nareſque claudantur, & os comprimatur; ita enim à vehementi ſpiritu

explosiones id quod in aure continetur, expellitur.

Hæc auxilia indesinenter usurpanda sunt, donec æger liberetur. Si enim res in aurem immissa diutiùs perstiterit, inflammatio orietur, & post modum multò difficilior erit corpusculi extractio, & grave impendebit periculum.

Arculanus *in nonum Rhasis* refert, caput lacertæ auri admotum, corpuscula illa extrahere, & propriâ experientiâ confirmat his verbis: *De expertis per me in extractione rerum infixarum in aurem est, ut lacerta viva, aut noviter mortua applicetur cum capite suo auri, & ligetur sic per tres horas retenta: cum eam amovebis, invenies rem infixam adhærentem capiti lacertæ. Et hoc valet in extractione cujuscumque rei ubicumque fixæ.*

Denique, si prædicta remedia non sufficiant, ad extractionem veniendum est, quæ fit per instrumenta chirurgica; quæ fusè & eleganter docentur à Fabricio Hildano *cent.* 1. *observ.* 4.5.6. & ab Aquapendente *in operationibus chirurgicis, & capite de aurium chirurgia.*

Pulices aliquando in aurem sese insinuant, & in illius cavitate sese commoventes magnam molestiam pariunt. Ad illarum extractionem globulus ex pilis caninis compositus in aurem demittatur, & pulex sese in eum inferet ob sympathiam, quam habent pulices cum canibus. Vel ex lana molli compressa pessulum componito, & in aurem frequenter demittito. Vel dictum pessulum terebinthinâ illinito, & altiùs in aurem demittito.

Aqua in aurem introducta natando, aut caput irrigando, sæpissimè molesta esse consuevit, & dolorem efficere. Illa utplurimùm facilè excutitur, si quis alteri pedi innixus ejusdem lateris cum aure affecta, capite parumper declivi saliat. Si hoc non sufficiat, extractio molienda est exsuctione facta per fistulam, aut arundinem peritissimè in aurem immissam, aut folle parvo in eandem introducto, & posteà dilatato. Extremitas autem fistulæ, quæ in aurem demittitur, cotone obvolvatur, ut foramini auris arctius uniatur, neve aër externus ingrediatur, qui attractionem impediret.

Galenus, & Aëtius assiduè oleum infundunt, & aurem irrigant, mollique lana fovent; deindè molli etiam lana extergunt, rursumque infundunt; idem sæpiùs repetendo.

Ac denique spongiæ mollissimæ & siccissimæ frustula in aurem demittantur, donec sicca, nec ampliùs humida extrahantur.

## CAPUT IV.

*De exeuntibus præter naturam ex aurium cavitatibus.*

EX auribus multa præter naturam exgrediuntur, quæ sigillatim commemoranda sunt: iisque propria remedia sigillatim adscribenda.

Primò igitur rupto abscessu, post inflammationem genito, aut ex ulcere ab humorum acrimonia pus aut sanies solet effluere, cujus curatio à prædictorum affectuum curatione dependet, quæ superiori capite fuit proposita.

Sanguis etiam aliquando ex auribus profluit, ut in vulneribus capitis ac percussionibus, in quibus venæ aurium rumpi, aut lacerari possunt. Si autem modicus sit ille fluxus cohibendus non est, quia intus retentus inflammationem efficeret. Si verò immoderatus sit aut diuturnior, cohibendus est venæ sectione in brachio celebrata, & cucurbitulis affixis scapulis cum scarificatione. Deindè astringentia & refrigerantia in aurem instillentur, qualia sunt succus plantaginis, polygoni, vel decoctum rubi, rosar. rubr. mastiches, acaciæ, hypocistidis, balaustiorum, sumach. & simil. in vino & aceto, aut aqua ferrata.

Aquosus humor per aures è cerebro nonnunquàm effluit, idque pueris plerumque solet contingere; qui humor cohibendus non est: nam importunè suppressus epilepsiam, aut gravem alium cerebri affectum parit. Natura enim per hanc viam, licet minùs idoneam, excrementa deponit: nimiaque humiditas, in capitibus puerorum luxurians, non solùm per vias ordinarias, huic usui à natura destinatas, nares scilicèt & palatum; sed etiam per aures, oculos, & totam capitis superficiem, (unde ulcera & achores capitis) expurgatur. Cùm tamen ista evacuatio symptomatica sit, & humor ad aures posluens, eas tandem exulcerare, & auditum lædere valeat, illius curationi convenienti methodo incumbendum est.

Ac primùm humores superflui, in cerebro redundantes educendi sunt blandis, & frequenter repetitis purgationibus; tum etiam derivationibus, per vesicatoria, posteriori parti cervicis admota, & causticum occipitio inustum.

Posteà meatus aurium detergendus & exsiccandus est tali medicamento.

♃. Succi agrim. & absinth. an. ℥.iv. vini albi & mel. rosac. an. ℥.i. Bulliant parùm, & in aurem instillentur, sordibus prius abstersis; posteà verò aures cotone obturentur, eodem liquore imbuto. Vel

♃. Vini albi ℥.iv. succor. agrimon. absinth. & centaur. minor. an. ℥i. Bulliant simul, & in aurem instillentur.

In adultioribus verò, si aquosus humor per aures effluat, & diu perseveret, totum corpus, & ipsum cerebrum evacuandum est apozemate cephalico & purgante. Postmodùm humiditas superflua absumenda dietâ sudorificâ; derivanda, vesicatoriis, cauteriis, & cucurbitulis. cæteraque remedia administranda, quæ in frigidæ cerebri intemperiei curatione proposita sunt.

Vermes denique in auribus aliquando generantur ex putridis ulceribus. & ex iis emanere solent, qui curatis quidem ulceribus cessant. Quia tamen ulceris sanatio non tam brevi tempore obtineri potest, vermium extinctio interim molienda est remediis convenientibus. Hoc unicum exempli loco haberi poterit.

℞. Ol. amygdal. amar. succi apii, centaurii minor. an. ℥.ij. aceti ℥.ß. Bulliant parum, deindè adde myrrhæ, aloës, an. ℈.i. M. instillentur in aurem. Si fortius desideres, colocynthidis ℈.ß. addi poterit.

# PRAXEOS MEDICÆ LIBER QUARTUS.

# DE NARIUM AFFECTIBUS.

## PRÆFATIO.

*NARES varios affectus præter naturam pati consueverunt; qui ad morborum, vel symptomatum seriem referuntur. Ad morbos referuntur ulcus & Ozæna, sarcoma & polypus. Ad symptomata verò reducuntur, olfactus læsio, fœtor narium, coryza, sternutatio, hæmorrhagia. Ideò quartus hic liber septem absolvetur capitibus. Primum erit de narium ulcere & ozæna. Secundum, de sarcomate & polypo. Tertium, de læso olfactu. Quartum, de narium fœtore. Quintum, de coryza. Sextum, de sternutatione. Septimum, denique de hæmorrhagia narium.*



## CAPUT I.

*De Narium Ulcere & Ozæna.*

ULcus narium, aut recens & simplex est, aut vetustum & putridum, quod Ozæna nominatur.

Recens & simplex fit vel à causis externis, aut vulnere aut contusione; vel ab internis, humorum quippè acrimoniâ ad illas partes decurrentium, aut præcipuè pituitæ salsæ à cerebro profluentis.

Ozæna verò fit ab ulcere simplici, si negligatur, aut propter causæ malitiam, & majorem acrimoniam magis penetret, putridumque & sordidum efficiatur.

Diagnosis utriusque petitus ex eo, quod ulcus simplex nullum aut exiguum dolorem inferat; sed tantùm aliquid sanguinis frequenter emittat, præsertim cum attingitur, aut irritatur. Alioqui crustula sicca eàque nigra obducitur, quæ emunctionis impetu nonnunquàm excutitur, Ozæna verò majorem dolorem infligit, crusta illius sordidior est, tum graveolens mucus ex ea profluit. Æger ipse tùm sibi graveolet, tum adstantibus tetri odoris exspiratione molestus est, & à fædo illo odore ozæna Græcis nominata. Sæpè ulcus illud serpit, & vel narium pinnas, vel earum interstitium, vel interdum tenella illius loci ossa exedit ac putrefacit, exesumque palatum aliquando perforat, idque maximè, si ad cancri naturam accedat, vel ex lue venereâ (quod frequenter contingit, (aut elephantiasi originem duxerit.

Quod ad prognosin attinet, ulcera recentia, & ab humore benigno, minorisque acrimoniæ participe genita satis facilè curantur. Vetusta verò, sordida, putrida, difficile: & si in cancrum degenerent prorsus insanabilia sunt Si à lue venereâ, aut elephantiasi oriantur, curari non possunt, nisi affectus illi priùs auferantur.

Ad curationem, primùm victus ratio conveniens instituenda, quæ humorum acrimoniam contemperet eorumque generationem prohibeat. Mox totum corpus evacuandum est phlebotomiâ, & purgatione convenienti; tum cucurbitulæ affigendæ cum scarificatione. Et si fluxio humorum acrium in nares sit valdè contumax, vesicatoriis & cauteriis, posterioribus partibus admotis, erit derivanda, tum capiti roborantia administranda.

Præmissis universalibus remediis, ad topica veniendum est. Ac primùm advertendum, num ulcera crustosa sint; & antequam ulteriùs progrediaris, crusta auferenda est; eam emolliendo fotu aquæ tepidæ, butiro insulso, adipe anseris aut gallinæ recenti, oleo amygdalarum dulcium, & similibus. Emollita crusta, vi excutienda non est, ne irritetur ulcus, & fluxio exasperetur; sed expectandum est; dùm sponte decidat, nares emungendo, aut saltem leniter & blandè summitate digiti oleo amygdalarum dulcium inuncta detrahenda.

Ablata crusta, astringentia & exsiccantia remedia usurpanda sunt. In simplici ulcere sufficit, aquâ hordei cum melle rosaceo ulcus abluere, deindè unguento de tuthia, vel albo Rhasis, vel oleo ex vitellis ovorum illinire, quod erit efficacius, si in mortario plumbeo priùs agitetur.

Ad ozænam verò sequentia parabuntur.

♃. Hordei integri P. i. fol. agrimon. plantag. absinthii, & centaurii min. ana M.i. rosar. rubr. P. . Coquantur in aqua ferrata. In colat. dissolve mellis rof. ʒ.iv. Fiat errhinum naribus frequenter attrahendum.

Post aliquam detersionem, sequens decoctum usurpandum est.

♃. Balaustiorum & cortic. gran. ana ℥. ij. fol. plantag. caudæ equinæ, pilosellæ & herniariæ ana M.i. radic. bistortæ ℥.i. aluminis crudi ℥.i.ß. Fiat decoctio in s.q. aquæ.

Aqua aluminosa ad idem etiam est efficax tum ea remedia, quæ ad polypum adstringendum & exsiccandum capite sequenti proponentur, erunt efficacia.

Ad idem facit unguentum Ægyptiacum, in qua hordei dissolutum.

Deindè fiant unguenta, quæ adstringant, detergant, & summè exsiccent, ut unguentum pompholygos, addito alumine, chalcitide, & cortice mali granati. Vel sequens unguentum præscribatur.

♃. Omphacii ʒ.ß. cortic. mali granati, balaustiorum, ana ʒ.iij. myrrhæ. aluminis; ladani. ana ʒ. ij. chalcitidis aloës, cortic. thuris, ana ʒ.i. olei rosac. & myrtin. ana ʒ.ij. ceræ rubræ quantum satis. Fiat unguentum, quod applicetur ulceri: vel dissolvatur in vino, aqua plantag. pediculi rosar. aut myrtillor. & frequenter naribus attrahatur ore aqua pleno.

Si hæc non sufficiant, abluatur ulcus aqua sublimata, bis, quaterve in die. Siccat enim egregiè, & citra ullum morsum detergit. Illius præparatio talis est.

♃. Aquæ plantag. ℥.iv. sublimati crudi pulveris. gr. xij. Bulliant in phiala vitrea ad mediæ partis consumptionem. Potest augeri vel minui sublimati quantitas, prout fortius, aut debilius medicamentum efficere volueris.

Ulcere probè deterso, ad illius exsiccationem veniendum est: cui rei confert pulvis rosarum rubrarum insufflatus. Et si efficaciùs id præstare velis, pulveres unguenti prædicti addi poterunt.

Rondeletius ad ulcera exsiccanda, post sufficientem detersionem, nihil efficacius esse testatur suffumigio, quod partes illas profundas attingit & siccat, idque parandum esse docet ex potentissimè exsiccantibus, ut auripigmento & cinnabari, quibus addenda sunt aliqua odorata, ex quibus fuligo excitatur, & ulcera siccantur, ut myrrha, thus, mastiche, benzoinum, &c. quæ in hanc formam reduci possunt.

♃. Ladani duri, hypocystidos, mastich. myrrhæ, ana ʒ.iiij. styracis rubræ, & calamitæ. cortic. thuris, sandaracæ; auripigmenti, ana ʒ.ij. Excipiantur omnia terebinthina, & fiant trochisci, quibus sufflatur æger serò & manè in cubiculo.

Optimum etiam est parare candelas ex cera rubra, nam fuligo talis candelæ narium ulcera potenter exsiccat, maximè si æger contineatur in cubiculo bene clauso & angusto. Quod autem fuligo recipiatur, idem experimur (inquit Rondeletius) cùm diutiùs in Musæolo moram trahimus noctu; nam posteà sputum & excrementa narium fuligine illa denigrata redduntur. Deindè hæc addit. *Hac ratione nos ulcus curavimus, quod neque ab Italis, neque à Gallis Medicis curari potuerat.*

## CAPUT II.

*De Sarcomate, & Polypo.*

NArium ulceribus excrescentiæ carneæ interdum superveniunt, quæ aliud morbi genus, nempè tumorem præter naturam constituunt. Earum autem duplex est differentia, quarum una Sarcoma nominatur, altera verò Polypus.

Sarcoma est excrescentia carnea in naribus genita, certa figura carens & ulcerum, quæ partibus externis adveniunt, hypersarcosi quàm simillima.

Polypus verò est excrescentia carnea, radicibus exilibus adhærens, in latum sese porrigens, & ad inferiores narium partes propendens, ita ut polypi piscis speciem referat, unde nomen sortitus est. Rhasis narium hæmorrhoïdas appellat, quoniam hæmorroïdibus, quæ in ano succrescunt, quodammodo similes sunt. Hæc autem caruncula mollis est, modò alba, modò rubra, ac interdum livida, & si multum excrescat, aliquando extra nares propendet, si verò in summis narium partibus adnascatur, aliquando ad palatum propendet, & communes oris meatus obstruit, & post uvulam facilè conspici potest. In austrina constitutione maximè inflatur, tum etiam in plenilunio. Tempore verò aquilonio & licciore existente tùm etiam in novilunio, plurimum imminuitur. In hoc etiam à sarcomate differt, quod sarcoma magis intimis narium partibus, quæ carnosiores sunt, succrescere, polypus verò in summis ac superioribus juxta nasi radicem soleat.

Utriusque tumoris causa est humor crassus, viscidus, ac pituitosus, è cerebro defluens, alicui sanguinis portioni admixtus. Aliquando humoris melancholici portio quædam

quædam admixta est, tuncque metus est, ne in cancrum degeneret. Ex superfluo tamen narium nutrimento, in carnem luxuriantem commutato, sarcoma sæpè generatur ideò curatu facilius est.

Horum affectuum diagnosis ex his quæ dicta sunt, facilè intelligitur, tum ipsis oculis per se patet.

Prognosis verò ita instituenda est, ut sarcoma plerumq; facilem curationem incipiat, polypus verò admodum difficilem. Ille tamen qui mollis est, albus vel ruber, vel colore ex albo & rubro composito præditus, faciliùs curatur. Purus verò ac lividus, difficillimè. Et periculum est ne in cancrum degeneret. Item qui in ima aut media narium parte residet, faciliùs curatur, qui verò in summa parte radicatur, difficilem curationem suscipit: quoniam remedia ad eam partem vix possunt pertingere.

Uterque affectus iisdem remediis curatur, quæ ad hunc scopum redigenda sunt, ut caro superflua auferatur. Sed priùs causa antecedens tollenda est, humor scilicet pituitosus à capite defluens: quod fiet victus ratione attenuante & exsiccante vacuatione universali, revulsione, derivatione, & capitis exsiccatione. Quæ omnia perficiuntur remediis, in frigidæ cerebri intemperiei curatione propositis cum Medici curantis prudentia usurpandis. Quamvis enim multi authores testentur, decoctum guaiaci, cum victu exsiccante, in hoc affectu plurimùm sæpè contulisse, cavendum tamen est, ne calidi humores pituitæ admixti sint; eorum enim efferatione polypus in cancrum converti tandem posset.

Postmodum verò caro superflua absumenda est causticis medicamentis, vel ferramentis idoneis abscindenda, & ulcus relictum cicatrice obducendum. In principio tamen, dum adhuc morbus recens, solis adstringentibus & valdè exsiccantibus interdum curatio obtineri potest, & perpetuo mitiora illa remedia priùs tentanda sunt antequam ad vehementiora deveniatur.

Primò igitur tentandum est medicamentum compositū ex tribus generibus malorū granatorum, à Galeno propositum *lib.3. de comp. medic. sec. loc. cap.3.* quod sic habet: Accipiantur tria mala granata, ex tribus generibus eorum, acidis scilicet, dulcibus, & mediis, eaque matura ac recentia terantur simul in mortario. Deindè succus exprimatur, & coquantur in linimenti formam. Specillum ex lana, vel linteo confectum eo succo imbuatur, & frequenter in narem demittatur. Hoc remedium siccat & adstringit sine morsu, & excrementitium humorem absumit.

Sequens verò aqua eundem effectum præstat efficaciter.

℞. Uvarum immaturarum ℔. iij. cortic. mali granati, balaustiorum, sumach. ana ℔. ij. Macerentur in aceto & destillentur, deindè adde aluminis ℔. j. vitrioli ℥. iij. Destillentur iterùm omnia simul, & aqua illa tangantur partes internæ narium frequenter.

Si hæc non sufficiant, ad potentiora veniendum est: & aquæ prædictæ sandaracha & auripigmentum adjicienda sunt.

Vel spiritus vitrioli, aut aqua separationis auri, quæ secunda vulgò nominatur, aquâ plantaginis temperanda est, iisque polypus frequenter attingendus.

Vel illinatur aqua mercuriali, in ulceris narium curatione descriptâ.

Vel immittatur turunda, succo radicis ari imbuta, & si succus acrior fuerit, aquâ plantaginis etiam temperari poterit.

Inter præcipua annumerari debet mercurius præcipitatus rubeus, qui si plurimis lotionibus dulcoretur, hypersarcosin egregiè absumit, sine ullo, aut exiguo dolore. Ille pulvis melli rosaceo permiscendus est, eoque intincta turunda in nares demittenda.

Emplastra etiam in hunc usum revocantur, quæ sine insigni dolore polypum absumere valent, quorum formula talis esse poterit.

℞. Massæ emplastri de mucilaginibus ℥. ß. pulveris sabinæ ʒ. ij. Malaxentur, & incorporentur simul. Ex hac massa fiant cereoli debitæ magnitudinis, in nares immittendi. Vel

℞. Viridis æris, auripigmenti, vitrioli aluminis crudi, ana ℥. j. ß. antimonii ʒ. vj. Macerentur in aceto, deindè exquisitè terantur, post siccentur, eadem triturâ & maceratione octies repetitâ, dein in aqua plantaginis denuò macerata siccentur. Posteà recipe olei rosacei ℥. iv. lithargyri ʒ. ij. Nutriantur & coquantur; addendo sub finem coctionis, prædicti pulveris ℥. ii. Coque in emplastrum satis glutinosum, ex quo formentur cereoli, ut supra.

In usu medicamentorum causticorum primò notandum est, ante eorum admotionem nares esse muniendas unguento refrigerante Galeni, vel nutrito vel populeo, vel ovi albumine agitato, cum oleo rosaceo, & similibus.

Secundò observandum est, medicamenta caustica ne nares lædant, per fistulam argenteam immitti posse, ita ut fistulæ extremitas polypum ambiat, atque ita medicamenta ad eum conferri possint naribus intactis.

Tertiò notandum est, dicta medicamenta decrescente luna esse usurpanda. Tunc enim tumor admodum imminuitur, & ita remedia faciliùs ac radicem usque immitti possunt, cùm tumor eorum introitum impediat.

Denique si medicamentis polypus auferri nequeat, ad operationem chirurgicam veniendum est quæ describitur à Paulo Æginetа, Cornelio Celso, Hieronymo Fabricio ab Aquapendente, aliisque recentioribus.

## CAPUT III.

*De Læso olfactu.*

Olfactus, quemadmodum & reliquæ omnes corporis actiones, tribus modis læditur, imminutè, abolitè, & depravatè.

Imminuti & aboliti olfactus eædem sunt causæ, secundùm magis & minùs tantùm differentes: intemperies scilicet, obstructio, & adstrictio.

Intemperies frigida & humida cum materia pituitosa conjuncta, ut quemlibet sensum obtundere nata est, sic olfactum imprimis imminuit, aut abolet: unde in catarrho & coryza frequens esse solet hujusmodi olfactus læsio. Frigiditas enim sensum imminuit, aut abolet, quatenùs calorem nativum partis, actionum omnium opificem obtundit ac debilitat.

Obstructio ab eodem humore pituitoso producitur, qui meatus tum sensiles, seu narium ductus; tum insensiles, seu poros ipsis cerebri, & processuum mammillarium replet, ut odores ad eas partes pervenire nequeant. Potest etiam fieri à sarcomate, polypo, & alia quavis causa narium meatus replente & obturante.

Adstrictio etiam interdum potest contingere ab humore pituitoso, in anteriore cerebri parte collecto, & processus mammillares comprimente, ut de visus imminutione, à nervorum opticorum adstrictione, à nobis dictum est. A nativa etiam narium conformatione eadem adstrictio potest contingere: si nimirum illæ ita depressæ & angustæ fuerint ut liber odoribus aditus non pateat.

Depravati olfactus causa est odor pravus, nares continuò feriens, qui quidem aut ex ulcere narium exhalat, aut putrida pituita, circa nares vel os ethmoides contenta. Nā quæ ipso olfaciendi sensu aut prope hunc intra meninges putrescunt, sensum ipsum haudquaquam feriunt, nec ea laborans, sed quivis assidens deprehendit. Ut enim quippiam odoratum feriat, oportet aliundè ad ipsum sensum deferri. Potest etiam teter ac fœtidus vapor ab aliis partibus, ut ventriculo, gingivis, & cerebro ipso, ad processus mammillares exhalare, eosque ita inficere, ut omnes odores eò delati simili fœtore infecti appareant, quemadmodum lingua, bile amara infecta existente, omnia quæ gustantur, sapore amaro prædita esse videntur.

Harum causarum quælibet satis facilè dignoscetur. Frigidam intemperiem, & pituitæ redundantiam ostendunt frigida & humida cerebri intemperies & mucosa pituita è cerebro stillans.

Obstructio verò, si à pituita originem duxerit, iisdem signis indicabitur. Si à sarcomate, vel polypo, ex propriis capitibus diagnosis erit desumenda.



Locus verò, in quo materia residet, obstructionem efficiens dignoscitur ex eo, quod si narium meatibus hæserit, vocis ablæsio contingat, quia nares ad vocem efformandam plurimum conferunt. Si verò anteriori cerebri parti, aut processibus mammillaribus dicta materia hæserit, vox integra permaneat.

Odor pravus olfactus sensorium feriens, à qua parte ducat originem, ex proprio cujusque vitio erit dignoscendum.

Quod ad prognosin attinet: olfactus læsio recens & à simplici coryza genita, facilè curatur, in vetere verò, & à confirmata intemperie proveniens difficile: quæ ex mala narium conformatione procedit, incurabilis est.

Curatio pro diversitate causarum diverso modo instituenda est. Si à frigida intemperie oriatur, ea remedia illi adhibenda sunt, quæ pro frigido catarrho proposita sunt.

Ad obstructionem verò, ab eadem pituita ductibus narium, aut processibus mammillaribus impactâ auferendam: partes illas expurgantia remedia usurpanda sunt, errhina nimirùm, sternutatoria, & apophlegmatismi, quæ etiam in frigidæ cerebri intemperiei curatione à nobis proposita sunt.

Si denique à sarcomate aut polypo nares obstruantur, ex præcedente capite eorum curatio erit desumenda.

## CAPUT IV.

*De fœtore narium.*

Narium fœtor, & fœtor anhelitus valdè differunt inter se. Ille enim ex naribus tantùm procedit, hic verò ex variis partibus ventriculo nimirùm, pulmone, gengivis, ac faucibus ulceratis, quæ vel sensu ipso, vel propriis signis discerni possunt.

At narium fœtor ex putridis vaporibus, vel in naribus ipsis genitis, ut in ozæna, sarcomate aut polypo putrefactis, vel ad nares transmissis, ex humoribus putridis in ipso cerebro, & parte illius anteriore: vel circa processus mammillares, aut os cribrosum contentis producitur. Putrescunt autem humores pituitosi in dictis partibus, quando in iis præter modum retinentur præsertim si calida & humida cerebri temperies accesserit. Retinentur verò propter obstructionem earum partium, aut constrictionem nimiam ut in simis & depressioribus contingit.

Narium affectus, talem fœtorem producentes propriis signis supra propositis dignoscentur: quorum si nullus adfuerit, ab humore putrido, in ipso cerebro, aut processibus mammillaribus, aut osse cribroso contento, gravem illum odorem pervenire conjiciendum erit.

Prognosis fœtoris narium, qui ab ulcere, polypo, aut sarcomate promanat, ex eorum prognosi dependet.

Qui verò à corruptis humoribus, in cerebri anteriori parte contentis exoritur, si recens fuerit, facilè curatur; si inveteratus, incurabilis est, maximè si à mala narium conformatione, nempè simitate & depressione nimia contingat.

Curatio perficitur causarum ablatione, & symptomatis lenitione.

Ulceris, sarcomatis, & polypi curatio supra posita est. Humor verò putridus in cerebro processibus mammillaribus, aut osse ethmoide contentus, vacuantibus & abstergentibus auferendus erit.

Ac primùm evacuationes universales instituendæ sunt, quæ totum corpus, & ipsum cerebrum excrementis pituitosis liberent, per apozemata, pilulas, & alia id genus. Quibus, si magna humorum saburra redundare videatur, diæta sudorifica addi poterit. Mox errhina abstergentia, & materiam conjunctam educentia erunt administranda.

Ac primùm manè & vesperi, è vola manus vinum album attrahatur, cui centaurium minus, & calamentum incoctum fuerit.

Deindè betæ succus, cum aqua majorana extractus instar prædicti attrahatut. Vel

℞. Rad. cyperi & calami aromar. ana ℥. ß. rosar. rubr. P. j. myrrhæ ʒ. ij. Coquantur cum vino albo pro errhino.

Ad potentiùs pituitam ex alto eliciendam, sequens componi poterit.

℞. Rad. ireos Flor. ʒ. ß. ellebori albi, piperis longi, an. ℈. ß. sem. anisi & majoranæ siccæ pulver. ana ℈. j. euphorbii gr. j. ol. nardini, cheirini, & viol. ana quantum satis. Fiat unguentum molle, quo intincta minimi digiti extremitate fricentur nares internæ: vel turundâ, aut alio linimento, lentis magnitudine in nares immittatur.

Denique ad fœtidam odorem fallendum, suaveolentia naribus sæpè attrahenda: ut galla moschata, in vino odorato dissoluta; aqua angelica, & alia ejusmodi.

## CAPUT V.

*De Coryza.*

Coryza, quæ & gravedo à Latinis nominatur, est catarrhi species, in qua fluxio è cerebro in nares defluit. Illa autem defluxio est humoris crudi, in anterioribus cerebri ventriculis contenti, qui à causa plerumque externa concitatur, æstu Solis nimirum, in vini potu largiori, balneo calidiori & similibus: quæ pituitam in cerebro collectam fundere ac liquare possunt. Fit etiam à causis externis cerebrum refrigerantibus; comprimitur enim tunc temporis spongiæ instar, & humorem in se contentum ad partes subjectas amandat. Tum etiam cerebri refrigeratione novus fit pituitæ proventus: illud enim caloris penuriâ malè concoquit alimentum, unde plurimi excrementi proventus, quod à facultate expultrice per vias patentes excluditur.

Effectus iste per se patet, in eo enim plurimus humor per nares excernitur.

Inter reliquas catarrhi species, quæ in nares fit, levissima & tutissima est, ac citò curatur, si recens fuerit, & à causa externa concitata. Quæ verò diuturna est, à contumaci cerebri intemperie oriunda, difficilè curatur. Tum etiam, si à calida hepatis intemperie producatur, quæ non raro catarrhos calidos & acres invehit, à quibus nares sæpè exulcerantur, aliosque affectus graves patiuntur.

Curatio hujus affectus à catarrhi curatione desumenda est. Easdem enim evacuationes, & revulsiones, & derivationes postulat. Nisi quod errhina hîc usurpanda non sint, ne nimiùm ad partem affectam attrahant; sed apophlegmatismi & masticatoria, post universalia maximè conveniunt.

Ac præter dicta remedia, authores nonnulla commendant, quæ coryzæ compescendæ peculiariter conveniunt, ut vapor decocti majoranæ, naribus exceptus, vel aqua majoranæ naribus excepta. Vapor aceti, in ferream laminam candentem infusi, ad id confert: idque efficaciùs, si in aceto rosæ rubræ priùs infundantur.

Si fluxio valdè frigida fuerit, suffitus sicci ex nigella, thure, aliisque in prunas conjectis erunt utilissimi. His enim frigida cerebri intemperies corrigitur, & superflua humiditas absumitur.

## CAPUT VI.

*De Sternutatione.*

Licet Sternutatio in statu sano sæpissimè contingat, & tam levis affectio ut plurimùm esse soleat, ut symptomatis nomen non mereatur; aliquando tamen adeò molesta efficitur, ut Medici curantis opem desideret, quemadmodum apud Forestum videre est, qui *observatione* 127. *lib.* 10. historiam proponit cujusdam ancillæ, quæ tam gravem & molestam ex catarrho acri & salso sternutationem patiebatur, ut ad plurium Medicorum opem confugiendum fuerit. Idem confirmat vetus consuetudo sternutantibus benè precandi, quam nonnulli inde ortam existimant, quod Gregorii Magni temporibus morbus epidemicus sævierit, in quo ægrotantes sternutando moriebantur,

quamvis alii antiquiorem esse illam consuetudinem asseverent.

Est igitur sternutatio cerebri motus velox, quo per nares confertim acto spiritu molesta excernere conatur. Per cerebrum autem non solùm cerebri substantiam, sed totum aggregatum ejus cum membranis intelligimus, præcipuè anterioribus, quæ in primis in hoc affectu contrahuntur. Quod ex eo licet colligere, quod dum caput attollitur, faciliùs sternutemus; tunc enim materia irritans, quæ utplurimùm vaporosa est, & sursum suâ naturâ fertur, faciliùs ad illam partem defertur.

Ille autem motus, qui sternutatione contingit, ad cerebri & membranarum facultatem expultricem naturalem spectat, juxta Galeni doctrinam 2. *de sympath. caus. cap.* 1. ubi distinguens sternutationem à tremore & palpitatione, dicit palpitationem à solo morbo fieri, tremorem verò à natura & morbo, sternutationem denique à sola natura.

Sibi tamen prima fronte contradicere videtur Galenus, qui *cap.4. ejusdem libri*, tussim & sternutationem voluntariæ facultatis symptomata esse dicit. Nulla tamen contradictio est, seque ab ea disertè liberat Galenus, innuens, facultatem animalem in sternutamento concurrere tantùm secundario, quòd videlicèt in sternutamento è capite & à pulmone spiritus emittatur; attamen caput pectori principium motus tradere. Cùm enim quæ in naso offendunt persequi properat, utriusque emittendi spiritus viis simul utitur, altera quidem, quam ipsum per se facit; alterâ, quam per nervos, veluti per quædam longa brachia, quæ in pectus descendant: unde idem Galenus *comm. Aph.52. sect.7.* docet: antecedente inspiratione sternutamentum fieri, natura aggregante aëris copiam ad sternutationem. Tum enim aër, qui è pectore egreditur, conjunctus ei, qui per nares ad cerebrum attrahitur, quidquid narium membranis, exquisito sensu donatis molestum est, cum impetu & sono explodit.

Ex hoc etiam Galeni loco colligitur, irritationem sternutationem excitantem, in naso potissimum fieri. Quod etiam confirmatur aliâ sententiâ, quæ habetur *in comm. Aph.51.lib.7.* ubi: *Soli*, inquit, *ex his ita affectis illi sternutant, quibus mordax est ea, quæ à capite fluit humiditas; seu & si quid mordax naribus imponas. Sicut enim tussis motus quidem naturalis est, ad expurgandas eas, quæ sunt in pulmone, asperas arterias; sic & sternutamentum manifestè videtur expurgare narium meatus.*

Verùm objici potest, quod multi caput nudantes, aut alio quovis modo aëri frigido exponentes sternutamentum illic patiantur, ut videatur tunc temporis cerebrum immediatè irritari. Respondendum est, aërem frigidum esse causam sternutationis, non dum in cerebrum immediatè agit, sed quia cerebrum ejusque membranas exprimendo, in causa est, ut acris materia ad nares descendat. Quamvis igitur in hoc symptomate cerebri membranæ possint etiam irritari; non priùs tamen sternutatio promovetur, quàm noxa ad narium membranam, quæ exquisitissimo sensu prædita est, pervenerit.

Causæ sternutamenti ex dictis colligi possunt, quæcunque nimirùm tunicam narium internam irritare possunt, quales sunt humores, aut vapores acres, vel à cerebro delabentes, vel à partibus inferioribus transmissi. Unde in febribus interdùm sternutationes consurgunt, ut ait Avicenna, quia vapores acres à toto in caput transferuntur; vel exteriùs in nares acria immittuntur, quemadmodum medicamentis acrimonia præditis, quæ ptarmica nominantur, sternutamentum excitamus. Hæ quidem causæ externæ sternutationem immediatè producunt. Dantur tamen aliæ quamplurimæ, eandem mediatè efficientes, internas scilicèt generando vel commovendo, quales sunt omnes aëris alterationes, ut de frigido aëre supra dictum est. Galenus *lib. de instrum. odoratus*, *cap.6.* dicit à Solis aspectu sternutationem excitari, quia cerebri spiritus, vapori similes, à Sole funduntur.

Diagnosis ipsius affectus per se manifesta est. Causæ externæ ex ægri relatione patent, internæ verò ex signis partium affectarum, à quibus materia irritans ad nares & anteriorem cerebri partem transmittitur.

Quoad ad prognosin attinet; hic affectus ex se omni vacat periculo. In principio tamen catarrhi & coryzæ valdè nocet, quia humor concoquendus quiete indiget. Interdùm autem in febribus adeò urget, ut vires dejiciat, & fluxum sanguinis è naribus interdùm excitet. Sæpè tamen nullo modo nocet, & in sanis cerebri superfluitates expellit. In ægris verò pro bono signo habetur. In febribus præcipuè malignis, etiam rebus omnibus desperatis, salutem promittit. Hystericæ mulieri aut difficulter parienti, si sternutatio accidat bonum. *Aph.35. sect.5.* Medicamentis ptarmicis provocata sternutatio, apoplexiæ, aliisque gravioribus cerebri affectibus prodest. At si provocata non adveniat, signum lethale est: naturam enim succumbere significat.

In morbis pulmonum, pleuritide præsertim, & peripneumonia, sternutatio mala est, ex Hipp. 2. *progn.* quia ex concussione illa sternutantis cerebri lacerantur & violenter divelluntur partes thoracicæ, unde inflammatio valdè augetur, & nulla præterea fit materiæ morbificæ vacuatio. Ad pituitam verò in bronchiis pulmonum contentam, potenter expellendam quæ tussi rejicis non potuerat, sternutamentum conferre docet Gal. 2. *de sympt. caus. cap.* 5. & 6.

Curatio quando necessaria est, dum scilicèt sternutatio alia infert incommoda, perficitur primò causarum externarum amotione, si ab iis excitetur. Si verò fiat à causa interna, illa etiam auferenda est evacuantibus, revellentibus, derivantibus, & discutientibus remediis.

Si itaque calida cerebri, aut alterius partis intemperies, vapores acres ad nares & interiores cerebri meninges transmittat, venæ sectio celebranda est: mox purgatio idonea instituenda. Deindè vapores illi revellantur frictionibus & ligaturis extremorum, cucurbitulis scapulis admotis; tùm reliqua revellentia, derivantia, & discutientia usurpentur; caput pectinetur, aures vellicentur, oculi confricentur, nares emungantur, spiritus cohibeatur.

Ad acrimoniam denique demulcendam & narium irritationem compescendam, utile erit aquæ tepidæ vaporem naribus excipere; vel easdem oleo violaceo, rosaceo, amygdal. dulcium, aut butyro recenti illinere, vel lacte pens naribus attrahere, quo solo remedio Forestus ancillam à gravi sternutatione, in principio hujus capitis proposita, confestìm liberavit.

## CAPUT VII.

### *De Hæmorrhagia narium.*

HÆmorrhagiæ nomen quemlibet sanguinis fluxum à quacumque parte profluentis, vulgò significat. Peculiariter tamen quando simpliciter absque ulla partis affectæ mentione enuntiatur ab Hippocrate, id tantùm profluvium significat, quod è naribus fit tanquam speciem primariam & evidentissimam, ut annotavit Galenus comm. 1. *in epid.*

Est autem hæmorrhagia narium symptoma in excretis eorum, quæ sunt toto genere præter naturam. Sanguis autem per nares effluens, aut è venis & arteriis, cerebri basim perreptantibus effunditur, aut è vasis è palato ad nares descendentibus, quæ sunt instar venarum hæmorrhoidalium in ano & utero.

Cùm verò omne symptoma pendeat à morbo tanquam à causa proxima & immediata: hujus causa erit morbus organicus, vel communis. Organicus duplex est, vasorum apertio, quæ ἀναστόμωσις Græcis dicitur, & rarefactio, διαπήδησις appellata. Communis etiam duplex: eorundem vasorum ruptio, quæ ῥῆξις nominatur: & erosio, διάβρωσις appellata.

Causæ istos morbos immediatè producentes sunt, sanguinis quantitas, vel qualitas excedens. Sanguis quantitate peccans, venas rumpere, aut orificia illarum aperire potis est; idem verò qualitate peccans, si nimirùm calidior tenuiorque sit, per anastomosin effluere potest, quia calor orificia dilatat, & tenuitas efficit, ut faciliùs effluere possit. Eædem qualitates diapedesin etiam efficiunt. Calor enim rare-



facit tunica vasorum: & sanguinis tenuitas efficit, ut per poros earum tunicarum transfluere possit. Sanguinis denique acrimonia venarum tunicas erodit & exulcerat, & diabrosim parit.

Causæ etiam externæ ad horum morborum productionem concurrunt mediatè, vel immediatè. Immediatè id præstant casus, ictus, vulnus, & alia id genus, quæ venas rumpere, aut dividere valent. Mediatè verò operantur quæcumque sanguinem multiplicare, calefacere, aut attenuare possunt, ut victus plenior, crapula, otium, aut exercitia nimia, magnus clamor, æstus, longa in sole mora, & alia quamplurima.

Hæmorrhagiæ differentiæ ex eo desumuntur, quod alia critica sit, alia symptomatica. Critica fit in febribus acutis vi naturæ, causam morbificam per has vias expellere conantis præsertìm in iis, quæ visceris alicujus inflammatione conjunctæ sunt; ac in primis hepatis & lienis, quæ per has vias sæpissimè solvuntur. Fit etiam interdùm sine febre, naturâ sese à superfluo sanguine exonerante; unde vidimus quamplurimos ætate juvenili periodicam hæmorrhagiam pati; alios etiam per alias vias sanguinem utiliter effundere.

Symptomatica verò in morbis chronicis præcipuè contingit, in quibus sanguis vitiosus ab hepate debili, & insigni aliqua intemperie laborante producitur, qui vel ob retentricis facultatis imbecillitatem, per venas illas effluit, vel ab expultrice rejicitur, tanquàm onus inutile, cum sanguis impurus & vitiosus corpori alendo idoneus non sit.

Cognoscitur per seipsam hæmorrhagia. Causæ verò illius hoc modo distinguuntur. Ea quidem quæ fit per ἀναστόμωσιν hoc habet commune cum ea, quæ per ῥῆξιν; quòd in utraque sanguis copiosè fluat. Sed in eo distinguuntur, quòd si præcesserit ictus, vel casus, ῥῆξιν potiùs adesse conjiciendum sit. Cùm autem à plethora & sanguinis multitudine ruptio & apertio vasorum possit contingere; ità distingui possunt quòd rupto vase sanguis continuò effluat; aperto verò, tantùm per intervalla, quia vasorum orificia constringi solent, quando humoris copia dilatans ad ea minùs confluit. Vasa autem rupta semper aperta manent; & ideò sanguis continuè effluit, donec solutio continui in iis facta iterùm uniatur. Præterea distinguitur apertio vasorum à ruptione, ex ipsius sanguinis substantia. Si enim tenuis sit, ab apertis vasis potiùs; si crassus, à diruptis emanat. Hinc fit, ut hæmorrhagia plerumque in juvenibus à vasorum apertione fiat, quia sanguinem habent tenuiorem: in senibus verò à ruptione, quia crassiorem obtinuerunt.

Si à venarum erosione fiat hæmorrhagia, adsunt signa cacochymiæ, ulcerisve, & pus aut sanies interdùm egreditur aut saltem catarrhus salsus præcessit. Si per διαπήδησιν effluat sanguis, ille tenuis est, & admodum paucus.

Causæ verò antecedentes & externæ facilè distinguuntur. Si enim à copia sanguinis hæmorrhagia cõtingat, adest rubor in facie, & tensio venarum: tum etiam præcessit victus largior & calidior, aut causa aliqua externa fundens & attenuans sanguinem: hæc autem præcipuè contingunt iis, qui calidiori hepate præditi sunt.

Si à cacochymia affectus proveniat, illa propriis signis distinguetur, quæ bilem, aut melancholiam redundantem ostendunt. Præterea sanguis effluens, aut per venam brachii detractus, corruptus, aut pravâ qualitate infectus apparebit.

Si à retentricis facultatis imbecillitate hæmorrhagia contingat, pallidus faciei color, & totius corporis debilitas apparet; tum etiam affectus aliquis præcessit, à quo hepar in primis debilitatum est, ac denique sanguis paucus & per intervalla effluit.

Si sanguis è venis narium immediatè effluat, adstringentibus remediis, naribus admotis, facilè sedatur, & nullibi capitis dolor percipitur. Contra verò si à cerebro profluat, in aliqua capitis parte determinata dolor percipitur, fluxus difficilè sedatur, & naso imposita nihil conferunt. Ab aliis etiam partibus sanguis interdùm profluit, ut hepate, liene, utero, quarum indicia dabunt dolores & tensiones circa easdem partes.

Si sanguis fluat ab arteria, cum impetu egreditur, calidus est, purus, floridus & rutilans: ex vena verò, rubeus, in fuscum tendens, crassus interdùm impurus, & cum parvo impetu egreditur.

Prognosis imminentis hæmorrhagiæ præcipuè critica, ab actionibus læsis, excrementis & qualitatibus mutatis desumitur; sicque futuram hæmorrhagiam indicant insomnia, & imagines rerum rubrarum; capitis & cervicis dolor subinde ortus, temporum gravitas, & pulsatio magna in arteriis illorum; tinnitus, vel sonitus aurium, occulorũ hebetudo, & marmaryges illis observantes, rubor eorundem, ac totius ferè faciei; lucis aversio lachrymæ involuntariæ, pruritus nasi, sanguinis stilla die indice, spirandi difficultas, tensio hypochondriorum sine dolore.

Quorum signorum ratio talis est. Quando sanguis ad caput deferri incipit, parit in cerebro phantasmata rerum rubrarum, tum per insomnia, tum etiam inter vigilandum, ut juveni Romano contigit, cujus mentionem facit Gal. *lib. de præsagitione ad Posthum. cap.*12. Is enim morbo acuto laborans, rubrum serpentem ad cubiculi laquearia oberrantem videre visus est, quo perterritus, è lecto subinde exsiliit. Unde Gal. adventantem hæmorrhagiam prædixit, & sanguinis missionem impedivit, quam alii Medici præscripserant. Dolor capitis & cervicis ex eadem sanguinis translatione ad partes superiores exoritur; qui membranas divellens distendensque, doloris sensum parit. Pulsant autem arteriæ temporum extraordinario motu, propter earum compressionem: quæ à venarum repletione fit. Aurium tinnitus fit ex vaporibus ad cerebrum magna copia tendentibus. Visus hebetudo fit, quia copiosi & crassi vapores, ad superiora elati, meatus obstruunt: unde fit, ut denegato aditu spiritui animali, hebescat visus. Marmaryges oculis obversantes, nihil aliud sunt, quàm tenuia quædam, & divulsa corpuscula variorum colorum, intra corneam tunicam & crystalloidem contenta, ex vaporibus sursum elatis producta, quæ licet interiùs sint, exteriùs tamen posita, deceptione visus apparent, quandoquidem oculus, externæ assuetus visioni, quæcumque intus sunt, extra esse judicat. Rubor faciei & oculorum à sanguine fit; qui majori copiâ ad illas partes cumulatur. Lucis aversio ex eo proficiscitur, quod distenti oculi humorum copiâ, ex nimia luce magis distendantur, quia lux disgregat spiritus, unde oculi dilatatio, ex qua dolor consequitur, quem ut evitent ægrotantes, lucem fugiunt. Lachrymæ involuntariæ fiunt ex repletione oculorum, & partium adjacentium, quæ præter modum distentæ, comprimunt glandulas illas humorem continentes, ex quo lachrymæ generantur. Pruritus narium fit ex vaporibus sursum ascendentibus, & nares vellicantibus. Sanguinis stilla, die indice apparens, verbi gratia quarto vel undecimo, ostendit futuram hæmorrhagiam die judicatorio, nempè septimo, vel decimo quarto: quia diebus indicibus natura incipit transferre humores ad eas partes. Difficilis redditur respiratio, quia dum sanguis ad superiora transfertur, diaphragma comprimit. Tensio denique hypochondriorum fit, quia sanguis in suo fonte & radicibus venarum moveri incipit, sed fugax est ea distensio & sine dolore, quemadmodum & difficilis respiratio; si enim diutiùs & contumaciter perseverarent, signa essent potiùs hepatis inflammati.

Præsentis verò hæmorrhagiæ prognosis ita instituenda est.

Sanguis è naribus die critico moderatâ quantitate fluens, salutaris. Quamvis hæc sententia à Galeno sæpiùs inculcata sit, illi tamen Fernelius reluctatur *lib.2. de sanguinis missione, cap.* 1. dicens: nullum sanguinis profluvium, licet criticum, salubre esse. Quoniam licet deliria, vigilias, capitis dolorem, & reliqua symptomata demulceat, vix tamen morbum penitus evellit, quia sanguinis portio purior emittitur, impuriori remanente. Idque ex eo probatur, quod sanguis ex nare profluens, colore & substantiâ laudabilis appareat, cùm sanguis eodem tempore vena detractus, impurus & corruptus appareat.

Speciosa quidem est hæc Fernelii doctrina, non tamen

absolutè recipienda. Verum quidem est, in plurimis morbis acutis, præcipuè verò in febribus malignis, hæmorrhagiam sæpè morbum penitùs non solvere, quemadmodum nec sudores in iisdem febribus perpetuò salutares sunt, quia tales evacuationes à natura irritata ante tempus, materiæ morbificæ malitiâ plerumque fiunt. Attamen non raro morbi acuti hæmorrhagiâ solvuntur: ut docuit Gal. *lib.3. de cris.cap.ultimo*, & passim alibi. Quod autem sanguis per nares excretus, purus semper appareat, ratio inde desumitur, quòd nimirùm ille guttatìm effluat, sicque statim refrigeretur, ut partes impuræ separari nequeant,& illæ puriores partes, reliquis permixtæ, rubrum colorem toti massæ concilent. Sanguis verò è brachio detractus, quia affatim effluit, calorem in vasculo diu retinet à quo partes impuræ separantur, ita ut crassa & fœculenta fundum petat, biliosa verò & pituitosa, quæ magis alterata & impurior est, supernatet: & ita sanguis impurus ac sordibus appareat. Contra verò, si sanguis è brachio guttatim effluat, purus apparebit, quia citò concrescit,antequam partes heterogeneæ à calore secerni potuerunt. Imò verò sanguis copiosè effluens, si in pelvi latiore recipiatur,purus etiam apparet, quia citò refrigeratur.

Hæmorrhagiæ nimis copiosæ & vehementes, pessimæ: nam ad convulsionem deferunt. Fit enim aliquando, ut natura copiâ sanguinis gravata, & ad excretionem concitata, modum tenere nequeat, & supercrisin efficiat,quam Medici sæpè cohibere coguntur.

Hæmorrhagia in principio morbi mala, quia symptomatica est, & fit, natura ante tempus irritatâ ad excretionem, à materiæ morbificæ malitiâ.

Hæmorrhagia,quæ è directo partis affectæ incidit,bona, contra verò, mala. Sic in hepatis inflammatione, sanguis effluens è nare dextra, bonus: è sinistra verò, malus. Contra, liene inflammato, è sinistra bonus; è dextra verò, malus; quia omnis bona evacuatio κατὰ ἶξιν debet fieri.

Stillæ Sanguinis paucæ per nares effluentes,malæ: Significant enim naturæ imbecillitatem & malignitatem morbi. Omnis siquidem excretio in morbis acutis, quæ inchoatur tantùm, & non perficitur, maximè damnatur ab Hipp. quia major est securitas in febribus, in quibus natura nihil excernit, quàm in quibus pauca & inutilia, siquidem concoctioni esse intentam tunc temporis arguitur. Quòd si stilla appareat, signum est, ante tempus naturam irritari. Stilla tamen die indice prodiens signis concoctionis utcumque apparentibus,futuram crisin per hæmorrhagiam die critico significat.

Hæmorrhagiæ longo tempore perdurantes,hepatis imbecillitatem & refrigerationem, & inde cachexiam atque hydropem portendunt.

Quibus in febribus quartanis sanguis è naribus fluxerit, pravum, Hipp. *Aph.87.sect.7.* quia, ut docet Avic. sanguinis fluxus in melancholicis & pituitosis noxius, ab eo enim magis refrigerantur.

Quibus febricitantibus sanguinis fluxerit multitudo, quacumque ex parte, cùm reficiuntur, alvi iis humectantur, Hipp. *Aph.17.sect.4.* quia ut docet Gal. *in comm.* calore nativo debilitato ex profluvio sanguinis, neque cibi benè concoqui, neque in sanguinem transmutari, neque distribui possunt per corpus. Et propterea alvos fieri humidiores par est, donec processu temporis vires suas natura recuperarit.

In hæmorrhagiæ curatione, primùm advertendum est, an illa critica sit, vel simptomatica. Critica enim cohibenda non est: sed ad insignem quantitatem sanguis fluere permittendus. Ait enim Avicenna, sanguinem è naribus interdùm criticâ expulsione ad libras quatuor sine virium insigni lapsu profluisse. Idque videtur desumptum è Gal. qui *lib. de præcog. ad Posth.cap.*13. juveni Romano, hæmorrhagia correpto, sanguinem fluere permisit ad libras quatuor cum dimidia, priusquàm remedia fluxum cohibentia usurparet.

Quod quidem, ut in valdè plethoricis corporibus aliquando utiliter contingere; ita in aliis vitæ periculum inferre potest. Et certum est, criticam hæmorrhagiam, quantumvis operâ naturæ fiat,modum non raro excedere, Natura siquidem sanguinis multitudine gravata, & ad illius expulsionem excitata, modum aliquando tenere non potest, nimiamque evacuationem facit, unde maximam virium dejectionem, & mortem metuere oportet: & tunc cohibenda est, quoties nimirùm ex ea notabilis virium infirmitas prodierit.

Sic etiam sanguis, qui sine febre,ex consuetudine fluit, cohibendus non est; sed naturæ arbitrio relinquendus, nisi immoderatior fuerit. Multi enim per hujusmodi hæmorrhagias periodicas, à gravissimis morbis immunes fiunt, in quos earum suppressione incidere consueverunt.

Symptomatica verò hæmorragia cohibenda est. Quod fiet sanguinem ad nares confluentem revellendo, ab iisdem, & vicinis partibus repellendo, venas apertas occludendo, sanguinis motum præposterum inhibendo, & humores acriores, aut tenuiores sanguini permixtos, hæmorrhagiæ causas præcipuas, evacuando, corrigendo, eorumque generationem prohibendo, & facultatem retentricem hepatis & venarum roborando. Quæ omnia sequentibus præsidiis præstari poterunt.

Ac primùm sanguinis missio inter revulsoria remedia principem locum obtinet, quæ maturè celebranda est, antequam vires admodum debiles evaserint, idque è vena brachii è directo partis, à qua sanguinis profluit, dextri nimirùm, si è nare dextra; vel sinistri, si è sinistra sanguis emanaverit. Et Gal. *lib. de sang. miss. cap.* 11. hujus remedii efficaciam confirmat, asserens se validas sanguinis è naribus fluxiones repentè venæ sectione sedasse. Debet autem detrahi sanguis, & satis largâ manu, si vires ferant, & amplo foramine: Quamvis maxima Medicorum, tum antiquorum, tum neotericorum pars aliter censeat, qui angusto foramine, & exiguâ quantitate sæpiùs repetitâ, sanguinem detrahendum esse censeat, sicque revulsionem meliùs fieri. Nam ut sanguini motus contrarius concilietur, vehementiori motu agitandus est, siquidem motus vehementior debiliorem rapit. Ideò quo ampliori foramine, & magis confertim sanguis effluit per venam sectam, eò promptiùs è naribus profluentem sanguinem abducit, ita ut non raro hæmorrhagia vehemens, phlebotomiâ hòc modo celebratâ, sine plethora in instanti fuerit cohibita. Attamen si unicâ phlebotomiâ, aliisque remediis inferiùs describendis hæmorrhagia cohibita non sit; illa reiterari poterit pro virium modulo. Tum etiam vena pedis secari poterit, ut revulsio fiat ad distantissima, quæ etiam sæpè plurimùm confert, ut testantur Avicenna, Paulus, & Trallianus.

Post venæ sectionem, vel etiam ante ipsam, fient frictiones & ligaturæ partium extremarum, & cucurbitulæ satis magna hypochondrio admovenda: dextro, si à nare dextra; sinistro vero, si è sinistra sanguis profluxerit. Galenus enim hæmorrhagiam cohibuit in juvene Romano, cucurbitula hypochondrio admota, sine venæ sectione, ut ipse refert *lib. de præcognitione ad Posthumum caph.* 13.

Non est tamen usquequaque tuta cucurbitularum applicatio hypochondriorum regioni. Sanguis enim tunc temporis effervescens ad hepar, aut lienem nimiâ copiâ attrahi potest, & inflammationem in iis partibus efficere. Cujus rei exemplum habetur apud Fabricium Hildanum *obs.47. cent.2.* de quodam aulico, maxima hæmorrhagia narium laborante, cui præter alia remedia, cucurbitulæ magnæ ad regionem hepatis admotæ sunt. Sanguis quidem substitit; sed inflammatio hepatis sequuta fuit. Cautè igitur agendum est in cucurbitularum admotione regione hypochondriorum, & ad eam confugiendum non est, nisi reliquis remediis non conferentibus & post iteratas phlebotomias. Copia enim sanguinis in venis imminuta, minus est periculum, ne sanguis nimia copia ad hepar attrahatur, ut inflammationem excitare valeat. At tamen quocumque modo applicentur cucubitulæ hypochondriorum regioni, sanguinem, & spiritus attrahunt ad illas partes, & sic calorem earum augent; quod adversari videtur sententiæ Hippocratis *Aph.13.sect.5.* ubi in his, unde sanguis fluit, aut fluxurus est frigidis utendum



esse præcipit. Interpretes autem volunt ad ea loca frigida esse admovenda, unde motus sanguinis incipit, qualia sunt hepar & lien.

Forestus commendat cucurbitulas supra pedes, insigni experimento, quod habetur *obs.14.lib.13.* his verbis: *Vir generosus sanguinis narium profluvio cum extremè laboraret, neque remedia commodè adhibita juvarent, circiter duodecim libræ sanguinis ex utraque nare per vices effluxere. Cum ad eum accitus essem, & per integrum diem sanguis effluxisset, ut duas ventosas absque scarificatione, unam supra hepatis regionem, alteram supra lienis locum poneret, mandavi: quibus parum videbatur fluxus subsistere. Verùm post meum discessum, uxor cùm videret sanguinem iterùm ex utraque nare cum impetu erumpere, & quod ventosæ hypochondriis adhibitæ nullo modo juvarent, alias duas, unam supra pedem dextrum, alteram supra sinistrum affigi jussit, dictu mirum, sanguis præter spem subitò restrictus est. Verùm cùm aliquo tempore ventosæ cuti adhærerent, æger in animi deliquium incidit, quare iisdem ventosis detractis, aqua in faciem conspersa excitatus est; mox odore vini recreatus ad se rediit, & à fluxu sanguinis narium, miraculi aut incantamenti instar, præter omnium spem pristinæ sanitati restitutus est.*

Cucurbitulæ etiam scapulis admotæ, tum siccæ, tum humidæ, fluentem sanguinem è naribus retrahunt. Attamen non est usquequaque tutum remedium. Possunt enim à partibus inferioribus ad superiores sanguinem attrahere, & novo fluxui occasionem præbere.

Quidam practici cucurbitulas brachiis admovent supra musculum bicipitem, quibus etiam sanguis ad nares profluens revellitur.

Crato in *consiliis*, inter revulsoria remedia proponit incurvationem digiti minimi, in dextra manu, si ex dextra nare fluit, vel in sinistra, si è sinistra. Cum enim vehemens illa compressio intensum dolorem pariat, ab illo dolore sanguinis retractio fieri potest.

Sed multò potentius sanguis & spiritus ad interiora retrahuntur per animi deliquium, cujus interventu contumacissimam hæmorrhagiam curatam vidimus in Illustrissimo Episcopo Lodovensi, anno 1629. qui febre maligna laborans, cum renis dextri inflammatione, qui postmodum in abscessum abiit, die 7. morbi, tam vehementi correptus est hæmorrhagia,ut intra quatuor horas sanguinis libras duas excreverit. Sed cùm adhuc sanguis affatim afflueret,viresque collaberentur,de hæmorrhagia cohibenda cogitandum fuit, & in hunc finem multa remedia usurpata. Quibus nihil proficientibus, æger se alvum deponere velle dixit,nec potuit cogi, ut in lecto dejiceret. Præmonuimus, si è lecto surgeret cum tanta virium ex solutione, fore ut in syncopem rueret, eam tamen syncopem cohibendæ hæmorrhagiæ futuram esse perutilem. Ita ferè successit, nam postquam surrexisset, animi deliquium passus, à quo statim excitatus est vino exhibito, & aqua frigida in faciem projecta, posteà copiosè dejecit, & postquam in lectum delatus fuisset, sanguis multo minori impetu fluebat, & exhibito sale prunellæ ad ℥ j.ß. in aqua frigida dissoluto, statim sanguinis fluxus omninò fuit cohibitus; cùm tamen anteà idem remedium & quamplurima alia frustrà in usum revocata fuissent.

Quamvis autem animi deliquium à vulgaribus practicis inter hæmorrhagiæ remedia non proponatur, habetur tamen apud Hipp. *lib.5. Epid.sect.1.* his verbis: *Sanguinis venarum suppressiones faciunt, animi deliquium, figura alterata, interceptio, linamentum intortum, appositio, deliquatio,* Idem quoque docuit Gal. 3. *meth.cap.5.* his verbis: *Porrò sanguis confluere prohibetur, & propter animi deliquium, & cùm ad contraria revellitur, & cùm ad vicina derivatur, & per refrigerationem tum corporis totius, cum verò præcipuè ipsius partis afflictæ. Notandum tamen est; animi deliquium tantùm convenire, quando sanguis affluit è venis, quæ ad corporis superficiem desinunt, quod innuit Hipp. dum eidem linamenta, deligationes, & alia ejusmodi præscribit.* Quando enim sanguis è partibus interioribus profluit, ut in hæmoptoë; mensium fluxu immodico ut vulneribus partium interiorum, tunc animi deliquium fluxum augere potest, retracto calore ad interiora, & ad eas partes à quibus sanguis profluit.

Zacutus Lusitanus, *praxis admirandæ, observ.* 66. refert se desperatam hæmorrhagiam, & nullis aliis remediis cedentem apposito cauterio actuali in utraque planta pedum cohibuisse. Quod remedium similem successum habuisse refert in magna sanguinis excretione per os, ex venæ raninæ apertione praducta, quæ ab acri catarrho erosa fuerat, & cùm per biduum sanguis ad libras viginti effluxisset, multâque emplastica, & astringentia parti admota fuissent, revellentia & incrassantia remedia, tum etiam narcotica usurpata, cauteria in eadem pedis parte indito, fluxus omninò cessavit.

Revulsionibus prædictis aliquandiu usurpatis si fluxus nihilominus perseveret, ad ea remedia veniendum, quæ fluentem sanguinem repellunt, qualia sunt ea quæ anacollemata vulgò nominantur, fronti & temporibus applicanda quæ in hunc modum componi poterunt.

♃. Boli armenæ, terræ sigill, sanguinis dracon. thuris, mastiches, & aloës, ana ℥.j. farinæ volatilis,& pilor. leporis minutim incis. ana ʒ.ß. albumen ovi num.j. succi plantag. & solani ana q.s. fiat cataplasma fronti & temporibus applicandum.

In casu urgente promptissimè parari potest cataplasma ex bolo armeno solo, cum albumine ovi & aceto subacta, fronti ac temporibus appositum.

Efficacissimum etiam paratur cataplasma ex gypso cum aceto subacto, & ad crassitiem duorum digitorum fronti & temporibus admoto. Et si prima applicatio non succedat, iterabitur, & certò curare creditur.

Amatus Lusitanus laudat pileum ex dictis astringentibus cum oxycrato subactis, capiti raso appositum, quod in summa necessitate tentari poterit.

Fotus etiam fieri potest ex aqua valdè frigida, vel oxycrato fronti & temporibus, cum linteis frequenter immutatis, quamprimùm scilicet calefieri incipiunt. Vel idem fotus fieri potest ex succo plantag. polygoni, equiseti, bursæ pastoris, & similium, addito aceto ad penetrationem.

Ubi notandum, caput non esse aquâ frigidâ perfundendum, neque repellentia fronti admovenda, donec revulsiones sufficientes præcesserunt; alioqui sanguis per refrigerantia intrò compulsus, venas quæ in alto sunt replebit, ut docet Galen. 5.*meth. cap.* 6. atque ita fluxus sanguinis augebitur, calore aucto per antiperistasim, à quo sanguinis motus & impetus adjuvatur, aut si sanguis retineatur, convulsio, apoplexia, dyspnœa, aut alius quispiam gravis affectus excitari poterit.

Solum etiam acetum sanguinem fluentem cohiberi potest, si eo frons cum spongia foveatur.

Eadem spongia aceto imbuta, & in nares immissa ad idem est efficax.

Conspersio faciei aquâ frigidâ, non solùm repellit sanguinem fluentem, sed etiam eundem retrahit ad interiora interventu timoris, qui ex aqua frigida in faciem ex improviso injecta oritur. Quemadmodum enim syncope, ut anteà dictum est, fluxum sanguinis cohibet, propter caloris retractionem ad interiora, eadem ratione timor, à quo similis retractio potest conducere,

Atque ita, quocumque modo excitetur, conferre potest.

Aqua autem frigida, satis magna copia in faciem conjici debet, nempè ad duos, vel tres cyatos per brevia intervalla projectos.

Vulgò etiam usurpatur ad sanguinis impetum ad superiora retundendum, illiusque ascensum prohibendum, fotus cervicis, ex linteo aceto frigido imbuto, quod collo circumduci debet, & frequenter immutari, antequam incalescat.

Idem oxycratam in ore detentum, & sæpè immutatum, sanguinem etiam ad partes superiores confluentem repellit, tum etiam impedit, ne sanguis è naribus ad gulam defluat, quod sæpè contingit.

Ad idem valet acetum instillatum in aurem, quæ nari fluenti vicina est, sic enim vena per quam fluit sanguis, refringitur.

Faba, aut numisma argenteum radici narium inter cilia admotum, & fascia rectè alligatum, ut fortiter partem comprimat, eundem fluxum cohibet. Tum etiam animadvertendum est, an in temporibus, aut fronte venæ aut arteriæ tumeant: tunc enim eas numismate aliquo, aut fabâ sicca per medium in longitudinem sectâ comprimere, fascia interveniente, optimum & supremum remedium est. Et ad majorem compressionem supra fabam aut numisma, albumen ovi concussum, adjecto gypso & stupa exceptum admovendum est.

Vapor aceti, in laminam candentem affusi, naribus exceptus venas apertas constringit.

Ad idem confert oxycratum naribus frequenter attractum.

Præter repellentia dicta, in usum revocanda sunt, quæ ipsas venas apertas occludere & conglutinare solent. In quem finem multa remedia in nares immitti consueverunt.

Galenus *lib. de paratu facilibus, c.* 13. thus & aloëm in pulverem redacta albumine ovi excipit, & cum linteolo, aspersis prius pilis leporinis, in nares immittit.

Vel turunda in hunc modum parari potest.

♃. Thuris, aloës, sanguin. dracon. farinæ volatilis, telæ aranearum, & pilorum leporinorum minutim incisorum ana ʒ. ß. Excipiantur succo plant. & gossypio fiantque turundæ in nares frequenter immittendæ.

Idem pulveres in nares insufflari poterunt. Cui etiam usui maximè conferre testantur practici magni nominis, cinerem testarum, ovorum & chartarum. Verùm, circa horum pulverum usum, observandum est, dum illi administrantur, os aqua frigida plenum esse debere; ne medicamentum ad os per palatum transferatur.

Potenter etiam sanguinem fluentem cohibet gossypium atramento infectum, quod in thecis scriptoriis asservari solet, si aliquantulum expressum, & in turundæ figuram efformatum in nares immittatur.

Idem gossypium atramento imbutum, & fronti admotum cum fascia, fluentem sanguinem potenter sistit.

Tandem hæmorrhagia prædictis remediis, tum etiam infrà proponendis pertinaciter obsistente, ad escharotica veniendum est, quæ venarum extremitates apertas comburendo crustam inducunt, & sanguinem inhibent. In iis tamen magna cautio adhibenda est, quia dum eschara decidit, vasorum apertio plerumque renovatur, & sic fluxus redintegrari solet.

Inter escharotica autem principium obtinet vitriolum ustum, quod præterquam quod escharam inducit, ad quemvis sanguinis fluxum cohibendum est efficacissimum.

Si mitius remedium habere desideres, vitriolum aliis permiscendum est, in hunc modum.

♃. Gallarum ℔. ß. aluminis quartarium j. Comburantur, & calcinentur, fiatque pulvis in naris profundum demittendus. Vel

♃. Boli armenæ, sang. dracon. thuris, aloës, gipsi, vitrioli usti; sarcocollæ, masticbes, an. ʒ.j. Fiat pulvis subtilissius.

Vitriolum album mitiùs operatur, quàm vitriolum ustum, neque valdè escharoticum est, hæmorrhagiam tamen potenter cohibet, orificia venarum constringendo, si in nares cum turunda ex gossipio confecta immittatur.

Remedia verò, quæ sanguinis motum cohibendo, refrigerando, incrassando, & veluti coagulando, hæmorrhagiam cohibent, in hunc modum præscribi possunt.

♃. Salis prunellæ ʒ.j. trochiscorum de carabe ʒ.ß. lapidis hæmatitis, coralli rubri præparati; an. ℈.j. syrupi de rosis siccis ℥.j. aquæ plantag. ℥iiij. fiat julep. qui detur bis, aut ter in die.

♃. Conservæ rosarum & mivæ cydoniorum. ana ʒ. j. trochiscor. de spodio & de terra sigillata, an. ʒj. coralli præparati & cornu cervi usti, ad ℈.j. Fiat opiata de qua capiat ad magnitudinem castaneæ bis, aut ter in die.

Oxycratum satis copiosè sumptum hæmorrhagiam efficaciter sedat.

Exteriùs verò, ad sanguinem refrigerandum, illiusque motum cohibendum, aqua frigida, vel oxycratum variis partibus applicanda sunt: sicque aqua frigida brachiis affundenda, pedes in aquam frigidam immergendi, testes oxycrato frigido fovendi, tum etiam sursum, propterea quod vena cava eam regionem occupat, & ita sanguis in ea fervens refrigeratur.

In maximo autem fervore sanguinis qui prædictis cohiberi nequit, quidam practici totum corpus oxycrato irrigant, vel in balneum frigidum demittunt, quod tamen, jam debili ægro existente, periculo non vacat.

Optimum etiam est hepar & lienem epithemate refrigerante, vel etiam oxycrato tepido fovere, ad sanguinis ebullientis fervorem temperandum.

Denique in contumacissimo affectu, & aliis remediis non cedente, ad narcotica veniendum est, quæ omnem tum fluxionem, tum evacuationem, & quemcumque humoris motum citissimè cohibent, & inter cætera laudanum ad gr. iij. vel iiij. exhibitum, principem locum obtinet.

Cavendum tamen est, ne ægro valdè debili exhibeatur, periculum enim est ne calor nativus admodum debilis, narcotica vi omninò suffocetur.

Syrupus de papavere idem præstare poterit ad ℥j. in julepo adstringente, horâ somni exhibitus.

Tandem specifica remedia, quæ scilicèt proprietate occulta sanguinem fluentem cohibent, multa ab autoribus proponuntur, quorum præcipua & frequenti usu comprobata sunt quæ sequuntur.

Succus urticæ miris laudibus effertur ad quemlibet sanguinis fluxum ex quacumque parte prodeuntem, maximâ efficaciâ cohibendum; & ideò tum per os exhibetur ad ℥.iiij. semel atque iterùm; tum per nares attrahitur; tum fronti & temporibus admovetur, in formam cataplasmatis cum farina subactus, vel tota urtica contusa dictis partibus admovetur. Nonnulli asserunt radicem urticæ in ore detentam sanguinis fluxum statim constringere.

Fimus porcinus inter præstantissima specifica etiam recensetur, si adhuc calens fronti & temporibus admoveatur vel olfaciendus præbeatur, vel siccus in nares immittatur. Posterioris formula talis esse poterit.

♃. Stercoris porcini exsiccati ʒ. iij. pulveris rosac. ad fœtorem auferendum ʒ.ß. Excipiantur succo plantag. in eoque intingatur bombax in nares immittendus.

Laudatur etiam ab authoribus stercus asininum eodem modo usurpatum, ut de porcino diximus. Et narrat Rodericus à Castro *lib.* 1. *de morbis mulierum, cap.* 5. Medicum quendam septuagenarium, hæmorrhagiæ maximè obnoxium, stercus asininum modicè exsiccatum in capsula semper gestare solitum, cui medicamento nullum aliud simile se reperisse referebat, præsertim si succo urticæ commixtum, & si siccum, aut recens per se naribus adhibeatur.

Zacutus Lusitanus *lib. ult. praxis Historiarum, c.* 1. stupendam narium hæmorrhagiam, septuagenario exceptam & debili, se hoc remedio curasse refert, cui reliqua remedia frustrà administrata fuerant, & septendecim sanguinis libræ effluxerant. Stercus itaque asininum in exactissimum lævorem redactum omni juri potuique permiscebat, ex eodem tabellas cum saccharo efformabat; ægroque edendas præbebat cum aqua chalybeata; quo auxilio solo septem dierum spatio æger à fluxu salvus evasit.

Sanguis per nares effluens non solùm apud vulgus commendatur, sed etiam à quibusdam Medicis præstantissimis probatur, tanquàm specificâ vi hæmorrhagiam cohibens, eumque frigunt in sartagine, ægroque inscio eundem exhibent. Tum etiam olla figulinâ exustum & in pulverem redactum, cataplasmatis adstringentibus supra propositis admiscent.

Alii laudant pulverem limacum cum crusta combustorum, alii pulverem ranarum etiam combustarum, in nares immissum. Alii Comp. Sperniol. Crollii.

Refert Peteda vetulam quandam Monspessulanam, folio menthâ naribus imposita, sanguinis profluvium è naribus trium dierum curavisse.

Inter-



Inter cætera autem remedia præstantissimum est, & nobis frequenti usu expertum, spica nardi in tenuissimum pulverem redacta, & ad ʒ.j. cum jusculo, aquâ plantaginis, aut alio liquore exhibita, non solùm enim specificâ vi, sed etiam hepar roborando, sanguinis fluxum cohibet.

Finkius testatur, bufonem exsiccatum, pulverisatum in sindone rubra, axillis suppositum, vel manibus retentum ut incalescat, sanguinem statim figere, eumque velut Gorgonis conspectu capite statim rigescere. Alii bufonem fub dio suspendunt, donec caro universa absumpta sit, os femoris denudatum servant, idque nari inditum, hæmorrhagiam in instanti cohibere asserunt.

Dum remedia prædicta in usum revocantur, de omnimoda causæ ablatione cogitandum est, quæ ut plurimum esse solet humor tenuis, serosus, aut biliosus in sanguine redundans, eique motum præposterum concilians, natura que ad illius excretionem irritans, unde fit ut humore illo evacuato, sanguine repurgato, natura eum tanquàm amicissimum, & familiarissimum, ac vitæ thesaurum retinet, neque ampliùs excernat. Ideò purgatio instituenda est, bis terve iterata, si opus fuerit, ex purgantibus adstrictione præditis, & refrigerantibus composita, in hunc aut similem modum.

♃. Tamarindor. ℥.ß. fol. plantag. M.j. Coquantur ad ℥iiij. In colat. infunde rhabarbari electi ʒ.j. myroban. citrin. ʒ.ß. spicæ nardi gr. vij. In express. diss. syrupi rosacei ʒ.j. rhabarb. pulv. ℈.j. Fiat potio.

In affectu inveterato & frequenter recurrente, talis purgatio semel in septimana repetita erit efficacissima, & interim julepi astringentes post singulas purgationes, vel opiatæ per aliquot dies exhiberi poterunt. Opiata supra descripta huic usui inservit. Julepi verò in hunc modum concinnari poterunt.

♃. Radicum bistortæ & consolidæ majoris, ana ℥. j. fol. plantag. centinodiæ, herniariæ, fumariæ, ana M.j. sem. 4. frigid. major. ana ʒ.j. Coquantur ad ℔.j. In colat. diss. sacchari albi ℥iij. Fiat julep. pro iij. dolibus matutinis.

Loco julep orum vel opiatæ, aut post eorum usum per aliquot dies continuatum, syrupus usurpari poterit ex succo urticæ cum saccharo partibus æqualibus compositus, & ad cochlearia duo, singulis diebus manè exhibitus.

Neque sufficit causam hæmorrhagiæ præsentè auferre, scilicèt peccantem humorem evacuare; sed etiam nova illius generatio impedienda est, viscera roboranda, eorumq; intemperies corrigenda. præcipuè hepatis, in quo humores illi generari consueverunt. Atque ita julepi refrigerantes supra præscripti, huic usui inserviunt, tum etiam tinctura rosarum, ad hepar refrigerandum, & maximè roborandum efficacissima est. Exteriùs verò epithemata eidem parti admoveri possunt, in hunc modum composita.

℞. Aquæ rosar. plantag. portulacæ, acetosæ, cichor. ana ℥. iiij. portulacæ acetosæ, cichor. ana ʒ.j. trochiscor. de caphura & santali citrini, ana ʒij. aceti. ʒij. Fiat epithema.

His etiam addi poterunt omnia remedia, quæ pro calida hepatis intemperie curanda descripta sunt.

Interdùm etiam calida lenis, aut renum intemperies, huic affectui præbet originem, & tunc refrigerantia medicamenta his etiam partibus admovenda sunt.

His omnibus accedere debet idonea victus ratio, quæ ab ipso curationis principio sedulò instituenda, atque ita primùm aër in quo decumbit æger, frigidus sit, & si tempus sit æstivum, alteretur, irrorando pavimentum aceto & aqua rosacea, tum sternendo folia vitis, salicis, nymphææ, & similia.

Cibi sint incrassantes & pauci nutrimenti, ut pedes vituli, arietis, hœdi & aliorum animalium, orysa, caseus recens & pinguis, ova indurata, & similia. Fructus acerbiores, astringentes, aut aciduli ex usu esse poterunt, ut pyra, cydonia, mespilla, sorba, & condimenta ex succis granatorum; limonum, arantiorum, acetosæ. Quidam laudant usum lentium in aceto decoctarum; quia astringendi & incrassandi sanguinis, ejusque acrimoniam retundendi vim obtinent. Abstineat æger, saltem in principio morbi, dum vires adhuc non sunt debiles, à vino, carnibus; & ovis sorbilibus & tremulis; quæ copiosiorem & liquidiorem sanguinem generant.

Alimenta autem liquida præsente sanguinis fluxu, & sorbilia, quantum fieri potest, exhibenda sunt, ut jusculâ refrigerantia, hordeata, avenata, & oryzata cum aqua, non jusculo parata. Masticatio enim hæmorrhagiam promovet. Si vires sint debiles, juscula carnium, & panatellas exhibere oportet, in quibus amylum sine calce paratum, aut gummi arabicum dissolvantur.

Potus sit aqua chalybeata, & omnes cibi in ea decoquantur, quæ quidem utilior erit, si radices urticæ priùs in ea incoctæ fuerint.

Quies totius corporis imperetur, ita ut æger nec ambulet, nec tussiat, nec vociferetur, nec loquatur; motus enim linguæ, & maxillarum, sanguinis fluxum commovet.

Teneat caput detectum, & oculos clausos, ne sanguinem fluentem videat, quoniam illius conspectus, mota imaginatione, sanguinem commovet.

Vigiliæ immodicæ maximè vitentur, quia sanguinem acriorem, biliosiorem, ac fluidiorem efficiunt. Somnus contra humores contemperat, eorumque motum cohibet.

Denique animi pathemata vitentur, quæ sanguinem sursum impellunt, ut ira, risus & gaudium.

# PRAXEOS MEDICÆ LIBER QUINTUS.

## DE AFFECTIBUS LINGUÆ.

### PRÆFATIO.

LINGUA *tum gustus, tum loquelæ instrumentum est. Utraque actio læditur per tumores varios, qui linguæ adnasci consueverunt. Specialim verò unaquæque actio à peculiaribus causis imminuitur, aboletur & depravatur. Quæ omnia ut sigillatim describantur, quintus hic liber in quatuor capita distinguendus est, quorum primum erit de inflammatione, aliisque linguæ tumoribus. Secundum erit de ranula sub lingua, quæ licet ad tumorum genus pertineat, seorsim tamen tractanda est, quod diversissimam à reliquis tumoribus curationem desideret. Tertium erit de gustu læso. Quartum denique de paralysi linguæ, aliisque multis illius læsionibus,*

### CAPUT I.

*De Linguæ inflammatione, aliisque ejusdem tumoribus.*

QUemadmodum omnes corporis partes, præcipuè carnosæ, inflammatione effici consueverunt, sic etiam lingua

lingua eâdem aliquando tentatur, ex sanguinis in eam affluxu, qui prout vel purus ac syncerus, biliosus, pituitosus, ac melancolicus est, phlegmonem veram, aut eandem erysipelatosam, œdematosam, aut scirrhosã producit, quæ interdùm etiam ad suppurationem desinit. Cujus rei exemplum habetur apud Forestum *obs. lib.* 14.. cujusdam cerevisiarii, qui ingentem linguæ inflammationem patiebatur, qui in suppuratum abiit.

Patitur etiam lingua, idque multò frequentiùs tumorem mollem & laxum, ac purè œdematosum, ex pituitæ à cerebro in eam affluxu. Cujus exemplum proponit Gal. *lib.* 14. *meth.c.*8. in quodam homine, cui lingua ita tumefacta erat, ut ore contineri non posset.

Interdùm etiam lingua in magnitudinem excedentem excrescit, quæ tamen neque sub œdematis, aut scirrhi, aut alterius cujusvis tumoris genere collocari potest, ut docet Galen. *lib. de diff. morb. cap.* 9. se cujusdam linguam vidisse, quæ in ingentem molem excreverat absque ullo doloris sensu: neque enim prementi manui cedebat, neque dolore infestabatur, sed nudum linguæ incrementum erat ipsius substantiâ nullo modo vitiatâ, quod ex nimia copia utilis alimenti ejus in substantiam conversi acciderat. Ejusque rei exemplum proponit Claudinus *consult.* 9. puellæ 12. annos natæ, cujus lingua in tumorem excreverat, qui neque ad œdema, neque ad scirrhum referri poterat, quoniam indolens erat, nec prementi manui cedebat, ut fovea remaneret, nec sensu naturali carebat; cujus prima origo fuerat ex violenta frænuli linguæ diruptione, cujus dolore sanguis ad partem attractus fuit, & continua postmodum ejusdem transmissione tale incrementum productum. In hoc autem casu peculiariter notat Claudinus, tumorem illum vespere decrescere, manè verò augeri, & semper livescere. Quorum eventuum rationem reddit, quoniam in coctione & assimilatione sanguinis illius, alioquin pituitosi (qualis in pueris ob ætatem humidissimam & ingluviem generatur) multi flatus, potissimum autem per noctem, retracto & coacto calore concitantur, qui linguæ tumorem augent. Per diem verò ob motum linguæ, & ambientis aëris calorem dissipantur, unde tumor parum decrescit. Lividitatem refert ad aërem ambientem, in quo lingua continuò versatur: ab illius enim frigiditate sanguis ad superficiem linguæ affluxus, antequam assimiletur, concrescit aliquo modo, & sic lividitatem contrahit, à frigore enim sanguinem nigrescere scribit Galen. 3. *de sympt. causis, c.*2. quod tamen in aliis corporis partibus non contingit, quoniam ad illas ea sanguinis tantùm portio quæ pro nutritione sufficit sed non superfluit, amandatur.

Horum tumorum diagnosis difficilis non est, quando quidem magnitudo aucta præter naturam, visui subjicitur. Tumorum autem differentiæ ita distinguuntur. Si fuerit inflammatio, adest dolor & caliditas in lingua, tum etiam rubedo, qua etiam facies aliquantulùm inficitur. Si verò à pituita tumor duxerit originem, lingua albicat, multumque pituitæ effluit, cujus sapor dulcis, aut insipidus est. Si nudum sit linguæ incrementum, aliorum tumorum, ac vitiosorum humorum signa non adsunt.

Quod ad prognosin attinet, tumores linguæ ut plurimùm vitæ periculum non afferunt, nisi in tantam molem excreverint, ut inde suffocatio metuenda sit, aut ex humore quodam maligno atque atrabiliario ortum duxerint; unde cancrosus tumor generari potest, quod diuritie, lividitate ac dolore pungitivo internoscitur.

Curatio inflammationis linguæ revellentibus ac repellentibus remediis inchoanda est, atque ita primùm præmisso clystere laxante, venæ sectio celebranda est, & sanguis satis magna quantitate detrahendus, pro virium modulo.

Mox cucurbitulæ cũ scarificatione scapulis admovẽdæ.

Postmodum gargarismata refrigerantia ac repellentia usurpanda, & inter cætera commendatur à Gal. 14. *meth. c.*8. succus lactucæ, quo lingua frequenter abluenda est. Vel magis compositum gargarisma parari poterit ex decocto plantaginis, solani, lentis decorticatæ, & cortic. granatorum, addendo syrupum de rosis siccis, vel diamorum.

Post venæ sectionem, purgatio etiam instituenda ex medicamento ex cholagogis & plegmagogis composito, quandoquidem pituita e capite defluens ad horum tumorum productionem particulariter saltem concurrit.

Sedata fluxione evacuantibus, revellentibus, an repellentibus remediis, humoris parti impacti derivatio molienda est, & in hunc finem venæ sub lingua aperiendæ, quod si fieri non possit, prõpter linguæ magnitudinem, cucurbitula sub mento cum scarificatione erit admovenda.

Si tumor ad suppurationem desinat, promovenda erit ficu per medium secta frequenter admota, vel gargarismate ex decocto hordei, malvæ, violar. siccum passularum, seminum cydoniorum, & fœnugræci composito, addendo syrupum violaceum & jujubinum.

Factâ suppuratione, si abscessus sponte non aperiatur, scalpello aperiendus est. Mox ulcus detergendum decocto hordei, agrimonii, plantag. cum melle rosaceo.

Tumor verò mollis & laxus è pituitæ influxu oriundus curatur primùm revulsione facta per phlebotomiam, si æger sanguine abundet, deindè purgans medicamentum satis vehemens est exhibendum, quales sunt pilulæ cochiæ minores ex aloë, scammonio, & colocynthide paratæ, quæ à Galen, feliciter usurpatæ sunt in quodam sexagenario 24. *meth. supra citato.* Quod si æger pilulas deglutire nequeat, medicamentum componi poterit ex senna, agarico, diaphœnicone, & similibus.

Post hujusmodi evacuationes, refrigerantia & repellentia in principio admovenda sunt, quemadmodum in inflammatione dictum est. Et Galenus *loco citato*, dictum sexagenarium oris collutione ex solo lactucæ succo post purgationem usurpata sanavit.

Potest etiam utiliter linguæ collutio fieri ex succo limonum, granatorum, acetosæ, & plantaginis: quandoquidem prædicti succi non solùm frigiditate sua repellunt, sed etiam acetositate humiditatem linguæ impactam educunt.

Utiliter etiam lingua illinetur oxymelite simplici, cui in augmento addi poterit parum zinziberis, salis gemmei, aut ammoniaci.

Collui etiam os poterit decocto origani, pyrethri, cum hydromelite.

Zacutus Lusitanus *lib.* 1. *historiæ Medicorum principum, obs.*47. in casu valdè præcipiti, ubi linguæ tumor in molem ingentem excreverat, ut inde suffocatio metuenda videretur, vacuantibus ac revellentibus remediis frustrà tentatis hirudines quatuor linguæ affixit, & brevi tempore copiosa sanguinis vacuatione sequuta, ipsa exilis tenuisque facta est, & sic æger à periculo evasit.

Idem Zacutus *obs.*48. *ejusdem libri*, decem annorum puero ex catarrhosa fluxione linguæ tumore ingenti laboranti, ut ipsius ore contineri non posset, post revulsiones per venæ sectionem, cucurbitulas scarificatas, & acres clysteres, cum linguæ tumor mollis, laxusque esse profundis linguæ scarificationibus usus est, moxque aquâ salitâ linguam ablui jussit, unde tanta aquosi humoris vacuatio facta est, ut illicò sanitatem æger recuperaverit. Quam observationem è Joachimo Camerario desumpsit, qui libro observationum suarum narrat, quendam tumente linguâ suffocatum, ipsam sibi acuto cultello decussatim incidisse, multoque sanguine effluente fuisse persanatum.

Denique tumor linguæ carnosus, seu linguæ incrementum nimium, ex superflua ipsius carne proveniens licet curationem suscipere non posse videatur; illa tamen à Claudino proponitur, *loc. cit.* per operationem chirurgicam: ut scilicet, quidquid linguæ superfluum est, cultello abscindatur, adhibitis priùs præparationibus necessariis, quæ omnia dicto loco fusè ab eo describuntur.

## CAPUT II.

### *De Ranula sub lingua.*

Quamvis superiori capite varii linguæ tumores à nobis expositi sint; unus tamen adhuc explicandus superest; qui βάτραχος Græcis, Ranula Latinis nominatur. Cùm enim ille naturam à prædictis maximè diversam obtineat, ac diversum planè curandi modum requirat; satius esse diximus, peculiari capite illius descriptionem exponere.



Est autem Ranula tumor, qui sub lingua colligitur, in ea parte, qua illa vinculo alligatur. Et tantus ut plurimùm apparet tumor, ut dentes inferiores superet: rima autem media, dexteram tumoris partem à sinistra dirimente, ranæ posteriorem partem refert, undè affectui nomen. Alii verò Batrachum indè dictum existimant, quòd eo affecti loquelæ impedimentum patiantur, & non nisi coaxando loqui possint, ranarum instar. Ad œdematis aut meliceridis naturam accedit, è quo aperto materia profluit, ovi candido, aut melli persimilis. Et cùm dicta materia in folliculo continuatur, ideò inter Meliceridés à nonnullis reponitur. In iis folliculis interdùm calculus inventus est, ut plurimorum authorum observationibus constat, quas collegit Sckenkius *obs.* 388. *lib.* 10.

Diagnosis hujus affectus difficilis non est. Dum enim sublevatur lingua, quædam veluti carnositas laxa & mollis sub ea continetur; & ab utraque parte ligamenti quædam prominentia sphærica, ciceris, vel fabæ, vel interdùm castaneæ magnitudinem æquans, conspicitur.

Periculo vacat ut plurimum hic affectus. In pueris tamen aliquando suffocationis periculum intentat, propter asperæ arteriæ & laryngis viciniam. In adultis etiam, si dolor & febris adsint, vitæ periculum affert, quandoquidem in anginam degenerare potest. Periculosa etiam est Ranula, quæ nigra, aut fusca, & dura est, ad cancri naturam accedens, & illa non est attingenda.

Ad curationem hujus affectus, primùm causa antecedens auferenda est venæ sectione & purgatione, ægrotantis naturæ & ætati accommodata. Et si affectus sit inveteratus, ad cauteria & decocta sudorifica veniendum est.

Postmodum topicis medicamentis resolutio tumoris tentanda est in hunc modum.

℞. Cortic. granat. hyssopi sicci, salis commun. ana ʒ. ii. Fiat pulvis sub lingua detinendus, & frequenter iterandus. Refert Forestus puellam 12. annorum, intra biduum fuisse curatam hoc solo remedio, cujus auctor est Nicolaus Florentinus, qui in adultis loco salis communis utitur sale ammoniaco, quod magis penetrat, & potentiùs dissolvit. Forestus verò in studioso quodam prædictum pulverem sale communi paratum usurpavit; tum etiam decoctum ex balaustiis, alumine, & gallis, æquis partibus paratum, ac denique partem sale tosto & gemmæ frigari jussit, & æger curatus est sine operatione chirurgica, quod rarissimè solet contingere; quia tumores isti ad naturam abscessuum accedunt, & in quodam veluti folliculo continentur, ita ut discussâ quadantenus materiâ contentâ, iterùm repleatur.

Si discutientibus remediis tumor curari nequeat, ad illius apertionem veniendum est, quod ut plurimum faciendum: rarissimè enim per resolutionem curatur.

Apertio autem exiguo foramine facienda non est, qui materia, folliculo contenta iterùm colligitur, & folliculus impletur, cui rei maximè conducit summa partis laxitas, & mollities recipiendis excrementis maximè idonea. Sed per summum tumorem, longissima sectio facienda est in utraque eminentia, ut tota materia simul effluat. Posteà ulcus abluendum est primùm lenientibus, ut decocto malvæ; posteà verò detergentibus, ut vino albo cum melle rosaceo, aut diamoro, ac demum oxymelite, donec purum appareat ulcus, & folliculo liberum. Ac denique ad cicatricem inducendum, vino nigro, in quo alumen dissolutum sit, os frequenter colluendum.

Forestus similem abscessum curavit in quadam muliere rustica, sectione utrinque factâ, & postmodum ore frequẽter colluto poscâ, cui exiguum salis admixtum fuerat.

Si affectus sit inveteratus, & ulcus prædictis remediis exsiccari nequeat, tangatur oleo sulphuris bis in die, temperato tamen cum aqua rosacea, ita ut ad unam guttam olei quinque vel sex guttæ aquæ rosaceæ misceantur: ita enim intemperies corrigetur, & exsiccabitur pars, quæ ad roborationem vino nigro, admixto alumine, sæpè abluenda est. Si post hæc remedia debitè usurpata morbus redeat, ad cauterium actuale veniendum est, cujus administrationem docet Paræus *lib.* 7. *cap.* 5.

## CAPUT III.

### *De gustu læso.*

Gustus, quemadmodum reliqui sensus, omnesque corporis actiones, tripliciter læditur; imminutè, abolitè, & depravatè, imminuitur, cùm sapores remissos vix percipit, intensos verò remissè. Aboletur, cùm prædictos sapores, sive intensi sint, sive remissi, nullo modo sentit. Depravatur denique, cùm objectum alieno sapore infectum judicat.

Imminutionis & abolitionis gustus causæ eædem sunt, magnitudine tantùm differentes. Si enim leviores sint, gustum imminuunt: si graviores, abolent. Et illæ causæ sunt, vel defectus spiritus animalis in ipsa parte, vel nervi à tertio pari in linguam translati intemperies, vel lingua ipsa aliquo affectu præternaturali afflicta.

Spiritus deficiunt, vel ob sui penuriam, ut in moribundis; vel propter obstructiones nervorum tertii paris, per quod deferuntur; vel propter tumorem in ea cerebri parte genitum, à qua nervi oriuntur.

Lingua vel humida & pituitosa materia obducitur; vel tumoribus, pustulis, aut ulceribus afficitur; & hinc propria illius actio, seu gustus, imminui, vel aboleri potest.

Gustus depravatur, quando lingua vitioso aliquo humore inficitur, ut in febribus sæpè contingit, cùm bile infecta lingua, omnia quæ gustantur, amara esse judicat. Alias pituita salsa, vel humore melancholico imbuta, omnia sala vel acida judicat. Objecta enim externa, linguæ admota, vitiosum ipsius succum commovent, qui tunc temporis linguam magis feriens saporem suum in eam fortius imprimit: & ita, quæ gustantur, tali sapore infecta videntur. Contingit tamen non raro, linguam succorum in se contentorum sapores percipere, etiam si nullum objectum externum ipsi admoveatur ut docet Gal. 1. *de sympt. causis, cap.* 4. Et quotidiana confirmatur experientia in febricitantibus, quorum lingua bile perfunditur: quæ si valdè amara sit continuum amarorem in lingua persentiunt, licet nihil extrinsecum degustetur.

Causarum prædictarum diversitas ex saporum varietate, & linguæ ipsius dispositione cognoscitur. Dulcis enim sapor, & linguæ rubedo, sanguinem significant: amaror & color flavus, bilem: albedo cum dulcedine, pituitam: color fuscus & aciditas, melancholiam. Sapor abominabilis, pravos humores in ventriculo contineri ostendit. Pustulæ tumores & ulcera, oculis patent. Ac denique, si nulla in lingua permutatio appareat, & gustus imminuatur, aut aboleatur; in cerebro, vel nervis causam latere censendum est.

Curatio admodum varia est, prò varietate causarum. Et ideò si in cerebro vel nervis affectus lateat, illi remedia aptanda sunt, præsertìm ea, quæ ad paralysis curationem præscribi solent. Cùm verò à pravis humoribus gustus depravatur, illud symptoma ut plurimum ab aliis morbis dependet: præcipuè verò febribus, quibus curatis, illa etiam symptomata tolluntur.

Si à tumoribus lædatur gustus, illius curatio ex dictorum tumorum curatione dependet, quæ supra proposita est.

Si denique à pustulis, aut ulceribus linguæ affectus oriatur, curatio horum affectuum instituenda est per venæ sectionem, purgationem humorum acrium, quibus accedant topica refrigerantia & adstringentia, & exsiccantia, ad gargarismatis formam redacta, & si ulcera sordida sint, abstergantur melle rosaceo, addito oleo sulphuris, aut vitrioli, ea quantitate, quæ linguam moderate feriat. Vel etiam ad potentiùs exsiccandum, oleis prædictis

puris & impermixtis, pars affecta semel atque iterùm tangenda est. Sic enim aphtæ, omniumque oris & linguæ ulcera certissimè sanantur.

## CAPUT IV.

*De Paralysi linguæ, ejusque motu læso.*

ACtio linguæ præcipua, loquela est. Ea abolетur, imminuitur, & depravatur à variis causis, quæ ad morbos similares, organicos, vel communes referuntur. Quod ad similares attinet; humida intemperies, cum materia conjuncta, linguam molliorem & laxiorem efficit, ut motus suos libere exercere nequeat: Siccitas etiam nimia loquelam vitiat, ut in febribus contingit. Morbi verò organici sunt, magnitudo aucta, ut de tumoribus antea dictum est, qui liberum linguæ motum impediunt; figura vitiata, ut si lingua brevior ex nativa conformatione, aut præcisione apicis illius, aut si fræno seu vinculo suo arctiùs alligetur; & obstructio nervorum septimi paris, qui ad musculos linguam moventes deferuntur. Morbo denique communes sunt solutiones continui, seu vulnera ejusdem partis.

Nimia linguæ humiditas balbutiem efficit, qua affecti literam R. pronuntiare nequeunt. Ea nativa est in pueris, qui ob nimiam humiditatem hoc affectu laborant, ab eoque liberantur ætatis progressu, quo superflua illa humiditas absumitur. In quibusdam verò intemperies humida tota vitâ perseverat, & illi perpetuò balbi remanent, de quibus agit Hippocr. *Aph.* 32.*sect.*6. his verbis: *Balbi ab alvi profluvio diuturno maximè capiuntur.* Galenus *in comm.* dicit, eos qui natura balbi sunt, aut cerebrum habere humidum, aut linguam, aut utrumque, à cerebro humido multas profluere humiditates, quas in ventrem delabi par est, undè alvi profluvia. Lingua verò admodum humida naturâ existente, & ventriculum talem esse par est, (ut qui alteram tunicam communem habet cum lingua, imbecillemque ex humiditate. Vētriculi autem humidi propria passio est diuturnum profluvium.

Attamen Avicenna propositæ doctrinæ adversari videtur dicens *fen.* 1. *lib.* 3. *tr.* 4. *c.* 18. balbos esse maximè dispositos ad melancholiam, cùm tamen melancholia à sicciori cerebri intemperie procedat. Conciliatur tamen illa contrarietas, dicendo: Per balbos seu traulos Avicennam intelligere non balbos propriè dictos, qui literam R. pronuntiare nequeunt; sed eos, qui linguæ hæsitantia laborant, quive eandem syllabam multoties repetunt, antequam dictionem proferant. Hæc enim linguæ hæsitantia ex calido & sicco cerebri temperamento oritur, in quo adeò promptæ fiunt cogitationes, ut linguam præcurrant, ejusque motum præcipitent, unde conturbatio ipsius atque hæsitantia exoritur. Prædicta autem balbuties, à nativitate contracta, incurabilis est.

In quibusdam verò balbuties accidentaria contingit à catarrho; & copioso humoris pituitosi defluxu in fauces & linguam, quæ evacuatione, revulsione, & derivatione humoris influentis, tum etiam capitis roboratione & exsiccatione curatur. Cùm autem remedia, propositas indicationes adimplentia, paralysi linguæ jam describendæ conveniant, ex illius curatione erunt repetenda.

Ad linguam deferuntur duo nervorum paria, tertium videlicet ad gustandi & sentiendi actionem exercendam; & septimum ad loquelam, & linguam variis modis movendam. Ex horum igitur nervorum, qui à septimo pari oriuntur, obstructione & relaxatione, paralysis linguæ procedit, quæ est privatio, aut imminutio motus illius partis. Eaque succedere consuevit frequenter apoplexiæ; cerebro ipso secundum posteriorem partem humore pituitoso imbibito: Et tunc aliæ quoque partes, & plerumque dimidia corporis pars, paralysi tentantur. Interdùm tamen solitaria est, nervis tantùm, aut musculis linguam moventibus, humore pituitoso imbibitis & repletis. Et præcisione etiam eorum nervorum linguæ paralysis generari potest, cujus rei exemplum habetur apud Avic. *fen.* 6. *lib.*3. *tract.* 1.*cap.* 12. his verbis. *Quidam homo jam ventosatus fuit, & percussus est cum scalpello villus nervi, in substantia panniculi conjuncti cum lingua, quare mollificata est lingua.* Has autem cucurbitulas in cervice & juxta occiput admotas fuisse, conjiciendum est; cùm enim nervi linguam moventes à principio spinali medullæ oriantur, quæ est in occipitio, ex profundiori scarificatione cujuspiam illius rami præcisionem contigisse certissimum est.

Quamvis autem materia hunc affectum producens pituitosa sit; interdùm tamen crassior & frigidior, interdùm tenuior & calidior esse consuevit, pro ratione humorum in corpore prædominantium, quorum diagnosis proponitur ab Avicenna *fen.* 6. *lib.* 3. *tr.* 1. *cap.* 6. his verbis: *Et quandoque significat, quod materia sit sanguinea, rubedo linguæ, & caliditas ejus. Et quandoque significat, quod materia sit subtilis & aquosa, multitudo cursus salivæ aquosæ, & paucitas juvamenti ex resolutivis, & juramentum ab eo, in quo est stypticitas.*

Affectus iste, si à cerebri vitio dependeat, & apoplexiæ sit consectarius, ita ut aliæ quoque partes afficiantur, raro curationem recipit, præsertim si æger ætate provectior fuerit. Si verò simplex & solitarius fuerit, curationem recipit, idque multò facilius, si æger in ætate florente constitutus fuerit.

Curatio Paralysis linguæ perficitur ablatione causæ antecedentis, humoris scilicet in cerebro redundantis; & discussione ac resolutione causæ conjunctæ, humoris scilicet nervis linguam moventibus impacti, & imbibiti.

Causa antecedens eliminabitur iis remediis, quæ in frigidæ cerebri intemperiei curatione proposita sunt.

Ac primùm purgatio instituetur potione aut pilulis dicto loco propositis. Mox si sanguis redundare, & affectus causa principalis vel adjuvans esse videatur, detrahendus est quantitate, quæ viribus & ætati conveniat. Postmodum apozema cephalicum exhibendum. Et si affectus contumax esse videatur, ad diætam sudorificam transeundū est, quorū omnium formulæ dicto loco propositæ sunt.

Post universales evacuationes, ad materiæ morbificæ derivationem deveniendum est, per cucurbitulas & vesicatoria posteriori parti admota; tum etiam cauterium occipiti inustum. Avicenna curcubitulam sub mento affigit, quod etiam à recentioribus probatur.

Vena etiam sub lingua utiliter aperitur, præmissis evacuationibus universalibus, ad derivationem humoris musculis linguæ imbibiti.

Ad discutiendum verò & extrahendum eundem humorem, gargarisma sequens frequenter usurpabitur.

℞. Rad. ireos Flor. ℥. ß. fol. origani, salviæ, stœchados, Cororismar. ana. M. ß. cubebarum ʒ. iii. liquiritiæ ℥. j. Coquantur in æquis partibus aquæ & vini albi sub finem additi ℔. j. In colatura dissolve oxymelitis scillitici ℥. j. Fiat gargarisma Quod si non satis efficaciter operetur, addi poterit decocto radix pyrethri ad ʒ. ii. cel iii. vel etiam semen sinapi pari quantitate. Addi etiam potest castoreum, nisi ægro nimiùm ingratum videatur.

Ad eundem usum potest frequenter lingua confricari oxymelite scillitico solo, cui etiam semel sinapi addi poterit. Succus salviæ ad linguæ paralysin multùm commendatur, si eo lingua frequenter confricetur: Cui etiam, sicut in præcedenti, sinapi addi poterit.

Pilulæ etiam sequentes supra linguam frequenter detineri poterunt in eundem finem.

℞. Succi betonicæ & liquiritiæ, ana. ʒ. j. ß. castorei & assæ fœtidæ, ana. ʒ. ß. nucis moschatæ, spicæ nardi, ana. ℈. j. Incorporentur cum melle, & fiant rotulæ instar lupinorum.

Hîc etiam conferre poterunt gargarismata, masticatoria, & errhina, in frigidæ cerebri intemperiei curatione proposita.

Ad cerebrum verò roborandum, & humoris pituitosi in eo contenti reliquias discutiendas, convenient suffitus, pulvis capillis inspergendus, & cucupha dicto loco proposita.

Ac



Ac denique, ad novum pituitæ proventum quem cerebri intemperies, etiam post universales & particulares evacuationes solet efficere, usualia remedia præscribenda; nempè syrupus magistralis, aut pilulæ usuales; quibus opiata roborans adjungenda est, eorumque remediorum descriptio à prædicta curatione desumi poterit.

# PRAXEOS MEDICÆ LIBER SEXTUS.

## DE AFFECTIBUS DENTIUM, GINGIVARUM, Faucium, uvulæ, & laryngis.

## PRÆFATIO.

*PARTES ore & faucibus contentæ, varios affectus patiuntur, quorum præcipuos tantū describere animus est, & reliquos minoris momēti, qui à solis Chirurgis ut plurimùm curari consueverunt, consultò prætermittere. Hic igitur liber septem concludetur capitibus. Primum erit de dolore dentium. Secundum, de dentium nigredine & erosione. Tertium, de gingivarū erosione, & exulceratione. Quartum, de fluxu sanguinis ex gingivis. Quintum, de oris & faucium ulceribus. Sextum, de uvulæ relaxatione Septimum de angina.*

## CAPUT I.

*De dolore dentium.*

DEntes non solùm secundum nervos, eorum radicibus insertos, & membranulam, dentis cavitatem intus succingentem: sed etiam in propria substantia sentire, docuit Galen. 5.*de compositione medicamētorum secundum locos, cap.*8.& 16.*de usu partium, cap.*2.ubi dicit, dentes & cæteras oris particulas, una cum lingua sapores percipere. Tum etiam *lib. de ossibus, c.*5. inquiens, ex ossibus dentes tantummodo mollium cerebri nervorum esse participes, ob idque solos manifeste sentire. Dolor igitur non solùm nervulis & membranulæ interiori, sed etiam ipsi dentium substantiæ contingit.

Fit autem dolor dentium ab humorum influxu, qui vel frigidi & pituitosi sunt, vel calidi & serosi, salsi & acres; unde particularum dictarum distensio aut vellicatio contingit. Illi autem humores vel in maxillarum & dentium alveolorum membranas confluunt, vel in nervulum radici dentium insertum, vel in ipsam dentis substantiam. Quamvis enim multi existiment, dentes humorum affluxum ac distensionem in propria substantia recipere non posse, cum sint corpora densissima & durissima, tamen id docetur ab Avicenna. *Fen.* 1.*lib.* 1. *doctrinâ*.*cap.*5.& *Fen.*7.*lib.*4.*tract.*1.*cap.*4. *Et quandoque*, inquit, *est materia apostemans dentem ipsum.* Quam sententiā confirmat, ac perspicuè disputat. *Fen.*1.*lib.*5.*tract.*3.*cap.*1.his verbis: *Non enim est, quemadmodum quidam existimant Medicorum, quòd cerebrum ipsum non apostemetur, si ratiocinantes. Nam quod lene est, sicut cerebrum, & durum sicut ossa non extenditur, & quod non extenditur, non apostematur. Hic autem sermo est erroneus, & illud ideò, quoniam lene viscosum extenditur, & ossa etiā apostemantur. Gal. illud confessus est, & non monstrabimus sermonem in capitulo dentium. Imò dicimus, quod omne, quod nutritur, extendatur & augmentetur cum nutrimento, & similiter est possibile, quod extendatur, & augmētetur cum superfluitate, & illud est apostema.* Hoc verò docet Avicenna ex Galeni sententia, qui *lib.* 5.*de compositione med. sec. loc. cap.* 8. *Cùm*, inquit *impossibile sit, dentes incrementum accipere citra nutrimentum, omninò duabus affectionibus & iis contrariis obnoxii erant, inopiæ videlicèt, & redundantiæ alimenti, quod eis suppeditatur. Inopia igitur aridiores & macriores alimentumque non sentientes, & ob id tenuiores eos reddet: redundantia verò consimilem in iis affectionē excitare potest, qualis est circa carnosas partes inflammatio.* Hæc Galenus. Verisimile tamen est, dolorem frequentiùs fieri (si modò ille valdè intensus fuerit) in partibus illis exquisito sensu donatis, nervulo nimirū & membranula alveolum succingente, dentiumque radices proximè ambiente: Quæ humoribus influentibus non solùm distensionē ac vellicationē, sed etiam interdùm inflammationem patiuntur, si nēpè sanguis aliis humoribus admisceatur: tunc enim dolor à duplici causa exoritur, distensione, videlicèt & cōpressione, quæ fit à dentis duritie; quam ferre non potest sine dolore, mēbranula inflammata. Hanc autē membranulæ inflammationem comitatur utplurimùm gingivæ inflammatio; quæ ideò à Gal. & Avic. inter causas doloris dentium recensetur.

Fluunt autem humores in dentes & parte adjunctas utplurimùm à capite: interdùm tamen è partibus inferioribus promanant. Cùm enim vitiosi aliqui humores, præcipuè serosi, in parte aliqua geniti, in venis cumulantur, natura illorum onus excutere tentans, ad partes debiliores eos præcipitat. Et si dentes propter intemperiem, cariem, aut erosionem tales extiterint, ad eos præsertim fluxio decumbit. Hujus rei experimentum proponit Carolus Piso (qui etiam existimat dolorem dentium à seroso humore ut plurimùm fieri) *lib. de morbis ab illuvie serosa, obs.* 7. ubi refert se ipsum dolore dentium per multos dies afflictum, ab assumpto medicamento purgante post sesquihoram, sinceram aquam ad ℔ j. & amplius evomuisse tanto successu, ut posteà vel decem annis ab hujusmodi dolore immunis prorsus fuerit. Quo edoctus experimento simili affectu laborantibus, medicamenta, serosos humores educentia præscripsit, felici successu. Præterea hunc affectū à tali causa utplurimū dependere, hoc signo probare nititur, quòd assidua salivatio doloris dētiū cōes ferè perpetua esse soleat.

Præter causa enumeratas, vermes in dentibus cariosis geniti, doloris dentium causa esse possunt: iique producuntur ex qualibet materia in illis cavitatibus retentâ & putrefactâ; sivè ea excrementitia sit, sivè ex alimentis putredini obnoxiis, carnibus præsertim & dulciariis quæ propter lentorem cavitatibus dentium adhærescunt.

Nonnulli etiā existimāt dolorem dentiū interdùm fieri à spiritu flatulento, intra dētis cavitatē & nervulū inclusо, ac membranulā interiorē violenter divellente, unde dolor atrocissimus ac penè intolerabilis excitari solet.

Causæ externæ & procatarcticæ dolorem dentiū producentes, sunt illæ omnes, quæ humorum fluxiones promovere solent, quarum præcipuæ sunt aër frigidus, vel austrinus, mora in sole ardēte aut in aëre nocturno, crapula, omnes denique errores in victus ratione commissi. His adde eas, quæ partim debilitate & fluxioni recipiēdæ magis idoneam reddere valent, qualis est præsertim

caries & perforatio dentis, quæ pertinaces non rarò dentium dolores efficere consuevit.

Causarum diversitas variis signis dignoscitur. A calidis enim humoribus dolor oriundus, intensior multò est, têperamentum calidius, ætas florens, tempus æstivum, caliditatis sensus in parte percipitur, & sæpè gingivarum inflammatio continit, à frigidis remediis juvantur, læduntur, autem à calidis. Si verò à frigido humore dolor oriatur, signa prædictis contraria apparere solent.

Si vermis causa doloris extiterit, dolor erit interpolatus, exiguis intervallis desinens ac rediens; tum motus vermis in parte aliquando percipitur.

A spiritu flatuoso dolorem produci testantur illius atrocitas, & divulsionis sensus, qui in parte percipitur, quive exiguo tempore desinit, ac discutientibus remediis, parti admotis, facilè curatur.

Prognosis varia est pro causarum varietate. Dolor enim, qui ab humore calido, tenui & sero acri & salso producitur, vehementior quidẽ est; sed citiùs desinit, ob humoris illius subitas mutationes. Qui verò ab humore frigido & pituitoso excitatur, mitior est; sed multò diuturnior.

Tumor in gingivis aut maxillis obortus, doloris dentiũ solutionẽ affert, translata fluxione ad partes exteriores, ita ut non ampliùs ad internã dentis cavitatẽ decumbat.

Curatio ad doloris causam auferendam, & ipsum dolorem mitigandum dirigenda est. Licet enim anodyna parum prosint, nisi fluxio auferatur: Ita tamen non rarò urget, ut non solùm anodynis propriè dictis sed etiam interdùm narcoticis ante causæ ablationem demulcendus sit. Humor igitur qui ab dentibus confluit, revellendus, evacuandus & repellendus est: qui verò jam influxit, derivandus & discutiendus.

Primò igitur, si dolor ab humoribus calidis oriatur, venæ sectio celebranda est è brachio ejusdem lateris, quâ fluens humor plurimùm revellitur. Si verò dolor à frigidis humoribus excitetur, minùs venæ sectio convenit, ratione tamen fluxonis etiam usurpari poterit, cùm inter revellentia remedia principem locum teneat. Sed minori copiâ tunc temporis sanguis detrahendus, nisi plethoræ signa appareant, cujus ratione etiam si ea pituitosa sit, liberalis venæ sectio instituenda, juxta præceptum Gal. qui largam sanguinis detractionem plenitudini respondentem, omnium dolorum promptissimum esse remedium asseruit, quod nos frequentissimâ experientiâ, tum in aliis doloribus, tum præcipuè in dolore dentium, verissimum esse comperimus.

Sequenti die purgans medicamentum exhibeatur, humori peccanti accommodatum, & in forma, vel potionis, si humor peccans calidus extiterit; vel pilularum, si frigidus, & pituitosus humor doloris causa fuerit.

Postmodum, perseverante dolore, cucurbitulæ scapulis cũ scarificatione applicentur; vel cucurbitula magna inter scapulas sine scarificatione affigatur. Vesicatorium posteriori parti cervicis, vel pone aures admotum, humores fluentes potentissimè retrahit ad posteriora.

Ad fluxionem etiam inhibendam, adstrigentia temporibus utiliter applicantur, qualia sunt emplastra ex gummi elemi, vel mastiche sola, supra pannum sericum liquata, cum pistillo æneo calefacto, emplastrum de mastiche officinarum, vel contra rupturam, vel tale in rem præsentem præscribatur.

℞. Thuris hypocist. ladani, ana ʒ.j.ß. picis, mastiches, ana ʒ.j. opii. ℈.ß. olei lentisci. q. s. Fiat massa emplastri.

Radix consolidæ majoris recens, contusa & admota têpori in formâ emplastri, fluxionem efficaciter intercipit.

Fiat etiam emplastrum ex pulvere aluminis & gallarum cum pice subacto efficacissimum.

Riverius Henrici magni Archiater emplastrum sequens pro secreto habebat.

℞ Nucum expressi, rosar. rubr. seminis nasturtii torrefacti, mastices, terræ sigillatæ, an. ʒ.j. ß. Macerentur in aceto rosaceo per horas 4. posteà siccentur, & adde opii in aqua vitæ dissoluti ʒ.iii. picis navalis, colophoniæ, ana j.ʒ. ceræ flavæ in oleis expressis seminũ hyosciam.j, & papaveris albi liquatæ q. s. Fiat emplastrum, quod applicetur arteriis, vel etiam loco dolenti.

In aures quoque immittuntur medicamenta ad dolores dentiũ, quia venulæ, per quas fertur alimentũ ad dẽtes, per illas partes excurrunt. Ideò infunditur oleũ amygdal. amar. in aurẽ vicinam denti dolenti, aut excipitur fumus aceti, in quo pulegiũ aut origanum cocta sint.

Alii acetum in aurem infundunt, quo fluxio cohibetur efficacissimè, & in fluxione calida præcipuè confert.

In frigida verò fluxione, succus alii cum theriaca mixtus, & in aurem tepidè instillatus, mirum in modum dolorem cõpescit. Idem præstat alii bulbus detracto cortice in formam suppositorii scissus, & in aurem intrusus.

Adstringentia etiam ipsi parti dolenti admoventur in fluxionis principio, eaque refrigerantia, si materia calida sit; frigidâ verò existente, calida cum repellentibus sunt permiscenda. In qualibet autem causa, si dolor vehemens fuerit, anodyna repellentibus erunt admiscẽda. Materia verò hisce usibus idonea talis esse poterit.

℞. Rad. bistortæ, pentaphylli, tormentillæ. ana ℥.j. fol. verbenæ, plantag. & tapsi barbati, ann. M. j. nucum cupressi gallarũ, calycum glandium, an. ʒ. ij. santali rubri & crystallorum ana ʒ. i.ß. rosar. rubr. & balaustiorũ; ana P.i. Fiat decoctio in vino styptico, & aceto, qua abluatur pars dolens tepidè frequenter. Hæc in fluxione calida usurpari poterit ab initio, in frigida verò addi poterunt radix cyperi, cortex buxi, folia hæderæ, & similia.

Simplicius mendicamentum componitur ex aqua plantag. & rosar. cum aceti tantillo ad formam oxycrati.

Vel gallæ decoquantur in aceto, quo abluantur dentes. Vel.

℞. Rad. pentaphylli ℥. ß. fol. salicis M. ß. gallarum ʒ. ii. Fiat decoctio in vino styptico, qua colluatur os. Hæc decoctio sistit fluxionem, & dolorem sedat.

Postmodum ea usurpanda erunt remedia, quæ dolorem sedant, ejusque causam discutiunt, quorum maximus apud autores, imo & apud vulgùs, numerus habetur. Nos efficaciora hîc proponemus, ex quibus eo judicio delectus habendus est, ut quæ non solùm resolvũt & discutiunt, sed etiam fluxionem cohibent, astringentium admixtione, in principio & augmento magis usurpentur, quæ verò tantùm discutiunt, in statu & declinatione.

℞. Succi semper vivi & solani, ana ℥.ii. lactis vaccini, aut ovilli. ℥.viii. olei rosacei, omphacini ℥.i.ss. opii, croci, ana gr. iij. Misceantur, & linteo exceptus liquor maxillæ dentis dolentis tepidè applicetur frequenter.

℞ Medullæ pomorum dulcium coctorum ℥. ii. furfuris aceto macerati ℥. iii. olei rosacei omphacini ℥. j. croci ℈. ss. opii gr. ii. Misce, fiat cataplasma parti dolenti applicandum. Vel.

℞ Farinæ hordei & fabarum, ana ℥. iii. olei rosati completi & amygdal. dulc. an. ℥. ss. succi sempervivi majoris ℥. i. ss. lactis q. s. Fiat cataplasma parti dolenti applicandum tepidè frequenter. Vel.

℞ Albumina ovor. num. ii. Agitentur cum aqua rosacea; & excipiantur stupis canabinis, quæ aspergantur piperis pulverati ʒ. ii. & parti dolenti applicentur, ut totam genæ sedem comprehendant.

Hîc tamen sedulò advertendum ne astringentia maxillis applicentur, si tumor eas occupet; periculum enim est, ne humor ad fauces repellatur, ægrumque suffocet. Cujus rei exemplum proponit Malescus de Tarranta, cujusdam Medici, dolore dentium laborantis, cum maxillæ inflammatione, qui oleum rosaceum cum aceto admovit, undè incidit in anginam, & mortuus est.

Aliæ oris collutiones, in morbi decursu parari poterunt in hunc modum.

℞. Vini albi generosi ℥. iiii. radicis hyoscyami albi ℥. ii. Bulliant ad consumptionem tertiæ partis. Colaturæ adde aceti ℥. i. vernicis ʒ. i. iterùmque bulliant unicâ ebullitione. Colaturâ abluatur os frequenter.

Decoctum verbenæ simplex ad eundem usum à quamplurimis commendatur.

Laudatur etiam decoctum guaiaci in aqua, vel vino paratum; cui sal interdùm permisceri poterit. Vel.

℞. Fol. persicariæ, & cortic. rad. hyoscyam. ana partes æquales. Coquantur in aceto rosaceo, & hoc decocto colluatur os. Et si à causa calida dolor producatur, radix hyoscyami sola in aceto decoqui poterit.

Si persicariæ acrimonia offendat, illius quantitas minuenda est. Imò penitus omitti potest in fluxione à causa calida, & in illius locum subrogari persicaria maculata, quæ refrigerandi & astringendi facultate prædita est, cujusque succus, aut decoctum ad omnes fluxiones acres & biliosas coërcendas per os tutò exhiberi potest. Folia etiam hyoscyami loco radicis usurpari possunt.

Quidam foliis hyoscyami, & persicariæ cumulatæ pro remedio magnetico utuntur; eaque decoquunt in aceto, cocta comburunt igne luculento, dentes aceto abluunt, & dolorem evanescere aiunt, quamprimùm folia combusta sunt. Ego verò effectum aceto tribuere malim quo dentes abluuntur.

In prædictis decoctis, si aceti acrimonia tanta sit, ut eam æger difficilè ferre valeat, ex æquis partibus vini & aceti parari poterunt; imò verò in causa frigida vinum solum usurpabitur.

Amatus Lusitanus sandaracham valdè laudat in aceto & vino decoctam, hoc modo.

℞. Sandarachæ ℥. i. vini & aceti ana ℔. ss. Coquantur, & colatura calida teneatur diù in ore.

Decoctum radicis urticæ majoris, cum pauxillo nucis moschatæ & croci, in æquis partibus vini & aceti paratum, & calidè in ore detentum, humores illapsos mirabiliter extrahit. Ab initio quidem videtur dolor augeri, sed paulò post mitigatur & desinit.

Radix lapathi acuti, vere, ante germinationem collecta & exsiccata, denti dolenti admota specificâ proprietate dolorem dentium tollit, quod confirmatur Forelli experimento, quod habetur *obsc. 6. lib.* 14. ubi etiam dictam radicem recentem in taleolas concisam denti dolenti feliciter applicavit in puella quadam, quo etiam remedio in aliis quamplurimis, præcedentibus universalibus remediis, se feliciter usum testatur.

Si corpus ritè purgatum fuerit, & caput pituita non sit admodùm repletum, masticatoria ad humores à parte affecta extrahendos, erunt efficacissima, quæ parantur vel ex pyrethro solo dentibus diù præmanso, vel sequens componi poterit.

℞. Mastiches, pyrethri, & staphisagriæ ana ʒ. i. ss. hyoscyami ʒ. ss. Pulverentur, misceantur, ex iisque fiant globuli in panno lineo raro, quos diù masticet, frequenter exspuendo.

In vulgari usu habetur oleum caryophyllorum, quo frustullum gossipii intinctum denti amovetur, & si erosus fuerit, cavo illius inseritur, sicque humor parti adhærens extrahitur, & illa roboratur.

Oleum camphoræ ad eum usum mirè est efficax.

Vel in olei caryophyllorum ʒ. 1. dissolve camphoræ g. viii. iisque eodem modo utere.

Verùm præ cæteris commendatur, & miris laudibus effertur oleum buxi, quod gossipio per stylum excipiatur, & in foramen dentis gutta una, vel altera injiciatur, illicò dolorem tollit. Fit autem hoc oleum, conciso ligno buxi in multas particulas; deindè destillatur per descensum duobus vasis, altero infra terram, altero supra posito, & circa hoc apponitur ignis ex carbonibus validior, & oleum exstillat in vas inferius.

Præter olea prædicta, Chimici etiam laudant oleum ligni, quod vocat, Heraclei, seu corylini, eodem modo usurpatũ.

Si dolor ita vehemens sit, ut prædictis remediis cedere non valeat, ad narcotica veniendum est, quæ sub variis formulis à practicis proponuntur: & denti dolenti admoventur, quorum tamen effectus, non minùs quam cæterorum topicorum, admodùm incertus est. Verùm eadem assumpta dolorem certò consopiunt. Inter cætera laudanum opiatum principem locum obtinet, quod non solùm dolorem sedat, sed etiam fluxionem cohibet, & tutò exhiberi potest post remedia universalia ad g. iii. vel iv. modò à perito artifice præparatum sit.



Topica verò remedia ex narcoticis parata multa circumferuntur. Sequentia duo nobis sint instar omnium.

℞. Opii, myrrhæ & laudani, ana ʒ. i. Pulverentur, & cum vino albo decoquantur in formam linimenti, quod pauco gossipio exceptum denti applicetur.

Alterum est emplastrum Riverii, Henrici magni Archiatri, supra descriptum.

Si vermes in dentem ruerint, amaris enecandi sunt, & inter alia sequens conferre poterit.

℞. Aloës ʒ. i. camphoræ ℈. ss. aquæ vitæ ℥. ß. Misceantur & cum bombace denti admoveantur.

Notandum est, rarò dentes dolere, nisi perforati fuerint, & erosio usque ad cavitatem internam penetret, ac nervum tangat, ideò ut doloris sensus auferatur, nervus adurendus est cauterio actuali, vel aquâ forti, aut oleo vitrioli in cavum dentis immisso; quod si frequenter iteretur, & dens valdè corrosus fuerit, in fragmenta sensim rumpitur, & extrahitur.

Si hisce omnibus dolor dentium non cedit, & dens valdè exesus fuerit, ferro extrahendus est, eoque extirpato dolor statim cessat, non ampliùs reversurus. Cavendum tamen est, ne dens evellatur eo tempore, quo fluxio impetu ruit, aut caput dolet, aut tumet gingiva, aut dolor atrox sentitur. Et monendus est Chirurgus ne violenter & affatim, uno scilicèt ictu dentem evellat, ne violentam extractionem consequatur maxima cerebri concussio, & ossis maxillæ disruptio, quam sæpè magna hæmorrhagia, febris, & interdùm mors consequitur. Evulso dente, ea pars à qua extractus est, digitis undequaque comprimatur, ut ad naturalem statum redeat; postmodum æger os colluat oxycrato tepido, caveatque ab aere frigido, ne nova fluxio in alios dentes delabatur. Si verò sanguis in tanta copia effluat, ut vix cohiberi possit (quod interdùm contingit, etiam sine maxillæ ruptione, ex vena vel arteriâ dicissa, & refert Valeriola historiam cujusdam, qui dentè sine ulla vi & sine ferro, solis digitis extracto, sanguinis ℔. i. uno impetu ejecit, & altero die ferè tantumdem ex arteria gingivæ suppositâ.) sistitur ut plurimùm ille sanguinis fluxus, apposito globulo solidiori ex linteo confecto, & digitis per horam unam, aut alteram compresso. Quod si non succedat, vitriolum ustum admovendum est, & linteum in aceto marceratum superimponendum, idque digito comprimendum; donec crusta inducta fuerit. Postremum remedium est cauterium ignitum, quo sanguis erumpens statim cohibetur.

Si quis meticulosus Chirurgi manum refugiat, & aliis remediis sibi dentem extrahi cupiat, ea tentanda sunt quæ ab authoribus passim proponuntur, & dentis casum promovere censentur, qualia sunt pasta ex lacte tithymali, & thuris pulvere simul incorporatis cum pauco amylo in cavum dentis immissa, radix ranunculi, cortex radicis mori cinis vermium terrestium, pirethrum in aceto infusum, radix cucumeris agrestis in aceto infusum, & similia. Sed præ cæteris efficacissimam vim obtinet ad dentium casum promovendum elleboraster, si ejus folio contrito dens confricetur, sed diligenter cavendum est, ne alii dentes hoc remedio tangantur eorum enim casum etiam promoveret. Quidam rusticus cùm dolore dentium acerbissimo premeretur, suasit alteri ut elleborastro dentem confricaret, ille incautè hoc utens remedio, majorem partem dentium maxillæ afflictæ confricuit, & intra paucas horas omnes propemodum deciderunt. Si quis igitur tam vehemens remedium experiri cupierit, suaserim ut reliquos dentes cera diligenter obducat; ita ut ille qui evellendus est, nudus relinquatur, & actioni medicamenti pateat.

Quamvis tumor in maxillis obortus, ut plurimùm doloris solutionem afferat, translata materia ad partes exteriores: ut tamen illi citò resolvatur, quædam remedia usurpanda sunt, cui rei conferet sequens linimentum.

℞. Butyri recentis, & axungiæ gallinæ. an. ℥. i. pulveris ireos Flor. ʒ. i. croci ℈. ss. ol. chamæmel. & amygda. dulc. an. ℥. ss. Fiat linimentum.

Promptiùs operatur cataplasma ex ficubus, pane, & aceto, Urtica contusa maxillæ admota citò dolorem solvit.

Hæc est doloris dentium præsentis curatio, Si autem ille

frequenter recurrere conſueverit, ut in multis huic affectui obnoxiis contingit, prophilaxis adhibenda eſt, quæ in eo conſiſtit, ut humorum ad partes iſtas fluentium generatio impediatur, & dentes ipſi roborentur, ne tam facilè fluxionem excipiant. Si igitur ab humoribus calidis affectus producatur, eadem curatio adhibenda eſt, quæ in calida hepatis intemperie catarrho calido fuit propoſita. Si verò à frigidis, & pituitoſis humoribus ducat originem, frigidæ cerebri intemperiei, & catarrhi frigidi curatio uſurpanda eſt, dentium verò roboratio ex ſequenti capite erit deſumenda.

## CAPUT II.

*De dentium nigredine & eroſione.*

DEntes non rarò nigrum, lividum, aut flavum colorem contrahunt, ab humoribus vitioſis, illorum ſuperficiai adhærentibus, qui longâ morâ eos tandem corrodunt, & carie afficiunt. Producuntur etiam iidem affectus à vaporibus terris ſurſum exhalantibus, qui ex pravis alimentis ingeſtis, aut à ventriculi intemperie cibos corrumpente exoriuntur. Plurimùm ad dentes denigrandos confert hydrargyrum, ſivè toti corpori admotum, ut in lue venereâ contingit, ſivè facies tantùm eo illinatur. Undè mulieres, quæ fucis ex mercurio utuntur, dentes nigros, aut fœdo colore infectos habere conſueverunt.

Ad curationem, cauſa antecedens priùs auferenda eſt, & ſi humores pravi in ventriculo redundantes huic malo originem dederint, evacuandi ſunt, & partium eos producentium intemperies corrigenda, optimaque victus ratio inſtituenda, eaque alimenta eliminanda, quæ dentes corrumpere nata ſunt, præcipuè verò dulcia.

Infinita propemodum ad dentes decalbandos proponuntur remedia apud authores: quæ unuſquiſque experiri poterit. Nobis unicum ſaltem ſufficere poterit, quod in inſtanti dentes dealbat, ab omni ſorditie liberat, à carie præſervat, nempè ſpiritus ſulphuris, aut vitrioli, in quo exiguus bacillus demergendus eſt, ejuſque extremo dentes confricandi, moxque linteo detergendi. In magna dentium ſorditie purum & putum oleum uſurpari poterit aliàs verò cum melle roſaceo permiſcendum, aut aquâ ſimplici temperandum erit, ne uſu frequenti gingivas erodat. Montanus *conſ.* 113. refert ſe id didiciſſe Romæ ex quadam muliere, quam Mariam Græcam appellabant: ad quam cum veniſſet admodum juvenis, atque illa eſſet annorum 20. poſteà quinquagenariam in eodem ferè ſtatu eam reperit; quæ formæ atque virium integritatem oleo vitrioli acceptam tuliſſet, atque ſignificaſſet, ſe ex ejus uſu dentes, quos in juventute peſſimos habuerat, pulcherrimos habere & firmiſſimos, gingivas etiam firmas, & addidiſſet, quod videretur ſibi ob ejus uſum tardiùs ſeneſcere. Uſa erat autem ſingulis diebus unâ aut alterâ guttulâ gingivas & dentes leviter fricando.

Cinis tabaci ad dentes abſtergendos & dealbandos eſt etiam mirè efficax.

Ad præcautionem verò, & dentes conſervandos, primum ii à ſordibus, & cibis quotidiè mundandi ſunt dentiſcalpio ex ligno lentiſcino, aut aliâ materiâ idoneâ, mox vino os colluendum, dentes verò confricandi pulvere ſequenti.

℞. Rad. biſtortæ, aluminis, & corrali albi ana ℥. j. Fiat pulvis tenuiſſimus, quo dentes confricentur. Vel aqua ſequenti abluantur.

℞. Aluminis uſti ſubtiliſſimè pulverati ʒ. ii. cinamomi integri ℥. ß. aquæ fontis & roſarum, ana ℥. iv. Bulliant in phiala vitrea ſupra cineres calidos, ad tertiæ partis conſumptionem. Hoc liquore dentes confricentur manè cum linteo in eo madefacto.

## CAPUT III.

*De gingivarum eroſione & exulceratione.*

ERoduntur gingivæ, & exulcerantur ab humoribus acribus & erodentibus ad eas confluentibus. Partes autem mandantes ſunt cerebrum, ventriculus, lien, aliæque partes. Lienoſi præſertim ulceribus gingivarum maximè obnoxii ſunt, unde in ſcorbuto, magna earum partiũ exulceratio, & corruptio contingit. Interdùm etiam ex lumbricis, aut corruptis humoribus ex quibus illi generantur, gingivarum eroſiones ſolent contingere, ita ut illæ diù perſeverantes, lumbricorum intus latentium indicia eſſe ſoleant. Sic refert Fabricius Hildanus *obſerv.* 59. *cent.* cujuſdam civis Duſſeldorphenſis puerum eroſione gingivarum à longo tempore graviſſimè vexatum, cùm varia multaque remedia tam interna quàm topica adhibita fuiſſent, tandèm vitam cum morte commutaſſe. Et aperto corpore tantam inventam eſſe vermium copiam, ut aliquibus in locis inteſtina eroſerint, multique in vacuo ventris reperti fuerint.

Curatio primùm ad cauſam antecedentem dirigenda eſt, & humores vitioſi vacuandi per venæ ſectionem & purgationem, acres & calidi temperandi per apozemata, julepos, juſcula medicata, & alia hujuſmodi. Eorumdem humorum fluxio avertenda per cucurbitulas, & cauteria partibus idoneis admota. Ac denique partis præcipuè affectæ vitia corrigenda.

Poſtmodùm verò ad topica veniendum eſt, quæ pro magnitudine affectus varianda ſunt, ita ut ſimplici eroſione ea tantùm admovenda ſint, quæ aſtringendi & exſiccandi vi prædita ſunt, atque ita lotio ſequens primùm uſurpari poterit.

℞. Gallarum immaturarum, calycum glandium, & balauſtiorum, ana ℥. j. roſar. rubr. Pialuminis crudi ʒ. iii. Coquantur in aquæ ferratæ partibus duabus, & una vini rubri auſteri; hoc decocto ſæpè gingivæ abluantur.

Si hoc decocto non tollatur eroſio, opiata ſequens adjungenda eſt.

℞. Sang. drac. ʒ. iii. ligni aloës. roſar. rubr. ſpodii, cornu cervi ad albedinem uſti, & nucum cupreſſi, an. ʒ. j. mirrhæ & cineris tabaci, an ℈. ii. aluminis ʒ. 1. Fiat omnium pulvis, qui excipiatur melle, additis ſpiritus vitrioli aut ſulphuris guttis aliquot. Fiat opiata, quæ extendatur ſupra linteola inſtar lamellarum, gingivis applicanda hora ſomni.

Spiritus ſulphuris aut vitrioli, quemadmodum dentes mundificat & dealbat; ſic etiam gingivarum putredinem arcet ſolus vel cum aqua, aut melle roſaceo permixtus, ut ſuperiori capite dictum eſt.

Si ulcus profundum fuerit, aut ſordidum, ſequente balſamo illinatur.

℞. Myrrhæ electæ, & ſacchari candi, ana partes æquales. Pulverentur, iiſque impleatur album ovi ad duritiem coctum, & per medium ſectum; poſteà filio probè alligetur, & ſuſpendatur in cella vinaria, ſupponendo vas vitreum, inſtillabit liquor, ſeu balſamum, quo pars ſæpiùs in die illinatur.

Quod ſi prædictis remediis ex parte adminiſtratis affectus non tollatur, & dens ulceri vicinus cariè affectus ſit, ad illius avulſionem veniendum eſt, & ulcus citò curabitur, aliquio incurabile prorſus remanebit.

## CAPUT. IV.

*De Fluxu ſanguinis ex gingivis.*

SAnguis magnâ copiâ interdùm à gingivis fluere conſuevit, idque vel criticè, vel ſymptomaticè. Quamvis autem hæmorrhagia critica rariſſimè per gingivas fieri conſueverit, id tamen interdùm accidere docet experientia & authorum obſervationes. Si refert Dodonæus *obſ.* 14. cuidam Latomo ecthymatis laboranti ſanguinem è gingivis erupiſſe, eumque repreſſum ad urinarios meatus tranſlatum fuiſſe, unde cruenta urina ſubſecuta eſt, quæ cùm adſtrigentibus cohibita fuiſſet, iterùm ad gingivas ſe contulit, nec fluxus ceſſavit, donec æger à morbo liberatus eſt. Amatus Luſitanus *curatione* 5. *cent.* 5. refert quibuſdam ſanguinem à gingivis utiliter effluxiſſe, eoque cohibito nonnulla ſanitatis incommoda prodiiſſe. Zacutus etiam Luſitanus *obſ.* 86. *lib.* 1. *praxis admirandæ*, refert aurifabrum quendam, cùm ex multo labore juxta fornacem in ardentem



tem febrem incidiſſet, & eſſet firmus ac fortis, copioſam celebraſſe phlebotomiam, cujus vi ita levatus eſt, ut in 7. die præcedente gingivarum prurit̃u, & labii inferioris ingenti dolore, ex gingiva inferiori rivuli ſanguini profluerent per tres continuos dies, in tanta quantitate, ut libras ampliùs quinque excederent, & quanto plus ſanguinis effluebat, tantò magis remittebatur febris, qua omninò extincta, ſanguis ſponte ſuâ ceſſavit omninò.

Symptomaticè verò ſanguis è gingivis profluit, ob ſuam acrimoniam, & vitioſam hepatis aut lienis conſtitutionem. Sic in ſcorbuto familiaris eſt hujuſmodi ſanguinis è gingivis effluxus.

Interdùm etiam ſanguis copioſè profluit à dente avulſo, lacerata ſcilicet arteriolâ, quæ radici dentis inſeritur; undè tanta interdùm ſanguis copia emergit, ut indè quibuſdam mors contigerit.

Fluxus ſymptomatici curatio perficitur ſanguinis detractione & purgatione, aliiſque remediis viſcerum affectorum vitia corrigentibus. Quibus ſuccedent topica remedia adſtringendi ut prædita, in gargariſmatum, ſeu collutionum pulverum, & linimentorum, aut opiatarum formam redacta. Si evulſo dente copioſa accedat hæmorrhagia, revulſio primùm inſtituenda eſt per venæ ſectionem & cucurbitulas, & parti adſtringentia admovenda, quale eſt cataplaſma ex bolo armeno, terra ſigillata, ſang. dracon. aliiſque adſtringentibus, albumine ovi exceptis paratum: Tum gypſum ſolum albumine ovi exceptum ſanguinem fluentem potentiſſimè cohibet. Quæ ſi non ſufficiant, patientis digitus loco imponendus eſt, ex quo ſanguis erumpit, & tandiu detinendus, donec ſanguis ſupra orificium arteriæ coagulatus, non ampliùs effluat.

Si levioribus hiſce ſanguis cohiberi nequeat, quod ſæpe contingit, ad potentiora veniendum eſt. Valeriola *obſ.* 3. *lib.* 5. refert, in vetula ex dente putrido, ſine ulla vi, ac ſine ferro evulſo, ſed ſolo digito apprehenſo & leniſſimo concuſſu educto, ingentem ſequutam fuiſſe hæmorrhagiã ex arteria gingivæ ſubdita. Quem ſanguinis fluxum cohibuit, cùm leviora ſiſtere nõ potuiſſent, chalcitide uſta impoſita, quæ in ſiſtendo ſanguine mirificam vim obtinet: Nam & vehementer aſtringit, cauſticâ virtute inſtar ignis fluorem omnẽ reprimit. Zacutus Luſitanus *obſ.* 84. 1. *Praxeos Medicæ admirandæ*, refert hiſtoriam cujuſdam qui cùm dentis dolore premeretur immaniter, illum violento concuſſu ferri ope eduxit. Extracto eo, ex laceratâ arteriâ gingivæ ſubdita, copioſa ſequuta eſt hæmorrhagia, quæ cum venæ ſectione, cucurbitulis, & aſtringentibus appoſitus cohiberi non potuiſſet, neque digito vulneri impoſito, neque chalcitide uſtâ admota, tandem illius conſilio, locus pulvere gummi Arabici impletus eſt, quod auxilium ita profuit, ut poſt tres horas ſanguis fuerit omninò reſtrictus, hoc enim gummi obſtruendi, refrigerandi, glutinandi & exſiccandi vim habet. Idem Zacutus *obſ.* 85. *ejuſdem libri* refert militem quendam ſtrenuum dentem, cujus ſæviſſimo cruciabatur dolore, ferro cum extraxiſſet violentiâ ſummâ vehementem paſſum eſſe ſanguinis fluxum ex arteria, cui dens innitebatur. Sangume biduo ubertim fluente, peritiſſimi Medici, omnis generis obſtruentia extra apponunt, revellentia conſulunt, arteriam candenti ferro inurunt. At incaſſum omnia: Nam ſanguis majori impetu proſiliens, eum in ſtatum moti valde propinquum, viribus penè exhauſtis deduxerat. Vocatus Zacutus Galenicum emplaſtrũ ex aloë, thure, & pilis leporinis exactiſſimè trituratis, & mixtis cum candido ovi impoſuit, quo intra paucas horas ſanguis fuit omninò ſuppreſſus, & æger à mortis faucibus ereptus. Hoc pretioſiſſimo auxilio à ſe primum invento gloriatur Gal. *l.* 5. *Meth. c.* 7. inciſam in Gibberto arteriam, fuiſſe conglutinatam, & *c.* 4. *ejuſdem libri*, tum etiam *lib. de curandi ratione per ſang. miſc. c. ult.* hujus remedii præſtantiam confirmat, & quibuſdam hiſtoriis illuſtrat.

## CAPUT V.

*De oris & faucium ulceribus.*

LEvia & ſuperficialia oris ulcera vulgo Aphthæ nominari ſolent, quamvis apud Hip. & Galenum interdùm hoc nomen pro aliarum partium ulceribus uſurpatum reperiatur, quæ verò profundius ſe dimittunt, oris, vel faucium ulcera abſolutè nominantur, qualia ſunt ea, quæ lue venereâ affectis contingere ſolent.

Hæc autem ulcera generari ſolent ab acribus humoribus, aut vaporibus à variis partibus in fauces tranſlatis. Sic in febribus malignis hujuſmodi ulcera ſæpiſſimè contingunt, & in iis qui calidiori hepatis, aut aliarum partium intemperie laborant, aut corruptorum humorum illuvie ſcatent, unde puerulis aphthæ ſæpiſſimè contingunt, ex Hip. *aph.* 4. *ſect.* 3. tum ob lactis acrimoniam, quæ in tranſitu partes illas molliſſimas exulcerat, ut docet Gal. *in comment. illius aphoriſmi*: tum quia lac in ventriculis puerulorum ſæpe corrumpitur, & acres vapores ad os trãſmittit, ut idem Gal. *aſſert.* 9. *de compoſ. med. ſec. loc. cap. ult.*

Variæ autem ſunt hujuſmodi ulcerum differentiæ non ſolùm quòd alia leviora, alia deteriora ſint: Alia pueros, alia adultiores infeſtent, ſed etiam quòd alia cum inflammatione conjuncta ſint, alia verò minimè. Hi varii gradus reperiri ſolent, pro varietate humorum, à quibus generantur. Vel etiam fiunt à ſanguine, vel à bile, vel pituita, vel melancholica, ſeu potiùs atra bile, quæ non ſolùm exurentem, ſed etiam plerumque malignam qualitatem obtinet, & ulcera κακοήθη generare ſolet.

Hæ autem differentiæ propriis ſignis diſtinguuntur; ſiquidem ulcera rubicundiora à ſanguine oriuntur; flaviora à bile, albeſcentia, à pituita livida, ab atra bile. Fœtida putredinem adeſſe ſignificant.

Quod ad prognoſin attinet, aphtæ propriè dictæ facillimè curantur, ulcera verò profundiora, aut putredinem adepta, νόμαι à Græcis appellata difficiliùs curantur. Et in pueris illa periculoſiora ſunt tum propter carnis mollitiem quam hujuſmodi ulcera magis depaſcuntur, tum quod remedia potentiora, ob eandem carnis mollitiem, ferre nequeant: unde fit quod pueri interdùm ex hoc affectu intereant, ſi malignitatem & putredinem comitè habuerint. Ratione cauſæ, etiam minùs periculoſa ſunt ulcera, quæ à pituita, magis quæ à ſanguine vel bile; maximè quæ ab atra bile generantur.

Ulcera nigra & cruſtoſa, peſſima & lethalia ſunt, præcipuè in pueris.

Fauces exulceratæ cum febre, difficiles ſunt: ut docet Hipp. 3. *prog.* quia, ut Gal. explicat humoris erodentis malitiam indicant.

Curatio inſtituitur primùm idoneâ victus ratione, quæ refrigeret & exſiccet, ac cauſæ antecedentis generationẽ impediat. Pueris itaque ſi à lactis vitio malum contraxerint, nutricis mutatio præcipiatur, aut propriæ nutricis lac corrigatur cibo & potu laudabili, tum etiam venæ ſectione & purgatione, ſi opus fuerit. Præſertim verò nutricibus præſcribantur edulia refrigerantia & adſtringentia, qualia ſunt cidonia pyra, meſpilla, ſorba lactuca, & portulaca. In adultis eadem præſcribantur, & vitentur acria, ſalſa, & piperata.

Deinde cauſæ antecedenti proſpiciendum eſt univerſalibus evacuationibus, pro ætatis ratione uſurpatis. Ac primùm phlebotomia humores ad partem fluentes potenter revellit, eorumque acrimoniam temperat, totum corpus refrigerando.

Huic ſuccedere debent cucurbitulæ ſcarificatæ, hirudines pone aures & ſub mento affixæ, veſicatorium poſteriori parti admotum.

Poſterâ die à venæ ſectione purgatio præſcribenda eſt humori peccanti & ætati congrua.

Eodem tempore, nempè ab ipſo curationis principio; topica adminiſtrentur, ſtomatica à Galeno appellata, eaque ab initio mitiora ſunt, qualia ſunt gargariſmata, vel oris collutiones ex aquis plantaginis, matriſylvæ pediculi roſarum, ſyrupo de roſis ſiccis, & de moris paratæ. Vel decocta ex foliis plantaginis, rubi, centinodiæ balauſtiis, ſantalo rubro & ſimilibus, cum ſyrupis prædictis. Et ſi inflammatio adfuerit, utiliter addi poterunt ſucci ſolani ſemper vivi, portulacæ, & ſal prunellæ: ea quantitate, quæ acrimonia non feriat, vel illius loco alumen crudum in parva doſi admiſceri poterit.

Si

Si non sit inflammatio, unicum ac summum remedium est spiritus vitrioli, aut sulphuris, qui in adultis purus ac putus usurpari poterit, intincto in eum gossipio, bacilli apici alligato, eoque ulceri admoto, levissimo contactu: sic enim apthæ simplices momento ferè curantur. In pueris verò permiscetur dictus spiritus melli rosaceo, eâ proportione, ut aciditas linguam leviter feriat, & penicillo ex linteo bacillo alligato, aphthæ illinuntur frequenter, & citò curantur.

Si admodum dolorifica sint ulcera, cum inflammatione conjuncta, lacte frequenter gargarisato demulcentur, vel lactis defectu, emulsionibus sem. frigid. vel mucilag. sem. psyllii & cydon. cum aquis rosar. plantag. & solani extractis.

Si denique dolor pertinax revulsionibus propositis & topicis non sedetur, ab illius vehementia copiosi humores acres continuò attrahantur, undè vigiliæ continuæ exoriuntur, & corporis consumptio sequitur, quæ vitæ summum periculum mitatur; extremum remedium est ad narcotica confugere, quæ dolorem sedant, & humorum influxum inhibent, eorumque dosis metienda est pro ætate & viribus.

Ego aliquando puerum quatuor annorum ab orci faucibus, Dei beneficio, liberavi exhibito laudani gr. j. cum ejus fauces & lingua profundis ulceribus scaterent, cum tanta inflammatione, ut nec juscula, nec topica remedia ferre posset, & tanto humorum acrium affluxu, ut illi continuò ex ore rivuli instar emanarent, & puer dies noctesque insomnes ejulando transigeret.

Si ulcus sordidum ac putridum evaserit, abluatur primùm decocto hordei & melle rosaceo, & in Pueris lacte chalybeato, cum conserva rosarum agitato, mox ad fortiora transeundum est, & inprimis mel rosaceum supra laudatum, & guttis aliquot spiritus vitrioli acidum redditum, multùm confert.

Si hæc non sufficiant, aquis, vel decoctis supra descriptis addi poterunt alumen ustum, collyrium Lanfranci, vel unguentum ægyptiacum, majori vel minori dosi prout affectus vehementia postulare videbitur. Si denique à lue venereâ faucium ulcus procedat, non nisi lue sublatâ curari potest.

## CAPUT. VI.

*De uvulæ relaxatione.*

UVulæ relaxatio contingit ab humore pituitoso, à capite in eam delabente, cui non rarò sanguinis quædam portio admiscetur, & tunc cum relaxatione inflammatio conjuncta est, quin etiam tonsillis frequenter evenire solet. Harum tamen inflammationem curationem omittimus, cum iisdem remediis perfici valeat, quæ ad linguæ inflammationem, & oris ulcera, inflammationi conjuncta, proposita sunt.

Humor igitur pituitosus in columellam defluens, eam humectat, emollit & relaxat: ut longior facta partem superiorem œsophagi tangat, & nauseam pariat.

Tum etiam laborantes bolum quendam in summo œsophago habere videntur, quem frustrà devorare conantur, ut hoc solo signo, sine inspectione, uvulæ relaxatio dignosci valeat.

Illius curatio primùm ad causam antecedentem dirigenda est, sicque humores è capite fluentes evacuandi, revellendi ac derivandi, iis remediis, quæ in catarrhi curatione fuere proposita.

Topica verò in principio sint adstringentia & repellentia, qualia in gingivarum & faucium ulceribus fuere proposita & in curatione Anginæ capite sequenti proponentur, quibus postmodum resolventia & exsiccantia erunt admiscenda. Et licet gargarismata, dictis locis proposita, hîc utilia sint, tamen ubi nulla est inflammatio, pulverum usus efficacior est: iis enim uvula relaxata potentiùs constringitur & exsiccatur. Atque ita primùm admovebitur cortex granatorum subtilissimè pulveratus, cui in progressu tantillum piperis admisceri poterit. Vel

℞. Ros. rub. balaust. cort. gran. an. ℥. ß. rad. bistortæ, torment. gallar. immat. ireos Flor. an. ℥. j. alum. usti ℈. ij. Fiat pulvis. Vulgus Chirurgorum piper longum pulveratum admovet, quod non vacat periculo, siquidem metuendum est, ne humores affatim à cerebro ad partem affectam attrahantur, & grave aliquod damnum afferant.

Modus autem hujusmodi pulveres adhibendi talis est. Linguæ speculo oris depressa, mox spatula chirurgicâ, aut cochleari perexiguè ad id concinnato, pulvis uvulæ admoveatur: quod pluries in die repetendum est, donec humor columellæ imbibitus prorsus assumptus sit. Ut autem pulvis uvulæ undique aspergi atque insufflari possit, utile est instrumentum à Fabricio Hildano inventum, & descriptum *obs. 22. cent. 2.* quod indè mutuari curiosus quivis poterit.

Denique si relaxata columella prædictis remediis ad pristinum statum reduci non valeat, sed elongata permanens gravem continuò molestiam inferat, ultimum erit, summitatem ejus præscindere. In qua operatione quædam cautiones adhibendæ sunt. Prima desumitur ex Hipp. *progn. text. 21.* ubi *gurguliones*, inquit, *cum priculo secantur, & scarificantur, & aduruntur, quod rubidi magnique fuerint: Inflammatio enim supervenit, & sanguinis fluor. Sed, hos oportet aliis moliminibus extenuare eniti per illud tempus. Ubi verò pensile fuerit omne id quod uvam appellant, fitque pars gurgulionis summa major ac orbiculata, superior verò tennior, per illud tempus admoliri manus tutum est. Sed præstat, ubi alvum subduxeris, uti chirurgia, si liceat per tempus, ne æger stranguletur.* Galenus *in comm. hujus loci*, verba Hipp. explicans, dicit gurgulionem inflammatione laborantem non esse præscindendum, aut scarificandum; sed eâ tantùm sedatâ, ita ut pars superior saltem gurgulionis extenuata sit.

Altera cautio desumitur ex Paul. Æginetæ *lib. 6. c. 31.* ut scilicet columella ferro non attingatur, quando livida aut subnigra est, nempè malignitatis cujusdam particeps, vel ad cancri naturam accedens. Sed, ex eodem Paulo, in iis operatio tutò perfici potest, quæ tenues sunt, oblongæ, albicantes, & ut ait Hippoc. in suprema parte imminutæ hujus operationis feliciter peractæ exemplum habemus. Apud Amatum Lusit. *obs. 65. cent. 3.* in quodam studioso, qui gurgulionem habebat lori modo oblongum & exsanguem: cui cum nulla remedia profuissent, portio ejus superflua forcipibus præcisa est, & illicò oleo vitrioli contacta, sicque æger ab eo incommodo liberatus est.

Tertia denique cautio in hac operatione adhibenda est, ne nimia gurgulionis quantitas abscindatur. Inde enim vocis & respirationis læsionem exoriri docuit Gal. 11. *de usu part. cap. 11.* & ex integrâ illius consumptione ut in lue venereâ aliquando contingit, tabes & mors non rarò subsequuta est.

## CAPUT VII.

*De angina.*

ANginæ nomen, in genere sumptum, omnem faucium & gutturis affectionem significat, qua respiratio & deglutitio impeditur, nullo existente in pulmone aut thorace vitio. Eaque duplex est, legitima & spuria.

Legitima fit ab inflammatione, quâ musculi faucium & laryngis tumefacti, respirationis & deglutitionis vias coarctant & angustiores reddunt. Illa autem inflammatio vel laryngen occupat, vel fauces, quæ pharyngis nomine enuntiari consueverunt. Utraque pars musculos habet internos & externos. Ac licèt plurimùm pharynx & larynx propter viciniam & continuitatem in Angina patiantur; modò tamen hîc, modò ille magis afficitur, undè non exigua symptomatum differentia emergit, quorum ratione quatuor à Gal. 4. *de loc. affect. cap. 5.* propositæ sunt anginæ differentiæ, quas recentiores Græci, qui paulò ante Galeni sæculum vixerunt, propriis nominibus, nimis curioso (ut idem Galenus censet) verborum aucupio designarunt, primam vocantes, συνάγχην, secundam κυνάγχην; tertiam παρασυνάγχην; quartam παρακυνάγχην. Si inflammatio interiores propriosque laryngis musculos occupet, κυνάγχη, si interiores pharingis musculos, συνάγχη si exteriores



laryngis musculos, παρακυνάγχη, ac denique si exteriores faucium musculos invadat, παρασυνάγχη appellatur.

Non solùm autem plerumque faucium & laryngis musculi simul inflammantur, ut antea dictum est; sed etiam interdùm ad vicinas partes & cervicem ipsam exteriorem inflammatio protenditur, ut in diagnosi & prognosi hujus affectus dicetur.

In hisce omnibus speciebus, cùm periculosior est morbus, deglutitione impedita, solent assumpta ad nares resilire, præcipuè liquidiora, quorum deglutitio difficilior est; quod liquida, cùm sese latiùs diffundant non possint tam facilè à musculis comprehendi, ut ad œsophagum detrudantur, sed eorum majori contractione indigeant, quæ ob inflammationem sufficienter non fit. Solida verò alimenta cùm magis corpulenta sint, superficiaria tantùm musculorum actione indigent, & levi eorum contractione deglutiuntur. Contingit tamen aliquando, ut solida difficiliùs, liquida verò faciliùs deglutiantur, quod ex partium affectarum diversitate dependet. Siquidem musculi laryngis non solùm ad vocem efformandam, sed etiam cibum devorandum destinati sunt. Dum etiam cibus in œsophagum impellitur, larynx cùm lingua sursum effertur. Ad potum verò hauriendum magis lingua utimur, quæ dum intus retrahitur, ex labiis liquorem ducit ad fauces. Si igitur musculi linguam moventes magis afficiantur, potus deglutitio difficilior est: Si verò laryngis musculi magis lædantur, cibus difficiliùs ingeritur.

Hic obiter annotandum Hip. aliquando, nomine Anginæ, laryngis tantùm inflammationem intelligere, & sic magis strictè hoc nomen usurpare. Ejus rei exemplum habetur 6. *Epid. sect. 8. text. 1.* ubi sic loquitur: *Quibusdam verò faucium inflammationes aderant, aliis anginæ:* Ubi nomine anginæ, musculorum laringis inflammationem intelligit, & a faucium inflammatione distinguit.

Spuria angina febris est expers, & duplex iterùm statuitur. Prima communissima est, quæ ab humore pituitoso producitur, in fauces & partes laryngi vicinas delabente. Alter verò fit à luxatione vertebrarum cervicis, qua gulæ gutturisque introitus premitur & coangustatur.

Veræ anginæ causa, ut & aliarum inflammationum, est sanguis vel sincerus, vel biliosus, vel pituitosus, vel melancholicus, qui è venarum jugularium ramis in dictas partes effunditur, isque vel attractus à calore aut dolore illarum partium, vel transmissus aliundè, si partes illæ debiles aut laxæ ad suscipiendam fluxionem idoneæ fuerint: tum si humidorum copia adfuerit in toto corpore, vel in capite, vel in partibus faucibus vicinis. Sanguis enim in toto corpore redundans, vel prava qualitate affectus, dum ad caput transfertur, cerebrum verò robustum est, ab eo non recipitur; sed per easdem venas ad subjectas partes retruditur, unde in iis variæ inflammationes fiunt, parotides, ophthalmiæ, anginæ & similes.

Juvenes anginæ magis obnoxii sunt, quàm senes, quia multo biliosoque sanguine abundant. Tum etiam, qui habitu corporis sunt crasso, ac multo sanguine abundant, præsertim in capite.

A nonnullis authoribus annotatum est, viros magis esse obnoxios anginæ quàm fœminas: Quod videtur Hip. observasse 6. *Epid. sect. 7.* Ubi epidemicam constitutionem describens, in qua anginæ, tusses, peripneumoniæ vagabantur, paucissimas fœminas ægrotasse affirmat. Cujus rei non aliam causam refert, nisi quòd minùs in publicum prodibant quàm viri, & ita aëris externi injuriis sese non objiciebant. Quæ ratio propositioni universali non convenit, quòd fœminæ minùs anginæ sint obnoxiæ, quàm viri. Vera autem ratio esse potest, quòd fœminæ sanguinem frigidiorem laryngem minorem, & gutturis venas angustiores exilioresque habeant. Quorum ratione partes illæ fluxionem tam facilè non recipiunt.

Ad causas internas revocari possunt morbi præcedentes, ut febres continuæ, putridæ, ardentes & in primis epidemicæ: Qualis fuit illa, quæ recensetur à Foresto *obs. 2. lib. 9.* quæ contigit anno 1517. in qua omnes laborantes gravissimâ faucium inflammatione corripiebantur: & intra sedecim aut viginti horas moriebantur, nisi ante sex horas ab invasione sanguis detraheretur. In hac autem horas febris symptomatica non est, sed potiùs essentialis, & angina illius veluti symptoma, quando materiæ morbificæ pars ad hunc locum propellitur. Fiunt autem in febribus epidemicis aliquando anginæ, alias pleuritides, peripneumoniæ, dysenteriæ, & similes affectus, ab occulta quadam vi, & astrorum influxu, quo nunc hæ, nunc illæ partes magis afficiuntur.

Quidquid autem fluxiones humorum ad istas partes excitare potest, inter causas hujus affectus externas recenseri debet. Talis est austrina constitutio diuturna, juxta *Aphor. Hipp. 16. sect. 3. Morbi in pluviarum multitudine magna ex parte fiunt, febres lõgæ, alvi profluvia, putredines, morbi comitiales, apoplexiæ, & anginæ.* Ad hunc etiam affectum producendum maximè facit temporum inæqualitas, quando à calore laxantur partes, & à frigore subito superveniente humores ad eas propelluntur. Idem præstat subita refrigeratio ac incalescentia, frigidæ potus post eandem: Cum etiam, si caput pluribus tegumentis incalescat, vel nudum aëri frigidò exponatur.

Primæ spuriæ anginæ speciei causa proponitur ab Hip. 4. *de vict. rat. in morb. acut. tex. 35.* ubi sic loquitur: *Synanchus fit, cum hyeme vereque multa fluxio & viscosa à capite ad venas jugulares descendit. Cum autem frigida & glutinosa fuerit, spiritus obstruit permeationes.*

Alterius denique spuriæ anginæ speciei causa proponitur ab Hipp. 2. *Epidem. sect. 2.* Tumor nempè seu tuberculum, juxta vertebras cervicis obortum, ac præcipuè illam, quæ dens seu dentiformis ab eodem Hipp. nominatur, à quo tumore vertebræ ad interiora trahuntur, & consequenter cavitas in parte exteriori apparet. Hic autem tumor vel ab humore pituitoso fit, copiâ sua vertebras à propria sede dimovente; vel à sanguine in musculos effuso, unde inflammatio fit, qua musculi contracti vertebras ad anteriora trahunt. Et tunc vera est angina, ab inflammatione scilicet dictorum musculorum oriunda. Potest etiam fieri luxatio vertebrarum ab humore pituitoso, earum vincula laxante, & internodia lubrica reddente. Ac denique potest fieri à causis externis, casu scilicet vel percussione, quemadmodum reliquæ omnium totius corporis articulorum luxationes.

Angina primò in genere dignoscitur ex illius signis pathognomonicis respirandi nempè, & deglutiendi difficultate, absque aliquo thoracis, aut pulmonum vitio. Dolor præterea circa fauces & guttur percipitur; tum etiam in legitima angina, rubor, calor & febris.

Differentiæ verò propriis etiam signis distingui possunt. In synanche enim minor est respirandi difficultas deglutiendi verò maxima, ut liquida vix transire possint, sed potus ferè per nares rejiciatur.

In Parasynanche minor est respirationis difficultas, imò perexigua, cum musculorum faucium externorum inflammatio parum respirationi officiat. Dolor etiam & rubor foris in cervice percipiuntur, cùm inflammatio partes externas occupet.

In Synanche maxima est respirationis læsio, ita ut ægri strangulari videantur; & paucis etiam horis aliquando strangulentur, ac non nisi erectâ cervice, & aperto ore spirare valeant. Fauces vehementer, dolent, nullus tamen rubor ant tumor, neque in faucibus intus, neque extra in cervice apparet. Lingua livida est, nigra, inflexa vel retorta, ob summam venarum circa linguam repletionem. Acutissima etiam febris adesse consuevit. Hujus speciei descriptionem accuratam videre est apud Hip. 3. *de morbis.* Hoc autem notatu dignissimum est, quod tamen à paucis animadversum non tantùm in hac specie musculos laryngis interiores affici, sed ipsum etiam pulmonem, unde tanta respirationis difficultas & suffocatio exoritur, quod à Dodonæo luculenter observatum est *obs. medecin. c. 18.* ubi refert historiam cujusdam lanionis, qui cùm meridie circa laryngem & fauces dolorem sensisset, & quamdam in deglutiendo cibo ac potu difficultatem, nocte strangulatus interiit. Hujus in corpore aperto inventa est pulmonis substantia in pus conversa Alia exempla annotavit anno 1565. in quo multi angina correpti, apparente circa

laryngem dolore, & tandem desinente, in peripneumoniam inciderunt, iisque defunctis pulmones vel purulenti fuere, vel abscessum habuere: Juxta verò laryngem, aut ejus musculos nihil occurrit, quod vel adesse, vel adfuisse inflammationem ostenderet. Et in his casibus censet laryngem non primario, sed per consensum laborasse & verisimile esse, destillante humore à capite, asperam arteriam ejusque ramos impleri atque distendi, deindè eodem ad alia vasa transmisso, asperam arteriam & laryngem dolore liberari, pulmones verò affici, & hoc modo ex angina in peripneumoniam permutationem fieri. In hac autem angina pulmonem non rarò affici, colligere possumus ex dictis Hippocr. quæ habentur 4. *acut. text.* 30. *&* 31. ubi duas anginæ species proponit pro humoris diversitate: Alteram, in qua fluxio pituitosa, hyeme & vere, ad venas jugulares fertur, alteram in qua humores biliosi infestant, quod æstate & autumno contingit. De hac autem posteriori sic loquitur: *Cum ex capite fluerit calida & nitrosa fluxio, utpotè acris, mordet, ulcerat, spiritu implet, orthopnœam parit, siccitatemque multam. Prætereà, quæ intuenti apparent, haud quaquam tumentia videntur: Tendines quoque cervicis posteriores contenduntur, apparentque tetani modo intendi. Vox abrepta, spiritus parvus, spiritusque revulsio frequens & violenta accedit. Talibus arteria ulceratur, intenditurque pulmo, neque extremum aërem admittere intrò queunt.* Hæc Hippocrates. Dicit autem calidam & acrem fluxionem orthopnœam parare, quia mordet, ulcerat, & spiritu implet. Feruntur enim spiritus ad locum demorsum, hinc pulmonis repletio, unde orthopnœa, cùm non sit locus, in quem externus aër admittatur, quantumcunque thorax dilatetur. Eandem sententiã confirmare videtur Hippocr. 3. *de morbis*, ubi in curatione Anginæ dicit, venam secandam esse sub mamma; nam hac parte concomitatur ex pulmone spiritus calidus. Et paulò post inquit: Faciendum, ut quàm certissimè spuat, & pulmo gracilis fiat, quasi intumuerit pulmo ex spiritu calido replente. Notissimum autem est: Cùm spiritus ad partem aliquam defertur, magnâ copiâ cum eo etiam sanguinem transferri. Hic si tanta copia affluat, ut à natura commodè regi nequeat, inflammationes & abscessus efficere solet: Undè non mirum est, si in tali angina pulmones purulenti evadant.

In parachynanche respiratio minus difficilis est, quam in cynanche: Difficilior autem, quàm in synanche. Rubor ac tumor aliquis in faucibus deprehenditur.

Angina spuria ex pituita dignoscitur, febris carentia, & humore pituitoso, ad os magnâ copiâ confluente.

Spuria verò angina, ex luxatione genita, cognoscitur ex motu capitis ac cervicis læso, & cavitate, quæ in cervice præternaturaliter apparet, ob vertebram intus depressam.

Causarum dignotio cùm ex universalibus humoris in toto corpore dominantis, signis elicitur, tum etiam particularibus. Quando angina fit à sanguine, in facie calor & rubor apparent, & major distensio in parte affecta. Quando fit à bile, dolor & calor major est, cum siti, oris amaritudine, & acrimoniæ sensu. Et si à pituitoso sanguine fiat, dolor & rubor minor est & febris exigua.

A parte affecta quædam etiam humoris peccantis diagnosis haberi potest. Sanguis enim biliosus plerumque in laryngis musculis potiùs inflammationem facit: Pituitosus fauces magis aggreditur. Cùm enim exiles sint laryngis venæ, nõ nisi sanguis tenuis ad eas penetrat. Fauces verò quæ laxæ & spongiosæ sunt, pituitosos humores facilis recipiũt.

Denique ex anni tempore humoris peccantis diagnosis desumi potest. Anginæ enim biliosæ maximè æstate & autumno proveniunt, quòd in æstate bilis generetur, & in autumno retineatur. Pituitosæ verò hyeme & vere fiunt, quòd hyeme maximus fit pituitæ proventus, tum etiam vere: Quia collecti humores in hyeme, tum temporis liquantur, & à capite in partes subjectas decumbunt.

Quod ad prognosin attinet, angina vera morbus est acutissimus, & valdè periculosus, propter respirationem impeditam, & strangulationem, quæ non rarò contingit à constrictione meatus, per quem fit respiratio. Ideò quò major fit constrictio, eo majus periculum. Et sic prima species anginæ omnium periculosissima est, quia inflammatio musculorum internorum laryngis meatum magis præcludit. Undè Hip. *Aphor.* 34. *sect.* 4. sic loquitur. *Si febrem habenti suffocatio repente superveniat, nullo tumore in faucibus existente, lethale est.* Quam sententiam confirmat *in Coac. & progn.* dicitque hujusmodi anginas eadem die 2. 3. & 4. strangulare.

Secunda species anginæ, licet admodum periculosa sit, paulò minùs tamen lethalis est, quàm prima; quia inflammatio musculorum externorum laryngis tantam, tamque subitam constrictionem non facit. De hac loquutus est Hip. 3. *prog. tex.* 17. his verbis. *Quæcunque verò, id est anginæ, dolorem alioquin alteri simile inferunt, in faucibus verò tumorem & ruborem excitant, valde quidem lethales sunt, præcedentibus verò diuturniores, si rubor fuerit magnus.*

Tertia species minùs periculosa est, quia in ea minùs læditur respiratio, quam deglutitio ab inflammatione musculorum faucium internorum. Læsa autem deglutitio non adeò periculosa est. De hac etiam loquitur. Hip. lib. *antea citato. textu* 18. his verbis. *Si quibus verò fauces rubent, & cervix, hæ diuturniores sunt. Maximè verò ii servantur, si cervix ac pectus traxerit ruborem, nec facer ignis intrò recurrat.*

Quarta denique anginæ species omnium levissima est & securissima, quia inflammatio longiùs à gutture abest. Hinc Hip. *Aph.* 37. *sect.* 6. sic loquitur. *Anginâ correpto, si tumor in collo appareat, bonum: Extra enim vertitur morbus.* Idem confirmat, *progn. text.* 20. his verbis: *Securissimum verò si tumor aut rubor quam maximè foras vertatur.*

Has omnes differentias unicâ sententiâ complexus esse visus est Hip. 6. *Epid. sect.* 7. ubi signis anginæ Epidemicæ loquens, hæc habet: *In summa qui solum deglutire non poterant, his valdè mites & toleratu faciles erant, pessimæ verò his, quibus unâ spiritus sublimis erat.*

Si anginæ materia in pulmonem transferatur, vel moriuntur ægri, vel in desipientiam aguntur; vel empulcisiunt, ut docet Hip. *Aph.* 10. *sect.* 5. *&* 3. *progn.*

In angina valdè urgente, si spuma circa os appareat, lethale est ex *Aph.* 24. *sect.* 2. Summam enim cordis angustiam significat, fervoremque intensissimum, à quo propria pulmonis humiditas exprimitur & ad spumæ formam in os transfertur.

Anginâ laborantes, nisi celeriter cocta exspuant, sed pauca, viscida, crassa sputa reddant, malè & lethaliter habent. Hip. *in Coacis.*

Tumores faucium in angina, sine ulla ratione repentè evanescentes lethales sunt. Hip. *in Coacis.* Sine ulla ratione, id est, sine præcedente evacuatione, per artem vel crisin facta. Significant enim materiæ ad interiora recessum, unde periculosior morbus in partibus internis excitari potest. Vel quod interdùm accidit, materia ad eandem partem iterùm delata, subito suffocationem inducit.

Anginæ curatio iisdem indicationibus perficitur, quæ in omnium inflammationum curationibus observari consueverunt. Sicque humor ad partem confluens, revellendus & repelendus est: Qui jam fluxit, derivandus & resolvendus. Quod si resolvi nequeat, concoquendus & suppurandus: Quæ omnia sequẽtibus præsidiis perfici poterunt.

Primò victus ratio instituetur tenuissima, refrigerans & humectans; ex cremore hordei, jusculis pullorum, aut caponum, herbis refrigerantibus alteratis, & aliis hujusmodi. Si ob œsophagi angustiam, ab inflammatione contractam, æger deglutire nequeat, ut inde virium defectio & interitus metuatur: Ab eo periculo liberari poterit, immisso in œsophagum cathetere, cui syringa aptabitur, per quem jusculum in ventriculum immitti poterit. Practici clysteres nutrientes usurpant, quibus aliquid nutrimenti ad hepar per venas mesaraicas transferri potest. Potus sit aqua hordei, & reliqua in febribus acutis observari solita. Aër sit temperatus, & omnis illius excessus arceatur. Frigidior namque metus constringit. Calidior verò fluxionem & inflammationem auget. Æger capite sublimi, & erectâ cervice decumbat, ut faciliùs respiret. Somnus, ut in omnibus internis inflammationibus, maximè arcendus est. Nam, ut docet Hippoc. sanguis in somno ad interiora recurrit, sicque humorum confluxus ad partem affectam augetur.



Cùm autem angina sit morbus acutissimus, & uno interdùm die hominem de medio tollat; magna remedia summa cara & diligentia usurpanda sunt. Ideò quacunque diei hora vocetur Medicus, sanguinem statim detrahat è directo partis magis affectæ, è vena cephalica: Aut si ea satis conspicua non sit, è mediana, ad ℔. i. ℔. i. ß. ℔. ii. quantùm vires ferre poterunt. In hoc enim remedio præcipua salutis spes constituenda est. Non tamen una vice magna illa sanguinis copia detrahenda est, ne æger in animi deliquium incidat, ex quo non exiguum vitæ periculum emergeret; sed partitè, & per aliqua intervalla, tertia nimirùm, aut quarta quaque hora. Hæc autem sanguinis missio tantoperè est necessaria in hoc affectu, ut à nullo contradicente retardari debeat. Si fluentibus mensibus aut lochiis, & quocũque graviditatis tempore, sanguis magnâ copiâ detrahendus est. Cujus rei exemplum habemus apud Zacutum Lusitanum *lib. Praxis admir. cap.* 135. de quadam muliere, quæ gravida septimestris, anginâ sævâ correpta, septies unâ die phlebotomiâ celebratâ, liberata est.

Si morbus non vehemẽter urgeat, venæ sectioni præmittatur clyster laxans: Sin minùs, à venæ sectione injiciatur.

Dum iteratur phlebotomia eadem die, aliæ revulsiones fiant per cucurbitulas, tum siccas, tum scarificatas, scapulis & lumbis admotas, item frictiones partium extremarum & ligaturas dolorificas.

Detracto sufficienter sanguine, ad purgationem veniendum est, quæ sequenti die usurpanda, non expectata humorum coctione, quia morbus non dat inducias. Sit potio purgans humori peccanti accommodata. Imò verò si morbus admodùm urgeat venæ sectio & purgatio eadem die celebranda est, ut se fecisse refert Trallianus *lib.* 4. *c.* 1. his verbis: *Ego sanè memini me, cùm usus valdè urgeret, venam manè aperuisse, diluculo venas linguæ subjectas secuisse, & versperi ex cremore ptisanæ extractum scammonii exhibuisse, atque ita laqueum ex inflammatione obortum, vix potuisse dissolvere. Imò alium quendam novi, me postquam brachiorum duorum venas in cubito secuissem, repurgasse, sequenti die non expectato.* Potio autem purgans ex blandioribus esse debet, si à bile morbus originem duxit, ne vehementius commoti humores ad partem affectam irruant. Tum etiam si à sanguine sincero producatur inflammatio, satius est, purgatione prorsus abstinere. Si verò pituitosa cacochymia concurrat, ad fortiora confugiendum, & cum senna agaricus & diaphœnicum præscribi possunt. Imò verò ad ea medicamenta, quæ vomitum excitant, etiam satis vehemẽtia, transcendere licet in angina pituitosa, & inter reliqua palmam obtinet in hoc casu aqua benedicta, quæ ad ℥. ii. exhibita miranda præstat, & morbum ut plurimum inter duas horas dissolvit. Adde, quod nullo ingrato sapore prædita, facilè pitissando ingeri possit, quod in aliis medicamentis fieri non potest, quæ propter saporis ingratitudinem non possunt nisi uno haustu ab ægrotis sorberi. Ideo ut plurimum anginosi purgari nequeunt, donec meatuum angustia majori parte sublata sit. Sed frequentibus clysteribus purgandi indicationi aliquo modo satisfit. Atque ita, quibus aqua benedicta non convenit, propter inflammationis naturam, vel ægri imbecillitatem, (vires siquidem robustæ in hujus remedii usu necessariæ, sunt) neque alia medicamenta exhiberi possunt, frequentibus clysteribus alvus subducenda est, iisque satis acribus, ut revulsio humorum ad inferiora fiat.

Ad eandem revulsionem cucurbitulæ scarificatæ, cervici & scapulis admotæ, frictiones & ligaturæ partium inferiorum, & lotiones pedum ex aqua calida plurimum conferre solent.

Ac potentiùs revellit humores, à capite defluentes, vesicatorium posteriori parti cervicis admotum, quod statim ab initio post sanguinis missionem admovendum est.

Revulsionibus sufficienter ac diligenter administratis, ad derivantia veniendum est, quæ humorem parti impactum evacuant. Ac primùm ranularum, seu venarum sub lingua apertio, ab Hipp. Gal. & recentioribus commendatur, quæ sanguis, inflammationem immediatè efficiens, educitur.

Antiqui in angina desperata venas jugulares aperiebant. Quod remedium licet à recentiorum plurimis etiam comprobatum, nostris ferè temporibus obsolevit, quòd periculosum censeatur, ob sanguinis fluxum, qui difficilè cohiberi potest, propter venarum amplitudinem. Verùm experientia docuit, non adeò periculosam esse hanc operationem, si debitè administretur. Primò enim caput ægrotantis ad latus intorqueri debet, quantùm fieri potest, ut mentum humerum ferè attingat, mox vena aperienda sine ligatura, angusto foramine, secundum illius longitudinem, (sic enim faciliùs coalescit) & extracta sanguinis quantitate sufficiente, caput reducendo ad situm naturalem, sanguis plerumque sponte cohibetur. Attamen vulneri statim admovendum est emplastrum à Gal. descriptum 5. *meth. cap.* 4. ex pilis leporinis, aloe, thure, & albumine ovi confectum, sicque fluxus sanguinis certò cohibetur. Refert Trallianus *lib.* 4. *cap.* 1. plures anginosos, venarum jugularum apertione à se curatos esse, & Zacutus Lusitanus *obs.* 89. *lib.* 1. *Prax. admir.* refert historiam cujusdam Hispani, qui hujus auxilii beneficio, ab acutissima angina liberatus est.

Ad derivationem etiam plurimùm confert cucurbitula sub mento scarificata: Cujus ope curatum fuisse mulierem angina caninâ laborantem, refert Zacutus Lusitanus *obs.* 88. *lib.* 1. *Praxis admirand.*

Non minoris efficaciæ sunt scarificationes sub maxillis, & supra collum, altioribus plagis inflictæ: Quarum beneficio scribit Benivenius *lib. de abditis morb. caus. cap.* 83. Nicolaum Rotam à deplorata angina liberatum fuisse, cujus integram historiam transcripsit Sennertus. *Prax. Med. lib.* 2. *p.* 1. *cap.* 24.

Dum prædicta remedia usurpantur, topicis remediis inflammatio gutturis & faucium oppugnanda est; eaque varianda, juxta varietatem temporum, ut in aliis inflammationibus, Sicque in principio conveniunt repellentia, ad gargarismatis formam redacta, ut partem inflammatam immediatè attingere valeant.

℞. Aquar. plantag. solani & caprifolii, ana ℥. iii. succi granator. ℥. ii. diamori. ℥. iii. salis prunellæ ʒ. i. ß. Fiat gargarisma. Vel ex decocto in hunc modum.

℞. Fol. Plantag. acetosæ, & summit. rubi, an. M. j. granorum sumach. ʒ. ß. malum granatum cum cortic. & granis contusum num. 1. rosar. rubr. P. i. Fiat decoctio ad ℔. i. In colatura dissolve diamor. & dianuc. ana ℥. i. ß. salis prunellæ ʒ. ii. Fiat gargarisma.

De gargarismatis hoc notandum, ea suspecta esse posse, quia gargarizando partes inflammatæ commoventur, quæ quiete indigent. Sed hoc incommodum vitari potest, si gargarismata in ore detineantur, resupino corpore, citra illam agitationem, ut partem affectam contingant.

Sine gargarizatione usurpari possunt spiritus acidi, salis, sulphuris, aut vitrioli, qui aqua temperati, ut eorum aciditas ferri valeat, paulatìm sorbendi sunt. Transeundo enim per partem affectam, illius inflammationem temperant, & à ventriculo ad hepar & venas translati, sanguinis fervorem coërcent. Quod remedium in faucium & tonsillarum inflammationibus est etiam efficax.

Dum gargarismata repellentia usurpantur, laxantia & resolventia linimenta exterius cervici admovenda sunt, ut materia morbifica exteriùs evocetur, eaque in hunc modum parari poterunt.

℞. Olei chamomil. lilior. & amygdalor. dulc. ana ℥. i. axungiæ gallinæ, & butyri recentis, an. ℥. j. ß. croci ℈. i. Fiat linimentum cervici admovendum, cum lana succida.

Hoc linimentum dolori leniendo etiam conferre poterit: Qui si vehementer urgeat, demulceri ulteriùs poterit gargarismate ex lacte parato, vel emulsione quatuor sem. frigidor. major. vel mucilaginibus liquidis ex sem. psylii & cydonior. cum aqua rosarum extracti, addito syrupo violaceo, vel diluto cassiæ, cum sero lactis aut decocto radicis althææ parato.

Transacto morbi principio, eoque ad augmentum & statum progrediente, in gargarismatis digerentia & resol-

ventia repellentibus admiscenda sunt, quod secundo statim die faciendum, quia morbus acutissimus est.

℞. Fol. hyssopi & plantag.ana M.i. liquiritiæ rasæ & passular. mundat. an. ʒ. i. caricarum ping.num.xii. rosar. rubr. & hordei integri. ana,P.j.Fiat decoctio ad ℔.i. In colatura dissolve mellis rosac. & syrup. violac. ana ℥. i. Fiat gargarisma.

Nota, quandiù viget inflammatio, resolventibus & adstringentibus aliquid repellentium semper esse admiscendum, ne pars suâ naturâ mollis & laxa magis relaxetur, & fluxioni recipiendæ magis idonea reddatur.

Exteriùs verò magis resolventia admovenda sunt,addito etiam nido hirundinum, quem specificâ proprietate huic affectui conferre, omnium practicorum consensu sancitum est.

℞. Pulveris nidi hirundinum, & stercoris canis jejunio macerati, an. ℥.i.rad. ireos Florent. & flor.chamon. pulverat. an. ʒ. ß. axungiæ gallinæ, & olei lilior.ana ℥.j.ceræ flavæ parum. Fiat linimentum.

Vel formâ cataplasmatis in hunc modum componi poterit.

℞. Nidum hirund. num. 1. fol. malvæ, violar.an.M.i. rad. althææ & lilior. an.℥. ß.ficuum ging.par.iii.flor.chamom. & meliloti, ana P. 1. Coquantur & contundantur, deindè adde farinæ hordei,sem. lini & fœnugr. ana ʒ. iii. croci ℈.i.butyri recent.℥.i.olei chamom.& amygdal.dulc. ana q.s.Fiat cataplasma interiori colli parti admovendum.

Interìm etiam eclegmata per intervalla usurpanda, ut materia, quæ à parte affecta exsudat, vel à capite defluens ipsi hærescit, sensim abstergatur.

℞. Pulv. elect. diatragacanth. frig. ʒ. ii. diairios simpl. ʒ. i. sacchari canti & penidiati, an. ʒ. ß. diamor. ℥. i. syrupi jujub. q. s. Fiat looch.

Si tumor discuti nequeat, & ad suppurationem vergat, quod plerumque quarto vel quinto die solet accide e,ea adjuvabitur cataplasmate prædicto,aliisque emollientibus & suppurantibus. Simulque in ore frequenter erunt detinenda, quæ dolori leniendo supra proposuimus. Vel

℞. Liquirit. ras. & passul. mund.an.℥.j.caricarum ping. num. vi. sem.althææ & cydonior.an.ʒ.ii. flor.chamom.P. i. Coquantur in hydromelite. In colatura dissolve sapæ ℥. ii. Fiat gargarisma.

Utile etiam est medullam cassiæ recenter extractam ore detine, ut paulatim liquescens in gulam descendat, lenit enim, resolvit, & maturat.

Si tumor tandem suppuratus fuerit, quod ex symptomatum remissione cognoscitur, nec tamen is sponte rumpatur,æger aut aliquis ministrorum, digitis in fauces immissis abscessum rumpere conetur. Quod si fieri non possit, ægri os per speculum oris valdè aperiatur, & ubi apparuit tumor, scalpello incurvo quod bistortum vocant, incidatur. Ruptâ vomicâ, æger caput inclinet, ne pus in pulmones irrumpat. Postmodum ulcus decocto hordei cum melle rosaceo hydromelite,aut œnomelite detergendum, detersum aquâ aluminosâ exsiccandum, & ad cicatricem perducendum.

Alii candelam ceream oleo amygdal.dulc.illitam in œsophagum immittunt, ut rumpatur abscessus. Quod si obtineri non possit, cultro ligneo acuto, vel tandem scalpello aperiunt.

Alii oleo vitrioli abscessum attingunt, & mox plerumque rumpitur abscessus. Arculanus cuspide ferreâ, ligno infixâ, apertionem abscessus molitur, ne alias oris partes attingat. Idem remedium probat Faventius his verbis: *Accipiat lignum subtile rotundum,in cujus extremitate apponat ferrum acutum, cujus longitudo sit tantæ quantitatis, quantæ est medietas digiti:Deindè ore aperto,ponendo lignū intra dentes ægrotantis, ac si esset frænum,ponat cannulam illam cum ferro ad locum apostematis, ac scindat. Aperto apostemate, pronus declinet caput inferiùs, ore aperto, ut exeat sanies.*

Schenkius ex Dovyneto, decocto agarici abscessum rumpi asseverat, & sequenti historia confirmat, ab eodem Dovyneto relata *apologiæ lib.3.cap.1.Illustris mulier,Gabriella Gousier,Domina à Saultomo,cùm angina Autumnali omnium periculosissima detineretur, venit in mentem, legisse me apud Aëtium lib.15.c.6.agaricum occultos abscessus absorbere,vel foras materiam evocare.Statim agaricum in talleolas concisum in decocto radicis althææ,ficuum,cum momento zinziberis, & quarta parte vini albi maceratū, addidi syrup.de althæa,portionem ægrotæ dedi,monuique ut illam statim deglutiret,sed aliquod tempus in imis faucibus contineret,si hac potione vitam sibi redimere vellet.Obsequitur ægrota. Interim dum cum illa sermonem confero, ecce magna puris albi copia, tum putridi,& graveolentis ore rejicitur,ut filia,quæ ad matrem cum pelvi adstabat,excipiendi puris ergò,nec opinato prægravi illius puris fœtore,conciderit animo,reliqui custodes magnæ corporis contentione foras proruperint,[accurunt alii,purulenta detrahunt, detergunt, festinant aliæ, ut intolerabilem gravis odoris fœditatem suffitu quodam depelleret, quâ sublatâ ad ægrotam redii,quam planè & vocis vitio,& respiratione difficili, & gravi deglutitione, & febre levatam reperi, & ab omni vitæ periculo tutam, qua nunc fruitur incolumis.]*

Si pus ad partes externas quodam modo vergere videatur,apertio exteriùs molienda est,quod se feliciter præstitisse refert Lanfrancus,*Chirurgiæ majoris doctrina 2.tract.* 3. *cap.* 5. his verbis: *Quoniam bona casuum variatio multùm corroborat operantem,ponam hoc loco,quid mihi accidit in civitate Mediolani,de quadam Domina quinquagenaria quinta,quæ squinantiam phlegmaticam patiebatur, quæ totam occupavit gulam,intus & extra,ita ut extra tumor maximus appareat, & cum his non loquebatur, nec poterat transglutire.Cùm essem vocatus,tangens pulsum, in ultima inveni debilitate:Tangens locum corruptum,sensi materiam in profundo, & cognovi quod potiùs suffocaretur, quam exteriùs apostema,vel interiùs rumperetur.Tunc mihi præparavi rasorium,& locum palpans cum digitis, inveni maturam materiā inter mentum & epiglottum, plusquam in alio loco congregatam,& vulnus ibi feci profundum,per quod de corrupta & malè fœtente materia magnam partem extraxi, magnamque partem dimisi,quam tunc evacuare poteram,secundùm rationem nolui, quam scivisti. Tunc ægra leniorem habuit anhelitum,pulsusque fuit fortificatus.Tunc administrans ei brodium,per vulnus magna ipsius quantitate exibat, tunc ingeniavi, ut cum argentea cannulla,quæ posita in ore totum vulnus transibat,suâ curâ reciperet ad ipsius necessaria nutrimenta:Gulam totam,& collum cum medicinis mundificantibus, & residuum materiæ maturantibus circumdabam donec extrahi de vulnere frustum magnū viscosæ materiæ,& fœtentis,quæ fuerat sicut quoddā intestinum,longum unius majoris digiti quantitate,quæ quidem materia calore fuerat extraneo condensata.Qua remota, remansit locus sine fœtore,& ægra incepit maximè confortari,tamen in ea continuavi mūdificativa,& incarnativis,& cicatrizativis vulnus optimè sigillavi, & ægra fuit saluti pristinæ restituta.*

Huc referri potest historia Benivenii, cujus supra mentionem fecimus, de quodam anginoso, qui cùm ab aliis Medicis pro deplorato relictus fuisset,ab eo liberatus est profundis scarificationibus sub maxillis & ipsa cervice celebratis,à quibus multa sanies effluxit.

Si abscessus intus in ore rumpatur,decocto hordei,aut hydromelite, ut dictum est, detergitur. Verùm aliquando ulcus sordidum redditur, & tunc ad potentiora remedia confugiendum est, in hunc modum.

℞. Fol.scabiosæ & agrim. ana M.j.nucum cupressi ʒ.j. rad.ireos Florent.& aristol.rotund.ana ℥. ß. myrrhæ ʒ. ß. rosar. rubr. P. ii. Coquantur in hydromel. ad ℔. i. Colatura colluantur frequenter ulceratæ partes.

Hoc decoctum ulceri sordido abstergendo plurimum conferet; attamen si non sufficiat,ad collirium Lanfranci confugiendum est, quod mirabilis est efficaciæ

Ulcere probè deterso illius consolidatio molienda est bolo armena,melle rosaceo permixto ad formam eclegmatis, cui etiam thus & myrrha utiliter addi poterunt.

Fit autem interdùm, ut defervente inflammatione tumor neque resolvatur, nec suppuretur,sed duritiem contrahat. Quo in casu cataplasmatis emollientibus & resolventibus curatio perficienda est, eaque in hunc modum componi poterunt.

℞. Rad.



℞.Rad.althææ,bryoniæ, & cucumeris agrest.an. ℥. j. fol. malvæ, parietariæ, origani, & centaurii min. ana M. i. caricarum ping. par. vi. sem. lini & fœnugr. ana ℥. i. Coquantur,pistentur, & per setaceum trajiciantur; deindè adde pulveris hirundinum combustarum, & stercoris canis ossa rodentis, ana ʒ. iii. sulphuris vivi ʒ. i. butyri recentis, & axungiæ anatis, ana ℥. i. olei anethini ℥. ii. Fiat cataplasma.

Pro coronide aliquid dicendum est de Laryngotomia, quæ ab antiquis, & à neotericis non paucis proponitur, & propriis experimentis confirmatur. Cùm nempè in anginâ desperatâ quâ ægris suffocatio omnimoda præ foribus est, incisio fit in aspera arteria, per quam aëri ingressus datur in pulmonem, & fuliginum ab eodem exspirantium egressus. Hanc probat Avicenna *Fen.9.lib 3.cap.* 11.Paulus *lib.* 6. *cap.* 33. Rhasis 3. *continentis.* Alsaharavius, Avenzoar, Albucasis, & Halyabbas. Eandem ponit Gal. ex Asclepiade *in introductorio, cap.* 13. Ex recentioribus Brassavolus *comment.in lib.4.Hip.de victus ratione in morbis acutis, sect.* 35. se propriis manibus hanc operationem fecisse testatur, cum felici successu. Rarissimè tamen in usum revocatur hæc operatio, propter metum infamiæ, quæ Medicis & Chirurgis impendet dum æger post operationem occumbit, quod ut plurimum contingit & mors operationi potiùs, quàm morbo tribuitur, quantumvis Medicus præmisso prognostico sese adversùm calumniam munierit. Adde,quod in angina valdè pituitosa pulmones plerumque affecti sint, & multis humoribus repleti, unde plerumque suffocatio contingit,& tunc incisio asperæ arteriæ nihil conferre potest. Quæ advertens pericula Hieronymus Fabricius ab Aquapendente, Chirurgus expertissimus, se hanc operationem nunquàm molitum esse,neque eam à sui temporis Chirurgis administratam fuisse testatur. Eam tamen posse in usum revocari fatetur,modò pulmo & aspera arteria colluvie non sint repleta. Operandi modum exactè describit in operationibus Chirurgicis, & capite proprio, quem inde desumere quis poterit. Confert *Fontanum* de laryngotomia.

# PRAXEOS MEDICÆ LIBER SEPTIMUS.

## *DE MORBIS THORACIS.*

## PRÆFATIO.

*THORACIS nomine comprehendimus eas tantùm partes, quæ respirationi inserviunt. Licet enim Cor thorace contineatur; illius tamen affectus peculiari libro, qui hunc sequuturus est, exponendi sunt. In hoc verò eos tantùm exponemus, qui respirationem lædunt, & partes respirationi inservientes frequentius infestant, quales sunt asthma, pleuritis,peripneumonia, empyema, hydrops pectoris, hæmoptoë, & phthisis, quorum uni cuique caput proprium destinavimus.*

### CAPUT I.

#### *De asthmate.*

RESpiratio læditur à variis causis, tum sympathicè, tùm idiopathicè.

Idiopathica respirationis læsio fit ex vitiato pulmone, atque adeò omnes pulmonis morbi actionem illius lædunt, qui quidem morbi vel in ipsa partis substantia, vel in vasis illius resident.

In pulmonis substantia contingunt inflammationes, tubercula, abscessus, ulcera tum etiam interdùm ipsius partis exsiccatio & atrophia: Interdùm & humor serosus ac pituitosus spongiosæ pulmonis substantiæ imbibitur, & liberam ipsius dilationem impedit. Rariùs scirrhi, & carunculi, & grandines in eadem parte generantur.

In pulmonis vasis frequentissimæ sunt obstructiones, quæ liberum aëris commeatum impedientes, difficilem faciunt respirationem.

Sympathicè læditur respiratio ex consensu aliarum partium,non solùm vicinarum,sed etiam remotiorum. Sic inflammatâ membranâ costas succingente,vel diaphragmate, vel mediastino, respiratio læditur. Sic corde intemperie calidâ laborante, ut in febribus, aucto respirationis usu, magna & frequens respiratio evadit: Contra verò, eodem frigida intemperie laborante, ut in moribundis, imminuitur, & tandem omninò cessat. Idem contingit in syncope, cessante actione cordis,& cōsequenter cessante respirationis usu. Sic in empyemate aut hydrope thoracis, pus aut aqua in capacitate thoracis,collecta, pulmonis dilationem impedit & respirationē lædit. Sic musculorum respirationi inservientium læsio eandem actionem vitiat,ut in vulneribus ac tumoribus eorum contingit: Tum præcipuè in apoplexia, denegato influxu spiritus animalis ad eos musculos. Musculorum etiam laryngis inflammatio spirandi difficultatem efficit in angina.

Affectus etiam hypochondriorū sympathicè respirationem lædunt,ut tumores hepatis,lienis, pancreatis,pondere suo diaphragma, cui annectuntur, ad inferiora retrahunt ejusque motum liberum impediunt. Sic etiam vapores & flatus, ab illis partibus elevati, diaphragma comprimunt, ejusque actionem lædunt,unde asthma flatulentum exoritur. Idem contingit à flatuum vel serosi humoris copia, in hydropicorum abdomine contenta, & diaphragma cōprimente. Ab utero denique vapores elevati respirationem vitiant, unde hic affectus suffocatio hysterica nominatur.

Inter prædictas respirationis læsiones asthma ab autoribus seorsum tractatur, quia reliquæ ab aliis morbis dependent, suis locis explicandæ.

Licet autem asthma interdùm, genericè & latâ significatione usurpatum, omnem respirandi difficultatem complectatur, in specie tamen eam imprimis significat quæ à pulmonum infarctu & bronchiorum illius obstructione exoritur, quæ ex se & ratione propriæ essentiæ febre carere solet, licet interdùm febris ei adjungi valeat. Et iterùm in tres alias species subdividitur, quarum una Dispnœa nominatur, secunda idem Asthmatis nomen retinet, tertia verò Oethopnœa nuncupatur.

Dyspnœa est difficilis respiratio, in qua crebrior densiorque fit spiritus tractio, ex infarctu pulmonum oriunda. Hæc Asthmate & Orthopnœâ minor est, & à minore materiæ obstruentis copiâ oriunda, & magis ipsam pulmonis substantiam obstruit, quàm bronchia, unde stertoris carentia, qui fit ab humoris, in bronchiis pulmonis contenti & commotione, & allisionibus cum aëre, per ea continuò oberrante.

Asthma & magna & frequens respiratio, in qua diaphragma, musculi intercostales, tum etiam abdominis violenter moventur, cum stertore & sibilo conjuncta. In vero enim propriè dicto asthmate bronchia pulmonis humore pituitoso opplentur, qui (ut dictum est) ab acre commotus talem strepitum edit.

Orthopœa verò est maxima spirandi difficultas, sub qua ægrotantes non nisi sedentes & erecta cervice respirare possunt & non solùm musculi prædicti, sed etiam superiores

riores, pectoris ſcil. & ſcapular. vehementer exagitantur.

DyſpnϾæ etiam & OrthopnϾæ nomen, quemadmodũ de aſthmate diximus, communiter non rarò in omni difficultate ſpirandi uſurpatur, quæ in pleuritide, peripneumonia, aliiſque affectibus contingit. Idem dicendum eſt de ApnϾa, quæ non depravatam, ut prædictæ, ſed imminutam, vel abolitam reſpirationem ſignificat, eaq; contingere ſolet in ſyncope, hiſterico affectu, & apoplexia fortiſſima.

Humor aſthma efficiens, eſt ut plurimum pituita è capite in pulmonem defluens; ejuſq; bronchia obſtruens. Interdùm tamen fit ab humoribus crudis & ſeroſis à venoſo genere per arteriam venoſam in pulmonem tranſlatis. Hi ſi ad bronchiorum canales profluant, verum aſthma cum ſtertore producunt, ſi verò in pulmonum ſubſtantia vel in levibus arteriis ſubſiſtant, aſthma ſpurium generant ſine ſtertore.

Hæc aſthmatis ſpecies, quæ vulgaribus Medicis ignota eſt, (nullam enim aliam cauſam præter fluxionem à capite agnoſcunt) confirmatur, non ſolùm ex ſtertoris carentia, ſed etiam ex eo, quod urinæ ægrotantiũ craſſæ & turbidæ eſſe ſoleant, præſertim in paroxyſmo, quia humorum craſſorum & crudorum in venis agitatorum portio ad renes & veſicam tranſmittitur. Et nonnulli aſthmatici urinæ difficultati obnoxii ſunt, eaque vigente aſthmate liberi ſunt, ab aſthmatis verò paroxyſmo præſente ceſſat urinæ difficultas, ob materiæ morbificæ, in venis contentæ, ad hanc vel illam partem decubitum. Vidimus etiam quoſdam aſthmaticos alvi fluxui obnoxios, ita ut præſente alvi fluxu ab aſthmate liberi eſſent, eo verò ceſſante aſthmatis paroxyſmi redirent. Adde, quod hæc aſthmatis ſpecies, quæ ſine ſtertore fit, venæ ſectione ita efficaciter oppugnatur, ut eâ in paroxyſmo celebratâ, quam primùm ſanguis fluere incipit, ægri ſtatim meliùs ſpirare incipiunt & in fine illius aut poſt exiguum ſaltem intervallum à paroxyſmo penitus liberati apparent. Ac denique hujuſmodi aſthmatici plerumque cachexia & pedum tumore œdematoſo laborant. Quod oſtendit cauſam aſthmatis tunc temporis ab hepate proficiſci, & in venis contineri, ita ut tandem in pleriſque hydrops conſequatur. Inde Aretæus inter ſigna aſthmati imminentis flatus in præcordiis & eructationes præter rationem enumerat, quæ procul dubio à materiâ crudâ in præcordiis exagitatâ proveniunt.

Illa tamen flatulenta materia primò, & per ſe aliam aſthmatis ſpeciem interdùm producit, quæ aſthma flatulentum, ſeu hypochondriacum nominatur; quando ſcilicet flatus craſſi & copioſiores, & ab hypochondriis elevati, diaphragma comprimunt, ejuſque motum impediunt, unde ſumma reſpirandi difficultas ſine ſtertore procedit.

Diagnoſis hujus affectus, & ſpecierum illius, ex propoſitis innoteſcit.

In dyſpnϾa enim ſpiritus eſt denſus citra ſonum & anhelationem, cùm minori moleſtia.

In aſthmate gravitas pectoris eſt major, ſpiritus crebrior & denſior, cum anhelatione, ſtertore, ac ſibilo.

OrthopnϾa verò non niſi erectâ cervice reſpirare permittens, decumbentibus ſuffocationem minatur.

Signa cauſarum in hunc modum ſe habent.

Si à craſſis humoribus in pulmone collectis, aſthma generetur, difficultas ſpirandi ſenſim & paulatim accreſcit, eaque continua eſt & indeſinens.

Si verò humores aliunde in pulmones per intervalla affluant, difficilis reſpiratio continua non eſt, ſed per intervalla recurrit. Licet enim aſthma, quod à materia in pulmone contenta excitatur, exarcerbari plerumque ſoleat à cauſis externis, ita nimirùm, aëre auſtrino, & ſimilibus; in aſthmate tamen, quod à materia aliunde affluente producitur, exacerbatio illa longè manifeſtior eſt. Si aſthmatis materia à cerebro defluat, catarrhi ſigna adſunt: Si verò nulla catarrhi indicia appareant, per venas materiam affluere conjiciendum eſt. Hepatis affecti & partis mandantis rationem habentis indicium, eſt tumor pedum & cachexia.

Si humor craſſus in bronchiis pulmonum contineatur, reſpiratio fit cum ſonitu & tuſſi, tum pituita per tuſſim excretâ, ceſſat vel imminuitur affectus.

Si humor in venis aut ſubſtantia pulmonis hæreat, nullus adeſt ſonitus, & rarò aliquid per tuſſim excernitur.

Quod ad prognoſin attinet, aſthma chronicus eſt affectus, & curatu difficillimus, ſæpeque in cachexiam & hydropem degenerat. Juvenes aliquando liberantur, ſed & non ſine magno labore: Senes verò nunquàm. Infantes niſi maturè curentur, ſuperveniente catarrho ſuffocante, intereunt.

Qui ex aſthmate vel tuſſi gibbi evadunt, ante pubertatem moriuntur. (VI. *aph.* 46.) quia gibboſitas convenientem pectoris incrementum impedit, pulmo nihilominùs debitam magnitudinem acquirens, non habet ſufficiens ſpatium, in quo dilatari commodè poſſit ad libaram reſpirationem; unde calor cordis, non ſufficienter ventilatus, marceſcit, & hominem ad interitum perducit.

Aſthmati pleuritis aut peripneumonia ſuperveniens lethalis. Quia pulmo à longo morbo debilitatus, non poteſt graviſſimo morbo ſupervenienti reſiſtere, & materiam morbificam expellere.

Aſthmatis curatio duplex inſtituitur, altera in paroxyſmo, altera extra paroxyſmum.

In paroxyſmo ſtatim vena ſecanda eſt, præmiſſo clyſtere, ſi ſanguis mediocriter abundare videatur: Nam depletis ſanguine venis liberior erit reſpiratio. Quod ſi affectus ſit antiquior, pluriesque ſanguis fuerit detractus, ſatius eſt à phlebotomia abſtinere, quia calorem nativum imminuendo, majorem promovet pituitæ copiam.

Sectio malleoli præſtans eſt, præcipuè in affectu ſympathico.

Poſt venæ ſectionem, vel etiam eâ omiſsâ ſi non videatur idonea, purgans phlegmagogum erit exhibendum, ex iis, quæ in frigidæ cerebri intemperiei curatione deſcripta ſunt, adjectis perpetuò quibuſdam thoracis, quantum remedii forma permittere poterit.

Vomitoria verò, licet à nonnullis improbentur in hoc affectu, tamen convenientiſſima ſunt, ut frequens experientia docuit, & non rarò hoc ſolo remedio paroxyſmus ſolutus eſt.

Inter alia autem vomitoria, principem locum obtinet aqua nicotianæ, exhibita ad ℥.j. Reduci poteſt in ſyrupum cum ſaccharo. Doſis cochlearia ij. in cujus penuria uſurpari poteſt ſal vitrioli, vel aqua benedicta. Ratio autem, cur vomitoria in hoc affectu tantoperè proſint, elegantiſſima eſt, quia dum pituita tenuior à capite defluens, in aſperam arteriam, & pulmonis bronchia ſeſe inſinuat, illiuſque craſſior illius portio in ventriculum delabitur, illiuſque parietibus ita affigitur, ut ægerrimè avelli poſſit. Interim verò, dum calor illius debilis materiam illam exagitat, flatus craſſiores producuntur qui ventriculum inflantes diaphragma comprimunt, & difficilem reſpirationem efficiunt. Unde fit, ut vacuato ventriculo ceſſet paroxyſmus, aut mirum in modum remittat. Adde quod aſthma interdùm (imò frequentiſſimè juxta Sennerti ſententiam) ab humoribus crudis generetur citrà hepar, & in venis collectis, qui per venam arterioſam ad pulmones feruntur, & bronchia comprimendo aſthmatis cauſa ſunt. Hiſce autem humoribus purgandis & à pulmone revellendis maximè conferunt vomitoria. Quamvis etiam, hujus cauſæ rationes, remedia, quæ per inferiora humores expurgant, convenientiſſima ſint.

Vomitum etiam in hoc affectu leniter movet, ſimulque per inferiora purgat ſuccus ireos noſtratis ad ʒ.ß. in vini hippocratici ℥j. quem ſe feliciſſimo cum ſucceſſu uſurpaſſe refert Platerus in obſervationibus.

Poteſt augeri doſis ſucci ireos noſtratis ad ʒ.ij. ſi minori exhibitus ſufficienter operatus non fuerit.

Clyſteres etiam acriores frequentes injici poterunt revulſionis gratiâ. Eorum tamen quantitas ſit exigua, ne inteſtina admodum replendo diaphragma comprimant.

Tum etiam frictiones in partibus inferioribus celebrandæ, iiſdemque cucurbitulæ plures affigendæ: Tum etiam cervici. Poſtmodum humores craſſi aliquando & attenuandi; flatus ab iiſdem humoribus excitati reſolvendi, atque diſcutiendi. In quem uſum utiliter exhibetur aqua cinamomi ex cochleari, per ſe, vel cum ſyrup. violoc. mixta. Ut

♃. Aquæ cinam. ℥.ij. ſyrup. violac. ℥.j. Miſce. Loco ſyrup. violac. oxymel admiſceri poterit, ad lentos humores potentiùs diſcutiendos.



Utile etiam eſt ol. ſalviæ, roriſmar. vel aniſi, arte chymica extractum, ad guttulas iii. iv. vel v. cum vino exhibitum. Vel his aſpergantur tabellæ diatragacant. frigid. quas æger deglutiat.

Alii commendant croci ℈.j. cum vini cochleari exhibitum. Utilis etiam eſt aqua clareta, in hunc modũ cõpoſita.

♃. Aquæ vitæ ℥. iv. aquæ tuſſilag. & ſcabioſ. ana. ℥. iii. ſacchari ʒ. jj. cinam. ʒ. vi. Trajiciantur per manicam Hippocratis. Capiat æger ℥. ij. vel iij.

Fumus nicotianæ per tubulum hauſtus paroxyſmum cohibet. Idem præſtat eadem nicotiana linguæ tantùm admota, idem quoque præſtat fumus caryophillorum per tubulum hauſtus.

Interim expectorantia uſurpanda ſunt, quæ craſſiorem materiam per anacatharſin educant.

♃. Syrup. de praſſio, de liquirit. & de tuſſilag. ana. ʒ.ii. oxymel. ſimp. ℥.j. M. utatur ex cochleari, ſenſim lambendo.

♃. Terebinth. claræ ℥. j. Gum. ammoniaci ℈.ii. florũ ſulphuris ℈.j. Miſce, fiant pilulæ molles, quarum una ſingulis duabus horis deglutiatur cum ſyrup. de hyſſopo. ℥.ß.

♃. Ol. amygd. dulc. recenter ſine igne expreſſi. ℥. vi. ſacchari canti ℥. ij. Miſce, capiat ſenſim labendo.

♃. Rad. enulæ camp. ſaccharo condit. ʒ. iii. ſacchari canti ℥. ß. ſyrup. de hyſſopo, de praſſio, ana ʒ.j. gummi ammoniac. aqua vitæ diſſoluti ʒ. ß. Miſce, fiat looch. Vel

♃. Conſerv. violar. rad. enulæ camp. ana ʒ. vi. pulv. elect. diatragacanthi frig. diaireos Salomonis, ana. ʒ. j. ſyrup. violac. & capil. ven. ana q. ſ. fiat looch.

♃. Rad. altheæ ℔. j. rad. enulæ camp. ℥. iv. cydoniorum vel eorum loco carnis cydonior. condit. ℥. xvi. Bulliant in aqua ad exſiccationem. Contundantur, trajiciantur per ſetaceum, addendo mellis ℔. ij. Coquantur leviter, abſtrahe ab igne, & adde cinam. ʒ. j. flor. ſulphuris ℥. ß. liquirit. cum moſcho, & aqua roſac aromatizat. ʒ. ij. fiat electuarium molle, de quo teneat in ore ad magnitudinem avellanæ per intervalla. Utiliſſimum etiam extra paroxyſmum, ſi de eo ſumatur ℥. ß. manè & ſerò.

Exteriùs etiam pectori admovenda unguenta & linimenta laxantia & diſcutientia, in hunc modum compoſita.

♃. Ol. chamæmel irini, Aygdal. dulc. ana ℥. ß. axungiæ gallinæ recent. ʒ. j. pulv. rad. altheæ, ireos Flor. ana ʒ. j. farinæ ſem. lini & fœnugr. ana ʒ. ij. gummi ammoniaci, cum vino diſſoluti ʒ. j. ß. ceræ q. ſ. Fiat linimentum. Vel

♃. Mucilag. ſem. cydonior. lini, fœnugr. extractæ cum aqua tuſſilag. vel ſcabioſæ, ana ʒ. vi pulv. radicis ireos, hyſſopi ana. ℥. ß. croci ℈ j. ol. lilior. alb. amygd. dulc. ana, ʒ. ij. ceræ q. ſ. fiat linimentum.

Si paroxyſmus protrahatur, veſicatorium applicetur poſteriori parti cervicis.

Extra paroxyſmum humoris fluxio impedienda eſt, tum qui jam influxit, & in pulmone continetur, incidendus, detergendus eſt, & expectorandus.

Ad fluxionis impetum cohibendum, ea omnia conveniunt remedia, quæ in frigidi catharri curatione ſupra propoſita ſunt.

Attamen circa nonnulla remedia, eo loci propoſita, cautiones quædam adhibendæ ſunt.

Primò, in apozematis, aut ſyrupis, aliiſque remediis, ne calida nimium & exſiccantia præſcribantur, quæ partes tenuiores abſumenda, reliquum incraſſare poſſunt, & ita affectum contumaciorem reddere. Sed potiùs humectantia permiſceãtur, qualia ſunt paſſulæ, ficus, liquiritia, jujubæ.

Secundò, in prædictis remediis, loco cephalicorum, thoratica ſupra enumerata uſurpentur.

Tertiò, ad derivationem humoris in capite redundantis, proponuntur errhina, ſternutatoria, & apophlegmatiſmi. Verùm in hoc caſu non conveniunt apophlegmatiſmi, ob vicinitatem partium, per quas decurrit humor ad pulmonem. Sed errhina & ſternutatoria utiliter uſurpari poterunt.

Quartò, ad caput roborandum & exſiccandum inter alia remedia commendantur ſuffitus; qui tamen in hoc affectu non conveniunt, ſaltem ore & naribus excepti: Proptereà quod difficiliorem anhelitum efficiunt, & aſthmatis paroxyſmum excitant. At verò iis operimenta capitis extra ægri cubiculum tutò fumigari poterunt.

Ad deterſionem & expectorationem humorum craſſorum, pulmonum bronchiis impactorum, expectorantia ſupra deſcripta uſurpari poterunt, tum etiam ſequentia.

♃. Rad. enulæ camp. & polypodii querc. ana ℥. ß. folior. origani, calament. hyſſopi, ſatureiæ, capil. ven. ſcabioſ. & tuſſilag. ana M. j. ſem. althææ, bombacis, & carthami, ana ʒ. iii. liquirit. raſæ & paſſul. mundat. ana ʒ. vi. jujubar. ſebeſten. & ficuum pinguium, ana n. v. Fiat decoctio ad quartaria v. in hydromelite. In colat. diſſolve ſacchari albi quartaria v. Fiat ſyrup. perfectè decoctus, quo utatur ex cochleari frequenter, ſenſim lambendo.

Majoris efficaciæ, & paratu facilior ſyrupus componi poterit in hunc modum.

♃. Rad. enulæ camp. ʒ. iij. tabaci indici ʒ. j. Infunde per noctem in ℥. vi. aquæ vitæ vulgaris. Manè fiat colatura cui adde ſacchari cryſtallini ℥. iv. Incendatur continuò agitando; adde ſyrupi de eryſimo aut tuſſilagine ℥. j. ol. ſulph. q. ſ. ad gratam aciditatem. Utatur ex cochleari, vel bacillo glicyrrhyzæ contuſo, ſenſim lambendo & deglutiendo.

Sequentia verò remedia pulmonibus ab infarctu liberandis ſpecifica ſunt efficaciſſima.

♃. Gummi ammoniaci & bdellii in aceto ſcillitico diſſolut. ana. ℥. ß. flor. ſulphuris. ʒ. iii. fol. tuſſilag. & ſatureiæ ſiccor. & pulverat. & diaireos ſimpl. ana ʒ. ß. Cum ſyrupo de hyſſopo, vel oxymelite ſcillit. fiat maſſa pilul. de cujus drach. i. formentur pilulæ vi. Sumat. n. iii. duabus horis ante cœnam, bis in hebdomade. Vel

℞. Aloës ſuccotrinæ ℥. ß. myrrhæ, ammoniaci; ana drach. ß. croci ℈. ℔. fluorum ſulph. ʒ. ß. cum ſyrup. de tuſſilag. fiat maſſa pilul. cujus ʒ. i. capiat duabus horis ante prandium per aliquot dies.

Aqua quæ educitur ex rad. bryoniæ evacuata, deſtilletur in B. M. Hujus ℥. viii. miſce ſpirit. vitriol. vel ſuph. ʒ. ß. Capiat ſingulis diebus cochlear. i. jejuno ſtomacho.

℞. Fol. peti, hyſſopi, praſſii albi, capil. ven. ana. M. ii. rad. ireos Flor. & liquirit. roſ. ana ℥. ß. Coquatur in aqua ad ℔. ii. ß. In colat. diſſolve ſacchari albi ℔. i. mellis albi ℔. ß. Fiat ſyrup. perfectè coctus, clariſ. & aromatizet tantillo croci & cinam. Capiat coclear. ij. vel iii. horis matutinis.

Ejuſdem virtutis ſunt oximel & ſyrupus de peto, Quercetani in pharmacopœa. Tinctura peti ſicci extrahitur cũ aqua vitæ, melle excipitur pauca illius quantitas, & ad piſi vel fabæ magnitudinem in ore detinetur, ſenſim deglutiendo, pituitam copioſè trahit à ventriculo & à pulmone.

Millepedes ſeu aſelli, n. xii. panno linteo involuti, in vino albo macerantur; hinc facta expreſſio potui datur, quæ brevi ſaburratos pulmones deplet.

Oleum ſacchari craſſos & glutinoſos humores in pulmone contentos poter diſſolvit, & expectorat. Sed multo potentiùs atque excellentiùs id præſtat oleum ſacchari compoſitum, cujus formula talis eſt.

℞. Rad. ireos Florent. & enulæ camp. pulverat. ana ℥. ß. pulpæ dactyl. & paſſul. purgat. ana ʒ. iii. cortic. citrior. & arantior. ana ʒ. ß. benzoini ʒ. ij. croci ʒ. i. Infunde, bidui ſpatio, in ſpiritu vini ſæpiſſimè rectificato. Mox ſeparetur liquor per inclinationem. Admiſce liquori ſacchari canti pulv. quantum in eo diſſolvi poterit, & accende ſpiritum vini, ſpatula continuò agitando, donec in ſpiſſum, olei æmulum liquorem flamma extincta abierit. Cui admiſce olei ſulph. q. ſ. ad gratam aciditatem.

Decoctum caulium rubrorum cum pauco ſaccharo per plures dies ſumptum, aſthmaticos multum juvat.

Efficacior multò eſt ſuccus caulium rubrorum cum ſaccharo roſac. vel ſyrupo tuſſilaginis exhibitus ad julepi formam, per plures dies.

Spiritus ſulphuris viſcidam pituitam diſſolvit & bronchia aperit, ſi illius guttæ iv. aut v. ſumantur cum juſculo, aut ſyrupo convenienti.

Terebenthina ad hunc etiam uſum valdè commendatus ad ʒ. ii. vel iii. frequenter exhibita, cum ol. amygd. dulc. conſerva viol. Vel in opiatæ formam reduci poterit in ſequentem modum.

℞. Terebinth. aqua tuſſilag. diligenter lotæ ℔. j. ficuum pinguiũ ℔. ß. pen. ℥. iv. ol. amygd. dulc. ℥. i. miſc. fiat opiat.

Crocus

Crocus in condimentis pectori utilis est. Tum etiam bellarium sinapis cum melle paratum egregiè expectorationem juvat.

Oxymel cum agarico utilissimum etiam est ad pulmones expurgandos, cujus cochlear. ii. manè exhiberi poterunt.

Flores sulphuris cum butyro recenti ad pilularum formam redacti, per triduum exhibiti manè, ad ℈. j. asthmaticis multum opitulantur. Lac sulphuris idem præstat majori efficaciâ, & minori dosi, quæ gr. viii. transcendere non debet.

Tabellæ etiam sequentes præstantissimæ sunt.

℞. Pulpæ rad. altheæ. & rad. symphyti majoris, an. ℥. ii. flor. sulphuris ʒ. ii. flor. benzoini ʒ. ß. sacchari in aqua lilior. alborum dissoluti ℥. viii. Fiant tabellæ, quas teneat æger in ore frequenter.

Decoctum galli veteris commendatur etiam non parùm ad hunc affectum expugnandum, ejusque formula talis est.

℞. Rad. enulæ campanæ, & ireos Florentin. ana ℥. ß. folior. hyssopi, & prassii siccorum, ana. ʒ. vi. sem. carthami ʒ. j. sem. anisi, & anethi, ana ʒ. ii. liquirit. ras. & passul. mundat. anat. ʒ. iii. pulmonis vulpis præparati ʒ. ii. Contundantur, iisque impleatur venter galli veteris, qui decoquatur in aquæ ℔. xv. donec caro ab ossibus separetur. Colatura post fortem expressionem ponatur in loco frigido, ut quod crassum est subsideat, pars verò clara separetur. Cujus capiat æger ℥. vi. cum oxymel. simpl. ʒ. j.

Si purgans efficere volueris, addi poterunt folia sennæ ad ʒ. ii. vel iii. pro singulis dosibus. imò dissolvi poterit alicui dosi mannæ ℥. ß. vel (si fortiùs purgandum) electuarium aliquod phlegmagogum per intervalla. Platerus frequentem galli præparationem reliquis anteponit.

℞. Gallum aliquot annorum jugulatum, deplumatum, & evisceratum. Infarciatur sequentibus, pulmonis vulpis frusto recenti, vel præpar. & siccati ℥. j. passular. enucleat. & ficuum, ana. ʒ. ii. rad. enulæ ℥. j. herbarum hyssopi, satureiæ marrubii, thymi, calamenthæ, pulegii, siccar. ana. ʒ. j. sem. fœn. anisi, ana. M. j. sem. carthami contusi, rad. polypod. ana. ℥. ß. tartari albi ʒ. j. salis ℥. ß. vitellis ovor. n. ii. butyri recent. ʒ. ß. Incidantur, contundantur, ut artis est, & insuantur gallo, decoquantur donec caro ab ossibus secedat, in multa aqua vase amplo, ne opus sit novam affundere. Dein eam colato, & in ℔. x. adde mellis despumati ℔. j. necitò corrumpatur. Capia scutellam unam mane, in qua dissolve mannæ, & cassiæ recentis, ana. ℥. ß. continuando ad multos dies, aut mensem, & ampliùs. Quod eo meliùs juvabit, si mox etiam terebinth. ʒ. j. cum penidiis, in forma boli ter assumat.

Ludovicus Septalius, *in animadversionibus practicis*, hæc jura galli veteris damnat, tanquàm inutilia, vel potiùs noxia. Rationes illius sunt, quod experientiæ non respondeant. & irrito successu à se & aliis Medicis Mediolanensibus fuerint usurpata. Quod ex longa ebullitione nitrosæ illæ partes, quibus maximè prodesse jura illa creduntur, subsideant atque in percolatione rejiciantur: Viscidæ autem, glutinosæ, crassæ, tum & perpingues ex cute, pedibus, alarum extremis, musculosis, & nervosis partibus promanentes, maximè remaneant. Undè crassior redditur materia morbifica, & expectationi inidonea. Purgantia verò & alterantia longa ebullitione vires suas amittunt

Verùm non debet Septalii experientia tot tantorumque celebrium Medicorum, tum antiquorum, tum recentiorum, à quibus hoc genus remedii maximè commendatur, experientiæ præferri. Si enim quibusdam ægrotantibus, à se aliisque curatis, non contulerit, multa alia obstare potuerunt, nempè vel prava ægrotantium dispositio, morbique contumacia, vel cætera ad curationem spectantia non benè administrata, velipsum remedium malè præparatum. Quod verò dicit nitrosas partes longâ ebullitione subsidere, & in percolatione rejici, ridiculum est, subsident enim tantùm partes terrestriores. Nitrosa verò substantia in liquore simul recepta nunquàm separatur. Undè fit, ut jusculaquo diutius coquuntur, eo salsiora evadant. Salsedo autem illa incidit, attenuat, deobstruit, tantùm abest ut jusculum salsedine illa præditum incrassare possit marteriam morbificam. Neque habent carnes, aliæque partes gallorum, substantiam tam glutinosam, ut ille fingit, qualis fortè in vitulorum pedibus, aliorumque animalium reperitur; sed potiùs attenuantem, cum nitrosa substantia maximè referta sint. Ac denique purgantia & alterantia decocta si juxta Pharmaciæ præcepta, & secundum artem decoquantur, vires suas integras in decocto relinquunt; cùm quotidiana apud nos experientia constet hujusmodi jusculi galli veteris perbellè purgare. Et si experientiam nostram, Septalii experientiæ opponere liceat, bona fide testari possumus, nos ex hujusmodi decoctis mirabiles effectus in asthmaticis affectibus & doloribus colicis diuturnis & contumacissimis percepisse. Hoc tamen in horum jusculorum præparatione immutare solemus, quod nimirum pro una tantùm dosi singulis diebus iteranda præscribimus; metuentes scilicet, ne ad plures dies asservata corrumpantur, aut saltem deteriora fiant. Formulæ autè à nobis præscribi solitæ, in asthmatis curatione exemplum tale erit.

℞. Rad. enulæ camp. & ireos Flor. an. ʒ. j. ß. fol. hyssopi & tussil. an. M. j. liquirit. ras. & passul. mund. an. ʒ. ii. ficuum ping. n. iv. sennæ mundat. ʒ. iii. polypod. querc. & sem. carthami contus. ana. ʒ. ß. sem. anisi ʒ. j. ß. Coquantur cum tertia, vel quarta parte galli veteris secundum artem, & fiat jusculum, quod capiat æger per xii. vel. xv. dies.

Vino purgante infra describendo Platerus mulierem curavit dyspnœâ laborantem, & ad hydropem inclinantem.

℞. Rad. iridis ℥. j. rad. enulæ, scillæ præparat. an. ʒ. ß. marrubii M. j. cortic. sambuci, & ebuli. ana. ℥. j. sennæ ℥. ß. agaric. ʒ. ii. zinzib. ʒ. j. Conquassentur omnia. & adde vini albi ℔ iv. Coquantur parum in duplici vase. Bibit cubitum itura haustum per dies sex, cessavitque dyspnœa & tumor evanuit, pulchreque curata fuit.

Notandum autem est, purgantia in hoc affectu esse iteranda, idque sub variis formulis, ne uni eidemque remedio natura assuescat. Sic etiam remedia detergentia, incidentia, expectorantia, aliaque per vices immutanda sunt, propter eandem causam.

## CAPUT II.

### *De Pleuritide.*

Pleuritis alia vera & legitima est, alia notha seu spuria. Vera pleuritis est, inflammatio membranæ costas succingentis, vel musculorum intercostalium internorum.

Nota verò est inflammatio musculorum intercostalium externorum.

Dantur etiam alii lateris, aliarumque thoracis partium dolores, qui ad notham pleuritidem referuntur, ut si nimirùm mediastinum inflammatur, pulmo costis agglutinatur, humores serosi vel pituitosi à capite in thoracis musculos defluunt, flatus eosdem musculos aut thoracis membranas divellunt, & vapores à ventre inferiori elevati easdem partes vellicant aut distendunt, ut in lumbricis sæpe contingit.

Diximus in vera pleuritide non solùm pluram, sed etiam musculos mesopleuricos internos inflammari, quia impossibile est, quin inflammatio membranæ musculis contiguis communicetur: Nonnulli præterea pulmonem etiam in omni pleuritide inflammari contendunt, & sententiam suam authoritate, ratione, & experientia confirmant. Authoritas est Hippocratis *lib. da locis in homine*, ubi dicit, utraque pulmonis parte inflammata fieri peripneumoniam: Si verò altera tantùm pulmonis pars inflametur, esse pleuritidem. Id ipsum ratio convincere videtur. Siquidem signa pluritidis sunt etiã signa peripneumoniæ, tussis nimirum, febris continua, respirandi difficultas, & sputum cruentum. Prognosis etiam curatio eadem est in utroque affectu. Asserunt denique sibi experientia compertum esse, in apertis pleuriticorum cadaveribus pulmonem inflammatum semper apparuisse. Verùm concedendum quidem est, in plurimis pluriticis pulmonem cum pleurâ simul affectum esse; facilè enim fluxio in utramque partem decumbit, cùm pulmo pleuræ superiori parte alligetur. Asserendum tamen, sæpissimè inflammatione affici, illæso pulmone, aut saltem tam leviter affecto, ut morbus illius partis affectus dici



dici nequeat. Authoritas verò Hippocratis à nonnullis rejicitur tanquam spuria, & aliis quam plurimis contraria, in quibus Hippocr. solam pleuram tanquam partem affectam agnoscit præsertim *lib. 1. de morbis*, ubi pluries repetit, bilem & pituitam ad latus affigi & dolorem vehementem excitare.

Martianus verò eam ita conciliat, dicens Hippocr. eo loco agere de peripneumonia, quæ fit à defluxione à capite, cujus portio decidit in pleuram, & ea ratione, ut distinguat eam, quæ unam tantùm pulmonis partem afficit, ab ea quæ utramque, pleuritidis nomine eam afficere. Similitudinem verò symptomatum in pleuritide & peripneumonia facit morbi utriusque natura eadem, quæ in inflammatione consistit, & partium affectarum viciniâ.

Quod verò in plurimis ex pleuritide sublatis pulmo affectus inveniatur, inde concludendum non est, semper ita contingere, nam pleuritides vehementiores, quæ mortem inducere consueverunt, in peripneumoniam ut plurimum degenerant. Sed plurimi testantur, & nobis etiam experientia compertum est, in multis pleuriticorum cadaveribus solam pleuram corruptam & putrefactam inveniri.

Dubitare licet cur pleura frequentius quàm aliæ membranæ inflammatione afficiatur; Responsio verò desumitur ab Hip. *de morb. textu* 124. juxta Salii divisionem, ubi dicit, latus esse partem maximè debilem, quia carne nudum est præ reliquis corporis partibus, & non habet aliquid, quo renitatur; ideò commotis humoribus ab aliqua causa procatarctica, iisque excalefactis, eorum defluxus in illam partem facilè concitatur.

Materia pleuritidem efficiens est ut plurimum sanguis biliosus, qui faciliùs densam membranam penetrat; & Avicenna de pleuritide loquens, *in membranam*, inquit, *non penetrat, nisi humor tenuis & cholericus.* Alii tamen humores hunc affectum etiam producere valent, modo humorem serosum aut biliosum pro vehiculo secum admixtum habeant; alios humores dico, non excrementitios, sed naturales, qui sub forma sanguinis continentur, & vel sanguis propriè dictus, vel sanguis pituitosus aut melancholicus nominatur. Observandum tamen est, humores tenuiores veram pleuritidem magis efficere, crassiores verò notham.

Ille autem sanguis per vasa thoracem nutrientia, venam præsertim axillarem & azygon defertur, & si quantitate, vel qualitate, vel motu peccet, in membranam & musculos vicinos effunditur.

Pleuritidis differentiæ à loco affecto & causis desumùtur. Ratione loci, vel situ doloris, dividitur ab Hipp. *2. acutor.* in ascendentem, cùm dolor ad jugulum magis tendit; & descendentem, cùm versùs hypochondria vergit. Nonnunquàm etiam versùs dorsum magis extenditur, cujus mentionem facit Hip. *3. de morbis*, interdum etiam magis versùs anteriora deflectit.

Ratione causæ seu humoris peccantis, alia dicitur sanguinea, alia biliosa, alia pituitosa, alia melancholica.

Insignis alia differentia proponitur ab Hipp. *1. acutor.* quà pleuritis dividitur in siccam & humidam. Sicca dicitur, in qua nihil perexiguum exspuitur, non solùm in morbi principio, sed etiam in progressu illius. Cujus rei variæ possunt esse causæ, nempè materiæ morbificæ cruditas, crassities & viscidiras, vel facultatis imbecillitas, vel bronchiorum obstructio, vel doloris vehementia. Humida verò est, in qua sputum ab ipso morbi initio satis copiosum apparere incipit.

Dignosis hujus morbi per signa pathognomonica stabilitur à Gal. *5. de loc. aff. c. 8. & aliis in locis*, quæ numero quinario comprehenduntur, nempè 1. Dolor lateris punctorius. 2. Febris acuta continua. 3. Difficilis respiratio. 4. Pulsus durus & serratilis. 5. Tussis frequens & molesta.

Dolor punctorius est membranis proprius, præcipuè à materia biliosa proveniens. Ille autem dolor, latus occupat, ad vicinas partes se extendit, & tunc ad jugulum, nunc ad hypochondria exporrigitur per continuitatem membranæ, quæ totam thoracis cavitatem investit. Hoc signo pleuritis à peripneumonia distinguitur, in qua nullus aut perexiguus lateris dolor apparet, nisi cum pleuritide complicata sit.

Febris acuta continua ex phlegmone, parte cordi vicina, ducit originem, atque adeò symptomatica est; quamvis interdum febris essentialis pleuritidi conjuncta sit, imò verò illi primam originem dederit. Contingit enim sæpè in principio febrium continuarum, ut sanguis in venis ebulliens expellatur à natura in partem receptioni illius magis idoneam, quales sunt partes laterales, & inflammationem pariat. Hujus rei indicium est, quòd febris primùm ægrotantem invadat, mox secundo tantùm vel tertio die lateris dolor appareat. Quando verò febris est symptomatica, tunc dolor lateris ad initio ægrotantem corripit, febris verò paulò post aut eodem tempore apparet.

Respiratio difficilis in hoc affectu necessariò contingit; cùm partes inflammatæ distendi sufficienter non valeant ad magnam aëris copiam attrahendam, quæ ad cordis æstuantis refrigerium necessaria est.

Pulsus durus fit ob membranam affectam, illiusque tensionem, quæ arterias etiam distendit, & illæ propter eandem tensionem, eam pulsus differentiam subeunt, quæ serratilis nominatur, quando scilicet, dum plures digiti arteriæ admoventur, una illius pars magis attolli, quàm alia videtur, ut serram hoc modo aliquatenus repræsentet.

Tussis molesta in pleuritide contingit, quia natura continuò rem molestam è parte affectâ expellere nititur, tum etiam ex illa aliquid in pulmones resudat, quod ejus facultatem expultricem commovet, undè tussis oritur.

Propositis signis adjungitur sputum cruentum, quod quidem neque in omnibus pleuriticis, neque in omnibus morbi temporibus apparet; ideò inter signa pathognomonica non recensetur. Qui pulmonem perpetuò affici in pleuritide affirmant, sputum cruentum à pulmone efferri asserunt, idque à membrana costas succingente, ad pulmonem transire posse negant, cùm membrana densissima sit, tum etiam membrana pulmonem investiens sit ejus naturæ, quæ à sanguine illo extravasato penetrari non possit.

Verùm hos Galenus manifestè redarguit *5. de loc. aff. cap. 3.* ubi primùm ostendit, materiam in thoracis cavitate contentam transsumi in pulmonem, & per anacatharsin expurgari, duobus exemplis luculentis. Unum est eorum, qui vulnus in thorace acceperunt, in cavitatem illius penetrans. Si enim mulsa in cavitatem pectoris injiciatur, & vulnus confestim occludatur, parvo interjecto tempore mulsa per os cum tussi ejicitur, & æger mulsæ saporem in ore percipiet. Alterum exemplum desumitur ex ossium fractura, quæ sit illæsa cute. In ea enim dum callus conficitur, & ossa fracta conglutinari incipiunt, portio sanguinis, qui ad partem affectam confluxit, ad cutem defertur, eamque pervadit, ita ut vittas fasciasque membro obductas irriget & conspurcet. Docet etiam modum Galenus, quo sanguis, pus, aut alia quævis materia in cavitate thoracis contenta à pulmone transsumi soleat, nimirùm per orificia extrema bronchiorum, sive ramorum asperæ arteriæ, qui per pulmonem disperguntur, & ad illius superficiem desinunt. Quamvis enim venæ arteriosæ & arteriæ venosæ orificia ad pulmonis superficiem etiam deferantur, bronchiorum tamen orificia reliquis ampliora & potentiora sunt. Quantò enim aspera arteria ratione caudicis major est caudice venæ arteriosæ aut arteriæ venosæ, tantò rami majores sunt ramis, & orificia orificiis, cum omnia hæc vasa æquali quadam divisione scindantur, quò in universum pulmonis corpus distribuuntur. Deindè asperæ arteriæ & bronchiorum ejus substantia cartilaginosa est; unde fit, ut non tamen convenire ac concidere valeant, ut reliqua vasa, eorumque orificia semper aperta maneant, sicque materiam in thoracis cavitate contentam faciliùs excipiant.

Ista autem transsumptio materiæ in thorace contentæ fit, docente Galeno, in constrictione thoracis, dum exspiratio perficitur: Tum enim thorax, quæ in sua cavitate continetur, premit versùs pulmonem, & in ipsum impellit, ut portio saltem eorum in bronchiorum orificio exprimatur. Neque obstat pulmonis mollities quæ compressioni cedit, atque ita materiam ad eum impulsam recipere non cogitur. Hæc enim mollities facit quidem, ut tota materia impulsa non recipiatur. Non impedit tamen, quin

portio quædam illius in partis ſubſtantiam ſeſe inſinuare valeat, quamvis maxima pars in cavitate remaneat ob mollitiem prædictam.

Addamus & nos huic Galeni doctrinæ admirabilem naturæ providentiam, quæ paſſim invenit vias non ſolùm manifeſtas, ſed etiam incognitas & ſæpè incomprehenſibiles, per quas res noxias & moleſtas expurgare conſuevit. De ſanie in fracturis dictum eſt, quæ per poros inſenſiles muſculorum & ipſius cutis expurgat.

Spuria pleuritis à legitima diſtinguitur, quòd in hac dolor exacerbetur, dum æger decumbit in latus oppoſitum: Tunc enim pars inflammata pondere ſuo devellitur, majoremque patitur diſtenſionem: In illa verò muſculi externi inflammati comprimuntur, quando ſupra latus affectum æger decumbit.

Tempora hujus morbi ſequentibus ſignis indicantur. In principio omnia ſymptomata pathognomonica debiliora ſunt, dolor & febris exigua, tuſſis ſicca; vel certè ſputum exiguum & crudum. In augmento febris & doloris incrementum adeſt, ſputum copioſius. In ſtatu ſymptomata vehementiora, inquietudo, delirium, dolor capitis, ſi morbus ſalutaris ſit, ſputum concoctum, liberum & copioſum. In declinatione ſputum perfectè coctum, libera anacatharſis, omniumque ſymptomatum remiſſio.

Signa cauſarum diagnoſtica generaliter deſumuntur ex temperamento ægrotantis, anni tempore, regione, victus ratione, aliiſque communibus. Specialiter verò à ſanguine puro fieri pleuritidem oſtendunt, ſputum rubrum & ſanguinolentum, dolor tenſivus pungitivo mixtus, venarum plenitudo, præſertim circa tempora & frontem, rubor faciei totius, pulſus plenus, urina rubra & craſſa, cum corona interdum liveſcente.

Biliosum ſanguinem oſtendunt ſputum flavum, febris ardentior, ſitis vehementior, pulſus durior & velocior, dolor pungens acutior, vigiliæ & inquietudines majores, oris amaritudo, urina tenuis & intensè flava.

Pituitoſum ſanguinem demonſtrant ſputum album, viſcidum, aut ſpumoſum, dulcè & tardè erumpens, febris remiſſa, ſitis pauca, ſaliva & excretio multa, dolor remiſſior & gravativus, ſomnus major, pulſus parvus & minùs durus, urina pallida & craſſa.

Sanguinem melancholicum oſtendunt ſputum nigricans tenax & tardè erumpens, febris, dolor remiſſior, urina rubra obſcura, tuſſis ſiccior, lingua nigricans & aſpera, alvus adſtricta.

Prognoſis primùm ex ſymptomatum remiſſione & vehementia deſumitur. Si enim dolor, ſpirandi difficultas & febris non multum moleſtaverint, morbum remiſſiorem ſignificant; ſi verò dolor vehemens fuerit, & tuſſis magna, in qua nihil excernitur, febris item valida, & anhelitus difficultas maxima, periculoſam pleuritidem exiſtimare oportet.

Pulſus in pleuritide parvus, frequens, & valdè durus mortem prænuntiat. Ex eo nullum ſanatum eſſe affirmat Gal. 4. *de præſag. ex pulſ. cap.* 5.

Pleuritis exquiſita, in qua nihil exſpuitur, aut in qua ſputum, poſtquam apparere incepit, iterum ſuppreſſum eſt, doloris lateris & pectoris gravitate ſuperſtite, periculoſiſſima eſt. Crudeliſſimum enim morbum ſignificat, qui aut brevi hominem jugulat, vel non niſi longo temporis ſpatio finitur.

Sputum initio & intra tertium diem apparens, brevem morbum ſignificat; ſin verò poſteriùs, longum. Hippocr. *Aph.* 1. *ſect.* 12.

Flava bilis, pituitæ vel pauco ſanguine valdè permixta cum ſatis copioſo ſputo, in principio morbi apparente ſalutaris.

Sputum valdè ſanguinolentum periculoſum eſt, venarum enim aut carnis ruptionem ſignificat, unde ſuppuratio expectanda eſt. Paucus verò ſanguis per reſudationem effluere cenſetur.

Sputum album ac glutinoſum rotundum, malum eſt. Lentor enim & viſciditas ab igneo calore materiam adurente proficiſcitur.

Sputum viride & æruginoſum, malum; nigrum verò peſſimum. Summam enim aduſtionem, vel caloris nativi extinctionem ſignificat.

Anacatharſis copioſa, quæ dolorem aliaque ſymptomata non ſedat, mala. Magnam enim materiæ copiam arguit.

Pleuritis in ſenibus, mulieribus utero gerentibus, aſthmaticis, & iis, qui bis, terve hunc morbum paſſi ſunt, pernicioſa.

Quicunque laterali morbo laborantes in quatuordecim diebus non repurgantur, empyici fiunt. *Aph.* 8. *ſect.* 6. Alii ad vigeſimam diem expurgationem extendunt.

Diarrhœa pleuritidi aut peripneumoniæ ſuperveniens mala. *App.* 16. *ſect.* 6. Quod intelligendum eſt de pleuritide, in qua tanta eſt inflammatio, ut hepar & ventriculum in conſenſum trahat, aut quando proſtratis à morbo viribus, retentrix facultas ferè abolita eſt. Si verò pleuritis adeò magna non ſit, & in corpore contingat multi cacochymia laborante, alvi fluxus interdum ſalutaris eſſe ſolet; Præſertim ſi quædam concoctionis ſigna præceſſerint.

Vomitus bilioſus & copioſus in principio pleuritidis ſalutem prænuntiat. Levata enim natura ab illa evacuatione bilioſæ cacochymiæ, morbum faciliùs ſuperat.

Pleuritidi ſi peripneumonia ſuperveniat, malum. *Aph.* 11. *ſect.* 7. Fit enim translatio materiæ ad partem nobiliorem.

Si pleuriticus dolor cum ſputis bilioſis ſine ratione evanuerit, ægri in delirium incidunt. Hip. 3. *Prorrhet.* Humor enim bilioſus ſurſum ad caput rapitur, & tunc etiam urinæ tenues & albæ apparent.

Pleuritis, quæ diuturno morbo ſuccedit, aut corpori cachectico accidit, periculoſa.

Denſa & exercitationi dedita corpora citiùs ex pleuritide & peripneumonia intereunt. Hip. *in Coac.* Et quotidiana docet experientia, foſſores pleuritide correptos, omnes propemodum interire. Quia robuſta illa corpora nonnisi ex graviſſima cauſa in morbos incidunt, & propter denſitatem non facilè tranſpirant, ut morbi reſolutio fieri non poſſit.

Quibus in morbo laterali plurimus ex ſputo ſtrepitus in pectore ſonat, & vultus demiſſus eſt, oculuſque auriginе ſuffuſus, & caligine obductus, in his mors expectanda eſt. Hipp. *in Coac.*

Quibus pleuriticis lingua circa initia bilioſa eſt, hi intra ſeptimum judicantur; quibus verò tertio aut quarto die, circa nonum.

Ad pleuritidis curationem primò humor illam committens, revellendus, derivandus, & diſcutiendus eſt. Ac ſi totus diſcuti nequeat, concoquendus maturandus, & expectorandus. Tum febri, quæ non raro eſſentialis in pleuritide, non ſemper ſymptomatica eſt, propriis remediis ſuccurrendum. Quæ omnia ſequentibus auxiliis perfici poterunt.

Et quidem ab initio ſanguis detrahendus eſt è baſilica ejuſdem lateris, præmiſſo clyſtere, ſi affectus non valdè urgeat, alioqui poſt phlebotomiam ille poterit injici.

Mitti autem debet ſanguis ſingulis diebus, donec dolor & febris multò mitiores evaſerint. Imò verò interdum bis in die, cùm peracuta pleuritis eſt.

Hippo. 2. *de rat. victus in acutis, text.* 16. inſignem regulam, & in praxi utiliſſimam poſteritati tradidit, ut mittatur ſanguis uſque ad doloris mutationem. Si nimirum prima aut ſecunda phlebotomia ſanguis apparet crudus, pituitoſus, aut aquoſus; continuanda ſingulis diebus, aut bis in die vacuatio, donec ſanguis detractus appareat rubicundus, vel flaveſcens. Si verò in principio appareat ruber, iteranda toties phlebotomia, donec lividus, aut niger appareat. Significatur enim ſanguinem illum poſteriorem à parte affecta, aut venis ipſi vicinis effluere, qui quidem à calore partis inflammatæ alteratus eſt, & ex crudo ruber factus, vel ex rubro niger, aut lividus per aduſtionem.

Licèt autem hujus præcepti obſervatio in praxi ut plurimum optimè ſuccedat, aliquando tamen coloris illa mutatio pertinaciter expectanda non eſt, ſed priùs à ſanguinis miſſione deſiſtendum; cùm videlicet aut vires ſunt debiles; aut æger habitu raro, aut valdè reſolubili præditus, aut tempus calidiſſimum.



Quamvis autem ſanguinis miſſio in principio morbi præcipuè conferat, ſi tamen ea fuerit omiſſa, aut inſufficienter celebrata, etiam poſt ſeptimum, nonum, aut undecimum, venam ſecare licet, exemplo Hippocratis, qui 1. *Epidem.* Anaxioni venam ſecuit octava die, vel quòd citiùs non fuerit vocatus; vel quòd in pleuritide crudiſſima, quæ undecimo die vix coqui cœpit, morbus inducias dedit.

Cùm verò anacatharſis libera & liberalis fieri incipit, tunc temporis à phlebotomia abſtinendum, quia anacatharſis ſupprimitur, & æger in vitæ deſcrimen conjicitur.

Adeò autem neceſſaria eſt venæ ſectio in hujus affectus principio, ut nunquàm omitti debeat, nedum in ſenibus, pueris, gravidis mulieribus, puerperis, & menſtruas purgationes patientibus, quibus omnibus experientia docuit phlebotomiā, præſente hoc affectu, fuiſſe utiliſſimam. Cautiones autem in venæ ſectione obſervandæ in mulieribus puerperis, aut menſtruas purgationes patientibus, videantur infra *lib.* 15. *c. ultimo*, in morborum acutorum puerperarum curatione.

Ab ipſo etiam morbi initio bis aut ter in die exhibendi ſunt julepi refrigerantes, humoris ardorem & ebullitionem cohibentes, & fluxionem ſiſtentes, in hunc modum compoſiti.

℞. Aquæ papav. rhœad. ℥. iv. ſyrupi violac. vel ejuſdem papaveris ℥. j. ſalis prunellæ ʒ. j. Fiat julep.

Poſt primam phlebotomiam inungatur latus dolens ſequenti linimento, cutem poſteà tegendo lanâ ſuccidâ linteo inſutâ.

℞. Ol. lilior. chamæ. amygdal. dul. an. ℥. j. butyri recentis, axungiæ gallinæ, an. ℥. j. Fiat linimentum.

Multi addunt ceram hujuſmodi linimentis, quæ tamen non convenit, quia obſtruit poros, ut neque mucilagines, quæ emplaſticæ ſunt, quia refrigerant & adſtringunt.

In pluritide maligna & peſtilendi utiliter additur hujuſmodi linimentis oleum ſcorpion. Matthioli, vel theriaca.

Poſt iteratam venæ ſectionem fotus admovendus eſt, in ſequentem modum compoſitus.

℞. Radic. althææ, & lilior. an. ℥. ij. fol. malvæ, vio. pariet. an. M. j. ſem. lini, & fænugr. an. ʒ. j. florum. chamæm. meliloт. ſambuci, violar. an. P. j. Fiat omnium decoctio, qua foveatur latus dolens, cum veſica ſuilla.

Poſt fotum admovebitur linimentum prædictum, cui in progreſſu morbi addi poterunt olea magis reſolventia, ut anethinum, irinum; tum etiam pulvis ireos & crocus. Imò verò ipſi fomento addi poterunt herbæ diſcutientes, ut origanum, calamintha, hyſſopus, & ſemina valdè diſcutientia.

Multa alia topica, pleuritidis curationi valdè proficua, ab auctoribus uſurpantur, quorum præcipua hæc ſunt. Priùs inungatur pars unguento de althæa poſteà cumini pulvis inſpergatur. Vel poſt inunctionem braſſicæ folium ad ignem calefactum & inunctum admoveatur.

Faventinus miſcet unguentū de althæa cum ol. amygdal. Poſt inunctionem aſpergit pulv. cumini & ſuperimponit folium caulis, & miris laudibus effert.

Item cataplaſma ſequens utiliſſimum eſt.

℞. Reſidentiam decocti pro fotu ſupra deſcripti. Contundatur in mortario marmoreo, addendo ol. amygdal. dulc. lilior. & chamæmel. an. ℥. ij. pinguedinis gallinæ ʒ. j. farinæ hord. fabar. an. q. ſ. Fiat cataplaſma.

Item gallina viva per ſpinam ſecta, pulvere ireos Florent. conſperſa, & admota multum prodeſt.

Omentum vervecis recenter ab animali extractum, vel in aqua calida calefactam, optimum eſt anodynum. At pulmo ejuſdem animalis idem efficaciùs præſtat.

Oleum ceræ arte chymicâ extractum, linimentis admixtum dolorem lenit & materiam morbificam potenter diſcutit.

Panis recens è furno extractus, per medium ſectus, & in butyro recenti liquato madefactus, & admotus, materiam lateri impactam potenter reſolvit.

Poſt tres aut quatuor doſes julepi prædicti, uſurpari poterunt julepi pectorales, in hunc modum compoſiti.

℞. Hord. integri P. j. liquir. raſ. & paſſul. mundat. an. ℥. j. jujubar. par xx. ſem. quatuor frig. maj. an. ʒ. iv. flor. bugloſſæ & violar. an. P. j. Coquantur ad quartaria. v. In colat. diſolve ſyrup. violac. jujubini. an. ℥. ij. Fiat julep. pro quatuor doſibus, manè & ſerò ſumendis.

Vel ſi febris valdè acuta ſit cum vigiliis conjuncta, emulſiones uſurpari poterunt in ſequentem modum.

℞. Amygdal. dulc. excortic. & aqua frig. macerat. ℥. ß. quatuor ſem. frig. major. an. ʒiii. ſem. lactuc. & papav. albi, an. ʒ. ij. Contundantur in mortario marmoreo ſenſim affūdendo decoct. hord. & liquirit. ℔. j. ß. In colatura diſſolve ſyrup. violac. ℥. iii. fiat emulſio pro iii. doſibus manè & ſerò ſumendis.

Quidam practici urgentibus vigiliis audent exhibere narcotica, ut ſyrup. de papav. philonium roman. & laudanum opiatum. Quæ tamē in hoc affectu pernicioſa ſunt; ſputum enim retinent, & pectus coarctant. Unde non raro præceps exitium conſequitur.

Quod tamen intelligendum eſt de integrâ narcoticorum doſi; nam in perexigua quantitate exhibita prodeſſe poſſunt in dolore vehementiſſio, tuſſi moleſta, & inani, à valdè tenui humore oriunda & vigilliis aſſiduis. In quibus caſibus ſæpè laudani gr. j. felici cum ſucceſſu exhibui, & pluries aliquando iteravi. Sed illius uſus præcipuè in principio morbi convenit; tunc enim humor influens in partem, cohiberi poteſt, & morbi incrementum impediri.

Quando tuſſis importuna eſt, & natura incipit per anacatharſin aliquid evacuare, teneat æger frequenter in ore ſaccharum roſaceum, cantum, aut penidiatum, vel tabellas diatragacanthi frigidi. Tum utatur ſyrup. violac. vel jujubino ex cochleari frequenter. Vel utatur eclegmate ſequenti.

℞. Sacchari canti, & penidiat. an. ℥. j. pulv. electuar. diatragacant. frigidi ʒ. ij. ſirup. violac. & jujubini an. q. ſ. Fiat looch, quo utatur frequenter cum baculo liquirit. ſenſim lambendo. Vel fiat eclegma ex butyri, mellis, & ſacchari æqualibus portionibus.

Oleum ſem. lini vel amygdal. dulc. recenter ſine igne extractum, cum ſaccharo mixtum & exhibitum egregiè tuſſim lenit, & dolorem pleuriticum demulcet. Præſertim ſi cum juſculo, aut alio decocto affatim bibatur.

Si ſputa craſſiora ſint, quædam incidentia & attenuantia erunt permiſcenda ut ſyrup. de tuſſilag. de liquirit. oxymel ſimplex, pulvis diaireos, & alia hujuſmodi.

Eclegmata autem ſupino corpore ſumenda, quia ſic melius pulmonem ſubeunt.

Progrediente morbo, ad corroborationē virium conditum reſtaurans uſurpari poteſt.

℞. Conſervæ flor. violar. j. conſervæ flor. borrag. & rad. bugloſſæ, an. ℥. ß. confect. alchermes ii. pulv. electuarii diamarg. frig. & diatragacanth. frigid. an. ʒ. i. ſacchari roſati ad pondus omnium. Fiat conditum auro coopertum, quo utatur frequenter ex cochleari.

Purgatio in pleuritide vera non convenit, niſi omninò ad declinationem pervenerit: Et tunc ſequenti medicamento illa poteſt inſtitui.

℞. Sennæ mundat. ℥. ß. ſem. aniſſ. ʒi. ſol. bugloſæ & capil. ven. an. M. ß. liquirit. raſ. & paſſul. mundat. an. ʒ. iv. flor. bugloſſ. & violar. an. P. i. Coquantur ad ℥. iv. In colat. diſſolve rhab. in aqua ſcabioſæ cum ſantalo citrino infuſi ℈. iv. mannæ granat. & ſyrup. roſac. an. ℥. i. Fiat potio.

Toto morbi decurſu utatur æger pro potu ordinario decocto hordei & liquiritiæ, vel decocto papav. rhœad. cum ſyrup. capill. ven. Potus verò non ſit actu frigidus, quia pectori nocet. Vinum in hoc affectu merum eſt venenum, quemadmodum acida omnia, quæ tuſſim excitant, conſtringendo anacatharſin impediunt.

In declinatione, poſt purgationem & febrem valdè imminutam, ſi dolor perſeveret, admoveri poterit ipſi parti dolenti cucurbitula cum ſcarificatione. Imò & ſequenti die iterùm applicari, ad ſanguinem denuò extrahendum. Poſſunt etiam applicari ante declinationem poſt iteratam

 phleboto-

phlebotomia, bis aut ter. Et si dolor augeatur, vel redeat post aliquod tempus, iterum secabitur vena, & post iterum cucurbitula applicabitur.

Zacutus Lusitanus locis scarificatis detracta concurbitula, hirudines sex admovit felici successu, ut ipse testatur *observ. 104. lib. 1. praxis admirandæ*.

In eundem finem, ad reliquias materiæ morbificæ discutiendas, tentatis priùs fomentis & linimentis potenter discutientibus, utiliter parti applicabitur emplastrum de sulphure, vel de baccis lauri.

Præter remedia vulgaria huic morbo valdè proficua alia quædam usurpari possunt propria & specifica, nempè rasura dentis apri, cinis priapi tauri vel cervi, flores papaveris rubri, corallus præparatus.

Quercetanus in Pharmacopœa laudat pomum excavatum, & thuris masculi ʒ.j. repletum, & ad ignem coctum, quod æger deglutiat, superbibendo aquæ card. bened. ℥. iij. posteà verò benè contectus sudet. Hoc remediũ post tertium morbi diem usurpandum esse vult, eoque multos asserit fuisse restitutos.

Flores buxi adeò sanguinem purgare feruntur, ut si eorum pulveris ʒ. j. cum aqua papaveris rhœad, exhibita, sanguis post horam mittatur, floridus is appareat.

Stercus equinum in aqua cardui benedicti dissolutum & colatum, pleuriticum dolorem & humorem illum producentem, potenter discutit.

Idem præstat stercus album gallinæ, ad ʒ.j. cum eadem aqua exhibitum.

Stercora illa multum habent salis volatilis, qui maximâ penetranti ac discutiendi vi præditus est.

Ex duobus illis stercoribus potest fieri potio efficax in hunc modum.

℞. Sem. cannabis ℥.j. Contundatur in mortario, deindè adde stercoris albi gallinæ, & stercoris equini, an ℥ ß. Dissolvatur in aquæ card. bened. ℥.v. coletur per linteũ, & exhibeatur.

Sanguis hirci sylvestris ad ʒ. ß. exhibitus cum aqua prædicta, potenter discutit pleuritidem. In illius defectu sanguis hirci domestici usurpari poterit. Sed cùm vires illius sint infirmiores, ad ʒ.j. exhibendus. Ejus autem præparatio in hunc modum se habet.

Hircum suspende cornibus, & crura posteriora reflecte ad cornua, testes abscinde, sanguinem fluentem excipe in vase amplo, & exsicca sole, si æstas sit, vel retrò furnum pistoris. Longissimè distat ab hircino sanguine officinarum.

Fuligo camini ad ʒ.j. exhibita multùm confert, sed multò magis spiritus fuliginis, ab Hartmanno descriptus in praxi medica.

In pleuritite epidemica sudorifica, aut diaphoretica medicamenta usurpanda sunt, qualia in febribus malignis præscribi solent, quæ tamen hunc modum, quantùm fieri potest, peculiariter debent respicere.

Diarrhœa pleuritidi superveniens, periculosa est. Ideò temperari debet syrupo myrtino, qui eam sistit, & nihilominùs expectorat, atque ita cum aliis syrupis permiscendus est. Venter & renes astringentibus inungantur, ut in omni diarrhœa fieri solet. Clysteres injiciendi, ex decocto hordei excorticati, quod ut Galen. docet refrigerat & astringit, additis rosis rubris, & in eo dissolvendo ovorum vitellos.

## CAPUT III.

### *De Peripneumonia.*

Peripneumonia eandem habet cum pleuritide essentiam, & parte affectâ tantùm distinguitur, quod illa sit pulmonis inflammatio, hæc verò membranæ, costas succingentis. Materiâ etiam aliquatenùs differunt. Siquidem pleuritis frequentiùs fit à bile; peripneumonia frequentiùs à pituita: quamvis omnes humores (ut de pleuritide dictum) hunc affectum producere valeant: humores, inquam, massam sanguinis constituentes, & sub forma sanguinis contenti. Quemadmodum humores crassi densam pleuræ membranam difficilè penetrant, tenues verò & biliosi eam facilè pervadunt; sic contra pituitosi & crassi in mollem & raram pulmonis substantiam facilè transferuntur, eique tanaciter adhærent, biliosi verò & tenues facilè prætertubuntur. Hoc tamen non impedit, quin sanguis biliosus interdum pulmonis inflammationem efficere valeat, quemadmodum Hip. 1. de *morbis*, Erysipelas pulmonis describit.

Fit autem inflammatio erysipelatosa, ex sanguine bilioso à dextro cordis sinu per venam arteriosam in pulmonem delato. Oedematosa verò, ex sanguine pituitoso per viam fluxionis à capite in subjectas partes irruente. Sola tamen pituita excrementosa, per viam catarrhi à cerebro defluens, peripneumoniam efficere potis est, quatenùs in pulmone putrescens sanguinem atrahit, ex cujus admixtione inflammatio oritur, & hæc sæpissimè in senibus contingit.

Mesue tamen peripneumoniam magis fieri à bile asseruit, quia pulmo sanguine bilioso nutritur, qui magna copia affluit per viam patentissimam, nempè venam arteriosam.

Respondemus, sanguinem floridum, tenuem & vaporosum in dextro cordis sinu elaboratum ferri in pulmonem, qui propter puritatem facilè regitur & natura, & per arteriam venosam ad sinistrum cordis ventriculum transmittitur: ideòque raro tantùm subire à naturali statu recessum, qui, peripneumoniam efficere natus sit. Contrà verò fluxione à capite irruente, & per vias amplissimas ad brachia delata, si ibi putrescat, sanguinem accersere & peripneumoniam excitare.

Generatur verò peripneumonia interdùm primariò, sine alterius morbi interventu: interdùm verò aliis morbis succedit, ut anginæ & pleuritidi. Gall. *in comm. 11. sect. 7. Aph.* docet, duobus modis peripneumoniam pleuritidi succedere; vel quando morbus lateralis in peripneumoniam transmutat, vel quando morbo laterali pulmonis inflammatio supervenit. Hæc autem transmutatio fit, quando priore cessante morbo advenit alter; supervenit autem, quando altero manenti alter adjicitur.

Causa igitur interna & immediata peripneumoniæ sanguis est, frequenter pituitosus, rariùs biliosus, rarissimè melancholicus. Qui vel à toto fluit corpore plethorico, vel cacochymo, vel ab aliqua parte similiter repleta, aut præter naturam affecta.

Causæ externæ peripneumoniæ & pleuritidis eædem omninò sunt, quæcumque videlicet fluxiones ad eas partes commovere possunt, quarum præcipuæ sunt: Primò motus corporis & exercitiũ vehemens, præsertim post magnam quietem & multas epulas: tunc enim humores ex ciborũ multitudine asservati, & præcedendi quiete intùs detenti, superveniente exercitio funduntur, attenuantur, & incalescunt, ac postmodùm ad partes debiliores, & fluxioni eorum recipiendæ magis idoneas propelluntur, inter quas thorax & pulmo principem locum obtinent, quia valido exercitio anhelitus magnus & creber efficitur, sicque partes prædictæ maximè fatigantur, & pulmonis substantia mollis & laxa humorem influentem facilè recipere potest.

Secundò inter causas externas efficaciores ponitur aër frigidus & aquilonius austrino & tepido subitò succedens, à tepidiusculo siquidem aëre pori laxantur, & humores fluidiores evadunt, qui adveniente aëre frigido, comprimuntur, & ad partes debiles exprimuntur.

Denique ex Hipp. *lib. de aëre, locis & aquis*, usus aquarum lacustrium & stagnantium peripneumoniæ generandæ idoneus est. Dicit enim Divinus Senex, in regionibus lacustribus & paludosis frequentes peripneumonias observari.

Signa etiam peripneumoniæ cum signis pleuritidis majori parte conveniunt. Duo prorsus eadem, febris acuta, tussis, quæ aliquando sicca, aliquando humida est seu cum sputo mahis pituitoso, colorato ex bile aut sanguine: imò & in progressu sputa fiunt purulenta, materia morbificâ à calore coctâ & naturatâ, quod fit plerumque illæsa pulmonum substantia, alioqui enim, ea exulceratâ, phthisis succederet. Sic passim videmus in oculi ophthalmia laborantibus & pure sordidis, humores in pus converti, non suppuratâ neque ulceratâ partis substantiâ.



Reliqua signa differunt ratione partis affectæ. Difficultas spirandi major est quàm in pleuritide, ob angustiam instrumenti inflammati, ut ægri suffocati videantur, & nonnisi erecti respirare valeant; pars enim ob tensionem & repletionem comprimi nequit, neque ampliùs dilatari quamvis magna adsit pulmonis dilatatio; paucum tamen aërem capit, ideò celer & frequens est respiratio cum stertore. Augetur necessitas ex febre, cum afflatione calidioris spiritus, & aëris frigidi desiderio.

Pulsus magnus, languidus, mollis ob pituitam & pulmonis laxitatem; aliqua interdùm durities ex bile & sanguine, inæqualis ob compressionem arteriæ prope cor, in crassis humoribus magis; interdùm verò intermittens, intercurrens, undosus, vermicularis, cùm ex immodica humiditate pulmo computruit.

Dolor, gravans & profundus ex imo ad pectus & spinam pertingens, quandoque inter scapulas, quandoque sub una tantùm scapulâ dolor percipitur, & jugulo ac mammæ communicatur, præsertim in tussi. Quandoque dolorem non sentiunt, nisi cùm tussire inceperint. Quandoque etiam dolor apparet pũctorius in latere cùm pleuritidi conjuncta est peripneumonia, quod sæpissimè contingit. Licèt autem membrana pulmonem investiens sit ejusdem naturæ cum membrana costas succingente, ut docuit Gal. 4. *de loc. aff. cap. 5.* dolor tamen tam intensus non percipitur in peripneumonia, quemadmodum in pleuritide, propter duplicem differentiam, quæ ab eodem Gal. proponitur *loco cicato*. Prima est, quod nervi, qui feruntur ad membranam pulmonis, sint pauci & exigui; qui verò ad pleuram, plures & insignes. Altera est, quod thorax constet ossibus & carne, quæ resistunt tensioni, unde major dolor, pulmo verò mollis cedat tensioni, unde minor dolor.

Rubor genarum apparet ob vapores calidos ad caput exhalantes, & tenuiorem sanguinem secum rapientes, cujus color in malis præsertim efflorescit, quia earum cutis tenuior.

Propositis signis accedunt anxietas, impotentia, jactatio, cùm caloris ingentis sensu in toto copore. Color linguæ flavus, deindè processu temporis rubescens, sitis ingens, oculorum extumescentia, & venarum temporum elevatio. Delirium, quando peripneumonia ab humore bilioso; & coma, si ab humore pituitoso generatur.

Si à sanguine bilioso morbus oriatur, sputa erunt flava, æstus major & sitis; major respirationis angustia cum minore gravitate; expiratus aër calidior, febris ardendissima, cum pulsu creberrimo, delirium ingens, urina tenuis, citrina, & pellucida. Ætas, anni tempus, regio, victus præcedens bilem attestantur.

Si pituita) quod frequentius est) morbum producat, sputum erit album, viscidum & spumans; febris, thoracis incendium, sitis, linguæ siccitas minor: Thoracis gravitas major, pulsus rarior, & mollior, ætas ut plurimùm senilis, habitudo, annui tempus, regio frigida & humida.

Si ex sanguine puro affectus ortum duxerit, sputum erit rubrum, urinæ rubræ & crassæ, faciei rubor major, venarum temporum evidentior elevatio, cum totius corporis gravitate ac tensione, & reliquis, quæ sanguinis abundantiam ostendunt.

Si denique melancholicus sanguis in causa fuerit, sputum apparebit nigrum aut sublividum, lingua à principio nigra, sicca & scabra: Aderunt etiam tristitia & magna inter respirandum suspiria, ac reliqua melancholiæ in toto corpore dominantis signa apparebunt.

Prognosis hujus affectus in hunc modum instituenda est.

Peripneumonia pleuritide periculosior est, & ut plurimùm lethalis, ob respirationis necessitatem & cordis viciniam. Hoc sanè morbi genus, (inquit Celsus) plus periculi quàm doloris habet, & plerumque in calamitatem abire solet.

Spem tamen salutis ostentant virium robur, minor symptomatum vehementia, sputa subflava, non multo permixta sanguine, circa initia excreta, sanguinis fluxus è naribus copiosè & die critico erumpens, vel alvi fluxus biliosus & spumosus, vel mensium aut hæmorrhoidum conferta eruptio.

Abscessus circa aures vel partes internas debitè suppurati & aperti, salutem ostendunt, ut docet Hippocr. *in Prognosticis*.

Si peripneumonia in pleuritidem transmutetur, bonum est. Quamvis id raro contingat, ut docet Gal. *comment. Aphor. 11. sect. 7.* Quia ex morbo periculosiore ad minus periculosam fit trãsitus. Et cognoscitur hujusmodi transmutatio ex superveniente lateris dolore punctorio & imminuta spirandi difficultate.

Periculosam verò ac lethalem peripneumoniam portendunt morbi & symptomatum vehementia sputi carentia, vigiliæ assiduæ, delirium vel coma, extremorum frigiditas, stertor cum maxima respirationis angustia, unguium livor & incurvatio.

Præterea pleuritidi peripneumonia succedens perriculosissima est, ut docet Hipp. *Aph. 11. sect. 7.* quia humoris translatio à parte ignobiliore ad nobiliorem mala est; & vires à prægresso morbo fatigatæ, novi & deterioris vim perferre non possunt.

Urinæ circa initia crassæ, & postmodum ante diem quartum tenues factæ, mortem portendunt. Hippocr. *in Coacis*.

Peripneumoniæ curatio pleuritidis curationi simillima est. Ac primùm in ea utramque paginam impiet phlebotomia, quantùm vires ferre possunt, semel aut bis in die, donec morbus mitescat. Cùm enim pulmo multo sanguine abundet, & à corde æstuante magnã illius copiam attrahat; minimè verendum est, ter, quater, quinquies & sexies sanguinem detrahere.

Si tamen peripneumonia anginæ & pleuritidi succedat; majori cum religione sanguis mittendus est; quia vires afflictæ sunt priori morbo.

Mitti verò debet sanguis è basilica utraque, si totus pulmo æqualiter afficiatur; vel ab alterutra, quæ lateri affecto magis respondeat, in quo scilicet æger dolorem, aut gravitatem majorem percipiat, & ex quo sputum potiùs evehi sentiat.

Mulieribus peripneumonicis, quibus sanguis menstruus actu fluit à talo primo, & mox intra sex horas à brachio sanguinem mittere oportet, nisi adeò urgeat periculum, ut cogat primo accessu sanguinẽ è brachio fundere. Quo in casu, toto venæ sectionis tempore, & parùm ante illud, cucurbitulæ femoribus sunt affigendæ.

Posteaquàm verò non videntur vires ulteriorem venæ sectionẽ ferre posse, cucurbitulæ admovendæ sunt scapulis & dorso, tum siccæ, tum maximè scarificatæ, quantum vires ferre possunt.

Clysteres etiam emollientes & lenientes revulsorii sint; ne tamen iis vehementiora cathartica misceantur, metu alvi fluxus, qui in hoc morbo periculosus est.

Si humor crudus & pituitosus à capite irruens morbum afficiat, vel foveat, vesicatorium posteriori cervicis parti admotum, summoperè proderit.

Interim usurpentur julepi & emulsiones, in cura pleuritidis descriptæ. Pectus illinatur oleo viol. amygdal. dulc. butyro recenti, & similibus, vel sequenti linimento.

℞. Olei violac. & nimphææ, ana ℥.j. ß. butyri recentis & mucilag. sem. psyllii, ana ℥.j. ol. rosac. ℥.ß. trochisc. de caphura ʒ.j. Fiat linimentum. Vel

℞. Ol. violac. ʒ.iij. ol. de sem. cucurbitæ, & lactis muliebris, ana ℥. j. butyri recentis ℥.j.ß. Misce, fiat linimentum.

Anacatharsis promovetur syrupo violac. jujubino, aliisque in cura pleuritidis propositis. Similiter eclegmata & condita, ibidem descripta, usurpari poterunt, hac cautione adhibitâ, ut in materia tenuiori incrassantia, in crassiori attenuantia usurpentur.

Potus ordinarius sit decoctũ hordei & liquiritiæ, quemadmodum in pleuritide.

Purgatio in hoc affectu non convenit nisi declinante

 morbo,

morbo, illiusque materia seligenda qualis in cura pleuritidis proposita est.

## CAPUT IV.

### *De Empyemate.*

Licèt empyematis nomen omnem suppurationem significet, usus tamen obtinuit, ut non nisi pro puris collectione in thoracis capacitate usurpetur.

Hæc autem puris inter pulmonem &thoracem collectio triplicem agnoscit causam: Prima est inflammatio suppurata, quæ in pleuritide aut peripneumonia contingit: Et rupto abscessu, pus in thoracis cavitatẽ effunditur. Idem fieri potest in angina, ut docuit Hip. *Aph.* 10. *sect.* 5. his verbis: *Quicunque ab angina liberatur, iis ad pulmonẽ vertitur, & in septem diebus pereunt: Si verò hoc effugerint, suppurantur.* Secunda est sanguis in thoracem effusus, ubi moram trahens necessariò suppuratur. Sic apud Hipp. *Aph.* 20. *sect.* 6. *Si in ventrem sanguis præter naturam effunditur, necessariò suppuratur.* Illa autem suppuratio (ut docet Gal. *in comm.*) non semper est vera & propriè dicta suppuratio, sed potiùs corruptio dicẽda, ex qua materia quædam puri analoga generatur. Effluere autem potest ille sanguis in thoracem, ex vulnere aut venâ quadam disrupta. Tertia est pituita à capite vel aliis partibus in thoracem emissa & ibi putrefacta. Sic apud Hip. *Aph.* 38. *sect.* 7. *Distillationes in ventrem superiorẽ suppurantur intra viginti dies.* Gal. *in comm.* per ventrem superiorem, thoracem intelligendum esse affirmat. Illa autem pituita putrescens non verum ac legitimum pus, sed quippiam ipsi analogum producit, quemadmodum videmus tumores pituitosos, ut atheromata, steatomata, & mericerides quasdam abscessuum species constituere.

Signa diagnostica duorum sunt generum: Quædam recentem & incipientem affectum ostendunt, alia verò diuturnum & confirmatum.

Incipientis suppurationis tria proponuntur signa ab Hipp. 2. *Prognost.* Primum est, si pleuritide, aut peripneumonia non expurgatâ febris intensior evadat; dum enim pus conficitur, febris intenditur, ex Hippoc. *Aph.* 47. *sect.* 1. Secundum est rigor, qui fit, dum puris acrimonia partes vellicat membranosas. Tertium est pondus & sensus gravitatis in parte; humor enim in cavitate contentus magis gravat, quàm dum in partis substantiâ effusus est. Addit Gal. 4. *de loc. affect. cap.* 9. fluctuationem. *Eam ubi quis* (inquit) *affatim à decubitu transmutatur, idque maxime, si ab uno latere in aliud se convertens despuere aliquid sentiat, puris multitudinẽ ibi contineri haud dubia conjectura est.* Quin etiam in his fluctuatio sæpenumerò haud obscurè auditur, nisi puris crassities aut copia, quæ totam thoracis cavitatem impleat, fluctuationem impediat. His etiam accedit respiratio difficilor. Quamvis enim rupto abscessu dolor lateris sedetur, & hinc diaphragma & thoracis musculi liberiùs moveri possint, quia tamen pulmo à circumfuso pure gravatur, ut liberè moveri non possit, & prætereà quædam puris portio spongiosâ pulmonis substantiâ imbibitur, indè pulmo gravior redditur, bronchiaque à pure imbibito obstruuntur, & respiratio redditur difficilior. Ex illa etiam puris in pulmonem & bronchia transmissione sputum purulentum exoritur, quod etiam factum empyema significat, non per tamem puris excretio fit propter illius crassitiem, ob quam ad bronchia pervenire non potest.

Diuturniorem verò ac confirmatum affectum significant febris lenta, continuò infestans, quæ partim putrida, partim hectica videtur, interdiù mitior, noctu verò vehementior, sudores multi, noctu præsertim advenientes. tussis frequens & molesta. Temporis verò processu maxillæ ruborem contrahunt, oculi concavi redduntur, ungues incurvantur, pedes intumescunt, & pustulæ circa pectus erumpunt, acriore puris parte ad extremam usque cutem penetrante.

Latus affectum distinguitur ex iis quæ habentur apud Hipp 2. *Prognost. text.* 21. *Si empyema* (inquit) *in altera tantùm parte existat, hos convertere ac discere oportet, doleantne in altero latere, & an alterũ altero calidius sit, atque cubantem supra sanum latus interrogare, an videatur sibi onus aliquod desuper suspendi. Si enim ita est in quocumque latere pondus sit in altero suppuratio existit. Quòd admodum si utrinque calor & pondus sentiatur, in tota thoracis cavitate pus continetur.* Addit Avicenna aliam conjecturam, quam deprompsit ex Hippoc. 2. *de morbis. Applicetur* (inquit) *linteum thoraci madefactum, secundùm utramque partem, dextram & sinistram, citiùs enim exsiccabitur illud, quod supra partem pus continentem appositum est.* Aliud denique signum ab experientia nostra desumptum proponere liceat, quod ab authoribus non fuit animadversum; quod nimirùm in latere affecto tumor ut plurimum œdematosus appareat, ex tenuiore materiæ collectæ portione, in thoracis musculos resudante. Et quando in suspicione empyematis hujusmodi tumor aut cutis inflatio in alterutro latere apparet, certò pronuntiare licet, empyema intus latere, & apertionem lateris tutò fieri posse.

Signa prognostica præcipua proponuntur ab Hippocr. insigni contextu, qui habetur 2. *Progn. text.* 6.3. his verbis: *Suppuratorum ii potissimum supersunt, quos febris eadem die dimiserit post ruptionem, ac cibum citiùs appetunt, & siti liberati sunt, & venter exigua ac consistentia dejicit, & pus album, leve concolorque est, & vacans pituita, & quod absque labore ac valida tussis expurgatur. Ita optimè, quidem sic ac celerrimè judicantur: Sin minùs, qui ad hoc proximè accedunt. Moriuntur verò ii, quos febris non dimiserit, aut cùm videatur deserere denuo recalescens innotescit, & sitiunt, nec cibum appetunt, alvus humida est, pus viride, lividumque spuunt, vel pituitosum spumosumque. Pereunt, si hæc desint omnia. At quibus alia veniunt, alia non, horum quidam intereunt, quidam multo tempore incolumes evadunt.* His & nos sequentia Prognostica adjungamus.

Empyici, quibus ob magnam puris copiam totus thorax in respiratione attollitur, celerrimè suffocantur, ex Gal. *de loc. aff. cap.* 7.

Empyema si 40. dierum spatio per sputum non repurgetur, in tabem degenerat, quæ mortem accersit ex Hipp. *Aph.* 15. *sect.* 5.

Suppuratio quæ utramque thoracis partem occupat, periculosior est, quàm quæ unicam. Item quæ sinistram oocupat, periculosior est, quàm quæ dextram propter viciniam sinistri cordis ventriculi, qui à pure in illa parte collecto graviùs afficitur.

Quicumque suppurati uruntur vel secantur, pus purum fluxerit & album, evadunt. Si verò subcruentum, fæculentum ac fœtidum, pereunt. *Aph.* 44. *sect.* 7.

Si pus Empyicorum per alvum & urinam, validis viribus existentibus satis copiosè expurgetur, salutem portendit. Licet rara sit puris hæc per alvum, aut urinas evacuatio: Tamen à Galeno, Paulo, & Aëtio proponitur. Tum viæ, per quas fit, à Galeno proponuntur 3. *de loc. aff. cap.* 4. & *comm. Aph.* 30. *sect.* 7. In priori sic loquitur: *Hæc quæstio Erasistrati sectatores non parũ urget, quippe qui putant solum spiritum in arteriis contineri. Nobis verò nihil difficultatis affert, utpotè intelligentibus quod lævis arteria pulmonis, quantum puris ex rupta vomica suscepit, id in sinistrum cordis sinum deferre potest quod inde per arteriam magnam in renes fluit.* In posteriori loco dicit, materiam in pulmone contentam primùm ad ventriculos cordis pervenire, & inde vel ad arteriam magnam, vel per cavam ad gibba hepatis, deinde illinc ad cava, & ita per portas ad intestina. Ex quibus facilè patent viæ, per aquas empyema per alvũ & urinas expurgari potest. V. Severin.

Empyici meliùs habentes, & qui ferè expurgati videntur, si sputum fœtidum excernant, cum recidiva intereunt. Hipp. *in Coacis.*

Quibus specillum à pure velut ab igne coloratur, ii ferè moriuntur. Hipp. *in Coacis.*

Pro hujus affectus curatione. Primùm, si materiæ in thorace collectæ suppuratio prohiberi nequeat, adjuvada est cataplasmatis convenientibus.

℞. Rad.



℞. Rad. althææ ℥. iij. ficuum pinguium n. x. passul. mundat. ℥. j. florum chamæm. & melilot. ana P. j. Coquantur omnia perfectè, deindè contundantur, & per cribrum trajiciantur. Postea adde farinæ sem. lini, fœnugr. & tritici, ana ℥. j. ol. amigdal. butyri recentis, & terebinth. an. Unc. j. Fiat cataplasma.

Ad concoctionem & maturationem intus etiam adjuvandam, apozema sequens in usum vocari poterit.

℞. Rad. althææ, symphyti major. ana Unc. j. foliorum agrimonii, tussilag. scabiosæ, capil. ven. ana M. j. quatuor sem. frig. major. ana ℥. j. sem. anisi. ʒ. j. liquir. ras. & passul. mund. ana ℥. j. flor. trium cord. & chamæm. ana P. j. Fiat decoctio ad ℔. j. ß. In colat. dissolve syrup. de tussilag. de liquirit. Sacchari canti, una Unc. j. Fiat apozema aromatizat. pulv. rad. ireos Florent. ʒ. j. pro v. dosibus matutinis.

In eundem finem utatur eclegmate sequenti.

℞. Pulpæ ficuum pinguium Unc. j. butyri recentis Unc. ij. ol. amigdal. dulc. recenter sine igne extracti Unc. j. sacchari canti Unc. ij. amyli ʒ. Fiat looch. capiat lambendo.

Terebinthina Veneta, aquâ hordei lota, ad ʒ. iij. exhibita cum pulvere liquiritiæ, multùm prodest ad maturandum, discutiendum, & detergendum.

Si denique per anacatharsin empyema solvi non posse videatur (quemadmodum ut plurimùm non fit) ad lateris apertionem veniendum est, quæ fit inter quartam & quintam cõstam, ab inferioribus & nothis incipiendo, multis cautionibus adhibitis, quæ apud Chirurgiæ scriptores, & præsertim Hieronymum Fabricium ab Aquapendente, libro de operationibus Chirurgicis, eleganter descriptæ reperiuntur. At verò multo utilius est, abscessum, qui pleuritidi succedit, aperire, antequam disrumpatur, & pus in thoracis capacitatem effluat. Quod dignoscitur ex tumore, qui juxta suppurationis locum elevatur, aliisque signis empyemati omni communibus. Tum verò apertio molienda est, non in parte thoracis inferiori, & inter quartam & quintam costam, quia aperto foramine longè ab abscessu, pus nullum exiret; sed in medio tumore admoto priùs caustico. Si verò nullus tumor appareat, difficillimum est apertionem tentare ante abscessus ruptionem.

Si tamen eam quis aggredi voluerit, eligere debet locum, in quo æger dolorem & pondus percipit, & qui majori calore pollet. Fieri autem debet apertio inter duas costas, supra partem costæ superiorem, quia inferiori adjacet vena & arteria: quod in omni empyematis apertione observandum est. Dum pus, aperto thorace, per intervalla educitur, utatur æger bis in die potione vulnerariâ, quæ sanguinem expurget, ulcera detergat, & putredinem inhibeat.

℞. Saniculæ, bugulæ seu consolidæ mediæ, scabiosæ, betonicæ, hyperici, card. benedicti pilosellæ, pimpinellæ, vincæ pervincæ, agrim. plantag. ana M. j. Sem. hyperici, card. bened. ana ʒ. sem. flor. card. ana P. j. Coquantur in hydromel. ad ℔. j. sem. cujus capiat Unc. v. j. singulis vicibus.

Hoc eodem decocto poterunt fieri injectiones in thoracis cavum.

Pro potu utatur hydromel. vel aqua hordei saccharatâ, vel saccharatâ simplici.

Si aperto thorace pus debitè non fluat, sequenti emplastro eliciendum est, quod ex omnibus abscessibus potentissimè pus attrahit, & foras educit.

℞. Resinæ pini recentis claræ, & odoratæ, ℔. ß. ol. laurini, & therebinthinæ, ana ℥. j. gummi elemi ℥. ij. Primò resina & gummi in igne liquentur, donec simul misceantur. Postea adde terebinthinam & oleum, omniaque simul bulliant tantillum, & per linteum crassius transcolentur. Massæ illius portio extendatur super alutam, & fiat emplastrum, quod mutetur semel in die tantùm hyemis tempore, bis autem in die æstate. Perforetur in medio duabus aut tribus incisuris oblongis, ut pus attractum effluat.

## CAPUT V.

### *De hydrope pectoris.*

Empyemati simillimus est hydrops pectoris, qui fit seroso humore, in pectoris capacitate collecto. Practicorum vulgus hunc morbum non describit, licet ab Hippocrate graphicè delineatus sit 2. *de morbis*, sub nomine hydropis pulmonis, in hunc modum: *Febris & tussis tenet, & acervatim respirat, & pedes tument, & ungues contrahuntur, & patiuntur talia, qualia is, qui suppuratus est, sed debilius & diuturniùs. Et si quid infundas, aut fotum aut suffotum adhibeas, pus non sequitur. Atque ex hoc sanè cognoveris, non pus, sed aquam intus esse. Et si multo tempore, aure ad latera adhibita, audire tentaveris, ebullit intus velut acetum. Et hoc quidem aliquando patitur, posteà erumpit ad alvum, & statim quidem sanus esse videtur ac morbo liberatus. Verùm progressu temporis alvus incenditur; eademque illa patitur, & adhuc amplius. Aliqui etiam intumescunt ventre, seroto, & facie.* Hæc Hippoc.

Hic morbus rarissimè contingit, frequentior tamen est, quàm vulgò creditur: sed plerumque non agnoscitur. Plures illius historiæ à Schenkio collectæ sunt, ex quibus patet, eum non nisi post dissecta cadavera ex hoc morbo defunctorum, innotuisse. Ideò exactè describendus est, ut Medici curantis paritiam non subterfugiat.

Serosus iste humor vel in ipso pulmone gigni potest; proprio ipsius vitio, dum scilicet proprium alimentum non benè concoquit, sed illud in serosum humorem convertit, qui sensim ad thoracis cavitatem transmittitur; quod etiam fieri potest vesiculis hydatidibus in pulmone excitatis, iisque disruptis, quæ ab Hippocrate recensitæ sunt *lib. de internis affectionibus*, & à quibusdam autoribus observatæ: Vel aliundè in thoracem transmittitur, præsertim ab hypochondriis quando scilicet hepar aut lien intemperie, schirrho, aut alio gravi morbo afficitur, unde serosi humoris copia generatur, serosus ille humor vel per venas ad pulmonem naturâ aut casu debilem transmittitur, vel à cavitate abdominis ad thoracem per cæca spiracula transfertur. Facilem autem esse illam serosi humoris ab uno ventre in alium transmissionem, docetur experientiâ, quandoquidem hydrops pectoris in hydropem abdominis tandem degenerat, & vice versâ humor, in asciticorum abdomine contentus, in thoracem sæpissimè transfertur, unde illi subitò & ex improviso suffocati pereunt.

Diagnosis hujus affectus (sicut anteà dictum) difficillima est, & omnia ferè signa cum aliis thoracis morbis communia sunt. Hoc tamen illi & empyemati tantùm peculiare, murmur scilicet aquæ fluctuantis, quod intra pectus exaudiri potest, si corpus sursùm ac deorsum, transversimque commoveatur, vel à valido homine scapulis apprehensum agitetur.

Omnia verò signa ex Hippocr. suprà recensita, collectivè sumpta diagnosin satis certam stabilire possunt. Quibus hoc unicum addere licet, tanquam pathognomonicum, & quo solo hydrops pectoris à cæteris difficultatis respirandi speciebus distinguitur. Quando nimitùm spirandi difficultas primo quoque somni tempore invadit, eumque intercipit, ac per noctem magis urget, procedente verò die sensim lentescit.

His accedit interdum brachii alterius vel humeri dolor, vel paralysis, vel quæ fit ab humore à capite in pectus delabente, cujus portio in brachium vicinum defluit, vel è sero in pectore contento, & ad brachia per venas axillares exsudante, vel à refrigeratione musculorum intercostalium, à quibus ad brachia nervi derivantur, vel alia quavis sympathia viciniæ lege oborta. Hanc enim pectoris & brachiorum sympatiam notavit Hip. *in Coacis*, his verbis, *Si vehementer inflammantur appendentes utrinque pulmonis partes, aut in latus incumbat, resolvuntur ea parte corporis.*

Gravissimus est affectus, & difficillimè curationem suscipit. In iis enim, qui eo laborant, calor nativus admodum

debilis

debilis est, viresque naturales languidæ ex gravi aliquo viscerum affectu: unde fit, ut quamvis collectus humor in thorace remediis idoneis evacuetur, quod tamen difficillimum est, novus subindè fiat novæ materiæ affluxus; unde morbus non solùm fovetur, sed etiam deterior in dies evadit, ita ut tandem in hydropem ascitem corpus incidat, multiplicata materiâ, & in abdominis cavitatem transfusâ. In principio tamen, antequam viscera insignem læsionem susceperint, curationem interdum admittere potest.

Ad curationem hujus morbi duæ indicationes ante oculos proponendæ sunt, ut scilicet materia in thorace contenta evacuetur, & nova illius generatio impediatur.

Materiæ in thorace contentæ evacuatio difficillima est, quia non sunt viæ patentes, per quas educi possit. Ideò Hipp. lateris apertionem præcipit, quam tamen, quia in usum revocatam non vidimus; neque felicem illius successum apud ullum autorem legimus, probare absolutè non possumus. Et de ea idem dici potest, quod de paracentesi in hydrope ascite capite proprio dicimus.

Satius ergo est hydragogis medicamentis humoris illius evacuationem tentare. Cui rei conferent ea omnia, quæ in hydropis curatione à nobis proponuntur. Ubi tamen diligenter observandum, quod si morbo jam confirmato, & multa serosi humoris copia in thorace collecta, purgans validius exhibeatur, humores illi valde exagitentur, unde suffocatio ingens ægrotanti contingit, quæ illum subitò de medio tollit. Ideò cautè agendum est; & in minori dosi, atque iteratis vicibus medicamenta exhibenda sunt eaque cum potentioribus aperientibus ac diureticis miscenda, ut simul viæ aperiantur, & serosæ materiæ portio ad urinæ vias deducatur.

Inter hydragoga, ea quæ ex mineralibus desumuntur, in hoc affectu maximè conveniunt, qualia sunt mercurius vitæ, ita correctus, ut per inferiora tantùm evacuet.

Diuretica etiam sola frequenter usurpata multum conferre possunt, quia materiam antecedentem ad thoracem confluentem avertunt, & per urinas evacuant; tunc etiam consequutione quadam ab ipso thorace educunt.

Sudorifica etiam ad serosam illam materiam educendam utilissima sunt, & nos vidimus virum sexagenarium usu decocti sudorifici ex guajaco, & salsa parato per 15. dies, sudores excitando cum vapore spiritus vini, fuisse liberatum.

Ad eandem serosi humoris à thorace aversionem plurimùm conferent cauteria cruribus aut tibiis admota.

Generatio verò illius serosæ materiæ impedietur, vitia corrigendo earum partium, quæ hanc materiam suppeditant. Sic pulmone ipso laborante, illi remedia appropriata erunt usurpanda. Si hepar aut lien intemperie, obstructione, scirrho, aut alio quopiam vitio laboret, illorum affectuum curationes ex propriis capitibus erunt repetendæ.

Universaliter verò ea, quæ partes vitales & naturales roborant, semper convenire poterunt, qualia in virium imbecillitate, hydropis, & fluxus hepatici curatione descripta sunt.

---

## CAPUT VI.

### *He Hæmoptisi, seu sanguinis sputo.*

Licèt vulgò hæmoptisis omnem sanguinis per os excretionem significet, à quacunque parte procedat sive à thorace, pulmone, aspera arteriâ, sive à faucibus, gingivis, palato, columellâ, cerebro, ventriculo, hepate, & liene; propriè tamen à Gal. 1. *de cris. cap.* 5. hæmoptisis nomen pro ea sanguinis exspuitione sumitur, quæ à partibus vitalibus, thorace nimirùm, pulmone, asperâ arteriâ procedit.

Est symptoma in excretis eorum, quæ sunt toto genere præter naturam.

Cùm autem omne symptoma pendeat à morbo, tanquã causâ proximâ & immediatâ; hujus causa erit morbus organicus, vel communis. Organicus duplex est, vasorum apertio, quæ ἀναςόμωσις Græcis dicitur, & rarefactio διαπήδησις appellata. Communis etiam duplex est, eorundem vasorum ruptio, quæ ῥῆξις nominatur, & erosio διάβρωσις appellata.

Causæ internæ, istos morbos immediatè producentes sunt, sanguinis quantitas, vel qualitas excedens.

Sanguis quantitate peccans venas rumpere, aut orificia illarum aperire potis est, atque ita rhixin aut anastomosin efficere.

Idem verò qualitate peccans, si nimirùm calidior tenuiorque sit, per anastomosin effluere potest, quia calor orificia dilatat, & tenuitas efficit, ut faciliùs effluere possit. Eædem qualitates diapesin etiam efficiunt; calor enim rarefacit tunicas vasorum; tenuitas verò sanguinis efficit, ut per poros earum tunicarum faciliùs transfluere possit.

Sanguinis denique acrimonia venarum tunicas erodit & exulcerat, ac diabrosin parit. Id ipsum præstare possunt humores acres vel salsi à capite destillantes, vel aliundè ad pulmonem confluentes.

Causæ etiam externæ ad horum morbum productionem concurrunt mediatè, vel immediatè. Immediatè id præstant ictus, casus, vulnus, & alia id genus. Mediatè verò operantur, quæcumque sanguinem multiplicare, calefacere, aut attenuare possunt, ut victus plenior, aut calidior, mensium aut hæmorroidum suppressio, exercitatio nimia, clamor ingens, longa in sole mora, & alia quamplurima.

Frigus etiam externum vasorum disruptionem potest adjuvare, eorum tunicas duriores & ad extensionem difficiliores reddens. Ad hoc tamen concurrere debet motus vehemens, aut humorum abundantia.

Diagnosis hujus affectus satis difficilis est ratione partis mandantis, quam tamen Gal. paucis absolvit 4. *de locis affectis, cap.* 6. quod nimirùm sanguis è gula & ventriculo excernatur vomitione; ex spiritalibus partibus tussi, ex faucibus & gurgulione screatu, ex ore simplici exspuitione. Quæ quidem clariori explicatione indigent. Siquidem sanguis, à capite ad gurgulionis partes internas & ad fauces affatim irruens, tussiendo educitur, sicque ab eo, qui ex partibus spiritalibus effertur, hoc saltem signo non distinguitur.

Prætereà cum sanguis è pulmone & à thorace promanans, tussi educatur, alia signa necessaria sunt, quibus partes affectæ invicem distinguantur.

Primò igitur, à capite profluens sanguis, licet tussim interdum moveat, major tamen illius portio screatu excernitur & titillatio percipitur in palato, qualis ex catarrho solet contingere: tum etiam palatum inspectum, sordidum apparet & cruentum. Ac denique omnimodam certitudinem facit, si eodem tempore aliquid sanguinis stillet è naribus.

A pulmone prodiens sanguis, ab eo, qui à thorace, distinguitur, ex Gal. *loco citato*, ex eo quòd à pulmone sit spumosus, majori copia, & sine dolore; à thorace verò nigricans, paucior, & cum dolore.

Objici tamen potest, quòd sanguis à thorace prodiens spumosus sit, per pulmonem feratur, ac per consequens spumosus sit, quia cum aëre inspirato permiscetur, quemadmodum ille qui à pulmone immediatè defertur. Et Avicenna dixit, ex thorace sanguinem spumescere. Respondendum est, aliud esse nonnihil spumæ permixtum educi, aliud, ex toto spumescere, quod solius substantiæ pulmonum proprium est. Ita tres spumæ gradus in concreto sanguine notari possunt. Aut enim ex toto spumans est è pulmonis carne, cujus induit similitudinem, est enim pulmo coagulata spuma: aut plurimùm spumans è pulmonis vasis, aut spumæ permixtus ex thorace.

Verùm certissimum thoracis affecti indicium desumitur ex dolore, qui fixus est & perdurans juxta illum locum, in quo est solutio continui.

Advertendum verò est, sanguinem interdum ab hepate, liene, utero, aliisque partibus in pulmonem transmitti, & per sputum excerni, ita ut pectus secundariò tantùm, non primariò afficiatur. Cujus rei diagnosis perquàm difficilis est. Illam tamen conjecturâ assequi poterimus; si nimirùm aliqua prædictarum partium dolore, inflammatione, aut aliquo alio affectu laboret, & nullum aliud in pectore vitium adfuerit, aut præcesserit.



Signa causarum ex iis, quæ superiùs dicta sunt, elici possunt. Si enim per anastomosin venarum sanguis feratur causæ vasorum orificia aperientes præcesserunt, & sanguis egredietur mediocri quantitate, & sine dolore. Per diapedesin verò effluens sanguis serosus est paucus, & sine dolore.

Per rhixin erumpens copiosus est, si plethora præcessit, vel causa aliqua externa, ruptionem vasorum efficere valens.

Si denique per διάβρωσιν seu venarum erosionem sanguis profluxerit, salsæ vel acres à capite destillationes præcesserunt; sanguis salsedinis, vel acrimoniæ particeps percipitur, & malè coloratus apparet, præcesserunt causæ humores acres generantes. In principio sanguis paucus exspuitur, in progressu verò, aucta erosione, copiosior; tandemque puris sputum consequitur.

Prognosin hujus affectus Hippoc. generatim instituit. *Aphr.* 25. *sect.* 4. *Sanguinem superne quidem efferri, qualiscumque sit, malum.* Omnibus enim vasorum apertio, quæ sanguinem effluere sinit periculosa est, præcipuè in pulmone, de qua in primis audiendus est aphorismus. Fit tamen interdum, ut talis sanguinis excretio innoxiè contingat, naturâ motu quodam critico sanguinem superfluum per illas vias expurgante. Et observatum est, quasdam mulieres, suppressione mensium laborantes certis periodis sanguinem ex pulmone, per illius venarum anastomosin, innoxiè excrevisse.

Ratione causarum, diapedesis minùs periculosa est: Anastomosis magis. Rhixis adhuc periculosior; nisi enim intra tertium vel quartum diem consolidetur inflammatio succedit, quæ in suppurationem versa ulcus producit, à qua phthisis consequitur. Unde Hippoc. *Aph.* 15. *& 16: sect.* 7. *A sanguinis sputo, puris sputum, à puris sputo, phtisis.* Diabrosis verò omnium periculosissima est, & Galenus incurabilem pronuntiat, propter ulcus insanabile, quod illam consequitur.

Hæmoptoës curatio perficitur, revellendo sanguinem à pulmone, malam illius qualitatem corrigendo, & venam apertam obturando, astringendo, & conglutinando.

Primò igitur instituenda est venæ sectio ex brachio illius lateris, in quo gravitas, aut punctio percipitur, in pauca quantitate, & per intervalla repetita, ad majorem revulsionem.

Post sectionem venæ brachii, in pede etiam aperienda est: Sicque fiet revulsio ad distantissima. Adhuc multò magis conducit si affectus ex suppressione mensium traxerit originem.

Si æger sit obnoxius hæmorrhoïdibus, utiliter etiam aperientur admotis hirudinibus.

Cucurbitulæ etiam scarificatæ admovebuntur scapulis & dorso: Vel cucurbitulæ sine ferro hypochondriis; in sanguinibus Frictiones & ligaturæ partium extremarum celebrentur; præsertim cucurbitulæ in hypochondriis per intervalla repetantur, toto curationis decursu.

Interim julepus sequens ab initio ter in die repetendus.

℞. Aquar. plantag. & papav. rhœad. an. ℥. ii. syrup. de rosis siccis ℥. j. salis prunellæ ʒ. i. Misce. Fiat julep.

Denique humores serosi, biliosi, sanguinem tenuiorem & fluidiorem efficientes, repurgandi medicamentis astringendi vi præditis, & eo nomine humores minimè commoventibus, in hunc modum.

℞. Rhab. elect. ʒ. j. myrob. citrin. ʒ. ß. tamarind. ℥. ß. infundatur in aquæ plantag. ℥. iij. Expressione facta dissolve rhab. pulverat. ʒ. ß. syrup. de rosis siccis. Unc. j. Fiat potio.

Demùm exhibeantur medicamenta, quæ oscula reserata occludant vi emplastica & astringente: Ita tamen, ne nimia astrictione sanguinem in pectore retineant. Quin potiùs ea interdum permisceantur, quæ sanguinem extravasatum & concretum dissolvant, & expectorent.

Ex omnibus, quæ ad hanc rem maximè faciunt, sequentia præstantissima sunt.

℞. Boli armenæ, terræ sigillatæ, coralli utriusque, & lapid. hæmat. an. ʒ. ß. sacchari rosac. ℥. ß. album, ovi cum aqua rosarum fortiter agitari n. j. Fiat looch, quo utatur ex cochleari frequenter.

Vel gustu gratius, & paratu facile, in hunc modum componi poterit.

℞. Liquoris albuminis ovi fortiter agitati ʒ. ij. sacchari rosac. Unc. j. amyli ʒ. iij. Misce. Fiat looch.

℞. Conservæ rosar. & symphiti major. an. ℥. j. boli armenæ; terræ sigillatæ an. ʒ. j. cum syrup. rosar. siccar. fiat opiata, teneat in ore frequenter, & sensim deglutiat.

Conservæ rosar. siccar. ℥. ij trochisc. de carabe, & de terra sigillata, ʒ. sem. margarit. præp. ℈ j. sacchar. rosacei ad pondus omnium; Fiat cum syr. ros. sicc. conditum, capiat cochlear unum, hora una ante pastum.

℞. Succi portulacæ [illegible]. xij. sacchari. Unc. viij. Coquantur in syrupum, quo utatur frequenter sensim labendo. Hic syrupus in hæmoptosi præ cæteris excellit. In portulacæ defectu ex succo plantag. componi poterit.

Ad idem summè est efficax syrupus ex symphito Fernelii, à Bauderono descriptus.

℞. Millefolii flore albo, & flore luteo, an. M. ij. radic. tormentillæ recentis, cum foliis, si haberi possit; sin minùs, siccæ. Unc. j. pimpinellæ majoris M. j. conservæ rosar. rubr. ℔. ß. aquæ fontis ℔. xvi. Ponantur in olla vitreata, quæ cum suo operculo diligenter lutetur, ut vapores non exspirent. Coquantur posteà in B. M. bulliente per horas xvj. Colatura servetur in vase vitreo, de qua capiat ℥. vj. manè, meridie, vesperi.

℞. Trochis. de carabe ʒ. j. aquæ plantag. & rosar. an. Unc. j. sem. syrupi myrtini, & de rosis siccis, an. Unc. sem. Misce. Fiat julep.

℞. Spirit. vitrioli ℈. sem. aquæ plantag. Unc. iv. Misce, fiat potiuncula; subitò sistit sanguinem, tussi vel vomitu rejectum.

Syrupus corallorum, ad cochlearia ij. singulis diebus exhibitus, omni sanguinis fluxui convenientissimus est. At tinctura ejusdem, cum succo limonum recenti aut spiritu Panis extracta, potentiùs operatur.

Quercetanus in Pharmacopœa sequentem aquam describit ad hæmoptosin, quæ est magnarum virium.

℞. Rad. bistortæ, symphiti major. tormentillæ, an. Unc. j. herbar. centinod. millefolii, veronicæ, pyrolæ, saniculæ, bursæ pastoris cum rad. an. M. j. summitat. rubri lentisci, an. M. sem. gran. sumach. myrtill. sem. plantag. berberis, papaveris albi, an. ʒ. vi. florum nymphææ, cucurbitulæ cydon. rosar. rubr. an. P. ij. Contusa & commixta omnia macerentur per quatriduum ad ignem balnei in succor. depuratorum plantag. portulacæ, acetosæ, agrimonii, an. ℔. ij. Denique fortiter exprimantur. His adde acaciæ, hypocistid. an. ℥. ij. terræ sigillatæ, boli armenveri, an. Unc. ß. electuarii diatrag. frig. ℥. j. Macerentur denuò per quatriduum, dein per cineres ad siccitatem destillentur. Hujus aquæ capiat æger cochlearia duo vel tria per se aut cum syrupo convenienti.

Oleum de carabe chymicè extractum potentissimè penetrat, astringit, & siccat, si guttæ duæ in potu dentur cum aqua plantag. ut docet Cæsalpinus *in speculo artis Medicæ.*

Mercurialis *in consultationibus* valdè commendat semen papaveris albi, vel hyoscyami albi, singulo mane, si ejus capiat æger ʒ. j. plus minùs, cum saccharo rosac. & syrup. de portulaca mixtum. Sed etiam diacodium album, in cura phrenetidis descriptum, utiliter usurpari poterit.

Amatus Lusitanus succum urticæ mirè prædicat his verbis: *Qui sanguinem ex pectore rejectarunt, & à Medicis tanquam deplorati sunt habiti, solo urticæ succo convaluerunt. Post multa autem machinata remedia, nullum ita contulit, ut sanguis cohiberetur, ac urticæ succus, quem ad 5. vel 6. dies ebiberunt, singulis scilicet diebus quatuor uncias, jejuno stomacho. Imo & ipsam urticam concoctam in jure pulli aut vervecis sæpe comedebant.*

Sanguis draconis omnem venarum apertionem inter-

nam mirè conglutinat, ad ʒ.ß. cum aqua plantag. aut alio liquore convenienti exhibitus, vel cum aliis medicamentis permixtus.

Pilulæ ſublinguales uſitatiſſimæ ſunt, & in ſequentem modum componi poſſunt.

℞. Mucag. gum. arab. & tragac. extract. cum aqua plantag. ʒ.ij. mumiæ, maſtiches, ana ʒ.j. ſacchari roſati q.ſ. Fiant pilulæ ſublinguales, quarum unâ teneat in ore perpetuò.

Juſculis etiam pulvis ſequens pe miſceri poterit.

℞. Coralli rubri, margarit. præparat. ana ʒ.ß. gummi arabici, tragacanth. an. ʒ.j. Fiat Pulvis.

Vel in juſculis ſemina papaveris albi & ſumach. in panno lineo ligata decoquantur.

Narcotica in hoc affectu multum præſtant, eaque in hunc modum uſurpanda ſunt.

℞. Syrup. de papaver. jujub. & de roſis ſiccis, an. ℥.j. Capiat cochlear j. hora ſomni. Vel

℞. Syrup. de papav. & de portulaca, an. ʒ.iij. terræ ſigillatæ ʒ.ß. aquæ portulacæ & plantag. an. ʒ.j.ß. Fiat potio, detur hora ſomni. Vel

℞. Syrup. myrtini & de papav. an. ℥.j. boli armenæ ʒ.ß. Miſce, utatur noctu ex cochleari.

Vel etiam interdum theriaca recens quatuor menſium, ut docet Gal. 5. *meth. cap.* 13. philonium romanum, aut laudanum opiatum, ſed cautè uſurpari poterunt.

Refert Platerus, ſe hæmoptoïcum curaſſe ſola exhibitione trochiſcorum alkekengi, cum opio in lacte caprino diſſolut. per aliquot noctes. Idem mulierem ſimili affectu laborantem curavit purgatione ex mannæ ʒ.j.ß. cum juſculo, venæ ſectione, & uſu ſequentium tabellarum, per multos dies manè & ſerò continuato.

℞. Semin. hyoſcyami albi ſubtiliſſimè pulverati ℈.ij. coralli rubri ʒ.ß. gummi arabici ℈.j. violas recentes n.x. ſucci berberis ʒ.ij. ſacchari in aqua roſar. & plantag. diſſoluti ℥.ij. Fiant tabellæ.

Trallianus *lib.7. cap.*1. mirum in modum commendat lapidem hæmatitem, quo dicit ſe multos hæmoptoicos curaſſe, exhibendo ad ℈.iv. cum ſucco mali punici aut polygoni, iis qui copioſum ſanguinem ſpuebant. In quibus verò ſanguis non copioſè evacuabatur, cum aquâ purâ tepidâ. At levigandum eſſe curioſè monet, ut ſi aëreus & vento perſimilis, tum frequenter exhibendum, ut commodiùs diſtribuatur; & in vino etiam infuſum exhibet ad præcautionem.

Antonius Valerius *exercitat. ad c.27. lib.1. Hollerii de morbis internis*, refert quendam hæmoptoïcum, qui alternis temporibus multum ſanguinis rejecerat, neque ullis remediis ſaneſcere poterat, uſu ſequentis pulveris à Julio Scaligero ſibi præſcripti, brevi convaluiſſe.

℞. Spodii, roſar. rubr. boli armenæ terræ ſigillatæ, lapid. hæmat. an. ℥.ß. coralli rubri, carabes, margarit. non perforat. an. ʒ.ij.ß. gummi arabic. tragacanthi, an. ʒ.ii. ſemin. portulacæ, malvæ, arnogloſſæ, ſem. roſar. rub. cornu cervis uſti amyli torrefacti an. ʒ. iii. Fiat pulvis tenuiſ. Doſis ʒ. iij. cum aqua pluviali. Hunc pulverem Scaliger mutuatus fuerat à Serapione, qui eum trahit *cap. de ſputo ſanguinis.* tanquam remedium expertum, quem etiam valdè laudat Valeſcus. Ex eo etiam poſſunt fieri tabellæ, cum ſaccharo in aqua plantag. & roſar. diſſoluto.

Ad hunc pulverem quadantenus accedit, ſed paratu faciliùs electuarium Hælidei ad hæmoptoſin, in Germania olim celeberrimum, & à Geſnero, Eraſto, & Cratone commendatum, quod ſic habet.

℞. Semin. hyoſcyami & papav. albi, an. ʒ.x. terræ ſigillatæ, coralli rubri, an. ʒ.v. ſacchari roſar. antiquiſſimi q.ſ. Fiat electuarium, cujus doſis ℥.j. manè & ſerò, præmiſſis univerſalibus.

Quia verò aſtringentium uſu ſputum ſupprimitur, & difficultas ſpirandi exoritur, per intervalla recurrendum eſt ad ea quæ pectus leniunt, & nihilominùs ſanguinis ſputum cohibent. Qualia ſunt ea, quæ componuntur ex gummi arabico tragacantho, amylo, & ſyrupis de roſis ſiccis, cydonior. myrtil. jujubino, de ſucco portulacæ aut plantaginis.

Dum aſtringentia remedia in uſum revocantur, ſi alvus non procedat, clyſtere ſubducatur, vel purgante medicamento, adſtrictionem aliquam relinquente.

In toto curationis decurſu, ſi ſanguinis concreti, inque thorace contenti ſuſpicio ſit, diſſolvendum erit oxycrato. Quod ut Gal. docet 5. *method.* in hoc caſu ita componendum erit, ut potu ſit jucundum, nec ob acetum copioſius tuſſim excitet: Ita enim ſanguinem ſolvit, & leviter adſtringit. Hujus capiat æger ʒ.vi. tepidè, bis aut ter in die ſi tamen adhuc tuſſim moveat, ſaccharo dulcorandum erit. Eſt autem eo utendum, cùm jam aliquo modo fluere ceſſat ſanguis. Huic etiam rei conferunt carabe & mumia, quæ cum aſtringentibus & glutinantibus permiſcenda ſunt, ut in formulis nonnullis ſuprà præſtitum eſt.

In eodem curationis decurſu, ad fervorem hepatis temperandum, epithema refrigerans hyponchondrio dextro admoveatur.

℞. Aquæ roſar. plantag. & cichorii, an. ℥.iv. aceti roſac. ℥.ij. pulver. electuar. trium ſantal. ℥.ß. camphoræ ℈.j. Fiat epithema applicandum tepidè regioni hepatis.

Poſt uſum epithematis inungatur eadem pars unguento roſac. vel cerato ſantalino, addendo aceti roſacei parum, unctionis tempore.

Lumbi etiam & ſpina dorſi illinantur oleo roſac. & nymphææ, lotis in aceto, addendo parum camphoræ, ut ſanguinis in venâ cavâ contenti fervor temperetur. Cavendum tamen eſt ab iis, quæ vehementer aſtringunt, quia ſanguinem è venâ cavâ in pulmonem propellerent.

Plurimùm etiam ad ſanguinis fervorem temperandum, ejuſque fluxum cohibendum conducit oxycrato frigido teſtes fovere; maximus enim eſt conſenſus inter ſpiritalia & genitalia membra.

Balneum in hoc affectu conveniret ad viſcerum calorem temperandum. Sed quia relaxare, & venas magis reſerare poteſt, ideo illius uſus fugiendus eſt.

Pro potu utatur æger ſyrupo myrtino, de portulaca aut de roſis ſiccis, aut ſaccharo roſaceo cum aqua hordei, aut cum aqua infuſionis lapid. hæmatit. vel terræ ſigillatæ, aut conſerva roſarum, cum earum aqua permixtâ, vel cum aquâ infuſionis coriandri præparatâ, & acidulâ redditâ cum ſpiritu vitrioli, vel cum tincturâ roſarum.

Leve decoctum milleſolii, pro potu ordinario uſurpatum ad quemcumque ſanguinis fluxum cohibendum efficaciſſimum eſt.

Si acris fluxio, in pulmonem è capite irruens, cauſa ſit hujus ſymptomatis, præter ſupra dicta, convenient ea remedia, quæ pro catarrhi calidi curatione ſupra propoſita ſunt.

Sedato ſanguinis fluxu, ad impediendam recidivam, vitanda primùm ea omnia, quæ humores exagitare ſolent, ut vehemens exercitium, ingens calor, incandeſcentia, vociferatio, vina generoſa, cibi præditi ſale, aut aromate conditi.

Conſerva roſar. vetus teneatur in ore frequenter, præſertim ſub lecti ingreſſum.

℞. Conſervæ roſar. & rad. ſymphyti, an. ℥.j. trochiſcorum de carabe, & de terra ſigillata, an. ʒ.ß. coralli rubri & margarit. præpar. an. ℈.j. ſacchari roſacei ad pondus omnium. Fiat conditum, de quo capiat cochlear 1. per intervalla horâ unâ ante paſtum.

Purgetur quater in anno, vel etiam ſæpius, ſi opus videatur, potione ex rhab. & myrobolanis ſuprà deſcripta, cui addatur loco ſyrupi mannæ granatæ. ℥.j.

Utiliter etiam ſumi poteſt per aliquod tempus à ſedata hæmoptoë, rhab. torrefacti ℈.j. ſingulis diebus manè, hora una ante paſtum. Imò verò ſi ſanguis valde aqueus & ſeroſus ſit ut plerumque in omni hærmorrhagia ſolet contingere, idem Rhab. non torrefactum, ſed tantùm pulveratum dicta doſi maximè conveniet; ſic enim ſanguis, expurgatis paulatim ſeroſis illius humoribus, priſtinam ſuam craſſitiem recuperare poterit. Vel poterit idem rhab. ſumi ad ʒ. j. ſemel in ſeptimana.

Poterit etiam in uſum revocari ſyrupus magiſtralis, ad ſanguinem mundificandum à ſeroſis & tenuibus ichoribus & humoribus.

℞. Fol. Bugloſ. utriuſque fumariæ, lupul. cichorii, endiviæ, agrimon. plantag. polytrichy, ana M.j. ſummit. aſparagi, verbenæ, euphraſiæ, ana M.ß. ſem. cucurbitæ, melonum, ana ℥ß. ſemin. endiviæ, cuſcutæ, ana ℥.ij. liquirit. raſ. & paſſul. mundat. ana ℥.j. prunor. dulcium. par. vj. ſennæ mundat. ℥.iv. polypod. querni ℥.ij. agarici in panno raro ligati ʒ.vi. macis ʒ.i. flor. iij. cordial. & cicer. rubror. ana P.i. Coquantur in aqua ſimplici vel verbenæ ad ℔. i. ß. In colat. diſſolve ſucci pomor. redolent ℥.iiij. ſacchari albi quartaria quinque. Fiat ſyrup. perfectè coctus, aromat. ſantalo citrino. Poſteà in ſyrupo infunde rhab. elect. contuſi, & in panno raro ligati ℥. i. capiat ʒ. ß. vel ℥.ij. cum juſculo, bis in menſe.

Cauterium affigatur tibiæ dextræ, vel ſiniſtræ, prout hepatis aut lienis affectus huic ſymptomati occaſionem ſuppeditant.

Denique lactis aſinini chalybeati uſus, per menſem integrum, ad hujus affectus præcautionem erit utiliſſimus. Vel ad potentiùs hepar refrigerandum, ſerum caprillum chalybeatum illius loco poterit ſubſtitui.

Pro potu utatur aquâ leviter coctâ, cum ſemine coriandri præparato, vel decocto hordei & liquiritiæ.



## CAPUT VII.

### *De Phthiſi.*

Licet phthiſeos nomen generaliter omnem corporis conſumptionem ſignificet, propriè tamen & ſpecialiter pro ea corporis extenuatione uſurpatur, quæ ulcus pulmonum ſequitur.

Hæc autem corporis extenuatio provenit à febre putrida & lenta quæ in hecticam degenerat. Febris verò ab ulcere pulmonis exoritur, à quo propter viciniam, putridi vapores ad cor continuò exhalant, & in eo febrem accendunt. Poſtmodum verò calor ille febrilis à corde in totum corpus diffunditur, ſicque partes omnes intemperie calidâ & ſiccâ laborantes, & calorem influentem, intemperatum, ac putredinoſum recipientes, alimentum commodè non concoquunt, & malè nutriuntur: unde ſenſim propriæ ſubſtantiæ conſumptio ſuccedit.

Febris autem illa propter longitudinem & cauſæ perſeverantiam in hecticam degenerat; cui tamen non raro putrida conjuncta eſt, quod ex urinis dignoſcitur, & exacerbationibus, quæ certis horis non raro contingere ſolent. Imo verò interdum paroxyſmi febrium intermittentium in phthiſicis obſervantur.

Ulceris pulmonis cauſa proxima & immediata eſt humor acer & erodens, qui vel aliundè in pulmonem influit vel in ipſo pulmone generatur.

Influit imprimis à cerebro pituita acris & ſalſa, catarrhum ferinum efficiens, qui pulmonem exulcerare facilè potis eſt. Interdum verò pituita effluens à cerebro, etiam ſalſedinis & acrimoniæ expers, exulcerationem pulmonis efficere poteſt, ſi nimirùm in eo diutiùs remoretur, & putredinem contrahat: à putredine autem acrimonia exoriens partem corrodit, & exulcerat.

Non ſemper tamen pituita putreſcens in pulmone, illũ ulcerat. Siquidem vidémus ſæpe in catarrho pituitam putridam excerni, cùm tamen pulmo nullam læſionem conceperit. Sed ad ulcerationem efficiendam duæ requiruntur conditiones, altera ex parte materiæ fluxæ, altera ex parte pulmonis. Ex parte materiæ conditio neceſſaria eſt, ut illa talem habeat diſpoſitionem ac temperiem, quæ per putredinem acquirat inſignem acrimoniam, quæ exulcerationem efficere valeat. Ex parte verò pulmonis concurrere debet mollis præter modum, tenella, ac corruptioni parata illius ſubſtantia, quæ uno verbo vitioſa pulmonis conſtitutio vocatur, ab ortu & ſemine parentum plurimùm contracta, de qua paulò inferiùs agetur.

A vicinis etiam partibus humores pulmones exulcerantes & putrefacientes, ſolent influere, ut pleurâ, mediaſtino, diaphragmate, aſperâ arteria; & in primis ex earum partium inflammatione ſuppuratâ, quæ in Empyema convertitur, de quo Hip. *Aph.* 15. *ſect.* 5. *Qui ex pleuritide empyici fiunt, ſi è ruptione empyematis intra dies* 40. *repurgantur, liberantur, alioqui tranſeunt in tabem.*

In ipſo pulmone generantur quando à vaſe illius, rupto vel eroſo, aut ex vulnere aperto, ſanguis effuſus putreſcit, aut à variolis ulcus in eo relinquitur.

Interdum verò ex ipſo pulmonis vitio pravi humores generantur, qui illius ſubſtantiam corrumpunt, & phthiſin efficiunt. Tale autem vitium, ſeu vitioſa pulmonis conſtitutio, plerumque à primo ortu contrahitur, & à ſemine parentum, ſimili labe infectorum. Unde phthiſis inter morbos hæreditarios principem locum obtinet, ita ut multas familias viderimus, inevitabili fato, hujus morbi malitiâ è medio ſublatas.

Hæc autem vitioſa pulmonum conſtitutio non in primis qualitatibus ſita eſt, ſed malignam quandam ac venenatam qualitatem agnoſcit, hujus ratione contagioſa eſt.

Quamvis negandum non ſit, mobiliorem & laxiorem pulmonum ſubſtantiam, atque adeò corruptioni magis paratam, ad cujus morbi generationem plurimùm conferre.

Hæc autem pulmonum vitioſa conſtitutio efficit interdum, ut nullâ præcedente deſtillatione, nullo præcedente inflammatorio affectu, aut aliâ causâ evidente, ægri in tabem incidant, ex ſolo partis vitio proprium alimentum corrumpente.

A tuberculo etiam in pulmone genito, ſuppurato, & diſrupto, phthiſis interdum generari ſolet. Eſt autem tuberculum pulmonis, tumor exiguus in quadam illius particula.

Duplex illius genus ab Hippoc. conſtituitur 1. *de morbis*, quorum unum crudum tuberculum ab eo nominatur, quod nunquàm ad ſuppurationem venit, ſed ſenſim increſcens ſpiritus vias præcludit, & tandem ægrotantem interimit.

Alterum eſt, quod ad ſuppurationem venit, & vomica pulmonis nominatur. Fit autem dupliciter, per fluxionem, vel congeſtionem, & materia collecta vel in cyſtide concluditur, vel ſine veſicula, in ipſa partis ſubſtantia. Veſiculæ illius denſitas ſæpe facit, ut hujuſmodi vomica per multos annos in pulmone geſtetur, nullis ſignis indicata, & nullâ aliâ corpori noxâ communicatâ. Unde Hippocrates *Aph.* 51. *ſect.*6. *Quibus ſuppuratio in corpore exiſtens non innoteſcit, iis ob craſſitudinem puris, aut loci non innoteſcit.* ita ut multi omnia corporis munia ritè exercentes, rupta derepentè vomica è medio ſublati ſint, quorum exempla aliquot proponuntur à Fernelio *lib* 5. *de part. morb. & ſympt. c.* 10. è quorum numero fuerunt duo Medici, qui nullis ſignis impendens periculum prævidere potuerunt.

Si pus è rupta vomica effluens in cordis ventriculos feratur, ægri ſubitò intereunt, ſi verò ad bronchia tranſmittatur, per anacatharſin expurgari poteſt, ſi corpus ſit validum, & materiæ quantitas exigua, ut plurimùm tamen relicto ulcere in pulmone phthiſis inde exoritur.

Cauſæ etiam externæ ad hujus affectus generationem concurrere poſſunt: inter quas principem locum obtinet contagium, hic enim morbus eſt valde contagioſus, ita ut videamus utplurimùm uxores, maritis phthiſicis aſſiduò inſervientes eodem affectu corripi, & vice verſâ. Sic etiam liberi ejuſdem familiæ ex eodem affectu ſigillatim intereunt non ſolùm propter impreſſam labem à ſemine parentum, ſed etiam propter frequentationem illius, qui primus hoc affectu laboravit.

Inter conſanguineos enim faciliùs & promptiùs communicatur hujuſmodi contagium, ut tutum non ſit fratribus aut ſororibus, fratris, aut ſororis, phthiſi laborantis cubiculum ingredi. Siquidem μιάσματα illa quæ à phthiſicorum pulmonibus exhalant, & cubiculi totius aërem inficiunt, ab aliis (præcipuè diſpoſitionem aliquam ad hunc morbum habentibus) in pulmonem attracta, ſimilem in eo diſpoſitionem generant.

Aliæ verò cauſæ externæ ſunt: primò aër impensè calidus aut frigidus; calidus enim humores acres in capite contentos fundit & liquat & in pulmonem præcipitat. Frigus conſtringendo & comprimendo, ejuſdem humoris defluxum promovet. Sed maximè noxius eſt aër in primis autumnalis, qui inæqualitate frigoris & caloris acres & ſalſas deſtillationes concitat, unde apud Hip. *Aph.* 10. *ſect.* 3.

*Autumnus tabidis malus.* Secundò ad phthisim producendam maximè conferunt cibi potusque acres & falsi, & qui caput vaporibus husmodi replent: Ac denique omnes aliæ causæ, tum internæ tum externæ, quæ hæmoptoën inducere solent, cùm ea plerumque in phthisin degeneret.

Inter causas antecedentes præcipuè recensentur humores vitiosi, in toto corpore collecti, qui ubi à causis externis commoventur, ad cerebrum transmittuntur, & inde in pulmonum confluunt. Huc pertinet mensium, hæmorrhoidum, aut alterius evacuationis consuetu suppressio, quæ materiam catarrhis & fluxionibus suppeditat.

Prædictæ causæ hunc affectum inducunt præcipuè in dispositis, qui φθινώδης & στηθώδης ab Hip. (*II. Prorrh. XII. III. Epid. III.* 142.) nominatur, qui habent pectus angustum & depressum, collum oblongum & scapulas alatas, quibus si pulmonis mollities & hæreditaria dispositio accedat, inevitabili fato eos ex hoc mobo concidere, necessarium est. Sunt etiam ad phthisin dispositi, qui caput habent debile, quod facilè superfluis humoribus impletur, eosque ad spiritus organa dimittit.

Venæ & propriæ dictæ phthiseos differentiæ aliæ non sunt, quàm quæ à causarum varietate desumuntur. Hip. tamen plures tabis species proponit natutu dignissimas quæ non ad veram phthisin, sed ad tabem generaliter sumptam reduci debent, & sine pulmonis exulceratione contingunt. Ac primùm *lib.*6. *Epid.sect.*8 *tex.*47. tabem ex gonorrhœa proponit historia sequenti. *Satyrus in Thaso, cognomento Gripalopex, cùm esset annorum circiter viginti quinque semen per somnum effudit sæpè, & interdiù quoque sæpè ipsi prodibat: cùm autem ad trigesimum pervenisset, tabificbat, & mortuus est.* Ex continua autem superflua seminis profusione corporis alimentum subripitur, unde partes solidæ absumuntur & exsiccantur, ac tandem in tabem incidunt.

Alia tabis species proponitur ab Hip. 2. *de morbis*, tabes dorsalis appellata, quæ fit ex nimia venere, corporis habitum universum absumente, solidisque partibus alimentum subripiente. Hæc recenter sponsis, effrænatæ libidini deditis, solet contingere, & est præcipua tabis dorsalis species: quatuor enim illius species in Hip. scriptis reperiuntur. Prima est jam descripta ex immodica venere oriunda. Secunda describitur *lib.*2. *de internis affection. textus* 13. pendens à nimia sanguinis & nutrimenti copia in medullam spinalem irruente, ex qua calor ejus innatus ac facultates omnes obruuntur ac suffocantur. A sanguinis autem copiâ emaciari corpus, docuit Hip. 5. *Epid. in historia viri in Oeneade*, qui cùm ab alimentis non restauratur, sed in dies magis contabesceret, vena secta in utraque manu, sanguineque extracto, quousque exsanguis redderetur, hoc solo remedio perfectè liberatus est, cùm omnia in cassum anteà tentata fuissent. Tertio species loco citato proposita est, quando spinalis medulla resiccatur, & inde totum corpus arescit & contabescit.

Hujus autem exsiccationis causæ in Hippocratis doctrina duæ inveniuntur. Una est obstructio venarum quæ ad spinam tendunt, quorum humore nutritur, eoque deficiente, resiccatur. Altera est bilis influxus à capite in spinam, quem Hip. *lib. de locis in homine proponit.*

Quarta describitur *in libro de locis in homine*, quæ fit ex destillatione in medullam spinalem irruente, his verbis: *Porrò, cum retro in spinā fluxio processerit, tabes fit hujusmodi, lumbos dolet, & interiores capitis partes vacuæ videntur ipsi esse*: In eodem etiam *libro, n.*18. hæc habentur. *Cùm verò in medullam fluxio contigerit, tabes occulta ac inconspicua exoritur.* Occultam eam dixit, quoniam hinc languescente corpore morbi causa non ita facilè patet. Inconspicuam autem, quia nec destillationis, nec tabis nocumenta, destillationi in medulla spinali firmata, & non ultrà progrediente, sensibus clarè deprehenduntur. Definit tamen esse occulta & conspicua, si fluxio non in sola spinali medulla firmetur, sed ultra progrediens in os sacrum & coxendicem irruat. Cum enim evidentior apparet distillatio, & dolores, ac motus impedimenta cum summa animi demissione prodeunt.

Hæc ab eodem Hippocrate clariùs explicantur *lib. de glandulis, num.*10. his verbis: *Alius morbus oritur ex defluxione capitis per venas in spinalem medullam, inde autem in os sacrum impetū facit, quo medulla ipsa fluxionem producit, & in coxendicum acetabula sive juncturas deponit, & si tabem fecerit homo marcescit, atque hoc modo contabescit, & vivere non expetit. Statim enim scapulæ dolent, amboque pedes, ac crura consequuntur, & semper tandem pereunt, multo tempore curati. Sic deflorescit homo, ac moritur.* Hæc tabis species à Medicis observanda est, quia aliquando in praxi occurrit; & iis præcipuè contingit, quibus nervi languidi & tabefacti hujusmodi fluxiones facilè recipiunt.

Ad tabis species etiam referri potest tabes ex inedia & fame cujus mentionem facit Galen. *lib. de Marasmo*, cùm deficiente nutrimento corpus absumitur & contabescit. Deficit autem nutrimentum in solidis partibus, non solùm ob ciborum penuriam, quos ventriculus concoquit, & ad hepar, generando sanguini, totius corporis alimento, transmittit, sed etiam quando chylus, in ventriculo sufficienter concoctus, venas mesaraicas pervadere non potest, propter graves earum obstructiones, ut in strumis laborantibus sæpissimè contingit, quorum mesenterium utplurimum glandulis refertum est, à quibus venæ lacteæ comprimuntur, unde totum corpus contabescit, & illi tabidi moriuntur.

Privantur etiam partes solidæ necessario alimento quando sanguis salsuginosus & parùm nutritioni idoneus in venas congeritur, qui nisi per epicrasin curentur, ut docuit Galen. 5. *meth.* omninò insanabiles sunt, & inevitabiter tabidi evadent. Ac denique Galen. *lib. de Marasmo, decimo methodi*, & aliis locis tabem proponit ex inflammatione manifesta, vel occulta ex syncope cardiaca, vel stomachica, & alias minùs frequentes, quæ dictis locis videri possunt.

Veræ phthiseos signa diagnostica alia imminentem, alia incipientem, alia verò confirmatum affectum ostendunt. Quæ omnia praphicè describuntur ab Hip. 1. *de morbis.*

*Imminentis phthiseos signa proponuntur ab Hip. lib. prædicto, text. 9. his verbis.*

*Fit autem & suppuratus, si pituita à capite in pulmonem destillet. Et primùm quidem utplurimùm latenter defluit, tussimque tenuem exhibet, & sputum paulò amarius solito & aliquando tenuis adest calor.* In hac sententia quatuor signa continentur phthisis imminentis.

Primum signum est, quod fluxio à principio latenter defluat ad pulmonem, quia tunc temporis materia destillans quantitate est pauca, & tenuior humoris portio, quæ defluit per parietes asperæ arteriæ, non irritat pulmonem qui alioqui à principio magis reluctatur, nondum à morbo labefactus: Unde fit, ut cùm ex his minima sequatur læsio, hæc materia dicatur latenter defluere.

Secundum signum est, quod humor ille defluens tussim & tenuem excitet; cùm enim in principio paucus sit, & tenuis, levem tantùm tussim excitare debet.

Tertium signum est, quod sputum amarius solito appareat. Quia humor defluens, pulmoni exulcerando idoneus, dulcedinis acrimoniæ, vel salsedinis particeps esse necessariò debet, quæ qualitates, ulteriori calore & præternaturali alteratæ, in amaram qualitatem degenerant. Notum enim est, dulcia & salsa, dum præter modum coquuntur, amaritudinem contrahere. Cùm autem ille calor præternaturalis in principio non sit valdè intensus, ideo sputum levem tantùm præ se fert amarorem, & subamarum tantùm efficitur.

Quartum signum est, quod aliquando tenuis adsit calor, id est, quandoque illis aliquæ accedunt febres, leviores tamen, & non vehementes. Cùm enim materia non sit conculcata, sed potiùs ex diuturna mora, & ex loci continentis calore præternaturali aliquam concipiat putredinem, hinc febris non potest esse intensa. Habet enim materia putrescens multa spiracula, per quæ difflari potest: Quare non est mirum, quod principio febres non urgeant, & sint leviores.

His signis ab Hippocrate propositis adjungere possumus malam thoracis conformationem, & ætatem juvenilem.



Si enim illa duo cum prædictis concurrant, phthisin in procinctu esse, certò pronunciare possumus.

Prava thoracis confirmatio in iis reperitur, qui habent thoracem angustum, & scapulas prominentes, alarum modo, in similitudinem avium, quæ partem thoracis anteriorem angustam, posteriorem autem latam habent: Quare & pravitatem & malam conformationem thoracis simul possident. Thoracis angustia penuriam caloris nativi, mala confirmatio ejusdem imbecillitatem significat. Si enim calidum insitum plurimum ac vegetum fuisset, thorax amplus & magnus, extensa ab eo validè materia, formatus fuisset. Tanta autem & talis est hæc dispositio ad tabem, ut eam Hippocrates nativam tabem appellaverit, quòd ab intimis ortus primordiis & naturæ principiis concepta sit. Quamobrem necessarium ferè videtur, ita affectos in phthisin tandem incidere, nisi ab aliis gravioribus morbis præveniantur. Notandum enim est obiter, eos qui talem habent dispositionem, si gravi aliquo & acuto morbo corripiantur, ut plurimùm interimi. Cùm enim in his calor nativus existat, paucus in quantitate, & debilis in virtute, causis morbificis vehementibus facilè succumbit. Ideò cautiores Medici in hujusmodi naturis & habitibus, si gravi aliquo morbo corripiantur, mortem potiùs quam salutem, aut saltem grave periculum præsagient.

Ætas verò juvenilis in dispositis ad hunc morbum producendum maximè est idonea, quam definit. Hip. *Aph.*9. *sect.*5. à decimo octavo ad 35. in illa enim ætate adest maxima sanguinis copia, ruptioni venarum efficiendæ idonea. Adest etiam ejusdem sanguinis tenuitas & acrimonia, apertioni, aut erosioni vasorum producendæ disposita. Contrà verò in pueris catarrhi humido multo hebetantur; in senibus frigore torpent: Cùm in media ætate, propter rationes dictas, frequentiùs exulcerent. Adde quod in adolescentia & juventute plurimi errores committantur in victu, & quibus pravorum humorum copia cumulari solent, & prava qualitas massæ sanguinis induci, tum etiam ob vehementiora exercitia in cursu, lucta, saltu, armis, & insolatu, ruptio vasorum in pulmone & ab ea phthisis excitari potest.

Incipientis phthiseos sign proponuntur ab eodem Hip. *de morbis, antea citato textu* 10. his verbis: *Temporis autem progressu exasperatus pulmo, & intus ulceratur à pituita inhærente & putrescente, & gravitatem exhibet pectori, & dolorem acutum antè, & retrò, caloresque acutiores in corpus incidunt, & pulmo à calore ad se trahit pituitam ex toto corpore, & maximè ex capite, caqut verò calefactum ex corpore. Et hanc putrescentem subcrassam spuit.* In hoc contextu sex signa continentur phthiseos incipientis.

Primum signum est, quod temporis progressu exasperetur pulmo: Hoc est, tussis vehementior, & molestior efficiatur. Procedente enim morbo, destillatio invalescit, ab eaque pulmo lancinatur, atque irritatur ad expulsionem rei noxiæ. Quæ quidem tussis non solùm à materia fluente excitatur, sed etiam ab ea quæ antea fluit. Cùm enim illa sufficienter non expurgetur, diuturna mora putredinem contrahit, & pravam concipit qualitatem, à qua pulmo magis irritatur ad expulsionem, unde tussis vehementer exoritur.

Secundum incipientis atque finientis phthiseos signum est gravitas thoracis, quæ ex materia in pulmone congesta exoritur. Licet enim pulmo ex se parum aut nihil sentiat, & dolorificos affectus in se ipso non percipiat, quia tamen thoraci per membranas illigatur, ideò illi gravitatis sensum communicat, quando à majore copia gravatur.

Tertium signum est, dolor acutus antè & retrò. Materia enim pulmone contenta, etiam pravâ qualitate & putredine, pulmonis membranas pungit & vellicat, unde acutus dolor exoritur; dolor enim membranis proprius pungitivus est. Percipitur autem ille dolor ante & retrò quoniam hæ membranæ sterno alligantur ex parte anteriore, & dorso ex parte posteriore. Infertur etiam talis dolor à molestissima tussi, quæ tussis ratione ingentis molestiæ & turbationis, quam infert, maligna & ferina ab Hippocrate nominatur.

Quartum signum est quod calores acutiores in corpus incidant, hoc est, febres insignes & vehementes superveniant. Cùm enim progressu morbi major ex diuturniori mora materiæ morbificæ putredo inducatur, majores inde febres excitari necesse est. Quamvis enim in solo pulmone ab initio materia illa putrescat, attamen ex suppuratione in thorace facta, & ulcere superinducto, putredo, humoribus, in venis existentibus communicatur; quibus putrescentibus, varia putridarum febrium genera oxoriuntur. Et hæ febres de putridarum genere sunt, toto genere diversæ à febricula illa, quæ ulcere pulmonis excitatur ex putridis vaporibus, ab eo in cor translatis: Quæ febricula temporis progressu in hecticam degenerat, & ideò in phthisicis complicatio febris hecticæ cum putrida plerumque annotatur.

Quintum signum est, quod magna pituitæ copia descendat à cerebro in pulmonem, quod indicavit Hippocrat. causam referens magni illius defluxus, quoniam scilicet pulmo à calore ad se trahit pituitam ex toto corpore. Hinc patet humores in toto corpore contentos fieri materiam fluxionis continuæ & copiosæ, quæ phthisicos infestat. Pulmo ex putredine concepta caliditatem contrahit, cujus ministerio pituitam attrahit è cerebro, cerebrum verò ex toto corpore: Et hæc est una ex præcipuis extenuationis & consumptionis totius corporis causis. Humores enim omnes, tum pravi, tum laudabiles, ad illas partes deferuntur sicque totum corpus exhauritur.

Sextum signum est, quod æger pituitam putrescentem subcrassam expuat; quandoquidem materia fluxa jam putredinem concepit, & supervenienti ulcere, necessariò pus ex eo excernitur, & ideò purulentum sputum screatur; Est autem pituita subcrassa, id est, inter crassam & tenuem mediocris. Quia cùm ex mora, quam facit, in pulmone crassitiem acquisierit admixtione saniei, quæ ex ulcere pulmonis exsudat, tenuior efficitur; atque adeò mediocrem quandam crassitiem acquirit cujus ratione subcrassa ab Hippocrate nominatur.

Prædictis signis ab Hippocrate propositis hoc tanquàm certissimum adjungendum est, nempè corporis extenuatio cum febre lenta & continuà. Nam præter febres putridas, suprà enumeratas, quæ per vices accedunt & recedunt, & ex humoribus in venis putrescentibus oriuntur, adest semper febris lenta & assidua, ex vaporibus ab ulcere ad cor continuò translatis, quæ nutritionem in toto corpore corrumpit, eique calidam siccamque intemperiem imprimit, unde extenuatio necessariò consequitur.

His etiam adjungendi sunt sudores nocturni, quibus ut plurimum phthisici vexari consueverunt, simul atque somno corripiuntur. Per somnum enim calor concentratur, & pulmonis inflammatio augetur, eo calore autem intùs augescente, magna fit evaporatio, quæ in cute condensatur, & in sudorem vertitur.

Addi etiam possunt rigores frequentes nullum typum servantes, qui ex puris acrimonia, membranas vellicante, oriuntur.

Ac denique addi potest sputi dulcedo, quæ in pure incipiente generari solet, siquidem illa est principium salsedinis.

Factæ denique ac confirmatæ phthiseos signa proponuntur ab Hip. *lib. prædicto textu undecimo*, his verbis. *Quanto verò magis tempus progreditur, tantò magis pus sincerum exspuit, & febres acutiores fiunt, & tussis frequens ac fortis, & inedia vexat, & tamen alvus infernè turbatur. Turbatur autem à pituita, pituita verò de capite descendit. Hic cùm ad hoc pervenerit, perit.* His dictis quinque signa confirmatæ phthiseos continentur.

Primum signum est, quod sputum reddatur magis purulentum, imò pus sincerum expuatur.

Secundum signum est, quod febres fiant vehementiores & acutiores, putredine semper ulteriùs procedente, & ulcere magis sanioso ac purulento reddito.

Tertium signum est, tussis frequens ac fortis, id est,

frequenter ac fortior quàm anteà fuerat. Frequentior quidem, quoniam plurima est irritatio, pauca verò expurgatio; unde natura iteratis vicibus perficere conatur, quod unica non potest. Fortior autem est tussis, non solùm quia major puris acrimonia facultatem expultricem acriùs stimulat: sed etiam, quia emaciatis solidis partibus, thorax quoad cavitatem amplior factus est, unde fit tussis quædam rauca & resonans, ut in illis rebus contingit, quæ ex cavo & recondito loco resonant.

Quartum signum est, inedia seu inappetentia, quæ ægrotantes vexat, & majorem corporis extenuationem inducit. Fit autem illa inappetentia ex eo, quod destillatio à capite defluens, non solùm ad spiritalia membra descendat, sed etiam naturalibus partibus communicetur, ventriculo præsertim, cujus orificium, inde labefactatum, functionem propriam, nimirùm appetentiam amittit. Adde, quod ex putridis exhalationibus, quæ partim ratione febrium putridarum, partim ratione putridæ pulmonum affectionis oris ventriculi communicantur, appetitricis facultatis robur destruatur.

Quintum & ultimum signum est alvi fluxus, qui à pituita ex capite defluente producitur; unde successu temporis ventriculus, & intestina labefactantur, ac facultas retentrix debilitatur, hincque alvi fluxus exoritur, qui ad interitum ægrotantem deducit, ut in prognostico fusiùs dicetur.

His signis ab Hippocrate propositis adjungenda sunt alia. Primum est, summa totius corporis extenuatio, ita ut in illo statu caro musculosa universa absumpta sit, & ossa omnia se prodant, sola cute contecta. Hinc ungues incurvantur, absumptâ carne, quæ in summis digitis existebat, unguesque fulciebat.

His etiam addenda est respiratio difficilis, tum quia facultas est debilis, tum quia bronchia pulmonis à materia putridâ & purulentâ obstruuntur, tum quòd ipsum viscus, majori parte consumptum & putrefactum, aërem sufficientem non trahat ad cordis refrigerium, ita ut quod unica respiratio præstare non potest, pluribus atque iteratis perficere conetur.

Ac denique addendum est, quod in phthisi confirmata & ad interitum vergente capilli defluant, malæ livescant, nisi quod post cibū, elevatis sursum vaporibus, rubescant, pediculi magna copia generentur, & pedes intumescant.

Neque tamen in eo statu tanta signorum speculatione opus est. Si quis enim vel plebejus (inquit Aretæus) hominem videret pallentem, imbecillum, tussientem, macie confectum, hunc vera phthoë laborare pronuntiat.

Advertendum tamen est diligenter, quod in praxi maximi est momenti, catarrhum contumacem in pulmonem defluentem sæpè veram phthisim ementiri, siquidem pituita putrida puris æmula per tussim excernitur, hinc ex putredine fiunt febres, ac corporis extenuatio consequitur: attamen ita affecti diligenti curatione adhibita facilè liberantur. Ideò attente distinguendus est hic affectus à vera phthisi; quod fit præcipuè, distinctione pituitæ putridæ à verò pure: Quæ distinctio his præcipuè signis perficitur, quod videlicet pus coloris est cineritii & minùs album quàm pituita, & interdum varii coloris, & in aquam tepidam projectum, fundum petit, in eaque dissolvitur. Pituita verò aquæ innatat, & propter visciditatem cohæret ac minimè dissolvitur: si verò sputi portio dissolvatur, alia verò minimè, tale sputum fit ex pure cum pituita mixto, quod utplurimùm in phthisicis contingit.

Quod ad prognosin attinet, recentis ulceris pulmonis sanatio difficillima est, inveterati omninò impossibilis: quia ulcus continuo pulmonis motu & tussi magis laceratur, tantùm abest, ut coalescere valeat. Tum medicamentorum vis longo tractu ferè exolescit, & deperdita pulmonum substantia nulla arte resarciri potest. Adde quod ulcus, sputum, febris & macies, contraria remedia exposcant. Illa enim quæ ulcus exsiccant, sputum impediunt, febrem augent & maciem: humectantia verò, quæ febri & maciei obsistunt, ulcus sordidius efficiunt. Interdum tamen quibusdam ulcus sanatum videtur, crustâ superinductâ, quæ tamen, levi occasione decidens, morbum renovat, ægrumque ad priorem statum reducit.

Phthisis, quæ ab ulcere parvo & non diuturno provenit, licet curatu difficillima sit, non est tamen omninò incurabilis, si curatio idonea maturè adhibeatur. Et non pauca curatorum phthisicorum exempla apud observationum collectores reperiuntur. Spem autem aliquam curationis præbere possunt vires robustæ, sputum album, æquale, unius coloris, & quod facilè expectoratur. Si humor à capite defluens ad nares convertatur, indeque febris remittat; si appetitus vigeat, sitis absit, alvusque quotidiè compacta & assumptis convenientia deponat. Si æger bono habitu præditus sit, in ætate puerili, aut pectus habeat amplum & hirsutum.

Quibus phthisicis sputum graviter olet, aut alvi fluxus supervenit, aut sputum supprimitur, aut facies Hippocratica apparet, mors in propinquo est, docente Hip. *progn. & Aph.* 11. *&* 12. *sect. & Aph.* 16. *sect.* 7.

Phthisis acuto morbo superveniens, brevi interimit. Ab aliis verò causis genita, chronica interdum evadit, & ad multos annos perseverat. Refertque Avicenna, se mulierem phthisicam vidisse, quæ per 23. annos vixerit. Et Matthæus de Gradibus dicit, aliam mulierem phthisicam, quæ circa furnum & ignem quotidiè occupabatur, plus viginti octo annis vixisse.

Curatio hujus affectus, ut anteà dictum est, utplurimùm impossibilis est, si nimirùm affectus altiores egerit radices: & quia tamen incipiens affectus interdum curari potest, & multò faciliùs imminens; in iis scilicet, qui ex dispositione hæreditaria in phthisin incidere proclyves sunt, nondum tamen in eam inciderunt, ideò prophylactica curatio priùs proponenda est, postea verò affectus jam geniti cura erit instituenda.

Ad corrigendam igitur pravam illam in tabem propensionem conveniunt victus refrigerans & humectans, & ea omnia, quæ sanguinem corrigere, eumque mitem & blandum reddere possunt; omnemque illius acrimoniam & salsedinem corrigere, qualia sunt aquarum dulcium balnea, lactis usus, & cibaria similis naturæ. Tum etiam decoctum radicis chinæ in potu ordinario exhibitum. Sed multò efficacius erit decoctum santalorum, quod non solùm in curatione tabis instantis, vel incipientis; sed etiam in destillationibus salsis, præcipuè autem tenuibus, in diuturnis sanguinis fluxibus, ab illius ardore productis, miranda præstat: & fit simili omninò ratione, quâ guaiaci decoctum componi solet, idque vel in aquis stillatitiis, modò additâ portione vini, vel albi, vel rubri, pro ratione affectus. Paratur autem decoctum santalorum, ut guaiaci decoctum, cùm primarium, tum secundarium, & eodem modo exhibetur. His addenda est mutatio aëris, quæ ad imminentis affectus præcautionem, & incipientis curationem plurimùm potest. Ac denique illa convenient remedia, quæ in morbi jam facti curatione primo loco usurpanda proponere aggredimur.

Tota igitur jam factæ & confirmatæ phthiseos curatio versatur in ulceris abstersione & conglutinatione, causarum producentium, vel foventium ablatione, febris lentæ & hecticæ oppugnatione, ac consumptionis restauratione.

Primò igitur, quia cacocymia redundans in corpore, ulcus pulmonis fovere & augere solet, blandis purgantibus auferenda est, per intervalla repetitis, quandiu corpus non est valdè consumptum. Eæque purgationes componantur ex rhab. manna, cessia, aut syrup. rosac. in hunc modum.

♃. Hordei integri P. ß. liquirit. rosæ, & passul. mundat. an. ʒ.iij. jujub. par. ij. flor. bugloss. & viol. an. P. semis. Coquantur in aqua simpl. vel destillatâ convenienti, v. gr. scabiosæ aut veronicæ ad ℥.iiij. In colat. dissolve rhab. in aqua scabios. cum santalo citrino infusi ℈. iiij. mannæ ℥. j. syrup. rosac. ℥. semis. Fiat potio.

Vel mannæ ʒ.ij. cum jusculo pulli, aut communi exhiberi poterunt.

Vel parari potest bolus ex cassiæ ℥.j. cum pulver. liquirit. scrup. j.

In principio phthiseos valentiora etiam purgantia usurpari possunt, ad catharrum acrem & salsum, præcipuam ulceris causam, potentiùs revellendum, qualia in catarrho calido proposita sunt.



In eodem etiam phthiseos principio, antequàm corpus sit emaciatum, convenit venæ sectio, ad febrem temperandam & humoris acrimoniam demulcendam.

Ab ipso etiam curationis initio catarrhus, si affectum illum foveat, sistendus, & à pectore avertendus est. Alioqui frustrà cæteris remediis pugnatur. Huic autem negotio conferunt ea omnia, quæ in catarrhi calidi curatione proposita sunt.

Ac præter illa remedia setaceum cervici admotum summè est efficax. Refertque Fabricius Hildanus, se nonnullos phthisicos hoc præcipuè remedio curasse.

Tandem ad ulceris ipsius curationem veniendum est: Cui usui maximè conferunt, quæ abstergunt, consolidant, & expectorant. Ad hanc rem infinita usurpari solent medicamenta. Efficacissima verò sunt, quæ sequuntur.

Lac omnes intentiones ad phthisicorum curationem propositas adimplet. Abstergit serosâ suâ parte, conglutinat caseosâ, corpus nutrit & reficit butyrosâ. Cum autem varia sint lactis genera, omnibus præferendum est muliebre, ut potè naturæ nostræ magis familiare, utiliusque erit, si ex ipso ubere sugatur. Hujus usu se aliquos restitutos vidisse testatur Platerus: Ex iisque unum non solùm convaluisse, sed etiam tantas vires recepisse, ut ne lac sibi in posterum deficeret, nutricem de novo imprægnarit.

At quia multi ab eo lacte abhorrent usitatius est asininum. Quod quia valde serosum est, facilè venas penetrat, & ulcus optimè detergit, huic verò succedit caprillum. Asina nutriatur foliis plantag. rubi, vitis polygoni, gramine, hordeo, & secali. Lac autem recentissimè mulctum & adhuc calens hauriatur. Idcircò inducta propè cubiculum asina, in vas calefactum mulgeatur. Assumatur primùm in parva quantitate ad ℥.iij. vel iv. ut ventriculus illi assuescat, quantitatem illius sensim augendo, usq; ad ℥.viij. x. & ℔.j. Ne verò acescat, aut coaguletur in ventriculo, atque pulmoni magis fiat amicum, saccharum rosaceum ei permisceatur, ea proportione, ut ad lactis ℥.viij. sit sacchari ʒ.j. Post assumptum lac non dormiat æger, sed levi deambulatione per cubiculum se exerceat. Non prandeat, donec lac bene coctum à ventriculo secesserit, & æger fame provocetur ad cibum. Ut denique hoc commodè usurpari possit, non debet adesse magna febris, aut dolor capitis, aut hypochondriorum tumor, aut biliosus alvi fluxus, juxta Aphor. Hip. 61. *sect.* 5.

Vulgò sumitur lac semel tantùm in die, sed melius est bis in die sumere. Et adhuc melius, si æger solo lacte nutriatur. Nam præterquam quod in majori copia sumptum, majores exerat effectus, magnum vitatur incommodum, quod ex jusculis & carnibus cum lacte permixtis exoritur, facilè enim putrescunt. Si ergo in morbo desperato curatio tentanda sit, exhibeatur lac præmissâ purgatione, sextâ quaque horâ, additâ manu Christi perlata & corallata. Et ne vires deficiant per intervalla, potionibus lactis intermedia, capiat destillatum restaurans, & continuetur hæc methodus, donec vires refici videantur.

Saccharum rosatum phthisicis utilissimum est, tum etiam conserva rosar. Cujus usu refert Avicenna, quandam mulierem phthisicam & desperatam ita curatam fuisse, ut non solùm sana, sed etiam pinguis redderetur.

Eadem testatur Mesue multos fuisse restitutos præscripsitque, ut conserva rosar. recens sit, non excedens unum annum, magnâ quantitate, & frequenter assumatur cum medicamentis, cibis & potibus tum etiam per se, omni horâ. Priùs tamen mundificantia usurpentur, quia materiam purulentam & excrementitiam in pulmone retinet.

Quoties verò contingit restringi anhelitum, aut sputum supprimi, expectorantia ut syrup. de hyssopo, de tussilag. eclegmata, & similia usurpentur.

Si denique contingat calefactio propter desiccationem, dentur syrup. violac. jujubinus, mucilago seminis psyllii, cydoniorum, & similia.

Saccharo rosac. se quosdam vidisse curatos, testantur Montanus, Valeriola, Forestus, quo ægri in maxima quantitate utebantur. Quidam Pharmacopœus phthisicus, nobis notus, ingentem sacchari rosacei quantitatem sibi ipsi præparabat, idque perpetuò comedebat, & hoc solo remedio sanatus est.

Phthisicis etiam maximè confert infusum ex millefol. torment. pimpinel. conserva rosar. in B.M. paratum & in cap. de sputo sanguinis descriptum, si per xx. dies illius usus continuetur.

Decoctum bugulæ, in jusculo vervecis, phthisi & internis ulceribus mirè prodest, parum & clementer ventrem laxat, contra naturam consolidarum.

Trallianus *lib.* 7. *c.* 1. se multos phthisicos curasse gloriatur usu lapidis hæmatitis. Cujus præparationem & utendi modum proposuimus in curatione sputi sanguinis.

Syrupus ex succo hederæ terrestris commendatur à Quercetano, ejusque descriptio talis est.

♃. Succi hederæ terrestris ℔ j. ß. Digeratur & purificetur ad ignem in B.M. Huic succo perfectè depurato adde sacchari rosat. ℔ j. penidiat. ℥.iv. Coquantur in syrupum, quo utatur æger ex cochleari.

Huic etiam syrupo idem Quercetanus flores sulphuris admiscet, ad consistentiam looch, de quo exhibet quater in die, eôque se multos phthisicos desperatos & proclamatos restituisse gloriatur.

Syrupus ex florib. hyperici per infusionem præparatus in B.M. huic etiam affectui, quemadmodum omnibus ulceribus internis consolidandis, convenientissimus.

Syrupus de symphito optimus: nam detergit, consolidat, & astringendo roborat, tum etiam radix symphyti, decocta in jusculo.

Hydromelite sequenti quosdam phthisicos fuisse curatos à nonnullis asseritur.

♃. Rad. chinæ in taleolas sectæ. Unc. vj. rad. tussilag. idoneo tempore collectæ. Unc. iij. rad. bardanæ, & garyophyllatæ, ana Unc. iij. rad. enulæ camp. Unc. ij Fol. pulmonariæ; scabiosæ totius, veronicæ utriusq; ulmariæ, nummulariæ, an. M. ij. capillor. omnium, h.e. adianti, polytrichi aurei, rutæ murariæ & trichomam. an. M. j. summit. florum bugulæ, betonicæ, flor. herbæ paralyseos, & veronicæ rubræ, an. P. iv. hederæ terrestris totius. M. iij. jujub. dactyl. sebesten. passul. mund an. Unc. j. ß. liquirit. hispanicæ Unc. j. ß. Omnia debitè concisa bulliant debito ordine, in aquæ fontis purissimæ ℔. xxxij. ad mediæ partis consumptionem, subdito calore lento. Colaturæ clarificatæ adde mellis Narbonensis ℔. iv. Coquantur iterum despumando ad supernatantis ovi terminum. Colentur per manicam Hippocratis, addendo cinam. inter. ℥. ß. sem. coriandri Drach. vi. ß. anisi & fœniculi dulcis, an. Drach. iij. Ponatur liquor in dolium satis capax, & sinatur fermentari, quod promptiùs fiet si dolium in sole manserit; hoc enim modo intra 4. dies satis erit fermentatum, alioqui multò longius tempus necessarium est. Semper autem vas apertum, plenum servari debet, ut optimè despumetur. In hunc finem major quantitas hydromelitis conficienda est, quàm quæ in dolio contineri possit. Imò verò si morbus urgeat, recens, & non fermentatum usurpari potest, dum aliud in dolio fermentatur, quod etiam duplâ, vel triplâ quantitate componi poterit, quia per plures menses est usurpandum. Hujus capiat æger bonum haustum bis aut ter in die.

Syrupus sequens paratu facilior eximias habet vires.

♃. Succor. hederæ terrestris, veronicæ, & card. bened. depurat. an. Unc. viij. in quibus bulliāt leviter fol. adianthi, polytrich. scabiosæ, & lactucæ, an. M. sem. In colat. dissolve sacchari albiss. ℔. j. sem. fiat syrupus perfectè coctus, addendo in fine extracti juniperi Drach. iij. succi liquirit. & extracti card. bened. an. ℈. iv. Capiat æger cochl. j. horâ unâ ante prandium, & ante cœnam, & sub ingressum lecti.

Cardanus se multos phthisicos, etiam desperatos, restituisse testatur sequenti regimine. Ut scilicet non utatur æger alio alimento, quàm hordeato, sine jusculo carnium cōfecto. Potus sit aqua saccharata. Et singulis diebus manè capiat Unc. iij. decocti caudarum & bronchiorum cancrorū fluviatiliū, facti in aqua hordei cum sacchari Drach. ij.

Admiratio

Admiratione dignum est, quod testantur Arcæus, Ingrassias, Fracastorius, & Erastus se multos phthisicos curasse usu decocti ligni sancti, per longum tempus continuato, cùm illud rationi causæ antecedentis, humoris scilicet calidi & acris, maximè adversum videatur.

Refert Avenzoar, ab avo suo quendam phthisicum perfecte curatum fuisse, cibando eum pane benè fermentato cum oleo olivarum. Tum etiam se ipsum alium ægrotantem eodem morbo, eadem ratione liberasse.

Pulvis sequens à Valesco de Taranta valdè commendatur & Haly Abbati tribuitur: Eoque præcipuè verum phthisicum se restituisse affirmat. Eodemque Forestus fratrem proprium curasse testatur.

℞ Sem. papav. albi Drach. x. gummi arab. amyli, tragacanth. an. Drach. iij. sem. portulac. sem. malvæ an. Drach. v. sem. cucur. melon. cucumeris, citrulli, cydonior. mundat. ana Drach. vj. spodii, succi liquirit. an. Drach. iij. penidiat. ad pondus omnium, fiat pulvis, dentur omni manè Drach. ij. cum syrup. de papav. vel jujubino. Eo etiam utatur æger in hordeatis, amygdalatis, aliisque cibis.

Capivaccius & Claudinus probant oleum vitrioli ad ulcus exsiccandum, ad guttas ii. vel iij. cum aqua rosar. vel succo plantag. & modico saccharo.

Crollius etiam valde commendat elixir proprietatis, quod ex spiritu sulphuris cum spiritu vini, myrrha, aloë & croco componitur.

Chimici medicamenta ex sulphure, ut flores, lac & balsamum maximè laudant, ut in eorum scriptis videre est, illorum usus commodissimus talis esse potest.

℞. Florum sulphuris, & thuris pulverat. an. ℈.j. Includatur pomo appiano (*vel Borstorffiano*) excavato. Coquatur pomum, & saccharo conspersum comedatur ab ægro manè, per viij. aut x. dies. Vel

℞. Conservæ rosar. antiquæ, diamarg. frigid. diapenid. an. ℥.j. flor. sulphur. pulverat. ʒ.iij. Cum melle despumato q.s. fiat opiata, de qua capiat magnitud. avellanæ, bis aut ter in die. Vel

℞. Flor. sulphur. ʒ.iv sacchar. in qua rosar. dissoluti ℥.iij. Fiant tabellæ, quas teneat in ore frequenter. Vel

℞. Lactis sulphur. ʒ. ß. magisterii perlar. & coral. an. ℈.ß. emuls. sem. melon cum aqua tussilag. vel veronicæ factæ, ℥.ij. julep. rosac. ʒ.vj. aquæ cinam. & manus Christi perlat. an. ʒ.ij. Misce, capiat cochlear unum vel ij. singulis diebus manè.

Laudant etiam Chymici nonnulli (*Hartman. in Praxi*) antimonium diaphoreticum, cum triplo salis petræ probè calcinatum, ut omnis vis vomitiva ablata sit. Quod singulis diebus exhiberi debet, in tabellas redactum cum saccharo rosaceo, vel conserva rosarum permixtum, vel cum aliis remediis suprà descriptis.

Balsamum Peruvianum ad ulcera pulmonum sananda multum conducit, si ejus gutta una, cum saccharo in pilulam redacta, singulis diebus exhibeatur.

Pulvis pimpinellæ, ad Drach. j. cum jusculo singulis diebus exhibitus, maximæ etiam creditur efficaciæ.

Pilulæ Ruffi à nonnullis commendantur tanquam efficacissimæ, sumendo Scrup. j. singulis diebus. Verùm in sequentem modum compositæ mirabiles edunt effectus.

℞. Massæ pilular. Ruffi Unc. j. antimon. diaphoret. (*recentis*) & gummi guaiac. an. Unc. ß. cum balsamo Peruviano fiat massa, de qua capiat Scrup. j. per mensem integrum.

Syrup. Corallorum, & gelatina cydonior. huic affectui etiam maximè conducunt.

Rodericus à Fonseca decoctum santali citrini commendat, tanquàm præstantissimum remedium ad fluxionem à pulmone inhibendam, quod parat in sequentem modum.

℞. Aquæ cichorii, acetosæ, an. ℔. iv. santali citrini minutìm concisi, Unc. iij. Fiat infusio per unam diem. Deindè fiat coctio in B.M. ferventi, obturato vase, per tres horas. Hujus decocti capiat Unc. iij. manè, & bibat in potu per 40. dies.

Omnia denique remedia, quæ ad venam pulmonis ruptam conglutinandam in hæmoptoës curatione proposuimus huic etiam affectui prodesse possunt.

Suffumigia etiam utiliter usurpari poterunt, ad ulcus pulmonis potenter exsiccandum, & illa ore, naribusque frequenter attrahenda sunt. Compositio autem talis esse potest.

℞. Gummi hederæ Drach. j. ß. thuris Drach. j. myrrhæ Drach. ß. succi Scrup. j. benzonii, styracis, an. Drach. ß. hypocist. Scrup. ij. sem. coriandri. rosar. rubr. santali rubri an. Scrup. j. Pulverentur, & excipiantur mucilag. gummi tragacanth. vel resinâ lariceâ. Fiant trochisci super prunas injiciendi.

Vel simpliciùs fiant suffumigia ex thure, myrrhâ, mastiche, , benjoino, quæ semper sint in thalamo, ut siccus aër & odoratus attrahatur.

Efficacius suffumigium, sed non nisi in robustioribus corporibus, quidam parant sic.

℞. Gummi animæ, vel guaiaci ʒ. ij. tabaci Indici ʒ. ß. fol. siccor. tussilag. ʒ. j. hissopi, marrubii albi, rorismar. auripigmenti, an. ʒ. iij. Fiat omnium pulvis, cujus portiuncula indatur fistulæ, qua fumus tabaci hauritur, accendatur & hauriatur fumus bis in die, longè à pastu, & post dimidiam horam capiat dosin decocti sequentis.

℞. Rad. chinæ, sarsæ parill. an. Unc. ß. fol. scabiosæ, tussilag. hederæ terrestris, ulmariæ, capill. ven. & caryophyllatæ totius, an. M. j. hordei integri P. j. liquir. ras. & uvar. corinth. an. j. Coquantur ad ℔. ij. Colaturæ adde sacch. rosac. ℥. iv. capiat ℔. bis in die, ut dictum est.

Pro delicatioribus suffitus humidus usurpari poterit, ex decocto herbarum compositus, qui processus utilissimus est, sic enim vires herbarum recta via ad pulmonem feruntur. Omnes autem pulmoni appropriatæ & ulceribus curandis idoneæ usurpari possunt. Sequens formula pro exemplo habeatur.

℞. Tussilag. viridis M. viij. hyssopi M. iij. Incidantur, & includantur in olla, cum tantillo aquæ, lutetur operculum perforatum in summitate, ita tamen, ut foramen sit etiam lutatum. Immittitur olla in clibanum circa medium coctionis panis, qui cùm extrahitur, dematur olla, & aperto foramine imponatur infundibulum, atque ita per os attrahatur fumus in pulmones, per nares rejiciendus. Mirabiliter movet exspuitionem.

Exterius verò linimentum refrigerans & leniens pectori admovendum est, manè & serò.

℞. Gummi tragachanti & arabici, an. ʒ. j. Infundantur in aqua rosacea per diem & noctem; adde olei violac. Unc. sem. butyri recentis Unc. sem. salis prunellæ ʒ. ij. camphoræ ℈. j. lactis muliebris q.s. Misceantur in mortario, & fiat unguentum.

Ad consumptionem reparandam, aut saltem impediendam, vel retardandam, præter victum analepticum, ad quem præcipuè referuntur hordeata, amygdalata, pineata, oryzata, avenata, & instaurantia varii generis, quæ passim apud auctores inveniuntur, maximè conveniunt, lac ab initio laudatum, & balneum aquæ tepidæ, vel ex decocto hordei mundati, & amygdal. contusarum. Quod tamen præsenti catharro non convenit, aut quandiù febris putredinis particeps esse judicatur, aut quando pulmo multis scatet excrementis.

Potus sit aqua saccharata, decoctum hordei, & liquirit. hydromel tenue, vel leve chinæ decoctum. De suffitibus sequere Bennetum, qui fusiùs exponit hanc rem in Theatro Tabidorum N.B. Auripigmentum tutò non adhibetur.





# PRAXEOS MEDICÆ LIBER OCTAVUS.

## *DE AFFECTIBUS CORDIS.*

## PRÆFATIO.

*COR varios patitur morbos similares, organicos & communes; cùm tamē paucissimi sint, qui Medici curantis ditioni subjiciantur, quandoquidem viscus nobilissimū graves affectus diù ferre non potest, quin homo confestim de medio tollatur, sicque nullis remediis locus relinquatur. Nos ideo qui omnes labores nostros ad usum artis conferre jam diu constituimus, tres tantùm cordis affectus explicare decrevimus, qui frequentiùs in praxi medica occurunt, & multorum remediorum apparatu oppugnari possunt. Atque adeò tria illis capita destinavimus, quorum primum erit de syncope: Secundum, de palpitatione: Tertium denique de virium imbecillitate.*

### CAPUT I.

#### *De Syncope.*

Syncope definitur à Galeno 12. *meth. c.* 5. præceps omnium virium lapsus. Licet enim in ea solum cor patiatur, & sola facultas vitialis intercipiatur, ea tamen collabente cæteras perire necesse est, cùm ab ea continuum & necessarium influxum recipiant.

Dicitur præceps omnium virium lapsus, ut ab aliis affectibus distinguatur, in quibus vires paulatim deficiunt donec mors subsequatur. Neque obstat doctrina Avicennæ *fen.* 1. *lib.* 3. *tract.* 2. *cap.* 2. proponentis signa syncopes paulatim advenientis: licèt enim causæ spiritus dissolventes, aliquando sensim & paulatim operentur, attamen ingravescentes subitò syncopen efficiunt, & ideò Avicenna proponit potiùs signa antecedentia syncopen, quàm ipsam syncopen præsentem.

Demùm hæc definitio videtur etiam apoplexiæ competere, in qua contingit præceps omnium virium lapsus; quod tamen non est viritati consentaneum, siquidem vires cordis in apoplexia permanent, pulsus ut plurimùm magnus ac plenus reperitur. Adde quod respirationi læsio, quæ in apoplexia insignis reperitur, etiam ut plurimùm cum stertore, maximè eam à syncope distinguat, in qua respiratione nullo modo læditur.

Quæritur cur cessante actione cordis, actio cerebri statim cesset: cùm spiritus animalis ex vitali generetur per viam coctionis, & in cerebro aliquandiu manere debeat, licèt vitalis continuò non influat. Respondemus, cerebrum, ut & alias omnes partes, ad actiones suas perficiendas indigere continuo affluxu caloris influentis: quo cessante, illæ statim cessant. Calor autem influens per spiritus vitales defertur.

Alii dantur affectus ad syncopen maximè accedentes, & ab ea tantùm secundum magis & minùs differentes, nempè Ἔκλυσις, λειποθυμία, & ἀσφυξία. Ἔκλυσις leve est animi deliquium. λειποθυμία, seu λειποψυχία, seu ἀποψυχία, gravius: syncope gravissimum, quæ si eo usque deveniat, ut in toto corpore pulsatio aboleatur ἀσφύξια nominatur, quæ proximus ad mortem gradus est.

Apud Hippocratem & Græcos antiquiores vox ista syncopes usitata non fuit, affectum hunc lipothymiam, lipopsychiam, & asphyxiam appellarunt. Sed paulò ante Galeni tempora hæc vox inventa, & in medium adducta est, & in specie graviori malo tribuitur, quàm sit lypothymia & lipopsychia. Sic apud *Gal.* 1. *ad Glauc. c.* 14. lipothymia est syncope imperfecta, & syncopen semper præcedit.

Ex prædictis patet, partem affectam in syncope esse cor; spirituum vitalium officinam, quorum influxu insitus singularium partium calor ac spiritus in actum deducitur; ideò cessante illa actuatione, ob prohibitum spirituum vitalium influxum, omnium partium vires collabi, actionesque cessare necesse est.

Causa hujus affectus proxima & immediata est spirituū vitalium defectus, non totalis; mortem enim subitaneam affert, sed tantus ut natura cogatur (ne vires cordis penitus exsolvantur) spiritus ab aliis partibus ad ipsum cor retrahere, unde illæ à functionibus suis feriari coguntur.

Ille autem spirituum defectus quatuor modis potissimùm contingere solet. Vel quia sufficienti copiâ non generantur, vel quia geniti dissipantur & evacuantur, vel quia præter naturam alterantur & corrumpuntur. Vel denique, quia suffocantur & obruuntur. Non generantur vitio facultatis, vel materiæ. Facultas spirituū generatrix læditur, vel proprio cordis affectu, vel per consensum.

Morbi proprii cordis insigniores sunt intemperies malæ, nativam temperiem evertentes, aut substantiam partium & caloris nativi depascentes. Quales sunt febres syncopales, acutæ, & malignæ, syntecticæ seu colliquantes, & pestilentes, hecticæ marasmodes. His accedunt morbi organici, ut constrictio & dilatatio nimia, & continui solutiones, quæ ad ventriculum cordis penetrantes, citissimè interficiunt.

Per consensum facultas cordis læditur à reliquis principiis, cerebro & hepate, quæ maximam cum corde sympathiam habent. Sæpissimè etiam ab ore ventriculi, ob viciniam sensumque exquisitum, unde orta est divisio syncopes in cardiacam, & stomachicam. Cardiaca est illa, quæ fit corde primariò affecto. Stomachica verò, quæ per consensum stomachi producitur. Non raròetiam ab utero exoritur, ex tetris vaporibus ex parte ad cor transmissis: unde uteri præfocatio, apnœa, & syncope hysterica proficiscuntur, prout vapores illi pulmonem, diaphragma, aut cor impetunt & invadunt.

Vitium materiæ est defectus, vel corruptio aëris & sanguinis ex quibus spiritus vitales generantur. Aëris defectus contingit ex respiratione, vel transpiratione læsa; sanguinis verò defectus, ex læsa nutritione. Utriusque corruptio accidit, cùm alienam qualitatem induunt. Sic aër inquinatus in constitutione pestilenti, lypothymiam & syncopen non raròinferre solet: Sic tetri odores nonnullis eundem affectum præstant, imò verò suaves mulieribus quibusdam: sic ex pravis eduliis corruptus interdùm sanguis generatur.

Spiritus dissipant evacuationes nimiæ, tum sensiles, tum insensiles. Sensiles fiunt primò ipsius sanguinis per os, nares, uterum, alvum, hæmorrhoïdes, phlebotomiam, aliaque vulnera insigniora: secundò aliorum humorum, qui licèt excrementitii sint, majori tamen copiâ excreti maximam spirituum dissipationem faciunt, & syncopen inferunt. Tales autem humores exerceri solent per vomitum, alvum, urinas, sudores, magni abscessus apertionem, præcipuè introrsum, ut empyematis; tum etiam extrorsum, ut in hydrope, aperto umbilico, contingit.

Insensiles evacationes fiunt ex nimia cutis raritate &

contentorum tenuitate, & acrimonia, immodico æstu, balneo, vel laconico calidiori, immodico labore. Dissipant etiam vigiliæ pertinaces, inedia longa, effrænata Venus, ira vel gaudium vehemens, ægritudines longæ & acutæ. His adde ingentes dolores cordis, ventriculi, intestinorũ, renum, aurium, dentium, & partium omnium nervosarum.

Spiritus alterant & corrumpunt prava viscerum dispositio, & quæcunque malignam & cordi inimicam qualitem obtinent, ut aër & halitus rancidus, venenosus & pestilens, respiratione, vel transpiratione attractus, vel in corpore ex putredine humorum genitus. Idem præstat venenum assumptum, vel admotum, vel morsu animalium venenatorum communicatum.

Denique suffocant & obruunt spiritus vitales, sanguinis & spiritus ad cor vehemens refluxus: copiosa fuliginum pravarum circa cor & membra vina congregatio: nimia sanguinis frigidi & crassi circa cor, ejusque venas & arterias, & membra vicina redundantia.

Syncopen gravissimam, quam mors repentina subsequuta est, à sanguinis & spirituũ subito refluxu ad cor, nuper vidimus in nobili virgine, quæ ab ineunte ætate huic symptomati erat valdè obnoxia, ita ut ex quovis animi pathemate, etiam leviori, in lipothymiam aut syncopen incideret. Cùm autem egregio adolescenti, qui illam ardenter deperibat, matrimonio jungeretur, facto celebri parentum consanguineorum, affinium, & amicorum conventu, postquam ipsi calamus à tabellione traditus fuisset, ut nuptialem contractum subscriberet, vix dimidiam syngraphi sui partem exaraverat, cùm subitò in terram concidit exanimis, & omninò demortua. Undè facile fuit conjicere, ex vehementi animi pathemate, maximam & subitaneam sanguinis & spirituum retractionem ad cor factam fuisse, quæ calorem nativum & spiritum insitum suffocaverit, unde mors repentina subsequuta est.

A sanguine verò frigido, crasso, copiosè circa cor, & in majoribus vasis congregato, syncopē oriundam vidit Petrus Salius Diversus, ut ipse refert *lib. de affectibus particularibus, c.4.* in puella quartum decimum annum agente: quæ cùm per diem capitis gravitatem, vertiginem, & anxietatem passa esset, die sequenti subitò extincta est. Secto post mortem cadavere, in arteria magna, & vena cava totus sanguis concretus apparuit, ut apprehenso illius altero principio, integer ex vena & arteria educeretur, ut gladius è vagina extrahi solet. Quare judicatum fuit subitam hanc mortem à sola inceptione venarum & occlusione à sanguine concreto causatam fuisse. Casus iste rarus est, cùm sanguinis concretio in venis in cadaveribus quidem rarò contingere soleat. Tanta enim est venarum sanguinis continendi proprietas, cùm sint propriũ illius conceptaculum, ut etiam post mortem illum fluidum conservent, qui in omnibus aliis locis illicò concrescit. Hujus autem extraordinariæ concretionis rationem desumit Salius ex analogia sanguinis extravasati, qui simul atque refrigeratur statim concrescit, quòd magis ei admixti sint humores frigidiores, crassiores, & viscidiores, pituitosi nimirum & melancholici, quorum ratione intemperiem consequutus frigidiorem ad concrescendum majorem aptitudinem & promptitudinem recepit. Simile quippiam evenire potest sanguini intra venas coërcito, qui vitiosis abundans succis, crassioribus & frigidioribus, venas majores adeò replet, ut spiritum intercipiens, & penetrare non permittens, in extinctionem ducat, eoque extincto, sanguis refrigeretur ac concrescat, propter humores frigidos & concretioni idoneos, illi admixtos, qui si præsto non fuissent, sanguis liquidus & incorruptus permansisset. Spagyrici hunc affectum referunt ad spiritum quemdam coagulantem & congelantem, ex peculiari & extraordinaria humorum diatesi genitum, quæ cùm rarissimè contingat, rarissimus etiam solet esse iste affectus. Et certè simplex refrigeratio concretionem istam efficere non potest, alioquin in defunctorum cadaveribus, hyemis tempore præsertim, sanguis in venis perpetuò concresceret, cùm tamen omni tempore fluidus reperiatur. Spiritum autem hunc, congelandi vi præditum, existimare possumus similem esse illi, qui catalepsin inducit; in qua membra frigida & congelata redduntur, ut inflecti nullo modo valeant. Spiritus hujusmodi fixantes & congelantes Chymici in multis animalibus, vegetabilibus, & mineralibus agnoscunt: tales etiam è tertia interdùm suscitari docent historiæ quorundam hominum & brutorum, & tetris vaporibus in terræ motibus, aut etiam à cavernis quibusdam erumpentibus congelatorum, ut repentè corpora illorum rigida facta fuerint. Tales denique spiritus fulminibus misceri, docet Cardanus, historia octo messorum sub quercu cœnantium, qui fulmine percussi, rigidi omninò facti sunt, & in eadem specie permanserunt, ut unus comedere, alius manum poculo admovere, alius bibere videretur.

Signa hujus affectus diagnostica vel respiciunt subjectum, ad illum recipiendum magis idoneum, vel paroxysmum imminentem, vel eundem præsentem, vel denique causas illum producentes.

Subjecta magis ad syncoden disposita sunt homines, debilitate quadam nativâ vel adscititiâ, a morbo aut alio casu prædititi, pusillanimes, fœminæ potiùs quàm mares, virgines menstrua patientes, mulieres gravidæ, tum etiam illi, qui sunt raræ texturæ, icterici, splenici, & melancholici.

Syncopen imminentem significant, in illis præsertim qui illi obnoxii sunt, improvisa anxietas, animi perturbatio, capitis gravitas, vertigo, alieni & varii coloris, viridis & flavi observatio, coloris faciei, tum etiam pulsus frequens ac subita mutatio.

In lypothymia præsente prædicta etiam signa reperiuntur, sed paulò graviora, quibus non raro sudor frigidus adjungitur, tùm ægrotantes (quod præcipuum est) de animi defectione conqueruntur.

Præsentem verò syncopen demonstrant præceps omnium virium lapsus, pulsus rarissimus, formicans, obscurus, tandemque abolitus, color faciei summo pallore, aut livore suffusus; totius corporis, præsertim extremorum frigiditas, sudor frigidus, syncopticus ideò dictus, præcipuè in temporibus, collo & thorace.

Signa causarum majori ex parte per se manifesta sunt. Febres enim malignæ, acutæ, syncopales, synt ecticæ, syncopen idiopathicam efficientes, per se satis conspicuæ sunt: causæ etiam externæ, repentinam syncopen inducentes, sensibus obviæ sunt, ut ira, & gaudium immodicum, terror subitus & repentinus, odores tetri, hæmorrhagia larga, aliæque evacuationes copiosæ, vigiliæ pertinaces, inedia longa, effrænata Venus, dolores atrocissimi.

Humores tenuiores & corporis raritatem significant nares acutæ, oculi concavi, collapsa tempora. Flavæ bilis abundantiam ostendunt morsus oris ventriculi, anxietas, vellicatio, calor & dolor insignis.

Humorum crudorum copiam significant totius corporis moles amplior, præcordiorum timor, color faciei albidus, nigricans aut livescens; pulsus minor, obscurus, & inæqualis.

Syncope verò sympathica, ex aliarum partium vitio producta, ex earundem partium affectarum signis innotescit. Si ex affecto ventriculo si proveniat, ejusdem partis affectus præcesserunt, ut nausea, vomitus, ventriculi morsus, oris amaror, sitis, & similia. Idem de aliis partibus esto judicium. Si verò nullum alicujus partis affectæ judicium appareat, ex primario cordis affectu syncopen exoriri, indicio est.

Ab aliis affectibus syncope propriis etiam signis distinguitur. Ab epilepsia quidem, quòd in ea fit convulsio, non autem in syncope; ab Apoplexia, quòd in ea insigniter lædatur respiratio; etiam utplurimùm cum stertore, & pulsus non admodum imminuatur, nisi in morti proximis: In syncope verò pulsus ferè aboleatur, & respiratio libera permaneat. Ab uteri suffocatione distinguitur quòd in ea partes spirituales utplurimùm maximè afficiantur, ægrotantes strangulari videantur, pulsus tamen non valdè immutetur, neque faciei color, qui statum naturalem servat, imò frequenter rubicundior apparet: in syncope verò respiratio non læditur, pulsus verè abolitus fit, & facies admodum palleat. Aliquando tamen syncope cum uteri suffocatione conjungitur, & tum pulsus interdùm non percipitur.



Prognosis hujus affectus ex Hipp. primum desumitur *Aph. 41. sect. 2. Qui frequenter ac fortiter sine causa manifesta deficiunt animo, derepentè moriuntur.* Quia, ut ante dictum est, syncope gravior vires cordis penitus opprimit vel exsolvit, unde mors consequitur.

Syncope, à qua homo non restituitur post irroratione faciei cum aqua rosacea, post vini exhibitionem & sternutatoria naribus immissa, est lethalis.

Cùm quis à syncope suscitatur, non statim salus promittenda est. Si enim pulsus non restituitur, & calor vividus non redit, ægerque frigidus semper manet, in syncopen citò relabitur, ex qua periculum impendet.

Quæ ab immodicis evacuationibus, timore, tristitia, aut alia evidenti causa syncope exoritur, minùs periculosa est, quàm quæ ab interna causa procedit.

Quod ad curationem spectat, cùm syncope à variis causis dependeat, illarum ratione diversum curandi modum desiderat.

Aquacumque tamen fiat causa, urgente paroxysmo sequentia conveniunt: Supinus decubitus, injectio aquæ frigidæ in faciem, sternutamenti concitatio, vino generosi, aquæ cinam. imperialis, vitæ, cœlestis, & similium in os immissio, admotio propè nares panis è furno calentis, vociferatio & ægri agitatio, narium compressio, & digitorum contorsio, pilorum evulsio, frictiones, ligaturæ, & concurbitulæ.

A ratione causarum diversarum curatio varianda est sequentem modum.

Si ex defectu alimenti ducit originem, vino generoso assumpto reparetur, & crustâ panis, in eodem madefactâ & assumpta, tum etiam alimentis sorbilibus & valdè nutrientibus, ut jusculis destillatis, restaurantibus, & similibus.

Inter alia plurimùm valet ferculum ex ovis, saccharo, vino, & cinamomo, sequenti capite descriptum.

Si ab humorum tenuitate, quà spiritus facilè exhalant, odoramenta & cibi boni succi, incrassantesque exhibeantur: cutis pori constringantur ol. rosaceo, maneat æger in aëre frigidiori.

Si ab hysterico affectu, remedia illi appropriata adhibeantur.

Si à maligna qualitate, cardiaca, & alexipharmaca usurpentur, qualia in febrium malignarum curatione præscribi solent.

Si à veneno hausto, venenum illud evacuantis, & tum manifestis qualitatibus, tum peculiari proprietate oppugnantia propinentur. Ideòque vomitus statim provocetur, postmodum theriaca exhibeatur. Deinde si sentiatur ardor, vel erosio ventriculi; lac vel butyrum accipiat, vel juscula pinguia, aut portiones cardiacas refrigerantes.

Si ab immodica evacuatione, æger doloribus, cibo, potu, somno & quiete reficiendus.

Si à nimia profusione sanguinis; ponatur æger supra lectum, capite declivi, aquâ frigidâ facies irroretur, detur parum vini, aqua frigida diluti.

Si à superpurgatione, detur theriaca recens, vel in ejus defectu, antiqua, cum opii gr. i. aut ii. vino dissoluta: vel quod melius est, ladani gr. i. ii. iii. Totus venter oleis sequentibus inungatur.

℞. Ol. myrtin. & cydon. ana Unc. i. semis, ol. absinthii Unc. i. aceti rosacei parum. Misce, fiat inunctio frequens.

Injiciatur, si opus fuerit, clyster ex lacte chalybeato, addendo vitello ovorum n. iii. philonii Romani ℥. i. ad ii.

Fiant frictiones brachiorum & partium superiorum.

Mica panis, vino madefacta, aut etiam vinum ipsum exhibeatur.

Ac denique evacuatio quævis, sive sanguinis sit per nares, uterum, aliasque partes; sive aliorum humorum, per vomitum, aut alvi fluxum, remediis propriis capitibus describendis, erit cohibenda.

Quæ à sudore nimio exoritur syncope, curatur remediis sudorem coërcentibus, ut aqua frigida, vel rosaceâ, solâ, aut cum modico aceto, in faciem & manus affatim conjectâ. Aër etiam prædictis aquis, aut flabellatione refrigeretur. Epytemata frigida cordi adhibeantur ex aqua rosar. acetosæ, borrag. & pulv. diamarg. frigidi, cum tantilo vini, penetrationis gratiâ.

Julepi etiam refrigerantes ex syrupo acetoso, violaceo, de pomis, aut de limonibus, cum aquis refrigerantibus, & sale prunellæ frequenter exhibendi. Obstruantur pori inunctionibus cutis ex ol. rosac. myrtino, masttichino. A vino æger abstineat. Nullo pacto fricetur, sed sæpe locũ mutet, & leviter operiatur. Lectus sequẽti pulvere sinapisetur.

℞. Flor. nymphææ & rosar. rubr. ana ℥. iii. ladani puri ℥. ß. styrac. ʒ. ii. myrtill. & granor. sumach. ana ℥. ii. Fiat pulvis.

Si ex suffocatione spirituum, ad ambitum corporis illi revocandi sunt frictionibus, ligaturis, cucurbitulis, & similibus remediis. At si à plenitudine oriatur suffocatio, sanguinis copiosè, sed per intervalla detrahendus est.

Si à terrore & metu, sanguinis missio etiam usurpanda est, ne affluxu sanguinis, obstructio aliqua vel inflammatio excitetur.

---

## CAPUT II.

### *De palpitatione cordis.*

UT in syncope motus cordis imminutus; sic in palpitatione est depravatus. Malè à quibusdam tremor cordis nominatur, cùm tremor sit passio motus animalis & voluntarii, & non nisi partibus voluntario motu præditis competat.

Galenus *lib. de tremore, palpit. & convuls.* dicit palpitationem à solo morbo fieri, nempe, solâ causâ morbificâ, partem attollente & deprimente, sine ullo facultatis concursu; tremorem verò partìm à morbo, partìm à facultate. Hinc multi, palpitationis vocabulum cordi & aliis partibus univocè tribuentes, eodem morbo, fieri existimant in corde, ac in cute & musculis, in quibus palpitatio contingit à spiritu flatulento, ad eas partes violenter impulso. Si enim ab eodem spiritu impletum, atque iterum evacuatum cor moveatur utris instar, (in quo tale aliquid à liquore violenter infuso vel spiritu inflato & rursum compresso contingit) palpitationem pati existimant. Verùm dispar admodùm est ratio, cutis enim & musculi non habent naturalem sese dilatandi ac constringendi vim, sed tantùm à causis morbificis motum illum acquirunt. Cor verò cùm naturalem habeat dilatandi sese ac constringendi facultatem; Palpitatio cordis sine motu illius fieri non potest. Et frustrà à nonnullis multa loca congeruntur ex Galeno, quibus probare conantur, palpitationem cordis non fieri à naturâ, sed à morbo, vel potiùs causâ morbificâ. Galenus enim in omnibus iis locis agit tantùm de palpitatione, quæ in cute & aliis partibus externis fit, non verò de palpitatione cordis, quæ alterius naturæ est. Ipse Galenus *de sympt. caus. cap. 2.* palpitationem cordis & arteriarum ab aliarum partium palpitatione discernit.

Est igitur cordis palpitatio, immoderata & præternaturalis illius partis concussio, vehementi diastole ac systole molesta; quæ tanta interdùm est, ut (docente Fernelio) sæpè sit animadversa, thoracis vicinas costas effregisse, sæpè & eas, quæ supra mammas sunt, de propria sede depulisse, sæpè etiam arteriam foras dilatasse in aneurisma, contrahi pugni magnitudine, in quo & tactu & visu conspicua erat pulsatio.

Fit autem moderata illa cordis concussio, ex facultate pulsificâ stimulatâ, & irritata à re molestâ, & usu illius plurimùm aucto.

Hic objici potest, in febribus hæc omnia reperiri. Immoderata enim fit systole & diastole, facultate irritatâ à re molesta, vel usu aucto, ob calorem immodicum cordi impressum.

Respondemus, motum cordis in febribus distingui à palpita-

palpitatione tantum per magis & minùs: & motum cordis depravatum dici palpitationem: quando insignis & vehemens est: si verè tantam vehementiam non habeat, pulsus frequens, magnus, velox, aut celer nominatur, ad aliasque pulsus immutati & præternaturalis differentias refertur.

Causæ igitur palpitationem cordis efficientes, ad tria capita reduci possunt. Vel enim est res molestans & irritans: vel refrigerationis necessitas, vel spirituum defectus: quæ duæ causæ posteriores ad usum auctum referri possunt.

Causa molestans omnium frequentissima est, ita ut quamplurimi authores haud unicam agnoverint, reliquæ verò rariores. Ista autem causa molestans, utplurimùm est vapor, vel flatus, qui quantitate, vel qualitate, vel utraque cordi molestiam parit. Qualitas autem vel manifesta est, vel occulta.

Vapor manifestâ qualitate molestus, vel in ipso corde est, & partibus vicinioribus; vel aliunde ab aliis partibus remotioribus transmittitur, iisque subitò, in abditos cordis sinus ingressus, expultricem visceris stimulat, quod summo robore naturaliter prædjtum, potenter insurgit, & vehementiori nisu hostem expelle nititur.

In corde aut partibus vicinis, potissimum pericardio humores frigidi & crassi interdùm colliguntur, è quibus vapores elevantur, & ad cordis ventriculos transferuntur, biu palpitationem efficiunt.

Ab aliis verò partibus remotioribus vapores & flatus ad cordis ventriculos elevantur putà ventriculo, liene, utero, cæterisque ventre inferiori contentis.

Vapor occultâ qualitate molestus cor non rarò afficit in febribus malignis, pestilentibus, in venenis assumptis; & aliquando vermes putrescentes, sanguis menstruus retentus semen corrumptum, alia putrida materia, vapores malignos ad cor mittunt, qui facultatem illius vehementer irritant.

Humores varii cordi molestiam exibent, quantitate, vel qualitate peccantes; sic sanguis nimia quantitate venas & arterias, tùm & cordis ventriculos gravans, ut liberè moveri nequeant, cordis palpitationem efficit, motum illius liberum impediens, quem defectum ut resarciat facultas, violentiùs movet. Sic aqua in pericardio contenta, nimiâ copiâ luxurians, cordis substantiam comprimit, illiusque ventriculos, ut liberè dilatari valeant. Idem præstant humores confertim ad cor affluentes, ut fit aliquando in vulneribus formidine, ac terrore.

Humores qualitate peccantes cordi infensi sunt, eique molestiam afferunt, si venenati, putridi, corrupti, acres, & calidi nimis fuerunt. Ejusmodi est præcipuè bilis torrida & exusta, in cordis substantiam impetum faciens, illiusque vim expultricem irritans.

Tumores etiam, licèt rariùs, hujusmodi effectum excitant, ut inflammatio cordis, abscessus, tuberculum arteriis pulmonum prope cor exortum, quod Antipatro Medico contigisse refert Gal. 4. *de loc. aff.* unde post pulsum inæqualem, in palpitationem & asthma incidit, ex quo subitò interiit. Sic refert Dodonæus, se callum in arteria magna, loco cordi proximo, observasse; unde palpitatio orta erat, multis annis perseverans.

Tumores etiam in pericardio excitati, sive humoris expertes, & scirrhosi sint, sive humorem in se contineant, ut sunt pustulæ hydatides: In corde ipso calculi ossicula, polypi & carnis frustula interdum generantur, quæ palpitationem efficiunt. Sic refert Platerus, in quodam diuturna cordis palpitatione vexato, & tandem è medio sublato, osseum quiddam in corde deprehensum fuisse. Schēkius verò refert, Sacerdoti cuidam, qui à teneris annis usque ad annum 42. quo è vita discessit, cordis palpitatione laboraverat, in cordis basi carnis excrescentiam repertam fuisse, quæ sex drachmas pendebat, & alterum corculum repræsentabat.

Secunda palpitationis causa suprà proposita fuit refrigerationis necessitas, quæ tum præcipuè adest, cùm calor præter naturam in corde augetur, à quo spiritus intùs acceduntur, ac propterea motus cordis & arteriarum augetur, ut quod absumitur, restituatur, & calor refrigeretur. Id quidem fieri solet interdùm à causis internis, quod tamen rarissimum est, ut anteà diximus, frequentiùs verò ab externis, ut, ira exercitatione vehementi, & similibus. Quemadmodum observavit Platerus juvenem quendam admodum calentem, cùm in ludo parvæ pilæ irâ corriperetur, sicque duæ causæ conjungerentur, palpitatione cordis adeò vehementi correptum fuisse, ut inde mors consequuta sit.

Tertia causa fuit spirituum defectus, qui fit per inediam, vigilias, iram, gaudium, metum, pudorem, morbos vehementes, aliasque causas, subitò & copiosè spiritus dissipantes. Quem spirituum defectum cor resarcire contendens, ut illos, promptiùs & copiosiùs regeneret, & ad totum corpus celeriùs transmittat, motum suum intendit, ac celeriorem efficit.

Notandum est pro coronide, palpitationem cordis longè frequentiorem esse, quæ fit per consensum aliarum partium, quam ipso corde primariò affecto. Habet enim cor cum omnibus corporis partibus consensum per arterias & venas, per quas vapores, flatus, & humores transmittuntur. Quæ omnia suo loco in diagnosi jam proponenda clariùs innotescent.

Diagnosis hujus affectus vel ad ipsum affectum, vel ad causas illam producentes refertur.

Affectus ipse sensibus conspicuus est, æger enim manifestè palpitationem in se percipit, & adstantes, manum regioni cordis admoventes, motum illum vehementem percipiunt. Imò verò visui etiam & interdùm auditui sese objicit, subsultans enim arteriarum motus, præcipuè in jugulo, visu deprehenditur: aliquando etiam eum audiri, testatur Forestus exemplo juvenis cujusdam, cujus cor adeò palpiltabat, ut prætereuntes, fenestræ cubiculi clausæ auream admoventes, clarè exaudirent.

Causæ palpitationem producentes suis etiam signis distinguuntur. Calida intemperies dignoscitur ex pulsus magnitudine, celeritate, crebritate, febre, & calore thoracis, magna & frequenti respiratione, & frigidorum appetentiâ.

Si è vapore aut flatu generetur cordis palpitatio, citò fit & citò desinit, à levi corporis motu excitatur, respiratio interdùm difficilis est, interdùm etiam tremor genuum contingit; oculorum tenebræ, sonitus aurium, & dolor non rarò alicujus parti, subito evanescens. Cujus autem naturæ & qualitatis sit vapor aut flatus palpitationem committens; ex signis humoris corpore aut partibus quibusdam redundantis colligitur, cùm vapores & flatus ab humoribus perpetuò elevari soleant.

Si ab humoribus cordis palpitatio generetur, affectus non adeò subitò invadit, & diutiùs perseverat. Qualis autem humor causa mali sit, ex signis humoris in toto corpore redundantis, facilè internosci potest. Ac præcipuè sanguis copia, à qua frequentiùs quàm ab aliis humoribus hic affectus generatur, cognoscitur ex pulsu vario & inæquali, ita ut nunc magnus, nunc parvus: tardus, iterumque velox existat: cui etiam respiratio proportione respondet, cor ægrotanti constringi & opprimi videtur, quod ipsum testantur calor excedens, distensio venarum, rubor faciei, tempus vernum, ætas, regio, & victus ratio sanguinem multiplicans.

Quæ per consensum aliarum partium palpitatio exoritur ex propriis illarum partium affectarum signis innotescit. Sic ventriculi consensum indicat inappetentia, nausea, humorum pessimorum vomitus, & stomachi morsus. Molesta circa pancreas aut lienem pulsatio, aut alius lienis affectus, materiam in iis partibus latitantem significat, à qua vapores & flatus ad cor transmittuntur. Sic mensium suppressio, & affectiones hystericæ, ab utero malum exoriri significant.

Aqua in pericardio redundans difficiliùs cognoscitur, conjectura tamen eam suspicari possumus, si pulsus mollis & languidus sit, & æger conqueratur; sibi cor velut aquæ innatare & suffocari, si malum sit continuum, & in atrophiam vel hecticam denegeret.

Si humores maligni & venenati huic affectui originem dederint, magna in pulsu varietas apparet, virium maxima dejectio; & interdum lypothymia, aliaque malignitatis signa conspiciuntur.



Si à tumore palpitatio oriatur, notabilis in pulsu apparet varietas & motus cordis à naturali valde recedit, admodum inæqualis & inordinatus est, & si humor sit calidus, ingens in corpore erit inflammatio, sitis magna, difficilis respiratio, succedit lipothymia, & tandem mors consequitur. Si verò tumor durus sit in pericardio, affectus est continuus, & æger sensim & sine causa manifesta contabescit. Si caro vel quippiam aliud solidius cordi adnascatur, palpitatio à morbi principio usque ad mortem continuò hominem infestat.

Denique spirituum defectus, cordis palpitationem excitans cognoscitur ex causis præcedentibus, à quibus magna spirituum exsolutio fieri potuit; tum etiam ex pulsu crebro, celeri & parvo, & quod ex quovis labore, etiam levissimo palpitatio contingat. Simile enim quippiam convalescentibus accidit, quibus ex deambulatione, aut quavis alia corporis agitatione, etiam leviori, pulsus immutatio fit satis insignis, & palpitationi analoga.

Prognosis hujus affectus ita instituenda est, ut periculosus dicatur, ob læsum cordis motum, quo vita conservari debet, & frequenter ad sincopen deducit, tandemque hominem de medio tollit. Verissima enim est observatio à Gal. proposita, *comm. Aph. 41. sect. 2. & 5. de loc. aff. cap. 2.* omnes, qui juvenes, aut in declinante ætate, cordis papiltationi maximè obnoxii fuerunt, ante senectutem mortuos esse. Frequens enim palpitatio signum erat facultatis vitalis admodum debilis.

Palpitatio idiopathica est sympathicâ periculosior; imò utplurimùm lethalis. Tum etiam illa, quæ ab interna causa fit, periculosior est illâ, quæ ab interna producitur: nisi magna sit externæ causæ vehementia, ut veneni, vel alicujus vulneris insignioris.

Si à cordis tumore, vel solutâ unitate palpitatio procedat, insanabilis & deplorata.

Curatio palpitationis cordis varia esse debet pro varietate affectuum, à quibus dependet. Ac primùm ea, quæ à peculiari affectu cordis est, aut pericardii, curationem non recipit. Ideò tota practicorum curatio ad sympathicam dirigitur, quæ à variis partium inferiorum affectibus dependet, quorum curatio è propriis locis depromenda est.

At præter illa remedia, quæ causæ sublationem respiciunt, usurpanda etiam sunt, quæ symptomatis sedationi aut lenitioni conferunt, cor reficiendo roborandoque, nec non flatus & vapores ex humoribus melancholicis, crudis, & pituitosis elevatos discutiendo. Qualia sunt julepi cardiaci, opiatæ, epithemata, & odoramenta in virium imbecillitatis curatione describenda, etiam sequentia.

℞. Conservæ, melissæ, anthos, flor. borag. & caryophylli nostratis, ana ℥. j. confect. alkerm. & theriacæ vet. an. ʒ. j. diambræ Spec. & diamoschi dulcis, ana ℈. j. Cum syrup. de cortice citri, fiat opiata, qua utatur frequenter.

℞. Aquar. buglossl. rosar. & flor. arantiorum, ana ℥. ii. syrupt. aryoph. nostr. ℥. j. ß. aquæ cinamomi: ℥. ß. spiritus rosar. ʒ. ii. confect. alkerm. ʒ. j. Misce, dentur cochlear. ii. per intervalla.

Liquor sequens ad imitationem succi ex cordibus, sequenti *cap.* describendi, erit utilissimus.

℞. Corda porci, aut vervecis num. iii. cinam. & caryoph. ana ʒ. j. sem. acetosæ & lactucæ, ana ʒ. j. ß. vini albi Unc. ii. (vi) aquar. borrag. scabiosl. & rosar. ana Unc. j. sem. (iii.) confect. alkerm. ʒ. j. Bulliant omnia inter duo vasa. De hoc liquore capiat cochl. ii. mane & vesperi.

℞. Rosar. rubr. & flor. rorism. ana ʒ. ii. flor. lavendulæ Drachm. j. sem. angelicæ, cortic. citri, caryophyll. cinamon. macis, ana ʒ. ß. croci Scrup. i. moschi, ambræ, ana gr. vi. Cum sindone rubro fiat sacculus, qui irroretur vino albo, & aquâ rosar. Applicetur tepidè regioni cordis.

℞. Unguenti rosac. ℥. ß. olei cinam. & caryophyll. ana gutt. vi. moschi, ambræ ana gr. iv. Misce, fiat linimentum quo illinatur regio cordis.

Clysteres purgantes & carminantes, frequenter injecti, flatuosam materiam potenter evacuant & discutiunt.

Sed venæ sectio omnibus remediis præstat in hoc affectu urgente paroxysmo. Et Gal. testatur 5. *de locis affectis. c. 2.* se nunquam inutiliter venam secuisse in palpitatione cordis.

Quidam practici admovent thoraci cucurbitulas sine scarificatione, quibus magnam vim tribuunt discutiendis ac dirigendis flatuosis spiritibus, qui in partibus internis inclusi continentur. Alii hypochondriis admovent, quando in iis locis mali minera residet.

At Zacutus Lusitanus cucurbitulam scarificatam regioni cordis admovit, si credere fas est, cum miro successu, ut videre est in historiâ ab eo descriptâ in *Praxi Medica admiranda observ. 133. lib. 1.*

Alii verò commendant rhaponticum verum, ad ℈. ii. cum vino exhibitum, aut vinum, in quo eadem radix macerata fuerit.

## CAPUT III.

### *De imbecillitate virium.*

Etsi virium imbecillitas omnium actionum, scilicet animalium, vitalium, & naturalium læsiones generatim comprehendat: strictè tamen, & peculiariter vitales significat, quæ pulsu debili & infirmo denotantur. Illa autem virium imbecillitas in omnibus morbis gravibus, in quibus natura vel succumbit, vel ægerrimè resistit causæ morbificæ, reperiri solet.

Quemadmodum igitur in palpitatione actio cordis nimirum pulsatio, est depravata; sic in virium debilitate est imminuta: in quo quidem cum syncope coincidit. Ab ea tamen differt, quòd pulsus imminutio in syncope tanta sit, ut ille sit ferè abolitus & ægerrimè percipiatur: at in debilitate virium, manifestus & conspicuus, neque adeò imminutus, quemadmodum in syncope.

In hac perpetuò facultas animalis etiam offenditur, motus impotentia sequitur, quæ sine ullo cerebri, nervorum, aut musculorum vitio contingit, sed tantùm procedit à spirituum vitalium defectu, qui sufficienter cerebro non communicantur, ut ex iis spiritus animales generentur.

Causa proxima virium imbecillitatis est caloris nativi & spirituum defectus; à quibus vita & robur partium dependet. Contingit autem ille defectus in singulis partibus, ex defectu spirituum vitalium caloris influentis à corde. Deficiunt autem spiritus vitales, vel quòd sufficienti copiâ non generentur, vel quòd geniti dissipentur, corrumpantur, aut suffocentur, quemadmodum in syncope fieri diximus. Ubi tamen hæc differentia reperitur, quod in syncope causæ defectum spirituum producentes, subitò & derepentè effectum suum producant: in virium autem imbecillitate sensim & paulatim operentur. Atque adeò in syncope & lypothymia spiritus vitales penè & toti & subitò deficiunt; at in virium imbecillitate pauciores, quàm debeant singulis partibus communicantur.

Præterea cùm calor nativus non solùm calore influente, sed etiam humido primigenio, tanquam pabulo indigeat: si humidum istud deficiat aut imminuatur, etiam calorem nativum debilitari & vires labefactari necesse est.

Causæ autem efficientes, ut spiritus non generentur, vel dissipentur, vel corrumpantur, vel suffocentur, in syncope theoria propositæ sunt.

Diagnosis hujus affectus nullâ explicatione indiget, siquidem malum per se patet, & ægri sponte virium imbecillitate conqueruntur. Signa verò causarum in syncope fuere proposita.

Prognosis etiam ex varia causarum dispositione dependet. Prout enim causæ virium imbecillitatem producentes, leviores aut graviores sunt, majus vel minus inde periculum emergit.

Curatio hujus affectus ad duo dirigenda est: causarum sublationem, & cordis ac spirituum vitalium restaurationem.

Causæ sunt omnes ferè morbi graves, in quibus vel natura succumbit, vel ægerrimè resistit causæ morbificæ; Ergò causarum sublatio omnium ferè morborum curationes respicit, quæ à suis locis erunt desumendæ.

Cordis verò roboratio, & spiritualium vitalium restauratio seorsim instituenda est, imò interdùm causarum morbificarum curationi præferenda, cùm mortis periculum impendet; cavendo tamen perpetuò, ne vires reficiendo causas morbificas augeamus. Atque adeò in calido morbo cardiaca magis temperata; in frigido, calidiora potiùs usurpentur.

Primò igitur alimentis cardiaca permiscenda sunt, ut confectio alkermes, vel de hyacintho, cum jusculis, vel etiam cum vino odorifero, aut aqua cinam. si summa sit imbecillitas.

In jusculo etiam decoquatur inter duas patinas frustulum coxæ vervecinæ, detractis membranis & pinguedine. Postea colatum jusculum capiat æger uno haustu.

Caro caponis, detracta pelle & pinguedine, in frusta divisa, ponatur in ollam vitreatam bene lutatam, & maneat in B. M. bulliente, per quinque horas. Tum liquoris inde manantis capiat æger cochlear. ij. vel iii., cum singulis jusculis.

Vel poterit fieri destillatum restaurans in hunc modũ.

℞. Caponem vel gallinam, detractis pelle & pinguedine, ac in frusta divide. Deinde affunde aquar. buglossæ, borrag. acetosæ rosar. & flor. arant. ana ℔. ß. pulv. aromat. rosar. triasantal. & cinam. elect. ana ℥. ß. santal. citrin. ℥. j. limones incisos num. iii. Fiat destillatio secundum artem, quæ detur ex cochleari omni hora.

Succus carnis vervecinæ solus ac simplex in usu est frequentissimo. Coxa vervecina in veru assatur, & inter assandum, cum semicocta est, mucronato cultro pungitur. Expressus succus parum adhuc in patina coquitur, & exhibetur per se, vel cum jusculis, aut vitellis ovorum permixtus.

Valeriola succum ex cordibus vervecinis extractum miris effert laudibus. Et Zacutus Lusitanus propriâ experientia confirmat, dicitque se hoc remedio per mensem exhibito, divitem quendam virum liberasse, qui frequenter in syncopen incidebat ex debilitate facultatis vitalis, sanguinis, & spiritus resolutione; cùm multa alia remedia anteà usurpata nihil profecissent. Extrahendi hujus succi hæc est ratio. Acceptum vervecis cor, aut hædi, finditur medium, & probè aqua eluitur, & ultimò aqua rosacea fovetur, in taleolas oblongas dissecatur, inque vitreato vase testaceo cum caryophyllis aliquot imponitur, sine ullo liquore. Probèque operculato vase pastâ, vel luto sapientiæ, in calentem furnum, extracto pane, inditur, quoad calore contabescens, in succum eliquatur. Inde post extrahitur, & aperto vase sumitur inventus in vase succus, & ægro propinatur [ *vix est operæ pretium.* ]

Itali in usu habent sorbitionem ex vitellis ovorum, vino, saccharo, cinamono paratum, quæ optima & valde reficiens est.

Zacutus Lusitanus ex viginti ovorum vitellis ferculum parat, ut videre est *observation. 107. lib. 2. Praxis admirandæ.*

Poterunt etiam fieri julepi cardiaci in sequentem modum.

℞. Aqua. buglos. rosar. & flor. arantior. ana ℥. j. syrup. de pomis, & de limonib. ana ℥. ß. confectio. alkerm. ʒ. ß. aquæ cinam. ʒii. ii. Fiat julep.

Vel paretur mixtura sequens.

℞. Sacchari albiss. ℥. ii. Humectetur cum aqua cinam. optima, & nonnihil fluidum reddatur saccharum. Deinde adde spiritus vitrioli q. s. ad manifestam aciditatem, essentiæ cinam. gut. iv. essentiæ macis, nucis moschat. & anisi ana gut. iii. essentiæ caryophillor. gutt. ii. misce, utatur per se, vel cum jusculo.

Parari etiam poterit opiata restaurans in sequentem modum.

℞. Conservæ rosar. buglossæ, borrag. & caryophylli nostratis, ana ℥. i. cortic. citri condit. & nucis moschat. condit. ana ʒ. iiii. myrobal. condit. num. j. confect. alkerm. ʒ. ß. spiritus rosar. & essentiæ citri, ana ℥. ß. essentiæ cinam. gut. vi. Cum syrup. de pomis, fiat opiata, quâ utatur frequenter.

Aqua sequens præstantissima est.

℞. Gelatinæ cornu cervi cum vino albo extractæ ℔. iv. sanguinis agni, & vituli, manibus agitati, & ab omnibus fibris liberati, ana ℔. ii. vini moscatelli, canarini, aut malvatici ℔. iij. Corda vituli per frusta secta & valdè recentia num. iv. micæ panis albissimi recentis lacte vaccino inebriatæ ℔. ii. sem. succi melissæ recenter expressi ℔. j. ß. aquæ rosar. fragrantis, & flor. arantiorum, ana ℔. j. mala citria majora in taleolas secta num. iii. cinam. opt. ℥. iv. macis. Unc. j. Ponantur in alembico vitreo capaci, & distillentur in B. M. Aquæ dimidia pars, quæ primò prodibit, servetur ad usum.

Liquor cardiacus excellens & pretiosus in hunc modum componi poterit.

℞. Ambræ griseæ Drach. ii. moschi opt. scrup. ii. ligni aloës ℥. i. sem. partis albæ benzoini purissimi ʒ. iii. contusis & simul mixtis affunde spirit. vini, ut quatuor digitus supernatet; & ad leniss. cinerum calorem extrahatur tinctura saturata, fiatque liquoris tincti per chartam emporeticam colatura, (*aut simplex decantatio*) & evocetur dimidia pars spiritus in cineribus, lentissimo igne per alembicum. Liquor in cucurbita restans servetur in ampulla vitrea forti, optimè obturata subere, cerato, & vesicâ. Cujus guttæ ii. iii. iv. poterunt sumi cum jusculo, vino, julepis, aliisque liquoribus prædictis, vel cum syrupo sequenti.

℞. Aquæ cinam. Unc. iv. aquæ flor. arantiorum fragrantissimæ, aquæ rosar. admodum odoratæ, ana Unc. vi. Misce, & in his dissolve sacchari canti quantum dissolvi poterit; & fiat sine ullo calore veluti syrupus, cujus cochleari uni permisceantur guttæ iv. liquoris cardiaci prædicti.

Ex magmate residuo illius liquoris, addito pari pondere rosarum damascenarum, & quadrupio benzoini, poterunt fieri pastilli valdè suaves pro suffitu cubiculi.

Cordi applicentur epithemata, tum liquida, tum solida, & pulli columbini per medium secti, & pulveribus cardiacis conspersi.

Ventriculo admoveantur sacculi ex aromatibus in vino madefacti. Testes & pudenda foveantur confectione alkerm. in vino dissoluta.

Arteriæ temporum, manuum, & pedum eodem confect. illinantur, addendo tantillum aquæ cinam.

Odoramenta offerantur naribus, in sequentem modum composita.

℞. Fol. melissæ, ocymi, & majoranæ ana Drach. ii. cort. citri, santal. citrin. caryophyll. ana Drach. i. croci. scrup. ß. ambræ gris. gr. vi. moschi gr. iv. Ligentur in nodulo, & irrorentur aquâ cinam. & rosar. ac naribus frequenter offerantur.

Vel ex prædictis oleis destillatis ex nuce mosch. cinam. & caryophillis, cum tantillo ceræ, fiant balsama, quibus nares illinantur.





# PRAXEOS MEDICÆ LIBER NONUS.

## DE AFFECTIBUS VENTRICULI.

## PRÆFATIO.

*Ut ventriculi variæ sunt actiones, sic variæ earum læsiones diversos affectus constituunt. Cùm enim illa pars ciborum coctioni, & confectioni chyli destinata sit, ad illud opus perficiendum primò instituta est cibi & potus appetentia, quæ imminui, aboleri, & depravari solet. Abolitâ ciborum appetentiâ, anorexia, & apositia nominatur. Imminuta, inappetentia, & cibi fastidium. Depravata verò caninam famem, & picam, ac malaciã constituit. Nimia potus appetentia sitis morbosa nominatur. Vitia prædicta attractricem facultatẽ respiciunt. Ea verò quæ ad ciborum concoctricem spectat, prout imminuitur, aboletur, aut depravatur, unico læsæ concoctionis nomine comprehenditur. Retentio & expulsio læsæ in vomitu & singultu versatur. Vomitus tamen variæ sunt species, pro diversæ materiæ, quæ excernitur, natura & conditione. Quia verò ventriculus sensu tactus exquisito præditus est, propter nervum, quẽ à sexta conjugatione recipit satis insignem, doloribus ideò, quemadmodum aliæ partes sensibiles, obnoxius est. Ac denique tumores, quemadmodum aliæ partes, præsertim inflammationes, tum etiam abscessus, & ulcera pati consuevit.*

*Ut igitur omnes ventriculi affectus, qui frequentiùs in praxi Medica occurrunt, in hac sectione explicemus, eam prorsus undecim concludemus capitibus. Quorum primum erit de inappetentia, & cibi fastidio. Secundum, de fame caninâ. Tertium, de picâ & malaciâ. Quartum, de siti morbosâ. Quintum, de concoctione læsâ. Sextum, de singultu. Septimum de vomitu. Octavum, de vomitu sanguinis. Nonum, de colera morbo. Decimum, de dolore ventriculi. Undecimum, de ventriculi inflammatione, abscessu, ulcere.*

### CAPUT I.

*De inappetentia, & cibi fastidio.*

INappetentia, & cibi fastidium actionem ventriculi abolitam & imminutam comprehendunt. Abolita vocatur ἀνορεξία, & ἀποσιτία. Imminuta verò δυσορεξία. Usus tamen obtinuit, ut ἀνορεξία & ἀποσιτία pro imminutâ & abolitâ appetentiâ usurpentur. (Conf. Melet. II. 101.)

Causæ hujus affectus variæ sunt atque multiplices, quæ ut in ordinem quendam redigantur, considerandæ sunt causæ naturales, quæ famem, seu appetitum naturalem efficiunt. Illæ autem à Galen. 1. *de sympt. caus. cap. 7.* symptomata impropriè nominantur, & quinario numero comprehenduntur. Prima est inanitio partium. Secunda est inanitarum partium appetentia naturalis, & tractio alimenti à jecore & venis, usque ad ventriculum continuata. Tertia est venarum mesaraïcarum (ad quas omnium partium attractio terminatur) suctio & attractio ab intestinis & ventriculo. Quarta est suctionis sensus in ventriculo. Quinta appetentia animalis, quæ sensu tactus, orificio stomachi implantato, per nervum insignem à cerebro communicato perficitur. Hanc etiam actionem non parum adjuvat humor melancholicus, à liene in ventriculum transmissus, qui aciditate sua & astrinctione tunicam interiorem ventriculi vellicat & corrugat, estque illi instar acetarii, ad excitandam appetentiam. Ut igitur appetentia secundum naturam se habeat, omnes istas causas benè constitutas esse necesse est. Si verò aliquod vitium in quamlibet earum contigerit, appetitus læsio exoritur.

Prima ergò causa, quæ est partium inanitio, si quacumque de causa defuerit, non fit earum attractio ex aliis partibus & ventriculo, sicque appetẽtia non excitatur. Deest autem illa partium inanitio, vel quando repletæ sunt crudorum succorum copiâ, ob crapulam & ingluviem, vel ob intermissas exercitationes, aut evacuationes consuetas; vel quando tanta est pinguedinis moles, ut partibus ipsis ad alimoniam sufficiat. Impedit etiam partium inanitionem pororum cutis constipatio magna, vel ingens caloris nativi imbecillitas, ut nihil, aut perexiguum substantiæ partium dissipare valeat, vel ejusdem caloris ad morbificæ cujusdam materiæ pepasmum revocatio, neglecta interim partium nutritione, ut in febribus fieri consuevit.

Secunda causa erat apperentia naturalis, & tractio alimenti usque ad ventriculum producta. Illa autem vitiatur, quando partes, licèt inanitæ sint, non trahunt tamen à venis ob exsolutum sui robur, sed velut effœtæ, ac muneris sui oblitæ, languent & feriantur, ut solet contingere in febribus acutis, malignis, pestilentibus, syntecticis & hecticis. Idem contingit in immodicis ac diuturnis evacuationibus, ut in fluxu hepatico, uterino, hæmorrhoïdali, hæmorrhagiâ è naribus, sudore diaphoretico, venere effrænatâ, inedia longâ, & similibus.

Tertia causa erat tractio, quæ fit è ventriculo per venas mesaraicas, quæ vitari solet per obstructiones insignes illarum venarum, quarum ratione partes inanitæ non possunt materiam chylosam attrahere, neque orificio ventriculi divulsionis sensum inferre. Sic videmus sæpè pueros strumis laborantes, cum alvi fluxu chyloso, eoque diuturno, sensim contabescere, & ad merasmum deduci: propterea, quod in iis universum mesenterium glandulis refertum est, quæ venas illius obstruunt, & chyli ad jecur commeatum impediunt; unde fit, ut ille semiconfectus per alvum excludatur, sicque partes alimento necessario priventur.

Quarta & quinta causa quæ sunt suctionis sensus & appetentia animalis, bonam ventriculi, cerebri, & nervorum dispositionem requirunt. Ideò quacunque illas dispositiones evertere possunt, appetentiam quoque dejicere valent. Sic quæcunque intemperies ventriculi valdè excedens appetentiam vitiat, præcipuè calida & sicca. Calor enim ingens humidam ventriculi substantiam dissipando, appetentiam aufert. Frigidus etiam valdè intensum appetentiam vitiat, non solùm positivum, quando nimirum viscera ab externo aëre, aquâ, gelu, nive, & similibus ita refrigerantur, ut in narcosin incidant; sed etiam privativum, ab exhausto calore nativo, quod Galenus Narcosin appellat, ut per longas hæmorragias, febres ardentes, & similia: quibus exhauritur ventriculi & aliarum partium robur. Sic etiam humores pravi & excrementitii tum calidi, tum frigidi, inapetentias excitare solent. Calidi quidem, ut biliosi, adusti, putridi, aut virulenti, sive in ventriculo ob vitiatam coctionem generentur, sive ex aliis partibus malè affectis transferantur. Frigidi verò, ut pituitosi, viscidi ac lenti, in ventriculo collacti, ex malè concoctis alimentis, vel illapsi ex toto corpore. Ut in illis, qui per vomitiones consuetas aliarum partium impuritates in ventriculum allicere consueverunt; vel ex cerebro per catarrhos, in quibus frequenter ventriculus ab humore

more pituitoso gravari consuevit, suppressis mensibus, aut hæmorrhoïdibus, calorem suffocando, appetentiam minuit.

Cerebri etiam & nervorum vitia faciunt, ut in stomacho suctionis sensus non percipiatur: in quibus scilicet facultas animalis concidit, vel depravata est, atque adeò, quibus mens ægrotat, ut in apoplexia, lethargo, phrenitide, maniâ, & similibus contingit, (quemadmodum etiam in paralysi, propter obstructionem nervi sextæ conjugationis, qui ad ventriculum defertur: vel propter ejusdem obstupefactionem, ex usu refrigerantium narcoticorum contractam.

Diagnosis hujus affectus per se satis innotescit: æger enim ipse de appetentiâ dejectâ & alimentorum aversione satis conqueritur. At signa causarum partim conspicua sunt, partim verò artificiosè elicienda.

Ac primùm illæ, quæ inanitionis defectum pariunt, cognoscuntur ex victu liberaliori prægresso, corpore admodum repleto, intermissis exercitationibus, aut evacuationibus, somno longiore, & aliis causis, crudorum succorum copiam congerere idoneis; tum etiam si corpus obesum, & venæ distentæ appareant. Eundem inanitionis defectũ significat cutis densitas, quæ humoris alimentarii dissipationem impedit: tum etiam morbus aliquis gravis, peculiare membrum obsidens, à quo facta est caloris nativi dissipatio in toto corpore, ita ut summa debilitas illius non possit attractum ad partes alimentum sufficienter conficere, ejusque penuriam inferre.

Secundæ causæ signa satis conspicua sunt: nimirum febres acutæ, malignæ, pestilentes, aut syntecticæ, vel evacuationes immodicæ, aliæque causæ, à quibus magna caloris nativi exsolutio producta est in partibus, ut non possint necessarium alimentum attrahere.

Tertiæ causæ signa ad obstructiones præsertim referuntur, quarum signa in hepatis, lienis & mesenterii affectibus innotescent.

Quartæ & quintæ causæ signa majori indagine opus habent. Ac primùm calidam ventriculi intemperiem, & biliosi humoris redundantiam significant æstus in præcordiis, ac præsertim in regione ventriculi, sitis, linguæ & faucium ariditas & amaror, febris interdùm adest, & si ab alia parte humores calidi & biliosi influant, illius partis affectus innotescet, ut hepatis inflammatio, aut alterius partis. Si verò nulla alia pars laborare videatur, in ipso ventriculo intemperiem residere conjiciendum est, aut vitiosorum alimentorum usum præcessisse. His utplurimum accedunt cardialgia, nausea, vomitus, vel alvi fluxus, & ab eorum, quæ excernuntur, qualitatibus, humoris peccantis natura innotescit. Frigida intemperies & pituitosorum humorum copia ex causis refrigerentibus prægressis, vel nativum calorem insigniter dissipantibus & extinguentibus innotescit; tum etiam ex gravitatis sensu in regione stomachi, ructu acido, humore viscido & crasso per os aut per alvum excreto. Eandem etiam significant catarrhus frequens aut diuturnus, & affectus alicujus partis, quæ humorem pituitosum aut melancholicum ad ventriculum transmittere potest, ut lienis, uteri, & similium. Cerebri denique & nervorum vitia per propria indicia erunt distinguenda.

Quod ad prognosin spectat, quemadmodum bona appetentia in omnibus morbis laudabilis est, ut docuit Hippocr. *Aph.* 33. *sect.* 2. Mente constare, & bene se habere ad ea, quæ offeruntur, bonum: sic etiam inappetentia, malum omne esse consuevit. Magnam enim à statu naturali aversionem significat, oriturque, ut docet Galen. *comment. in* 3. *Epid.* aut à pravis malignisque humoribus, ventriculi orificium occupantibus, aut ab ipsius facultatis extinctione, cujus munus erat alimenti indigentiam sentire, idque consequenter appetere. Sic Hippocr. *in* 1. *Epid.* de tabidis in Epidemica constitutione mortuis, ait: *cibos omnes perpetuò fastidiebant, non sitiebant.* Sic etiam Galen. *comment. in* 3. *Epid.* multos se vidisse affirmat, in quadam pestilenti constitutione qui nihil quicquam ciborum assumebant, & de medio tollebantur. Quidam tamen, ut ipse ait, fortiores quippe, qui vim sibi ipsis afferentes, cibum oblatum assumpserunt, superstites manserunt. Ita apud Hipp. 3. *Epid. sect.* 1. *Ægr.* 2. *Hermocrates*, qui die 27. mortuus est, *cibum adversabatur toto morbi tempore, & ultimis diebus ne degustare quidem poterat.* Et sect. 3. ejusdem libri, *Ægr.* 6. *Euryanactis filia abhorrebat omnes cibos toto tempore, neque appetebat quicquam, sine siti, neque aliquid bibebat effatu dignum*, ex quo morbo interiit post diem duodecimam.

Advertendum tamen est, cibi fastidium esse quidem funestum, si à caloris nativi exsolutione prodeat; sed non esse tam perniciosum, si ab humorum pravorum redundantia & cacochymia oriatur, ut videre est apud Hippoc. 7. *Epid.* in Cleomenis filio, cibi fastidio citra febrem totos duos menses laborante, ex pituitæ crudæ & viscidæ copia, quæ tamẽ vomitu copioso fuit exclusa. Sic in morborum ac febrium præcipuè initiis, non est adeò periculosa inappetentia: quia tunc natura, putrescentium humorum pepasmo intenta, minùs appetit alimentum, quo ab instituto suo revocaretur. Postmodùm enim, sedatâ febre, & humoribus morbificis exclusis, sponte suâ munus suum repetit intermissum.

In pueris inappetentia gravior est, quàm in alia ætate, propter humidam valdè & dissipabilem substantiam, quâ præditi sunt, & quæ majori restauratione indiget, usu alimentorum, quibus privantur per inappetentiam.

In convalescentibus cibi fastidium recidivam minatur, propter reliquias materiæ morbificæ, inapetentiam producentes.

In morbo diuturno cibi fastidium & dejectionis syncerae, malum. *Hippocr. Aph.* 6. *sect.* 7. Cibi fastidium per seipsum pravum est signum in morbis diuturnis; in iis enim, qui à talibus morbis sunt evasuri, contrarius affectus solet accidere, vehemens scilicet ciborum appetentia. At dejectiones synceræ, iis supervenientes, deterius multò præsagium efficiunt; quandoquidem per synceras dejectiones intelligit Hippocr. impermixtas aquosæ humiditati, quando solus humor sero suo destitutus ejicitur, sive is biliosus sit, sive melancholicus. Nam dejectiones hujusmodi exustam esse omnem humiditatem nativam significant à calore febrili.

In longis difficultatibus intestinorum cibi fastidium malum, & cum febre pejus. Hippocr. *Aph.* 3. *sect.* 6. quando in dysenteria profundiora & putrida ulcera sunt ventriculus ipsis compatiens non benè concoquit, quâ offensione, magis ac magis ad superiora perveniente, quando os ventriculi una afficitur, tùm ægrotantes cibi fastidio laborant. Sunt quidem dysenterici non raro ab initio morbi cibum fastidientes, ob pravos humores ab hepate confluentes: pars enim eorum superfluitans ad eos ventriculi effertur, quod tamen non est perpetuò periculosum. Sed in longis difficultatibus intestinorum, cùm hic casus adveniret, duorum alterum est, vel putredo aliqua circa ulcera, vel magna inflammatio, quorum utrumque admodum est exitiosum.

Curatio hujus affectus, si ab aliarum partium vitio dependeat, ab earum curatione desumenda est. Si verò proprio ventriculi vitio contingat, ad calidam vel frigidam illius intemperiem, cũ materia conjunctam, reducenda est.

Calida intemperies curanda est primùm humoris biliosi expurgatione, blandè & frequenter repetitâ. Eaque parari poterit ex rhab. myrob. tamarind. syrup. rof. vel decichorio, composit. cum rheo. Aut si æger sit ad vomitum proclivis, blandis vomitoriis provocari.

Idem humor alterabitur julepis aut jusculis refrigerantibus, in quibus non omittendus est spiritus vitrioli, aut sulphuris. Quandoquidem acida omnia, præterquam quòd bilem valdè contemperent, appetitum etiam maximè excitare valent. Unde fit, ut acetaria æstatis tempore ad excitandam appetentiam frequenter usurpentur.

Vel simul & semel humor ille biliosus alterari & expurgari poterit apozemate convenienti, cui ratione ventriculi, addi poterunt absynthii pontici M. sem. myrobal. citrin. Unc. sem.

Post purgationem ad ventriculum roborandum, convenient miva cydonior. aut cydoniatum ipsum, vel syrupus cydon.



cydon. cum syrupo de absinthio pontic. mixtus; tabellæ diamarg. frig. vel triasantal. vel etiam diarrhod. abbat. si quædam obstructionis suspicio fuerit. Vel opiata sequens.

℞. Conditurae lactucæ & cucurbitæ, ana ℥.j. conservæ acetosæ rosar. flor. cichorii, buglossæ, ana ℥.ß. santal. rubri, coral. præparat. & margarit. præp. ana ʒ.ß troch. s. de spodio, & sem. acetosæ ana ℈.j. cum syrupo limon. (*malim endiv.*) fiat opiata, cujus capiat ad magnitudinem castaneæ manè & serò superbibendo parũ vini dilutissimi.

Exteriùs verò sequenti unguento regio ventriculi inungatur.

♃. Ol. rosar. myrtini, & cydonior. aceto rosac. lotor. ana ℥.ij. santal. omnium, coralli rubri, coriandri præp. rosar. rub. ana ʒ.j. gran. Kermes, & spodii, ana ʒ.ß. ceræ albæ q.s. Fiat linimentum, quo subtepido, & in vola manus tantum calefacto, inungatur dicta regio bis, aut ter in die, addendo etiam aceti rosac. parùm, unctionis tempore.

Vel eidem parti admoveatur placenta panis rosac. aceto irrorata, aut in eodem parum macerata quæ removenda erit priùs quàm incalescat.

Denique in perseverante affectu plurimùm proderit balneum, vel semicupium refrigerans & humectans, bis aut ter repetitum. Quo maximè recreantur convalescentes, & in priorem statum atque appetentiam sæpè restituuntur.

In alimentis acetum & acida omnia erunt utilissima.

A frigida intemperie producitur inappetentia, quando humores pituitosi & melancholici, in ventriculo collecti, functionem illius destruunt, vel aliunde illapsi à toto corpore, ut in illis qui per assuetas vomitiones allicere solent aliarum partiũ impuritates in ventriculum, aut à cerebro, liene, utero, aliisque partibus. Illiusque curatio primùm respicere debet intemperiem partium mandantium, quæ corrigenda remediis è propriis capitibus desumendis.

Ipsi verò ventriculo medicatio adhibenda est per evacuationem humoris morbifici, & partis corroborationem.

Vacuatio potest fieri per vomitum & secessum.

Per vomitum quidem, si æger sit nauseabundus, & facilè vomat, medicamentis ciendo vomitui destinatis.

Si verò illi humores crassi sint, & tunicis ventriculi impacti, ægerque vomitui non sit assuetus, per alvum deturbandi sunt, pilulis præcipuè, quæ hîc magis conveniunt, quia diutiùs in ventriculo morantur, ut docet Gal. *cap.* 7. *lib.* 4. *de sanitate tuenda.* Qui etiam valdè commendat pilulas de hiera, quæ exhiberi possunt ad ℈.ij. vel ʒ.j. manè duabus horis ante passum, vel recenter in hunc modum componi possunt.

℞. Aloës electæ, succo absinthii diligenter nutritæ ℥.j. agarici trochis. ʒ.ij. rhab. pulverat. & vino albo irrorati, ʒ.j. nucis mosch. & spicæ nardi, ana ʒ.ß salis tartari, mastich. & cinam. ana ℈.j. cum syrup. de absinthio, fiat massa pilular. de cujus ʒ.j. formentur pilulæ vj. deauratæ. Capiat summo manè, si velis integrè purgare, vel sumat ʒ.ß. horis duabus ante prandium, bis aut ter in septimana. Possunt acui, si validiùs purgare volumus.

Si metus sit calidoris jecoris, poterunt misceri quædam refrigerantiæ, ut rosæ rubræ, santala, pulv. diamargariti. Et fieri massa cum syrup. de chicor. composito.

Validiores pilulæ non conveniunt, quia humores ab aliis partibus ad ventriculum alliciunt.

Si pilulæ devorari non possint, hiera propinanda est cũ decocto convenienti. Vel si potio videatur ingrata, fiat infusio fol. sennæ. myrobalan. rhei, & agrici, in vino absinthite vel decocto stomachico; dissolvendo tantillum electuarii de citro solutivi, si magis purgans medicamentum componere sit animus.

Si à pituita admodum lenta viscidaque oriatur his affectus, ante purgationum dissolvenda est usu mellis rosac. oxymel. syrup. de hyssopo, aliisque cum decocto incidente & abstergente. Vel sequenti apozemate utrumque simul præstari poterit.

♃. Rad. acori vulgaris, cyperi, calami aromat. ana ℥.ij. cortic. citri sicci, & rad. salsæpar. ana ʒ.vi. fol. absinthii pontic. menthæ, majoranæ, chamæd. chamæp. ana M.j. sem. citri & anisi, ana Drach.ij. sennæ mundat. Unc. ij. sem. carthami contusi Unc.j. agarici trochiscat. Drac.iij. epithymi, flor. salviæ, anthos, lavendulæ, ana P. j. Fiat decoctio ad ℔.j.ß. In qua dissolve syrup. de absynthio pontic. & conditurae cortic. citri, ana ʒ.j. Fiat apozema clarum & aromat. pauco cinam. & pulv. electuarii aromat. rosar. pro iv. dosibus matutinis. In quarum prima & ultima dissolvi possunt; ad uberiorem purgationem, electuar. de citro solut. ʒ.iij. cum rhab. pulverat. ℈.j.

Terebinthinæ usus opportunissimus est, quia viscera omnia commodè repurgat; maximè si ex ea & rhab. pilulas confeceris.

Venæ sectio in hoc affectu non convenit, nisi jecur sit calidius.

Post purgationem sufficientem ad roborantia veniendum est, tam interna, quàm externa: quæ in sequentem modum præscribi poterunt.

℞. Syrup. de absynthio pontic. ℥.j. Capiat. manè jejuno stomacho per aliquot dies. Vel illius loco vinum absinthites substitui poterit.

♃ Conservæ anthos, menthæ, cort. citri conditi, nucis moschatæ condit. ana ℥.ß. myrobal. Chebul. condit. num. j. confect. alkerm. ʒ. iij. tunicar. interior. ventriculor. gallinæ præparat ʒ.ij. cinam. pulver. & pulver. aromat. rosat. ana ʒ.j. Cum syrup. de mentha fiat opiata, vel cum saccharo rosac. fiat conditum Utatur manè, superbibendo parum vini generosi.

Dictis remediis utiliter additur sal absintnii, vel ol. de mentha, arte chymica extractum.

Vel sal absinthii, & cortic. arantior. vel alterutrum, ad ʒ.ß. in vino, vel jusculo dissolutum exhibeatur.

Sequens etiam syrup. efficacissimus est.

℞. Syrup. cydonior. & condit. cortic. citri, ana ℥.ij. aqua cinam. ℥. j. ol. sulphur. gutt. xij. Misce, capiat cochlear. j. per intervalla.

Aqua clareta frequentissimo in usu apud multos habetur, cujus compositio talis est.

℞. Cinam. crassiusculè triti ʒ.ij. Macerentur in ℔. j. aquæ vitæ per se in vase vitreo. In alio vase vitreo per se. & seorsim macerentur sacchari albiss. ℥.vj. aquæ rosar. ℔.ß. Stent hæc omnia seorsim in infusione, per duos aut tres dies, agitando quolibet die pluries hæc duo vasa. Tandem simul misceantur materiæ in ipsis contentæ, & per manicam transmittantur. Colatura servetur in vase vitreo benè obturato. Sumat. cochlear j. aut ij.

Apud Parisienses maximo in pretio habetur syrupus de absinthio Penæ. Cujus descriptio in hunc modum se habet.

℞. Cort. citri saccharo conditi & in taleolas dissecti ℔ ß Coquantur in æquis partibus aquæ cichorii & ægrimonii usque ad putrilaginem. Expressioni fortiter factæ adde succi cydon. & aquæ stillat. absinth. pont. ana ℔.ß. Quibus simul mixtis infunde per quatriduum schœnanth. ʒ.iv. in vase benè clauso vitreato, supra cineres calidos, in expressione fortiter facta dissolve sacchari albis. q. s. Coquantur postea in syrupum perfectum, in quo calentè dissolve ambræ cineritiæ Drach.j. Servetur posteà in vase vitreo benè clauso.

In maxima frigiditate ventriculi aqua cinam. sola præstantissima est. Sin minùs, cum aliis medimentis permiscenda, v.g. cum syrupo de absinthio, de mentha, corallor. quibus etiam ambra gris. utiliter addi poterit.

Non minoris est efficicaciæ syrupus cinam. cũ aquæ vitæ confectus, prout describitur à Quercetano in Pharmacop.

Aqua cinam. cum succo cydon. destillata præstantissima est.

Ad idem præstat spiritus masticheš, in hunc modum compositus.

℞. Masticheš ℥. iij. galangæ ℥. j. spiritus vini ℔. ß. Digerantur ac destillentur.

Utile est etiam elixir proprietatis à Crollio descriptum. Cuius guttæ xij. aut xv. ( ad xx. ) cum vino exhibitæ mirè stomachum roborant.

Tabellæ etiam ad eundem usum componi poterunt in hunc modum.

℞. Pulpæ cortic. arantior. recent. & pulv. aromat. rosar. ana ʒ.ij. sacchari albi in aqua flor. arantior. dissoluti ℥.iv. Fiant tabellæ.

Eundem usum præstant tabellæ aromat. rosar. opiata Salomonis, & theriaca.

In affectu inveterato plurimùm conducit decoctum ligni guaiaci, aut sassaffras, in plures dies sumptum, cum levi sudore, aut sine eo in debilioribus.

Aquæ etiam thermales sulphureæ & nitrosæ, & quales nostræ Bellilucunæ, magnâ copiâ per plures dies sumptæ, crassos & mucilaginosos humores, omnemque ventriculi & intestinorum illuviem potenter abstergunt & evacuant.

℞. Fol.agrim.cent.minor. & absinthii vulgaris ana M. sem. Coquantur ad ℔.sem. Dissolve sacch.Unc.j. Fiat potio præstans, & in causa frigida, & calida efficax.

Hartmannus zedoariæ usum valdè commendat, his verbis: *Frequens usus Zedoariæ ventriculum malè affectum adeò roborat, ut nihil suprà. Ideoque usum ejus toties comprobatum magni facere licet, cùm nuspiam non effectus consequatur petitus. Sæpiùs autum zedoria est comedenda.*

Costæus vini calidi usum prædicat in sequentem modum. *In potu ordinario vinum calidum ebibitum ventriculi imbecillitatem corrigit. Non infrequens enim est observatio eorum, qui cùm ventris flatibus, doloribusque ob malam coctionem perpetuo torquerentur, ubi calido potu uti cœpere, omni prorsus ejusmodi molestiâ soluti, meliorem multos jam annos vitam vivunt.*

Cum vino aqua potus ordinarii permiscenda est, quæ prius cum semine coriandri parùm bullierit.

Notandum autem est diligenter, si cum frigida ventriculi intemperie calida hepatis concurrat, ut sæpè fit, calida medicamenta esse caute adhibenda, & temperatoria potiùs usurpanda.

Zechius sequentem bolum his verbis commendat: *Ut stomachus moderatè calefiat, neque exsiccetur, nullum ex internis valentibus hoc præsidium usurpari potest.*

℞. Terebinth. claræ ʒ.ij. mastich. pulver. ʒ. sem. pulver. aromat. rosat. ℈. sem. Fiat bolus, duabus horis ante cibùm dandus.

Pulvis digestivus, ad concoctionem ventriculi adjuvandam, in frequenti usu esse consuevit.

℞. Coriandri præp.Unc.ß. sem. fœn.dulc. & anisi, an. ʒ.ij. cinam. caryophil. an. Drach. sem. sacchari ad pondus omnium duplum. Fiat pulvis, de quo capiat cochl.j. post singulos pastus, nihil desuper comedendo, vel bibendo.

Balsamum Peruvianum, ad roborandum ventriculum, præstans & efficax est remedium, si ejus guttæ aliquot cum vino hippocratico, vel alio, horâ unâ ante pastum exhibeantur.

Vel balsami Peruviani gutta una, aut altera, cū saccharo permixta in formam pilularum sumatur per multos dies.

Magis familiaria medicamenta ventriculo roborando & calefacto idonea, sunt vinum hippocraticum, bochetum ex decocto anisi & coriandri, cum saccharo & cinam. paratum, pro potu ordinario. Pulvis dulcis vulgò dictus ex duabus sacchari partibus & una cinam. conflatus, omnibus alimentis inspersus. Sal ad condiendos cibos confectum ex pulvere coriandri, anisi, piperis longi, galangæ, & nuc. moschat. mixto cum pari portione salis communis: Piperis grana aliquot, integra vel contusa, ventriculo jejunio sumpta. Nuces juglandes, caryophyllis & cinam. transfixæ, & saccharo conditæ. Cortex citri & arantior. pariter conditus. Semina anisi, fœniculi coriandri, & frustula cinam. saccharo incrustata. Quæ omnia ægrotantes ad libitum usurpare poterunt.

Ex prædictis cortex citri gustui gratissimus est. Sed quia sæpe ab exsiccatione duritiem contraxit, ut dentibus facilè comminui non possit, cogimur non rarò eum in mortario marmoreo contundere cum aqua rosarum, in formam opiatæ.

Myrobalani condit. & nuc.moch.condit. in eundem finem usurpari possunt, & si opus fuerit, eodem modo contundi, quamvis utplurimùm sufficientem mollitiem obtineant.

Essentiæ anisi, cinam. cortic. citri, nuc. moschat. & caryophyll. ad ventriculum roborandum efficacissimæ sunt. Earumque usus erit, quemadmodum suprà in affectu cordis propositus est.

Ex alimentis salsa appetentiam plurimùm excitant. Imo verò & acida usurpari poterunt in parva quantitate, cum aliis permista, ne ventriculum refrigerent.

Exteriùs verò admoveantur fomenta, linimenta, & emplastra, in sequentem modum composita.

℞. Rad. cyperi. galangæ, ireos Flor. & cort. citri sicc. ana Unc.ij. fol.menthæ, hyssopi, salviæ, rorismar. & majoran. an.M.j. sem. anisi, baccar. lauri, nucis moschat. caryophyl. & cinam.an. Drach. iij. flor. stœchad. schœnanth. & rorism.an. P.j. Incidenda incidantur, & contundenda contundantur, ut artis est, includanturque duobus sacculis interpunctis, qui macerentur in vino generoso; & applicentur rigioni stomachi calidè per vices.

℞. Ol. de absinthio, de mentha, & nardini, an.℥.ß. ol. nucis moschat. ʒ.ij. ligni aloès, macis, cinam. an.℈.j. Ceræ parum, fiat linimentum. Quod præstantius evadet, si addideris olei caryophyll. gutt. vj. moschi & ambræ grisea an. gr. vij.

Linimentum ex ol. nucis moschat. & balsamo Peruviano: vel ex oleo absinth. mestic. & balsamo Peruviano.

℞. Massæ emplastri de mastiche. ℥.j. pulv. aromat. rosat. ʒ.j. ol. moschat. q.s. Fiat emplastr. scutiforme, applicandum regioni stomachi.

Crato sequens emplastrum miris laudibus effert.

℞. Ladani ℥.ij. ceræ ℥.iv. olei nucis mosc. ʒ.iij. Fiat emplastri massa ad usum, adde Tacam. Mastic. an.ʒ.j.

Admonet Gal, *7.meth.* hujusmodi emplastra diutiùs non esse in parte detinenda, quia tandem calorem dissolvunt.

Multi practici hujusmodi remedia admovent non solùm parti anteriori, supra cartilaginem xiphoidem; sed etiam posteriori supra 13. vertebram, quia orificium ventriculi superius ad posteriora fertur.

℞. Rad. galangæ, & calami aromat. an. ʒ.iij. mastiches & caryophyll. an. ʒ.ij. nuc. moschat. n.j. cort. citri sicci Unc.ß. sem. anisi ʒ.j.ß. ex his contusis fiat sacculus interpunctus cum sindone rubro, & cotone moscato, perpetuò gestandus supra regionem stomachi.

Ad idem valdè laudantur pelles lupinæ, & vulturis præparatæ, & supra regionem ventriculi gestatæ, earum defectu pelles leporis, aut pannus scarlatinus usurpari poterit.

## CAPUT II.

### *De Fame canina.*

Cum superiori capite de appetentia imminuta & abolita actum sit, ordinis ratio postulat, ut depravata explicetur. Depravatur autem appetentia duobus modis, quando scilicet vel quantitate, vel qualitate peccat. Quantitate peccat, dum majori copia alimenta expetuntur, quàm naturalis ordo requirit, & ille affectus βουλιμία, seu fames canina nominatur: qualitate verò, cùm cibi absurdi, aut ea, quæ extra rationem alimenti sunt, expetuntur, & pica seu κίττα appellatur. De priori hoc capite, de posteriori capite sequenti agendum est.

Nomen igitur βουλιμίας, ἀπὸ τοῦ βοῦ καὶ λιμοῦ deducitur, quia βοῦ particula, aliis vocibus addita, significationem auget, ac si bovis magnitudini conferatur. Vocatur etiam φαγέδαινα, quod nomen ulceribus quoque tribuitur, quæ carnem excedunt, & continuum incrementum capiunt; eaque ideo authores ulcera φαγέδαινα id est, depascentia nominant. Fames etiam canina nominatur, quoniam sic affecti vehementi appetitu, canum more, in cibos feruntur.

Notandum autem est, hæc duo nomina, nempè bulimiam & famem caninam, interdum confundi & pro uno & eodem usurpari; interdum verò distingui, ut fames canina dicatur quando post nimium assumptum alimentum vomitus consequitur: & ita ægroti canum more afficiuntur, qui cibos, nimia quantitate assumptos, vomitu rejicere solent. Quibusdam tamen alvi fluxus potiùs quàm vomitus accidit, natura copiam illam alimenti, quàm ventriculus concoquere non potest, per alvum detrudente. In bulimia verò vomitus non accidit, sed eam interdum lipothymia comitatur. Sunt etiam quidam, qui insatiabili illo comedendi desiderio premuntur, non tamen vomunt, nec alvi fluxu tenentur, sed omnes cibos ingestos probè concoquunt, nisi mox alium sumant, malè habent. Quemadmodum narrat Sennertus de quodam studioso, nigro corporis habitu prædito, qui non solùm de die, sed noctu etiam comedebat, cibum tamen, quem sumebat, sine vomitu concoquebat, imò verò cibis delicatis satiari non poterat, sed crassos expetebat: unde nec panem à pistoribus confectum, sed à rusticis in vicinis pagis emptum, ut solidiorem, comedebat; sæpe manè tempore æstivo pastinacæ sativæ radices tot, quot sex nummis emuntur, crudas sine damno comedebat. (*conf. Melet. II.* 101.)



Ex his patet, hunc affectum esse symptoma actionis depravatæ, respectu quantitatis, quæ actio aucta nominatur, nempè appetentia modum naturalem excedens. Pars affecta præcipua est os ventriculi superius. Causa continens, est sensus suctionis & vellicationis vehemens & immodicus, appetitum subinde irritans.

Galenus 2. *de sympt. caus. cap.7.* causas hujus affectus proximas ad duo genera reducit, his verbis: *Vitiosæ appetentiæ, quæ modum in quantitate excedunt, vocanturque à quibusdam caninæ, tum existunt, cùm vel acidus quispiam vitiosus succus ventriculum mordet, vel totum corpus immodice digestum inops alimenti redditur. Vitiosus namque succus, qui frigidus est, similem suctui morsum infert, appetentiam verò proritat naturalis affectus similitudine.* Causa igitur proxima auctor præter naturam appetentiæ, juxta Galenum, alimentum est primò humor vitiosus & acidus in ventriculo hærens: secundò, alimenti indigentia ob nimiam digestionem.

Humores vitiosi, in ventriculo hærentes, famen immodicam excitant, quatenus nimia sua frigiditate, aciditate, & auctoritate orificium ventriculi constringunt, corrugant, ac vellicant, adeoque sensum naturali suctioni similem, & spuriam famen inferunt. Talis humor est vel pituita acida in ventriculo restagnans, vel ut plurimùm melancholia à liene in ventriculum transfusa, quæ in statu naturali existens, & moderata quantitate & qualitate prædita naturalem & moderatam excitat appetentiam, si verò præter naturam se habeat, & in prædictis excedat, eam intensiorem ac præternaturalem efficit.

Alimenti indigentia, ob quam venæ continuò ex ventriculo sugunt, vel à nimiis oritur evacuationibus, per hæmorrhagiam, alvi fluxum, vomitum, sudorem, & similia; vel ex nimia substantiæ alimentariæ consumptione, ob calorem partium immoderatum; aut humorum tenuitatem, corporis raritatem, & pororum laxitatem, vigilias, balnea, exercitia immodica venerem effrænatam. Quæ omnia humiditatem substantificam maxime dissolvunt, ab iisque facta inanitione & alimenti penuriâ, cibus citiùs quàm debeat, à ventriculo abripitur.

A lumbricis etiam chylum depascentibus, potest fieri fames canina, quemadmodum refert Trallianus *lib.* 7. cap.4. de quadam muliere bulimia laborante, quæ ab usu hieræ vermem duodecim cubitos longum excrevit, & liberata est.

Hermetici aliam hujus stypentis appetitus causam statuunt: nempè spiritum quemdam dissolventem in corpore genitum, qui insita proprietate quidquid ciborum ingeritur, tam promptè consumit & resolvit, ut legitimum & necessarium nutritioni terminum naturæ non concedat. Hunc spiritum vocant famelicum, esurinum, voracem, salsum, acidum, & vitriolatum prout ex variis salibus, vitriolo, nitro, sale communi, ammoniaco, & similibus, spiritus, seu liquores, quos aquas fortes vocant, arte chymica eliciuntur, qui lapides durissimos, & durissima metalla, brevi temporis spatio in liquorem resolvunt; ita ut aurum, quod ne igne quidem fortissimo intra mensis spatiū dissolvi potest intra horæ quadrantem in aqua regia solvatur & in liquorem aquæ ipsi persimilem convertatur. Hæc doctrina diligenti examine digna est. Sicut enim digestio ventriculi, naturaliter se habens, sedulis rerum indagatoribus quippiam mirabile, & stupendum ostentare videtur: sic eadem, immoderata & præternaturalis reddita quippiam habet admiratione dignissimum. Hoc autem admirabile est in digestione ventriculi naturali, quod cibi durissimi in eo dissolvantur, & trium vel quatuor horarum spatio in liquorem chilosum convertantur tam tenuem, ut per angustissimos venarum lactearum ramos transcolari, ac veluti filtrari valeant: Nec minus, quod canes ossa durissima in eundem liquorem convertant: quod certè calori intensiori validè concoquenti tribui non potest, cùm cibi in olla, igne, quantumvis luculento, intra 24. horas ac plures dies in similem succum converti nequeant. Dicunt Galenici à facultate ventriculi illud dependere. Sed facultas non agit sine instrumento, quod etiā assignatur idiosyncrasiæ partis; quæ tamen idiosyncrasia, si est certa primarum qualitatum proportio, ut vulgo circumfertur, præcipua illius actio erit à calore. Frigiditas enim, humiditas, & siccitas nihil faciunt ad eximiam illam ciborum liquationem. Calor autem, ut dictum est, non habet illam efficaciam. Est igitur illa idiosyncrasia aliquid aliud ignotum & inexplicabile. Liceat ergo illud inquirere per ea, quæ fiunt in macrocosmo, quorum analogia quædam esse potest in microcosmo. Et ideò dicunt Hermetici acutiores spiritum quendam, seu liquorem acidum, transfundi à liene in ventriculum, qui solidiora dissolvit alimenta, & in liquorem chylosum brevi tempore convertit; ita ut spiritus ille, seu liquor acidus sit præcipuum digestionis instrumentum. Et quædam hujus rei conjectura ex eo elici potest; quod aves quæ durissima alimenta conficiunt, lienem habeant, ventricum undequaque ambientem, caro enim illa, quæ ventriculis avium circumducta reperitur, lienis substantiam omnino repræsentat; unde nobiliorem lieni usum tribuunt, quàm qui ab antiquis est traditus, qui eum solum modo limosæ sanguinis parti expurgandæ dicatum censuerunt, cùm alimentorum concoctioni, juxta novam hanc doctrinam maximè inserviat. Si igitur spiritus aut liquor ille acidus à liene promanans, naturaliter se habens, digestionem naturalem & moderatam perficit: ille idem spiritus à naturali statu dejectus, & vitiosus redditus, acutiori, nempè & nimia dissolvendi vi præditus, solida alimenta promptiùs liquabit & conficiet, iisque dissolutis & à ventriculo confestim deturbatis, nova fames, eaque immodica exsurget. Novam hanc doctrinam certam & indubiam non statuimus; sed eam tantum proponimus, ut à solidioribus ingeniis sedulò examinetur. Eamque inferiùs iterum discutiemus, dum læsæ concoctionis causas inquiremus.

Signa hujus affectus diagnostica satis manifesta sunt. Per se enim agrotantibus & adstantibus apparet appetentia depravata & excedens, quæ plures cibos assumere cogit; qui tamen postmodùm nimium gravantes, per vomitum rejiciuntur, & est fames canina; vel si vomitus non subsequatur, animi deliquium adest, cum extremorum refrigeratione, & tunc est bulimia.

Signa causarum ex antecedentibus, comitantibus, & consequentibus facilè desumi possunt. Frigidæ intemperiei & humorum acidorum in ventriculo restagnantium signa sunt ructus & vomitus acidi, dejectiones crudæ, sitis carentia, & causæ externæ refrigerantes prægressæ. Si à defectu alimenti dependeant, ægri emaciantur, & causæ humiditates corporis dissolventes adsunt, vel præcesserunt, ac denique lumbricorum signa ex proprio capite erunt desumenda.

Prognosis hujus affectus ita instituenda est, ut si à causis externis omninò dependeat, periculosus non sit, modò illæ citò auferantur: à lumbricis etiam oriundus parum infert periculi, quia illis sublatis effectus etiam tollitur.

Maximè autem periculosus est, si ingentes evacuationes aut colliquationes corporis consequantur, præcipuè si post ingestum alimentum, ventriculo adhuc pleno existente, animi deliquia contingant; quando enim ea, quæ maximè juvare debent, inutilia existunt, magnam significant ventriculi atoniam.

Sic etiam canina appetentia, cum vomitu aut crebra dejectione perseverans, periculosa est: in cachexiam enim, hydropem, lienteriam, marcores, aliosque lethales affectus degenerare solet.

Quod ad curationem spectat, quia ut plurimùm fames canina ab humoribus malancholicis aut pituitosis, ventriculi tunicis impactis & imbibitis, ducit originem ; ad ea præsertim remedia dirigenda sunt, quæ tum humoris peccantis evacuationem & alterationem, tum partis laborantis roborationem respiciunt.

Evacuatio instituenda est per vomitum, vel secessum remediis supra in curatione inappetentiæ à frigida causa ortæ propositis. Licèt enim hi duo affectus invicem contrarij sint, ab iisdem tamen humoribus, sed frigiditatis gradu, & secundis qualitatibus admodum diversis, ac ventriculum diversimodè afficientibus, produci solent.

Remedia etiam ventriculum calefacientia & roborantia, tam interna, quàm externa, ibidem proposita, maximè conveniunt. Quæ non solùm conferunt, frigidam intemperiem corrigendo, sed etiam exsiccando & sitim inducendo. At urgente siti fames imminuitur.

Præterea vinum meracum satis copiosè sumptum famem potentissimè resolvit, juxta Aph. Hippoc. 21. sect. 1. Idque potentiùs adhuc præstat illius spiritus, aqua vitæ vulgo nuncupatus.

Famem illam peculiariter obtundunt, quæ ventriculum potenter humectant & relaxant, humorisque aciditatem leniunt. Qualia sunt pinguia omnia & oleaginosa ut adipes, olea, extremitates animalium. Quemadmodum Villanovanus refert, quendam hoc affectu percitum panem calentem amurcâ olei imbutum comedisse, & mulierem bovis liquatum adipem, cum pari calentis olei quantitate, duabus vicibus bibisse, & in tantum cibi fastidium utrumque incidisse, ut nihil per quinque dies comederint, & à priori affectu liberati sint.

Narcotica medicamenta, sensum ventriculi nimis exquisitum obtundendo, famem illam caninam possunt imminuere. Et inter alia, theriaca recens magis ex usu est. Quia præter vim narcoticam, humorum etiam malignam qualitatem, quæ à nonnullis in hoc affectu subesse creditur, virtute alexiteriâ corrigere valet.

Quia verò narcotica rarò, & nonnisi summa urgente necessitate usurpanda sunt, aliis temporibus theriaca antiqua, propter rationem dictam, tum etiam roborationis causâ erit usurpanda.

Ambra grisea ad gr. v. vel vj. cum ovo sorbili sumpta, non solùm ventriculum roborat, sed etiam proprietate specificâ huic affectui prodesse creditur, (*conf. Hipp. V. Epid. II. &c.*)

## CAPUT III.

### *De Pica & malacia.*

Pica & malacia sunt appetitus depravatus, quo ægrotantes res absurdas, inutiles, & noxias appetere consueverunt.

*Κίσσα* sive pica nominatur à pica ave, sive ob varietatem coloris, quo donata est, sive quòd terræ globos efferet; mulieres autem hoc affectu laborantes, terram, gypsum, & similia plerumque comedere solent. Malacia etiam ex Plinio appellatur, quia mulieres hujusmodi, præ animi impotentia & mollitie, à recto & naturali alimentorum appetitu deficiunt. (*v. Melet. II.* 101.)

Producitur hic affectus à pravis & certo modo corruptis humoribus, qui in ventriculo ob læsam illius coctionem colliguntur, vel ab aliis partibus in eum transferuntur.

Ad horum autem humorum productionem maximè disposita sunt corpora pituitosa & melancholica, præsertim verò mulieres, quibus hic affectus proprius & peculiaris esse videtur, quamvis pueri interdum, imò etiam viri, sed rariùs, eo affligantur. Ad hanc rem maximè faciunt pravorum eduliorum usus, suppressa aliqua evacuatio naturalis, præcipuè menstruorum, animi mœrores, hepatis & lienis intemperies, obstructiones, & imbecillitates : uteri effectus varii, & similia.

Illi autem humores vitiosi, pro variis intemperierum aliarumque dispositionum gradibus, variam & dissimilem naturam obtinent ; unde variæ rerum absurdarum appetentiæ oriuntur. Cùm enim hujusmodi humores aliàs crudi & incocti, aliàs exusti & præassati existant; sic quorundam appetitus ad res acidas, austeras, acerbas, & valde frigida feruntur, ita ut fructuum immaturorum, aceti, omphacii, succi limonum, granatorum, & arantiorum, aquæ frigidæ, nivis, glaciei & similium usu assiduo & copioso delectentur : alii terrea, sicca & exusta appetunt, ut caryophillos cinamonum, nucem moschatam, aliaque aromata, sal, cineres, gypsum, & similia.

Familiaris est hic appetitus virginibus chlorosi laborantibus, & gravidis mulieribus, ob suppressionem menstruorum, quæ in corpore moram trahentia, vitiosam induunt qualitatem, ad partes superiores delata ventriculum inficiunt pravo illo succo à quo actiones illius depravantur, & appetitus in primis à statu naturali maximè dejicitur. Pueri interdum hoc affectu detinentu, præcipuè qui à matre chlorosi laborante oriundi sunt. Neque viri ab eo omninò immunes sunt, quamvis rariùs id contingat, & præsertim illi obnoxii sunt, qui melancholico temperamento præditi sunt, obstructionibus laborant, aut fluxum hæmorrhoïdum consueti suppressionem patiuntur.

Apud autores maximè cotrovertitur, an appetitus depravatus feratur ad ea, quæ diathesi ventriculi præternaturali similia sunt, an verò ad contraria. Dubitandi ansam dedit Galen. *cap. 3. art. parvæ*, ubi docet, ventriculum præter naturam se habentem appetere contraria, & in statu naturali appetere similia. Quam doctrinam sequutus Avicen. *fen.* 13. *lib.* 3. *tract.* 2. *c.* 20. sic loquitur : *Quando in stomacho aggregatur humor malus, diversus à consueto in qualitate suæ naturæ, tunc requirit aliquid sibi contrarium. Quapropter incidit quibusdam appetitus luti, imò carbonum, & terræ, & gypsi, & rerum hujus generis : propter qualitatem, quæ in iis est, exsiccantem, aut incidentem, contrariam qualitati humorum.* Saniorum tamen judicium eò dirigitur, ut similia potiùs quàm contraria appetantur. Cùm enim ad appetentiam excitandam phantasia maximè concurrat, quæ à dispositione corporis maximè excitatur, verisimile est, dominantem humorem ad similium appetitum phantasiam movere. Sicut enim biliosi, in statu tum sano, tum morboso, ignis & irarum insomnia patiuntur ; pituitosi, nivium, glaciei, & aquarum : quarum rerum phantasmata ab humore in corpore prædominante excitantur, sic etiam affecta sede appetentiæ, humores vitiosi, in ea diu stagnantes, sui speciem phantasiæ imprimunt, quæ ab ea obsessa similium appetentiam excitat, etiam ratione repugnante, quæ à vehementi illa imaginationis vi superatur. Adde, quod si contraria morbo aut illius causæ appeterentur, continuato illorum usu, morbus tandem curaretur, cùm tamen ab iis deterior in dies reddatur. Huic sententiæ quotidiana experientia suffragari videtur, qua docetur, virgines chlorosi laborantes & prægnantes mulieres ea plerumque appetere, quæ ipsarum temperamento & præsenti cacochymiæ consentanea sunt, ut scilicet illæ, quibus salsi & adusti insunt humores, carbones, salem, aromata, & similia expetant : quibus verò melancholia, aut acida pituita dominatur, ad acetum, fructus immaturos, & similia ferantur.

Quod ad Galeni authoritatem spectat, quidam penitus eam rejiciunt, dicentes : quòd si verum esset, morbosas dispositiones contraria appetere ; ægrotantes omnes convalescentes, & reliqui cacochmiâ laborantes, cibos euchymos expeterent, quod tamen veritati non est consentaneum. Videmus enim sæpe ægrotantes & convalescentes pravos cibos appetere, laudabiles verò respuere. Videmus etiam corpora excalefacta, sive in statu præternaturali, ut in febribus, sive in naturali, ut per exercitia immodica, refrigerationem expetere.

Alii verò hanc Galeni sententiam conciliare nituntur, dicentes : In pica intemperiem ventriculo impressam esse velut habitualem & connaturalem, & ideo facere appetentiam similem naturali, quæ est ad similia. Quod in hunc modum explicari potest dicendo, omnem temperiem naturalem appetere similia : præternaturalem verò contraria ; intelligendum esse postremum de intemperiebus, quæ fiunt sine succi redundantia. Quæ enim fiunt cum succi abundantia, quando succi admodum imbibiti sunt tunicis ventriculi, appetunt potius ipsis succis, quibus madent similia, quia humor, qui totas tunicas jam penetrat, quamvis noxius sit, molestiam non infert. Contra verò quando humor partem tantùm aliquam ventriculi occupat, vel est solum in cavitate, ventriculus appetat contrarium ei, quod sibi noxium est. Si autem humor totum ventriculum occupet, illiusque tunicis imbibitus, tunc facultas illius naturalis obruitur, & ita immutatur, ut non appetat nisi similia humori imbibito. Et ita rectè dici potest, illum humorem factum fuisse veluti connaturalem.

Platerus & Sennertus ab hisce difficultatibus facilè se expediunt, ad qualitatem occultam confugientes, hujusque perfugii occasionem quærunt ex eo, quod si hujusmodi ægrotantes appeterent similia causæ morbificæ, ex eorum usu copioso maximè augeretur affectus : cùm tamen videamus pica laborantes gypso, calce, carbonibus, aliisque rebus noxiosissimis sese ingurgitare, ex iisque levissimam noxam percipere, à quibus benè sani ad internecionem usque læderentur. Præterea dicunt, prægnantes mulieres humores salsos & acidos sæpe rejicere, cùm tamen salsa & acida non appetant, sed toto genere diversa. Ac denique nullam esse inter carbones, calcem, carnes crudas, aliaque cum humoribus convenientiam, constanter asseverant ; atque adeo in qualitatibus manifestis non esse acquiescendum censent ; ex iisque symptomatis hujus appetentiæ mirabilis causam desumi non posse, sed ad qualitatem quandam occultam & inexplicabilem esse confugiendum.

Fatetur tamen Sennertus, probabile esse à simili potius quam contraria qualitate appetentiam istam depravatam provenire. Quænam verò sit illa qualitas, explicari non posse, cùm res, quæ appetuntur, nullam cum humoribus vel dulcibus, vel salsis, vel acidis, in manifestis qualitatibus ut plurium convenientiam habeant.

Hæc omnia conciliare possumus, dicentes, rerum absurdarum appetentiam ab humoribus simili naturâ & temperie præditis excitari, sed illos humores, præter nativam temperiem, vitio quodam peculiari, è corruptelâ quadam oriundo, esse præditos : quod vitium cum disertè explicari nequeat, ad qualitatem occultam revocari potest.

Diagnosis hujus affectus per se satis facilis est : ex sola enim ægrotantis relatione, partem præcipuè affectam esse orificium ventriculi, notissimum est ; cùm illud sit sedes appetentiæ. Causa etiam ex suppositâ similium appetentiâ, conjecturâ indagari potest. Si enim appetant carbones, salem, & similia : colligere possumus, ab humoribus salsis & exustis affectum dependere : quæ omnia clariùs innotescent, si humorum prædictorum portio per vomitum vel alvum rejiciatur ; si ructus acidi, vel nidorosi, sapor amarus, acidus, vel salsus adfuerint.

Quod ad prognosin spectat, chronicus est iste affectus; non tamen ad modum periculosus si naturâ vel arte corpus ad pristinum statum revocetur, quod non adeò difficilè contingit. Excluditur enim successu temporis humor noxius crebris vomitionibus, vel medicamentis convenientibus evacuatur, & suppressæ mensium aut hæmorrhoïdum evacuationes, quæ huic malo ansam præbebant, cum tempore restituuntur. Quæ tamen si negligantur & natura oneri succumbat, gravissimi morbi succedere possunt. Vitiatâ enim prima coctione, necesse est secundam & tertiam corrumpi, unde graves obstructiones, cachexiæ & hydropes contingunt. Vel etiam, si humor majori copia in ventriculum feratur, & majoris malignitatis particeps sit, cardialgias insignes interdum producit, ex quibus lipothymia & syncope, & nonnunquam mors succedere solet.

Si mulieres hoc affectu laborantes ab eduliis pravis abstinere incipiant, & laudabilibus uti cum minori fastidio; proximæ salutis & curationis incipientis signum est certissimum.

Grævidæ mulieres à malacia ut plurimum liberari solent circa quartum gestationis mensem ; quia fœtus, grandior factus, majorem humorum copiam absumit, & ipsa mater crebris vomitionibus istam illuviem excludit. Quod si malum ulterius progrediatur, periculosum est. Significat enim altiùs impressam fuisse pravam istam



diathesin, quæ difficili negotio exterminari valet.

Melius est, hoc affectu laborantes, acida & acuta appetere : pejus, si res plenè à natura alienas exoptent, ut docet Avic. *fen.* 13. *lib.* 2. *tract.* 2. *c.* 10. Majorem enim significat à statu naturali recessum qui difficiliùs emendari valet.

Curatio hujus affectus varia instituenda est, pro varietate corporum ægrotantium.

In gravidis enim mulieribus pauca celebrantur remedia, ob subjecti ineptitudinem, & abortus periculum. In illis tamen leviora usurpari possunt & benigniora ex iis, quæ ad ventriculum evacuandum & roborandum in curatione inappetentiæ fuere proposita. Neque omittenda erit venæ sectio : quæ parcâ manu celebrata, & frequenter, si opus fuerit, repetita, maximum ad hujus affectus curationem momentum habet.

In virginibus autem chlorosi laborantibus curatur iste affectus iisdem remediis, quæ ad ipsius chlorosis curationem suo loco proponentur.

Quæ verò pica contingit in viris, quod tamen rarissimum est, cùm ab obstructionibus hepatis & lienis dependeat, eliminabitur harum curatione, suis locis proponendâ.

## CAPUT IV.

### *De Siti morbosa.*

Sitis seu potus appetentia non minus ac fames tripliciter lædi potest, imminutè, abolitè, & depravatè. Imminuitur non rarò à dulci & insipido humore, ventriculi tunicas irrigante, vel ab humiditate nimia in toto corpore dominante : unde fit, ut partes porulentam materiam à ventriculo non trahant. Abolетur verò in morbis acutis propter interceptionem primi sensorii, quando mens ægrotat, aut quia concidit omninò facultas naturalis, extincto propemodum calore nativo ; unde Hipp. *In causa sitifera non sitire, malum* ; cùm sitis imminuta ab iisdem causis pendeat, à quibus inappetentia ciborum. Abolita verò, morborum acutorum fit consectatio. Neutrius tamē ratio peculiaris hîc habenda est. Sed sufficiet nobis de siti depravata, tanquam frequentiori, specialiùs agere. Quæ quidem sitis depravata etiam bifariam dividi potest, quemadmodùm fames, ut altera ad potulentorum varia genera feratur ; altera verò sit aucta, & potus quantitatem ac frequentiam respiciens. Quæ potus genera absurda respicit, ad picam refertur : quando scilicet ægrotante appetunt acetum, succum limonum, vel aquam salsam. Superest igitur, ut sitim auctam contemplemur, quod symptoma frequentissimum esse consuevit, dum appetitus humidi quantitate peccat, & potus immodicè expetitur.

Causa illius proxima est defectus alimenti humidi, & siccitas ventriculi, aliarumque partium, quæ stomacho penuriam suam communicare valent.

Illa autem siccitas, vel humoris penuria exoriri solet ab omnibus iis, quæ roridam humiditatem ventriculi, totiusque corporis absumere & exsiccare valent, quæ omnia ad calefacientia & exsiccantia referuntur. Exsiccantia, per se & primariò exsiccant ; calefacientia secundariò, humidum absorbendo.

Est autem sitis hæc morbosa idiopathica vel sympathica. Idiopathica fit, cùm innata ventriculi humiditas alteratur & exhauritur ab inæquali intemperie sicca, vel calida, vel utraque ; interdum, & rariùs simplici ; frequentiùs, cum materia conjuncta ; cum humore scilicet acri, salso, aut putrido, ventriculi tunicis impacto, vel in illius cavitate incluso. Sympathica verò fit ex consensu totius corporis, vel aliquarum partium, quarum venæ, exhausto humido, è ventriculo sugunt, ut in febribus hepatis, pulmonis, & aliarum partium inflammationibus contingit; tum etiam intemperiebus calidis & siccis, præcipuè renum, ut videre est in diabete, quæ eo nomine dipsacus nominatur, propter sitim ingentem, quæ illam comitatur.

Causæ externæ sunt quæcumque impensè calefacere vel exsiccare valent, ut aër valdè calidus & siccus, diuturna in sole vel ad ignem mora, usus ciborum salsorum, acrium & aromatibus conditorum, usus copiosus vini antiqui & generosi,

generosi, vigiliæ nimiæ, nimia corporis evacuatio, præcipuè per medicamenta purgantia.

Hermetici sitim immodicam & præternaturalem à spiritibus quibusdam sitibundis, ex impuritatibus sulphureis genitis exoriri contendunt, qui non simplici refrigeratione & humectatione, sed spiritibus aliis sibi analogis satiari volunt: quemadmodum videmus in febrium accessionibus sitim intensam multo aquæ potu parum inhiberi, quæ tamen spiritibus acidis, vitrioli, sulphuris, salis, & similium, cum longè minori aquæ quantitate permixtis, faciliùs cedat.

Diagnosis nihil habet difficile: satis enim ægri de siti urgente conqueruntur. Causæ etiam propriis signis dignoscuntur, ut calida & sicca intemperies, ventriculo, aut aliis partibus inhærescens. Tum humores acres, salsi, vel amari, (quorum portio interdum excluditur, vel saltem similes sapores in ore repræsentat:) si in ventriculo contineantur, vel si per consensum aliarum partium sitis excitetur, affectuum eorundem signa sese prodent.

Quod ad prognosin attinet, sitis, quæ à causis procatarcticis excitatur, tutissima est: illa enim potu assumpto facile sedatur. Quæ verò à causis internis procedit, pro illarum varietate magis vel minùs periculosa existit.

Sitis, quæ in febribus contingit, aliisque affectibus curatu facilibus, cum eorum solutione sponte evanescit. Si verò à gravibus morbis & periculosis dependeat, est valdè periculosa, ut in hydrope contingit, in quo affectu sitis potu non sedatur; sed potius magis intenditur.

Curatio sitis morbosæ frequentiùs occurrit in febribus, & quarumdam partium inflammationibus, quæ tamen sufficienter descripta est in methodo nostra curandarum febrium, *sect.5. cap.2.*

Si verò sitis à sicca ventriculi intemperie, ex immoderatis evacuationibus, aliisque causis contracta sit; illius curatio perficitur vacuationes illas supprimendo, tum partes inanitas restaurando remediis humectantibus.

Instituto igitur prius victu analeptico, qualis in febre hecticâ, phthisi, & marasmo concedi solet, omnium præstantissima erunt duo remedia à Galen. proposita 9. meth. scilicet lac, & balneum. Quamvis enim Hippoc. *Aphorism.95. sect.5.* lac siticulosis interdicat; illud tamen intelligendum est de iis qui ob biliosi putridique humoris copiam siti afficiuntur, in quibus lac facillimè corrumpitur: non de iis, qui siti ex siccitate & consumptione laborant. Lactis usum in curatione phthiseos edocuimus.

Balneum verò fiat ex decocto rad. altheæ & lilior. fol. malvæ, violariæ, vel ex decocto capitis pedum & intestinorum vervecis. Aut butyrum recens, vel oleum violaceum, in aqua tepida dissolvatur pro balneo, quod tepidum esse debet, & frequenter usurpari.

In exitu balnei inungentur lumbi, dorsum, & ventriculus ol. violac. medullâ cruris vituli, & similibus, quibus immisceatur lactis muliebris, aut caprilli, quantum ebibere poterit.

Utatur intereà æger syrupis, & tabellis instaurantibus, aliisque remediis, quæ in febris hecticæ curatione latiùs proponentur.

Sequens etiam opiata erit utilissima.

℞. Conservæ rud. eryngii, buglossi, ana ℥. ii. conserv. flor. violar. & burrag. an. ℥.i. confect. alkermes ℥.ß. diapendij sine specibus recenter præparati, ʒ.ii. Cum syrupo de pomis redol. fiat opiata, de qua capiat ad magnitudinem castaneæ sitis tempore, superbibendo parum aquæ borraginis.

---

## CAPUT V.

### *De Ventriculi concoctione læsa.*

VEntriculi concoctio, chylosis appellata, quemadmodum & reliquæ omnium partium actiones, tripliciter læditur, imminutè, abolitè & depravatè. Imminuta concoctio βραδυπεψία dicitur: abolita, ἀπεψία: depravata, δυσπεψία quæ omes differentiæ unico cruditatis nomine comprehenduntur. Hæc autem cruditas duplex constituitur, nidorosa scilicet, & acida: cruditas nidorosa fit, quando alimentum in nidorosam & ustam quasi materiam mutatur, ut per eructationem odor ovorum & piscium corruptorum, vel olei frixi efferatur: qui ructus nidorosi in calidis ac biliosis naturis frequentius contingunt. Acida vero cruditas fit, cùm cibi in acidam naturam mutantur, & ructus acidi excluduntur, & hæc à frigida intemperie procedit. His & tertia addi potest cruditatis differentia, quando ob calorem debilem cibus imperfectè coquitur, & in pituitosam quandam materiam mutatur, citra tamen aciditatem.

Causæ ventriculi concoctionem lædentes, ad tria capita reduci possunt, vitium scilicet organi, objecti, & rerum externarum, seu extrinsecus advenientium.

Organi vitium omnes ventriculi morbos complectitur: sive similares sint, sive organici, sive communes, qui omnes illius actionem evertere possunt. Intemperies tamen frequentissima est læsæ concoctionis causa. Cùm enim concoctio à moderato calore, rectè & secundum naturam se habente, perficiatur: sive ille à debita moderatione recesserit, coctionis læsio contingit. Sive frigida ventriculi intemperies, quæ caloris immutationem facit, si remissior fuerit, concoctionem imminuit, bradypepsiam parit. Si verò intentior, concoctionem abolitam & apepsiam producit. Calida verò intemperies concoctionem depravat, & dyspepsiam generat. Illæ autem intemperies interdum simplices sunt, ut in iis, qui ab ortu calore debili & ventriculi imbecillitate præditi sunt, vel calorem acrem & exurentem obtinuerunt; ut plurimùm autem cum materia conjunctæ: unde in melancholia hypochondriaca pituitæ copia & fermentatio nigri humoris cruditates, flatus, inflationes, fluctuationes, ructusque acidos excitare solent.

Vitium objecti, alimenti scilicet, quod est ventriculi proprium objectum, multis modis contingit, dum scilicet peccat in substantia, quatitate, qualitate, tempore, & ordine assumendi.

Vitiosa sunt alimenta ratione substantiæ, quæ duriora sunt, & concoctu difficiliora: ut carnes cervinæ, leporinæ, præcipuè vetustiores, sale vel fumo induratæ, panis furfuraceus, tubera, radices, legumina, & similia, quæ dyspepta nominantur.

Quantitate peccant alimenta, quæ nimiâ copiâ assumuntur, & eo nomine à calore vinci & superari nequeunt, unde cruditates oriuntur illis maximè familiares, qui genio & crapulæ indulgent. Minor etiam, quàm par sit, alimenti quantitas speciem quandam cruditatis inducere potest, quando cibi pauciores in ventriculo, in primis bilioso, exuruntur & præassantur.

Qualitate peccant alimenta, quæ nimis frigida & humida, flatuosaque existunt: vel quæ calidiora tenuiorem chyli portionem exurunt, & in nidorosos vapores convertunt.

Ad hoc genus reducenda est concoquendi & condiendi ratio. Varii enim elixandi, assandi, & condiendi modi novas alimentis dispositiones inducunt, propter quas coctu faciliora vel difficiliora redduntur.

Tempus & ordo assumendi præposterus concoctionem etiam vitiare possunt. Ut si horam cibandi consuetam omittens, nocte intempesta, & immediatè ante somnum cibis stomachum repleat: vel si post solidorum & astringentium, ut casei, pyrorum, cydoniorum, & similium assumptionem, liquida postmodum & corruptioni obnoxia ingerat.

Res denique externæ coctionem vitiare possunt, si immoderatæ sint. Atque ita aër frigidior, calorem nativum obtundendo, si debilior fuerit vel calidior, eundem calorem dissipando, coctionem evertere potest. Tum etiam exercitationes immodicæ, præsertim à pastu calorem nativum eliciendo à ventriculo ad partes exteriores, eumque præter modum dissipando, nec non chylum adhuc imperfectum præcipitando versus intestina: Alvi & aliorum excrementorum suppressio, aut fluxus immodicus; vigiliæ immoderatæ, somnus diuturnus, animi pathemata graviora, præcipuè mœror, & profunda meditatio statim à pastu, & similes causæ externæ, ventriculi actionem non parum vitiare possunt.



Præter causas enumeratas Hermetici nonnulli recentiores aliam adducunt minùs tritam, & ab antiquis minimè perspectam, quæ quidem ab iis perspicuè non demonstratur: quibusdam tamen conjecturis minimè contemnendis stabilitur, cujus etiam supra in famis caninæ causis explicandis mentionem fecimus. Primum itaque statuunt coctionem ventriculi naturalem à solo calore non perfici; sed promptam illam ciborum solidorum liquationem ac dissolutionem, quâ in chylum convertuntur, ab alia causa dependere: cum experientia doceat, cibos in olla bullientes, igne luculento, etiam per plures dies continuato, nunquam talem dissolutionem pati, cùm tamen ossa in ventriculis canum brevi temporis spatio dissolvantur, & in chylosum liquorem convertantur, & in ventriculis piscium, nullo calore actuali præditis, cibi quilibet ingesti eodem modo dissolvantur & concoquantur. Causam itaque præcipuam hujusmodi liquationis esse statuunt spiritum quendam, aut liquorem acidum, à liene in ventriculum transfusum, qui eximiam dissolvendi facultatem habeat. Quam sententiam ex Galenicorum doctrina eliciunt, qua sancitum est, humorem melancholicum, à liene in ventriculum transfusum, excitare appetentiam, idque vel constringendo ac corrugando tunicam interiorem ventriculi; vel aciditate sua vellicando. Quod quidem impugnari potest ex eo, quod si constringendo id faceret, omnia adstringentia idem præstare possent: & si vellicando, acria quælibet potentiùs, quàm acida appetentiam excitarent. Probabilius igitur existimant, humorem illum appetentiam excitare per accidens; penuriam scilicet alimenti inferendo per dissolutionem illius, quod ingestum est, ex qua penuria appetitus excitatur. Atque ita longè nobiliorem lieni usum tribuunt, quam qui ab antiquis fuit propositus; nempè ventriculo subministrandi præcipuum coctionis instrumentum. Hujus rei conjectura satis valida ex avibus elicitur, quæ durissima plantarum semina dissolvunt, & lienem habent ventriculo undequaque circumductum, ut potentius spiritum illum dissolventem inspiret, vel liquorem acidum commodiùs communicet. Validum autem avibus inesse acidum illum spiritum, ostendit Helmontius proprio experimento. Refert enim, se in pueritia, cùm passerem aleret, ipsi aliquando linguam obtulisse, quam ille rostro apprehendens deglutire conabatur: se verò linguæ apice, passeris guttur contingente, maximam in eo aciditatem percepisse. Spiritus verò dissolvens, avium ventriculis inhærens, probatur ex praxi medica, in qua gallinarum ventriculi ad juvandam concoctionem passim præscribuntur in pulveribus digestivis, quos hunc affectum præstare credibile est, ciborum dissolutionem adjuvando, cùm iidem gallinarum ventriculi calculosis etiam præscribantur, quibus calculorum dissolutio maximè juvatur. Idque manifestiùs elicitur ex eo, quod ex avium ventriculis sal eliciatur, maximâ calculos dissolvendi efficaciâ præditum. Ex quo quidem sale, ventriculis avium magnâ copiâ infixo, natura sagax & provida spiritum elixere novit in vivente animali, cujus adminiculo, concurrente calore nativo, solidorum alimentorum dissolutionem moliri possit. Et vulgò notissimum est, ex salibus dissolventibus, putà vitriolo, nitro ammoniaco, & sale communi, spiritus elici, longè efficaciori dissolvendi vi præditos.

Ille igitur spiritus, seu liquor acidus à liene in ventriculum transfusus, dum secundum naturam se habet, bonam ac laudabilem ciborum concoctionem efficit: si verò à statu naturali recedat, ventriculi actionem evertere potest. Sicut antea dictum fuit, ex hisce præsuppositis caninam appetentiam excitari, quando spiritus ille seu liquor acidus nimiam activitatem, & potentiorem dissolvendi vim obtinuit. Sic etiam ex adverso, si vis illa dissolvens debilior efficiatur, aut omninò deficiat, coctio ventriculi imminuta, aut abolita sequetur. Hinc dicit Helmontius, Aphorismum Hippocratis primum, sect. 6. qui sic habet: *In longis lævitatibus intestinorum, si ructus acidus superveniat, qui prius non erat, signum bonum*, interpretandum esse: ut scilicet ructus acidus superveniens significet, fermentum illud acidum, quod à morbo fuerat deperditum, restitui incipere.

Fulciamus & nos novam hanc doctrinam proprio experimento. Cùm enim anno præterito 1648. alvi fluxu pituitoso & melancholico, per quatuor menses integros afflicti essemus, & ab eo ad extremam maciem & veluti marcorem perducti; quandoquidem omnia alimenta in pituitosam & mucilaginosam substantiam convertebantur, ex debilitate ventriculi ea perfectè concoquere nequeuntis; post multa remedia, per totum illud tempus usurpata, quorum maxima pars parum aut nihil profuit: tandem aceti acerrimi usu frequenti, intra paucos dies à sævo illo affectu integrè liberati sumus: cujus equidem aceti vi acidum illud naturale penè deperditum, plurimùm adjutum ac restitutum fuisse conjicere possumus. Usus autem aceti fuit in pastibus cum ovis induratis, quæ frustulatim dissecta aceto intingebamus, & per aliquot dies hoc solo edulio in omnibus pastibus utebamur: Tum hoc manifestè percipiebamus, quod si acetum non esset valde acre, exiguum ventriculo adjumentum ferret.

Diagnosis hujus affectus, juxta læsæ coctionis differentias, varia est. Ac primùm apepsia & bradypepsia iisdem signis indicantur, per magis & minùs tantùm differentibus. Illa autem signa sunt ructus acidus, alimenti incocti, vel semicocti per os aut alvum rejectio, causæ ventriculum refrigerantes prægressæ, gravitas, tensio, & inflatio in regione stomachi, læsio à frigidis assumptis, urinæ tenues, aquosæ, & decolores. Interdum tamen urinæ crassæ & rubræ apparent, ex succo impuro ac fæculento, qui ob primæ coctionis imperfectionem à chylo sufficienter separari non potuit, sed ad renes usque transmissus cum seroso humore, impuras etiam urinas reddit, quales interdum, â melancholicis præsertim & scorbuticis excerni solent. Fusiorem hujus urinæ explicationem, vide apud Sennertum *lib. 3. pract. part.8. sect.2. cap. 6.* Dyspepsiam verò seu depravatam coctionem, ostendunt ructus nidorosi, sapor similis, aut putredinosus in ore; sitis & æstuationis sensus, à calidis assumptis læsio.

Si idiopathice ventriculus laboret, propria ejusdem morbosæ dispositionis signa aderunt. Si verò sympathicè afficiatur, ex propriis partium affectarum signis illa sympathia est elicienda. Si verò ex errore causarum externarum, vel objecti vitio symptoma dependeat, ex earum præsenti aut prægressa constitutione, ægri vel astantium relatu, innotescet.

Prognosis hujus affectus ita instituenda est. Coctionis vitium quod à causis externis excitatu, facilè corrigitur, causis illius sublatis, & idonea victus ratione instituta.

Faciliùs etiam curatur læsa concoctio, ex humoribus ab aliis partibus in venticulum translatis, quàm dum à proprio ventriculi vitio exoritur. Humoribus enim illis expurgatis, antequam morbum aliquem stabilem in ventriculo excitent, coctionis officium restituitur.

Abolita ventriculi coctio omnium deterrima est, quia totius corporis nutritio frustratur, unde morbi lethalissimi, ut lienteria, hydrops, atrophia, & similes consequuntur.

Coctio imminuta sua etiam parit incommoda, ut colicos dolores, cachexias, ac tandem hydropis varias species.

Depravata concoctio multorum etiam malorum causa est: putà obstructionum, scabiei, febrium, & similium.

Curatio perficitur sublatione causarum externarum, antecedentium, & conjunctarum, quæ affectum istum efficiunt, augent, vel conservant.

Ac primùm advertendum erit, utrum ab aliis partibus ad ventriculum humores transferantur; & in hoc casu humores illi erunt evacuandi ac revellendi, partis mandantis affectus corrigendus, & ventriculus roborandus. Affectarum aliarum partium curationes ex propriis capitibus erunt desumendæ. Ventriculi verò roboratio ex inappetentiæ curatione desumi poterit.

Quæ verò ex proprio ventriculi vitio coctionis læsio contingit, ea ut plurimùm ab humoribus frigidis aut calidis ducit originem; atque adeò eandem curationem obtinet, quæ pro inappetentia à similibus causis oriunda fuit proposita, quam hîc frustra repetere non opus est.

Si denique Hermeticorum causa peculiaris supra proposita animadversione digna sit, illi providendum erit, primò lienis pravam diathesin corrigendo, & spiritus dissolventes restituendo substantia quadam acidâ, cujus generis sunt spiritus sulphuris, vitrioli, salis, succi limonum, granatorum, arantiorum, & acetum.

---

## CAPUT VI.

### *De Singultis.*

Singultus est motus ventriculi depravatus, quo rem sibi noxiam expellere nititur.

A vomitu distinguitur ex eo, quod materia, quæ vomitu rejicitur, in ventriculi cavitate contineatur, & ille totus invertatur, ut materiam illam excludat, in singultu verò materia peccans tunicis ejusdem infixa sit; ideo ventriculus sese constringat, ac fibras suas concutiat, ut eam excludat. Et ut nauseam quoque in hac definitione comprehendamus: dicimus, motus ventriculi expulsivos tripliciter fieri: vel enim natura quandoque vult insurgere ad expellendum, & non potest, aut non sufficienter ad hunc motum irritatur, & tunc nausea fit: aliquando insurgit & expellit, & fit vomitus: vel denique insurgit, ut expellat, sed non potest expellere, & tunc fit singultus.

Ille autem motus convulsivus est, non autem vera convulsio, quæ solis musculis competit, & partibus voluntario motu donatis.

Causæ singultus immediatæ proponuntur ab Hippoc. *Aph.39. sect.6.* inanitio & repletio, sicut & convulsionis. Gal. & Avicenna tertiam addunt, nempe irritationem à materia acri. Alii anxiè laborant, ut materiam irritantem ad repletionis genus trahant, quo sententiam Hipp. illæsam tueantur. Verùm ubi res ipsa loquitur perspicuè, non opus est rerum evidentias propter Authorum verba confundere & obscurare. Quid enim clarius est, quàm singultum fieri à facultate expultrice irritata? Quæcunque igitur irritationem illam efficere possunt, erunt causæ proximæ singultus: : Jam verò humores & vapores, quantitate vel qualitate peccantes, ventriculum irritare possunt ad expulsionem, & sic repletio & acrimonia erunt causæ diversæ toto genere distinctæ. Inanitio verò quomodo singultum excitare possit, non est facile explicare. Cùm enim illius essentia consistat in defectu, nemo dixerit, naturam insurgere ad defectum expellendum; quin potiùs movebitur ad illum reficiendum ac reparandum, & sic attractionem potiùs, quàm expultricem facultatem movebit. Si verò interdum singultus magnas evacuationes sequatur, ut in acutis & malignis febribus, & purgatione ex helleboro contingit: id non evacuationi simpliciter tribuendum; sed potius malignæ cuidam qualitati, à morbo, vel medicamento ventriculo impressæ.

Materia autem singultum efficiens, vel in ipso ventriculo colligitur, vel aliundè ab hepate, liene, intestinis, aliisque partibus, vel etiam toto corpore communicatur. Sic alimenta vel medicamenta acriora, humores acres, aut lumbrici mordentes in ventriculo contenti, singultum idiopathicum producunt. Sympathicum verò inferunt vicinarum partium inflammationes, transmisso ad ventriculum ichore, aut vapore acri; tum etiam, quòd tumor, hepate præsertim inflammato, ventriculum comprimit: unde facultas expultrix assiduè irritatur. Denique à toto corpore possunt transferri ad ventriculum humores, vel vapores acres, in affectibus totum corpus occupantibus, ut interdum in febribus acutis & malignis contingit.

Diagnosis hujus affectus per se conspicua est. Causæ verò signa ita distinguenda sunt, ut si idiopathicè contingat affectus, magis continuus sit, & humorum in ventriculo contentorum signa appareant, & affectio vomitu sedetur. Humor verò peccans, in ventriculo collectus vomitu, aut ructu, aut oris sapore, aliisque signis internosci poterit. Si denique ab alterius cujusdam partis morbo oriuntur, ejusdem signa ex propriis capitibus erunt desumenda.

Quod ad prognosin attinet: Singultus, qui à causa aliqua procatarctica, ut cibo, potu, aut frigore exoritur, periculosus non est; tum neque ille, qui crisin per vomitum interdum antecedit, sed tunc reliqua signa in bonum consentire, & salutaria esse debent.

Si quis in laboriosa febre singultiat, morbo laborat pessimo. Hippoc. *in Coacis*. Fit enim ille singultus ab humoribus acribus & malignis, tunicam ventriculi interiorem vellicantibus, & facultatem illius expultricem stimulantibus. Et dicit Vallesius, se nullum vidisse servatum in extenuatis, aut febre ardente vel malignâ correptis, cui singultus supervenerit. Sic apud Hipp. 3. *Epid. sectione secunda, Ægr.12.* Mulier, quæ in foro habitabat, die 12. frequentes singultus patiebatur, & 14. interiit. Observavit etiam Platerus, singultum, febribus ardentibus supervenientem & perseverantem, plerumque mortis esse prænuntium, eundem etiam in dysenteria esse lethalem.

A vomitu singultus & oculorum rubor, malum. Hippocr. *Aphor. sect. 7.* duo hæc signa si vomitui superveniant in morbis acutis, & ad aliquod tempus perseverent, ideò lethalia habenda sunt, quia inflammationem cerebri, aut ventriculi denuntiant: quæ inflammatio non modò ipsius singultus ac ruboris oculorum causa fit, sed etiam vomitus. Si enim vomitus excitaretur ab acribus humoribus, os ventriculi ejusque tunicas mordentibus; excretis per vomitum illis humoribus, cessarent vomitus & singultus: nec à vomitu ullus vapor acer ad oculos deferretur, qui oculos rubros efficeret. At cùm vomitus non solùm non profuerit, sed etiam post se singultum & oculorum ruborem invexerit, certissimum est, illa tria, vomitum, singultum, & oculorum ruborem, ab inflammatione cerebri, aut ventriculi dependere. Cerebrum enim inflammatum sanguinem ad oculorum venulas exprimit præ copia, & in extimam oculi tunicam effundit; unde oculorum rubor, cui ventriculus consentiens, per nervos sextæ conjugationis admodum insignes, ab ea cerebri inflammatione facilè in vomitum ac singultum impellitur. Ventriculus quoque inflammatus vomitum, & à vomitu singultum, & unà cum singultu ruborem oculorum invehit, facto concursu sanguinis fervidioris ad oculos, propter maximum consensum, qui inter illas partes intercedit: quem facilè ostendunt suffusionum initia, imaginumque ante oculos apparitiones, quæ plerumque vitiato ventriculo contingunt. Unde meritò Hippocrates, *in libro de locis in homine*, à vomitu oculos maximè lædi asseruit.

A jecoris inflammatione singultus, malum. Hippoc. *Aphor. 17. sect. 8.* Singultus tum jecoris inflammationi supervenit, ut docet Galen. *in comment. Aphorismi*, quando inflammatio auctior & deterior evasit. Tunc enim magna inflammatio in hepate eò usque accrevit, ut vehementer superiori ventriculo incumbat, & singultum inducat: imò verò, affluente materia, nonnunquam inflammatio aut erysipelas gignitur in ipso ventriculo. Sin minùs, ab ea, ventriculi tunicis imbibitâ, morsus excitatur. ( *Melet. III. 62.* )

Curatio hujus affectus ad causas dirigitur, quæ ut antea dictum est, vel sympathicè hunc affectum producunt, vel idiopathicè. Sympathicè afficientes causæ sunt aliarum partium affectus, quibus curatis singultus etiam aufertur; quamvis ea remedia, quæ symptomati demulcendo idonea sunt, & inferiùs proponentur, interim usurpari valeant.

Idiopathicus verò affectus fit à pituita, flatibus, bile, aliove humore acri, aut malignæ qualitatis participe.

Qui fit ab humore pituitoso, tunicis ventriculi imbibito, curatur remediis humorem illum incidentibus, detergentibus, expurgantibus, ac ventriculum roborantibus; qualia in curatione inappetentiæ à frigidâ causâ oriundæ fuerunt proposita. Quibus sequentia, velut affectui magis appropriata, adjicienda sunt.

℞. Castorei ʒ.j. succi menthæ ℥.iiij. Misce, capiat æger cochl. ij. vel iij. urgente singultu. Eodemque remedio potest inungi ventriculus calide, bis aut ter in die.

Acetum scillit. sumi potest frequenter, ad materiam tunicis ventriculi impactam incidendam & resolvendam; vel illius loco oxymel scilliticum.

Caryophylli in ore frequenter detenti non parùm juvant.

Utile est etiam elixir proprietatis, à Crollio descriptum.

℞. Seminis anethi ʒ. ij. vel iij. decoquantur leviter in vini generosi ℥. viij. de quibus ℥. j. capiat æger, manè & serò. Idem semen inclusum linteolo naribus frequenter objiciatur.

In affectu contumaci pilulæ sequentes erunt efficacissimæ.

℞. Castorei & myrrhæ, ana ʒ.iij. salis gemmæ ℥.ß. diagryd. & mastiches, an. ʒ.j. agarici recenter trochisc. ʒ.iij. aloës electæ ad pondus omnium. Excipiantur succo menthæ, & fiat pilular. massa, de cujus Drach. j. fomentur pilulæ vj. deauratæ. Capiat ij. vel iij. manè duabus horis ante cibum, bis in septimana.

Simpliciores pilulæ, nec parùm efficaces fieri possunt ex pulvere hieræ cum oximelite, quarum Drach. j. exhiberi poterit.

Intermediis verò diebus utetur pulvere sequenti.

℞. Sem. anethi ℥. ß. zedoariæ, ligni aloës, nuc. moschat. caryophyll. pulv. diambræ, an. Drach. j. Capiat manè ℈.ii. cum pauco vino odorifero. Vel adde salis communis ʒ. iij. utatur pro condimento ciborum ordinariorum.

Ventriculo admoveatur sequens cataplasma.

℞. Rad. aristoloch. longæ, ireos Florent. baccar. lauri, fol. rutæ, & menthæ sicchor. an. Drach. iij. castorei, myrrhæ, ana Drach ij. caryophyll. hypocist. ana Drach. vj. cum melle anthosato fiat cataplasma.

Tandem in affectu contumaci ad decoctum, guaiaci, & thermarum sulphurearum usum, tanquam remedia generosissima, confugiendum erit.

Qui à flatibus producitur, iisdem remediis curatur; quibus adduntur flatus discutientia. Admoveantur etiam cucurbitulæ regioni ventriculi, quæ instar miraculi, flatulentos infimi ventris affectus repentè mitigant & tollunt.

Qui ab humore acri & bilioso oritur, præter ea remedia, quæ pro inappetentia, à calida intemperie genita, fuerunt proposita, huic etiam affectui convenientissima, curari debet phlebotomiâ ( si plethora adfuerit, vomitione, aut purgatione blanda ) tertio quoque die repetita in hunc modum.

℞. Rhab. elect. pulverat. & aquâ endiviæ donec mollescat irrorati ℥.ß. pulpæ tamarind. ʒ. ij. sem. endiviæ, portulac. & spodii, ana ʒ. j. santali citrini, & diagrydii, ana ʒ. j. Cum syrup. de limon. fiat massa pilular. de cujus ʒ.ß. formentur pilulæ iv. vel v. quæ dentur manè, ut dictum est.

Aliis verò diebus sumat conservas rosar. & borrag. pauco pulvere triasantali aspersas: vel opiatam in prædictæ inappetentiæ curatione descriptam.

Emulsiones frequentes, ex seminibus frigidis paratæ, dicti humoris acrimoniam potenter demulcent, vel in affectu minùs calido lac amygdal. dulcium.

Syrupus de pomis, cum syrupo cydonior. mixtus, ex cochl. exhibendus.

Jusculum affatim & sæpè propinandum.

Aqua frigida, vel calida, aut ptisana copiosè bibenda.

Oleum amygdal. dulcium, humorum acrimoniam retundit.

Foveatur regio stomachi cum spongia in aceto rosac. macerata.

℞. Cerati santalini, & unguenti rosac. ana ℥. j. mastiches ℥. ß. cortic. citri & carnis cydonior. ana ʒ. j. Cum succo sempervivi, & paucâ terebinthina, fiant emplastra duo, quorum alterum anteriùs, alterum posteriùs stomachi sedi applicetur.

Inungatur regio hepatis unguentis refrigerantibus: Quia ab ea parte humores in stomachum confluere soliti sunt.

Si verò malignæ cujusdam qualitatis suspicio sit, theriaca, aliaque alexipharmaca erunt præscribenda, & regio ventriculi ol. scorpio. Matthioli inungenda.

A quacumque verò causa oriatur singultus, sequentia utiliter usurpari poterunt.

Primò humoris peccantis evacuatio per vomitum instituenda, si æger facile ferat. Et reiteranda vomitio, si affectum imminuat, non autem prorsùs auferat; etiam fortioribus exhibitis, si necessitas exigat; quemadmodùm docet Platerus in sua praxi. Cujus rei experimentum proponit in observationibus, his verbis. *Chirurgus æger factus mox singultire cœpit adeò continuatis vicibus, dies noctesque ut nec dormire, nec rectè loqui, aut cibum capere posset. Ad extremũ hoc pacto debilitatus, cùm nihil juvisset, & jam in agone esset, dedimus illi non sine metu, ipso tamẽ summoperè rogante, vomitorium satis validum chymisticum, quod Medicus ad manum habebat. Unde immensam bilis æruginosæ & nigræ copiam evomuit aliquoties, cessavitque singultus, ipseque sensim convaluit.*

Si æger vomitum aversetur, per inferiora expurgandus est.

Præparandus humor ante vacuationem aut ipsius iterationem, incidentibus & abstergentibus. Posteà sequentia conveniunt.

Cucurbitula admota deorso in regione ventriculi, vel etiam parti anteriori ejusdem.

Ventriculi per fasciam constrictio, quo minùs dilatari queat.

Extremorum ligaturæ.

Semen anisi assumptum, quod peculiariter singultum sedare creditur.

Clysteres frequentes, qui humores noxios à ventriculo revellunt.

Animalia juniora ventriculo admota.

Sternutatio materiam in ventriculi tunicis impactam excutit. Quemadmodùm Chrysimachus Medicus apud Platonem, Aristophanem singultientem, qui spiritus cohibitione & aquâ frigidâ gargarisatâ curari non potuerat, sternutamento excitato curavit.

Galen. 8. *de comp. medic. secundum lac.* proponit medicamentum Asclepiadis: Cujus singula examinat simplicia, idque probat, quasi omes habeat facultates ad hanc intentionem idoneas, scilicet discutiendi & evacuandi materiam noxiam per alvum & lotium, roborandi ventriculum, & postremò mitigandi acrimoniam humorum. Compositio est talis, quæ recipit costi, vel illius loco, galangæ, croci, spicæ nardi, rosar. recent. mastiches, ana ℈.iij. asari, aloës, ana ℈. ij. opii ℈. j. cum succo psyllii fiant pastilli; de quibus detur ℈. j. singulo manè.

Ad hujus imitationem breviùs parari possunt pilulæ pro una dosi, ex aloës ʒ. j. laudani opiati gr. i. ii. vel iij. Si animus sit magis purgare, addi possunt diagrydii gr. iii. vel iv.

Quàm insignes vires habeant in hoc affectu medicamenta ex aloë parata, testatur Duretus his verbis: *Permulti cum singultiendo frangerentur, ducta alvo per quinque dies, hierâ, glutinosis & nigris humoribus ejectis, singultiendi finem fecerunt.*

Platerus in observationibus refert, se puerum decem annorum per octiduum dies noctesque singultientem curasse aquâ nucum viridium, cum raphano priùs in aceto maceratarum destillatâ, quam vomitionis excitandæ gratia propinare solebat. Verùm etsi minimè vomuerit, tamen statim singultum desiisse, & cùm sub noctem denuò haustum bibisset, ab hoc symptomate penitus fuisse liberatum.

Forestus narrat, se hominem, gravi singultu laborantem, curasse unico haustu decocti seminum anethi, carvi portulacæ, & papav. albi in cerevisia tenuiori.

Claudinus valdè commendat diaphœnicum cum philo-

nio Romano, ubi cauſa & ſymptoma valdè urgent.

Narcotica denique ſolà pertinacem ſingultum, & aliis remediis minimè cedentem, facilè compeſcunt, ſenſum partis obtundendo nimis exquiſitum.

---

## CAPUT VII.

### *De Nauſea & Vomitu.*

NAuſea & vomitus differunt tantùm ſecundum magis & minùs. Uterque affectus eſt motus ventriculi, quo res in cavitate ſua contentas expellit, vel expellere nititur. Eſt igitur nauſea inane vomendi deſiderium cum anxietate, & tenuis ac pellucidi humoris, per ſimplicem ſalivationem excretione. Eam excitare ſolet quidquid ventriculo quantitate vel qualitate moleſtiam infert: nec tamen propter ventriculi imbecillitatem, aut orificii ejuſdem ſuperioris robur, vel materiæ craſſitiem & viſciditatem excludi poteſt.

Vomitus verò qui Græcis ἔμετος, vel ἐμεσία nominatur, eſt motus ventriculi depravatus & concuſſivus, quo vix expultrix irrita, contractis fibris partis inferioris, laxatiſque ſuperioris, materiam in capacitate contentam ſibi moleſtam, ſenſibiliter per ſuperiora violento impetu rejicit. Dicitur motus depravatus, tùm ratione objecti moleſtantis, tùm ratione motus ipſius, qui fit à fundo verſus orificium, quaſi per ſubverſionem; cum motus ventriculo naturalis verſus inteſtina & pylorum compulſivus fiat.

Vomitus differentiæ à cauſis deſumuntur, quæ vel internæ ſunt, vel externæ. Ideò vomitus primùm dividitur in naturalem & artificialem. Naturalis rursùm vel extra conſtitutionem morboſam accidit, vel ipſo morbo præſente: unde triplex exſurget illius differentia, ut alius ſit periodicus, alius criticus, alius ſymptomaticus.

Periodicus eſt qui extra morboſam conſtitutionem & velut naturâ aſſuetâ exercetur præcautionis gratia, & certis temporum ſpatiis repetitur: unde apud Hippocratem legimus, antiquos bis in menſe, continuis, aut interjectis diebus, vomere ſolitos. Et noſtris etiam temporibus multi reperiuntur, quorum per quædam intervalla alii ſingulis menſibus, alii ſingulis ſeptimanis, alii ſingulis diebus humorum bilioſorum, & frequentiùs pituitoſorum copiam vomitu rejicere conſueverunt; quibus evacuationibus tanquam prophylacticis à multis morbis præſervantur. Et hic vomitus verè ſymptoma non eſt, quia ſine ullo morbo præſente excitatur; ſed potiùs motus naturæ nominandus.

Criticus vomitus non rarò contingit in morbis, eoque materia morbifica (priùs coctione præparata) ſalutariter evacuatur, vel tota; undè perfecta morbi ſolutio; vel majori parte, undè magna illius imminutio ſuccedit.

Symptomaticus vomitus fit à naturâ irritatâ & debilitata, & ſine ægri allevatione, quia vel non ſatis copioſè, aut confertim fit, vel continuo materiæ morbificæ affluxu fovetur & perſeverat.

Aliæ vomitus differentiæ petuntur ab excretis. Quandoque enim materia, quæ excernitur, alibilis eſt, quandoque excrementitia. Alibilis materia eſt cibus, aut chylus, aut ſanguis purus, vel permixtus. Excrementitia materia eſt pituita, bilis, melancholia, ſerum, pus, lumbrici, & ſimilia.

Vomitus artificialis generali vocabulo à nobis appellatur, quicunque à cauſis externis inducitur.

Illæ autem cauſæ externæ, quæ vomitum excitare valent, ſunt præcipuè ictus vel caſus, compreſſio circa epigaſtrium, aër auſtrinus vel contagioſus, aura venenata, fœtidus odor, exercitationes violentæ & moleſtæ: ut ſuccuſſatio equi inſueta, navigatio in mari, potiſſimùm flante auſtro, aſpectus vel imaginatio rei fœdæ & exoſæ, & ſimiles cauſæ externæ, quæ naturam irritando, vel humores commovendo vomitum excitare ſolent. Ac præ cæteris aſſumpta maximam vim habent ad vomitum excitandum, non ſolùm medicamenta, & emetica ideo nominata, & venena toto genere nobis infeſta: ſed etiam alimenta, vel ſuâ naturâ noxia, vel alicui peculiariter exoſa; ut eſt apud Hippocr. de illo, qui ab eſu fungorum vomitu vehementi excitato interiit. Idem contigit aulico Antonini Imperatoris ex caſeo putri magna copia comeſto. Idem præſtat alimentorum qualitas pinguis & oleoſa tum etiam ordo aſſumendi præpoſterus, quando humectantia & relaxantia poſt aſtringentia ſumuntur, denique alimenta nimia quantitate ingeſta, quantumvis euchyma & laudabilia, vomitum excitare poſſunt, ut crapulæ deditis ſæpè contingit. Tum enim natura, nimiâ mole gravata, inutile pondus, cujus coctioni par eſſe non poteſt, excludere tentat; ad quam etiam excluſionem excitatur mala qualitate, quæ illis alimentis per corruptionem, ob pravam coctionem, inducitur.

Cauſæ internæ ſunt antecedentes, vel conjunctæ.

Antecedentes vel à corpore univerſo, vel à peculiari aliqua parte in ventriculum confluunt. A toto corpore afferuntur in plethorâ, cachexiâ, febribus, aliiſque affectibus totum corpus occupantibus. A parte aliqua peculiari derivantur ſæpè humores in ventriculum, ut in hepatis inflammatione, lienis aut meſenterii obſtructione, ſuppreſſis menſtruis, aut hæmorrhoidibus; catarrhoſa conſtitutione, & ſimilibus. His addenda eſt prava pori cholidochi conformatio, quando ſcilicet non in duodenum inteſtinum, ſed in ipſum ventriculum implantatur, unde picrocholi ἄνω nominantur, qui vomitu bilioſo, propter pravam hanc conformationem, frequenter divexantur. Fit etiam vomitus interdum in periſtaltico inteſtinorum motu, quando obſtructa inteſtina, in colico, vel iliaco affectu, humores liberum exitum invenientes, ad ſuperiora propellunt. Lumbrici etiam non raro, in ventriculum aſcendentes ab inteſtinis, ejuſque tunicam interiorem vellicantes, vomitum efficiunt. Ac denique abſceſſus diſruptus in liene, meſenterio, aliiſque abdominis partibus, vomitum purulentum & ſanioſum excitare ſolet.

Cauſæ vomitus conjunctæ ſunt eædem ſuprà memoratæ, quando ad ventriculum fluxerunt. Quandiu enim in aliis partibus continebantur, erant cauſæ antecedentes: Poſtquàm verò ad ventriculum tranſlatæ ſunt, in eoque commorantur, cauſæ conjunctæ rationem obtinent. Tales cauſæ ſunt præcipuæ humores varii, quorum etiam nonnulli in ipſo ventriculo generantur; pituita potiſſimum, cujus maximus proventus non raró fit in ventriculo per cruditates & apepſias; quando ſtomachus debilis alimenta probè non concoquit, eaque in pituitoſum excrementum convertit. Sic etiam in ventriculo interdum generatur bilis porracea ex corruptis alimentis, ut docet Galenus *comment. in prognoſtic.* & hoc luculenter apparet in pueris lactantibus, qui ex lactis corruptione in ventriculo, fæces porraceas & æruginoſas excernere conſueverunt.

Hæc tamen bilis porracea, ex corruptis alimentis in ventriculo genita, non eſt ejuſdem naturæ cum ea, quæ ex bile flava per aduſtionem & torrefactionem generatur.

Signa vomitus diagnoſtica per ſe manifeſta ſunt. Cauſæ verò, prout variæ, ſic etiam variis ſignis innoteſcunt.

Primò igitur, ſi ventriculi ipſius vitio vomitus contingat, ejuſdem partis laborantis ſigna apparent: ut cibi faſtidium, gravitas, tenſio, & inflatio in regione ſtomachi, tarda & difficilis concoctio, ructus acidi, vel nidoroſi, aliaque ſigna debilitatem & intemperiem illius partis demonſtrantia. Sic etiam, ſi ex morbo organico vel communi, ventriculo inhærente (ut tumore, vel ulcere) vomitus oriatur, eorum morborum ſigna ſeſe produnt. Si verò per ſympathiam totius corporis, aut aliarum partium vomitus contingat, affectus totum corpus, vel aliquam partem obſidentes apparebunt.

Totum corpus afficitur in febribus, cachexia, ictero, atrophia. Partes verò peculiares, à quibus frequentiùs humores ad ventriculum tranſmittuntur, ſunt cerebrum, hepar, inteſtina, & uterus.



Si è cerebro humores ad ventriculum confluant, deſtillationis ſigna apparebunt. Tum etiam vomitus erunt ſpumoſi ac pituitoſi, nauſea erit magis moleſta, quo tempore cibus aſſumitur.

Si ex hepate humor tranſmittatur, is plerumque bilioſus eſſe conſuevit: atque adeò bilis vomitu rejicitur, & vomitus ante cibum, quàm eo aſſumpto, moleſtior eſt: tum aliquis affectus, ut dolor, tumor, aliuſque in hepate apparet.

Si ex inteſtinis materia, ad ventriculum feratur, dolor colicus aut iliacus aderit, vel lumbricorum ſigna ſeſe oſtentabunt.

Si denique per uteri ſympathiam vomitus concitetur; conceptio aderit, vel menſium ſuppreſſio, vel alia ex utero ſymptomata prodibunt.

Quibuſdam etiam ſignis conjicere poſſumus, utrùm humor in cavitate ventriculi contineatur, vel tunicis ipſius adhæreat. Si enim in cavitate ſit; leviſſimo conatu rejicitur, & ineſt ventriculo tenſio & anxietas ab aſſumpto alimento, quæ non ceſſat, donec humores vomitu rejecti ſint qui ſoli plerumque excernuntur, alimentum verò retinetur. Si verò humores tunicis adhæreant, ab ingeſto cibo præcipuè vomitus contingit, & alimenta ſine humoribus rejiciuntur: citra verò cibum nauſea admodùm moleſtat, & quod rejicitur, craſſum ac viſcidum eſt, magnoque conatu, extruditur.

Cauſæ externæ ex ægrorum relatu innoteſcent, ut ſi nimio cibo & potu ſeſe ingurgitaverint, vel ictum aliquem gravem in illa regione acceperint, vel pravum aliquod edulium aut venenoſum ingeſſerint.

Imminentis denique vomitus ſigna proponuntur à Galen. *lib. 3. de criſ. cap. ultimo*, qualia ſunt, dolor capitis, vertigo tenebricoſa, tremor labii inferioris, oris ventriculi morſus, frequens & copioſa ſalivatio.

Prognoſis hujus affectus in hunc modum inſtruenda eſt.

Vomitus ex bile flava & pituita mixtus, qui nec valdè craſſus eſt, nec admodùm copioſus, & qui duos iſtos humores habet exquiſitè permixtos, bonus. Talis enim vomitus in ſubſtantia, quantitate, qualitate laudabilis eſt. Ex omnibus enim humoribus excrementitiis. pituita & flava bilis ſunt omnium mitiſſimi. Si autem quantitate & conſiſtentia mediocri, ac benè invicem permixti per vomitum egerantur, omnes laudabilis vomitus conditiones obtinebit.

Vomitus bilioſi aut pituitoſi die critico erumpentes, boni. Non ſolùm enim vomitus permixti ex utroquo humore boni ſunt; ſed etiam qui fiunt ſeorſim ex alterutro humore, ſi talis humor morbum committat quo æger detinetur. Sic in bilioſis febribus criticè erumpens, aut pituita in pituitoſis, morbi ſolutionem afferunt, aut ſaltem maximam ſalutis ſpem pollicentur.

Longo alvi profluvio laboranti ſpontaneus vomitus ſuperveniens, morbum ſolvit. *Aphor. 15. ſect. 9.* Fit etiam revulſio materiæ morbificæ in contrariam partem. Et illa revulſio oſtendit naturam refici, ac vires reſumere. Ut enim Medicus eorum, quæ ad partem aliquam fluunt, retractionem molitur, ita natura, cùm prævalere incipit, humoris ad partem affectam confluentis revulſionem facit, dum illa pars refici ac roborari incipit.

Vomitus paucus & laborioſus in acuta febre, malus. Nihil enim eorum, quæ decretoria ſunt, exiguè ſecerni convenit; ſed quæ ita vacuantur omnia, duorum alterum ſignificant; aut materiæ copiam, quam natura tolerare nequit, ſed ex ea aliquid ſymptomaticè effundit, vel naturæ imbecillitatem, quæ ſuperflua expellere fruſtrà nititur.

Vomitus variegati ex multis humoribus conſtantes, mali; ſignificant enim varios humores in corpore latitare, qui eo majus negotium naturæ faceſſunt, quò difficilius eſt pluribus inimicis reſiſtere. Si enim adverſus varia alimenta pugnare naturæ grave eſt, quantò difficilius erit, & periculo plenum, tentare varios humores præter naturæ modum exiſtentes concoquere & edomare: præcipuè in morbis acutis, in quibus breve eſt tempus pugnæ, quod deberet eſſe longiſſimum, ut major ſpes victoriæ ex parte naturæ haberi poſſet.

Vomitus porraceus, æruginoſus, lividus, niger, fœtidus, lethalis. Significat enim hujuſmodi vomitus bilem porraceam, æruginoſam, aut atram in corpore redundare. At hæ omnes biles ſpecies malignos morbos atque lethales ſolent producere. His verò ſi fœtor adjunctus ſit, inſignem humorum corruptelam ſignificat, cum qua natura diu conſiſtere nequit.

Vomitus ſinceri & impermixti in acutis febribus malig. Hipp. *1. prorrhet.* humor enim ſincerus non ſolùm crudus eſt, ſed etiam incoctilis: quippè qui tùm actum coctionis, tùm potentiam excludit. Hippocrates ἄκρητον vocat humorem omnem mixtionis expertem, vel omne excrementum fervidum & crudum, quod ſuo ſero dilutum non eſt. Cujus generatio vel partis alicujus vitio fit, vel fervore ac incendio febrili, exauſtâ aquoſâ & ſeroſâ parte. Ideoque in acuta febre magnum intus incendium latere oſtendit, plerumque à natura invincibile. [ *Melet. III.* 27. 28. 29. ]

Quod ad curationem ſpectat, ſi vomitus ab aliarum partium affectu dependeat, non aliis indiget remediis, quàm iis, quæ morbo, à quo procedit, conveniunt.

Si verò fiat ab humoribus bilioſis, pituitoſis, aut melancholicis, quantitate aut qualitate ſuâ ventriculum ſtimulantibus, humores illi vomitoriis medicamentis excludendi ſunt.

Si verò craſſi & glutinoſi ſint, incidendi & abſtergendi, quemadmodum in curatione innappetentiæ dictum eſt.

Vomitus etiam in hoc caſu plurimum confert, qui provocandus eſt emetico mediocri, non imbecillo, quale eſt oleum tepens; neque etiam vehementi, quod à longinquis partibus trahat, ut quæ ex antimonio parantur. Sed illud tantùm maximè convenit; quod valida detergendi ac diſſolvendi glutinoſum humorem virtute præditum eſt: talis eſt gilla Theophraſti, ſeu vitriolum album præparatum, ac paulò efficaciùs id præſtat ſal ex vitriolo ad intenſam rubedinem calcinato extractum.

Si vomitoria non arrideant, clyſteribus frequentibus & catharticis blandis materia peccans detrahenda eſt, addito rhab. quod purgando aſtringit, & ventriculum roborat.

Sic in vomitu bilioſo pilulæ ſequente præſcribi poterunt.

♃. Aloës opt. aqua roſar. lotæ Drach. iij. rhab. pulv. & aqua borrag. irrorati Drach. j. Maſtiches, ſantali rubri, coralli præparat. an. ℈. j. Cum ſyrupo roſar. ſolut. fiat maſſa pilular. cujus capiat ʒ. ß. vel ʒ. alternis diebus, donec ſedatus ſit vomitus. Vel

℞. Rhab. pulv. ʒ. j. cortic. myrobol. citrin. ℈. j. ſpodii, & raſuræ cornu cervi, an. gr. vj. Fiat pulvis, qui detur bis in ſeptimana, cum pauco juſculo.

Vel fiat bolus ex hieræ picræ, aut catholici ʒ. iij. cum ʒ. j. rhab. pulverati.

In vomitu vehementiſſimo dentur laudani gr. [ ij. ] iij. cum cochiar. min. ℈. ij. ß. Sedabitur vomitus; & poſt 5. horas purgatio fiet per inferiora. Satis magna ponitur purgantium quantitas, quia infringitur à laudano, quod ideò miſcendum eſt cum diagridiatis & colocynthiatis. Si reſiſtet medicamentum, clyſtere acriori evocandum.

Poſt ſufficientem purgationem vomitus cohibendus erit partem roborantibus, ut ſyrupo cydon. de granatis acidis, conſervâ roſar. veteri, vel rad. ſymphyti, mivâ cydon. vel julepo ſequenti, ſi vehementiſſimus vomitus ſit valdè bilioſus, ut in cholera morbo.

℞. Succi granat. acidor. ℥. vj. ſucci menthæ depurati ℥. ij. aquæ oxalidis ℔. j. ſacchari albi ℔. ß. Fiat julep. in cujus clarificatione leviter bulliant in nodulo, ſantali citrini, roſar. rubr. & ſpodii. ana ʒ. ij. Capiat ℥. iiij. manè & ſerò.

℞. Terræ ſigillatæ, boli armenæ, coralli rubr. margarit. præp. ſem. portulac. & acetoſæ, an. ʒ. j. raſuræ cornu



cervi

cervi, fol menthæ cichor. an. ℈. j. rosar. rubr. P. ß. Fiat pulvis, aspergendus jusculis & panatellis, aut sumendus ex cochleari, cum pauca aqua ferrata. Ex eo etiam poterunt fieri tabellæ cum saccharo, aqua plantag. dissoluto; vel opiata cum syrupo cydon. addendo conservam rosar. aut symphyti.

Mastiches aliquot grana puriora, manè sumpta, non parùm valent ad vomitum compescendum.

Balsami Peruviani gutt. iij. in ovo sorbili, aut cum saccharo in formam pilularum redactæ, idem efficaciùs præstant.

Laudatur etiam decoctum fabarum aut lentium abjectâ priori aquâ, & addito pauco aceto. Succus cydon. crudus miraculosè vomitum sistit, si ejus cochlear j. vel ij. exhibeantur.

Camphora naribus frequenter admota, vel illita, atque etiam sumpta cum pauca aqua rosar. & tantillo pulv. diamoschi, ad idem est efficax.

Spiritus vitrioli cum aqua plantag. vel communi mixtus, & ad moderatam aciditatem exhibitus, vomitum etiam potenter cohibet.

Si verò admotum pertinax fuerit vomitus spiritus vitrioli quantitas augenda est; ut aqua vadè acida reddatur. Cum vino generoso utiliter etiam misceri potest. In spiritus vitrioli penuria acetum fortissimum usurpari potest: cujus cochlear unum vel alterum, purum, & impermixtum exhibendum est.

Salis absinthii scrup. j. cum succi limunum cochleari mixtus, remedium est præstantissimum, præsertim in vomitu, qui à febribus malignis solet contingere.

Si vomitus vires valdè dejiciat, detur laudanum cum miva cydon. vel syrupo de rosis siccis & illicò applicetur cucurbitula ventriculo, & catap. ex fermento, pulv. absinth. & cortic. arantior. subactis cum succo menthæ.

Exterius verò regioni stomachi admoveantur fotus ex spongia nova, in aqua rosacea & aceto rosarum immersa, iique subfrigidi. Vel dicta spongia bulliat in aceto forti, & calidè ventrinulo applicetur. Vel componatur fotus ex decocto rad. bistortæ, fol. plantag. portul. mentæ, summitatum rubi, & salicis. Deindè inungatur unguento sequenti.

♃. Acaciæ, hypocist. granor. sumach. & myrtill. an. ʒ. i. mastiches & granor. kermes, an. ʒ. j. olei myrthini ℥. ij. ceræ q. s. Fiat unguentum. Vel sequens cataplasma admoveatur.

♃. Carnis cydonior. in aqua rosac. & aceto decoctor. aut cydoniati fortiter contusi ℥. iij. pulveris mastiches, granor. kermes, myrtill. & sem plantag. an. ʒ. ij. Cum succo menthæ, vel sydonior. vel syrupo absinthio, fiat instar cataplasmatis.

Vel crusta panis in aceto rosac. macerata, & sequenti pulvere conspersa.

♃. Rosar. rub. balaustior. sem. coriandri præp. ana Drach. j. ß. mastiches coralli rubri, sem. acetosæ, spodii ana Drach. ß. santali citrini ℈. j. Misce, fiat pulvis.

Vel emplastrum sequens applicetur.

℞. Massæ empl. de mastiche ℥. j. pulv. myrtill. & rad. bistortæ, ana Drach. ß. cum oleo lentisc. Fiat emplastrum scutiforme.

Si vomitus sit vehementissimus, & febrem symptomaticam inducat, & corpus sit plethoricum, utile est nonnunquàm sanguinem detrahere, ad præcautionem inflammationis, quæ in partibus internis ex concussione illa potest contingere. Id tamen cautè agendum, & parca manu, metu dejectionis virium.

Prætereà conveniunt cucurbitulæ dorso & umbilico admotæ, frictiouis, & ligaturæ partium extremarum.

Fauces & collum obvolvi possunt linteis oxycrato imbutis, ut humores repellantur. Manuum injectio in aquam frigidam omnem vomitum compescit.

Ac tandem reliquis non conferentibus, ad narcotica veniendum erit, quæ omnes evacuationes citissimè cohibent.

In vomitu pituitoso (si vomitoriis prædictis sedari nequeat) exhibendæ sunt pilulæ de hiera, addito rhab. & agarico, aut cathartica huic usui idonea.

Posteà ad ventriculum roborantia veniendum est, qualia in curatione inappetentiæ proposita sunt, quibus addi possunt sequentia.

℞. Conservæ rosar. & rad. symphyti, ana Unc. j. confection. de hyacinth. Drach. iij. pulveris electuar. diambræ, & aromat. rosat. ana Drach. ß. trochisc. de spodio, terræ sigillatæ, & granor. Kermes, ana ℈. j. cum syrupo cydonior. fiat opiata.

Spiritus vitrioli cum aqua absinthii, vel succo menthæ mixtus, vomitum potenter cohibet, & ventriculum roborat.

Vel aquæ imperialis cochl. j. aut duo post vomitum exhibeantur, si magna sit ventriculi frigiditas.

Exteriùs verò sequentia admoventur.

℞. Absinthii, menthæ, melissæ, ana M. iij. Coquantur in s. q. vini & aceti, ad tertiæ partis consumptionem. Fiat fotus pro stomacho.

Posteà admoveatur emplastrum prædictum, vel cataplasma ex cydoniis, substituendo pulverem nucis moschat. & caryophill. loco myrtill. & plantag. Vel

℞. Absinthii, & menthæ viridis, ana ℔. j. crustæ panis assatæ, & in aceto rosac. infusæ ℔. ß. pulpæ cydonior. vel cydoniati Unc. ij. mastiches Unc. ß. macis, & nucis moschat. ana Drach. ij. Omnia pistentur fortissimè cum oleo cydonior. & fiat emplastrum.

Vel fiat cataplasma ex cydoniis in aceto fortissimo coctis & contusis, addendo parum sem. sinapi, & pulveris caryophyllorum.

Vel admoveatur crusta panis torrefacta, & in vino generoso cum succo menthæ madefacta, & pulv. nucis moschat. caryophyll. thuris, mastiches, & granor. Kermes sinapisata.

Villanovanus plurimùm commendat fermentum, acre, quod aceto accerrimo & succo menthæ maceratum, applicatur ventriculo, & bis aut ter renovatur. Certissimè enim sedat, post convenientes evacuationes & revulsiones.

In diuturniori vomitu, ubi magna est ventriculi laxitas, ad valdè astringentia veniendum erint, in sequentem modum composita.

♃. Rad. bistortæ, tomentillæ, cort. malorum granator. balaust. & hypocist. ana Drach. ij. fol. menth. & absinthii siccor. ana M. ß. granor. sumach. & myrtill. ana Drach. j. rosar. rubr. P. j. cinam. caryophil. & mastiches ana Drach. ß. gallar. viridium, & nucum cupressi, ana Drach. ij. Fiat decoctum in aqua ferrata & vino rubro, in qua dissolvi possunt grana aliquot moschi, quia odorata maximè faciunt. ad vomitus compescendos. Cujus decocti capiat æger manè ℥. ij. & ex eodem foveatur regio ventriculi.

Post fotum admoveatur emplastrum vel cataplasma aliquod ex supra propositis.

---

## CAPUT VIII.

### *De Vomitu sanguinis.*

Sanguis è ventriculo per os exclusio, quæ vomitus sanguinis vulgò nominatur, hoc cum omnibus aliis hæmorrhagiis commune habet, quod per anastomosin, rixin, diabrosin, aut diapedesin, sanguis è venis egrediatur, qui quidem venarum affectus in hæmoptysis theoria pathologicè expositi fuerunt.

Causæ etiam sanguinis vomitum efficientes, cum hæmoptysis causis coincidunt.

Ac primùm causa conjuncta, istas sanguinis effusiones producens, est illius quantitas, vel qualitas excedens.

Sanguis quantitate peccans venas rumpere, aut orificia illarum aperire potis est; sicque rixin, aut anastomosin efficere, quod in plethoricis corporibus, & athlerico habitu præditis contingit.

Idem verò qualitate peccans, si nimirùm calidior tenuiorque fit, per anastomosin effluere potest; quia calor orificia dilatat, & tenuitas efficit, ut faciliùs effluere possit.



Eædem qualitates diapedesin etiam pariunt; calor enim rarefacit tunicas vaserorum, tenuitas verò sanguinis efficit, ut per poros earum tunicarum faciliùs transfluere possit. Sanguinis denique acrimonia venarum tunicas erodit & exulcerat, ac diabrosin producit.

Causæ antecedentes eædem sunt, quas conjunctas appellavimus, loco tantùm differentes. Quando enim sanguis quantitate, vel qualitate peccans, venas immediatè aperit, causa conjuncta nominatur; idem verò sanguis, in venis contentus, causæ antecedentis rationem habet.

Ad causas etiam antecedentes referuntur partes mandantes, quarum præcipuæ sunt caput, hepar, lien, & uterus.

Plerumque fertur sanguis à capite ad ventriculum, per palatum, & œsophagum: sæpè etiam catarrhus ferinus, ex pituita acri & salsa genitus, ventriculum erodit, venasque illius aperit.

Ab hepate & liene, per venas, quæ ad ventriculum feruntur, & cum illis partibus communicant.

Ab utero denique sanguis refluens in suppressione mensium, ventriculi venas aperit; ita ut quædam mulieres repertæ fuerint, quæ purgationes menstruas per vomitum sanguinis periodicum passæ fuerint.

Frequentiùs contingit sanguinis vomitus ab hepate & liene, quàm ab aliis partibus: & a liene etiam sæpiùs, quàm ab ipso hepate: majorem enim consensum habet lien cum ventriculo, quàm hepar. Patet siquidem ex Anatome, maximum ramum venæ portæ in lienem demitti, à quo venæ multæ ad ventriculum feruntur, tum ad partem superiorem, tum ad interiorem seu fundum ventriculi, & quidem insigniores; ita ut interdum flatibus & sanguine distentæ, medii digiti crassitiem æquent, quod ex dissectione cadaverum innotuit. Prætereà vas breve patentissimum, ut excrementum melancholicum in statu naturali continuò in ventriculum eructat, sic in præternaturali sanguinem magnâ copiâ in illius capacitatem effundere potest. Advertendum autem hîc est, non solùm per vomitum; sed etiam per alvum in hoc affectu sanguinem excludi: tum quia portio illius, qui ad ventriculum confluxit, ad inferiora deturbatur: tum etiam, quia venæ mesaraïcæ aperiuntur, & intestina sanguinem profundunt; qui quidem sanguis in longo intestinorum anfractu denigratur, & picis liquidæ instar rejicitur.

Causæ externæ sunt omnia, quæ vulnerare aut contundere possunt: tum etiam æstus vehementior ob ebullitionem, quæ in sanguine commovetur, unde juvenes ad 35. annum sanguinis vomitui aliisque hæmorrhagiæ speciebus maxime sunt obnoxii. Frigus etiam immodicum, constringendo, venarum ruptionem moliri potest: idipsum quoque efficiunt motus intempestivi & labores, ac exercitationes insuetæ, clamores, & vociferationes magnæ, quæ sanguinem in venis vehementer commovent.

Ac denique omnes causæ, quæ hæmoptoën excitare possunt, proprio capite recensitæ. Sanguis enim in venis & arteriis à quacunque causâ, sive internâ, sive externâ vehementer commotus, ad eam partem faciliùs irrumpit, quæ debilior, & illius receptioni magis disposita est. Atque ita, si ventriculus, aut venæ, quæ ad ipsum feruntur, talem dispositionem habeant, vomitus sanguinis excitabitur potiùs, quàm alia quævis hæmorrahagiæ species.

Diagnosis hujus affectus in eo potissimùm versatur, ut pars, à qua sanguis profluit, nobis innotescat.

Si ex ipso ventriculo sanguis effundatur: situs partis, & in ea doloris aut gravitatis sensus ferè continuus illud demonstrabunt. Deindè minor est illius copia; graciles enim sunt stomachi venæ cum nausea sanguis effertur, ac in deglutiendo mordacitas pecipitur. Tum sanguis aliquando cum cibo, aliquando cum bile, vel pituita mixtus ejicitur.

Si à capite sanguis profluat, quædam circa fauces & palatum titilllatio percipitur, pars sanguinis aliquando per nares emungitur, muco permixta, capitis dolor, aut gravitas præcessit quæ post talem hæmorrhagiam sedatur.

Ex liene & jecore sanguis copiosior effunditur, & plerumque tumor aut dolor in illa parte apparet. Ex liene crassus, globosus, ac niger; ex jecore rubicundior, & quodammodò spumosus. Prætereà sanguis, quia ab hepate fluit, magis per partem inferiorem elabitur, quàm per vomitum: quia ab hepate per venas mesaraïcas plerumque fluit ad intestina, & ab iis, ut vomitum efficiat, ascendere debet in ventriculum. Faciliùs verò descendit in alvum, cùm via sit proclivior. Contrà qui à liene fluit, per vomitum potiùs, quàm per intestina purgatur, quia venæ à liene ad ventriculum sunt breviores, & minùs amplæ.

Si denique vomitus sanguinis fiat à suppressione mensium, ipsa suppressio ab ægrotantis relatu innotescet. & sanguinis excretio periodica erit, quæ augebit conjecturam, si nullus aliarum partium affectus conspiciatur.

Quod ad prognosin spectat, vomitus sanguinis à quacumque causa oriatur non expers periculi. Vel enim ex nimia sanguinis effusione mortis subitaneæ periculum imminet, vel si in ventriculo grumescat, corrumpatur, & putrescat, lipothymias, syncopen & suffocationes parit.

Minùs tamen periculosus est vomitus sanguinis ex suppresione mensium oriundus, quàm si ex hepate, vel liene procedat. Provocatis enim quomodocunque mensibus, curari solet, ut docuit Hippocr. *Aph.* 34. *sect.* 5. his verbis: *Mulieri sanguinem evomenti, menstruis erumpentibus solutio fit.* Et in his sæpè solâ venarum inferiorum apertione menstruâ provocantur, aut saltem paucis aliis remediis melanagogis adhibitis, & sic vomitus sanguinis cohibetur.

Qui ex vomitu sanguinis in hydropem ascitem prolabuntur, ex eodem pereunt. Testatur Dodonæus, se neminem à tali hydrope servatum vidisse. Et docet experientia ex quacumque sanguinis profusione hydropem excitatum, esse lethalissimum: quia ex summa caloris nativi dissipatione exoritur, quæ irreparabilis est.

Ad hujus affectus curationem opus est remediis, sanguinem à ventriculo revellentibus, ejusdem intemperiem corrigentibus, & apertionem venarum constringentibus ac glutinantibus. Quibus jungenda erunt, quæ partem primariò affectam respiciunt, à qua sanguis in ventriculum transmittitur.

Ac primùm quia victus ratio in hoc affectu maximum momentum habet, illius præcipua capita hîc subnectenda.

Alimenta igitur ordinaria debent esse astringentia & emplastica, tum etiam refrigerantia, actu & potestare talia, ut hordeata, amygdalata, oryzata, panatellæ, gelatinæ, & in primis amylum sine calce paratum, cum lacte coctum, quod ad hæmoptysin compescendam eximium est; his omnibus semper aliquid succi mali punici, vel aceti rosacei addi poterit, (*at acida omnia lac coagulant. ideò cum lacte metuenda sunt* ( his accedere poterunt, ova indurata aceto intincta, mica panis aquâ frigidâ macerata, juscula pullorum cū oxalyde, portulacâ, plantagine, & granis uvæ immaturæ parata; pedes & intestina vervecum, hædorum & vitulorum, ad putrilaginem usque decocta. In principio mensæ sumatur aliquid astringens, ut malum cydonium, pomum, aut pyrum austerum sub cineribus coctum, miva cydoniorum, aut gelatina ex cerasis acidis, mespillis, aut sorbis confecta.

Abstineat æger ab omnibus cibis acrioribus, salsis, piperatis, & frixis: tum etiam euchymis quæ multùm sanguinis generant, nisi aliquando vires collabi videantur, ad quarum refectionem illa aliquando, sed parcâ manu erunt exhibenda. Parcè admodum ægri nutriendi sunt, quominùs enim sanguinis generabitur, eò minor erit fluxio, & partes inanitæ, sanguinem magis attrahendo, illius effluxum prohibebunt.

Potus erit perexiguus, ex aquâ ferratâ, cum pauco succo granatorum. Vinum interdicendum est, nisi sit crassum & austerum: quod nos tortivum appellamus, & tunc etiam febris carentia esse debet.

Aër sit frigidiusculus, extra ventorum flatus, Solis, & Lunæ radios. Somnus sit modicus, & non diurnus. Quamvis enim in somno omnes fluxiones cohiberi dicantur, hæc tamen ex diuturniori caloris concentratione renovari potest. Alvus sit semper libera, & omnia animi pothemata vitentur.

Diætâ in hunc modum institutâ, ad chirurgica & pharmaceutica remedia progrediendum est.

Ac primùm venæ sectio statim celebranda est parcâ manu, & repetitis vicibus, ut major fiat revulsio. Idque ex basilica cubiti dextri, si à jecore; vel sinistri, si à liene malum exoriri videatur; vel ex vena malleoli, si ex mensium suppressione profluxerit.

Fiant frictiones & ligaturæ partium extremarum. Clysteres detergentes injiciantur.

Applicentur cucurbitulæ naribus, cruribus, & lumbis; imò & hypochondriis, ut sanguis retineatur.

Camphoræ scrup. sem. exhibeatur cum oxycrati, vel aquæ plantag. ℥. iiij. Quod remedium Rondeletius in consilio quodam, tanquam præstantissimum commendat.

Oxycrati cyathus exhibeatur, si sanguinis concreti suspicio fuerit: eo enim facilè dissolvitur sanguis, & à ventriculi venis propellitur, eademque constringuntur.

Eodem oxycrato ventriculi regio foveatur subfrigidè.

Absente vomitu, ut venæ constringantur, sequentia usurpanda.

℞. Album ovi n.j. aquæ rosar. & aceti, ana ℥.j.ß. Agitentur fortiter, deinde adde amyli ʒ.ij. Misce, utatur æger ex cochleari. Vel

℞. Corall. præpar. terræ sigillat. boli armenæ, lapidis hæmat. & trochisc. de carabe, ana ʒ. j. aquæ plantag. & syrupi myrtini, ana ℥. ij. Misce, utatur ut suprà. Vel prædicto pulvere utatur cum jusculis. Vel

℞. Succi plantag. ℥. iiij. Exhibeatur actu frigidus, manè & serò. Testatur Galen. hoc succo nihil esse præstantius, ad quodlibet sanguinis profluvium cohibendum.

Succus portulacæ & polygoni, cum saccharo sumptus, ad idem est efficax.

℞. Aquæ plantag. & portulac. ana ℥. j. ß. syrupi myrtini ℥. ß. syrupi de papavere ʒ. ij. vel iij. salis prunellæ ʒ.j. Misce, fiat julep. frequenter iterandus. Vel ex decocto prædictar. herbar. idem julepus utiliter componi poterit.

℞. Conservæ rosar. antiquæ, & rad. symphyti, ana ℥.j. cydoniati ʒ. sem. mirobal. condit. n.j. trochisc. de carabe, & de terra lemnia, ana Drach. ij. corall. præpar. & croci Martis ana ʒ. j. Cum syrupo de ros. siccis fiat opiata, quâ utatur frequenter. Trochisci de carabe non solùm astringunt, sed etiam sanguinem concretum dissolvunt, ideò frequenter usurpandi.

Syrupus corallor. utiliter etiam usurpari poterit, multò utiliùs eorum tinctura, cum succo limonum recenter parata.

Ubi magno impetu sanguis excernitur, nec prædictis remediis illius vomitus sedatur, ut mortis periculum immineat, ad narcotica veniendum est, vel assumendo ea, vel per clysterem injiciendo.

Exteriùs verò inungatur regio ventriculi ol. rosac. & myrtino, lotis in aceto: & post unctionem aspergatur pulvis coralli, boli armenæ, terræ sigillatæ. Vel inungatur unguento sequenti.

℞. Succi plantag. & centinod. ana ℥. j. sem. aceti rosac. ℥. j. olei omphac. ℥. vj. Bulliant ad succor. consumptionem. Deinde adde sang. drac. mastiches, cortic. granat. & myrtill. ana ʒ. ij. camphoræ ℈. j. ceræ rubræ q. s. Fiat unguentum.

Pro potu utatur aqua ferrata, cum syrupo cydonior. & spir. vit. Juscula etiam cum aqua ferrata decoquantur.

Foveantur hypochondria & lumbi subfrigidè decocto plantag. & portulac. facto in oxycrato.

Manus demittantur in aquam frigidam, sic enim omnis vomitus sedatur.

Posteà unguentum refrigerans Galeni in aceto lotum dictis partibus illinatur.

Celebrata sufficienter phlebotomiâ ad causæ sublationem, & integram morbi solutionem, purgatio blanda & frequens instituenda est, qua sanguis à serosis & biliosis humoribus, hunc affectum producentibus, repurgetur. Cujusmodi purgationes à Medico prudenti celebratæ miranda præstant, ut nos experientia didicimus. Debet autem fieri ex rhabarb. myrobalanis, tamarindis, & tryphera persicâ: quæ medicamenta purgando astringunt, & humores nullo modo exagitant, ut inde non metuenda sit vomitus sanguinis concitatio. Illa autem exhiberi poterunt vel in forma boli, cum syrupo myrtino, aut de rosis siccis: vel potionis, cum decocto cichorii, acetosæ, portulac. & similium.

Dum purgatio celebratur (quæ per tres aut quatuor dies potest continuari, parcâ purgantium dosi:) vespertinis horis exhiberi poterit opiata prædicta, aut syrupus corall. aut aliud ex prædictis medicamentis astringentibus & roborantibus.

Denique ad præcautionem, rhab. pulv. ℥. j. semel in septimana per longum tempus exhiberi poterit; vel syrupus magistralis, ad hæmoptyseos præcautionem descriptus. Tum reliqua ferè remedia, quæ ad illius affectus curationem & præcautionem proposita sunt, in hoc etiam casu convenire poterunt.

## CAPUT IX.

### *De Cholera morbo.*

CHolera morbus est, violentissima humorum biliosorum, acrium, aut corruptorum, per vomitum & alvum excretio.

Cholera dicitur ἀπὸ τῆς χολῆς, à bile flava, ut docet Gal. ex sententia Gnidiorum medicorum, 1. *meth. c.* 2. cùm ex bile flava & humore pravo, bilem æmulante, & suprà & infra erumpente, hoc malum oriatur. Attamen Alexander Trallianus *lib.* 7. *cap.* 14. non vult, hoc nomen ab humore bilioso esse deductum, quia non semper bilis evomitur, sed etiam sæpe serosus & pituitosus humor: sed potius ἀπὸ τῶν χολάδων, id est, ab intestinis, quæ ab antiquis χολάδες nominata sunt; quoniam ab intestinis & intraneis humores isti eructantur. Prior tamen etymologia magis probanda est, quia non solùm à Galeno, sed etiam ab Hipp. 7. *epid. textu* 19. Celso *lib.* 4. *c.* 11. & Aureliano *lib.* 3. *acutor. cap.* 9. recipitur. Et quamvis biliosus humor non semper rejiciatur; est tamen acer, mordax & corruptus, ad bilis naturam accedens.

Partem affectam alii statuunt ventriculum, alii intestina, alii ventriculum & intestina simul. Verùm Galeni sententiæ inhærendum est, asserentis *de sympt. causis c.* 2. partem primariò affectam esse ventriculum, cujus facultas expultrix vehementer irritatur, ut per utrumque orificium humorem noxium expellat. Secundariò verò gulam, & intestina affici dubium non est.

Est igitur hic affectus symptoma facultatis expultricis læsæ, & vehementer irritatæ. Non potest autem dependere à retentrice debilitata, quia in ea humores paulatim effluunt, ut in lienteriâ & cœliaca passione. Fateri tamen oportet, vehementiorem fieri affectum, si retentrix debilis expultrici non resistat. Concurrit etiam ad hoc opus concoctio læsa, ob quam pravi humores in ventriculo generantur, & expultricem irritant; sed hæc causa tantùm antecedentis rationem habet. Hippocr. 4. *de victus ratione in acutis*, textu 104. duas proponit choleræ species: unam humidam, alteram verò siccam. Humida est illa, quæ hactenus descripta est, quæve solâ propositâ definitione describitur, tamquam frequentior & magis usitata. Sicca verò longè infrequentior est, fitque à spiritu flatuoso à ventriculo & intestinis exeunte, partesque, per quas transit, mordicante. Generantur isti flatus, vel à ventriculi calore igneo, cibos corrumpente, & in nidorem convertente; vel à cibis flatuosis & nidorosis, ut sunt cepæ, raphani, & similia. Sennertus aliam causam addit ab Hermeticorum doctrina mutuatam: nempè humores salsos & adustos, circa hypochondria cumulatos, & alterius humoris permixtione effervescentes. Quantam enim [inquit] spirituum copiam sales & spiritus salini cum spiritibus acribus permixti suppeditent, ex olei vitrioli, & aquarum fortium cum sale tartari mixtione apparet. Tale ergo quidpiam etiam in corpore humano accidere, & ex humoris salsi atque adusti cum aliis spiritibus commixtione magnam spiritus flatuosi copiam excitari posse, incredibile non est.



Causa proxima hujus affectus est humor biliosus, exustus, acidus, vel putrescens in ventriculo, intestinis, hepate, liene mesenterio, vel pancreate collectus: vel alimentum pravâ substantia præditum, medicamentum vehemens & deleterium aut venenum assumptum. Hipp. 7. *Epid. text.* 90. causas ferè omnes, à quibus pravi isti humores generantur, diligenter enumerat, his verbis: *Cholericæ sursum & deorsum eruptiones è nimio esu carnis, potissimum suillæ crudioris: item ex cibis insuetis, & ebrietate vini veteris & dulcioris, & ex granis pini, locustis, nucibus rancidis, atque ex esu alliorum, porri, & cæparum, maximè à lactucis coctis, brassica, & similibus crudioribus, à placentis etiam & dulciariis, & mellitis, fructibus horariis, potissimum cucumere & pepone. Fiunt autem magis æstate quia tunc faciliùs recensita corrumpuntur, vel inconfecta manent.*

Animadversione dignum est, unde tanta humorum copia derivetur, quæ per vomitum & alvum in cholera rejicitur. Vulgò respondetur, illos humores in mesenterio & locis ei vicinis contineri: nonnunquàm etiam è toto corpore confluere. Quod cùm veritati consentaneum sit, dicere tamen possumus, humores corruptos, in ventriculo aut partibus vicinis contentos, malignâ qualitate alios quoque humores corrumpere, eosque à natura irritatâ ad ventriculum & intestina protrudi: quemadmodum venenata medicamenta, ut antimonium, colocynthis, elaterium & similia, bonos humores corrumpendo, hypercatharsim efficiunt.

Signa hujus affectus diagnostica sunt humoris biliosi, acidi, vel aliis modis corrupti, per vomitum, & secessum, frequens & copiosa excretio: ventriculi & intestinorum morsus, inflatio & dolores, sitis cum æstu & anxietate: nausea vehemens, quæ frigida nonnihil sedatur; sed calefacta statim rejicitur: pulsus non raro parvus & inæqualis: sudor interdùm diaphoreticus, crurum & brachiorum convulsio, syncope, extremorum frigiditas, aliaque gravissima symptomata.

Causæ etiam hunc affectum producentes facilè internosci poterunt. Ac primùm externæ, ex ægrorum & adstantium relatu innotescent. Si nimirùm æger alimenta nimiâ copiâ, vel prava qualitate infecta ingesserit: si venenum aliquod, aut vehemens medicamentum hauserit. Internæ verò ex humorum, qui rejiciuntur, qualitate, eorumdemque intus genitorum copia dignoscuntur. Primarium esse affectum ex ventriculi vitio oriundum conjicimus, si reliquæ partes benè constitutæ sint, nulloque affectu laborent. Prætereà adsunt nausea, perpetua angustia, morsus, & dolor ventriculi: materia rejicitur viridis & æruginosa. Si verò in venis sit genitr, febris utplurimùm maligna adest.

Prognosis hujus affectus ita instituenda est, ut nimirùm morbus dicatur acutissimus, subitam plerumque mortem inferre solitus. Si tamen ex assumptorum vitio oriatur, minus periculi est: quia iis exclusis plerumque solvitur. Quo graviora sunt in cholera symptomata, ut syncope, convulsio, & extremorum frigiditas; eo breviores historiam, & mortem propinquiorem expectare oportet.

Hippocrates *in Coacis*, choleras quasdam criticas esse docuit, quæ lipyriis febribus adveniunt, & alio modo ex illius sententiâ solvi non possunt, nisi ingenti bilis eruptione, sursum & deorsum facta: quæ tamen crises rarissimè contingunt, & valdè suspectæ esse debent, utpote bonæ crisis & salutaris conditiones non habentes.

Si vomitus mitigari & sedari incipiat, si faciei color cadaverosus, & habitus Hipp. in meliorem restituatur, salutis spes affulget.

In hujus morbi curatione primùm, affectu incipiente, evacuatio aliquantulum permittenda est, dum pravi & corrupti humores exierint. Tum etiam interdum eorum exclusio molienda, vomitione concitata haustu aquæ tepidæ, cum syrupo acetoso mixtæ, aut jusculo pulli magna copiâ sumpto. Quod si non vomitum, humorum acrimoniam saltem contemperat. Vel dictorum humorum exclusio perficiatur rhab. exhibito cum syrupo de absinthio, in formam pilular. redacto, necnon clysteribus nonnullis detergendi vi præditis.

Præterea clysteres pingues & lenientes identidem injiciendi, ex lacte, ol. rosato, butyro insulso, loto cum aqua rosar. vel ex decocto pupilli, carnis vitulinæ, vitellis ovor. quibus interdum, urgente affectu, narcotica permiscenda.

Clysteres etiam ex oxycrato plurimùm conferunt; vel ex decocto lactucæ portulacæ, plantaginis, addito aceto, syrupo de nymphæa, & vitellis ovorum.

Internis etiam humorum acrimonia demulcenda, ut decocto portulac. & plant. cum syrupo cydonior. & de rosis siccis, & sale prunellæ, si ardor & sitis urgeant.

Ac denique vomitus cohibendus medicamentis, tam internis, quam externis, quæ pro vomitu bilioso fuerint descripta.

Inter quæ narcotica principem locum obtinent ac præcipuè theriaca recens quæ ad Drach. ij. exhibita vehementes illas evacuationes velut in momento cohibet. Idem præstat laudanum opiatum, ad gr. iv. exhibitum [*nimia dosis medicamenti, summa circumspectione proponendi, nisi Riverius habuerit aliquam præparationem mitiorem, veluti laudanum tutissimum Pharmac. Lugd. quod ad grana iiij. aut v. exhibetur. Idque notandum passim in hac praxi. Laudanum enim verum ad gr. jr aut ij. datur.*]

Si magna sit virium exsolutio (ut sæpissimè contingit) integra laudani dosis tuta non est: sed melius est gr. j. vel ij. tantùm exhibere, & semel in die repetere, atque etiam bis, si res admodum urgeat. Sic enim impetus humorum cohibetur, & naturæ dantur induciæ, ut eos concoquere ac edomare valeat.

Cohibito vomitu & alvi fluxu, remediis supra propositis, & viribus aliquantulum instauratis cardiacis remediis, ægri à periculo liberati videntur: quod non solùm astantes, sed etiam medicos interdùm fallit: symptomata enim post unum aut alterum quietis, & intermissionis diem, fortiora ac vehementiora resurgunt, & ægrum à priori insultu valdè debilitatum, de medio tollunt [*maximè ex opiatis.*] Cui ingenti periculo occurrendum est, non solùm vires instaurantibus, & humoris fervorem demulcentibus suprà propositis, quæ etiam sedato insultu continuari debent; sed præcipuè venæ sectione, quæ sanguinem illum torridum & æstuantem revellit, & maximè contemperat: eaque semel, bis, terve erit iteranda, si vires à prima evacuatione nullo modo debilitatæ, sed potius recreatæ appareant. Quidam practici in ipso insultu, etiam valdè prostratis viribus, venam secare audent, quas dicunt esse oppressas non exsolutas. Attamen sine periculo tunc temporis sanguis mitti non potest. Et interdum ægrotantes paulò post illam evacuationem è medio sublati sunt, non sine remedii opprobrio. Ac licèt virium oppressio quædam agnoscenda sit ab humore superfluo, & naturæ infesto, in venis contento; maxima tamen earum exsolutio negari non potest, ab horrendis evacuationibus per vomitum & secessum subsecuta. Satius ergo est humorum impetum primùm cohibere, mox pacatis symptomatibus; ad venæ sectionem confugere.

Quia verò in hoc affectu vires ex maximis evacuationibus citissimè concidunt, earum restaurationi diligenter incumbendum ex iis auxiliis, quæ in virium imbecillitatis curatione proposita sunt.

## CAPUT X.

### *De dolore Ventriculi.*

DOlor ventriculi est tristis ejusdem partis sensatio, à rebus mordentibus aut distendentibus, sicque continuitatem illius solventibus excitata.

In ventriculo autem tres partes, plurimùm inter se discrepantes, considerandæ sunt, orificium nempè illius superius; orificium inferius, pilorus nominatus, & reliquum corpus, totam cavitatem constituens.

Orificium ventriculi superius exquisitissimo sensu donatum est, propter nervum insignem, quem è sexta conjugatione

gatione mutuatur,& ideò dolores in eo fiunt acutiſſimi, quia viſcus nobiliſſimum, ſibique viſcinum, cor nimirum, in conſenſum trahunt; unde cardialgia & cardiogmos nominatur. Tantus enim eſt ille cordis cum orificio ventriculi ſuperi conſenſus, ut veteres illud orificium καρδίαν nominaverint.

Si verò membranæ, ventriculi cavitatem conſtituentes, aut pylorus,dolore afficiantur;dolor ventriculi ſimpliciter nominatur, & interdum colica ventriculi,præcipuè quando à flatibus excitatur.

Proxima hujus doloris cauſa eſt ſolutio continui, à rebus mordentibus vel diſtendentibus excitata. Illæ autem res mordentes vel diſtendentes, præcipuæ & frequentiores ſunt humores,vel flatus.Quibus addi poſſunt lumbrici tunicas ventriculi vellicantes.

Humores acres, vel maligni, ut bilis porracea, æruginoſa,vel atra, pituita ſalſa, corrupti ichores, pus fœtidum, ex dirupta hepatis aut thoracis vomica in ventriculum effuſum, & quicumque alii humores acrimonia præditi, dolores in ventriculo excitare poſſunt.

Vapores etiam acres, ex iiſdem humoribus elevati, hunc dolorem efficere conſueverunt.

Flatus verò in cavitate ventriculi contenti,inflationem & tenſionem dolorificam efficiunt: ſed multò magis intra tunicas illius coërciti, quia affectum contumaciorem efficiunt, cùm difficiliùs inde excuti valeant.

Morbi etiam, tum ipſius ventriculi, tum partium vicinarum, hunc dolorem parere conſueverunt, ut intemperies quælibet excedens, tum calida, tum frigida, & multò magis inflammatio: interdum verò ſcirrhus, aut alius tumor durus gravantem dolorem efficiens. Ac denique vulnera & ulcera ejuſdem partis, vicinarum etiam partium tumores & inflationes, ventriculum comprimendo, dolorem ipſi inferre poſſunt.

Humores autem & flatus, ventriculi dolorem excitantes,vel in ipſo ventriculo generantur, vel à toto corpore, vel à quibuſdam partibus in eum confluunt. A toto corpore in febribus, vel dum corpus pravis humoribus refertum eſt. Ab aliis partibus verò, ſcil. præcipuè ab hepate,liene, & cerebro: ab hepate bilis,à liene melancholia, vel atra bilis: à capite pituita ſalſa.

Ab aliis etiam cauſis extraordinariis & infrequentioribus talis dolor excitari poteſt, ut de lapidibus in ventriculo genitis,enarrat Schenckius *lib. 3. obſervationum.* Et de corio lardi,fumo exſiccati,refert Fabricius Hildanus *obſervat.* 13. *lib.* 4. cujus fruſtum deglutitum matrona quædam in ventriculo ſevaverat per duos annos, continuis exercitata doloribus, idque tandem, aſſumpto vomitorio medicamento, vomitu rejecit, & liberata eſt.

Cauſæ externæ hunc effectum producentes, ſunt alimenta vel prava qualitate infecta, aut ſumma acrimonia prædita, quæ per ſe talem dolorem inferre poſſunt, vel flatibus generantibus idonea, vel nimia quantitate aſſumpta; ita ut putreſcant & acrimoniam induant: vel calidiora plus juſto, ut ex iis copia bilis producatur. Sic etiam medicamenta fortiora vel acriora, vel deleteria facultate prædita, vel nimiâ quantitate aſſumpta, vel non ſatis correcta item venena exhibita hunc dolorem facilè inferre poſſunt.

Signa diagnoſtica ad partem affectam & cauſam dirigenda ſunt. Ac primùm ſitus doloris orificium ventriculi ſuperius affici oſtendit, quando ſcilicet ſub cartilagine xiphoide percipitur. Sed multò certiùs hanc partem affici, & veram eſſe cardialgiam ſignificant, dolor acerbiſſimus ab exquiſito partis ſenſu promanans,anxietates & jactationes,ut æger in uno ſitu conſiſtere non poſſit; quibus etiam ſæpe accedunt lipothymiæ & animi defectiones, propter cordis conſenſum, cujus ſumma eſt cum ventriculo ſympathia, non ſolùm propter viciniam, ſed etiam propter magnam ſpirituum, diſſipationem, quæ per iſtos cruciatus contingit.Interdum etiam cerebrum trahitur in ſympathiam, ob inſignem nervum, qui huic parti implantatur,& vapores acres,qui indè rectâ viâ ad caput elevantur, undè cephalalgiæ,& hemicraniæ,& aliquando vertigines, & epilepſiæ oriuntur.

In aliis verò ventriculi partibus dolores fiunt quidem acerbi, ſed tam gravibus ſymptomatis comitati non ſunt, atque adeò dolores colicos æmulantur,ſitu tantùm doloris differentes.

Cauſæ iſtos dolores efficientes propriis ſignis diſtinguuntur, quorum magis perſpicua ab excretis deſumuntur. Si enim bilis,vel pituita, vel flatus, vel lumbrici per os aut alvum excernantur; facile eſt conjicere ab hujuſmodi cauſis affectum dependere. Attamen etiamſi nulla materiæ morbificæ excretio fiat, ſignis peculiaribus bilis, aut pituitæ,aut flatuum redundantiam internoſcere poſſumus; tum etiam ſigna lumbricorum intùs latitantium ex proprio capite erunt deſumenda. Quemadmodum etiam morbi peculiares, tum ventriculi ipſius, tum partium vicinarum,hunc affectum producentes, ex propriis cujuſque ſignis innoteſcent. Colligitur etiam diagnoſis humoris dolorem committentis, ex tempore invaſionis incrementi,aut ceſſationis doloris. Quibuſdam enim ante cibum dolor exacerbatur, & hoc bilis dominium ſignificat, quæ jejunii tempore exagitatur,& in ventriculum attrahitur, aut magis intenditur & acrior evadit. Aliis ſtatim ab aſſumpto cibo dolor commovetur,quia humores crudi & mordaces, qui antea quieti erant, & ventriculi tunicis infixi, ab aſſumpto cibo commoventur, vel qui in fundo ventriculi hæſi hærebant, ſurſum attolluntur, & orificium ventriculi afficiunt. Aliis dum cibus concoquitur, dolor exacerbatur, quia vapores acres & mordaces elevantur ex materia morbifica,à calore aucto in ventriculo tempore concoctionis. Aliis quatuor aut quinque horis à paſtu, quia ex concoctione depravata cibi corrumpuntur,& corrupti ventriculum vellicant.Quibuſdam denique poſt ſomnum dolor exacerbatur, & ille ſit à catarrho, fluente humore à cerebro per ſomnum,qui majori copia cumulatus, dolorem in vigilia producit. Sedatur verò interdum dolor à cibo, quia ciborum benignitate humoris acrimonia demulcetur.

Quod ad prognoſin ſpectat, Certum eſt, cardialgiam reliquis ventriculi doloribus eſſe longè perículoſiorem, propter exquiſitum oris ventriculi ſenſum, & maximum illius cum partibus principibus conſenſum.

Major vel minor cauſæ morbificæ pravitas,& ſymptomatum vehementia majus vel minus periculum portendunt.

Febris continua & acuta, cum inſigni ventriculi dolore conjuncta, magnum minatur periculum, quod docuit Hippocrates *Aphor* 65. *ſect.* 5. *In febribus circa ventriculum vehemens æſtus & cardiogmos, malum.* Magnam enim ventriculi inflammationem vel humorum vitioſorum copiam in ventriculo contentam ſignificat.

Ventriculi dolor,à lumbricis vel flatu oriundus, ut plurimùm minùs periculoſus eſt, quia cauſam minùs rebellem, & parti minimè affixam habet. Aliquando tamen ex lumbricis in ventriculo contentis, eumque mordentibus, graviſſima ſymptomata oriuntur, ex quibus ægri derepentè intereunt. Sic etiam ubi intemperies flatus generans rebellis facta eſt hæc veluti habitualis, non caret periculo, quia in hydropem ſiccum degenerat ex Hippocrat. *Aphor.* 1. *ſect.* 4. In Cardialgia extremorum frigiditas mortem proximam prænuntiat.

Curatio hujus affectus pro cauſarum varietate maximè varianda eſt. Si enim ab aliarum partium affectibus oriatur, illorum affectuum therapeia adhibenda eſt. Si verò in ipſo ventriculo cauſa ſtabiliatur, dolor vel à flatu, vel humoribus acribus & bilioſis, vel ab inflammatione, aut ulcere procedit.

Qui à flatu generatur, curandus eſt remediis diſcutientibus & evacuantibus flatulentam illam materiam, tum etiam pituitam, à qua flatus concitantur.

Ac primùm injiciendus eſt clyſter emolliens & laxans; cui ſtatim ſuccedat alter carminans & diſcutiens, ex decocto fol. origani, calamenthi, pulegii, rutæ, centaurii majoris, ſem. aniſ. fœnic. dauci, cumini, & ſimilium. In quibus diſſolvantur benedicta laxativa, ol. anethinum, rutaceum, mel anthoſatum.

Si dolor perſeverat, ex oleo rutac. aut nucum. & vini generoſi, aut hippocratici partibus æqualibus clyſter erit componendus, addendo aquæ vitæ ℥. ij.



Vel paretur clyſter ex vino albo, cum olei juniperi, aut cinam. aut cariophyll. chymicè extracti gutt. viii. qui miraculi inſtar liberat.

Poſteà admoveatur fotus ſequens regioni ſtomachi.

℞. Rad. cyperi, galangæ, calami aromat. ana ʒ.i. fol. menthæ, origani, pulegii, majoranæ, hyſſopi, ſalviæ, an. M. i. ſem. aniſi, fœniculi, carvi, dauci & baccar. lauri, ana ʒ.j. ſem. flor. chamomil. meliloti, anthos, & lavendulæ, ana P.i. Contundantur contundenda, & incidenda incidantur, includanturque duobus ſacculis, bulliant in vino generoſo: dein expreſſi, ventriculo, & toti ventri alternatim admoveantur.

At in materia minùs frigida poteſt parari fotus ſequens, maximè laudatus à Foreſto, ut qui reliquis, remediis non conferentibus, ægrum à dolore citiſſimè liberavit.

℞. Rad. althææ ℥. ſem. roſar. rubr. flor. chamom. ſummit. abſinthii, ana M. i. Coquantur in aqua communi, ad ℔. i. ſem. in fine addendo vini Rhemenſis opt. aquæ roſac. & aceti, ana parum. Fiat fotus.

Poſt fotum fiat illitus ex ol. rutaceo & anethino mixtis cum aqua vitæ, quibus aliquid addatur ol. ſalviæ, aut caryophyll. chymicè extracti.

Poſt inunctionem admoveatur emplaſtrum de baccis lauri: vel ejus loco cataplaſma ex melle, & ſemine cumini.

Interim dum hæc fiunt, ſi nauſea adſit, excitabitur vomitus blandiori vomitorio: aut catharticum exhibebitur pituitam evacuans.

Purgato corpore, exhibeatur ol. amygdal. amar. recenter expreſſ. & cum vino albo mixtum aut vinum Hipp. aqua clareta, vel aqua cinam.

Julepus ſequens ad dolorem ſedandum, flatus diſcutiendos, pituitam detergendam, & ventriculum roborandum efficaciſſimus eſt.

℞. Fol. abſinthii vulg. centaurii minor. & agrimon. ana M. ſem. Coquantur ad ℥. v. In colat. diſolve ſacchari albi Unc. i. Capiat. manè per biduum.

Amatus Luſitanus valde commendat aquam è floribus chamæm. diſtillatam, tanquam præcipuum, leniendis ventriculi & inteſtinorum doloribus auxilium; cujus Unc. iii. calidè exhibeantur. Vel in aquæ illius penuria, decoctum flor. chamæm. uſurpari poterit, maximè laudatum à Foreſto: Qui ſe mercatorem quendam, ingenti ſtomachi dolore affectum cum inſigni clamore hoc ſolo decocto ſemel exhibito curaſſe refert. Quo epoto, emiſſis ructibus, in ſudorem ſolutus eſt, & incantamenti inſtar omnis dolor evanuit, ut nullis aliis præſidiis opus fuerit. Ex hoc autem decocto, cum ſemine anethi parato, aut etiam agarico, vel radice aſari, diſſolvendo oxymel, ſyrupum acetoſum, aut roſatum ſolutivum, parari poteſt vomitorium, ab initio morbi exhibendum, quod evacuando mitigare dolorem poterit.

Docet Galen. cucurbitulam ventriculo admotam, illius dolores citiſſimè reſolvere, inſtar incantamenti. Hæc tamen cautio adhibenda eſt, ut nihil, aut parum humoris crudi in ventriculo lateat, alioqui dolorem intendit.

Utiliter etiam admoveri poteſt eidem parti panis recenter è furno extractus, per medium ſectus, tum per ſe, tum pulveribus aromaticis conſperſus.

Tandem, dolore pertinaciter adhærente, confugiendum eſt ad balneum ex decocto herbarum emollientium & calefacientium, quod tutiſſimum & efficaciſſimum eſt: flatus enim diffundendo, & per poros apertos reſolvendo, à dolore liberat. Quod citiùs efficitur, ſi in ipſo balneo remedium aliquod diſcutiens ægro exhibeatur. Concurrente enim utroque præſidio, tum interno, tum externo, opus ritè peragitur.

Balneum eſſe debet valdè calidum, ut faciliùs flatus diſcutiantur, & humores craſſi colliquentur.

Quod ſi propter doloris vehementiam clyſteres vel injici, vel retineri nequiverint: in ipſo balneo catharticum propinandum eſt, & in eo per horam integram, aut dimidiam immorandum, donec vis cathartica ventriculum & viſcera attingat.

Aliquando autem, ubi ex doloris vehementia periculum imminet, ad narcotica eſt confugiendum. Quibus prudenter exhibitis, admirandus non rarò ſubſequitur effectus.

Nonnulli etiam, (*ut Platerus*) purgantibus narcotica permiſcent, ut ſimul & dolor ſedetur, & materia peccans educatur: quale eſt medicamentum Elidæi, à Foreſto laudatum, quod ſic habet.

℞. Diaphœn. ℥. ß. philonii Romani ℈. ii. Cum aqua vel decocto chamomillæ. Fiat potio.

Dolore prorſus ſublato, in iis, qui ei ſunt obnoxii, ſemel aut bis in menſe purgatio iteretur, ut proxima flatuum cauſa auferatur: tum remedia roborantia uſurpentur, qualia in læſæ concoctionis curatione propoſita ſunt.

Qui verò à bile dolor excitatur, curandus eſt humoris peccantis evacuatione, vomitorio blando, aut cathartico medicamento, aut clyſteribus frequentibus, emollientibus quidem, non acribus, aut calefacientibus.

Poſtmodùm demulceatur humorum acrimonia, julepis refrigerantibus & incraſſantibus, emulſionibus ſemin. frig. major. lacte recenter mulcto; oleo amygdal. dulcium recenti, vitellis ovor. & ſimilibus.

Interim non omittantur opiatæ, aliaque roborantia, in ſuperioribus curationibus deſcripta.

Extrinſecus admoveatur cataplaſma ex mica panis in lacte decocta, additis vitell. ovor. & croco.

Vel admoveatur panis recenter ab igne extractus, per medium ſectus, & in aceto madefactus.

Vel foveatur eadem pars decocto flor. chamomill. violar. & nymphææ. Aut quod multò præſtantius, demergatur æger in balneum aquæ tepidæ; id enim ad hujus affectus curationem præcipuam vim obtinet.

Dolore ſedato, ne forte revertatur, æger purgabitur bis in menſe, & viſcerum intemperies calida corrigetur victu refrigerante, & remediis convenientibus.

Qui verò dolor fit ab inflammatione, abſceſſu, vel ulcere, remediis in ſequenti curatione proponendis oppugnabitur.

---

## CAPUT XI.

### *De inflammatione, abſceſſu, & ulcere Ventriculi.*

Licet ventriculo, quemadmodum omnibus aliis partibus, omcia tumorum genera contingere poſſint, nos tamen hîc tantum de inflammatione ſeu phlegmone agemus, quæ frequentior eſt: cùm reliqui tumores rariſſimè eveniant, & eadem methodo qua reliquarum partium internarum tumores, curari valeant.

Eſt igitur inflammatio ventriculi, tumor præter naturam, à ſanguine per venas quibus alitur, à venæ portæ ramis derivato, in ventriculi ſubſtantiam, ejuſque membranam effuſo.

Ille autem ſanguis vel purus eſt ac ſincerus, & phlegmonem propriè dictam producit; vel cum bile, pituita, aut melancholia permixtus, & phlegmonem eryſipelatoſam, œdematoſam, aut ſchirroſam efficit.

Cauſæ externæ plurimæ eſſe poſſunt, quæcunque videlicet ſanguinem fervidiorem efficiunt, ut alimenta calidiora & meri potio: vel eum ad illam partem promovere poſſunt, ut contuſio ventriculi, dum præſertim cibo turget. Quibus addi poſſunt calidiſſima & acerrima aſſumpta, ut cantharides, ſublimatum, & ſimilia.

Signa hujus affectus diagnoſtica ſunt ingens dolor, ardens & pungens, diſtendens & pulſans, & in dorſum uſque protenſus: tumor adeſt tractu conſpicuus, imò & interdum viſu. Scapulæ deorſum trahuntur; reſpiratio difficilis eſt, ſicut & deglutio, atque eructatio. Cruentum nonnunquam aliquid evomitur, febris adeſt ardentiſſima, ſæviſſimis comitata ſymptomatis.

Si inflammatio eſt pura, à ſolo ſanguine oriunda, mitior aliquantulum eſt. Si verò eryſipelatoſa, ſymptomata graviſſima ſunt, & ſpeciatim febris lipyria adeſt, in qua exteriora rigent, & interiora uruntur, & ſitis adeſt inextin-

gubilis quæ etiam febris inflammationi intestinorum erysipelatosæ advenire solet.

Huic ventriculi inflammationi plurimùm affinis est inflammatio, quæ vel summam jecoris partem, qua ventriculus obtigitur, vel incumbentem illi abdominis regionem occupat, quæ solâ symptomatum vehementiâ & pernicie distinguitur. Nempè ventriculum obsidens inflammatio omnia sævissima & periculosissima præ se ferre consuevit.

Ex prædictis facile est prognosin elicere, & affectum valdè periculosum, imò utplurimum lethalem nuntiare.

Periculosior tamen est, qui totum ventriculum aut superiorem ejus partem occupat; vel qui ad erysipelatis naturam accedit.

Galen. *in 3. prorrhet.* nauseam, & conturbationem ventris plurimam ac frequentem causam esse docet. Ostendit enim pravos humores ventriculi tunicis pertinaciter adhærere, easque vellicare, & ad explusionem irritare.

Si inflammatio non interimat, neque resolutione curetur, in abscessum degenerat, qui cognoscitur doloris & febris remissione, tumore perseverante.

Rupto abscessu ulcus relinquitur, quod puris excretione per vomitum & secessum rejecti, innotescit.

At verò ulcus ventriculi non solùm ex abscessu disrupto, sed etiam ab aliis causis producitur, quæ hîc etiam numerandæ sunt, ne quippiam in illius theoria deficiat.

Causæ igitur ulceris ventriculi sunt vel internæ, vel externæ.

Internæ sunt humores acres in ventriculo geniti, vel aliunde in eum transmissi, ut bilis flava, vel atra, vel pituita salsa.

Externæ causæ sunt medicamenta acria erodentia, aut venena. Huc etiam referri possunt vulnera ventriculi malè curata quæ in ulcus degenerat: tum etiam ruptio alicujus venæ insignioris quæ coalescere sufficienter non potuit, post vomitum sanguinis copiosum.

Cognoscitur ulcus in ventriculo genitum, præcipuè ex pure, quod vomitu aut secessu rejicitur. Cui signo primario alia addenda sunt. Primò enim percipitur in ventriculo dolor pungens cum ardore conjunctus, præcipuè dum quippiam, excedente aliquâ qualitate præditum, assumitur: acre scilicet, salsum, vel acidum; aut intensè calidum vel frigidum. Adsunt præterea dejecta appetentia, ructus fœtidus, febris lenta & asidua.

Prognosis funesta utplurimùm instituenda est, nisi ulcus sit perexiguum, & superficiem tantum occupet, ac febrem conjunctam non habeat. Membrana enim ventriculi ulcerata, utpote pars spermatica, difficillimè coalescit: alimenta ventriculo manè affecto non bene concoquuntur, & ante absolutam coctionem rejiciuntur, ulcus lancinantia. Præterea medicamenta parùm præstant, quia detergentia, ulceris curationi necessaria, dolorem excitant: exsiccantia verò, quæ alteram ulcerum curandorum indicationem implent, impediuntur continuò ab esculentis & potulentis & chylosâ materiâ aliisque humoribus, qui in ventriculo debili continuò restagnant.

Curatio prædictorum affectuum sigillatim instituenda est.

Ac primùm inflammationis curatio inchoanda est à venæ sectione pluries repetitâ, in utroque brachio, quantùm vires ferre possunt. Ac licet ob syncopen, & extremorum refrigerationem, vires ab initio dejecta videantur: illa tamen virium infirmitas est ab oppressione, quæ vacuationem postulat, atque ita venæ sectionem prohibere non debet.

Præterea apertio hæmorroïdum, si æger huic evacurationi assuetu sit, sanguinem à ventriculo utiliter avertere poterit. Quod etiam munus utiliter præstabunt cucurbitulæ capulis, dorso & natibus admotæ, tum siccæ tum humidæ; frictiones & ligaturæ partium extremarum; & calefactio earundem partium, (quæ frigere plerumque solent) admotis linteis calentibus, & inunctione olei irini, nardini, aliorumque calidorum.

Purgantia in hoc affectu improbantur, quia humores conturbant, & ad partem affectam attrahunt.

Attamen Avic. tamaridorum decoctum, aut cassiæ ℥. ß. cum aqua endiviæ, vel sero lactis dissolutum commendat, singulis diebus usque ad septimum diem exhibitum: Quia molliendo, non trahendo expurgat, mitigat acrimoniam, & lenit dolorem. Satius tamen est ab omni purgatione in principio abstinere. Septimo elapso, apparentibus quibusdam concoctionis & declinationis indiciis, potest etiam institui purgatio ex rhab. ʒ. i. cum santal. rubr. ℈. i. in aqua borrag. infusa, addendo syrupi rosar. ℥. j. vel ii. ut sordes parti hærentes paulò valentiùs ducantur.

Interim clysteres mollientes, refrigerantes, & lenientes singulis diebus erunt injiciendi, quorum formula talis esse poterit.

℞. Juris pulli, vel decocti malvæ, & violariæ ℔. i. cassiæ recenter extractæ ℥. i. olei rosac. & violac. ana ℥. ß. sacchari ℥. i. ß. vitell. ovor. num. ii. Fiat clyster.

Alterantia & roborantia, per os assumenda, eadem esse poterunt, quæ in curatione doloris ventriculi ab humore bilioso, fuerunt proposita.

Peculiariter autem conferre possunt syrupi de nimphæa, & de succo portulacæ, potissimum in principio, quia repellentis medicamenti vicem implere possunt.

Conferunt etiam non parum emulsiones iv. sem. frig. maj. & sem. papav. albi, dolorem enim leniunt, & calorem comtemperant. Tum etiam julepi sequentes.

℞. Aquæ rosar. ℥. iiij. aquæ plantag. Unc. iii. succi acetosæ, vel vini granat. Unc. i. sacchari rosar. Unc. i. Bulliant parum & colentur. Capiat Unc. ii. bis, aut ter in die.

Si dolor vehementer urget syrupus de papav. exhiberi potest.

Pro potu utatur decocto hordei cum syrup. violac. & frigidum bibatur.

In progressu morbi alia medicamenta prædicta erunt permiscenda, quæ resolutionem adjuvent. In hunc finem julepi sequentes præscribi poterunt.

℞. Syrup. nymphææ, de pomis, & de succo portulacæ, ana Unc. i. syrup. de absinthio pontico Unc. ß. aquar. lactulæ, acetosæ, & fœniculi, ana Unc. iii. pulveris electuar. diamarg. frig. ʒ. i. Fiat julep. pro iii. dosibus, in die sumendus.

His addere licet opiatas instaurantes, narcotica, & similia. Quæ omnia varianda erunt multis modis, pro Medici judicio & prudentia.

Terebinthina cum aqua absinthii lota, si bis, terve detur, vel resolvit, vel maturat ventriculi apostema.

Exteriùs verò fotus sequens in principio admoveatur.

℞. Rad. acetosæ Unc. ii. fol. end. cichorii, & malvæ, ana M. i. seminis lactuc. & papav. albi, ana ʒ. iii. santali albi & rubri. ana ʒ. ß. florum violar. & nymphææ, ana P. i. Fiat decoctio, addendo aceti rosacei parùm; foveatur regio ventriculi tepidè.

Vel ex aquis stillatitiis endiv. lactuc. & nymphææ; cum tantill. aceti, & pulv. triasantali, idem fotus parari poterit.

Post fotum inungatur eadem pars oleo rosac. & violac. invicem permixtis, vel unguento sequenti.

℞. Ol. rosac. Unc. i. ol. viol. aceti rosac. succi lieraci, ana. Unc. ß. Bulliant ad succ. consumptionem, deinde adde santali rubr. ʒ. i. rosar. rubrar. ʒ. ß. spicæ & camphoræ, ana ℈. ß. ceræ albæ q. s. Fiat unguentem.

Cataplasmata in principio non conveniunt, quia partem pondere suo gravant, & calorem retinendo inflammationem augent.

In declinatione, si contingat, & tumor resolutione finiatur, quod maximè est exoptandum, fotus resolvens admoveri poterit, in hunc modum compositus.

℞. Rad. ireos Florent. Unc. ii. fol. menthæ, majoranæ, pulegii, & absinthii pontici, ana M. i. seminis fœnugræci & anisi, ana ʒ. ii. granor. kermes ʒ. i. florum stœchados, anthos, chamomillæ, ana P. i. Fiat decoctio, addendo sub finem parum vini albi, quo foveatur regio ventriculi.

Post fotum inungatur eadem pars oleo absinthii; nucis mosch. nardino, & similibus, quibus addita cera, & pulv. ireos Florent. aut cinam. potest concinnari unguentum. Emplastra verò & cataplasmata, quia pondere gravant partem, hîc non conveniunt.



Si verò tumor ad suppurationem tendere videatur, foveatur pars decocto flor. chamæm. & rosar. rubr. Posteà cataplasma sequens admoveatur.

℞. Rad. althææ Unc. ii. fol. branc. ursinæ & rosar. ana. M. i. Coquantur optimè, & contundantur; deinde adde farinæ hordei, sem. lini, fœnugræci, & pulv. chamæm. ana. Unc. sem. santali albi & rubri, ana ʒ. ii. Cum oleo rosar. & chamæm. & pauca pinguedine gallinæ. Fiat cataplasma sæpè renovandum.

Rupto abscessu, ulcus detergatur hydromelite in potu exhibito. Cui addenda est interdum manna thuris, Galeni præcepto. Vel aqua hordei cum saccharo rosaceo, in principio, & constitutione calidiori exhibenda.

Ulcere verò in vetustatem abeunte, sive ab hac causa, sive ab alia quavis, ut humoribus acribus, & erodentibus, vel assumptis causticis, & venenatis rebus genitum fuerit, convenient primùm juscula, herbis refrigerantibus & modicè astringentibus alterata, hordeata, amygdalata, cum saccharo rosac. parata, lac recens mulctum cum saccharo & tantillo mellis, ac tandem chalybeatum; tum etiam aqua ferrata pro potu ordinario, aut in qua boli armenæ, vel terræ sigillatæ frustula maduerint. Cui addi poterit vinum rubrum austerum, si perexigua caliditas in parte apparuerit.

Deinde apozema sequens in usum revocetur.

℞. Hordei integri P. i. scabiosæ, agrimon. pimpinell. & capill. ven. ana M. ß. sem. melon. Drach. ii. rosar. rubr. siccar. P. j. Fiat decoctio ad ℔. i. In qua dissolve syrup. de rosis siccis ℥. iii. Fiat apozema pro iii. dosibus frequenter iterandis.

Ad interna etiam ulcera plurimùm confert decoctum rad. chinæ, ubi febris absfuerit, per viginti aut plures dies sumptum, leviter sudores provocando: sic enim ulcus paulatim exsiccatur. Si verò tabes & corporis consumptio timeatur, decoquatur prædicta radix in jusculo pulli gallinacei vel columbini, cum herbis prædictis & hordeo mundato.

In diuturniori ulcere potus aquar. mineralium vitriolatarum, ferratarum, aut aluminosarum, quales sunt nostræ Meinenses, per mensem integrum sumptæ, non parùm conferunt.

Toto morbi decursu, ad ventriculum ab illuvie repurgandum, conferunt leviora cathartica, ut rhab. tamarindi, mirobal. syrup. rosac. & catholicum, semel in septimana usurpata.

Denique ad ulceris occlusionem sequentia usurpari poterunt.

℞. Boli armenæ, terræ sigillatæ, coral. rubr. lapid. hæmat. aquâ rosar. diligenter lotor. ana Drach. ii. sang. dracon. gummi arabici, & tragacanth. ana Drach. ß. sem. papav. albi leviter contusi, & assi: hypocist. thuris & sarcocollæ, ana ℈. i. sacchari rosac. Unc. i. Fiat pulvis, cujus capiat Drach. i. cum aqua plantag. aut conserva rosar. singulis diebus.

Vel ex eodem pulvere potest fieri opiata cum conserva symphyti, & rosar. syrup. cydonior. aut myrtino exceptis. Vel etiam possunt fieri trochisci ex eodem pulvere cum mucilagine sem. psyllii, aut tragacanthi. Quibus omnibus vicissim uti æger poterit, ne ejusdem remedii tædio afficiatur.

Exteriùs verò, ad ulceris occlusionem, admoveri poterit regioni ventriculi fotus ex decocto absynthii, rosar. malicorii, gallar. balaustior. myrtillor. thuris, mastiches, ac similium. Ac deinde pars eadem inungenda erit unguento astringente, vel emplastrum astringens eidem admovendum.

# PRAXEOS MEDICÆ LIBER DECIMUS.

## DE AFFECTIBUS INTESTINORUM.

## PRÆFATIO.

*SUMMA totius nutritionis perfectio in tribus hisce operationibus consistit; optimâ scilicet ingestione, digestione, & egestione. Prima appetitum respicit: secunda concoctionem, & ad ventriculum pertinet. Tertia verò intestina: quarum egestio moderata, & secundum naturæ leges peracta, maximum toti corpori commodum afferre solet: Contrà verò si deficiat, ut in astrictione alvi; vel exsuperet, ut in variis alvi fluxibus contingit, maxima inde incommoda, & gravissimi morbi emergunt. Præterea superfluorum retentio in intestinis dolores colicos, iliacos, & hæmorrhoidales inferre solet. Ac denique putredines in intestinis genitæ, non solùm alvi fluxus prædictos, sed etiam lumbricos generare solent. Ut hæc omnia sigillatim exponantur, universus hic tractatus undecim comprehendetur capitibus: Quorum primum erit de dolore colico: Secundum, de iliaco: Tertium, de astrictione alvi: Quartum, de lienteriæ & affectione colica: Quintum de diarrhœa: Sextum, de dysenteriæ: Septimum, de tenesmo: Octavum, de fluxu hepatico: Nonum, de lumbricis: Decimum, de fluxu hæmorrhoïdali: Undecimum, de hæmorrhoïdum dolore.*

### CAPUT I.

*De dolore Colico.*

COlicus dolor nomen desumit à parte affecta quæ est colon intestinum; quod longum & anfractuosum est, & totius ferè corporis excrementis recipiendis destinatum. Illa autem excrementa, diutius retenta, dolores hujusmodi parere consueverunt.

Causæ igitur colici doloris sunt, materiæ excrementitiæ, quæcunque solutionem continui distendendo, pungendo, aut erodendo efficere possunt; eæque sunt flatus, vel humores.

Flatus ex cruditatibus, aut frigida ventriculi vel intestinorum intemperie geniti, si commodè non excludantur, propter induratas fæces, aut alias causas intestina obstruentes, magnâ copiâ in intestinis crassioribus, colo præsertim cumulantur, & dolorem intensissimum efficiunt.

Humores etiam crassi, frigidi, & pituitosi, tunicis intestinorum impacti, ejusmodi dolorem efficere possunt, tum mordendo, si acrimonia quadam aut salsedine præditi sint; tum refrigerando partem, quæ consequenter cruciatum & divulsionem patitur, quemadmodum

dum Galenus de ſe ipſo narrat, ſe dolorem colicum acerbiſſimum patientem, pituitam vitream actu frigidam excreviſſe; tum denique flatus emittendo, qui facile ex humore craſſo, viſcido, ac lento, à calore debili elevantur.

Humores denique bilioſi & acres, tum etiam melancholici & acidi, pungendo ac vellicando inteſtina, hujusmodi dolores efficiunt. In harum autem cauſarum actione dubitare licet, quomodo colicus iſte dolor ſuas exacerbationes & remiſſiones habeat, eadem materia in inteſtinis remanente, quæ quamdiù præſens eſt, diſtentionem aut morſum inferre debet. Cui dubio reſpondemus, materias illas interdum quietas permanere, & nullum tunc temporis, aut exiguum dolorem efficere: interdum verò commoveri & excitari per fermentationes varias, quæ in humoribus contingunt, ut ſolet fieri in epilepſia, hyſtericis affectibus, & febrium acceſſionibus.

Advertentum autem eſt diligenter, flatus illos aut humores non tantùm in cavitate inteſtinorum reſidere, tunc enim facilè excluduntur ab evacuationibus, detergentibus, & carminantibus medicamentis; ſed plerumque ipſis inteſtinorum tunicis infixos eſſe. Unde fit, ut non tam facilè inde avelli poſſint, morbumque longiorem ac contumaciorem efficiant, qui prædictis remediis non adeò facilè oppugnari valet, ſi humores craſſi, pituitoſi, aut melancholici, per vaſa inteſtinorum, in eorum ſubſtantiam ſenſim ac paulatim confluunt, nec ſtatim dolorem efficiunt, donec ſufficienti copia cumulati naturam irritent ad expulſionem, ſicque commoti & exagitati dolorem inferunt; vel flatus ex ea elevantur, qui inter inteſtini tunicas concluſi, eas diſtendunt ac divellunt facilemque exitum non invenientes dolorem inferunt diuturnum. Bilis etiam eodem modo per vaſa inteſtinorum, in eorum tunica effuſa, iiſque imbibita, dolores acerrimos excitat, qui diuturni ac contumaces eſſe conſueverunt, quia difficillimo negotio ab inteſtinorum ſubſtantia avelli poteſt.

Eſt alia colicæ bilioſæ ſpecies, quæ in paralyſin degenerat, veteribus parùm nota, quæ fit ab humore bilioſo, non in colon inteſtinum, quemadmodum prædicta, ſed in abdominis membranas repentè effuſo, qui eò transfertur à cyſtide fellea vel meſenterio, in criſi diuturna febrium, aut à vehementi iracundiâ, aliâque cauſa externa: quando propter obſtructiones ad vias communes effundi non poteſt, ſed motu præpoſtero ad prædictas abdominis membranas repentè excutitur. Hinc dolor exoritur crudeliſſimus, colicum imitatus, qui tamen neque clyſteribus, neque fomentis, neque aliis remediis cedit, ad plures menſes perſeverans. Hinc corpus contabeſcit, febris interdum, alicujus ex intermittentibus typum referens, moleſtat; eſtque interdum, idque ſæpiùs, continua ac lenta, tandemque doloribus remittentibus, paralyſis ſuccedit, humore illo per abdominis membranas in ſpinam dorſi ſenſim irrepente. Illa autem paralyſis partes ſuperiores magis occupat. Crura verò & tibiæ plerumque dolent, in paucis reſolvuntur omninò, bile ſcilicet ob levitatem ſuperiora petente. Imò verò interdum in ipſum cerebrum irrumpit, & convulſiones epilepticas producit, unde mors utplurimum ſolet ſuccedere.

Dantur & aliæ colici doloris cauſæ, ſed minùs frequentes, nimirùm calculi in inteſtinis geniti & lumbrici glomerati, inteſtina obſtruentes: compreſſio inteſtinorum à tumoribus vicinarum partium, vel anguſtia ab inflammatione, aliiſque tumoribus inteſtinorum, vel contorſio eorundem à flatibus excitata, quæ via eſt ad iliacam paſſionem. Interdum etiam materia, quæ colicam excitat, eſt venenata, maligna, & colicam peſtilentem efficit, ſicut Paulus Ægineta refert, colicam peſtilentem in Italia exortam multas Romanorum Provincias infeſtaſſe. Omnia denique corpora dura, inteſtina obſtruendo vel diſtendendo, colicum dolorem efficere valent, ut calculi in inteſtinis geniti, nuclei ceraſorum magna copia ingeſti, caſeus durus, & ſimilia. Sic refert Platerus Præfectum quendam colicis doloribus diu vexatum, convulſionibuſque laborantem, poſt clyſmatum uſum caſei indurati magnam copiam per alvum rejicere, qui per longum tempus in inteſtinis hæſerat, propterea quod antequam ægrotaret, eo ſeſe immoderatè repleverat.

Cauſæ externæ ſunt aëris conſtitutio frigidior, alvum comprimens & conſtringens ac indurans; vel calidior, à qua fæces etiam indurantur: (Ex iis enim color omnem humiditatem exſugit) uſus ciborum & potuum, hominis temperamento minùs convenientium, fructuum crudorum & ſtypticorum, ciborum craſſorum & concoctu difficilium, quies nimia, ſommus immodicus, exercitia intempeſtiva, immoderata venus, aliæque cauſæ externæ, quæ ventriculi concoctionem invertere poſſunt.

Diagnoſis hujus affectus in genere ſatis facilis eſt. In primis enim dolor acerbiſſimus eſt, adeò ut ſi levior fuerit, verè colicus appellari non debeat, ex ſententia Galeni *lib. 6. de locis affect. cap. 2.* Deinde dolor iſte interdum vagus eſt, & modò in hac, modò in illa parte graviùs urget, ita ut nunc hepatis, nunc lienis, nunc ventriculi, nunc renum regionem occupet, nunc ſupra, nunc infra umbilicum appareat, ac ſæpe in ſiniſtro latere plus urgeat, ex eo, quod in ea parte ſit quædam anguſtia, primùm à Bauhino obſervata. Quando enim excrementa, in ſuperiori capaciſſima coli parte, in globos magnos, prout capacitas illius fert, indurata, à flatu verſus illam partem magna cum violentia pelluntur, fit ut non niſi magno cum dolore permeare poſſint: quo ſymptomate dolor colicus cum ſplenico & nephritico ſæpè confunditur, ab iiſque ſatis difficili negotio reliquorum ſignorum comparatione diſtinguitur. Interdum verò dolor magis fixus eſt, & in una parte ſtabilis, terebro perforanti, aut palo infixo ſimilis. Ducto in conſenſum ventriculo, vomitus ſæpè excitatur, quo interdum pituitoſa, interdum bilioſa, porracea, & æruginoſa rejiciuntur. Poſt cibum dolor intenditur, quia repletus ventriculus comprimit inteſtina. Alvus utplurimùm aſtricta eſt, ut nihil per alvum ægrotantes, ne flatum quidem, emittere poſſint. Si verò aliquid excernatur, vel ſponte, vel arte, id majori parte flatulentum eſt, ac bovino ſtercori ſimile, & aquæ ſupernatans, utpote majori parte pituitoſum, quia pituita, per alvum excreta, aquæ & ſeroſis excrementis ſupernatare conſuevit. Tanto autem interdum eſt ſupradicta alvi aſtrictio, ut ſæviente dolore medicamenta purgantia exhibita, etiam vehementiora nihil operentur.

Signa cauſarum in hunc modum diſtinguenda ſunt.

Si dolor fiat â pituitâ, non adeò vehemens eſt, niſi flatum habeat adjunctum, qui ex iis locis, quibus continetur, nequeat erumpere. Tunc enim graviſſimi dolores fiunt, modò in una parte, ac ſi illa terebro vel infixo palo perforetur, modò in pluribus, ſi flatus ille divagetur. Ægri à calidis juvantur; à frigidis læduntur. Præceſſit victus ratio generandæ pituitæ idonea, urina crudior & albidior interdum eſt, non tamen perpetuò, quod juniores & inexpertos medicos fallere ſolet; interdum enim etiam in colica pituitoſa ac flatulenta, urina flava ac rubicunda apparere conſuevit, propter vehementem dolorem, qui ſpiritus & humores in venis & arteriis contentos accendit & inflammat. Quod ſapienter annotavit Avicenn. *fen. 13. lib. 3. tract. 3. cap. 11. Non oportet,* inquit, *ut decipiatur aliquis per id, quod fortè ſit de ſiti & inflammatione, & rubedine aquæ, ut exiſtimet, quod ægritudo ſit calida, illud namque eſt commune omnibus.*

Si à flatibus colicus dolor oriatur, dolor tenſivus aderit, & quædam ventris inflatio: ægri flatum multitudinem, & ventris rugitum percipiunt; à flatuum excluſione maximè levantur, victus ratio flatibus generandis idonea præceſſit, ut aquæ frigidæ potio intempeſtiva, uſus frequens leguminum, raparum, caſtanearum, olerum, fructuum, & ſimilium. Et ſi flatus in cavitatibus inteſtinorum contineantur, dolor vagus eſt, neque in uno loco conſiſtit, ſed per intervalla renovatur. Si verò intra eorum tunicas coërceatur, dolor fixus eſt, quia flatus locum mutare non poſſunt; continuus item & pertinax, quia flatus exitum non inveniunt.

Si colicus dolor ab humore acri & bilioſo oriatur; ille acerbiſſimus eſt, vellicans, & pungitivus. Æſtus adeſt, ſitis, & plerumque febris, urinæque ſunt valdè bilioſæ. A calidis alimentis & medicamentis malum intenditur, à frigidis verò levatur: Materiæ bilioſæ excretione malum imminuitur, & victus ratio bili generadæ idonea præceſſit.



Dolores reliquarum partium, in imo ventre contentarum, à colico dolore propriis ſignis facilè diſtinguuntur, excepto dolore nephritico, cujus ſigna cum doloris colici ſigni tantam habent affinitatem, ut Medicos, non rarò etiam periſſimos, in eorum diſtinctione errare contingat. Quod ipſi Galeno contigit, qui ut ipſe fatetur, *ſecund. de loco. aff. capit. quinto,* colico dolore vexatus, ſe nephritico laborare, ex lapide alteri ureterum impacto arbitrabatur: donec humore per alvum excreto, & inde ſedato dolore, colicum eſſe animadvertit. Sequentibus tamen ſignis hi duo affectus ſatis dilucidè invicem diſtingui poſſunt, ſi accuratè examinentur.

Primò, dolor nephriticus fixus in rene eſt, & ab eo ad teſtem exporrigitur, ſecundum longitudinem ureteris, Colicus verò vagus eſt, & cinguli inſtar medium ventrem affligit.

Secundò, à paſtu colicus dolo augetur, ob compreſſionem inteſtini, quæ fit à ventriculo repleto: nephtiticus verò neutiquam augetur, ſed potiùs imminuitur; quia aliquid humoris alimentarii ad renes transfertur, quod dolorem aliquantulum demulcet.

Tertiò, in colico dolore vomitus eſt vehementior, & alvus ſtrictior; quia colon inteſtinum fundo ventriculi adjacet, & inteſtina diſtenta, aut vehementer irritata ſeſe conſtringunt, ut inimicum expellant. Utrumque tamen ſymptoma utrique affectui commune eſt, ut eorum intenſio, & remiſſio difficilem habeant diagnoſin: quandoquidem dolor nephriticus intenſior majorem vomitum, & alvi adſtrictionem majorem efficere poteſt, quàm dolor colicus remiſſior.

Quartò in colico dolore, ab excretionibus per alvum & vomitum majus levamen emergit, quàm in nephritico.

Quintò, in dolore nephritico urina primùm clara, & tenuis, & tranſcolata eſt, poſteà aliquid ſubſidet, & tandem arenulæ, aut lapilli excernuntur. At in colico urinæ ab initio craſſiores exiſtunt.

Quoad prognoſin ſpectat, colicus dolor utplurimùm, ſi lenior ac remiſſior ſit, neque admodùm diuturnus, neque conſtans in una parte, ſed vagus & inſtabilis per vices intermittat, & alvum omninò non conſtringat, curabilis eſt, & periculo vacat. Si verò dolores ſint acerbiſſimi, in uno loco firmiter fixi, nunquam intermittentes, nihil per alvum excernatur, urgeant vigiliæ, ac demùm ſequatur vomitus, ſingultus, delirium, refrigeratio extremorum, & ſudores frigidi, lethalis eſt affectus.

Colicus dolor contumax, à materia acri & bilioſa præſertim oriundus, in alios affectus, eoſque graviſſimos ſæpe degeneret, arthritidem epilepſiam, & frequentiùs paralyſin.

Colicus dolor epidemicus, contagioſus, & peſtilens, lethalis utplurimùm eſſe conſuevit.

Curatio hujus affectus pro varietate cauſarum varia inſtituenda eſt.

Ac primùm flatulentæ & pituitoſæ eadem curatio adhibenda eſt, quæ incipit à clyſtere emmolliente, cui poſtmodum ſuccedat carminans & diſcutiens (qualis in dolore ventriculi à ſimili cauſa deſcriptus eſt) qui reiterandus eſt eadem die bis, ter, quater, donec dolor diſpareat. Si tamen uno aut altero clyſtere alvus non deponat, ut interdum contingit, acri ſuppoſitorio ſollicitanda. In uno autem prædictorum clyſterum utiliter admiſcentur aquæ benedictæ ℥. iiij. vel colocynthidis ʒ. ij. vel iij. in clyſtere emolliente & carminante decoquuntur.

Si clyſteres dolorem non ſolvant, iis pertinaciter inſiſtendum non eſt ſed ſatius eſt levi aliquo medicamento fiſſi: Obſervatum eſt, cùm æger quidam triginta clyſteres ſine fructu accepiſſet, alium Medicum mannæ ℥. j. ß. cum ol. amygd. dulc. ℥. ij. in juſculo gallinæ pingui exhibuiſſe, & ægrum à dolore liberaſſe. In dolore tamen, qui fit à pituitâ craſſâ, fortiora medicamenta exhibenda.

Poſteà verò fomenta, inunctiones, balnea, emplaſtra, aliaque remedia convenient, quæ in doloris ventriculi curatione ſupra propoſita ſunt. Quibus addenda ſunt ſpecifica nonnulla, huic affectui maximè proficua.

Inteſtina lupi vino albo abluantur, poſteà in furno exſiccentur in vaſe terreo, donec in pulverem reduci queant. Hujus pulveris capiat æger ʒ. j. cum vino albo, ſubito dolorem ſedat.

Aqua ſimplex bulliat, eique ferventi adde ol. commun. quartam partem, & grana aliquot piperis craſſiuſculè triti: capiat æger cochl. iij. vel iiij. calidè, quantum ferre poterit. Sedatur dolor ferè in momento.

℞. Aloës opt. ʒ. j. laudani opiati gr. ij. diacrydii gr. vj. Miſce, formentur pilulæ vj. deauratæ: capiat æger hora commoda (*quatuor, & niſi remiſerit dolor, ſuperſtites quatuor.*) Dolorem poſt horam ſedant, & poſteà humores noxios evacuant. His etiam pilulis ſubſtitui poteſt medicamentum ex diaphœnico & philonio Romano, in dolore ventriculi deſcriptum. Hipp. *lib. de internis affect.* proponit purgationem ex peplio & meconio.

Olei amygdal. dulc. aut amarar. recentis ℥. vj. exhibitæ dolorem demulcent, & materiam inteſtinis adhærentem per inferiora deturbant.

Cum ſequentibus etiam oleum mixtum utiliſſimum eſt.

℞. Ol. amygdal. dulc. vel alterius pro pauperibus, ℥. iiij. vini generoſi unc. j. ſem. ſyrupi papav. alb. ℥. j. Miſce, fiat potio.

Cum manna etiam exhibitum oleum amygdal. dulcium in juſculo pingui, ut ſuprà dictum eſt, dolorem lenit, & materiam peccantem evacuat.

Semen ameos pulverat. cum vino exhibit. ad ʒ. j. in urgente dolore, eum ſubito ſiſtit, & ſecundâ exhibitione morbum plerumque aufert, admovendo ſimul cataplaſma ex terebinth. ℥. iij. ſtupis exceptum, ſinapiſatum piperis & ſang. dracon. ſubtiliſſ. pulv. an. ʒ. j.

Galbanetum Paracelſi humori diſcutiendo idoneum eſt, ſi totus venter eo illinatur. Illius deſcriptio à Cratone talis proponitur.

℞. Gummi elemi, hederæ, galbani, ol. laurini, ana partes æquales. Diſtillentur in arena per retortam, ſerventur ſeorſim, primùm aqua: deinde ol. clarum: tertio ol. craſſum inſtar mellis, quo imprimis utendum eſt.

℞. Calami aromat. ℥. i. galangæ ʒ. iij. flavedinis exterioris corticis arantior. ℥. iiij. cinam. electi, ſem. aniſi, & fœniculi, ana ʒ. iij. cumini ʒ. vj. baccar. juniperi recent. ℥. ß. bacc. lauri ʒ. iii. Pulverentur ſubtiliſſimè, & infundantur in vini malvat. opt. ℔. vj. Stent in infuſione in loco calido per vj. dies. Poſteà diſtillentur in balneo Mariæ Doſis ℥. j. præmiſſis evacuationibus.

Ventri admoventur utiliter gummi caragna & tacamahaca: ſi priùs cucurbitula magna umbilico affigatur.

Etiamſi emplaſtra prædicta ventri non admoveantur, omittenda tamen non eſt cucurbitula umbilico admota, quæ ipſo Galeno teſte, dolorem à flatibus excitatum diſcutit inſtar incantamenti.

Si affectus ſit diuturnior, decocto guaiaci, per multos dies continuato feliciter curari poterit, purgando per intervalla, & clyſteres frequenter injiciendo. At ſi colicus dolor fiat à pituitâ vitrea, decoquatur guaiacum cum vino, quemadmodum uſurpavit Amat. Luſit. cum felici ſucceſſu. *curat. 32. cent. 1.*

Sedato dolore, apozema pituitam evacuans præſcribendum eſt, quo reliquiæ omnes educantur. Vel ejus loco decoctum galli veteris cum incidentibus, attenuantibus, & catharticis compoſitum. Vel julepus efficaciſſimus, in colica ventriculi deſcriptus.

Colica bilioſa curatur clyſteribus emollientibus, & acrimoniam humorum temperantibus.

Foveatur venter decocto emolliente & anodyno, aut quod melius erit, paretur ſemicupium ex eodem decocto.

Conveniet etiam cataplaſma infino ventri ex farina hordei, & ſem. lini coctum in ol. chamæmel.

Tum etiam epithema refrigerans hepatis regioni admotum, in hunc modum compoſitum.

℞. Succi endiviæ & cichorii, ana ℔. ß. ſucci lactucæ & aceti roſac. ana ℥. ij. Miſce, fiat epithema.

Julepi exhibeantur ex aquis capav. rhœad. lactuc. endiviæ, acetoſæ cum ſyrup. violac. de pomis, & de limonibus.

Si doloris atrocitas urgeat, ad narcotica confugiendum erit.

Mitigato aliquantulum dolore, expressio rhei in aqua cichorii cum syrupo rosaceo exhibenda erit, & frequenter repetenda, donec tota humorum saburra evacuata fuerit.

Si purgatio ista benignior morbo eradicando non sufficiat, confugiendum est ad mercurium dulcem, qui aliquoties exhibitus, cum purgantibus diacrydiatis, curationem absolvit. Quibus suspectum est diacrydium, solus exhibeatur mercurius dulcis, in pilulam efformatus, cum conserva rosarum, superhausta infusione sennæ & rhab. additâ mannâ, & syrupo rosaceo.

Postea utiliter usurpantur aquæ acidulæ, & vitriolatæ.

Sæviente dolore, ad balneum & laudanum confugiendum est, cui aliquando purgantia misceri poterunt, sed majori dosi, quia eorum vis retunditur à laudano.

Galbanetum Paracelsi, quamvis calidum ad humorem discutiendum idoneum est, si totus venter eo illinatur. Illius descriptio suprà proposita est.

Phlebotomia in hac colicæ specie aliquando convenit, cum metus est, ne caloris vehementia sanguis incalescat, febrisque generetur. Si verò febris adfuerit, statim celebranda est.

Urgente admodum siti, aqua frigida exhibenda est, docente Galen. *lib. 12. meth. cap. 7.* Ejusque usu testatur Amat. Lusit. se talem dolorem subitò, incantamenti instar, sustulisse. Eadem se usum feliciter, tum sumptâ, tum admota, testatur Septalius duabus historiis, *lib. 7. animadversionum practicarum* descriptis.

Ad colici doloris, qui in paralysin degenerat, curationem, alvo variis clysteribus solutâ, primisque viis cathartico apertis, demittatur æger in balneum tepidum, ex decocto emollientium paratum, bis, ter, quater, quinquies in die ut acrimonia humoris temperetur, ac pori membranarum aperiantur. Postero die cathartico accommodato humor ille purgetur. Deinde repetatur balneum. Idque alternis diebus faciendum, si vires ægri ferre nequeant: donec expurgatis humoribus, & sedato dolore, æger in tuto sit.

Interim clysteres continuentur: præsertim qui ex lacte parantur, ad dolorem demulcendum utilissimi, quibus cassia, ol. violaceum, & liliorum admisceri poterunt.

Venter ol. chamæmel. anethino, amygdal. dulc. lilior. cum butyro frequenter inungatur.

His seri lactis & acidularum usus tandem subjicitur.

Ac denique affectu in longitudinem abeunte, ea quæ in melancholiæ hyponchondriacæ curatione relata sunt, hîc aptari poterunt.

Neque omittenda est ab ipso morbi initio, phlebotomia: eaque purgationi præmittenda, ac sæpe iteranda, si sanguis prava qualitate infectus appareat, aut si dolor rheumatismi particeps esse videatur.

Denique omnia remedia, quæ in colica biliosa proposita sunt, hîc etiam aptari poterunt. Quibus non conferentibus, nonnulli Medici confugiunt ad potionem sequentem, quam licèt sordidam, & delicatorum hominum ore indignam, exhibent, & dolorem statim mitigari affirmant.

♃. Stercoris equini ℥.j. Minutim dividatur, & infundatur in ℔.j. aquæ papav. rhœad. in qua spiritus vini guttæ viij. vel x. dissolutæ fuerint. Colentur cum expressione levi, & dividantur in tres doses satis amplas, sumendas horis exacerbationis doloris.

Si verò affectus in paralysin degeneret, liniendá sunt spina dorsi & partes paralyticæ balsamo resolvente, & nervos roborante, modò febris adfuerit. Si enim adsit, lana succida oleo, aut unguento digerente imbuta, partibus paralyticis alligetur, cavendo diligenter frigus, quo humor partibus impingitur, illiusque difflatio impeditur.

Galbanetum Paracelsi hîc præcipuè confert, si partibus prædictis, tum etiam umbilico admoveatur.

## CAPUT II.

### *De Iliaco affectu.*

ILeos, seu Iliaca passio nomen accipit, ut nonnulli volunt, ab ileo intestino quòd ut plurimum in hoc affectu laboret, quamvis alia tenuia intestina, imò & interdum crassa eodem tentari valeant. Vel potius ab ἰλιεῖν, quod circumvolvi & circumcingi significat; ideo Latinis volvulus, seu convolvulus nominatur, quòd in eo intestina manifestè convolvi, & motu præpostero ad superiora moveri videantur. Χορδαψὸς etiam nominatur, quod intestina manum admoventi chordæ quasi tensæ, & veluti convolutæ speciem repræsentent. Barbari *miserere mei* vocant: quod miserabile sit malum, & ut plurimùm lethale, atque adeo miseratione divina opus habeat.

Est autem iliacus affectus, motus intestinorum præposterus & inversus, in quo alvus omnino constricta est, & quæ per inferiora dejici deberent, ad ventriculum feruntur, ac per vomitum rejiciuntur.

Notum est, intestina motum habere naturalem, quo chylus & fæces ad inferiora sensim propelluntur, qui peristalticus nominatur. Hic motus fit per fibras orbiculares & transversas, intestina contrahentes, & comparatur motui lumbricorum terrestrium, qui partes corporis successivè movent. Invertitur autem motus iste aliquando à causis præternaturalibus, ut intestinorum fibræ, quæ à superioribus versus inferiora contrahi debent, ad superiora contrahantur; & quæcunque in intestinis continentur, non versus alvum, sed versus ventriculum protrudantur; & tunc affectio illiaca generatur. Simile quidpiam in vomitu animadvertimus. Dum enim fibræ œsophagi à parte superiore versus ventriculum se contrahunt, fit deglutitio ciborum, cum verò inverso hoc agendi ordine à parte inferiore versus superiora se contrahunt, vomitus excitatur. Fit autem motus iste peristalticus inversus à facultate intestinorum expultrice vehementer irritata, quæ quando materias superfluas & excrementitias per inferiora deturbare non potest, eas ad superiora violento motu propellit. Adeò autem violentus interdum est ille motus, ut non solùm chylus & flatus, & humores excrementitii, sed etiam fæces non rarò per vomitum excernantur, imò verò ea, quæ per anum immittuntur, ut clysteres & suppositoria, rapiantur ac vomitu rejiciãtur. Sic refert Matthæus de Gradib. puellam quandam, annos natam duodecim, ileo laborantem, postquam per triduum non solùm fæces, sed etiam clysteres injectos vomitu rejecisset, tandem suppositorium oblongum in anum immissum, post breve tempus vomitu excrevisse. Cùm verò deinde suppositorium aliud filo ad coxam alligarerur, illud statim disrupto filo sursum ascendit ad vẽtriculum, idque ægra cum parte fili appensi evomuit. Et cum tertio suppositorium aliud quatuor filis fortibus alligaretur, illud etiam paulò post, ruptis filis, per os, cum parte fillorum rejectum fuit. Tandem cùm medicus juberet, ut manè aliud suppositorium admitteret, tantâ violentiâ sursum attractum fuit, ut mater ne sursum raperetur illud extrahere coacta fuerit. Similis quædam historiæ apud autores reperiuntur, quas brevitatis causâ omittimus.

Illa autem facultatis expultricis intestinorum irritatio à pluribus causis dependet: quarum præcipuè & frequentiores ad obstructionem referuntur. Quæcunque igitur intestina vehementer obstruere possunt, ut nihil inferiora descendere valeat, hunc affectum producere solent. Postquam enim facultas diu enixa est fæces & alias superfluitates per viam ordinariam excernere, sine suo frustrata & exclusionis necessitati satisfacere tentans, aliam viam aggreditur, & motu præpostero ad superiora propellit, ut superfluitates illæ per vomitum rejiciantur.

Causæ autem obstruentes sunt fæces induratæ ac retentæ, flatus crassi, magna copia in intestinis collecti, eaque vehementer distendentes, inflãmatio, aliique tumores magni, qui cavitatem internam intestini penitus occludunt, & intestini circumvolutio & complicatio, ut veluti nodus in ipso fiat: quæ quidem complicatio, & constrictio intesti-

norum



norum in hernia sæpè contingit, tum etiam in colico dolore, cui sæpè succedit ileos, quia intestina flatibus distenta se convolvunt, ut interdum veluti nodum efficiant.

Causæ verò infrequentiores, intestinorum facultatem expultricem ita irritantes, ut motum suum invertere cogantur, sunt exulcerationes insignes, aut humores acerrimi, intestina vellicantes. Quando enim fæces, aut alii humores ad inferiora delabentes partem ulceratã attingunt, eam acriter vellicant, ita ut ea irritata rem noxiam præterfluere non patiatur, sed sursùm impetu propellat: quem motum reliqua intestina per sympathiam irritata sequuntur, donec materia noxia ad ventriculum feratur, qui motum eundem sequens, prædictæ facultatis expultricis ministerio, foras eandem per vomitum expellit.

Signa iliaci affectus alia communia sunt cum dolore colico, alia verò propria.

Communia sunt dolor in regione abdominis, inflatio & distensio ventris, alvus adstricta, cibi fastidium, nausea, vomitus, inquietudo, spirandi & mingendi quædam difficultas.

Propria verò, & peculiaria passioni illiacæ sunt, dolor acutissimus & sævissimus, inflatio & distensio vehemens; tumor in hypograstrio eminens & durus, omnimoda alvi suppressio, ut nihil per inferiora descendat. Progrediente malo vomitus accedit enormis, primùm bilis, pituitæ, & chylosæ materiæ, ac denique stercoris, vel potiùs materiæ stercori similis, cibalis nempè corruptæ ac fætidæ. Rarissimè enim fæces rejiciuntur: brevi morituris sudor frigidus copiosus, extremorum refrigeratio, cordis tremor, inquietudo, & animi deliquium succedunt.

Galenus *comment. in Aphor. 10. sect. septimæ*, asserit proprium & inseparabile hujus affectus signum esse, nihil per inferiora descendere. Hippocrates tamen contrarium asserere videtur *tertio Epid. sect. secund. textu. 7.* in historia mulieris volvulosæ, quæ apud Tisamenum habitabat, dicens: *Dejectiones tenues, crudæ, paucæ.* Cui difficultati respondendum est, dejectiones quasdam emitti posse in principio morbi, ex fæcibus contentis intrat intestinum affectum, quæ à natura vel arte excludi possunt per inferiora, antequam omnia intestina in consensum trahantur, & propriam naturalemque facultatem amittant. Postquam verò morbus confirmatus est, & motus omnium intestinorum peristalticus omninò inversus, nihil amplius per inferiora emittitur.

Signa causarum in hunc modum se habent. Si ileos ab inflammatione fiat (quod ut plurimùm contingit) morbus est acutissimus, velociter ad statum properat, febris adest intensa, dolor vehementissimus, vomitus biliosi & pituitosi citissimè apparent, quos brevi fæcum rejectio consequitur, & reliqua signa exitialia suprà proposita.

Si à fæcibus induratis alvi constrictio præcessit, per plures dies perseverans, & in principio non est dolor, posteà accedit; morbus longiùs protrahitur, nec adeò est acutus, ut in inflammatione; nec dolor adeò vehemens, neque adeò intensa febris, imò interdum nulla.

Si à flatibus vel pituita iliacus affectus generetur, ille dolori colico utplurimùm succedit, & præcesserunt signa colici doloris, à pituita vel flatibus oriundi, superiori capite proposita.

Quod ad prognosin spectat, ileos omnis periculosus est, sed alios longè periculosior. Ille igitur est magis exitialis, cui vomitus supervenit, primum quidem materiæ biliosæ, vel pituitosæ; postmodum verò fæculentæ. Et ex his nullum salvari asserit Gal 6. *de loc. affect.* 2. Docet tamen experientia, nonnullos evadere, quando ex fæcum retentione vel hernia intestinali affectus oritur.

Quibus in stranguria ileos supervenit, intra septem dies moriuntur nisi febre superveniente copiosior urina fluxerit. Hippoc. *Aph. 44 sect. 6.* Si stranguria fiat ab humoribus crassis & pituitosis, qui etiam magnâ copia in intestinis & in venis redundent, superveniente febre, possunt illi concoqui, liquari, & attenuari, ac per urinas excerni unde solutio ilei contingit. Licet Gal. *in comment. hujus Aphoris.* se ignorare asserat, quæ Hipp. dixit in hoc Aphor. eaque ratione & experientiâ confirmari non posse.

Si symptomata remittant, & medicamenta vel alimenta ore assumpta, per inferiora descendant, salus expectanda est.

Curatio hujus affectus juxta causarum varietatem varianda est. Ac primùm si à fæcibus induratis, vel à crassis & viscida pituita obstructio intestinorum dependeat, emollientia, & relaxantia remedia, interna & externa, erunt usurpanda.

Primò igitur injiciantur clysteres ex decocto althææ, malvæ, violariæ, chamomillæ, meliloti, cum sem. lini & fœn. vel ex ol. communi solo ad ℔.j. in quo butyri tertia pars dissolvi poterit, vel ex decocto intestinorum, & omenti vervecis, in quo dissolvatur butyrum, mel, & sal gemmæ. Quibus decoctis, si flatus adfuerint, ut plerumque solent, carminantia & discutientia addere convenit.

His demùm clysteribus emollita aliquantisper materia, purgantia priùs mediocria, mox paulò vehementiora erunt admiscenda, ac tandem ad vehementissima transeundem erit.

Interim fomenta & linimenta emollientia toti ventri erunt admovenda, diuque continuanda; omentum castrati in aqua fervente calefactum, ventri applicandum; & quod utilius multò, balnea emollientia administranda, quæ erunt efficaciora, si ex oleo solo componantur.

Interiùs verò exhiberi poterit oleum amygd. dulc. vel solum, vel vino albo permixtum. Quibus, si dolor valde urgeat, syrup. de papav. alb. addi poterit, ut in colici doloris curatione dictum est.

Ac denique, si vehemens dolor & flatuum copia adfuerit, reliqua remedis, in colici doloris curatione proposita, usurpari poterunt. Non omissis purgationibus, quæ opportunè institutæ mali causam evacuant.

Quæ fit ab inflammatione intestinorum, curanda est venæ sectione frequenter repetitâ, si vires ferant, tum in brachio, tum in pede; cucurbitularum admotione inguinibus cum scarificatione. Clysteres etiam emollientes & refrigerantes injiciendi erunt, in hunc modum compositi.

♃. Rad. alth. ℥. ij. fol. malv. violariæ, an. M. j. sem. cucurbit. ℥. ß. sem. lini & psyllii, ana ʒ. ii. flor. nymph. & rosar. ana P. j. flor. chamæm. P. ß. Fiat decoctio, in cujus ℔. i. dissolve ol. rosar. ℥. ij. cassiæ recenter extractæ ℥. j. Fiat clyster. In progressu verò addendum erit ol. viciac. & chamæmelinum.

Prædicta emollientia in oxycrato decoqui debent.

Vel lac recenter multum cum pauco saccharo & albumine ovi, vel mucilag. seminis psyllii ℥. i. ad dolorem leniendum injici poterit.

Vel parari potest clyster ex lacte amygdal. dulcium, aut cremore hordei, ex illius mundati decocto expresso, addendo butyri recentis & sacchari parum.

Ex oxycrato simplici parari potest enema, & singulis diebus injici, quod ad inflammationem intestinorum cohibendam plurimùm valet.

Inunctiones fiant ex oleo violato, amygd. dulc. & chamæm. additis mucilag. sem. lini, fænugr. cydonior axungiis gallinæ, anatis, butyro recenti.

Tum etiam fotus admoveantur ex decocto simplicium, pro enemate supra descriptorum.

Tum ex oxycrato simplici fotus in principio parari poterunt. In progressu verò prædicta simplicia in oxycrato decoquantur.

Necnon cataplasma ex residentia ejusdem decocti, vel ex farina hordei, fænugr. lini, cum butyro, axungiis & oleis prædictis compositum.

Ac denique balneum aquæ dulcis tepidum, huic etiam affectui erit convenientissimum, in quo emollientia & refrigerantia bullierint.

Post venæ sectionem exhibeantur olei amygdal. dulc. ℥. ii. ad dolorem leniendum; & si dolor valde urgeat, ad narcotica veniendum erit.

Si vomitus non adsit, provocandus est haustu aquæ tepidæ cum ol. violaceo; eo enim purgantur superiora, & humores revelluntur ad partem affectam defluentes. In toto morbi decursu propinandi sunt julepi, & emulsiones in ventriculi inflammatione propositæ.

Potus

Potus sit aqua hordei. Et in principio morbi abstineat æger ab omni alimento, per viginti quatuor horas, ut materiæ morbificæ portio absumatur; postea jusculum pulli exhibeatur. Summa enim cura tractandus est hic affectus, quia utplurimum lethalis est.

Præcipuum autem curationis negotium in abstinentia versetur; idque exemplo à vulneribus intestinorum deducto. Qui enim ita vulnerati sunt, penè fame conficiuntur per 40. dies. Hoc igitur affectu laborantes, per 4. aut 5. dies, tria tantùm cochlearia jusculi sumant singulis diebus, ut vomitus impediatur, qui morbum graviter auget. Adde, quod alimentum exhibitum nullum solatium afferat ægrotanti; non enim in nutritionem cedit, sed planè corrumpitur, & chylus à ventriculo in intestina prolabens, excrementis re,entis permiscetur, & vomitionem auget.

In potu paulò major potest esse libertas, quia facilè transit ad hepar, & illius materia morbo expugnando idonea esse potest, si oxycratum exhibeatur valde temperatum, & in prava quantitate.

Denique à circumvolutione intestinorum quandoque contingit iliacus affectus, quod rarissimum est, vel à flatibus producitur intestina contorquentibus; vel ab hernia, quæ enterocele nominatur.

Qui à flatibus exoritur, iisdem remediis curatur, quæ ad flatulentam colicam præscripta sunt. Si verò omnibus iis remediis, satis diu usurpatis, alvus non aperiatur, sed omnia assumpta per vomitum excernantur, ut spes salutis in angusto posita sit, extremum remedium erit usurpandum, quod proponit Hipp. *de morbis*, ut scilicet follis fabrilis ano adaptetur; & eo flatus in ventrem immittatur. Postmodum clyster emolliens cum trochiscis alhandal injiciatur, ut fæces educantur. Valet hoc remedium, non solùm ad ileum ex contorsione intestinorum; sed etiam ad eum, qui fit ex obstructione gravi & contumaci: dilatando enim intestina obstructionem solvit. Amat. Lusit. *curat. ult. cent.* 1. testatur se iliacum desperatum hoc remedio curasse; tum etiam Epiphanius Ferdinandus, *in suis historiis Medicis. hist.* 74. refert Neapoli filium Joannis Altimari, Medici expertissimi, qui ex colica & iliaca periturus erat, hoc eodem remedio ab orci faucibus fuisse revocatum. Verùm Aurelianus hoc remedii genus improbat ex eo, quod ventus à folle immissus frigiditate suâ multum lædere possit. Attamen hoc incommodum evitare facilè est, si juxta ignem follis aëre impleatur.

Aliud præterea remedium valde inusitatum à Paræo proponitur, quo multos ab ileo desperatos, imminente morte, liberatos esse refert; haustis scilicet, argenti vivi in aqua sola, libris tribus. Pondere enim suo intestinum velut vinctum expedit & evolvit, prædurasque & obstruentes fæces deorsum deturbat. Quod remedium ab aliis etiam authoribus non paucis approbatur, qui & illud innoxiè sumi posse testantur.

Verùm tanta mercurii quantitas valdè permiscenda est, ne frigiditate sua calorem nativum extinguat, & sanguinem in venis coagulet. In casu igitur desperato satius est minorem quantitatem exhibere. Quidam exhibent ℥. ii. in ovo sorbili, & iterandum censent, si prima exhibitio non succedat. Unius tamen unciæ exhibitionem felicem successum habuisse, in observationibus nostris videre est.

Quando verò iliacus effectus procedit à prolapsu intestinorum in scrotum, tota cura eò dirigenda est, ut illa in suum locum reponantur. Quod fiet blandâ & prudenti manu Chirurgi, locum affectum diu antea fovendo decocto emolliente, & oleis relaxantibus, clysteribus etiam emollientibus, carminantibusque frequenter injectis; ægrum ita collocando, ut caput sit valde declive, crura verò elata. Imo nonnulli, cùm pedibus suspenderentur, citissimè liberati sunt.

Si hernia fiat cum inflammatione intestini fotu ex aqua frigida curatur. Si flatus intestinum distendant, fotu ex spiritu vini discutiuntur. Utriusque curationis exempla vide in observationibus nostris.

## CAPUT III.

### *De adstrictione Alvi.*

PEr adstrictionem alvi non intelligimus omnimodam alvi suppressionem, qua nihil per inferiora dejicitur, qualis in ileo contingit; sed tantum pigram & tardam alvi dejectionem, qua fæces & cibi reliquiæ rarò, nec pro assumptorum ratione excernuntur. In hac fæces necessariò indurantur, quia diutiùs retenta, caloris vi continenter exsiccantur, ab iisque nonnihil succi semper exsugitur per venas mesaraïcas, non modò ad tenuia, sed etiam ad crassa intestina propagatas. Est symptoma facultatis expultricis imminutæ, vel retentricis auctæ. Causa tamen est multorum morborum, ideo excreta retenta in numero sex rerum nonnaturalium recensentur, quæ debitam naturæ legem non servantes, infinitos morbos producunt. Sicque alvus adstricta, vapores ad caput mittit; catharrhos aliosque cerebri affectus producit, ventriculi coctionem, aliarumque partium actiones perturbat.

Causæ hujus symptomatis quamplurimæ sunt. Ac primum fæcum durities & siccitas non est effectus astrictionis alvi, ut suprà dictum est, sed etiam causa efficiens, quia fæces induratæ difficiliùs excernuntur, & facultatem expultricem non irritant. Duræ autem fiunt & sicciores, præcipuè & frequentiùs ab hepatis calore excedente, qui omnem humiditatem in intestinis contentam potenter attrahit, & fæces sicciores relinquit. Cui rei etiam plurimùm conferre potest motus vehementior, præsertim equitatio, excrementorum paucitas ex inedia proveniens, vel dum acrimoniam non habent, quâ intestina vellicare possint, quod ex cibis frigioribus contingit, & quando flava bilis ad intestina non descendit, ut in ictero fieri videmus. Ac denique morbi intestinorum non pauci hanc alvi constrictionem efficere possunt, ut frigida & sicca intemperies, tumores, obstructiones, ani stupor, & paralysis aliique non pauci.

Signa diagnostica ex causarum diagnosi dependent, quæ, ex propriis fontibus haurienda. Calidæ enim hepatis intemperiei signa ex proprio capite desumenda sunt, tumores etiam, aliique intestinorum morbi, propriam habent diagnosin. Ac denique causæ externæ, ut ciborum paucitas, frigiditas, equitatio, & similia, ex ægrorantis relatione innotescent.

Quod ad prognosin spectat, constrictio alvi magis & minùs periculosa est, pro majori vel minori gravitate causarum. Si enim ab inflammatione, aut alio intestinorum tumore fiat, valde periculosa est. Ab aliis verò causis oriunda, minùs habet periculi. Contumax, & diuturna plerumque esse solet, quando à fæcibus induratis producitur: inde enim sæpe colici dolores excitantur, qui semel sedati, frequenter recurrunt, tum propter novam fæcum exsiccationem, tum quia, licèt purgantibus alvus sufficienter soluta videatur, & excrementa liquida permulta evacuata sint; non pauca tamen interdum excrementa solida & dura in intestinis subsistunt, quæ novos dolores pariunt, & nonnisi clysteribus quamplurimis, etiam post purgationem injectis avelli possunt.

Curatio hujus affectus à causarum suarum sublatione dependet, quæ ex propriis capitibus desumenda est. Cùm tamen illa curatio utplurimum longa esse consueverit; præcipuè quando à calida hepatis intemperie, aut sicca intestinorum dependet, & interim alvus adstricta gravissima parit incommoda, illius correctioni seorsum incumbendum est. Quod fiet in universum remediis emollientibus simulque alvi excretionem promoventibus, in sequentem modum.

℞. Rad. alth. & lilior. ana ℥. ii. fol. malv. alth. mercurial. viol. branc. ursinæ ana M. j. sem. lini & fœnugr. ana ℥. ß. sem. anisi ʒ. i. ß. prunor. dulc. part. iii. flor. chamomil. & melilot. ana P. j. Coquantur ad ℔. j. ß. In colatura dissolve olei liliorum, & sem. lini, ana ʒ. ii. butri recentis ℥. i. ß. catholic. duplic. & diaprum. simpl. ana ʒ. vj. Fiat clyster, injiciendus quoties opus fuerit.



Interdùm verò loco hujus clysteris utatur ægrotus sequenti.

℞. Decocti intestinorum vervecis ℔. i. butyri recentis Unc. ii. cassiæ recenter extractæ, catholici optimi, vel diaprun. simpl. ana Unc. ß. sacchari rubri Unc. i. Fiat clyster.

Parari etiam potest bis aut ter in mense clyster ex oleo communi solo, ad ℔. i.

Adnitendum tamen est aliis remediis alvum mollire, quandoquidem frequentiori clysmatum usu natura segnior evadit, & tandem assuescit nunquam alvum deponere, nisi clysteribus irritata.

In hunc finem pruna dulcia, vel poma cocta, cum saccharo, per horam ante prandium erunt assumenda, ut docet Gal. 2. *de alim. facult. c.* 31. Alioquin si immediatè ante prandium assumantur, nihil operantur. Vel jusculum pulli, aut commune, in quo fol. borrag. betæ, & poma aliquot bullierint, vel ol. amygd. dulc. recenter extracti sine igne cochlear. i. cum syrupi capill. ven. pari quantitate, vel cochlear. ii. syrupi sequentis.

℞. Mucilaginis sem. psyllii & cydoniorum, cum aqua malvæ extract. ℔. i. ß. sacchari albi ℔. i. Fiat syrupus secundum artem.

Ut pruna meliùs operentur, vinum lymphatum ante & post eorum assumptionem hauriendum est; ita tamen ut tota illius quantitas dimidium cyathum non excedat. Idem præstabit butyrum recens per horam ante prandium assumptum, magnitudine nucis majusculæ, superbibendo vinum lymphatum.

Semel in septimana utatur aliquo ex sequentibus.

℞. Cass. recent. extract. ℥. i. cremor. tart. ʒ. i. Cum saccharo fiat bolus.

Vel

℞. Mannæ granat. ℥. i. ß. Capiat manè cum jusculo.

Olei amygdal. dulc. & mannæ granat. ana ℥. i. dissolvantur cum jusculo, & capiat manè duabus horis ante prandium.

℞. Pulpæ cassiæ ℥. ii. palpæ tamarind. & mannæ gran. ana ʒ. i. fol. sennæ tenuiss. pulverat. ℥. ß. cremor. tart. ʒ. iii. Cum syrupo rosato solutivo fiat opiata, capiat Unc. ß. vel Unc. i.

Vel in decocto prunorum, mannæ Unc. ß. Unc. i. dissolvatur, capiat horâ unâ ante prandium, quæ omnia quemadmodum prædicta per horam ante pastum exhibenda sunt, sic enim meliùs operantur.

Pusana cichor. agrimon. & acetosa, in aquam fervere incipientem conjectis, & per noctem infusis, pro potu ordinario usurpata, vel sola, vel cum vino permixta, alvum liberam servat.

Jusculum sequens alvum certissimè laxat, eamque diebus sequentibus laxiorem relinquit.

℞. Fol. betæ mercurialis, an. M. i. Coquantur in jusculo communi, quod capiat per horam ante prandium.

Vel parari potest conserva rosar. laxans, è rosis pallidis non explicatis, præcisis unguibus, cum manna & saccha. anaticè sumptis dosis Unc. i.

Denique balneum, vel semicupium frequens, ex decocto herbarum emollientium paratum, ad partes omnes naturales humectandas, & alvum emolliendum, utilissimum erit.

## CAPUT IV.

### *De lienteria, & cœlica passione.*

LIenteria est species alvi fluxus, in quo cibus non immutatus, sed prout assumptus, per alvum celeriter excernitur. In cœliaca verò passione alimenta cruda & imperfectè cocta per alvum rejiciuntur. Unde patet, duos istos affectus differre inter tantùm secundum magis & minùs, ut lienteria ad actionem abolitam, cœliaca passio ad imminutam referatur. Licèt autem cibi vel omninò incocti, vel imperfectè cocti rejiciantur; non ideò tamen ad concoctionem læsam hi affectus referuntur, sed potius retentionem. Malè enim, vel nullo modo concoquuntur, quia nimis citò dejiciuntur, nec satis diu in ventriculo retinētur, ut concoctionem subire valeant. Hinc etiam colligitur, in hoc affectu, licèt inter morbos intestinorum referatur, ventriculum valdè affici, & plerumque magis quàm intestina; unde Gal. 6. *de locis affect. c.* 2. lienteriam, & cœliacam passionem, tum ventriculi, tum intestinorum vitio fieri scribit.

Causæ lienteriæ & cœliacæ affectionis plurimæ proponuntur ab auctoribus, quas omnes ad tria capita referre possumus; frigidam ventriculi, & intestinorum intemperiem, earundem partium irritationem, & summam facultatis retentricis debilitatem, ex gravi ac lethali morbo.

Frigida intemperies magnam crudorum, pituitosorum, ac glutinosorum humorum copiam generat, quæ ventriculi rugas obducit & oblinit, ut alimenta in eo retineri nequeant. Unde mirari licet, Gal. *Aph.* 1. in veteres Græcos invehi, qui hunc affectum lienteriam seu lævitatem intestinorum idcircò nominarunt, quòd interna ventriculi superficies lævior reddita cibos non retineat: quando quidem ventriculus non tam asperitate tunicæ interioris, quàm innata sese constringendi proprietate, cibos tamdiu contineat, donec concoctio peracta sit. Ut enim concedendum est, præcipuam retentionis causam esse facultatē: sic etiam fateri oportet, facultatem illam instrumentis indigere certo modo dispositis, sine quibus actionem exercere non potest. Atque adeò, cùm tunica ventriculi interior aspera & rugosa facta sit, ut alimenta in ventriculo commodè retineantur: non est dubium quin si illa asperitas tollatur, dum rugæ implentur humore pituitoso, retentio ventriculi lædatur, ita ut alimenta incocta prætertlabantur. Simile quidpiam in utero contingit, cujus tunica interior aspera & rugosa facta est, ut semen faciliùs retineat ad conceptionem. At si lentis & glutinosis humoribus obducatur, non retinet, sed statim effluit: unde sterilitas non paucis mulieribus inducitur.

Advertendum tamen, si quis hanc nomenclaturam rigidè examinare voluerit, ventriculi lævitatem potiùs, quàm intestinorum hoc symptoma esse nominandum. Neque tamen eo omnes illius species comprehendi, sed illam tantùm, quæ ab humore pituitoso producitur, quæ cùm omnium frequentissima sit, reliquarum denominatio ab ea sumi potest.

Irritatio ventriculi & intestinorum ab acribus humoribus fit, qui vellicando partes illas ad excretionem præmaturam excitant: quemadmodum in vesica contingit, quæ ab urinæ acrimonia vellicata, frequenti micturitione laborat, unde stranguria exoritur. Galen. 6. *Aph.* 1. dicit, ab illis humoribus acribus fieri in ventriculo ulcerosam dispositionem, eo modo, quo apthæ in ore puerorum fieri consueverunt.

Summa facultatis retentricis imbecillitas in gravibus & lethalibus morbis sæpè lienteriam efficit, ut videre est frequentiùs in dysenteria, quæ naturâ succumbente, in lienteriam denegerat, ventriculo in consensum intestinorum graviter affectorum pertracto, ejusque facultatibus omninò dejectis. Sic etiam in febribus malignis alvi fluxus lientericus sæpissimè contingit, in quo jjuscula statim ferè ac assumpta sunt, per alvum incocta rejiciuntur. Idem potest contingere à rebus venenatis, aut noxiâ qualitate prædictis assumptis.

Est & alia causa à prædictis diversa, quæ peculiariter cœliacam passionem efficere consuevit, nempe obstructionis venarum mesaraïcarum, quæ transitum impediunt chylosæ materiæ ad hepar; unde necesse est illam per alvum rejici. Verùm ut hæc affectio fiat, oportet omnes venas mesaraïcas, aut majorem illarum partem obstrui, quemadmodum contingit in pueris strumosis, quorum mesenterium glandulis innumeris refertum invenitur, à quibus venæ mesaraïcæ præcluduntur: & hi continuo alvi fluxu chyloso & cœliaco laborant, multùm comedunt, & in dies emaciantur, donec in marasmum incidant.

Aëtius & Celsus, multique eorum sequaces, aliam etiam lienteriæ causam proponunt, nempè levem & densam cicatricem intestinis ex magna dysenteria relictam, ob quam, venarum osculis obstructis, alimenti distributio impe-

impeditur, & ita fit lienteria. Quæ tamen causa non videtur recipienda, quandoquidem oportet universa intestina fuisse ulcerata, & in iis postmodum genitam cicatricem omnes propemodùm venas mesaraïcas occlusisse, quod rationi nullo modo videtur consentaneum: siquidem impossibile est universa intestina ulcerari, quin homo intereat.

Signa horum symptomatum præcipua ex antè dictis patent. Si enim alimenta cruda & inalterata celeriter & frequenter per inferiora descendant, lienteriam significant. Si verò aliquantulùm, immutata, & nonnullam chyli speciem adepta effluant, cœliacam affectionem ostendunt.

Signa verò causarum inde colliguntur, si lienteria aut cœliaca passio fiat à frigida intemperie, & pituitosis humoribus, ructus addi apparent: pituitosa excrementa per alvum dejiciuntur: sitis & doloris carentia: & si à capite fluat pituita, quod frequenter contingit, dejectiones sunt spumosæ, major est fluxus post somnum, & aliæ causæ caput alterantes, aliaque catarrhi signa apparent.

Si verò ab irritatione proveniat, mordicatio interdùm in ventriculo sentitur: calor in hypochondriis percipitur; sitis interdùm urget, & dejectiones acres, ac biliosæ apparent.

Quod ad prognosin attinet, lienteria, & cœliaca passio, diu perseverans, periculosa est, quia toti corpori nutrimentum subripit, unde atrophia, vel hydrops consequitur. Et si gravissimos acutissimosque morbos consequatur, lethalis utplurimum esse consuevit.

Curatio hujus affectus pro varietate causarum illum producentium, varianda est. Ac primùm qui ab humore pituitoso producitur, iis remediis curari poterit quæ pro inappetentia à frigidâ causa oriundâ, fuerunt proposita: eligendo ea, quæ majori astringendi vi prædita sunt, ut ventris fluxum possint compescere.

Incipiendum itaque erit à purgatione humoris peccantis, medicamentis compositis ex aloë, rhab. & myrobal.

Clysteres hîc parùm conferunt, cùm ventriculus præcipuè laboret: nisi immoderata dejectio accedens, ut in aliis alvi fluxibus, eos requirat. Tùmque astringentes & roborantes esse debent, juxta formulas, quæ in sequentibus curationibus proponentur.

Post sufficientem purgationem roborandus ventriculus opiatis, pulveribus, fotibus, emplastris, aliisque remediis dicto loco propositis: in quibus, ut dictum est, adstringentia non erunt omittenda, ut mastiche, cortex citri, sem. coriandri, rad. bistortæ, tormentillæ, corallia, &c.

Ac præter illa remedia conveniet opiata sequens ab Amato Lusitano maximè commendata, quâ senem quendam lientericum, post multa alia remedia frustrà usurpata, liberatum esse refert.

℞. Conservæ rosf. antiquæ ℥. vi. theriacæ opt. ʒ. vi. mivæ cydonior. quantum satis. Fiat opiata, de qua capiat ℥. ß. manè, nihil superbibendo.

Quæ fit ab humore bilioso, curanda erit iis remedlis, quæ in diarrhœæ biliosæ curatione describentur.

Quæ à retentricis facultatis imbecillitate oritur, in gravi & lethali, aut saltem valde periculoso morbo, curanda est primùm fomentis, ventriculi regioni admotis, in hunc modum compositis.

℞. Rad. bistortæ, tormentillæ, & corticis citri sicci, ana Unc. ii. fol. menthæ, plantag. & absinthii pontici, ana M. i. nucis moschatæ, caryophyl. & cinam. ana ʒ. iii. rosf. rubrar. P. iiii. Contundantur & incidantur, ut artis est, iisque impleantur duo sacculi interpuncti, qui macerentur in æquis partibus aquæ ferratæ, & vini rubri astringentis: vel in vino solo, si magna febris non adfuerit, & applicentur regioni ventriculi calidè per vices.

Posteà admoveatur unguentum, vel emplastrum aliquod ex iis, quæ pro vomitu bilioso proposita sunt.

Totus venter etiam oleis, vel linimentis astringentibus inungatur.

Clysteres injiciantur ex jusculo communi, in quo rosæ rubræ bullierint, dissolvendo saccharum & vitellos ovorum: tum etiam interdùm confectionem de hyacintho si æger sit valde debilis.

Ac denique per os roborantia & astringentia, in curatione vomitus proposita, exhiberi poterunt: tum etiam ea, quæ pro alvi fluxu proponentur.

In cœliaca passione alimenta cruda & imperfectè concocta per alvum rejiciuntur. Differt tantùm à lienteria secundum magis & minùs, iisdemque remediis profligatur.

Si verò omninò chylosæ sint dejectiones, non à vitio ventriculi, sed ab obstructione venarum mesaraïcarum dependet hic affectus, qui satis frequens est, & infantibus præcipuè familiaris. Ideòque remediis obstructiones aperientibus curandus est, & hepar roborantibus, quia illius imbecillitas sæpe conjungitur, non autem adstringentibus nisi alia alvi fluxus species subsequatur. Horum materia in hepatis affectuum curationibus fusè describitur.

## CAPUT V.

### *De Diarrhœa.*

Diarrhœa est illa species alvi fluxus, quâ humores excrementitii sine sanguine aut alimento, & sine exulceratione intestinorum excernuntur.

Hisce conditionibus diarrhœa propriè dicta ab aliis alvi fluxus speciebus distinguitur: quia in lienteria & cœliacâ passione alimentum incoctum, aut semiconfectum ejicitur: in dysenteria & tenesmo sanguis cum humoribus excrementitiis permiscetur, quemadmodum in fluxu hepatico & hæmorrhoïdali sanguinolenta excretio reperitur.

Plurimæ sunt illius differentiæ, quæ ut dilucidè exponantur, ad tria capita referendæ sunt, quorum primum respicit materiam, quæ excernitur: secundum continet locum, à quo illa materia profluit: tertium verò modum & causam efficientem, quæ alvi fluxum producit.

Ratione materiæ, quæ excernitur, alvi fluxus dividitur in biliosum, pituitosum, melancholicum, & serosum.

Ratione loci, à quo humores profluunt, vel alvi fluxus provenit à toto corpore, vel ab aliqua parte peculiari, putà cerebro, ventriculo, intestinis, hepate, liene, mesenterio, utero, aliisque partibus.

Tertiò ratione modi, & causæ efficientis, alia diarrhœa est critica, alia symptomatica, alia à causa interna, ut intemperie, vel pravâ aliâ partium internarum diathesi; alia ab externâ, ut medicamento, aut veneno assumpto.

Istæ autem differentiæ simplices utplurimùm non reperiuntur, sed in uno eodemque alvi fluxu sæpè complicantur. Sic alvi fluxus biliosus est ab hepate, vel toto corpore; pituitosus, à cerebro, aut ventriculo, melancholicus, à liene; serosus, à toto corpore.

Complicantur etiam utplurimùm istæ differentiæ variâ humorum miscellâ: ita ut non raro bilis, & pituita, & serosus humor, eodem alvi fluxu excernantur.

Est & alia diarrhœæ species, à prædictis diversa, quæ συντηκτικὴ, seu colliquativa nominatur, orta ex colliquatione substantiæ corporis & humorum, ab intensè calida partium solidarum intemperie: qualis contingit plerumque in viscerum inflammationibus, febre ardente intensiori, hecticâ, & pestilenti; in quibus materia pinguis, quasi adipe vel oleo perfusa, per alvum dejicitur.

Denique ad alvi fluxus species refertur fluxus stercorosus, in quo magna copia stercoris liquidi frequenter ejicitur, quæ ex cibis excrementitiis, in ventriculo corruptis, aut magna excrementorum copia, in intestinis cumulata, exoritur.

Diagnosis in genere manifesta est, quando scilicet per alvum dejiciuntur excrementa liquidiora & frequentiora, quàm instituto naturæ conveniat.

Signa etiam differentiarum, quæ petuntur à materia, conspicua sunt; cùm sensibus ipsis pateat, utrum excrementa biliosa, pituitosa, melancholica, vel serosa dejiciantur.

Partes verò mandantes difficiliorem habent diagnosin; sed tamen ita distinguendæ sunt.





Si à toto corpore humores profluunt, adest, vel præcessit febris continua, vel aliquis alius totius corporis affectus, ut cachexia, leucophlegmatia; vel ingestorum ciborum & potuum copia præcessit, & nullius partis peculiaris affectus innotescit.

Si autem critica sit illâ diarrhœa, fit cum bonis ægri rebus ac facili tolerantiâ: & inde morbi solutio, aut maxima illius imminutio sequitur.

Contingit etiam interdùm critica diarrhœa sine ullo morbo, in corporibus nonnullis, pravos humores cumulare solitis. Quæ cum robore insigni prædita sint, pravos illos humores, dum copiâ luxuriant & naturam gravant, per intervalla deponunt, ut docuit Gal. 7. *meth. c.* 11. de quo alvi fluxu Celsus etiam mentionem facit *lib.* 4. *c.* 16. his verbis; *Una die fluere alvum, sæpè pro valetudine est; atque etiam pluribus, si febris absit, & intra septimam diem conquiescat. Purgatur enim corpus, & quod intùs læsurum erat, utiliter effunditur.*

Inter criticos etiam referri debet alvi fluxus serosus, qui sine ullo morbo præcedente contingit hominibus, serum in venis plurimùm redundat, indeque potissimùm tempore autumnali; cùm videlicet frigus autumni nocturnum, vel matutinum, apertos ab æstate prægressa cutis & partium externarum meatus offendens, ac propterea sese altiùs in corpus insinuans, serosos humores in venis contentos exprimit ad inferiora, quos deinde natura, à nimiâ illorum copiâ gravata, per venas mesaraïcas ad intestina protrudit, quamvis sæpissimè accidat eos per urinas excerni, unde contingit, multos in principio autumni, & primis illius frigoribus, magnam urinarum copiam per aliquot dies profundere.

Si verò diarrhœa symptomatica sit, magnam facit rem ægrotanti, vires plurimùm dejicit, & morbus qui supervenit augetur, vel saltem in eodem statu perseverat.

Iste autem fluxus symptomaticus in febribus ardentibus & malignis sæpè fit colliquativus, & inde dignoscitur, quod excrementa oleo aut pinguedine perfusa appareant; tum corpus confestim emaciatur & absumitur, ac ferè in marasmum deducitur.

Si à cerebro diarrhœa oriatur, dejectiones fiunt spumosæ, ut docuit Hip. *Aph.* 30. *sect.* 7. Quod tamen non est perpetuum quandoquidem pituita potest à cerebro defluere citra flatuum permixtionem, quæ unica est spumositatis causa; tum etiam humoribus genitis aut contentis in ventriculo & intestinis possunt permisceri flatus, unde excrementa erunt spumosa, licèt non à capite profluant. Ideò huic signo alia adjungenda sunt, nempè si cerebrum aliquo affectu manifesto laboret, ut catarrho, surditate, lethargo, apoplexia; aut insignis saltem capitis gravitas, aut dolor, aut somnolentia appareat, & noctu magis alvi fluxus, quàm alio tempore fatiget.

Si à ventriculi vitio procedat alvi fluxus, signa aderunt, quæ vitiosam ventriculi coctionem demonstrare solent. Verbi gratiâ si alimenta corrumpantur, recipiantque acrem & nidorosam qualitatem, ex qua deinde irritata facultas expultrix, cogatur ea per alvum expellere, tumque signa calidæ ventriculi intemperiei aderunt. Sic etiã, si cruda & pituitosa dejiciantur, & tarda ac imminuta fuerit alimentorum concoctio, à frigida intemperie læsam ventriculi coctionem arguimus. Ac denique vitium in ventriculo residere cognoscimus, si æger anteà pravis eduliis sese impleverit, quæ facilè in ventriculo corrumpi potuerint.

Ab intestinis procedit alvi fluxus præcipuè, cùm illa lumbricis referta sunt, & tunc signa lumbricorum apparebunt, ex proprio capite desumenda.

Si ab hepate procedat alvi fluxus, dejectiones erunt biliosæ, quia bilis in hepete generatur, & signa calidæ intemperiei, inflammationis, obstructiones, aut alterius cujusdam hepatis affectus apparebunt.

Si à liene diarrhœa procedat, dejectiones majori parte nigræ, aut ad nigrum vergentes erunt; in sinistro hypochondrio tensio, gravitas, aut dolor, & alia lienis laborantis signa conspicientur.

Si à mesenterio procedat, tensio vel dolor in illa parte apparebit: Verùm humores in mesenterio collecti, ab hepate vel liene plerumque oriuntur.

Si ab utero procedat alvi fluxus suppressio mensium; vel symptomata affecti uteri aderunt, quæ magis sævire solent & præsertìm alvi fluxus ingravescit, quo tempore menstrua fluere consueverunt.

Prognosis diarrhœæ in hunc modum instituenda est.

Alvi fluxus, qui cum facili tolerantia contingit, & ex quo æger levamen aliquod percipit, bonus. Contra verò, qui laboriosus est ac vires dejicit, malus. Ille enim criticus censendus est, hic verò symptomaticus.

Alvi excrementa liquida, quæ in progressu morbi sensim crassescunt, bona. Virtutem enim bene operantem significant, quæ pravos humores concoquit, cum concoctio fiat incrassando.

Fluida alvi excrementa cum dolore, & laboriosa ac frequenti dejectione, mala. Significant enim maximam humorum acrimoniam, quæ intestina vehementer vellicat, stimulat, erodit.

Liquida dejectio, quæ non sentientibus effertur, valdè mala. Aut enim errorem mentis & delirium significat; aut caloris nativi exsolutionem, quam sensus abolitio consequuta est.

Liquida dejectio, quæ cum morbo acuto incipit, & cum eodem perseverat, mala. Significat enim magnam materiæ morbificæ copiam, vel malignam qualitatem, quæ naturam cogit ad præcocem istam diarrhœam.

Si leucophlegmatiâ detento fortis diarrhœa supervenerit, malum solvit. Hipp. *Aph.* 28. *sect.* 7. Materiæ enim toto corpore restagnantis evacuatio fit. Id autem limitatione indiget. Verus siquidem est Aphorismus, si talis alvi fluxus in morbi principio, adhuc constantibus viribus accidat: alioqui non morbum, sed ægrum de medio tollit.

Mulieri uterum gerenti, si alvus multùm fluat, periculum est, ne abortiat. Hipp. *Aph.* 14. *sect.* 5. Alimenta enim fœtus nutritioni necessaria per alvum majori parte excernuntur, & vires dejiciuntur; tum vincula uterum continuo humorum in illas partes affluxu laxantur, tum fœtus ac uterus tetro excrementorum continenter dejectorum vapore inficiuntur.

Alvi dejectiones vitellinæ, virides, æruginosæ, lividæ, nigræ, variegatæ, aut valdè fœtidæ, malæ. Hæ dejectiones malæ sunt propter eas rationes, quas de simili vomitu capite proprio retulimus.

Quod ad curationem spectat, cùm diarrhœa symptomatica plerumque oriatur ex pravis corruptisque humoribus biliosis, pituitosis, melancholicis, aut serosis, & præcipuè biliosis, acrimoniâ suâ facultatem intestinorum expultricem irritantibus; illius curatio ab humoris peccantis evacuatione auspicanda est: quod fiet medicamento, quod purgando stringit, ne humoribus commotis alvi fluxus nimiùm irritetur: & in similem modum continuari poterit.

℞. Rhab. elect. ʒ. i. myrobab. citrin. ʒ. ß. santal. citrin. ℈. ß. Infundantur in aqua plantag. In expressione dissolve rhab. pulverati ʒ. ß. syrupi rosat. ℥. j. Fiat potio. Poterit addi catholicum, vel aliud medicamentum purgans, pro conditione humoris expurgandi.

Vomitus etiam interdùm convenire poterit, quia revellit & evacuat materiam morbificam.

Si sanguis redundantis indicia fuerint & robur virium, phlebotomia initio celebranda est. Ac si febris adfuerit, sanguis detrahendus est, etiam si nulla plethora appareat.

Ante & post purgationem clysteres detergentes injiciendi sunt, quorum descriptio talis esse poterit.

℞. Hordei integri P. ii. furfuris macri & rosar. rubr. ana P. i. liquirit. rasæ & passul. integr. ana ℥. i. Coquantur ad ℔. i. In colatura dissolve sacchari alb. ℥. i. vitellos ovor. n. ii. Fiat clyster.

Corpore sufficienter evacuato, tum medicamentis purgantibus, tum ipso alvi fluxu, astringentia & roborantia usurpanda erunt, tum per os assumenda, tum per clysterem injicienda, tum ventri admovenda: quorum formulæ à curatione dysenteriæ erunt repetendæ.

Præterea verò sequentia utiliter usurpari poterunt.

℞. Aceti chalybeati partem unam, aquæ chalybeat. partes duas, fol. & fructuum myrti, cydonior. mespilor. sorborum, ana M. i. nucum cupressi part. vi. Coquantur ad medias. Colatura foveatur totus venter, tepide, frequenter.

℞. Ol. mastiches, cydonior. & myrtin. ana Unc. i. sang. dracon. thuris, gummi tragacanth. ana ʒ. i. ceræ quantum satis. Fiat unguentum, illinendum post fotum. Vel

℞. Micæ panis assatæ, & in aceto chalybeato infusæ, & carnis cydonior. sub cineribus coctorum, vel cydoniati, ana Unc. iii. thuris, mastiches, sang. drac. ana Drach. i. Cum syrupo de absynthio & cydonior. ana q. s. Fiat cataplasma.

℞. Mastiches ʒ. ii. Bulliant in ℔. iii. aquæ fontis pro potu ordinario. Præstat aqua ferrata, quia alvum turbat, sed in affectu calido non valet: in cujus curatione convenit tinctura rosarum, vel conserva rosar. cum aqua fontis permixta, vel aqua intinctionis auri, cum syrupo cydoniorum agitata.

Amatus Lusitanus refert quendam curatum diarrhœa biliosa largo frididæ potu in æstate. Nos verò cuidam viro sanguineo, diarrhœa biliosâ æstate media laboranti, cum siti intensâ, præscripsimus salem prunellæ in potu ordinario. Tum etiam julepos, cum aqua lactucæ & portulacæ, ter in die sumendos, & intra viginti quatuor horas curatus est.

Si humor fuerit valdè acer & adustus, parcius & mitioribus medicamentis purgandus est æger, alioqui affectus ingravescit; sed refrigerantibus & humectantibus tẽperandus est, tum etiam sanguine parcâ manu detracto.

In eodem casu plurimùm confert semicupium tepidũ, cujus exemplum habetur in observationibus nostris.

Folia plantaginis, in jusculis decocta, ad hunc affectum utilissima sunt.

Ne verò diarrhœa in dysenteriam transeat, ac demulcendam humoris acrimoniam, clysteres ex lacte chalybeato usurpandi sunt; tum etiam emulsiones ex seminibus frig. maj. & sem. papav. albi.

Ad eandem diarrhœam biliosam syrupus sequens erit convenientissimus.

℞. Succi cydonior. Unc. vi. succi endiviæ & acetosæ, an. Unc. iii. sem. acetosæ, & plantag. ana Drach. ii. coral. rubr. ʒ. i. aquæ plantag. ℥. iv. Coquantur ad mediæ partis consumptionem. Colentur & fortiter exprimantur. Adde sacchari parem colaturæ quantitatem, fiat syrupus, de quo capiat Drach. ii. manè & sero.

In omni autem diarrhœa, præmissis universalibus, bolus sequens usurpari poterit.

Conservæ rosar. antiquæ ℥. ß. cydonior. condit. ʒ. i. pulveris tormentillæ ℈. i. boli armeni ℈. ß. cum saccharo q. s. Fiat bolus frequenter iterandus. Vel si affectus sit diuturnior, ex iisdem aut similibus, majori quantitate præscriptis opiata concinnari poterit, ad plures doses sumenda.

Vel ad potentiùs adstringendum utatur æger pulvere sequenti.

℞. Sang. drach. thuris, mastich. mumiæ, terræ sigill. lapidis hæmatit. trochisc. de carabe, ana Drach. i. boli arm. veri Drach. iii. Fiat pulvis, de quo capiat ℈. ii. cum liquore idoneo.

Rhab. bis infusum, & posteà aqua rosar. lotum bis aut ter, & exsiccatum, utile.

Tabellæ triasantali, quadruplicato rheo, bis in die exhibito, pondere Drach. ii. alvi fluxus materiam auferunt, & viscera corroborant.

Coryzæ (*Pulicariæ*) folia super prunas injecta, ut fumus in cathedra perforata recipiatur, specificâ vi alvi fluxui medentur. Tum si eadem herba, cum aceto trita, regioni stomachi admoveatur.

Suffitus etiam thapsi barbati in cathedra perforata receptus, insignis est efficaciæ, cujus exemplum habetur in observationibus nostris.

Syrupus corallorum ad diem est efficax, & multò magis illius tinctura, vel magisterium.

Conserva cynorrhoidi per se ad diarrhœam biliosam utilissima est: tum etiam si opiata astringentibus permisceatur.

Ubi verò ex fluxu frequentiori & acriori periculum est ne vires deficiant, laudanum opiatum cum mastiche & terra sigillata utiliter exhibetur.

In contumaci alvi fluxu clyster ex jusculo & theriaca recenti utilis.

Pilulæ de bdellio bis aut ter in septimana, vel alternis diebus usurpatæ, ad diuturnos & contumaces avli fluxus sistendos utilissimæ sunt.

Ad idem valet mespilorum usus frequens, ut se experientiâ comprobasse testatur Forestus *observ. 1. lib. 22.* his verbis: *Quidam diuturno alvi fluxu laborabat, & omnem suam substantiam frustrà in Medicorum ope consumpserat: consilii causâ, ut ab hoc malo liberari posset, ad me accessit. Cui consilium dedi, ut mespila etiam immatura in maxima copia devoraret. Quibus comestis, alvi profluvium paucis diebus cessavit. Uti & cuidam evenit mercatori Zelando, ad Joannem Spirinchium, quendam Medicum Lovaniensem celebriorem profecto, ut ab eo curaretur. Qui cum multis mensibus laborasset profluvio, & tandem etiam dysenteria, neque ab ullis Medicis curari posset. tandem mespilis comestis, ex ejusdem Medici consilio, sanitatẽ consequutus est, & Medico trecentos aureos, pro sola mespilorum præscriptione numeravit, quibus solis in pristinam sanitatem fuerat restitutus*. Hæc Forestus.

Verùm advertendum est, ut ante mespillorum usum corpus ab excremẽtis & omni cacochymia liberũ præstetur.

In diarrhœa inveterata sequentia utilissima sunt.

℞. Ras. eboris ʒ. iii. confect. alkerm. ℥. i. sacchari aqua ros. dissoluti Unc. iv. Fiant tabellæ.

℞. Croci martis reverberati g. vi. bezoard. miner. ℈. ß. conservæ ros. ʒ. ii. spirit. vitr. gut. iii. Misce, fiat bolus, qui detur bis in die, longè à pastu.

℞. Succi persicariæ maculatæ, & sempervivi maj. an. ℥. iii. bulliant ad tertiæ partis consump. & dentur manè. Certè curant quemlibet fluxum, quantumvis inveteratum.

Mercurius diaphoreticus per aliquot dies ad gr. xii. exhibitus, omnes corporis impuritates aufert, quæ contumaces interdùm alvi fluxus parere consueverunt.

Decoctum granorum juniperi, in vino paratum, per triduum exhibitum, multùm confert. Tum pulvis cicadatum, cum vino albo exhibitus, ad Drach. i. Hæc duo conferunt materiam alvi fluxum committentem derivando ad urinæ vias. Paratur antem decoctum juniperi in sequentem modum.

℞. Granor. juniperi M. i. vini rubri ℔. i. ß. Bulliant ad duarum partium consumptionem, colaturam capiet manè per triduum.

Potus aquarum sulphurearum, totum corpus expurgando, & ventriculum roborando, inveteratam diarrhœam curat. Cujus rei exemplum habetur in observationibus nostris.

Si diarrhœa fiat à catarrho, cerebro prospiciendum est velut parti mandanti, iis remediis, quæ in catarrhi curatione proposita sunt. Si verò pendeat ab hepatis, aut lienis obstructione, vel imbecillitate, illis affectibus medendum oportebit, prout in peculiaribus eorum curationibus docebitur: tumque astringentium medicamentorum usus nullus, aut parcissimus esse debet. Platerus in cura hæmorrhoïdum, dicit sanguinem calentem injectum mirabiliter alvum fluentem cohibere.

## CAPUT VI.

### *De Dysenteria.*

Dysenteria est frequens & cruenta alvi dejectio, cum ventris dolore ac torminibus, ab intestinorum exulceratione dependens.

Dysenteriæ nomen apud veteres plerumque sumitur communiter pro omni cruenta alvi dejectione: strictè tamen & propriè eam tantùm alvi fluxus sanguinolenti speciem significat, quæ ab ulcere intestinorum exoritur.



Gal. 3. *de symptomat. caus. cap.* 1. quatuor cruentæ dejectionis species proponit, quibus etiam dysenteriæ nomen communiter usurpatum tribuitur.

Prima est, quando propter aliquam partem præcisam corporis, aut intermissam aliquam exercitationem, aut sanguinis evacuationem per alias partes, puta nares, vel uterum suppressam, sanguinis copia luxurians, per vasa mesaraïca ad intestina detruditur, & per alvum evacuatur.

Secunda est, quando propter jecoris imbecillitatem sanguis aquosus, & loturæ carnium similis excernitur, quod in fluxu hepatico cõtingit, de quo infra tractabimus.

Tertia est, quando sanguis melancholicus & splendens ejicitur, qui propter nimiam moram in hepate aut liene ustionem concepit, & cum humore melancholico permixtus est. Splendor ustionem significat, quandoquidem sanguis, qui ex refrigeratione nigrescit, splendorem non habet, imò verò eum, quem priùs habebat, amittit.

Quarta est, ubi brevibus quibusdam intervallis ægri cum humoribus & excrementis sanguinem rejiciunt, cui interdùm puris aliquid admixtum est, idque cum dolore & torminibus, quibus intestinorum ulcus arguitur. Et hæc est propriè dicta dysenteria, de qua tantùm hîc agimus.

Causæ internæ dysenteriam efficientes, sunt humores acres & exulcerantes, ut bilis flava; porracea, æruginosa, & atra; tum etiam pituita salsa, ab intenso calore genita, vel putredinem in ventre aut salsedinem adepta, & ad intestina delata, ubi propter lentorem diutiùs hærens, assiduè detergendo, tandem exulcerat.

Hinc dubium non leve proponitur ab autoribus, quomodo bilis flava interdùm brevi temporis spatio dysenteriam faciat, cùm tamen non raró bilis porracea & æruginosa simplicem faciant diarrhœam, ad longum tempus perdurantem, quæ tamen nunquam in dysenteriam degenerat: cum bilis porracea & æruginosa ex flava generentur ulteriori adustione, & proindè majorem habeant acrimoniam.

Respondet Mercatus, cum humorum acrimonia requiri lentorem, & visciditatem, cujus ratione diutiùs morentur in intestinis, eaque magis corrodant. Et ita si flava bilis lentorem habeat, dysenteriam efficit: contra verò, si porracea & æruginosa fluidior sit, & minorem in intestinis moram faciat, simplicem producet diarrhœam. Sennertus hanc responsionem probabilem esse dicit, eam tamen omninò dubium non solvere existimat, quod sæpe alvi fluxus dentur, in quibus visciditas & lentor cum acrimonia reperiuntur, & tamen dysenteria non excitatur. Contra verò visciditas & lentor sæpè non adsunt in biliosis humoribus, dysenteriam excitantibus, ideò censet humores, qui dysenteriam pariunt, peculiarem & occultam quandam qualitatem habere, quâ peculiariter intestinis infensi sunt, eâque exulcerant, sicut lepus marinus pulmonem, & cantharides vesicam exulcerant, non autem alias partes. Illam verò qualitatem malignam & intestinis utplurimùm infensam probat ex eo, quod dysenteria plerumque contagiosa sit, ita ut miasmata ex dejectionibus in dysenteria exhalantia, sola intestina afficiant iis, qui contagium recipiunt, non autem alias partes. Idem contingit in aliis morbis epidemicis & contagiosis, in quibus venenum grassatur parti cuidam peculiari infensum. Sic dantur pleuritides & peripneumoniæ, & anginæ pestilentiæ. Sic venenum canis rabidi soli cerebro infensum est. Id apertiùs in medicamentis purgantibus videre est, quæ peculiarem vim obtinent, humores in corpore commovendi, & ad intestina propellendi. Cùm enim illa, non solùm ore sumpta, sed etiam umbilico admota, imò vapore ipsum naribus attracto, alvum movere & purgare soleant, verisimile est, illa per poros cutis, & vasorum extremitates penetrantia, agitationem quandam & fermentationem in humoribus excitare, quâ vitiosi humores à bonis separantur, & ii deinceps, naturam stimulantes ad intestina propelluntur, vi medicamenti ad ea loca expulsionem dirigẽtis. Pari etiam ratione, sed modo diverso, sudorifica ad cutem, & diuretica ad vesicam insitâ vi humores propellunt. Ex quibus licet colligere, contagium dysentericum, quoquo modo & loco intra corpus admissum, fermentationem quandam in humoribus excitare, & sibi similem dispositionem imprimere, quæ intestinis inimica, ad ea cursum humorum promovet, eaque labefactat atque exulcerat, & illa demùm, tali dispositione infecta, humores & alimenta inficiunt, unde vera & propriè dicta dysenteria emergit.

Quæritur etiam apud autores, quidnam sit illud mucosum, & album, quod magnâ copiâ plerumque in dysenteria excernitur cũ sanguine, aliisque humoribus permixtum. Quidam putant esse pinguedinem intestinorum abrasam: alii mucum, quo intestina oblinuntur ad faciliorem transitum excrementorum: alii pituitam à cerebro aliisque partibus defluentem: alii pus ex visceribus manans. Nos verò statuimus, hanc mucosam substantiam nihil aliud esse, quàm intestinorum excrementum præternaturale. Intestina siquidem labefactata, & à naturali constitutione dejecta, proprium alimentum ritè convertere nequeunt in suam substantiam, sed illud imperfectè assimilando, in mucosam illam substantiam commutant, quæ cum nutritioni illarum partium inepta sit, expellitur foras, & pars demum nutritionis indigat, novum attrahit alimentum; quod denuò cùm perfectè transmutari non possit, ob vitium partis in substantiam illam heterogeneam mucosam convertitur, cujus magnus est proventus, quoniam pars ad sui nutritionem continuò sanguinem attrahit à venis, qui in mucosam substantiam convertitur, atque adeò pars, suo genio fraudata, novum iterum attrahit sanguinem ad sui nutritionem, quam perpetuò intendit. qui cum propter depravatam homojosin in prædictam substantiam commutetur, magnus fit mucosi illius excrementi proventus. Idem in quamplurimis aliis partibus contingit, & præsertim in iis, quæ magna & profunda ulcera patiuntur. Pars siquidem ulcerata cum ob pravam diathesin probè nutriri nequeat, sanguinem continuò attrahit à venis, qui in purulentam substantiam commutatur, unde totum corpus sensim exhauritur, & tandem contabescit. Neque solùm partibus ulceratis hoc vitium contingit, sed etiam aliis, nullo ulcere aut abscessu affectis, ita ut licèt excrementum prædictum puris naturam æmuletur, non sit tamen verum pus, quod non nisi ex ulcere vel abscessu procedit. Id præcipuè apparet in ophthalmia, in qua oculus simplici inflammatione affectus, copiosum excrementum puri simile continuò emittit, quod, ex sola partis intemperie & depravata homojosi procedit. Idem contingit sæpè asthmaticis & aliis, qui pulmonum affectibus laborant. Eorum enim pulmones, malè affecti, proprium alimentum malè concoquunt, & in excrementum pituitosum, atque interdùm puri simile convertunt, quod per anacatharsin expellitur, & tamen nullum ulcus est in pulmone, quod multi Medici etiam periti statim pronuntiant, conspectâ illâ materiâ, puris speciem referente.

Causæ externæ dysenteriæ sunt, quæcumque humores acres & vitiosos generare possunt, vel jam genitis parvam illam dispositionem, dysenteriæ excitandæ idoneam, inducere. Inter illas primum locum tenent cibi acriores, vel putredini valdè obnoxii, ut fructus horarii, & alii omnes, qui non satis mutati devorantur. Idem præstant aquæ valdè crudæ, aut minerali aliquo infectæ, in potu ordinario usurpatæ, tum etiam medicamenta assumpta, deleteriâ qualitate prædita.

Prava etiam aëris dispotio ad dysenteriam efficiendam maximè efficax est. Sic Hip. dicit *Aph. 11. sect. 3.* si hyems plus justo frigidior & siccior extiterit, ver autem pluviosum & austrinum, æstate futuras esse dysenterias. Et *Aph.* 12. ejusdem sectionis, si hyems admodum austrina fuerit & pluviosa, ver autem siccum & aquilonium, dysenteriæ producendæ tempestates illas esse maximè idoneas.

Peculiare etiam aëris vitium, dysenteriæ generandæ idoneum, reperitur in epidemicâ dysenteria, quæ aliquando pestilens est, ac valdè perniciosa, aliquando verò minus infert periculum, & ex qua utplurimùm ægrotantes evadunt. Ad hanc etiam classem revocandum est contagium, quod ab ægrotantium excrementis exhalat, & suam sæpè labem adstantibus communicat. Imò verò, si talia excre-

menta in latrinas effundantur, multos ejusdem familiæ inficere solent.

Signa dysenteriæ diagnostica ex definitione ab initio proposita facilè eliciuntur. Adest enim frequens & cruenta dejectio, cum dolore & torminibus ventris. His accedunt plerumque febris, vigiliæ, sitis, fastidium cibi, & alia multis morbis communia.

Quænam verò intestina, tenuia nimirum, an crassa, ulcere afficiantur, dignoscere difficilius est. Vulgò dicitur, si dolor sit supra umbilicum, tenuia intestina affici: si verò infra, crassa maximè laborare. Quod tamen rationi manifestè repugnat, cùm & tenuia & crassa intestina ad partem superiorem & inferiorem circumagantur. Meliùs igitur elicietur ista diagnosis ex qualitate doloris, & iis quæ excernuntur. Si enim tenuia intestina affecta sint, dolor est acutissimus, ut ægri aciculis compungi videantur; quia tenuia intestina magis membranosa sunt, & sensu exquisitiori prædita. Deinde alvus statim post tormina & dolores non deponit, ac denique sanguis stercoribus omnibus permixtus est. Cùm enim via à superioribus intestinis ad anum longior sit; sanguis & purulenta materia, antequam per alvum excernantur, in longiore itinere magis stercoribus permiscentur. Si verò intestina crassa afficiantur, dolor est minùs vehemens & diuturnus, à torminibus & cruciatu ventris statim fit excretio, cruor, & purulenta materia alvi excrementis supernatant, aut parum permixta apparent. In majori exulceratione veluti carunculæ excernuntur.

Signa causarum ab excrementorum colore præsertim desumuntur, quatenus illa citrina, flava, viridia, albicantia, vel atra conspiciuntur. Quibus adjungenda sunt signa abundantium in corpore humorum, quæ ab ætate, temperamento, anni tempore, & vitæ genere desumuntur.

Prognosis hujus affectus in hunc modum instituenda est. Si tenuia intestina exulcerentur, majus est periculum; substantiâ enim pollent magis nervosâ, & hepati viciniora bilem synceriorem recipiunt.

Dysenteria ab atra bile proveniens lethalis est. Hip. *Aph.* 24. *sect.* 4. qui tale ulcus ad cancri naturam accedit, qui etiam in externis corporis partibus raró curationem admittit. Si tamen per crisim excreta atra bilis dysenteriam movit, adeò periculosa non est. Cavendum tamen hîc est, ne sanguis concretus, aut diutius retentus pro atra bile accipiatur.

Dysenteria à flava bile aut cibis acribus proveniens facilè curabilis est.

A pituita salsa dysenteria veniens, crudelior, & contumacior est, quàm quæ à flava bile: quia propter lentorem diutius intestinis hærens, gravius affligit, & magis exulcerat.

In longis difficultatibus intestinorū cibi fastidium, malum, & cum febre pejus. Hip. *Aph.* 3. *sect.* 6.

Si dysenteria detento veluti carunculæ dejiciantur, mortiferum. *Aph.* 26. *sect.* 4. profundum enim ulcus significat, quod intestini particulas abradit.

Vigiliæ immodicæ, dejectiones sinceræ, nigræ, fœtidæ, sanguinis excretio copiosa superveniens lienteria, singultus, vomitus biliosi, jecoris & præcordiorū dolor, sitis intensior, lethalem utplurimum dysenteriam prænuntiant.

Podagricis, & lienosis superveniens dysenteria, bonum. Hip. *Prog. & Aph.* 46. *sect.* 6. hæc tamen dysenteria talis revera non est; sed potiùs ad simplicem diarrhœam referenda: quæ materiam morbificam, illos morbos producentem, evacuat.

Senes & pueri hoc morbo sæpius pereunt, quàm in media ætate constituti. Hip. 2. *progn.* Pueri quidem, quia citò dissolvuntur ob mollitiem, tum quia præceptis minùs obtemperant: senes verò quia viribus sunt exhausti, & quia magna status naturalis eversi significatur. Talia siquidem excrementa, dysenteriæ producendæ, idonea, non facilè gignunt.

Curatio hujus affectus perficitur medicamentis humores acres lenientibus, abstergentibus, evacuantibus, ulcus consolidantibus, fluxumque constringentibus.

Humoris peccantis evacuatio statim ab initio molienda est, ut citò educatur, antequam graviùs lædat: imò verò repetenda, donec magna ex parte sublatus sit.

Et si tutum non videatur, singulis, vel alienis diebus purgare, fieri potest tertio, vel quarto quoque die. Huic usui cæteris præstat medicamentis rhabarbarum, vel in substantia cum jusculo usurpatum, vel in potionis formam, ut in diarrhœæ curatione dictum: vel in sequentem modum redactum.

4. Fol. plantag. M. . liquirit. ras. & passul. integr. an. Drach. iii. rosar. rubr. P. i. tamarind. Drach. vi. corticis myrobal. citrin. ol. amyd. dulc. confricat. Drach. ii. Coquantur ad Unc. iii. In colatura dissolve rhab. in aqua plantag. cum spica infusi, Drach. i. syrup. cydonior. ℥. i. Fiat potio. Vel

℞. Tamarindor. Unc. sem. myrobolan. citrin. Drach. ii. Coque in aqua hordei & plantag. In colatura infunde rhab. Drach. i. sem. Santal. citrin. ℈. ß. Colaturæ Unc. iv. adde syrupi rosar. solut. Unc. i. Fiat potio.

Commendatur à nonnullis decoctum myrobal. in plures doses exhibitum, hoc modo paratum.

℞. Corticum myrobal. chebulor. Drach. x. citrin. ℥. v. passular. minor. Unc. ii. Coque omnia in aquâ Unc. xxvi. ad consumptionem tertiæ partis. Posteà colentur. Adde colaturæ sacchari Drach. x. Clarificetur, aromatizando cinam. Unc. sem.

Penotus sequentem potionem laudat, tanquam singulare remedium ad dysenteriam, & diarrhœam desperatam.

℞. Corticis guaiaci contriti Unc. ii. Bulliant in sufficienti quantitate aquæ ad medias, cui impone rosar. rubr. balaust. sem. plantag. an. Drach. ii. Bulliant per horam. Deinde colaturæ adde rhab. pulverat. Drach. i. (ii) cathol. Drach. iii. Fiat potio.

Quamplurimi practici rhab. torrefactum exhibent, ut vis purgans ex parte auferatur. Sed Amatus Lusitanus secundum rhabarbari infusionem usurpat, dicitque, primâ infusione omnem ejus acrimoniam auferri, & melius esse hoc modo usurpatum, quàm torrefactum: illa enim torrefactione empyreuma acquirere nō pauci existimant. Præparatio autem talis est.

℞. Rhab. elect. Drach. i. sem. Infundatur in aquâ plantag. ℥. iii. per aliquot horas. Colentur & leviter exprimantur, iterumque infundantur in novâ aquâ plantag. Unc. iii. In expressione dissolve cassiæ recenter extractæ Unc. sem. Fiat potio.

Si propter humorum crudorum copiam magis purgare est animus, syrupus rosaceus, Elect. catholic. aliaque mitiora admiscenda sunt, abstinendo à vehementioribus.

Vomitus aliquando convenire potest, si æger sit nauseabundus, & humores in ventriculo restagnare videantur: fit enim revulsio à parte affecta. Quod disertè innuit Amatus Lusitanus *curat.* 34. *cent.* 2. *in scholia*, his verbis: *Si ad intestina corrivantem biliosum & acrem humorem, dysenteriam gignentem, Medicus per superiora retrahere posset, & eum per vomitum vacuare, dubio procul ineptum esset, & contra Galeni præcepta libro artis Medicinalis, & methodi suæ curativæ, per intestina ulceribus scatentia materiam ducere. At cùm hæc Medicus non sic assequi possit, tamen si tentare pro ulceribus debeat, consequens medicamentis purgatoriis id efficiat, præsertim rhabarbaro.* Illud ipsum docuerat Hipp. *Aphor.* 15. *sect.* 6. *A longo alvi profluvio habito, spontaneus vomitus superveniens, morbum solvit.* Galen. verò *in com. hujus Aph. Hoc*, inquit, *exemplum est Medicorum esse numero, quæ rectè fiunt à natura, quæ Medicum imitari oportet.* Idem confirmat Mercatus, his verbis: *Aliò humores transferes, sanguine misso, si opus fuerit, item expurganti pharmaco exhibito, vel vomitibus, maximè in salsa pituita. Nam hac una diuturnas dysenterias curari conspeximus.* Angelus Sala in dysenteria sequens præscribit vomitorium.

℞. Sal. vitriol. ʒ. ß. vel Drach. i. syrup. cydon. & aq. beton. an. ℥. i. aq. cinam. Drach. x. Misce & propina.

De phlebotomia in hoc affectu magna est dissensio inter authores. At peritorum sententia est præsente febre, & intestinorum inflammatione (quæ non raro ulceri copulata est) debere celebrari eam in principio morbi, antequam vires ab alvi profluvio diuturniori fuerint attritæ:



sic enim fit revulsio sanguinis, & humorum acriorum, ad intestina profluentium. Imò verò Valescus de Tarenta, & Amatus Lusitanus in antiqua dysenteria sanguinem detrahunt. *Valde senex*, inquit Valescus, *dysenteria tribus jam mensibus miserè torquebatur. Vocatus in consilium, reluctantibus omnibus aliis Medicis, jussi venam aperire. Mox convaluit.* Amatus verò sic habet: *Ad virum illum, qui dysenteriam diuturnam, & fortè triginta dierum, ingenti cum febre patiebatur, & post multa ac varia adhibita remedia, imbecillis & gracilis erat factus, perseverante etiam fluxu ventris multo cum sanguine, Medicus cordatus ingressus est, qui sanguinem ex basilica dextri brachii extraxit. Sed quanto juvamine, audite. Illicò, mirum dictu, sanguis cohibitus fuit, perseverante adhuc fluxu ventris. Cæterùm saccharo rosaceo ad aliquot dies, & nonnullis ingestis clysteribus, ac topicis astringentibus remediis applicitis, alvus in totum restricta est.*

Interim varii injiciuntur clysteres, primùm levientes & detergentes, posteà verò glutinantes & adstringentes. Non rarò autem uni eidemque clysteri omnes prædictæ indicationes permiscentur, aut earum plures.

Clysteres lenientes & anodyni parantur ex lacte, vel solo, vel cum vitellis ovor. n. ii. aut iii. vel mucilag. seminis psylli & cidonior. Unc. iv. vel ad simul astringendum, cum sacchari aut mellis rosacei Unc. i. vel ad glutinandum, cū sevi hircini recentis Unc. ß. aut ferro, auro, vel silicibus ignitis in lacte extinctis, ut serosa illius portio absumatur, sicque glutinosum magis evadat.

In lactis verò defectu, lac. amygd. dulc. vel cremor. hord. seu oryzæ, quem oryzogalon vocant, sola vel invicem mixta, tum etiam jusculum vervecis, pulli, aut caponis, vel capitis & intestinorum vervecis, usurpari poterunt, iisque reliqua permisceri. Vulgare autem est, rosas, & caudam equinam (*equisetum*) cum capite vervecis decoquere. Vel decoctum sequens erit præscribendum.

℞. Rad. alth. Unc. i. hord. mundat. vel oryzæ P. i. sem. lini, & cydonior. ana ʒ. i. Sem. psyllli. Drach. sem. flor. cham. P. i. Fiat decoctio in lacte vel jusculo, addendo sevum, vitellos, & alia præscripta.

Vel fieri potest ex lacte solo, cum rad. alth. decocto in principio ad tergendum & dolorem demulcendum.

Dolore admodum urgente, narcotica interdùm dictis clysteribus admiscenda sunt, ut philonii Persici Drach. i. vel ii. pilul. de cynoglosso. ℈. i. vel ii. syrup. de papav. Unc. i. sem. laudani opiati gr. v. vel vi. (N. *B. doses nimias esse.*)

Si inflammatio intestina obsidere videatur, quod ex dolore ventris continuo, & contrectando sese exasperante; tum etiam febre, ac linguæ siccitate dignosci poterit; iteretur phlebotomia; clysteres injiciantur ex aqua rosarum, in qua sal Saturni dissolutum fuerit, & venter oxycrato foveatur.

Idem Sal Saturni per os exhiberi poterit ad gr. x. cum conserva rosarum.

Clysteres detergentes fiunt ex decocto hordei, furfur. macri, rof. rub. cum saccharo, aut melle rosaceo.

Ad majorem verò detersionem, & ulceris glutinationē addi poterit terebinthinæ ℥. ß. cum vitello ovi dissoluta. In sordidioribus ulceribus ad fortiora interdùm detergentia erit confugiendum, ut betam & parietariam, in prædicto decocto usurpanda. Fortissima verò sunt centaurium, absinthium, gentiana, muria ex Gal. 12. *meth.* 1. *c.* & similia, quorum usus hoc tempore rarissimus est, propter dolores, qui graviores multò solent evadere.

Zacutus Lusitanus ausus est uti arsenico, cum felici tamen successu, ut videre est *observ.* 18. *lib.* 2. *Praxis Medicæ admirandæ*: fides sit apud Aut.

Chymici nonnulli oleum ceræ in clysteribus dissolvunt ad Drach. i. eoque ventrem inungunt.

Ad ulcus glutinandum, clysteres primò leniter siccantes & parum astringentes conveniens, ad eos postmodum descendendo, qui majori siccandi, astringendique vi præditi sunt. Atque ita fient primùm ex lacte chalybeato, in quo rosæ decoctæ sint, vel ex decocto hordei, aut oryzæ torrefactæ, & rosar. rubr. P. i. addendo utrique clysmati interdùm vitellos ovor. leviter assos, n. ii, aliquando & mel. rosac. & cùm magis operari vis, succi plantag. Unc. i.

Ad magis astringendum & glutinandum, in hunc modum parabitur.

℞. Radic. consolid. maj. & tapsi barbati, ana Un. i. Fol. plantag. consolid. ana M. i. rosar. rubr. hord. torrefacti, an. P. myrtillor. Drach. ii. Fiat decoctio in aqua cisternæ. In colaturæ ℔. i. dissolve mellis rosac. ℥. i. album ovi. n. i. vel mucilag. gummi tragacanth. Unc. sevi hircini Unc. i. ß. succi millefolii vel Polygoni Unc. i. Fiat clyster. Vel

℞. Rad. bistort. vel tormentil. Unc. sem. rad. consol. maj. Unc. i. sol. burs. pastor. i. polygon. equiseti, pilosell. an. M. balaust. calycum glandium, nucum cupressi, an. Drach. ii. oryzæ tostæ P. i. Fiat decoctio in aqua fabrorum. In colat. ℔. i. dissolve succi plantag. Unc. ii. vitellos ovor. assos n. ii. Fiat clyster.

Angelus Sala mirum in modum commendat clysterem sequentem.

℞. Caput vervecis per medium sectum, decoquatur donec caro ab ossibus separetur. Juri colato adde summit. hyperici M. ii. vel iii. Rad. tormentill. crasso modo contusæ Unc. ii. infunde per 3. vel 4. horas supra cineres calidos. Colatura bis, terve in clysteris formam injiciatur.

Succus plantag. solus, vel lacte, & decocto hordei contemperatus, utilitur injicitur.

Gummi tragacanth. Drach. ii. vel hujus gummi in aqua pediculi rosar. & plantag. clysteribus utiliter permiscetur, cum succo plantag. etiam addito sevo hircino, efficacissimum enema componet. Loco tragacanthæ aut etiam cum illa, utiliter usurpari poterunt gummi arabicum, thus, mastiche, sarcocolla. Quæ omnia, in prædictis liquoribus soluta, glutinando operantur, nec ut valde adstringentia ulcus exasperant. Amatus Lusitanus valdè probat clysteres ex Emplasticis prædictis paratos, quia internam intestinorum superficiem, contra fluentis materiæ morsum, crustæ instar obducunt, eosque ita componit.

℞. Aquæ hord. Unc. x. album ovi optimè concussum n. i. gummi Arabici, adipis caprini, an. Unc. sem. ol. rosac. Unc. ii. bol. armen. & gum. tragacanth. an. Drach. i. Misce, fiat clyster.

At ne clysteres isti emplastici suo lentore acres materias, tanquam carcere retentas, intestinis affigant, ad clysteres detergentes deveniendum est qui non diu retinendi, tum etiam clysteribus adstringentibus detergentes identidem interjciendi sunt.

Clysteribus adstringentibus utiliter admisceri poterunt acacis, hypocistis, sanguis draconis, lapidis hæmaticis succus rubeus, lævigatione cum aqua rosar. vel plantag. elicitus bol. armen. terra sigill. trochisc. de succino, albi Rhasis ad ʒ. vel ii. Alii verò pulveres, qui à nonnullis præscribuntur, noxii potiùs sunt; cùm in liquore subsideant, partemque vellicando irritent.

Imò verò satius est, etiam prædictos pulveres liquori vel decocto infundere, & factâ collaturâ injicere.

Dum clysteres injiciuntur, medicamenta, iisdem viribus prædita, per os exhibenda sunt, idque multò frequentiùs, quando superiora intestina ulcerata sunt, ad quæ clysterum materia pervenire nequit.

Lac caprinum, ubi magis detergere; vaccinum ubi magis glutinare est animus, cum saccharo rosac. utiliter exhibetur, modò febris absit. At chalybeatum efficaciùs conglutinat: illius ℥. iiii. cum succi plantag. & sacch. rosac. ana ℥. i. præstans efficiunt medicamentum. Vel symphyti majoris radix in lacte chalybeato utiliter decoquitur, & exhibetur.

Vel fiat panis ex subtilissima & purissima hordei farina cum vitellis ovorum. Coquatur in furno post extractionem panis. Micas ejus lacti saccharato immisce ad pulticulæ consistentiam, de qua æger capiat cochlear. v. vel vi. bis aut ter in die.

Jusculum carnis vitulinæ, optimè & diu coctæ ulcerum dolores lenit.

Cremor oryzæ mundæ benè coctæ, ulcera consolidat.

Refert

Refert Lertius in ſua hiſtoria, multos dyſentericos in longinqua navigatione fame propemodùm enectos, oryza in lacte decocta, aditis vitellis ovor. & ſucco hederæ terreſtris, fuiſſe reſtitutos.

In lacte etiam amygdaligno oryza poterit decoqui, & utrumque lac priùs auro uſtulari.

Hordei verò cremor cum ſaccharo paratus detergit & refrigerat.

Juſculum ex decocto pimpinellæ cum butyro paratum & per triduum exhibitum, manè & ſerò, dyſenteriæ curationem mirabiliter promovet: idque magis, ſi ejuſdem decoctum eodem tempore pro potu ordinario exhibeatur.

Cortices duorum aurantiorum ſub viridium, in ℔.viii. aquæ decocti, pro potu ordinario, curationē accelerant.

Raſuræ cranii humani Drach. 1. bis aut ter exhibita cum juſculo, aut alio liquore idoneo, dyſenteriæ curationem citiſſimè abſolvit.

Mucilaginis gummi tragacanthæ extractæ cum aq. roſar. cochlear. ii. vel gum. arab. Drach. ſem. in ſingulis juſculis panatellis utiliter diſſolvitur, tum etiam gelatinæ cornu cervi cochlear. i.

Tandem decocta adſtringentia ad integram ſanationem corpore benè evacuato, exhiberi poterunt. Quæ fient ex rad. biſtortæ, tormentillæ, ſymphyti, fol. plantag. millefol. burſæ paſt. equiſeti, piloſellæ, agrimonii, ſem. plantag. acetoſæ, ſumach. vinaceorum, roſis rubris, &c. in quo ciſternæ, diſſolvendo ſyrup. cydonior. myrtin. aut de roſ. ſiccis; tum etiam interdùm acaciam, hypociſt. bolum armenam, aut ſpodium addendo

Succus cydoniorum coctus ſine additione ad conſiſtentiam ſyrupi, vel rob. & ad cochleare i. vel i. frequenter exhibitus valdè prodeſt. Similes ſucci ex pyris, cornis, aliiſque fructibus auſteris parari poſſunt.

Inteſtina vervecis pinguis decoquantur in olla, donec juſculum reddeat ad mediam ſcutellam, huic adde olei dulcis parem quantitatem, capiat æger per os. Dyſenteriā non valde contumacem, una vel altera exhibitione ſiſtit.

Idem præſtant oleum amygd. & aqua roſarum, pari quantitate exhibita.

Vitelli quoque ovorum indurati & in aqua roſarum diſſoluti inſtar panatellæ condiantur ſaccharo, & pauca nuce moſchata, & bis aut ter exhibeantur.

Succus plantag. crudus ad Unc. iii. vel iv. exhibitus ſolus, vel cum aliis permixtus, præſtantiſſimus: & ſi inflammatio adfuerit, eam compeſcit.

Teſtatur Hollerius, hederæ terreſtris ſuccum propinatum plurimos à morte liberaſſe.

Julepi ex aquis, vel decoctis, & ſyrupis aſtringentibus, frequenter etiam exhibendi.

Syrupus corallorum, tinctura, & magiſterium huic affectui ſunt valdè idonea, quibus utatur æger ex cochleari frequenter, vel ſyrupis ſequentibus.

℞. Syrupi de agreſta, myrtini, de ſucco plantag. cydonior. de roſ. ſiccis, & de ſucco portulacæ, ana ℥.j. Miſce ad uſum dictum.

In fine dyſenteriæ valdè confert ſuccus abſinthii & menthæ benè depuratus, & cum ſaccharo in ſyrupum redactus: habet enim mentha, abſinthio mixta, miram vim coroborandi ventriculum.

Imò verò, ſi dyſenteria à multo fruſtuum uſu contigerit, in ipſo principio valdè conducit ſyrupus de abſinthio cum aqua cinamomi, vel theriacali, ventriculo interim admovendo fomenta & empiaſtra roborantia.

Malū cydonium excavatum, cerâ albâ deraſâ impletum, & ſub cineribus coctum, ac poſteà exhibitum per aliquot dies, ſpecificum eſt dyſenteriæ remedium.

Quercetanus idem remedium parat ex pomo curtipendulo excavato & gummi arabici ac raſura ceræ albæ, an. Drach. i. repleto & ad ignem cocto. Pomo devorato, ſtatim exhibet hauſtum decocti adſtringentis.

Alii uſurpant pullum columbinum cerâ infarctum & aſſum, ac in prandio exhibitum.

Meſpilorum uſus dyſenteriam inveteratam curat, ut teſtatur Foreſtus hiſtoriis duabus *lib. 22. cap. 1.* propoſitis qui locus ſupra citatus eſt in diarrhœæ curatione.

Bruyerius verò *lib. 8. de re cibaria. cap. 22.* ſcribit, ſe ipſum deſperata dyſenteria laborantem, anus cujuſdam conſilio, ſorba cruda largiſſimè devoraſſe, indeque ſanitati reſtitutum fuiſſe.

Nec omittenda eſt illa uva quercina, à Martino Rulando deſcripta, quam dicit eſſe concretitium quiddam, in formam uvæ, ad radices quercuum ſub terra tempore veris pullulans, ſaporis ſtyptici, colore foris purpureo, intùs candido, & quaſi lactifero, quæ in æſtate pereat, & quaſi fiat lignea: ideòque tempore veris debeat exſiccari in umbra, & deinde pulveriſari, hocque pulvere nihil præſtantius eſſe ait in dyſenteria, omnique ſanguinis profluvio. Illius etiam uvæ mentionem faciunt Encelius, Bauhinus, & Schenkius.

In omni fluxu à putridis humoribus, roborentur inteſtina pane biſcocto, qui in aceto fuerit decoctus, & poſtea exſiccatus. Bis terve repetita ea præparatione ille pulveriſetur, & juſculis indatur ad mediocrem craſſitiem.

Pulveres ad eundem affectum varii etiam parantur in ſequentem modum.

℞. Rad. biſtort. & tormentill. ana Drach. ii. ſem. acetoſ. & plantag. ana Drach. i. corall. rubr. & margarit. præparat. ana Drach. ſem. Fiat pulvis tenuiſſimus, de quo capiat Drach. i. cum juſculo, vel liquore idoneo. Poſſunt addi huic pulveri, ad majorem adſtrictionem, roſæ rubræ, myrtilli, balauſtia, cornu cervi uſtum, ſpodium, aut trochiſci de ſpodio; vel ad majorem adhuc adſtrictionem, ſanguis draconis, acacia, gallæ, bolus armena, terra ſigilla, lapis hæmatites. Si ſimul glutinare deſideres, ſem. pſyllii, amplum, gum. tragacanthum.

Bolus armena orientalis ad ʒ. i. cum juſculo, ſtatim ſedat dyſenteriam, ſi purgatio ſufficiens præceſſerit. Vel

℞. Pulveris tragacanthæ Drach. i. nucis moſchatæ, coralli præparati, ana Drach. ſem. Miſce, capiat duas vel tres doſes, cum ovo ſorbili, aut cum juſculo. Vel

℞. Gummi arab. Drach. i. coralli præparati, boli armenæ. an Drach. ſem. Miſce, utatur loco prædicti. Vel

℞. Cornu cervi uſti, boli armen. corall. utriuſque, ſantalor. omnium, maſtiches, an. Drach. ſem. thuris, tragacanthæ, ana ℈. ſem. Miſce, fiat pulvis, de quo capiat Drach. ſem. frequenter.

Foreſtus valde commendat pulverem ſequentem, aliquoties uſurpatum.

℞. Myrobalan. citrin & rhab. parum torrefacti, a ℈. i. Fiat pulvis pro una doſi.

Hercules Saxonia ſequenti pulvere dicit omnes dyſenterias recentes, niſi fluxio admodum urgeat, ſtatim & certò ſanari.

℞. Oſſis ſepiæ uſti Drach. ii. ſpongiæ picæ imbutæ, & in ollula uſtæ, & cortic. ovor. indurator. ablata pellicula interiori, an. Drach. i. Fiat pulvis, Doſis Drach. i. in liquore idoneo.

Non minoris efficaciæ, imò frequenti experientia confirmatus eſt pulvis granor. Actes à Quercetano deſcriptus in Pharmacopœa, cujus utendi modi ibidem videri poteſt.

Opiatæ etiam in ſequentem modum præſcribi poſſunt.

℞. Conſervæ roſar. antiquæ & cydoniati, an. Unc. i. conſervæ rad. ſymphyti ℥. ſem. corall. præparati ʒ. i. ß. croci Martis, bol. armenæ, terræ ſigill. ſem. plantag. an. ʒ. i. ſpodii ℈. ii. Cum ſyrupo de roſis ſicc. vel myrtino, fiat opiata, de qua capiat æger magnitudinem caſtaneæ, bis aut ter in die. Vel cum ſaccharo roſac. ad pondus omnium poterit fieri conditum ad uſum frequentem.

Mycleta Nicolai ad dyſenteriam & reliquos alvi fluxus utiliter uſurpatur.

Sapienter monet Crato, ante ſeptimum diem, priuſquam ulcera inteſtinorum probè abſtergantur, adſtringentia per os non convenire, nec foris etiam applicanda eſſe. Verùm poſt ſeptimum à levioribus incipiendum. Montanus verò adſtringentia penitus abdicat, detergentibus, lenientibus, & incraſſantibus contentus. Verùm materiâ morbificâ probè evacuata, retentricis facultatis imbecillitas, quâ fluxus alvi fovetur, adſtringentibus remediis opportunè tollitur.





Utile ergo fuerit, poſt purgationem ſufficientem, bolum armenam, terram lemniam, pulverem granorum actes, aut alia adſtringentia & exſiccantia per plures dies cum ſaccharo exhibere; uſque ad integram ſanationem. Quod ſi adſtrictio nimia nocere videatur, purgandum iterùm, & denuò adſtringendum, ac rurſus purgandum. Advertendum autem, terras prædictas dupliciter conferre, adſtringendo ſcilicet, & malignam qualitatem, quæ dyſenteriæ conjuncta eſt, oppugnando. Obſtructio verò, quæ ex horum adſtringentium uſu metuitur, ſacchari admixtione prohibetur.

Ad ulcus leniendum & conſolidandum electuarium ſequens utiliſſimum eſt.

℞. Mucilag. ſem. cydonior. mucilag. rad. conſolidæ, & gummi tragacanthæ, extractarum cum aqua roſar. ana ℥.j. amyli ʒ.j. coralli rubri ʒ. ij. boli armen. præp. ʒ. j. balauſt. ʒ. ß. rob. de ſorbis vel cydoniati ℥. ij. ſacchari roſac. ʒ. j. Fiat inſtar electuarii, doſis ʒ. ij.

Narcotica per os aliquoties exhibita miranda præſtant: dolorem enim ſedant, fluxum cohibent, ſomnum conciliant, & ſic quoque veres reficiunt. At multò erunt utiliora, ſi adſtringentibus, & roborantibus permiſceantur. Exempli gratia.

℞. Conſervæ roſar. antiquæ ʒ. ij. laudani opiati. g. (j. ij.) iij. Confectionis alker. ℈. ß. Fiat bolus.

In dyſenteria maligna & epidemica bezoardica & ſudorifica multum poſſunt. Compertum enim eſt, per huiuſmodi remedia, evacuata materiâ, dyſenteriam ceſſare: ideòque mox à principio, & dum reliqua fiunt, humoris peccantis natura advertenda eſt. Si enim is malignus ſit, qualis in dyſenteria epidemica eſſet, fruſtrà laboratur reliquis medicamentis, niſi ſimul, & quidem ſtatim in principio, alexipharmaca exhibeantur. Ad hunc uſum revocari poſſunt ea omnia, quæ febribus malignis conveniunt. Ac præterea, quæ diaphoretica ſunt, ut lapis bezoardicus, aqua theriacalis. Conferunt etiam plurimùm cornu cervi, terra ſigillata, bolus armena, unicornu, corallium, carabe, ſcordium, hypericum, plantago, tormentilla, pimpinella, & alia innumera.

Exteriùs verò admoveantur toti ventri olea cydonior. roſac. & ſi magis adſtringendum, omphacinum, vel addita aceti tertia parte, & coquendo ad conſumptionem aceti. Si ventriculus ſimul affectus ſit, addatur maſtichinum, vel abſinthinum.

Poſt inunctionem eadem pars conſpergatur pulvere aliquo adſtringente, conflato ex myrtillis, cortice granator. gallis, nucibus cupreſſi, calycibus glandium, roſis rubris, balauſtiis, thure maſtiche. Cui ad majorem adſtrictionem addi poſſunt bolus armena, terra ſigillata, &c. Ex iiſdem pulveribus, oleis prædictis exceptis, additâ cera, poſſunt parari unguenta ad eundem uſum. Vel etiam unguentum comitiſſæ ſolum, aut aliis permixtum, admoveri poteſt.

Cataplaſma ad diarrhœam præſcriptum hîc convenire poteſt, tum etiam ſequens, quando potentiùs adſtringere deſideras.

℞. Bol. armen. ʒ. vj. thuris ℥. ß. ſang. drac. maſtiches, mumiæ, ana ʒ. ii. Fiat pulvis, qui excipiatur albumine ovi & aceto, & cum panno ventri ſub umbilico apponatur. Vel

℞. Telæ aranear. ℥. iij. album ovi diu concuſſum, n. j. frigantur in ſartagine, & calidè umbilico applicentur.

In dyſenteria epidemica laudatur cataplaſma ex theriaca & terra ſigillata, ventri appoſitum.

Cataplaſma ſequens, hepar roborans, à Solenandro multum commendatur in omni alvi fluxu, tam hepatico, quàm dyſenterico, & antiquâ diarrhœâ. Neque ob adſtringentia metuendum eſſe docet, quia hepar roborantibus temperatur.

℞. Eupatorii, ſchœnanthi, ana M. j. ſpicæ indicæ P. ſem. maſtiches, macis, ana ℥. ſem. ligni aloës ʒ. iij. myrobalan. chebul. & emblic. torrefact. ana ℥. j. bol. armen. terræ ſigill. lapid. hæmatit. an. ʒ vj. coriandri præpar. Unc. ſem. ſpodii ʒ. ij. roſar. Unc. j. ſpecierum triaſantal. ſine camphora, ℥. ſem. ſcoriæ ferri præp. ℥. j. farinæ hordei ℥. ij. olei de maſtiche & myrtill. an. quantum ſatis. Fiat emplaſtrum, quo totus venter contegatur, à cartilagine xiphoide ad os pectinis.

Fotus etiam fieri poteſt toti ventri, ex decocto adſtringentium, facto in aqua ferrata, cum vini rubri, vel aceti portione. Vel

℞. Roſar. rubr. M. ij. abſinthii, mentæ, ana M. j. nucis moſch. rad. cyperi maſtic. galangæ. an. ʒ. i. Cum lineo albo fiat ſacculus juſtæ magnitudinis, qui in vino rubro vel aceto calefactus, ventri imponatur. Vel

℞. Abſinthii, menthæ, plantag. fol. quercus, ſummitatum rubi, equiſeti, centinodiæ, ana M. j. flor. chamom. P. ii. roſar. rubr. M. ſem. myrtillor. ʒ. j. ſem. ſumach. plantag. coriandri, an. ʒ. vj. nuc. moſchat. num. iij. Fiat decoctio in aqua chalybeata & vino rubro, qua foveatur venter.

Rulandus ventri admovet ſacculum ex furfuribus in aceto decoctis.

Si dolor valdè urgeat, ventri admoveantur lintea, in lacte chalybeato calente madefacta.

Quod ſi fomenta non ſufficiant, ad inſeſſus devenire poſſumus, qui à Matthæo de Gradi, Savonarola, & Jachino præcipuè laudantur. Idemque Jachinus ad pueros maximum eſſe ſecretum aſſerit. Nam calore actuali nonnihil humores ad cutem avertunt: qualitate verò adſtringente fluxum cohibent. Iis tamen utendum non erit, ſi corpus humoribus vitioſis refertum fuerit; ſi dyſenteria fuerit maligna, & febrem comitem habuerit. Fiunt autem ex teneris germinibus quercuum, baccis cupreſſi viridibus, nucibus pineis viridibus, vel pini foliis & corticibus, aliiſque aqua decoctis.

Ex prædictis fotuum decoctis poſſunt etiam fieri ſuffumigia: ſi nempe eorum vaporem recipiat æger in ſella perforata.

Præcipuè commendatur ſuffitus ex decocto tapſi barbati, qui etiam in diarrhœa laudatus eſt.

Faventinus commendat ſuffumigium ex terebinthina, ſupra laminam candentem injecta, bis in die exceptum.

Idem laudat fomentum ſequens, ano admovendum.

℞. Meliſ. ℔. ß. verbaſci M. j. Includantur ſacculo oblongo, qui poſtea in vini rubri ſtyptici, & aceti fortiſſimi an. quantū ſatis, coquatur ad tertias, & calidus ano imponatur.

Rulandus verò ano admovet fotum ex decocto glandium in aceto paratum.

Idem Faventinus hanc lotionem proponit, tanquam ſecretum ad ſiſtendum fluxum dyſentericum.

℞. Scoriæ ferri aceto præparatæ, limaturæ chalybis aceto præparatæ, an. ℔. i. Bulliant in ℔. ij. aceti fortiſſimi ad mediæ partis conſumptionem. In hoc decocto æger plantas pedum, & volas manuum detineat per mediam horam manè & veſperi.

In affectu diuturno & ubi ulcera contumacia inteſtina occupant, mercurius crudus ad eorum curationem plurimùm confert, ſi cum unguento roſaceo permiſceatur, eoque venter illinatur.

Huic addi poſſunt clyſteres pro ſordidis ulceribus ſuprà propoſiti.

Lac vaccinum eodem tempore exhiberi poterit cum ſyrupo myrtino.

Item balſami veri ʒ. j. cum nebula exhibita, ulcera interna mirabiliter conſolidat.

Ad dolores leniendos, omentum caſtrati, aut vervecis recenter mactati, ventri admotum, & faſciis alligatum, multum prodeſt, præcipuè in pueris: ſed pluries idem remedium iterari debet.

Si hepar aut ventriculus, aut cerebrum huic fluxui occaſionem præbeant, propria remedia illis erunt adhibenda, ea perpetuò ſeligendo, quæ adſtringendi & roborandi vim habeant.

Pro potu ordinario exhibeatur aqua, cum conſerva roſar. tinctura roſ. decoctum fol. quercus, vel aqua infuſionis terræ ſigillatæ, vel aqua ſimplex auro uſtulata, cum ſyrup. cydon. myrtino, aut de roſis ſiccis. Vel abſente febre leve decoctum maſtiches cum ſyrupis prædictis. Potus chalybeatus, ex ſententia Cratonis, exhibendus non eſt; non enim adſtrigit, ut vulgò creditur, ſed turbat alvum. Alii laudant decoctum graminis, quia ſiccando prodeſt, & per urinam divertendo.

Denique observatione dignū est, quod tradunt Aërius *lib.3.cap.8.* & Paulus *lib.1. cap.35.* inveterata alvi profluvia per venerem exsiccari. Quod prius dixerat Hip. 7. *Epid. in fine. Impudens scortario difficultati intestinorum medetur.* Hujus rei veritatem experientiâ didicit Amatus Lusitanus *curat.47. cent.2. Dysentericus*, inquit, *cùm graviter opprimeretur, noctu cum uxore hymenæum exercuit, & illicò dejectiones cessarunt, indèque sanus evasit.*

Hîc pro coronide addatur, quod in curatione diarrhœæ ex Platero in cura fluxus hæmorrhoïdum relatum est, sanguinem fervidum injectum mirabiliter alvum fluentem cohibere, vel humanum, vel alterius animalis.

---

## CAPUT VII.

### *De Tenesmo.*

Tenesmus est assidua desidendi cupiditas, quâ nihil præter mucosum quiddam & subcruentum, aut purulentum excernitur.

Causa proxima hujus affectus est ulcus recti intestini, à quo sanies quædam aut materia purulenta continuò emanat, & facultatem expultricem irritat; unde assidua desidendi cupiditas emergit. Præterea mucosum quiddam sanguini aut puri permixtum excernitur ex depravata homoiosi partis ulceratæ, quæ proprium alimentum probè non concoquit, & sibi assimilat; sed in substantiam illam heterogeneam & mucosam convertit, ut de aliis ulceribus intestinorum in dysenteria fusiùs exposuimus. Cum verò in dysenteriæ theoria dubium sit nobis omnia intestina in eo affectu posse ulcere tentari, hinc sequi videtur, etiam recti intestini ulcera ad dysenteriam esse referenda. Usus tamen invaluit, ut quando solum intestinum rectum afficitur, peculiari tenesmi nomine donetur; cùm tamen aliis intestinis affectis, si rectum etiam afficiatur, licet dysenteriæ nomen obtineat, frequens illa desidendi cupiditas reperiatur, & ita tenesmus & dysenteria sint ejusdem naturæ, & easdem habeant generationis causas, ut tota eorum affectuum differentia in loco affecti diversitate consistant. Atque ita omnes dysenteriæ causæ, superiori capite propositæ, tenesmum etiam producere valent, ut eas repetere non opus sit.

Ad diagnosin hujus affectus nihil aliud requiritur, quàm eum à dysenteria distinguere, quod facilè obtinetur per ea, quæ in definitione proposita sunt. In tenesmo enim assidua est egerendi cupiditas: in dysenteria verò interpolata, & dilucida habens intervalla. Præterea in tenesmo post magnum desidendi conatum exiguus mucus, isque sanguinolentus, aut purulentus exernitur, in dysenteria verò, tum excrementa, tum humores, singulis dejectionibus excernuntur.

Signa causarum eadem sunt, quæ in dysenteriæ causis dignoscendis fuere proposita.

Quod ad prognosin attinet: Celsus *lib.4. cap.19.* tenesmum facilè tolli asserit, & nunquam per se hominem jugulare. Gal. *tamen 5. de usu partium, cap.4.* inter morbos, qui ventri accidunt, gravissimos enumerat. Et certè, ratione molestiæ & durationis gravis morbus dici meretur: periculosus tamen non est, nisi ab atra bile excitetur, tunc enim ad cancri ulcerati naturam accedit; præterea gravia incommoda afferre potest, ut abortum mulieribus. Sic apud Hipp. *Aph.27. sect. 7.* Mulieri uterum gerenti, si tenesmus supervenerit, abortum facit. Assiduus enim dejiciendi conatus uterum, recto intestino vicinum, maximè fatigat: deinde musculi, fæcum exclusioni destinati, ad fœtus etiam exclusionem inserviunt, ideò quando illi assiduè ventrem inferiorem comprimunt, abortum faciunt. Denique ulcera recti intestini, ano vicina, si diutiùs durent, in fistulam immedicabilem degenerant.

Tenesmi curatio à dysenteriæ curatione parùm abest. Atque ita primùm humores acres & erodentes, ab hepate aliisve partibus profluentes, expurgandi sunt medicamentis adstringendi vi præditis, quale est imprimis rhab. quod eò usque iterandum est, donec exhausta & inhibita fluxio videatur.

Si adsit inflammatio (quæ febre potissimùm dignoscitur) aut multitudo sanguinis phlebotomia usurpanda est. Imò verò, si inflammatio post venæ sectionem perseveret, ut etiam stranguriam efficiat, (quod non rarò solet contingere) venarum hæmorrhoïdalium apertio per hirudines erit utilissima.

Tum clysteres, nunc lenientes, cum dolor urget plurimum, nunc abstergentes, glutinantes, aut adstringentes pro variis ulceris temporibus injiciendi sunt, quorum formulæ ex dysenteriæ curatione desumendæ sunt.

In clysterum autem usu observandum est primò, ut sæpè in parva quantitate, scilicet ad ℔. ß. injiciantur, quia difficilè ob conatum assiduum retinentur; deinde ut canula in podicem blandissimè inseratur, ne locum irritet, doloremque augeat.

Tum pars affecta sedulò tractanda est fotibus, incessibus, suffumigiis, suppositoriis, & inunctionibus.

Fotus in hunc modum concinnari poterit:

℔. Fol. tapsi barbati, & absintii, an. M.vj. Decoquantur in lacte recenti, & includantur duobus sacculis, qui alternatim ano & toti ventri calidè applicentur. Vel

℞. Flor. chamæmel. & rosс. ana M. j. vini rubri ℔.ij. infundantur per duas horas supra cineres calidos. Foveatur anus calidè, quantum ferre potest, cum linteis quaduplicatis, Postea super spongia, in eodem liquore expressa sedeat æger, ipsamque sedendo comprimat.

Vel impleantur duo sacculi surfure tritici, & in aceto bulliant. Insideat æger, modò uni, modò alteri calido, quantum ferre potest.

Si multùm sanguinis excernatur, fotus in hunc modum componi poterit.

℞. Fol. verbasci cum radic. M.ij. rosar. rubr. P.j. cortic. granat. & gallar. ana ℥.sem. Coquantur in duabus partibus aquæ ferratæ, & una vini rubri, pro fotu quem efficaciorem efficies, si aluminis ℥. sem. addideris.

Incessus ad dolorem leniendum fiunt ex emollientibus in aqua vel jure extremitatum vervecis decoctis: quibus si ador increverit, addi poterunt violæ, solanum, cucurbitæ, & melonis ramenta. Ad ulceris verò sanationem, ex adstringentibus, pro fotu suprà descriptis, erunt componendi.

Suffitus ulceri exsiccando idonei sunt ex thure in ignem conjecto, vel ex decocto sabinæ facto in oxycrato, aliisque in curatione dysenteriæ propositis, quorum fumum excipiat æger in cathedra perforata. Sequens autem maximè laudatur à Foresto.

℞. Mastiches ʒ.j. thuris ℈.j. myrtillor. ʒ. j. ß. rosar. rubr. ℈.ij. Fiat pulvis pro suffumigio.

Suppositoria in hoc affectu multum possunt, si blanda ac lenia sint, ne partem admodum sensibilem exasperent. Fiunt autem commodè ex sevo hirci vel capræ, in formam suppositorii secto & indito: dolorem enim sedat, & ulcus consolidat. Sed ad dolorem sedandum erunt præstantiora, si semen papaveris vel hyoscyami subtilissimè tusum permisceas, & in nodulum chartaceum suppositorii forma effundas. Longè magis, si horum loco oleorum ex dictis seminibus expressorum guttas tres cu[illegible]bet suppositorio addideris, vel opii gr. j. in olei amygd. dulc. ℈. ß. dissolutum.

Ad ulcus sanandum efficacius fiet, si sevo, ut dictum, soluto, vel simplici, vel narcoticis additis, amylum & gummi tragacanth. tritum vel infusum priùs in aqua plantaginis misceas. Vel in sequentem modum componi poterit.

℞. Gum. tragacanth. quantùm satis. Affunde tantillum aquæ plantag. ut intumescat tantum, neque nimium liquescat; adde mucil. sem. psylli, aut cydon. tantundem & vitellum ovi assum. Misce, iisque parum calentibus adde ceræ albæ liquatæ q.s. ad suppositorii consistentiam. Huic etiam narcotica addi possunt. Tum etiam, quemadmodum in prædictis, ad majorem erosionem curandam pulveres cerusæ, tuthiæ, boli, balaustior. aliorùmque contra acrimoniam siccantium; qui tamen subtilissimè levigari debent, ne partis sensum exasperent.

Olea & unguenta admoveri poterunt, tum ventri, quæ in dysenteriæ curatione poposita sunt; tum ano, ut unguentum rosac. popul. vel ex mucilaginibus, vitellis ovi, cum



oleo rosac. &c. paratum, ad inflammationem & dolorem demulcendum, aliâque in hæmorrhoïdum dolore proponenda; vel ad ulceris sanationem, unguentum album Rhasis, pompholygos, in hydromelite liquatum, & alia innumera.

Denique in graviori affectu ad narcotica confugiendum est, non solùm admota, sed etiam assumpta. Cæteris autem præstat laudanum opiatum gr. (j. ij.) iij. vel iiij. (*per vices*) cum mastiche & terra sigillata exhibitum, vel clysteri permixtum ex decocto flor. chamam. parato.

---

## CAPUT VIII.

### *De Fluxu hepatico.*

Fluxus hepaticus est, in quo serosi & sanguinei humores, loturæ carnium similes, excernuntur.

Producitur hic affectus ab hepatis imbecillitate & atoniâ propter quam bonum & laudabilem sanguinem producere non potest, sed chylosam materiam in sanguinem tenuem, & serosum convertit, qui cùm alendis partibus idoneus non sit, à natura expellitur ad intestina, unde fluxus ille hepaticus contingit.

Illa autem imbecillitas & atonia à qualibet intemperie produci potest. A quocumque enim primarum qualitatum excessu robur hepatis nativum, & vis illius sanguifica dejicitur. Quod tamen dubitationem habet, ab experientia desumptam; quandoquidem videmus sæpè graves hepatis intemperies, & insignes primarum qualitatum excessus, alios morbos producere: istum verò ab illis minimè induci. Contra verò fluxum hunc hepaticum sæpè apparere, sine insigni primarum qualitatum excessu. Ut igitur affectus istius natura integre stabiliatur, dicendum est cum Sapientissimo Varandæo, præceptore meo, præter vulgarem intemperiem aliquid superius & majus reperiri quod istum affectum producere valeat. Et illud dicit esse occultiorem quandam intemperiem, quæ exolutionem sive consumptionem humidi primigenii, sive radicalis in hepate inducit, ad quam sequitur ipsius caloris innati maxima exolutio.

Hanc pravam diathesin & occultam intemperiem producere possunt febres ardentes & syntecticæ; intemperies viscerum calidior, oleosam substantiam colliquans, occulta putredo, humorum corruptela, refrigeratio summa à pituitæ vel melancholiæ copia in corpore præter naturam cumulata, & calorem nativum opprimente ac corrumpente. Id ipsum præstare possunt causæ externæ, ut larga frigidæ potio, nivis aut glaciei haustus, oleorum frigidorum ac crudorum usus immodicus, venena assumpta, & medicamenta cathartica vehementiora. Sic enim vinum meracum copiosè haustum, salsa, acria, piperata, aliaque insigni qualitate prædita, jecoris substantiam exhauriunt & extorrent. His addere licet omnes alias causas, quæ impensè refrigerando vel calefaciendo, hepatis robur ac tonum dissolvere possunt.

Verus igitur ac legitimus fluxus hepaticus hactenus expositus est, qui hunc peculiariter habet characterismum, quòd in eo dejectiones liquidæ ac serosæ & loturæ carnium similes appareant. Et hic ab hepatis imbecillitate procedit, ob quam sanguificatio non rectè perficitur, vel ab intemperie maligniori calidum & humidum nativum partis vitiante.

Datur verò præterea fluxus hepaticus spurius, qui à simplici intemperie, sine ullo humidi primigenii vitio procedit, à qua quidem intemperie, ipsa facultas non læditur, sed tantùm illius opus corrumpitur: ita ut loco puris sanguis impurus & corruptus proveniat, vel bonus sanguis in parvum degenere, cùm in legitimo fluxu hepatico nunquàm bonus & laudabilis sanguis in hepate generetur.

Corrumpitur autem, vel impurus redditur sanguis, fluxum istum spurium committens, vel ex permixtione bilis flavæ, aut atræ, alteriusque cujusdam materiæ impuræ, vel ex diuturniori in hepate locisque vicinis mora, ob quam crassior redditur, aut aduritur, aut etiam interdum putrescit, vel propter vitium lienis, fæculentam sanguinis portionem non trahentis. Et in hoc spurio fluxu sanguis interdum crassus, interdum niger, interdum variis humoribus, diversis coloribus infectis, permixtus excernitur.

Signa hujus affectus ex his, quæ dicta sunt, facilè elici possunt.

In fluxu enim hepatico legitimo dejectiones liquidæ, & loturæ carnium similes apparent, quod in aliis fluxibus sanguineis non contingit: saltem ut in omnibus dejectionibus tales materiæ appareant, in dysenteria enim si aliquando talis excretio fit, id rarò contingit, & consequenter bilis, pituita & fæces varii coloris excernuntur. Adde quod in dysenteria adsunt dolores & tormina ventris, in fluxu verò hepatico nullus est dolor.

Causarum verò signa propriis characteribus distinguenda sunt. Si enim à calida intemperie hepatis imbecillitas & atonia inducta sit, febres ardentes aut colliquantes præcesserunt: vel vomitus æruginosi, aut dejectiones, sitis, & febris adest, corporis squalor & inappetentia & dejectiones valdè fœtidæ apparent. Si verò à frigida intemperie ortum duxerit, dejectiones minùs fœtent, nec sitis, nec colliquatio adest: totum corpus frigidius efficitur, & livido colore perfusum.

Interdùm tamen ex humorum putredine febris exoritur, quæ dicta symptomata aliquantulum immutat: sed causæ prægressæ examinandæ sunt, quæ utramque intemperiem facilè manifestare possunt. In hac etiam frigida intemperie ægri maximo vini generosi ac meracioris desiderio tenentur.

Humidior verò ac siccior intemperies ex contrariis affectibus deprehenduntur. Humidior enim plurimam ac crebram dejectionem facit, & valdè tenuem: contra verò siccior paucam & crassiorem reddit, quam tamen ingens potus cupiditas comitatur.

Causæ denique externæ ex relatione ægrotantium & adstantium facilè innotescent.

Spurius verò fluxus hepaticus omnia ferè signa habet communia cum dysenteria, nisi quod in eo nullus adsit ventris dolor, neque tormina molestent, neque ulla ramenta aut carunculæ in dejectionibus conspiciantur.

Prognosis hujus affectus nonnisi mala & utplurimùm funesta institui potest. Cùm enim pars princeps gravissimè laboret, ex haustu scilicet & consumptione humidi primigenii, cujus reparatio vix separabilis est, nonnisi certum exitium utplurimum expectandum est: præcipuè quando à calida intemperie affectus ducit originem.

Quando enim in febribus hic affectus contingit, colliquationes corporis, & putredines ingentes brevi succedunt, quæ citò ægrotantes de medio tollunt. In febribus verò malignis & pestillentibus propter causæ cacoëthiam, periculum augetur. Quando verò hic affectus à frigida intemperie ducit originem, diuturnior est dolor, & in hydropem immedicabilem plerumque degenerat.

Denique fluxus hepaticus spurius, licet admodum periculosus sit, minùs tamen habet periculi legitimo, quia à simplici & vulgari intemperie, & prava humorum diathesi tantùm exoritur, tono robore hepatis integris remanentibus, & sublatis causis sanguinem vitiantibus evinci potest.

Curatio hujus affectus perficitur remediis hepar roborantibus ejus intemperiem corrigentibus, fluxumque cohibentibus. Et quia longè frequentiùs atque utplurimùm à calida intemperie ducit originem, ideò huic imprimis intemperiei curationem aptabimus, cùm ille, qui à frigida intemperie producitur, rarissimè contingat, & eandem cum hydrope curationem desideret.

Primò igitur, quamvis nullus vacuationibus locus esse videatur, cùm fluxus immodicus sui tantum cohibitionem indicet; rhab. tamen vel solum, vel cum myrobalanis exhibitum, juxta formulas in dysenteriæ curatione propositas, interdum prodesse poterit, quia hepar roborat, idque imprimis, si quædam impuritates dejectionibus permixtæ videantur. Imò verò nonnulli ægrotantes rhab. Scrup. j. cum conserva rosar. in multos dies exhibito. liberati sunt.

Clysteres hîc parum prosunt, cùm hepar affectum sit. Attamen ex lacte chalybeato, vel decocto leniter astringente, interdum injici poterunt, ne intestina nimis relaxentur.

At julepi hepar roborantes, ejusque intemperiem corrigentes, in hunc modum componi poterunt.

℞. Rad. cichor. gramin acetoſ. ana Unc. j. fol. endiv. agrim. cichor. plantag. cuſcutæ, ana M. j. abſinthii pontici M. ß. ſantali rubr. Drach. j. raſur. eboris & ſpodii, ana Scrup. ij. coriandri præparati Drach. i. roſar. rubr. P. i. Coquantur ad ℔. j. ß. In colatura diſſolve ſyrupi cydoniorum & acetoſ. ſimp. ana Unc. j. fiat julep. pro iv. doſibus, ſerò & mane ſumendis. Vel

℞. Aquæ plantag. Unc. iij. ſyrup. de roſis ſicc. Unc. j. ſpiritus vitrioli q. ſ. ad moderatam aciditatem. Fiat julep. frequenter iterandus.

Poterit etiam æger uti frequenter ex cochleari ſyrupis ſequentibus.

℞. Syrupi myrtini, cydonior. & de roſis ſiccis, ana Unc. j. ſyrup. de cichor. ſimpl. aut compoſ. cum rheo, Unc. i. ſem. Miſce.

Fit ſyrup. præſtantiſſimus ex tinctura roſar. facta in aqua roſar. & cum ſaccharo roſac. redacta in ſyrupum.

Pulvis etiam frequens ad Drach. ſem. vel Drach. 1. ſemel aut bis in die, in ovo ſorbili, juſculo, aut alio liquore idoneo uſurpari poterit.

℞. Sem. plantag. & acetoſæ, ana Drach. j. Sem. endiv. portul. cuſcut. coriand. præp. ana Scrup. j. Roſar. rubr. trochiſc. de ſpodio, cum tragacanth. torrefacto, ana Drach. ſem. pellicul. interiorum ventricul. Gallinæ exſiccatar. Scrup. ſem. Fiat pulvis tenuiſſimus.

Vel tabellæ triaſantali duplicato rheo ad ʒ. ii. pro doſi exhibitæ ad hepar roborandum erunt utiliſſimæ, tum etiam opiata ſequens.

℞. Conſerv. rad. cichorii, ʒ. j. conſerv. roſar. veter. ʒ. ß. pulpæ paſſular. corinth. ʒ. vj. croci Martis ʒij. coralli præparat. raſuræ eboris & cornu cervi, ana ℈. j. cum ſyrupo de roſ. ſiccis, fiat opiata, addendo ſpirit. vitrio. ℈. ſſ. De qua capiat magnitudinem caſtaneæ tribus horis ante paſtum. Poteſt etiam addi hepar lupi præparatum, quod ab authoribus commendatur tanquam ſpecificum.

Paſſulæ majores vel corinthiacæ, quia hepati amicæ, in hoc affectu commendantur, ideò magna copia cum ſeminibus ſunt comedendæ. Quod ut commodiùs fiat, priùs in mortario erunt contundendæ.

Vel rob paſſulatum fieri poteſt, coquendo eas in vino rubro, vel alio generoſo, ſi calor non obſtiterit, & poſtea ſuccum ex iis exprimendo, rurſumque in formam rob decoquendo. Quod ſimplex uſurpari poterit, vel cum ſequentibus componi in formam opiatæ.

℞. Paſſular. corinth. ad ℔. ß. Coquantur ad pultis conſiſtentiam in vino veteri. Transfundantur ſeraceo, & colaturæ admiſce corticis citri condit. piſtati Unc. ſem. pulv. electuar. triaſantal. & diamarg. frig. ana Drach. j. coralli præp. & roſar. rubr. ana ℈. iv. jecoris lupi præp. Drach. iij. Fiat opiata.

Syrupus corall. ad hepar roborandum & fluxum cohibendum præſtantiſſimus eſt. At longè præſtantior illius tinctura. Cui etiam ſubſtitui poterit exactum vel magiſterium in aqua plantag. exhibitum.

Succus ex ſurculis tenuioribus urticæ per ſe ad ℥ij. vel cum aqua & aceto exhibitus manè per triduum, fluxum ſiſtit, & ſanguinem corruptum purificat.

Quia verò in hoc affectu corpus valdè abſumitur, deſtillatum reſtaurans fluxus etiam cohibendo idoneum, vel per ſe frequenter exhibendum, vel omnibus cibariis permiſcendum eſt.

℞. Caponem pinguem & perdicem, iiſque deplumatis & exenteratis, repleantur ventres fol. cichorii, agrim. & carnis teſtudinum ana M. j. conſervæ roſ. ʒ. iii. ſem. plantag. coriand. præp. ana ʒ. ij. myrobolan. citrin. ʒ. i. fol. ſanguinariæ, M. ß. trochiſcor. de carabe, & ſpodio, ana ℈. iv. pulv. elect. de gemmis, triaſantali, diamarg. frig. an. ʒ. i. Irrorentur omnia vino ſtyptico, & ſimul in ventres avium immiſſa coquantur in aquæ ℔. iv. ad mediæ partis conſumptionem vaſe clauſo. Poſteà reponantur omnia in alembicum vitreum cum vini optimi Unc. iij. Diſtillentur in balneo Mariæ ad uſum dictum.

Pro potu utatur æger tinctura roſar. vel decocto cichorii & graminis, cum ſyrupo cydonior. addendo aliquot guttulas ſpiritus vitrioli.

In cibis hordeata & amygdalata, ac præcipuè oryzata conveniunt.

Exteriùs verò applicentur ventri eadem remedia, quæ in dyſenteriæ curatione præcipua ſunt: addendo hepatica nonnulla, ut abſinthium, roſas, ſantala omnia, ſpodium, &c. Quæ inunctiones ventris ad hepatis uſque regionem debent pertingere.

Hepati verò ſequens epithema admoveri poterit.

℞. Fol. endiv. & cichorii, ana M. j. cuſcutæ & abſinthii utriuſque ana M. ß. roſar. rub. P. j. ſantali rub. ʒ. j. ſem. ſpodii Scrup. ij. Coquantur ad ℔. j. ſem. In colatura diſſolve aceti roſac. ℥. ij. Iterum bulliant leviter & colentur. Fiat epithema.

Eadem pars ſequenti unguento illinatur.

℞. Cerati ſantalini ℥. ij. olei cydonior. & abſinthii, ana Drach. iij. Miſce. Fiat linimentum.

Denique ſi vigiliæ plurimùm ægrotantem infeſtent, ut non raro ſolet contingere, quia hic fluxus noctu ſolet ingraveſcere, ad narcotica erit deveniendum, qualia in ſuperioribus alvi fluxibus fuerunt.

## CAPUT IX.

### *De Lumbricis.*

QUamvis lumbrici in variis corporis partibus generentur, quia tamen id rariſſimè contingit, & frequentiſſimè in inteſtinis magnus ſit eorum proventus, ideo nos tantùm de his hoc loco agere inſtituimus.

A nonnullis ambigitur, ad quod genus affectum præter naturam lumbrici referendi ſint: omnem tamen dubitationis anſam facilè auferre poſſumus, dicentes, pro diverſo reſpectu ad omnia genera referri poſſe. Prout enim inteſtina vellicant & pungunt, vel obſtruunt, aliaque morbos producunt, cauſæ morbificæ dici poſſunt. Prout verò ſunt ſubſtantiæ ſuperadditæ iis, quæ naturaliter in inteſtinis contineri debent, inter morbos in numero aucto toto genere præter naturam à Galeno recenſentur, quemadmodum & calculus: ac denique prout excernuntur per alvum præternaturaliter, aut etiam per os, ad vitium excretorum ſunt referendi.

Tria lumbricorum genera proponuntur à Galeno comment. Aph. 27. ſect. 3. teretes ſeu rotundi, qui in tenuibus inteſtinis frequentiùs generantur, unde ſæpè in ventriculum aſcendunt, aſcarides, ſeu tenues lumbrici, filorum particulas referentes, qui in parte inferiori craſſorum inteſtinorum, & juxta ſphincterem muſculum reſidere ſolent: & lati lumbrici, faſciæ etiam nominati, quia lati & longi ſunt inſtar faſciarum, quibus infantes obvolvuntur. Iſta ſpecies rarior multò eſt cæteris, & medico, praxim exercenti, vix ter aut quater in vita videre contingit. Magnæ tamen de eo apud authores habentur controverſiæ, aliis ſcilicet aſſerentibus eſſe vermem unicum: aliis verò ex plurimis vermiculis ſimul unitis compoſitum: quos vermiculos cucurbitinos appellant, & lati lumbrici particulas eſſe aſſerunt; alii verò quartam lumbricorum ſpeciem faciunt, cucurbitinos continentem, quorum rationes & experimenta ſigillatim recenſere, & toties ab aliis decantata repetere, inſtituti noſtri ratio non patitur, ſed ea curioſus lecto apud Rondeletium, Platerum, Sennertum, alioſque innumeros videre poterit.

De cauſa etiam lumbricorum efficiente admodum controvertitur, aliis calorem putredinoſum, aliis nativum accuſantibus, aliis utrumque viciſſim concurrere aſſerentibus. Primi, omnia inſecta ex putredine ſecundum Ariſtotelem exoriri contendunt. Secundi aſſerunt, calorem putredinoſum eſſe intenſum, igneum, & deſtructivum, atque adeo corporis viventis generationi non eſſe idoneum. Tertii, ut pugnantes haſce ſententias concilient, dicunt, à calore putredinoſo materiam diſponi ad generationem vermium, eamque ita præparatam à calore nativo per viam concoctionis in lumbricos converti. Quæ tamen conciliatio ſubſiſtere non poteſt. Siquidem ex axiomate phyſico, ejuſdem eſt materiam diſponere, & formam inducere, atque ita præparatio materiæ & inductio formæ, ab eodem agente proficiſci debet. Deinde in cadaveribus generantur vermes, in quibus nullus eſt calor nativus. Dicendum itaque eſt, calorem qui putredinoſus eſt, reſpectu materiæ putreſcentis, fieri nativum reſpectu lumbrici: quia calor naturalis & putredinalis differunt tantùm gradibus. Sed ad diverſorum animalium generationem diverſi caloris gradus requiruntur, atque adeò calor, qui putredinoſus eſt reſpectu noſtri, poteſt eſſe naturalis reſpectu alterius animalis. Sic calor, qui leoni naturalis eſt, nobis febrilis, & per conſequens putrefactivus. Multi confugiunt ad calorem Solis, qui eſt cauſa univerſalis omnium generationum. Sed agnoſcenda eſt perpetuò cauſa peculiaris, à qua immediatè producitur effectus, concurrente & cooperante cauſa univerſali. At longè gravior hîc etiã occurrit difficultas, ex eo, quod vulgatiſſimo theoremate ſancitum ſit, nihil poſſe ſeipſo nobilius generare, atque ita calorem non eſſe præcipuum agens in generatione lumbricorum, qui ad ſubſtantiæ categoriam referendi ſunt, calor verò eſt accidens, & quicquid de ſole dicatur, perpetuò forma lumbrici, utpote forma viventis, nobilior eſt forma ſolis, quæ tantum eſt forma mixti. Hæc dubitatio in gravem illam atque prolixam de generatione æquivocâ diſputationem nos conjicit; in cujus ambagibus præſtantiſſimi quidam philoſophi integris voluminibus ſeſe exercuerunt, ad quos lectorem remittimus, & in primis Fortunium Licetum *lib. de ſpontaneo viventium ortu.* Sufficit hoc loco dicere, multorum opinionem eo deduci, ut credant multiplicia rerum ſemina in variis ſubſtantiis, latitare quæ juxta varias illarum permutationes in lucem emergunt, prout videlicet materia per putredinem, aut aliam quamvis alterationem, ad hanc vel illam formam recipiendam magis diſponitur, & ſemen illi diſpoſitioni magis analogum ſuſcitatur in actum, formamque ſibi propriam in materiam introducit. Hæc ſententia non valde recedit à veteri philoſophia, quæ docet formas educi è potentia materiæ. Sed hi tutius eſſe exiſtimant, ſemina rerum in materia recondere, quæ verè ſint efficientia, quàm ſolam materiæ potentiam agnoſcere, quæ nullam habet efficiendi vim. Cum illa enim materiæ potentia inquirendum eſt aliquod efficiens, quod formas illas educat, aut potiùs in eam introducat.

Cauſa materialis lumbricorum vulgatiſſima eſt pituita dulcis putredinem concipiens, cujus putredinis ope eam acquirit diſpoſitionẽ, ut in lumbricos tranſmutetur. Verũ nullo modo neceſſarium putamus ut alimenta, vermibus generandis idonea, in pituitam priùs convertantur. Ex eis enim immediatè, dum putreſcunt, vermes generari poſſunt, quemadmodum videmus in carne, caſeo, caſtaneis, pomis, pyris, ceraſis aliiſque innumeris fructibus, vermes per putredinem produci. Ita fit in corpore noſtro præcipuè puerorum, qui ingluviei maxime dediti ſunt, prædictis alimentis ſeſe ingurgitant, & plerumque nova aſſumunt, antequam priora fuerint concocta. Hinc fit, ut illa putredinem concipiant, ex qua lumbrici oriuntur.

Hoc verò tyrones advertant, quod in praxi quotidie obſervatur, pueros lactantes, quibus carnes exhibentur, à lumbricis maximè infeſtari, propterea quod tenelli eorum ſtomachi ſolidum illud alimentum concoquere non poſſint, atque ideo corrumpitur, & in lumbricos faceſſit. Adde quod lac citiſſimè conficiatur in ventriculo, confectum ad inteſtina deferatur, quod ſi carnem admixtam habeat, quæ tam citò confici non potuit, ſecum ſimul ad inteſtina ducit, ibique putreſcit, & in lumbricos convertitur.

Obſervent etiam juniores, ex lacte ſolo nunquam lumbricos generari: ita ut quoties de morbo infantis alicujus ambigitur, utrum ſcilicet ex lumbricis laboret, (quos mulierculæ perpetuò accuſant, omneſque morbos infantiles ac pueriles ad lumbricos referunt, quamadmodum omnes mulierum affectus utero adſcribuntur:) Medicus certò pronuntiare poſſit, infantem illum, ſi lacte ſolo veſcatur, neque carnem aut juſculum ex ea guſtaverit, lumbricis non laborare. Hoc docuit diſertè Gal. *Comment. Aph. 26. ſect. 3.* dicens in pueris lac ſugentibus vermes non generari. Cujus rei ratio perſpicua non eſt. Multi dicunt in pueris lactantibus, calorem non eſſe ſatis fortem ad lumbricorum generationem. Et fulcitur reſponſio authoritate Galeni dicentis *loco citato*, ad generationem lumbricorum requiri calorem fortem; unde fieri dicit, ut lumbrici magis generentur in pueris adultioribus, quàm in infantibus, quod docet Hipp. *Aph. prædicto.* Cui tamen doctrinæ ipſe Hip. refragari videtur 5. *de morbis*, dicens in pueris, dum utero clauſi ſunt, generari vermes: at illi non habent intenſiorem calorem pueris lac ſugentibus. Et idem Hipp. aliam reddit rationem, cur in pueris in utero concluſis vermes generentur; *quia* inquit, *fæces in iis retinentur, poſtquam verò in lucem exierint, non generant, quia in iis amplius fæces non retinentur.* Quod tamen ſatisfacere non videtur, ſiquidem in puerulis extra uterum fæces ſæpe retinentur, & lumbrici tamen in iis non proveniunt, quandiu ſolo lacte utuntur. Cùm igitur prædictæ rationes ſolida ingenia non expleant, novas hac in re ſapientum cogitationes expectamus, & interim quid nobis videamur, paucis aperiemus, id doctiorum criterio libenter ſubjicientes. Dicimus igitur lac putreſcens aciditatem contrahere, quæ inepta ſit lumbricorum generationi, imò verò illi fortiter obſiſtat: acida enim omnia vermes enecare, notiſſimum eſt. Hinc ſuccus limonum ad hanc rem utiliſſimus & uſitatiſſimus eſt. Et in potu ordinario aqua ſpiritu vitrioli acidula reddita, in hoc affectu mirabilis eſt.

Inter cauſas materiales lumbricorum dulcia primum locum obtinere vulgò exiſtimant. Quod tamen dubitatione non caret, cùm vulgari axiomate ſancitum ſit, dulcia bileſcere, & bilem amaritudine lumbricos enecare. Huic tamen dubitationi facile eſt reſpondere: in corporibus bilioſis, & caloris acrimonia præditis, dulcia facile bileſcere, quia ulteriori coctione amaritudinem contrahunt, ut in coctione artificiali quotidie experimur. Verùm in aliis temperamentis minùs calidis dulcia non bileſcunt, ſed potius in pituitam convertuntur, dum à ventriculo citiùs, quàm par ſit, attrahuntur ad inteſtina, & ita cruda ac ſemicocta putreſcunt, ac lumbricis generandis materiam idoneam præbent.

Sed manet adhuc difficultas de ſaccharo & melle, quæ cùm ſubſtantiam habeant putredini minimè obnoxiam, imò verò cætera omnia, quantumvis putredini obnoxia, ab ea præſervent; prohibeatur tamen eorum uſus iis qui lumbricis laborant. Itaque dicendum, ex ſaccharo & melle lumbricos non generari, cùm habeant ſubſtantiam incorruptibilem; ſed jam genitos excitari ac commoveri, quia lumbrici, dulcia maximè appetentes, ad mellis & ſacchari occurſum ſeſe exagitant, & verſus ventriculum feruntur, necnon citiſſimum incrementum capiunt, unde ſymptomata emergunt, lumbricorum conſectaria.

Signa lumbricorum præſentium, & in inteſtinis latitantium varia ſeſe offerre ſolent: non omnia quidem in omnibus, ſed plura in pluribus. Frequentiora tamen, & magis ordinaria ſunt, oris fœtor peculiaris, ad aciditatem vergens. [Ideo mulierculæ noſtræ acidum anhelitum vocant] & dejectiones ſtercori bubulo ſimiles, ac griſeo colore infectæ, ita ut argillam diſſolutam repræſentent. Alia ſigna infrequentiora ſunt febres continuæ, quæ pluries in die exacerbantur ex motu vermium, cum anxietate, ſudore frigido interdum & animi deliquio, nauſeâ, vomitu, & ſiti inexplebili. Pulſus eſt inæqualis, genæ alternatim rubent, aut liveſcunt, oculi ſplendent, narium pruritus adeſt, dentium ſtridor, & interdum tremor. Tuſſis adeſt ſicca & exigua; ſaliva præter ſolitum ex ore effluit. Interdum etiam capitis gravitas & ſopor, interdum deliria, interdum convulſiones epilepticæ. Dolor in ventre plerunque affligit morſum & eroſionem repræſentans: interdũ etiã venter inflatur ac diſtenditur, inſtar hydropicorum; interdum horrifica eſt in ſomno expergeſcentia, nonnulli in ſomno tremunt, ac ſurgunt, atque iterum ſopiuntur; interdum totum corpus præter rationem decreſcit, & nonnunquam æger fame caninâ laborat, atque inſatiabili,

quod in lato lumbrico magis contingit, qui omnia alimenta assumpta devorat & absumit. Præterea vermes cucurbitini, si excernantur, latorum sunt indicia. Ascarides verò ex pruritu ani molesto cognoscuntur, & fæces non rarò iis conspersæ apparent.

Pro coronide, inter signa lumbricorum in corpore latentium, censeri debet gingivarum erosio vel putredo, quod sequenti observatione confirmatur. Puer quidam erosione gingivarum à longo tempore gravissimè vexabatur. Multa variaque remedia, tam interna, quàm topica, ipsi præscripta & adhibita fuerunt: frustrà tamen omnia. Tandem vitam cum morte commutavit. Aperto corpore tanta inventa est abundantia vermium, ut aliquibus in locis intestina eroserint, multique in vacuo ventris reperti fuerint.

Quod ad prognosin spectat, lumbrici plures paucioribus sunt deteriores, majores minoribus. Non rarò periculosi sunt, & graves morbos accersunt, ut febrem intensam & inordinatam, syncopen, aphoniam, delirium, epilepsiam, colicam, caninam appetentiam.

In morborum principio vermes prodire, malum, tam vivos, quàm mortuos, potissimum si soli, & sine stercore exeant. Vivi enim summam cruditatem, aut alimenti penuriam significant: mortui verò magnam putredinem, à qua enecantur.

Lumbrici in declinatione morbi, & jam coctione apparente, cum excrementis exeuntes, salutem portendunt: ostenditur enim tum naturam excrementis dominari.

Curatio lumbricorum ad eorum expulsionem dirigenda est, cùm sint toto genere præter naturam. Illa autem expulsio commodè perficietur catharticis medicamentis, quæ vermes enecant & expellunt, tum etiam putridam materiam, ex qua generantur, evacuant.

At verò inter purgantia præstantissimum est rhab. quod etiam præsenti alvi fluxi & febri convenit. Illius tamen exhibitionem præcedere debent lumbricos enecantia, aut saltem quæ ipsos ad inferiora intestina detrudant; per os assumpta; tum quæ eosdem deorsum evocant, per clysterem injecta. Quorum formulæ vulgò in hunc modum habentur.

℞. Aquar. gramin. & portul. & ana ℥.j. sem. syrup. de limon. ℥.j. confect. de hyacinth. ʒ.j. pulveris contra vermes ℈.j. fiat potio, quæ detur statim, & paulò post clyster sequens injiciatur.

℞. Hord. integr. furfur. macri rosar. rub. an. P.j. liquirit. ras. & passul. mundat. an. ℥.ß. coquantur ad ℔ sem. vel quartaria pro puerulo. In colatura dissolve sacchari rub. ℥.j. vitellum ovi n.j. Fiat Clyster. Potest addi cassia vel catholicum, si magis laxare est animus.

Quibus remediis semel aut bis usurpatis potio sequens propinanda est.

♃. Rhab. electi ʒ. j. santali citrini ℈. ß. Infundantur in aquæ graminis aut portulacæ ℥.ij. vel iij. In expressione dissolve rhab. pulverati, & pulv. contra vermes, ana ℈.j. syrup. rosac. ℥.j. Misce, fiat potio. Vel

♃. Rhab. pulverati, & corallinæ, an. ʒ.ß. plus minus pro ætate; aquæ gramin. ℥. ij. syrup. violac. ℥. j. Fiat potio.

Si febris magna non adest, hieræ picræ ʒ. ij. plus minùs, potioni admiscendæ sunt: illa enim propter amaritudinem lumbricos potenter enecat & expellit.

Si verò prædictis remediis non cesserit affectus, ad sequentia transeundum est.

♃. Rad. gram. & acetos. an. ℥.j. fol. endiviæ, cichorii, acetosæ, portulacæ, an. M.j. summitatum hyperici, scordii, & centaurii minor. an. P. j. corallin. ʒ.iij. Coquantur ad ℔.j. In colatura dissolve syrup. de limon. ℥.iij. fiat julepus pro iij. aut iv. dosibus bis in die sumendis.

♃. Unguenti de arthanita ℥. iij. mercurii crudi ʒ. j. Misce, inungatur totus venter.

Deinde purgatio repetenda est, imò frequenter iteranda, donec impuritati corporis sit satisfactum.

Imò verò prædicto decocto senna, agaric. rhab. &c. addi poterunt, & tunc semel tantùm in die erit exhibendum.

Rondeletius valde probat electuar. diacarth. tanquam remedium potentissimum ad vermes dejiciendos & pituitam expurgandam, ac etiam chylum corruptum, ex quibus generantur & nutriuntur vermes, tum etiam infusionem agarici in oxymelite. Quæ remedia præcipuè conveniunt si febris non adfuerit.

Quia verò sæpè nisi magno labore, & longo tempore, verminosi affectus in nonnullis pueris expugnari possunt, quam plurima remedia, eaque præstantissima, ab Authoribus inventa & usurpata sunt, tum interna, tum externa.

Inter interna primum recenseri debent pulveres varii, quorum formulas apud authores passim videre est.

Ad præcipuos verò sequentes referendi sunt, quorum dosis erit à scrup. j. ad ʒ. j. pro ætate puerorum, cum liquore idoneo.

♃. Sem. santonici, quod contra vermes vulgò vocant Unc. sem. corallinæ ʒ. iij. rasuræ conu cerv. ʒ. ij. Fiat pulvis. Vel

♃. Sem. contra vermes, corallinæ, & cornu cervi, ad summam albedinem usti, ana partes æquales. Vel

♃. Pulv. hieræ simp. ʒ.ij. sem. contra vermes, scordii, centaur. minor. corallinæ, an. ʒ.j. Fiat pulvis.

♃. Rhab. & agarici, an. ʒ.j. trochisc. alhandal. ℈.j. diacryd. ℈.ß. corallinæ, cornu cervi usti, ana ℥.ß. myrrhæ, zedoar. flor. tanaceti, an. ℈.j. salis absinthii & tartari, ana ʒ.ß. Fiat pulvis tenuissimus.

Hi autem pulveres, ex calidioribus medicamentis compositi, in calidis naturis & febricitantibus, rarò & in minori dosi usurpentur.

Mulierculæ vulgò pueris, à lumbricis male habentibus, exhibere solent sem. contra vermes saccharo incrustatum, vel nudum semen melli permixtum. Quod remedium præstantissimum est, si quidem lumbrici, dulcium rerum avidi, mel devorant, & cum melle semen, quo interficiuntur.

Quia verò semen illud valdè calidum est, temperari potest, si in acetum infundatur per duas horas; postea verò cum melle cocto misceatur ad formam opiatæ, quam Amatus Lusitanus prædicat, tanquam primum adversùs lumbricos remedium.

Cornu cervi ustum à Foresto maximè laudatur, cum passulis, aut alio quovis modo exhibitum, ut nonnulli hoc solo remedio curati sint. Iis præcipuè convenit, qui lumbricis cum alvi fluxu laborant. In qua affectuum complicatione commendat etiam succum plantaginis, & decoctum centinodiæ, in potu exhibitum. Quibus addi possunt topica ventri admota, partim astringendi, partim lumbrico enecandi virtute prædita.

Vulgò etiam usurpatur à mulieribus oleum commune, cum vino exhibitum. Illud autem lentore suo, animalium eorum, quæ sola transpiratione vivunt, spiracula occludens, ipsa suffocat & interimit. Vinum etiam, acrimonià suà eadem interficit. At præsente febre, melius est oleum cum succo limonum, vel granatorum admiscere, vel quod multò præstantius est, oleum amygdal. amar. cum prædictis succis, vel qua florum arantiorum.

Stocherus in Emperica sua, oleum è ligno exsiccato coryli seu avellanæ, per descensum paratum laudat, si una vel duæ guttæ puero exhibeantur: grandioribus verò tres, vel quatuor cum mica panis. *Immediatè*, inquit, *interficit, & educit per secessum, imò verò lumbricos & pediculos extra corpus levi contactu enecat.* Volunt autem Authores peritissimi, hoc oleum, à ligno corylino extractum, esse oleum illud Heraclinum, quo Martinus Rulandus pueros à lumbricis ferè in momento liberabat, labra & umbilicum eodem illinendo, ut passim in illius centuriis videre est.

Nos autem experti sumus, oleum juniperinum, ad guttam unam exhibitum cum jusculo, puerulis hisce lumbricis laborantibus, multùm opitulari, modò febris ablit.

At reliquis omnibus remediis fortè præstaret mercurius crudus, si eum per os exhibere auderemus; quod tamen magnorum virorum suffragia fieri posse testantur. Quorum nonnulla in medium proferam: ut qui hoc remedii genus tentare voluerint, id minimè sine authore fecisse existimentur.



Mathiolus epist. 4. ad Stephanum Laureum, medicum Cæsareum: *Cum*, inquit, *argentum vivum nulla ullâ lethiferâ facultate ( ut Dioscorides inquit ) interimat, quam quòd suo ingenti pondere intestina laceret: nihil sanè verendum videtur, minima quantitate id posse moliri unquam, præsertim cum sua gravitate & sphærica forma facilè è corpore per inferiora labatur. Idcircò mirari non debemus, si Brassavolus, tam clarus ætatis nostræ Medicus, ad necandos interaneorum vermes, dari pueris argentum vivum nullo incommodo, scriptum reliquit; & eo tam feliciter usus sit alius quidam clarissimus Medicus Patavinus, quamquam parandi dandique rationem minimè unquam docere voluerit. Atqui ego, etsi hoc medicamento nunquam sum usus, vidi tamen dari sæpe illud, scrupuli, vel sesquidrachmæ pondere, à Glorittiensibus obstetricibus, ægrè parturientibus mulieribus, nullo prorsus incommodo, sed felici semper eventu.*

Fallopius *tract. de morbo gallico, cap.76. Si bibatur*, inquit, *argentum vivum, illud non facit, quod unctum. Vidi mulieres, quæ libras ejus bibebant, ut abortum facerent, & sine noxa. Ego exhibeo in vermibus puerorum, & nullum parit symptoma; solum necantur vermes.*

Platerus in curatione lumbricorum: *Argenti vivi*, inquit, *guttam unam vel alteram, vel ℈.ß. aliqui deglutiendum propinant: quia vermes, quibus maximè adversum, citò fugat, potestque innoxiè, ut alibi etiam dictum, sumi.*

Apud Fabricium Hildanum *observ. 72. cent.2.* in qua describitur historia cujusdam mulieris, lumbricis laborantis, à Giberto Saraceno, ad dictum Fabricium massa, sequentia habentur, post quorundam remediorum enumerationem. *Hisce additum est ex hydrargyro præstantissimum remedium. Illud enim ad sesquidrachmam purum, & per corium trajectum hausit, & ab eo infestare cessarunt cum dira hæc animalia.*

Joannes Baptista Zappata *lib. de secretis mirabilibus.c.* 3. insignes proponit historias lumbricis laborantium, mercurii usu sanatorium, in quibus infinita alia remedia, tum aloë & absinthium, frustrà usurpata fuerant. Illius autem exhibendi modus duplex ab eo proponitur. Primus talis est.

♃. Arg. vivi ʒ.j. pro pueris verò ℈. j. vel ij. benzoini ℈.ß. aquæ vitæ rectificatæ guttas iv. vel v. Misceantur simul in mortario vitreo cum pistillo vitreo. Postea adde conservæ rosar. aut violar. q.s. ad incorporandum, ut fiat bolus, quem capiat æger manè per se, vel in pane hostiario. Secundus talis est.

℞. Sacchari valde rub. ( *Thomæ* ) parum, aquæ commun. guttas iij. vel iv. Misceantur in mortario vitreo ad consistentiam mellis. Deinde adde arg. vivi quantitatem dictam. Incorporentur simul, addendo ol. amygd. dulc. guttas vj. aut vij. quæ impediant, ne mercurius vivificari possit. Misceantur omnia. Tandem cum pauca conserva rosar. fiat bolus.

Baricellus in hortulo geniali, hæc habet. *Hydrargyrum, quod a multis venenum existimatur, felicissimo successu contra vermes exhibetur, tantæque certitudinis illud in Hispania reputatur, ut mulieres tenellis pueris, qui lactis vomitu laborant, ad quantitatem granorum iij. in propria substantia propinare audeant. Hac autem via morbus cessare videtur frequentatis experimentis. Ego quidem viduam mulierem curavi, quæ novem dierum spatio vomitibus continuis ex vermibus laboraverat, & ferè triduo nec comederat, nec cibum retinere valuerat. Huic cum hydrargyri ℈. ij. cum tantillo cydonii mortificatos propinassem, absque ulla molestia per alvum centum & plures emisit vermes, & eadem die liberata est, & solicita exercuit domi & foris negotia, magna profectò parentum admiratione, cùm prius debilis: & bono semper eventu, domique continuò aquam habeo, in qua hydrargyrum infusum retineo, illamque puerulis pro vermibus libentissimè concedo: nec adhuc quempiam ex illo noxam accepisse expertus sum. Usus est hoc remedio ad vermes enecandos, Mathiolus, Horatius Augenius, & plerique alii celebres viri, qui omnes hujus auxilii maximè extollunt beneficia. Datur pueris in substantia ℈. j. grandioribus ℈. ij. vel ʒ. j. Corrigitur illud & mortificatur in mortario vitreo sacchra rubro, & tandiu conteritur, ut in partes insensibiles dissolvatur. Ne autem in pristinam formam redeat, olei amygdal. dulc. guttulas binas addere oportet, & sic cum saccharo rasac. violato, vel cydoniato, jejuno stomacho, languentibus propinatur.* Hæc Baricellus.

Sanctorius *in meth. vitand. error. lib.5. cap.1. Nisi*, inquit, *in lumbricis necandis ad valida præsidia confugiamus, ut ad aloem non lotam, vel ad mercurii ℈. j. cum aloë & terebinthina, ad pilulæ perexiguæ formam recepta, nihil fit.*

Qui mercurii crudi usum reformidant, eodem præparato uti possunt, nempè mercurio dulci, non solùm ter, ut vulgò fit; sed etiam sexies sublimato. Ulteriori enim præparatione malignitas illius magis retunditur, admixtis aliquot granis diagrydii, ut citiùs è corpore eliminetur, simulque lumbricos, eorumque materiam expellat.

Quantitas autem illius augenda vel minuenda est pro ratione ætatis. Exempli gratia pueris, octo aut decem annos natis, ita præscribi poterit.

♃. Mercurii dulcis gr.xij. diagryd.gr. ( iij. ) v. vel vj. fiat pulvis qui detur cum pomo cocto, saccharo conspersо, vel panatella saccharata.

Pro potu ordinario, aquæ suprà laudata erit utilissima, ex hydragyri infusione parata, vel in qua hydrargyrum per horam integram in ampulla vitrea semiplena agitatum fuerit.

Utilis etiam est aqua, in qua stannum fusum sæpe extinctum fuerit. Si verò hydrargyro uti lubeat, satius est aquam cum eo parum ebullire, sic enim efficacior redditur.

Non minoris fortè est efficaciæ aqua fontis cum spiritu vitrioli aut sulphuris guttis aliquot acidula reddita: sunt enim acetositates illæ specifica materia, quâ moriuntur vermes. Aqua verò, prout puer est grandior, magis vel minus acida est efficienda.

Vulgo autem usurpatur pro potu ordinario, decoctum graminis, aut coriandri præpar. cum syrupo limonum, aut granatorum mixtum. Vel docofto graminis saccharum cum aceti tantillo admisceri poterit.

Dum prædicta remedia usurpantur, clysteres toto morbi decursu frequenter injiciendi sunt. Primùm attrahentes lumbricos, ex dulcibus compositi, ut ab initio dictum est. Qui non solùm ex decocto liquiritiæ, passularum, & ficuum parari possunt, sed etiam ex jusculo pulli, admixto saccharo & melle rosaceo, vel ex lacte, si febris abfuerit, alioqui facilè corrumpitur.

At si lumbricos, in crassis jam intestinis esse conjiciamus, quia tunc vix amplius in tenuia possunt ascendere, medicamenta illos enecantia per clysterem infundere possumus, in hunc modum composita.

♃. Rad. gram. Unc.j. fol. betæ, malv. mercurial. & portul. an. M. ß. corallinæ P.j. coriandri præpar. & sem. contra vermes seu santonici, an. Drach.ij. In ℔.ij. aquæ fiat decoctio. In colaturæ ℔.j. dissolve olei rosac. Unc. ij. cassiæ recenter extractæ ʒ.vj. hieræ picræ ʒ.ij. mellis violacei ℥.j. Fiat clyster.

Si fortiorem desideres

℞. Rad. gentian. Unc. j. absinth. vulgaris, & abrotani, ana M. j. centaur. min.M. sem. lupinor. Unc.ß. sem. Santonici. ʒ. ij. Fiat decoctio. In colaturæ q.s. dissolve olei absinthii ℥. j. salis ʒ. j. sem. Fiat clyster, qui iterandus est, & in posteriori, ut vermes enecati educantur, dissolve benedictæ laxativæ, & hieræ picræ, ana ℥. ij. vel ℥. ß.

Si præsens sit alvi fluxus, clyster sequens injiciendus est.

℞. Rad. tormentillæ, & aristol. rotund. an. ℥.j.ß. cortic. granat. & mirobalan. an. ℥.j. lentium P.j. beccarum myrti ʒ.j. rosar. rubr. P.j. Fiat decoctio. In colatura dissolve olei menthæ, vel absinthii ℥. j. Fiat clyster.

Exteriùs verò ventri admoveri solent topica varia, non solùm antea proposita, sed etiam sequentia.

♃. Rad. gentian. ℥.j. rad. aristoloch. ℥.vj. cort. arant. ℥.j. colocynthid. ʒ.j. cornu cervi usti ʒ.ij. corci ʒ.ß. Fiat pulvis, qui subigatur cum oleo de absinthio, vel amygd. amar. & additâ cerâ, fiat uguentum.

Item

Item oleum simplex cum pulpa colocynthid. decoctum efficacissimum est.

Item oleum de absinthio & hyperico toti ventri manè & serò admovendum.

℞. Ol. absinthii, menthæ, & amyd.amar. ana ʒ.ß. succi absinthii, rutæ, ana g.ii. tormentillæ, distamni albi, zedoar. ana ʒ.ß. fellis bubulli ʒ. iii. aloës, ℈. j. Pulverisentur & cum modica cera fiat unguentum. Vel

℞. Colocynthid. Drach. vj. Terantur, & cum felle bovis & vino imponantur umbilico. Quo remedio & vermes interficiuntur, & venter solvitur.

℞. Myrrhæ ʒ.vij. mastich. ℥.viii. aloës hepat. ℥.xviii. sal comm.℔.i. Conversa omnia destillentur per retortam, lento igne, & magna diligentia. Exibit primò aqua deinde oleum. Quo si illinatur infantium umbilicus, omnem putredinem corrigit, quæ in eorum mesenterio restagnat.

Cataplasma etiam in hunc modum concinnari poterit.

℞. Farinæ lupinor. ℥.ii. myrrhæ, aloës ana ʒ.ii. fellis bovis quantum satis, olei de absinthio ℥. ii. Fiat cataplasma ventri admovendum.

Si alvi fluxus diutiùs perduraverit, cataplasma sequens admoveri poterit.

℞. Ol.cydonior. & absinthii ana ℥. i. succi portulacæ cum aceto extracti Unc. i. sem. farinæ lentium Unc.i. farinæ lupinor. Unc.sem.coralli rubr. cornu usti, ana ʒ. iii. Incorporentur simul, & cum pauca terebinthina fiant ad formam cataplasmatis.

Ex sola hiera picra cataplasma conflatum efficacissimum est.

Fotus etiam interdum adhiberi possunt, quando magna ventris inflatio & tensio apparet, in hunc modum compositi.

℞. Fol. absinthii, abrotani tanaceti, scordii, malvæ, violariæ, ana M.i. lupinor. contusor. Unc. sem. centaur. P.i. Coquantur in aqua & aceto. Foveatur totus venter calidè frequenter.

Denique ad latos lumbricos, & ascarides, clyster ex amaris compositus erit utilissimus. Cui addi debent purgantia toties repetita, donec corporis impuritas, ex qua illi generantur, exstirpata fuerit.

---

## CAPUT X.

### *De Hæmorrhoidum fluxu immodico.*

LIcet moderatus hæmorrhoïdum fluxus salutaris sit, & à multis morbis, iisque gravissimis hominem præservare, ac liberare soleat, quemadmodum docet Hip. in Epidemiis, & Aphorismis; nempe pleuritide, peripneumonia, nephritide, mania, melancholia, aliisque innumeris. Immoderatus tamen periculosissimus est, aliosque morbos perniciosos inducit; nempe totius corporis imbecillitatem, omnium viscerum, & præsertim hepatis refrigerationem, atrophiam, cachexiam, & hydropem, propter caloris nativi deperditionem, effuso vitæ thesauro, & totius corporis fomento.

Ille autem fluxus immodicus easdem habet causas quæ alia sanguinis profluvia excitare solent; sanguinem nimirum quantitate, vel qualitate peccantem. Dum quantitate peccat, & magna copia ad venas hæmorrhoïdales defertur, eas impensè dilatat, & oscula illarum aperit, quod quidem fit tunc temporis, robore facultatis expultricis: sed nimia interdum copia sanguis ad eas venas propulsus, retentricem opprimit, unde fit, ut illa in officio suo deficiente, fluxus fiat immodicus, qui artis ministerio cohibendus est. Dum verò sanguis qualitate peccat, acrimoniâ, vel tenuitate nimiâ facultatem irritat expultricem, quæ non solùm inutilem, sed etiam utilem sanguinem per illas venas excernit. Sanguis autem hujusmodi fluxum immodicum efficiens, acrior redditur ex permistione bolis, aut seri acrioris.

Cognoscitur immodicus hœmorrhoïdum fluxus ex viribus prostratis, & imbecillitate, quam æger percipit, & ex diuturnitate fluxus, ac copiâ sanguinis excreti; tum etiam fœdo totius corporis colore, ad citrinum vergente, ut ægri ictero laborare videantur.

Si à sanguinis quantitate procedat, affectum præcessere causæ sanguinem multiplicantes, & patientes in principio leviter ferunt, alacrioresque fiunt: postmodum verò, perseverante fluxu, debilitantur, ac vires eorum maxime dejiciuntur.

Si verò à sanguinis acrimonia, vel tenuitate nimia fluxus immodicus oriatur, causæ bilem generantes aut serum acre multiplicantes præcesserunt: temperamentum corporis adest biliosum & exustum, sanguis magno impetu effunditur, & effusus admodum rubicundus, si sola rutiles, ac veluti flammeus apparet, cùm aliàs, si quantitate peccet, subniger, & melancholicus esse soleat.

Prognosis ex prædictis sufficienter colligitur, cum graves affectus, qui fluxum hæmorrhoïdum immodicum consequuntur, enumeravimus.

Quod ad curationem, sanguis immodicè fluens cohibendus, aut saltem moderandus est, quod fiat revellentibus, derivantibus, incrassantibus, & adstringentibus remediis.

Ac primùm phlebotomia, in omni sanguinis profluvio revulsorium est remedium. Ideò in profluvio hæmorrhoïdum sanguinis ex vena brachii erit detrahendus, majori quidem copia, si plenitudinis quædam signa appareant, & nondum maxima sanguinis quantitas per hæmorrhoïdas effluxerit. Alioquin in exigua quantitate, & partitis vicibus tantùm erit detrahendus.

Sanguinem etiam per dictas venas effluentem revellunt frictiones, & ligaturæ partium superiorum: tum cucurbitulæ scapulis, mammis, & hypochondriis admotæ, quæ ad majorem revulsionem in scapulis scarificari poterunt. Omnibus autem locis prædictis plures, & frequenter erunt admovendæ.

Purgatio etiam blanda humores biliosos, sanguinis impetum conciliantes ad intestina derivat, eaque fieri debet ex purgantibus, adstringendi vi præditis, ut rhabarbaro, myrobalanis, & tamarindis, qualis ad vomitum sanguinis fuit proposita. Docetque Mercurialis, tamarindos præcipuè, ad compescendum hujusmodi sanguinem fluentem, miram quandam potestatem habere, tam decoctos, quam in substantia usurpatos. Imò pruna nostratia acidula, quæ aliquo modo tamarindos æmulantur, frequenter usitata ante alios cibos, huic rei etiam conducere. Illorum præterea usus erit convenientissimus, ut alvus laxa servetur, ac si non suffecerint, alia etiam addenda erunt, quæ ad alvi adstrictionem fuerunt proposita: quandoquidem usu medicamentorum adstringentium alvus constipatur, & in conatu, qui ad fæces duriores expellendas necessarius est, hæmorrhoïdes magis aperiuntur, ac copiosum sanguinem effundunt.

Postmodum ad ea remedia veniendum est, quæ sanguinem incrassant, & venas laxiores constringunt: qualia sunt, quæ ad sanguinis vomitum, & sanguinis sputum, in forma julepi, pulveris, opiatæ, aliorumque suprà proposita sunt. Deveniendum etiam ad narcotica, ut ibidem dictum est, si maxima necessitas postulaverit.

Ac præter illa remedia, valdè laudantur ab auctoribus pilulæ de bdellio: quas tamen rejicit Rondeletius proterea, quod verò bdellio Pharmacopœi careant, & illius loco myrrham usurpent, quæ sanguinis fluxum promovet. Verum huic obsistit Solenander, illiusque experientiæ propriam opponit, asserens se in usu harum pilularum, ut sunt præscriptæ, atque cum usitato bdellio compositæ, effectum quem promittunt, tam evidentem comprehendisse, ut de compositione dubitare vix queat. Nisi quis putet ab adjectis siccantibus & adstringentibus hoc qualecumque, quod recipiunt myrrhæ, obtusum superatumque esse. Hic addere possumus, Bauderonium in Pharmacopœa, aliosque recentiores asserere, verum hodie bdellium, Dioscoridis descriptioni conveniens, ex Judæa nobis afferri, & à myrrha non difficile distingui. Illarum pilularum usus talis esse poterit.

Pilu-



℞. Pilular. de bdellio ʒ. i. trochisc. de carab. & de terra sigillata, an ℈. i. Cum mucilag. sem. cydonior. extractâ cum aqua rosacea, fiat massa pilularum, de qua capiat ℈. i. bis in die, ante prandium & cœnam.

Topica remedia eodem tempore usurpanda sunt, in varias formulas redacta.

Fotus ex verbasci seu tapsi barbati decocto in aqua ferrata, vel vino adstringente parato, convenientissimus est: hæc siquidem planta hæmorrhoïdum fluori & dolori appropriata est. In usu verò fomenti diligenter observandum, ut frigidè vel saltem temperatè admoveatur.

Magis composita decoctio in hunc modum præscribi potest.

℞. Radicis bistortæ ℔. ß. folior. plantaginis, verbasci, summitatum rubi, & quercus, ana M.ii. ß. granorum sumach. balaustior. gallar. viridium, & malicorii, ana M.i. myrtillor. ʒ. sem. rosarum rubrar. P. ii. aluminis ʒ.i. Coquantur in tribus partibus aquæ ferratæ, & una vini rubri austeri pro fotu.

Martinus Rulandus fomentum laudat ex duobus sacculis, alternatìm calidè admotis, ex rubro panno consiatis, & glandibus contusis, ac quercus foliis repletis, & in forti aceto multum decoctis, quibus ocyus fluxus cōsistit.

Ex decoctis superioribus, aucta dosi simplicium, potest fieri insessus, quo utatur æger subfrigide, ut de fomento dictum est.

Unguentum Comitissæ ad fluxum cohibendum utilissimum est, eoque inungi debent dorsum & hæmorrhoïdes, vel in rem præsentem tale componi poterit.

℞. Olei rosar. omphacini, & myrtyllorum, ana ℥. ii. succi plantaginis & tapsi barbarti, ana ℥. i. sem. aceti vini rubri ℥. i. Bulliant ad succorum consumptionem, deinde adde boli armenæ, sanguinis draconis, thuris, & scoriæ ferri subtilissimè pulverat. an. ʒ. i. ceræ q.s. Fiat unguentum.

Rondeletius magis probat unguenta, quæ sine oleis parantur, quia magis adstringunt, eaque in hunc modum parat.

℞. Succi plantag. bursæ pastoris, & tapsi barbati, ana ʒ. ii. syrup. acetosi simplicis ℥. iii. Coquantur simul leviter. Post ea misce sanguinis draconis ℥. i. boli armenæ, terræ sigillatæ, & radicis bistortæ subtilissimè pulverat. ana ʒ. i. sem. cerussæ lotæ ℈. ii. Misceantur ad formam linimenti.

Si hæmorrhoïdes sint exulceratæ, sequens parari poterit.

℞. Olei rosac. Unc. ii. thuris & aloës, ana ʒ. sarcocollæ, sanguinis draconis, boli arm. an. ʒ. sem. spodii, carabes, an. ℈. i. amyli ʒ. iii. succi plantag. Unc. i. Fiat unguentum.

Pinguedo anguillæ, quæ dum torretur, exsudat, unguentis addita, proprietate quadam agens, illa efficaciora reddit.

Cataplasma etiam dictis partibus utiliter admovetur, in hunc modum compositum.

℞. Boli armenæ, aloë, mastiches, thuris, sanguinis draconis, an. ℥. sem. off. myrobalan. indorum, & gallarum, ana ʒ. i. Subigantur cum albumine ovi, & succo plantag. fiat cataplasma.

Vel pili leporis combusti, & tela aranearum minutissima, misceantur cum albumine ovi, & fiat cataplasma, quod ipsi venæ apertæ, si appareat, utiliter admovebitur, aut in podicem blandè inseretur.

Suppositoria huic usui sunt valdè idonea, quia penitiùs in partem demittuntur. Horum autem forma talis est.

℞. Colophoniæ, thuris, ana Drach. iii. boli armenæ Unc. sem. cerussæ, plumbi usti, ana ʒ. i. acaciæ ʒ. sem. Subtilissimè trita excipiantur sevo hircino pro formandis suppositoriis.

Injectiones per syringam in anum fiunt ex succo plantaginis, aliisve supra dictis, ad fotum propositis. Sanguis cujusvis animalis recenter extractus, & adhuc fervidus injectus, mirabiliter sanguinem ex alvo profluentem cohibet.

Pulmo arietis adhuc calens & cruentus, podici subjectus, magnam in sistendo sanguine habet efficaciam.

Suffitus etiam in eundem finem utiliter usurpantur, ex decoctis fotuum prædictorum parati. Quibus etiam addi possunt, qui in dysenteriæ curatione fuerunt propositi. Tum etiam sequens.

℞. Thuris, aloës, mastiches, rosar. rurbr. myrtyllor. & absinthii, ana ʒ. sem. trochisc. de carabe ʒ. i. Fiat pulvis crassior, carbonibus injiciendus. Cujus fumus recipiendus est in cathedra perforata, per infundibilum amplum, cujus angusto orificio aptetur tubulus ex ligno vel argento, in anum demittendus.

Suffitus ex decocto tapsi barbati omnium ferè utilissimus est.

Si venæ ipsi fluenti remedia applicari possint, reliquis ea præferenda sunt. Ideòque, ut illa apparere possit, æger supra mensam collocatus podicem exprimere debet, quasi dejicere velit, donec conspicua sit; adhibito insuper, si opus fuerit, instrumento ad eum nonnihil invertendum. Tuncque venæ cataplasma prædictum, ex telis aranearum & pilis leporinis, vel bolus armena, alumen, aut vitriolum ustum. Oleo etiam vitrioli venam tangere efficax est remedium, vel in extremo periculo, aquâ fortì appellatâ.

Quibus non conferentibus, Hippocrates *libro de victus ratione in acutis, & libro de Hæmorrhoïdibus*, deligationem, sectionem & ustionem hæmorrhoïdum proponit, unicâ servatâ; quæ tamen operatio, tanquam laboriosissima, & valdè periculosa, nostris temporibus obsolevit. Quanquam Massarias hanc semel operationem se vidisse referat, cujus historiam proponere erit utilissimum: siquidem ex ea operandi modus, ejusque eventus apertè docetur. Ea autem talis est: *Federicus Corsicus Vincentinus*
*laboraverat primùm dolore, deindè immoderatâ fluxione*
*hæmorrhoïdum. Et cum ille multa præsidia expertus fuisset*
*frustra, tandem Patavium se contulit, ubi Medici communi*
*consensu statuerunt sanguinem esse cohibendum. Sed cùm il-*
*le varia præsidia, tum interna, tum externa, ab iis viris pro-*
*posita, frustrà expertus fuisset: uno verbo, cùm nullum suis*
*malis remedium inveniret, statuit hanc manus operationem*
*experiri. Cùm autē apud nos nullus esset Chirurgus idoneus,*
*advocato Chirurgo Neapolitano, qui hanc rem profitebatur*
*Fabricio, hæmorrhoïdes incisæ, ligatæ, & combustæ fuerunt.*
*Summa autem hujus administrationis est hujusmodi. Homi-*
*nem primùm accommodatè vinciant, ut nullo modo possit di-*
*moveri. Deinde extrema capita hæmorhoïdum quotquot illa*
*fuerunt, ab intestino excoriant leviter, & separant; tum*
*propria quadam acu, forti obducta filio, fere ad extremum*
*tota perforant, & strictè obvinciunt, consuuntque. Hoc pa-*
*cto, demum, forcipe amputata venarum portiuncula, quæ ex*
*sutura superest, ignito ferro eam comburunt. Opus sanè est*
*dolorificum & fastidiosum. A ligatura, sectione, & ustione*
*Federico febris atque insignis dolor supervenere. Sed non-*
*nulla sua præsidia adhibente Chirurgo, ille paucis diebus,*
*& à febre, & dolore, & sanguinis fluxione, non sine*
*multorum admiratione, liberatus, integram suam sanita-*
*tem visus est recuperasse. Verumtamen non est prætermit-*
*tendum, cùm ille sibi nimium fideret, neque solum præter-*
*misisset sectionem venæ & purgationem, ut necessarium fue-*
*rat; sed & nullam probam vivendi rationem servasset, pro-*
*ximo anno febre pestilenti correptus obiit. Unde observan-*
*dum venit diligenter Hipp. præceptum Aph. 12. sectio-*
*nis sextæ, ut una hæmorrhoïs aperta servetur. Nisi, ut docet*
*Aëtius, maluerit æger, quæ à suppressione imminent peri-*
*cula, victu frugali, exercitio, venæ sectione, & purgatione*
*cohibere.*

In ordinaria autem curatione, quæ per medicamenta fit, hepatis & lienis ratio habenda est, cum venæ mesaraïcæ visceribus hisce inserantur, præsertìm si hæc calidiora sint, aut debiliora. Ideoque non inutiliter epithemata atque unguenta refrigerentia & roborantia applicantur, qualia in fluxu hepatico fuerunt proposita, & fusiùs in earum partium calida intemperie & inflammatione describentur. Aliquando etiam obstructiones viscerum & venarum mesaraïcarum huic malo dant origineem. Quæ omninò solvendæ sunt, ut æger ab hoc affectu liberetur.



Et

Et nos aliquando fluxum hunc communem pilulis ex chalybe, in hepatis obstructione descriptis, prorsus sustulimus.

Toto autem curationis tempore utatur æger, pro potu ordinario, aquâ ferratâ, vel decocto millefolii.

Eodem tempore, præ cæteris omnibus, summâ curâ sanguinis vitium emendandum est, quòd primaria hujus fluxus causa esse videatur. Ideò si acer & biliosus fuerit, infuso rhei & tamarindorum sæpe repetito, corrigendus est. Si calidus & tenuis, & incrassantibus & refrigerantibus. Si aqueus, desiccantibus. Si multus victu tenui. Nam frustrà de sistendo fluore consilium suscipitur, ni mali origo priùs tollatur. Quod abundè observavit Solenander *cons.* 22. *sect.* 4. sequenti historia. Memini (inquit) *me Annam, ex Ducibus Clivensium prognatam, gravissimo hæmorrhoïdum, diuturnoque fluxu, curantem, magnâ diligentiâ, summoque nisu, quia videbam viribus labefactatis, spiritibusque dissolutis summum discrimen imminere, profluvium obstruxisse. Verùm, cùm illa inde primo die recreata, sequentibus mirificè gravari, & circa præcordia tumere ac inflari inciperet, revocatus sexto die, coactus venis reclusis profluvium rursus movi. Neque potui securè & tuto restringere priùs, quam corpori, lenibus vacuationibus, hepatique necessariò aliis alterantibus atque roborantibus prospexissem.*

Curato tandem hæmorrhoïdum fluxu, de præcautione cogitandum est, ne iterum redeat. Quod fiet victus ratione convenienti, phlebotomiâ bis aut ter in anno usurpatâ, purgatione usuali ex syrupo magistrali, aut alio medicamento, cum caustico tibiæ admoto, aliisque hujusmodi, quæ varianda sunt juxta varias corporum dispositiones. Prætereà aquæ minerales vitriolæ, aluminosæ, & ferratæ erunt convenientissimæ. Fonseca commendat ad præcautionem hujus affectus decoctum lentisci, vel ejusdem infusionem in vino, paratam hoc modo.

℞. Rasuræ lentisci ℥. ii. Infundantur in libris xii. vini per 24. horas in loco tepido. Deinde colentur, & de hoc vino bibat pro potu ordinario per mensem integrum. Habet enim vires sistendi hæmorrhoïdes, tum etiam ventriculum roborandi.

## CAPUT XI.

### *De dolore Hæmorrhoïdum.*

VEnæ hæmorrhoïdales, in recti intestini extremitate & anum desinentes, sæpè tumore afficiuntur, ex quo gravissimus dolor non rarò excitari solet.

Fit autem ille tumor ex eadem causa, quæ fluxum hæmorrhoïdum excitare potest; sanguine videlicet quantitate, vel qualitate peccante; qui si viam non inveniat & venarum illarum extremitates aperire nequeat, in iisdem congeritur, easque replendo tumorem efficit cum inflammatione & dolore, qui acerbitate sua omnes intentiones curationis ad se trahit. Causa autem præcipua, cur sanguis ex illis venis effluere nequeat, est ejusdem crassities, quippe qui melancholicus est: dicuntur enim vulgò hæmorrhoïdales venæ, præcipuè internæ, humorem melancholicum à liene excipere, & interdùm expurgare.

Multæ proponuntur ab autoribus hæmorrhoïdum differentiæ, à magnitudine, numero, figura & loco desumptæ: unde aliæ magnæ, aliæ parvæ, aliæ plures, aliæ pauciores, aliæ uvis, moris, verrucis, aut vesicis similes, unde uvales, morales, verrucales, aut vesicales nominantur: aliæ denique internæ, vel externæ dici consueverunt.

Ex his diagnosis facilè elicitur. Siquidem ex tumore, in ani extremitatibus apparente, ejusdemque magnitudine, colore & consistentia, variæ illius differentiæ cognoscuntur. Prætereà tamen ab aliis affectibus distinguendæ sunt, qui ano accidere consueverunt, quales sunt rhagades, condylomata, thymi, fici, aliique.

Rhagades sunt ulcera quædam in fissuras diducta, iis ferè similes, quæ in manibus & labiis à vehementi frigore excitantur. Nullam habent cum hæmorrhoïdibus similitudinem, sed eas cum subsequentibus paucis exponimus, ut omnes affectus anum obsidentes, cum hæmorrhoïdibus innotescant: licèt illi ad morbos externos propriè referendi sint.

Condylomata sunt tumores quidam pelliculæ ani, qui cùm natura suâ rugosa sint, si ad eam confluentibus humoribus, ruga aliqua intumescat, affectio illa dicitur condyloma. Distinguitur ab hæmorrhoïde, quoniam hæc major est, nigra, & rotunda, venam aliquam occupans, cùm illa sit oblonga, concolor, & venas non attingens.

Thymi sunt tubercula carnosa, quæ non modò in ano, sed etiam in pudendo virili ac muliebri solent exoriri, verrucæ consimilia, & florum thymi formam referentia, unde nomen sortita sunt. Parvi sunt hujusmodi tumores, colore candido, vel subrubro, & doloris expertes, cùm hæmorrhoïdes sint majores, nigriores, & utplurimùm dolorosæ.

Fici sunt etiam tubercula carnosa, sed magnitudine thymos superantia; tum etiam livida, & dolorosa, ideò hæmorrhoïdibus similiora sunt. Sed ab iis distinguuntur, quòd carnosa omninò sint; hæmorrhoïdes verò venarum extrema dilatata & sanguine turgida repræsentent. Adde, quod fici plerumque ulcerentur, & malignitatem quandam præ se ferant, quæ tanta interdùm est, ut cancri naturam accedant.

Hujusmodi ficis finitimæ sunt carunculæ, illæ, quæ ano subcrescere solent, cristarum nomine donatæ, in Italia familiares; apud nos verò infrequentes; quandoque ex impuro & præpostero concubitu solent exoriri. Pullorum Gallinaceorum cristas referunt, unde habent similitudinem, dilucidationeque ulteriori non indigent. Hoc saltem pro coronide dicendum, prædictos omnes affectus ano innascentes, solâ chirurgiâ sanari, ut peculiaris eorum Therapeia proponenda non sit.

Quòd ad prognosin tumentium hæmorrhoïdum spectat: illæ utplurimùm periculosæ non sunt. Aliquandò tamen adeò gravem inflammationem concipiunt, ut gangrenæ periculum immineat, aut saltem pro doloris acerbitate ægrotantem vehementer excrucient.

Hæmorrhoïdes si suppurentur aut exulcerentur, fistulam sæpè in ano relinquunt, eamque utplurimùm incurabilem, propter partis mollitiem, & summam humiditatem, quæ ulceris exsiccationem difficillimè patitur.

Ad hujus curationem primò sanguis detrahendus est ex venis brachii, ut fiat revulsio à parte affecta. Quâ sufficienter celebratâ, derivationis gratiâ vena malleoli etiam aperienda est.

Cucurbitulis etiam idem beneficium consequimur, admotis hypochondriis, ad revellendum; coxis verò, ad derivandum.

Purgantia potentiora in hoc affectu non conveniunt, quia humorem ad partem attrahunt, & tumorem irritant; Attamen alvus continuò emollienda est, quia dura excrementa, & cum aliquo conatu emissa, dolorem exasperant. Ad alvi autem lenitionem infusum cassiæ, manè & serò exhibitum, maximè conveniet, in hunc modum paratum.

℞. Folior. lactucæ, buglossi, & summitat. malvæ, ana M. i. liquiritiæ ras. & passul. mundatar. ana ℥. ß. Florum buglossi, borragin. & violariæ, ana P. i. Coquantur ad ℔. viii. In Colatura infunde cassiæ recenter extractæ ℥. ii. Colentur & clarificentur, addendo postmodùm syrupi violacei ℥. i. Capiat bis in die, ut dictum est.

Interdùm etiam, ad humoris acrimoniam demulcendam, emulsiones quatuor seminum frigidorum, cum prædicto decocto extractæ, exhiberi poterunt.

Interim topica varia parti admovenda sunt, ad dolorem leniendum, inflammationem auferendam, & tumorem discutiendum. Oleum amygdal. dulcium recenter extractum, parti dolenti admotum, dolorem demulcet. Idque multo efficaciùs præstant olea ex nucleis malorum persicorum, vel ex seminibus cucurbitæ, papaveris, & hyoscyami.

Præ cæteris autem efficacissimum est oleum buxi, est enim narcoticum. Et sicuti dentium dolores quosvis ad miraculum sedat, ita & reliquos dolores, ac præsertim hunc hæmorrhoïdalem mitigat, si illius gutta una supra



hæmorrhoïdes apponatur cum stylo, gossipio involuto; aut si cum oleo seminis lini misceatur, ea proportione, ut prædicti olei ℥. ß. olei buxi ℈. recipiat.

Quercetanus valde commendat oleum nucum expressum, in quo millepedes seu aselli bullierint. In oleo communi, eoque dulci possunt etiam aselli decoqui, & dolorem mirabiliter sedant.

Oleum ovorum simplex, vel in mortario plumbeo agitatum, ad idem est efficax.

Linimenta & unguenta ad eundem usum varia præscribi possunt. Quorum alia dolorem tantum leniunt; alia tumorem etiam discutiunt, & exsiccant, alia ulceratis hæmorrhoïdibus medentur. Eaque cum linteis, lanâ, aut gossipio parti admovenda sunt.

℞. Vitellum ovi n. i. olei rosac. vel viol. quantum sufficit. Fiat linimentum. Cui si unguentum populeum addatur, efficacius erit ad dolorem sedandum: tum etiam in dolore acerbiori apii grana aliquot admisceri poterunt. Vel

℞. Axungiæ gallinæ ℥. ß. pulpæ pomi cocti sub cineribus ℥. i. croci orientalis ℈. ß. unguent. popul. ℨ. ß. vitelli ovi n. i. Fiat linimentum. Vel

℞. Olei violac. ℥. ii. unguenti populei ℥. ß. Cum ovo integro fiat unguentum. Vel album ovi, cum lacte muliebri agitatum, parti admoveatur cum pannis lineis hoc liquore imbutis.

℞. Mucilag. sem. psyllii ℥. ii. olei violac. ℥. iii. Fiat linimentum. Vel

℞. Mucilag. sem. psyllii & fœnugr. extract. cum vino, ana ℨ. ii. butyri recentis ℨ. iii. sevi hœdini ℨ. i. Agitentur simul in Mortario plumbeo. Fiat linimentum.

Vel butyrum solùm, in mortario plumbeo ductum ad Solem, donec nigrescat, est egregium remedium.

Pomata etiam recens, parti admota, est valde anodyna. Vel

℞. Succi portulacæ & mellis, an. ℥. iv. Misceantur in mortario plumbeo, ad formam linimenti. Vel

℞. Unguenti rosac. ℥. ii. mercurii crudi. ℨ. ii. Fiat linimentum. Vel

℞. Diachyli albi cum oleo chamæmel. mollificati ℥. ii. croci ℈. i. opii gr. iii. Fiat unguentum.

Horstius plurimùm commendat linimentum ex linaria herba, & floribus coctis cum adipe porcino. Cum expressit, & parumper refrigerato, vitellum ovi permiscet, idque lana vel gossipio dolenti parti applicat. Dicitque hoc linimentum ejusmodi dolores ad miraculum usque comprimere, seque illud accepisse à Joanne Vulsio, celeberrimo in Hassia Medico, qui principi suo Hassiæ Landgravio, tanquam secretum eximium, revelare noluit, donec annuatim bovem saginatum promitteret.

Ad tumorem discutiendum simul & dolorem leniendum sequentia linimenta utiliter usurpari poterunt.

Porrorum radices, sub prunis cum stupis madefactis decoctæ, & cum butyro pistatæ, dolorem & tumorem auferunt. Idem præstat cepa rubra, cum pulpa lilii decocta, & cum oleo myrtino pistata & subacta. Vel

℞. Ol. nucl. persicor. & olei amygd. amarar. ana ℥. ii. styracis liquidæ, bdellii, ana ℨ. ii. Omnia dissoluta in oleo incorporentur in mortario, fiat linimentum.

Balsamum sulphuris, ex floribus sulphuris & spiritu terebinthinæ paratum, præstantissimum est ad dolorem sedandum, & tumorem discutiendum: tum etiam ulcera eadem parum mundificat & detergit. Idque potentiùs, si spiritus terebinthinæ, oleum hyperici & ovorum substituatur. Cùm etiam in tumentibus & valdè inflammatis hæmorrhoïdibus, loco prædicti spiritus, oleum rosaceum, aut violaceum subrogari poterit.

Cataplasmata etiam ad eosdem usus commodè usurpantur. Ex quibus vulgatissimum est, ad omnes dolores ex inflammatione demulcendos, cataplasmata de mica panis, dolo ex medulla panis albi in lacte decocti, addendo oleum rosaceum, & vitellos ovorum.

Aquapendens commendat cataplasma ex plantagine, & malva, in aqua coctis, & cum oleo rosaceo decoctis & subactis; cui interdùm, cùm magis exsiccare est animus, farinam hordei & milii admiscet. Si verò dolor urgeat, lac omne adjicitur. Idem etiam laudat cataplasma ex radicibus porrorum, in oleo communi, aut myrtino coctis; tum etiam ex scrophularia in aqua decoctâ.

Folia sambuci viridis coquantur ad putrilaginem in aqua communi. Posteà extendantur super pannum, magnitudine volæ manus. Applicentur calidè, ægro prono existente, prius tamen parte affectâ oleo communi illitâ. Renovetur sæpe applicatio, & continuetur per multas horas. Ante applicationem foveatur pars decocto eorundem foliorum.

Eadem folia sambuci contusa, & frigidè admota, tertia applicatione dolorem sedant.

Portulaca etiam contusa, & admota, dolorem sedat, tumorem imminuit, ulcera consolidat, & excrescentias carneas absumit.

Cepa alba sub cineribus cocta, & cum butyro recenti subacta instar cataplasmatis, dolorem sedat, & tumorem discutit.

Fotus admoventur eidem parti, ad dolorem sedandum, ex decocto tapsi barbati, malvæ, bismalvæ, parietariæ, seminis lini, fœnugræc. althææ, flor. chamæm. & anethi, in lacte parato. Vel lactis defectu, idem decoctum parari potest in hydrelæo, vel jusculo intestinorum vervecis.

Insessus ex eodem decocto, auctâ quantitate simplicium parari potest.

Aqua frigida sola pro fotu utilissima. Insessus in eadem præstans, hyeme sit tepida.

Fotus etiam utilissimus fit ex aqua rosarum, in qua sal saturni dissolutum fuerit; præsertim, si pars admodum inflammata fuerit.

Ad tumores discutiendum convenit fotus ex alumine, in vino rubro decocto.

Polypodium quercinum & hypericum coquatur in æquis partibus aquæ & vini, prono corpore decoctum instilletur in hæmorrhoïdes, guttatim ex spongia expressa. Hæmorrhoïdes sensibiliter detumescunt.

Ad idem conferunt aquæ thermales, pro fotu cum spongiis admotæ, vel insessus in iisdem calidiusculè.

Aquapendens admovet spongiam ex aqua calcis expressam, & supra partem alligat.

Suffitus ex decocto supra dicto, dum fervet, exceptus, vel ex paucioribus, aut solo tapso barbato, in lacte cocto, cum tritico secalino, dolorem quoque compescit. Vel

℞. Sempervivi maj. M. ii. Decoquantur in vino albo, & fumum excipiat æger in sella perforata.

Ad hæmorrhoïdes absumendas & exsiccandas convenit suffuminium ex pulveribus lolii, tapsi barbati, scrofulariæ, super prunas conjectis. At efficacius fiet suffumigium, si sulphur simul uratur. Imò verò ex sulphure solo suffumigium paratur, & per tubulum exceptum hæmorrhoïdes cæcas & latentes potenter exsiccat. Suffitus ex lapide pyrite, in aceto extincto optimus ad hæmorrhoïdes absumendas.

Ad easdem hæmorrhoïdes cæcas & latentes mirum in modum confert injectio sequens, frequenter usurpata.

℞. Succi plantaginis & olei violac. ana ℥iv. balsami naturalis ℨ. ß. Misce, fiat injectio in anum.

Amatus Lusitanus *curatione* 91. *censur.* 2. suppositorium sequens hisce verbis prædicat. *Romana, quæ pontem Sancti Angeli habitat, cum uteri procidentiam pateretur, de dolore hæmorrhoïdum querebatur. At cùm illi multa & selecta medicamenta admota essent, quibus non juvabatur, ad balanum ex sevo hircino cum opio confectum confugimus quo dolor evanuit, nec posteà rediit. Ac posteà calidis roborantibus locum, prout post admota stupefacientia fieri solet, fovimus.*

Idem Amatus *curatio* 6. *centur.* 3. sequens topicum commendat his verbis: *Reverendissimus ille, qui ab hæmorrhoïdum dolore graviter cruciabatur, post varia & multa à Medicis tentata præsidia, hoc remedio à nobis præsentato usus fuit, & brevi ab illo infestissimo dolore liber evasit. Habet autem remedium sic:*

℞. *Arantium pomum, & id cultro excava, in quo oleum rosaceum, & pseudonardi, lavendulæ dictæ, semina infunde;*

*& ad cineres calidos admove, & calidum applica, & sæpè innova, est enim mirum.*

In communi usu est pulmo hœdinus, ex animali adhuc calens parti appositus; vel illius laminæ, inter duas patinas calefactæ, cum tantillo aquæ etiam admoventur. Sic enim dolor admodum demulcetur.

Ad hæmorrhoïdes ulceratas conveniunt tum balsamus sulphuris prædictus, tum unguenta sequentia.

℞. Olei ovor. recentis ℥. ii. Agitentur in mortario plumbeo, & applicentur.

℞. Ol. rosar. Unc. iv. cerussæ Unc. i. lythargyri Unc. sem. ceræ novæ Drach. vi. opii, gr. iv. Fiat unguentum Vel

℞. Thuris, myrrhæ, croci ana ʒ. i. opii, gr. ii. vitellum ovi n. i. olei rosac. & mucilag. semin. psyllii, ana q.s. Fiat unguentum.

Si non facilè resolvi possint, post convenientes revulsiones aperiendæ sunt, confricando panno asperiori madefacto in succo ceparum, in quo dissoluta fuerit aloës Drach. i. Est secretum Hartmanni. Promptiùs tamen & cũ minore dolore scalpello, aut hirudinibus admotis aperiuntur.

Per os etiam assumuntur specifica nonnulla, ad dolorem sedandum, & hæmorrhoïdes absumendas idonea; quorum præcipua hæc sunt.

Decoctum millefolii in potu ordinario per triduum exhibitum, hæmorrhoïdum dolorem feliciter solet discutere.

Semen trifolii hæmorrhoïdalis ad ʒ.i. cum vitello ovi, per plures dies exhibitum, ad idem est efficax.

Tapsi barbati pulvis exhibitus cum lacte, vel alio modo, valdè probatur ad hæmorrhoïdes tumentes absumendas. Pulvis millefolii & tormentillæ idem præstare valent.

Succus tapsi barbati per se, vel cum saccharo rosaceo, aut penidiato mixtus, vel cum saccharo in syrupum redactus, ad idem utelis est.

Denique pilulæ de bdellio, frequenter usurpatæ, tumentes hæmorrhoïdas absumunt, earumque causam insensibiliter detrahunt.

In iis, qui huic affectui valdè obnoxii sunt, causticum tibiæ utilissimæ admovetur.

# PRAXEOS MEDICÆ LIBER UNDECIMUS.

## *DE AFFECTIBUS HEPATIS.*

## PRÆFATIO.

*HEPAR, quemadmodum aliæ partes, omnibus morborum generibus obnoxium est. Quatenus enim ex partibus similaribus componitur varias patitur intemperies: quatenus verò est pars organica, tumoribus, & obstructionibus afficitur: ac denique solutione continui, vulneribus putà, & ulceribus tentari solet. Et quamvis hydrops totum abdomen occupet, ut in ascite, & tympanite, vel etiam corpus, ut in anasarca: prima tamen illius radix utplurimum à vitio hepatis dependet. Nos hîc affectus præcipuos, & qui frequentius in Praxi Medica occurrunt, exponere aggredimur, eosque sex capitibus comprehendimus: quorum primum est de calida hepatis intemperie. Secundũ, de hepatis inflammatione, abscessu, & ulcere. Tertium, de obstructione. Quartum, de ictero. Quintum, de scirrho. Sextum, de hydrope.*

### CAPUT I.

*De calida Hepatis intemperie.*

CAlida hepatis intemperies in quamplurimis hominibus accusatur, eaque ferè congenita, & à primis generationis principiis oriunda. Quæ cùm in latitudine sanitatis posita sit, de ea hîc non agimus: sed tantùm de præternaturali & morbosâ, quæ hepatis actiones manifestè lædit.

Illa autem intemperies vel simplex, vel composita esse potest; vel sine materia, vel cum materia conjuncta. Ut plurimùm tamen conjunctam habet materiam, quandoquidem calida hepatis intemperies calidos ac biliosos humores producere consuevit.

Causæ hujus rei intemperiei sunt calidior aër, exercitationes immodicæ, vigiliæ immoderatæ, ira frequens, & alia animi pathemata graviora, & præsertim alimenta vel medicamenta calidiora frequenter assumpta, vel aromatis condita, & vinum meracum ac potens largiùs potum. His accedit partium vicinarum caliditas, sicut in febribus vehementioribus à calore cordis & ipsum hepar incalescit.

Signa diagnostica calidioris hepatis intemperiei sunt, cibi fastidium, & præcipuè carnis, sitis, alvus adstricta, calor vehemens in toto corpore, præcipuè in volis manuum ac pedum: macies totius corporis: ægri à calidis læduntur, juvantur à frigidis; & si præterea calidiores humores exsuperent, bilis per vomitum, aut secessum interdùm excernitur, oris amaror adest, & plerumque febris.

Quod ad prognosin attinet: Calida hepatis intemperies non valde periculosa est, cùm hepatis constitutioni non ita adversetur: sed multorum morborum, non solùm propriorum, verùm etiam aliarum partium causa esse solet. Difficilis etiam est curationis, præsertìm si ventriculus frigidus sit, ut plerumque contingit. Illa enim, quæ ad hepar refrigerandum exhibentur, ventriculo nocent, & illius intemperiem intendunt.

Curatio omninò consistit in correctione illius intemperiei, per refrigerantia remedia, & biliosi humoris, qui ab ea producitur, eamque vicissim fovet, aliorumque morborum causa existit, evacuatione.

Ac primùm venæ sectio hepar maximè refrigerat, biliosi sanguinis portionem educit, & obstructiones à bile solvit. Mittendus igitur sanguis est è basilica dextra, quantitate plenitudini ac virium robori respondente, vel una vice, vel per intervalla, pro affectus magnitudine & duratione; idque præmisso clystere, vel medicamento primas vias expurgante.

Deinde bilis, quæ in hoc intemperamento continuò luxuriat, educenda est cholagogo medicamento benigniori, per intervalla repetito; aut apozemate in plures doses exhibito, aut syrupo magistrali, aut etiam syrupo de chicorio composito quadruplicato rheo, qui convenientissimus est. Siquidem innoxiè biliosos humores expurgat, jecur refrigerat & corroborat, ejusque obstructiones aperit.

Dictorum remediorum formulæ tales esse poterunt.

℞. Sennæ mundat. & tamarindor. ana ℥. sem. semin. anisi Drach. i. fol. chicorii, & acetosæ, an. M. i. liquirit. ras. Drach. iii. flor. quatuor cordial. ana P. sem. Coquantur in aquæ q. s. ad Unc. vi. In colatura dissolve rhab. in aqua cichorii cum spica infusi Drach. i. sem. Cathol. depur. Drach. iii. syrup. ros. Unc. i. Fiat potio, detur manè cum regimine.



Pro delicatioribus fiunt potiones clarificatæ, à recentioribus inventæ, quæ julepi formam referunt, ac gustui parum ingratæ. In iisque dupla purgantium quantitas præscribitur, eo quod de eorum vi clarificatione plurimùm amittatur, ita ut robustiora corpora nunquam sufficienter evacuent, in hac potissimùm regione, quæ propter intemperiem siccam, humores minùs fluidos minùsque purgantibus obsequentes efficit. At verò Lutetiæ, in aliisque regionibus multò humidioribus, hujusmodi medicamenta felicius operantur. Horum igitur potionum clarificatarum sequens esto exemplum.

℞. Sennæ mundat. Unc. i. sem. anisi ʒ. i. fol. cichorii, & capill. ven. ana M. i. liquirit. rasæ Unc. ß. Coquantur in aq. q. s. ad ℥. x. In colat. infunde rhab. elect. drach. ii. cassiæ recenter extractæ, & cathol. dupl. ana Unc. i. tamarindorum contusor. Unc. sem. coriandri Drach. i. syrup. rosacei Unc. i. Colentur & clarificentur, ut artis est, & fiat potio.

Apozema bilem evacuans ita componi poterit.

℞. Rad. acetosæ, gramin. cichorii, & oxylapathi, ana ʒ. i. fol. endyviæ, cichorii, dentis leonis, & capillor. ven. ana M. i. sem. iv. frig. maj. ana Drach. iii. liquiritiæ rasæ Unc. i. flor. cichorii, buglossi, & violar. ana P. i. sennæ mund. ℥. ii. tamarind. Unc. i. macis & caryophill. ana Drach. i. Coquantur ad ℔. i. ß. In colat dissolve expressionem Unc. sem. rhab. in prædicto decocto cum cinamomo infusi, syrup. de cichorio compositi, & rosati solutivi, ana Unc. ii. Fiat apozema clarificatum, & aromat. Drach. ii. santali citrini, pro iv. dosibus matutinis.

Syrupus magistralis componi potest ex materia prædicti apozematis, triplicatâ dosi purgantium, & addita sacchari quantitate decocto æquali.

Usitatissimus apud nos est syrupus ex succis, summæ efficaciæ ad chronicos omnes morbos, qui à calida hepatis intemperie, & bilis flavæ, aut exustæ proventu oriuntur, & in sequentem modum præparatur.

℞. Succor. recenter expressorum & per residentiam depuratorum ex foliis endiviæ; cichorii acetosæ, fumariæ, borrag. & buglossi ℔. iii. succi pomor. redolentium recenter expressi & depurati ℔. ii. polypod. querc. recentis ℔. ß. sennæ mundat. Unc. viii. epithymi Unc. iii. agarici recenter trochiscat. Unc. ß. macis & caryoph. ana Drach. ß. Infundantur, & decoquantur, ut artis est, donec colaturæ ℔. i. ß. supersit. In aqua dissolve rhab. elect. in prædictis succis cum spica infusi & expressi. Unc. i. sacchari albi ℔. i. ß. Fiat syrupus perfectè coctus, clarificatus, & aromat. Drach. ii. pulv. electuarii triasantali, qui servetur in vase vitreo. Dosis Onc. ii. vel iii. bis aut ter in mense cum jusculo pulli, foliis endiviæ, cichorii, & acetosæ alterato, vel cum sero lactis.

Ad hepatis refrigerium sequentia utilissima sunt. Ac primùm pro potu ordinario usurpatur vel ptisana vulgaris, ex hordeo & liquiritia confecta; vel addita graminis aut acetosæ radice. Vel hujusmodi decocta permiscentur syrupo de limonibus, aut capill. ven. Vel iis, qui palato sunt delicatiori, simplex aqua fontana, prædictis syrupis permixta exhibetur. Quod si potentiùs refrigerandum sit, addi possunt spiritus sulphuris aut vitrioli q. s. ad gratam aciditatem. Et in vehementiori æstu additur etiam salis prunellæ Drach. i. Fit etiam ad sitim potus gustui gratissimus ex conserva rosar. cum aqua fontis permixta & colata. Cui adduntur spiritus sulphuris aut vitrioli guttæ aliquot: iisque gratam aciditatem & colorem rubellum, vino persimilem, acquirit. Huic substitui poterit tinctura rosarum, in hunc modum composita.

℞. Rosar. rubrar. siccar. Unc. i. aquæ tepidæ ℔. iii. spiritus sulphuris, aut vitriol. Drach. i. ß. Infundantur per iii. aut iv. horas. Colaturæ adde sacchari albi quartaria iii. Servetur ad usum.

Ad eosdem usus refertur julepus Alexandrinus, qui vulgò sic parari solet.

℞. Aquæ fontis ℔. j. aquæ rosar. succi limonum, & sacchari albi, ana Unc. iv. Coquantur lento igne, dum despumaverint.

Posteriora duo remedia duobus modis solent usurpari: vel pro potu ordinario, vel in forma julepi bis, aut ter in die sumendi.

Varii etiam julepi hepar refrigerantes, præscribi solent, quorum sequentes formulæ exempli loco esse poterunt.

℞. Radicis acetosæ, cichorii, graminis, lapathi acuti ana ʒ. i. fol. endiviæ cichorii, acetosæ, capill. ven. ana M. i. flor. cichorii, buglossi & borrag. ana P. i. Coquantur ad ℔. i. In colatura dissolve syrupi de limonibus Unc. iii. Fiat julepus clarus pro iii. dosibus, bis in die sumendis. Si magis refrigerare studeas, adde singulis dosibus spiritus sulphur. aut vitrioli q. s. ad gratam aciditatem. Potest enim misceri salis prunellæ Drach. i. ad majus refrigerium.

In herbarum penuria componantur julepi ex aquis stillatitiis. V. g.

℞. Aquarum endiviæ, acetosæ & cichorii, ana Unc. iii. syrup. de limon. & granatorum, ana Unc. i. sem. Fiat Julep. pro iii. dosibus.

Possunt etiam parari julepi ex succis efficacissimi, & gustui gratissimi: quorum hoc, omnium loco, esto exemplum.

℞. Succi pomor. redolent. recenter extracti, & per residentiam depurati Unc. iv. succi limon. Unc. iii. aquæ rosaceæ Unc. ii. succi malor. granat. Unc. sacch. albiss. ℔. sem. Fiat julep. pro iii. dosibus.

Juleporum loco jusculа medicata delicatioribus exhibentur, ex herbis prædictis cum pullo gallinaceo parata. Quibus ad majus refrigerium salis prunellæ ʒ. i. addi potest, vel acidula redduntur guttis aliquot spiritus vitrioli.

Sanguis cichorii & chamædryos, ad sanguinem depurandum, obstructiones reserandas, & hepar refrigerandum utilissimus est, in syrupum redactus in hunc modum.

℞. Aquæ cichorii in B. M. paratæ q. v. folio. cichorii, partes duas, chamædri partem unam. Macerentur simul, & digerantur per triduum in B. M. posteà exprimantur: liquori adde nova folia cichorii, chamædryos; digerantur iterum per triduum, deinde exprimantur, & infusiones illæ octies, vel decies repetantur. Liquor evadet rubeus instar sanguinis, cui adde sacchari parem liquori quantitatem, & fiat syrupus.

Præterea opiatæ & tabellæ, hepar refrigerantes & roborantes, ita componi poterunt.

℞. Conservæ flor. cichorii, violarum, nymphææ, & buglosſ. an. Unc. i. pulv. elect. triasant. Drach. i. sem. Cum syrupo de limon. fiat opiata, quæ utatur æger frequenter.

℞. Tabellarum triasantali duplicato rheo Unc. iv. capiat tabellam unam pond. Drach. ii. singulis diebus, manè, duabus horis ante pastum.

Conserva ex fructu cynorrhodi, seu rosæ caninæ, optimè mundato, & cocto cum saccharo, ad formam cydoniati, hepar potentissimè refrigerat, si ea utatur æger loco opiatæ prædictæ.

Tinctura corallorum, cum succo limonum parata, hepar refrigerat & corroborat, si ejus cochlearia duo singulis diebus exhibeantur, aut saltem bis in hebdomada.

Balneum aquæ tepidæ, frequenter usurpatum, totum corpus refrigerat & humectat multò potentiùs, & utiliùs quovis alio remedio, in emaciatis præsertim corporibus.

Serum lactis ad idem est efficax, si ad 15. dies, aut plures usurpetur. Elicitur autem commode per lactis ebullitionem, affundendo parum aceti vel succi limonum, & posteà colãdo. Amatus Lusitanus ipsum præparat in hunc modum.

℞. Seri lactis ℔. i. syrupi acetosi valdè acidi. Unc. iii. Misce, & facta una ebullitione, capiat more aquar. mineralium, scilicet per duas aut tres vices, postea deambulando. Antiqui eo utebantur ad heminas, hoc est ℔. v. Quercetanus verò in hunc modum præparat.

℞. Seri lactis ℔. ii. succi limon. ℥. ii. succi pomor. redolent.

redolent. recenter extracti Unc.iii. Omnia simul cum albumine ovi priùs agitata ad ignem clarificentur addendo parum sacchari. De colatura cape Unc. vi. vel viii. continuando per 15. aut 20. dies.

At si emaciatum & consumptum fuerit corpus, lac integrum, & præsertim asininum, in plures dies exhiberi poterit.

Decoctum chinæ, cum succo limonum paratum, huic etiam usui confert: præsertim si obstructiones adfuerint. Cujus compositio talis esse poterit.

℞. Rad. chinæ tenuiter incisæ Unc.i. aquæ fontis ℔. vi. succi limon. Unc. iii. Marcerentur per 24. horas, deinde coquantur ad 3. partis consumptionem: posteà colentur per manicam Hippocratis. Capiat Unc. v. manè & vesperi, vinumque eo diluatur.

Denique aquæ minerales vitriolatæ, utpotè aperiendi & refrigerandi vi præditæ, quales sunt nostræ Meynenses, erunt utilissimæ.

Perseverante affectu, hæmorrhoïdes per hirudines aperiantur, semel aut bis in mense.

Ac tandē exteriùs regioni hepatis epithemata & unguenta refrigerantia admoveantur. Epithemata fiunt ex aquis acetosæ, cichorii, rosar. plantag. aceto, & caphura; quibus ad robur partis additur pulvis trium santalorum. Unguenta verò sunt, rosaceum, refrigerans Galeni, & ceratum santalinum.

---

## CAPUT II.

### *De Hepatis inflammatione, Abscessu, & Ulcere.*

HEpatis inflammatio est tumor calidus, ex sanguine extravasato, & in illius substantiam effuso, oriundus.

Prout autem sanguis vel purus est ac sincerus, vel aliis humoribus permixtus, sic varias tumoris differentias producit. Si enim à sanguine puro, phlegmonem exquisitam parit. Si verò ab eodem cum bile, pituita, aut melancholia permixto generetur, phlegmonem erysipelatosam, œdematosam, aut scirrhosam generat. Et vice versa, si prædicti humores sanguini prædominentur, erysipelas phlegmonosum, œdema, aut scirrhum pariter phlegmonosum efficit.

Est & alia differentia ratione loci, in quo fit inflammatio, prout illa vel partem gibbam hepatis occupat, vel cavam. Quod tamen ita accipiendum est, docente Galeno 5. *de locis affect. cap.* 7. ut in neutra hepatis parte, exquisitè distincta, inflammatio possit consistere, ut altera integra, & omnis mali immunis conservetur: quia visceris caro continua est in omnibus suis partibus, ideò una patiente, altera etiam quodammodo afficitur.

Præterea animadversione dignum est, quod docuit Galen. 13. *meth. c.*24. Cavâ hepatis parte laborante, inflammationem necessariò venis mesenterii communicari, quæ ex vena porta oriuntur. Et docet experientia, in iis qui ex tali inflammatione perierunt, abscessum non solùm in hepate, sed etiam in mesenterio repertum esse.

Notandum etiam est ex Hipp. *Aph.* 45. *sect.* 7. inflammationem aliquando solam membranam, hepar vestientem occupare: aliquando verò ipsam hepatis substantiam, & proprium parenchyma. *Quorum*, inquit, *hepar suppuratum aduritur, si pus purum fluxerit, & album, evadunt in tunica enim his pus continetur. Si verò qualis amurca fluat, pereunt.* Galen. *in comment.* sic loquitur: *Quibus in tunica est pus, nihil patiente substantia hepatis salvantur omnes: quibus verò usque ad carnem hepatis, corruptio pertingit, non absque ratione moriuntur.*

Causæ hujus affectus immediatæ sunt sanguinis quantitas nimia, vel ejusdem effervescentia, tenuitas & acrimonia, commotio & exagitatio in venis, in quibus propter dictas causas facilè extravasatur, & in partes magis dispositas effunditur. Hepar autem magis dispositum redditur ad sanguinem influentem recipiendum, si calidius sit, vel dolore aliquo tentetur: calor enim & dolor attrahunt; vel denique, si nativâ quadam, aut ascititiâ imbecillitate laboret; quia omnes partes humore aliquo gravatæ, ad debiliores sese exonerant. Ad harum etiam causarum numerum referri debet hepatis obstructio, quæ facit, ut humores crassi retineantur, putrescant, & dolore præternaturali inflammentur.

Causæ verò externæ plurimæ esse possunt: ut nimia corporis calefactio, ex immodico motu, Sole, vel igne acquisita: cibi calefacientes, acres, vel aromatibus conditi: vini generosi potus immodicus, effrænata venus, excandescentia, percussio, casus circa hepatis regionem. Idem præstant medicamenta calefacientia, regioni hepatis præposterè admota: sicut refert Fabricius Hildanus, cuidam intemperie frigida ventriculi laboranti, emplastra & unguenta calida ex pipere, cardamomo, oleo garyphyllorum, & similibus admota fuisse, atque inde inflammationem hepatis excitatam. Hepar enim ventriculum contegit, ut medicamenta ventriculo admota ipsum primò afficiant.

Idem præstare possunt cucurbitulæ regioni hepatis admotæ. Cujus etiam rei exemplum affert idem Fabricius Hildanus, de quodam hæmorrhagia narium laborante, cui cùm magnæ cucurbitulæ ad hepatis regionem admotæ fuissent, sanguis quidem substitit; sed hepatis inflammatio sequuta est.

Signa diagnostica hujus affectus plurima proponuntur à Galeno aliisque authoribus, quæ hîc sigillatim exponenda sunt; quandoquidem sæpè in recta illius diagnosi errare Medicos contingit.

Primum signum est Gravitas in dextro hypochondrio, quæ à repletione & distensione hepatis contingit, quandoquidem viscus suaptè natura amplum, & valdè compactum, si humore multo repleatur, summam gravitatem nancisc itur, quæ ab ægrotante præcipuè percipitur, dum sese ab uno latere in aliud convertit.

Secundum signum est dolor, qui aliàs in uno, aliàs in duobus & tribus locis percipitur. In ipsa hepatis regione dolor percipitur gravativus. Aliquando etiam in nothis costis, isque tensivus, quando inflammatio ligamentis hepatis suspensoriis communicatur, quæ costis nothis connectuntur. Aliquando etiam dolor communicatur jugulo per continuationem membranarum quæ communionem habent cum membrana hepar vestiente.

Tertium signum est febris, quæ noctu utplurimùm exacerbatur, & magis vel minùs acuta est pro ratione humoris peccantis: in biliosa enim inflammatione ardentissima est, in pituitosâ mitis, & in sanguineâ medio modo se habet.

Quartum signum est difficultas spirandi, propterea quòd hepar diaphargmati contiguum est, eique alligatur; atque adeò gravitate suâ illud deorsum trahit, tum magnitudine & intumescentiâ illud etiam comprimit; ita ut utroque modo liberum ejus modum impediat.

Prædicta signa univoca sunt, & pathognomonica. Multò verò alia dantur æquivoca, & ad certam diagnosin stabiliendam non parùm conferentia; qualia sunt tussis sicca, & molesta: pulsus durus, inæqualis, & quodammodo serratilis: color linguæ primùm ruber, deinde niger: cibi fastidium vehemens: sitis inexplebilis: vomitus biliosi, & interdùm pituitosi: color totius corporis pallidus, ad ictericum vergens: urina rubra, flammea, & acris: decubitus supinus facilis, difficilior supra latera; in quia in dextro decubitu hepar premitur à ventriculo; à sinistro tenditur & suspenditur: alvus adstricta, à calore omnem humiditatem chylosæ materiæ absumente; interdùm tamen liquida est, si nimirùm inflammationi summa hepatis imbecillitas conjungatur; tunc enim liquida excrementa dejiciuntur, & loturæ carnium interdum similia.

Signa differentiarum ita instituenda sunt: si gibba, vel convexa hepatis pars afficiatur, tumor adest in dextro hypochondrio tactui conspicuus, & figuram hepatis, instar semilunæ referens: dolor inter respirandum major, & usque ad dextram juguli partem protensus, ut detrahi videatur; tussis & respiratio crebrior, & gravitas major.

Si



Si verò cava hepatis pars laboret, tumor ad tactum non est adeò conspicuus. Attamen quia, ut anteà diximus una pars hepatis inflammari non potest, quin alia etiam aliquid patiatur, dolor aliquis in viscere tangendo & comprimendo percipitur: deinde quia hæc pars ventriculo incubat, majus adest cibi fastidium, major vomitus, sitis, & ventris laxitas, ex corruptis alimentis in ventriculo propter viciniam graviter affecto.

Signa causarum in hunc modum se habent. Si inflammatio à puro sanguine oriatur, rubor adest faciei interdùm purus, interdùm verò subfuscus: pulsus magnus, mollis, & undosus, urina rubea & crassa; corporis habitus carnosus, dulcedo quædam in ore; ætas juvenilis; victus præcedens plenus, & liberalis.

Si verò bilis prædominetur, color est citrinus in facie, pulsus, velox, durus, & inæqualis; urina tenuis, intensè citrina, & interdùm flammea: habitus macilentus & extenuatus, oculi concavi: oris amaror: vomitus biliosi: præcesserunt causæ bilem multiplicantes.

Quia verò inflammatio musculorum abdominis cum hepatis inflammatione magnam habet similitudinem, ideò hæc ab illa propriis signis distinguenda est.

In musculorum abdominis inflammatione cutis circumtensa est, ut si quis digitis apprehensam attrahere velit, ea minimè sequatur. Rectorum musculorum tumores oblongi, & per totum ventrem extensi, umbilicum comprehendunt. Sic etiam aliorum musculorum inflammatio, eorum figuram quodammodò repræsentat. Contrà verò hepatis inflammatio partis laborantis figuram & circumscriptionem præ se fert: tùm si musculi manibus tractentur, tactui cedere videntur, & tumor profundior apparet. Prætereà totius corporis color est magni momenti ad hosce affectus distinguendos: siquidem in musculorum inflammatione vividus permanet, & ferè in naturali statu constitutus: at hepatis in inflammatione pallidus & citrinus apparet, ad ictericum vergens. Hujus rei insigne exemplum habetur apud Gal. 5. *de loc. aff. c.* 7. de quodam Stesiano, qui cum ab aliis Medicis judicatus fuisset abscessum habere in hepate: Galenus vocatus, ex sola faciei inspectione statim pronuntiavit, non esse abscessum in hepate, & ventre postmodum explorato, in musculis abdominis latere comperuit. Hoc autem ita judicavit, quòd æger non haberet faciem ita immutatam, ut in hepatis inflammatione vel abscessu esse debuisset. Simile exemplum habetur apud Valeriolam *lib.* 4. *observationum cap.* 5. de quadam muliere quæ ab alio Medico judicata fuerat habere tumorem phlegmonosum in hepate. At ille. *Quum verò*, inquit, *ægra me ad curam adhibuisset, non pati illam secundum hepar phlegmonosum tumorem judicavi; sed in musculis suprà positis*: Et paulo post: *Ut primum ad hanc vocatus, locum tango, invenio in hypochondrio dextro tumorem oblongum, qui se ad umbilicum proferebat: tumor porro sese mox tactui offerebat: color in facie rubicundus, vividus, roseus, ex rubeo & albo mixtus, per omnem morbi decursum in eodem statu permanens, urinæ optimæ consistentiæ, coloris, atque contentorum apparebant. Ex quibus omniqus deprehendi non jecur in hac, sed solùm musculos abdominis supra positos morbo teneri. Ubi namque hepar afficitur, vitiatum in facie colorem apparere necessariò oportet.* Ex colore namque plurimos, secundùm hepar laborantes, deprehendisse Galenū, ipsemet testis est *lib.* 5. *de loc. aff. cap.* 7. hepaticorum enim color ad citrinitatem & albedinem, cum fusco quodam virore plerumque inclinat.

Prætereà pleuritidem ab hepatis inflammatione distinguere satis operosum est: quemadmodum apud Galen. 5. *de loc. aff. cap.* 7. videre est in historia Siculi Medici, qui in seipso deceptus est, se pleuritide laborare arbitratus ex eo, quod illi adesset febris, respiratio parva & frequens, tussis exigua, & dolor inferiores costas attingens. Galenus tamen, eum hepatide tentari, cognovit ex alvi dejectionibus, quæ loturæ carnium erant consimiles. Tales enim dejectiones fluxum hepaticum constituunt, & hepar maximè laborare ostendunt. Verùm illud signum facere perpetuò non potest ad distinguendam pleuritidem ab hepatis inflammatione; siquidem, docente Galeno, *loc. citato* dejectiones hujusmodi liquidæ & cruentæ accidunt tantùm in hepatis inflammatione, quando cum ea summa debilitas conjuncta est; alioqui unum ex signis hepatis inflammationis, ab eodem Galeno propositum, est alvus adstricta. Ideò deficiente illa hepatis imbecillitate, quærenda sunt alia signa, quibus pleuritidem ab hepatis inflammatione distinguere possimus. Si itaque inflammatio pleuram versùs dextrum hypochondrium occupet, dolor erit vehementior & punctorius, difficultas spirandi major, nulla erit coloris faciei mutatio, tussis vehementior ac molestior est, non planè sicca; sed plerumque, saltem procedente malo, cruento sputo aut aliquantum saltem colorata conjuncta; ac denique pulsus durus est ac serrinus. In hepatis autem inflammatione dolor mitior est, cum gravitatis sēsu conjunctus, color corporis ad flavum accedit, tussicula adest arida, dilucida habens intervalla: pulsus minùs durus: tumor denique aliquis in dextro hypochondrio apparet.

Denique, si inflammatio sit in mesenterio, tumor infra regionem hepatis apparebit: coloris mutatio in facie nulla erit; alvi dejectiones erunt liquidæ, in quibus primò tenuis & cruda quædam sanies conspicitur: posteà materia quædam concocta puris speciem referens, præsertim ubi sanationis spes est.

Prognosis hujus affectus ita instituenda est.

Omnis hepatis inflammatio periculosissima est, plerumque lethalis, si non citò jugulat, in hydropem, aut atrophiam terminatur. Unica autem salutis spes in virium robore consistit, ex Gal. 10. *meth. cap.* 5.

Inflammatio gibbam hepatis partem occupans, periculosior est ea, quæ cavam obsidet, propter majorem viciniam cordis, septi transversi, & venæ cavæ.

A bilioso succo inflammatio proveniens periculosior est ea, quæ à puro sanguine fit; quia febris intensior, & reliqua symptomata graviora.

In hepatis inflammatione singultus, malum, ex Hipp. *Aph.* 17. *sect.* 7. Indicat enim augmentum inflammationis, ejusque malignitatem, quæ ventriculum per consensum vehementer afficiat.

Alvi fluxus, hepatis inflammationi conjunctus, lethalis est, nisi materia, quæ excernitur, concocta appareat, & fluxus ille criticè auferatur.

Si inflammatio hepatis per resolutionem discuti non valeat, quod rarissimè contingit, in abscessum denegerat, si facultas valida sit; alioquin in gangrænam sphacelum convertitur. Et suppuratio ut plurimum intra viginti dies contingit. Et ille abscessus etiam periculosissimus est, ab eoque pauci evadunt. Si tamen exiguus sit, particulam tantū hepatis exiguam occupans, & pus album ac æqualè per alvum vel urinas effluat, liberantur. Sic etiam, tumore extimam & convexam hepatis superficiem occupante, ita ut in summa cute eminentiam faciat cum quodam fluctuationis sensu, cauterio actuali aperiri potest, & si pus album & purum effluxerit, evadunt; in tunica enim pus continetur: sin qualis amurca, intereunt.

Rupto abscessu, si æger superstes fuerit, ulcus remanet; quod etiam Medico curanti magnum facit negotium. Ac nisi superficiarium sit, in hydropem, aut marasmum ægrotantem perducit.

Potest etiam ulcus in hepate fieri ab humoribus acribus & erodentibus, præsertim biliosis, per hepatis substantiam diffusis, qui sensim putrescentes, malignam & virulentam qualitatem acquirunt.

Hujus ulceris, sine præcedente inflammatione, ex humorum acrimonia geniti diagnosis difficillima est. Quibusdam tamen signis internosci poterit. Ac primum dolor quidam ulcerosus in hypochondrio dextro percipitur æger sensim contabescit: & si ulcus sit in cavo hepatis, dejectiones alvi purulentæ apparent. Interdùm & quippiam cruentum excernitur, cum dolore intestinorum, ob materiæ acrimoniam, ut dysenteriam æmuletur, quæ ab hoc affectu distinguitur ex eo, quod sensus gravitatis & punctionis circa hepar hæreat. Interdùm verò jecoris portiunculas per alvum excretas fuisse, ab authoribus observatum, Si verò in parte gibba ulcus lateat, urina pu-

rulenta

rulenta apparet, absque ullo affectu renum aut vesicæ indicio. Febris in progressu morbi, lenta oritur typum non servans, quæ tandem in hecticam denegerat. Color faciei citrinus apparet, & nonnunquam pustulæ parvæ, ex humorum adustione, in ea efflorescunt. Ciborum omnium præcipuè carnis, magum est fastidium; fœtor anhelitus adest; ac tandem frequens animi deliquium accedit.

De prognosi simul dictum est, quod hæc affectio febrem lentam & hecticam accersat.

Præterea, nisi ulcus exiguum sit & superficiale, & inter initia curetur, exitiale est.

Periculosiores sunt hepatis exulcerationes, quæ inflammationes & abscessus sequuntur, quàm quæ sine iis incipiunt.

Curatio inflammationis hepatis eadem ferè instituenda est, quæ in ventriculi inflammatione fuit proposita, & imprimis, quod ad phlebotomiam attinet, purgationem, & alterantia remedia, in principio morbi exhibenda.

Clysteres etiam frequenter injiciendi, quales in ventriculi inflammatione descripti sunt.

At in progressu julepi refrigerantes, detergentes, & aperientes erunt propinandi, quales superiori capite fuerunt descripti. Cavendo tamen, ne admodum dulces sint: nam dulcibus hepar inflammatum in majorem molem attollitur, ut docet Trallianus *lib. 4. cap. 10.*

Pro potu utatur æger decocto hordei & graminis, cum tantillo liquiritiæ, vel syrupo violaceo, aut capil. ven.

In declinatione adduntur prædictis julepis radices apii, & petroselini. fol. agrimonii, capil. ven. &c.

Ac tendem terebinthina cum aqua agrimonii vel petrosel. lota, bis, aut ter exhibita, morbi reliquias abstergit.

Si verò morbus sit contumacior, & diutiùs protrahi videatur, apozema ex aperientibus & laxantibus erit præscribendum in sequentem modum.

♃. Rad. apii, petrosel. ana Unc. ii. polipodii querc. recent. Unc. ii. folior. agrimon. pimpinel. cerach. capill. vener. ana M. i. sem. anisi, fœniculi, & petrosel. ana ʒ. i. florum chamom. violar. ana P. i. sennæ mundat. ℥. i. Coquantur ad ℔. i. ß. In colatura dissolve rhabarb. in aqua cichorii cum spica infusi ʒ. ii. syrupi acetosi simpl. ℥. iv. Fiat apozema pro iv. dosibus alternis diebus sumendis.

Exteriùs verò varia conveniunt topica, toto morbi decursu admovenda. Ac primum ab initio morbi conveniunt epithemata, linimenta, & cataplasmata refrigerantia, fluxionem inhibentia, quorum compositio talis esse poterit.

♃. Aquar. endiviæ, cichorii, acetosæ plantag & rosar. an. ℥. ii. aceti rosac. ℥. i. pulveris electuarii trium santalor. ʒ. i. ß. camphoræ ℈. ß. Fiat epithema admovendum regioni hepatis, tepide, frequenter. Vel

♃. Flor. endiviæ, cichorii, scariolæ, plantag. buglossi, borrag. & flor. nymphææ, ana M. i. absinthii Roman. M. sem. rosar. rubrar. P. ii. santali rubri & citrini ana ʒ. ii. Coquantur ad ℔. i. semis in colatura dissolve aquæ rosar. ℔. ß. aceti rosacei Unc. i. camphoræ ℈. i. Fiat epithema.

Si magis refrigerare est animus prædictarum herbarum succi alterutri epithemati addi possunt.

♃. Olei rosar. ℥. ii. olei de absinthio ℥. sem. Misce, abluantur oxycrato, & inungatur eadem regio post usum epithematis. Vel

♃. Olei rosac. & myrtyni, ana ℥. ii. succi endiviæ & cichorii, ana ℥. i. aceti ℥. sem. Bulliant ad succorum consumptionem; deinde adde pulv. santali rubri, & rosar. rubr. ana Drach. i. ceræ albæ quantum satis. Fiat unguentum.

Vel unguentum rosac. solum, aut refrigerans Galeni oxycrato lotum potest admoveri.

In progressu morbi, mitescente febre ac dolore, resolventia refrigerantibus permiscenda sunt, æquali, vel inæquali dosi, prout morbus ad statum, aut declinationem magis vel minùs accedere videtur, quæ à Medico prudenti temperari debet. Ut tamen eorum materia innotescat, nonnulla exempla annotabimus.

℞. Ole. rosac. ʒ. ii. ol. de absinth. i. ol. chamom. ʒ. ß. pulv. trium santal. ʒ. i. spicæ nardi ʒ. ß. ceræ q. s. Fiat linimentum.

♃. Dactyl. mundat. n. x. passular. integrar. Unc. iii. Coquantur in oxycrato, postea contundantur, addendo flor. chamomil. melilot. rosar. rubrar. P. i. spicæ nardi, schœnanthi, an. ʒ. i. sem. apii, petrosel. an. ʒ. ß. endiviæ portul. ana ʒ. i. olei de absinth. & rosar. ana ℥. i. farinæ hordei ʒ. ii. Fiat cataplasma.

Vel minùs calidum sic parabitur.

℞. Farinæ hordei Unc. iii. santali rubri Unc. ii. olei rosar. Unc. iii. Misce, cum decocto endividiæ & cichorii, fiat cataplasma.

In declinatione, febre profligatâ, resolventia erunt admovenda, additis emollientibus, ne qua durities supersit, & nonnullis adstringentibus, ad robur partis conservandum.

℞. Rad. althææ ℥. iii. rad. cyperi & calami aromat. ana ℥. sem. fol. malvæ, violar. agrimon. ana M. i. absinthii utriusque ana M. i. sem. lini, fœnugr. anisi & fœniculi, ana ℥. sem. flor. chamæm. melilot. anethi, ana P. i. spicæ nardi schœnanthi, mastiches, ana ʒ. i. sem. Fiat omnium decoctio, quâ foveatur pars affecta calidiusculè.

℞. Ol. chamæmel. lilior. & amygd. dulc. ana ℥. i. olei de absinthio & nardo, ana ℥. ß. pulv. schœnanthi, rosatæ novellæ, & absinthii ana ʒ. i. ceræ q. s. Fiat linimentum in declinatione usurpandum.

Si durities partis persistat, gummi ammoniacum in aceto dissolutum prædicto linimento addere conveniet, vel etiam sequens emplastrum erit admovendum.

℞. Empl. de meliloto, & dyachylonis ireati, ana ℥. i. Misce, extendantur super alutam. Fiat emplastrum ad formam semilulæ, admovendum parti affectæ. Vel

℞. Gummi amoniaci in aceto remolliti Unc. i. laudani & mastiches, ana ʒ. ii. olei absinthii & ceræ, ana q. s. Fiat emplastrum.

Si inflammatio ad suppurationem vergat, quod cognescetur ex febris & doloris intensione, juxta *Aphor. 47. lib. 2.* maximum est periculum, & pauci evadunt. Attamen suppuratio adjuvanda est emplastris prædictis, quæ materiam resolubilem resolvent, & suppurabilem suppurabunt, tum etiam admotis cataplasmatis emollientibus: intùs verò exhibendo jus pulli, alteratum malvâ, althæâ caricis, prunis. Rupto abscessu, si pus album effluat per alvum, aut urinas, abstergendum est aquâ hordei vel sero lactis, cum melle rosaceo, tum iis remediis, quæ ad ulceris ventriculi curationem proposita sunt. Si verò suppuratio vergat in partem externam, cultello ignito aperienda est, secundum Hippocratem. Et si pus effluat album & coctum, spes est sanationis. Si verò rubrum, fœculentum & fœtidum, tendit æger ad interitum.

## CAPUT III.

*De obstructione Hepatis.*

Hepatis obstructio est angustia & occlusio præternaturalis propaginum venæ portæ & cavæ, quandoque etiam ipsius parenchymatis, transitum humorum naturalium, alimentique distributionem impediens, a materia ipsarum cavitatem opplente producta.

Hinc patet, obstructionem esse morbum organicum, nempe in via, & meatu obructo, qui sanguinis distributionem impedit ad membra nutrienda. Viæ autem illæ & meatus non solùm venæ sunt, per totum hepatis parenchyma dispersæ; sed etiam pori, & meatus insensibiles, quibus tota hepatis, sicut & reliquarum partium substantia referta est, quibus ab humore præternaturali occlusis, nec calor hepatis insitus ventilari, nec halituosa & tenuia excrementa evacuari possunt.

Materia obstructionem efficiens, utplurimum est humor crassus, viscidus, & lentus, qui liberè præterfluere non valens, in meatibus illis subsistit, & à calore partis magis ac magis incrassatur, ita ut obstructiones, quo diuturniores sunt, eo contumaciores evadant.



Interdum etiam humorum quantitas & copia obstructionem efficere solet, ut docuit Galen. 11. *meth. c. 2.* his verbis: *Jam verò obstructionum ipsarũ alia est, quæ ex abundantia; alia, quæ ex qualitate succorum, scilicet qui aut lenti, aut crassi sint, incidit. Præferatur autem inter remedia in ea quam copia facit, sanguinis missio: in ea quæ ex humoris qualitate consistit, attenuantium usus.*

Illa autem obstructio, à copia humorum oriunda, præcipuè in vasis & cavitatibus contingit, quando illa nimis repleta ita distenduntur, ut non possint sese contrahere ad exclusionem materiæ contentæ; quemadmodum sæpè observavimus vesicam à nimia urinæ copia ex diuturniori illius retentione distentam, sese contrahere non posse; unde urinæ suppressio, aut difficilis illius exclusio succedit.

Non solùm autem humores, sed etiam interdum flatus crassi & copiosi, qui non facilè discuti possunt (quòd illis non pateat exitus, ut in colico dolore contingit) obstructionis causa esse possunt, docente Galen. 3. *de locis aff.* Quæ tamen causa rarissima est, & à nonnullis absolutè negatur.

Humor crassitie obstruens est in primis pituita, quæ facilè crassitiem, & visciditatem contrahit. Hanc sequitur melancholia, quæ frigiditate, crassitie, & fœculentiâ obstructionem parere potest. Sanguis verò ratione quantitatis & crassitiei idem præstare valet. Ac denique bilis, in hepate diutiùs hærens, crassescit, & pernitiosas obstructiones parit. Causæ antecedentes & procatarcticæ sunt, quæcunque humores crassos & viscosos producere valent: ut aër crassus & nebulosus, cibi crassi, succi viscidi, ac difficilis coctionis & distributionis, adstringentes, frigidi, ad esum parùm apti; ut pyra, cydonia, sorba, mespila, fungi, caseus, legumina, caro bovina & porcina, pisces viscosi, & fumo indurati, panis non probè coctus, rapæ, castaneæ, vinum crassum, rubrum, stypticum & cerevisia crassa.

Mala autem hepatis dispositio, frigida præsertim intemperies, etiam ex laudabili cibo obstructiones gignere potest, si nempe oblatum chylum non benè concoquat; sed eum in materiam tartaream & mucilaginosam convertat. Ventriculi etiam intemperies causa obstructionum esse potest, dum chylum crudiorem generat, qui ab hepate postmodum rectè subigi non valet; siquidem vitium primæ concoctionis non corrigitur in secunda.

Signa hujus affectus diagnostica in varias particulas dividenda sunt, ut alia morbi speciem, alia partem affectam, alia causam morbum producentem significent.

Signa morbi speciem indicantia, omnibus partibus naturalibus, obstructionibus obnoxiis, communia sunt. Indicant enim solùm obstructiones in imo ventre latitantes, & ita hæc diagnosis obstructionibus lienis & mesenterii præsertim cognoscendis inserviet.

Obstructiones igitur in dictis partibus latitantes ostendunt alvi excrementa à naturali statu recedentia præsertim liquidiora, humida, alba, chylosa, & interdùm sanguinolenta: urina alba, tenuis, aquosa & velut transcolata; quia partes crassiores propter obstructiones transire non possunt, sed sola aquositas tenuior impermixta præterlabitur; potest tamen esse citrina, si caliditas adsit: difficilis respiratio, præcipuè si æger concitatiori gressu ambulet, vel montes, aut scalas ascendat; qui partes obstructæ diaphrama deorsum trahunt, ejusque liberum motum impediunt: faciei color pallidus, macies, & segnities totius corporis, pulsus inæqualis; ac denique gravitatis sensus in hypochondriis illi persimilis, quem percipiunt ii, qui sese cibis plurimis impleverunt. Ideò Hippocr. 4. *de victus rat. in acut.* gravitatem illam vocat satietatem hypochondriorum, affectionem hypochondriis tribuens, quæ propriè ventriculo debetur. Quotiescumque enim hepar & lien pravis humoribus replentur & intumescunt, ab assumpto cibo, etiam levissimo, & in pauca quantitate ingesto, comprimuntur, & gravitatem inferunt, similem gravitati eorum, qui immodicè cibis & potibus sese impleverunt. Hoc signum hypochondriorum obstructionem tam certò indicat, licèt nullus dolor, nec tumor in illis partibus appareat, ut Prosper Martianus *comment. in libr. Hippocr. prædictum,* asserat se hoc solo signo, viscerum obstructiones, ante hypochondriorum contrectationem, affirmare non dubitasse.

Partem affectam indicant, cum signis prædictis, tensio & renitentia in dextro hypochondrio, & aliquandò dolor in eadem parte, isque gravativus & obtusus, qui à sumpto cibo ingravescit, præsertim si ab hujus ingestione vehementior exercitatio subeatur: tussis interdum sicca, respiratio difficilior propter majorem cum diaphragmate viciniam, & gravius visceris pondus, quàm reliquarum partium.

Signa causarum sunt: Si fiat ab humoribus dolor magis gravans, tensivus, & fixus: si à flatibus, acutior, & vagus: Si à frigidis humoribus, major gravitatis sensus in dextro hypochondrio, color faciei albidior, nulla febris, neque sitis, victus ratio frigida, crassa, & vita otiosa pressit. Si à calidis humoribus, gravitas minor adest, major sitis, facies citrina à bile, rubra à sanguine, febris, & dolor interdum pungitivus, & victus calidus præcessit.

Prognosis hujus affectus in hunc modum instituenda est.

Obstructio recens facilè tollitur, inveterata difficulter.

Obstructio hepatis etsi citò penitusque tollatur, infinita mala inferre consuevit, nempe humorum putredines; febres, inflammationes, alvi fluxus varios, diuturnos, ac vehementes; quia alimenta ad partes nutriendas penetrare nequeunt, colicam, icterum, cachexiam, hydropem, scirrhum, aliosque infinitos morbos, ut Avicenna obstructionem ægritudinum matrem vocaverit.

Obstructio, quæ fit ab humoribus, deterior est, quàm quæ à flatu generatur.

Quæ à crudis & pituitosis humoribus, vel à flatu producitur, febre superveniente interdùm dissolvitur: siquidem calor febrilis flatum discutit, pituitam attenuat, & fluidiorem reddit, ac resolvit.

Curatio obstructionis auspicanda est ab universali totius corporis evacuatione, quæ fit primùm potione purgante ægrotantis naturæ appropriatâ; mox, si quædam plethoræ indicia appareant, nisi corpus sit valdè emaciatum, detrahendus erit sanguis ex basilica dextra.

Posteà verò sequens apozema erit præscribendum.

♃. Rad. apii, petrosel. fœniculi in vino albo per noctem infusar. an. Unc. i. rad. chelidon. maj. Unc. ij. rad. filicis; enulæ camp. cortic. rad. cappar. mediani fraxini, & tamarisci, an. Unc. sem. fol. absinth. agrimonii, capilli ven. chamædr. summitatum hyperici & centaur. min. an. M. i. semin. apii petrosell. anisi & fœniculi, an. Unc. sem. sennæ mundatæ, polypod. querc. & medullæ semin. carthami, an. Unc. ij. epithymi cretici Unc. i. zinzib. & caryophyl. an. Drach. j. florum tamarisci; calendulæ cicerum rubror. an. P. i. Fiat decoctio ad quartaria 5. In colat. dissolve syrupi de 5. radicib. & rosar. solut. an. Unc. ij. Fiat apozema clarificatum, & aromat. Drach. ij. cinam. elect. pro iiij. dosibus matutinis, addendo unicuique dosi crystalli tartari Drach. j. salis absinthii & tamarisc. an. scrup. sem.

In ultimo dosi dissolve (si priores sufficientes non purgaverunt) elect. de citro solut. & diacartham. ana Drach. i. sem.

Prædicto decocto interdum additur vinum album, interdum aceti parùm, pro ægri natura.

Si æger fuerit delicatior, & apozematis usum ferre nequeat, in ejus locum sequentia juscula erunt usurpanda.

♃. Rad. apii, petrosel. & asparagi an. Unc. sem. fol. agrimon. hyssopi, capill. ven. an. M. j. crystalli tartari Drach. i. Bulliant cum pullo gallinaceo, vel cum frustulo colli vervecini. Fiat jusculum, quod capiat manè per ix. dies.

Melius est crystallum tartari in jusculo jam confecto & colato dissolvere, quia in decoctione refrigerat, concrescit iterùm majori parte, & ab ea separatur. Imò verò,

dum exhibetur cum juſculo, moveri debet diligenter, cochleari argento, immediatè priuſquam aſſumatur, alioqui bona illius pars fundo ſcutellæ relinquitur.

Alternis juſculis infunde, & leviter decoque, ſennæ mundatæ Unc. ß. ſem. aniſi. Drach. j.

Quandiu utitur æger remediis prædictis, vel etiam poſt eorum uſum, quoties opus videbitur, foveatur regio hepatis manè, horâ unâ ante hauſtum apozematis, & veſperi horâ unâ ante cœnam, fotu ſequenti.

℞.Rad.althææ & bryoniæ.an.Unc.i.ſem.rad.ebuli. cyperi, eryngii, cortic.rad. capparis, & mediani tamariſci,an. Unc.i. Fol.malvæ,altheæ, violariæ, agrimonii,Chamædr. menthæ, & abſynthii, ana M.i.Sem.lini,fœnugræci,& baccar. juniperi.an. Unc. ſem. Coriandri, & ſantal. citrin. an. Drach.iij.flor.geniſtæ,ſambuci, chamæm. & melilot.an.P. i.Fiat omnium decoctio in duab.partib.aquæ chalybeatæ, & ana vini albi, ſub finem additi. Colaturæ adde aceti ℔. ß. Foveatur pars, ut dictum eſt.

Poſt fotum inungatur eadem regio unguento ſequenti.

℞.Ol.lilior. de capparib.an.Unc.ij. ſucci rad. bryoniæ, & apii an.Unc.iij. Bulliant ad ſuccorum conſumptionem, addendo unguenti de althæa, & gummi ammoniaci in aceto ſolut. & trajecti, ana ℥.i.Sem. dauci, & ſpicæ nardi, ana ʒ.i.ſem.Ceræ flavæ.q.ſ. Fiat unguentum, quo utatur æger, ut dictum eſt, addendo aceti roſacei parùm, unctionis tempore.

Poſt horum remediorum uſum, ad obſtructionum reliquias conterendas, & partis robur inſtaurandum, convenit opiata ſequens.

℞.Conſervæ fol. abſynthii capill.ven. & flor.tamariſci, ana Unc.i.conſerv.rad.enulæ.camp. & cortic.citr.conditi, an.℥.ß. myrobalan.condit. n.i. nucis moſchat.condit.ʒ.iij. confect. alkerm. Drach. ij. pulver. elect. diarrhod. abbatis ʒ.j. ſalis abſinthii, & tamariſci, an.℈.ij. croci ℈ j. ambræ griſeæ ℈.ß. Cum ſyrupo condituræ citri, fiat opiata, de qua capiat magnit. caſtaneæ ſingulis diebus manè, duabus horis ante paſtum, ſuperbibendo vini Hippocr. parùm.

Plurimùm etiam conferent balnea tepida in quibus emollientia & aperientia bullierint.

Si obſtructiones contumaciores ſint, pilulæ ſequentes in uſum veniant.

℞. Aloës optim. ſucco abſinthii diligenter nutritæ, Unc. ſem. gummi ammoniaci aceto ſoluti & trajecti ʒiij. myrrhæ electæ in vino calente ſolutæ, & trajectæ, Drach.ij. pulver. electuar. triaſant. & cryſt. tart. ana ℈.i. agarici recenter trochiſc. & rhabarb. elect. ana Drach. ij. ſalis abſinthii & tamariſci ana Drach. ſem. croci. Scrup. ſem. Cum ſurup. roſar. ſolut. fiat maſſa piluiar. de qua capiat Drach.ſem. duabus horis ante prandium, bis in ſeptimana.

Loco apozematis prædicti, decoctum galli veteris utiliter ſubſtitui poterit, in diuturnis & contumacibus obſtructionibus.

℞.Polypod. querc. & ſem.carthami, ana Unc.i. ſumm. thymi & epithymi, ana P.i. Sem.aniſi, fœniculi carvi, ana Drach.ij. ſennæ mundat. Unc.ij. cryſtall. tart. Unc. ſem. Contundantur omnia, miſceantur, iiſque impleatur venter galli veteris eviſcerati. Coquantur in tribus aquæ partibus, & una vini albi, donec galli caro ab oſſibus ſeparetur. Fiat juſculum, quod capiat æger in quatuor doſes matutinas.

Vel quod melius erit, ex quarta prædictorum ſimplicium parte, fiat decoctio pro una doſi, in ſingulos dies uſurpanda.

Huic etiam juſculo addi poſſunt herbæ & radices aperientes in parva quantitate.

Ad obſtructiones inveteratas, maximè commendat Quercetanus in Pharmacopœa pulver. rad. aronis compoſitum, cujus Drach. ij. cum liquore idonea ad aliquot dies exhiberi poſſunt.

Sed præ cæteris omnibus medicamentis, ad delendas obſtructiones inveteratas, maximè conferunt remedia ex tartaro, vitriolo, & chalybe conflata.

Ex tartaro fiunt cryſtallus, ſal, & ſpiritus, & cum variis medicamentorum formis exhibentur.

Cryſtalli tartari uſus ſupra propoſitus eſt in apozemate, & juſculis medicatis, tum ex pullo gallinaceo, tum ex Gallo veteri conflatis. Circa hoc medicamentum juniores medici monendi ſunt, id majoris eſſe efficaciæ quàm vulgò creditur, quandoquidem illam in uſu practico rarò animadvertimus, propter incuriam Pharmacopœorum, & fraudem pſeudochymicorum, ſeu plebeiorum illorum deſtillatorum, qui chymica medicamenta Pharmacopœis vendunt, quorum nullum ferè ſyncerum eſt, ſed omnia adulterata. Incuria Pharmacopœorum majori parte talis eſt, ut cryſtallum tartari à deſtillatoribus illis emere malint, quàm propriâ manu conficere, ( quamvis nulla medicamentorum præparatio in tota arte facilior reperiatur) quia viliſſimo pretio illis venditur, & non niſi majori ſumptu ipſimet præparare poſſent: libra ſiquidem illius, ſeptem vel octo aſſibus tantùm ab illis impoſtoribus venditur. Ex hoc ſolo, Pharmacopœi fraudem arguere deberent, damnum potiùs inde emergere videntes, quàm lucrum aliquod, ſi fideliter præparetur. Fraus verò in eo verſatur, quod impoſtores illi parum tartari, & multum aluminis decoctis ſuis admiſceant, non quòd tartarum cariùs vendatur, ſed quòd exiguam cryſtallorum copiam præbeat; alumen verò totum in cryſtallos abeat. Hinc medici ſuo fine fraudantur, cùm alumen aſtringendi vi præditum ſit, aperiendi facultati, quæ ab iis deſideratur, contraria. Aliud præterea damnum huic medicamento infertur, quòd nimirum cryſtalli hujuſmodi eliciantur per decoctiones factas in cacabis æneis, à quibus maligna æris qualitas medicamento imprimitur. Notiſſimum enim & vulgatiſſimum eſt Pharmaciæ præceptum, ne acida in vaſis æneis decoquantur, quia facilè penetrant, & quandam æris tincturam maximè noxiam attrahunt. At cryſtalli tartari acidiſſimi ſunt, & à nonnullis acidum tartari nominatur. Qui tamen error ut plurimùm ab ipſis Pharmacopœis committitur, & omnes ferè eorum, qui hos cryſtallos propriâ manu præparant, vaſis æneis utuntur; ut viderim interdum apud quoſdam Pharmacopœos, cryſtallos tartari colore cæruleo infectos, à viridi æris ex vaſe cupreo attracto. Plurimum ergo Medici & conſcientiæ, & exiſtimationi ſuæ, & ægrorum ſaluti conſulent, ſi Pharmacopæos cogant cryſtallum tartari propria manu, & in vaſis vitreis, ferreis, aut terreis vitreatis conficere.

Sal tartari maximam habet deobſtruendi vim, & apozemati, opiatis, ac pilulis aperientibus utiliter admiſceri poteſt. Sed præcipuus illius uſus eſt in ptiſana laxante, quæ fit ex ſennæ Drach. ij. in aquæ frigidæ Unc. viij. infuſis, cum ℈i. vel Drach. ſem. ſalis tartari, à quo ſennæ tinctura potenter extrahitur, ut ptiſana hæc multò potentius purget, quàm ptiſana vulgaris, & ad multos dies continuata, omnes obſtructiones ſolvat, quo affectu non rarò quartanas contumaces hujus ptiſanæ uſu per xv. dies continuato, radicitùs curatas vidimus. Si ſalis tartari metuatur acrimonia, corrigi poteſt ſpiritu ſulphuris, aut vitrioli, ut pro Drach. ſem. ſalis, ſint guttæ xv. ſpiritus.

Spiritus tartari uſus ex hydropis curationibus in obſervationibus noſtris deſcriptis elici poteſt, ſub nomine ſpiritus diuretici.

Ex vitriolo verò, oleum tantùm & ſpiritus uſurpantur in apozematis, ſyrupis, aliiſque remediorum formulis. Exemplo eſſe poterit ſequens ſyrupus, in omnibus jecoris, meſenterii, & venarum obſtructionibus perutilis, quo plurimi per diuturnas febres in cachexias, ac hydropes devoluti, priſtinam ſanitatem rurſus adepti ſunt.

℞.Rad.apii, enulæ,camp.aſparagi, eryngii, ana Unc.ij. fol.agrim.ceterach.capill.ven. cuſcutæ, cardui bened. ana M.i. ſummit.abſinthii pontic. & centaur. min. ana M.ſem. granorum alkekingi Unc.i. aquæ fontis ℔.vi. Coquantur donec colaturæ ℔.ij. ſuperſint. In quibus diſſolve ſuccorum cichorii, & pimpinellæ depuratorum, ana ℔.j. fumariæ, & lupul. ana Unc.vj. fœniculi & petroſel. ana Unc. iiij. aceti ſcillitici ℔.i ß. ſacchari albi ℔.v. Fiat ſyrupus, cui



adde olei vitrioli q.ſ. ad gratam aciditatem, de quo capiat æger cochlearia iij. ante jentaculum, & totidem ante prandium & cœnam.

Vitrioli autem efficaciã oſtendunt aquæ naturales acidæ & vitriolatæ, quarum uſus frequentiſſimus & utiliſſimus eſt, in omnibus morbis ab obſtructionibus oriundis.

At ſpiritus vitrioli cum ſale, aut ſpiritu tartari permixtus, valdè commendatur à Spagyricis, ex iiſque conficiunt tartarum vitriolatum, & mixturam ſpiritualem ex ſpiritu vitrioli, tartari, & theriacali aqua conflatam, quæ cum aliis multis aperientibus admiſceri poſſunt.

Denique ex chalybe varia præparantur medicamenta, tum à Dogmaticis, tum à Spagyricis, quæ evidenti effectu obſtructiones brevi reſolventia, omnes coëgerunt ad uſum eorum frequentem, etiam illos, qui omnia remedia ex metallis petita, tanquam naturæ noſtræ minimè analoga, atque adeo infeſta reſpuunt & abominantur. Illa autem medicamenta, ex chalybe parata, componuntur in formam vini, ſyrupi opiatæ, pilularum, & tabellarum.

Vinum chalybeatum hoc modo confici poteſt.

℞.Limaturæ chalybis Unc.iv. rad. eryngii, enul.camp. ana Unc.i.ß. ſantali citr.Unc.i. coralli rubr. raſ. eboris an. Drach. vj.caryoph.nuc.moſchat.cinam. an.Drach.ij. flor. geniſtæ,anthos, & epithymi, ana P. ij. vini albi generoſi ℔.vj.Macerentur per octiduum in B.M. vel retro furnum. Deinde tranſcolentur per manicam Hipp. ut vinum optimè clarificetur; de quo capiat æger ℥. ij. vel iij. manè duabus horis ante paſtum, per xv. dies, aut plures, ſi opus fuerit. Vel in hunc modum fieri poterit.

℞.Chalyb.præp. cum ſulphure ℥.j. rad. enul. camp. & cort.med.tamariſci, ana Unc.ß. ſennæ Unc.iij. epithymi. Unc.j. fæculæ, brioniæ & cinam. ana Drach.ij.pulv.trium ſantalor. Drach.j.ß. aquæ agrim. & vini albi, ana ℔.j. Infundantur per triduum in B.M. Colaturæ capiat Unc.iij. vel iv. tribus horis ante paſtum.

Vulgò autem uſurpatur infuſio limaturæ chalybis facta in vino albo vel clareto, pro potu ordinario, cum multa aqua permixta, per duos vel tres menſes continuanda.

Syrupus ex chalybe ita præparatur.

℞. Limaturæ chalybis, in aceto maceratæ, Unc. ij. cort. med. tamariſci Unc. ſem. ceteraſch.M. ſem. cinam. Drach.ij.aquar.abſinth. & agrim. ana ℔.ſem. vini albi ℔.j. infundantur per dies ſex in loco tepido. Colaturæ adde ſacchari ℔.j. Fiat ſyrupus, capiat æger ℥.ij. vel iij. manè, ſingulis diebus.

In prædicta præparatione chalybs maceratur in aceto ad Solem, donec acetum exſiccetur; idque tertiò repetitur, poſtea levigatur ſuper marmore.

Hujuſmodi ſyrupus purgans & efficacior evadet, ſi cum ſaccharo diſſolvatur aquæ ciſternæ ℔.i. in qua ſennæ ℥. iij. rhab. Unc. ß. per noctem maduerint.

Pulvis ex chalybe talis erit, ex Quercetani Pharmacopœa depromptus.

℞. Limaturæ chalybis communiter, vel cum ſulphure præparatæ, Unc.i.fæculæ.rad.aronis ʒ.i.ß. ambræ griſeæ ʒ.ß. [ pro pauperibus ſpecies cordiales loco ambræ ſufficient ] corall. & margarit.præparat.ana ʒij. ſuccini præp. & cinam. ana ℈.iv. ſacchari q.ſ. ut fiat pulvis guſtui gratus, cujus capiat cochleare ſemis vel ʒ.ij. cum vino per xv. dies.

Ex eodem pulvere, cum ſaccharo in aqua naphæ diſſoluto, & confectione alkermes, poſſunt fieri tabellæ guſtui gratiſſimæ, eodem modo ſumendæ. Vel

℞.Chalybis præp. cum ſulphure Unc.ſem.Confect. alkermes ʒij. ambræ griſeæ ℈. j. ſacchari in aqua naphæ & roſac. diſſoluti Unc.iv. Fiat tabellæ, capiat ʒij. ſingulis diebus manè.

Loco pulveris poteſt uſurpari extractum chalybis, cum vino albo paratum, pro delicatioribus.

Opiatæ ex chalybe variis modis fiunt. Præſtantiſſimæ ſunt ſequentes.

℞. Conſervæ flor.tamariſc. & capill. ven. ana Unc.i. ſem.Conſervæ rad. enulæ camp. Drach.vi. chalybis præp. cum ſulphure vel aceto Drach.ij. Salis tamariſc. Drach.i. ſpiritus vitrioli ℈. ſem. cum. ſyrupo conditur æ citri fiat opiata, de qua capiat Drach.ij. aut iij. ſingulis diebus, manè. Vel

℞. Limaturæ chalybis ℔. ß. vini albi ℔.i. ſem. Miſce in vaſe vitreo. Vas igni apponito. molliſſimè fervere ſinito, ſemper agitando ſurſum, & deorſum, uſque ad x. vel xi. ebullitiones, quouſque ſpumoſum ſurſum feratur. Tunc ſpumoſam & pinguem chalybis partem, quæ fervore ſeparatur, ſimul cum vino in aliud vas tranſpone. Atque id quater fac prædicto modo, infundendo novum, fervefaciendo, & ſeparando. Deinde ſeparatum vinum ex 4. ebullitionibus igni appone lento, donec leviter fervens, mellis craſſitudinem acquirat, & ſervetur in uſum qui talis eſt.

℞. Chalybis prædicto modo præparati Drach.vj. ſem. petroſel. dauci,ſpecier. diacucurmæ; & diarrhod.abbatis, ana Drach.i. Cinam. Drach. ſem. Cum melle deſpumato fiat opiata, de qua capiat Drach. iij. vel Unc. ſem.ſingulis diebus manè. Vel

℞.Chalyb. præparat. cum ſulphure Unc.Sennæ mundat.rhab.elect. & agarici recenter trochiſcat. ana Drach.ij. diarrhod. abbatis Drach.j. croci ℈.j. Cum ſyrupo roſato ſolut.fiat opiata, de qua capiat Drach.ij. manè, tribus horis ante paſtum, continuando per xv. dies.

Pilulæ ex chalybe reliquis remediis non cedunt, & in modum ſequentem concinnari poſſunt.

℞. Chalybis præparat. cum ſulphure Unc. ſem. aloës optim.Sennæmundat.Agaric.recenter trochiſcat. & rhab. elect. ana Drach.i. pulver. elect.diarrhod. abbatis Drach. ſem. croci ℈. ſem. Cum ſyrupo roſar. ſolut. fiat pilul. De cujus Drach.i.formentur pilulæ vj. deauratæ, quas capiat manè ſingulis diebus, tribus horis ante paſtum, continuando per xv. dies.

Hiſce pilulis addi poſſunt, pro ſpecie morbi, & ægrorum opportunitate, gummi ammoniacum, ſagapenum, opopanax, myrrha, gentiana, ariſtolochia, maſtiche, nux moſchata, aliaque.

In omnibus medicamentis chalybeatis hoc perpetuò obſervandum, ut poſt eorum aſſumptionem deambulatione corpus exerceatur, ut hujus beneficio medicamenti vires in actum meliùs reducantur, ac in partes obſtructas tranſmittantur. Eaque deambulatio continuanda eſt per duas horas. Quibus tranſactis capiat æger juſculum; in quo herbæ & radices aperientes nonnullæ decoctæ fuerint.

Præter omnia prædicta remedia Chymici commendant purgationes mercuriales, ex mercurio dulci, præſertim cum pilulis ordinariis, vel per extracta paratis, quia mercurius valdè penetrat, & obſtructiones aperit.

Bezoardicum minerale plurimùm etiam commendatur, & cum mercurio dulci exhibitum miranda præſtat. In hunc autem modum præſcribi poterit.

℞.Bezoard.min.gr.xij. mercurii dulcis gr.vj. conſervæ roſar.Drach.i. vel Drach.ij.Fiat bolus, qui detur per plures dies.

Si obſtructio hepatis reperiatur in corpore bilioſo,cum calida & ſicca partis intemperie, aperientia frigida, aut temperata erunt uſurpanda. Qualia proponentur in curatione affectionis hypochondriacæ, inter effectus lienis à nobis explicandæ.

Pro potu ordinario utatur æger aquâ ex infuſione chalybis parata, cum vino tenui. Vel utatur levi decocto mariſci, agrimon. ceterach.capill. ven. pimpinellæ, iiſque ſimul mixtis, aut ſeorſim uſurpatis, etiam cum vino.

Quidam laudant infuſionem ligni nephritici pro potu ordinario; alii decoctum rad. cynoſbati, quod potenter aperit, & roborat, eoque ſolo multos à gravibus affectibus liberatos contendunt.

Potentius autem operatur infuſio limaturæ chalybis facta in vino albo, vel rubro tenui, cum aquis prædictis, aut etiam aquæ ſimplici permixta. Hoc enim ſolo remedio quam plurimæ virgines à chloroſi liberantur. Et adhuc potentiùs operatur vinum iſtud chalybeatum, ſi præter potum ordinarium, meracum manè ſumatur ad ℥.iij.

## CAPUT IV.

### *De Ictero.*

Icterum est color flavus totius corporis, à bilis in cutem universam effusione proveniens.

Est igitur symptoma qualitatis mutatæ : verùm statim sese offert difficultas illa vulgatissima, ab omnibus propemodùm Pathologicis exagitata, quod ille color flavus in cornea visionem immediatè lædat, efficiens nempe, ut omnia objecta appareant flava. Quæ ut uno verbo expediatur, missis aliorum ambagibus, dicendum est, esse morbum in numero aucto; cùm enim cornea debeat esse omnis coloris expers, ut species objectorum puras & immutatas transmittere possit; si colore aliquo extraneo præternaturaliter afficiatur, laborat morbo in numero aucto eorum, quæ necessaria sunt ad naturalem illius constitutionem.

Authores duplicem Icteri speciem faciunt, flavum scilicet & nigrum. Icterus niger à liene dependet, & rarissimus est. Ideo hic affectus hepatis exponentes, de flavo tantùm agimus.

Effusio bilis in cutem à multis causis producitur, quæ quidem ad tria capita reduci possunt, pravam scilicet diathesim, vesicæ felleæ obstructionem, & biliosi humoris pravitatem.

Prava hepatis diathesis varia esse potest, ut intemperies, inflammatio, obstructio, scirrhus, & quæcunque partem ita debilitare possunt, ut bilis excrementitia à sanguine separari non valeat; sed cum eo ad totum corpus destribuatur.

Obstructio cystidis felleæ, bilis commeatum impedit ad intestina; unde illa in hepate restitat, & inde cum sanguine corpus universum pervadit. Hæc autem obstructio fit vel à pituita crassa, interdum à bile crassa & copiosa, interdum à calculis, qui sæpè in cystide fellea generantur. Potest denique fieri vesicæ felleæ, aut illius meatuum angustiâ, à compressione partium vicinarum inflammatione vel scirrho laborantium.

Pravitas humoris biliosi consistit vel in quantitate nimia, quæ non potest regi à natura, neque à massa sanguinis secerni; aut etiam quâ ita repletur vesica fellea, ut non possit sese contrahere ad illius expulsionem : Vel in prava qualitate, quæ humores corrumpendo debitam eorum secretionem impedit, vel etiam interdum naturam ad subitam illius propulsionem irritat, ut Ictero critico & simptomatico contingit. Corruptio contingit febribus putridis biliosis; tum etiam ex veneno assumpto, aut morsu quorundam animalium venenatorum, quo totus sanguis in biliosam naturam commutatur.

Signa Icteri flavi per se manifesta sunt, color scilicet flavus in toto corpore, maximè in albis oculorum conspicuus : quem sequitur corporis pruritus, segnites, linguæ amaror, vomitus biliosus interdum, & singultus.

Signa causarum ex propris fontibus desumenda sunt. Si enim calida hepatis intemperies, inflammatio, obstructio, aut scirrhus huic malo originem dederint, eorum affectuum diagnosis ex propriis capitibus desumenda est.

Obstructionem cystidis felleæ peculiariter indicant fæces albæ, & alvus adstricta, ex bilis defectu, quæ fæces colore flavo vel rufo tingere consuevit, & facultatem expultricem intestinorum excitare, ut se habeat instar clysteris naturalis. Urinæ sunt colore flavo intensè saturato, ad rubrum vergente, infectæ; quæ linteum immersum colore flavo imbuunt.

Si à pravitate humoris biliosi fiat, fæces alvi sunt valdè coloratæ, tum etiam urinæ; præsertim si febribus putridis succedat, quando Icterus est symptomaticus; tumque febris post Icteri adventum perseverat. Si verò criticus fit, febris cessat; cùm alvi excrementa, & urinæ benè coloratæ apparent. Causæ externæ, ut venenum assumptum, & morsus animalium venenatorum, ab ægro & adstantibus referendæ sunt.

Prognosis Icteri varia instituenda est, pro varietate causarum. Curatu facilior est, qui ab obstructione vesiculæ felleæ producitur, quia illius meatus intestinis propiores sunt, & materiæ illis adhærescentes ad ea facilè decutiunt, modò obstructio non sit à calculo, qui cùm dissolvi non possit, morbum facit incurabilem.

Icterus ab inflammatione, aut scirrho hepatis proveniens, periculosissimus est : illa enim plerumque in abscessum; hic in hydropem degenerat.

Quibus in febribus morbus regius ante diem septimum accidit, malum. Hipp. *Aph.62. sect.4.* cui Aphorismo opponitur alia ejusdem Hippocratis sententia, quæ habetur 4. *de victus ratione in acutis*, his verbis : *In febre biliosa morbus regius, ante septimum diem natus, cum rigore morbum solvit; sine rigore, pestiferum.* Huic etiam sententiæ ratio adstipulatur. Cùm enim die tertiâ, quartâ, & quintâ contingant crises salutares per sudores, urinas, & alvi fluxum, quid ni etiam Icterus criticus iisdem diebus poterit contingere; Et testatur experientia, à multis probatis authoribus proposita, sæpè Icterum ante septimum diem salutariter contingere. Illi autem authores prædictum Aphorismum ita interpretantur, quod nempe Hippocrates per diem septimum intelligat quamvis diem criticum : septimum enim enumerat, tanquam nobiliorem criticum, ut præ aliis omnibus intelligatur. Verè autem criticus ille audiendus est, quem legitima concoctio materiæ febrem efficientis præcessit.

Curatio Icteri ad causarum sublationem dirigenda est. Si enim à calida hepatis intemperie, aut aliquo ejusdem visceris tumore oriatur, illorum affectuum curationes ex superioribus capitibus depromendæ sunt. Qui verò in febribus putridis contingit, si criticus sit, nulla curatione indiget. Si verò symptomaticus sit, curatio illius dependet à curatione morbi à quo exoritur.

Qui verò à cystidis felleæ obstructione dependet, illius ablatione curandus est : quæ convenienter perficietur remediis superiori curatione propositis. Quibus suppositis, nonnulla etiam huic affectui magis propria & specifica subnectenda sunt.

Primò igitur humoris peccantis portio educetur bolo sequenti.

♃. Elect. de succo ros. & diaprun. solut. ana Drach. iij. rab. pulv. Drach. i. croci ℈. sem. Cum sacchari fiat bolus, qui semel atque iterum exhiberi poterit, si cacochymia urgeat. Vel apozema aperiens & purgans erit exhibendum.

Quod ad phlebotomiam spectat, licet ea improbetur à Gal. quemadmodum ratione ipsius affectus non prodest, tamen si multitudo sanguinis in venis contineri videtur, illius imminutio utilissima est.

Post universales evacuationes sequens infusum per sex vel septem dies usurpatum, ictericum affectum plerumque radicitus evellit, si recens adhuc, ac minimè inveteratus sit.

℞. Rad. rub. tinctorum ℥.ß. fol. chelidon. maj. M.i. Summit. absinthii pontici, centaur. min. an. P.i. cinam. ʒ.ß. croci ℈.sem. Infundantur per noctem cum ℥.viij. vini albi. Colaturæ adde sacchari albi ℥.sem. Capiat manè tribus horis ante pastum.

Vel potest fieri sequens decoctum.

♃. Chelidoniæ cum toto M.i. Fol. & flor. hyperici, an. M.ß. rasuræ eboris pulv. stercoris anseris, an. ʒiij. croci ʒ.ß. Pulvis stercoris anseris & crocus ponantur in nodulo & omnia coquantur ex æquis partibus vini albi, & aquæ absinthii, ad ℔.i. In colat. dissolve sacchari Unc.i. Detur in tres doses matutinas, quæ postmodum iterari poterunt.

Ad hunc usum valdè commendat Quercetanus stercus anserculi, verno tempore herbam pascentis : tum etiam stercus album gallinæ exsiccatum, & ad ʒ.ß. vel ʒ.i. exhibitum per aliquot dies; dicitque horum aëreorum animalium stercora esse nitro sulphurea, & miram habere incidendi, attennuandi, ac dissolvendi facultatem.

Commendat Dioscorides succum marrubii ad morbi regii curationem, & post eùm recentiores, ac præsertim Forestus, qui nonnullos refert usu syrupi ex succo marrubii fuisse persanatos, cùm multa alia remedia frustrà usurpata fuissent.

Gesnerus laudat radicem urticæ, in hunc modum præparatam.

♃. Rad. urticæ ℔ i. croci ℈.i. Contundantur diligenter, & cum vino albo succus extrahatur, de quo capiat æger ʒ.iv. per 4. aut 5. dies manè, posteà tegatur, ut sudet.

Dum interna remedia exhibentur, illinatur regio hepatis sequenti linimento.

♃. Succor. apii, petrosel. & cichorii ana ℥.i. aceti albi ℥. sem. olei tamarisci Unc. ij. Bulliant ad consumptionem succorum & aceti. Mox adde santali citrini, & spicæ nardi, ana ʒ.i. ceræ q. s. Fiat linimentum.

Sublatis obstructionibus, flavus ille color brevi evanescet, discusso humore cuti imbibito, per solum nativi caloris ministerium. Ut tamen promptiùs evanescat, parari potest balneum aquæ tepidæ, corpus in eo confricando sacculo farinâ hordei & fabarum referto.



## CAPUT V.

### *De scirrho Hepatis.*

Scirrhus Hepatis est tumor durus, renitens, & indolens, ab humore crasso, in hepatis substantia impacto, atque indurato genitus.

Duplex autem est scirrhus, exquisitus, & non exquisitus. Exquisitus tantùm propositâ definitione comprehenditur, qui indolens est, & sensus omninò expers.

Non exquisitus verò quemdam habet doloris sensum, & fit à materia minùs indurata. Uno verbo, est scirrhus incipiens, & nondum confirmatus : exquisitus verò est confirmatus, ita ut differant tantum per magis & minùs.

Duobus modis in hepate scirrhus generari solet, per fluxionem scilicet, aut congestionem humoris crassi & glutinosi in partis substantia, vel ab inflammatione, aliisque tumoribus induratis, per resolutionem partium tenuiorum humoris illos committentis, relicta ac superstite parte crassiori.

Materia prioris est humor pituitosus, aut melancholicus, vel ab aliis partibus transmissus, vel in ipsa visceris substantia, ex prava homoiosi genitus & coacervatus. Huic humori producendo non parum facit victus ratio prava, ex crassis, frigidis, ac viscosis alimentis constans: pituitosum aut melancholicum temperamentum, & nativa hepatis angustia. Unde Gal. 13. *meth.* scirrhum in hepate, liene, & renibus facilè generari docet. In hepate quidem, quòd viæ strictæ sint, & sanguine crasso nutriatur. In liene verò, quòd sanguinem crassum recipiat. In renibus denique, quòd sanguine crasso nutriantur.

Posterioris scirrhi, seu aliis tumoribus succedanei causæ sunt, immodicus discutientium medicamentorum usus, vel etiam repellentium, quæ refrigerando & constringendo materiam incrassant, ejusque resolutionem impediunt. His accedunt materiæ morbificæ frigiditas propria, & crassities quæ resolutioni non cedit, vel partis imbecillitas, quæ diaphoresin sufficienter promovere non potest. Ac denique victus ratio refrigerans & incrassans.

Signa scirrhi in hepate geniti sunt durities & renitentia in dextro hypochondrio, hepatis circumscriptionem referens, & multò major quàm in obstructione : gravitas in eadem parte, & ponderis sensus, præcipuè quando magna fit respiratio : febris carentia, & doloris, quibus distinguitur ab inflammatione, aut saltem dolor est exiguus in scirrho non exquisito, difficilior decubitus in latus sinistrum; quoniam hepar durum & grave ventriculum comprimit, eique dolorem infert : color faciei pallidus, & quasi virescens, quia sanguis laudabilis in hepate scirrhoso non generatur. Corpus etiam emaciatur, quia neque hæmatosis, neque anadosis rectè perficiuntur.

Prognosis hujus affectus à Galeno proponitur 2. *ad Glauc. cap.4.* his verbis : *Scirrhus insensibilis curationem non recipit : qui verò difficulter sentit, non incurabilis quidem est, non tamen facile curationem admittit.* Idem Galen. *cap.5. ejusdem libri* : *Scirrhum*, inquit, *jecoris ab initio sanavimus sæpius, ubi verò ad plures dies fuerit extensus, neque ipse potui sanare, neque alium vidi, qui posset.*

Scirrhus inveteratus & incurabilis in hydropem insanabilem degenerat : & pereunt quidem nonnulli tempore longo, alii verò breviori, quibus scilicet alvi fluxus supervenit, & diutiùs perseverat. Scirrhus ictero succedens, aut illum generans, perniciosus. Unde Hippoc. *Aph.42. sect.6.* morbo regio laborantibus, si fiat hepar durum, malum.

Scirrhi curatio fiet primùm, causæ antecedentis ablatione per apozema in obstructione hepatis descriptum. Cui etiam alia remedia, obstructionibus reserandis idonea, subjici utiliter poterunt.

Postmodum verò materia indurata emollientibus & aperientibus discutienda est. In hunc finem maximè convenient pilulæ ex chalybe suprà descriptæ, præcipuè si iis addantur bdellium, ammoniacum, & sagapenum.

Si verò durities contumacissima fuerit, sequentes pilulæ ad multos dies erunt usurpandæ.

℞. Gummi ammoniaci in aceto soluti & trajecti, atque iterum inspissati ʒ. ij. bdellii, styracis, an. ℈.iv. Misce, capiat ʒ.j. alternis diebus.

Intermediis verò diebus utatur opiatâ, vel tabellis roborantibus & aperientibus, in obstructionis curatione descriptis.

Sequentes verò pilulæ, ad scirrhum emolliendum ac dissolvendum, mirabilis sunt efficaciæ.

℞. Aloës optimæ, & gummi ammoniaci in aceto soluti, & trajecti per setaceum, atque iterum inspissati. an. Unc. sem. mercurii dulcis Drach. ij. diacredii ʒ. j. Cum oxymel. scillit. fiat massa pilular. de qua capiat Drach. sem. quatuor horis ante parandium, singulis diebus per 20. aut 30. dies.

Zacutus Lusitanus *obs.41. lib.1. Praxis admir.* refert, scirrhum contumacem, conservâ marrubii 40. diebus usurpatâ, curatum fuisse.

Quidam Practici commendant usum terebinthinæ in hunc modum præparatæ.

℞. Terebinthinæ lotæ cum vino albo Unc.i. ß. sacchari pulverati Unc. sem. Capiat. ʒ.i. singulis vel alternis diebus; est enim remedium aperiens, urinam movens, & alvum emolliens.

Toto curationis decursu utatur æger pro potu ordinario vino albo, aut clareto tenui, ex infusione chalybis parato.

Tum etiam aliæ chalybis præparationes suprà descriptæ, hîc etiam maximè convenire poterunt.

Exteriùs verò admoveri debent fomenta, unguenta, & emplastra, in sequentem modum composita.

♃. Rad. althææ, & bryoniæ & lilior. ana Unc. j. fol. malvæ, violar. parietariæ, absinth. agrimonii, ana M.j. Sem. lini, fœnugr. aneth. ana Drach. sem. flor. chamæm. meliloti, rosar. ana P.j. Coquantur in tribus partibus aquæ, & una vini albi, sub finem additi, vel in aqua & aceto. Colaturâ foveatur regio hepatis manè & serò.

Si scirrhus sit contumacior, addantur decocto rad. ireos nostrat. cucumer. agrest. & ebuli. Et paretur decoctio in aqua decoctionis intestinorum vervecis vino albo.

♃. Ol. lilior. chamæm. meliloti & amygdal. dulc. ana Unc. j. ol. rosat. & absinthii, ana Unc. sem. gummi ammoniaci in aceto soluti ʒiij. ceræ ʒij. Fiat linimentum, quo inungatur dicta pars post fotum.

Si fortius linimentum desideres.

♃. Succor. bryon. & cucumeris agrest. an. Unc. ij. ol. de capparib. & tamarisci, ana Unc. iij. vini albi Unc. j. Bulliant ad succor. & vini consumpt. deinde adde absinthii pulverat. Drach. ij gummi ammon. in aceto soluti. Unc. sem. ceræ parùm : fiat linimentum.

♃. Massæ empl. de mucilag. Unc. j. empl. de meliloto Unc. sem. gummi ammoniaci liquati in succo absinthii Drach. iij. Malaxentur cum oleo absinthii & liliorum. Fiat emplastrum admovendum post inunctionem.

Utiliter etiam parti admoventur folia hyoscyami in aceto decocta, addito oleo amygd. amarar. & in formam cataplasmatis redacta.

His etiam addere licet semicupia, ex emollientibus, digerentibus, & roborantibus parata, qualia pro potu

descripta sunt; iisque alternatim æger uti poterit.

Ac denique causticum tibiæ dextræ inurendum, ut materiæ peccantis portio per id loci derivetur.

---

## CAPUT VI.

### *De Hydrope.*

DUæ hydropis differentiæ reperiuntur apud Hippocratem, universalis scilicet, & particularis. Universalis dicitur ille, qui totum corpus, vel abdomen universum occupat. Particularis verò, qui unicam tantùm corporis partem. Unde hydrops capitis, pectoris, & uteri, de quo hîc non agimus; sed tantùm de universali.

Hujus autem hydropis universalis tres proponuntur species à Galeno, ascites, tympanites, & anasarca seu leucophlegmatia.

Ascites est tumor abdominis, ab humore seroso in illius capacitate collecto, oriundus.

Neque solum abdomen utplurimùm intumescit, sed etiam pedes, tibiæ, femora, & scotum eodem tumore plerumque afficiuntur. Quinimò ascites non rarò à pedum tumore incipit, qui postmodùm tibias, deinde crura, ac tandem abdomen ipsum invadit.

Humor autem ille serosus, seu aquosus, quatenus aquæ naturam retinet, frigidus quidem est: sed quatenus etiam salsedinis est particeps, calorem in se habet, qui tum è viscerum vicinia augetur, tum etiam, & multò intensiùs, ex putredine, quàm diuturnâ morâ contrahit; unde febris exoritur, & sitis à vaporibus salsis ac putridis, os ventriculi inficientibus, excitatur.

Contingit autem interdum, ut humor ille aquosus non in cavitate abdominis, sed in vesiculis quibusdam, partibus ventris inferioris adnatis, contineatur. Cujus rei historiæ proponuntur à Schenkio *lib.* 3. *observat.* & Mauritio Cordæo *comm.* 3. *&* 5. *in Hippocr. lib.* 1. *de morbis mulierum.* Censuit Galenus (eumque sequuta est tota ferè Medicorum, tum antiquorum, tum neotericorum cohors) omnem hydropem fieri ab hepate frigidiore, & hæmatosin non exactè perficiente, ita ut pro laudabili sanguini, multam aquam, pituitam aut flatum generet. Quæ sententia, ut de anasarca verissima est, & omnium consensu receptissima, sic de ascite & tympanite à recentioribus non paucis controvertitur, propterea quod in multorum hydropicorum dissectionibus hepar incolume & illæsum inventum sit, ut ex plurimis historiis constat ab authoribus propositis. Prætereà Hippocr. 2. *Prorrhet.* disertè asserit, hydropem fieri vel ab hepate, vel parte inani. Per partem verò inanem intelligit totum illud spatium, quod à costis ad illa extenditur, & partes in eo contentas. Idem Hippocr. 4. *de morb. &* 1. *de morbis mulierum*, hydropem ex liene describit. Quibus authoritatibus vulgò responderi solet, hepar perpetuò affici, primariò, vel secundariò: ita ut nunquam hydrops contingat, quin hæmatosis vitietur, & loco laudabilis sanguinis, aquosus generetur. Verùm duæ rationes hanc doctrinam acriter urgent: prima desumpta est ab experientia suprà proposita, quòd nimirum si necessarium esset hepar perpetuò affici, in dissectione cadaverum nunquam illæsum reperiretur. Secunda, quòd si hepar sanguinem aquosum generaret, ille in totum corpus distribueretur, quemadmodum in anasarca sanguis pituitosus in omnes partes transfertur. Neque sufficiens ratio reddi potest, cur serosus humor, in hepate genitus, in solum abdomen, non in alias partes deferatur.

Quod ad frigidam hepatim intemperiem spectat, illa etiam impugnatur Tralliani, Avicennæ, & aliorum authoritatibus: qui statuunt, etiam à calida intemperie hydropem excitari, & non nisi refrigerantibus remediis curari. Quod etiam Hippocratis authoritate fulciri potest ex 2. *Progn.* mutuata. *Hydrops*, inquit, *morbo acuto superveniens, malus, febrem enim non tollit.* Si igitur hydrops supervenit, perseverante febre, manifestum est, calidam intemperiem permanere. Neque mihi unquam placere potuit, quòd vulgò dicitur à Galeni mancipiis: à calida intemperie calorem nativum dissolvi, ac plurimùm imminui, & calorem illum imminutum frigiditatis nomine donari. Sic enim in febre hectica, & febribus aliis diuturnis, in quibus calor nativus plurimùm imminuitur, frigida intemperies esset perpetuò accusanda, & symptomata, quæ illas sequuntur, huic intemperiei essent adscribenda, non autem caliditati. Unde magnam confusionem in symptomatum causis inquirendis excitari, quis non videt.

Inter recentiores Carolus Piso, quem sequutus est Sennertus, in veras hydropis ascitis causas altius penetravit, statuitque hunc generari ex materia serosa in potu & cibis humidioribus contenta, quæ ab aliqua causa præternaturali in venis portæ & cavæ diutiùs retenta, in totum corpus non distributa [ut in statu naturali fieri consuevit] in abdominis capacitatem effunditur. Retinetur autem humor ille serosus in venis, & ad totum corpus non distribuitur, ex læsa, vel impeditâ facultate attractrice partium, ad quas deferri solet, vel ob errorem externum.

Partes autem præcipuæ, quæ primùm serosam materiam attrahere solent, sunt hepar & lien. Illa enim viscera chylosam materiam ad se trahunt, in qua substantia humida & aquosa ciborum & potuum continetur. Tum etiam lien potulentam materiam ad se trahit puram & impermixtam, ut docuit Hippocr. & testatur experientia, eos qui potui maximè indulgent, illius portionem effatu dignam emittere per urinas statim à pastu, quod fieri dicunt authores peritissimi, à liene aquosam illam materiam attrahente, antequam ciborum concoctio in ventriculo peracta sit.

Læditur autem hepatis & lienis attractio à variis causis, præcipuè ex defectu seu imbecillitate caloris nativi. Debilitatur autem calor nativus à frigida vel calida intemperie, & à suffocatione.

Frigida intemperies à nimio alimentorum refrigerantium usu, larga sanguinis evacuatione, spiritus confestim exhauriente, vel quavis alia causâ excitata, cum per se calori adversa sit, etiam nativum hepatis & lienis calorem obtundit, ejusque actiones lædit.

Calida verò intemperies nativum calorem dissipat, unde ille debilior factus, actiones hepatis & lienis minùs fœliciter exercet. Inducitur autem calida illa intemperies à febribus ardentibus, vini meracioris largo potu, ciborum & medicamentorum calidorum usu nimio.

Denique debilitatur calor nativus per suffocationem, quando sanguis nimiâ copiâ redundat in venis, præcipuè impurus, qualis cumulari solet in mensium, vel hæmorrhoïdum suppressione: per illas siquidem evacuationes corporis impuritates expurgari solebant, quæ iisdem suppressis retentæ, totam sanguinis massam inficiunt.

Læditur etiam, vel impeditur prædictorum viscerum attractio ab obstructionibus, quæ liberum materiæ serosæ transitum intercipiunt. Sic scirrhum hepatis & lienis hydrops consequitur; non tantùm quòd illæ partes debilitatæ sanguinem laudabilem generare nequeant, sed præcipuè, quod totam illam materiam, quæ potu assumitur, attrahere non valeant, & ad alias partes transmittere.

Hîc objici potest, in hydrope totum corpus nutriri sanguine in hepate genito, ex chylosa materia, quam ad se necessariò attrahit. Cùm autem chyli portio, ex qua sanguis generatur, crassior sit serosâ materiâ, nihil impedit, quò minùs serosa illa materia etiam attrahatur. Respondemus primùm hepar meliùs attrahere, quod sibi familiarius est & idoneum, ut in sanguinem convertatur; illud autem attrahit minori copiâ quàm par sit, propter attractricis imbecillitatem, unde totius corporis macies exurgit, & cum ea chyli portione, sibi magis analoga, portionem etiam serosæ substantiæ pro vehiculo trahit; reliquam verò in venis mesaraïcis & epiploïcis relinquit, quæ ibi moram faciens, in abdominis capacitatem sensim effunditur.

Non negamus tamen, in hydrope sanguificationem lædi. Præsente enim frigidiori, aut calidiori intemperie, aut gravi obstructione, vel scirrho, non potest esse sanguificatio integra. Sed negamus illam esse proximam & immediatam hydropis causam; imò potiùs consectarium quid, & interdum hydropis effectum, cùm scilicet aqua in abdomine contenta corrumpitur, sibique innatantia viscera corrumpit.



Post hepar & lienem, serosam materiam, ad venam cavam translatam, attrahunt renes, & totum corpus à superflua illius copiâ liberant, ita ut si functio eorum cessaverit maxima seri copia in venis retineatur; quæ in abdomen effusa, hydropem ascitem brevi producit. Cessare autem potest renum attractio ex multis causis, frigidiori intemperie, tumoribus, ulceribus, & obstructionibus, quæ functionem eorum imminuere, abolere, vel intercipere valent.

Denique ob errorem externum seri distributio impeditur, quando magna copia aquæ frigidæ hauritur, quæ non possit regi à naturâ, & in venas sufficienter distribui. Sic refert Carolus Piso, quendam adolescentem tertianâ laborantem, cùm in paroxysmo aquam intemperantiùs bibisset, in ascitem incidisse, à quo tamen unius tabellæ diacarthami usu liberatus est aquâ in abdomine restante confertim redditâ. Si tamen diutiùs continuatus fuerit nimius ille aquæ potus, hydropem inducit non adeò facilè curabilem, propterea quod graves inde fiant obstructiones, & frigida inducatur viscerum intemperies, calore nativo admodum labefactato, unde hydrops curatu difficilis emergit

Per quas autem vias serosa illa materia è venis in capacitatem abdominis transferatur, à nonnullis dubitatum est. Quibus tamen simpliciter satisfieri posset, dicendo ex doctrina Hippocratis, in corpore vivente omnia esse transfluxibilia & permeabilia, ita ut urgente necessitate non solùm humores tenues ac serosi, sed etiam crassiores per meatus insensibiles partium transmittantur. Sic in pleuritide sanguis & pus, densam pleuræ membranæ pulmonem vestientis substantiam penetrant, ac per anacatharsim expelluntur. Sic in tibiæ ac cruris fracturâ, quæ illæsis musculis & cute contingit, sanies ex osse fracto manans, prædictarum partium substantiam penetrat, & inficit lintea fasciarum. Sic in hydrope ipso, sæpè ingens aquæ quantitas unâ die per alvum excernitur, exhibito hydragogo potentiori, quod fieri non potest, nisi aqua in abdomine contenta tunicas intestinorum pervadat.

Neque obstat, quod à Fernelio objicitur, frustrà conditas fore à natura tot patentes vias, si per cæcos meatus humores transferri possent.

Respondemus in motu humorum ordinario & naturali, totius corporis nutritioni destinato, necessarios esse ductus, per quos illi continuò, facilè, affatim fluere possint: Sed in casu extraordinario & urgente, providam naturam vias extraordinarias invenire, per quas materias noxias excernat, aut saltem in locum minùs incommodum deponat.

Objicit iterum Fernelius, in iis, qui ex urina per 20. dies suppressa extincti sunt, aquæ nihil deprehensum esse per cæcos illos ductus in abdomen defluxisse.

Respondemus, naturam non semper eodem modo operari circa causas præternaturales, neque humores noxios ad eadem loca deponere, sed ad eas partes præsertim, quæ magis dispositæ sunt eorum receptioni, utpote imbecilliores. Sic in urinæ suppressione, serosus humor per venas & arterias patenter decurrit, easque implet, & si quædam pars debilior reperiatur, in eam impetu ruit: unde fit, ut quidam comatosi, alii orthopnoïci, alii ex alterius partis insignis læsione moriantur. Sic etiam nihil impedit, quin si partes abdominis, ad quas venarum & arteriarum extrema desinunt, debiliores reperiantur, humor serosus in illius capacitatem transferri valeat.

Neque verum est, quod Fernelius adstruere velle videtur, nunquam hydropem ex urinæ suppressione exoriri. Imò multoties ab hac causa produci, ratio & experientia docent; quemadmodum nos supra ostendimus, ex læsa renum attractione, ab aliquo insigni illius vitio, hydropem contingere.

Hoc tamen advertendum est, urinæ suppressionem seri redundantiam efficere in venâ cavâ magis quàm in portæ ramis, per quos in primis humorem aquosum in abdominis capacitatem effluere, ex sequentibus apparebit.

Posset igitur satisfieri quæstioni propositæ, simpliciter dicendo, per cæcos & insensibiles partium ductus serosos humores transferri in abdominis capacitatem. Facile tamen est ductus conspicuos & patentes indicare, per quos liber est humoris serosi à venis in capacitatem illam commeatus.

Horum autem ductuum notitiam nobis indicavit Hippocrates. *Aphor.* 55. *sect.* 7. *Quibus*, inquit, *jecur aqua repletum in omentum eruperit, his venter aqua repletur, & moriuntur.* Cujus Aphorismi sensus talis est (a Galeno non satis perspectus (aquam ab hepate in ramos venæ portæ per omentum sparsos influere, & cùm illi repleti fuerint; vel tunicis eorum rarefactis per diapedesin, aut osculis patefactis per anastomosin, in cavitatem abdominis deferri. Idem in liene potest contingere, & fortè frequentiùs; cùm lien aquam magnâ copiâ è ventriculo trahat, ut ex multis Hippocratis locis innotescit. Et ex liene in omentum traduci, constat ejusdem Hippocr. sententiâ, 4. *de morbis* proposita, his verbis; *In ventriculum autem etiam potus fertur, quo cùm expletus fuerit, ab eo lien recipit, & ad venas omentum transmittit.* Ex prædictis videre est, per omenti venas, præcipuè quæ Epiploïcæ & Gastrepiploïcæ nominantur, aquam in abdomen effluere; quamvis per alias etiam venas exstillare possit.

Præter causas hydropis prædictas, quæ frequentiores sunt & magis ordinariæ, aliæ dantur minùs frequentes, ab Authoribus relatæ, & quibusdam observationibus confirmatæ, quæ scilicet ex peculiari quorundam partium vitio contingunt, non solùm hepatis, & lienis; sed etiam mesenterii, pancreatis, ventriculi, intestinorum, renum, vesicæ, & uteri: læsâ nimirum illarum partium homiosi à gravi quodam affectu, ut proprium alimentum corrumpant, & in serosum humorem colliquatione quadam convertant. Sic apud Gal. *comment. Aphor.* 55. *sect.* 7. vesiculæ hydatides in hepatis superficie interdum excitantur, quæ disruptæ, serosum humorem profundunt in capacitatem abdominis, ex cujus collectione hydrops emergit. Sic Fernelius existimat, hepar valdè exsiccatum findi, & rimis quibusdam dehisceri instar terræ siccæ, ac per illas rimas serum continuò effluens abdominis capacitatem replere. Alii verò dicunt, ex intestinis hydropem fieri posse, si illa perforentur, & homo statim non moriatur: sed humor aquosus in abdominis capacitatem ex iis stillet. Tum etiam ex renibus si valdè ulcerentur, & per ea ulcera serosus humor erumpat. Sic refert Platerus, in quodam hydropico utrumque renem multis ulceribus perforatum fuisse, unde sanies & serum in abdominis cavitatem effluxerat. Hydropis denique ex uteri vitio prognati habetur, historia apud Sennertum, ex Joanne Heinzio, de ancilla quadam hydropicâ, cujus viscera omnia salva inventa sunt, exceptis testibus, qui tumidi sunt reperti ad magnitudinem capitis infantis recens nati, tum etiam lividi, fungosi, & plurimis ulceribus conspersi, ex quibus serosa materia hydropem committens effluxerat.

Hydrops tympanites à tympano nomen habet; siquidem abdomen instar tympani tensum est, & si manu percutiatur, sonum consimilem edit: tensio autem illa est à flatibus in abdominis capacitate conclusis. Aliquando tamen contingit, flatus tympanitem efficientes, non in capacitate abdominis, sed in cavitatibus intestinorum contineri, quod observavit Platerus, dicens in quibusdam, qui tympanici putabantur, post mortem dissectis, nullum flatum è ventris cavo erupisse, nec ventrem subsedisse; sed intestina præsertim tenuiora, flatibus adeò distenta & convoluta prosiliisse, ut in ventrem denuò reponi nequirent.

Observandum autem est, raro flatum tympanitem efficientem, solum in abdomine contineri; sed plerumque aquæ permixtum, quemadmodum etiam in ascite non aqua sola, sed flatus etiam in abdomine continetur, & uterque à prædominante nomen mutuatur. Si nimirum major flatuum, minor aquæ copia collecta sit; dicitur tympa-

tympanites: si verò aqua flatibus prævalet, ascites nominatur: si denique æqualis utriusque portio cumuletur, ambigit inter utrumque, ut dubitare liceat, utrum ascites, vel tympanites talis hydrops dici debeat.

Flatuum causa materialis est humor crudus & crassus, sive pituitosus ille sit, sive melancholicus, qui à calore exagitatus & attenuatus vapores crassos emittit, qui difficillimè discutiuntur, & illi vapores flatus nominantur.

Humor autem ille crudus & crassus in ventriculo & intestinis aliqua ex parte residet, sed multò magis intra diaphragmatis & intestinorum membranas continetur, unde difficiliùs quàm è cavitatibus partium prædictarum, evelli potest. Hujus rei fortem conjecturam facit Aphorismus Hipp. 11. *sect. 6. Quibus tormina, & circa umbilicum labores, & lumborum dolor, qui neque medicamentis, neq; aliter solvuntur, in hydropem siccum firmatur.* Cùm enim mesenterium parte anteriore intestinis alligetur, posteriore verò lumbis; facilè videre est, dolores ad umbilicum & lumbos spectantes, ex mesenterio prodire. Adde, quod dolorum contumacia causam denotet in profundo corporis & partium substantia conclusam, quæ nullo modo deturbari valeat. Si enim in ventriculi & intestinorum cavitatibus contineretur, faciliùs excludi posset.

De causa verò efficiente discrepant inter se authores, aliis frigidam intemperiem accusantibus, aliis verò calidam. Qui frigidam intemperiem accusant, se fautorem habere putant Galenum, dicentem flatus generari à calore debili. Quibus respondendum est calorem posse dici debilem respectu materiæ, quæ ab eo non potest discuti ac resolvi. Sed hoc potiùs adscribendum est ipsius materiæ defectui, non caloris, qui sæpè intensior est ac præternaturalis. Et certè agnoscendum est cum doctissimis Authoribus, materiam tympaniti generandæ magis idoneam esse humorem melancholicum adustum & atrabiliarium, qui à calore viscerum torrefaciente generatur. Qui quidem calor eandem materiam exagitat, & ex ea flatus crassos ac difficilè resolubiles educit.

Hydrops anasarca fit ab humore pituitoso, in totum corporis habitum effuso, qui ideò tumidus & albus apparet, unde leucophlegmatia nominatur. Generatur autem humor ille pituitosus ab hepate frigidiori, quod pro laudabili sanguine crudum & pituitosum producit, qui cùm substantiæ partium in homoiosi sufficienter agglutinari nequeat; portio illius crudior, & nutritioni inepta, restat in partibus, easque tumidas reddit, hincque anasarca seu leucophlegmatia exsurgit.

Affectus incipiens dicitur cachexia, quæ ab eadem causa procedit & eadem habet generationis principia; ita ut facilè cachexia in leucophlegmatiam degeneret, cùm differant tantùm secundum magis & minùs.

Causæ antecedentes sunt, quæcumque hepar impensè refrigerare valent, illiusque vim concoctricem plurimùm infringere ut alimenta frigida & humida largiùs assumta, suppressiones mensium & hæmorrhoïdum, obstructiones & tumores frigidi, quales sunt scirrhosi: tum etiam hæmorrhagiæ copiosæ, aliorumque humorum magnæ ac diuturnæ evacuationes, à quibus calor nativus plurimùm imminuitur.

Signa hydropis, & cujusque illius speciei, ex prædictis satis manifesta sunt. In ascite enim aquosus humor in abdomine contentus, indicatur ex abdominis mole grandiori, tumore molliore ac latiore, qui per latera compressus, fluctuationis sensum manifestum repræsentat, & æger ipse, dum sese in alterutrum latus convertit murmur velut fluctuantis aquæ percipit, tum universa ventris moles in latus illud provolvitur. Hinc pedes & scrotum intumescunt; superiores verò partes graciliores evadunt ac contabescunt; urinæ sunt paucæ, crassæ atque interdum rubræ, quia exigua seri quantitas ad renes & vesicam transit, in iisque diu moratur & in illa mora crassescit ac coloratur. In progressu mobi difficultas respirandi adest, ob aquæ copiam diaphragmati incumbentem, præcipuè æger decumbit, ut ea de causa erectus manere ac sedere cogatur. Sitis etiam adest molesta, ex humoris salsedine, cui ventriculus natat. Ac denique febris continua & lenta excitatur ex ejusdem aquæ putredine, quæ viscera omnia sibi innatantia tandem labefactat & corrumpit.

In tympanite verò, venter percussus instar tympani sonum edit; moles abdominis minùs gravis est, quàm in ascite: tormina præcesserunt circa umbilicum, & lumborum dolor; ægro supino jacente venter distentus ac durus manet, neque dum se convertit æger, ad latera devolvitur.

In anasarca denique non solùm venter, crura, & tibiæ, sed etiam manus, brachia, pectus, facies, & totum corpus intumescit, & ubicumque digito premitur, vestigium relinquit. Color cutis pallidus & cadaverosus; carnes molles & laxæ; urinæ tenues, albæ, respiratio difficilis, febris lenta non rarò consequitur.

Quod ad prognosin attinet, omnis hydrops periculosus est, & curatu difficilis: eoque difficilior, quò magis inveteratus. Sed inter species anasarca minus habet periculum: ascites verò & tympanites inter se ambiguntur nunc hic, nunc ille periculosior sit, pro majori vel minori gravitate causarum, à quibus dependet. Sic ascites à scirrho hepatis oriundus, aut ab ulcere alicujus partis internæ, periculosior est tympanite: si verò à nimio aquæ potu, aut obstructionibus non adeò inveteratis, minus infert periculum.

Hydrops faciliùs curatur in servis, quàm in liberis: in rusticis, quàm in nobilibus: quia cum desiderat famem, sitim, & multa alia tædia longamque patientiam, promptiùs succurritur his, qui facilè coguntur, quàm quibus noxia libertas est.

Hydrops à duritie lienis minùs periculosus est, quàm à duritie hepatis: quia lien minùs princeps membrum est, quàm hepar.

Hydrops morbo acuto superveniens, malus: neque enim sedat febrem, sed dolorem admodum infert ac mortem. Hipp. *Prognost.*

Quibus hepar aqua plenum erumpit in omentum, iis venter aqua impletur, & moriuntur. Hipp. *Aph. 55. sect. 7.*

Ab aqua inter cutem habita, si aqua, quæ in venis est, in ventrem confluxerit, morbi fit solutio. Hipp. *Aph. 14. sect. 6.* Hic aphorismus priori contrarius videtur. Sed contrarietas solvitur, dicendo Hippocr. in priori per ventrem intelligere capacitatem abdominis; in hoc verò, alvum. Si nimirum aqua per alvum affluxerit, morbi fit solutio. Quæ sententia clariùs explicetur ab eodem Hipp. *in Coacis*, his verbis: *Incipiente hydrope alvi profluvium, sine apepsia, seu cruditate proveniens, morbum solvit.* Notanda est illa conditio, *incipiente hydrope*: nam si morbo inveterato contingat profluvium alvi, non est adeò tutum: quia ut plurimùm vitium aliquod, per morbi longitudinem contractum, in visceribus relinquitur, ut scirrhus, aut substantiæ corruptela, quod novæ aquæ proventum efficit, & mortem tandem inducit. Unde idem Hipp. *in Prorrhet.* eos qui ab hydrope servari debent, εὐσπλάγχνυς esse debere affirmat, hoc est, sana & integra viscera habentes, seu à gravioribus illis affectibus immunia. Alioqui si cum scirrho, aut hepatis corruptione contingat alvi fluxus, citissimè moriuntur, docente Galeno 2. *ad Glauconem, cap. 5.* & Avicenna, qui sic loquitur: *Constrictio anhelitus, & solutio ventris, in tribus diebus mortem significant.*

Urinæ paucitas in hydropicis mala, & quò minor illius quantitas redditur, eò deterior est morbus, quia materia potulenta in ventrem confluit, & nihil ferè illius ad renes pervenit. Hinc Hipp. *in Coac. hydropico febriculoso urina pauca turbataque, lethalis, Contra verò, si urinæ quantitas augeatur, benè sperandum.* Quod eleganter à Celso proditum est. *Et tum demùm,* inquit, *secundæ valetudinis spes est, cùm plus humoris per urinam excernitur, quàm assumitur. Ideò bonum est singulis diebus urinam & potum metiri: tum etiam ventrem, lino circumducto, præsertim dum remedia usurpantur, ut videamus, num ille decrescat, quod in bonis habendum est. Si verò augeatur, non obstantibus remediis res in angusto est.*

Abscessus, vel maculæ in hydropicorum cruribus erumpentes, lethales. Hoc confirmat Hipp. 7. *epidem.* historiâ Biontis,



Biontis, & Ctesiphontis, quorum iste, oborto abscessu in genu sinistro, & suppurato, obiit. Huic verò, paulò ante mortem collectio cum rubore aliquantulum livido in femore dextro apparuit.

Hydropici, qui remediorum efficaciâ liberantur, si in eundem affectum reciderint, desperati sunt. Hippoc. *in Coac.* Significatur enim vitium aliquod immedicabile intra viscera latitare, quod evacuatis aquis, novam earum generationem promovet.

Si æger εὐσπλάγχνος sit, & bonis visceribus, ac constantibus viribus, cibum libenter assumat, bene concoquat, nec ab eo ingesto affligatur, bene spiret, non doleat, neque tussis, neque sitis adsit, lingua ne in somno quidem non inarescat, alvus medicamentis celeriter moveatur, extra purgationem non admodum cita sit, & naturaliter excernat, urina pro victus ratione mutationem subeat, lassitudinis expers sit: si hæc omnia adsint, æger bene se habet: si plurima, aliqua convalescentiæ spes est: si nulla, res desperata est.

In sicco hydrope stillicidium urinæ malum est Hippocrates in *Coacis.*

Tympanites in corpore atrabiliario, aut qui fit ab atra bile multa in corpore redundante, lethalis est, & frustrà illi remedia adhibentur.

Si leucophlegmatiâ detento fortior diarrhœa supervenit, morbum solvit Hipp. *Aphor. 29. sect. 7.* Talis autem diarrhœa morbo incipiente, aut saltem non inveterato fieri debet, & viribus adhuc constantibus. Si enim ægro jam debili existente contingat, periculosa est.

Hydropis curatio versatur in materiæ hæterogeneæ evacuatione, sive illa in abdomine, sive in toto habitu contineatur; causæ illam materiam producentis ablatione, & viscerum, præsertim hepatis, roboratione. Causæ autem præcipuæ, & magis ordinariæ, sunt obstructiones graves & contumaces, tum etiam scirrhi: quorum affectuum curationes ex propriis capitibus desumendæ sunt. Si verò illæ sufficiant, ad sequentia hydropi magis appropriata erit progrediendum, eaque pro varietate causarum, & corporum ægrotantium, à prudenti Medico erunt varianda.

Ac primùm purgatio solemnis instituenda est, per apozema aperiens, phlegmagogum, & hydragogum in hunc modum compositum.

℞. Rad. eryngii, rubiæ tinctorum, apii, petrosel. & enulæ camp. an. ℥. j. rad. valerianæ asari ebuli, & ireos nostratis, an. ℥. ß. cortic. rad. cappar. median. fraxini, & tamarisci, an. ʒ. vj. fol. agrimon. ceterach. capill. ven. chamædr. hyperici, absinthii, centaur. min. an. M. j. soldanellæ M. ß. Sem. dauci, petrosel. maced. & fœniculi, an. ℥. ß. liquiritiæ ras. & passul. mund. ana ℥. j. sennæ mundat. Unc. j. ß. agarici in nodulo ligati ʒ. iij. Sem. ebuli. & rad. jalapæ, ana drach. j. Sem. zinzib. & caryophyll. an. ʒ. j. flor. genistæ, sambuci, & tamarisci, an. P. j. Coquantur in æquis partibus aquæ chalybeatæ, & vini albi, sub finem additi, ad ℔. i. ß. In colat. dissolve syrup. de cichorio compositi cum rheo Unc. iv. fiat apozema clarum & aromat. ʒiij. cinam. pro iv. dosibus matutinis.

Post purgationem universalem utatur æger semel in septimana pulvere sequenti.

℞. Sennæ mundat. turbith. gummosi, hermodactyl. Sem. ebuli, jalapæ, mechoacan. an. Drach. j. cremor. tart. ʒ. ij. guttæ gummi Drach. sem. pulv. diambræ, diarrhod. abb. & sem. fœnic. an. ℈. j. sacchari canti Drach. iij. fiat omnium pulvis, cujus ʒ. ij. vel ʒ. ij. ß. infundantur per noctem in vini albi ℥. iv. Capiat manè vinum & pulverem.

Syrupus rhamni cathartici, ex succo fructus illius cum sacchato compos. ad Unc. j. exhibitus, aquas mirabiliter educit. Sumendus est immediatè ante prandium.

Vel utatur syrupo magistrali, ex decocto apozematis conflato, aucta dosi purgantium, vel etiam sequenti.

℞. Succi rosar. pallid. ℔. ij. succor. rad. ebul. ireos nostratis, fol. cichorii & agrim. an. ℔. ß. Sem. ebuli, rad. mechoac. & rhab. elect. ana ℥. ij. spicæ nardi ʒiij. santali citrin. ʒ. ij. crystalli tart. ʒ. j. sem. Infundantur per noctem, & post levem ebullitionem colentur. Deinde adde sacchari albi parem colaturæ quantitatem. Coquantur in syrupum, cui adde salis absinthii Unc. sem. Capiat ℥. ij. cum jusculo aperiente, semel in septimana.

Vel loco syrupi, aut alternatim cum ipso pilulæ sequentes usurpari poterunt, quæ simul humores noxios expurgant, & obstructiones reserant.

℞. Aloës opt. succo absinthii diligenter nutritæ Unc. sem. Gummi ammoniaci in aceto soluti & trajecti, myrrhæ electæ & croci Martis cum sulphure parati, an. drach. iij. salis absinthii, tamarisci, an. Drach. ij. diacrydii & trochisc. alhandal. an. Drach. j. croci, zinzib. & salis gemmei an. ℈. j. Cum oxymelite scillit. fiat massa pilul. de qua capiat Drach. sem. bis in septimana, duab. horis ante prandium.

Vina etiam purgantia ad hydropis curationem valdè commendantur, quorum variæ extant formulæ. Hæc verò efficacissima est.

℞. Rad. asari & mechoac. ana Unc. ij. rad. ireos nostrat. cort. rad. ebuli & sambuci, an. Unc. j. rad. enulæ camp. Unc. sem. absinthii sicci & epithymi, ana P. i. sennæ mundat. ℥. j. soldanellæ ʒ. ij. trochisc. de rhab. & eupator. ana ʒ. i. macis, & cinam. ana Drach. ß. scammonii ℈. iv. vini albi libr. ij. ß. Infundantur per triduum in B. M. vase probè clauso. Servetur sine colatura. Capiat. ℥. ij. vel iij. manè, aut ter in septimana.

Inter remedia, aquis extrahendis idonea, maximè laudatur succus ireos nostratis, cum vino albo extractus, qui ad Unc. iij. exhiberi potest; alvum enim & urinas potenter movet. Quia verò asperitate sua faucibus & ventriculo molestus est cum manna, aut melle permisceri solet. Massarias ita præscribit.

℞. Succi ireos recenter extracti Unc. iij. mannæ calabrinæ ℥. i. ß. Misce, fiat potio.

Platerus in observationibus: *Hydropico,* inquit, *cuidã propinavi succũ ireos, ut biberet ad* ℥. ij. *addito melle, unde plurimùm & sæpius minxit & dejecit. Et postquam repetiisset bis vel ter, detumuit venter, pedesq; subsederũt, sicq; sanatus est.*

Rhabarbarum à nonnullis commendatur, quia purgando humores noxios hepar valdè roborat. Et Stocherus se multos curasse refert usu rhab. ad ʒ. j. vel ij. tertio, aut quarto quoque die exhibiti cum decocto aperiente. Tum etiam apud Scholtzium in Epistolis, habetur insignis historia cujusdam hydropici solo usu rhab. perfectè sanati; quod singulis diebus deglutiebat ea quantitate, quæ necessaria videbatur ad alvum subducendum.

Trochisci de rhab. ab omnibus authoribus laudantur. Et Matthæus de Gradi. refert, ducem quendam Mediolanensem hoc solo remedio fuisse curatum, cujus Drach. ij. sumebat bis in hebdomada.

Iisdem trochiscis se alium hydropicum curasse testatur Michaël Paschalius, quos in pilulas efformabat propter amaritudinem.

Chymici extractum hellebori nigri, aquilam cœlestem, & mercurium vitæ commendant, eaque aliis medicamentis vulgaribus permiscent, unde copiosa sequitur serosi humoris evacuatio. Sed viribus admodum robustis opus est ad horum medicamentorum vehementiam tolerandam.

Mitiùs operatur mercurius dulcis, & mercurius diaphoreticus. At sine manifesta evacuatione, antimonium diaphoreticum, cum sale petræ ad albedinem calcinatum; ac multò efficaciùs diaphoreticum ex butyro antimonii paratum, omnes hydropis species curat.

Verùm in omni purgantium administratione observandum est, purgantia, saltem validiora, non esse frequentiùs usurpanda, ut docet Galen. 9. κατὰ τόπυς, quia corpus debilitant, ut postea major aquarum proventus exoriatur. Ideo roborantia & aperientia frequentiùs quàm purgantia erunt præscribenda. Et experientia nos docet, evacuationem in hoc morbo, quæ fit per urinas, melius succedere eâ, quæ fit per alvum.

Purgationum vice clysteres injici possunt, quibus flatus discutiantur, aquæ educantur, & venter imminuatur, in hunc modum compositi.

℞. Fol. malvæ, mercurial. brassicæ rubræ, ana M. i. soldanellæ M. ß. sem. anisi, carvi, & anethi, ana ʒ. iij. flor. chamom. melilot. stœchad. & genistæ, ana P. j. Coquantur ad ℔. j. In colat. dissolve catholici ℥. j. hieræ picræ ʒ. ß.

olei anethi, liliorum, & mellis comm. ana ℥.ij. Fiat clyster, bis in hebdomade injiciendus. Vel

℞. Fermenti acrioris ℥.ß. salis comm. P. i. Coquantur in aquæ q.s. In colat. dissolve urinæ pueri impubis ℥.iv. olei rutacei ℥.iij. mellis despumati ℥.j. Fiat clyster, quem valde commendat Valeriola.

Sequens verò clyster insignem aquarum copiam educit.

℞. Pulpæ colocynth. ʒ.j. Infunde per noctem in vini albi ℥.iij. Colaturæ adde decocti intestinorum vervecis ℔.j. olei communis ℥.ij. salis petræ fusi ℥.j. aceti fortis cochl. j. Fiat clyster. Vel

℞. Pulpæ colocynthid. ʒ.j. furfuris macri M.j. Decoquantur in vino albo, & fiat clyster. Vel

℞. Sem. carth. Unc.j. agarici opt. ℥.ß. pulpæ colocynth. ʒ. iij. fol. centaur. minor chamædr. & absinthii utriusque, ana M.ß. Coquantur ad ℔.i. In colat. dissolve olei chamœmel. rutæ, & de cappar. an. ℥.j. mellis rosac. ℥. ij. Fiat clyster. Vel

℞. Decocti emollient. ℔.i. vini emetici turbidi ℥. iv. diaphœn. ℥.j. Fiat clyster.

Venæ sectio in hoc affectu meritò rejicitur, nisi fiat à suppressione mensium, vel hæmorrhoïdum. Et tunc etiam, non nisi ab initio morbi, vena est aperienda, antequam hepar frigidam diathesin contraxerit.

Cauteria, vesicatoria, & scarificationes in hydropicis gangrænam sæpè afferre solent, quia calor partium pusillus facilè extinguitur. Ideoque satius est, ab hujusmodi remediis prorsus abstinere, licet nonnullis aliquando profuerint.

Paracentesis etiam rarò, aut nunquam celebranda est, quia ex eo pauci evadunt, præsertim cùm ægri, & affines illorum, eam operationem fieri nolint; nisi confirmato morbo; quando videlicet, corruptis visceribus, nulla salutis spes est. Ideo ut plurimùm, secundo, aut tertio ab operatione die intereunt. Prudentiores volunt apertionem esse faciendam in principio, vel augmento morbi, antequàm viscera labem contraxerint. Sed neque tunc temporis necessaria est, cùm aliis remediis, iisque tutioribus, morbus adhuc levior curari valeat.

Inter evacuantia remedia huic affectui proficua recensentur sudorifica, quæ ut in anasarca perpetuò prosunt, sic in tympanite ascite aliquando nocent, si nempe hepatis siccitas, ut non rarò fit, morbo originem dederit. Adde, quòd in hydropicis sudorem elicere ut plurimùm impossibile sit. Si tamen illa hepatis siccitas abfuerit, sudorifica in omni specie hydropis convenire possunt, præcipuè in declinatione morbi ad serosi humoris reliquias per habitum discutiendas. Sic Valeriola refert à se curatum asciticum decocto ligni sancti per 40. dies exhibito. Utile autem erit, idem decoctum cum aqua chalybeata, & vini albi portione componere. Chymici commendant antimonium diaphoreticum.

Martinus Rulandus sudorificum parat ex baccis juniperi, quæ cum urinas etiam movendi vim non exiguam habeant, utraque ratione plurimum prodesse poterunt. Illius compositio talis est.

℞. Granor. juniperi contus. M.iij. Vini generosi q.s. Decoquantur ad medias, & exhibeantur Unc.vj. singulis diebus manè, corpusque optimè regatur.

Horatius Reserus apud Scholtzium, se multos pueros, & nonnullas mulieres, anasarcâ laborantes curasse gloriatur usu syrupi sancti Ambrosii, qui sudorificus est, illiusque descriptio habetur in veteri dispensatorio, quod Luminare majus appellatur, quæ ita se habet.

℞. Milii excorticati Unc. ij. aquæ fontis ℔. ß. Bulliant donec Unc. iij. vel iv. illius aquæ supersint. Quæ percolata, cum æquali vini albi generosi portione misceatur, deturque calidum hydropico: copiosissimè enim sudabit, si texeris diligenter.

At verò cæteris præstant medicamentis, quæ per urinas serosos humores evacuant, & felicior ut plurimùm curatio hac viâ solet succedere.

Inter præcipua habetur succus chærefolii, cujus Unc. ij. exhibentur manè cum vino albo per plures dies.

Vina aperientia diuretica in hoc casu plurimùm etiam conferre solent: quorum exemplum tale esse potest.

℞. Rad. enulæ cam. apii, fœniculi, iridis, siccarum, scillæ, ana unc.j. sem. rad. valerianæ, gentianæ, asari, ana Drach. j. corticis med. sambuci & ligni sassafras, ana Drach. vj. fol. absinthii, agrim. chamædr. capill. ven. fic- cort. ana Drach.ij. summit. centaur. min. & flor. genist. ana Drach. j. sem. petrosel. ammeos anethi, ana Drach. i. sem. cinamomi Drach.ij. spicæ nardi Drach.sem. Conquassentur omnia, & infundantur in vini albi mensuris ij. vel iij. per aliquot dies. Deinde hoc vino utatur omni manè.

In eundem usum referri potest vinum chalybeatum compositum, in obstructione descriptum.

Inter diuretica etiam censendum est decoctum juniperi suprà relatum. Quod etiam, si nimia ejus caliditas timeatur, in aqua parari poterit, eique spiritus vitrioli tantillùm admisceri.

Fonseca commendat usum terebinthinæ cum aqua hordei lotæ, ejusque ℥. sem. exhibet bis in septimana.

Ac denique spiritus salis, tartari, & vitrioli, justa dosi exhibiti, cum apozemate, aut alio decocto aperiente, per aliquot dies, miranda præstant, quia summa tenuitate præditi in omnes corporis meatus facilè penetrant, eosque aperiunt. Idem præstant sales absinthii, juniperi stipitum fabarum; & similes cum vino albo exhibiti. Vel salium defectu lixivia ex eorum cineribus parata sufficiant.

Mathiolus *ad cap.87.lib.2. Dioscorid. Lixivium, inquit, ex vino albo, & juniperi cinere paratum 4. aut 5. unciarum pondere potum, valentissimè urinam pellit, ita ut nonnullos viderim hydropicos hoc tantum auxilio sanatos.*

Præterea in toto curationis decursu roborantia hepar nunquam omittenda. Quia frustrà aquas educimus, nisi novam earum generationem inhibeamus. Quod non nisi hepar reficiendo, & ad pristinam temperiem revocando consequi possumus.

Inter præcipua roborantia recenseri debet aqua cinamomi; Cujus cochlear unum manè vel antè cœnam interdum exhiberi poterit.

At maximè laudatur à Gal. 8. κατὰ τόπυς electuarium cyphoïdes, ab Arabibus *de vino* appellatum. Cujus Unc. sem. manè exhiberi poterit, illius compositio ab Hollerio correcta ita se habet.

℞. Passul. corinth. mundat. ℔.sem. Coquantur in vino veteri generoso ad pultis consistentiam. Tusas excerne per setaceum. Tum admisce conservæ anthos, cortic. citri conditi, cinam. acuti inter. an. ʒ.i. pulver. aromat. rosat. diamarg. calidi, diacinam. ana Scrup.ij. ligni aloës odorif. ʒ.sem. croci ℈. sem. Misce, fiat electuarium molle.

Opiata ad obstructiones hepatis præscripta hîc etiam erit utilissima.

Plurimùm etiam valet conserva absinthii pontici, ex una parte comarum illius, & tribus sacchari partibus composita. Cujus usu nonnullos hydropicos percuratos fuisse testatur Mathiolus, *cap. de absinthio.*

Posterius opiatam componit ex conserva rosar. specifico stomachico, croco martis, & ol. vitrioli quo solo remedio se hydropicos curasse gloriatur. Specificum autem stomachicum est antimonium fixum.

Cæterùm in potu hydropicorum maximum versatur curationis momentum. Illius idcircò curam exactam habere opus est, ut parcissimè bibat æger, & sitim toleret, quantùm potest. Multos enim omnimodâ potus abstinentia & assorum usu, sine alio remedio convaluisse, notum est. Pro potu utatur æger vino enulato, vel absinthite, vel juniperino, vel chalybeato, vel prædictis etiam chalybeatis. Jubet Avicenna, ne aquam quidem videant hydropici. Si tamen nimia calefactio aut exsiccatio metuatur, vel æger sit abstemius, uti poterit decocto juniperi, ligni sancti & sassafras, vel decocto rad. rubiæ tinctorum, quæ urinas potenter movet; iisque vel solis, vel cum vino albo permixtis. Cùm autem, ut anteà dictum est, potus abstinentia maxima esse debeat, sitis tamen admodum urgeat; illa per vices fallenda est, vel oris collutione cum aqua chalybeata & aceto, frequenter mandendo grana aliquot mastiches, vel quidvis ejusdem facultatis. Aquam enim plurimam in os eliciet. Non ut quibusdam videtur, è capite solo, sed ex ventriculo, & ex abdominis capacitate, sicque multis est hominibus profutura.



De cibis, hoc tantum dicemus sicciores esse eligendos, & dulcia, ut pestem, esse fugienda.

Dum remedia interna celebrantur, externa etiam administranda sunt. Illa enim non parùm conferunt ad ventris tumorem discutiendum. Ad hanc rem componuntur fomenta, sacculi, unguenta, cataplasmata, & emplastra; quorum præcipua in hunc modum se habent.

℞. Rad. althææ, liliorum, cyperi, cortic. rad. cappar. mediani fraxini, tamarisci, ebuli, & serpentariæ major. ana ʒ.iij. fol. absinthii, agrimonii, majoranæ, origani, calamenti, pulegii, rutæ, chamædr. chamæm. abrotani & sambuci, ana M.j. Sem. petrosel. aneti, & cumini, an. ʒ. j. Flor. chamæm. melilot. & genistæ, ana P.iij. spicæ nardi schœnanthos, nucis moschat. caryophyll. & cinam. ana ℥. sem. salis & aluminis, ana ℔.ß. Fiat omnium decoctio in lixivio facto ex cineribus quercus vel sarmentorum, qua foveatur totus venter calidè ante cibum, cum spongiis in ea imbutis & expressis. Vel

℞. Urinæ pueri mund. ℔.iv. salis prunellæ ℥.iij. Bulliant ad tertiæ partis consumptionem pro fotu.

Aquapendens aquam calcis prædicat, in qua spongiam novam, quæ totum abdomen comprehendat, exprimit, eamque superligat. Sic enim aquas hydropicorum insensibiliter absumi, & frigidam humidamque ulcerum intemperiem tolli, & lienem induratum aliquando sanari asserit. Claudinus verò calcem in aqua thermali salsa, sulphurea, aut nitrosa extinguit, spongiam in ea expressam fasciis arctè ventri alligat, & diu ibi detinet, subindeque permutat.

Sacculi parari possunt ex materia prioris fomenti, in vino albo decoqui, & calidè ventri admoveri.

Post fotum lineatur venter ol. anethino, rutaceo, irino, cum pulvere ammoniaci, galangæ, aneth. baccarum lauri, & similibus.

Inunctio ex ol. scorpion. Mathioli, cum pauco oleo rosmarini utilissima est.

Multi unguenta, & linimenta componunt ex purgantibus validioribus, quæ hydropicorum aquas potenter detrahunt, & distentum abdomen remittunt.

Verùm illa periculosa sunt. Inserta namque musculis & mêbranis vis purgatoria, lethale sæpè alvi profluvium ciet.

Post linimenta, vel etiam iis omissis, cataplasma vel emplastra imponi poterunt. Sequens præstantissimum est.

℞. Rad. cucum. agrest. optimè contusæ, & in aceto scil. per 24. horas macera. ℔.j. mellis despumati ℔.ij. Misce, & bulliant ad consistentiam cerati, & in fine adde cumini subtiliter pulverati ℥.iv. Fiat emplastrum abdomini applicandum, & singulis diebus renovandum. Vel

℞. Stercoris bovini siccati ℔.j. sulphuris vivi, & sem. cumini pulverat. ana ʒ.ij. sapæ vel urinæ pueri q.s. Fiat cataplasma.

Cataplasma ex raphanis contusis, umbilico & lumbis admotum, alvum & urinas movet.

Galenus commendat cataplasma ex cochleis cum suis testis contusis, quod ventri admotum ibi detinendum est, donec sponte cadat; aquas hydropicorum potenter absumit.

In emplastri formam redactũ tale componitur à Valeriola.

℞. Stercoris vaccini lib.j. sterc. caprini ℔.sem. Bulliant simul in aceto fortissimo, & in mortario contundantur; addendo sulphur. vivi ℥.iiij. alumin. ℥.j. succor. thymelææ & ebuli recent. extractorum, an. ℥iij. farin. lupin. & orobi, an. ℥.ij. pulver. soldanell. quart. j. anisi, marathri, cumini, an. ʒ.ij. salis comm. torrefacti ʒ.iij. terebinth. ℥.iv. picis navalis ℥.vj. Misce, fiat emplastrum.

Observatione dignum est, quod sibi experientiâ compertum esse testantur Uvierus & Varignana, bufonem sylvestrem, qui in nemoribus reperitur, per ventrem sectum & renibus obligatum aquas hydropicorum per urinas educere, & cum amplius evacuare volumus applicationem esse renovandam.

Petræus verò refert ejusdem bufonis pulverem in clybano siccatum & calcinatum ʒ. sem. pondere in vino, vel alio liquore propinatum, per urinas hydropem mirificè expellere. Cujus experimenti inventor primus, mortis accelerationem in eo quærens insperatò convaluit. Sequens etiam ceratum ex bufone paratum utilissimum est.

℞. Bufonum ℔.ij. succi ebul. ℔ ij. olei lib.j. ceræ ℔.ß. Bulliant in olla lutata ad mediæ partis consumptionem. Colentur fiat ceratum, quod extenditur supra alutam, & regioni lienis applicetur, aquas omnes evacuat.

Toto curationis decursu roborantia ventriculo admovenda sunt. Et in primis hepati, dum tumor subsidere incipit, aut non est adeò insignis, ut topicorum penetrationem ad hepar impedire queat.

℞. Ol. flor. arantiorum ℥.j. olei de spica ʒ.iij. unguenti rosac. cerati stomachici Gal. ana ʒ.ij. ol. mastich. stillatitii ℈.ij. absinthii still. ℈.j. ol. nucis moschat. ʒ.j. sem. Ceræ albæ parum. Misce, fiat linimentum ventriculo applicandum.

℞. Comas absinthii pontic. ʒ.iij. marrubii. rorism. ana Drach.ij. rosar. rubr. P.ij. flor. chamæm. fol. lauri, ana M.ß. cortic. arantiorum, ligni aloës odorif. ana Drach.iij. rad. cyperi, schœnanthos, spicæ nardi, ana ℥. sem. cum vini optimi partibus duabus, aquæ absinthii & agrim. ana parte unâ, fiat decoctio, qua foveatur regio hepatis cum spongia vino absinthite elota.

℞. Unguenti rosac. cerati santal. Unc.iij. rosar. rubr. sem. endiviæ & acetosæ, ana Drach.j spicæ nardi schœnanth. absinthii sicci, styrac. calamit. ana Scrup. iv. ol. mastich. vel de absinthio q.s. Fiat linimentum applicandum eidem parti post fotum.

Utplurimum in hydrope crura, tibiæ, & pedes œdematoso tumore afficiuntur, ad eumque discutiendum conveniet lixivium, in quo rad. ebuli & enulæ camp. folia rorism. majoran. thymi, lauri, origani, sal, & alumen incocta fuerint.

Quamvis autem utplurimum proposita curatio usurpanda sit, aliquando tamen minùs conveniens est, quando nimirum hydrops in calido & sicco temperamento, à causis calefacientibus, calorem nativum dissipantibus, productus est, quemadmodum in febribus biliosis & vehementibus solet accidere. Tum enim hepatica frigida cum aperientibus minus calidis conveniunt, qualia in febribus diuturnis usurpari solent. Tum etiam syrupus magistralis suprà descriptus, ex succis rosar. cichorii & agrim. compositus, in hoc casu maximè conveniet.

Pro potu sumatur decoctum rad. cichorii, & calcitrapæ, gustui non ingratum, vel aliorum aperientium temperatorum; sed liberaliore quantitate, quam quæ suprà proposita est, quæ nimirum sitim leniat, jecoris ardorem temperet, idque resiccatum humectet. Quam doctrinam quamvis ab Avicenna, Tralliano, aliisque sancita est; quia tamen à nonnullis paradoxa videtur, & magni est in usu practico momenti, non erit inutile insigni exemplo confirmare, à Baptista Montano relato *cons.* 263. his verbis: *Vidi, inquit, Veneti religiosum quemdam Ordinis Prædicatorii, hydropicũ ex ascite & tympanite, qui fuit curatus. Adfuerunt mecum excellentissimi Medici plurimi, scilicet Papiensis, Eugubinus, Trincavella, & alii. Habebat is, ut dixi, ascitem cum tympanite, & tabem cum febre hectica. Oportebat eum exsiccare & humectare. Quare eramus in maximâ discordia. Ego volebam, ut multum biberet, sed quæ aperirent, quia habebat plurimas obstructiones, præterea ut humectaretur, quia ad tabem pervenerat. Ordinabam ego syrupum acetosum, cum omnibus quæ provocant urinam. Eugubinus nolebat quicquam esse bibendum, & narrabat de quodam historiam, qui per sicca fuit curatus. Papiensis, ut litem dirimeret, conclusit neque liberaliter, neque omnino nihil esse bibendum. Res extrahebatur usque ad noctem. Deducebant nobiles unumquemque Medicum ad suam cymbam. Ibi tum Papiensis, quòd anteà dissimulaverat, conversus ad magnificum quemdam, dixit: Si vultis curare hunc dominum, profectò non aliud erit faciendum, quàm quod consuluit Baptista Montanus.*

In hoc etiam casu maximè convenient medicamenta ex chalybe, tartaro, & vitriolo, quia citra insignem calefactionem potenter aperiunt & urinas movent.

At cæteris remediis palmam præripiunt in hoc casu aquæ minerales acidulæ & vitriolatæ, quæ viscera potenter deobstruunt, aquas per urinas evacuant, & viscerum intemperiem corrigunt. Unde experientiâ constat, multos hydro-

hydropicos quotannis aquarum Spadanarum usu percurari.

Narrat Avicenna *cap. de cura ascitis*, historiam mulieris cujusdam, *quam hydropisis attrivit*, ut ipse loquitur, *& magnificata est super eam, & ipsa mulier comedit quantitatem malorum granatorum, tam maximam, quod ejus relatio est incredibilis, & sanata est.*

Et Varignana refert ex Plateario, quòd quædam vetula coxit in olla succum plantaginis ad medietatem, & dedit hydropico de causa calida, ad bibendum quotidie, & sic curatus.

Quibus exemplis patet, hydropem aliquando refrigerantibus curari. Iisque addere possumus Christophori à Vega testimonium, qui *lib. 3. art. medic. sect. 8. cap. 12.* Tympanitem, inquit, *vidimus à calida jecoris intemperie natum, quem refrigerantibus curavimus, jecori superponentes succum endiviæ, & cichorii, cum pauco aceto, & cichorium edendum dantes, atque endiviam.*

# PRAXEOS MEDICÆ LIBER DUODECIMUS.

## DE AFFECTIBUS LIENIS.

## PRÆFATIO.

*QUAMVIS lien omni morborum genere, tam similari, quam organico, & communi affici valeat: eos tamen solummodo, qui in praxi frequentiùs occurrere consueverunt, explicare decrevimus, & sex capitibus comprehendere. Quorum primum erit de inflammatione. Secundum, de dolore. Tertium, de obstructione & tumore, seu inflatione. Quartum, de scirrho. Quintum, de melancholia hypochondriaca. Sextum, de scorbutica affectione.*

## CAPUT I.

### *De inflammatione Lienis.*

INflammatione lienis ejusdem est naturæ cum hepatis inflammatione. In eo tantùm differt, quod rariùs fit à sanguine puro; frequentiùs à sanguine melancholico. Easdem etiam habet causas, tam conjunctas, quam antecedentes. Diagnosis verò diversa est.

Signa igitur inflammati lienis sunt, tumor & dolor in sinistro hypochondrio, qui interdum ad diaphragma & sinistrum humerum extenduntur, gravitas etiam adest, & pulsatio in eodem hypochondrio: febris assidua, cibi fastidium, sitis, lentor nigricans linguæ adhærens, molestus dexter decubitus, propter visceris gravitatem ventriculo incumbentis: interdum etiam sinister, si tumor ingens fuerit, quia comprimitur tunc à ventriculo & hepate: tumor interdum lienis figuram retinet, interdum totum sinistrum hypochondrium implet, interdum etiam infra umbilicum apparet, multiplicatâ materiâ, & inflammatione vicinas partes, præcipuè umbilicum, occupante.

Intensiora autem & remissiora prædicta signa apparent, cum aliqua etiam varietate, pro varia humorum miscella. Si enim sanguini melancholico bilis admixta sit, urinæ sunt rubicundiores, os amarescit, sitis intensior, febris ardens, & tertio die ingravescens, vigiliæ tensæ, & interdum deliria. Si sit admixta pituita, color est pallidus, febris & sitis minor, & dolor remissior. Si verò sanguis melancholicus purus sit, durities major est, color corporis nigricat, interdum urina: aliaque dominantis melancholiæ indicia apparent.

Prognosis ferè eadem est, quæ hepatis inflammationis; attamen paulò minus periculosa, cùm hepar sit nobilius. Si ægrum non interimat, vel crisi terminatur, vel resolutione solvitur, vel suppuratione, vel induratione, qua ad scirrhum degenerat. Crisis bona sæpè contingit per hæmorrhagiam naris sinistræ, urinæ, vel alvi profluvium.

Curatio hujus affectus eadem instituenda est, quæ in hepatis inflammatione fuit proposita; si sequentes tantùm adhibeantur differentiæ.

Primò, quòd venæ sectio, liene inflammato, in brachio sinistro celebranda sit, & non tam frequenter, ut in hepatis inflammatione: quia hepar, fons sanguinis, largiori indiget evacuatione. Quod verò de apertione salvatellæ ab Authoribus circumfertur, quam lienem peculiariter exonerare aiunt, superstitiosum quibusdam, & jam ferè in usu practico obsolevit. Utiliùs enim multò è basilica vena, ad omnes implendas indicationes, sanguis detrahitur, ex multorum opinione.

Secundò, quòd topica, quæ in inflammatione hepatis hypochondrio dextro admovebantur, hîc sinistro applicentur.

Tertiò, quòd in dictorum topicorum usu, adstringentia non sunt tanta cura, & tam diu continuanda: quia cùm lien sit pars minùs princeps, illius robori tantoperè studendum non est.

Reliqua ex inflammationis hepatis curatione desumantur.

## CAPUT II.

### *De dolore Lienis.*

DOlor interdum lienem affligit citra febrem & duritiem, quæ tactui renitatur, isque à flatu exoritur, qui non solùm lienis substantiam, quæ ferè insensilis est, sed etiam membranam ipsum vestientem distendit.

Ab inflammatione facilè distinguitur, per febris & renitentiæ absentiam. Difficiliùs verò à colico dolore, quia colon intestinum spleni subjicitur & incumbit: distinguuntur tamen, quod dolor splenicus gravis sit, & in uno loco fixus; colicus verò distendens, acutus, mobilis, & ad totum ventrem excurrens.

Curatio hujus doloris perficitur clysteribus carminantibus, purgatione convenienti, fomentisque emollientibus ac discutientibus, aceto adjecto. Tum etiam linimentis compositis ex ol. lilior. chamæm. capparum, absinthii, cum modico spicæ & aceti.

Si post horum remediorum usum dolor persistat, cucurbitula sinistro hypochondrio erit admovenda, modò nulla inflammationis aut fluxionis suspicio fuerit.

## CAPUT III.

### *De obstructione, & tumore, seu inflatione Lienis.*

LIen obstructionibus obnoxius est non minùs, quàm hepar, imò & frequentiùs; quandoquidem crassiori





sanguinis parti recipiendæ destinatus est, ac magis fœculentæ, quæ ideò faciliùs in venis illius retinetur, vel in meatibus insensibilibus hæret, propter mollitiem & laxitatem partis, crassorum humorum receptioni magis idoneam. Et quando humor crassus substantiæ lienis hæret, tumorem in parte efficit, ac inflationem. Et quidem si humor ille diuturnâ morâ crassescat ac duritiem nanciscatur, scirrhum generare solet, quandiu verò liquidior manet admixtione pituitæ, ad œdematosi tumoris naturam accedit, qui illis præcipuè familiaris est, qui in locis palustribus humidisque degunt: vel qui frigidis alimentis vescuntur, aut frigidæ potu largiori utuntur. Si verò tumor ille mollior & laxior fuerit; inflatio simpliciter appellatur, cujus causa est materia partim pituitosa, partim flatulenta. Hujusmodi obstructionibus, tumoribus, & inflationibus affecti, lienosi vulgò nominantur.

Causæ lienis obstructiones generantes, eædem omninò sunt, quæ in hepatis obstructione fuere propositæ, & hanc vel illam partem afficiunt, prout magis, vel minus dispositæ sunt ad eas recipiendas. Non raró autem utrumque viscus simul afficitur. Vix enim humores crassi possunt in uno viscere luxuriare, quin portio eorum ad aliud quoque deferatur.

Distinguitur obstructio lienis ab obstructione hepatis, ex situ partis affectæ. Gravitas enim percipitur in sinistro hypochondrio, & interdum dolor, præsertim in cursu, vel concitatiore ambulatione, aut equitatione, & contrectando hypochondrium, tensio & renitentia quædam invenitur; tum color faciei lividus percipitur, & reliqua melancholiæ dominantis indicia apparent.

Affectus est pertinax & diuturnus, ob partis mollitiem & laxitatem, cujus ratione ab humore imbibito sese facilè expedire non potest; & si in vetustatem abeat, nec citò curetur, in scirrhum degenerat.

Curatio eadem competit, quæ in hepatis obstructione fuit proposita, addendo ea, quæ peculiariter lienem respiciunt, & humori melancholico præparando expurgandoque dicata sunt.

His autem pilulæ de ammoniaco sequentes, tanquam efficacissimæ, addendæ sunt, & in frequenti usu habendæ.

℞. Ammoniaci pinguis in aceto scillitico soluti Unc. j. extracti aloës Unc. semis, Crystalli tart. Drach. j. myrrhæ, croci, ana ʒ. sem. mastiches benzoini, salis fraxini, & absinthii ana ℈. j. Cum oxymel. scillit. fiat massa pilular. Dosis Drach. sem. bis in septimana, purgationibus interjectis.

In apozematis, aliisque aperientibus remediis liquidioribus, oxymel simplex, & scilliticum utiliter dissolvuntur, ad crassos & terrestres humores potenter dissecandos.

Præ cæteris autem remediis quæ ex chalybe componuntur, ad lienis obstructiones referendas sunt efficacissima.

Imò verò pro potu ordinario aqua ferrata, vel chalybeata usurpanda est, quæ lienem imminuere, ut inquit Celsus, ex eo cognoscitur; quòd ea animalia, quæ apud fabros ferrarios educata sunt, exiguos lienes habent.

Fomentis acetum addatur loco vini albi, quòd majorem penetrationem concilie, quæ necessaria est in humore crassiori. Adde quòd Galen. in affectibus lienis acetum valdè commendet, in remediis tum internis, tum externis usurpatum.

Cataplasmatis addatur cicutâ, tanquam efficacissima ad tumores emolliendos & discutiendos.

Efficax fit cataplasma ex nicotiana viridi, cocta in oleo & vino albo.

Ex oleo etiam cocto cum nicotiana & vino albo, ad vini consumptionem, fieri potest litus admodum efficax.

Amatus Lusit. *curat. 61. cent. 5.* curationem proponit obstructionis lienis, à quartana febre relictæ, quæ sublata est decocto rad. chinæ, per 20. dies, post convenientes purgationes usurpato.

## CAPUT IV.

### *De Scirrho Lienis.*

MAteria lienis obstructionem efficiens diuturnâ morâ crassescit magis ac magis, & scirrhosam duritiem contrahit. Cùm autem eadem sit natura scirrhi, lienis & hepatis; quæcumque de hepatis scirrho à nobis dicta sunt, in hunc etiam locum transferri possunt.

Diagnosis etiam scirrhi lienis eadem est, cum scirrhi hepatis diagnosi, nisi quòd in illo durities & renitentia percipiantur in sinistro hypochondrio.

A tumore flatuoso, seu inflatione distinguitur, quòd in scirrho major sit gravitas, quàm in flatuoso tumore, qui etiam digitis compressis cedit, & murmur ac sonum edit, qui in scirrho non reperiuntur.

Si à sola melancholia fiat, insignia atque evidentia prædominantis melancholiæ signa apparent: Si verò pituitam admixtam habeat, cachexia pituitosa in toto corpore apparet.

Prognosis etiam eadem est cum hepatis scirrhi prognosi; nisi quòd lienis scirrhus faciliorem aliquantulum curationem obtineat; propterea quòd viscus ignobilius fortiora citra noxam toleret remedia.

Ac denique curatio scirrhi lienis eadem omninò est cum ea, quæ pro hepatis scirrho fuit proposita.

Quia tamen per gradus ineunda curatio est, & à mitioribus ad valentiora progrediendum, ea priùs remedia usurpanda erunt, quæ obstructionibus hepatis & lienis convenire diximus. Et inter medicamenta chalybeata ibidem laudata, maximè conveniunt pilulæ ex chalybe, de ammoniaco, aliisque compositæ, in obstructione hepatis descriptæ.

Ex remediis verò pro hepatis scirrho propositis, magno in pretio habendæ sunt pilulæ ex aloë, ammoniaco, & mercurio dulci; quæ tamen non abundè satisfaciunt. Opiata sequens utramque paginam implebit, nisi morbus sit prorsus incurabilis.

℞. Gummi ammon. opopanac. & bdellii, an. ʒ. ij. Dissolvantur in vino albo, colentur, & coquantur: deinde adde confect. hamech. & diaphœn. an. ʒ. ij. catholici dupl. ʒ. ß. pilular. fœtid. ʒ. ij. Fiat opiata de qua capiat ℥. ß. addendo mercurii dulcis gr. xx. continuando per plures dies consequentes, sicque tumor & durities evanescent.

At præter illa remedia & præcepta in prædictis curationibus proposita, sequentia in hoc morbo observanda sunt.

Primò quòd de sanguinis missione valde dubitetus. Hæc tamen difficultas resolvitur, concludendo eam convenire posse in principio. At morbo inveterato minime prodesse.

Secundò, inter specifica remedia commendantur à Solenandro & Fonseca urtica mortua; quæ Geliopsis dicitur, seu lamium Plinii. Itali herbam lienis vocant. Hanc cum vino tenui decoctam ad ℥. j. exhibent, vel Pulveris illius Drach. j. cum eodem vino, aut alio liquore idoneo, felicissimo successu.

Tertiò, præter fomenta ibi enumerata, Aquapendens in Chrirurgia, abdominis fotum, ex spongia in aqua calcis expressa admotum prædicat, eoque scirrhum lienis & hydropem curatam asserit.

Quartò, præter unguenta, dictis locis proposita, sequens, tanquam mirabile, laudatur ab Amato Lusitano, cujus usu se scirrhum lienis, curasse gloriatur, idque à Medicis Ferrariensibus accepisse refert.

℞. Ol. commun. ℔. iij. medullæ crurum bovis ℔. j. butyri recentis ℔. ß. succi bryoniæ: & cyclam. an. ℔. j. Bulliant lento igne ferè ad consump. succorum. Colaturæ adde ceræ citrin. ʒ. viij. ceterach. cortic. capparis, tamarisci, Sem. agni casti, an. ℥. ij. Misce, fiat unguentum.

Ita describitur ab Amato. Sed nimia est illius quantitas pro unico ægrotante. Poterit ergo imminui in hunc modum.

℞. Ol. com. ℥. iij. medullæ cruris bovis ℥. j. butyri recent. ℥. sem. Bulliant lento igne ferè ad consumpt. succor. Colaturæ adde cort. citrin. ʒ. j. pulv. ceterach. cort. capp. tamarisci, & Semin. agni casti, an. ʒ. ij. Fiat unguentum.

Quintò cataplasmata sequentia maximæ sunt efficaciæ.

℞. Rad. cucumer. agrest. ℔.j. fol. malvæ & violar. ana M.ij. Coquantur ad putrilaginem. Contundantur & trajiciantur per setaceum : deinde adde ol. de cappar. & tamarisci an. Unc.j. aceti scillitic. parum. Fiat cataplasma.

℞. Fermenti acrioris ℔. ij. Coquantur in æquis partibus olei & vini ad formam cataplasmatis.

Denique præter emplastrum in scirrho hepatis propositum, sequentia erunt efficacissima.

℞. Gummi ammon. ℥. iv. Dissolvantur in aceto forti, postea colentur & bulliant ad consumptionem aceti ; deinde adde ceræ parum. Fiat emplastrum.

℞. Cicutæ M.iv. ammoniaci ℔.ß. Infundantur aceto dies octo, deinde bulliant dum ammon. solvatur, hinc per pannum lineum valide exprimatur, iterumque expressus liquor ebulliat parum, adjecta cerâ ol. amygdal. fiat emplastrum.

℞. Succi malvæ, nasturtii aquatici, caulium, & rad. filicis, an. ℥.ij. gummi ammoniac. Unc. iv. aceti parum. Dissolve simul lento igne, posteà coquantur;postremò colentur, tandem recoquantur ad syrupi consistentiam, & cum ℥.j. ol. de capparibus, & ceræ q.s. fiat spanadrap. regioni lienis applicandum, & tertio quoque die renovandũ.

Aquapendens loco citato, lienes induratos sequenti emplastro plures sanatos fuisse asseverat, quod fit ex duabus partibus ammoniaci ex aceto dissoluti, una succi nicotianæ, unâ, resinæ pini, terebinth. & succi ebuli, unâ ol. de cappar. & ceræ novæ q.s. ad emplastri seu cerati formam adipiscendam.

---

## CAPUT V.

### *De Melancholia Hypochondriaca.*

Licèt omnes partes hypochondria constituentes, in hoc morbo afficiantur, lien tamen pars affecta præcipua censetur, cùm sit humoris melancholici conceptaculum, ut non ineptè inter morbos lienis collocari valeat.

Fit igitur hæc affectio à melancholia præternaturali, quæ atra bilis nominatur, & ex aliis humoribus exustis ac torrefactis generatur, præcipuè sanguine, aut bile, aut melancholiâ naturali.

Hic tamen humor melancholicus, purus ac sincerus non est, sed plerumque aliis humoribus, iisque vitiosis permixtus, putà biliosis, pituitosis, ac serosis, ex quibus magna sumptomatum varietas exurgit, inferiùs referenda. Generantur verò humores isti vitiosi in liene, præsertim calidiori intemperie affecto : tum etiam in hepate pariter intemperato, unde fit, ut cibum & potum crudum & non satis cocta ad se trahant, & quidem tenuem & aquosam chyli partem maturiùs, crassam verò tardiùs : hinc posteà crassior, vehiculo destituta, in venis mesaraïcis subsistit, ibique diutiùs hærens ulteriùs incrassatur, sæpeque aduritur, & postmodum ad prædicta viscera perveniens, non rectè concoquitur. Adde quod concoctio illorum viscerum quæ in statu naturali per elixationem fieri debet, ab iis intemperatis per assationem potiùs fiat ; unde humorum adustio major consequitur. Fieri tamen potest, ut citrà viscerum intemperiem hæc affectio generetur, ex pravis scilicet alimentis, & sanguini melancholico producendo idoneis. Imò verò ex ipso sanguine laudabili, diutiùs in vasis retento, & quantitate superfluo, quod in suppressione mensium & hæmorrhoïdum contingit, qui quidem sanguis, in prædictis vasis diutinam moram trahens, exuritur, & atræ bilis naturam induit.

Oriri etiam potest hæc affectio ex vitio ventriculi, alimenta probè non concoquentis, sed ea in nidorosam cruditatem convertentis, ex qua deinde in hepate & liene vitiosi illi succi generantur. Imò verò Gal. 3. *de loc. affect.* c.7. Dioclem sequutus, censuit propriam melancholiæ hypochondriacæ sedem esse in ventriculo, ex eo quòd utplurimum in hoc affectu ventriculi laborantis indicia appareant. Veritati tamen magis consonum est, ventriculum frequentiùs secundariò affici, hepatis aut lienis vitio ipsi communicato ut in sequentibus clariùs ostendemus.

Colliguntur autem vitiosi illi humores in venis & arteriis, quæ in infimo ventre continentur, ramis præsertim venæ portæ majoribus, splenicis, mesentericis, epiploïcis, gastricis, & gastrepiploïcis, in quibus magis & sæpe horrendas fermentationes patiuntur : unde anathymiases tetræ & malignæ ad cerebrum, cor, & diaphragma elevantur, quæ symptomata varia in iis partibus excitant, inferiùs enumeranda.

In ipsis etiam visceribus humores prædicti continentur, liene præsertim, & pancreate, glandulisque in mesenterio residentibus, quarum omnium partium substantia mollis & spongiosa, prædictis humoribus facilè imbuitur, & semel imbibitos difficillimè deponit. Prætereà glandulæ per totum mesenterium dispersæ, ut venis & arteriis fulcimento & firmamento sint, & obstent, ne illæ à repletis intestinis, vel aliâ de causa comprimantur: Si autem præter modum intumescant, ipsa vasa comprimunt, & liberum humorum commeatum impediunt : unde obstructiones in illius ductibus generantur.

Pueri & adolescentes huic affectui minimè obnoxii sunt, propter humidum temperamentum, humori melancholico generando ineptum : sed ætati consistenti frequentissimè contingit, quia humores in juventute à calore acriore aduruntur, & ubi calor ille deferbuit, tenuioresque partes exhalarunt, magnus fit humoris melancholici proventus. Causæ hujus affectus antecedentes & procatarcticæ sunt : primò, cibi pravi succi, concoctu difficiles, & qui generando humori melancholico idonei sunt, ut panis furfuraceus, aut non bene fermentatus; aut crusta ejus, legumina, caseus, ova indurata & frixa, aves aquaticæ, carnes bovinæ, cervinæ, leporinæ, & omnes sale & fumo induratæ, aliaque innumera alimenta, crassiori & duriori substantiâ prædita.

Secundo, animi pathemata gravia & diuturna, præcipuè mœror & mœstitia, ad hunc effectum generandum maximam vim habent ; ab iis enim maxima fit spirituum dissipatio, cujus ratione coctiones debilitantur, & magnus fit cruditatum proventus, quæ à visceribus calidioribus exustæ, in humorem atrabiliarium dagenerant.

Tertiò, quies & otium huic malo producendo occasionem præbent, quia efficiunt ut plurima excrementa in corpore retineantur, in primis si meditationes plurimæ ac lucubrationes accedant. Unde literati, qui vitam sedentariam agunt, huic affectui maximè obnoxii sunt.

Denique suppressio mensium & hæmorrhoïdum, non solùm ratione quantitatis, ut anteà dictum est, sed etiam qualitatis, morbum hunc producere potest. Cùm enim per venas hæmorrhoïdales sanguis melancholicus à natura evacuari soleat, & cum eo multi humores salsi & adusti ; tum in purgationibus menstruis multi etiam humores vitiosi educantur : si evacuationes illæ substiterint, fit refluxus illorum humorum ad hypochondria, qui huic morbo occasionem præbent.

Diagnosis hujus affectus ex symptomatis petenda est, quæ illum consequi solent, eorumque maximus est numerus : etenim omnes propemodum corporis partes in hoc affectu labem aliquam percipiunt, quando is ad summum exaltationis gradum pervenit. Eorum seriem explicaturi aggredimur, hoc priùs admonendo, non omnibus ægris contingere, sed alia his, alia illis pro varia humorum peccantium natura, & variis partibus, quæ afficiuntur.

Primò igitur ventriculus ut plurimum laborat, non quidem primario affectu, at Galenus ex Diocle censuisse visus est;sed potiùs secundario ; quando scilicet sanguis, pro nutritione ventriculi è venæ portæ ramis effluens, non bene se habet, unde ventriculus malè nutritur, malè alimentum conçoquit, idque in alienam ac vitiosam substantiam convertit. Hinc reciproca quædam & circularis noxa exoritur, dum hepar & lien pravum sanguinem ventriculo nutriendo suppeditant : & ventriculus deinum pravum chylum generat, ex quo iterum sanguis vitiosus producitur.

Ventriculus igitur in hoc affectu plerumque cibos malè concoquit, & bonam eorum partem in materiam nunc aqueam, nunc acidam vel acerbam, nunc viscidam mutat



mutat, quæ cùm ab intestinis & venis meseraïcis, utpotè alendo inepta, non attrahatur ; in ventriculo moratur, & nunc sursum repens, linguam & os saliva & humiditate aquea replet, ut continuò ægri exspuere cogantur, sæpe etiam per vomitum humores illos in ventriculo collectos rejicere.

Sæpe etiam materia in ventriculo contenta ebullit & fermentatur : unde flatuum copia excitatur, qui non solùm ventriculum, sed etiam vicinas partes distendunt, ac tantam in præcordiis molestiam pariunt, ut ægri interdum in lipothymiam incidant. Interdum verò flatuum illorum pars per superiora & inferiora rejicitur, pars verò per insensibilem transpirationem discutitur, aut eorum materia per vomitum excluditur.

Advertendum tamen est, non omnia, quæ vomitu rejiciuntur, in eo generari ; sed etiam non raro à liene, aliisque partibus transmitti. Humores etiam interdum evomuntur, tanta aciditate præditi, ut stuporem dentibus afferant, quos è liene in ventriculum per vas breve transfundi, minimè dubium est.

In aliis sanguis è liene in ventriculum per vas breve, cum humore atrabiliario, aliisque vitiosis humoribus transmittitur : quia partium per vomitum partim per secessum rejicitur, ut in vomitus sanguinis theoria fusiùs exposuimus.

Ructus etiam frequentes hoc affectu laborantibus, tum etiam rugitus & murmura hypochondriorum solent contingere, propter copiam flatuum, qui ex crudis, ac melancholicis humoribus generantur : unde ab antiquis hic morbus affectio flatuosa nominatus est. Quomodo autem flatus ex melancholico humore suscitentur ; id in tympanite dictum est.

Dolores etiam non raro in ventriculo & hypochondriis ab iisdem flatibus excitantur, & interdum ad dorsum & lumbos extenduntur, ut nephriticos æmulentur ; præsertim, si urina rubra & crassa, hypochondriacis familiaris, excernatur.

Alvus adstricta sæpè in hoc affectu ; quòd nimirum cibus in materiam viscidam ac glutinosam commutetur, quæ cùm intestinis hæreat, alvi constrictionem parit, cùm facultas expultrix viscidum illum humorem excernere nequeat, nisi à medicamentis adjuvetur. Quo fit, ut hujusmodi melancholici frequentiùs catharticis, aut enematis alvum resolvere cogantur.

Alvi fluxus etiam interdum contingit, si humores acrimoniam acquirant, & bilem, aut fervidam melancholiam admixtam habeant.

Æstus in hypochondriis perscipitur, & inflammatorius quidam affectus, cum ardore & fervore interno, nunc in uno, nunc in utroque hypochondrio ægros affligentes, ex humoribus calidis ac fervidis, in iis contentis. Et solet ille calor ac æstus se magis exerere, quando humores illi calidi ab aliqua causa interna, vel externa commoventur & exagitantur ; ita ut ex vaporibus inde elevatis facies incalescat, ac rubore suffundatur, imò verò interdum febris ephemera excitetur, ex iisdem vaporibus in totum corpus diffusis.

Urina in hoc affectu varia est, nunc tenuis, nunc crassa. Tenuis quidam, quando humores crassi urinæ vias obsident, per quos illa quodammodo transcolatur, ut partes tantùm tenuiores & serosæ permeare valeant. Crassa verò, rubra, & turbida ob materiæ crassæ admixtionem, quæ multo sale saturata est, & ideò tartarea nominatur, tum in fundo matulæ instar sedimenti crassioris colligitur: vel etiam quædam illius portio matulæ parietibus adhæret, instar arenularum rubrarum, quæ multis calculi metum incutiunt, quamvis immeritò, cùm hujusmodi arenulæ non in renibus, sed in hepate generentur, ex materia adusta & salina. Cujus rei indicium est, quod hujusmodi arenulæ, digitis attritæ, facilè dissolvantur, salis instar ; quod in arenulis, à renibus oriundis, non contingit.

Cordis palpitatio in hoc affectu interdum accidit, ob vapores ad cor ascendentes, quos dum expellere nititur, ipsum violenter, & inordinatè movetur : & tunc ægri se in magno vitæ periculo constitutos existimant, & auxilium anxiè requirunt.

Pulsatio in sinistro hypochondrio nonnunquam percipitur, quando scilicet humores fervidi in iis locis exagitantur, & vapores inde excitari arteriarum systolen & diastolen majores efficiunt; ita ut tum ab ægrotantibus, tum ab adstantibus, manum hypochondrio admoventibus pulsatio illa percipiatur, quæ tum in primis commovetur, quando ægri ab ira, motu vehementiore, aut meri largiore potu incalescunt. Et hæc in primis palpitatio in arteria cœliaca fit, quæ insignior est in illa parte. Aliquando etiam continua est indesinens in morbo inveterato, & quocumque tempore manum admovens, perpetuò pulsationem advertit, quod morbum habitualem & incurabilem significat. Continuam autem illam pulsationem interdùm sequitur aneurisma, ex arteriæ cœliacæ, aut alterius cujusdam arteriæ insignioris dilatatione, à sanguine fervidiori in iis contento, qui valdè attenuatus, & multis ac fervidis spiritibus permixtus, arteriam continuo dilatat ac distendit ; donec aneurisma integrum contraxerit, quale observavit Fallopius *lib. de tumoribus prætern. cap.*14. in vetula quadam, cujus cadavere aperto, inventum est aneurisma in abdomine, in quod pugnum immittere potuit, & immisit. Ubi obiter notanda est summa naturæ providentia, quæ arteriæ disruptionem præcavens, ex nimia dilatatione, tunicam illius adeò induraverat, ut ossea appareret, sicut annotavit Fallopius loco citato. Pareus etiam lib. 6. sui operis, cap. 28. similem historiam refert aneurismatis, non quidem in abdomine; sed in thorace reperti : scilicet in arteria venosa, quæ in eam amplitudinem distenta erat, ut manum in pugnum complicatam capere potuerit ; tum etiam tunica illius interna ossea evaserat. Et nos etiam similem casum ante duos annos in hac urbe vidimus, nempe aneurisma in pectore, ex arteriæ dilatione, quæ pueri quindecim annorum pugnum recipere poterat : tunica verò arteriæ cartilagineam crassitiem ac duritiem acquisierat.

Vapores autem tetri, ab hypochondriis elevati ad partes superiores, quamplurima symptomata producunt. Ad palatum enim, & linguam transmissi, eas partes exsiccant, & sitim levem inducunt : diaphragma verò & pulmonem obsidentes, difficilem respirationem efficiunt; dum verò ad membranas cerebri feruntur, dolores capitis inducunt, & dum cerebrum ipsum impetunt, aurium tinnitus, oculorum caliginem, vertiginem, metum, mœstitiam, deliria melancholica diversa inferre consueverunt. Quod si vapores illi summam acrimoniam, aut malignitatem induant, epilepsiæ causa efficiuntur : si verò iidem vapores nervos occupent, in iis etiam convulsiones generant : ac sic virtute narcoticâ præditi sint, torporem & paralysin spuriam inferunt, tum etiam comatosos affectus, & apoplexiam, si cerebrum penitius invadant. Si autem vapores illi calidi & sicci fuerint cerebrum exsiccant, & vigilias molestas, aut somnos perturbatos, insomniaque terrifica efficiunt. In primis verò vigiliæ post mediam noctem plerosque infestare solent. Etiamsi enim post cœnam ad mediam noctem, aut paulò ulteriùs satis benè dormiant ; posteà tamen evigilant, & alii duabus vel tribus horis vigilant, & iterùm manè circa horam tertiam vel quartam dormire incipiunt ; alii verò iterùm dormire non possunt. Quorum eventuum ratio talis reddenda est, quòd nimirum, dum chylus ad partes secundæ concoctioni destinatas vel inservientes defertur, tum humores vitiosi in membris & vasis latentes agitentur, ex iisque vapores eleventur, qui venas arterias ad caput delati vigilias excitant, & si brevi discutiuntur, somnus iterum revertitur, si verò diutiùs perseverent reliqua noctis pars insomnis transigitur.

De his omnibus symptomatis anteà dictum est, & iterum repetendum, omnia in omnibus non reperiri ; sed plura, vel pauciora, pro humorum & partium affectarum varietate.

Hoc etiam annotandum est, non esse de essentia melancholiæ hypochondriacæ, ut in hypochondriis tensio ; durities, dolor & tumor percipiantur, cùm mali fomes plerumque in ramis venæ portæ & arteriis vicinis hæreat, & inde vapores ad cor cerebrum transmittat. Sæpè tamen

men

men tensiones in hepate vel liene reperiuntur, quæ humores in illis partibus hærentes significant. Si verò nullæ adfuerint, signum est humores vitiosos in venis mesenterii, omenti, pancreatis, & ventriculi latitare. Ventriculum autem præcipuè affici demonstrant peculiaria illius symptomata, ut ructus acidi, nidorosi, nauseæ, vomitus, apepsiæ, interdum alvi fluxus.

Quod ad prognosin attinet, affectus iste ut plurimùm lethalis non est, sed longissimus esse consuevit, & sæpe toto vitæ decursu perseverat, unde vulgò dicitur opprobrium medicorum, ex eo, quòd non satis feliciter curatio succedat: & si tandem post multa remedia ægri convalescere videantur; posteà tamen intra paucos menses malum recrudescit, & omnia symptomata redintegrantur. Dicitur etiam flagellum medicorum, quia hujusmodi melancholici nova quotidie postulant remedia, usque statim satiantur, & assiduis querimoniis Medicos infestant, eosque sæpissimè mutant.

Hæmorrhoïdum fluxus, melancholiâ hypochondriacâ laborantibus superveniens, plurimùm juvat, modò fuerit moderatus: si enim diutiùs duret, periculum portendit.

Urina crassior melior est in hoc morbo tenui & aquosâ, quæ crassos humores in corpore retineri arguit. Nigræ quoque urinæ sine febre sæpè hunc morbum solvunt.

Alvum in hoc morbo laxam habere, bonum; adstrictam verò habere, malum. Vomitus quoque cum εὐφορίᾳ sæpè utilis; diu verò perseverans, perniciosus.

Vertigo, & diuturnus capitis dolor in melancholia hypochondriaca, in epilepsiam, vel cæcitatem, vel apoplexiam degenerat.

Curatio hujus affectus in tribus potissimùm indicationibus versabitur: obstructionum apertione, intemperiei viscerum correctione, & humoris peccantis evacuatione, non omissis roborantibus, quæ dictarum partium vires reficiant & instaurent. In hunc finem sequentia remedia, adhibito sapientis Medici judicio & delectu, usurpari poterunt.

Præmisso clystere sequens potio primùm exhibeatur.

℞. Sennæ mundatæ Unc.sem. seminis anisi & crem. tart. an. ʒ. i. fol. borrag. fumar. acetosæ, an. M. ß. liquirit. ʒiij. Coquantur ad ℥. iij. In colatura dissolve rhabar. in aqua buglossi cum spica infusi ʒ. j. sem. Cathol. dup. ʒ.iij. syrup. de cichor. compos. ʒ.j. Fiat potio, cui addere utiliter licet in valde melancholicis confect. alkermes ʒ. j.

Postridie potionis phlebotomia celebranda ex alterutro brachio, prout hepar, aut lien magis laborare videbuntur; sed præcipuè è sinistro.

Posteà sequentium jusculorũ usum æger æggrediatur.

℞. Radic. asparagi, gram. & cichor. an. ℥. sem. fol. agrim. ceterach. capil. ven. buglossi & cichor. ana M. ß. Cremor. tart. Drach. j. Coquantur cum pullo gallinaceo & fiat jusculum per x. aut xij. dies continuandum. Ad magis refrigerandum, & efficaciùs obstructiones aperiendas, utiliter addi possunt spirit. vitrioli gutt. v.

Prædictis etiam simplicibus addi possunt in diuturnis obstructionibus, rad. chinæ, lignum sassafras, santalum album, rad. apii, filicis maris, fol. betonicæ, scabiosæ, semen coriandri præp. passulæ & similia.

Si alvus sit adstricta, aut cacochymiæ copia, in tertio quoque jusculo sennæ Unc. ß. cum sem. anisi utiliter infundi poterit.

Vel loco jusculi ad materiam peccantem potentiùs educendam apozema sequens erit convenientissimum.

℞. Rad. buglossi, asparag. cichor. & acetos. ana ℥. j. cortic. median. fraxini & tamarisci, ana ℥. ß. fol. agrim. ceterach. capill. vener. cuscutæ, cichorii, fumariæ, lupulor. bugloss. & borrag. ana M.j. Sem. quatuor frig. maj. anisi & fœniculi, ana ʒ. ij. uvarum corinth. ℥.j. sennæ mundat. & polypod. querc. recent. ana ℥. ij. epithymi ℥. j. agarici recenter trochisc. & rhabar. elect. seorsim infusor. cum cinam. ana Drach. ij. macis & caryophillor. ana Drach. j. flor. iv. cordial. ana P. j. Coquantur ad ℔.i. ß. In colatura dissolve syrupi de cichorio compos. cum rheo & rosar. solut. ana Unc.ij. Fiat apozema clarificatum, & aromat. ʒ.ij. santali citrini, pro iv. dosibus matutinis.

Loco apozematis utiliter subrogari potest decoctum galli veteris, in hunc modum compositum.

℞. Rad. asparagi, brusci, cortic. rad. capparis, & mediani tamarisci. ana Unc.sem. fol. agrimon. ceterach. capil. ven. ana M.j. sem. anisi, citri, & card. bened. ana Drach.j. sennæ mundat. Unc.sem. polypod. querc. & epithymi, ana Drach.iij. cinam. Scrup. 1. Crystal. tart. ʒ.j. Coquantur omnia secundùm artem cum media parte galli vereris; fiat jusculum, quod capiat manè per iv. dies.

Post sufficientem purgationem, balneum, aquæ tepidæ convenientissimum est per aliquot dies usurpatum, utiliter in eo coquuntur herbæ refrigerantes, cum bona quantitate pomorum redolentium. Vel fieri non raro solet ex hordeo & amygdalis contusis, sacculo inclusis, & in aqua decoctis. Frequenter iterandum est, si tempus anni fuerit opportunum, quando quidem Gal. refert 8. *de loc. affect.*6. *cap.* 6. solis balneis aquarum dulcium se multos melancholicos curasse absque alio medicamento. Si tamen æger ferre frequenter nequeat integrum balneum, semicupium subrogari poterit.

Et ne lotio frequens ventriculo noceat, sub ingressu balnei inungetur ventriculus oleo nucis moschatæ, aut alio simili linimento.

Ab exitu balnei inungatur hepatis regio cerato santalino, vel unguento rosaceo, in oxycrato lotis.

Post ultimum balneum prorirentur hæmorrhoides, subditis balanis acrioribus, vel anum confricando foliis ficulneis, aut pannis lineis asperioribus, affixis partibus eminentioribus hirudinibus duabus aut tribus. Extrahantur sanguinis ℥. iv. vel vi. Eademque hæmorrhoidum provocatio verè & autumno, imò interdum singulis mensibus iterari debet.

In iis, qui assueti sunt pati fluxum hæmorrhoïdum, qui tamen jam diu suppressus sit, & ubi hæmorrhoïdes non apparent, admotâ ano cucurbitulâ patefiunt.

Si postquam hirudines saturatæ ceciderunt, sanguis nimium profluat, ut non raro contingit, sistetur luto, aut carbonis pulvere, aut aranearum telâ, aut gypsi pulvisculo, aut pulveribus adstringentibus, albo ovi & stupis exceptis. At si hæmorrhoïdes commodè aperiri nequeant, oportunum erit ex venis inferioribus sanguinem detrahere, ut sanguis fæculentus per ea loca derivari queat.

Causticum, tibiæ sinistræ inustum, ab humoribus excrementitiis lienem, aliaque viscera repurgat, ideoque non erit omittendum.

Quia verò hic affectus contumacissimus esse consuevit, & post universales evacuationes novus parvorum succorum cumulus temporis progressu solet succrescere, purgationes periodicæ instituendæ sunt, ut per intervalla ab eorum noxa corpus liberetur. Quod commodissimè fiet syrupo magistrali, in sequentem modum composito.

℞. Succor. recenter express. & per residentiam depurat. ex fol. borrag. bugloss. endiviæ, cichor. fumar. & oxalidis ℔. iij. succi pom. redolent. recenter expressi & depurati ℔. ij. polypod. querc. ℔. ß. sennæ mund. ℥. viij. epithymi ℥.iij. agar. recenter trochiscati ℥.j. zinzib. & caryophyll. ana ʒ. j. Infundantur & decoquantur, ut artis est, donec colaturæ supersint quartaria quinque. In quibus dissolve expressionem ℥.j. rhab. in prædictis succis cum cinam. seorsim infusi, sacchari albi quartaria quinque. Fiat syrup. perfectè coctus, clarif. & aromatis. ʒ.ij. pulv. elect. diatriasant. qui servetur in vase vitreo, & de eo capiat æger ℥.ij. bis aut ter in mense, cum jusculo pulli vel hœduli, fol. endiviæ, acetosæ, borrag. pimpinel. alterato.

Vel loco syrup. pilulæ usurpari poterunt, hyemis præsertim tempore, quales in hepatis obstructione fuerunt propositæ, vel si earum nimia caliditas metuatur, sequentes magis correctæ in eundem usum componi poterunt.

℞. Polypod. querc. Unc. sem. Rad. asari, summit. genistæ, ana Drach.j. passul. corinth. Drach.iij. crystalli tart. Drach.j. ß. flor. bugloss. & borrag. an. P. sem. Coquantur in aquæ font. q.s. De colat. opt. clarif. cap. ℔. sem. succi pomor. redolent. opt. depurat. Unc. iv. quibus infunde



sennæ mundatæ, Unc. j. turbith. & agar. ana Drach. iij. macis, caryophill. cinam. & epithymi, ana Drach.j. Digerantur per quatriduum in B.M. posteà colentur, & exprim. Colat. adde extracti aloës, facti in aqua endiviæ & acetosæ, Unc.j. myrrhæ in vino ad ignem disolutæ colatæ. ʒ.ij. salis tart. ℈1. Evaporentur omnia, & inspissentur ad lentum ignem, addendo sub finem, dum ferè evaporata erit materia, specier. diarrhod. abbat. lætif. Gal. & trochis. dialacca, an. ℈. ß. Reducantur in massæ pilularis consistentiam, de qua capiat æger ʒ.ß. semel in septimana, duabus horis ante pastum.

Pereda, sequenti pulvere multos melancholicos curatos esse testatur, eumque benedictum & divinum appellat.

℞. Epithymi ℥. ß. lapid. lazuli opt. & agar. recenter trochisc. ana ʒ. ij. scammon. ʒ. j. cariophyl. numero xx. Misce fiat pulvis, de quo capiat ʒ. ij. bis aut ter mense, cum sero lactis, vel aqua borraginis.

Si purgantia medicamenta satis frequenter exhiberi nequeant, aut ægri morbi diuturnitate fracti assumere nolint; consultissimum erit, clysteres alternis diebus injicere, ut vapores sursùm se efferentes revellant, & humoris peccantis portio educatur. Si enim intestina penitus subierint, à venis mesaraïcis majorem illuviei partem exhauriunt. Novimus enim quemdam nobilem virum, affectione hypochondriacâ diu & graviter affectum, qui ex clysteribus frequenter injectis ita levatus fuit, ut omninò curatus videretur: cùm multa alia remedia frustrà usurpata fuissent.

Dum purgationes periodicæ usurpantur, intermediis temporibus curandum est, ut corpus universum balneis humectetur; aut saltem semicupiis, vel fomentis, quibus & humoris peccantis inclementia frænatur, ejusdemque reliquiæ conteruntur, & corpus humidius, ac fluidius redditur.

Roborantia etiam intermediis temporibus usurpanda sunt, quæ simul obstructionum apertioni inserviant, eaque frequenter componi solent in formam opiatæ; vel electuarii solidi, in tabellas redacti, in hunc modum.

℞. Conservæ rad. bugloss. ℥.ß. conservæ flor. borrag. viol. ana ʒ.j. conservæ ros. & cortic. citri conditi, ana ℥.ß. myrob. condit. numero j. confect. alkerm. ʒ. iij. rasuræ eboris, cornu cervi, & lapidis bezoard. an. ʒ. j. pulver. elect. lætif. Gal. & diarrhod. abbatis, ana. ℈.ij. coralli præpar. & margarit. præp. ana ʒ.ß. ambræ gris. ℈. ß. moschi opt. g.v. fol. auri numero iij. Cum syrupo de pomis vel conditura citri, fiat opiata, de qua capiat magnitudinem castaneæ horis duabus ante pastum, singulis diebus, superbibendo vini albi parùm.

Simplicior & gustui gratior opiata fit ex parte una confect. alkerm. & quatuor partibus conservæ flor. borr. Ad potentiùs obstructiones aperiendas, si calidiora non multùm metuantur, addi possunt opiatæ conservæ flor. tamarisci, rad. enulæ campanæ, fol. absinth. capill. ven. & sales absinth. tamarisci, &c.

Tabellæ in sequentem modum componi poterunt.

℞. Pulv. diambræ diamoschi dulcis, & lætif. Gal. an. ℈. j. confect. alkerm. Drach. iij. sacch. aqua borrag. & rosar. soluti Unc. iv. Fiant tabel. deauratæ pond. ʒ. j. Capiat unam singulis diebus, horis duabus ante pastum. Vel gustui gratiores ita parabuntur.

℞. Confect. alkerm. ʒ.ij. ambræ gris. scrup.j. sacch. aqua borragin. & rosarum dissoluti Unc. iv. Fiant tabellæ.

Ambra grisea sola ad gr.v. vel vj. singulis diebus exhibita, cum vino, aut aquâ rosarum, spiritus & calorem nativum vivificat, & cor maximè exhilarat.

Authores nonnulli lapidis bezoardici usum valdè probant adversus omnes morbos melancholicos, utpote qui vires cordis mirum in modum reficiat, ejusque g.v. vel vj. cum aqua rosar. aut alio liquore exhiberi debent.

Corpore sufficienter expurgato, tempestate idoneâ, nimirùm vere aut æstate, serum lactis utiliter exhibitur per 15. aut 20. dies: sic enim viscerum obstructiones aperientur, & calida eorum intemperies emendabitur. Extrahetur autem serum lactis per ebulitionem & clarificationem, eique commodè infundentur per noctem epithymi ʒ. ij. vel ℥. ß.

Quantitas illius ad robur ventriculi metienda est. Si tamen facilè venas jam aliquatenus apertas pervadere queat, & per alvum & urinas dejici; in maxima quantitate exhibitum; instar aquæ mineralis, ut in calida hepatis intemperie docetur, multùm proderit: hâc cautione adhibita, ut ventriculus muniatur sacculis, aliisque remediis infra describendis, & vespertinis horis opiata roborans singulis diebus exhibeatur. Loco autem epithymi aliquando permiscentur sero succus cichorii & borraginis, aut alii refrigerantes & appropriati, in hunc modum.

℞. Seri lactis caprilli ℔. iv. vel v. succi limon. recent. Unc. iv. succi pomor. redol. noviter extracti ℥. vj. conservæ rosar. aut viol. aut sacchari albiss. ℥. j. cum duobus albumin. ovor. clarificentur. Capiat mane pocula tria, vel quatuor, vel plura, si stomachus ferre soleat.

In corporibus valdè emaciatis, reseratis aliquantisper obstructionibus, lactis asinini usus convenire poterit, cum sacch. rosaceo, & si obmurmurantia sint hypochondria, tantillum aromatici rosati, vel diarrhod. abbatis erit utilissimum.

At cæteris remediis præstant aquæ minerales acidulæ & vitriolatæ, quæ viscerum intemperiem corrigendo, obstructiones reserant potentissimè. Tales sunt in Occitania nostra Meynenses, & Vellenses. Illæ magis refrigerant: hæ calidiores quidem, at obstructionibus tollendis, & humori terreno attenuando ac detergendo, multò efficaciores.

De potu aquarum thermalium non levis est inter Authores discrepantia. Nonnulli, ut Sennertus, omninò probant, quod hujusmodi aquæ ob mineralia, à quibus suas vires habent, & primas vias eluant, & vitiosos humores qui in iis hærent, per alvum & urinas educant ventriculum calefaciant, hepar & lienem roborent. Calefactionem autem, & exsiccationem ab hujusmodi aquarum externo usu, non autem interno esse metuendam. Alii, ut Claudinus, omninò rejiciunt, propter dictam exsiccandi vim. Alii denique nec omninò rejiciunt, nec omninò admittunt hujusmodi aquarum usum, ut Montanus, qui eas convenire sentit, propter frigiditatem ventriculi, quæ hujus affectus comes est individua, & obstructiones. Ratione autem hepatis calidioris, & fervidi sanguinis, vult muniendum esse hepar & lienem unguento refrigerante Gal. Tum etiam universam lumborum regionem eodem unguento inungendam. Hoc modo ait non nocere aquam, quia magis figitur in ventriculo & locis frigidioribus, alia verò viscera solum pertransit, nec in iis moram facit. Nos verò earum aquarum usum convenire posse censemus, si ventriculus frigidior magnam crassæ & viscidæ pituitæ copiam cumulet, & non admodum insignis fuerit hepatis caliditas. Cujus partis noxa majori ex parte declinari poterit, si non solùm unguentum prædictum admoveatur, sed etiam juscula refrigerantia post ejectas aquas exhibeantur, & post integrum earum usum balnea refrigerantia & humectantia per aliquot dies usurpentur.

Non parùm præstare consueverunt ad obstructiones hypochondriacas aperiendas medicamenta ex chalybe composita, qualia in obstructionibus hepatis & lienis fuerunt proposita, vitando tamen ea, quæ multum calefacere aut exsiccare valent. Imò verò, in corporibus calidioribus conveniet chalybem cum sulphure aut aceto præparatum, conservæ borraginis & cichorii, ad formam opiatæ permiscere.

In delicatioribus, conveniet syrupus ex chalybe, prædicto loco descriptus, aut spuma, quæ manet in vase vitreo post vini pluries chalybeati evaporationem, cùm dictis conservis permixta.

At cæteris omnibus remediis palmam præripit sal, seu vitriolum martis, quod obstructiones aperit, viscera corroborat, eorumque calidam intemperiem emendat. Dosis illius est à gr. xij. ad xx. cum liquore idoneo, syrupo, aut conserva. Sed quia sapor illius admodùm ingratus est, soleo ego id in pilulas reducere cum mucilagine gummi tragacanthi. Usus illius debet esse diuturnus: & ideo magna illius quantitas habenda est, quæ facilè comparari

non potest, modo à Beguino aliisque descripto. Nos facillimam illius compositionem paucis cognitam hîc subnectemus.

℞. Spiritus sulphuris ℔. ß. spiritus vini ℔. j. ponantur in sartagine nova, & munda, & assere contegantur: intra quindecim dies fiet per se salina concretio, quæ Soli postmodum exponenda est, ut omninò exsiccetur, movendo interdum cum spatula ferrea. Hyeme poterit exsiccari supra ignem levissimum, aut in hypocausto. Sal probè exsiccatum in phiala vitrea recondatur, benè obturata, nam aëri expositum facilè humectatur. Pilulæ etiam ex eo compositæ cum mucilagine tragacanthi duriores fieri debent, addendo pulverem ipsius tragacanthi, ac postmodum in phiala recondi, alioqui humescerent. Per mensem unum vel plures potest continuari hujus remedii usus, non solùm innoxiè sed semper cum utilitate summa.

Ad obstructiones sensim aperiendas, & humorem melancholicum sensim expurgandum ac contemperandum, laudat Fonseca pilulas sequentes, quas diatartarũ appellat

℞. Sennæ pulverat. & salis tartari, an. ʒ. j. cinam. pulver. ℈. sem. Cum syrupo de limon. fiat massa, cujus capiat pilulas iij. pond. ʒ. sem. per horam ante cœnam. ut bis, aut ter dejiciat. Habet enim sal tartari magnam vim domandi humores melancholicos & atros; nam trahit ad se proprietate quâdam acetositates, ut videre est, quando permiscetur aceto, aut spiritui vitrioli, quorum aciditatem tollit. Sciendum autem est, Fonsecam per saltem tartari crystallum intelligere. Attamen non minùs efficaciter senna infundi poterit cum sale tartari, & guttis aliquot spiritus vitrioli in liquore idoneo.

Ad dictas obstructiones aperiendas, nonnulli Authores commendant decoctum radicis chinæ ut in obstructione lienis dictum est; quod à prudenti Medico utiliter interdum in usum revocari poterit.

Alii verò laudant succum absinthii concretum in forma pilularum, per se vel cum gummi ammoniaco exhibitum, cui statim oxymel, factum ex decocto rad. asari ac liquirit. superbibatur. Alii verò testantur decocto absinthii, aut vino absinthite per 30. vel 40. dies usurpato melancholiam hypochondriacam fuisse curatam.

Succus buglossi non quidem ad obstructiones aperiendas, quemadmodum absinthium, sed ad humorem atrabiliarium contemperandum efficassimus est. Ideò illius ℥. ij. cum sacchari ʒ. ij. vel cum vini optimi æquali portione per x. aut xij. dies manè utiliter exhiberi poterunt.

Inter præcipua hujus curationis hoc habendum est, ut alvus semper laxa servetur. Ideò æger plura medicamenta habere debet familiaria, quibus frequenter utatur ante cibum, modò hoc, modò illud, ne ullum ei veniat in fastidium. In hunc finem usurpari poterunt syrupus magistralis, & pilulæ prædictæ, tum etiam ea, quæ ad alvum adstrictam supra descripta sunt. Quibus addere licet ex Montano, terebinthinam cypriam, quam deglutiendam esse præcipit ad quantitatem avellanæ, tribus horis ante prandium, semel, aut bis, aut ter, singulis septimanis. Nam præterquam quod alvum mollem efficit, ventriculum etiam purgat, obstructiones aperit, urinam provocat, calefacit ventriculum, neque propterea hepar lædit; imò & illi mirum in modum confert aperiendo, abstergendo & mundificando.

Pro potu ordinario uti poterit aquâ extinctionis auri, vel infusionis tamarisci, agrimon. pimpinellæ, cum vino tenui simplici, vel medicato, tempore vindemiarium cum rad. buglos. & borrag. adjectis floribus anthos in parva quantitate, & santalo albo.

Decoctum radicis cynosbati pro potu ordinario à quibusdam plurimùm laudatur; aperit enim & roborat partes omnes naturales.

Decoctum ligni nephritici viscerum obstructiones citra ullam manifestam corporis alterationem reserat. At frequentiùs usurpatur aqua ex infusione chalybis parata. Quæ omnes aquæ vel decocta vino commodè misceri possunt.

Dum remedia interna proposita, aut eorum nonnulla usurpantur externa etiam admovenda sunt, nimirum fomenta & unguenta hypochondriis, qualia ad obstructiones hepatis & lienis descripta sunt, vitando calidiora.

Ventriculo etiam roborantia admovenda sunt, quoniam illa pars in hoc affectu perpetuò laborat. Ideòque fomenta, unguenta, emplastra, & scuta, in affectibus ventriculi proposita, in usum revocari poterunt. Tum etiam interna, quæ hepar minùs calefacere possunt, ac præcipuè pulvis pepticus à pastibus sumendus. In paroxysmo, quando vapores ab hypochondriis elevati, cor, cerebrum, aliasque partes afficiunt, & gravia symptomata producunt, ut animi defectiones, palpitationes, tremores, convulsiones, dolores capitis, & similia; ea remedia usurpanda sunt, quæ in syncope, & effectu hysterico usurpari solent. Ac inter cætera laudanum prudenter usurpatum, miranda præstat.

---

## CAPUT VI.

### *De Scorbutica Affectione.*

SCorbutus septentrionalibus regionibus familiaris est & non pacis earum plagis endemius. In nostris verò meridionalibus hactenus ferè incognitus: ita ut omnes Medicinæ practicæ scriptores, qui medicam artem exercuerunt, nullam illius mentionem faciant, & nos etiam ipsum penitus omittere debere videamur, qui in hujus libri præfatione protestati fuimus, nos morbos tantùm lienis usitatiores, & qui frequentiùs in praxi occurrere consueverunt, esse descripturos. Verùm usus nos docuit, hanc nostram regionem hoc affectu non omninò carere, qui si omnibus circumstantiis stipatus non sit, quæ ab Authoribus septentrionalibus referuntur, quædam tamen symptomata præ se ferat, ad illius naturam stabiliendam sufficientia. Si quidem prædicti Authores unicum symptoma, scorbuto peculiare, sufficere aiunt, ad morbum istum detegendum. Nos verò sæpè hujusmodi symptomata non pauca in plurimis ægrorantibus animadvertimus. Quia tamen scorbutus hisce regionibus, ut anteà dictum, non est familiaris, & non ab illo prorsùs immunes esse omnes Medici nostrates existimant; noluimus eum absolutè scorbuti nomine donare; sed satiùs esse duximus, affectionem scorbuticam appellare, quæ scilicet ad scorbuti naturam proximè accedat, verus tamen scorbutus non sit.

Est autem scorbutus nihil aliud, quàm affectio hypochondriaca, peculiarem quemdam malignitatis gradum adepta, à qua quidem malignitate nonnulla symptomata oriuntur supra illa, quæ in affectione hypochondriaca solent contingere. Illa verò malignitas fit ex humoris melancholici corruptione, non qualibet, siquidem sæpè corrumpitur ac putrescit humor melancholicus, ex quo alii affectus producuntur, non autem scorbutus, ut febris quartana, & abscessus mesenterii, aliarumque partium; sed peculiari & propriâ, cum tali malignitate analogâ. Hæc autem malignitas innotescit ex contagio, quod in hoc affectu reperitur, siquidem contagiosum esse, ab omnibus Authoribus, qui de eo scripserunt, sancitum est. Quemadmodum autem omnes malignitatis gradus & species, in humoribus latentes, ex quibus varii morbi producuntur, nos latent & humanam cognitionem effugiunt, sic malignitas scorbutica etiam occulta est. Et certè mirum est, quanta morborum varietas emergat ex variis malignitatis gradibus, in humores introductis; ex quibus febres malignæ & pestilentes, variolæ, morbilli, cancer & elephantiasis, lues venerea, aliique quamplurimi ac diversissimi affectus oriuntur. Et spaciatim elephanthiasis ex malignitate quadam peculiari, in humore melancholico residente, ducit originem. Scorbutus etiam ex peculiari malignitate, in eodem humore melancholico latente producitur: cùm tamen isti duo morbi toto cœlo differant inter se, & nemo possit varios illos malignitatis gradus explicare.

Magnam scorbuti & melancholiæ hypochondriacæ similitudinem ostendunt symptomata varia, utrique affectui communia. Omnia enim symptomata, superiori



capite à nobis enumerata, quæ in melancholia hypochondriaca reperiri docuimus, in scorbuto etiam reperiri solent, ut cruditates ventriculi, dispepsiæ, salivationes frequentes, vomitus materiæ pituitosæ, acidæ aut nidorosæ, murmura & rugitus hypochondriorum, eructationes, & flatuum per inferiora explosiones, sanguinis vomitiones, & per alvum excretiones, dolores ab iisdem flatibus in ventriculo & hypochondriis excitati, alvus adstricta interdum, & alias alvi fluxus, æstus hypochondriorum, urina nunc tenuis, nunc crassa, cordis palpitatio, pulsatio sinistri hypochondrii, sitis, & oris siccitas, difficilis respiratio, dolores capitis, aurium tinnitus, oculorum caligines, vertigines, metus & mœstitia, & deliria melancholica diversa, convulsiones, epilepsiæ, torpores, comatosi affectus, vigiliæ, somni perturbati, & insomnia terrifica. Quorum omnium symptomatum rationes, superiori capite propositæ, in affectione scorbutica, etiam hîc militare poterunt.

Si verò præter symptomata prædicti alia etiam appareant, quæ in melancholiâ hypochondriacâ non reperiuntur, neque ab Authoribus illi tribuuntur, neque ad aliam affectionem cum hypochondriaca complicatam revocari possunt; magna debet esse scorbuti conjectura. Horum autem symptomatum præcipua in hunc modum se habent, quæ in uno ægrotante omnia non reperiuntur; sed unicum sufficit, ad judicandum, talem morbum ad scorbuticam affectionem accedere.

Primum igitur, atque evidentissimum scorbuti signum est, affectio gingivarum, oris, & dentium. In gingivis contingit rubor, pruritus, ac putrefactio, & ex iis plerumque sanguis effunditur, necnon teterrimus odor expirat. Quæ affectiones interdum faucibus & palato communicantur, tum etiam dentibus, qui vacillantes, ac nigrescentes [illegible] redduntur.

Secundum, atque evidens scorbuti signum petitur à maculis, crura & tibias invadentibus, quæ in principio rubræ, & in progressu purpureæ, lividæ ac nigræ apparent. Nonnunquam verò in tibiis spatia latiora, imò verò interdum totam partem occupantia, livida, vel cum nigrore aut livore purpurea apparent. Fiunt autem hujusmodi maculæ, ex serosa atque ichorosa sanguinis parte ad corpus alendum inutili quæ ideò à natura extra venas in cutem protruditur per nausiosin venarum, ut loquitur Hippocr. *lib. de fracturis*. Quod quidem frequentiùs in tibiis & cruribus contingit: quia natura vitiosos humores ad partes ignobiliores ac remotiores expellere consuevit. Aliquando tamen, ubi major est materiæ copia in dorso, brachiis, cervice, ac facie efflorescunt.

Tertium signum est, difficilis respiratio, & pectoris angustia, quæ fit plerumque è crassis vaporibus, ex hypochondriis elevatis, ac diaphragma impetentibus: tum etiam ex tumoribus atque inflamationibus earundem partium, à quibus diaphragma comprimitur: præsertim verò à tumore pancreatis, quod utplurimùm in hoc affectu humore illo crasso ac melancholico impletur: undè ægri nihil de thorace conqueruntur, sed locum affectum, in quo gravitatem sentiunt, & cujus causâ difficilè spirant, sub diaphragmate & ventriculi regione ostendunt, ut diligenter annotavit Eugalenus, qui in hoc morbo sese plurimum exercuit, & multas circa illius phænomena, collegit observationes. Hujus tamen gravitatis causam, nempè tumorem pancreatis, non annotavit: neque ullus alius eorum, qui de scorbuto scripserunt, illius mentionem facit. Nos tamen eum observavimus in Domino Audeyer, in Senatu Gratianopolitano Præside, quem affectione scorbuticâ laborare existimavimus, ut in prolixiori ejus historia videre est, à nobis relata in observationibus nostris, *cent.* 3. *observat.* 85. Cùm autem valdè macilentus esset ac strigosus, facile fuit, summos digitos profundiùs adigendo duritiem ac renitentiam, eamque dolorificam percipere in ea regione, in qua pancreas situm est: & partem contrectando, æger ipse pronuntiabat, difficilem respirationem, ac pectoris angustiam, qua ipse continuò premebatur, inde totam exoriri.

Quartum signum est, lassitudo spontanea & gravitas corporis; præcipuè verò in cruribus, quæ fit à serosis ac vitiosis humoribus per venas ad habitum corporis, & musculorum genus delatis.

Quintum signum petitur ex urinis, quæ quidem variæ sunt, ut in melancholia hypochondriaca; sed in hoc differunt, interdum quòd claræ & rubræ sint instar lixivii, ab humoribus salsis, magnâ copiâ admixtis Illa autem rubedo eò intensior est, & ad fuscum declinans, quò major salsæ materiæ quantitas permiscetur. Quemadmodum enim lixivium eò majorem rubedinem acquirit, quò plures salsæ & adustæ partes ipsi insunt: sic etiam urinæ, quò plus salsi & adusti humoris iis admiscetur, eò rubicundiorem colorem acquirunt. Interdum verò sunt admodum crassæ, sedimentum rubrum ac crassum instar farinæ laterum habentes. Ac tanta interdum est materiæ hujus crassæ & tartareæ copia & acrimonia, ut urinæ ardorem atque stillicidium excitet, præcipuè is, quibus suppressio hæmorrhoïdum malo originem dedit; tum etiam post subsidentiam urinæ, tertia vel quarta pars matulæ, crassâ illa, mucosâ & nigricante materia repleatur quæ incautioribus calculi, aut ulceris vesicæ suspicionem parit.

Sæpe etiam ita variant urinæ sine causa manifesta, ut quæ hodie turbidæ ac crassæ, cras tenues & aqueæ appareant; hodie pallidæ, cras citrinæ, aureæ, vel rubræ:

Sextum signum ex pulsu desumitur; qui nunc debilis est & inæqualis, ac ferè formicans, ut mirum sit, hominem cum tali pulsu vivere posse; nunc magnus & durus, absque inflammatione. In eo etiam hoc notatur, quod imminente animi deliquio, in summis illis angustiis, quibus ægri sæpè divexantur, pulsus major ac fortior fit, quàm aliis temporibus. Quod procedit ex contentione cordis, vapores crassos, à quibus tunc temporis maximè affligitur, expellere conantis.

Septimum signum petitur ex doloribus varias corporis partes affligentibus. Adest enim interdum dolor crurum obtusus, aliquando tensivus, plerumque ὀστοκόπος alias dolores excitantur in suris, aliàs circa talos, aliàs in plantis pedum; aliàs circa manuum & digitorum extrema: aliàs in genuum, vel coxæ, aliarumque partium articulationibus, cæterisque corporis partibus, prout humores salsi, acres, & serosi ad eas deferuntur; nonnunquàm ventris dolor contumax & acerbus ægrotantem exercet, qui colicam biliosam æmulatur; fitque à prædictis humoribus in peritoneum effusis. Isti autem dolores, præsertim quibus brachia, coxas, & tibias occupant, dolores illos æmulantur, qui lue venereâ infectos affligere solent, & Medicis facilè imponere possunt, in hac potissimùm regione in qua scorbutus rarissimus est, lues autem venerea frequentissima. Verùm distingui possunt ex eo, quod dolores venerei plerumque internodia occupent, seu medias artuum partes, & si diu perseverent, exostoses in iis partibus generentur; tum etiam alia luis venereæ symptomata adsint, aut aliàs adfuerint, ut gonorrhœa, caries pudendi, bubo venereus, & similia; aut impurus concubitus præcessit. Dolores autem scorbutici quascumque partes indifferenter invadunt; alia adsunt scorbuti indicia, aut saltem temperamentum melancholicum admodum prædominatur, & res certò denominari poterit, si æger constanter asseveret, se cum impuris mulieribus rem non habuisse. Quod suspicionem nostram confirmavit in Magistratu Nemausensi qui gravissimis pedum, tibiarum, & crurum doloribus diu affectus fuerat, & ad extremam maciem deductus, ut in marasmum omnino incidisse crederetur, & cùm nulla remedia per longum tempus usurpata ipsi profuissent, nos ex temperamento illius valdè melancholico, & quibusdam aliis signis, præsertim quòd castissimam vitam egisset, & quòd à multis annis sanguis illi è gingivis per intervalla fluere consuevisset, scorbuticum affectum esse conjecimus, & antiscorbuticis remediis, per aliquod tempus usurpatis, omnino convaluit.

Interdum etiam in hypochondriis dolores isti resident; interdum verò lumbos afficiunt, ut ægri quasi elumbes reddantur ac vix progredi, & sese loco movere

possint, Unde à nonnullis hic affectus lumbago nominatus est.

Quandoque verò dolores isti nephriticos æmulantur, & cum iis urinæ impensè rubræ, aut etiam acres minguntur, & nisi diligenter considerenter, pro cruentis habentur, & è renibus à calculo læsis provenire creduntur: cùm tamen ex materiâ tartareâ & scorbuticâ, à liene vicinisque partibus ad urinæ vias effusâ proveniant.

Nonnullos etiam, atque eos præcipuè, qui ex suppressione hæmorrhoïdum hoc malum contraxere, capitis dolor & calor circa vesperam infestant, ex vaporibus ad caput ascendentibus, & posteà totâ nocte, calor quidam præter naturam, instar febrilis, in toto corpore sentitur, qui manè per sudores evanescit.

Dolor dentium aliquando frequens, ac præter rationem recurrens, hunc affectum comitatur, qui non eodem loco persistit; sed vagus est, nunc dentem hunc, nunc illum invadens ac relaxans: qui rursùs sponte firmantur, dolore ac tumore discusso.

Latera etiam interdum invadit scorbuticus iste dolor, pleuritidem ementitus, à qua tamen facilè distinguitur, quòd febris non adsit, aut saltem admodum lenta: respiratio parum læditur, nulla tussis, nulla anacatharsis, neque dolor est continuus; sed per intervalla recurrens.

Articulos etiam invadere dolores istos scorbuticos, anteà dictum est. Sed quomodo à vera arthritide distinguantur, explicare oportet. Arthritis enim scorbutica, fixa & permanens non est, atque in uno & eodem loco consistens; sed per varios articulos vagatur, & ab uno in alium atque alium ejusdem vel oppositi lateris tranfertur: interdum etiam evanescit, ac subinde revertitur, ut qui jam à dolore prorsùs liberatus, & integræ sanitati restitutus videbatur, iterùm, & ex improviso, dolore, cum & sine tumore, corripiatur. At vera arthritis locum raro mutat & ad solutionẽ usque, partem quam apprehendit obsidere non desinit. Habet etiam hoc peculiare arthritis scorbutica, quòd plerumque cum levi paralysi juncta sit, ob quam membrum affectum movere ægri nequeunt, & illâ cessante, dolor cesset; eoque reduente, revertatur.

Octavum signum desumitur ex variis motus læsionibus. Interdum enim contingit in hujusmodi ægrotantibus spuria quædam paralysis, cujus exempla quædam in observationibus nostris proposuimus; & à vera paralysi distinguitur, quod hæc permanens sit, neque ulla habeat intervalla: in illa verò, sæpè accidit, ut qui heri pedem vix loco movere poterat, hodie cruribus insistat, & levi adminiculo nixus ambulet, paulò post verò omni motu iterùm privetur. Deinde cum ea conjunguntur sæpè motus tremuli & convulsivi, quod in verâ paralysi non contingit. Fit autem hujusmodi paralysis à materia quadam ichorosa, vel vaporosa ac musculos invadente. Quod si materia illa acrimoniæ particeps fuerit, partes nervosas vellicando, tremores & convulsiones efficit.

Non solùm autem in parte aliqua peculiari convulsiones contingunt; sed etiam interdum in toto corpore, epilepsiæ characterem referentes, vaporosâ, aut serosâ materiâ, acrimoniâ atque malignitate præditâ, ad cerebrum elevatâ, quæ discussâ sæpè inducias dat, atque iterum collecta, novas convulsiones inducit.

Contractio membrorum in hoc affectu etiam contingere solet, interdum omnium, ut ægri nullum articulum habeant, quem extendere valeant: aliàs verò unum, aut alterum, & hoc præcipuè in cruribus contingit; tendinibus, ad crus movendum destinatis, duris ac rigidis in poplite evadentibus. Talis autem contractio inde exoritur, quòd tartareus humor, multo sero dilutus, ad nervos & tendines deferatur: parte verò serosâ & tenuior, successu temporis discusâ, crassiores exsiccentur & indurentur, unde contractiones nervorum ac tendinum efficiuntur.

Interdum etiam contractio in œsophago contingit, ut ægri cibum cum summa difficultate deglutiant, & in strangulationis metu versentur. Quod fit ex vaporibus stypticis, œsophagum contrahentibus.

Nonum signum desumitur ex alvi fluxu, vel simplici, vel sanguineo. Simplex à vulgari alvi fluxu in eo tantum distinguitur, quòd excrementa in eo crassiora reddantur & majori parte stercorosa, ac ciborum assumptorum quantitatem superantia, cùm vulgaris alvi fluxus liquidior sit, & ex solis ferè humoribus compositus. At sanguineus alvi fluxus à dysenteria distinguitur, quòd sine ventris dolore ac torminibus efferatur: fitque à sanguine crasso & fæculento, qui per arterias mesaraïcas in intestina effunditur. Interdum etiam venæ hæmorroidales sanguinem istum fæculentum recipiunt, & per alvi fluxum evacuant. At si diu talis alvi fluxus perseveret, venæ illæ varicosæ evadunt, & dilatatæ non solùm copiam sanguinis, sed etiam multos alios humores tartareos & mucilaginosos educunt.

Decimum signum est, oris gravis anhelitus, qui omnibus scorbuticis familiaris est, ut testatur Eugalenus; ita ut astantes eum vix ferre possint, & nares avertere cogantur.

Undecimum signum est horror frequens, quem nullus, aut minimus calor sequitur, & eodem diebus, ter, vel etiam pluries invadit.

Duodecimum signum petitur à febribus intermittentibus quæ interdùm scorbuticis accidunt, & characteres habent à vulgarium febrium characteribus longè diversos. Pulsus enim in iis debilis est, tardus, inæqualis, præsertim in declinatione: in vigore enim plerumque magnus & durus esse consuevit. Præterea in principio accessionum tantæ plerumque fiunt membranarum in variis partibus, cruribus præsertim, vellicationes, ut carnes lacerati atque divelli videatur: quibus interdum motus convulsivi junguntur. At licet nonnunquam quotidianæ, tertianæ, aut quartanæ typum servent; sæpè tamen rariores & inordinatos paroxysmos habent, ut semel tantùm, aut bis in mense sine certis periodis invadant.

Decimum tertium signum petitur ex tumoribus, qui in variis partibus varii contingunt, nunc duri, nunc molles, & vesicarum speciem referentes, nunc ad erysipelatis naturam accedentes.

Decimum quartum signum est atrophia, quæ tanta interdum in hoc affectu contingit, ut nihil præter ossa & pellem in ægris remaneat, hique sceleton repræsentent, præsertim affectu diu perseverante. Quod fit à vitioso sanguine, & à naturali statu valdè recedente, ita ut partibus alendis assimilari nequeat.

Plura alia scorbuti signa proponuntur ab Engaleno, Sennerto, aliisque, quorum nonnula quam plurimis aliis morbis communia sunt, quæ nos supprimenda censuimus, ne confusio quædam in hac diagnosi inducatur. Ac licet, ut ab initio diximus, scorbutus in hac regione familiaris non sit ut in Polonia, aliisque locis septentrionalibus, imò apud nos ferè sit incognitus; si quis tamen in Medicina facienda, omnia melancholicorum symptomata penitus investiget, quosdam reperiet ad scorbuticam affectionem accedentes, in quibus nonnulla ex superioribus symptomatis scorbuto peculiaribus apparebunt.

Quod ad prognosin spectat morbus iste curatu difficillimus est, quemadmodum omnes ab humore melancholico oriundi. Sed hîc multò magis, in quo humor melancholicus pravam atque malignam qualitatem adeptus est, quæ corporis œconomiam crudeliùs evertit, & maximam remediorum partem contemnit.

Periculosus etiam est, quia ægros non rarò in atrophiam aut hydropem deducit, alias morte subitanea, per apoplexiam, syncopen, aliosque acutissimos morbos subripit.

Curantur tamen non rarò, qui pro deploratis habebantur, magis in hoc morbo, quàm in alis quam plurimis. Et nos vidimus nonnullos, in omnimodam atrophiam perductos, ex diuturnis doloribus, aut contumaci alvi fluxu sanguineo quos affectus ex multis circumstantiis scorbuticos censuimus, feliciter convaluisse.

Præterea sæpè deludit pulsus, qui in febrium paroxysmis præcipuè tam frequens, parvus, & inæqualis interdum fit, ut æger intra paucas horas moriturus videatur, qui tamen finito paroxysmo surgit è lecto, & ad consueta munia revertitur, ut peculiariter annotavimus in studioso Hollando, ad quem vocati, in vigore paroxysmi eum brevi moriturum existimavimus. Postquam verò eum postridiè benè habentem vidimus, reliquis morbi circumstantiis diligentiùs examinatis, eum scorbuto laborare comperimus, quem ille ex patria sua, in qua frequentissimus est, ad nos attulerat.



Curatio hujus affectus eadem instituenda est, quæ in hypochondriaca melancholia fuit proposita: quandoquidem, ut ab initio dictum est, ab eodem humore generatur, sed à statu naturali magis recente. Ideò plerumque potentioribus indigent remediis. Quia tamen hæc est generalis medendi regula, ut omnis curatio à lenioribus incipiatur, ad fortiora postmodùm progrediendo, si illa non sufficerint, optimum erit in hoc affectu integram melancholiæ hypochondriacæ curationem instituere, & remedia, proprio capite à nobis descripta, sigillatim usurpare. quandoquidem morbus iste chronicus & contumax, nonnisi longo remediorum usu evinci potest. Et si morbum penitùs extirpare nequiverint, ad ea tandem veniendum erit, quæ proprietate specificâ illum oppugnare creduntur. Non erit tamen inutile, etiam ab initio nonnulla eorum illis admiscere.

Illa autem remedia specifica, antiscorbutica dicta, plurima proponuntur ab authoribus, qui de hoc morbo scripserunt: quorum vis præcipuè dependet à sale quodam volatili, cujus magna copia in iis reperitur, & cujus operâ humorem illum crassum terrestrem, ac tartareum attenuant, fluxiliorem reddunt, ac tandem discutiunt. Imò verò virtutem quandam alexipharmacam habent, contra venenum illud scorbuticum, humori melancholico impressum. Inter illa autem primo loco laudatur cochlearia Batavica, quæ in nostris regionibus non reperitur. Alia verò sunt, nasturtium utrumque (præfertur tamen aquaticum) becabunga, seu anagallis aquatica raphanus rusticanus, chelidonium minus, absinthium, & fumaria. Quibus etiam adduntur alia quamplurima, sed minoris efficaciæ; suntque ea omnia, quæ melancholicum humorem præparare, corrigere, & edomare valent. Unde non sine ratione dictum est à nobis, curationem, adversus melancholicam hypochondriacam institutam, hîc etiam plurimùm conferre. Illa autem sunt carduus benedictus, ceterach. & capillares omnes, hyssopus, chamædrys, betonica, agrimonia, borrago, buglossum, radices enulæ campanæ, asari oxylapathi, polypodium quernum, cortices capparum, fraxini, & tamarisci, flores ejusdem tamarisci, sambuci, & epithymum.

In harum autem plantarum delectu hoc perpetuò observandum; ut illæ, quæ calidiores sunt, minori dosi usurpentur; frigida verò, aut temperata semper admisceantur: idque utplurimùm in majori dosi, præsertim in nostris plagis meridionalibus, in quibus humor melancholicus adustus est, & ad atræ bilis naturam accedit. Ac præter capillares herbas, borraginem, buglossum & agrimoniam, suprà enumeratas, ubi febris adest, aut calor major metuitur, addi possunt endivia, cichorium, acetosa, siccus citri, limonum, arantiorum, imò & spiritus sulphuris, aut vitrioli; aut etiam serum lactis.

Ex prædictis autem plantis quamplurimæ remediorum formulæ parari possunt, quæ omnes à Sennerto collectæ sunt, ab omnibus Authoribus excerptæ: quas unusquisque pro arbitrio suo imitari poterit. Hoc saltem diligenter annotandum, quod ab omnibus Authoribus proponitur, plantas prædictas efficaciùs oporari si expressus earum succus usurpetur, vel in conservas redigantur: quia sal illud volatile, in quo tota earum efficacia residet, per decoctionem evanescit: tum si planta exsiccetur; majori parte resolvitur.

Nos verò formulas sequentes feliciter usurpavimus.

℞. Succorum depuratorum nasturtii aquatici & becabungæ, an. ℥. j. succi fumariæ ℥. ij. sacchari albi ʒ. iij. fiat potio. Vel

℞. Succi fumariæ & nasturii aquatici, an. ℥. ij. Misce. Vel

℞. Succorum acetosæ, fumariæ & nasturtii aquatici, an. ℥ ij. Misce.

Succus acetosæ augeri potest, si impensiùs refrigerare est animus: tum succus limonum, aliique refrigerantes addi possunt.

Major erit remedii efficacia ad dissolvendum tartarum illud tenax & glutinosum, si sal tartari addatur ad ʒ. j. cum spiritu sulphuris aut vitrioli ad ℈. j. vel ʒ. ß. Et quia in usu hujusmodi remediorum purgationes frequenter usurpandæ sunt, optimum erit in prædictis succis sennæ ʒ. j. vel ʒ. ij. per noctem infundere, singulis vel alternis diebus, vel tertio quoque die exhibere.

His verò chalibeata remedia per vices adjungere; operæ pretium est, qualia in melancholiæ hypochondriacæ curatione proposita sunt: tum etiam opiatæ roborantes & aperientes, aliaque remedia ibidem descripta interferenda, pro prudentis Medici arbitrio.

Ac dedique aquæ minerales, acidulæ, & vitriolatæ, convenienter, & debito tempore usurpatæ, ad hujus affectus curationem plurimùm conferre poterunt.

# PRAXEOS MEDICÆ LIBER DECIMUS TERTIUS.

## *DE AFFECTIBUS MESENTERII PANCREATIS ET OMENTI.*

## PRÆFATIO.

*In explicandis Mesenterii, Pancreatis, & Omenti affectibus, Autores admodum steriles sunt: & major pars illorum penitus eos omiserunt, quòd cognitu difficillimi sint, & majori parte non nisi ex dissectis cadaveribus innotescant; ut ex historiis constat à Schenkio, Sennerto, aliisque collectis. Frequentissimi tamen esse consueverunt. Unde verè Fernelius asserit, sæpè in Mesenterio latere plurimorum morborum causas, ut choleræ melancholiæ, diarrhœa, dysenteriæ, cachexiæ, atrophiæ, languoris, lentarum, errantiumque febrium, vomitionum, dolorum colicorum, tumorum, & abscessuum. Sylvius verò Mesenterium infinitorum morborum parentem nominavit: ab aliis autem, Medicorum nutricula vocatur. Idem de pancreate & omento dici potest. Sunt enim partes illæ ignobiliores, & velut corporis sentina, ad quam membra nobiliora excrementa sua deponunt. Licèt autem prædictæ partes, quemadmodum & reliquæ totius corporis, omnibus morborum generibus affici valeant, similaribus, organicis, & communibus, variaque inde symptomata emergant: Nos tamen iis tantùm inhærentes, quæ ad usum praxeos maximè faciunt, universum hunc tractatum quinque comprehendemus capitibus, quorum, Primum erit de obstructione: Secundum, de inflammatione. Tertium, de abscessu, scirrho, & ulcere Mesenterii. Quartum, de morbis Pancreatis. Quintum, de morbis Omenti,*

## CAPUT I.

*De Obstructione Mesenterii.*

OBstructiones in mesenterio ab iisdem causis generantur, quæ in hepatis & lienis obstructionibus propositæ sunt; sed frequentius & faciliùs contingunt propter venarum mesaraïcarum angustiam, & præcipue lactearum, quæ chylosam materiam devehunt ad secundæ concoctionis officinas: & cùm illa materia chylosa crudiori & crassiori succo sæpè referta sit ut illa liberum commeatum non habens, in illis venulis hæreat, & obstrictiones pariat. Venæ etiam mesaraïcæ obstruuntur ab humoribus crassis, ab hepate, liene, aliisque partibus transmissis, ibique diutius remorantibus, in qua mora majorē in dies crassitiem acquirunt, ita ut interdum tumorem scirrhosum generent. Humoribus etiam interdum flatus crassi commiscentur, qui gravissimorum symptomatum causæ esse solent. Ad obstructionē etiam, vel potiùs angustiam illarum venarum referimus compressionem, quæ fit à glandulis per totam mesenterii substantiam dispersis: illæ enim præter modum increscentes, ut in strumosis dispositionibus contingit, venas mesaraïcas comprimunt, & tum chyli, tum sanguinis commeatum impediunt.

Signa obstructionum diagnostica in tres classes dividenda sunt, ut in hepatis obstructionibus factum est, quæ scilicet morbi speciem, vel partem affectam, vel causam eum producentem significant.

Signa morbi speciem indicantia, id est, obstructiones in hypochondriis latitantes, tum etiam earum causas, communia sunt obstructionibus hepatis, lienis, & mesenterii: ideò ex diagnosi obstructionis hepatis repetenda. Quæ verò mesenterium peculiariter affectum significant, sunt tensio & renitentia in medio ventre, & subventriculo, ac regione umbilicali gravitatis sensus in eadem regione, & interdum dolor obtusus, nonnunquàm etiam acutissimus, quando flatus in iis partibus continentur: dolor etiam aliquando in dorso percipitur, proptereà quod mesenterium huic parti alligetur: murmura & rugitus in ventre fiunt, ructus excitantur, vapores in caput attolluntur, unde varia symptomata contingunt: ac denique ea omnia quæ in melancholia hypochondriaca accidere consueverunt, mesenterii obstructiones indicant: quandoquidem illa ab hujusmodi obstructionibus producitur ac fovetur.

Quod ad prognosin attinet, affectus ex se periculosus non est, quia pars ignobilis gravia mala ferre potest sine vitæ periculo: deinde remedia generosa ad illius curationem adhiberi possunt, quæ convenienter administrata, exoptatum effectum utplurimum consequuntur: nisi melancholia hypochondriaca inde exorta fuerit, quæ opprobrium Medicorum vocari consuevit, propter rebellem humoris melancholici naturam. Cùm tamen hæc pars sensu exquisito donata non sit, & obstructiones plerumque grave incommodum ægrotantibus non afferant; sæpè negliguntur, & aliorum morborum maximè periculosorum causæ esse solent.

Curatio hujus affectus eadem instituenda est, quæ in hepatis obstructionibus fuit proposita, eaque inde erit repetenda.

## CAPUT II.

*De inflammatione Mesenterii.*

CUm Mesenterium, ut antea dictum est, sit velut sentina, ad quam partes nobiles superfluitates suas deponunt, quæ postmodùm per vomitum aut secessum à naturâ excluduntur, ut in nonnullis videre liceat, insignem vitiosorum humorum copiam, per intervalla vomitu aut secessu excerni: si vacuationes illæ impediantur obturatis viis, per quas ferri solebant, vel aliâ quapiam causâ, humores illi retenti, & diu in parte commorantes, calorem præternaturalem concipiunt, unde putredines, inflammationes, febres variæ, & abscessus oriuntur. At inflammatio specialiter concitatur, quando sanguis, in venis mesaraïcis cumulatus, per alicujus rami apertionem in mesenterii substantiam effunditur: cùm autem in iis venis propter obstructiones maximè cumuletur, ideò omnes causæ ad inflammationis causas etiam referri poterunt.

Ad hanc etiam inflammationem efficiendam plurimùm confert humorum congestorum acrimonia & erosio: lapsus aut percussio regionis hypogastricæ: facultatis hepatis attractricis, concoctricis, aut retentricis debilitas; corporis calefactio nimia, vel refrigerantium usus intempestivus: motus criticus naturæ, in febribus malignis, aut variolis, humores peccantes in hanc sentinam demandantis: diarrhœa, vel dysenteria, intempestivè suppressæ.

Signa inflammationis mesenterii diagnostica sunt febris languida, occulta & lenta, absque siti, gravioribus symptomatibus, anorexia, tensionis & gravitatis sensus subter ventriculum, citra magnam duritiem, & quæ non nisi pressu dignoscitur: citra dolorem etiam, saltem effatu dignum, & quia pars obtuso sensu donata est: egestiones chylosæ, quas plerumque ichor tenuis consequitur, sine ullo doloris sensu, modò seorsim ac sincerus, modò fæcibus permixtus.

Mitiora sunt omnia symptomata prædicta, si mesenterium solum inflammatione afficiatur: si verò hepar, aut lien, aut intestina simul inflammatione tententur, vehementiora sunt omnia symptomata, ac præterea peculiaria prædictarum partium affectarum signa apparebunt, ex suis capitibus desumenda. Cùm enim hujus partis inflammationes & abscessus maximè lateant, si solitarii sint, propter obtusum partis sensum, & quia nullam in corpore edit actionem, cujus læsio internosci valeat, sed usum tantùm habet, chyli, & sanguinis distributioni inservientem, ideò obliquè magis, quàm directè & artificiosâ conjecturâ internoscendi sunt: si nimirùm præsente febre, aliisque symptomatis, nulla affecti hepatis, lienis, aut intestinorum signa appareant. Speciatim verò intestina simul cum mesenterio inflammari, ostendit febris hemitritæa, quam observavit Spigelius plerumque ab harum partium inflammatione exoriri. A musculorum etiam abdominis inflammatione discernitur hic affectus, quod tumor ac dolor secundum eorum ductum, & figuram, ac positum procedant. Plerumque verò illi musculorum abdominis tumores oblongi sunt, aut per totum ventrem diffusi, & partes externas magis occupantes, ut levi contactu statim percipiantur, & insignem dolorem ac febrem inferre soleant.

Denique distinguendus est hic affectus à diaphragmatis tumoribus, qui paucissimis hactenus Medicis innotuerunt. In illis autem perpetuò insignis est respirandi difficultas hypochondria revulsa, pulsus durus ac parvus, citra omnem tumorum in hypochondriis sensum, aut apparentiam. Tum si tumor fiat à materia calida, febris acuta, dolor intensus, deliria, & convulsiones insequuntur, quæ symptomata in mesenterii inflammationibus solitariis nunquam contingunt.

Quod ad prognosin attinet: periculosissimus est hic affectus, qui plerumque in abscessum degenerat, vel putredo ac corruptio mesenterio inducuntur. Sæpè etiam materia morbifica aliò à natura transmittitur, non tamen planè tollitur, unde malum recrudescit, & sæpè ad multos annos, & per totum vitæ tempus perseverat, nunc febre redeunte, nunc eadem in colicos dolores permutata, ac inflammatione, vel phlogosi saltem redeunte.

Curatio inflammationis mesenterii, ab hepatis & lienis inflammationis curatione absimilis non est, illa ideò è suis capitibus huc erit transferenda.

## CAPUT III.

*De abscessu, ulcere, & scirrho Mesenterii.*

INflammatio mesenterii sæpè in abscessum degenerat. Omnis tamen abscessus mesenterii non fit ab inflammatione; sed plerumque à vitiosis humoribus, in ea parte cumulatis ac putrescentibus: ita ut hujusmodi abscessus



sensim producantur sine febre præcedente, aut alio gravi symptomate, quemadmodum videmus in aliis partibus atheromata, steatomata, & melicerides, & alia abscessuum genera, sine inflammatione præcedente generari. Et dum illi abscessus disrumpuntur, evacuato pure, ulcus remanet, quod difficilem curationem recipit. Si verò illi humores valdè pituitosi sint, aut melancholici, & putredini ac corruptioni resistant, concrescunt non rarò & indurantur, atque in scirrhum degenerant: imò verò interdum lapideam duritiem acquirunt, prout multorum observationibus constat, lapides in mesenterio fuisse repertos.

Diagnosis abscessuum mesenterii interdum facilis est, interdum verò difficillima. Si enim ab inflammatione ejusdem partis fiat, eâ anteà præceptâ signis superiori capite propositis, & diutiùs perseverante, indicium est, inflammationem discuti non potuisse, sed fuisse suppuratam, atque in abscessum conversam. At verò, quando abscessus ab humoribus, pravis, in mesenterio diu commorantibus, ac tandem putrescentibus exoritur, difficillima est illius diagnosis, ita ut plurimi Authores, qui talium abscessuum observationes scripserunt, eos non nisi post mortem & dissecta cadavera, innotuisse referant. Licèt enim ut plurimùm tactu dignosci valeant, aliquando tamen tam altè sepulti sunt, ut neque ipso tactu deprehendi possint, & partis sensus adeò est obtusus, ut nullo dolore sese interdum probat. Quia tamen ista variis modis contingunt, in sequentem modum distinguenda sunt.

Si abscessus mesenterii tumorem habeat conspicuum; ille primum ab inflammatione & scirrho discernendus est. Ab inflammatione distinguitur, si ab ea ortum non duxerit, nulla adest febris, aut certè perexigua, nulla etiam præcessit, neque alia signa, quæ inflammationem indicare potuerint. Si verò inflammationem sequatur, non aliter distingui potest, quàm duratione ac perseverantia: si enim inflammationis signa per 30. aut 40. dies, aut ampliùs perseveraverint; signum est eam in abscessum abiisse. A scirrho verò distinguitur per duritiem, quæ maxima est in scirrho, in abscessu verò quædam mollities apparet; tum etiam ex doloris carentia omnimoda, cùm in abscessu aliquis semper dolor persentiatur, saltem ex violenta compressione. Præterea ille tumor ab aliarum partium tumoribus discernendus est per situm, quemadmodum suprà de inflammatione mesenterii dictum est.

Si verò abscessus in mesenterio lateat, sine ullo tumore conspicuo, nulla dari potest certa illius tecmasis: artificiosâ tamen conjecturâ ad magnam illius suspicionem pervenire possumus: si nimirum cibi fastidium, nausea, vel vomitus adsit, citra ventriculi vitium manifestum; & magna veluti satietas post assumptum cibum, etiam paucissimum, lassitudines totius corporis ac languores sine causa manifesta, alvus vel suppressa præter consuetudinem, vel fluidior, ex qua fœtidissima excrementa dejiciuntur, & interdum sanguinolenta, citra ullam dysenteriæ suspicionem. Quibus addere licet vigilias continuas, & si somnus aliquando irrepserit, eum ægri difficilè ferunt, & animi exsolutionem ad sudores frigidos incurrunt. Ac licet interdum nulla febris, nullusque dolor appareat; utplurimùm tamen febris quædam lenta conspicitur, cujus si nulla causa manifesta appareat, ab hoc malo dependere conjiciendum est, si nonnulla ex signis propositis adjuncta fuerint. Tum etiam, si abdomen violenter comprimatur, dolor aliquis interiùs ab ægrotante percipitur. Verum quidem est, in partibus etiam sanis dolores excitari vehementi compressione, attamen si dolor major in una parte abdominis percipiatur, quàm in alia, ita ut cum omnes partes illius & omnia loca sigillatim contrectantur, dum manus contrectans ad certum & peculiarem locum pervenit, in eo perpetuò, & contrectatione iteratâ, major dolor percipiatur, magnam facit conjecturam abscessus in eo loco latitantis.

Si verò tandem purulenta materia excernatur, tunc abscessus latens fiet manifestus. Ut plurimùm autem per alvum pus excernitur, variis conditionibus donatum, pro varia partis affectæ & vicinarum diathesi. Hinc modò pus sincerum & albicans, magnâ copiâ, nulloque doloris sensu, per vasa mesaraica & in intestina profunditur: modò abscessu ad crassiora postrema intestina vergente, fœcibus alvi permixtum redditur: modo ad renes propellitur, & cum urina excernitur: modò inter peritonæum & abdominis musculos copiosè profusum, vel in cavitatem ventris, rupto peritonæo profluit, vel per abscessum exteriùs erumpit: ita ut interdum magna puris copia per umbilicum effundatur, & nonnunquam vermes ex mesenterii corruptelâ geniti pure emittantur. Et quidem per alvum excretum pus (quæ via frequentior est) modò sincerum, ut antea dictum est, modò sanguini, aut saniei permixtum apparet: modò sanguis niger ac fœtidus, modò alia materia nigra aut variis coloribus infecta excernitur. Utrùm verò purulenta materia à mesenterio hepate, aut alia parte procedat: ex propriis cujusque partis affectæ signis innotescet.

Rupto abscessu, & puris affluxu persevevante, ulcus in mesenterio latere certissimum est, quod interdum brevi curatur, interdum diutissimè permanet, & nonnunquam partem universam in putredinem ac sphacelum perducit.

Quod ad prognosin attinet: Abscessus mesenterii periculosissimus est. Si enim in parte diutissimè asservetur, ut sæpè contingit, malignam acquirit putredinem, & vel parti gangrænam inducit, vel ægram in tabem, aut hydropem præcipitat. Si verò rumpatur, & ulcus citò non curetur, pravamque conditionem acquirat similem habet exitum, gangrænam, atrophiam, aut hydropem inducens. Interdum etiam, rupto abscessu, & pure valde corrupto in abdominis capacitatem effuso, æger subitò perimitur Scirrhus verò mesenterii minùs periculosus est, & si recens fuerit, curationem admittit. Si verò admodum inveteratus sit, in hydropem ægrotantem perducit.

Curatio horum affectuum juxta eorum diversitatem varianda est. Ac primum abscessus jam genitus, sui apertionem & evacuationem indicat: eaque molienda erit aperientibus & purgantibus medicamentis, qualia in obstructionibus hepatis & lienis proposita sunt, non omissis externis emollientibus & relaxantibus, fomentis, cataplasmatis, & linimentis, quæ materiam abscessus attenuant & vias relaxant, ut commodiùs evacuatio puris obtineri valeat.

Aperto abscessu, ulcus detergendum & consolidandum est. Cui usu plurimùm conferre poterunt remedia in ulceribus ventriculi, hepatis, renum, & uteri proposita: quorum delectum prudens Medicus habere poterit, pro varia corporum & affectuum diathesi.

Scirrhus verò mesenterii iisdem remediis curandus est, quæ pro hepatis & lienis scirrho proposita sunt.

## CAPUT IV.

*De morbis Pancreatis.*

PAncreatis actionem antiqui Anatomici nullam agnoverunt, sed usum tantum, ut vasa fulciat, ne ruptionis periculo sint exposita, & ut ventriculo sit pulvinaris instar, ne nimium repletus à vertebrarum duritie lædatur. At recentiores Anatomici actionem ipsi, eamque magni momenti tribuerunt; nimirum primam chyli præparationem, illiusque defæcationem; ut magis elaboratus hepati subministretur. Cujus rei conjecturam manifestam exhibere videntur venæ lacteæ quæ in pancreas omnes deferuntur, ac in illius substantiam variis anfractibus disseminantur. Præterea in medio pancreatis ductus potens repetitur, qui ad intestina protendit, per quem chyli excrementa repurgari, rationi consentaneum est: Ideò pancreas suos etiam patitur morbos, qui maximam toti corpori noxam inferre possunt; ac præsertim obstructiones atque tumores, quemadmodum mesenterium: quando materia chylosa crudior ac crassior, neque satis in ventriculo elaborata, ad ipsum transfertur, ab eoque liberum non habet effluxum.

Scyrrhum pancreatis observavit Riolanus in Augusto

Thuano

Thuano, qui sui temporis historiam Latino idiomate elegantissimè scripsit) qui cùm per quatuor annos inter alia symptomata gravitatis sensum in regione stomachi continuò perciperet, præcipuè dum staret, vel ambularet; hypochondria verò nec tumida, nec dura apparent; post obitum tandem pancreas inventum est, hepar magnitudine æquans, totumque scirrosum, multis globulis, specie ovi columbini refertum.

Cum autem pancreas à ventriculo tegatur, tumores illius difficilime tactu deprehendi possunt. Et hæc causa est, cur eorum mentio vulgò à practicis nulla fiat, & qui eos observarunt, post obitum tantùm & dissectis cadaveribus deprehenderint. Non exigua tamen eorum conjectura haberi potest ex iis, quæ in Thuano Riolanus notavit, si nempè ponderis & gravitatis sensus in regione ventriculi percipiatur, & nullus tumor, nullaque durities in hypochondriis appareant, alia tamen obstructionum latentium indicia adsint; qualia in hepatis, lienis, ac mesenterii obstructionibus proposita sunt. Quibus etiam signis addi possunt dolor, & alia symptomata ventriculi, propter viciniam patientis, respiratio difficilis, ob diaphragmatis compressionem. Quibus signis aliàs conjecimus nos, D. Audeyerium, in Senatu Gratianopolitano Præsidem, scirrhum habere in pancreate, eumque etiamnum tactu deprehendere potuimus, manu ad latera ventriculi versus medium profundiùs adacta, cùm esset valdè macilentus: & duritiem in ea parte animadvertimus, quæ digitis compressa dolorem ipsi non mediocrem inferebat: quæ historia fusè à nobis descripta est observatione 65. centur. 3. Et in Scorbuti diagnosi hoc p. 404. annotavimus (quod à nullo hactenus eorum, qui de scorbuto scripserunt, est animadversum) in omnibus propemodum scorbuticis tumores hujusdodi pancreatis generari, cùm in iis angustia, oppressio, & gravitas in regione ventriculi percipiantur; & hoc signum veluti pathognomonicum scorbuti, ab Eugaleno, Sennerto, aliisque proponatur.

Abscessuum etiam in pancreate repertorum historiæ nonnullæ apud Authores reperiuntur, qui vivis ægrotantibus detecti non fuerant. Attamen ex symptomatis, quibus affecti fuerant, aliquatenùs internosci possunt, quorum nonnulla cum prædictis, scirrhum ejusdem partis indicantibus, communia sunt; iisque addi possunt febris lenta, abscessuum internorum (saltem majori parte) comes individua; vigiliæ juges, ac somni brevissimi, ab iisque labores, lipothymiæ & sudores frigidi.

Curatio obstructionis, scirrhi, & abscessus pancreatis eadem esse debet cum ea, quæ iisdem morbis, hepar, lienem, & mesenterium affligentibus descripta est, & ideò ex illis capitibus erit depromenda.

## CAPUT V.

*De Affectibus Omenti.*

Cum Omentum pars mollis sit & adiposa, & recipiendis humoribus, aliunde confluentibus, propter laxitatem maximè idonea, pluribus etiam morbis, non minùs ac mesenterium atque pancreas; obnoxium est, qui tamen ab Authoribus non describuntur, quia viv[illegible]ne vix quidem in viventibus discerni queunt, sed ex apertione cadaverum tantùm innotescunt, ut ex historiis quibusdam in observationibus propositis, videre est. Sic narrat Vesalius, se in dissecto cadavere omento vidisse, adeò tumefactum, ut quinque librarum pondus æquaret, cùm naturaliter sese habens vix libræ semis pondus excedat. Roussetus *lib. de partu Cæsareo*, refert Lutetiæ in aperto cadavere insignem abscessum in omentum fuisse repertum. Riolanus in Antropographia, se omentum nobilis adolescentis 19. annos nati vidisse testatur, multis glandulis refertum, quibus insignem humorum illuviem exceperat, mesenterio & pancreate ex abscessu putrefactis, & liene valdè imminuto ac penè consumpto. Nos verò in Canonico Monspeliensi omentum vidimus scirrhosum, totam Epigastrii regionem occupans, & quatuor digitorum transversorum crassitudinem æquans: ille autem tumor, lienis colorem referebat, ut verisimile fuerit, humorem melancholicum à liene in eam partem translatum & cumulatum fuisse, cùm æger temperamento valde melancholico donatus fuisset, & via patentissima sit per ramos splenicos, à liene ad omentum: per quos etiam ramos in hydrope non raro, (ut docuit Hippocrates) aqua fertur à liene ad omentum, à quo in capacitatem abdominis sensim exstillat.

Cùm autem omenti tumores à mesenterii tumoribus nullâ arte distingui valeant: ideò certa illorum diagnosis statui non potest. Verum quidem est tumores omenti primo contactu faciliùs percipi, cùm peritonæo immediatè subjectum sit, mesenterium verò profundiorem obtineat situm: sed tumores mesenterii grandiores ad peritonæum ascendunt, imò verò cum eo & musculi Epigastrii ita interdum uniuntur, ut suppuratione facta per umbilicum aut partes alias externas expurgentur.

Hæc tamen diagnosis difficultati curationis non officit, quandoquidem omnibus tumoribus ejusdem speciei ventris inferioris partes occupantibus, eadem adhibetur medela: quæ tamen in omento infeliciùs succedit, quandoquidem non habet vias ita idoneas, quemadmodum reliquæ partes, per quas expurgari valeat.

# PRAXEOS MEDICÆ LIBER DECIMUS QUARTUS.

## *DE AFFECTIBUS RENUM ET VESICÆ.*

## PRÆFATIO.

*Renes & vesicæ vareos & omnis generis patiuntur affectus: similares, organicos, & communes, ex quibus varia etiam symptomata, tum in actionibus læsis, tum in viis excretorum, oriuntur. Nos horum affectuum præcipuos novem capitibus complectemur. Quorũ primum erit de calculo renum & dolore nephritico. Secundum, de calculo vesicæ. Tertium, de inflammatione renum & vesicæ. Quartum, de mictù sanguinolento. Quintum, de ulcere renum & vesicæ. Sextum, de diabete. Septimum, de urinæ incontinentia. Octavum, de ischuria, & stranguria. Nonum, de dysuria, seu ardore urinæ.*

## CAPUT I.

*De Dolore Nephritico, & calculo Renum.*

Dolor nephriticus ille nominatur, qui renes aut ureteres affligit. Apud vulgus colica nephritica dicitur propter maximam affinitatem, quæ ipsi cum colico dolore intercedit, ita ut sæpè non parùm difficile sit utrumque affectum invicem distinguere, ut diagnosi patebit.



Multiplex hujus doloris causa statuitur: frequentissima tamen est calculus, aut pituita crassa. Calculus in rene moram trahens, dolorem, aut nullum, aut obtusum efficit, propterea quod renum substantia obtuso sensu donata sit. Si verò in caput ureteris demittatur, vel illius carnalem subeat, eumque distendat, neque ad vesicam propter magnitudinem propelli valeat, tunc dolores atroces movet, & ægrotantem mirum in modum excruciat. Pituita verò crassa, ureteribus impacta, eos etiam distendit, & dolorem nephriticum producit.

Minùs verò frequentes causæ, sunt grumus sanguinis, ureteribus impactus, vel pus crassius, è renibus, aut aliis partibus superioribus in ureteres deductum. Interdùm enim flatus in ureterũ cavitates sese insinuant, & dolores atrocissimos inducunt.

De calculo, doloris nephritici præcipua causa, & magis ordinaria, quamplurimæ apud authores agitantur controversiæ, quas accuratè persequi instituti nostri ratio non patitur. Sed ea tantùm attingemus, quæ ad illius naturam & causas stabiliendas necessaria sunt.

Ac primùm dubitatur, sub quo affectuum genere calculus constituendus sit. Galenus inter morbos in numero collocat eorum, qui sunt toto genere præter naturam, quemadmodum & lumbricos. Licèt enim propriè morbus in numero respiciat partes viventes, quorum numerus auctus, vel imminutus, morbum istum organicum constituit; ea tamen, quæ præternaturaliter addita sunt numero eorum, ex quibus corpus naturaliter componitur, ad morbos in numero referri debent; ita ut etiam qualitates nudæ interdùm ad morbos in numero referantur, quando immediatè actiones lædunt, ut color flavus in oculo icterici, sonitus excedens in aure, & sapor amarus in lingua.

Plerumque tamen calculus inter causas morbificas collocandus est, quatenus obstructionem, vel distensionem parit.

Inter symptomata etiam collocari potest, excreta scilicet & retenta. Si enim in renibus, ureteribus, aut vesica retineatur, cùm excerni meliùs foret; ad præternaturaliter retenta revocandus est: dum verò excernitur, ad excretum toto genere præter naturam est referendus.

At verò circa calculi causam tum materialem, tum efficientem, major est difficultas. Galenus cum asseclis censuit, causam calculi materialem esse materiam pituitosam, crassam, viscidam & lentam, concretioni idoneam, & ut recentiores loquuntur, fæculentã, limosam, & tartaream: efficientem verò calorem, materiam illam exsiccantem & indurantẽ, atque in lapidem tandem convertentem: Quæ doctrina gravissimis impugnatur rationibus.

Primò enim, si ex materia pituitosa, viscida, & crassa calculi generarentur, in cerebro & ventriculo frequenter producerentur, in quibus talis pituita maximè redundat. Neque sufficit dicere, in illis partibus calorem non esse sufficientem ad concretionem efficiendam. Siquidem ex Hippocratis & Galeni doctrina, calor remissus, actione diuturniori sufficit ad concretionem efficiendam. Et hîc ratio petitur, cur senes ad calculorum generationem sint magis dispositi, cùm juvenes habeant renes longè calidiores; quia nimirùm materia calculi diutiùs moratur in renibus senum propter imbecillitatem facultatis expultricis; & ita diutiùs coquitur à calore renum, ab eoque tandem induratur, licèt longè remissior sit.

Secundò ex Aristotel. 2. *meteor. cap.* 4. quæ concrescunt à calore, liquantur ab humido: sic lutum, à calore satis induratum, in humido liquatur. Calculus autem nunquam dissolvitur in aqua. Neque obstat dicere, fortem calorem tantam concretionem efficere, ut in humido solvi nequeat; quemadmodum in lateribus contingit, qui probè cocti in fornace, postmodum in aqua non solvuntur. Nam primùm in corpore humano tantus calor non reperitur, deinde laterum concretio, ab aqua non solubilis, minimè dependet à calore intensiori, sed potiùs à dispositione argillæ, ex qua lateres conficiuntur quæ habent materiam, lapideæ consistentiæ & indissolubili acquirendæ idoneam. Lutum enim ex terra vulgari conflatum, quamtumvis coquatur in fornace, nunquam lateritiam consistentiam acquiret; sed perpetuò in humido liquescet.

Tertiò ex eodem Aristotele *loc. citat.* calor, concretionem efficiens, debet esse siccus: hoc enim præstat per exsiccationem, & partium humidarum resolutionem. At perpetua fit humiditatis serosæ effusio in renes, & vesicam. Ergò talis exsiccatio & induratio in iis partibus non potest fieri.

Quartò, in fluviis & fontibus lapides generantur, in quibus nullus est calor, imò verò in cavernis & speluncis frigidioribus nonnullis, aqua stillans condensatur in lapidem: unde pyramides & aliæ figuræ exurgunt: Ergò alia causa efficiens inquirenda est præter calorem, & alia materia, præter humorem viscidum ac glutinosum.

Quintò, Pituita indurata gypseam induit naturam, & semper friabilis est, ut in tophis articulorum videre est. At calculi non rarò silicei sunt, quam consistentiam ex pituita obtinere non possunt. Neque tantus calor in corpore humano reperitur, qui siliceam illam consistentiam tali materiæ indere possit.

Omnium sæculorum Medicos decepit mucosa illa pituita, quæ in multorum calculosorum urinis reperitur, ipsamque proximam calculi materiam esse putaverunt; in quo tamen longè à veritate aberrarunt. Nam primò, in renum calculo mucosæ illæ urinæ utplurimùm non apparent; sed frequentiùs in calculo vesicæ. Si autem hæc esset calculi materia, in utriusque partis calculo æqualiter appareret. Ergò ex affectu vesicæ proprio & peculiari hæc materia maximè dependet. Est nimirum vesicæ malè affectæ excrementum: hîc autem vesicæ affectus talis est. Docuit autopsia, in eorum cadaveribus, qui ex calculo vesicæ obierant, & humorem illum mucosum diu multumque cum urinis excreverant, vesicæ corpus carnosum evasisse, & digiti, aut pollicis crassitiem adeptum esse, ita ut totam illius cavitatem interdum impleat & ipsum calculum proximè amplectatur, donec tandem urinam supprimens, ægrum miserè jugulet: In iis verò, qui urinam tenuem, claram & aquosam reddiderant, vesicæ substantia membranosa, & in statu naturali constituta apparuit. Quorũ eventuum ratio desumitur ex Hipp. *Aph. 66. sect. 5. Si in vulneribus pravis & magnis tumor non appareat, ingens malum.* Rationem reddit Galenus, quia suspicio oritur, humores qui ob dolorẽ ad vulnera desluunt, jam ad partes principaliores transmeare. Præterea omnibus partibus insitum est, docente eodem Gal. *lib. de differ. febr. cap.* 11. ut quæcumque robustior est, id quod noxium est, aut superfluum, ad debiliorem transmittat, nec cesset illa transmissio, donec ad imbecillimam ventum sit. Cùm autem pars vulnerata admodum debilis sit, ac proinde ad excipiendos humores maximè disposita: si illi ad eam non deferantur, signum est alias partes admodum esse debiles, quæ talem transmissionem moliri nequeant, aut alias esse vulneratâ debiliores, ad quas humores deferantur. Non solùm autem humores vitiosi ad partem vulneratam deferuntur; sed etiam sanguis laudabilis, quem natura majori copiâ ad partem afflictam transmittit, ut illi suppetias ferat quantùm potest. Hæc omnia locum habent in vesica à calculo oppressa. Calculus grandior, aut inæqualis, vel aculeis præditus, vesicæ tunicam interiorem vellicat: unde dolor, & imbecillitas parti accedit. Natura verò illi suppetias ferens, solito copiosiorem sanguinem ad eam mittit: tum reliquæ partes robustiores, superfluitates suas ad eam deponunt. Hosce humores vesicæ substantia concoquit & assimilat, quantum potest, sicque ex copiosiori sanguine copiosius sumens alimentum accrescit, & crassior atque carnosior evadit. Cùm autem totum sanguinem affluentem, multò minùs humores vitiosos sibi assimilare nequeat; inde multa exoritur excrementorum illuvies, quæ ex propria partis naturâ, pituitosam illam ac mucilaginosam formam induere consuevit. In iis autem calculosis, qui urinam claram, tenuem, & aquosam reddunt, vel quiescens calculus dolorem non parit, qui talis attractionis causa sit; vel aliæ sunt partes vesicâ debiliores, ad quas reliqua mẽbra sese exonerant.

Quia verò hæc doctrina præconceptam multorum secu-

ſæculorum opinionem diruit, luculento uteri exemplo roboranda eſt. Uteri ſubſtantia, ſicut & veſicæ, membrana eſt: at in prægnantibus tota penè carnea evadit, atque tam craſſa, ut poſtremis menſibus duorum digitorum craſſitiem æquet. Quia natura toto geſtationis tempore multum ſanguinem ad uterum mittit, fœtus nutriendi gratiâ, qui cum à fœtu totus non abſumatur, portio quædam illius utero apponitur, & inde cum fœtu ad partum uſque continuò augetur. Idem in veſica contingit, quamvis præternaturaliter, (cùm in utero naturaliter id fiat) ut quando major ſanguinis quantitas ad eam confluit, portionem illius in propriam ſubſtantiam convertat, & illa inde majorem craſſitiem acquirat. Si verò contingat, extra gravitatem, uterum intemperie aliqua infigni, aut alio quovis affectu laborantem, debiliorem reddi; tum humores ſuperflui ab aliis partibus ad eum tranſmittuntur, qui cum ſufficienter aſſimilari nequeant, multa inde emergit excrementorum illuvies, quæ per fluorem muliebrem, ſeu menſtrua alba quotidiè expurgatur. Et ille fluxus albus mulierum eſt proprium uteri excrementum, quemadmodum mucilaginoſa urinæ portio eſt excrementum veſicæ. Idem in renibus contingit, quamvis non adeò frequenter, ut quando à calculo, eorum ſubſtantiæ impacto dolor atque imbecillitas iis inducitur, ad eos natura multum ſanguinem multoſque humores dimittat, qui cùm parti aſſimilari nequeant, ſaltem majori parte, in excrementum craſſum ac mucilaginoſum convertuntur, quod magnâ copiâ cum urinis excernitur, idque adſtantes, ac Medici vulgares purulentam materiam eſſe putant, quæ tamen merè pituitoſa eſt, aut ſaltem exiguo puri permixta, quando ſcilicet à calculo per attritionem ulcus in renibus genitum eſt.

Recentiores nonnulli, prædictis rationibus convicti, cauſam materialem calculi ſtatuerunt ſuccum lapideſcentem; efficientem verò ſpiritum quendam lapidificum. Succum lapideſcentem vocant humorem quendam innatâ & peculiari vi præditum, ut in lapidem convertatur. Hunc verò probare contendunt ex generatione lapidum, quæ fit in majori mundo. Siquidem quamplurimis hiſtoriis conſtat, à non paucis Authoribus collectis, aquas quorundam fontium in lapides & ſaxa converti; alias quæcumque injiciuntur, ligna, ſtirpes, animalia intra paucos dies, cruſtâ lapideâ obducere; liquores in quorundam montium cavernis, in ſtrias & columnas converti, ac denique videmus quandam vini portiunculam, lapideam duritiem acquirere, quæ doliorum parietibus adhæreſcit, & tartarum nominatur; tum etiam in ipſis urinis, quæ claræ ac limpidæ redduntur, poſtquam refrigeratæ ſunt, in lapideam quandam ſubſtantiam concreſcere, & matulæ parietibus adhærere. Quamvis autem peculiaris illa materiæ aptitudo, ut in lapidem convertatur, ſatis cognita non ſit, nonnulli tamen eam inveniſſe putant, dicentes; hoc ex ſalibus provenire, cum terrea quadam portione permixtis. Sales quidem ſoli ferè concreſcunt; ſed in humido etiam facilè ſolvuntur, ac ſi cum materia terreſtri aut lutoſa ſibi analoga conjungantur, cauſæ efficientis vi lapideam naturam acquirunt. Sic videmus in vino, ſalem iſtum, cum materiæ fæculentæ portione mixtum, in lapideam duritiem juxta dolium concreſcere: tartarum enim calcinatum totum ferè in ſalem abit, quod oſtendit, illud ex ſale potiſſimùm coagmentari. Sic etiam in urinis, plurimum ſalem in ſe continentibus, præcipuè illis, quibus limoſa & lutoſa materia permiſcetur, tartaream ac lapidoſam materiam concreſcere videmus, matulæ parietibus adhærentem. Hæc autem ſalina materia, quæ cum urinis permiſcetur, provenit ab eſculentis & potulentis, quæ hujuſmodi ſalibus abundant, qui corpore benè ſe habente foras ejiciuntur, neque in renibus retinentur, abſente præſertim cauſa efficiente, quæ ſivè potens fuerit in ipſa materia, ſivè ex propria renum diatheſi dependeat, calculorum concretionem promovet in renibus & veſica.

Cauſam igitur efficientem calculis vocamus ſpiritum lapidificum. Fernelius verò appellat calculoſam diſpoſitionem quæ renibus inſita eſt, hæreditario jure utplurimũ adepta, cùm iſte affectus inter hæreditarios principem ſerè locum obtineat. Nos verò ſatius eſſe ducimus, cauſam iſtam efficientem ſpiritum lapidificum appellare, qui multò latiùs patet, quàm calculoſa illa Fernelii, arenoſaque renum diſpoſitio. Nam primò, in iis qui talem à natura, aut hæreditario jure, renum diſpoſitionem non habent, calculi etiam generabuntur, ſi alimentis continuò, & maximâ copiâ utantur, quæ plurimum ſucci lapideſcentis in ſe contineant, aut aquas bibant, tali ſucco abundantes, quia illis aquis aut cibis non ſolùm adeſt cauſa materialis; ſed etiam ſpiritus lapidificus illius inſitus eſt, qui ſeminis inſtar, lapidis formam inducit: unde non malè Hermetici cauſam lapidum efficientem ad propria ſemina referunt, quæ in materia diſpoſita, ſuæ ſpeciei lapidem producunt.

Præterea à ſpiritu quodam lapidifico calculos generari, oſtenditur hiſtoriis luculentis, à variis Authoribus relatis hominum, brutorum, aliarumque rerum à ſpiritu quodam è terra expirato, in lapides & ſaxa converſorum. Sic apud Aventinum *lib. 7. Annal. Bavaric.* legere eſt, anno 1345 ex terræ motu plures, quàm quinquaginta ruſticos, item vaccas emulgentes, cum ipſis vaſis extinctos diriguiſſe, & corpora in ſalinas ac lapideas ſtatuas redacta fuiſſe. Sic narrat Ortelius *in deſcriptione Ruſſiæ*, de pecudum gregibus & armentis illicò petrefactis. Sic refert Camerarius de aura meridionali, certis anni temporibus ſlante, in locis montanis Provinciæ Chilenſis in Armenia, cujus afflatu integræ equitum turnæ in ſtatuas lapideas ſubitò converſæ ſint, ſteteruntque in via, eo aciei ordine, quo ante metamorphoſin erant diſpoſitæ.

Ille autem ſpiritus lapidificus non ſolùm in calculoſorum renibus reſidet, ſed etiam in ſucco lapideſcente, ab eſculentis & potulentis ſeparato: ita ut, dum potentior non eſt, utriuſque concurſus neceſſarius ſit: unde multi reperiuntur, qui cibis utentes ad calculi generationem aliquantulùm idoneis, calculos producunt, concurrente calculoſa renum diſpoſitione, vel ſpiritu lapidifico renibus infixo. Si verò renes à ſpiritu illo immunes ſint, ex talibus cibis calculi non fiunt, quia vis illorum lapidifica ſatis potens non eſt, ut ſine renum concurſu, materiam illam in lapideam duritiem convertere valeat. Contrà verò, ſi vis lapidifica longè potentior ſit in iis, quæ aſſumuntur, & frequens ſit eorum uſus, calculi producentur, etiamſi renes tali diſpoſitione, aut ſpiritu lapidifico orbati ſint. Sic videmus in quibuſdam locis, ubi aquæ vel vina ſucco lapideſcente plurimo abundant, maximam incolarum partem calculis laborare, ut de Ciconibus apud Ovidium videre eſt his verſibus:

*Flumen habent Cicones, quod potum ſaxea reddit*
*Viſcera, quod tactis inducit marmora rebus.*

Et vice verſâ, ſi vis illa lapidifica in renibus calculoſis maximè vigeat, ex quibuſlibet alimentis, quanquam laudabilibus, calculos generabit. Sic ante triennium mihi videre contigit virum quendam, qui per tres aut quatuor menſes plus quàm duodecim calculos exiguos ſingulis diebus cum urinis reddebat, cum tamen toto illo tempore ſolis juſculis, aut panatellis lecto affixus, & graviter laborans veſceretur.

Cauſæ calculi antecedentes & procatarcticæ, vel ad materiam calculi ſuppeditandam faciunt, vel reſpiciunt conſtitutionem renum, ob quam calculi faciliùs concreſcunt.

Materiæ calculi generandæ ac cumulandæ plurimùm conferunt ventriculus, hepar, lien, & renes. Ventriculus primùm, ſi non benè concoquat, crudus chylus in hepar deducitur, indèque impuri ac terreſtres ſucci cum ſero in renes derivantur. Hepar calidius materiam chyloſam torret, & calculo generando idoneam reddit: tum etiam frigidius ſanguinem crudum producit, huic etiam operi aptiſſimum. Lien debilis vel obſtructus, aut quoque modo intemperatus, fæculentam ſanguinis partem ſufficienter non expurgat, ejuſque portionem ad renes amandat, quæ ad calculoſæ materiæ elaborationem faciliùs diſponitur. Ac denique renes, præter cauſam conjunctam, quæ eſt calculoſa diſpoſitio, duplici nomine cauſæ antecedentis rationem habere poſſunt, ſcilicet ratione temperaturæ, vel conformationis, Ratione temperaturæ



calidioris, materiam calculoſam attrahunt impenſius, eamque magis incraſſant: ratione verò conformationis, ſi venæ emulgentes laxiores ſint, ut materiæ illæ craſſæ & tartareæ faciliùs in renibus recipiantur, ureteres verò anguſtiores, ut & vaſa ſeroſam materiam ad eos tranſmittentia, ut materiæ illæ craſſæ liberum exitum non habeant, ſed in renibus retineantur.

Præcipuè verò materiam calculi ſuppeditant alimenta craſſa & viſcoſa, ſalſòque excremento referta, ut carnes bubulæ, porcinæ, leporinæ, anſerinæ, & quæ fumo aut ſale conditæ ſunt: piſces ſaliti duriores, & oſtracei, & anguillæ; legumina, caſeus, omniaque lacticinia, ova indurata, caſtaneæ, pyra, cydonia, meſpila, panis azymus, & oryza, vinum craſſum, auſterum, & nigrum, vel novum & nondum defæcatũ: aquæ lacuſtres, aut ſuccò lapideſcente refertæ. His addantur alimenta valdè calida, ut piper, zinziber, alia, cepæ, vinum vetus & potens, quæ hepar & renes impensè calefaciunt: diuretica nimis fortia, quæ materiam morbificam potenter ad renes deturbant: veſtimenta denſiora, lecti plumei nimis calefacientes, balnea, venus immoderatior, quæ renibus eſt inimiciſſima, exercitium vehemens, præſertim à paſtu, nimia repletio, aut fames diuturna, ira vehemens, & alia animi pathemata.

Signa calculi diagnoſtica, ſeorſim ſpectata, æquivoca ſunt, & aliis morbis communia: ſi tamen omnia ſimul & conjunctim conſiderentur, certam diagnoſin efficient.

Primum ſignum eſt, dolor fixus & ſtabilis, circa lumborum regionem, qui ut plurimùm gravativus eſt, quando calculus infixus eſt parenchymati: illud enim obtuſiori ſenſu donatum, gravantem dolorem percipit. Quoties verò calculus in caput ureteris ſeſe inſinuat; tunc dolorem acutum & pungentem excitat, qui dolor nephriticus appellatur, tamdiu perſeverans, quamdiu calculus ibi hæret: neque ægrum excruciare deſinit, donec calculus aut in veſicæ cavitatem protruſus fuerit, aut in renis cavum remeaverit.

Secundum ſignum eſt, urina cruenta, quæ fit ex apertis venulis aut eroſis, in renis ſubſtantiam diſperſis, ab attritione, quæ fit à calculo, ipſius parenchymati inhærente. At ſi pauciſſimus ſanguis excernatur, colorem ſanguinis amittit, cum urina permixtus, & urina lixivium repræſentat. Perpetuum non eſt iſtud ſignum, & ab aliis cauſis non rarò dependet: At quando apparet, unum ex præcipuis eſt, quod dolorem nephriticum à colico diſtinguit. Excitari autem ſolet ab equitatione ambulatione multa, & alia quavis exercitatione vehementi; quia tunc calculus, ſi aſper & anguloſus ſit, è ſua ſede dimotus, tenerrimam renis carnem proſcindit ac dilacerat.

Tertium ſignum eſt, urina tenuis, aquoſa & pauca, circa initium paroxyſmi nephritici, quam interdùm ſuppreſſio integra conſequitur, ſi ambo ureteres fuerint obſtructi. At dum ſolvitur paroxyſmus, & calculus ureteri impactus in veſicam demittitur; urinæ craſſæ, turbidæ, & copioſæ excernuntur, arenoſum ſedimentum habentes.

Quartum ſignum eſt, arenularum & lapillorum frequens excretio. De calculis res ipſa loquitur. Si enim æger nonnullos anteà excreverit, quantumvis exiguos, quoties doloribus affligitur, à calculo affectum provenire certa conjectura eſt. At de arenulis non adeò certò pronuntiare licet. Plurimos ſiquidem videre eſt, qui totâ vitâ multas arenulas cum urinis profundunt, nunquam tamen calculo laborant. Non rarò enim arenulæ proveniunt, ab humorum aduſtione, quæ in hepate ac venis fit; & ille vitri parietibus adhærent, nec in fundo ſubſident, ut illæ, quæ è renibus proveniunt. Præterea digitis contritæ diſſolvuntur, & ſalinam ſubſtantiam referunt, cùm aliæ digitis non cedant, & diſſolvi nullo modo valeant. At denique, cùm hujuſmodi arenulæ ſalinam habeant ſubſtantiam, in calida urina diſſolvuntur, neque ullo modo in ea apparent, dum adhuc calida eſt: poſtquam verò refrixerit, coaleſcunt, & matulæ parietibus adhærent, non ſecus ac cryſtalli tartari, quæ in aqua calente diſſolutæ, dum illa refrigeratur, concreſcunt, & vaſis parietibus adhærent, ita ut valdè ſimilis ſit hujuſmodi arenularum & cryſtalli tartari natura.

Quintum ſignum eſt, & omnium certiſſimum, calculus excretus. Si anim aliquod ſignum ex ſuperioribus, quantumvis æquivocum, appareat, & alias calculus ab ægro excretus fuerit; calculoſum eſſe affectum, certò pronuntiare poſſumus.

Sextum ſignum eſt, ſtupor cruris è directo renis laborantis. Calculus enim grandior nervum illum comprimit; qui in muſculos lumbares inſeritur, renibus ſubſtratos & ab Anatomicis ψόαι nominatos, qui muſculi ad coxam deferuntur, motui ejuſdem inſervientes. Talis ſtupor percipitur ex ſeſſione ſuprà femur ob compreſſionem, vel etiam in brachio, ex decubitu ſupra illud diuturniori.

Septimum ſignum eſt, teſtis retractio, ejus lateris, in quo dolor eſt. Renes enim & ureteres, doloris acerbitate irritati, ſeſe vehementer contrahunt, ſimulque vaſa ſpermatica, & partes omnes vicinæ contrahuntur, quæ quidem vaſa teſticulum ſibi annexum ſurſum retrahunt, ut inguini aliquando infixus videatur. Et iſta partium prædictarum retractio uſque ad veſicam & inteſtina extenditur: Siquidem in ſumma doloris acerbitate, urinæ & alvi excretio ſupprimitur, ita ùt tunc temporis medicamenta purgantia nihil operentur, contractione illâ ejus actioni obſiſtente.

Octavum ſignum eſt, nauſea & vomitus ob connexionem renum cum ventriculo per membranam à peritonæo mutuatam, & per nervum ſextæ conjugationis, cujus duo rami à ſtomacho in tunicam renum interiorem deferuntur. Ideò cùm partes illæ ſentientes vellicantur in renibus, ventriculus compatiens ad rei noxiæ excluſionem irritatur, & primùm pituitam rejicit, mox bilem flavam, ac poſtmodùm æruginoſam, ſi malum protrahatur: quandoquidem ex diuturnis doloribus & vigiliis ſanguis in venis alteratur, & portio illius magis diſpoſita in bilem æruginoſam commutatur.

Denique dolor nephriticus cum colico dolore tantam habet ſimilitudinem, ut Galenus ipſe in eorum diſtinctione deceptus fuerit, ſicut à nobis relatum eſt, in colici doloris diagnoſi. Ubi etiam ſigna propoſuimus, quibus hi duo affectus à ſe invicem diſtingui valeant, ut non opus ſit ea hìc repetere.

Signa hactenus propoſita æquivoca eſſe diximus, & vix unicum eorum certam diagnoſin poſſe conſtituere. Alia tamen nonnulla à quibuſdam Authoribus proponuntur: quæ adhuc magis ſunt æquivoca, & valdè incerta; ſed cum aliis juncta diagnoſin adjuvant, illa ideò enumerare non erit inutile.

Hipp. *Aphor. 34. ſect. 7. Quibus*, inquit, *bullæ in urina natant, nephritica mala, diuturnamque ægritudinem ſignificant.* Fiunt enim hujuſmodi bullæ à craſſis humoribus flatu craſſiori refertis, qui vel in renibus congeruntur; vel aliunde in eos transferuntur. Materia autem illa calculis gignendis idonea eſt, & non niſi longiſſimo tempore edomari poteſt, unde diuturnam ægritudinem ſignificat. Galenus *in comm. hujus Aphoriſm.* dicit, ab acrimonia urinarum aperiri ora arteriarum, ad renes appellentium, atque ita prodire ſpiritum aliquem, qui urinæ permixtus, bullas facit. Attamen veriſimile non eſt, ex arteriis ſpiritum tam craſſum & ſtabilem emanere poſſe, ut urina etiam refrigerata per longum tempus permanere valeat, quemadmodum videmus bullas hujuſmodi per multas horas urinis innatare. Deinde apertis arteriarum oſculis ab urinæ acrimonia, ſanguis ab iis etiam efflueret. Imò verò orificia venarum tenuiori tunica conſtantium, faciliùs aperirentur, & ita perpetuò urinæ cruentæ cum hujuſmodi bullis apparerent.

Idem Hipp. *Aph. 76. ſect. 4. Quibuſcumque cum urina craſſa carunculæ parvæ, ac veluti capilli quidã exeunt, iis è renibus excernuntur.* Carunculæ ab ulcere renum exeunt, de quibus infrà dicemus. Filamenta verò à Gal. *in comm.* referuntur in crudam lentamque pituitam, calore renum intenſiori, in oblongam & teretem figuram conglobatam. Attamen idem Gal. 6. *loc. affect. c.* 3. palam profitetur, ſe poſt anxiam & tædioſam venationem, cauſam tantæ longitudinis neſcire. Avicenna dicit filamenta ſuam ſortiri longitudinem in vaſis renum vel aliis; cùm enim

per diuretica sanetur, fateanturque ægrotantes, se ex renibus laborare, in renibus formam nancisci credibile est. Actuarius præcisè ad ureteres refert. Quando enim renum sinus pituita abundat, cũ urina ad ureteres labitur, & lentore suo insigni uteribus adhærens, tum præ calore crassescens, longam ac teretem effigiem, pilo consimilem, acquirit. Fernelius verò scribit, se animadvertisse, ea filamenta è vasis parastatis derivari, in quibus teretem & pilarẽ formam sortiuntur, ex seminis materia quæ vi morbi sensim defluens, calore crassescit: apparere autem plurima in iis, qui fœdâ, exulceratâque gonorrhϾâ non ita pridem affecti fuere, & iis mulieribus, quibus albicantes menses profluunt, aut uterus fœdâ colluvie turget, idem & sæpenumerò in urina, quæ prima redditur à concubitu. Alii denique arbitrantur, crassos ejusmodi, & lentos humores, è quibus ista filamenta nascuntur, in venis quidem primitùs procreari, sed consistentiam & effigiem pilorum accipere in angustis renum meatibus, per quos veluti per cribri foramina capillaria trajiciuntur, postea verò descẽdere in ureteres, in quibus adhuc magis exsiccantur, donec à lotione in vesicam protudantur, neque ob tenacitatem disrumpuntur.

Quidquid sit: cùm ex communiori Authorum sententia constet, hæc filamenta, a pituita crassa in renibus genita, vel ad eos ab aliis partibus transmissa, provenire certum est, eam in calculum coagmentari posse, si causa efficiens, calculis generandis idonea, concurrat, atque adeò ista filamenta signum calculi æquivocum suppeditare.

Quod ad prognosin spectat, calculus renum valdè periculosus est; gravissima enim mala, ut inflammationem, exulcerationem, dolores atroces, vigilias, virium dejectiones, febres, urinæ suppressiones, aliaque symptomata perniciosa inferre consuevit.

Si affectus hæreditarius sit, à parentibus contractus, incurabilis est.

Cùm vitia renum & vesicæ in senibus difficulter curentur, ex Hipp. *Aph. 6. sect. 6.* calculus renum in ea ætate, curatu difficilis, vel potiùs insanabilis est.

Si dolor nephriticus ad plurimos dies perseveret, neque ullis medicamentis curari valeat, mortis adest periculum, eaque jam in propinquo est cum frigiditas partes extremas, & sudor frigidus faciem occupat. Urinæ, quæ primùm tenues, postmodum verò crassæ apparent, & arenæ in fundo resident, morbi solutionem portendunt.

Calculus cum ulcere renum conjunctus, incurabilis est. Illa enim, quæ lapidem frangunt, ulcus valdè exasperant.

Curatio doloris nephritici & calculi, renibus aut ureteribus inhærentis, perficitur viarum dilatione ac relaxatione, calculorum, aut alterius materiæ, dolorem efficientis, exclusione, causæ antecedentis revulsione ac sublatione, doloris ipsius mitigatione. Quibus indicationibus sequentibus satisfiet remediis.

℞. Rad. althææ, & lilior. an. ℥ i. fol. malvæ, violar. parietar. branch. ursinæ, an. M. i. semin. lini, & fœnugræci, ana Unc. ß. ficuum pinguium par. iii. flor. cham. & meliloti, ana P. i. Coquantur ad ℔. i. In colat. dissolve cassiæ, & catholici, ana Drach. vi. ol. lilior. & violar. an. Unc. i. ß. butyri recentis Unc. ii. Fiat clyster, injiciendus statim.

Rejecto clystere, aperiatur vena Basilica cubiti dextri vel sinistri, & mittantur sanguin. Unc. viii. vel ix. pro viribus aut plenitudine ægrotantis: maximè enim necessaria est phlebotomia ad præcavendam inflammationem, quæ à dolore perseverante excitari potest.

Post venæ sectionem clyster sequens injiciatur.

℞. Flor. chamæm. & melilot. summit. anethi, parietariæ, rutæ, an. M. ß. Sem. anisi fœniculi, cumini, ana Unc. sem. Fiat. decoctio ad ℔. i. In qua dissolve diaphœn. Unc. sem. terebinth. vitello ovi dissolutæ Unc. i. ol. anethini, & scorpionum, ana Unc. ii. Misce, fiat clyster.

Ad magis emolliendum, & dolorem leniendum, ex oleis componi potest in hunc modum, præmisso laxante.

℞. Olei anethini & chamæmel. an. ℔. sem. ol. amygdalar. dulcium ℥. ii. olei rutacei Unc. i. Misce, fiat clyster.

Eodem tempore fotus admoveantur parti dolenti, ex decocto primi clysteris, (additis seminibus anisi & fœniculi) facto in hydrelæo, cum spongiis in eodem expressis.

℞. Ol. scorpionum compositi ℥. ii. butyri recentis, axungiæ gallinæ, ol. lilior. & amygd. dulcium, an. Unc. Fiat linimentum, quod illinatur post fotum. Vel tale cataplasma admoveatur.

℞. Fol. malvæ, pariet. an. M. ii. petroselini cum rad. M. i. rad. raphani Unc. ii. Decoquantur ad putrilaginem, & contundantur addendo cepas sub cineribus coctas n. ii. ol. lilior. amygd. amar. & butyri recentis, an. Unc. ii. Fiat cataplasma, quod duobus linteis raris inclusum, ventri applicetur calidè secundùm longitudinem ureteris: & quoties refrixerit, recalescat in sartagine.

Applicari etiam solet placenta ex parietaria, vel sola, vel ovis permixta, frixa in sartagine, cum oleo chamæmel. amygdal. amar. scorpionum, linteo raro obvoluta.

Vel fieri potest etiam placenta ex cepis minutim dissectis, in sartagine frixis, cum axungia porci, aut oleis prædictis, additis ovis v. vel vi. calide applicanda.

Quia verò magna crudorum humorum saburra hunc affectum plerumque comitari solet, post aliquot clysteres injectos, (qui subindè repetendi sunt, dolore perseverante) purgans aliquod medicamentum exhibendum est, præcipuè in forma boli, ne tam facilè revomatur, quia hujusmodi ægrotantes plerumque solent esse nauseabundi.

℞. Cassiæ recenter extractæ & ol. amygdal. dulcium Unc. i. diaphœnici ʒ. iii. rhabar. pulv. ʒ. i. Cum pulvere liquiritiæ, & tragacanth. fiat bolus.

Si æger non possit bolum devorare, dissolvantur purgantia in decocto malvarum.

Diligenter autem animadvertendum est, purgans medicamentum non esse exhibendũ priusquam dolor fuerit aliquantulum remissus. Nam dolore valdè urgente, catharticum exhibitum, etiam vehemens, sæpè non purgat, quia tunc temporis omnes partes sese contrahunt, & medicamento non opitulantur.

Attamen eo tempore vomitus poterit convenire, quo etiam saburra humorum educitur, & fit revulsio à parte affecta, & non rarò natura ipsa per se, urgentibus doloribus, hanc molitur evacuationem, eaque absoluta, levamen subsequitur.

Vomitorium blandum ita componi poterit, quod & dolorem demulcebit.

℞. Aquæ tepidæ Unc. iv. ol. crudi Unc. i. syrupi acetosi simplicis Unc. i. ß. Fiat vomitorium.

Si vehementioribus uti lubeat, ad saltem vitrioli, aut mercurium vitæ confugiendum erit, quibus se nephriticos dolores citò fugavisse Angelus Sala gloriatur.

Ante & post purgationem, per os exhibenda sunt, quæ vias laxant, & dolorem leniunt. Cui usui confert syrupus de althæa Fernelii, frequenter exhibitus. Sed quia hic syrupus paratus semper non habetur in officinis, simplicior in hunc modum parari poterit.

℞. Rad. althææ Unc. iii. Coquantur ad ℔. i. In colatura dissolve sacchari ℔. sem. Utatur frequenter.

Julepus sequens ad vias leniendas frequenter exhibendus.

℞. Hordei integri P. i. cicer. rub. P. ß. Sem. malvæ & althææ, an. ʒ. ii. sem. quatuor. frig. maj. an. Drach. i. ficuum pinguium paria iv. sebesten paria iii. liquirit. ras. Unc. sem. Coquantur ad ℔. i. sem. In colatura dissolve syrupi capil. ven. Unc. iv. Detur in quatuor doses, bis aut ter in die.

Pro potu decoctum ex rad. alth. Unc. i. sem. hordei P. ii. liquirit. Drach. vi. in aquæ ℔. v. ad ℔. i. consumptionem, erit utilissimum.

Vel fiant juscula ex malva, althæa, & ciceribus rubris, cum multo butyro & modico sale; vel eadem decoquantur in jure pingui.

Vel exhibeantur emulsiones ex quatuor semin. frig. majoribus paratæ.

At præ cæteris remediis vias emollit, & laxat, doloremque lenit ol. amygdal. dulcium, recenter extractum, quod ad ℥. iii. vel iv. per se, vel cum vino albo, aut decocto malvæ, althææ, liquirit. & cicer. rubrorum exhiberi poterit. Vel fiat potio ex olei amydal. dulc. & amararum



partibus æqualibus, quia amygdalæ amaræ ad expellendum calculum etiam conferunt.

Postero die, ab hac venæ sectione, vena etiam poplitis, aut malleoli aperienda est, è directo partis affectæ. Sic enim ab ipsa fit derivatio, ex eaque utplurimùm ægrotantes levamen maximum solent percipere. Quod præceptum ab Hipp. nobis traditum est *6. epid. part. 1. Aph. 6.* & ab Aëtio *lib. 11. c. 5.*

Imò verò, affectu ulteriùs procedente, apertio hæmorrhoïdum erit utilissima, juxta Aph. Hipp. 11. *sect. 6. Melancholicis & nephriticis hæmorrhoïdes supervenire, bonum.* Nam ex eodem ramo splenico venæ sparguntur ad renes, vesicam, & hæmorrhoïdes.

Si fomentis, linimentis & cataplasmatis prædictis dolor non satis leniatur, in semicupium æger demittendus, ex decocto emolientium compositum, addito vino albo; hoc enim mitescet dolor utplurimum, saltem quamdiu æger in eo residet. Non tamen frequentiùs ægri demergendi sunt, quandoquidem vires diuturniori balnei usu admodum exsolvuntur.

Ac denique dolore nimium sæviente, ex quo vigiliæ diuturnæ, ac virium exsolutio sequitur, ad narcotica confugiendum est, & philonii romani ʒ. ii. clysteri admiscendæ, vel laudani opiati gr. v. aut vi. Vel ejusdem laudani gr. i. ii. iii. aut iv. per os exhibenda. Vel denique syrupi de papavere alb. ℥. i. in julepo convenienti.

Prædictis topicis usupatis, in dolore diuturniori, non parum proderit emplastrum de meliloto, cum ol. chamæmel. vel anethino malaxatum.

Hisce remediis, aut etiam eorum nonnullis methodicè usurpatis, dolor nephriticus utplurimùm curari consuevit, iterata etiam purgatione, si opus videatur, aut medulla cassiæ frequenter exhibita. At verò si post eorum usum dolor adhuc excruciet, certũ erit, calculos grandiores renes & ureteres obstruere, qui diureticis remediis calculum frangentibus & expellentibus, deturbandi erunt. Quorum tamen remediorum delectus habendus est, ut primò mitiora usurpentur & magis temperata antequam ad acriora veniatur, quæ sanguinem & renes inflammare valent. Ubi etiam corporis habitus ratio ineunda est. Nam obesum corpus magis tenuãtia; gracile verò, minùs perferre potest.

Horum autem remediorum, calculos imminuentium, frangentium, vel expellentium materiam, infinita penè reperitur apud Authores. Nos selectiorem tantùm hîc proponemus.

℞. Rad. apii, petrosel. brusci, gram. & asparagi, ana Unc. i. rad. malvæ & althææ, ana Unc. ß. fol. parietariæ M. ii. sem. anisi, fœniculi, anethi, carvi, dauci, ameos, carthami, rutæ, cumini, & bacc. lauri, ana ʒ. ii. chamomill. meliloti, anethi, & stœchados, an. P. i. Coquantur in vino albo ad medias. In colat. ℔. i. dissolve butyri recentis ʒ. iv. mellis rosac. ℥. ii. sacchari rubri ℥. i. benedictæ laxativæ ʒ. ß. vitellum ovi numero i. olei nucum, anethi, vel lini Unc. iii. Misce. fiat clyster, qui retineatur duabus horis, si fieri possit.

℞. Aquar. fragariæ, & saxifragæ, an. Unc. ii. vini albi generosi Unc. vi. ol. amygd. dulc. Unc. ii. spirit. vitrioli ʒ. i. Misce pro tribus dosibus. Prima detur calidè quantum ferre potest. Post horas sex detur secunda pari modo. Si etiam hæc inefficax, [quod rarò contingit] tertia propinetur.

Paratu facilior fit julepus ex aqua saxifragæ, & syrupo violaceo; cum spirit. vitrioli guttis 15. aut 20.

℞. Succi parietariæ sine igne extract. Unc. iii. succi limonum recentis, & olei amygd. dulcium extracti sine igne, ana Unc. ß. Misce, fiat julep. qui detur tribus aut quatuor vicibus manè, & serò. Vel

Succi limon. & vini albi, ana Unc. ii. sacchari canti Unc. ß. Capiat loco julepi.

De succo limonum hoc notandum est, cautum esse debere illius usum, quia frequentiùs, aut nimiâ copiâ exhibitus, aphthas facit in ventriculo unde lienteria succedit.

Pilulæ sequentes sunt efficacissimæ.

℞. Salis prunellæ, crystalli tartari, salis baccarum hederæ, & fol. nasturtii, ana partes æquales. Cum syrupo aliquo appropriato, vel terebinthina fiat massa pilul. de qua capiat ʒ. i. singulis diebus manè.

Pulvis sequens à Quercetano valde commendatur in Pharmacopœa.

℞. Tunicæ interioris ventriculorum gallinæ, & stercoris albi ejusdem, ana Unc. sem. pulveris pelliculæ interioris, quæ in putaminibus ovorum reperitur. Drach. ii. sem. herniariæ, cinam. ana ʒ. iv. nucleor. mespil. ʒ. ii. ß. anisi, fœniculi ana ʒ. i. Reducantur in pulverem tenuissimum, de quo capiat ʒ. ß. vel i. cum vino albo.

Cinis corticum ovorum adustorum, à ʒ. ß. ad ʒ. i. exhibitus, cum vino albo, potenter expellit calculum in urinæ meatibus hærentem.

Sanguis hirci præparatus, ab omnibus, tum antiquis, tum neotericis commendatur, tanquam remedium excellens ad dissolvendum calculum. Dosis illius erit à ʒ. [illegible] ad ʒ. i. Aqua ex sanguine hirci destillata, per vitrea organa, in B. M. miranda præstat. Sed hircus per mensem nutriendus est saxifragâ, pimpinellâ, baccis juniperi, petroselino, aliisque diureticis, sine ullo potu.

Hartmannus urinam hirci, tanquam stupendum remedium, commendat his verbis: *In obstructione renum, à calculo totali, vel etiam, ubi ureteres & vesica à calculis, in eam regionem detrusis, omnino fuerint obstructi, ut ne gutta quidem urinæ prolabi possit, præstantissimũ est, si urina hirci, recentissimè ex vivente adhuc hirco cum vesica extracta, potanda detur, & omentum cum intestinis, ventri, pubi, & peritonæo fuerit applicatum. Sic enim calculus repente consumitur sine læsione vasorum, & patiens liberabitur.*

Pulvis millepedum ad dissolvendos calculos præstantissimus est, illiusque usus docebitur in calculo vesicæ.

Infusum etiam millepedum, in vino albo paratum, & diu continuatum, ad idem est efficax.

Vinum alkekengi ab Arnaldo Villanovano maximè commendatur, eoque materiam calculosam ita educi refert, ut manu colligi possit. Fitque hoc vinum, contundendo fructus alkekengi cum vino albo, & colaturam exhibendo.

Sequentia verò in communem usum revocari poterunt.

℞. Lapides Judaici, pulv. lithontriptici Justini, ana ʒ. i. nucleor. persicorum, gummi tragacanthi, & nucleor. cerasorum, ana ʒ. ß. Reducantur in pulverem, & cum terebinthina fiat bolus, qui detur in tres doses, manè & serò sumendas.

℞. Raphani acerrimi derasi ℥. ii. vini albi ℥. iv. Macerentur per aliquot horas, deinde fortiter exprimantur. Colaturam capiat æger bis aut ter, horis convenientibus.

Aqua sabinæ ad ℥. i. vel ℥. ii. sumpta, calculum & arenulas potenter expurgat.

℞. Rad. bismalvæ in vino albo mundat. ℥. vi. rad. bardanæ & graminis, ana ℥. iv. rad. asari, petroselini, valerianæ, fœniculi contusarum, ana ℥. ii. fol. capill. veneris, saxifragæ, pimpinellæ, virgæ aureæ, betonicæ, ana M. iv, Sem. basilici, bardanæ, cardui benedicti, sileris montani nucleor. mespil. & persicor. ana ℥. i. milii solis ℥. i. lapidis lyncii Judaici, ana ℥. i. ß. terebinthin. ℥. iv. sanguin. hirci præparati ℥. ii. ß. croci ℥. ii. vini albi ℔. iv. Contundenda contundantur, & misceantur omnia. Distillentur in B. M. Hujus aquæ capiat æger ℥. ii. tribus horis ante cibum, superbibendo vini albi ℥. iv.

℞. Cortic. rad. card. asinini ℥. i. liquirit. ʒ. ii. Coquantur ad ℥. vi. Colaturam capiat per multos dies. Calculos, & arenulas, renibus inhærentes, mirabiliter expellit.

℞. Ceparum albarum minutim concisarum ℔. iv. sacchari albi ℔. ii. vini albi ℔. i. ß. Distillentur in B. M. ad siccitatem. Dentur, manè, ℥. ii. vel tres per multos dies.

Apud practicos commendatur cinis scorpionum, ad ℈. i. exhibitus, cum aqua graminis, parietariæ, aut vino albo; cujus tamen usus rarissimus est. At frequentiùs usurpatur oleum scorpionum Mathioli, cujus ʒ. i. per os exhibita, cum prædictis liquoribus, calculi excretionem egregiè accelerat.

Chymici suos sales ad calculorum exclusionem maximè prædicant. Inter quos non infimum locum obtinet sal siliquarum & stipitum fabarum, cujus ℥. ß. cum vino albo egre-

egregiè operatur. Idem præstat tartarum vitriolatum, eadem dosi. Ab iisdem etiam laudantur spiritus salis, vitrioli, & mercurius dulcis, cum propriis vehiculis usurpati.

Exterius verò calculorum exclusio adjuvari potest, si tota renum & ureterum regio, calentibus manibus, oleo scorpionum inunctis, assiduè perfricetur.

Tum cucurbitulæ plures, à rene affecto ad pubem descendendo, secundùm longitudinem vreteris, sine scarifitione applicentur.

Illinatur denuò, eadem pars ol. scorpionum Mathioli aut cantharidum subtilissimè pulverat. portiuncula addatur. Vel fiat linimentum ex olei ceræ, de lateribus, & scorpionum partibus æqualibus, maximè penetrans & summæ efficaciæ; modò renum inflammatio non timeatur.

In usu medicamentorum calculum frangentium & expellentium, observandum est, non semel ea aut bis esse usurpanda; sed pluries, donec viæ obstructæ fuerint reseratæ. Dum autem exhibentur, renes & vesica fovendi sunt balneis, fomentis, unctionibus & cataplasmatis, quò faciliori negotio operentur. Nec non liquores aliqui tenuium partiū, quale est vinum albū vinosum, propinandi sunt per vices, usurpanda interna emollientia laxantia & vias lenientia, ut viæ magis dilatentur, & aliorum remediorum acrimonia.

Hisce remediis curatur dolor nephriticus, & calculorum dissolutio atque exclusio promovetur. Quia verò huic affectui dispositi & curati, sæpe solent recidere, ideò illius prophylaxis instituenda est, ut quantùm fieri potest recidiva inhibeatur.

Ac primùm, si plethora adfuerit, vel calida hepatis & renum intemperies, confert venæ sectio vere & autumno celebrata, præmisso clistere, aut leviori aliquo cathartico. Deinde materia calculo generando idonea evacuanda est antequam ad renes deducatur. Quod fieri poterit vomitu bis aut ter in mense excitato, in iis qui facilè vomunt.

Vel purgatio instituenda est bolo ex cassia, diaphœnico & rhab. composito, in curatione descripto: aut convenienti alio medicamento, singulis mensibus, aut bimestri, vel trimestri spatio, secundum ægri habitum & humorum copiam, idque in ultima lunæ quadrâ commodius fiet.

Vel si cacochymia magis urgeat, apozemate conveniente, vere, autumnove usurpato, expurganda erit. Eo enim non tantùm antecedens causa & remota subtrahitur, sed etiam conjunctæ potio quædam; tum obstructiones viscerum, quæ hunc affectum frequenter comitari solent, admixtis incidentibus & detergentibus, convenienter dissolvuntur.

Vel apozematis vice decoctum galli veteris usurpari poterit, in hunc modum compositum.

♃. Polypod. querc. sem. carthami, ana ℥. i. ß. thymi, & epithymi, ana P. i. sem. cumini, anisi, anethi, fœniculi, carvi, cardui benedicti, ana ʒ. ii. fol. sennæ ℥. i. ß. turbith. gummosi ℥. ß. cinam. ʒ. i. crystalli tartari ʒ. ii. Contundantur & misceantur simul, ex qua mixtura venter galli veteris eviscerati impleatur, deinde coquantur, donec galli caro ab ossibus separetur. Colatum jusculum capiat quatuor dosibus matutinis.

Vel usurpari poterit pulvis sequens, à Solenadro commendatus, cujus usu testatur multos à doloribus nephriticis fuisse præservatos, imò verò liberatos; nam dolore præsente eum exhibet cum successu.

♃. Fol. sennæ Unc. ii. rhab. opt. ʒ. ß. turbith. ʒ. ß. hermodactyl. ℈. ii. polypod. ʒ. ß. cinam. zinzib. milii solis, saxifragæ, sem. genistæ, ana ʒ. i. Pulverentur subtilissimè. Dosis autem à ʒ. i. ad ʒ. i. ß. cum vino albo, vel rubello tenui, semel in mense.

Carolus Piso pulveris sequentis singulares effectus prædicat.

℞. Anisi, marathri, calvi, cumini, ana ʒ. i. coriandri præparat. ʒ. ß. liquir. sem. bardanæ: ana ʒ. i. sem. Cinam. galangæ, ana ℈. i. Sem. milii solis, genistæ ana ʒ. ß. pulv. diatrag. frig. ʒ. ii. diacrydii ℈. i. sennæ orientalis ad pondus omnium, fiat pulvis. Dosis ʒ. i. cum jusculo cicerum rubrorum.

Vel syrupus magistralis in hunc modum componi poterit.

℞. Rad. asparagi, gram. althææ, brusci, & petroselini, ana ℥. i. fol. betonicæ, pimpinellæ, saxifragæ, parietariæ, adianti, polytrichi, ana M. i. Sem. ocymi, petrosel. macedonici, milii solis, genistæ, bardanæ sileris montani. ana ʒ. ii. liquiritiæ rasæ, passularum mundatarum & polpod. querc. ana ℥. i. fiat decoctio ad ℔. i. ß. In colat. infunde sennæ mundatæ ℥. iv. agarici albi ℥. ii. zinziberis ℈. ii. bulliant parum, & fiat expressio. In qua dissolve sacchari albi ℔. i. Fiat syrupus perfectè coctus, de quo capiat ℥. ii. semel aut bis, in mense, cum decocto hordei, graminis, & cicerum rubrorum.

Vel in magna cacochymia flant pilulæ ex aloë & agarico, quarum duæ vel tres assumantur alternis diebus, ante prandendum.

Post purgationem quædam diuretica usurpanda sunt, ut materia mucilaginosa, tum etiam arenulæ, circa vias urinarias oberrantes, educantur.

In hunc finem parari possunt decocta ex diureticis in syrupo magistrali descriptis composita, & cum saccharo in julepi vel apozematis formam redacta. Vel etiam cum pullo gallinaceo, vel carne hœdina, aut vervecina, parari possunt juscula in multos dies sumenda, bis in anno post purgationes universales.

Tum post singulas purgationes nonnulla ex sequentibus usurpari poterunt, & semel aut bis in hebdomada continuari.

℞. Caudicum & flor. fabarum ℔. iii. calcitrap. ℔. i. Contundantur, addendo sacchari canti ℔. i. succi limonum ℔. i. succi arantiorum ℔. ß. Decocti malvæ & altheæ facta forti expressione ℔. ii. mellis ℔. i. distillentur lento igne, & non permittatur comburi, neque liquores ex toto consumi. Hujus aquæ capiat æger ʒ. iv. manè, ut dictum est.

℞. Nucleor. mespil. & pulver. elect. diatrag. frig. ana ℥. i. rad. ononidis siccæ. liquir. ras. sem. melonum, & milii solis, ana ʒ. ii. sem. saxifragæ, genistæ, raphani, brusci, calcitrap. ana ʒ. i. sem. althææ & asparagi, ana ℈. i. sacchari canti ℥. ii. Fiat omnium pulvis, de quo capiat cochlear i. manè, ter singulis mensibus, nempe circa novilunium, plenâ lunâ, & mediâ; superbibendo parum vini albi, aut decocti cicerum rubrorum, rad. eringii & glicyrrhyzæ, fortiter postea se agitando aut deambulando.

Carolus Piso eximiè laudat pulverem sequentem, cumque cum pulvere purgante, suprà ex eo descripto, usurpatum plures pyxides fragmentorū lapidum excussisse refert, in quodam Præside Lotharingo.

℞. Sem. althææ & violarum, ana ℈. ß. sem. milii solis, & rad. liquir. ana ℈. i. lapidis Judaici & lapid. spongiæ, ana g. vi. pulv. ossis dactylorum, mespilorum, ceratorum ana ℈. ii. Sem. melonum ʒ. ii. fiat pulvis, dosis ʒ. i. sumenda cum pane azymo, vino albo madefacto, tribus diebus interlunii cujusque, & superbibendo jusculum cicerum rubrorum alteratum rad. altheæ, fœniculi, eringii, ononidis, petroselini, & granis juniperi contusis, addendo vinum album, mel, butyrum, & succum limonum.

Electuariū sequens à Zapata describitur insignis efficaciæ.

℞. Sem. hyperici probè exsiccati, & in tenuissimum pulverem redacti ℥. ii. conservæ rosarum, aut violar. ℔. ß. Misce, fiat electuarium, de quo capiat æger ℥. ß. manè biduum, tribus horis ante pastum, duabus primis septimanis, postea, semel in septimana per 15. dies; ac deinde semel in mense, vel per longiora intervalla, secundum affectus urgentiam.

Conserva rosarum melior, quia corrigit odorem terebinthinæ à semine hyperici impressum: licet conserva violarum renibus magis conveniat.

Tabellarum sequentium usus poterit esse tutissimus & efficacissimus.

℞. Quatuor sem. frig. major. mundat. glycyrrhizæ rasæ, ana ℈. i. sem. pimpinellæ, ocymi, petrosel. macedon. nucis moschatæ, ana ʒ. ß. pulv. aromat. rosar. ℈. ii. sacchari in aqua alkekengi dissoluti Unc. iv. Fiant tabellæ pond. Drach. iii. Capiat unam manè tribus horis ante pastum, superbibendo aquæ ononidis, aut herniariæ ℥. iv. cum vini albi ℥. ii.



Vinum alkekengi in curatione descriptum, si per intervalla exhibeatur, omnem materiam calculorum educere asserit Villanovanus.

In omnium diureticorum usu hoc perpetuò observandum, ea non esse frequenter usurpanda, quia trahunt ad partem affectam: ideò semel aut bis in mense, vel aliquando per majora intervalla exhibere sufficiat, corpore tamen priùs purgato, ne aliarum partium cacochymia ad renes deducatur.

Attamen terebinthina in usum frequentiorem venire poterit. Refert enim Amatus Lusitanus *curatione 68. centur. 2.* monachum quendam, cum articulari morbo, simul & nephritico corripi soleret, & nullo remediorum genere, multis frustrà tentatis, convalesceret, tandem terebinthinæ usu intra sex menses liberum â dictis morbis evasisse. Degluticbat autem singulis diebus terebinthinæ particulam nucis magnitudine saccharo admixtam. Ratio autem, cur terebinthina frequentiùs usurpata non noceat, sicut alia diuretica, ea est, meo judicio, quia urinas amovendo simul alvum laxat, ita ut crassiores humores per alvū deturbentur, qui ab aliis diureticis ad renes deducerētur.

Vulgò autem usurpatur terebinthina per intervalla, quemadmodum alia diuretica, tum sola, tum aliis medicamentis admixta, in hunc modum.

♃. Terebinthinæ in aqua saxifragæ, vel parietariæ decies lotæ ℥. ß. Cum saccharo fiat bolus. Vel

♃. Cassiæ recenter extractæ ʒ. vi. terebinthinæ ℥. ß. pulv. liquirit. ʒ. ii. Misce, fiat bolus. Vel

♃. Terebinthinæ ℥. ß. pulv. lithontriptici ʒ. ii. Misce, fiat bolus. Vel

♃. Terebinthinæ ℥. ß. rhab. pulv. ʒ. i. Misce, fiat bolus. Vel

♃. Terebinthinæ ℥. iv. Inuratur in lamina ferrea candente, ut possit in pulverem reduci, cujus dosis erit ad ʒ. ii. cum liquore idoneo.

Zacutus Lusitanus *observ. 58. lib. 2. Prax. admir.* balsami naturalis vires ad calculos expellendos mirè prædicat, eoque liberatum esse virum sexagenarium, qui per dies octodecim urinæ suppressionem à copia calculorum passus fuerat. Is primò guttulas aliquot balsami cum oleo amygdalino, hauriens, dosin utriusque augendo, singulis diebus, ita ut tandem ad basami ℥. ß. & olei amygd. ℥. iii. ascenderit, intra decem dies calculos sex excrevit; & ejusdem auxilii beneficio in posterum præservatus est, dimidiam ol. amygdalini unciam, sex balsami guttulis permixtam jejuno stomacho absorbens cujus præsidii ope, sabulosam urinam excernens, in multos annos vitam producit. Si balsamum orientale desit, Peruvianum erit usurpandum.

Idem Zacutus *in eadem observatione*, aquam nicotianæ prædicat his verbis. *Memini me pluries calculos magnos, renum cavo tenaciter impactos, usu stillatitiæ aquæ ex nicotiana viridi extractæ, in potum exhibitæ, per urinā deturbasse. Si ea desit, ejus decocto utere cum utilitate multa.*

Sapientissimus Varendæus, præceptor meus, mirum in modum probat ad prophylaxin hujus affectus, usum aquarum nostrarum Balerucanarum, cujus etiam nos admirandos sæpè vidimus effectus. Hujus autem verba, summo judicio exarata, & ex diuturnâ magni illius viri experientia deprompta, hîc subnectimus. *Nullum est*, inquit, *me quidem judice, potentiùs præstantiusve remedium, post accuratam corporis purgationem, ad vias istas excrementis suis liberandas & mundificandas, quàm potus aquarum nostrarum Balerucanarum; suo enim calore, ex bituminali vena profecto, fundunt liquantque quoscunque crassiores mucos, & ipsos calculos, si adhuc sint teneriores; nitrosâ autem substantia abradunt quasi & detergunt sordes istarum viarum, & quantitatem mirabili quæ assumuntur, solent impuritates non tantum intestinorum, sed etiam renum & vesicæ quasi torrente quodam abripere. Unde incredibile est dictu, quantam viderimus ex calculosis istis hominibus saburram illarum potu, cum urinis deturbatam. In quibus autem timuimus calefactionem viscerum, præscripsimus tunc temporis vini abstinentiam, juscula quoque pullorum refrigerantibus temperata, julepos temperantes, & similia. Quibus ita consideratis, non veremur etiam pituitosos ac pingues homines (dummodò firmissimis viribus) in balneum dictarum thermarum præcipitare, semel tantum in die circa auroram, munitis priùs renibus & hepate, propriis quibusdam inunctionibus, atque etiam duplici linteolo involutis: ut deinceps sudoribus concitatis, viisque istis relaxatis, excrementa hujusmodi copiosè vacuentur. Licebit etiam postea, dum erunt domi, si ita videatur, emendare quidquid empyreumatis contraxerint, usu balnei domestici ex aqua dulci, & refrigerantibus ac humectantibus parati.*

Conferunt etiam non parum, ad hujus affectus præcautionem, aquæ minerales acidulæ vitriolatæ. Quia non solùm materiam mucilaginosam atque tartaream, ex qua coagmentantur calculi, dissolvunt, & arenulas deturbant, sed etiam hepatis & renum calidam intemperiem corrigunt; ideòque in calidioribus dictarum partium intemperaturis hujusmodi aquæ erunt convenientissimæ.

Cùm autem naturæ calidiores à prædictis remediis diureticis, majori ex parte calidis, aliquantulum lædantur; eorum loco alia magis temperata illis substitui poterunt, quorum præcipua sunt.

Aqua foliorum, & siliquarum fabarum recentium, vel aqua herniariæ.

Aqua limonum destillata etiam commendatur. Limones integri in taleolas dividuntur, & destillantur in B. M. ad magis refrigerandum, cum lacte destillantur utiliter.

Conserva fructus cynorrhodi, quæ diuretica est; attamen refrigerat, & à Cratone in hoc casu laudatur.

Conserva flor. althææ, vel malvææ, quæ leniendo & humectando vias urinarias, arenularum exclusione adjuvat.

Succus portulcæ inspissatus, & in pilulas redactus ʒ. i. pondere exhibitus, renes potenter detergit.

Flores granatorum exsiccati, & ʒ. i. pondere sumpti calculosam materiam expurgant.

Idem præstat spongia bedegaris exsiccata, pari pondere cum liquore idoneo propinata.

Butyrum recens cum saccharo canto partibus æqualibus mixtum, quotidiè manè sumptum jejuno stomacho, vias urinæ lenit & abstergit, ac calculi generationē impedit.

Idem præstant amygdalæ amaræ, si quotidiè x. aut xii. comedantur.

Nec minoris sunt efficaciæ nuces avellanæ ante pastum comestæ quæ à Cratone commendantur, dicente se compertum habere, non paucos, sævis cruciatibus calculi diu affectos, usu avellanarum liberatos. Quod quidem disertè confirmat Amatus Lusitanus *curat. 73. cent. 7.* ubi sic loquitur: *Vir, qui nephritim patiebatur, & de renibus non rarò lapillos rubentes per virgam mittebat, multum querebatur, lumborum namque & iliorum, imò totius ventris dolores & rugitus sæpe sentiebat. Pro quibus abigendis symptomatis, multis est usus remediis, frustrà tamen. At cùm præter spem, ex cujusdam commendatione, avellanis in victu uteretur, liber & sanus à tantis affectionibus evasit. Consuluerat autem illi vir quidam si morbum profligatum vellet, avellanas cum internis suis membranulis comederet initio prandii & cœnæ. Cæterum ille remedium considerans familiare, non solum initio mensæ eas comedebat, sed medio & fine. Quarum assiduo usu ita valuit, ut nunquam postea morbum persenserit.* Addit Amatus Lusitanus in scholio. *Non solùm vir hic, de quo agimus, per avellanarum esum sanus ex hac mala affectione fuit, sed plures alii. Sunt autem avellanæ hæ vulgares ponticæ nuces dictæ, quas Avic. inter eas medicinas, quæ lapidis renum materiam absumunt, reponit. Sed qua facultate operentur, dubium est. An fortè sua siccitate, & facultate in membranula interiore compertâ? Sed non desunt alii, qui hoc operari sua nuclei parte oleosâ contendunt.*

Chymici spiritum salis laudant, illiusque guttas aliquot manè cum jusculo, aut alio liquore exhibent.

Aqua tepida excocta à Zechio commendatur, sex, vel septem unciarum pondere, ante omnem cibum bis, aut saltem semel in die pota. *Nihil enim*, inquit, *adeò renes ab excrementis vacuos temperatos reddit. Igneus enim eorum calor aquæ tepore tandem extinguitur, ita ut in posterum calculos procreare non possint.*

Pro

Pro potu utatur æger vino tenui & paucifero, cum decocto radicis eringii. Quod quidem decoctum pro potu ordinario à Cratone commendatur: Et nos egregios illius vidimus effectus. Sed eryngium marinum vulgari multò præstantius est.

Nonnulli à calculo præservati sunt usu ad potum ordinarium vini expressi ab uvis acidulis, quæ vulgò apud nostrates *unies* nominantur, ita ut vineam ex illis uvis ad hunc usum de industria condiderint

Ad prophylaxin etiam hujus affectus non parum conducit, renum intemperiem calidiorem corrigere, cui rei proderunt remedia calida in hepatis intemperie descripta, quæ etiam renum intemperiem emendare valent. Præterquam quòd caliditas immodica renibus non rarò ab hepate communicatur.

Inter cætera verò serum lactis, per mensem integrum, verno tempore usurpatum, præstantissimum est. Tum etiam aquæ minerales, acidulatæ, & vitriolatæ, omnia viscera interna potenter refrigerant.

Inter externa balneum aquæ dulcis tepidæ frequenter usurpatum, & natatio in flumine, æstatis tempore erit convenientissima.

Epithema sequens renibus etiam frequenter admoveri poterit.

℞. Aquarum lactucæ, nymphææ, & rosar. ana ℥. iii. aceti rosacei ℥. ii. Misce, admoveantur valde tepidè, manè & serò.

Convenit etiam sequens linimentum, præcipuè hyemis tempore.

℞. Ol. rosac. nymph. & violar. in aceto & aqua rosac. lotarum, ana ℥. i. mucilag. althææ extractæ in aqua parietariæ ℨ. vi. ceræ tantillum, fiat linimentum pro unctione renum, manè & vesperi.

Temperatur & renum caliditas immodica, laminâ plumbeâ perforatâ, & supra regionem renum continuò gestatâ.

Ac denique, quia ventriculi cruditates materiam suppeditant calculis generandis; illius etiam ratio habenda est, & roborandus ventriculus sumptis & admotis, in illius partis imbecillitate descriptis.

---

## CAPUT II.

### *De Calculo Vesicæ.*

QUamvis ordinis ratio postulare videatur, ut omnes renum affectus seriatim persequamur: tamen ordo doctrinæ postulat, ut calculo renum, vesicæ calculum subnectamus; cùm eadem utriusque sit natura & conditio, & maxima pars eorum quæ de calculi renum generatione diximus, etiam calculo vesicæ conveniant.

Causæ igitur materiales & efficientes calculi vesicæ eædem omnino sunt, quas ad calculi renum productionem concurrere suprà retulimus. Hæc tantùm in eorum generatione differentia annotanda est, quod pueri magis calculo vesicæ laborent, senes verò calculo renum magis afficiantur. Cujus eventus ratio à Galeno tradita est *in 6. epid. sect. 3.* quia nimirum crassities urinarum, quæ in pueris frequenter ob ingluviem contingit, à calore illorum blando dissolvitur, ac simul diffunditur, nec in renibus moram trahit, adjuvante facultate expultrice renum, quæ fortior est in ea ætate: sed lapsa in vesicam, ibi residet, ac moratur diutiùs, quia pueri ludicris intenti, & diuturno somno indulgentes, longiora faciunt meïendi intervalla. Adde, quòd urina minùs acris vesicæ expultricem non irritat, donec copiâ gravans efficiatur: & sic fæx ista retinetur, neque potest deinde commodè expurgari per exiguum adhuc urinæ canaliculum. Præterea vesica ab urinæ copiâ valdè distenta, non potest tam exactè sese contrahere, ut tantam urinam evacuet, sed aliqua ejus portio in fundo remaneat, quæ est crassa illa fæx, calculis coagmentandis idonea. Senes contrà frequenter emingunt eam materiam, quæ in vesica continetur, amplíorque ductus patet ad ejus expulsionem. In renibus autem crassamentum illud moratur, quia viscidius est, neque potest dissolvi ab effœto calore, aut transcolari ob siccitatem, & quasi ariditatem, in renibus jam contractam; unde Hipp. *in Coacis*, vult lapidem in vesica non generari à decimo quarto ætatis año usque ad sexagesimũ, nisi priùs extiterit.

Fernelius novam de calculi vesicæ ortu opinionem proposuit, dicens: omnem calculum, in vesica contentum, rudimentum è renibus traxisse, & in vesica postmodum incrementum sumpsisse. Quando nimirùm calculus è renibus excidit per dolorem nephriticum, si grandiusculus sit in vesica subsistit, ibique novæ materiæ appositione sensim accrescit. Asserit etiam, se in contritis vesicæ calculis nucleum quendam in medio reperisse, è renibus excturbatum, diversi à reliquo integumento coloris & substantiæ. Neque unquam se aliquem offendisse, calculum in vesica habentem, qui nephriticis doloribus antea divexatus non fuerit.

Verùm hæc sententia à probatis Authoribus non paucis rejicitur, qui sua experimenta prædictis contraria attulerunt: quamplurimos nimirum calculos, ex puerorum vesicis extractos, se vidisse asserentes, nucleos habentes, à reliquo integumento, nec colore, nec substantia, ullo modo dissimiles. Et certè vulgaris experientia nobis apertè demonstrat, pueros calculo vesicæ laborantes, nunquam doloribus nephriticis affectos fuisse quod sæpissimè contingeret, si calculorum rudimenta à renibus extruderentur. Verum quidem est, in adultioribus non rarò calculos è renibus deturbatos, in vesica contineri, & per novæ materiæ additionem paulatim increscere Sed illud semper ita fieri, negandum est, & constanter asserendum, quamplurimos calculos exordium sumere in ipsa vesica.

Diagnosis calculi vesicæ difficillima est, præcipuè in principio, quando calculus exiguus est; gravior enim factus, satis evidentes notas præ se fert. Nos verò eam, quantum artis beneficio præstari potest, elucidabimus.

Primum signum est: Dolor in collo vesicæ qui circa finem mictionis exasperatur, & ad glandis extremum exporrigitur, omnino similis illi, qui in dysuria contingit, & ab ea vix distinguitur in principio, donec illa signa apparere incipiunt.

Secundum signum: Pruritus in pudendo, qui ægros cogit illud sæpe scalpere & contrectare, ac veluti dulcerpere, molestiam illam auferre conantes.

Tertium signum: Pondus in peritonæo & tota penis regione, cum dolore gravante, quod fit à calculo grandiori.

Quartum signum: in calculo grandiori summa mingendi difficultas, cum summo conatu, parturientium more, & urinæ stillicidio, guttatim effluentis, cum micturitione frequenti.

Quintum signum: Urinæ suppressio inter mingendum, ut in medio cursu subitò supprimatur, calculo ad vesicæ orificium cum urina delato, illudque obturante.

Sextum signum: Facilior exitus urinæ, resupinato corpore, quia calculus in ea positura à canali vesicæ longius recedit. Tum quando urina inter mingendum supprimitur si corpus resupinetur & concutiatur, liber fit urinæ exitus calculo ad vesicæ fundum translato.

Septimum signum: Frequens virgæ erectio, quæ tum à retentione urinæ procedit, tum à phlogosi vesicæ quæ calculi attritione inducitur.

Octavum signum: Tenesmus ac frequens desidendi cupiditas, quæ mingendi cupiditatem sequitur, propter consensum sphincteris ani & vesicæ. Uno enim irritato, alter etiam irritatur, quia ramos recipiunt ab eodem nervo.

Nonum signum est, quod ægri quiescere non possint, & in uno loco manere; sed valde inquieti sint, crebrò moveantur, & crura alternatim exagitent: & si major sit calculus, vix recti stare possint, equitare, vel ambulare per salebrosa loca, quia tunc temporis cervix vesicæ à lapide commoto valde contunditur.

Decimum signum est, quod ægri à nullo remedio leventur, sed ut plurimum pejus habeant. Quia medicamenta, quæcumque urinæ vias pervadunt, vel novam materiam ad vesicam deducendo, malum augent, vel pituitam abstergunt, quæ lapidi circumducta, eum mitiorem reddit, & contra is denudatus acriùs mordet tunicam vesicæ interiorem.



Undecimum signum ex eo depromitur, quod cùm æger doloribus nephriticis obnoxius sit, & in fine paroxysmorum calculos excernere soleat, quos eorum dolorum causas fuisse certum est, si aliquando post dolores illos calculum nullum excreverit, ut antea solebat; signum est, eum calculum, qui dolorem efficiebat, in vesicam fuisse detrusum, in eaque retentum; ubi sensim excrementum sumit, & prædicta symptomata sensim inducit. Ideò si quis à dolore nephritico liberatus, nullum calculum excreverit, & post aliquod tempus urinæ difficultate urgeri incipiat, maxima est retenti calculi conjectura.

Duodecimum signum desumitur pex Hipocr. *Aphor. 79. sect. 4. Quibus in urinis arenosa subsident, his vesica calculo laborat.* Qui Aphorismus multorum ingenia torsit. Galenus *in illius commentario* dicit, eũ manifestè mancum esse, quòd Hippocrates dimidiam illius partem omiserit: sive enim in renibus, sive in vesica calculi generentur, arenosa cum urinis simul egrediuntur. Et ipse Hippocrates huic contradicit Aphorismo *lib. de internis affectionibus*, ubi veteres Medicos reprehendit, putantes arenam esse signum calculi in vesicâ. Cardanus *in comment. ejusdem Aphorismi* testatur, se ab annis tringinta arenulas primò rubras, postmodùm verò albas, quotidie & copiosè excrevisse, sine ulla calculi renum aut vesicæ suspicione. Asserit etiam, vix è decem unum reperiri, qui arenas cum lotio non excernant; raros tamen esse, qui renum calculo laborent, ac rariores multo qui vesicæ. Referunt etiam, Hispanos magna ex parte arenas cum urinis excernere, qui tamen parùm lithiasi obnoxii sunt.

Nos superiori capite arenas distinximus, quæ calculum significare possunt, ab iis, quæ nullo modo inducant. Sed diximus, esse signum valdè æquivocum. Fit enim plerumque, ut robore facultatis expultricis arenulæ illæ penitus excludantur, nec ullo modo retineantur in renibus & vesica. Et quamvis hujusmodi arenulæ certus indicarent; nunquam tamen soli vesicæ tribui possent. Atque adeò Aphorismus, ut verba illius sonant, semper falsitatis convincitur.

De hujus Aphorismi interpretatione lis maxima orta est inter Beverovicium & Salmasium (viros doctissimos, & in Authorum sententiis obscurioribus, aut mutilatis, restituendis peritissimos) quæ integra utrinque peperit volumina. Nostrum non est, neque instituti nostri ratio patitur, in iis diutius immorari: hoc unicè statuendum, pro omnium criticarum dissensionum resolutione, Authorum sententias, quæ prima fronte veritati & quotidianæ experientiæ contrariæ videntur, ad eum perpetuò sensum esse retrahendas, qui veritati magis conformis & consentaneus est, etiamsi termini sententiarum eum sensum pati non possint, qui in tali casu censendi sunt suppositii, & ab aliis (fortè imperitis) adjecti: aut forte illas sententias integras esse ab aliis insertas, ut sæpè Galenus dicit de quibusdam Hippocratis sententiis, quas ab aliis adjectas pronuntiat, utpote Hippocratis majestatem præ se minimè ferentes. At verò Beverovicii interpretatio, circa arenosam subsidentiam, ad mentem Hippocratis non videtur instituta, neque magni usus in actu practico. Primò non videtur menti Hippocratis respondere, qui in præcedentibus Aphorismis signa desumit ex urinæ contentis: quod suum propositum sequens, sumit etiam signum ex arenulis in urina subsidentibus, quas dicit calculum vesicæ significare At Beverovicius, sensum illum invertens, dicit: Hippocratem esse intelligendum de arenulis, quæ per urinas antea excerni solebant, si subsistant in vesica, id est, retineantur, & non ampliùs excernantur, signum est illas arenulas retentas calculum in vesica coagmentare. Hæc interpretatio, ut dictum est, menti Hippocratis non respondet; deinde nihil confert ad usum praxeos. Illi enim, qui arenulas cum urinis emingere solent, quædam habent intervalla, in quibus tamen non fit calculus in vesica. Neque magnam habet vim, quod Beverovicius notat, in aliis Aphorismis Hippocratem, ubi ponit signa ex urinæ contentis desumenda, non uti verbo subsidentiæ, sed potiùs excretionis. V. g. *Qui pus aut sanguinem mingant. Quibus cum urina crassa fursurosa exeunt*, &c. At hic utitur nomine subsidentiæ, ut aliud quippiam significare videatur.

Verùm nos ad usum artis omnia revocantes, dicimus Hippocratem in hoc Aphorismo non potuisse uti nomine quodam, excretionem tantum significante, quia distinguere debebat illas arenulas, quæ calculum significant, ab illis, quæ nullo modo eum indicare possunt; illæ autem arenulæ (ut cap. superiori diximus) subsident in fundo matulæ; aliæ verò minimè, sed tãtùm matulæ parietibus adhærent; & ideò rectè Hippocrates, ut illas arenulas ab his distiguat dicit. Quibus sabulosa subsidẽt; quia aliæ arenulæ, quæ non subsident, non sunt calculi indiciũ.

Quandoquidem igitur hic Aphorismus ad veritatem, & usum artis revocandus est, quantum fieri potest, existimamus interpretationem à Joanne Zechio (in artis operibus exercitatissimo) propositam reliquis omnibus esse anteponendam; cujus beneficio signum pathognomonicum stabilitur calculi vesicæ, & magnus Aphorismi usus elicitur in Medecina facienda, cùm secundum omnes alias interpretationes inutilis reddatur. Atque ut debitus honor Zechio reddatur apud eos, qui ejus operibus carent; operæ pretium duximus, ipsa illius verba transcribere, quæ habentur in libro consultationum medicarum, consultatione 58. *Hippocrates*, inquit, *Aphor. 79. sect. 4. à nullo, neque ab ipso Galeno hactenus, ut decet explicatus, hanc protulit sententiam. Quibus in urina sabulosa subsident, his vesica calculo laborat. Quam quidem sententiam, si ea ratione admittamus, quam interpres Galenus sequitur, falsam prorsùs esse, ex eo facilè constat, quod infiniti fermè homines urinam sabulosam, toto eorum vitæ tempore mingere observentur, (& unus ex illis sum) citra tamen ullam vesicæ lithiasis suspicionem. Quo fit, ut non possim non valdè Galenum, tantum virum, & omnes alios post ipsum scriptores admirari, quippe qui tanti momementi ad Medicinam faciendam Aphorismum, vel non intellexerint, quod quidem vix adduci possum ut credam vel saltem ob aliquam in eo ambiguitatem dissimularint. Tota autem propositæ difficultatis explicatio ex illius verbis*, sabulosa, *proprio significatu palam desumitur: etenim hac voce*, sabulosa. *Græcè*, ψαμμώδεα *nihil aliud summus Hippocrates intelligere voluit, quam sabulum crassum cui veluti terra pinguis sit admixta. Hoc est, lutosum, sive argillosum quid, veluti eorum mucus, matulæ fundo tenaciter inhærescens. Signum sanè lapidis majoris in vesica concreti pathognomonicum. Sed quoniam in rebus humanis nihil est perpetuum, mirari non oportet, si interdum consimili affectu laborantes hoc signo destituantur, quod lapidis in vesica sit exiguus, ut in Illustrissimo, ac Reverendissimo Cardinali Paleoto observavimus. Causam autem hujus cœnosi excrementi alias fusiori sermone explicavimus.* Hactenus Zechius. Ubi autem cœnosi illius excrementi causam reddiderit, compertum nobis non est. Nos verò eam dilucidè exposuimus capite superiori, ubi ostendimus, mucosam illam materiam, esse vesicæ malè affectæ proprium excrementum, quando nimiam sanguinis copiam & superfluos humores ad se transmissos concoquere, & assimilare non potest, eosque in mucilaginosam istam materiam convertit; & illam pravam vesicæ diathesim à calculo utplurimùm excitari. Relegantur illa hoc loco, quia ad eorum, quæ supra dicta sunt, intelligentiam plurimùm faciunt.

Sed una adhuc remanet difficultas, quod nonnulli aliquando materiam pituitosam & mucilaginosam quotidiè cum urina excernant, quamvis a calculo vesicæ immunes sint. Et refert Cardanus *loc. suprà cit.* Leonem quendam, monachum Divi Augustini, tantùm pituitæ lentæ in matula concreta sæpè illi ostendisse, ut ovum anseris magnitudine superaret; & tamen lapidem nunquam habuisse.

Cui dubio respondemus materiam mucilaginosam, è vesica procedentem, in eo distingui ab illa, quæ ex aliis partibus procedit, quòd quæ à vesica, magis tenax & glutinosa sit, ita ut fundo matulæ aut vitri uroscopi tenaciter adhæreat, nec post urinæ effusionẽ vehementi concussione excuti valeat. Quæ verò est ab aliis partibus, fũdo matulæ

non adhæreat; sed eâ inversa statim cum urina effluat. Hoc usus nos docuit, quod è nullo Auctore hactenus est animadversum. Illa autem glutinositas major in excrementis vesicæ, à propria illius natura dependet, quæ membranea est, & glutini huic producendo idonea, quemadmodũ videmus, ex pellibus membraneis aliorum animalium, gluten seu collam confici firmissimam, ad varios usus mechanicos idoneam.

Hanc autem materiam glutinosam seu argillosam, ut vocat Zechius, à prava vesicæ dispositione ex calculo contracta provenire, nos inde probare possumus, præter ea, quæ superiore capite dicta sunt, quod aliàs observavimus, puerum duodecim annorum calculo vesicæ laborantem, qui quotidiè cum urina mingebat materiam glutinosam, fundo vitri adhærentem. Postquam verò calculus sectione ademptus esset, puer ille per mensem integrum eandem materiam post sectionem cum urina excrevit, postmodum verò nihil tale emisit. Quod apertè demonstrat, illam materiam ex vesicæ mala dispositione prodiisse, quæ cùm non illicò post exsectionem curari potuerit, sed per aliquod tempus perseveraverit, illa etiã continuaverit materiæ glutinosæ excretio; sed vitio vesicæ curato, nunquam ampliùs apparuit talis materia, quod ostendit eam non aliunde, quam è vesica provenisse.

Sciendum etiam pro coronide, hanc quidem materiam mucilaginosam, prædictis conditionibus stipatam, quoties apparet, calculi vesicæ præsentiam indicare; non tamen contra, quando non apparet, ejusdem absentiam significare: quia sæpè contingit, ut calculus levis & politus, & nulla asperitate donatus, aut quantitate minor, vesicam tantopere non offẽdat, ut inde prava illa diathesis oriatur, & tunc urinæ claræ perpetuò redduntur. Signum igitur istud pathognomonicum dici potest, quatenus præsens calculi vesicæ præsentiam indicat; quamvis absens ejusdem absentiam non significet.

Neque prætereà digna esset viro cordato hæc objectio, vel potius cavillatio, quod ex nostra observatione supra proposita, talis materia cum urinis excreta sit, quamvis calculus non esset in vesica, qui anteà per excisionem ademptus fuerat. Sufficit enim, calculum anteà & nuperrimè adfuisse, qui hujus affectus causa fuerit. Atque adeò talis materia significat calculum, qui vel jam adest, vel nuperrimè adfuit.

Ultimum difficillimæ istius diagnosis signum petitur ab exploratione, quæ fit per catheterem, & digiti in anum immissionem; ad quam tandem confugiendum est, ut illa omninò indubia reddatur. Quod etiam intelligendum est de iis, quæ utplurimùm contingunt; non de iis quæ semper. Aliquando enim calculus substantiâ mucosâ, vel etiam cystide obvolutus est, ut certa illius exploratio fieri non valeat, & lithotomos aliquando in eo decipi videamus. Quod tamen de cathetere præcipuè audiendum est: nam exploratio, quæ fit per immissionem digiti in anum, longè certior est, & non solùm calculum adesse ostendit, sed etiam illius differentias quoad magnitudinẽ, figuram, & numerum patefacit.

Prognosis hujus affectus, non nisi laboriosa & periculosa institui potest. Laboriosa quidem ex eo, quòd minimi tantùm calculi per angustum vesicæ meatum excludi possint; grandiores verò, si duriores ac veluti silicei, conteri ac dissolvi nequeant; si verò molliores, gypsei aut tophacei, aut alio quovis modo friabiles; dissolvi quidem possunt longo efficacium remediorum usu, quem utplurimùm ægrotantes ferre nequeunt, & ideò talis curatio rarissimè succedit, ita ut sæpissimè ad sectionem veniendum sit, quæ quàm plena sit terroris, quotidianus eventus docet, cùm plurimi ex illa operatione moriantur. Unde Hippocr. in juramento discipulos suos monet, ne hanc sectionem aggrediantur, sed etiam lithotomis perficiendam relinquant. In mulieribus tamen facilior est operatio, & periculi expers, quòd latiorem habeant meatum urinarum, & nulla sectione, sed simplici dilatione perficiatur.

Curatio calculi, in vesica concreti, easdem habet intentiones, quæ suprà in renum calculi curatione propositæ sunt, ut nempe materia illius antecedens evacuetur, revellatur, ejusdemque generatio prohibeatur, materia verò conjuncta, seu calculus ipse imminuatur, atteratur, & dissolvatur. Quibus intentionibus prosunt remedia, etiam ibidem proposita.

Ex quibus maximæ est efficaciæ aqua ex cepis destillata, cujus usu per 40. dies continuato, nos calculum fabæ magnitudine superantem è vesica excretum vidimus.

Attamen & gravissimorum Authorum sententia, & quotidiana experientia docet, medicamentis ore assumptis vix ac ne vix quidem calculum vesicæ dissolvi posse. Unde fit, ut ad lithotomiam seu calculi chirurgicam extractionem, utplurimùm confugiendum sit. Quia tamen nonnullæ inveniuntur historiæ, calculo laborantium per medicamenta curatorum, nos præcipuas hîc annotabimus, ut cuique liberum sit, efficaciora experiri remedia, priusquam periculosissimæ & terroris plenæ Chirurgiæ sese committat. Adde, quod reperiantur aliquando calculi tam molles & arenosi, aut recenter concreti, ut eos dissolvere non sit impossibile. Nam durorum & siliceorum dissolutio minimè sperabilis est.

Horatius Augenius *tom. 2. epist. medicinalium, lib. 9. epist. 8.* Ego, inquit, *bis in hunc diem calculum vesicæ fractum vidi primo casu, mox deliberatione atque maturâ consultatione additâ. Casus fuit. Filium Janeti, Pontificii Typographi, Romæ expurgandum susceperamus, ut posteà tutior ad ipsam sectionem accederet. Tentaverat enim anteà omnia remediorum genera, tum à Medicis Venetis, tum Florentinis præscripta. Cùm verò nullam utilitatem subsequi deprehenderet, secari cupidus, Sacerdotem jussit accedere, ut si ex sectione moreretur, animæ fuisset consultum. Requisitus fuit ex Societate Jesu, qui auditâ confessione ab ægroto, & cognito morbi genere, proponit illi pharmacum, ut dicebat, magni usus, de quo & in seipso, & in aliis periculum fecisset. Experiri placuit, neque facti pœnituit. Nam qui proximè incidi debebat, liber ab omni calculo hoc nono die fuit. Pharmacum autem à Jesuita ei datum, hoc erat.*

℞. Pulv. mille pedum Drach. i. ad summum ℈. iv. aquæ vitæ Unc. sem. juris cicerum rubrorum Unc. ix. vel x. capiat horis ante prandium quinque.

*Ego verò juvenem annorum 18. calidi & sicci temperamenti totius corporis curaturus, duxi imminuendam quantitatem aquæ vitæ, & ubi singulis diebus datum alteri fuit antidotum, huic alternis dari jussi, & pro refrigeratione totius corporis, aquæ fabarum & fragorum, ana Unc. v. propinari inter medio die, cum gutt. vi. olei de calcanthis, & Unc. i. julepi violati. Hoc autem modo pharmacum præbebam.*

℞. Pulv. asellor præpar. ℈. i. aquæ vitæ ℈. ii. decoct. cicer. rubr. Unc. viii. Misce, capiat horis sex ante cibum. Hæc Augenius.

Sennertus *cap. de calculo vesicæ*, memorabilem historiam refert Wilhelmi Laurembergii, Professoris Rostochiensis, ab eodem acceptam, qui provecta jam ætate calculo vesicæ affectus, ac sectionis auxilio periculosissimo sese committere nolens de aliis remediis cogitare cœpit. Primò ergo liquorem illum nephriticum celeberrimum, magnoque apud Principes, in pretio & usu habitum, expertus est, qui ita paratur.

℞. Salis tartari albi Unc. i. Affunde aquæ petrosel. ℔. i. Misce, & per chartam bibulam cola, & liquori color croceus corticibus aurantiorum concilietur. Usurpavit etiam gemmam illam indicam, *Igiada* Hispanis dictam, ad calculum frangendum celeberrimam. Sed utriusque remedii nullam vim deprehendit. Ergò inter reliqua, quæ ad calculum comminuendum commendatur, pharmacum ex asellis experiri voluit, quo duos adolescentes vesicæ calculo laborantes feliciter sanatos esse Horatius Augenius profitetur.

Ad cujus imitationem, præmissis universalibus, & exquisita victus ratione instituta, accepit asellor. præparat. ℈. i. spiritus juniperini ℈. ii. juris cicer. rub. Unc. x. quo manè assumpto, prima & secunda vice à sumpto medicamento, tribus, aut quatuor horis, quandam pectoris compressionem percepit, & quasi imminens animi deliquium, ut necesse haberet theriacæ Drach. i. potioni admiscere. Atque ita remedio hoc totos 15. dies usus est. Sed toto hoc spatio ne nimium sabuli expurgari reperit. Itaque alia addenda ratus, sequenti medicamento usus est.



℞. Asellor. præp. Unc. ii. leporis præpar. sang. hirci præpar. spongiæ rosar. sylvestrium, semin. viol purpur. ana Unc. i. specierum lithontrip. ʒ. ii. Misce, fiat antidotum. Cujus accepit ℈. ii. decocti diuretici ℥. x. spiritus juniperi ℈. ii. Quod medicamentum ubi manè hora quinta hausisset, secunda vice, post horas plus minus quatuor, sub pubis osse, ad regionem ostii vesicæ, magnos sentire cœpit dolores. Paulò post parum urinæ profluebat, & cum ea lamellæ exiguæ, instar squamæ picis subrubeæ, quæ licet aliquam visciditatem habere viderentur, ad tactum tamen in sabulum resolvebantur, ita ut manifestè appareret, tunicam vel crustam esse à majore calculo solutam. Cujus medicamenti usum cùm continuaret, interdùm quarto, nonnunquam quinto die, hujusmodi lamellæ crassiores, & fragmenta sæpè grandiuscula profluxerunt, præsertim ubi lavacro aquæ dulcis uteretur. Cùm verò & à calculo & ab ejus fragmentis orificium vesicæ esset sauciatum, ad leniendum dolorem medicamentis usus est.

Atque horum medimentorum usu 17. septimanarum spatio à calculo liberatus est. Decoctum hoc fuit.

℞. Rad. glycirrhizæ, ℈. iv. althææ, gram. ononidis, ana ℥. ß. baccar. halicacabi, num. xx. cicer. rub. ℥. iv. uvar. passar. ℥. i. sem. quatuor frigid. major. ana ℈. i. hordei M. ii. Coque in aquæ alkekengi, ononidis, fragorum, flor. fabarum, ana ℔. i. sem. Colaturæ adde syrupi de althæa ℥. iv.

Millepedes ita præparantur.

℞. Asellor. vivorum ℔. ii. Abluantur aqua ononidis, & sordibus purgentur, deinde vino Hispanico Petrosimeno dicto, inebrientur, eoque sensim effuso, conjiciantur in ollas vitreatas, quantò plures, tantò meliùs, cùm in unam ollam conjecti, citra combustionem vel putrefactionem difficulter exsiccari possint. Hæ ollæ, luto diligenter occlusæ, in furnum, à panis coctione calentem, collocentur, ut moderato calore exsiccentur, & in pulverem redigi possint. Huic pulveri rursùm affundatur sensim vinum Hispanicum, quantùm imbibere poterit, & rursum exsiccetur. Istaque imbibitio & exsiccatio tertiò repetatur. Quartâ vice hoc liquore irroretur.

℞. Aquæ fragor. ℥. iii. spiritus vitrioli ʒ. ß. Misce. Iterum pulvis exsiccetur, & tenuissimè contritus in vitro usui servetur.

Præter dicta remedia, usus aquæ sanguinis hirci destillatæ, vel urinæ hirci recenter mactati, tentari potest, modo in calculo renum proposito.

Si medicamentis calculus frangi nequeat, ad operationem devenire, quantumvis periculosissimam, necessitas exigit, ne æger gravissimis & diuturnis doloribus tandem conficiatur. Ea autem peritum artificem & valdè exercitatum desiderat, ut debitè administretur: sic enim utplurimùm solet succedere, nosque quamplurimos hoc modo sanatos vidimus.

Medici autem hac in parte est, ante operationem corpus præparare per venæ sectionem, purgationem, vitamque idoneam, prout rei status indicabit. Notandum autem, minimè periculosam esse in mulieribus calculi extractionem, quippe quæ solâ meatus urinarii, qui brevissimus est, dilatione perficitur.

Si æger curationem per sectionem reformidet; aut desit peritus Chirurgus, interim, ne lapis vesicæ cervicem, in quam sæpe incubit, asperitate sua exulceret, lenientia remedia usurpanda sunt, qualia pro ardore urinæ infrà describentur.

Quòd si fortè lapis, in cervicem vesicæ impactus, urinam supprimit, supino decubitu, cruribus elevatis, & corpore agitato decutiendus est, dein fotu aut incessu emolliente, tum cathetere intromisso, qui lapidem in capacitatem vesicæ impellat.

## CAPUT III.

### *De inflammatione Renum & Vesicæ.*

QUia inflammatio renum & vesicæ iisdem curatum remediis, ideò utramque in eodem capite includimus, quamvis in diagnosi quandam habeant differentiam, quæ in sequentibus explicatur.

Est autem inflammatio renum & vesicæ, tumor illarum partium, ex effluxu humoris sanguinei vel biliosi, in propriam illarum substantiam effusi.

Non admodum frequens est partium illarum inflammatio, ob substantiam earum solidam ac densam, interdùm tamen fieri solet, quia renes carnoso præditi sunt parenchymate, sanguini recipiendo idoneo. Vesica verò, licèt exanguis & membranosa sit, cùm tamen sanguinem ad sui nutritionem, per venarum propagines recipiat, non est dubium, quin illo nimiâ copiâ influente & extravasato, inflammatio fieri possit; quemadmodum in aliis corporis membranis, ut menyngibus cerebri, pleurâ, mediastino, aliisque contingit.

Dicimus istas inflammationes ex affluxu humoris sanguinei, vel bilisiosi produci: quandoquidem pituita & melancholia in sanguine redundantes, illum crassiorem reddunt, quominus densam earum partium substantiam subire possint: aut saltem exigua debet esse crassorum istorum humorum portio, sanguini permixta, ut hunc affectum producat, quod etiam rariùs contingit.

Causæ hunc affectum producentes, ex rebus naturalibus, non naturalibus, ac præternaturalibus desumuntur.

Ex parte rerum naturalium, infirmitas illarum partium congenita; & à parentibus contracta, vel magna substantiæ laxitas, fervor, & caliditas excedens illis ab ortu impressa, cujus ope humores copiosos attrahunt; ætas juvenilis & fervida, ad inflammationem inducendam plurimùm conferunt.

Ex parte verò rerum non naturalium, ad hujus effectus productionem plurimùm possunt, Venus immodica, partes istas maximè debilitans, & plurimum sanguinem aliosque humores ad eas alliciens, crapula, & usus vini generosioris ac meracioris; tum ciborum salsorum & piperatorum, animi pathemata graviora, supinus decubitus in culcitra molliori; exercitationes vehementiores, aut labores insueti, insignium evacuationum suppressiones, ut mensium, hæmorrhoidum, aut hæmorrhagiæ è naribus, quæ causas internas, plethoram scilicet & cacochymiam multiplicant, & humores ad interiora viscera quasi refluxu quodam propellunt.

Res denique præternaturales, ad hujus affectus productionem concurrentes sunt, ictus, aut vulnera, renum, aut vesicæ regioni inflicta, compressio nimia, aut contusio illarum partium, febres continuæ, impuritates omnium vasorum, vel aliquarum partium, suam illuviem expurgantium per urinæ vias, ut pleuritide, empyemate, lienis obstructione, mesenterii infarctu, & similibus contingit; ac denique ipsarum partium affectu peculiares, ad inflammationem in iis accersendam, plurimum conferunt, ut calculus, dolor vehemens, à quacumque causa excitatus, exulceratio, urinæ ardor, vel suppressio, & similia.

Signa inflammationis renum diagnostica sunt: Dolor in renum regione gravis, & aliquando pulsans, si locus, in quo sunt arteriæ, afficiatur: & ille dolor ad partes vicinas extenditur, ut ægri neque sese erigere, neque pedibus inniti valeant: tum etiam difficile in latus oppositum sese convertere, neque in illud, neque in ventrem decumbere possint, quia suspenditur pars inflammata, ideò perpetuò in dorsum residere coguntur, & si sternutatio, vel alia corporis commotio accidat, dolor valde exasperatur. Stupor, aut etiam dolor in crure ejusdem lateris percipitur, ob nervi, qui inde ad crus tendit, condolentiam. Dysuria etiam laborant ægrotantes, ob ardorem urinæ communicatum, & ichores ei permixtos, à parte inflammata exsudantes. Urina in principio tenuis est & flava, in progressu verò rubicunda & crassior evadit, febris

assidua & acuta ægrotantem affligit, quam sæpe sequuntur vigiliæ, deliria, aliaque gravia symptomata, nausea & vomitus sæpe affligit, quo biliosa, pituitosa, ac varia rejiciuntur.

Colon intestinum aliquando inflammatione afficitur, quæ si eam partem occupet, quæ renibus vicina est, similia parit symptomata: in eo tamen distinguitur, quod in renum inflammatione dolor ad costas nothas, dorsum, & vesicam se extendat; coli verò inflammatio magis versùs ventrem, & major apparet mutatio in alvi dejectionibus, quàm in renum inflammatione.

In vesicæ verò inflammatione dolor pubis regionem occupat & perinæum, in quibus etiam partibus calor, & interdùm rubor apparet. Ardor urinæ perpetuus est, sed illa etiam supprimitur adstricto vesicæ ductu à tumore partis. Rectum intestinum affligitur propter viciniam, unde crebra desidendi cupiditas cum ardore procedit, aliquando etiam alvi suppressio, intestino à vesica inflammata compresso. Adsunt etiam alia symptomata communia, quæ in renum inflammatione enumerata sunt, ut febris, vigiliæ, delirium, sitis, & alia hujusmodi.

Prognosis horum affectuum non nisi mala, & valdè anceps proponi potest. Internæ enim inflammationes, præcipuè in partibus ad vitam necessariis, perpetuò mortis periculum minantur. Magis autem lethales sunt, si iis delirium, aut convulsio, aut gravia alia symptomata succedant. At si sudores frigidi ac perfrigerationes extremorum appareant, mors in propinquo est.

In renum inflammatione, si hæmorrhoïdes superveniant, bonum.

Si renum inflammatio suppuretur, rupto abscessu per urinæ vias pus evacuetur, salutis spem præbet. Si verò per emulgentes ad hepar & intestina viam moliatur, periculosa est.

Levis vesicæ inflammatio, cum hypostasi in urina alba & æquali, spem salutis pollicetur.

Vesicæ inflammatio solvitur aliquando erysipelate in cute repente oborto, & urinâ copiosè emissâ.

Curatio inflammationis in renibus & vesicâ perficitur remediis revellentibus, derivantibus, refrigerantibus, ac modicè repellentibus, anodynis, resolventibus, vel suppurantibus, si opus fuerit, aliisque, quorum materia, & utendi modus sequentibus exponetur.

Ac primùm phlebotomia maximè necessaria est, aperiendaque basilica, respondens affecto reni, ter, quater, & pluries, modò vires constent, idque donec fluxio subsistat, quod ex doloris remissione cognoscitur. In vesicæ verò inflammatione eligenda est pars dextra, propter hepar, ex quo velut sanguinis fonte, præsumitur ejusmodi materia profluere.

Demptâ sanguinis multitudine, & factâ revulsione sufficienti per venas superiores, inferiores etiam aperiendæ sunt, derivationis gratiâ, in poplite, vel malleolo, tum etiam hæmorrhoïdes aperiendæ, potissimùm si tumefactæ, aut prominentes appareant.

Ad revulsionem etiam non parùm conferre poterunt cucurbitulæ superioribus & inferioribus partibus admotæ, cum scarificatione, frictiones, & ligaturæ dolorificæ extremarum partium, ad revocandos versus exteriora humores.

Ante & post venæ sectionem; clyster emolliens & refrigerans injiciatur, ac moderatè laxans, ejusque parva sit quantitas, ne tumorem comprimat hâc formâ.

℞. Rad. althææ ℥. i. fol. malvæ, violar. lactucæ, ana M. i. prun. dulc. paria iv. hord. mundat. & flor. violat. ana P. i. Fiat decoctio ad ℥. viii. vel x. In colat. dissolve cassiæ, vel diaprun. simplicis ℥. i. ol. violac. ℥. iv. vitellos ovorum num. ii. Fiat clyster.

Sanguinis fervor inhibeatur julepis & emulsionibus, in hunc modum compositis.

℞. Aquar. endiviæ, lactucæ, & portulacæ, ana ℥. iv. syrupi granat. ℥. ii. syrupi nymphææ ℥. i. Misce, fiat julep. pro iii. dosibus, manè serò sumendis. Vel

℞. Rad. acetosæ ℥. ii. fol. malvæ, plantag. portulacæ, & endiviæ, ana M. i. summitat. papav. albi M. ß. Sem. anisi & lactucæ, ana ʒ. i. flor. borrag. violar. & nymphææ, ana P. i. Coquantur ad ℔. i. ß. deinde adde succi granat. ℥. iv. Vel

℞. Amygdal. dulc. excorticat. ℥. j. pineorum recentium ℥. ß. Sem. lactucæ, acetosæ, portulacæ, & papaveris albi ana ʒ. iii. Contundantur, ut artis est, sensim affundendo aquæ hordei, vel lactucæ, aut portulacæ ℔. i. ß. In colat. dissolve sacchari rosacei ℥. i. Fiat emulsio pro iii. dosibus, in qua omissa fuerunt semina frigida majora, quia diuretica cùm sint, aliquid versus istas partes deducere possent, præcipuè dum fluxio adhuc est in motu: nam in declinatione ex usu esse poterunt. Utiliter etiam addetur emulsioni syrupus de papav. alb. ad fluxionem potentiùs cohibendam.

Per clysteres etiam partes inflammatæ refrigerari poterunt, paratos ex decocto julepi prædicti, cum olei rosat. aut violar. ℥. iii.

In principio harum inflammationum purgatio non convenit, quia metus est, ne exagitati humores magis præcipitentur ad partes affectas; ita ut etiam alvi fluxus ingens, eo tempore superveniens, cohibendus sit propter eandem causam. At sedatâ aliquantulum inflammatione, & inclinante morbo, purgatio convenire poterit, ex benignioribus composita, ut mannâ, cassia, rhab. tamarindis, diaprun. simpl. catholicone & syrupo rosaceo, cum decocto lactucæ, portulacæ, aliorumque refrigerantium, in julepis descriptorum. Vel ex prædictorum nonnullis bolus componi poterit.

Exteriùs verò, ab ipso morbi initio, adhibenda erunt medicamenta refrigerantia, & modicè repellentia, ut epithemata liquida ex aquis vel succis plantaginis, acetosæ, endiviæ, solani, rosarum, cum pauco aceto, santalo rubro, & camphora. Linimenta ex oleo rosaceo, omphacino, violac. cerato santal. unguento albo refrigerante, vel populeone, solis aut mixtis, addito pauco aceto; quæ applicari debent partibus prædictis singulis horis subfrigidè.

Vel poterit fieri linimentum ex ovo integro fortiter agitato, affundendo parum olei, & aceti rosacei.

Vel poterit parari optimum ex oleo rosaceo emphacino, cum aceto & succo polygoni, aut portulacæ, cui etiam adde, si lubet, recentem ovi vitellum. His imbuti panni admoveantur subfrigidè.

Si dolor acerbissimus urgeat, non erit alienum in hujusmodi epithematis & linimentis parùm opii & croci dissolvere.

Poterit etiam fieri cataplasma ex farina hordei, cum succo intybi, portulacæ, & solani, adjecto oleo rosaceo, unguento populeone. Sed illud frequenter immutandum est priusquam incalescat.

Hîc autem tria diligenter observanda. Primò non esse diu immorandum in istis refrigerantibus, ne impediatur materiæ conjunctæ diaphoresis, vel ne tumores isti scirrescant. Secundò, in vesicæ inflammatione minùs adstringentia & refrigerantia esse admovenda, ne accidat ischuria, quod symptoma per se est valdè frequens in hoc malo, ac valdè periculosum. Tertiò, cataplasmata in vesicæ inflammatione minùs convenire, quàm unguenta & linimenta, quia partem pondere suo gravant, ita ut difficiliùs multo dilatari valeat.

Postquam igitur per brevissimum spatium refrigerantibus hisce remediis usus fueris, iis dimissis, post iteratam scilicet phlebotomiam, & fluxione magnâ ex parte cohibitâ, ad emollientia, leniter resolventia, & chalastica dicta veniendum. Talia erunt fomenta ex decocto rad. althææ, fol. malvæ, violar. parietar. sem. lini, fœnugr. malvæ, bombacis, cum flor. chamæm. meliloti, anthos & rosar. ad robur partis servandum.

Deinde admovenda erunt linimenta ex oleo lilior. & rosar. cum pauco chamæmelino.

Inter chalastica autem, & anodyna simul, non est præstantius ullum cataplasmate de mica panis, quod in hunc modum componitur.

℞. Medullæ panis albiss. ℔. i. Coquantur in lacte caprillo ad pultis consistentiam. Deinde adde vitellos ovorum n. iii. olei rosac. Unc. iv. croci ℈. sem, Fiat cataplasma, sæpè immutandum. Poterit addi tantillum opii & camphoræ, si dolor fuerit acerbior.



In vesicæ inflammatione, si metus sit gangrenæ, conveniet cataplasmata corroborans ex farinis fabarum, orobi, lupinorum, in vino decoctis.

Ubi jam maxima pars inflammationis sedata videtur tum purè resolventibus decoctis & linimentis utendum, ut reliquiæ absumantur, quòd est maximè optandum.

In toto morbi decursu, symptomatibus gravioribus, ut febri, dolori, vigiliis, suppressæ urinæ, & alvo, ventriculo, aliisque partibus compatientibus, erit accuratè prospiciendum.

Et quidem quòd ad febrem, dolorem, & vigilias attinet; certum est, vacuantia & alterantia proposita plurimùm facere, ad illorum mitigationem. Illis tamen addi possunt epithemata, linimenta, & oxyrrhodina, quæ hepatis, cordis, & cerebri regioni admoveri solent; necnon summâ urgente necessitate, narcotica, tum assumpta, tum per clysterem injuncta.

Peculiariter verò ad vesicæ dolores leniendos parari possunt glandes anodynæ, vel noduli, ex vitellis ovorum cum pauco opio, & succo hyoscyami, vel similibus confecti, in anum immittendi.

Ischuriæ verò aut dysuriæ, vesicæ inflammationi frequenter accidere solitæ, remedia ex propriis capitibus erunt desumenda.

Si renum inflammatio propositis remediis discuti non potuerit, sed ab suppurationem tendat, quod dignoscetur ex febris, doloris aliorumque symptomatum augmento, tum etiam horrore & vomitu, pondere circa partem majore, tùm præcipuè apparente, cùm æger in partem sanam inclinat, motus naturæ adjuvandus est admotis cataplasmatis ex radicibus & herbis emollientibus, sem. lini, flor. chamæm. Quibus coctis, tusis, & cribratis, adduntur farinæ, butyrum, axungiæ, & olea, iisdem viribus prædita. Quibus nisi abscessus ruptus cum urinis sese expurget, pus in abdominis capacitatem irrumpit, unde mors repentina, vel febris hectica succedit. Aliquando tumor foras prodit, tumque vel cauterio potentiali, vel scalpello aperiendus est.

Contingit etiam aliquando, tumores istos indurari, & scirrhosam naturam adipisci, cessante febre, dolore tamen perseverante, cum ponderis sensu majore & circumjectarum partium quodam stupore. Quod malum plerumque insanabile est, in cachexiam & hydropem hominem conjiciens. Tentanda tamen illius curatio est emollientibus, incidentibus & digerentibus remediis, qualia in scirrhi hepatis curatione fuerunt proposita.

---

## CAPUT IV.

### *De Mictu Sanguineo.*

Sanguis à multis partibus ad urinæ vias transferri potest, & urinæ permisceri, eamque sanguinolentam reddere; sed cùm id rarò contingat, & nos hîc tantùm renum & vesicæ affectus elucubremus, de illa tantùm urinâ cruentâ agere instituimus, quæ è renum, aut vesicæ vitio cōtingit. Effluit autem sanguis ab illis partibus, quemadmodum ab omnibus aliis (ut in hæmorrhagia narium, hæmoptysi, vomitu sanguinis, & fluxu hæmorrhoïdali diximus) per anastomosin, rixin, aut diabrosin, rarissimè verò per diapedesin venarum quæ ad illas partes deferuntur.

Causæ frequentiores sunt, sanguinis copia vel acrimonia, vel calculus renibus impactus: à copiâ sanguinis præsertim ruptio venarum potest contingere; ab acrimonia, erosio, vel apertio, seu anastomosis; & calculo etiam erosio, seu attritio venularum, & ipsius renum parenchymatis, quando calculus impactus per equitationem, ambulationem celerem, aut alium quempiam motum celerem commovetur, & in eo motu partes illas asperitate sua dilacerat.

Aliæ autem causæ præter repletionem, aut sanguinis copiam, ruptionem vasorum efficere possunt, ut casus, ictus, ponderis gravioris elevatio, vel gestatio, motus corporis vehemens, & similia.

Qui à plethora inducitur fluxus sanguinis per urinas, non semper morbosus est, aut symptomaticus: sed interdùm contingit bonis ægri rebus, naturâ onus superfluum per illas vias deponente, sicut refert Aretæus, nonnullos per quosdam circuitus sanguinē mingere, eoque circuitū cessante, capitis dolores, oculorum caligines, & vertigines excitari.

Vesica etiam sanguinem effundere potest, si à calculo asperiori vulneretur, aut humore acri erodatur; sed pauca est illius quantitas, quia vesica membranosa est & exsanguis. Si autem sphincter musculus afficiatur, aut virgæ canaliculus; inde copiosior sanguis emanare potest, ut in effrænata venere interdùm contingit, in primis si inflammatio ex gonorrhœa adfuerit.

Diagnosis hujus affectus respicit illius speciem, partem affectam, & causam illam committentem. Affectus species sensibus obvia est. Facile enim est sanguinem urinæ permixtum agnoscere; est enim loturæ carnium similis, & interdùm exigui quidam thrombi in ejus fundo resident. Alia verò urina lixivio similis est quando diutiùs moratur in vesica, siquidem illa mora sanguis denigratur. Partem affectam situs doloris ostendit. Si enim in regione lumborum percipiatur, renum affectum significat; si verò in regione hypogastrii, vesicam. Deinde sanguis, è renibus profluens, urinæ exquisitè miscetur, ex vesica verò purus frequenter & impermixtus effunditur. Hanc diagnosin expressit Hippocr. duobus Aphorismis, nempe *Aph.* 78. *sect.* 4. *Quicunque sponte & repente sanguinem mingunt, iis in renibus venula rupta significatur*; & *Aphor.* 80. *ejusdem sectionis: Si sanguinem mingant, aut grumos, vel stillicidium urinæ habeant*, & *dolor in imum incidat ventrem* & *pectinem*, & *perinæum*; *ad vesicam labor est.*

Si à calculo mictus sanguinis procedat, illius signa apparebunt, capite proprio relata. In horum defectu conjiciendum est, sanguis copiam vel acrimoniam hunc effectum producere. Copia sanguinis, ex signis plethoræ apparebit; acrimonia verò, ex signis biliosi aut melancholici humoris, in corpore dominantis; tum etiam pituita salsa, quæ per urinas excernitur, gravem dysuriam & mictum sanguinis efficere consuevit, quod in senibus frequentius contingit, huic pituitæ salsæ generandæ valdè obnoxiis. Et hac ratione præsertim discernitur mictio sanguinolenta, quæ fit ab acribus humoribus, ab ea quæ fit à calculo, quòd in hac nephritici dolores, aut etiam lapillorum excretiones præcesserunt; in illa vero æger nunquàm anteà calculo laboravit, & urinæ claræ ac limpidæ, nullis heterogeneis contentis infectæ apparent. Et non solùm ab exercitiis immodicis, quod utrique causæ commune est; sed etiam à solis animi pathematis affectus excitatur, quando ab humoribus acribus procedit, qui ab hujusmodi pathematis maximè commoventur, ita ut huic affectui obnoxii post iram, aut mœrorem, aut animi contentionem gravem, in mictum sanguinis plerumque soleant incidere.

Quod ad prognosin spectat, copiosa vel frequens sanguinis per urinas evacuatio valdè periculosa: potest enim in tabem & hydropem ægrotantem deducere. Si verò diuturna sit, ulcus excitare potest in ea parte, unde sanguis emanat. Si affatim sanguis una vice mingatur, metuendum est, ne periculosam excitet ischuriam in vesica concrescens; vel alia gravia symptomata pariat, in eadem pravam induens qualitatem.

Curatio hujus affectus pro varietate causarū varienda est.

Ac primùm, si à sanguinis copiâ, vel acrimoniâ producatur, curandus est primùm phlebotomiâ è directo renis affecti celebratâ, parcâ manu & frequenter, ut major fiat revulsio. Cui etiam conferre poterunt cucurbitulæ, frictiones, & ligaturæ in partibus superioribus. Imò si sanguis copiosè fluat, cucurbitulæ hypochondriis erunt admovendæ.

Ad derivationem verò, sectio malleoli, & apertio hæmorrhoïdum convenire poterit.

Quando humores serosi aut biliosi sanguinis excretionē promovent; illi expurgandi erunt purgationibus in hæmoptoë propositis, per intervalla repetitis. Quibus etiam sequentia pro Medici arbitrio, subrogari poterunt.

℞. Rhab. parum torrefacti pulverat. Drach. i. coralli præparat. ℈. sem. seri caprilli, aut aquæ plantag. Unc. iii. Fiat potio.

℞. Cassiæ recenter extractæ Unc. sem. pulpæ tamarind. Drach. vi. boli armen. orient. ℈. sem. Cum sacchar o fiat bolus.

Post debitas revulsiones & evacuationes, vel etiam dum illæ celebrantur, si res urgeat, ad ea veniendum est quæ cohibere sanguinem, ac venas constringere & glutinare possunt. Quæ tamen statim, apparente sanguinis fluxu usurpanda non sunt; ne citiùs quàm par sit cohibitus, incrassatus alicubi grumescat. In hunc usum maximè commendatur succus plantaginis recenter extractus, ad ℥. iv. vel v. manè & serò sumptus, qui etiam ad quamcunque hæmorrhagiam utilissimus est. Si tamen nimia ventriculi refrigeratio timeatur, cum saccharo nonnihil decoquendus est.

Lac ovillum maximè laudatur à Foresto *lib. 24. observ. 13. Sæpè*, inquit, *sanguinis mictum solo lacte ovillo. nempe sumendo ℥. iv. lactis & ʒ. i. boli armeni veri, curavi,*

Hoc idem expertum à Gatinaria: qui tamen præcipit, ne post ejus assumptionem aliquis dormiat, neque se exerceat. Laudant etiam Hollerius, & Duretus, ex Hipp. & Avicennâ.

Decoctiones etiam ex centinodiâ, equiseto, portulaca, & summitatibus rubi, ad hanc rem sunt efficaces, additâ tertiâ parte succi granatorum acidorum, vel cydoniorum.

Vel ad fervorem sanguinis temperandum, utatur apozemate in plures doses, manè & serò, in hunc modum composito.

℞. Folior. lactucæ, portulacæ, plantag. & consolidæ major. ana M. i. Sem. frigid. major. & minor. ana ʒ. ii. jujubar. par. iii. liquirit. ʒ. sem. flor. nymphææ, violar. & rosar. ana P. i. Fiat decoctio ad ℔. i. sem. In colat. dissolve gummi trag. canthi Drach. i. sem. syrupi violac. & de rosis siccis, ana ℥. i. sem. salis prunellæ Unc. sem. trochisc. alkekengi sine opio Drach. sem. Fiat julep. pro quatuor dosibus.

Ad magis incrassandum, & sanguinem potentiùs cohibendum, poterit addi prædicto apozemati syrupi de papav. alb. Unc. i.

Pulveres etiam, sanguinis fluxum cohibentes, ut coralli rubri, lapid. hæmat. boli armen. terræ sigillatæ, exhiberi possunt cum aqua rosar. & plantag. aut decoctis prædictis.

Si morbus sit diuturnior, opiata in hunc modum parari poterit.

℞. Conservæ rosar. & rad. symphyti major. ana Unc. ii. terræ sigillatæ, boli armen. sanguinis draconis, corall. rubr. lapid. hæmat. & trochisc. de carabe, an. ℈. i. hypocistidos, granor. Kermes, & sem. plantag. ana ℈. i. Cum syrupo de papavere & myrtino, ana part. æqual. fiat opiata, de qua capiat magnitudinem castaneæ, manè & serò, superbibendo parùm aquæ plantaginis.

Affectu etiam perseverante, convenientissimum erit, ægro per intervalla exhibere decoctum myrobalanorum, in sero lactis aut alio liquore paratum.

Hollerius affirmat, & cum eo Duretus, ad mictum sanguinis curandū trochiscos Gordonii esse instar omnium.

Christophorus à Vega trochiscos de carabe commendat cum aqua plantaginis exhibitos: iisque, semel tantùm hora somni exhibitis, se hunc affectum curasse affirmat.

Pro potu ordinario conveniet infusum lentisci cum vino mixtum, quod etiam manè instar juleporum exhiberi poterit. Hujus compositio talis erit.

℞. Lentisci sicci minutim concisi Unc. i. aquæ fontis ℔. iv. Infundantur per horas xii. in B. M. valdè tepido vase benè clauso. Colatura servetur ad usum dictum.

Quia verò sanguinis gumi nonnunquam in vesica retineri solent, & sævissima symptomata inducere; pro illorum dissolutione conveniet posca tepida adhibita per intervalla, ex aqua malvæ & aceto non valdè acri. Acetum verò sit in minima quantitate, ut vix gustu sentiatur.

Exteriùs verò topica admoventur regioni lumborum, refrigerationi & constrictioni renum idonea.

℞. Rad. bistortæ & symphyti major. an. Unc. i. folior. plantaginis, portulacæ equiseti, polygoni bursæ pastoris ana M. i. malicorii. Unc. ß. granor. sumach. myrtillor. hypocistid. an. Drach. ii. calycum glandium, santali rubri & citrini: an. Drach. i. rosar. rubrarum P. iii. Coquantur in aqua ferata & pauco aceto. Colatura foveantur renes tepidiusculè.

Ex eodem decocto poterit fieri insessus, auctâ dosi simplicium.

℞. Unguenti comitissæ & refrigerant. Gal. ana Unc. i. sem. Abluantur oxycrato diligenter, & inungantur lumbi frequenter. Vel ad magis constringendum.

℞. Succi plantaginis, sanguinariæ, ana Unc. ii. aceti Unc. sem. olei omphacini Unc. i. Bulliant ad succorum consumptionem. Deinde adde sanguinis draconis, mastiches, cortic. granator. ana Drach. ii. camphoræ Drach. sem. unguenti comitissæ Unc. iv. ceræ q. s. Fiat linimentum, addendo aceti parùm, unctionis tempore.

Lamina etiam plumbea, multis foraminibus perforata, & supra renes gestata, huic usui erit valdè idonea.

In eo sanguinis mictu, qui fiet ex humorum acrimonia, jecoris ratio ineunda est, epithematis & unguentis illius regioni applicitis.

Quando à calculo & arenulis fit sanguinis mictus, præmissis evacuantibus, revellentibus, & acrimoniam demulcentibus propositis, ad ea deveniendum est, quæ leniter abstergendo, renes ab infarctu liberare possunt. Ejusmodi sunt sequentia.

℞. Massæ pilular. de terebinth. cum rhab. ℥. i. Capiat Drach. sem. manè cum syrupi de althæa cochlear. ii. alternis diebus.

Diebus verò vacuis ab usu pilular. summat æger alternatim pulverem & morsulos sequentes.

℞. Glycyrrh. rasæ Drach. ii. sem. iv. frig. major. mundat. ana Drach. i. sem. portulacæ, lactucæ, ana ℈. Sem. trochiscorum de carabe, ac cornu cervi usti præparat. ana ℈. i. sacchari ad pondus omnium. Fiat pulvis tenuis, de quo capiat ℈. i. cum aqua malvæ, in qua semen cydoniorum aliquandiu infusum erit.

℞. Amygdalar. excorticat. & pineor. mundat. ana drach. sem. Semina althææ, alkekengi, ana ℈. i. Sem. lactucæ, Papaveris albi, ana ℈. sem. amyli, tragacanth. ana Drach. sem. glycyrrhiz. Drach. ii. sacchari Unc. vi. Cum aqua parietariæ fiat confectio in morsulos. Capiat manè & vesperi Unc. sem.

Efficaciora diuretica non conveniunt, utpote quæ sanguinis fluxum promovere valent.

Ac denique aquæ vitriolatæ, ad sanguinem cohibendum, renes refrigerandos, & calculos expellendos, sunt efficacissimæ.

---

## CAPUT V.

### *De ulcere Renum, & Vesicæ.*

Ulcus in renibus & vesica à tribus excitatur causis; abscessu disrupto, post inflammationem suppuratâ: humorum acrimoniâ, qualis est ea, quæ mictum cruentum efficit, quæ intensior facta aut durans diutiùs, eas partes exulcerat: aut à calculo aspero, dictas partes erodente. Postrema hæc causa frequentior est, ac ferè ordinaria; reliquæ verò infrequentissimæ.

Inter signa diagnostica, primum ac præcipuum est, puris excretio cum urina, quæ diutiùs perseverans, ulcus in partibus urinariis latens certissimè ostendit. Utrum verò renes, an vesica ulcere afficiantur, cognoscitur ex situ doloris, prout vel in regione lumborum, vel in pube, aut perinæo infestat. Præterea pus à renibus procedens, meliùs coctum est: album scilicet, læve, & minimè fœtidum quia parenchyma renum carnosum meliùs concoquit: tum pus copiosius est, ac urinæ magis permixtum, quæ lacti



similis profunditur, donec longè post mictionem pus ab ea separetur, & in fundo resideat. E vesica verò emanans purulenta materia, pauca est, neque multùm urinæ permixta neque adeò concocta; sed cruda, variegata, & graveolens: pars enim exsanguis, & debili calore prædita, materiam sufficienter elaborare nequit. Ex collo autem vesicæ, aut meatu urinario, sincerum pus, absque urinâ sæpè excernitur. His adde, quod in ulcere vesicæ, aut illius cervicis, perpetua adsit dysuria, & continuus doloris sensus partem istam infestans, quod in ulcere renum minimè fieri solet, sed dilucida sunt dysuriæ & doloris intervalla.

Profundiori ulcere existente, sanguis interdùm copiosus effunditur, qui difficilè cohibetur, sæpiùsque ramenta partium, cum pure vel sanguine excernuntur, nempè caruncula ex renibus, minutulæ utplurimùm, aliquando crassiores, quæ per ureteres difficilem transitum habētes, dolorem nephriticum pariunt: è vesica verò squamulæ seu pelliculæ membranosæ, ac veluti furfuraceæ crustulæ dimanant.

Ac denique in ulcere vesicæ diuturno & calloso mucosa illa pituita producitur, quæ in calculo vesicæ descripta est.

Quod ad prognosin attinet, cùm omnia ulcera interna periculosa sint; ista etiam fomidolosa & curatu difficillima censenda sunt, quandoquidem perpetuus fit ad eas partes humorum affluxus. Licet enim serum suaptè naturâ detergendi vi præditum sit; hoc tamen locum habere potest in statu naturali, quando serum alienis qualitatibus infectum non est: si verò pravi humores, acres, & salsi cum eo permisceantur, exulcerationem efficere, eamque fovere possunt.

Recentia renum & vesicæ ulcera curationem recipiunt: inveterata verò incurabilia sunt.

In senibus non curantur renum & vesicæ ulcera: in juvenibus aliquando; sed non nisi magno labore.

Ulcera, quæ à calculo fiunt & foventur non nisi priùs extracto calculo curari possunt.

Dolor aliaque symptomata, quæ ulcera prædicta comitantur, vigilias pariunt, corpus consumunt, homoque tandem in cachexiam vel atrophiam deducitur.

Curatio ulcerum renum & vesicæ, quemadmodum, & omnium aliorum ulcerum, detersione, exsiccatione, seu consolidatione perficitur. Inter hunc finem sequentia utiliter usurpari poterunt.

Ac primùm si plethora adfuerit, vel in parte affecta inflammatio quædam, phlebotomia celebranda est; primùm in brachio, postea verò in polite.

Postmodum purgatio instituenda est, eaque frequenter repetenda, ut vitiosi humores, toto corpore redundantes & ad partem affectam confluentes, educantur. Quæ tamen fieri debet medicamentis blandioribus, tantùm lenientibus, ut cassiâ, mannâ, syrupo rosar. rhab. & agarico in formam boli, aut aliam solidiorem redactis; quia in forma liquida ad vias urinæ faciliùs deferuntur, ejusque acrimoniam augent. Sic opiata sequens usurpari poterit.

℞. Polypod. querc. & glycyrrhiz. ras. ana ℥. ß. sem. quatuor frig. major. an. Drach. i. flor. viol. & borrag. an. P. sem. jujubar. par. vi. prunor. damasc. par. iii. passular. minor. Unc. sem. sennæ mundat. ℥. ii. ß. Infundantur in aqua hordei noctem. Manè bulliant & colentur. Posteà dissolve mannæ, in q. s. decocti solutæ & colatæ Unc. i. sem. cassiæ recenter extractæ Unc. iii. Coquantur ad opiatæ consistētiam, addendo in fine rhab. pulver. ℥. sem. Dosis erit ℥. i. semel in septimana, duabus horis ante pastum. Vel

℞. Cassiæ ℥. ii. mannæ ℥. sem. pulpæ sebest. & tamar. ana Unc. i. mucil. sem. psyllii Drach. vi. quatuor sem. frig. major. ana Drach. i. succi liquir. Drach. ii. Cum syrup. rosar. solut. Fiat opiata.

Utiliores erunt opiatæ prædictæ, si addatur mercurius dulcis, aut alius optimè præparatus. Siquidem mercurius eximiam vim habet omnia ulcera interna & externa mondificandi ac consolidandi.

Inter purgantia recensetur terebinthina, & in hoc affectu valdè commendatur, quia simul alvum laxat, & ulcus abstergit. Eaque cum pulvere liquiritiæ exhibenda est ad Unc. sem. cum aqua plantaginis lota. Præcipuè verò convenit, quando urina valde crassa mucosa est.

Vomitum in hoc affectu valdè commendat Avicenna, *cap. de ulceribus renum: Melius*, inquit, *quo renum ulcera curantur, est vomitus, propterea quod mundificat & evacuat, & trahit ad contrarium partis renum.* Aëtius verò *cap. de suppuratis renibus: Si quis*, inquit, *omni mense audacter vomat, fortè & renum ulcus, & quicquid inde mali accidere posset, dissolvet.* Hos sequuntur neoterici complures, quorum nonnulli aquæ & olei tepentis ante pastum exhibitione vomitum excitant. Quæ solo remedio sæpe repetito, referunt hunc affectum curatum fuisse. At Rondeletius vult à cibo id fieri, cùm à cibo meliùs vomant, & aquam tepidam exhibet, cùm pauco oleo, simul inungendo os ventriculi oleo lilior. ad ejusdem relaxationem. Advertendum tamen, vomitum proritandum esse in iis tantùm, qui facilè vomunt; nam vehemens vomitus ulcus irritat.

Post debitas evacuationes & revulsiones, ad detergentium usum progrediendum est. Quorum præcipua sunt serum lactis, matutinis horis in magna copia exhibitum, hydromel tenue, quod etiam mane sumi poterit ad Unc. vi. vel viii. & in potu ordinario usurpari. Decoctum hordei & liquiritiæ cum saccharo, eodem modo etiam usurpatum. Cui pro potu hydrosaccharum simplex substitui poterit. In hydromelite autem, si caliditas illius metuatur, semina frigida majorâ, vel ad magis leniendum, radix liquirit. & summit. malvæ, coqui poterunt. Lac etiam asininum non solùm detergit serosa suâ parte; sed & caseosâ consolidat. Non tamen exhibendum præsente febre. Vel ad detergendum simul & leniendum, decoctum sequens componi poterit.

℞. Rad. althææ Unc. sem. fol. plantag. agrim. capill. ven. & summitatum malvæ, ana M. i. sem. malvæ & melonum, cum corticibus contusor. ana Unc. sem. granor. alkekengi Drach. vi. liquirit. ras. Unc. i. hord. integri. P. i. Coquantur ad ℔. ii. In colat. dissolve mellis rosar. Unc. iii. sacchari canti Unc. ii. Fiat julep. de quo capiat Unc. viii. manè per decem dies. Quæ ad renum, vesicæ, & uteri affectus exhibentur, magnâ dosi sunt præscribenda, ne eorum vis in media via dissipetur.

Loco istorum omnium, utiliter usurpari possunt aquæ minerales, aluminosæ & ferratæ, quales sunt aquæ nostræ Meynenses. Quarum diuturno usu corrigi potest intemperies calidior, ulcus mundificari & ad cicatricē perduci.

Nonnulli commendant ad ichores ulcus foventes, absumendos, interneque ulcera expurganda & consolidanda (in ægris potissimum temperamenti pituitosi: vel si lue venereâ aliquando infecti fuerint, & febris ac sanguinis fluxus non adfuerint,) decoctū sudorificum ex rad. chinæ salsæ parillæ, aut ligno sassafras, vel etiam guaiaco, per triginta, aut etiam plures dies exhibitum, cum decocto secundario, ad potum ordinarium, victuque tenui & exsiccante. Intereà tamen, ne viscera nimis inflammentur usu istius decocti, jusculis refrigerantibus, circa vesperam exhibitis, & inunctionibus renum, ex unguentis refrigerantibus, temperari possunt.

Tutius & utiliùs in quolibet casu decoctum sequens usurpari poterit.

℞. Rad. salsæpar. Unc. iii. ras. ligni lentisc. Unc. ii. ligni sassafras Unc. i. rasuræ eboris, & cornu cervi, an. ʒ. vi. jujubarum & sebest, an. Unc. sem. ligni nephrit. Unc. iv. hord. mund. ℥. ii. Infund. per hor. xii. in aquæ fontis ℔. v. Coquantur ad ℔. iii. pro vi. dosibus bis in die sumendis, aromatizentur ʒ. ii. cinamomi.

Post usum detergentium, ubi ulcus satis mundificatum fuerit, (quod cognoscitur, quando pus cum urina minore quantitate excernitur, idque album, & æquale, ac minimè fœtidum,) ea quæ exsiccant, astringunt, glutinant & consolidant, exhibenda sunt; quales sunt trochisci sequentes.

℞. Bol. arm. terræ sigill. coralli rubr. ana ʒ. iii. gummi arabic. & tragacanth. ana Unc. sem. Cum aqua agrimon. fiant trochisci pond. ʒ. ii. Capiat unum manè & serò cum lacte ovillo ustulato, vel decocto symphyti majoris.

At reliquis præferuntur, imò instar omnium habentur, ad ulcera renum & vesicæ detergenda & conglutinanda, trochisci Gordonii, qui simul dolorem leniunt, & ardorem urinæ contemperant. Eorum dosis est ad ʒ. ii. vel iii. cum hydromelite, vel decocto hordei, quando magis est detergendum; vel cum lacte caprillo, aut potius ovillo, cùm magis glutinandum est.

In eundem usum opiata sequens potest usurpari:

℞. Conservæ ros. antiquæ Unc. iii. sem. portulacæ, plantag. myrtill. boli armen. terræ sigill. sang. draconis, ana ʒ. i. rasuræ eboris, & trochisc. alkekengi, ana ℥. sem. cum syrup. de ros. siccis, fiat opiata, de qua capiat magnit. castaneæ bis in die.

Julepi verò consolidantes in hunc modum componi possunt.

℞. Rad. symphyti major. Unc. ii. fol. plantag. & pilosellæ, ana M. i. summit. malvæ & capill. ven. ana M. sem. liquirit. ras. Unc. sem. amyli, gummi arabici, tragacanthi, boli armen. ana Drach. i. Sem. lactucæ & portul. ana ʒ. i. sem. ros. rubr. P. i. Fiat decoctio in aqua pluviali ad ℔. i. sem. In colat. dissolve sacchari Unc. iv. penidiati ℥. ii. Fiat julep. de quo capiat Unc. iii. manè per x. aut xii. dies.

Pilulæ etiam sequentes non parùm conferre poterunt.

℞. Terebinth. aquæ plantag. lotæ Drach. i. succi liquirit. & gummi tragacanth. an. ℈. ii. boli armen. & trochis. alkek. ana Scrup. sem. Cum succo equiseti, fiant pilulæ, capiat Drach. sem. manè & serò.

Majoris sunt efficaciæ in sequentem modum compositæ:

℞. Rad. althææ, & symphyti maj. siccar. an. Drach. ii. gummi arabici, cerasi, & prunor. ana Drah. i. olibani, myrrhæ, ana ℈. iv. sem. papav. alb. & alkek. ana ʒ. i. ß. camphoræ ℈. ii. Terantur omnia subtilissimè, & additâ tertiâ parte ponderis omnium cerussæ antim. seu diaphoretici vulgaris fixissimi, cum s. q. terebinth. Venetæ, fiat massa pilul. de qua capiat Drach. i. manè, & serò, longè à pastu, superbibendo parùm aquæ potus ordinarii.

Si dolorifica sit operatio terebinthinæ, ejus loco succus liquiritiæ sumatur, in aqua parietariæ dissolutus, ad formandam massam.

At præ cæteris lac vaccinum, recenter mulctum, ad cyathi unius quantitatem, cum boli armeni veri ʒ. ß. haustum singulis diebus matutinis, maximè conferre testatur Forestus, ad ulceris consolidationem. Dicitque hoc unum esse ex arcanis Præceptoris sui Helidæi, quod ulcus expurgat, & simul consolidat.

Quercetanus in Pharmacopœa, commendat aquam ad gonorrhœam. Quæ cùm ulcera ex gonorrhœa contracta consolidat, idem in renibus præstare potest.

Hartmannus verò laudat opiatam confectam ex conservæ ros. partibus duabus, & pulveris sem. hyperici parte una in fine curæ per aliquot dies vesperi exhibitam. Idem curationem ulcerum feliciter absolvi posse asserit usu mercurii dulcis ad ℥. ii. vel iii. in aqua plantag. quotidiè semel atque iterùm exhibiti.

Majoris est efficaciæ mercurius diaphoreticus, exactâ ac frequenti calcinatione paratus, ut fixus tandem evadat, & igni satis valido resistat; qui omnibus ulceribus internis persanandis, justâ dosi, ac diu usurpatus, mirabiliter conducit.

In ulceribus admodum inveteratis decoctum aristolochiæ rotundæ, in vino albo paratum, & saccharo addito, multùm confert.

Præterea animadversione dignum est quod scribit Garcias ab Horto, in urbe Goa aloën probè tusam, & cum lacte mixtam, iis propinari, qui ulcere renum aut vesicæ laborant, vel qui purulentas excernunt urinas, & ægros illicò curari.

Exteriùs verò, ad consolidationem ulceris adjuvandam, sequens unguentum admoveri poterit.

℞. Succi plantag. & solani, ana ℥. iv. ol. rosac. omphacini ℥. iii. aceti ℥. i. lithargyri tenuiss. pulverati ℥. i. ß. cerussæ lotæ ℥. ß. tuthiæ subtilissimè pulveratæ ʒ. ii. Sang. Drac. ʒ. i. Reducantur omnia ad formam nutriti.

Sequens etiam admoveri poterit, absente inflammatione.

℞. Olei rosac. mastich. & lentisc. an. ℥. ii. myrrhæ, aloes, sarcocollæ, sang. draconis, an. ʒ. i. amyli, tragacanth. an. ʒ. iv. styrac. calamit. ʒ. i. ceræ albæ q. s. Fiat unguentum.

In ulcere vesicæ peculiariter conveniunt injectiones, bis in die usurpatæ, primùm detergentes, ex hydromelite, sero lactis, aut decocto hordei, cum pauco melle rosaceo, posteà verò adstringentes & consolidantes ex aqua ferrata, in qua rad. symphyti, myrrha, alumen, sarcocolla, & tragacanthum bullierint. Maximè verò conferent trochisci Gordonii in lacte dissoluti.

Fabricius Hildanus ulcus insigne vesicæ, injectione sequenti, cum nonnullis aliis remediis, curavit, *obs. 69. cent. 3.*

℞. Rad. consolid. major. ℥. i. hordei integri M. i. fol. agrimonii, veronicæ, scordii, alchymillæ, saniculæ, ana M. ß. Coquantur ad ℔. i. In colat. dissolve mellis rosac. ℥. ß. Misce, fiat injectio.

Advertendum, injectiones istas non tantùm per syringam immittendas esse, ut vulgò fit, quia in vesicæ cavitatē non penetrant, obstante musculo sphinctere exquisitè clauso; sed immisso in vesicam catheteri syringa aptanda est, sicque injectio ad locum affectum facilè deferetur.

Quia verò in hujusmodi ulceribus dolores plerumque infesti esse solent, eorum mitigatio, toto curationis decursu, quoties urgebunt, molienda est anodynis, internis, & exteriùs usurpatis. Interna erunt syrupus de papavere, laudanum opiatum: & huic usui peculiariter destinati trochisci alkeken. Tum etiam emulsiones sem. frig. cum sem. papav. albi; addito, si opus fuerit, ipso papaveris syrupo; ac denique conservâ florum althææ, frequenter exhibitâ.

Exteriùs verò fomentum sequens admoveri poterit regioni renum.

℞. Rad. althææ ℥. ii. fol. malvæ, parietariæ, violariæ, an. M. i. sem. lini, fœnugr. alkek. an. ʒ. iii. flor. chamæm. meliloti, nymphææ, an. P. i. Fiat decoctio, quâ foveatur pars cum filtris, non autem cum spongiis, propter salsedinem, quàm à mari habent.

Post fotum linimentum sequens admoveatur.

℞. Olei violac. & amygd. dulc. an. Unc. i. ß. olei rosac. ℥. i. mucilag. semin. althææ & fœnugr. an. ℥. ii. croci ℈. ß. Fiat linimentum.

Ad vesicæ dolores sequens injectio parabitur.

℞. Sem. fœnugr. & cydon. an. ℈. i. Macerentur per horarum in ℔. i. ß. decocti hordei. Postea per linteum exprimantur. Fiatque mucilago satis liquida. Cui adde ol. amygd. dulc. ℥. ii. mellis ros. collat. ℥. i. Misce, fiat injectio.

At verò lac tepens, recenter mulctum, frequenter injectum, præstantissimum est anodynum. In quo trochisci Gordonii dissolvantur, omnes scopi, tum doloris sedandi, tum ulceris curandi adimpleri poterunt.

## CAPUT VI.

### *De Diabete.*

Diabetes est celerrima ac copiosissima potus non transmutati per urinas emissio, quam sequitur sitis immensa ac indesinens, & totius corporis colliquatio.

Dicitur diabetes ἀπὸ τοῦ διαβαίνειν, à permeando, seu transeundo, ob celerem urinæ transitum, seu traductionem, sicut aqua per siphonem trajicitur, quam Mechanici, teste Columella, διαβήτην vocant. Dicitur etiam διψακὸς, à siti inexplebili, & hydrops ad matulam, propter urinæ copiam, quæ assiduè profunditur. Rarissimus est affectus, quem Gal. se bis tantùm vidisse refert 6. de *loc. affect. cap. 3.*

Causa proxima & immediata hujus affectus ex eodem Gal. *loco citato*, & omnibus illius sequacibus, est calida renum intemperies, cujus operâ serum hi è vasis copiosissimè trahunt, & ad vesicam transmittunt, tantam ejus copiam retinere nequeuntes; vasa exhausta à corde eandem trahunt materiam; Cor ab intestinis & ventriculo, unde sitis continua exoritur; potusque ingens cupiditas, qui simul atque assumptus est, à venis, & renibus denuò abripitur, & copia sua explutricem irritans, ac retentricem gravans; denuò ad vesicam deturbatur.

Nonnullis hæc causa videtur insufficiens, cùm calida renum intemperies frequentissimus sit affectus, diabetes verò rarissimus, ideò aliquid aliud valdè infrequens hîc contingere aiunt, nempe humorem acrem, aut salsum, renum parenchymati imbibitum, id est, bilem aut pituitam salsam, quæ virtutem partis attractricem continuò irritat, quemadmodum in febrium biliosarum paroxysmis continua sitis urget, quæ nullo potu sedatur, ex humore bilioso, tunicis ventriculi impacto, aut vaporibus biliosis, à partibus vicinis (ubi bilis restagnat. & in paroxysmo febrili commovetur) elevatis, & ventriculum impetentibus. Quæ sententia probabilis est: Illi tamen hoc addi posse existimamus, non solos renes in hoc casu tentari, cùm bilis, & alii humores adusti, in hepate primùm generentur, atque ita eos non posse magna copia in renes influere, quin hepar eadem intemperie, eodemque vitio afficiatur. Imò verò, si ulteriùs nobis in re obscura, & in naturæ silentio reconditâ, per analogismum ratiocinari liceat; possumus dicere, venenatam quandam qualitatem, huic symptomati generando idoneam, præcipuè concurrere. Cùm enim illud serpentis genus, quod dipsas apellatur, & in Lybya præsertim reperitur, morsu suo venenum quoddam in homines insinuet, à quo sitis inextinguibilis inducitur, simile etiam venenum in corporibus nostris, ex certa ac peculiari humorum corruptelâ, generari poterit, ad similem sitim inducendam idoneum: cum ipso Galeno Authore, venena varii generis in corporibus nostris generari possint. Et magis adhuc præcisè, si venenum in corporibus nostris generari possit, maximam & horrendam potus aversionem inferens, quod in hydrophobia contingit, ut ægri ne visum quidam aquæ, alteriusve rei potulentæ, ferre queant: quidni etiam aliud venenum, contrariis dotibus præditum generari poterit, ut summam, & incompescibilem potus appetentiam excitet? Inde etiam ratio desumi potest, cur iste affectus adeò rarus sit: quia nimirum rarissima est talis veneni generatio, cùm tamen bilis & pituitæ salsæ productio, & morbi ab iis oriundi frequentissimè contingant. Ac denique, sicut fames canina diabeti comparatur, quod in ea sit insatiabilis ciborum cupiditas, & occultæ cuidam qualitati à cordatioribus adscribitur; sic etiam immane istud potus desiderium, qualitati cuidam peculieri & occultæ adscribi potest.

Signa hujus affectus diagnostica ex iis, quæ dicta sunt, satis elucescunt, quando scilicet immodicum adest urinæ profluvium, cum siti immensa, quæ assumpto potu nihil sedatur, quia statim atque assumptus est, subitò rejicitur, & totum corpus celeriter contabescit: cum materia enim potulenta humiditates corporis alibiles simul excernuntur, factâ totius corporis colliquatione. Licèt autem non rarò urinæ profluvia copiosa contingant in febribus acutis, aliisque casibus; illa tamen ad diabetem referenda non sunt, quoniam in iis symptomata prædicta, ut sitis inexhausta, corporis colliquatio, aliaque non reperiuntur.

Prognosis hujus affectus non nisi funesta institui potest: malum enim incurabile est, nisi in principio curatio adhibeatur, & hominem ad tabem cellerrimè deducit. In senibus etiam periculosior est, tum etiam, si post immodicam venerem, aut febres chronicas contingat.

Illius curatio consistit in calida renum, aliorumque viscerum intemperie corrigenda, eorumdem imbecillitate ac laxitate reparanda, humorum ad eos confluentium tenuitate incrassanda, & maligna qualitate oppugnanda. Quæ omnia sequentibus auxiliis præstari poterunt.

Venæ sectio in principio morbi, viribus adhuc satis validis existentibus, revulsionis & refrigerationis causa convenire potest, parvâ quantitate, & partitis vicibus celebrata. Si tamen vires jam dejectæ fuerint, aut hic affectus alteri succedat, non erit locus huic remedio.

Evacuatio excrementorum, per mollientes & lenientes clysteres molienda est, in hunc modum compositos.

℞. Fol. lactucæ, portulacæ, malvæ, & plantag. ana. M. j. hordei mundati, & ros. rub. an. P. j. Fiat decoctio ab ℔. j. sem. In colat. dissolve diapruni simpl. Drach. vj. mellis rosac. & ol. omphacini, an. Unc. ij. Fiat clyster frequenter injiciendus.

Tum etiã purgatio blanda instituenda est; cum medulla cassiæ, & pulpa tamarindorum, vel decocto plantag. portul. lactuc. tamarind. & myrobal. cum syrupo rosaceo.

Vomitus etiam à nonnullis commendatur ex decocto seminis raphani & ebuli, cum oxymelite; qui vacuat, & revellit à partibus urinariis.

Ad intemperiem autem dictarum partium corrigendam, & humores incrassandos, conveniunt julepi ex aquis vel decoctis lactucæ, portulacæ, plantag. cum syrupo myrthino, cycon. & similibus, atque etiam de papavere, in modica quantitate; addendo pulverem diatraganthi frig. trochiscos terræ sigillatæ, & similia.

Vel ad magis adstringendum in hunc modum componi poterunt.

℞. Rad. consolid. major. & plantag. ana Unc. j. fol. plantag. M. j. balaustior. & myrobal. citrin. ana ʒ. j. sem. plantaginis & portulacæ, ana ʒ. sem. rosar. rubr. P. j. Coquantur ad ℔. j. In colatura dissolve syrupi cydonior. ℥. iij. Fiat julep. pro iij. dosibus.

In eundem finem pulvis, vel opiata confici poterit; in hunc modum.

℞. Sem plantag. portulac. coriandri præp. & rosarum rubr. ana Unc. j. coralli præp. boli. armen. margaritarum præp & radicis tormentillæ, ana. ℈. j. nucis moschat. ʒ. sem. Misce, fiat pulvis.

℞. Conservæ ros. antiquæ Unc. iv. boli armeni, coralli præpar. & cornu cervi usti, an. ℈. j. Cum miva cydonior. fiat opiata.

Erastus valde commendat syrupum ex radice symphiti majoris, & prunis sylvestribus confectum: quem se summa cum felicitate in affectibus huic malo simplicibus usurpasse testatur.

Narcotica etiam, ut theriaca recens, syrupus de papavere, & laudanum opiatum, prudenter usurpata, in hoc affectu plurimùm prodesse poterunt.

Perseverante affectu, lac ovillum, aut bubulum, aut asininum erit convenientissimum: modò priùs serum absumatur, injectis frequenter silicibus candentibus. Eòque æger uti poterit mane, prout in aliis affectibus dictum est.

Sudorifica etiam ab Authoribus commendantur, quibus serosus humor ad corporis superficiem evocatur. Ea tamen suspecta meritò esse debent, quandoquidem summam cum diureticis cognationem habent, viscerumque intemperiem augent. Si tamen iis locus aliquis unquam esse videatur, ex temperatioribus, utpote rad. chinæ, aut salsæparillæ, cum foliis endiviæ, borrag. acetosæ, decoctum parari poterit. Imò verò in consumptis fieri poterit ex decocto pulli, aut gallinæ junioris, ut simul renutritioni corporis consulatur. At verò tutius esse censemus, externis remediis sudores elicere, putà vapore decocti convenientis, in ligneo instrumento, (ut vulgò fieri solet) nudo corpore suscepto.

Prædictorum sudorificorum loco maximè conveniunt diaphoretica, quæ simul malignam qualitatem oppugnare possunt: qualia in febribus malignis proposita sunt, ex quibus ol. vitrioli præcipuum est, quia ad sitim extinguendam, fluxum cohibendum, & malignitatem infringendam præstantissimum est.

Pro potu utatur æger aqua ferrata, cum syrupis acidis & adstringentibus vel decocto prunorum sylvestrium, & corticis interioris quercus. Quo remedio ferè solo se hunc morbum in puero curasse testatur Erastus.

Exteriùs verò admoveatur fotus regioni lumborum, ex decocto rad. acetosæ, fol. plantag. cortic. granat. sem. sumach. & similibus, quibus aceti parùm addatur. Vel quod utilius erit; paretur insessus ex eodem decocto. Eademque pars inungatur unguento rosaceo, santalino & comitissæ, simul mixtis, vel sequenti linimento.

℞. Olei rosac. & myrtin. ana ℥. j. santali rubri, rosar. rubr. & corall. rubr. ana ℈. j. succi plantag. ℥. j. ceræ q. s. Fiat unguentum.

Denique symptomata hunc affectum comitantia, ut sitis, vigiliæ, consumptio, aliaque, remediis propriis capitibus descriptis mitigantur.

## CAPUT VII.

### *De Urinæ incontinentia.*

URinæ incontinentia in retentricis vesicæ actionis læsione consistit; quemadmodum diabetes in vitio attractricis, & dysuria expultricis. Illa verò duobus modis solet contingere, vigilantibus nempe, tunc causa gravior est, aut dormientibus, quod levius esse consuevit, quandoquidem tunc temporis functiones animales minùs liberè exercentur. Et hoc etiam duobus modis fit, nempe debilitate & laxitate musculi sphincteris vesicæ, quod pueris omnibus lactentibus, multis decrepitis, & quibusdam adultis accidit, aut imaginationis errore: non pauci enim reperiuntur, qui vel nimio potu, aut exquisitiore sensu vesicæ, aut acriori urinâ lectum permingunt, concurrente quodammodo voluntatis imperio, dum per somnum imaginantur, se in parietem, aut alium locum urinam effundere, & huic vitio ita assuescunt, ut sine ulla vesicæ aut sphincteris ejusdem prava diathesi id fiat, neque tam medicamentis liberentur, quàm pravæ illius imaginationis mutatione, ut in pueris flagro, vel in adultis, si locus ille, quem per insomnia permingere putant, rebus quibusdam pretiosis aut venerandis exornetur, & illis sæpè spectandus proponatur.

Affectus autem præternaturalis, & verè morbosus urinæ incontinentiam committens, in musculo sphinctere consistit, qui sympathicè afficitur, vel idiopathicè. Sympathicè quidem variis modis, ut quoties accidit summa totius corporis imbecillitas, & caloris nativi exsolutio, sicut in morti proximis; vel quando totum corpus, aut dimidia illius pars afficitur paralysi, aut illæ tantùm nervorum propagines, quæ ab osse sacro exortæ, tamen vesicæ communicant. Fit etiam aliquando hæc musculi resolutio, ob simplicem condolentiam & vicinitatem, ut in gravidis mulieribus, & recti intestini affectibus.

Idiopathicè verò musculus sphincter variis modis afficitur: per vulnera scilicet illi inflicta, ut in lithotomia contingit; aut ulcera profundiora, illius contractionem & occlusionem impedientia. Potissima tamen causa & frequentissima est frigida & humida intemperies, quæ ad partem istam debilitandam & relaxandam aptissima est. Ad quam intemperiem producendam plurimùm conferunt nativum temperamentum frigidum & humidum, ætas puerilis aut senilis; sexus muliebris, & morbi totius corporis, aut quarumdam partium, à frigida & humida intemperie oriundi: quibus addi possunt causæ externæ, huic intemperiei producendæ idoneæ, sæpè aliàs recensitæ.

Hîc tamen dubitare licet, quomodo contrarii affectus ab eadem causa producantur; Hippocr. enim *in Coacis*, à frigida intemperie urinæ suppressionem fieri pronuntiat: *Ex refrigeratione*, inquit, *interceptio urinæ pessima*. Incontinentia verò interceptioni contraria est. Dicendum est, quando frigida intemperies solum vesicæ sensum imminuit, vel abolet; fieri suppressionem urinæ, quia vesica non irritatur ad expellendum: si verò facultas motiva lædatur, quæ est in musculo sphinctere, ab eadem intemperie fieri incontinentiam, eo musculo relaxato.

Signa hujus affectus diagnostica, alia sympathicum affectum demonstrant, quæ desumenda sunt ex affectibus, incontinentiæ urinæ producendæ idoneis, suprà commemoratis, quæ si adfuerint, inde affectum exoriri conjiciendum est: illis autem absentibus, de idiopathico affectu cogitandum est: qui si à vulnere, ulcere, aut alio affectu conspicuo sphincteris procedat, facilè cognoscitur; at verò, si nihil horum appareat, ad intemperiem partis frigidam & humidam animus convertendus est: eadem deprehendi poterit ex causarum tam internarum, quàm externarum constitutione, & affectibus, qui ab illis dependent: quales sunt totius corporis mollities, color albicans, nervosi generis, & partium genitalium laxitas; ætas puerilis, aut senilis, cacochymia pituitosa, & similia.

Quod ad prognosin spectat, affectus iste in senibus immedicabilis est, ob exsuperantem humiditatem, & caloris nativi exsolutionem, quæ irreparabilis est.

In febre acuta, excretio urinæ involuntaria, admodùm periculosa est: vel enim à delirio procedit; vel à summa facultatum omnium exsolutione, quæ caloris nativi extinctionem consequitur.

In pueris curatur urinæ incontinentia ætatis mutatione, cujus beneficio humiditas superflua sensim absumitur, & partes laxiores constringuntur. Si verò ante 25. annum non curetur, immedicabilis est.

Curatio incontinentiæ urinæ ad frigidam, & humidam intemperiem, & musculi sphincteris laxitatem corrigendam dirigenda est. Quæ enim per sympathiam ab aliis primariis affectibus procedit, ad illorum affectuum curationem referenda est. Tum etiam, quæ à vulneribus, ulceribus, aliisque affectibus conspicuis exoritur, ab eorum curatione dependet. Hanc itaque curationem ita proponemus, ut tum pueris, tum grandioribus sufficere valeat; modo remediorum delectus à perito Medico habeatur. Ut nempe leviora tantùm in pueris usurpentur, & pro majori vel minori annorum numero, eorum quantitas & efficacia augeatur, vel minuatur.

Primò igitur phlebotomiæ locus hîc raro esse potest, cùm frigida intemperies & pituitosa illuvies hunc affectum producat. Nisi fortè totius plethora in juvenili corpore eam suadere videatur.

Purgatio autem in hoc affectu semper necessaria est, eaque componatur ex phlegmagogis medicamentis, quibus astringentia quædam misceantur, non solùm alterantia, sed etiam purgantia, ut rhab. myrobalani, & similia.

Posteà verò, ad exsiccandam materiam illam pituitosam, partemque relaxatam constringendam, pulveres, opiatæ, vina medicata, & similia usurpari possunt, in hunc vel similem modum composita.

℞. Nucum cupressi, & myrtill. torrefact. rasuræ eboris, coriandri præp. coralli rubri, & Karabes, an. ʒ. iß. spodii, ʒ. j. rad. cyperi & galangæ, ana ʒ. ß. Cum syrupo conditurae citri fiat opiata, de qua capiat magnit. castaneæ, manè & serò, superbibendo parùm vini rubri.

Vel pulvis ex prædictis, aut eorum nonnullis confectus à ʒ. ß. ad ʒ. j. cum vino rubro exhibeatur, bis in die, longè à pastu

℞. Rad. consolid. major. ℥. ß. rad. cyperi, galangæ, ana ʒ. j. fol. plantag. equiseti, pentaphylli cum rad. an. M. j. nucum cupressi, calycum glandium, an. ℈. iv. sem. rutæ, agni casti, thuris, & rasuræ eboris, ana ℈. ß. rosar. rubr. P. j. vini rubri ℔. iij. Infundantur per 14. horas. Colentur per manicam Hippocratis, addendo cinam. ℥. ß sacchari q. s. Fiat claretum, de quo capiat ℥. iij. vel iv. bis in die.

Multa & specifica proponuntur ab Authoribus, ad hujus affectus curationem maximè conducentia. Gal. *in medicamentis localibus, & in lib. de facile parabilibus*, laudat cerebrum, & testiculos leporis combustos. Item cochleam cum suâ testâ combustam potandam exhibet. Recentiores stercus leporis præbent, cinerem murium tostorum, ungulam apri torrefactam, cinerem ossium dactylorum, avellanas assas, pulverem corticum ovorum. Sed præ cæteris laudatur pulvis agrimonii, & tunicæ interioris ventriculorum gallinæ exsiccatæ; quæ seorsim, vel simul mixta exhiberi possunt cum vino rubro.

Testatur Solenander, se felicissimum vidisse successum ex medicamento, à Giberto Horstio Hollando, Medico Romano celeberrimo, in usum revocato. Accipiebat guttur galli, urebat, ut non consumptum, sed tostum exsiccatumque teri posset. Exhibebat pulvisculum ante cœnam, cum tantillo vini rubri, & si æger vino uti non posset, cum haustu oxycrati dulcissimi: idque per aliquot dies iterabat.

In grandioribus, ratione causæ antecedentis, ad exsiccandum totum corpus, conveniunt decocta sudorifica per xx. dies usurpata, ex ligno guaiaco, aut sassafras parata. Quibus & substitui poterunt stuphæ, laconica, & in primis thermæ sulphureæ & nitrosæ, quales sunt nostræ Balerucanæ.



Pro potu utatur æger vino rubro austero meraciori, vel paucâ aquâ ferratâ dissoluto. Hydropota verò solâ aquâ ferratâ, vel in qua semen coriandri, aut tantillum masticheṡ bullierit. Vel denique, ad magis adstringendum, aquâ, in qua tegulæ recentes ignitæ extinctæ fuerint. Eademque aquâ omnes cibi decoqui possint. Parum autem bibendum est, præsertim in cœna. Tum sub ingressu lecti urinam reddat æger, ac rursùs mediâ nocte excitetur ad mingendum, necnon & ante auroram. Hoc non minimùm facere poterit ad mingendi in lecto consuetudinem immutandam.

Exteriùs verò, pubi, scilicet & perinæo, topica admoveantur, quæ calefaciant, roborent, & exsiccent, in hunc modum composita.

℞. Rad. enulæ camp. calami aromat. rad. acori, cyperi, an. ℥. ß. fol. menthæ, salviæ, origani, calamenti, absinthii, an. M. ß. nucum cupressi, myrtill. gallar. & balaustior. ana ʒ. j. rosar. rubr. P. j. Coquantur in æquis partibus aquæ abrot. & vini rubri ad ℔. ij. In colat. dissolve salis & aluminis, an. ℥. j. Foveatur regio pubis & perinæi calidè, manè & serò.

Vel ex eodem decocto, auctâ dosi simplicium, fieri poterit insessus, per multos dies usurpandus.

Post fotum, vel semicupium, inungi poterunt eædem partes linimento parato ex oleis, vulpino, rutaceo, irino; unguentis, martiato, aregon. cum pulvere mastiches, cyperi, myrtillorum.

Vel admoveri potest utiliter storax liquida, vel balsamum indicum, pauco vino dissolutum: vel pro ditioribus moschi & zibetæ grana aliquot, in oleo moschatelino dissoluta.

Vel emplastrum sequens dictis partibus applicetur.

℞. Ladani, mastiches, an. ʒ. ij. ligni aloës. styrac. calamita, cinam. terebinth. an. ʒ. j. myrtillor. rad. cyperi, an. ʒ. ß. succi menthæ & equiseti cum vino rubro extract. q. s. Fiat emplastrum.

Denique si fluxio à capite in partes inferiores delabi videatur, quæ infirmitatem illam conciliet; derivetur errhinis, masticatoriis, caustico, occipiti vel brachio admoto, aliisque remediis, in catarrhi curatione propositis.

## CAPUT VIII.

### *De Ischuria, & Stranguria.*

URinæ suppressio omnimoda ἰσχυρία ab Authoribus nominatur, imminuta verò mingendi actio, στραγγουρία dici solet: quamvis hoc vocabulum latius multò pateat, & simpliciter omne urinæ stillicidium comprehendat: quod si absque dolore fiat, & urina stillatim effluat, etiam cum aliquo conatu, imminuta est ischuria, si verò fiat cum dolore, ad dysuriam potiùs, seu urinæ ardorem referenda est.

Ischuria igitur, seu omnimoda urinæ suppressio, duplex statuitur: vera scilicet, seu legitima, quæ fit vesicâ plenâ existente, & notha, seu spuria, quæ fit cùm vesica vacua est, nihilque ad eam à renibus descendit.

Vera & legitima ischuria à tribus causis dependet: quarum prima est, sensus abolitus in vesica, propter nervi, qui ad eam defertur, paralysin & obstructionem, aut spirituum aversionem; quorum defectu efficitur, ut vesica stimulum non sentiat, & ad expulsionem non irritetur, ut in deliriis, & soporosis affectibus contingit.

Secunda causa est, frigida vesicæ intemperies, à causis refrigerantibus, seu internis, seu externis contracta, quatenus sensum vesicæ hebetat, ejusque expultricem debilitat.

Tertia causa est, angustia cervicis vesicæ, urinæ exclusionem præpediens. Hujus autem angustiæ tres assignantur causæ à Gal. 1. *de loc. affect. c.* 1. Aut enim musculus, cervicem vesicæ circumdans, in tantum tumorem attollitur, ut meatus inde occupetur: ut si vel inflammatione, vel scirrho, vel abscessu, vel alio quopiam tumore affectus sit; aut in meatu caruncula quædam adnascatur ex præcedente ulcere; vel callus, aut alia quædam res, ex crasso lentoque humore, paulatim, longo temporis tractu generetur. Obstruitur etiam meatus à calculo crudo crassoque humore, grumo sanguinis, vel pure.

Præterea exitum urinæ intercludit compressio cervicis vesicæ, à tumore partium vicinarum incumbentium, nimirum uteri, ex fœtu grandiore turgidi, intestini recti fæcibus duris impleti, vel ani grandioribus hæmorrhoïdibus tumefacti.

Fit etiam interdum hæc suppressio à nimia urinæ copiâ, diutiùs retentâ, quæ totum vesicæ corpus ita distendit, ut ad expellendum sese contrahere nequeat, ex qua tensione meatus etiam contrahitur & obturatur. Repletur autem vesica ab urina nimis diu retentâ, duobus potissimùm casibus. Primò, quando sanus aliquis, urgentibus negotiis, in foro, senatu, concionibus, comitiis, convivio, curru, aliisque casibus, ob loci & temporis non satis idoneam opportunitatem, urinam sponte supprimit. Deinde vesica nimis repletur & distenditur, ut contrahere se ampliùs nequeat, dum urinæ stimulus non percipitur, propter obtusum vesicæ sensum, affectis nervis, qui ad vesicam deferuntur: cùm tamen illi, qui musculo sphincteri constringendo dicati sunt incolumes remaneant; quod cuidam accidisse testatur Gal. 6. *de loc. affect. cap.* 4. luxatis spinæ vertebris.

Notha verò ischuria illa nominatur, in qua urina supprimitur, vesicâ vacuâ existente, quia nihil seri ad eam defluit & descendit. Causa, cur nihil seri ad vesicam descendat, duplex est; vel quia renes urinæ materiam non attrahunt, deorsumque demittunt; vel quia ureteres non suscipiunt. Renum igitur attractrix, vel expultrix læditur. Attractix læditur, vel læsâ facultate, vel errore objecti. Facultas læditur à valida intemperie, frigida præsertim; vel impeditur ob aliquam obstructionem, in lenibus, aut venis emulgentibus residentem. Fiunt autem illæ obstructiones à calculo, pituita crassa, vel pure, ab aliqua parte superiore ad illas vias confluente. Fit etiam interdum obstructio venarum emulgentium à repletione nimia, ex sanguine, & sero copioso in iis collecto; cujus rei historiam habemus in observationibus nostris, *observ.* 1. *cent.* 1.

Objecti vitio renum attractio læditur, cùm serum vel absumitur, ut in febribus ardentibus; vel ad alias partes transsumitur, ut in hydrope contingit.

Expultrix similiter læditur ab iisdem causis, intemperie scilicet, obstructione à calculo, sanguinis grumo, pure, pituitâ crassâ, vel ab inflammatione.

Ureteres serum non suscipiunt; nec ad vesicam demittunt, propter inflammationem, vel obstructionem à calculo sanguinis grumo, pure vel pituitâ crassâ, vel ob compressionem à tumoribus partium vicinarum.

Notandum est, utrumque renem aut ureterem debere esse affectum, ut omnimoda urinæ suppressio contingat: alterutro enim aperto & libero existente, urina fluere potest.

Causæ omnes prædictæ, si graviores sint, integram urinæ retentionem facere possunt, quæ ischuria nominatur; si verò remissiores, partialem tantùm & imminutam excretionem efficiunt, quæ stranguria dicitur. Uterque autem affectus, ab iisdem causis, secundum magis & minùs tantùm differentibus, dependet.

Dignoscitur vera & legitima ischuria ex pondere & tensione hypogastrii, ac tumore circumscripto, vesicæ figuram referente. Causæ illius dignoscuntur ex rebus prægressis & concomitantibus. Si enim fiat ex quantitate urinæ collectæ copiosiori, quæ vesicæ contractionem impediat, ex relatu ægrotantis percipitur, illum ob diuturniorem equitationem, loco, aut personarum præsentiam & dignitatem, mictionis officium longiori temporis spatio omisisse, & nullum anteà in illis partibus affectum habuisse. Si verò delirio, paralysi, aut alio affectu laboraverit; ex iis, qui in causis enumerati sunt, meritò urinæ suppressio erit referenda.

Adstrictiones, quæ fiunt à tumoribus illarum partium aut vicinarum, vel aliis causis suprà propositis, ex propriis

illorum affectuum indiciis innoteſcent. Obſtructiones verò canalis veſicæ dignoſcentur immiſsâ, candelâ, vel cathetere: quæ ſi penetrare non poſſunt, ſed in via ſubſiſtunt, calculum, aut carunculam, aut aliam quampiam materiam obſtruentem adeſſe demonſtrabunt. Et illæ materiæ ita diſtinguentur: quòd nimirum, ſi calculus adſit canali impactus, dolores nephritici præceſſerunt; ſi ille à renibus ſit decidivus, aut ſi in veſica genitus, vel diu commoratus fuerit, ſigna præceſſerunt calculi veſicæ, ſaltem leviora, qualia ſuo loco propoſita ſunt. Si caruncula urinæ commeatum impediat, præceſſit gonorrhœa virulenta, aut ulcus in meatu virgæ, longo tempore materiam purulentam emittens. Si denique ſanguinis grumus, pus concretum, vel pituita craſſa obſtructionem efficiat, portiunculæ quædam eorum per virgam excretæ, immiſſo catheteri adhærentes, ſatis patefacient.

Spuria verò iſchuria ex eo cognoſcetur quod nulla tenſio, nullusque tumor aut pondus exiſtat in pubis regione, ſed potiùs vacuitas quædam in ea percipiatur: nullum adeſt mingendi deſiderium, nullaque irritatio in veſica; & immiſſo cathetere, liber canalis aditus reperitur, & nulla urina educitur. Præceſſerunt autem ſigna calculi in renibus, aut ureteribus; inflammationum, aut magnæ plenitudinis; aut potus largior præceſſit, quem non ſequuta eſt urina copioſa, unde venarum nimia repletio potuit contingere, aut denique febris ardens, vel hydrops præſens ſeroſæ materiæ averſionem teſtantur.

Prognoſin quod attinet, urinæ ſuppreſſio valde periculoſa eſt, ſi ſeptimum diem excedat, plerumque certum affert interitum: ſerum enim retentum in venis, jecur opprimit, ſanguinem inficit & inquinat, ac in totum corpus regurgitat, ſuffocationis periculum infert, & ad cerebrum delatum, comatoſum affectum inducit.

Suppreſſio urinæ, quæ ob ſauciatam ſpinam, aut caſum, aut vertebræ luxationem accidit, incurabilis eſt.

Si odor urinæ naribus & ore ægrotantis emittatur, lethale prorsùs eſt.

Urinæ ſuppreſſioni ſi teneſmus ſupervenerit, in ſeptimo moriuntur. Eidem ſingultus ſuperveniens, mortem proximam denuntiat.

Curatio ſuppreſſionis urinæ, ſive illa totalis ſit, ſive partialis, ad cauſarum ſublationem dirigenda eſt. Ac primùm illa, quæ ſpuria dicitur, & à renum aut ureterum affectibus dependet, ex inflammationis doloris nephritici, aut calculi renum curatione deſumenda eſt. Quæ verò ſit à repletione venarum emulgentium, larga ſanguinis miſſione & hydragogis medicamentis curanda eſt. Legitima verò iſchuria curatur remediis, cauſas eam producentes auferentibus. Ac primùm, ſi ſiat à veſicæ, aut partium vicinarum inflammatione; remedia ex veſicæ inflammationis curatione mutuanda ſunt.

Si verò ſuppreſſio ſiat à calculo, veſicæ cervici impacto, ſequentibus remediis auferenda eſt.

Primò æger ſupinus collocetur, cruribus elatis, mox plurimùm diùque concutiatur, ut calculus in veſicam relabatur: Et ſi hoc modo deturbari nequeat; immiſſo cathetere impellatur. Si verò calculus altiùs penetraverit in penis meatum, omnimoda illius excluſio procuranda eſt, digitis molliter impellendo, & deducendo ad extremum virgæ: tum virgam in aquam tepidam, aut in lac tepidum demittendo, aut ægrum in ſemicupium mergendo, ut meatus laxetur, & amplior fiat. Si verò neque foràs extrahi, neque intrò impelli valeat, docent Practici, ligato pene, in ſuperiori & inferiori loco, partem ſectione factâ aperire, & calculum eximere.

Obſtructio verò colli veſicæ, quæ ab inflammatione ſit, propriis inflammationis remediis curabitur. Interim tamen, ſi urina diutius retineatur, candela cerea, oleo amygdal. dulcium illita, blandè immitti poterit, omninò vitando catheterem, ne dolore excitato inflammatio augeatur.

Quæ verò à caruncula ſit urinæ ſuppreſſio, carunculæ ipſius extirpatione curatur. Hæc autem remediis appropriatis perficitur, per candelam ceream immiſſis, quæ à perito artifice, in hujuſmodi Chirurgia apprimè exercitato, adminiſtranda ſunt. Urgente tamen ſymptomate, quandoquidem caruncula interdum intumeſcit, & totum canalem obſtruit, neceſſitas cogit, immiſſo cathetere urinam educere, quamvis periculum ſit, ne irritata pars magis intumeſcat. Priùs tamen tentandum eſt revulſionibus per venæ ſectionem, & vomitoriis celebratis, tum repellentibus pubi & perinæo adhibitis, carunculæ inflationem imminuere, ut retentæ urinæ via pateſiat.

Si à pituita craſſa oriatur urinæ ſuppreſſio, conveniat primùm purgatio ex diaphœnicone, cum Rhab. in boli formam radacto; ac deinde terebinthina, cum pulvere liquiritiæ frequenter exhibita, poſtmodùm radicum aperientium decoctum, cum oxymel. aut ſyrup. byzantino exhiberi poterit. Non omiſſis interim clyſteribus, fomentis, & ſemicupiis emollientibus & aperientibus: Eaque omnia convenient, quæ ad calculum diſſolvendum & expellendum fuerunt propoſita. At inter cætera peculiari efficaciâ ſequentia conferre experientia docuit.

℞. Benedictæ laxativæ ℥. ß. trochiſ. de myrrha ℈. ij. decocti ſabinæ Unc. iij. Miſce, fiat potio, quâ urinæ ſuppreſſio in quadam muliere brevi curata eſt.

Si redundantis pituitæ copia toto corpore, vel capite luxuriare videatur, purgatio univerſalis per apozemata, ad tres vel quatuor dies inſtituta ab ipſo morbi principio, erit utiliſſima, præmiſsâ phlebotomiâ.

Non parùm etiam huic affectui prodeſſe poteſt julepus ex ſucco parietariæ, fœniculi marini, & limon. cum ol. amygd. dulcium, in curatione calculi renum deſcriptus.

Syrupus Fernelii de raphano, ad Unc. ij. per vices exhibitus, eſt etiam utiliſſimus.

Refert Dodonæus *libro conſerv. cap.* 47. quendam octogenarium, lixivio ex ovorum teſtis in cinerem redactis, cum vino Rhenano permixtis, ſemel tantùm aſſumpto, ab urinæ ſtillicidio integrè fuiſſe liberatum.

Arnoldus Villanovanus vinum alkekengi commendat ſequenti hiſtoriâ, *in libro de venis* conſcriptâ. *Fuit tempore meo Cardinalis quidam, qui jam per quatriduum urinæ abnegationem paſſus eſt turgidus, & ut dicitur, deſperatus, nullis aliis proficientibus medicinis: qui de conſilio parvi Medici per potum vini alkekengi liberatus eſt, & ſoluta eſt ex urina in quantitate, ut impleretur quaſi concha una. Ex ſolo experimento, Medicus ille cum parva ſcientia & pauper, factus eſt magnus & dives, & multis quidem Deus dat gratiam, & affert utilitates, & contra, & totum eſt, quia judicia Dei abyſſus multa.* Fit autem hujuſmodi vinum, ut ibidem docet Arnoldus, accipiendo fructus alkekengi 5. aut 7. aut plures, contundendo cum vino albo; poſteà colando & exhibendo.

Aſell. etiam, cum vino albo triti & exhibiti, ad urinam provocandam efficaciſſimi ſunt. Oleum ſcorpionum Mathioli, ad gutt. v. vel vj. exhibitum, cum juſculo, aut alio liquore, urinam potenter educit.

Cryſtalli mineralis uſus frequens ſuppreſſam urinam movet, præcipuè ubi metuitur inflammatio, quæ ab ipſa urinâ diu retentâ ſæpiſſimè concitatur in tunica interiori veſicæ.

Spiritus ſalis idem præſtat, & multò efficaciùs.

Ex vulgaribus ſuccus parietariæ depuratus ad Unc. iv. exhibitus, cum ſacchari Unc. ß. multùm prodeſt. Illi admiſceri poteſt ſal prunellæ, vel ſpiritus ſalis.

Si hujuſmodi ſuppreſſiones urinæ, à materia pituitoſa oriundæ frequenter recurrant, nihil erit præſtantius aquis thermalibus nitroſis & ſulphureis, quales ſunt noſtræ Balerucanæ, quæ tum potu, tum balneo materiam illam mucilaginoſam diſſolvere, abſtergere, & abſumere facilè poterunt.

Quidam vir nobilis hujus urbis, ab urinæ ſuppreſſione multos dies perſeverante, poſt alia remedia, fruſtrà tentata, ſequenti clyſtere injecto, & per duas horas retento, liberatus eſt.

℞. Rad. apii, petroſel. bruſci, gram. aſparagi malvæ, bismalvæ, ana ℥. ij. parietar. M. ij. Sem. aniſi, fœniculi, anethi, carvi, dauci, ameos, carthami, rutæ, cumini, & baccarum lauri, ana Unc. ſem. flor. chamæm. mililot. aneti & ſtœchad. an. P. ij. Coquantur in vino albo, ad media. In colaturæ ℔. j. diſſolve butyri recentis Unc. iv. mellis roſac. Unc. ij. ſacchari rubri Unc. j. benedict. laxat. Unc. ß. vitell. ovi, num. j. olei nucum, anethini, & ſem. lini, an. Unc. j. Fiat clyſter.



Chymici ſua etiam remedia ad hunc affectum prædicant, nimirùm ſpiritus ſalis, vitrioli, ſulphuris, & terebinthinæ, quos ad ℈. ß. exhibent cum aquis appropriatis vel juſculo pulli. Commendant & ſalem tartari, & ſalem ſtipitum fabarum, à ʒ. ß. ad ʒ. j. exhibitum.

Necnon, ad revulſionem humorum à parte affecta, vomitorio uſurpant, eorumque beneficio non paucos fuiſſe confeſtim liberatos gloriantur.

Toto curationis occurſu fomenta, linimenta, cataplaſmata, ſemicupia, aliaque externa uſurpanda ſunt, quæ non alia eſſe debent, quàm quæ ad dolorem nephriticum ſuprà fuere propoſita. Inter cætera valet cataplaſma parietariæ frixæ cum butyro, vel meliùs cum oleo ſcorp. Item veſica oleo ſemiplena: melius erit, ſi in hoc oleo cantharides coquantur.

Vulgo admovetur regioni pubis & lumborum cataplaſma ex cepis frixis cum axungia porci, additis oleis quibuſdam.

At longè efficaciùs operantur cepæ albæ crudæ in mortario tuſæ, addito oleo in formam cataplaſmatis, renibus admotæ, atque ureteribus, & regioni pubis.

Cataplaſma ex raphanis contuſis idem præſtare poteſt.

Quando à grumo ſanguinis iſchuria producitur, illius diſſolutioni incumbendum eſt, exhibitis iis, quæ id præſtare apta nata ſunt. In hunc cenſum referuntur trochiſci de carabe, coagulum hœdi, leporis munia, oxymel ſimplex & ſcilliticum, ſyrupus acetoſus, & ſimilia. Exteriùs verò ſtercus bubulum mira præſtat, juxta ſententiam Aëtii *tetrab.* 3. *ſem.* 2. *c.* 27.

Cùm denique à pure urinæ ſuppreſſio, aut ſtillicidium producitur; tergentibus & incidentibus opus eſt, qualia potiſſimum in renum & veſicæ ulcere propoſita ſunt.

---

## CAPUT IX.

### *De Dyſuriâ, ſeu Ardore Urinæ.*

DYſuriæ, ſeu urinæ difficultatis nomine omnem dolorificam mictionem intelligimus, quam etiam nomine ardoris urinæ recentiores enuntiare ſolent. Cùm ſtranguria ferè confunditur à quamplurimis Authoribus, qui in hanc dolorificam etiam mictionem conſtituunt; ſed etiam à dyſuria in hoc tantùm differre volunt, quòd major urinæ quantitas in dyſuria excernatur, minus verò in ſtranguria, quæ etiam ea ratione urinæ ſtillicidium nominatur. Verùm maluimus nos, clarioris doctrinæ gratiâ, urinæ quantitatem imminutam, quæ ſine dolore ſit, ſtranguriam nominare, & ſub uno capite cum iſchuria comprehendere, ex eo, quòd utrique eadem curatio adhibenda ſit, omnem verò mictionem dolorificam ſub dyſuriæ nomine in hoc capite explicare, propterea quod ab iiſdem cauſis omnes producantur, iiſdemque remediis curentur.

Cauſa proxima & immediata mictionis dolorificæ eſt ſolutio continui in muſculo ſphinctere, vel canali veſicæ. Atque adeò quæcumque ſolutionem continui in illis partibus inferre valent, dyſuria ſeu ardorem urinæ excitare poſſunt.

Inter illas cauſas, præcipua & magis frequens eſt urinæ acrimonia, aliquando ſimplex, & ſine aliorum humorum permixtione, quam viſcerum, vel totius intemperies calidior, vel acriorum & calidiorum ciborum uſus excitavit; ſæpiùs verò ex permixtione humorum acriorum, ut bilis, & pituitæ ſalſæ, comparata. Aliquando pus, ex renibus aut veſica ulceratis emanans, talem urinis conciliat acrimoniam. Nonnunquam etiam materia alba & quaſi lactea, cum urina copioſè emittitur, ardorem urinæ inducit: quam quidem materiam vulgus Medicorum purulentam eſſe exiſtimat, & à renibus oriundam. Quam ſententiam reprobat *Sennertus*, huic innixus rationi, quod nimirùm, etiamſi toti renes in pus reſolverentur, non poſſet tanta ejus copia, quanta interdum per aliquot ſeptimanas ſingulis diebus excernitur, inde ſuppeditari. Sed arbitratur ipſe, hanc materiam provenire ex vitiata coctione, primò quidem ventriculi, deinde etiam hepatis; cùm error primæ coctionis non poſſit corrigi in ſecunda, unde chylus, & poſtea etiam ſanguis crudus relinquitur, neque à partibus ſalſis & tartareis mundatur, quæ in prima coctione ſeparari debent, & illæ poſtmodùm à renibus attractæ, & ad veſicam tranſmiſſæ, dolorem inter mingendum pariunt. In eam ſententiam ſe deductum eſſe profitetur ex eo, quod vir quidam doctus, qui per aliquot ſeptimanas ardore urinæ laborabat, & urinam quidem ſatis copioſam, ſed tali materiâ albâ ita refertam, ut dimidium urinalis occuparet, cum maximo dolore excernebat, & variis adhibitis remediis nihil levaminis ſentiebat, tandem ſolius vini malvatici potu curatus fuit.

Calculus etiam in veſica latens, ubi inter mingendum cervici veſicæ alliditur, dolorem excitat; quod etiam præſtare poſſunt arenulæ craſſiores, canalem in exitu vellicantes.

Inflammatio denique, vel ulcus iſtarum partium, urinæ ardorem excitat: quando quidem ſenſus exquiſitior ab illis affectibus redditus, ab urina etiam bene temperata graviter afficitur, quemadmodum videmus, partes externas inflammatas aut ulceratas, ab objectis etiam proportionatis, vel levi contactu dolore affici. Sic in gonorrhœa, quamdiu adeſt proſtatarum inflammatio, ardor urinæ continuò percipitur.

Diagnoſis hujus affectus ex ſe manifeſta eſt: dolor enim inter meiendum tàm evidens eſt, ut ægri non rarò ex illius moleſtia ejulare cogantur. At ſigna cauſarum ita diſtinguenda ſunt.

Si ex urinæ acrimonia procedat, illa tenuis apparebit, ac intenſo colore, atque interdum flammeo prædita; vel admiſto biliosæ, pituitoſæ, aut purulentæ materiæ conſpicua fiet: viſcerum aderit intemperies, vel alimenta calida & acria: aëris æſtus, & ſimiles cauſæ calefacientes præceſſerunt.

Calculi denique, & inflammationes illarum partium ex propriis ſuis locis innoteſcent.

Quod ad prognoſin attinet, hic affectus per ſe periculoſus non eſt, ſed magnam affert laboranti moleſtiam: & pro varia cauſarum diſpoſitione difficilem non raró curationem recipit; in ſenibus præſertim, qui ſi decrepiti ſunt, morbo commoriuntur. Atque in quacunque ætate ſi diutiùs perſeveret, veſicam tandem & illius cervicem exulcerat.

Curatio primùm ad cauſæ ablationem dirigenda eſt. Atque ita ſi à calculo, inflammatione, vel ulcere veſicæ, aut cervicis illius dyſuria oriatur, ex propriis capitibus eorum affectuum curatio deſumenda eſt, leniendo tamen ſymptomati, quæ inferiùs proponentur, plurimum conferre poterunt.

Quæ verò ab urinæ acrimonia & humoribus calidioribus, ei permixtis oritur; ſequentibus remediis oppugnanda eſt.

Ac primùm phlebotomia, ad hepatis aliarumque partium intemperiem corrigendam neceſſaria eſt. Eaque pluries repetita, pro plethoræ magnitudine aut inflammationis periculo, ex brachio dextro primùm, ad evacuationem & revulſionem, poſtmodum verò, ex venis inferioribus, ad derivationem à parte affecta, cujus ratione Hipp. eumque ſequutus Galenus, in omnium partium infra renes poſitarum affectibus, venas inferiores aperire præcipiunt.

Purgatio etiam in hoc affectu convenit, ſed ex lenientibus tantùm & refrigerantibus compoſita, alioquin ardorem urinæ maximè exaſperaret. Ideoque multi bolum ex caſſia ſimplici non audent tranſcendere. Et illa certè reliquis præferenda. Magis tamen refrigerans efficietur, ſi pulpa tamarindorum etiam adjiciatur. Vel dilutum caſſiæ, ex decocto lactucæ, portul. & ſummitatum malvæ paratum, ad plures dies exhiberi poterit, ut acres humores in partes urinarias confluentes, ad inteſtina ſenſim derivetur.

Si tamen humorum pravorum copia majorem purgationem postulare videatur; ad sequentem potionem transcendere poterimus.

℞. Fol. lactucæ, portulac. plantag. & summit. malvæ, ana M. ß. tamarind. ℥. ß. mirobal. citrin. ʒ. j. Coquantur ad ℥. vj. In colatura infunde cassiæ recenter extractæ ℥. j. Colentur iterum, & posteà dissolve rhab. in aqua lactucæ cum santal. citrin. infusi ʒ. j. ß. mannæ & syrup. ros. an. ℥. j. Fiat potio.

In diuturna dysuria conveniet opiata purgans, in ulcere vesicæ descripta.

Vomitus, blandis remediis concitatus, præstantissimus est: revellit enim à parte affecta, & incommoda arcet, quæ à purgantibus per inferiora induci consueverunt. In iis igitur erit proritandus, qui sine magno labore illum ferre possunt, & semel, aut bis in septimana iterandus.

Per clysteres etiam frequenter injectos, non solùm humores acres ad intestina derivari, sensimque expurgari, sed etiam vesicæ, partiumque annexarum intemperies atque inflammationes demulceri poterunt, quorum formula talis esse poterit.

℞. Rad. althææ ℥. j. fol. malvæ, violariæ, lactucæ, an. M. j. flor. nymphææ, & hordei mundati, an. P. j. Coquantur ad ℔. i. In colatura dissolve cassiæ recenter extractæ ℥. j. ovum integrum unum, olei violac. ℥. ij. Fiat clyster.

Mucilagines sem. althææ, cydonior. fœnugr. clysteribus utiliter admisceri possunt, ad dolorem leniendum.

Verùm ad contemperandum dolorem & ardorem, clysteres ex lacte puro, vel cum prædictis admixto, efficaces esse consueverunt, ut quosdam viderimus ægrotantes, qui in diuturnis doloribus ex hoc solo remedio, & semicupio, de quo posteà dicetur, levamen susceperint.

Per os autem exhibenda quamplurima, quæ in usu practico comperta sunt, non parum conferre ad ardorem urinæ demulcendum, & partium affectarum intemperies corrigendas: quorum præcipua sunt quæ sequuntur.

℞. Aquar. portulac. lactucæ, rosarum & nymphææ, an. Unc. j. syrupi violacei & nymphææ, an. ʒ. vj. salis prun. ʒ. j. Misce, fiat julep. sæpe iterandus. Vel

℞. Rad. althææ ℥. j. fol. lactucæ, endiviæ, portulac. & summit. Malvæ, an. M. j. sem. melon. cucurbitæ, malvæ, lactucæ, & papav. albi, ana Drach. iij. jujubar. sebesten, an par. vj. violar. ros. & nymphææ, an P. j. Coquantur ad ℔. j. ß. In colatura dissolve syrupi violac. jujubini, & de papavere alb. ana Unc. j. sem. Salis prunell. Unc. sem. Fiat julep. pro iv. dosibus, bis in die sumendis.

Emulsiones etiam usurpari poterunt, quamvis sint diureticæ, quia refrigerant, & vesicæ meatus leniter expurgant, in hunc modum compositæ.

℞. Quatuor sem. frig. major. & papav. albi, an. Drach. iij. amygdal. dulc. excortic. & in aqua frig. infusar. Unc. ß. Contundantur in mortario marmoreo, sensim affundendo decocti hordei excorticati, liquir. portulac. & summit. malvæ ℔. j. sem. Fiat emulsio pro iij. dosibus, addendo unicuique dosi syrup. violac. Unc. j. salis prunellæ Drach. j. Si dolor sit acerbior, aliquid syrupi de papavere admisceri potest. Tum etiam gummi arab. pulv. Drach. j. utiliter additur, vel syrup. alth. Fern. de mucilaginibus.

Juscula etiam parari possunt in hunc modum.

℞. Rad. althææ Unc. sem. malvæ M. j. liquirit. Unc. ß. Sem. cydon. Drach. j. Bulliant cum jusculo pulli vel gallinæ. Fiat jusculum, per plures dies iterandum.

Conveniet etiam non parum serum lactis caprilli, magno haustu exhibitum, ut in calida hepatis intemperie dictum est.

Imò & majori efficacia, absente febre, lac integrum præsertim asininum, propinari poterit; quod non solùm detergit, sed etiam dolorem mulcet, & humorum acrimoniam contemperat.

In diuturno autem affectu, aquæ minerales, refrigerantes, præsertim aluminosæ & ferratæ, aut parum vitriolatæ, plurimùm conferunt. Experientiâ enim compertum est, aquas nostras Meynenses simili virtute præditas, hujusmodi affectus, quamvis inveteratos, interdum sustulisse.

Loco juleporum prædictorum, simplex malvæ decoctum cum syrupo violaceo usurpari poterit, quo seipsum Forestus *obs. 4. lib. 25.* & gravissima dysuria liberatum refert: dicitque nihil æquè juvisse, ac dictum decoctum, eoque se alios ægros similiter laborantes curasse.

Idem Forestus *obs. 3. ejusdem libri*, dicit quendam Jacobum Joannis, Pharmacopœum, aqua rosacea cum albuminine ovi concussâ, & ad medium scutellæ ebibita, seipsum & alios curasse.

Tradit etiam ibidem Forestus, senem quendam Delphensem, decocto flor. chamæmeli cum lacte bubulo, ex mulierculæ consilio fuisse curatum.

Amatus Lusitanus *curatione 56. cent. 6.* dicit quandam mulierem, dysuria laborantem, quæ multis remediis ibidem recensitis curari non potuerat, usu conservæ florum malvæ fuisse persanatam. Sumebat autem illius conservæ ℥. j. manè & vesperi, superbibendo aquæ malvæ ℥. iij. Et idem *curatione sequenti 59.* dicit, senem quendam, ab excreto lapillo dysuria laborantem, eadem conserva, eodem modo usurpata, intra triduum fuisse liberatum, conserva flor. althææ est ejusdem, vel majoris efficaciæ.

Quidam Practici commendant trochiscos alkekengi ad Drach. j. cum liquore idoneo exhibitos, quia diuretici sunt, urinæ acrimoniam obtundunt, & stupefaciunt.

Dolore admodum urgente, non inutile est, dum urina redditur, penem demergere in lac tepidum, vel decoctum malvæ, & sem. papav. albi. Imò & aqua sola tepida non parùm conducit ad hujusmodi dolorem & ardorem minuendum.

Pro potu, leve decoctum malvæ, cum syrupo violaceo, aut conserva rosarum agitatum, erit utilissimum.

Ad eundem verò ardorem leniendum, fiunt etiam injectiones in vesicæ ductum, ex lacte, emulsione semin. frigid. aqua plantag. sero lactis, quibus addi potest liquor albuminis ovi probè concussi, vel trochiscor. alkekengi ℈. j.

Externa etiam remedia ad hujusmodi ardores temperandos non parum conducunt, qualia sunt balnea, vel semicupia, & fomenta pubi & perinæo admota, ex decocto herbarum refrigerantium parata. Linimenta ex oleo rosac. nymphææ, unguento rosaceo, refrigerante Galeni, populeone, cum caphura, & mucilag. psyll. extr. in aqua plantag. Renibus etiam & jecori admovenda epithemata refrigerantia, & linimenta prædicta; tum ea, quæ ad jecoris, & renum intemperiem calidiorem supra proposita sunt.

Quando humores acres & biliosi fluunt ab hepate, ad eorum derivationem conveniet causticum tibiæ dextræ, tum apertio hæmorrhoïdum, quæ omnibus renum & vesicæ affectibus utilissima est, juxta Aphor. 11. sect. 6. quandoquidem ab eodem ramo splenico ad renes, vesicam, & hæmorrhoïdes venæ dissseminantur.





# PRAXEOS MEDICÆ LIBER DECIMUS QUINTUS.

## *DE MORBIS MULIERUM.*

## PRÆFATIO.

*Morbi mulierum appellantur ij, qui mulieribus proprii sunt, & à vitio illius partis emanant, quæ mulieribus propria est, uteri nimirum, de quo non sine ratione dixit Democritus in epistola ad Hippocratem, eum sexcentarum, & innumerarum calamitatum authorem esse. Nos igitur, ut affectus uteri præcipuos, & in Praxi Medica frequentiùs occurrentes, quadam methodo exponamus, eos ita dividemus, ut alii à vasis uteri dependeant, alii in ipso uteri corpore, illiusque cavitate resideant; alii verò præcipuam illius actionem, & opus nobilissimum nempe generationem respiciant. A vasis uteri male affectis & causis præternaturalibus ea obsidentibus, dependent chlorosis; mensium suppressio, & fluxus immodicus; fluores albi, seu fluor muliebris; furor uterinus, & hysterica passio. In ipso uteri corpore, illiusque cavitate resident inflammatio, ulcus, scirrhus, cancer, gangræna & sphacelus, hydrops uteri, procidentia & clausura. Illi autem affectus generationi quidem officere possunt, sed tantùm per accidens. Affectus verò, totum generationis opus, nimpe conceptionem graviditatem, & partum respicientes sunt, sterilitas, morbi acuti & chronici prægnantium, abortus difficilis, fœtus mortuus, secundinæ retentæ, fluxus lochiorum immodicus, suppressio lochiorum, tormina à partu, & morbi acuti puerperarum. Quos omnes affectus brevissimâ ratione, quantum rei dignitas ferre poterit, elucubrare aggredimur.*

### CAPUT PRIMUM.

*De Chlorosi, seu pallidis Virginum coloribus.*

Hic affectus ab Hippocr. Chlorosis, & recentioribus febris alba, febris amatoria, morbus virgineus, pallidi virginum colores, & icterus albus appellatur.

Definiri potest, vitiosus corporis habitus, ab obstructione venarum hepatis, lienis ac mesenterii, & præcipuè earum, quæ sunt circa uterum, quam sequuntur plerumque gravitas membrorum, palpitatio cordis difficultas spirandi, rerum absurdarum appetitus, & alia symptomata.

Pendet igitur hic affectus immediatè ad obstructionibus partium infimi ventris, præcipuè earum venarum, quæ sunt circa uterum, quæ liberum sanguinis affluxum ad uterum impediunt, unde ille, copiâ luxurians in virginibus, quando menstruæ purgationes apparere incipiunt, si ab illis obstructionibus impediantur, sanguis refluit ad partes superiores, & cor, hepar, lienem, diaphragma, aliasque partes opprimit, earumque calorem nativum obruit, & vasa obstruit, unde vitiosa fit in visceribus concoctio, & hinc crudi humores in toto corpore cumulantur, qui ad habitum corporis delati, cachexiam excitant; in reliquis verò partibus varia symptomata producunt. In hypochondriis enim viscerum intumescentiam pariunt, à qua diaphragma comprimitur, unde difficultas spirandi emergit. Quia verò sanguis crassus, & flatulentus spiritus, per venæ cavæ & magnæ arteriæ ramos ad cor deferuntur, quorũ noxam excutere contendens, ne suffocetur, frequenti arteriarum motu elevatur, palpitatio cordis emanat, quam etiam temporum pulsationes frequenter consequuntur. Præterea cibi fastidio hujusmodi virgines frequenter corripiuntur, quia ob malam concoctionem, & distributionem, ventriculus magnâ crudorum excrementorum copiâ refertus est. Quæ excrementa vitiosam, ex peculiari quadam corruptelâ, qualitatem adepta, pravorum eduliorum, imò rerum absurdarum minimè alibilium appetentiam inducunt, ut salis, aromatum, gypsi, carbonum, cinerum, & similium qui affectus pica & malacia nominantur, & a nobis inter affectus ventriculi, capite proprio fusè explicantur.

Causæ obstructionum, quæ in venis uteris & hypochondriorum contingunt, sunt humores crassi, viscidi & crudi ex prava plerumque victus ratione geniti. Virgines enim istæ largo aquæ frigidæ potù hora somni, vel manè jejuno stomacho utuntur; aliæ acetum, olera, fructus immaturos, vel ipsam nivem & glaciem avidissimè devorant; unde calor partium nativus obruitur, & magnus fit crudorum excrementorum proventus: aliæ nimio somno indulgent, aliæ otio immodico, ut quæ suendi causa, pulvinaribus toto die affixæ, maximo sæpe frigore torquentur: aliæ intempestivis vigiliis & exercitationibus utuntur, ut choreis, statim à pastu, quas in longam noctem cum suis amatoribus perducunt, quibus utplurimùm accedunt gravissimæ curæ, & varia animi pathemata, ex quibus coctiones ordinariæ plurimùm evertuntur, & multa cacochymia inducitur.

Diagnosis ex sequenti symptomatum serie manifesta evadet.

Primò sese offert faciei, & totius corporis color pallidus & subalbidus; interdum verò plumbeus, lividus, aut virescens. Cùm enim in hoc affectu humores crudi, pituitosi, ac serosi abundent, & ad habitum corporis deferantur, colorem toti corpori inducunt, & si pituita, bilis, aut melancholia permisceatur, color inde subflavus, virescens, aut lividus efficitur.

Secundò, inflatio & quædam intumescentia in facie & palpebris, apparet, præcipuè post somnum; quia per noctem conclusus calor plures vapores elevavit, quàm dissipare potuerit. Crura quoque & pedes, præcipue circa malleolos intumescunt, totùmque corpus laxum & molle evadit, ob eandem pituitosorum ac serosorum humorum abundantiam.

Tertiò gravitas & segnities totius corporis adest, crurum ac pedum tensiva lassitudo, devolutis sua gravitate humoribus ad partes illas decliviores.

Quartò, respiratio difficilis est, præsertim cùm se vehementer movent, aut loca alta & acclivia conscendunt. Tunc enim sanguis crassus incalescit, ex eoque multi vapores elevantur qui difficultatem spirandi pariunt.

Quintò, cordis adest palpitatio & pulsatio in arteriis temporum, dum corpus commovetur & exagitatur, propter eandem evaporationem, quæ ab humoribus crassis excitatur, aucto per exercitationem calore.

Sextò, dolor capitis gravans ac diuturnus sæpe ægrotantes affligit, & interdum in occipitio, dum uterus compatitur; in syncipite verò ac fronte, dum ab hypochondriis magni vapores elevantur.

Septimò, pulsus est celer & frequens, ut febricitare videantur, & ideò hic affectus dicitur febris alba, propter illam pulsus frequentiam, quæ talis efficitur, quia cum facultas vitalis debilis sit, unde pulsus parvus emergit, natura pravitatem frequentiâ cogitur compensare.

Octavò, somnus gravis est ac profundus, ita ut ad meridiem usque somnum producant, nisi expergiscantur, qui à vaporibus crassis ac copiosis, ex illuvie pituitosa elevatis excitatur.

Nonò, ingens adest ciborum, præcipuè, euchimorum fastidium, propter maximam humorum crudorum in ventriculo ac vicinis partibus collectionem; qui humores, deteriorem tandem conditionem adepti, picam, & rerum absurdarum appetitum inducunt.

Denique malo ingravescente, & multiplicatis obstructionibus, suppressio mensium tandem consequitur, quæ provectum affectum, ac veluti confirmatum ostendit.

Quod ad prognosin attinet: Affectus iste utplurimùm periculosus non est, & ad longum tempus perseverat. Si tamen nimium negligatur, & altas radices agere permittatur, ita ut magna nutritionis depravatio contingat, partium naturalium graves affectus, ut scirrhi, aliique tumores, tum etiam propriæ substantiæ corruptiones contingunt, quæ per hydropem, febres longas, aliosque graves casus ad interitum perducunt.

Quando levior est affectus & à venarum uteri obstructionibus potissimum oriundus, in juvenculis virginibus conjugio feliciter curatur.

Mulieres, quæ diutiùs hoc affectu laborarunt, aut steriles fiunt; aut prolem morbosam, debilem, ac parùm vitalem edunt.

Magna salutis spes eludet, quando menstrua statas periodos repetunt, & debitâ quantitate & qualitate donatâ progrediuntur.

Curatio hujus affectus perficitur obstructionum apertione, vitiosorum humorum ex toto corpore vacuatione, & intemperiei viscerum correctione, eorumque roboratione.

Obstructiones auferuntur iisdem remediis, quæ in obstructionum hepatis & lienis curationibus fuere proposita, additis nonnullis, quæ uterum respiciunt, & ad venarum ejus obstructiones referandas magis appropriata sunt.

Primò igitur medicamentum purgans exhibendum est, laborantis naturæ & temperamento congruum, ex benignioribus compositum, ut primam tantùm regionem evacuet, idque præmisso clystere, si alvus non sit libera.

Posteà verò venæ sectio erit celebranda, si affectus non fuerit inveteratus admodum, & puella valde exsanguis vel ad cachexiam inclinans. Vena autem brachii ab initio erit aperienda, quamvis menstrua suppressa fuerint. Si enim ex pede sanguis tunc temporis detrahatur, majores fient venarum uteri obstructiones, aucta earum plenitudine. Ex brachio denique sinistro sanguis detrahetur, si lien magis obstructus sit: è dextro verò, si hepar obstructiones magis invaserint.

Educta ea sanguinis quantitas, quæ necessaria fuerit, solennis purgatio instituenda est apozemate aperiente & purgante, quale in obstructionis hepatis curatione fuit propositum. Cui addentur herbæ utero peculiares, ut artemisia, matricaria, pulegium: & si lien obstructus fuerit, addi etiam poterunt, quæ illum peculiariter respiciunt, ut cortex capparis ceterach, scolopendrium. Si verò biliosum fuerit temperamentum, & calidioris & siccioris hepatis indicia apparuerint; calidiora omnia simplicia apozemati erunt detrahenda, & aperientia frigida eorum loco substituenda.

In puellis delicatioribus, loco apozematis juscula, in dicta curatione obstructionis hepatis descripta, usurpari poterunt, ejusdemque simplicia immutari, ut de apozemate dictum est.

Interim fotus & linimentum, dicto loco descripta, admoveri debent, non solùm regioni hepatis; sed etiam lienis & uteri.

Peractâ solemni purgatione, paretur sequens balneum, ad vasa aperienda & relaxanda, & materiam obstructionum fundendam, atque digerendam. Cujus tanta est efficacia, ut aliquando viderimus, quibusdam ægrotantibus menstruas purgationes in tertio aut quarto balneo profluere incepisse, quæ longum tempus anteà delituerant.

℞. Rad. althææ, liliorum, enulæ campanæ, bryoniæ, cucumeris agrestis, ana ℔. ij. foliorum malvæ, violariæ, mercurialis, pulegii, matricariæ, melissæ, ana M. iv. seminis lini & fœnug. leviter contusi, ana Unc. ij. Coquantur in aqua fontis pro balneo, quod ingrediatur tepidè, bis in die sine sudore, longè à pastu, per biduum, singulis diebus decocto renovato.

Postridie ultimi balnei, si mensium suppressio adfuerit, aperiantur venæ inferiores, & emittatur sanguis ad Unc. iij. Idque bis, aut ter repeti poterit eo tempore, quo menses fluere solebant. At si nunquam adhuc apparuerint, quo tempore ægra magis affici & graviùs laborare solita est.

Absolutis hisce remediis, ad viscera roboranda, & obstructionum reliquias conterendas, conveniet opiata aperiens & roborans, dicto loco descripta. Cui utiliter fæcula bryoniæ & sal artemisiæ utriusque ad Drach. ij. addi poterunt.

Quia verò non rarò adeò contumaces sunt obstructiones, ut primis remediis non cedant; in hoc casu syrupus magistralis parari poterit, ex materiâ apozematis præscripti, auctâ purgantium dosi, quo utetur ægra bis aut ter in mense.

Pilulæ etiam usuales erunt efficacissimæ, quales in dicta obstructionis hepatis curatione fuerunt propositæ: quibus utiliter addentur remedia, ex tartaro vitriolato & chalibe composita, ibidem descripta.

Zacutus Lusitanus *observ. 99. lib. 2.* proponit historiam cujusdam mulieris, quæ chlorosim per decennium cum mensium suppressione passa erat, & variis purgantibus & aperientibus remediis, quibus chalybs etiam accesserat, curari non potuerat. Hanc ipse curavit conservâ artemisiæ, triginta dierum spatio exhibita, superbibendo aquam stillatitiam sabinæ, in qua per noctem rhabarbarum maduerat.

Idem Zacutus *observ. 117. lib. 3.* aliam proponit historiam cujusdam virginis, quæ multo sale sese ingurgitans ex diuturno atque assiduo illius usu incidit in diarrhœam biliosam, cum tabe implicatam. Quam ipse curavit post totius providentiam, lacte caprino chalybeato, & frigidis hepati applicitis.

In contumacissimis & diuturnis obstructionibus, causticum tibiæ dextræ, vel sinistræ, (prout hepar, aut lien afficitur) inustum, plurimùm conferre poterit.

Reseratis magnâ ex parte obstructionibus, humores pituitosi ac serosi, tum in venis residui, tum præcipuè in habitu corporis stagnantes, per sudores resolvendi sunt. Cui usui conveniet decoctum guaiaci, in naturis frigidioribus, vel radicis chinæ ac salsæ parillæ, in calidioribus per quindecim aut viginti dies exhibitum. Hâc cautione adhibitâ, ut quarto aut quinto quoque die, intermisso sudore, catharticum detur, quod humorem circum viscera collectum, præparatum, ac concoctum [ad sudores ineptum] per alvum detrahat. Alioqui intùs si restitet, ibi obdurescens & putrescens, febris & aliorum morborum occasio erit. In eundem finem thermæ sulphureæ usurpari poterunt, quales sunt nostræ Belerucanæ, tam potu, quàm balneo. Potu enim istarum aquarum, expeditis priùs & liberatis viis, remediis anteà propositis, detergitur excluditurque humor, in prima & secunda corporis regione contentus, per alvi & urinæ profluvium: tertia verò regio, excitatis à balneo sudoribus, ab humorum farcina liberatur.

Ac denique congressus, si legitimè fieri possit, post deobstruentium remediorum usum erit utilissimus, illo enim calor naturalis in partibus naturalibus multum excitatur, quo uteri vasa impensè dilatantur. Et docet experientia, interdum primâ conjugii nocte pallidis istis mensium fluxum excitari, aliis verò, quæ optimâ fruuntur valetudine, tempus consuetum anticipari.

## CAPUT II.

### *De suppressione Mensium.*

MEnsium suppressio adesse dicitur, quando in fœmina, ætate matura, quæ nec lactat, nec gravida est, sanguinis per uterum evacuatio, quæ naturaliter singulis mensibus fieri consuevit, rariùs aut parciùs procedit, aut omninò supprimitur.

Causa illius suppressionis vel ad uterum referenda est; vel ad vasa illius; vel ad sanguinem, qui per illas fluit, aut fluere debet.



Uteri varii morbi supressionem istam efficere possunt: intemperies nimirum frigida & sicca, densando & constringendo corpus uteri: vel calida & sicca, partem eandem exsiccando, vel ejusdem alimentum exurendo, unde pravi humores generantur, qui parti infixi liberum mensium effluxum prohibent: Morbi etiam organici ejusdem partis nempe inflammatio, vel scirrhus, distorsio osculi interioris, vel compressio, facta à tumoribus partium vicinarum, aut omenti crassioris, ipsius uteri densitas & crassities nimia, ulcera, & cicatrices, ab iis relictæ, aut ex laceratione cotyledonum, in violento abortu.

Vasa uteri non rarò obstructiones patiuntur, quæ frequentissima est causa mensium suppressionis, ab humoribus frigidis & crassis oriundæ. Interdum etiam à constrictione earum venarum suppressio hæc contigit, quæ fit à partibus vicinis distentis vel tumefactis, ut de ipsius uteri adstrictione dictum est.

Sanguis quantitate, qualitate vel motu peccans, causa esse potest suppressionis mensium. Quantitate peccat auctâ vel imminuta. Auctâ, si nimiâ copiâ in venis reddundet: tunc enim venas nimiùm distendit, ut sese contrahere nequeant ad expulsionem: quemadmodum vesica nimis repleta urinam emittere nequit ob eandem distensionem; imminutâ verò, quia paucus & imminutus sanguis in corpore retinetur ad illius nutritionem.

Sanguis qualitate peccat, dum crassior & viscidior est ex se & propriâ naturâ propter frigidam hepatis aliarùmque partium intemperiem, vel ex humorum crassorum pituitosorum scilicet aut melancholicorum permixtione, unde plerumque obstructiones oriuntur.

Motu verò peccat, cùm per alias vias excernitur, ut per nares, vomitum, sputum, urinas, hæmorrhoides, & multas alias partes. Vidi puellam, pustulam habentem in capite, quæ singulis mensibus aperiebatur, & satis copiosum sanguinem fundebat. Multas verò vidimus sanguinem persodicè per pulmonem rejicientes, quæ evacuatio purgationis menstruæ vicem gerebat.

Causæ externæ, suppressionem sanguinis promoventes sunt, aër frigidior & siccior, ut Aquilonia tempestas; ingressus præceps in aquam frigidam, aut nimia in ea mora, præcipuè dum fluunt purgationes menstruæ, cibi pauciores vel copiosiores, crassiores & frigidiores, vel adstringendi vi præditi; calidiores etiam id faciunt, ut nimius salis usus, & aromatum, exsiccando hepatis, aliarumque partium substantiam, & sanguinem ipsum absumendo atque exassando, unde crassitiem acquirit, obstructionibus efficiendis idoneam: exercitationes vehementes, & vigiliæ immodicæ sanguinem valde absumentes: somnus diuturnus & otium immodicum, calorem nativum enervans, & cruditates multiplicans: excreta & retenta, naturæ limites excedentia, ut hæmorrhagia narium, aut hæmorrhoidum, diarrhœæ, aliæque evacuationes diuturnæ per vomitum, urinas, aut sudores. Ac denique animi pathemata graviora, ut iracundia vehemens, timor subitus, mœror perseverans, zelotypia gravis, & similia.

Diagnosis suppressionis mensium ex ipsius ægrotantis relatu mutuanda est. Sed quia illa vel à causis præternaturalibus procedit; vel à naturalibus, putà graviditate; signa utriusque supressionis distinctiva proponenda sunt, ne Medicus à mulierculis, graviditatem ex illegitimo concubitu contractam regere conantibus, decipiatur, néve remedia menses provocantia gravidæ mulieri temerè præscribat.

Primó igitur gravidæ ut plurimùm naturalem retinent colorem, qui in aliis valde immutatur, & pallidus ac fœdus efficitur.

Secundò, symptomata, quæ gravidis in principio accidere solent, in dies paulatim mitescunt contrà veró in simplici mensium suppressione quò diutiùs menses subsistunt, tó magis symptomata augentur.

Tertiò, in gravidis post tertium mensem, motus & situs infantis sensibiliter percipitur, admota ventri inferiori manu; in aliis veró sentitur quidem aliquis tumor; sed œdematosus, ac minimè durus qui circumscriptionem non habet semper cum utero limitatam.

Quartò, si osculum uteri interius à perita obstetrice tangitur, non ita exactè clausum, ut in gravidis, percipitur sed potiùs durum contractum, & quodam dolore affectum.

Quintò, gravidæ utplurimum hilares sunt & parùm in animi pathematis mutantur: contra verò in suppressione mensium plerumque mœstæ, fiunt, & tristitia afficiuntur.

Signa causarum in hunc modum se habent.

Uteri vitia, quæ suppressionem mensium efficere valent, sequentibus capitibus erunt explicanda; maxima tamen pars eorum ex relatu ægrotantis, inspectione item & contactu earum partium percipi potest.

Obstructiones & angustiæ vasorum uteri cognoscuntur ex labore & molestia, quæ in lumbis & partibus utero vicinis, instante potissimum menstruæ purgationis tempore percipiuntur, & quid tunc temporis effluat, mucosum, subalbidum, aut subnigricans apparet. Affectus verò partium vicinarum, quæ uteri os aut venas occludere possunt, ex propriis signis apparebunt.

Sanguis in venis redundans sese evidenter profert ex venis admodùm distentis in cruribus & branchiis. Tum si fœmina carnosior & rubicundior evaserit; cibisque lautioribus sese per multum tempus impleverit. Defectus verò sanguinis erit conjiciendus, si fœmina obesior fuerit; si febrem diuturnam, longam inediam, aut cibi fastidium passa fuerit. Prava verò sanguinis qualitas, ex pravo corporis habitu, hepatis aut aliarum partium vitio, & præsertim ex ipsius sanguinis consideratione, & si tantillum ex eo effluat, innotescet. Motus verò sanguinis præposterus, quando nempè per alias vias effluit, per se satis sensibus manifestatur.

Quod ad prognosin attinet: mensium suppressio periculosissima est, ex eaque multi atque gravissimi morbi oriuntur, & quidem alii in ipso utero, ut tumores, abscessus & ulcera: alii in toto corpore variisque partibus, ut febres, obstructiones, cachexiæ, cibi fastidium, hydrops, cardialgia, tussis, difficilis respiratio, lypothymia, ophthalmia, mania, melancholia, capitis dolor, arthritis, & alii non pauci. Progressum noxarum, quæ ex suppressione mensium oriuntur: eleganter proposuit Hippocr. *lib. de morbis mulierum*, his verbis: *Tertio mense post suppressa menstrua, incipiunt sentire suffocationes & horrores, lumborum gravitatem, & quandoque febrim. Quod si suppressio diutius perseveret; jam illi obdurescit venter, urina copiosior mingitur, cibi fastidium & vigiliæ ingravescunt; ita ut inter dormiendum dentibus strideat; & si adhuc retineantur, quinto mense his omnibus, & maximè doloribus urgebitur gravius, sed sexto mense infamabilis morbus redditur, qui antea curari poterat. Et cum hoc anxia sit, & animo linquitur, pituitam vomit: sit magna vexatur, dolebunt partes ventris & pectoris: febris accedit, supprimenturque alvi excrementa atque vesicæ, spina dorsi dolore vexabitur, estque & quasi balbuties. Posthac autem intumescunt crura, pedes, venter, & urina mingitur rubra sanguineàque, & dolor totum occupat corpus, maximè, collum, spinam, & inguina, atque sic moriuntur: scilicet ex hydrope.* Hæc Hippocrates. In hoc contextu dubium facit quod dicit author sexto mense morbum esse insanabilem: contrarium enim docetur experientiâ: & ipse Hipp. 4. *eped.* refert ancillam quandam, cui per septennium suppressa fuerant menstrua, illis tandem redeuntibus, sanitati fuisse restitutam. Conciliari potest Hipp. cum seipso, dicendo, ultra sex menses morbum esse insanabilem, quando menstrua in ipso corpore, aut cavitate uteri retinentur; quia ibi putrescunt aut suppurantur, ut in retentis lochiis contingit: hoc tamen non de quacumque suppressione esse intelligendum.

Minùs periculosa est illa suppressio, quæ à multitudine sanguinis laudabilis exoritur, vel à pinguedinis copiâ, hæmorrhagiâ, & vacuationibus aliis: causæ enim illæ; si non multùm invaluerunt, tolli facilè possunt.

Difficiliùs verò curatur, quæ à succorum gravitate, vasorum obstructione, vel angustia dependet: quia rebellis iste

humor, in pernitiores illos meatus insinuatus, non nisi multis remediis, & diuturnâ operâ, cujus mulierculæ sunt impatientes, educi potest.

Suppressio mensium, quæ ex proprio uteri affectu proficiscitur, omnium pessima est: quia pars illa, per idiopathiam læsa, difficilè curari potest, ob perpetuum excrementorum affluxum, quorum receptioni ea maximè disposita est: ita ut corporis totius sentina ac cloaca à nonnullis nominetur.

Curatio hujus affectus pro causarum varietate variè instituenda est. Ac primùm, si à nimia copia sanguinis suppressio oriatur, illius quantitas minuenda est phlebotomiâ in brachio largâ manu celebratâ. Si enim venæ inferiores priùs aperirentur; traheretur magis sanguis versus uterum: ubi majorem obstructionem & vasorum distentionem efficeret, cum raptionis eorundem, aut etiam uteri inflammationis periculo.

Sublatâ plethorâ, & sanguinis multitudine, sanguis ad inferiora retrahendus est, apertis venis inferioribus circa illud tempus, quo anteà laborans purgari consueverat: tum etiam frictionibus, ligaturis, concurbitulis, tam siccis, quàm scarificatis.

Hisce præmissis, partes uterinæ emolliendæ & relaxandæ sunt fomeatis, semicupiis, & inunctionibus humectantibus & emollientibus. Quibus, si affectus pertinacior fuerit, addere poteris purgationes hystericas, & particularia medicamenta, menses moventia, quæ in posterum proponentur: eligendo ex iis, quæ mitiora & magis temperata fuerint.

Si propter sanguinis penuriam menstrua non procedant, ut post febres diuturnas, magnas evacuationes, & in quâvis corporis insigni extenuatione; eorum provocatio molienda non est, priusquam convenientibus alimentis putà analepticis, corpus instauratum fuerit, & sufficiens sanguinis copia procreata, ac morbus omnis, quia extenuationis causa esse potest, debitè expugnatus. Quibus præstitis, utplurimùm contingit, menstrua sponte profluere. Quòd si non fiat, & natura sui muneris oblita ad pristinum officium non revertatur; apertis venis inferioribus erit incitanda, cum aliis remediis suprà descriptis ita tamen ut quantitas sanguinis, qui educetur, valdè sit moderata, metu virium jam dejectarum; & ne ægra in tabem præcipitetur. Hic autem diligenter est advertendum, quamvis corporis extenuatio penuriam sanguinis non indicaret; sed eam tantùm, quæ magnis evacuationibus, aliisque causis consumentibus succedit. Fit enim interdum, ut menses suppressi, & in venis retentis, pravam accersant qualitatem, ob quam alendis partibus minimè idoneus sanguis efficiatur; unde corporis macies & extenuatio succedunt. Licèt verò multo sanguine, pravo tamen refertæ manent, & tum temporis venæ sectio, etiam largâ manu celebratâ, plurimùm conferre solet. Quod quidem luculento Galen. experimento confirmatur, qui *comment. 3. in lib. 6. epid. Ego*, inquit, *cuidam mulierculæ, jam octo menses purgationis menstruæ suppressione laboranti, extenuatissima cùm esset, haud exiguo detracto sanguine, brevissimo tempore proprium habitum restitui, sicut & alias non paucas eodem modo ad sanitatem reduxi. Sed quod illi mulieri accidit (neque enim erat ignobilis) fuit valdè celebre. Ipsi quidem rescissa vena est, Medicis ex remedio futuram utilitatem firmiter polliceri verentibus; quin etiam nonnulli mihi adversari audebant; non solùm propter mulieris maciem, sed etiam propter inappetentiam, ex venæ sectione sequuturam esse noxam affirmantes. Profecto hæc meliùs est longiori sermone persequi, quam utrius Prodici Hippocrates mentionem fecerit diligenter invenire conari. Verum recentiores Medici ad magis sophisticam doctrinæ speciem defluerunt, ægrotis evenientia diligenter observare, & ipsorum affectus causàsque, ex quibus curationis inventio adquiritur, indagare negligentes, quæ & ipsa per experientiam dijudicatur: In muliere sanè, quam memoravi, primò die sanguinis sesquilibram detraxi, rursùm postero die libram unam, tertio non multò plus semilibrâ, erant enim unciæ octo.* Hæc Galenus. Quibus patet, in mulieribus, mensium suppressione laborantibus; etiam extenuatis, sanguinem larga manu interdum esse detrahendum: quamvis hujus sæculi mulieres tanta sanguinis evacuationem, quæ Galeni temporibus educebatur, ferre minimè valeant.

A motu sanguinis præpostero suppressio mensium contingit, quando is per narium hæmorrhagiam, vomitum, aut sputum, aut hæmorrhoïdas, aliàque loca non naturalia excernitur, ejusque curatio perficitur, repellendo sanguinem à partibus, per quas fluit præternaturaliter: eundémque retrahendo ad uteri vias. Primum perficitur (dum sanguis per superiora loca irrumpit) lotione brachiorum, capitis, & faciei, ex aqua frigida, & privatione exercitii earumdem partium, præcipuè cantus, & vociferationis. Secundum verò absolvitur venæ sectione partium inferiorum, factâ biduo; aut triduo, antequam sanguis erumpat; cucurbitulis femoribus & suris adhibitis, interdum siccis, sæpè etiam cum scarificatione: provocatione hæmorrhoidum, frictionibus, ligaturis, deambulationibus, fomentis, semicupiis ex herbis aperientibus, inunctionibus, pessariis, clysteribus uterinis, aliisque infra describendis. Præcipuè verò commendatur balnei naturalis usus, sulphurei ac bituminosi, quod laborans pluries ingrediatur, longè à pastu, dummodò aqua hypochondriorum regionem non superet: eodemque tempore superiores partes flabello refrigerandæ sunt, ne calido balnei aëre etiam incalescant.

Si per hæmorroides fluat sanguis, & ab utero avertatur, difficillima erit curatio. Si enim trahentibus ad inferiora utaris, eadem ad sedem trahent. Si verò adstringentia sediadhibeas: ea etiam propter viciniam repellent, quæ feruntur ad uterum. Hæc igitur una medendi ratio conferre poterit, ut post quam trahentibus ad inferiora usus fueris, localia utero adhibeas, quæ humorem commotum magis ad uterum alliciant.

At verò omnium frequentissima est illa mensium suppressio, quæ fit ab obstructionibus venarum uteri. Cujus curatio eadem propemodum est cum ea, quæ in pallidis virginum coloribus fuit proposita, nonnullis tantùm additis, quæ uterum magis specificè respiciunt.

Primò igitur ea omnia sigillatim usurpari poterunt, quæ ad chlorosis curationem fuêre descripta. Et ut plurimum contingit, ut reseratis viscerum obstructionibus menses spontè profluant. Quorum tamen eruptionem adjuvare poterunt quæ motum humorum ad inferiora promovent, ut sectio venarum inferiorum, circa consuetam menstruorum periodum celebrata: vel vicariæ ejus cucurbitulæ, coxis & suris admotæ, tum siccæ, tunc scarificatæ: frictiones earundem partium & ligaturæ dolorificæ.

Si rebellior affectus prædictis remediis non cedat, ad ea progrediendum est, que peculiari virtute & proprietate specificâ menses promovere valent, quæ sub variis formulis usurpari solent. Ac primùm pulveres efficacissimi, & gustui gratiores ita comparantur.

℞. Cinam. & succini an. ℈. i. croci ℈. ß. Misce, fiat pulvis sumendus aliquot matutinis. Vel

℞. Pulv. radic. rubiæ tinctorum, & sacchari pulverisati an. ℥. i. Misce, dividatur in tres partes, quarum una detur tempore mensium, cum vino calido, summo mane in lecto, in quo maneat ægra bene cooperta per horas quatuorque. Si non fluxerint menses, rursus sub secunda periodo exhibeatur secunda pars. Si adhuc non apparuerint, rursus sub tertia, Vel

℞. Rad. aristol. rotundæ ʒ. ß. fol. sabinæ siccor. ʒ. i. ß. dictam. cretici & trochiscor. de myrrha, sive assa fœtida ob fœtorem, an. ʒ. i. cinam. elect. ʒ. ii. sacchari albiss. ʒ. ii. Fiat omnium pulvis subtilissimus, de quo capiat ʒ. ii mane per aliquot dies; cum jusculo cicerum rubrorum, in quo cinam. ʒ. ii croci ʒ. ß. bullierint.

Pilulæ præstantissimæ in hunc modum componuntur.

℞. Trochisc. de myrrha Drach. i. castorei ℈. ß. Cum succo artemisiæ, fiant pilulæ parvæ.

Inter familiaria remedia & euporista habentur flores lavendulæ; cum melle per multos dies comesti vel conserva flor. lavendulæ ad Drach. ii. exhibita.

Maximas autem habet vires sanguis hircis sylvestris tum



tum etiam domestici, ad menses suppressos educendos juxta præparationem & dosin, in pleuritidis curatione propositam.

In calidioribus naturis cremor tartari per plures dies usurpatus in jusculo, uel decocto aliquo melanagono, menses suppressos promovet.

At maximè laudantur pilulæ Montagnanæ, quæ ita se habent.

℞. Trochisc. de myrrha ʒ. i. ß. sem. petroselini, castorei, cinam. ana ℈. i. mosch. gr. x. Cum succo apii formentur pilulæ xxii. deauratæ, capiat duas manè, vel in ingressu lecti per aliquot dies. Vel

℞. Rad. rubiæ tinctorum & aristol. rotundæ, ana ʒ. ii. agar. & cinam. ana ʒ. i. croici ℈. i. Cum succo artemisiæ fiat massa pilularum, cujus dosis est Drach. i.

Fermentum vetus à multis commendatur magnitudine castaneæ cum pari sach. quantitate, per tres dies continuos exhibitum. Magis tamen proderit, si pulvis trochisc. de myrrha, dictamni, aut similis permisceatur,

Decocta usitatissima sunt, eorumque utilissima in hunc modum se habent.

℞. Rad. petrosel. & rubiæ majoris, an. ℥. ii. cicerum rubr. P. iii. Coquantur ad ℔. i. ß. In colatura dissolve pulveris cinam. ℥. i. croci ʒ. ß. mellis q. s. Misce, capiat ℥. vi. calidè, manè, bis in die, antequam menses prorumpant, vel etiam iis fluere incipientibus, si lentè procedant. Vel

Rad. apii, asparagi, fœniculi, an. Unc. i. fol. matricariæ, capill. veneris, nepetæ, pulegii, ana M. i. Coquantur ad ℔. ii. Colat. Unc. iv. adde syrupi de artemisia ℥. i. Bibat calidum bis in die, ut suprà. Vel

℞. Rad. cyperi, angelicæ, valerianæ & rub. tinct. ana ʒ. ß. fol. artem. pulegii, sabinæ, an. M. ß. Sem. dauci, & seseleos, ana. Drach. i. dictam. cretici. Drach. i. ß. cinam. electi ℈. iv. croci ℈. i. Fiat decoct. ad Unc. iv. In colat. dissolve syrup. de artemis. & hyssopo, ana Unc. ß. Fiat julep. pro dosi unica, quæ alternis diebus exhibeatur.

Quercetanus in Pharmacopea duo decocta valde commendat: quorum primum se habet.

℞. Milii solis, anisi, visci quercini, ana Drach. iii. dictamni cretici ʒ. i. croci ℈. i. Contundenda contundantur, & macerentur per viginti quatuor horas, in vino albo generoso. Dein parum bulliant. De hoc decocto exhibe Unc. iv.

Alterum decoctum ita describitur.

℞. Splenem bovis integrum. Huncin frusta incisum in phialam vitream capacem injice, ita ut ad medietatem usque impleatur; addendo cinam. crasso modo contusi ℥. i. cariophyll. ℥. ß. croci ʒ. ii. vini albi optimi q. s. ad humectandam solùm materiam. Vas probè clausum ponatur in M. B. ferventissimo, adeò ut ebulliat per viginti quatuor horas, donec splen in particulas minutissimas coctus & consumptus fuerit, magnaque juris exquisitissimè cocti & fragrantissimi copia restet, de quo ægra capiat manè Unc. iv. continuando per quatuor, aut quinque dies, cùm menses fluere debent.

Aquæ stillatitiæ cæteris liquoribus præferendæ sunt, utpotè gustui gatiores, & quæ propter substantiæ tenuitatem faciliùs penetrant ad vasa uteri obstructa. Præ cæteris sequens à Mercato, Roderico à Castro, & Sennerto commendantur.

℞. Panem feré ad fermenti naturam redactum, mediocriter coctum & calidum, cui ablato cortice adde mellis ℥. xii. pulveris seminum utricæ, dauci, ameos, anisi, & fœniculi, ana ʒ. i. trochisc. gallæ mosch. myrrhæ rubeæ, an. ℈. i, cotulæ fœtidæ ʒ. ß. infundantur omnia in ℔. iii. infra scriptæ decoctionis, quæ recipit phaseolorum rub. cicerum rub. an. P. ß. feminis juniperi unc. i. rad. rubiæ, rusci: rophani sylvestris, asparagi, apii, & petrosel. an. Unc. sem. chamædr. recentis M. i. ameos, anisi, fœniculi, an. Unc. ii. Coquantur omnia secundùm artem Deinde in B. M. stillatitium liquorem extrahes, cujus Unc. ij. summo manè laboranti porriges. Addi etiam potest syrupus capill. ven. de duabus rad. de artemis. Dosis etiam sequentibus diebus augeri potest, si ventriculus non offendatur.

Guajaci, aut sassafras decoctum in pituitosis corporibus utile est, etiam cum dictamno cretico; si per duodecim, aut quindecim dies sumatur, sine sudoris provocatione. Illius experimentum refert Jacchinus in nonum Rhasis cap. 66. *Ego*, inquit, *lignum Indicum coxi & adjunxi dictamnum. Unde mulieri, quæ jam per quinque annos nihil purgabatur, & sterilis erat, & purgationem evocavi, & partum.*

Chymici commendant tartarum vitriolatum, spiritum tartari, mixturã spiritualem, sales artemisiæ, melissæ, radic. chelidoniæ, valerianæ.

Aqua theriacalis sequens ad hunc usum mirè est efficax.

℞. Theriacæ vet. Unc. v. myrrhæ rubræ Alexandrinæ Unc. ij. ß. cinam. electi, croci orientalis, an. Drach. sem. camphoræ Drach. ij. Affunde optimum vini spiritum, ad eminentiam trium digitorum, & in leni calore tincturam extrahe. Cui per inclinationem effusæ adde spiritus tartari sextam partem. Dosis cochlear i. cum vino, aut aqua appropriata.

Dum prædicta remedia usurpantur clysteres frequenter injecti maximè conveniunt, ob incumbentem recto intestino uterum; & ita componi possunt.

℞. Rad. lil. Unc. i. ireos, valerianæ, an. Unc. ß. mercurialis M. ij. artem. sabinæ, an. M. j. flor. chamæm. lavendulæ, ana P. j. sem. carvi, nigellæ, an. drach. j. Coquantur ad ℔. ji. In colatura dissolve hieræ simplicis & benedictæ laxativæ, an. Unc. ß. olei cheirini Unc. ij. elect. de baccis lauri, Unc. sem. Misce, fiat clyster.

Imò verò purgationes, per intervalla repetitæ, erunt præstantissimæ, quæ variis modis institui possunt.

Ac primùm laudantur maximé à Galen. pilulæ de hiera simplices & compositæ, quia præterquam quòd educant convenienter humores superfluos, habent etiam facultatem vias aperiendi, & expurgandi uterum. Vel

℞. Aloës Drach. ijj. massæ pilul. coch. min. ʒ. j. Cum succo sabinæ formentur ex ʒ. j. pilul. xv. de quibus exhibeantur n. vjj. ad x. ante prandium, tertio quoque die. Vel

℞. Aloës Drach. j. Rhab. elect. ʒ. j. ß. diagrid. ℈. j. myrrhæ rad. asari, an. Drach. ß. spicæ ℈. j. Cum syrupo de artemisia fiat massa pil. Dosis à ℈. ii. ad Drach. j. Vel

℞. Massæ pilular. cochiar. minor. Drach. sem. mercurii dulcis gr. xx. Cum syrup. ros. solut. formentur pilulæ v. vel vj. capiat summo mane.

Exteriùs verò mensium suppressorum provocatio adjuvari solet topicis sequentibus, ad vias dilatandas, humores attenuandos, & facultatem expultricem excitandam.

℞. Rad. bryoniæ, lilior. ciperi, valerianæ, angelicæ, asari, ireos & petroselini, an. ℥. i. fol. artemis. lauri, rutæ, sabinæ, thymi, rorismar, pulegii, nepetæ, malvæ, mercurialis an. M. j. flor. sambuci, cheiri, chamomillæ, an. P. ij. g. juniperi, ℥. ij. Coquantur in aqua & vino albo. Colatura foveantur venter & inguina cum spongia.

Eodem decocto, aucta dosi, potest parari semicupium, in quo ægra umbilico tenus sedeat, & herbæ coctæ sacculo inclusæ ventri applicentur. Coveat tamen à sudore, qui menses potiùs sistit.

℞. Ol. lil. aneth. & ruracei. an. ℥. sem. vini generosi, ℥. ijj. junci odorati. rad. cyclam. angelicæ, aristol. utriusque, fol. sabinæ, an. ℥. sem. Bulliant ad vini consumptionem. Coletur & exprimatur oleum, quo inungatur regio pubis & pudendorum, calidè post fotum, vel semicupium.

Suffitus humidi fiunt ex vapore decocti fotus & semicupii, quod modicè calens operiatur patellâ perforata, cui annecti debet fistula oblonga, quæ collum matricis attingat excipiatque fumum manè & serò vestibus contecta.

Siccus suffitus ita confici potest.

℞. Caryophyll. cinam, macis, an. ʒ. ii. bacc. juniperi ℥. sem. seminis nigellæ ʒ. i. styrac. calam. ʒ. ii. Fiat pulvis crassior. qui carbonibus, injiciatur, fumùsque excipiatur, ut suprà. Vel

℞. Styrac. calamit. ʒ. ii. thuris ʒ. i. benjoini, aliptæ mosch. ana ℥. sem. Caryoph. ligni aloës, cinam. an. ℈. ii. Cum mucilag. gummi tragacanth. extracta cum aqua cinam. fiant trochisci pro suffumigio.

Pessaria in hunc modum fieri poterunt.

℞. Fol. mercurial. contuſ. M. j. pulveris hieræ picræ, & benedictæ laxativæ, an. ʒ. ij. pulv. ariſt. longæ ʒ j. mellis & ſucci mercurialis q. ſ. Fiat peſſarium. Vel

℞. Agarici, myrrhæ, ana ʒ. ij. galbani ʒ. ſem. Croci ℈. j. Cum melle deſpumato fiat peſſarium, quod linteo raro inducatur, & non diù in utero relinquatur, metu inflammationis.

Pillulæ cochiæ minores, in parvi peſſarii formam redactæ, menſes egregiè movent.

Injectiones etiam in uterum fieri ſolent, quæ metrenchytæ, ſeu clyſteres uterini appellantur: abluunt enim ſordes uteri parietibus adhærentes, & orificia vaſorum interna reſerant. Parantur autem ex decocto fotûs præſcripti, demptis acrioribus, vel ficuum pinguium cum artemiſia, pulegio, mercuriali; vel ex ſolo ſucco mercurialis depurato, in quo parùm benedictæ laxativæ ſit diſſolutum. Ad acriora enim aſcendere nefas eſt, metu inflammationis. Imò poſt uſum iſtorum, quæ intus per horam tantùm unam morari debent, utile erit decoctum malvæ, hordei, & violarum injicere, vel parum hydromel. ſero caprillo diluti.

In affectu inveterato cauteria tibiis admota, plurimùm conferre poterunt. Quamvis enim illa à Sennerto reprobentur, ex eo quòd ab utero potiùs derivent; & humoribus, qui cum ſanguine ex utero fluere ſolent, aliam viam concilient, & inclinationem eorum ad uterum prohibeant. Attamen maximè prodeſſe, Mercurialis, Varandæi, & aliorum frequentibus experimentis comprobatum eſt. Per iſta enim ulcuſcula ſuperflui humores perpetuo vacuantur, & humorum curſus ad inferiora dirigitur. At tantùm abeſt, ut humorum ſuperfluorum derivatio ab utero fluxum menſium avertat; quin potiùs eum provocet, ſanguinem puriorem & naturæ regimini magis obedientem efficiendo, qui cum dictis humoribus ad cauteria retrahitur. Adde, quod iſti humores, niſi per has vias reducantur retenti in venis, obſtructiones geminent, & ita ſuppreſſionem augeant. Exiſtimamus tamen, reſtitutis menſtruis purgationibus ad naturalem ſtatum, cautateria eſſe occludenda, ut natura per uterum ſuperflua excludere aſſueſcat.

In prædictorum remediorum uſu quædam præcepta notatu digniſſima obſervanda ſunt.

Primum, Nunquam utendum eſſe remediis menſes moventibus, niſi præmiſſis evacuationibus univerſalibus: ne humores, ad venas uteri copioſiùs promoti, obſtructiones augeant, aut valdè attenuati ad partes alias irruant & gravia mala producant. Quemadmodum narrat Schenkius in obſervationibus, quendam Medicum Venetum mulieri, ſuppreſſione menſium laboranti, non evacuata priùs pituitâ venas obſtruente, apozema quoddam dediſſe, quo aſſumpto paulò pôſt illa in paralyſin incidit.

Secundum, in menſes moventium exhibitione à levioribus eſſe incipiendum, ad validiora ſenſim progrediendo.

Tertium, Medicamenta menſes moventia in majori copia eſſe exhibenda, quia eorum virtus retunditur in via à ventriculo ad uterum.

Quartum, Medicamenta prædicta eſſe exhibenda vel horis matutinis jejuno ventriculo, vel etiam aliquando ſub ingreſſu, aut egreſſu balnei: ita enim in calidum ac ſolutum corpus illabens medicina, vires ſuas potenter exerit: & multò adhuc efficaciùs, ſi ante venarum inferiorum apertionem illa exhibeantur.

Quintum, Peſſaria, & clyſteres uterinos nuptis & viro utentibus duntaxat præſcribi debere: virginibus verò fomenta, inſeſſus & ſuffumigia ſufficere.

Sextum, In bilioſis, aut melancholicis temperamentis, calidiora omnia medicamenta eſſe devitanda, ac mitiora tantùm uſurpanda, iiſque aperientia temperata & humectantia atque emollientia eſſe permiſcenda.

## CAPUT III.

*De fluxu menſium immodico.*

Menſium fluxus moderatâ quantitate, ac debito tempore procedens, naturalis eſt; ſi verò quantitatis modum excedat, vel frequentiùs redeat, vel diutiùs perſeveret: immodicus ac præternaturalis cenſendus eſt.

Cauſæ menſium fluxûs immodici eædem ſunt, quas in hæmopthyſis productione concurrere, ſuo loco diximus: nempe anaſtomoſis, diapedeſis, diæreſis, & diabroſis, quæ fiunt à ſanguinis quantitate nimiâ, caliditate, tenuitate, vel acrimoniâ, ictu, vel caſu, aut vulnere, quæ in hæmopthyſis theoria fuſiùs expoſita ſunt, ut hic repetere non opus ſit. Ideò lectorem ad dictum caput perlegendum remittimus.

Diagnoſis ad dictum affectum, illiùſque cauſam dirigenda eſt. Fluxum menſium immodicum & præternaturalem oſtendunt, difficilis tolerantia, virium lapſus, inappetentia, cruditas & cachexia, color cadaveroſus, pedum intumeſcentia, & alii affectus graviores, qui caloris nativi exſolutionem conſequitur.

Cauſarum verò diagnoſis in hunc modum inſtituenda eſt.

Per diapedeſin ſanguinem fluere oſtendunt, rarus corporis habitus & carnium mollities, cibi & potus uſus, ſerum multiplicare idonei: ac præſertim ipſe ſanguis dilutus ac ſeroſus, qui facilè in linteis dignoſcitur.

Per anaſtomoſin, vel rhixin ſanguinem fluere oſtendunt, vulnera, caſus, aut contuſiones prægreſſæ, ſaltus, clamores, & geſtatio ponderis inſoliti in corpore plethorico, & multo ſanguine referto, vel ingens æſtus, frigus immodicum, coitus immoderatus, iracundia inſignis, & ſimilia. Idem contingit poſt partus laborioſos, vel ab imperita obſtetrice miniſtratos, poſt abortus, vel diuturnam menſium ſuppreſſionem, quæ collectum nimiâ copiâ ſanguinem, confertim deinde affluere facit.

Diabroſin, ſeu ulcerationem in utero factam indicant; ſanguis paulatim exſtillans, cum ſenſu doloris & acrimoniæ, humores ſalſi & acres in corpore redundantes. Sanguis verò affluens primo ſanioſus, ichoroſus, nigricans, aut flavus profunditur: poſtmodum verò, ſi ulceratio augeatur, fruſtula quædam partis deraduntur, à quibus deinde magna ſequitur ſanguinis effuſio, quam ſiſtere difficile, eſt. Præceſſerunt cauſæ cacochymiam generantes, ut uſus ciborum acrium, ſalſorum, putridorum, & ſimilium.

Prognoſin quod attinet: Omnis hæmorrhagia copioſior vel diuturnior periculoſa eſt, præcipuè ex utero, quæ non ſolùm individuo, ſed etiam ſpeciei noxia eſt.

Diapedeſis omnium minimè periculoſa eſt, quia minorem efficit caloris & ſpiritum jacturam, diutiùs tamen perdurat, propter crudioris & ſeriſioris ſanguinis proventum.

Rhixis & anaſtomeſis majus inferunt periculum, quia magnam ſubitò profundunt ſanguinis copiam: citius tamen curantur, quia corporibus benè ſanis & plethoricis ut plurimum contingunt.

Diabroſis verò omnium difficillima eſt, quia in ulcere eſt ſubſtantiæ deperditio, quæ novum iſtarum partium coalitum impedit.

Si virium debilitas & ſymptomatum vehementia nullo modo minuantur, ſed in dies augeantur, ægræ interitum portendit.

In ſeneſcente muliere menſtruorum nimius fluxus plerumque incurabilis & lethalis eſt.

Curatio menſium fluxus immodici eadem ferè eſſe debet, quæ ad immodicum hæmorrhoidum fluxum fuit propoſita.

Primò enim phlobotomia revulſionis gratiâ in brachio celebranda eſt, partitis vicibus, & digito per vices foramini admoto. Magnâ copiâ ſanguis detrahendus eſt, quantum vires ferre poſſunt. Teſtatur Hollerius *com. aphor. 50. ſect. 5.* ſe multas vidiſſe mulieres, quæ detracto multo ſanguine è vena, convaluerunt, cùm nullis aliis remediis poſſet reprimi fluxus ſanguinis.

Frictiones, ligaturæ, & cucurbitulæ ad revulſionem etiam conveniunt, ut in dicta curatione, præcipuè verò mammis, juxta Aphor. Hippocr. citatum: *Mulieri,* inquit, *ſi placet menſtrua ſiſtere, cucurbitulã quàm magnã ad mammas appone.* Si tamen admotâ cucurbitulâ difficultas ſpirandi oriatur, ſubitò auferenda eſt.

Purgatio pariter eadem, ut in dicta curatione, convenire poteſt; eaque ſemel, aut bis in hebdomada erit repetenda donec impuritati viſcerum & venarum ſit proviſum. Sublatis enim bilioſis & ſeroſis humoribus, qui ſanguinem fluidum reddunt, ipſe ſponte conſiſtit. Si ſerum magis abundare videatur, radix mechoacan cum rhabarbaro conveniet.



Purgatio etiam per vomitum potenter revellit, & ab Hipp. laudatur 2. *de morb. mulierum.* Blanda autem debent eſſe vomitoria, & frequenter iterata, aut etiam digito in os ommiſſo vomitus provocari poterit. Imò verò ſufficiet, eritque utiliſſimum, ante prandium vomitum ciere, attamen non vomere, ſed ſolùm id tentare.

Poſtmodùm julepi, pulveres, opiatæ, pilulæ, aliàque remedia incraſſantia & adſtringentia, in dicta curatione propoſita, hic etiam convenient, additis etiam narcoticis, ſi urgeat neceſſitas. Quibus ſequentia utiliter addi poterunt, à doctiſſimis viris experta.

℞. Cortices duorum ovorum recentium uſtos, thuris, maſtiches, ana Unc. ſem. margarit. præparat. corall. rubri præp. carabes, ana ʒ. ii. lapid. hæmatit. ſmaragdi præp. ana ℈. ſem. farinæ hordei ſine furfure P. ii. albumina ovorum numero IV. & ſi opus fuerit, adde parùm aquæ chalybeatæ; & fiant duæ placentæ, quæ in furno coquantur, ut poſſint in pulverem redigi. Doſis à ʒ. ſem. ad ʒ. i. cum juſculo pedum vervecis ſummo mane. Hoc pulvere multas mulieres hoc affectu ſatis antiquo curatas fuiſſe teſtatur Joannes Michaël Paſchalius. Laudatur quoque pulvis ſolus corticis ovi ad ʒ. i. exhibitus in aurora per aliquot dies, & habetur pro ſecreto.

Foreſtus ſequentem pulverem commendat, quem dicit eſſe unum ex arcanis præceptoris ſui Helidæi. Accipit turturem moderatè pinguem, ab inteſtinis repurgatum, & lotum vino rubro adſtringente, & aquâ roſaceâ. Deinde maſtiches ʒ. i. in ventre ponit, & aſſuit, ne elabi poſſit, atque in veru ad ignem rotat, & inter aſſandum, loco butyri, aceto roſaceo aſpergit, pinguedinémque ex eo deſluentem colligit, & uſui ſervat. Poſt perfectam aſſationem, turturem in ollam novam vitream conjicit, luto philoſóphico obturatam; & in furnum calidum demittit, ut turtur perfectè exſiccari poſſit; quem poſteà in pulverem redigit. Cujus cochlear unum exhibet omni mane, cum aqua plantaginis, aut decocto adſtringente. Et pinguedine reſervata regionem renum, pubis, & inguinum inungit.

Noſtrates mulieres vulgare habent remedium ex floribus chameleontis, quibus lac condenſare ſolent. Exhibent cum juſculo, aut alio liquore. Aliæ utuntur coagulo hœdi, vel leporis ad ℈. ſem. quod & ſanguinem fluentem ſiſtit, & concretum in utero diſſolvit.

Succus plantaginis inter aliqua remedia præſtantiſſimum cenſetur à Gal. ſi recenter extractus ad ℥. iii. vel iv. exhibeatur.

Solenander dicto ſucco colophoniam addit, & infallibile remedium aſſerit, his verbis: *Ad conſtringendum menſtruum rubeum antiquum; Accipe ſucci plantaginis cyathum unum. Impone Drach. 1. colophoniæ pulveriſatæ, & tribue ægræ. Id fiat quater, & erit curata infallenter, Deo dante.*

Succus millefolli huic uſui etiam convenientiſſimus eſt, ſi ejus ℥. ii. vel iii. exhibeantur cum ſyrupo coralliorum, aut alio convenienti.

Succus urticæ prædictis non cedit, vel etiam efficacior eſt: exhiberi poteſt, vel aliis permixtus: vel ex iis fieri poteſt ſyrupus ad uſum frequentem.

Aqua ex tenertimis & rubentibus quercûs foliis extracta prædictum profluvium ſiſtit.

Sequens autem aqua valdè efficax à Mercato in hunc modum componitur.

℞. Panem ex amylo, farina hordei, & oriza confectum. Affunde aquæ chalybeatæ ℔. vii. Quibus adde roſar. rubr. ſicc. P. iii. ſucci plantag. ℔. i. rad. conſolidæ major. virentis & conquaſſatæ ℥. i. caudæ equinæ M. i. carniſpirorum agreſtium & cydoniorum, an. ʒ. ii. portulacæ M. ii. boli armen. ʒ. i. balauſt. & ſantal. omnium: an. ℥. ſem. Deſtillentur omnia per alembicum, hujus aquæ capiat ℥. iiii. cum ſyrupo de portul. aut de roſis ſiccis ℥. ſem.

Pro fœmellis delicatioribus poterunt parari juſcula ex decocto pedum vituli, & fol. plantaginis, vel ſanguinariæ. Vel ad incraſſandum ſanguinem, poterit fieri juſculum ex aqua roſarum pura, & vitellis ovorum recentibus. Iiſdem quoque confert conſerva fructus cynorrhodi, frequenter exhibita, præſertim ſi calida hepati intemperies adfuerit.

Ad omne ſanguinis profluvium Practici utuntur oxycrato, largo hauſta per os exhibito. Verùm in menſium fluxu pertimeſcendum eſt, quia utero (utpote parti membranoſæ) eſt inimicum.

Inter ſpecifica recenſentur radix filipendulæ, & cortex radicis mori, quorum pulveres exhibentur ad ʒ. i. cum liquore idoneo.

Flores nucum, quando ſunt maturi & cadere incipiunt, collecti, & in pulverem redacti, exhibeantur ad ʒ. i. cum vino calido manè per plures dies. Ex hoc medicamine omnes habentes fluxum menſtruorum ſanantur, ut teſtatur Solenander. Specifica etiam vi ſuffocationibus uteri medetur.

Spica nardi tenuiſſimè pulverata & ſumpta ad ʒ. i. cum liquore idoneo, menſtrua cohibet; tum etiam, ſi ex ea naſcale componatur.

Lac chalybeatum per plures dies epotum in affectu inveterato multùm prodeſt: humorum enim acrimoniam contemperat, eoſdémque incraſſat, corpus reficit, & fluxui reſiſtit. Hoc commendat Avicenna, Rhaſis, aliique Arabes, & Augenius ad cœlum extollit. Cavendum tamen ab eo eſt, ubi aliquid vitioſi humoris in corpore ſupereſſe ſuſpicio fuerit.

Aquæ minerales acidulæ, vitriolatæ, ferratæ, vel aluminoſæ, in fluxu diuturno cohibendo, cauſis ejuſdem auferendi, & viſceribus roborandis, plurimùm conferunt.

Chymici tincturam coralliorum valdè commendant, tum etiam vitriolum Martis, & multa alia è ſuis Authoribus repetenda.

Pro potu utatur ægra decocto maſtiches, vel millefolii, vel lentiſci ſicci. Vino etiam lignum lentiſcinum infundi poterit, eique nigro & auſtero, quo maxime viſcera roborantur, & fluxiones cohibentur.

Diligenter obſervandum eſt, in affectu inveterato, multùm adſtringentia & incraſſantia non eſſe diù uſurpanda: Periculum enim eſt, ne meatus offarciant; occludant, & conſtringant; atque ita obſtructiones generent, & viſceribus præcipuis (quæ inſigne damnum in hoc affectu recipere ſolent,) plurimum officiant, Sed multò præſtabilius eſt, hepar roborantibus inſiſtere: quæ quidem adſtringunt; attamen tam moderatè, ut adſtrictione obeſſe nequeant.

Ludovicus Septalius *lib. 7. Animad. medic. art. 144.* decoctum corticum arantiorum, tanquam remedium certum, ita commendat, ut propria ejus verba tranſcribere non inutile fuerit. *Poſt,* inquit, *hujuſmodi remedia ex ratione facta, cum ea quæ aut incraſſandi facultate, aut adſtringendi maximè conveniunt; unum in præſentia omittendum nullo modo eſſe cenſui, quo infinitas propemodum mulieres ab hoc morbo liberavi, inter ſecreta aliquando reſervatum, poſt adoleſcentibus, qui ſub noſtra tutela ad praxin medicam addiſcendam exercentur, etiam communicatum; nunc omnibus ad communem utilitatem, commune factum: quo ferè nunquam fruſtratus ſum, modò exulcerato aliquo vaſe in utero fluxus is menſtruorum aliquam non habeat occaſionem. Eſt autem omninò euporiſton, & facillimè parabile: Recipit autem aquæ* ℔. vii. *In qua incoquo corticis trium arantiorum aridorum, aliquanto adhuc ſubviridium, aut illos in phylliras incido, & excoquo ad duarum partium conſumptionem, & facta colatura* ℥. viii. *vel* IX. *potandas manè do. Quod ſi valentius medicamentum parare hoc ipſum volo, manipulum herbæ piloſellæ in fine excoquendum addo. Validius adhuc redditur, ſi in aquæ Villenſis decoctio fiat, aut ſi in octo libris aquæ fiat, ubi duæ tertiæ partes per coctionem abſumptæ fuerint, & excolatum reliquum chalybe indito ignito ſæpius, adhuc magis roboretur.*

Exteriùs verò topicis medicamentis fluxus menſium immodicus cohiberi ſolet.

Ac primum fomenta in hunc modum parari poterunt.

℞. Rad. biſtortæ, tormentillæ, & corticum granatorum, ana. Unc. ſ. Fol. plantaginis, centinodiæ, burſæ paſtoris. equiſeti ana. M. i. nucum cupreſſi, balauſtior. granatorum myrti, ſumac. ana, Unc. 1. Bulliant in aqua ferrata & vino auſtero. Colaturâ foveatur regio pubis valdè tepidè.

Item ſpongia marina in aceto forti bulliat, quæ ſuprà pubem mulieris poſita, menſtrua potenter ſiſtit.

Semicupium ex priori decocto fotûs paratum, aucta doſi, etiam convenit. Sed cavendum ne calidum adminiſtretur, ſed tantum ſubfrigidum: alioqui calore ſuo vaſa uteri magis aperiet. Efficaciſſimum eſt balneum decoctionis aluminis, ſed ſterilitatem inducit.

Linimentum, vel unguentum poſt fotum vel ſemicupium, admovendum eſt pubi, perinæo & lumborum regioni, in hunc modum compoſitum.

℞. Ol. mirtini, de maſtiche, & cydoniorum, ana ℥. i. boli armenæ, ſanguinis draconis, & Karabes, ana. ʒ. i. aceti cochlear. i. Fiat linimentum.

Vel admoveri poterit unguentum Comitiſſæ, aut unguentum de bolo, recenter diſpenſatum, vel ceratum ſequens ſummè efficax.

℞. Picis navalis ℥. ſem. thuris maſculi ℥. i. maſtich. ℥. ſem. terebinthinæ ʒ. i. ſang. draconis, roſar. tubr. ana Drach. ii. Fiat ceratum, renibus applicandum.

Emplaſtra etiam umbilico & lumbis utiliter admoventur, ex maſſa emplaſtri contra rupturam, pro matrice, de maſtiche, ſolis, aut ſimul mixtis: vel ex maſſa emplaſtri de Vigo pro fracturis, quod præſtantiſſimum eſt & abſque calefactione operatur.

Cataplaſmata ſequentia multò efficaciùs operantur, & in largo ſanguinis profluvio, unde vitæ periculum immineat, plurimùm poſſunt.

Parantur autem, ſi vel bolus armena cum ſucco plantaginis & pauco aceto incorporentur & admoveantur. Vel pulveris gypſi ℔. i. cum gummi arabic. torrefacti ʒ. x. & quatuor albuminibus ovorum incorporetur, & placentulis goſſipit emplaſtrentur partes prædictæ. Dicit Solenander hoc cataplaſma omnem muliebrem fluxum ſiſtere uno die.

Benigniùs operatur, & ſpecificâ quadam vi potiùs, quàm adſtrictione, cataplaſma ex urtica cocta in ſartagine: pubis regioni admotum.

Injectiones etiam fiunt in uterum per metrenchytem ex ſucco plantaginis ſolo; qui valdè eſt efficax, & a Practicis celebratus. Ex ſucco polygoni idem præſtari poterit. Tum iiſdem ſuccis addi interdum ſolent mucilaginis gummi tragacanthæ ℥. i. amyli ʒ. i. aquæ peculi roſarum ℥. iii. Et in uterum infunduntur. Vel

℞. Fol. Polygoni, plantag. millefolij. burſæ paſt. caudæ equinæ, ana M. ſem. Coquantur ad ℔. ſem. In collat. diſſolve acaciæ Drach. ii. ſang. dracon. boli armen. & lapid. hæmat. an. ʒ. i. Miſceantur, fiat clyſter uterinus.

Suffitus ex aceto ſupra laminam candentem effuſo, & in ſella perforata receptus, utiliſſimus eſt Vel in hunc modum componi poterit.

℞. Thuris, maſtiches ana Drach. ii. myrtillorum, ladani an. Drach. i. ſuccini, roſarum rubr. balauſtiorum, an. Drach ſem. Cum infuſione tragacanthæ in aqua roſarum, fiant trochiſci pro ſuffumigio.

Suffitu ranarum combuſtarum teſtatur Joannes Michaël Paſchalius, ſe fœminam quandam curaſſe, quæ ſeptem ferè menſibus hoc fluxu laboraverat. Idem etiam, ſuffitum ungulæ mulæ hunc fluxum mirificè ſiſtere, expertum eſſe ſcribit.

Peſſaria adſtringentia hic etiam uſurpantur. Quæ tamen parum utilia ſunt, cùm vix ad orificia venarum aperta poſſint pertingere. Si tamen venæ cervicis uteri apertæ ſint locum habere poſſunt, & in hunc modum componi.

℞. Succi plantag. vel centinodiæ ℥. ii. pulv. trochiſc. de carabe, & acaciæ, an. drach. i. Miſceantur cum albumine ovi & panno ſerico involvantur. Fiat peſſarium. Vel

℞. Pulv. hypociſtidis acaciæ boli armenæ, ſang. draconis rad. conſolidæ, arnogloſſæ, gallarum, an. drach. ſem. Succi portulacæ, vel plantag. vel ſyrup. de roſis, ſiccis, aut myrtillorum, q. ſ. Excipiantur bombace.

Parantur etiam peſſaria ex foliis portulacæ, plantag. aut polygoni, vel alterius herbæ convenientis contuſæ, & in linteo involutæ; aut ex unguento Comitiſſæ lanâ excepto, & utero indito.

Neque omittenda eſt lotio tibiarum in aqua frigida, aut decocto adſtringente, à Practicis uſitata, quo cohibendo menſium fluxui non parum confert.

Circa topicorum adminiſtrationem hoc advertendum, ne ſcilicet adſtringentia medicamenta, ſaltem fortiora admoveantur, priuſquàm revulſiones ſufficientes celebratæ fuerint, præſertim illa, quæ venæ ſectione perficitur. Periculum enim eſt, ne tumores in utero, aut graviores alios effectum concitent. Ideò ſemper quantum morbus dare induciás poterit, tum revellentibus, tum incraſſantibus atque adſtringentibus internis curatio tentanda eſt, priuſquàm ad topica illa deveniatur.

Suprà deſcripta curatio fluxui menſium aptari poterit, ſive ab anaſtomoſi, ſive à drapedeſi, ſive à rhixi, ſeu ruptione vaſorum dependeat; adhibito judicio. At ſi ab eroſione, ſeu exulceratione oriatur, illius curatio erit inſtituenda, prout in ulceris uteri curatione docebitur.

In toto morbi decurſu, dum prædicta remedia uſurpantur, viſcerum roborationi, & correctioni ſanguinis incumbendum erit, quemadmodum in fluxu hæmorrhoidum dictum eſt.

Ac denique ſedato ſymptomate, prophylaxis ibidem inſtituta, hîc etiam conferre poterit.

---

## CAPUT. IV.

### *De Fluore muliebri.*

Fluor muliebris, uteri profluvium, ſeu menſtrua alba dictus, fit, quando humores excrementitii ex utero profluunt, vel continenter, vel ſaltem nullo ordine, nulloque circuitu.

Illi autem humores excrementitii modò albi ſunt & pituitoſi, ſero lactis, aut hordei cremori perſimiles: modò pallidi, aut flavi, aut virades, ex bilis permixtione: modò aquoſi, ex ſeroſis humoribus: modò ſubnigri, ex humore melancholico admixto: modò acres & erodentes ut partes uterinas exulcerent: modò tetri & graveolentes, modò nullo odore moleſti.

Fœminas adultiores; & ætate maturas, plerumque malum hoc ſolet corripere: virgines tamen ob eo non ſemper ſunt immunes, quod perperam nonnulli aſſerere auſi ſunt viarum anguſtiam accuſantes, & temerè pronunciantes, corruptas eſſe virgines, quibus fluores albi promanant. Etenim ſi virgines ſatis amplas habeant uteri venas, ut per earum ductus menſes ordinarii fluere valeant: quidni etiam fluores albi per eaſdem vias ſtillare poterunt, cùm ſæpè materia illius fluoris ipſo ſanguine tenuior: & fluidior ſit, utpotè ſeroſa. vel biliosa? Idipſum confirmat experientia à doctiſſimis Medicis prolata, & quotidiano uſu à nobis etiam confirmata: caſtiſſimas atque integerrimas virgines, de quibus nulla corruptionis ſuſpicio eſſe potuit, hunc affectum paſſas eſſe. Et teſtatur Fernelius ſe puellam vidiſſe octavo ætatis anno, hoc malo obſeſſam, ac diù poſtea graviter afflictam.

Generantur autem humores iſti excrementitii, vel in toto corpore, vel in aliqua parte principali, vel in ipſo utero.

Si à toto corpore iſti profluant humores, vel ex pravo alimento; vel ex vitioſo & habituali totius corporis temperamento generantur, & ad uterum confluunt, tanquam totius corporis ſentinam, ac veluti cloacam, ad quam reliquæ partes ſeſe exonerant.

Partes verò peculiares quarum conſenſu in hoc morbo uterus afficitur, potiſſimùm ſunt cerebrum, ventriculus, hepar, lien, meſenterium, & veſica, quæ ſua excrementa ad partes debiliores, & receptioni magis diſpoſitas, mandant.

In utero generantur humores iſti excrementitii, quia proprium



alimentum commutare nequit, ob debilitatem retentricis, aut concoctricis, ideò illud majori parte in excrementitium humorem faceſcit, cùm imperfectè conficiatur, vel potiùs corrumpatur. Imperfectè conficitur, in frigida uteri intemperie: corrumpitur, in calidiori. Et cùm uterus ex concoctionis defectu nutritione ſuâ fruſtretur, novum alimentum continuò attrahit, quod in excrementum converſum, ab eo tanquam inutile expellitur, ac nova omninò fit attractio, unde continuus & copioſus fit pravi illius humoris per uterum effluxus. Debilitatur uterus, & horum excrementorum receptioni magis idoneus redditur, à graviditate, partu, aborſu, contuſione, inflammatione, abſceſſu, aut exulceratione.

Diagnoſis ad ipſum affectam, partem affectam, & cauſam illum producentem dirigitur.

Affectus ipſe ex ægrotantis relatu facilè dignoſcitur, eùmque non raro varia ſymptomata conſequuntur: nempè color faciei pallidus, appetentia dejecta, nauſea, ſpirandi difficultas, virium dejectio, oculorum tumor & inflatio, mœror & triſtitia, urinæ craſſæ & turbidæ, aliàque non pauca, quæ pro humoris peccantis diverſitate varia eſſe ſolent, ut inferiùs diſtinctè magis explicabitur.

Partem affectam & locum, in quo humores excrementitii fluorem iſtum efficientes generantur, ſequentia indicabunt.

In toto corpore materiam iſtam generari, indicant laſſitudo, ſpontanea & gravativa, à qua levatur ægra, copiâ humoris excretâ, & rurſus gravari incipit novâ collectâ materiâ; venarum plenitudo, torpor pedum, manum ac crurum, quæ ſigna plenitudinem præcipuè oſtendunt. Cacochymiam verò in toto corpore redundare ſignificant pravus totius corporis habitus, manuum & pedum inflationes, pruritus & mordacitas in toto corpore, ſi humor acrimoniæ ſit particeps, & alia non pauca.

In aliqua verò parte peculiari materiam peccantem oſtendunt ſymptomata, & excrementa cuique parti propria & particularia. Verbi gratia, jecoris dolor, calor, aut tumor, & cum excrementis bilioſis, jecur eſſe affectum ſignificant: eadem verò ſymptomata in ſiniſtro hypochondrio apparentia, cum excrementis, humorem melancholicum referentibus, ex liene fluxum procedere oſtendunt. Pituitoſa excrementa, nauſea, inappetentia & aliquando ingens fames, frequens ciborum corruptio, & ructus accidi, vel nidoroſi, certa ſunt affecti ventriculi indicia.

Dolor capitis, ſpumoſa excrementa, conſueta per os & nares evacuatio ſuppreſſa, à capite humores affluere teſtantur. Si nulla prædictarum partium læſarum ſigna appareant ab ipſo utero fluxum procedere conjiciendum eſt. Præterea fœmina eſt boni coloris, materia fluens pauca eſt, cùm ſolius uteri ſit excrementum. Præceſſerunt cauſæ, uterum labefactantes, ut partus laborioſus, vel aborſus, caſus ſupra ventrem aut dorſum, coitus immoderatus præſertim ſi fœmina nimis iuvenis conjugio tradita ſit; tumores, ulcera, aliique affectus uterum obſidentes, quorum ſigna propriis capitibus propoſita ſunt.

Humorem verò, fluxum iſtum efficientem, teſtantur in primis colores humoris effluentis in linteis, quibus ille excipitur, ſi, ut docet Hippocrates 2. *de morbis mulierum*, lintea illa arefacta ſimplici aqua laventur, ac in umbra exſiccentur. Tunc enim manifeſtè colorem referunt humoris in excrementis dominantis; quibus addi poſſunt, ex ſemeiotica generali, ſigna humoris, in toto corpore redundantis.

Signa denique proponenda ſunt, quæ iſtum affectum à conſimilibus diſtinguere valent. Conſimiles autem ſunt, excretio materiæ purulentæ ex matricis ulcere, & gonorrhœa.

A materia purulenta diſtinguitur, ex ipſius ulceris ſignis, proprio capite deſcribendis, tum etiam, quia pus ipſum longè eſt craſſius & albicans, & minoris quantitatis, ſi ritè concoctum ſit, ſi verò ſanioſum & ichoroſum fuerit, quodam cruore perfuſum eſt & interdum filamentis partium, & cum inſigni doloris ſenſu exire ſolet: tum etiam mulieres, ulcera patientes in utero, aut illiùs cervice, non admittunt coitum, niſi cum moleſtia, quæ affectum ipſum exaſperat: quæ verò muliebre profluvium patiuntur, liberè, & patienter venereos amplexus ſuſtinent. In gonorrhœa verò materia effluit in minori copia, craſſitie majore, albedine ſpendidiore, & longioribus intervallis, ac rariſſimè fœtet; tùm ſi gonorrhœa ſit virulenta, ex impuro concubitu contracta, ex ardore urinæ, pudendi ulcuſculis; aliiſque ſignis malignitatem indicantibus, innoteſcet.

Prognoſis hujus affectus ex una parte bona eſt ex altera verò mala. Bona dici poteſt, quatenus ut plurimum vitæ periculum non infert: mala verò, quatenùs affectus eſt contumax ac diuturnus & curatu difficillimus: ſiquidem humorum ſuperfluorum affluxus, qui ſemel hanc viam affectavit, difficillimè avertitur, cùm uterus, ut antea dictum eſt, ſit ſentina totius corporis, per quam, etiam in ſtatu naturali, humores ſuperflui ſingulis menſibus expurgantur.

Si gravior evadat affectus; multa alia mala inducere poteſt, nempe ſterilitatem, uteri procidentiam, exulcerationem, cachexiam, hydropem, tabem.

Fluxus lividus cruentus, aut fœtidus, deterior eſt albo, pallido, minimè fœtido.

Quò diutiùs duraverit hic affectus; eò curatu difficilior eſt.

Vetulas hoc malum plerumque ad mortem comitatur, ob pituitæ copiam, & facultatis concoctricis imbecillitatem.

Curatio hujus affectus incipienda eſt ab univerſalis humoris pecantis evacuatione, quæ illius naturæ conveniat. Et quia hujuſmodi fluxus à pituitoſis & ſeroſis humoribus plerumque fieri conſuevit, illos humores purgantia medicamenta erunt præcipuè uſurpanda: iiſque cholagoga aut melanagoga erunt admiſcenda, prout bilioſi, aut melancholici humores admixti fuerint. Præſcribi ergo poterit apozema conveniens alterans ſimul & purgans, pro quatuor aut quinque doſibus, pro ſolemni evacuatione; hoc continuò advertendo, medicamentis purgantibus quædam adſtringentia, & roborantia eſſe permiſcenda, ne humores commoti verſus uterum magis præcipitentur.

De venæ ſectione dubitatur, an ſcilicet in hoc affectu conveniat. Cùm enim hic fluor à cacochymia dependeat, & illa, per phlebotomiâ, ad venas attracta, maſſam ſanguinis inquinare poſſit, nullus videtur eſſe venæ ſectioni locus. Adde, quòd in chronico hoc affectu vires valdè dejiciantur, & corpus non raro ad tabem perducatur, hincque venæ ſectione ampliùs labefactandum, & alimento ſuo fraudandum non videatur. Ita tamen deciditur. Quod ſi fluor iſte non ſit purus & ſolitarius, ſed ſanguini aliquo modo permixtus, & ſubruber appareat: tunc celebrari poteſt venæ ſectio; tum etiam, ſi inſignior ſit jecoris caliditas, & bilioſi ſucci acrimonia huic fluxui conjuncta. In aliis verò caſibus, præſertim quando hic affectus inveteravit, melius eſt à phlebotomia abſtinere.

Ligaturæ in ſuperioribus partibus, & cucurbitulæ ſcapulis & dorſo ad revulſionem erunt utiliſſimæ, tum præcipuè frictiones, ex linteis primùm mollioribus, mox aſperis, quibus quotidie Galen. utebatur in uxore Boëti, quam intra tredecim dies curavit, ut ipſe refert, *lib. de præcognitione ad Poſthumum*, c. 8.

Ac præter purgationem univerſalem ſuprà propoſitam, uſuales etiam purgationes adminiſtrandæ ſunt, & frequenter repetendæ, ut magis illa excrementorum illuvies ſenſim educatur, & natura aſſueſcat humores per alvum expurgare, qui ante ad uterum confluebant. In hunc finem ſyrupi magiſtrales, pilulæ, & opiatæ uſuales componi poterunt: ægrotantis temperamento, & humoribus peccantibus congruæ. In affectu pituitoſo laudat Mercatus ſyrupum ex decocto ligni guajaci cum ſenna, turpetho, & algarico, tum etiam pilulas ſequentes.

℞ Pilul. de hiera ʒ. i. agarici trochiſcat. ʒ. i. ß. Cum melle roſaceo fiant pilulæ xxv. quarum ſummo mane capiat laborans ſex, aut ſeptem, tertio quoque die, poſtea verò earum tres tantum, quinto, aut ſexto quoque die. Vel ad magis adſtringendum ſimul & purgandum, in quocumque temperamento, ita confici poterunt,

℞. Rhab.

♃. Rhab. electi, ſucco roſarum frequenter irrigati ʒ. ij bytomal. citrinorum, chebulorum, & indorum, infuſorum in ſucco roſar. an ʒ. j. maſtiches ℈. j. ſpicæ ℈. ß. Cum ſyrupo roſaceo, fiat maſſa pilularem, cujus doſis erit ʒ. j. bis in ſeptimana.

In fluxu ſeroſo radix jalapæ eſt præſtantiſſima, eaque in hunc modum uſurpari poterit.

♃. Rad. jalapæ ſubtiliſſimè pulveriſatæ ʒ. ß. cinam. pulveriſati ℈. ß. Miſceantur, & cum jure pulli fiat potio, quam ſumat ſub aurora.

Ptiſana laxans, per menſem quotidiè exhibita, contumax uteri profluvium curavit, quod aliis remediis non ceſſerat, ut in Obſervationibus noſtris videre eſt.

Vomitus etiam in hoc affectu maximè commendatur, in iis præſertim, quæ facilè vomunt; quia humores crudi qui circa ventriculum cumulari ſolent, evacuantur, tum etiam ab utero potenter revelluntur. Inter idonea medicamenta, ad concitandum vomitum, laudatur diaſarum Fernelii, cujus ℥. ſem. data cum aqua mulſa vel cum oxymelitis ℥. j. & jure pulli tepido, bis, aut ter in menſe, ſine ullo labore vomitum ter, vel quater movet.

Poſt ſufficientes purgationes, ad diſcutiendas humoris ſuperflui reliquias, ſudores excitari poterunt, quibus etiam num fiet conveniens revulſio fluxionis, ad uterum decumbentis. Huic rei conveniet decoctum guajaci & ſaſſafras in pituitoſis, vel chinæ & ſalſæparillæ in bilioſis, & melancholicis; additis etiam herbis refrigerantibus, vel temperatis, ne magis iſti ſucci exaſperentur, & acriores evadant. Vel provocabuntur ſudores herbarum calidarum decocto, ut nepetæ calamenthi, fœniculi, hyſſopi, enulæ, chamon. anheti & ſimilium, cujus evaporatio in ſolio idoneo recipiatur. Ex quo etiam decocto balneum fieri poterit, à quo ſudores excitentur. At in calidioribus naturis ſufficit balneum aquæ dulcis tepidæ, in quo modici tantum ſudores blandique provocentur.

Thermæ etiam ſulphureæ ſudores potenter excitant, & hujus morbis reliquias abſumunt: harumque uſu nonnullas mulieres curatas vidimus, quæ aliis remediis reſtitui nequiverant.

De diureticis non levis eſt difficultas, an ſcilicet huic affectui conveniant? Illa enim non ſolùm urinas; ſed etiam menſtrua provocant, calefaciendo ſcilicet & attenuando humores, in venis contentos. Attamen ab omnibus Authoribus approbantur, & à Gal. ipſo, qui iis uſus eſt in uxore Boëthi. Et ratio eſt, quia diuretica urinas primariò provocant, menſes verò ſecundariò, & quaſi accidenti. Deinde renes continuò ſeroſam materiam attrahunt, uterus verò excipit tantùm. Unde credibile eſt, maximam iſtarum humiditatum partem ad vias urinæ profecturam.

Diureticum autem, in dicta muliere à Galeno uſurpatum, fuit decoctum aſari & apii, in aqua communi, attamen magis temperatum efficietur in aqua cichorii.

Magis compoſitum decoctum in hunc modum parari poterit.

♃. Rad. aſari, apii, an ℥. j. fol. calamenthi, ſodanellæ, an. M. j. fol. ſambuci M. ſem. polypod. & ſem. carthami, an ℥. ſem. Coquantur ad ℔. j. Colaturæ dentur ℥. v. mane. Et ſi purgans efficere volueris, adde decocto aliquid agarici, vel turpethi in ligatura incluſi.

Dubitatur de cauſticis tibiæ admovendis. Cum enim humores alliciant ad inferiora; fluorem iſtum uterinum augere poſſunt. Attamen in diuturnis affectibus convenire, experientia docuit, quod per hæc emiſſaria inutilis materiæ portio educatur.

Si humores bilioſi & acres in vitio fuerint, non ſolùm exhibenda ſunt purgantia cholagoga ſed etiam alterantia, refrigerantia, incraſſantia, & leviter adſtrigentia, quales ſunt julepi ſequentes.

♃. Fol. cichorii cum rad. invidiæ, borrag. lactucæ, & portulacæ, an M. ſem. jujubarum, & ſebeſten recentium ana num. vi. ſem. quatuor frig. major. & papav. albi, an. Drach. ß. roſar. rubr. P. j. Coquantur ad ℔. j. In colat. diſſolve ſyrup. cydon. vel de roſis ſiccis ℥. ijj. Fiat julep. pro ijj. doſibus.

Si verò humores melancholici redundent remediis etiam, illos reſpicientibus, alterandi & expurgandi ſunt.

Utrique autem cauſæ maximè conferre poterit lactis chalybeati uſus per 40. dies exhibiti mane ad ℥. iv. vel v. Cui addi poterit circa finem tantillum boli armenæ, aut terræ ſigillatæ.

In toto curationis decurſu advertendum eſt, an aliqua pars corporis vitio aliquo laboret, ut poſſit eſſe pars mandans illius fluxionis; atque ita illi parti erit medendum.

Si enim à cerebro fluentes humores huic morbo originem dederint; remedia ad eam partem dirigenda ſunt, præcipue fluxionem revellentia & derivantia, ut cucurbitulæ ſcapulis & dorſo admotæ frequenter; errhina, maſticatoria; veſicantia, & cauſtica occipiti, vel brachio inuſta, quorum vicem, & multò efficacius ſubeunt ſetacea. Refertque Fabricius Hildanus, *curat. 41. cent. 1.* ſe mulierem quandam, diuturno fluxu muliebri laborantem, & inde ortam ſterilitatem, adhibito ſetaceo curaſſe.

Si à ventriculo, hepate, aut alia quadam parte humores defluant; illi remedia appropriata adhibenda ſunt.

Corpore præparato, & materiâ morbificâ magnâ ex parte vacuatâ, vel derivatâ, ad roborantia & adſtringentia deveniendum eſt. Quæ tamen nunquam ſunt adhibenda, dum nec antecedens materia probè evacuata & derivata ſit. Alioqui humores illi retenti ad partes nobiliores ruunt, & graviora ſymptomata excitant. Quemadmodum ſcribit Gal. *loco citato*, uxori Boëthi contigiſſe, cui ab uſu adſtringentium præpoſtero venter intumuerat, retentis ſeroſis humoribus, qui anteà evacuari ſolebant. Illud etiam advertendum, ut dum utimur adſtringentibus, materia antecedens aliò divertatur, illiuſque generatio prohibeatur remediis prædictis. Inter præcipua roborantia theriaca recenſetur, in corporibus pituitoſis uſurpanda, cui conſerva roſarum & abſinthii admiſceri poterit. Vel opiata ſequens erit componenda.

♃. Conſervæ anthos ℥. i. conſervæ rad. acori vulgaris ʒ. ij. ſpecier. diarrh. abbat. & aromat. roſat. an ʒ. j. coralli rubri præparati ʒ. ß. theriacæ ʒ. ij. Cum ſyrupo condit. cortic. citri. fiat opiata. Vel.

♃. Conſervæ roſar. antiquæ rad. ſymphyti, bugloſſi & cortic. citri, ana ℥. i. coralli rubri uſti, raſuræ eboris, boli armenæ, terræ ſigillatæ, ſang. drac. ana ʒ. i. Cum ſyrupo de roſis ſiccis fiat opiata.

Pulvis ex ſalvia, ſalſap. & balauſt. ſumptus mane ſingulis diebus, cum juſculo, eſt remedium aulicatum mulierum.

Zecchius ſequentem opiatam commendat, à ſe cum felici ſucceſſu ſæpe uſurpatam.

♃. Gummi arabici, tragacanthi, ana ʒ. ij. coralli utriuſque, cinerum putaminum ovorum, cornu cervi: ſeminis anethi, ſuccini, an. ℈. iv. mellis roſat. q. ſ. Fiat opiata, cujus ℥. ß. horis duabus ante cibum devoranda exhibeatur. Deinde ſtatim ſuperbibat ægra aquæ plantag. ℥. iv. cum vini rubri ʒ. i.

Julepi fieri poſſunt ex aqua roſar. centinodiæ, plantag. cum ſyrupis myrtino, de roſis ſiccis, & ſimilibus, adjectis quibuſdam pulveribus, ex ſupradictis.

Mercurialis decoctum foliorum quercûs cum coagulo leporis ſe in frequenti uſu habere teſtatur, eoque ſe multas mulieres hoc affectu laborantes curaſſe, idque remedium ita parat.

♃. Decocti fol. quercus ℥. v. vel vj. coaguli leporis ʒ. i. Capiat per vjjj. vel x. dies.

In affectu bilioſo ſequens ſyrupus roborans, adſtringens, & refrigerans parari poterit.

♃ Aquæ roſar. ℔. jv. ſpiritus vitrioſi q. ſ. ut aqua reddatur acidula, ac vix talis ſentiatur ad guſtum, roſar. rubr. ſiccarum. P. ijj. Infundatur frigidè per biduum. Colaturæ adde ſacchari roſacei q. ſ. ut fiat ſyrupus.

Ac denique adſtringentia medicamenta, in menſium fluxu immodico deſcripta, huc transferri poterunt.

Pro potu ordinario conveniet bochetum ex rad. chinæ vel ligno lentiſcino cum vino adſtringente.

Dum adſtringentia & roborantia uterum per os exhibentur, topica & externa admovenda ſunt, videlicet fotus, ſemicupia, unguenta, emplaſtra, injectiones, ſuffitus, & peſſaria, qualia in fluxu menſium immodico præſcripta ſunt.



Antequam autem adſtringentia hæc topica in uſum revocentur, uterus probè detergendus eſt. Alioqui impuritates illæ in eo retinerentur, quæ ſurſum remeantes, graviorum morborum cauſa eſſent. In detergendo autem habenda eſt ratio humoris morbifici. Alia enim detergentia debentur humori pituitoſo, alia humori bilioſo.

Si humor ſit bilioſus, fiant injectiones ex aqua hordei, ſero lactis, aqua ſaccharata. Si verò pituitoſus ſit, parentur ex hydromelite, vel decocto abſinthii, matricariæ, & ſimiliũ.

Peſſarium detergens etiam fieri poterit ex theriaca & terebinthina; vel ex foliis mercurialis contuſis, & panno lineo raro iuvolutis.

Hiſce utetur ante adſtringentia, donec uterus probè deterſus fuerit. Quod cognoſcetur ex nullo, aut pauco humorum per eam partem tranſitu.

Ab uſu detergentium, ſuffitus primùm adminiſtrandi ſunt, quia uterum exſiccant & roborant. Iique commodè parabuntur ex thure, ladano, maſtiche, ſantalis, nuca moſchata, roſis rubris. Poſtmodum verò ad alia adſtringentia progrediendum erit.

---

## CAPUT V.

### *De furore uterino.*

Furor uterinus eſt ſpecies maniæ, ab intenſo & effrænato coëundi apetitu orta, qui mentem de ſede ſua dejicit; ita ut laborantes obſcœna & impudica verba effutiant, abjectâ omni verecundia venerem furioſè expetant, & ad eam viros invitent.

Producitur immodicus iſte coëundi appetitus à ſeminis copiâ, acrimoniâ, & fervore, naturæ leges excedente, quæ in vaſis ſeminalibus immodicè turgens, genitalia vehementer excitat ad veneris appetitum, eàque veluti inflammat. Ex ea verò materia vapores ad cerebrum demittuntur, qui rationem perturbant, eàmque de ſede ſua dejiciunt, quamvis ipſe coëundi appetitus immodicus, ſine vaporum concurſu, per ſe rationẽ ſuperare poſſit & obruere, quemadmodum omnia pathemata vehemẽtiora idem præſtare poſſũt, præſertim amor immodicus, qui eroticus affectus nominatur.

Illas autem qualitates acquirit ſemen, quando nimis retinetur in corporibus ſalacibus, & multo calore præditis; atque adeo hic affectus virginibus, aut viduis junioribus proprius eſt; quamvis etiam nuptis contingere poſſit, quæ ſcilicet ignavos habent conjuges, aut non ſatis adamatos ut vaſa ſpermatica ſufficienter deplere, aut appetitum venereum ſatiare nequeant.

Quidam volunt ſemen etiam putreſcere, & malignam qualitatem induere, quæ gravia iſta ſymptomata producat. Verùm non facilè iis eſt differentiam oſtendere, quæ inter hunc affectum & hyſtericam paſſionem intercedit, quæ à ſeminè corrupto, & malignitatem adepto producitur. Licèt enim varii putredinis gradus, varios etiam malignitatis gradus efficiant, unde magna ſymptomatum varietas exurgit; ſufficiunt tamen qualitates manifeſtæ, nempe ſeminis copia excedens, caliditas, acrimonia, & turgentia nimia, cum phlogoſi partium genitalium ad iſtum affectum generandũ.

Cauſæ verò, calidum iſtud ſemen acre, & copioſum producentes ſunt, ætas juvenilis; temperies ſanguinea & bilioſa, vel melancholiæ aduſtæ particeps; cibi euchymi & opipara menſa, idque magis, ſi edulia aromatibus condiantur; odor ipſe aromatum frequens, ut moſchi, zibetæ, & ſimilium, ſomni longiores, & in lecto, plumis mollioribus referto, blanditiæ amaſiorum, lectio librorum impudicorum, choreæ, & aliæ voluptates, in adoleſcentium conſortio ſuſceptæ,

Diagnoſis hujus affectus ex iis quæ dicta ſunt, facilè elici poteſt. Sed quia ſenſim & per gradus apparere ſolet, illius progreſſus exponendus. In principio igitur, dum adhuc mentis compotes ſunt, mœſtiores ac taciturniores evadunt, ſeu cum oculorum jactatione, ac laſcivia, & faciei rubore, qui per intervalla intenditur, præcipuè verò rei venereæ factæ commemoratione, ad quam reſpiratio & pulſus immutantur, per ſympathiam cordis, unde Galenus ſe ex pulſu cognoviſſe gloriatur furibundos mulierum amores, quod ejuſmodi amantes varias ſubito mutationes in pulſu patiantur, dum objecta expetita illis offeruntur, vel in memoriam revocantur. Poſtmodum verò, dum malum exacerbatur, incipiunt rixari & lachrymari, ac ſubindè in riſum effundi, multa colloqui inconcinnè & imprudenter; ex quibus nihil certi colligas. Deinde reſipiſcunt; donec alter paroxyſmus, ex materiæ motu inordinato & ſine ulla certa periodo redierit. Hoc furore percitæ mulieres, morbo ad ſtatum progreſſo, viros ad coitum palam & coram omnibus invitant, rem veneream proprio & vernaculo nomine paſſim inculcantes.

Quòd ad prognoſin attinet: Morbus iſte curabilis eſt, ſi maturè medela adhibeatur. Si verò diutiùs perſeveraverit, & firmas radices egerit, in veram maniam degenerat.

Magna saluti ſpes eſt, quando longiora incipiunt eſſe intervalla, aut quando corpus emaciatum inſtaurari incipit & commemoratio rei venereæ, coram illis facta, eas non ampliùs multum afficit & perturbat.

Curatio hujus affectus ob dirigenda eſt, ut calida intemperies tum viſcerum, tum uteri præſertim, tum ſanguinis, & ſeminis corrigatur, & humores acres ac materia ſeminalis evacuentur: Quod quidem ſequentibus remediis perfici poterit.

Ac primùm phlebotomia, pluries repetita, quantum vires ferre poſſunt celebranda eſt; ut tota humorum maſſa, & ipſe uterus refrigerentur, & ſanguis fervidus ab uteri venis revellatur.

Si verò menſium ſuppreſſio adfuerit, tundendæ poſtmodum erunt venæ inferiores, ut curſus ille naturalis humorum concitetur.

At ſi verſus hæmorrhoidales venas ſanguis pergere videatur, quod ex tumore & rubore illarum dignoſcitur; admotis hirudinibus, aperiendæ ſunt.

Poſtmodum purgatio inſtituenda eſt, ex benignioribus compoſitæ, bilem, aut melancholiam educentibus, prout alteruter humor redundaverit.

Purgationi ſuccedent julepi præparantes humorem peccantem, refrigerantes ſcilicet, & leviter aperientes, per triduum uſurpandi.

Mox purgans validius exhibendum erit, ad humores illos penitùs infixos evellendos. Cui uſui conferre poterunt illa medicamenta purgantia, quæ in maniæ curatione fuere deſcripta, quæ per intervalla erunt repetenda.

Iterata purgatione, ad uterum & univerſum corpus refrigerandum, humoriſque fervorem temperandum; ſequens balneum erit utiliſſimum; idque pluries in morbi decurſu erit repetendum.

♃. Fol. lactucæ, ſalicis, nymphææ, vitis, portulacæ, umbilici veneris, an. faſci. flor. violar. nymphææ, & roſar. an. M. ii. Coquantur omnia pro balneo, quod ingrediatur ægra tepidè, ſine ſudore, bis in die, longe à paſtu.

Quia verò balneum integrum tam facile ad multos dies continuari nequit; ſaltem ſemicupium ex prædicti decocti portione, imo verò ex aqua ſimplici paratum frequenter iterandum eſt, & valde tepidè adminiſtrandum: ſumma etenim hujuſce curationis in eo conſiſtit, ut uterus valde refrigeretur. Quod confirmatur inſigni experimento, ab Harvæo propoſito, in tractatu de partu nobilis fœminæ, à furore & melancholia uterina, ultra decennium delirantis, cui poſtquam omnia fruſtra tentata eſſent, contigit uteri prolapſus, qui non fuit repoſitus, donec à frigore externo illius intemperies deferbuiſſet. Succeſſit res ex ſententia, brevique planè convaluit, atque uterus demum loco ſuo reſtitutus eſt.

Ad ulteriorem corporis refrigerationem, ſerum lactis, per multos dies exhibitum, convenire poterit.

Denique ea omnia, quæ ad maniam & affectionem hypochondriacam propoſita ſunt, in hoc affectu etiam conferre poterunt, prout bilis, aut melancholia illi dederit originem.

Quibus omnibus addi poſſunt quæ proprietate ſpecifica ſemen extinguere ac refrigerare valent, in quorum numero ſequentia recenſeri debent.

℞. Fol. nymphææ salicis, viticis, ana M. iv. fol. lactucæ, portulacæ, umbilici veneris, ana M. i. sem. quatuor frigid. major. lactucæ & papav. albi, ana ℥. ß. anethi ʒ. ii. flor. nymphææ & violatum, ana M. i. Contundentur omnia recentia, & irrorentur succo limon. & destillentur in B. M. ac singulis aquæ libris addatur camphoræ ʒ. i. Capiat ℥. i. frequenter.

Vel ex prædictis simplicibus, vel eorum nonnullis potest fieri decoctio, & saccharo dulcorari ad plures doses, addendo camphoræ parum.

Vel fiat emulsio ex sem. frig. major. lactucæ, & papav. albi extracta cum aquis nymphææ, lactucæ, & salicis; cum syrupo violaceo.

Opiata in hunc modum præscribi poterit.

℞. Conservæ flor. nymphææ, violar. & viticis, seu agni casti, ana ℥. ß. conservæ rosar. ℥. sem. caudicum lactucæ condit. ℥. i. coralli & smaragdi præpar. an. ʒ. i. Cum syrupo violac. & nymphææ, fiat opiata.

In summa delirii vehementia somnum conciliantia utilissima sunt, tam interna, quàm externa, prout in phrenitidis & maniæ curatione descripta sunt.

In toto morbi decursu, clysteres refrigerantes & blandè purgantes usurpandi sunt, cavendo ab acrioribus & vehementer purgantibus, quæ materiam in utero, aut in ejus vasis contentam exagitant, unde symptomata exacerbari solent.

Injectiones etiam fieri possunt in uterum ex decoctis herbarum, pro balneo aliisque remediis præscriptarum, quibus utiliter sal Saturni addi poterit.

Clysteres frequentes ex oxycrato ad hoc quoque conferre poterunt.

Exteriùs etiam linimenta refrigerantia, lumbis, pubi, & perinæo admovenda sunt, ex ol. nymphææ, unguento rosac. vel albo refrigerante, cum succis solani, hyoscyami, nymphææ dissolutis, addendo parùm camphoræ.

Tum lamina plumbea perforata supra renes continuò gestanda.

Ratione causæ conjunctæ, quandoquidem seminis illius acrioris & corrupti evacuatio morbum solvere potest; optimè consultum foret, in morbi principio, antequam deliria sint valdè conspicua, aut in eorum intervallo, si satis dilucidum extiterit, hujusmodi virgines viro juveni ac valido jungere: Sic enim satiato utero, & effusa materiâ, quæ in vasis illius continetur, eas curari contingit.

Si verò non ita facilè nuptiæ celebrari valeant, aut vitæ conditio id minimè patiatur; consulunt nonnulli, ut à perita obstetrice fiant frictiones & contrectationes partium genitalium, quarum ope excernere possunt magnam istius seminis copiam. Sed quia illud nefas est, sufficiet, dum ægra est in balneo, perfricare leniter longè à pudendis uteri partes, ut aquæ tepore illo attemperentur, & madore laxiores fiant, discutiaturque sua sponte seminale excrementum, ita ut manus nihil aliud præstet, quàm levem aquæ subingressum ad penitiores uteri partes, quòd tantùm aqua operetur, quantum aliud auxilium ex iis, quæ adversùs semen pugnant.

Ad eundem usum pessaria componi poterunt ex foliis mercurialis contusis, cum pauca myrrha, aut pulvere aristolochiæ. Quæ supponi debent, dum ægra est in balneo, ne nimium incalescat uterus, & post unius horæ spatium auferri. Moxque fiat injectio in vuluam ex sero lactis, vel decocto hordei, cum pauco succo solani, semper vivi, aut cicutæ, quæ in hoc affectu peculiariter commendatur.

Ad semen expurgandum sequens bolus erit utilissimus.

℞. Terebint. Venet. ʒ. iii. agarici trochiscat. Drach. ß. sem. dauci, cannabis, pul. ligni aloës, ana gr. viii. Cum sacch. fiat bolus.

Si affectus perseveret, applicentur cauteria cruribus. Nihil enim præstantius est, quàm materiam ad inferiora per illos fonticulos derivare.

Quòd si lienis tumores & obstructiones supervenerint, ut sæpè fit, illis diligenter erit providendum propriis remediis.

Quia demque in hoc affectu cerebrum & cor graviter afficiuntur, ob vapores ab utero sursum elatos, utrique providendum erit: cerebro quidem frictionibus, ligaturis ad interiora, cucurbitulis supra coxas & inguina frequenter admotis; cordi veró epithematis, tam liquidis quàm solidis, in virium imbecillitate præscriptis.

---

## CAPUT. VI.

### *De histerica passione.*

Dum semen & sanguis menstruus præter naturam retinentur in mulieribus, putrescunt ac corrumpuntur, necnon malignam & venenatam qualitatem acquirunt: unde vapores maligni elevantur, & ad varias corporis partes deferuntur, propter mirum consensum, quem uterus habet cum omnibus propemodum corporis partibus. Inde verò varia accidunt symptomata, tam diversa, ut jure dixerit Democritus *in Epistola ad Hippocratem*, sexcentarum ærumnarum innumerarumque calamitatum autorem esse uterum; & ipse Hippocrates scripserit, *lib. de morbis virginum*, multis & incomprehensibilibus ferè affectionibus premi miserrimas mulieres, Nos illas omnes affectiones hoc capite explicare agredimur, & unico hystericæ passionis nomine comprehendimus, Galenum imitantes, qui *lib. de loc. affect. c. 5.* dicit, hystericam passionem unum quidem nomen esse, varia tamen & innumera accidentia sub se comprehendere. Quamvis neoterici ferè omnes suffocationem hystericam sub titulo hystericæ passionis explicent, symptoma peculiare generis nomine donantes, propterea, quòd omnium frequentissimum & molestissimum esse consuevit. In hoc tamen maximè superflui esse videntur Authores præcipui, qui de morbis mulierum scripserunt, quód diversis capitibus varios ex utero affectus exponant, nempe hystericam suffocationem, capitis dolores, convulsiones epilepticas, cordis palpitationes, arteriarum in hypochondriis & dorso pulsationes, ventriculi, hepatis & lienis affectus ex utero oriundos, & varios in variis partibus dolores ab eodem concitatos, quòd omnes illi affectus ab iisdem causis oriantur, & iisdem remediis curari debeant, ita ut Authores prædicti in variis capitibus eadem sæpiùs non sine lectorum tædio, repetere cogantur.

Nos igitur, ut breviter & methodicè omnes istos affectus exponamus, operæ pretium ducimus, causas eorum universales præmittere, ut deinceps sigillatim ostendamus, quomodo illi affectus ab his causis oriantur.

Diximus itaque ab initio, duas causas præcipuas horum omnium affectuum esse, semen muliebre, & sanguinem menstruum, dum præter naturam retinentur, & corrumpuntur, malignamque ac venenatam qualitatem acquirunt, ex quibus maligni vapores elevantur, variasque partes afficiunt. Cui doctrinæ generatim propositæ, duo alia maximi momenti adjungenda sunt, quorum primum est, non solum semen & sauguinem menstruum hystericas affectiones producere, sed etiam varios humores excrementitios, & in uterum confluentes, qui diuturnâ morâ putrescunt, & tetros vapores emittunt. Hujus rei fidem faciunt viduæ non paucæ, quæ sanguine menstruo & semine destitutæ, hystericis tamen affectibus sunt plurimum obnoxiæ. Alterum est, quòd non solum vapores, ex prædictis substantiis elevati, hystericos affectus producant, sed etiam isti humores, qui liberum exitum non invenientes per vias uteri (ad quem, veluti sentinam, natura humores superfluos deponit,) ob suppressionem mensium, vel fluoris uterini, ad partes superiores regurgitent, eàsque inficiant prava illa qualitate, quam in vasis uteri, diuturniori morâ, aut per contagium seminis aut menstrui corrupti contraxerunt.

His ita constitutis, videndum est, quomodo hysterici affectus à prædictis causis excitentur, à suffocatione incipiendo, quæ omnium præcipua & magis frequens hujusmodi muliercularum affectio esse solet, multisque aliis, iisque gravissimis, plerumque stipatur symptomatis. Nam præter læsam respirationem, quæ interdum etiam aboletur, totius corporis refrigeratio locis & pulsûs interceptio, imò interdũ motus & sensus abolitio contingit, ut ægræ quasi mortuæ jaceant, & quædam pro mortuis habitæ, sepulturæ destinatæ fuerint, cùm tamen postea revixerint.



Invadit autem hoc malùm per paroxysmos, qui nunc frequentiùs, nunc rariús redeant, nunc breviore, nunc longiore tempore durant, pro materiæ copia, quæ nunc citiùs, nunc tardiùs colligitur, nunc etiam citiùs, nunc tardiùs discutitur. Habent enim ejusmodi causæ in corpore humano sua digestionis & exaltationis tempora, quæ ubi attigerunt, subitò & quasi in momento ad agendum erumpunt. Imò verò collecti anteà in corpore hujusmodi humores, in corpore aliquandiu latere possunt, donec, à causâ aliquâ interna vel externa commoti, venarum auram in alias partes effundant. Frequentissimæ autem & notissimæ causæ hujusmodi commotionem & agitationem efficientes, sunt res odoratæ, naribus admotæ, vel alimenta dulcia assumpta, à quibus promptissimè mulieres, affectibus hystericis obnoxiæ, paroxysmum incurrunt: quod etiam non rarò præstant ita vehemens, terror, aliàque animi pathemata graviora.

Varii autem sunt hujus affectionis gradus, pro varia materiæ morbificæ copia & malignitate. Aliquando enim suffocatio & respirationis læsio levis est, & citò solvitur, aliquando gravis, ut omninò auferatur, & alias affectiones hystericas, ut vomitum, deliria, convulsiones, syncopem adjunctas habeat.

Communiter tamen ex semine corrupto graviora excitantur symptomata, quàm ex sanguine menstruo, aut aliis humoribus corruptis. Quantò enim semen, propriam servans naturam, essentiæ suæ bonitate menstruum superat; tantò etiam, ex superveniente corruptione, in majorem & deteriorem venenositatem degenerat.

Aliæ etiam hujus suffocationis hystericæ differentiæ adnotandæ sunt; quòd nimirum aliquando mulieres hystericæ magnam respirationis difficultatem patiantur; aliàs sese strangulari dicant, quasi fauces illis fune constringerentur; alias verò respiratio maximè imminuatur aut aboleatur, sine ulla molestia aut suffocationis sensu. Cujus diversitatis ratio indepetenda est, quod simplex suffocatio & respiratio difficilis pendet à flatuum copia, qui interdum magnâ copiâ cumulantur in mulieribus hystericis, præsertim, quando hysterica passio hypochondriacæ juncta est, qui quidem flatus diaphragma & pulmonem comprimunt, ut in asthmate flatulentò contingit. Sensus verò strangulationis, in quo potissimùm fauces constringi videntur, à peculiari auræ venenatæ indole depẽdeat: quemadmodum alia venena reperiuntur in macrocosmo, quæ hanc fauces constringendi & strangulationem efficiendi vim obtinent, ut de quadam fungorum specie notum est. Varias autem esse venenatas illas qualitates, quæ in hystericis mulieribus generantur, satis innuit Galen. 6. *de lòc. aff. cap.* 5. dum hujus vaporis malignitatem torpedinis veneno, phalangi morsui, & ictui scorpionis comparat: quæ venena, etsi mole sint exigua, viribus tamen maxima, in corpus humanum recepta, exiguo temporis spatio illud gravissimè afficiunt; & vehementissima symptomata inducunt. Imminuta verò aut abolita respiratio fit, ab iisdem vaporibus, narcoticâ quadam vi præditis; qui cordi maximè & spiritibus vitalibus adversi, actionem eorum impediunt, unde sequitur totius corporis refrigeratio ex defectu spiritus influentis, & respirationis cessatio deficiente usu. Cùm enim respiratio ad cordis refrigerium necessaria sit: dum ab aurâ istâ venenatâ cor impensè refrigeratur; non indiget illo refrigerio, sibi per respirationem communicato, & ita cessat respiratio, cessante usu. Dicere etiam possumus, auram illam venenatam & narcoticam cerebrum impetere, & spirituum animalium influxum impedire, unde motus diaphragmatis & musculorum respirationi inservientium, impeditur, Adde quòd destructo spiritu vitali, animalem etiam destrui necesse sit, qui ex eo generatur.

Dubium solvit Galenus *loco citato*, ex eo deductũ, quod passim circumfertur: hominem vivere non posse sine respiratione, atque adeò mulieres hystericas respirationis abolitionem pati nullo modo posse. Dicit enim, ex summa cordis refrigeratione tolli respirationis necessitatem, quæ si urgente corde impediretur, promptus sequeretur interitus, sed exiguum calorem, qui adhuc superest in corde, sola transpiratione foveri, quemadmodum animalia, in latibulis per hyemem degentia, solâ transpiratione vivunt, quia frigidissima sunt, & exiguum habent calorem, qui respiratione non indiget.

Præter causam suprá commemoratam hystericæ suffocationis, nempè vaporem malignum & venenatum, quidam aliam addunt, scilicet uteri ascensum ad partes superiores, quo ventriculus ac diaphragma comprimuntur, & inde non solùm suffocatio hysterica, sed etiam alia symptomata emergunt Hunc uteri ascensum proposuit Hippocrates *lib. de natura muliebri*, his verbis, *Conversi uteri impetunt hepar, & ad præcordia irruunt, sursum enim ad humiditatem feruntur, á labore nimium resiccati. Hepar autem gratiosi humoris fons est*. Fernelius verò *l. 9. pathologiæ, c. 16.* hunc uteri ascensum se frequenter tactu deprehendisse affirmat, eumq; instar globi cujusdam in ventriculum elatum ac graviter opprimentem, unde sæpè manu depressus est, manifesteque in propriam sedem propulsus. Idem testatur Eustachius Rudius *lib. 2. Practicæ cap. 51.* se nimirùm propriis manibus uterum ipsum usque ad umbilicum, & nonnunquam supra ipsum elevatum contrectavisse, & in propriam sedem paulatim propellendo deduxisse. Galenus verò *6. de loc. aff. cap. 5.* hanc sententiam oppugnat, docetque, etsi uterus aliquo modo moveri possit atque ascendere, id tamen perexiguum esse: neque fieri ullo modo posse, ut uterus usque ad ventriculum ascendat, tantùm abest, ut illum prætereundo, ad septum transversum pertingere possit. Ratio firmissima ex Anatome petitur. Siquidem uterus quatuor, validissimus ligamentis in sua sede ita firmatur, ut sursùm tanto spatio attolli minimè valeat. Ad hanc tamen respondent hujus opinionis defensores, in procidentia uteri ligamenta illius ita laxari, ut extra pudenda prodire soleat; atque adeo quantùm descendit ad inferiora: tantùm posse ascendere ad superiora, ligamentis ita relaxatis. Respondemus: uteri procidentiam fieri paulatim, & longissimo tempore; per emollitionem & humectationem ligamentorum, à diuturno humoris pituitosi defluxu excitatam: uteri verò ascensum, quem vocant, fieri in momento, & citissimè restitui ac cessare. Et omninò necessarium foret anteâ relaxata fuisse illa ligamenta, atque adeò uteri prolapsu laborarent omnes mulieres, quæ huic ascensui obnoxiæ essent; quando quidem cessantibus causis, quæ illum ascensum promovere possunt, sponte & proprio pondere uterus ad inferiora proruerct, & continua procidentia laboraret.

Difficilius est respondere autopsiæ à Femelio, Rudio, aliisque propositæ, qui se manu propria uterum percepisse aiunt, globi instar, ad umbilicum, & ulteriùs ascendentem, & compressione ad suum locum propulsum. Ad hoc respondet Sennertus, corpus illud, quod tactu deprehenditur, non ipsum uterum esse; sed testes, & vas illud cæcum quod tuba Fallopiana dicitur, & Fallopio inventore, qui tubæ extremo orificio id comparavit. Cùm enim testes uteri sunt penduli, & corpus tubæ fistulosum, laxum, & vagum, dum semine corrupto & humoribus vitiosis, ac flatibus replentur & turgescunt: per hypogastrium hinc inde moveri, & ad umbilicum usque ascendere possunt. Talem autem tumorem rotundum in testibus & tuba uteri posse contingere, qualis interdum in fœminis deprehenditur, docere potest Riolani observatio in Anthropographia proposita, ubi refert, se in hystericis virginibus testes deprehendisse pugno grandiores, seroso semine turgentes, quin etiam tubam uteri amplificatam & valde dilatatam, Vesalius verò simile quippiam observavit in nobili quadam puella, uteri strangulatu laborante, in qua alter testis instar majusculæ pilæ protuberabat, croceo humore, simùlque gravissimè olente, ac venenosum quid & tetrum spirante refertus, qui humor conterminas sedes tingebat, non secus, ac colon intestinum, quà sub jecore fertur, à cystide fellea luteum reddi cernimus.

Verùm non valde recedit Sennertus à prædictorum sententia. Positò enim, quod ille asserit, testes & tubam uteri dum semine corrupto & humoribus vitiosis, ac flatibus re-

plentur & turgeſcunt, per hypogaſtrium hinc inde moveri, & ad umbilicum uſque aſcendere poſſe: cùm partes illæ utero ſint contiguæ, per hypogaſtrium, & ad ipſum uterum moveri nequeunt, quin ſimul uterus moveatur, atque adeo toti utero ex partibus ſuis integrantibus eique connexis compoſito, motus iſte facile tribui poteſt. Deinde, ſi teſtes & tuba uteri, dum vitioſis humoribus aut flatibus replentur, variè commoveri poſſunt, quidni etiam uterus, iiſdem humoribus aut flatibus refertus, iiſdem motibus cieri poteſt? Convincit quidem ratio Sennerti à Galeno mutuata, uterum quatuor ligamentis conſtrictum ad diaphragma non poſſe aſcendere, imò ne quidem ad ventriculum; ſed ad umbilicum uſque proferri poſſe, ubi Authores prædicti globum illum perceperunt, negandum non eſt: tum quia ligamenta illa aliquantulum extendi poſſunt à materia turgente; tum quia uterus, dum inflatur, locum ampliorem occupat, & verſus umbilicum percipi poteſt. Sive igitur totus uterus, ſive partes illi annexæ, nimirum teſtes & tuba uteri ſurſum moveantur, ſemper aſcenſum uteri nominare poſſumus, doctrinæque Hippocratis adhærere.

Dolor capitis ex utero variis modis contingit: interdum enim totum caput obſidet, aliàs ſinciput, aliàs occiput invadit, aliàs circa oculos percipitur, ut è ſede ſua quaſi erupturi videantur.

Fiunt autem iſti dolores à prædictis vaporibus acribus & malignis ad caput elevatis, & partes illius membranoſas vellicantibus: humores etiam pravi, ab utero tranſlati, hunc dolorem excitare poſſunt. Sanguis enim vitioſus, ex vaſis uteri regurgitans, & præſertim tenuior ac ſeroſior illius portio ad caput uſque aſcendit, & in membranoſas partes effuſas, dolores illos procreat, qui dolor interdum pungens & ulceroſus eſt, ex vaporum aut humorum acrimonia; interdum tenſivus, à copia & multitudine, tenſionem efficiente; interdum verò pulſatorius, quando vapores aut humores per arterias feruntur, vel quando arteriæ partis alicujus capitis peculiaris ſanguine fervido replentur.

Epilepſia ex utero ab iiſdem vaporibus acribus & malignis excitatur, qui cùm inſignem acrimoniam atque malignitatem adepti ſunt, partes nervoſas vehementiùs & acerbiùs feriunt; unde fit, ut illæ contrahantur, & ad excluſionem rei noxiæ motibus convulſivis agitentur.

Palpitatio cordis ab iiſdem vaporibus ſæpè contingit ex utero ad cor elevatis, illiuſque facultatem expultricem irritantibus.

In arteriis etiam dorſi & hypochondriorum pulſatio contingit, ex ſanguine fervido, ex utero in illas arterias tranſlato, eaſque diſtendente, unde pulſatio major fit, quæ partes vicinas feriens, pulſationis ſenſum in iis inducit. Fiunt tamen interdum hujuſmodi pulſationes in melancholia hypochondriaca, quæ in horum affectuum diagnoſi erunt diſtinguendæ.

Varii etiam in ventriculo, hepate, & liene affectus oriuntur ex utero. Ventriculi læſiones dejectam appetentiam, vel eandem intenſiorem, vel ad abſurda propenſam, vel ſingultus, vomitus, aut ructus, aut cardialgiam excitant. Quæ omnia ſymptomata à prædictis vaporibus, in ventriculum tranſmiſſis, per arterias hypogaſtricas & cœliacas, vel alios cæcos ductus excitantur. Varia autem illa ſymptomata vapores iſti inducunt, pro diverſa eorum natura, diverſoque putredinis & malignitatis gradu. Prout enim calidi ſunt, inappetentiam & ſitim excitant. Si verò frigidi fuerint, coctionem lædunt. Abſurdorum verò appetentia & maligna humorum & vaporum qualitate dependet, ut in pica à nobis oſtenſum eſt: ac pro diverſa malignitatis ſpecie fit, ut appetitus magis ad hanc, quàm ad illam rem feratur, ut aliæ carbones, aliæ gypſum, ſalem, cinnamomum, aliaque abſurda appetant. Ex certa etiam malignitatis ſpecie dependet quorumdam eduliorum peculiaris averſio, & quod mirabilius eſt, in quibuſdam apparuit potus omnimoda averſio: ſicut narrat Ludovicus Mercatus de illuſtri quadam muliere, potum omnino averſante, & de alia, quæ licèt potum ſibi porrigi expeteret, cum tamen vomitu rejiciebat, ſimulque gravibus aliis ſymptomatis vexabatur. Ubi conjicere licet, humores pravos in ea muliere malignitatem fuiſſe adeptos, illi conſimilem quæ in hydrophobia generari ſolet. Negandum tamen non eſt, partium diverſitatem, ad quas humores illi & vapores maligni deferuntur, non parum conferre ad ſymptomatum varietatem efficiendam. Si enim ad os ventriculi ferantur, appetentiam lædunt & cardialgiam inducunt. Si in ventriculi cavitatem effundantur, ructus & vomitus excitant. Si ventriculi tunicis hæreant, nauſeam perpetuam inducunt. Si acrimoniâ inſigni præditi ſint, ſingultum aut dolores efficiunt; qui etiam dolores à copia gravante ac diſtendente exoriri poſſunt.

Hepatis læſiones ex ſanguine menſtruo retento, & per venas ad eam partem refluente, facilè generantur, hinc morbus virgineus à ſanguineo pravo ab utero in hepar, & ab hepate in totum corpus effuſo generantur. Hinc tumores, febres aliique affectus quamplurimi in toto corpore, variiſque partibus oriuntur, cum omnes ab hepate nutrimentum capiant.

Si verò ſanguis ille vitioſus ab utero in lienem refluat, tumores, obſtructiones, & affectiones melancholicæ atque hypochondriacæ excitari ſolent.

Ac denique mulieres varios in lumbis, cruribus, aliiſque partibus dolores patiuntur, ex vitioſis humoribus atque vaporibus, ab utero ad eas translatis. Quæ omnia ſymptomata, ex utero oriunda ab aliis naturæ conſimilis: aliunde provenientibus, ab aliis cauſis productis, ſequenti diagnoſi diſtinguentur.

Primò igitur diagnoſis hyſtericæ ſuffocationis ab iis quæ ſuprà relata ſunt, majori parte deſumi poteſt. Apparent enim in ea ſymptomata enumerata, non omnia quidem in omnibus; ſed quædam in his, alia in illis, variâ cauſarum diſpoſitione. Illa autem ſymptomata ſunt læſa reſpiratio, in qua nonnunquam ſtrangulari videntur, aliàs verò reſpiratio imminuitur, aut abolctur, ſine ulla moleſtia aut ſuffocationis ſenſu; totius corporis refrigeratio; vocis & pulſus interceptio, interdum etiam motus & ſenſus abolitio: interdum deliria, convulſiones, ſyncope, vomitus & ſingultus prædictis ſociantur.

Verùm ad clariorem diagnoſin ſigna priùs proponenda ſunt, quæ affectum imminentem indicant: qualia ſunt, murmur abdominis cûm ructu vel nauſea, laſſitudines, oſcitationes & pandiculationes, à materia flatulenta, quæ ab utero in varias partes elevari incipit; triſtis aſpectus & pallor faciei, à retractione caloris nativi verſus ſuos fontes excitatus.

Ingraveſcente affectu ſenſus ſtrangulationis urgere incipit, quaſi ex grandiori bolo devorato, quem in faucibus ſe habere putant. Poſtmodum reſpiratio intercipitur, & ſuffocatio augetur. Ac tandem actiones omnes vitales & animales depravantur, imminuuntur, vel abolentur. Hinc deliria, convulſiones, aliàque ſymptomata gravia. In quibuſdam uterus ſenſibiliter agitatur, & quaſi conglobatur & in variis abdominis partibus globi inſtar percipitur. Declinante verò affectu, ſeu paroxyſmo hyſterico, humor quidam è locis muliebribus effluit, inteſtina obmurmurant, oculi attolluntur, genæ rubore ſuffunduntur, actiones animales reſtituuntur, corpus incaleſcit, ſuſpiria profunda emittuntur, ſicque ægra ſenſim reſtituitur.

Ex ſignis propoſitis affectio hyſterica à cognatis & conſimilibus affectibus, putà ſyncope, apoplexiâ & epilepſiâ facilè diſtinguitur. Differentia tamē, quæ inter illos affectus intercedit, peculiariter annotanda eſt.

Ac primûm tribus ſignis generalibus conjicere poſſumus ſymptomata quæ hyſtericæ paſſioni & prædictis affectibus ſunt communia, ab utero dependere potiùs, quàm à primario cordis aut cerebri vitio. Quorum primum eſt, quòd ſi ægra hyſtericis affectionibus ſit obnoxia, & prædicta ſymptomata pati non rarò conſueverit, dum illa denovo adveniunt, de alio affectu cogitandum non ſit. Secundum eſt, quòd mulieres, dum ſymptomata illa pati incipiunt, de utero malè affecto conquerantur. Tertium eſt, quod hyſtericæ mulieres fætidis, naribus admotis, & ſuaveolentibus, in pudenda immiſſis, magnum levamen percipiant, quod in aliis affectibus non contingit.

Peculiariter verò à ſyncope diſtinguitur hyſterica affectio, quòd in illa reſpiratio & pulſus omninò amittantur; in hac verò aliquantulum remaneant, licèt valdè imminutè, donec ad extremum periculum pervenerint. Secundò, ſyncope promptiùs invadit, & quaſi derepente corripit ægrotantem. At in hyſterico affectu ſigna evidentia procedunt futuræ acceſſionis. Tertiò, pallor faciei major eſt in ſyncope, minor autem in hyſterica ſuffocatione. Imò verò, nonnullæ mulieres hyſtericæ in paroxyſmo faciem habent rubicundam, & tunc hoc ſolo ſigno affectus certiſſimè diſtinguitur, Quartò, in ſyncope utplurimùm ſudores frigidi & diaphoretici apparent, qui in ſuffocatione hyſterica non reperiuntur. Quintô ſyncope brevior eſt, & citò ad ſalutem, vel ad mortem terminatur, hyſterica verò ſuffocatio diuturnior eſt ad diem unum, vel plures interdum perſeverat. Hoc tamen advertendum eſt, ſyncopem cum hyſterico affectu aliquando complicari, quando nimirùm cor graviùs afficitur, vel vires admodum debilitatæ ſunt ex diuturniori affectu; & tunc mixta eſſe poſſunt utriuſque affectus ſymptomata.



Ab apoplexia diſtinguitur ſuffocatio uterina: primò quòd in hac parte non ſint ita reſolutæ, neque ſenſus tactus omnino abolitus ſit, ut in apoplexia, ſed ſi pungantur, aut pili avellantur, manu ſufficienter indicant, ſe dolorem ſentire. Secundò, in apoplecticis ſtertor perpetuò apparet: in hoc uteri affectu minimè. Tertiò, hyſtericæ mulieres poſt acceſſionem, meminerunt eorum quæ dicta, aut facta ſunt, quod in apoplexia non contingit.

Ab epilepſia diſtinguitur: Primò, quòd convulſivi motus non perpetuò conjuncti ſint cum hyſterica ſuffocatione, nec, ubi adſunt ita univerſales ſint, ut in epilepſia, ſed unum vel alterum tantùm membrum concutiant. Secundò, pulſus in epilepticis major eſt etiam, quàm in ſtatu naturali: in hyſtericis verò contrario modo ſe habet. Tertiò, in epilepſia ſpuma circa os apparet, in hoc verò affectu minimè. Quartò, epileptici non meminerunt eorum, quæ circa ipſos facta ſunt; quod in hyſtericis fieri dictum eſt. Quintò, hyſtericæ mulieres in fine paroxyſmi ut dormientes excitantur, cum murmure ventris inferioris, quaſi utero quieſcente, & in ſuam ſedem redeunte, & interdum magna humoris copia per uterum effluente, quæ in epilepticis non contingunt.

Oportet etiam inquirere, quomodo hyſtericæ mulieres à mortuis diſtinguantur, cùm plurimis hiſtoriis proditum ſit nonnullas pro mortuis habitas, & ſepulturæ deſtinatas aut ſepultas fuiſſe. Id quidem Authores variis modis explorant. Vel enim lanam carptam aut plumas leviores ori admovent, quæ ſi non moventur, ægram pro mortua habent, vel ſpeculum terſum ori apponunt, quod halitu emiſſo infici debet, ſi ægra vel tantillùm ſpiret: vel cyathum aqua plenum pectori imponunt, & ſi aqua nullo modo moveatur ægram pro mortua habent. Hæc ſigna utplurimum locum habent; ſed perpetua non ſunt, nec omnimodam certitudinem præ ſe ferunt, cùm antea dictum ſit, quaſdam mulieres hyſtericas ſolâ tranſpiratione vivere, inſtar animalium, in latibulis degentium hyemis tempore, & omnino abolitam in iis eſſe reſpirationem. Quod licèt rariſſimè contingat, cautio tamen illa obſervatione digna eſt, ne mulieres affectu hyſterico defunctæ, ante tertium diem ſepeliantur, aut ſaltem, donec fœtere incipiant.

Signa cauſarum etiam proponenda ſunt, quæ ternario numero fuere comprehenſæ, illæ ſunt ſemen retentum & corruptum: ſanguis menſtruus, item retentus & corruptus & cacochymia in uteris vaſis aut cavitate contenta.

Si à ſemine retento vel corrupto hic affectus oriatur aderunt, vel præceſſerunt omnes cauſæ; quæ illud augere, coacervare, & corrumpere in vaſis poterunt, ut florens ætas, Veneri matura, ut illi priùs aſſueta, quàm poſtmodum intermiſerit, temperamentum ſanguineum, vita otioſa, & voluptatibus dedita: victus lautus & opiparus, tum uſus ciborum facilè corruptibilium. In his ſi contingat hyſterica paſſio, menſtruis commodè fluentibus, concludendum erit, à retento ſemine dependere.

Si à ſanguine menſtruo retento & corrupto affectio hyſterica dependeat; illius ſuppreſſio, aut imminutio aderit, atque inſufficiens expurgatio, muliere interim ſufficiente coitu utente. Et ſuppreſſionem illam quædam ſymptomata ſequentur, ut melancholia, iracundia, torpor, ſomnolentia, capitis dolor, mammarum inflatio, gravitas lumborum, & crurum.

A cacochymia verò exoriri affectum uterinum oſtenditur, ſi menſtruis commodè fluentibus, cum ſufficienti Veneris exercitio hic affectus contingat, & mulier ſenio vicina ſit aut valdè cacochyma, vel aliquo alio uteri affectu laboret.

Aliorum verò ſymptomatum, ex utero provenientium, & ſupra deſcriptorum diagnoſis paucis proponenda eſt,

Dolor capitis ex utero proveniens, cognoſcitur ex eo, quòd menſes non debitè procedant, dolor præcipuè infeſtet, vel augeatur, inſtante vel apparente fluxu menſtruorum & uterus non rectè ſe habeat. Diſtinguere etiam poſſumus, au vapor vel humor hunc affectum excitet? Si enim dolor gravativus non ſit, & per intervalla recurrat, à vapore fieri certum erit. Si verò continuus ſit, cum gravitate conjunctus, humorem in parte contentum indicabit: qui ſi bilioſus fuerit, dolor mordax, pungens, & acutus: ſi pituitoſus, torporem inducet: melancholicus, triſtitiam.

Cordis palpitationem, & arteriarum in hypochondriis & dorſo pulſationes, ventriculi, hepatis, & lienis affectus, tùm etiam dolores varios, ex utero provenire conjiciendum erit, ſi alia uteri affecti ſigna, & ſymptomata ſuprà enumerata ſimul adfuerint. Tum etiam, ſi graveolentia naribus, & ſuaveolentia pudendis admovendo, quodam modo miteſcant.

Quoad prognoſin attinet. Raro hic affectus interficit ægrotantes, ſed valdè chronicus eſſe conſuevit. Aliquando tamen propter ſyncopem ſupervenientem, aut inſignem convulſionem, vitæ periculum ægrotantes incurrunt. Tum etiam ſi affectus ſæpius repetat & difficilè ſolvatur, periculum eſt, ne reſpiratione toties læſâ, calor nativus ſuffocetur & vita deficiat.

Illa paſſio hyſterica eſt deterior, in qua plures partes in conſenſum trahuntur: cum etiam illa, quæ à ſemine corrupto exoritur, vel diuturnâ ſuppreſſione menſium.

In ſenioribus vix curatur hic affectus, propter inſignem cacochymiam, quâ ſe ſcatere ſolent. In juvenibus plerumque ceſſat, quando parere incipiunt.

In prægnantibus & puerperis periculoſum eſt malum. In illis quidem propter metum aborſûs in his verò, ob virium poſt partum imbecillitatem.

Sternutatio hyſtericæ mulieri ſuperveniens, bona, Robur enim ſignificat cerebri: & illo motu maligni vapores cerebrum obſidentes, diſcutiuntur: tum humores vitioſi, in utero contenti evacuantur.

Curatio hyſterici affectus duplex inſtituenda eſt: una in paroxyſmo altera extra paroxyſmum. In paroxyſmo vapores illum efficientes diſcutiendi & revellendi: humores in utero contenti, unde vapores illi elevantur, evacuandi, & uterus ad propriam ſedem, quando ad ea dimovitur, ut ſæpè fit, juxta doctrinam Hippocratis reducendus. Quæ omnia ſequentibus remediis impleri poſſunt.

Primô itaque ægra in lecto ita collocanda eſt, ut cervicem & ſcapulas acclives & elatas habeat. Inguina verò, & femora declivia; ita enim uterus faciliùs reducitur.

Poſtea verò fieri debent ligaturæ dolorificæ partibus inferioribus, tum etiam frictiones celebrandæ earumdem partium: nec non cucurbitulæ coxis admovendæ. Tum etiam cucurbitula magna, pectini admota, multum prodeſt: Cavendo tamen, ne ſuprà umbilicum applicetur: quod multi imperitè faciunt, ſic enim uterus ſurſum retrahitur, ubi convulſiones adſunt, vel animi deliquia, frictiones aſperæ conveniunt in plantis pedum, etiam cum ſale & aceto; tum etiam avulſiones pilorum capitis & pudendorum, contorſiones digitorum, inclamationes altâ voce, & alia hujuſmodi.

Utile etiam, plantis pedum admovere cataplaſma epiſpaſticum in hunc modum compoſitum.

℞. Fol. artemiſ. matricar. rutæ, ana M. j. ſalviæ M. ſem. ſtercor. columb. pulver. ʒ. iij. ſaponis nigri Unc. j. ß. ſuccini, thuris, maſtiches pulverat. an. ʒ. j. ß. ſucci rutæ, & oxycrat. q. ſ. Fiat cataplaſma.

Eodem tempore fœtida & graveolentia naribus admoventur, ut plumæ perdicum combustæ, vetera coria usta, & sulphur accensum; oleum gagatinum, pomum ex assâ fœtidâ, castoreo, galbano, rutâ: malaxatis cum syrupo artemisiæ, vel aceto; serta ex ruta, tanaceto, absinthio. Ab iis tamen, quæ ex jam dictis fortiora sunt, abstinendum, si fœmina epileptica fuerit, quia ab iis cerebrum offensum agitatur, unde humores in illius ventriculos præcipitantur ac symptomata ingravescunt.

Fumus tabaci, ori & naribus ægrotantis insufflatus, eam à paroxysmo citissimè liberat.

Contrà verò, suaveolentia utero admovenda, ut moschi aut zibetæ grana aliquot, cotone involuta.

Naribus pulvis sequens insuffletur.

℞. Piperis albi, sinapi, pyrethri, castorei, an ℈. j. Fiat pulvis tenuissimus.

Si mulier valdè summo sepulta videatur; proritetur sternutamentum (juxta *Aph.* Hip. 35. *sect.* 5. *Mulieri, quæ hystericis molestatur aut difficulter parit, superveniens sternutatio, bonum.*) Quod quidem etiam à prædicto pulvere non raro proritatur. Sin minùs; tantillum hellebori albi, aut euphorbi correcti adjiciatur.

Naribus quoque oleum succini, vel etiam gagatinum illiniri poterit.

At verò clysteres laxantes & carminantes præ cæteris remediis conferunt, ad discutiendos vapores tetros paroxysmum producentes, quorum formula talis esse poterit.

℞. Fol. mercurial. pariet. artemisiæ, pulegii, rutæ, calamenti, ana M. j. Sem. carvi, cumini, & baccarum lauri, ana ʒ. ii. Coquantur ad ℔. i. ß. In colat. dissolve hieræ picræ, & bened. laxat. an ʒ. vi. olei rutacei ℥. ijj. camphoræ. ℈. ß. Misce, fiat clyster.

Si primus clyster non sufficiat; iterandus erit ex eodem, aut simili decocto, dissolvendo diaphœnici ℥. x. terebinthinæ, vitello ovi dissolutæ ℥. j. cum oleo prædicto, camphoræ in oleo nenuph. solutæ ℈. sem.

Ac denique perseverante affectu, tertius merè hystericus & discutiens, non autem purgans, injiciendus est, qui valdè efficax ita componi poterit.

℞. Olei rutac. ℥. iv. aquæ vitæ ℥. i. vini generosi quartaria ijj. galban. ʒ. ij. Misce, fiat clyster, qui injiciatur, præmisso clystere laxante.

Clyster ex oxycrato hystericum paroxismum statim cohibet; vapores illum efficientes comprimendo & coagulando.

Idem præstat oxycrati ejusdem cyathus, ore assumptus.

Consulunt etiam Authores ventrem supra umbilicum fascia fortiter alligare, ut reducatur uterus, & vaporum ascensus prohibeatur.

De venæ sectione est magna dubitatio, utrum scilicet in ipso paroxysmo conveniat; Cùm enim tum ingens adsit virium dejectio, & aliquando de vita dubitatio, & refrigeratio totius corporis, à malignis vaporibus cor & cerebrum infestantibus, qui nullo modo per venæ sectionem excludi possunt: non est dubium, quin ex usu illius, accessionis tempore, maximum immineat periculum. Huic sententiæ adstipulantur Varandæus & Sennertus. Contra verò Mercatus & Rodericus à Castro statuunt, in talo venam esse aperiendam, quando effectus producitur à sanguinis menstrui copia, atque retentione: & nullo alio remedio vires onere pressas, vias nimia redundantia obcœcatas, & suffocationis periculum, levari posse. Siquidem in hoc casu neque fœtida, neque odorata, neque cucurbitulæ ægram à paroxysmo suscitare solent. Philippus Hœchstetterus *observationum parte secundâ*, nonnullis historiis ostendit venæ sectionem in pede plurimùm profuisse. Ita ut virgo quædam monialis, quæ aphona & convulsa per biduum fuerat, post duas horas à venæ sectione fari cœperit, comedere, ac biberet. Existimamus nos, venæ sectionem posse celebrari, si pulsus fuerit validus, & manifestæ plenitudinis notæ appareant. Si verò pulsus languidus appareat; esse abstinendum, & intervallum esse expectandum, in quo tutiùs sanguis detrahi possit.

Emplastra utiliter sub umbilico admoveri solent, ex massa emplastri ceronei composita, quod emollit & discutit, atque melius est emplastro pro matrice vulgari; quod aliquantulum adstringit; & sic vapores & humores malignos retinere potest. Fiunt etiam emplastra ex galbano & assa fœtida, vel ex gummi caragna & tacamacha, vel solis vel admixtis quibusdam aromatis. Exempli gratia.

℞. Gummi caragnæ ℥. sem. pulv. nucis mosch. & caryophyl. an ʒ. ß. olei succini gutt. iv. terebinth. ʒ. j. Fiat empl. Hujusmodi emplastra ad formam scuti fieri debent, & in parte acuta, aquæ ad vulvam vergere debet, apponenda gr. aliquot moschi, vel zibetæ, ut gratum odorem utero inspirent, ipsumque retrahant, Moschi. g. ijj. excipiantur cotune, pauco oleo humectato, & intrudantur in foramen umbilici. Deinde admoveatur emplastrum parvum ex galbano liquato. Hoc quædam mulieres pro secreto utuntur.

Vel camphoræ g. jv. dissolv. in ol. amyg. dulc. & umbilico indantur, admoto desuper emplastro diapalmæ.

Si flatuum copia affectum fovere videatur; convenient fotus & semicupia, ex decocto fol. rutæ, artemisiæ, thymi & calamenti, sem. fœniculi, anisi, cumini, baccarum lauri, flor. chamæm. anethi & similium.

Sacculi etiam parari poterunt, quibus includuntur cuminum, anisum, semen dauci, fel. ruta, furfur, & bene calidi applicentur, ac sæpe iterentur. Vel

℞. Olei rutacei ℥. jv. spiritus terebinth. ℥. ß. Misce, immergatur panis recenter, è furno extractus, & umbilico applicetur.

Inunctiones quoque ventris inferioris, & totius uteri regionis, pectinis, & lumborum, non erunt inutiles: eò quòd vias dilatent, vapores attenuent & discutiant, Eæque parabuntur ex oleo nardino, de spica, anethino, sesamino, de croco, & lilior. & amygdal. dulcium.

Maximè commendant Authores suffitum ex verrucis, quæ tibiis equorum adnascuntur: quæ in calente furno exsiccentur, & in pulverem reddigantur, ac naribus suffumigium fiat, tanquam præsentaneo remedio, & magna adstantium admiratione. Solent mulieres ferè in instanti à paroxysmo liberari.

Si à semine retento affectus oriatur; nihil coitu conducibilius est, cùm mulier fuerit excitata, si viro conjuncta sit.

In coitûs penuria multi consulunt pudendorum confricationem atque titillationem ab obstetrice factam, immissis digitis in uteri cervicem, oleis aromaticis perunctis. Verùm cùm id sine scelere fieri nequeat, à Medico Christiano nunquam est præscribendum.

Ad vapores istos malignos, paroxysmum hystericum producentes, discutiendos, multa per os exhiberi solent, è quorum numero sunt theriaca vetus, ad ʒ. j. exhibita cum aqua artemisiæ, pulegii, melissæ, trochisci de myrrha ad ℈. ij. vel ol. succini ad gut. v. vel sex cum iisdem liquoribus.

Pilulæ in frequenti usu esse consueverunt, quarum præcipuæ ita componi possunt.

℞. Castorei, myrrhæ & assæ fœtidæ, an. ℈. j. fæculæ bryoniæ ℈. ß. sum. rutæ & croci, an. g. vij. Cum syrupo de artemisia fiant pil. xij. Capiat tres vel quatuor: quas si ægra devorare nequeat; dissolventur in aqua artemisiæ.

Ad vehementissimum paroxysmum sequentes utilissimæ sunt, cùmque certò sedare solent.

℞. Assæ fœtidæ ℈. j. castorei g. vj. laudani g. ijj. Fiant pil. tres, vel iv. Capiat statim.

Pilulæ fœtidæ majores, licèt purgantes sint, tamen in paroxysmo utiliter exhibentur ad ʒ. ß. Blandè enim evacuant, nec nisi sedato priùs paroxysmo purgare consueverunt, ita ut ad operationem nullum sit metuendum periculum.

Aquæ etiam multæ exhiberi solent in paroxysmo: nimirùm aqua vitæ, cinamomi, vel theriacalis.

Vel aqua specifica in hunc modum componi poterit.

℞. Rad. zedoar. sem. dauci, rad. levistici, an ℥. ij. myrrhæ rubræ, castorei, an. ℥. ß. rad. pœoniæ, ℥. iv. visci querc. decrescente lunâ collecti ℥. ijj. Præparatis affunde aquæ matricariæ ℔. jv. sem. Spiritus vini ℔. sem. Digerantur per triduum, posteà distillentur, Dosis cochl. j. per se, vel cum aqua convenienti.

Paratu facilior, & gustui gratior, neque minùs efficax ita componi poterit,

℞. Succor. melissæ, borrag. depurator. an. ℔. ii. croci opt. ʒ. ß. Infundantur, & destillentur in balneo. Dosis coch. i, cum jusculo. Hæc potiuncula in communi usu habetur.



℞. Aquæ cinam. ℥. ß. aquæ naphthæ ℥. iv. castorei g. iv. Misce fiat potio:

Oleum succini, ad gutt. iii. vel iv. exhibitum, cum aqua flor. arantiorum, vel alia specifica, paroxysmum hystericum citissimè discutit.

Potio sequens plurimùm conferre solet, ut in observationibus nostris videre est.

℞. Aquæ artem. ros. & flor. arant. an. ℥. i. aquæ cinam. ʒ. iii. confect. de hyacintho ʒ. i. pulver. elect. diamarg. frig. ℈. ß. croci g. iv. Fiat potio.

Aqua naph. sola ad ℥. iii. vel iv. utiliter exhibetur. Sed cum moscho & sang. draconis permixta, miranda præstat, quod testatur Solenander his verbis: *Mulier quædam sævissimis symptomatibus affligebatur, dolore capitis, ructu, cõtractione corporis, dolore inguinis, stridore dentiũ, aliquãdo in terram cadens sine voce, ore clauso, ut aperire non posset; atque ex matricis vitio omnia. Remediis multis frustrà factis, superveniens mulier quædam vetula dedit tredecim grana moschi, & totidem sanguinis draconis vulgaris ex ℥. vi. aquæ flor. arantiorum: sanata est, nec unquam in posterum istos dolores passa est. Idem medicamentum in simili casu à me exhibitum semper profuit, exhibitum autem aliquoties.*

Ungula alces ad hunc affectum est etiam utilissima juxta experimentum Appolonii Menabei, *tract. de alce c.* 10. his verbis: *Contra matricis suffocationem unguem alces præsentaneum esse remedium, & ab aliis audivisse, & periculo facto me cognovisse fateor. Nam accersitus, ut medicam manum adhiberem cuidam mulieri, suffocatione oppressæ, data hujus unguis rasura cum radice zedoariæ, aliisque auxiliis ex arte adhibitis, optatum finem cum honore sum consequutus. Cùm præterea intelligerem, eandem sæpe numerò eo ipso morbo tentari, ut partem hujus ungui collo appensam jugiter portaret, injunxi. Quòd cùm sedulo fecisset, quamdiu ego interfui tribus nempe mensibus, ea semper molestiâ caruit, unde mihi multoties gratias egit.*

Camphora accensa & in aquam conjecta, ibique manens, donec extinguatur, præstans est remedium, ad ʒ. i. exhibita, ut & aqua illa pota.

Juli, seu catuli nucis juglandis, in epistolis à Laurentio Scholtzio collectis, epistola à Thoma Mousero ad Petrum Monavium scriptâ, hoc elogio commendatur. *In uteri strangulatu habeas singulare remedium. Iulos, sive catulos juglandis in pulverem exsiccatos contunde. Dentur ad ℈. iii. cum guttulis duabus olei succini. In eo affectu nihil unquam novi præstantius.*

In forma pulveris duo parari possunt remedia efficacissima, & à nobis pluries experta.

Unum fit ex secundina primi partus in camino exsiccata, & in pulverem redacta. Cujus dosis est ʒ. i. in liquore idoneo, confestim liberat à paroxysmo.

Alterum fit duabus partibus sulphuris, & una nucis moschatæ. Rediguntur in pulverem & ʒ. i. pondere exhibentur.

Pulvis gagates ad ʒ. sem. vel ʒ. i. exhibitus multùm potest.

Pulvis granorum actes seu sambuci Quercetani, cum vini cyatho sumptus ʒ. i. pondere epilepsiam hystericam submovet, illiùsque recursum impedit secundà exhibitione.

In pulveris illius defectu, fuligo camini exhiberi potest, eadem dosi, in ovo sorbili.

Quia verò uterus non rarò pravis & excrementitiis humoribus refertus est: unde tetri vapores elevantur: illius expurgationi incumbendum est, quod commodissimè fiet pessario sequenti.

℞. Diaphœnici ʒ. i. pulv. hieræ picræ ʒ. ß. terebinthinæ ʒ. iii. Excipiantur stupis, & fiat pessarium.

Pro potu ordinario bibat ægra leve decoctum cinamomi, vel carvi, vel anisi.

De vino est controversia, an in paroysmo hysterico sit exhibendum. Hipp. 1. *de naturâ mulierum*, commendare videtur, Illiùsque sententiæ ratio maximè favet. Nam summa corporis refrigeratio, & virium languor; non possunt meliùs sublevari, quâm exhibito vino generoso. Avicenna tamen omninò prohibet. Et certè, quia hic affectus ut plurimùm dependet à retento semine, vel sanguine, & vaporibus tetris, qui ab utero elevantur: vinum tenuitate suâ & summa penetrandi vi materiam morbificam magis exagitat. Unde communi experientiâ videmus, mulieres hystericas ex usu vini in ipso paroxysmo male se habere. Ut hæc difficultas dirimatur, dicimus: vinum ordinariè non esse exhibendum tempore paroxysmi, sed tantùm extraordinariè: quando scilicet ratione virium summè collapsarum, complicatæ syncopes, vel instantis mortis, cogimur ad præsentaneum illud auxilium recurrere, jam omnibus aliis frustrà tentatis.

In hac curatione diligenter advertendum est, in prægnante muliere, hysterico affectu laborante, prudenter remedia esse administranda; neque vehementiora illa ac valde fœtida esse exhibenda, ne abortus concitetur; & externis remediis magis, quàm internis, rem esse absolvendam.

In curationis decursu, cordis & cerebri ratio habenda est, & si valdè opprimi videantur, propriis remediis illis subveniendum est. Cordi, admovendo epithema ex vino & aqua florum arantiorum & imperiali, aut ex theriaca in vino dissoluta, aut animalia calentia eidem applicando. Capiti verò, usurpando ea remedia, quæ in soporosis affectibus fuêre proposita.

Extra paroxysmum curatio in prophylaxi, versatur, ut accressionis reditus impediatur, aut saltem retardetur. Quæ quidem causarum ablatione, & uteri corroboratione perficitur.

Primò igitur, tempore convenienti, præcipuè vere, vel autumno, solennis evacuatio instituetur, incipiendo à potione purgante, vel alio medicamento, ægrotantis naturæ congruo, additis perpetuò quibusdam hystericis.

Deinde, si sanguis redundare videatur; mittendus erit primùm ex brachio, posteà verò ex pede; eligendo, quantùm fieri potest, tempus remedium inter duas purgationes menstruas.

Postmodum verò, ut pravorum humorum illuvies sufficienter præparetur & expurgetur; componendum est apozema alterans, aperiens, & purgans, ad quatuor, vel quinque doses exhibendum.

Si natura ad sanguinis evacuationem per hæmorrhoides inclinare videatur; aperiendæ sunt, admotis hirudinibus. Eàsque in hoc affectu plurimùm profuisse testatur Mercatus *consilio* 13. & 14.

Post uniuersam purgationem, ad materiæ morbificæ reliquias discutiendas, conveniet decoctum sudorificum, per plures dies exhibitum ex ligno sassafras, aut guajacino cum semine fœniculi, rutæ, & viticis puratum.

In eundem usum maximè convenient thermæ sulphureæ & bituminosæ, quales sunt nostræ Balerucanæ, quarum usu multas optimè habere quotidiana experientia patefacit.

In affectu diuturno, præter dicta remedia conveniunt purgationes frequentes, per pilulas usuales, syrupos, aut potiones. Quorum remediorum formulæ ita componi possunt.

℞. Agarici trochiscati ʒ. i. ß. hieræ diacolocinth. ʒ. i. sem. dauci, viticis, an. ℈. i. myrrhæ, castorei, diagridii, an. ℈. ß. terebinth. q. s. Fiat massa pilul. de qua capit ℈. sem. vel ℈. ii. bis aut ter in mense.

Syrupus sequens à Mercato maximè laudatur, tanquam mirabilis, & omnibus hystericis mulieribus maximè proficus, *cons.* 13.

℞. Succi mercurialis, & lactis seminis carthami, an. ℥. vi. aquæ scorzoneræ ℥ vii. sacch. q. s. ut fiat syrupus. Cui adde, dum coquitur, in ligatura, confectionis de hyacintho, alkermes, & pulveris electuar. de gemmis, an. ʒ. ii. Dosis ii. vel iii.

℞. Rad. bryoniæ ʒ. iii. fol. sennæ ℥. ß. agarici ℈. ii. zinzib. ℈. i. cinam. ʒ. i. Infundantur per noctem in aqua fontis. In colat. dissolve syrup. rosac. ℥. i. Fiat potio, sumenda bis, aut ter in mense.

Pilulæ

Pilulæ fœtidæ majores, bis in mense ad ʒ.ß. exhibitæ, sunt utilissimæ.

In iis quæ facilè vomunt, utile est vomitum proritare semel aut bis in mense, in hunc modum.

℞. Agarici trochiscati ℈.i.ß. oxymel. ℥.i. aquæ melissæ, & artemisiæ, ana ℥.iii. Fiat vomitorium.

Chymici sal vitrioli in aqua appropriata exhibentà ʒ.ß. ad ʒ.i. & hystericis affectibus specificum prædicant.

Post singulas evacuationes roborantia nonnulla exhibenda sunt, qualis esse poterit opiata sequens.

℞. Conservæ anthos betonicæ, melissæ ana ℥.i.ß. pulv. electuar. diamoschi, & diacalaminth. an. ʒ.ß. Cum syrup. de artemis. fiat opiata.

Theriaca sola huic usui est aptissima, quæ in calidioribus naturis temperari poterit admixtis conservis nymphææ, capill. ven. & simil.

Sed longe efficacior est pulvis sequens, qui diuturnas & contumaces affectiones hystericas sanat, si frequenter assumatur ʒ.i. pondere cum vino, aut pane hostiario, vel in boli formam redactus, cum syrupo artemisiæ.

℞. Rad. gentianæ, dictamni albi, tormentillæ, pyrethri, rhapon. bistortæ, aristolochiæ rotundæ, carlinæ, baccarum lauri, angelicæ, imperatoriæ, Sem. coriandri præp. Sem. anisi, gran. juniperi, mastiches, boli armenæ oriental. terræ sigillatæ, an ℥.ii.ß. crochi orient. ʒ.ii.ß. Fiat pulvis tenuiss. in vase bene clauso reservandus.

Neque omittenda sunt illa medicamenta, que virtute specifica hystericis affectibus mederi consueverunt. Quæ quia majori parte odore ac sapore ingrata sunt, in forma pilularum frequentiùs exhibentur, quarum exemplum tale esse poterit.

℞. Assæ fætidæ ℈.ß. castorei, myrrhæ, galbani, sagapeni ana ℈.i. Cum melle mercuriali fiat massa, de qua capiat ℈.ß. vel ℈.i. frequenter.

Platerus etiam ex vehementer odoratis pilulas componit in hunc modum.

Moschi gr. vi. benz. ʒ.ß. sacchari ʒ.i. Cum aqua cinnam. fiant pilulæ. ℈.i.

Aquæ hystericæ suprà descriptæ, in paroxysmo exhibendæ, extra paroxysmum etiam utiliter usurpari poterunt, sumendo cochlear i. vel ii. manè per intervalla.

Matthiolus bryoniæ radicem valde prædicat his verbis: *Brionia mulieres, vulvæ strangulationi obnoxias, mirum in modum juvat, adeo ut eas à strangulatu liberet & sanet. Equidem novi mulierem, quotidie ferè, per annos hoc morbo vexatam, quæ tãdem à quodam vulgari herbario edocta; ut vinum album biberet, in quo vitis albæ radicis ℥.i. efferbuisset dormitum itura, semel in hebdomada: cùm hac medicina per añum usa fuisset, optimè ex illo morbo convaluit.*

Hepar lupi exsiccatum, & ʒ.i. pondere exhibitum, epilepsiam hystericam præcavere potest, si ter aut quater exhibeatur post usualem purgationem.

Chymici ad hunc effectum vitriolum Martis commendant, ejusque granum unum, vel duo, cum dupla sacchari portione exhibent, per multos dies, cum vino, aut liquore idoneo.

Imo verò ad gr. xii. xv. & xx. exhiberi potest cum conserva idonea; vel in pilulas efformari cum mucilagine gummi tragacanthi.

Cremor tartari frequenter exhibitus huic etiam affectui curando utilissimus est.

Hæc duo remedia non solum aperiendo; sed etiam refrigerando conferunt. Sæpè enim calida intemperies in hoc affectu, utero infixa est, à sanguine intra illius venas retento & excalefacto oriunda: quemadmodum dicit Galenus, in melancholia hypochondriaca esse phlogosin in hypochondriis, à sanguine, in iis propter obstructiones retento & supercalefacto: ideò ea, quæ uterum refrigerare possunt hic maximè convenient; qualia sunt semicupia, oxycratum ore assumptum, & per clysteres injectum, & similia quibus addere licet historiam ab Hervæo relatam in tractatu & partu mulieris, hystericis symptomatibus nulli remediorum generi cedentibus, diù laborantis, quæ tandem post multos annos ab uteri prolapsu sanitatem recuperavit. Quia nimirum uterus aëri externo expositus refrigeratus est; sicque phlogosis illius & calida intemperies repressa.

Ipsius etiam chalybis usus à quibusdam Practicis maximè commendatur, tamquam omnibus affectibus uterinis opportunissimus. Cujus præparationes desumentur ex curatione obstructionis hepatis.

Cauteria cruribus admota maximè etiam conferunt. Ab utero enim pravos humores derivant, ratione venarum, quæ utero & cruribus communes existunt.

Neque negligenda amuleta de collo suspensa supra regionem umblici, quemadmodum anteà monuimus, ungulam alces hoc modo conferre. Alii laudant radicem peucedani gestatam. Et nostrates mulieres non infeliciter gestare solent frustulum assæ fœtidæ, linteo raro inclusum. Alias vidimus, quæ vulpis veretrum exsiccatum cum testiculis, de collo suspensum, supra umbilicum gerebant, & sese hoc modo ab insultibus hystericis præservabant.

Aliæ gestant frustulum carnis lupinæ exsiccatæ, vel hepatis lupi, non sine fructu.

Quòd ad remedia externa attinet, post singulas purgationes, aut saltem semel in mense, octo vel decem diebus ante purgationem menstruam convenient fotus, aut semicupia, ut colliquatus humor, morbi causa, per reseratas vias faciliùs effluat. Et parari poterunt ex rad. althææ, liliorum, bryoniæ, ireos, rubiæ, valerianæ, angelicæ, fol. artemisiæ, nepetæ, matricariæ, melissæ, baccis lauri, & similibus.

Ad materiæ morbificæ reliquias discutiendas, & uterum roborandum, post fotum, vel insessum, emplastrum sequens sub umbilico admoveri poterit.

℞. Gummi tàcamahacæ & caragnæ ana ʒ.ii. alyptæ moschat. ℥.ß. Sem. agni casti ʒ.i.ß. santal. omnium, an ʒ.ß. terebint. ladani, ceræ, ana q.s. Fiat emplastrum.

Si à semine retento hic affectus oriatur, usurpantur illa remedia, quæ ad semen extinguendum & discutiendum suprà in furoris uterini curatione descripta sunt.

## CAPUT VII.

### *De uteri inflammatione.*

Uteri inflammatio est tumor illius partis, à sanguine in illius substantiam effuso.

Illa autem inflammatio vel totum uterum occupat, vel aliquam illius partem. Et vel à puro sanguine producitur ac phlegmone simpliciter appellatur; vel bilem ipsi permixtam habet, & phlegmo dicitur erysipelatodes; vel jungitur cum pituita, aut melancholia; & phlegmo œdematodes, aut schirrodes nominatur.

Causæ ad hunc effectum producendum aut promovendum idoneæ, variæ esse possunt: temperamentum scilicet sanguineum, plethoricum, aut biliosum; naturalis uteri laxitas, & viarum amplitudo; aër impensè calidus humores inflammando, vel frigidus, constringendo, & profluentia menstrua, vel fluere parata coërcendo; vehemens exercitatio, coitus immoderatus, ictus vel casus supra regionem uteri; animi pathemata graviora, præsertim iracundia, alimenta acriora & calidiora, & quæcunque alia assumpta acrimoniâ insigni, atque erodendi facultate prædita, ut de cantharidibus authores referunt, quas non solum vesicæ, sed etiam utero valde infensas asserunt; pessaria acriora diutiùs usurpata: medicamenta cathartica aut alterantia, qualia plerumque usurpantur à sterilibus mulieribus undecunque exquisita; mensium retentio plethoram augendo, vel nimia profusio vasi relaxando, & motum humorum à toto corpore in hanc partem promovendo: cucurbitulæ etiam pubis regioni admotæ attrahere possunt violenter ad regionem uteri, in eàque cohibere sanguinem, & alios humores. Idem præstare possunt partus laboriosus, abortus; contrectatio violenta partium genitalium ab obstetrice imperita; & gestatio fœtûs molesta.

Signa diagnostica sunt, rumor, calor, & dolor in regione uteri cum febre continua. Sed quia rectum intestinum & vesicæ eandem regionem occupant: ideo aliis signis uteri inflammatio distinguenda est: qualia sunt mensium suppressio, aut diminutio, eorùmque color pallidus, aut citrinus, ac dolorifica excretio; & in mensium absentia ichores quidam fætidi ac putridi resudant, & locos muliebres irrigant. Quorum etiam investigatio claram afferet diagnosin. Osculum enim interius tumidum, retractum, & dolorificum apparebit: cervix uteri rubicunda & inflammata erit, tumentibus venulis per eam dispersis.

Si totus uterus laboret, omnia symptomata erunt vehementiora. Si magis uteri cervicem inflammatio teneat; calor & dolor maximè ad inguina & pudendum extenduntur. Si anterior pars laboret, major erit vesicæ sympathia: si posterior, rectum intestinum magis laborabit, & dolor ad lumbos exporrigetur. Si pars dextra, aut sinistra inflammetur, tumor & dolor circa alterutrum inguen apparebit, & crus ejusdem lateris gravitate quadam afficietur.

Signa causarum ita investiganda sunt. Si à sanguine puro inflammatio fiat, omnia symptomata sunt mitiora: si verò bilem admixtam habet; febris est ardentior & omnia symptomata sunt vehementiora. Si verò sanguis pituitosus fit, aut melancholicus; febris erit minùs acuta sed morbus diuturnior ac contumacior. Tum etiam ad istam diagnosin referenda erunt signa humoris, in toto corpore prædominantis.

Si inflammatio in suppuratum abeat; dolor & febris augentur, & horrores sæpe sine ordine oriuntur, plerumque tamen circa vesperam recurrunt. Omnia etiam reliqua symptomata intenduntur. Suppuratione factâ omnia mitescunt, & tumor magis attollitur; ex quo interdum alvus, aut urina supprimitur. Si verò inflammatio sine suppuratione discutiatur; tumor imminuitur, symptomatibus mitescentibus.

Si denique in scirrhùm degeneret; febris, dolor, & reliqua symptomata imminuuntur, tumore perseverante, & duritiem majorem adipiscente: tum etiam pondus & gravitas permanent non solùm in utero: sed in partibus etiam circumjacentibus, ut ægra corpus difficilè movere queat.

Prognosis hujus affectus bona institui non potest, quia periculosissimus est, & utplurimum lethalis. Majus tamen vel minus periculum portenditur, pro magnitudine morbi, causæ, symptomatum in hunc modum.

Si inflammatio totum uterum occupat, morbùs est deploratus: si verò aliquam tantùm partem; salutis spes adest.

Si mulieri gravidæ in utero sit erysipelas; lethale, ex Hipp. *Aphor.* 43. *sect.* 5. fœtus enim propter insignem inflammationem emoritur, unde sequitur abortus. qui in gravissimo morbo accedens, matrem jugulat. Gal. *in comment. hujus Aphor.* dubitat, num hæc sententia de omni inflammatione pronuncianda sit, & num, utero inflammationem patiente, fœtus possit aliquando vivere.

Inflammatio uteri facilè in gangrænam degenerat: quia uterus, veluti totius corporis cloaca, excrementorum illuviem recipit, à quibus calor nativus facilé suffocatur.

Uteri inflammationi delirium, convulsio, singultus, extremorum frigiditas, sudor diaphoreticus superveniens, mortem brevi adventuram portendunt.

Si inflammatio uteri suppuretur, solutio illius speranda est: sed ulcus sordidum sequetur, à quo ægra lentà febre contabescit, vel in hydropem incidit.

Si inflammatio in scirrhum mutetur: malum diuturnum evadit, & sæpè hydropem accersit.

Ad curationem hujus affectus, sanguinis ad uterum fluxus revellendus, repellendus, & derivandus est: qui fluxit & in parte continetur, resolvendus: Et, si tumor ad suppurationem vergat, ea adjuvanda est, ruptòque abscessu, pus evacuandum. Quod fiet sequentibus remediis.

Præmisso igitur clystere emolliente & refrigerante, mittatur sanguis è basilica lateris magis affecti, vel ab utraque, si totum uterum tumor occupet: & phlebotomia reiteretur bis, ter, quater, pro ægræ viribus & phlegmonis magnitudine.

Post sufficientem revulsionem, & transacto morbi augmento, ubi nulla ampliùs suspicio ex fluxionis adhuc ficientis: venæ inferiores aperiendæ sunt ad derivationem à parte affecta. Quo sensu audiendus est Gal. *lib. de sang. missione, & 13. meth.* cùm docet; in uteri inflammationibus venas poplitis & malleoli esse aperiendas. Attamen quamdiu aliqua revellendi indicatio perseverat, satius est venas brachii aperire.

Ad revulsionem etiam conveniunt frictiones & ligaturæ superiorum partium, item cucurbitulæ scapulis, lumbis, & dorso admotæ.

Si vitiosi humores, præcipuè biliosi in corpore abundent, qui reliquorum humorum influxu quasi vehiculum sint: ii lenibus medicamentis evacuandi, ut syrupo rosaceo & violato solutivo, mannâ, rhab. catholicone, vel electuario lenitivo: fortiora enim humores nimiùm commovendo fluxionem excitarent.

Vomitoria autem, licèt præscribantur ab Avicenna, minimè convenire videntur. Si enim blanda & mitiora sint; nihil penè evacuant. Si fortiora, magnam corporis agitationem efficiunt, unde humores commoti magis in partem irruere possunt.

Propter insignem febrem refrigerantia medicamenta usurpanda sunt, ut julepi & emulsiones: quibus, si immensæ vigiliæ, dolor, & inquietudo ægrotantem vehementer afficiant; narcotica erunt permiscenda, quæ etiam seorsim exhiberi poterunt.

Post primas evacuationes, topica admoveantur imo ventri, inter umbilicum & pectinem, & circa renes: primò repellentia & refrigerantia, in forma linimenti, epithematis, & cataplasmatis.

Linimentum sit ex oleo rosaceo, loto in acero, vel unguento rosaceo, cerato santalino, refrigerante Gal. addito pauco aceto.

Epithema fiet ex aquis, vel decocto plantaginis, acetosæ, solani, summitat. papav. albi & rosarum, addendo boli armenæ, sang. drac. vel terræ sigillatæ tantillum.

Cataplasma parabitur ex mica panis albissimi cum lacte cocta, cui parum olei rosacei, succi hyoscyami, vel solani, cum vitellis ovorum addatur. Vel ex farina hordei, semin. lini, fœnugr. cum oleo rosaceo, quibus etiam prædictæ plantæ contusæ addi poterunt.

Injectiones in uterum fieri debent, in hunc modum compositæ.

℞. Fol. plantag. nymphææ, solani, endiv. an. M.i. ros. rub. P.ii. Coquantur ad tertias, & adde olei myrtini ℥.i. aceti ℥.ß. Fiat injectio.

Ex iisdem herbis contusis, cum oleo rosaceo & aceto, fieri debent pessaria, & in uterum immitti.

Neque veró diutiùs utendum est repellentibus & refrigerantibus, ne tumor indurescat, & in scirrhum degeneret: Ideòque repellentibus emollientia & resolventia permiscenda: ea cautione, ut quò longiùs phlegmone à principio distat, major sit quantitas digerentium. Sic prædictis remediis malva, althæa, artemisia, fœnug. chamomilla, melilotus, (auctâ, vel imminutà, eorum dosi) admisceri poterunt.

Interim si alvus est dura, emollienda est, blande purgantibus. Imò verò, ad temperandam inflammationem, clysteres refrigerantes frequenter injecti plurimùm prodesse poterunt, cùm uterus recto intestino incumbat. Eorum autem minima sit quantitas, ut diutius retineantur, & ne uterum comprimant: quorum tale sit exemplum.

℞. Rad. althææ ℥.i. fol. malvæ, viol. lactucæ, an. M.i. solani M.ß. flor. violar. ros. an. P.i. prunor. acidor. num. x. Coquantur in aqua hordei. Colat. ℥.vi. adde olei rosacei ℥.iii. Fiat clyster.

Si dolor valdè urgeat, prædictis clysteribus addi poterunt vitelli ovorum, axungia gallinæ, lac muliebre, mucilago sem. fœnugræci, lini, vel malvæ, imò & tantillum opii, cum pauco croco.

Tum etiam fiant injectiones in uterum ex lacte caprillo vel ovillo, cum opii & croci an. g. iii. vel iv. & pauca aqua rosarum.

Vel pessariis addatur opii modicum cum pauco croco, vitellis ovorum, & oleo rosaceo. Vel etiam fiant pessi ex philonio Romano cum cotone. Vel fotus anodynus in hunc modum paretur.

℞. Althææ cum rad. malvæ viol. an. M.i. chamomillæ, meliloti, rosar. an. P.i. Coquantur pro fotu.

Inclinante affectu, purgatio iteranda est blandioribus catharticis. At affectu ad resolutionem vergente (quod ex remissione symptomatum, & minori partis gravitate dignoscetur;) discutientia majori copia prædictis remediis addentur. Vel fiat tale cataplasma.

℞. Pulveris rad. althææ ℥. i. flor. chamomillæ, meliloti an. ʒ. ii. fol. artemisiæ, pulv. farinæ hordei, & fabarum, an. ℥. sem. Coque parum in vino austero; adde pinguedinis porcinæ recentis, olei chamæmel. & liliorum alborum, an. ℥. i. Fiat cataplasma.

Fotus & insessus resolventes hìc etiam conferre poterunt.

Si tumor resolvi nequeat, sed ad supurationem vergere videatur, adjuvanda est hæc sequenti cataplasmate.

℞. Pulveris radicis althææ, flor. chamom. meliloti. farinæ sem. lini, fœnugræci, an. ℥. i. ficuum pinguium numero viii. Coquantur ad pultis consistentiam. Deinde ad vitellos ovorum num. iv. croci Scrup. ß. olei lilior. & butyri recentis an. ℥. i. Fiat cataplasma.

Confecto pure, quod ex caloris & doloris remissione, ac quadam inundatione, tangendo dignoscitur, abscessûs disruptio procuranda est motu corporis, tussi, sternutatione, cucurbitulis admotis, injectionibus detergentibus & attenuantibus, vel pessariis rumpendi vim habentibus. Exempli gratia.

℞. Adipis anserini ℥. sem. terebinth. ʒ. ii. pulveris, sem. rutæ, nitri, radicis iridis an. ʒ. ß. Misce, & cum lana fiat pessarium.

Rupto abscessu, puris expurgationi & ulceri detersioni ac consolidationi incumbendum est, prout in ulceris uteri curatione jam describenda docebitur.

---

## CAPUT VIII.

### *De ulcere uteri.*

INflammationem uteri suppuratam sequitur ulcus, quod etiam ab aliis causis dependet, quæcumque scilicet in utero erosionem efficere consueverunt.

Causæ igitur illius sunt abscessus disruptus, humores acres in uterum confluentes, acria & erodentia medicamenta in uterum immissa, vel etiam assumpta, ut de cantharidibus suprà relatum est.

Causæ antecedentes sunt illæ omnes, quas inflammationem efficere posse suprà docuimus: ut partus difficilis, violentus & effrænis concubitus, fluor muliebris acrior & diuturnus, vulnera, casus, & contusiones, præcipuè gonorrhœa virulentia, ac lues venerea, cujus contagium utero, illiusque cervici facilè communicatur.

Differentiæ petuntur à loco, magnitudine, figurâ, & complicatione cum aliis affectibus.

Ratione loci, nempe variarum uteri partium: modò ulcus cervicem uteri occupat, & internum illius orificium, modò in fundo residet, quòd rariùs contingit. Aliquando & frequentiùs internam uteri superficiem obsidet; aliquando, sed rariùs externam invadit: unde fit nonnunquam, ut pus, ab hujusmodi ulceribus emissum, per vesicam vel intestina vacuetur; vel si in cavitate abdominis subsistat, abscessus circa inguina appareant, de quibus loquitur Hipp. *Aphor.* 45. *sect.* 5.

Ratione magnitudinis: quædam magna, quædam parva: multum scilicet vel parum spatii ocupantia, in utero dicuntur. Quæ si sint parva, & superficiaria; parùm à scabie & pruritu differunt: si verò magna & gravia, ac veluti depascentia, nomæ ab Hipp. nominantur.

Ratione figuræ: ulcera dicuntur rotunda, oblonga, sinuosa, aut fistulosa.

Ratione complicationis cum aliis affectibus, dicuntur phlegmonosa, cancrosa, scirrhosa, dolorifica, saniosa, virulenta, & contagiosa.

Signa diagnostica ulceris, in utero geniti, sunt dolor & mordicatio in utero, vel illius cervice, & purulētæ materiæ ex utero emissio. Quæ diagnosis ampliùs illustrabitur, si causæ ulcus producentes suprà relatæ præcesserint.

Si ulcus cervicem uteri occupet; ipso visu deprehenditur, immisso speculo matricis: tum etiam contactu, manu obstetricis, vel in concubitu, in quo ægra dolorem percipit molestum. Si verò ulcus fuerit in uteri fundo, dolor percipitur versus regionem pubis, & excrementa profluunt copiosiora.

Si ulcus penetret ad extremam superficiem; urinæ, aut dejectiones purulentæ apparent, vel fluctuatio quædam in abdomine percipitur, vel tumor versus inguina, in quibus abscessum minatur.

Si ulcus simplex fuerit & benignum; pus effluit purum, album, & minimè fœtidum. Si verò fuit malignum & depascens; sanies erit viridis, livida, & varii coloris, cum fœtore, & magno cruciatu effluens.

Si ex lue venerea duxerit originem; præcessit gonorrhœa, vel adhuc præsens est, & alia luis venereæ indicia apparebunt.

Prognosis desumitur ex Hipp. *lib.* 1. *de morb. mulier.* nullum scilicet ulcus uteri esse contemnendum, quia fit in parte exquisito sensu præditâ, quæ sympathiam habet cum præcipuis corporis nostri partibus, & ab iis illuviem excrementorum recipere valdè disposita est.

Si uteri ulcera cancrosa, phagedænica, sinuosa, aut fistulosa evaserint, sunt ut plurimùm insanabilia, & toto vitæ curriculo miserè ægrotantes crudeliter exercent.

Ulcera cervicem uteri ocupantia, faciliùs curantur, quia remedia iis mediatè admoveri possunt.

In mulieribus, quæ ab hoc morbo convalescunt, perfectæ valetudinis signum est, quando concipere incipiunt, & semen virile commodè recipere, aut menstrua convenienter, & sine dolore effundere.

Curatio ulceris uterini eò dirigenda, ut humorum acrium ulcus vel generantium vel foventium defluxus prohibeatur, & ulceris detersio ac conglutinatio procuretur. Ad quem finem sequentia in usum revocari poterunt.

Ac primùm, si corpus sit plethoricum, vel ulcus conjunctam habeat phlogosim, venæ sectio ex brachio celebranda est, eàque toties repetenda, quoties novæ fluxionis periculum instare videbitur. Tum præcipuè instante purgatione menstrua maximè convenit, ut illa imminuatur, quæ ulceri materiam suppeditare solet, & aliorum humorum in uterum effluxum promovere.

Purgatio etiam maximè necessaria est, ut à cacochymia corpus liberetur, Eâque institui debet ex benignioribus catharticis, ut sennâ, rhabarbaro, tamarindis, myrobalanis, catholico, & similibus; quæ frequenter iteranda est, ut vitiosi humores ab utero avertantur: eâque tanti est hac in re momenti, ut testetur Forestus *observat.* 48. *lib.* 28. Joannem Thiengium, Medicum Amstelrodamensem, nobilem matronam ab ulcere uteri saluti restituisse, cui dabat de quarto in quartum diem ℥. v. decocti sennæ, epithymi, rosar. rubr. myrobalanorum Indorum, saccharo dulcorati, & abstergentia decocta in uterum injiciebat.

Ad usum frequentem syrupus magistralis componi poterit in hunc modum.

℞. Rad. symphyti majoris, & polypod. quer. recentis, an. ℥. i. corticis citri sicci ʒ. vi. fol. plantag. vincæ pervincæ, saniculæ, acetosæ, capill. veneris, an. M i. liquiritiæ rasæ, & passularum mundatarum, an. ℥. i. sennæ mundat ℥. vi. sem. carthami contusi ℥. ii. agarici recenter trochiscati in ligatura positi ʒ. x. sem. melon. & anisi, an. ʒ. iii. flor. cordialium, anthos, & epithymi, an. P. i. Fiat omnium decoctio in aqua hordei. In cujus portione infunde rhabarbari electi ʒ. ß. cinnamomi ʒ. i. In colat. ℔. i. ß. dissolve syrupi rosat. solut. ℥. iii. sacchari q. s. Fiat syrupus perfecte coctus, de quo capiat ℥. ii. vel iii. bis, aut ter in mense, cum decocto agrimonii, & plantag. vel infuso rhab. in aqua endiviæ.

Si ægra facilè vomat, purgatio per vomitum erit præferenda, quia humores ab utero revellit.

In purgationum intervallis decoctum vulnerarium diù usurpandum est, quod in hunc modum componi poterit.

℞. Fol. agrimon. pimpinellæ. centinodiæ, plantaginis, an. M. ß. rad. chinæ ʒ. iii. sem. coriandri ʒ. i. passul. min. ʒ. ß. santali rubri ℈. i. Coque in jure pulli gallinacei. Colat. capiat manè & serò. Vel

℞. Fol



℞. Fol. artemis. plantag. millefolii an. M. i. rhapon. ℥. ß. sem. viticis ʒ. i. Coque in mensura vini albi, & dulcorentur saccharo. Capiat ℥. ii. aut iii.

Si febris urgeat, & magna saniei copia excernatur; serum lactis erit utilissimum, manè ad ℥. vii. vel plures exhibitum, addendo mellis rosacei, vel sacchari parùm.

Si corpus tabescere incipiat, cum vestigio febris hecticæ; lac, præsertim asininum, cum saccharo rosaceo, per integrum mensem exhibeatur.

Sudorifica, absente inflammatione, & calidiori intemperie, etiam conferre poterunt ad ulcus exsiccandum, revellendòsque humores serosos versus habitum corporis.

Terebinthina lota in aquâ utero convenienti, ut artemisiæ, matricariæ, vel ulceri, idoneâ, ut Plantag. rosarum, cum saccharo rosaceo sumpta per intervalla, ulcera detergit, & consolidat.

Pilulæ de bdellio ad ʒ. i. pro una vice exhibitæ, vel singulis, aut alternis diebus, ad ℈. i. valdè etiam conferunt, & si sanguis fluat, eum compescunt.

Vel recentes eodem modo usurpandæ, sic parari poterunt.

℞. Bdellii ʒ. ii. myrrhæ, thuris, an. ʒ. i. sarcocollæ, styracis, succini, myrobalanorum chebulor. an. ʒ. ß. coralli rubri ℈. ii. Cum syrupo de papav. fiat massa pilularum, cui in dolore vehementi tantillum opii admisceri potest.

Trochisci alkekengi cum opio, dolore urgente, etiam soli pulverati propinantur.

Ad dolorem etiam leniendum usurpari possunt eadem remedia, quæ uteri inflammatione pro eodem symptomate fuerunt proposita.

Pulvis sequens ad ulcus exsiccandum erit noni parùm efficax.

℞. Acaciæ, hypocist. an. ʒ. i. sanguinis draconis, amyli, radicis plantag. aristolochiæ rotundæ, an. ʒ. ß. boli armen. ʒ. i. mastiches, sarcocolæ, an. ʒ. ß. Fiat pulvis tenuissimus, cujus dosis erit ʒ. i. cum aqua plantag. rosarum, vel chalybeata.

Zacutus Lusitanus *observ.* 87. & 88. *lib.* 2. opiatam & aquam proponit, quibus se desperata uteri ulcera ad curationem perduxisse testatur. Earum descriptiones ex dictis locis repetere quis poterit.

Ad ulceris detersionem, exsiccationem, & conglutinationem variæ parantur injectiones. Quæ tamen usurpandæ non sunt, quin priùs inflammatio auferatur, quæ non rarò hujusmodi ulceribus solet esse conjuncta; simulque dolor demulceatur, qui non solùm valdè molestus est, sed etiam partem irritando fluxionem augere solet.

Ratione igitur inflammationis illius & acrimoniæ, injicientur priùs in uterum emulsiones seminum frigidorum, serum caprinum, vel lac integrum, aut solum, aut cum succo plantaginis, & bursæ pastoris permixtum, vel si necessitas urgeat: decoctum capitum papaveris & summitatum malvæ. Quidam Practici solâ aquâ repente plurimum juvari existimant hujusmodi ægrotantes si frequenter injiciatur. Nec immeritò. Sic enim fervor & inflammatio temperatur, dolor demulcetur, & sordes ulceri adhæruentes abluuntur. Valescus de Taranta etiam frigidam probat, his verbis: *Novi*, inquit, *aliquas mulieres se sentientes habere hujusmodi ulcera. Lavabant ea cum aqua frigida, mundabant deinde, & cum pannis lineis exsiccabant, & in matricem mittebant frequenter. Atque iisdem præsidiis sæpè mutatis, hæc ipsa ver se sæpè ad integram curationem sufficiebant.*

Ablatâ intemperie calidâ, & dolore sedato, aut saltem magna ex parte imminuto, ad detergentia veniendum est, à mitioribus ad fortiora progrediendo.

Mitiora sunt serum lactis cum saccharo, decoctum hordei cum saccharo, vel melle rosaceo, majoris detersionis gratiâ, vel hydromel simplex.

Paulò validior erit decoctio ex hordeo, lentibus, fabis non excorticatis, & foliis apii, parietariæ, plantaginis parata, addito melle rosaceo.

Ubi valdè sordidum est ulcus, decoctum vulnerarium aqua catapultarum vulgò dictum, principem locum obtinet; cujus compositio talis est.

℞. Rad. gentianæ, rhapontici, zedoariæ, & aristolochiæ rotundæ, an. ℥. i. vini albi ℔. vi. Bulliant ad tertiæ partis consumptionem. In colat. dissolve sacchari albi ℔. sem. Servetur ad usum.

Vel sequens decoctio parari poterit.

℞. Hordei integri, furfuris macri & rosar. rubr. an. P. i. fol. agrimon. absinthii, caprifolii & apii an. M. i. fabarum & lentium an ʒ. ii. liquirit. ras. radic. ireos Florent. & zedoariæ, an. ℥. i. Fiat omnium decoctio addendo circa finem parùm vini albi.

Si ulcera admodum fœtida, & putrilagine infecta fuerint; decoctioni addi poterit parum unguenti Ægyptiaci, collyrii Lanfranci, vel pulveris Mercurii dulcificati.

Ubi ulcus probè detersum atque mundificatum fuerit; ad exsiccantia & solidantia veniendum est, quorum formula talis esse poterit.

℞. Rad. consolidæ major. bistortæ, an. ℥. i. fol. plantag. caudæ equinæ, bursæ pastoris, saniculæ, pilosellæ, millefolii, an. M. i. rosar. rubr. M. sem. Coque in mensura aquæ pro injectione.

Prædictæ, aut simli injectioni, pulvis sarcoticus sequens admisceri poterit.

℞. Rad. ireos, aristolochiæ consolidæ major. an. ℥. sem. myrrhæ ℥. i. aloës ʒ. iii. Fiat pulvis, cujus ℥. sem. misceatur in qualibet injectione.

Terebinthina lota cum aqua plantagin. ad ʒ. ii. & dissoluta cum melle, & ovi vitello, injectioni mixta valdè prodest: idque magis, si pulvis sarcoticus etiam addatur.

Unguenta pompholygos, de cerusa, de plumbo, similiter cum injectionibus, an. ʒ. vi. pro una dosi mixta usurpantur. Sed reliquis præstat oleum ex vitellis ovorum in mortario plumbeo agitatum.

Suffumigia ad ulcera profunda versus uteri fundum inhærentia penetrant, eaque desiccant; quæ ita parari poterunt.

℞. Thuris, myrrhæ, mastiches, styracis, calamitæ, gummi juniperi, ladani, an. ℥. i. terebinth. q. s. Fiant trochisci pro suffumigio.

In ulcere contumacissimo cinnabaris addita suffumigio, omne feret punctum.

Thermæ quoque siccantes, sulphureæ, & aluminosæ in ulceribus diuturnis usurpantur, eòque mulieres desperatas tanquam ad extremum remedium, Medici ablegare solent.

Emplastra etiam convenientia epigastrio applicare non inutile fuerit. Siquidem eorum vires ad interiora usque, per insensibiles meatus deferuntur.

Si ulcus sit in collo uteri, linimentis inungendum est detergentibus & exsiccantibus. Detergentia in hunc modum componi poterunt.

℞. Succi apii ℥. ii. mellis rosac. ℥. i. sem. terebinth. ℥. sem. farinæ hordei, vel orobi q. s. Leviter bulliant, & fiat instar linimenti. Vel

℞. Aristolochiæ rotundæ ℥. ß. marrubii, centaur. min. agrim. an. M. sem. Coquantur in s. q. hydromel. Colaturæ adde pulv. rad. ireos Florent. ʒ. ii. farinæ orobi, mellis despumati, an. q. s. Fiat linimentum.

Admovetur etiam unguentum diapompholygos, addendo thus, mastychem, myrrham, aloën, prout ulceris ratio requirit.

Ulcere sufficienter mundato, exsiccans & cicatricem inducens unguentum admovendum est, cujus forma talis esse poterit.

℞. Tuthiæ lotæ ℥. ß. lithargyri, cerussæ, sarcocollæ an. ʒ. ii. olei & ceræ q. s. Fiat unguentum.

Interdùm contingit ulcera uteri ad rectum intestinum penetrare, interdum verò ad vesicam: quòd ostenditur pure per illas partes excreto.

Si per intestinum rectum pus effluat, clysteres lenientes, detergentes, exsiccantes usurpandi sunt, quales in dysenteriæ curatione fuère propositi.

Si verò per vesicam pus effluat, convenient diuretica leviora, & refrigerantia, quæ vacuent istas sordes in vesi-

cam transmissas, & ulceris curationem promoveant: quales sunt emulsiones sem. frig. major. quibus succedent terebinthina, aliaque remedia, pro ulcere vesicæ præscripta.

Si ulcus in fistulam degeneret, quòd præcipuè contingit, dum exteriùs versus coxam aperitur, quamvis etiam in ipso utero, ejusdémque cervice idem fieri possit: advertendum erit, utrum magis conducat ægrotanti, meatum jam assuetum relinquere intactum per quem natura vacuationem excrementorum multiplicium molitur, vel ejusdem curationem suscipere: Illud si magis è commodo ægrotantis sit, cura, saltem palliativa dicta, instituenda per purgationes frequenter repetitas, & sudorifica bis singulis annis exhibenda, tum injectiones detergentes & roborantes, atque emplastra diapalmæ, divinum, & similia superimponenda. Si verò sanatio sperari possit, eadem remedia usurpanda sunt, quæ ad aliarum fistularum curationem adhiberi solent.

Si à lue venerea in pudendo, vel sinu uteri fiant ulcera, citra universam hujus luis curationem sanari minimè possunt. In qua perficienda, per varios modos, ille, qui per suffumigia cinnabaris fit, maximè confert: non solùm enim ea conducent ad luem illam è toto corpore auferendum; sed etiam peculiariter, si uteri sinu excipiantur, ut hæc ulcera citiùs sanentur, efficient. Tum etiam in cura quæ per inunctionem hydrargyri fit, unguenta mercurialia in penitiora illa loca erunt demittenda.

In quibusvis uteri ulceribus, si pruritus molestus illius cervicem afficiat, ut non raró solet contingere, ob humoris acris & salsi in eam partem defluxum; ad eum demulcendum conveniet pessarium imbutum unguento enulato cum mercurio; aut Ægyptiaco dissoluto in aqua marina, aut aqua aluminosa, aut butyro recenti, in quo hydrargyrum extinctum sit, addito sulphure.

---

## CAPUT IX.

### *De scirrho uteri.*

SChirrhi in utero geniti natura differentiæ, & causæ eædem sunt quæ in hepatis scirrho fuêre propositæ, ut eas frustrà hic repetere non opus sit, sed inde erũt depromẽdæ.

Inter causas tamen antecedentes hæc uteri schirrho propria est, eàque satis frequens dum scilicet mulieres, fluxum menstruorum aut lochiorum patientes, sese imprudenter aëri frigido exponunt, aut aquam frigidam potant: unde sequitur fluxus cohibitio, sanguisque retentus crassescit & condensatur, ac tandem in parte tumorem schirrhosum producit.

Signa scirrhi in utero geniti sunt, durities & renitentia in uteri regione, illius circumscriptionem referens, gravitas in eadem parte, & ponderis sensus, præcipuè quando ægra stat, quasi uterus prolapsurus sit in pudenda, sedentibus verò, aut decumbentibus, gravitate suâ rectum intestinum premit, febris carentia, & doloris, quibus distinguitur ab inflammatione, aut saltem dolor est exiguus in scirrho non exquisito, cùm in vero nullus sit. Si inflammationi succedat, cessat febris & dolor, manente duritie & renitentiâ. Si in ipso uteri corpore sit; regionem pubis contrectando facilè dignoscitur: si verò in cervice, digiti contactu explorari potest. A mola distinguitur ex causis præcedentibus: tum quòd in mola, menses si fluant, inordinate fluunt: in scirrho autem si fluant, ordinem servant, in mola etiam mammæ lacte turgent, in scirrho autem extenuantur.

Quòd ad prognosin attinet: omnis scirrhus curatu difficillimus est. Durities enim valida, semel contracta vix emolliri potest. Adde, quòd calor nativus in parte scirrho affecta admodùm debilis sit, ut ægrè materiam crassam, & ferè lapideam discutere possit.

Magnus & contumax scirrhus hydropem tandem accersit.

Scirrhus uteri, si calidioribus, & nimium humectantibus remediis tractetur, in cancrum degenerat.

Curatio hujus scirrhi ad duo dirigenda est: scilicet ad causam antecedentem & conjunctam.

Ratione causæ antecedentis, phlebotomia instituenda est. Primùm è venis brachii, si affectus non fuerit admodum inveteratus. Posteà verò, ex venis inferioribus, præcipuè quando suppressa sunt menstrua.

Hæmorrhoïdum apertio hîc etiam utilissima est. Nam & sanguinem fæculentum evacuant; & ab utero derivant, propter venarum communionem, quam habent cum utero.

Purgatio etiam necessaria est, per intervalla repetita, ex medicamentis, melancholiam educentibus, usurpando primùm mitiora, mox ad fortiora transeundo.

Purgantibus autem præmittenda erunt præparantia humorem melancholicum, & aperientia, in forma apozematum, juleporum, aut jusculorum, juxta dispositionem ægrotantis.

Ac præter aperientia vulgaria, etiam remedia ex chalybe usurpanda sunt, quibus validissimi isti infarctus rebellium & crassorum humorum, in utero aliisque partibus dissolvuntur.

Ut verò humores superflui ab utero deriventur; utiliter admoveri poterunt cauteria cruribus, tamdiu gestanda, donec purgationes menstruæ (quæ utplurimùm in hoc affectu supprimuntur,) ad consuetum ordinem, ratione temporis, quantitatis & qualitatis, redierint.

Ratione causæ conjunctæ emollientia & resolventia medicamenta exteriùs admovenda sunt, in hunc modum composita.

℞. Rad. althææ & liliorum, an. Unc. ii. fol. malvæ, violariæ althææ, brancæ ursinæ, an. M. i. fol. artemisiæ, neptæ, an. M. ß. sem. lini, & fœnug. an. ʒ. i. flor. chamæm. & meliloti an. P. i. Fiat decoctio, quâ foveatur regio pubis & inguinum, cum spongia in ea imbuta & expressa.

Ad magis emolliendum, potest fieri decoctio in aqua, & oleo dulci, vel in decocto intestinorum vervecis.

Possunt etiam addi decocto ut potentius evadat, radices bryoniæ, & cucumeris agrestis. Nam à mitioribus incipiendum est, ad validiora progrediendo.

Ex eodem decocto, auctâ dosi simplicium, potest parare semicepium, quod huic rei est efficacissimum, & fotu potentius.

Clysteres etiam frequentes, tum injectiones in uterum, ex eodem decocto erunt conficiendæ, quibus olea liliorum, chamæmel. aut amygdalarum dulcium addi poterunt.

℞. Olei lilior. & amygd. dulc. an. ʒ. iii. mucilag. sem. fœnugr. extract. cum vino albo ℥. i. pingued. gallinæ, anseris & anetis an. ʒ. i. ß. butyri recentis, & axungiæ porci, an. ʒ. ii. ceræ & terebinth. q. s. Fiat unguentum.

Sequens verò in omni scirrho probatur, & à Rhasi describitur 7. *ad Almansorem.*

℞. Bdellii, ammoniaci, galbani, an. partes æquales. Terantur in mortario cum oleo de been, & liliorum. Deinde adde mucilaginum sem. fœnug. lini, & ficuum partem quantitatem. Fiat unguentum.

Ex eadem materia additâ cerâ, fit etiam emplastrum efficacissimum, admovendum regioni uteri ante & retro. Vel admoveatur emplastrum diachylum ireatum.

Cataplasma fiet ex residentia decocti fotus prædicti contusâ & per setaceum trajectâ, addendo farinæ sem. lini, fœnug. an. ℥. i. ficuum, num. vi. pulveris rad. iridis ʒ. ii. croci ℥. ß. pingued. gallinæ, olei amygd. dulc. an. q. s. Fiat cataplasma.

Lutum bituminosum thermarum sulphurearum & bituminosarum, utiliter instar cataplasmatis admovetur.

Suffitus ex lapide pyrite candente, in aceto extincto, miris laudibus effertur à Galeno, ad omnes tumores scirrhosos dissolvendos, ita ut instar incantamenti operetur. In dicto aceto satureia & parietaria incoqui poterunt. Advertendum tamen est, ne lapis pyrites sit plumbarius, quia maximè nociturus esset.

Ac denique omnia remedia tam interna, quàm externa, quæ suprà in hepatis & lienis scirrhi curationibus fuêre proposita, hîc etiam conferre poterunt.



Hæc tamen medicamenta in toto curationis decursu, summo judicio ac prudentia moderanda sunt: ne vel induretur scirrhus; vel, quod multò pejus est, in cancrum degeneret. Quod omnes Practici verentur, ex incauta, vel diuturniore auxiliorum administratione, à qua melius est per intervalla desistere, ut eorum successus advertatur. Frustrà enim pugnatur, quando scirrhus, omninò indolens, lapideam naturam adeptus est.

---

## CAPUT X.

### *De cancro uteri.*

CAncer uteri est tumor durus renitens, in uteri corpore vel cervice, dolorem acerbissimum, punctorium & lancinantem præ se ferens.

Fit ab humore atrabilario in ea parte collecto, vel à scirrho malè curato, qui facilè in cancrum degenerat, in ea præcipuè parte, ob sanguinis copiosum affluxum, qui in venis scirrho vicinis retentus, nec sufficienter per menstruas purgationes evacuatus, aduritur & malignam corruptionem acquirit.

Duplex vulgò statuitur: ulceratus, & non ulceratus. Quandiu materia morbifica minoris acrimoniæ, & malignitatis particeps est, cancrum efficit non ulceratum. Acrior verò facta per putredinem, vel adustionem, tumorem exulcerat, & cancrum producit.

Diagnosis ex definitione proposita facilè elicitur. Si enim tumor durus ac renitens in uteri corpore, aut cervice percipiatur, qui dolorem punctorium ac lancinantem efficiat; cancrum esse pronunciare possumus. Evidentiùs tamen distinguitur, si oculis percipi possit, ut quando est in uteri cervice, speculo matricis adhibito: apparebit enim tumor inæqualis ac tuberosus, livescens, aut nigricans, venarum propaginibus, quasi radicibus circum septus. Si verò ulceratus sit; saniem quandam emittit fulvam; aut nigram & graviter olentem, interdum etiam sanguinem, ob erosionem venarum, quæ in partem decurrunt, tantâ copiâ nonnunquam, aperto aliquo vase insigniore, ut ægra vitæ periculum incurrat. His accedit febricula, anxietas, nausea, pudendorum ardor, & similia.

De prognosi hoc tantùm pronunciare licet, cancrum esse incitabilem, sive ulceratus, sive non ulceratus sit. Quod quidem ut de omni cancro, etiam partes externas obsidente verum est; sic potiori jure de eo, qui uterum occupat sentiendum est, ob continuam superfluitatem illuviem, quæ ad eam partem decurrit.

Cùm igitur curatio integra sperabilis non sit; ad alteram quæ palliativa dicitur, confugiendum est. Eaque eò dirigenda, ut cancri non ulcerati ulceratio prohibeatur, & ne ulceratus majus incrementum suscipiat, & in utroque doloris atrocitas temperetur Quod fiet primùm universalibus corporis evacuationibus, & aliis remediis, quæ humorem melancholicum & atrabiliarum alterent, evacuent, ejusque generationem impediant. E quorum numero sunt missio sanguinis ex brachio, malleolo, hæmorrhoidibus; potiones, apozemata, julepi juscula, lac, serum lactis, aquæ minerales frigidæ, & alia hujusmodi, quæ ad cujuslibet cancri, in quacumque parte siti, curationem à Practicis vulgò præscribi solent. Et purgationes præsertim frequenter iterandæ sunt, ut antecedens cancri materia subtrahatur.

Tum etiam admovenda erunt topica, quæ moderatè refrigerent & adstringant, sine ulla mordicatione: linimentorũ formâ in primis usurpantur, quorum præcipua ita componi poterunt.

℞. Ol. myrthini & rosar. an. ℥. ii. succi solani & sempervivi an. ℥. i. Agitentur omnia in mortario plumbeo, cum pistillo plumbeo, donec nigrescant. Deinde adde lithargyri & cerussæ in aqua scabiosæ lotor. an. ʒ. iii. tutiæ præp. ʒ. ii. camphoræ ℈. ß. Fiat linimentum, quo illinatur ter aut quater in die. Vel

℞. Ol. ex vitellis ovorum, & rosac. an. ℥. i. sem. sacchari Saturni ʒ. i. Agitentur in mortario plumbeo, donec colorem mutent.

Sequens cæteris præcellit, eòque tumores mammarum, qui cancrosi putabantur, prorsùs curati sunt.

℞. Ol. ex vitellis ovorum ℥. ii. succi solani & veronicæ; vel sempervivi, an. ℥. sem. mercurii crudi ʒ. ii. Agitentur mortario plumbeo cum pistillo plumbeo, donec crassitiem linimenti acquirant.

Linimenta prædicta in uterum immittenda sunt cum turundis oblongis, vel candelis cereis linteolo obvolutis. Injectiones tamen multò faciliùs immitti poterunt, in hunc modum compositæ.

℞. Aquæ hord. ℔. sem. aquæ solani, & plantag. an. ℥. ii. aquæ veronicæ ℥. i. trochiscorum alb. Rhas. Drach. ii. sacch. Saturni Drach. i. Fiat injectio.

Si dolor atrociter urgeat, adde Unc. iv. injectioni, syrupi de papavere unc. i.

Foveatur etiam pars affecta aquis plantaginis & solani; vel eorum decoctis, quibus addi poterunt folia nymphææ, papaveris albi, rosæ rubræ, & camphora. Quod etiam decoctum injici frequenter poterit in uterum: fietque multò efficacius, si in mortario plumbeo agitetur, vel saccharum Saturni eidem permisceatur.

Inter specifica commendantur ranæ lotæ & coctæ, & cataplasmatis loco impositæ, vel earum decoctio per injectionem adhibita. Tum etiam decoctum, aut succus cancrorum fluviatilium in uterum injectus. Sicut & herba Roberti sumpta vel admota.

Si cancer ulceratus sit, linimentis prædictis mineralium dosis augeatur, iisque cinis cancrorum fluviatilium utiliter addi poterit. Injectionibus verò trochisci albi Rhasis, & aqua hordei cum superiori injectionis materia, permisceri.

Si dolor valdè urgeat: fomenta ex malva, althæa, nymphæa, papavere, hyoscyamo, coriandro viridi, anetho, semine psyllii, lacte, croco, & similibus, per intervalla usurpãda, vel cataplasmata ex eis parata imponenda. Ex quibus etiam decoctis injectiones & semicupia parari poterunt.

Hæc tamen omnia aliquando non sufficiunt ad immanissimum dolorem placandum, qui interdum nullum quieti, & somno locum relinquit. Unde cogimur non raró ad narcotica recurrere, quæ in hoc affectu propter intensum humorum fervorem, minùs nocent. Et vidimus nos mulierem, cancro in mamma laborantem, quæ singulis noctibus, per quatuor menses laudani gr. ii. vel iii. innoxiè & cum maximo solatio sumebat.

Si ex cancro ulcerato multus sanguis prodeat; ut sæpè fit, injiciatur in uterum succus plantaginis cum tantillo rhuris;

---

## CAPUT. XI.

### *De uteri gangræna, & sphacelo.*

GAngræna est corruptio; seu morbificatio partis incipiens: ubi autem omninò corrupta & emortua fuerit, sphacelus, seu syderatio nominatur.

In mulierum genitalibus facilè hic affectus generatur, propterea quòd istæ partes humidiores sunt & molliores, totiúsque corporis excrementa facilè recipiant.

Inflammationi, abscessui, ulceri vel cancro malè curatis sæpissimè succedit, quando calor vitalis partis suffocatur, aut destruitur. Suffocatur in magnis inflammationibus, quando plus sanguinis affluit, quàm insitus calor partis digerere, aut in pus commutare valeat. Destruitur vel à frigida intemperie, illam extinguente, vel à calida dissipante ac resolvente.

Cognoscitur gangræna incipiens ex eo, quòd calor insolitus in parte percipiatur; horror ac tremor invadant cum pulsu languido ac frequenti, & animi deliquio. Et cum utplurimum cervicem uteri magis hic affectus invadat, atque adeò pars affecta oculis explorari possit, ea mollis, livida, nigra, & cadaverosa apparet, ut sine sensu pungi ac secari valeat, tùm fœtidum ac cadaverosum halitum expirat.

Quòd ad prognosin attinet, malum hoc gravissimum est ac periculosissimum, imò utplurimum lethale. Observatum.

tum tamen à quamplurimis Authoribus, uterum putredine, & gangrænâ corruptum vel sponté cecidisse, vel sectione ablatum fuisse, cum incolumitate mulierum: quas Authorum observationes magno numero colligit Senenxius *lib.4. observationum.*

Curatio perficitur iisdem remediis, quæ ad aliarum partium gangrænas adhiberi solent, si grangræna sit in cervice uteri, vel ad externas partes vergat; ut scarificationibus, & ablutionibus, decocto absinthii, myrrhæ, & similibus; unguento Ægyptiaco, cataplasmate de tribus farinis dicto, quod sic habet.

♃. Farinæ hordei, fabar. orobi, an. Unc. ii. oxymel. ℔. i. Coquantur ad formam catapl. Cui si addatur farina lupinorum, myrrha, aloë, & absinthium, efficacius erit.

Quod omninò corruptum & emortuum est, amputandum sectione; aut in uteri procidentia, ligaturâ in dies magis ac magis coarctatâ, & constrictâ. Quarum operationum exempla quamplurima à Schenkio colecta *lib. 4. observationum.*

Refert etiam VVierus in observationibus, à se curatam mulierem annorum 25. cui æstuante caniculâ tuberculum quoddam in sinu muliebri, ex violento forsan mariti concubitu, productum fuerat. Illi autem cùm imperitus Chirurgus cataplasmata minùs idonea admovisset, intra dies non multos, pars universa putrescere, nigrescere, & emori cœpit, & incredibili celeritate anum versus malum progressum est. Ipse autem sequenti methodo ejus curationem instituit. Primò solani, & plantaginis succum uberrimum, syringua in utrumque meatũ ter vel quater in dies injecit, deinde horis illis intermediis lini hapaũ iis succis, admixto aceto, imbutum applicuit, qui exsuccus eodem rursùs permaduit liquore. Ac in ejusmodi repetità aliquoties applicatione perseveratum est, donec restingueretur fervor, & desineret putrefactio. Assumebat interim quoque potionem, singulis diebus ter, ex decocto acerosæ, scabiosæ, pimpinellæ, prunor. damasc. summit. borrag. bugloss. flor. calendulæ, cum aqua, saccharo, & aceto, ad syrupi acidi longi formam apparatam. Victus erat paucus, sed refrigerans & acidus, putredinis occasionem præscindens. Tertio die incendii furia sævitiàque putredinis remisit. Quare carnem nigram mortuàmque exiguo forcipe attrahi circumquaq; à vivo sine doloris sensu, separari, resecarique jussit. Inde reliquum ad vivum usque Ægyptiaco unguẽto absumpsit. Eodemque modo ad cicatricis inductionem, ut in aliis ulceribus, progressus est.

Toto curationis decursu cordis roborationi incumbendum est, tam assumptis, quàm admotis. Tum etiam enemata emollientia, abstergentia, & refrigerantia frequenter infundenda, quæ propter viciniam parti affectæ plurimùm pitulantur.

---

## CAPUT XII.

*De uteri inflatione & hydrope.*

UTeri inflatio, & idrops ab omnibus propemodum Authoribus confunduntur: ita ut inflationem vocent illum hydropem, qui fit à flatibus; cùm hydrops simpliciter dictus ab humore aquoso generetur. Distinguuntur tamen, & datur quædam uteri inflatio, quæ hydrops dici non debet, quando nimirum à flatu subitò irruente uterus inflatur ac distenditur, unde dolor intensus excitatur, quemadmodum in colico dolore contingit; atq; adeò si illa inflatio non diu perseveret, sed brevi discutiatur, hydropis nomen non meretur: talis sæpè accidere solet in hystericis affectibus.

Duplex igitur hydrops uteri statuendus est, unus à flatibus, qui tympaniti assimilatur; alter verò à seroso humore, qui asciti analogus est. Quidam tertium addunt à pituita, ut etiam leucophlegmatiæ similem speciem constituat, quæ in usu practico raro contingit. Nos tamen nobilem mulierem vidimus, quæ unâ die tantam pituitæ crassæ copiam ex utero excreverat, ut sex vel septem librarum pondus æquare potuerit: quæ procul dubio pituita diutiùs retenta, hydropem uteri producere potuisset.

Flatus & serosus humor, uteri hydropem efficiens, vel in cavitate uteri, vel intra membranas illius, aut vesiculas continetur. De cavitate uteri est aliqua dubitatio, quomodo flatus & humores in ea contineri valeant; cum facilis pareat exitus per uteri osculum & cervicem. Respondemus, orificium uteri internum pluribus modis occludi posse, vel à pituitâ crassâ, illi parti impactâ & induratâ, vel à tumore scirrhoso, vel aliquâ aliâ causâ. Mercatus censet, pituitam mucosam excerni per orificia venarum, quæ purgationi menstruæ destinatæ sunt, & ex illa pituita fieri quandam pelliculam, totam uteri superficiem internam obducentem, in qua pellicula serum & flatus contineatur. Aëtius verò putat, ex illa pituita per venas uteri transmissa, quosdam produci folliculos, quibus serosus humor contineatur. Fernelius verò putat, sine osculi vitio, & ex simplici illius constrictione, aquam in utero contineri posse. Omnes isti modi recipiendi sunt, & variis exemplis confirmari possunt.

Ac primùm flatuum in cavitate uteri contentorum exempla referuntur à Sennerto *pract. lib. 4. part. 1. sect. 2. cap. 10.* quorum primum desumitur à Valesco de Tarenta, cujusdam Judææ Ulyssiponensis, quæ cùm prægnantem se esse putaret, eo tempore, quo partus adventurus putabatur, magna flatuum copiâ exclusâ uterus detumuit. Secundum est ex Matthæo de Gradi, qui idem propriæ uxori contiguisse refert. Alia etiam exempla ex Dodonæo, Thadæo Duno, & aliis desumpta, similes casus ostendunt, & in usu practico talia videre non rarò contingit. Quibus addere licet historiam, à nobis infrà in curatione ex Solenandro relatam, mulieris, quæ ex suffitu nucis moschatæ flatum emisit ex utero, cum strepitu, instar sclopeti.

Aquæ verò seu materiæ serosæ, in uteri cavitate contentæ, exempla proponuntur ab eodem Sennerto, ex Rhasi, qui vidit fœminam, ex cujus utero viginti quinque cotylæ aquæ effluxerunt: tum etiam ex Jacobo de Partibus, & Dodonæo, simile quippiam referentibus. Vesalius verò fœminam dissecuit, in cujus uteri cavitate serosæ materiæ plusquam sexaginta mensuræ Augustanæ, quæ singulæ tres capiunt libras, repertæ sunt: os verò uteri mirum in modum occalluerat.

Interdum verò aquam intra vesiculas contineri in utero, plurimi testatur Authores, qui hujus rei exempla viderunt in quibusdam mulieribus, quæ tales vesiculas aqua plenas per uterum excluserant. Ex eorum numero sunt Aëtius, Valeriola, Christophorus à Vega, Mercatus, Platerus, & Fabricius Hildanus.

Aliquando etiam hydrops uteri cum gravitate complicatur, ut de propria uxore narrat Fabricius Hildanus, cujus venter in monstrosam magnitudinem intumuerat, & tempore partus primùm aquæ libras octodecim excrevit, post semihoram verò iterum libras novem, & consequenter puellum sanum & robustum peperit. Similis casus habetur apud Schenkium, sed eventu contrario mulieris, quæ à partu fœtus vivi ventris tumorem retinuit, qui successu temporis, magis ac magis increscens ægram de medio sustulit, utero verò aperto, ingens aquæ copia in eo reperta est.

Denique ex sola osculi uteri constrictione, sine peculiari illius vitio, aquæ in utero retentæ exemplum habetur apud Fernelium *lib. 6. pathol. cap. 15.* cujusdam mulieris, hydrope uteri correptæ, quæ, quoties appetebat menstrua purgatio, omnem aquarum illuviem ex utero profundebat, pelvésque sex vel octo complebat aqua citrinâ ferventissimâ, dum uterus totus subsideret, Collecta proximo mense par colluvies, stato tempore profluebat.

Causa mediata inflationis & hydropis uteri est caloris nativi imbecillitas, quæ vel in hepate & liene residet ex quibus partibus flatus, pituita, aut serosi humores in uterum transmittuntur, vel in ipso utero, unde prædictæ materiæ in eadem parte, per congestionem, cumulantur.

Causæ autem, quæ calorem nativum debilitare valent, vel per se, vel peraccidens, quamplurimæ sunt, ex rebus præsertim non naturalibus petitæ, Sic aër frigidor, præsertim



cùm post partum imprudenter utero receptus; gravissima est hujus affectus causa; quem etiam producere potest, si fluentibus menstruis importunè aëri occurratur: demersio frequens in aquam frigidam, præcipue fluentibus mensibus, idem præstat: tum etiam ciborum frigidorum, aut flatulentorum, ut fructuum, olerum, leguminum, & aceti usus diuturnus: aquæ frigidæ potus copiosus & intempestivus: somnus longior & profundior, partus vel abortus laboriosus, isque frequenter recurrens, mensium fluxus immodicus, calorem nativum exhauriens; vel suppressio, eundem suffocans. His adde peculiares uteri morbos, ut tumores, ulcera, & similia, quæ calorem partis resolvunt; vel etiam osculum uteri occludunt; & sanguinis menstrui atque excrementitiorum humorum exitum impediunt.

In diagnosi hujus affectus multa inquirenda sunt. Primò, quomodo iste hydrops uteri particularis ab universali totius corporis distinguatur. Secundò, quomodo species illius diversæ dignoscantur, utrum à flatu, sero; vel pituita producatur. Tertiò, utrum à primario ipsius uteri affectu; vel ex vitio aliarum partium oriatur. Quartò, utrum materia peccans in cavitate uteri, vel intra membranas illius, aut vesiculis contineatur. Quintò, quomodo ab aliis uteri tumoribus. Sextò, quomodo à graviditate. Septimò, quomodò à mola distinguatur.

Quòd ad primam quæstionem attinet: Ab hydrope abdominis universali distinguitur ex eo, quòd in hydrope uteri tumor fundum ventris magis occupet, hydrops verò universalis abdomen universum æqualiter distendat, Præterea, in hydrope uteri non tam citò apparent pallor & extenuatio totius corporis, quemadmodum in hydrope universali, in quo etiam plerumque sitis & linguæ siccitas conspicua est, non autem in hydrope uteri, tum etiam in eo reliqua omnia symptomata sunt longè mitiora. Durities etiam & renitentia quando fit à flatibus; aut fluctuatio, quando ab aqua generatur, tantum spatium non occupat: quemadmodum in hydrope universali, Ac denique in eo aliquid flatus per intervalla ex utero erumpit; aut tantillum aquæ effluit; quæ manifestè ostendunt, flatum vel aquam utero contineri.

Secundæ quæstioni satisfaciendum in hunc modum. Species hydropis uteri ita invicem distinguuntur. Si à flatibus excitetur; imus venter percussus, sonitum edit, venter doloribus premitur pungitivis, qui interdum per septum transversum, ventriculum, lumbos, umbicum, aliàsque partes excurrunt; nonnumquam flatus per uteri cervicem evidenter erumpunt. Sentiunt quoque sæpe numero mulieres uterum ad ventriculum, instar globi cujusdam efferri. Respiratio interdum difficilis est, & ægra à somno excitata, sæpè cum anxietate spiritum ducere cogitur. A cibo & potu quocunque malum exacerbatum. Frequenter eructant & à ructu melius habent. Suffocationem uteri sæpe incurrunt. Dolorem interdum in regione hypogastrica percipiunt, ut admotam manum ferre nequeant. Hæc signa inflationi uteri etiam conveniunt, cùm illa fiat quoque à flatibus: & in eo tantùm differunt inter se hi duo affectus, ut anteà diximus, quòd inflatio brevioris sit durationis, hydrops verò à flatibus, multò longioris.

Si verô uteri hydrops ab humore seroso fiat, regio illa mollis & flaccida apparet; cum flatus tensionem efficiant: gravitas major adest in parte, & sonus veluti fluctuantis aquæ: aliquid aquæ nonnunquam è pudendis extillat. Ac denique, si à pituita oriatur, major erit mollities & flacciditas partis, quæ in dies incrementum sumit & partes circumstantes, nempè hypogastrii, perinæi, ac lumborum, tumore œdematoso affectæ conspiciuntur.

Ad tertium quæsitum ita respondemus. Si apparentia sint totius corporis malè affecti indicia, ut per febres acutas diuturnas, hæmorrhagias immoderatas, fluxiones à capite graviores, ventriculi imbecillitates, lienis, vel hepatis tumores, aliòsque earum partium affectus contumaces, cum quibus uteri hydrops inceperit, & cum iis incrementum susceperit; maxima erit conjectura, uterum ab illis partibus per viam rheumatismi, materiam hydropis suscipere. Si verò toto corpore, satis benè valente, tumor iste acciderit, & particularibus ipsius uteri affectibus successerit, quales sunt partus laboriosi, suppressiones mensium, vel nimiæ eorum profusiones, ulcera, tumores phlegmonosi; vel scirrhosi; conjiciendum erit, hydropem uteri à peculiaribus istis dispositionibus dependere; & materiam illum producentem, per congestionem ex depravata illius homiosi cumulari.

Quarto quæsito satisfiet, dicendo, materiam, quæ in uteri cavitate continetur, multò ampliorem tumorem efficere, quàm dum intra membranas continetur. Deinde, quando sit ex serosa materia, major fluctuatio percipitur, quàm ubi intra membranas coërcita est. Si verò quædam vesiculæ, aquâ repletæ, ex utero dejiciantur; signum erit certissimum, serosum humorem in vesiculis contineri.

Ad quintum quæsitum respondendum est, hydropem uteri à tumoribus ejusdem partis phlegmonosis, vel erysipelatosis distingui, ex eo, quòd in hisce febris adsit & dolor, ad levissimum contactum sese exasperans: tum inflammatio usque ad partes genitales exporrigitur. A tumoribus verò scirrhosis & cancrosis distinguitur, quòd in eo non si tanta durities, quæ digitis comprimentibus resistat; sed potiùs cedat, ac veluti in foveam deprimatur.

Sexto quæsito satisfaciendum est in hunc modum. In graviditate tumor non est tam æqualis ac depressus; sed acuminatus, & fastigium atque eminentiam quædam circa umbilicum præ se ferens. Secundò, in gravitate post aliquot menses, mulieres meliùs se habent ut plurimùm; quia grandior fœtus majorem humorum partem absumit, qui in primis mensibus laborem faciebant. At hydrops, quò ulterius progreditur, eò majores procreat molestias. Tertiò; in graviditate fœtûs commotio manifestè percipitur post tertium mensem, vel quartum; quod in hydrope non contingit. Fit tamen aliquando, ut quando hydrops à flatibus exoritur, palpitatio quædam in utero sentiatur. Sed illa à motu infantis facilé distinguitur, qui magis æqualis est, & plures ventris partes occupare solet. Quarto in graviditate mammæ intumescunt, in hydrope verò extenuantur, ac graciliores evadunt.

Ad septimum quæsitum respondemus in mola gravitatem quandam à mulieribus in ventre sentiri, quæ in hydrope uteri non apparet; & quando ægræ decumbunt in alterum latus, pondus eas percipere in illud lapidis instar devolvi. Deindè, in mola fluxus mensuum effrænes per intervalla, tertio scilicet aut quarto quoque mense contingunt; quod in hydrope uteri non fit. Ac denique, in mola mammæ intumescunt, & aliquando lac in iis apparet, cujus rei contrarium accidit in hydrope.

Quòd ad prognosin attinet; Simplex uteri inflatio, quia diuturna non est, periculo vacat. Si tamen citò non curetur; in verum hydropem degenerare potest.

Hydrops uteri, si ab humore benigno & minimè corrupto producatur; solet quidem malum esse diuturnum: successu tamen temporis curationem recipere potest, imò interdum ex utero aqua spontè effluit, & mulier convalescit,

Si verò humor pravus sit, acer; aut putridus, quod ex symptomatibus gravibus innotescit; morbus periculosus est, & plerumque lethalis. Si enim à proprio uteri vitio affectus dependeat, integram denotat functiorium naturalium istius partis ruinam, undè universalis hydrops tandem accersitur. Si verò uterus per consensu, aliarum partium patiatur; hepatis nempè, lienis, aut ventriculi, eo major erit labes, & inde totius corporis ruina impendet. Hinc rectè Aëtius, qualis est uterus in muliere, tale est ut plurimùm reliquum corpus.

Si flatus aut aqua in uteri cavitate contineantur, faciliùs curatur, quàm si intra membranas, aut vesiculas concludantur.

Hujus affectus curatio iisdem ferè remediis perficitur quæ ad hydropis & chloroseos curationem fuêre proposita. Quibus etiam peculiaria quædam, huic affectui magis appropriata, subnectenda sunt. Ad primum, quod ad phlebotomiam spectat, in affectu recenti, & suppressione mensium producto, & plenitudine aliquâ adhuc apparente, illa convenire poterit. Alioqui noxia futura est, cùm

calor nativus admodùm debilitatus atque imminutus sit, & contumaces obstructiones, ab humore frigido producta, hydropis universalis metum incutiant.

Purgatio verò omninò necessaria est, eàque frequenter repetita, quemadmodùm in prædictis affectibus præcepimus.

Post sufficientem purgationem aperientia, diuretica, & menses moventia erunt usurpanda, in prædictis etiam locis descripta, quibus addi poterunt sequentia.

℞. Rad. apii & rubiæ tinctor. an. ʒ.ß. fol. sabinæ, matricariæ, pulegii, an. P.j. sem. dauci ʒ.j. Coquantur in jusculo pulli columbini, colaturam capiat manè per plures dies.

Ante jusculi assumptionem una è sequentibus pilulis deglutiatur.

℞. Castorei opt. myrrhæ, rubiæ tinct. an. Drach. ß. croci ℈.j. Cum succo limon. formentur pilulæ jx.

A quibus medicamentis valido exercitio utendum est: Quo quidem non solùm excrementa in visceribus & in corporis ambitu concepta, calore mediante, dissipari possunt; verùm & totum id, quod in utero continetur, ruptis exercitii vehementiâ pelliculis, fotàs evocari potest.

Si mulier facilè vomat; bis in septimana utiliter vomitus provocabitur. Quo non solùm humores ad uterum confluentes, revocabuntur & educentur; sed etiam dictæ pelliculæ utero inhærentes, & interdum aquosum humorem continentes, motu & agitatione vehementi disrumpi forsam poterunt, unde humoris noxii fluxus consequetur.

Ad dictum humorem in utero contentum discutiendum, bolus sequens erit efficacissimus.

℞. Boracis mineralis Drach. ß. croci ℈. ß. Cum succo sabinæ, fiat bolus, bis in septimana sumendus.

Sudorifica etiam in hoc affectu non parum proficua sunt: iis enim humores serosi & pituitosi sive in utero, sive in toto corpore contenti, discutiuntur & evacuantur.

Interim innatus ventriculi calor roborabitur, tam assumptis, quàm admotis; in affectuum illius partis curationibus descriptis.

Exteriùs verò topica remedia admovenda sunt, ad uterum roborandum & humores in eo contentos discutiendos idonea.

Ac primùm parari poterunt fomenta & semicupia, ex decocto radicum bryoniæ, cucumeris agrestis, foliorum ebuli, mercurialis, sambuci, origani, calamenti, absinthii, rutæ, salviæ, majoranæ, thymi, lauri, pulegii, artemisiæ, seminum genistæ, dauci, cummi, anisi, feniculi, baccar. lauri & juniperi; florum chamomillæ, meliloti, rorismarini. Ex quibus etiam fieri poterunt sacculi, decocti in vino albo. Vel decoqui poterunt prædicta, aut eorum nonnulla in lixivio cinerum sarmentorum.

Ut autem meliùs operentur prædicta fomenta applicanda sunt ante & retro; ægrâque sudare debet, si possit in lectò, vel stupâ commodè paratâ. Quod quidem semicupii beneficio præstari etiam poterit.

In hydrope flatuoso fotus sicci magis erunt proficui ex sacculis paratis ex milio, sale, cumino, furfure, in sartagine torrefactis & vino irroratis.

Post fotum liniatur infimus venter oleo nardino, anethino, rutaceo, absinthite, abrotani. Quæ si arte chymicâ fuerint e[illegible]ita, multò efficaciora futura sunt,

A [illegible] admovebitur emplastrum de baccis lauri: vel cataplasma ex stercore vaccino, ovillo, seminibus apii, petroselini, cumini, & melle cocto.

Et ad eundem usum commendatur pellis recen. mactatæ ovis, vino meraciori calido irrorata, & ventri calidè admota.

Clysteres frequenter injiciendi sunt, ex decocto absinthii, origani, pulegii, rutæ, centaurii, & similibus. Vel ex oleo rutæ nucum, anethi, & vino albo, aut Hippocratico, aut malvatico. In quibus dissolve benedictam laxativam, diaphœnicum, hieram diacolocynthidos, terebinthinam confectionem è baccis lauri, mel anthosatum, & similia.

Injectiones in uterum, humoribus in eo contentis evacuandis, plurimùm conferre poterunt, in hunc modum compositæ,

℞. Rad, asari ʒ. ijj. fol. pulegii, calaminthæ, an. M. sem. sabinæ P. j. mechoacan Drach. 1. sem. anisi, cumini, an. ʒ.j. sem. Coquantur, & in colat. Unc. vi. dissolve olei irini & sambucini, ana unc. j Fiat injectio.

Ad eundem finem pessaria conficiantur ita parata.

℞. Colocynth. & mechoac. ana ʒ.j. salis nitri ℈. ß. mellis cocti q.s. Fiat pessarium. Vel

℞. Rad. cyclam. esulæ, an. ʒ.j. sem. nigellæ romanæ ʒ. ß. mellis q.s. Fiat pessarium. Vel

℞. Elaterii ʒ. ß. caricarum contusar. q. s. Fiat pessarium.

Quando inflatio fit à flatibus, maximè conducit suffitus ex nuce moschata, à Solenandro commendatus, his verbis: *Mulier quædam puerpera se intempestiviùs ante tempus debitum ventis committens & aëri, incidit in intolerabiles dolores, neque potuit restitui. Tandè supervenit obstetrix vetula bene exercitata. Jussit sibi afferri nuces tres myristicas grossè contusas. Tum supponebat fictilem testam cum carbonibus ignitis ægræ mulieri, & statim insperso nucum myristicarum pulvere, testam ita supposuit, ut inspersi pulveris suffitum exciperet pudendis, per infundibulum inversum. Per superiora eodem tempore eundem suffitum excepit. Qui ubi penetrasset, mulier statim exclamat. Necessario reddenda mihi alvus. Qua voce vix edita, auditus est sibilus & strepitus, qualis eliditur, cùm pulvis tormētarius, alicui pyxidi angustæ inclusus, accenditur. Qui spiritus ubi elisus proruperat, ipso protinus momento mulier sanitati restituta est. Ista experientia monitus, in simili casu, aliquoties posteà, idem remedii genus admotum, utile & proficuum inveni sæpenumero.*

In eodem casu utiliter admovetur cucurbitula umbilico, cum multa flamma, flatus enim egregiè discutit.

In affectu verò humorali cauteria cruribus admovenda, ut per eos fonticulos uteri sentina sensim exhauriatur.

Sic etiam thermæ sulphureæ & nitrosæ à plerisque laudantur, tam potu, quàm balneo. Dummodò insignis fervor jecoris, aut totius corporis, non sit illi conjunctus.

Ad uteri dolorem, in hoc affectu sæpè infestantem, commendat Amatus Lusitanus aquam vel decoctum florum chamæmeli, ad ℥.iv. vel v. exhibitum.

Ac denique, si à partu inflatio contingat, non opus est alia purgatione, quàm eâ, quæ per uterum fit. Quæ si non satis procedat, juvanda est pessariis attrahentibus, & cucurbitulis, femoribus affixis, cæterisque remediis, in mensium suppressione descriptis. Et si flatus adfuerit: suffitus ex nuce moschata suprà propositus, erit opportunissimus.

---

## CAPUT. XIII.

### *De uteri procidentia.*

QUando uterus situm suum naturalem amittit, & versùs pudenda prolabitur, uteri procidentia, seu prolapsus nominatur.

Variæ sunt illius differentiæ, secundùm magis & minus tantum differentes. Interdum enim sola cervix interior provolvitur in vulvam: aliàs totum uteri corpus procedit, sed non prominet extra vuluam, & in illius margine apparet osculum uteri interius, instar glandis virilis, aut ovi anseris perforati. Aliàs fundo etiam inverso prominet extra vulvam, instar seroti virilis, aut ovi struthiocameli, cùm tamen rugosus sit, ac superficie inæquali præditus, ac denique aliquando ita relaxatur, ut ad femora usque devolvatur.

Causa proxima uteri procidentiæ est ligamentorum, illius corpus, & cervicem in suo loco naturali continentium, ruptio vel relaxatio.

Ruptio ligamentorum fieri potest ab omnibus causis violentis, ut ictu, casu, saltu, oneris gravioris sublevatione; vel gestatione, compressione abdominis violenta, tussi vehementi & diuturniori, & sternutatione violenta, præcipuè in puerperio, alvi compressione forti, partu difficili, avulsione violenta fœtûs aut secundinæ, conatu vehementi



uteri ad expellendum aliquid sibi molestum, ut fœtum mortuum, molam, aut secundinam; tunc enim contingit utero, docente Galeno *l.3. de facult. nat.* quod duobus Athletis, cùm sese mutuò dejicere conantur, uterque in terram prolabitur; his adde frequentem cucurbitularum admotionem femoribus, & quamlibet corporis & animi agitationem vehementem.

Relaxatio ligamentorum excitatur etiam ex variis causis, ut catarrho diuturniori, cruditatibus variis, quæ in uterum velut sentinam totius corporis amandantur. Hinc mulieres, quæ fluore albo diutius laborant, vix hoc malum evitare possunt, præcipuè seniores, quæ illi maximè sunt obnoxiæ. His accedunt causæ externæ, ut balnei usus frequentior, & præsertim in aqua frigida; aër austrinus & humidior, præcipuè post partum in utero susceptus: alimenta humidiora, potus uberior; otium, somnus prolixior, & omnes aliæ causæ, quæ humoris pituitosi proventum, ejusque in uterum confluxum promovere possunt.

Signa diagnostica sensibus ipsis patent. Uterus enim in pudendo obvius fit instar ovi gallinacei, vel anserini, aut glomeris fili, cum sensu ponderis pudendo incumbentis, dum erecto corpore stant. Dum verò sedent, aut alvum exonerant, dolor vehemens percipitur circa regionem pudendi & ossis sacri. Si multum promineant, dolor & ardor major sentitur; urina paulatim egreditur & vulvam in transitu mordet.

Causæ procidentiam excitantes ita distingui possunt. Si à laxitate ligamentorum fiat, sensim generatur, minorem habet dolorem, & præcesserunt purgamenta alba, vel aliæ causæ uterum humectantes, ejusque ligamenta relaxantes. Si verò fiat à ruptione ligamentorum, dolor est vehementior, & sanguis interdum erumpit; ac præcesserunt causæ, quæ violenter ligamenta rumpere potuerunt.

Quòd ad prognosin attinet, affectus per se periculosus non est; valde tamen turpis & molestus, progressionem, ac deambulationem liberam, concessionem & convenientem menstruorum expurgationem impediens.

Interdum tamen mortem inferre potest, si dolor, febris, convulsio, aut alia quædam gravia symptomata accedant.

Interdum etiam ab aëris intemperie, aut violentâ impulsione corrumpitur, & grangrænâ afficitur, quæ partem amputare cogit.

Recens affectus, in quo uterus non validè prominet faciliùs curatur, quàm si inveteratus sit, & magis egrediatur.

In junioribus faciliùs, quàm in adultioribus uterus in proprium locum restituitur.

Quæ à ruptione ligamentorum orta est procidentia, incurabilis est.

Ad curationem, uterus in suum locum naturalem retrudendus est, ibidemque continendus; & ligamentorum vitium corrigendum. Si nempe disrupta fuerint, agglutinantibus; si relaxata, exsiccantibus, adstringentibus, & roborantibus. Quæ omnia sequentibus præsidiis perfici poterunt.

Primò itaque, quò uterus in suum locum faciliùs reponatur, alvus & vesica exonerandæ sunt, ne cervicem uteri comprimendo, illius reductionem impediant: siquidem cervix uteri recto intestino incumbit, sibique incumbentem habet vesicam.

Postmodum verò mulier in dorsum supina recumbens, divaricatis cruribus, genibusque sursum attractis manibus uterum introrsum premat, sursumque in cervicem trudendo, sicque invertendo adigat, donec in sinum usque omnia remearint. Vel, si ægrè succedat, obstetricis opera id peragat, ut bacillo crassiori obtuso linteis involuto hoc faciat, quo & in sinum profundiùs, quàm solis manibus potest repelli. Aut ut minùs lædatur pessarium ex panno lineo sæpiùs convoluto, filoque strictè ligato paretur, & huic usui accomodetur.

Ac si prolapsus uterus intumuerit, ita ut sinum denuò subire non possit, tumor ante omnia erit tollendus. Et si inflammatio sit, quæ huic sanandæ competunt, erunt adhibenda. Si alia inflatio: quæ eam discutiunt, usurpanda: potus nimirum, insessus, inunctiones emollientes & resolventes. Rodericus à Castro tumentem uterum betæ decocto abluit, deinde aceto & sale subindè insperso, ac sic imminuto tumores reducit.

Idem Rodericus scribit, ad uteri repositionem plurimùm conferre, si Medicus, vel Chirurgus cauterium actuale, aut aliud ferrum candens manu ostentet, & in uterum inserere velle fingat. Ita enim natura contrahitur, & cum ea uterus ipse, tum etiam quæcumque alia pars extra prominens. Refert enim quendam exercitatissimum Chirurgum intestina per vulnus abdominis exeuntia, hac industria reposuisse, cum reliqua remedia non profuissent, Candens etenim ferramentum magnum coram patiente manu gestans, vulneri applicaturum se finxit. Cujus rei subito terrore intestina è vestigio in suum locum retracta fuère.

Avenzoar. 2. *Theizir, tract. 5. cap.* 4. quippiã non absimile proponit. In principio, *inquit*, quando apparet hæc ægritudo, Medicus eam leniter poterit curare. Et reducitur omnibus istis modis, videlicet manu, si vis; & si non, fac eam supinam jacere, & fac quod aliquis sedeat super pectus suum, & alius super crura, & fac eam terrore, ponendo circa pedes ejus aliqua reptilia, sicut sunt mures & lacertæ aut ranæ, vel his similia: ex quibus multùm terrefiat, & velit fugere, trahendo pedes & crura ad se: & inde omnia membra, & corpus totum simul contrahantur. Et hac de causa matrix intrò redibit ad suum locum.

Zacutus Lusitanus Avenzoarem secutus; sequentem historiã *observ. 86. lib.* 2. proponit. Cùm, *inquit*, accederem ad fœminam, quæ ab anno & dimidio uterum prolapsum habebat, cum duritie summa: difficile videbatur ob tensionem posse ad suum locum reduci, maximè cum dicat Avenzoar, in principiò hoc opus celebratum esse, cùm adhuc uterus non contraxit callum. Multa sum præsidia pro hoc morbo curando machinatus. Insessiones adstringentes, pessaria, emplastra, confectiones. Tandem laboriosè luctatus nihil profeci. Ad hoc præsidium accedo: Suppono mulieris cruribus mures filo alligatos. Quibus positis & per femora vagantibus fœminæ metus ingens incuritur, & repente (mirabile visæ,) uterus in propriam sedem reducitur. Hoc facto, emplastro contra rupturam uteri regioni, & inguinibus apposito, à malo in posterum tuta remansit.

Antequam uterus reponatur, priùs inungendus est mucilagine rad. consolidæ, vel infusione gummi tragachanti. Postea aspergendi pulveres, qui asperitatem nullam habeant, ne uterum, aut illius cervicem lædant, sed glutinandi magis, quàm adstringendi vi polleant. Qualis esse poterit in hunc modum præscriptus.

℞. Thuris, mastiches, & sarcocollæ lacte muliebri nutritæ, an. ʒ.i. mumiæ, gummi arabici, acaciæ, hypocistidis, an. Drach. sem. Fiat pulvis tenuissimus, inspergendus, ut dictum est.

Idem pulvis ad formam unguenti admoveri poterit, si cum dictis mucilaginibus, aut oleo hypericonis, aliòve consolidante permisceatur.

Postquam uterus convenienter fuerit repositus, omni arte in suo loco continendus est, muliere in lecto remanente, aliquantulum inclinata, & cruribus extensis, molliter, & ita coaptatis, ut unum alteri incumbat. Ac per aliquot dies in hoc statu maneat, immisso etiam lanæ, aut bombacis, vel etiam spongiæ frustulo in sinum vulvæ, quod irrigatum fuerit vino austero, aut aqua rosacea, in quibus acacia, aut hypocistis dissoluta fuerit.

Ad hujusmodi retentionem juvandam, cucurbitulæ sub mammis & umbilico, cum multa flamma, frequenter erunt admovendæ.

Tum etiam bene olentia naribus erunt admovenda, & fœtida genitalibus subjicienda, nisi mulier hystericæ suffocationi sit obnoxia.

Foveantur dictæ partes decocto adstringentium, in vino rubro, & aquâ ferratâ purato.

Semicupium etiam ex eodem decocto à Practicis usurpatur. Quod tamen cautione indiget. Periculi enim est, ne ex illo situ uterus denuò provolvatur extra suam sedem, potissimum in principio, dum adhuc recens est affectus. Ubi

autem diutiùs ægrotantem detinuerit, eàque convenienti ſubligaculo præmunita fuerit, non parum conferre poterit.

Poſt ſemicupium, ſuffitus etiam erit utiliſſimus, ex thure, maſtiche ſandaracha, & roſis rubris paratus. Alii verò commendant tanquam ſpecificum, ſuffitum ex pelle anguillæ ſale conditæ.

Injectiones in uterum multò efficaciùs operabuntur remediis, quæ exteriùs admoventur: eæque componentur ex decocto fotus, aut ſemicupii.

Linimenta & emplaſtra hîc etiam convenient, qualia in fluxu menſium immodico, & fluxore albo fuêre deſcripta, & infra etiam ad abortum præcavendum proponentur.

Per os aſſumptis medicamentis adſtrigentibus & roborantibus, uteri retentio etiam adjuvari poteſt. Eſt inter illa pulvis ſequens ſæpe ſumptus, huic affectui peculiariter accomodatus.

℞. Rad. tapſi barbati ʒ. ii. fol. myrthi, ſem. paſtinac. domeſticæ, an. ʒ. i. raſuræ cornu cervi ʒ. ß. cineris conchar. ʒ. i. coralli rubri Drach. ii. Fiat pulvis. Doſis ʒ. i. cum vino auſtero.

De adſtringentibus hiſce medicamentis tam internis, quàm externis, hoc obſervandum; cautè eſſe uſurpanda ſi menſtrua ſtatis periodis adhuc profluant, ne ſupprimantur, & graviora mala inde oriantur. Tempus autem hujuſmodi remediis magis idoneum eſt, ubi fluxus menſtruus præteriit.

Iſta remedia per duodecim aut quindecim dies erunt continuanda. Simùlque cura eſt habenda, ne alvus pigrior fiat, aut laxior. Si enim fæces duræ ſint, uterus in iis egerendis facile præcipitatur, & fluida nimiùm alvus ligamenta uteri relaxat.

Dum prædicta remedia uſurpantur, cauſæ antecedenti occurrendum eſt, iis, quæ humores pituitoſos, uteri ligamenta relaxantes, evacuare & diſcutere valent.

Ac primum purgationes convenientes inſtituere oportet. Quæ tamen non ſint perturbantes, violenter operantes, ne uterum de novo præcipitent, adductis in eas affatim partes humoribus.

Nonnulli vomitum probant, quod humorum fiat revulſio ad ſuperiora. Et eo nomine quidem eſſet proficuus, in alia ratione eſſe metuendus. Quòd nimirum magno conatu perficiatur, & non minùs quàm ſternutatio uterum propellet. Imo verò docuit experientia, nihil eſſe efficacius ad partum difficilem & fœtum citò excludendum, quàm vomitorium exhibitum.

Poſt ſufficientem purgationem, decoctum guajaci per tres hebdomadas exhibendum eſt, ut ſingulis diebus mane ſudor eliciatur. Veſperi autem fotus imo ventri adhibeatur ex ſalvia, origano, majoranâ, thymo, matricariâ, tanacero, abſinthio, ruta, roſis rubris, radicibus cyperi, calamenti, nucibus cupreſſi, & ſimilibus, decoctis in aqua fabrorum, & vino rubro. Poſt fotus, ſuffitus, & linimenta ſuprà deſcripta adhiberi poterunt.

Loco ſudorifici, vel etiam poſt uſum illius thermæ ſulphureæ, quales ſunt noſtræ Balerucanæ, erunt præſtantiſſimæ, earùmque uſu multas convaluiſſe compertum eſt.

Ut autem à procidentia, quæ facile iterum recurrit, fœmina ſecura ſit: aut ſi nulla perfectæ curationis ſpes ſit, ſubligaculum adhibendum; quod vulgó *Zona Hippocratis* nominatur. Hoc enim munitæ mulieres, ſine prolapsûs periculo ambulare, & munia quotidiana exercere poſſunt; tum uterus ab externo frigore defenditur. Paratur autem ad eum fere modum, quo faſciæ ad herniam parari ſolent.

Peſſaria quoque in deploratis uteri procidentiis utiliſſima ſunt, quæ à nonnullis componentur ex ſubere ſatis oblongo, & cera ſuperinducta. Alij ex ſola cera conficiunt, & ex iis nonnulli formâ rotundâ, alij ovali, quadratâ, triangulari, aliàve formâ, quæ in ipſam uteri cavitatem inducuntur, & nunquam eximuntur, atque uterum in ſuo loco retinent: ita tamen, ut mulieres omnia munia conſueta exerceant, cum viris ſine incommodo coeant, concipiant, utero gerant, & pariant. Quod pluribus exemplis confirmatur à Franciſco Roſſeto de partu Cæſareo *ſect. 6. cap. 5.* & Bauhino *in Appēdice ad Roſſetum.* Quæ omnia ad verbum tranſcripta ſunt à Schenkio & Sennerto, capitibus propriis, ubi videri poſſunt.

## CAPUT. XIV.

### *De uteri clauſura.*

Virgines, uteri clauſurâ laborantes, atretæ, ſeu imperforatæ nominantur. Illa autem clauſura in tribus locis fieri ſolet: ſcilicet in oſculo uteri interno, in ejuſdem cervice, & in oſculo anteriori, quod vulva nominatur. Generatur verò aut à prima conformatione, quando membrana quædam uteri orificio aut cervici obtenditur: vel à vulnere, aut ulcere præcedente, quibus coaleſcentibus, fit partium cervicis uteri, aut labiorum coalitus, vel à tumoribus, meatum interiorem obturantibus. Vel denique à compreſſione ſtrictura, aut diſtorſione, quæ pudendi virilis & ſeminis ingreſſum, tum etiam menſtruam purgationem præpedire ſolent.

Diagnoſis ex parte facilis eſt, ex parte verò difficilis. Si clauſura ſit in cervice, aut orificio uteri; non animadvertitur, niſi dum menſtrua erumpere incipiunt, aut fœminæ generationis operi incumbunt. Adveniente nimirum menſtruæ purgationis tempore, dolores, & tormina in regione uteri certis periodis ſentiuntur cum ponderis ſenſu: nullus tamen ſequitur menſium effluxus. Conjecturam augebit, ſi virgo bene habita ſit, nullàque cachexia, aut obſtructionibus affecta. Perſeverante affectu, intumeſcit uterus, ut virgines gravidæ videantur, & interdum totum corpus, quod etiam livore quodam, ex redundantia ſanguinis infectum apparet. Si veró clauſura cervicem uteri occupet; in primis coitibus dignoſcitur, quando ſcilicet pudendum virile non admittit.

Si denique orificium uteri clauſum ſit, difficilè cognoſcitur, id tamen peritæ obſtretricis manu aliquo modo exploràri poteſt, illiùſque conjecturam faciet, ſi ſemen virile poſt jaculationem ſtatim egrediatur.

Quòd ad prognoſin attinet; ſi clauſura ſit in orificio pudendi, curatu facilis eſt, levi ſectione reſolvitur. Si verò penitiores partes occupet, longè difficiliorem curationem admittit.

Quando à membrana meatus clauditur, faciliùs curatur; quando verò à materia carnoſa ſit coalitus, ut poſt ulcera contingit, curatio eſt difficilior.

Clauſura, interius uteri orificium occupans, incurabilis eſt: chirurgica enim inſtrumenta illic aptari nequeunt.

Curatio uteri clauſuræ, cùm à Chirurgia maxima ex parte petatur, ideo eam paucis expediemus.

Si à primo ortu clauſura uteri contracta fuerit, ſimplici ſectione aperienda eſt. Cujus modus amplâ narratione deſcribitur à Sennerto *cap. proprio.*

Si verò ex ulcere clauſura ortum duxerit, ut in lue venerea contingit; advertendum eſt, an ſit tantùm carnis excreſcentia, meatum nou omnino claudens: an integer parietum cervicis, aut labiorum coalitus. Si enim caro tantùm excreverit, tentandum eſt, præmiſſis evacuationibus convenientibus, primùm, carnis augmentum prohibere ſiccantibus & diſcutientibus medicamentis: poſtmodum, carnem eandem imminuere medicamentis ex thure, ariſtolochiâ, cortice thuris, roſis, balauſtris, maſtiche, myrrha, aloe, & ſimilibus. Quæ ſi non ſufficiunt, ad carnem abſumentia minùs dolorifica tranſeundum eſt, ut alumen uſtum, unguentum Ægyptiacum, & ſimilia. Ac tandem, ſi ne hoc quidem modo conſumptio obtineri poſſit; caro in gyrum præcidenda inſtrumento illo, quo polypi tolluntur, Si verò cervix uteri omnino coaluerit, tentandum eſt ulcus novare, & medicamentis prædictis carnem ſuperfluam tollere. Sin minùs, ſectio inſtituenda eo prorſus modo, quo naturalis cervicis uteri coalitus curatur.

Si à tumore aliquo meatus uteri occludatur, propria remedia illi decernenda ſunt: qualia in uteri inflammatione, ſcirrho & cancro fuêre propoſita.

Si fiat à compreſſione cervicis uteri, vel oſculi illius interioris, cauſa comprimens auferenda, quæ varia eſſe poteſt, nimirum calculus veſicæ, tumor recti inteſtini, omentum pinguius, crura, aut femora diſtorta ac divaricata, quorum curationes è ſuis locis repetendæ.

In ſtrictura, quæ potiſſimum fit à duritie, vel ſiccitate, agendum eſt humectantibus, emollientibus, & laxantibus, ſemicupiis, fotibus, linimentis & peſſariis: ſicque relaxatæ parti immittatur canula plumbea vel ex ſera alba optimè concinnatâ, & butyro, aut oleo emolliente irrigata, quam perpetuò geſtet, vel ſaltem noctu, dum decumbit, & interdiu immittatur peſſus, ex cotone convenienter conſtructus, & inunctus unguento de althæa, vel ſimili.

In diſtorſione, eadem ferè curandi methodus obſervanda eſt, ſaltem canula ita ſit conformata, ut in contrariam partem diſtorſionis molliter deflectat: Sic uteri cervix ad locum debitum paulatim reducetur.



## CAPUT. XV.

### *De Sterilitate.*

Sterilitatis nomen non adeò ſtrictâ ſignificatione hoc loco uſurpatur, ut tantùm omnimodum concipiendi defectum & integram abolitionem ſignificet; ſed in ampla & lata: ut omnem concipiendi impotentiam, omnèque impedimentum comprehendat. Quando nimirum mulier eâ ætatequâ ad concipiendum habilis eſſe debet & viri conſuetudine utens, non concipit. Et talis defectus ἀγονία ſeu ἀτοκία nominatur.

Hæc autem ſterilitas, ſeu concipiendi impotentia, à pluribus cauſis excitatur: quas omnes, clarioris doctrinæ gratiâ ad quatuor capita revocare poſſumus, juxta quatuor operationes naturales, quæ ad conceptionem perficiendam requiruntur. Quorum prima eſt, ut mulier in congreſſu venereo virile ſemen in utero recipiat: ſecunda, ut ſemen receptum debito tempore retineat; tertia, ut illud utero foveat & conſervet: quarta, ut debitam materiam ſuppediret ad embrionis conformationem & incrementum neceſſariam. Hinc quatuor conceptionis impedimenta oriuntur: ſi nempe mulier ſemen non recipiat, non retineat, non conſervet & non nutriat.

Receptio ſeminis impeditur à pluribus cauſis, ex rebus naturalibus, non naturalibus, & præternaturalibus repetitis. Inter res naturales primùm recenſetur ætas juvencula, in quâ, ob exiguitatem & ſtricturam partium genitalium, mulier virile pudendum admittere non poteſt, aut certè niſi cum ſummo dolore, qui eam concubitum averſari cogat. Eundem affectum præſtat ætatis provectio, ſiquidem in virginibus ſenioribus partes genitales, defectu exercitii venerei, macidæ ac vietæ factæ ſunt, ac ſtrictiores redditæ, ut penem virilem facilè poſtmodum admittere non poſſint. Quæcumque etiam naturâ claudæ, diſtortæ cruribus, vel depreſſa coccyge exiſtunt, vix poſſunt commodam in concubitu figuram præſtare, quæ ad ſeminis debitam receptionem neceſſaria eſt. His adde pinguedinem nimiam, quæ vas uteri anguſtat, & aqualiculo prominentiore, juſtum & commodum viri cum fœmina congreſſum impedit. Ac denique temperies uteri frigidior torpidas mulieres reddit, ut nulla propemodum voluptate in coitu fruantur, aut tardius ſaltem excitentur, ita ut internum uteri orificium tempeſtivè non aperiatur, ad ſemen virile recipiendum.

Inter res non naturales animi pathemata principem locum obtinent, ac in primis odium inter conjuges, quo mulier ab hujuſmodi voluptate averſa, non ſuppeditat ſpiritus ſufficientes, quibus turgere debent genitalia tempore congreſſus, ut matrix quaſi geſtiens ſemini virili accurat, idque benignè excipiat, attrahàtque in civitatem ſuam, ſimùlque proprio ſemine, in ea voluptate effuſo, perfundat & irriget atq; ex amborum commixtione conceptio oriatur.

Res verò præternaturales, quæ ſeminis receptionem impedire poſſunt, in morboſis diſpoſitionibus verſantur, quæ partibus genitalibus, aut illis vicinis, advenire ſolent: ut tumores, ulcera, obſtructiones, adſtrictiones, clauſuræ, diſtorſiones, calculus veſicæ, & alia hujuſmodi.

Secundum mulierum vitium, conceptionem impediens, quando ſcilicet ſemen non retinetur, vel à nimia uteri humiditate dependent, quando ſcilicet uterus multis excrementitiis humoribus refertus eſt, à quibus laxior factus, non debitè conſtringitur ad ſemen receptum exactè retinēdum, vel orificium illius laxius redditum, non poteſt ſeſe ſufficienter conſtringere, ad ſemen retinendum; quod præcipuè contingit ex abortu, vel partu laborioſo, in quo fibræ uteri divelluntur, & nimium laxantur, cum orificio interno. Illa autem humiditas immodica & à proprio temperamento, & à cauſis externis humidioribus, ut balneo, otio, victu humidiori, vel præcipuè à fluore albo excitari poteſt: qui quidem fluor albus, ſive fluor muliebris, frequentiſſime accidit, cùm uterus ſit veluti cloaca, ad quam omnes corporis partes ſuas ſuperfluitates deponunt; ita ut hæc omnium frequentiſſima & magis ordinaria ſterilitatis cauſa eſſe ſolent.

Tertia verò cauſa conceptionem impediens, quando nimirum ſemen non nutritur ſufficienter in utero, ab iis dependet quæ ſemen corrumpere apta ſunt, ut intemperies uteri quælibet, frigida nimirum, quæ ſemen extinguit: calida, quæ ſpiritus diſſipet: humida, quæ debitam ſeminis craſſitiem diluit: & ſicca, quæ ſemen abſumit: atque ita ſemen, ab hujuſmodi intemperiebus corruptum à naturali ſua conſtitutione dejectum conceptioni ineptum efficitur. His addunt Authores maleficia & incantationes, à quibus conceptionem impediri poſſe, apud omnes in confeſſo eſt. Res etiam externæ, alimenta & venena, idem præſtare poſſunt, quæ ab Authoribus recenſentur. Nempè inter alimenta, acetum, mentha, & ſiſymbrium aquaticum, fabæ, & ſimilia. Inter venena veró, aut ſaltem deleteriam quandam qualitatem, ad ſterilitatem inducendam obtinentia, lapis gagates; vulva capræ; aut mulæ: noctiluca, ſapphirus, ſmaragdus & ſimilia; Ac denique morbi maligni, & labe quadam venefica inquinati, ſemen maximè corrumpere ac generationi ineptum reddere valent, ut phthiſis, elephantiaſis, lues venereæ, ulcera fœtida & cancroſa.

Qnarta denique ſterilitatis cauſa, quando ſcilicet fœmina debitam materiam non ſuppeditat, ad embryonis conformationem & incrementum, ex ſeminis aut ſanguinis menſtrui defectu dependet. Sic nimis juvenculæ & vetulæ non concipiunt propter utriuſque materiæ defectum. Ætas autem conceptioni idonea vulgo definitur à decimo quarto anno ad quinquageſimum. Imò verò licèt materiæ illæ non deficiant, ſi diſpoſitiones pravas adeptæ ſint, generationis incapaces fiunt. Pravæ autem illæ diſpoſitiones à variis intemperiebus, aliiſque morbis induci poſſunt, tum etiam ex prava victus ratione, illaudabilem ſanguinem producentis. Si fœminæ, multis fructibus crudis, & aquæ frigidæ potu ſeſe ingurgitantes, ſeroſum ſanguinem cumulant, generationi ineptum. Fateri autem oportet, nonnullas mulieres concepiſſe, quibus numquam menſes effluxerant, ut ex plurimorum Authorum obſervationibus colligitur. Verùm dicendum eſt, quòd ſi in illis mulieribus materia defuerit ad menſtruas purgationes efficiendas, non defuit tamen ad conceptionem, ſed tanta illius copia colligebatur, quanta ſupereſſe ſolet mulieribus, quæ purgantur, licèt non ſuffecerit ad menſtruas purgationes.

Cauſis hactenus propoſitis adjungi debet certa ſeminum, virilis & fœminei improportio, qua fit, ut rectè invicem commiſceri, & in unam embryonis generationem conſpirare nequeant: licèt in neutro conjugum aliquis defectus ſenſibilis appareat. Et contingit interdum, ut idem vir cum alia muliere, & eadem mulier cum alio viro prolem ſuſcipiat, cùm tamen ſimul juncti ſteriles permanſerint. Fit etiam, mulier per decem aut plures annos viro cohabitet, & non concipiat: poſtea verò concipere & parere incipiat: cujus eventus cauſa eſt mutatio temperaturæ, quæ progreſſu ætatis fit, ob quam ſemen aliam temperiem recipit, quæ cùm antea ſeminis virilis temperaturæ improportionata eſſet, per ætatis mutationem proportionata evaſit. Illa autem improportio in eo præcipuè verſatur, quando viri valde intemperati cum mulieribus, eodem intemperaturæ exceſſu laborantibus conjunguntur, putò calidiores viri cum fœminis calidioribus, frigidiores

cum frigidioribus: iſta enim intemperamenta nullam mediocritatem conciliare poſſunt duobus ſeminibus, & aliis cauſis ad generationem neceſſariis. Quidam etiam ad qùalitates occultas confugiunt, ob quas ſemina convenire aut diſcrepare aſſerunt, etiamſi nullus primarum qualitatum exceſſus appareat.

His etiam addunt Auctores occultam quandam diſpoſitionem, qua nonnullæ mulieres ſteriles redduntur, licèt nulla cauſa manifeſta appareat.

Signa diagnoſtica ſterilitatis, juxta quatuor propoſitas cauſarum claſſes percurrenda ſunt.

Ac primùm cauſæ, ſeminis receptionem impedientes, difficilem non habent diagnoſin, & ipſis ſenſibus conſpicuæ ſunt. Facilè enim dignoſcitur ætas tenerior, aut provectior, mala partium uteri vicinarum conformatio, ut quando mulieres claudæ ſunt, vel crura diſtorta, aut depreſſam coccigem habent, & pinguedinem nimiam. Frigiditas verò uteri in tertia cauſarum claſſe indagabitur. Odium inter conjuges, ex eorum, & adſtantium relatu innoteſcit. Morbi etiam particulares, ſeminis receptionem impedientes, ut tumores, ulcera, obſtructiones, adſtrictiones, clauſuræ diſtorſiones, partium genitalium exploratione, ab Obſtetrice, vel Chirurgo innoteſcent.

Ex cauſis, ſeminis retentionem impedientibus, quæ ſecundam claſſem conſtituunt, humiditas nimia in tertia claſſe exponetur. Abortus verò, & partus laborioſus, ex mulieris relatu dependent.

Tertiæ claſſis cauſæ quæ ſcilicet ſemen corrumpere valent, accuratiorem requirunt diagnoſin, quam nos in hunc modum perſequimur.

Frigida uteri intemperies inde cognoſcitur, quòd fœmina coitum non appetat, minorique in eo voluptate afficiatur: facies illi mollis, albicans, & obſcura eſt, ſtupido ſenſu prædita eſt circa pectinem, lumbos, & crura, crudum ac tenue ſemen excernit, & cum exigua voluptate, menſes ſupprimuntur, vel parcè atque inordinatè procedunt, ſuntq; pallidi ac decolores. His accedit prægreſſa victus ratio refrigerans, in fructuum & olerum uſu diuturno, & largo frigidæ potu conſiſtens.

Humidiorem uteri intemperiem arguunt, laxus & mollis fœminæ habitus, vita ſedentaria; fluores albi frequentes ac fermè aſſidui, menſes copioſi, tenues, & aquoſi coitùs inappetentia, lumborum gravitas, ad abortum proclivitas, urinæ copioſæ, & victûs ratio humidior.

Calida intemperies cognoſcitur ex habitu virili ac robuſto, qualis in virginibus exiſtit, facie rubicunda, pilis ac ſuperciliis nigris, voce forti ac virili: his addatur iracundia frequens, ad omnes actiones promptitudo nimia, ſitis inexpleta, urina flava, menſtruorum paucitas, color ruber, obſcurus, calor & acrimonia, ut ſæpè pudenda exulceret, pruritus genitalium, magis ad venerem proclivitas, prompta & celer ſeminis excretio in coïtu, pollutiones frequentes, ac libidinoſa inſomnia.

Siccam verò uteri intemperiem ſignificant menſium paucitas, oris uteri ſiccitas, pruritus & fiſſuræ, quæ rhagades nominantur, pauca in coïtu ſeminis excretio; ex nimio coïtu moleſtia, corporis gracilitas.

Si ex maleficio ſeminis corruptela & ſterilitas contingat, aberunt omnia alia ſigna, quæ cauſas manifeſtas indicare poſſunt; aderit autem aliquod divortium inter conjuges. cujus neuter rationem ſatis appoſitè reddere poteſt, imò & interdum ſeminis utriuſque ejaculatio raró, difficulter & cum labore fit.

Alimenta aut venena, ſemen extinguentia, ſi aſſumpta fuerint; ex diligenti mulierum interrogatione, & adſtantium relatu perdiſcendum eſt.

Ac denique morbi maligni, ſemen extinguere valentes, ut elephantiaſis, lues venerea propriis ſignis innoteſcent.

Quarta ſterilitatis cauſa, quæ in menſtrui ſanguinis defectu, aut prava qualitate præcipuè conſiſtit, dignoſcitur primò, ex nimia totius corporis pinguedine, ad cujus nutritionem ſanguis abſumitur, & fœtui alendo non ſuppeditatur. Idem oſtendunt corporis gracilitas & ſumma macies. Cùm enim ſanguis non ſufficiat ad corporis nutritionem, vix ſupereſſe poterit ad fœtûs incrementum.

Ac denique ea omnia, quæ ſanguinem abſumere & multùm imminuere poſſunt, ſi præceſſerint, vel affuerint, ejuſdem penuriam in corpore ſignificant: ut labores immenſi, vigiliæ immodicæ, jejunia auſtera, larga hæmorrhagia, febres acutæ, vel diuturnæ, ulcera fiſtuloſa, & cauteria multùm fluentia.

Nimia etiam ſanguinis quantitas interdum ſeminis atque embryonis nutritionem impedit. Obruitur enim ſemen à nimia illa copia, nec vim ſuam plaſticam exercere poteſt. Hoc contingere ſolet in mulieribus plethoricis ac rubicundioribus, genio & crapulæ indulgentibus, quibus uterus perpetuo quaſi madore proluitur.

Prava verò ſanguinis qualitas, ſeu cacochymia, ex pravo mulieris habitu, menſtruorum colore, aliiſque conditionibus, alienis, & pravi victûs ratione prægreſſâ innoteſcet.

Seminum utriuſque conjugis improportio difficilè cognoſcitur. Si ambo calidiori admodùm, aut frigidiori temperamento præditi ſunt: ex illa intemperie improportionem provenire conjicimus, ſi aliæ ſterilitatis cauſæ manifeſtæ non appareant.

Difficiliùs adhuc cognoſcitur ſterilitas, quæ ab occulta quadam diſpoſitione dependet, nullis illius cauſis manifeſtis apparentibus. Apud Authores tamen multa reperiuntur experimenta, quibus internoſci poſſit, an mulier à nativa conſtitutione ſterilis ſit. Quæ licèt omnimodam certitudinem non habeant, coguntur tamen interdum Medici ea in uſum revocare, in gratiam Principum, & Magnatum, quibus licet ſterilitatis cauſâ divortium facere.

Hippocrates *Aphor. 59. ſect. Si mulier*, inquit, *non conceperit, ſcire autem velis an conceptura ſit: pañis circumtecta inferne ſuffias. Et ſi odor videatur per corpus ire ad nares, & os: ſcito, quòd ipſa ex ſeipſa ſterilis non eſt.*

Idem Hippocrates fœminam fœcundam dignoſci putat, ſi caput allii deraſum & purgatum in uterum ſubdatur. Si poſtridie odor ad os pervenerit, eam ad conceptionem aptam: ſin minùs ineptam eſſe.

Vel galbanum ad ignem emollitum, ſericoque incluſum, muliebris uteri orificio nocte indito, capùtq; totum linteolo odorato obligato: manè ſi vertex mulieris galbanum redolet: mulier probè purgata fœcunda erit.

Idem experieris, ſi parum balſami, aquæ admixtum: & bombace exceptum, in uterum immiſeris, & femori alligaveris, quod ſi tunc uterus traxerit, fœcunditatis eſt probatiſſimum ſignum.

Amatus Luſitanus ſequens, ut probatiſſimum laudat, Capit coagali leporis ʒ. i. quam aqua calida diſſolutam mulieri in aqua calida ex iſtenti, jejuno ventriculo propinat. Si mulier tunc dolores ventris ſentit, fœcundam: ſin minus, ſterilem illam pronunciat.

Multi quoque ex urina ſterilitatem colligere volentes eam hordeo affundunt. Hoc intra decimum diem ſi germinet, pro fœcunditatis nota: ſi non germinet, pro ſterilitatis certo argumento agnoſcunt.

Alii denique ſiliquis, vel furfuri urinam affundentes ſterilitatis notam ex eo obſervant, ſi vermes in eo generari videant.

Pro hujus diagnoſis coronide advertendum eſt ac diligenter inquirendum, num viri culpa aut defectu generatio impediatur. Fruſtrà enim mulier multorum, remediorum uſu torqueretur. Sterilitas à viro procedẽs dignoſcetur ex morbis partes genitales illius obſidentibus, ut erectione læſâ, ſeminis deffectu, teſticulorum tumoribus, gonorrhæa, aliiſque. Hujus etiam rei conjecturam faciet, ſi vir timidus extiterit & effœminatus, frigidus naturâ ſit, & barbâ careat, tardè ſemen excernat, idque frigidum habeat, taleque ab uxore excretionis tempore in utero ſentiatur, nullam, aut exiguam habeat coïtûs appetentiam, & quàm minimam in eo percipiat voluptatem. Ac denique ſi cauſæ præceſſerint, quæ ſemen infœcundum reddere valeant.

Prognoſis juxtà cauſarum ſuprà enumeratarum ſeriem inſtituenda eſt.

Ac primùm ætas tenerior conceptionem non impedit, niſi ad tempus, & illa ætate adultiore expectanda eſt: Ætas verò provectior omnimodam conceptionis deſperationem inducit.



Si tamen adhuc menſtrua procedant ordinatis periodis, quædam ſupereſſe poteſt conceptionis ſpes; ſed admodùm exigua, in his mulieribus in primis, quæ quadrageſimum ætatis annum exceſſerunt: quia licèt mulieres, quæ juniores pepererunt, in ea etiam ætate concipere ſoleant, illæ tamen, quæ nunquam gravidæ fuerunt, exiguam ſpem habere debent in ea ætate concipiendi, quia uterus tandiu otioſus, marcidus ac vietus factus eſt, & ad concipiendum inhabilis.

Quæ à prava membrorum conformatione ſterilitas inducitur, ut in iis, quæ claudæ ſunt, aut crura diſtorta habent, vel coccygem depreſſam, incurabilis eſt.

Si verò à nimia pinguedine, aut aliqua uteri intemperie, non admodum inveteratâ, ſterilitas procedat, curatio ſperabilis eſt, maciem inducendo, & intemperiem corrigendo.

Illa verò, quæ ab aliis morbis inducitur, ut tumore, ulcere, obſtructione, fluore albo, menſium defectu, uteri prolapſu, phthiſi, elephantiaſi, lue venerea, aliiſque, curatu facilior aut difficilior eſt, prout dicti morbi facilem aut difficilem curationem admittunt.

Ad curationem hujus affectus, quæcumque ex cauſis prædictis eum producere valent, earum remotioni incumbendum eſt.

Ad primum anguſtia partium genitalium ob ætatem juvenculam, curatione non indiget; ſiquidẽ ætatis progreſſu ad convenientem amplitudinem reducitur. Interim tamen coïtus abſtinentia eſt neceſſaria, ab illo enim præmaturo partes iſtæ a naturali conſtitutione dejiciuntur.

Quæ verò à parva ſtatura, aut ætate provectiore procedit, incurabilis eſt. Tentari tamen poteſt, emollientibus & relaxantibus medicamentis adhibitis, ſi adhuc menſtruæ purgationes profluant.

Nimia obeſitas extenuante victûs ratione, & convenientibus evacuationibus erit corrigenda.

Si ex prava victûs ratione ſterilitas dependere videatur, ut in guloſis, ebrioſis, aut hydropotis, ad exactam vivendi normam hujuſmodi mulieres reducendæ ſunt, omniſque exceſſus tum cibi, tum potus, penitus circuncidendus.

Virgines, & robuſtiores mulieres, ad naturam virorum quodam modo accedentes ut reddentur aptæ generationi, effœminandæ ſunt omni artificio, & ad mores ſexui congruos efformandæ, interdictis omnibus eduliis craſſioris ſucci, laboribus, & exercitationibus, ac procurato convenienti menſtruorum fluxu, ut illius immoderata copia enerventur ac molleſcant. Tum ſi menſtruorum fluxus ad id non ſufficiat; frequenti purgatione, ac venæ ſectione imminuantur humores, & balneis ſæpiùs iteratis, aliiſque alterantibus totus habitus humidior & frigidior reddatur.

Si ab uteri clauſurá, diſtorſione, obſtructionibus, tumoribus, aut ulceribus ſterilitas producta fuerit, illis providendum eſt remediis, in eorum curationibus propoſitis.

Quæ ab occulta quadam diſpoſitione, eâque nativâ dependet; incurabilis eſt, eâque ſedulò exploranda, ne fruſtrà remedia uſurpentur.

Si à maleficio, aut incantatione, aut occulta pharmacorum vi ſterilitas inducta fuerit; perexiguus eſt medicinæ locus, ſed ad preces, atque orationes confugiendum eſt quæ à viris pietate præſtantibus ardenti animo fuſæ, divinum auxilium eliciunt.

Adversùs tamen pharmaca occultâ vi ſterilitatem inducentia, nonnulla proponuntur ab Authoribus amuleta quæ proprietate quadam malignæ huic qualitati adverſantur. Unde voluit Cardanus priapum lupi geſtatum omnes illas faſcinationes diſſolvere. Alii valdè commendant adamantem & hyacinthum, Antiqui hypericum vocabant fugam dæmonum. Eadem vis etiam tribuitur ſcyllæ, eryngio, rutæ, ſagapeno ab utroque conjuge geſtatis. Deinde huic negotio plurimùm conducere certum eſt, ut hujuſmodi faſcinari confidenti animo iſta conentur maleficia & incantationes aſpernari. Tum, (ſi auctor maleficii ignoretur,) ut locorum mutatione, domos, cubilia, veſtes, & ſupellectilem relinquant, in quibus vis illa venefica & faſcinatoria ſæpè abſconditur.

Si calidior intemperies ſterilitatis cauſa fuerit; eadem curatio adhibenda eſt, quæ in calidâ jecoris intemperie fuit propoſita. Quòd ſi major fuerit caliditatis exceſſus, ad ea erit recurrendum, quæ pro furore uterino fuère deſcripta. In quibus tamen remediis caphura non admittenda eſt, quia fœcunditati plurimùm nocere creditur.

Siccitas immodica conceptionem impediens, curabitur victu analeptico; & ſi major ſit conſumptio, ad curam hecticorum erit revocanda, videlicet lactis uſum, balneum frequens, & ſimilia.

At verò, omnium frequentiſſima ſterilitatis cauſa eſt frigida, & humida intemperies totius corporis & uteri, quam fluores albi ſæpiſſime comitantur, eorùmque curatio ſpecialis ex proprio capite deſumenda. Peculiariter verò dictis intemperiebus ſequentia adhibebuntur remedia, quæ à prudenti Medico variari poterunt; ita ut magis vel calefaciant vel exſiccent, prout vel frigiditas, vel humiditas magis in vitio fuerit.

Ac primùm humores pituitoſi, in corpore reſtagnantes; evacuandi ſunt purgantibus medicamentis, diureticis & ſudorificis. Necnon revulſiones quædam inſtituendæ ſunt cauteriis brachiis, cervici, aut cruribus adhibitis. Tum partes principes roborandæ theriacâ, mithridatio, tabellis aromatici roſati, confectione alkermes, & ſimilibus. Nec non purgationes per intervala repetendæ, ſi cacochymia redundare videatur.

Poſtmodum ad ea veniendum eſt, quæ proprietate ſpecificâ uterum roborare conceptionem adjuvare, & veneri ſtimulos addere nata ſunt, quorũ innumeræ apud Authores deſcribuntur formulæ. Nos præcipuas his ſeligimus.

Ac primùm opiata in hunc modum componi poterit.

♃. Rad. eryngii & ſatyrionis ſaccharo condit. an. ℥. i. zinziberis viridis conditi ℥. ß. avellan. nucleor. pini, piſtacior. an. ʒ. vi. nucis moſchat. ſaccharo condit. num. i. ſem. erucæ & naſturtii, an. ʒ. ij. cineris priapi tauri, renum. ſcincor. & raſuræ eboris, an. ʒ. i. confect. alkermes ʒ. iij. diambræ, & diamoſchi dulc. an. ʒ. i. ß. ambr. ʒ. ß. Cum ſyrupo conditurae cortic. citri, fiat opiata de qua capiat ad quantitatem unius caſtaneæ ſub introitu ſecti, bis aut ter in ſeptimana, ſuperbibendo vini generoſi vel Hippocratici parum.

In forma pulveris ſequentia exhiberi poterunt.

♃. Sem. erucæ, ſileris montani, an. ʒ. ß. raſuræ eboris, cinam. nucis moſchat. an. ʒ. i. moſche (in iis quæ ferre eum poſſunt gr. iij. ſantali albi ʒ. iij. Miſce, fiat pulvis, detur ʒ. i. ex vino genoroſo Vel

♃. Sem. erucæ, paſtinacæ ſylveſtris, cinam. nucis moſcha. pulveris diambræ & diamoſchi, an. ℥. i. matricis leporis, teſticuli apri priapi cervi, caryoph. an. ʒ. vi. moſchi, ambræ, an. gr. vi. ſacchari ad pondus omnium. Miſce. fiat pulvis doſis ℥. ii. cum vino generoſo.

Summæ efficaciæ creditur ſecundina mulieris exſiccata & in pulverem redacta, ad ʒ. i. exhibita.

Alii pro ſecreto habent pulverem ex hepate & teſticulis porcelli, quem ſolum ſcropha edidit: eùmque ſterilitatem arcere aſſerunt, tam in viris; quàm in mulieribus.

Matthiolus in Dioſcoridem ammi ſemen prædicat his verbis. *Ammi legitimi ſemen, quod ex Alexandria affertur, mirificè præſtat ad mulierum ſterilitatem. Nam compertum eſt, hujus tantùm ſeminis auxilio plures prolificas effectas. Siquidem, ſi propinetur manè, drachmæ pondere, ex vino meraco, aut carnium jure, in tenuem pulverem contritum, alternis diebus, tribus horis ante cibum, futuram pollicetur prolem. Sed oportet maritum cum uxore rem habere iis tantum diebus in quibus illa ſemen non ebiberit.*

In quibus mulieribus viſcerum calefactio timetur, raſura eboris erit utiliſſima, ad ʒ. i. cum vino albo ſumpta, per quatuor aut quinque dies, poſt purgationem menſtruam.

Eſſentia ſatyrionis à Crollio deſcripta hîc maximè excellit, ſi ea ad ℈. i. vel ij. uſque ad ʒ. i. in vino malvatico exhibeatur.

Ejuſdem ſatyrionis ſal eſt etiam valde efficax, ad ℈. ß. cum vino malvatico, poſt purgationes menſtruas exhibitum.

Decocta varia in eundem uſum componi ſolent. Efficaciſſima ſunt quæ ſequuntur.

℞. Rad. eringii ℥. j. artemisiæ, nepetæ, an. M. j. Coque in vino albo. Detur cyathus unus; manè & vesperi cum ʒ. i. tripheræ magnæ sine opio, per dies novem.

Quercetanus sequens maximè commendat.

℞. Testiculorum arietis præparatorum in vino, & exsiccatorum, matricis leporis, eodem modo præparatæ, & exsiccatæ, macis, cinnam. caryophyll. zinzib. albi, sem. ammeos, an. ʒ. jj. croci ʒ. j. ß. medullæ nucum communium, avellanarum, pistaciorum, an. ʒ. jjj. Contundenda contundantur: & tandem coquantur in ℔. jj. vini malvatici ad tertiæ partis consumptionem. Hujus decocti capiat post mensium fluxum ℥. jjj. vel jv. manè tribus horis ante cibum, idque tribus diebus consequentibus; quartâ verò marito jungatur.

Aqua stillatitia sequens valdè efficax.

℞. Cinnam. caryophyli. nucis moschat. macis, an. ℥. i. cubebarum, piperis longi, galangæ, zedoariæ, sem. ammeos, seseleos an. ℥. ß. gr. juniperi. ʒ. j. vini albi generosi, aquæ rorismar. majoranæ, melissæ, an. q. s. Stent in digestione sex diebus, & postea destillentur, ac manè & vesperi cochlear, jj. vel jjj. exhibeantur.

Pena & Lobelius majoranæ tenuioris, delicatioris, & minutæ vocatæ oleum stillatitium coagulo leporino permistum, & muschi tantillo, tanquam arcanum proponunt, conceptui facilitando, nulli referandum.

Si mulier salviæ hortensis succi heminam cum modico sale potaverit, quartâ menstruæ purgationis die, deinde post horæ quadrantem viro se commiscuerit, infallibiliter eam concipere multi graves viri testantur. Quo remedio etiam, post magnam pestilentiam, Ægyptias fæminas ad multam sobolem pervenisse, Aëtius testatur.

Prædictis remediis internis topica erunt adjungenda in quorum usu diligenter erit observandum, priùs quàm de exsiccatione, adstrictione, & corroboratione uteri cogitemus aut attrahantur priùs & expurgentur sordes, in illius cavitate contentæ; ne vel in partes nobiles refluant, vel illius substantiæ magis affigantur. Priùs igitur uterum expurgantia immittenda sunt, in hunc modum composita.

℞. Diaphœnic. & hieræ picræ, an. ℥. ß. terebinthinæ & mellis mercurialis, an. ℥. j. castorei ℥. j. Misce, & ad convenientem consistentiam artificiosè reducantur, & fiant pessaria in uterum immittenda Vel.

℞. Hieræ picræ ʒ. ß. agarici troch. pulver. ireos Flor. an. ʒ. j. mithridatii veteris & diaphœnici, an. ʒ. jj. Cum succo mercurialis, fiat pessarium, linteo obvolutum, quod immitti debet hora somni, & per duas aut tres horas detineri.

Si uterus magna excrementorum copia luxuriet, pessarium validius im̃itendum erit, præmissa injectione sequenti.

℞. Fol. absinthii, artemis. mercurialis, & rutæ, an. M. j. ß. pulpæ colocinth. ℈. j. agaric. trochisc. ʒ. ß. zinzib. & myrrh. an. ℈. j. Fiat decoctio in aqua & vino albo ad ℔. j. in qua dissolve mellis rosat. ℥. jj. Injiciantur hujus decocti ℥. jjj. in uterum, continuando per tres aut quatuor dies mane, & dum ibit cubitum, post fluxum menstruorum. Postea immittatur pessarium sequens.

℞. Hieræ picræ, & benedictæ laxat. an. ℥. j. pulpæ colocynt. agarici trochisc. an. ʒ. ß. spicæ nard. sem. nigellæ rom. & fol. sabinæ pulv. an. ʒ. j. Incorporentur cum melle anthosato, & includantur panno serico. Fiant pessaria, quorum unum immittatur in vulvam, dum ibit cubitum, & ibi maneat per 2. horas, deinde abluatur pars vino albo.

Ad uterum roborãdum, adstringendum & exsiccandum, sequentia usurpari poterunt.

℞. Rad. aristol. rotundæ ℥. ß. ligni aloës ʒ. jjj. nucum cupressi, & rad. cyperi, an. ʒ. jj. calami aromat. ʒ. j. fol. dictamni cretici, satureiæ & fol. myrti, an. M. j. myrrhæ electæ styrac. calamit. & benjoini, an. ʒ. jj. ß. flor. stœchad. anthos, & majoran. an. P. j. Coquantur in s. q. vini albi generosi. In colat. ℔. j. ß. dissolve trochisc. de alipta moschata ʒ. jj. ambræ griseæ & moschi, an. g. vjj. zibetæ gr. v. Fiat injectio manè & seró calidè per aliquot dies.

Ante, vel post injectionem, suffumigium sequens usurpari poterit.

℞. Trochisc. galliæ & aliptæ moschat. an. ʒ. jj. styrac. calamit. benjoini, & ladani puri an. ʒ. ß. ligni aloës & rhodi, an. Drach. i. sem. nigellæ rom. cubebar. & caryophyl. an. ℈. iv. succini & gummi tacam. an. Drach. i. ß. macis ʒ. ß. Fiat omnium pulvis ex quo cum aqua flor. arantiorum, in qua aliquantulum fuerit gummi trag. formentur trochisci, quorum unus aut alter prunis injiciatur, & fumus excipiatur, per infundibulum.

Pauperes suffumigentur cum æquis partibus myrrhæ, thuris ligni aloës, styrac. benjoin. cinnam. & caryoph. Post injectionem & suffumigium, sequens immittatur pessarium.

℞. Thuris, mastyches, an. ʒ. ii. trochisc. galliæ & aliptæ moschat. an. ℈. iv. radic. bistortæ, nucum cupressi, rasur. eboris & rosar. rub. an. Drach. i. styrac. benjoini & ladani, ana ℈. ii. calami aromat. & cyperi, an. Drach. ß. Malaxentur cum aqua flor. arantiorum, deinde cum panno lineo raro formentur pessaria duo debitæ magnitudinis, quorum unum immittatur sub introitu lecti, illito illius apice oleo nucis moschatæ cum zibeta permixto.

Cæterùm de allio hortensi refertur, si cum oleo de spica conteratur, & in linteum rarum, oblongi sacculi modo conformatum, intrudatur, ac in vulvam profundè pellatur, cessantes menses potenter moveri, & uterum mira voluptate affici ac repurgari: ut hinc multis facta sit via ad conceptionem, diù ante desperatam.

Ante injectiones roborantes & suffumigia potest usurpari semicupium, per horam, ante lecti introitum, idque in hunc modum compositum.

℞. Rad. bryoniæ, imperat. valerian. ireos, enulæ campan. an. ℥. iii. fol. majoran. artemis. nepetæ, pulegii, mercurialis, salviæ, lauri, an. M. iv. baccar. lauri & juniperi, an. ℥. i. Coquantur pro semicupio.

At verò pro balneo thermæ sulphureæ & bituminosæ præstantissimæ sunt, & ad eas quamplurimæ mulieres, tanquam asylum, confugiunt.

Post balneum & suffitum, regiones pubis & perinæi inungendæ sunt sequenti linimento.

℞. Olei nardini & moschatellini, an. ʒ. i. ol. cheirini ʒ. ß. pulv. electuarii diambræ & diamoschi, an. Drach. i. ß. styrac. liquidæ Drach. i. zibetæ ℈. ß. moschi, ambræ gris. an. g. vi. ceræ albæ parum. Misce, fiat linimentum, quo inungantur dictæ partes, & interius inungatur zibeta, aut balsamo Indico naturali. Vel tempore coitûs viri penis zibetâ inungatur.

Tandem emplastra perinæi & lumborum regioni applicentur, quæ gestentur continuò, vel singulis noctibus, usque ad ultimam, quâ menses erumpere solent septimanam. Eaque in hunc modum parabuntur.

℞. Massæ emplastri pro matrico ℥. iv. massæ emplastri de mastiche ℥. ii. gummi tacamahacæ, & caragnæ, an. ʒ. i. ß. ii. pulv. rad. tormentil. & bistortæ, an. ℥. iii. pulv. myrtil. ʒ. pulv. aromat. rosat. ℈. iv. Malaxentur cum ol. cydonior. admixta ʒ. i. ol. nucis moschat. Extendatur super alutam, & formentur duo emplastra: quorum unum sit rotundum, pectini admovendum: alterum quadratum, lumbis applicandum.

## CAPUT XVI.

*De morbis acutis & chronicis prægnantium.*

Morbi acuti & chronici prægnantium non aliam habent essentiam, aliamve diagnosin, ac dum non prægnantes, aut etiam viros obsident, ideoque peculiarem eorum theoriam proponere non opus est, sed illa ex propriis capitibus repetenda.

Prognosis verò illorum morborum eadem non est, quandoquidem in gravidis longè periculosiores sunt, & sæpissimè lethales. Sic apud Hipp. *Aph. 31. sect. 5. Gravidam mulierem morbo acuto corripi, periculosum.* Sive enim cum febre morbus sit, duplex impendet à morbo periculum, ut docuit Gal. *in comm. hujus Aph.* unum à febre ipsa, fœtum perimente, alterum à victu tenui, qui ad morbi acuti curationem necessarius est, fœtui autem alendo non sufficit. Sive autem sine febre acutus morbus fuerit; ut epilepsia, apoplexia; tetanus, morbi magnitudini ac vehementiæ mulier & fœtus resistere nequeunt, neque vehementia remedia, quæ ad illorum morborum curationem requiruntur, ferre possunt. Sciendum tamen est, istam prognosin non esse perpetuæ veritatis. Multas enim mulieres morbis acutis laborantes evadere, tum Authorum testimoniis & exemplis, tum quotidianâ experientia notum est.

Chronici verò morbi, ut febres intermittentes, catharri, tenesmi, aliique, abortûs periculum minantur, & si eum non inferant, vix ante partum curari possunt, sed usque ad tempus illius perseverant.

Morbi acuti, & chronici, in primis & ultimis gestationis mensibus periculosiores sunt, quàm in mediis. In primis enim mensibus vincula, quibus fœtus utero alligatur, sunt imbecilliora, ut faciliùs divellantur; & fœtus tenerior à causis illis præternaturalibus faciliùs opprimitur. In postremis verò mensibus, sexto nimirum, septimo, & octavo, fœtus grandior multo indiget alimento, quo in morbis prædictis destituitur. Adde, quòd prædicta ligamenta non adeo firmiter hæreant, quemadmodum in tertio, quarto, & quinto mense, in quibus minus est periculum aborsus. Ideo Gal. fœtum in utero egregie comparat fructibus ab arbore pendentibus, qui in ortus sui principio tenerrimos habent pediculos, ut facilè à vento aut quavis alia commotione violentâ excuti possint: dum verò ad maturitatem accedunt, minùs firmiter hærent, quàm in mediis temporibus.

Curatio etiam prædictorum affectuum in prægnantibus satis insignem habet diversitatem circa diætam, & magna remedia, venæ sectionem scilicet & purgationem, quibus addi possunt medicamenta, per alias vias evacuantia, nimirum menses moventia, diuretica, & sudorifica: quia metus est, ne ab hujusmodi evacuationibus aborsus concitetur. De his ergo tantùm hîc agere constituimus, reliqua ad peculiaria cujusque morbi capita rejicientes.

Quòd ad diætam spectat. Illa in morbis acutis non adeo tenuis imperanda est prægnantibus mulieribus, ne fœtus genio suo fraudetur: neque tamen adeo liberalis concedenda, ut eâ febris promoveatur; sed mediâ quadam viâ incedendum est: eâ tamen cautione adhibitâ, ut in primis gestationis mensibus tenuior victus instituatur, in postremis verò paulò crassior & copiosior, quia fœtus eo tempore majori indiget alimento. Si tamen in eâ diætâ aliquid peccandum sit, satius est ad paulò pleniorem victum accedere, quàm nimis exquisitum, ex matris enim & fœtûs viribus præcipuè salus esperanda est.

Circa venæ sectionem, statim opponitur Aphorismus Hipp. 21. *sect. 5, Mulier utero gerẽs, sanguine ex vena misso, abortit, & præcipuè si fœtus sit grandior.* Et ratio redditur à Galeno *in comment.* quia sanguine detracto fœtus suo fraudatur alimento, unde abortus consequitur. Ex altera verò parte in pluribus prægnantium morbis, præcipuè verò acutis; ut pleuritide, peripneumonia, febre continua, & similibus, phlebotomiam esse necessariam, & posse administrari, non solùm primis, sed etiam mediis; imò & interdum postremis graviditatis mensibus, usu quotidiano ostenditur. Eàque omissa, tum mater, tum fœtus in summum vitæ discrimen conjiciuntur. Et huic posteriori sententiæ saniores Medici suffragantur, neque ab Hippocratis & Galeni mente dissentiunt. Eâ enim tantùm de causa mulierem gravidam sectâ venâ obortire voluerunt, quia extracto sanguine subtrahitur alimentum fœtui. Si igitur talis venæ sectio dari potest, qua fœtui alimentum non subtrahatur, nullum ex ea imminebit abortûs periculum. Talis autem datur primùm prioribus gestationis mensibus, dum fœtus est minor, & minori alimenti copiâ indiget: tunc enim ipsi alimentum non subtrahitur, præsertim si quædam plethoræ indicia apparuerunt. Sicque à primo mense usque ad quintum venæ sectio tutò administrari poterit. In mediis veró & postremis mensibus majori circumspectione opus est, quia fœtus major, majorique egens alimento, non ita tuto phlebotomiam ferre potest. Attamen si mulier sanguine abundet, & copiosa admodum fiat venæ sectio, tuto potest mitti sanguis, quia hinc sedabitur morbus. Nec tantum alimentum fœtui subtrahetur, ut hinc mulier abortum incurrat, Si autem aliter videtur sensisse Hippocrates, animadvertatur quod modo longè diverso nos venam secemus ac antiqui faciebant, qui ad libras, nos vero ad uncias mittimus. Imo vero ad præservandas mulieres ab aborsu nullam est præstantius remedium, quando is contingit ex nimia sanguinis copia, fœtum obruente & suffocãte, in fœminis, quæ extra graviditatem menstruis temporibus copiosè per plures dies expurgantur. Sic Petrus Salius Diversus *l. de morbis particularibus c. 22.* *Testor ego,* inquit, *me plurimas ab abortu, in quem frequẽter inciderant, sola sanguinis missione, primis mẽsibus facta, præservasse. Nõ ita tamen censẽdum est de hac sãguinis missione. vel moderata, vel parca, in uterogerentibus administranda, ut unquam non veniat in usum, si copiosè fiat. Interdum enim in ultimo mense copiosa sanguinis missio facta non spernendum attulit iuvamentum. Et ego aliquando hanc venæ sectionem copiosè factam in ultimo mense, instante partus tempore, dum utero gerentes ardenti conflictarentur febre, plurimoque abundarent sanguine, tentavi, & hinc remissionem febris, ac partùs accelerationem sperans, utrumque ex sanguinis missione consequutus, sum̃a cum utilitate administravi, fœ. ùmq; & matrem una periclitantem ex hoc solo remedio salvavi. Quod remedium in aliquibus prætermissum, & á Medicis, verba solùm Hippocratis & non ipsam rem ponderantibus neglectum, fuit in causa, ut conceptus sæpe unà cum matre, à plenitudine & fervore sãguinis suffocatus, miserabiliter perierit.* Hæc Salius. Amatus Lusitanus *curat. 57. sect. 1.* mulieri, años octodecim natæ, semestrã uterũ gerẽti, & causone laboranti, quater venam aperuit cum felici successu. Et Rod à Castro *lib. 3. de morbis mulierũ cap. 21.* scribit, se mulieri Ulyssiponensi in octavo mense pleuritide correptæ, & ab aliis Medicis pro deplorata relictæ, quater ei á sãguinẽ misisse, eamq; convaluisse, ac filium sanum peperisse. Ac deniq; si nobis aliquid ex propriis experimentis depromere liceat, sequentẽ historiã, quæ insignis est & notatu dignissima hîc annotabimus. *Uxor Joañis Vecules civis Mõspeliensis, tres aborsus consequenter passa fuerat variis temporibus gestationis: dum quartò gravida esset, circa finem mensis secundi, correpta est iisdem ventris & lumborum doloribus, qui aliorum aborsũ prodromi esse consueverunt. Vocatus ad eam, & advertens mulierem sanguineo temperamento præditam, & plethoricam; statim sanguine mitti jubeo ad ℥. iv. & intra dimidiam horã prædicti dolores omnino quieverũt, & mulier tam bene habuit, ut reliqua remedia, ad præcautonem aborsus à me præscripta, admittere noluerit. Illa autem symptomata apparuerant eo prorsus tempore, quo ipsa extra graviditatem menstruas purgationes pati consueverat. Tertio demùm graviditatis mense eadem periodo, similia redeunt symptomata. Illa me, statim vocatum, rogat, ut iterum venæ sectionem præscriberem, cùm præterito mense adeo præsentaneũ levamen ab ea percepisset. Me igitur votis ipsius annuente, sanguis denuo mittitur. pari prorsus eventu. Quarto itidẽ mense. quinto, sexto, septimo, & octavo, iisdem symptomatis periodicè recurrentibus, iterata phlebotomia, mulier statim liberata. Ultima phlebotomia celebrata fuit octo diebus ante principium noni mensis, cum eodem fructu: & circa finem noni mensis dictæ mulier peperit filium vitalem & bene habitum.*

Non est tamen, quòd hisce exemplis persuasus junior Medicus, audacior fiat in sanguine mittendo, postremis gestationis mensibus. Sed morborum & mulierum habitus diligenter oportet circumspicere, ut illis remedia convenienter aptari valeant. Hoc perpetuò in memoriam revocans, peccata omissionis leviora esse peccatis commissionis, & satius esse in re dubia infrà subsistere, quàm ultra debitos limites progredi. Attamen ubi manifestas sanguinis mittendi indicationes intuetur, præmonitis adstantibus, multò majus ex morbi sævitia, quàm ex venæ sectione, tum abortus, tum vitæ matris ac fœtus imminere periculum; audacter sanguinem detrahet, hoc nihilominus advertendo, ut sanguinis missio sit parcior, non copiosa, quæ fœtui alimentum subtrahere possit. Et si multitudo sanguinis largiorem ejus detractionem desideret; partitis vicibus, nõ semel id exequendum erit.

Prædictus igitur Hippocratis Aphorismus non absolutè venæ sectionem interdicit; sed tantùm admonet, ut Medici cautiores sint in ea celebranda. Quod à Cornelio

Celso

Celſo eleganter proditum eſt *libro* 2. *cap*. 10. his verbis: *Antiqui primam ultimàmq; ætatem ſuſtinere non poſſe hoc auxilii genus judicabant. Perſuaſerantq; ſibi, mulierẽ gravidam quæ ita curata eſſet, abortum eſſe facturum. Poſteà verò uſus oſtendit, nihil ex his eſſe perpetuum, aliàſq; potiores obſervationes adhibendas eſſe, ad quas dirigi curantis conſilium debeat. Intereſt enim, non quæ ætas ſit, nec quid in corpore intus geratur; ſed quæ vires ſint. Ergo ſi juvenis imbecillis eſt, aut ſi mulier, quæ gravida non eſt, parum valet: malè ſanguis emittitur. Emoritur enim vis, ſi qua ſupererat, & hoc modo erepta eſt. At firmus puer, & robuſtus ſenex, & gravida mulier valens, tutò curantur*. Hæc Celſ. Recentiores quidam auſi ſunt venas inferiores aperire in gravidis mulieribus, ad curationem epilepſiæ ex utero, bubonis venerei & peſtilentis, imò & abortûs præcautionem, ut videre eſt apud Zac. Luſit. *in Prax. Med. mirab. obſerv*. 23. *lib*. 1. & *obſerv*. 130. & 131. *lib*. 2. Qui propriis & aliorum experimentis oſtendere nititur, eam phlebotomiam poſſe tutò celebrari. Quæ prudentibus Medicis penſitanda relinquo.

Diximus ab initio hujus capitis, nullam eſſe diverſitatem in affectibus prægnantium curandis, niſi circa magna remedia, quæ in iis ita determinanda eſt, ut nimirum affectus qui non gravidas occupant, ut vomitus, inappetentia, & ſimiles, in non gravidis magis indigeant purgatione, quàm venæ ſectione, quia fiunt à cacochymia in ventriculo, & toto corpore redundante: in prægnantibus verò magis egeant phlebotomia; quia fiunt ex ſanguine retento ab ipſo graviditatis initio. Et docuit experientia, vomitum, quæ prægnantes frequenter infeſtare ſolet, primis geſtationis menſibus, à purgationibus exacerbari; à venæ ſectione verò plurimùm ſublevari; imò verò in totum auferri, ſi uſque ad ſolutionem ſymptomatis ſingulis menſibus uteretur.

Purgationis verò uſum in gravidis mulieribus definivit Hippocr. *Aphor*. 1. *ſect*. 4. *Utero gerentes*, inquit, *ſunt medicandæ, ſi materia turget, quarto menſe, & uſque ad ſeptimum. Sed minùs, à juniori autem fœtu, & ſeniori cavere oportet*. Gal. *in Comm*. dicit eandem eſſe proportionem fœtus, & fructuum arborum. Hi ſiquidem in prima generatione debilioribus pediculis continentur, & ideo facilè decidunt, quando vehementior ventus ipſos concelleſit. Poſteà verò aucti difficilem habent à plantis diſſolutionem. Sicut rurſus cùm perfecti ſunt, ſponte ſuâ, ſine vi extrinſeca decidunt. Eodem modo mulieres primis & ultimis menſibus abortum patiuntur, quia in illis fœtus minùs firmiter utero alligatus eſt. Attamen noſtro hoc ſæculo purgationes quolibet ferè graviditatis menſe adminiſtrari ſolent, in morbis qui ab excrementorum dominatu & cacochymia producuntur, turgente, vel concoctâ materiâ; quotieſcumque majus impendet periculum ex parte illius cacochymiæ, morbum committentis, quàm ex commotione, à purganti medicamento excitata. Audaciores hac in parte Medicos fecerunt blanda & innoxia medicamenta, quibus hodie utimur, ut ſunt rhabarb. myrobalani, caſſia, manna, ſenna, agaricus, & ſimilia. Attamen habenda perpetuò ratio ſententiæ Hippocratia, tutiùſque mediis menſibus; cautiùs verò primis & ultimis purgantia medicamenta eſſe exhibenda. Præterea pilularum uſus in gravidis perpetuò debet eſſe ſuſpectus; tum quia corpus magis conturbant, tum etiam ratione aloes, qui propter inſignem amarorem fœtui infenſa eſt, & ora venarum aperire creditur. Quòd ſi aliquando illius uſus neceſſarius videatur, in gravioribus ventriculi affectibus, qui prægnantes non raro primis geſtationis menſibus infeſtare ſolent, lavetur diligenter cum aqua roſacea, ut ejus acrimonia tollatur, vel admiſceatur, adſtringentibus & roborantibus, ut rhabarbaro, maſtiche & ſimilibus.

Evacuatio autem, quæ fit per clyſteres, non omnino tuta eſt, quia comprimendo uterum poteſt abortum excitare. Ubi igitur illâ opus fuerit, & in mulieribus aſſuetis huic remediorum generi, in minori quantitate componi debent, & ex iis, quæ molliendi & leniendi potiùs, quàm validè purgandi facultate prædita ſunt.

Denique de ſudorificis, diureticis, & menſes moventibus ita pronunciandum eſt, menſes moventia propriè dicta in gravidis nunquam eſſe uſurpanda. Diuretica verò, quia menſes quoque movere apta ſunt, debent eſſe ſuſpecta: & ſi morbi neceſſitas aliquando eorum uſum poſtulet, leviora erunt eligenda. Ac denique ſudorifica tutiùs adminiſtrari poterunt, quia per habitum corporis humores educunt, unde nullum imminet abortûs periculum: ita ut nonnullæ mulieres in media graviditate à lue venerea, illæſo fœtu, liberatæ fuerint.

---

## CAPUT XVII.

### *De Abortu.*

ABortus eſt immaturi fœtus excluſio, atque adeo, fœtus mortuus in utero, non dicitur abortus, donec excludatur. Sive ergo fœtus vivus, ſive mortuus excludatur, qui nondum maturus eſt, neque debitum accretionis, quam in utero recipere debet, terminum attigit, aborſus dicendus eſt.

Cauſæ abortûs aliæ internæ ſunt, alienæ externæ.

Internæ ad quatuor capita referri poſſunt, nempe ad humores, ad fœtum, ad uterum, & ad morbos matris.

Humores abortum efficere poſſunt, dum quantitate, vel qualitate peccant.

Quantitate peccant excedente, vel deficiente.

Quantitas excedens reperitur in plethora: ſanguis enim copioſior quàm ad fœtus nutritionem requiritur, ad uteri venas fluit, & inſtar purgationis menſtruæ excluditur, ſimùlque fœtum elidit.

Quantitas deficiens humoris alibilis ex iis cauſis procedit, quæ fœtui alimentum ſubtrahere valent, ut inedia, ſive voluntaria ſit, ſive coacta, ut cùm gravidæ omnem cibum adverſantur, aut vomitu rejiciunt, tenuis diæta in morbis acutis, immodica ſanguinis evacuatio per nares, hæmorrhoides, profluvium uteri vel phlebotomia immodica, unde Hipp. *Aph*. 34. *ſect*. 4. *Mulieris utero gerentis ſi alvus multum fluat, periculum eſt, ne abortiat*. Huc referenda eſt ſumma totius corporis gracilitas, in qua tantum ſanguinis non ſuppetit, ut fœtui alendo ſufficiat. De quo Hipp. *Aph*. 44. *ſect*. 5. *Quæ præter naturam tenues uterum gerunt, abortiunt, donec habitiores evaſerint*.

Ratione fœtus, aborſus accidere poteſt, ſi ſit nimis grandis, ut propter molem ùtero contineri non poſſit. Hinc ſæpe contingit parvas mulieres abortum pati, præſertim ſi viris grandioribus jungantur, quorum ſoboles magnum incrementum capeſſit, & non habet ſatis amplum locum ad illud perſiciendum, unde Hipp. *lib. de ſuperfœt. Mulier*, inquit, *ſi quæ concipiat quidẽ, & frequenter, ſed fœtus bimeſtres, trimeſtres, aut quadrimeſtres, & vetuſtiores ſtato tempore, ſemper, & certò excutit, illud eſt referendum ad uteri anguſtiam, quæ augeſcentem fœtum ampliùs continere non poteſt*. Numerus etiam excedens abortum efficere poteſt: ut ſi duo, tres, vel plures in utero contineantur, periculum eſt, ne uterus, nimia ſarcina gravatus, illos præmaturè excludat: unde frequens fieri ſolet gemellorum aborſus. Mortuus etiam fœtus ad hanc claſſem referri poteſt, ad cujus excluſionem natura continuò inſurgit.

Ratione uteri abortus contingit, ſi non ſit ſatis amplus & capax, ut ſufficienter dilatari poſſit pro incremento fœtus, quemadmodum ſuprà relatum eſt ex Hipp. de ſuperfœt. Tum, etiam ſi aliquid præter naturam in utero ſuccreverit, ut inflammatio, tumor ſcirrhoſus, abſceſſus, mola, & quamplurimi alii morbi. Ac denique ſi uterus ſit humidior & laxior, ut fœtum ſatis commodè continere nequeat.

Ratione morborum matris, duplici ratione abortus contingere poteſt. Primò, cùm morbi fœtui communicantur, à quibus extinguitur, vel ita debilitatur, ut convenien[s] nutrimentum, aut incrementum recipere nequeat, quales ſunt febres continuæ & intermittentes, lues venerea & alii complures. Secundò, cùm à dictis morbis magnæ evacuationes, aut graves corporis commotiones excitantur, ut hæmorrhagiæ copioſæ; à quacunque corporis parte fiant, alvi profluvia, gravis ſyncope, epileſia, vomitus, & teneſmus: qui ſupra omnes alios morbos abortum efficere conſuevit, quandoquidem à frequenti ac ferè continuo egerendi conatu qui teneſmum perpetuò comitatur, muſculi abdominis aſſiduè contrahuntur, & uterum magis comprimunt, quàm inteſtinum rectum, cui ſuperjacet, & continuam illam compreſſionem fœtus excluſio tandem ſubſequitur.



Cauſæ externæ, abortum promoventes, aliæ fœtum enecant, aliæ cibum illius ſubtrahunt, aliæ fœtus acetabula, quibus utero alligatur, diſſolvunt.

Fœtum enecant animi commotiones graves: ut ita, triſtitia, terror, &c. cibi ardenter expetiti & denegati, medicamenta cathartica fortiora, menſes moventia, partum adjuvantia: quæ fœtum expellere nata ſunt, & quæ proprietate ſpecificâ fœtum enecare creduntur, odores terri & præcipuè fumus extinctæ lucernæ.

Cibum fœtui ſubtrahunt inedia, & immoderata ſanguinis evacuatio, præcipuè dum fœtus eſt grandior, docente Hippocr. *Aph*. 60. *ſect*. 5.

Uteri acetabula diſſolvunt, exercitatio vehemens, ſaltatio, curſus, equitatio, aut vectio durior: qualis eſt carrucarum; gravioris oneris geſtatio, aut è terra elevatio, caſus violenter concutiens, ictus ventris fœtum contundens, abdominis motus vehemens à tuſſi, vomitu, alvi fluxu, ſternutatione, convulſione, clamore, & immoderatâ venere, aut petulante. Ac denique motus brachiorum vehemens; aliquid violenter attrahendo, rotam agitando, aut aliquid ſimile agendo, abortum maximè promovere poteſt.

Signa abortus præſentis per ſe manifeſta ſunt. Abortum verò præcedentia & illum futurum demonſtrantia hæc ſunt: lumborum coxarùmque gravitas inſolita, & ad motum ſegnities, appetentia dejecta, rigor, aut horror per vices recurrens, capitis dolor præſertim circa oculorum radices; laterum, ventriſque ſuperioris conſtrictio; mammarum detumeſcentia, & extenuatio. Unde ex Hipp. *Aph*. 37. *ſect*. 5. *Si mulieri utero gerenti mammæ ſubitò extenuentur, abortus ſequitur*. Significat enim mammarum illa extenuatio ſanguinis defectum in venis, utero & mammis communibus, ob quem fœtus periclitatur. Si verò à cauſa aliqua externa abortus concitetur, unde ſequatur violenta fœtus agitatio & vaſorum diſruptio, cum dolore illarum partium; ſpiritus & ſanguis ad partes genitales ruunt, quibus mammæ deſtitutæ, extenuantur. Præterea lac copioſum è mammis effluens, partum imbecillem, & hinc metum abortus indicat, ex Hipp. *Aph*. 52. *ſect*. 5. Si verò dolores frequentes, & ferè continui, renes & lumbos excrucient, qui versùs pubem & os ſacrum exporrigantur, cum quodam ex utero egerendi conatu; certum imminentis abortus indicium eſt. Dolores enim illi membranas & ligamenta, à quibus fœtus utero alligatur, tendi ac divelli ſignificant. Quòd ſi dolores illos & conatus ſanguis purus vel ſeroſus, vel aqua ex utero profluens ſubſequatur; abortum inſtare, & rupta vaſa ac membranas, atque os uteri apertum eſſe ſignificat. Eodem tempore ſitus fœtus mutatur, & qui antea ſublimis & faſtigiatus, ventris medium occupabat, jam conglobatus, versùs pudenda provolvitur; tum etiam non rarò gravis ſymptomata conſequuntur, ut rigores, tremores, cordis palpitationes, animi deliquia, hæmorrhagiæ copioſæ.

His addere licet, quod docuit Hippoc. 2. *epid. text*. 71. Quòd ſi à cauſis externis violentioribus putà ictu, vel caſu, & ſimilibus vehemens dolor & perturbatio in gravida excitentur; ſtatim, vel ſaltem eadem die ſequitur aborſus. Si verò minor fuerit vis cauſæ externæ, ad tertium diem aborſum differri poſſe, quo elapſo ceſſat aborſus periculum, quia vulnera hujuſmodi tertio, ad ſummum quarto die recrudeſcere ſolent, vel admodùm mitigari, unde fœtus denuò in utero confirmatur & retinetur. Quod præceptum maximi in praxi momenti, ut prægnantes mulieres poſt violentum cauſæ alicujus externæ inſultum, lecto per triduum aut ampliùs quieſcant, & remedia abortum prohibentia uſurpent.

Prognoſis aborſus varia inſtitui poteſt in hunc modum. Ex aborſu mulieres magis periclitantur, quàm ex vero partu; quia violentior eſt, ac tempore alieno fit. Ut enim in fructibus maturis pediculi ab arbore laxantur, & fructus ſponte decidunt: ita in partu naturali vaſa & ligamenta, quibus fœtus utero alligatur, ſpontè laxantur & ſolvuntur, quæ in abortu abrumpi neceſſe eſt.

Quamplurimæ mulieres propter aborſum ſteriles evadunt, ob inſignes lacerationes, quæ uteri diſpoſitiones omninò evertunt.

Inſignes hæmorrhagiæ, ad quas ſyncope, delyria, & convulſiones ſequuntur, mortem inferre ſolent. Et teſtatur Aretæus, ſe nullas vidiſſe ſervatas ex iis, quibus in aborſu, aut poſt aborſum convulſiones ſupervenerunt.

Inflammatio uteri ex aborſu contracta, utplurimùm lethalis. Sanguis enim, in uterum magnâ copiâ profluens, non expurgatur; ſed in eo putreſcit, & ad ſuperiora regurgitat, unde febres æſtuoſæ, palpitationes cordis, cardialgiæ, aliàque ſymptomata ſupra enumerata.

Aborſus in primipara periculoſior, quia inaſſueta doloribus, & anguſtiores habens iſtas vias, diutiùs ac vehementiùs torquetur.

Mulieres admodum graciles aut craſſæ in aborſu magis periclitantur: illæ quidem, propter infirmitatem: hæ verò, propter conſtrictionem viarum, per quas excluditur fœtus.

Aborſus periculoſior eſt ſexto, ſeptimo, & octavo menſe, quia tunc grandior fœtus majori cum moleſtia & difficultate excluditur.

Fæminæ quæ laxiorem & humidiorem uterum habent, ſine noxa utplurimùm abortiunt, primis potiſſimùm menſibus, quia partes iſtæ facilè cedunt, unde minor ſequitur moleſtia.

Hippocrates 2. *epid*. aſſerit: aborſum ſexaginta dierum maſculinum conferre in menſium ſuppreſſionibus. Per menſium ſuppreſſiones intelligit tantùm imminutiones, quando ſcilicet mulieres ſufficienter aut commodè non purgantur menſtruis periodis. Per hujuſmodi enim aborſum aperiuntur viæ illæ obſtructæ; & ſanguinis allicitur versùs uterum, qui parciùs antea fluebat. Hujus Hippocratis ſententiæ veritatem obſervaſſe videntur noſtrates mulierculæ, quæ in aborſu paucorum menſium, vernaculo ſermone, & velut adagiali pronunciant: *La fenne avortade ex miege empreignade*, id eſt, fœminam abortum paſſam ſemi impraegnatam eſſe.

Curatio abortus in præſervatione poſita eſt: qui enim jam factus eſt, reſtitui non poteſt. At quæcunque eum conſequuntur ſymptomata, cum ſymptomatis enixarum communia ſunt. Illa autem abortus præcautio duo præcipua habet capita. Unum, extra graviditatem, alterum in graviditate.

Extra graviditatem omnes pravæ corporis diſpoſitiones, quæ aborſum concitare ſolent, removendæ ſunt: ut plethora, cacochymia, & peculiares uteri morbi, v.g. intemperies, tumores, ulcera, & ſimilia.

Plethora, & nimia ſanguinis copia, uteri venas reſerat, aut fœtum intùs ſuffocat. Huic, ſi pura & ſimplex fuerit plethora, ſanguinis miſſio medetur, quæ illius redundantiæ ſatisfaciat.

Cacochymia verò aut bilioſa eſt & acrimoniæ particeps, ut venarum orificia aperiat: aut naturam ſtimulando, expultricem excitet, quâ etiam fœtus unà cum noxiis humoribus excludatur: aut propter excrementorum copiam, in prima regione cumulatam, ventrem diſtendendo, fœtum ſuffocat: aut in toto corpore ſanguinem vitiat, & fœtui alendo inutilem reddit: aut nimia humiditate fœtus retentionem impedit, vel uteri acetabula mucore plena reddit.

Huic cacochymiæ medebitur etiam phlebotomia, ſed parciori manu celebrata, cùm præcipuum curationis caput ſit, frequenti purgatione ſupervacanea corporis excremẽta detrahere. Quibus interjicientur ea, quæ viſcerum intemperies humorum acrimoniam, ſi adfuerit, demulcent, vel tenuitatem incraſſant. Aut ſi humores pituitoſi luxurient, ſudorificis, diureticis, aliiſq; remediis erunt diſcutiendi. Hîc tamen ſedulò obſervãdum in quacumq; cacochymia cauteria mirum in modum prodeſſe ad præcavendum aborſum: quod ſpeciatim annotat Zacch. Luſit. his verbis. *Feliciſſimo experimento obſervavi, frequentẽ aborſũ ex vitioſis humoribus, ad uterũ à toto demãdatis ſuàq; pravâ facultate, vel copiâ fœtũ enecãtibus hoc ſolo præſẽtaneo auxilio impediri. Fæminæ pla-*

*res hac ipsa de causa frequẽter abortiebant. Ex iis quadã fœtũ septimestrem, quadrimestrémve, lacerũ tamẽ & omni putrilagine infectum sæpius enixæ, nonnisi hoc præsidio, tam in brachiis quã cruribus, semper tamen ad originem fluxionis celebrato, à tãtis malis levari potuerunt, & debito ac constituto tempore fœtus sanos, & nulla labe fœdatos in lucem edidere.*

Peculiaria uteri vitia, ut nimia humiditas, tumores, ulcera & similia, erunt auferenda remediis, propriis cujusque affectus capitibus descriptis.

In graviditate, si eædem causæ adfuerint, major est difficultas; quia prægnantes non ita facilè quæcunque ferre possunt remedia. Ne tamen, auxiliis destitutæ, in summo abortus & vitæ periculo versantur: quædam remedia usurpanda sunt.

Præsente igitur plethora, etiam in gravida muliere, sanguis detrahendus est, primis potissimum mensibus: idque bis aut ter, si opus fuerit. Hoc perpetuò observando; ne magnâ copiâ unica vice detrahatur. De qua sanguinis missione fusiùs egimus præcedenti curatione.

Ubi verò insignis cacochymia redundaverit, purgatio blanda frequenter iteranda est, mediis præsertim mensibus gestationis. Et si intemperies humida, catarrhosa, mucosa, vel flatuosa infestaverit; ad diætam sudorificam in robustioribus, saltem leviorem, transcendere aliquando licet.

Interim toto gestationis decursu adstringentia & roborantia, quæ abortum prohibere nata sunt, in usum revocanda sunt. Quorum non pauca in fluxu mensium immodico descripta sunt, hisque sequentia utiliter addi poterunt.

♃. Granor. tinctor. rad. tormentillæ, an. ʒ. ijj. mastiches ʒ. i. ß. Fiat pulvis, de quo per intervalla detur ʒ. ß. vel quantum in cuspide cultri contineri poterit. Vel.

♃. Coralli rubri Drach. ij. gr. Kermes, ossium dactyl. ana Drach. j. rasuræ eboris Drach. ß. margarit. non perforat. ℈. j. Fiat pulvis.

Vel grana aliquot mastiches singulis diebus mane devorentur.

Nostrates mulierculæ frequenti usu habent semen plantaginis, quod manè ad Drach. ß. circiter assumunt, cum vino diluto, ovo, aut jusculo, vel per se; singulis ferè diebus toto gestationis tempore, non sine fructu.

In eundem usum componuntur opiatæ valdè efficaces, quarum exemplum sequens esse poterit.

♃. Conservæ ros. ℥. ij. cortic. citri condit. ʒ. vj. myrobal. condit. pulpæ dactyl. an. ℥. ß. coralli præp. marg. præp. & rasuræ eboris, an. ʒ. i. Cum syrupo cydon. fiat opiata, de qua capiat magnit. castaneæ frequenter.

Si forma liquida magis arrideat, decoctum tormentillæ cum conserva rosarum utiliter exhibeatur.

Tabellæ sequentes sunt utilissimæ. Siquidem roborant, & corpus ab excrementis sensim liberant; licèt aliquando sensibiliter non evacuent.

♃. Macis, trium santal. rhab. sennæ, coral. margaritar. an. ℈. i. sacchari in aqua ros. dissoluti ℥. jv. Fiant tabellæ, pond. Drac. jjj. Capiat unam bis in septim. per se, vel in pauco jusculo dissolutam.

Exteriùs verò admovenda erunt unguenta & emplastra, in hunc modum composita.

♃. Picis navalis ℥. ß. thuris ℥. j. mastiches ℥. ß. sanguinis dracon. & ros. rubr. an. Drach. jj. Fiat ceratum. Vel.

♃. Olei myrtini & mastich. an. ℥. j. santali rubri, citrini, hypocistidos, acaciæ, an. ʒ. ß. spodii, rosar. rubrar. an. Drac. jj. boli armen. terræ sigillat. rasuræ eboris, an. ℈. jj. terebint. cum aqua plantag. lotæ ℥. j. ceræ q. s. Fiat ceratum, quod superextẽ latur linteo, & renibus applicetur.

Emplastra componuntur ex massa emplastri pro matrice & contra rupturam, regioni pubis & lumborum applicanda, vel in sequentem modum.

♃. Massæ empl. pro matrice ℥. jjj. rad. bistortæ, acaciæ, hypocyst. cortic. malor. grana. an. ℥. ß. ladani Diach. vj. Malaxentur cum succo cydon. & fiat massa emplastri ad usum dictum.

Circa emplastra hoc animadvertendum, ea non diù esse gestanda, sed per intervalla removenda. Alioqui diutiùs lumbis affixa adeò renes calefaciunt, ut miseræ mulieres aliquando urinæ ardore afficiantur; vel calculos, arenulas, & interdum sanguinem mingant.

Neque omittenda sunt ea, quæ ex proprietatè fœtum retinere dicuntur ut lapis melachites & aëtites de collo suspensus, magnes umbilico admotus, corallis jaspides, smaragdi, ossa de corde cervi legitima, & similia sub axillis gestata, vel de collo suspensa.

Zacutus Lusit. *observ.* 15. *lib.* 2. *Praxis adm.* inter cætera commendat zonam, ex corio equi marini confectam; & illius defectu corium lupi utiliter usurpari posse asserit.

Ut autem horum remediorum fœlix possit esse eventus, summa quies imperanda est, tum corporis, tum animi: tum etiam coitu abstinentia, qui uterum vehementer exagitat. Dum enim se uterus aperit ad comprehensionem seminis, quo maximè oblectatur, fœtum recentem, & nondum firmiter adhærentem propellit.

Si veró non obstantibus remediis prædictis, propter causæ vehementiam, sive illa interna fuerit, sive externa, abortus immineat; sequentibus auxiliis illi erit succurrendum. Ac primùm dolores & tormina, quamprimùm apparuerint in ventris fundo, versùs pubem, in lumbis & osse sacro, eorum sedationi incumbendum est, tam sumptis quàm admotis, pro varietate causarum adhibitis. Si enim ob cruditates & flatus excitetur abortus, (quod est frequentissimum, quando incipit à causa interna,) exhibendus erit pulvis ex aromatico rosato, & sem. coriandri compositus. Imò aqua imperialis exhiberi poterit, si major sit pituitæ & flatuum congeries.

Eodem tempore applicentur abdomini carminantia, ut sacculi ex sem. anisi, fœniculi, fœnugræci, floribus chamom. sambuci, anthos, & stæchados compositi. Vel placenta rosacea frixa in sartag. cum vino generoso, & pulvere nucis mosch. & coriandri conspersa. Vel omentum vervecis recenter mactati, aut pulmo ejusdem calidè admotus.

Si hisce dolores non cesserint; injiciatur clyster ex vino & oleo confectus, in quo philonii Rom. Drach. jj. dissolvi poterunt. Aut etiam narcotica per os, in minori dosi exhibeantur, ad frænandum flatuum & humorum impetum ut in colico dolore fieri consuevit.

Si verò propter dolores contumaces, aut causæ externæ violentiam sanguis apparere incipiat, revellentia remedia administranda sunt, ut frictiones superiorum partium, & ligaturæ dolorificæ, tum cucurbitulæ scapulis, sub mammis & utrique hypochondrio admovendæ. Imò verò, si mulier fuerit plethorica; non erit abs re sanguinem detrahere, tum apparente sanguine, tum præcipuè antequam appareat, & partitis vicibus, non affatim educere.

Quæ si non sufficiant, fluxu sanguinis perseverante, ad adstringentia veniendum est & incrassantia, tum alimenta, tum medicamenta, atque ita pulveres & opiatæ suprà descriptæ exhiberi poterunt. Tum etiam succus plantaginis recenter extractus, nec non syrupus de papav. ad Unc. j. cum pulvere boli armenæ, aut sanguinis draconis.

Exteriùs verò admoveri poterunt fotus adstringentes & roborantes, ex corticibus granat. nucibus cupressi, calycibus glandium, balaustiis, acinis uvarum, & similibus, in aqua fabrorum & vino rubro decoctis.

Vel sacculus rosis & balaustiis impletus coquatur in vino rubro, & ventri calidè applicetur.

His etiam accedere possunt cerata & emplastra prædicta. Vel, ad magis adstringendum, fiat cataplasma ex pulveribus adstringentibus, cum terebinthina & albuminibus ovorum, quod extendatur super stupas, & alterum applicetur umbilico, alterum renibus calidè. Stupæ, applicandæ umbilico, madeant in vino: applicandæ renibus, in aceto.

Sequentia duo remedia pro secreto habentur, & fœtum certò retinere creduntur, si, antequam fœtus à cotyledonibus divulsus fuerit, usurpentur.

♃. Folia auri num. xjj. spodii ʒ. j. germina trium ovorum non subventaneorum. Misceantur probè, donec aurum sit in minutissima divisum. Posteâ dissolvantur in dimidio cyatho vini albi, & detur per triduum.

Eodem tempore sequens cataplasma admoveatur.

♃. Thuris masculi pulverati Unc. jj. albumina ovorum num. v. Agitentur simul super prunas, semper movendo ne con-



quibus nonnulla majoris adhuc efficaciæ addi poterunt in hunc modum.

♃. Fol. sabinæ siccor. rad. aristol. rot. trochisc. de myrrha, castorei, an. ʒ. i. cinnam. ʒ. ß. croci ℈. i. Misce, fiat pulvis, de quo capiat ʒ. i. cum aqua sabinæ. Vel.

♃. Dictamni cretici, sabinæ, boracis, an. ʒ. i. mirthæ, rad. asari, cinnam. croci, an. ʒ. ß. Misce, fiat pulvis, dosis ʒ. i. cum dicto ac simili liquore.

Interim admoveantur pudendo, pubi, & perinæo fotus emollientes prædicti, addendo rad. bryoniæ, cucumeris agrestis, ireos Florent. aristol. rot. & flores genistæ.

Post fotum inungantur eædem partes unguento de arthanita, vel sequenti.

♃. Aristol. rot. colocynth. & agarici, an. drach. i. gummi ammoniaci in vino soluti, & fellis tauri, an. ʒ. ii. ol. cheirini q. s. Fiat unguentum.

Pessarium etiam in vulvam immittatur.

♃. Rad. aristol. rot. ireos, hellebori nigri, colocynth. myrrhæ, an. ʒ. i. galbani, opopanacis, an. ʒ. ß. cum felle bovis, fiat pessarium. Vel.

♃. Ammon. opopan. castor, serap. hellebori nigri, staphis; aristol. rot. pulpæ colocinth. scam. an. ℈. i. euphorb. ʒ. i. Cum succo rutæ, cyclam. cucum. agr. & felle taurino fiat pessarium.

Zacut. Lusit. *observ.* 154. *lib.* 2. *Prax. adm.* fœtum novimestrem, in utero mortuum, & gravissima symptomata excitantem, exclusum fuisse testatur hujus pessarii vi, & balnei oleaginei, cum decocto medicamentorum aperientium, & vias dilatantium commixti.

Suffitus ex galbano, vel ungula asinæ per infundibulum recipiatur.

Si res cunctetur diutiùs, utile erit, constantibus viribus, catharticum medicamentum exhibere, quo simul educuntur vitiosi humores, qui in hoc statu facilè & citò colliguntur, & consequenter fœtus propellitur.

Angelus Sala in triumpho emeticorum testatur, se felicissimo cum successu pluries in hoc casu exhibuisse mercurii vitæ g. iv. vel v. idque remedium potentissimè fœtum mortuum excludere & reliquis remediis prævalere. Quod tamen, propter vehementem suam operationem, summa cautione & Medici prudentiâ indiget.

Si medicamentis diù tentata fœtus mortui eductio obtineri nequiverit, ad Chirurgam operationem veniendum est. Eaque fit, vel instrumentis, quemadmodùm à Paulo Ægineta describitur, vel manus solius ministerio, prout docetur à Carolo Stephano, Bauhino & aliis; quæ omnia à Schenkio & Sennerto diligenter transcripta sunt.

---

## CAPUT. XX.

### *De secundina retenta.*

In partu naturali secundina ut plurimùm statim post fœtum excludi solet: aliquando tamen in utero retinetur, unde gravissimum imminet vitæ periculum.

Causæ illius retentionis internæ sunt, nimia tunicarum illarum densitas & crassities: propter quam uteri parietibus firmiùs adhærent, earundem intumescentia ab humorum affluxu, qui in partu laborioso concitatur, virium exsolutio ex partu laborioso facta, ut non sufficiant ad secundinarum exclusionem, & oris uteri occlusio, post fœtum ejectum. Causæ verò externæ sunt aëris frigiditas, cujus vi secundina repellitur, & uteri orificium occluditur, odoramenta quædam, quibus uterus sursum allici, vel exagitari potest: animi pathema grave: ut timor, vel terror subitò adveniens, morositas parturientis, quæ in eo situ permanere non vult, vel eos conatus præstare, qui ad hoc opus perficiendum requiruntur; infantis pondus nimium, quo ex improviso umbilicus disrumpitur, remanente intus secundinâ, & imperitæ obstetricis error, quæ vasa umbilicalia citiùs resecuit, aut non tenuit sinistrâ manu, ut debeat: si enim dimittantur, retrahuntur ad uterum, & in eo cum secundinis latent; quæ earum extractioni inservire debebant.

Diagnosis secundinæ in utero retentæ per se facilis est: aliquando tamen frustulum illius separatur, & in utero remanet, cujus notitia non est adeo facilis. Cognosci tamen potest ex eo, quòd uterus post partum adhuc in excernendo laborat, quamvis leviores sint illius conatus: doloris & caloris sensus in utero percipitur, & post aliquot dies teter ac cadaverosus ab utero exhalat.

Periculosissima est secundinæ retentio, & si per aliquot dies in utero moretur, fœdam putredinem acquirit; unde febris acuta, nausea, lipothymia, dyspnœa, sudor diaphoreticus, extremorum frigiditas, hysterica suffocatio, epileptici insultus, & mors tandem subsequitur.

Hippocrates 2. *epid.* exemplo uxoris cujusdam coriarii, innuit bonum esse, si sanies copiosa brevi per pudendum effluat; spes enim est, membranas illas putrefactas, vel marcore consumptas, sexto, vel septimo die effluxuras.

Secundina retenta iisdem remediis expellitur, quæ ad fœtum mortuum fuêre proposita, quibus addere licet nonnulla specifica ab Authoribus tradita.

Gesnerus & Augenius plurimùm laudant equi castrati testiculos, frustulatim incisos, & furno siccatos. Illorumq; pulveris datur, quantum tribus digitis capi potest, cum jure pulli, idque, si opus sit, bis aut ter repetatur.

Rulandus olei juniperi guttas xxx. feliciter exhibuit.

Alii jubent puerperam dentibus cepam comprimere, succumque deglutire, idque ter, quaterve dentibus in cepam adactis, succòque semper elicito ac deglutito, repetere: postea vini calidi cyathum superbibere, unde citò liberatur.

Forestus refert de obstetrice quadam, quæ à Judæo Medico secretum sequens acceperat. Sumebat folia levistici viridia, contundebat, & succum exprimebat cum vino Rhenano optimo, ejusque cyathum propinabat.

Angelus Sala mercurium vitæ commendat, ut in fœtus mortui eductione.

His addenda erunt sternutamenta, suffitus, fomenta, linimenta, aliâque tum externa, tum interna, suprà descripta in partu difficili.

Sequens decoctio à muliere quadam nostrate usurpata miranda præstitit,

♃. Aceti rosac. ℔. viii. vel x. folior. lauri & baccarum ejusdem, an. M. iii. placentam rosaceam, ex aqua destillata relictam, in frusta dissectam, num. 1. Bulliant in lebete, & eo decocto laventur diu coxæ & tibiæ calidè ab inguinibus ad pedes usque, ex eo uterus spontè apertus est, ac secundina decidit. Huic decocto commodè addi poterit myrrhæ & aristol. utriusque, an. ℥. i.

Inter alia verò remedia multùm potest manus periti Chirurgi in uterum immissa, antequam inflammatio, vel inflatio augeatur. Sic enim apprehensas secundinas & molliter circumductas, poterit extrahere, mulierémque à tot symptomatis & remediorum molestiis liberare.

Si nullo modo secundina educi potuerit, sed firmiter utero hæreat, & in eo putrescat; suppurantia in uterum immittenda sunt, admixtis detergentibus, ut id, quod putrefactum est, sensim educatur. Ad id laudat Rondeletius unguentum basilicum, præsertim si dissolvatur in dacocto sequenti.

♃. Fol. malvæ cum rad. M. iii. rad. aristol. utriusque an. ʒ. vi. sem. lini & fœnugr. ana ℥. sem. violariæ M. i. florum chamom. & centaur. min. an. M. ß. Fiat decoctio in aqua: admiscendo, si magna suppuratione opus est, aliquid olei: si verò majori detersione, unguenti Ægyptiaci parum.

---

## CAPUT XXI.

### *De fluxu lochiorum immodico.*

Fluxus lochiorum immodicus non ex quantitate, aut tempore durationis æstimandus est; quia pro diversis naturis, ætatibus ac vitæ generibus, varius admodum est; sed ex difficili tolerantia, & virium dejectione, quæ ex eo contingit.

Causæ illius sunt, vasorum apertio nimia, vel laceratio

in partu difficili, vel secundinarum violenta extractio, vel sanguinis copia major, quæ per totum gestationis tempus in uteri venis collecta fuit, vel ejusdem tenuitas & acrimonia, quæ vasorum oscula nimium aperit, & naturam ad excretionem stimulat.

Cognoscitur fluxus lochiorum immodicus ex viribus, ut dictum est, quæ exhaustis spiritibus dejiciuntur, tum sanguis grumosus effluit: iisque accedit cibi fastidium, dolor in hypochondriis, cum ventris tensione, pulsus debilis & frequens, visus obtenebratio, aurium tinnitus, animi deliquium & convulsio.

Cùm omne sanguinis profluvium periculosum sit, ex eo, quòd sanguis vitæ nostræ thesaurus sit; fluxus lochiorum immodicus magis periculosus est, propter labores partus prægressos, à quibus facta est virium resolutio. Majus autem, vel minus adest periculum, pro majoris vel minoris sanguinis effluxu, & symptomatis levioribus aut gravioribus, quæ illi superveniunt, unde apud Hippoc. *Aph.* 35. *sect.* 5. *Si muliebri profluvio convulsio, aut animi deliquium superveniat; malum.*

Curatio sanguinis fluxus immodici in illius cohibitione tota versatur. Summa tamen cautio adhibenda est, ne quod per hujusmodi purgamenta excerni consuevit, intus retineatur, & gravissimorum affectuum causa evadat. Atque adeò, si affectus non vehementer urgent, à levioribus incipiendum erit, ad potentiora, si opus fuerit, sensim progrediendo.

Ac primùm sanguinis impetus cohibendus est alimentis incrassantibus, ut panatellis, gelatinis, oryza, amylo, cum jusculis pedum vituli, pytis, cydoniis coctis, carnibus assis, succo granatorum aspersis.

Cibus paulò copiosior exhibeatur: non tamen unâ vice; sed potiùs frequenter, cùm hoc modo calor, & spiritus, qui expulsionem in utero adjuvant, ab utero ad ventriculum avocentur, & vires instaurentur, vitelli ovorum huic usui conveniunt: nam & facilè coquuntur, & calorem ad ventriculum avocant.

Potus sit aqua ferrata, vel extinctionis auri, vel in qua parum masticbes bullierit. Deinde sanguinem ad partes superiores revellentia remedia usurpanda sunt, ut frictiones & ligaturæ partium superiorum, cucurbitulæ sub mammis, & utrique hypochondrio admotæ.

Utile etiam est manus fovere in vino calente, in quo confectio alkermes vel theriaca dissoluta fuerit.

Tum etiam venter fasciâ mediocriter constringatur: quia hoc modo comprimuntur vasa, & fluxus immodicus impeditur.

Lumbis admoveantur lintea oxycrato madefacta, quibus sanguis in vena cava contentus temperatur, illiusque motus inhibetur.

Si fluxus valde immodicus sit, viresque dejiciat, ut vitæ periculum immineat; ad fortiora remedia confugiendum est. Et inter alia sequens potio ut plurimùm succedit.

℞. Aquar. plantag. naphæ, & rosar. an. ℥. i. syrupi corall. vel illius defectu, de rosis siccis ℥. i. salis prunellæ ʒ. i. Sang. dracon. ℈. ß. Fiat potio.

Si diutiùs duret fluxio, pulvis, vel opiata ad plures doses præscribi potest in hunc modum.

℞. Lapidis hæmatitis ℈. iv. pulv. boli armen. coralli rubri, margarit. præpar. an. ʒ. j. Sem. plantag. coriandri præpar. & granor. sumach. an. ℈. ii. Misce, fiat pulvis tenuissimus, de quo capiat ʒ. i. cum decocto centinodiæ & syrupo cydoniorum.

℞. Conservæ rosar. & rad. symphyti, an. ℥. i. boli armen. trochisc. de carabe & corall. an. ʒ. i. cum syrupo corallior. vel de rosis siccis, fiat opiata, de qua capiat ad magnitudinē castaneæ, superbibendo parum aquæ potus ordinarii.

Exteriùs verò fotus & unguentum utiliter admovebuntur, quorum formula talis esse poterit.

℞. Summit. lentisci rubri, plantag. cupressi, olivæ, & polygoni. an. M. i. rosar. rub. P. ii. granor. myrri ℥. i. ß. nucum cupressi num. vi. corticum granat. P. i. Coquantur in aqua chalybeata & vino rubro adstringente, & colatura foveantur partes muliebres, valde tepidè & ferè subfrigidè.

℞. Unguenti comitissæ ℥. ii. succi plantag. ℥. i. Agitentur simul, & fiat linimentum, applicandum post fotum.

Injectio in uterum etiam potest fieri ex succo plantag. à Galeno laudato 5. *methodi*, vel decocto fotus prædicti.

Reliquis remediis non conferentibus, venæ sectio in cubito, præsentaneum est remedium, si paulatim & per quædam intervalla sanguis educatur. Sic enim multas deploratas convaluisse experientia docuit.

Ac denique, perseverante affectu, omnia remedia, quæ pro fluxu mensium immodico sunt descripta, hic etiam convenire poterunt.

Inter remedia autem, pro fluxu mensium immodico proposita, habentur cataplasmata, regioni pubis & lumborum applicanda, quibus sequens addi poterit, fluxui præsertim lochiorum immodico maximè conveniens.

℞. Fuliginis camini durissimæ ℥. viii. Subigatur cum aceto fortissimo, & fiat cataplasma renibus applicandum.

De somno peculiariter hic annotandum, dum sanguis copiosè effluit, eum esse penitus arcendum. Multæ enim ex eo de medio tolluntur, quia calor ad interiora retractus, majorem fluxum efficit. Et si aliquando is concedendus sit; aliquis ex ministris semper adesse debet, qui ægrotantis pulsum & respirationem observet.

Denique si grumi sanguinis in utero subsistant, ibique dolorem & tensionem excitent; danda opera, ut maturè educantur, ne putredinem contrahentes, tetros vapores transmittant ad cerebrum & cor, febremque concitent. Ideò puerpera, si vires ferant, levi deambulatione uti debet, vel erecta aliquandiu stare, aut in sella perforata sedere, quasi vellet dejicere. Quod si non sufficiat; decocto hordei tepido, cum pauco oxymelite, vel melle rosaceo in uterum injecto, dissolvendi sunt. Cautè tamen hic agendum est, ne, dum grumi educuntur, sanguis denovo concitetur.

---

## CAPUT XXII.

### *De suppressione lochiorum.*

Bonus ac felix puerperii successus ex convenienti lochiorum effluxu præcipuè dependet, quandoquidem impuritates, quæ per novem gestationis menses in venis uteri, ac toto corpore colliguntur, per istas evacuationes expurgari solent. Si verò illæ supprimantur, aut imminuantur, infinita mala & pericula inde oriuntur, nempe febres acutæ, phrenitides, maniæ, melancholiæ, anginæ, pleuritides, peripneumoniæ, uteri inflammationes, & alii tumores ut plurimum maligni.

Causæ istius suppressionis aut imminutionis sunt sanguinis crassities, vasorum angustia, vel obstructio, quæ liberum effluxum impediunt; aër frigidus incautè utero susceptus, quia vasorum orificia constringit, refrigeratio pedum, & aquæ frigidæ potus, metus, terror, tristitia, & alia animi pathemata, quæ sanguinem ab utero avertunt.

Diagnosis istius suppressionis per se manifesta est. Imminutio verò ex quantitate sanguinis effluentis desumenda non est, quandoquidem mulieres aliæ plùs, aliæ minùs sanguinis superflui habent. Sed integra illius cognitio ex symptomatis supervenientibus elicitur; qualia sunt, ventris intumescentia, dolor imum ventrem, lumbos, & inguina occupans; faciei rubor, spirandi difficultas, oculorum perturbatio, rigores, febres, animi deliquia, & alia symptomata suprà enumerata.

Prognosis elicitur ex symptomatis propositis, quæ huic affectui supervenire diximus. Cùm enim majori parte periculosa sint; causam etiam eorum valdè periculosam arguunt.

A prædicto periculo liberantur puerperæ, si quædam alia evacuatio fiat, quæ lochiorum vicem aliqua saltem ex parte supplere valeat, ut hæmorrhagia narium, aut hæmorrhoidum: urinæ profusio cum fuliginoso sedimento, aut sudor copiosus. Aut si post aliquot dies ex utero livida, nigra, & graveolentia effluere incipiant. Metuendum tamen est, ne ex corrupto sanguine ulcera in utero excitentur.

Cura



concrescant; Addendo terebinthinam, ne nimis adhæreant. Posteà stupis excipiantur, & quantùm ferre poterit, calidissima umbilico applicentur bis in die, manè & serò, per triduum prædictum.

---

## CAPUT XVIII.

### *De partu difficili.*

Partus difficilis appellatur, qui debitas, atque ordinarias naturæ leges non servat, sed longius tempus insumit, & dolores subitò vehementiores, aliaque symptomata graviora comitantia habet.

Plures illius causæ assignari possunt, tum internæ, tum externæ. Internæ dependent vel à matre, vel ab utero, vel à fœtu.

Ex parte matris partum difficilem reddere potest, debilitas totius corporis, vel nativa, vel propter ætatem, ut in juvenculis & vetulis; vel ob morbos, quibus in graviditate mulier afflicta fuit, aut adhuc affligitur. Ad hoc etiam conferre potest macies & siccitas nimia totius corporis, vel pinguedo & crassities vias uteri comprimens, & angustiores efficiens; ossium uterum ambientium mala conformatio, ut in claudicantibus; flatus intestina distendens; calculus, aut tumor præter naturam vesicâ occupans, uterumque comprimens & pulmonis, aliarumque partium respirationi inservientium prava constitutio, quia spiritus cohibitio ad fœtus exclusionem valdè necessaria est.

Ex parte uteri, varii illius morbi partum difficilem reddere possunt: ut tumores, ulcera, obstructiones, adstrictiones, obturationes, à causis præternaturalibus oriundæ.

Ex parte fœtus contingit partus difficilis, quando virium aliquid in eo reperitur ratione substantiæ, quantitatis, figuræ, & illi adjunctorum.

Ratione substantiæ vitium in fœtu est, quando mortuus est, aut putrefactus, aut labe aliqua infectus, aut aliquo morbo debilitatus, ut nihil virium conferre possit ad suam exclusionem.

Ratione quantitatis fœtus partum non adjuvat, quæ vel continua est, vel discreta. Ratione quantitatis continuæ vitiosus est, si grandiori corpore aut capite præditus sit, unde laboriosa exclusio sequitur. Ratione quantitatis discretæ: ut quando plures sunt in utero. Sic partus gemellorum laboriosior ut plurimum esse consuevit.

Ratione figuræ, seu situs in utero, partus difficilis variis modis contingit: ut quando fœtus pedibus, aut manibus prævis exire conatur; vel unum tantùm pedem, aut manum alterutram exerit: vel duplicatus egredi conatur, nates aut ventrem ad uterum orificii offerens.

Ratione adjunctorum fœtus contingit difficultas in partu, quando membranæ fœtum obvolventes tenuiores sunt, ut citiùs quàm par sit, dirumpantur: unde sequitur præcox aquarum effusio, sicque resiccatum manet uteri orificium tempore exclusionis fœtus. Vel quando crassiores sunt & densiores, ut facile à fœtu dirumpi nequeant.

Externæ causæ dependent ex rebus necessariis & contingentibus. Res necessariæ sunt illæ, quæ non naturales vulgò nominantur. Sic aër frigidus & siccus, & flatus Aquilonaris, parturientibus valdè infensus est, quia totum corpus constringit, sanguinem, & spiritus ad interiora repellit, & infanti à tepentibus illis locis exeunti valde noxius est. Aër etiam fervidior spiritus dissipat, & fœtus ac fœtæ vires exhaurit, inflammationem febrilem facilè inducit, in corpore jam cacochymo, & exagitato.

Alimenta cruda, aut concoctu difficilia, aut adstringentia magnâ copiâ, ante partum assumpta, difficilem eum reddere possunt, debilitato ventriculo, & constipatis viis communibus, quæ hic maximè patere debent.

Somnolentia & stupor, matris & fœtus, impetum retardant, & naturam invalidam ostendunt.

Motus parturientis intempestivus partum maximè retardat, cùm illa, ubi opus est, stare, ambulare, decumbere, vel in sella obstetricis sedere renuit; vel importunè agitatur; unde contingit, fœtum vel non posse exire secundùm debitam figuram, vel illam amittere ob matris motus præposteros.

Excretorum retentiones tempore partûs, ut urinæ vesicam distendentis; fæcum induratarum in recto intestino, & hæmorrhoïdes valde tumentes, uteri cervicem coarctant, & naturam à conatu parturiendi avertunt.

Ac denique animi pathemata vehementiora, ut timor, tristitia, iracundia, partus facilitatem plùrimùm impedire possunt.

Ad res contingentes referuntur ictus, casus, vulnera, quæ partui plurimùm nocere possunt: tum etiam adstantes, qui parturientem adjuvare debent, validæ nimirum mulieres & famulæ, quæ illam sublevent & fulciant, dum est in ipso enixu, & præsertim obstetrix perita, quæ universæ huic actioni præsidere debet. Si enim illa in officio suo erraverit, partus difficultatem inferre solet. Interdum enim obstetrices justo citiùs parturientes incitant ad conatus expulsionis, & spiritus cohibitionem, dum adhuc ligamenta fœtus utero firmiter adhærent; unde virium exsolutio subsequitur, quæ postmodum in ipsa partus hora non sufficiunt. Imò verò, dum obstetrices parturientibus præmaturè persuadent, tempus pariendi instare; fit, ut illæ omnes vires ad excernendum fœtum intendant, & sæpenumero vasis violenter divulsis, in non leve discrimen præcipitentur.

Cognoscitur partus difficilis, tum ab ipsa parturiente, tum ab adstantibus, & præcipuè ab obstetrice. Ac primùm, si longiori tempore maneat fœmina in laboribus partus v.g. per duos, tres, quatuor, aut plures dies, cùm verè naturalis partus intra 24. horas perfici debeat. Deinde, signum difficilis partus est, si dolores partus sint languidi, & per longa intervalla recurrant, & dolores ad dorsum potius, quam versùs pudenda vergant. Causæ verò difficilis partus ex ipsarum parturientium relatu & ipsa autopsia majori ex parte dignoscentur. Sed debilitas ægræ, macilentia, aut pinguedo nimia, ex habitu corporis deprehenduntur. Morbi uteri propriis indiciis dignoscuntur. Fœtus debilitas ex debili & tarda motione dignoscitur. Fœtus verò mortui signa capite sequenti innotescent. Magnitudo fœtus ex parentum statura colligi potest, præsertim cùm vir magno corpore præditus, cum pusilla muliere conjunctus est. Quando verò hæc dificiunt: & matris conatus satis validus est, fœtusque sese commovendo sufficienter exitum affectat, partus tamen difficilis ac laboriosus est; indicio est, secundinam esse fortiorem, quæ non facilè disrumpi valeat. Cujus rei conjecturam augebit, si aqua & humiditas in labore non profluit. Præpostera fœtus figura ab obstetrice deprehenditur, & reliqua, ut dictum est, ipsâ autopsiâ innotescunt.

Prognosin quod attinet. Partus difficilis ex se periculosus est, & in eo interdum mater, interdum fœtus, & interdum uterque extinguitur.

Si mulier quatuor diebus in partu laboret, vix fieri potest, quin fœtus moriatur.

Affectus soporosi & convulsiones in partu difficili supervenientes, sunt ut plurimum lethales.

Sternutatio in partu difficili superveniens, bona, ex Hippoc. *Aphorismis*.

Ac curationem partus difficilis, primò, omnes causæ quæ illum retardare valent, quantum fieri poterit, auferendæ. Deindè, partum adjuvantia remedia methodice administranda.

Ac primùm vulgare est apud mulieres aquæ cinnamomi cochl. j. aut alterum exhibere. Vel ipse cinnamomi pulvis cum pauco croco, vel confect. alkerm. ʒ. ß. cum jusculo propinari poterit. Tum etiam crocus solus ad ℈. ß. in singulis, jusculis aut singulis horis, cum modico vino sumptus, utilissimus est. Vel.

℞. Olei amyg. dulc. & vini, ana ℥. jj. croci & cinnamomi, ana gr. xjj. confect. alkerm. Drach. sem. syrupi capill. ven. ℥. j. ß. Misce, fiat potio.

Si hæc non sufficiant, & validioribus agendū sit; sequens potio erit efficacissima frequenti usu à nobis comprobata.

℞. Dictamni cretici, aristoloch. utriusque, & trochischorum de myrrha, ana ℈. ß. croci & cinnam. ana gr. xjj. confect. alkerm. Drach. sem. aquæ cinnam. ℥. ß. aquæ naphæ & artemisiæ, an. Unc. j. sem. fiat potio.

Inter efficaciora recensentur oleum succini, cinnamomi, & extractum croci; quæ in exigua quantitate multum operantur: scilicet extractum croci ad gr. v. vel vi. oleum cinnamomi ad gutt. iv. vel oleum succini ad gutt. xii. vel xv. cum vino, jusculo aut alio liquore.

Sternutatio partum accelerat ex Hipp. *Aphor.* 53. *sect.* 5. *Difficulter parienti superveniens sternutatio, bonum.* Illa provocabitur pulvere sequenti.

♃. Hellebori albi Drach. sem. piperis longi ℈. i. castorei gr. v. Fiat pulvis, qui suffletur in nares ad pisi magnitudinem.

Idem Hippocrates aliud præscribit remedium *lib.* 1. *de morbis mulierũ*; quod ab omnibus ferè Authoribus prætermissum. Illud autem est sectio venæ inferioris, his verbis proposita. *Si verò*, inquit, *prægnans multo tempore cohibeatur, & parere non possit, sed diebus pluribus ex partus dolore laboret, sit autem juvenis, & in vigore & multo sanguine referta; secare oportet venas in malleolis, & sanguinẽ detrahere; virium respectu habito.* Quamvis à Practicis nostris nunquam in usum revocetur hujusmodi remedium, & videatur maximè reformidandum; cùm in partu vires unicè necessariæ sint, quæ à venæ sectione infringi possunt: Tamen, si à plethora difficultas pariendi oriatur, quod innuere voluit Hippoc. cùm dixit: *si mulier sit juvenis, & in vigore, & multo sanguine referta*; non est dubium, quin maximè conferre possit, cùm venæ, plurimo sanguine refertæ, omnes vias interiores angustiores efficere soleant. Unde fit, ut in dolore nephritico similis phlebotomia sæpe miranda præstet, & calculorum tum in renibus, tum in ureteribus contentorum exclusionem facilitet.

Non solùm autem internis remediis propositis; sed etiam externis, partus difficilis adjuvari poterit.

Obstetrix itaque uterum parturientis frequenter inungat oleo lilior. amygd. dulc. sem. lini & similibus.

Tum etiam foveatur venter inferior decocto emolliente, ex rad. alth. lilior. fol. malvæ, violar. artemis. sem. lini, fœnugr. flor. chamom. meliloti.

Clysteres acres injiciantur, quorum irritatione expultrix etiam uteri stimulabitur, & depleta intestina ampliorem locum utero relinquent.

Umbilicus inungatur oleo succini. Quidam fel gallinæ nigræ laudant, eidem parti admotum.

In usum etiam venire possunt ea, quæ proprietate specificâ partum juvare creduntur: ut lapis aëtites, vel magnes, styrax, calamita, & reliqua, coxis alligata.

Hartmannus oculos leporis, mense Martio captos, laudat: Qui studiosè eximendi, ne comprimantur nimis, & cum pipere in orbe exsiccandi. Horum unus ventri (vertici) cum pipere ita alligetur, ut venter (vertex) à pupilla tangatur, & fœtum, sive mortuum, sive vivum educet. Quo facto mox amoveatur, ne uterum planè propellat. In mola etiam valere asserit.

Cavendum etiam est, ne puerpera gemmas in annulis aut alio loco gestet; sed omnes deponat: nam multæ ex iis proprietate specifica, fœtum retinere creduntur.

Si fœtus debilior videatur, reficiendus est: tum roborantibus matri exhibitis, ut vino calente, confectione alkermes, aqua cinnamomi: tum externis, ut crustâ panis, aut placentâ rosaceâ, pulvere nucis moschat. ciñam. caryophyl. granor. Kermes sinapisatâ, & aquâ imperiali, aut vino repente irrigatâ. Vel frustulo carnis vervecinæ parum asso supra craticulam, & aquâ rosaceâ vel flor. arantio. irrigato, omento vervecis nuper mactati adhuc calente, & similibus.

Si præpostero modo fœtus egredi incipiat, ut brachio uno aut pede primum emisso, vel altero quopiam modo, obstetrix nullo modo talem partum excipiat; sed in uterum retrudat, & ad legitimam formam convertat. Quod fiet, puerperam in lecto supinam collocando, capite demisso & clunibus elatis. Posteà ventrem ipsius, versùs præcordia blandè comprimendo, & in uterum fœtum ipsum compellendo. Posteà verò obstretrix alia forma exeundi occasionem infanti ministret artificiosâ manu procurans, ut faciem tergo matris obvertat, dein nates & crura versùs matris umbilicum elevet, & ad legitimum partum acceleret.

Sublata omni partûs spe, aut etiam matre jam morti proxima, nonnulli Authores ad sectionem Cæsaream accedunt, de qua Franciscus Rossetus elegantissimum edidit tractatum, ubi multis rationibus & exemplis conatur ostendere, illam posse aliquando succedere. Attamen, quia hæc operatio est periculi & terroris plena; rarò aut nunquam tentanda est Medico prudenti, si nomini suo consulere voluerit.

## CAPUT XIX.

### *De fœtu mortuo.*

IN partu difficili, ob magnos & diuturnos labores, sæpè fœtus extinguitur. Interdum etiam ante labores partus ex causis præternaturalibus, quales sunt eæ, quæ abortum provocare consueverũt, eum mori contingit, & si nondum determinatum pariendi tempus attigerit, abortum facit: si verò ad illud tempus pervenerit; facit partum difficilem, quia ad legitimum & naturalem partum fœtus cum matre cooperari debet, ut è carcere suo egrediatur.

Omnes igitur causæ, partum difficilem efficere valentes, si majores & graviores sunt, fœtum extinguere possunt. In primis verò fœtus extingui solet, si adeò præposterâ figurâ prodeat, ut nullo modo excludi possit, neque ab obstetrice, neque à Chirurgo extrahi: aut in meliorem situm converti. Cùm hoc modo in orificio hæreat, & omnem matris conatum eludat; sic, ut in illis conatibus variisque motibus & compressionibus, interdum mater & fœtus, interdum mater sola, & interdum fœtus solus moriatur. Admiratione dignum est, quod refert Fabricius Hildanus de duabus mulieribus, ex partu laborioso extinctis in quibus uterus disruptus inventus est, & caput infantis in ventris capacitatem demissum. Unde colligere est, quantus sit valdi fœtus impetus ad sui exclusionem moliendam.

Cognoscitur fœtus mortuus, quando motus illius cessat, quem priùs in utero aut mater ipsa sentiebat; aut obstetrix percipiebat, admotâ manu, aut aliis rebus repentinis & roborantibus, quibus illius vis sopita solet exsuscitari; major prætereà ponderis sensus cum dolore abdomen infestat, quando fœmina de latere in latus sese convertit, fœtum ex una parte in alteram instar lapidis dilabi percipit: ventris inferioris frigiditas tactu deprehenditur, extincto calore nativo, & dissipatis spiritibus quæ in fœtu continebantur: oculi redduntur concavi & perturbati: facies & labra pallent: partes extremæ frigidæ ac lividæ apparent: mammæ flaccidæ evadunt, ac tandem, putrescente fœtu, ichores fœtidi & saniosi ex utero emanant: abdomen ob vapores elevatos inflatur, teter odor & graveolens spiritus, non solùm ex ore matris, sed etiam à toto corpore exhalat. Si ante fœtum secundina excludatur, certissimum est fœtus in utero mortui indicium.

Quod ad prognosin spectat; periculosissimus est fœtus in utero mortuus, & nisi maturè excludatur, febres, lipothymias, sopore convulsiones, & mortem inferre solet.

Aliquandò tamen fœtus in utero mortuus per longum tempus servari potest, ut plurimis hystoriis à variis Authoribus relatis constat: quas tanquam raros casus magno numero collegit Schenkius, & transcripsit Sennertus, multarum mulierum, quæ fœtus in utero mortui & corrupti ossicula, per uterum, alvum, vesicam, & tumorem in abdomine apertum excreverunt.

Nos unam vidimus, quæ omnia fœtûs ossa per umbilicum excrevit, & posteà coalescente umbilico, perfectè restituta est.

Curatio tota versatur in fœtus exclusione, vel extractione. Cùm enim maximum vitæ periculum immineat ex longiori fœtus mortui in utero morâ; quamprimum ex signis propositis certò concluditur, fœtum esse demortuum, ad illius exclusionem properandum est. Illa autem iisdem remediis promovetur, quæ ad juvandum partum fuerunt proposita. Ex iis tamen fortiora & efficaciora eligenda sunt quibus



Curatio suppressionis lochiorum, in eorum provocatione tota consistit, eaque mollienda est remediis, quæ sanguinem ad inferiora provocant, & uteri vasa aperiunt.

Ac primùm clysteres emollientes, laxantes, & aperientes injiciendi sunt, in hunc modum compositi.

♃. Rad. althææ & lilior. an. ℥. i. aristol. utriusque, an. ʒ. iii. fol. malvæ, althææ, parietar. mercurial. an. M. i. Sem. lini & fœnugr. an. ℥. sem. flor. chamom. & sambuci, an. P. ii. Coquantur ad ℔. i. In colat. dissolve olei aneth. & lilior. an. ʒ. i. hieræ simpl. ℥. sem. unguenti de arthanita ʒ. i. Misce, fiat clyster.

Frictiones fiant in cruribus, deorsum versus; ligaturæ dolorificæ digitorum pedis. Cucurbitulæ admoveantur inguinibus & coxis: nonnullæ scarificentur.

Si hæc non sufficiant; aperiantur venæ poplitis, aut utriusque cruris: vel etiam hæmorrhoïdum, si natura eò vergere videatur.

Si febris excitetur ex lochiorum suppressione, venæ sectio in brachio celebranda est, ut in morbis puerperarum dicetur.

Fotus sequens ventri inferiori & pudendo admoveatur.

♃. Rad. althææ, lilior. bryon. angelic. & aristol. utriusq; an. ʒ. i. fol. Mercurial. artem. pulegii, sabinæ, calamen. an. M. i. Sem. lini & fœnugr. an. ℥. i. flor. chamom. melii. sambuci, tanaceti, an. P. i. Cotundantur & incidantur ut artis est: & imponantur duobus sacculis, qui decoquantur in aqua fontis, & applicentur calidè per vices.

Post fotum inungantur dictæ partes oleo lilior. amygd. dulc. & sesamino, addito croco.

His autem addi possunt pessaria & suffumigia, in suppressione mensium proposita, à mitioribus incipiendo.

Per os exhibeatur decoctum rad. aperitivarum, cinnam. & cicerum rubrorum cum pauco croco. Vel.

♃. Rad. aperitiv. an. ʒ. ii. fol. betonic. endiv. capill. ven. M. i. schœnanth. P. i. sem. anisi & fœnic. an. ℈. i. cicerum rubr. cochl. i. Coquantur ad ℔. i. sem. Colaturæ adde aquæ cinnam. drach. ii. syrup. de 5. rad. ℥. iii. Dentur ℥. iv. bis in die.

Antequam febris augeatur, exhibere aliquando licet trochisc. de myrr. Drach. i. cum vino albo vel aqua fœnic.

Forestus etiam præsente febre, sequenti utitur decocto.

♃. Hordei mund. M. i. glycyrrh. ras. ℥. sem. schœnanthi ʒ. i. sem. Coquantur ad ℔. i. pro iii. dosibus.

Debilioribus verò schœnanthi ʒ. i. in jure pulli bulliri jubet, & exhibet.

Purgatio etiam convenire potest, septem vel novem diebus à partu, ex infusione rhab. agric. aut sennæ; vel cum jusculo laxante ex herbis, ac rad. aperientibus cum senna parato; vel cum mannæ ℥. i. sum. in jusculo dissolutæ.

## CAPUT XXIII.

### *De Torminibus à partu.*

TOrmina puerperis adeò frequenter contingunt, ut paucissimæ ab iis immunes sint. Attamen horum dolorum ratione, Medicorum opem implorare non solent, quia intra biduum aut triduum cessant. Si quando tamen acerbiores sint, aut diutiùs perseverent; Medicos vocare coguntur, qui antequam remedia præscribant, eorum causas perlustrare valent.

Causæ igitur præcipuæ terminum & dolorum, qui à partu contingere solent, sunt sanguinis copia, crassities, acrimonia, & vasorum angustia. Cùm enim venæ uteri per novem menses ab ordinaria sanguinis excretione cessarint, & ille intereà magnâ copiâ congestus fuerit, necnon diuturniori morâ crassitiem & acrimoniam adeptus; dum per angustas vias transit, dolores parit, qui per intervalla recurrunt; quoties uterus novam sanguinis excretionem molitur, eaque peractâ cessant, donec iterum alius sanguis egredi conetur.

Fiunt etiam interdum hujusmodi tormina à flatibus, aut frigore in uterum suscepto: sed minùs frequenter. Distinguuntur hi dolores ab aliis, qui ventrem infestare solent, ex continuitate & intervallis, quæ excretiones sanguinis interpolatas sequuntur. Et ipsæ mulieres eos facilè distinguunt.

Sanguis crassior in grumos facilè concrescit: tenuior verò ex tenuitate, & colore vivido, aut subflavo cognoscitur.

Si à flatu oriatur dolor; ille magis vagus est, plures ventris partes occupat, neque sequitur excretionem sanguinis intervalla. Si aër frigidus in uterum admissus fuerit: ex iis, quæ circa ægram acta sunt, deprehendi poterit.

Periculosi non sunt hujusmodi dolores; sed plerumque maximè molesti. Ideò quamprimùm tollendi, aut demulcendi saltem.

Curatio hujusmodi torminum eò dirigenda est, ut vasa uteri laxentur, sanguinis crassities attenuetur, acrimonia temperetur. Quæ omnia sequentibus præsidiis obtineri poterunt.

Ac primum puerperæ venter fasciâ leniter constringatur, ut uterus subsideat; neque hùc illùc commoveri possit, ut à partu non raró propter subitam evacuationem solet contingere.

Deinde olei amydal. dulc. recenter extracti ℥. ii. aut iii. cum syrupi violacei ℥. i. sem. vel vini hippocratici ℥. ii. exhibeantur.

Clysteres injiciantur ex lacte cum saccharo & vitellis ovorum.

Vel parari possunt ex decocto flor. chamæm. & vitello ovorum.

Inungatur venter oleis carminantibus & aperientibus, ut oleo anethino, rutaceo, jasmino, vel sequenti magnæ efficaciæ, quod ad hunc usum tempore idoneo componi debet & in officinis asservari.

♃. Rad. aristol. rot. iridis, pœoniæ, an. ℥. i. cyperi ℥. ß. folior. siccor. artemis. matricar. origani, calamenti, pulegii, dictamni cretici, absinth. sabinæ, rutæ, betonicæ, salviæ, an. M. i. flor. anthos, stœchados, lavendulæ, chæmom, anethi, hyperici, sambuci, an, M. ß. granor. lauri, & juniperi an. ℥. ß. cumini, sem. rutæ, pœon. dauci, & agni casti, an. ʒ. iii. caryophyl. nuc. moschat. cinnam. zinzib. an ʒ. ii. styrac. & myrrhæ, an. ℥. i. Omnia contusa & incisa misceantur, & macerentur in olei veteris ℔. vi. addendo vini albi parum. Et ponantur in vase fictili benè clauso, spatio unius hebdomadæ, & fiat ebullitio supra cineres calidos, spatio quatuor, aut quinque horarum, & postea exprimatur oleum, ac recondatur ad usum. Si non habetur paratum urgente necessitate, bulliant simplicia dicta in æquis partibus olei & vini albi ad vini consumptionem, posteà exprimatur oleum.

Fotus etiam fieri potest ex decocto artemissæ, matricariæ melissæ, fol. lauri, calament. Sem. dauci, cumini, carvi, flor. cheiri & chamomillæ, in aqua & vino albo, vel lacte parato. Vel sequens cataplasma admoveatur.

♃. Cepas in aqua benè coctas num. iii. vel iv. Contundantur in mortario, addendo sem. lini, & cumini contusor, an. M. i. flor. chamom. tantumdem, farinæ hordei q. s. ut fiat cataplasma. Et si opus sit, adde parum aquæ, in qua cepæ decoctæ fuerint. Extendatur super linteum, & umbilico calidè applicetur.

Utile etiam est, pelle vervecinâ ventrem munire cum adhuc calet, & recens detracta est: hujus enim calor, nostro affinis, doloris causam concoquit & mitificat: tum etiam impedit, ne cutis abdominis contrahatur in rugas.

Per os verò sequentia exhiberi possunt.

♃. Sem. dauci pulverat. ʒ. i. vini albi ℥. iii. Misce, detur calidè bis in die.

♃. Nucis moschat. anisi, cinnam. an. ℈. i. Misce, fiat pulvis detur cum vino albo. Vel.

♃. Nucleorum dactylorum & persicorum, an. ʒ. sem. nucis mochat. ℈. iv. pulv. diamarg. calidi ʒ. ii. anisi ʒ. i. cinnam. ℈. ii. croci ℈. ß. sacchari ad pondus omnium. Fiat pulvis tenuissimus cujus dentur ʒ. ii. cum vino albo, bis aut ter in die, si urgeant dolores.

Forestus decoctum flor. chamom. in cerevisia, vel decoctum artemisiæ, & chamæm. in jure pulli propinavit felici successu.

Præstat

Præstat mox a partu jus galli veteris tribus diebus summo manè, jejuno stomacho, porrigere cum modico cinnamomi & croci.

Sequens pulvis, statim post partum sumptus, à torminibus manè præservat. Ita, ut si primiparæ exhibeatur, sequẽtibus partibus nullo modo à dictis doloribus torqueri credatur.

℞. Rad. consolidæ major. exsiccatæ ʒ. i. nucl. persicor. nucis mosch. an. ℈. ii. succini ʒ. ß. ambræ griseæ ℈. sem. fiat pulvis, de quo capiat ʒ. i. cum vino albo, & si febris adfuerit, cum jusculo.

Pro potu ordinario utatur ægra decocto rad. petros. aut artemisie, & cinnamomi.

Si à biliosis & acribus humoribus tormina generentur, eodem ferè modo curantur, quo dolor colicus à bile. E.g.

℞. Syrupi violac. borrag. an. ℥. i. mucil. de sem. cydoniorum, aquâ viol. extract. ℥. sem. aquæ borrag. scorzoneræ, an. ℥. iii. Misce, fiat julep. pro ii. dosibus. Vel.

℞. Ol. amygdalar. dulc. ℥. ii. syrup. viol. ℥. i. aquæ borrag. ℥. sem. Misce, pro uno haustu.

Externa quoque medicamenta vias laxantia & emollientia adhibeantur, quæ eâdem operâ dolorem sedant.

Enixas post partum sæpè dolor exercet in inguine, ex utero in illo conglobato. Curatur admovendo umbilico emplastra ex galbano & assa fœtida, in cujus medio grana aliquot moschi ponantur.

---

## CAPUT. XXIV.

*De morbis acutis puerperarum.*

QUod suprà de morbis acutis prægnantium diximus, id nunc de morbis acutis puerperarum possumus repetere: non aliam scilicet habere essentiam, aliàmve diagnosin, ac dum non puerperas, ac etiam viros obsident. Ut hîc peculiarem eorum theoriam proponere non opus sit, quæ ex propriis capitibus facilè desumi poterit.

Illi autem morbi acuti utplurimùm sunt febres continuæ, tum essentiales, ut synochus putrida, tertiana, continua, & reliquæ: tum symptomaticæ, quæ inflammationes internas, ut pleuritidem, peripneumoniam, hepatidem phrenitidem, & alias comitantur.

Est tamen peculiaris febris species, quæ omnibus propemodum puerperis contingit, *febris lactis* vulgò à mulieribus nominata, eàque circa tertium, aut quartum puerperii diem accidere solet, cùm lac in mammis copiosius generari incipit; oriturque ex sanguinis ab utero ad mammas refluxu ejusdémque motu & agitatione. Quæ quidem febris inter ephemeras plurium dierum recensetur, neque ullis indiget remediis, quia intra triduum vel quatriduum, nempè circa nonum diem sudore solvitur. Distinguitur à putridis, quòd ferè circa quartum diem invadat, mammæ lacte repleri incipiant, & duritie, dolore, ac calore affici, cum dorsi & scapularum gravitate & calore, tùm puerperia rectè fluunt, quod in putridis rarissimè contingit.

Febres autem putridæ puerperis supervenientes, à tribus causis oriuntur: nempè lochiorum suppressione, aut imminutione, pravorum humorum congerie gestationis tempore cumulatâ, ac in partu agitata, aut diætæ erroribus. Nonnulli addunt fluxum lochiorum immodicum, qui potiùs signum est latentis cacochymiæ, febrem excitantis, illius verò causa propria esse non potest.

In suppressione lochiorum sanguis, & vitiosi humores, qui per gestationis decursum cumulati sunt, ad venas majores regurgitant, ibique putrescunt, & interdum ad hepar, lienem, aliàsque partes feruntur, in iisque inflammationes concitant. Aut si in venis uteri morentur, putredinem concipiunt, atque ita febrem pariunt, etiam in iis fœminis, quæ antea inculpatâ valetudine frui videbantur.

Si verò ritè fluentibus lochiis febris oriatur; illa vel ex bilioso humorum apparatu, vel ex diætæ erroribus provenit. Pravi humores, ex partus laboribus ac doloribus agitati, calorem & putredinem facilè concipiunt, febrèmque excitant. Diætæ errores variis modis contingere possunt. Ac primùm in victu, in quo puerperæ plurimùm peccare solent, pluribus & copiosis ferculis sese ingurgitantes quæ sufficienter concoqui non possunt, & in corpore putredinem contrahunt. Alter error committitur, dum puerperæ frigido aëri sese imprudẽter exponunt, præcipuè urgente febre ex lacte, quæ per sudores & diaphoresin solvit consuevit. A frigore autem ambiente incautè admisso diaphoresis impeditur: unde fit, ut febris illa, quæ per se salutaris erat & paucis diebus cessatura, in putridam periculosam mutetur.

Est & alia causa satis frequens febris puerperarum, cùm videlicet secundinæ integræ non excludũtur; sed quædam illius portio intus remanet. Id potissimùm contingit in hepate uterino, cujus portio interdum utero annexa relinquitur, eàque putrescit, unde lochia virescentia, male olentia & cadaverosa promanant: & nisi intra paucos dies ab utero separetur & excludatur; in maximum vitæ discrimen ægrotantem præcipitat, cùm ipsi utero sphacelismum inducere valeat.

Si sanguinis grumi, vel aliud quid præternaturale, post partum, in uteri cavitate remanserit, illud inde dignosci potest, quod cervix uteri mollis & aperta remaneat, nec internum illius orificium claudatur, neque sursum uterus retrahatur: cùm, omnibus rite se habentibus post partum, uterus sursum trahatur, illiùsque cervix atque orificium brevi tempore claudantur. Hujus rei experimentum proponitur ab Harvæo, tractatu de partu, de muliere, quæ febre maligna cum summa virium jactura laborans abortivit, & post exclusionem fœtus integri atque incorrupti, prostratis tamen viribus, cum pulsu vermiculante & sudoribus frigidis, moribunda videbatur. Ipse verò uterum explorans, ejus orificium laxum, molle, & patentissimum deprehendit, unâ cum malè olentibus lochiis: & digitis immissis, molam, ovi anserini magnitudine foraminibúsque aliquot (atram, viscidam & fœtentem putrilaginem in se habentibus) præditam extrahit, statimque inde à prædictis symptomatis liberata est, & brevi convaluit.

Contingit etiam in nonnullis, orificium uteri statim à partu adeò constringi, ut detentus intra uterum sanguis, subitò grumescens & putrefactus, sævissima inducat symptomata. Cùmque nullâ arte exitus ei parari possit; præsentaneam mortem inferat. Refert tamen Harvæus loco citato historiam mulieris à se curatæ, cùm tal. affectu laboraret. Pudendi labra tumida erant & fervida; orificium uteri durum & clausum. Ipse verò instrumento ferreo immisso per vim aliquantulum aperuit, ut injectionem per syphunculum admitteret: indeque grumescens, ater, fœtidùsque sanguis ad libras aliquot effluxit, cum præsenti ægræ levamine.

Prognosis harum febrium in eo tantùm differt à prognosi similium febrium, quæ non puerperis contingant, quòd ex laboribus partũ vires sint magis dejectæ, & ex suppressione lochiorum major in venis humorum redundantia, & utrinque majus impendeat periculum.

Ad prognosin etiam facit, & crises imprimis prævidendas, celebris illa quæstio, an computatio dierum morbis debeat fieri à principio morbi, an à die partus. Cujus decisio paucis stabilienda est in hunc modum. Si partus fuerit naturalis, nullis symptomatis gravibus comitatus, & lochia optimè procedant, morbus verò post aliquot dies accedat, computatio non debet fieri à die partus, sed à die febris, quæ ab aliqua causa, eàque præternaturali, fuit concitata: nempè humoribus pravis intùs latentibus, vel aliqua causa externa. Si verò partus fuerit difficilis & præternaturalis; febris verò post tres aut quatuor dies oriatur, computandum est à die partus: quia tunc cœpit totius corporis œconomia everti, humorùmque perturbatio fieri, quam deinceps febris consequitur, Sic in gravibus vulneribus, capitis præsertim, licèt febris non invadat, nisi post quartum, vel quintum diem; computatio tamen fieri solet à die accepti vulneris, quia tunc temporis humores commoveri cœperunt, & ad febrem disponi.

Curatio istarum febrium ab aliarum curationibus non differt, nisi circa magna remedia, venæ sectionem scilicet &



& purgationem, in quarum administratione non exigua est difficultas, quam tamen nos breviter diluere conabimur.

Quòd ad venæ sectionem spectat, in acutis puerperarum affectibus celebrandam, tanta est Authorum dissensio, propter pugnantes invicem indicationes, ut vix duo reperiantur, qui in eandem omninò sententiam coëant. Nos eam, quæ ad sapientiorum mentem magis accedit, & in usu practico feliciùs succedit: omissis ambagibus, sequentibus theorematis hîc proponemus.

Morbus acutus puerperam aggreditur, vel in principio puerperii, vel in medio, vel in fine

Si contingat in principio, & mulier copiosè purgetur; nulla alia tentanda est sanguinis evacuatio, quam quæ à natura rectè & convenienter operante dirigitur. Si verò lochiorum expurgatio supprimatur, aut minuatur; secentur venæ inferiores & copiosè sanguis mittatur, quoniam tunc temporis copiosa esse debet, ex præscripto naturæ lochiorum evacuatio.

Si medio tempore morbus acutus superveniat, duo considerenda sunt. Unum, an materia morbifica in uno loco particulari cotineatur & conculcetur; an sit per venas dispersa. Alterum, an mulier convenienti expurgetur mensurâ, vel non Si morbus fiat à materia sparsa; ut in febribus, & mulier non perfectè purgetur, venæ inferiotes aperiendæ sunt; quia & materia morbifica minuetur & naturalis fluxus provocabitur. Si verò mulier sufficiente expurgetur, morbusque invalescat, nec evacuatio naturalis morbo satisfaciat; venæ inferiores etiam aperiendæ sunt, tantumque detrahendũ, ut ex duabus evacuationibus perficiatur, quod morbus exigit, ut docuit Gal. *9. meth. c. 5.*

Si febris admodum intensa, magnumque incendium adfuerit, id fiat, quod in morbis à materia, in loco particulari conculcata & putrescente agendũ esse, jam dicturi sumus.

In morbo acuto particulari, ut pleuritide, peripneumoniâ anginâ, & similibus, advertendum est, an fluxio tantùm fieri incipiat; ita ut morbus sit tantùm imminens, vel incipiens, & perexigua sanguinis quantitas in parte collecta sit; Tum enim venæ inferiores aperiendæ sunt, ut revulsione factâ ab oppositâ distantissima præposterus ille humorum motus inhibeatur. Si verò jam bona ex parte fluxio facta sit; & inflammatio genita, eaque valdè urgeat sive mulier expurgetur sufficienter, sive non; statim venæ superiores aperiendæ sunt, è directo partis affectæ, quia talis evacuatio à parte affecta sanguinem educit. At si venæ inferiores aperiantur, quæ nec proximæ sunt parti affectæ, nec ab ea evacuari possunt: & virtus ab evacuatione labefactabitur, & materia loco particulari conculcata non minuetur. Atq; ita vel totum ferè sanguinem educes, ad revellendam materiam morbificam à parte affecta, vel priùs mulier à morbo perimetur quàm facta fuerit revulsio sufficiens. Neque metuendum est misso sanguine à venis superioribus, ne retrahatur sanguis ab utero, quia in illis casibus partes superiores sanguine abundant. Et quavis multus extrahatur, non ita inaniuntur venæ ut aliunde novum sanguinem attrahere cogantur. Ad majorem tamen cautelam non erit inutile, antequam sanguis mittatur, frictiones celebrare in cruribus, & consequenter ligaturas dolorificas facere in medio ipsorum, quæ detineatur, donec missus fuerit sanguis, & paulô post venæ sectionem solvantur, ac subinde cucurbitulas iisdem partibus applicare, vel saltem frictionem repetere. Hinc habere poterimus materiæ pecantis eductionem, & naturalis fluxus conservationem.

Idem faciendum est in febribus ardentibus & vehementibus. Quia, licèt materia sit sparsa, attamen incendium tantùm est circa cor & viscera, ut minoris & longinquæ venæ apertione non ita extingui possit, sicut proximæ & majoris, qualis est basilica.

Hæc curandi methodus non solùm in puerperis, sed etiam in reliquis mulieribus, morbo acuto correptis, & menstruas provocationes patientibus, observari potest.

Si in fine puerperii morbus acutus inciderit; idem agendum est, ut in medio, iisdem conditionibus observatis: hoc animaduerso, ut, quò magis distat mulier à principio, eò tutiùs venæ superiores aperiri valeant, quò autem illa uicinior est, etiam medio tempore, id ipsum majori cum præmeditatione exequamur. Et si morbus non instet, neq; urgeat illius acuties. ac naturalis expurgatio copiosa fuerit, prorsus abstineamus. Si verò purgatio fuerit imminuta venas inferiores, ad supplementum debitæ quantitatis secabimus. Si tamen oppositum contigerit; servetur id, quod urgente acuto morbo agendum esse diximus.

Purgationis verò usus in puerperis, morbo acuto correptis, sequentibus concludetur theorematis.

Dum lochia naturaliter profluunt, nunquam purgatio administranda est: periculum enim est, ne ab opere suo natura divertatur.

Si verò puerperia præ naturam se habeant; considerandum est: an quantitate peccent, vel qualitate.

Si quantitate peccauerint, eáque imminutâ, & mulier vel omnino nihil, vel insufficienter purgetur; postquam omnia remedia, promovendis hujusmodi purgamentis idonea, frustrà usurpata sunt, & materia morbifica concocta apparet, transactis octo, decem, vel duodecim diebus à partu, secundùm majorem vel minorem morbi urgentiam, leviori pharmaco purgatio institui poterit, à vehementioribus prorsùs abstinendo.

Si lochia qualitate peccent, ita ut fluxio albida, vel alterius coloris non naturalis prodierit, coctâ existente materiâ ultimo puerperii tempore tutò purgatio administrabitur.

In genere autem hoc perpetuò observandum, quo longius puerpera distat à die partus, eò tutiùs medicamentum purgans posse administrari: & contrà. Nam experientia docuit, mulieres purgamentorum suppressione laborantes, si post septimum, aut nonum diem alvi fluxu corripiantur, ad plurimùm liberari. Si verò primis diebus, videlicèt secundo, tertio, vel quarto diarrhœa acciderit, utplurimùm interire.

Atque ita (Deo sit laus & honor) affectuum muliebrium curationes absolutæ sunt.

# PRAXEOS MEDICÆ

## LIBER DECIMUS-SEXTUS,

### DE AFFECTIONIBUS ARTICULORUM ET RHEUMATISMO.

### PRÆFATIO.

*LICET omnes Articulorum affectus ab iisdem causis dependeant, & ratione tantùm loci affecti inter se differant; iisdémque remediis curari soleant; nõnulla tamen reperitur differentia inter ischiadem, & aliorum articulorum dolores, ob partium ischii articulum componentium structuram & amplitudinem, cujus ratione quandam in nonnul-*

*lis remediis diversitatem obtinet: ideò seorsim de dolore ischiadico agere constituimus. Et quia Rheumatismus cum arthritide magnam habet affinitatem; illius ideò expositionem hoc in loco subnectere visum est. Atque adeò Liber iste tribus absolvetur capitibus, quorum primum erit de arthritide: secundum, de dolore ischiadico: tertium de Rheumatismo.*

---

## CAPUT I.

### *De Arthritide.*

ARthritis est dolor articulorum, ex intervallis ferè invadens, ab humorum influxu excitatus.

Partes dolore affectæ sunt, membranæ, tendines, nervi; omnésque partes nervosæ, articulis vicinæ, quæ ab humore in eas influente distenduntur, vel ab ejusdem acrimonia punguntur & vellicantur. Ligamenta verò ab ossibus orivunda sensus expertia sunt. Rarò autem cavitates influunt; nec nisi in affectus diutissimè perseverante, & ubi ampliores sunt cavitates, ut in dolore ischiadico diuturno, in quo nonnumquam os femoris excidit, laxatis ligamentis, aliisque partibus articulum connectentibus; & tunc articuli cavitas mucosâ pituitâ repletur, ut est apud Hipp. *Aph.* 50. *sect.* 6

Quæritur hoc in loco: cur ab humoribus, in partes nervosas & membranosas influentibus, easque distendentibus aut vellicantibus, non fiat convulsio? Respondemus: partes, quæ in arthritide magis afficiuntur, esse membranosas, quæ cùm motui nullo modo inserviant, convulsionem efficere non possunt, quantumvis distendantur, aut vellicentur. Licèt autem tendines & nervi, motui dicati, etiam dolore afficiantur, convulsionem tamen non pariunt, quia ut fiat convulsio, debent musculi retrahi versùs suum principium, & illa retractio debet fieri per contractionem nervorum, qui in eos inseruntur. Quando verò a musculis egressi sunt, aut ad extremitatem eorum pervenerunt, licèt distendantur, musculos contrahere non possunt.

Quatuor arthritidis differentiæ ab Authoribus vulgò constituuntur, ex diversis articulis affectis repetitæ: chiragra, cùm manum dolor occupat: ischias, cùm coxendicem invadit: gonagra, cùm genua: & podagra, cùm pedes hujusmodi dolores afficiunt. Reliquorum verò articulorum dolores generico arthritidis nomine donantur: licèt Paræus propria iis nomina imposuerit, à partibus affectis desumpta; dolorem in maxillæ articulis residentem syagonagram appellans; in cervice, trachelagram, in spina dorsi, rachysagram; in humero, homagram; in cubito, pechyagram. Sed istæ nomenclaturæ in usum medicum relatæ non fuerunt. Ideò sufficit, aliarum partium dolores ad commune & genericum arthritidis nomen referre.

Aliæ præterea dantur arthritidis differentiæ, quòd alia sit generalis, omnes aut saltem plurimos corporis articulos occupans: alia particularis, uni tantùm articulo inhærens: alia insita & congenita, à parentibus hæreditario jure contracta: alia adventitia, à causis externis & erroribus in victu commissis inducta.

Humores autem, arthritidem efficientes, non solum in articulos, sed etiam interdum in alias partes, ut caput, dentes, latera: imò & partes internas, ut jecur & lienem, influere possunt, in iisque varios dolores excitare, qui tamen arthritici dicendi non sunt, quamvis à materia arthritidem efficiente generentur.

Omnes autem dolores, articulos occupantes, arthritidis nomen non merentur: fiunt enim interdum tumores in articulis, præcipuè in genibus, à quibus etiam dolores excitantur, ab humoribus crassis, pituitosis, & melancholicis profecti & diutissimè perseverantes, qui ad dolores arthriticos non referuntur, sed diversam omnino naturam sortiuntur. Quæ diversitas ex peculiaribus arthritidis characteribus, in diagnosi describendis, clariùs innotescet.

Causa proxima & immediata arthritidis est humor serosus, suâ vel quantitate partes sensiles, articulos ambientes, distendens, vel acrimonia vellicans. Serosam esse illam materiam inde colligitur, quòd humores crassiores in articulos tam facilè confluere non possint, & tumorem in articulis magis conspicuum efficerent, qui perexiguus esse solet, imò verò in principio nullus apparet, licèt dolor acerbissimus excitetur. Adde; quòd ille tumor nunquam suppuretur, ceu aliis humoribus crassioribus sæpè contingit, sic tantillum sanguinis secum admixtum habeant. In arthritide autem sanguis ad articulos attrahitur, qui ex inflammatione partis innotescit: nunquam tamen suppuratio contingit, propter seri prædominium, quod suppurationi resistit.

Illud autem serum rarò purum atque sincerum est; sed alios humores, aut ichores eorum, secum admixtos habet: unde diversitas insignis exoritur, pro majori vel minori humorum permixtorum acrimoniâ; quibus major vel minor dolor excitatur. Tumor aliquando est notabilis magnitudinis, aliquando vix apparet: color aliis est rubicundus, aliis albus: in quibusdam malum citò solvitur, bicundus, aliis flavus, aliis albus: in quibusdam malum citò solvitur, in aliis longiùs protrahitur: interdum caliditas ingens & fervor partem affectam occupat, aliàs nulla aut perexigua apparet: quandoque calida admota prosunt, aliàs verò nocent, & frigida conferunt. Negandum tamen non est, serum per se majorem vel minorem acrimoniam habere, prout magis vel minùs salis secum admixtum habet. Cùm enim serum salia heterogenea, quæ ex alimentis in corpore cumulantur, dissolvere, & in sese recipere soleat; (hinc omne serū salsum est,) prout major, vel minor salis copia in eo recipitur, & prout salia illa majorem vel minorem acrimoniam obtinent; major vel minor dolor excitari consuevit.

Quia verò in arthritide, quemadmodum in omni fluxione, quatuor considerantur; materia fluens, pars mandans, pars recipiens, & viæ, per quas fit fluxio: posquam materiam fluentem exposuimus, de reliquis est agendum.

De parte mandante est aliqua dissensio. Fernelius omnem arthritidis materiam, quam pituitosam, & tenuem esse vult, à capite defluere existimat. Non quidem à cerebro ipso, cujus excrementa vel per nares excernuntur, vel per palatum effluentia, ad os, fauces, asperam arteriam, aut ventriculum propelluntur; sed ab externis capitis partibus, & extra calvariam positis. Cùm enim venæ quamplurimæ, ab externis jugularibus deductæ, eò excurrant, excrementa sua tenuia ac serosa ibi deponere asserit, & cùm capitis cutis crassa densáque sit, & humores per eam facilè non expirent, temporie progressu ibi cumulari, & per summa corporis sub cute ad articulos defluere existimat. Alii verò caput quidem fluxioni arthriticæ originem agnoscunt; sed à partibus illius interioribus, cerebro nimirum, effluere censent. Alii denique à visceribus, infimo ventre contentis, putà hepate, liene, utero, aliisque, tum etiam à toto corpore, humores illos noxios per venas & arterias in articulos defluere pronunciant. Quæ omnes sententiæ, meo quidem judicio, ex parte veræ sunt, & parte verò falsæ. Veras esse censemus in eo, quod humores, arthritidem committentes, à capite per internas & externas partes, & à visceribus, totòque corpore, per venas & arterias defluere pronunciant. Falsas verò asserimus in eo, quòd vel solas capitis partes externas vel internas tantùm, vel sola viscera inferiora materiam arthritidis suppeditare voluerunt. Cùm enim totum corpus confluxile sit, possunt omnes partes humores superfluos ad articulos transmittere, si illi eorum receptioni dispositi sint. Dispositio autem articulorum, humoribus illis recipiendis idonea, (ut partis recipientis conditionem, hìc datâ occasione explicemus,) est eorundem imbecillitas, vel nativa, à parentibus jure hæreditario contracta; vel adscititia, à causis præternaturalibus, inferiùs exponendis, oriunda. Cùm igitur certissimo theoremate ab omnibus Medicis receptissimo sancitum sit, partes, robustiores excrementa sua deponere in debiliores: asserendum est, omnes partes prædictas superfluitates suas in articulos posse deponere, si illi imbecilliores facti sufficienter resistere nequeant. Et ut sigillatim opiniones prædictæ confutentur: Fernelius quidem satis perspicuè ostendere videtur, humorem extra calvariam collectum, per summa corporis, & sub cute in articulos defluere, cùm interdum dolor in capite incipiat, inde ad cervicem, humeros, ac tandem in articulos excurrat. Sed nunquam

ab



ab aliis locis, aliisque partibus humores in articulos deferri, nullo modo probet, neque ullus post ipsum probare poterit. Sic etiam qui à solo cerebro fluxiones hujusmodi fieri dicunt, contra sensum pugnare videntur. Cùm enim partes articulos ambientes, venas & arterias recipiant, per quas sanguis nutritionis causà ad eas transfertur, quidni etiam serosus humor, in majoribus vasis collectus, ad easdem partes, per easdem vias deferri poterit; Hoc docuit præcisè Gal. *comm. aph.* 20. *sect.* 3. Ubi docet in tuberculis & doloribus articulorum profundum corporis expurgari vitiosis humoribus à partibus principalibus ad ambitum corporis protrusis. Hoc etiam ostendit febris, quæ in arthritidis principio sæpe excitari solet; fit enim illa à serosa illuvie, in venis contentâ, & commotâ, atque ebulliente, quando natura ad illius exclusionem sese accingit, & cùm foras omninò eam transmittere nequeat, ad partes ignobiliores & debiliores deponit. Tertia verò sententia, quam Sennertus defendit, à ratione etiam aliena est, & in eo peccat, quòd numquam à cerebro fluxiones podagricas fieri contendat. Cùm enim ad omnes alias partes, tum internas, tum externas, fluxiones à cerebro decumbant; quòmodo articuli ab iis poterunt esse immunes; Et si humores, catarrhum efficientes, per venas & arterias defluunt non rarò, unde febres catarrhales passim oriuntur; humores verò, in venis & arteriis contenti, (ut ipse Sennertus asserit) ad articulos facilè confluunt; demonstrativè concluditur, fluxionem fieri à cerebro in juncturas. Illum præterea humorum defluxum à cerebro per venas, ostendit copiosa urinarum profusio, quæ fit non rarò, cerebro ab insolatu, aut nimio frigore commoto. Tunc enim humores serosi, in cerebro collecti, agitantur à causis illis procatarcticis, & ad venas arteriâsque propelluntur per quas ad renes & vesicam confluunt, unde copiosa illa urina promanat.

Causa interna, proxima & immediata arthritidis sufficienter hactenus exposita: jam ad causas externas & procatarcticas transeundum est, quas in tres classes, clarioris doctrinæ gratiâ, distribuere possumus. Prima est earum, quæ materiam generandæ arthritidi idoneam suppeditant. Secunda earum, quæ articulos debilitant & relaxant. Tertia denique earum, quæ humoris morbifici affluxum ad articulos promovent.

Ad primam classem referuntur, quæcunque crudorum ac serosorum humorū, omnisque cacochymiæ proventum adjuvare possunt: ut alimenta cassa, concoctu difficilia, ac valde excrementiria, crapula, & ebrietas frequens, Venus immoderata, unde arthritis Bacchi & Veneris filia dicitur; otium, & vita sedentaria, ac consuetarum exercitationum intermissio, somnus longior, & vigiliæ intēpestivæ; evacuationum consuetarum, sive naturalium, sive artificialium intermissio; metus, tristitia, & sollicitudo diuturna.

Ad secundam classem referuntur labor & motus vehemens, Veneris usus frequens, illius præsertim quæ corpore erecto exercetur: articulorum refrigeratio & humectatio: balneatio frequens: articulorum contusio, luxatio, fractura.

Ad tertiam classem referuntur aër frigidus, humores exprimens, & calor, eosdem fundens ac liquans & exagitans, meatusque aperiens: cibi acres & falsi humores attenuantes: vinum tenue ac generosum, exercitium immodicum, venus effrænata, ira vehemens, aliaque animi pathemata immoderata.

Signa diagnostica alia imminentem, alia præsentem arthritidem significant.

Imminentis signa sunt: sensus in articulis solito exquisitior, ut à levissima causâ lædantur: putà novi calcei compressione, ambulationem longâ vel levi aliquo ictu, aut ad lapidem aliudve corpus duriusculum illisione. Febris plerumque arthritidis invasionem antecedit, quæ fit à serosis humoribus, aliisque, in venis & arteriis contentis, commotis, & exagitatis, dum natura eos ad partes illas ignobiliores expellere nititur. Viciniorem verò arthritidis insultum, & quasi incipientem significant torpor & formicationis sensus in articulis, & quidam in iis fervor, præter consuetudinem invadens.

Præsentem arthritidem significat dolor, jam actu articulum excrucians, quem plerumque tumor & rubor comitatur: si statim à principio non appareat, paulò post saltem excitatur. Pedis pollicem, & præcipuè sinistrum, dolor frequentiùs invadit & ad alios articulos non rarò postmodùm exporrigitur. Febris ante dolorem apparens interdum perseverat: interdum non antecedit, sed cum dolore invadit.

Signa causarum etiam advertenda sunt. Licèt enim humor, arthritidem efficiens, à prædominio serosus sit: aliorum tamen humorum cum sero permixtorum notitia necessaria est, ut iis remedia aptari valeant.

Ac primùm bilem cum sero redundantem significant, dolor vehemens lancinans, tumor exiguus, color subrubeus aut subpallidus, calor magnus, & febris in statu perseverans, febris intensa, urina tenuis, flava, subrubra, auxilium à frigidis, læsio à calidis.

Pituitæ cum sero redundantis signa sunt, tumor partium affectarum sublaxus, qui impressis digitis foveam relinquit: dolor minùs acerbus, urinæ crassæ ac perturbatæ, læsio à frigidis, auxilium à calidis, calor ferè nullus, color albus, è naturali parùm recedens.

Melancholiæ redundantis signa sunt, color partis obscurus ad livorem tendens, dolor profundus, urina tenuis & aquosa, lassitudo totius corporis, ejusdemque temperamentum, ad melancholicum accedens.

Quod ad prognosin attinet: Arthritis periculosa non est; sed dolorum vehementiâ molestissima, & duratione contumacissima, ut totâ vitâ plerumque perseveret, ægrosque ad senectutem comitari soleat, imò verò longævitatem nonnullis conciliet, ex eo, quòd natura humores vitiosos, ex quibus alii morbi periculosiores generari poterant, ad articulos per certa intervalla propellit; sicque partes nobiliores à pravis humoribus liberat.

Contingit tamen non rarò in corporibus debilioribus, vel jam senio confectis, ut, quando natura humores noxios intus coacervatos expellere non valet morbi inde lethales oriantur: ut febres acutissimæ, viscerum inflammationes, apoplexiæ, convulsiones, phrenitides, orthopnœæ, cordis palpitationes, aliique gravissimi affectus.

Licèt diathesis arthritica, visceribus penitissimè infixa & nativa articulorum imbecillitas radicitùs extirpari nequeant, possunt tamen arthritidis insultus maximè retardari: ita ut nonnulli solâ vini abstinentia, alii purgationibus usualibus frequenter iteratis, per multos annos sese ab arthriticis doloribus servaverint.

Hippoc. 2. *Phorret.* multos arthriticos sanari posse affirmat, eòsque ab illis, qui sanari non possunt, distinguit his verbis. *De podagra hoc dico: quicunque, aut senes sunt, aut circa articulos callos omphaceos habent, aut ærumnosè vivunt, siccam alvum habentes: hi omnes sani fieri non possunt humanâ arte quantùm ego novi. Sanat quidem hos optimè dysenteria, si supervenerit; sed & alia eliquidationes valde prosunt, quæ ad infernos locos repunt. Qui verò juuenis est, & circa articulos nondum callos habet concretos, & accuratè vivit, & laboris amans est, & alvum bonam habet ad obediendum, pro studiorum ratione: hic sanè Medicum intelligentem nactus sanari poterit.*

Insanabili etiam arthritidi meritò ea annumerari decet, quæ hæreditaria est.

Si podagricis varices supervenerint; solvitur podagra, ex Avicenna. Quia humores ad articulos fluere consueti, ad exteriores cutis partes derivantur.

Si arthritis suas periodos servare consueta non revertatur; gravissimos & sæpè lethales morbos portendit, nisi materia morbifica diligenti prophylaxi sublata fuerit. Si enim ob debilitatem naturæ materia intus cumulata non expellatur; maximos morbos & periculosissimos producit.

*Quibuscunque morbi podagrici fiunt, ii sedatâ 40. diebus inflammatione finiuntur.* Hippocr. *Aphor.* 49. *Lib.* 6. In partibus enim exiguo calore præditis, materia morbifica nonnisi longo tempore discuti potest. Certa tamen & perpetua non est illa periodus ad Hipp. proposita nonnulli enim citiùs, alii tardiùs sanantur; quod dependet ex

materiæ morbificæ quantitate, craſſitie, vel contumaciâ, partium affectarum robore aut imbecillitate, & ægrorum obſequio, in victus ac remediorum adminiſtratione.

Omnis arthritidis curatio in eo conſiſtit, ut humoris ad articulos influxus inhibeatur; qui jam influxit, & articulis inhæret, ſubmoveatur, & dolor interim, ſi acerbus fuerit, leniatur. Quæ omnia ſequentibus remediis præſtari poterunt.

Ac primùm ſanguinis detractio erit convenientiſsima, ſi illius penuria non adſit, & humor pituitoſus non abundet; quia ab humoris in articulos fluentis motu ſanguis exagitatur, & quaſi ebullit, & à dolore in partem affectam attrahitur: illius ideò revulſio neceſſaria eſt, quæ fit ex oppoſito partis affectæ: atque ideò, ſi brachium dextrum afficiatur, in ſiniſtro vena ſecanda; ſi dexter pes laboret, vena dextri brachii aperienda. Idem quoque de brachio & pede ſiniſtro dicendum. Eſt autem ſanguis detrahendus ſtatim ab ipſo morbi initio, & quantum opus eſt, ſi vires ferant, unicâ vice detrahendum. Sin minùs, iteratis vicibus, donec plenitudini ſit ſatisfactum.

Hoc præ oculis ſemper habendum eſt copiam ſanguinis detractionem in iis qui illam facilè ferre poſſunt, morbum maximè abbreviare; ſi ſtatim ab initio celebretur, aut partitis ſaltem vicibus.

Purgatio etiam quamprimùm, & in ipſo paroxyſmi initio inſtituenda eſt: ſic enim fluens & fluxurus humor ab articulorum viis avocatur, & ad inteſtina attrahitur. In iſta autem purgatione duo notatu digna obſervanda ſunt, à Solenandro, practico inſigni, pluries annotata.

Primum eſt, ut purgatio illa fiat non blandiori aliquo & leniente medicamento, quo humores magis commoventur quàm evacuantur, & in articulos præcipitantur; unde dolor & tumor acerbior iis ſæpè ſolet ſuccedere; ſed aliquo ex fortioribus, quod humorem commotum evacuet, & ab articulis avertat. Alterum eſt, ut exhibito medicamento, artus ſupra genua & cubitos obvolvantur aliquo defenſivo, quo humor fluens, ſi quis aſſumpto medicamento commotus eſt, intercipitur, ut minùs, minoréque impetu in articulos decumbat.

In eum uſum ex bolo, muli corio, balauſtiis, radicibus biſtortæ, vel tormentillæ, roſis, cum albumine ovi & aceto conficit unguentum, idque inductum faſciis palmum latis & mediocriter longis, ſuprà dictis locis obvolvit. Si nec iſta ad manus ſunt; ſimplici poſcâ tinctas circumdat, atq; quod minimum eſt, diem totum relinquit. Ubi autem fluxio eſt vehemens; faſciæ inducit linimentum ex bolo, ſanguine draconis, albumine ovi & oleo roſac. omphacino; vel priùs ſine oleo compoſitum, cui, ne ſiccatum & induratum dolores excitet, parum olei prædicti, aut unguenti Comitiſſæ addendum erit.

Ad hanc autem purgationem exequendam, præſcribetur à perito Medico medicamentum, ægrotantis naturæ, & humoribus in toto corpore redundantibus accommodatum, vel aliquod ex ſpecificis purgantibus, quæ in præſervatione proponentur.

Evacuatio, quæ fit per vomitum, hîc etiam utilis eſt, in iis, qui facilè vomunt: qui breviore via humores evacuat, atque adeò non ita metus eſt, ut ad partem affectam ruant. Blanda autem vomitoria exhibenda ſunt, quæ tantùm partes ventriculo vicinas evacuant. Si enim vehementia ſint, & à venis attrahant humores, eoſdem ad articulos præcipitare poterunt. Tum poſt vomitiones purgatio per inferiora etiam molienda eſt: imò ſi unica non ſufficiat, erit iteranda.

Poſt ſufficientem purgationem, ſudorum provocatio maximè conferre poterit. Sic enim ſeroſa materia per habitum corporis diſcutietur. Verùm, cùm in arthritidis invaſione fiat quaſi quædam ebullitio, & plerumque febris adſit; calida ſudorifica non convenient, ſed tantùm temperata, ex quibus commendat Sennertus cornu cervi vel crudum, vel ſine uſtione præparatum, aut ſolum, aut cum aqua cardui benedicti. Tum etiam antimonium diaphoreticum. In affectu diuturno & abſente febre, decoctum chinæ, ſalſæparillæ, aut ſaſſafras poteſt exhiberi, & herbis refrigerantibus, ut cichorio, endiviâ, acetoſâ, borragine, alterari. Vel ſolummodò poſt deterſum ſudorem, juſculum pulli, prædictis alteratum, aſſumatur.

Martinus Rulandus ſequenti ſudorifico uſus eſt feliciter.

℞. Summit. centaur. min. M. jj. rad. aſari ℥. jj. Bulliant in aquæ ℔. x. ad medias, & colentur. Capiat ℥. viii. calidè manè, per aliquot dies, & ſudet.

Foreſtus verò laudat decoctum radicis bordanæ ſeu lappæ majoris, quòd indicat, diſcutiat, ſudores & urinas moveat. Refértque quemdam arthriticum, in lecto decumbentem ut nullum membrum movere poſſet, bibiſſe cerviſiam calidam, in qua radix lappæ majoris cocta erat; quâ epotâ, cùm nullis remediis à Medicis curari poſſet, plurima minxit alba, inſtar lactis, & à doloribus liberatus fuit.

Hercules Saxonia panis, recenter è furno extracti, decem aut duodecim ordines, ſecundum omnem corporis circumferentiam admovet, quibus ſudor copioſè provocatur, & dolores auferuntur.

Convenit etiam non parum ſtupha humida ex decocto ebuli, lauri, ſalviæ, roriſmarini, & ſimilium, cum vino albo parata, ut illius decocti fumum recipiat æger in doliolo, unde copioſius ſudor excitatur.

Aquæ etiam thermales balneo ſudores provocant, & materiam, in articulis contentam, promptè diſcutiunt. Ideò, cùm ægri eas adire nequeant, aqua earum transferri ſolet, & in lebete calefieri pro balneo. Eraſtus *conſ. 15.* hoc reliquis præfert ad mitigandos dolores, ſed in qua tantùm ſalis incoquit, ut guſtus clarè ſalſedinem percipiat.

In principio fluxionis, temporibus vacuationum intermediis, quæ eam ſiſtant, exhibenda ſunt: qualia ſunt quæ in calidi catarrhi curatione propoſita ſunt: præcipuè verò julepi ex aquis vel decoctis & ſyrupis refrigerantibus & incraſſantibus.

Imò verò interdum neceſſitate urgente narcotica exhibenda ſunt, nam & fluxionem ſiſtunt, & dolorem atrocem mitigant. Ex his theriaca recens erit opportuniſſima, & ſæpè iterari poterit ſine periculo ad ʒ. ß. vel ʒ. i. Cui utiliter ad fluxionem cohibendam, tantillum boli admiſceri poterit. Hujus tamen loco laudanum opiatum, aliáque narcotica ſubſtituere non erit inconveniens.

Poſt debitas evacuationes celebratas, aliáque interna exhibita, quæ cauſam antecedentem reſpiciunt, ad topica deveniendum eſt, quæ dolorem demulcent, & cauſam conjunctam diſcutiunt. Quæ ſtatim uſurpanda non ſunt, antequam univerſalia prædicta præmiſſa fuerint, alioqui plus damni, quàm commodi afferre ſolent. Vel enim materia, quam natura ad articulos expellere conatur, ad interiora repellitur, unde gravia ſymptomata excitantur, vel articulis impingitur, dolórque exaſperatur, vel pars effœminatur laxatúrque, atque ita fluxus augetur.

Quæ cùm vulgò non obſerventur, & topica non ſatis tempeſtivè & cautè adhibeantur, plus plerumque damni, quam utilitatis inde ægri percipiunt. Topica autem iſta vel dolorem ſolum reſpiciunt, vel cauſam ſimul doloris humorem ſcilicet qui affluxit, doloremq; & tumorem excitat.

Dolorem lenientia hîc maximè neceſſaria ſunt, quia ſymptoma graviſſimum vires dejicit, & humores ad partes affectas attrahit. Prætereà uſu anodynorum partes relaxantur; & humor, qui anteà ad profundiores circa articulum partes fluebat, ad exteriores & ambientes diffunditur. Unde arthritici dolores, antequam pars intumeſcat, ſunt vehementiſsimi: mitigantur verò, ubi pars intumeſcit. Anodyna autem medicamenta, partibus arthritide laborantibus admovenda, plurima proponuntur ab Authoribus. Præcipua verò ſunt, quæ ſequuntur.

Lac tepens parti dolenti admotum, cum pannis lineis in eo intinctis, dolorem demulcet; tum etiam ſi pars eo irroretur, præcipuè cùm primùm ex mamma detrahitur, quod maximè commendat Amatus Luſitanus *curat. 4. 1. cent. 6.* his verbis: *Qui podagræ ingentes dolores patiebatur, capram intra cubiculũ ſuũ adducere, & ex ea lac ſupra membrum dolens, & malè affectum emulgere curabat: quo dolores evidenter imminui ſentiebat. Nec quidem injuriâ. Nam lac ſic recens emulctum, dolores demulcet, & mitigat, ac remittit. Eſt autem remedium Turcarum Principibus commune, & familiare ſatis, à te qui lucrum, & honores petis, in pretio habendum.*



Ex eodem lacte paratur cataplaſma de mica pannis, quæ in eo incoquitur, addendo vitellos ovorum, & tantillum croci.

Folia etiam hyoſcyami, aut violariæ, in lacte vel poſcâ decoquuntur, & parti utiliter admoventur.

Paratur etiam cataplaſma ex pulpa rad. althææ, cum lacte permixtâ.

Ex pulpa caſſiæ fit etiam cataplaſma, vel ſolâ, vel cum lacte, aut oleo roſaceo, aut ſequentibus permixtâ.

℞. Medullæ panis albi in lacte decoctæ ℔. ß. medullæ caſſiæ ℥. iii. Fiat cataplaſma. Vel.

℞. Medullæ caſſiæ ℥. iv. theriacæ recentis ℥. ß. farinæ hordei & avenæ, an. ℥. iii. micæ panis albi ℥. iv. lactis vaccini ℔. ii. vel iii. Coquantur omnia in formam cataplaſmatis, quod applicetur calidè partibus dolentibus. Si addideris vitrioli calcinati, & ſubtiliſſimè pulverati ℥. ß. vel ℥. i. multò præſtantius efficies.

In principio arthritidis, quæ pedis pollicem tantùm adoritur, ſequens admovendum erit,

℞. Album ovor. num. ii. ſalis triti parum, aceti roſ. gutt. aliquot. Excipiantur ſtupis, & applicentur.

Alia etiam fiunt cataplaſmata ſummæ efficaciæ, in hunc modum compoſita.

℞. Aquarum verbaſci albi & filicis totius an. ℔. ß. vitrioli calcinati ſubtiliſſimè pulverati ℥. i. ß. farinæ ℥. iv. croci ʒ. ii. Fiat cataplaſma.

℞. Malvæ cum radicibus quantum vis. Coque in fictili novo, cum æquis vini & aceti partibus, ad tertiæ partis conſumptionem: deinde adde furfuris ſecalis craſſioris q. ſ. ad conficiendum cataplaſma. Quod bene ſubactum, & panno lineo inductum applicetur partibus dolentibus calidum, quantùm ferri poteſt. Hoc maximè commendat Solenander.

Refert Foreſtus, miraculoſum eſſe cataplaſma, compoſitum ex lenticula aquartica, & floribus chamæm. in lacte coctis, addendo farinæ hordei parùm.

Montagnana in acerbiſſimis doloribus ſequens præſtantiſſimum eſſe affirmat.

℞. Vitell. ovor. num. x. Conquaſſentur in frixorio, cum ℔. ß. olei roſacei. Coquantur leviter ad inſpiſſationem, addendo croci ʒ. ii. & calidum applicetur.

Admoventur à pleriſque in principio fluxionis cataplaſma ex ſale & fuligine, cum albuminibus ovorum ſubactis.

Vel ex flor. chamæm. ℥. ii. roſar. rubr. ℥. i. ß. flor. verbaſci ℥. ß. Pulveriſentur & coquantur in lacte dulci ad cataplaſmatis conſiſtentiam, addendo vitell. ovor. num. iii. vel iv.

Vel ex farinæ hordei, & fabarum, an. M. i. flor. chamæm. & roſ. an. M. ß. aquæ verbaſci, fol. ſalicis, an. q. ſ. vel aquæ plantag. & vini, an. q. ſ. Incorporentur omnia ſimul in formam cataplaſmatis.

Fomenta etiam, partibus dolentibus admovenda, varia componi poſſunt, in hunc modum.

℞. Fol. verbaſci ℔. vi. vini rubri ℔. ii. Trita macerentur per aliquot dies. Deſtilletur aqua, quâ foveantur partes dolentes tepidè, cum linteis eâ imbutis. Vel.

℞. Flor. verbaſci q. ſ. Iis ampulla vitrea impletur; & orificio obturato Soli exponatur: ſic enim in liquorem diffluunt, qui linteo parti affectæ impoſitus dolorem lenit.

Sal Saturni in ſpiritu vini tenuiſſimo diſſolutum mirè dolores ſedat.

Aqua ſpermatis ranarum menſe Majo deſtillata, partibus dolentibus impoſita, mirè dolores lenit, & partis inflammationem ac ruborem temperat. Cum illa etiam ſequentia utiliter admiſceri poterunt.

℞. Aquæ ſpermatis ranarum, tapſi barbati, & filicis, an. ℔. i. ß. In quibus infunde tuthiæ, litargyri, an. ℥. i. vitrioli calcinati, aluminis, an. ℥. i. Foveantur partes dolentes tepidè.

Acetum ex infuſione litargyri paratum, & nonnihil evaporatum, ut omninò dulceſcat, admodùm prodeſt arthritidi calidæ.

Oleum ex pedibus vituli extractum, ad dolores arthriticos ſedandos præſtantiſſimum eſt, & hoc modo elicitur.

Pedes vituli contundantur, & oſſa confringantur. Deinde coquantur ad putrilaginem. Oleum aquæ ſupernatans miſce cum aqua vitæ & ſale, iiſque partes dolore affectæ illinantur.

Olea & pinguedines à plurimis etiam uſurpantur. Sed cùm inflammatio quæ in membris, arthritide laborantibus, contingit, ad eryſipelatis naturam utplurimùm accedat; pinguia illa plus nocere, quàm prodeſſe non raró poſſunt cùm poros obſtruendo humorem noxium intus retineant & ita dolorem augeant.

Quemadmodum refert Sennertus, virum quendam arthriticum, ſummo cum fructu uti ſolitum ad dolores ſedandos; caſeo ovillo planè recenti impoſito, verùm ſæpè renovato. Quamprimum enim a calore partis calefactus pingueſcere, & quaſi butyrum fundere caſeus incipiebat, dolor intendebatur. In quibuſdam tamen corporibus oleum roſaceum, & ſimila convenire poterunt, ſaltem cum aliis medicamentis permixta: quandoquidem pro variis hominum naturis varia conferre ſolent. Ideo ingens remediorum numerus habendus eſt, ut paſſim immutari valeant: quia vix ullum inveniri poteſt adeò efficax, ut omnibus æquè proſit. Exempli loco ſequentia habeantur.

℞. Medullæ pannis albiſſ. ℔. ß. Coque in lacte recenti ad pultis conſiſtentiam. Deinde adde mucilaginis ſem. althææ ℥. ii. farinæ ſeminis lini, fœnugr. an. drach. ii. pulv. flor. chamæm. meliloti, an. ℥. i. croci drach. i. roſ. unc. i. Miſce fiat cataplaſma.

Vel cataplaſmati de mica panis ſuprà deſcripto oleum roſac. admiſceri poterit.

Linimenta & unguenta etiam parari ſolent ad dolorem demulcendum.

℞. Vitell. ovor. num. ii. vel iii. diſſolvantur cum oleo roſac. vel violac. vel vino, & tepidè applicentur.

Balſamum Saturni cum ol. violato, vel roſar. paratum, dolorem ſedat efficaciſſimè.

℞. Ceruſæ ʒ. ii. Diſſolve in aqua endiviæ, & modico aceti. Fiat liquidum unguentum.

Ex eadem ceruſſa fit emplaſtrum magnæ efficaciæ, quod ab initio morbi admoveri poteſt, etiam tumore atque inflammatione præſente: ejuſque compoſitio talis eſt.

℞. Ol. commun. ℔. i. vini ℔. i. ß. Bulliant ad mediam vini conſumptionem. Deinde adde ceruſſæ ſubtiliſſimè pulveratæ ℔. i. camphoræ ʒ. ii. Coquantur ad emplaſtri conſiſtentiam. Ubi magna eſt inflammatio, loco vini acetum eſt reponendum. Extendatur emplaſtrum ſuper lintea, ut commodiùs partes obvolvantur.

Catellus vivus, parti laboranti admotus: dolorem valde demulcet.

Dolore admodum ſæviente, ad narcotica licet confugere: quamvis ea diù parte retinenda non ſunt; cùm calido nativo & nervis ſint inimica.

℞. Fol. hyoſcyami M. ii. ſolani, ſempervivi, an. M. i. capitum papaveris hortenſis P. i. rad. mandragoræ ℥. i. florum chamæm. violar. an. P. i. Fiat decoctio in aqua vel lacte, quâ foveatur locus.

Reſidentia piſtetur, addendo farinæ ſem. lini ℥. ß. farinæ tritici ℥. ii. ol. chamæm. ℥. iii. Fiat cataplaſma. Vel

℞. Spiritus Vini, per croci infuſionem flaveſcentis unc. iv. camphoræ ℈. i. Bulliant parùm. Deindè diſſolve opii drach. i. Eòque liquore pars dolens illinatur. Tutum & efficaciſſimum eſt remedium.

Folia nicotianæ recentia, contuſa, & admota, dolorem arthriticum ſedant; & vim quandam narcoticam obtinere dicuntur.

Cauſam verò dolorem efficientem quòd attinet: fluenti in partem debentur repellentia; fluxa verò derivantia & reſolventia.

Attamen repellentia hic improbantur; ſaltem ſola, & ſine aliorum permixtione adhibita. Nam ſi humorum in partem influxum omninò impediant, metus eſt, ne illi ad partes internas retrocedentes periculoſos affectus inducant niſi ad aliquem alium articulum transferantur. Adde quòd

humor jam influxus ad partem intimiùs impingatur, unde dolores acerbiores excitantur. Attamen, si maximus in principio fiat humorum, præcipuè calidorum, affluxus, ex quo doloris acerbitas metuenda sit; eum quadantenùs reprimere conveniet, admotis repellentibus: non solis; sed cum anodynis permixtis, post universales & sufficientes evacuationes. Tunc enim nimis laxantia humorum affluxum promovent. Itaque prædictis cataplasmatis, aliisque remediis, plantaginem, lactucam, portulacam, sempervivum & similia addere licebit, ut & aceti tantillum. Exempli gratia.

℞. Farinæ hordei ℥.iii. Coque in oxycrato, adde vitellos ovor. num. ii. croci ℈. i. Fiat cataplasma. Vel

℞. Rof. rubr. M. i. fabar. hord. & fœnugr. an. ℥. i. santali rubr. ʒ. i. ß. chamom. P. i. Coctis & contusis addantur vitell. ovorum num. ii. aceti ℥. iv. ol. rosacei q. s. Fiat cataplasma.

Inter derivantia remedia locum habent hirudines, parti dolenti admotæ, post sufficienter evacuatum corpus, tunc enim valdè prosunt, præsertim, cùm venæ in parte affecta distentæ, & sanguine turgidæ apparent.

Resolventia verò medicamenta sub variis formis usurpari solent: aquæ nimirum, olei, unguenti, balsami, fomenti, suffitus, cataplasmatis, emplastri, & similium, in sequentem modum composita.

℞. Vitrioli albi, & viridis, an. ℥. i. camphoræ ʒ. ii. aquæ vitæ & vini albi, an. ℔. i. Misceantur, atque cum intinctis pannis applicentur.

In urina calx viva extinguitur, & cum ea per residentiam aut colaturam depurata, locus dolens foveatur. Idem ex calce & aceto factum probatur.

Martinus Rulandus in centuriis suarum curationum: aquam suam antipodagricam mirè prædicat, cujus descriptionem nunquam proposuit. Eam autem ita se habere existimant Libavius; Petræus, aliique.

℞. Aquæ fontis ℔. i. aquæ fortis ℥. ß. sublimati ʒ. i. Bulliant per horæ quadrantem. Hoc liquore panni linei madefacti partibus dolentibus tepidè applicentur.

Quercetanus in Pharmacopœa sequentes proponit.

℞. Muriæ, salis, & urinæ pueri, ana partes æquales, Destillentur, aquâ foveantur partes cum linteis, sæpè renovandis.

℞ Folior. & flor. sambuci viridium, an. ℔. i. Contundantur & macerentur in aqua vitæ, idque per duos dies vel tres. Destillentur per vas vitreum vel cupreum, ad siccitatem.

℞. Spiritus vini rectificati ℔. ii. mellis purissimi ℔. i. Destillentur in balneo vaporoso. Sic duos destillabis liquores. Primus est aqueus. Secundus multò fortior, & sulphureus quem seorsim reserva. Magmati sive remanentiæ adde croci orientalis integri ℥. i. sem. terebinthinæ Venetæ ℥. ii. castorei ʒ. vi. tartari ad albedinem calcinati ℔. sem. salis fusi Unc. i. phlegmatis vitrioli à suo spiritu non separati ʒ. iv. lixivii sarmentorum ℔. ii. Macerentur per xxiv. horas. Deinde destillentur ad siccitatem. Liquor, qui inde emanabit, servetur etiam seorsim. Fæcibus remanentibus affunde priorem aquam reservatam. Macerentur & destillentur. Tandem omnes liquores destillatos misce, & denuò per balneum vaporosum destilla. Hanc dicit Quercetanus esse miræ facultatis, & sibi communicatam à quodum Germano celeberrimo, tanquam singulare donum, affirmante hanc esse ipsam aquam Martini Rulandi. Séque eximios illius effectus vidisse testatur in sedandis arthriticis doloribus, si linteola in eadem mediocriter calefacta & demersa membro dolenti applicentur.

Idem Quercetanus *in consilio de arthritide*, gloriatur se sibi reservare aquam suam antipodagricam, tanquam veterano militi aliquid athletici artificii. Quam dicit fieri ex aqua fontana simplici, in qua iteratè & aliquoties extinguit quædam metalla, cui addit duas substantias metallicas, quæ vel per os ritè præparatæ dari solent: quarum spiritus impressi in aqua prædicta, vim ei tribuunt penetrandi ad radices usque morbi, atque verè resolvendi & attenuandi materias tartareas, gypseas, atque sales in juncturis concretos, à quibus tam intolerandi dolores excitantur.

Huic fortè non absimilis, nec inferior est, quæ sequitur.

℞. Calcis vivæ ℔. iv. Extinguatur in aquæ fluvialis s. q. & relinquantur in cella vinaria, trium dierum spatio, ut meliùs sal extrahatur ex calce. Posteà parùm bulliant, & colentur per manicam Hippocratis. In colat. ℔. xx. extingue septies, aut novies, primò laminas chalybis ignitas; secundò laminas cupri ardentes; tertiò vitriolum ad albedinem calcinatum ad ℥. x. quartò antimonium liquefactum in crucibulo ℔. ß. quintò lithargyri vel cerussæ in crucibulo calefactæ ℔. ß. mercurii præcipitati albi, unica lotione loti ℥. i. ß. æris usti subtiliter triti ℥. ß. Post extinctionem horum mineralium, aqua supersedeat in cella vinaria decem dierum spatio. Posteà parùm bulliat, & coletur per manicam Hipp. Hac aqua calente lintea duplicata imbuantur, & applicentur frequenter.

Inter fotus paratu faciles commendatur ille, qui fit ex sale ammoniaco septies sublimato, & in vino aut aqua rite dissoluto. Vel ex urina juvenis bene sani usque ad medietatem cocta, & cum linteis admota.

Scribit Solenander *consl. 24. sect. 4.* quemdam senem podagricum sibi hoc modo facere medicinam solitum. Cùm tumor & dolor magnus, locùsque rubeus erat; accipiebat salem, cinerem, urinam pueri, & acetum. Iis commixtis madefactum & expressum pannum laneum album, applicabat aliquoties, sicque dolor magna ex parte sedabatur.

Quemadmodum anteà diximus, olea anodyna in arthritide parùm convenire, idem de oleis resolventibus hîc dicendum est, qui poros cutis occludunt, sicque liberam transpirationem impediunt, & calorem augent, sicque propter viscidam suam substantiam ad intimas articulorum partes penetrare possunt, ut humores salsos, acres, & tartareos in iis latitantes temperent ac resolvant. Attamen si prædicta olea per retortam destillentur, huic usui maximè idonea, utpote valdè penetrantia, ac minimè viscida efficientur. Ex illis præstantissima sunt oleum cheirinum, hyperici, & de vitellis ovorum, quæ simul mixta, & per retortam destillata, dolori sedando, ejúsque causæ discutiendæ utilissima sunt.

Oleum etiam scorpionum Matthioli, modo prædicto destillatum, præstantissimum est.

Oleum ceræ ad idem etiam est efficax.

At cæteris omnibus præfertur, & non solum à Chymiatris, sed etiam à Doctoribus dogmaticis, ut Cratone, Platero, aliisque laudatur oleum ex ossibus humanis, eodem modo paratum, quo oleum de lateribus conficitur: nimirum ossa humana non humata, confracta, & ignita in oleum vetus injiciuntur. Posteà verò oleo imbibita contundantur, & in retortam conjiciantur, sicque vi ignis extrahitur oleum.

In ossium humanorum defectu, aliorum animalium ossa subrogari poterunt.

Sequens etiam erit valde utile.

℞. Mastiches, thuris, myrrhæ, ammoniaci, opopanacis, bdellii, mumiæ, an. ℥. ii. vitriol. ℔. ii. mellis ℔. ii. tartari unc. i. sem. spiritus vini ℔. iv. Destilletur oleum, ex quo penna illinatur pars dolens.

Ad dolorem sedandum & materiam arthritidis resolvendam, laudatur etiam liquor limacum, in hunc modum compositus.

In manicam Hippocratis conjice limacum integrorum M. i. Tum super illos injice salis communis M. i. super sale seminis ebuli subtilissimè triti M. i. sic vicissim, limaces, salem, semen, donec omnium sigillatim quatuor vel quinque strata confeceris. Manica dependeat in cella vinaria humida. Et post paucos dies destillabit ex ea liquor lubricus & pinguis, quem soli exponito per quatriduum, & locum affectum eo illinito.

Unguentum resolvens in hunc modum componi poterit.

℞. Chamæpit. absinthii vulgaris & summit. rorism. an. M. i. flor. chamom. meliloti, rosar, an. P. i. ol. & vini an. ℔. sem. bulliant ad vini consumpt. Expressioni adde ceræ q. s. ad unguenti consistentiam. Inungatur calidè pars affecta Intra 24. horas pars intumescit; & dolor cessat.



Cataplasmata item resolventia, & dolorem sedantia varia confici possunt. Præcipua verò sunt hæc.

℞. Furfuris tritici ℔. i. salis ℥. i. sapæ q. s. Decoquantur ad formam cataplasmatis. Vel.

℞. Farinæ fabar. ℔. sem. Decoquantur in vino, q. s. addendo aquæ vitæ & butyri parum. Fiat cataplasma. Vel

Ebuli folia tenera, aut sambuci contusa, applicentur, vel cum butyro frixa in sartagine, in formam placentæ.

Radix bryoniæ, contusa cum aqua vitæ, est etiam valdè efficax.

A nonnullis etiam commendatur radix aronis, cum stercore vaccæ permixta.

Sequens verò à Solenandro laudatur, quod sine insigni calefactione resolvit, dolorem sedat, & articulos roborat. Potestque tutò post paroxysmi principium, circa quintum morbi diem applicari.

℞. Pulv. rof. rubr. ℥. ii. mastiches ℥. i. camphoræ ʒ. ß. farinæ hordei ℔. ß. Coquantur in vino albo, continuè agitando, donec inspissetur, & calidum applicetur.

Emplastra demùm magno usui esse solent. Præcipua verò sunt hæc.

℞. Thuris, mumiæ, colophoniæ, an. Unc. i. mastiches, myrrhæ, coralli albi, an. Unc. ß. axungiæ humanæ ʒ. vi. gummi ammon. & bdellii aceto solut. an. ʒ. iii. terebinth. Unc. ß. olei vulpini & rosac. an. q. s. Fiat emplastrum.

℞. Rad. ireos Florent. & hermodactylorum pulverat. an. ʒ. vi. emplastri oxycrocei, & de mucilag. an. Unc. ii. resinæ pini ℥. i. Maxalentur simul, addendo ol. lumbric. q. s. Fiat massa emplastri.

Emplastrum diapalma seu diachalciteos maximo in usu est, vel solum, vel additâ camphorâ, in hunc modum.

℞. Massæ emplastri diapalmæ ℔. sem. camphoræ, ʒ. ii. Misceantur simul, & applicentur partibus affectis. Vel in formam sparadrap.

℞. Massæ emplastri diachalcit. ℔. ß. de sulphure, ℥. i. styraci calamit. & benjoini, an. ℥. sem. gumm. tacam. Unc. ii. olei hyperici & lumbric. an. Unc. i. styracis liquid. Unc. i. sem. ceræ novæ q. s. Liquefactis omnibus simul immergatur tela bis aut ter, quæ polita & siccata servetur ad usum.

At verò idem emplastrum cum sequentibus permixtum, inter excellentissima remedia arthritica censeri debet.

℞. Emplastri diachalc. vino rubro austero soluti, & ad vini consumptionem cocti ℔. i. myrtill. rof. rubr. mastiches, tartari vini rubri pulverat. an ʒ. ii. chamæp. & chamæm. odorati veri pulverat. ʒ. ii. Fiat emplastrum, applicandum, ubi tumor valdè imminutus fuerit.

Tandem in dolore diuturno & valdè contumaci, à materia præsertim frigida oriundo, confugiunt nonnulii ad vesicatoria, partibus affectis admota. Eorum mentionem facit Sennertus, sed quæ anodynis permisceantur. At emplastro vesicatorio, quod in nostris officinis habetur, solo & impermixto sapientissimus Varandæus, præceptor meus, feliciter usus est; eòque curavit magnum & contumacem tumorem genu occupantem, cùm alii Medici multas purgationes, & diætam sudorificam, nec non topica permulta frustrà usurpassent.

In omnium autem prædictorum remediorum usu hoc unicè annotandum est ut à juvantibus & lædentibus sumatur indicatio, quandoquidem variæ sunt hominum naturæ, varia temperamenta, & varii generis excrementa in iis colliguntur, unde summa in morbis varietas solet exoriri. Ideò, quod uni prodest, alteri sæpè est inutile. Quod maximè usu venit in arthritidis curatione. Eâque ratione unicuique practico medicamentorum sylva habenda est, ut si unum frustrà tentetur, ad aliud atque aliud confugere possit: ea semper seligendo, quæ rationali methodo magis consentanea videbuntur.

Quando arthritis tophacea & nodosa est, difficillimè curatur, præsertim si inveterata sit. At nodi recentes emollientibus & resolventibus fomentis, unguentis, & emplastris dissolvi possunt. Specifica verò sunt quæ sequuntur.

Gal. valdè commendat emplastrum compositum ex caseo veteri & acri, cū decocto pernæ suillæ salitæ sub acto.

Alii pedes suillos salsos decoquunt, quousque in mucilaginem convertantur. Posteà admiscent casei antiqui partes duas, pulver. nasturt. partem unam; ut fiat emplastrum Vel

℞. Succi nicotianæ ℥. iii. ceræ citrinæ unc. ii. resinæ pini ℥. i. sem. terebinth. unc. i. olei chamom. q. s. Fiat ceratum molle. Vel

℞. Beccarum Orientalium (quas Galli vocant, *coques de Levant*) myrrhæ, an. ℔. ß. Pulverentur & simul misceantur cum aceto forti in formam cataplasmatis.

Gummi ammoniacum in aceto dissolutum potenter emollit.

Rulandus tumores istos duros inungit manè, meridie & vesperi oleo seu balsamo sulphuris calente; & desuper emplastrum diasulphuris calens applicat.

At unicè confert emplastrum sequens, quod præter doloris sedationem, etiam ex articulis materiam tophaceam extrahit.

℞. Vitrioli rom. ℔. i. aluminis rupei ℔. sem. salis ℥. iv. Hæc omnia conjunctim calcina in catino terreo evaporando salem, donec spiritus etiam exhalare cœperint. Quibus odore perceptis statim desiste à calcinatione, & refrigescant omnia, ac pulverentur.

℞. Hujus pulver. & farinæ hord. ana partes æquales: Misce cum fæcibus vini ad formam pultis, quam supra laciniam extende, ad spissitudinem cultri, & applica loco affecto. Exsiccatam massam cum fæcibus vini iterùm dissolve, & applicare perge, donec primùm, discussus dolor, posteà verò ex articulis ipsis contortis omnes tophi consumpti fuerint. Interim tamen sæpe fit, ut cutis aperiatur, quod formidandum non est. Vel enim sponte sua posteà ulcera coëunt, vel cerâ saltem emplastri loco impositâ consolidantur, ipsis articulis denuò mobilibus & agilibus redditis.

Si denique nimis inveterata arthritis & prorsùs nodosa fuerit; præcedenti cura mitigatio quidem dolorum speranda est, sed tophi vix cedunt; ideò caustico leviori cutis aperienda, deinde emplastro attractivo ex gummatibus tophi eximendi.

Articularis doloris jam præsentis curatio prædictis perficitur. Sed quia hic affectus per intervalla, præcipuè vere & autumno, redire solet: illius prophylaxis instituenda est. Quæ quidem eò respicere debet, ut materiæ ad articulos ruituræ collectio impediatur: aut si quæ collecta sit auferatur. Ac denique ne articuli tam facilè humorem influentem recipiant, impedietur materiæ collectio, optima victûs ratione, & remediis, viscerum intemperiem corrigentibus. Materia collecta auferetur remediis evacuantibus, Et articuli non tam facilè recipient, si roborantibus confirmentur.

Diætam quòd attinet, licèt ea in hoc casu maximi, imo præcipui sit momenti, instituti nostri ratio eam describere non patitur.

De potu tantùm dicemus, vinum arthriticis esse maximè noxium, multósque ejus abstinentiâ penitùs fuisse liberatos. Si tamen æger propter alia valetudinis incommoda non possit ab eo omninò abstinere; bibat pauciferum seu aquosum & valdè dilutum. Hollerius loco vini commendat mellicratum valdè dilutum, scilicet ex aquæ partibus 40. vel 48. & mellis parte una, quod tamen non convenit picrocholis & sitibundis.

Bochetum sequens omnibus naturis convenit, & plurimis valdè profuit.

℞. Rad. salsæ paril. ℥. ii. liquirit. Unc. i. cinnam. & sem. anisi an. ℥. ß. Fiat pulvis tenuissimus. Cujus cochl. i. misceatur cum ea aquæ quantitate, quæ pro uno pastu sufficit. Agitentur in duobus vasis ter, aut quater, posteà colentur pro potu ordinario, singulis pastibus item iterando.

Vacuationes verò quod attinet, phlebotomia primum instituenda est, præsertim vere & autumno; in iis, qui sanguine abundant, ejusque effervescentiæ obnoxii sunt.

Purgatio verò non solùm vere & autumno, sed etiam quater in anno, imò & singulis mensibus in valdè cacochymis celebranda est. In quem usum multæ purgantium formulæ circunferuntur, huic affectui specificæ: Præcipuæ verò quæ sequuntur, à prudenti Medico ita usurpandæ, ut plerumque immutari debeant, tum ratione

ne materiæ, tum ratione dosis, juxta varia ægrorum temperamenta.

℞. Sennæ mundat, turbith. hermodactyl. & rasuræ cranii non humati, an. Drach. i, diagrydii ℈. i. Fiat pulvis, de quo capiat Drach. i. cum aquâ vivæ arthriticæ, vel jusculo. Vel.

℞. Salsæ parill. Unc. i. sennæ mundat. Drach. vi. turbith hermodactyl. jalappæ, mechoacan. Unc. ß. agaric. trochis. ʒ. ii. diagrydii, cinnamom. an Drach. ß. Fiat pulvis. Cujus Drach. i. infundatur in vino albo per noctem. Capiat æger mane vinum & pulverem.

Electuarium caryocostinum à Petro Bayro miris laudibus effertur, & ab omnibus Practicis approbatur, ejusque descriptio habetur in Pharmacopœa Bauderonii. Datur ad Unc. ß. Sed in calidioribus naturis illius usus poterit esse noxius.

Rhasis pilulas suas laudat eo encomio, quod *incedere non valentes faciant ire pedes*. Illæ autem ita se habent.

℞. Aloës optimæ Unc. sem. rosar. rubr. ℈. ii. hermodactyl. alb. à cort. exterioribus mundatorum ʒ. i. ß. diagridii ʒ. i. cum aqua vivæ arthriticæ & melle rosac. fiat massa pilul. Cujus dosis erit ʒ. i.

Utiles etiam sunt, quæ sequuntur.

℞. Aloës hermodactyl. an. ℥. ß. chamæpit. Drach. ii. chamædr. stœchad. arabic. an. ʒ. i. sem. hyperici ʒ. ß. Cum terebinth. Veneta, fiat massa pilul. quia minùs purgant frequentiùs exhiberi poterunt.

Per vomitum etiam facta evacuatio in præservatione magno successu adhibetur, si æger eum facilè ferat. Quod indicavit Alsharavius insignis Medicus, his verbis. *Vomitus*, inquit, *utilior est laxativo, ad eradicationem grossorum humorum, qui sunt ab infra genu, & usque ad pedem; sicut in dolore sciatico & dolore genuum, & similium.*

Provocari autem poterit vomitus singulis mensibus per biduum sequens, quia secundus dies prioris reliquias extrudit. Hunc autem meliùs succedere quidam observarunt, cùm Luna in signo aliquo ruminante, ut Tauro vel Capricorno reperta fuerit. A cœna autem provocare utile est, ingestis priùs cibis variis pinguibus, acribus, aliisque in magnâ copiâ. Posteà ventriculum fricando, & digitos in fauces immittendo. Quòd si non sufficiat, vomitorium exhibendum est, præsertim ex radic. asari & genistæ decocto conflatum, quæ alioqui in arthritide curanda idonea esse solent.

Illa etiam, quæ per sudores fit evacuatio, sanguinem à serosis excrementis repurgat, & causam arthritidis antecedentem educit. In hunc usum institui poterit diæta sudorifica, vere & autumno, ex decocto salsæparill. chinæ, sassafras, aut etiam guajaco, prout ægri temperies suadere videbitur.

At sine sudorum provocatione per simplicem diaphoresim, materiam morbificam educens decoctum, à recentioribus quibusdam Practicis in usum revocatum est cum eximio fructu. Illius compositio, & utendi modus talis est.

℞. Rad. salsæ parill. antimon. crudi, & putaminum nucum. ana Unc. vi. rad. chinæ Unc. i. ligni brasiliani parum, aquæ ℔ ix. Bulliant ad medias; antimonium, & putamina pulverisentur, & nodulo includantur, qui in olla suspendatur, ne fundum attingat. Colaturæ capiat bonum haustum manè, tribus horis ante pastum; post meridiem quatuor horis à prandio, & tribus horis post cœnam per xv. dies, præmissâ venæ sectione & purgatione universali.

Et residentia, cum pari aquæ quantitate, fiat bochetum, ad quartæ partis consumpt. pro potu ordinario, addendo coriandri & liquirit. q. s. ad saporis gratiam.

Ad arthritidem præcavendam, ejusque radices in visceribus latentes extirpandas, quidam Practici commendant usum antipodagricorum; per annum integrum exhibitorum, quibus multos in integrum fuisse liberatos pronuntiant. Ex multis eorum formulis sequens præcipua est.

℞. Salsæ parillæ ℥. iv. sem. hyperici, fol. chamæp. & chamæd. an. ℥. iii. aristol. rotund. ʒ. vi. angelicæ ʒ. iii. cinam. ʒ. ii. caryophyll. ℈. iv. croci ℈. ii. Omnia in tenuissimum pulverem redacta incorporentur cum mellis Hispanici cocti q. s. Fiat opiata qua utatur æger per annum integrum, sumendo singulis diebus veris, autumni, & hyemis ʒ. i. ß. æstate tantùm ʒ. i. & abstineat omninò diebus canicularibus. Vinum bibat valdè dilutum, & abstineat à venere.

Horum antipodagricorum instar forsan esse poterit decoctũ chæmœdryos, quod propterea Carol. V. Imperatori à Genuensibus Medicis valdè commendatum erat: & testatur Solenander plurimos, qui hoc medicamentum per sexaginta dies bibissent, penitus fuisse liberatos. Hujus decocti compositio talis est.

℞. Chamædryos dum floret, lectæ, & benè asservatæ M. i. uini mediocris maturi ℔. iii. Coque in duplici vase per hor. quinque. Colati vini capiat æger haustum, corpore ad sudorem composito, præmissâ purgatione.

De calidis autem istis medicamentis hîc notandum; ea non solùm calidis naturis non prodesse; sed etiam immedicabiles resolutiones, aut alia incommoda inducere, ideoque summa cum præmeditatione esse exhibenda.

Tutiùs, & forsan utiliùs, usurpari poterit opiata sequens, quæ minùs calefaciendo, totum corpus sensim, & per epicrasin ab omni superfluitatum illuvie repurgat.

℞. Sennæ mund. ℥. ß. turbith. hermodact. an. ʒ. vi. ligni guajaci, sassafras, & rad. salsæp. an. ℥. sem. rad. chinæ ʒ. i. sem. ligni nephritici ℥. ii. trium santal. an. Unc. i. sem. anisi ʒ. ii. mellis optimè depurati Unc. xiv. Fiat opiata. Dosis Drach. i. per integrum annum, exceptis diebus canicularibus.

Inter vulgares homines quidam pro magno remedio prophylactico habent, ut tres alliorum bulbi integri manè deglutiantur, continuando per mensem integrum. E enim ventriculum calefaciunt, & roborant, citra hepatis, aliorumque viscerum calefactionem: nam integri cum fæcibus externuntur, sed cocti, & pituitâ viscidâ obvoluti, quam à ventriculo, & intestinis deturbant.

In arthritide biliosa aquæ acidulæ, vitriolatæ, & refrigerantes plurimùm conferunt. Ita ut earum usu plures ab eâ immunes per longum tempus evaserint.

Ad eundem finem laudatur ab Hipp. *lib. de morbis*, usus lactis asinini, quod etiam pluribus arthriticis multùm contulisse experientia docuit.

Ac denique omnia remedia, quæ calidiori hepatis intemperiei corrigẽdæ, eique visceri roborando idonea sunt, hîc etiam convenire poterunt, prout suprà in ejusdem intemperiei curatione descripta sunt.

Si verò serosus humor, à cerebro defluens, ut plerumque fit, huic affectui dederit originem; cerebri ratio habenda maximè est: ut nimirum intemperies illius corrigatur, & humores in eo geniti deriventur & discutiantur. Quibus usus convenient cauteria, vesicatoria, errhina, masticatoria, pulveres, cucuphæ, suffitus, aliaque remedia, in affectuum cerebri curationibus proposita.

Ultimum præcautionis caput est, ut articuli roborentur, ne tam facile humorem influentẽ recipiant. Advertendum tamen, roborantia medicamenta, non solum frustrà, sed etiam noxiè usurpari, nisi materia antecedens, & fluxivus humor remediis prædictis sollicitè auferatur. Alioquin hæc roborantia vel humorum ad articulos influxum impedire nequeunt; vel si impediant, ad partes nobiles refluunt humores isti, & multò graviora mala concitant.

Inter præcipua roborantia vinacea numeranda sunt, quæ materiæ morbificæ reliquias discutiunt, calore actuali adstringendi vi partes maximè roborant. Duretus in Hollerium ea ita commendat. *Sed mirificè prodest vinaceorum usus tempore vindemiarum, si vinacea exportentur ex torculari in horreum, & stragulis operta incalescant. In his æger contineat pedes, tibias, crura, aut brachia, vel etiam totum corpus. Posteà verò addit Gallico idiomate;* Je l'ay pratiqué cent fois, il n'y a rien de meilleur sous la chappe du Ciel.

Solenander verò *cons. 21. sect. 4.* hoc remedium sequenti elogio prædicat. *Sed inter optima remedia, & tutissima, quæ partes etiam affectas roborant, ac calorem innatum foveant, hoc ponendum, diligenter singulis annis, cùm amplius fieri*



*nequeat usurpandum Videlicet ut tempore vindemiæ immergantur pedes atque manus affectæ vinaceis, post expressionem calentibus adhuc, vel musto calefactis: mane per dies quindecim. Ac possem nominare virum præstantem, cui hoc medicamentum communicavi, atque ab eo præclaro munere sum donatus; qui planè incedere non poterat, & isto remedio, beneficio Dei, restitutus est. Quò autem uvæ maturiores sunt, eò plus adjumenti usus affert.*

Thermæ sulphureæ, & nitrosæ, quales sunt nostræ Balerucanæ, non solùm sudores evocando, ut anteà dictum est, materiã arthritidis discutiunt, sed etiam roborando articulos ad præcautionem non parùm conferre possunt; quemadmodum super modum embrochæ, vel duciæ capiti admoveantur. Earundem thermarum lutum partibus infirmis applicatum, eas etiam corroborat.

In thermarum defectu lotiones pedum, aut fotus aliarum partium parari poterunt, ex decocto herbarum nervalium, additis quibusdam adstringentibus, ut balaustiis, myrtillis, nucibus cupressi, alumine, & sale, cum aqua ferrata & vino rubro.

Commendantur etiam inunctiones frequentes usurpatæ in hunc modum compositæ.

Ol. myrtini vel rosacei Unc. ii. salis ʒ. i. Misce, fiat linimentum. Vel.

℞. Ol. omphacini Unc. ii. mastichini Unc. i. salis torrefacti ʒ. ii. boli armen. ʒ. iii. sang. dracon. hypocist. thuris, mastich. an. Drach. i. sem. Terantur singula per se potiùs subtilissimè, tum oleis misceantur in formam unguenti.

Non parùm etiam utile est ad articulos roborandos emplastrum diachalciteos, seu diapalma impositum: estq; utile in omni arthritide, à quocumque humore ducat originem. Scribitque Solenander *cons. 25. sect. 4.* se novisse quosdam, qui alias frequenter podagræ paroxysmis tentari consueverant, usu hujus emplastri continuò, & purgantibus per intervalla assumptis, quinquennium integrum ab istis doloribus liberatos fuisse. Atque emplastrum hoc non inquinat, non pruritum aut pustulas excitat, neque odore, aut aliâ qualitate molestum est. Aptatur autem ad formam membri. In pedibus ex aluta tenui fiunt calcei, qui hoc emplastro obducti pedibus aptantur. Eadem aluta emplastro hoc oblita carpis, & aliis partibus applicari potest. At verò idem emplastrum diachalciteos, in vino decoctum, & cum pulvere myrtill. rosar. mastiches, tartari, chamæpit, & chamomillæ permixtum, quale suprà in curatione descriptum est, ad eosdem usus multò præstantius est. Et nos vidimus arthriticos, qui hujusmodi emplastrum in pedibus & carpis continuò gestarunt, felicissimo successu.

## CAPUT II.

### *De dolore ischiadico.*

Dolor ischiadicus ab aliis arthritidis speciebus in eo præcipue differt, quod in his dolor solos articulos occupat; in illo verò non in sola est coxendice, sed etiam summam natem, & lumbos & os sacrum occupat, & in femur, tibiamque ad extremum pedem exporrigitur. Quod fit propter nervos à lumbis & osse sacro emergentes, qui ad coxendicem feruntur, & inde ad femur, tibiam & pedes disseminantur.

Causa hujus doloris eadem est, quæ in aliis arthritidis speciebus fuit proposita.

Diagnosis ex loco affecto desumitur, unde etiam nomen habet: dolor enim præcipuè ischii regionem occupat. Hoc etiam habet peculiare, quòd nullus tumor, nullaque inflammatio, aut coloris mutatio appareat, quemadmodum in aliis arthritidis speciebus fieri solet, qui humores affluentes, in partes profundiores & ampliores, multaque carne contectas sese insinuant, & usque ad corporis superficiem, ipsamque cutem non diffunduntur.

Prognosis doloris ischiadici hoc habet peculiare, quòd diù perseverans, coxæ luxationem inferat: humor enim serosus & pituitosus in articuli cavitatem, quæ amplissima est, sese insinuat, & si diu in ea moretur, pars illius tenuior discutitur, crassiori remanente, quæ mucosa redditur, & ligamenta, articuli ossa connectentia, emollit, ac relaxat, ut os coxæ ex alveo suo exeat, unde luxatio contingit, ex qua etiam claudicatio sequitur, & cruris totius tabes atquè atrophia; quia os è sede sua elapsum musculos, venas, & arterias comprimit, unde motus impeditur, & sanguis ac spiritus in partes inferiores commodè fluere non possunt. Prædictam doctrinam confirmant duo Hipp. Aphorismi, nempe *Aph. 39. sect. 6. Quibus diuturne coxendicum dolore infestati coxa excidit, rursumque incidit, iis mucores superveniunt.* Et Aphor. 60. ejusdem sectionis; *Quibus diuturno coxendicum dolore infestatis coxa excidit; iis crus contabescit, & claudicant, nisi urantur.*

Curatio doloris ischiadici cum reliquarum arthritidis specierum curatione multa habet communia, in multis tamen differt, propter loci affecti structuram & amplitudinem; ideò à prædictis distinguenda fuit, & seorsim in hoc capite describenda.

Ac primum præmisso clystere, aut levi pharmaco, vena brachii ejusdem lateris aperienda est; ad revellendum: posteà verò ad derivandum secari debet in poplite, aut juxta malleolum exteriorem illa vena; quæ ob insignem utilitatem quam affert in hoc affectu, ischiadica nominatur, quæ & sæpè sola secta hunc affectum sanat.

In crure dolente secari solet, licèt & in sano apertam admodùm profuisse, subitoque omnem dolorem sustulisse visum fuerit.

Gal. *lib. de venæ sect. 4. c. 18. Memini*, inquit, *ischiadas uno die, factâ ex cruribus evacuatione, curasse, nempe ubi nõ ex frigore, sed impletis sanguine, quæ in coxa sunt; venis provenissent; quare secta in poplite vena illis commodior est, quam in malleolo.*

Et hæmorrhoidibus etiam sanguis per hirudines eductus mirum in modum ischiadicis opitulatur, quòd sanguis in coxendicum venis contentus educatur: harum enim partium maximus est per venas consensus.

Purgationes fortiores hîc locum habent: nam leviores, humores magis ad partem affectam præcipitant. Ideo conveniunt maximè pulv. arthritici, caryocostinum, pilulæ de hermodactylis, & similia. Chymici purgationes mercuriales & antimoniales in robustis corporibus feliciter aliquando usurpant.

Mercurius dulcis cum scammonio, vel aliis purgantibus exhibitus, satis frequenter, humorem ischiadem efficientem potenter eradicat.

Vomitoria à multis præferuntur purgantibus per alvum, cùm per locum à parte affecta remotiorem humores vitiosos evacuent. Asarum reliquis præfertur à Rondeletio.

Post sufficientem purgationem, ad topica veniendum est. Et quidem repellentis quòd attinet, illa minimè conveniunt, quòd metuendum sit, ne humores ad partem affectam magis promoveantur; sed statim initio resolventia admovenda sunt: primò mitiora & minùs calida, ne magis humores ad partem attrahant; postea vehementiora, in hunc modum.

℞. Rad. bryoniæ ℔. ii. rad. ebuli ℔. i. baccarum juniperi ℔. ß. fol. ivæ arthriticæ, menthæ, major. salviæ, rorismarini, flor. chamom. meliloti, an. M. iv. Fiat decoctio pro semicupio, quod ingrediatur bis in die, per biduum, aut triduum. In principio parari poterit decoctum ex aqua sola, posteà ex aqua & vino albo,

Ex eodem aut simili decocto potest foveri pars dolens calidè frequenter.

Sacculi etiam parari poterunt ex sale, milio, & furfure, frixis in sartagine cum vino generoso, & calidè applicari.

Vel componi etiam poterunt sacculi efficaces; ex solis granis juniperi contusis, & prædicto modo in sartagine calefactis.

Inunctiones etiam convenient ex ol. chamom. aneth. lilior. irino, nardino, & rutac. quæ partes exteriores relaxando, motum humorum ad eos conciliabunt, ut sic internæ minùs afficiantur.

Oleum ſcorpionum Matthioli inunctum, eſt etiam valdè efficax.

Ad potentiùs reſolvendum aqua balſami Guidonis, inunctione admota, erit præſtantiſſima.

Unguentum de althæa partes exteriores laxat, & materiam morbificam blandè diſcutit: ideò circa initia eo inungi poterit totum crus, & tibia uſque ad extremum pedem, juxta ignem luculentum.

In progreſſu verò ſequens potentiùs & calidùs admoveri poterit.

℞. Ol. lumbric. de lateribus, & de terebinth. an. ℥. ii. ol. vulpini ℥. j. gummi ammoniac. & ſagapeni aquâ vitæ ſolutor. an. ʒ. vi. caſtorei pinguis ʒ. iii. euphorbii ʒ. ii. ceræ q. ſ. Fiat unguentum.

Sapo durus, cum ſpiritu vini diſſolutus, optimus, inunctione factâ ad ignem.

Oleum de lateribus ſolum, poſt ſex cucurbitulas parti dolenti, & in ambitu ejus admotas, calidè impoſitum poſteà regendo linteis valdè calidis, contumacem dolorem iſchiadicum una die curavit.

Lacuna *Comm. in Dioſc.* unguentum ſequens tanquam mirabile commendat.

℞. Succor. rad. & fol. ebuli, an. ℥. i. olei chamom. ℥. vi. Bulliant ad ſuccor. conſumptionem. Deinde adde ceræ q. ſ. aceti guttulas aliquot ad penetrationem. Fiat unguentum.

Cataplaſma ex iberide multùm laudatur ab Authoribus, quòd hæc planta huic affectui curando ſit valdè efficax. Id componi poterit in hunc modum.

℞. Iberidis M. iv. Coquantur in vino, & contundantur, addendo farinæ lupin. orobi & fabar. an. ʒ. iii. pulver. rutæ ſiccæ, flor. chamæm. & rad. coſti, an. ʒ. i. ol. terebinth. Unc. ſem. ol. lumbric. q. ſ. Fiat cataplaſma.

Platerus primùm prodeſſe teſtatur, ſi ſalvia recens in tegulam cavam ignitam poſita, ſæpeque, ne aduratur, agitata, & hoc modo ſemicocta, aceto perfundatur, tegulaque linteis obvoluta ſub ægri coxa ponatur, vaporque indè excitatus excipiatur.

Non parum etiam conducit panis recenter è furno extractus, valdè calens, per medium ſectus, aquâ vitæ irroratus & admotus.

Ad materiam morbificam foras extrahendam convenit cucurbitula in ſumma parte doloris, quæ ad os ſacrum pertinet, quater repetita ſine ſcarificatione.

Ad idem valdè conferunt hirudines octo vel decem parti affixæ, quæ à Paulo & Aureliano probantur. Et Zacutus Luſitanus ſedecim horarum ſpatio dolorem iſchiadicum ſuſtuliſſe aſſerit, qui omnibus aliis remediis auferri non poterat.

Emplaſtra verò in frequentiſſimo uſu ſunt, & hac in re plurimum proſunt. In eorum tamen uſu hoc perpetuò obſervandum, quemadmodum de aliis in genere dictum eſt, ut primò mitiora admoveantur, quæ ſi parùm profuerint, ad vehementiora tranſcendere poterimus. Quem etiam ordinem nos in eorum formulis deſcribendis obſervabimus.

℞. Picis navalis ℥. ii. ſulphur. commun. ſubtiliſſimè triti ʒ. iii. maſtiches ʒ. ii. terebinth. ℥. ß. Miſce, fiat emp.

℞. Picis navalis ℥. ii. gummi ammoniac. bdellii in aceto diſſolut. an. ℥. i. ſulphuris vivi, turbith. hermodact. an. Unc. ſem. caſtorei. Drach. i. terebinth. parùm, ceræ q. ſ. Fiat. emplaſtrum.

℞. Gummi ammoniaci & ſagapeni in aceto diſſol. & denuò inſpiſſat. an. ℥. ii. empl. diachylon cum gummi ℥. i. ß. Liqueſiant omnia ſimul. Deinde adde cinnabaris, & æris uſti, an. Unc. i. auripigmenti & viridis æris, an. ʒ. ii. Fiat maſſa emplaſtri, Si veſicæ excitentur, ponatur linteum inter partem & emplaſtrum.

Si malum pertinaciter hæreat; ad veſicatorium tranſeundum eſt, quod parti admotum materiam morbificam evellit. Emplaſtrum igitur veſicatorium applicandum eſt, vel ſolum, vel, ut mitiùs agatur, cum aliquo ex prædictis, æquis partibus permixtum: ſic enim per longius tempus in parte poterit detineri. Vel ſequens de novo diſpenſari poterit.

℞. Picis navalis, ceræ, picis albæ, an. Unc. i. ſem. colophoniæ, thuris, maſtiches, an. ʒ. ii. euphorbii, ladani, ſulphuris vivi, opopan. ammon. ac bdellii. galbani. ſagapeni, an. ℥. ß. ſtyrac. calamit. benjoin. ana ʒ. ii. cantharid. ʒ. iii. galangæ, caryophyll. an. ʒ. ii. ſtyrac. liquid. q. ſ. Fiat. empl.

In diuturno affectu cauſticum tibiæ lateris dolentis materiam morbificam derivat, & morbum interdum tollit. Zecchius admovendum eſſe vult parti tibiæ exteriori. Si verò ſuſpicio fuerit catarrhi à cerebro defluentis, alterum etiam occipiti admovendum eſt. Id enim aliquando iſchiadicum dolorem antiquum curavit, qui nullis aliis remediis vinci potuerat. Tum denique alia remedia cerebri intemperiem corrigentia non erunt omittenda.

Zacutus Luſit. cauterium retrò aures inuſtum, quando fluxio à capite irruit, cum miro ſucceſſu in uſum ſe vocaſſe aſſerit, & peculiari hiſtoriâ confirmat *obſ. 160. lib. 2.*

Toto curationis decurſu clyſteres frequentes injiciendi ſunt, ut materiæ morbificæ portio ad inteſtina derivetur. Tum etiam ad doloris cauſam proximam diſcutiendam ſequens aliquando profuit.

℞. Vini generoſi ℔. ſem. ol. nucum & rutac. an. ℥. iii. ol. terebinth. Unc. ſem. Miſce, fiat clyſter. injiciendus quoties dolor urget.

Clyſter verò ſequens humores à parte affecta potenter extrahit, propter viciniam, quam habet cum inteſtinis.

℞. Pulpæ colocynth. Drach. i. furfuris macri M. i. vini albi ℔. i. ſem. Coquantur ad ℔. i. Ex colatura fiat clyſter, qui ſervetur per horam.

Dolor iſchiadicus interdum è bile, & humoribus calidis generatur, qui quidem dignoſcitur, cùm dolor eſt acerbiſſimus, & pungitivo ſimilis, exacerbationes alternis diebus ſæviores efficiuntur, habitus eſt gracilis, temperamentum bilioſum, ætas juvenilis, regio & tempeſtas calida, dolor à calefacientibus exacerbatur, morbi præceſſerunt bilioſi, victus calefaciens, exercitatio vehemens: tunc enim ad bilem & calidam intemperiem remedia dirigi debent. Ideò convenient venæ ſectio, purgationes cholagogæ, nũc lenientes, nunc etiam vehementer purgantes, additis diagrydiatis, ut materia morbifica educatur; julepi refrigerantes, clyſteres mollientes, & refrigerantes, lac, aliaque remedia in calida hepatis intemperie propoſita. Hoc perpetuò caventes, ut aperientia vitentur, incraſſantia potiùs eligantur, qualia in catarrho calido & tenui propoſita fuerunt.

Dolore acerbiori exiſtente, narcotica exhiberi poſſunt, præſertim ſyrupus de papavere, quo dolor ſedatur & fluxio cohibetur, humoris incraſſatione.

At longè potentiùs operatur laudanum opiatum ad gr. ii. iii. vel iv. exhibitum, quod etiam in clyſtere ex juſculo, vel lacte diſſolutum; præmiſſio alio laxante, dolorem ſæpè in momento ſedat.

Topica erunt mitiora, ut ol. lilior. violac. chamæmel. & amigd. dulcium: cataplaſmata ex lactuca, ſolano, endivia, farina hordei, cum oleis prædictis; & circa declinationem fomenta, linimenta, emplaſtra mitiora, & minùs calefacientia.

Materia dolorem iſchiadicum efficiens aliquando ſuppuratur, in abſceſſum convertitur, quod docuit Hipp. *3. epid. in hiſtoria Eupolemi*, qui talem abſceſſum paſſus eſt, & ex eo tabidus interiit. Si abſceſſus aperiatur, ulcus remanet ſordidum & cacoëthes, quod etiam ad tabem perducit. Eam tamen cum ulcere curatam ſæpè à ſe fuiſſe gloriatur Zacutus Luſitanus, *obſerv. 126. lib. 1.* decocto ligni ſancti, & radicis ſalſæparillæ. Quæ obſervatio legenda, & ſedulò meditanda eſt.

## CAPUT II.

### *De Rheumatiſmo.*

POſt arthriticos affectus, propriè dictos, de Rheumatiſmo agere operæ pretium eſt, propter magnam analogiam, quæ inter hoſce affectus intercedit: quæ ſanè tanta eſt, ut vulgus Medicorum, qui Rheumatiſmi naturam ignorant, eum arthritidem univerſalem nominare ſoleant. In utroque enim affectu dolor articulorum reperitur; ſed in



in hoc differunt, quòd arthritide ſoli articuli doleant; in Rheumatiſmo verò non ſolum articuli, ſed etiam totum corpus, media ſcilicet inter articulos ſpatia, muſculi nimirum, eorumque membranæ, ac præſertim perioſtia, totiuſq; corporis habitus: imò verò interdum corporis partes internæ, ut ventriculus, inteſtina, uterus pulmo, rheumaticos affectus experiuntur.

Licèt autem catarrhus rheumatis nomine donetur apud Græcos; differt tamen ab eo rheumatiſmus; quia in genere quidem fluxionis eſt, ſed alterius naturæ ab ea fluxione, quæ vulgò catarrhus nominatur, qui quidem à cerebro tantùm exoritur, & unam aut alteram ſolummodò partem infeſtat, cùm rheumatiſmus ab internis viſceribus, tum venis & arteriis procedat, & in corpus univerſum effundatur.

Hic affectus, morbus novus non eſt, attamen à veteribus non eſt ſufficienter deſcriptus. Illius delineatio habetur apud Hipp *lib. de loc. in homine*, & apud Galen. *1. de differ. febr.* & *1. de compoſit. med. ſecundùm genera*. Sed omniũ maximè inſignis ac perſpicuus locus hunc affectum explicans *lib. 1. de differ. febr. cap. 7.* continetur, his verbis: *Hujuſmodi quapiã ratione provenire ſcito rheumaticos nominatos affectus, toto videlicet corpore infirmo, principibus verò illius partibus, paululum licèt inſit ſanguinis, gravari tamen ſolitis, eumque ad carneas cutis partes protudentibus.* Unde legitimam rheumaticæ affectionis naturam in eo ſitam eſſe conſtat, juxta Galeni doctrinam, quód corpus univerſum ea impotentia ſit affectum, ut ubi principem ejus partem aliquo ſanguine gravari contingerit, licèt non ſit in copia plurimùm excedens, ad carnoſas partes, & habitum tranſmittat.

Illud autem crudè & ſimpliciter admitti non poteſt, quod dicitur à Galeno, partes principes, ſanguine gravatas, eum ad carneas cutis partes mittere, Inde enim inflammationes & tumores in illis partibus exorirentur. At conſtat experientiâ, in rheumatiſmo nullum tumorem, nullam inflammationem, nullamque coloris mutationem in partibus dolentibus utplurimum apparere.

Cauſa igitur proxima & immediata hujus affectus eſt humor ſeroſus, qui propter tenuitatem partes in tumorem non elevat, & propter ſubſtantiam minimè ſuppurationi idoneam, nullum unquam abſceſſum producit, ſed tantùm diſpoſitionem quandam inflammatoriam ex ſeri fervore oriundam.

Origo autem primaria hujus affectus hepati adſcribenda eſt, quod fervida intemperie affectum, atque debilius redditum alimentum non ſatis nutritioni conveniens generat, & totum corpus partis imbecillitate afficit, ut ita ſuperfluitatum receptioni reddatur maximè idoneum. Ex eadem verò hepatis intemperie ac imbecillitate, multus fit pravorum humorum proventus, qui in venis & arteriis diutiùs retenti, pravam quandam acquirunt corruptelam, ibique colliquantur, & in ſeri, atque ichorum naturam abeunt, & tanquam onus grave expelluntur à natura ad partes ignobiliores; cùm ſatis robuſta non ſit, ut eos extra corpus omninò eliminare valeat. Illi autem humores ſeroſi & ichoroſi, ſummâ acrimoniâ præditi, partes, ad quas deducuntur, lancinant & pungunt, unde dolores & cruciatus oriuntur. Licèt autem hepar primariam hujus affectus originem præ ſe ferre à nobis cenſeatur; à cerebro tamen humores iſtos interdum immediatè defluere ex eo patet, quòd ſæpe dolores in cervice incipiant, poſtmodum verò ad humeros & brachia deſcendant. Verùm prima humorum acrium generatio fuit in hepate fervidiori, qui ad cerebrum tranſlati, confluunt poſtmodum in ſubjectas partes.

Quamvis autem modo veluti critico humores iſti à venis expellantur; motus tamen eorum non eſt ita ſubitus, ſed lentè & paulatim efficitur: cùm nempè humores illi pravi & corrupti in venis fervent & ebulliunt, ac poſtmodum à venis ſenſim expelluntur, ac veluti evomuntur, unde nautioſis venarum, ſatis appoſitè, motus iſte appellari ſolet.

Humorem autem ſeroſum eſſe cauſam præcipuam horum dolorum, multiplici ratione convincitur. Primò, quòd nullam coloris mutationem, nullumque tumorem, utplurimùm partibus inducit, licèt aliquando, cùm humor valdè copioſus eſt, in exiguum ac prærubrum tumorem partem elevet, qui tamen facilè diſcutitur. Secundò, quòd dolores iſti admodum mobiles ſint, & nunc hanc, nunc illam partem invadant, & ab uno loco in alium ſubitò mutentur, priori ſubitò immuni reddito, ac dolore omninò vacuo: quæ repentinæ mutationes non niſi ab humore mobili, ſummaque tenuitate prædito, fieri poſſunt. Tertiò, quòd ſudoribus ſæpe morbus iſte terminetur. Quartò, quia pleonexiæ ſeroſæ multa in hiſce ægrotantibus apparent inducia; nempe urinæ tenues ac copioſæ, potiùs quantitatem excedentes, & magna ſeri copia in ſanguine detracto apparens.

Licèt autem ſeroſus humor ſit cauſa præcipua & frequentiſſima dolorum qui in Rheumatiſmo contingunt; non eſt tamen à ratione alienum, flatus aliquando concurrere ad eorum productionem. Cujus rei conjecturam facere poteſt ſubita doloris permutatio de loco in locum, & quòd non ſit pondus, aut gravitas in partibus dolentibus. Hæc eſt Avicennæ ſententia, qui hunc affectum deſcribere videtur, illiuſque generationem flatibus tribuere, *fen. 1. lib. 3. tract. 2. cap. 7.* his verbis: *In dolore facto ex flatibus, extenſio augetur, & gravitas minuitur: & aliquando eſt cum punctione, quandoque etiam cũ corroſione; & in flatuoſo dolore quidem gravitas nulla eſt. Et quandoque etiam cum ipſo ſit permutatio doloris frequens de loco ad locum.* Hæc Avicenna: quibus ſententia ſubjungit, quæ ad rheumatiſmi deſcriptionem propiùs accedere videntur. *Et flatus eſt quandoque in tunicis membrorum, & villis, ſicut in colica flatuoſa; aut in tunicis muſculorum, & ſub membranis, & ſuper oſſa; aut in circuitu muſculorum, inter carnem mollem & cutem; aut in ipſo membro latitans, ut in muſculis in pectore.*

Si quis verò objiciat, morbos à flatibus oriundos non tandiu durare, cùm flatus facilè diſcutiantur; Reſpondebimus, flatum in partibus dolentibus contentum facilè diſcuti, unde frequens dolorum parmutatio contingit, ſed mineram adeſſe in venis, ex qua fieri poteſt continua flatuum elevatio, qui poſtmodum ad partes prædictas deferuntur. Minera autem flatibus generandis idonea eſt humor craſſus, viſcidus, & pituitoſus, quem in rheumatiſmo laborantibus ſæpiſſime redundare oſtendit ſanguis ipſis detractus, qui non rarò craſſus & glutinoſus eſt, pituitam crudam & putridam referens.

Diagnoſis hujus affectus, ex iis quæ dicta ſunt, facilè elici poteſt: paulò uberiùs tamen explicanda eſt. Primò igitur partes doloribus afflictæ, nempe muſculi, eorumque membranæ & perioſtia hunc affectum à reliquis omnibus diſtinguunt. Licèt enim dolores venerei, artus & internodia occupent, & maximè perioſtia; differunt tamen in eo, quòd non adeò univerſaliter corpus totum infeſtent, neque tàm continui ſint, noctu tantùm, & parùm interdiu excruciantes, neque utplurimum à conſuetis officiis ægrotantes avertunt: cúm rheumatiſmus ipſi lecto penitùs affigat, ut ſeſe vix commovere valeant, neque à miniſtris, niſi cum maxima moleſtia, & dolorum exacerbatione, moveantur. Ac denique alia luis venereæ ſigna adſunt, vel præceſſerunt, ut gonorrhœa, bubo venereus, caries pudendi & ſimilia.

Alia etiam ſymptomata, hunc affectum concomitantia, ad illius diagnoſin plurimùm conferre poſſunt. Admota enim manu partibus dolentibus, caloris & acrimoniæ ſenſus percipitur, febris utplurimùm adeſt, ſed ea perexigua, interdum verò nulla. Sanguis, qui detrahitur plancorruptus eſt, craſſus & glutinoſus, tum poſt multas phlebotomias ſero copioſo diffluit, ita tamen mutatùs, ut ſanguinis ſpeciem amiſerit. Poſtquam ceſſavit, vel intermiſit dolor, nulla remanet imbecillitas in parte, ut in arthritide contingit. Purgantia medicamenta, & topica, ab initio uſurpata, nihil proſunt, imò morborum & dolorem augent: in declinatione verò utraque ſunt proficua.

Quòd ad prognoſin attinet, affectus iſte rarò, aut nunquam vitæ periculum infert, ſed longitudine ſuâ magnam parit moleſtiam, ad duos enim vel tres menſes perſeverat,

sit sine febre; imò verò interdum, præcipuè si non rectè curetur, ad annum, vel plures annos extenditur. Franciscus Portus, qui eleganti carmine decadem medicam scripsit, agens de rheumatismo, refert seipsum per biennium ferè hunc morbum expertum esse, quem tandem superavit adnitentibus sex Medicis Parisiensibus; illius temporis illustrioribus, Basino, Ellino, Belliquerco, Sanjacobæo, Seguino, Hollerio.

Si cum febre rheumatismus oriatur; brevior esse solet, sed diris cruciatibus & acerbioribus ægrum exercet: & tunc intra 20. vel 40. dies solvitur, aut maximam saltem patitur imminutionem.

Rheumatismus aliis morbis superveniens, ut apoplexiæ, & convulsioni, periculum imminuit, translata materiâ morbificâ à partibus internis ad habitum corporis.

Sudores, in declinatione morbi advenientes, salutares.

Urinæ crassæ & multæ, in declinatione prodeuntes, morbi solutionem afferunt.

Ad curationem hujus affectus, materia morbifica revellenda, mitiganda, & evacuanda est, viscerum intemperies corrigenda, omniumque partium, tam mandantium, quàm recipientium robur conservandum est.

Quæ omnia sequentibus remediis præstari poterunt.

℞. Fol. malvæ, violar. betæ, lactuc. borrag. an. M. j. sem. anis. ʒ. jj. Coquantur ad quart. v. In colatura dissolve mellis viol. & butyri retent. an. ℥. jj. Fiat clyster, injiciendus hora commoda, & iterandus singulis, vel alternis diebus per integrum morbi decursum.

Rejecto clystere, vena aperienda est alterutrius brachii; & detrahendæ sanguinis ℥. vjjj. vel jx. Non refert, ex quo brachio sanguis primùm detrahatur, quandoquidem pluries iteranda est phlebotomia, atq; adeò utriusque brachii venæ sæpiùs erunt pertundendæ. Singulis igitur diebus ab initio sanguinis detrahendus est, donec morbus remiserit, & dolores imminuti fuerint. Nec refert si per 10. 12. aut etiam plures dies sanguis detrahatur, quando quidem iste morbus hoc habet peculiare, ut ex frequenti venæ sectione vires non dejiciatur, sicut in aliis morbis solet contingere. Ideoque mihi in usu est, in hujusmodi affectionibus, dum venæ sectionem adeò frequentem præscribo, ne ægrotantes, vel adstantes terreantur à toties repetita phlebotomia; hanc restrictionem addere, ut continuetur singulis diebus missio sanguinis, donec imminuti fuerint dolores, aut vires multum debilitatæ. Cùm autem hujus evacuationis usum continuando, virium dejectio inde non emergat, eam ægrotantes liberè patiuntur, ejusque frequenti iterationi facilem assensum præbent. Facilem autem illam tolerantiam facit sanguinis conditio, qui in hoc morbo admodùm putridus semper educitur. Copiosæ hujus sanguinis evacuationis utilitatem ostendit experientia; si quidem ex ea sedulò continuata morbus qui longus esse consuevit, ut in prognosi dictum est, intra satis breve spatium non rarò evincitur. Et docet eadem experientia, hæmorrhagiam largam, huic morbo supervenientem eum omnino resolvere. Hoc subinnuere visus est Hippocr. *Aphor. 74. sect. 4. Quibus speratur abcessus futurus ad articulos, eos liberat ab abscessu urina multa, crassa, & alba, qualis in laboriosis febribus quarto die quibusdam incipit fieri: si verò etiam ex naribus fluxerit sanguis, brevi admodùm solutio fit.* Humorum enim decubitus, qui ad articulos fiunt, cum rheumatismo quandam habent analogiam. Tum etiam idem Hippocrates quandam rheumatismi adumbrationem proponere videtur 2. *Prorrhet.* Illiusque generationem suppressæ hæmorrhagiæ consuetæ adscribit, his verbis: *Quibus circa articulos dolores fiunt, & tumores, & sedantur non podagrico modo: in iis comperies viscera magna, & in urina subsidentiam albam,* & quæ sequuntur, postea addit: *Fit autem hic morbus iis, quibus in pueritia & juventute sanguis ex naribus fluère solitus, desiit.*

Dum phlebotomiæ celebrantur, clysteres (ut anteà dictum est,) singulis vel alternis diebus usurpandi, tum etiam julepi exhibendi, qui viscerum intemperiem corrigere, & humorum acrimoniam atque agitationem cohibere valent. Huic usui maximè conducit aqua papaveris rhœados, quæ cùm valdè proficua sit in hoc affectu, sola exhibenda est manè & serò ad Unc. vj. cum syrupo limon. vel granat. ad formam julepi; quanquam sine syrupo non minoris sit efficaciæ.

Pro potu ordinario ptisana ex hordeo, gramine, & liquiritia, vel ex decocto rad. acetosæ, vel tinctura rosarum usurpari poterit: à vino prorsùs abstinendo, quod omnium fluxionum vehiculum est maximum.

Purgatio in hujus affectus principio, augmento, & statu nullum affert auxilium; imò verò noxi est: fluxiones enim irritat, & dolores intendit quemadmodum in omnibus inflammatoriis dispositionibus evenire solet. At in declinatione necessaria est, & multoties celebranda, idque blandis medicamentis, ut per epicrasin cacochymia in universo corpore restagnans educatur. Ad hunc finem potio sequens præscribi poterit.

℞. Sennæ mundat. & tamarind. an. ℥. ß. semin. anis. & cremor. tart. an. ʒ. j. fol. acetos. M. ß. Coquantur ad ℥. v. In colatura dissolve mannæ & syrup. rosac. an. ℥. j. Fiat potio per intervalla iteranda pro arbitrio Medici curantis.

Si forma boli magis arrideat, ita componi poterit.

℞. Cassiæ recenter extractæ ʒ. vj. cathol. duplic. ʒ. iij. rhabarb. pulv. & cremoris tart. ʒ. j. Cum sacchara fiat bolus.

Si efficacius purgare desideres; adde bolo, vel potioni rad. jalap. ℈. j.

Si purgationes istæ non sufficiant ad affectum (sæpe admodum contumacem) prorsùs eradicandum; ad vehementiora purgantia, ut electuar. diaphœnic. diaprun. solut. & alia hujusmodi confugiendum erit, modò febris absit. Ego semper hunc affectum sustuli postquam prædicta remedia rem absolvere nequiverant, mercurio dulci sexies sublimato, aliquoties exhibito ad gr. xx. cum scammonii vel resinæ jalappæ gr. x. Cujus curationis exemplum videre est in observationibus meis, nempè *observ. 41. centur. 3.* & unicus clyster ex vino emetico paratus hunc affectum curavit in nobili muliere, ut habetur *observ. 22. ejusdem centuriæ.*

De sudorificis idem dicendum est, quod de purgantibus jam dictum: ea nimirum in principio, augmento, & statu non esse proficua, imò verò plurimùm nocere; quod vulgares Medici experiuntur, qui veri catarrhi specie delusi, & morbi contumaciâ pertæsi, ad sudorifica confugiunt, unde morbus geminatur, & dolores intenduntur. Attamen in declinatione, post debitas purgationes, nullâ febre præsente, plurimùm conferre possunt: eaque parari possunt ex decocto chinæ, vel salsæ parillæ: vel prolici possunt sudores in laconico, cum vapore spiritus vini, aut decocti alicujus appropriati.

Post sufficientes evacuationes; imò dum illæ celebrantur, partium principum, & totius corporis roborationi incumbendum est, quam indicationem Galenus 1. *de diff. febr. c. 9.* ubi rheumaticam affectionem exponit, reliquis præferendam asserit his verbis: *Meritò ergo in his curandis scopus est non evacuatio, sed totius corporis roboratio.* Quod quidem ita intelligendum est, non quod nulla omnino competat evacuatio, (idem enim Galenus hujus affectus curationem orditur à missione sanguinis, ac si excrementa pravam qualitatem habuerint, etiam adhibet purgationem,) sed quòd magis & frequentius roborantibus; minùs verò, & parciùs purgantibus agendum sit. Certum tamen est, partes non posse roborari, nisi priùs excrementorum illuvies, quâ onerantur, expurgata fuerit.

Illa autem roborantia refrigerandi vi prædita esse debent, siquidem (ut anteà dictum est,) fervida hepatis intemperies primam huic morbo originem præbere solet. Horum maxima supellex apud Authores invenitur. Ex his nos quatuor proponemus, quæ efficaciora, & minûs ingrata existimavimus.

Primum est tinctura corallorum, cujus ℥. jj. æger sumere poterit, manè, duabus horis ante pastum singulis diebus, vacuis ab aliorum remediorum usu.

Quia verò tinctura corallorum diù servari nequit ad usum longiorem in syrupum reducitur cum sacchara: cujus cochlearia duo manè sumi poterunt: sed multo minor est illius efficacia, quàm tincturæ simplicis.



Secundus est conserva fructus cynorrhodi, quæ gustui gratissima est, hepar refrigerat, & levi adstrictione corroborat. Hanc sumere potest æger ad nucis magnitudinem, manè & serò.

Tertium est electuarium triasantali quadruplicato rheo in tabellas redactum, cujus ʒ. ii. singulis diebus sumi poterunt, superbibendo parùm aquæ potus ordinarii.

Quartum est tinctura rosarum, cujus cyathum unum æger haurire debet semel, bis, ter, in die, longè à pastu. Illius præparatio talis est.

℞. Rosa. rubrar. siccar. ℥. i. aquæ tepidæ ℔. iii. spiritus sulphur. aut vitriol. ʒ. i. ß. Infundantur per horas vi. Colaturæ adde sacchar. albi ℔. ß. Servetur in vase vitreo ad usum.

Prædicta remedia, vel eorum nonnulla alternatim usurpabuntur, ne natura eisdem assuescat.

Curato affectu, prophylaxis ad aliquod tempus est necessaria, ne novâ accumulatâ materiâ recidiva contingat. Illa igitur præcipuè versabitur in purgatione periodicâ, semel aut bis in mense iteranda, quod commodè fiet syrupo Magistrali sequenti, qui magis alterando & roborando hepar, quàm purgando proderit.

℞. Succor. recenter expressor. & per residentiam depurat. ex foliis endiv. cichor. agrimon. fumar. lupulor. & bugl. ℔. iii. succi pomorum redolentium recenter express. & depurat. ℔. ii. sennæ mund. ℥. vi. epithym. ℥. ii. rhabarb. elect. & agaric. recenter trochisc. an. ℥. i. macis & caryoph. an. ʒ. ß. Infundantur, & decoquantur, ut artis est; donec colaturæ supersint quart. v. in quibus dissolve sacchar. albi quart. v. Fiat syrupus perfectè coctus, de quo capiat ℥. ii. semel aut bis in mense, cum jusculo pulli, aut vituli, foliis borrag. pinpin. ceterach. & agrimon. alterato.

Venæ sectio etiam vere & autumno erit convenientissima.

Præterea ad hepatis fervorem temperandum utilissimum erit balneum aquæ tepidæ, quod per totam æstatem frequenter erit iterandum: vel ut commodiùs usurpari valeat; semicupium sufficiet.

In eundem finem conserva cynorrhodi, aut opiata iisdem facultatibus prædita, & tabellæ triasantali, frequenter usurpari poterunt.

His accedet optima victus ratio ex cibis boni succi & concoctu facilibus ut perdicibus, capis, pullis gallinaceis, & pipionibus; præcipuè verò jusculis & consummatis, juribus carnium expressis, & similibus, quæ omnia sumenda sunt in mediocri quantitate, ut faciliùs concoqui valeant.

# PRAXEOS MEDICÆ LIBER DECIMUS-SEPTIMUS.

## *DE FEBRIBUS*

## PRÆFATIO.

*MAGNA à non paucis Authoribus circa febrium theoriam & therapiam volumina conscripta inveniuntur; in quibus controversiæ innumeræ, & arduæ disputationes agitantur. Quæ, ut in scholis utilissimæ sunt, imò & necessariæ; ita plerisque Medicis extra Academias artem exercentibus, tædium pariunt. Illi siquidem brevem atq; dilucidam morborum theoriam expetunt, quæ eorum naturæ, causis, & signis, tam diagnosticis, quàm prognosticis intelligẽdis, & curationi (cui toti incumbunt) ritè obeundæ sufficiat. Nos in toto hoc opere, votis eorum satisfacere conãtes, omnes cõtroversias ablegavimus, earum tantùm, quæ ad praxin maximè necessariæ visæ sunt, decisiones breviter exponentes. Quod etiã in febriũ expositione observavimus: & prætermissis omnibus cõtroversiarũ ambagibus, quæ in scholis ad nauseã continuò tractãtur, ea tantùm quæ ad praxin maximè faciunt, exposuimus. Hunc verò Librum clarioris doctrinæ gratiâ in tres sectiones distribuimus, generalem illam divisionem sequentes, quâ febres dividuntur in simplices, putridas, & pestilentes. Atque adeò hujus Libri Sectio prima febrium simplicium; Secunda, putridarum, Tertia verò, pestilentium explicationem continebit.*

## SECTIO PRIMA.

### *De Febribus simplicibus.*

### PRÆFATIO.

Febris, quæ simplex nominatur, in tres species subdividitur, quarum alia dicitur ephemera; alia synochus simplex, seu imputris; alia verò hectica. Ideo hujus sectionis tria erunt capita. Primum, febris ephemeræ: Secundum, synochi simplicis: Tertium, hecticæ naturam & curationem explicabit.

## CAPUT PRIMUM.

### *De Febre ephemera.*

Febris ephemera plerumque generatur à causis externis, & corporis animique moribus vehementibus, ut ira, curis, labore, dolore, vigiliâ & inediâ, quibus spiritus inflammantur: Item somno & mœrore, quibus humores & vapores calidi intùs coercentur. Item calefactione, à Sole, igne, hypocausto, quibus fervidus aer inspiratione attractus, & per insensiles poros admissus, spiritus inflammat: Item crapulâ, & præsertim cibo potuque calidiori, magnâ copiâ sumpto, ut piperatis, & vino generoso, quibus vapores suscitantur plures, quàm exhalare queant. Item excrementorum calidorum retentione, non solùm fæcum & urinæ; sed præcipuè fuliginum, quæ per halitum excludi solent, si pori insensiles claudantur à frigore, balneo aluminoso; & similibus.

A causis etiam internis generatur febris ephemera: ut bubone, aliisque crurum, aut brachiorum tumoribus, præcipuè dum suppurantur; extremitatum erysipelate, quando materia calido loco conclusa, non sua putredine, sed tantùm qualitate cor afficit. Item vasorum obstructione levi, quâ fuligines retentæ febrem accendunt; ut in distillationibus solet fieri, dum illæ in calidis naturis, aut densiori corporis habitu contingunt. Hanc febrem significant tum ex enumeratis causa aliqua prægressa; tum pulsus celer, frequens, magnus, respiratio etiam magna & frequens, capitis dolor; frigoris & humoris absentia, nec non lassitudines spontaneæ, aut inappetentiæ. Aliquando tamen rigor aut horror adesse potest, in iis videlicet, quæ à solis ardore, vel frigore initium habent. Calor etiam adest tangentibus suavis, ac blandus, urina concocta, naturali similis, nisi ab obstructione, vel cruditate immutetur. Intra 24. horas plerumque solet terminari, cum molli sudore, licèt ali-

quando ad tertium diem extendatur: quem si transgrediatur, in synochum simplicem, aut putridam, vel hecticam degenerat.

Ad illius curationem Antiqui maximè utebantur balneo aquæ tepidæ, cujus etiam in statu sano usus erat frequentissimus. Sed cùm nostris temporibus abierit in desuetudinem; in hujusmodi febre etiam obsolevit, & minimè tutus habetur, propter plethoram, cacochymiam, putredinem, aut fluxionem, quæ in talibus corporibus possunt existere, aut timeri ne accidant.

Potiùs curatur hujusmodi febris victu refrigerante & humectante, ut cremore hordei, jusculis refrigerantibus potu hydrosacchari, ptisanæ vulgaris, aut aquæ fontanæ, cum syrupo limon, aut capill. ven. permixto.

At verò pro causarum varietate curatio aliquantulum varianda est. Sicque ephemeræ ab æstu, vel Solis ardore, competit victus refrigerans: translatio ægri in locum frigidiorem; & oxyrrhoidinum fronti, sincipiti & temporibus admotum, si dolor adfuerit, qui ab insolatu ut plurimum generari solet.

Si à frigore producatur præsertim cùm æger ab exercitio æstuans in aerem frigidiorem repentè sese contulit; sudor provocandus est, maximè in fine accessionis.

Si acutis densitate & pororum occlusione; eadem debetur curatio, & utrique huic causæ vinum oligophorum valdè dilutum concedendum est, quia meatus aperit, & sudoris provocationem adjuvat.

Si à labore duxerit originem, quies imperanda est, & victus uberior, ac concoctu facilis concedendus. Si à lassitudine; frictiones celebrandæ. Iræ, animi tranquillitas & hilaritas opponenda est, bilisque frænanda cibo & potu refrigerante. Tristitiæ eadem animi recreatio convenit, & vini tenuis usus. Si à vigiliis febris duxerit originem, somnus erit conciliandus. Si ab inedia, victus euchymus & refrigerans instituendus. Si à crapula vel cruditate, inedia & cibi abstinentia conferet, non omissis stomachum roborantibus, sumptis & admotis: necnon clystere molliente & laxante cruditatis portio erit auferenda; Si corruptio metuatur; vomitus proritandus est, vel purgatio instituenda. Si fiat obstructione; advertendum est, num plethora, vel cacochymia redundet: hisque phlebotomia, aut purgatio decernenda est. Et si obstructio facilè non resolvatur, in alias febres morbus degenerat, quarum curationes suis locis erunt describendæ.

## CAPUT II.

### *De Synocho simplici.*

CAusæ ephemeram excitantes si incidant in corpus plethoricum, & denso habitu præditum, febrem synochum inducunt. Solus tamen sanguis abundans venas infarciens, pluresque vapores producens, quàm expirare valeant, hanc febrem producere potis est.

Hanc significant corporis habitus crassus, tumidus: color corporis & faciei rubicundus, capitis dolor tensivus; somnolentia, pulsatio temporum, inquietudo, pectoris angustia, respiratio difficilis & frequens, pulsus magnus, æqualis, frequens, plenus, venæ sanguine turgidæ, unde lassitudo tensiva oritur; urina crassa, colore à naturali parùm recedens, sed paulò rubicundior; calor ad tactum mitis, halituoso vapore perfusus, febris æqualiter procedit: nempè vel in eodem tenore persistit; vel decrescit paulatim, vel crescit æqualiter non per intervalla remittit. Unde tres illius petuntur differentiæ. Quæ enim continuò augetur, epacmastica: quæ continuò decrescit; paracmastica: quæ eundem tenorem servat, homotonos seu acmastica nominatur. Ad quartum diem extenditur, & aliquando ad septimum, tum hæmorrhagiâ, vel sudore terminatur, ac si ulteriùs potrahatur, in Synochum putridam degenerat.

Illius curatio sanguinis evacuatione, refrigeratione, & meatuum apertione perficitur. Galenus 9. *meth. c.* 4. duobus remediis eam absolvit. missione sanguinis ad animi deliquium, & aquæ frigidæ largo potu.

Venæ sectio in hoc affectu absolutè necessaria est, cùm à sanguinis copia generetur: eaque statim celebranda, quacumque horâ vocatus fuerit Medicus, nisi ventriculus cibis refertus fuerit, quorum concoctio expectanda est per aliquot horas. Et licèt copiosè sanguis mittendus sit, dicatque Gal. *loco supra citato*, se plerosque hac febre laborantes subitó curasse, phlebotomia usque ad animi deliquium institutâ, quam sequebatur alvi fluxus, vomitus biliosus, & sudor copiosus. Attamen nostris hisce temporibus obsolevit longior illa sanguinis, evacuatio, quæ non vacat periculo, cùm referat ipse Gal. *lib. de cur. rat. venæ sect. c.* 12. tribus Medicis contigisse, talem phlebotomiam celebrantibus, ut pro animi deliquio mors advenerit. Satius igitur repetitis vicibus eam sanguinis quantitatem educere, quæ ad morbi curationem necessaria est.

Ante venæ sectionem, si alvus non sit libera, aut intestina cruditatibus scateant; clyster emolliens & laxans injiciendus est.

Aquam frigidam quod attinet, eam Galenus tantâ copiâ exhibendam esse præcipit, ut æger pallescat, tremat, & toto corpore refrigeretur: sicque asserit eam calorem igneum extinguere, solidas partes roborare; inutiles humores per alvum, per urinas, & per sudores externere. Ad illius autem exhibitionem multas cautiones adhibendas præcipit, nempè, ut in vigore febris, concoctionis signis apparentibus, exhibeatur; ut æger per sanitatem frigidæ assuetus sit, firma habeat viscera, & succi plena; corpus eusarcum & quadratum; viribus polleat validis atque constantibus, non sit refertus crassis viscidisque humoribus, neque tumorem aliquem habeat in visceribus, neque ventriculus, gula, aut nervosum genus debilia sint. Alioqui si conditiones istæ defuerint, periculum est, ne in spirandi difficultatem, hydropem, tremorem, convulsionem, lethargum, aut alium gravem affectum præcipitetur. Obsolevit etiam hoc remedii genus nostro hoc sæculo, cùm omnes istas conditiones observare difficile sit, & ex præpostero illius usu tanta immineant pericula. Satius enim est aliis remediis sanguinem, & totum corpus refrigerantibus, iisque tutioribus uti; ut julepis, & aperientibus emulsionibus, epithematis, linimentis, & omnino victu refrigerante. Julepi parantur ex decocto hordei, aut acetosæ, & cichoraceorum; vel aquis cichorii, endiviæ, acetosæ, lactucæ, additis syrupis de cichorio simpl. limon. granat. oxysaccharo, &c. Quibus etiam, ad majorem aperiendi & refrigerandi vim in iis conciliandam, guttulæ aliquot spiritus vitrioli, aut sulphuris addi possunt. Si aquæ destillatæ crudiores videantur; leviter bulliant cum modico specierum trasantali, vel diamargariti frigidi.

Emulsiones in hunc modum parari poterunt.

℞. Amygd. dulc. excorticat. & macerat. in aqua rosl. ℥. ß. quat. sem. frig. maj. & papav. albi an. ʒ. ii. Contundantur in mortario marm. sensim affundendo aquæ hordei ℔. i. ß. In colat. dissolve sacchari rosac. ℥. iii. Fiat emulsio pro tribus dosibus, bis in die sumendis. Quæ maximè conveniet, & julepis præferetur, si vigiliæ adfuerint.

Epithemata, cordi & hepati admovenda, in hunc modum parabuntur.

℞. Aquæ rosar. buglossi, & lactucæ, an. ℥. iii. aceti rosac. ℥. i. pulv. elect. diamarg. frig. ʒ. i. sem. camphoræ. g. vi. Fiat epithema, admovendum regioni cordis.

℞. Aquar. endiv. cichor. acetosæ, an. ℥. iii. aceti rosac. ℥. i. sem. trium santal. ʒ. ii. sem. Fiat epith. admovendum regioni hepatis.

Linimentum refrigerans hepati & lumbis admovendum, ex oxyrrhodino, unguento rosaceo, refrigerante Galeni, vel cerato santalino, oxycrato ablutis.

Si morbus potrahi videatur, à phlebotomia purgatio instiuenda est, ne serosa & biliosa excrementa putrescant, indéque putrida febris oriatur. Remedia tamen usurpanda, quæ citra calorem & agitationem id præstent, ut cassia, manna, syrupus rosac. tamarindi, catholicon, & similia.

Huic accedat conveniens victus ratio: nempe refrigerans & humectans, eaque tenuis, ex jusculis cum herbis refrigerantibus paratis; prunis & pomis acidis coctis, cremore hordei, vel panatellis.



Potus sit decoctum hordei, aqua simplex cocta, vel in quam panis immersus sit; vel cum syrupo capill. ven. limonum aut granat. permixta.

## CAPUT. III.

### *De Febre hectica.*

HEctica febris, seu habitualis, occupat partes solidas, quæ corporis habitum constituunt, & vulgò dicuntur spermaticæ, vel carnosæ: tum etiam ratione illarum partium magis fixa est & radicata quàm aliæ, quæ sunt in spiritibus aut humoribus. Eam quoque ob causam habitualis dicitur, quòd in habitu consistat, ac difficilè à subjecto removeri possit.

Multiplices habentur hujus febris divisiones. Primò enim alia est hectica primaria, quæ à principio invadit: alia secundaria, quæ in aliis febribus succedit. Secundò, febris hectica vel simplex est & solitaria; vel febri putridæ complicata. Tertiò, alia à corde incipit: alia ab aliqua parte, ut pulmone, hepate, liene, renibus, utero, aliisque partibus inflammatis, ulceratis, corruptis, aut aliquo alio gravi morbo obsessis. Et hæc febris quamvis ἕξιν habeat in corde & toto corpore, symptomatica tamen vulgò dicitur; propter primam originem, quam ab aliis partibus sortita est.

Tres hecticæ gradus constituuntur à Galeno. Primus est ipsum febris hecticæ initium, in quo vix corpus extenuatur: rorida tamen corporis humiditas effervescit, absumitur, & exsiccatur. Secundus complectitur augmentum, in eòque est evidens corporis extenuatio, & carnosa atque adiposa substantia colliquatur. Tertius statum morbi, & postremum illius tempus continet: nunquam enim vergit ad declinationem, cùm in eo gradu sit incurabilis, tum namque substantia corporis fibrosa & membranosa consumitur, corpusque ita extenuatur, ut facies Hippocratica sit, & ossa pellibus tantùm circumtecta appareant. Postremus iste gradus marasmus nominatur, vel potius hectica marasmodes: cùm in vero marasmo frigiditas cum siccitate conjungatur.

Causæ febris hecticæ dividuntur in externas & internas. Ad externas referuntur, quæcunque reliquas etiam febres generare possunt, si continua & vehemens sit calefaciendi actio, vel corpus huic febri concipiendæ aptum occurrit. Tales sunt calor Solis, aut ignis; exercitium vehemens, cibi & potus calefacientes, excretiones immodicæ, ut in diarrhœa, & dysenteria; animi pathemata vehementiora, ac denique inedia in corpore bilioso, calido & sicco; cùm dicat Galenus: Diatritarios hujusmodi corpora in febres ardentes & hecticas, abstinentiâ cibi triduanâ perduxisse.

Causæ internæ sunt febres ardentes & pestilentes, quæ humidum cordis absumunt celeriter. Tum febris lenta diuturna. Tum etiam affectus peculiaris alicujus visceris: ut inflammatio, ulcus, vel putredo alicujus humoris in eo contenti: vel denique ipsius membri corruptio, quæ febrem lentam & hecticam facere solent.

Horum affectuum, membra peculiaria obsidentium, & febrem hecticam producentium exempla habemus satis manifesta. Nam quòd inflammationes attinet: Galenus ex inflammatione septi transversi se hecticam vidisse refert. Ex ulcere verò hecticam complicatam in phthisi quotidie animadvertimus. Putredo humoris, in viscere contenti, fit in obstructionibus magnis vel abscessibus frigidis. Membri denique corruptio in pulmone sæpè contingit; aliquando in jecore, in hominibus vinosis, & qui calidis multis utuntur aromatibus: Sanies enim quædam in hepate gignitur, quâ illius substantia corrumpitur. Hanc febrem se aliquando vidisse Fernelius affirmat, & signa illius esse dicit, quòd vinum avidissimè cupiant, carnes verò maximo odio prosequantur.

Cognoscitur febris hectica simplex, quòd continua sit, sine ulla accessione, semper sibi similis, non crescens, nec decrescens, nisi quód augeatur una, duabus, aut tribus horis à cibo. Calor in hypochondriis primò tactu mitis, post acer, mordex, aridus Pulsus parvus, frequens, & celer, febrem non percipiunt ægri, pigri sunt, & ad motum desides, & cum difficultate moventur; eò quòd virtus languet. Arteriæ calidiores sunt partibus circumstantibus, quod tactu post lotionem ex aqua frigida dignoscitur. Urina naturali similis est, tum colore, tum sedimento. In progressu oleosa supernatant, & sedimenta farinacea sunt; quod est signum colliquationis.

Speciatim verò non solùm singulos gradus; sed etiam imminentem febrem hecticam ita dignoscere possumus.

Imminens febris hectica dignoscitur, si causæ prædictæ præcesserint: nempè si febris ardens in corpore calido, sicco, raræ contexturæ, aëre æstuante præcesserit; periculum est, ne æger in febrem hecticam incidat. Et remedia eam præcaventia usurpanda sunt.

Primus hecticæ gradus, si cum putrida fuerit conjuncta, difficilimè dignoscitur: si sola sit, non facilè. Prima die omnia signa ephemeræ: die sequenti augetur ariditas, non calor. Tertiâ die non repetit, non aucta evidenter, non diminuta. Ac tandem unâ, aut duabus horis post cibum, caliditas nonnihil aucta apparet.

In secundo gradu æger non percipit se febricitare, quamvis percipiat alterationes à cibo. Ariditas manifesta est, pulsus minor & celerior, cum duritie quadam.

Tertij gradus signa sunt manifestissima: oculi concavi, sordes in iis siccæ, & squalor, ossium prominentia conspicua; vividus flos coloris extinctus, universa arida præcordia vehementer contracta, ut videantur carere intestinis. Pulsus sentitur sub ventriculo in omnibus extenuatis.

Quia verò febris putrida cum hectica non raro copulatur: utraque exactè distinguenda est, cùm maximi sit in curatione momenti, quæ admodùm varia tunc temporis existit. Hæc autem complicatio dignoscetur, comparando signa hecticæ proposita cum signis febris putridæ, quæ infrà suo loco describentur.

Primus gradus facilè curatur. Tertius, ut dictum est, incurabilis est. Secundus medio modo se habet, & quo magis accedit ad primum, vel tertium, ita faciliùs, aut difficiliùs curatur. Frequentiùs accedit febris hectica à decimo octavo anno ad trigesimum quintum: eo enim tempore calor intensior est, faciliusque marcorem inducit. Qui verò antè hanc ætatem, vel paulò pòst, hecticâ corripiuntur; faciliùs evadunt ac nonnunquam curantur; vel longo tempore palliatione vitam protrahunt, præcipuè verò mulieres.

Ad curationem hujus febris primùm advertendum est, num hectica pendeat à partis alicujus morbo: tunc enim curatio ad eum morbum dirigenda est. Tum etiam; num simplex ea sit, an complicata cum febre putrida. Et in hoc casu, putrida primum tollenda est venæ sectione & purgatione, nec non remediis aperientibus, & putredinem inhibentibus, febre interim hecticâ non neglectâ. At verò, si simplex & solitaria sit febris hectica; solis refrigerantibus & humectantibus, nec non analepticis curatio absolvitur, quorum materia ex diæta & pharmaciâ erit desumenda.

Diæta, ut in omnibus chronicis affectibus multùm potest, in hoc præsertim plùs præstat, quàm medicamenta. Illa idcirco exactè præcipienda est, ut scilicet ad totius corporis refrigerationem & humectationem dirigatur. Aër itaque, si naturâ suà mediocriter frigidus sit, vel temperatus, tali utendum est: sin minùs, corrigendus, ita ut ad frigidum & humidum declinet: Ea ratione Galenus 10. *meth.* c. 8. æstatis tempore, aëre existente calidiori, ægrum degere præcipit in loco subterraneo, qui frigidissimus sit & maximè perflatus, & ad Septentrionem vergens. Quo solo remedio nos hecticum, extremâ macie confectum, intra mensem restitutum vidimus. Deinde caliditas aëris in conclavi alteranda est aquâ frigidâ de vase in vas transfusâ, cujus etiam strepitu somnus conciliatur: tum etiam pavimento aquâ frigidâ subinde asperso, vel herbis refrigerantibus in illo frequenter sparsis: turbâ quoque hominum ingredi prohibita: nam hoc quoque cubiculum calefacit. Quando verò aër frigidissimus est, eum

eum esse admittendum Galenus præcipit, quatenus respirando attrahitur, ut qui calorem cordis maximè refrigeret; quamvis minimè conferat, quatenus extrinsecus ægrum contingit, quòd cutis poros condenset, & transpirationem prohibeat. Attamen majus fore ex frigida inspiratione commodum affirmat, quàm ex cute condensata incommodum, præsertim cùm illud vitari possit, operimentis corpus probè muniendo. Adverte tamen si febris hectica fuerit ex ulcere pulmonis, aërem frigidum non convenire, ratione ulceris, sed temperatum; in activis, ad calidum vergentem: in passivis, siccum. Quâ ratione Galenus phthisicos mittebat ad Tabias, montem Vesuvium dictum, ubi aër siccior erat.

Cibi esse debent refrigerantes & humectantes, citoque nutrientes: jusculâ pulli, gallinæ, capi, vituli, hœdi: vervecis, vitelli ovorum cum hordeo mundato, lactuca, portulaca, endiviâ, borrag. acetosa, carnes vituli, hœdi, porcelli, phasiani, perdicis, lepusculi, & similium: panatellæ, hordeata, avenata, oryzata, cum saccharo, & paucis amygdalis, vel potiùs cum sem. frig. majoribus. Carnes elixæ præferuntur assis, quæ faciliùs inflammantur, & in bilem vertuntur: elixa magis humectant. Si tamen assis æger delectatur; ea minùs coquenda sunt, & temperanda succo limonum, citri arantiorum, vel omphacio insulso.

Pisces usurpari poterunt, quia refrigerant & humectant. Sed eligendi saxatiles & qui tenera carne sunt prædití, in mari, aut aquis puris natantes.

Inter fructus poma laudantur, quia frigidum sanguinem generant. Conveniunt quoque pyra, pruna, damascena, & briniolensia, cocta cum saccharo: tum etiam passulæ mundatæ quæ in sequentem modum præparatæ, alunt citra calefactionem.

℞. Passul. mundat. ℔. j. Temperentur in aqua endiviæ, buglossi, & rosar. & abluantur diligentissimè, ut vis laxandi amoveatur. Postea in iisdem aquis decoquantur leviter, addito pauco saccharo ad perfectionem, cum quo serventur usui, iisque utatur æger manè & post singulos pastus.

Quia verò hectici infixum habent solidis partibus calorem, quo alimenta facilè & promptè dissipantur, illis ideò præscribere solent practici alimenta solida & viscosa, extremitates animalium, carnes limacum, cancrorum, testudinum, ranarum. Cùm enim illæ carnes viscosæ sint & humidæ; facilè agglutinantur partibus, nec facilè absumuntur à calore febrili: sicque partium solidarum siccitatem remorantur. Non desunt tamen, qui hæc alimenta rejiciant, quia ægrè concoquuntur, & magnum ventriculo negotium facessunt. Quod dissidium ita conciliatur. In hectica incipiente, dum adhuc robusta est facultas coctrix, conveniunt hæc alimenta crassa & viscosa. In confirmata verò non sunt exhibenda: quòd difficilè concoquantur. Adde, quòd ita præparata & elaborata exhibeantur, ut facilè concoqui possint, nempe vel elixantur ad consumptionem, vel contusa ex illis parantur. Inter alia testudines terrestres maximè laudantur, ad hecticas febres, non solum simplices, sed tabificas; & variis modis præparantur. Vel enim in aqua decoquuntur, donec dissolvantur. Mox corticibus abjectis, caro ab ossibus separata rursus coquitur, cum cichorio, acetosa, borragine, hordeo mundato, & prunis in hectica simplici. Ac in hectica pulmonis coquitur cum foliis rubi, portulacæ & plantaginis. Jus bibatur, & carnes edantur per dies viginti. Vel contusum ex iis paratum, vel conficiuntur pastili ex carne testudinum cocta in aqua hordei cum amygdal. dulcibus, pineis, sem. frigidis & saccharo, qui leviter concoquuntur in furno, & in prandio ac cœna exhibentur. Formula talis esse poterit.

℞. Carnis testudinis in aqua hord. elixatæ, ℥. jv. amygd. dulc. infus. in aqua ros. ℥. vj. pineor. eodem modo infus. ℥. jj. quat. sem. frig. maj. an. ℥. j. anisi non pulverati, sed in furno leviter cocti ʒ. j. sem. cinnam. ʒ. jj. sacchari in aqua ros. dissoluti ad pondus omnium, fiant morsuli.

Loco testudinum usurpatur pulpa caponis & perdicis, fitque confectio, quæ vulgò *pasta regalis* nominatur, ad hecticos instaurandos idonea, in hunc modum.

℞. Pulpæ caponis & perdicis elixatæ, an. ℥. jjj. amygd. dulc. in aqua ros. macerat. ℥. jv. pineorum ℥. j. ß. sem. papav. albi ʒ. ii. gummi arabic. & tragacanthæ, an. ʒ. i. ß. manus Christi perlatæ ℥. ii. Cum pauca aqua rosarum, fiat pasta regalis, auro obducta.

Iis qui infirmiorem habent ventriculum, gelatinæ, jura & destillata instaurantia exhibentur. Gelatina in hunc modum parari poterit.

℞. Caponem electum, poplitem vituli, vel femur vervecis, pedes vituli num. 2. aut vervecinos num. 9. Coquantur in aqua fontana ad sufficientem consumptionem. Jusculum coletur per expressionem, & pinguedo removeatur. In colat. dissolue sacchari albi ℔. i. albumina ovorum num 6. croci, vel cinnam. parum. Agitentur simul. Posteà bulliant leviter, ac transmittantur per manicam Hippocratis bis aut ter. Tandemque jusculum excipiatur in vasculis, ubi concrescet in gelatinam. Si croci aut cinnamomi sapor displiceat, vel magis refrigerantem gelatinam desideres, adde eorum loco succum limonis vel citri unius.

Jura instaurantia variis modis parari possunt. Hoc cæteris longè præstat.

℞. Caponem benè habitum. Deplumetur, exenteretur, ac in frustra dividatur, à quibus pinguedo & pellis detrahantur. Adde, si vis, carnem vituli aut vervecis etiam in frustra divisam, & ab omni pinguedine liberam. Ponantur in olla vitreata, in cujus medio sit craticula ex ligno aut alia materia confecta, super quam frustula dicta ita concinnentur, ut ollæ fundum vacuum remaneat. Posteà olla optimè clausa suo operculo, probè lutato cum farina, aqua subacta ponatur in B. M. bulliente per quinque horas. Distillabit in fundum jus limpidum, cujus cochlearia duo vel iii. cum jusculis, aut per se, ter aut quater in die exhiberi poterunt.

Hujusmodi carnium distillationes per descensum factæ hecticis instaurandis sunt valdè idoneæ. Quæ verò per ascensum fiunt, licèt spiritus reficiant, minimùm tamen nutriunt, ac solidam substantiam non restaurant.

Potus sit aqua hordei, vel sola, vel cum syrupo acetoso, aut granatorum mixta, vel aqua panata cum pauco saccharo. Si tamen ventriculus admodum infirmus fuerit; vinum aquosum & valdè dilutum concedendum est, quòd coctionem, & distributionem juvat. Galenus 10. *meth. cap. 5. & 6.* aquam frigidam exhibet, eaque se multos à marasmo præservasse gloriatur. Attamen in illius exhibitione maxima cautio adhibenda est. Dum enim corpus valde extenuatum est, metus est ne pusillus calor omninò extinguatur; Idcircò imminente hecticâ tantum conferre potest, aut in ejus principio, & in assuetis, & in corpore adhuc satis copioso sanguine referto.

Motus corporis non convenit; sed quies potius imperanda est, quamvis ante cibum, si vires ferant, idoneum esse possit leve aliquod exercitium, aut ejus loco molles frictiones, non multæ, institui possunt, præcipuè statim à somno, incipiendo ab inferioribus partibus; nam internos humores ad exteriora evocant. Et fricandus tantùm æger, donec levis rubor apparere incipiat: nam si ulteriùs pergatur, corpus exsiccabitur. Coitus in primis fugiendus est, quo corpus maximè resolvitur.

Somnus nec longior, nec brevior sit. Nam longior viscerum calorem auget, recurrente ad interiora calore: brevior corpus magis exsiccat. Minùs tamen incommodi ex paulò longiori, quàm ex justo breviori oritur; quia somnus valdè humectat, quod in hac febre maximè expetendum est. Dormiat æger in molli strato, eòque laneo, non plumeo, commodamque latitudinem habente. Lintea sæpe immutet; quæ aquâ rosarum anteà irrorata fuerint.

Alvus si pigrior fuerit, proritetur glande aut clystere ex jusculo pulli cum hordeo, malva, & violaria parato: addendo cassiam, mel violaceum, butyrum, & vitellos ovorum.

Denique animus in tranquilitate & hilaritate servandus est, fugiendo vehementes animi perturbationes: ut iram, tristitiam, metum.

Ex



Ex pharmacia desumuntur medicamenta, hecticis idonea, tum interna, tum externa. Inter interna, primùm purgantia consideranda sunt: cùm adjectio hîc magis necessaria sit, quàm detractio, vix ea convenire possunt, nisi hæcticæ putrida adjuncta sit. Si tamen prima regio excrementis referta videatur, propter cruditates à debili ventriculo productas; tutò purgatio institui poterit cassia, manna, aut syrupo rosaceo. Imò verò aliquando, si vires non sint debiles; exhiberi poterit infusum rhei: cum decocto prunor. tamarind. myrobal. buglossi & violar.

Alterantia verò medicamenta in formam juleporum, jusculorum, & emulsionum redigi poterunt in hunc modum.

℞. Aquar. endiv. lactucæ, acetosæ, an. ℥. iv. syrupi violacei, nymphææ, pomor. an. ℥. i. Misce. Fiat julep. pro tribus dosibus bis in die sumendis, & per plures dies continuandis. Vel

℞. Hord. integ. P. i. fol. endiv. cichor. lactucæ, pimpinellæ, ana M. i. flor. borrag. buglossi. violar. & nymphææ, ana P. i. prunor. damasc. par. iii. Coquantur ad ℔. i. ß. In colat. dissolve syrupi de cichorio simplicis, & de nymphæa, ana ℥. ii. Fiat julep. pro iv. dosibus.

Ex iisdem simplicibus cum pullo gallinaceo, vel gallinâ juniori decoctis parari potest jusculum ad eundem usum. Vel

℞. Rad. chinæ ℥. i. ß. hordei integri P. ii. quat. sem. frig. maj. ℥. ß. Contundantur, iisque impleatur venter capi, aut pulli junioris. Fiat jusculum; cui adde sacchari ros. ℥. ß. Capiat per longum tempus. Reficit, & impinguat.

℞. Amygdal. dulc. excortic. & in aqua frigid. infusar. ℥. i. sem. quat. frig. maj. & papav. alb, ana ʒ. i. Contundantur in mort. marmor. sensim affundendo aquæ hord. ℔. i. In colat. dissolve manus Christi perlatæ ℥. iv. Fiat emulsio pro tribus dosibus.

Si intensiùs refrigerare est animus: adde unicuique dosi julepi, vel emulsionis, salis prunel ℈. ii. vel ʒ. i.

In usu refrigerantium hoc observandum, ni potentiora statim, & frequenter usurpentur, calorem enim debilem possent extinguere. Utilius autem est sensim; quàm subitò refrigerare. Humectantia verò semper tutiora sunt, quàm refrigerantia, quia lente suas exercent operationes.

Dum prædicta remedia usurpantur, viscerum corroborationi incumbendum est opiatâ convenienti, quæ in hunc modum confici poterit.

℞. Conservæ flor. borag. buglossi, & violar. ana ʒ. i. conservæ flor. nymph. ℥. ß. pulv. electuar. diamarg. frig. ℈. iv. rasuræ eboris, ossis de corde cervi, ana ℥. ß. margarit. præp. & corall. præp. an. ℈. i. fol. auri, num. iii. Cum syrupo de pomis, fiat opiata.

In summa extenuatione, clysteres nutrientes frequenter injiciendi sunt, ex jusculo pulli, vel capitis vervecis, cum saccharo & vitellis ovorum. Eorum autem quantitas exigua esse debet, alioqui compressis intestinis vim expultricem irritarent.

At inter cætera remedia, hecticis maximè idonea, lac principem locum obtinet, cùm omnibus dotibus præditum sit, quæ in hoc morbo desiderari possunt, quippe quod refrigerandi & humectandi vi præditum est: multùm nutrit; & facilè distribuitur. In illius usu eædem cautiones adhibendæ sunt quæ in phthiseos curatione fuerunt propositæ.

Inter remedia externa balneum aquæ dulcis primas obtinet; potenter enim refrigerat & humectat, partésque externas relaxat, ut promptiùs alimentum excipiant. Apud veteres balneorum usus erat frequentissimus, & quatuor partes habebant. In prima, nonnihil calidâ, exuebantur. In secunda erat solùm aquæ calidæ. In tertia solùm aquæ frigidæ. In quarta verò sudores, & madores abstergebantur. Galen. 10. *meth. c. 19.* harum balnei partium usum ita moderatur, ut ægri in primam partem balnei deducantur, quæ vapore balnei incalescat, ut pori aperiantur, deinde oleo dulci perfusi, in aqua calida immergantur ad corporis humectationem: post repentè in aquam frigidam injiciantur, subitòque educantur, exsiccentur oleóque inunguantur, ut poris condensatis humiditas inducta retineatur.

At verò cùm jam diu obsoleverit illa antiquorum in balneorum usu diligentia, à Practicis etiam nostris derelicta est illa hecticorum balneandorum methodus, quæ nec satis tuta judicatur. Si quidem metuendum esset, ne frigidæ occursu repentino corpus læderetur, ægérque subitum contrariarum qualitatum occursum ægrè ferret. Consultiùs enim, & compendiosiùs ab iis factum est, dum ægros in balneum aquæ moderatè calidæ conjiciunt, manè, depositis excrementis naturâ vel arte, duabus vel tribus horis post assumptum jusculum, vel lac, vel vitellos ovorum: in quo tamdiu æger immorari debet, donec spontè tepescat; ac tandem refrigeretur. Cùm enim Galenus balneum frigidum post calidum adeò necessarium censuerit, ut calidum sine frigido nihil prodesse existimet: frigidæ vices supplentur, si tamdiu æger in balneo moretur, donec spontè tepescat, & refrigeretur. At si nimis tardè hæ mutationes fiant, ut æger tædio afficiatur; aquæ frigidæ affusione balneum ad libitum tepescere & refrigerari poterit. Hæc tamen cautio adhibenda est, ut cùm triplex qualitas in eodem balneo haberi possit, æger in calida parùm immoretur, in tepida diutiùs, in frigida minimùm.

Licèt autem antiqui ex aqua simplici balnea parare consueverint, utilius tamen est ea magis humectantia efficere, decoctis in iis herbis emollientibus & humectantibus, ut malvâ, althæa, violaria, &c. vel hordeo & amygdalis contusis præcipuè æstatis tempore, quia balneum, ex decocto herbarum citiùs corrumpitur. A balneo æger linteis mediusculis molliter detergendus est. Posteà verò inungendus oleo violaceo, amygdal. dulc. cum butyro insulso. Postmodum ubi parùm requieverit, jusculum, vel aliud ferculum ei exhibendum est.

Balneum ex hydrelæo à Zacuto Lusitano maximè laudatur *observ. 35. lib. 3. Praxis admirandæ*, eòque asserit juvenem quendam curatum fuisse, cui balneum ex aqua simplici, & lac caprinum nihil profuerant. Tantæ utilitatis rationem ex eo desumit, quod balneum ex aqua dulci paratum, cui olei copia adjuncta sit, tensas partes emollit, siccas & arefactas humectat, & poros obstructos, ac præ siccitate convenientes aperiendo, ad extimas, maximéque distantes corporis partes, alimentum attrahit.

Quando æger non potest uti balneis, admoveantur epithemata cordi, & hepati, in hunc modum composita.

℞. Aquæ rosar. nymphææ: & portulac. ana Unc. iij. succi granatorum ℥. i. pulv. electuar. diamarg. frig. ʒ. ii. ossis de corde cervi ℈. i. camphoræ g. iv. Fiat epithema, cordi admovendum.

℞. Aquar. endiv. lactucæ, & cichorii, ana Unc. ij. aceti rosac. ℥. i. trium santal. an. ℈. ij. spodii ex ebore ℈. i. Fiat epithema, hepati admovendum.

Poterit etiam inungi regio hepatis unguento rosaceo, vel cerato santalino. Verùm oleis & unguentis parciùs utendum, quia febrem aliquando augere possunt.

Inter symptomata, quæ huic morbo supervenire solent, præcipuum est alvi fluxus, qui ægros ad interitum solet perducere. Qui quidem frænandus est decocto hordei excorticati & tosti, pro potu ordinario, syrupo cydoniorum, rosar. siccarum, lacte chalybeato, oryzâ coctâ in lacte, & similibus.

## SECTIO II.

### *De Febribus putridis.*

### PRÆFATIO.

Febres putridæ dividuntur in continuas, & intermittentes. Continuæ generantur, quando putridus vapor, seu calor præter naturam, qui è putrescentibus humoribus oritur, continuò cor affligit, calorémque continuum in eo excitat, unde etiam febris calor in universum corpus continuò diffunditur. Intermittentes verò fiunt, quando iidem vapores per intervala quædam ad cor deferuntur.

Continuæ rursum dividuntur in essentiales, seu primarias & symptomaticas. Primariæ, seu essentiales dicuntur, quando

 putredo

putredo in venis communibus, & extra partes privatas accenditur. Symptomaticæ verò, quando in parte peculiari inflammatâ putredo, aut suppuratio fit: è qua ob vasorum communionem vapor putridus cordi continuò communicari potest; quales apparere solent in pleuritide, peripneumonia, hepatitide, aliarùmque partium internarum inflammationibus. Continuæ primariæ rursum duplices sunt. Aliæ enim sine ulla exacerbatione, aut remissione, à principio ad finem porriguntur, & συνεχοὶ seu continentes appellantur. Aliæ verò manifestas habent exacerbationes & remissiones, & συνεχεῖς seu continuæ, generis nomine solent appellari. Et illæ rursùm ab exacerbationum, & remissionum diversitate, in tres species dividuntur. Aliæ enim tertianæ continuæ dicuntur, quæ tertio quoque die exacerbantur. Aliæ quotidianæ, quæ singulis diebus. Aliæ verò quartanæ, quæ quarto quoque die reduplicantur. Intermittentes etiam in tertianas, quartanas, & quotidianas dividuntur, prout earum paroxysmi tertio, vel quarto quoque die, vel singulis diebus regredi consueverunt. Aliæ etiam dantur febrium differentiæ, quæ vel accidentales sunt, vel ex prædictarum compositione ortæ, quas omnes singulatim & breviter explicabimus.

## CAPUT I.

### *De Febribus putridis continuis.*

Etsi variæ sint febris putridæ continuæ species, earum tamen omnium curationem simul describere statuimus, eò, quòd eadem fere omnibus conveniant remedia, quorum nonnulla secundùm magis & minus tantùm varianda sunt: quod ex Medici judicio, & artis usu magis, quàm præceptis particularibus dependet. Nos tamen, quantùm fieri poterit, in quo unaquæque differant, suis locis annotabimus.

Febres continuæ primariæ, seu essentiales, generari solent ex putredine humorum, qui in venis & arteriis majoribus continentur. Et pro varia humorum putrescentium natura variæ species emergunt.

Sinochus putrida nullis paroxysmis, aut exacerbationibus distinguitur; sed illius universum tempus una veluti accessione consumitur, quæ à principio ad finem pertingit. Ejùsque, sicuti & simplicis, tres constituuntur differentiæ. Quarum prima est, quæ à principio ad finem æqualis perdurat. Secunda, quæ paulatim augetur. Tertia, quæ paulatim decrescit. Prima acmastica, seu homotonos nominatur, fitque toto morbi decursu, cùm par est modus putredinis. Secunda epacmastica dicitur, cùm plus putrescit, quam dissipatur. Tertia paracmastica appellatur, cùm minus putrescit, quàm dissipatur. Licèt autem hujusmodi febres continuò crescant, aut decrescant, aut eundem tenorem servent; hoc tamen non impedit, quin illæ quatuor habeant tempora, si ad salutem terminentur; sed alia longiora, alia breviora, si juxta symptomatum vehementiam considerentur. Sic enim homotonos brevissimum habet principium & augmentum; longum verò statum. Epacmasticæ longum habent augmentum: paracmasticæ longam declinationem, reliqua autem tempora citissimè transeunt. Sciendum autem est, febrium putridarum tempora dupliciter considerari; vel quoad symptomata, vel quoad coctionem, & cruditatem; quæ duo in aliis febribus plerumque coincidunt: in synochis verò non item. Earum enim tempora non tam ex symptomatum incremento & decremento, quàm ex signis concoctionis æstimari debent, quæ in urinis præcipuè apparent.

Duæ autem synochi, seu continentis febris species à Galeno proponuntur. Una ex sanguine putrescente, de qua agit 2. *meth. cap.* 1. & 9. 9. tum etiam 9. *meth. c.* 3. & 5. Altera ex bile putrescente in majoribus vasis, de genere febrium ardentium: quam explicat 2. *de diff. febr. c.* 1. & 2. *de cris. cap.* 6. Prima dicitur synochus sanguinea, altera verò synochus biliosa. Licèt enim tota humorum massa, in venis contenta sanguinis nomen obtineat; quatuor tamen illius partes agnoscuntur, quorum magis temperata, sanguis speciatim nominatur: calidior, bilis; crudior & frigidior pituita; crassior autem & fæculentior, melancholia. Jam verò, si pars illa magna temperata; quæ sanguis propriè dicitur, reliquas copiâ superet, & tota massa putredinem concipiat; synochus sanguinea efficitur. Si verò tenuior sanguinis pars, & calidior, quæ flavæ bilis naturam æmulatur, reliquas partes superet, & putredinem concipiat; synochus biliosa exoritur.

Ab iisdem causis synochus putrida generatur, quæ synochum simplicem solent producere. Sicque non solùm constipatio: sed vasorum etiam obstructio, à multo sanguine, & crassis ac lentis humoribus impactis, hanc febrem efficere solet. Cùm enim per hujusmodi obstructiones fuliginosorum vaporum transpiratio impediatur; putredo generatur in sanguine, intra venas redundante.

Tertiana continua, quæ tertio quoque die magis affligit, à sanguine cacochymo bilioso, in vena cava putrescente, ducit originem. Illiùsque causæ sunt ea omnia, quæ humorem hunc multiplicare possunt: ut hepatis calida & sicca intemperies alimenta calida & sicca ætas juvenilis: inedia, aut victus tenuis & parcior, exercitatio vehemens & frequens, calida & sicca aëris constitutio, vigiliæ nimiæ, similia.

Quotidiana continua, (quæ barbaris *latica* nominatur, quòd latentem atque absconditum quendam calorem habeat) à pituitoso sanguine, intra venas putrescente producitur, & ideò singulis diebus suas habet exacerbationes. Corpora pituitosa solet adoriri, ut infantium & puerorum, tùm etiam senum, necnon eorum, qui habitu sunt corporis obeso, otio, & crapulæ dediti, locàque humida inhabitant. Minùs frequens esse solet hæc febris, quia pituita difficiliùs putrescit.

Quartana continua, quæ quarto quoque die intenditur, fit à sanguine melancholico, in venæ cavæ ramis putrescente. Eámque omnia efficere possunt, quæ humorem melancholicum generare, eìque putredinem inducere valent. Rarissima tamen esse consuevit.

Differentiæ febrium accidentales à pravis symptomatis desumuntur, quæ essentialibus complicari solent, ab iisque denominantur. Inter eas recenseri solent. febris ardens, colliquans, horrifica, asôdes, elôdes, syncopalis, epiala.

Causus, seu febris ardens propriè ea dicitur, ex Galeno 3. *Epid. com. text.* 34. quæ duobus hisce symptomatis perpetuò comitata est, calore scil. ardente, & siti inextinguibili, quantumvis ægri bibant. Dividitur autem ab eodem Galen. *com.* 4. *de vict. art. in acut. l.* 13. in legitimam, & notham. Legitima, seu exquisita est, quæ dicta duo symptomata semper evidenter conjuncta habet. Notha verò, in qua illa symptomata sunt minùs vehementia, sitisque est minus intensa, nec corpus ita uritur. Legitima, & propriè dicta, fit ab humore bilioso, intra majora vasa cordi vicina putrescente. Notha verò fit à bile, cui pituita permixta, vel pituitâ falsâ, in iisdem vasis putrescente. Hinc patet, febrem ardentem legitimam nihil aliud esse, quàm febrem tertianam continuam, cujus materia acrior & copiosior sit, & majoribus vasis cordi maximè vicinis contineatur, cùm materia tertianam continuam simpliciter efficiens, fit in vasis conspicuis motioribus. Rursùm, exquisitæ febris ardentis duæ sunt species. Una, quæ à principio ad finem unicam duntaxat accessionem obtinet, quam synochum biliosam suprà nominavimus, & synochus ardens etiam nominatur, quæ fit, cùm bilis putrescens vasa omnia cordi propinquissima occupat. Altera, quæ plures in se continet accessiones, & ardens periodica dicitur, fit ab eadem bile, contenta in vasis cordi vicinis, sed non omnibus, aut non ita propinquis, quemadmodum in synocho ardente. Ita ut tertiana continua, synochus ardens & ardens periodica, inter se tantùm differant, prout bilis magis, aut minùs acris, copiosa, & cordi vicina est.

Febris colliquans est etiam de genere ardentium, quæ propter calorem ingẽtem, confestim pinguedinem, carnem, partiùmque solidarum substantiam, vel aliquando humores venis contentos colliquat, atque dissolvit per insensibilem transpirationem, sudores, urinas, aut dejectiones. Excitari solet à materiâ tenui, acri, & biliosâ, quæ vehemens concipit incendium. Eique non raro adjunctam esse malignam & pestilentem qualitatem, docet Gal. *comm. in* 3. *Epid. sect.* 37. *sect.* 3.



Horrifica febris, φρικώδης Græcis appellata, ea dicitur, in quâ horrores frequenter solent accidere. Fitque ex mixtâ materiâ, biliosâ scilicet, & pituitosâ, & serosâ, quæ cùm inæqualiter moveatur, horrores istos excitare solet: nempe vel succensâ bile, humores crudos putrefaciente & commovente; vel tenui acri & serosâ materiæ portione, partes sensibiles, & membranosas vellicante, vel denique natura crudum humorem frustrâ excutiente. Hinc retracto ad centrum colore, frigent extrema: mox eodem emicante, incalescunt.

Assodes etiam febris ad ardentem referenda est, in qua ægri jactantur; & frequentibus inquietudinibus anguntur, graviter morbum ferentes, cum nauseâ utplurimum, & vomitu. Quia exoriri solet ex affectione ventriculi, ab acri & bilioso humore, ejus orificium, vel tunicas mordente.

Elodes dicitur illa febris, in qua sudores perpetuò funduntur: fitque ab ingenti humorum putredine, aut malignitate, substantiam corporis dissolvente.

Syncopalis febris ea dicitur, in qua syncope, aut animi deliquium frequenter ægrotantem corripit. Duæ illius species ponuntur ab Avicenna. Altera, ex bile tenui, acri, & venenatâ. Altera, ex pituita multâ, aut crudorum humorum copiâ. Prior syncopalis minuta appellatur, quia fit ab humore pauco, sed tenui, & venenato. Posterior ab eodem vocatur syncopalis humorosa, sive repletionalis, quia à multa crudorum humorum copia generatur. Idcircò ad pituitosas febres referri consuevit. Et ab aliis tantùm differt, quòd in hac major crudorum & pituitosorum humorum copia redundet. Et præterea conjuncta est oris ventriculi debilitas, ex qua in primis ægri frequenter in syncopen incidunt.

Epiala febris dicitur à Gal. 2. *de differ. febr. c.* 3. *lib. de inæquali intemper. cap.* 8. quando eodem tempore, per universi corporis minimas particulas, calor & frigus sentiuntur. Quamvis enim una & eadem pars contrariis alterationibus affici nequeat: id tamen, quod de febre epiala dicitur, de minimis particulis quoad sensum, non autem revera minimis intelligendum est. Hanc febrem duobus modis fieri docet Galenus. Altero quidem, à pituita vitreâ cum bile amarâ permixtâ, & in universum corpus diffusâ. A bile enim caloris; à pituita, frigoris sensus infertur. Altero autem, à pituita vitreâ solâ, sed partim putrefactâ, partim putredinis experte. Cùm enim pituita vitrea frigidissima, tam crassa & lenta sit; non promptè putrescit, nec tota simul, sed tantùm per partes; ita ut una ejus portio putrida fit, altera imputris remaneat. Istius igitur pituitæ per sentientes partes delatæ portio, quæ nondum putrescit, utpote frigidissima, frigoris sensum inducit: ea verò, quæ putredinem concepit, caloris sensum infert. Atque ita corpus universum eodem tempore calorem & frigus percipit. Platerus etiam, febris epialæ generandæ modum excogitavit, quando scilicet febres intermittentes eodem die concidunt, ut frigus posterioris accessionis incipiat, antequam calor prioris desinat: vel etiam, quando intermittentes cum continuis concurrunt, ut unius febris calor cum alterius frigore eodem tempore possit coincidere.

Dantur etiam aliæ febrium continuarum accidentales differentiæ, quæ cùm ad febres symptomaticas referri soleant, in earum expositione jam delineanda discutientur.

Quamvis autem symptomaticarum febrium curatio, è morborum particularium, ex quibus oriuntur, curatione dependeat; earum tamen ratio proponenda est, ne cum essentialibus confundantur.

Illæ igitur febres symptomaticæ nominantur, quæ ab humorum accensione & putredine, in aliquo viscere contentâ, oriuntur. Cujus generis esse solent febres illæ, quæ sequuntur pleuritidem, peripneumoniam, phrenitidem, anginam, hepatitidem, aliasque partium internarum inflammationes, ulcera, vel abscessus.

Advertendum autem est diligenter, (quod maximi est in praxi momenti, & à paucis animadversum) non omnes perpetuò febres, quæ cum partium inflammationibus conjunguntur, esse symptomaticas, sed quasdam etiam esse essentiales, quibus inflammationes prædictæ succedere soleant. Fit enim plerumque, ut sanguis corruptus, aut pravis humoribus refertus, postquam febrem excitavit, exagitetur à natura, & tanquam sibi noxius expellatur ad partes debiliores, aut humori recipiendo magis idoneas: unde in iis inflammatio producitur; quæ febrem istam non efficit, sed illi potius succedanea est. Sic nobis frequenter in usu practico videre licet ægrotantes, ab initio febre continua laborantes, per unam aut alteram diem; antequam dolor lateris & alia pleuritidis signa appareant. Sic multi tertio, vel quarto febris die, in phrenitidem incidunt: sic arthritici ferè omnes, antequam dolore, tumore, & inflammatione articulorum afficiantur, febre continua per unam aut alteram diem laborare solent. Sic; qui erysipelate tentantur, febre aliquandiu afficiuntur, antequam erysipelas appareat. Idipsum ostendit urinarum dispositio, quæ in hujusmodi inflammationibus notas putredinis in venis contentæ manifestas produnt. In principio enim crudæ apparent, in progressu verò signa coctionis in dies increscentis ostendunt. Tum sanguis è vena admodum corruptus interdum educitur. Quæ non fierent, si febres ejusmodi essent tantùm symptomaticæ, aut ab illis inflammationibus simpliciter dependentes.

Illæ autem febres, sive symptomaticæ sint, sive primariæ; & comitatæ partium inflammationibus, suas habent differentias accidentales. Si enim inflammatio sanguinea sit; febris illa phlegmonodes nominatur: si biliosa, erysipelatis naturam referens, typhodes nominantur. Peculiariter verò erysipelas ventriculi & intestinorum, febrem lipyriam accersit, in qua exteriora rigent, & interiora uruntur. Incendium enim internum, sanguinem & spiritus ad locum inflammatum attrahit: unde calor ita intenditur, ut interiora uri videantur, cum siti inextinguibili: exteriora verò frigore afficiantur, calore & spiritu destituta.

Lenta febris etiam ad symptomaticas referri consuevit, quæ oritur ex latente obstructione, ac putredine, visceri adeò contumaciter adhærescente impactaque, ut substantia visceris plerumque labefactetur. Ea, cùm putredinis portio in venas affundatur, sanguinique permisceatur, febrem excitat lentam, & adeò mitem, ut nullo gravi symptomate ægro molesta sit, & æger vix se febrire sentiat. Putredinis tamen aliquæ notæ in pulsibus & urinis apparent. Interdum verò ex visceris alicujus putredine, ac corruptione exoritur febris lenta, quòd per venas, visceri insertas, putridi & calidi vapores ad cor expirent. Frequentissimè autem talis febris in phthisicis excitatur, quæ in hecticam degenerat. Fit etiam interdum: cùm hepatis aut lienis substantia putredinem concepit; vel cùm circa mensenterium, omentum, aut pancreas, aliasque partes putredo incidit; vel etiam interdum, cùm fœtus, aut secundina in utero putrescit. Hicque febres, non solùm lentæ; sed etiam aliquando acutæ, pro ratione putredinis diversâ oriuntur. Ac denique ad hoc febrium lentarum genus referuntur illæ febres, quæ in cachecticis reperiri solent, & virginibus chlorosi laborantibus; easque Fernelius ex serosæ pituitæ in corpus effusæ levi putredine provenire statuit.

Præter hactenus enumeratas febrium continuarum differentias, quæ frequentissimæ sunt, & vulgò ab Authoribus proponuntur, dantur etiam nonnullæ, à causis peculiaribus & extraordinariis oriundæ, quæ in usu practico interdum solent apparere. Exemplo esse poterit casus à Zecchio relatus *cons.* 46. de quodam infante, vix secundum ætatis annum agente, & febre continuâ laborante cum gravissimis symptomatis, nempe inquietudine, motibus convulsoriis & nauseâ continuâ; cui etiam malum morem esse conjunctum inde conjiciebatur, quòd tam gravia symptomata febri non responderent. Omnes etenim partes externæ frigebant, licèt internæ urerentur, quod ex calore circa thoracem in hypochondria, nec non ex arida nigraque lingua intelligi facile poterat. Cujus causa erit sanguis putrescens in ventriculo contentus. Cùm enim huic infanti loquela impedita fuisset, ob innaturalem linguæ cum partibus subjectis colligantiam, & præsertim cum ea membrana,

quæ frænum dicitur: ideo nuper illi à Chirurgo lingua cultello à ſubjectis partibus ſeparata fuerat. In quo opere aperta vena aliqua ſanguinem in ventriculum effuderat, qui illic putreſcens, calidos, putridos, ac veluti venenatos vapores in cor & cerebrum expirando, omnium commemoratorum ſymptomatum cauſa fuit. Quomodo autem cauſa hæc animadverſa, & ſublata fuerit, operæ pretium eſt ex Zecch. hiſt. hic recenſere. *Si quando,* inquit, in appẽdice hujus conſilii, *mecum ipſe diligẽtiùs cõſidero, quàm difficilà ſit morbos internos, eorumque cauſas interiores aſſequi, in eã ſententiam facilè deſcendo, Hippocratem 2. de morb. vulgaribus, ſect. 4. non ſine maxima præmeditatione ſcriptum reliquiſſe, in omnibus obſcuris morbis tractandis oportere Medicum diligenter inveſtigare primum morbi inſultum, hoc eſt, primam occaſionem, unde quis ægrotare cœperit. Illinc enim & morbi cauſæ cognitio utplurimum dependet. Ecce exemplum. Nobiliſſimi infantis morbus ſanè acutiſſimus, unà cum cauſa obſcurus admodum erat, niſi mihi, de pueri & nutricis vita & conditionibus diligenter percontanti, ab ejus parentibus ſignificatum fuiſſet, quod duobus diebus ante primum morbi inſultum à Chirurgo quodam ſecta illi fuit membrana, quâ lingua cum partibus ſubjectis alligabatur. Rurſus interroganti, num ab opere ſtatim pronum collocaverint infantulum, atque nũ ſãguis ab ore fluxerit utrumque negarunt. Unde ſtatim conjeci ego, ſanguinem à loco vulnerato in ventriculum præcipitatum, ibique putrefactum, morbi & ſymptomatum commemoratorum cauſam extitiſſe. Nec me a me feſellit opinio, quandoquidem oleo amygdal. dulcium, ad ciendum vomitum propinato; ſanguinis corrupti grumos permultos excrevit. Atque ſtatim (DEO immortali favente) remiſſa fuit febris, ceſſarèque cœperunt ſymptomata omnia. Unde valenter & avidè mammis nutricis lac exſugere cœpit, totàque ſequenti nocte placidè dormivit, neque in poſterum quicquam mali perſenſit.*

Signa febrium putridarum continuarum diagnoſtica, alia continuitatem, alia putredinem, alia peculiares earum differentias oſtendunt.

Continuitas facilè dignoſcitur ex eo, quòd febris aſſidua ſit, & ad apyrexyam non deſinens.

Putredinem verò ſignificant, calor acrior & mordacior, quam reliquarum, acri & mordaci fuligine, ex putridis humoribus exhalente, productus. Pulſus non ſolùm magnus & frequens, ac non rarò inæqualis; ſed etiam hoc habet peculiare, ut ſyſtole velocior ſit, quàm diaſtole: quia expulſio fuliginoſorum excrementorum magis urget, quàm refrigeratio. Urinæ initio crudæ, aut parùm concoctæ. Exacerbationes certis temporibus factæ, quod tamen in ſynochis locum non habet. Rigor in primâ invaſione apparens. His accedunt ſymptomata varias febres putridas plerumque comitantia, ut nauſea, vomitus, gravitas corporis, dolor capitis, delirium, vertigo, ſingultus, anxietas, morſus oris ventriculi, ſitis, aſperitas & nigrities linguæ, tenſio hypochondriorum, aliaque. Hanc autem præceſſerunt laſſitudo ſpontanea, motus gravis, ſomnus turbulentus, vigiliæ, hypochondriorum tenſio, difficilis ſpiratio, capitis dolor & pulſatio, nauſea, inappetentia, excrementa fœtida & copioſa, crebra pandiculatio & oſcitatio, aut eorum nonnulla.

Peculiares verò febrium putridarum continuarum differentiæ ſequentibus ſignis diſtinguuntur.

Synochus putrida eadem habet ſigna, quæ in ſimplici fuerunt propoſita, ſed vehementiora: calor enim acrior eſt vigiliæ, dolor capitis, ſitis, inquietudo, aliaque ſymptomata vehementiora. Tum pulſus inæqualis eſt: ut major ſyſtole, quàm diaſtole appareat, urinæ crudæ, rubræ, craſſæ.

Bilioſam febrem indicant calor deurens, puſus valde frequens & velox, urina acris, flammea, initio ſemper cruda, ſine ſedimento, nauſea, vomitus bilioſi & dejectiones, magna anxietas, ſitis ingens, oris amaritudo, linguæ ariditas & nigrities, vigiliæ, delirium, laſſitudo ulceroſa præcedens, calor faciei pallidus, aut citrinus, ætas juvenilis, temperamentum calidum & ſiccum, tempus æſtivum. Victus ratio calida & ſicca, vacuationes bilioſæ ſuppreſſæ. Tertiana verò continua à ſynocho bilioſa diſtinguitur, quòd illa tertianas habeat exacerbationes, hæc verò illis omninò careat; & eodem tenore procedat.

Quotidianam continuam indicant, calor initio magis vaporoſus quàm mordax, poſt nonnihil acer, ſed inæqualis; propter humoris craſſitiem, quæ difficulter diſſolvitur, urinæ initio albæ, aquoſæ, & conturbatæ, poſt nonnihil rubræ, & craſſæ, pulſus rarior, tardior & minor, quàm in reliquis febribus; ſitis nulla, aut exigua; ſudor rarus, niſi adſit pituita ſalſa, facies ſubtumida, laxa & ſublivida, ſomnolentia, inappetentia; excretiones pituitoſæ, temperamentum frigidum & humidum; ætas ſenilis, tempus hyemale, victus frigidus & humidus, pituitæ evacuatio ſuppreſſa, quotidiana exacerbatio.

Quartanam continuam ſignificant calor minùs acer, quàm à bile, ſed acrior quàm à pituita; ſimiliter quoque ſitis major, quàm in quotidiana, minor quàm in tertiana: pulſus initio tardus, rarus, languidus: poſt validior, crebrior, valde inæqualis. Urina in principio tenuis, pòſt varia: corpus aridum & macilentum, color fuſcus aut obſcurus, temperamentum frigidum & ſiccum, ætas inclinans, tempus autumnale, aut magnas inæqualitates habens: vita multis curis & ſollicitudinibus implicata, hæmorrhoidum fluxus ſuppreſſus, tumor lienis, exacerbatio quartana.

Cauſi ſeu febris ardentis ſigna pathognomonica ſunt anteà propoſita: nempe calor corporis deurens, & ſitis inexpugnabilis. Hoc tamen annotandum eſt: ſi tuſſis aliqua ſupervenerit, ſitim inde minui, ab humore ſcilicet qui ex vicinis locis attrahitur: quamvis nunquam durante febre illa auferatur. Signa verò aſſidentia ſunt ea omnia, quæ febrem bilioſam indicare ſupra declaravimus. Ea tamen, quæ notham ardentem ſignificant, prædictis multò remiſſiora ſunt.

Colliquantem febrem ſignificant, ſubita corporis conſumptio atque emaciacio: oculi concavi, collapſa tempora, nares acutæ: dejectiones rufæ, pingues, fœtidæ, viſcoſæ, corpulentæ, ſinceræ, bilioſæ, & ſpumoſæ: urinæ pingues & oleoſæ.

Febres horrificæ & aſſôdes cognoſcuntur per ea quæ in earum deſcriptionibus propoſita ſunt.

In febre elôde madet continuò lento humore cutis, & calor ad tactum non multùm acer eſt. Diſtinguitur malignitas à copioſa putredine, quòd in cauſâ maligna urinæ ferè naturales, vel ab illis non admodum diverſæ appareant; vel quædam urinis innatent inſtar telæ aranearum, quando ſit colliquatio pinguedinis: vel ſi cum urina corpuſcula ervi, vel hordei ſpeciem referentia prodeant, quæ carnis colliquationem denotant: vel denique urinæ multitudo: per multos dies apparens quando ſanguis & humores colliquantur. His omnibus accedit maxima virium exſolutio: pulſus parvus, contractus, neque valde frequens eſt. In magna putredine urinæ craſſæ & confuſæ, pulſus magnus, mollis, frequens.

Syncopalem febrem ſignificant lipothymiæ & animi defectus, frequentes, Minuta verò, ab humoroſa diſtinguitur: quòd in illa bilioſæ, in hac pituitoſæ febris ſigna ſuprà recenſita appareant.

Epiala febris ex eo ſolùm dignoſcitur, quòd eodem tempore calor & frigus in toto corpore perſentiantur.

Febres denique ſymptomaticæ, tum etiam comitatæ cognoſcuntur ex iis, quæ in earum hiſtoria propoſita ſunt.

In ſingulis autem febrium putridarum continuarum ſpeciebus ſigna prognoſtica deſcribenda ſunt, quibus earum eventus præſagiri poſſit.

Ac primum, quòd ad ſynochum putridam ſpectat, cùm illa de genere ſit febrium acutarum, periculo non vacat. Attamen ſi concoctionis ſigna evidentia appareant die quarto, & nullus committatur error, ſalutariter die ſeptimo terminabitur. Si verò tardiùs ſigna concoctionis appareant, ad undecimum vel decimum quartum extendi poterit. Si verò concoctionis ſigna nulla appareant, ægri tornatilem faciem, ſeu inſtar ſphæræ turgidam habeant, morbi longitudinem ſignificat. Urina quantò rubicundior ab initio, cæteris paribus, tantò ſecurior, & citò morbum ſolutum iri ſignificat, ſi in ea ſigna concoctionis appareant: at cum cruditatis ſignis mortis periculum minatur, præcipuè ſi vires ſint debiles. Urina alba, peſſima, mortem



temque utplurimùm portendit. Ex ſynochi differentiis paracmaſtica ſecurior, acmaſtica pericolosior, epacmaſtica periculoſiſſima. Præterea ſynochus exquiſita & benigna ritè curata, ſecura: non exquiſita, & malignitatis particeps, cum ſævis ſymptomatis, & virium debilitate, periculoſa.

Bilioſæ verò febres quatenus acutæ, ſunt etiam periculoſæ: idque magis vel minùs, pro majori vel minori intemperie, ſymptomatum vehementiâ, & virium robore. Intemperies æſtimatur non ſolùm abſolutè ex ipſo caloris gradu, ſed etiam comparatè, ad ſtatum ægrotantis naturalem: ut quò major eſt ab eo receſſus, majus immineat periculum. Sic febris ardens in ſene, vel hyemis tempore adveniens, lethalis eſt utplurimum. Symptomatum vehementia conſideratur in actionibus animalibus, vitalibus, & naturalibus, in excrementis, qualitatibus mutatis, & propriis accidentibus. quorum enumeratio integrum opus exigit, prout à nobis expoſita ſunt in ſectione tertia noſtræ Semeioticæ, ex Hippocratis Aphoriſmis, prognoſticis, prorheticis, & Coacis prænotionibus deprompta, quæ in hunc locum facilè transferri poſſunt. Ac denique vires cum ſymptomatum vehementia comparandæ ſunt. Si enim validæ ſint, & adverſus hoſtium ſævitiam ſufficere poſſe videantur; bene ſperandum eſt, ſin minùs, meritò metuendum.

Quotidiana continua longa eſſe conſuevit, ob humoris craſſitiem & contumaciam: ſi tamen plures evacuationes accidant in illius decurſu, brevior eſſe ſolet. Periculum illius metiri oportet, comparatione factâ ſymptomatum vehementiæ cum virium robore. Ac præcipuè metuendum eſt, ne in cachexiam aut hydropem degeneret; propter hepatis & lienis obſtructiones, quæ in hiſce longis febribus contingunt.

Quartana contingua primaria rariſſima eſt: interdum tamen intermittens in eam degenerat, tuncque ut plurimum lethalis eſt.

Febris colliquans, horrifica, aſsôdes, elòdes, & ſyncopalis, quia nomina ſua mutuantur ex pravis ſymptomatis, quibus ſtipatæ ſunt, ideo ratione illorum periculoſiſſimæ ſunt, & lethales utplurimum.

Febrium denique ſymptomaticarum prognoſis ex partium affectarum præſtantiâ, ſymptomatum vehementia, & virium robore deſumenda eſt.

In omni autem febrium putridarum curatione indicationes deſumendæ ſunt à febre, ejus cauſa, & viribus. Priora duo ſui ablationem indicant: tertium ſui cuſtodiam. Hæc fient trium communium inſtrumentorum therapeuticorum miniſterio: diæta nimirum, chirurgia, & pharmacia.

Diæta in omnibus febribus bilioſis debet eſſe refrigerans & humectans; in pituitoſis & melancholicis magis calefaciens & attenuans. Aër igitur frigidus & humidus ſit, qui inſpiratione ad cor attractus, illius incendium maximè contemperat. Attamen ad illius occurſum corpus denudare nefas eſt, cùm diaphoreſis maximè neceſſaria impediatur, & fuligines ac ſudores intro repellantur. Interim tamen ſtragulis levibus mollibuſque æger operiendus, neque nimis integumentis onerandus; tum plumea ſtrata auferenda, laneis tantùm utendo; quibus etiam, magno urgente æſtu, coria inſternere conveniet. Lectus ſit ſpatioſus, ut in eo æger locum mutare poſſit. Ejuſdem linteamina, & induſia frequenter mutanda, contra vulgi opinionem, modò non ſint recenter lota, aut lotionem redoleant, & non inſtet criſeos tempus, in quo nihil movendum, ne naturæ motus perturbetur. Radii ſolares à conclavi arcendi, hominumque frequentia vitanda. Aqua de vaſe in vas ſæpius transfundenda. Pavimentum cubiculi aquâ cum aceto, aut aquâ roſaceâ conſpergendum; vel herbis floribuſque frigidis, ut foliis vitis, ſalicis, nenupharis, cannarum, floribus roſarum, violarum, & nymphææ, quæ in loco frigido aſſerventur, & ſæpius in die mutentur, hæc enim ſiccata calefaciunt: Si nimia frigiditas ſit, ut in hyeme, igne ſine fumo aliquantulum contemperanda eſt. In febribus tamen pituitoſis aër modicè calidus & ſiccus eſſe debet.

Alimenta quòd attinet, victus tenuis eſſe debet in acutis febribus. Et in eo ita ſevera fuit antiquorum diligentia, ut potiſſimum curationis partem in illo conſtituerent, ægriſque, febre acutiſſima laborantibus victum tenuiſſimum imperarent, ac ſolâ ptiſana hordei ægros nutrirent, utportè febricitantibus maximè conveniente cùm refrigeret & humectet, ſimulque extenuet & aperiat, nullamque evacuationem cohibeat. Duplex autem ptiſana erat. Una ſimpliciter dicta, ſive ptiſana integra non colata; altera colata, quæ cremor hordei nominatur. Hordeum à corticibus mundatum, in aqua ſimplici coctum, & in maſſam conglobatum, eſt ptiſana integra: hæc poſteà, cum expreſſione colata, cremor, aut ſuccus hordei dicitur.

At noſtris temporibus, in hac ſaltem regione, mulierum contumaciâ, & Medicorum indulgentiâ factum eſt; ut in quibuſvis febribus, quantumvis acutiſſimis, juſcula ſemper concedantur ex decocto carnium gallinæ, capi, vervecis, eaque utplurimùm tertiâ, aut ad ſummum quartâ quaque horâ exhibeantur. Æſtate veró pulli gallinacei; aut carnes hœdinæ, prædictis addi ſolent. Tum etiam per vices, ex pullo ſolo cum herbis refrigerantibus, ut lactucâ, endiviâ acetosâ, portulacâ, juſcula conficiuntur. Vel ordinariis etiam juſculis ſuccus limonum, arantiorum, aut granatorum, vigente magno ardore febrili, aut intenſa putredine, permiſcentur.

Præterea in febribus minùs acutis panatellæ exhibentur bis aut ter in die, ex pane loco cum juſculo confectæ. Hordeata etiam aliquando uſurpantur, ex ptiſana colata antiquorum, cum juſculo carnium prædictarum, & ſaccharo parata, vel etiam ſine juſculo, additis amygdalis dulcibus. Sed plerumque ea ventriculum gravant, ideoque juſculorum ſimplicium, & panatellarum uſus commodior viſus eſt: cùm tamen utiliſſimum ſit hordei mundati tantillum cum carnibus decoquere, & inde juſcula parare.

In longis febribus plenior victus carnibus pullorum, vituli, gallinæ, capi, perdicis, vervecis, aut earum contuſis, & conſummatis, ſimilibuſque convenit.

Circa tempus exhibendi cibos hoc in primis obſervandum ut numquam tempore exacerbationis, ſed in remiſſione febris exhibeantur. Si verò exacerbatio longior fuerit, in declinatione ipſius æger cibandus erit.

Pro potu vulgò uſurpatur in omnibus febribus continuis ptiſana recentiorum, ex decocto hordei & liquiritiæ parata. Cui, ſi febris ardentior ſit, addi poteſt aliquid lactucæ, acetoſæ, tamarindorum. Frequentiùs tamen addi ſolet rad. graminis, vel acetoſæ, quæ aquam vini colore eleganter inficit. In longis verò febribus addi poſſunt rad. fœniculi, petroſelini ſemen aniſi coriandri aut cinnamom.; Poſteriora tamen tantùm addenda ſunt, quoties ventriculus debilis à potu offenditur.

℞. Ptiſanæ vulgaris ex hord. & liquir. ℔. ii. ſpir. ſulph. q. ſ. ad gratam acid. cornu cervi ab alb. calcin. ʒ. i. Utatur pro potu ordinario, vas uſûs tempore agitando.

Uſurpatur etiam aqua panata, vel ſola, vel ſaccharo dulcorata, vel modico aceti permixta, vel aqua ſimplex decocta, ut cruditas ipſius auferatur, cui interdum permiſcetur ſaccharum: tum aliquando nonnihil ſucci vel ſyrupi limonum, granatorum, berberis, aut ceraſorum, vel ſpiritus vitrioli aut ſulphuris, quod ſufficit ad gratam aciditatem; vel ſalis prunellæ tantillum, ſi potentiùs refrigerandum ſit.

Laudatur aqua, in qua macerantur tamarindi, berberes, aut pruna.

Decoctum prunorum brinolenſium guſtui gratiſſimũ eſt.

Vel coquitur hordeum cum tamarindis, & ſub finem addito ſantalo citr. & cinnam. aromatiſatur. Qui potus non ſolum ſitim ſedat, ſed alvum laxat, hepar refrigerat & corroborat.

℞. Sacchari Uncias vjjj. ſalis prunellæ Unciam j. fiat pulvis, permiſcendus ptiſanæ pro potu ordinario. Cui etiam, ſiti admodum urgente, ſpiritus vitrioli admiſceri poterit.

De ſpiritu vitrioli & ſulphuris hoc diligenter advertendum, in febribus putridis magnum eſſe illius uſum, quia inſignem vim habet refrigerandi, aperiendi, putredini reſiſt-

re[illegible]stendi, inflammabilitatem humorum prohibendi; & sitim sedandi. Attamen in pleuritide, peripeumonia, hæmoptoë, phthisi, cæterisque pulmonis affectibus (nisi à crassa pituita vasa illius obstruente ortum habeant) ventriculi inflammatione, dysenteria, sanguinis mictu, renum & vesicæ ulceribus, plurimùm nocere & ab eo abstinendum esse.

In febribus, à bile valde tenui & calida, aut tenui acrique distillationi conjunctis, acida non conveniunt, sed potius leviter incrassantia, ut syrupus violaceus, & de rosis siccis, cum aqua hordei, vel panatâ, vel coctâ simpliciter permixtus.

Ubi humores crassi lentique abundant, syrupus acetosus loco prædictorum erit utilissimus.

Solent etiam interdum conservæ rosarum, violarum, buglossi, aquæ coctæ, vel aquæ hordei misceri, & per manicam Hippocratis trajici, pro potu ordinario, cui aliquot guttæ spiritus vitrioli utiliter addi possunt. Vel paratur tinctura rosarum, colore, & sapore jucundissima in hunc modum.

℞. Rosar. rubr. siccarum ℥.i. aquæ tepidæ ℔.iii. spiritus sulphuris aut vitrioli ʒ.i.ß. Infundantur per iii. aut iv. horas frigidè. Colaturæ adde sacchari albi ℥. iv. aquæ rosar. ℔.ß. Fiat julep. clarus pro potu ordinario.

Julepus Alexandrinus non parum etiam utilis & jucundissimus est, qui ita componitur.

℞. Aquæ fontis ℔.i. aquæ rosar. succi limon. & sacchari albi, an. ℥.iv. Coquantur lento igne dum spumaverint.

Quòd ad reliqua diætam spectantia attinet, somnus maximè utilis est, vigiliæ noxiæ. Nimius tamen somnus calorem nativum obruit, & excrementorum evacuationem impedit. Quies necessaria est in febribus acutis, in longioribus verò levis exercitatio utilis. Danda etiam opera est, ne ea quæ secundum naturam expelli debent, retineantur, licèt omnis immodica evacuatio, quæ vires exhaurit, cohibenda, omnesque vehementes perturbationes eliminandæ.

Inter chirurgica præsidia phlebotomia principem locum obtinet. Non solùm enim plenitudinem evacuat, sive ad vasa sit, sive ad vires, sive in toto, sive in aliqua parte: sed etiam influxum humorum obstruentium revellit, totum corpus refrigerat & perspirabile reddit, putredinem arcet, & putrescentium humorum concoctionem adjuvat. Statim igitur, & ab initio morbi sanguis detrahendus est (nisi virium infirmitas prohibeat, ut in febre syncopali, aliisque casibus) idque alvo prius laxata, enemate aut suppositorio. Quantitatem sanguinis indicabit plethora, vires, ætas, anni tempus, consuetudo, aliæque circumstantiæ. Veteres in synocho putrida, & ardente febre, sanguinem mittebant ad animi deliquium. Sed multò tutius est (ut in synochi simplicis curatione à nobis dictum est,) partitis vicibus quantitatem necessariam educere, quàm ægrum subitò in vitæ discrimen conjicere. Avicenna in febre ardente, & tertiana continuâ venæ sectionem prohibet, nisi urina crassa rubraque fuerit. Metuit siquidem, ne bilis magis effervescat, cujus frænum sanguinem esse dicit. Verùm à sapientioribus exploditur hæc sententia, cùm hujusmodi febres hæmorrhagiâ sæpe à natura ipsâ judicentur; tum phrenitidas interdum, aliasque inflammationes producant. Denique, cùm phlebotomia potenter refrigeret, ebullitionem potiùs cohibet, quàm excitet, cùm non solus sanguis, sed bilis etiam ei permixta, educatur, ita ut in ea massâ, quæ superest in venis majoribus, eadem maneat sanguinis ad bilem proportio, quæ priùs inerat. Imò verò, cùm vena secatur, si vegetæ sint ægri vires, & sanguis confertim erumpat, solus putris, & naturæ molestus excernitur, remanente in venis puriore; quod à paucis Authoribus est annotatum, quamvis in usu practico passim observetur. Si enim sanguis è vena guttatim effluat, purissimus est, quia motu proprio è vena egreditur. At si cum impetu erumpat, impurus & putris apparet, naturâ deteriorem massæ sanguinis partem expellente. Parciùs tamen sanguis mittendus est in naturis admodum biliosis, æstate mediâ & sub caniculâ, quàm in aliis naturis, & temporibus. In pituitosis verò & melancholicis febribus minori copiâ sanguis mittendus est, & perpetuò summa ratio habenda & coindicantium & contraindicantium, cùm febres quotidianæ utplurimum contingant in pueris aut senibus, regione frigidâ, aut tempestate hybernâ, quæ sanguinis quantitatem à morbo vel causâ morbificâ indicatam imminuunt. Quando febris fit à nimio labore, parciùs mittendus sanguis. Si ex nimio veneris usu febris contingat, phlebotomia perniciosa.

Circa tempus venæ sectionis advertendum est, non statim ab assumpto alimento venam esse aperiendam, sed peracta ventriculi concoctione, & alvo ab excrementis liberâ. Præstereà tempore remissionis febris, sanguis est detrahendus, non autem in vigore illius: tunc enim natura vim impetumque morbi, ac venæ sectionem ferre nequit. Quòd ad iterationem phlebotomiæ spectat: si ea ad evacuationem necessaria est; eodem die instituenda: si revulsionis causâ, diversis diebus. Nam ubi evacuandum est, præcipuè in acutis, subitò corpus in alium statum transferendum: tum sæpe accidit, ut morbus mox principium percurrat, ut posteà venæ sectione non ita commodè uti liceat. In revulsione verò respicimus ad motum humoris, quia rectiùs fit, si diversis vicibus & intervallo interjecto, natura contrario motui quasi assuescat. Intervallo enim temporis sanguis in partes effusus regurgitat in venas, & iteratâ venæ sectione utiliter extrahitur. Iterandam esse venæ sectionem intelligimus, si sanguis primò detractus valde putris fuerit, ejusque in venis magna copia superesse videatur.

Imò verò licèt sanguis ab initio purus, ac minimè corruptus appareat, non tamen desistendum est ab illius detractione, quin potius ea continuanda est, donec impurior & corruptior appareat. Et certe utilissimè observari potest in febribus acutis præceptum ab Hippocrate traditum 4. *de victus rat. in morbis acutis*, in pleuritidis curatione, ut scilicet sanguinis detractiones continuentur usque ad caloris mutationem; ut si ab initio corruptus educatur, continuetur evacuatio, donec purior appareat: & contrà si ab initio laudabilis prodeat; eò usque educatur, donec impurus corruptus extrahatur.

Est tamen quædam diversitas adhibenda in utroque casu. Si enim ab initio sanguis laudabilis educatur, iteratio debet fieri ex eadem vena; ut sanguis putridus in profundo corporis residens citiùs educatur. Si verò ab initio sanguis putridus educatur, ex altero brachio sanguis detrahendus, & consequenter ex utroque brachio alternandæ sunt phlebotomiæ.

Si verò symptomata demonstrent putredinem subesse in interiore ramo venæ cavæ descendentis; ut æstus & dolor lumborum, urinæ rubor & crassities; post duas aut tres phlebotomias in brachiis celebratas, è saphena sanguinem mittere conveniet, eàmque evacuationem bis aut ter repetere.

Si in postremis sanguinis missionibus portio quædam laudabilis appareat, ita ut non adeo putridus videatur ut anteà signum est naturæ restaurantis & restituentis novum sanguinem, & probum in putridi vacuati locum. Contra verò, si quò magis educitur, eò deterior appareat; signum est, morbum in pejus ruere, & putredinem augeri, unde partium interiorum narcosis metuenda est.

Vena in cubito vel basilica, vel mediana ut plurimum secanda est, ex brachio dextro frequentiùs, ex sinistro verò interdum, cùm videlicet major tensio in sinistro hypochondrio, quàm in dextro percipitur. Aliquando tamen in pede vena utiliter aperitur, si revellendum sit, & vires sint debiles, & materia caput petat, & capitis dolor ac vigiliæ infestent.

Frictiones in febribus putridis raro usurpantur, nisi in syncopalibus: quarum curationem, in symptomatum curationibus, in fine hujus capitis trademus.

Cucurbitulæ verò frequentiùs usurpantur, præcipuè cum scarificatione: & sunt vicariæ venæ sectionis, quando vires, aut ætas illius usum non permittunt.

Pharmaceutica remedia duplici genere comprehenduntur, quorum alia evacuantia, alia alterantia nominantur. Sub evacuationibus comprehendimus purgantia, vomitoria,



sudorifica, diuretica. Sub alterantibus verò refrigerantia, attenuantia, incidentia, aperientia, roborantia. Quorum omnium compositionem & usus, juxta praxeos ordinariæ methodum, seriatim describemus.

Atque ut à purgantibus incipiamus, maximè controvertitur apud Autores, an illa in principio febrium putridarum exhibenda sint. Quod dissidium, missis disputationum ambagibus, ita resolvendum est. Ratione materiæ febrem putridam continuam immediatè producentis, quæ in venis majoribus continetur, purgationem in principio non convenire, nisi ea turgeat, id est, ita exagiretur à natura irritata, ob pravam ejus qualitatem, eamque expellere conante, ut inde excretioni magis disposita sit, & ex illa turgentia metuendum sit, ne in aliquam partem nobiliorem irruat; quod tamen quia raro contingit, utplurimum illius concoctio expectanda est, antequam per medicamenta purgantia ejusdem evacuatio suscipiatur. Ratione verò materiæ in prima regione contentæ, si plurima illa sit, quæ febrem augeat, naturam gravet, eàmque à materiæ in venis contentæ concoctione avertat, purgantia, altero à venæ sectione die exhiberi poterunt, sed leviora, quæ primam tantùm regionem evacuent. Humores autem vitiosos & excrementitios in prima regione, hoc est, ventriculo, intestinis, mesenterio, aut circa præcordia redundare, cognoscimus ex nauseâ, oris amaritudine, siti, dolore stomachi, aut alterius partis in ventre inferiori contentæ, alvi fluxu, aliisque symptomatis, quorum ratione aliquando purgatio ipsi venæ sectioni præmittenda est. Erunt autem hujusmodi medicamenta, cassia, manna, tamarindi, catholicum, electuarium lenitivum, diaprunum simplex, syrupus rosaceus, de cichorio compositus cum rheo; quæ variis modis concinnari poterunt in hunc modum.

℞. Cassiæ recenter extractæ ℥. j. pulpæ tamarind. ℥. ß. Cum saccharo fiat bolus. Vel

℞. Catholici ʒ. vj. electuarii lenit. vel diaprun. simpl. ʒ.ß. cremoris tartari ʒ.j. Fiat bolus. vel

℞. Fol. endiv. cichor. acetos. an. M. ß. tamarind. ℥. ß. Coquantur ad ℥. vj. In colat. dissolve catholici ℥. ß. mannæ & syrupi rosac. an. ℥. Misce, fiat potio.

Si medicamentum paulò fortiùs desideres, addere potes rhab. ʒ. j. vel ℈. jv. in aqua endiviæ, vel cichorii, infusum cum santalo citrino. Imò verò & interdum, si febris non sit intensior, sennæ ʒ. jj. vel jjj. decocto addi poterunt.

Quidam rhabarbarum rejiciunt, quia calefacit: tum etiam mannam, & syrupum rosaceum, quia dulcia cùm sint, facilè in bilem vertuntur. Verùm aquis vel decoctis refrigerantibus rhabarbarum infusum, vel manna, aliáque dissoluta, nullum afferre possunt incommodum; præcipuè si dictis decoctis addantur tamarindi, qui ad hunc usum maximè commendantur, vel pulma eorum simul exhibeatur.

Nonnulli utuntur in biliosis febribus sero lactis caprini, idque appositè: nam & ardorem febrilem temperat; & bilem evacuat, & viscera corroborat. In cyatho uno seri lactis infundatur per noctem rhab. ʒ. j. vel ʒ. j. ß. Vel addunt syrupi rosac. ℥. jj. aut tres, exhibent manè, & posteà alias duas libras propinant, ne totum serum medicamenti sapore inficiatur.

Purgationem, quæ fit in principio febrium putridarum, vulgus Medicorum vocat minorativam, eam verò, quæ fit concoctâ materiâ, eradicativam: quæ etiam in principio convenit (ut dictum est) ex sententia Hippocratis, si materia turgeat. Illa autem turgentia, seu orgasmus materiæ morbificæ cognoscitur ex eo quòd æger percipiat in variis partibus dolores leves ac fugaces, admodùmque mobiles. Varias etiam patitur in facie, aliisque partibus, coloris mutationes, ut nunc rubeat, nunc palleat aliquâ faciei parte. Ac denique anxietatibus & inquietudinibus maximè torqu etur.

Illud tamen Hippocratis præceptum de purgatione in turgentia materiæ, in praxi ordinaria non observatur; sed potiùs apparente humorum orgasmo ad phlebotomiam tutiùs confugimus, sicque faciliùs præcavemus, ne humores commoti irruant in aliquam partem nobilem, qui à medicamento purgante magis exagitati, promptiùs in eam præcipitari possunt.

Aliquando etiam in principio harum febrium vomitus provocandus est, cùm videlicet ægrum nausea aut vomitus valde urget: tunc enim natura per superiora materiam morbificam evacuare nititur, & Medicus illius motum adjuvare debet. Sæpéque accidit, ut magna materiæ copia in ventriculo & vicinis locis contineatur, quæ per vomitum quamprimum educenda est, cùm nulla tam copiosa & excrementitiæ materiæ concoctio expectari queat; & quodcumque ingeritur, in humorem consimilem immutetur, peccantem materiam augeat. Rectè enim annotavit Fernel. *lib. 3. meth. med. c. 3.* omnem illuviem in ventriculo, liene, pancreate, mesenterio, & cavis hepatis contentam, per vomitum commodè expurgari, quæ interdum medicamentis per inferiora purgantibus, etiam pluries exhibitis, deturbari nequiverit. Et non raro fit ut materiâ per vomitum rejectâ, febris ab initio tollatur, quæ longa alioqui futura esset, materiâ illâ in penitiores corporis partes transmissâ, & sanguini permixtâ.

Ex vomitoriis autem medicamentis, cùm triplex eorum gradus constituatur, mitiora eligenda sunt, ut aqua hordei tepida cum oleo amygdalino, vel communi, vel cum aceti albi exigua quantitate. Item syrupus acetosus, aut oxymel simplex, cum jure pulli, vel decocto sem. anethi, raphani, atriplicis, quibus etiam oleum addi potest. Quæ omnia ad ℔. j. vel majorem quantitatem exhibenda sunt, nam in minori quantitate assumpta retinentur in ventriculo. Cùm autem debiliora hæc vomitoria non sint valde efficacia, ad mediocria aliquando confugere licet, quæ in tertiana intermittentis curatione infrà proponentur.

Clysteres verò non solùm in principio morbi, ante venæ sectionem, sed etiam toto illius decursu injiciendi sunt singulis, vel alternis diebus, si alvus liberè non fluat, compositi ex decocto emollientium & refrigerantium, ut hordei, prunor, malvæ, violariæ, mercurialis, brancæ ursinæ, atriplicis, lactucæ, endiviæ, sempervivi, nymphææ: dissolvendo catholicum, cassiam, diaprun. simpl. saccharum rubr. mel violaceum, mercuriale, ol. nymphææ, violac. &c. In febre tamen intensiori satius est olea non addere, quia facilè inflammantur.

Nota primò, semperuivi majoris in decocto unius clysteris, squamas tres, vel iv. tantum esse præscribendas, quia potissimè refrigerat, & majori copiâ usurpatum intestina labefactare posset.

Nota secundò, in omni febre biliosa clysteres non actu calidos, sed levem tantùm teporem adeptos, esse injiciẽdos.

In pituitosis febribus fiunt decocta ex herbis emollientibus, cum sem. anisi, fœniculi, carthami, flor. chamom. & meliloti; dissolvendo hieram, diaphœnic. mel rosaceum, mercuriale, oleum chamæmel. anethinum, vel commune. Cùm verò, ut suprà annotatum est, integra & absoluta purgatio, quam eradicativam nominant, non nisi concoctâ materiâ instituenda sit, Medicus ab ipso morbi initio post primam venæ sectionem, & primarum viarum evacuationem, ea medicamenta usurpare debet, quæ humores crudos præparant ad concoctionem & evacuationem, simulque calorem febrilem contemperant; putredinem arcent, & obstructiones reserant, qualia sunt julepi, juscula, emulsiones, aliáque infra recensenda.

Julepi componuntur in materia biliosa, ex syrupis de limonibus, granatorum, de agresta, acetosa simplici, de succo acetosæ, de cichorio simplici, oxysaccharo, cum aquis endiviæ, & graminis, & cichorii.

Vel meliùs ex decoctis rad. acetosæ, cichorii, fol. acetos. capill. ven, scariolæ, dentis leonis, seminum frigidorum, tamarindorum, cum syrupis prædictis.

Interdum verò ad intensiùs refrigerandum, sal. prunellæ additur ʒ. i. pondere pro unaquaque julepi dosi vel spiritus vitrioli aut sulphuris q. s. ad moderatam aciditatem.

Acida in biliosis febribus nunquam omittenda; quia amara dulcificantur per acida: quæ si intensa sint in suo gradu, ut spiritus vitrioli, aut sulphuris, ipsius aloës, & colocynthidis amaritudinem delent. Bilis autem flava, suo amarore spoliata, mortua est & innoxia.

Ex ſuccis etiam parari poſſunt julepi, ſummæ efficaciæ, & guſtui gratiſſimi, in hunc modum.

℞. Succi pomor. redolent. recenter extracti, & per reſidentiam depurati ℥. iv. ſucci limon. ℥. jjj. aquæ roſar. ℥. jj. ſucci granat. ℥. j. ſacchari albiſſ. ℔. ß. fiat julep. clarificatus pro jjj. doſib.

Si bilis valdè acris & tenuis ſit, quæ orgaſmum faciat, diarrhœam, aut gravem aliquam aliam fluxionem pariat; incraſſantes julepi componendi ſunt ex aquis lactucæ, portulacæ, papav. rhœad. nymphææ, roſar. cum ſyrupis violaceo, jujubino, de roſis ſuccis, de ſucco portulacæ, papav. rhœad. papav. albi, vel ex decoct. lactuc. portul. plantag. flor. nymphææ, papav. rhœad. & viol. cum ſyrup. præd.

Notandum tamen ſyrupum violaceum, alioſque dulciores, ſolos non eſſe exhibendos: tum quia lavant ſtomachum: tum etiam, quia antequam in venas penetrent, ventriculi calore in vaporem calidum convertuntur, qui poſteà ſitim intendit. Idcirco aliquid ſyrupi cujuſdam acetoſi ſemper admiſcendum, ut faciliùs penetrent venas, & magis calori febrili reſiſtant.

In progreſſu febris, apparente concoctione, decoctis prioribus adduntur rad. aſpararagi, liquiritiæ, folia agrimoniæ, pimpinellæ, hepaticæ, capill. ven.

In febribus pituitoſis & chronicis magis incidentia, attenuantia, & aperientia præſcribuntur, à debilioribus tamen incipiendo, qualia ſunt ſyrupus acetoſus, capill. ven. byzantinus, cum decoctis, agrimon. capill. ven. betonicæ, liquirit. paſſul. In progreſſu verò prædictis adduntur ſyrupi de duabus, & quinque radic. acetoſus compoſit. de hyſſopo, oxymel. ſimplex & compoſit. Decocto verò adduntur rad. 5. aperitivæ, fol. hyſſopi, cardui bened. & (ſi materia ſit valde impacta, viſcida, & lenta) chamædryos, & centaurii minoris. Quibus ſi ſal tartari, & ſpiritus vitrioli addantur, feliciùs operantur.

In febribus melancholicis adduntur, quæ vim aliquam humectandi obtinent, ut ſyrupus violac. bugloſſi, borrag. de pomis circa initia: Poſtea verò de fumaria, de apithymo de 5. rad. oxymel ſcilliticum, cum decoctis primùm bugloſſi, borrag. ceterach. capill. ven. ſumariæ, lupulorum, deinde cuſcutæ, ſcordii, centaurii min. corticum caparum, fraxini, & tamariſci.

Ac denique in nothis febribus, ex variorum humorum miſcella oriundis, prædicta remedia commiſcenda ſunt, ita tamen, ut eorum, quæ prædominantem humorem reſpiciunt, major quantitas præſcribatur.

Pro delicatioribus juſcula medicata, juleporum loco, præſcribi ſolent: tum etiam, ne ægri ejuſdem remedii diutius uſurpati tædio afficiantur; eaque componuntur ex prædictis rad. & herbis, guſtui gratiora eligenda, cum pullo gallinaceo, vel fruſtulo gallinæ, aut capi: iiſque interdum quando magis refrigerandum eſt, ſalis prunellæ drach. j. ſpiritus vitrioli guttæ aliquot addi poſſunt.

In febribus tamen lentis & diuturnis, à contumacibus obſtructionibus productis, chamædrys, licèt amara, cum cichoraceis, in juſculis decoqui poteſt, & Montanus in conſiliis decoctionem cichorii, & chamedryos in juſculis velut admirandam prædicat, in iis, quibus febris longa cum obſtructionibus conjungitur.

In febribus pituitoſis decoctum chamæm. præſtans, ex Zacut. *obſerv. 29. prax. admir. lib. 3.*

Emulſiones etiam hic locum habent, & julepis gratiores ut plurimum eſſe ſolent. Tum maximè uſurpantur, ubi febris ſiccam viſcerum intemperiem habet comitem, vel catarrhum tenuem, vel pulmonis, & partium ſpiritualium phlogoſin; vel denique, ut remediorum formulæ immutentur, ne æger longioris juleporum uſus tædio afficiatur. Harum autem emulſionum compoſitio in præcedentibus curationibus deſcripta eſt.

Aqua frigida, magnâ copiâ exhibita, in febribus etiam putridis continuis, à veteribus uſurpari ſolebat, & à recentioribus quam pluribus laudatur. Verùm, quemadmodum in ſynocho ſimplici ſuſpectum illius uſum eſſe diximus, ſic jam prudenti Medico conſultius fore dicimus, ab ea abſtinere, propter rationes dicto loco propoſitas.

Conferet tamen aliquando in magno æſtu febrili aquæ frigidæ bonum hauſtum ad ℥. x. vel xjj. cum guttis aliquot ſpiritus vitrioli exhibere: ab ea enim iidem interdum affectus producuntur, quos Galenus aquæ frigidæ tribuit, ad ℔. jjj. vel jv. exhibitæ. Cùm tamen inde ea pericula metuenda non ſint, quæ Galenus ipſe ex præpoſtera magnæ illius aquæ frigidæ copiæ exhibitione ſæpe contingere fatetur. Spiritus enim vitrioli facit, quo minùs aqua obſtructiones augeat; quin potius eas aperit, & citò penetrat; atque viſcera pervadit, nec moratur in hypochondriis, ut aqua frigida ſimplex, ſed aquis mineralibus & acidulis valde affinis evadit, quæ licèt magna copiâ ſumantur, non gravant hypochondria, & citiſſimè reſiciuntur; necnon obſtructionibus reſerandis opportuniſſimæ ſunt.

Ad vires reficiendas, quæ in omni febre vehementi plurimum dejiciuntur, conveniunt opiatæ, & condita roborantia, compoſita ex conſervis rad. bugloſſi, fol. acetoſæ, acetoſellæ, ſtipitum lactucæ, flor. bugloſſi, borrag. violar. cichorii, roſarum, pulpæ citri, quæ vulgò acidum citri nominatur. Quibus adduntur pulveres coralli, margarit. raſuræ eboris, cornu cervi, diamarg. frig. triaſantal. diarrhod. abbat, confect. alkermes, de hyacintho; quæ vulgò in ſequentes, aut ſimiles formulas redigi ſolent.

℞. Conſervæ flor. borrag. bugl. & roſar. ana ℥. jj. confect. alkerm. ʒ. j. ß. pulv. electuar. diamar. fr. raſuræ eboris, coralli præp. & margarit. præp. ana ℈. ß, ſacch. roſ. ad pondus omnium, folia auri num. jjj. Fiat conditum, auro coopertum, quo utatur frequenter ex cochleari per ſe, ſuperbibendo parum aquæ potus ordinarii, vel cum eadem aqua pro potu admiſceatur, vel cum juſculis.

℞. Conſervæ cichorii, acetoſæ, lactucæ, & acidi citri, ana ʒ ß. pulv. ſantali citrini, & margarit. præp. ana ℈ j. ſpiritus vitrioli ℈. ß. cum ſyrupo violaceo, fiat opiata.

℞. Conſerv. flor. bugloſſ. roſarum & violar, an. ℥. j. aquar. endiviæ, acetoſæ, & borrag. ana ℥. jjj. Miſceantur ſimul. Calefiant ſuper cineres, per colum trajiciantur. Deinde adde confect. alkerm. ʒ. jj. pulv. elect. diamarg. frig. ʒ. ß. coralli præpar. margarit. præp. & raſur. eboris, ana ℈. j. ſyrupi de limon. & granat. ana ℥. jjj. Miſce. Detur ſingulis vicibus cochleare.

Pro delicatioribus, & in magna virium exſolutione julepus ſequens guſtui gratiſſimus componi poterit.

℞. Aquar. acetoſæ, naphæ, & roſar. ana ℥. j. ß. ſyrupi de limon. granat. an. ℥. ß. confect. alkerm. ʒ. j. Miſce. Utatur ex cochleari frequenter.

Uſurpatis per aliquot dies remediis alterantibus, & humores noxios præparantibus ac concoquentibus, & eorum purgationi incumbendum eſt inclinante febre, & quando concoctionis ſigna apparent, vitando dies criticos. Idque paulò fortioribus medicamentis, quàm quæ in principio uſurpanda jubemus, cujus generis ſunt ſenna, rhabarbarum, agaricus, catholicon duplex & ſimilia, quorum materia & doſis peccantibus humoribus, & naturis ægrotantium, à perito Medico erunt accommodandæ, Nonnulli etiam ad diagrydiata audent tranſcendere, ut diaprun. ſolut. diaphenicum, electuarium de ſucco roſar. aut diacarthami. Quæ tamen in febribus continuis rariſſimè uſurpanda ſunt, cùm ſcammonium humores maximè inflammare ſoleat, & ſitim vehementer excitare; idque præcipuè in febribus ardentibus, quibus plurimùm noxia ſunt, diagridiata medicamenta. Imò verò rhabarbarum, etſi benignum, ac præſtantiſſimum medicamentum, in valdè bilioſis febribus apud nonnullos ſuſpectum eſt, propter calefaciendi, & exſiccandi vim, quâ inſigniter præditum eſt. Quamvis illius noxa magnâ ex parte præcaveri valeat, ut anteà dictum eſt, ejus infuſione factâ in aquis refrigerantibus, eàmque permiſcendo cum decocto tamarindorum, & herbarum refrigerantium, addendo caſſiam, ſyrupum roſac. de cichor. compoſ. & ſimilia.

Si febris protrahatur, purgatio erit identidem repetenda, interjectis præparantibus & concoquentibus, donec tota illius minera ſublata fuerit. Alioqui, ſi ante integram febris ſolutionem à purgatione ceſſetur, periculum erit recidivæ. Quod tamen præceptum reſtrictione quadam indiget. Si enim pòſt repetitas pluries purgationes febris lenta per-



ſeveret, quæ ægrum ſenſim abſumat, & in tabem præcipitare videatur; optimum erit purgationes intermittere, & febrem ſolâ victûs ratione, alterantibúſque remediis oppugnare. Contingit enim aliquando, ubi prava quædæm eſt viſcerum affectio, diuturnitatis febris cauſa, ut quandiù medicamenta exhibentur, tamdiù morbus perſiſtat. Fatigatur enim natura, quæ deinde vires reſumens morbi cauſam concoquit, & concoctam expellit.

Si tamen febris lenta ab obſtructionibus oriatur, qualis in pueris ſæpiſſimè contingit, frequens purgatio, eaque leviſſima, per epicraſin humores educens, morbum auferre ſolet, ſi præſertim ex rhab. componatur, quod & obſtructiones aperit & viſcera corroborat. Cujus elogium à Montano celebratum, *conſ. 10. de febribus hic tranſcribi* meretur. Ille curam proponens pueri, febri lentâ ex obſtructionibus laborantis: *Inter reliqua*, inquit, *quod ſemper certâ fide à me longo experimento probatum eſt, laudo, ut ſingulis diebus ſumat infuſionem rhab. in aqua endiviæ. Nunquam enim vidi febrem ex obſtructione, hoc remedio non eſſe ſublatam, ſi modo pertinaciter quiſpiam in ejus uſu perſeveraverit. Quandoque enim craſſiſſimos humores impactos & obſtructiones quæ ob caloris imbecillitatem, facilè tolli non poterant, ex rhab. aſſumptione curatas vidi. Conſuevi igitur accipere libram aquæ endiviæ, in qua drachmam rhab. infundo, in panno lineo involutam. Deinde ſingulis diebus ℥. iv. illius infuſionis facta aliqua expreſſione: accipi jubeo circa auroram: & eſt ejuſmodi doſis puerorum: neque deſiſto ab hac potione, priuſquam videam omninô & febrem, & obſtructiones fuiſſe ſublatas. Auferuntur enim proculdubio ſi reliqua rectè fiant; & curationi conſentiant.* Hæc Montanus. Apud nos autem in communi uſu eſt bochetum rhabarbari, quod hujuſmodi pueris, febre lentâ cum obſtructionibus laborantibus, feliciter exhibemus pro potu ordinario. Et fit rhab. drach. ſemis, vel drach. 1. (prout puer ægriùs, vel faciliùs ſaporem ferre poteſt) craſſiuſculè tritam, & nodulo incluſam infundendo in aquæ fontis ℔. ij. vel iij. frigidè per diem integrum. Ejúſque uſus continuatur per menſem, aut diutiùs, ſi morbi contumacia id poſtulet. Eique interdum, ſi febris admodùm remiſſa ſit, & corpus pituitoſum, aliquid vini additur ad ingratum rhab. ſaporem corrigendum.

Poſt purgationem materiæ morbificæ, natura plerumque in morbi declinatione per urinas excernere reliquias conſuevit, quod ex iis copioſioribus, vel craſſioribus colligere licet. Illius motus adjuvandus eſt diureticis medicamentis, iiſque temperatis: qualia ſunt emulſiones, & aperientia in julepis & juſculis ſuprà deſcripta: quibus, ſi febris admodùm remiſſa ſit, aliquid radic. fœnic. & petroſelini, vel fol. abſinthii, addi poterit, idque præſertim in febribus pituitoſis, ut quotidiana continua.

Si verò natura ad habitum corporis materiæ morbificæ reliquias propellat; ſudorifica uſurpanda ſunt: non calida illa quidem, quæ magis propriè ſudorifica ſunt, ſed alia temperata, quæ eadem ferè ſunt cum diureticis: & prout attenuandi vi prædita ſunt, humores diſponunt, ut faciliùs à natura per locum ſibi magis convenientem expelli valeant. His tamen addi poſſunt aquæ cardui bened. ſcabioſæ, ſpiritus vitrioli, aliàque, in febribus malignis fuſiùs deſcribenda.

Præter interna remedia, extrinſecùs etiam varia adhibentur, ad calorem febrilem contemperandum, partium principum robur confirmandum, vel poros cutis relaxandos, & fuliginem, calorémque febrilem foràs attrahendum, Epithemata nimirùm linimenta, aliàque cordi, hepati, aliiſque partibus admovenda. Quæ calori temperando deſtinata ſunt, nonniſi in ſtatu, aut declinatione admovenda, dum calor ad exteriora ſeſe diffundit; non in principio, vel augmento, dum circum viſcera adhuc reſidet, nec etiam inſtante criſi.

Cordi epithema admovendum, in hunc modum componi poterit.

℞ Aquar. bugloſſi, acetoſæ, nymphææ, roſar. an. ℥. iii. aceti roſac. vel ſucci limon. ℥. i. pulv. electuar. diamarg. frig. & triaſantal. an. drach. i. camphoræ, & croci, an. g. v. Miſce. Fiat epithema, applicandum tepidè cum panno ſcarlatino.

Ad magis roborandum, & odoris gratiam epithemati conciliandam, adde aquæ napha ℥ iii. confect. alkerm. drach. i.

Ubi magis roborare eſt animus, epithemata ſolida cordi applicantur, in hunc aut ſimilem modum compoſita.

℞. Conſervæ bugloſſi, & roſar. an. ℥. i. confect. alkerm. drach. ii. pulv. electuar. diam. frig. drach. i. ſem. Cum ſucco limon. vel aqua roſar. Fiat epithema ſolidum applic. poſt liquidum.

Vel formâ linimenti magis cardiacum ita paratur.

℞. Confect. alkermes & de hyacinth. an. ʒ. iii. pulv. elect. tria ſantali, & diamarg. frig. an. ʒ. ii. Cum aqua roſar. fiat inſtar linimenti, quo illinatur regio cordis.

Ad roborandum quoque, & fuligines, calorémque febrilem foras evocandum, maximè conveniunt pulli columbini, per ſpinam ſecti, & regioni cordis applicati, qui etiam non raró ſinapiſari ſolent pulveribus cardiacis; ut diamarg. frig. & triaſantali. Vel antequam applicentur, regio cordis confectione alkermes, & linimento cardiaco illinitur.

Hepati quoque epithemata admoveri ſolent, in hunc ferè modum compoſita.

℞. Aquar. endiviæ, cichorii, acetoſæ roſar. an. ℥. iij. aquæ lactucæ ℥. ii. aceti roſac. ℥. ſem. pulver. electuar. triaſan. ʒ. i. ſem. ſpodii drach. ſem. camphoræ ſcrup. ſem. Fiat epithema.

Ad potentiùs refrigerandum, ex ſuccis aliquando epithema confici poterit, in hunc modum.

℞. Succi cichorii, endiviæ, an. ℔. ſem. ſucci lactucæ, & aceti roſac. an. ℥. ii. pulv. trium ſantal. ʒ. ii. Miſce. Fiat epithema.

Non ſolùm autem hepati, ſed etiam univerſæ hypocondriorum regioni epithemata refrigerantia adhibere utiliſſimum eſt: illa enim non ſolùm pepaſmum promovent, ſed etiam viſcerum intemperiem emendant, & impediunt, ne partes principes in maraſmum lethalem incidant.

Eadem hepatis regio ungenda erit ſequenti linimento, quod etiam renibus atque lumbis applicari poterit.

℞. Unguenti roſ. ℥. i. ſem. Cerati ſantalini ℥. i. ſucci endiviæ ℥. i. ſem. ol. roſac. & ceræ, an. q. ſ. ut fiat linimentum. Cui addatur aceti roſac. parum unctionis tempore.

Teſtibus etiam refrigerantia utiliter adhibentur, propter maximum conſenſum, qui ipſis cum partibus principibus intercedit: illis ideò refrigeratis, totius corporis incendium magna ex parte reſtinguitur. Ad hunc uſum tale epithema componi poterit.

℞. Aquar. nymphææ, plantag. roſar. & cichorii, an. ℥. iii. aceti roſac. unc. i. ſem. vini unc. ii. Miſceantur, hiſque immergatur linteum, quo actu frigido teſtes involvantur.

Manuum & pedum refrigerationes maximum quoque juvamentum afferunt, ob eundem conſenſum, quem habent cum toto corpore propter arterias, & venas, & nervos, quæ ad illas partes deſinunt.

Neque timendum eſt, ne excrementorum difflationem impediant. Si quidem pauca ſunt, quæ ex illis partibus effluunt; & ideò majus ex refrigeratione juvamentum, quàm nocumentum emergit.

Manibus itaque contrectantur pilæ marmoreæ, eburneæ, æneæ aut plumbeæ. Vel macerantur manus in aqua frigida, cui vini & aceti tantillum mixtum ſit. Plantis pedum admoventur folia lactucæ nymphææ, aqua & aceto immerſa. Vel ad utrarumque partium lotionem decoctum ſequens parari poterit.

℞. Fol. lactucæ, violar. ſempervivi, portulac. fol. vitis ſalicis, an. M. i. cap. papav. num. xii. vel fol. ejuſdem (ſi adſint uigiliæ) M. i. aceti ℥. i. vini albi ℥. ii. aquæ fontis q. ſ. Fiat decoctio. Cui adde, ſi lubet, lixivii parùm ad corroborationem articulorum. Hoc laventur manus & brachia, pedes, & tibiæ tepidè, bis in die, aut ſemel horâ ſomni.

Advertendum porrò eſt, antiquos balneis aquæ dulcis frequenter uſos eſſe in febrium putridatum cutatione,

ut videre est apud Gal. *lib. de marcore, cap.* 7. 11. *meth. c.* 9. & 10 *com.* 1. *ad Glauc. cap.* 9. Eaque vel frigida administrabant in febre vehementissimâ, ut ardente exquisitâ; vel tepida in declinatione febrium, & concoctionis signis apparentibus. Verùm nostrâ ætate, non sine periculo hujusmodi balnea administrari possunt, & in uno tantùm casu conveniunt; quando scilicet febris in diuturnitatem abit, & corpus calidum & siccum ac squalidum occupans, in hecticam degenerare posse videtur.

Hoc etiam pro coronide addendum, solutâ per crisim febre, materiæ morbificæ reliquias purgatione esse auferendas, præcipuè si per sudorem, aut hæmorrhagiam facta fuerit crisis. Hisce enim evacuationibus tenuior tantùm materiæ portio educitur, crassior verò relicta novum concipit incendium, & recidivam efficit. Sola itaque crisis, quæ fit per alvi fluxum, solet esse secura. Cui tamen non ita fidendum est, ut ab omni purgatione prorsùs abstineamus. Sordent enim adhuc præcordia, & affluens alimentum corrumpunt, unde aut recidiva oritur, aut alterius morbi causa. Itaque multò satius est (quod à recentioribus nonnullis fuit observatum) semel atque iterùm repetito blando cathartico, ita reliquias omnes abstergere, ut omnes recidivæ metus, omnisque morbi alterius occasio tollatur.

---

## CAPUT II.

### *De Symptomatis febres putridas comitantibus.*

Omnes ferè Authores, qui de Febribus scripserunt, symptomata febres comitantia, vel illis supervenientia, eorùmque curationes, in fine operis descripserunt, ut omnibus febrium generibus optimè accommodari valeant. Quod eorum consilium tametsi minimè improbandum censeo; attamen commodiùs multò ad praxeos usum censuetim, si illa febribus putridis continuis immediatè subnectantur, cùm in iis potissimùm & vehementia esse soleant, & peculiares medelas expostulent.

Quamvis igitur plura symptomata, multis ex suprà enarratis remediis, causæ, morboque accommodatis, emendari soleant, non pauca tamen ipso morbo molestiora, peculiarem curam requirunt, quæ hîc summatim describenda est.

Dolor capitis, vigiliæ & deliria, iisdem propemodùm remediis curantur, revellentibus, repellentibus, derivantibus, resolventibus, & anodynis. Revellentia sunt clysteres, emollientes & laxantes, purgationes blandæ, phlebotomia, cucurbitulæ, lotiones pedum. Repellentia sunt frontalia, oxyrrhodina, unguenta, vel linimenta. Derivantia sunt sectio venæ frontis, vesicatoria. Ad resolventia referuntur olea nonnulla, & animalia capiti admota, quæ etiam sunt anodyna. Per usum autem prædictorum remediorum exhibentur julepi & emulsiones, ad humores calidos & acres temperandos ac demulcendos. Hisce omnibus accedunt narcotica, non nisi maximâ urgente necessitate, & reliquis non conferentibus, usurpanda. Quorum omnium medicamentorum materia in phrenitidis, & doloris capitis à causa calida curatione, descripta reperitur. In eorum tamen administratione hoc unicè observandum, ne instante crisi in usum vocentur: motum enim naturæ perturbare, & crisin impedire valerent. Quod tum de cæteris, tum de narcoticis præsertim est audiendum.

Ad vigilias & deliria plurimùm confert cataplasma plantis pedum admotum, ex cucurbitis recentibus contusis, foliis sempervivi majoris, lactucæ, & similibus etiam lotiones pedum, ex decocto herbarum refrigerantium. Sic enim frigiditas per nervos cerebro communicatur.

Convulsiones in febribus, præcipuè malignis, aliquando contingunt, à malignis vaporibus cerebri meninges vellicantibus. Quibus mederi oportet clysteribus revellentibus ac cucurbitulis; tum exhibendo frequenter in julepis, aut jusculis pulverem epilepticum, *de gutteta* vulgò dictum, aut alium consimilem. Ac denique, inungendo spinam dorsi oleo chamæm. violac. amygdal. dulcium, & de nuce indicâ.

Somno profundo febribus supervenienti eadem adhibentur remedia, quæ in soporosorum affectuum curatione fuere descripta; hoc tantùm observando, ut, quæ intus assumpta nimis calefaciunt, minimè usurpentur.

Sitis febricitantium sedatur præcipuè potu refrigerante & humectante. Attamen; si intensior sit, ut potus moderatus ei non sufficiat (immoderatus enim plurima infert incommoda, & ægrum non raro in vitæ discrimen præcipitat,) aliis auxiliis fallenda atque demulcenda est.

Primò itaque frigidus aër inspiretur, æger in silentio maneat, ore clauso per nares expiret, & somno indulgeat.

Deinde abluatur os aquâ hordei tepidâ, aut aquâ in qua decoctæ sint jujubæ, sebesten, pruna, lactuca, portulaca, & similia.

Teneat in ore æger frustum rad. liquirit. à cortice mundatæ, & in oxycrato maceratæ. Vel colluat os aquâ hordei; aut simplici, cum modico aceti, aut cum succo granatorum, limonum, vel tantillo spiritus vitrioli.

Vel teneat in ore acinos granatorum, aut laminam mali citrii, limonis, vel aurantii, maceratam in aqua rosarum, saccharo adjecto; vel stolones lactucæ, endiviæ aut portulacæ, folia acetosæ, taleolas anguriæ, cucurbitæ, cucumeris, in aqua frigida priùs maceratas. Vel cerasa acida, vel ribes vel tamarindos, vel frustulum crystalli, vel prunorum acidorum nucleos quibus nonnihil pulpæ adhæreat, vel similia.

Utile est etiam ad sedandam sitim saccharum, aqua rosarum madefactum cum spiritu vitrioli, atque iterum exsiccatum.

Si levioribus hisce sitis tolli nequeat; permittendus est potus, non initio exacerbationum, neque in augmento; nisi paucissimus; sed in vigore, & potissimùm ubi ad declinationem vergit: tunc enim largior potus calorem foras diffundit, & sudorem aliquando movet, præcipuè in febrium intermittentium paroxysmis, in quorum declinatione ad satietatem non raro potum haurire convenit. Varia potûs materia in hujusmodi febribus conveniens superiori capite descripta est.

Si verò sitis ab humore bilioso, in ventriculo contento ducit originem; is per vomitum, aut dejectionem expurgandus est. Vomitus provocabitur, si æger sit nauseabundus, syrupi acetosi simpl. ℥. j. ß. cum aqua hord. aut decocti raphani ℥. v. Sin minus, purgetur bolo ex cassiæ ʒ. j. & pulpa tamarind. ʒ. jjj. vel mannæ ℥. jj. in decocto prunorum & tamarindorum dissolutis, vel potione sequenti.

♃. Cassiæ recenter extractæ ʒ. vj. mucilag. sem. psyllii ℥. ß. decocti hord. prunor. & tamarind. ℥. jv. syrupi rosar. ℥. j. Misce. Fiat potio.

Linguæ & faucium ardor, siccitas, & scabrities curatur variis remediis, dictis partibus admotis, in ore detentis, in hunc modum compositis.

♃. Mucilag. sem. cydonior. ℥. j. mucilag. sem. malvæ ℥. ß. specier. diatrag. frig. & sacchari candi an. ʒ. j. sacchari albi q. s. Fiat eclegma. Vel.

♃. Mucil. sem. psylli, aut cydon. extract. cum aqua lactucæ, vel rosar. ℥. ß. syrupi violac. limon. aut granat. Unc. j. Misce. Capiat parùm per intervalla, & in ore detineat. Vel.

♃. Sem. cucumeris ℥. ß. sem. cydon. ʒ. jj. gummi tragacanth. ʒ. j. ß. Contundantur semina, & gummi dissolvatur in albumine ovi. Misceantur omnia, & fiant trochisci in ore detinendi.

♃. Sem. psyllii cydon. an. ʒ. j. ß. gummi tragacanth. ℥. sem. sacchari candi drac. jjj. Cum mucilag. gummi tragacanth. fiant trochisci. Vel linteo raro includantur, ut fiant noduli, qui macerentur in aqua rosar. & in ore teneantur.

Si profundiùs asperitas hæserit, fiat gargarisma ex decocto hordei. rad. althææ, fol. lactucæ, portulac. flor. violac. addito melle rosac. syrup. violar. vel saccharo cando, vel oxymel. simpl. & simil.

Si sordes linguæ adhæreant, ut plerumque fit: sæpè detergenda est linteo asperiori intincto oxycrato. Cui etiam succus sempervivi, & sal prunellæ interdum addi poterit.

Si ardor sit intensior, cum insigni linguæ nigredine, magis refrigerantia humectantibus permisceantur, in hunc modum.



♃. Succorum lactucæ, sempervivi, limonum, an. ℥. j. mucilag. sem. cydon. sacchari candi, an. ℥. ß. sacchari albi q. s. Fiat looch. Vel

♃. Semper vivi recentis M. j. aceti rosac. ℥. iij. aquæ hordei ℔. j. Coquantur ad tertiæ partis consumpt. In colat. dissolve salis prunellæ drach. j. ß. alum. ℈. j. syrup. viol. & de moris, an. ℥. j. Fiat gargarismus. Vel sal prunellæ solum in aqua sempervivi dissolvitur, eòque ultilissimè lingua & fauces abluuntur: necnon ejus particula absorberi potest, ut ad œsophagum simili ardore affectum pervenire possit.

Exteriùs verò guttur & collum illinantur ol. violac. & butyro recenti, in aqua rosarum lotis quibus veluti ustum guttur humectari possit.

Ad refrigerandum admoveri possunt, unguentum rosaceum, refrigerans Gal. & similia. Sed multò efficacius admoventur folia lactucæ, portulacæ, trita, ac duobus linteis inclusa. Vel millepedes contusi eodem modo admoveri possunt.

In magno pectoris ardore, qualis in febribus solet contingere, totum pectus inungendum est oleo violaceo, nymphææ, & amygd. dulcium. Imò verò, æstu plurimum urgente, fomenta eidem parti admoveri debent ex decocto hordei, lactucæ, nymphææ, borraginis, violar. & similium composita, quibus irrigationes ex oleis prædictis debent succedere; quandoquidem, ex præscripto Galeni & Avicennæ, in hujusmodi febribus, magna cura thoracis, utpote calori fornacis, habenda est. Ea verò remedia, juxta Tralliani præceptum, raro frigida, quia intra calorem repellunt; nec tepida, quia laxant; sed actu calida, potentia verò frigida admoveri debent.

Dolor lumborum in febribus excitatur à sanguine fervido & copioso, in vena cava ebulliente. Sedari autem debet clysteribus emollientibus & refrigerantibus emulsionibus, ex seminib. frigidis paratis, addendo sal prunellæ inunctionibus earum partium ex unguento refrigerante Galeni, cum succo sempervivi majoris. & camphorâ, vel unguento populeone, vel ol. rosac. nymphææ, & papaverino, vel epithemate ex aqua plantaginis, rosarum, aceto, oleo rosaceo, & camphorâ, vel oxyrrhodino ex aqua rosarum; oleo rosaceo, & aceto parato, quæ omnia actu frigida æstate, subtepida aliis temporibus admovenda sunt.

Inquietudines, quæ in febre asòde & paroxysmis tertianæ intermittentis solent contingere, curantur præcipuè purgatione humoris biliosi, ventriculum, aliàsque partes sensibiles vellicantis, idque per vomitum aut secessum, prout natura hanc vel illam viam magis affectare videtur: tum clysteribus ad inferiora revellitur. Mox quies omni arte procuratur & potus frigidus exhibetur, necnon julepi refrigerantes, quibus interdum syrupus de papavere, vel laudani tantillùm utilissimè permiscentur. Etiam in vigore paroxysmi syrupi de papav. ℥. j. utiliter exhibetur.

Syncope in febribus syncopalibus vulgò dictis solet contingere: quarum duo genera constituuntur, ut superiori capite dictum & una dicitur syncopalis minuta, altera verò humorosa. Quarum curationes, utpote ab aliarum febrium putridarum curationibus longè diversas prædicti symptomatis ratione, huic loco reservavimus.

Syncopalis minuta, quæ à biliosis humoribus, acribus, & venenatis generatur, in hunc modum curanda est. Aer sit frigidus & humidus; parùmque adstringens, ut exsolutio prohibeatur. Victus tenuis, refrigerans, & instaurans, ex jusculis pullorum cum acetosa, portulacâ, &c. decoctorum, quibus addi potest aqua rosar. succus granat. & parùm sacchari. Panis infusus succo granatorum, vel aurantiorum exhiberi poterit, si victus paulò plenior sit concedendus, necnon cremor hordei, aut panatella cum succo granatorum, aut limonum. Tum jura restaurantia, ex carnibus expressis, cum dictis succis. Robustioribus exhibentur vitelli ovorum cum omphacio, testes gallorum, carnes pullorum, gallinæ, perdicis, iisdem succis alteratæ.

Potus tempore pastûs, si non adsit inflammatio alicujus visceris; sit vinum aquosum non vetustum, nec vaporosum. Extra pastum aut si aliqua sit inflammatio, aqua hordei, aut aqua panata, cum syrupo granat. limon. acidi citri julepo rosac.

Somnus extra paroxysmum convenit, in eodem nocet. Ac denique maximè fugienda, quæ iram, tristitiam, & similes concitant.

In paroxysmo flabellis refrigerantibus, & irrorationibus odoriferis, spirituum resolutio supprimenda est. Facies aspergenda aquâ frigidâ, vel rosar. cum aceto. Eadem quoque testes in viris, & mammæ in mulieribus frigidè foveri poterunt.

Si calor cum spiritibus è corde ad exteriora non revocetur; revellendus est frictionibus extremorum, ac vellicationibus: tum nares sæpè apprehendantur, pili vellantur, nomine proprio sæpè æger inclametur. Detur mica panis succo granat. infusa, aut vinum tenue odoriferum, aqua rosar. dilutum: Et urgente necessitate, aqua cinnam, cum aqua rosarum. Interim jura restaurantia non omittantur, quibus confectio alkermes, aliàque admisceri poterunt. Potiones quoque cordiales sæpè ex cochleari exhibendæ, in hunc modum compositæ.

♃. Aquæ ros. ℥. ij. aqua naphæ ℥. j. aquæ cinnam. ℥. ß. confect. alkerm. ʒ. j. margarit. præp. & coralli præp. an ℈. sem. manus Christi perlatæ ʒ. vi. Misce. Fiat potio ex cochleari sumenda. His accedere possunt opiatæ, & condîta, superiori capite descripta.

Medulla panis adhuc calentis aqua rosac. & aceto irroretur, & ori, naribusque admoveatur.

Cordi epithemata refrigerantia, & roborantia applicentur.

Ad poros densandos, & impediendam dissolutionem, involvatur æger linteo, consperso pulvere rosar. balaustiorum & santalorum; vel irrorentur lintea aquâ rosar. cum modico aceto.

Totum corpus, præcipuè dorsum, illinatur sequenti linimento.

♃. Ol. rosar. omphac. an. ℥. j. sem. myrtill. cydon. mucilag. sem. psyll. an. ʒ. vi. gummi arab. dissoluti in aqua ros. ʒ. ij. ceræ albæ. q. s. Fiat linimentum.

Ventriculi ratio præcipuè habenda est, quòd in eo præcipuè humor noxius cumuletur. Illinenda autem est illius regio oleo rosaceo, & cydon. tum imponatur panis tostus maceratus succo cydonior. & granat. acidorum. Vel magno urgente æstu foveatur tepidè decòcto portulacæ & rosarum, vel etiam succo solani, portulacæ, uvæ acerbæ, adjecto ol. rosac & cydoniorum.

Sublata syncope, & refectis viribus, ad febrem, ejùsque causam tollendam convertendus est animus. Quod fiet alterantibus & evacuantibus quæ febribus ardentibus idonea superiore capite descripsimus.

Syncopalis humorosæ, quæ ab humorum pituitosorum & crudorum multitudine producitur, contraria ferè est curatio ei, quæ minutæ adscripta. Siquidem aër debet esse temperatus, ad calidum inclinans, lucidus, purus, & siccus, Cibi boni succi, & facilis concoctionis, præparati cum hyssopo, fœniculo, aliisque. Potus sit vinum tenue, & oligophoron. Somnus & vigiliæ moderatæ.

At frictiones in primis maximè commendantur à Gal. 12. *meth. cap.* 1. eæque ab initio morbi celebrandæ sunt linteis asperioribus supernè deorsum, primùm in pedibus & cruribus; post in brachiis; humeris, & dorso. Lintea prius suffiantur styrace, ligno aloës, thure, caryophyllis, &c. ubi à frictione artus abundè incaluerint, inungantur oleo anethino, chamæmel irino: costino, aliisque resolventibus. Hujusmodi frictiones plurimùm laudantur, quia calorem cum spiritibus, ac materiam noxiam, vires suffocantem, ad exteriora evocant.

In paroxysmo æger excitandus est narium apprehensione, aurium fricatione, pilorum avulsione, inclamatione &c. Præterea ori & naribus odorata admoveantur, ut aqua cinnam. flor. aurantiorum, acetum infusionis caryoph. mica panis intincta vino Hippocratico, quæ etiam per os exhiberi potest; aut ipsum Hippocraticum solum, aut aqua cinnamomi, aut potio cardiaca sequens.

℞. Aquar. melissæ, rorism. & flor. aurant. an. ℥. j. aquæ cinnam. ℥. sem. confect. alkerm. ʒ. j. syrupi conditurae cort. citri & caryophylli nostratis, an. ℥. j. Misce. Fiat potio quæ detur ex cochleari frequenter. Opiata etiam in hunc modum componi poterit.

℞. Conservæ flor. buglossi, anthos, & cort. citri condit. an. ℥. sem. nucis moschat. condit. ʒ. iij. confect. alkermes ʒ. ij. specier. diambræ, diamoschi dulcis, an. ℈. j. cum syrupo condit. cort. citri. fiat opiata.

Cordi admoveri possunt epithemata, & pulli columbini; ventriculo & testibus fomenta aliàque administrari, quæ in virium imbecillitate fuêre proposita.

Dum hæc fiunt, ad frictiones identidem redeundum est, quæ nunquam in hoc affectu sunt omittendæ.

Refectis aliquantum viribus, materia morbifica educenda est per clysteres & purgationes, (in quibus hiera cum agarico, ratione ventriculi, multum prodest) quæ blandæ & frequentes esse debent, interjectis tamen præparationibus idoneis.

Inappetentia omnibus propemodum febribus communis est. Dum enim ventriculus calida intemperie afficitur, fames imminuitur, & sitis augetur. Aliquando tamen ita dejicitur appetentia, ut, ægri vix jusculа haurire possint. Fitque illud cibi fastidium à vitiosis humoribus, in ventriculo collectis, aut illius tunicis imbibits, vel corruptis malignìsque vaporibus, ventriculum obsidentibus. Curarì debet evariatione causæ morbificæ, per vomitum aut secessum, ìdque ab initio diluto rhab. & tamarindorum. In declinatione verò, si febris non sit valida, cum hiera picrâ in decocto hordei, cicerum, absinthij, aliorùmque detergentium dissolutâ. His succedere debent clysteres detergentes, qui consecutione quadam à ventriculo revellunt. Præthereà exhibenda sunt frequenter acida & refrigerantia, ut syru. limon. granat. cerasa acida, &c. per se, vel cum aqua frigida exhibita. In declinatione, aut cessante febre, syrupus de absinthio pontico utiliter dari poterit, vel solus, vel cum syrupis, aut succis acidis permixtus. Cibi offerantur ægro magis grati. Ut enim docet Hippocr. *aph.* 38. *sect.* 2. paulò deterior, sed suavior cibus & potus, meliori, sed insuaviori præferendi. Per rara autem intervalla cibus non multus assumatur, frequentior enim & copiosior inappetentiam vel sanis inducit. Condiantur verò cibi, modò tussis absit, omphacio, aceto rosac. succo limon. Si æger ita abhorreat ab omnibus cibis, ut nihil omninò assumat; injiciantur clysteres nutrientes, bis aut ter in die; eductis priùs excrementis clystere detergente. Solutâ omninò febre si remaneat inappetentia, æger modicè se exerceat, utatur capparibus, saxifraga, olivis, locum mutet, & migret ad aërem frigidiorem. Ac tandem, si hæc non sufficiant, utatur vino absinthite, & pilulis de hiera, quæ humores ventriculi tunicis impactos potenter abstergunt.

Singultus & vomitus febribus superveniens, variis oppugnant remediis, quorum materia ex singultûs & vomitûs curationibus, à nobis descriptis, erit repetenda, & singulis febricitantibus, hisce symptomatis correptis, cum delectu ac judicio accommodanda. Cavendum tamen maximè est, ne vomitus criticus ulla ratione cohibeatur. Singultus interdum ex immodico refrigerantium usu procedit, ut testatur Lemnius, referente Schenkio, his verbis: *Singultus in febribus nonnumquam sequitur intemperatum refrigerantium usum juleporum. Quomodo affectos inconsultâ temeritate Medicorum plures vidi, idque symptoma contra omnium opinionem vini potu sustulimus.*

Fluxus alvi, febribus putridis superveniens, si criticus sit, cohibendus non est: neque symptomaticus statim initio, si vires admodùm non dejiciat, ne humor vitiosus ad partes principes recurrat. Quando cohibendus est, id fit purgatione blanda, & simul adstringente, clysteribus detergentibus & roborantibus; assumptis & admotis incrassantibus roborantibus & adstringentibus. Quæ omnia ex diarrhœæ curatione erunt desumenda, à levioribus incipiendo, & ad fortiora, si necessitas urgeat, paulatim progrediendo.

Sudores, si critici non sint, sed symptomatici, viresque maximè dejiciant, cohibendi erunt aëris refrigeratione; conspergendo aquam frigidam, folia salicis, & vitis supra pavimentum; & si opus sit, fenestras aperiendo, corporis eventilatione paulatim facta levibus integumentis, ac molli culcitrâ detractâ: Item facie oxycrato frequenter conspersâ: ac denique usu medicamentorum frigidorum adstringentium: qualia sunt epithemata refrigerantia cordi, hepati, ac toti ventri admovenda, & subinde immutanda. Unguenta ex oleo rosac. myrtino, mucilag. & pulv. adstringentibus composita, toti corpori, & præsertim spinæ dorsi applicanda. Pulveres ex rosis, balaustiis, malicorio, myrtillis, mastiche, terrâ Samiâ, &c. collo, thorací, alis, & inguinibus inspergendi: vel æger involvatur linteo irrorato oxycrato cum pulveribus prædictis, cavendo tamen, ne inflammatio aliqua, aut tumor aliquis præter naturam in hypochondriis lateat, tunc enim ab adstringentibus, saltem validioribus, est abstinendum. Sudor abstergendus non est; sed sinendus, ut ad poros cutis concrescens alium affluere prohibeat.

Per os verò exhibenda incrassantia abstergentia, & roborantia, ut hordeata ex decocto lactucæ, & sem. frig. parata, jusculа instaurantia cum succo granatorum, agrestæ, pulveribus corallor. margarit. rasur. eboris, santalorum, aut balaustiorum. Julepi ex aquis rosar. lactucæ, portulac. cum syrupo granat. de rosis siccis, aut cydonior. Opiatæ ex conservâ rosarum, corallis, margaritis, terrâ sigillatâ, pulv. diamarg. frig. triasantali, &c.

*APPENDIX.*

In febrium acutissimarum & perniciosarum curatione hoc diligenter advertendum: rarissimè eas fieri sine interna & peculiaris visceris cujusdam affectione; & plerumque inflammatione. Quare numquam omittenda cura hypochondriorum, capitis thoracis, uteri, renum & vesicæ; ut omni ratione investigemus, quæ harum partium insigniter laboret, & ei, quoad fieri potest, subveniatur.

## CAPUT III.

### *De Febre tertiana intermittente.*

Febris tertiana intermittens fit à bilioso humore excrementitio in prima corporis regione contento ac putrescente.

Illa autem vel legitima est & exquisita; vel illegitima, notha, seu spuria.

Legitima seu exquisita horis 12. terminatur, & producitur à bile naturali putrescente. Notha verò seu spuria paroxysmos habet 12. horas excedentes. Quòd si 24. horas excedat, tertiana extensa nominatur. Fitque vel à bile præternaturali putrescente; vel à naturali, aliis humoribus, præsertim pituitæ, permixtâ.

Item tertiana alia simplex est, alia duplex, alia triplex. Simplex dicitur, cujus paroxysmi tertio quoque die, hoc est alternis diebus, recurrunt. Duplex verò, quando paroxysmi singulis diebus invadunt. Et quamvis in hoc è quotidiana non differat, utroque tamen distinguitur per signa propria, bilem, aut pituitam redundantem indicantia, quæ suis locis exponuntur. Aliquando tamen in tertiana duplici duo paroxysmi eadem die apparent, altera die remanente libera: idque recentiores nonnulli vocant duas tertianas, & à tertiana duplici distinguunt. Quæ tamen dictio exigui momenti. Triplex tertiana fit, quando duorum dierum spatio tres apparent paroxysmi. Rarissima est hæc febris. Unum tamen illius exemplum proponitur à Galen. 2. *de cris. cap.* 9. Et nos aliud vidimus anno 1637. In quodam viro nobili, qui singulis 16. horis febris tertianæ paroxysmum patiebatur. Et singuli paroxysmi intra 10. aut 12. horas per sudores judicabuntur. Fiunt autem diversi hi paroxysmi à diversa materia, in diversis locis putrescente, ita ut unaquæque peculiarem locum obtineat.

Humores autem, febres tertianas producentes, in prima potissimùm regione cumulantur: hepate nimirum cystide felleâ, ventriculo, mesenterio, pancreate, aut venis illarum partium.



Earum causæ sunt omnes, quæ bilem excrementitiam generant: nempè calida & sicca hepatis intemperies, ætas juvenilis, aëris constitutio calidior, vigiliæ, curæ, iræ, jejunia, ciborum calidorum usus, exercitatio nimia. His accedunt ad tertianæ nothæ productionem, causæ, pituitam & melancholiam generantes. Hinc illi, qui calidiori hepate præditi sunt, & ex crapula, ac prava victûs ratione; multas cruditates generant, ex bilis cum crudis humoribus permixtione, tertianis nothis obnoxii sunt. Hinc etiam æstatis temporé crudi humores, ex caloris nativi imbecillitate, fructuum esu, & nimio potu geniti, bili permixti, tertianas nothas pariunt.

Signa diagnostica tertianæ exquisitæ sunt, quòd hæc febris statim cum insigni rigore incipiat, quod à quotidiana distinguitur, in qua levis tantùm horror, aut frigefactio apparet. Deinde rigorem sequitur calor intensus, acer & mordax, sitis intolerabilis, respiratio magna & frequens, vigiliæ, capitis dolor, & interdum deliria. Rigorem etiam sequitur interdum vomitus biliosus, vel alvi fluxus. Urina aliquando flava est rufa, vel rubra. Accessiones ultra 12. horas non extenduntur, & sudoribus terminantur. Præthereà præcesserunt causæ, bilem generantes, suprà enumeratæ.

In tertiana notha signa omnia prædicta sunt remissiora, quàm in exquisita; sed intensiora, quàm in quotidiana. Et prout major vel minor pituitæ copia bili admixta fuerit; paroxysmi ad tertianæ exquisitæ, vel quotidianæ paroxysmos magis vel minùs accedunt, tum ratione intensionis symptomatum, tum ratione durationis ipsius paroxysmi. Ita ut tertianæ nothæ paroxysmi ad sexdecim, octodecim, & plures horas extendantur. Quamquam interdum possunt esse breviores, ob materiæ paucitatem, & intra octo, decem, aut duodecim horas terminari.

Prognosis desumitur ab Hippocr. *Aphor.* 50. *sect.* 4. *Tertianæ*, inquit, *exquisitæ septem circuitibus, ad summum, judicantur. Et Aph.* 43. *ejusdem sectionis. Febres quocumque modo intermiserint, periculum abesse significant.* Quod tamen intelligendum est de tertianis febribus, omnis malignitatis expertibus. Dantur enim tertianæ malignæ, & pestilentes, quæ quamvis evidentes habeant intermissiones, ægrotantes tamen non raró de medio tollunt. Præthereà multa febri tertianæ possunt supervenire, quæ vitæ periculum inferre possunt, quamvis febris ex se periculosa non sit.

Scribit Haly, & vulgatissimâ docetur experientiâ tertianâ laborantibus, si ulcera, ut pustulæ in labiis & naribus erumpant, finem febris præsagire. Et enim quædam veluti crisis, quæ ad illas partes fit.

Alvi fluxus, febri tertianæ superveniens, materiâ jam concoctâ, eam solvit. Et hæc unica est via, quâ hujusmodi febres perfecté judicantur. Cùm enim illarum focus in cystide fellea, vel hepate vel mesenterio, aliisque partibus primæ regionis contineatur; etiamsi quæ singulis accessionibus effertur exhalatio, in habitum corporis irrepens, vel sudoribus, vel insensibili transpiratu, vel papulis expurgetur; manet tamen crassamentum: quod nisi beneficio naturæ, vel medicamentorum per alvum expurgetur; aut febris diuturnæ, aut obstructionum aut recidivæ, aut aliorum morborum contumacium causa esse solet.

Breves & securæ esse solent febres intermittentes, si bonus sit totius corporis habitus, si viscera benè sint affecta; si ver aut æstas adsit; æger non multo utatur alimento, & parcè bibat. Contra verò longiores & contumaciores esse solent, si prava adsit jecoris, aut lienis affectio; si æger abundet humoribus pituitosis, aut melancholicis; si hyems, vel autumnus vigeat; si æger multo utatur alimento, aut potu multo calorem opprimat.

Curatio, ut in aliis febribus, ad febrem, ejus causam, & vires dirigenda. Febris indicat refrigerantia: causa, eadem refrigerantia, tum concoquentia, & evacuantia: vires roborantia.

Ac victûs ratio primùm instituenda est refrigerans & humectans, eandem prorsùs in tertiana exquisita, quæ in febribus continuis fuit proposita. At in tertiana notha, eàque simplici, paulò plenior victus imperandus est, præcipuè si illa in longitudinem abeat: tunc enim solida alimenta exhibenda sunt die intermissionis, & quinque vel sex horis ante accessionem: In tertiana verò duplici quemadmodùm in tertiana exquisita, solis jusculis, aliisque sorbilibus alimentis æger nutriendus est.

Potus gratissimus in tertiana notha, ex Foresto.

℞. Aquæ fontis ℔. ii. cinnam. ℥. sem. sacchari Unc. iii. Hæc cruda per manicam Hippocratis trajiciantur.

In accessione autem alimentum exhibendum non est, juxta sententiam Hippocr. *Aph.* 11. *sect.* i. Natura enim, ut docet Galen. *in comment.* cibi concoctione avocatur à concoctione humorum morbificorum, addè quod in accessione tetro vapore universum corpus perfundatur, qui cibum recenter sumptum labefactat, & maxima parte corrumpit. Attamen, si accessio adeò longa fuerit, vel corpus ægrotantis adeò calidum & siccum, gracile, & raræ texturæ; ut facilè dissolvatur, & ad finem paroxysmi sufficere non valeat, etiam in accessione cibandus æger est, quod melius fiet in statu, quàm aliis temporibus. Quamvis etiam in principio, & augmento, urgente necessitate, cibus offerri possit. Si enim Galen. 10. *meth. cap.* 5. hac febre laborantes calido & sicco temperamento præditos, quibus adversissima est inedia, ne in syncopen inciderent, etiam in principio accessionum cibare coactus est. Ad ejusque imitationem Amatus Lusitanus *cur.* 98. *cent.* 4. picrocholo, & meram bilem evomenti, unde syncope oriebatur, panem lotum, agrestâ aspersam, paroxysmi initio exhibuit, sicque prædicta symptomata inhibuit.

Illud præthereà tum in hac, tum in aliis febribus intermittentibus est observandum, ut æger ante paroxysmum, neque potum, neque cibum assumat, neque somno indulgeat. Utiliter tamen alvum deponet, injecto clystere, si opus fuerit, modò ille ante initium paroxysmi injiciatur.

Institutâ igitur victûs ratione idoneâ, ad materiæ morbificæ evacuationem statim progrediendum est; quæ cùm in primis viis hæreat, non solùm clysteribus, sed etiam medicamentis assumptis, alvum laxantibus, tum vomitoriis educenda est.

Clysteres, in tertiana exquisita fient ex decocto emolliente & refrigerante, cum cassia, catholic. diapr. simpl. aut solutivo. In notha verò fiet decoctio ex emollientibus & incidentibus, dissolvendo diaphœn. mel. rosac. &c.

Alvum laxantia medicamenta in tertiana exquisita erunt eadem, quæ in febribus continuis fuêre proposita. In notha verò addantur agaricus, senna, catholicum, diaphœnicum, aliâque ex curantis Medici judicio, juxta varias ægrorum constitutiones eligenda. In quacumque verò specie cremor tartari utiliter medicamentis addi poterit, qui obstructiones aperit, potenter detergit, & nihilominus refrigerat. Medicamenta purgantia die intermissionis exhibenda sunt, idque matutinis horis, ut vulgò solet fieri, si intermissio in eas horas incidat. Alioqui tempus inter duas accessiones medium eligendum. Et quâvis horâ diei ac noctis exhiberi potest medicamentum, modò illa ab accessionibus plurimùm distet, & ventriculus assumptum priùs alimentum concoxisse videatur.

In tertiana autem duplici difficile est horam exhibendi medicamenti eligere, cùm non raró tres aut quatuor tantùm horæ duobus paroxysmis intercidant. Imò interdum adeò longi sunt paroxysmi, ut alter incipiat, antequam prior desierit, unde febres subintrantes nominantur. Tunc enim occasio præceps exactam Medici diligētiam postulat. Commodior autem exhibendi medicamenti hora ita eligenda est, ut in tertiana duplici non subintrante, in fine paroxysmi exhibeatur, ea ad sequentem paroxysmum distantia, ut antequam ille invadat, operatio medicamenti absoluta sit. In febre autem subintrante exhiberi debet medicamentum in declinationis principio, simulatque tantillum remittere incipit. Et in utroque tribus horis ab assumpto medicamento jusculum exhibendum est: ita tamen ut tres aliæ supersint horæ ab assumpto jusculo, antequam paroxysmus invadat. Atque adeò sex horis ad minimum exhibendum est medicamen ante proximum paroxysmum.

Quod ad vomitoria ſpectat: ea, quæ de iis in continuarum febrium curatione dicta ſunt, hîc etiam commodiùs aptari poſſunt; cùm humorum illuvies in ventriculo, meſenterio, & cavis hepatis contenta, quæ hujuſmodi febres ſolet producere, per vomitum aliquando educatur, quæ tamen interdum medicamentis, per inferiora purgantibus, etiam pluries exhibitis, deturbari nequiverit, ut rectè Fernelius annotavit. Atque ita, ſi in principio paroxyſmi æger vomitibus torqueatur, tunc naturæ motum rectè ſequetur Medicus. Et cùm mitiora vomitoria plerumque non ſufficiant, ad mediocria veniendum eſt: quale in primis eſt aſarum, cujus in pulverem redacti ʒ. ß. ℈. ij. vel ʒ. exhibetur cum juſculo: aut alio liquore convenienti. Alii decoctum illius exhibent; quod paratur ex ʒ. iij. rad. aſari decocti in juſculo pulli, vel aqua hordei & paſſularum. Chymici vitriolum album præparatum, & ſalem vitrioli uſurpant, tum etiam aquam benedictam, quæ ex croco metallorum fit. Quæ quidem ut & cætera medicamenta ex antimonio deſumpta ſicuti materiam in primis viis ſtabulantem nonnunquam feliciter evacuant; ita prudentem & peritum, qui ea exhibeat, Medicum deſiderant. Alioqui ſunt veluti culter acutus in manu infantis, aut gladius in manu furioſi.

Expurgatis primis viis, uno ſaltem medicamento, vena aperienda eſt die intermiſſionis. Imo verò, corpus ſi ſit plethoricum, & urinæ rubræ, ac craſſæ appareant, curatio utiliter à phlebotomia inchoabitur: meliùs enim poſtmodùm purgatio procedet.

Si ſanguis valdè calidus, aduſtus, aut putridus appareat phlebotomia erit iteranda: quod tamen à Medici judicio pendere debet, juxta propriam ægrotantis conſtitutionem.

Poſt purgationem & phlebotomiam, præparationi humorum incumbendum eſt per julepos, in febribus continuis propoſitos, quorum materia varianda eſt, prout pituita, melancholia bili permixta eſt, ut etiam dicto loco annotatum eſt.

Interim verò, cùm prædicta remedia fiunt, calor febrilis temperandus eſt epithematis refrigerantibus, cordi & hepati admotis, qualia in febribus continuis fuere propoſita. Hac cautione adhibitâ, ut nonniſi in ſummo febris vigore, aut potiùs in declinationis principio admoveantur. Hepati etiam, & lumbis unguentum roſaceum aut refrigerans Galeni applicari poterit.

Clyſteres emollientes & refrigerantes in fine paroxyſmi, ut ante illius invaſionem, erunt utiliſſimi.

Præparatâ materia, per aliquot dies, uſu juleporum, purgatio iterùm inſtituenda eſt, ex ſenna, rhab. catholicone, ſyrupo roſaceo; addendo agaricum, ſi redundet pituita. Et ſi æger ſit robuſtus, addi poteſt diaprun. ſolut. electuar. de ſucco roſar. vel diaphœnicum.

Purgato iterùm, poſt uſum juleporum; corpore ſi acceſſiones redeant, & ad longius tempus continuari videantur ſignum eſt, humores craſſos, & pertinaciter inhærentes, febrem fovere, & obſtructiones producere, quorum ratione abſtergentia, aperientia, & incidentia uſurpanda ſunt. Eorum autem præcipua ſunt abſinthium, quod valdè commendatur à Galen. 1. *ad Glauc. cap. 9.* & centaurium minus, quod ratione virtutis eximiæ, quam habet in curandis febribus *febrifuga* nominatur. Quia tamen ea calida ſunt frigidorum commixtione temperari poſſunt in hunc modum.

℞. Rad. gram. cichorii, & aſparagi. an. Unc. i. fol. agrimon. acetoſæ, cichorii, endiviæ, ana M. i. abſinthii vulgaris, & centaurii min. ana. M. ſem. Coquantur ad ℔. i. In colat, diſſolve ſyrupi limon, ℥. iij. Fiat julep. pro tribus doſibus matutinis.

Finitis julepis purgans medicamentum iterùm exhibendum eſt. Vel vomitorium, ſi natura per illam viam evacuationem affectet, Tunc enim, apparentibus ſcilicet concoctionis ſignis, hujuſmodi febres feliciter per vomitum non rarò curantur. Et Galen. *ad Glauc. cap.* 10. multos ſolo vomitu ab hac febre curatos eſſe ſcribit. Imò verò quotidiana docet experientia, aquam benedictam hujuſmodi febres utplurimùm eradicare, niſi contumaces viſcerum obſtructiones obſiſtant. Multa hujus rei experimenta propoſita ſunt à Martino Rulando, in centuriis curationum. Sed vehemens eſt, ut anteà dixi, medicamentum, nec niſi ſumma cautione exhibendum. Quidam hujus aquæ ℥. i. cum infuſione unc. ſemis fol. ſennæ exhibent; ſicque magis per ſeceſſum, quàm per vomitum operatur.

Alii uſurpant guttam gummi, alii mercurium dulcem cum ſcammonio. Quæ remedia cùm potenter evacuent, febres hujuſmodi ſæpiſſimè eradicant; ſed robuſtioribus tantùm corporibus exhibenda.

Hiſce remediis utplurimùm febres tertianæ, non ſolùm legitimæ, ſed etiam nothæ ſolent ſuccumbere. Si tamen adhuc pertinaciter obſiſtant, (ut ſæpè fit) ſolennis purgatio inſtituenda eſt apozemate per triduum propinato, ex materia juleporum addendo ſennam, rhabarbarum, agaricum, ſyrup. roſ. de cichor. comp. & ſimilia. Imò verò licèt ante hujus apozematis uſum tertiana febris ſoluta ſit, utiliſſimum eſt apozema exhibere, ſi ſpontaneum alvi profluvium non contigerit. Inſida enim eſt illa ſolutio, & recidivam minatur, cùm reliquæ evacuationes, quæ per ſudorem, aut inſenſilem tranſpirationem fiunt, portionem tantùm humorum tenuiorem evacuent, craſſiori intus remanente quæ nonniſi per alvum educi poteſt.

Antequam apozema exhibeatur, ſi tenſio ſit in hypochondriis, admoveatur fotus emolliens, attenuans, & roborans in hunc modum compoſitus.

℞. Rad. althææ gram. & aſparagi, ana Unc. i. rad. enulæ camp. & cortic. median. tamariſci, an. Unc. ſem. fol. malvæ, violar. agrimon. capill. ven. & abſinthii, an. M. i. ſem. lini & fœnugr. an. Unc. i. flor. chamom. melilot. roſar. an. P. i. Coquantur in tribus aquæ partibus, & unâ vini albi ſub finem additi, cum aceti Unc. ii. Foveantur hypochondria calidè, manè, & ſerò per biduum ante uſum apozematis.

Poſt fotum illinantur eædem partes ſequenti linimento.

℞. Ol lilior. amygd. dulc. & tamariſci, an. Unc. i. unguenti de althæa U. ii. ceræ parùm. Fiat linimentum.

Si non obſtantibus hiſce remediis, pertinax febris in longitudinem abeat, & facies tumida, ac ſubpallida appareat; tum pedes veſperi intumeſcant; Iis remediis ægri tractandi ſunt, quæ ad hepatis obſtructiones vulgò præſcribi ſolent. Inter cætera verò maximè laudatur à Montano decoctum cichorii, & chamædrios in juſculo, quod dicit eſſe admirandum in febribus longis ab obſtructione pendentibus.

Notandum tamen eſt, febris tertianæ longitudinem à calida & ſicca jecoris intemperie aliquando foveri, quæ humorem bilioſum, novarum acceſſionum fomitem, continuò producit. Quod ſæpè obſervatur in multis, qui ſicco & ſqualido corporis habitu præditi, & omninò bilioſi, citra tenſionem viſcerum, & citra humoris copiam, per tres aut quatuor menſes, calidiori præſertim anni tempore, tertianam paſſi ſunt. His valida purgantia, valde aperientia, & calefacientia nocent. Sed victu refrigerante & humectante, julepis & juſculis ſimili facultate præditis, tractandi ſunt. Et ſuperflui humores clyſteribus emollientibus & refrigerantibus, caſſiâ, tamarindis, catholicone; & ſyrupo roſac. ſenſim expurgandi, Sed præſertim balnea aquæ tepidæ hîc miranda præſtant, calidam & ſiccam intemperiem viſceribus impreſſam extinguendo. Iis utatur æger die intermiſſionis citra ſudoris profuſionem.

Interdum etiam febris tertianæ longitudo à prava quadam diatheſi viſceris, alicujus jecoris præſertim, aut meſenterii dependet: quæ purgationibus quantumvis repetitis, curari nequit, quia prava illa qualitas in viſcere remanens, humorem novum quotidiè accumulat, quia acceſſiones fovet. Quæ quidem prava qualitas diureticis, ſudorificis, aliiſque reſolventibus aufertur.

Hiſce facultatibus prædita ſunt abſinthium, centaurium minus, carduus bened. rad. dictamn. pimpinella, tormentilla, aliàque, ex quibus fiunt decocta, pulveres, & ſimilia, per plures dies exhibenda ante acceſſionem.

Vulgò exhibetur theriaca ad Drach. 1. cum vino albo, ante acceſſionem, tribus vicibus repetendo.



Alii nucem juglandem cum ſaccharo aut melle conditam, eodem modo exhibent.

Ubi theriacæ caliditas timetur, ſola primum exhibetur, & deſuper aquæ plantaginis cyathus propinatur. Hoc frequenter utebatur Varandæus, præceptor meus, tanquam ſpecifico.

Idipſum præſtare poteſt vini Hippocratici cyathus unus, ante acceſſionem exhibitus, eòque remedio gratiſſimo multi curati ſunt.

Sedulò tamen advertendum eſt, ut hæc omnia remedia, nonniſi præmiſsâ diligenti purgatione exhibeantur.

Zecchius in frequenti uſu habebat pilulas ſequentes; quæ & ad aperiendas obſtructiones, hepar roborandum, & viſcerum dyſcraſias tollendas, ſunt efficaciſſimæ.

℞. Trochiſc. de rhab. de eupatorio, & de abſinthio, an. Drach. ſem. pulver. elect. diarrhod. ℈. j. Cum ſyrupo de abſinthio, fiat maſſa pilular. de qua capiat drach. j. manè per triduum ſuperbibendo juſculum ex cichoraceis & capillaribus paratum.

Montanus verò exhibebat per multos dies trochiſcorum de abſinthio; vel de rhab. ſcrup. j. cum juſculo, in quo hordeum, radix petroſel. cichorium, & borrag. bullierant.

Exteriùs illinatur hepatis regio, manè & veſperi, ante cibum, linimento parato ex cerati ſantalini Unc. jj. ſucci cichorii Unc. ſem. ſucci abſinthii drach. jj. & aceti roſac. momento.

Ventriculi pariter regio hoc illinatur linimento.

℞. Ol. nardini de abſinthio, & cydon. an. Unc. ſem. galliæ moſch. ℥. j. ceræ albæ q. ſ. Fiat linimentum.

Præter remedia hactenus propoſita, quæ regularem & methodicam curationem reſpiciunt, multa alia dantur ſpecifica & empyrica, tam interna, quàm externa: tum à practicis laudata, tum apud vulgus uſitatiſſima; è quorum infinito propemodùm numero, nos hîc ſelectiora proponemus. In horum autem remediorum album referenda ſunt ea, quæ ſuprà ad corrigendam pravam diatheſin, jecori, aut meſenterio impreſſam, & febres longas efficientem, ſunt propoſita. Quibus ſequentia cum fructu addi poterunt.

Ac primùm ſpiritus ſulphuris in tertiana legitima, vel ad legitimam plurimùm accedente; poſt venæ ſectionem, & purgationem, in vigore paroxyſmi, cum aqua portulacæ exhibitus, ardorem febrilem potenter extinguit, & ſi humor ſit tenuis, eum per ſudores expellit, ut novis paroxyſmis materia non ſuppetat, & ita interdum morbus radicitùs evellatur. Ejus datur à ℈. ß. ad ℈. cum aquæ portulac. Unc. jv.

Aliquando verò dictus ſpiritus cum ſale abſinthii miſcetur, qui magnæ etiam eſt efficaciæ, ad curandas febres intermittentes. Compoſitio talis eſt.

℞. Salis abſinthii Drach. ß. ſpiritus ſulphuris ℈. j. aquæ card. bened. Unc. jv. Miſce. Capiat æger inſtante acceſſione, & poſtmodùm pluribus veſtibus tegatur.

Aliqui ſuccum plantaginis depuratum, & epotum ad Unc. jv. per horam ante acceſſionem, tertianam febrem ſanare aſſerunt. Alii cum aceto, & croco exhibent in hunc modum.

℞. Succi plantag. Unc. jv. aceti roſac. Unc. ſemis: croci gran. jjj. Miſce, capiat duabus horis ante acceſſionem.

Manardus præ cæteris remediis commendat decoctum chamom. vel aquam ejus diſtillatam, ad unc. jv. per horam ante acceſſionem exhibitam.

In vulgari uſu habetur, & ſæpè feliciter ſuccedit potiuncula, confecta ex aquis roſarum, plantag. & aqua vitæ, ſingulis ad cochlearis menſuram, exhibenda ante acceſſionem.

Exteriùs verò ſequentia uſurpantur.

℞. Fol. hyſſopi, & tanaceti minutim inciſor. ana P. j. myrrhæ Drach. jj. macis, nucis moſch. caryophyll. & cinnam. ana. Drach ſem. terebinth. Venetæ, & ſucci tanaceti, an. Unc. j. Miſc. omnia, & extendantur ſuprà placentam roſaceam frixam in ſartagine cum vino generoſo; quæ panno lineo involuta, applicentur calidè regioni ventriculi, per horam ante acceſſionem. Vel

℞. Abſinthii, menthæ viridis, ana ℔. j. cruſtæ panis aſſatæ, aceto roſac. infuſæ ℔. ß. pulpæ cydon. vel cydoniі cum melle confecti Unc. jj. maſtiches Unc. ſem. macis, moſchar. ana Drach. jj. Omnia piſtentur fortiſſimè cum ol. cydonior. Fiat cataplaſma, quod calidè applicetur antè paroxyſmum, ſudorem provocat, & ventriculi dolorem aufert. Vel

℞. Nucis moſchatæ, caryophyll. & cinnam. an. ʒ. jjj. myrrhæ & zinziberis, an. Drach. jj. Fiat pulvis, qui excipiatur pice liquida, & fiat emplaſtrum, admovendum regioni ſtomachi.

Hepati quoque ſequens cataplaſma utiliter admoveri poterit.

℞. Santali albi, & rubr. an. Drach. j. farinæ hordei ʒ a jjj. aloës ℥. ſem. flor. violar. & roſar. ſiccar. an. ʒ. j. Cum ſucco abſinthii & aceto, fiat cataplaſma, applicandum regioni hepatis, horâ unâ ante acceſſionem.

Neque omnino rejicienda ſunt ea remedia, quæ vulgò carpis applicari ſolent. Non ſolùm enim hiſce vulgi opinio expletur, quòd pleroſque hiſce remediis ſanatos exiſtimet. Sed etiam aliquid præſtari poſſunt; vires ſuas cordi communicando, per arterias inſignes, quæ ad carpos decurrunt. Horum verò præcipua, ſunt quæ ſequuntur.

℞. Fol. plantag. & chelidon. maj. ana M j. telæ aranearum, ſem. urticæ, fuliginis camini, & ſalis communis, ana Drach. j. aceti fortiſſ. q. ſ. Fiat cataplaſma, applicandum carpis paulò ante acceſſionem, & ter, aut quater iterandum.

Auricula muris contuſa, cum ſale, & aceto, carpis admota ante acceſſionem, maximæ à nonnullis creditur efficaciæ.

Ab aliis laudatur ſempervivum minimum, ſeu mammilla muris eodem modo parata.

Alii folia burſæ paſtoris cum ſale & aceto trita commendant.

Platerus corticem interiorem ramorum nucis, aceto maceratam, carpis applicat, & ſe feliciter hoc remedio uſum teſtatur.

Alii denique veſicas excitantia, ut alia, cepas ranunculam & ſimilia applicant, quæ minùs tuta, & valdè incommoda ſunt.

## CAPUT IV.

### *De Febre quotidiana intermittente.*

QUotidiana intermittens ita appellatur, quòd illius paroxyſmi ſingulis diebus repetant. In quo tamen cum duplici tertiana, & triplici quartana convenit; ſed propriis ſignis ab iiſdem diſtinguitur. Rariſſima eſt hæc febris, atque ex ſexcentis ægrotis, febriles acceſſiones ſingulis diebus patientibus, vix unus quotidianâ laborat.

Generatur hæc febris à pituita putreſcente, in prima corporis regione. Ideoque ea omnia, quæ pituitam in corpore cumulare poſſunt, hujus febris cauſæ eſſe poſſunt. Qualia ſunt viſcerum temperies frigida & humida, ætas ſenilis aut puerilis, vita otioſa, tempus hyemale, alimenta frigida & humida, ſomnus longus, & ſimilia.

Signa diagnoſtica ea ſunt, quæ pituitam in corpore redundantem ſignificant: ut corporis moles ampla, mollis, & obeſa, calor albus, aut pallidus, ſenſus hebetes, ſomnus profundus, inſomnia aquarum. Tum hæc febris ut plurimùm nocturnis horis ſolet invadere, idque ſine rigore, ſed cum frigore tantùm, aut levi horrore, quando quidem materia benigna, & naturæ non adeò infenſa, minùs ipſam laceſſit, ideoque calor non cum impetu, ut in tertiana, ſed ſenſim ad interiora revocatur. Tranſacto frigoris tempore, calor ſegniter accenditur, & inæqualiter, ut modò frigus, modò calor ſentiatur. Calor deinde mitis eſt, ac minimè deurens, ſitis exigua. Urinæ in principio albæ, tenues & crudæ, in progreſſu verò craſſiores & coloratiores apparent. Pulſus parvus, rarus & tardus. Præcordia intumeſcunt, & magna ex parte inflantur ac diſtenduntur. Paroxyſmi ad 12. horas extenduntur, & non deſinunt in integram ἀπυρεξίαν: quia hæc febris ſimilis eſt igni in lignis

lignis viridibus accenso, qui & tardè accenditur, & multum fumi relinquit. Aliquando paroxysmus ad 24. horas extenditur, & febris continua apparet.

Hæc autem signa plurimùm evariant, & intensiora vel remissiora apparent, prout pituita vel simplex est, vel aliis humoribus permixta; tum etiam pro varia specie pituitæ putrescantis. Unde ex Galen. *lib. de pleuritide, cap.* 11. à pituitâ salsâ, siticulosi: ab acida, famelici: à dulci, somnolenti: ab insipida inappetentes fiunt. Sic etiam quæ ab acidâ aut vitreâ pituitâ febres producuntur, cum rigore solent invadere.

Febris hæc perpetuò longa esse consuevit, ob materiæ morbificæ crassitiem & contumaciam, & ad 40. dies interdum ad 3. aut 4. menses extenditur. Nec periculo vacat, cùm in cachexiam, hydropem, lethargum, aliosque gravissimos affectus degeneret. Major vel minor longitudo ex cruditatis & concoctionis signis indicabitur; tum etiam ex evacuationibus, quas plerumque natura per vomitum, alvum aut sudores molitur. Illæ enim apparentes, breviorem morbum significant. Si verò natura nihil moliatur, longiorem.

Qaotidiana diurna periculosior est nocturnâ, ut docuit Hippoc. 3. *Epid. sect. 5. text.* 64. Diurnam appellat, quæ interdiu incipit, & noctu intermittit; nocturnam, contra. Cujus prognostici ratio est, quia diurnæ longiores habent accessiones. Cùm enim ad noctem usque extendantur, in qua densatur corporis habitus, fit, ut vapores putridi intus retineantur, nec tam liberè transpirent; unde longiores fiunt accessiones, ut ipse asserit Hippoc. ad tabem sæpissimè perducunt. Adde quòd, cùm intermissio noctu contingat, noctu etiam cibare ægrum cogamur, quod intempestivum est, & ægrum vigilare cogit, quo tempore dormire deberet: unde plurimum læditur, debilitatur, totaque illius œconomia subvertitur.

Curatio eadem ferè adhibenda est, quæ in tertiana notha & diuturnâ fuit proposita. Ita tamen ut inter præparantia humores, & obstructiones aperientia, seligantur ea, quæ majorem attenuandi & incidendi vim obtinent. Tum, etiam in hac febre peculiaris ventriculi ratio habenda est qui plerumque graviter laborat: ideoque roborantibus tam internis, quàm externis reficiendus est. In primis autem maximè conducit cataplasma ex menta & absinthio, in febris tertianæ curatione propositum.

Zacutus Lusitanus duo remedia proponit, quibus se febres pituitosas contumacissimas expugnasse gloriatur. Unum est decoctum chamæmeli, in hunc modum compositum.

℞. Flor. chamæm. P. jjj. comar. absinthii pontici, P. jj. Coque in ℔. jjjj. aquæ, ad mediæ partis consumptionem. Colaturæ adde sacchari alb. ℥. jv. Capiat mane Unc. v. vel vj. singulis diebus.

Alterum est decoctum chinæ & guajaci ad xxv. dies exhibitum: quod licèt à Medicis timeatur in hujusmodi febribus, propter nimiam calefaciendi & exsiccandi vim; maximè tamen commendatur ab iis, qui de Indicis aromatibus peculiares libellos scripsere. Advertendum autem est Zacutum Lusitanum in regione frigida & humida Medicinam exercuisse, ubi tutiùs hæc remedia usurpari possunt. Ideòque in aliis calidioribus, nonnisi corporibus valdè pituitosis & cachecticis exhibenda.

## CAPUT V.

### *De Febre quartana intermittente.*

Quartans febris illa est, quæ paroxysmos habet quarto quoque die recurrentes. fitque ab humore melancholico in prima regione putrescente.

Humor autem melancholicus alius naturalis est, ex crassiori & terrestriori alimenti portione genitus, frigido & sicco temperamento præditus; Alius præternaturalis, ex bilis adustione oriundus, atque adeò calidus & siccus. Hinc duæ quartanæ species oriuntur. Quæ enim à melancholia naturali fit, legitima quartana nominatur: quæ verò à præternaturali, spuria. Quamquam spuria etiam generari possit à melancholia naturali cum bilis portione admixta.

Rursum febris quartana alia simplex est, alia duplex, alia triplex. Simplex est, cùm unus tantùm paroxysmus quarto quoque die contingit. Duplex verò, quando paroxysmi duo per duos dies continuos accidunt, tertius autem dies paroxysmo vacuus est. Triplex denique est, quando singulis diebus paroxysmi contingunt, quemadmodum in quotidiana & duplici tertiana. Hæ autem duplices & triplices quartanæ fiunt ab humore melancholico, in variis locis putrescente.

Signa diagnostica sunt primùm ea, quæ humorem melancholicum in corpore redundantem significant. Quibus addendus est quartanarius circuitus, tanquam signum pathognomonicum: Sed & forma paroxysmi, ab aliarum febrium paroxysmis diversa, ejus diagnosin constituit. Incipit enim cum oscitatione, pandiculatione, & gravitate totius corporis; quàm sequuntur frigus, postmodum horror & rigor, quo ossa confringi videntur: unde dolor, qui à quartanariis percipitur, ὀστοκόπος nominatur. Calor etiam paulatim accenditur in materia frigida & crassa. Pulsus rarior & tardior, quàm in reliquis febribus. Urinæ in principio albæ, tenues, aquosæ, in progressu verò coloratiores & crassiores redduntur. Talia autem signa in quartana legitima apparent. In spuria verò vehementia symptomatum major humorem tenuiorem & calidiorem significat. Attamen non in eo solùm spuria quartana à legitima distinguitur, quod in illa calor, sitis, vigiliæ, & alia symptomata vehementiora sint; sed etiam, quòd legitima primo & per se affligere incipit, nulla alia febre prægressa. Spuria verò aliis febribus tum continuis, tum intermittentibus succedit, ex humoris adustione, dictas febres committentis, qui per illam adustionem in melancholiam præternaturalem degenerat.

Duplex quartana per accessionum periodos facilè dignoscitur. Triplex verò à tertiana duplici quotidiana distinguitur, non solum signis, humorem redundantem indicantibus, & paroxysmorum forma; sed etiam, quòd antequam fiat triplex, apparuit primum simplex, aut duplex quartana. Nunquam enim, aut perquam rarissimè febris quartana à triplici incipit; sed simplex, aut duplex, in eam degenerat.

Quòd ad prognosin attinet; febris hæc legitima esse consuevit, & quæ autumno incipit, ut plurimum tota hyeme perseverat, nec nisi accedente vere finitur. Imò nonnullæ ad annum unum, vel plures extenduntur. Æstivæ tamen breviores sunt. In omnibus autem perpetuò coctioni signa sunt attendenda, quæ eam brevi solutum iri significant: & cum his urinæ etiam nigræ bonis ægri rebus apparent.

Quartana legitima longior est spuria: quia hæc fit ab humore tenuiori, illa à crassiori.

Tutissima esse solet, præsertim legitima, nullo gravi alicujus visceris affectu comitata. Spuria verò periculosior est. Tum si hepar, aliave pars præcipua, grave aliquod damnum patiatur, in hydropem degenerat.

Senes, qui sexagesimum ætatis annum superant, febre quartana affecti, ut plurimùm moriuntur: quandoquidem calor eorum debilis, materiam adeò contumacem superare non potest.

Febris quartana intermittens, in continuam mutata, ut plurimùm lethalis est. Quia fit mutatio illius febris, quæ foras movetur, in eam, quæ intrò. Quod hyeme maximè contingit, dum excurrentibus succis frigus se opponit, eosque in intima corporis penetralia repercutit. Id etiam contingit medicamentorum purgantium, acriorum, & vehementiorum intempestivo usu. Inde enim ex simplicibus quartanis duplices, triplices, & continuæ generantur.

Quartana, epilepsiæ superveniens, eam solvit, juxta Hippoc. *Aphor. 70. sect. 5. A quartana correpti non admodum convulsionibus capiuntur. Si verò priùs capiantur, & quartana supervenerit, liberantur.* Ratio autem hujus rei est, quam proponit Galen. *in Comment.* quia materia crassa, epilepsiam efficiens, longo hujus febris calore attenuatur & concoquitur. Necnon concussione totius



corporis, quæ in rigore fit, faciliùs excutitur. Addere possumus pravos humores in cerebro, aliisque partibus, aut etiam in venis latitantes, ad hypochondria, & ignobiliores partes, ubi est quartanæ minera, transferri & prædictas partes deserere.

Dysenteria, febri quartanæ superveniens salutaris juxta sententiam Hipp. *Aphor. 48. sect. 6. Lienosis difficultas intestinorum superveniens, bonum.* At in quartana utplurimùm lien malè afficitur, & melancholicus humor quartanæ, lieni affecto, communis est. Hoc tamen intelligendum est de dysenteria, quæ intra breve tempus finitur: quæ enim longior est lethalis esse consuevit, ut habetur *Aphor. 43. ejusdem sectionis. Qui lienosi difficultate intestinorum corripiuntur, iis supervenientem longam dysenteriam aqua inter cutem, aut lævitas intestinorum excipit, & moriuntur.*

Hæmorrhagia è naribus, febri quartanæ superveniens, pessima est. Quia humor, quartanam efficiens, nequit per nares evacuari propter crassitiem & frigiditatem. Et cùm talis evacuatio symptomatica sit, & diù perseverans, hydropem accersat, statim cohibenda est, apertâ vena basilicâ, è qua sanguis putris emanat, cùm è naribus purus excernatur.

Curatio quartanæ duplex instituenda est & ad duas illius species referenda. Longè enim diversa esse debent quæ spuriæ, ab iis, quæ legitima debentur remedia.

Atque ut à quartana legitima incipiamus; ad illius causam expugnandam statim animus convertendus est spretâ etiam ipsâ febre. Cùm igitur illius causa sit humor frigidus & siccus, crassus & terrestris, calefacientia, humectantia & attenuantia usurpanda sunt. Tum etiam opportunis temporibus materia peccans erit evacuanda, quod tamen nonnisi longo tempore præstari potest, propter summam humoris contumaciam, & morbi longitudinem. Antequam verò ea remedia in usum vocentur; victus ratio idonea præscribenda est. Utatur igitur æger cibis boni succi, facilis coctionis, tenuis substantiæ & mediocriter calefacientibus atque humectantibus, ut carnibus juniorum animalium, & avium montanarum, ovis recentioribus & sorbilibus, piscibus saxatilibus. Conceduntur in statu & declinatione pisces saliti, cappares & olivæ. Gal. 1. *ad Glauc.* etiam piper & sinapi concedit. Ex herbis commendantur borrago, buglossum, pimpinella, spinacia, radix fœniculi, petroselini, ac præ cæteris rapæ; quæ in aqua prius coquendæ postmodum in jusculo pingui, quod quartanariis utilissimùm est. Crato *in consiliis à Scholzo collectis*, se multos quartanarios curasse gloriatur secundo rapparum decocto, saccharo & butyro permixto. Ex fructibus poma, pruna cocta, passulæ, ficus pingues, amygdalæ, dactyli, nuclei pinei; Ac denique, ad condiendos cibos conveniunt, cinnamomum, nux moschata, crocus.

Abstineat ab iis alimentis quæ crassa & tenacia sunt, ac tardiorem exitum habent, ut carne porcina, bubula, cervina, leporina, & avium palustrium. A leguminibus, brassica, pane furfuraceo, caseo, nucibus, castaneis, & carnibus multo sale conditis, aut fumo induratis, & fructibus & oleribus crudis, aceto & omphacio, quia humorem melancholicum fermentare creduntur, quemadmodum omnia acida.

Potus sit vinum album, optimè defecatum, aut rubellum, tenue & oligophorum, cum aqua, in qua cortices tamarisci, aut folia agrimonij maduerint; vel decocto salsæ parillæ, vel aqua hordei chalybeata.

Exigua sit alimentorum quantitas, quæ vires tantùm conservare valeat; nimia enim ciborum copia cruditates generat, quæ diuturnitatem febri conciliant. Maximè verò parcè bibendum est, cùm nihil hanc febrem magis contumacem reddat, quàm nimia potus & humidorum copia: iis enim lien repletur ac distenditur. Crato, potum omninò interdicit in paroxismo, quod maximè conferre curationi asseverat. Die paroxysmi æger cibandus est sex horis ante illius invasionem. Posteà verò nihil sumat, donec finitus fuerit. Somnus prolixior utilis est, quia humectat; vitandus tamen est initio accessionis. Levis exercitatio ante cibum diebus intermissionis confert aut ejus loco frictiones totius corporis, depositis prius alvi excrementis. Alvus si pontè non fluat, glande, aut clystere excitetur. Hilaritas denique concilietur, mœstitia arceatur.

Instituta in hunc modum victûs ratione idoneâ, ab initio evacuatio levis instituenda est clystere injecto, & medicamento exhibito. Clyster in hunc modum parari poterit.

℞. Rad. buglossi unc. ii. herbarum quatuor emollientium, mercurialis, betæ, ana M. j. prunor. dulc. par. v. 4. sem. frig. maj. & anisi, ana drach. ii. epithymi dracc. iiii. Coquantur ad ℔. j. sem. In colat. dissolve cathol. unc. j. olei violac. & chamæm. ana unc. j. sem. sacchari rubr. unc. j. Fiat clyster, injiciendus, pridiè sequentis potionis, horâ commodâ.

℞. Sennæ mundat. ℥. ß. Sem. anisi ʒ. fol. borrag. & fumar, ana M. ß. liquirit. ʒ. iii. Coquantur ad ℥. v. In colat. dissolve mannæ, & syrupi rosac. ana ℥. i. Fiat opiata.

Gal. 1. *ad Glauc.* 11. præcipit, ut ab initio febris hæc blandis & benignioribus medicamentis tractetur; alioqui periculum est, si fortiora usurpentur, ne ex quartana simplici duplex, aut triplex, vel etiam continua efficiatur.

Post primam istam purgationem sanguis detrahendus est, è basilica sinistra. Si tamen hepar affectum sit; è brachio dextro etiam detrahi potest. Ridendaque est eorum sententia, qui expectandam esse volunt concoctionem, ut sanguis mittatur, quod tunc temporis fluxilior & tenuior sit: Melius enim concoquitur & præparatur, si priùs quantitas illius imminuta fuerit. Neque etiam audiendi sunt, qui, sanguinis missionem non admittunt in quartana, nisi illius redundantia per venarum turgentiam, aliaque signa apparuerint. Perpetuò enim ab initio est plethora ad vires, ni quartana aliis febribus longis successerit. At summa commendatione dignum est Galeni præceptum 1. *ad Glauc.* quo vult, ut si sanguis primò detractus niger & impurus appareat, major illius copia educatur: si verò ruber & purus sit; parca manu detrahatur, neque ampliùs phlebotomia iteretur. Dies accessionibus vacui sanguinis missioni, quemadmodum & purgationi, opportuni sunt. Nonnulli tamen ipso accessionis die sanguinem detrahunt quinque aut sex horis ante invasionem illius. Quod satis commodum est, cùm tunc temporis humores moveri incipientes, faciliùs educantur. Zacutus Lusitanus venæ sectionem, in plenilunio celebratam, plurimùm conferre asserit. Tunc enim ob lunæ vim humor ille terrenus ebullit, & fluxior fit, promptiusque venâ sectâ educitur. Hocque remedio eo tempore celebrato, plures levatos, alios à morbo prorsus immunes evasisse testatur qui pluribus aliis auxiliis non cesserat. Botallus verò contra Galeni, omniumque Medicorum placita phlebotomiam frequenter iteratam, quartanam curare asserit, etiam quæ hydropem minetur, suàmque sententiam rationibus & exemplis confirmare nititur. Quæ tamen veluti paradoxa rejicienda est cùm per refrigerationem, quæ toti corpori, multo sanguine detracto, inducitur, materia morbifica crassior & contumacior evadat.

Hæmorrhoidum fluxus in febribus quartanis utilissimus est, & multi quartanarij hac evacuatione liberantur. Cùm enim venæ hæmorrhoidales sint rami venarum mesaraicarum, in quibus morbi hujus materia continetur; dum aperiuntur, causam morbi proximam evacuant. Si igitur fluxus hæmorrhoidum contingat iis qui ei assueti sunt, impediendus non est. Si verò parcior fuerit; adjuvandus. Tum etiam, si natura eo inclinare videatur (quod per ani pruritum aut tumorem, aut guttas aliquot sanguinis emanantes cognoscimus, ] proritandus est, affixis hirudinibus.

In quibus verò hæmorrhoides numquam fluere consueverunt, malleoli vena, post brachii phlebotomiam, utiliter aperitur: unde sæpè febris mox cessat, vel ut citiús desinat, unà cum aliis remediis usurpata, efficere potest. Idque imprimis mulieribus, quibus menstruæ purgationes suppressæ sunt, aut parciús fluxere.

Apertio salvatellæ manus sinistræ ab antiquis & neoteri-

cis non paucis probatur, & quartanam curare dicitur. Ab aliis verò quamplurimis rejicitur, quod nulla ratione fulciatur, cum sit ramus à venis brachij productus. Attamen cùm pluribus experimentis à nonnullis celebretur; non omninò negligendam censemus. Alij autem in ipso lunæ cornu aperiendam statuunt. Alii veró, inclinante lunâ, duabus horis ante accessionem, & per tres vices, tribus accessionibus consequentibus; quod nonnullis feliciter successit.

Post primas illas evacuationes, humorum concoctioni & præparationi incumbendum est, julepis quibusdam, in hunc aut similem modum compositis.

℞. Rad. asparagi, brusci, cichorii, buglossi macerat. in vino albo, ana ℥. j. cortic. tamarisci ℥. ß. fol. borrag. buglossi, ceterach, capill. ven. fumariæ, chamædr. chamæpit. an. M. j. liquirit. ℥. i. flor. iii. cordial. ana P. j. Coquantur ad ℔. i. ß. In colat. dissolve syrupi byzantini, & capill. ven. ana ℥. ii. Fiat julep. pro iv. dosibus matutinis, quæ etiam ulteriùs continuandæ sunt ad multos dies: materia enim contumax longa indiget præparatione. Vel si æger sit delicatior, juscula componenda sunt ex portione simplicium prædictorum, gustui gratiora seligendo, iisque utiliter, tum etiam julepis, cremor tartari addi poterit.

Præparantibus hisce remediis purgantia interserenda sunt, ut tertio vel quarto quoque die, catharticum aliquod exhibeatur: hac cautione adhibitâ, quandiu materia est valdè cruda, mitiora usurpentur: increscente veró coctione, pauló validiora. Purgantium autem materia notissima est, ut peculiari illius enumeratione non opus sit.

Utile est aliquando apozema præparans simul & evacuans in quatuor, aut quinque doses præscribere, ut bona materiæ morbificæ portio educatur. Quod componi poterit ex materia juleporum prædictorum, additis purgantibus: Attamen si humorum crassities & contumacia, cum frigida viscerum intemperie, morbi longitudinem & hydropem minari videantur; ad potenter incidentia confugiendum est, ex quibus apozema sequens componi poterit.

℞. Rad. 5. aperit. in vino albo maceratarum, ana ℥. j. rad. enulæ camp. gentianæ, aristoloch. & asari, an. ℥. ß. fol. chamædr. agrim. lupulor. borrag. ceterac, absinthii, & centaurii min. ana M. j. liquirit. ras. & passul. mundat. an. ℥. i. sennæ mundat. ℥. i. ß. epithymi ℥. i. agarici recenter trochiscati ʒ. iii. zinzib. & caryophyll. an. ʒ. j. Coquantur ad ℔. j. ß. In colat. dissolve syrupi de cichor. compositi cum rh. o ℥. v. trochiscor. de capparibus, salis absinthii & tamarisci, ana ʒ. j. Fiat apozema pro quinque dosibus matutinis.

In chronico hoc morbo obstinata perseverantia necessaria est, ut continua remediorum vicissitudo illius causam concoquat & expurget. Unica enim fere hæc causa est, cur multi quartanarii incurati maneant. Siquidem, post paucorum remediorum usum, tædio affecti, reliqua prorsùs abjiciunt & dedignantur.

Ad diuturniorem igitur usum purgantia quædam usualia habenda sunt, frequenter iteranda. Eàque in syrupi magistralis, aut pilularum usualium, aut aliam quamvis formam concinari possunt.

Syrupus magistralis ex materia apozematis, triplicatâ purgantium dosi, componi poterit.

Pilulæ usuales ita præscribi poterunt,

℞. Aloës opt. succo absinthii diligenter nutritæ ℥. ß. gummi ammoniaci aceto soluti, & iterum inspissati, drach. ii. myrrhæ electæ drach. j. ß. turbith. gummosi & agarici recenter trochiscati, an. drach. ii. diacrydii ʒ. j. salis absinthii & tamarisci, an. ℈. ii. croci ℈. ß. cum oxymel simpl. fiat massa pilular. de qua capiat drach. sem. vel ℈. ii. bis in septimana.

Si æger calidiori temperamento præditus sit: sequentes pilulæ usurpari poterunt.

℞. Polypod. quer. ℥. sem. rad. asari, sem. genistæ, an. ʒ. i. passul. corinth. ʒ. i. crystalli tartari drach. j. sem. flor. buglossi & borrag. an. P. sem. Coquantur in aquæ fontis s. q. de colat. optimè clarif. cap. ℔. sem. succi pomor. redolent. optimè depurati ℥. iv. Quibus infunde sennæ mundat. ℥. j. turbith. & agarici, an. ʒ. iii. macis, caryophyll. cinnam. & epithymi, ana drach. j. Digerantur per quatriduum in B. M. Postea colentur & exprimantur. Insuper adde extracti aloës cum aqua endiviæ & acetosæ parati ʒ. j. myrrhæ, vino ad ignem dissolutæ & colatæ drach. ii. salis tartari drach. j. Evaporentur omnia, & inspissentur ad lentum ignem, addendo sub finem specierum diarrhod. abbat. & lætif. Gal. ℈. j. salis absinthij & tamarisci, an. drach. sem. extracti croci ℈. sem. Fiat massa pilular. ad usum dictum.

Purgans etiam medicamentum valdè familiare, & paratu facillimum, sed utilissimum, componi potest ex decocti absinthij ℥. iij. in quibus sennæ drach. ii. infusæ fuerint, sumendo per intervalla.

Purgantia hæc medicamenta exhiberi solent pridiè paroxysmi, quia ægri tunc temporis robustiores sunt. Non pauci tamen ante paroxysmum ea exhibenda esse contendunt, quia per accessionem agitata materia, facilior ad expulsionem redditur. Hanc sententiam fulciunt autoritate Hippocratis, *lib. de affectionibus* qui pharmacum deo sùm purgans exhibendum esse vult in ipsa apprehensione. Et quamvis ex Gal. sententia, liber ille Hippocratis non sit, sed generi illius Polybi; non tamen idcircò fidem ei derogandam esse volunt, cùm & Polybus ille vir doctissimus fuerit, & experientia frequens huic sententiæ subscribat; prout ab Arculano Gentili, Amato Lusitano, aliisque proponitur qui horis quatuor ante accessionem exhibendum esse medicamentum præceperunt. Quod tamen maxima curatione & Medici prudentia opus habet; cùm inchoatam evacuationem superveniens horror intercipiat, & in accessione fiat humorum motus, pharmaci motui contrarius, unde ingentes turbæ ægrotantis corpore excitari possunt. Ideò nonnisi in robustioribus corporibus hæc methodus tentanda est.

Major & communior est Medicorum consensus in vomitoriis medicamentis, initio paroxysmi exhibendis, quis natura eo tempore ad eam evacuationem magis prona est. Neque dubium est, vomitum, principio paroxysmi excitatum, & pluries, cùm paroxysmi incipiunt, repetitum, mitiorem, breviorémque morbum efficere. Vomitoriorum materia in febris tertianæ curatione exposita est. In febre tamen quartana asarum reliquis præferendum est, ad drach. j. in pulver. redactum, & cum vino albo exhibitum, ac ter aut quater repetitum.

Temporibus purgationum intermediis clysteres frequentes injiciendi sunt, qui naturam ad intestina humores noxios expellere assuefaciunt, & aliquid de materia morbificâ, in venis mesaraicis, contentâ sensim educunt.

Perseverante morbo, cùm plerumque diuturnus sit, & pertinax, interdum quiescere oportet, & à remediis per mensem, aut circiter abstinere, ut interea natura, diuturno remediorum usu fatigata, sese recolligat, & humoris morbifici concoctioni incumbat. Postea verò ad præparantia & purgantia redeundum erit.

At verò in morbo diuturno iisdem perpetuò remediorum formulis insistendum non est, ne iis natura assuescat, ægri verò nimio eorum tædio afficiantur. Tum quia à mitioribus ad validiora; tum purgantia, tum aperientia transeundum est. Variæ purgantium formulæ supra propositæ sunt. Aperientia verò, præter julepos & apozemata prædicta, sequentia in progressu morbi usurpari poterunt, concoctionis signis apparere incipientibus.

℞. Vini albi ℔. iii. rad. enulæ camp. unc. ii. cortic. rad. cappar. ℥. ß. summitat. absinthii vulgaris sicci ℥. j. Infundantur per triduum in B. M. Serventur omnia simul, & hujus vini capiat æger ℥. ii. vel tres, singulis diebus, manè horis duabus ante pastum. Sequentes verò pilulæ, vel seorsim, vel simul, cum vino prædicto usurpari poterunt.

℞. Rad. gentianæ ʒ. ii. aristoloch. rotund. ʒ. i. sem. artemisiæ ʒ. i. bryoniæ siccæ ʒ. iii. myrrhæ, croci, ana ʒ. j. rad. asari drach. ii. aloës ℥. i. Cum oxymel. scilit. fiat massa pilular. de qua capiat ʒ. i. singulis diebus per se, vel paulò ante assumptionem vini prædicti.

Hisce pilulis calybs præparatus utiliter addetur, si æger post



earum assumptionem deambulare valeat. Chalybis enim usus in omnibus febribus chronicis utilissimus est, obstructiones contumaces, quæ illas fovere solent, potenter dissolvendo.

Vel ad aperiendum simul & roborandum opiata sequens utiliter præscribi poterit.

℞. Conservæ rad. enulæ camp. conservæ fol. absinthii, & capill. ven. ana ℥. i. cortic. citri condit. ℥. ß. confect. alkerm. ʒ. iii. myrobalanos condit, num. ii. pulv. elect. diarrhod. abbatis ʒ. ii. salis absinthii & tamarisci, ana drach. i. croci ℈. ii. Cum syrupo condit. citri fiat opiata, de qua capiat ad magnit. castaneæ, singulis diebus; manè, duabus horis ante prandium. Vel si manè æger sumat alia remedia; poterit capere opiatam, duabus horis ante cœnam.

Ad idem commendatur tanquam remedium præstantissimum extractum chamædryos, cum sale tamarisci permixtum, in formam pilularum.

His accedunt discutientia & diaphoretica, quæ in declinatione morbi, ad illius reliquias discutiendas, apparentibus concoctionis signis utilissima sunt: Non solùm enim dictas morbi reliquias discutiunt, sed etiam intemperiem, longo morbo contractam, corrigunt, habitum corporis malum emendant, ac ventriculum, hepar, aliaque viscera, diuturnitate morbi debilitata, corroborant. Ex his primum locum obtinet theriaca, ab antiquis & neotericis ad hunc usum commendata. Exhibetur horâ unâ ante paroxysmum ʒ. i. pondere, cum vino aut decocto chamædryos, Vel si nimia caliditas timeatur, cum decocto agrimonii, succo, vel aquâ plantaginis. Reiterandum est medicamentum per plures paroxysmos. Potest etiam exhiberi manè extra paroxysmum, per aliquot dies: Sed paulò ante paroxysmum feliciùs operatur; quia augmentum frigoris prohibet, humorémque febris causam, jam effervescere incipientem, commodiùs discutit, & hoc modo paroxysmum vel imminuit, vel si materia paucior fit, prorsùs tollit. Hîc tamen summa cautio adhibenda est; ne theriaca, vel similia medicamenta calidioræ cruditatis temporibus exhibeantur, fundunt enim humores putridos, unde confusio, & febris incrementum; ita ut quartana simplex in duplicem & triplicem, imò verò continuam aliquando degenerat. Quemadmodum contigit Eudemo Peripatetico, ut refert Galen. *lib. de præcogn. ad Post. cap. 2. & 3.* In quo quartana simplex, exhibitâ à Romanis Medicis intempestivè theriacâ, in triplicem versa est. Postmodùm tamen, apparentibus concoctionis signis, exhibitâ eadem theriacâ, à Galeno curatus est.

Ex aliis diaphoreticis commendantur à nonnullis radices, chinæ, salseparillæ, quarum decoctum primarium & secundarium, per 20. dies exhibitum, contumaces quartanas interdum curat. Efficaciùs autem operatur, si decocto primario purgantia misceantur.

Alia etiam remedia ante paroxysmum exhibentur, quæ huic febri creduntur specifica, & versus declinationem usurpata, sæpissimè paroxysmos inhibent, & quartanam curant. Horum autem præcipua hæc sunt.

℞. Fol. plantag. recentium M. i. acetosæ recentis M. ß, aceti & theriacæ, ana quart. i. Destillentur, & hujus aquæ capiat æger ℥. iii. dimidiâ horâ ante paroxysmum. Vel

℞. Sacchari candi ʒ. iii. zinzib. ʒ. ii. camphoræ ʒ. i. Fiat pulvis, Detur drach. i. cum aqua calida.

Crocus in pulverem redactus ad ℈. ß. cum vino albo exhibitus, ante accessionem, eam valdè imminuit.

Semen rutæ sylvestris, ante paroxysmum, exhibitum cum vino albo, curat.

Heurnius asserit, sequentibus trochiscis unicâ exhibitione, etiam hyemis tempore, multos fuisse liberatos à febre quartanâ.

℞. Seminis rutæ, petroselini, myrrhæ & theriacæ recentis, an. Drach. i. opii ℈. ß. Fiant trochisci parvi. Dabis unum cum aqua, ante paroxysmum: Narcotica equidem eximiam vim habent, ad cohibendum paroxysmum: Sed nisi major humoris morbifici portio anteà evacuata sit, & obstructiones plurimùm imminutæ, noxam inferre possunt, cúm humores vitiosos in corpore retineant, & obstructiones, aliòsque morbos graviores generent. Attamen in exiguâ quantitate exhibita, & aperientibus, incidentibùsque permixta, uti in hisce trochiscis, minùs nocere possunt.

Ad cohibendum etiam paroxysmum, horâ unâ ante illius invasionem, purgantia leviora utiliter exhibentur, quæ sollicitando naturam potiùs, quàm purgando, humores revellunt. Eo nomine talia præscribi possunt.

℞. Sennæ mundat. polypod. querc. thymi, epithymi, ana drach. i. flor. borrag. P. i. Fiat decoctio ad ℥. iv. Capiat horâ unâ ante paroxysmum. Vel

℞. Sennæ mundat. ʒ. iij. turbith. drach. i. cinnam. drach. ß. croci & zinzib. ana ℈. ß. sacchari ad pondus omnium. Fiat pulvis, dividendus in tres partes. Capiat unam ante paroxysmum, cum vino albo.

Quercetanus in Pharmacopœa maximè laudat pilulas de sagapeno Camilli, quarum unam tantùm exhibet initio paroxysmi, continuando ad aliquot dies; & paulò post inungendo spinam dorsi linimento composito ex theriaca, aqua vitæ, & oleo laurino vel de spica. Tum duabus aut tribus horis, post pilularum devorationem, exhibendo jusculum, cum rad. aperientibus, borragine, buglosso, thymo, & pomo curtipendulo paratum.

Dictæ autem spinæ inunctiones, ad rigorem leniendum utilissimæ sunt, & frequenter usurpandæ, etiamsi prædictæ pilulæ non exhibeantur. Sunt enim in frequenti usu, quando rigor & vehemens & importunus est. Fiùntque hujusmodi inunctiones non solum ex prædictis; sed etiam aliis quamplurimis medicamentis, ut oleo anethino, chamæmel. irino, costino, rutaceo, de piperibus, aliisque calidioribus cum aqua vitæ, theriacâ, caryophyllis, castoreo, sinapi, pipere, aliisque permixtis. Efficaciùs autem operantur hæc linimenta si horâ unâ ante paroxysmum spina ad ignem inungatur; deinde æger in lectum calidum deferatur, & lateres calentes, vino perfusi odorifero, ac linteis involutis plantis pedum, volisque manuum admoveantur.

Dum prædicta remedia usurpantur, lienis cura specialis habenda est, quoniam ea pars in hoc morbo perpetuò afficitur. Ideoque diù continuari poterunt fomenta, linimenta, & emplastra, quæ ad lienis obstructiones vulgò præscribi solent.

Imò verò interdum balneum aquæ tepidæ, post plures evacuationes, apprimè conducit, non solùm ad lienem emolliendum, sed etiam ad totum corpus humectandum & concoctionem materiæ morbificæ adjuvandam. Diebus intermissionis usurpari poterit, cavendo tamen diligenter, ut tepidum saltem administretur. Si enim calidius fuerit; periculum est, ne fusi humores in varias partes præcipitentur, & periculosissimos abscessus producant.

Denique non omninò negligenda sunt, quæ carpis admoveri solent cùm etiam non infimæ notæ Authores illis aliquid tribuant. Rondeletius enim sequenti remedio magno cum successu se usum esse asserit.

℞. Folior. sambuci, salviæ, pedis columbini, rutæ, an. M. ß. calthæ tertiam partem salis m. i. & vini parum. Omnia simul trita carpis admoveantur ante accessionem. Crato radices urticæ contusas, & cum aceto maceratas, brachiorum & pedum arteriis applicat. Et refert Sennertus, civem quendam, cùm toto autumno, & hyeme quartana laborasset, tàndemque acutissimos in sinistra scapula dolores persentiret, mulieris cujusdam persuasu, ranunculum carpo applicasse, & pustula excitata, à febre & dolore liberatum fuisse.

Spuria quartana iisdem ferè remediis curari debet, quæ pro tertianæ curatione fuêre proposita; addendo decoctis juleporum & apozematum ea quæ humorem atrabilarium peculiariter respiciunt. His etiam accedere poterunt omnia remedia magis temperata, & minùs calefacientia, quæ pro quartana legitima hactenus fuêre proposita.

Convenient itaque in principio borrago, buglossum, fumaria, lupuli, acetosa, cichorium, ceterac. scolopendria agrim. poma redolentia. Quorum decocta, aquæ stillatitiæ,

& interdum ſucci depurati julepi, apozematis, aut ſyrupi magiſtralis formâ præſcribi poterunt.

In progreſſu verò prædictis addere licebit cortices radicum capparum, median, tamariſci, enulam campanam, polypod. abſinthium.

Dum utitur æger hiſce præparantibus, purgantia frequenter interjicienda ſunt, eaque uſurpanda pridiè acceſſionis & bis in ſeptimana iteranda. Ad hunc uſum variæ formulæ componi poterunt. Sed pro delicatioribus ptiſana laxans, ſyrupus de pomis Sapor. ſeu compoſ. aut juſculum pulli, borragine, bugloſſo, & pimpinella alteratum, cum ſennæ ℥. iii. vel unc. ß. utiliter uſurpari poterunt.

Venæ ſectio non omittatur in principio, & ſanguinis copia detrahatur, quæ ſanguinis quantitati, & qualitati, & ægrotantis ætati ac temperiei convenire videbitur.

Si morbus in longitudinem abeat, ubi ſanguinis fervor ſe remiſerit, vomitoria utiliter uſurpari poterunt; in iis præcipuè qui nauſeam & vomitum in acceſſionum initiis patiuntur. Inter vomitoria febri quartanæ proficua aſarum (ut ſuprà dictum eſt) principem locum obtinet, in vino albo ad drach. i. exhibitum, & pluribus vicibus repetitum, ſi unâ aut alterâ exhibitione morbus diſcuſſus non fuerit.

His accedent fotus & linimenta hypochondriis adhibita, ad pravam viſcerum diatheſin corrigendam, (quæ novam continuò acceſſionibus materiam ſuppeditat) humorémque valdè impactum emolliendum & attenuandum; quæ in hunc modum præſcribi poterunt.

℞. Rad. althææ, lilior. enulæ camp. cortic. rad. cappar. & median. tamariſci, an. ℥. i. fol. malvæ, althææ, parietariæ, borrag. bugloſſi, pimpinellæ, abſinthii, ana M. i. ſem. lini, & petroſel. ana. ℥. ß. flor. chamom. meliloti, anethi, ana P. i. Fiat decoctio in tribus partibus aquæ, & unâ vini albi ſub finem addit, quâ foveantur hypochondria, bis in die longè à paſtu.

℞. Unguenti de althæa ℥. i. ß. olei lilior. chamæm. roſacei, & abſinthii ana. ℥. ſem. Fiat linimentum, aplicandum poſt fotum.

Vel olea ſola utiliter apponentur cum lana ſuccida.

Ac denique balneum aquæ tepidæ, vel ſolius, vel in qua emollientia & temperantia bullierint, vel ex hordeo & amygdalis, ut vulgò ſolet fieri ad hunc affectum expugnandum erit convenientiſſimum. Siquidem viſcerum intemperiem corrigit, atræ bilis ſiccitatem ac fervorem emendat, dura emollit, vias reſerat & laxat, crudos humores coquit. Quapropter frequens illius uſus erit convenientiſſimus, adhibitis cautionibus, quæ ſuprà enumeratæ ſunt.

Illius autem operatio maximè juvabitur, ſi ſub ingreſſu balnei præparantia medicamenta, & obſtructiones reſerantia exhibeantur. Inter quæ primas obtinet decoctum abſinthii, & enulæ campanæ, quod omnibus humoribus contumaciſſimis præparandis accommodatiſſimum eſt, modò nimius viſcerum fervor non contra indicet. Quo in caſu aliorum ſuprà enumeratorum admixtione temperari poterit.

Cùm verò hæc fiunt, leves purgationes frequenter iterandæ ſunt, ut ſupra monuimus. Et in vera declinatione, coctionis ſignis apparentibus, etiam eſpecifica, in quartana legitima deſcripta, in uſum vocari poterunt.

In toto autem morbi decurſu thoraci proſpiciendum eſt, ne æger in tabem præcipitetur: humor enim peccans vim erodendi habet.

---

## CAPUT. VII.

### *De Febribus compoſitis, ſeu complicatis, & ſpeciatim de hæmitritæo.*

GAl. *lib.* 2. *de criſib. c.* 7. & 9. *lib.* 2. *de diff. febr. c.* 7. & Avic. *fen.* 1. *lib.* 4. *tract.* 4. *c.* 19. multas proponunt febrium compoſitiones. Quatenus ſcilicet vel complicantur putridæ cum non putridis, ut dum hecticæ putrida complicatur; vel putridæ cum putridis, idque pluribus modis. Nempè vel continuæ cum continuis, vel intermittentes cum intermittentibus, vel intermittentes cum continuis.

Continuarum duarum compoſitio apud Authores controvertitur, & in praxeos uſu vix advertitur.

Intermittens complicatur cum altera intermittente, vel ejuſdem generis, vel diverſi. Ejuſdem generis intermittentis compoſitæ ſunt tertiana duplex, aut triplex, item quartana duplex, aut triplex, quæ ſuis locis fuerunt expoſitæ. Diverſi generis ſunt, quando tertiana cum quotidiana aut quartana complicatur; quod etiam rariſſimè in uſu practico obſervare licet.

Intermittentes cum continuis duobus modis complicantur: nempè tertiana intermittens cum quotidiana continua; vel quotidiana intermittens cum tertiana continua. Et utraque hemitritæus nominatur, quæ in duas eſpecies prædictas dividitur.

Illa tamen verè & propriè hemitritæus eſt, quæ fit ex tertiana intermittente & quotidianâ continuâ: atque adeò fit ex flava bile extra, & pituita intra vaſa putreſcente. Ab Hipp. & Galen. *in* 1. *epid.* horrifica nominatur, quia non ſolùm horrorem facit initio acceſſionis, ſed etiam toto morbi decurſu, & præcipuè in principio & augmento; coëuntibus in unum duabus acceſſionibus, febris tertianæ ſcilicet & quotidianæ cum multis reduplicationibus, quæ nihil aliud ſunt, quàm motus horrifici inæquales, eadem acceſſione certis intervallis recurrentes, ob mutuam pugnam duarum febrium: in qua ſi pituita ſuperaverit; ſequentur horrores, extremorûmque perfrigerationes. Deinde verò, vincente bile, corpus caleſit, & febris ad vigorem tendere videtur; cùm rurſùs, redeunte ad pituitam victoria, denuò refrigerentur, horreántque: & pugna hæc durare conſuevit, donec febris ad vigorem pervenerit. Hinc fit ut alternis diebus tantùm iſti rigores appareant, dum ſcilicet paroxyſmus tertianæ urget, & cum quotidiana conjungitur.

Dum verò quotidiana ſola urget, nullus ſolet fieri horror. Notandum tamen eſt, quaſdam reperiri febres malignas: quæ ſine commixtione tertianæ, & quotidianæ, ſine ullo concurſu bilis & pituitæ horridæ ſunt, in iiſque horrores contingunt ex vaporibus acribus & malignis, qui ex materia corruptâ febrium malignarum elevantur, & partes ſenſiles feriunt ac vellicant.

Hæc autem ſemitertiana propriè dicta, vel exquiſita eſt, in qua æqualis bilis & pituitæ putreſcentis copia redundat, qualis jam deſcripta eſt; vel notha, quæ rurſum duplex eſt. Vel enim bilem habet exſuperantem, vel pituitam. In illa, majora ſunt tertianæ ſymptomata, in hac, quotidianæ. Atque ita, ſi bilis exſuperat, horridior fit tota febris, & aliquando rigorem ſibi aſſociat, tum fervidior fit hujuſmodi febris, & aliquid bilis per vomitum, alvum, aut ſudores excernitur. Pituitâ verò prævalente, frigus vehementius extremas occupat partes, & pauci adſunt horrores, ac pulſus magis, & diutiùs comprimitur, tardiùſque acceſſio invaleſcit, ac longum poſt tempus conſiſtit, non tamen, aut ſitim, aut magnum affert incendium.

Dignoſcitur, iſta febris ex iis, quæ dicta ſunt, quod continua & horrida ſit; cum multis reduplicationibus, maximìſque ſymptomatis, quòd acceſſio diebus imparibus invadat cum horrore: partibus verò, cum aliquo tantum frigore extremorum. Pulſus in ea frequens & inæqualis. Urinæ crudæ tenues & decolores, interdum turbidæ ſunt, cum nullo, aut malo ſedimento. Differentiæ verò dignoſcuntur ex iis, quæ propoſita ſunt, æqualem vel inæqualem bilis & pituitæ quantitatem indicantibus.

Quòd ad prognoſin attinet, periculoſa eſt iſta febris, & in ea ventriculus, partèſque nervoſæ plurimùm afficiuntur. Et confectariam habet linguæ ſiccitatem, ſitim, animi defectionem, vigiliam, & interdum delirium ac ſoporem. Inter acutos morbos, ratione bilis, & inter chronicos, ratione pituitæ, ab Hippocr. numeratur *in* 1. *epid.* Et dicit Avic. ad menſem uſque ſeptimum interdum protogari, necnon in morbos chronicos ac febrem hecticam interdum deſinere.

Curatio hujus febris ex iis deſumenda eſt, quæ ad tertianam & quotidianam expugnandam neceſſaria ſunt. Et cùm continua ſit, eâ methodo erit tractanda, quam



ad omnes continuas putridas, *cap. hujus ſectionis*, propoſuimus. Ita ut bile magis dominante, ea, quæ bilem reſpiciunt, magis uſurpentur. Pituitâ verò prævalente, eam præparantia & purgantia magis præſcribantur. Ac deniquè, utroque humore æqualiter redundante, utraque remedia pari proportione miſceantur.

## SECTIO III.

### *De Febribus peſtilentibus.*

### PRÆFATIO.

AUTHORES ferè omnes, qui de febribus ſcripſerunt, febrem peſtilentem à maligna diſtinguunt, ac de ſingulis ſeorſum diverſis tractant capitibus, ita ut febris peſtilentis nomine veram peſtem intelligant: malignam verò eam, quæ vulgò purpurata nominatur, aut quæ, licèt epidemica ſit & contagioſa, minùs periculoſa eſt, ex eàque plures ſervantur, quàm intereant: cùm veræ peſtis eſſentia in eo conſiſtat, ut ex ea plures intereant, quàm ſerventur. Attamen cùm hujuſmodi febres inter ſe differant tantùm ſecundùm magis & minùs, ſeu majorem & minorem malignitatis gradum, & eadem methodo curativa, eadèmque materiâ medicâ oppugnari debeant, conducibilius nobis viſum eſt, omnes illas febres eodem capite includere, & generali febris peſtilentis nomine donare. Atque ita ſectio hæc poſtrema duobus abſolvetur capitibus, quorum primum erit de febre peſtilenti; alterum verò, de variolis & morbillis. Cùm enim iis febris maligna perpetuò adjuncta ſit, meritò hac parte ab omnibus Autoribus tractari ſolent.

---

## CAPUT I.

### *De Febre peſtilenti.*

FEbris peſtilens dicitur, quæ non intemperie ſolâ aut putrido tanto calore, ſed etiam malignâ & venenatâ qualitate infeſta eſt. Hæc, utplurimum, popularis & epidemica eſſe conſuevit, ut eodem temporo quamplurimos homines eâ correptos videre liceat. Aliquando tamen ſporadica eſt, ex pravis humoribus & venenatam qualitatem adeptis, oriunda.

Contagioſa etiam eſt, ita ut non ſolùm ex cauſa communi, aëris nempe & alimentorum vitio, ſed etiam ægrotantium conſortio, contrahi valeat.

Febris maligna etiam vulgò nominatur, cùm plurimi tamen morbi maligni & cacoëthes nominentur ob prava & ſæva ſymptomata, in quibus venenata qualitas nulla reperitur, in qua ſola peſtilentis morbi eſſentia conſiſtit.

In quacumque igitur febre venenata illa qualitas reperiatur, ſive diaria ſit, ſive hectica, ſive putrida, peſtilens jure merito dicenda eſt. Quamvis diaria & hectica valdè controvertantur, de quo videantur Autores.

Illa autem venenata qualitas ex humorum corruptione oritur, quæ non in ſimplici temperamenti immutatione, aut vulgari putredine conſiſtit, qualis in febribus putridis reperitur; ſed in totius naturæ, inſitæque ſubſtantiæ deſtructione. Quemadmodum vinum, dum in acetum convertitur, omnimodam corruptionem patitur; dum verò in vappam commutatur, ſimpliciter putreſcere cenſetur.

Differt autem febris peſtilens à peſte, tanquam ſpecies à genere; quia peſtis dari poteſt ſine febre, ut docuit Hipp. 3. *Epidem multis in locis*, tum etiam Gal. *in expoſitione ejuſdē libri, & lib.* 9. *de med. facultatibus, c. de terra Samia* Quapropter ratio ſuffragatur, cùm venenata qualitas non habeat neceſſariò ſibi adjunctam putredinem, à qua febris exoritur. Poteſt enim venenata illa qualitas produci in humoribus, per integram ſubſtantiæ eorum corruptionem, & novæ formæ introductionem, à qua dependet illa maligna qualitas. At certum eſt, quoties nova forma introducitur, priorem corrumpi, ad eaſdem mutationes eſſe neceſſarias alterationes prævias, non autem putredinem: ideòque humores talem corruptionem pati poſſe citra putredinem. Quia tamen humores corporis noſtri putredini maximè obnoxii ſunt, raró tantam corruptionem pati poſſunt, quin putredo etiam interveniat. Quapropter rariores ſunt illæ peſtes, quæ febrem non habent comitem. Imò verò per intenſam, profundam, ac ſordidam (ut vocant] putredinem talis corruptio plerumque ſuſcitari ſolet Ita multæ febres, quæ à principio non ſunt peſtilentes, ſi Medici ignorantiâ aut negligentiâ, vel ægrotantium inobedientiâ, vel cauſarum externarum ſævitia malè tractentur, intenſiori factâ putredine, in malignas & peſtilentes deſinunt. Quòd verò ſæpè corruptio putredinem præcedat, colligitur ex iis, qui per contagium peſte afficiuntur: in quibus maligna & venenata qualitas priùs communicatur, eàque corrumpuntur humores, hancque poſtmodum corruptionem putredo ſubſequitur. Undè fit, ut peſte affecti primis interdum diebus febre careant, quæ deinde apparere incipit, cùm putredo accenditur. Simile quippiam apparet in parte, gangrænâ affectâ, quæ priùs corrumpitur; poſteà verò putreſcit.

Fit igitur febris peſtilens, quando humores corrupti & venenatam qualitatem adepti, ad putredinem deveniunt. Et ſic illa duplici modo cor afficit: nempe calore putrido, & malignâ qualitate.

Hæc autem humorum corruptio non ſemper eſt uniformis, ſed aliquando magis, aliquando minus intenſa eſt; & pro variis illius gradibus, venenata qualitas, ex ea producta, magis vel minùs pernicioſa eſt. Unde febrium malignitas major vel minor exoriri ſolet. Hincque exorta eſt vulgaris diſtinctio febrium peſtilentium apud Medicos, in peſtilentem ſimpliciter vel propriè dictam, & malignam; peſtilentem vocantes propriè dictam, in qua vera peſtis eſt, quæve peculiarem hunc habet characterem, ut ex ea plures intereant quàm ſerventur; malignam verò ſimpliciter appellantes eam, quæ minùs pernicioſa cùm ſit, ex ea plures ſerventur, quàm intereant.

Febris peſtilentis differentiæ deſumuntur, à materia in qua venenata illa qualitas producitur; vel à loco in quo eadem materia continetur. Et ita ſequuntur febrium putridarum differentiæ, quæ ratione materiæ putreſcentis dividuntur in ſynochos, tertianas, quartanas, & quotidianas; prout materia putreſcens eſt ſanguis, bilis, melancholia, vel pituita. Ratione verò loci, in quo humores putreſcentes continentur, in continuas & intermittentes dividuntur; prout dicti humores in venis, vel extra venas ſtabulantur. Ita febres peſtilentes aliæ dicuntur ſynochi, aliæ tertianæ, quartanæ, vel quotidianæ, aliæ continuæ, vel intermittentes. Quamvis dixerit Hipp. *aph.* 43. *ſect.* 4. febres intermittentes periculo carere, quomodocumque intermiſerint: quod tantùm intelligendum eſt de iis, quæ nullius ſunt malignitatis participes. Videmus enim ſingulis ferè annis, in hac ſaltem regione, febres tertianas intermittentes, quæ ſummæ malignitatis ſunt participes, tertiâ; vel quartâ acceſſione ægros de medio tollere: alias, quæ eos in graviſſimum vitæ diſcrimen conjiciunt, maximâ ſympromatum ſævitiâ.

Aliæ ſumuntur febris peſtilentis differentiæ ab intenſo & remiſſo, prout ſcilicet aliæ ſunt majores, aliæ minores, aliæ majoris, vel minoris malignitatis participes. Majores, vel minores ſimpliciter dicuntur, prout major, vel minor eſt putredo, tum calor præter naturam ex ea emergens, intenſior aut remiſſior eſt. Maligniores verò aut benigniores pro majore, aut minore qualitatis venenatæ intenſione. Hinc fit, ut aliquando febris peſtilens habeat ſummam putredinem, & malignam qualitatem in ſummo poſitam: tùmque ſæviſſima eſſe conſuevit, in eàque, ratione malignæ qualitatis, facultas vitalis maximè affligitur: ratione verò ſummæ putredinis, cæteræ quoque læduntur facultates, ſævâque ſubſequuntur ſymptomata. Aliquando verò in hac febre putredo eſt ſumma, & maligna qualitas remiſſa; tumque febris moleſta eſt ratione putredinis, vitalis autem facultas minùs affligitur. Contra aliquando putredo remiſſa eſt, prava verò qualitas intenſa: tùmque febris ratione putredinis non adeò prava proferet ſymptomata, & remiſſior apparet, vires tamen magis labe-

factantur. Quandoque enim tam remissa est putredo, ut ferè nulla sit; maligna verò qualitas admodùm intensa: tumque fit febris, quæ nec ægro, nec adstantibus videtur molesta; sed mitis omninò primo aspectu videtur, cùm tamen exitialis admodum sit. Adaucta enim maligna qualitate, vires dejiciuntur, corque omninò æger obruitur: Hæcque non solùm ægris & adstantibus, sed etiam ipsis interdum Medicis imponit; cùm nullo nec cruditatis, nec pravitatis humorum signo præsente, pulsu etiam in statu ferè naturali constituto & corporis calore ad tactum, prima fronte, miti ac blando apparente, ad interitum ducat. Simile quippiam in prima etiam differentia solet contingere cùm scilicet summæ malignitati conjuncta est. Evicta enim opportunis remediis putredine, ac signis futuræ salutis apparentibus; mors tamen interdum à non superatâ malignâ qualitate subsequitur.

Ac denique differentiæ febris pestilentis desumuntur ab adjunctis: eæque plurimæ sunt & evidentissimæ. Nullum enim est pravum symptoma, nec ullum morborum exitialium genus, quod cum hac febre interdum non conjungatur. Symptomata sunt, dolores capitis, vigiliæ, deliria, sopores, sitis, nausea & vomitus, appetitus dejectio, syncope, virium languor, singultus, inquietudines, alvi fluxus, sudores & similia, quæ aliis etiam febrium generibus sunt communia.

At unicum datur symptoma, febri pestilenti proprium & peculiare, quod in reliquis febribus non contingit: maculæ nimirum purpureæ in toto corpore, ac præcipuè lumbis, pectore, & dorso apparentes, morsibus pulicum plerumque similes, quæ peticulæ, seu petechiæ ab Italis vulgò nominantur: & febres hoc comitatæ symptomate, purpuratæ, seu petechiales appellantur. Neque enim in omnibus febribus pestilentibus apparent, hujusmodi maculæ purpureæ; sed quando apparent, febris pestilentis indicium præbent certissimum. Purpureas autem maculas nominavimus, quia utplurimùm colore purpureo infectæ sunt. Non raro tamen violaceæ, virides, lividæ aut nigræ apparent, & tunc longè deteriores, majorémque malignitatem significant. Licèt autem ut plurimùm hujusmodi maculæ pulicum morsibus similes sint; majores tamen aliquando sese produnt, ut referant vibices, seu livores flagellis inductos, tùmque deteriores sunt. Aliquando verò amplissimæ sunt & partes integras, magnàmque corporis partem; brachia nimirum, crura vel dosum occupant, tumque partes rubore infectæ apparent; qui intra paucas horas sæpè evanescit, atque iterùm revertitur, quasi per paroxysmos, dum febris suas patitur exacerbationes, in quibus sanguis ebulliens, ad superficiem corporis, exhalationes tenuiores emittit, à quibus nulla fit cutis elevatio; sed ea tantùm rubro colore inficitur. Non raro tamen ex hujusmodi ebullitionibus cutis in variis partibus elevatur cum rubore quodam, & tumores quosdam in cute efficit molles & latos, qui intra paucas horas evanescunt, & vulgò ebullitiones sanguinis nominantur. In his atque prædictis est semper aliqua malignitas, sed tam levis, ut nullum minetur periculum, nisi morbi progressu intensior evadat. Differunt autem maculæ prædictæ, pulicum morsibus simillimæ, ab exanthematis, quæ etiam in hujusmodi febribus interdum apparere solent, eâque annotavit Hipp. *in Epidemiis*; habéntque eminentiam, & sunt de genere tumorum, qui ad suppurationem, vel exulcerationem quandoque deveniunt. Maculæ autem purpureæ nullam (ut dictum est) habent eminentiam, & antiquis incognitæ, posterioribus tantùm sæculis à recentioribus descriptæ sunt.

Quòd ad morbos attinet, qui febri pestilenti conjunguntur, idem quod de symptomatibus dictum est affirmare licet: plurimos nempe morbos exitiales cum his febribus conjungi, nempe phrenitides, anginas, pleuritides, peripneumonias, hepatis inflammationes, dysenterias, aliosque quamplurimos. Sed præcipui morbi, qui in febre pestilenti reperiuntur, duo sunt, nempe bubo pestilens, & carbunculus, qui intensissimam esse indicant venenatam qualitatem, & non nisi in vera peste reperiuntur, eàmque utplurimum comitari solent, ita ut ipsius pestis nomine apud vulgus indigitari soleant.

Causæ febrium pestilentium aliæ sunt internæ, aliæ externæ. Internæ aliæ immediatæ, aliæ mediatæ.

Immediata hujus morbi causa (ut antea monuimus) est corruptio humorum putredini conjuncta. Ex corruptione pravam & venenatam acquirunt qualitatem: ex putredine verò febris generatur.

Causæ verò mediatæ sunt plethora; cacochymia, & obstructiones. Plethoram autem non ad vasa sed ad vires intelligimus, quæ cùm non ita à natura regatur, facilè corruptionem & putredinem concipit. Cacochymia verò, seu pravorum humorum copia, facilè corrumpitur atque putrescit. Obstructiones denique, omnia febrium genera producere aptæ sunt: quatenus humores, in loco calido & humido conclusi; si non liberè transpirent, facilè putrescunt. Causæ internæ mediatæ ab Autoribus vulgò morbosus apparatus nominari solent; & tanta est illius efficacia, ut solus interdum febrem pestilentem remissiorem, quæ maligna simpliciter, aut purpurata vulgò nominatur, producere valeat, absque causæ externæ & communis interventu. Videmus enim sæpè; in constitutione minimè epidemica, & nullo morbo populariter grassante, quosdam ex prava humorum conditione febribus hisce correptos; quæ multis malignarum febrium symptomatis, etiam maculis purpureis, stipatæ sunt.

Circa obstructionem hoc advertendum; eam quidem necessariò concurrere, tanquam causam præcipuam in febribus malignis quæ fiunt à causis internis, & sporadicæ sunt: Epidemicas verò, quæ fiunt à causa communi, pestilenti scilicet aëris statu, vel per contagium generantur, non necessariò talem habere causam. Ex sola enim aëris corrupti inspiratione, vel ex solo contagio concipitur venenata qualitas, qua humores corporis, à propria natura deffectantes, sponte in putredinem dilabuntur. Quemadmodum enim fructus horarij, aliæque res facilè putrescibiles, licèt maxime perflentur, à putredine tamen vindicari non possunt; sic etiam humores, cùm qualitatem illam perniciosam conceperint, proclives in putredinem redduntur: ita ut, etiamsi nulla sit præsens obstructio, in putredinem, febrem necessariò incidant. Attamen inductâ hoc modo humoribus putredine, cùm illi à natura ampliùs non regantur, obstructiones plerumque generare solent, quibus febris intenditur; sicque in his febribus obstructio concurrit, quæ licèt ab initio causa febris non fuerit; subsequitur tamen, & à causis labe pestilenti infectis fovetur.

Causæ externæ febrium pestilentium sunt sex res non naturales, quæ ut necessariæ sunt, ita necessariò corpus nostrum alterant: & quando à statu naturali valde recedunt; malignas & venenatas qualitates in nobis generant. Ex his principem locum obtinet aër ambiens, qui prout causa communissima est, ita morbi communes ab illius vitio utplurimùm exoriri solent.

Vitiosus autem fit, hominibùsque noxius, triplici potissimùm ratione. Prima, si salubribus ventis non difflatur. Secunda, si putrium ac fœtidarum exhalationum inquinamento polluatur. Tertia, si primarum qualitatum excedente, vel præpostera conditione ita homines afficiat, ut inde pravæ & malignæ humorum putredines generentur.

Prima satis evidens est. Si enim aër non difflетur, & ventis agitetur, facilè corrumpitur. Unde Hipp. 3. *Epid.* pestilentem constitutionem gravissimam describens: *sine aura*, inquit, *usque annus hic fuit.*

Secunda verò efficacissima est & frequentissima, quando scilicet putridi, tetri & maligni vapores aëri commiscentur, eùmque inficiunt, qui à variis rebus excitari solent stagnis videlicet, lacubus, paludibus, piscinis, aliisque locis quietis aut cœnoso humore refertis, vel in quibus linum, aut cannabis maduerit. Vel ex cloacarum, sterquiliniorum, & angipottuum fœtore. Vel à strage cadaverum insepultorum; vel ex antris & specubus, in quibus aër diutissimè conclusus fœdam acquisivit putredinem; terræ motu, aut alio casu apertis.

Tertia verò ratio; quæ in primarum qualitatum excessu inæqualitate, vel præposterâ conditione consistit, variis modis



potest contingere, ac præcipuè, quando in caliditate & humiditate plurimùm excedit. Illæ enim qualitates, quando extraneæ sunt & adventitiæ ac supra statum naturalem auctæ; sunt principia putredinis. Hinc constitutio austrina, per aeris tempestates diu perseverans, apud Hippocratem *in Epidemiis*, fuit causa præcipua omnium febrium pestilentium, quæ ibi describuntur.

Sicca verò aëris constitutio, licèt ex sententia Hipp. sit humidiori salubrior, quia tamen omnis qualitatum excessus naturæ nostræ inimicus est, certum est; sicciorem constitutionem valdè excedentem & extraordinariam, febres pestilentes producere, præsertim si cum caloris excessu juncta sit. Hujus exemplum habetur luculentum apud Livium *lib.* 1. *dec.* 4. ob nimium scilicet squalorem Romæ pestem fuisse factam, quòd siccitate eo anno plurimum laboratum fuerit, neque cœlestes modò aquæ parcè descenderint; sed terra quoque ingenito humore egens, vix ad perennes aquas suffecerit. Hæc autem sicca constitutio eatenus febres pestilentes inducit, quòd humores supra modum exusti in anthracum, carbunculorum, atque adeò pestilentis febris materiam degenerant, & admodum inspissati graves obstructiones producunt, ex quibus maligna putredo in materia alioqui disposita facilè generatur. Adde, quòd immodica hæc aër siccitas fruges corrumpat debitam iis denegans maturitatem: cùm videlicet eas è terra citiùs evocat, nutrimentum deinde uberiùs, pòst parcius largitur, unde inæqualiter concoquantur, cùm extrinsecus sint adustæ, intrinsecus verò adhuc planè crudæ, instar carnium, nimia ignis violentia adustarum: sic indigestionis variarùmque cruditatum causa existunt.

Frigiditatem etiam immodicam pestilentes febres producere probatur ex Hipp. 1. *Epid. sect.* 5. *tempest.* 2. quo loco inquit: *In Thaso paulo ante Arcturum, & sub Arcturo multæ & magnæ spirante Aquilone pluviæ.* Ubi ex nimia frigiditate, illius tempestatis venenositatem & malitiam venantur. Tum apud Liv. *lib.* 5. *dec.* 1. pestilentem constitutionem à vehementi frigore exortam, legere est, his verbis: *Insignis annus hyeme gelidâ ac nivosâ fuit, adeo ut viæ clausæ, Tiberis innavigabilis fuerit. Tristem hyemem, sive ex intemperie cœli raptim mutatione in contrarium facta, sive alia de causa, gravis pestilénsque omnibus animalibus æstus excipit.* Et hujus eventus ratio in promptu est, quòd nimirum prohibito naturali effluxu, ex cutis densitate; ob ambientis aëris frigus factâ majorem fieri putrefactionem contingit, & gravius venenum; hincque periculosiores febres; quâm æstivis temporibus, in quibus ipsa aëris conditio, licèt quodam modo præstet mali principium, meatus tamen reddit patentiores, per quos facilè quod putrescit, exhalat, naturales ac præternaturales effluxus promptè exspirant.

Inæqualitates temporum, harum febrium causæ esse consueverunt; quando scilicet modò calor, modò frigus, modò siccitas, modò humiditas sibi invicem succedunt, vel frequenter recurrunt, vel diutiùs durant. Ut quando post diuturnos æstus, frigus glaciale irruit; vel post longas pluvias extrema siccitas suboritur, aut contrà. Vel cùm præpostero ordine hyeme calet, aut friget æstate. Hæ autem temporum inæqualitates ad febrium pestilentium generationem conferre possunt; quia in iis maxima humorum conturbatio, ex qua pravam acquirunt conditionem, & naturali statu valdè alienam, morbisque malignis producendis idoneam. In illis præcipuè corporibus, quæ per illorum temporum decursum, ex pravâ victùs ratione, plethoram, cacochymiam, vel insignes obstructiones contraxerunt.

Ad hoc etiam causarum genus aeris nimirùm vitium, referuntur maligni syderum influxus, qui aerem immutando, variis modis corpora viventium afficere consueverunt. Hujusmodi esse aiunt coïtum planetarum superiorum, Saturni, Jovis, & Martis in signis humanis, qualia sunt Virgo & Gemmini, ac tum potissimum cùm Mars dominatur. Ab iis autem morbi inferuntur non alia ratione, quàm per aëris mutationem, quæ tanta esse debet, ut ejus naturam ac substantiam corrumpat. Illa verò immutatio duobus modis fit; uno per qualitates manifestas, quando scilicet à syderum influxu aër ad caliditatem & humiditatem, aliósque primarum qualitatum excessus tantoperè & tam diu immutatur, ut inde tandem propriâ substantiâ vitiosus evadat: Altero per qualitates occultas, quando scilicet ab occulta syderum vi, absque insigni primarum qualitatum excessu, aëris substantia ita immutatur, ut certum quemdam corruptionis gradum acquirat, vitæ nostræ inimicum. De primo nullus dubitat, cùm ex communi Philosophorum consensu satis constet, hæc inferiora gubernari à superioribus constellationibus. Et quemadmodum aëris alterationes, quæ quatuor anni temporibus contingunt, ab annuo Solis motu oriuntur: sic maxima annorum diversitas, qua unus valdè humidus, alter valde siccus existit, cùm Sol eundem singulis annis in Zodiaco cursum teneat: non potest nisi à variis syderum aspectibus dependere. Alter verò modus, quia occultus est, non æquè facilè ab omnibus conceditur. Attamen communi Astrologorum sententiâ sancitum est, astra triplici ratione agere in hæc inferiora: motu, lumine, & influentiâ. Motus & lumen hæc inferiora alterant secundùm primas qualitates, & præcipuè calorem. Influentia verò, tum primas illas qualitates, (frigiditas enim verbi gratiâ, quæ inducitur à Saturno, non potest à motu & lumine dependere) tum etiam latentes & occultas qualitates inducunt. Cùm enim morbi pestilentes sæpè eveniant, nullâ factâ in aëre, quoad primas qualitates, insigni mutatione; sed iis grassantibus aër purus admodum appareat, & purior interdum, quàm sub aliis constitutionibus non pestilentibus, neque præcesserint tempora admodum calida & humida ex quibus insignes putredines solent exoriri; conjiciendum est, à maligno quodam syderum influxu morbos istos pestilentes originem traxisse. Adde, quòd pestes media hyeme sævire soleant, quas nulla in primis qualitatibus insignis alteratio præcessit. Tunc enim occultis syderum viribus hujusmodi morbi assignandi sunt, cùm illo ex Astrologorum sententia, vim habeant corrumpendi aërem, non factâ in eo insigni aliqua mutatione, secundùm primas qualitates. Et illud est divinum in morbis, quod agnòvit Hippocrates, & Galeno interprete, in aëre quidem est, sed à cælo & minùs manifestis causis producitur. Tum etiam ab eodem Hipp. innuitur 2. *Epid. sect.* 1. quando dicit, *morbum & tempus sibi invicem correspondere, nisi quid in superiori natura innovetur.*

Neque obstat, quod ex Platonis sententia *Epinomide* adducitur: nempè, cælum & syderum concursus semper bonum in hæc inferiora influere, ab iisque non nisi conservationem ac beneficium inferri. Et Arist. 9. *Metaph.* *c.* 10. dicit, in his quæ sempiterna atque ætherea sunt neque malum, neque errorem, aut corruptionem inveniri, Averroës verò 1. *Cœli. cap.* 24. *Corpora*, inquit, *cælestia continent elementa, conservant ipsa, & universaliter sunt eis quasi forma.* Unde colligitur, non posse eadem veneno & maligna qualitate afficere. Adde quòd, si ex astrorum influxu morbi pestilentes excitarentur; illi eodem tempore mundum penè universum afficerent, cùm illi influxus causæ universales sint, & cœlorum circumactione, omnes mundi plagas afficiant. At hujusmodi morbi aliquam tantùm regionem peculiariter invadunt. Ac denique, si astra dicerentur malefica, Deus, qui ea creavit autor maleficii dici posset, quod est impietate plenissimum.

Hæc, inquam, propositæ veritati nihil officiunt, iisque in hunc modum satisfieri potest. Omnes substantiæ creatæ duobus modis considerantur: vel quetenus entia sunt, & ad complementum universi, & perfectionem concurrentia, & tunc omnia bona sunt: ens enim & bonum reciprocantur, nihilque à Deo opt. max. omnium bonorum autore, creatum est, quod malum simpliciter dici debeat. Vel considerantur ratione operationum, & tunc possunt dici malæ, quatenus alteri creaturæ damnum inferunt, ex insita antipathia & inimicitia. Quamvis autem hujusmodi antipathiæ penè innumeræ in mundo reperiantur, non desinunt tamen omnes dici bonæ, ratione sui autoris, nimirum Dei, & ratione universi, cujus perfectio in varietate potissimùm

consulit

consistit. Præterea rerum creatarum operationes duobus modis malæ dici possunt, absolutè & simpliciter, vel secundùm quid. Absolute malæ dicuntur, quando omni tempore, in omni loco, & occasione perpetuò malum efficiunt. Et nulla potest reperiri creatura, quæ hoc sensu mala sit. Secundum quid malæ dicuntur, quando uni nocent, & alteri prosunt. Et sic nihil adeò noxium reperitur in rerum natura, quin ex alia parte suos etiam habeat usus quorum gratia creatum est. Sic omnia venena, quamvis homini, aut aliis animalibus noxiosissima, tamen convenienter usurpata, multa bona & commoda iisdem afferre solent. Et in re medica nullum ferè reperitur adeò lethale venenum, quin ex eo, artis peritia, salutare medicamentum eliciatur.

Ac denique astrorum actiones in hæc inferiora duobus modis considerantur, vel respectu totius mundi sublunaris elementa omniàque mixta continentis: & tunc cœlorum ac syderum actio simpliciter benefica est, generans, conservans, vivificans, omniaque alia beneficia præstans, quæ ad conservationem universi necessaria sunt. Et hoc sensu verissimum est, hæc inferiora à cœli syderùmque influxu foveri ac conservari. Vel considerantur respectu peculiaris naturæ ac conditionis, hujus, vel illius elementi, hujus, vel illius viventis. Et tunc non est inconveniens dicere, dari quosdam influxus alicui elemento, vel viventi, hoc vel illo modo, secundùm aliquam sui partem affectis, noxios atque perniciosos: quod quidem ex ipsorum astrorum vitio minimè dependet, (sunt enim perfectissimæ cujusdam naturæ,) sed potiùs ex rerum his subjectarum imperfectione, quæ insignem mutationem sine propriæ substantiæ corruptione pati minimè possunt. Variæ autem illæ astrorum naturæ, & variæ qualitates ex vario eorum concursu in hisce inferioribus productæ, à summo rerum opifice constitutæ sunt ad conservationem universi, quod tam variis, & tam invicem repugnantibus naturis conflatum, tantâ etiam in astrorum influxibus diversitate indiguit, ut omnia in quodam veluti æquilibrio conservaret. Ex qua tamen influxuum diversitate vix fieri potest, quin aliqua rerum adeò inter se dissitarum pericula interdum patiatur, non in tota, aliqua specie [quod tenderet ad destructionem universi,] sed tantùm in aliquibus individuis, minori resistentiâ præditis, & ut plurimùm malè affectis, & in aliqua tantùm aëris parte maligni influxus receptioni magis exposito. Unde concludendum est, ea vitia præcipuè dependere ex defectu rerum inferiorum. Siquidem multa loca videre est, adeò perfecta aëris conditione, & æquabili hominum temperie donata, utquantumvis maligni astrorum concursus influant, nunquam tamen pestiferâ lue tententur.

Ad idem causarum genus referri solent luminarium defectus & eclipses, insolita meteora, & præsertim cometæ, qui nunquam apparere solent, quin morbi epidemici ac pestilentes, variæque in mundo mutationes subsequantur, prout multarum historiarum experimentis confirmatum est. Unde ille pervulgatus Claudiani versiculus.

*In cælo nunquam spectatum impunè cometam.*

Cujus rei testis luculentissimus fuit cometa ille crinitus, qui anno 1681. versus Orientem apparuit die 27. mens. Novembr. & deinceps toto ferè mense Decembr. conspectus est mobilis & fulgidus. Illius pars densior, & solidior Soli obversa ortum intuebatur, & tum claro splendore, tum magnitudine in arctum compacta & conglobata Venerem longè superabat. Reliqua ejus pars tenuior, minùs à Sole, illustrata, propter tenuitatem suam in barbæ protensæ modum diffusa procedebat, & versus Occasum porrigebatur. Primum apparuit hic cometa sub Libra circa Æquatorem; sed primario & peculiari motu inde ferebatur ad Septentrionem, per pedes Virginis, per medium Bootem, & caudam Ursæ majoris. Ac tandem paulatim, decrescente lumine, dissipatâ materiâ, disparuit inter Ursam majorem & Draconem. Motu communi syderum ferebatur ab ortu ad occasum, sed paulò velociùs stellis moveri videbatur. Nam primis apparitionis suæ diebus oriri solebat paulò ante horam quintam matutinam; posteà verò, horâ quartâ & ante quartam oriebatur, atque ita deinceps, donec mediam noctem & concubitum ortu suo anteverteret. Hunc verò cometam morborum malignorum & pestilentium, necnon etiam bellorum, quibus universa penè Europa hactenus devastata est, præsagum ac prænuncium fuisse, credere non alienum est.

Quamvis autem aër inter causas mediatas febrium pestilentium & malignarum principem locum teneat; certum tamen est, alias res non naturales ad earumdem generationem etiam concurrere, prout jam breviter & sigillatim exponere aggredior.

Secundum post aërem locum obtinent alimenta; quandoquidem ex parva victûs ratione contrahitur morbosus apparatus, qui est causa sine qua non, & efficiens interna febrium malignarum pestilentium. Unde à Gal. *lib. de cibis boni & mali succi, & 1. de diff. febr. c. 3.* ex pravis aut corruptis alimentis morbos pestiferos exoriri, demonstratum est. Illa autem alimenta prava dici consueverunt, & horum morborum causæ multis nominibus.

Primò quidem, quando fructus terræ & arborum, ex prava anni constitutione, putà humidiori, vel ficciori, vel nebulis corruptis, è cœnosis putridisque locis emissis; vel aliqua tempestate, aut maligno denique syderum influxu corrupti, pravos succos ingesti producunt.

Secundò, quando magna adest annonæ caritas & penuria; unde vulgare illud, ὁ λοιμὸς μετὰ λιμὸν *pestis post famem.* Tunc enim inops plebecula vilioribus pravisque alimentis sese implere cogitur, unde prava exoritur cacochymia. Et quod multo deterius est, quando penuriæ copia illicitò succedit, sese enim tunc multis cibis subitò ingurgitant, quia languente partim calore rectè concoqui nequeunt, & inde malignam contrahunt putredinem.

Tertiò, quando alimenta, quæ naturâ suâ bona sunt, aliqua ratione putredinem quandam, aut pravam qualitatem acquirunt. Talia sunt triticum, hordeum, legumina, & aliæ fruges, quæ vel diutius asservatæ, vel malè expositæ loco humidiori, aut aliter malè affectæ, rubiginem, aut qualitatem quandam putredinosam acquisierunt. Tales sunt carnes diutiùs asseruatæ, aut malè olentes, vel quæ non manu hominis, sed vi morbi extinctæ sunt: quemadmodum narrat Julius Obsequens, in Insula quæ Lipata appellatur, cùm mare ab Æruæ montis ignibus, ex terræ motu magnâ vi evomitis, incaluisset, piscésque concoxisset, iisque ad littus rejectis cùm incolæ avidiùs vescerentur, grauem pestilentiam fuisse subsequutam.

Neque minor est in potu efficacia, quando vina putrida & corrupta sumuntur, vel aqua bibitur ex putridis & cœnosis lacubus, aut alio quovis modo infestis. Quemadmodum historiarum fide proditum est, numerosos exercitus ex hujusmodi aquarum usu, popularibus morbis fuisse devastatos.

Duæ res non naturales hactenus expositæ, nempe aër & alimenta, præcipuam vim obtinent ad febrium malignarum generationem. Reliquæ verò quatuor, nimirum excreta & retenta, motus & quies, somnus & vigilia, animi pathemata, minoris sunt efficaciæ, & concurrunt tantùm ut causæ adjuvantes, vel corpus disponentes ad malignam putredinem concipiendam, ut ex earum expositione statim apparebit.

Retentiones mensium in mulieribus, aut alterius vacuationis consuetæ in viris, ut hæmorrhoidum, & hæmorrhagiæ, & alvi fluxus, qui in nonnullis per intervalla solent contingere, si in constitutione epidemica accidant, morbum malignum solent producere. Illa enim, quæ tanquam superflua, & naturam onere gravantia excernuntur, si intra corpus retineantur, facilè concipiunt putredinem. Sic nimiæ evacuationes aut sanguinis, aut aliorum humorum, corpus maximè debilitant, efficiuntque ut calor nativus imbecilior factus, aeris vitiosi, aut pestilentis inquinamenta facilè recipiat.

Quòd ad motum & quietem spectat; certum est, nimium otium efficere, ut calor nativus liberam eventilationem minimè recipiat, atque adeo humores putredinem concipiant. Sic nimia exercitatio poros valde aperit & calorem dissolvit, unde fit ut corpus debilius redditum, & magis penetrabile, contagij seminaria facilè recipiat.



Nimius etiam somnus multum faciat excrementorũ proventum, & corpus replet humiditatibus, quæ facillimè putrescunt. Nimiæ verò vigiliæ cruditates generant, & illæ facile putrescunt, quia calore nativo satis commodè non reguntur: tum quia ex iis multæ fiunt obstructiones, à quibus prohibita transpiratio, & tãdem putredo generatur.

Denique animi pathemata corpus vehementer exagitare solent, humoresque conturbare: atque adeo ad hanc luem capessendam maximè disponunt, atque in primis timor & tristitia, quæ spiritus vitales introrsum revocatos quasi suffocant, unde cordis vires ita franguntur, ut minùs veneno resistere, primisque morbi insultibus obsistere valeant. Imò verò humores commoti in venis, & vehementer conturbati, à naturali constitutione dejiciuntur, malignámque putredinem concipiunt. Adeo ut nonnulli existimaverint, in obsidionibus & castris, morbos pestilentes non tam ex pravâ victus ratione, & cadaverum fœtore, quàm terrore, metu, anxietate, & mortis formidine provenire, quæ humores exagitet eósque tumultuari ac fluctuare faciat.

Signa febris pestilentis alia futurum morbum indicant, alia præsentem demonstrant, alia peritum commemorant. Quæ omnia proponenda sunt, quia à primis præservatio desumitur, à secundis curatio, ab ultimis præcautio quædam in iis, qui nondum febre pestilente correpti sunt.

Quæ futuram febrem pestilentem prænunciant, à tribus desumuntur; nempe à corporis dispositione, præsentiâ causarum & à quibusdam mediis dispositionibus.

Corpora ad febrem pestilentem disposita sunt, quæ pravos congressere succos ex prava victus ratione, & præpostero sex rerum non naturalium usu anteà enarrato. Vel quæ plethorâ onerata plurimum se ingurgitant, aut intempestivè, ac inordinatè se replent. Præterea quidem cacochymiæ & plethoræ expertes, ad hunc morbum concipiendum sua disponunt corpora dum molestissimis pathematis animum excruciant, vel immodicæ veneri indulgent, ab hisce enim duabus causis frequentiùs multò febris pestilens produci consuevit; quandoquidem ab iis, etiam in bonos humores corruptela facilè inducitur. Animi enim accidentia spiritus à propriis distrahunt operationibus. Venus nimia omnes virtutes labefactat. At distractis spiritubus, viribusque labefactatis humores in alienam transeant naturam, corruptelam quandam consequuti.

Demùm quibus membra principalia imbecilla, aut labe quadam affecta fuerint, sive ab ortu, sive à pravo victu, aut aliâ quapiam causâ externa, qui calido & humido temperamento præditi sunt, qui rariori, aut densiori habitu corporis donati, omnes febri pestilenti concipiendæ dispositi sunt. Siquidem corpora calida & humida, putredini obnoxia; rara, omnibus injuriis patent, densa non liberè transpirant.

Præsentia causarum, quæ febrem pestilentem producere possunt, eam futuram portendunt: atque adeo præpostera tempestatum conditio; annonæ caritas, bella, aliæ causæ suprà enarratæ, quando apparent, hunc morbum imminere significant.

Mediæ dispositiones sunt, quando præsente corporis dispositione, & causis supradictis, videmus in homine mœstitiam insolitam, timorem inexplicabilem, calorem facile immutatum, ad oblata non bene se habere, insomniis pravis perturbari, lassitudine spontaneâ, siti vigiliis, nauseâ infestari: facilè erit conjicere febrem pestilentem imminere: hæc enim omnia indicant, humores alienam naturam adipisci, & corruptelam concipere, à qua febris pestilens oriatur.

Præsentem febrem pestilentem declarantia signa exactè proponenda sunt. Ideo omnes fontes percurrendi, ex quibus morborum diagnosis elici potest. Qui quidem fontes è triplici genere symptomatum desumuntur, quia symptomata sunt affectus morborum, & causæ non nisi per suos effectus commodè significari possunt. Atque adeo alia signa ab actionibus læsis, alia ab excretis, alia verò à qualitatibus mutatis erunt desumenda. Quibus fontibus quartus erit adjungendus ab effectibus supervenientibus desumptus. Ad quorum rectam intelligentiam sequentia præmittenda sunt.

Primò sciendum est, eadem ferè symptomata febrem tum pestilentem propriè dictam, tum malignam simpliciter significare, & utriusque signa secundùm majus tantum & minus inter se differre: ita ut in pestilenti sit major symptomatum sævities, in maligna veró minor. Esse tamen nonnulla accidentia, quæ magis propria sunt uni, quàm alteri, ut suis locis indicabimus.

Secundò notandum est, nullum dari signum harum febrium verè pathognomonicum, quo scilicet posito, febris pestilens necessario ponatur, & sublato auferatur; nedum bubonem, aut carbunculum in verè pestilenti; cùm in multis etiam verâ peste laborantibus non appareant, & dantur bubones ac carbunculi malignitatis expertes. Neque maculas purpureas in febre maligna, quamvis illa à pluribus Medicis purpurata nominetur; cùm in multis eâ laborantibus nusquam compareant, & interdum erumpere soleant in mulieribus; mensium suppressionem patientibus & in nonnullis pueris, ob levem quandam sanguinis ebullitionem, nullâ tamen apparente febre, quod nobis in utriusque non rarò videre licuit. Attamen, ex omnium signorum syndrome & collectione, certa harum febrium diagnosis facilè stabiliri potest.

Tertiò advertendum est, omnia signa à nobis proponenda, in omnibus ægrotantibus non reperiri, sed partem tantùm eorum, quæ tamen sufficiat ad morbi speciem, ad amussim constituendam. Pro varia enim corporum dispositione & morbi intensione, aut remissione, nunc hæc symptomata, nunc illa magis elucere solent.

Denique sciendum est, febris pestilentis & malignæ signa (quamvis in aliis etiam febribus reperiantur,) fieri tamen quodam modo pathognomonica in hac febre, duplici ratione. Primò, quia in hisce febribus peculiarem quandam conditionem præ se ferunt, quæ in aliis febribus non reperitur. Nam capitis dolor, nausea, vomitus, caloris modus, & cætera signa, dum pestilentibus febribus accidunt, peculiarem conditionem & malignam acquirunt, quâ differunt à seipsis, dum in aliis febribus apparent; quod vel mediocriter exercitatis in operibus artis innotescit. Secundò quia symptomata inter se non servant eam proportionem in his febribus, quæ in vulgaribus reperitur: ita ut calor ad tactum mitis, pulsus non valde immutatus, exiguam febrem ostendant: cum iis tamen dolor capitis ingens, vigiliæ & interdum deliria, aliàque symptomata, febrem ardentem consequi solita, plerumque conjungantur. His positis signorum seriem describamus ab actionibus læsis incipientes.

Quia igitur cor in hoc affectu potissimum afficitur à maligna & venenatâ qualitate; ideo illius actio nimirùm pulsus, variis modis immutatur, pro temporum varietate, ac diversa morbi conditione. Interdum enim in principio est ferè connaturalis; & sanorum pulsui simillimus, ut docet Gal. 3. *de præsag. c. 4.* In progressu tamen & morbi augmento, frequens, parvus, debilis, & inæqualis apparet. Frequentia tamen perpetuò major erit quàm pro ratione caloris adaucti: quia cor lacessitum à maligna qualitate, sese magis exagitat; quam eventilandi caloris necessitas requirat.

Hanc etiam febrem significare valent cardialgia, seu oris ventriculi dolor, quem tanquam malignum damnaverat Hipp. 1. *progn.* his verbis. *Oris ventriculi dolor cum præcordio distento, & capitis dolore, malignum.*

Sitis aliquando magna, quæ superat caloris febrilis copiam ac modum; aliquando verò ejusdem carentia, cum intensa febre, & linguæ siccitate, utrumque enim malignitatis est indicium.

Ingens ciborum inappetentia, quâ multa omnia alimentorum genera, non secus ac ingratissima medicamenta, horrent. Hæc autem solet exoriri à malignis vaporibus ventriculum afficientibus.

Nausea aut vomitus, ab eadem causa in principio præcipuè morbi eveniens, isque tam diversus, ut nonnulli assumptum alimentum statim evomant; alii statim

quidem ab assumpto jusculo, at non jusculum ipsum sed varios humores rejiciant, alii quævis alimenta probè retinentes, aquam, julepos, emulsiones, omnem denique potulentam materiam assumptam statim emittant: superstite interim siti ingente, cum linguæ siccitate & nigredine.

Horror frequens & inordinatus, sæpius in die contingens, ab halitibus acribus; mordacibus & à natura nostra alienis ad partes sensiles delatis, excitatus, qui in aliis febribus putridis rarò contingit, quoniam in ipsis halitus eadem non obtinent malignitatem. In febribus tertianis intermittentibus, malignitate præditis, ex horrore & frigore, malignitatis signum interdum desumi potest. Contigit enim aliquando, ut in principio paroxysmi, accedente levi frigore, aut horrore, tanta caloris retrocessio accederet, ut caro prægelida esset faciésque moribundi simillima appareret, pulsúsque adeo exiguus, ut omnino nullus videretur. Subsequebatur postea calor, qui tamen nec in augmento, nec in statu ad tactum validus, nec acer percipiebatur, imò caro vel tepido calore prædita, vel subfrigida usque ad declinationem perseverabat. Pulsus accenso calore magis apparebat, sed parvus, inæqualis, frequens, & admodum debilis erat: multáque alia febrium pestilentium symptomata comitabantur, quæ satis confirmare poterant, non solùm continuas, sed etiam intermittentes dari febres pestilentes, ut antea monuimus.

Totius corporis lassitudo, gravitas, & veluti membrorum confractio in principio morbi apparent, ob prædictos vapores in totum corpus delatos.

Capitis dolores, vigiliæ, & deliria, quæ omnia fiunt ab eadem causa, vaporibus scilicet acribus & venenatis: qui prout cerebri membranas impetunt, dolorem capitis efficiũt: prout verò ipsam cerebri substantiam calefaciunt, & exsiccant; si levis sit alteratio, vigilias tantùm efficiunt: si verò intensior, etiam deliria producunt. Ad hæc verò symptomata multùm confert, præter calorem & siccitatem, venenata qualitas: quando quidem in febribus vulgaribus talia symptomata non fiunt, nisi multò major sit intemperies. Dolor verò in hac febre hoc sibi peculiariter vendicat, ut varius admodum sit, nec semper eundem locum affligens. Interdum enim sinciput tantum, aliàs occiput, frontem, aut supercilium lancinans dolor occupat. Interdum & alias partes, ut scapulas, latus, dorsum, aliámve corporis partem. Interdum eidem parti continuó affixus, aliàs locum mutans, & nunc hanc, nunc illam discrucians.

In nonnullis sopores & comatosi affectus contingunt, iis scilicet qui habent cerebrum pituitosis excrementis refertum: quæ quidem pituitosa excrementa vaporibus calidis, ex partibus inferioribus elevatis, liquantur, & functiones cerebri impediunt.

Urina aliquando urinæ sanorum similis, quando scilicet humores plùs peccant malignâ qualitate, quàm putredine: & primis interdum diebus talis perseverat, postea fit crassa & perturbata. Interdum in statu concocta apparet, licèt ad interitum ruant ægrotantes. Interdum tenuis est & cruda, nullum continens sedimentum, aut illud excrementi potius naturam referens, quàm veri sedimenti. Frequentiùs tamen crassa & turbida apparet, ac intensioris coloris; & crassum, rubrum, ac conturbatum, diffusumque habens sedimentum. Ac denique omnes pravæ urinarum dispositiones in hoc morbo possunt contingere, pro variis humorum putrescentium ac corruptorum alterationibus.

Alvi fluxus biliosi, qui vel ex se oriuntur, vel à levi causa irritantur, vel levi clystere, aut pharmaco, & posteà contumaciter perseverant, multósque ad interitum perducunt. Sic refert Hip. 3. *Epid.* in pestilenti constitutione ibi descripti plurimos alvi fluxu & dysenteriâ fuisse sublatos. A maligna enim qualitate humores ferociores redditi, naturam impensè stimulant & irritant, ita ut hæc eos per vias ejicere conetur. Illis autem alvi excrementis ingens fætor inesse solet, ex ingenti putrilagine, humores occupante.

Lumbricorum copis, in principio potissimum hujus morbi, excerni consuevit; insignis enim putredo humores maximè disponit, ut ex iis lumbrici generentur.

Sudores frequentes, pravi, minuti, & inutiles, principio morbi producti.

Calor ad tactum mitis ac blandus, ut vix febrire videantur: unde Galenus 9. *de simplic. c. de bolo Armena*, & Avicenna *sen. 4. libr. 1. cap. de febre pestilenti*, docent, febres pestiferas calorem mitem & placidum frequenter habere. Et ratio est, quia febres hujusmodi magis fiunt à maligna & venenata qualitate, quam à vulgari intemperie, vel putredine.

Oculorum rubor in hoc affectu frequentissimè apparet, quis à vaporibus acribus, sursum elevatis, cerebri meninges quandam veluti inflammationem concipiunt, eámque tunicæ adnatæ, quæ ab iis ducit originem, facilè communicant.

Denique maculæ purpureæ, pulicum morsibus similes, peticulæ, vel petechiæ à recentioribus appellatæ; propriè & peculiariter febrem malignam significant. In nullo enim alio febris genere reperiuntur, utpote, quæ ex prava & venenatâ sanguinis, vel aliorum humorum qualitate putredini conjunctâ oriuntur. Apparent tamen aliquando in aliis affectibus, citra febrem pestilentem, maculæ quædam, prædictis consimiles, sed è diversissima causa prodeuntes; nempe à sanguinis tenuitate nimia, qui à calore, aut facultate expultrice agitatus, extra capillares venas in cute efflorescit. Illæ potissimum solent contingere iis, qui sanguinis fluxum patiuntur, ex eo quòd ille factus fuerit tenuior & aquosior: tum etiam in lienosis, ictericis, & diuturnas viscerum obstructiones patientibus, itque omnibus (ut summatim dicam) qui propter viscerum debilitatem, sanguinem generant aquosum, & in cachexiam proclives sunt. His enim sanguis tenuior factus, modo per nares, modò per aliam partem defluit, modò etiam à capillaribu exiens venis, in partes cutaneas transmittitur, ubi retentus, proprium amittit colorem, & vel lividus, vel niger, vel puniceus efficitur, variasque macularum differentias profert, quæ tamen à maculis febrium pestilentium diversissimæ sunt, & nihil aliud quàm sanguinis tenuitatem aquosam, atque imbecillitatem jecoris præ se ferunt. Hæ autem maculæ, febribus pestilentibus supervenientes, ab humoribus putrescentibus, & prevâ qualitate infectis oriuntur. Præterea hujusmodi maculæ aliquando criticè, aliquando symptomaticè erumpunt. Criticè quidem; cùm vel ex parte, vel totaliter superatâ putredine, pravaque correctâ qualitate, natura corruptum humorem ab internis ad externa transmittit, tùmque semper sequitur imminutio morbi. Symptomaticè verò, cum natura, materiæ morbificæ quantitate, vel qualitate pravâ stimulata, ante illius concoctionem, & pravæ qualitatis correctionem, ad partes cutaneas materiæ portionem transmittit. Et hinc nullum subsequitur ægrotanti levamen; sed potiùs facto inutili naturæ cum morbo certamine, devictæ magis, quàm vincentis naturæ indicium est.

Colores harum macularum diversi sunt & diversitatem humorum ostendunt, ex quibus generantur. Rubræ siquidem à sanguine puriori, virides, puniceæ, lividæ, & nigræ, à sanguine bilioso, & magis vel minùs adusto. Quòd ad quantitatem spectat, aliàs plures, aliàs pauciores hujusmodi maculæ apparent, quandoque majores, quandoque verò minores. Apparere incipiunt aliquando quartâ quintâ, septimâ, vel nonâ, vel aliâ indicatoriâ die, si ad bonum fuerit excretio, aliquando etiam aliis diebus, cùm minus fida & utilis fuerit. In omnibus interdum corporis partibus, frequentissimè tamen in lumbis, pectore, & cervice apparere solent.

Affectus verò, febribus pestilentibus supervenientes præcipui sunt, exanthemata, pustulæ oris, & ulcera, carbunculi, bubones & parotides.

Exanthemata à maculis purpureis differunt; quod maculæ ad qualitates mutatas ipsius cutis, cùm nullo modo emineant, exanthemata verò, ad tumorum genera referantur. Sunt enim variolarum instar aliquando, alias verò minora, granis milii simillima. Aliquando rubra sunt, à sanguine genita, aliquando alba, à pituita, vel serosa, flava



inde febris verè pestilens exurgat, omnium præservationum præstantissima est cœli mutatio. Illi tamen, qui manere coguntur, vel inter ipsa inquinamenta, & cum ægrotantibus versari, multis aliis cautionibus indigent, & antidotis frequenter uti debent. Quæ omnes ab Authoribus, qui de peste ex professo scripserunt, fusè explicantur, inde repetenda, cùm nostrum institutum sit, ea leviori pede percurrere, quæ veræ pestis curationi maximè propria sunt: quandoquidem pauci melioris notæ Medici tam periculoso exercitio sese exponere audent. Contrà verò cùm per totos viginti annos & in Gallia, & in Europa universa plerique omnes Medici in febribus malignis, & purpuratis curandis occupati fuerint; operæ pretium duximus, hanc nostram curationem ad eam febris pestilentis speciem, quæ maligna simpliciter, & purpurata vulgò dicitur, dirigere. Ita tamen, ut veræ pestilentis curationi etiam inservire valeat, cùm ut ab initio diximus, eadem materiâ medicâ iisdèmque indicationibus, utraque oppugnari valeat.

Curatio igitur actu ægrotantium dirigenda est ad febrem, putredinem, & malignam qualitatem. Febris oppugnanda est refrigerantibus & humectantibus. Putredo evacuantibus & alterantibus. Maligna qualitas alexipharmacis. Quæ omnes intentiones triplici instrumento medico adimplendæ sunt, in sequentem modum.

Victus ratio in hac febre eadem instituenda est, quæ in febribus continuis fuit proposita. Hoc saltem observando, ut acida in potu & jusculis præscripta frequentiùs usurpentur, utpotè putredini & malignæ qualitati oppugnandæ maximè idonea. Deinde circa potum hoc etiam annotandum, vini usum in hac febre aliquando esse proficuum, utpotè insigne cardiacum, & malignæ qualitati maximè adversum. Sæpè tamen valdè nocere, febrilèmque calorem plurimùm intendere. Ideò Medici prudentia hîc apprimè necessaria est, ut morbi naturam, & ægrotantis temperiem contempletur: ex his enim vini exhibendi indicatio desumenda est. Si namque febris sit admodum exigua, venenata verò qualitas plurimùm intensa, & corpus ægrotantis pituitosum: tutò & feliciter vinum in potu exhibetur, sed valdè lymphatum. Contra verò in febre intensa, & bilioso corpore, vinum exhibere, perniciosum est. Hæc à nobis observata sunt infinitis experimentis, ac præsertim in febre purpurata, quæ Monspelii grassata est anno 1623. post urbis obsidionem; quæ tantæ malignitatis particeps fuit, ut tertia ad minus ægrotantium pars de medio sublata fuerit, & à vera peste solo bubone distincta fuerit: cùm non solùm ectymata & exanthemata rubra, livida & nigra, sed etiam carbunculi & parotides frequenter apparent. Iis enim ægrotantibus, quibus pulsus erat parum frequens, & pulsui sanorum ferè similis lingua humida, & nulla sitis, vinum exhibuimus felici successu, illiúsque continuationem indicabit levamen inde emergens, & ex illius usu febris nullatenus intensior evadebat, neque sitis, aut linguæ siccitas excitabatur. Iis verò quibus febris erat intensior cum siti, linguæ siccitate, scabritie, aut nigredine, vinum prorsus interdicebamus, eósque in refrigerantium, acidulorùmque potuum usu perpetuo detinebamus. Advertendum tamem est primis morbi diebus vinum nunquam esse exhibendum, ne materiæ crudæ nimium exagitentur; sed tantum circa statum, cùm malignitatis signa sese magis exerere incipiunt. Attamen Zacutus Lusitanus *observ. 93. lib. 1. praxis admirandæ* refert, se in febre maligna, præsente siti intensa, cum linguæ siccitate & nigredine, ægro jam desperato vinum exhibuisse felicissimo successu, ut hoc solo remedio restitutus fuerit. Verùm hîc Celsi sententiam adducere non alienum est; *Sæpe quos ratio non restituit, temeritas adjuvat.*

Institutâ victus ratione, à phlebotomia inchoanda curatio est, præmisso clystere: ea enim maximè convenit ratione magnitudinis morbi, calidæ intemperiei, & putredinis. Verùm in quantitate sanguinis metienda, summa prudentia necessaria est, cùm ratione malignæ & venenatæ qualitatis non conferat, imò potiùs noceat, ab ea enim facultas vitalis maximè labefactatur; & qui veneno assumpto sanguinis missionem patiuntur, in exitum præcipitari solent. Ideò si maligna & venenata qualitas putredini prævaleat, quod ex propriis signis suprà propositis facilè internosci poterit, minori copiâ sanguis mittendus est. Si verò putredo magis infesta sit, quàm venenata qualitas, majori copia detrahendus. Atque ita, si ex morboso apparatu potissimum, & putridis humoribus intra venas coërcitis, febris maligna oriatur, iterari tutò potest phlebotomia, semel, bis, aut ter, donec sarcina humoris vitiosi in venis contenti exonerata sit. Idque in primis, si visceris cujusdam inflammatio adesse, aut imminere videatur, quod non rarò in febribus malignis solet contingere. Maturè autem, & à morbi initio instituenda est phlebotomia. Si enim progressum malum fuerit, & in totam massam sanguineam malignitas diffusa, non solùm non confert; sed etiam naturam maximè debilitat, ita ut Authores quamplurimi, transactâ die quartâ sanguinem mittendum non esse censeant. Imò verò, cùm febres malignæ variis temporibus diversam admodum habeant naturam, ex diverso malignitatis gradu oriundam, quando illæ grassari incipiunt, sedulò observandum est, quodnam ægri ex venæ sectione emolumentum capiant. Nonnullæ enim de synochorum genere, & in quibus intensior est putredo, malignitas verò remissior, venæ sectione valdè imminuuntur. Aliæ verò, quarum natura in una propemodum malignitate consistit sectâ venâ, magis perniciosæ fiunt. Hoc apparet in vera peste, in quo multorum & probatissimorum Autorum experientiâ omnes ægri, quibus secta vena fuit, è medio sublata sunt: Ita ut etiam, in pleuritide pestilenti, sanguinis missionem insignem noxam attulisse; & morbi sævitiam intendisse affirment. Imò verò in aliis morbis epidemicis, minori malignitate præditis, in quibus tamen sola ferè malignitas erat in vitio, idem eventus animadversus est. Sic refert Wierus in catharro epidemico, qui anno 1580. per totam Europam vagatus est, & ex quo omnes ferè evadebant, ita ut vix millesimus quisque moreretur; tamen ferè omnes, quibus secta vena fuerat, interiisse. Observandum autem est diligenter, quod docuit Galen. 44. *meth. c.* 10. in carbunculorum curatione venæ sectionem ad lipothymiam convenire: ut sanguis ebulliens, à quo fit carbunculus, magnâ copiâ educatur. Cùm tamen idem Gal. *lib. de curat. per venæ sect. c.* 14. in phlegmonosis tumoribus sanguinem detrahendum esse præcipiat usque ad coloris mutationem, nisi vires sint debiles, aut phlegmone maligna fuerit. Quibus innuitur, Galenum copiosam sanguinis missionem admittere in carbunculo simplici & malignitatis experte, in maligno verò & pestilenti, minimè, quod superiori præcepto à nobis proposito ad amussim convenit.

Circa tempus & intervalla in venæ sectionis iteratione adhibendâ, hoc advertendum; ut si morbus lentè procedat, sanguinis detractiones accelerandæ non sint: franguntur enim vires ante tempus: ita ut toti morbo exantlando sufficere nequeant. Prout igitur morbus movetur; sic Medicus celeriùs aut tardiùs venæ sectionem celebrare debet.

An verò exanthematis seu maculis purpureis apparentibus, sit secanda vena, maximè controvertitur. Nonnulli enim existimant, piaculum esse, exanthematis apparentibus, sanguinem sectâ venâ detrahere, quòd tunc temporis humores ferantur à centro ad circumferentiam, qui motus omninò adjuvandus est; & per venæ sectionem contrarius omninó motus humoribus concilietur, sanguísque trahatur à circumferentia ad centrum, cùm facta partium interiorum inanitione, necessarium sit sanguinem in exterioribus partibus contentum, ad interiores recurrere; quod disertè docuit Galen. 9. *de sanit. tuenda, cap.* 10. sanguinem nimirum, sectâ venâ, à corporis mole universa ad internas partes remigrare. Et idem Gal. *comp. in 6. Epid.* Simoni illi, de quo Hipp. sermonem habuit, latas pustulas habenti, vomitum eâ de causâ non profuisse conjectas, quòd succi ad cutem vergentes per eam sint evacuati.

Attamen sanioribus Doctorum sententiis sancitum est, maculis purpureis apparentibus in morbi principio, & iis

iis diebus quibus venæ sectio celebrari consuevit, si antea sanguis sufficienter detractus non fuerit; etiam quantitate moderata esse detrahendum; neque ullum inde imminere periculum, cùm illa exanthematum eruptio, quæ fit in principio morbi, critica non sit, sed tantùm symptomatica, ex insigni sanguinis ebullitione, & humorum malignorum ac putrescentium fervore oriunda; atque adeo non possit impediri naturæ motus, qui nullus est tunc temporis. Si enim corpore existente plethorico cum lotio crasso ac rubro, exanthematum apparentium ratione habitâ sanguinem non detraxeris; vix natura tantam humorum copiam superare poterit, & periculum erit, ne illi in partem aliquam interiorem irruant, in eàque perniciosam inflammationem generent. Sanguis tamen eo tempore cautiùs, & minori copiâ detrahendus est, non ut venæ admodum inaniantur, unde retractio humorum ab exterioribus ad interiora possit succedere; sed tantùm, ut nimia earum plenitudo tollatur, quâ demptâ venæ novum sanguinem non attrahunt, sed in se concidunt, ac nonnihil laxantur & coarctantur; ut meliùs sanguinem in iis relictum continere ac regere valeant. Sinque juvatur motus & expulsio naturæ ad superficiem corporis. Levatâ enim parte oneris, quo premebatur, illud quod reliquum est, faciliùs excutit & expellit. Quod nobis in Medicina facienda passim innotescit, dum sæpe eadem die, qua secatur vena in acutis febribus, imò paucis interdum post venæ sectionem horis copiosos sudores, eòsque criticos ac salutares erumpentes conspicimus. Imo verò, quamvis satis valida esset natura, ut totum illum sanguinem redundantem regere sufficienter valeret; cùm in corporibus plethoricis sanguis plerumque crassior esse soleat, & per hujusmodi ectymata, tenuissima tantùm sanguinis portio exhalet, crassior in venis remanens magis ac magis computresceret & longe periculosiorem morbũ efficeret. Consultissimum tamen existimo, paulò post venæ sectionem plures cucurbitulas admovere, ut motus humorum ad exteriora magis adjuvetur: de quarum cucurbitularum administratione paulò inferiùs agetur. Notandum tamen diligenter, quod supra à nobis dictum est, tempus esse observandum, quo exanthemata apparere incipiunt. Si nempe in principio morbi,, & ante quartum diem id fiat, quo tempore eorum eruptio critica esse non potest, & nullum ægro levamen ex ea emergit, sed potiùs symptomata ingravescunt, unde venæ sectio nullo modo pertimescenda est. At si post quartum diem erumpunt, idque magnâ copiâ, ut inde æger melius habeat, ac symptomata remittantur; satiùs multò est à venæ sectione abstinere, & plures cucurbitulas cum scarificatione affigere, ut motus ille humorum ad exteriora multum promoveatur.

Quæ de venæ sectione hactenus à nobis dicta sunt, intelligenda veniunt de ea, quæ fit in brachio, quæ confestim multitudinem sanguinis imminuit. Aliquando tamen sectio venarum inferiorum utilissima est, si nempe vires debiliores fuerint, & prædictam venæ sectionem antea usurpatam ulteriùs ferre nequeant. Tum præcipuè confert hæc phlebotomia in mulieribus: est enim, ut inquit Oribasius *lib. 7. cap.* 10. mulieribus propria, multùmque efficax, quippe quæ naturalis excretionis modum imitetur. Imo verò circa mensium evacuationem mulieribus utilis est ista vacuatio; quia ex lege naturæ in venis utero vicinis plurimo sanguine abundant. Confert etiam iis, in quibus metuenda est translatio humorum ad cerebrum, quæ frequenter in hisce febribus solet contingere, & phrenitidem generare. Quod facilè indicabunt (ut suprà in prognostico dictumest) urinæ tenues, albæ, & decolores: iisque ita se habentibus, sectio venarum inferiorum erit utilissima. Refert etiam Oribasius *loco citato*, se febre pestilenti correptum, detractis per venas inferiores sanguinis ℔. ii. convaluisse: & omnes, qui eodem remedio usi essent, fuisse liberatos.

Easdem vires obtinent apertio hæmorrhoidum, quæ hirudinum applicatione perficitur. Cùm enim hoc modo sanguis paulatim educatur, minima consequitur virium exsolutio. Ab intimis tamen visceribus, in quibus solet incendium adesse, & mali fomes, sanguis revellitur, Melancholicis præcipuè plurimum convenit, quia iis natura plerumque per has vias limosum sanguinem educere consuevit.

Post sufficientem venæ sectionem, revulsiones celebrandæ sunt per cucurbitulas tum siccas tum scarificatas. Siccas quidem, quando simplex revulsio moliendа est, scarificatas verò, quando sanguinis redundantis copia penitus ablata non est per venæ sectionem, quam vires ulteriùs ferre nequiverunt. Siquidem multò minori virium jacturâ sanguis per cucurbitulas educitur: & præterea venenati spiritus intus latitantes ad exteriora retrahuntur.

Sed de locis quibus applicandæ sunt cucurbitulæ, inter Authores non convenit. Alii enim, & imprimis Itali ferè omnes, censent partibus inferioribus, cruribus scilicet & natibus tantùm esse applicandas, ut materia venenata à corde ad distantissimas partes revellatur. In scapulis verò ac dorso non convenire, quia humores noxios attrahunt ab aliis partibus versùs cor. Alii contrà scapulis & dorso admotas cucurbitulas maximè convenire existimant, ut humores & vapores venenati trahantur è centro ad circumferentiam, qui motus naturæ motui in hoc morbo maximè consentaneus est. Nos autem in omnibus locis prædictis cucurbitulas admovendas esse censemus: opportunùmque esse, à partibus inferioribus incipere, ut portio quædam malignitatis ad remotiores partes retrahatur. Sed quia partibus illis inferioribus admotæ cucurbitulæ venenatos humores, ac vapores à corde & partibus illi vicinis sufficienter retrahere nequeunt, conducibile est, partibus vicinis, scapulis scilicet ac dorso admovere. Hoc enim modo naturæ motus maximè juvatur: cùm experientia doceat macularum eruptionem ad illas præcipuè partes fieri, quæ frequenti cucurbitarum admotione plurimùm adjuvatur. Quod præ ceteris Mercatus eleganter tradidit his verbis: *Interim tamen dum corpus aliis remediis tractatur, cucurbitas parvas, seu plures aut pluries adhibere oportet. Quod si maxima fuerit imbecillitas, & venenositas, citra scarificationem, aut cum levissima. Sin autem & sanguinis vitiosi aliquid superesse cognoverimus, cum scarificatione. In quo sanè usu & indicatione consultissimum est eas scarificare, quæ in dorso è regione cordis affiguntur. Quod sanè inventum tanti sæpe esse momenti usus demonstravit, ut anxietates, & pulsus inæqualitatem, ac alia sævissima accidentia ab eis protinus visum sit. Quamobrem dum veneni accidentia quodam modo mitescere, ac superari visum sit, ab eis desistendum non est.*

Ratio verò, cui prioris sententiæ assertores innituntur, parvi est momenti, quia metuunt, ne humores noxii ab aliis partibus ad cor retrahantur. Hoc enim forsan aliquem posset habere locum, si in principio morbi, præsente totius corporis plenitudine, adhiberentur. At post universalem evacuationem, phlebotomia sufficienter celebrata admotæ, nullum tale possunt inferre periculum. Quod luculentissimo pleuritidis exemplo fit manifestissimum, in cujus principio, si cucurbitula lateri dolenti admoveatur, attrahet sine dubio fluxionem magis ac magis ad partem affectam. Sed cùm post multas sanguinis missiones admoveri soleat, non solùm nihil ab aliis partibus ad affectam attrahit, sed illud, quod parti infixum & incuneatum est, ad exteriora potentissimè trahit, ut inde integra sæpe morbi solutio subsequatur. Quamvis in hoc affectu tractio ad partem affectam magis metuenda sit, quia externa ferè & cucurbitulæ vicinæ est.

Zacutus Lusitanus *obs. 3. lib. 5. praxis admirandæ*, plurimùm commendat cucurbitules scarificatas, prope inguina, & axillas admotas: his enim vitiosus succus ad partes ignobiles & communia emunctoria attrahitur, ad quæ natura solet eum utiliter deponere.

Inter revulsiora remedia meritò etiam referuntur frictiones partium extremarum, cum linteo asperiori, frequenter repetitæ. Sed præsertim commendatur illa, quæ fit in toto corpore, cum linimento Aëtii, quod in hunc modum componitur.

℞. Ol. amygdal. dulc. & aquæ fontis, ana ℥. iii. salis nitris ʒ. ii. Bulliant ad aquæ consumptionem, & manibus ho[illegible]



flava; à bile, punicea, à bile exustâ, livida vel nigra, à maxima exustione, vel mortificatione. Quædam symptomaticè, quædam criticè, quædam medio modo erumpunt. Alia exsiccantur simpliciter, alia suppurantur, alia ulcerantur.

Ad hæc referri possunt postulæ, in ore apparentes, quæ omnes prædictas exanthematum differentias nanciscuntur, & aliquando adeó malignæ sunt, ut cibum & potum ægrotantes vix tolerent. In tenera ætate sæpè mortem afferunt, cùm sibi ipsis vim ad ingerendum cibum non inferant. Hæ pustulæ plerumque in ulcera degenerant, quæ maximam ægrotantibus pariunt molestiam, motum linguæ, & præcipuè deglutitionem impedientia.

Aliquando tamen immediatè, & nullis pustulis præcedentibus, generantur ulcera in ore, aphthæ Græcis appellata quorum plures sunt differentiæ. Alia enim sunt superficiaria, alia profunda: alia munda, alia sordida, alia benigna, alia maligna, alia cum crusta, alia sine ea. Et crusta aliquando est alba, aliquando flava, livida, aut nigra. Quæ sunt profunda, sordida & maligna, & cum crusta nigra, deteriora.

Carbunculi & bubones, in variis corporis partibus, sed præcipuè circa corpora glandulosa solent accidere; quia expultrix facultas, à maligna qualitate irritata, à partibus interioribus, præcipuè nobilibus, ad exteriores perniciosam materiam expellit: unde à cerebro ad glandulas post aures, à corde ad axillas, à jecore ad inguina, materia hæc transmittitur unde parotides & bubones generantur. Quæ tumorum genera in febre verè pestilente potissimum apparent, præsertim bubones, qui apud vulgus pestis nomine donantur. At carbunculi & parotides etiam in febribus malignis erumpunt, sed quæ summum malignitatis gradum adeptæ sunt, & ad verè pestilentium naturam proximè accedunt.

Signa commemorativa potissimum usu veniunt, quando vocantur Medici ad visitanda defunctorum cadavera illis temporibus, in quibus vagantur morbi pestilentes, aut quædam eorum est suspicio, ut judicetur, an ex iis morbis interitus acciderit.

Et primùm in dictis cadaveribus apparent aliquando maculæ, de quibus suprà mentio facta est; interdum verò vibices, ac si flagellis percussa fuissent, hæc enim sunt venenati morbi indicia, quandoquidem in iis, qui ex assumpto veneno perempti sunt, eadem signa apparere solent. Illæ autem maculæ pestilentem morbum magis significant, si livido, aut nigro colore infectæ sunt. Idem etiam testantur exanthemata supra enumerata, præsertim si pravo colore infecta sint, tum etiam multò magis bubones, parotides, & carbunculi. Quibus addi possunt signa, quæ in decursu morbi apparuerunt: Eorum enim commemoratio certam demonstrationem efficiet.

Prognosis febrium pestilentium adeo incerta est, ut nihil de earum eventu possit certo constitui, donec manifesta victoriæ alterutrius partis, naturæ scilicet vel morbi, indicia appareant; quod non solet contingere, nisi circa finem status, aut principium declinationis. Ideo prudens Medicus differre ac suspendere judicium suum debet de morbi eventu, in principio & augmento.

Proponenda tamen sunt indicia præcipua, ex quibus magnam elicere poterimus conjecturam, an morbus lethaliter, an salutariter finiturus sit, quorum adminiculo quid sperandum, aut metuendum si poterimus prævidere, sine certâ tamen fiduciâ, nam experientia nos docuit plurimos cum perniciosissimis signis evasisse; alios verò cum salutaribus è medio sublatos. Omnia autem signa prognostica prætermittimus, quæ omnibus morbis acutis communia sunt, de quibus fusè egit Hippoc. in Prognosticis, Coacis, Prorrheticis, & Epidemiis, tum in Aphorismis, quæ hic etiam suum locum habere possunt. Sed illa tantum proponemus, quæ febribus pestilentibus magis peculiaria sunt, ab iisque certior prognosis elici potest.

Illa autem ex iisdem fontibus desumentur, ex quibus diagnostica desumpta sunt.

Primó igitur in hisce febribus pulsus æqualitatem ac tenorem servans, licèt febris maxima appareat, spei semper aliquid præstat. Contra verò inordinatus, inæqualis, & contractus periculosus, præsertim si à principio debilis appareat, Istæ autem pulsuum differentiæ non tam perniciosæ sunt in febribus malignis, quemadmodum in febribus vulgaribus. Quamvis enim pulsus intermittens in juvene tam sit lethalis, ut testetur Galenus, se plurimos senes & pureos cum pulsu intermittente liberatos vidisse, juvenem veró neminem: In febribus tamen malignis nos juvenes non paucos, pulsum intermittentem per multos dies habentes, evasisse vidimus. Pulsus sanorum pulsibus similes, admodùm periculosi, significant enim naturam præ imbecillitate à coctione abstinere. Ubi enim prava & perniciosâ qualitate vires admodum debilitantur, natura debilis facta concoctionem materiæ non aggreditur, humorémque qui morbum excitavit, non attingit: unde non tentatâ coctione, nec labor sequitur, febrisque vel nulla, vel minima est. Hujus rei exemplum habemus in tumoribus externis, in quibus quamdiu pars ferè obruta à copia vel pravâ qualitate materiæ nec dolores, nec febres fiunt: cùm verò natura materiam illam oppugnare aggreditur, eámque in pus convertere tentat, febris plurimùm intenditur. Sic in febribus malignis ægri interdum à febre immunes videntur, cùm tamen in pejus, & ad interitum ruant, ut videre est apud Hippoc. 3. *Epid. sect. 1. ægr.* 2. ubi Hermocrates à 20. die ad 24. febris expers visus est, cùm tamen 26. obierit.

Delirium in hac febre frequentissimum est, neque metuendum, cùm à somno compescitur, tum præcipuè, si cum copioso sudore evanescat. Signum enim, est materiam à cerebro ad corporis habitum revocari. At perseverans delirium perniciosum, est, in veram enim phrenitidem degenerare significat.

Contractiones, & subsultus membrorum, in hac febre frequenter contingere soliti, convulsivi motus sunt, & admodum periculosi, idque magis, si delirio conjungantur: maximam enim cerebri læsionem significant.

Motus tremuli manuum & linguæ, funesti esse solent, & plurimùm damnantur ab Hipp. 1. *progn.* Maximam enim arguunt virium imbecillitatem, & naturam ostendunt à morbo devictam.

Surditas, licèt in principiis morborum acutorum periculosissima sit, juxta doctrinam Hippocratis; tamen in statu morbi apparens; salutem portendit, præsertim in febribus malignis. Et nos millies observavimus hisce febribus laborantes, quibus surditas in statu supervenerat, aliis symptomatis, quantumvis periculosis existentibus, omnes evasisse, indicium enim est, cerebrum satis validum noxios humores ab internis partibus ad exteriores detrudere.

Sternutamenta, ex Hipp. *in prognosticis*, in morbis etiam exitialibus, (modò non sint affecti pulmones) spem solutionis adferunt. At in febribus malignis, quantumvis sæva symptomata periculum portendant, securitatem pollicentur.

Cardialgiæ frequentes, aut singultus, periculum minantur, & ventriculum graviter à venenatâ qualitate affici significant.

Maxima ciborum aversio periculosissima est. Significat enim ventriculum à maligna qualitate superatum, ejùsque temperiem omninò eversam, ut laudabile alimentum, sibi in statu naturali familiarissimum, respuat & aversetur.

Suppressio omnium evacuationum, in principio, & augmento morbi, in bonis habetur. Significat enim, materiæ morbificæ tantam non esse malitiam: ut naturam irritet ante debitum tempus; sed naturam adhuc vincere, & suo tempore excreturam, modò non adsit nota aliqua decubitus humorum ad caput, ventrẽ, aut aliquam ex præcipuis partibus. At in statu morbi nihil excerni, sed signa in aliquo principalium membrorum deteriora apparere, malum est. Indicio enim est aut morbum diutiùs duraturum: aut dubiam admodum præstiturum salutis spem. Materia siquidem, quæ pluribus diebus evinci non potuit, aliquod gravius damnum in eodem membro adfert, ut phrenitidem, lethargum, aliàque post undecimum, vel 14. diem orientia, quæ difficillimè quibusvis adhibitis auxiliis expugnari valent.

Sanguis per venæ sectionem eductus si nullum præ se ferat vitium sed purus, & secundùm naturam se habere videatur, periculosus. Evidens enim signum est, plus adesse venenosæ qualitatis, quàm putredinis; aut putredinem in venis cordis proximis latitare, quæ venæ sectione educi non possit.

Ex urinis in febre pestilenti nulla ferè prognosis elicitur; aut admodum incerta. Non solùm enim confusa, perturbata; tenuior, aut crassior urina, ut in aliis febribus mala est; sed etiam illa, quæ urinis sanorum consimilis est. Imò verò multi coctionis signis manifestè in urinis apparentibus, isque denuò recrudescentibus, è medio sublati sunt. Attamen urinæ concoctæ, & laudabile enæorema habentes, idque multis diebus perseverans & de die in diem magis sese uniens, ac in matulæ fundum sensim descendens, certam salutem perpetuò pollicetur, etiam in febribus malignis ac pestilentibus. Fieri enim non potest, ut facultas naturalis valida & robusta, quæ in hisce urinis elucescit, adversus malignam qualitatem non insurgat, eámque tandem superet. Ideò sæpe febre maligna laborantibus, gravissimisque symptomatibus afflictis, & in maxima adstantium trepidatione, felicem eventum ex coctionis signis, in urinis perseverantibus, summâ fiduciâ prædiximus.

Urina pinguis & oleaginea, nigra, aut livescens, cum hypostasi nigra aut livescente, certum oxitum prænunciat.

Copiosa admodum urina, quam febris imminutio non sequitur, periculosa est, quia colliquationem significat.

Sudores in hac febre, etiamsi cum requisitis accidant conditionibus, nedum die decretorio, raró solent eam ex toto judicare: Imò interdum primo die ex sudore febris remittit; deinceps verò symptomata ingravescunt alia, & post multos sudores succumbit æger. Sudores enim copiosi, morbum non imminuentes, ex colliquatione totius corporis oriuntur. Neque ob id credendum est, in hac febre nusquam prodesse criticos sudores. Nam quò minùs venenositatis febris obtinuerit, eo magis prodesse poterunt, ut in aliis febribus vulgaribus. Observatione etiam compertum est, longè utilius esse, si frequentibus sudoribus æger à principio morbi corripiatur, (dummodò ex sudore non se deteriùs habeat: Signum enim est, naturam paulatim materiam attenuare; & per sudorem excernere.

Alvi fluvus incertum omninò est præsagium. Nam in principio morbi sæpè salubriter fluit, quod etiam aliquando esse lethale signum experientia docuit. Rursum præmissa aliqua coctione visus est ab alvi fluxu laborans interimi: nonnunquam verò liberari. Ita tamen distinguendum est. Cùm venenosa qualitas præpollet, quo magis à principio per alvi fluxum prolabitur materia, eò securior est. At cùm ex humorum putredine majori parte morbus oritur; deteriùs se habent hi, quibus alvus à principio solvitur.

Maculæ purpureæ, cùm plures sunt, majores, & caloris benignioris, & criticè erumpunt, naturæ victoriam prænunciant. Si verò pauciores, minores, & pravi coloris, & symptomaticè excernantur, naturam succumbere significant. Præterea si retrocedant, postquam apparuerint, pessimum signum est: indicant enim materiam morbificam ad interiora refluere.

Exanthemata in variis partibus apparentia, majoris malignitatis soboles sunt, quàm maculæ purpureæ: atque adeò majus periculum portendunt.

Carbunculi & bubones maximam testantur malignitatem, & maximum periculum minantur, cùm eas febres comitari soleant, quarum peculiaris character in eo constitutus est, ut ex is plures intereant, quàm serventur. Anthraces & bubones, quo longiùs à corde consistunt, citiùs increscunt, & ad maturitatem perveniunt; eò minùs periculosi sunt. Attamen si derepentè, & cum prævis symptomatis tumores augeantur, malum est. Carbunculi valdè magni, fœdi coloris, cum ulcere despascente, aut qui in grangænam mutantur lethales sunt. Quemadmodum etiam, qui cordi vicini sunt, aut guttur occupant. Experientiâ observatum est, carbunculos plures paucis esse periculosiores, & contrà bubones plures paucioribus esse securiores. Parotides in febribus malignis & purpuratis in augmento & statu lethales. Si verò vel tantillum inclinante morbo apparere incipiant, & ad suppurationem veniant, salutares.

Curatio febris pestilentis in duas partes dividitur: Quarum una continet præservationem illorum qui eâ nondum correpti sunt; altera curationem actu ægrotantium.

Præservatio præcipuè consistit in ablatione causarum, quæ corpora febri pestilenti recipiendæ idonea efficiunt, eamque in iis generare possunt. Illæ autem sunt internæ, vel externæ. Internæ sunt corporis dispositio; plethora, cacochymia, & obstructiones. Externæ præcipuè sunt aër vitiatus, & contagium vagans. Corpora huic morbo disposita sunt quæ à natura, vel accidenti, sunt præter modum humida, debilia, laxa & rara, densa & compacta. Humidiora corpora exsiccanda: quæ autem sicciora sunt, in eodem statu conservanda. Humidiora igitur vitare debent victum pleniorem, largiorémque potum, & omnia alimenta humidiora; qualia sunt in primis fructus horæi, & olera, pisces, lacticinia: aërem austrinum, palustrem, præcipuè nocturnum, otium, somnum longiorem, præsertim meridianum, balnea, & alia omnia, quæ corpus humectare possunt.

Corpora debilia victu analeptico, & roborantibus medicamentis instaurentur. Rara & laxa eadem quæ humida; præcautione indigent. Densa verò & compacta, quia febri pestilenti recipiendæ omnium maximè disposita sunt, à plethora, cacochymiâ, & obstructionibus magis sedulò liberanda sunt. Quæ causæ cùm in omnibus corporibus hanc febrem producere valeant, tanquam causæ internæ, ut anteà dictum est, earum remotioni perpetuò incumbendum.

Plethoræ debetur venæ sectio, modò nihil contra indicet, ut tempus anni calidius aut frigidius, & pestilens aëris status, in quo non est mittendus sanguis, nisi plethora ad vasa manifestè urgeat; vel consueta aliqua sanguinis evacuatio per menses, hæmorrhoidas, aut hæmorrhagiam narium suppressa fuerit. Exhausto enim sanguine, facilius inspiratus aër pestilentem imprimet actionem, difficiliùsque, si morbus superveniat ab eodem, patiens, ob vires aliquantulum imminutas, evadet. Quemadmodum his, qui post sectam venam venenum hauserunt, faciliùs hoc penetrat, & illi difficiliùs liberantur. Tum etiam in metu veneni assumpti à venæ sectione abstinemus. Sic etiam Galenus *lib. 1. de diff. febr. c. 4.* ubi præservationem à febre pestilenti proponit, purgationem quidem & obstructionem apertitionem præscribit; nullam verò phlebotomiæ facit mentionem.

Cacochymiæ debetur purgatio, eàque humoribus peccantibus appropriata præmissâ præparatione idoneâ, si ea necessaria videatur; hac cautione, adhibitâ, ut benigna tantùm usurpentur medicamenta, ab iis abstinendo, quæ malignam & deleteriam habent qualitatem. Quibus etiam utile erit admiscere nonnulla bezoardica, & vim alexipharmacam habentia.

Obstructiones fiunt ab humorum multitudine, crassitie, & lentore. Multitudo evacuantibus, crassities attenuantibus, lentor abstergentibus medicamentis aufertur.

Ratione causarum externarum præcautio instituenda est; primùm aëris excessus corrigendo, calidiorem scilicet refrigerando, ut in febribus continuis docuimus, humidiorem exsiccando accensis ignibus, tum in viis publicis, tum in privatis domiciliis, idque ex lignis odoratis, si tantum fieri poterit, junipero, lauro, rosmarino, & similibus. Secundò omnes causas removendo, quæ aërem inquinare possunt & suprà recensitæ fuêre. Tertiò, inquinamenta in ipso aëre suscepta consumendo ac dissipando. Quod fiet accensis ignibus, ut in humiditate corrigenda dictum est, & suffitibus, ex odoratis atque alexipharmacis Tum etiam agitatione aëris vehementis, ad quam tormenta bellica, frequenter explosa, erunt efficacissima.

Quòd si aër valdè perniciosam qualitatem induerit, ut inde



hoc oleo inunctis perfricetur calidè totum corpus manè & vespero, Aëtius oleum sabinum præscribit: sed quia calidius est, meritò à Baptista Montano oleum amygdalarum dulcium substituitur. Hoc linimentum cutis poros aperit, ut natura commodiùs vapores venenatos ad eam transmittere valeat.

Potenter etiam pravos ac venenatos ichores attrahunt & revellunt vesicatoria, variis partibus admota. Vulgò adhibentur posteriori parti cervicis: hinc enim & materiam veneficam eliciunt, & à capite derivant, comatosisque affectibus, qui non rarò hisce febribus solent contingere, percurandis inserviunt. Item & utrique suræ. Attamen ubi maxima est malignitas, totum corpus occupans, & sævissima symptomata urgent, unicum vesicatorium non sufficit; sed plura admovenda sunt. Soleo ea in magna morbi sævitia quinque locis admovere, cervici nimirum, utrique brachio, parte interiori inter cubitum & humerum, & utrique femori, parte etiam interiori inter inguina & genua, cum felici successu.

Summum hujus remedii usum ex Galeno elicere possumus, qui *lib. 5. meth. cap.* 12. refert, ex febre pestilenti omnes evasisse, quibus exulcerationes in variis corporis partibus contigerant, evacuatâ nimirum per ea ulcera materiâ morbificâ. Cùm tamen ex hujusmodi vesicatoriis stranguria sæpissimè contingat (cantharides enim virtute specificâ impetunt vesicam) opportunum erit, eo tempore emulsiones exhibere, quibus urinæ acrimonia temperabitur. Hoc etiam symptoma præcaveri potest, si emplastro vesicatorio semina ammeos pulverata permisceantur, quæ hac facultate donata sunt, ut prohibeant, ne cantharides nocumentum vesicæ inferant.

Inter revulsoria remedia referri etiam potest cataplasma ex raphanis à Cratone laudatum: Raphanus, inquit, quia magnam vim habet attrahendi malignitatem materiæ, utile est scobem ejus pedibus, sale & aceto priùs emundatis alligare. Sequens verò cataplasma ad eundem usum utilius esse poterit.

℞. Rasuræ raphani, & bryoniæ utriusque, ana ʒ.ii. ß. nasturtii hortensis ʒ. i. granorum paradisi ʒ. ß. salis marini ʒ.iii. Mixta irrorentur aceto fortissimo, & excipiantur s.q. saponis liquidi. Fiat veluti cataplasma applicandum plantis pedum, è stupis pexis, calidè horâ somni.

Huic cataplasmati utiliter addi poterunt folia rutæ, urticæ, salviæ, scordii, stercus columbinum, succus rutæ, acetum.

Cataplasma ex cochleis contusis similem habet efficaciam, potenter attrahit ad inferiora humores, & vapores noxios; quemadmodum Galenus illud maximè commendat ad aquas hydropicorum potenter attrahendas & discutiendas.

Hæc revulsiora remedia locum habere solent toto morbi decursu, post universales evacuationes, phlebotomiam scilicet & purgationem, de cujus usu nunc agendum est, ut à remediis chirurgicis ad pharmaceutica progrediatur.

Plurimùm autem inter practicos controvertitur, utrum sub febrium malignarum initio purgatio debeat institui. Multi hanc omnino rejiciunt, non solùm propter vulgatum Hippocratis præceptum, *concocta esse medicanda, non cruda*: sed etiam, quia in hoc morbo humores maligni à purgantibus medicamentis nimium exagitantur, & malignam qualitatem latiùs diffundunt, naturàmque acriter stimulantia perniciosos alvi fluxus inducunt. Cùm alioqui in hisce febribus fluxus colliquantes sæpissimè contingere, ægròsque de medio tollere soliti sint. Alii verò contendunt, tantum esse interdum pravorum ac venenatorum humorum copiam, in primis viis stabulantem, ut nisi purgante medicamento in principio tollatur, aut valdè imminuatur, reliquam humorum massam inficiat, ut à naturâ, quantumvis alexipharmacis, roborantibùsque medicamentis adjuta, superari nequeant.

Nos hoc dissidium ita componendum esse existimamus: nimirum, in hujus morbi principio, quantùm fieri potest, à purgantibus medicamentis abstinendum esse ob rationes in priori sententia allatas; & putridorum humorum illuviem, in primis viis stagnantem, [quæ maximo equidem curationi impedimento esse consuevit,] clysteribus frequentibus potiùs, quàm purgante medicamento esse educendam. Si tamen tanta sit in prima regione cacochymia, ut clysteribus sufficienter educi non posse videatur, quod præcipuè contingit, quando humores pravi in ventriculo redundant, tùmque adest summa inappetentia, oris amaritudo, nausea & vomitus, vel quando adest lumbricorum copia: utilissimum est, purgante medicamento eam educere, ut materia morbifica, in venis contenta, postmodum commodiùs edomari valeat. Quæ quidem materia ante concoctionem educi non potest, & in illa tantùm locum habet sententia Hippocratis, *concocta esse medicanda*. Sed materia in prima regione contenta, & excrementorum illuvies, nullâ præmissâ præparatione, ut concoctione educi potest, & solis clysteribus, ut antea dictum est, plerumque expurgatur. Illa autem medicamenta, primam tantum regionem evacuantia, ex benignioribus eligenda sunt, vitando vehementia, imò etiam mediocria. Atque adeo usurpari tutó poterunt cassia, manna, tamarindi, syrupus rosaceus, & de cichorio compositus. Vixque licet ad sennam & rhabarbarum transcendere, aut saltem non nisi in exigua quantitate, magna urgente cacochymia, cæteris permiscere. Horum medicamentorum formulæ in febrium putridarum continuarum curatione & purgatione, in principio earum instituenda, propositæ sunt.

Enemata veró non solum in morbi principio, ad primam regionem ab excrementis liberandam; sed etiam toto morbi decursu usurpanda sunt, si alvus sponte non fluat, idque singulis, vel alternis diebus. His enim quotidiana excrementa educuntur, & quædam materiæ morbificæ portio sensim detrahitur. Tum etiam humores, ad superiores partes vergentes, ad contraria loca eaque naturæ consentanea, retrahuntur. Hæc autem enemata ex decocto emolliente ac refrigerante componenda sunt, additis laxantibus benignioribus: acria enim & diacrydiata nimiùm irritant naturam ad excretionem, & sæpe alvi fluxus perniciosos indicunt.

Imo verò satius est nulla purgantia in vigore morbi enematis admiscere, ne alvi fluxus excitetur, qui huic affectui frequentissimus est. Ita ut potiùs fomenti interioris rationem obtineant, quàm remedii laxantis.

Quòd si alvus in morbi decursu liquida appareat, non idcirco ab enematis abstinendum; sed modicè detergentibus & refrigerantibus utendum. Et in julepis dissolvendus est syrupus granatorum, cum pulvere coralli præparati.

Dum prædicta remedia in usum vocantur; febrillis caloris, putredinis, & malignæ qualitatis correctioni incumbendum remediis sequentibus.

Ac primum julepi alterantes, in febrium putridarum continuarum curatione propositi, erunt convenientissimi, ex decoctis præcipuè rad. acetosæ, cichorii, graminis, bugloss. lapathi acuti, fol. endiviæ, cichorii, acetosæ, pimpinellæ, capil. ven. tamarindorum. Quibus addenda erunt quæ proprietate specificâ venenatam qualitatem oppugnant, alexipharmaca vulgò dicta: ut radices pentaphylli, tormentillæ, carlinæ, fol. scordii, card. benedict. scabiosæ, scorzoneræ, ulmariæ, flores calendulæ, veronicæ rubiæ, frusta limonis, aut citrii, & semina eorumdem; cortices pomorum redolentium; rasura cornu cervi, &c. cum syrupis de limonibus, granatorum, acetoso simplici, de succo acetosæ, & oxysaccharo. In iisque frequentiùs acida medicamenta, ut succus mali citrii, vel limonii, spiritus sulphuris, aut vitrioli admiscenda sunt: putredini enim & venenatæ qualitati maximè resistunt.

De malo citrio refert Athenæus, in Ægypto quondam homines morte damnatos, feris expositos, ab aspidibus quidam demorsos fuisse, & nihil inde damni perpessos, eo quòd cùm ad supplicium ducerentur, quædam muliercula commiseratione ducta, citria poma, ad refectionem, & sitim compescendam, illis edenda obtulisset quibus assumptis nihil à lethali virulentarum bestiarum

ictu noxæ persenserint. Omnes autem mali citrii parte vim quandam alexipharmacam obtinent; ideo utiliter in taleolas dissectum, cum rad. & herbis prædictis ad julepos conficiendos decoquitur, & præterea utiliter aquæ potus ordinarii infunditur, eique fragrantiam à cortice, & aciditatem à succo conciliat: quamvis solus succus refrigerandi facultate præditus sit.

Spiritus acidi sulphuris & vitrioli à Chymiatris præcipuè summis efferuntur laudibus. Et præstantes eorum dotes diutinâ experientiâ comprobatæ effecerunt, ut apud Galenicos jam diu recepti sint, ac communiter usurpati. Ut verò pateat, quanto in pretio apud priores habeantur, sufficit nobis unius Mundereri verba hìc in medium afferre, quæ habentur *cap. 15. lib. de pestilentia*, ubi de spiritu vitrioli, & sulphuris, aliisque ex sulphure paratis medicamentis agens: *Nulla*, inquit, *est putredo, cujus vires non frangant: nulla infectio, quam non superent: nulla humorum depravatio, quam ista non superent: Sane (ut liberrimè loquar) si mihi vitriolatorum medicamentorum usus vel interdiceretur, vel inhiberetur, ego ad pestis curationem nunquam vel saltem inermis accederem.*

Iisdem julepis interdum addi potest sal prunellæ, quod potenter refrigerat, & febrilem ardorem extinguit, habétque præterea vim quandam diaphoreticam, cujus ratione febribus malignis utilissimè accommodatur.

Juleporum loco pro delicatioribus interdum substitui poterunt juscula medicata, ex foliis borraginis, acetosæ, pimpinellæ, aliisque herbis gustui gratioribus, corticibus pomorum redolentium; pulpâ & acido citri, cum pullo gallinaceo, iisque sal prunellæ ad magis refrigerandum interdum addi potest.

Emulsiones etiam parari poterunt ex amygdalis dulcibus, semin. frig. maj. cum decocto juleporum. Et ad majorem qualitatis venenosæ oppugnationem, seminibus prædictis addi poterunt semima citri, napi, aquilegiæ, & cardui benedicti. Ad saporis verò gratiam, syrupi prædicti admisceri poterunt.

Toto autem morbi decursu alexipharmaca usurpanda sunt, non solùm julepis, jusculis & emulsionibus permixta, ut antea dictum est, & jam ulteriùs dicetur, sed etiam in alias formas concinnata. Quia verò non omnia indiscriminatim usurpanda sunt, nec quolibet morbi tempore, ut eorum usus legitimus probè distinguatur; in quatuor classes distinguenda sunt. Prima continebit ea, quæ præter specificam qualitatem qua venenis resistunt, frigida & sicca sunt ac modicè adstringunt, sicque putredinem cohibent, confirmant & roborant, venenum coërcent, ne tam facilè in totum corpus diffundantur, partiùmque dissolutioni compressione quadam obsistant, ut bolus armena, terra sigillata, corallus, radix pentaphylli, tormentillæ. Secunda complectetur ea, quæ frigiditate sua, & substantiæ tenuitate putredini resistunt, & malignitatem coërcent, ut succus limon. spiritus sulphuris & vitrioli, tum acida omnia, ipsum & acetum. Tertia comprehendet calida & diaphoretica, quæ venenatos humores & vapores à corde expellunt, eòsque à centro ad circumferentiam educunt ut angelica, zedoaria, dictamnum, ulmaria, scordium, carduus benedictus, scabiosa, theriaca, mithridatium, aqua theriacalis. Quarta deniq; continebit ea, quæ specificâ vi, sine ullo primarum qualitatum excessu, venenatam qualitatem oppugnant, ut lapis bezoardicus, cornu cervi & monocerotis, trochisci viperini, & similia.

Primæ, 2. & 4. classis remedia in principio & augmento magis conveniunt. Tertiæ verò, in statu & declinatione. Maximè autem varianda sunt hæc medicamenta, & miscenda, pro vario malignitatis aut putredinis gradu; pro varia febris intensione, vel remissione, & vario ægrotantium temperamento, sexu, ætate, aliisque circumstantiis, quarum decisio ex Medici judicio atque prudentia tota dependet, neque certis regulis determinari potest. Hos tantùm admonebimus, quod est notissimum, quando scilicet vehemens febris exardet, & refrigerantibus & acidis præcipuè inhærendum, calida & diaphoretica calida non esse exhibenda, quæ tamen maximè convenient, ubi febris remissior est, & maligna qualitas præcipuum facessit negotium. Ex his igitur varia componi possunt medicamenta, pro arbitrio Medici curantis. Ne tamen tyrones eorum formulis omnino destituantur, nonnullæ hic subnectendæ sunt, ad quarum imitationem infinitas alias ad rem præsentem concinnare poterunt.

Recipe radicis acetosæ, bugloss. tormentillæ, ana Unciam j. fol. endiviæ, cichorii, acetosæ, pimpinellæ, ana M. i. tamarindor. Unc. i. Coquantur an. ℔. i. In colat. dissolve syrup. de limon. & granat. an. Unc. i. sem. Fiat julepus pro tribus dosibus, bis in die sumendis: addendo unicuique dosi confect. de hyacinth. drachm. i. lapid. bezoard. gr. vi.

Hæc julepi forma in febris initio convenire poterit. Eâ tamen intensâ admodum existente, & temperaturâ corporis biliosâ, addi poterit unicuique dosi salis prunellæ ʒ. i. vel spiritus sulphuris, aut vitrioli q. s. ad moderatam aciditatem, vel utrumque simul. In febre verò non admodum intensa addi poterunt decocto radices carlinæ, & pentaphylli, folia scordii, & scabiosæ.

Recipe amygdalarum dulcium excorticatarum Unc. i. sem. melonum, cucurbitæ, napi, aquilegiæ, citri, & cardui benedicti, an. drachm. ii. Contundantur in mortario marmoreo, sensim affundendo decocti julepi prædicti ℔. i. semis, syrupi de limonibus unc. iii. salis prunellæ drachm. iii. Fiat emulsio pro tribus dosibus, bis aut ter in die sumendis.

Toto morbi decursu utatur æger, in jusculis, confectione de hyacintho: vel pulvere sequenti gustui non ingrato.

♃. Coralli præparati, margaritarum præparatarum, rasuræ eboris, cornu cervi, & lapid. bezoard. ana ʒ. i. Misce, Fiat pulvis, de quo detur scrup. sem. cum singulis jusculis.

Novatores hodierni, gemmas, margaritas, corallia, & omnia cardiata in universum, ab usu medico proscribere conantes, & febres omnes, etiamnum malignas, sola venæ sectione, & apozematis simpliciter refrigerantibus curantes; hoc saltem experimento, circa corallia & margaritas, convincantur, quòd illa in pulverem redacta, si aceto, limonum, aut spiritui vitrioli aut aquæ forti infundantur, omnem horum liquorum acrimoniam tollant. Unde videre est, eadem medicamenta intus assumpta, humorum acrimoniam & malignam qualitatem demulcere, & ad moderatam reducere. Qui solutiones perlarum aut corallorum, in succo limonum, aut aceto destillato factas degustarunt; hoc probè norunt.

Ubi maligna & venenata qualitas plurimùm agit, alexipharmaca in julepis, jusculis, aquâ potus ordinarii, & omnibus, quæ assumuntur, exhibenda sunt, ut assiduo & indesinenti conflictu infensus hostis oppugnetur.

Lapis bezoardicus solus ad gr. v. vel vi. exhibitus cum aqua ulmariæ, scorzoneræ, cardui benedicti, aut alia consimili, non solùm ad malignam qualitatem oppugnandam, sed etiam ad diaphoresin adjuvandam prodest, virtute siquidem sudorifica pollere hic lapis vulgo creditur. Quam tamen probati Authores non pauci in dubium revocant, quòd nullum sensibilem effectum ex lapidis illius exhibitione videre potuerint. Et certè (ut ingenuè fatear) non potest magna fiducia huic lapidi adhiberi: quandoquidem, etsi vero ac genuino lapidi bezoardico eæ facultates concedantur, quæ illi adscribuntur; quia tamen magnum illius pretium efficit, ut quamplurimi propolæ in eo adulterando strenuam operam navaverint, vix alios quàm adulterinos hodie habere possumus. Cujus rei testimonium luculentum inde elici potest, quòd rerum Indicarum scriptore testentur, lapidem bezoardicum apud ipsos Indos rarum, magnique pretii esse; cùm apud nos tamen magnâ copiâ, & satis vili pretio reperiatur.

Major fides haberi debet radici illi quæ nostro seculo ab Hispanis ex India allata est, quam *contrayervam* nominant: quod vocabulum herbam alexipharmacam significat; quoniam illius pulvis adversus venena præsentissimum est remedium, eàque per sudores, aut insensibilem transpirationem evacuat. Illamque plantam existimant commune esse alimentum, quo animalia lapidem bezoardicum generantia vesci consueverunt, ex eàque præcipuè vim alexipharmacam tribui lapidi bezoardico. Radicis hujus pulveratæ ℈. i. vel ʒ. ß. exhiberi potest, cum aqua cardui bened. aut aliis medicamentis permisceri.



Mindererus pulverem sequentem prædicat.

♃. Sacchari canti ʒ. iii. zinzib. albi. ʒ. ii. camphoræ ʒ. i. Fiat pulvis, cujus dosis ʒ. i. cum liquore idoneo. Monet verò idem Author, in magnis capitis & ventriculi doloribus cautè esse utendum camphorâ, quam tamen maximè commendat in morbis pestilentibus; & tempestivè datam plus prodesse asserit; quàm vel pretiosa quævis medicamenta bezoardica. Hunc pulverem calidiorem censeo ratione zinziberis, & ad illius imitationem sequentem composui, quo usus sum fœlici successu.

♃. Bezoardici miner. ʒ. iii. salis prunellæ ʒ. ii. camphoræ ʒ. i. Misce. Dosis ʒ. i. cum aqua card. bened. aut alio liquore idoneo.

Ex fragmentis pretiosis etiam pulveres concinnari possunt, quorum tamen vires multi irrident, alij eas suscipiunt: unde ab Arabum temporibus, usque ad nostram ætatem, variæ compositiones officinales ex iis paratæ inveniuntur, ut electuarium de gemmis; & confectiò de hyacintho. Verùm in morbis venenatis smaragdum insignem vim habere prædicarunt nonnulli, inter quos numerandi sunt Avenzoar, Mindererus, & Zacutus Lusitanus Avenzoar, 1. *teisir. tract.* 1. *cap.* 5. refert, seipsum ex veneno laborantem, hoc solo remedio fuisse curatum. Mindererus *lib. de pestilentia cap.* 15. narrat se mulieri, febre pestilenti correptæ, quæ omnia remedia aversabatur, pulverem sequentem exhibuisse, quem sine odore, vel sapore transglutire poterat; eòque assumpto, abactis sævorum symptomatum seditionibus, & in salutem protinus converso morbo, evasisse.

♃. Smaragdi præpar. lapid. bezoard. orient. an. g. vi. hyacinthi præp. g. iii. Misce. Fiat pulvis pro una dosi.

Zacutus verò Lusitan, *observ.* 87. *lib.* 3. *praxis admirandæ*; refert nobilem quendam Lusitanum, diuturno alvi fluxu ex veneno assumpto laborantem, & in tabem deductum, à quo affectu nullo abstergentium & alexipharmacorum usu liberari potuerat; solo smaragdi usu curatum fuisse, cujus pulverem sumebat in conserva cydoniorum alternis diebus ad gr. xii. cùm quinquies sumpsisset, à fluxu immunem evasisse.

Medici Monspelienses utuntur in hac febre, tanquam alexipharmaco utilissimo, nulla calefaciendi vi prædito, trochiscis viperinis, qui ad confectionem theriacæ vulgò concinnari solent, eòsque exhibent à ℈. i. ad ʒ. sem. cum aquis cordialibus, vel julepis.

Melior tamen foret caro viperina exsiccata, nulla venenosa qualitate prædita (ut vulgò creditur) sed potiùs virtute alexipharmacâ potenti, quæ in decoctione multùm imminuitur; ad trochiscos enim parandos in aqua decoquitur. Ideò præstantiores effectus observamus ex corde & hepate viperarum; solâ exsiccatione præparatis.

Tertiæ classis alexipharmaca, quæ nimirum diaphoretica & sudorifica sunt, non nisi in statu morbi, aut declinatione. (ut anteà dictum est) exhiberi debent. Quod quidem intelligendum est, dum in febre maligna simpliciter, & purpuratâ usurpantur: nam in vera peste ab ipso morbi initio usurpanda sunt, ut venenata qualitas, brevi hominem jugulatura, citò & potenter oppugnetur, malignique vapores discutiantur. Imò verò, in maligna simpliciter, si venenata qualitas putredini prævalere videatur, etiam à principio exhibenda sunt in minori dosi; ea eligendo, quæ minori calefaciendi vi prædita sunt, & permiscendo julepis, aliisque medicamentis refrigerantibus, suprà propositis.

Horum autem medicamentorum diaphoreticorum varii sunt gradus. Alia enim calidiora, ut angelica, zedoaria, dictamnum, theriaca, mithridatium, aqua theriacalis. Quæ quidem nunquam exhiberi debent, quando febrilis ardor maximè viget sed tantùm, eo plurimum remisso & malignitatis signis valdè prævalentibus. Alia verò minori caliditate prædita sunt, ut scabiosa, carduus benedictus, ulmaria, scordium; quæ tutiùs etiam vigente febre administrari possunt. Et hæc in usu practico maximè distinguenda sunt. Quòd ad formulas spectat, unusquisque eas variare potest, pro vario caloris febrilis & malignitatis gradu. Nos tamen eas, quas majoris efficaciæ esse existimamus, describemus.

♃. Aquar. ulmariæ, & card. bened. an. Unc. ii. succi limon. Unc. i. theriac. veter. ʒ. sem. ℈. ii. vel ʒ. i. prout major, vel minor calefaciendi metus est. Misce. Fiat potio, sumenda tepidè, corpus tegendo paulò plus solito. Si magna sit vehementia symptomatum, recens theriaca magis conveniet, propter vires opii adhuc in ea vigentes, quarum ratione vehementia symptomatum temperabitur, & humorum effervescentia coërcebitur: imò verò interdum, quando usus theriacæ non videbitur idoneus, præcipuè morbi principio, vel augmento, laudanum opiatum ad g. ii. exhibitum, & alexipharmacis permixtum, multùm prodest. Illius enim virtute narcoticâ & congelante, ferventes spiritus, cordi infestissimi; figuntur quasi, & materia morbifica, (quæ dum est in fluxu, perniciosissima est,) sistitur ac penè immota manet. Undè contingit, ut natura à malignis humoribus & spiritibus non lacessita, recollectis viribus, alexipharmacorum virtutem faciliùs sibi applicet.

Aqua theriacalis ipsi theriacæ præferenda videtur. Cùm enim tenuissima & valdè spirituosa sit; faciliùs citiùsque penetrat, totùmque corpus pervadit, ac sudores prolicit. Quia verò plures habentur illius descriptiones, varia earum dosis esse debet, prout ex magis vel minùs calidis medicamentis composita est. Nos præcipuas hìc proponemus.

Ac primùm, aqua theriacalis Bauderoni præstantissima est, utpotè valdè temperata. Non enim alium recipit liquorem, quàm acetum & succum limonum, à quibus calida ingredientia valdè temperantur. Ideòque ab Unc. sem. ad Unc. i. exhiberi potest, in aquis vel decoctis sudorificis. Quamvis tamen præ cæteris quæ à variis Authoribus proponuntur, hæc minùs calefaciens existat, nos tamen aliam excogitavimus, paratu facillimam, quæ majori refrigerandi vi prædita, non minùs febrem, quàm malignam qualitatem oppugnare, sicque toto morbi decursu, & quocumque illius tempore usurpari valeat. Ejusque compositio talis est.

♃. Limones recentes & succulentos num. xii. Cortices & semina eximantur, succus exprimatur, eìque adde cortices prædictos & semina succi scordii ℔. iii. succi acetosæ, rutæ caprariæ, scabiosæ, & card. bened. an. ℔. i. rasuræ cornu cervi Unc. iv. theriacæ veteris Unc. vi. Cortices limonum in tenues laminas dividantur, semina contundantur, & herbæ, quæ minùs habent succi, inter contundendum succo limonum irrorentur omniaque destillent in B. M. Hujus aquæ detur ℥. i. per se, vel cum aliis liquoribus permixta.

Aquæ theriacales calidiores fiunt cum vino albo, aut spiritu vini, eæque cautius & in minori dosi exhibendæ, magis tamen penetrant, & sudores movent, ac præcipuè in vera peste locum habent. In certis tamen casibus à Medico prudenti in usum vocari poterunt. Ex variis earum descriptionibus nos duas insigniores hìc proponemus.

♃. Rad. angelicæ carlinæ. gentianæ, tormentillæ, zedoariæ, cornu cervi, an. ℥. i. trium santalor. ℥. ß. theriacæ ℥. iii. camphoræ ℈. i. Contundantur omnia, & infundantur in vini albi generosi ℔. ii. in loco calido, per triduum. Deinde destillentur in B. M. & aqua servetur ad usum. Dosis erit à ʒ. ii. ad ℥. ß. in julepis refrigerantibus; addendo spirit. vitrioli, ad inflammabilitatem illius corrigendam.

♃. Spiritus vini opt. rectificati ℔. i. ß. theriacæ vet. ℥. viii. myrrhæ electæ ℥. iv. croci Orientalis ℥. i. camphoræ ℥. sem. Infundantur per 24. horas in B. M. Postea

Mmm destillen-

deſtillentur in eodem balneo, & eliciatur aqua ſummè efficax.

Chymici bezoardica ſua mineralia valdè prædicant, quòd ſudorifica, aut ſaltem diaphoretica ſint, nullam tamen calefaciendi vim habeant: idque probare contendunt ex inſipido eorum ſapore, ratione cujus etiam delicatioribus quibuſvis ægrotantibus, & ingrata medicamenta reſpuentibus facilè poſſunt exhiberi. Laudant præterea illam, quam vocant mixturam ſimplicem, vel mixturam ſpiritualem, ex aqua theriacali camphoratâ, ſpiritu tartari & vitrioli compoſitam; ejuſque ʒ. i. julepis, aut potionibus alexipharmacis admiſcent.

Medicus febrium malignarum curationi incumbens, varia in promptu habere debet alexipharmaca, eàque per vices immutare, ne natura uni & eidem aſſiduè uſurpato; nimiùm aſſueſcat, illiùſque vires contemnat. Adde, quòd non una & eadem ſemper ſit veneni natura, ſed pro varietate corporum admodum diverſa: ita ut, quod uni profuerit, alteri non conferat. Ideò, poſtquàm per aliquod tempus uno uſu fuerit alexipharmaco, ad aliud & aliud tranſire erit utiliſſimum.

Dum prædicta diaphoretica uſurpantur, ſi quando eorum operationem augere eſt animus, ut potentiùs venenum ad ſuperficiem corporis educant, externa quædam remedia poſſunt admoveri: nempè cucurbitulæ, tum ſcarificatæ & pluries admotæ; & veſicatoria, de quibus anteà dictum eſt, quæ in ſtatu morbi præſertim maximè conveniunt, & quo tempore ſudorifica medicamenta exhibentur, ac etiam ol. ſcorpion. Matthioli, quod ab omnibus practicis multùm commendatur; virus enim, in profundo corporis reſidens, ad exteriora evocat. Ideò corporis emunctoria, ut inguina, & axillæ; tum etiam pulſus temporum, manuum & pedum hoc oleo calente frequenter inungi debent: nempe ter, aut quater in die, vel etiam tertiâ quaque horâ. In hujus olei penuriâ parari poteſt linimentum ex theriaca ſucco limonum diſſolutâ, addendo croci & camphoræ tantillùm.

Si quando natura, veneni malignitate oppreſſa, & quaſi devictâ, nihil prorſus agere, ſed vinctis quodam modo manibus collum ſubmittere videatur; fortiſſima quæque diaphoretica, etiam majori doſi, exhibenda ſunt, ut conſternati cordis vires; quaſi ſtimulis quibuſdam concitentur. Tùmque aquæ theriacales, aut bezoardica potentiora, & majori penetrandi vi prædita (quæ etiam additâ camphorâ plurimum intendi poterunt) uſurpanda ſunt. Exteriùs verò tunc temporis fotus ſequens aſſumptorum vim mirificè juvabit, malignorùmque vaporum diaphoreſin promovebit. Hac enim methodo non pauci ab Orci confinio liberati ſunt.

℞. Rad. angelicæ & gentianæ, an. ℥. ii. fol. meliſſæ, origani, ſcordii, an. M. ſem. Card. bened. ℥. i. flor. chamom. verbaſci, meliloti, hyperici, centaurii minor. ſtœchad. anthoſ. & calendulæ, an. P. ii. Fiat decoctio in ℔. iv. aq. comm. addendo ſub finem parùm vini albi, qua foveantur pedes, inguina, axillæ, & latera, calidè, cum ſpongiis.

Si linguæ ſiccitas, ſitis, & alia febrem æque prævalere, ac malignam qualitatem oſtendant; hoc fotu abſtinendum eſt, & illius loco gallina, per ſpinam diviſa, vel pulmo & omentum vervecis recenter mactati, ventri admoveantur.

In toto curationis decurſu virium ratio maximè habenda eſt, quæ venenata qualitate valdè dejiciuntur. Eæque fulcientur primò juſculis convenientibus, ex decocto caponum paratis, quibus, urgente neceſſitate, jura carnium ſtillatitia addi poterunt, ac præcipue aqua caponis, per deſcenſum in B. M. parata, ut hodie vulgò fit. Confectio de hyacintho in juſculis vires recreat, & malignam qualitatem oppugnat. In iiſdem juſculis gelatina cornu cervi utramque etiam indicationem implet. Labentibus omnibus, ad confectionem alkermes licet confugere, modò febrilis calor non vehemens urgeat. Ac denique vinum omnium cardiacorum potentiſſimum eſt, de cujus uſu in hoc morbo, ſupra in victus ratione actum eſt. Solus vini odor vires admodum recreat, & multò magis fruſtum panis aſſatum, in vino odoro, & aqua roſarum maceratum ac naribus oblatum.

Tum etiam confectio alkermes & de hyacintho potionibus alexipharmacis admiſceri ſolent. Vel in maxima virium imbecillitate potiones merè cardiacæ concinnari poſſunt, in hunc modum.

℞. Aquæ naphæ & roſar. an. ℥. i. ſem. Confect. alkerm. ʒ. i. ſyrupi de pomis ℥. i. ſucci limon. ʒ. iii. Fiat potio. Si febris non ſit intenſa; aqua cinnam. ad ʒ. i. vel iii. addi poterit, & interdum ambra griſea ad g. v. vel viii.

Neque tamen, in maxima virium ruinâ, calida illa roborantia tantoperè metuenda ſunt, ut febris augmentum formidantem ægrum ab imminenti mortis diſcrimine liberare nolimus quandoquidem urgentioris perpetuò major ratio habenda eſt; & refectis aliquantulùm viribus, quod roborantia calida plùs æquo inflammarunt, refrigerantibus validis, ut ſale prunellæ, & ſpiritu vitrioli; julepis & potu ordinario permixtis, poſtmodùm contemperari poteſt. Hæc methodus à prudenti Medico obſervata, non ſolùm in roborantium, ſed etiam alexipharmacorum & ſudorificorum calidorum exhibitione feliciter ſuccedit.

His accedent epithematum, & animalium applicatio regioni cordis; fotus genitalium, ex confectione alkermes in vino diſſolutâ; ſacculi ventriculo admovendi: aliaque tum interna, tum externa remedia in affectibus cordis, *cap. de virium imbecillitate*, paulò fuſiùs à nobis deſcripta.

Quod ad epithemata ſpectat, in iis cautio adhibenda eſt. Siquidem Authores quamplurimi uſum eorum rejiciunt, quod ex refrigerantibus & repellentibus componi ſoleant: aquis nimirum herbarum frigidarum, & aceto, à quibus venenata qualitas ad cor repercutitur, illiùſque diaphoreſis, quæ perpetuò adjuvanda eſt, impeditur. Verùm ratio hæc uſum epithematum nequit impedire, cùm ea ex aquis cordialibus & diaphoreticis, nullàque adſtringendi, aut repellendi vi præditis, & ſine aceto (quod tamen multi admittunt,) componere poſſimus, additis cardiacis, iiſque ſimul junctis fient epithemata, non ſolùm cordis robur ſuſtinentia; ſed etiam poros cutis aperientia, ut per eos maligni vapores faciliùs tranſpirent. Hujuſmodi epithematum exemplum tale eſſe poterit.

℞. Aquar. ſcabioſ. & card. ben. an. ℥. iv. aquæ naphæ ℥. ii. confect. alkerm. ʒ. ii. pulv. elect. diamarg. frig. ʒ. i. croci, & camphoræ, an. g. vi. Fiat epithema. applic. regioni cordis, tepidè, frequenter.

℞. Confect. alkermes ℥. ſem. Pulv. elect. triaſant. & diamarg. frig. an. ʒ. i. ſem. Aquæ naphæ parum. Fiat linimentum applicandum eidem parti, poſt uſum epithematis prædicti.

Epithemata etiam, hypochondriis admovenda, hic etiam omittenda non ſunt, propter rationes, in febrium putridarum curatione, circa eorum uſum propoſitas, quorum etiam materia inde deſumi poterit.

Devictâ tandem remediis prædictis malignâ & venenatâ qualitate, remiſſaque febre, ac morbo ad declinationem vergente, coctioniſque ſignis manifeſtè apparentibus, purgatio inſtituenda eſt, quæ ægrotantis viribus & conſtitutioni, à Medico exercitato aptari poterit. Nos in tyronum gratiam unicum exemplum hîc proponemus.

℞. Sennæ mundat. ℥. ß. Sem. aniſi ʒ. i. fol. ſcabioſ. & ſcordii, an. M. ſem. liquirit. ʒ. iii. Coquantur ad Unc. iv. In colat. diſſolve rhab. in aqua bugloſſi cum ſantalo citrino infuſi ℈. iv. mannæ & ſyrupi roſac. an. ℥. i. Miſce. Fiat potio.

Neque verò utplurimùm in morbi declinatione & ſtatu convaleſcentiæ, unica purgatio ſufficit; ſed ea non rarò bis, terve per intervalla repetenda, ut pravi humores funditus eradicentur. Alioqui periculum eſt recidivæ, aut ſaltem ægroti longè tardiùs convaleſcunt. Qui natura, etſi ſatis potens ſit illas materiæ morbificæ reliquias conterere, id tamen non niſi multo tempore præſtare poteſt, & interim corpus priſtinum robur tardiùs recuperat.

Ad



Ad integrum hujus curationis complementum, ſupereſt tantùm ut de correctione ſymptomatum, quæ huic morbo ſupervenire ſolent, aliquid dicamus. Eorum autem curatio eadem propemodum eſt, quæ *ſect.* 2. *hujus tract. capitul.* 2. fuit propoſita, ubi ſymptomatum, febres putridas comitantium curationes tradidimus. Et illa ſymptomata cum iis, quæ febribus malignis accidunt, eadem ferè ſunt ſecundùm magis tantùm & minus differentia; Ideo eadem remedia in utroque morbo iis aptari poterunt. Nos tamen hoc loco, quæ frequentiùs à nobis in febrium malignarum ſymptomatis edomandis uſurpata ſunt, quæve magis profuere, paucis adnotabimus. Simùlque morborum hiſce febribus ſupervenientium curationes proponemus.

Ac primùm in dolore capitis, vigiliis, & delirio, conveniunt in principio revellentia omnis generis: ut apertio venarum inferiorum & hæmorrhoidum, clyſteres emollientes, frictiones partium inferiorum, cucurbitulæ primò ſuris, poſteà dorſo & ſcapulis admotæ, tum ſiccæ, tum ſcarificatæ; & veſicatoria, quæ in delirio ſimplici, à materia bilioſâ excitato, brachiis & femoribus erunt admovenda. Si verò cum delirio ſtupor & ſomnolentia adfuerint, etiam cervici, deinde repellentia fronti admovenda, & oxyrrhodina: de quibus hoc notandum, ea minus convenire in febribus malignis, quàm in putridis ſimpliciter; quia venenatorum vaporum diſſlatio omni arte procuranda eſt, non autem intùs retinenda. Ideò leviora prius repellentia admovenda ſunt, & ſi vehementia dictorum ſymptomatum ad fortiora confugere nos cogat; diu non ſunt uſurpanda.

Inter repellentia leviora recenſetur frontale commune, ex flor. nymphææ, violar. & roſar. ſem. frig. maj. & granis Kermes, vapore aceti irroratum. Quòd ſi non ſufficiat; ſequens admovebitur.

℞. Unguenti populei ℥. i. conſervæ roſar. & violar. an. ʒ. ſem. ol. roſacei ʒ. vi. aceti roſac. ʒ. ii. Miſceantur omnia, & excipiantur ſtupis pexis, & duobus linteis incluſa fronti applicentur.

Interea emulſiones quatuor ſem. frigid. maj. uſurpari poterunt; quibus vapores frigidi & benigni ad cerebrum transferri, & dicta ſymptomata demulceri ſolent. Quæ ſi non ſufficiant; narcotica addentur, acrium & malignorum vaporum aſcenſum ad cerebrum mirum in modum prohibentia & ſomnum conciliantia. Ea tamen parva doſi uſurpanda, ut ſyrup. de papav. ℥. ß. Vel urgente neceſſitate, laudani opiati gran. ii. cum conſerva roſarum utiliter exhibebuntur; vel in julepo aliquo diſſolventur, vel ejus loco theriaca recens ad Drach. ß. Hæc tamen narcotica rarò & in parva doſi uſurpanda, quia venenum concentrant, quamvis ſudorifica à nonnullis habeantur.

Poſt repellentia, per unum aut alterum diem uſurpata, ad derivantia veniendum eſt, inter quæ recenſetur veſicatorium cervici admotum, de quo ſuprà, cui addenda eſt ſectio venæ frontis: ex eàque detrahendus eſt ſanguis ad ℥. v. vel vi. & feliciter ſuccedit, dummodo ſufficienter anteà per venas brachii ſanguis detractus fuerit. Affigantur etiam hirudines penè aures. Quod remedium utile quidem eſt, ſed priori minùs efficax, quia per hirudines tenuiſſima tantùm ſanguinis pars educitur, cùm per venam frontis aliquando in phrenitide ſanguis impurior, & magis corruptus educatur quàm ex vena brachii. Tandem in ſtatu phrenitidis, aut declinationis principio, reſolventia admovenda ſunt, præcipuè verò animalia, aut eorum partes, ut pulmo vervecinus, qui pullis columbinis, & catellis commodior eſt, eo quòd totum ferè caput melius amplectatur. Hæc autem animalia humores noxios in cerebro contentos partim reſolvunt, concoquunt, atque maturant, ut natura poſtmodùm eos faciliùs expellat. Malè à nonnullis in principio phrenitidis admoventur, quia calorem augendo, fluxionem ad cerebrum magis promovent, & delirium intendunt.

In linguæ inflammatione, ſiccitate & nigredine conveniunt remedia, dicto loco propoſita, præſertim quæ ex aqua, vel ſucco ſempervivi, & ſale prunellæ compoſita ſunt. Quibus ſequens ex Mindereró addi poterit, quippe quod maximè conferre, experientia docuit.

℞. Butyri recentis in aqua roſac. loti ℥. ii. ſalis prunellæ ℥. ß. Miſce, & ſervetur in aqua frigida, detur piſi, vel fabæ magnitudine ſæpiùs in die, & diu in ore detineatur. Curationis probè ſuccedentis ſignum eſt, ſi fuligo atra decedat, ac lingua rimis dehiſcens humeſcere incipiat, ſicque cutis ramenta; tanquam excoriationes decidant, ita ut faucium exuvias ægri ſcreatu rejiciant. At tum palatum dolitat, & tenuiſſima cuticula quâ conveſtitur, ob teneritudinem vix quicquam ferre poteſt, ſed levi acore, & vix perceptibili acrimonia offenditur, quod cùm prægreſſæ inflammationis ſtigmata adhuc ferat, nova pelle veſtiendum, ac ſit penitus & refrigerandum, & perſanandum occurrit. Huic uſui convenientiſſima erit ſequens gelatina.

℞. Sem. pſyllii, & cydon. an. ʒ. i. ß. gummi tragacant. ʒ. i. Cum aquæ roſar. ſ. q. extrahatur mucilago ſatis liquida, cui adde ſyrupi violacei parem quantitatem Fiat inſtar gelatinæ, utatur frequenter ex cochleari, diùque ore contineat.

Lac calens gargarizatum dolorem lenit, inflammationem temperat, linguam & fauces humectat, & venenum attrahit.

Pilulæ ſequentes commodè uſurpari poterunt.

℞. Sem. cucumer. mundat. & contuſ. ʒ. i. gummi tragacant. ſubtiliſſimè pulverat. ℥. ſem. albuminis ovi. q. ſ. Formentur pilulæ, quas teneat in ore frequenter. Vel

℞. Sem. cucurbitæ, melon. mundat. & papav. albi, ana ʒ. i. liquirit. & tragacanth. an. ʒ. i. ſem. Contundantur & pulverentur, cum mucilag. ſem. cydonior. extractâ cum aqua roſar. fiant pilulæ in ore detinendæ.

Quia verò hæc linguæ inflammatio, ſiccitas, & nigredo, ex interno incendio procedit, ad illius extinctionem convenient julepi valdè refrigerantes, quibus addentur ſal prunellæ, & ſpiritus vitrioli. Tum etiam aquæ potus ordinarii eadem permiſceri poterunt.

Sitis intentiſſimæ curatio dicto loco ſufficienter fuit propoſita. Sed in febre maligna feliciter extinguetur duobus remediis proximè laudatis, nempe ſale prunellæ, & ſpiritu vitrioli, in julepis, aquâ potus ordinarii.

Inappetentiæ, nauſeæ, vomitus, & ſingultus curationes ex dicto loco deſumendæ ſunt. De vomitu tamen hòc addimus, eum interdum febre maligna correptos ita divexare ut omnia injecta ſtatim rejiciant, & quamvis ſitis, & linguæ ſiccitas, & nigredo adſint; nullum tamen poculentæ materiæ genus ferre poſſint; ſed omnes julepos; emulſiones, ptiſanas, quam etiam ſimplicem ſtatim poſt aſſumptionem evomant. Huic ſymptomati graviſſimo ſtatim medetur, quaſi miraculo, ſal abſinthii ad ʒ. i. in ſucci limonum recentis cochleari exhibitum, ut experientiâ didici.

Alvi fluxus in hoc morbo frequentiſſimus eſt, in eòque Medici prudentia valdè neceſſaria eſt. Si enim cohibeatur præpoſterè, materia venenata intus retinetur. Si verò non cohibeatur, vires dejicit, ægrùmque non rarò ad interitum ducit. In illius curatione ita procedendum. Si ita moderatus ſit, ut vires non dejiciat; cohibendus non eſt, ſed clyſteribus roborantibus tantùm moderandus. Si verò immodicus ſit, & vires admodum dejiciat; colliquativus eſſe conſuevit, & audacter cohibendus, quod ſumma efficacia præſtabit theriaca recens, ad ʒ. ſem. vel laudanum opiatum ad g. ii. vel iii. Sæpè tamen obſervavi, alvi fluxum pernicioſum, ex quo æger ad interitum ruere videbatur, potionibus diaphoreticis magna doſi exhibitis, quaſi momento cohibitum fuiſſe, fugato ſcilicet veneno, quo inteſtina, aliaque viſcera vellicando: fluxum illum ſyntecticum efficiebat.

Lumbrici hoc morbo laborantes ſæpiſſimè infeſtant; & ex ſumma humorum putredine copioſi generantur. His è corpore educendis conveniunt clyſteres dulces, & potiones contra vermes, præcipuè quæ ex decocto ſcordii parantur. Siquidem ſcordium adverſus malignitatem &

lumbricos æqualiter confert. Ut autem illius caliditas temperetur, cum portulaca, acetoſâ, & cornu cervi decoqui poterit. Tum etiam cornu cervi uſtum utiliter decoquetur. Siquidem Foreſtus *obſ.4. lib.6.* teſtatur, nullum remedium æquè profuiſſe febre maligna roborantibus, quibus lumbricorum copia & alvi fluxus aderant, ac cornu cervi uſtum, cum julepis idoneis ad ʒ. i. exhibitum.

Quando maligna & venenata qualitas in hiſce febribus valdè prædominatur, ut ad peſtilentiam propriè dictarum naturam accedant, plerumque fiunt parotides & carbunculi. Eorum curatio hîc ſubnectenda eſt.

In parotidis principio, quamprimùm illa apparere incipit, pars recipiens laxanda, & ſi tumor ſegniter increſcat, attrahentibus admotis, & alexipharmacis, ac diaphoreticis exhibitis, naturæ ad eas partes materiam morbificam expellentis motus adjuvandus eſt. Ad partem laxandam fiet inunctio ex unguento de althæa, admotâ poſtmodum lanâ ſuccidâ. Attractio fiet admotis catulis, aut pullis columbinis, quibus etiam dolor temperabitur. Validiùs attrahunt emplaſtra ex fermento, caricis, cepis, columbino ſtercore, addendo butyrum, pinguedinem gallinæ, axungiam ſuillam recentem, & ol. lilior. vel amygdal. dulcium. Si attrahentibus hiſce pars nimiùm incaleſcat, & dolor nimis intendatur, fiat eorum intermiſſio per intervalla, admovendo interim cataplaſma de mica panis, aut oleo prædicto, lanâ ſuccidâ excepta, vel unguentum de althæa, ut ſuprà. Et quia pars non eſt capax materiam morbificam ſufficienter recipiendi, ad portionem illius derivandam, admovendum eſt veſicatorium poſteriori parti cervicis, ſimulque diaphoretica ſupra enumerata frequenter uſurpanda. Evocatâ materiâ ad partes exteriores, tentetur ſuppuratio, admoto cataplaſmate ex rad. althææ, lilior. caricis, farina lini, axungiis, & oleis prædictis compoſito. Suppuratione factâ tumor aperiatur, reliquum materiæ concoquatur, continuato cataplaſmate, vel admoto emplaſtro diachylone. Ulcus mundificetur digeſtivo communi ex terebinthinâ, vitellis ovorum, & oleo roſaceo. Tum etiam ulcus teneatur diu apertum, admotâ turundâ, ut totum virus per illud ſufficienter expurgetur, & tandem, ad cicatricem perducatur. Hoc tamen obſervandum, tumorem ita creſcentem, ut periculum ſuffocationis immineat, ante perfectam maturationem eſſe aperiendum: ſic enim aliquâ materiæ portione eductâ, tumor aliquantulum ſubſidebit, & ſuffocationis periculum evitabitur. Pari modo, ſi intenſiſſima ſit malignitas, ut æger morbo ſuccumbere videatur, antequam tumor ad maturitatem perductus ſit; aperiendus etiam eſt ante tempus, ut veneni vis expiret, unde ſalus ægri ſubſequi non rarò conſuevit. Hàcque ratione in vera peſte bubones ante ſuppurationem aperire ſolent.

Denique ſilentio præterire nefas eſt inſigne experimentum quod mihi contigit in febre illa epidemica, quæ Monſpelii ſæviſſimè graſſata eſt anno 1623. ita ut media ferè pars ægrotantium interierit: peculiariter verò, quibuſcumque parotides ſuperveniebant (quod ſolebat contingere circa nonum, vel undecimum morbi diem) omnes intra biduum interibant; præcedente, aut eodem tempore accedente delirio, ſtupore, motibus convulſivis; & pulſu inæquali, frequenti, minutulo, quaſi formicante. Cùm autem plures hujuſmodi vidiſſem, qui neque alexipharmacis frequenter adhibitis, neque attrahentibus parotidi admotis juvari poterant; animo revolvi, quâ via liberari poſſent à tam certo exitio: Tandem cogitare cæpi, ideò parotides febribus hiſce ſupervenientes ſiniſtri eſſe indicii, quòd locus, in quo fiunt, non ſit capax totam materiam morbificam excipiendi, quæ intus retenta opprimit ægrotantem, ac proinde opus naturæ inchoatum ſolummodo avacuationibus ſuppleri poſſe; venæ ſectione ſcilicet & purgatione; cùm etiam Galenus 3. *de compoſ. medic. ſecundùm loca, cap. de parot.* in earum curatione phlebotomiam præſcribat. Verùm huic indicationi maximè obſtabat ſumma virium imbecillitas, quæ tanta erat, ut jam verſari ægrotantes viderentur in agone mortis, quæ etiam brevi ſuccedebat. Galenus verò *loco citato*, dum præſcribit venæ ſectionem in parotidum curatione, duas proponit conditiones: nempe ſi adſit ſanguinis redundantia, & vires ferant. Quæ conditiones hîc omnino deerant: priùs enim ſufficienter ſanguis detractus fuerat, tùm per phlebotomias iteratas, tum per cucurbitulas ſcarificatas: tum etiam maxima aderat virium ruina. Hiſce omnibus perpenſis, auream hanc Corn. Celſi ſententiam, ſi aliàs unquam hic maximè locum habere cenſui; *multa ſcilicet in præcipiti periculo rectè fieri, quæ aliàs eſſent omittenda: & ſatius eſſe anceps remedium in uno aut altero experiri, quam tot ægros certo exitio relinquere.* Hoc etiam animus addebat, quòd ſumma illa virium dejectio ab oppreſſione magis, quàm ab exſolutione proficiſci videbatur. Ideò enim ſubito vires corruebant, quòd natura non poſſet grave onus excutere, ejùſque imminutione ſublevatum iri ſperandum fuerat. Adde, quòd phlebotomia ita poterat inſtitui, ut nullum inde periculum eſſet metuendum, ſi nimirum Unc. ii. vel tres ſanguinis primâ vice tantùm educerentur, tentandi gratiâ, & ſi ritè ſuccederet, major deinceps quantitas detraheretur. Hac igitur viâ rem exequi placuit, Et cùm mercator Monſpelienſis nomine *Bernadier*, primus occurreret, eique parotis pone aurem ſiniſtram die morbi undecima erumperet, cum pulſu, aliiſque ſymptomatis ſupra enumeratis; phlebotomiam præſcribo ad Uncias iii. quam tamen Chirurgus ſenex & peritus celebrare renuebat, metuens ne æger ad extrema redactus, in ipſa operatione expiraret, meâ poſtmodum præſentiâ & authoritate confirmatus, ſanguinem miſit ad Uncias iii. tribus, aut quatuor horis elapſis, ægrum iterum inviſo, & pulſum paulò validiorem invenio, minùſque inæqualem: iteratur phlebotomia ad Unc. iv. Pulſus inde multò melior & robuſtior. Sanguis detractus admodum corruptus apparuit. Sequenti die propinatur medicamentum ex ſenna, rhab. & ſyrupo roſaceo. Sicque æger à mortis confinio liberatus eſt. Omnibus deinceps ægrotantibus, quibus ſuccreſcebant parotides, venæ ſectio plurimùm, idque partitis vicibus, ſequenti die purgatio à me præſcripta eſt: ſicque omnes (Deo ſit laus & honos) quotquot hoc modo tractati ſunt, feliciter evaſerunt, neque ullus ampliùs toto illo anno ex parotidibus interiit.

Advertendum tamen eſt (quod in prognoſi notavimus) parotides ſæpe criticè & utiliter apparere, & ex iis ægros à morbo liberari; quando ſcilicet in declinatione contingunt. Idque facilè apparet ex remiſſione ſymptomatum quæ illarum eruptionem ſolet præcedere; & tales accidere ſolent in febribus, minori malignitate præditis. At verò in prædicta temporis conſtitutione tanta erat febris epidemicæ malignitas, ut parotides ſæpè in ſtatu morbi; & ſymptomaticè, ac lethaliter erumperent, donec prædictis remediis earum pernicies ſublata eſt.

In carbunculo, febri ardenti ſuperveniente, ſi ante illius apparitionem ſanguis ſufficienter miſſus non fuerit; aut ſi æger ulteriorem venæ ſectionem ferre non poſſit, aperiatur vena carbunculo vicinior, ut major fiat attractio materiæ virulentæ ad partem affectam. Poſtmodum tumor undique in circuitu ſcarificetur, idque ſatis profundis vulneribus; & aquâ ſalsâ calidâ foveatur aliquantiſper, ut ſanguinis concretio impediatur, ejuſque effluxus adjuvetur. Mox cauſtici granum in puſtulæ medio applicetur. Toti autem tumori ſequens cataplaſma admoveatur.

℞. Fol. rutæ, & ſcabioſæ, contuſ. an. M. i. ficuum ſiccar. contuſar. par. iii. fermenti acris Unc. i. piperis pulverati ʒ. i. vitell. ovor. num. ii. Miſce. Fiat cataplaſma, quod per biduum applicetur.

Deinde verò ſequens admoveatur.

℞. Succorum ſymphyti maj. ſcabioſæ, calendulæ, an. ʒ. i. theriacæ vet. ℈. iv. ſalis ʒ. i. vitell. ovor. num. ii. Miſce. Applicetur tumori.

Poteſt etiam ab initio tumori applicari cataplaſma de arnogloſſo in Pharmacopœa Bauderon. deſcriptum.

Ipſi verò eſcharæ poſt cauſtici applicationem admoveatur unguentum baſilicum, cui addatur theriaca, ol. ſcorpionum, & vitellum ovi.

Poſtquam



Poſtquam tumor incrementum ſuſceperit, ne materia maligna refluat ad interiora; illius ambitus illinatur unguento de bolo, bis aut ter in die. Supra eſcharam verò, ut illius caſus procuretur, applicetur unguentum baſilicum, cum butyro, aut axungia ſuilla permixtum. Poſt eſcharæ caſum ulcus detergetur unguento ſequenti.

℞. Succorum calendulæ, abſinthii, ſcabioſæ, & apii, ana Unc. i. myrrhæ electæ, rad. ireos Florent. aloës, ſarcocollæ ana. Drach. i. mellis roſati Unc. ii. Fiat unguentum continuandum uſque ad integram curationem.

---

## CAPUT II.

### *De Variolis & Morbillis.*

AD febres malignas & peſtilentes meritò referenda eſt, quæ variolas & morbillos comitari ſolet; cùm epidemica & contagioſa ſit, plurimòſque pueros, quibus præcipuè ſolet accidere, de medio tollat.

Quænam ſit inter variolas & morbillos differentia, apud Autores omninò convenit. Uſus verò obtinuit, ut variolæ nominentur puſtulæ majores, varis perſimiles, unde nomen ſortitæ ſunt; quæ ad ſuppurationem pervenire ſolent: morbilli verò ſint puſtulæ perexiguæ; & veluti cutis aſperitates, cum intenſa rubedine, inſtar eryſipelatum: quæ intra quinque vel ſeptem dies ſine ſuppuratione diſcutiuntur, & ratione rubedinis intenſæ, apud Gallos *la rougeole* vocari conſueverunt, variolæ verò *la petite verole*, & in Occitania *la picote*. Eſt & tertium puſtularum genus, pueris familiare, variolis ſimile, quoad magnitudinem & figuram: ſed in eo ab iis diſtinguitur, quòd variolæ cum rubore & inflammatione appareant: hæ verò albæ ſint, & veluti veſiculæ, ſeroſo humore repletæ, quæ intra triduum diſrumpuntur & exſiccantur, nullùmque afferre ſolent periculum, & plerumque ſine febre erumpunt. Id puſtularum genus à noſtratibus fœminis, *la verolette*, nominari ſolet; ab Italis, *ravaglione*. Ejùſque deſcriptio reperitur apud Vidum Vidium, his verbis: *Sunt qui præter duas ſpecies cryſtallos adjiciant. Sic enim appellant quaſdam veluti veſiculas, plenas aqua, inſtar cryſtalli ſplendentes, quibus cutis variis locis diſtinguitur: has nunc vulgò nominant* ravaglione. *In quas non ita incurrunt omnes homines, ſicut in variolas & morbillos: neque ſub ipſis ita affliguntur. Quamobrem non videntur, tanquàm tertia ſpecies, morbillis & variolis hæ puſtulæ adjiciendæ.*

De variolis & morbillis Autores multum diſputant, ac præſertim, utrum hi affectus ſint morbi novi, an veteribus incogniti, & à qua cauſa proximè atque immediatè producantur. Cùm autem nos ſummam brevitatem in prælectionibus noſtris obnixè affectemus; omnes controverſias prætermittere conſuevimus, nudas & ſimplices earum deciſiones proponentes, ideòque ſic, quid de prædictis quæſtionibus cenſendum ſit, paucis explicabimus.

Ac primùm variolas & morbillos minimè novos affectus eſſe cenſemus: cùm ab antiquiſſima cauſa, nempe ſanguinis materni impuritatibus oriantur; Quam cùm Arabes agnoverint; minimè novum morbum eſſe cenſuerunt. Si autem eorum temporibus primùm graſſari cœpiſſent; illud ſpeciatim ab iis fuiſſet annotatum. At quanquam ab iis primùm exacta eorum deſcriptio tradita ſit, Hippocr. verò & Galenus, aliique antiquiores vix de iis mentionem fecerint: arbitrari oportet, ideò peculiarem de iis tractationem à veteribus hiſce non eſſe inſtitutam, quòd ſint tantum accidentia, febribus ſynochis & malignis ſupervenientia, & eruptiones criticæ, proprium & peculiare morbi genus minimè conſtituentes. Vel quòd in Græcia, propter aëris clementiam, tàm levis fuerit affectus, ut Medicorum curam non meruerit. Quemadmodum apud Indos Occidentales, propter ſummam aëris clementiam tàm levis eſſe conſueverat, ut vix animadverſus fuerit ante acceſſum Hiſpanorum in eas regiones. Poſtquam verò Æthiops quidam, eò delatus, variolis peſtilentibus correptus eſt, communicata per contagium maligna & venenata qualitate, tam immaniter graſſari cœpit affectus, ut magna Indorum pars de medio ſublata fuerit. Cùm enim anteà impuritates illæ, ex materno ſanguine relictæ ob clementiam aëris à natura facilè diſcuti conſueviſſent, accedente poſtmodum venenatâ qualitate, graves morbos effecêre.

Sanguinem verò maternum eſſe veram cauſam variolarum & morbillorum, inde præcipuè colligitur; quòd ex hominum millibus vix unum reperire liceat, qui ſemel ſaltem in vita hos affectus non patiatur. At morbus omnibus communis à cauſa aliqua communi neceſſariò dependet: qualia ſunt generationis principia, ſemen nimirum & ſanguis maternus. At ſemen non poteſt eſſe cauſa variolarum & morbillorum, cùm ab eo morbi hæreditarii & totâ vita perdurantes oriantur. Supereſt igitur à ſanguine materno, quo nutritur fœtus in utero, hos affectus provenire. In illo enim, quantumvis puriſſimo, quædam impuritates continentur, quæ partibus fœtus labem ſuam communicant; & illa labes partibus impreſſa maſſam ſanguinis inficit, eìque à cauſa procatarctica excitatæ, ebullitionem conciliat, cujus beneficio fit fermentatio & depuratio tum ſanguinis, tum ipſarum partium Hoc docent Arabes luculento vini exemplo, quod dum adhuc recens & muſti naturam retinens in dolium mucidum, aut prava alia qualitate infectum infunditur, à dolio quidem malam illam qualitatem recipit. Dum verò per ebullitionem depuratur, non modo ſeipſum, ſed etiam dolium purificat. Iſta autem ebullitio, ſeu fermentatio, utplurimùm puerulis contingit, aliquando tamen grandioribus, & virilem ætatem adeptis; quia ſemper à cauſa aliquâ externâ commoveri ſolet, qualis eſt in primis certa aëris diſpoſitio, huic morbo analoga. Unde fit, ut nunc variolæ, nunc morbilli graſſari ſoleant; quòd illa aëris diſpoſitio nunc his, nunc illis ſit magis analoga.

Neque impuritates illæ ſanguinis materni ipſam matrem inficere poſſunt, in eâque ſimiles affectus generare; quamvis dictum fuerit ab Hipp. *lib. de natura pueri*, tres eſſe partes in ſanguine, unam puriſſimam, qua nutritur fœtus: alteram impuriorem, quâ nutritur mater: & tertiam impuriſſimam; quæ in venis uteri aſſervatur toto geſtationis tempore, & poſt partum per lochia expurgatur. Primò enim cùm mater habeat partes duriores & ſolidiores, eæ non tam facilè recipiunt impreſſionem, quemadmodum fœtus corpus tenellum atque molliſſimum. Deinde, portio illa ſanguinis impuriſſima quæ aſſervatur in venis uteri & ſecundarum, toto geſtationis tempore, inficit in tranſitu ſanguinem, qui defertur per ea loca ad fœtus nutritionem, unde fœtus contrahit malam qualitatem, quæ ſuo tempore cauſa eſt ebullitionis in ſanguine fœtus. At verò portio illa impuriſſima, in dictis locis remanens, non inficit corpus matris.

Præterea mirandum non eſt, tamdiu differri aliquando eruptionem variolarum & morbillorum, ut in virili ætate nonnullos corripiant. Non enim ſubſtantialiter in corpore remanent impuritates illæ, ut multi exiſtimant: corrumperentur enim mora longiſſimâ & putredinem deterrimam acquirerent. Sed ab iis tantum prava quædã qualitas partibus fœtus imprimitur, quæ tandem humorum partẽ aliquã inficiens, naturæ moleſtior redditur, quæ tunc temporis inſurgens, infectas illas humorũ portiones ad cutẽ propellit.

Cùm autem in ſanguinis maſſa duplex excrementum reperiatur: unum craſſum, alterum verò tenue, ex craſſo variolæ generantur, ex tenui verò, morbilli. Et licèt una eadèmque ſit prava & maligna qualitas, utrùmque excrementum inficiens; attamen, quia diverſa eſt utriuſque excrementi natura, diverſa etiam eſt cauſæ externæ ad utrũque analogia. Unde fit, ut aliquando variolæ, aliquando morbilli populariter graſſentur.

Quamvis autem variolæ in toto corpore erumpere ſoleant; majori tamen copiâ in facie, pedibus & manibus apparere conſueverunt, cùm aliter evenire ſoleat in maculis purpureis, quæ in febre purpurata contingunt: illæ enim in pectore & dorſo præcipuè apparent. Cujus differentiæ ratio inde deſumenda eſt, quòd cùm variolæ oriantur ab ebullitione ſanguinis, cujus beneficio fit excretio ad cutem excrementi, in eo latitantis: & prava qualitate affecti; hepar autem ſit ſanguinis fons & origo, ab eo

præsertim talis expulsio dependet, ac hepatis emunctoria sunt facies, manus & pedes: unde fit ut calidiori hepate præditi, faciei rubedine & pustulis laborare, caloremque intensum in volis manuum ac pedum percipere soleant; eaque ratione major fit expulsio ad eas partes. Contrà maculæ purpureæ in febre maligna apparentes, à corde præcipuè affecto oriuntur, ideòque circa partes cordi vicinas erumpunt, & præcipuè circa lumbos, quia in iis vena cava ascendens, & arteria aorta, cordi annexæ decurrunt.

Alia præterea differentia inter variolas & maculas purpureas adnotanda est: quòd nimirum variolæ & morbilli, apparentes tertio vel quarto die, à febris invasione, criticæ esse soleant, & utplurimùm salutares; maculæ verò purpureæ, etiam septimo die apparentes, plerumque symptomaticæ sint, & morbum reddant deteriorem, cùm aliter debere fieri videretur; morbus enim crudior est quarto die, quam septimo. Hujus tamen eventus ratio inde depromenda est, quòd in variolis & morbillis plerumque febris incipiat à summo vigore; ideò non solum tertio, aut quarto, sed etiam primo & secundo die excretiones in ea verè criticæ possunt contingere. At febres malignæ segniùs progrediuntur, & principium earum ad septimum plerumque extenditur: unde eo tempore excretiones contingentes, non possunt esse verè criticæ. Quod verò variolæ & morbilli tam citò ad statum perveniant, non autem febres malignæ: inde fit, quia febris variolarum & morbillorum à putredine levissimâ, & sanguinis ebullitione potiùs, quam ab intensa materiæ putredine proficiscitur, eam ideo cessare fecit natura mediante coctione, ante diem septimum, eò quòd levissima sit, & à facillimis causis orta. At in malignis febribus adeo est ingens ac sordida putredo, ut nec decimâ quartâ die, & interdum vigesimâ corrigi possit. Et ob id, maculis erumpentibus, ante id tempus exacerbatur quia citra coctionem & symptomaticè coacta fuit natura eas expellere.

Fit igitur expulsio variolarum & morbillorum, per sanguinis ebullitionem, Quæ quidem ebullitio, juxta doctrinam Avicennæ, duplex est, una perfectiva, altera verò corruptiva. Perfectiva, seu depurativa est in qua partes tantum impuriores & excrementitiæ sanguinis putrescunt, & à natura expurgantur, ut tota massa pura postmodùm relinquatur: & tunc variolæ fiunt salutares, quæ sine ullo medico auxilio curantur. Corruptiva verò est, in qua non solùm partes sanguinis excrementitiæ, sed etiam sanguis ipse sincerus computrescit, unde periculosæ & lethales variolæ oriuntur, & pro majori vel minori putredine, majoris vel minoris malignitatis participe, plures vel pauciores sanguinis partes occupantis, majus vel minus periculum emergit. Talis ebullitio corruptiva præcipuè contingit, dum epidemicè grassantur isti morbi, & à maligna aëris constitutione excitantur, à qua humorum effervescentia, & maligna putredo ducitur, unde variolæ multæ & periculosæ generari solent, quæ aliquando pestis prodromi & nuncii, juxta Rhasis sententiam, esse consueverunt.

Inter morbos acutos recenseri solent variolæ & morbilli, ut plurimum enim intra quatuordecim dies terminantur. Duplex autem temporum series à nonnullis ingeniosè statuitur: tempus nimirum ebullitionis & tempus eruptionis variolarum. Tempus ebullitionis quatuor utplurimum diebus perficitur: ita ut primus dies principium statuatur: secundus, augmentum: tertius, status: & quartus, declinatio: tunc enim febris & alia symptomata remittere solent. At principium exitus variolarum est ipsemet quartus dies: augmentum ad septimum protrahitur, status ad undecimum, declinatio vero ad decimum quartum, quo tempore variolæ exsiccantur. Non rarò tamen ad vigesimum usque protrahitur variolarum exsiccatio.

Differentiæ variolarum & morbillorum desumuntur, vel à substantia, ratione cujus aliæ sunt magis vel minùs pituitosæ, sanguineæ, biliosæ, aut melancholicæ; vel à quantitate, ratione cujus dicuntur majores aut minores, plures aut pauciores, profundæ aut superficiariæ; vel à qualitate, ratione cujus aliæ rubicundæ, aliæ albæ; subflavæ, violaceæ, lividæ, nigræ pro diversitate humorum ex quibus componuntur, vel à tempore, ratione cujus aliæ citò, aliæ tardè erumpunt, aliæ citiùs, aliæ tardius suppurantur, aut dissolvuntur; vel à loco, ratione cujus aliæ cutem tantùm occupant, aliæ etiam partes internas invadunt, ut fauces, pulmones, intestina, jecur, lienem, reliquaque viscera.

Diagnosis dirigenda est vel ad effectum jam præsentem, vel ad eundem imminentem. Variolæ & morbilli jam præsentes, cùm sensibus pateant, non aliis signis indigent. Imminentes verò sequentia indicant.

Dolor capitis, cum pulsationis sensu in fronte & temporibus: Somnolentia gravis: Terrores in somno: Deliria: interdum tremores & convulsiones: Sternutatio: Pandiculatio frequens, Raucedo, Tussis, Spirandi difficultas: Calor, rubor & punctionis sensus in toto corpore, Dolor dorsi, qui aliquando solus, aut cum paucis aliis symptomatis in febre synocho apparens; variolas imminentes significat. Cùm enim per dorsum ferantur vena & arteria magna, in quibus sanguis ebulliens malignus acres vapores ad nervos & membranas vicinas emittit; necesse est dolores in iis partibus præcipuè percipi. Magna anxietas, & inquietudo. Lacrymæ involuntariæ; Oculorum splendor & pruritus: Tumor faciei cum aliquo rubore. Vehementia symptomatum ab initio, ut morbus statim vigorem attigisse videatur.

Quæ omnia fiunt vel à vaporibus multis & crassis, per sanguinis ebullitionem in caput, diaphragma, aliàsque partes transmissis; vel ab ipsa variolarum materia, jam ipsas partes invadere incipiente; vel à fluxione, caloris vi excitatâ, humores in cerebro colliquantis.

Maximi est momenti, imminentes variolas prævidere; sed multò majoris, earum eventum prædicere: quem sequentia signa prognostica indicabunt.

Ac primùm salutares esse solent variolæ, quæ citò & facilè exeunt, ac brevi ad maturitatem perducuntur.

In quibus febris levis est, sine magnis symptomatis, quæ post exitum variolarum cessat; aut admodum imminuitur. In quibus vox libera est, & respiratio facilis. Variolæ primùm rubræ, & albæ, molles, distinctæ, paucæ, rotundæ; fastigiatæ, solam cutem, non autem partes internas afficientes, salutares esse consueverunt.

Omnia prædicta signa materiæ morbificæ paucitatem, obsequium, benignitatem & naturæ robur, validè eam expellentis, significant.

Contra verò periculosas aut lethales variolas ostendunt, febris ingens, & non imminuta post eruptionem variolarum. Significat enim humores malignos & venenatos non fuisse sufficienter ad cutem expulsos, sed maximam eorum partem adhuc in venis restitisse. Anxietas & inquietudo magna: ab iisdem humoribus, in venis ebullientibus. Difficultas spirandi, quæ significat pustulas, aut apostema in pulmonibus, anginam, aut virium lapsum. Sitis ingens, quæ internum incendium indicat: & si cum eâ angustia respirationis augeatur: mors in propinquo est. Alvi fluxus, aut dysenteria, quæ significat humores malignos ad interiora recurrere, motu omnino contrario naturæ motui, atque adeo lethalis. Ideò ex iis qui hujusmodi alvi fluxu post eruptionem variolarum corripiuntur, paucissimi evadunt.

Urina sanguinea lethalissimum est signum: tum etiam si per alvum sanguis purus & sincerus rejiciatur. Interdum etiam per nares: gingivas, aliasque corporis partes fiunt excretiones sanguineæ, quæ lethales sæpe esse consueverint. Significant enim summam sanguinis acrimoniam atque malignitatem, quæ naturam vehementer irritat, & ad præposteram illius excretionem compellit.

Pessimæ etiam sunt variolæ tardè apparentes, quæ materiæ contumaciam, aut naturæ imbecillitatem significant. Multæ, magnæ, duplices & continuæ, ejusdem materiæ quantitatem nimiam ostendentes. Duræ, ejusdem materiæ crassitiem & incoctibilitatem indicantes. Depressæ; expultricis imbecillitatem significantes: æquè deteriores sunt si in earum medio macula nigra appareat, quæ malignitatem insignem attestatur. Virides, lividæ, nigræ & quæ ex bile porraceâ, vel atrâ generantur.



Omnium pessimæ, quæ ubi egressæ sunt, confestim, evanescunt, & tumor partium remittitur. Significant enim humorum retrocessum ad interiora, & eorum, quibus ista retrocessio contingit, nullus evadit; sed ut plurimùm intra viginti quatuor horas pereunt.

Periculosæ etiam sunt, quando maculæ febri purpuratæ familiares, illis permiscentur: præcipuè, si maculæ illæ lividæ vel nigræ fuerint. Significant enim non solùm levem illam putredinem, quæ ex ebullitione sanguinis in variolis solet contingere: sed etiam intensam illam & profundam (ut vocant) putredinem adesse, ex qua majus multò ægrotanti impendet periculum.

Fæces, aut urinæ in variolis lividæ, aut nigræ magnum in hoc morbo portendunt periculum: significant enim humorem atrabilarium in venis redundare, & totam massam humorum inficere.

Curatio variolarum & morbillorum quatuor indicationibus perficitur. Quorum prima versatur in humorum quantitate, peccantium evacuatione. Secunda in motu naturæ, seu variolarum expulsione adjuvanda. Tertia, in malignæ & venenatæ qualitatis oppugnatione. Quarta denique, in symptomatum correctione. Quæ omnia ut commode perficiantur, primùm idonea victus ratio instituenda est; quæ eadem esse debet, quæ in febrium putridarum curatione fuit proposita: nonnulla tamen peculiariter advertenda sunt.

Primò, ut æger in loco calidiusculo detineatur, quo cutis pori aperiantur, & variolarum eruptio adjuvetur. Ideo detinendus est in cubiculo benè clauso, quod aër frigidus nullo modo ingrediatur. Multi enim pueri benignis aliòqui variolis laborantes, frigidioris aëris appulsu de medio sublati sunt repercussa nimirum materiâ morbifica ad interiores partes. Eadèmque ratione vestibus moderatè contegendi sunt; ita tamen, ut aëris caliditas, aut integumentorum pondus febrilem ardorem non intendant. Dicta tegumenta ex pannis rubris plerumque concinnari solent. Quia analogiâ quadam sanguinem ebullientem ad exteriora movere creduntur. Solent etiam multi ovem, aut vervecem in cubiculo, vel etiam cubili detinere; quod illa animalia venenatam labem facilè recipiant, & in se attrahant; unde ægris levamen aliquod emergere potest.

In potu decoctum hordei, vel radicis acetosæ, vel decoctum rasuræ eboris, aut cornu cervi utiliter usurpari solet, præcipuè in principio, & dum febris est vehemens. Si verò non ita incandescat: decoctum hordei & caricarum erit utilissimum, utpotè humores ad cutem efficaciter expellens: eòque utebantur passim Amatus & Forestus cum felici successu.

Præterea somnus toto morbi decursu moderatus esse debet: in augmento tamen est, cùm pustulæ erumpunt, diuturnior noxius est, & satius plùs solito vigilare.

Ut igitur indicationes prædictæ impleantur: à venæ sectione inchoanda curatio est, (si sanguis aliquatenus redundet, ætasque ægrotantis ferre posse videatur) eàque quamprimum celebranda. Si tamen Medicus primo morbi die non fuerit vocatus; utiliter nihilominus sanguinem detrahet ante eruptionem variolarum, vel dum adhuc paucæ apparent; quod tempus vulgo usque ad quartum diem extendi consuevit, à febris invasione. In quo tamen cautio diligens necessaria est. Si enim, pustulis erumpere incipientibus, febris imminutio, & symptomatum remissio subsequantur, satis est totum negotium naturæ benè operanti relinquere, quo totam materiam morbificam ad cutem sufficienter expulsura est. Tum venæ sectio necessaria non est, cùm experientia doceat, infinitos pueros, benignioribus variolis laborantes, neque plethorâ oneratos, sine sanguinis detractione feliciter curari. Quin potiùs aliquando in dicto casu phlebotomia noxam inferre potest, cùm variolarum expulsio fieri soleat per ebullitionem sanguinis, quæ si levis sit, à sanguinis detractione multùm imminuetur, sicque insufficiens evadet ad sanguinis massam ab impuritatibus perfectè depurandam. Contrà verò, si erumpentibus variolis febris intensior, anxietas, difficultas spirandi, lotium crassum & rubrum, aliàque symptomata majora appareant; signum est, naturam nimio humorum onere premi, eosque non posse convenienter regere; ideo phlebotomiam esse necessariam, ut detractâ portione oneris, reliquum à natura faciliùs expellatur. Uno verbo, in ebullitione merè perfectiva, seu depurativa, sanguis detrahendus non est; in corruptiva verò, venæ sectio maximè necessaria est, etiam in ea, quæ minoris malignitatis est particeps: cujus gradus suprà fuerunt expositi. Tam autem necessaria est phlebotomia in periculosis variolis, in quibus ebullitio corruptiva fieri consuevit, ut tenellula puerorum ætas illam non impediat. Usus enim invaluit, ut quarto, & non rarò tertio ætatis anno missio sanguinis usurpetur. Parisienses Medici in teneriori ætate, & lac sugentibus pueris, à venæ sectione non abstinent.

Quod tamen ægerrimè admittit tenellula natura, levissimum lactis alimentum; & copiosus per cutem effluxus. Neque ullis è sapientibus scriptoribus patrocinio defendi potest nova hæc mittendi sanguinis licentia.

In paulò grandioribus pueris unica phlebotomia interdum non sufficit; sed illa erit iteranda, si febris intensa perseveret; vel delirium; aliudve grave symptoma urgeat, sanguis denuò mittendus est, & ægri tractandi, ut febre continua putrida laborantes.

Si suspecta sit venæ sectio, propter ætatem tenellam, vel quod tempus idoneum jam transactum fuerit; sanguinis redundantia auferri poterit cucurbitulis scarificatis, dorso, scapulis, & femoribus admotis, quæ etiam in statu morbi conferre poterunt, cùm motus naturæ à centro ad circumferentiam per eas adjuvetur. Cavendum autem in puerulis ne profundiores fiant scarificationes: Contingit enim aliquando, ut penitiùs adacto scalpello ab imprudenti chirurgo, sanguis fervidus & ebulliens, venulis divisis, eo impetu per vulnuscula effluat, ut difficili negotio prohiberi possit.

Purgatio in hoc affectu suspecta est. Fit enim motus motui naturæ contrarius, nempe à circumferentia ad centrum. Et quibuscumque variolis laborantibus alvi fluxus contingit introcessio variolarum repentina, & mors utplurimum consequitur, ut in prognosi notavi. Adverte tamen utilissimè non rarò purgationem institui ante eruptionem variolarum, & antequam febris incandescat, quando scilicet pueri sunt veluti in neutro decidentiæ, Tunc enim, si abundet cacochymia, utiliter ea purgatione imminuitur, ut natura postmodum alacrius expulsionem moliatur. At variolis apparere incipientibus, purgatio futura est perniciosa. Tùm etiam, si maxima vigeat malignitas, ut in constitutione epidemica, quando plurimi pueri ex morbo intereunt, satius est omnino à purgatione abstinere, quia in morbis valdè malignis & pestilentibus purgatio in principio morbi instituta, valdè noxia est. Ex blandis autem medicamentis componenda sunt purgantia, rhabarb. scilicet, cassia, manna, tamarindis, & syrupo rosaceo.

In morbi decursu si alvus adstricta sit; sollicitari blandissimè, non autem irritari poterit; idque suppositorio, ex solo melle, sine sale confecto; vel enemate ex jusculo, aut lacte, aut decocto hordei, passularum, & liquiritiæ, cum saccharo & vitellis ovorum.

Post venæ sectionem, aliàsque evacuationes (si necessariæ fuerint) variolarum expulsio adjuvanda est, non solùm remediis specificis, humores ad cutem propellentibus; sed etiam diaphoreticis & alexipharmacis, præsertim si variolæ epidemicæ, & summæ malignitatis periculum portendant.

Vulgarissimum est, & à Rhasi, Avicenna, totàque Arabum familia commendatum ad cutem propellens medicamentum; quod etiam à potissima recentiorum parte usurpatur; juxta Avicennæ descriptionem, quod sic habet.

℞. Ficuum pinguium ℥. vii. lentium excortic. drach. ii. laccæ ʒ. ii. ß. gummi tragacanthi & seminis fœnicul.

ana

ana. Drach. ii. Coquantur in ℔. i. ß. aquæ fontis, donec redeant ad tertiam partem. Detur in potu de ea. Rhaſis addit prædictis ſimplicibus croci gr. xv. paſſular. ʒ. v. quia crocus aperit & corroborat, paſſulæ hepar firmant. Tragacanthum verò, licèt incraſſet & adſtringat, ideò reliquis miſcetur, ut nimiam ſanguinis ebullitionem prohibeat.

Lentes à quibuſdam neotericis rejiciuntur, quòd adſtringendi facultate præditæ ſint, atque adeo variolarum eruptionem impediant. Sed non temerè rejicienda eſt tot, tantorùmque Medicinæ procerum autoritas, quin potius ſtatuendum eſt ſumma cum ratione, lentes excorticatas, vel levem ebullitionem paſſas, huic compoſitioni addi; ut nimirùm ſuâ adſtringendi & incraſſandi vi fervorem nimium humorum coërceant, eorùmque impetum in aliquam partem nobilem prohibeant. In quem finem etiam tragacanthum additum eſt, ut antea monui. Hoc deſumitur è Galeno, qui 1. *de aliment. facult. cap.* 18. lentes bis coctas partes naturales roborare, & adſtrictione qua pollent, ventris fluxum cohibere docuit. Illæ igitur præſcribi, vel omitti à Medico curante poterunt prout major, vel minor attenuandi, & humores ad cutem propellendi neceſſitas urgere videbitur. Si enim materia ſubtilis fuerit, & magna ebullitio fiat; utiliter lentes præſcribi poterunt, ad intentiones prædictas. Si verò materia craſſa videatur, quam natura ſegniter ad cutem propellat; tunc illæ erunt omittendæ, imò & tragacanthum, & reliqua attenuantia ac diaphoretica ſolùm permiſcenda. Unde patet, remediorum formulis, ab Auctoribus propoſitis, non eſſe arctè inſiſtendum; ſed in variis caſibus variè eſſe immutandas. Pro exemplo ſit formula ſequens, partim ex ſimplicibus prædictis, partim ex aliis diaphoreticis & malignitatem oppugnantibus compoſita; quæ ægrotantibus plerumque, variolas patientibus, in expulſionis conatu multum conferre poterit.

℞. Rad. fœnic. & acetoſ. an. ℥. i. raſuræ cornu cervi ℥. ß. fol. ſcabioſæ, ſcordii & hyperici, an. M. i. ficuum pinguium par. iii. gummi laccæ ʒ. iii. ſem. napi & card. bened. an. ʒ. ii. lentium excort. ℥. ß. gummi tragacanthi ʒ. i. ß. Coquantur ad ℔. i. ß. De colatura cape ℥. iii. ſyrupi de limon. ℥. i. Miſce. Fiat julep. Detur bis, aut ter in die.

Si malignitas maximè urgeat, ut vulgò in variolis epidemicis fieri ſolet; alexipharmacis præcipuè inſiſtendum eſt. Sicque ea omnia, quæ in febribus malignis à nobis propoſita ſunt, hîc convenire poterunt, habitâ virium, ætatiſque ratione. Et inter alia frequenter uſurpari poterunt, confectio de hyacinth. lapis bezoardicus: pulvis ex corallis, margaritis, raſurâ cornu cervi, lapide bezoardico: oleum ſcorpionum Matthioli, aliàque, quorum utendi modus è capite præcedenti deſumi poterit.

Neque omittenda ſunt vires inſtaurantia, tam interna, quàm externa, à præcedenti etiam capite repetenda, & à prudenti Medico opportunis temporibus uſurpanda.

Advertendum autem eſt diligenter, ea medicamenta, quæ variolarum expulſionem adjuvant, in omnibus ægrotantibus non eſſe uſurpanda. Interdum enim tanto impetu erumpunt, ut earum motus aliquantiſper cohibendus ſit, maxima enim ebullitio & fervor ſanguinis immodicus niſi temperentur, ad exitium ægrotantes perducere conſueverunt: ideo frænantibus, & modicè refrigerantibus tunc temporibus convenit. Pro exemplo julepus in hunc modum componi poterit.

℞. Hordei integri P. 1. rad. pentaphylli & tormentillæ, an. ℥. i. fol. acetoſ. endiv. & oxytriphylli, an. M. i. lentium excort. ℥. ß. gummi tragacanthi ʒ. i. Coquantur ad ℔. ii. In colatura diſſolve ſyrupi limon. aut granator. ℥. iv. Fiant julep pro iv. doſibus, bis in die ſumendi.

Amatus Luſitanus *curat.* 18. *cent.* 3. exemplum proponit hujuſmodi variolarum, à fervidioribus humoribus productarum, & ſolis refrigerantibus atque incraſſantibus curatarum. Quod hic ad verbum ſubnectere libuit, ut tyronibus appareat, quibus in caſibus curatio maximè varianda ſit. *Puer*, inquit, *Altaraſii*, *variolis corripi cœpit; ex quibus nonullæ ita percurrebant, ut miſerum corpuſculum intra duos dies ferè totum excoriatum reliquerint; quæ aliis quoque eveniſſe puerulis obſervavi. Contra quæ ſic orſus ſum. Primò cùm materia hæc plus juſto acrior, eam obtundere conati ſumus: nec tantum eam, verùm etiam jecinoris & membrorum internorum malam qualitatem infringendo, ne de novo altera gigneretur. Sed id refrigerantibus complebamus medicamentis, ut ſyrupo roſato, de cichoreo ſimplici, de endivia, de violis, adjectis ſimilibus aquis. Exteriùs verò jecur ex ſantalino unguento illinebatur. Sed victus ad id multum faciebat, qui ad frigidum cum humiditate declinabat. Quibus omnibus materia craſſior eſt reddita & variolæ craſſæ & amplæ apparere cœperunt.*

Pro potu verò ordinario præſcribatur decoctum hordei & radicum acetoſæ. Eaque remedia continuanda erunt, donec fervor ſeſe aliquantulùm remiſerit: poſteà verò ea, quæ expulſionem promovent, erunt uſurpanda, ſi natura eorum auxilio indigere videatur.

Hæc ad directam variolarum curationem poſſent ſufficere. Sed quia illæ plurimis partibus tam internis, quàm externis, gravem noxam inferre poſſunt; earum præcautioni & curationi incumbendum eſt.

Internæ partes præſervari maximè poſſunt decocto lentium, laccæ, & tragacanthi ſuprà deſcripto. Siquidem lacca jecur & lienem tuetur, lentes inteſtina, tragacanthum pectus.

Peculiariter verò pulmonem defendunt conſervæ roſar. violar. ſyrupus jujubinus, violaceus, myrtinus, de roſis ſiccis; de papavere, tum etiam eclegmata ſequentia.

℞. Conſer. roſar. ℥. i. ß. ſucci expreſſi ex lentibus tertiò elixis ʒ. vi, ſemin. papav. alb. drach. ß. gummi tragac. ℈. i. Cum ſyrupo de roſis ſiccis fiat looch.

Vel iſtud Avicennæ; quod à Guainerio & Foreſtlaudatur.

℞. Lentium excorticatar. & ſubtiliſſimè tritarum. ʒ. iii. ſemin. papav. alb. ℥. i. conſer. roſar. ℥. ii. julepi roſac. q. ſ. Fiat looch.

Vel ex ſolis ſyrupis tale lambitivum componi poterit.

℞. Syrupi violac. jujubin. & de roſ. ſic. an. ℥. i. ſyrupi de papav. ℥. ß. Miſce. Utatur frequenter ex cochleari, ſenſim lambendo.

Si verò jam præſens fluxio in pulmonem irruat, & raucedinem ac ſuffocationem inducat; non ſolùm remediis prædictis cohibenda erit, ſed etiam revellenda per cucurbitulas, tum ſiccas, tum ſcarificatas; & venæ ſectionem, ſi cætera conſentiant. Præterea in potu exhibebitur decoctum hordei, jujubarum, & liquiritiæ, & looch ſequens in uſum vocabitur.

℞. Sem. alth. melon. cucumer. & papav. alb. an. drach. ii. paſſular. mund. & jujubar. an. par. iiii. Coquantur ad ℔. i. In qua diſſolve conſer. roſar. & violar. an. drach. ß. pulver. elect. diatragac. frigidi drach. iii. ſacchari canti & roſac. an. q. ſ. Fiat looch.

Fauces & guttur defendi poterunt, antequam variolæ erumpant, ſequenti gargariſmate.

℞. Hordei mundi P. 1. folior. plantag. M. ii. roſar. rub. P. 1. balauſt. ſem. ſumac. an. drach. ii. bulliant in aquæ ℔. ii. ad tertiæ partis conſumptionem. In colatura diſſol. ſyrupi de moris & granat. an. ℥. i. Miſce. Fiat gargariſma.

Si tenella puerorum ætas gargariſmatis uſum non permittat, fiet lambitivum ex ſyrupo mororum, granat. de roſ. ſic. vel ſolis, vel cum aqua plantaginis & roſarum permiſtis. Quibus ſi fluxio cohiberi nequeat, ob nimiam illius copiam, unde ſuffocationis periculum immineat; ea, quæ vias laxant & excretionem juvant, uſurpanda erunt in hunc modum.

℞. Mucilag. ſem. pſylii & olei amygd. dulc. recentis an. Unc. i. ſem. ſacchari albiſſ. Unc. ii. Miſce. Fiat lambitivum, ſingulis horis exhibendum.

Si ex fluxionis acrimoniâ, aut copiâ variolarum, ulcus in faucibus genitum fuerit; aquâ hordei cum melle roſaceo, vel aquâ aluminoſâ detergendum eſt, & ſi in corruptionem vergat, Ægyptiaci tantillum prædictis erit admiſcendum.



Inteſtina præſervabuntur iiſdem remediis, quæ ad pulmones præſervandos fuere propoſita. At ſi jam præſens alvi fluxus, vel dyſenteria urgeat; primùm detergentia & lenientia remedia, poſtmodum verò adſtringentia uſurpanda ſunt. Sicque parabuntur clyſteres ex lacte chalybeato, ſaccharo; & vitellis ovorum: mox ex decocto hordei & roſar. rubr. cum ovi vitello, ac tandem ex decocto plantag. centinodiæ, & prunellæ, aliiſque, ex curatione dyſenteriæ deſumendis. Advertendum autem alvi fluxum non raro in pueris variolis laborantibus, à lumbricis excitari, eùmque toto ferè morbi decurſu, perdurare, unde vitæ periculum imminet, quia expulſio variolarum impeditur aut imminuitur. Idque facile dignoſcitur ex dejectionum craſſitie ac viſcoſitate, & colore griſeo vel albicante: tunc enim lumbricos enecantia exhibenda ſunt, & clyſteres dulces injiciendi.

Renes etiam interdum afficiuntur, & exulcerationem patiuntur, unde ſanguinis mictus exoritur. His confert emulſio ſem. frig. maj. cum trochiſcis alkekengi, de carabe; aliaque in mictus ſanguinis curatione propoſita.

Inter partes externas oculi maximè à variolis præſervandi ſunt. Cùm enim molli & humidâ ſubſtantia præditi ſint; variolarum materia facilè ad eos propellitur, unde graviſſima mala incurrunt, & interdum viſus prorſus deſtruitur.

Antequàm igitur variolæ erumpant aut dum erumpere incipiunt, illinendi ſunt oculi omni horâ, aquâ plantag. roſar. in qua tantillum croci diſſolutum ſit; vel collyrio ſequenti, quod efficacius præſervat.

℞. Aquæ roſar. & plantag. an. Unc. i. ſem. Pulver. ſem. ſumach. Drach. ii. infundantur parum, & calidè: Colentur cum multa expreſſione. Colaturæ adde camphoræ ʒ. ſem. croci gr. i. Fiat collyrium.

Adhuc efficacius erit, ſi loco aquarum, ſucci centinodiæ & burſæ paſtoris depurati cum reliquis permiſceantur.

Si verò intra oculum ipſum puſtulæ ſuboriri videantur; ſanguis columbinus frequenter inſtillandus eſt, ut earum reſolutio citò promoveatur. Tum etiam collyrium ſequens uſurpandum.

℞. Aquæ roſar. Unc. ii. aquæ euphraſ. Unc. ſem. trochiſ. alb. Rhaſ. Drach. i. tuthiæ præparatæ ℈. i. camphoræ gr. v. croci gr. ii. Fiat collyrium, quo cum tenui linteo oculi ſæpè illinantur.

Oculi verò ita intumeſcentes, ut aperiri nullo modo poſſint, frequenter abluendi ſunt decocto ſem. lini, fœnugr. cydonior. malvæ; ſicque tumor ſubſidebit, & oculi aperientur. At ſi oculis apertis nebulæ in iis appareant ſaccharo canto in tenuiſſimum pollinem redacto, abſtergendi ſunt.

Ac tandem, ſi oculi exulcerentur, collyrio ſequenti curabuntur.

℞. Ceruſſæ lotæ ʒ. iii. ſarcocollæ ʒ. i. gummi tragacanth. ℈. i. opii gr. ii. Cum mucilagine tragacant. extracta cum aqua plantag. fiant trochiſci: qui diſſolvantur in lacte muliebri, vel aqua roſac ad uſum, & in cæteris procedendum, ut in curatione ulcerum oculorum fuſius à Practicis docetur.

Ad nares præſervandas acetum ſæpe olfaciendum eſt, Ac efficacius operabitur collyrium ex ſucco polygoni & burſæ paſtoris, ſemin. ſumach, & camphorâ ſupra laudatum, quo intincta turunda ſæpe in nares erit immittenda. Si nihilominus variolæ intra nares adnaſcantur, illæ citò in cruſtas abeunt, quæ oleo amyg. dulc. frequenter erunt illinendæ, ut brevi decidant. Ac denique ſi exulceratio contingat, linimento ex oleo in vitellis ovorum, & ſucco plantag. in mortario plumbeo ſubactis, tractanda erit.

Ad faciei cuſtodiam, nonnulli eam aquâ roſaceâ aliiſque adſtringentibus abluunt. Quod mihi probari non poteſt: ſiquidem maxima impuritatum portio ad faciem propellitur. Illius enim cutis laxa & mollis, excrementis recipiendis maxime idonea eſt. Quamobrem ſi impuritates illæ, quæ à natura ad faciem amandantur, ad ea repellantur, intus retentæ gravem noxam inferre poterunt; itaque naturæ motus neutiquam impediendus eſt. Sed huic tantum muneri incumbere debet Medicus, ut impediat, ne in facie germinantes variolæ foveas & cicatrices relinquant, à quibus facies deturpari non raro conſuevit. Id verò utiliter præſtabit, ſi cùm variolæ jam maturuerunt & in medio albicantes eminent, (quod circa nonum morbi diem ſolet contingere) oleo amygd. dulc. recenter ſine igne expreſſo, cum penna illinantur bis in die, uſque ad cruſtarum caſum. Hoc enim remedio temperatur bilis acrimonia, maturatio acceleratur, & cruſtularum caſus promovetur, quæ alioqui adhærentes, cutem profundiùs exulcerant ob pus ſubtus deliteſcens. Oleum nucum recenter & ſine igne extractum, cum aquæ roſac. pari quantitate ſubactum ad formam linimenti, ad eundem uſum præſtantiſſimum eſt.

Si ob neglecta prædicta remedia, vel inſignem variolarum malitiam, veſtigia & cicatrices remanent, illarum reparationi ſedulò incumbendum eſt. Quod tamen integrè obtinere difficillimum eſt: quamvis plurimi in eo multùm deſudarunt in gratiam virginum & mulierum; quæ pulchritudinis conſervandæ ſtudioſiſſimæ ſunt. Ex infinitis autem remediis, quæ ad hanc rem ab Auctoribus deſcripta reperiuntur, nos ſelectiora tantùm proponemus.

Ac primùm, oleum ex vitellis ovorum cutem nutrit atque generat, ideò cicatricibus implendis maximè idoneum eſt.

Sevum vervecinum, recèns liquatum, & pennâ inunctum, ad idem eſt efficax.

Maximè verò reparantur fœda variolarum veſtigia, ſi aqua mille florum, ſeu è ſtercore vaccino, menſe Majo deſtillatâ abluantur, & poſteà axungiâ humana inungantur.

Foreſtus unguentum ſequens valde prædicat.

℞. Olei amygd. dulc. liliorum albor. an. Unc. i. pinguedinis capi Drach. iii. pulver. radic. pæoniæ, ireos Floren. & lithargyri auri, ana Scrup. ſem. ſacchari canti Scrup. i. His omnibus in calido mortario bene miſtis, & per linteum expreſſis, inunge dicta loca manè & ſerò. Poſteà verò aquâ è pedibus vitulinis deſtillatâ bene abluantur, in cujus defectu aqua mille flor. uſurpari poterit.

Neque prætermittendum eſt, quod à multis practicis docetur, ut nimirum variolæ; ad maturitatem perductæ, acu perforentur aurea vel argentea ne pus diutius moram trahens, in parte cicatrices relinquat. Quod tamen fere jam obſoletum eſt, cùm experientia docuerit, variolas perforatas tardiùs curari, & cruſtas diutius retinere, ob caloris nativi imbecillitatem quæ à perforatione parti inducta eſt; unde cicatrices fœdiores relinquuntur. Itaque ſatius eſt ab hac perforatione abſtinere, & puris evacuationem ſoli naturæ relinquere.

Pro hujus curationis coronide, affectuum variolis ſupervenientium pruritus nempe, & exulcerationis therapia ſubnectenda eſt.

Ac Primum, in eruptione variolarum, aut dum matureſcere incipiunt, ingens dolor; vel pruritus interdum ægrotantes affligit, præſertim verò in plantis manuum & pedum, eò quod denſior in iis partibus cutis eruptionem prohibeat.

Cui ſymptomati medeberis: ſi partes illas in aqua calida detineas, vel decocto emolliente diutiùs foveas. In facie verò cùm ingens adeſt pruritus, quo ægri eam ſcalpere coguntur, unde fœda illius deturpatio, & inſignes cicatrices emergunt; ſequenti remedio utere.

℞. Fol. parietar. M. i. flor. chamæmel. & melilo.

ana P. sem. Decoquantur in aquæ scabiosæ ℔. i. Colaturæ adde aquæ caprifol. unc. iii. Colaturâ calidâ madefiant sæpè variolæ prurientes cum bombace, aut linteo tenui.

Ulcera verò, quæ ex malignis & exedentibus variolis oriuntur, curanda sunt unguento albo Rhasis camphorato, vel unguento de plumbo, in hunc modùm composito.

♃. Plumbi usti ʒ. ii. lithargyri ʒ. i. cerussæ lotæ, aceti, ana ʒ. ß. olei rosat. ʒ. iii. mellis rosac. ʒ. i. vitellos ovor. num. iii. myrrhæ unc. sem. ceræ q. s. Fiat unguentum.





# LAZARI RIVERII OBSERVATIONUM MEDICARUM ET CURATIONUM INSIGNIUM

## CENTURIA PRIMA.

### OBSERVATIO PRIMA.

*Urinæ suppressio.*

NOBILIS vir D. Antonius Mestre sexagenarius, sanguineo temperamento, & habitu athletico præditus, cùm diebus æstivis calidissimis Lutetiâ Monspelium venisset magnis itineribus, multo potu sese ingurgitaverat, ad sitim extinguendam, ab æstu contractam. Tribus verò aut quatuor diebus, à reditu suo, incidit in omnimodam urinæ suppressionem, ad cujus curationem vocavit Medicum seniorem, qui variis remediis per triduum contumacem affectum oppugnavit, clysteribus, fotibus, semicupiis, linimentis, & diureticis assumptis. Ac tandem tertio die, reliquis non conferentibus, catheter in vesicam immissus est & nihil urinæ profluxit, unde perterritus Medicus, & de ægri salute desperans, alium sibi adjungi voluit. Vocatus ego in fine tertii à suppressione diei, & prædictorum relationem audiens; Quæro num dolorem aliquem in lumbis aut puba æger persentiret, aut aliàs nephriticis affectibus obnoxius fuisset; Ille se nullo dictarum partium dolore affici, neque unquam dolores nephriticos passum esse, aut calculos arenulasve excrevisse, constanter affirmavit. Quibus omnibus diligenter perpensis, censui hanc urinæ suppressionem à nullo renum aut vesicæ vitio dependere; sed potiùs ab obstructione venarum emulgentium, quam humorum multitudo pepererat, siquidem Galenus lib. 10. meth. cap. 2. duplicem obstructionis causam statuit, humorum scilicet multitudinem, eorùmque crassitiem. Ratione multitudinis, vasa nimium repleta & distenta, non possunt sese contrahere ad expulsionem: Quod manifestè apparet in vesica, quæ à diuturniori urinæ retentione præter modum distenta, difficillimè interdum urinam excernit, propter contractionis defectum. Huic sententiæ inhærens phlebotomiam proposui larga manu celebrandam, ad solvendam venarum plenitudinem: cui cùm acquievisset Medicus ordinarius, extracta fuit sanguinis ℔. i. At vix horâ elapsa à venæ sectione, sensit æger profluentem urinam à renibus ad vesicam per ureteres, & se brevi eam redditurum professus est, ac paulò post matulam petiit, quæ cùm unica mictione repleretur, alia vasa fuerunt afferenda, ita ut intra horæ spatium plures urinæ libras excreverit. Sicque omninò liberatus est, neque sumere voluit purgans medicamentum, quod in crastinum ipsi fuerat præscriptum.

### OBSERVATIO II.

*Mensium suppressio.*

MUlier quædam extera, sanguineo temperamento donata, varios affectus patiebatur, à mensium præcipuè suppressione oriundos, quibus cùm præsentes Medici multa adhibuissent remedia, & illi contumaces apparerent, petitum est consilium à Medicis Monspeliensibus per literas. In relatione autem hoc in primis notaverant Medici ordinarii, de qua impensè mirabantur, & sibi rationem reddi postulabant, quòd nimirum quoties secabatur vena malleoli, menstrua cohiberentur dum verò ex vena brachii sanguis mittebatur, ea largiùs profluerent: Qui eventus rationi & vulgaribus Medicorum placitis adversari videbantur, quibus sancitum est, venarum inferiorum apertione mensium fluxum provocari, è venis autem superioribus apertis, eundem cohiberi. Huic dubitationi responsum fuit à Medicis Monspeliensibus, hos eventus cum ratione & Galeni doctrina maximè congruere. Cum enim illa mulier plethorica esset, ac suppressionem mensium pateretur à nimia sanguinis copiâ, uteri vasa ita distendente, ut comprimi sufficienter non valerent; attracto sanguine ad ea vasa per venarum inferiorum apertionem, augebatur obstructio. Quando verò misso sanguine à venis superioribus retractio fiebat à vasis uteri, eorùmque plenitudo & distensio minuebatur, tunc illa faciliùs sese contrahebant ad expulsionem naturalem & ordinariam, quæ per uterum solet fieri. Quæ ratio fulciebatur Galeni sententiâ, superiori observatione citatâ ex lib. 10. meth. cap. 2. ubi docet obstructionem fieri non solùm à crassitie humorum; sed etiam à multitudine. Ideò monebantur Medici præsentes, ut largâ phlebotomiâ, in brachio celebratâ, plethoram imminuerent: Posteà verò apertis venis inferioribus sanguinem ad inferiora retraherent, præcipuè circa illud tempus; quo priùs laborans purgari consueverat. Quibus addebantur alia remedia menses cohibitos provocantia.

## OBSERVATIO III.

*Colica biliosa.*

UXor Joaniis Daumont Latomi Monspeliensis 30. annos nata colica biliosa afflicta fuit per octo menses quorum spatio multis remediis usa est, à duobus Medicis seriatim præscriptis, quæ nihil profuerunt. Tandem à me consilium capiens, tribus remediis sequentibus intra quinque dies curata est.

℞. Decocti commun. clyster. ℔. i. cassiæ recenter extract. ʒ. 1. hieræ picræ ℥. ß. mellis violacei ℥. i. ß. butyri recent. ℥. ii. salis ʒ. ß. misce, fiat clyster injiciendus hora commoda.

℞. Polypod. querc. recent. & sem. carthami ana ℥. i. ß. Epithymi. summitat. thymi siccat. ana. p. j. sem. anisi, fœniculi carvi, & cardui bened. ana ʒ. ii. sennæ mundatæ ℥. i. ß. turbith. gummosi ℥. ß. cinnamomi ʒ. i. ß. crystallor. tartari ℥. ii. salis gemmæ ℥. ß. contundantur omnia, iisque impleatur venter galli veteris eviscerati, deinde coquantur in tribus aquæ partibus, & una vini albi, quousque galli caro ab ossibus separetur, de hoc jusculo capiat ℥. vi. vel vii. quotidie mane, continuando per septem vel octo dies, si opus fuerit.

℞. Conservæ fol. absynt. & capill. veneris ana, ℥. ß. corticis citri saccharo conditi ʒ. vi. myrobolan. condit. numero 1. confect. alkerm. ʒ. iii. croci martis aperitivi ʒ. ii. pul. diarrhodon abbat. drach. i. ß. spicæ nardi ʒ. i. cum syrupo conditura corticis citri, fiat opiata, de qua capiat ʒ. i. ß. singulis diebus horis duabus ante cœnam, superbibendo parum vini, aquâ cichorii multum diluti.

℞. Radicis Aronis præparatæ, ut docetur in pharmacopœa Quercetani ℥. ß. radicis Acori vulgaris, & pimpinellæ ana ʒ. ii. cinnamomi ℈. ii. salis absint. ʒ. ß. sacchari rosacei ad pondus omnium, fiat pulvis, de quo capiat ʒ. ii. singulis diebus, tribus horis post cœnam, superbibendo parùm vini, aqua cichorii, ut supra, diluti.

Cùm per quatriduum hisce remediis usa esset, & colico dolore eodem modo affligeretur, qui singulis diebus semel aut bis recurrere solebat, cum acerbis cruciatibus, per duas aut tres horas perseverantibus; quinta die circa meridiem, dum jusculum purgans operationem suam exereret, tanto ventris cruciatu correpta est, ut intolerabilis prorsùs videretur, & illa se nunquam similem passam esse referret, qui tamen intra horæ unius spatium omninò cessavit, & nunquam ampliùs rediit. Atque ita ægra à sævo isto morbo prorsùs liberata est. Credibile est materiam acrem & biliosam, tunicis intestinorum aut peritonæi impactam; diutina mora incrassatam, à medicamentis attenuatam, & vias reseratas fuisse; per quas materia illa evacuata est.

## OBSERVATIO IV.

*Dolor ischiadicus.*

JOannes Ranquier, bajulus Monspeliensis, magno vigente frigore, tibias in aquam per multas horas demerserat, unde ingens dolor obortus est in Ischio, ad femora & tibiā sese exporrigens: ita ut nullo modo incedere valeret.

Injecto clystere, missus fuit sanguis ex brachio ejusdem lateris. Sequenti die purgatus fuit vehementi cathartico: triduo sequenti accepit manè singulis diebus spiritus theriacalis guttas octo cum aqua cardui bened. Et copiosissimè sudavit, atque ita omnis dolor sublatus est. Spiritus theriacalis sudorifici præparatio in sequentibus centuriis docebitur-

## OBSERVATIO V.

*Chlorosis cum colico dolore.*

ANcilla D. Petri Desfours, patroni Monspeliensis, maximis laborabat hepatis & lienis obstructionibus, ob quas non poterat scalas ascendere gravi oppressa lassitudine & anhelitus difficultate, Aderat præterea sitis ingens, mensium suppressio, tensio hypochondriorum & color fœdus totius corporis. Imprimis verò immaniter cruciabatur doloribus colicis, bis aut ter in die recurrentibus. Ad quorum affectuum sublationem sequentia usurpata sunt remedia.

Primùm quia conditio illius longum remediorum usum ferre non poterat, unicam tantum potionem phlegmagogam præscribo, præmissa pridie venæ sectione: eàmque post triduum iterari jubeo.

Postea sumpsit quotidie manè spiritus tartari ʒ. ß. cum decocto absint, vulgaris. A secunda exhibitione, colici dolores prorsùs evanuere, & continuando per decem dies hujus remedii usum, integræ sanitati restituta est.

Pro potu utebatur vino albo, ex infusione chalybis parato, quod per aliquod tempus continuandum jussi.

## OBSERVATIO VI.

*Icterus.*

FIlius D. Troussellerii, juris utriusque Doctoris, in oppido Aymargues dicto deg. ntis, annos n tus quatuordecim ictero tenebatur fœdissimo, quo universa cutis aureo colore tincta apparebat. Huic sequentia remedia cum D. Pathequo, Medico Lunellensi celeberrimo, præscripsimus.

℞. Fol. sennæ mundat. ʒ. ß. sem. anisi ʒ. i. summitat. absint. pontici & fol. agrimonii ana m. ß. liquiritiæ rasæ drach. ii. flor. genistæ & cichorii ana p. ß. coquantur ad ℥. iii. in colat. dissolve rhab. in aqua absinthii cum cinnamomo infusi, & expressi ℈. iv. Electuarii de succo rosarum drach. ii. syrupi rosati solut. ℥. i. fiat potio, capiat cum regimine.

℞. Rad. rubi. tinctorum ʒ. ß fol. chelidoniæ maris m. i. summitat: centaurii minor. p. i. cin. drach. ß. croci ℈. ß. infundantur per noctem cum vini albi ℥. viii. colaturæ adde sacchari albi ℥. ß. capiat manè per quinque dies; Pòst prædictā potionem, & post usum hujus remedii, reiteretur potio laxans præscripta. His solis remediis perfectè convaluit.

## OBSERVATIO VII.

*Oculorum rubor pertinax.*

ELegans & venusta puella; Antoneta De Loüis octodecim annos nata, à tribus aut quatuor annis fluxionem patiebatur in oculum sinistrum procumbentem, quas totus oculus, palpebræ, & partes etiam circumjacentes, tumore ac rubore afficiebantur. Unde pulchra illius facies defœdabatur. Autumno præcipuè ingravescebat affectus, & tota hyeme perseverabat, neque venæ sectione aut purgatione ex potionibus & apozematis, aut vesicatoriis, & aliisque remediis quàmplurimis, quæ frequenter, frustra usurpata fuerant, sedari potuerat.

Tandem ineunte autumno, quo morbus pari cum ferocia rediit, potentioribus remediis uti visum est ad fluxionis contumacis radicem extirpandam. Itaque loco apozematis, quo antea usa erat, præscribo pilulas aperientes & diaphoreticas ex salibus tamarisci, absinth. magisterio tartari, & pulvere diaphoretico, de quibus capiebat duas manè, tribus horis ante prandium, & totidem ante cœnam, per quatuor dies. Quinto die sumpsit pilularum catholicarum ʒ. ß. quibus optimè purgata est, unde rubor & inflammatio valde imminui cœperunt. Sumpsit iterum pilulas aperientes per quatuor dies, & quinto pilulis catholicis purgata est feliciter. Ac paucis postea diebus oculi rubor omninò evanuit, neque ampliùs reversus est. Pilularum catholicarum basis proposita est in praxi medica nostra c. 7. lib. 1. de Epilepsia.

In hac curatione missus non fuit sanguis quamvis ægra prædita esset sanguineo temperamento, quia paucis antea diebus detractus fuerat, tum ex brachio, tum ex malleolo. Sed peracta curatione decoctum menses promovens præscriptum fuit, quia illos imminutè patiebatur. Illud autem decoctum tale fuit.

℞. Rad. althææ & valer. ana ℥. i. rad. fœniculi, asparagi, & apii an. ʒ. vi. folior. betonicæ, pimpinellæ, ceterach. artemisiæ sabinæ an. m. i. bulliant omnia in decocto cicerum rubrorum ad quartaria v. In colatura dissolve sacchari albi ℥. iii. fiat apozema clarificatum & aromatizatum ℥. ii. cinnamomi & ℈. i. croci, quatuor dosibus matutinis, quas capiat quatuor diebus antequam menses prodeant.



## OBSERVATIO VIII

*Dolores venerei.*

CLarissimus Juvenis D. N. 25. annos natus togatæ & armatæ militiæ peritus, dolores venereos patiebatur, eósque continuos diu noctuque affligentes à quatuor annis præcipuè in tibia sinistra, secundùm longitudinem illius. Per annum integrum emplastrum de vigo cum mercurio gestavit in ea parte ex consilio Chirurgorum, quibus solis se committebat. Tandem plurium Medicorum consilio quorum ego unus eram diætam sudorificam usurpavit per 20. dies; topica multa tibiæ admovit, fomenta nimirùm, suffumigia, unctiones, & emplastra: Quæ omnia nihil profuerunt. Me solum passim interpellat, ut aliquid ulteriùs præstem, quod illum ab hoc malo inveteratissimo liberare valeat. Ipsi ut obtemperem, antivenereum exhibeo, per mensem integrum, in pilulas reductum; de quibus capiebat duas, horis matutinis, & totidem pomeridianis, horis tribus ante pastum. Quinto quoque cum pilulis catholicis purgabatur, & ita sensim dolor evanuit.

## OBSERVATIO IX.

*Lues venerea.*

CLarissimus vir D. N. 50. annos natus, venerea lue ab anno integro infectus, quæ ordinariis remediis non cesserat, duobus prædictis, nempe antivenereo & pilulis catholicis usurpatis, per 20. dies probè convaluit.

## OBSERVATIO. X.

*Catarrhus cum aliis symptomatis.*

NObilis vir Guillelmus Hebrardus D. de Miravaulx, 31. annos natus pituitoso, & melancholico temperamento præditus, contumaci affectu laborabat, multis symptomatis stipato: graviditate totius corporis, interdum tam immani, ut se commovere non posset, cum tanta virium imbecillitate, ut ferè animo deficeret. Horis verò pomeridianis, tum etiam vespertinis fluxio tenuis & acris in pulmonem decumbebat, quæ ipsi tussiculam inanem & molestissimam excitabat, unde phthisim imminentem admodùm verebatur quod eum mœrore conficiebat, quandoquidem duæ illius sorores ex eo affectu perierant, & ipse aliàs sanguinem ore excreverat. Quod omnium pessimum erat, nolebat Medicos consulere, quia omnia medicamentorum genera ita horrebat, ut statim ea vomitu rejiceret. Malo tamen in dies ingravescente, clarissima illius uxor me accersendum curat: Auditâ morbi historia, multa propono remedia, vulgari usu recepta quibus ipse nolens acquiescere, polliceor ipsi remedia gustui gratissima, quæ pristinam ei valetudinem restituere valerent. Impetrato sub hac conditione obsequio, primùm sequentia juscula præscribo.

℞. Rad. buglossi & asparagi an. ℥. i. fol. agrimon. pimpinellæ, scabiosæ, & capilli ven. an. M. i. cremoris tartari ʒ. i. coquantur cum quarta parte galli veteris, fiat jusculum, quo utatur per sex dierum spatium. His alvus bis aut ter in die subducebatur, & æger aliquod inde levamen se percipere asserebat. Deinde sequentem pulverem præscribo.

℞. Salis tamarisci, magisterii tartari, & lactis sulphuris an. ʒ. i. Misce, fiat pulvis, de quo capiat ʒ. ß. manè singulis diebus, cum jusculo prædicto. Hoc remedio per sex dies usurpato, septimo purgatus fuit pulvere sequenti.

℞. Sennæ mundatæ, & cremoris tartari an. ℈. diacrydii gr. viii. cinnamomi g. iv. pulveris cephalici specifici g. v. misce, fiat pulvis, quem capiat cum jusculo. Hoc remedio incredibilem humorum pituitosorum copiam excrevit; sine molestiâ, ut quasi sponte ferrentur è ventriculo, instar albuminum ovorum. E cerebro etiam ad os tanta copia ferebantur, ut vix æger eorum excretioni screando sufficeret. Urinas etiam multò copiosiores emisit. Eadem die ita sublevatus atque exhilaratus est; ut se curatum profiteretur. Quia tamen totum corpus ingenti humorum copiâ refertum erat; jussi ut per sex dies iterum prædictum pulverem assumeret, & septimo iterum purgaretur quod ille sedulò præstitit; & eodem modo quo antea successit: multò tamen minorem humorum copiam excrevit, quia præcedente purgatione imminuta fuerat. Post secundam purgationem balneum ingreditur ex hordeo, amygdalis, & seminibus frigidis confectum, idque tepidè, per biduum, manè & serò, ad humectanda viscera calidiora. Post balneum utitur per triduum pulvere prædicto, & ultimò purgatus est, ut supra, sicque pristinæ sanitati omninò restitutus est.

## OBSERVATIO XI.

*Cephalæa cum aliis affectibus.*

LEctissima virgo, Margareta de Varanda, doctissimi olim viri, D. Davidis Varandæi Jureconsulti celeberrimi, & in Monspeliensi Universitate juris utriusque Professoris, filia, 20. annos nata capitis dolore accerrimo laboravit, cum dextri hypochondrii tensione, ventris doloribus, & aliis symptomatis. Multa quorannis usurpabat remedia, potiones, apozemata, pilulas, balnea, vesicatoria, & alia quamplurima, quæ parum proficiebant, Usu chalybis etiam parum adjuta est, quamvis hæc omnia ab obstructionibus dependerent, & pravis humoribus in hypochondriis stabulantibus, iisque adustis, vapores acerrimos ad caput demittentibus. Tandem vere ineunte anni 1625. sequentia remedia illi præscripsi.

℞. Conservæ fol. absinth. & capill. ven. an. ℥. 1. conservæ rad. enulæ camp. ʒ. ß. salis tamarisci, magisterii tartari, & pulveris aperientis specifici an. ʒ. ß. cum syrupo capill. ven. fiat opiata de qua capiat ʒ. ii. singulis diebus, mane, duabus horis ante pastum.

Quinto quoque die purgabatur pilulis catholicis ad ℈. ii. & intra quindecim dies perfectè curata est.

## OBSERVATIO XII.

*Colicus dolor.*

SUpra dictæ puellæ frater, Stephanus Varandæus 18. annos natus, colico dolore acerbissimo torquebatur ab aliquot diebus. Ipsum invisens, statim præscribo ad immanem dolorem coërcendum, quem vix sustinere poterat, laudani opiati gr. vi. quibus intra duas horas dolor omninò sedatus est, lautè cœnavit & tota nocte dormivit, qui plures antea insomnes transegerat.

Postridie manè surrexit, & ad consueta munia se contulit, neque ulla purgatione uti voluit, quam ipsi ad sublationem causæ præscripseram, dolor tamen non rediit.

## OBSERVATIO XIII.

*Colicus dolor.*

CLarissimus vir D. Stephanus Dumoys in Curia præsidiali Monspeliensi Consiliarius regius colico dolore cruciatus, aliis remediis per biduum frustra tentatis, assumpta ʒ. ß. pilularum catholicarum, optimè purgatus est, & eadem die à colico dolore integre liberatus.

## OBSERVATIO XIV.

*Cephalæa.*

UXor clarissima D. Guillelmi Dortomanni, Patroni celeberrimi, quam primis nuptiis duxerat, temperamento melancholico donata, cephalæâ gravissimâ multis annis tenebatur, quæ illam continuò ferè affligebat. Ad illius curationem infinita penè remedia à variis Medicis præscripta fuerant; quibus cùm morbus pertinaciter obsisteret, à me etiam remedia postulat, quæ ipsi in hunc modum præscripsi.

℞. Conservæ fol. absinth. capill. ven. & rad. enulæ camp. an. ℥. i. salis absinth. & tamarisci an. ʒ. i. cum syrupo capill. ven. fiat opiata, de qua capiat ʒ. ii. singulis diebus mane, duabus horis ante pastum.

Quinto quoque die capiat pilulas catholicas ad ℈. ii. His remediis, per decem dies usurpatis, dolor ille acerbus & chronicus evanuit.

## OBSERVATIO XV.

*Vomitus in febre maligna.*

EGregius vir Laurentius Boschius, Pharmacopœus Monspeliensis celeberrimus, febre illa epidemica, quam purpuratam vocant, graviter laborabat, mense Decembri anni 1622. post Monspelii obsidionem; & inter alia symptomata hoc in primis molestissimè urgebatur, vomitu nimirum omnem materiam potulentam, simul atque ebibita fuerat, aquam, vinum, julepos, emulsiones, omnia rejiciebat; sola juscula retinebat. Per quatriduum febris sævierat, cum ardore & siti ingenti, quæ potu non poterat sedari. Interiora adeò exsiccabantur & adurebantur; ut lingua summam nigredinem & ariditatem præ se ferret. Tam grave symptoma hoc levissimo remedio, meo consilio sublatum est.

℞. Salis absinth. ℈. i. succi limonum recentis cochl. i. mixta fuerunt in ipso cochleari, & exhibita. Statim vomitus sedatus est, & ab eo tempore bibit quantum voluit, neque aliquid deinceps vomitu rejecit.

## OBSERVATIO XVI.

*Febris verminosa.*

FIlia Joannis Nivelle, in bipertitorum judicum exhedra procuratoris, annos nata 12. febre continuâ laborabat, cum alvi fluxu molestissimo, quo materias excernebat colore cinericio infectas, quales apparere solent plerumque in verminosis affectibus.

Præscripti initio fuerunt clysteres detergentes, ex rebus dulcibus parati: tum potus vulgares contra lumbricos, & rhabarbarum pulveratum etiam bis iteratum, ex quibus omnibus nullum levamen obtinuit: imò febris & alvi fluxus in deterius urgebant; ut jam de salute puellæ dubitaretur: quandoquidem delicatula, & à longo tempore malè affecta erat, ac pallidis coloribus defœdata. Tandem sequentem julepum ipsi præscripsi.

℞. Rad. acetosæ, graminis, & cichorii an. ℥. i. fol. endiviæ, cichorii, acetosæ, portulacæ, & hyperici an. M. i. scordii & absinth. pontici an. M. ß. flor. cordialium an. p. i. coquantur in aqua hordei, ad quartaria V. in colatura dissolve syrupi limonum ℥. iv. spiritus vitrioli guttas aliquot, ad levem aciditatem; fiat julep. pro quatuor dosibus manè & serò sumendis.

Intra illud biduum quo Julepo usa est, febris & alvi fluxus omninò quieverunt: & perfectè curata est. Si quis miretur tam levi remedio sublatum esse hunc affectum, sciat hypericum & scordium mirabili efficacia putredini resistere, & lumbricorum generationem prohibere, nedum jam genitos enecare. Ut etiam istæ herbæ vestibus complicatæ, vermiculorum generationem impediant, vestes laneas præsertim erodentium, qui tineæ & blattæ nominantur. Et verè testari possum, me hujusmodi julepis in infinitis pene puerulis, lumbricis laborantibus, cum felicissimo successu usum esse.

## OBSERVATIO XVII.

*Icterus.*

CHirurgiæ studiosus, Larose nominatus, apud D. Thierry Haguenot, Chirurgum celeberrimum tunc temporis habitans, qui jam à longo tempore chirurgiæ magisterium exercet, Ictero laborabat. Et præscripsi potionem cholagogam, mox infusum ictericum, observatione sexta descriptum, per quinque dies, & in fine iterum potionem cholagogam, unde cito convaluit.

## OBSERVATIO XVIII.

*In infantulo icterus.*

FIlius primogenitus D. Demanse, Galliæ Quæstoris generalis, natus erat ex matre, febre tertiana laborante, & ipse in lucem editus quatuor accessiones ejusdem febris passus erat. Deinde factus est ictericus, ita ut totum corpus flavissimo colore infectum esset, quod magnum parentibus terrorem incutiebat: erat autem tantùm bimestris. Cùm ad illum curandum vocatus sum, dubitavi admodum quid fieri posset in tam tenero corpusculo. Tandem hunc syrupum præscripsi.

℞. Rad. rubiæ tinctorum & chelidoniæ majoris ana ʒ. ii. fol. chelidoniæ majoris, centaurii minoris & absinth. Pontici an. m. ii. cinnamomi ʒ. ii. croci ʒ. ß. coquantur in aqua fontis ad ℔. i. in colatura dissolve sacchari albi ℔. i. fiat syrupus, de quo capiebat exiguum cochlear mane per 20. dies & perfectè restitutus est, & nunc etiam bene valet, defuncti parentis sedem honorificè occupans.

## OBSERVATIO XIX.

*Pleuritis, & synochus febris cum putredine.*

DIe decima mensis Junii anni 1630. Gratianopoli D. de Boissuzel, ex nobili stirpe oriundus, adolescens circa xx. annos natus, temperamento sanguineo præditus, circa vesperam cœpit tentari dolore lateris sinistri, sine febre. Eadem die injectus fuit clyster carminans, & admotus sacculus discutiens parti dolenti. Postridiè manè cœpit febricitare, perseverante dolore, qui magis urgebat, cùm decumberet in latus oppositum. Iteratus fuit clyster, & sanguis missus ex brachio sinistro. Julepus exhibitus ex aqua papav. rhæad. syrupo violac. & sale prunellæ. Fotus emolliens, & carminans lateri admotus; & postea unguentum de althæa cum oleis chalasticis. Sanguis apparuit valdè impurus, pomeridianis horis febris intensior. Repetita sanguinis missio; julepus & topica remedia etiam iterata. Die tertiâ manè iterata sanguinis missio in duabus patinis; quarum una satis erat corrupta, altera verò purior. Julepus & topica continuata. Pro potu ab initio ptisanam sumebat ex hordeo & liquiritia, solisque jusculis vescebatur, iisque interdum alteratis herbis refrigerantibus. Eadem die post meridiem febris exacerbata est, sanguis detractus ex eodem vulnere ad ℥. vi. qui satis laudabilis apparuit. Matutinâ phlebotomia dolor lateris omninò desiit, qui nunquam admodum vehemens fuerat, neque tussim, difficultatem spirandi, aut sputum cruentum sibi junctum habebat; quod indicabat eum vel ex fluxione leviori, vel ex vaporibus acrioribus traxisse originem; cùm etiam ante febrem apparuisset. Ideò febris primaria fuit ex synochorum genere, à pleuritide minimè dependens. Post ultimam venæ sectionem; cùm vehementi siti & æstu vexaretur, ipsi propino aquæ frigidæ circiter ℔. i. cum spiritus sulphuris guttis xx. Statim frigus percepit in toto abdomine: Aliquibus stragulis contectus est, & parùm sudavit post horæ spatium. Deinde hausit jusculum, & post horam alteram injectus fuit clyster



eòque rejecto novus sudor exortus est tam copiosus, ut undique diffluerct. Deterso sudore, iterùm sudavit, sed minùs copiose, & tota nocte satis placide quievit. Die quarta mane iterum sudavit, & febris magna ex parte sublata est. Ita ut die septima febris expers omninò fuerit, & octava purgatus, nullis aliis remediis opus habuerit. In hac curatione hoc observandum: à spiritu sulphuris cum aqua exhibito sudores copiosos fuisse provocatos, quod multis experimentis nobis innotescit, qui plures tertianas febres curatas vidimus eodem remedio, in summo accessionis æstu, & urgente siti exhibito, unde copiosi sudores provocabantur, à quibus non solum paroxysmus sed etiam totus morbus integrè solvebatur. In minori aquæ quantitate spiritus quantitas minuenda est, ne nimiùm acescat.

## OBSERVATIO XX.

*Febris tertiana.*

MAgister Berardus, Pharmacopœus Gratianopolitanus celeberrimus, quinquagenarius, mense Julio anni 1630. laborabat febre tertiana intermittente, ac postquam bis purgatus esset, bisque phlebotomia celebrata fuisset, neque meliùs haberet, sumpsit pilulas catholicas nostras, die intermissionis, & sequenti die accessio rediit multò remissior. Posteà ante sequentem paroxysmum, sequens potiuncula ei exhibita est.

℞. Aquæ cichorii ℥. iii. salis absinthii ʒ. ß. spiritus sulphuris guttas xii. misce.

Ab hac potione accessio non rediit; sed per urinas plurimùm fuit evacuatus.

Eodem tempore D. de Manissieu, in Senatu Gratianopolitano Consiliarius regius, annos natus 24. post duas accessiones, unica venæ sectione curatus est absque ullo remedio; erat autem sanguis valde calidus ac biliosus.

## OBSERVATIO XXI.

*Febris purpurata.*

DIe 18. mensis Junii anni 1630. Gratianopoli vocatus sum ad D. de Chapoullay, apud Quæstores generales advocatum regium, febre continuâ laborantem ab octo diebus, quorum spatio ter ipsi vena secta fuerat, & purgans medicamentum semel exhibitum ex præscripto Medici ordinarii Quàm primùm illum invisi, invenso pulsum valdè frequentem & inæqualem, unde suspicor febrem esse malignam, simùlque eum detegi jubeo, & totum corpus invenio exanthematis purpureis refertum. Urinæ erant satis laudabiles, & concoctionis rudimenta quædam ostentantes.

Præscripsimus cucurbitulas multas, secundùm spinæ longitudinem applicandas, tum siccas, tum humidas, epithemata, inunctiones ex oleo scorpionum Matthioli, confectionem de hyacintho in jusculis, & julepos refrigerantes cum cardiacis. Pro potu utebatur ptisana vulgari, cui nodulus cornu cervi immergebatur.

Hæc remedia continuavit usque ad undecimum morbi diem, cùm tamen, omnia in dies ruerent in pejus, ægèrque delirio & convulsionibus corriperetur. Dicta die undecima leviter sudavit sine fructu. Delirium cum stupore quodam conjunctum erat, ideò vesicatorium cervici admotum est, & cucurbitulæ continuatæ partibus inferioribus loco priorum Juleporum, qui ex radicibus & herbis refrigerantibus & aperientibus erant compositi, sequentes præscripti sunt.

℞. Hordei integri p. i. rad. buglossi ℥. ii. fol. borrag. pimpinellæ, scordii. an. m. i. sem. citri & acetosæ an. ʒ. ß. tamarindorum ℥. ii. flor. borrag. buglossi & rosar. rubr. an. p. i. dictamni cretici p. ß. fiat decoctio in aquæ ℔. vii. ad tertiæ partis consumptionem, in colatura dissolve sacchari albi ℔. ß. fiat Julep. de quo capiat ℥. viii, manè & serò, addendo unicuique dosi salis prunellæ ʒ. i. spiritus vitrioli ℈. ß.

Pro potu præscripta fuit tinctura rosarum. In jusculis, pulvis ex margaritis, coralli, rasura eboris, cornu cervi, & lapide bezoardico. At postremis diebus, instante decimo quarto die, cùm omnia in pejus ruerent, loco illius pulveris, substitui bezoardicum minerale purum, cujus ℈. i. sumebat in singulis jusculis.

Cùm verò circa vesperam, febris, delirium & convulsio plurimùm intendi consuevissent, duabus horis ante exacerbationem, hunc pulverem exhibuimus.

℞. Salis prunellæ ʒ. ß. bezoardici mineralis ℈. i. camphoræ, g. vi. misce, capiat cum aquâ cardui benedicti. Decimo tertio die exhibitus est hic pulvis, eadèmque die bezoardicum prædictum sumere inceperat in jusculis, & non rediit ea die exacerbatio; sed meliùs habuit tota nocte, post mediam noctem idem pulvis iteratus est. Decima quarta die paulò meliùs habuit, attamen sine ulla excretione. Decimâ quintâ eodem modo. Decimâ sextâ, cùm appareret concoctio in urinis, & toto morbi decursu apparuisset, ac sensim progressa esset, medicamentum catharticum exhibitum est ex sennæ ʒ. ii. rhab. ʒ. i. ß. decocto refrigeranti infusis, addendo colaturæ mannæ & syrupi rosacei an. ℥. i. quo blandè purgatus est. Eadem die pustulæ quàmplurimæ animadversæ sunt, instar variolarum ad suppurationem tendentes, magno quidem numero circa vesicatorium, tum sparsæ per dorsum, lumbos & nates. Decimâ septimâ prædictæ pustulæ majori ex parte ruptæ apparuerunt, & ad exsiccationem tendentes.

Verum in parte anteriori, circa hypochondria & pectus, pustulæ perexiguæ, pellucidæ, & diaphanæ, humore seroso refertæ, infinito propemodum numero prodiere: febris valde remissa, & delirium valdè imminutum. Decimâ octava somnus multus fuit, & ferè continuus, diu noctùque, usque ad diem vigesimum. Purgatus est iterum die vigesimâ secundâ, & postea febris omninò desiit, ac paucis postmodum diebus perfectè convaluit. Ante duos annos Dominus de Rastenclieres curatus est à febre purpuratâ periculosissimâ, hoc præcipuè remedio, quòd scilicet unicuique haustui potus ordinarii, ex ptisana vulgari confecti, miscerem salis prunellæ ʒ. i. spiritus vitrioli guttas x. sic enim summa linguæ nigrities & siccitas, cum ingenti siti conjuncta, paucis diebus discussa est.

## OBSERVATIO XXII.

*Febris tertiana.*

DDe Chaune sexagenarius, Quæstor Galliæ generalis die 18. Junii anni 1630. Gratianopoli laborare cepit tertianâ febre, & intra 12. dies semel purgatus est, tèrque ipsi secta fuit vena, nec non julepi exhibiti multoties, intràque illud tempus à febre liberatus est. Hoc verò animadversione dignum fuit in hoc ægrotante, quòd nullum unquam contentum apparuerit in urinis; liquor tamen ipsarum, in declinatione, colore, & substantia laudabilis apparebat. Cujus eventus ratio inde fuit desumpta, quod æger nephriticis affectibus diu obnoxius fuerit, quorum ratione urinæ transcolari consueverant.

## OBSERVATIO XXIII.

*Hæmorrhagia.*

IDem D. de Chaune, cùm per multos dies à prædicta febre immunis permansisset, hæmorrhagia correptus est, adeò immodicâ, ut vires dejiceret. Ad eam autem cohibendam cùm multa usurparentur remedia; hoc unicum profuit nempe oxycratum per nares frequenter attractum, quo statim cohibitus est sanguinis fluxus. Eùmque post biduum denuò prorumpentem, oxycratum denuò simili modo usurpatum confestim cohibuit.

## OBSERVATIO XXIV.

*Febris maligna.*

DIe 19. mensis Julii anni 1630. Gratianopoli vocatus sum ad filium Stephani Mercier, scribendi artem docentis;

docentis, sedecim annos natum, febre maligna laborantem. Erat autem in quinta die morbi maculis violaceis conspersus, cum delirio, alvi fluxu, aliisque gravibus symptomatis. Semel ipsi secta fuerat vena, & nulla alia remedia administrata. Exhibeo ipsi pulveris sudorifici ℈.ii. cum camphoræ g. xii. in aquæ cardui benedicti ℥.iv. probe tectus copiosè sudavit, & optimè habuit, delirium cessavit, alvi fluxus imminutus est. Posteà die febris satis magna vigebat, sine ullo gravi symptomate. Sanguis detractus est, & eadem die febris expers omninò fuit.

## OBSERVATIO XXV.

*Gonorrhæa antiqua.*

D. Chevalier, civis Gratianopolitanus 30. annos natus, & temperamento sanguineo præditus, Gonorrhœâ laborans admodum inveteratâ, à me consilium petit, die undecima mensis Julii, anni 1630. Ipsi præscribo primùm purgationem ex mercurii dulcis ℈.i. cum pilularum cochiarum minorum eadem quantitate, postera die venæ sectionem; Ac deinde bolum ex rhab. pulverat. ʒ. i. cum terebinthinæ ʒ. iii. quem continuavit per quinque dies, eòque purgabatur ter aut quater in die. Iterum sumpsit pilulas mercuriales, & bolum prædictum per alios quinque dies. Ac tandem aquam sequentem per octo dies.

℞. Menthæ siccæ ℥.iii. sem. lactucæ, rutæ, agni casti an. ℥.ii. ß. dictamni cretici ʒ. x. sacchari albi ℔. ii. omnia pulverentur, addendo terebinthinæ venetæ ℥. v. Vini albi generosi ℥. xxx. fiat destillatio in balneo mar. capiat æger cochlearia duo, mane, duabus horis ante cibum.

Et his remediis à contumaci illo affectu liberatus est.

## OBSERVATIO XXVI

*Febris tertiana.*

Die 25. Junii anni 1630. Gratianopoli vocatus sum ad D. de Poulemies, 30. annos natum, ordinis Divi Joannis equitem, febre tertianâ laborantem. Erat autem tunc temporis in tertia accessione. Priùs tamen quam tres illæ accessiones ordinem cepissent, per aliquot dies sine typo febricitaverat. Præscripsi ad diem sequentem qui erat intermissionis dies, calomelanos Torqueti ℈. i. diacridii g. v. in forma pilularum, quibus valdè purgatus est, & circa vesperam appetentiam ciborum percipere cœpit, qua priùs destitutus fuerat. Die verò accessionis sumpsit ante paroxysmum julepum sequentem.

℞. Aquæ cichorii ℥. iii. salis absinth. ʒ. ß. spiritus sulphuris ℈. i. fiat julep. quem hausit duabus horis ante paroxysmum, & corpore probè contecto sudavit copiosissimè, sicque à febre liber evasit.

## OBSERVATIO XXVII.

*Febris tertiana.*

Die 30. mensis Junii anni 1630. vocatus sum Gratianopoli ad Domini de Semiane, Quæstoris generalis uxorem, febre tertianâ laborantem. Passa erat antea novem paroxysmos, & à quodam Medico regio quinquies ei secta fuerat vena, nec non medicamentum exhibitum, ex sennæ & cassiæ infusione paratum. Paroxysmi tamen ingravescabant, in iisque unum præcipuè symptoma eam graviter urgebat, nempè capitis dolor acerbissimus, pungens & lancinans, dimidiam tantùm capitis partem hemicraniæ instar occupans. Statim judicavi hunc dolorem procedere à vaporibus acribus, ex materia quadam biliosa, in ventriculo aut partibus vicinis stagnante, elevatis. Ideoque præscripsi purgans medicamentum ex aquæ benedictæ ℥. i. cum infusione ℥. ß. foliorum sennæ paratum; quo per inferiora quater purgata est, & bis per superiora vomitùque rejecit prima vice circiter ℔. i. bilis porraceæ; secunda verò parem quantitatem bilis æruginosæ, & sequenti accessione à dolore capitis omninò fuit libera, tum post julepos aperientes temperatos, & purgationem iteratam ex senna, rhab. & catholicone, omninò convaluit.

## OBSERVATIO XXVIII.

*Lumbrici.*

Filiolus Magistri Imberti, mercatoris Gratianopolitani, tres circiter annos natus, per multos dies vexatus est alvi fluxu, & nauseâ ferè perpetuâ, cum febre acutissima, quæ à lumbricis, in ventriculo & intestinis contentis, exoriri videbantur. Varia remedia frustra tentata fuerant: & cùm jam omnia essent desperata, ægèrque in summo vitæ periculo versaretur. ipsi exhibui calomelanos Turqueti g. xii. statim cessavit nausea, & totâ ferè die dormivit: at noctu vomitus & alvi fluxus multo graviores excitati sunt. In excrementis inveniebantur frustula vermium putrefacta, in maxima copia. Mane dormivit, & tota die sequenti, neque ampliùs vomuit, & intra 24. horas febris expers apparuit, atque ita curatus, ut aliis remediis non indiguerit.

## OBSERVATIO XXIX.

*Febris maligna.*

D. De Beauboys, Juvenis Aulicus, principio mensis Julii anni 1630. laborabat Gratianopoli febre maligna cum exanthematis. Vocatus sum ad eum die morbi nona: octies ei sanguis missus fuerat, & reliqua remedia abnuebat, gravis urgebat diarrhœa, & interdum delirabat. Die decima, febris & alvi fluxus intensior, pulsus intermittens, in lecto excrementa deponebat. Undecimâ, omnia eadem. Duodecima, in pejus ruit. Decima-tertiâ, moribundus videbatur & in agone versari. Admoveri jubeo vesicatorium cervici: & propino manè pulveris diaphoretici ℈. ii. camphoræ g. xii. cum aqua cardui bened. & tectus mansit per duas horas; non sudavit. Vesperi eadem potio iterata est, & probè tectus copiosè sudavit, multò meliùs habuit, per totum illius diei decursum sumpsit in singulis jusculis bezoardici mineralis ℈. i. Paucis posteà diebus omninò convaluit. Cessante febre parotis oborta est valdè dolorifica, quæ per resolutionem discussa est.

## OBSERVATIO XXX.

*Dolor nephriticus.*

Die 3. mensis Julii anni 1630. Petrus Bernardus, Pharmacopœus Gratianopolitanus celeberrimus, quinquagenarius, correptus est dolore nephritico vehementissimo, statìmque sibi injici curavit duos clysteres consequenter valdè laxantes, ex confectione hamech & diapruno solutivo cum terebinthina, iisque nihil conferentibus me vocari jussit; tertium clysterem præscribo, emollientem, & carminantem cum diaphænici & diapruni solutivi, singulorum ℥. ß. & aquæ benedictæ ℥. iv. hoc enemate multum evacuatus est, dolòrque omninò sublatus. Sentiebat enim æger materias ex lumbis totòque abdomine sibi avelli, sine ulla tamen molestia. Eodem tempore fomenta ex priori decocto admovebantur.

## OBSERVATIO. XXXI.

*Dolores arthritici.*

Die octava mensis Julii anni 1630. vocatus sum à Magistro Perdreau, eminentissimi Cardinalis Richelii Pharmacopœo. Gratianopoli decumbente ex doloribus articulorum, qui pedes & brachia, aliàsque partes affligebant, cum tumore, inflammatione & febriculâ. A viginti diebus hoc affectu laborabat, eìque novies proprio nutu secta fuerat vena, sanguisque multo sero abundans detractus; aliquoties etiam purgatus fuerat. Meo autem jussu illi exhibetur pulvis in jusculo ex calomelanos ℈. i. diacridii g. viii. caryophyll. num. 1. blandè & copiosè purgatus est; ac multò melius habuit. Deinde sumpsit manè & serò julepum refrigerantem, in cujus dosi matutina infundebantur sennæ ʒ. iii. cum seminis coriandri ʒ. ß. frigidè per biduum; postea sumpsit eundem pulverem pari successu, & integrè curatus est.



## OBSERVATIO XXXII.

*Hystericus affectus.*

Mense Octobri anni 1631. uxor D. Dalmeras, in suprema subsidiorum Curiâ Consiliarij regij hysterico affectu laborabat, cum vomitu & alvi fluxu, summâque virium dejectione, ut moribunda videretur. Post multa remedia usurpata, nempè fomenta roborantia ventriculo admota, pulsos cordi applicitos, & Epithemata eidem parti apposita, cucurbitulas femoribus & pubi affixas, clysterem ex jusculo & theriaca injectum; tum aquam cinnamomi exhibitam, sumpsit tandem sequentem potionem, quæ mirum in modum ipsi profuit.

℞. Aquarum artemisiæ, rosar. & florum arantiorum ana ℥. i. aquæ cinnamomi ʒ. iii. confectionis de hyacintho ʒ. i. pulveris electuarij diamargariti frigidi ℈. ß. croci g. iv. fiat potio.

Assumpta hac potione non ampliùs vomuit, & optimè habuit per duos dies, postea iterum affectus rediit, & per intervalla repetiit. At quoties dicta potio usurpatur, omnia symptomata cessabant.

## OBSERVATIO XXXIII.

*Diarrhœa.*

Vir quidam robustus, & bilioso temperamento præditus, æstate media, correptus est diarrhœa biliosa, valdè urgente, cum siti intensissima. Vocatus ad eum, præscripsi sal prunellæ in potu ordinario, tum etiam in julepis, ex aquæ lactucæ & portulacæ paratis, ter in die sumendis, & intra 24. horas convaluit.

## OBSERVATIO XXXIV.

*Obstructio hepatis & lienis.*

Quidam studiosus Polonus, & intempestivis lucubrationibus incidit in gravissimas obstructiones Hepatis & Lienis, quæ eum ad extremam maciem perduxerunt, cùm anteà esset εὔσαρκος & bono habitu præditus: postquam autem potionibus purgantibus, apozematis aperientibus, aliisque remediis usus esset, quæ parùm contulerant; pilulæ sequentes à me præscriptæ sunt, quarum usu intra mensem restitutus est.

℞. Aloës optimæ, & gummi ammoniaci in aceto soluti & per setaceum trajecti, atque iterum inspissati ana ʒ. iii. sennæ mundatæ & myrrhæ electæ ana ʒ. i. ß. croci ℈. ß. cum oxymelite scillitico; fiat massa pilularum, de qua capiat ℈. ii. alternis diebus duabus horis ante prandium.

## OBSERVATIO XXXV.

*Phthisis incipiens.*

Clarissima & pulcherrima mulier, vidua D. de Ribera Sommeriensis, 25. annos nata, fluxione tenui & acri in pectus delabente graviter afficiebatur, cum tussi sicca ferè perpetua, macie, febre lenta, & genarum rubore, quæ omnia per contagium contraxerat ex marito suo, qui ante duos menses phthisicus perierat, ita ut illa ad eundem morbum ruere videretur.

Die decimâ quinta mensis Maij anni 1629. ei præscripsi potionem purgantem ex senna, rhab. mannâ & syrupo rosaceo, cum decocto pectorali. Postera die venæ sectionem: deinde juscula pectoralia & refrigerantia per duodecim dies, & in quarto quolibet jusculo senna coquebatur ad ʒ. ß. Post juscula, balneum ex decocto hordei & amygdolarum dulcium. Interim noctu sumebat cochlear unum syrupi fluxionem & tussim cohibentis, ex syrupo violaceo, jujubino, de rosis siccis, & de papavere, partibus æqualibus, compositi.

Hisce remediis perfectè convaluit, neque opus fuit caustico & lacte asinino, quæ præscripta fuerant. Nihilominus suasi, ut bis in anno purgationem renovaret.

## OBSERVATIO XXXVI.

*Gonorrhæa antiqua.*

D. Q. Juris utriusque Doctor, ab octo mensibus gonorrhœa laborans, à me consilium petiit. Illi primùm sequentem bolum præscripsi.

℞. Terebinthinæ venet. dach. iii. rhab. pulv. drach. i. fiat bolus, quem capiat per quinque dies, ab hoc remedio bene habuit, sed post aliquot dies fluxus reversus est. Posteà usus est aquâ ad gonorrhœam Quercetani, in illius pharmacopœa descriptâ. Primâ exhibitione omninò sedatus fluxus, & adeò per tres aut quatuor dies tantùm illius, usum continuavit, neque amplius rediit.

## OBSERVATIO XXXVII.

*Dolor capitis lethalis.*

Die sextâ mensis Aprilis anni 1629. cùm essem Ledovæ, invisi filiam Francisci Fezon mercatoris, septem annos natam, quæ à duobus mensibus affligebatur gravissimo capitis dolore, circa frontem & supercilia, qui singulis propemodum horis recurrebat, tàm acutus, ut illa sibi cultro caput aperiri frequenter postularet. Jam verò à duobus diebus inciderat ter aut quater in paroxysmos epilepticos, cum spuma in ore. A Medico ordinario præscripta fuerant multa remedia, præsertim purgationes per apozemata; cucurbitulæ & vesicatorium cervici, sed omnia frustra. Cùm essemus de hoc casu consilium inituri; relatum nobis fuit, eam novo paroxismo fuisse è vivis ereptam, & post mortem puris aliquod per nares effluxisse. Inde conjiciendum fuit, in cerebro abscessum latitare, sed in aperto nihil inventum fuit præter serosum humorem, in cerebri substantiam & ventriculos effusum.

Hic casus mihi in memoriam revocavit historiam cujusdam virginis, quæ cum simili dolore per multos menses cruciata fuisset, & multa remedia frustra tentasset; à quodam Chirurgo totum caput, deraso capillitio, vesicatorio contectum est, instar cucuphæ, & vesiculis excitatis: magna serosi humoris copia effluxit, & ita liberata est, quod remedium huic etiam prodesse potuisset.

## OBSERVATIO XXXVIII.

*Uteri scirrhus.*

Die 29. mensis Decembris anni 1630. uxor D. Dugast Biterrensis, 20. annos nata, Monspelium venit, ut affectus, quo premebatur, curationi incumberet. Erat autem tumor scirrhosus, corpus uteri occupans, & à quinque mensibus exortus, cùm filium primogenitum peperisset, & aëri frigido incautè sese exposuisset; unde lochiorum reliquiæ suppressæ sunt, & in uteri corpore retentæ, ubi tumorem effecerunt, qui tractu temporis scirrhosam duritiem contraxit. Dolores interdum pungitivos in parte sentiebat, unde suspicio erat, ne tumor ille ad cancri naturam quodam modo accederet, Sequentia remedia illi à me præscripta sunt.

℞. Catholic. duplic. ℥. ß. hieræ picræ & diaphœnici ana ʒ. i. ß. rhab. pulverat. ʒ. i. cum saccharo fiat bolus quem capiat manè cum regimine, sequenti die aperiatur vena basilica cubiti dextri mittantur sanguinis ℥. viii.

℞. Radic. asparagi, brusci, petroselini & bryoniæ ana ℥. i. cortic. rad. capparum & mediani tamarisci ana ℥. ß. fol. agrimon. ceterach. capill. ven. artemisiæ, matricariæ

ana m. i. ſennæ mundatæ & polypod. querc. ana ℥. i. epithym. ℥. ß. agarici recenter trochiſcati ʒ. ii. zinzib. & caryophyllor. ana ℈. ii coquantur ad ℔. i. ß. in colatura diſſolve ſyrupi de cichorio compoſiti cum rheo ℥. iii. fiat apozema pro tribus doſibus matutinis.

℞. Rad. alth. & liliorum ana ℥. ii. rad. bryoniæ & cucumeris agreſtis ana ℥. i. fol. malv. & violar. ana m. ii. fol. artemiſiæ, nepethæ ana m. i. ficuum pinguium par. xii. ſem. lini & fœnugr. ana ℥. i. flor. chamomel. & meliloti ana p. ii. fiat omnium decoctio in tribus partibus aquæ, & una vini alb. ſub finem additi, qua foveatur pars affecta mane & ſerò.

℞. Butyri recentis & axungiæ porci, ana ℥. i. ß. pinguedinis gallinæ, anſeris, & anatis ana ℥. i. olei amygdalarum dulc. & liliorum ana ℥. ii. mucilaginis ſem. fænugr. extractæ cum vino albo ʒ. vi. gummi ammoniaci in aceto ſoluti ʒ. iii. croci ʒ. ß. ceræ q. ſ. fiat unguentum applicandum poſt fotum.

℞. Maſſæ emplaſtri de meliloto & de mucilaginibus ana ℥. i. gummi ammoniaci in aceto ſoluti & trajecti, & iterum inſpiſſati ℥. ß. cum oleo liliorum fiat emplaſtrum ſuper alutam debitæ magnitudinis & figuræ, applicandum eidem parti poſt inunctionem, & quinto quoque die renovandum.

℞. Aloës optimæ ℥. ß. gummi ammoniaci in aceto ſoluti, & iterum inſpiſſati ʒ. ii. bdellij & myrrhæ ana ʒ. i. ſennæ mundatæ & agarici recenter trochiſcati ana ʒ. ii. fæculæ bryoniæ ʒ. i. cum oxymelite ſcillitico fiat maſſa pilularum, de qua capiat ʒ. ß. ſingulis diebus manè, duabus horis ante paſtum continuando per xv. dies.

Dùm horum remediorum uſum aggreſſa eſſet, frigus intenſiſſimum adveniens eorum continuationem impedivit, & illa in patriam rediit; eique diſcedenti præſcripſimus, ut verno tempore prædictorum remediorum uſum repeteret, eáque diu continuaret, quibus addidimus ſemicupium frequens cataplaſma emolliens, & bochetum rad. chinæ pro potu ordinario. Quibus per tres menſes continuatis præcipuè fomentis, unguentis & emplaſtris cum bocheto prædicto, perfectè, convaluit. Et menſtrua purgatio, quæ per octo menſes ſuppreſſa fuerat, iterùm apparuit, naturalem ordinem ſervavit, ab eòque tempore alios liberos peperit.

## OBSERVATIO XXXIX.

*Febris quartana.*

ELegans puella filia D. Deſplans, in ſuprema ſubſidiorum curia Conſiliarii regii, quatuordecim annos nata, menſe Novembri, anni 1630. laborabat quartana duplici, à duobus menſibus. Ipſi præſcribo infuſionem ʒ. i. ſennæ, factam in aqua mea febrifuga, ſingulis diebus ſumendam, & quarta exhibitione, febris omninò ſublatâ eſt, & deinceps optime habuit.

## OBSERVATIO XL.

*Alia quartana.*

DUarandæus Canonicus, annos natus 30. febre quartana laborans, menſe Decembr. anni 1610. prædicto remedio uſus eſt quotidie; & ſeptima exhibitione curatus eſt.

## OBSERVATIO XLI.

*Mammarum inflammatio.*

CIrca initium menſis Januarij anni 1631. ampliſſimi viri D. de Rochemore, in curia computorum & ſubſidiorum Protopræſidis uxor puerpera, laborare cœpit inflammatione mammæ dextræ ob ictum, in illam partem inflictum. In ea autem continebatur lac quod non poterat exſugi. Facta fuit embrocatio prima die ex duabus partibus olei roſati completi & una omphacini. Secunda die & ſequentibus continuata illa embrocatio parti tantùm dolenti, & toti mammæ admotum eſt bis in die unguentum de althæa, & ſine alio remedio intra paucos dies curata eſt, affixæ fuerunt cucurbitulæ ſcapulis, neque ſecta fuit vena, cùm ſtatim viderem, affectum reſolutione diſcuti.

## OBSERVATIO XLII.

*Febris maligna.*

MEnſe Aprili anni 1631. juvenis mulier, vidua Montandi, civis Monſpelienſis, febre maligna laborabat cum exanthematis, eique vulgaria remedia adminiſtrata fuerant uſque ad octavam morbi diem, qua vocatus fui, & ægrotantem inveni in ſumma virium imbecillitate verſantem, cum ſiti ingenti, linguæ ſiccitate ac nigritie, tum lentoribus nigris, dentibus adhærentibus. Præter cardiaca varia, præſcripſi julepos valdè refrigerantes cum ſale prunellæ & ſpiritu vitrioli. Et in ptiſana ſumebat pro potu ordinario ſal prunellæ & ſpiritum vitrioli. Admovebantùr fotus refrigerantes & humectantes pectori & hypocondriis; & intra biduum ſitis & ardor evanuit. Ac poſt modum purgatione aliiſque levioribus remediis intra paucos dies convaluit.

## OBSERVATIO XLIII.

*Febris maligna cum parotidibus.*

ANno 1623. poſt Monſpelii obſidionem, graſſata eſt per plures menſes febris admodùm maligna, ex qua media ferè pars ægrotantium interibat. Peculiariter verò quibuſcunque parotides ſuperveniebant (quod circa nonum, vel undecimum morbi diem ſolebat contingere) omnes interibant. Cùm autem plures hujuſmodi vidiſſem, neque ullis alexipharmacis liberare potuiſſem: cogitare cæpi, ideò cenſeri lethales parotides, quod pars illa non ſit capax recipere totam materiam morbificam, quæ intùs manens interimit, & ſupplendum eſſe naturæ opus. Ac quanquam ægrotantes pulſum haberent parvum & frequentiſſimum, ac pene formicantem, ut in agone mortis verſari viderentur, quæ etiam brevi ſuccedere ſolebat: attamen hanc Cornelij Celſi ſententiam animo revolvens, multa ſciliet in præcipiti periculo rectè fieri, quæ aliàs eſſent omittenda, & ſatiùs eſſe anceps remedium in uno aut altero experiri, quàm tot ægros certo exitio relinquere; ſanguinis miſſionem præſcripſi partitis vicibus, propter virium imbecillitatem, bis aut ter eadem die, & ſequentī die purgationem. Qua via omnes quibus hæc remedia adminiſtrata ſunt, feliciter evaſerunt, neque ullus deinceps interiit. Primi ægroti hac methodo curati hictoria fusè deſcripta reperitur capite primo ſect. 3. methodi noſtræ curandarum febrium.

## OBSERVATIO. XLIV.

*Colica ventriculi.*

MEnſe Aprili anni 1631. uxor D. Guillelmi Dortomanni, Patroni Monſpelienſis celeberrimi, ſubitò correpta eſt doloribus vehementiſſimis, ventriculi & hepatis regionem occupantibus, qui neque fomentis, neque purgatione ſedari potuerunt, ſed phlebotomiâ celebratâ ſatis largâ manu, è brachio ſiniſtro, ſtatim evanuerunt.

## OBSERVATIO XLV.

*Vomitus ſanguinis.*

PAulus Hilarius mercator Nemauſenſis vomitu ſanguinis, eòque copioſo afflictus fuerat, quatuor aut quinquies, intra ſex ſeptimanas, ad cùjus cohibitionem multa præſtita fuerant à Medicis ordinariis. Tandem ſymptomate redeunte & diutiùs perſeverante, ut æger in maximo vitæ diſcrimine verſari videretur, ad eū vocatus fui



die 2. menſis Maii anni 1631. Homo erat quinquagenarius, temperamento bilioſus, & in actionibus promptiſſimus, quique anno præterito Conſulatum exercens, maximis laboribus, tum animi, tum corporis ſeſe exagitaverat, unde bilis proventus major, quæ exuſtione ad atræ bilis naturam accedebat, & magnam ſanguini commotionem præbens ejuſdem foras eductionem produxerat, cui rei maximè conferre videbatur ejuſdem humoris acrimonia venis reſerandis aptiſſima; tum maxima ſanguinis tenuitas à ſeri multa copia eidem permixta. Cenſui hunc ſanguinem per anaſtomoſim effluere, quandoquidem eum maxima copia evomuerat in thrombos concretum. Attamen per dilucida intervalla nihil emittebat, ita ut per menſem integrum à primo inſultu nihil ſanguinis excreverit. Adde, quòd non ſolùm per vomitum, ſed etiam per ſeceſſum ſanguinem fundebat: imo verò primus paroxyſmus ab excretione ſanguinis per alvum inchoaverat, quod oſtendit venas meſaraïcas, ad inteſtina deſinentes, per anaſtomoſim fuiſſe apertas.

Die prædicta, quâ eum inviſi, ſanguinis eruptio à 24. horis cohibita fuerat, ea tamen denuò imminere videbatur, ut facilè apparebat ex inquietudine, ſiti, cardialgia, æſtu præcordiorum, capitis pulſatione & febre. Ideò cùm jam adveſperaſceret, julepus tantùm exhibitus eſt, ex aquis plantaginis & portulacæ cum ſale prunellæ, tota nocte non dormivit valdè anxius & inquietus.

Die 29. menſis Maii horis matutinis miſſus fuit ſanguis ex brachio ſiniſtro ad ℥. iv. tantùm, quia æger cardialgiâ ita afficiebatur, cum tantâ virium dejectione, ut ſe brevi expiraturum putaret. Sanguis fuit valdè rubicundus, & totus pene in ſerum converſus, à phlebotomia robuſtior factus eſt, & meliùs habuit. Tùm urinæ, quæ antea prorſus aquæ fuerant, coloratiores evaſerunt. Injecto poſt meridiem clyſtere detergente, ſanguis denuò miſſus eſt ad ℥. vii. priori perſimilis, unde æger meliùs habuit. julepi prædicti fuerunt iterati. Pro potu utebatur aqua ferrata cum ſyrupo cydoniorum & ſpiritu vitrioli. Juſculis, hordeatis & panatellis pulvis adſtringens immiſcebatur, tum etiam præſcripta eſt opiata roborans & adſtringens, ſumenda ſemel in die, circa veſperam. Hypochondriis fotus admovebatur, ex decocto portulacæ & plantaginis, aliorumque in oxycrato coctorum. Unguentum etiam refrigerans & adſtringens iiſdem partibus. Juſcula cum aqua ferrata parabantur. Nocte inſequente ſatis dormivit, ſed cum inſomniis turbulentis.

Die 30. ejuſdem menſis, urinæ coloratiores, habentes eneorema tenue: pulſus meliores. Supererant tantùm ſitis & pulſatio in capite, Mane exibitum eſt medicamentum ex rhab. pulv. ʒ. i. & trypheræ perſicæ ʒ. ii. quo quater aut quinquies dejecit bilioſa ſeroſa multa, unde meliùs habuit, & urinæ meliores, tota nocte dormivit.

Die ultimâ ejuſdem menſis manè bene habebat; ſed urinæ eneorematis expertes, ſitis permanebat, & pulſatio in capite, propinatus eſt julepus refrigerans & adſtringens ex decocto paratus. Urinæ ſenſim pallidiores evadebant, eneorematis expertes, ſitis augebatur, non obſtante potu acido. Circa veſperam, febris aucta eſt, æger valdè inquietus, & ſitibundus, tum ſe æſtum maximum in ventriculo percipere querebatur. Inde metus ingens mihi incuſſus eſt redeuntis denuò ſanguineæ vomitionis, cujus cauſa videbatur eſſe tranſlatio bilis ad illas partes, unde urinæ pallidiores. Cauſam procatarcticam hujus recurſus eſſe cenſui, vel juſculorum nimis coctorum crebiorem exhibitionem, vel fotuum ab imperito Pharmacopœi famulo nimis calidè admotionem, cùm frigidè admoveri debuiſſent. Hujus rei indicio fuit, quòd æger retulerit ſe à prima fotuum admotione caliditatem in hypochondriis percepiſſe. Ut igitur ſymptomata imminens præcaverem, miſſionem ſanguinis præſcripſi è cubito ſiniſtro ad ℥. viii. qui cum impetu effluit. Eodem tempore epithemata ex oxycrato hypochondrii ſubfrigidè admota, frictiones & ligaturæ celebratæ, clyſter injectus & julepus exhibitus, ex aqua portulacæ & papaveris rhœados, cum ſyrupo ejuſdem papaveris rhœados, & ſale prunellæ. Qui bus remediis intra duas horas liberatus eſt ab illo æſtu & ſiti. Noctis reliquum cum ſomno permodico peregit, manente perpetua capitis pulſatione.

Die primâ Junii, urinæ benè coloratæ, cum eneoremate apparuerunt. Exhibita eſt potio ex decocto foliorum cichorii, acetoſæ & portulacæ, cum tamarindorum ℥ ß. addendo ſyrupi granatorum ℥. i. rhabarbari pulverati ℈. i. bis purgatus eſt horis matutinis, & ſeroſi humoris copiam excrevit. Poſt ſecundam ſedem vomitu correptus eſt cum valido conatu, ac juſculum pauló ante aſſumptum rejecit cum pituita, nihil verò ſanguinis. Promeridianis horis bis aut ter dejecit billioſa & ſpumoſa, noctu mediocriter dormivit.

Die ſecunda Junii manè parùm turbatus apparebat in diſcurſu, ut verba rectè pronunciare non poſſet, nec ſenſu commodè expromere, quòd tamen ipſe perciebat dicebàtque ſe non habere mentem liberam. Pulſatio in capite continuò perſeverabat, ſumpſit prædictum medicamentum ex tamarindorum ℥. ß. & rhabarbari ℈. i. Cùm autem dicta mentis conturbatio perſeveraret, cucurbitulæ duæ admotæ ſunt ſcapulis; cum ſcarificatione; quibus ſanguis valde ſeroſus eductus eſt, & frontale commune admotum. Intra unam horam leve illud delirium omninò ceſſavit, diei decurſu quater aut quinquies alvus ſoluta eſt cum euphoria, nocte placidè dormivit, & inde multò meliùs habuit.

Die 3. Junii ſe optimè habere profeſſus eſt, & capitis pulſationem eſſe valdè imminutam. Sumpſit iterùm prædictum medicamentum, quo purgatus eſt, ut ſupra. Admovebantur quotidie epithemata cordi, fomenta hypochondriis ex oxycrato, tum ſumebat veſperi opiatam prædictam.

Die 4. Junii æger in eodem ſtatu conſiſtebat, ſumpſit manè opiatam prædictam, atque iterùm veſperi, & poſt meridiem ſyrupum corallorum. Sed quia in liene inſignis durities apparebat; admotus eſt fotus emolliens & aperiens, tùm etiam unguentum iiſdem viribus præditum.

Die 5. ſumpſit mane decoctum galli veteris cum herbis temperatis aperientibus, radice chinæ, & cremore tartari. Admotum eſt cauſticum tibiæ ſiniſtræ, fotus & inunctio lienis continuata. Jam remedia ſanguinem cohibentia ſenſim omittebantur, & ad ea tranſibamus quæ lienis obſtructioni, & humorī melancholico magis erant idonea. Tum cœpit uti ſolidis alimentis, cum tantillo vini craſſioris, cùm à febre iminutus eſſet, alvi excrementa, & urinæ meliùs concoctæ, ſomnus ferè aſſiduus, tumor in liene ſatis inſignis apparebat ideò præſcriptum eſt decoctum galli prædictum ad 12. dies, addendo tertio quoque die ſennæ ʒ. ii. & continuatio fœtus & linimenti: emollientis & aperientis per idem ſpatium, & poſt 12. illos dies balneum, deinde aquas Meynenſes cum iteratione balnei ſemel in ſeptimana. Ac demum ſyrupum magiſtralem ex ſuccis, cum opiata deobſtruente.

Die 6. Junii, ſumpſit juſculum cum ſennæ ʒ. ii. eòque ritè purgatus eſt.

Die 7. diſceſſi & uſu prædictorum remediorum, præcipue ſyrupi magiſtralis, longo tempore continuati, probè convaluit.

## OBSERVATIO XLVI.

*Fluor Uterinus.*

ILluſtris quædam religioſa, propter hepatis & renum calidam intemperiem, initio menſis Auguſti, anni 1630. correpta eſt fluore admodum copioſo & moleſto, à quo præpoſterè curata à Chirurgo qui vehementia purgantia ei exhibuerat, affectus ad ſequentem hyemem productus eſt, nec tunc temporis ceſſavit; ſed tantùm imminutus eſt, & ægra pallida & decolor permanſit. Vere autem ſequente, affectus paulatim in deterius vergebat, uſque ad æſtatis initium quo tempore inappetentia & febricula laborabat, quibus interdum tuſſis accedebat, ut metus eſſet, ne in tabem incideret.

Et primùm præscripsi leve catharticum ex senna & rhab. postea phlebotomiam. Ac consequenter ptisanam laxantem per quatuor dies. Postea balneum tepidum ad hepatis & renum ardorem temperandum, per biduum sequens.

A balneo correpta est alvi fluxu, à quo bene habere videbatur primis diebus: posteà tamen ab eo vires infirmiores evadebant, febris interdum aderat, & ventriculus inappetentia laborabat. Jussi ut per quinque vel sex dies sumeret mane rhab. pulv. ℈. i. cum sympo de absint. pontico, ad boli formam redactum, hora una ante prandium. Prima die alvus multùm & frequenter dejecit; Secunda, alvi fluxus omninò cohibitus, & ventriculus valdè confirmatus, febricula disparuit, meliùs colorata in dies apparebat; sed inappetentia perseverabat. Jussi ut rhabarbari usum continuaret adhuc per 12. dies, sed non ampliùs cum syrupo, sed cum terebinthinæ ʒ. i. in bolum redactum, ad fluorem uteri melius compescendum. Et sic ab omnibus prædictis affectibus liberata est.

---

## OBSERVATIO XLVII.

*Febris continua & maligna.*

Die ultimâ mensis Januarii anni 1629. Reverendissimus Episcopus Nemausensis, annum agens quinquagesimum, laborare cæpit febre maligna, quæ singulis diebus exacerbationes habebat, ab hora undecima matutina, ad sextam pomeridianam, nauseam & singultum per intervalla patiebatur, urinæ rubræ & turbidæ, excrementa alvi liquida, biliosa, & pauca, vigiliæ perpetuæ usque ad septimam diem. Cùm in villula quadam prope castra regia ægrotare cœpisset; statim sese contulit Bellicolam, ubi secunda die morbi à duobus Medicis sanguinis missio fuit celebrata, eductùsque sanguis valde corruptus, idque præmisso clystere.

Tertia die fuit iterata venæ sectio, & sanguis priori similis eductus. Interim julepi refrigerantes & venenatam qualitatem oppugnantes fuerunt usurpati. Eadem die sudor apparuit levis, sine præcedente rigore aut horrore, sed nausea ante sudorem vehementiùs urgebat. Quartâ, quintâ, & sextâ similis sudor rediit, sine ulla febris remissione.

Circa finem quintæ, stillæ sanguinis ex naribus prodierunt. Ego verò ad illum vocatus sum die sextâ, qua febris vehemens apparuit, cum pulsu magno & frequenti, siti, jactatione, & aliis symptomatibus. Eadem die sanguinis missio iterata est ad ℥. viii.

Circa initium septimi, rigore correptus est per horam integram. Hunc sequuta est nausea satis gravis per horam alteram, tandem sudor copiosè erupit, tota ferè die perseverans, ut septies lintea mutanda fuerint. A sudore febris omninò sedata, & urinæ, quæ antea rubræ & crassæ fuerant, luteæ & laudabiles evaserunt.

Die octavâ & nona, alvi fluxu moderato excreta fuit materia biliosa & pituitosa, quo pristinæ sanitati restitutus esse videbatur.

Die decimâ, translatus fuit Nemausum, propter Bellicolæ insalubritatem, & pestem incipientem.

Duodecimâ, purgatus est medicamento ex senna, rheo, manna, & syrupo rosaceo.

Decimâ tertiâ, solidioribus alimentis uti cœpit parva quantitate; & decima quintâ, vino valde diluto. Eadem die lecto egressus est: & in mensa prandium assumpsit ut perfectæ valetudini restitutus videretur.

Nihilominus recidivam passus eadem 15. die, circa mediam noctem, cum nausea frequenti, qua pituitosa & pauca rejiciebat.

Circa initium decimæ sextæ diei, injecto clystere, secta fuit vena, & sanguis eductus valdè corruptus. Julepi ex refrigerantibus, aperientibus, & alexipharmacis parati, epithemata; inunctiones ex oleo scorpionum Matthioli, & confectio de hyacintho in jusculis præscripta.

Decimâ septimâ iteratus clyster, & iterata phlebotomia. Sanguis priori similis. Lapis bezoardicus in julepis, & bezoardicum minerale interdum in jusculis usurpatum. Ad nauseam compescendam sal absinthii bis fuit exhibitum, non sine fructu. Fomenta roborantia ventriculo admota. Inunctio ex oleo nucis moschatæ, & cydoniorum eidem parti. Julepo semel atque iterum aqua theriacalis fuit commixta, cùm magna suspicio esset luis pestiferæ, huic morbo admixtæ, propter nauseas, & lipothymias frequentes; spiritus vitrioli in potu ordinario.

Decimâ octava, rigore correptus est, quem excepit sudor per quatuor aut quinque horas perseverans, sed exigua quantitate effluens cum dysphoria & inquietudine, tum etiam nausea, & vomitu frequenti.

Postea ad nauseam perseverantem exhibita ex salis absynthii ʒ. i. in vino dissoluta, quæ feliciter operata est, & rarissimo postea vomitu afflictus est. Paucis post horis rigore iterùm correptus, deinde bis alvum deposuit satis copiosè, ac tandem sudor emanavit, quem diù ferre non poterat, propter inquietudines, isque lentè ferebatur; sed per multas horas perseveravit. Ad motum illum adjuvandum semel exhibitus fuit lapis bezoardicus, cum jusculo, & cum altero jusculo post aliquot horas bezoar solare, quo sudor copiosissimus effusus est cum facili tolerantia, & inde febris maximè imminuta est.

Decimâ nonâ, febris multò remissior, injecto clystere laxante, cum aquæ benedictæ ℥. iii. alvum quinquies deposuit, totius diei curriculo, & multam bilem excrevit cum pituita mixtam. Nocte placidè dormivit, urinæ benè coloratæ cum hypostasi tenui. Medicamentis roborantibus vires reficiebantur.

Vigesimâ & vigesimâ prima, omnia eadem: semel aut bis in die alvo dejiciebat materiam satis crassam.

Vigesima secunda purgatus est medicamento superiori simili; & pluries dejecit biliosa atque pituitosa, nec non per vomitum excrevit pituitam crassam cum exigua bile; postea placidè dormivit tota nocte, tum etiam die sequenti, quæ erat 23. tùmque febris omninò expers fuit; & urinæ meliùs coctæ apparuerunt.

Ad reliquias humorum deturbandas 24. die sumpsit jusculum aperiens, eoque die 26. incoximus sennæ ʒ. ß. cum correctivis, quo quater purgatus est, indèque auctus ciborum appetitus cum siti nulla, ac continuatis jusculis aperientibus per aliquot dies, pristinæ sanitati restitutus est.

---

## OBSERVATIO XLVIII.

*Inflammatio & abscessus renum, Hæmorrhagia, febris maligna, cum gravibus symptomatibus.*

Die 27. mensis Martii, anni 1629. vocatus sum ad Reverendissimum Episcopum Lodevens. quinquagenarium, qui antea febre maligna laboraverat, ejusque duas passus erat recidivas, ab iisque liberatus multis crisibus, præcipuè per hæmorrhagias copiosissimas, & remediis quàmplurimis, à duobus Medicis Lodevensibus mecum præscriptis. Cùm multis diebus omninò convaluisse videretur; die 17. Martii circa horam duodecimam ægrotare cœpit, ac sequenti, subitò correptus est dolore acuto & fixo circa renem dextrum, quem sequuta sunt hæc symptomata, vomitus frequens, singultus, urinæ turbidæ, rubræ aliquando & aquosæ, interdum cum arenulis partim rubris, partim verò albis, interdum etiam conquestus est de cruris dextri stupore. Die 22. febris supervenit, quam exceperunt diebus sequentibus horrores, bis aut ter in die invadentes; eosque sequebatur febris exacerbatio per duas vel tres horas.

Cùm igitur accessissem die 27. morbi, unà cum prædictis Medicis suspicati fuimus in communi consilio, calculum latitare in rene dextro, & à dolore excitatam esse inflammationem in eadem parte. Quia verò dolor tunc ferè nullus apparebat; existimavimus inflammationem jam ad suppurationem fuisse progressam. Decretum fuit, mittendum esse sanguinem primum ex brachio dextro, postea ex malleolo ejusdem regionis, clysteres mollientes & refrigerantes frequenter injiciendos, julepos, & emulsiones lenientes imperandas, Epithemata, fomenta, linimenta, & cataplasmata præscribenda. Incœpimus à venæ sectione, quæ celebrata fuit die prædicta 27. hora secunda vespertina ad ℥. viii. Circa vesperam oborta est hæmorrhagia, quæ per quatuor horas perseverans, sanguinis ferè ℔ ii. æquavit, adhuc affatim fluebat & vires concidebant. Igitur cogitandum fuit de cohibenda hæmorrhagia, & præscripta fuit venæ sectio revellens in brachio dextro, sal prunellæ in aqua frigida dissolutum frontale adstrigens, acetum in aurem instillandum, succus urticæ sumendus, cucurbitula regioni hepatis admovenda, linteum aceto madefactum, quo cervix erat volvenda, & ligaturæ extremorum quibus nihil proficientibus æger se alvum deponere velle dixit, nec potuit cogi, ut in lecto dejiceret. Præmonuimus, si lecto exsurgeret cum tanta exsolutione virium, fore ut in syncopem rueret: attamen eam syncopem cohibendo sanguini fore perutilem. Ita ferè successit, nam postquam surrexisset, animi deliquium passus est, à quo statim excitatus est vino exhibito, & aqua frigida in faciem projecta, postea copiosè dejecit, & postquam in lectum delatus fuisset; sanguis multò minore impetu fluebat. Postquam verò paululùm quievisset; exhibitum est sal prunellæ ad ʒ. i. ß. in aqua frigida dissolutum; quo assumpto, statim sanguinis fluxus omnino fuit cohibitus, nec aliis remediis opus fuit.



Die sequenti, quæ erat 18. Martii, siti ingenti premebatur, & pustulæ quædam dolentes, ex sanguine adusto genitæ, circa frontem, genas, labia, linguam, & in volis manuum obortæ sunt, dolor veró renum nullus apparebat: sed ingens alimentorum aversio, ut jusculum omninò renueret, multò magis julepos & emulsiones. Attamen tota fere die dormivit per intervalla, & per alvum bis dejecit biliosa & valde fœtida. Urina erat decolor, tenuis, & sine sedimento, cum arenulis in fundo matulæ, In potu mane exhibuimus salis perlarum ʒ. ß. cum aqua cocta, & sitis plurimùm contemperata est. Post meridiem, atque iterum vesperi, spiritus vitrioli gutt. 12. cum ℥. i. syrupi capillorum ven. & aqua coctâ propinatæ sunt, à quibus etiam sitis & febris plurimùm sedata. Inunctio frequenter fuit celebrata regioni lumborum, ex unguento populeo & refrigerante Galeni, cum oleo rosaceo. Lac amygdalarum dulcium jusculis miscebatur ad cochlearia tria vel quatuor. Nocte sequenti satis quietè etiam dormivit, sese per vices expergefaciens cum planctu luctuoso, ut solebat diebus præcedentibus.

Die 29. conquestus est mane de dolore renis dextri, sed parum vehementi, non poterat tamen supra latus dextrum decumbere. Urinæ tenues & pallidæ, cum arenulis partim rubris, partim albis: pustulæ oris inunctæ sunt pomata recenti, tantillo salis prunellæ admixto. Præscriptum fuit fomentum & cataplasma emolliens & anodynum, renibus admovendum; tum etiam julepus ex decocto herbarum refrigerantium, cum semine lactucæ & papaveris albi, summit. malv. flor. violar. & buglossi.

Circa horam quartam promeridianam, levi horrore correptus est: quem excepit febris intensior, ad aliquot horas perseverans. Hora decima propinatus est julepus ad ℥. viii. totâ nocte parùm dormivit.

Die 30. horâ tertiâ matutinâ, rigore vehementi afflictus est per horam dimidiam, postea febris adaucta, oris & faucium ulcera graviora & magis dolentia, quibus demulcendis diamorum usurpatum est. Sitis ingens, alvi excrementa liquida, & valdè foetida. Post duas horas, sumpto jusculo, sudor erupit copiosus in capite & cervice, cum madore tantùm in reliquis partibus, in cujus medio alvus iterum soluta est, & usque ad horam octavam quinquies dejecit, urinæ magis coctæ coloratiores apparuerunt, exiguam hypostasin habentes: febris etiam imminuta; sed vires admodum fractæ ex alvi fluxu. Circa horam quartam sumpsit julepum cum spiritus sulphuris guttis viginti. Quantitas autem julepi perpetuò fuit ℥. viii. iterum dormivit usque ad horam sextam, & experrectus dixit se à julepo plurimùm fuisse adjutum, & refrigerationem percepisse in toto corpore, febris equidem remissior apparebat. Assumpto jusculo refrigerante, conquestus est de dolore in palato; quod inspicientes, ulceratum invenimus ex ardore febris prægressæ. Ad hoc malum demulcendum usus est decocto mororum conditorum: postea sequens gargarisma præscripsimus.

♃. Aquar. plantag. & matrisylv. ana ℥. iv. aquæ rosar. ℥. ii. aluminis crudi ʒ. ii. post levem ebullitionem dissolve diamor. & mellis rosac. ana ℥. i. fiat gargarisma. Præcepimus etiam ut palatum melle rosaceo frequenter inungeretur ex penicillo: colluebat etiam os frequenter ptisana potus ordinarii; quæ ex hordeo & liquiritia confectat erat.

Ab eo etiam tempore satis placidè quievit usque ad mediam noctem, quâ rigore iterum correptus est, ad duas horas perducto: postea febris aucta, quæ sequenti die, quæ erat ultima mensis Martii, circa horam octavam multò remissior apparuit; urinæ semper tenues & valdè crudæ. Pomeridianis horis febris multò remissior, & in universum meliùs habere visus est, quàm diebus præteritis. Alvus totâ die ter dejecit liquida & biliosa, julepi bis in die iterabantur, ephitemata frequenter admovebantur.

In sequenti verò nocte, circa, illud tempus, quo rigor accidere consueverat, anxietate gravi, & inquietudine molestissima vexatus est, cum alvi fluxu partim bilioso, partim pituitoso, frequenti, sed pauco. Totâ nocte vigilavit, neque in lecto subsistere poterat. Ut igitur motum illum naturæ, qui difficile ac laboriosè fiebat, juvaremus, ipsi exhibuimus medicamentum purgans primo die Aprilis, hora tertia matutina. Interim ulcera palati & oris erant molestissima, & fœtorem cadaverosum referebant: urinæ continuò tenues & decolores nos valdè terrebant: inquietudines circa horam nonam remissæ sunt, & purgatus fuit quinquies totâ die. Circa vesperam multò melius habuit, sed urinæ perpetuò albæ & crudæ; ulcera oris perpetuò molesta, pustulæ labia & mentum occupantes, imò & partem genæ dextræ in fœdam crustam degeneraverant ut fit in variolis mul is, simul junctis. In media etiam crurum parte interiori obortæ sunt pustulæ, variolis consimiles, inter se distinctæ & in unaquaque tibia manus magnitudinem æquantes maximæ malignitatis & adustionis testes.

Die 2. Aprilis, hora prima post mediam noctem, accessio iterum rediit, cum horrore levissimo, quem sequutus est calor auctus cum inquietudine, præcedenti multò minore. Circa finem accessionis iterum exhibitum fuit medicamentum purgans, dejecitque bilem subviridem, cum pituita copiosa. Post meridiem cessavit purgatio, & febri omninò expers fuit, seque appetentiam ad solidiores cibos percipere aiebat. Crustæ ulcerosæ menti & genarum fœtorem quendam exhalabant.

Die 3. Aprilis; post mediam noctem paroxysmus febris tertianæ duplicis iterum reversus est eadem hora, priori consimilis. Urinæ coloratiores apparuerunt, fœtor satis insignis in ulceribus menti & genarum. Decretum fuit reliquias materiæ morbificæ præparare ad ulteriorem purgationem, remediis internis & externis. Interna fuerunt julepi aperientes & refrigerantes, externa verò, fomentum emolliens, aperiens & humectans, super hypochondria, præcipuè regionem hepatis, in qua tensio quædam apparebat, tum etiam linimentum iisdem viribus præditum. Ante meridiem febris imminuta est; sed non prorsus intermisit. Urinæ laudabiles cum hypostasi parva apparuerunt. A meridie ad sextam horam vespertinam bis dejecit liquida & subflava, ulceribus menti & genarum admotum est unguentum ex te-

terebinthinâ, vitellis ovorum, & melle roſaceo. Hora ſeptima veſpertina rediit acceſſio cum rigore, qui ad dimidiam horam extenſus eſt, poſtea calor auctus ad mediam noctem perſeveravit, & duplici ſudore, eòque copioſo ſolutus eſt Poſtea ἀπύρετος evaſit, fœtor maxillarum uſu unguenti prædicti intra duodecim horas ſublatus eſt, & ulcera pus album & craſſum emittere cœperunt. In acceſſione exhibitus fuit, pro potu ſyrupus violaceus, cum priſana & ſpiritu ſulphuris.

Die 4. Apr, cùm eſſet febris expers, matutinis horis prædicta remedia iterata ſunt; & toto die febris expers apparuit. Hora ſexta veſpertina iterum reddit acceſſio cum rigore, & præcedente longior fuit.

Die 5. Apr. præmiſſo clyſtere, ſanguis detractus eſt, ad humorum fervorem & putredinem inhibendam, quæ duo paroxyſmi incrementum peperiſſe videbantur. Circa horam quintam veſpertinam exhibitum eſt febrile Crollii ex ſale abſinthii ſpiritu ſulphuris, & aqua cichorii. Cùm jam æger frigus extremorum perciperet, poſteà plus ſolito contectus eſt, linteis calidis membra munita, ſicque dilatum eſt principium acceſſionis ad horam ſeptimam, rigòrque per horam perſeveravit. Poſteà vi medicamenti prædicti evomuit pituitam & bilem ſatis magna copia, deinde calor erat mitis, & ſine inquietudine, ſaltem inſigni.

Die 6. Apr. ab exitu paroxyſmi, conquerebatur æger de calore igneo in ventriculo, qui per intervalla ſæviebat. Cõquerebatur æger etiã de dolore in ſiniſtro hypochondrio: quem cùm explorare voluiſſem non potuit ferre manus contactum, & tenſio manifeſta apparebat. Urinæ à triduo integro nullæ colligebantur, ſed quia æger dejicere ſolebat ter aut quater de die, cenſuimus cum dejectionibus urinas etiam profundi. Quia tamen præter dejectiones prædictas continua ferè aderat deſidendi cupiditas, magna nobis ſuſpicio aderat, ne gravis quædam affectio in renibus latitaret, præſertim cùm ſingultus frequenter ægrotantem urgeret. Tandem, circa horam ſecundam, emiſit in matulam verum pus, album, læve & æquale, minimè fœtidum, ad ℥. iii. cum urina pauciſſima. Hinc certiſſimè apparuit, factum eſſe abſceſſum in renibus, qui intus retentus ſymptomata graviora afferebat. Imò verò æger totâ die dormivit, & uſque ad mediam noctem febris remiſſiſſima fuit. Ignea caliditas per intervalla ventriculum affligebat, & ſingultus per vices urgebat. Nocte concubia dolor & tumor hypocondrii ſiniſtri valdè immunuti ſunt, ut ſe contrectari pateretur: aliquid puris iterum per urinam excrevit, ſed tantùm ad ℥. ß. bis aut ter per alvum excrevit materiam bilioſam, cui exiſtimavimus materiam purulentam eſſe permixtam, quamvis illud certò non appareret. Poſt mediam noctem rediit acceſſio, quæ non verè acceſſio dicenda eſt, ſed potiùs exacerbatio: non contigit enim cum horrore aut rigore, neque cum febre intenſiſſima, ſed potiùs cum inquietudine, & languore.

Die ſeptimâ Aprilis, mane ante lucem urinam reddidit, quæ vix Unciæ unius quantitatem exæquabat, in cujus fundo tantillum puris ſubſidebat. Circa horam ſeptimam alvus ſoluta eſt parva quantitate, & dejectionis medietas purulenta erat: Hinc conjicere licuit abſceſſum in capacitatem abdominis fuiſſe apertum, & per inteſtina expurgari, ſed propter admixtionem aliorum excrementorum, quando copioſa eſt dejectio, non apparere. Conjecimus etiam, urinam cum pure & fæcibus effundi in inteſtina, aut non attrahi à renibus, quia nihil aut perexiguum mingebat, nullùmque in veſica, ejùſque meatibus vitium apparebat. Adde quod dejectiones eſſent copioſiſſimæ, quæ niſi clyſtere frequenti prolicerentur, æger multo deteriùs habebat, & hac die, cùm inquietus ad deſperationem propemodum fuiſſet, uſque ad meridiem; poſt ejectum clyſterem, quo bis purgatus eſt, placide habuit. Calor intenſus in regione ventriculi perſeverat, & quod mirum eſt, nulla urgetur ſiti, julepi uſurpantur refrigerantes & lenientes, tum etiam emulſiones. Interdum juſculis lac amygdalarum dulcium permiſcetur. Pro potu utitur decocto hordei & liquiritiæ cum ſyrupo violaceo: interea vires in dies languent, & pulſus evadit infirmior. Circa horam quintam veſpertinam, ſatis copioſam urinam reddidit ſine moleſtia, in cujus fundo tantillum puris reſidebat. Optimè quievit, & horâ octavâ iterum minxit, cum minori puris quantitate, & pulſus multo melior apparuit. Totâ nocte placide quievit, ter copioſè minxit cum pure perpetuò in fundo matulæ reſidente: & febris exacerbatio perexigua ac breviſſima fuit.

Die octavâ Aprilis, h ſummo manè julepus fuit exhibitus, poſt horam clyſter injectus, quo bis copioſe dejecit. In juſculo diſſolvebatur pulvis ex ſeminibus frigidis cum ſaccharo; nunc lac amygdalarum dulcium, nunc decoquebantur herbæ refrigerantes, & parum detergentes. Pro lumborum regio unguento refrigerante inungebatur. Pro potu decocto hordei, graminis, & liquiritiæ utebatur, quæ omnia detergendo ulceri, in renibus jam contracto, & reliquiis inflammationis earumdem partium temperandis deſtinata fuerant. Totâ die multo meliùs habuit, ac febris propemodum expers fuit. Hora ſextâ veſpertina acceſſio rediit, cum horrore levi tota fere nocte perſeverans; ſed non admodum vehemens. Urinæ purulentæ, dolor hæmorrhoidum.

Die 9. purgatus eſt blando medicamento ex ſennâ, rheo, mannâ. Satis bene habuit; ſed magna juſculorum averſio, & difficultas deglutiendi: febris perexigua, ſed vires infirmæ. Pondus veluti quoddam circa veſperam ſentiebat in fundo ſtomachi, ſingultus frequens, qualis toto morbi decurſu. Nocte nullam habuit acceſſionem aut exacerbationem; ſed tantùm ardorem in ore, qui eum vigilare, & os frequenter abluere coëgit. In labiis ſiccitas & aduſtio apparebat, tamen nulla ſitis.

Die 10. aderant oris ſiccitas, alvi fluxus, febris exigua, pulſus languidus, excrementa alvi male olentia, & quoties dejiciebat, quendam tetrum odorem in ore percipiebat. Urinæ crudæ cum pauciſſimo pure, nocte meliùs habuit, non rediit acceſſio, ſed levis tantum exacerbatio, quater dejecit bilioſa, urinæ copioſæ, crudæ cum exiguo pure.

Die 11. manè melius habebat, nihil moleſtum erat; præter ingentem laſſitudinem: alvi fluxus perſeverat, urinæ eædem. Poſt meridiem adhuc meliùs, & ſine laſſitudine, ſi ciborum appetentia, & omninò convaluiſſe videbatur, ſi urinæ meliores extitiſſent; nocte inquietudo levis, vigiliæ, & febris paulo intenſior, alvum ſemel tantum depoſuit.

Die 12. Febricula perſeverat cum exigua laſſitudine, circa veſperam febris expers, uſque ad decimam horam, in qua febris exacerbatio redit, ſed levior, & minus moleſta. Alvum non depoſuit, urinæ ut ſuprà.

Die decima tertia, exigua febris perſeverat, meliùs tamen habuit.

Die 14. purgatus eſt prædicto medicamento, ſed moleſta oris ſiccitate afflictus, frequenter os colluere coactus eſt, febris luenta perſeverat.

Die 15. cibos ſolidos comedere cœpit cum appetentia, urinæ coloratiores, ſed purulentam continuò ſubſidentiam habentes, febris lenta perſeverat.

Die 16. manè bene habuit, hæmorrhagia rediit, venæ ſectione parca ſedata eſt, ter dejecit tota die, injecto clyſtere, urinæ eædem, febris eadem.

Die 17. cibos ſumpſit cum appetentia, febris minor, ſemel tantum dejecit excrementa ſolidiora, urinæ eædem, noctu quievit parum, ſine exacerbatione febrili.

Die 18. meliùs habuit, cibos ſumpſit cum majori appetentia, hirudo admota eſt hæmorrhoidi adhuc tumenti, ad revellendam hæmorrhagiam narium, quæ inſtare videbatur. Multum ſanguinis effluxit cum humore ſeroſo, & nocte ſequenti meliùs dormivit.

Die 19. ciborum appetentia, febris exigua pomeridianis horis, urinæ pallidæ & tenues, nullam ſubſidentiam habentes, & puris expertes.

Die 20. Omnia ſimilia diei præcedenti.

Die 21. diſceſſi, poſtea ſenſim convaluit, & intra paucos dies integræ ſanitati reſtitutus eſt, uſu potiſſimum ſeri lactis.



## OBSERVATIO XLIX.

### *Rheumatica affectio.*

Vir nobilis quinquagenarius, bilioſo temperamento præditus, cùm per longum tempus multos in victu errores commiſiſſet: præſertim in comeſſationibus, & exercitiis immodicis, ac intempeſtivis, jam à duobus annis cruciari cæpit variis doloribus, nunc brachia & manus, nunc pedes & tibias, aliàſque partes affligentibus, iiſque errantibus, nec diu in una & eadem parte conſiſtentibus, ita ut hodie manus dextra, cras ſiniſtra afficeretur, poſtea verò dolor manus deſerit, & ad pedes devolvitur. Ceſſante autem dolore in partibus ſumma in iis imbecillitas relinquitur, ut æger per plures dies decumbere cogatur. Nec articulos tantum hujuſmodi dolores affligunt; ſed etiam alias partes: interdum enim caput dolore afficitur, aliàs dentes & maxillæ dolitant, aliàs etiam hypochondria; ita ut nulla ferè corporis pars doloribus immunis videatur. In principio morbi longiora erant dolorum intervalla, ita ut poſtquam per 15. aut 20. dies afflictus fuiſſet; per menſem unum aut alterum à doloribus immunis eſſet. Nunc verò breviora multò ſunt dolorum intervalla; & vix per octiduum integra fruitur valetudine. Febricula interdum laborat, præcipuè doloribus accedentibus, & ad ſummam maciem, totiùſque corporis debillitatem perductus eſt. Multa remedia à præſentibus Medicis uſurpata ſunt; ad contumacem iſtum affectum oppugnandum, præcipue vacuantia per intervalla uſurpata, phlebotomia ſcilicet, & purgatio, ſed omnia incaſſum; ideo Medicos Monſpelienſes conſulere voluit, à quibus ſequentia præſcripta ſunt.

Ex hiſtoria ſymptomatum, quibus Nobiliſſimus ægrotans jamdiu conflictatus eſt, conjicere licet eum illo morbo laborare, qui Rheumatica affectio nominatur, quod equidem nomen non juxta vulgarem & communem ſignificationem uſurpatum volumus, qua omnes ii affectus enunciari ſolent, in quibus à capite in aliquam partem aliquid tranſmittitur, ut de catarrhis vulgariter fertur; Sed propriè & peculiariter juxta doctrinam Hippocratis lib. de locis in homine, & Galeni 1. de febrium diff. & 2. de compoſ. med. ſecundùm genera, rheumaticum affectum nominamus illum, qui ex totius corporis habituali intemperie ducit originem. Ille autem graphicè depingitur à Gal. 1. febrium cap. 7. his verbis: hujuſmodi quapiam ratione provenire ſcito rheumaticos nominatos affectus toto videlicet corpore infirmo, principibus verò illius partibus, paululùm licèt inſit ſanguinis, gravari tamen ſolitis cùmque ad carneas cutis partes protrudentibus. Hæc Galenus. Unde legitimam rheumaticæ affectionis rationem in eo ſitam eſſe conſtat, quòd corpus univerſum ea impotentiâ adeò habitualiter ſit affectum, ut ubi principem ejus partem aliquo ſanguine gravari contigerit, licèt non ſit in copia plurimùm excedens, ad carnoſas partes ſub cute, & in ipſam protinus tranſmittat, & hinc in articulos facilè delabitur. Illam veró principem partem quæ in hoc affectu maximé læditur, jecur eſſe ſtatuimus; quod alimentum, non ſatis nutritioni conveniens, propter adſcititiam quandam imbecillitatem generans, totum corpus pari imbecillitate, & maximâ moleſtiâ ſolet afficere. Hujuſmodi autem imbecillitas ex intemperie quadam facta ducit originem: quæ ut accuratius inveſtigari queat, in memoriam revocandum eſt, quatuor modis innatum partium temperamentum alterari poſſe. Primò defectu innati caloris, & humidi primigenii. Secundò, per intenſionem alicujus qualitatis ex quatuor, in quibus conſiſtere fertur temperamentum. Tertò, ex vitioſa malignâ aut venenatâ qualitate, in partem introductâ. Quartò, cùm ſpiritus vitalis obtunditur, diſſipatur, diſtrahitur, aut pravè corrumpitur. In noſtro autem laborante, ſecunda in primis cauſa accuſanda eſt, aucta nimirum caliditas hepatis, & præternaturalis facta, unde concoctio ipſius partis depravatur, ſanguiſque ſeroſus, fervidus, & nutritioni ineptus redditur, eàque ratione ad varias partes diſtrahitur, eaſque partim acrimonia ſua vellicat, varioſque dolores efficit, partim in flatus convertitur, aliaſque ſymptomata producit, donec tandem portio illius ſeroſa & flatuoſa per inſenſibilem tranſpirationem, aut urinam excludatur.

Hujus affectus curationem nondum aſſequi potuerunt præſtantiſſimi Medici, duplici de cauſa. Primò, quia (ut antea dictum eſt) intemperies, rheumaticam illam affectionem propriè dictam & legitimam generans, habitualis eſt, & facta; atque adeo difficillimè mutabilis. Secundò, quia non videntur præceptum illud obſervaſſe; à Galeno propoſitum in hujus morbi curatione 1. febrium c. 6. quod ſic habet. Meritò ergo his curandis ſcopus eſt, non evacuatio, ſed totius corporis roboratio. Quæ quidem ita intelligenda ſunt: non, quòd nulla omnino competat evacuatio idem enim Galenus ante hujus affectus curationem orditur à miſſione ſanguinis, ac ſi excrementa pravam etiam qualitatem habuerint, unam adhibet purgationem) ſed quòd magis & frequentiùs roborantibus, minùs verò & perciùs evacuantibus agendum ſit.

Cum igitur intemperies calidior, ex inſignibus maximiſque vitæ erroribus, in hepate potiſſimum contracta, ſui ipſius, totiùſque corporis imbecillitatem pariat; adverſus eam omni arte colluctandum eſt, iis remediis, quæ dictam intemperiem oppugnent, ſimùlque ſpecifica proprietate hepar roborent ac reficiant. Et quia temperies illa habitualis eſt, longiſſimo indiget remediorum uſu.

Primò igitur inter omnia remedia, quæ hactenus ars invenire potuit, ad hepar præcalidum refrigerandum atque roborandum, primas obtinet tinctura corallorum; cujus cochlearis duo æger ſumere poterit ſingulis diebus manè, duabus horis ante paſtum, illius præparatio talis eſt.

℞. Coralli rubri craſſiuſculè triti ℥. vj. reponantur in vaſe vitreo rotundo; (quod matracium vulgo nominant,) iiſque affundatur ſuccus limonum, ut ſupra materiam quatuor digitis emineat in penuria ſucci limonum ſubſtitui poterit ſuccus berberis,) vaſe bene clauſo, ponantur in balneo Mariæ per quatuor aut quinque dies continuos, & tincturam ſepara à fæce, & in alio vaſe ſerva ad uſum dictum.

Guſtui gratior fiet tinctura, ſi cum ſacchari candi pari quantitate reducatur in ſyrupum; ſed multo inefficacior evadet; at meliùs addetur ſaccharum cuilibet doſi, exhibitionis tempore.

Ad hunc eundem uſum valde commendatur conſerva ex fructu cynorrhodi ſeu roſæ caninæ confecta: ſcilicet fructus illos maturos mundando à ſeminibus, deinde coquendo in aqua, ac trajiciendo per ſetaceum, tandémque recoquendo cum ſaccharo ad opiatæ conſiſtentiam. Modus autem faciendi conſimilis eſt ei, quo cydoniatum parari conſuevit.

Hujus autem conſervæ ſumere poterit ſingulis diebus ad nucis magnitudinem, manè aut veſperi, & ſub introitu lecti uti poterit electuario ſequenti.

℞. Electuarii triaſantali quadruplicato rheo in tabellas redacti Uncias 4. Capiat tabellam unam ponderis Unciarum duarum, ſurperbibendo parum aquæ potus ordinarii.

Tinctura etiam roſarum ad uſum prædictum erit utiliſſima, quæ in ſequentem modum componitur.

Recipe roſarum rubrarum ſiccarum Unciam j. aquæ tepidæ libras iii. ſpiritus ſulphuris aut vitrioli Drachmam ſemis, infundantur per horas ſex; colaturæ adde ſacchari albi libram ſemis: capiat cyathum unum horâ commodâ.

Hæc quatuor remedia in uſu continuo ita habenda ſunt, ut mane alterutrum ſumatur, horis duabus ante paſtum, veſperi verò alterum, ſub introitu lecti: poſtridie verò alia duo iiſdem horis, ita frequenter remedia immutando, ne natura nimium iiſdem aſſueſcat. Quando verò omnia ſimul habere non poterit

terit, duobus aut tribus ordine prædicto utetur, imò verò circa initium ter in die: si lubet, dicta remedia usurpare poterit: scilicet manè, vesperi, & horis duabus ante cœnam.

. Tinctura rosarum omni etiam horâ usurpari poterit tempore sitis, extra pastum, tum etiam statim post aliorum remediorum usum.

Inter roborantia remedia convenientissima est ambra cineritia, quæ spiritus & calorem nativum mirè reficit. Neque tantopere calefacit ut vulgò creditur: estque veluti balsamum humidi radicalis, ejus igitur g. viii. vel x. sumere poterit, per vices, cum tinctura coralliorum vel jusculo communi aut in ovo sorbili.

Quia verò partium præcipuarum intemperies & imbecillitas excrementorum proventum solet efficere, ideo blandis purgationibus, ut antea dictum est, per vices expurganda sunt, quod sit syrupo magist rali ex succis composito, qui magis alterando & roborando hepar, quàm purgando præstabit.

℞. Succorum recenter expressorum, & per residentiam depuratorum, ex foliis endiviæ, cichorii, acetosæ, fumariæ, lupulorum, agrim. & buglossi ℔. iii. succi pomorum redolentium recenter expressi ℔. ß. sennæ mundatæ. ℥. vi. epithymi ℥. ii. agarici recenter trochiscati ℥. i. macis, & caryophillor. an. ʒ. i. infundantur & decoquantur, ut artis est, donec colaturæ supersint quart. v. in quibus dissolve rhab. electi. prædictis succis seorsim infusi, cum santalo citrino ℥. i. ß. sacchari albi quart. v. fiat syrupus perfectè coctus & clarificatus qui servetur in vase vitreo, de quo capiat ℥. i. ß. vel ℥. ii. bis aut ter in mense, cum jusculo pulli, folii, endiviæ. cichorij, & acetosæ alterato,

Intermediis verô temporibus, quando alvus non erit libera, quæ perpetuò molis servanda est, sumere poterit ejusdem syrupi ℥. i. cum jusculo communi, hora una ante prandium.

Vel dissolvere poterit eundem syrupum in decocto prunorum.

Vel in eodem decocto, loco syrupi dissolvi poterit manna ab ℥. ß. ad ℥. i. sumenda itidem hora una ante prandium.

Vel in dicto decocto prunorum decoqui interdum poterunt sennæ mundatæ ʒ. ii.

Prædicta remedia frequentari poterunt bis in septimana, si alvus non sit libera.

Præterea ad hepatis fervorem demulcendum, nihil præstantius est balneo aquæ tepidæ, quod per totam æstatem usurpandum erit frequentissimè, singulis ferè diebus, per horam, ante cœnam, in formam semicupij.

His addere licet optimam victus rationem ex cibis concoctu facilibus, & optimi succi, v. g. perdicibus, caponibus, pullis gallinaceis, & pipionibus, præcipuè verò jusculis & consummatis juribus carnium expressis, aliisque, quæ omnia sumenda sunt in mediocri quantitate, ut faciliùs concoqui possunt.

Pro potu utatur diluto rhabarbari, per longum tempus in hunc modum composito.

℞. Rhab. pulverat. crassiusculè ʒ. ß. aquæ fontis ℔. iii. bulliant parùm & colentur, ac colatura utatur pro potu ordinario, cum tantillo vini rubelli.

Interdum etiam, loco illius diluti, uti poterit decocto radicum cichorij cum vino, ut dictum est.

Vitabit maximè motus vehementes, tam animi quàm corporis; venerem, & alia, quæ sibi maximè obfuisse non dubitat.

Si quando dolor firmetur in articulis; sequentibus remediis mulceri, & dissolvi poterit.

℞, Pulpæ radicis althææ. ℥. iv. lactis recentis ℥. ii. fiat instar linimenti, quod inducatur parti dolenti, vel.

℞, Massæ emplastri diapalmæ q. s. extendatur super alutam, fiat emplastrum debitæ magnitudinis, applicandum parti dolenti.

## OBSERVATIO L.

*Tumor lienis.*

Soror Dn. Nicolai, Canoni Monspeliensis, 20. annos nata, post febrem tertianam malè curatam, incidit in tumorem lienis insignem, qui totum ferè abdomen continebat, cum febre lenta, inappetentia, vigiliis, aliisque symptomatis.

Præscribo primum venæ sectionem brachij sinistri, præmisso clystere. Deinde apozema aperiens cum cremore tartari, ad duodecim dies. Tertio quoque die infundebantur sennæ ʒ. ii. addebaturque syrupi de cichorio compositi ℥. i. Eodem tempore admovebatur lieni fotus emolliens & aperiens manè & serò, & linimentum post fotum. Sumebat etiam vespertinis horis scilicet hora una ante cœnam, opiatam sequentem.

℞. Conservæ florum tamarisci & radicis enulæ campanæ an. ℥. i. conservæ capillorum ven. ℥. ii. conservæ absinthij vulgaris, & corticis citri condit. ℥. ß. confectionis Alkerm. ʒ. iii. salis absinthii & tamarisc. an. ʒ. ii. pulveris electuarij diarrhodon. Abat. ʒ. i. cum syrupo capill. ven. fiat opiata, de qua capiat magnitudinem castaneæ, singulis diebus, manè, duabus horis ante pastum, superhausto vini diluti momento.

Hisce remediis convaluit intra 15. dies.

## OBSERVATIO LI.

*Sanguis coagulatus in ventriculo.*

Frater Dn. Dumoys in curia præsidiali Monspeliensi Consiliarij Regij, quinquagenarius, post exercitia vehementia, in venatione assidua, parum sanguinis evomuit & nonnihil etiam ejusdem per alvum excrevit. Sequentibus diebus ventriculi gravitate premebatur cum cardialgia, ut alimentum frequenter expeteret, illiùsque abstinentia per intervallum aliquod se deficere diceret. Vinum etiam frequenter sorbillabat. Quando tractabatur regio ventriculi, dolorem sentiebat, manus subfrigidas habebat; parum sitiebat. Medicus ordinarius eum febre lipiria ex inflammatione ventriculi laborare dicebat. At cum mihi febris nulla pulsum tangenti appareret; ille virium imbecillitatem obstare inquiebat, quominus febricitare videretur. Illam autem inflammationem colligebat ex sanguine antea excreto, qui ejusdem effusionem in substantiam ventriculi argueret, ex dolore ipsius partis, manuum frigiditate, & cardialgia, indéque audacter pronunciabat, eum certò brevi moriturum. Ego verò omnia illa symptomata ex sanguine in ventriculo concreto & corrupto provenire censebam; qui quidem sanguis corruptus, ut docet Galenus, veneni naturam induit, & inde lipothymiæ aut cardialgiæ, extremorum perfrigerationes, âliàque symptomata emergunt. Neque enim fieri posse putabam, ut ventriculi inflammatio febrem intensam ac sitim non accerseret. Deinde admotione regulæ calefactæ, & pannorum calidorum, supra ventriculum, æger delectabatur, nec non meri assumptione frequenti, & Jusculis valdè calidis; quæ omnia non tulisset ventriculus inflammatus. Injecto clystere thrombulos quosdam sanguinis cum eo excrevit, sanguis detractus fuit valde pituitosus. Ab emulsione, vespere exhibita, ex præscripto Medici ordinarij, graviter affectus est tota nocte. Remediis autem sanguinem coagulatum dissolventibus & expurgantibus, noluit acquiescere dictus Medicus; ideo ego, qui per occasionem ægrum semel tantum videram, integram illi curam reliqui. Sed postera die, nullo alio remedio usurpato, per alvum deposuit materiam fœtidissimam & nigricantem, sicque liberatus est ab omnibus prædictis symptomatibus: quod manifestè indicavit, affectus hujus causam non aliam extitisse, quàm sanguinem concretum in ventriculo, ut nos existimavimus.

OBSER-



## OBSERVATIO LII.

*Partis atrophia & sensus imminutio.*

Ornatissimi viri D. Paschalii Consiliarii Regii, & in computorum camera Gratıonopolitana Magistri uxor dilectissima, annos nata 22. temperamento prædita calido & sicco, (prout ex actionum promptitudine, ingenii acrimoniâ, iracundiâ, venarum latitudine, habitu macilento, aliisque signis facilè videre est, à septem annis laborare cœpit imminutione sensus tactus, in manu sinistra, cum partis ejusdem macie & extenuatione, quæ primùm in pollice apparuit, cujus musculi, veneris montem constituentes, primùm assumpti sunt, moxque ejusdem particulæ sensus imminutus, & consequenter alii digiti eodem affectu tentati; donec tandem integra ferè sensus abolitio subsequuta fuerit, nunc etenim acum in pollicem immissam vix dolorificè percipit. Ad hæc vesiculæ interdum in extremitatibus digitorum exoriuntur, ustionibus simillimæ, aliaque nonnulla in illius habitu apparent, quæ suo loco proponentur.

Casus iste difficillimus est, rarissimus & intricatissimus, licèt de eo præstantissimi Medici qui illius curam susceperunt, parùm dubitaverunt: illam sensus tactus læsionem, ad incipientem paralysin referentes. Quæ quidem sententia, licèt rationibus non levibus confirmari valeat; Aliud tamen de hujus morbi natura judicium proferre, & validissimis rationum momentis sustinere facile est. Esse nimirùm nudam partis atrophiam, quam ratione siccitatis sensus tactus læsio consequuta sit, citra ullam nervorum obstructionem. Nos utriusque partis rationes proferemus, ut saniorem eligere cujusvis arbitrio sit. Ac tandem demonstrabimus, (quod erit egregium & singulare) eadem curandi methodo, iisdem remediis hunc affectum, sive ab hac, sive ab illa causa dependeat, esse profligandum.

Primò igitur, hanc sensus tactus læsionem, speciem esse paralysis, inde constare videtur: quòd ab alia causa non possint in aliqua parte sensus ille imminui vel aboleri, quàm ab ostructione nervorum, spiritus animales, simulque facultatem sensificam & motricem ad partes deferentium. Deinde, quòd nobilis hæc mulier tumorem aliàs passa sit in parte dextra cervicis, & interdum auris dextræ tinnitum, nec non dolorem quendam circa cervicem percepit, quæ indicia sunt fluxionis à capite irruentis.

Contra verò hunc affectum non ad paralysim, sed ad quandam potiùs atrophiæ speciem referendum esse, sequentes rationes possunt evincere.

Primò, in paralysi non solùm sensus; sed etiam motus læditur: præsertim, quando antiqua est & confirmata, quemadmodum ista, quæ per septennium affligit, licèt enim interdum lædi possit motus illæso sensu; & contrà interdum sensus lædatur illæso motu; hæc tamen adhibenda est differentia, quæ disertè docetur à Gal. 1. *de loc. affect. cap.* 9. quòd nimirum in parte motus capaci non possit lædi sensus illæso motu; cùm tamen motus lædi possit, illæso sensu. Sensus enim in patiendo magis, motus veró in agendo consistit. Et cùm idem spiritus animalis per eundem nervum deferat sensum & motum; si minori copia affluat, quàm quæ motui possit sufficere, & illa tamen sensui sufficiet, at si tanta nervi fuerit obstructio, ut sensus lædatur; multo major læsio motui continget. Quomodo igitur fieri poterit, ut interdum sensus lædatur, illæso motu; hâc tantum ratione (docente Galeno *loco citato*,) quòd nimirum, si soli nervi qui ad cutem feruntur, afficiantur, illæsis iis, qui ad musculos desinunt, sensus tantùm peribit, illæso motu, quemadmodum contigit Pausaniæ Syrio sophistæ, cujus historiam refert. Gal. 3. *de loco cap.* 12. tum etiam loco supra citato, qui Romam proficiscens, & vehiculo decidit, & ictu accepto circa septimam vertebram, unde nervulus ad cutem duorum minimorum digitorum defertur, in iis duobus digitis sensus perit, illæso motu, quia nervi qui ad musculos earum partium ferebantur, non erant affecti. Jam verò in casu proposito res non potest ita se habere; quandoquidem si affectus oritur ab obstructione nervorum, concedendum est, nervos qui feruntur ad musculos, esse graviter affectos, siquidem nunquam contingit macies & consumptio in parte paralytica, quin priùs illa spiritus animalis influxu prorsus destituta sit, siquidem facultas naturalis, feriante facultate animali, in consensum trahitur, & malè nutriens partem, atrophiam inducit. Sed cùm ex integritate motus nervorum integritas pateat; conjiciendum est, illam atrophiam non sequi paralysin; sed potiùs sensus illam læsionem ab atrophia, & exsiccatione partium dependere. Neque enim verum est, ut nuper asserebatur; omem sensus imminutionem & abolitionem esse speciem paralysis, siquidem in elephantiasi sensus imminuitur & aboletur à siccitate, in partes introducta ab humore atrabilario.

Secundò, ex dictis etiam aliud argmentum colligere fas est: siquidem macies & atrophia non contingunt partibus paralyticis, nisi paralysis confirmata sit. At ista à suis authoribus dicitur tantùm incipiens, cùm sensus tantùm lædatur illæso motu. Unde sequitur necessario, atrophiam istam à paralysi minimè dependere.

Tertiò, cùm dicatur paralysis incipiens; mirum est, principium morbi per septennium durasse, neque ulteriùs progressum, & fluxionem, quæ nervorum tantùm unum aut alterum, ad digitorum cutem excurrentem obsessit, nervos tandem majores, prædictis contiguos, & motum efficientes, non invasisse. Ita ut inde motus & sensus læsio contigerit, & integra absolutaque paralysis prodierit.

Quartò, ante sensus imminutionem, primùm apparere cœpit macies & consumptio musculorum pollicis, quam deinde subsequuta est sensus imminutio. Ergo atrophia partis ab alia causa dependet, quàm à paralysi, & sensus imminuti causa esse videtur.

Quintò, vesiculæ ustionibus simillimæ, digitorum extrema non raró affligentes, humorem arguunt in partes affectas delabi longè diversum ab eo, qui solet efficere paralysin. Qui quidem humor non solum digitis ab hepate suggeritur; sed etiam universæ medietati corporis sibi viciniori. Nam & digiti pedis dextri iisdem vesiculis afficiuntur, & tibia dextra herperibus, & brachium dextrum rivulis quibusdam insignitur, à venis ordinariis distinctis, sub cute recto tramite decurrentibus, & colorem rubrum, saturatum, ac ferè livescentem referentibus ut facilè appareat sanguinem atrabilarium ad partes affectas defluere, qui nutritionem vitians maciem & siccitatem induxerit; à qua siccitate sensus tactus imminutus est, siquidem à sapientibus artis medicæ proceribus litteris proditum est; motum juvari à siccitate, sensum verò ab humiditate. Atque adeo dum pars redditur humidior, ineptam fieri ad motum: dum verò siccior evadit ineptam fieri ad sensum. Similes etiam rivuli in tibia dextra ægrotantis apparent, varicum instar, qui hepatis vitium evidentiùs comprobant.

Denique hujusce affectus naturam magis ac magis indicant juvantia & lædentia. Sicut enim nunquam hactenus remediis convenientibus usa est; sic usu thermarum aliarùmque rerum calidarum, tunc medicamentorum potenter resolventium, parti admotorum, multo pejus habuit.

Quamvis autem hæc posterior sententia veritati propior esse videatur, si quis tamen priori favere voluetit, ultimâ ratione persuasus, in illius gratiam adductæ: quæ certe minime contemnenda est, saltem hoc æstimare possit, quendam forte humoris defluxum spinalis medullæ particulam aliquam afficere, unde sensus imminutio oriatur. At verò maciem & atrophiam partis huic causæ acceptam referre, impossibile est: quemadmodum id rationes illatæ evidenter convincunt. Et saltem juxta illam sententiam asserendum esset, maciem & sensus imminutionem esse complicatos affectus, à diversis causis oriundos. Quibus ita suppositis, in quamcumque partem animum convertere lubeat, eadem per-

 petuò

petuò erit curandi ratio, quemadmodum ab initio fuimus polliciti.

Illam igitur curationem ex legitimis indicationibus deducentes, omni opera elaborandum est, ut calidior & siccior hepatis intemperies, omnium malorum soboles, emendetur; partis consumptio & atrophia reparetur & renutriatur: à qua si læsio sensus prodeat; simul illa curabitur; sublata causa, nimirùm siccitate. Si verò hæc sensus læsio à nervorum læsione oriri existimetur; & à fluxione à cerebro in spinam ruente: non tamen idcircò calefacientia remedia exhibenda sunt, quæ causam fluxionis primariam, scilicet hepatis intemperiem augerent. Neque refrigerantibus calida permiscenda, mixtis indicationibus, siquidem illis intemperies hepatis nunquam corrigetur, præsertim cùm in formulis remediorum, juxta hanc indicationem antea præscriptis, calida medicamenta frigidis longè prævaleant. Neque externa remedia resolventia parti affectæ admovenda sunt, quia illam magis ac magis absument & exsiccabunt; & affectus curationi nullo modo inservient. Obstructio enim nervorum, si quæ est, non in manibus est; sed juxta vertebras in nervorum origine. Sic Galenus imitandus veniet, qui in Pausania Syro, antea nominato, remedia ab aliis Medicis admota duobus digitis sensu carentibus, ibique nihil conferentibus, vertebris colli applicuit, felici successu.

Imò verò paralyses, quæ in corporibus calidioribus siccioribùsque contingunt, solis refrigerantibus & humectantibus remediis curari possunt, quemadmodum docet Trallianus *lib.* 1. *cap.* 16. his verbis. Causam resolutionis effectricem magna ex parte internoscere licet ex crasso, viscoso, & frigido humore constitui; Sciendum etiam est, vitium hoc ex qualitate calida aut sicca prosisci, ubi calida intemperies sanguinem & humores nimium torrefecerit. Et paulò post, si nàmque qualitas sola fuerit calida & sicca; tunc extenuantia, calefacientiàque (omnia enim hujusmodi nativum humorem consumunt) magis adhuc assant materiam, crassioremque reddunt. Ac tandem curationem subnectit ex victu & remediis purè refrigerantibus & humectantibus; quam quidem ab experientia desumptam esse asseverat, inquiens: Novi sanè ego quendam, resolutionem ex mœrore, multâ sollicitudine, & ineditâ expertum: deinde sumptâ hierâ, adeo læsum, ut totus ipse immobilis fieret, & propemodum interiret, nisi in contrarium mutatus fuisset, & humectantibus omnibus, tum potionibus, tum cibis, & aliis quæ temperatum ipsum reddidissent, usus fuisset; maximè verò balneis compluribus, unctionibus ex hydrelæo, mutatione aëris temperati, & omni hilaritate. Huic non valdè absimilem historiam videre est apud Forestum *observat.* 97. *lib.* 10. cujusdam adolescentis, qui à cruribus ad pedes sensu & motu destitutus, erat cum earundem partium extenuatione & atrophia. Cùmque calefacientium & exsiccantium medicamentorum usu, ab aliis Medicis præscriptorum, in pejus continuò rueret; tandem solis humectantibus assumptis & admotis, à Foresto restitutus est.

Primò igitur victus ratio instituenda est refrigerans & humectans. Cibi sint boni succi & concoctu faciles, & ex junioribus præsertim animalibus. In jusculis utatur herbis refrigerantibus, borragine, acetosa, endivia, lactuca, portulaca. Vitentur omnia frixa, salsa, & piperata; legumina, caseus antiquus, aliàque, cibi crassiores & calidiores: vinum bibat valdè dilutum & oligophorum.

Vitentur inprimis animi pathemata, præsertim tristitia & iracundia: somnus sit longissimus, quia nihil magis humectat, quàm somnus. Alvus sit semper libera, naturâ, vel arte.

Quàm primùm erit à graviditate libera, transacto uno à partu mense; sequentium remediorum usum aggrediatur.

℞. Rad. buglossi, graminis, & asparagi ana ℥. ß. fol. endiviæ, cichorii, acetos. buglos. ana M. ß. coquantur cum pullo gallinaceo, & fiat jusculum, quod capiat manè per duodecim dies.

In tertio quoque jusculo infunde per noctem sennæ mundat. ℥. ß. sem. anisi ʒ. i.

Post primum jusculum purgans, aperiatur vena basilica cubiti dextri: mittantur sanguinis ℥. vii.

Finitis jusculis, ingrediatur balneum sequens.

℞. Amygdal. dul. contusar. & farinæ hordei ana ℔. i. ß. decoquantur pro balneo, in sacculo inclusa; quod ingrediatur tepide manè; & longè à pastu, singulis diebus decoctum renovando.

℞. Unguenti rosacei & cerati santalini ana ℥. i. succi cichorii & olei rosac. ana ℥. ß. trochiscor. de caphura ℈. i. ceræ albæ parum. Fiat unguentum, quo inungatur regio hepatis ab exitu balnei, post desertum madorem, hoc continuando, singulis diebus, in introitu lecti, per longum tempus.

℞. Seri lactis caprilli per lactis ebullitionem extracti, & probè clarificati ℥. v. succi cichorii & pomorum redolentium ana ℥. i. capiat manè duabus horis antè prandium per 15. dies.

Si tempus fuerit frigidius, quò minùs sero lactis uti possit; illius loco decoctum chinæ substitui poterit in sequentem modum.

℞. Rad. chinæ in taleolas incisæ ℥. i. aquæ fontis ℔. vi. succi limonum ℥. iii. macerentur per 24. horas, deinde coquantur in vase terreo vitreato bene clauso, ad tertiæ partis consumptionem, colentur per manicam Hippocr. capiat ℥. vi. vel viii. singulis diebus manè.

℞. Succorum recenter expressorum, & per residentiam depuratorum ex foliis borrag. bugloss. fumariæ, cichor. & acetos. ℔. iii. succi pomorum redolent. recenter expressi & depurati ℔. ß. quibus infunde sennæ mundat. ℥. viii. polypod. querc. recentis, & epithymi ana ℥. ii. agarici recenter trochiscati ℥. i. macis & caryophyll. ana. ʒ. i. Postea coquantur ad ℔. i. ß. in colatura dissolve rhab. electi in prædictorum succorum portione seorsim infusi ℥. i. sacchari albi ℔. i. ß. coquantur in syrupum, de quo capiat ℥. iii. cum jusculo pulli, foliis borrag. buglos. fumariæ, & acetos. alterato.

Diebus intermediis capiat singulis diebus mane, duabus horis ante pastum ℥. i. opiatæ, confectæ ex fructu cynorrhodi, seu rosæ caninæ, probè maturo & convenienter cocto, & per setaceum trajecto, ac deinde recocto cum sachari s. q. quemadmodum cydoniatum parari consuevit.

Utatur etiam interdum tabellis triasantali duplicato rheo; cujus capiat ℥. ii. mane, loco opiatæ prædictæ, superbibendo aquæ chichorii parum.

Si propter temporis injurias hoc autumno omnia prædicta remedia ad amussim exequi non valeat. Vere proximo illa erunt de integro repetenda, tum etiam balneum frequenter iterandum, & serum lactis diu usurpandum: in hisce enim remediis præcipua curandi ratio versatur.

Denique ad hunc affectum expugnandum utilissimæ ac longè præstantissimæ sunt aquæ Meynenses, quas adire poterit circa initium mensis Julii, isque utetur per mensem integrum.

Interea ab ipso curationis initio topica remedia usurpanda sunt, brachio & manui affectæ frequenter admovenda.

℞. Olei amygdal. dulc. recenter extracti sine igne ℥. ii. olei chamæm. ℥. i. misce, inungatur pars calidè, mane & serò, mox linteis calidiusculis eandem obvolvendo.

Postquam admotum fuerit oleum prædictum per 15. dies, usurpetur sequens per idem tempus.

℞. Olei catellorum, & lumbricorum ana ℥. ii. olei amydal. dulc. ℥. iii. misc. utatur ut dictum est: Posteà per totidem dies utatur sequenti linimento.

℞. Olei violar. & olivar. an. ℥. i ß.. picis navallis ℥. ii. ol. amygdal. dulc. ℥. i. fiat linimentum.

Tandem, si affectus prædictis remediis pertinaciter obsistat; ad sequentis decocti usum erit transeundum.

℞. Rad. bryoniæ, liliorum & altheæ ana ℥. iii. coquantur in jusculo capitis, pedum, & intestinorum vituli aut vervecis, & in hoc decoctum demergatur manus, & portio brachii, calidè, manè, & serò per duas horas, idque post usum balnei per 15. dies.

Ut etiam suspicioni provideatur materiæ nervorum principio impactæ; usurpari poterunt unguenta & linimenta potenter resolventia, à præstantissimis Medicis præscripta, iis inungendo calidè spinam dorsi per aliquot dierum spatium. Actum Monspelii die 14. mensis Augusti anni 1631.



### OBSERVATIO LIII.

*Aborsus præcautio.*

QUædam mulier, uxor Joannis Vieules, civis Monspeliensis, tres aborsus consequentes passa erat, variis gestationis temporibus. Jam verò à duobus mensibus gravida patiebatur dolores circa umbilicum & lumbos, qui aborsum minabantur. Alius Medicus duo emplastra præscripserat, lumbis & umbilico admovenda, ex massa empl. pro fracturis & disloc. unde melius habuit ad aliquot dies, postea verò iidem dolores reversi. Vocatus ego, advertens mulierem juvenem & sanguineam, venam secari jubeo, unde intra paucas horas à doloribus & metu aborsus omninò liberata est. Sanguis erat valdè serosus. Tamen ad præcautionem præscribo rhab. pulv. ʒ. i. cum jusculo, iterandam semel in septimana per mensem; unguentum adstringens lumbis & ventri admovendum pridie purgationis; & opiatam adstringentem postridie rhabarbari, quibus tamen non usa est. Symptomata illa accesserant eo prorsus tempore, quo menstruas purgationes pati consueverat extra graviditatem. Tertio deinde graviditatis mense eadem symptomata redierunt, & venæ sectione statim liberata est. Quarto itidem, quinto, sexto, septimo, & octavo, iisdem symptomatibus periodicè recurrentibus, iterata est venæ sectio; statim liberabatur, ultima venæ sectio celebrata fuit octo diebus ante principium noni mensis, cum eodem fructu, die scilicet 15. Januarii anni 1632. & in fine noni mensis peperit filium bene habitum, atque vitalem, sed pallidiusculum.

### OBSERVATIO LIV.

*Febris hemitritæa, capitis dolor.*

DIe 12. mensis Octobris anni 1631. vocatus sum ad Dominam de Lesignan, Picenis decumbentem ex febre continua, cum intermittente copulatâ; cui junctus erat occipitis dolor gravans, cum tendinum cervicis dolore & flexione, in dextrum oculum decumbente. Statim inde conjeci, dolorem capitis esse Idiopathicum; cumque acceperat ob aëris nocturni injuria, cui se exposuerat. Febris erat satis lenta & pituitosa, sine siti. Inveni eam decimo quarto morbi die: anteà verò ipsi semel vena fuerat aperta, & bis purgans medicamentum exhibitum. Sudor copiosus apparuerat dicto die decimo quarto, omnia sine fructu: febris eadem, quæ circa vesperam exacerbatur, cum extremorum perfrigeratione, unde paroxysmi notabantur. Decimo quinto & decimosexto, iterata est phlebotomia: posteà medicamentum fuit exhibitum; & post aliquot dies iteratum, ex infusione sennæ cum sale tartari: jusculа aperientia exhibita, quoniam julepos & alia remedia interna renuebat. Fotus & inunctiones factæ in hypochondriis, quæ tensa apparebant. Ratione doloris capitis admotum est vesicatorium & emplastrum commissuræ. Hæc continuata sunt usque ad vigesimum sextum morbi diem, perseverante febre, urinæ aliquando coctæ, cum enæoremate laudabili; sæpius crudæ, cum enæoremate valdè divulso, & non raro ex tribus urinis, quæ noctu servabantur, prima & tertia crudæ erant, media laudabilis, quæ morbi longitudinem minabantur. Post tempus prædictum, cùm alia remedia respueret, exhibeo per triduum salis tartari ʒ. ß. spiritus vitrioli guttas xv. in decocto absinthii, unde optimè habuit, febrìsque superata est, urinæ tamen tenues permanebant, cum enæoremate divulso. Iterum purgata est, & omninò convaluit.

### OBSERVATIO LV.

*Tussis & Catarrhus Infantis.*

FIlius Dn. de Boirarques, in camera computorum Monspeliensi correctoris; undecimestris, tentabatur catarrho, cum tussi assidua & febre, pituitam frequenter evomebat; multum lac sugebat, & parùm mingebat. Post multa remedia, cum perexiguo fructu usurpata, jussi ut inungeretur regio renum, oleo scorpionum Matthioli, ter in die, unde urinæ copiosiores redditæ, & catarrhus imminutus. Dicit enim Mercatus lib. de morbis puerorum cap. 8. in pueris contingere catarrhum aliquando ex vitio & imbecillitate renum non trahentium serosum humorem: ut ille sursum translatus, fiat materia catarrhi. Si symptoma illud perseverasset, usurpata fuissent remedia, ab eodem Mercato proposita cap. 15. de suppressa urina in pueris, ut clysteres, jusculа aperientia, &c

### OBSERVATIO LVI.

*Pleuritis.*

QUidam sutor juvenis & biliosus, pleuritide laborans, post multas phlebotomias, aliáque remedia ordinaria. Die quinta perseverante febre intensa, & lateris dolore, sumpsit pomum coctum cum thuris Drach. i. susperbibendo aquæ cardui bened. Unc. iv. & posteà rectus est. Sudavit parùm sine febris imminutione, sequenti die multùm sudavit, bis aut ter, & inde convaluit.

### OBSERVATIO LVII.

*Febris continua in puellula.*

ANno 1632. mense Januario, filia Dn. Darenes Causidici annos septem nata, laborabat febre continuâ non admodum vehementi; sed quæ per intervalla, scilicet circa vesperam exacerbabatur. Incepit febris cum vomitu pituitoso, quem deinde sequutus est alvi fluxus etiam pituitosus, per unum tantum diem perseverans, scilicet secundo die morbi. Urina erat pallida & turbata, anhelitus acidus & graveolens. Præscribo potionem ex infuso ʒ. i. rhei, syrupi rosacei ℥. i. Antequam exhiberetur medicamentum, alius Medicus superveniens, volebat illud omittere, & phlebotomiam potiorem esse contendebat; tamen exhibitum est medicamentum, quod paulò post evomuit cum pituita crassa & valdè putrida. Deinde præscribo clysterem ex catholic. dupl. ℥. ß. circa vesperam injiciendum, quo & reliquis medicamentis simul operantibus quinquies dejecit totâ nocte materiam pituitosam, biliosam, & valde fœtentem. Manè febris perexigua, & meridie febris expers ac sanitati restituta est.

Ex hac observatione colligere est, quantum aberrent illi Medici, qui in omni febre continuâ indiscriminatim à venæ sectione inchoandam esse curatione existimant. Cùm sæpè in pueris dictæ febres à putridis humoribus, in prima regione stagnantibus, oriantur; qui purgatione facilè educuntur. In hac autem puellula vomitus pituitosus & alvi fluxus talem humorum redundantiam indicabant.

## OBSERVATIO LVIII.

*Colicus dolor.*

UXor Dn. Audifreti, civis Monſpelienſis, laborabat colico dolore graviſſimo die 22. Januarii anni 1632. Injectus fuerat clyſter carminans & purgans fruſtra, vocatus ego præſcribo alium clyſterem, ex decocto emollientium & carminantium, facto in æquis partibus aquæ & vini albi, diſſolvendo cathol. dupli. mellis roſacei ℥. ii. aquæ benedictæ turbidæ ℥. iv. ſtatim injecto clyſtere dolor quievit, per tres horas dormivit, poſtea mediocriter purgata eſt, & dolor non rediit.

## OBSERVATIO LIX.

*Colicus dolor.*

DIe octavâ menſis Martii anni 1631. Domina de Varanda ſexagenaria graviſſimis doloribus vexabatur circa regionem lumborum, hepatis, ventriculi, & inteſtinorum: duo injecti fuerant clyſteres, quibus valdè purgata fuerat & cucurbitula magna admota, ante & retrò. Dolores perpetuò intenſi. Vocatus ego, exhibeo pulveris inteſtini lupi ʒ. i. cum vini ℥. i. ſtatim ceſſavit dolor. Et poſteà exhibitum eſt purgans medicamentum ad reliquias materiæ morbificæ expellendas.

## OBSERVATIO LX.

*Aſthma, peripneumonia, cordis palpitatio.*

DIe 8. Aprilis anni 1632. vidua Dn. de Scielory, civis Monſpelienſis, cùm paucis induta veſtibus à lecto in feneſtram tranſiliſſet circa mediam noctem, illicò correpta eſt magna reſpirandi difficultate, aſthmatis paroxyſmum æmulante, cum tuſſi, ſputo cruento, febre, & faciei rubedine. Vocatus ego venam cubiti dextri aperiri jubeo, & detractis ſanguinis ℥. viii. ſtatim ſpirandi difficultas quievit. Poſteà clyſter laxans injectus eſt, & julepus exhibitus ex aqua papav. rhead, ſyrup. viol. ſale prunell. & confect. de hyacintho.

Die 9. horâ decimâ ante meridiem, eam iterum inviſo, & invenio febrientem, tuſſi laborantem, & ſanguinea ſputa excernentem; tum pondus grave ſentiebat in medio pectoris, cum ardore interno & puncturis, in variis thoracis locis. Impero phlebotomiam ex brachio ſiniſtro, clyſteris ac julepi iterationem, inunctionem pectoris ex oleo violaceo, ſyrupi violacei uſum frequentem. A venæ ſectione ſtatim levata, & ſenſus ille ponderis & ardoris in thorace valdè imminutus. Horâ quinta veſpertina ejuſdem diei, cùm exiſtimarem à partibus inferioribus vapores & humores in thoracem transferri, quod Orthopnœa illa ſatis indicabat, præſcribo miſſionem ſanguinis ex ſaphena, ex qua etiam meliùs habuit. Nocte ſequenti iteratus eſt julepus prædictus, parùm dormivit.

Die 10. mane meliùs habuit, febris, & reliqua ſymptomata valdè remiſſa. Circa horam tertiam veſpertinam, levem refrigerationem extremorum paſſa eſt, cum ſudore leviſſimo in pedibus & volis manuum: inde febris aucta, pulſus valdè oppreſſus, & gravitatis ſenſus in thorace plurimùm auctus. Vocatus eſt in conſilium Dn. Ranchinus Cancellarius, qui cenſuit hunc affectum eſſe pleuritidem anteriorem, ex inflammatione mediaſtini. Et ex communi conſenſu miſſus eſt ſanguis ad ℥. vii. ex brachio dextro, unde etiam meliùs habuit. Reliqua remedia continuata, tùm etiam frictiones, ligaturæ, & cucurbitulæ in partibus inferioribus frequenter celebrabrantur.

Die 11. quæ erat tertia morbi, commotus iis quæ obſervaveram in alio morbo ejuſdem ægrotantis, qui fluxu alvi teneſmode, & catarrho in pectus viciſſim affligebatur, ita, ut quoties alvus reſtitabat, catarrhus graviter affligeret; & fluxu alvi redeunte, ſtatim catarrhus ceſſaret facta palindrome ad inteſtina, humoris in pectus defluentis, cenſui purgationem ipſi fore utiliſſimam, quam in hunc modum compono.

℞. Fol. bugloſſi & lactucæ ana M. i. tamarind. ʒ. ß. liquiritiæ ʒ. iii. flor. violar. p. i. coquantur ad ℥. iv. in colaturâ diſſolve rhab. in aqua bugloſſi cum ſantalo citrin. infuſi ʒ. i. mannæ & ſyrupi roſacei an. ℥. i. fiat potio, quam ſumpſit manè, & multa pituitoſa, ſeroſa, acria, fœtidaque excrevit. Nihilominus exacerbatio circa veſperam rediit, ut die præcedenti: attamen pulſus non erat oppreſſus ut anteà, & gravitas pectoris minor. Sed dolorem percipiebat circa claviculam dextram, qui etiam tactu exaſperabatur, nox ferè inſomnis, emulſionibus frequenter utebatur.

Die 4. morbi, & menſis 12. cùm manè febris, & dolor ad claviculam perſeverarent, iterum vocatus eſt in conſilium Dn. Ranchinus, præter dicta ſymptomata autem maximam palpitationem cordis patiebatur, quæ etiam palpitatio apparuerat in hypochondrio dextro, tùm etiam in latere dextro; ſed exiguo tempore. At in regione cordis permanebat, & inſtar mallei violenter percutiebat. Iterum aperta eſt vena brachij dextri, præſcripta inunctio partis dolentis, & remedia ad inferiora revellentia. Circa veſperam rediit exacerbatio, cum palpitatione perſeverante. Poſt aliquot horas parum ſudavit toto corpore, unde aliquantulum levata eſt, At palpitatio & febris eadem. Cùm ſuſpicio eſſet, vapores ferri ab utero; præſcripta ſunt clyſter hyſtericus, frictiones, ligaturæ, & cucurbitulæ partibus inferioribus; Emplaſtrum hyſtericum umbilico, & Julepus ad ſudorem juvandum, ex aquis ſcabioſæ, & cardui bened. çam. lapid. bezoard. & aquæ naphæ ʒ. ß. ratione uteri. Nocte alvus ter copioſè dejecit fœtida & corrupta. Poſt mediam noctem placidè dormivit uſque ad matutinum.

Die 5. morbi mane eam invenio cum exigua febre, ſine ulla pectoris oppreſſione aut dolore, & cum exigua cordis palpitatione. Circa veſperam parùm ſudavit, & paulò melius habuit. Poſt rejectum clyſterem, cordis palpitatio aucta eſt, febriſque intenſior evaſit. Nocte mediocriter habuit.

Die 6. omnia eadem, veſperi admotæ cucurbitulæ ſcarificatæ cum fructu.

Die 7. menſtrua copioſè fluere cœperunt, unde omnia ſymptomata fuere valde remiſſa.

Die 8. meliùs habuit

Die 9. levis alvi fluxus tenemoſdes, quo pituitoſa pauca ejiciebat: & ante illum fluxum, per vomitum rejecit multa.

Præparabantur humores aperientibus temperatis.

Die 10. quæ erat 18. menſis, alvi fluxus minor, veſpere omnino ſubſtitit, febris nulla. Inde omnino convaluit.

Die 29. ejuſdem menſis Aprilis, cùm optime ſe habere videretur, & negotia domeſtica ageret, ſedens in ſellula, ſubitò in terram concidit exanimis, & verè mortua.

Aperto cadavere inventum eſt mediaſtinum plenum ſero ſanguineo, quod forte rupta membrana verſus partem ſuperiorem pulmonis, eumque atque aſperam arteriam comprimens, ſubito eam ſuffocaverat. Præterea inventa eſt pulmonis univerſa ſubſtantia referta materia purulenta, & gravitate inſigni prædita, tum etiam teſticulus ſiniſter exigui ovi magnitudinem æquabat, colore nigricante eóque aperto, ſubſtantia illius ſpongioſa, nigra & veluti gangræna affecta, viſa eſt. Imò verò, ſtatim ab apertione, excidit è teſticuli mediò materia quædam nuclei inſtar, & grumo ſanguinis putrefacto ſimillima. Inde oriri conjecimus affectus hyſtericos, quibus erat valde obnoxia; Imo verò, forſan cordis palpitatio inde oriebatur, à tetris nempe vaporibus ab ea parte elevatis.





## OBSERVATIO LXI.

*Ex abortu ſymptomata*

CLariſſima uxor Dn. Deſgardies die 28. menſis Mart. anni 1632. abortum paſſa eſt, quo ſecundinas primum cum multo ſanguine excrevit, unde ſumma virium imbecillitas ad extremum periculum eam deduxit. Sedato ſanguinis profluvio, die ſequenti fœtum excluſit. Erat autem quatuor menſium, poſtea convaleſcere viſa eſt, & mediocriter purgabatur. Attamen fœtor inſignis & cadaveroſus apparebat in iis, quæ purgabantur. Die ſeptimâ, febre intensâ correpta eſt, & placentam illam carneam, quæ jecur uterinam nominatur, excrevit admodum fœtentem, ſanguine atro plenam; unde poſtea ſenſim convaluit.

Idem contigit Dominæ de Laroche quæ die 15. Aprilis ejuſdem anni, cùm gravida eſſet à quatuor menſibus, abortum paſſa eſt, & fœtum cum membrana excluſit, unde omnino liberata credebatur. Attamen febre intensâ poſtmodum laborabat, cum horrore frequenti, & animi defectibus. Tum purgamenta fœtidiſſima cum thrombis & carunculis excernebat. Die ſeptima placentam illam integram excrevit, eâmque fœtidiſſimam: unde meliùs habere cœpit, ac ſenſim convaluit.

Hæ duæ hiſtoriæ docent, purgamenta uteri, fœtorem cadaveroſum referentia, ut plurimùm ſignificare aliquam ſecundinarum portionem in utero reſtitiſſe.

## OBSERVATIO LXII.

*Scabies.*

QUidam adoleſcens famulus Dn. Graſſeti Judicis regii, fœda ſcabie torquebatur, cum furunculis frequenter emergentibus: à quibus affectibus liberari nequiverat venæ ſectionibus & purgationibus multis, intrà ſex menſes per intervalla uſurpatis. Tandem ei exhibetur Mercuri dulcis ℈. i. cum diacrid. ℈. ß. quibus optimè purgatus eſt, & à fœda illa ſcabie intra paucos dies liberatus.

## OBSERVATIO LXIII.

*Ventris dolor.*

UXor Dn. de la Faverie, poſtquam icterum aliquandiu paſſa eſſet, à quo imperfectè curata fuerat, incidit in febrem tertianam diuturnam, eàque ſoluta, febris lenta permanebat cum exacerbationibus tertianis, & hepatis duritie. His ſucceſſit dolor atrociſſimus, primo inſultu regionem hepatis infeſtans, poſteà verò totum ventrem occupans, præcipuè verò uteri regionem, cùm purgationes menſtruas valdè imminutas pateretur. Injecti fuerunt clyſteres, fomenta, & linimenta admota, quibus dolor valdè imminuebatur, ac præcipuè exhibito pulvere, ex ſulphuris ʒ. ß. cum nucis moſchatæ ʒ. i. confecto, ab alio Medico ſeniori, me abſente, præſcripto, quem ſecreti inſtar celabat. At neque ſublatus omninò dolor, & brevi iterùm rediit, non minori vehementia, ut jam in vitæ periculo conſtituta ægrotans videretur. Prædictis remediis fruſtra iteratis, ſequentes pilulæ à me præſcriptæ fuerunt die 19. Julii anni 1632.

℞. Aloës ſoccot. ℈. ii. Laudani opiat. gran. iii. diagryd. gran. vi. formentur pilul. vi. quas poſtquàm deglutivit ægra noctis initio; per horam dormivit, & experrecta, ſe à dolore omnino liberam profeſſa eſt. Nocte mediocriter dormivit, multum ſudavit, manè optimè habuit, doloris & febris expers. Nullo modo purgata eſt; ſed matutinis horis clyſter injectus, à quo multa dejecit excrementa, eòque ſingulis diebus per triduum iterato, dolor non ampliùs rediit.

## OBSERVATIO LXIV.

*Fluxus hepaticus, Dyſenteria.*

QUidam piſtor dyſenteriam paſſus per duos menſes, incidit tandem in fluxum hepaticum, quò multùm ſanguinis diluti êmittebat, ſine aliis humoribus, cum febre, & virium dejectione ſumma, unde brevi moriturum æſtimantes proximi, Theologum & Tabellionem vocant. Vocatus etiam ego Laudani gr. i. exhibeo circa veſperam, & intra horam fluxus cohibitus eſt, nec nocte dejecit uſque ad meridiem ſequentem, in quo fluxus rediit, ſed. minimè ſanguineus, erat enim tantum bilioſus; veſperi tamen aliquid ſanguinis permiſcebatur. Eadem die manè detractus fuit ſanguis ad ℥. vi. in duobus vaſculis, quorum poſterius habebat ſanguinem fervidum & ſpumantem. Præſcripti ſunt julepi refrigerantes & adſtringentes, epithemata, unguentum hepati refrig. tinctura roſarum, pro potu ordinario. Hæc agebantur die 14. Auguſti, anni 1623 Nox ſequens fuit ſatis moleſta & inſomnis, cum pluribus dejectionibus bilioſis, & interdum ſanguineis. Die verò 15. ſumpſit potionem ex rhab. tamarind. & myrobolan. in decocto refrigerante & adſtringente, quâ multum purgatus eſt tota die, & admodum debilitatus. Veſperi reiteratum laudanum, & ſtatim alvi fluxus cohibitus eſt: nocte tamen nihil dormivit. Manè præſcript. eſt fotus adſtringens ex rad. & herbis, aliiſque, ſacculis incluſis, & vino rubro & aceto decoctis, toti ventri admovendus: Item julepus ex ſucco portulacæ, plantag. & ſorborum; tum pulvis roborans & adſtringens, in juſculis & panatellis uſurpandus, & 24. horarum ſpatio omninò ſanatus eſt.

## OBSERVATIO LXV.

*Hyſterica Paſſio.*

UXor Dn. Moureu, in curia præſidiali procuratoris, correpta eſt die 15. Auguſti anni 1623. nauſea frequenti, qua parùm pituitæ magno conatu rejiciebat, cordis dolore, & febre quadam, quæ pluries in die redibat & occultabatur. Tum menſtrua apparuerunt ante tempus conſuetum. Cenſeo eam laborare ab utero, & præſcribo clyſterem hyſtericum, emplaſtrum de galbano, & potiunculam ex aquæ naphæ ℥. ii. cum gr. iv. caſtorei. His nihilo meliùs habuit; imò verò fluxus menſium cohibitus eſt. Die ſecunda, cùm nauſea urgeret, exhibeo potionem ex ſale vitrioli, qua ingentem pituitæ viſcidæ copiam evomuit cum maximo labore. Tertiâ, jubeo aperiri venam malleoli, indè multum levata eſt. Sed quarta die animi defectibus & languoribus afficiebatur, ut ſe vapores ad cor aſcendentes percipere aſſereret. Aperta eſt vena alterius malleoli ſine fructu. Quintâ die exhibita eſt potio ſequens, hyſtericis convenientiſſima.

℞. Moſchi, & ſang. draconis ana gr. xiii. aquæ naphæ ℥. iv. fiat potio.

Hoc remedio maximè levata eſt, & tota die meliùs habuit. At ſexta die redeunt ſymptomata, quibus etiam ſeptima die plurimum vexata eſt. Octava ſumpſit pilularum fœtidarum ʒ. i. quibus optimè purgata eſt, & tam bene ſe habuit, ut nullis aliis remediis opus fuerit.

## OBSERVATIO LXVI.

*Dyſenteria.*

FIliolus Dn. Dorthes bimulus dyſenteria contumaci laborabat, poſt multa alia remedia fruſtra uſurpata, exhibui extracti corallorum ℈. ß. cum aqua plantag. & eadem die fluxus cohibitus eſt.

## OBSERVATIO LXVII.

*Colicus dolor.*

QUidam Aulicus, dum Rex Monſpelii eſſet, die 2. Octobris anni 1632. incidit in colicum dolorem graviſſimum, ad cujus ſublationem primo injectus eſt clyſter emolliens & purgans, poſtea carminans & evacuans, cum therebinthina quo levatus eſt; ſed brevi dolor redit. Tandem in decocto carminante diſſolvi jubeo aquæ benedictæ ℥ iv. diaphenici ʒ. i. à quo quater dejecit pituitoſa multa, & omnino liberatus eſt.

Eodem clyſtere Dn. Verchand, civis Monſpelienſis, prope divum Firminum, ante duos menſes, à ſimili dolore liberatus fuerat.

## OBSERVATIO LXVIII.

*Hepatis durities cum cachexia.*

DOmina de la Faverie poſt morbum ſupra deſcriptum, obſerv. 33. laborabat cachexia cum duritie hepatis palpabili, ſequentibus pilulis uſa per 20. dies perfectè reſtituta eſt.

℞. Chalybis præp. cum ſulph. ℥. ß. aloës optimæ, ſennæ mundat. agaric. troch. & rhab. elect. ana ʒ. j. pulv. diarrhod. abbat. ʒ. ß. croci ℈. ß. cum ſyrupo roſar. ſolut. fiat maſſa pilular. de qua capiat ʒ. i. ſingulis diebus manè, leviter deambulando, & poſt tres horas capiat juſculum, in quo folia & rad. petroſel. bullierint.

Quia hæ pilulæ non purgabant; bis aut ter addita ſunt uni doſi diacrid. gr. iv.

## OBSERVATIO LXIX.

*Affectio hyſtericæ æmula.*

UXor Dn. Salgues mercatoris Monſpelienſis, per multos dies conflictata eſt dolore, circa regionem hepatis graviter infeſtante, cum levi lipothymia & faucium conſtrictione quadam, atque vomitibus pituitoſis, per intervalla recurrebat dolor & interdum ad alias abdominis partes exporrigebatur. Tanta interdùm animi defectio eam corripiebat; ut brevi moritura videretur. Cùm affectio hyſterica putaretur; remedia ipſi congrua uſurpabantur, à quibus aliquando levabatur, ſed omnis ſymptomata poſt modùm recurrebant. Tandem balneis, fotibus, & clyſteribus uſa, per alvum excrevit materiam quandam pituitoſam, compactam, & latam, faſciæ inſtar, palmi magnitudine; poſteà verò, per aliquot ſedes, materiam mucoſam, ac poſtmodùm omninò ſanata eſt.

## OBSERVATIO LXX.

*Hydrops.*

JUvenis quidam 25. annos natus coquus Dn. Marchionis de Varennes, poſt febrem continuam, & intermittentem, incidit in hydropem tympanitem, cum non exigua aquarum copia conjunctum. Poſt multa remedia & purgationes frequentes, quarum beneficio multùm ſeri & flatuum copiam emittebat, & venter imminuebatur, atque iterum ſpatio 24. horarum in priſtinam amplitudinem redibat, tandem ſequentibus duobus remediis, per 15. dies uſurpatis, convaluit.

℞. Rad. eryngii, rubiæ tinctorum, apii, petroſel. cortic. rad. capparum, mediani fraxini, & tamariſci ana ℥. i. rad. aſari. ℥. ß. fol. agrim. ceterac capil. ven. chamædr. hyperic. abſinth. & centaur. min. ana m. i. ſem. dauci & petroſel. maced. ana ℥. ß. coquantur ad quart. v. in duabus partibus aquæ, & una vini albi, ſub finem additi. In colatura diſſolve ſyrupi de cichorio compoſ. ℥. iiii. fiat apozema pro iiii. doſibus matutinis, addendo unicuique doſi ſpiritus diuretici ℥. ß. ſpiritus vitrioli ℈. i.

Poſt tertiam vel quartam doſim apozematis, purgabatur cum mercurii vitæ g. vi. ſcammonii gr. x. quibus vomitus non provocabatur.

Alterum remedium erat cataplaſma ex rad. cucum. agreſt. cum pulvere cumini paratum, cujus deſcriptio habetur in praxi medica noſtra cap. de hydrope.

## OBSERVATIO LXXI.

*Variolæ cum dyſenteria.*

PUer quinque annorum, filius Magiſtri Limonſini piſtoris, variolis prehenſus tertio die alvi fluxu cruento corripitur, cum frequenti egerendi conatu; pituitoſa, & mucoſa excernebat, cum magna ſanguinis copia. Exanthemata erant parva, alba, & depreſſa. Ad eum vocatus, ſequentia præſcribo.

℞. Roſar. rubr. p. i. ſantali rubr. ℥. ß. liquiritiæ raſæ & paſſularum integr. ana ℥. i. coquantur in juſculo capitis vervecis, in colaturæ quartar. tribus diſſolve confect. de hyacinth. ʒ. iij. conſervæ roſar. per ſetaceum trajectæ ℥. ß. vitell. ovi num. i. fiat clyſter frequenter injiciendus.

℞. Aquar. ſcabioſ. & card. benéd. ana ℥. i. ß. ſyrupi de roſis ſiccis ℥. i. corall. præp. & margaritar. præp. ana ℈. ß. lapid. bezoard. gr. iii. confect. de hyacinth. ʒ. ß. fiat julep. qui detur bis in die.

℞. Olei ſcorpionum Matthioli ℥. ß. illinantur inguina & axillæ calidè, frequenter.

Bis injecto clyſtere, & bis ſumpto julepo, ceſſavit prorſus alvi fluxus, & exanthemata validiùs erumpere cœperunt, ac poſtmodum morbo placidè defunctus eſt ad perfectam ſanationem, ut noſtro amplius auxilio non indiguerit.

Quamvis vulgaria ſint remedia propoſita; hic tamen caſus obſervationem meruit, propter eventum non vulgarem. Ex omnibus enim pueris; variolis laborantibus, quos mihi tota vita videre contigit, hic unicus fuit, qui ex alvi fluxu ſanguineo evaſerit; Nam in cæteris certum mortis præſagium fuit, magnâ præſertim ſanguinis copia effluente.

## OBSERVATIO LXXII.

*Pleuritis maligna.*

UXor D. Argelies Frontinianenſis, circa finem menſis Martii anni 1633. laborabat pleuritide dextrâ eàque graviſſimâ. Die ſeptimâ circa finem & initium octavæ, ſubitò correpta eſt palpitatione cordis adeò gravi, ut Medicus illius ordinarius extremos eſſe naturæ conatus arbitraretur, eàmque brevi morituram palam pronunciaverit. Nos verò à putrida aliqua materia evaporante, in ventre inferiori contenta, hujuſmodi palpitationem procedere cenſuimus. Eventus rem indicavit; nam poſt duas horas ægra bis alvo ejecit valdè fœtida, & ab hujuſmodi palpitatione liberata eſt. Periculi ſuſpicionem afferebat, quòd affectus intra ſeptem dies nullis remediis, nedum frequenti venæ ſectione imminutus fuerat. Licèt autem ſymptomata imminuta apparerent; die undecimâ parotis apparuit, quæ poſtero die delituit, & 13. mortua eſt. Unde apparuit pleuritidem fuiſſe malignam, vel potiùs febrem malignam, pleuritide comitatam.

## OBSERVATIO LXXIII.

*Pleuritis ſpuria.*

CIrca idem tempus ancilla Domini Germain, civis Monſpelienſis laboravit dolore lateris pungitivo, cum tuſſi & ſputis albis, quæ tamen bis aut ter cruenta apparuerunt, meliùs decumbebat in latus dolens, quod erat dextrum. Erat autem febris expers, quod ſignificabat non eſſe veram pleuritidem, cùm inflammatio talis non poſſet eſſe ſine febre acuta. Septimo die morbi, cùm dolor nunquam intermiſiſſet, ſanguinis ſputum apparuit copioſum per aliquot horas, cui ſucceſſit fluxus menſium; cui integra morbi ſolutio ſucceſſit. Cauſam hujus affectus cenſui ſeroſum quendam humorem acrem, in latus per venas tranſlatum, qui dolorem efficiebat ſine inflammatione. Qui ſeroſus humor exagitatus die ſeptimo aperuit quaſdam venulas, unde contigit ſanguinis ſputum. At vincente natura, & ſeroſam illam materiam amandante ad venas uteri, facta fuit morbi ſolutio.

OBSER-



VATIO LXXIV.

*Paralyſis, convulſio, & affectio hypochondriaca.*

DN. Fouquetus, Medicus Frontinianenſis, paſſus eſt autumno prægreſſo febrem tertianam duplicem valde diuturnam, quæ ad hyemis initium perduravit anni 1633. Is erat temperamento melancholico donatus, annum agens quadrageſimum, uſus eſt tempore Quadrageſimæ pravis eduliis, prætereа animi pathematis admodum gravibus affectus eſt. Poſt feſtum Paſchatis laborare cœpit catarrho, in omoplatam ſiniſtram decumbente, ubi dolor excitabatur. Poſt aliquot dies incidit in motus & ſenſus imminutionem dolorificam ferè omnium partium, præcipuè verò tibiarum atque femorum; prætereà tenſiones dolorificæ per intervalla contingebant iiſdem partibus ut digiti pedum contraherentur, & muſculi juxta inguina chordarum inſtar tenſa apparerent. In partibus ſuperioribus, brachiis præſertim, motus erat liberior. At in omnibus partibus ſenſus obtuſus; ut in naſo & facie ſe parum ſentire affirmaret. Per os excernebat humorem tenuem, quem ipſe æger dicebat ſaporem acrem & acerbum præ ſe ferre, inſtar vitrioli; ſingulis diebus febris exacerbabatur, & in exacerbatione tenſiones muſculorum fluxio, & alia ſymptomata intendebantur, nec non pectus admodum coarctabatur, ut ſuffocari videretur. In morbi principio bis phlebotomia uſurpata, & toties purgato corpore ad thermas Balerucanas ſe contulit; ubi quater merſus eſt in balneum per quatriduum, & caput lavit ſine ullo fructu. Regreſſus è thermis, uſus eſt noſtro conſilio. Judicavimus autem hunc affectum procedere ab humore ſeroſo, à cerebro in ſpinam medullarem & totum genus nervoſum confluente: illius autem feroſi humoris collectionem fieri priùs in hypocondriis, præſertim venis meſaraicis, in quibus continetur humoris melancholici copia, ex cauſis prægreſſis. Ita ut hunc affectum ad hypochondriacam affectionem referendum eſſe cenſuerimus, cujus ſymptomata eſſent illa paralyſis, & convulſio imperfecta, à ſeroſo humore in dictas partes effuſo progenita. Quod indicabat tum ægrotantis conſtitutio melancholica, tum copioſus ejuſdem humoris effluxus per os, tum febris, qua propemodum aſſiduè tenebatur, & ingraveſcente febre, omnia ſymptomata intendebantur; cùm tamen paralyſis á pituita oriundæ febris ſoleat eſſe remedium. Talia autem ſymptomata ex humore melancholico contingere, refert Sennertus, agens de affectu hypochondriaco, & de ſcorbuto. Non eſt hæc paralyſis propriè dicta, quæ ſit affecto nervorum principio: ſed abuſivè ſic appellata, quæ non totalis eſt ſenſus motuſque privatio, ob denegatum animalis ſpiritus per nervos influxum; ſed potius functionis ſenſitivæ & motivæ depravatio, quia dolorificus ſenſus adeſt.

Præſcripſimus ipſi apozema ad plures dies, ex aperientibus temperatis, alternis diebus purgans, & alternis tantum alterans fotum hypochondriis emollientem, & aperientem, linimentum ejuſdem faoultatis, tum venæ ſectionem poſt primam doſim apozematis, præmiſſo clyſtere, & purgante medicamento. Pro potu utebatur infuſo corticis tamariſci, agrimoniæ, & pimpinellæ. At cùm ſanguis detractus valdè cochymus videretur, iterum detractus eſt. Ex reliquis remediis nullum percepit ſolatium; ſed morbus in pejus ibat.

Die 24. menſis Aprilis, eum iterum inviſi, eùmque inveni infractis admodum viribus, cum febre aſſiduâ lenta, quæ tamen tertianæ paroxyſmos habebat. In quibus hypocondria per intervalla ex flatibus intumeſcebant; præcipuè verò lien. Aliquando etiam ab iiſdem flatibus ita comprimebatur diaphragma, ut ſe ſuffocari clamitaret; epoto aquæ cyatho, ructus duos, aut tres edebat, ac confeſtim ab illa ſuffocatione liberabatur. Urinis innatabat aliquid pingue, inſtar telæ aranearum, & ſedimenta earum erant farinacea, quæ quidem urinæ lethales ſunt ex Hippoc. progn. Die intermiſſionis laborabat ptyaliſmo frequenti, & humorem intra cranium & cutem, aut muſculos faciei deferri ſentiebat.

Die 29. Aprilis, eum iterum inviſi ad extrema redactum pulſus erat minutulus, ptyaliſmus cohibitus, reſpiratio oppreſſa. At mente conſtabat. Die ſequenti manè obiit.

## OBSERVATIO LXXV.

*Dolor pleuriticus ex lumbricis.*

CIrca finem menſis Aprilis, anni 1633. filia Raymundi Michaëlis Frontinianenſis, annos octo nata, laborare cœpit tuſſi & febre, quibus ſucceſſit lateris dolor, ita ut pleuritica cenſeretur. Attamen quinta die morbi, tres aut quatuor lumbricos excrevit per clyſterem, ac diebus ſequentibus quamplures, tum exhibitis medicamentis lumbricos expellentibus, tum purgante medicamento, & ita curata eſt. Unde patet vapores ex materia putride (à qua lumbrici generantur) elevatos, dolores lateris & tuſſim, aliaque ſymptomata producere, quæ pleuritidem mentiuntur.

## OBSERVATIO LXXVI.

*Tumor ſtrumoſus.*

DIe 6. Junii anni 1633. D. de Gaian ad nos adduxit filiam ſuam 13. annos natam temperamento ſanguineo præditam, quod ex colore ſubrubro faciei apparebat, & ab undecimo ætatis anno menſtruas purgationes patiebatur. Cùm ab octo menſibus fluxio quædam in partem faciei dextram decubuiſſet, paucis poſtea diebus decidit in cervicem, ita ut glandula illius loci paululum tumefacta apparuerit. Ab eo tempore tumor ſenſim increvit, ita ut jam ovi anſerini magnitudinem ſuperaret. A præſentibus Medico & Chirurgo, per duos menſes multa præſtita fuerunt remedia, purgationes, decocta ſudorifica, cauſticum inuſtum; tum parti admota remedia, primùm reſolventia & emollientia, poſteà ſuppurantia & attrahentia validiſſima quibus nihil profectum eſt, imò contra tumor antea exiguus incrementum ſuſcepit. Nos verò conſilio inito cum Dn. Delort Univerſitatis Decano, & Magiſtro Thierri Haguenot, Chirurgo ſeniori, primùm eam miſimus ad thermas Balerucanas, ut iis uteretur in potu, balneo, & capitis embrocatione. Poſtea verò ſequentia præſcripta ſunt.

Pulvis Arthriticus addito zinzibere ſumendus ſingulis hebdomadis. Venæ ſectio poſt primam doſin pulveris.

Fotus ex ſpongia in aqua calcis expreſſa, & arctè alligata per decem dies: Suffumigum ex lapide pyrite extincto in aceto fortiſſimo, bis in die acceptum per infundibulum, cujus tubulum totum tumorem contineat.

Poſt ſuffumigium, emplaſtrum de vigo, quadruplicato mercurio, cujus ſingulis unciis addatur vitriol. romani ʒ. i.

Bochetum ſalſæ parillæ per longum tempus, ſine vino.

Infuſio ad bronchocelem, in pharmacopœa Quercetani deſcripta, tempore plenilunii uſurpanda.

Aquæ Meynenſes per menſem, pro potu & fœtu partis, bis in die; poſteà emplaſtrum prædictum, ex eadem aqua paretur bochetum.

Victus continuò exſiccans.

Poſt reditum ab aquis Meynenſibus, ſi tumor non fuerit diſcuſſus, aperiendus erit cauſtico.

Omnibus remediis uſa eſt, exceptis aquis Meynenſibus, quia cùm reliqua nihil profeciſſent, imò tumor incrementum ſuſcepiſſet, non fuit ſperanda ſalus ab hujuſmodi aquis, ſed ad apertionem ſtatim veniendum cenſuimus, quæ fuit celebrata die 29. Septembr. 1633. cùmque admoto cauſtico, ſuprà eſcharam facta fuiſſet inciſio ſcalpelli miniſterio, illicò erupit aqua tenuis & limpidiſſima, inſtar aquæ fontanæ, ac tumor ſtatim ſubſedit, ad planitiem parti ſuppoſitæ propemodum æqualem, quod nobis admirationem peperit, & obſervatione dignum cenſuimus. Similes enim tumores ab aqua productos, præter hydroceles, & hydrocephalos à nemine Authorum deſcriptos exiſtimo,

stimo. Decem aut duodecim horis ab apertione, correpta est febre acuta, & magna fluxio facta in partem cum inflammatione. Tertio die cessavit febris, post venæ sectionem bis factam, & purgationem: cataplasma de mica panis tumori admotum, paululum subsedit, & pus quoddam pituitosum effluebat. Decimâ tertiâ die ab apertione, decisâ antea escharâ, exivit per ulcus cystis integra, instar sacci verè membranosa, & paucis posteà diebus curata est.

## OBSERVATIO LXXVII.

*Lues venerea.*

JUvenis quidam bilioso ac melancholico temperamento præditus, luë venerea infectus, mense Junio anni 1633. aggressus est diætam sudorificam, eàque peracta frictiones ex unguento mercuriali celebratæ fuerunt. Post secundam frictionem, cùm ptyalismus ritè procederet, subitò correptus est contractione brachiorum & tibiarum, cum tensione ingenti abdominis, & suffocatione, subitoque ptyalismus cessavit. Frictiones vehementes celebratæ sunt in partibus contractis; aqua imperialis & cinnamomi exhibitæ, quæ nihil præstiterunt. Posteà aquam nostram theriacalem, ex spiritu vini conflatam, exhibuimus, à qua plurimum levatus est, & injecto clistere acri paroxysmus desiit. Post biduum, cùm parùm spueret, admota fuerunt emplastra mercurialia tibiis, femoribus, & brachiis quæ intra 24. horas sputum satis copiosè promoverunt. At æger in prædictum paroxysmum incidit. Cùm verò frictiones celebratæ fuissent, & prædicta aqua exhibita, tum clyster injectus qui non poterat ejici; suppositoriis nullo modo levabatur, sed omninò suffocari videbatur. Nos alium clysterem acriorem ex diaphœnici & hieræ ana ℥. ii. injici curavimus, quem secuta copiosa est evacuatio, & æger à paroxysmo liberatus est. Sequenti die, præcedenti ptyalismo, iterum in eundem paroxysmum incidit, cæteris multò graviorem, nam nec aqua theriacali, nec clysteribus iteratis, quibus etiam multùm dejecerat, potuit sedari. Tandem cùm ab initio censuissem hæc symptomata ex eo provenire, quòd excrementorum colluvies, superiora petens, in ventriculo colligeretur, & non posset per os expurgari ob sui crassitiem, vel facultatis expultricis imbecillitatem, & magnâ copiâ cumulata, ac malignitate prædita, ventriculi orificium vellicaret, unde ortæ convulsiones per consensum generis nervosi; Tum etiam prædictâ materiâ à calore exagitatâ multi vapores elevarentur, qui ventriculum distendentes, diaphragma comprimerent, unde suffocatio, & tensio abdominis sequebatur: Ventriculum esse vacuandum judicavimus, prompto & potenti remedio. Atque in hunc finem exhibuimus salis vitrioli ʒ. i. in aqua dissolutam, qua intra horæ quadrantem humoris pituitosi, viscidi, & crassi, cum melancholico permixti circiter ℔. ii. rejecit, & statim à paroxysmo liberatus est; Postea continuavit ptyalismus per multos dies; sine alio symptomate, sicque integrè liberatus est.

## OBSERVATIO LXXVIII.

*Lues venerea.*

AMe curata est in pluribus decocto, ex sudorificis & purgantibus, per xx. dies usurpato. Si hæc non sufficerent; ad frictiones ex unguento mercuriali veniebam. Multi in media hyeme, hoc solo decocto curati sunt, quibus dieta sudorifica administrari non poterat, propter aëris inclementiam.

## OBSERVATIO LXXIX.

*Pleuritis in empyema degenerans.*

FIlius Dn. de Calvieres, apud Nemausenses litium capitalium Judicis, 20. annos natus, incidit Monspelii circa medium mensis Maji, anni 1633. in pleuritidem sinistram, quâ ita detinebatur, ut in neutrum latus posset decumbere, sed tantùm supinus jaceret. Hic multa remedia fuere præscripta ex consilio trium Medicorum, & decies aut ultra phlebotomia celebrata; attamen affectus diù perseveravit, quamvis dolor lateris aliquando cessare videretur, & æger in utrumque latus sese converteret. At febris permanebat, & dolor lateris redibat. Producta fuit febris usque ad diem trigesimam quintam, quâ latus aliquantulùm intumescere visum est, & ad tactum dolebat, nonnullo rubore suffusum. Judicatum fuit, pleuritidem in empyema converti, & admota fuere cataplasmata suppurantia, quibus latus paulò magis intumuit. Sexto au septimo ab hinc die, cùm apertio lateris nimium procrastinata fuisset, quæ apparente lateris tumore statim fieri debuerat, ruptus fuit abscessus ad interiora. Attamen æger pus facilè excrevit tussiendo, quod laudabile apparuit, & minimè fœtidum, magnâ copia, singulis diebus excernebatur primò purum, posteà multa pituitâ permixtum. Post ruptum abscessum, in utrumque latus facilè convertebatur, febre perseverante, cùm antea non posset converti in latus sanum, quia pondus insigne sentiebat in latere dolente, quod signum notatur ab Hippoc. in prognosticis. Octiduo elapso à ruptionis die, purulenta excretio desiit, & solam pituitam rejiciebat. Tum pondus in eodem latere iterum sentire cœpit, ut ad latus sanum converti non posset, nec non elevatio in parte lateris externa iterum apparuit. Novam collectionem in latere factam esse censui, & prompta apertione indigere, ne iterùm profusa materia in thoracem, pulmoni laborem novum efficeret, unde phthiseos periculum immineret. Cum tamen alii Medici duo, cum duobus Chirurgis, sententiæ meæ assentiri noluissent, & mater illius discessum urgeret: Nemausum translatus est, ubi tandem empyema apertum est, caustico lateri admoto, & pus diutissime ab ulcere manavit, ac tandem æger integrè curatus est.

## OBSERVATIO LXXX.

*Lochia suppressa.*

MUlier quædam plebeia, gravida octimestris, correpta est febre continua, die 5. Julii, anni 1633. Tertia die febris aborsum passa est, & à partu lochia omni o suppressa sunt, maculæ purpureæ in toto corpore apparebant, præcipuè circa cervicem; febris erat intensa. Præscribo sectionem venæ malleoli, & julepos, ex aperientibus frigidis compositos, frictiones partium inferiorum, fotus & linimentum relaxans pubi & perinæo. Ex his nullus fructus apparuit, imò sub finem secundi ab aborsu dici, febris admodum exacerbata est, ut delirium pateretur, & facies valdè immutata esset, unde in summo vitæ discrimine ægram versari, nemo non videbat. Tunc venam brachii aperiri jubeo, & sanguinen mitti ad Unc. x. qui fuit valdè corruptus. Erat circiter hora quinta vespertina, jubeòque, ut venæ sectio iteraretur post horas quatuor, scilicet circa horam nonam. Præscribo julepos valdè refrigerantes ex decocto lactucæ, portulacæ, acetosæ, cum sale prunellæ, clysterem pariter refrigerantem mollientem: quibus remediis ita adjuta fuit, ut sequenti die febris valde exigua apparuerit, lochia fluere inceperint, & paucis diebus sine aliis remediis omninò convaluerit.

## OBSERVATIO LXXXI.

*Urinæ suppressio à caruncula virgæ.*

LIctor quidam Senatus Divionensis, cùm esset Monspelii negotiorum causâ, die 7. Julii, anni 1633. incidit in urinæ suppressionem, ex caruncula virgæ, tumefactâ à coitu immodico. Chirurgus, quem primùm vocavit, catheterem immittens, magnam sanguinis profusionem excitavit; vulneratâ parte, & nihil urinæ excrevit, sed Æger gravissimis doloribus & mingendi contractibus premebatur. Vocatus ego, præscribo phlebotomiam ad ℥. xii. quia erat sanguineo temperamento præditus; clysterem emollientem & refrigerantem & semicupium subtepidum, injectionem refrigerantem, & inunctionem renum pubis, & perinæi, etiam refrigerantem, erat hora nona vespertina, tum jubeo, ut circa mediam noctem iteretur venæ sectio, quæ omnia præstita fuerunt. Manè erat in eodem statu; summos meiendi conatus patiebatur, & nihil emittebat, nisi guttulas iii. vel iv. urinæ, singulis conatibus. Iterùm vocatus præscribo vomitorium ex salis vitrioli ʒ. i. cujus ope bis evomuit pituitosa multa; At in secundo vomitu urinæ ℥. i. vel ii. emisit, & sublevatum se dixit; quod hactenus non contigerat. Inde per intervalla urinam paulò copiosiorem excernebat, ita ut intra quatuor vel quinque horas vesica omninò depleta fuerit. Supererat partis affectæ inflammatio quædam, quæ emulsionibus cum sale prunellæ, injectionibus, clysteribus, semicupio & inunctionibus curata est.



## OBSERVATIO LXXXII.

*Difficultas spirandi.*

FIlius D. Hugonis, Mercatoris Monspeliensis, quinque annos natus, cùm malè educatus fuisset à nutricibus, inter varia symptomata hoc præcipuè pati solebat, ut cùm curreret; aut vehementius moveretur, spirandi difficultate laboraret. Tandem die tertia Julii, cùm ab exercitio multùm incaluisset, incidit in tussim cum difficultate spirandi, febricula, & alvi fluxu mediocri in quo flava, pituitosa, & aliquando subviridia apparebant. Hæc tamen symptomata adeo levia erant, ut de vocando Medico parentes non cogitaverint; sed à pharmacopœo admotum fuerat vesicans posteriori cervici. Die quintâ morbi vocatus ego, eadem invenio symptomata, ex quibus fluxionem conjiciens in pulmonem, cum metu peripneumoniæ, phlebotomiam præscribo, quæ non fuit celebrata, ex eo quod Chirurgus venam attingere nequiverit; sed cucurbitulæ scarificatæ statim fuerunt admotæ, & julepus pectoralis refrigerans fuit exhibitus. Hæc circa meridiem fiebant. At hora vespertina subitò æger correptus est lipothymia, à qua brevi excitatus est. Post modum verò pulsus apparuit parvus, languidus, frequens, & pulsibus morientium similis, venter admodum tensus & dolens, respirandi aderat summa difficultas, & sitis inexplebilis. Multa in hoc præcipiti casu usurpata fuere remedia, vocato consilio, quæ nihil profuerunt; sed æger continuò in pejus ruens media nocte interiit. Aperto cadavere, partes naturales benè constitutæ apparuerunt, nisi quod cystis fellea grandior, & humore nigricante referta erat. Sed pulmonis pars sinistra diaphragmati hærebat tam firmiter, ut separari non potuerit, unde difficultatem spirandi ex parte provenire censuimus. Sinistra verò cordis auricula, solito amplior, referta erat materia crassa & compacta, omnino alba, lardum coctum referente, quam subitaneæ mortis causam fuisse censuimus, cordis ventriculum sinistrum suffocando, & illius ventilationem impediendo.

## OBSERVATIO LXXXIII.

*Hæmoptoë.*

DIe 13. Augusti anni 1633. Dn. Duprat in curia Præsidiali Monspeliensi Consiliarius, circa noctem incidit in sputum sanguinis spumosi cum tussi, & magnam illius quantitatem excrevit tota nocte.

Die 14. mane vocatus, venæ sectionem præscribo ad ℥. viii. deinde julepum ex aqua plantag. syrup. de rosf. siccis & sale prunellæ. Postea injectus fuit clyster, cucurbitula admota regioni hepatis, looch incrassans, & adstringens usurpatum. Horâ decimâ iterata fuit venæ sectio ad ℥. vi. syrupus ex succo portulacæ etiam præscriptus. Post meridiem sanguinis sputum magnâ copiâ, scilicet ad ℔. i. Iteratus fuit julepus, oxycratum admotum testibus. epithema refrigerans hepati, linimentum refrigerans eidem parti, & lumborum regioni, cucurbitula hypocondriis frequenter iterata; & circa vesperam sanguis denuo missus ex altero brachio ad ℥. vii. præscripti julepi ex infusione millefolii, rad. tormentillæ, & conservæ rosar. in praxi medica nostra descripti cap. de hæmoptoë, qui magnæ sunt efficaciæ. Pro potu utebatur conserva rosarum, cum decocto hordei & liquiritiæ: ad noctem præscriptus est syrupus sequens.

℞. Syrupi de rosf. siccis, de succo portulacæ, & papaveris albi ana ℥. i. misce, capiat cochlear unum singulis duabus horis, ita ut intra noctem tres illæ unciæ absumantur. Mirum in modum profuit hic syrupus, & sequenti die, quæ erat 15. fuit iteratus, ut per longiora intervalla sumeret cochlear unum. Eadem die manè aperta fuit vena poplitis, & satis bona quantitas sanguinis educta est, tum reliqua remedia fuere continuata, aliàque addita; ut opiata adstringens & conglutinans, & clyster denuò injectus. Toto illo tempore sanguinem non excrevit affatim, & sputa quæ per longissima intervalla extussiebat, erant sanguinea, Attamen difficultate spirandi laborabat, cum vocis raucedine. Sequentibus verò diebus nihil ampliùs sanguinis excrevit, & omnino convaluit.

## OBSERVATIO LXXXIV.

*Gangræna.*

VIr quidam è plebe; febre continuâ laborans, ab imperito Chirurgo venâ apertâ, incidit in tumorem illius brachii, cum inflammatione, quæ tandem in gangrænam desiit, ita ut totum brachium livescens appareret. At in duobus locis color magis immutatus erat, in iisque scarificationes non sentiebat. Igitur post multas scarificationes admovebantur remedia ordinaria, quæ parum proficiebant, imò brachium in deterius vergebat. Ego tandem vocatus, locos scarificatos humectari jubeo spiritu sulphuris, quo caro mortificata exusta est, ac veluti cauterisata. Postea foveri jubeo totum brachium calidè spiritu vini, in quo pulveres aloë & myrrhæ infundebantur, posteà inspergebantur toti brachio pulveres prædicti ex aloë & myrrha, magna quantitate, ac deinde supra pulveres admovebantur lintea, spiritu vini madefacta, quo remedio, per aliquot horas usurpato, brachium miraculi instar nativum colorem recepit, tumore imminuto; & gangræna fuit cohibita, ita ut sequenti die loca mortificata & exusta, à viva carne separari cœperint, quibus admotum fuit digestivum ex vitellis ovorum, terebinthinâ, & melle, ac post integram separationem, epuloticis curatio absoluta est.

## OBSERVATIO LXXXV.

*Dolor Nephriticus.*

DIe decimâ mensis Octobris anni 1633. Coquus Dn. de Miron, Regii Præfecti in Occitanica provincia, laborans à multis diebus dolore nephritico, qui vulgaribus remediis non cesserat, sumpsit bolum ex diaprun. solut. ℥. ß. panaceæ ℈. i. quo quater blande dejecit, eodèmque tempore crassas urinas minxit, & à dolore liberatus est. Dum medicamentum operabatur, sentiebat materias sibi à renibus avelli, & sine dolore.

## OBSERVATIO LXXXVI.

*Colicus dolor.*

PRincipio mensis Novembris anni 1633. Domina de Varanda doloribus colicis acerbissimis conflictabatur, & post duos clysteres, frustrà injectos, sumpsit intestini lupi pulverati ʒ. i. cum vino, quod ipsi mense prægresso exhibitum fuerat pro eodem dolore, ut ex

obſ. 59. hujus centuriæ conſtat, & ſtatim dolor evanuit. Poſt decem aut duodecim dies, licèt per apozemata purgata fuiſſet, dolor rediit acerbior quàm antea; ac licèt in clyſtere philonii ʒ. ii. diſſolutæ fuiſſent, dolor non quievit. Prædictus pulvis iterum fuit exhibitus, & dolor imminutus eſt, ac poſt trium horarum ſpatium omnino ferè ſublatus. Sed poſtridie rediit acerbior, quàm antea. Exhibita fuerunt laudani grana v. & dolor omnino ſublatus eſt, nec amplius rediit.

## OBSERVATIO LXXXVII.

*Ulcus in corde.*

Die 23. Januarii, anni 1624. vocatus ſum ad filiam Dn. N. annos 14. natam, quæ antea per multos dies laboraverat vomitu pituitoſo ſemel aut bis in die invadente, horis præcipuè matutinis, cum cardialgia per intervalla affligente. Item patiebatur dolorem in ſumma ſcapula ſiniſtra, & ſummitate brachii, qua humero committitur. Nocte inſequente, quæ erat quinta à prima invaſione, correpta eſt alvi fluxu & febre, quæ tota die eam detinuerunt. Sextâ ſumpſit rhab. pulverat. ʒ. i. cum juſculo & pluries dejecit, febris perſeverat, nocte bis tantum dejecit per duas horas dormivit. Septimâ, alvi fluxus perſeverat, ſed minùs frequens, ut locum dederit venæ ſectioni, quâ miſſus fuit ſanguis ad ℥. iv. Hæc duo peculiariter à febris invaſione notavimus, quòd pulſus ferè ſemper erat intermittens; & cùm dolor prædictus in eadem parte fixus permaneret, neque ad thoracem ullo modo pertingeret, ægra tamen non poterat in illud latus, quod erat ſiniſtrum decumbere; quin ſtatim cardialgia & tuſſi corriperetur, ita ut perpetuò ſuper latus dextrum decumbere cogeretur. Tuſſis ſicca eam infeſtabat per intervalla, flatus emittebat interdum ſupernè & infernè. Octava, eadem ſymptomata perſeverant, præcipuè cardialgia per intervalla recurrens, & pulſus intermittens inæqualiter, ſomnus paucus. Continuabantur remedia cardiaca, ſumpta & admota; tum vermes enecantia ac ventriculum roborantia. Urgente admodum cardialgiâ, exhibitus eſt ſalis abſinthii ℈. i. cum ſucci limonum cochleari uno, unde optimè habuit per horas aliquot: ſed ſymptomata redierunt. Noctu urinæ erant craſſæ & ſatis pallidæ. Nonâ admotum fuit veſicans cervici, quo tuſſis ceſſavit. Anteà dolor humeri imminutus fuerat, & ſupra latus ſiniſtrum melius decumbebat. Eadem die ſumpſit medicamentum ex infuſione ʒ. i. rhei cum hieræ picræ ʒ. i. & ſyrup. de cichor. compoſ. ℥. i. quo valde purgata eſt cum fructu, & alvi fluxus perſeveravit per aliquot dies, unde prorſus convaleſcere viſa eſt, cùm tamen pulſus continuò intermitteret in 3. 4. vel 5. pulſatione. Poſtquam è lecto ſurrexit, intermiſſio pulſus deſiit, manente tamen frequentia, & ægra tuſſi premebatur, noctu præcipuè, cum difficultate ſpirandi. Quæ ſymptomata per longum tempus perſeveraverunt, ac præter difficultatem ſpirandi aderat per intervalla dolor lateris pungens, qui magis urgebat, cùm ægra in latus ſanum decumberet, & contrà gravior erat difficultas ſpirandi, quando ſupra latus dolens decumbebat. Febris perpetuò erat intenſa quæ omnia magnam ſuſpicionem faciebant abſceſſus in ſiniſtra pulmonis parte latitantis. Tandem die trigeſima quarta morbi, ſubitò correpta eſt ſanguinis ſputo, quem per tuſſim excrevit ad Uncias viii. circa meridiem, is autem ſanguis erat ſatis craſſus, & non ſpumoſus, quem ægra ipſa dicebat à capite deſcendiſſe, ſeque ante illius excluſionem in faucibus percepiſſe titillationem, tum aliquid ſanguinis emungendo per nares eductum fuerat. Attamen veſpertinis horis, ſanguinis ſputo redeunte, ſatis apparuit cum è pulmone ferri. Erat enim totus ſpumoſus, ejùſque quantitas fuit ad libram unam, tum miſſus fuit ſanguis de baſilica ſiniſtra, exhibitus julepus ex aqua plantag. & papav. rhœad. cum ſale prunellæ, & ſyrupo de roſis ſiccis. Utebatur tota nocte ſyrupis violaceo, de roſis ſiccis, & de papavere, ſimul mixtis, quibus tuſſis ſedabatur, excretionis reditus impediebatur, & per intervalla dormiebat. Poſtridie manè iterata fuit phlebotomia ex brachio dextro: iteratus julepus, & multa alia remedia, in hæmoptysi uſitata, præſcripta fuere. In communi conſilio, habito cum Domino Ranchino Cancellario, & Delort Decano, ſputum ſanguinis rediit ad uncias viii. circa horam undecimam ante meridiem. Continuabantur remedia, & venæ ſectio malleoli uſurpata. Hora quarta veſpertina, redeunte ſanguinis ſputo copioſo, ſubitò extincta eſt. Diſſecto cadavere, inventus eſt pulmo colore albicante, cordis utrinque, & diaphragmati undique adhærens; tum etiam pericardio undique adhærebat, ut unum corpus continuum efficeret. Cor verò albicans viſum eſt, & media ferè ſui parte, quâ diaphragma reſpicit, exeſum atque exulceratum; ut fibræ carnoſæ ſemiputridæ ſummis digitis evellerentur. Et animadverſum fuerat, fruſtula quædam carnea, hujuſmodi fibris ſimillima, cum ſanguine per ſputum rejecta fuiſſe. Ita ut veriſſimum ſit, iſtam ægrotantem, cordis ſubſtantiam per ſputum rejeciſſe, quod eſt valde mirum. Cùm autem in capſula cordis nullus humor repertus fuerit; exiſtimandum eſt materiam, hujuſmodi abſceſſum ſeu ulcus efficientem, ſanguini permixtam fuiſſe, & per tuſſim excretam. Similes quædam hiſtoriæ reperiuntur apud Schenkium in obſervationibus libri ſecundi, titulo de tumoribus & apoſtematibus cordis.

## OBSERVATIO LXXXVIII.

*Hydrops pectoris.*

Uxor clariſſima Nobiliſſimi viri, Domini de Thomas in ſuprema Computorum, Subſidiorum, & Fisci curia Monſpelienſi Conſiliarii Regii, à quinque menſibus laborabat fluxione humoris tenuis, in pulmonem decumbente cum tuſſi ſicca, difficultate ſpirandi, febre aſſidua & lenta, quæ ſingulis noctibus exacerbabatur, cum levi horrore, eàmque conſequebantur ſudores nocturni copioſiſſimi, ut ſingulis noctibus ter, quaterve induſia mutare cogeretur. Ab aliquot diebus exacerbationes bis in die redeunt, poſt meridiem & veſperi, in diurna non ſudat; ſed ſemper ſub ſomno. Tum ab ipſo morbi initio dolor adfuit lateris ſiniſtri in ipſa pectoris regione, cum difficili decubitu in eandem partem, ita ut cùm primum in dictum latus decumberet, tuſſi moleſtiſſima cum difficultate majori corriperetur. Imo verò interdum, comprimendo latus ſummis digitis, maxima pulmonis oppreſſio & ſpirandi difficultas orta fuit. His accedebat lienis inflatio, cum aliqua tenſione conjuncta, quæ reliquis affectibus originem dediſſe cenſetur.

Habito conſilio cum Domino Ranchino Cancellario, ſtatutum fuit præcipuum affectum in ſiniſtro illo latere reſidere, eùmque eſſe collectionem quandam, pectoris partem ſiniſtram opprimentem. Cujus autem materiæ ſit illa collectio, non omnino certò poſſe pronunciari. Hoc nihilominus aſſeritur, materiam illam eſſe aquoſam, & vel purulentam; utriuſque enim ſigna concurrunt, & conſimilia ab Hippocrate recenſentur, dum ſecundo de morbis dicit, hydrope pulmones affectos, velut ſuppuratos affici, verum remiſſius ac diutius. Ad collectionem aquoſam magis inclinant ſententiæ, quod neque pleuritis, aut peripneumonia, aut hæmoptoë præceſſerint, neque quicquam ſputi purulenti unquam rejecerit. Phthiſica interiit, & apertionem cadaveris ante obitum prohibuit.

## OBSERVATIO LXXXIX.

*Urinæ ſuppreſſio.*

Dn. Raymundus Ratte ſexagenarius, vir plethoricus & calculoſus, qui multos calculos innoxiè per intervalla cum urinis excernere ſolebat; circa finem Jan. 1635. poſt plures calculos excretos, ab immodico exercitio, incidit in omnimodam urinæ ſuppreſſionem, quæ quidem ſupremo (ut ex ſignis luculenter apparebat) erat in renibus, non in veſica. Jam per triduum integrum, nihil loti emittebat, cùm vocatus ſum in conſilium, cum duobus Medicis ſenioribus, quorum unus erat ordinarius; qui per illud triduum varia præſcripſerat diuretica, tum externa, tum internæ, clyſteres, ſemicupia, potiones, & ſimilia. Et antequam ipſe vocaretur, purgatus fuerat æger blando cathartico. Ego prior ſententiam ferens, dixi hujus affectus cauſam præcipuam, aut ſaltem jam hoc ſymptoma foventem eſſe venarum ſupra renes inſignem plenitudinem quæ propter diſtenſionem à copia ſeri per triduum retenti, non poſſent ſeſe contrahere ad expulſionem, quemadmodum videmus veſicam urinâ nimiâ diſtentam, non poſſe ſeſe facilè contrahere, unde non raro meiendi difficultas ſolet exoriri. Maximam autem ſeri copiam adeſſe oſtendit, tum corporis plenitudo, tum quod æger multùm potare ſoleat, & urinæ libras tres aut quatuor ſingulis noctibus in ſtatu ſano reddere ſolitus ſit. Ideo cenſui diuretica eſſe omittenda, quæ humores ad vias urinæ deducendo, diſtenſionem in iis augent. Sed potiùs inſignes revulſiones eſſe moliendas, per phlebotomiam & purgationem, & quam primum ſanguinem eſſe mittendum magnâ copiâ, tum poſt quinque vel ſex horas potens medicamentum phlegmagogum & hydragogum eſſe exhibendum. Ejuſdem fuere ſententiæ reliqui Collegæ, & miſſus fuit ſanguis ad ℔. i. ante meridiem, veſperi exhibita fuit ʒ. i. pulveris diacarthami, detractis ſeminibus, pluries fuit purgatus, & poſt quatuor aut quinque ſedes cœpit mingere urinàmque reddidit ſubnigram prima vice ad ℥. iv. paulò poſt valde ruſam, majori copia, poſtmodum limpidam. Intra unum diem magnam excrevit urinæ copiam & liberatus fuit. Similis fere caſus propoſitus eſt obſervat. i. hujus centuriæ.



## OBSERVATIO XC.

*Ventriculi dolor.*

Die 24. Januar. anni 1635. vocatus fui ad aurifabrum Monſpelienſem, qui à tribus menſibus laborabat dolore circa ventriculum acerbiſſimo, & indeſinente, ita ut præ dolore & vigiliis ad ſummam maciem perductus fuerit. Per dictum tempus à Medico ordinario præſcripta fuerunt duodecim aut quindecim medicamenta purgantia, atque blanda, aliàque non pauca remedia, tam interna, quam externa, non omiſſis fomentis, linimentis, & ſimilibus. Tandem advocatis in conſilium tribus Medicis, præſcribitur vomitorium ex decocto ſem. raphani, atriplicis, &c. quæ vulgo ad vomitoria præſcribi ſolent. Poſt vomitorium aſſumptum nihil vomuit, eòque iterato, ventriculus exoneratus eſt, & ſatis copioſè vomuit, ſine ullo doloris levamine. Poſtea iteratur purgans medicamentum & diæta ſudorifica præſcribitur. Biduo poſt purgationem ante uſum decocti ſudorifici, à quodam monitus æger me acceſſit circa veſperam, & morbi ſui hiſtoriam exponit. Ego verò, ut oſtenderem, ſaltem ad tempus dolorem ſedari poſſe; præſcribo pro ea nocte laudani gr. v. quibus dolor protinus ceſſavit, & totâ nocte dormivit, cum tribus illis menſibus longior ſomnus non fuiſſet unius horæ. Manè ſe curatum prædicabat. Rediit tamen dolor, qui nullis remediis ſedari potuit, niſi laudano aliquoties exhibito, atque ad breve tempus, donec æger maraſmo confectus interiit. Aperto cadavere inventus eſt ingens ſcirrhus, totum pancreas, & meſenterii partem occupans; tum etiam pylorum, ac Jejuni inteſtini principium ambiens, ita ut ductum illum, qui eſt à ventriculo ad inteſtina; adeo anguſtaverit, ut fere occluſus eſſet, & ventriculus materiâ eſculentâ ac potulentâ plenus inventus fuerit. Cùm igitur alimentum non poſſet diſtribui, marcore conſumptus eſt. Scirrhus ille non apparebat tactui, quia ſub ventriculo & inteſtinis latitabat. Dolorem intenſum efficiebat, quia pylorum & extremam ventriculi partem, pyloro continuam attingebat.

## OBSERVATIO. XCI.

*Lumbrici.*

Filius D. Gerardi, Quæſtoris Franciæ generalis, annos quatuor natus, laborare cœpit 25. Jan. anni 1635. febre verminoſa cum vomitu bilis porraceæ, & nauſea continua. Præſcripſi potionem contra vermes vulgarem, cui addita ſunt propter malignitatem (quæ ex humore excreto, & tumefactione quadam totius corporis apparebat, lapidis bezoardici gr. iv. & clyſterem dulcem. Potione aſſumpta, evomuit duos lumbricos, unum cum clyſtere per alvum egeſſit. Noctu iterata eſt potio, & ſequenti die benè habuit, ut adſtantes nulla alia remedia expetiverint. Poſt biduum incidit in eundem affectum, & multo graviùs torquebatur cum inquietudine, planctu continuo, etiam per ſomnum. Statim præſcripſi potionem purgantem ex infuſo rhei, & ſyrupo roſaceo, in aqua portulacæ, ex qua ter dejecit materiam nigerrimam, ſed poſt purgationem omnia ſymptomata permanebant, tum etiam vomitus auctus; ita ut omnia juſcula & potulenta rejiceret; unde factum eſt, ut potio contra vermes prædictas, quæ tantopere profuerat ab initio, jam nullius effectus fuerit, cùm perpetuò evomeretur. Advertens itaque, eum non evomuiſſe confectionem de hyacintho, cum juſculo exhibitam, eam bis iterandam juſſi, additis lapidis bezoardici g. iv. Non ampliùs vomuit, & nocte dormivit ac multo meliùs habuit. Unde colligo, & obſervatione dignum cenſeo, lapidem bezoardicum, in affectibus verminoſis, ſummæ eſſe efficaciæ. Potionem purgantem prædictam iterum aſſumpſit, & alvi fluxus criticus eam ſequutus eſt, quo morbus admodum imminutus eſt, ac tandem julepis ſpecificis, ex decocto Scordii & Hypericonis, cum refrigerantibus paratis, omninò ſublatus, iterata poſt julepos purgatione, ex ſenna, rhab. & ſyrupo roſaceo.

## OBSERVATIO XCII.

*Abſceſſus Abdominis.*

Die decimâ ſextâ Februarii, anni milleſimi ſexcenteſimi trigeſimi quinti, vocatus ſum ad filiam viduæ Joannis Peire, Mercatoris Monſpelienſis, annos 14. natam, quam ante duos annos curaveram ab hydrope incipiente, à quo tempore valetudinariam vitam agebat. Nunc verò è tribus ſeptimanis decumbebat, nullo vocato Medico. Invenio eam laborantem febre aſſidua, cum alvi fluxu moderato, quo pituitoſa & cruda rejiciebat. Refert prætèrea ſibi ventrem iterum intumuiſſe, in eoque per vices dolorem quendam punctorium percipere, tum etiam tibias per vices œdematoſas apparere. De redeunte hydrope ſtatim cogitabam, quod ut exactius explorarem, manum ventri admoveo, quem dum aliquantulum comprimere intenderem, illa ſtatim obſtitit, de dolore conquerens, qui comprimendo ipſi inferebatur. Ego verò ratus in hydrope dolores hujuſmodi non apparere, ventrem denudari jubeo, admota lucerna, ut rem attentius indagarem. Ventrem igitur inſpicio colore naturali præditum, ſed elevatum & tumentem, dum utraque manu blande contrecto, invenio tumoris circumferentiam in ambitu umbilici, quinque digitorum latitudine, extra quam circumferentiam ægra contactum indolenter ferebat; in tumore verò, etiam leviter compreſſa, plurimum dolebat; præcipuè in ſiniſtro latere, duobus digitis ab umbilico, ubi à principio morbi dolorem punctorium per vices percipiebat. Præterea in ipſo tumore fluxionem quandam animadvertebam; ex quibus pronuncio, abſceſſum latere inter peritonæum & muſculos abdominis, jam factam eſſe ſuppurationem; ac ſtatim Chirurgum advocari jubeo, qui ejuſdem protinus fuit ſententiæ. Itaque quamprimum aperiendum eſſe abſceſſum ſtatuimus, ne ſi in cavitatem abdominis rumperetur, mortem præcipitem afferret: Admovetur ergo cauſticum ei parti, in qua dolorem pungitivum

ab initio percipiebat, & tribus horis elapſis, facta eſcharâ immittitur ferrum ad latitudinem duorum digitorum, nullum tamen pus effluxit. At non auſus eſt Chirurgus ulteriùs phlebotomum immittere, ne fortè peritonæum confoderetur, ſicque materia ad cavitatem abdominis efflueret; immiſit ergo turundam in foramen & poſt quinque horas extracta turunda tantillum puris effluxit, poſtridie manè extracta iterum turunda, magna puris copia emiſſa eſt; pus autem erat pravi coloris & odoris. Nihilominus ægra in pejus ruebat, ita ut quinto ab apertionis die interierit. Aperto cadavere inventi ſunt muſculi abdominis in loco tumoris, putredine affecti circa partem ſiniſtram umbilicalem, in parte verò dextra hypogaſtrica inteſtina peritonæo adhærebant, & partes hujus loci etiam putrefactæ erant; hepar colore flaviſſimo præditum adhærebat peritonæo undique, & diaphragmati, & mole ſua mediam thoracis partem replebat, ut ipſi cordi eſſet omnino vicinum, pure & putrilagine omnia erant referta, ac deterrimum odorem ſpirabant; ſumma præterea macies aderat in toto corpore, quod maraſmo confectum videbatur, idque ob defectum hepatis ſanguinem non generantis.

Non ſolùm autem abſceſſus abdominis ex chronico morbo in corpore malè affecto lethales ſunt, ſed etiam ut plurimum ii, qui febribus ſive continuis, ſive intermittentibus ſuccedunt; quos damnavit Hippocr. in Coacis. Et vidit D. Pachecus Medicus Lunellenſis, amicus meus, juvenem tertianâ laborantem, cui ceſſarunt paroxyſmi poſt ſeptimam acceſſionem; factus tamen abſceſſus circa inguen, & apertus emiſit pus laudabile in principio; ſequentibus verò diebus prava ſucceſſerunt ſymptomata, pus deterius apparuit, & æger interiit vigeſimo die. Quem tamen abſceſſum ab initio lethalem judicare potuit, quòd eo apparente, ſæva ſymptomata etiam apparuerunt. At ſalutares abſceſſus allevationem ſymptomatum afferre debent. Si contrarium fiat, decubitum materiæ in illam partem ſignificat, non criticam expulſionem.

## OBSERVATIO XCIII.

*Partus difficilis.*

UXor D. Baronis Daumales, Quæſtoris Franciæ generalis, in partu per triduum laboravit, ita ut tandem vires eſſent admodum dejectæ. Vocatus præſcribo ſequentem potionem.

℞. Dictamni cretici, ariſtolochiæ utriuſque & trochiſc. de myrrha, ana Scrup. ſem. croci & cinnamomi, ana gr. xii. confect. alchermes Drach. ſem. aquæ naphæ & artemiſiæ ana Unc. i. ſem. miſce, fiat potio, qua aſſumpta ſtatim conatus parturitionis excitati ſunt, & paulo poſt gemellos peperit. Idem contigit uxori D. Sartrei primiparæ, quæ eſt filia D. Boſchii Pharmacopæi Monſpelienſis.

## OBSERVATIO XCIV.

*Fluxus menſium immodicus cum hyſterica ſuffocatione.*

ANcilla D. Baronis de Caſtries, menſium fluxum tam copioſum patiebatur, ut intra duas horas ſanguinis ℔. iv. aut v. excreverit, unde ſecuta eſt affectio hyſterica tam gravis, ut illa aphona, & quaſi mortua jaceret, cùm tamen apertos haberet oculos, & manu ſe ſtrangulari indicaret. Vocatus ad eam potionem ſequentem præſcribo, tum cohibendo fluxui, tum hyſtericæ affectioni coërcendæ idoneam.

℞. Aquæ naphæ, roſar. & plantag. ana Unciam i. ſanguinis draconis grana xii. ſalis prunellæ Drachm. i. miſce, fiat potio, quæ poſt tres horas interjecto juſculo reiterabatur. Poſt primam exhibitionem omnia ſymptomata remiſſa ſunt, in ſecunda verò omnino ceſſarunt.

## OBSERVATIO XCV.

*Lues venerea in puero.*

FIlius Dn. N. duos annos natus, à nutrice infectus fuerat lue venerea, quæ ſeſe prodidit primùm puſtulis latis & rubris, in perinnæo acervatis, iiſque ſucceſſerunt ulcera in natibus, juxta podicem, mox poſtulæ in facie, ac tandem ultra in faucibus & labiis. Quibus accedebat corporis conſumptio in dies progrediens. Vocatus ad eum, ſequentia præſcripſi.

℞. Sennæ mundat. ʒ. i. ß. rhab. elect. & agarici recenter trochiſcati ana ℈. ii. cinnam. ℈. ß. infundantur in aqua cardui bened. in expreſſione diſſolve ſyrupi roſac. ℥. i. fiat potio, detur manè, & reiteretur ſemel in ſeptimana.

Diebus intermediis utebatur ſequenti decocto.

℞. Ligni guajaci ℥. i. corticis ejuſdem ℥. ß. aquæ fontis ℔. iii. infundantur, & decoquantur, ut artis eſt, ad tertias, colaturæ capiat ℥. iv. manè ſine ſudore, propter aëris inclementiam, hyems enim vigebat, tum etiam metuebam nimiam exſiccationem; propter corpus tenellum, eaque ratione victum etiam analepticum concedebam. Eodem decocto pro potu utebatur, ſed diluto æquali aquæ potione.

Cùm hæc remedia continuaſſet per 20. dies, omnia ſymptomata diſparuerunt, ægerque in ipſo remediorum uſu refectus, & denuo impinguatus fuit. Eramus autem media hyeme, curatus omnino videbatur.

Attamen intra unum menſem dicta ſymptomata redierunt, ægèrque extenuatus eſt.

Nos iterari juſſimus eadem remedia, decoctum tamen paulò efficacius efficiendo; coctione facta ad medias, eumque ſtragulis operiebamus, ut ſaltem leviter ſudaret. Hac curâ iterùm reſtitutus fuit intra quindecim dies, quam tamen diutiùs continuaſſemus, metu recidivæ, niſi rigidiſſima hyems, quæ tunc etiam vigebat, obſtitiſſet. Intermiſſo itaque remediorum uſu per viginti dies, aut circiter, ulcera renovata ſunt. Et cùm tunc cœlum eſſet ſatis temperatum, menſe Februario ob Auſtrinam conſtitutionem, curam iterùm inſtauramus, ſed efficaciorem.

Exhibemus itaque primum mercurii dulcis gr. viii. cum diacryd. gr. iiii. in juſculo, quo valdè purgatus eſt per vomitum & ſeceſſum, & quarto quoque die hoc medicamentum exhibebatur: intermediis verò diebus ſumebat decoctum hoc modo paratum. Supradict. guajaci & corticis ejuſdem quantitas ponebatur per diem naturalem, ac poſtea deſtillabatur ad medias, juncturis alembici & recipientis probè munitis. Liquor ſuperſtes in alembico colatus miſcebatur cum aqua deſtillata, quæ erat acidula, hujus mixtionis dabantur ʒ. iii. manè calidè, corpus tegendo, & ſudores copioſiores effluebant. Per viginti dies continuata fuit hæc poſtrema curatio, ex qua morbus fuit omnino ſublatus.

Ulceribus narium admovebatur unguentum ex melle roſaceo, vitellis ovorum, terebinthina. Faucium verò ulcera brevi curabantur melle roſaceo, cum ſpiritu vitrioli acido reddito.

## OBSERVATIO XCVI.

*Lochiorum fluxus immodicus.*

QUædam mulier poſt aborſum à ſanguinis fluxu immodico ſummam virium dejectionem patiebatur. Illi præſcribo frictiones & ligaturas partium ſuperiorum, cucurbitulas ſub mammis, epithemata, & pullos columbinos, fotu manuum cum vino calente, in quo confectio alkermes diſſoluta ſit, & ſequentem potionem.

℞. Aquarum plantag. naphæ & roſar. ana ℥. i. ſyrupi corallor. ℥. i. ſalis prunellæ ʒ. i. ſanguinis draconis ℈. ß. miſce, fiat potio. Quæ ſtatim fuit exhibita, antequam reliqua remedia fierent, & intra horæ quadrantem dolores ventris & lumborum quieverunt, & fluxus imminutus eſt.



## OBSERVATIO XCVII.

*Cancer.*

DN. Chapuis Toloſa, à nobilis ſtirpe oriundus, Monſpelii degens, anno 1635. circa finem hyemis correptus fuit exiguo tuberculo, labrum ſuperius obſidente; quod in dies incrementum capiens in tumorem degeneravit, totum ferè labrum occupantem, cùmque durum ac lividum, cum dolore pungitivo & caloris ſenſu. Statim ab initio, alterius Medici præſcripto uſus eſt phlebotomia frequenti, cum levibus purgationibus, ex ſenna & caſſia paratis, præmiſſis julepis refrigerantibus. Cùm autem hæc remedia per aliquod tempus continuaſſet, & affectus nihilominus in deterius vergeret, priorem Medicum deſerens, curæ meæ ſeſe commiſit, die ſecunda Aprilis, anni ſupradicti. Ego verò prædicta ſigna conſiderans, num etiam, quòd omnia topica remedia, quæcunque admoventur; malum exaſperarent, & dolorem pungentem, ac urentem, intenſiorem efficerent, tumorem cancroſum eſſe exiſtimavi. Licèt autem iſte morbus incurabilis cenſeatur; illius tamen curationem ſuſcepi, edoctus à Galeno, cancrum in principio & dum adhuc recens eſt, ſanari poſſe, ut habetur 2. ad Glauconem cap. 10. ubi de cancro agens ſic loquitur. Hunc morbum per ſui initia ſæpè ſanavimus, ſed ubi in molem inſignem ſatis evectus eſt, nemo ſine manus opera potuit curare, & paulò poſt: Hunc igitur morbum, ut diximus, in principio ſanavimus, & tunc præſertim, cùm melancholicus humor non admodum craſſus videbatur exiſtere: nam hîc purgantibus medicamentis, ex quibus ſanitas ſequitur, promptè ſuccumbit: neque obſcurum eſt, hujuſmodi medicamenta debere eſſe atræ bili accommodata. Quod tamdiu faciendum eſt, donec ſanitas priſtina parti ſubſequatur, quemadmodum, ratio victus optimos generans humores, interim adhibeatur. Et ex ejuſdem Galeni præcepto, quod habetur lib. de atra bile, cap. 9. & comment. aph. 47. lect. 6. hoc morbo affectos, fortioribus medicamentis eſſe expurgandos. Ad potentiora remedia confugiendum eſſe cenſui; ex quibus principem locum obtinet radix hellebori nigri, quæ ad humorem melancholicum expurgandum, efficaciſſima eſt. Sic igitur curationem aggreſſus ſum.

℞. Rad. buglоſſi & cichor. an. ℥. i. fol. agrim. borrag. ceterach. & veronicæ ana m. ß. coquantur cum pullo gallinaceo, in colatura diſſolve cremoris tartari ʒ. i. fiat juſculum, quod capiat manè per 12. dies.

In quarto quoque juſculo diſſolve ℥. ii. ſyrupi ſequentis.

℞. Succorum recenter expreſſorum & per reſidentiam depuratorum, borraginis, bugloſſi, fumariæ, cichorii ℔. iii. ſucci veronicæ & pomor. redolent. an. ℔. i. ſennæ mundat. ℥. vi. epithemi ℥. ii. rhab. electi & agarici recenter trochiſcati an. ℥. i. zinzib. & cariophyll. an. ʒ. i. infundantur & decoquantur, ut artis eſt, donec colaturæ ſuperſint quart. v. in quibus diſſolve ſacchari albi quart. v. fiat ſyrupus perfectè coctus ad uſum dictum.

Poſtremæ doſi juſculorum adde extracti hellebori nigri gr. iv. capiat cum regimine.

Hoc medicamentum ſumma cum vehementia ægrotantem expurgavit, non ſolum per alvum, ſed etiam per vomitum, verum eadem die tumor valdè imminutus apparuit, ac doloris expers.

Poſt uſum juſculorum, uſus eſt balneo tepido per triduum, hirudines hæmorrhoidibus admotæ, cauſticum utrique tibiæ inuſtum, ſerum lactis cum epithymo per menſem uſurpatum, & balneum iteratum ſingulis ſeptimanis. Poſt quindecim dies ab aſſumpto extracto hellebori, idem remedium iteratum eſt, eadem doſi, cum diapruni ſolutivi ʒ. iii. cujus operatio fuit priori ſimilis, & eadem die tumor imminutus apparebat.

Topica omnia tumorem exaſperabant, & dolorem intenſiorem efficiebant, excepto unguento ex ranis viridibus, quod maximè laudatur ab Aquapendente, Chalmetæo, & aliis, & in hoc affectu plurimùm præſtitit; ita ut illius curationem duobus præſertim remediis tribuendam eſſe exiſtimem, extracto ſcilicet hellebori nigri, & unguento de ranis viridibus. Non parùm tamen contulit ſyrupus magiſtralis, quo bis in ſeptimana utebatur.

Intra menſem, à curationis principio, tumoris portio ſuppurata, & ſponte aperta, cum pure ſatis laudabili. Ulceri & tumori univerſo admovebatur continuo unguentum prædictum, & ſenſim tumor imminutus ac tandem ſenſim reſolutus eſt, & ulcus ad cicatricem perductum.

Unguenti de ranis viridibus compoſitio talis eſt.

℞. Ranas virides in arboribus, vel aquis puris degentes, in vas fictile vitro illitum, multiſque exiguis in fundo foraminibus pertuſum conjicito: earùmque ora butyro impleto: vas ne quid exhalet, luto diligenter oblinito & operito, cui aliud effoſa terra concluſum ſupponito, ignem in ambitu ad diſtillandum accendito, oleum ſeu liquorem illum ſtillatitium colligito, & cum pulvere ranarum miſceto, ut fiat linimentum.

## OBSERVATIO XCVIII.

*Peripneumonia pituitoſa.*

DN. Gaultier fiſci regii quæſtor generalis, ætatis 60. annorum, laborabat peripneumonia pituitoſa, quæ innoteſcebat ex tuſſi: difficultate ſpirandi, febre, dolore ſub humero ſiniſtro, & maxillarum rubedine. Cùm autem multa pituita refertus videretur, ejùſque ſatis bonam quantitatem evomuiſſet, tum clyſtere injecto ter aut quater alvus ſoluta eſſet, poſtridie venæ ſectionis, ſemel tantum celebratæ, purgans medicamentum fuit exhibitum ex infuſo rhei, cum manna & ſyrupo roſaceo, quo optimè purgatus eſt quarta die morbi, quæ erat 29. Maii, anni 1635. & poſtridie à febre aliiſque ſymptomatis liberatus apparuit. Unde patet purgationem in peripneumonia interdum convenire, quamvis ut plurimùm, ante ſeptimum diem uſurpata, pernicioſa ſit.

## OBSERVATIO. XCIX.

*Phthiſis incipiens.*

MEnſe Maio anni 1635. uxor D. Thomas curiæ computorum, ſubſidiorum & fiſci Conſiliarii, phthiſica interiit, & poſt unum aut alterum menſem illius ancilla, quæ diu noctuque illi miniſtrabat, in ſimilem affectum incidere videbatur. Laborabat enim febre lenta, cum tuſſi ſicca, diu noctuque perſeverante, macie totius corporis, inappetentia, & vigiliis. Vocatus ad eam præſcribo venæ ſectionem & purgationem univerſalem ex apozemate, & balnea tepida, cum victus ratione incraſſante & refrigerante; quæ nihil contulerunt. Tandem mecum reputans affectum procedere ex maligna qualitate impreſſâ pulmonibus & cordi per contagium, præſcribo decoctum guaiaci ad 15. dies cum victu analeptico, ſine ſudore quo remedio perfectè curata eſt. Et febris, tuſſis, aliàque ſymptomata omnino deſierunt.

## OBSERVATIO C.

*Variolæ.*

FIlius Dn. Boudon receptoris ſtipendiorum curialium præſidialium Occitaniæ, annos natus novem febre laborans, quæ videbatur variolas portendere, meæ curæ committitur menſe Junio anni 1635.

Prima die venam ſecari juſſi, & ſanguinem extrahi ad Unc. v. & veſperi eadem quantitate iterari, julepi præſcribuntur, inunctio ex oleo ſcorpionum, & reliqua ordinariâ; ſecundâ & tertiâ die parum delirabat. Variolæ apparent, minutæ, denſæ, & depreſſæ paulatim incraſſeſcebant, ſed admodum ſegniter, ita ut ſexta die facies nullo modo inflata videretur. Variolæ in facie & toto corpore depreſſæ, & in medio concavæ, imo verò nonnullæ in medio erant nigræ. Magis timebant parentes ex eo, quòd tres alios liberos amiſerant ex eodem morbo, & variolis omnino conſimilibus. Ego igitur ad efficaciora remedia confugiendum ratus, ſequentem julepum præſcripſi.

℞. Aquæ card. bened. ℥. iii. aquæ theriac. ℥. iii. trochisc. viperin. ℈. i. lapid. bezoard. gr. vi. capiat horis vespertinis.

Cordi applicabantur pulli columbini, ac deinde linimentum ex theriaca, confect. Alkerm. & ol. scorpion. Matthioli.

In omnibus jusculis dissolvebatur bezoard. mineral. ℈. ß. sequenti die quæ erat septima morbi, ter excrevit per alvum materiam satis crassam, sed omnino lividam. Eodem tempore copiosissimas excrevit urinas, & variolarum eruptio ita promota est, ut intra unum diem facies multum inflata fuerit, & variolæ ab eo tempore sufficienter increverint. Continuatum fuit bezoard. mineral. per alterum diem, & postea confectio de hyacintho, quæ ab initio usurpata fuerat. Donec tandem æger à sævo illo morbo protinus liberatus fuerit.

# LAZARI RIVERII
## OBSERVATIONUM MEDICARUM ET CURATIONUM INSIGNIUM
### CENTURIA SECUNDA.

## OBSERVATIO PRIMA.

*Colicus dolor.*

DIE primâ Julii, anni 1635. Sarretus, Salinarum visitator generalis, quadragenarius, correptus est gravissimo dolore colico, qui neque clysteribus laxantibus, & carminantibus; etiam cum aqua benedicta, neque fomentia ac semicupiis intra 24. horas usurpatis, sedari potuit. Eoque continuo sæviente, sequentes pilulas præscripsi.

℞. Aloës optimæ ʒ. i. diacrid. gr. viii. laudani opiat. gr. v. fiant pilulæ sex deauratæ.

Has pilulas sumpsit media nocte, manè hora quarta dolor protinus quievit, & per diei decursum purgatus est quinquies, sicque omnino liberatus.

## OBSERVATIO II.

*Variolæ cum alvi fluxu.*

FIlius D. Grasseti in curia Computorum Consiliarii, annos quinque natus, variolis laborabat cum alvi fluxu per totum morbi decursum perseverante. Septima die morbi, quæ erat 15. Augusti, anni 1635. multo gravior fuit alvi fluxus, febris intensa, sitis ingens, variolæ depressæ, quarum elevatio ab alvi fluxu impediebatur. Reliquis remediis usque ad id tempus parum conferentibus, sequentem præscribo julepum, alvi fluxum & malignantem respicientem.

℞. Rad. pentaphylli & tormentillæ ana ℥. i. fol. scabiosæ, pimpinellæ an. M. i. scordii p. i. santali citrini ʒ. ii. coquantur ad 4. iii. pro tribus dosibus bis in die sumendis. Addendo unicuique dosi confect. de hyacintho ʒ. ß. trochiscor. viperin. ℈. sem. lapid. bezoard. gr. iv.

Post primam exhibitionem alvi fluxus imminutus fuit variolæ tumefactæ, & sitis imminuta.

In aliis pueris quamplurimis eadem potio mirè profuit ad sedandum alvi fluxum, & variolas depressas tumefaciendas. Cui addebam aquam rosarum, & naphæ an. ʒ. ß. Etiam citra alvi fluxum; in depressis variolis mirum in modum contulit; & plerumque sic componebam.

℞. Rad. pentaphylli, & tormentillæ an. ℥. i. fol. pimpinellæ & scordii an. M. i. santali citrini & rasuræ eboris an. ʒ. ii. coquantur ad 4. iii. in colaturæ ℥. iii. dissolve aquæ naphæ & rosar. an. ℥. ß. trochisc. viper. in ℈. i. lapid. bezoard. g. iv. fiat potio, quæ grandioribus detur uno haustu bis in die, lac verò sugentibus, ex cochleari frequenter.

## OBSERVATIO III.

*Secundina retenta.*

CLarissima uxor Domini de Grasset in curia Computorum, subsidiorum, & fisci Consiliarii, principio mensis Octobris anni 1635. cùm abortum passa esset ex gestatione trimestri, fœtum optimè efformatum exclusit, retenta secundinâ. Hinc fluxu albo diu laboravit, & quendam oris fœtorem percipiebat, qui post aliquot dies desiit. Frustula quædam membranea exclusit, sed pauca & exigua. Ita, ut asserentibus mulieribus, illam secundinas frustulatim ejecisse, ego contrarium perpetuò censuerim. Paulatim ad pristinam valetudinem rediit, fluxu tamen albo perseverante. Attamen post duos menses cum dimidio, immodico mensium fluxu correpta est, cum quo secundina exsiccata per frustula excreta est. Quod notatu dignissimum, secundinam tamdiu in utero, sine gravi noxa, retineri posse.

## OBSERVATIO IV.

*Hernia in infante.*

FIlius Dn. D. Aumelas Franciæ Quæstoris generalis, 11. menses natus, laborabat hernia aquosa, dextrum testem occupante, cum materia contentâ, in membrana testis propriâ, dartos appellatâ, ut testis ovi exigui magnitudinem æquare videretur; & hic tumor à nativitate ferè eum occupabat, quem diu cotone, suffitu thuris imbuto, discutere tentaverant. Tandem vocatus sequens præscribo cataplasma, principio mensis Novembris anno 1635.

℞. Farinæ fabarum ℔. ß. decoquatur cum vino generoso ad pultis consistentiam, deinde adde oxymel. simpl. ℥. iii. fiat cataplasma admovendum manè & serò.

Intra octo dies, hoc solo remedio tumor omnino discussus est.

## OBSERVATIO V.

*Lumbrici.*

DIe 25. Novemb. anni 1635. puer quatuor annos natus, ex lumbricis ita laborabat, ut gravi dolore ventris torqueretur, cum summa virium dejectione, ita ut pulsus in carpo non perciperetur, & oculi concavi essent, ut A spiritibus orbati, quales in moribundis apparere solent. A tribus diebus laborabat, quatuor lumbricos mortuos per os excreverat cum vomitu humoris nigri. Pharmacopœus potiones contra vermes exhibuerat, & potionem purgantem ex electuario diacarthami, & rhabarbaro, sed nullo modo ex ea purgatus fuerat. Præscribo ipsi potentia ad lumbricos remedia ordinaria, tum interna, tum externa, quæ nihil profuerunt. Postera die in eodem statu persistebat. Jubeo ut exhibeatur calomelanos Turqueti gr. viii. cum gr. vi. scammonii, quo medicamento alvus soluta est, excrevitque materiam viscidam, glutinosam, putridam, cum duobus lumbricis, ter alvum deposuit, & maximè levatus est, ac posteà intra paucos dies omnino convaluit.

## OBSERVATIO VI.

*Hæmorrhoidum dolor.*

DIe 21. Decembris anni 1635. De Joannes Charanton, civis Monspeliensis, cùm ad villam duobus milliaribus ab urbe distantem pedes ivisset. multis vestimentis indutus, vehementer incaluit, unde facta est magna humorum commotio, eorùmque decubitus ad anum, unde hæmorrhoides valdè intumuerant, cum inflammatione, & dolore acerbissimo. Tota die sequenti valde excruciatus est, noctèmque insomnem transegit. Postridie ad urbem rediit



super equum, sed pedibus subnixus supra stapedes, cum magno labore, ita ut tumor inde irritatus fuerit. Vocatus ego post meridiem, sanguinem detrahi jubeo ad ℥. vii. manè alvum dejecerat bis. Circa vesperam iteratur phlebotomia propter doloris urgentiam, vesperi accepit julepum cum syrupo de papavere, & usus est quater sub noctis decursu suffumigio, ex sempervivo majori cocto in vino albo; dormivit per intervalla, dolor & tumor imminutus hæmorrhoidesque relaxatæ, & suffumigii, ac linimentorum anodynorum continuatione brevi sanatus est.

## OBSERVATIO VII.

*Fœtus in partu morientes.*

UXor tinctoris Nemausensis à conjugii initio ter peperit maturum partum, nono gestationis mense; labores patiebatur consuetos ante partum, quemadmodum aliæ fœminæ, sine majori molestia, ita ut neque partus admodum difficilis, aut laboriosus esset; neque mulier malè habita, ut aliquo affectu præternaturali laboraret, in ipsis partus doloribus, fœtus in utero movebatur sufficienter, attamen statim post excussionem mortuus inveniebatur, idque ter hactenus contigit. Medici post secundum partum purgationes præscripserunt, & diætam sudorificam, mutata etiam fuit obstetrix. Tertius tamen eodem modo interiit, Quæritur causa & medela. Cùm nulla causa in historia referatur, difficillimum est eam conjecturam assequi. Ut tamen sententiam nostram proferamus, dicimus, hos casus accidere, vel ob fœtus debilitatem, vel ob constructionem uteri, aut cervicis ejusdem tempore partus. Debilitas fœtus ex latente quodam seminis, aut sanguinis materni vitio contracta, potest efficere, ut cùm fœtus in partu, & maximo conatu exitum quærat, in eo exsolvatur, & moriatur, quemadmodum partus octimestris necessario interire solet, propterea quod conatum ediderit septimo mense quem si repetat octavo, exsolvitur & interit. Si igitur quilibet fœtus ex duplici conatu necessario interit, qui debilis est, unico conatu potest interire. Alia etiam ratione debilitas illa mortis causa esse potest, quod ille fœtus exclusus, ob dictam debilitatem, aërem & lucem ferre nequeat, ab iisque perimatur. Ac denique à constrictione uteri, vel cervicis id pendere potest: uterus in partu sese colligit & constringit, ad exclusionem fœtus, & si nimia fuerit illa constrictio, ac fœtus corpus tenellum vehementer comprimat, eam suffocare potest. Idem potest contingere ab uteri cervice, si dum fœtus ad eam pervenit, sese constringat, eâ enim constrictione potest fœtum opprimere. His ita propositis, remedia ad duo erunt dirigenda, imbecillitatem scilicet fœtus corrigendam, & uteri constrictionem nimiam impediendam.

Ratione prioris, conjuges ante conceptionem debent uti victu euchymo & laudabili, ut semen purum, & omni labe vacuum generetur. Tum mater, toto graviditatis tempore, eodem victu uti debet, ut sanguinem laudabilem fœtui suppeditet. Et præterea, bis in septimana, pulvere sequenti utetur.

℞. Granorum kermes, rasuræ eboris, corall. præparat. & margaritar. ana ʒ. i. mastiches ʒ. ß. manus christi perlat. ʒ. ii. fiat pulvis, dosis ʒ. i. in ovo sorbili, aut jusculo.

Alternis vicibus, loco pulveris, utatur opiata sequenti.

℞. Conservæ rosar. ℥. ii. cortic. citri condit. ℥. i. myrobal. condit. & nucis moschat. condit. ana ℥. ſ. coralli præparati & margaritar. præpar. an. ʒ. i. rasuræ eboris ʒ. ſ. fiat opiata cum syrupo condit. citri, de qua capiat magnitudinem castaneæ, semel aut bis in septimana loco pulveris prædicti.

Si utrumque tandem fastidiat, utatur tabellis sequentibus gustui gratissimis.

℞. Confect. Alkerm. ʒ. iii. ambræ gris. ℈. i. sacchari in aqua naphæ & ros. dissoluti ℥. iv. fiant tabellæ, quibus etiam omni horâ uti poterit, per supra dictorum usum.

Dum ingredietur nonum mensem sequentia applicentur ventri, manè, per dimidiæ horæ spatium.

℞. Vini generosi ℔. iii. calefiat, & in eo dissolve olei nucis moschatæ. Uno, sem. pulv. caryophyl, & granorum Kermes ana Drachmas iii. misce, & spongia hoc liquore imbuta umbilico applicetur calidè bis in septimana.

℞. Nucis mosch. macis, caryophyll. & cinnam. ana partes æquales, excipiantur melle calido, ad formam linimenti, & extendantur super crustam panis assatam, & umbilico applicentur manè, singulis diebus vacuis, ab usu fomenti,

℞. Aquæ naphæ & ros. ana ℥. iii. aquæ cinnam. ℥. i. misce, capiat cochlear. i. singulis diebus manè per totum noni mensis decursum.

Tempore partus exhibeatur cum singulis jusculis drachma ß. confect. Alkermes, secundum descriptionem Mesuæi paratæ, ratione dosis ambari, & horâ unâ post jusculum quodvis, exhibeatur aquæ cinnam. cochlear. unum.

Umbilico applicentur frequenter frustum semiassæ carnis calidum, pulv. cinnam. nucis mosch, & caryophyll. conspersum.

Ratione constrictionis uteri, aut cervicis illius, si mulier non sit gravida extra hyemem, utatur frequenter semicupio, ex decocto emollientium parato. In graviditate, à principio noni mensis, ad diem partus, illinatur cervix uteri & perinæum oleo seminis lini, sine igne extracto. Actum Monspelii, die 24. Decembris anni 1635.

## OBSERVATIO VIII.

*Dolores vagi circa thoracem.*

D. Raymundus Arnaldus Melgoriensis, quinquagenarius, sanguineo temperamento præditus, è bello Italico rediens, conqueritur de sævissimis doloribus singulis noctibus affligentibus, post primum somnum; incipiuntque isti dolores in latere sinistro, simulque ad anteriorem thoracis partem, & posteriorem; tum ad latus sinistrum & scapulas extenduntur, tanta vehementiâ, ut subitò expergiscatur, & in nulla decubitus formâ consistere possit; sed assurgere cogatur. Perseverant isti dolores usque ad matutinum, & tunc temporis quiescunt. Nec tota die ullatenus apparent. Jam à duobus mensibus iis vexari cœpit, neque ulla adhuc remedia adhibuit. Medicus, qui pro eo antea scripsit, existimat hosce dolores provenire à catarrho tenui, in eas partes decumbente, horis nocturnis, quo tempore pituitosus humor commoveri solet. Ego verò censeo hujusmodi dolores provenire à flatibus, qui illis horis tantum excitantur à calore intensiori, facto ex concentratione ipsius, per somnum. Materia ex qua elevantur flatus hujusmodi, est illuvies pravorum humorum atque crudorum, in ventriculo, mesenterio, & præsertim regione hepatis congestorum. Hæc autem congestio facta est in castris ob pravam victus rationem. Hinc etiam ventriculi coctio debilitata est, unde fit ut ciborum portio crudior; à pravis humoribus etiam infecta, vertatur in flatus, qui quoquo versum transmittuntur. Peracta verò concoctione, non amplius flatus hujusmodi transmittuntur, & ita dolores cessant circa matutinum.

Ad curationem hujus affectus præscripsi primum evacuationem universalem per apozemata, & phlebotomiam, quibus absolutis præscripsi decoctum chinæ, ad 15. dies quorum usu affectus sensim imminutus est, & sine ullo alio remedio, intra mensem omnino sublatus.

## OBSERVATIO IX.

*Icterus in gravida.*

CLariss. uxor Dn. Daumelas, Franciæ Quæstoris generalis, circa finem septimi graviditatis mensis, occasione quadam concitata est à qua vomitum manè patiebatur cum dolore stomachi, & icterica facta est. Hic autem icterus duo habebat peculiaria, unum, quod in lecto color faciei & totius corporis remississimam flavitiem referebat: cùm verò surgeret, & sese aliquantulum commoveret; intensus multò, & quasi derepente flavescebat. Alterum est quod alvus non erat adstricta, ut vulgò fit in ictericis; sed potius liquida & biliosa dejiciebat. Urina erat rubra, sed lintea non tingebat. Ego Medicus ordinarius

narius D. Ranchinum in consilium advoco, ut de phlebotomia decerneretur, ex una enim parte causa procatarctica suadere videbatur, omnibus enim morbis ab irâ, venæ sectio eximiè convenit, propter maximam sanguinis commotionem, quæ ab eâ excitatur. Præterea evaporationes illæ biliosæ subito ex levi mora invadentes sanguinem valde exagitatum testabantur. Neque ab obstructione meatus choledochi oriebatur hic affectus (in quo Galenus venæ sectionem vetat. lib. de sang. miss.) quia alvus fuisset obstructa, & alba dejecisset, sed potius ab hepate accenso & præcalefacto: ex altera verò parte graviditas jam provecta phlebotomiam dehortari videbatur, & cùm ægra ex morbo in abortus periculo versaretur; si post venæ sectionem ille contingeret, culpa in eam rejici potuisset. His postremis de causis noluit Ranchinus phlebotomiæ assentiri: sed decretum fuit rhab. in substantia exhibere ad ʒ. i. ut bilis per alvum sensim educeretur, quod factum fuit. Parum præstitit rhabarbarum; ægràque post quinque vel sex dies abortum passa est. Fortè venæ sectione liberari potuisset. Sed nostratium mulierum nequitia, omnes infaustos eventus remediis adscribentium, efficit, ut etiam prudentiores Medici, metu calumniæ ab utilissimis interdum abstineant.

## OBSERVATIO X.

*Angina.*

Die decimâ octavâ Februarii 1636. Juvenis quidam fossor anginâ laborabat tam vehementi, ut nec loqui, nec deglutire posset, respiratio tamen integrâ manebat. Cùm ad eum vocatus sum, injectus fuerat clyster, statim verò sanguinem mitti jubeo ad Uncias decem, postea admovetur vesicatorium posteriori cervici, cucurbitulæ, scapulis admoventur cum scarificatione, & quatuor horis à venæ sectione exhibentur aquæ benedictæ Unciæ duæ, quibus purgatus est per vomitum, & per alvum, & inde loqui ac deglutire cœpit, ac paulò post integrè curatus est.

## OBSERVATIO XI.

*Symptomata histerica & hypocondriaca.*

Die decimâ quintâ Martii 1636. Clarissima uxor Domini de Clause, Consiliarii Regii in Curia Computorum, Subsidiorum, & Fisci Regii, annos nata 54. temperamento pituitoso & melancholico prædita, adversa multis annis fruens valetudine, incidit ex mœrore diuturno in varia symptomata, quæ eam frequenter, & præsertim nocte infestabant. Ea autem erant, dolores totius lateris sinistri, à costis ad illa pertingentes, ut non posset supra illud latus decumbere, vomitus pituitosi & acidi, capitis dolores, cardialgiæ, & lipothymiæ ita urgentes, ut sese moribundam putaret, horrores, & tremores totius corporis, quos sudores excipiebant: pulsus valdè parvi, languidi & debiles, eructationes frequentes à copia flatuum per os erumpentium. Cùm primùm ad eam vocatus sum, præscribo clysterem carminantem & laxantem, potionem ex aquis naphæ, rosarum, & cinnam, sacculos stomachicos, & oleum nucis moschatæ regioni stomachi admovendum, quibus valde sublevata est, & à prædictis symptomatis liberata. Sed cùm ea frequenter redirent, purgatio usurpata est bis intra quatuor dies. Redeuntibus autem symptomatis exhibui laudani opiati gr. ii. cum conserva rosarum, in forma boli, hora somni, quo intra horam omnia symptomata omnino sublata sunt, & placidè dormivit, neque postea eadem symptomata redierunt adeo vehementia, sed multo leviora. Post purgata est bis in hebdomadâ pilulis specificis, quibus ad melius in dies vergebat. Et sic tandem integræ sanitati restituta est.

## OBSERVATIO XII.

*Colicus dolor.*

Vigesimâ secundâ Martii, anno millesimo sexcentesimo trigesimo sexto, Vidua Domini Dortes summa duritie, & tensione totius abdominis à multis annis laborans unde per intervalla dolores atrocissimos, colicorum instar patiebatur, eodem dolore corripitur multo atrociori, quàm antea circa noctem. Vocatus Pharmacopœus duos clysteres injicit sine ullo fructu, quamvis eorum vi multum purgata fuisset. Vocatus ego manè præscribo pilulam ex laudani granis quinque conflatam, & intra horam dolor penitus quievit, nec ampliùs rediit.

Eodem tempore Domina de Varanda, prædictæ mater, dolore colico vero, cui obnoxia est, corripitur, injicitur clyster à Pharmacopœo, eòque nihil operante, advocor, invenio eam ex doloris gravitate clamantem, & vociferantem; præscribo clysterem ex decocti emollientis ℔. i. diapœnici ℥. i. aquæ benedictæ ℥. iii. quo dolor omnino quievit: & ægra multa pituitosa, cum multis flatibus excrevit.

Ego ipse ante unum mensem simili dolore vexatus, neque clystere emolliente carminante & laxante admodum levatus, simili clystere curatus sum, ita ut statim eo injecto dolor omnino quieverit; quamvis clyster non nisi post duas horas rejectus fuerit.

## OBSERVATIO XIII.

*Sanguinis mictio.*

Clarissimus Dominus de Serres Consiliarius Regius, in Curia Computorum, Subsidiorum, & fisci Corrector, quinquagenarius, temperamento bilioso & melancholico præditus, cùm per multos dies gravia quædam animi pathemata & mœrores passus esset, indeque noctem aliquam insomnem transegisset, urinas sanguinolentas reddidit quæ post equitationem immediatè apparuerunt, eodèmque tempore urinæ acrimoniam seu ardorem passus est. Hinc quoties equitando itineri se commisit, urinas pariter sanguinolentas reddidit, & ardorem prædictum inducentes. Imò verò prædictus ardor urinæ sæpe solet recurrere, etiam si urinæ sanguine infectæ non appareant. Præterea, cum urina, arenulas quasdam matulæ parietibus adhærentes excernit, quas ipse à multis annis excernere solitus est. Quæritur jam, à qua causa proxima & immediata hæc saguinis mictio dependeat. Cùm autem sanguinis mictus in genere à pluribus causis soleat exoriri, in præsenti tamen casu duæ tantum in controversiam revocari possunt. Calculus nimirum in renibus contentus, & asperitate sua venulas collidens, ex iisque sanguinem eliciens, vel humores acres; salsi aut biliosi, prædictarum venarum oscula aperientes. Priorem causam duo potissimum videntur indicare: nempè arenulæ illæ quas æger à multis annis cum urina solet profundere: quasi latentis calculi sobolem esse posse, conjicere quis valeat. Et periodica illa excretio sanguinis, eo solum tempore contingens, quo æger immodico exercitio utitur, equitandòque renes vehementer concutit, unde allisio lapidis ad renis substantiam illiùsque venulas, colligenda videtur. Verùm hæc duo signa minimè sufficiunt, ut calculum in renibus latitantem demonstrare valeant. Præcipua enim signa, & perpetuo vel assidentia, vel præcedentia, omnino deficiunt. Quorum præcipuum est dolor lumborum, qui præsente calculo abesse minimè potest, sed necessario affligit, & per intervalla recurrit, isque vel gravans, si calculus renum substantia hæreat vel pungens ac lancinans, si in renis cavitate membranea contineatur. Adde quod clarissimus æger nunquam tota vita nephriticis doloribus conflictatus fuerit, neque ullum unquam calculum excreverit; cùm tamen fieri vix possit, ut calculosa dispositio, quæ ut plurimum nativa & hæreditaria est, ad quinquagesimum annum otiari possit, & ea primum ætate in actum produci, quin prægressis temporibus quædam sui



indicia prodiderit, cùm præcipua conjectura mictus sanguinis, à calculo prodeuntis, ab Authoribus vulgò desumi soleat ex eo, quòd antea laborantes, calculos excreverint. Adde etiam, nullam in ægrotantis parentibus hujusmodi dispositionem calculosam fuisse observatam, quod non parvi est hac in re momenti. Omnia denique alia signa, calculum in rene contentum indicantia, hic protinus desiderantur, ut stupor cruris è directo positi, testiculi retractio, nausea & vomitus, alimenta crassa diù antea usurpata, & similia.

Duo verò signa pro calculo stabiliendo proposita, ita confutantur. Arenulæ calculum intus latentem verè indicantes, in fundo matulæ subsident, & si digitis comprimantur, non facilè comminuuntur. Si verò matulæ parietibus hæreant, & digitis compressæ facile comminuantur (quales sunt illæ, quæ à nostro ægrotante excernuntur) calculi indicia nunquam esse possunt. Neque enim illæ in renibus aut vesica generantur, sed in venis ac hepate, ex humorum adustione, quorum particulæ crassiores & tartareæ, arenularum formam æmulantur, & cum sero in venis contento separantur, ac in renes & vesicam detruduntur. Quod cùm à paucis fuerit animadversum; fit, ut multi calculosi pronuncientur, qui ab eo malo prorsus immunes sunt. Et quotidiana docet experientia, multos à pueritia hujusmodi arenulas excernere tota vita, qui tamen nunquã calculo laborarunt, quibusve calculus non facile timẽdus.

Periodica verò sanguinis excretio, eo solùm tempore contingens, quo æger equitando sese vehementiùs exercet, licet ex allisione lapidis asperioris in substantiam renis possit contingere; minimè tamen dubium est, quin ille etiam ex calore, à motu immodico, in renibus, & tota sanguinis massa excitato citra calculi præsentiam generari possit. Humores enim biliosi & acres, vel pituitæ salsæ naturam redolentes, à motu & calore exagitati, ad renes amandantur unà cum sero, sanguini permixto, & renum venulas aperientes, sanguinis effluvium excitant. Et ita rem se habere in præsenti ægrotante prorsus assevero, cùm ille bilioso temperamento præditus sit, & ab animi pathematis vigiliisque suprà recensitis, sanguinis massa majorem adustionem adepta fuerit. Tum eorum humorum, qui per renes efferuntur acrimonia, ex urinæ ardore, quæ illum sæpissimè afficit, etiam citra sanguinis effluxum, facilè innotescit.

Hanc nostram sententiam doctissimorum virorum placitis esse consentaneam, infinitis exemplis facile esset ostendere. Nonnulla tantum annotare sufficiet. Hollerius vir in artis operibus, si quis alius, exercitatissimus, cap. 25. lib. de morbis internis. Quibusdam (inquit) naturis eodem modo sanguis per vias urinarias excernitur, quo aliis per nares, venas sedis, aut vomitum. At experientiâ constat, hujusmodi sanguinis excretiones in dispositis sæpè recurrere, quando vehementiori exercitio eorum corpora incalescunt. Potest igitur sanguinis mictio, illiusque recursus, à sanguinis & humorum calefactione suscitari. Multò apertiùs rem explicat idem Author comment. aph. 78. sect. 4. Sunt (inquit) nonnulli, qui si duriùs equitent, aut sese exerceant immoderatiùs, excalefactis renibus, sanguinem meiant. Doctissimus Montanus consil. 283. casum proponit cujusdam Episcopi Hungari, huic nostro tam similem, ut ad verbum hic describendus videatur. Ejus igitur verba hæc sunt: Arbitramur (inquit) sanguinolentam urinam, & turbidam reddi ab hoc Reverendiss. Episcopo, propter dilatationem, factam tum in cavitatibus renum, tum in vasis urinariis, propter intensam caliditatem à motu violento primò generatam, dum curru, salebroso itinere concuteretur; præcipuè circa dorsi regionem, deinde succedente ingenti calore, dum cum veste pellicea sub sole ardente montem ascenderet. Ex his igitur omnibus tantus calor circa partes renum fuit excitatus; ut ob nimiam dilatationem urina sanguinolenta excreta fuerit. Et inde est, quòd nunc quoque quotiescumque defatigatur, & corpus exercet, in idem symptoma incidat, turbidæ scilicet & sanguinolentæ urinæ. Excitatur enim dilatatio ob motum, quæ in quiete delitescit. Ardor autem excretione urinæ, simulque dolor circa anum; ab eadem causa provenit; videlicet ab illa urina fœculenta, habente in se partes acres & rodentes, vel bilis, vel humoris adusti, vel pituitæ salsæ, vel omnium simul. Dolor verò, qui circa ani regionem percipitur, est in ipsis musculis colli vesicæ, quod quidem collum illis partibus adjacet, & in ea potissimum parte non sine ratione dolor percipitur. Hæc Montanus. Ex quibus etiam apparet, unam esse calculi vesicæ suspicionem, quam æger noster sibi affigere voluit, ex ardore urinæ, & ani irritatione desumptam; cum ea symptomata ab iisdem causis proveniant, quas mictum sanguinis provocare ostendimus, Horstius obs. 37. lib. 4. Puer (inquit) annorum octo, magnifici Cancellarii Joannis Struppii filius, macilentæ constitutionis, dejectum patitur appetitum, siti premitur, & urinam omninò sanguineam amittit, absque omni dolore lumborum, nec etiam in ipsa excretione quicquam sentit, etsi cruenta mictio frequenter accidat, quod in calculo renum, in eorum, vicinarumque partium exulceratione, similibùsque morbis manifestum est. Rarus tamen hic affectus est, respectu præsentis casus, ubi talis mictio sanguinis omninò sine dolore accidit, quo colligitur, nec à calculo, continuum solvente, nec etiam ab exulceratione quadam, cruentam hanc excretionem fieri. Restat igitur, in acrimoniâ biliosi sanguinis, & imbecillitate renum hujus affectus causam esse quærendam. Hæc Horstius. Quæ exempla hic paulò exactiùs adscribere volui, ut clarissimi laborantis animus à calculi in renibus aut vesica geniti metu, quo diutiùs, ex alterius Medici sententia, inquietatus est, prorsus liberetur.

Quòd ad curationem attinet; ea ad duas intentiones revocanda est: humorum scilicet acrimoniam temperandam, & renes corroborandos, ne humores acres, aliunde confluentes, tam facile recipiant. Ad hanc rem faciet primùm victus refrigerans & incrassans, quo fere æger ab aliquo tempore uti cœpit, & in quo diu perseverare debet utendo præsertim lactuca, plantagine, & portulaca in jusculis, tum etiam hordeatis, avenatis, oryzatis, & similibus, tum etiam in potu aqua ferrata, cum vino rubro, aliquantulum austero. Abstinendo semper à vehementibus corporis & animi motibus.

Licet autem clarissimus æger haud multo abundet sanguine, utile tamen censuerim, sanguinem brachio detrahere ad ℥. vi. vel vii. ut totius massæ humorum calidior intemperies meliùs corrigi valeat. Imò verò, si affectus diutius consisteret, derivatio quædam per inferiora, apertâ venâ malleoli, aut provocatis hæmorrhoidibus, videtur consentanea.

Post modum verò purgatio blanda maxime conveniet, eàque per intervalla erit repetenda, ut humores ad renes confluentes, per alvum educantur, cujus compositio talis esse poterit.

℞. Fol. lactucæ, portul. plantag. & summit. malvæ, ana m. ß. tamarind. ℥. ß. myrobal. citrin. ʒ. i. coquantur ad ℥. vi. colaturæ infunde cassiæ recenter extractæ ℥. i. colentur iterum, & posteà dissolve rhab. in aqua lactucæ cum santalo citrino infusi drach. i. ß. mannæ, & syrupi rosac. ana . i. misce fiat potio.

Post primam purgationem, julepi, apozemata, jujscula, vel emulsiones, prædictas indicationes respicientes, ad ægrotantis tolerantiam accommodari poterunt, iisque ad aliquod tempus usurpatis, lac ovillum, vel caprillum erit convenientissimum. Et maxime commendatur ab Hippoc. Avicennâ, & recentioribus, inter quos Gattinaria & Forestus se hoc solo remedio sanguinis mictum sæpè curasse gloriantur. Unicuique autem dosi boli armeni veri drach. i. permiscent, quod quidem ut graviori sanguinis mictui convenit, ita in hoc leviori rarò faciendum censuerim.

Quia verò æger sicco atque macilento habitu præditus est, eoque calido & sicco; ante & post lactis usum, balneum aquæ tepidæ illi convenientissimum esse censuerim, & toto æstatis tempore frequenter usurpatum, in formam semicupii.

Post usum lactis, utatur Meynensibus.

Intermediis temporibus, si ardor urinæ aliquando urgeat; aqua florum althææ cum aqua rosarum, vel conserva

va florum malvæ, vel althææ, aut denique emulsiones, aliàque prædicta usurpari poterunt.

Ac denique pro curationis sigillo, opiata roborans, mediocriter adstringens & refrigerans, in usum revocari poterit. Neque inutile futurum esset, perseverante affectu, causticum tibiæ inurere, ad humores acres, in renes & urinas defluentes, sensim derivandos.

Toto curationis decursu, topica renibus admota, erunt maximè proficua, eàque refrigerantia & adstringentia.

℞. Unguenti Comitissæ, & refrig. Galen. ana ℥. ii. abluantur oxycrato, diligenter, & inungantur lumbi frequenter.

Lamina etiam plumbea, multis foraminibus perforata, supra renes diu gestari poterit.

## OBSERVATIO XIV.

*Caruncula virgæ.*

SEquentia remedia transcripta sunt in camera Computorum Monspeliensi, quibus Geofroy Giannatus curavit Carolum IX. Galliarum Regem, anno 1584. Et donatus fuit duobus millibus aureorum.

Primò ℞. cassiæ recenter extractæ ℥. ß. succi liquirit. ʒ. i. elect. de succo, rosar. ʒ. ii. aquæ lupuli ℥. iiii. fiat potio exhibenda manè, posteà per decem dies bibat sequentis decocti ℥. viii. tepidas.

℞. Rad. liquirit. ras. althææ, sebesten, passular. ana m. i. sem. althææ, malvæ, apii, petrosel. ana drach. ß. aquæ fontis ℔. ii. bulliant ad medias, de qua sumat ℥. viii. per decem dies, præcedente potione, vel bolo ex cassia.

*Modus primum unguentum conficiendi.*

℞. Olei rosac. ℔. i. cerusæ venetæ Unc. iiii. caphuræ ℥. ß. tuthiæ aquæ rosar. præp. ℥. ß. lithargyri auri præp. Unc. iii. antimonii optimè pulverati ℥. i. ß. opii, thuris masculi, seu olibani, mastiches, aloës hepatic. an. ℈. ii. misceantur omnia, & in pyxide plumbea serventur.

*Modus secundum unguentum parandi ad consolidandum.*

℞. Unguenti rosati Gal. recenter parati, & loti aqua rosar. unguenti albi Rasis camphorati ana Unc, i. pomatæ sine speciebus paratæ ℥. ß. misceantur simul, & in pyxidem plumbeam reponantur ad usum.

*In applicatione unguenti sic te gere.*

℞. Candelam tenuiss. ex cera alba, tela vetustissima & tenuissima involutam. Ut autem appareat locus carnositatis. ℞. candelam prædicta crassiorem, oleo amygdal. dulc. illitam, & in virgæ canalem intromittatur. Quod si obstaculum appareat impediens, ne candela possit ulteriùs progredi; nota locum in candela, & mensura longitudinem candelæ intrantis deinde involve candelam linteolo, eàmque illinc in extremitate unguento, & tunc immitte candelam in virgam, quousque carnositatem attingit. Quòd si duplex carnositas appareat; tunc ita primum unguentum aptandum, ut utramque attingat, continuando per 15. 18. aut 20. dies juxta mali magnitudinem, & prout carnositas videbitur aperiri ac in pus dissolvi. Cùm autem videbis urinam liberè & facilè reddi, pauco pure turbatam, tunc oportebit primum unguentum griseum à candela tollere, sed illines candelam totam secundo unguento, continuando octo, aut decem dies, quousque pus non ampliùs effluat cum candela, nec ullus dolor inter meiendum percipiatur, quo tempore abstinendum erit à remediis.

## OBSERVATIO XV.

*Dolor Nephriticus.*

DEcimâ octavâ April. 1636. Vidua D. Dortes dolore Nephritico vehementissimo vexabatur, qui à rene sinistro ad pubem usque secundùm longitudinem ureteris exporrigebatur, cum urinæ acrimoniâ, & frequenti micturitione: huic neque clysteres cum aqua benedicta; neque cum terebinthina; neque cum laudano: neque vomitus ingens, qui sponte veniebat; neque semicupium, neque laudanum assumptum quicquam profuere, dolore clamoso per biduum perseverante. Tandem aperta fuit vena malleoli, & statim sanguine misso, dolor ingens quievit, superstite tamen dolore obtusiori.

## OBSERVATIO XVI.

*Lumbrici.*

DIe Junii 1636. Puella trium annorum, filia pastoris, nomine Roberti, laborabat febre acutissima, cum anxietate magnâ, & virium prostratione. Vocatus ad eam circa vesperam, judico eam ex lumbricis laborare, & præscribo potiunculam ex hieræ ʒ. ß. syrupi rosacei ℥. ß. cum aqua portulacæ, quæ nocte eam purgavit, & inde plurimùm levata est: postridie præscribo julepos sequentes.

℞. Fol. acetosæ, portulacæ, & endiviæ ana man. i. summit. hyperici & scordii ana p. i. coquantur ad ℔. i. in colatura dissolve syrupi limon. ℥. iii fiat julep. capiat ℥. iii. manè, meridie, & vesperi. Intra biduum omninò curata est.

Triduò post filia D. Beuf, Mercatoris, annos sex nata, simili morbo laborabat, idque gravissimè. Præscribo eadem remedia cum eodem successu, sed hiera erat ad ʒ. i. & syrup. rosac. ℥. i. in potione.

## OBSERVATIO XVII.

*Dolor tensivus abdominis*

DIe 15. Junii 1636. Petrus Blanc, civis Monspeliensis diuturno alvi fluxu laboraverat, undè valdè debilis & macilentus evaserat. Tandem 15. Junii 1636. murmur ingens percepit in abdomine, ex quo vomitus consequutus est, ac deinde tensio dolorifica cum febre eum maximè afflixit; nihil per vomitum aut secessum omnino rejiciebat & clysteres puros sine ullo excremento reddebat. Jussu imperiti chirurgi sumpsit medicamentum purgans, ex quo nihil dejecit; sed tensio & dolor indè maxima sumpsere incrementa. Vocatus ego, quinto die morbi, invenio hominem valdè debilem, facie hippocraticâ, & extremorum frigiditate, mortem imminentem indicantibus. Valdè anxius fui in hujus morbi diagnosi, & nihil aliud potui excogitare, quàm ingentem inflammationem, quæ tumore insigni intestina comprimeret, & excrementorum transitum impediret. Aperto cadavere, inventa sunt intestina crassa livida, & semicorrupta, unumque ex iis perforatum; in abdomine verò multi humores fœtidissimi, ex quibus co[illegible] apparuit, humores excrementitios, qui ad intestina confluere jamdiù solebant, & alvi fluxum efficere, tandem diutiùs moratos, ob facultatem expultricem debilitatam, intestina corrupisse, ac tandem pondere suo eam partem, in qua humores dicti morabantur, magis putrefactam aperuisse, & impetu in abdomen irrupisse. Ac consequenter alimenta & clysterum partem, illud foramen, ad capacitatem abdominis fuisse translata.

## OBSERVATIO. XVIII.

*Febris maligna.*

DIe 4. Junij 1636. Petrus Stelle Consul oppidi, Peroli nominati, quadragenarius incidit in choleram morbum, qui intra 24. horas ope remediorum cohibitus est. Hinc sequuta est tertio die morbi hæmorrhagia copiosissima, ex qua valdè debilitatus est; siti tamen ingenti à morbi principio tenebatur, & inquietudinibus, cum æstu præcordiorum. Vocatus ad eum, invenio pulsum parvum & frequentissimum, cum facie hippocratica, mox habitum corporis perlustrans, eum invenio maculis latis & lividis conspersum: undè summa morbi malignitas colligitur, quæ tantorum symptomatum causa fuerat. Præter remedia ordinaria, & julepos cardiacos, cum sale prunellæ, ter in die exhibendos, hunc pulverem præscribo.

℞. Salis prunellæ ℥. ß. camphoræ ʒ. ß. misce fiat pulvis, qui dividatur in quatuor partes, quarum unam capiat tertia quaque hora, Noctu hunc pulverem sumpsit, & manè multò melius habuit. Jubeo iterari pulverem cum aliis remediis, & eadem die à præsentaneo vitæ periculo liberatus est, ac paucis postmodum diebus omninò convaluit.



## OBSERVATIO XIX.

*Cholera morbus ex superpurgatione.*

GLadiorum faber, qui pro insigni habet florem lilii; purgatus à tonsore, pulvere quodam valido, vigente æstu, & ipse admodùm biliosus, nocte insequenti passus est superpurgationem violentam, quâ identidem biliosa & aquosa per alvum & vomitum rejiciebat, cum dolore ventriculi, siti intensa, & virium dejectione maxima. Postridie manè vocatus exhibeo statim laudani gr. vi. intra horæ quadrantem omnia symptomata quieverunt. Nihilominus admoti fuerunt sacculi roborantes ventriculo, vino rubro macerati, & eadem die omninò sanus fuit.

## OBSERVATIO XX.

*Alvi fluxus contumax.*

DIe 8. Septembr. 1630. C. Petrus Hucherus, Joannis Hucheri, olim Universitatis nostræ Cancellarii celeberrimi filius, post febrem tertianam diuturnam, alvi fluxu corripitur tam vehementi, ut intra triduum vires omninò prostratæ fuerint, & ille de vita periclitaretur. Vocatus ego, præscribo primùm rhab. pulv. ʒ. i. qua multò pejus habuit; sequenti die hora somni bolum ex mastiches & terræ sigill. an. ʒ. ß. laudani gr. iii. alvus cohibita est, tamen non dormivit; sequentibus diebus alvum deponebat tantùm bis aut ter; intra paucos dies omninò convaluit. Eodem tempore Dn. Graissetus in curia Computorum Præses, post longam febrem continuam, cum accessionibus junctam, correptus est alvi fluxu molestissimo; quo vires admodum resolvebantur. Invisebam eum cum altero Medico seniori, & una tentavimus primùm roborantia varia, postmodum adstringentia, omnia incassum. Senior Medicus exhibitione laudani noluit unquam acquiescere, & fluxus ad viginti dies perduraverat, semper eodem impetu procedens, proposueram etiam sæpè tincturam corallorum, quæ roborando hepar, fluxus cohibet, tum potenter refrigerat, quod maxime optandum erat in hoc ægrotante, bilioso temperamento prædito. Ea verò per multos dies neglecta fuerat. Tandem me quotidie urgente illius præparationem & exhibitionem, in usum revocata est, ægerque de ea sumpsit ʒ. ii. bis in die per triduum, quo remedio alvi fluxus manifestè imminuebatur in dies, & excrementa concocta apparebant, ita ut paucis diebus integra sanitas inde revocata fuerit.

Nota illi antea fuisse exhibitum cum jusculo rhab. bis infusum in aqua cichorii, ac deindè exsiccatum, ex quo pejus habuerat.

## OBSERVATIO XXI.

*Dolor capitis ab insolatu.*

DIe 8. Octobr. 1636. Dn. Guilielmus Dortomannus, Patronus celeberrimus, cùm esset in villa, circa meridiem sese soli exposuit, eundo pedibus in aliam villam, satis à sua distantem, hinc correptus est paroxysmis febris tertianæ duplicis satis levibus, & circa vesperam recurrentibus: hoc tamen symptoma in paroxysmo urgebat, nempè capitis dolor intensus, qui tribus primis diebus cum febre cessabat, matutinis horis. Interim secta fuit vena bis, & purgans medicamentum semel exhibitum. Quibus non obstantibus dolor capitis & æstus plurimum increvit, & continuus factus est post quartam accessionem, horis enim matutinis, non minùs quàm reliquis, sævissimè eum infestabat, neque febris omninò aberat. Cùm igitur ab insolatu dolorem istum concitatum fuisse appareret, metuendum erat, ne inflammatio fieret in cerebro, frontalia enim repellentia frustrà admota fuerant. Ut autem grave hoc symptoma tolleretur, venam frontis aperiendam consului ex eaque sanguinis ℥. viii. eductæ sunt, à qua venæ sectione dolor capitis statim valdè remissus est, & sequens paroxysmus multò levior rediit, cum exiguo capitis dolore. At postera die mane doloris omninò expers fuit.

## OBSERVATIO XXII.

*Febris hectica cum putrida complicata.*

DEcimâ tertiâ Octobr. 1636. Filia Dn. de Serres, in Curia Computorum Correctoris, annos nata 14. circa finem Æstatis, correpta est febre tertiana intermittente, quæ post quatuor paroxysmos sponte desiit, & post aliquod tempus iterum rediit, ac cessantibus iterùm paroxysmis febricula quædam eam occupavit, cum obstructionibus ventris inferioris, quibus menstrua suppressa sunt. In hoc statu permansit per tres menses, sine ullis remediis, cùm ruri esset. In principio Octobris ad eam vocatus, invenio febre lenta affectam, cum summa macie, & calore ad tactum valdè acri, qui nocte ingravescebat, illa tamen se febrire non percipiebat, ac licet calor igneus noctu appareret; siti tamen non afficiebatur, unde febrem illam in hecticam verti conjicimus, cùm & incalescentia post singulos passus appareret, & circa longitudinem arteriæ brachii, calor intensior multò perciperetur, quod ipsi adstantes advertebant; & in urinis oleosum quippiam innataret. Cùm igitur appareret complicatio febris putridæ cum hectica incipiente, ad putridæ sublationem primò animum convertimus; ac statim sanguinem detrahi jussimus è basilica dextra ad ℥. vii. Postera die purgata est blando medicamento. Tertia julepum hausit refrigerantem & aperientem. Quarta iterùm vena secta: sanguis enim valdè adustus & corruptus apparebat. Continuati julepi, fotus emolliens & aperiens regioni lienis admotus, emolliens & purgans injectus est, quo multum purgata est, ac febris valdè exacerbata est; pulsus erat parvus & frequens calor acer & mordax; quæ omnia tota nocte & media parte diei sequentis perseverarunt. Duobus diebus subsequentibus multò meliùs habuit, febris erat remissa, exacerbationes nocturnæ etiam valdè remissæ sunt; tumor lienis, & renitentia minor; tum dolor, qui tangendo, & aliquantulum comprimendo lienem percipiebatur ab ægra, ferè sublatus est. Interim fotus, linimenta & jscula aperientia continuabantur. Post illud biduum purgata est blando medicamento, quo multa pituitosa vomitu rejecit; & bis tantùm dejecit. Eadem die febris adhuc remissior apparuit. Posteà continuata sunt juscula aperientia, fotus & linimenta; tum in tertio quoque jusculo sennæ Unc. sem. infusa fuit. Sic paulatim ad pristinam valetudinem revocata est.

## OBSERVATIO XXIII.

*Pinguia corpuscula per alvum excreta.*

FIlia Domini de Rochemore, in Curia Computorum & Subsidiorum Principis, nomine Lucretia, ætatis annorum trium, laborabat febre continua verminosa. Excrementa dejiciebat valdè cruda; & veluti gypsea, in quibus inveniebantur interdum globuli virides instar pisorum majorum, qui suprà orbem positi, dum orbis, igni admovebatur, & tantillum incalescebat, statim butyri instar liquabantur. Cùm nunquam antea talem materiam vidissem, neque ullum Authorem de ea scribentem legissem, valdè dubius fui, unde ista materia suam duceret originem. Pharmacopœus senex & expertus retulit, se in propria filia similes excretiones observasse. Tandem cùm à pinguedine, aut humido oleoso ipsius corporis

non videretur hæc materia procedere: (hecticâ enim febre, aut colliquante ægra non laborabat.) Et excrementa admodum indigesta apparerent; conjeci hanc materiam procedere ex pinguedine assumpta cum carnibus, quæ nimia copia offerebantur; vel cum jusculis, à pinguedine malè repurgatis, quæ pinguedo relaxando ventriculum coctionem læderet, malè in ipso concoqueretur: præsertim cùm alia etiam alimenta, nimia copia ingesta, malè cocta remanerent. Illa igitur pinguedo diù in ventriculo, aut intestinis retenta, à calore crassitiem & colorem illum viridem obtinebat.

Duodecimâ Octobr. 1636. hanc meam conjecturam confirmavit alius casus viri cujusdam hypocondriacâ melancholia laborantis, qui sibi frequenter venenum porrigi putabat, quod ut oppugnaret, magnam olei copiam frequenter ingerebat. Rejiciebat autem similes globulos, quos ipse liquabat; & in phialis reservabat. Hæc autem materia in phialis contenta amurcam referebat, nullius prorsus odoris. Unde conjeci, oleum magnâ copiâ ingestum, non posse totum à naturâ superari, sed crassiores partes calore diuturno magis incrassari, & in hujusmodi globulos effingi, qui liquati amurcam referebant.

## OBSERVATIO XXIV.

### *Angina.*

Decimâ quartâ Octobris 1636. quidam sartor quadragenarius, vocatus Vendemiam, Angina laborabat, qua deglutitio impediebatur, eique secta fuerat vena, clysteres injecti, & admotum vesicatorium à Pharmacopœo. His non proficientibus me vocant: & advertens, eum vix tantillum jusculi, ex cochleari, magno conatu deglutire, ac per consequens medicamentum purgans haurire non posse: præscribo aquæ benedictæ ℥. ii. quibus purgatus est pluries per vomitum & secessum, eadèmque die ab Angina liberatus.

## OBSERVATIO XXV.

### *Dolor Ischiadicus.*

Octavâ Januar. 1637. Dn. Greffueille, in suprema Computorum Curiâ Consiliarius, coxendico dolore vexabatur, rigida hyeme: injectis clysteribus, sumpto medicamento purgante, & admoto emplastro parti affectæ, dolor nihilo seciùs perseverabat: tandem aperta est vena malleoli è directo partis affectæ, & intra paucas horas dolor remissus est, ac postmodum omninò desiit, ut secundo à venæ sectione die ad consueta munia transire, & per urbem pedibus ire potuerit.

## OBSERVATIO XXVI.

### *Affectus soporosus, hypnotico curatus.*

Die vigesimâ secundâ Octobr. 1639. Virgo quædam Melgoriensis 20. annos nata, nomine Liquiere, tentata fuerat febre tertiana duplici, circa initium Autumni per 12. dies, ab eaque post quorundam remediorum usum liberata. Iterùm recidit in similes paroxysmos, qui ab initio more consueto invadebant, sed postmodùm nova quædam symptomata cum paroxysmo accesserunt, nempè dolor insignis, faciei rubor, oculorum prominentia, dolor lateris sinistri pungitivus, & deglutiendi summa difficultas, perveniens tamen cibus & potus usque ad extremum œsophagi; & juxta orificium ventriculi, subitò rejiciebatur, si quid verò intromittebatur, id magno cum labore fiebat. Suspicatus sum hystericam affectionem cum paroxysmo febrili complicari, & hysterica remedia præscripsi, quibus non obstantibus malum perseveravit. Post aliquot dies hujusmodi symptomata sine febre redibant, quod meam opinionem maximè confirmavit tum quòd dolor lateris sinistri ad dextrum interdum transiliebat, interdum verò dolores pungitivi in variis abdominis partibus apparebant, ventriculum dolor & nausea infestabant, tum ægra suffocatione interdum premebatur. Tria in hoc affectu peculiaria observavi. Primum erat deglutiendi difficultas, quæ non est frequens in hysterico affectu, ea tamen non erat perpetua; sed interpolata: impediebat enim cibi potûsque assumptionem per multas horas, deinde prorsus evanescebat, ut etiam pilulas sine ulla molestia, me præsente, deglutierit. Secundum erat, quod illi paroxysmi hysterici periodicè recurrebant singulis diebus, nempe vespertinis horis, quemadmodum accessiones febriles. Tertium, quod urgente dolore stomachi cum aliis symptomatis, sacculi roborantes & calefacientes, aliaque remedia calida augerent affectum, & suffocationem inducerent. Quod cùm mihi relatum esset, & principio unius paroxysmi adessem, conquerente ægra de maximo ventriculi dolore; jussi, ut crusta panis assata, & in vino calente madefacta, ac pulvere caryophyllorum, & nucis moschatæ conspersa, ventriculo apponeretur; quo remedio aucta plurimùm fuit suffocatio; ita ut illud abjicere necessarium fuerit. Tum tentandi gratia jussi, ut linteum quadruplicatum in oxycrato maceratum ventriculo frigidè admoveretur, eòque admoto, cessavit illicò suffocatio, ac dolor ventriculi. Huic rei fuit aqua frigida eodem tempore assumpta, cujus guttulas aliquot magna vi deglutivit, earùmque frigiditatem in ventriculo percepit, & statim levata est. Postea jussi ut iterum crusta panis calida admoveretur, quam tunc temporis patienter tulit; cujus rei rationem esse puto; quòd vapores commoti, & ventriculum afficientes, à calorificis magis commovebantur. At postquam frigidis remediis compressi fuerant, ventriculus ab iis vaporibus immunis, calida remedia facilè tolerare poterat. Puto à febre præcedente corruptum fuisse fermentum, quod talia symptomata producebat. Fortè etiam reliquiæ sanguinis menstrui putrefactæ ad eosdem affectus producendos concurrere poterant. At materia illa putrefacta motus habebat periodicos, quemadmodum videmus sæpè materiam abscessuum internorum moveri etiam periodicè, & paroxysmos tertianæ febris æmulari.

Antequam autem paroxysmo corriperetur, cùm tunc temporis optimè deglutiret, sumpsit meo jussu quatuor exiguas pilulas, compositas ex laudani gr. iiii. & paulò post accessit paroxysmus suprà enarratus; sed post duas horas, laudano operari incipiente, omnia remissa fuerunt, & totâ nocte bene habuit, cum prægressis noctibus maximè torqueretur. Postridie mane sumpsit apozema hystericum & purgans, idque triduo continuavit, quibus absoluta est curatio. Multùm dubitavi in exhibitione laudani, quod in paroxysmo ægra sopore gravi afficeretur, qui usu laudani gravior effici poterat. At tandem hoc apud me constitui, soporem illum à vaporibus ex utero ad cerebrum affatim translatis exoriri, quorum ascensum prohibendo, sopor impediri poterat. Et eventus huic ratiocinio respondit. Unde vera elicitur conclusio, quæ prima fronte videtur valde paradoxa, nempe soporosum affectum usu laudani prohiberi posse.

## OBSERVATIO XXVII.

### *Tormina puerorum.*

Duodecimâ Decembris 1636. Filiolus meus Carolus ætatis quatuor mensium, correptus fuit colico dolore sævissimo, qui clamores, & ejulatus continuos ab eo extorquebat. Exhibui pulveris elect. diamoschi dulcis ℈. ß. cum lacte, quo dolor quievit per horæ quadrantem, & iterum rediit cum pari sævitia. Injectus fuit clyster ex decocto anisi & chamomillæ, cum vitello ovi & saccharo, eoque dolor omnino sublatus est. Post octiduum eodem dolore affectus est, tam acerbo, ut priori deterior appareret, prout ejulatus indicare videbatur; sumpsit pulverem prædictum, sed frustra; injectus fuit clyster prædictus, etiam frustrà. Tandem admovi fotum toti ventri ex decocto anisi & chamomillæ in aqua vitæ: prima applicatione dolor omninò desiit. Sequenti iterùm rediit dolor; eòque aliquantulum mitigato remediis prædictis, postera die manè exhibita fuit syrupi rosac. ℥. i. quem assumendo vomuit pituitam instar albuminis ovi, sed nihil fere dejecit, tormina recurrebant. Iteratus syrupus cum ℥. i. infusionis sennæ, etiam hoc medicamentum parùm præstitit. Tandem exhibui pulverem comitis ad ℈. ß. cum lacte, eòque blande & copiose purgatus est, & ab hoc affectu omninò liberatus.



## OBSERVATIO XXVIII.

### *Fluxio in pulmonem in Infante.*

Decimâ nonâ Januarij 1637. idem filiolus meus Carolus incidit post mensem à priori morbo, in catarrhum sævissimum, in pectus delabentem, quo frequenter tussiebat, & inter respirandum stertebat. Purgationem exhibui ex syrupo rosaceo cum infus. sennæ, qua pituitam evomuit, sed parum dejecit. Syrupi pectorales exhibebantur, inunctiones pectori admovebantur. Perseverante affectu, eadem purgatio iterata est cum exiguo fructu. Tandem exhibeo pulveris comitis ℈. ß. cum lacte, quo blandè & copiosè purgatus est, eademque die convaluit.

## OBSERVATIO XXIX.

### *Urinæ suppressio.*

Vigesimâ septimâ Januarij 1637. Dn. de Labaie, in Curiâ Computorum Auditor, urinæ suppressione omnimodâ, laborabat biduo, cum dolore renis sinistri, & ureteris ejusdem lateris. Injecti fuerant clysteres ex præscripto alterius Medici, & fotus admoti pubis regioni. Vocatus sum in consilium cum dicto Medico, præscripta fuit apertio hæmorrhoidum (quæ intumuerant:) admotis hirudinibus, iteratus clyster emolliens; cum dimidia oleorum portione, fotus admotus reni & ureteri, mox inunctio ex oleo scorpion. & amygdal. dulc. tum etiam catapl. ex fæce decocti emollientis, cum cepis coctis sub cineribus, eodemque tempore exhibitus julepus sequens.

℞. Succor. parietariæ, & fœniculi marini. ana ℥. i. ß. succi limon. & ol. amygdal. dul. recent. ana ℥. i. misce fiat julep. Intra horam ab assumpto julepo copiosè minxit & liberatus est, horis septem ab inito consilio, in quibus prædicta remedia administrata sunt. Ad sigillum curationis, sumpsit postridie manè bolum ex cassia, rhab. & cremore tartari.

## OBSERVATIO XXX.

### *Gonorrhœa contumax.*

Sextâ Februar. 1637. Dn. N. triginta annos natus, bilioso & sanguineo temperamento præditus, cùm gonorrhœam pateretur à duobus mensibus: & à Chirurgis multa incassum tentata fuissent remedia, meæ curæ sese commisit. Huic primùm præscribo phlebotomiam malleoli, postridiè mercurii dulcis ℈. i. cum diacrid. ℈. ß. in jusculo, postmodùm bolum ex terebinth. ʒ. iii. & rhab. ʒ. i. per sex dies integros, quæ nihil profuerunt. Iteratur pulvis purgans, & posteà sequenti aqua usus est per 12. dies, quæ statim profuit, isque omninò curatus est, detergebat ulcus internum tam potenter, ut urina in pavimentum effusa, illud inficeret colore albo, instar calcis dissolutæ.

℞. Menthæ siccæ ℥. iii. sem. lactucæ, ruthæ, agni casti an. ℥. ii. ß. ireos florent. ℥. ii. dictamni cretici ʒ. x. sacchari ℥. ii. omnia pulverisentur, addendo terebinth. claræ ℥. v. vini albi generosi ℥. xxx. misce, destillentur in B.M. capiat æger cochlearia duo mane duabus horis ante cibum, & vesperi quatuor, à cœna.

## OBSERVATIO XXXI.

### *Hysterica Epilepsia.*

Decimâ septimâ Februar. 1637. Uxor Dn. Palemarchi de Sumenes, per multos annos variis affectibus hystericis vexata est, qui epilepticos insultus referebant. Multa tentavit remedia, à multis Medicis præscripta, sed omninò incassum. Tandem cujusdam mulieris consilio sumpsit carnem lupi in pulverem redactam, & frustulum ejusdem carnis salitæ semper gestavit, à quo tempore immunis omninò fuit à prædictis affectibus.

## OBSERVATIO XXXII.

### *Mensium fluxus immodicus.*

Die 6. Martii 1637. inter alia remedia, uxori Dn. de Vitrac præscripta, quæ ad extrema redacta fuerat, ex immodico fluxu mensium, post abortum concitato, sequens julepus mirum in modum profuit.

℞. Flor. chamæleontis, spicæ nardi, & sang. draconis subtilissimè pulverat. ana ʒ. i. aquæ plantag. & rosar. ana ℥. i. ß. fiat julep. hujus cochlearia duo dabantur bis in hora.

Extractum coralli cum aqua plantag. profuit etiam non parùm.

## OBSERVATIO XXXIII.

### *Colica biliosa.*

Die decimâ octavâ Maii 1637. mulier quædam patiebatur dolores colicos atroces & pungitivos, totum ferè abdomen afficientes. Ab alio Medico seniore curata fuit remediis ordinariis calefacientibus, carminantibus, & phlegmagogis, à quibus nullum levamen percepit. Tandem vocatus ego, ex specie doloris, situ ejusdem, temperamento mulieris præcalido, & urinis valdè rubris conjicio colicam esse biliosam; & præscribo statim venæ sectionem, clysterem refrigerantem ac lenientem, & julepum refrigerantem, quibus dolor valdè imminutus est, cùm verò sanguis valdè biliosus ac corruptus appareret: iterata est postridie phlebotomia, qua dolor prorsus evanuit. Ac tandem potione cholagoga, curatio absoluta est. Præscripseram ab initio semicupium, quo non usa est propter maximam doloris imminutionem.

## OBSERVATIO XXXIV.

### *Febris maligna.*

Die septimâ mensis Junii, anni 1637. Dn. Patris in Curia Præsidiali Consiliarius, annos natus 55 correptus est levi frigore, & tota nocte febricitavit, eodemque modo perseveravit. Postridie manè febris expers, & vesperi iterùm febricitavit, eodèmque modo perseveravit febris intermittens, usque ad septimam diem, quâ facta est continua. Attamen frequentes patiebatur pedum & genuum ac interdum manuum perfrigerationes, urinæ, sanorum urinis similes; tamen omnia in dies in deterius vergebant, ut facilè appareret, febrem esse malignam, quam tandem indicarunt exanthemata, nono die apparentia, tum deliria, & motus manuum convulsivi, cum sopore quodam, & alvi fluxu. Cura ordinaria fuit administrata. Sed hoc peculiariter notandum, quòd sanguis fuerit missus tertiâ die, & laudabilis apparuerit. Quinta, fuit medicamentum purgans exhibitum, cùm adhuc febris esset intermittens. Septimâ, alvi fluxus copiosus & perseverans, usque ad undecimam, ulteriorem phlebotomiam impedivit. Cùm autem duodecimâ alvi fluxus sedatus videretur; dubitavi num venæ sectio esset celebranda, cùm alia evacuatio nihil contulisset, vires admodùm fractæ, & summum periculum, in quo æger constitutus videbatur, ut tanquam brevi moriturum affines lugerent, dehortari viderentur. Adde, quòd per duos dies præcedentes, plures cucurbitulæ fuerant admotæ cum scarificatione ut supplerent defectum phlebotomiæ. Tandem visum est veluti tentativam phlebotomiam usurpare, scilicet ad ℥. iv. vel v. eo animo, ut si æger commodè ferret, iterari posset. Missus est sanguis niger & corruptus, cum euphoria ægrotantis; post quinque horas eadem quantitas

detracta est, constantibus perpetuò viribus in eodem statu. Julepis refrigerantibus miscebatur scordium, & hypericum. In dissolutione sal prunellæ, & spiritus vitrioli, in singulis jusculis bezoard. mineral. ad ʒ. i. Nocte ejusdem diei duodecimæ, alvus copiosè fluxit, æger tamen meliùs habere visus est. Vinum exhibitum pro potu valdè lymphatum. Multa in morbi decursu edidit sternutamenta, undè salutem sperabam, etiamsi multa alia signa periculum portenderent. Decimâ tertiâ, & decimâ quartâ, alvi fluxus perseverabat, cum virium debilitate summa. Injecti fuere clysteres ex lacte quibus alvi fluxus temperatus est. Exhibitus julepus ex aqua naphæ & rosarum, cum confect. alkermes, & guttis aliquot aquæ cinnamomi, cujus cochlear unum sumebat interdum, ad vires reficiendas. Imminuto alvi fluxu, sopor imminutus est die decimâ quintâ, & delirium cessavit. Urinæ tamen nihil aut exiguum admodùm deponebant. Decimâ sextâ, paulò meliùs: lingua antea sicca, humida apparebat, posteà verò sensim convaluit.

## OBSERVATIO XXXV.

*Alvi fluxus.*

DIe decimâ quintâ Julij 1637. Domina de Grasset octogenaria, sed robustissimo corpore prædita; correpta est alvi fluxu tenesmode, quo pluries singulis horis dejiciebat cum gravissimis torminibus. Variæ erant dejectiones, nunc flavæ, nunc porraceæ, & aliquando nigræ. Morbi minera ablata est quatuor purgationibus, per intervalla repetitis ex rhab. partim infuso, partim in substantia, cum syrupo rosaceo: Intervallis clysteres detergentes, anodyni, & roborantes injiciebantur; julepi refrigerantes, & incrassantes, nec non emulsiones exhibebantur.

## OBSERVATIO XXXVI.

*Dysenteriæ Prognosis.*

MEnse Julio 1637. Filia Dn. Guilliminet Occitaniæ Comitiorum Scribæ, quinque annos nata, dysenteria laborans varia excrementa rejiciebat, flava, viridia, & nigra aliquando. Circa finem morbi quædam exanthemata, pulicum morsibus similia, in facie, aliisque partibus apparuerunt, & manus altera tumore œdematoso affecta est: quæ certa fuere mortis præsagia.

Eodem tempore R. Pater Guardianus, Cœnobii Franciscanorum, qui Minores vocantur, præfectus: alvi fluxu dysenterico afflictus, crebris singultibus tentabatur, qui fuere mortis prænuncii.

## OBSERVATIO XXXVII.

*Dysenteria.*

MEnse Augusto 1637. Filius Dn. de Maussac in Curia Computorum, Subsidiorum, & fisci Præsidis, octo annos natus, dysenteria tenebatur, multo sanguine, dejectionibus viridibus & porraceis admixto, & febre continuâ. Tertiâ morbi die sumpsit infusum rhei ad ʒ. i. in aqua plantag. paratum cum santalo citrino, dissolvendo rhab. pulv. ℈. i. syrup. rosac. ℥. i. optimè purgatus est, multa excrementa rejecit sine sanguine, & febris ferè expers fuit tota illa die. Postridie sanguinem purum rejiciebat, cui permixtæ erant veluti guttæ materiæ porraceæ, frequens erat dejectio cum dolore ventris, & febre, quæ perseveravit usque ad diem octavam, licèt omnia remedia ordinaria, interna & externa adhiberentur, tum etiam clysteres varii. Septima die extractum corallorum ter exhibitum fuerat ad ℈. i. cum aqua plantag. ros. & syrupo cydonior. sed frustra. Principio octavi diei, cum & febris & fluxus ingravescerent, ac merus sanguis excerneretur; secta fuit vena, & sanguis detractus ad ℥. v. circa meridiem. Nocte omnia eadem. Postridie mane exhibui laudani g. ii. cum extracto corallor. aquâ plantag. rosar. & syrupo cydonior. alvus omninò suppressa est, per horas quatuor placidè dormivit; ac per intervalla expergiscebatur. Post quatuor horas iterùm alvum deposuit ter, duabus horis merum sanguinem ut supra excernebat, & jusculum evomuit; hinc major metus impendentis periculi, cùm reliqua remedia nihil profuissent, neque ipsum laudanum, quod perpetuò confert in hoc affectu. Semel sternutavit. Quarta dejectio ab assumpto laudano fæces habuit satis multas, sine ullo sanguine. Non amplius vomuit. Circa vesperam dejectiones frequentiores, minùs tamen, quam ante assumptionem laudani, neque erant adeò cruentæ, sed ex parte stercorosæ. Nocte insequente dormivit per intervalla satis insignia, & dejectiones rariores fuere. Manè sumpsit medicamentum ex rhab. ʒ. i. myrobal. citrin. ℈. i. santal. rubr. ℈. ß. infus. in decocto plantag. portul. & tamarindor. dissolvendo in colaturæ rhab. pulv. ℈. ii. syrupi rosac. ℥. ß. à quo materiam dejecit stercorosam, & humoralem copiosam, cum paucissimo sanguine, exiguisque torminibus. Febris immutata est, & nocte insequente rarius dejecit, meliùsque dormivit. Sequentibus diebus alvi fluxus perseveravit per dilucida intervalla, sine ullo sanguine, sine torminibus, sine febre. Posteà tamen alvi fluxu diuturno cum febre lenta vexatus est, per mensem integrum, cum appetitu ingenti, nocte in lecto dejiciebat, & frequenter in die, ut ad febrem hecticam vergere videretur. Tandem exhibitâ bolo armena orientali ad ℈. ii. cum jusculo, per biduum, alvi fluxu omninò curatus est.

## OBSERVATIO XXXVIII.

*Colicus dolor.*

DIe vigesimâ quintâ Septembris 1637. Uxor Dn. de Sarret, Consiliarii Regii, in suprema Computorum, & Subsidiorum Curia; gravida novimestris, corripitur colico dolore gravissimo, quo omnia revomebat in principio, & nihil inferiùs deponebat. Multis fructibus sese ingurgitaverat, dolor erat fixus circa hypocondrium dextrum, ut de inflammatione hepatis metueretur, quia febris & sitis aderat satis intensa. Post multos clysteres, fotus, & semicupia, excrementa alvi dejecit liquida & cruda. Dolor tamen perseverabat. Tandem exhibitum est purgans medicamentum ex catholic. ℥. ß. infus. in decocto cichoraceorum, & capillarium cum rhab. ʒ. i. etiam infuso, mannæ & syrupi rosac. ana ℥. i. septies dejecit copiosè, cum magna doloris imminutione. Postridie perseverabat dolor, sed remissior, injectus fuit clyster, quo quinquies dejecit, & posteà multas excrevit urinas, unde integra curatio subsequuta est.

## OBSERVATIO XXXIX.

*Testium inflammatio.*

DIe vigesima Septembris 1637. D. Texier, Nemausensis, I. V. Doct. ex equitatione violenta incidit in testiculi dextri inflammationem cum tumore insigni. Secta fuit vena brachii bis, semel in malleolo, purgans medicamentum exhibitum. Pars fovebatur aqua rosarum, & imponebatur cataplasma ex farina fabarum cocta in oxycrato, ita ut quarta pars aceti cum tribus aquæ partibus misceretur, quod cataplasma nunquam me fefellit in hoc affectu. In hoc tamen ægro adeò tenera erat cutis scroti, ut excoriata fuerit ab aceto acriori, & cataplasma ferre ampliùs nequiverit. Ego iterandum curavi cataplasma, sed ad tollendam acrimoniam aceti, illud decoquendum curavi, cum lithargyro; & sic cataplasma optime operatum est, ægèrque intra triduum à tumore liberatus.

## OBSERVATIO XL.

*Fluxus Hepaticus.*

DIe undecima Octobr. 1637. Uxor Petri Banete Artocopi, post aliquot accessiones febris tertianæ in fluxum



hepaticum incidit, quo dejectiones erant omninò sanguineæ. Vocatus ego, præscribo statim laudani g. ii. cum conservæ rosar. ʒ. ß. & intrà horam fluxus desiit, posteà verò rediens, humores tantùm, non sanguinem rejiciebat, aliisque remediis vulgaribus curata est.

## OBSERVATIO XLI.

*Erysipelas.*

DN. De Gout nobilis Monspeliensis 25. annum agens, sæpe afficiebatur erisypelate in tibiis, cœpit vinum bibere multò meracius solito, & paucissimæ aquæ permixtum, ab eo tempore numquam erisypelate affectus est, & bene valet, licèt quatuor aut quinque anni effluxerint. Causam esse existimo, quod à vino roborata facultate expultrice, materia erisypelatis expellitur per alvum, urinas, vel insensibilem transpirationem.

## OBSERVATIO XLII.

*Febris tertiana cum vomitu, & alvi fluxu in paroxysmo.*

DIe decima octavâ Augusti 1638. D. Durant quinquagenarius, Procurator in Curia Præsidiali Monspeliensi, quinque paroxysmos febris tertianæ passus erat, ab iisque liberatus sola venæ sectione. Per quindecim dies bene habuit, & fructus horæos comedebat. Recidit in eandem febrem, & in secundo paroxysmo, gravissimo vomitu, & alvi fluxu vexatus est, in quo multa biliosa, supra infràque rejiciebat, cum inquietudine summa, & virium exsolutione, ita ut jam de vita periclitaretur. Sequentem præscribo julepum, quo statim omnia symptomata cohibita sunt, per duas horas dormivit, copioso sudore paroxysmus solutus est & intra paucos dies à morbo prorsus liber evasit.

℞. Aquar. lactucæ, rosar. & plantag. an. ℥. i. syrupi cydonior. ℥. i. confect. de hyacinth. ʒ. i. laudani opiati g. ii. misce, fiat julep. qui detur statim.

## OBSERVATIO XLIII.

*Aphthæ puerorum gravissimæ.*

DIe quartâ Septembris 1636. Filius meus Stephanus, annos quatuor natus, passus est fluxionem acerrimam in linguam & fauces, ut infinitis ulceribus scaterent, iisque albicantibus, & admodùm dolorificis, cum magna inflammatione. Non poterat cibum capere, neque lac sugere. Et diebus ac noctibus ejulabat insomnis, macilentus, ac ferè consumptus. Ex remediis non profuit mel rosaceum cum spiritu vitrioli, quòd aliàs mirificè conduxerat. Aderat alvi fluxus copiosus, quo bilem porraceam ejiciebat. Vesicatorium valdè profuit. Sed dolores & clamores perseverabant, & continuò æger per os humorem serosum & acrem emittebat, dolore & inflammatione magis ac magis attrahente.

Tandem exhibui laudani g. i. cum jusculo, eoque dolor sopitus est, somnus levissimus conciliatus, qui postmodùm perseveravit moderatus, & suis horis adveniens. Hinc cœpit convalescere & fluxio illa humoris, per os emanantis, omninò cohibita. Sequenti tamen die purgans medicamentum exhibitum est, quod multùm etiam profuit.

## OBSERVATIO XLIV.

*Dysenteria.*

JOanna de Paravisol, octodecim annos nata, laboravit gravissimâ dysenteriâ cum febre acutâ. Per septem dies fuit in manibus alterius Medici senioris, qui nihil aliud præscripserat, quàm clysteres detergentes & rhabarbarum, quo febris aucta, & dysenteria deterior evaserat. Eo absente, vocatus ego, exhibeo primùm laudanum ad g. iii. quo fluxus valdè imminutus est eâ nocte, & per tres aut quatuor horas dormivit. Manè secatur vena, & sanguis educitur fervidissimus. Dein exhibetur extractum corall. ad ℈. i. cum aqua plantag. bis eadem die, sed sine fructu, noctem enim habuit acerbissimam tum ratione febris, tum ratione fluxus, ejùsque sanguinei, qui ad aliquod tempus fuerat cohibitus usu laudani. Sequenti die manè exhibeo iterùm laudanum, & fluxus cohibitus est; Vesperi vena iterum tunditur. Minor erat sanguinis excretio, sed bilem porraceam ejiciebat valdè erodentem, febre & siti plurimum urgentibus. Ad sitim præscribo julepos ex decocto portulacæ, & plantag. cum sale prunellæ, qui multum profuere, affectu tamen perseverante. Tandem exhibita est mane aqua rosac. cum ol. communi, meridie decoctum intestinorum vervecis valde consumptum, cum pulvere granorum actes. Magnum levamen inde consequuta est ægra. Et postera die, repetitis semel illis tribus remediis, ad statum convalescentiæ perducta est.

## OBSERVATIO XLV.

*Morbilli.*

DIe vigesimâ octavâ Septemb. 1638. Nutrix filii mei Stephani, nomine Claudia, correpta est morbillis, quibus totum corpus contectum erat, cum febre intensa. His accessit symptoma gravissimum, nimirum fluxio tenuis, in pulmonem descendens, quæ tussim frequenter excitabat, & suffocationis metum incutiebat, cum raucedine ingenti. Admotum est vesicatorium cervici, & exhibita sunt laudani g. ii. cum conserva rosarum. Fluxio cohibita est tota nocte. Postridie rediit, & iterum exhibitum est laudanum cum simili affectu, unde ad convalescentiam paucis diebus perducta est, manente raucedine ad longum tempus.

## OBSERVATIO XLVI.

*Febris Tertiana.*

ANno 1638. Febres tertianæ longissimæ vigebant Autumno, à quibus multi liberati sunt, sumendo in declinatione, post phlebotomias, & purgationes frequenter iteratas, theriacæ ʒ. i. cum aqua plantaginis, mane, per triduum. In quibus caliditas magis timebatur, à cœna exhibebam. Unus autem sumpsit theriacam, sine consilio Medici, morbo adhuc crudo existente, cum urinis rubris, & febris aucta est. His confirmatur Galeni experimentum, quod habetur lib. de præcogn. ad Posthum. cap. 2. & 3. de Eudemo Peripatetico, cui morbo adhuc crudo existente, theriaca exhibita est à Romanis Medicis, quartana simplex in triplicem versa est. Eadem verò theriaca à Galeno exhibita, apparentibus coctionis signis feliciter curatus est.

## OBSERVATIO XLVII.

*Diarrhœa inveterata.*

DIe decimâ quintâ Octobris 1638. Quidam nobilis vir triginta annos natus Monspelium venit, consilium petiturus pro alvi fluxu, ab octo annis infestante, quo quinquies aut sexies die ac nocte dejiciebat, partim biliosa, partim pituitosa. In hoc malum inciderat ex prava victus ratione, cui insistere coactus fuerat per multos annos, dum castra sequeretur, non erat valde ex eo debilitatus, quinimò faciem habebat rubram, saltem circà genas. Missus est à nobis ad thermas Balerucanas, quarum aquam potavit per sex dies, & alvi fluxus omninò fuit cohibitus, ita ut per octiduum, à quo aquas sumere desierat, nunquam noctu surrexerit, cùm anteà bis aut ter surgere consuevisset. Multa alia remedia usualia illi præscripta sunt ad partes naturales roborandas, quibus se usurum in patria asseruit.

### OBSERVATIO XLVIII.

*Vomitus contumacissimus.*

Die decimâ quintâ Octobris 1638. Dn. Enguarran, Ecclesiæ Monspeliensis Cathedralis Canonicus temperamento melancholico & adusto præditus, incidit in vomitum contumacissimum, sine causa manifesta, quo multa pituitosa, viscida, & mucilaginosa excernebat, cum maximo conatu. Flatus enim multos eructabat ab assumpto jusculo. Ab aliis Medicis multa in cassum usurpata fuere remedia, per duos menses. Principio sumpsit pilulas de hiera per multos dies; posteà purgatus est decocto sennæ; & infusione rhei, deinde per apozemata, in quorum usu perseverare non potuit. Postmodum lac fuit exhibitum, quia suspicio erat ulceris ventriculi. Theriaca etiam frequenter; propter veneni assumpti metum; fomenta & unguenta plurima admota. Ego vocatus invenio hypochondria valde tensa, præcipuè sinistrum, pulsum satis firmum, licet æger admodum esset debilis, quoad vires animales. Conjeci humores fluere ab hypochondriis, & vomitum illum esse speciem affectionis hypochondriacæ. Vesperi exhibentur ipsi laudani gr. ii. & totâ nocte non vomuit; sed placide quievit. Sequenti die phlebotomia celebrata, quæ ab aliis Medicis omissa fuerat, & mittuntur sanguinis ℥. vi. qui valde fuit adustus, vomuit bis aut ter eâ die, clyster injectus fuit circa vesperam. Præscriptus etiam fotus emolliens & aperiens, hypochondriis admovendus, & linimentum iisdem viribus præditum. Tertia die sumpsit hunc pulverem.

℞. Rhab. pulv. ʒ. i. myrobal. citrin. ℈. i. spodii, & mastiches ana gr. vi. fiat pulvis, detur mane cum jusculo. Revomuit medicamentum, & nullis aliis voluit uti remediis. Post mensem interiit, & aperto cadavere inventum est epiploon crassum, rubrum, scirrhosum, & contractum, ut hepar primâ fronte referret, ejusque crassitiem æquaret, ventriculus lividus in fundo, tenuis; parte verò superiori, scirrosus; intestina livida, lien bene habebat. Humores melancholici in omento asservabantur, & inde in ventriculum refluebant.

### OBSERVATIO XLIX.

*Alvi fluxus diuturnus cum ulcere recti intestini.*

Die secunda Novembris 1638. D. Ludovicus Massanes febre tertianâ duplici afflictus est, per duos menses, cum alvi fluxu partim stercoroso, partim humorali, partim hæmorrhoidali, quo octies, aut decies singulis diebus dejiciebat. Tandem ab accessionibus liberatus est, manente alvi fluxu, quo dolor in recto intestino excitatus est, paulò suprà anum, perpetuò affligens, etiam dum non dejiciebat. Interdum fæces laudabiles excernebat, interdum verò materiam subrubram, colorem hepatis referentem, & interdum quasi purulentam; conjecimus ex diuturno fluxu factum fuisse ulcus circà hæmorrhoidas internas. Remedia ferè omnia aversabatur. Ideò consului usum aquarum thermalium ad triduum. Prima die statim appetentia, jam diu dejecta, restituta est, consequenter dolor ani prorsus evanuit, manente alvi fluxu mediocri, eòque bis noctu, & totidem interdiu procedente, quo excrementa molliora, sed bene concocta excernebat. Hinc singulis diebus in melius procedebat, ut iterato post 15. dies aquarum usu, omninò convaluerit. Recepit tamen suffumigium ex decocto tapsi barbati, in cathedra perforata, quo fluxus maxime cohibitus est, licèt bis tantùm eo usus fuerit. Sensibilis fuit effectus suffumigii.

### OBSERVATIO L.

*Dolores Arthritici.*

Die duodecimâ Novembris 1638. Dn. Mouretus Monspeliensis, tentabatur doloribus arthriticis, varias partes affligentibus, & per universos articulos vagantibus. Per mensem unum & integrum, hunc affectum passus erat, & pluries purgatus fuerat, non omissa venæ sectione. Tum usus est bocheto sequenti.

℞. Rad. Salsæ parill. ℥. i. rasuræ ligni guajaci ℥. ii. aquæ q. s. Bulliant ad quartæ partis consumpt. colentur addendo cinnam. parum, fiat bochetum.

Postquam per octiduum usus esset hoc bocheto, cœpit excernere cum urinis materiam pituitosam, quæ fundo matulæ adhærebat. Eodemque tempore magnum à doloribus levamen sensit, donec prorsus curatus fuerit, excretâ per multos dies materiâ illâ pituitosâ.

### OBSERVATIO LI.

*Dolores vagi.*

Die decimâ tertiâ Novembris 1638. D. Gaillard cognomine Balbus, subito correptus est doloribus vagis atrocissimis, nunc crura, nunc genua, tibias, vel pedes, nunc lumbos discruciantibus. Vocatus alius Medicus, sanguinem mittit ad quinque vascula, intra horam, & dolore non remittente, posteà exhibet pilulam ex laudano, qua dolores consopiti fuêre, tum noctu, tum sequenti die usque ad meridiem. Pomeridianis horis dolores recurrunt pari acerbitate. Vocatus ego absente altero Medico, præscribo bolum ex diaprun. solut ℥. ß. jalapæ ℈. i. etiam noctu sumendum, quam insomnem alioqui, & cum atrocibus doloribus traducturus erat. Purgatus est decies utiliter, nam dolores illi admodum imminuti sunt, consequenter brevi temporis spatio omninò discussi. Erat vir quinquagenarius, atrabilario temperamento præditus, multis antea animi pathematis agitatus, ex consulatu, quem gerebat eo anno. Ideò conjeci, hosce dolores provenire à serosa materia tenuissima & acerrima, quæ huc & illuc velut orgasmo ferebatur. Eàmque cito purganti medicamento esse educendam.

### OBSERVATIO LII.

*Hæmoptoë.*

Die decimâ Decembris 1638. Uxor Dn. Cagoni in Curia Computorum Auditoris, quinquagenaria, post mediam noctem, correpta est sanguinis sputo copioso, quod per tussim ejiciebat, & præsalsum persentiebat. Usque ad matutinum perseveravit, per intervalla recurrens; quo tempore vocatus ego, statim venæ sectionem impero, ex brachio dextro, ad ℥. vii. post duas horas iterandam. Post singulas phlebotomias sumpsit julepum ex aquis plantag. & lactucæ, cum syrup. violac. ʒ. vi. & de papavere ʒ. iii. frictiones & ligaturæ in tibiis, cucurbitulæ hypochondriis frequenter iterandæ fuerunt adhibitæ, looch incrassans & adstringens. Noctu sumpsit syrupum compositum ex æquis partibus syrupi violacei, de rosis siccis, & de papavere, scilicet cochlear unum hora somni, alterum post mediam noctem. Et sanguinis sputum non ampliùs rediit.

### OBSERVATIO LIII.

*Tumor Cancrosus in hepate cum dolore Ischiadico.*

Die decimâ septimâ Decembris 1638. Vidua Petri Auberti, Mercatoris Monspeliensis, per multos menses decubuit, assidua febre affecta, patiebatur dolores atrocissimos in ischio sinistro, qui se ad extremum pedem exporrigebant. Præterea percipiebatur tumor inclinans, isque durus, ita ut schirrosus putaretur, & in musculis epigastrii situs, quia sub cute statim tangebatur; non erat dolorificus; nisi cùm premeretur. Aliquando dolores acres humerum dextrum occupabant, & latus ipsum, ut pleuritidem mentirentur. Existimabamus dolores istos provenire à materia serosa acerrima, quæ in hepate fervidissimo generaretur. Sanguis qui detrahebatur, erat ferventissimus, & lividus; Nullum levamen percepit unquam, nisi à laudano, cujus ope dolores leniebantur. Cùm dolor in coxa gravior evasisset, & tumor in parte appareret, concolor tamen; tum etiam pars compressa multùm doleret; nec non ægra dolores lancinantes in eadem perciperet per vices; vocati fuere Chirurgi, qui abscessum profundum latitare firmiter asseruerunt: neque consilio habito pars aperta est caustico, & scalpello; nullum pus effluxit. Post 15. dies ab apertione, venter anteà tumidus, magis intumuit, & hydropica facta est, ac tandem suffocata interiit. Aperto cadavere inventum est hepar tumoribus scirrhosis, & magna ex parte suppuratis refertum, in cujus extremo adnati erant duo tumores cancrosi, usque ab umbilicum prominentes, & pugni magnitudinem æquantes, qui cùm essent ferè contigui, tumorem illum abdominis jam dictum repræsentabant; neque in hepate esse putabantur, quia non erant in loco hepatis naturali, imò hepar seorsim ab illis tumoribus tangebatur, sed durum, & dolorificum: quia dicti tumores erant magis prominentes, quàm reliqua hepatis substantia. Totum illud hepar pendebat viginti libras, & amplius. Secta fuit coxa usque ad os in loco apertionis, & inventæ sunt parvæ quædam glandulæ suppuratæ, quæ pus concretum continebant, ita ut non potuerit effluere.

### OBSERVATIO LIV.

*Tumores Strumosi.*

Die octavâ Januarii 1639. Puella quædam Nemausensis, 18. annos nata, patiebatur tumores strumosos in collo, qui multis remediis per longum tempus adhibitis suppurati fuerant, & posteà consolidati. Attamen portio tumorum remanebat durissima, quæ nec emplastro de Vigo, quadruplicato mercurio, ulla ex parte dissolvi potuit. Tandem præscripsi emplastrum ex æquis partibus dictis emplastri de Vigo, vitrioli romani, & gummi ammoniaci in aceto soluti & inspissati cum terebinthinæ s. q. quo emplastro intrà mensem tumores illi integre soluti. Adhibito interim idoneo victus regimine, & convenientibus evacuationibus interdum usurpatis.

### OBSERVATIO LV.

*Fluxus mensium inordinatus cum fluore albo.*

Die decimâ quintâ Januarii 1639. Uxor Dn. de Rignac, in Curia Computorum, Subsidiorum & Fisci Regii Procuratoris generalis, pingui, obeso, & pituitoso corpore prædita, post abortum patiebatur fluxum mensium inordinatum, cum fluore albo. Feliciter curata est phlebotomia, purgatione, bocheto ex salsaparilla, & suffumigio ex thure, mastiche, sandaraca, succino, styrace, benjoino, caryophyllis, nuce moschata, & rosis rubris, per infundibulũ excepto, mane & sero, per longum tempus.

### OBSERVATIO LVI.

*Dolor capitis immanis & diuturnus.*

Die vigesimâ nonâ Martii 1639. Mulier Frontinianẽsi, quadragenaria, atrabilario temperamento donata, post abortum non ampliùs passa est purgationes menstruas, inde gravissimus capitis dolor per quatuor menses eam afflixit, nihil conferentibus venæ sectionibus, hirudinibus, fronti & temporibus admotis, aliisque remediis. Vocatus ego præscribo apertionem arteriæ temporalis, quæ optime celebrata fuit, neque sanguis saltu egrediebatur ob exilitatem arteriæ, & sanguinis crassitiem, sed guttatim; extractus fuit ad ℥. v. ruber & floridus; tum internâ, tum externâ superficie. Vulnus occlusum fuit emplastro ex solâ mastiche, cum ligatura simplici, postquàm alia ligatura, quæ in vulneribus capitis solet fieri, per quinque horas adhæsisset liberata est à dolore capitis sine recidiva.



### OBSERVATIO LVII.

*Febris Tertiana.*

Die decimâ quartâ Julii 1639. Dn. Devandiere, Medicinæ studiosus, post quinque accessiones febris tertianæ, secta vena bis, & semel purgato corpore, sumpsit initio paroxysmi aquæ benedictæ ℥. viii. accessio fuit cohibita, tum etiam operatio medicamenti per duas horas, posteà vomuit quinquies, aut sexies, sine molestia, quia in singulis vomitibus sumebat jusculi communis cum pisis parati ℥. iv. aut v. Accessio brevior solito fuit, & in fine illius purgatus per alvũ, pluribus vicibus, & omninò curatus est.

### OBSERVATIO LVIII.

*Dolor Nephriticus.*

Die vigesimâ secundâ mensis Julii, anni 1639. passus sum colicum dolorem, qui in imo ventre acriter urgebat, & renem dextrum obsidebat. Duobus enematis injectis, dolor ventris cessavit. Supererat dolor renis, qui per ureteris continuitatem exporrigebatur, cum sinistri testis retractione: ita ut verè nephriticus esset: Balneo calente dissolutus est, cùm tepidum augeret dolorem. Iterùm rediit dolor, cucurbitulis parti admotis discussus est. Postridie redit, & denuò cucurbitulis cessit; mox sumpsi bolum ex cassia, catholicone, rhabarbaro, & crystallo tartari, non amplius dolor rediit. Conjeci hunc dolorem nephriticum factum fuisse à flatibus, cum discutientibus remediis, puta balneo, calido, & cucurbitulis solveretur, & nulla materia obstruens scilicet calculus, arenulæ, aut pituita per urinas à me rejecta sit post solutionem morbi, neque in ipso morbo, neque unquam anteà. Neque impossibile est, eosdem flatus qui sese intra tunicas intestinorum insinuant, in renes & ureteres posse transferri, ibidemque graves distensiones efficere: cùm in omnes corporis partes flatus interdũ deferri soleant, in iisque dolores, aut palpitationes efficere. Imó verò, non pauci existimant, dolores dentium acerbissimos à flatibus exoriri, in vasculis, ad radices dentium, perreptantibus inclusis. Conjecturam meam auxit, quod operante medicamento cathartico, flatus à lumbis ad alvum sensibiliter ferebantur; cum sonitu blando, qui ab adstantibus facilè audiebatur.

### OBSERVATIO LIX.

*Diarrhœa.*

Paucis diebus ab effectu prædicto correptus sum diarrhœa biliosa, tanta acrimonia prædita, ut anum eroderet, ardorémque urinæ concitaret, translata materiæ portione ad urinas. Dysenteria erat in procinctu. Ingressus semicupium tepidum, illico liberatus sum.

### OBSERVATIO LX.

*Epilepsia puerilis.*

Quidam puer trimulus patiebatur insultum epilepticum à quo liberatus fuit fumo tabaci, quem minister tubulo attrahebat, & insufflabat in os pueri apertum, vomitus puero concitatus est, & paroxysmus solutus.

### OBSERVATIO LXI.

*Phthisis incipiens.*

Die decimâ quintâ Octobris 1639. Filiùs Dn. Le Sage, Monspeliensis, 10. annos natus, duobus mensibus laborabat fluxione, in pulmonem decumbente, cum tussi frequenti spiratione, & febre lenta, ita ut in phthisim jam prolapsus videretur. Præscribo phlebotomiam, purgationem ex manna, juscula medicata, & alia remedia

ordinaria, sed præcipuum fuit causticum utrique axillæ, quod fluxiones ad pectus delabentes,& humores in eo contentos potentissimè derivat, hocque intrà mensem restitutus est.

## OBSERVATIO LXII.

*Febris Maligna.*

Die decimâ octavâ Octobris 1639. Joannes Vezian. Aromatarius Monspeliensis annos natus 24. laborabat febre maligna, ex qua tandem circa undecimam morbi diem incidit in delirium, & paucis postmodùm diebus in motus tremulos, & convulsivos nervorum, qui phrenitidi lethali supervenire solent; per mensem ferè integrum delirium perseveravit, convulsiones verò per dies duodecim, tandem evasit post multorum remediorum usum. Ea quæ magis profuere, sunt sectio venæ frontis & julepi compositi ex aquæ card. bened. ℥.iv. aquæ theriacalis ʒ.iii. bezoardici mineral. ℈. ii. camphoræ g. xii. qui quinquies fuere exhibiti.

Die 8. Decembris 1639. Petrus Randon Lapicida 30. annos natus, simili morbo correptus est, qui mitis admodùm videbatur usque ad septimum diem, in quo delirus factus est. Die undecima aperta est vena frontis; postridie sumpsit julepos prædictos bis, & sequenti die semel, iisque omnis malignitas discussa est.

## OBSERVATIO LXIII.

*Pleuritis.*

Die decimâ quintâ Decembris 1639. Uxor Dn. Claudselii, in Curia Computorum subsidiorum, & Fisci Regii, Consiliarii, annos 20. nata, incidit in pleuritidem sinistram, eadem die, qua menstruæ purgationes apparere inceperant, quæ tamen suppressæ propemodum fuere; Quandoquidem perexigua humoris subrussi quantitas excernebatur, nihil verò, colorem sanguinis referens, apparebat. Vocatus ego manè, antè lucem, hæsitavi aliquantulùm, an vena malleoli esset aperienda ad juvandum naturæ motum. Attamen quia dolor lateris admodum urgebat, & nihil effatu dignum per uterum excernebatur, censui satius esse venam brachii aperire ejusdem lateris, quod bene successit; dolor enim lateris admodum imminutus est. Statim à phlebotomia celebratæ sunt frictiones crurum, admotæ ligaturæ tibiis, & cucurbitulæ femoribus, ad juvandam purgationem menstruam. Post meridiem secta fuit vena maleoli, admota lateri fomenta & linimenta, injectus clyster inter duas venæ sectiones. Præscripti Julepi cum sale prunellæ, secundo & tertio die menses aliquantulùm perseverabant, sed perexigua quantitate. Quia tamen malum non urgebat; naturæ negotium reliquimus, cùm præcipuè anacatharsis esset libera & liberalis, per quam excernebatur multa pituita, levi rubore suffusa. Quarto die, cùm menstrua prorsus desiissent, & affectus non imminueretur, missus iterùm sanguis fuit mane ad ℥. ix. & post meridiem iterum ad ℥. vi. Quinto iterum missus sanguis mane ad ℥. viii. qui similis præcedentibus fuit, nempe valde pituitosus, cùm mulier tamen macilenta, & bilioso temperamento prædita esset; in fundo vasculi adustus apparebat. Eadem die, post meridiem, iterata phlebotomia ad ℥. vi. & sanguis rubicundus apparuit in superficie, qui anteà albus apparuerat. Hinc conjecimus, sufficienter fuisse venam sectam, cùm sanguis detractus fuisset usque ad coloris mutationem, juxta præceptum Hippocratis; & ægra meliusculè habuit, nocte dormivit per tres aut quatuor horas, cùm omnes anteà insomnes traduxisset. In emulsione tamen syrupi papaverini ℥. ii. admixtæ fuerant; continuatæ emulsiones cum sale prunellæ, & admotum lateri cataplasma ex materia fotus cum farina sem. lini. oleo lilior. amygdal. dulc. butyro recenti, & croco. Sexto die sumpsit pomum coctum in quod immissa fuerat thuris pulver. drach. i. superhaustis aquæ cardui bened. ℥. iv. & corpus tegendo plus solito, ad sudores eliciendos. Mane hora nona fuit administratum hoc medicamentum, non sudavit, sed sputa per tres aut quatuor horas majori sanguinis copiâ tincta apparebant, & faciliùs expectorabantur. Circa secundam horam promeridianam, non ampliùs rubra sputa apparuerunt; sed omninò alba. Febris remissior erat, & dolor lateris omnino sedatus, ut ægra in utrumque latus indolenter decumberet. Continuatæ emulsiones ad fervorem sanguinis temperandum. Septimo purgationes menstruæ eruperunt copiosè, & per quatuor dies perseverarunt, undè febris admodum imminuta est, & dolor lateris omninò sublatus. Duodecimo, purgata est medicamento ex sennæ ℥. ß. rhab. ʒ. i. mannæ & syrupi rosac. ana ℥. i. benè successit purgatio, & ægra omninò curata est.

Eodem tempore villica quædam eodem morbo laboravit: post, septimam phlebotomiam immunutus fuit morbus; die duodecimâ purgata est simili medicamenro, unde maximè levata est, & morbus ad declinationem paucis postea diebus pervenit.

## OBSERVATIO LXIV.

*Febris Maligna.*

Die 11. Januarii 1640. Mulier quinquagenaria, nomine Martina, olei proxeneta, febre malignâ tenebatur, cum maculis latis & violaceis circa humeros & cervicem, sed parva copia. Vocatus fui sexta morbi die, pulsus erat humilis & languidus, magna ad somnum propensio, & affectus comatosus. Bis illi secta fuerat vena; Præscribo enema molliens & laxans, vesicatorium cervici, Julepos refrigerantes, cum alexipharmacis. Septima die, omnia exacerbata. Octava iterum vocatus, præscribo potionem diaphoreticam, ex bezoardici min. ℈. ii. camphoræ Gr. vii. cum aqua card. bened. quæ per tres vices fuit iterata, post primam exhibitionem additus est fotus diaphoreticus, toti ventri & pectori cum spongiis admovendus, post assumptam potionem, & pulsus validior factus est, ac magis ordinatus. Post biduum iterùm vocatus; invenio signa malignitatis adhuc vigentis; unde ægra in summo versabatur periculo. Præscribo Julepos ex decocto rad. pentaphylli, carlinæ, buglossi, foliis scordii, acetosæ, &c. manè & seró sumendos, & quatuor vesicatoria, brachiis & cruribus admovenda. Die undecima, parotis apparuit, quæ topicis medicamentis in suppurationem venit, & tandem ægra pristinæ sanitati restituta.

## OBSERVATIO LXV.

*Hydrops.*

Die 8. Novembris 1640. Ancilla uxoris Dn. Ducros, Patroni celeberrimi, post febrem tertianam incidit in hydropem, quia sese in accessionibus aqua ingurgitaverat. Præscribo infusum sennæ cum sale tartari per 12. dies, unde meliusculè habuit. Postea apozema sequens illi exhibitum est.

℞. Rad. enulæ camp. gentianæ, valerianæ. Iridis nostrati & aristoloch. longæ ana ℥. i. corticum radicum capparum, median. fraxini & tamarisc. an. ℥. ß. fol. agrimon. absinth. utriusque, chamædr. & centaur. min, ana M. i. liquirit. ras. & passul. mundat. an. ℥. i. sennæ mundat. ℥. i. & turbith. & agarici ana ℥. ß. sem. ebuli ʒ. iii. zinzib. & caryoph. an. ʒ. i. coquantur ad ℔. i. ß. in colatura dissolve syrupi de cichor. compos. cum rheo ℥. iv. fiat apozema pro iii. dosibus matutinis.

Hoc apozemate universam humorum illuviem per alvum & urinas deposuit, & omninò sanata est.

Non parùm contulit ad curationem, quòd illa: dum uteretur aliquo suffumigio, ad tibiarum tumorem discutiendum, ustionem in utraque tibia passa est, unde exulcerationes subsequutæ sunt à quibus aqua multa fluxit per usum apozematum.





## OBSERVATIO LXVI.

*Febris quartana.*

Die 15. Octobris 1640. Filius Magistri Roche annos 12. natus, febre quartana liberatus est usu infusionis sennæ cum sale tartari, per septem dies.

Decima quarta Novembris Dn. Pellisserius 30. annos natus febre quartana detinebatur per tres menses, principio Novembris, post usum apozematis aperientis, quod paulò ante sumpserat per quatuor dies admixtis etiam purgantibus: tandem præscribo infusum sennæ cum sale tartari per 15. dies. At duodecima exhibitione cessavit febrilis accessio, neque ampliùs rediit. Est autem præditus temperamento melancholico, & difficillimè purgatur, vir robustus, & proceræ staturæ. Principio infundebatur ℥. ß. sennæ cum ʒ. i. salis tartari in ℥. x. quæ, semel tantùm in die purgabatur: post aliquot dies salis tartari ℈. iv. admiscebantur, & bis in die purgatus est.

Post usum hujus remedii, quamvis ab accessionibus liber esset, præscripsi opiatam roborantem & aperientem ad 12. dies, à qua pristinum faciei nitorem recuperavit.

## OBSERVATIO LXVII.

*Hydrops.*

Die vigesimâ Febr. 1641. Vidua Pauli Ducros, civis Monspeliensis, sexagenaria, hydrope cum asthmate correpta est, ita ut totus venter, femora, & tibiæ valdè intumuerint. Habitus fuerat totâ vitâ pinguis admodum, & pituitosus. Præscripsi post quædam alia remedia decoctum guajaci, cum senna, agarico, turpeto, & hermodactylis, per 16. dies continuos usurpandum.

Posteà sequentibus duobus remediis, per mensem continuatis, integrè restituta est.

℞. Rad. enulæ camp. apii, fœniculi, & Iridis siccarum ana ℥. i. ß. rad. valerianæ, gentianæ, asari, scyllæ ana ℥. i. corticis mediani sambuci, & ligni sassafras ana ʒ. vi. fol. absint. agrim. chamædr. capill. Ven. siccorum an. ʒ. ii. sum. mit. centaur, min. & flor. genistæ an. ʒ. i. sem. petrosel. ameos, anethi, an. ʒ. i. ß. cinnam. ʒ. ii. conquassentur omnia & infundantur in vini albi ℔. iv. per aliquot dies; deinde hujus vini capiat ℥. ii. vel iii. singulis diebus, manè, duabus horis ante pastum.

Quarto vel quinto quoque die capiat dosin pulveris sequentis. ℞. sennæ mundat. turbith. gummosi, hermodactylor. sem. ebuli, rad. Jalapæ, & mechoacan. an ℥. i. cremoris tartari ʒ. ii. guttæ gummi ʒ. ß. pulver. diambræ, diarrhodon. abbatis, & sem. fœniculi an. ℈. i. sacchari canti ʒ. iii. fiat omnium pulvis, cujus ʒ. ii. infundantur per noctem in vini prædicti ℥. iv. capiat manè vinum & pulverem.

## OBSERVATIO LXVIII.

*Ulcus gingivarum.*

Die vigesimâ tertiâ Februarii 1641. Filia Dn. de Rastenclieres annos 18. nata, cùm à duobus annis gingivarum erosiones contumaces passa esset in maxilla inferiori, ad radices trium dentium anteriorum, qui incisorii nominantur, ita ut dentes vacillarent, & usque ad alveolum carne denudati essent; ab eo affectu nonnisi multo labore, & multis remediis liberata est: propterea quod à lienis intemperie calida & sicca, atque adeò atrabilaria constitutione dependebat. Cùm per annum integrum curata remansisset, oborta est pustula in eodem loco, sed paulò inferiùs, scilicet juxta ipsam maxillam, & in ea parte, in qua labrum inferius à maxilla separari incipit. Post quatuor, aut quinque menses, cùm nulla remedia adhibuisset; pustula disrupa est, remansit ulcus cum denudatione ossis mandibulæ, quod intuentibus patebat omninò nudum, ad magnitudinem dimidiæ partis unguis.

Post phlebotomiam & purgationem sequenti balsamo intrà 15. dies ulcus omninò consolidatum est.

℞. Myrrhæ electæ, & sacchari canti ana partes æquales, pulverentur, iisque impleatur album ovi coctum, & per medium, sectum, filo probe alligetur, & suspendatur in cella Vinaria, supponendo vas vitreum, instillabit liquor, seu balsamus, quo pars sæpiùs in die illinatur.

## OBSERVATIO LXIX.

*Inflatio totius corporis in puero.*

Die tertiâ Junii 1641. Filius Roche civis Monspeliensis ætatis 18. mensium, toto corpore inflatus est, subito, cum febre; & alter filius ejusdem familiæ, ex eodem affectu interierat. Varia per 10. aut 12. dies à me præscripta sunt remedia, purgatio nempe, clysteres, Julepi aperientes; vesicatorium, inunctiones. Tandem præscribo syrupum ex decocto agrimonii, absinthii utriusque, & centaurii minoris, sumendū sex cochlearibus in die; Et intra triduū convaluit, succedente alvi fluxu, & urinæ profluvio.

## OBSERVATIO LXX.

*Hydrops.*

Die decimâ quintâ Junii 1641. Nobilis quidam extraneus, 30. annos natus, ante biennium passus erat luem veneream, ex qua malè curata relictus est dolor in brachio sinistro, tutum ferè radium & cubitum continens, qui noctu exacerbabatur, & circa periostium sentiebatur. Præscribo purgationem universalem, & phlebotomiam iteratam. Postea diætam sudorificam per 12. dies; mane sumebat decoctum, & vesperi suffiebatur brachium decocto guajaci & herbarum cephalicarum, cum aqua & vino albo parato, quo irrorabantur silites candentes, sicque multus sudor in brachio excitabatur. Post sudorem, admovebatur emplastrum de vigo quadruplicato mercurio. Finita diæta, continuatum suffumigium per quinque dies, & serò & postea imponebatur emplastrum, in Ischiade præscriptum, ex auripigmento, viridi æris, &c. compositum, quod pustulas excitavit, & ulcuscula in iis locis, in quibus dolor maxime urgere solebat, sicque omninò curatus est.

## OBSERVATIO LXXI.

*Colica Biliosa.*

Religiosus quidam obnoxius erat colicæ biliosæ diuturnæ & contumaci, quæ sæpe recurrebat. Cujusdam consilio sumpsit mane frustum butyri recentis, superbibendo parum vini. Hoc remedio per longum tempus continuato, ab affectu liber & immunis evasit.

## OBSERVATIO LXXII.

*Dolor Ischiadicus.*

Filius Dn. Pacheq. Medici Lunellensis, arctissimo amicitiæ vinculo mihi conjunctissimi, correptus est dolore Ischiadico, cui successit stupor quidam brachiorum; & actio digitorum quodam modo læsa, cum aliqua respirandi difficultate. Hæc omnia symptomata ab eodem affectu proveniebant, ratione quarti musculi thoracis, qui oritur ab osse sacro, & ab interno osse ilium, & scandens per lumborum vertebras, decem primis costis adhæret, ac inseritur septimæ cervicis vertebræ, ut non sit mirum, si dum in exordio afficitur hic musculus, tumore, vel dolore, vel lassitudine aliqua, quæ sit tensiva, vel ulcerosa, vel phlegmonodes; lædantur partes quibus annectitur. Cùm igitur inserviat respirationi; ea læditur; hoc musculo affecto in sua origine: Et cùm inseratur vertebris cervicis, à quibus nervi, brachiis inservientes,

oriuntur, par eſt brachiorum & digitorum actiones lædi. Hæc fuſiùs explicantur à Sanctorio *lib. 2. cap.* 20. de vitandis erroribus.

### OBSERVATIO LXXIII.

*Febris maligna.*

Die vigeſimâ ſextâ Octobris 1641. Filia D. Conte, Mercatoris Monſpelienſis, 20. annos nata, correpta eſt febre maligna, quæ eo uſque proceſſit, non obſtantibus remediis ordinariis, ut circa undecimum morbi diem, in delirium, per intervalla recurrens, & nervorum contractiones, in carpis præcipue apparentes, inciderit; quibus accedebant interdum lipopſychiæ, & lentores nigerrimi dentibus adhærebant. Lingua erat ſcabra, nigra, & exuſta. In gravi illo periculo præter epithemata, & pullos columbinos; aliàque roborantia, tùm interna, tùm externa, ſequentia remedia præſcripſi, quæ in hiſce affectibus maximæ ſolent eſſe efficaciæ. Nempe veſicatoria quinque, cervici, brachiis, femoribus admovenda. Julepos ex aquæ cardui bened. ℥. iii. aquæ theriacalis Bauderonij ʒ. iii. bezoard. mineral. ℈. ii. & camphoræ g. vi. qui Julepi per biduum uſurpati fuere, mane & ſero. Tum etiam dictum bezoard. mineral. exhibebatur in ſingulis juſculis ad ℈. i. Hiſce remediis intra paucos dies à gravi illo morbo liberata eſt.

### OBSERVATIO LXXIV.

*Gonorrhœa.*

Vir quadragenarius ex impuro concubitu gonorrhœā contraxit, cui ab initio præſcripſi bolum ex caſſiæ ℥. i. rhab. pulver. & cryſtalli tertari, ſingulorum ʒ. i. ſequenti die volebam ſanguinem mittere ex pede, quod ipſe æger renuit, Emulſiones præſcriptæ ſunt ad tres; aut quatuor dies, quibus urinæ acrimonia temperata eſt, fluxu eodem modo perſeverante. Poſtmodùm ptiſanâ laxante uſus eſt per ſeptem dies continuos, in hunc modum præſcripta.

♃. Temarindor. ℥. ii. aquæ fontis ℔. iv. coquantur ad ℔. iii. colaturæ infunde frigidè per noctem ſennæ mund. ſem. coriandri, liquirit. & roſar. rubr. an. ʒ. ii. capiat cyathum unum mane, una hora ante paſtum. Hoc remedio fluxus valde imminutus eſt, ad quem omninò delendum ſequentem bolum præſcripſi.

♃. Terebinthinæ venetæ ʒ. iii. rhab. pulver. ʒ. i. fiat bolus, quem capiat manè per quinque dies.

Deinde aqua ſequenti uſus eſt per ſeptem dies.

♃. Mentæ ſiccæ ℥. iii. ſem. lactucæ, ruthæ, agni caſti an. ℥. ii. ß. ireos florent. ℥. ii. fol. dictamni, ʒ. x. ſacchari optimi ℔. ii. omnia pulveriſentur addendo terebinth. Venet. ℥. v. vini albi generoſi ℥. xxx. Miſce, fiat deſtillatio in balneo, capiat æger cochlearia duo, mane, duabus horis ante cibum. Hoc modo gonorrhœa curata eſt. Quia tamen exigua quædam humiditas in extremitate glandis frequenter apparebat, ut in fine gonorrhœæ plerumque fieri conſuevit; Ad eam prorſus cohibendam & exſiccandam, ſequentes pilulæ præſcriptæ ſunt.

♃. Gummi arabici, tragacant, carabe, mumiæ, boli armen. an. ʒ. i. pulveriſentur, & cum ſyrupo de roſ. ſicc. fiat maſſa pilularum, de qua capiat ℈. i. ſingulis diebus manè, duabus horis ante paſtum, per 8. vel 9. dies. Et ita fluxus omninò cohibitus eſt.

### OBSERVATIO. LXXV.

*Empyema.*

Filius Dn. de Plantade in Curia Computorum, Subſidiorum & Fiſci Regii, Conſiliarii, quintum ætatis annum agens, febre continuâ laborabat, per duos ferè menſes perſeverante, cum tuſſi frequenti ac moleſta, ita ut ad tabem vergere crederetur. Tandem vocatis in conſilium Medicis relatum fuit, illum conqueri de dolore lateris ſiniſtri, præcipuè, cùm circa illam regionem manu contrectaretur. Tum etiam relatum fuit, in febris principio illum perſenſiſſe aliquem dolorem in illo latere, qui tamen intra paucos dies delituerat; Idcircò pleuriticus non fuit judicatus à Medico ordinario. Suſpicio fuit Empyema aliquod ibi latere, atque ut res clarior evaderet, decretum fuit, admovendum eſſe per aliquot dies cataplaſma emolliens & attrahens, quo per triduum admoto, apparuit elevatio quædam in parte, & in ea fluctuatio ſubobſcura percipiebatur. Convocato iterum conſilio de empyemate nemo amplius dubitavit: Et apertione facta pus copioſum effluxit, ejuſque vacuatio per duos menſes continuata eſt, donec tota materia evacuata, æger tandem priſtinæ ſanitati reſtitutus fuerit.

### OBSERVATIO LXXVI.

*Ulcus cum oſſis carie.*

Puer 15. annorum ulcus habebat vetuſtum in metapedio, quod à perito Chirurgo per annum integrum curari non potuit. Alter Chirurgus Junior, cui poſtmodùm æger commiſſus fuit, dilatato ulcere cariem percipit, pulverem catagmaticum imponit ad tollendam cariem, & fruſtrà; Poſteà oleum ſulphuris admovet & fruſtrà: Poſtmodùm me conſuluit. Jubeo imponi pulverem euphorbii, prima applicatione cum plumaceolo, ex linteo detrito facta, multæ educuntur exiguæ oſſium ſquillæ. Secunda die plumaceolum nudum admovet, tertia die eundem pulverem denuò applicat, & plures iterùm ſquillæ egreſſæ ſunt, ut deinde os mundum, & à carie repurgatum apparuerit, atque ulcus poſtmodùm intrà breve tempus curatum fuerit.

### OBSERVATIO LXXVII.

*Difficultas ſpirandi cum pulſu valdè inæquali.*

Clariſſima Domina de la Roquette, ſexagenaria, pinguis admodum & obeſa, vitam agens ſedentariam, admodum religioſa, & diuturnis orationibus dedita, à quindecim annis difficultate ſpirandi laborare cœpit, quæ paulatim incrementum ſuſceperat, ita ut jam ſcalas aſcendens, in tertio vel quarto quoque gradu conquieſcere cogeretur. Circa principium menſis Januarii anni 1642. cùm iter faceret in aëre Auſtrino & pluvioſo, ſubitò correpta eſt catarrho, partim in pulmonem, partim in mandibulas delabente. Inde aucta eſt difficultas ſpirandi, & tumor apparuit in genâ dextrâ, tùm mandibulæ ita erant coarctatæ, ut nullum cibum capere poſſet, ſed juſculum tantum ſorbillaret. Corripi ſolebat per intervalla, jam à multis annis Eriſypelate tibiæ ſiniſtræ, quod ſæpè exulcerari conſueverat; & ante hujus catarrhi invaſionem etiam apparuerat, cum ulceratione inſigni. Vocatus ego ad eam, octava die morbi, invenio pulſum admodum inæqualem, tertia vel quarta quavis pulſatione intermittentem, cum difficillima reſpiratione: Unde conjeci, grave eſſe malum; non ſolùm in pulmone, ſed etiam in corde, aut vaſis cordi proximis, & ægram morituram prædixi: Quod prognoſticum certius reddebatur ex eo, quòd ulcus Eriſypelatis ſubitò ac derepente exſiccatum fuerat juxta ſententiam Hippocrat. *aphor.* 25. *ſect.* 6. Eriſypelas foris intrò converti, malum. Prætereà, reſoluto paucis diebus genæ tumore, mandibulæ nihilominus clauſæ permanſerunt, tùmque apparuit, illam conſtrictionem mandibularum, à muſculorum, eas moventium, convulſione dependere. Decimo quinto morbi die, matutinis horis dexter oculus clauſus apparuit, altero aperto exiſtente, quod contigit ex palpebræ paralyſi ſycquæ graviorem affectum minabantur, qui eodem die poſt meridiem contigit, ſcilicet apoplexia levis, à qua intrà duas horas aliquantulum reſurrexit, ſed media corporis pars, ſiniſtra nimirum, reddita eſt paralytica. Et triduò poſt, ſenſim taтiſcentibus viribus, extincta eſt,



Toto morbi decurſu nulla tuſſis difficultatem ſpirandi comitata eſt, neque ſtertor, per unum diem, ante interitum. Aperto cadavere lien repertus eſt putredine affectus ita ut levi compreſſione in fruſta diſcederet. Pulmonis ſubſtantia levida, & humore aqueo perfuſa, unuſque illius lobus, ad ſiniſtram partem ſitus, pituita putrida, & purulenta refertus. Cordis ventriculus dexter, parte interiori, membrana denudatus, putridus, & exulceratus apparuit; Ut illius fibræ carnoſæ, ſummis digitis contrectando, in fruſtula ſecederent. Auricula dextra ſolito major apparuit, & omninò referta ſubſtantia quadam carnoſa, partim rubrâ, partim nigricante, ſanguini concreto ſimili, quæ tamen manibus dividi non poterat. Hos duos affectus, auriculæ nimirum, & ventriculi dextri puto cauſam fuiſſe tantæ pulſus inæqualitatis; & intermiſſionis; dum cor, rem ſibi moleſtam excutere tentans, variis motibus quateretur; Unde pulſus naturalis interruptio atque interceptio oriebatur, ſpirandi verò difficultatem à pulmonis infractu ortam eſſe ſatis manifeſtum eſt.

Similem pulſus inæ qualitatem mihi videre contigit in duobus aliis ægrotantibus, quorum unus erat filius D. Hugonis, Mercatoris Monſpelienſis, quinque annos natus, qui tali pulſus inæqualitate diù vexatus, tandem interiit. In aperto cadavere nihil præter naturam apparuit, præter auriculam cordis dexteram, quæ multo major ſolito apparebat, & omnino referta erat ſubſtantiâ quâdam pituitoſâ, & durâ, & concreta inſtar nucis majuſculæ, quæ quidem liberum cordis motum impediebat, & dictam pulſus inæqualitatem pariebat. Similes pulſus apparuerunt in filia Dn. G. 20. annos nata, in cujus cadavere aperto inventum eſt ulcus in ipſo corde, quo media fere illius ſubſtantia abſumpta fuerat. Horum caſuum hiſtoriæ ſuperioribus obſervationibus deſcriptæ ſunt.

### OBSERVATIO LXXVIII.

*Phthiſis.*

Filia Dn. Salmonis civis Monſpelienſis, annos circiter 25. nata, bilioſo admodum temperamento prædita, gravi fluxione, in pulmonem decumbente, ab aliquot menſibus detinebatur, cum tuſſi moleſta dies noctesque affligente, vigiliis perpetuis, dolore pectoris; febre lenta, alvi conſtrictione, & macie totius corporis; ita ut phthiſica omninò videretur, & è multis diebus lecto affixa, ad interitum rueret. Vocatus ego, calidiſſimam viſcerum intemperiem advertens, & perpetuam alvi conſtrictionem, maximè importunam præmiſſo clyſtere molliente, jubeo ſanguinem detrahi ad ℥. vi. mox duo cauſtica adhiberi inter ſcapulas, juxta ſpinam dorſi. Ptiſanam laxantem præſcribo per quinque dies continuos uſurpandam, cujus deſcriptio talis eſt.

♃. Tamarindor. ℥. i. ß. aquæ fontis ℔. iii. coquantur ad lib. ij. in colatura. infunde frigidè per noctem ſennæ mundat. coriandri, & liquirit. contuſor. an. ℥. ii. roſar. ʒ. i. colaturæ capiat cyathum unum, manè, hora una ante paſtum.

Paucis hiſce remediis ita reſtituta eſt, ut poſt quindecim dies è lecto ſurrexerit, & ad conſueta munia ſeſe conferre cœperit. Manebat tamen alvi conſtrictio & ſomni vacuitas, quibus affectibus eliminandis præſcribo primùm bolum ex conſervæ roſar. ʒ. i. & laudani Gr. i. compoſitum, quo per quatuor aut qninque horas dormivit, ac deinceps ſingulis noctibus ferè integris ſine ullius remedii auxilio. Deinde jubeo, ut ptiſanam laxantem reiteret per aliquot dies. Vere inſequente, lacte aſinino per menſem uſurpato, omninò reſtituta eſt.

### OBSERVATIO LXXIX.

*Pleuritis.*

Die 4. April. 1642. Filius D. Roche civis Monſpelienſis, annos duodecim natus, laborabat pleuritide lateris dextri. Quinquies ſecta fuit vena, & alia remedia ordinaria adminiſtrata, uſque ad ſeptimam diem. Febris erat intenſa, cum inquietudine magna, dolor valdè urgebat. Exhibita fuit die ſeptima, fuliginis camini pulver. ℥. ß. cum aqua cardui benedicti, intrà duas horas ab aſſumptione, omnia ſymptomata valde remiſerunt, ægerque multò meliùs habuit, & poſtmodum ſenſim convaluit.

### OBSERVATIO LXXX.

*Raucedo.*

Filia Dn. Viventii Lunellenſis, nata annos 20. cum ſeſe aëri frigido expoſuiſſet, incidit in raucedinem tam gravem, ut nullam ferè vocem edere poſſet, ſine tuſſi, ſine difficultate ſpirandi, & ſine catarrho apparente. Perſeveravit affectus per ſex menſes, multa remedia fuere uſurpata; ſed fruſtrà. Tandem inter dormiendum aquoſæ materiæ quantitas mediocris per aurem effluxit, liberè loqui cœpit; ac vocem claram edere. Inde conjicere licet, dicti humoris collectionem, in cerebro factam, eum occupaſſe nervi ramum, qui à quintâ conjugatione fertur ad muſculos laryngis, à quibus vox efformatur, unde illi muſculi veluti paralytici evaſerant.

Poſt quatuor menſes altera virgo Lunellenſis Rudaude nominata, eodem affectu laborans ab octo menſibus, meum conſilium expoſcit; Exemplo ſuperiori edoctus cenſui omnem intenſionem curativam ad materiam ſeroſam, aut pituitoſam, in cerebro collectam, evacuandam vel diſcutiendam, dirigi debere. Et præmiſſa venæ ſectione, ac purgatione, præſcripſi, decoctum guajaci & ſalſæ parillæ, cum ſenna, agarico, turbit. & hermodact. per 20. dies ſumendum, cum bocheto ex ſalſa parilla, & victu exſiccante, poſtea miſi eam ad thermas Balerucanas; ubi ſudavit per triduum, & affectus integrè curatus eſt.

### OBSERVATIO LXXXI.

*Lues venerea inveterata, cum calido & ſicco temperamento, ac ferè attrabilario.*

Nobilis quidam annos natus 35. dicto temperamento præditus; à duobus annis lue venereâ laborans, ulcera fœda in palato, labro ſuperiori, & circa naſi radicem patiebatur. Primò tractatus fuerat per ſudores & hydrargyroſin, quibus curatus videbatur; ſed paucis poſtea diebus ulcera recrudeſcunt, & æger ad priorem ſtatum redit. Iterùm curatio inſtituitur per ſudorifica, & frictiones mercuriales, à quibus pejus habuit. Tertiò inſtituitur curatio priori contraria, per refrigerantia & humectantia; omiſſis prorſus luem oppugnantibus, ſed nullo profectu. Tandem Monſpelium ſe conferens, & conſilium trium Medicorum implorans, tale præſcriptum retulit. Ut ſcilicet tum à calida & ſicca viſcerum intemperie, tum à luē ipſæ indicationes ſumerentur, quod ſequentibus remediis præſtitum fuit.

Primò, clyſter emolliens injectus.

Secundò, potio refrigerans & purgans præſcripta.

Tertiò, venæ ſectio ad ℥. viii.

Quartò, apozema refrigerans & purgans.

Quintò, balneum tepidum per biduum.

Ab exitu ultimi balnei provocatio hæmorrhoidum.

Poſteà diæta liberalis & temperata præſcripta, ex ſalſaparilla & ligno guajaco, addendo ſub finem decocti cichorium, endiviam, acetoſam, & tamarindes, utatur per quinque dies, ſudores leniſſimè provocando.

Interim utatur bocheto ex ſalſa parilla, cum victu liberali, & non exſiccante.

Poſt uſum decocti ſudorifici, per quinque dies reiteretur potio laxans prædicta.

Per biduum ſequens reiteretur balneum.

Poſteà utatur iterum decocto ſudorifico per quinque dies, ex ſolis ſudorificis prædictis parato ſine additione herbarum & tamarindorum. Et provocabuntur ſudores cum vapore ſpiritus vini, tinctura guajaci imprægnati.

Poſt ſudores, iteratos per quinque dies iterùm purgetur potione prædicta, quam ſequatur balneum per biduum.

Et iterum repetantur ſudores per quinque dies, cum decocto guajaci ſolius; elapſiſque quinque diebus, capiat iterum potionem purgantem, & poſtea utatur balneo tepido per biduum.

Hanc methodum continuabit, donec ulcera conſolidata fuerint. Atque ut eorum curatio magis promoveatur; topicis utetur ſequentibus.

Primó fiet gargariſma ex decocto raſuræ guajaci, additis radicibus ſymphyti majoris, & ariſtolochiæ rotundæ, foliis agrimonii. vincæ pervincæ, prunell. piloſellæ, betonic. ana M. j. ſummit. hyperici, roſis rubris, diſſolvendo poſteà mel roſaceum.

Ulcera externa curentur primò infuſione, lithargyri ex aceto parata. Et ſi cruſtis ablatis valde ſordida appareant ſequens unguentum uſurpabitur.

℞. Olei roſac. omphacini ℥.i.ß. ſucci plantag. & ſolani an. ℥. i. bulliant ad ſuccorum conſumpt. poſtea adde plumbi uſti & loti ʒ. vi. ceræ albæ q. ſ. fiat unguentum.

Si gargariſma nimis ingratum videatur; poterit fieri ſine ariſtolochia, & augeri quantitas mellis, aut loco illius poni ſaccharum roſaceum.

Curatis ulceribus, utatur adhuc per menſem unum aut alterum bocheto prædicto.

In fine diætæ reiteretur purgatio & balneum; & capiat juſcula refrigerantia per decem dies, in quibus diſſolvetur ſalis prunellæ ʒ. i. cryſtalli tartari ʒ. ß. ſacchari albi ʒ. iii. Cùm incipiet uti juſculis, applicetur cauterium utrique tibiæ.

Denique ad firmandam curationem utatur per aliquod tempus opiatâ, ex ſudorificis & purgantibus compoſita, cujus deſcriptionem in Renodæi pharmacopœa videre eſt.

## OBSERVATIO LXXXII.

*Urinæ ſuppreſſio.*

QUidam ſeptuagenarius, cùm ſuccuſſorem equum conſcendiſſet per aliquot milliaria, incidit in urinæ ſuppreſſionem, quâ ægrè, & guttatim urinam excernebat. Ab alio Medico primùm injectus fuit clyſter, ſanguis detractus, & ſemicupium adminiſtratum; tum potiones quædam diuretinæ exhibitæ. Cùm non meliùs inde haberet; vocatus ego, adverto tenſionem & duritiem in regione veſicæ, cum dolore, qui comprimendo tantùm percipiebatur. Præterea æger patiebatur dolores in dorſo, ſcapulis, & pectore, ut ægrè ſeſe commovere poſſet. Tempeſtas erat Auſtrina & pluvioſa. Conjicio hæc omnia fieri à catarrho è capite delabente, & influxum humorum veſicæ corpus invaſiſſe, ibique tumorem quendam excitaſſe, à quo ſphincter veſicæ comprimebatur, ejuſdèmque veſicæ meatus anguſtior evaſerat. Ideò ad fluentis humoris diverſionem & evacuationem præſcripſi apozema purgans & temperatum, per triduum veſicatorium poſteriori parti cervicis, & fotum emollientem ac parum reſolventem, regioni veſicæ admovendum, ac linimentum, iiſdem viribus præditum. Per apozematis uſum urinæ in dies melius procedebant, ita ut triduo elapſo, multò commodiùs & liberalius eas reddiderit. Poſtmodum præſcripſi bolum ex terebinthina & pulvere liquiritiæ per triduum, fotum & clyſterem, ex decocto emolliente & magis reſolvente paratum, & cataplaſma ex reſidentia decocti, cum farina fabarum & fænugr. oleo anethino & chamæmelino. His ad priſtinam ſanitatem reſtitutus eſt.

## OBSERVATIO LXXXIII.

*Febres puerorum.*

FIlius Dn. Paul. civis Monſpelienſis, tres annos natus, laborare cœpit febre acutiſſima, quæ ſtatim ab initio ad vigorem pervenit; aderat ſitis perpetua & inextinguibilis, quæ ab initio ad finem perſeveravit, & intra quinque dies extinctus eſt. Extremorum frigiditas ſæpe apparuit, & poſtremis diebus perſeveravit, ita ut febrem lipyriam referret. Aperto cadavere nulla inflammatio apparuit in ventriculo, inteſtinis, aliave parte, cujus magna erat ſuſpicio, ex ſymptomatis propoſitis. Et cùm nulla cauſa appareret tantorum ſymptomatum, omniàque viſcera benè conſtituta eſſent; exiſtimavi, gravia illa ſymptomata à malignâ & venenata qualitate prodiiſſe, ex variolis nimirum, quæ tunc temporis graſſabantur, quas puer ille non potuit excludere, propter nativam quandam imbecillitatem, qua præditus erat, & veneni vehementiam. Hæc contigerunt circa mitium menſis Julii anni 1642.

Eodem tempore duæ puellulæ, octo menſes natæ, ægrotare cœperunt ex alvi fluxu frequenti, quo bilis porracea & æruginoſa excernebatur, cum febre intenſiſſima. Utrique præſcripſi clyſteres ex juſculo, vitello ovi, & confect. de hyacintho; linimentum ventri ex unguento roſaceo, comitiſſæ & oleo cydoniorum; Epithemata cordi refrigerantia & roborantia, & julepos ex aqua plantaginis, portulacæ, ſyrupo cydoniorum, confectione de hyacintho, & ſale prunellæ quibus utebatur ex cochleari frequenter, & intra biduum febris valde remiſſa eſt, ac propemodum extincta, alvique fluxus admodum imminutus. Nutrici victus refrigerans imperatus fuit.

## OBSERVATIO LXXXIV.

*Dyſenteria.*

DIe tertiâ Auguſti 1642. Uxor mea incidit in gravem dyſenteriam, pomeridianis horis, ab aſſumpto pridiè pharmaco leviori, qui morbus tunc temporis populariter graſſabatur. Circa horam ſomni exhibeo laudani gr. ii. cum conſerva roſarum; poſtridie, hora ſecunda pomeridiana, cùm perſeveraret affectus, exhibeo ejuſdem laudani gr. ii. continuavit alvi fluxus, ſine ſanguinea ejectione, qui per quinque vel ſex dies perſeveravit non admodum moleſtus. Ac tandem medicamento ex infuſione rhab. & myrob. cum rhab. pulver. & ſyrup. roſac, omninò ſublatus eſt.

## OBSERVATIO LXXXV.

*Hydrops.*

JOannes Haguenotus Chirurgus, annos natus circiter 27. laboravit rheumatico affectu, cum doloribus univerſalibus, ex calida hepatis intemperie oriundis, qui affectus, per quatuor aut quinque menſes perſeverans, eum ad extremam maciem perduxit, cum febre lenta perpetua. Tandem, non obſtantibus variis remediis, quæ ad tanta mala expugnanda fuere adhibita, incidit in hydropem, partim aſcitem, partim tympanitem, ex quo venter in magnam molem intumuit. Poſt multa præſidia fruſtra tentata, & varias conſultationes irritas, cùm deſperatus omninò videretur, mihi ſoli committitur. Aderat extrema macies, ut muſculi omninò conſumpti eſſent, ſicut in febre hectica tertii gradus: Exiſtimabam ipſam hepatis ſubſtantiam eſſe valdè labefactatam, ut eam reſtituere eſſet impoſſibile. Ideò præmiſſo tali prognoſtico, tentandi gratiâ, curationem aggredior, die 4. menſis Auguſti, anni 1642. Ac primùm exhibeo pilulas panchymagogas cum calomelanos Turqueti ℈. i. Purgatus fuit ſexies cum euphoria, dejecit ſeroſa multa & pituitoſa.

Sequēti die aggreſſus eſt uſum apozematum ſequentium;

℞. Rad. aſparagi, bruſci, & enulæ campanæ ana ℥. i. cortic. mediani fraxini & tamariſci ana ℥. ß. rad. valerianæ, ariſtolochiæ rot. & aſari ana ʒ. ii. fol. cichor. agrim. ceterach. & capill. ven. ana M. i. abſinthii utriuſque; chamædr. & centaur. min. ana M. ß. coquantur ad ℔. i. in colatura diſſolve ſyrupi capil. ven. ℥. iii. fiat apozema pro iii. doſibus matutinis, addendo cuilibet doſi ſalis diuretici ʒ. i. ſpiritus diuretici gutt. xxx. Continuavit per ſex dies; dejiciebat



dejiciebat bis aut ter ſingulis diebus pituitoſa & ſeroſa. Septimo die ſumpſit iterum pilulas prædictas cum eodem effectu. Poſtea continuavit apozemata per quindecim dies & totus venter detumuit, quotidie enim dejiciebat quater, aut quinquies, ſeroſa, & pituitoſa, & copioſas urinas profundebat. Manebat extrema macies cum inappetentia: Præſcribo pulverem ex vitrioli martis ʒ. i. & raſur. eboris ʒ. ii. ſumebat primum ℈. i. manè, cum panatella, eodèmque tempore exhibebantur manè & ſero, tincturæ roſarum cochl. ii. Hæc per biduum tantum continuata fuere. Sed quia venter adhuc ſubtumidus erat, & materia pituitoſa ac valdè cruda per alvum ejiciebatur, redit ad Julepos aperientes, qui ex decocto rad. & herbar. aperient. temperat. compoſiti erant, adjecto ſale & ſpiritu prædictis, quia ex longo prioris decocti uſu nimia ſiccitas timebatur. Sumebat eundem julepum veſperi, ſine ſale & ſpiritu, ſed cum ſyrupo limonum, ad ſitum temperandam. Dejiciebat, ut ſupra, pituitoſa, & aquoſa. Veſpertino Julepo addebatur interdum ℥. i. tincturæ corallorum, ad hepatis robur & refrigerium. His per 12. dies continuatis, venter omninò detumuit, & interim cutis totius corporis mollior ad tactum apparebat, muſculi impleri, & totus habitus refici incipiebant, appetitus vigebat, & coctio in ventriculo rite conficiebatur. Tandem ad viſcera roboranda, & facultatem expultricem, quæ ſegnis remanebat, leviter irritandam ſingulis diebus exhibebatur rhab. ʒ. ß. cum ſyrupo de abſinthio pontico in boli formam redacto. Hic bolus per quinque dies continuatus fuit. Poſtea ab omni remedio abſtinuit per totidem dies. Poſtmodum ad maciem reparandam balneo uſus eſt, ex hordeo & amygdalis confecto, quod ſemel in ſeptimana iterabatur. Cùm autem per menſem integrum à purgatione abſtinuiſſet, doloribus quibuſdam in artubus cruciari cœpit, non tamen admodum vehementibus, qui cùm per plures dies continuaſſent, me iterum vocavit: Ego autem purgatione tollendam eſſe fluxionem aſſerui. Ille contra dicebat dolores prægreſſos, qui in principio morbi apparuerunt, à purgatione non parum fuiſſe irritatos. Hoc cauſæ fuit, quod purgantia vulgaria adhibere noluerim, ſed exhibitis pilulis prædictis blandè purgatus eſt, & dolores prorſus ſublati ſunt. Curatus ab hydrope omnino fuit; ſed cùm incauta admodum victus ratione uteretur, & cibos abſurdos identidem ingereret, in febrem tertianam incidit, à qua liberatus quibuſdam remediis, poſt 15. dies iterum in eam recidebat; & ſic per quatuor aut quinque menſes vixit, tertianæ paroxyſmis identidem redeuntibus, ex novis in victu erroribus, donec tandem è vivis diſceſſit; cùm tamen, per ſex menſes ante obitum, ab hydrope liber continuo degerit.

## OBSERVATIO LXXXVII.

*Gangræna ex Veſicatorio.*

MEnſe Auguſto 1642. Filia Dn. Bonin Computorum, vectigalium, & Fiſci Regii, tunc Conſiliarii, tunc verò Protopræſidis, annos duos cum dimidio nata, laborans febre maligna, variis remediis curata eſt, & cùm inter cætera veſicatorium præſcriptum eſſet. Pharmacopœus ex emplaſtro veſicatorio officinarum compoſuit, & ad vim illius augendam, multo pulvere chantharidum ſinapiſavit, unde cutis exuſta eſt ſequenti die tota illa pars, quæ à veſicatorio continebatur, grangrænâ affecta apparuit. Ad cujus curationem celebratis ſcarificationibus, fotus admotus eſt ex aqua vitæ, diſſoluto. Intra triduum eſchara ſeparata eſt, & ulcus reſiduum curatum ſequenti unguento.

℞. Pinguedinis renum bovis ℥. i. lithargyri præpar. & minii ana ℈. i. olei roſac. q. ſ. fiat unguentum.

## OBSERVATIO LXXXVII.

*Febris maligna.*

JOannes Richardus, civis Monſpelienſis, cùm laboraſſet febre maligna, per ſex ſeptimanas, tanta virium dejectione detinebatur, ut brevi moriturus videretur. Ego tunc temporis eum videre incipiens & audiens, parum expurgatum fuiſſe toto morbi decurſu, ab humorem ſarcina vires opprimi cenſui, eas tamen adeò dejectas, vix purgationem ſuſtinere poſſe. Ideo per epicraſin purgationem inſtitui, & potionem præſcripſi ex infuſione ʒ. i. ſennæ in aqua cichorii, cum ſalis tartari ℈. ß. addendo ſyrupi roſ. ℥. i. continuata fuit potio per triduum. Ex ea bis dejiciebat ſingulis diebus, vires paulum recreatæ, quarto die ſumpſit ſyrupi de abſinthio pontico ℥. i. quinto exhibita infuſio ʒ. i. ſennæ, & per biduum continuata, blande purgatus eſt cum fructu. Unde meliùs habere cœpit, ſenſim convaluit, repetitis per intervalla purgationibus. Per aliquod tempus recidivam paſſus eſt, & Medicum non vocavit, donec ad extrema redactus fuerit, atque ita ultimum diem clauſit, hoc tantùm in hac obſervatione notatu dignum eſt, medicamentum purgans exhiberi poſſe in ſumma virium dejectione; modo perexigua doſis præſcribatur.

## OBSERVATIO LXXXVIII.

*Alvus fluxus in puero.*

FIlius Dn. Audeſſan in Curia Computorum, &c. Conſiliarii, annos quatuor natus diuturno, alvi fluxu laborabat, cum inappetentia & dejectione virium. Origo illius alvi fluxus erat ex prava victus ratione, eum enim pluribus cibis ingurgitabat, & metum aliquando ei exhibebat; inde calor nativus ita attritus eſt, ut alimenta in cruda & pituitoſa excrementa converterentur; nihil enim ferè, niſi meram pituitam dejiciebat, quo tempore eum videre cæpi; cùm tamen antea flava, viridia, æruginoſa & ſanguinolenta rejeciſſet, ut mihi relatum eſt. Inſtituta victus ratione præſcribo medicamentum, ex ſyrupi de cichorio compoſiti ℥. i. cum rhab. ʒ. ß. per triduum exhibendum, deinde tincturam corallorum manè & ſerò ſumendam, ad cochlearia duo; intra quinque dies meliùs habuit, & continuatis remediis, paucis diebus reſtitutus eſt.

## OBSERVATIO LXXXIX.

*Alvi fluxus diuturnus, & dolor capitis contumax.*

DIe ſeptimâ menſis Octobris, anni 1642. Vocatus ſum Lodovam ad Dominum Fleury, Fiſci Regii Quæſtorem, octogenarium, laborantem alvi fluxu diuturno, à duobus menſibus eum infeſtante, quo multa ſeroſa & cruda excernebat; præcipue verò nocturnis horis alvi fluxus exacerbabatur; ex quo & aliis ſignis conjicere licuit à cerebro potiſſimum influxum dependere. Præterea laborabat dolore capitis atroci, partem ſiniſtram à ſummo vertice ad aurem & tempus ejuſdem lateris occupante, qui dolor, cùm ſuprà partem affectam decumberet, pulſans manifeſtè apparebat. Illius curationem aggrediens, primum ratione alvi fluxus ſequentem potionem præſcribo.

℞. Rhab. electi ʒ. i. myrobalan. citrin. ʒ. ß. ſantali citrini ℈. ß. infundantur in aqua plantag. expreſſione facta diſſolve rhab. pulver. ʒ. ß. ſyrupi roſar. ℥. ß. fiat potio, à cujus aſſumptione ter alvum depoſuit interdiu, & nocte conſequente bis tantùm dejecit, cùm prægreſſis noctibus quinquies, aut ſexies dejiceret.

Sequenti die eadem potio laxans exhibita eſt, addita in infuſione fol. ſennæ ʒ. i. Quinquies aut ſexies dejecit per diei decurſum nocte verò nihil, & ita alvi fluxus omninò curatus eſt.

Tertia die, ad dolorem capitis pulſantem & diuturnum auferendum, cùm multa alia remedia fruſtra tentata fuiſſent, ad arteriæ tempòris apertionem venio, qua ſanguinis ℥. iii. detractæ ſunt, & deſuper admotum eſt emplaſtrum ex thure, maſtiche, bolo armena. pilis leporinis & albumine ovi, cum bona ligatura: Et eadem die dolor omninò ſublatus eſt.

OBSER-

### OBSERVATIO XC.

*Catarrhus in pulmonem defluens.*

CIrca finem menſis Octobris anni 1642. incidi in gravem catarrhum ab inſolatu, qui in pulmonem defluens, difficultatem ſpirandi efficiebat cum ſtertore. Venæ ſectio celebrata eſt, deinde purgatio per biduum, ex ptiſana laxante, cum vini abſtinentia, & magna cibi parcimonia: His ſtertor deſiit, & difficultas ſpirandi valde imminuta eſt. Sed eorum loco tuſſis ſucceſſit valde moleſta, quæ cùm per biduum perſeveraſſet, manè tabaci fruſtulum ori admovi, leviter prius dentibus contritum, quod cùm per mediam horam ſupra linguam detinuiſſem, quædam capitis conturbatio oborta eſt, mox nauſea levis, quam ſequutus eſt vomitus ſatis exiguus ſeroſæ materiæ, quæ in fine amarorem referebat. Conturbatio capitis per duas horas perſeveravit, & tuſſis ſedata eſt, uſque ad veſperam, in qua leviter denuò infeſtare cœpit, per intervalla repetens. Circa horam cœnæ, capitis dolor obortus eſt, cum calore quodam, præſertim in parte ſiniſtra. Poſt cœnam (quæ fuit ſatis liberalis) dolor capitis multò gravior efficitur, eùmque comitabatur nauſea moleſta, quæ cùm per horam perſeveraſſent, & dolor capitis magis ac magis ingraveſceret, immiſſo penitiſſimè in os digito, vomitum excitavi, quo omnia alimenta in cœna aſſumpta ejecta ſunt, cum pituita multa, inde dolor capitis imminutus, mox in lectum me compono, ubi ſomno correptus noctem placidè tranſegi, & ſequenti die à tuſſi & catarrho prorſus immunis fui.

### OBSERVATIO XCI.

*Cephalæa ex Lue venerea malè curata.*

VIr quidam lue venerea infectus, curatus fuit per diætam ſudorificam, & litum ex hydragyro, unde per aliquod tempus à morbo immunis viſus eſt, Poſtea verò idem affectus recurrit, & iterum curatus eſt decocto ſudorifico, per aliquot dies aſſumpto, ac deinde ſuffitu cinnabaris, iterum perfectè curatus viſus eſt. Poſtea tamen tentari cœpit gravi cephalæa, ſiniſtram capitis partem obſidente, quæ in mutationibus tempeſtatum, ac præcipuè ineunte autumno, graviter eum excruciabat, & in eodem loco clavi inſtar ſemper infixè permanebat. Et cùm multa remedia èvacuantia, revellentia, derivantia, & anodyna fruſtra tentaſſet; ad nos venit. Nos verò ſtatuimus gravem illam cephalæam ex reliquiis luis venereæ, non perfectè curatæ, procedere. Cauſam tamen illius proximam, & immediatam, aut ſaltem foventem & augentem illum dolorem, propter virulentiam veneream, eſſe vel humorem acrem ac mordentem, ad eam capitis partem confluentem, vel mercurium ipſum in parte congeſtum, vel cariem in oſſe capitis contractam. Quæ duæ cauſæ poſteriores, licèt infrequentes ſint, aliquando tamen contingunt, ut multis hiſtoriis, ab authoribus relatis, conſtat.

Ut igitur harum omnium cauſarum habeatur ratio, primò præſcripſimus evacuationem univerſalem per ſanguinis miſſionem, & purgationem, per apozemata ad quatuor dies.

Deinde diætam ſudorificam ex decocto ligni guajaci & ſalſæparillæ ad 30. vel 40. dies, habita ratione temperamenti, quod ſi calidius fuerit, (neque enim hominem coram videre licebat, ſed ex ſcripta relatione conſilium petebatur, non expoſito ægri temperamento) balneis & juſculis refrigerantibus corrigatur. Sæpe enim lues venerea, quæ hydrargyro curari non potuit, longo uſu decocti ſanatur. Et ſi cephalæa ab humoribus tantùm virulentis, membranas vellicantibus oriatur; ſola diæta longiori curari poterit.

Si verò dolor ille capitis, decocto diu uſurpato, non ceſſerit, videndum erit, num mercurius in parte collectus ſit, quod internoſci poterit, ſi globulus, ex foliis auri confectus, in narem ſiniſtram profundè immittatur, & poſt aliquam moram ex nare albicans extrahatur, ſignum enim erit adeſſe mercurium. Idem tentari poterit contegendo emplaſtrum cephalicum foliis auri, & parti dolenti imponendo, ſi enim albeſcat aurum ſignum erit, adeſſe mercurium, qui paulatim extrahetur, ſi lamina aurea tenuis ſupra partem dolentem continuò geſtetur, & globulus aureus ſolidior frequenter in narem immittatur.

Si neque hoc præſidio ceſſet dolor; aperienda erit pars, & terebello perforanda. Sæpe enim ab acribus humoribus & virulentis corroditur cranium, eique caries inducitur, cute integra remanente. Et licèt caries non appareat; trepanum tamen ſæpe confert, educendo materiam virulentam, ſupra meninges cerebri collectam.

### OBSERVATIO XCII.

*Pleuritis.*

FIlia D. Divoul, civis Monſpelienſis, ſanguineo temperamento prædita, 20. annos nata, ſæva pleuritide affecta eſt lateris ſiniſtri, principio menſis Martii, anni 1643. Secunda die morbi ſecta fuit vena ejuſdem lateris, & ſanguis detractus ad ℥. viii. ſequenti die, cùm Chirurgus vellet iterare phlebotomiam, non potuit venam attingere, quia virgo illa erat admodum obeſa, & vena in profundo brachii ſepulta, ita ut cùm in brachio dextro vena magis pateret, eam aperire coactus fuerit, ex eàque detraxit ſanguinis ℥. viii. quæ tamen phlebotomia nihil profuit. Cùm igitur pleuritis admodum urgeret, me in auxilium vocarunt, & cùm maximam iterandæ phlebotomiæ neceſſitatem viderem, ex eo quòd ægra ferè ſuffocabatur, ac febre intenſiſſima laborabat, juſſi alios vocari Chirurgos, ut aliquis eorum venam aperiret, cùm igitur unum ex peritioribus vocaviſſent, eum monui, ut ſi venam aperire poſſet, amplo foramine id efficeret, & magnam ſanguinis copiam una vice detraheret, cùm venæ ſectionem iterare eſſet tam difficile. Ille rem præſtitit, ut monueram & ſanguinis circiter ℥. xiv. detraxit, qua evacuatione ægra maxime ſublevata fuit, ſine ulla virium jactura. Poſt quatuor aut quinque horas miſſus fuit iterum ſanguis ad ℥. x. quam etiam vacuationem ægra facile tulit, & ſequenti die à pleuritide & febre omnino liberata eſt.

### OBSERVATIO XCIII.

*Epilepſia.*

FIlius D. Roche, civis Monſpelienſis, annos natus 12. ab aliquot menſibus, epilepticis acceſſionibus affligebatur, quæ primum ſemel in ſeptimana, poſtmodum verò bis ſingulis diebus invadebant. Purgatus fuerat ſemel aut bis ſanguiſque detractus, & á multis annis cauterium habebat in brachio. Vocatus ad eum præſcribo apozema ex cephalicis, & Epilepſiæ ſpecificis, cum purgantibus, ad quatuor doſes. Deinde inuritur cauſticum ſuturæ coronali, & his duobus remediis à morbo liberatus eſt.

Erat puer iſte calido & bilioſo temperamento præditus, & in actionibus promptiſſimus, quod conjecturam faciebat, hunc affectum à vaporibus tetris exoriri, qui per iſtud emiſſarium diſſlari poterant,

### OBSERVATIO XCIV.

*Hydrops.*

FIlia Dn. Patris in Curia Præſidiali Conſiliarii, annos ſex nata, & hydrope detenta, ſequentibus remediis curata eſt menſe Martio, anni 1643.

Primò injectus fuit clyſter ſic paratus.

℞. Pulpæ colocynthid. ʒ. i. furfuris macri M. i. coquantur in vino albo ad quart. iii. fiat clyſter, qui pituitoſa & ſeroſa eduxit, ſine moleſtia, & fuit continuatus per triduum. Eodem tempore admotum fuit toti ventri cataplaſma ex rad. cucum. agreſtis, cumino, & melle paratum, cujus deſcriptio habetur in praxi noſtra cap. de hydrope, cùm autem venter detumeſcere inciperet, & ægra remedia interna ſumere nollet; iteratus eſt clyſter alternis diebus, ter aut quater, & continuatum cataplaſma. Ex quibus major ventris imminutio ſequuta eſt. Tandem præſcriptus fuit pulvis purgans ex ſenna, turbith, aliiſque paratus, cujus deſcriptio habetur in praxi fol. 286. cujus doſis erat ʒ. i. ex eòque parum purgata eſt, cùm medicamentum vomitu rejiceret, & venter adhuc tumidus apparebat. Poſtmodum præſcribo Julepos ex rad. & herbis valdè aperientibus cum ſale, & ſpiritu diuretico, ad quatuor doſes, quorum uſu majorem urinæ copiam reddidit, ſed venter adhuc tumidus permanebat. Poſtmodum præſcripſi pulverem ex rad. jalap. gr. xv. ſcammon. gr. viii. calomelanos Turqueti gr. xii. quem ſumpſit cum juſculo, & ſepties purgata eſt, multùmque ſeri ac pituitæ rejecit per alvum, & ſemel vomuit pituitoſa multa, unde tumor ventris, dimidia ſui parte imminutus eſt, intra horas 24. Iteratus eſt julepus prædictus per triduum; quarto verò die iterum ſumpſit pulverem prædictum cum eodem ſucceſſu, & cùm venter admodum imminutus eſſet, ac ægra è lecto ſurgere inciperet, cibòſque lautè appeteret, à remediorum uſu ulteriori abſtinuit, atque ſenſim convaluit.

### OBSERVATIO XCV.

*Lues venerea in puerulo.*

PUer 30. menſes natus, Luë venerea laborans, & fœda ſcabie, totum corpus occupante, quam à nutrice acceperat, ſequentibus remediis curatus eſt.

℞. Raſuræ ligni guajacii ℥. ii. aquæ fontis ℔. ii. infundantur per 24 horas, deinde bulliant, ad tertiæ partis conſumptionem. Colaturæ capiat ℥. iii. ſingulis diebus mane, duabus horis ante paſtum corpus tegendo paulo plus ſoluto, & continuando per 20. dies.

℞. Scammon. pulver. gr. vi. calomelanos gr. v. fias pulvis tenuiſſimus, qui detur cum cochleari uno vel altero panatellæ ſaccharatæ, & ſuperbibendo parum juſculi, continuetur hoc remedium quinto quoque die, augendo doſim utriuſque medicamenti, juxta operationem.

℞. Reſidentiam prædicti decocti, aquæ fontis ℔. iii. fiat bochetum pro potu ordinario addendo ſacchari, & liquiritiæ q. ſ. ad ſaporis gratiam. His remediis per menſem continuatis probè convaluit.

### OBSERVATIO XCVI.

*Abſceſſus juxta ſpinam dorſi.*

INtra illud tempus quo medicinam facio, quinque abſceſſus, mihi videre contigit, dorſum occupantes, juxta ejus ſpinam, qui materia frigida ſenſim collecta geniti fuerant ſine dolore, aut inflammatione, & partis colore nullo modo mutato. Molles erant tumores, œdemati ſimiles, pugni magnitudinem ferè adæquantes. Ex iis tamen apertis pus laudabile effluebat. Tres priores de medio ægros ſuſtulere, intra trium aut quatuor menſium decurſum, cùm ulcus ex abſceſſu aperto relictum, ſinuoſum admodum evaſerit, ex eòque continuo magna puris copia effluxerit; unde corpus univerſum exhauſtum, & in atrophiam converſum eſt, licèt multis remediis ulcerum curatio tentata fuerit. Quartus curatus fuit inciſionibus magnis in dorſo factis, quibus omnes ſinus detecti ſunt; mox fotibus ex aqua catapultarum, aliiſque topicis ulcera ſanata ſunt, interim tamen cauſæ antecedenti providebatur frequenti evacuatione & uſu decocti ſudorifici. Quintus denique curatus eſt ſine inciſione, ſed magna apertione factâ per cauterium potentiale, mox deterſione ulceris per injectiones ex decocto catapultarum, & fotu ex eodem ac denique valida compreſſione partis, cum faſciis & ſpleniis, & valdè adſtringentium emplaſtrorum continua admotione in ambitu ulceris. Interim verò cauſæ antecedenti providebatur remediis prædictis.



### OBSERVATIO XCVII.

*Hydrops in puero ſeptem annorum.*

FIllius D. Saget civis Monſpellienſis, graves obſtructiones patiebatur, unde venter intumuit magnam in molem, ut jam hydropicus factus eſſet. Vocatus ad eum die 28. menſis Aprilis anni 1643. ſequentia præſcripſi.

℞. Sennæ mundat. ʒ. ii. ſem. aniſi & cremoris tartari ana. ʒ. i. abſinth. pontic. p. i. coquantur ad ℥. iii. in colatura diſſolve electuarii diachartami ℥. i. ß. ſyrupi roſac. ℥. ß. fiat potio. detur mane cum regimine.

℞, Rad. apii, petroſel. & aſparagi ana ℥. ß. fol. agrim. capill. Ven. ceterach. & hyſſopi ana M. ß. polypod. querc. & ſem. carthami ana ʒ. ii. ſem. apii, & petroſel. ana ʒ. i. cremoris tartari ℈. ii. coquantur cum quarta parte galli veteris, in colatura diſſolve ſalis abſinthii & tamariſci ana. ℈. i. fiat juſculum, quod capiat manè per 12. dies.

In tertio quoque juſculo infunde per noctem ſennæ mund. ʒ. ii. capiat cum regimine.

℞. Olei de capparibus & tamariſci ana ℥. ii. ſucci ebuli, & cucumeris agreſtis ana. ℥. i. ß. bulliant ad ſuccorum conſumpt. in colatura diſſolve ſem. agni caſti, & petroſel. macedonici ſubtiliſſime pulverat. ana. ʒ. ß. olei nucis moſchat. ℥. ß. ceræ q. ſ. fiat linimentum quo illinatur totus venter calidè in introitu lecti.

Utatur pro potu ordinario infuſione chalybis, & rhab. in forma bocheti.

Hiſce remediis ventris tumor minutus eſt, ſed non omninò ſublatus, ita ut ad ſequentia remedia tranſeundum fuerit, quæ intra tres ſeptimanas morbum integrè diſcuſſerunt.

℞. Conſervæ flor. tamariſci & capill. ven. ana ℥. i. ß. conſervæ rhad. enulæ campanæ ℥. ß. confect. alcherm. ʒ. iii. ſalis abſinthii. tamariſci ana. ʒ. i. raſſuræ eboris, & pulv. electuar. diarrhod. abbat. ana ℈. ii. cum ſyrupo capillor. ven. fiat opiata, de qua capiat magnitudinem caſtaneæ, ſingulis diebus, manè, duabus horis ante paſtum, ſuperhauſto vini diluti momento.

℞. Calomelanos gr. viii. diacryd. gr. vii. fol. auri num. 1. fiat pulvis, qui detur ſemel in ſeptimana, cum duobus cochlearibus panatellæ ſaccharatæ, ſuperbibendo parum juſculi.

### OBSERVATIO XCVIII.

*Paralyſis ſpuria.*

HOneſta mulier Aquiſextiana, quinquaginta circiter annos nata, cùm aborſum paſſa eſſet, & adhuc ex eo decumberet, affecta eſt primùm ſenſu obtuſo, in regione abdominis, quem (manu ventrem contrectando) facile percipiebat. Hunc aborſum poſt aliquot menſes ſequuta eſt graviditas, per cujus decurſum illa ſenſus obtuſio crura etiam & tibias invaſit; cuique longe deterius ſymptoma acceſſit; nempe motus impotentia. Poſt partum multa remedia purgantia, ſudorifica, & alia quamplurima calefacientia & exſiccantia fuere uſurpata ſine ullo fructu, ita ut jam à duobns annis gravi hoc affectu detineatur. Non eſt in dictis partibus omnimoda ſenſus privatio; ſed tantùm imminutio: motus verò omninò abolitus eſt. Hoc tamen peculiare, & animadverſione digniſſimum occurrit; quod dum tibiæ à miniſtris extenduntur, aut alio quovis modo commoventur; ſtatim rigidæ evadant, & convellantur, ita ut tetanus efficiatur. Huic accedit motus quidam convulſivus, epilepticorum motui conſimilis, qui etiam ſponte non rarò accide conſuevit, per quædam intervalla. Dum autem iis ſymptomatis ægra corripitur, quemdam motū percipit in hypochondriis, præterea doloribus vagis frequenter affligitur, varias partes, præcipuè verò thoracem occupantibus, ita ut nunc anterior, nunc poſterior, nunc dextra, nunc ſiniſtra thoracis pars illis doloribus fugatibus afficiatur. Hæc eſt morbi hiſtoria ab ipſa ægrotante relata, quæ à thermis rediens, fruſtrà uſurpatis, à nobis conſilium petiit die 4. Julij anni 1643.

Optarem equidem ut illius enarratio à peritis Medicis, qui illius curationi præfuerunt, exactiùs fuisset exarata, quo affectus intricatissimi atque difficillimi natura & curatio, ex omnium circumstantiarum attenta meditatione solidiùs stabiliri posset. Non desinam tamen; ægrotantis voto satisfacturus, sententiam meam proferre, & peritissimorum Medicorum ( qui omnia morbi momenta captare potuerunt, rémque penitiùs introspicere, ) judicio subjicere.

Censeo itaque, hunc affectum non esse veram paralysin, ab humore pituitoso nervos laxante ac resolvente oriundam, sed potiùs mixtum quemdam affectum, spuriæ paralyseos, & convulsionis participem. Spuriæ autem hujusmodi paralyses, distensionibus nervorum ac convulsionibus complicatæ, in partibus illis inferioribus sæpe produci solent ab humoribus biliosis, melancholicis, aut serosis, in hypochondriis, aliisque partibus in ventre inferiori contentis & in spinam dorsi transfusis; à qua cùm nervi oriantur, motum & sensum partibus inferioribus, tum etiam musculis & cuti abdominis tribuentes; non est mirum earum partium actiones animales plurimùm oblædi. Hæc longiori discursu authorum placitis, & rerum usu confirmari possent, sed peritis viris sufficiet paucula quædam indicare; quæ hujus rei conjecturam satis probabilem resficere poterunt.

Primò itaque hoc; tanquam fixum ratùmque statuendum est: non omnem sensus motùsque privationem ab humore pituitoso originem ducere; sed eam aliquando à calida siccaque intemperie, humoribusque talem temperiem consequentibus proficisci. Hoc vel unius Tralliani sententia confirmari potest, qui c. 16. lib. 1. talem causam adstruit, eamque luculento exemplo confirmat his verbis. Novi ego sane quendam, resolutionem ex mœrore, multa sollicitatione, & inediâ expertum, deinde sumpta hiera adeò læsum, ut totus ipse immobilis fieret, & propemodum interiret, nisi in contrarium mutatus fuisset, & humectantibus omnibus, tum potionibus, tum cibis, & aliis, quæ temperatum ipsum reddidissent, usus fuisset. Maximè verò balneis compluribus, unctionibus, ex hydrelæo, mutatione aëris temperati, & omni hilaritate. Huic non valdè absimilem historiam videre est apud Forestum obs. 97. lib. 10. cujusdam adolescentis qui á cruribus ad pedes sensu & motu destitutus, cum earumdem partium extenuatione & atrophia; cumque calefacientium & exsiccantium medicamentorum usu, ab aliis Medicis præscriptorum, in pejus continuò tueret; tandem solis humectantibus assumptis admotis, ab eo restitutus est.

Præterea jamdiu apud practicos pervulgata est colica biliosa, quæ in paralysin frequenter degenerat, & hanc paralysin à bile produci nemini dubium est.

Ac denique, ab humore melancholico & seroso symptomata produci paralyseos, & convulsionis æmula, ab iis Auctoribus, qui de scorbuto & affectione hypochondriaca scripserunt; passim relatum est, ut apud Sennertum videre est, dictorum morborum symptomata explicantem in lib. de scorbuto & de affectione hypochondriaca.

Jam verò sensus & motus læsiones, quæ honestam hanc mulierem affligunt à calidis & exustis humoribus produci, conjicere primò licet à juvantibus & lædentibus. Cùm enim à calefacientibus atque exsiccantibus remediis minimè adjuta sit, sed ab iis perpetuò pejus habuerit, consequens est, illa morbo minimè contraria fuisse. Et hæc fuit unica via, quæ Trallianum & Forestum deduxit, in historiis suprà memoratis, ad dignotionem paralysis, à calidâ & siccâ intemperie oriundæ.

Secundò, siccam intemperiem in hac ægrotante inde colligere licet, quòd cauteria, variis partibus admota, exiguum humorem reddiderint, & brevi exsiccata fuerint.

Tertiò, paralyses à pituita oriundæ, ex cerebro, tanquam humoris illius fonte ducunt originem, & partes capiti viciniores primam ut plurimùm atque majorem læsionem sentiunt, At hîc nulla humoris à capite fluentis indicia apparent, neque nulla partibus superioribus læsio contingit: ita ut brachia, manus, & aliæ partes superiores integrè functiones exerceant.

Quartò prima morbi invasio, in ventre, & musculis abdominis sensum obtusum præbuit, quod ostendit nervos, à spinâ dorsi per vertebras lumborum oriundos, primùm fuisse læsos, ac postmodùm affectum fuisse propagatum ad nervos, qui ab osse sacro oriuntur, & ad crura tibiasque perreptant. Quo innuitur à partibus in ventre inferiori contentis, humorem noxium ad eos nervos fuisse translatum, non secus ac in paralysi, colico dolori succedenti, hujusmodi translatio fieri consuevit.

Quintò, dolores varias partes, præcipuè circa pectus infestantes, iique fugaces, vapores arguunt acres atque mordaces, ab hypochondriis ad illas partes translatos, quemadmodum dolores consimiles melancholiâ hypochondriaca detentis sæpissimè contingunt.

Sextò, quoties pedes & tibiæ huic ægrotanti commoventur, tensio, & motus tremulus statim oboritur: quod innuit materiam nervis impactam, tenuem esse & mobilem, atque vel levi motu agitatam commoveri, sicque tensiones & vibrationes nervorum efficere.

Septimò dùm convulsiones mulierem aggrediuntur, præcedit motus quidam in visceribus, qui ab ea manifestè percipitur & ille motus fit à dicta materia, sese commoveri incipiente; vel à vaporibus, ab eadem materia per commotionem illam elevatis, quemadmodum in epilepsia sympathica, à partibus inferioribus oriundâ, tales in ventre commotiones apparent, invadente paroxysmo.

Denique hîc affectus post aborsum apparere cœpit, & consectariæ graviditatis tempore incrementum habuit, quod significat humores pravos, in uteri venis collectos, & per menstruas purgationes non satis commodè evacuatos, ad partes illas nervosas decubuisse, & hujusmodi sensus & motus oblæsiones tandem produxisse.

His positis, ad curationem veniendum est, quæ ad istas indicationes erit dirigenda, ut calida, & sicca viscerum intemperies corrigatur, humores melancholici & exusti (quos præcipuam horum symptomatum causam esse existimo, ) præparentur & evacuentur, viæ obstructæ reserentur, & viscera præcipua, tales humores producentia, roborentur. Materiam, hisce indicationibus adimplendis idoneam, eamque selectiorem, summatim proponemus, hoc præmisso prognostico, affectus, ab humore melancholico oriundos esse curatu difficillimos: quòd si nervosum genus invadant, multo difficiliores. Affectus verò nervorum confirmatos, & qui jam in vetustatem abierant, esse deploratos. Unde sequitur, propositum casum vix remediis esse superabilem, exiguamque spem curationis superesse. Tentandam tamen hanc curationem suaserim, & quandoquidem multa præter spem quotidie eveniunt, & multi affectus curationem recipiunt, qui pro deploratis habiti fuerant.

Primò igitur victus ratio instituenda est ex cibis boni succi, & facilis coctionis, aliquantulum refrigerantibus & valde humectantibus. In horum censu carnes juniorum animalium & ova sorbilia recentia principem locum obtinent. Cæteræ victus minutiæ Medicis ordinariis præscribendæ relinquuntur.

Reliqua curatio à clystere laxante inchoanda est, quem sequetur posterâ die missio sanguinis, ex brachio sinistro ad ℥. viii. & si sanguis corruptus, aut prava aliqua qualitate infectus videatur; repetenda erit phlebotomia postridie, ex altero brachio, pari quantitate. Post venæ sectionem sequentium jusculorum aggredietur.

℞. Rad. buglossi & asparagi ana ℥. i. fol. agrim. ceterach. capillor. ven. & cichor. ana M. i. coquantur cum pullo gallinaceo, & fiat jusculum, in quo dissolve crystalli tartari ʒ. i. capiat per 12. dies.

In quarto quoque jusculo infunde per noctem sennæ mund. ʒ. iii. anisi ʒ. i. in colaturâ dissolve mannæ electæ ℥. i. ß. capiat cum regimine.

Finitis jusculis, utatur semicupio tepido, ex decocto hordei, & amygdal. dulc. per triduum, bis in die longè à pastu.

Postridie ultimi semicupii, aperiatur vena malleoli sinistri, emittantur sanguinis ℥. vi.

Utatur deinde sero lactis caprilli per xv. aut xx. dies



mendes sumendo primis diebus cyathum unum, deinde duos, vel tres; prout ventriculus ferre poterit, quo enim major quantitas assumetur; eò utilius usurpabitur. Debet autem serum lactis parari immediatè, antequàm assumatur, & ex lacte educi recenter ab ubere extracto, coquendo dictum lac unâ ebulitione, & quamprimùm bullire incipit, irrorando pauca quantitate succi limonum vel aceti, & subinde ab igne removendo. Fiet enim statim sero separatio à caseosa substantia, quod colatura, & clarificatione cum albumine ovi, limpidissimum evadit, & magna copia sumi potest, sine ventriculi offensa, ita ut non raro instar aquarum mineralium à nonnullis cum maximo fructu assumatur.

Quarto vel quinto quoque die, in primo seri cyatho mannæ ℥. ii. dissolventur.

Per reliquum æstatis decursum, semicupium iterandum est, semel aut bis in septimana, ut hypochondria humectentur, & noxii humoris acrimonia temperetur.

Si alvus sponte non fluat; clysteribus alternis diebus sollicitabitur.

℞. Conservæ fructus cynorrhodi ℥. iv. conservæ flor. borrag. Violar. & tamarisci ana ℥. ii. conservæ rad. enulæ campan. & cortic. citri condit. ana ℥. ß. rasuræ eboris ʒ. ii. salis absinthii & tamarisci ana ʒ. i. ß. myrobolan. condit. num. ii. confect. alkerm. ℥. ß. cum syrupo capill. ven. fiat opiata, de qua capiat magnitudinem castaneæ, singulis diebus, manè, duabus horis ante pastum, superhausto vini diluti momento.

Quia verò morbus est valde contumax, & non nisi remediis diutissimè continuatis expurgari potest: Ineunte Autumno curatio de integro instituenda est, incipiendo à clystere injecto, quem sequetur venæ sectio in brachio, ac postmodum apozema sequens ad xii. dies usurpabitur.

℞. Rad. asparagi, bruci, & buglossi ana ℥. i. rad. enulæ campan, cortic. rad. capparum, mediani fraxini, & tamarisci ana ℥. ß. fol agrim. borrag. pimpinellæ, cichor. ceterach. & capil. ven. ana, M. i. poma redolentia bene, & in talleolas secta num. ii. flor, borrag. viol. & tamarisci ana. P. i. coquantur ad ℔. i. pro iii. dosib. addendo unicuique dosi crystalli tartari ʒ. i. salis absinthii, & tamarisci ana ℈. i. syrupi capill. ven. ʒ. i. capiat per dictum tempus manè, tribus horis ante pastum, tertio quoque die decoctum renovando.

In quarta quaque dosi infunde per noctem sennæ mund. ʒ. iii. sem. anisi ʒ. i. in colatura dissolve mannæ electæ ʒ. ii. capiat cum regimine.

Post usum apozematum reiteretur semicupium per triduum, ut supra præscriptum est.

Postridie ultimi semicupii, anus confricetur panno asperiori, & affigantur duæ hirudines partibus eminentioribus, extrahanturque sanguinis ℥. v. vel vi.

Sequenti die affigatur causticum utrique tibiæ parti interiori, & ulcera, decisâ escharâ, teneantur diu aperta.

℞. Succorum recenter expressorum, & levi igne depuratorum borrag. buglossi, fumariæ, cichor. endiviæ ℔. iii. succi pomorum redolent. recenter expressi & depurati ℔. ii. sennæ mundat. ℥. vi. epithymi ℥. iii. agarici recenter trochiscati & rhab. electi ana. ℥. i. ß. macis & caryophyllorum ana ʒ. i. infundantur, & decoquantur, ut artis est, donec colaturæ supersint quart. v. in quibus dissolve sacchari albi quan. v. fiat syrupus perfectè coctus, de quo capiat ℥. ii. bis aut ter in mense, cum jusculo pulli, foliis borrag. buglossi, & agrim. & pimpinell. alterato.

Continuet usum opiatæ prædictæ, singulis diebus, vacuus ab aliorum remediorum usu.

## OBSERVATIO XCIX.

*Vomitus in febre maligna.*

FAmula Dn. de Rozel, nomine Laprune, febre malignâ laborans, die decimâ morbi, vomitu detinebatur tam importuno, ut omnia jascula & potum rejiceret, cùmque per triduum perseverasset affectus; Medicus qui ejus curationi præerat, meo consilio exhibuit salis absinthii ℈. i. cum succi limonum cochleari uno, & vomitus subito cohibitus est ac postmodum omnia assumpta retinuit. Triduo post idem vomitus rediit & eodem remedio statim sedatus est.

Post aliquot dies, idem remedium ab eodem Medico exhibitum est duobus pueris, decem, aut duodecim annos natis, eodem symptomate laborantibus, cum eodem successu.

## OBSERVATIO. C.

*Falsa graviditas.*

MUlier Giniacensis annos nata circiter 45. Monspelium venit, de affectu suo consilium petitura, retulit nobis se, cùm nunquam viro nupsisset, & rem habuisset cum adolescente, in utero concepisse, unde sequuta est inappetentia, macies, & pallor totius corporis, quorundam eduliorum desiderium, cum aliis graviditatis signis.

Post quadragesimum à conceptione diem percepit palpitationem quandam versus hypochondrium dextrum, ab eoque tempore melius habuit, & appetitus restitutus est. Venter in dies augebatur, mammæ intumescebant, in quibus tandem lac colligit cæpit, nempe quarto mense in mamma sinistra, idque subrusum, postea album in dextra.

Quarto mense, fluxus menstruorum apparuit copiosus, triduo perseverans, inde ventris tumor imminutus est. Posteà tamen sensim denuò augebatur. Menstruæ purgationes singulis mensibus prodibant, quemadmodum ante graviditatem; Motus in ventre sentiebatur illi consimilis, quem fœtus in utero conclusus solet exercere.

Nono mense, dolores parturientium passa est, ut ita vocata obstetrice, omnes adstantes partum expectarent. Illi tamen dolores post 24. horas quieverunt, & nihil exclusum est.

Ab eo tempore menstruorum fluxus adhuc ordinatus fuit, usque ad decimum tertium mensem, in quo iterum parturientium dolores passa est, sine effectu. Postea verò nunquam ampliùs menstrua prodierunt, ventris tumor permansit, cum motu interpolato, instar fœtus inclusi. Jamque elapsi sunt triginta duo menses à principio graviditatis, neque tumor ventris est admodum insignis, vix enim æmulatur semestrem gestationem. Duo tumores apparent sensibiliter distincti, ut quoddam interstitium medium appareat: Illi tumores ad hypochondria vergunt, decumbente muliere. At eadem erecta, veram graviditatem referunt, medium ventrem occupantes: compressi recedunt, & iterum accedunt, Moventur sæpè motu proprio, instar fœtus, utero inclusi.

Mammarum tumor jamdiu evanuit, & illæ admodum molles ac flaccidæ evaserunt, è quibus exprimuntur lactis viridis guttulæ perexiguæ.

Toto graviditatis tempore, mœrore & jejuniis sese confecit; domi inclusa remanens, quod graviditas illa sine conjugio legitimo contracta fuisset.

Casus iste rarissimus est, & intricatissimis difficultatum labyrinthis involutus, è quibus tamen rationis & conjecturæ filo nos expedire conabimur.

Primò quidem esse veram imprægnationem, arguere possent appetitus depravati, lac in mammis collectum, & motus ipsius fœtus, cui nihil deesse videtur, quam tempus partus consuetum, quod quidem tempus ex eo retardatum fuisse quis dicere possit quod longa jejunia, & fluxus mensium fœtum debito alimento fraudaverint, unde illius perfectio ad longius intervallum producta, hincque mora in utero diuturnior consequuta fuerit. Attamen convenit inter Medicos, Philosophos, & Jurisperitos, à quibus sæpe hæc controversia disputata est, ultimum humani partus terminum ultra undecimum mensem extendi non posse. Neque est, quòd dicere quis valeat, præter naturalem & ordinarium pariendi terminum, raros quosdam, extraordinarios casus posse contingére, quemadmodum apud nos recens adhuc est historia

Dominæ de Cardet, quæ se primum ad decimum quintum mensem, postea verò ad annum, duos, & tres, fœtum in utero gestasse asserebat; quâ de re duo æxstant consilia invicem pugnantia doctissimorum virorum Hucheri cum Varandeo ex una parte; & Saportæ cum Pradillæo ex altera. Tum etiam apud Schenckium quædam historiæ proponuntur infantium, per biennium in utero gestorum, qui statim, ac in lucem editi essent, & loqui & incedere cœperunt. Hasce enim historias, non historias, sed fabulas esse asserimus, idque ex earum lectione confirmari facile est, nam quod ad Dn. de Cardet spectat, rationibus in consilio Saportæ & Prædillæi propositis abunde convincitur, illam fuisse melancholicam, & imaginationis errore laborasse; quod non solùm ructus frequentes, cordis palpitationes, anathymiases ad caput & faciem delatæ, aliáque testabantur; sed in primis quòd ipsa se puerum in utero clamantem audivisse testaretur; quod esse impossibile, vel tantillum initiatis in Arte medica notum est. Et ea quæ ab eo tempore subsequuta sunt, errorem illum mentis sufficienter ostendunt. Illa enim Domina, cùm adhuc in vivis sit, se etiamnum hodie à viginti duobus annis gravidam pronunciat, quæ assertio reliquarum omnium ab ea prolatarum fidem facilè abrogat. Historiæ verò, à Schenckio collectæ, ex eo falsitatis arguuntur, quòd asserant, in lucem editos statim loqui cœpisse. At nemo nescit, loquelam esse ex disciplina. Ejusdem farinæ est, quòd Avicenna refert se à fideli quodam accepisse, mulierem post decimum quartum mensem peperisse. Auritum enim testem se, non oculatum profitetur. Cùm igitur nullâ verâ historiâ tales casus aliquando accidisse constet, ac demùm in nostro casu conceptus circa diem quadragesimum moveri cœperit, cùm verus fœtus tertio vel quarto tantum mense moveatur, satius est asserere, nostram hanc mulierem verum fœtum non habere in utero. Tantùm enim abest, ut inedia & purgationes menstruæ fœtum retardare potuerint, quæ potiùs eundem accelerare potuissent, quemadmodum docet Hippocr. gravidam mulierem ex sanguinis missione in abortum incidere. Dicendum ergo est: in hujus fœminæ utero esse præternaturale quippiam, quod ad unum ex quatuor generibus referendum sit aquam, flatum, molam, vel monstrum. Aquam esse nemo ausit asserere. De flatu major esset conjectura: si quidem non raró contingit, ut flatus, utero conclusus, motus edat fœtuum motibus simillimos, qui veram graviditatem diu mentiantur. Attamen flatum non esse, duo convincere videntur: unum quidem, quòd ille utero tandiu contineri nequivisset, sed tandem exclusus, aut dissipatus fuisset: Alterum, quod lac in mammis apparens, aliquid flatu majus contestari videatur. Molam autem esse, tutius est asserere: tum quod illius generatio satis frequens rei novitatem imminuit; tùm quod proposita indicia illi satis videntur respondere, nimirum motus palpitans ad quadragesimum diem, lac in mammis crudum, mensium fluxus graviditatis tempore, idem lac post nonum mensem evanescens, & mammarum detumescentia, quibus addere est tumoris ventris duritiem, qui premendo locum mutat, & iterùm regreditur. Quamvis autem Hippocr. 1. de morbis mulierum asserat; ex mola lac in mammis non colligi, id de vero & perfecto lacte audiendum est, non autem de Ichoroso, quod in hujusmodi casibus reperiri solet. Cùm autem duo tumores distincti tactui subjiciantur; verisimile est duas adesse molas.

His equidem acquiescere posset animus, nisi quædam obsisterent, ex quibus summa difficultas, ab initio proposita, exoritur. Primò enim ex doctrina Hippocr. mola nullum habet proprium motum: sed tantùm movetur ad motum uteri, & si quis motus tangentibus appareat; ille palpitans tantùm est. In hac verò muliere major motus percipitur, & veri fœtus motibus consimilis, qui ab adstantibus facilè conspicitur. Secundò, mola convertitur in utrumque latus, lapidis instar, cum ponderis & gravitatis sensu; In hac muliere nihil tale apparet. Tertiò, in mola venter dilatatur in omnem dimensionem æqualiter, cùm in vero fœtu acuminetur versus umbilicum, coarctatis utrinque lateribus, cujusmodi se habet venter hujus mulierculæ. Quartò, mola ad pubem & inguina propendit; In hac mulierè tumor est ad hypochondria. Denique, mola continuò augetur, & spatio trium ferè annorum ad ingentem molem pervenisset; At in hoc casu tumor ventris perexiguus est graviditatem quinque tantùm vel sex mensium referens, neque à longo tempore ulterius augetur. In harum difficultatum concursu, licèt satiùs duxerimus molæ generationi, tanquam frequentiori insistere; Attamen omnibus phænomenis meliùs satisfieret, si liceret asserere, monstrum quoddam in hujus fœminæ utero latitare, quod ad præfinitam quandam magnitudinem auctum, nullum ampliùs incrementum suscipiat, sed tantummodò viventis humani fœtus instar nutriatur, indèque fiat, ut neque uterus ampliùs extendatur, neque fœtus alimento privatus intereat. Ita enim nonnullas mulieres, serpentes, talpas, ranas, mures, aves, aliàque animalia enixas fuisse, inter historias relatum est. Imò verò in Apulia & Lombardia frequentem esse talium animalium generationem, multi Authores referunt, idque genus animalium ideò vocari fratrem Lombardorum; à Gordonio, Tornamira, aliisque barbaris Medicis Arpa seu Arpia nominatur, quod hujusmodi Monstrum multos plerumque habeat pedes, quo etiam sermone illo barbarico arpas nominant. Hoc, inquam, supposito, omnibus phænomenis potest satisfieri. Nam in talis graviditatis initio, omnia veræ graviditatis signa apparere potuerunt, scilicet lac in mammis, motus veri fœtus motui consimilis qui quadragesimo die potuit apparere ex eo, quod tale animal citiùs conformatum fuerit, quàm verus fœtus. Deinde, absoluto animali venter non amplius crescit, illud tamen non irritat naturam ad sui exclusionem, quia solâ transpiratione vivit, & uteri tempore fovetur. Duplex autem esse animal conjiciendum est, quando duo corpora distincta in utero percipiantur. Per hujusmodi conjecturas incertus divagari potest animus, donec rei latentis exclusio rem totam oculis subjiciat. Quam equidem exclusionem (ut hoc tantum de curatione dicam,) nollem arte promovere, ne mulier in aliquod vitæ discrimen conjiciatur; sed tantisper expectare, donec vel natura sponte onus excutiat, vel ad tumorem ampliorem venter aliquando perveniat, quod tamen non eventurum ex propositis fundamentis asserere teneor. Post aliquot annos relatum mihi fuit, hanc mulierculam fuisse liberatam: sed quo eventu, expiscari non potui, quia illa rem studiosè celavit.

Ad hujus historiæ illustrationem non parùm conducit alius casus, à vetula obstetrice mihi relatus, de quadam muliere Monspeliensi, cui primùm menstruæ purgationes defecerunt, mox inappetentia, & quorundam peculiarium alimentorum appetitus eam invasit; præcipuè verò piscium ostraceorum appetentia eximia premebatur, ut iis continuò vesci cogeretur. Post secundum graviditatis mensem, motum fœtus in utero persensit, qui deinde sequentibus diebus, & mensibus perseveravit: quod tamen ipsi, aliisque mulieribus mirum videbatur, cùm ante tertium mensem fœtus in utero moveri non consueverit. Post septimum mensem, lac in mammis apparuit, sed pravo colore, ad viridem vergente, infectum. Partus ad finem usque decimi mensis protractus est. Quo tempore mulier, doloribus parturitionis afflicta, obstetricem vocavit, & in iis doloribus per triduum integrum perseveravit. In eo autem prædicti dolores à vulgaribus parturientium doloribus erant dissimiles, quod ægra se in ventre pungi ac lancinari sentiebat, & uterum sibi laniari dicebat. Tanta autem erat doloris illius pungitivi atrocitas, ut magnis ejulatibus vociferari cogeretur. Tandem post plures enixus, animal quoddam, seu monstrum peperit, busoni non absimile, sed plus quàm viginti pedibus in toto corporis sui ambitu munitum. A mulieris utero in obstetricis sinum exceptum, inde in terram prosiliit, & supra pavimentum satis celeriter cursitavit, ac tandem infrà lectum se recepit; unde extractum furtim bitò enecatum est, & in cella vinaria sepultum, ut mulieris opprobrium celaretur. In pedum extremitatibus ungui-



guiculi erant satis acuti, à quibus sine dubio dolores pungitivi & lancinantes oriebantur, quas mulier parturiens percipiebat, Disruptis enim membranis, quæ tempore gestationis animal continebant, illud exitum quæritans, uteri membranam anteriorem unguiculis discerpebat, & dolores illos atroces concitabat. Quamvis hujusmodi monstra varias formas & figuras obtineant, quia casu, & fortuitò; ac naturæ errore generantur; Attamen ea, quæ frequenter in Apulia generantur, & fratres Lombardorum nominantur, ad jam descriptam figuram frequentiùs accedunt, ut ex Authorum, qui hac de re scripserunt, relationibus videre est.

# LAZARI RIVERII

## OBSERVATIONUM MEDICARUM

## ET CURATIONUM INSIGNIUM

## *CENTURIA TERTIA.*

### OBSERVATIO PRIMA.

*Testis sinistri inflammatiò.*

DOMINUS B. Mercator Monspeliensis, cùm gonorrhœam ex impuro concubitu contraxisset, Chirurgum consuluit, qui venam pedis aperuit, bolum ex cassia exhibuit, & sequenti die bolos ex terebinthina, aliáque remedia consequenter, quibus gonorrhœa suppressa est, unde facta metastasi materiæ fluentis, testiculi tumor cum inflammatione obortus est, ita, ut intra duos dies ad pugni magnitudinem excreverit. Tandem ad me venit, die octavâ mensis Julij anni 1643. jubeo iterari venæ sectionem ex pede; emulsiones præscribo, & cataplasma ex farina fabarum cocta in oxycrato. Per biduum usurpata hæc remedia nihil profuere, tumore & dolore testiculi perseverante, non sine febre. Peto mihi ostendi cataplasma, quod à Chirurgo confectum fuerat nimis durum, & cum oxycrato valde diluto, ideò inflammationem non sedabat defectu aceti, & partem calefaciebat nimia soliditas. Præscribo venæ sectionem ex brachio, fotum testiculi cum aqua rosaceâ, & idem cataplasma iterandum cum æquis partibus aquæ & aceti, atque iterùm emulsiones cum decocto refrigerante paratas, quæ omnia apud Pharmacopœum ex arte præparata fuere. Sequenti die meliùs habuit, febris & inflammatio imminuta, tumore in eodem statu perseverante. Purgationem præscribo ex senna, rhab. manna, & syrupo rosaceo: bene purgatus est, febris omninò sublata, inflammatio valdè imminuta est, sed testis adhuc tumidus permanebat. Iteratur venæ sectio in brachio, cataplasma componitur ex farina fabarum cocta in aceto puro; tumor valdè imminuebatur, sed aceti acrimonia scrotum vellicabat, ad cujus sublationem jubeo, ut acetum cum lithargyro priùs decoquatur; sic enim prorsus aceti acrimonia tollitur, ex quo paratum est denuò cataplasma cum farina fabarum. Optimè successit, & intra quatuor aut quinque dies tumor ita imminutus est, ut testis affectus vix magnitudine sanum superaret.

### OBSERVATIO II.

*Dysenteria.*

DOmina Luquissa. Soror Baronis de la Roquette, correpta est dysenteria gravi, decima quarta die mensis Julij anni 1643. æstu maximè sæviente. Ad eam vocatus sum tertia die morbi, præscribo clysterem detergentem & venæ sectionem. Quartâ, purgata est medicamento ex rhab. ʒ. i. ß. myrobal. ℥. ß. infus. in aqua plantag. dissolvendo rhab. pulv. ℈. i. syrupi rosac. ℥. i. his dejecit humores excrementitios, sed in reliquis dejectionibus, quæ erant frequentes, mucosum quid, sanguine perfusum. Vesperi exhibeo laudani grana duo, quibus tormina parùm remiserunt, & dejectiones paulò rariores fuerunt, tum per brevis intervalla aliquantulum dormivit, cùm prægressis noctibus pervigil omnino fuisset. Quinta, tormina eadem, dejectio frequens, eàque sanguinea, clysteres ex lacte & vitellis ovorum frequenter injiciebantur. Vesperi sumpsit iterùm laudanum ad g. ii. cum conserva rosarum, & illicò dolores sedati sunt, ac semel tantùm in hora dejiciebat, dormivit per intervalla. Sextâ die, manè, dejectiones iterùm frequentiores cum doloribus intensis: iterùm secatur vena; & post tres horas sumpsit decoctum intestinorum vervecis, cum pulveris granorum actes ʒ. i. dolores omninò sublati sunt, & dejectionum intervalla multó longiora reddita, sed statim à venæ sectione totus venter inungebatur oxyrrhodino ex oleo ros. aceto & aqua ros. parato, quod singulis horis admovebatur, ad sedandam intestinorum inflammationem, quæ ex febre dignoscebatur, & ex eo, quòd levis ventris contractus dolorem inferret, & hoc remedio multùm levabatur. Vesperi injectus fuit clyster ex lacte cum ℥. iii. succi plantaginis, ad eandem inflammationem intestinorum demulcendam; nam mihi maximi momenti visum est, in tempestate calidissima & æstuosissima, ad inflammationem illarum partium præcipuam curationem dirigere, quia ex ea præcipuum solet impendere periculum: ut plurimùm enim, qui ex dysenteria intereunt: præcipuam mortis causam, intestinorum gangrænam agnoscunt, quæ ex assidua pravorum humorum illuvie, in partes inflammatas & ulceratas confluente, facile inducitur. Noctu etiam exhibitus fuit julepus ex aqua plantaginis, cum ʒ. i. pulv. granorum actes compositus. Totâ nocte non dormivit, & frequenter admodum dejecit, sed sine dolore. Septima die dejectionum frequentia continuavit, sed sine dolore: clysteres continuati. Octavâ sumpsit rhab. pulv. ʒ. i. cum julculo, unde majora dejectionum intervalla. Postmodum verò per triduum, sumpsit manè decoctum myrobalanorum, quo integrè curata est, illud autem decoctum ita compositum fuit.

℞. Cortic. myrobal. chebulor. ℥. i. citrinor. ℥. ß. passular. corinthiac. ℥. ii. coquantur in aquæ ℔. ii. ad tertiæ partis consumpt. colat. dissolve sacchari ℥. i. clarificentur & aromatizentur cinnam. ʒ. ii. capiat in quatuor doses, mane & sero.

### OBSERVATIO III.

*Lumbrici.*

DOminus de Saint André, vir nobilis, sexagenarius laboravit dysēteria per multos dies postmodum febre tertianâ. At tandem cùm convalescere videretur, pulsus apparuit intermittens, per tres aut quatuor dies, cum animi angore, & viriū prostratione. Causa hujus pulsus intermittentis neque à Medico ordinario, neque à me in consilium vocato internosci potuit. Sed illa se ipsam prodidit, quæ erat lumbricus crassitie digitum æquans, & longitudine brachij dimidium. Eo excreto pulsus ad pristinū statū rediit, & æger, qui peregrinus erat, ad suos reversus est.

## OBSERVATIO IV.

*Dyſenteria.*

DIe 2. Auguſti 1643. Filius meus Carolus, ſeptennis, correptus fuit dyſenteriâ, à frigore repentino productâ, quod illis diebus contigit. Excernebat frequenter pituitoſa multa, ſanguine permixta, ſed ſine dolore & febre. Secunda die, eadem. Tertiâ die febris eum corripuit, dejectiones pauciores, ſed frequentiores porraceæ, & cum torminibus: clyſteres ex lacte injecti, & ſanguis miſſus ad ℥. vi. veſperi, cùm fluxus urgeret, exhibeo laudani granum ſemis, fluxus aliquantulum retardatus eſt, ut rariores eſſent dejectiones, & minùs dolorificæ. Quartâ exhibeo potionem ex rhab. ʒ. i. infuſa in aqua plantag. cum ejuſdem pulv. ℈. i. & ſyrupi roſ. ℥. i. cùm febris admodùm remiſſa eſſet multam pituitam & bilem excrevit per plures vices, cum levamine, ſed nocte inſequente graviſſimis torminibus vexabatur, iiſque ferè aſſiduis, cum perpetuâ & inani deſidendi cupiditate. Exhibeo circa mediam noctem laudani granum unum, quo dolores illi ſedati ſunt, & fluxus imminutus, ut non niſi ſemel in hora dejiceret.

Pro potu ſumpſit perpetuò decoctum raſuræ eboris, cum conſerva roſarum agitatum, cui interdum miſcebam ſalis prunellæ ℈. i. Hæc erant juleporum loco, quos pertinaciter renuebat. Quintâ die dejectionem intervalla rariora, ita ut aliquando per duas aut tres horas non dejiceret, & humores pituitoſi ac bilioſi excernebantur, ſine ſanguine & febre. Sextâ & ſeptimâ, eadem. Octavâ ſumpſit rhab. ʒ. i. cum juſculo; multa dejecit, per dilucida intervalla. Nonâ, rariores dejectiones & craſſiores, appetentiâ cibi premebatur, & ſequentibus diebus ſine aliis remediis, Deo ſit laus & gloria, ad integram ſanitatem perductus.

## OBSERVATIO V.

*Purgatio in Canicula.*

ANno 1643. ardente Sirio, circa initium Auguſti, tres pueruli, duorum aut trium annorum, à Medicis, quorum curæ commiſſi fuerant, purgati blandis medicamentis, eadem die convulſi perierunt. Horum duo laborabant catarrho in pectus delabente, tertius verò dyſenteria. Alij etiam pueruli ex catarrho in convulſiones inciderunt, eodem tempore, & eadem die è vivis ſublati ſunt. Fiunt autem hujuſmodi convulſiones Epilepticæ, colliquatis humoribus ab aere calidiori. Hinc patet, ſumma cautione utendum eſſe in ægrorum purgatione, diebus canicularibus, juxta præceptum Hippocratis.

## OBSERVATIO VI.

*Alvus adſtricta.*

QUidam Religioſus Ordinis ſancti Dominici, temperamento melancolicus, alvum habebat valdè adſtrictam, ita interdum per ſex aut ſeptem dies non dejiceret. Cui incommodo medebatur ſumendo duabus horis ante cœnam pruna cocta cum eorum decocto, quibus addebat vini valdè lymphati cyathum ſemis, cujus mediam partem ſumebat ante pruna, alteram verò medietatem iiſdem âſſumptis; & ſic alvus commodè laxabatur, ac multò efficaciùs, quàm ex ſolis prunis fieri conſuevit. Idem præſtabat interdùm ſumendo butyrum recens ad nucis majuſculæ magnitudinem, & deſuper hauriendo vinum lymphatum.

## OBSERVATIO VII.

*Hæmorrhoidum dolor.*

IDem Religioſus quintâ die Auguſti 1643. correptus eſt dolore hæmorrhoidum acerbiſſimo, cum tumore inſigni atque inflammatione. Vocatus ad eum, venæ ſectionem præſcribo ex brachio ſiniſtro, præmiſſo cliſtere, poſteà fotum anodynum cum cataplaſmate de mica panis quod ferre non poterat propter exquiſitiſſimum partis ſenſum. Secundâ die iteratur phlebotomia ex brachio dextro, ſumpſit julepos emollientes, & aliquantulum lavantes, ut alvua liquida ſervaretur, ſiquidem fæces induratæ dolorem admodum exacerbare ſolent. Julepi autem erant hujuſmodi.

℞. Fol. lactucæ, bugloſſi, & ſummitat. malvæ ana M. i. liquirit. raſæ & paſſular. mundat. ana. ℥. ß. flor. bugloſſi, borrag. & violar. ana P. i. coquantur ad ℥. vii. in colatura infunde caſſiæ, recenter extractæ ℥. i. colentur iterùm & clarificentur. addendo ſyrupi violacei ℥. i. capiat bis in die.

Parti verò ſequens unguentum admotum eſt.

℞. Olei roſ. & violac. ana ℥. i. unguenti popul. ℥. ß. fiat linimentum.

Cùm autem tumor & dolor perſeverarent, admotæ ſunt duæ hirudines hæmorrhoidibus, extractùſque ſanguis ad ℥. iv. & tenſio atque inflammatio aliquantulùm remiſſa eſt. Poſteà verò ſuffumigium ſequens præſcriptum eſt.

℞. Sempervivi major M. i. vini albi ℔. ii. bulliant, & hujus decocti fumum recipiat in cathedra perforatâ. Deinde ſequens unguentum parti admoveatur.

℞. Unguenti roſ. ℥. i. mercurij crud ʒ. ii. miſce, fiat unguentum.

Quamvis autem mercurius eximiam vim habeat emolliendi, & tumorem diſcutiendi, durities tamen in parte permanebat. Ideò, ad emolliendum ac diſcutiendum tumorem, duo remedia præſcripta ſunt. Primum fuit ſuffumigium aceti in quo ſilices igniti extinguebantur, quo ſcirrhoſos tumores emolliri Galenus docuit; Alterum fuit ſequens linimentum, poſt ſuffitum, admovendum.

℞. Ol. amygdal. amar. ℥. ii. bdellij & ſtyracis liquidæ an. ʒ. ii. fiat linimentum.

His dolor & tumor ſingulis diebus multùm imminuebatur. Cui rei etiam multùm contulit decoctum millefolii, quod per biduum ſumpſit pro potu ordinario, cum pauco vino.

Quia verò alvus continuò adſtricta erat; ad eam laxandam & ſimul cauſam antecedentem per epicraſim auferendam, pilulæ ſequentes præſcriptæ ſunt.

℞. Maſſæ pilul. de bdellio ʒ. ii. ſennæ mundat. rhab. electi, & agarici recenter trochiſcati an. ʒ. i. cum ſyrupo roſ. ſolut. fiat maſſa pilular de qua capiat ʒ. i. ſingulis diebus manè, donec maſſa aſſumpta fuerit. Et hiſce per aliquot dies continuatis omninò convaluit. Suffitus ex aceto ad tumorem diſcutiendum mitè profuit.

## OBSERVATIO VIII.

*Aſthma & Hydrops.*

VIr pauperculus & ſenex, aſthmate à multis annis laborans, hydropicus factus eſt. Cùmque non poſſet multis remediis tractari; clyſter ei præſcribitur ex furfuris M. i. & colocynthid. ʒ. i. coctis in vino albo, quo multa ſeroſa & pituitoſa excrevit. Idem remedium tertio quoque die iteravit, & ſemel in ſeptimana electuar. diacarth. ℥. ß. ſumpſit cum juſculo, & intra menſem hydrops ſublatus eſt. Aſthma veró cùm curari non poſſet ob vetuſtatem, & æger tantùm aliquod remedium peteret, quo in paroxyſmo uteretur, eoque ab imminente ſuffocatione liberaretur; aut aliquot graviſſimæ ſpirandi difficultati ſolatium afferret, ſequens ei præſcriptum eſt.

℞. Aquæ cinnam. ℥. ii. oxymel, ſcillit. ℥. i. miſce, utatur ex cochleari in paroxyſmo.

Hoc remedio multam pituitam craſſam & viſcidam expectorabat, & brevi à paroxyſmo liberabatur, qui ſuffocationem integram minabatur.

## OBSERVATIO IX.

*Dyſenteria.*

ADoleſcens 20. annos natus, circa finem Auguſti 1643. laboravit dyſenteria, per duodecim dies quam nullo remedio, oppugnare conatuș eſt, donec ad xenodochium deductus ſumpſit ex præſcripto Medici xenodochij ſalis vitrioli ʒ. i. in aqua diſſolutam, multa evomuit bilioſa & pituitoſa, ſicque facta eſt revulſio humoris ad inteſtina defluentis, & hoc ſolo remedio curatus eſt.



## OBSERVATIO X.

*Tertiana duplex.*

QUidam adoleſcens, Jacobus Durand. nominatus, ætatis 17. annorum, menſe Septembri anni 1643. laborabat duplici tertiana, ejùſque octo acceſſiones paſſus erat, antequam nullo remedio uteretur. Secta fuit vena, injecto prius clyſtere; poſtridie verò ſumpſit guttæ gummi cum ſpiritu vini & ſulphuris præparati grana decem, non purgatus fuit; ſed tantùm leviſſima quadam nauſea; eaque inani affectus eſt: Acceſſio ea die anticipavit, brevior tamen fuit, & nullam aliam deinceps paſſus eſt, atque à morbo immunis fuit.

## OBSERVATIO XI.

*Alia Tertiana duplex.*

PEtrus Alegre 10. annos natus, patiebatur duplicem tertianam, à ſex ſeptimanis, in quarum decurſu aliquoties vena ſecta fuerat, & purgantia medicamenta exhibita. Tandem ſumpſit bolum ex mercurij præcipitati rubri, ſine corroſivis parati, granis decem, ſcammonij pari quantitate, & conſerva roſarum compoſitum. Laborabat alvi fluxu ſatis moderato, ab octo vel decem diebus, ante aſſumptionem medicamenti, quod tamen Medico curanti non retulerat. Attamen operatio medicamenti ita ſucceſſit, ut ab eo æger non purgatus fuerit, & alvi fluxus cohibitus ſit, febrileſque acceſſiones deſierint.

Eodem tempore alius, eadem febre laborans, idem medicamentum ſumpſit, & ab eo decies purgatus, nauſeàque interdum affectus eſt, & ab aceſſionibus liber evaſit.

## OBSERVATIO XII.

*Hæmoptoë.*

VIr militaris, nomine Beaulaguet Anianenſis, triginta annos natus, temperamento ſanguineo & bilioſo præditus, ab octo menſibus incidit in ſanguinis excretionem per os, quem vomitu rejecit prima vice ad libras octo, à quo affectu frequenti phlebotomia liberatus eſt. Idem tamen vomitus ſanguinis poſt aliquod tempus ſemel atque iterum recurrit; ſed minori copia, & jam per intervalla ſputa cruenta, ſincerum ſanguinem per ſputum rejicit. Huic ſequentia præſcripta fuere remedia, principio Auguſti anno 1643.

Injecto clyſtere laxante aperiatur vena baſilica cubiti dextrj, mittantur ſanguinis ℥. vi. vel vii.

Poſtridiè venæ ſectionis brachij, aperiatur vena malleoli ſiniſtri, mittantur ſanguinis unciæ totidem.

℞. Fol. plantag. m. i. tamarindor. ℥. ß. coquantur ad ℥. vi. in colatura infunde rhab. electi ʒ. i. myrobalanor. citrin. ʒ. ß. ſantali citr. ℈. ß. in expreſſione diſſolve mannæ & ſyrupi roſac. an. ℥. i. rhab. pulv. ℈. i. fiat potio, quæ detur poſtridie ultimæ ſectionis, cum regimine.

Poſtridie purgationis applicentur duo cauſtica poſteriori parti cervicis, inter tertiam & quartam vertebram.

℞. Radic. biſtortæ, tormentillæ, & ſymphyti majoris an. ʒ. i fol. plantag. pimpinellæ, piloſellæ & vincæ pervincæ an. m. i. ſantali, rubr. ʒ. ii. coquantur ad ℔. i. ß. in colat. diſſolve ſyrup. de roſ. ſiccis ℥. iv. fiat julep. quatuor doſibus matutinis, addendo unicuique doſi ſalis prunellæ ℈. i.

Finitis julepis, reiteretur potio purgans prædicta, addendo pulv. jalapæ ℈. i. & totidem rhab. infundendo.

℞. Radic. conſolidæ major. ℥. i. fol. plantag. pimpinellæ bugulæ, prunellæ & piloſellæ an. m. ß. coquantur cum juſculo colli vervecini, & colaturam capiat, manè tribus horis ante prandium, continuando per xii. dies.

Poſt quartum quodlibet juſculum capiat potionem purgantem prædictam.

Finitis juſculis utatur opiata ſequenti.

℞. Conſervæ roſar. & radic. ſymphyti ana ℥. i. trochiſc. de carabe & de terra ſigillata ana ʒ. ß. coralli præparati, margaritar. & lapid. hæmatit. ana ʒ. i. gummi arabici & tragacanth. ana ℈. i. cum ſyrupo de roſis ſiccis, fiat opiata; de qua capiat magnitudinem avellanæ, duabus horis ante paſtum, ſuperbibendo partim aquæ potus ordinarij, quæ erit ptiſana, confecta ex decocto hordei & liquiritiæ, vel aqua ferrata, cui pimpinella vel piloſella infundatur.

In principio autumni utatur per xv. dies lacte caprillo, vel ovillo leviter chalybeato.

Quam primùm agreſſus eſt homo remediorum uſum, ſanguinis ſputum ceſſavit, neque unquam ampliùs in toto eorum decurſu comparuit, neque deinceps.

## OBSERVATIO XIII.

*Ex tumore in genu aperto, loco puris, ventus egreditur.*

MUlier 30. annos nata, ab octo menſibus tumorem patiebatur, partem femoris inferiorem occupantem; & ipſum genu. Nullus rubor aderat, ſed dolor eam infeſtabat, ut claudicare cogeretur. Multis remediis reſolventibus adhibitis, tumor in eodem ſtatu permanebat. Tandem in duobus locis, parte ſcilicet interna & externa, elevatio ſatis inſignis apparuit, eàque circumſcripta, cum mollitie & fluctuatione; ita ut purulentam materiam adeſſe omnes exiſtimarent. Admotum eſt cauſticum potentiale parti magis tumenti, quæ erat exterior, poſtmodum ſcalpello inciſa eſchara, & aperto tumore flatus quidam emanavit, & nihil aliud. Simile exemplum habetur apud Zacut. Luſit. l. 2. prax. admir. obſer. 163. ubi ex Gal. & Avic. docet hujuſmodi tumores in genu ſæpe à Medicis aperiri, pus intus latere exiſtimantibus; & nihil aliud tamen, quàm flatuoſum ſpiritum egredi.

## OBSERVATIO. XIV.

*Punctura apum.*

MErcator Monſpelienſis, nomine Claparede, quinquagenarius, cùm ſummo mane ex urbe egreſſus eſſet, peregrè diſceſſurus, & mille paſſuum iter ab urbe perfeciſſet, examen apum in aere volitans eum ſubitò invaſit, & totam faciem ac cervicem infinitis aculeis compunxit. Unde graviſſimi dolores ſtatim exorti ſunt, qui eum domum repetere confeſtim coëgerunt. Ad illum ſtatim vocatus, hominem invenio maxima doloris impatientia oppreſſum, ut vix in lecto ſe continere poſſet, facies intumeſcebat, & rubore undique infecta erat. Jubeo ſtatim partes compunctas illiniri theriaca, quæ cùm doloris atrocitatem non compeſceret, fotum præſcribo ex eadem theriaca, in aqua vitæ diſſoluta, qua dolores aliquantulum mitigati ſunt, & tumor faciei imminutus. Poſtmodum locis magis dolentibus admotæ fuerunt cepæ contuſæ, in modum cataplaſmatis. Lac ficulneum etiam quibuſdam particulis admotum, ac deinde inunctiones factæ ex oleo ſcorpionum Matthioli. Doloris acerbitas remedia ſæpè mutare cogebat, quæ per duas horas continuata, & exhibita potione cardiaca & alexipharmaca, dolores in omnibus ferè partibus ceſſarunt. Adhuc tamen infeſtabat dolor acutiſſimus in auris ſiniſtræ cartilagine, qui prædictis remediis ſedari non potuerat. Animo revolvens non ſolùm apes parti admotas venenum attrahere, & dolorem ſedare; ſed etiam alia muſcarum genera, exiſtimavi cantharides duplici nomine conferre poſſe: tum quod inter muſcarum ſpecies numerentur; tum etiam quòd attrahendi vi potentiſſima præditæ ſint. Et cùm emplaſtrum veſicatorium quod in officinis habetur, magnam cantharidum copiam in ſua compoſitione recipiat; ex paratum emplaſtrum auri admoveo, quod intrà horæ quadran-

quadrantem, dolorem omninò submovit, vesicis non excitatis, propter moram exiguam.

## OBSERVATIO XV.

*Catarrhus cum raucedine.*

CIrca finem mensis Octobria anni 1643. cùm primùm Austri flare inciperent; catarrho affectus sum, in pectus delabente; summam vocis raucedinem, ac pene aphonium efficiente; cui statim medelam faciens, purgationem instituo ex ptisana laxante, quam sumo bis quotidie per biduum. Hoc remedio cessavit raucedo, & interdiu à catarrho immunis videbar; sed noctu fluxio ingravescebat circa mediam noctem, tussimque continuam efficiebat, méque è lecto egredi cogebat. Huic mederi cupiens sanguinem detraho ad ℥. x. sequenti tamen nocte eadem tussis rediit, quæ non aliâ viâ quàm surrectione è lecto sedari poterat. Postridiè venæ sectionis, liberatus à catarrho videbar, sed nocte mediâ iterùm tussis rediit; ad quam potentius cohibendam, sumo eadem hora laudani grana tria, & lectum repetens; post mediam horam, noctis reliquum, sine tussi & fluxione, cum somno suavissimo transegi, ac noctibus insequentibus nec tussis, nec catarrhus ampliùs comparuit. Urgente affectu à vino abstinebam, utens pro potu ptisana, ex coriandro & liquiritia confecta.

## OBSERVATIO XVI.

*Febris tertiana duplex cum hydrope.*

ANtonius Sany Monspeliensis, annos circiter 40. natus, homo humilis sortis, & pauperculus mense Septembri anni 1643. correptus est febre tertianâ duplici, eàque vehementissimâ, quam per mensem integrum substinuit sine remediis, & pravis vescens eduliis, undè primum lien intumuit, & scirrhosam duritiem contraxit, ac tandem hydrops consequutus est. Dum esset in eo statu Medicum xenodochii vocavit, qui primùm potionem purgantem præscripsit, posteà venæ sectionem, deinde apozema pro tribus dosibus refrigerans, aperiens, & purgans, simùlque fotum emolientem & aperientem regioni lienis per biduum, & iteratam venæ sectionem post usum apozematum. Cùm hæc nihil profuissent, exhibuit meo consilio bolum ex mercurii vitæ correcti, & per inferiora tantum purgantis g. xii. cum conserva rosarum: bis dejecit, sine nausea & vomitu & postera die paroxysmus mitior ac brevior fuit, qui anteà vehementissimus esse consueverat. Duobus interjectis diebus, iterum exhibitum est idem medicamentum, quo per alvum rejecit atra, porracea, & fœtida quamplurima, ac bis tantum purgatus est, & paroxysmus adhuc magis imminutus. Duobus iterum interjectis diebus, tertia medicamenti dosis exhibita est, & nulla evacuatio subsequuta, sed paroxysmi non amplius redierunt, ab eòque tempore æger à febre illa tertiana prorsus liberatus est, Manebat tamen hydrops cum tumore lienis, & dolore intenso ejusdem partis, ad quorum affectuum curationem exhibitus fuit bolus ex calomelano Turqueti g. xx. & dacrydii g. x. cum conserva rosarum, idque remedium per sex dies continuo usurpatum fuit, ab eòque movebatur alvus bis aut ter singulis diebus, sine molestia. Et post quartam exhibitionem, ventris tumor resolutus apparuit, durities & tensio lienis discussa, ut æger omnino curatus videretur. Ad majorem tamen cautelam, per biduum adhuc continuatum fuit remedium, ac post modum relictus fuit æger, alimentis tantummodò restituendus, cùm nullus affectus præter naturam in eo appareret. Tam subita verò resolutio tumoris abdominis, tensionis & doloris lienis, conjecturam facit flatuum copiam in ægri abdomine contentam fuisse, quæ brevi discussa fuerit, reseratis viis & meatibus partium naturalium.

## OBSERVATIO XVII.

*Hydrops in Puero.*

FIlius D. Chaugerii, in Computorum Curia Procuratoris, sex annos natus, principo æstatis, anni 1643. qui affligi cœpit dolore satis molesto in regione lienis, qui ad umbilicum sese exporrigebat. Hunc sequutus est tumor abdominis; sensim increscens, cum macie totius corporis. Quæ tamen cùm non valdè urgerent; neglecta fuit curatio à parentibus, usque ad finem mensis Octobris, quo tempore me consulunt. Præscribo primùm potionem purgantem, postmodum juscula aperientia per duodecim dies, addendo tertio cuique jusculo sennæ ʒ. ii. & syrupi cichor. compos. ℥. i. Eodem tempore illinebatur totus venter unguento deobstruente, sumebat pro potu ordinario bochetum rhabarbari, cum aqua infusionis chalybis paratum. Hæc diligenter usurpata nihil contulerunt. Ideò ad potentiora confugiens, præscribo opiatam aperientem & roborantem, singulis diebus usurpandum, tum purgationem ex jalapæ & scamonii ana granis decem, calomelanos Turqueti g. xii. quæ in formam boli reducebantur cum conserva rosarum. In primâ exhibitione fuerunt tantùm grana sex scammonii & jalapæ; sed cùm medicamentum duas tantùm sedes movisset grana decem utriusque in secundâ dosi usurpata sunt, à quibus æger quater dejecit sine molestia, & postera die manè semel alvum disposuit, & in dejectionibus inventa est vesicula hydatides, nucis juglandis magnitudinem æquans, cui adhærebat satis magna copia pituitæ crassæ & viscidæ. Tertio quoque die purgationes istæ usurpatæ sunt, & quinquies iteratæ, unde ventris tumor valdè imminutus est, ægérque multò alacrior factus, sed cùm glacialis aëris frigiditas urgeret purgationes istæ ad aliquod tempus intermissæ sunt. Post duos menses umbilicus sponte apertus est; & magna puris copia excreta, undè æger interiit. Dolores in principio morbi apparentes abscessum indicare potuissent, si à Medico attentè animadversi fuissent. Sed cùm tunc temporis vocatus non esset, & mater doloris illius in primâ morbi relatione mentionem non fecisset, ac tumor universum abdomen occuparet; vulgaris hydropis conjectura facta est.

## OBSERVATIO XVIII.

*Ulcus Cancrosum.*

MAter Petri Renaldi, Chyrurgi Monspeliensis, sexagenaria, ulcus patiebatur in tibiâ sinistra, magnitudinis volæ manus, lividum & cacoëthæa, carnem habens præduram, & sensu prorsus orbatam, ita ut sine dolore secaretur, quod ab humore atrabilario partis substantiam adurente procedebat. Erat autem mense Octobri anni 1643. vigente frigore, ita ut semicupia, quæ alioqui viscerum intemperiei corrigendæ admodum necessaria fuissent, usurpari non potuerint. Ideò jussi tantùm, ut instituta victus ratione refrigerante & humectante, uteretur per multos dies jusculis refrigerantibus & humectantibus, & semel in septimanâ purgaretur ptisanâ laxante. Parti verò admovit mercurium præcipitatum rubrum, ad carnem illam emortuam absumendam, & factâ escharâ satis profundâ, admotum est ulceri emplastrum stipticum Crollii, cujus beneficio intrà unum mensem ulcus carne repletum, & ad cicatricem perductum est.

## OBSERVATIO XIX.

*Vulnus contusum.*

SAcerdos septuagenarius, constanti virium robore præditus, vulnus contusum accepit in superiore humeri parte, à fuste inflictum, undè dolor acerbus eum cruciabat, & pars livida admodum apparebat. Illi statim secta fuit vena, & admotum emplastrum de cumino postridie exhibitum blandum catharticum. Perseverabat dolor, quæ de



decausa oleo ceræ pars affecta inuncta est calidè frequenter, desuper admoto prædicto emplastro, sicque intra 24. horas dolor omnino subiatus est, & pristinus color parti restitutus.

## OBSERVATIO XX.

*Febris tertiana simplex.*

JUvenis 25. annos natus tertianâ simplici laborans, circa finem mensis Sept. anni 1643. sequentibus remediis curatus est. Primum catharticum medicamentum exhibitum est. Secunda die celebrata phlebotomia. Tertia die exhibitus mercurius præcipitatus ruber, sine corrosivis paratus, cum scamonio, ad grana decem utriusque. Excrevit biliosa multa & porracea, bis per vomitum, & bis per secessum. Perseverante morbo, eadem dosis utriusque exhibita est, eodem modo purgatus est, & febris non amplius rediit.

## OBSERVATIO XXI.

*Asthma.*

SEnex septuagenarius, à multis annis asthmaticus, ad eam redactus erat angustiam, ut vix spiritum ducere posset, etiam erecta cervice; & hianti ore continuo sterteret, neque ullo modo quiescere posset, quin statim suffocari videretur. Sequentium remediorum usu stertor desiit; facilior respiratio fuit, & æger multum levatus est.

℞. Aquæ cinnam, ℥. ii. oxymel. scillit. ℥. i. misce, utatur ex cochleari frequenter.

℞. Radic. enulæ campanæ. saccharo conditæ ʒ. iii. sacchari candi ℥. ß. syrupi de hyssopo ℥. ii. gummi ammoniaci aqua vitæ dissoluti ʒ. ß. misce, fiat looch. de quo capiat cochlear unum, & manè & sero, sensim lambendo.

## OBSERVATIO XXII.

*Hysterica Passio.*

DIe 19. mensis Decembris, anni 1643. clarissima Matrona uxor Dn. de la Roche in Suprema Computorum, Subsidiorum, & Fisci Regii Curia Monspel. Consiliar. correpta est dolore colico acerbissimo, quo tota lumborum & hypogastrii regio vehementissimè premebatur. Laboraverat autem per duos menses rheumatismo, qui omnes ferè corporis partes seriatim, & vicissim pervaserat, in iisque partibus dolores excitaverat, neque adhucà dictis doloribus liberata erat. Ad quorum expugnationem sanguis fuerat detractus frequenter, ex venis tum superioribus, tum inferioribus; enemata frequenter injecta; sed purgationes paucæ & leves usurpatæ, quia ægra mollis & delicatula eas ferre non poterat. Ad dolorem hunc immanem auferendum, præscribo clysterem, ex decocto emollientium & carminantium confectum, in quo dissolvuntur catholic. dupl. ℥. i. diaphœnic. ℥. ß. aquæ benedictæ. ℥. iv. intra dimidiam horam ab assumpto clystere, vomitu rejecit pituitæ crassæ & viscosæ patinam dimidiam, & post alteram dimidiam horam, eandem pituitæ quantitatem vomitu rejicit, & iterum post horam, eandem pituitam evomuit, sed paulò minori copia & bile flava suffusam, Per alvum bis purgata est, intra trium horarum spatium ab injecto clystere, à dolore omnino liberata fuit. Nocte insequenti optimè dormivit, & dolores prægressi, à rheumatismo oriundi, prorsus quieverunt.

## OBSERVATIO XXIII.

*Hydrops.*

JAcobus Mignot, pistor Monspeliensis annum agens 36. cum mense Augusto anni 1643. febre tertianâ duplici intermittente per aliquod tempus afflictus esset, ex incauta victus ratione incidit in febrem continuam, quæ ad 20. dies extensa, in tertianam duplicem iterum commigravit, eaque per mensem integrum perseveravit, & cùm æger nullis aut paucis remediis uteretur, ac multo potu se ingurgitaret, tandem in hydropem Ascitem incidit, quo à duobus mensibus detinebatur, cùm ad eum vocatus sum. Tunc temporis tumore insigni abdominis conflictabatur, crura etiam, tibiæ, & scrotum valde intumuerant, ac totum corpus ita debilitatum erat, ut in lecto perpetuò decumbere cogeretur, Illius curationem ita aggressus sum.

Prima die, quæ erat 27. mensis Novembris, purgans medicamentum ei exhibitum est, ex senna, agarico, manna, & syrupo rof. quo mediocriter purgatus est. 28. sanguis detractus est è brachio dextro ad ℥. viii. multo sero refertus. Vigesima nonâ sumpsit bolum ex calomelanos g. 24. jalapæ ℈. i. cum conserva rosarum, quo quinquies dejecit excrementa crassa & nigricantia. Trigesima die ejusdem mensis sumpsit calomelanos g. 24. jalapæ ʒ. ß. septies purgatus, primùm crassa & nigra excrementa; postmodùm serosi humoris copiam excrevit, crura & tibiæ valdè detumuerunt, scrotum media parte imminutum. Prima die Decembris idem remedium iteratum est, cum eadem operatione. Secundâ Decembris; idem remedium iteratum & eadem fuit operatio, sed paulò minor: crura, tibiæ & scrotum omninò detumuere; sed venter in eodem statu permanebat, die tertiâ ejusdem mensis clyster injectus est, ex pulpæ colocynthid. ʒ. i. ß. furfuris m. i. in vino albo decocti. Non diu retinuit, bis tamen dejecit satis copiosè, Quarta die ejusdem mensis idem clyster iteratus ex ʒ. i. colocynthid. cui addita est olei communis ℥. i. ut minùs irritaret facultatem expultricem, diutiùs retinuit, sed bis tantùm dejecit. Die 5. Decembris sumpsit pulverem hydropicum, & copiosè purgatus est, nigra multa dejecit qualia etiam per clysteres evacuata fuerant, pulvis autem talia est.

℞. Sennæ mundæ, turbith. gummosi, hermodactylor. Sem. ebuli, jalapæ, mechoac, an. ʒ. i. cremor. tartari ʒ. ii. guttæ gummi. ʒ. ß. pulv. diambræ, diarrhod. abbat & sem; fœniculi ana ℈. i. sacchari canti ʒ. iii. fiat omnium pulvis, cujus ʒ. ii. infundantur per noctem, in vini albi ℥. iv. capiat manè vinum & pulverem.

Die sextâ ejusdem mensis sumpsit julepum sequentem.

℞. Radic. apii, petrosel. enulæ camp, an. ℥. i. cortic. median. fraxini & tamarisſ. an. ℥. ß. radic. azari ʒ. ii. sol. agrim. ceterach. capillor. ven. cichor. chamædr. centaurii min. & absint. utriusque an. m. i. sem. anisi & petros. ana ʒ. iii. flor. genistæ & sambuci ana P. i. coquantur ad quartaria quinque: in colatura dissolve syrupi de limonibus ℥. iv. fiat julep. pro iv. dosibus matutinis, addendo unicuique dosi salis diuretici ʒ. i. spiritus diuretici ʒ. ß. in prima exhibitione julepi nullus effectus sensibilis apparuit; sed in secunda urinæ copiosiores.

Post secundam dosin julepi, scilicet octava die Decembris, pulvis hydropicus iterùm exhibitus est, quo multùm purgatus est. Die nonâ & decimâ ejusdem mensis, julepus iteratus est, venter mollior & imminutus apparuit. Die undecima, pulvis hydropitus iteratus, multas aquas ejecit, venter magis imminutus: tota fere die levibus deambulationibus in cubiculo exercebatur. Die 12. 13. 14. & 15. julepus aperiens iteratus & urinæ copiosiores apparuere, & venter in dies magis imminuebatur, ita ut jam convalescere omninò videretur, & potentioribus remediis non indigere. Ideò præcepi, ut tantùm exactam victus rationem servaret; & pro potu ordinario uteretur vino albo, ex infusione chalybis parato, cum ptisana consueta, qua à principio curationis continuò utebatur; ex decocto agrim. ceterach, capillor. ven. corticibus medianis tamarisci composita. Hoc præscripto per quinque vel sex dies non eum invisi, quibus elapsis retulit mihi, se adhuc siti importuna detineri qua etiam toto morbi decursu vexatus fuerat. Consulo ad sitim extinguendam, ut in ptisanæ ordinariæ ℔. iii. dissolveret salis petræ optimè purificati ℥. ß. eaque uteretur pro potu ordinario, cum vino chalybeato prædicto. Quibus per quinque vel sex dies continuatis, sitis omnino disparuit, & urinæ hujus remedii usu multò copiosiores excernebantur: ita ut, eo continuato, per decem aut duodecim dies, tumoris ventris re-

liquiæ omnino discussæ fuerint, & æger, Deo sit laus & honor, pristinam valetudinem recuperaverit. Consului tamen, ut vino chalybeato adhuc per longum tempus uteretur in potu, ejusque ℥. ii. sumeret singulis matutinis. Ante duos annos hæc contigere, & ab eo tempore ille pancraticè vixit, & nunc inculpata fruitur valetudine.

## OBSERVATIO XXIV.

*Sanguinis fluxus immodicus in gravida, cum fœtu mortuo.*

UXor Joannis Chauvet, Curiæ Computorum, subsidiorum, & Fisci Regii Lictoris primarii, 30. annos nata, principio noni mensis graviditatis suæ, quod erat circa medium mensis Decembris anni 1644. ictum accepit in ventre satis levem, sed die sequenti, valida brachiorum contentione lectum adoraverat, unde exortus est exiguus sanguinis fluxus ab utero, qui per duos aut tres dies perseveravit. Postea cohibitus est per totidem dies atque iterum rediit, & cessavit per intervalla usque ad 28. diem ejusdem mensis, in quo tanta copia sanguinis effluxit, ut intra tres aut quatuor horas vires admodum dejectæ fuerint; eòque perseverante, Medicos in auxilium vocare coacta fuerit qui primum phlebotomiam ex brachio præscribunt, & julepos adstringentes, quæ remedia cùm nihil conferrent, & fluxus immodicus perseveraret, sine ullo parturitionis indicio, relatùm esset ab ægrâ, se à multis diebus nullum fœtus motum percepisse, qui etiam manum ventri admovendo, glomeratus & immobilis sentiebatur, eum interiisse censuimus, & uterum, onus inutile excutere conantem, sese assiduò contrahere, sanguinèmque per proprias venas expellere, neque posse sufficienter edere motum illum; qui ad partum necessarius est, ideo opus esse omni arte partum provocare, ut immodica illa sanguinis profusio cohibeatur, quæ alioqui ægram ad interitum perductura erat. Ad hunc finem primum clyster injectus est ex catholic. & diaphænic. an. ʒ. vi. olei lilior. ʒ. iii. salis ʒ. i. cum decocto emolliente, quo bellè purgata est, & statim, post illius rejectionem, sanguinis fluxus valdè imminutus, quod mirum videri potest; cùm hujusmodi clysteres sanguinis profluvium augere potiùs videantur. Sed illud ea ratione factum existimo, quòd uterus ab excrementis, recto intestino contentis, premebatur. Ab illa oppressione liberatus, sese colligere cœpit, & motum illum præposterum cohibere, ut ad magis genuinum ac naturalem sese accingeret. Cùm autem post ejectum clysterem uterus nihil moliretur; sed aliquis sanguinis effluxus semper continuaretur, & de fœtu mortuo constaret; ad illius exclusionem exhibita est salis vitrioli ʒ. i. in aquæ buglossi ℥. iv. dissoluta. Quod sane duplici nomine conferre videbatur; primò quod vomitum ciendo, uterum etiam irritaturus esset ad exclusionem; quandoquidem in vomitu omnes partes in imo ventre contentæ sese vehementer contrahunt: secundò, quod sal vitrioli maxima adstringendi vi præditum est, qua sanguinis fluxui cohibendo conferre potest. Exhibito medicamento, bis vomuit, satis vehementer, ac multa pituitosa, serosa, ac biliosa excrevit, & paulo post dolores parturitionis apparere cœperunt: qui cùm per quatuor, aut quinque horas perseverassent, neque frequentiores aut intensiores evaderent; ad partum ulterius adjuvandum sequens potio exhibita est.

℞. Dictamni cretici, aristolochiæ utriusque & trochisc. de myrrha an. ℈. ß. croci & cinnam. an. g. xii. conf. alkerm. ʒ. ß. aquæ cinnam. ℥. ß. aquæ naphæ & artemisiæ an. ℥. i. ß. fiat potio, quâ assumptâ intra horæ quadrantem, validis conatibus, iisque geminatis ter aut quater, fœtum exclusit, cujus cutis putrescere incipiens, variis in locis lacerata visebatur. Paulò post etiam secundinas semiputres exclusit, & ab eo tempore lochia valde mediocria effluxere.

## OBSERVATIO XXV.

*Ophthalmia.*

QUidam Rusticus quinquagenarius, ophthalmia inveterata laborans, ex Medici præscripto; victu refrigerante & aquæ potu, longo tempore usus fuerat, sine ullo levamine. Tandem ab alio rustico persuasus fuit, ut victum illum refrigerantem desereret, & meri potui indulgeret. Post assumptum primum meri cyathum, se oculis meliùs habere sensit, & intra paucos dies, eodem potu continuato, ab ophthalmia prorsus liberatus est. Idem aliis duobus contigisse mihi relatum est, quod confirmat aphorismum Hippocratis, dolores oculorum interdum meri potione curari; quando scilicet ophthalmia fit à sanguine crasso & pituitoso, oculorum tunicis impacto, qui meri usu liquatur, attenuatur, atque resolvitur.

## OBSERVATIO XXVI.

*Iliaca Passio.*

DIe 29. mensis Januarii 1644. Dn. Cuillelmus Patris in Curia Præsidiali Monspeliensi Consiliarius, laborare cœpit colico dolore vehementi, ex intenso frigore concepto, quod tunc temporis vigebat. Vocatus Pharmacopœus, injecit statim clysterem emollientem, carminantem & laxantem, quo fæces multas excrevit. Dolore perseverante iteratus fuit idem clyster, adjectis oleis carminantibus, quem non rejecit. Dolore adhuc sæviente, tertius post modum injectus est, quem etiam retinuit, pluribus immissis suppositoriis, clysterum portionem excrevit, sine ulla materia fæculenta. Die secunda morbi vocatus ego, præscribo fotum emollientem & anodynum, toti ventri admovendum, & clysterem ex fotus decocto paratum, quem etiam diu retinuit, & exiguam illius portionem rejecit, sine ulla materia, nullus dolor aderat, neque ulla febris, vomitus autem per intervalla infestabat. Hinc conjicere licuit, ægrum iliaca affectione laborare, sed à qua causa fieret, valdè dubitatum est in consultationibus pro tanto affectu convocatis. Inflammationem enim testari videbatur febris, quæ tertio die supervenit, sitis & linguæ ariditas. Sed quomodo inflammatio intestinorum adesse posset citra dolorem, concipere non poteram: videbatur potius fieri à fæcibus induratis, vel contorsione alicujus intestini. Multa remedia usurpata fuere, venæ sectio ter repetita, bis in brachio, & semel in pede; julepi refrigerantes exhibiti, clysteres ex decocto intestinorum vervecis injecti, omni hora; fotus emolliens continuò admotus toti ventri. Usque ad septimam diem vomitus perseveravit; quo juscula & potulenta excernebat, cum materia biliosâ, pituitosâ, & stercorosâ. Nihil verò per alvum effluebat. Circa finem septimi diei alvus fluere cœpit, fæces multas excrevit per intervalla, cessante prorsus vomitu. Alvi fluxus continuavit per quinque dies, manente tamen febre & virium imbecillitate; liquida in fine dejiciebat, qualia ante vomere consueverat. Die decima tertia morbi, gravibus inquietudinibus affectus est, cum virium languore, quibus sensim deficientibus, è medio sublatus est. Aperto cadavere, inventum est intestinum ileon tribus complicationibus convolutum, & quasi compactum in unam massam, circa finem illius, tota autem illa intestini portio complicata, gangræna affecta erat, cum portione mesenterii sibi adjuncta. Intestina reliqua amplissima apparebant, ut brachii magnitudinem æquarent. Prætereà intestinum, gangræna affectum, perforatum erat supra complicationem. Existimo, à pondere materiæ contentæ in superioribus intestinis fuisse disruptum, postquam sphacelo affectum est. Per illud foramen tota excrementorum illuvies in abdomen effluxerat, & mora sua partem ani interiorem corruperat, in qua etiam foramen aliud apparuit, per quod excrementa effluebant per alvum, & obstructionis intestinorum apertionem mentiebantur. Unde patet, alvi fluxum, ileo supervenientem, posse interdum Medicis imponere.

## OBSERVATIO XXVII.

*Sitis inextinguibilis.*

DIe 17. mensis Februarii anni 1644. Vocatus sum Lodovam, pro illustrissimo Episcopo Lodovensi annos



annos sexaginta quatuor nato, sanguineo temperamento prædito. Is cùm per aliquot dies arthriticis doloribus conflictatus esset, subitò dolores valde imminuti sunt, eodemque tempore febris eum corripuit, cum siti inextinguibili, ita ut, postquam duos cyathos aquæ bibisset, sitis nullo modo imminuta appareret. Existimavi hos affectus provenire ex retentione humorum, qui ad articulos antea ferebantur; illi enim intus coërciti febrem ac sitim efficiebant; unde maximum impendebat vitæ periculum, Arthritici enim plerumque interire solent in senectute, quando facultas expultrix debilitata, non potest sufficienter humores superfluos deponere ad articulos, sed ii. in visceribus retenti, gravia damna inferunt, & plerumque lethalia. Ad horum affectuum curationem præscripsi clysterem laxantem & refrigerantem, bis in die iterandum; tum etiam phlebotomiam, bis in die, per biduum, & in singulis haustibus potus ordinarii, qui erat ex decocto hordei & graminis, dissolvebam salis prunellæ ʒ. i. spiritus vitrioli guttas xii. Hisce remediis intra biduum sitis illa ingens extincta est, & febris admodum remissa. Ac paucis postea diebus blandis purgationibus, cum jusculis refrigerantibus, per intervalla usurpatis, integrè restitutus est.

## OBSERVATIO XXVIII.

*Catarrhus in pulmone defluens.*

SUb fine mensis Februarii anni 1644. afflictus sum catarrho gravissimo, in pulmonem decumbente, unde tussis vehemens, diu noctuque perseverans, cum difficultate spirandi, ita ut in lecto non possem decumbere. Aderat præterea febris exigua, quæ peripneumoniam minabatur. Adversus istum affectum pugnavi quatuor venæ sectionibus, & totidem purgationibus intra quindecim dies usurpatis. His accedebant cucurbitulæ, vesicatorium, incrassantia bechica permulta. Licèt bis aut ter in anno hujusmodi catarrhis affligi soleam; nunquam tamen antea tam diuturnus & contumax fuerat, ita ut valdè metuerem, ne in phthisin tandem degeneraret: cùm irrita essent omnia remedia, quæ aliàs statim prodesse consueverant. Itaque ad efficax quoddam remedium confugiendum esse ratus, quo fluxionis radices evellerentur sumpsi calomelanos gr. xx. cum jalapæ gr. x. quo remedio per alvum excreta sunt pituitosa ac biliosa multa, qualia in aliis purgationibus non apparuerunt: per os autem multam pituitam excrevit & screatu, quâ evacuatione, per biduum perseverante cessavit, postea catarrhus, & tussis omninò disparuit, sicque à gravi illo morbo Dei beneficio liberatus sum.

## OBSERVATIO XXIX.

*Contusiones.*

QUidem adolescens ex alto ceciderat & omnia membra admodum contusa fuerant, ut brevi moriturus videretur; Pater ipsius accepit favos cum melle, & coxit in vino ad consistentiam unguenti, quod extendit super corium vervecis recenter mactati, eoque ægrum involvit. Reiteratâ per triduum operatione, æger omninò curatus est.

## OBSERVATIO XXX.

*Febris lenta, cum doloribus lumborum & crurum.*

FIlius Jacobi de Ladevese, civis Monspeliensis, septem annos natus: ab aliquot mensibus febre lenta detinebatur, qua corpus valdè emaciatum fuerat, eamque comitabantur dolores, lumborum regionem & crura affligentes. Multa remedia in usum revocaverat, sed frustra. Vocatus ad eum die 16. mensis Aprilis anni 1644. præscripsi bolum ex calomelanos g. x. diacryd. g. v. cum conserva rosarum, quem sumpsit die vigesima, bis purgatus est abundè, & inde meliùs habuit. Die vigesimâ prima ejusdem mensis assumpsit calomelanos g. xii. diacryd. g. vi. bis etiam blandè purgatus est, & multò melius habuit. Die vigesima secundâ, eandem dosin sumpsit cum eadem operatione, & integræ sanitati restitutus est.

## OBSERVATIO XXXI.

*Tussis & difficultas spirandi, cum doloribus humerorum & brachiorum.*

UXor Petri Florens agricolæ. Vivatesse nominata, ab octo mensibus laborabat humerorum & brachiorum doloribus, cum pectoris angustia, tussi, & difficultate spirandi, multam extussiendo materiæ pituitosæ aquosæ copiam excernebat. Pluribus potionibus & apozematis, aliisque remediis usa fuerat, ab alio Medico præscriptis malo in eodem statu perseverante. Tandem meam opem implorat die decima octavâ mensis Aprilis anni 1644. eique exhibeo bolum ex calomelanos g. xxi. diacryd. g. x. cum conserva rosarum. Horis duabus ab assumptione remedii, bis copiosè sudavit, posteà per tres vices alvum copiosissimè deposuit; & postera die dixit se perfectè curatum esse. Tamen triduò post jubeo ut idem remedium repeteret, a quo quater purgata est, & ab eo tempore à prædictis affectibus omninò liberata est.

## OBSERVATIO XXXII.

*Febris chronica intermittens, sine typo, cum affectione hypochondriacâ.*

DIe 10. mensis Junii 1644. dum essem Gratianopoli, Nobilis vir Dn. de S. Martino de Vercors, 30. annos natus, ad me venit contumacissimi affectus curationem postulans. Laborabat à triennio paroxysmis febrilibus, bis aut ter in mense invadentibus, sine typo, ita ut nunc post decem, nunc post duodecim, aut quindecim dies accessio invaderet. Incipiebat cum levi horrore, quem ingens calor sequebatur cum atrocibus crurum doloribus. Ad quindecim, viginti, & viginti quatuor horas extendebatur, & nonnisi copiosâ sudoris & urinæ profusione sedabatur. Diebus intermediis omnes corporis functiones ritè exercebat, nisi quod alvum adstrictam habebat, & excrementa rejiciebat cum magno labore, viscida, & ceram æmulantia. Ortum duxerat hic affectus ex febre continuâ, quam ante triennium in castris Italicis passus erat, neque in fine illius ritè purgatus fuerat. Ita ut morbi reliquiæ in mesenterio præsertim latitantes crassitiem adeptæ fuerint, & contumaces obstructiones pepererint. A quibus impeditus humorum commeatus affectionem hypochondriacæ similem efficiebat, & in calido ægri temperamento febres hujusmodi concitabat. Quæ quidem febres à serosa illuvie ebulliente & putrescente oriebantur, eàque per sudores & urinas excreta, cessabant. Dolores verò crurum à crassis vaporibus concitabantur, ab hypochondriis ad eas partes translatis. Multis remediis usus fuerat, per illud triennium à peritis Medicis præscriptis. Ego in hunc modum curationem aggredior.

℞. Sennæ mund. ʒ. ii. aquæ fontis ℥. viii. salis tartari ʒ. i. spiritus sulphuris gutt. xxx. infundantur frigidè per noctem, colaturam capiat mane cum regimine.

Sequenti die aperiatur vena basilica cubiti sinistri, mittantur sanguinis ℥. iv.

Post venæ sectionē, reiteretur infusū sennæ per triduū.

Per usum horum remediorum foveatur venter decocto emolliente & aperiente, manè, per horam ante sumptionem infusi, & vesperi, per horam ante cœnam.

Post fotum, illinantur eædem partes unguento emolliente & aperiente.

Deinde utatur pilulis ex chalybe, per quindecim dies.

Eodem tempore statim ab assumptis pilulis capiat infusionē ʒ. i. sennæ, cum sale tartari, & spiritu sulphuris paratā.

Per usum pilularum continuetur fotus & litus manè & serò.

In medio & fine pilularum utatur balneo tepido, per biduum.

His perfectè curatus visus est, neque enim redibant accessiones febriles, neque alvi excrementa ceream illam consistentiam amplius obtinebant. Ad perfectiorem tamen curationem, ad aquas acidulas eum dimisi, per quindecim dies sumendas. Præscripsi per æstatis decursum syrupum magistralem, bis in mense sumendum, & opiatam roborantem, & aperientem, frequenter usurpandam. Autumno verò, ut præmissa purgatione & venæ sectione pilulas ex chalybe repeteret, per duodecim dies, cum fotu & linimento. Deinde pilulas usuales aperientes & purgantes bis aut ter in mense per totam hyemen sumendas, ac denique opiatæ continuationem, diebus intermediis, Posteriora remedia, nempè syrupum, pilulas, & opiatam, non usurpavit, quia priorum effectu à contumaci morbo liberatus est.

## OBSERVATIO XXXIII.

*Mensium fluxus immodicus, cum principio hydropis.*

AMplissimi viri Dn. de Burcin, in Senatu Gratianopolitano Præsidis, uxor clarissima à septem mensibus fluxum menstruorum patiebatur ferè continuum, à quo in cachexiam & principium hydropis inciderat, cum maxima virium imbecillitate, Vocatus sum ad eam, die 12. mensis Maii anni 1644. dicebat se à remediis magis lædi, quia purgationes mensium fluxum augebant, tum etiam ea omnia, quæ ad obstructiones referandas præscribebantur. Ego verò præscripsi purgationem ex decocto plantaginis & myrobal. in quo rhab. pulv. ʒ. ß. dissolvebatur. Blande purgata est hoc remedio, per triduum usurpato, & simul mensium fluxus ferè cohibitus, tum sitis, qua perpetuo premebatur, valde imminuta. Ad obstructiones autem referandas & universam humorum illuviem educendam, pilulæ sequentes præscriptæ sunt.

℞. Chalybis præparat. cum sulphure ʒ. i. sennæ mundat, rhab. elect. & agarici recenter trochisc. an. ʒ. i. pulv. elect. diarrhod. abbat. ʒ. ß. cum oxymel. simpl. fiat massa pilular. de qua capit ʒ. i. tribus horis ante pastum, postea deambulando.

Hisce pilulis, per quindecim dies continuatis, à fluxu mensium immodico, & à cachexia liberata est. Ad robur autem hepati conciliandum, conserva absinthii pontici per multos dies usa est. Et per quatuor aut quinque dies ante adventum purgationis menstruæ, ne immodicè proflueret, unde maxima virium dejectio sequebatur, sumebat, manè spicæ nardi grana octo, cum croci martis adstringentis granis quindecim, in pilulas redacta, cum conserva absinthii pontici, sicque fluxus mensium immodicus cohibitus est.

## OBSERVATIO XXXIV.

*Dolor dentium cum tumore supra mandibulam superiorem.*

DIe decima quinta Augusti anni 1644. correptus sum dolore dentium, quem secutus est tumor supra mandibulam superiorem sinistram, cum inflammatione, & dolore insigni. Post venæ sectionem, ex eodem latere, parti admoveo, per totam diem, cataplasma de mica panis quod renovabam tertia quaque hora, & ante applicationem, partem fovebam per dimidiam horam aqua rosacea, in qua sal saturni dissolvebatur. Nocte insequente cùm dolor perseveraret, sumo laudani grana tria, inde somnus placidus, cujus vacuitas nocte prægressa adfuerat, dolor sedatus est, ac fluxio cohibita, tumor verò multum imminutus postridie mane apparuit, & in diei decursu majori ex parte discussus est.

## OBSERVATIO XXXV.

*Aphthæ contumacissimæ.*

QUædam mulier laborabat aphthis contumacissimis, quæ neque venæ sectionibus, neque purgationibus multis, neque julepis refrigerantibus, neque illitu ex spiritu sulphuris curari potuerant. Noctes insomnes traducebat, & vix cibum devorare poterat, quia omnes oris partes hujusmodi ulçusculis scatebant. Sumpsit noctu laudani grana tria, idque remedium continuavit per triduum, & sic fluxio acris, in oris partes defluens, cohibita est, ac consequenter oris ulcera paucis diebus percurata sunt.

## OBSERVATIO XXXVI.

*Febris maligna.*

DIe decimaquarta mensis Augusti, ancilla uxoris meæ febre maligna laborare cœpit, quæ eam ad deliria & convulsiones deduxit. Et quia paupercula erat, & parcebat sumptibus, paucis remediis curata est, in sequentem modum.

Quater secta fuit vena, cucurbitulæ plures admotæ, humidæ & siccæ, pro potu utebatur decocto radicis acetosæ, in quo dissolvebam bis in die salis prunellæ ʒ. i. spiritus sulphuris guttas xv. in jusculis sumebat frequenter bezoard. min. ℈. i. Die undecima morbi exhibui spiritus fuliginis ʒ. ii. in aqua cardui benedicti, & parum sudavit; die duodecima exhibui ejusdem spiritus ʒ. iii. cum eadem aqua, copiosè sudavit, eademque die febris remissa est, deliria & motus convulsivi desierunt, & intra paucos dies postmodum convaluit.

## OBSERVATIO XXXVII.

*Hemicrania.*

FIlia nobilis Viri Dn. de Larcare. Picenensis, annos nata duodecim, laborabat hemicrania, ab aliquot annis infestante, quæ nullis remediis cesserat, sed corpus emaciatum permanebat, nullum sumens incrementum. Missa est meo consilio ad thermas Balerucanas, & aquis earum usa est in potu, & lotione capitis, sicque perfectè curata est.

## OBSERVATIO XXXVIII.

*Vulnus in brachio curatu difficile.*

DN. de Rochemore annos natus circiter 25. vulnus acceperat in brachio, paulo supra carpum & versus cubitum ascendens. In curatione fluxiones novæ frequenter obortæ sunt, quibus totum brachium & manus intumescebant, iisque suppurationes succedebant, quæ aliis in locis tum brachii, tum manus apertæ sunt, licèt debita curatio adhiberetur, brachium, & manus tumore œdematoso afficiebantur, & ex ulceribus pus serosum effluebat. Post multa remedia causam antecedentem & conjunctam respicientia, curatio peracta fuit per splenia, locis tumentibus admota, cum bona ligatura, quibus humorum in partem affluxus impediebatur, & sinuosorum ulcerum unio procurabatur. Sicque æger intra quindecim dies curatus est, qui antea per duos menses laboraverat.

## OBSERVATIO XXXIX.

*Pleuritis.*

IN principio mensis Septembris anni 1644. Filius Dn. Audifret, civis Monspeliensis quinque annos natus correptus est pleuritide lateris sinistri, cum febre acutissima. Post remedia ordinaria per quinque dies usurpata, & quatuor phlebotomias, jussi ut cucurbitulæ duæ lateri dolenti applicarentur, cum profundis scarificationibus. Contigit autem, ut ex scarificationibus illius cucurbitulæ, quæ dolentem locum propius attingebat, sanies multa effluxerit, per totum diem, simulque dolor ac febris desierint. Jussi, ut admoverentur folia betæ supra loca scarificata, & per duos dies saniei fluxus continuatus est, ac denique in fine verum pus è vulneribus emanavit. Atque ita æger omnino curatus est. Credo scarificationes ad locum pleuritidis pervenisse, & materiam morbificam per ea vulnera emanasse.

## OBSERVATIO XL.

*Dolor capitis in hemitritæo.*

ILlustrissimus Princeps, Janethinus Doria, classis Hispanicæ Præfectus, cùm in arce Monspeliensi bello captus detineretur, afflictus est principio mensis Septembris febre hemitritæa, quæ inter cætera syptomata, capitis dolorem gravissimum inferebat, eumque continuum, & extra accessionem æque molestum, qui tamen post quatuor phlebotomias, in brachiis celebratas, eodem vigore perseverans, intra horam sublatus est sanguinis missione ex malleolo dextro in fine diei sextæ usurpata. Tam promptus effectus observatione dignus fuit, ut tyrones videant quam bona fiat revulsio à capite per saphenarum apertionem.

## OBSERVATIO XLI.

*Rheumatismus.*

DOminus de Barri, filius natu major Domini de Rochemore, in Suprema Computorum Subsidiorum Curia apud Monspelienses Protopræsidis, principio mensis Augusti, anni 1644. laborare cœpit rheumatismo universali, omnes propemodum corporis articulos infestante, cum febre assidua, & summa urinarum cruditate. Contigerat præcipuè hic affectus ex natatione intempestiva. Cùm enim ad flumen, longe ab urbe dissitum, æstu vigente proficisceretur, corpus calefactum in aquam demergebat, unde catarrhus iste universalis prodiit. Per sex septimanas frustra usurpata fuisse remedia videbantur, cùm nihil proficerent, & dolores in varias partes vagarentur, ac sæpè recurrerent. Præcipua autem remedia fuere venæ sectio decies usurpata, & julepi refrigerantes & incrassantes quibus bis aut ter accesserunt leves purgationes. Tandem malo perseverante, exhibitus est bolus ex conserva rosarum cum calom. gr. xx. extracti jalapæ gr. vi. tertio quoque die multa serosa & porracea dejiciebat, quo remedio quater usurpato, dolores omnino sublati sunt, postmodum tumores œdematosi qui in nonnullis articulationibus, præsertim pedum remanebant, emplastris resolventibus & roborantibus discussi sunt.

## OBSERVATIO XLII.

*Singultus.*

PUella tredecim annos nata, ab anno integro laborabat singultu admodum molesto, quater aut quinquies in die infestante, nunc per horæ quadrantem, nunc per dimidiam horam, nunc per horam integram. Per totam hyemem prægressam symptoma hoc eam infestaverat: æstate verò, ab eo ferè immunis fuerat, ut per dilucida admodum intervalla rediret. Adventante Autumno, rediit cum pristina sævitie. Parens illius à me consilium petiit die secunda mensis Octobris, anni 1644. Sequenti die exhiberi jubeo calomelanos gr. xvi. diagryd. gr. viii. quo solo remedio affectus in totum sublatus est eadem die.

## OBSERVATIO XLIII.

*Aneurisma.*

FIlius Petri Vesian, mercatoris Monspeliensis, quinque annos natus, febre laborans, mense Julio anni 1644. ex venæ sectione incidit in aneurisma, propter apertam arteriam, quod integrè curatum est, admotis cataplasmatis adstringentibus ex bolo, terra sigillata, aliisque compositis, aceto & albumine ovi subactis, & tertio quoque die immutatis, quibus fascia arctissima superinducebatur, & trium mensium spatio, curatio peracta est.



## OBSERVATIO XLIV.

*Catarrhus in pulmonem decumbent.*

DIe decimaquarta mensis Octobris, anni 1644. cùm Austri per mensem integrum viguissent, subitò tempestas calida & humida in frigidam & siccam, nempe Aquiloniam mutata est, ex qua, licèt per biduum immediatè præcedens, ptisana laxante, & manna purgatus fuissem, fluxio in pulmonem mihi concitata est, tussim, & spirandi difficultatem patiens cum levi stertore. Levis fuit affectus per biduum, ut nihilominus per urbem ambulare non desinerem. Tertio die, ingravescente affectu, sumpsi mannæ ʒ. i. cum resinæ jalapæ gr. iv. quibus parùm purgatus sum, ideò sumpsi eadem nocte circa horam undecimam, ptisanam laxantem cum manna, & copiosè purgatus sum per noctis decursum. Qurtâ die leviter pransus sum, & quinque horis à prandio sumpsi eandem ptisanam laxantem, qua mediocriter purgatus sum per noctis decursum. Quintâ die, horâ somni, cùm catarrhus perseveraret, licèt admodùm imminutus, sumpsi laudani gr. iii. cessavit illico catarrhus, & tota nocte placidè dormivi. Cùm tamen sexta die mane stertor levis in pectore audiretur, cum levi spirandi difficultate, decrevi jejunio reliquias illas absumere. Ideò manens in lecto tota illa die, sumpsi tantum jusculum unum hora prandii, & hordeatum hora cœnæ. Placidè dormivi tota nocte insequente & catarrhus omninò discussus est. Dolor tamen in mandibula dextra satis levis exortus est, qui fluxu sanguinis ex gingiva, ubi dens corrosus est, protinus sublatus fuit. Fluxit autem sanguis ferè guttatim cum pituita permixtus ad ʒ. iii.

## OBSERVATIO XLV.

*Oculi macula.*

FIliæ Dn. de Merviol octo annos natæ, ex diuturnâ ophthalmia, relicta est macula densissima in oculo, mediam iridis partem occupans. Quæ absumpta fuit aqua rosarum, in qua dissolvebatur sal armoniacum, eâ quantitate, ut linguam leviter feriret, eaque detinebatur per biduum, aut triduum, in vase, ex auricalco confecto, donec cæruleum colorem acquireret.

## OBSERVATIO XLVI.

*Catarrhus cum raucedine.*

DIe decima septima mensis Novembris anni 1644. flante Austro, correptus sum catarrho cum raucedine. Secundâ morbi die mansi in lecto, & nihil sumpsi tota die, præter hordeata duo, horis prandii & cœnæ. Tertia sumpsi ptisanam laxantem; cum mannæ ʒ. i. Quarta die quievi, & raucedo valdè imminuta erat. Quinta tussis sicca aderat, cujus ratione venam aperui. Sexta tussis perseverabat. Ideo sumpsi calomelanos gr. xx. cum resinæ jalapæ gr. viii. Medicamentum tota die nihil præstitit; sed tantum circa vesperam duas sedes movit perexiguas. Tussis tamen omnino discussa est.

## OBSERVATIO XLVII.

*Difficultas spirandi cum tussi & raucedine.*

UXor D. Dortomanni Patroni celeberrimi laborabat tussi, raucedine, & difficultate spirandi à viginti diebus in quorum decursu ter purgata fuerat, cum infuso sennes & mannæ ʒ. i. Vocatus ad eam in principio mensis Decembris anni 1644. præscripsi venæ sectionem ad ʒ. ix. sanguis fuit valde corruptus, deinde usa est per septem dies iusculis pectoralibus, in quorum primo & ultimo senna infundebatur, & manna dissolvebatur. Nihilominus tussis & difficultas spirandi, quamvis remissiores, perseverabant, quia illa pulmonem habet debilem, & cerebrum

valdè humidum. Qua ratione proponitur ab adſtantibus uſus decocti ſudorifici; quem me non improbare dixi, ſed prius tentandum eſſe unicum remedium, ad contumaces fluxiones eradicandas efficaciſſimum. Quare præſcribo calomelanos gr. xx. cum reſinæ jalapæ g. x. à quo remedio ſepties purgata eſt, & à fluxione omninò liberata, ita ut aliis remediis opus non fuerit.

## OBSERVATIO XLVIII.

*Dolor colicus antiquus cum alvi fluxu.*

HOneſta virgo Antonia de Paraviſol. 25. annos nata laborabat ab octo menſibus dolore ventris, colico non abſimili, quem comitabatur alvi fluxus, quo pituitoſam atque bilioſam materiam, nec non purulentam excernebat. Pauciſſima remedia uſurpaverat, donec ad extrema redacta, & ſe morti proximam exiſtimans, auxilium meum implorat. Præſcribo primùm, ad demulcendum dolorem, qui atrox & continuus erat, Laudani gr. iii. cum conſervæ roſar. drach. 1. quo dolor ſaltem ad tempus ſedatus eſt, & alvi fluxus imminutus. Deinde ad eum dolorem leniendum, obſtructiones reſerandas, & tenſionem, quæ in ventre tactui ſubjiciebatur, tum etiam alvi fluxum cohibendum, ſequentia à me præſcripta ſunt.

℞. Rad. altheæ Unci. ii. folior. malvæ, pariet. violar. an. m. ii. ſem. lini & fœnugr. ana Unc. i. flor. chamom. & meliloti ana P. ii. fiat omnium decoctio, qua foveatur pars dolens, manè & ſerò.

℞. Unguenti de althea Unc. ii. olei chamom. & lilior. ana unc. i. fiat linimentum, quo illinatur eadem pars, poſt fotum.

℞. Rad. gram. aſparag. bruſci ana Unc. ii. fol. agrim. pimpinellæ, piloſellæ & plantag. ana m. i. tamarindor. Unc. i. tartari crudi Unc. ß. myrobal. citrin. drach. ii. coquantur ad ℔. i. fiat apozema pro tribus doſibus matutinis, addendo unicuique doſi rhab. pulv. drach. ß. ſyrupi de roſis ſiccis, Unc. i.

His remediis ita imminutus eſt dolor, & alvi fluxus, ut ægra ipſa ſe integræ ſanitati proximam putaret. Sed elapſis quindecim diebus, ſymptomata rediere, cum eadem vehementia. Vocatus iterum, ſequentia præſcribo.

℞. Rhab. pulv. drach. i. conſervæ roſar. drach. iii. fiat bolus, qui detur manè cum regimine.

℞. Terebinthinæ aquæ plantag. lotæ drach. iii. rhab. pulv. drach. ß. miſce, fiat bolus, qui detur per triduum, poſt uſum prioris.

Hiſce duobus remediis, quanquam levioribus, omnino liberata eſt.

## OBSERVATIO XLIX.

*Febris tertiana diuturna.*

PUella, decem annos nata, febre tertiana laborans, tribus menſibus, in Noſocomio, poſt multa remedia fruſtrà tentata, ſumpſit die octava Januarii anni 1645 febrifugi mei gr. xii. quæ erat dies intermiſſionis. Quinquies purgata eſt per alvum, acceſſio venit eadem die præter morem, ſequenti die non apparuit, neque deinceps. De hoc febrifugo plura dicemus in fine hujus centuriæ.

## OBSERVATIO L.

*Febris quartana.*

MUlier quadragenaria, in Noſocomio decumbens, laborabat febre quartana à quatuor menſibus. Die decima Januarii anni 1645. ſumpſit febrifugi mei gr. xx. pridie acceſsionis. Sexies purgata eſt per alvum. Sequenti die, loco acceſsionis, paſſa eſt quoſdam labores & inquietudines, ſine rigore aut frigore præcedente, & ſine calore ſenſibili. Die ſequentis acceſsionis eædem inquietudines rediere, ſine acceſsione. Poſtridie purgata eſt medicamento ex ſennæ ℥. ß. diaphœnic. drach. iii. ſyrupi roſ. ℥. i. ſepties dejecit, & inde nullam amplius aut acceſſionem, aut inquietudinem paſſa eſt.

## OBSERVATIO LI.

*Febris quartana.*

UXor Ludovici Lauterii, ſutoris, annos 23. nata propè portam Latenſem habitans, & duplici quartana laborans, à quinque menſibus, ad me venit die 27. Januarii anni 1645. cui exhibeo die 28. febrifugi mei gr. xx. horis matutinis, cùm circa veſperam prima acceſsio expectaretur. Purgata eſt ſexies, & ſemel vomuit, circa meridiem, tribus horis ab aſſumpto juſculo, & cùm prandere inciperet. Veſperi acceſsio rediit ſine frigore, ſed calor ſolitò longior fuit. Secunda acceſsio poſtridie non rediit, neque ulla alia deinceps.

## OBSERVATIO LII.

*Hydrops.*

MEndicus quidam, nomine Raſeau, hydropem patiebatur à tribus menſibus ex quo venter in ampliſſimum tumorem increverat, & cùm, propter inopiam, Medici auxiliis uti non poſſet, ex ruſticæ mulieris conſilio uſus eſt per menſem integrum decocto radicis bruſci. Purgatus eſt bis aut ter, ſimplici ſennæ infuſo, & his ſolis præſidiis perfectè curatus eſt.

## OBSERVATIO LIII.

*Febris hectica cum ſuſpicione phthiſeos.*

FIlius Domini Paſchalii, quatuor annos natus, per ſex menſes integros febrem hecticam patiebatur cum tuſſi & ſputis ſubputridis, unde phtiſicus putabatur, & tandem pro deplorato relictus eſt à Medico ordinario, hecticam eſſe in tertio gradu, palam profitente. Mater in hac deſperatione victum tenuem inſtituit, cùm antea ſolidioribus alimentis veſceretur, juſcula enim tantum hauriebat per diei decurſum, veſperi verò hordeatum ſumebat. Bis verò in ſeptimana infuſum drach. ii. ſennæ capiebat, in decocto cichorii & bugloſſæ paratum, cum aniſo, in quod decoctum calens ſenna injiciebatur, & in eo pernoctabat ſine alio calore. Hac ſimplici cura intra menſem reſtitutus eſt.

## OBSERVATIO LIV.

*Febris quartana.*

DOmini Athanaſii Salinarum Conductoris Socrus, annos nata 52. Febre quartana laborans, ſex menſium ſpatio die quinta menſis Februarii, anni 1645. ſumpſit febrifugi mei gr. xx. Bis purgata eſt per alvum, & ſemel vomuit amara, poſt aſſumptum juſculum. Erat pridiè acceſsionis, quæ poſtridiè rediit horâ conſuetâ, eadem formâ & duratione. Die verò ſequenti acceſsionis nihil apparuit, neque deinceps.

## OBSERVATIO LV.

*Febris quartana.*

LUdovica Bevonſe annos 45. nata, propè fanum ſanctæ Crucis habitans, & febre quartanâ laborans à quatuor menſibus, ſumpſit die octavâ Februarii anni 1645. Febrifugi mei gr. xx. pridie acceſsionis, à quo primum purgata eſt per vomitum, rejecitque bilem multam, eamque amariſsimam, tribus horis ab aſſumpto medicamento, & poſt vomitum ſumpſit juſculum, quod paulò poſt vomitu rejecit, cum bile minus amara. Poſt mediam horam dejecit per alvum copioſos humores, & ſemel tantum per hanc viam purgata eſt. Sequenti die rediit acceſſio prioribus conſimilis, & ab eo tempore nullam amplius acceſsionem paſſa eſt.

OBSER-



## OBSERVATIO LVI.

*Febris quartana.*

FIlia Dn. de Boitargues, in Curia Computorum, Subſidiorum, & Fiſci Regii Correctoris, quindecim annos nata, à tribus menſibus quartanâ laborans, poſt multa remedia, fruſtra uſurpata, ſumpſit die nona Februarii. anni 1645. febrifugi mei gr. xx. pridie acceſſionis. Sexies purgata eſt per alvum. Sequenti die acceſſio rediit, ſed tribus horis retardata eſt; & multò brevior fuit. Secunda acceſſio non rediit; ſed loco illius quaſdam paſſa eſt inquietudines. Tertia acceſſio iterum rediit; ſed perexigua. Quarta major fuit. Sumpſit iterum remedium pridie quintæ acceſſionis, quæ rediit paulò minor, & ab eo tempore nulla ampliùs apparuit.

## OBSERVATIO LVII.

*Febris quartana.*

MUlier quadragenaria nomine Jeanne Guillarde, à ſex menſibus quartanâ laborans, die decimaquintâ Februarii ſumpſit febrifugi mei gr. xx. pridie acceſſionis. Sexies purgata eſt per alvum, & nihil per vomitum rejecit. Poſtridie acceſſio rediit dimidio brevior, & non amplius deinceps comparuit.

## OBSERVATIO LVIII.

*Febris quartana.*

MUlier quinquagenaria, nomine Motana, propè puteum templi habitans, febre quartanâ laborabat à ſeptem menſibus, eàque vehementiſſimâ. Sumpſit die decimaſeptimâ Februarii anni 1645. febrifugi mei gr. xxv. Ter purgata eſt per alvum, & ſemel vomuit bilem amariſſimam; acceſſiones perſeverabant, ſed multò remiſſiores. Poſt tertiam acceſſionem ab aſſumpto medicamento, ſumpſit ejuſdem febrifugi gr. xxx. & purgata eſt per alvum duodecies; bis verò per vomitum excrevit bilem porraceam pituitæ mixtam, & ab acceſſionibus omninò liberata eſt.

## OBSERVATIO LIX.

*Febris quartana.*

PUella tredecim annos nata, nomine Andrea Delona, Filia Jacobi Delon fratrum minorum hortulani; à quatuor menſibus quartanâ laborans, ſumpſit die decimaſeptimâ Februarii, anni 1645. febrifugi gr. xx. per vomitum bis purgata eſt, & nihil per ſeceſſum excrevit. Acceſſiones eædem perſeverabant. Poſt tertiam acceſſionem, die ſcilicet vigeſimatertiâ ejuſdem menſis, ſumpſit febrifugi gr. xxiv. purgata eſt quinquies per alvum, & nullo modo per vomitum, ſicque morbus omninò ſublatus eſt, nulla acceſſione deinceps redeunte.

## OBSERVATIO LX.

*Febris quartana.*

MAria Delona, prædictæ ſoror, annos undecim nata, eandem febrem patiebatur ab eodem tempore. Sumpſit die decimaſeptima Februarii anni 1645. febrifugi gr. xvi. ter dejecit per alvum ea die, poſtridie bis, & à morbo protinus curata eſt.

## OBSERVATIO LXI.

*Febris quartana.*

DIe ſecunda menſis Martii, anni 1645. Antonius Bayle, quinquagenarius, propè fanum divæ Annæ habitans, quartana laborans à quinque menſibus, ſumpſit febrifugi mei gr. xx. ter purgatus eſt per alvum, ſine nauſea vel vomitu, & ſine ulla moleſtia. Poſtridie rediit acceſsio, ſed dimidio minor, & ab eo tempore non ampliùs apparuit.

## OBSERVATIO LXII.

*Febris quartana.*

CLariſsimus vir Dn. de Leſpine in ſuprema Computorum, Subſidiorum & Fiſci Curia Conſiliarius, à ſeptem menſibus febre quartanâ laborans, poſt multa remedia fruſtrà tentata, & cachecticum habitum adeptus, unde hydrops metuebatur, quod ille in acceſsionibus multo potu ſeſe ingurgitaret, & aquæ ℔. vi. aut vii. hauriret; ſumpſit die octava Martii, anni 1645. febrifugi mei gr. xx. purgatus eſt per 24. horas, ad minimum duodecies, vomuit verò ter aut quater, quæ omnia ſine moleſtia paſſus eſt. Die nonâ ejuſdem menſis, acceſſio, quæ hora meridianâ recurrere ſolebat, rediit tantùm horâ ſeptimâ veſpertina, ſine frigore, & cum calore, minori quidem intenſivè, ſed majori extenſivè. Die decimâ quæ acceſſionem ſequuta eſt, bene habuit. Die undecimâ mane dolore inſigni correptus eſt colico perſimili, ſiniſtrum hypochondrium occupante, cum hæmorrhagia narium, qua ſanguinis circiter ℥. iv. excrevit. Dolor nunc intenſior, nunc remiſſior, totâ die perſeveravit, cum aſſidua deſidendi cupiditate: Per dilucida tamen intervalla pravos quoſdam humores excernebat. Circa veſperam, moleſtam micturitionem paſſus eſt, cum ardoris ſenſu in fine mictionis. Die duodecimâ bene habuit tota die, & acceſſio, quæ tunc temporis expectabatur, non rediit. Die decimatertiâ multoties urinas reddidit nigerrimas, atramenti inſtar, cum ſedimento craſſo & nigerrimo. Die decimaquartâ, dolor ſiniſtri hypochondrii iterum apparuit, per intervalla rediens, & intenſior factus eſt die decimaquintâ; tumque dolorem eſſe in liene certò conſtitit ex tenſione illius partis, & inflammatione, quæ anteà non apparuerat. Admota fuere fomenta parti affectæ, clyſteres injecti, unde levis alvi fluxus ſequutus eſt, laxatis viis, & attenuatâ materia, quæ intus retenta dolorem efficiebat. Die decimaſexta ſumpſit infuſionem ʒ. ii. ſennæ cum ſalis tartari ℈. i. ter purgatus eſt, ſequenti verò die, iterato medicamento quinquies dejecit, unde meliùs habuit. Attamen diebus ſubſequentibus quoſdam horrores paſſus eſt, illis ſcilicet, quibus acceſſiones redire conſueverant, donec tertia invaſione acceſſio integra apparuit, ſed prioribus levior. Sumpſit iterum ſennæ infuſum per biduum, quo purgatus eſt mediocriter, acceſſio tamen rediit priori ſimilis. Die prima menſis Aprilis, ſumpſit iterum febrifugum eadem doſi. Ter purgatus eſt copioſè per alvum, nullus vomitus concitatus eſt. Die ſecunda rediit acceſſio prioribus ſimilis. Die quinta ejuſdem menſis acceſſio quæ expectabatur, non rediit. Die undecimâ acceſſio rediit priori intenſior, ita ut febris ad priorem ſtatum recurrere videretur. Ideò die decimatertiâ idem remedium iteratum eſt duplicata doſi, unde copioſè purgatus eſt per biduum, & ab eo tempore acceſſio non ampliùs rediit.

## OBSERVATIO LXIII.

*Pleuritis ſpuria.*

DIe octava menſis Martii, anni 1645. cùm tempeſtas Auſtrina in Aquiloniam & frigidiſſimam ſubitò converſa eſſet, laborare cæpi horis matutinis dolore graviſſimo latus ſiniſtrum & ſternum occupante, à quo ſumma reſpirandi difficultas oriebatur. Quem ſtatim diſcutere tentavi fomentis calidis, quamvis febris apparere inciperet, quæ tamen erat ſatis exigua. A fomentis dolor factus eſt intenſior, unde, vocato chirurgo ſanguinem miſi è brachio ejuſdem lateris ad ℥. x. qui fervidus admodum apparuit. Duabus horis à venæ ſectione, aſſumpto ante horam juſculo, clyſter injectus eſt. Poſt ſecundum juſculum iterata eſt venæ ſectio ad ℥. xii. Licèt enim à flati-

bus

bus præcipuè dolor ille exoriri videretur. Verebar tamen, ne doloris atrocitas fluxionem ad partem attraheret, quæ duobus annis præteritis pleuritide vera bis affecta fuerat. Hic dolor aliquantulum fuit imminutus. Eo tamen sequenti die perseverante, alium clysterem injiciendum præcipio, ex decocto emolliente paratum in quo diaphænici ℥. i. dissoluta est cum aquæ benedictæ ℥. iv. à quo alvus copiosè soluta est, & vomitus semel concitatus; tùm inter vomendum flatus in partibus thoracicis contentus subitò explosus est, ita ut post vomitum à dolore lateris & sterni me prorsus liberatum senserim, nullisque aliis remediis opus habuerim.

## OBSERVATIO LXIV.

*Febris quartana.*

DIe duodecimâ mensis Martii anni 1645. Joannes Rey laternarum faber, quadragenarius, in via Lapeyre dicta habitans, & febre quartanâ laborans à sex mensium spatio, sumpsit febrifugi mei gr. xx. ter purgatus est per alvum, pluries vomuit serosa & biliosa. Sequenti die, quæ erat decima tertia ejusdem mensis, accessio rediit hora solita, sed minor. Die decima sexta loco accessionis levem calorem passus est sine frigore. Die decima nona, qua accessio expectabatur, nihil apparuit, & ab eo tempore liber omninò fuit.

## OBSERVATIO LXV.

*Febris quartana.*

DIe decimâ septimâ mensis Martii, anni 1645. mulier quadragenaria, nomine Marie Courbiague, ante ædes Domini d'Argencour habitans, paupercula, & pessimâ victus ratione utens, ac vino frequenter sese ingurgitans, à duobus annis quartanâ laborabat, sumpsit febrifugi mei gr. xx. (nullâ præmissâ præparatione, una exceptâ venæ sectione, quæ paucis anteà diebus celebrata fuerat) quod omnino rejecit. Purgata est vigesies, quia corpus erat impurissimum; bis aut ter vomuit. Postridie levem accessionem passa est, & nullam deinceps.

## OBSERVATIO LXVI.

*Febris quartana.*

EAdem die, scilicet decima septimâ mensis Martii, mulier quadragenaria nomine Toinette Boyssiere, vidua Joannis Alquier sartoris, juxta domum prædictæ Mariæ habitans, & septem mensibus quartana laborans, sumpsit febrifugi mei gr. xx. septies purgata est per alvum, quater vomuit & postridiè manè iterùm ter dejecit per alvum copiosè. Eadem die accessio quæ reditura erat hora tertia vespertina, post mediam noctem apparuit, sed cum levi frigore, & levi calore, per tres aut quatuor horas, cum ante accessio vehementissima per quatuordecim horas durare consuevisset. Et inde nullam ampliùs accessionem passa est.

## OBSERVATIO LXVII.

*Febris tertiana duplex.*

PEtrus Palat, quindecim annos natus, in hospitio habitans, cui signum est Aquila argentea, febre tertiana duplici laborans quadraginta diebus, post venæ sectionem & purgationem aliquoties repetitam, & julepos pluries exhibitos, ex alterius Medici præscripto, sumpsit die decima octavâ mensis Martii anni 1645. febrifugi mei gran. xiv. Sexies purgatus est per alvum. Sumpserat medicamentum hora quarta matutina, quamvis accessio hora octava redire solita esset, quæ etiam hora dicta apparuit: & modo consueto, sed nullam ampliùs ab eo tempore accessionem passus est.

## OBSERVATIO LXVIII.

*Febris quartana.*

SEreniſſimus Princeps Janethinus Doria, Genuensis, Classium Hispanicarum Præfectus, cùm illius triremis à procellosis ventorum tempestatibus ad oras Catalauniæ propulsa fuisset, à nostris militibus captus, & in arcem Monspeliensem deductus est, ubi per biennium moratus, æstate prægressâ incidit in febrem tertianam, quæ per quatuor menses perseveravit, nunc simplicis, nunc duplicis typum referentem, non obstantibus omnibus remediis, quæ à Medico ordinario præscripta fuerant, aliisque in consilium vocatis, è quorum numero unus interdùm fueram. Tandem ineunte hyeme febris tertiana in quartanam migravit, quæ trium mensium spatio multis etiam remediis oppugnata fuit à duobus Medicis, Serenissimo Principi seriatim opem ferentibus. Tandem perseverante affectu, meam opem implorat, eique morem gerens, exhibui die vigesimâ septimâ mensis Martii 1645. febrifugi mei gr. xx. Tribus horis ab assumpto medicamento bis vomuit serosos humores, & nihil dejecit tota die. Circa mediam noctem semel dejecit copiosè. Postridie manè bis. Eadem die expectabatur accessio hora sextâ vespertinâ, quæ non apparuit, neque deinceps, & inde ad perfectam valetudinem perductus est.

## OBSERVATIO LXIX.

*Catarrhus cum tussi.*

DIe quartâ mensis Aprilis anni 1645. cùm ex catarrho satis diuturno, molesta tussi laborarem quæ noctu potissimùm ingravescebat, & aliquot purgationibus non cesserat, sumpsi laudani opiati gr. iii. quibus tussis sedata est. Illa tamen rediit post biduum, ex injuria aëris, qui una die valdè calidus fuit, postero verò valdè frigidus, flante Aquilone. Die Octavâ ejusdem mensis, sumpsi ejusdem laudani grana duo, & tussis omninò sedata est.

## OBSERVATIO LXX.

*Febris quartana.*

DOminus Pithory in Curia Computorum, subsidiorum, & Fisci Regii Consiliarius, à febre quartana liberatus est casu rarissimo. Cùm secta illi fuisset vena, paulò post occlusum vulnus, & ligatum brachium, fluere cœperunt ex vulnere guttulæ quædam aquæ limpidissimæ, quæ fasciam penetrabant, & indusia sæpè mutare cogebant. Perseveravit ille fluxus per multos dies, donec febris quartana cessaverit. Notandum est, illum post multos annos ex hydrope interiisse.

## OBSERVATIO LXXI.

*Oesophagi obstructio.*

QUidam rusticus famelicus, pedem suillum elixum comedendo, ejus frustulum satis magnum devoravit, in cujus medio ossiculum carne contectum latitabat. Illud autem propter magnitudinem & glutinositatem œsophago adhæsit, eique agglutinatum est, ut neque vomitu, neque sorbitione ulla excuti potuerit. Per biduum in eo statu fuit, cum tanta angustia, ut brevi moriturus videretur. Post multa tentata, Chirurgus filum ferreum oblongum in apice duplicavit ad formam hami, quo pisces capiuntur, & filum illud penitissimè demisit in œsophagum, cujus unco frustum illud pedis porcini arreptum est, & magna vi ab œsophago avulsum, foràsque extractum.

## OBSERVATIO. LXXII.

*Angina.*

QUidam Anginâ verâ correptus, tam arctè occlusum habebat ab inflammatione superius œsophagi osculum, ut nihil omnino deglutire posset. Dum verò remedia usurpabantur, ad vires reficiendas, ut copiosas sanguinis missiones aliàque remedia ferre posset, immissus fuit catheter in œsophagum, & syringa catheteri aptata; per quam juscula in ventriculum demittebantur, tum etiam alia remedia, quorum ope à morbo liberatus est.



## OBSERVATIO LXXIII.

*Icterus.*

PAter Jesuita laborabat ictero, ventriculi imbecillitate ex bile in eum refluente, unde vomitus frequens oriebatur. Pharmacopœus Collegii exhibuit ei succum fumariæ ad ℥. iii. Prima exhibitione cohibitus est vomitus, & per aliquot dies, continuato remedio, icterus omnino sublatus est. Factus fuerat ille icterus ex calida hepatis intemperie, cum obstructione pori colidochi conjuncta. Ad utrumque autem affectum fumaria plurimum valet, cujus vires in succo longe potentiores sunt, quàm in decocto.

## OBSERVATIO LXXIV.

*Catarrhus ferinus, cum variis febrium complicationibus.*

DIe primâ mensis Maii, anni 1645. vocatus sum ad Dominam de Beau-fort, apud matrem Dominam du Pe.ous decumbentem, in Castello Bayart nominato, apud Vivarienses non longe à Rhodano, erat autem nata annos 35. sanguineo temperamento prædita. Per mensem integrum ægrotaverat ex catarrho ferino, cum febre continua, cui jungebantur accessiones febris intermittentis, bis in die recurrentes, nempe hora 10. matutina & hora 6. vespertina. Cùm his tussis molestissima dies noctèsque eam infestabat, ex qua pituitam crudam ingenti copia rejiciebat, ut nullus somno relinqueretur locus. Per mensis decursum quinquies celebrata fuerat venæ sectio à D. Chaumel Medico ordinario peritissimo, & ter purgatio administrata, aliàque multa remedia usurpata, ex quibus unum maximè profuerat, nempe bolus ex laudani gr. iii. cum conserva rosarum: à quo per 12. horas tussis & catarrhus omnino sedabantur, & ægra se curatam prædicabat, ob summum levamen quod ex eo remedio percipiebat. Quamprimum eam invisi, in consilio, habito cum duobus aliis Medicis, censui, quoad typum febrium prædictarum spectat, esse febrem continuam, & duas tertianas duplices simul complicatas. Quoad remedia verò, esse mittendum sanguinem ex brachio sinistro, cùm dolor pungitivus adesset in latere sinistro cum febre intensissima, & linguæ nigredine, quam tussis ferè indesinens comitabatur. Die igitur primâ mensis Maii circa vesperam, missus est sanguis ad Unc. ix. & exhibitus est julepus refrigerans & incrassans. Noctem transegit cum paulo minori molestia. Postridie manè, quæ erat secunda mensis Maii, cùm febris intensa adhuc vigeret, iterata est phlebotomia ad Unc. viii. ex qua febris remissior facta est, & dolor lateris evanuit. Circa vesperam ejusdem diei, ægra conquesta est de dolore lateris dextri, qui sensim increscens, gravis admodum factus est horâ nonâ vespertinâ, ut venam ejusdem lateris aperire coacti fuerimus eadem horâ, unde lateris dolor imminutus est, & intra noctis decursum prorsus evanuit: nox tamen insomnis fuit & molesta, cum tussi ferè assidua. Accessiones febriles omninò desierant. Una ex medicamento purgante, pridie mei adventus. Altera, ex priori venæ sectione, sed febris continua perseverabat cum eodem tenore. Die tertiâ ejusdem mensis, cum tussis & febris vehementer urgerent, exhibita est ante meridiem boli prædicti, ex laudani gr. iii. compositi, qui paratus habebatur, media tantum pars, quæ intra horam tussim omnino sedavit, & ægra bene habuit usque ad mediam noctem; tussis tamen per intervalla recurrebat, quâ pituitam crassam, viscidam, & valdè putridam excernebat; ita ut multa sputa essent flava & viridia, febre intentâ continuo perseverante. Cùm autem vesperi tussis admodum urgeret, & ægra inquietudinibus plurimum affligeretur exhibita est boli prædicti altera pars dimidia, ex qua noctem placide transegit, cum paucissimo tamen somno. Die quartâ manè tussis rediit, sed cum libera admodum & liberali anacatharsi, qua sputa valde putrida excernebantur, & nonnulla eorum sanguine tantillum consperſa erant. Post duas horas cessavit tussis usque ad meridiem, quo tempore iterum rediit satis molesta, & cùm diutiùs perseveraret, ægramque graviter affligeret, ac sputa crudiora apparerent, ita ut ex fluxionis renovatione procedere videretur; exhibita est alterius boli ex gr. iii. laudani compositi dimidia pars, quâ tussis iterum sedata est. Alvus, mane soluta fuerat, & ægra dejecerat biliosa multa, & subviridia, cùm antea perpetuò alvus adstricta fuisset, & clysteribus parum solveretur, Circa vesperam injectus est clyster ex decocto ℥. ß. sennæ cum Catholic. & diaphœnic. an. ℥. i. quo quater purgata est, & in ultima excretione multam pituitam rejecit, viridi colore perfusam, eique similem, quæ per anacatharsim excernebatur. Post ejectum clysterem dormivit placidè per horas tres, & se adeo suavem somnum toto morbi decursu non percepisse asseruit. Horâ decimâ noctis, cùm tussis aliquantulum rediisset, sumpsit alter. part. dimid. boli prædicti partem quartam, quæ laudani granum dimidium non continebat, eâ tamen tussis sedata est, & noctu ægra placidè quievit. Die quintâ matutinâ sumpsit manè purgans medicamentum ex sennæ ℥. ß. in jusculo pectorali, quo bis in die utebatur, infusa, in quo post colaturam mannæ ℥. ij. dissolutæ sunt. Eadèmque die discessi, ordine agendorum in posterum cum Medico ordinario sedulo deliberato, & scriptis mandato. Quibus intra viginti dies, à meo discessu, pristinæ sanitati restituta est. Horum præcipua fuere juscula pectoralia continuata, venæ sectio, & purgatio iterata. Sed præ cæteris palmam retulit bolus ex laudano, per plures dies consequentes parva dosi usurpatus, quo omnia symptomata tandem sedata sunt.

## OBSERVATIO LXXV.

*Tumor pedis dextri diuturnus.*

NObilis Matrona, uxor Nobilissimi viri D. de Langon, quinquagenaria, tumorem œdematosum cum dolore insigni in dextro pede patiebatur, cujus origo talis fuerat. Cùm aliquando iter faceret, equus cui insidebat, in terram cecidit, & super dextrum dictæ matronæ pedem, quo ictu gravissimo calcaneum depressum est, & à parte pedis interiori ad exteriorem detrusum, unde dolores acerbissimi cum movendi impotentia exorti sunt. A multis, tum Chirurgis, tum Empyricis pluries vexata est, nec os luxatum in pristinam sedem protinus reponi potuit, unde dolores, & ambulandi impotentia, cum pedis tumore œdematoso, eam continuò affligebant. Jam à quatuor mensibus in his angustiis erat, cùm eam invisi, quod contigit die 20. mensis Maii, anni 1645. Explorans autem diligenter partem affectam, video luxationem satis levem remanere; eàmque callum contraxisse, atque adeo esse protinus immedicabilem. Dolorem autem præcipuum esse in vola pedis; non in parte luxata, quod nervi, partem illam occupantes, humore multo imbuti essent. Ideo ad curationem oportere humoris ad partem debilem affluxum impedire, & eum, qui parti impactus erat, discutere, partemque ipsam roborare. Quæ omnia octo dierum spatio sequentibus remediis præstita sunt.

℞. Radic. salsæ paril. ℥. iv. aquæ fontis ℔. iv. infundantur per viginti quatuor horas, deinde bulliant ad mediæ partis consumptionem, addendo sub finem sennæ mundat. ℥. i. turbith. hermodactylor. ana ʒ. ii. colaturæ capiat ℔. ß. manè per octo dies.

℞. Olei ceræ ℥. i. illinatur pars affecta manè & serò; deinde sequens emplastrum admoveatur.

℞. Massæ emplastri diapalma, vino rubro austero soluti, & ad vini consumptionem cocti ℔. ß. rosar. rubr. myrtillor. mastich. & tartari vini rubri pulveratorum an. ʒ. i. chamæpit. & chamæm. pulveratorum an. ℈. ii. fiat massa de qua formentur emplastra, quibus pes universus post inun-

ctionem contegatur. His tumor & dolor ablatus eſt, manente tamen claudicatione, propter oſsis luxationem.

### OBSERVATIO LXXVI.

*Morbilli.*

EAdem Matrona Domina de Langon febre continua correpta eſt, cum tuſsi & raucedine, die vigeſimâ ſextâ Junii 1645. Per triduum ſymptomata non valdè urgebant; ideo tempus illud ſine remediis tranſegit. Quartâ die cùm febris intenſior evaſiſſet ſanguis detrahitur, & julepus refrigerans exhibetur. Eadem die totum corpus morbillis conſperſum apparuit. Vocatus ego die quinta, præſcribo circa veſperam julepum, ex æquis partibus aquæ ulmariæ & cardui benedicti, cum bezoardici mineralis gr. xx. Duabus horis aſſumptis ab aſſumpto julepo, copioſè ſudavit, febris valdè imminuta, & portio morbillorum diſcuſſa eſt: poſt ſudores, alvus ſoluta eſt. Poſtridie manè idem julepus iteratus eſt, ac copioſiùs ſudavit poſt duas horas, ac febris omnino ablata eſt, omniàque propemodum exanthemata diſcuſſa ſunt.

### OBSERVATIO LXXVII.

*Nephritis.*

QUidam vir quinquagenarius, nephriticis doloribus valdè obnoxius, ſumpſit per duodecim dies decoctum radicis cardui aſinini & liquiritiæ, quo multos lapillos & arenulas excrevit, & poſtmodum per plures annos ab affectu liber permanſit. Erat autem radicis ℥. ß. cum liquiritiæ ʒ. ii. in ſingulis doſibus.

### OBSERVATIO LXXVIII.

*Cholera morbus in febre tertiana maligna.*

JUvenis quidam bilioſo temperamento præditus, incidit æſtate mediâ in febrem tertianam, quæ duabus primis acceſsionibus ſatis mitis apparuit, ſed in tertia acceſsione, tanta fuit humoris bilioſi malignitas & ferocia; ut concitato vomitu, atque alvi fluxu frequenti, cum maxima virium jactura, ſummum ægro periculum impenderet. Vocatus ad eum, præſcribo clyſterem, ex juſculo cum confect. Alkermes ʒ. iii. theriacæ recentis ʒ. i. quo ſtatim vomitus & alvi fluxus ſedatus eſt. Quia verò in hujuſmodi febribus malignis ſæva illa ſymptomata in ſingulis paroxyſmis redire ſolent, & ægrum ſecunda, vel tertia invaſione de medio tollere; ad præcautionem præſcripſi victum incraſſantem, & laudani gr. iv. duabus horis ante paroxyſmum ſumenda, ſicque ſymptomata prædicta non rediere, levis acceſsio fuit, & julepis refrigerantibus, incraſſantibus, atque alexipharmacis curatio abſoluta eſt.

### OBSERVATIO LXXIX.

*Lochiorum ſuppreſſio.*

ELegans quædam mulier, triduo à partu, nimiam partium genitalium dilatationem emendare cupiens, vulvæ adſtringentia applicuit, quibus lochia ſuppreſſa fuere, & tantâ copiâ ſanguis cumulatus eſt in utero, ut rectum inteſtinum, & veſicæ cervicem comprimendo, omnes evacuationes cohibuerit, & venter in utris modum intumuerit. Vocatus ad eam, primùm immitti jubeo catheterem in veſicam, & magna urinæ copia excreta eſt. Poſteà peſſarium acrè præſcribo, in uteri cervicem immittendum, quo lochia affatim fluere, ac tandem clyſter laxans injectus eſt, quo fæces plurimas dejecit, & ita omnes viæ apertæ ſunt.

### OBSERVATIO LXXX.

*Sudores nocturni.*

VIr quadragenarius, melancholico temperamento præditus, ſudores nocturnos patiebatur à longo tempore, qui per quatuor, aut quinque dies perſeverabant, & poſteà ceſſabant. Recurrebant verò bis aut ter in menſe. Satis apparebat, hos ſudores procedere à colluvie ſeroſa, quæ per intervalla colligebatur, & à natura poſtmodum per ſudores expellebantur. Ideo cum ſatis pauper eſſet, & multorum remediorum ſumptus ferre non poſſet, conſului, ut bis in menſe ſumeret pulvèris jalapæ drach. ß. cum cremoris tartari pari quantitate. Quibus, per trium menſium ſpatium continuatis à tædioſo affectu liberatus eſt.

### OBSERVATIO LXXXI.

*Fluor muliebris.*

MUlier quadragenaria, diuturno fluore albo laborans, poſt multa remedia fruſtrà tentata, ptiſanâ laxante, per menſem integrum, ſingulis diebus uſurpata, protinùs liberata eſt. Hujus autem ptiſanæ compoſitio talis fuit.

℞. Sennæ mundat. drach. i. ſem. coriandri præpar. liquirit. raſæ ana drach. i. ß. aquæ fontis, in qua tamarindor. drach. iii. & ligni lentiſcini drach. i. bullierint, cyathum unum, infundantur frigidè per noctem, & colaturam capiat manè, duabus horis ante paſtum.

### OBSERVATIO LXXXII.

*Enterocele.*

VIr quinquagenarius enterocelem graviſsimam paſſus erat per quatuor dies continuos à qua nullis auxiliis revocari potuerat. Vocatus ad eum, pulſum valde languidum invenio, cum extremarum partium frigiditate. Tum pars affecta valde frigida ad tactum ſentiebatur, ut de illius narcoſi metueretur. Inter alia remedia præſcribo fotum ex aqua vitæ calente, inguini admovendum, quo per duas horas continuato, inteſtinum repoſitum eſt blanda impulſione, & æger ab imminente exitio liberatus.

### OBSERVATIO LXXXIII.

*Hyſterica paſſio.*

MUlier 20. annos nata, bilioſo temperamento prædita, cum hyſterica ſuffocatione premeretur, & faciem haberet rubicundam, injecto clyſtere, ex oxycrato parato, confeſtim liberata eſt, ita ut aliis remediis, quæ ipſi præſcripta fuerant, non indiguerit.

### OBSERVATIO LXXXIV.

*Dyſenteria.*

QUidam dyſentericus omnia remedia reſpuens, ſolo uſus eſt pimpinellæ decocto, cum aqua & butyro confecto, cujus ſcutellam ſumebat manè & ſerò, & intra triduum curatus eſt. Plurimùm valet pimpinella ad depurandum ſanguinem, & levem habet adſtringendi vim, ideò non eſt mirum, ſi dyſentericis conferat.

### OBSERVATIO LXXXV.

*Tumor Pancreatis ſcirrhoſus, cum affectione hypochondriaca.*

ILluſtriſſimus vir Dominus Audoyer in Senatu Gratianopolitano Præſes Ampliſſimus, annos natus 57. graviſſimis & contumaciſſimis torquebatur affectibus, quorum idea ut exactiùs introſpici valeat ſeries affectuum, quibus à viginti annis conflictatus eſt, paucis exponenda.

Ac primùm ſciendum eſt, eum temperamento bilioſo ac melancholio eſſe præditum, gracili habitu & macilento. Prima autem malorum origo in doloribus arthriticis conſtituenda eſt, qui ab anno 1622. eum per intervalla infeſtare cœperunt. Et illis poſtmodum ſucceſſére leves quidam inſultus epileptici, qui circa annum 1626. primùm invadentes, & per dilucida intervalla redeuntes, poſt exactum biennium prorſus deſiere, eodèmque tempore dolores arthritici iterum reverſi ſunt, qui per totum illud tempus, quo inſultus epileptici ſævierant, omnino delituerant.

Illi autem arthritici dolores bis aut ter ſingulis annis eum exercuere, ut interdum per duos aut tres menſes lecto affixus fuerit, cum perexiguo ex variis remediis uſurpatis auxilio: hoc imprimis obſervans, ſe ex frequenti phlebotomia parùm adjutum fuiſſe: imò verò ex ea dolores arthriticos intenſiores ſemper redditos fuiſſe.



Poſtquàm verò per octo annorum ſpatium, nempè ab anno 1631. uſque ad annum 1639. doloribus hiſce per intervalla prædicta conflictatus eſt; in graviora mala poſtmodùm delapſus eſt, à mœrore acerbiſsimo, ex mulieris aulicæ, & magnatis affinitate, & amicitiâ ſibi conjunctiſsimæ, ſuiſque rebus maximè neceſſariæ, interitu. Undè primùm correptus eſt motu quodam palpebrarum involuntario, ad hunc uſque diem perſeverante, quo oculi per intervalla clauduntur & aperiuntur; ut ſit veluti tremor quidam illarum partium, quo etiamnum manus & pedes frequenter ( leviſſimè tamen ) corripiuntur.

Eodem tempore doloribus arthriticis vexatus eſt, trium menſium ſpatio, quos ambulandi impotentia ſubſequuta eſt, per ſex menſes perſeverans. Cùm autem Pariſiis tunc temporis degeret, aquis Villecomitenſibus, ex D. Delormei Medici clariſſimi præſcripto uſus eſt, à quibus magnā ſtomachi refrigerationem paſſus eſt, ac deinceps ſcabies pruriginoſa, admodùm moleſta totum corpus invaſit, quæ confeſtim curata eſt unguento quodam (ni fallor mercuriali) carpis manuum, & plantis pedum admoto, ex conſilio D. de Labroſſe Medici Pariſienſis; Quam inunctionem ſequuta eſt ingens diarrhœa, per 20. dies perſeverans, cum graviſſimis ventris torminibus: ita ut interdum alvi fluxus dyſentericus apparuerit. Interim pedum & tibiarum incommoda perſeverantia ambulandi facultatem per annum integrum ſuſtulere. Eo verò tempore, tùm maximis animi contentionibus in libris, aliiſque chartis evolvendis; tum graviſſimis animi pathematis, & mœrore ingenti, ob infelicem negotiorum ſucceſſum agitatus eſt. Quæ reliquis affectibus infrà deſcribendis originem dediſſe meritò exiſtimantur.

Anno 1640. in gravem incidit ſpirandi difficultatem, & pectoris anguſtiam, cum dolore quodam ventriculi regionem obſidente, quæ quidem ſymptomata per 15. dies acerbiùs afflixere, ac deinde non levem remiſſionem paſſa ſunt; ſed poſt aliquod temporis intervallum iterùm atque iterùm vires novas reſumere viſa ſunt, ita ut ad hunc uſque diem nunc remiſſiùs, nunc intenſiùs ab iis obſeſſus fuerit æger illuſtriſſimus.

Pro contumaci affectu expugnando varia à variis Medicis remedia per quatuor annorum decurſum præſcripta ſunt: purgationes variæ per apozemata, potiones, ſyrupos magiſtrales, ptiſanas laxantes, & ſimilia. His acceſſerunt phlebotomiæ frequentes, cauteria, veſicatoria, apertiones hæmorrhoidum, ſemicupia, juſcula medicata, ſerum lactis chalybeatum; lac integrum, aquæ minerales ſulphureæ, ut Borbonienſes & Dinienſes, tum etiam vitriolatæ, ut Aurelianæ, opiatæ roborantes & aperientes, ſyrupi pectorales, & alia quamplurima, quæ variis temporibus per quadriennium uſurpata, maximum aliquando, aliàs verò minimum ægrotanti ſolatium attulere. Verùm habitualis affectus ſemper in orbem rediit, & perilluſtris æger iiſdem hactenus affectibus vexatus eſt.

Cùm autem nos ad eum inviſendum accerſiti fuerimus, circa principium menſis Maii, anni 1644. curationem univerſam ad inſignia duo ſymptomata ſuperiùs recenſita dirigendam eſſe cenſuimus, pectoris nimirùm anguſtiam & ſpirandi difficultatem, quorum cauſæ primò introſpiciendæ ſunt, in quo maxima difficultas & ſumma obſcuritas reſidere videtur. Illa enim ſpirandi difficultas nullam veri aſthmatis, aut fluxionis, à capite in pulmonem irruentis ſpeciem præ ſe ferre videtur, licèt pro aſthmatico à præſtantiſſimis quibuſdam Medicis tractatus fuerit. Nulla enim tuſſis, nullus ſtertor, & nulla humoris pituitoſi per anacatharſim excretio apparet. Secundò illa difficultas ſpirandi à cauſis procatarcticis in momento ferè concitatur & deſinit; ut, ſi paulò vehementiùs corpus commoveat, aut in leviſſimam iracundiam feratur; ſtatim anhelitu difficili corripiatur, & paulò poſt ſpirandi libertatem iterùm recuperet. Tertiò, quamquam veſpertinis horis hoc ſymptomate magis premitur, ita ut erectâ cervice, & ſedens in lecto uſque ad mediam noctem manere cogatur; attamen ſimul atque ſomno corripi incipit, protinùs evaneſcit ſpirandi difficultas, & capite in pulvinar demiſſo æger decumbit; ſicque noctis reliquum tam placidè pervadit, & cum tanta ſpirandi facilitate, ut nullum in pulmone affectum latitare, facilè appareat.

Illius igitur anhelitus difficilis cauſa immediata alibi quærenda eſt: nempè in infimo ventre, cujus partes moleſtiſſimis affectibus obſeſſæ, omnium malorum mineram in ſe continent.

Hoc primum demonſtrat doloris & anguſtiæ ſenſus, de quo nobilis æger perpetuò conqueritur, ejùſque ſedem ſub diaphragmate, & circa ventriculi regionem oſtendit, & quoties difficultate ſpirandi premitur; dolor ille & anguſtia, atque oppreſſio (ut ipſe nominat) toties augetur, & vice verſa: ita ut unum ab alio dependere manifeſtum ſit. Nos autem doloris illius & anguſtiæ ſeu oppreſſionis cauſam diligenter inquirentes, & ventriculi regionem contrectantes, eam quidem ſatis tractabilem invenimus, quoties manum ſuſpenſam aliquantulum adhiberemus; ſed poſtquam eam penitus adegimus ſatis vehementi compreſſione facta, duritiem quandam & renitentiam profundiùs, & ſub ventriculo ſitam percepimus, eàmque in pancreate reſidere cenſuimus, quod tumore duro & ſcirroſo affectum arbitramur. Et cum pancreas ſub diaphragmate ſedeat; non eſt mirum, illud tumore affectum, partem eam reſpirationi maximè inſervientem comprimere, ejuſque motum liberum, impedire. Verùm enim verò, illa cauſa per contactum explorata, non planè ſatisfacit. Si enim anhelitus difficultas ab ea ſolummodò dependeret; eſſet perpetua, non interpolata, neque à cauſis externis corporis nimirùm, aut animi commotione tam facilè induceretur. Equidem ita convincit hæc ratio, ut alia cauſa huic adjungenda ſit, nempe materia quædam tenuis, quæ levi momento commoveatur, ac deinde facilè ejuſdem agitatio ſedetur. Quænam autem ſit illa materia, & quam præciſè ſedem occupet; ad amuſſim definire, facillimum non eſt. Licebit tamen, cum præſtantiſſimis Medicis qui nobilis ægri curationem ſuſceperunt, ad communem, & magis probabilem rationem confugere, vapores & flatus à liene, ventriculo aliiſque partibus tranſlatos, accuſantem. Hæc autem flatuum & vaporum in ventriculo commotio inde facilè dignoſcitur, quòd nobilis æger poſt ſingulos paſtus à prædictis ſymptomatis graviùs torqueatur. Siquidem ex coctione difficili & laborioſâ, in ventriculo debili, multi flatus generantur, qui ventriculum diſtendentes pancreas & diaphragma comprimunt, unde major anguſtia & difficultas ſpirandi, per aliquot horas à paſtu, exoriri conſuevit. Prætereà in maximis aëris mutationibus, quando Aquilonia tempeſtas in Auſtrinam convertitur, maximè ingraveſcunt ſymptomata prædicta, ex eo, quòd ab illa aëris mutatione excitantur rheumatiſmi, qui aliàs dolores arthriticos parere conſueverant, & jam in partes interiores, diuturnis intemperiebus & obſtructionibus deliberatas, confluunt, pravòſque humores in iis contentos exagitant: vel quod ab humidiori aëre inflentur humores, ac veluti fermententur, unde anathymiaſis elevatur, quæ diaphragma, & pulmonem impetens, pectoris anguſtiam, & ſpirandi difficultatem parit.

Si hæc ſymptomata ad aliquod morbi genus referenda ſint; nos ea protinus ad melancholiæ ſpeciem, quæ hypochondriaca nominatur, reducenda cenſemus: cum ex mœrore gravi & diuturno primam duxerit originem, in corpore calido & ſicco, unde magna humoris melancholici congeries, quæ obſtructiones contumaces, in hypochondriis peperit. Imò verò, quamvis ſcorbutus, in Septentrionalibus plagis frequentiſſimus, hiſce regionibus noſtris infrequens omninò ſit; Hic tamen affectus ad ſcorbuti naturam accedere videtur, cùm prædicta duo ſymptomata, nimirum pectoris anguſtia, & difficultas ſpirandi, frequentiſſima ſint hujus morbi ſymptomata, ut quàm plurimis obſervationibus annotavit Severinus Eugalenus, in cujus patria morbus iſte frequentiſſimus eſt, & ad illius imitationem Daniel Sennertus lib. de ſcorbuto cap. 4. ubi illius morbi ſigna proponit, & art. 9. illius capitis hæc duo ſymptomata ita deſcribit, ut illuſtriſſimi ægrotantis noſtri ſtatum graphicè depingere videatur.

Quamvis autem (ut jam dictum eſt) morbus ille, ſcor-

butus appellatus, hiſce noſtris regionibus inſolens, ac pene inviſus ſit; Nos tamen, ne in tanti affectus curatione aliquid neglexiſſe videremur, ſpecifica hujus morbi remedia ſtatim uſurpavimus, cum aliis permixta, quæ obſtructiones reſerare, humorem melancholicum obtundere, & foras excludere valerent. Atque ita primùm naſturtii aquatici, beccabungæ & fumariæ ſuccos per multos dies exhibuimus, iis admiſcendo ſalem tartari, & ſpiritum vitrioli, in quibus etiam ſennæ tantillum paſſim infundebamus; ſicque humores craſſi, glutinoſi, tartarei, ſenſim educebantur. Interdum verò ſuccos prædictos cum decoctis rad. enulæ camp. cortic. tamariſc. fol. agrimon. abſint. pimpinellæ, permiſcebamus. A quibus remediis à 7. menſis Maii, ad 28. continuatis, plurimùm adjutus æger noſter videbatur. Cùm verò ea die tempus ſiccum & ſerenum in Auſtrinum & pluvioſum fuerit converſum, prædicta ſymptomata de integro renovata ſunt, quæ ad diem tertium menſis Junii perſeverantia, duplici phlebotomia parca manu celebrata, plurimùm immutata ſunt. Ab eo tempore, ſale ſeu vitriolo martis, per menſem integrum uſus eſt, quod quidem ad obſtructiones reſerandas, viſcera roboranda, eorùmque calidam intemperiem corrigendam, vires habet eximias. Interdum tamen, tertio videlicet aut quarto die, purgatiunculas ex ſenna, prædictis decoctis infuſa, interjiciebamus, interdum etiam pilulas ex chalybe exhibebamus, & aquam ex infuſione chalybis paratam in potu ordinario cum vino tenui & oligophoro propinabamus. Quibus per menſem (ut dictum eſt) continuatis nobilis æger ad multò meliorem ſtatum perductus eſt ita ut, qui antea neque in equo, neque in carruca, ſine magna moleſtia iter facere non poterat, jam & carrucæ motum velociorem, & equi celerem ambulationem facilè toleraret. Præterea totius corporis vigor, & ipſius faciei color plurimum reſtitutus eſt. Hoc in primis annotatione digniſſimum eſt, quôd nobilis æger à ſemicupiis & fotibus, regioni ventriculi admotis, maximè lædebatur, & in inſignem anhelitus difficultatem conjiciebatur; ita ut eorum uſum, quamvis huic curationi maximè neceſſarium, prorſus abjicere coacti fuerimus.

Hæc uſque ad diem quartam Julii à nobis acta ſunt, quo tempore impetrata ab illuſtriſſimo Præſide diſcedendi veniâ, Monſpelium rediimus, relicto ipſi præſcripto eorum, quæ in poſterum agenda videbantur.

A diſceſſu meo, per totum autumni & hyemis ſequentis decurſum, prædicta remedia alternatim & per debita intervalla, ex clariſſimi viri D. Joannis Matthæi, Medici illius ordinarii præſcripto uſurpavit, nempe ſalem Martis, pilulas ex chalybe, & infuſionem ſennæ in prædicto decocto; cum ſale tartari, & ſpiritu vitrioli paratam, quibus addebatur opiata roborans & aperiens, à nobis ante diſceſſum præſcripta. Cùm verò poſt aliquot menſes maxima ſymptomatum imminutio appareret, conſului per litteras, ut fotum & ſemicupium tentaret, ſiquidem ſperandum foret, ut cauſis morbificis valdè imminutis, minor fiat humorum commotio, quæ dictorum remediorum uſum impediebat. Res ex voto ſucceſſit, & fotus ſine moleſtia æger ferre potuit, à quibus maximum fructum percepit. Vere autem ſequenti non ſolùm fotus, ſed etiam ſemicupia uſurpavit, & prædicta remedia ſedulò continuavit, aliis nonnullis additis, à quibus tandem, Deo ſit laus & gloria, ad optimam valetudinem perductus eſt.

[ Conf. lib. xii. c. vi. ]

## OBSERVATIO LXXXVI.

*Hydrops tympanites.*

CLariſſima Matrona, uxor D. de Gevre, Coſtenſis Juris utriuſque Doctoris 30. annos nata, bilioſo temperamento prædita, laboravit per 10. menſes tumore ventris ſatis inſigni, cui tenſio maxima adjuncta erat, ut hydropis tympanitis naturam omnino referret. Prima affectus origo huic præſertim cauſæ adſcribebatur, quòd ægra, fluorem albū à longo tempore patiens, in balneum actu frigidum ſeſe demerſerit, à quo fluor ille ſuppreſſus eſt. Cui etiam cauſæ varii errores in victu acceſſerunt. Multis remediis uſa eſt per dictum tempus, à peritiſſimis Medicis præſcriptis. Potionibus, nempe, apozematis, & julepis aperientibus ac diureticis, opiatis hepar roborantibus, aliiſque quamplurimis ſine ullo fructu; tandem circa finem menſis Maii anni 1645. curæ meæ ſe commiſit, quam ſequentibus remediis aggreſſus ſum.

♃. Rad. aſparagi, bruſci, & cichorii an. ℥. ß. rad. enulæ camp. & petroſel. an. ʒ. ii. fol. agrimon. ceterach. capil. ven. ana M. ß. abſinthii utriuſque ana P. ß. coquantur ad ℥. vi. in colatura infunde frigidè per noctem ſennæ mund. ʒ. i. ſalis diuretici ʒ. i. ſpiritus diuretici gutt. xxx. cap. manè cum regimine, per ſex dies continuos. Purgabatur quater aut quinquies ſingulis diebus, & materiam viſcidam cineritii coloris excernebat. Poſt ſecundam doſim ſanguis detractus fuit ad ℥. viii. in fine apozematum ſumpſit pilulas ex calomelanos gr. xx. diacr. gr. x. quibus ſepties purgata eſt, & ſequenti die ventris tumor reſolutus apparuit; qui tamen circa veſperam iterum inflari cœpit. Tumore ſubſidente, dum hypochondria contrectarem, percepi tenſionem inſignem & dolorificam, circa ventriculi regionem: cujus ratione præſcripſi (cum juleporum continuatione) fotum emollientem & aperientem, univerſæ regioni hypochondriacæ ſingulis diebus admovendum, ſiquidem tenſio etiam non levis in dextro hypochondrio apparebat. Quibus per 4. dies uſurpatis menſtruæ purgationes prodiere, quæ per aliquot menſes latuerant. Cùm tamen illæ ſegniter admodum procederent, triduo elapſo iterum uſurpati ſunt tum fotus, tum apozemata, ſine ſenna parata. A quibus moderata menſium copia provocata eſt, & ab eo tempore tumor ventris omnino diſcuſſus apparuit. Ad firmandam tamen curationem præſcripſi pilulas uſuales aperientes & laxantes, bis aut ter in menſe deglutiendas; tum etiam opiatam roborantem & aperientem, ſingulis diebus per menſem integrum uſurpandam.

## OBSERVATIO LXXXVII.

*Febris quartana.*

JOannes Goſſel Lotharingus, bonarum literarum candidatus, in Delphinatu, prope oppidum Revel nominatum, apud nobilem virum, cujus filios erudiebat, tunc temporis habitans, ad me venit die 16. menſis Junii anni 1645. ut ei febre quartana ab anno integro laboranti opem ferrem. Ejus autem hypochondria explorans, maximam tenſionem & duritiem in regione hepatis & lienis invenio, quam tantæ morbi contumaciæ atque longitudinis cauſam eſſe exiſtimans, eam prius demoliendam cenſui apozemate aperiente & laxante, [ præmiſſa venæ ſectione, ] tum etiam fotibus mollientibus & aperientibus, ac pilulis ex chalybe paratis. Quæ omnia ipſi præſcripſi ad xx. dies uſurpanda. Tum febrifugi mei doſim ei tradidi poſt dicta remedia ſumendam. Cùm autem ille non poſſet commodè Pharmacopœis uti, qui à loco ubi degebat, ſatis longè diſtabant, & ſumptus remediorum vix ferre poſſet, omiſſis iis omnibus, quæ præſcripta fuerant, febrifugum ſtatim ſumpſit, à quo multùm purgatus eſt. Prima acceſſio ab aſſumpto remedio dimidio minor fuit; ſecunda priori adhuc minor. Et ita minuentibus ſenſibiliter acceſſionibus, poſt quintum paroxyſmum, à febre quartana omnino liber fuit, de quo me per litteras monuit, addens, ſe tuſſicula infeſtari à febre ſibi relicta. Cui reſcripſi, ut remedia à me antea præſcripta uſurparet, pro hypochondrii utriuſque obſtructionibus reſerandis, quas adhuc perſiſtere, & tuſſim illam ſiccam perducere non dubitabam.

## OBSERVATIO LXXXVIII.

*Vomitus antiquus.*

UXor D. Antonii de Maniſſy, Medici Romanenſis & Univerſitatis Valentianæ Doctoris aggregati meritiſſimi, annos nata 24. laboravit per triennium vomitu moleſto, cum dolore lumborum ad regionem lienis ſeſe ex-porrigente,



vomebat autem poſt ſingulos paſtus, omnem propemodum cibum & potum cum pituita viſcida permixtum: unde ad ſummam maciem perducta eſt. Præterea quaſdam velut acceſſiones febriles patiebatur, bis aut ter in menſe per 12. aut 15. horas perſeverantes. Multi Medici ex eis, qui pro ea conſilium inierant, hæc ſymptomata à calculo, renum parenchymati infixo, provenire exiſtimabant. Alii verò obſtructiones, & hyſtericos affectus accuſabant. Quorum omnium ratione varia remedia uſurpata fuerant ſine ullo fructu. Donec tandem ægra ad tantam maciem perducta fuerit, cum febre lenta conjunctam, ut febre hectica confecta putaretur. Ego autem rogatus à marito, ut quædam remedia ipſi præſcriberem, cenſui præcipuam mali originem in liene reſidere, eùmque tum obſtructionibus, tum intemperie calida ſiccâ laborare. Quorum ratione, præmiſſâ parcâ venæ ſectione, ſequentia præſcripſi remedia.

♃. Rad. cichor. aſparagi, bruſci, & bugloſſi an. ℥. ß. fol. agrimon. ceterach. capill. ven. & pimpinellæ an. M. ß. coquantur cum pullo gallinaceo, in colat. diſſolve cremor. tart. ʒ. j. fiat juſculum, quod capiat manè per 16. dies.

In quarto quoque juſculo infunde per noctem ſennæ mund. ʒ. iii. ſem. aniſi ʒ. i. capiat cum regimine.

♃. Hord. integri & amygd. dulc. an. ℔. i. contundantur & decoquantur pro ſemicupio, quod ingrediatur tepidè bis in die per triduum, poſt uſum juſculorum.

♃. Chalyb. præp. cum ſulph. ℥. i. aloës opt. ſennæ mund. rhab elect. & agarici recenter trochiſc. an. ʒ. ii. pulv. diarrh. abb. ʒ. ß. croci ℈. ß. cum oxymel. ſimpl. fiat maſſa pilular. de qua capiat ʒ. i. ſingulis dieb. manè tribus horis ante paſtum, poſtea deambulando, & continuando per xv. dies.

Finito uſu pilularum, reiteretur ſemicupium per quatriduum.

Hiſce remediis ordine uſurpatis, à prædictis effectibus liberata eſt, & in integram ſanitatem reſtituta.

## OBSERVATIO LXXXIX.

*Febris tertiana.*

ANcilla Domini de Sautereau in Senatu Gratianopolitano Conſiliarii Regii, triginta annos nata, febre tertianâ intermittente detinebatur, ejùſque acceſſiones 15. paſſa erat, in quarum decurſu bis ei ſanguis detractus fuerat, & medicamentum catharticum bis etiam exhibitum: pluréſque julepi refrigerantes & aperientes præſcripti à Medico ordinario; qui poſt decimum quintum paroxyſmum febrifugi mei gr. xx. illi exhibuit die intermiſſionis, quæ erat 25. Julii 1645. Quinquies purgata eſt per alvum, blandè, & ſine moleſtia. Poſtridie acceſſio rediit multò intenſior. Et ab eo tempore nullam amplius acceſſionem paſſa eſt.

## OBSERVATIO XC.

*Febris tertiana.*

DOminus de Pourroy, in Senatu Gratianopolitano Præſes ampliſſimus, quinquagenarius, febris tertianæ intermittentis acceſſiones viginti paſſus erat, quando ad eum vocatus ſum. Bis ei ſanguis detractus fuerat: julepi refrigerantes multi exhibiti, & aqua benedicta Rulandi bis propinata, unde magnam bilis & pituitæ copiam excreverat, per vomitum, & ſeceſſum. Vocatus ego in acceſſione vigeſima prima, eam valde intenſam invenio, quatuordecim horarum ſpatio, ægrum valde affligentem, cum ſiti ingenti, & gravi inquietudine, quæ tandem ſudoribus in fine paroxyſmi prodeuntibus, diſcuſſa eſt. Urinæ erant rubræ, & quaſi flammeæ, nullum concoctionis indicium exhibentes. Ideo ſanguinem detrahi jubeo ſatis magnâ copiâ: julepos valdè refrigerantes præſcribo; ſuccum limonum in ptiſana potus ordinarii: & ſpiritum vitrioli in eadem ptiſana, tempore acceſſionis. Quibus intra biduum color urinæ ruber valdè remiſſus eſt, & leve enæorema in ea apparuit. Nihilominus acceſſio vigeſima ſecunda ejuſdem fuit durationis, ſed cum minori inquietudine, quæ epithematis liquidis regioni cordis admotis, valdè temperata eſt. Sequenti die exhibui febrifugi mei gr. xxv. cujus nulla fuit operatio per totam diem, niſi quòd circa horam tertiam veſpertinam ſemel alvum depoſuit, & ſubmediocrem materiæ bilioſæ copiam excrevit. Poſtridiè vero, horâ octavâ matutinâ, iterum dejecit, ſed multò copioſiùs, excrementa autem bilioſa & ſeroſa erant. Horâ nonâ rediit acceſſio, quæ multò remiſſior & brevior fuit, ad horas octo tantùm perſeverans. Poſt acceſſionem ter alvus ſoluta eſt. Contigit iſta acceſſio die ult. menſis Julii 1645. Die 1. Auguſti nulla acceſſio fuit, quia erat dies intermiſſionis. Die verò ſecundâ, in qua acceſſio expectabatur, nulla etiam apparuit, ita ut æger curatus videretur. Attamen die tertia, quæ erat dies intermiſſionis, nova acceſſio prodiit. Sequenti die, quæ erat quarta ejuſdem menſis, ſecta fuit vena, cùm urinæ adhuc rubræ apparerent, poſt meridiem verò alia acceſſio contigit, ita ut febris tertiana ſimplex in duplicem verſa videretur. Die quinta ejuſdem menſis rediit acceſſio priori ſimilis. Hic amplum critici, inſultandi campum invenere, quòd febrifugo meo tertianam ſimplicem in duplicem, convertiſſem. At die ſexta iterum exhibui febrifugum ad gr. xxxvi. quo ſexies purgatus eſt, multàque dejecit bilioſa, ac pituitoſa. Acceſſio rediit eadem hora, ſed priori aliquantulum remiſſior. Poſt acceſſionem ter aut quater iterum alvum depoſuit. Poſtridie manè iterum ter aut quater. Et acceſſio non rediit, neque diebus conſequentibus, & intra paucos dies ad conſueta munia rediit. In eòque ſtatu permanſit per 24. dies, in quorum decurſu varios errores commiſit in victu, qui eum in recidivam conjecere. Itaque die trigeſimâ, ejuſdem menſis, novâ acceſſione correptus eſt, horâ ſecunda poſt meridiem, quæ decem horarum ſpatium peragravit. Die ultima menſis, alia acceſſio rediit hora quarta veſpertina, ſed multò levior. Die primâ Septembris rediit acceſſio hora decimâ matutinâ, priori conſimilis, cenſui illas acceſſiones ex nova cacochymia ab incauta victus ratione cumulata exoriri, quæ levem quandam putredinem nacta ſit, & nondum eſſe partibus firmiter infixam, neque tenaciter fermentatam, atque adeo eam levioribus remediis evacuari poſſe, neque ad febrifugum eſſe confugiendum. Præſcripſi itaque purgans medicamentum ex infuſ. ʒ. iii. ſennæ in decocto tamarindor. cichorii, & agrim. cum ſem. aniſi & cryſtal. mineral. an. ʒ. i. addendo colaturæ mannæ & ſyrup. roſ. an. ℥. i. pulv. jalapæ ʒ. i. Optimè purgatus eſt, & acceſſio ſequens minor fuit. Tum per biduum ſequens ſumpſit juſcula aperientia & laxantia, ſicque ab acceſſionibus omnino liberatus eſt, & debito victus regimine cautius obſervato, ad perfectam valetudinem perductus eſt; qua ad hanc diem uſque feliciter fruitur.

## OBSERVATIO XCI.

*Febris quartana.*

FRater Theotimus, juvenis Religioſus, Ordinis Recollectorum Cœnobii Gratianopolitani, incidit in febrem quartanam verſus finem menſis Julii anni 1645. Quinque acceſſiones paſſus erat, cùm ad eum vocatus ſum. Sanguis ei detractus fuerat ſine ullo alio remedio. Sumpſit die ſeptimâ Auguſti febrifugi mei gr. xxx. pridie acceſſionis. Multùm purgatus eſt per inferiora, & aliquoties per ſuperiora. Acceſſio poſtridie rediit multò minor, quam nulla alia ſubſecuta eſt.

## OBSERVATIO XCII.

*Febris quartana.*

FRater Paſchalius, ejuſdem Cœnobii Religioſus, 10. acceſſiones febris quartanæ paſſus erat cùm eum inviſi. Ei exhibui febrifugi mei gr. xxiii. die 25. menſis Octobris anni prædicti, octies purgatus eſt per alvum, & bis per vomitum, eâque evacuatione morbus omnino ſublatus eſt.

## OBSERVATIO XCIII.

*Febris quartana.*

UXor clariſſimi viri D. de Chappoulay, apud Quæſtores Franciæ Gratianopolitanos Advocati regii, quinquagenaria, à quinque ſeptimanis febre quartanâ laborabat, adeò graviter, ut in lecto perpetuò decumberet, & ſolis juſculis veſceretur, nunquam enim aderat integra ἀπυρεξία. Die primâ menſis Septembris ſumpſit febrifugi mei gr. xv. ſexies purgata eſt per alvum, idque blandiſſimè, ſequenti die bis iterum purgata eſt, & acceſſio, quæ reditura erat poſt meridiem, uſque ad horam ſeptimam retardata eſt, multòque remiſſior fuit. Sequentibus verò diebus non ampliùs comparuit. Cùm autem ſeſe reficere inciperet, & ſolidis alimentis uteretur, uvas immaturas in ſingulis paſtibus comedebat, unde in febrem quartanam recidit; quæ conſequenter duplex & triplex facta eſt, cùm ego tunc temporis Gratianopoli diſceſſiſſem, & Monſpelium rediiſſem. Contigit autem, ut menſe Decembri ejuſdem anni Gratianopolim iterum vocatus fuerim, eam verò tunc temporis inviſens, triplici quartana graviter oppreſſam inveni. Quamobrem ei exhibui febrifugi mei gr. xx. die decima nona dicti menſis quibus ſepties purgata eſt per alvum, & bis per vomitum. Febris ea die non rediit, neque per biduum ſequens. At verò die 23. cùm lautè prandiſſet, longa acceſſione correpta eſt. Qua de cauſa ſumpſit ſequenti die febrifugi parem quantitatem, & quinquies dejecit per alvum, nihil verò per vomitum, conſequenter à febre immunis fuit.

## OBSERVATIO XCIV.

*Febris quartana.*

MUlier quinquagenaria, in Noſocomio Gratianopolitano, per annum integrum febre quartanâ conflictata fuerat. Die 5. menſis Septembris anni 1645. ſumpſit febrifugi mei gr. xx. & copioſè purgata eſt per alvum, ſemel vero per vomitum; idque ſeptem horis ab aſſumpto medicamento. Die ſexta acceſſio rediit paulò minor, & retardata eſt per horas quatuor. Ab eòque tempore nullam ampliùs acceſſionem paſſa eſt.

## OBSERVATIO XCV.

*Febris quartana.*

ANcilla Uxoris Domini de Servien, in Camera Computorum Gratianopolitana Præſidis, febre quartana laborabat à quinque ſeptimanis. Sumpſit die 6. Septembris anni 1645. febrifugi mei gr. xvi. pridie acceſſionis, quo multùm purgata eſt, per inferiora tantùm. Secunda die rediit acceſſio ſine frigore, ſed prioribus longior, & retardata eſt per horas ſex, ſequentibus verò diebus non ampliùs rediit, & in eo ſtatu permanſit per menſem integrum. Incautam verò victus rationem ſervans, ancillarum more, in febrem quartanam recidit, quæ primum in duplicem, mox in triplicem migravit, idque poſt meum diſceſſum. Cùm autem Gratianopolim rediiſſem menſe Decembri, ipſi exhibui febrifugi mei gr. xx. die 23. ejuſdem menſis, rigidâ hyeme, atque glaciali exiſtente. Matutinis horis materiam viſcoſam & glutinoſam, eàmque copioſam vomitu rejecit, veſpertinis verò plurimùm per alvum expurgata eſt, & ſic omnino liberata fuit à triplici quartana.

## OBSERVATIO XCVI.

*Febris tertiana.*

PEtrus Faiole, in Senatu Gratianopolitano Procurator, unus ex Conſulibus illius anni, annos natus 40. febre tertiana duplici laborabat 25. diebus, per quos vulgaribus remediis ex alterius Medici præſcripto abundè uſus fuerat. Vocatus ego die 24. Auguſti anni 1645. eum lecto affixum invenio, & ſolis juſculis utentē, gravibùſque paroxiſmis quotidie afflictum. Illi autem exhibui febrifugi mei gr. xv. quibus ſepties purgatus eſt per alvum, idque blandiſſimè, & à paroxyſmis febrilibus omnino liberatus.

## OBSERVATIO XCVII.

*Febris quartana.*

GAbriel Pyot famulus D. Marcha civis Monſpelienſis, annos natus 24. febre quartanâ duplici laborans à tribus menſibus, & nullis uſus remediis, per illud tempus ſumpſit febrifugi gr. xxiv. die 10. Novembris anni 1645. quæ erat dies intermiſſionis; purgatus eſt ſepties ea die per alvum, ſine ullo vomitu, aut nauſea, & ſine ulla moleſtia: ſequenti die bis alvum depoſuit. Acceſſio, quæ hora quintâ veſpertina expectabatur, retardata eſt uſque ad 3. matutinam ſequentis diei. Secunda acceſſio quæ veſpertinis horis redire conſueverat, nullo modo comparuit, & ab eo tempore æger nullam ampliùs acceſſionem paſſus eſt.

## OBSERVATIO XCVIII.

*Febris quartana.*

UXor Joannis Alles Chirurgi Montfrinenſis, triginta annos nata, febre quartana laborabat à quatuor menſibus, & cùm per illud oppidum tranſirem circa finem menſis Octobris anni 1645. rogatus ſum à marito, ut quædam remedia illius curationi idonea præſcriberem. Video mulierem admodum pallidam & macilentam, cui menſes non fluxerant à principio morbi, & contrectans hypochondria, lienem invenio duriſſimum, ac ferè ſcirrhoſum. Ideo cenſui febrem quartanam curari non poſſe, quin obſtructiones illæ graves prius auferrentur. Præſcripſi itaque primum potionem purgantem, & poſtridie venæ ſectionem. Poſtmodum pilulas ex chalybe, aloë, ammoniaco, aliiſque per 15. dies uſurpandas, fotum emollientem atque aperientem, per uſum pilularum ſingulis diebus hypochondriis admovendum. Quibus diligenter uſurpatis, tenſio hypochondrii ſiniſtri admodum remiſſa eſt, ſed acceſſiones febriles in eodem tenore conſiſtebant: ſumpſit itaque febrifugi mei gr. xx. à quo ſexies purgata eſt per alvum, & ab eo tempore nullam amplius acceſſionem paſſa eſt.

## OBSERVATIO. XCIX.

*Febris quartana.*

INgenuus adoleſcens Michaël Pineau Romarantinianus, Medicinæ ſtudioſus, cùm febre tertiana per quatuor menſes afflictus fuiſſet, tandem in quartanam incidit, eaque laborabat à ſex ſeptimanis, cùm ad me venit remedium expoſcens. Dedi itaque febrifugi mei gr. xx. die 29. menſis Novembris, anni 1645. ea die bis tantùm purgatus eſt per inferiora, idque circa veſperam. Sequenti die, quæ erat dies acceſſionis, decies purgatus eſt per alvum, & bis per vomitum, nempe horis prandii & cœnæ, & cum aſſumptis alimentis bilioſos humores excrevit, & acceſſio non apparuit ea die neque deinceps.

## OBSERVATIO C.

*Febris quartana.*

PUella ſancti Ægidii, nomine Joanna Brunetta decem annos nata, febre quartana laborans à quatuor menſibus, ſumpſit febrifugi mei gr. xxi. die 29. menſis Novembris anni 1645. Quinquies purgata eſt per alvum ſine moleſtia: ſequenti die rediit acceſſio more conſueto, & ab eo tempore non ampliùs comparuit, atque ita ægra à morbo libera omnino evaſit.

## APPENDIX.

*QUia omnes febris quartanæ curationes, ſub diverſis titulis propoſitæ, centuriæ limites excederent, ideo ſequentes ſub eodem titulo comprehendimus, ut ad hanc uſque diem, qua hæc prælo ſubjiciuntur, curationum noſtrarum ſeries extendatur. Tum ut ea quæ de febrifugo noſtro inferiùs dicturi ſumus, illuſtriora evadant.*



Cum Gratianopoli Monſpelium peterem menſe Octobri anni 1645. Valentiam tranſeunti occurrit mihi caupo quidam, qui Claudius Boudon nominatur, febre quartana laborans à tribus menſibus; ad cujus oppugnationem nullum remedium uſurpaverat, præter unicam venæ ſectionem. Præſcribo primùm potionem purgantem, ad cacochymiam, in primis viis reſtagnantem evacuandum; quæ febrifugi operationi obſiſtere potuiſſet, ex ſennæ ℥. ß. diaphæn. ʒ. iii. ſyrupi roſac. ℥. i. ſumendam poſtridie acceſſionis, qua copioſè purgatus eſt. Sequenti die ſumpſit febrifugi mei gr. xx. ter purgatus eſt per alvum ſine moleſtia, idque tantum circa veſperam. Poſtridie rediit acceſſio ſolito multò longior, & poſtmodum nulla alia ſubſequuta eſt.

In eodem itinere tranſiens per oppidum, quod *le Bourg Saint Andiol* nominatur apud Vivarienſes, rogavit me D. Henricus Chays Chyrurgus peritiſſimus, ut febrifugi mei doſin ipſi concederem pro muliercula quadam, à longo tempore febre quartanâ laborante: cujus voto ſtatim ſatisfeci; ille poſt aliquod tempus mihi retulit, illam mulierem à febre quartana, hujus remedii vi ſtatim fuiſſe liberatam.

Joannes Rideletus in Senatu Gratianopolitano Procurator annos natus 54. febre quartanâ laborabat à tribus menſibus, eàque duplici & ſæviſſimâ; ita ut lecto affixus decumberet, & ſolis juſculis veſceretur. Summa macie confectus erat, tum faciem, pedes, ac tibias tumore œdematoſo affectas habebat, ut in hydropem ruere videretur. Poſt multa remedia fruſtra tentata, meam opem implorat die 13. Decembris anni 1645. rigida hyeme exiſtente. Ego verò in peſſimo illo ſtatu eum conſtitutum videns, negabam me ſpecificum meum exhibiturum, ne infamaretur remedium. Attamen uxoris & fratris precibus tandem cedere coactus, remedium exhibeo ad grana xx. die 24. ejuſdem menſis. Septies purgatus eſt per alvum ſine moleſtia, primò bilioſa, mox pituitoſa multa excrevit. Die 25. ter iterum dejecit eandem materiam. Acceſſiones perſeverabant. Die 27. ſumpſit febrifugi gr. xxiv. ſexies purgatus eſt per alvum ſine moleſtia. Sequenti die levem acceſſionem paſſus eſt. Et ab eo tempore febris quartanæ acceſſiones non rediere; ſaltem per ſeptem dies quibus ego poſt ultimam acceſſionem Gratianopoli moratus ſum; neque, quid poſt meum diſceſſum acciderit, reſcire hactenus potui; imminens enim hydrops maximum periculum minabatur.

Claudius Mouſſeau, artocopus Gratianopolitanus, cui ſignum eſt enſis regius, annos natus 40. febre quartanâ duplici laborans, à quatuor menſibus, ſumpſit febrifugi mei gr. xx. die 25. Decembris anni 1645. hyeme rigidâ & glaciali exiſtente. Quater purgatus eſt per alvum blandiſſimè. Die 24. & 25. acceſſiones iterùm paſſus eſt. Die 26. ſumpſit febrifugi gr. xxx. Bis tantùm purgatus eſt, ſed copioſè, & ab eo tempore nullam ampliùs acceſſionem paſſus eſt.

Michaël Gounſelin faber ferrarius Gratianopolitanus, à quatuor menſibus quartanâ laborans, ſumpſit febrifugi mei gr. xxxii die 26. Decembr. anni 1645. frigore inteniſſimo ſæviente. Septies purgatus eſt per alvum, bis verò per vomitum. Sequenti die rediit acceſſio, prioribus intenſior. Die 29. ejuſdem menſis ſumpſit idem remedium, & ſexies purgatus eſt per alvum ſine vomitu ullo, acceſſio nulla poſtmodum apparuit.

Martinus Lebreton Pariſienſis, Eccleſiæ divi Ludovici Patrum Jeſuitarum Muſicus, 20. annos natus, febre quartanâ laborans à quatuor menſibus, per quos nulla remedia ex arte uſurpaverat, ſumpſit die tertiâ Februarii anni 1646. febrifugi mei gr. xx. pluries purgatus eſt per inferiora tantùm. Poſtridie acceſſio rediit leviſſima, & nulla alia deinceps.

Ancilla uxoris nobiliſſimi viri Domini Mareſchalli de L'Hoſpital, nomine Barba Lepeze, febre quartana duplici laborans ab octo menſibus. Sumpſit febrifugi mei gran. xx. die 25. Febr. anni 1646. quæ erat dies intermiſſionis: ſexies purgata eſt, per alvum. Die ſequenti eodem modo purgata eſt, & pari quantitate. Acceſsio, quæ expectabatur hora quinta veſpertina, rediit hora nonâ matutinâ prioribus ſimilis: Et ab eo tempore nulla amplius acceſsio comparuit; Sicque ægra à duplici illa quartana contumaci prorſus liberata eſt.

Pediſſequus D. Comitis de Larocheguion, octodecim annos natus, febre quartana laborans à quatuor menſibus, petiit à me auxilium die 27. Februarii anni 1646. Quia verò jamdiu nulla remedia uſurpaverat, & cibis quadrageſimalibus tunc temporis utebatur; cenſui præparandum eſſe corpus venæ ſectione moderata, & purgatione ex infuſione ʒ. iii. ſennæ cum ʒ. ß. ſalis tartari, quâ blandè purgatus eſt. Die 2. Martii ſumpſit febrifugi g. xx. quæ erat dies acceſsionis ſed tantùm hora ſexta veſpertina reditura. Octies purgatus eſt per inferiora tantùm. Acceſsio anticipavit, & rediit hora ſecunda, prioribus intenſior. Die quinta ejuſdem menſis rediit acceſsio, itidem horâ ſecundâ, prædictæ ſimilis. Die ſeptimâ ſumpſit febrifugi eandem doſin, cujus operatio priori fuit ſimilis: rediit tamen acceſsio more conſueto, & conſequenter tres alias acceſsiones paſſus eſt, nullo utens remedio. Attamen corpus reficiebat, & faciei color vividior in dies evadebat, nec non ciborum appetentia melior. Poſt tres illas acceſsiones & pridie quartæ, ſumpſit febrifugi gr. xxii. quibus ſexies purgatus eſt per alvum: acceſsio rediit poſtridie paulò remiſsior, & ab eo tempore æger nullam ampliùs acceſsionem paſſus eſt, prorſuſque à febre quartana liberatus fuit.

## DE FEBRIFUGO NOSTRO.

HACTENUS febris quartana pro incurabili habita eſt in principio, augmento, & ſtatu, quòd materia morbifica illis temporibus nondum ſufficienter concocta & præparata ſit, ut medicamentis purgantibus educi valeat; & quicunque vehementioribus remediis eam educere nituntur, ex quartana ſimplici, non raro duplicem ac triplicem faciant, atque interdum continuam, qua ægrotantes in maximum vitæ periculum conjiciuntur. Hinc factum eſt, ut prudentiores Medici quartanariis longam patientiam conſulant, eòſque ad vernum tempus demittant, cujus temperies humoris peccantis concoctioni & evacuationi maximè idonea eſt: hyemis verò frigus tantopere adverſum, ut eo vigente febris quartana prorſus incurabilis cenſeatur, propterea quòd humores tartarei & melancholici magis condenſentur, ac veluti congelentur, nec non meatus corporis tum ſenſiles, tum inſenſiles conſtringantur, ut evacuationis, aut diaphoreſis ſpes omnis oblata videatur. Quinimo tanta eſt non raro materiæ morbificæ contumacia, ut multæ quartanæ à doctiſsimis etiam Medicis recta methodo, & maximo vulgarium remediorum apparatu, tempore idoneo (id eſt vere, & æſtate) oppugnatæ, eorum vim eludant, & ad annum integrum, imo interdum ad biennium & triennium protrahantur.

Verùm enim verò, longus uſus & exercitio diuturna, magna artibus incrementa afferre conſuevit, & nova recentiorum inventa antiquorum medicinam ad longè ſublimius dignitatis faſtigium extulere. Quorum ego veſtigiis inſiſtens, cùm in penitioribus naturæ arcanis perſcrutandis per triginta ſeptem annos, à quibus medicinam facio, ſedulam operam navaverim, licèt publicis, ac ferè continuis (præter ægrorum viſitationes) ſectionum, diſputationum, aliarùmque Academicarum exercitationum occupationibus diſtrictus; attenta cogitatione diu multùmque meditatus ſum; ſi qua via contumax, & diuturnus iſte morbus exiguo tempore vinci edomarique valeret. Aclicèt conatus ille perarduus videretur, & propemodùm impoſsibilis, ſucceſſum tamen optatum (divino numine aſpirante, cui ſit laus & gloria) obtinere licuit. Tandemque diu meditando, elaborando, experiendo conjungendo, ſeparando, addendo, detrahendo, augendo, minuendo, varièque varia præparando, verum atque ſpecificum febris quartanæ ῥιζοτομον, inveni. Nolo infallibile remedium pronuntiare, ne agyrtarum vocibus uti videar. Sed quod res eſt, bonâ fide pronuntiare poſſum, me ad hanc uſque diem nunquam remedium exhibuiſſe, quin acceſsiones febriles tertiâ ſaltem

tem exhibitione cessaverint. In nonnullis tamen vel ob errores in victu, vel ob quasdam materiæ morbificæ reliquias, intus restitantes, recidivâ contigit, quæ levi aliqua purgatione, ex vulgaribus medicamentis parata, utplurimum discussa est.

A quatuordecim tantùm mensibus, hoc remedio uti cœpi, quod per multos annos in mente agitaveram: Plurimum verò, à quibus hactenus usurpatum est, nomina & historias, scriptis mandavi. In quibus febres quartanæ in principio, augmento, statu, tum etiam in media hyeme, eàque gelu rigidâ, curatæ inveniuntur.

Hujus remedii vires ejusmodi sunt, ut humorem melancholicum virtute specificâ oppugnet, illius fermentationem, quæ paroxysmi causa est, inhibeat, pravas ejusdem qualitates extinguat, totàmque ejus naturam immutet. Sicque omnes turbæ, quas ferus iste humor in corpore humano excitare solet, illico sedantur, eo scilicet imbelli, atque invalido, aquæ communis instar, effecto. Quemadmodum enim acetum, sale tartari aut saturni admixto, omnem aciditatem, omnèsque vires subitò amittit, & aquæ simillimum fit; ita humor melancholicus ad specifici sui occursum extinguitur quodammodo, omnèmque agendi ac resistendi potentiam amittit: Ita, ut plerumque una illius exhibitione febris quartana profligetur, & raró ad secundam, rarissimè ad tertiam confugiendum sit. Cùm alioquin materia rebellis, & non priùs edomita, centum medicamentis ne minimùm quidem commoveri valeat. Unde Medici non raró illius contumaciâ pertæsi, curationem dimittere coguntur. Licèt autem hoc remedium febri quartanæ oppugnandæ peculiariter destinatum sit; febres etiamnum tertianas, propter analogiam, quæ illis cum quartanis intercedit (siquidem febres tertianæ longiores in quartanas plerumque degenerant) unâ die profligat: ut in multis febris tertianæ curationibus supra videre est, unde generico febrifugi nomine à nobis donatum est.

Exactam ac dilucidam hujus remedii descriptionem non dum proponendam censui, donec pluribus aliquot annorum observationibus ejus virtus perspecta fuerit. Ut tamen interim curiosis naturæ indagatoribus inquirendi occasio præbeatur, subobscuram, & tenui velo obvolutam, fidelem tamen, & omni fraude vacuam descriptionem propono: quam filii artis, sedulo adhibito labore, non admodum difficile evolvere poterunt. Componitur ergo pretiosum hoc medicamentum ex triplici Hercule, *id est Sole, Antimonio, & Mercurio*, duodecim (*destillationibus*) laboribus ad summam nobilitatem evecto, quibus tandem quartus athleta *Spiritus vini additur*, operis complementum efficiens. Dari potest pueris ad gr. x. xii. & xv. Adultioribus vero à gr. xx. ad xxx. & xxxx. Blandè operatur, justâ dosi exhibitum, nec magis conturbat, quàm medicamenta vulgaria, & senna & rhabarbaro composita. Aliquando tamen per vomitum evacuat, si materiæ morbificæ portio circa ventriculum hæreat. Hoc enim habet peculiare, ut materiam morbificam ubicumque latentem rectâ viâ adeat, efficaciter aggrediatur, & fortiter oppugnet, donec tandem devicerit. Historiæ supra descriptæ id ipsum apertè indicant. In quibusdam enim vias apertas, & materiam non admodum copiosam inveniens, sine ulla molestia, & cum exigua evacuatione opus suum absolvit, ut in Principe Doria, aliisque contigit. In aliis verò qui nullis, totius morbi decursu remediis usi fuerant, & pravis eduliis corpus suum impleverant; noxiorum humorum multitudinem, & contumaces viarum obstructiones, summamque cruditatem inveniens, non sine conturbatione, & labore ægrotantis, morbum vincere potuit, ut in pauperibus, & plebeis quibusdam contigit, in quibus prima hujus remedii experimenta facta sunt. Hæc igitur de febrifugo nostro dicta sufficiant.

Specificum hoc Febrifugum Germanorum Chymicorũ Decano *Hartmanno* debetur, qui id ita describit. ʒ. Auri puri & optimè purgati ℥. ß. redige in crustulas tenues, & more solito in aqua Regia ex sale communi, (non verò armoniaco, quia illud Mercurium volatilem reddit,) solve Vitri antim. ℥. ß. & Mercurii probe mund. ℥. iii. in aqua forti solve, singula nempe seorsim, ac in separatis vitris, ita tamen, ut solutiones omnes probe sint claræ, & transparentes. Omnes istas aquas confunde, & aquam abstrahe per alembicum, & novam aquam Regiam affunde, sæpiùs & identidem evoca, idque fac tantisper, donec præcipitatum in ignita ferreâ laminâ penitus nullum fumum de se emittat. Quo signo præsenti, totum præcipitatum diligenter sub tegula calcina, sic nimirum spiritus aquæ Regis omnes exploduntur & dissipantur. Tandem ab eodem spiritum vini sexies destilla, donec quodammodo figatur Mercurius. Denuo sub tegula igniendus, & lentè calcinandus. *Ita Hartm. Rolfink liique Rivericũ Febrifugũ explicat.*

# LAZARI RIVERII

## OBSERVATIONUM MEDICARUM ET CURATIONUM INSIGNIUM

## *CENTURIA QUARTA.*

### OBSERVATIO PRIMA.

*Febris hectica.*

FILIA Domini d'Aumelas, Franciæ Quæstoris generalis, annos tredecim nata, laborabat ab octo mensibus febre lenta, quæ hectica censebatur, propterea, quòd omnibus remediis, quæ ad chlorosin & viscerũ obstructiones reserandas vulgò præscribi solent, à duobus peritissimis Medicis illius curæ successivè incumbentibus, per dictum tempus auferri non potuerat, quin potius morbus ad extremam maciem & summam totius corporis debilitatem ægrotantem perduxerat, ut ab omnibus pro deplorata haberetur. Cui judicio maximè favebat vomitus assiduus, qui eam statim à somno matutinis horis infestabat, & usque ad horam prandii perseverabat, ita ut omnia Medicamenta tum alterantia tum vacuantia quæ ipsi matutinis horis exhibebantur, vomitu rejiceret. Et sic nullus videbatur esse remedio locus. Cum tandem curæ meæ commissa fuisset, præmisso Prognostico, quòd exigua salutis spes superesse videretur, ad duo animum converti; primo, ut remedia antea usurpatis efficaciora adhiberentur: secundò, ut semel assumpta vomitu non rejicerentur, Remedia efficaciora è Spagyricorum officinis erant depromenda. Ut verò faciliùs retinerentur, gustui non ingrata esse debebant, & illis horis exhiberi, quibus vomitus non urgebat. Ideo cum mihi relatum esset, illam è meridie usque ad horam somni vomitu non tentari, censui remedia vespertinis horis esse exhibenda. Primùm itaque præscribo tabellas compositas ex Stomachici Poterii ʒ. ii. & sacchari in aqua rosarum dissol. ℥. vi. quarum sumebat ʒ. ii. singulis diebus, horis duabus ante cœnã. Continuatis hisce tabellis per 8. dies, sumpsit auri diaphoretici gr. iv. ac deinde, per alios 8. dies tabellas Stomachicas continuavit; quibus elapsis aurum diaphoreticum iteratum est, post cujus exhibitionem, febris illa lenta, quæ hectica putabatur, omninò disparuit: tum etiam vomitus cessavit.



Quamobrem eo tempore etiam matutinis horis remedia exhibita sunt. Sumpsit igitur singulis diebus mane, per mensem integrum, Balsami Peruviani guttas iij. cum sacharo subactas, ad Pilulæ formam, cui superbibebat tantillum vini generosi. Hoc remedium ad ventriculum roborandum, & obstructiones reserandas eximias vires obtinet. Et per dictum mensem sumpsit etiam quotidie vespertinis horis tabellas stomachicas, & semel in septimana aurum diaphoreticum, sicque ad integram valetudinem restituta est.

### OBSERVATIO II.

*Tertiana duplex.*

DOminus Gerardus, in Curia Computorum, Subsidiorum, & Fisci regii Consiliarius, annum agens 63. febre tertianâ duplici laborabat à quinque septimanis, in quarum decursu multa remedia administrata fuerant ab alio Medico. Quater secta fuerat vena, pluries purgatus fuerat, & multi julepi, aliaque remedia exhibita. Morbus tamen in pejus ruebat, accessiones graviores evadebant, ut ea die, quâ ego vocatus sum, ipsum attonitum, & comatoso quodam stupore affectum invenerim, & adstantes de ipsius salute maximè dubitarent. Tanta autem erat virium prostratio, ut nulli evacuationi locum esse censuerim. Prima igitur die, qua ipsius curationi incumbere cœpi, julepum sequentem exhibui hora una ante accessionem.

℞. Aquæ cichor. ℥. iij. salis absinth. ʒ. ß. spiritus sulphur. ℈. j. misce, F. julepus.

Secunda die idem remedium iteratum est, etiam hora una ante accessionem, qua transacta, urinæ meliores fuerunt, concoctionis non levia rudimenta ostentantes, quæ anteà crudissimæ apparuerant. Tertia die idem julepus iteratus est eadem hora, & accessio perexigua fuit. Quarta die mane sumpsit potionem sequentem.

℞. Senn. mund. ʒ. ij. salis tartari ʒ. ß. spirit. vitriol. ℈. ß. aquæ cichor. ℥. iv. infundantur frigidè per noctem, & colaturam capiat manè cum regimine.

Pluries purgatus est cum euphoria, & ea die accessio non apparuit, neque deinceps, & ita perfectè curatus est.

### OBSERVATIO III.

*Hydrops Thoracis.*

DIe vigesima mensis Junii, anni 1646. vocatus sum à D. Daniele Verchando, Cive Monspeliensi quinquagenario, maxima spirandi difficultate à tribus mensibus laborante, ad quam amoliendam multis remediis tum à medico ordinario, tum in variis consultationibus præscriptis usus fuerat, sed frustrà: eum enim inveni anhelantem, & extremos penè spiritus exhalantem præ suffocatione, qua urgebatur. Censui eum pectoris hydrope laborare, cùm neque tussis, neque stertor adesset, neque ulla sputa viscida & crassa excernerentur, ut in vero asthmate solet fieri. Præterea tibiæ œdematoso tumore affectæ erant, & venter intumescere incipiebat, ut jam asciticus fieri videretur. Insuper in lecto à duobus mensibus non decubuerat, sed diu noctuque in Cathedra corpore erecto sedere cogebatur. Ego verò de illius salute desperans, nolebam ipsi remedia præscribere, verùm ipse instanter urgebat, ut summam illam respirandi difficultatem minuerem. Quamobrem illius precibus victus aliquod saltem solatium ipsi afferre contendens, exhibui die sequenti bolum ex Calomelanos ℈. j. cum diacryd. ℈. ß. in conserva rosarum. Septies purgatus est per alvum, & magnam seri copiam excrevit, unde maximum levamen eadem die recepit, ita ut liberiùs multò quàm anteà respiraret. Post biduum iteratum est remedium, pari successu, & sequente nocte in lecto decubuit, sine ulla pectoris oppressione, ventris tumore imminuto, hypochondria contrectare licuit, & lienem magnum atque scirrhosum inveni: ideò præscripsi apozemata aperientia cum sale Tartari & spiritu sulphuris, tum etiam fotus & linimenta, hypochondriis admovenda, cum iterata tertio quoque die purgatione prædicta. Quibus per 15. dies continuatis, ad longè meliorem statum revocatus est, ut se curatum omninò putaret. Attamen elapso uno mense omnia symptomata rerediere, venter magis intumuit, & post duos alios menses è vivis excessit. In hac Observatione notanda est summa Calomelanos efficacia, quod in morbo lethali tantùm adjumenti afferre potuit.

### OBSERVATIO IV.

*Paralysis.*

JOannes Alberger quinquagenarius, à quatuor mensibus hemiplegia laborabat, partem corporis dextram occupante, ita ut vix loqui, & verba pronunciare valeret. Ab anno integro hoc morbo affligebatur, & per illius decursum multa usurpaverat remedia cum exiguo fructu. Ego verò, illius curationem agressus, die 26. mensis Junii anno 1646. bolum præscripsi ex Bezoardici mineralis granis xij. cum conserva rosarum, bis in die sumendum, & quinto quoque die pilularum cocciarum minorum ℈. j. cum Mercurii calcinati per se, sine corrosivis, gr. viij. Quibus per 20. dies continuatis, pristinæ sanitati restitutus est.

### OBSERVATIO V.

*Hæmorrhagia.*

VIr robustus 30. annos natus, bilioso temperamento præditus, contumaci hæmorrhagia ad extrema redactus fuerat. Post multa remedia, frustra tentata, tandem cujusdam Medici consilio è lecto in pavimentum delatus est supra mattam laneam, & totum corpus contectum linteis, oxycrato madidis, per longum tempus, donec rigore correptus est, tunc enim ad lectum deportatus, & rigorem febris subsequuta est, quam sudor excepit, à quo curatus est, Collum etiam iisdem linteis obducebatur.

### OBSERVATIO VI.

*Hysterica passio.*

DIe 17. Junii anni 1646. ancilla uxoris meæ, nomine Ludovica Costa, subitò correpta est dolore atrocissimo latus dextrum & lumbos tam immaniter infestante, ut illa continuò ejulare cogeretur. Cùm nulla febris adesset, existimavi affectum esse hystericum. Ideo statim oxycrati cyathum exhibui, quem post horæ quadrantem vomitu rejecit, cum multa pituita. Sedato vomitu, alterum oxycrati cyatum hausit, & statim dolor protinus evanuit, eaque prorsus liberata est.

### OBSERVATIO VII.

*Dolor Nephriticus.*

DIe 20. mensis Julii anni 1646. C. Jacobus Lemadre Medicinæ studiosus, filii mei præceptor, correptus est dolore nephritico valde urgente. Urinæ erant rubræ & sanguinolentæ. Primùm injectus est clyster ex decocto emolliente: cum diaphœn. ℥. j. aquæ benedict. ℥. iiij. qui parum præstitit. Sequenti die missus est sanguis ad ℥. x. quia erat plethoricus. Dolor tamen perseverabat. Tertia die iteratus est clyster prædictus, qui eum tota die purgavit blandè, & per dilucida intervalla; eademque die à dolore prorsus liberatus est, excretis duobus calculis perexiguis. Clyster prædictus ad dolores Colicos & Nephriticos præstantissimus est, ut in aliis Centuriis videre est. In hac autem curatione hoc peculiariter annotandum, quod si prima vice injectus clyster votis non respondeat; semel atque iterum repetendus sit.

## OBSERVATIO VIII.

*Cholera morbus.*

UXor Petri Portalon, civis Monspeliensis, correpta est Cholera morbo die 23. Julii anni 1646. circa meridiem, & ad vesperam usque vigesies alvum deposuit, cum gravissimis doloribus, non solùm intestina, sed etiam ventriculum infestantibus, ita ut sequenti etiam vomitu premeretur, multosque humores acres, & biliosos excerneret. Maritus à me consilium petiit vespertinis horis; dum alia remedia pararentur, consulo, ut ægra oxycrati cyathum assumeret, cujus adeò efficax fuit operatio, ut vomitus & alvi fluxus statim cohibitus fuerit, & alia remedia usurpata non fuerint; dictitante ægrâ, se à morbo liberatam, & pristinæ valetudini restitutam.

## OBSERVATIO IX.

*Carbunculus.*

FIlius Petri Boujac, Mercatoris Monspeliensis, quartum ætatis annum agens, Carbunculo afflictus à triduo integro, per quod nullum remedium usurpatum fuerat, à me invisus est die 22. mensis Junii, anni 1646. Erat autem Carbunculus in media fronte, cum tumore rubicundo, in medio nigerrimo, & tota facies valdè inflata erat. Jubeo primùm ad fixandum Carbunculum, causticum inuri parti nigricanti, & imponi escharæ unguentum Basilicum cum theriaca, ol. Scorpion. Matthiol. & vitello ovi: toti verò tumori cataplasma de Arnoglosso. Eodem tempore clyster injectus est, eoque rejecto, venæ sectio iterata: quæ horis matutinis, tum etiam pridie celebrata fuerat. Vesicatorium cervici admotum, & potio Cardiaca præscripta; tum etiam confectio de hyacintho, in singulis jusculis exhibenda. Sequenti die febrem valdè imminutam, tumoris inflammationem remissam, & omnia mitigata invenio; unde proximam salutem sperandam censui. In hoc casu notandus est præcipuè vesicatorii usus, quod magnam humoris virulenti portionem derivans, præcipuam curationis partem fecisse credibile est. Ideò in omni carbunculo usurpandum censeo, & parti viciniori admovendum. Defensivum ex unguento de Bolo quod vulgo in his affectibus usurpatur, adhibendum non existimavi, quia repellentia, faciei admota, in illius inflammationibus admodum noxia sunt.

## OBSERVATIO X.

*Epilepsia.*

ANcilla Epileptica usu oxycrati liberata est, cujus cyathum sumebat manè, singulis diebus; & ante tempus invasionis acetum purum. Curato morbo doloribus artuum correpta est, qui usu Thermarum curati sunt.

## OBSERVATIO XI.

*Hæmoptoë.*

JOannes Figuiere Civis Monspeliensis hœmoptoë laboraverat per triennium, quâ sanguinem rejiciebat per intervalla, satis magna copia. Tandem post multa remedia, per mensem integrum, manè sumpsit amylum, aquâ decoctum [ & sine calce paratum ] instar Panatellæ, & ab eo tempore sanguinis sputo nunquam correptus est.

## OBSERVATIO XII.

*Febris tertiana.*

MEnse Augusto anni 1646. Guilelmus Dortomannus, Patronus celeberrimus sexagenarius, bilioso temperamento præditus, laboravit febre tertianâ vehementi, eique quater secta fuit vena, & semel purgans medicamentum exhibitum intra dies 14. Præterea julepi refrigerantes & aperientes fuere usurpati, tum ante sextam & septimam accessionem specificum exhibitum est ex salis absint. ʒ. ß. spiritus sulphuris ℈. j. cum aquæ cichor. ℥. iij. quibus accessiones imminutæ sunt, eodem tempore in primo potu sumebat, vigente febre, spiritus sulphuris guttulas 15. in aqua fontis. Tandem horâ unâ ante octavam accessionem secta fuit vena, præmisso decocto chamom. & cremoris tartari, & Emplastrum Strobelbergeri carpis admotum est, quibus remediis imminens accessio fugata est, ut nulla ejus vestigia apparuerint.

## OBSERVATIO XIII.

*Febris quartana.*

FIlia Domini Ducabè Poussanensis, 15. annos nata, febrem quartanam patiebatur à 14. mensibus. Monspelium adducta est, ut mihi curanda traderetur: Illi exhibui febrifugi mei grana 16. die 22. mensis Augusti & decies purgata est per alvum, bis etiam per vomitum, quo humores primùm acidos, mox amaros excrevit. Unicam accessionem passa est ab assumpto medicamento, & nullam aliam deinceps.

## OBSERVATIO XIV.

*Calculus vesicæ.*

ILlustrissimus vir, Dom. de Burcin, Senatus Gratianopolitani Præses, mense Augusto anni 1645. correptus est dolore Nephritico, à quo post aliquot dies liberatus est derepentè, etiamsi nullum Calculum excreverit, cum tamen aliàs, simili dolore tentatus, per lapillorum excretionem liberari consuevisset; unde conjeci, Calculum à renibus per ureteres excessum, fuisse retentum in vesica. Nec falsa fuit conjectura; siquidem ab eo tempore titillationes frequenter patiebatur circa vesicæ sphincterem, urinæ acrimoniam, & dolores, ad balani extremitatem sese porrigentes. Multa usurpavit remedia toto anno, per intervalla, ac tandem mense Augusto anni 1646. calculum excrevit nucis avellanæ magnitudinem æquantem, sed figuræ oblongæ, olivam referentis: At verò tanta difficultate ferebatur per virgæ canalem, ut intra 25. tantùm horas à vesicæ orificio ad balani radicem pervenerit; ubi meatum angustiorem inveniens nullo modo eum pervadere potuit, atque adeò necessum fuerit balani incisione illum extrahere, quæ in parte inferiori propè frenum celebrata est. Remedia quæ ultimò usurpata sunt, & quibus præcipuè calculi exclusio adscribitur, talia fuere.

Post evacuationes universales usus est per mensem integrum pilulis, ex salibus Baccarum hederæ & nasturtii aquatici, crystallo tartari, & minerali part. æqualibus, cum terebinthina, in massam pilularum redactis, de qua sumebat drach. j. mane singulis diebus, posteà verò per novem dies sumpsit aquæ ceparum albarum in vino albo destillatarum ℥. iij. cui aquæ addebatur sal ex capite mortuo elicitum, & nona die prædicti calculi excretio contigit.

## OBSERVATIO XV.

*Febris tertiana.*

DOm. de Craucet, in curia Præsidiali Præses & judex major, correptus est febre tertianâ duplici, mense Augusto anni 1646. Febrem esse malignitatis participem, ostendebat pulsus non admodùm frequens in paroxysmo, & summa perfrigeratio extremorum, quæ toto accessionis decursu non recalescebant. Bis illi secta fuit vena, & bis ptisana laxans ac refrigerans exhibita, tum etiam spiritus Sulphuris, in quibusdam accessionibus, ad guttas 15. cum aquæ cyatho permixtus propinatus est. Julepus ex aqua Cich. spiritus sulph. & sale absinth. bis usurpatus est paulò ante paroxysmum, & emplastrum Strobelbergeri carpis admotum. Ac denique aqua theriacalis refrigerans, & nobis descripta capite de febre pestilenti, ad ℥. iij. exhibita est, ante duos postremos paroxysmos. Quibus remediis intra 15. dies à morbo illo periculoso liberatus est.



## OBSERVATIO XVI.

*Febris tertiana.*

DOm. Massauve, Quæstor Franciæ Generalis mense Augusto anni 1646. duplicem tertianam patiebatur, in qua duo paroxysmi apparebant in una die, altera existente vacua. In alterius Medici manibus fuit per 12. dies, morbo quotidie in pejus abeunte. Meam postmodùm opem imploravit, eodemque die febrem passus est ex duplici paroxysmo constantem, per 30. horas. Initio sequentis accessionis sumpsit ex meo præscripto decoctum Chamæmeli & crystalli tartari; eodemque tempore secta fuit vena, & emplastrum Strobelbergeri admotum. Unicam tantùm accessionem passus est, eamque leviorem, ac triduò pòst omninò liberatus est, sumens in duobus paroxysmis spiritus sulphuris guttas 15. & julepos refrigerantes, cùm eodem spiritu bis in die. Ante penultimam accessionem sumpsit. Ptisanam laxantem & refrigerantem; & ante ultimam hausit aquæ Theriacalis refrigerantis nostræ ℥. iij. Tum etiam admotum ventriculo cataplasma ex Tanaceto, pulveribus aromaticis, & Terebinthina, in placenta rosacea, quæ ultima accessio ferè nulla fuit.

## OBSERVATIO XVII.

*Variolæ.*

FIliolus N. Benoist, Mercatoris Monspeliensis, natus menses 23. variolis correptus, secunda morbi die in coma & convulsiones incidit, cum tanta virium prostratione, ut intra paucas horas moriturus videretur. Vocatus ad eum die 12. mensis Novembris, anni 1645. quæ erat secunda morbi dies, venæ sectionem statim præscribo, & sanguis detractus est ad ℥. iv. deinde exhibetur ex cochleari frequenter julepus, compositus ex aquæ Cardui benedicti & Scabiosæ an. ℥. iij. Trochisc. viperinorum, & Bezoardici mineralis an. ℈. j. Eodem tempore exhibebatur tertia quaque hora Bezoardic. mineralis ℈. ß. cum pauco jusculo; quibus per biduum continuatis, totum corpus variolis conspersum fuit, quæ postmodum ad decentem magnitudinem increverunt, & æger reliquis morbi temporibus feliciter defunctus est.

## OBSERVATIO XVIII.

*Pleuritis spuria.*

UXor Dom. du Cros, in Curia Computorum Auditoris, Erysipelas passa est in tibia, per septem vel octo dies, cum febre continua. Ab utroque affectu liberata, curâ & diligentiâ Medici ordinarii, aëri frigido se præmaturè exposuit, unde in lateris dolorem incidit, cum febre, tussi & difficultate spirandi; tum etiam sputa nonnulla sanguine infecta apparuerant. Secta fuit vena bis, ter, & reliqua remedia Pleuritidi conferentia administrata. Vocatus ego in consilium, die 19. mensis Novembris, quæ erat quinta dies morbi, censui purgans medicamentum esse exhibendum die sequenti, quod tamen contra leges artis, & vulgarem methodum esse videbatur, quibus sancitum est, ante septimum morbi diem purgans medicamentum Pleuriticis non esse exhibendum. Verum sequentes rationes purgationem illam suadere videbantur: primò quòd Pleuritis illa vera & exquisita non apparebat à systrophica juflammatione genita, sed potius spuria, à fluxione quadam tenui & serosa, vel etiam vaporibus acribus, ex cacochymia in ventre inferiori contenta elevatis, & membranam costas succingentem vellicantibus. Id ex eo colligebatur, quòd sanguis in uno vel altero tantum sputo apparuerit, isque paucissimus, instar filamenti, qui à Pleurâ inflammata tam exiguâ copia prodire non potuerat, sed potiùs à venulâ quadam apertâ tussis vehementiâ, vel à cerebro descendere potuit, cùm ægra circa idem tempus levem hæmorrhagiam passa fuerit. Secundò, quòd dolor ille continuus non fuerit, sed per intervalla desinens ac rediens; qui ipso consultationis tempore nullus ferè apparebat, tum etiam febris erat admodum remissa. Tertiò, quod per totum posterioris invasionis tempus assiduæ vigiliæ adessent licet lateris dolor, etiam nocturnis horis, valdè interdum remitteretur, unde colligere licuit, intensas illas vigilias ab humorum putredine potius, & à febre essentiali, quàm à Pleuritide dependere. Quartò, quod ægra toto illo tempore, quo erysipelate laboravit, purgans medicamentum, à Medico ordinario præscriptum, sumere noluerit, atque adeò tota pravorum humorum congeries intus conclusa remanserit. Sumpsit igitur purgans medicamentum die sexta posterioris hujus morbi, ex Sennâ Rhabarbaro, Mannâ & syrupo rosaceo compositum, à quo blandè purgata est, cum felici successu: Nunquam enim ampliùs lateris dolorem sensit, neque vigiliis afflicta est, sed tantùm febricula quadam, vespertinis horis apparente. Postmodum lenibus aliquot remediis usurpatis, integram valetudinem adepta est.

## OBSERVATIO XIX.

*Panaritium.*

UXor Domini Sarrasi in Curia Computorum & Subsidiorum Consiliarii, panaritio laborans à quatuor diebus; immisit digitum in aurem felis, & intra horæ quadrantem curata est. Sentiebat per intervalla calorem humeros & brachium invadentem, ac sensim descendentem, cum gravissimo extremi digiti dolore, qui calor postmodum evanescebat, & paulò post denuò invadebat, cum simili dolore. Felis verò ex dolore auris sese violenter commovebat, ut à duobus hominibus ægrè contineretur. Hinc colligere licet in capite felis esse vim quandam magneticam, panaritii qualitatis familiarem, cujus beneficio venenum, in tumore illo latens, ad se trahat.

## OBSERVATIO XX.

*Febris tertiana.*

DIe 27. Octobris anni 1646. vocatus ad oppidum Aimargues dictum, ut inviserem uxorem Dom. Columbi, Computorum Auditoris, annos 22 nata, quæ laborabat duplici tertiana, â septem diebus. Secta fuerat vena semel, & nihil aliud præstitum. Octavâ die iterata venæ sectio ex brachio sinistro, quia lien tensus & tumidus apparebat. Nonâ sumpsit infusum Sennæ cum ʒ. ß. salis Tartari; eâdem die, febrile Crollii ante accessionem. Decimâ febrile iteratum, & accessio non rediit.

## OBSERVATIO XXI.

*Cordis palpitatio & pulsus inæqualitas.*

DOminus de Becheran in Curia Computorum, Subsidiorum & Fisci Regii Consiliarius, principio mensis Novembris anni 1646. ad me venit, & de palpitatione cordis aliquot diebus ipsum infestante conquestus est; Pulsum illius contrectans, illum inæqualem invenio omni genere inæqualitatis, ita ut statim mihi in memoriam revocaverit historiam illam Antipatri Medici apud Galenum, quem ipse censuit habere obstructiones in levibus arteriis, vel crudum tuberculum. Nulla erat tunc temporis respirandi difficultas. & æger munia consueta obibat, quotidie ad Curiam se conferens, neque ulla remedia nisi diebus festis usurpare volebat. Præscripsi statim venæ sectionem iteratam, ac postmodum purgationem, à quibus

meliuſculè habuit. Poſt 10. vel 12. dies iterum conqueſtus eſt de eodem affectu, varia præſcripſi remedia attenuantia & incidentia, citra calefactionem, quibus tamen non uſus eſt, variis diſtrictus negotiis. Tandem principio menſis Decembris decubuit, cum difficultate ſpirandi laborare inciperet, & tibiæ inflatæ apparerent; tum temporis remedia prædicta uſurpavit, cum iterata phlebotomia, quæ cùm per 12. dies continuata nihil operis attuliſſent ſed malum perpetuò in pejus rueret, convocatum eſt conſilium aliorum Medicorum, quorum ſententia fuit, eſſe affectum ſimilem illi, qui recenſetur à Galen. quarto de loc. affect. cap. 8. de Antipatro Medico; & ita incidentibus atque attenuantibus remediis eſſe oppugnandum. Variæ remediorum formulæ in hunc finem præſcriptæ, quas recenſere foret ſuperfluum, quia nihil profuere, ſed æger perpetuò in pejus ruebat, ſumma ſpirandi difficultate laborabat, & pulſus nullus apparebat in carpo, admota tamen manu ſupra regionem cordis, palpitatio ſentiebatur frequentiſſima, debiliſſima, & inæqualiſſima: aucta etiam erat tibiarum inflatio, ut jam etiam crura invaderet. Remedia præſcripta fuere prioribus ſimilia, quibus addita ſunt cardiaca interna & externa. Biduo poſt, æger ad extrema redactus videbatur: ſuffocatio ingens aderat, & pulſus in brachio nullo modo, in corde vix percipiebatur. Eadem die moriturus putabatur: cucurbitulam apponi jubeo regioni cordis cum ſcarificatione, cujus beneficio Zacutus Luſitanus obſerv. 133. lib. 1. praxis admirandæ ſe quendam ægrotum à deſperata cordis palpitatione liberaſſe teſtatur. Meliuſculè habuit, & nocte inſequente cœpit excernere per ſputum ſanguinem nigerrimum, craſſum & glomeratum, cum tuſſi moleſta, unde levior reſpiratio fieri cœpit. Ad expectorationem juvandam utebatur frequenter ſyrupo de tuſſilagine, cum quarta parte oxymelitis ſimplicis, & juſculum galli veteris cum pectoralibus ſemel aut bis quotidiè exhibebatur. Hiſce remediis, per quatriduum continuatis, æger in eodem ſtatu permanebat, ſanguinem continuò nigrum & craſſum excernens. Quintâ die à ſanguinis ſputo, quæ erat quarta Januarii, anni 1647. exhibui Elixir proprietatis ad guttas xij. cum tantillo vini generoſi, à quo levamen percepit æger, & tota nocte facilior fuit anacatharſis. Die ſexta iteratum eſt Elixir, tum etiam juſculum galli veteris: verùm inde non meliùs habuit; ſed actu in dies ſpirandi difficultate, & ſanguinis ſputo etiam plurimùm aucto, die octavâ veſpertinis horis interiit. Aperto cadavere inventus fuit cordis ventriculus uterque ſanguine concreto repletus, ac diſtentus, cum etiam totus pulmo ſanguine multo refertus viſus eſt; unde caloris nativi ſuffocatio in utraque parte contigit. Paucis ante obitum diebus cauſa hujus morbi procatarctica relata eſt, quam æger nunquam retulerat; terror ſcilicet inſignis, quo ille graviter affectus fuerat, dum Arelate Monſpelium petens, ſupra Rhodanum cum familia ſua in naufragii periculo verſatus eſt. Hinc conjicere licuit, à terrore ſanguinem retractum fuiſſe magnâ copiâ ad cor, ut ab eo regi non potuerit; ſed in ejus ventriculis concreverit: ac deinde cor, onus grave excutere continuò tentans, motus illos palpitantes, tremulos, & inæquales ediderit, tum ſanguis per venam cavam jugiter aſcendens, liberum aditum ad cor non inveniens, ad pulmonem refluxit, eumque implevit. Præterea in ſiniſtro cordis ventriculo inventæ ſunt carunculæ rotundæ; ſubſtantiam pulmonis æmulantes, quorum major ad avellanæ molem accedebat, & arteriæ aortæ oſtium præcludebat, unde pulſationis defectum in arteriis contigiſſe exiſtimo. Illas autem carunculas genitas fuiſſe puto à ſanguine redundante, quem calor inſignis ventriculi ſiniſtri excoxerat, & in hujuſmodi ſubſtantiam commutaverat. Caruncula ſimilis, & multò major ante octiduum inventa fuit in dextro cordis ventriculo cujuſdam militis, qui in Theatro Anatomico diſſectus fuit, poſtquam ab alio milite occiſus fuiſſet. Ille tamen antea bona fruebatur valetudine, quia caro illa parietibus ventriculi ex parte adhærebat. Ideo venarum orificia non occludebat. Ex prædictis patet ſanguinem aliquando in cavitatem aliquam effuſum, in hujuſmodi carunculas converti, à calore concoquente: quod multis aliis exemplis confirmare poſſumus: Hoc ſaltem erit inſtar omnium, tanquam notiſſimum, quòd plurimæ mulieres, præcipuè ſteriles, dum patiuntur purgationes menſtruas carunculas exiguas cum ſanguine menſtruo frequenter excernere conſueverunt. Quod quidem in calidiori temperamento præditis magis contingit, quia è calore uteri excedente exiguæ ſanguinis portiunculæ excoquuntur, & in ejuſmodi carunculas commutantur.

## OBSERVATIO XXII.

*Lues venerea inveterata.*

QUidam aulicus Monſpelium venit, pro curatione luis venereæ, qua à xvi. annis laborabat, cum exoſtoſibus in utraque tibia, à quibus dolores inſignes patiebatur, ut noctes inſomnes tranſigeret. A me curatus eſt perfectè intra menſem, inſtituta venæ ſectione utriuſque brachii, purgatione per apozemata, & diæta ſudorifica ex decocto Guajaci & Antimonii per 20. dies continuata, bis in die. Sudores autem eliciebantur cum vapore ſpiritus vini. Quinto quoque die exhibebam antivenerei doſin: exoſtoſes verò ſublatæ ſunt veſicatoriis, iiſque bis aut ter iteratis, cum fluere deſinebant, & exſiccatæ erant.

## OBSERVATIO XXIII.

*Rara Hemitritæi ſpecies.*

JOannes Gerardus, Civis Sommedrienſis, febre continua pituitoſa laborabat, menſe Februario anni 1647. Cui hoc notatu dignum contigit. Die 28. morbi febri continuæ acceſſerunt paroxyſmi febris tertianæ, à rigore inſigni incipientes, qui bis in die recurrebant, & febre intensâ ad multas horas perſeverante, qui ſudore terminabantur manente perpetuò febre continua: ita ut hæc febris dicenda videatur ſpecies hemitritæi, ex Quotidiana continuâ & Tertianâ intermittente quadruplici. Si enim duplex Tertiana dicitur, quæ ſemel recurrit ſingulis diebus, rationi conſentaneum eſt, eam quæ bis in die invadit, quadruplicem nominari. Triplicem aliàs notavi Tertianam, quæ intra duos dies ter recurrit, nempe poſt ſingulas ſedecim horas.

## OBSERVATIO XXIV.

*Tonſillarum, faucium, & linguæ inflammatio.*

IN fine menſis Februarii anni 1647. uxor Domini d'Armelas, Quæſtoris Franciæ Generalis, correpta eſt prædicto affectu, quo deglutiendi & loquendi facultas adempta eſt. Poſt quatuor phlebotomias, perſeverante malo, & linguâ multis ulcuſculis infectâ cùm judicarem hunc morbum à fluxione ſeroſæ materiæ acerrimæ exoriri, & purgationem eſſe neceſſariam, ægra autem medicamentùm ſumere non poſſet; cum vix juſcula paulatim ſorbillaret, exhibui Reſinæ jalapæ gr. vj. in ovo ſorbili, cujus remedii opera blandè & copioſè purgata eſt, & poſtridie liberè loqui & comedere cœpit.

## OBSERVATIO XXV.

*Febris tertiana duplex.*

MEnſe Julio anni 1647. Dominus de Roüanel in Eccleſia Cathedrali Archidiaconus major, 30. annos natus, laboravit febre tertianâ duplici, cujus acceſſiones erant graviſſimæ & longiſſimæ, magnis inquietudinibus comitatæ, cum inſigni capitis dolore, etiam extra acceſſiones perſeverante. Urinæ erant rubicundiſſimæ. Poſt celebratam bis phlebotomiam, & leve medicamentum purgans exhibitum, ſumpſit horâ unâ ante acceſſionem potionem, ex ſalis abſynth. ʒ. ß. ſpiritus ſulph. ℈. aquæ cichor. ℥. iij. eodem tempore admotum eſt carpis emplaſtrum Strobelbergeri, & acceſſio non apparuit, neque deinceps, quamvis urinæ rubræ, & alia ſymptomata oſtenderent, morbum adhuc eſſe in vigore. Diebus conſequentibus per levem alvi fluxum materia morbifica expurgata eſt: ad capitis dolorem maximè profuit cucurbita recens, contuſa, plantis pedum admota, inſtar cataplaſmatis, & frequenter iterata.



## OBSERVATIO XXVI.

*Vomitus ſanguinis ab hauſta in potu hirudine.*

QUidam ruſticus vomitu ſanguinis laborabat, qui nullis remediis per multos dies uſurpatis ſedari potuerat. Medicus cupiens ſanguinem in ventriculo collectum educere per vomitum, qui graviter ægrotantem infeſtabat, & oppreſſionem inſignem in ea parte efficiebat, præſcripſit olei amygd. dulc. ℥. ij. quibus vomitus excitatus eſt, vomuitque ſanguinem concretum, ſimulque hirudinem unam, ſeſe in terra commoventem. Hæc erat cauſa ignota & rara ſanguinis vomitus: Retulit poſtea æger, ſe in rivulo aquam bibiſſe, cum qua ſimul hirudinem hauſerat.

## OBSERVATIO XXVII.

*Alvi fluxus diuturnus, cum febre lenta.*

FIlia Domini de la Coſte Piſcenenſis, octavum ætatis annum agens, laborabat à tribus menſibus alvi fluxu bilioſo, cum febre continua & lenta, ita ut in magno vitæ periculo verſari videretur, propterea, quod illius frater in eadem ætate à ſimili morbo extinctus fuerat. Ad eam vocatus, ſequentia præſcripſi remedia.

℞. Fol. plantag. m. ß. tamarind. ʒ. iij. coquantur ad ℥. iv. in colatura infunde rhabarb. elect. ʒ. i. ſantali citrin. ℈. j. colentur iterùm, & adde ſyrupi de abſinth. Pontico ʒ. ß. rhab. pulverati ℈. j. fiat potio, quam capiat manè cum regimine.

℞. Tincturæ corallor. cum ſucco limonum recenter paratæ ℔. i. capiat ℥. i. manè, cum pauco ſaccharo roſaceo, per octo dies.

Poſt uſum tincturæ corallor. reiteretur potio laxans prædicta.

℞. Rad. gramin. aſparag. bruſc. & cortic. mediani tamariſci an. ℥. ß. fol. agrimon. pimpinel. ceterach. capillor. ven. an. m. ß. raſuræ eboris, & ſantali citrin. an. ʒ. i. coquantur ad ℔. j. colaturæ adde ſyrupi capillor. ven. ℥. i. ß. fiat julep. pro tribus doſibus matutinis, addendo unicuique doſi ſalis abſinthii & tamariſci an. ℈. ß. hiſque finitis reiterentur pro totidem doſibus. Utatur pro potu ordinatio aqua infuſionis chalybis, & rhabarb. in nodulo.

℞. Olei de capparib. & tamariſci an. ℥. ij. illinatur totus venter calidè, manè & ſerò.

℞. Olei nucis moſchatæ ℥. ß. balſami peruviani. ʒ. ij. miſce, illinatur regio ſtomachi, calidè dictis temporibus.

℞. Raſuræ eboris & margarit. præparat. an. ℥. ij. ſalis abſinth. & tamariſc. an. ʒ. i. fiat pulvis; de quo capiat ℈. ß. cum ſingulis juſculis & panatellis.

Hiſce remediis intra menſem convaluit. Et quum poſt annum in eundem affectum incidiſſet, iteratis iiſdem remediis, liberata eſt, & ab eo tempore optima fruitur valetudine.

## OBSERVATIO XXVIII.

*Coma, ſeu ſubeth puerorum.*

DIe 28. menſis Septembris anni 1647. filius Domini Ducros, in curia Computorum Auditoris, quinque annos natus, craſſus & obeſus, incidit ſubito in comatoſum affectum, cui convulſiones interdum ſuperveniebant. Vocatus, ſtatim præſcribo clyſterem ex hiera, diaphœnicone, aquâ benedictâ, quo multùm purgatus eſt. Rejecto clyſtere, exhibeo ſalis vitrioli ʒ. ß. & provocato cum penna vomitu, multam pituitam excrevit, ac paucis poſt horis liberatus eſt.

## OBSERVATIO XXIX.

*Lues venerea antiqua.*

VIr quadragenarius, ex ſuperiori Occitania ad nos venit, pro curatione luis venereæ, qua à 12. annis, laborabat. Tres inſignes exoſtoſes habebat in capite à multis annis, & tumorem ſcirrhoſum in teſte ſiniſtro, pugni magnitudinem æquantem. Pluries tractatus fuerat per diætas ſudorificas & hydrargyroſim, ſine ſucceſſu. Principio menſis Octobris anni 1647. uſus eſt per 20. dies decocto chinæ & ſalſæparillæ cum primario, tum ſecundario, ſine ſudore, & quinto quoque die pilulas antivenereas ſumebat. Poſtmodum per 15. dies ſumpſit decoctum ad luem inveteratam, ex china, ſalſaparilla, putaminibus nucum, & antimonio compoſitum: intra illud ſpatium exoſtoſes diſcuſſæ ſunt emplaſtro veſicante: tumor verò teſticuli ſuffitu aceti, & emplaſtro de ſulphure.

## OBSERVATIO XXX.

*Febris quartana.*

UXor Domini le Thaneur artis ſcribendi Magiſtri, 30. annos nata, febre quartana duplici laborans à tribus menſibus, ſumpſit die intermiſſionis, quæ erat 15. Decembris anni 1647. febrifugi grana xx. ter blandè purgata eſt, & acceſſiones conſequentes prioribus ſimiles rediere. Altera die intermiſſionis ſumpſit febrifugi. gr. xxv. & nullus effectus ſenſibilis apparuit, nullaque evacuatio ſubſequuta eſt, & acceſſiones ſubſequentes perexiguæ, ac ferè nullæ apparuerunt, & brevi poſtmodum omninò convaluit.

## OBSERVATIO XXXI.

*Dolor dentium.*

DIe 30. Decembris anni 1647. graviſſimo dentium dolore afflictus ſum, qui cùm circa mediam noctem intolerabilis evaſiſſet; fruſtulum tabaci ore aſſumpſi, & diu leviter maſticavi, donec vomitus excitatus eſt, quo omnia alimenta in cœna aſſumpta rejecta ſunt, & cum iis multa pituita, dolor verò intra duas horas evanuit.

## OBSERVATIO XXXII.

*Hydrops.*

ILluſtriſſimus Archiepiſcopus Abredunenſis, annos natus 56. hydrope aſcite laborans, me vocavit circa medium menſis Aprilis anni 1648. Præter tumorem ventris inſignem, & tibias valdè inflatas, duobus gravibus ſymptomatis affligebatur: nempe ſiti inextinguibili, & difficultate ſpirandi, quam inquietudines nocturnæ comitabantur. Purgatus fuit pluries mercurio vitæ, correcto cum ſpiritu ſalis, quo ſeroſi humores evacuati ſunt, & ablata ſpirandi difficultas; Sitis ſpiritu ſalis ſublata eſt, cujus guttas xx. ſumebat manè cum juſculo, & veſperi cum aqua potabili. Omnia ſymptomata ceſſarunt, & venter detumuit, quia verò propter ætatem, & viſcerum imbecillitatem novus aquarum proventus ſenſim cumulabatur, ad impediendam recidivam purgatus fuit bis in menſe, prædicto remedio, & ſumpſit quotidie tabellas ex confectione alkermes cum bezoardico minerali. Hoc modo vixit per triennium cum minori incommodo, & ſine hydropis recurſu; donec tandem, viribus deficientibus, ferè ſine morbo conſpicuo extinctus eſt.

## OBSERVATIO XXXIII.

*Febris tertiana duplex.*

DIe 15. Septembris anni 1648. vocatus ſum ad Illuſtriſſimum Epiſcopum Agathenſem, febre tertianâ laborantem: Illa autem primò ſimplex fuerat per octo

accessiones, mox in duplicem conversa est, illiusque accessiones quatuor passus erat ante meum adventum. Bis ei vena secta fuerat, & medicamentum purgans bis exhibitum: sudoribus multis diffluebat, etiam extra accessiones, ita ut vix per horam dimidiam dormire posset, quin mutanda essent indusia. Urinæ rubræ & crudæ apparebant, ita ut metus esset longitudinis morbi. Die 16. per horam ante accessionem, exhibeo decoctum camomillæ & crystalli tartari, simulque sanguinem detrahi jubeo ad ℥. viij. ea die accessio non rediit. Die 18. exhibeo Mercurii vitæ correcti g. iij. blandè purgatus est: nihilominus accessio tertianæ simplicis, quæ decimâ septimâ etiam prodierat, 19. rediit. Die 20. iterata est phlebotomia, cùm adhuc urinæ rubræ apparerent. Die 2. ante accessionem exhibitum est febrile Crollii, quæ tamen accessio præcedentibus similis fuit. Die 22. quæ erat vacua ab accessione exhibitus est bolus ex cassiæ ʒ. ß. Pulveris jalapæ ʒ. ß. & febrifugi granis x. copiosè purgatus est per alvum, & semel per vomitum. Accessio sequenti die non rediit. Die 24. exhibitum est infusum Sennæ cum sale tartari, ac spiritu sulphuris: quo multa biliosa & pituita purgata sunt. Sequenti die etiam accessio non rediit, ita ut postridie discesserim: monui tamen periculum esse recidivæ: quia urinæ parùm videbantur coctæ, ideò præcepi, ut infusum sennæ iteraretur per triduum vel consequens, vel alternum, ut omnes morbi reliquiæ exturbarentur. Eadem die, quâ ego discessi, accessio rediit, & triduo perseveravit. Postmodum verò jusculis aperientibus usurpatis, quæ ego ante discessum præscripseram, omninò convaluit.

## OBSERVATIO XXXIV.

*Anevrisma.*

DOm. Pelet, Civis Monspeliensis quinquagenarius, atrabilario temperamento præditus, cùm gravissimis curis afflictus esset, post multa symptomata, melancholiam hypochondriacam attestantia, passus est tumorem, sub clavicula dextra eminentem, & ovi dimidii magnitudinem æquantem, mollem, & reliquæ cuti concolorem, in quo pulsatio insignis apparebat. Judicatum fuit, esse anevrisma insanabile: eo defuncto inventa est arteria magna ascendens à corde ad claviculam ita dilatata, ut brachii fere magnitudinem æquaret, & ovum gallinaceum in cavitatem suam facilè admittere posset. Præterea tunica illius admodum densa & cartilaginea evaserat, quod admirabilem naturæ providentiam notat, quæ tunicæ maxime dilatatæ ruptionem evitare contendens, eam densiorem ac duriorem effecerat. Sic vidi aliquando renem viginti duobus calculis refertum, in magnitudinem altero rene quadruplo majorem excrevisse, quasi natura eum amplificare voluisset, ut calculos illos cum minori incommodo continere posset.

## OBSERVATIO XXXV.

*Febris quartana.*

JOannes Verchandus Aromatarius, febre quartanâ satis diuturnâ laborans, quæ multis adhibitis remediis non cesserat, miscuit cum ptisanæ potus ordinarii cyathis tribus mixtionem ex ambra & moscho, quam pro conficiendis muscardinis paraverat, saccharo addito, in qua erant utriusque grana viij. & in calore accessionis ptisanam sumpsit in tres doses, singulis vicibus agitando, ne pulvis in fundo remaneret, unde copiosissimi sudores oborti sunt, qui moschum redolebant, & ille perfectè curatus est.

## OBSERVATIO XXXVI.

*Febris tertiana maligna.*

NObilis matrona, uxor Domini de Sumenes, febre tertianâ duplici laborans in paroxysmis graves lipothymias patiebatur, ut vererentur adstantes, ne ipsa omninò deficeret, quæ intensam morbi malignitatem testabantur. Vocatus ad eam exhibui bis in die in julepo cardiaco Bezoardici jovialis g. viij. & Bezoardici mineralis ℈. i. in singulis jusculis. Intra biduum cessarunt omninò lipothymiæ, & paroxysmi sine gravi aliquo symptomate transacti sunt, paucisque diebus, remediis ordinariis, ægra â morbo liberata est.

## OBSERVATIO XXXVII.

*Hydrops in puero.*

FIlius Guillelmi Delbosc, Civis Monspeliensis, biennis, hydrope ascite laborabat à quatuor mensibus; cui sequentia remedia præscripsi.

♃. Rhabarb. pulverat. ʒ. i. capiat manè cum jusculo, semel in septimana.

♃. Rad. asparag. brus. & enulæ campan. an. ℥. i. fol. agrimon. cichor. ceterach. capillor. ven. chamædr. centaur. min. & absinth. utriusque an. m. j. coquantur ad ℔. j. in colatura dissolve sacchar. albi ℔. j. ß. Fiat syrupus perfectè coctus, de quo capiat ℥. i. alternis diebus, manè; per horam ante & post lactationem.

♃. Tabellar. tria santal. quadruplicato Reo ℥. ij. Capiat ʒ. j. manè alternis diebus, vacuis ab usu syrupi.

♃. Rhabarb. pulverat. in nodulo inclusi ℈. j. aquæ font. ℔. j. ß. infundantur frigidè simul, & aquâ utatur pro potu ordinario.

♃. Passular. mundatar. ℔. iij. bulliant in vino albo ad putrilaginem, deinde per setaceum trajiciantur, ac postmodum recoquantur ad opiatæ consistentiam, utatur omni hora per se, vel cum pane, ad libitum.

Hisce remediis per duos menses contituatis, ad integram valetudinem perductus est.

## OBSERVATIO XXXVIII.

*Epilepsia.*

PUella 12. annorum epilepsia frequenter corripiebatur, ad cujus curationem multa remedia frustrà tentata fuerant. Cùm autem pleuritide correpta fuisset, pluries ei secta fuit vena, & ab eo tempore epilepsia nunquam correpta est. Inde colligere licet venæ sectionem ad epilepsiæ curationem plurimùm conferre.

## OBSERVATIO XXXIX.

*Febris maligna.*

ILlustrissimus Episcopus Uzetiensis, febre malignissimâ laborans, quæ ex continuâ & intermittente complicata erat, ad hemitritæi naturam accedens. Die undecimâ morbi adeo gravem paroxysmum passus est, ut de vita ipsius maximè dubitaremus. Symptomatibus ingravescentibus, duabus aut tribus horis à principio invasionis, ipsi exhibui aquæ theriacalis nostræ, ex succis limonum, aliisque paratæ, in tractatu nostro de febribus descriptæ, capite de febribus malignis. ℥. i. ß. cum aquæ cardui benedicti ℥. iij. & intra horæ quadrantem omnia symptomata cessarunt, æger somno correptus, ab eoque post tres horas expergefactus, febris immunis fuit, quæ non ampliùs deinceps rediit.

## OBSERVATIO XL.

*Febris tertiana.*

FIlius Domini de Boitarges natu major, duplici tertianâ laborans à 20. diebus, sumpsit per horam ante tempus accessionis aquæ nostræ theriacalis ℥. i. cum aquæ cardui benedicti ℥. ij. & accessio non apparuit amplius.

OBSER-



## OBSERVATIO XLI.

*Febris quartana, scabies, & marasmus.*

RAymundus Michaël Civis Frontinianensis, annos natus 66. febre quartanâ laborans, post multa remedia tamen curatus est, media hyeme, sumpto per 16. dies Mercurio diaphoretico ad g. vj. à quo nullam sentiebat operationem sensibilem, sed accessiones in dies minuebantur, ut, ferè omninò evanuerint. Integra tamen solutio febrifugo semel exhibito in parva dosi comparata est. Superfuit verò summa macies, quæ illum ad marasmum ferè perduxerat, cum scabie sicca valdè pruriginosa, totum corpus occupante. Præscripsi usum lactis asinini per 40. dies, & balneum integrum per triduum, & semicupium per 20. dies, & inunctionem ab usu semicupii, cum unguento scabiei appropriato, & sic integrè curatus est.

## OBSERVATIO XLII.

*Rheumatismus.*

LUdovicus Michaël Frontinianensis, annos natus 25. mense Septembris anni 1649. incidit in Rheumatismum, à quo omnes totius ferè corporis articuli gravibus doloribus afficiebantur, iisque vagis, ita ut nunc unam, nunc aliam partem invaderent. Licet autem Chronicus ut plurimùm esse soleat hic affectus, & ad plures menses perseverans; attamen intra 15. dies sublatus fuit, septem venæ sectionibus, in principio celebratis, & aquâ papaveris Rhœados, manè & serò exhibita. Remittente verò dolore, purgatus fuit ter pulvere arthritico, alternis diebus.

## OBSERVATIO XLIII.

*Phthisis,*

PUella Phthisica, & ad extremam maciem perducta ex consilio Medici, solis passulis victitavit, cum pane comestis, & pro potu utebatur decocto hordei & liquiritiæ, sicque intra octo menses restituta est, & optimè ac propè impinguata.

## OBSERVATIO. XLIV.

*Hydrops.*

PUella octo annos nata, hydrope laborans, usa est conserva ex passulis, in omni pastu. Intra duos menses liberata est. Illa autem conserva fiebat ex passulis in vino albo decoctis ad putrilaginem, & per setaceum trajectis, iterumque recoctis ad opiatæ consistentiam.

## OBSERVATIO XLV.

*Urinæ suppressio.*

VIr quidam urinæ suppressionem passus per 11. dies, hac methodo curatus est. Sumebat quotidie ptisanam laxantem, factam in decocto parietariæ, qua humores serosi attrahebantur, ut in vesicam confluerent. Semicupium etiam frequenter usurpabatur. Post quatuor purgationes sumebat circa vesperam olei Scorpionum Matthioli ʒ. i. vel ij. cum eodem decocto. Hoc etiam observatione dignum, quòd post absolutam curationem tota facies crusta obducta sit, quæ intra dies 15. exsiccata decidit. Unde conjicere licuit, virulentam quamdam materiam in corpore latentem, olei Scorpionum vi fuisse ad faciem propulsam. Et fortè illud oleum Elephantiacis plurimum conferret.

## OBSERVATIO XLVI.

*Vomitus ad choleram morbum accedens.*

MUlier quædam vomitu ingenti, choleram morbum referente laborans, curata fuit in momento haustò aquæ cyatho, spiritus vitrioli satis insignem aciditatem adepto.

## OBSERVATIO XLVII.

*Lypothymia, & alia symptomata ex utero.*

ALia mulier gravia symptomata ex utero patiens, eodem spiritu aquæ mixto sanata est.

## OBSERVATIO XLVIII.

*Hydrops spurius.*

VIr quidam abdomen impensè tumidum habebat; ut hydropicus ab omnibus putaretur. Tandem post exhibitum medicamentum excrevit vesicas numero septem, oblongas instar farciminum [ quæ vulgò *Boudins* nominantur ] ejusdemque crassitiei, & unius palmi longitudinem æquantes, quæ humore fœtido repletæ erant, iisque excretis, omninò liberatus est.

## OBSERVATIO XLIX.

*Colica biliosa.*

PHarmacopœus Claromontanus, qui Michaël nominatur, annos circiter 40. natus, retulit mihi, se per multos annos colico dolore vexatum, nullum aliud remedium invenisse, præter hydroposiam, & quandiu in ea perseveraret, prorsùs incolumem permanere, quoties verò ad vini usum redire voluerit, intra biduum eodem affectu correptum esse. Cùm autem à me hujus eventus causam postularet, respondi non à bile simpliciter colicum dolorem in eo excitari, sed majori parte ab humore melancholico, humori bilioso permixto, cùm ille temperamento melancholico à prædominio præditus sit. Cum autem melancholia jugiter à liene in ventriculum effundatur; aciditate sua vinum assumptum inficit, & ita vinum confestim in ventriculo acescit, ac morbi causam auget. Si verò biliosus humor morbi causa existeret, ab aquæ potu quidem corrigeretur, sed vini usus tam citò affectum non suscitaret, quia vinum bilis qualitates tam promptè non induit, sicut melancholiæ, quatenus facilè acescit; non autem amarescit. Conjecturam meam auget, quod dictus Pharmacopæus, cum paroxysmo colicæ corripitur, acida per vomitum rejicit, non autem amara.

## OBSERVATIO L.

*Gangræna.*

MUlier quædam pauperrima, ex fractura tibiæ insigni, cum gravi ulcere, incidit in gangrænam, quæ totum vulnus ambiebat, & in horas increscebat, partesque vicinas invadebat. Chirurgus meo consilio partem fovit continuò per biduum aceto, in quo scoria ferri (vulgò *Machefer*) bullierat, & cohibita est gangræna; tum è vulnere exire cæpit pus satis laudabile, illudque postea ordinariâ methodo curatum est.

## OBSERVATIO LI.

*Dolor in genu ex contusione.*

JOannes Cavalier, famulus meus, circa meridiem accepit ictum in genu, ex globo ligneo, quo luditur malleo. Ambulavit citra dolorem usque ad horam quartam vespertinam, quo tempore dolor, totum genu occupans, adeò gravis invasit, ut nullo modo ambulare potuerit. Statim partem obliniri jubeo olei ceræ & spiritus vini partibus æqualibus, admotis linteis calidis: horâ somni repetitur inunctio, & iterum postridie manè, intraque 24. horas liberatur.

OBSER-

## OBSERVATIO LII.

*Tumor in genu contumax, & diuturnus.*

DOminus Monts Tabellio Regius, per trium mensium spatium passus est tumorem in genu tam contumacem, ut omnium remediorum vim deluserit; Mollis erat; sæpe, ut ad suppurationem venisse crederetur, & Chirurgi aperuissent, nisi ego obstitissem. Post multa remedia sequens Emplastrum profuit plurimum.

℞. Massæ emplastr. diapalma ʒ. j. Mercur. crudi cum sulphure extincti, & vitrioli Romani an. ʒ. ij. terebinthinæ parum, f. emplastrum.

Manebat tamen adhuc tumor, quamvis valdè imminutus: denique sequens emplastrum curationem absolvit.

℞. Gummi Ammoniac. & Sagapen. in aceto dissolut. & denuò inspissat. ana ℥. ij. emplastr. diachylon cum gummi ℥. j. ß. liquefiant omnia simul, deinde adde cinnabaris & æris usti an. ℥. j. auripigmenti & viridis æris ãã ʒ. ii. fiat massa.

## OBSERVATIO LIII.

*Cholera morbus.*

PEtrus Manuel, Mercator Monspeliensis, septuagenarius gravi cholera morbo correptus, quatuor præcipuè remediis intra septem dies liberatus est, clystere ex lacte, confectione de hyacintho, conservâ rosarum, & vitellis ovorum, fotu ventriculi astringente & roborante cum sacculis, in vino rubro maceratis; julepo ex decocto plantaginis & portulacæ, cum syrupo cydoniorum & confectione de hyacintho, manè & serò exhibito; & laudano, cujus g. j. singulis noctibus in julepo dissolvebatur. Pro miraculo habita est hæc curatio, in tam provecta ætate.

## OBSERVATIO LIV.

*Febris maligna.*

DIe 6. mensis Augusti anni 1650. vocatus sum Balneolas pro Dn. Guerino mercatore Lugdunensi, qui ibi morbo correptus fuerat. Dies erat morbi 15. delirio continuo tenebatur, & convulsionibus perpetuis, seu nervorum contractionibus, & membrorum subsultibus, præterea omnia respuebat tum juscula, tum reliqua potulenta, & in os ex cochleari rejecta expuebat omnia. Ego primùm juscula deglutire cogo, nares obturando, & cochlear diu in ore continendo: Postmodum exhibeo Bezoardicum joviale ad g. xx. bis quotidie, & in singulis jusculis Bezoardici mineralis ℈. j. per biduum, cum julepis alexipharmacis, epithematis, & aliis remediis vulgaribus. Præterea admota sunt vesicatoria cervici & utrique brachio, & intra triduum à febre, omnibusque symptomatis liberatus est.

## OBSERVATIO LV.

*Febris maligna.*

DIe 14. Augusti, anni 1650. Dn. Dalmeras navis bellicæ Præfectus, à septem diebus laborabat febre continuâ malignâ, cum tanta virium dejectione, ut sese in lecto nullo modo commovere posset, neque in alterutrum latus convertere. Omnia remedia ordinaria in usum revocabantur, sine ullo profectu, imò neque lapis Bezoardicus, quem se à nobili Hispano habuisse dicebat ex India delatum. Tandem die 12. morbi, cùm omnia in pejus ruerent, & ægrum mihi commendatissimum in summo vitæ discrimine constitutum viderem? Exhibeo ipsi hora 9. vespertina, aquæ theriacalis nostræ cum succo limonum paratæ ℥. iv. horâ undecimâ cum jusculo exhibui Bezoardici jovialis g. xij. & manè horâ 4. idem Bezoardicum fuit iteratum. Horum remediorum fructus talis fuit, ut lipothymiæ, quæ pridie eum afflixerant, non ampliùs apparuerint: imò cum antea, alvi fluxu laborans, quoties dejiceret, maximum virium languorem perciperet, ea tamen nocte alvum copiosissimè deposuit, & inde vires firmiores evaserunt. Præterea post tres horas ab assumpta aqua & pulvere se se spontè in latus convertit, & in eo decubuit, cùm antea per multos dies supinus & immobilis jacuisset, manè urinæ meliùs concoctæ apparuerunt, & ab eo tempore æger quotidie melius habuit, ac brevi à febre integrè liberatus est.

## OBSERVATIO LVI.

*Febris maligna.*

DIe tertiâ Septembris, anni 1650. vocatus sum ad oppidum, quod Aigue-mortes nominatur, ut inviserem clarissimam matronam, Dominam de Guy, sexagenariam, quæ febre maligna laborabat, ad Hemitritæi naturam accedente; erant enim accessiones singulis diebus recurrentes; quæ ad ἀπυρεξίαν non desinebant, & cum iis accedebat totius corporis refrigeratio per 12. aut 15. horas perseverans, cum maximo virium languore. Præterea aderat summa virium dejectio ex continuo & copioso alvi fluxu; quo humores crudissimi griseo colore infecti excernebantur; & accedebat iste fluxus ad lienteriam, quoties enim jusculum aut potum sumebat, statim per alvum excernebat, sed copiâ quadruplo majori illis quæ assumebantur. Accessi nona morbi die & remedia ordinaria sedulò ac continuò per biduum usurpavi, quæ pro febre maligna, alvi fluxu, & corroboratione virium vulgò præscribi solent. Cumque illa nihil profuissent, & ægra in pejus rueret, ut die undecimâ morbi proxima, ac veluti in agone constituta videretur, ad Bezoardicum joviale, tanquam alexipharmacum eximium, & potens diaphoreticum confugiendum esse censui, illiusque g. 12. exhibui. Ab eo tempore non ampliùs dejecit, perfrigerationes non redierunt, & intra biduum febris expers fuit, ac postmodum brevi convaluit.

## OBSERVATIO LVII.

*Fovea in mammu.*

RArus est iste casus. Nobilis matrona annum agens 51. temperamento bilioso & melancholico prædita, ante decennium subito terrore correpta est, ex repentina infantis sui morte, à nutrice incauta interfecti. Hinc mensium fluxus omninò suppressus est, nec unquam ampliùs ab eo tempore apparuit. Post duos annos exortus est in parte superiori mammæ sinistræ tumor subdurus & oblongus, digiti crassitiem æquans. Paulò post apparuit in parte inferiori ejusdem mammæ tumor alius exiguus & rotundus, qui intra paucos dies foveam effecit in eadem parte exiguam, & sine dolore, quæ fovea sensim incrementum sumpsit, ut intra biennium dimidium fere mammæ totius partem ad interiora retraxerit, & in fundo illius cutis costis adhærere videretur. In ambitu verò illius fundi quædam percipitur durities, quæ compressa digitis, doloris sensum inducit. Aliquando ægra in tota illa parte dolorem pungitivum percipit, sed exiguum & raro evenientem. Præterea calore intenso afficitur in regione hepatis, & dextra thoracis parte.

Habito consilio sancitum fuit, hunc affectum ad cancri occulti naturam accedere. Cum enim maxima fit in humoris melancholici & atrabilarii natura varietas, fit, ut ab illis humoribus variæ formæ ejusdem speciei morbi contingant. Vulgò humor melancholicus adultus, cancrum efficiens, crassus est, & tumorem durum producit, qui tandem putredinem & acrimoniam acquirens, partem exulcerat, & ulcus insanabile producit. In hoc autem casu humor ille tenuis est, ideò tumorem perexiguum efficit, sed præterea humor ille malignam quandam ac dissolventem qualitatem habet, quæ partis substantiam colliquat & absumit, quemadmodum videmus quædam salia erodendi & exulcerandi vi prædita, qualia sunt ea, ex quibus cauteria potentialia componuntur, quædam verò dissolvendi durissima corpora, ex quibus fiunt aquæ fortes, lapides & metalla dissolventes, imò acetum lapides dissolvit, cutem tamen non erodit. Sic in microcosmo generantur salia, similibus facultatibus prædita, quæ humoribus permixta, admirandos effectus producunt. Ita in hoc casu humor, qui à natura in mammam, ceu partem mollem & spongiosam expellitur, substantiam illius sensim dissolvit & absumit, ita ut fovea illa majus in dies recipiat incrementum. Judicatus fuit iste affectus incurabilis, eique tantùm curam palliativam esse adhibendam, metuendumque, ne tandem pars ulceretur, introductâ majori acrimoniâ, Remedia præscripta fuerunt alterantia, vacuantia, revellentia, roborantia. Putà purgationes, & phlebotomiæ periodicæ, juscula alterantia, serum lactis, aquæ minerales, Cauteria, opiata specifica & similia. Topica verò lenientia humoris ferociam & humectantia, ut linimentum ex oleo ros. succo plantag. & solani, cum mercurio crudo, unguentum de ranis viridibus descriptum, capite de cancro: linimentum è butyro, & oleo violac. cum sale saturni, fotus ex aqua rosarum cum sale Saturni.



## OBSERVATIO LVIII.

*Hæmorrhoidum dolor.*

VIr sexagenarius, melancholico & atrabilario temperamento præditus, dolore hæmorrhoidum molesto conflictabatur, cum tumore & inflammatione partis qui multis remediis non cesserat. Præscripsi fotum ex aqua rosarum, in cujus ℥. vi. salis Saturni ʒ. i. dissolvebatur, qui fotus pluries de die iterabatur. Postmodum verò cataplasma admotum est, ex cepa alba, sub cineribus cocta, & cum butyro subactâ, partibus æqualibus. Intra biduum inflammatio sedata est, tumor magna ex parte resolutus.

## OBSERVATIO LIX.

*Convulsiones pueri.*

DIe 27. Octobris anni 1650. dum essem Nemausi, pro alio ægro, filius Domini de Marguerite in Curia Præsidiali Nemausensi Consiliarii, 10. annos natus, correptus est convulsionibus Epilepticis sævissimis, ut omnes corporis partes atrociter convellerentur, & paroxysmi identidem recurrerent, nullaque propemodum adesset intermissio. In tanto periculo, & tam præcipiti affectu, exhibeo salis vitrioli ʒ. ß. in aqua betonicæ dissolutam, qua vomitus illicò concitatus est, ægèrque multam rejecit pituitam, statimque convulsiones cohibitæ sunt. Attamen post aliquot horas redierunt, sed longe breviores ac leviores, ideò purgatio instituta est ex diacarthami ℥. ß. syrup. rosac. ℥. i. cum aqua betonicæ, eàque exhibita est sub vesperam, cùm manè affectus eum corripuisset; per noctem bene purgatus est. Postea ei exhibitæ sunt olei succini & spiritus vitrioli an. guttæ v. in aqua betonicæ. Remissiores fuere paroxysmi, sed nocte insequente aliquantulum frequentiores rediere. Postridie manè exhibetur potio ex aqua cardui benedict. & scord. an. ℥. i. aquæ theriacalis Bauderonii ℥. i. salis Card. bened. ℈. i. confectionis alkermes ʒ. i. cujus beneficio convulsiones omnino sublatæ sunt. Ne tamen iterùm succrescerent, bezoardicum joviale bis exhibitum est, octo horarum spatio, ad g. 12. & sic omnino liberatus est. Potio alexipharmaca & bezoardicum joviale exhibita sunt, quia magna erat malignitatis suspicio in hoc morbo, propterea, puer iste ante 15. dies anginâ laboraverat, quæ tunc temporis Nemausi erat epidemica, pueros præsertim affligens, qua etiam nonnulli moriebantur. Unde conjicere licuit, malignitatem, ex eo morbo relictam, quæ in pueri corpusculo per tempus prædictum latuerat, subitò suscitatam fuisse, & convulsiones illas excitasse.

## OBSERVATIO LX.

*Angina.*

DIe 27. Octobris anni 1650. D. Cheison, Patronus Nemausensis 30. annos natus, gravi anginâ laborabat à quinque diebus, quæ illi deglutitionis libertatem omninò abstulerat, ita ut ne guttulam jusculi haurire posset, & à 24. horis nihil assumpserat, præter aquam, quæ faciliùs permeabat. Statim ipsi exhibere jubeo aquæ benedictæ ℥. ii. cujus operatione abscessus in faucibus latens, qui totum œsophagi orificium obturabat, disruptus est, & æger multùm puris rejecit cum pituita, ac tantillo sanguinis. Postmodum verò jusculum assumpsit sine magna molestia, & paucis aliis adhibitis remediis, omnino convaluit.

## OBSERVATIO LXI.

*Tertiana duplex.*

DIe 29. mensis Novembris anni 1650. dum essem Nemausi, vocatus sum ad Nobilem virum D. de Mirabel, apud Dominum Barnier Consiliarium Regium habitantem, qui febre tertiana duplici laborabat à 15. diebus. Hujus temporis decursu bis sanguis detractus fuerat, & totidem purgationes celebratæ, multique julepi exhibiti refrigerantes & aperientes. Nihilominus febris perseverabat, accessiones anticipabant, urinæ erant crudæ & subrubræ, tum æger sudores nocturnos patiebatur: quæ omnia morbi longitudinem minabantur, ut metus esset, ne in quartanam degeneraret. Ego igitur curationem aggrediens, ad Phlogosim internam auferendam, quæ ex urinarum rubedine, & magno accessionis æstu innotescebat, iterùm sanguinem detraho, qui cùm valdè exustus & corruptus appareret, postridie iterandum censui. Postmodum ad sanguinem depurandum & contemperandum, præscripsi julepos ex radic. aperientibus temperatis, cum cichoraceis & capillaribus ad triduum continuandos, quos sequebatur potio, ex sennâ, tamarindis, mannâ, & syrupo rosaceo, qua sufficienter purgatus est. Attamen accessiones æquè validæ perseverabant. Exhibeo igitur febrifugi grana 20. quibus septies purgatus est tantùm per inferiora; & adeò blandè, ut passim profiteretur se nunquam benignius sumpsisse medicamentum: Sumpsit autem hora tertia matutina, cùm accessio horâ primâ pomeridianâ expectaretur, quæ ad quartam vespertinam retardata est, & multo levior fuit. Sequenti die rediit accessio eadem hora, & priori consimilis. Exhibeo iterùm febrifugum eadem dosi, & eodem modo purgatus est, neque accessio ampliùs reversa est. Postridie medicamenti hæmorrhagiam narium passus est, qua sanguinis ℔. i. excrevit, sine ulla virium jactura. Et hoc interdum observavi in febrifugo nostro, ut cum omnia, quæ naturam gravant, expellere conetur, sanguinem etiam superfluum per hæmorrhagiam foras propellat: quod in hoc nobili viro contigit, qui juvenis erat & sanguineus, ut adhuc, non obstantibus quatuor venæ sectionibus, sanguis superfluus in ipso redundaret. Sic perfectè curatus est, & ad pristinam valetudinem perductus.

## OBSERVATIO LXII.

*Febris quartana.*

REverendus Pater Dominicanus, nomine Augustinus, ab anno integro ferè quartanâ laborabat, cui successit icterus niger. Multis remediis hunc morbum oppugnare tentaverat, ex variorum Medicorum præscripto, sed frustrà. Erat enim temperamento valdè melancholico & adusto præditus: Præterea hypochondrium sinistrum ac renitens habebat. Præscribo ipsi venæ sectionem, apozemata aperientia & melanagoga ad quatuor dies, cum fotibus hypochondriorum aperientibus & emollientibus, postmodùm exhibui febrifugi grana xx. Febris inconcussa permanet. Post duas accessiones exhibui ejusdem remedii grana xxv. & accessiones imminutæ sunt. Post alias duas accessiones exhibui grana xxx. & febris illa contumax omninò fugata est.

## OBSERVATIO LXIII.

*Paronychia.*

PRincipio mensis Martii, anni 1651. filia natu major Domini Baronis d'Amelaz, Quæstoris Franciæ Generalis, Paronichiam patiebatur in indice manus sinistræ, quæ ipsam vehementer afflixerat per 4. dies, ita ut noctes insomnes transigeret, cum dolore insigni. Jussi, ut digitum immitteret in aurem felis, & intra duas horas doloris expers fuit. Sentiebat per intervalla attractionem digiti in cavitatem auris, ac subinde dolor totum brachium invadebat, usque ad humerum, eo denique tempore felis vociferabatur, ut credibile sit, eum dolore affici à veneno attracto. (Paronychia enim est tumor venenosus:) tota manus intumuit, ac postmodum detumuit, excepto digito, qui tumefactus remansit, & doloris expers. Sublato dolore digitus extractus est, & suppuratus apparuit, ac deinceps solo emplastro diapalma curatus.

## OBSERVATIO LXIV.

*Hæmorrhoidum fluxus immodicus.*

MEnse Aprili anni 1651. nobilis Matrona, uxor Domini de Riniac, in Curia Computorum, Subsidiorum, & fisci regii procuratoris generalis, quadragenaria, patiebatur hæmorrhoidum fluxum immodicum, à quo nullis remediis, à duobus Medicis consequenter per octo menses præscriptis, liberari potuerat, & ad summam cachexiam, hydropem minitantem, perducta erat, cum maxima virium imbecillitate, ut vix progredi posset, & icterico faciei, ac totius corporis colore. Remedia ferre amplius non poterat, & à purgantibus medicamentis, quantumvis levibus, ex dictorum Medicorum præscripto usurpatis, fluxus irritabatur. In hac desperatione ad me confugit, meam opem implorans. Ego verò statim illi præscribo sequentem potionem per quatuor dies continuos usurpandam.

℞. Tamarindor. ℥. ß. fol. plantag. m. i. myrobalan. citrin. ʒ. i. coquantur ad ℥. vi. in colat. infunde rhab. electi ʒ. i. spicæ nardi ℈. ß. expressione facta dissolve syrupi rosac. ℥. i. rhab. pulv. ℈. i. fiat potio.

In prima exhibitione sanguinis fluxus cohibitus est licet quinquies dejecerit; & in cæteris dosibus idem eventus.

Dein præscripsi julepos ex decocto radic. pentaphylli & tormentil. fol. plantag. pimpinel. & mille fol. paratos, cum sale prunellæ & syrupo granator. per xii. dies, iterando purgationem quinto quoque die; & toto illo tempore fluxus hæmorrhoidum nunquam comparuit.

Quia verò affectus erat contumax, & valde diuturnus, qui semel cohibitus, post aliquod tempus iterum revertebatur, post dicta remedia præscripsi salem martis, ad multos dies exhibendum à g. vi. ad g. viii. & potionis prædictæ exhibitionem quinto quoque die.

Per horum remediorum usum, fluxus hæmorrhoidum non comparuit per quinque septimanas, quibus elapsis, rediit fluxus satis molestus: copiam enim sanguinis purissimi excernebat, quoties alvum deponeret. Sequenti die vocatus præscripsi iterum potionem purgantem, à qua ter aut quater dejecit, sine ulla excretione sanguinis.

Postridie potionis præscribo balneum ex hordeo, plantag. polygono, summitat. rubi & rosis rubris paratum, per biduum usurpandum.

Postmodum iterata sunt eadem remedia per mensem integrum, & in dies vires reficiebantur, & color faciei vividus reddebatur: donec tandem integram valetudinem acquisierit. Attamen circa finem prædicti mensis calorem sentiebat in hypochondriis, & inquietudines horâ somni. Facile erat conjicere, hæc à sanguine retento provenire, qui antea per hæmorrhoides effluebat, & quem natura probè regere non poterat, prædictis evacuationibus assueta: præsertim cùm purgationes menstruæ ab aliquot annis defecissent: ideò sanguinis missionem ex brachio præscribo, cujus beneficio symptomata illa sublata sunt.

## OBSERVATIO LXV.

*Contusio, inflammatio, & excoriatio clunium ex decubitu diuturno supra partem.*

UXor Domini de Brissac, febre continua laborans, cum catharro molestissimo, in pulmonem decumbente, unde tussis ferè perpetua, quæ vehementius affligebat, quoties decumbere tentaret: ita ut diu noctùque in lecto sedere cogeretur. Cùm autem valde macilenta esset, clunium extrema, quæ ad podicem accedunt, ex compressione diuturna, contusionem & excoriationem passa sunt, quæ sequuta est inflammatio, rubedine obscura prædita, ad lividitatem declinante. Post quædam unguenta & emplastra per aliquot dies à Chirurgo frustra tentata, & malo ingravescente, res mihi exponitur; jubeo foveri partem aqua rosar. in qua sal saturni dissolutum fuerit, & intra 24. horas malum curatum est.

## OBSERVATIO LXVI.

*Febris maligna.*

MEnse Julio anni 1651. D. Deletre, salinarum procurator, incidit in febrem malignam, quæ ipsum ad convulsiones & delirium perduxit, cum summa pulsus inæqualitate, unde brevi moriturus videbatur. Ex variis, quæ illi exhibita fuerunt, maximè profuit aqua theriacalis nostra, in febris pestilentis curatione descripta ad ʒ. iv. exhibita, cum bezoardici jovialis g. xii. à quibus sudor copiosus excitatus est, & æger veluti miraculo liberatus.

## OBSERVATIO LXVII.

*Situs ventriculi monstrosus.*

FIlius D. Rat, Civis Monspeliensis 24. annos natus temperamento melancolicus, febre tertiana diuturna, nunc simplici, nunc duplici; per totam ferè æstatem laboraverat. Mense verò Septembri, licet à paroxysmis febrilibus liberatus esset, non satis tamen prosperâ valetudine frueretur; ab Empyrico quodam antimonium sumpsit, fortè malè præparatum, à quo vehementissimi vomendi conatus excitati sunt, absque ullo effectu; ita ut conatus ille irritus, continuò affligens, eum intra septem vel octo horas ad extrema redegerit, & circa vesperam de medio sustulerit. Aperto cadavere, inventus est ventriculus in parte thoracis dextra, variis humoribus repletus, qui quidem situs præternaturalis effecit proculdubio, ut sese sufficienter dilatare ac subvertere nequiverit ad vomitum efficiendum, costarum ambitu oppressus. Hunc autem situm ab ortu contractum fuisse testatur pulmonis carentia in illa thoracis parte, cùm unius illius lobus in sinistra appareret. Mirum est, hunc juvenem toto vitæ decursu spirandi difficultate non fuisse valde oppressum, & omnes corporis functiones, ante morbum prædictum, commodè exercuisse; militiam enim exercuerat, & febres prædictas in bello contraxerat.

## OBSERVATIO LXVIII.

*Hydrops.*

PUer bimulus, hydrope laborans, sequentibus remediis intra duos menses perfectè curatus est.

℞. Rhab. pulv. ʒ. i. capiat manè cum jusculo.

℞. Radic. asparag. brusci, & enulæ cam. an. ℥. i. fol. agrim. cichor. ceterac. capillor. ven. chamædr. centaur. min. & absinth. utriusque an. m. i. coquantur ab ℔. i. fiat syrupus perfectè coctus, de quo capiat ℥. i. alternis diebus, per horam, longè à lactatione.

℞. Tabellarum triasantali quadruplicato rheo ℥. iv. capiat ʒ. i. alternis diebus, vacuis ab usu syrupi.

℞. Rhab. electi, nodulo inclusi ℈. aquæ font. ℔. i. ß. infundantur frigidè simul, & hac aqua utatur pro potu ordinario.

OBSER-



## OBSERVATIO LXIX.

*Alvi fluxus cruentus.*

D. Rousier Medicinæ Doctor & Medicus Uticensis, quadragenarius, à quatuor mensibus patiebatur alvi fluxum biliosum, pituitosum, & sanguineum, quo plus sanguinis, quàm reliquorum humorum excernebat, ita ut ad summam maciem ac veluti marcorem perductus esset. Cùm multa remedia per totum illud tempus frustra tentasset; me tandem in consilium vocat, cui exhibui auri horizontalis g. xii. quibus blandè purgatus est, & copiam bilis porraceæ ac æruginosæ excrevit sine ullo sanguine. Idem remedium bis iterandum præcipio tertio quoque die, & eadem sequuta est operatio. Postmodum verò, ab alvi fluxu prorsus immunis fuit, & euchymis utens alimentis ad pristinam valetudinem perductus est.

## OBSERVATIO LXX.

*Veneris impotentia.*

NObilis vir, triginta annos natus, cùm à prima adolescentia veneri admodum indulsisset, & diuturnam gonorrhœam passus esset, quâ vigente, frequenti nihilominus utebatur concubitu, etiam cum impuris scortis, debilitatus admodùm, à causis prædictis, partibus genitalibus, incidit tandem in veneris impotentiam, quæ non in defectu erectionis consistit, quam asserit esse sufficientem, sed ejaculationis, quæ rarissimè contingit. Illam autem dependere censeo ex seminis defectu, quod perexiguâ copiâ generatur, propter testium imbecillitatem, quorum calor nativus exhaustus atque exsolutus est, frequentiori coitu. Fortè etiam parastatæ in vitio sunt, & exiguam seminis copiam recipiunt à testibus, propter cicatrices in iis relictas, ab ulceribus, quæ diuturnas illas gonorrhæas comitari solent. Tum etiam propter frigidam intemperiem, illis partibus introductam, per insiti spiritus exsolutionem. Pro curatione hujus affectus, sequentia præscripsi prima die mensis Aprilis 1652.

℞. Decoct. emollient. ℔. i. ß. cathol. duplic. & diaphœn. an. ʒ. vj. mellis ros. & olei lilior. an. ℥. ii. fiat clyster, injiciendus hora quarta post meridiem.

Sequenti die aperiatur vena basilica cubiti dextri, mittantur sanguinis ℥. viii.

℞. Sennæ mundat. ℥. ß. Sem. anisi ʒ. i. absint. pontici p. ß. coquantur ad ℥. vi. in colatura dissolve diaphœn. ʒ. iii. syrupi ros. ℥. i. F. potio, quæ detur postridie venæ sectionis cum regimine.

℞. Rasuræ ligni guajaci ℥. iv. aquæ font. ℔. iv. infundantur per 14. horas, deinde bulliant ad mediæ partis consumpt. addendo sub finem sennæ mundat. ℥. i. turbith. hermodactyl. ac ʒ. iii. colaturæ capiat ℔. ß. manè, tribus horis ante pastum, per 20. dies.

℞. Radic. salsæ parill. ℥. i. aquæ fontis ℔. viii. infundantur per horas 12. deinde bulliant ad quartæ partis consumpt. colaturâ utatur pro potu ordinario, cum vino generoso, per usum prædicti decocti, utendo interea pane biscocto & anisato, carnibus assis, & non elixis nucleis pinis, amygdalis torrefactis, aliisque cibis siccioribus.

Finito usu prædicti decocti, capiat per triduum manè terebinthinæ, aquâ agrimonii diligenter lotæ ℥. i.

Post horum remediorum usum adeat thermas Balerucanas, quarum aquam sumat per triduum, more solito.

Postmodùm verò utatur semicupio ejusdem aquæ per quatuor dies, manè & vesperi, sudando matutinis horis, vesperi verò testes tantum & perinæum cùm regione pubis balneando.

Ab exitu cujuslibet balnei, post detersum sudorem vel madorem, inungatur scrotum, perinæum, & regio lumborum unguento sequenti.

℞. Olei lilior. ℥. ii. olei nucis moschat. ℥. ß. oleo garyophyl. ʒ. i. piperis albi, nigri, & longi an. drach. ß. sem. erucæ, urticæ, nigellæ an. ℈. ß. pyrethri ʒ. i. ceræ q. s. fiat unguentum.

℞. Olei nucis moschat. ℥. ii. olei caryoph. ʒ. i. ambræ gryseæ, moschi & zibetæ an. ℈. i. fiat linimentum.

Post usum thermarum, foveantur partes prædictæ per 15. aut 20. dies per horam, ante introitum lecti, decocto sequenti.

℞. Radic. galangæ, calami aromat. & ireos florent. an. ℥. i. fol. salviæ, majoranæ, & rorism. an. m. i. Sem. erucæ, nasturtii, urticæ, cardamomi, & cubebar. an. ʒ. iii. nucis moschat. garyophill. & cinam. an. ℥. ß. ros. rubr. p. i. coquantur in vino rubro ad quartæ partis consumpt. colatura utatur pro fotu prædicto.

Post fotum illinantur eædem partes calidè linimento prædicto.

Per usum prædictorum remediorum sumat quotidie manè conservæ satyrionis vel eryngii ℥. ß. vel nucem juglandem saccharo conditam, vel myrobalanum conditam, vel tabellarum sequentium ʒ. ii.

℞ Confect. alcherm. ʒ. ii. ambræ gryseæ ℈. i. moschi optimi. g. vi. sacchari in aqua flor. arantior. & rosar. dissoluti ʒ. v. fiant tabellæ.

Prædictis uti poterit alternatim, ne unius tædio afficiatur.

Interim victu utatur analeptico; & in primis comedat frequenter perdices & pullos columbinos, lepusculos, & oryzam cum lacte.

In bellariis verò utatur pistaciis, tuberibus, scolymis, amygdalis, avellanis, dactylis, & nucleis pineis; tum etiam confectione ex iis parata, quam vulgo pineolatum vocant.

Abstineat à fructibus & oleribus crudis, piscibus, aliisque frigidioribus & humidioribus alimentis, nec non à coitu, per usum remediorum.

## OBSERVATIO LXXI.

*Hydrops pectoris.*

JOannes Manenty, civis Monspeliensis, annos natus 65. corpore crasso & obæso præditus, à tribus mensibus patiebatur magnam spirandi difficultatem, ita ut vix posset in lecto decumbere, nocturno tempore in primis, quo magis vexabatur. Nulla erat tussis, aut saltem rarissima, neque quicquam effatu dignum per anacatharsim excernebat. Facies erat subtumida, & venter intumescere incipiebat, ita ut in ascitem inclinare videretur; cùm tibiæ etiam & pedes intumescerent. Ad illius curationem præscripta fuit principio mensis Maii 1652. purgatio universalis, quæ ad quatuor dies, per apozema phlegmagogum & hydragogum fuit instituta; mox diæta sudorifica ex decocto guajaci & salsæparill. ad xx. dies, copiosè sudando in laconico, cum vapore spiritus vini parato. Et post quartam quamlibet dosin sumebat pulverem hydropicum ex senna, turbith. hermodactil. jalapa, scammonio, & cremore tartari paratum, quibus remediis omninò liberatus est.

## OBSERVATIO LXXII.

*Febris tertiana duplex.*

UXor D. Bruieys in graviditate septimestri correpta est febre tertianâ duplici in mense Majo anni 1652. quæ per mensem eam afflixit, nullâ apparente remissione, quod periculum non exiguum portendebat. Docet enim experientia quotidiana, mulieres gravidas, hujusmodi febribus laborantes, difficillimè curari, & non paucas, abortu interveniente, de medio tolli. Ter ipsi secta fuerat vena, purgans medicamentum bis exhibitum, & multi julepi aperientes ac refrigerantes propinati; tandem venæ sectione per horam ante paroxysmum celebrata, & exhibito immediatè ante venæ sectionem julepo, ex decocto chamæm. & cremor. tartari parato, febris omninò sublata est. Accessio enim quæ post venæ sectionem expectabatur, non comparuit, neque deinceps.

## OBSERVATIO LXXIII.

*Hydrops.*

UXor sartoris vicini, triginta annos nata, cum cachectica fuisset toto tempore partus, & malè se gessisset in puerperio, febre acuta correpta est, in cujus fine incidit in hydropem, in quo venter, crura & tibiæ insignem tumorem subierant. Cùm autem inops esset, hunc tantum pulverem ei præscripsi.

℞. Sennæ mundat. cryſtall. tart. & radic. Jalapæ ana ℥. ß. fiat pulvis, de quo capiat ʒ. i. cum jusculo, singulis diebus. Hoc remedio per 20. dies usurpato integre liberata est.

## OBSERVATIO LXXIV.

*Mammæ inflammatio.*

JUvenis mulier circa nonum graviditatis mensem correpta est tumore mammæ sinistræ, cum tensione, rubore, & pulsatione. Vocatus Chirurgus, cataplasma de mica panis statim admovet, unde tumor admodum increvit. Vocatus ego, cataplasma præscribo ex farina fabarum cocta in oxycrato, sæpè immutandum, quia intra paucas horas exsiccatur. Intra 12. horas inflammatio ablata est, tumòrque admodum imminutus, & intra paucos dies omninò evanuit.

## OBSERVATIO LXXV.

*Colica biliosa.*

DN. de Chalanges, Salinarum coctor, correptus fuit colicâ biliosâ circa finem mensis Januarii anni 1653. Dolor erat vehementer excrucians, cum vigiliis assiduis, febre continuâ, & singultu frequenti, ut Medicus ordinarius inflammationem alicujus partis imi ventris suspicaretur. Ego verò, in consilium vocatus, existimavi hæc omnia dependere ex cacochymia biliosâ, hac præcipuè ratione ductus, quod dolor esset vagus, & interdum partem ventris inferiorem & hypogastricam occuparet, interdum superiorem & epigastricam. Hanc sententiam eventus comprobavit. Nam post quatuor phlebotomias, enemata multa emollientia, purgantia, & anodyna, fotus & semicupia, quatuor purgationibus curatus est, diebus consequentibus usurpatis, ex decocto cichoraceorum & capillarium cum summit. malv. ʒ. ii. sennæ, cui infundebatur cassiæ ℥. i. & in colatura dissolvebatur syrupi rosac. ℥. i. quotidie excernebat multam bilem porraceam, quæ dicta symptomata pariebat.

## OBSERVATIO LXXVI.

*Tonsillarum inflammatio.*

DIe 21. mensis Maii anni 1653. uxor Dn. Engarran in Curia Computorum Consiliarii, afflicta est tonsillarum inflammatione gravissimâ, quam brevi sequuta est exulceratio, cum dolore intenso. Celebrata venæ sectione & gargarismatis ex oxycrato per biduum frustrà usurpatis, sequenti curata est intra unum diem.

℞. Sem. sinapis ʒ. i. aceti rosac. & sacchari albi an. ℥. i. aquæ ℥. iii. fiat gargarisma.

## OBSERVATIO LXXVII.

*Hydrops in puero.*

FIlius D. Joannis Guy mercatoris, quinque annos natus, à quatuor mensibus hydropicus, cùm alia remedia non profuissent, syrupo sequenti per 15. dies usurpato perfectè curatus est.

℞. Radic. enulæ camp. ℥. i. fol. agrimon. chamædr. centaur. minor & absinthii utriusque an. M. i. coquantur ad ℔. in colatura dissolve sacchari albi ℔. i. fiat syrupus, de quo capiat ℥. i. singulis diebus manè aliquot horis ante pastum.

## OBSERVATIO LXXVIII.

*Singultus.*

DN. Seguin febre maligna laborans, gravissimo singultu, & ferè assiduo torquebatur, post multa remedia, febrem & malignitatem oppugnantia, quatuor sectiones, & unam purgationem, multòsque clysteres, & multa remedia, singultui pææsertim appropriata. Die 12. morbi iterum purgatus est: singultus erat frequentior circa vesperam, licet satis copiosè purgatus fuisset. Vocatus in consilium laudani g. ii. præscribo, cum emulsione 4. sem. frig. major. in qua salis prunellæ ʒ. i. dissoluta fuit. intra horam cessavit singultus, nec ampliùs rediit.

## OBSERVATIO LXXIX.

*Ad veneris impotentiam.*

REcipe olei de liquid. ambar. ℥. i. sem. eruc. ʒ. i. reliqua vide apud Zacut. in praxi admiranda fol. 233.

Si pululæ istæ non possint tam citò præparari, sequentes usurpari poterunt, cum magno fructu.

℞. Ambræ griseæ, moschi optimi & agalloch. electissimi an. ℥. i. ß. rasuræ ebor. diamoschi dulc. galliæ mosch. an. ʒ. ß. rad. angelic. pœon. & carpobals. an. ʒ. i. Zebetæ q. s. fiat massa pilular. de qua capiat ℈. i. vel ʒ. ß. singulis noctibus.

Ad varianda remedia aqua sequens interdum usurpari poterit.

℞. Cinam. Caryophill. nuc. mosch. macis ana ʒ. i. cubebar. piperis longi, galang. zedoar. ammi, seseleos, ana ʒ. ß. granor. juniper. ʒ. i. vini albi generosi, aquæ rorism. majoran. ana ℔. i. stent in digestione per dies vi. & postea distillentur in B. M. capiat cochl. ii. manè & serò.

Denique cæteris non proficientibus, opiata sequens usurpari poterit.

℞. Radic. satyrii recent. ℥. iii. rad. pastinac. recent. ʒ. iii. reliqua vide apud Zacut. in praxi admiranda fol. 232. Exterius fotus & linimenta usurpari poterunt, supra observat. 69. præscripta, quibus etiam emplastrum sequens addi poterit.

℞. Massæ empl. de baccis lauri, & mastiche an. ℥. i. gummi tacamahac. & caragn. ana ℥. ß. rad. bistort. & tormentill. nucis mosch. garyophill. zinziber. & pulv. aromat. rosar. an. ʒ i. ol. nuc. mosch. ʒ. ß. balsam. peruvian. q. s. fiat emplastrum quadratum, applicandum regioni lomboru & perpetuo gestandum, ac singulis septimanis renovãdum.

## OBSERVATIO LXXX.

*Febris tertiana diuturna.*

UXor Dn. de Brissac. 20. annos nata, per mensem Julium & Augustum tentata est febre tertiana duplici, eaque valde contumaci, quia corpus erat valde debilitatum à gravitate semestri, & abortu subsequente. Multa remedia in cassum per illud tempus usurpata fuerant à Medico ordinario, venæ sectiones & purgationes plurimæ, julepi, jusculа medicata, &c. Vocatus ego, exhibeo per horam ante accessionem bezoard. jovialis g. xii. cum aquæ cardui bened. ℥. iv. Accessio retardata est per horas duas, & multò minor fuit, tum in fine illius alvum bis aut ter deposuit, quæ antea non nisi clysteribus solvebatur, & fœtidissima rejecit excrementa. Sequenti die idem remedium fuit usurpatum, & accessio similiter retardata & imminuta fuit, tum etiam in fine illius fœtidissima excrevit, ac postmodum accessiones quasdam passa est vix percepubiles, deinde sensim integrè liberata est.

## OBSERVATIO LXXXI.

*Fluxus Hæmorrhoidum.*

DN. Engarran, in suprema Computorum, subsidiorum, & Fisci regii curia Consiliarius, immodico hæmorrhoidum fluxu laborabat à quinque vel sex diebus, quo sanguinis ℥. viii. vel x. singulis diebus profundebat. Post venæ sectionem, julepos refrigerantes, aliàque remedia interna & externa frustrà exhibita, cùm res urgeret, & æger admodum debilitaretur, præscripsi succum urticæ, levi ebullitione depuratum ad ℥. ii. cum pauco saccharo, & hoc solo remedio fluxus omnino cohibitus est.



Candide Lector. Quia numerus observationum deficiebat in scriptis Riverianis, ad implendam hanc centuriam, sequentes subjunximus, plures ejusdem speciei morbos sub eodem titulo, clarioris doctrinæ gratia, aliquando comprehendentes, 82. igitur erit prima nostrarum, huic centuriæ perficiendæ additarum.

## OBSERVATIO LXXXII.

*Hydrops.*

ANno 1645. quidam nomine Felizat Costensis, hydropicus factus, sine remediorum ope curatus est, umbilico sponte & confertim aperto, dum per urbem incederet, ita ut reversus domum, multa stragula & lectum continuò irroraverit per aliquot dies, unde sanus & hilaris per totum annum vixit. Eo tamen elapso iterum venter super eum magnificatus est (ut Arabum verbis utar) & ita intumuit, ut cum insigni respirandi difficultate per urbem incederet: cùmque tumor adeo increvisset, ut suffocationis periculum immineret, & adesset satis insignis exomphalos seu umbilici prominentia, constantibus etiam viribus, de ejus apertione nos iterum atque iterum rogavit, alioqui sibi violentas manus illaturus. Quod cùm tandem Chirurgus ritè & sine dolore præstitisset; aquam statim fluere permisimus fere ad ℔. i. & sub noctem eadem quantitate: verùm eadem nocte sensim subsidentibus partibus, vires etiam subsidebant. Ita ut sequentem diem ultimum obierit. Unde patet, naturæ opera non semper esse imitanda, ut videre est in hoc ægrotante annorum circiter 25. Attamen licèt constare viderentur vires, quòd per urbem incederet, & ritè comederet, morbum tamen fuisse confirmatum, & viscera jam labem, præsertim ex priore morbo contraxisse, conjiciendum est.

Multis aliis hanc operationem, & cum præmeditatione fuisse administratam, sed neminem servatum, à multis Practicis audivi.

Hydrops universalis à me pluries curatus est brevi & facilè per diuretica & hydragoga; qui scilicet hydrops seu tumoris universalis genus, non erat tertia hydropis species, leucophlegmatia passim dicta, quæ non nisi ægrè curatur. Sanguinis enim pituitosi crudique & male compacti, nec poris partium bene agglutinati & assimilati, ideòque in toto redundanti & superflui soboles existit, ex defectu tertiæ coctionis, quæ in singulis partibus fieri debet. Adde, quòd in hac color cutis subalbidus atque lacteus, aut livore suffusus, cum anorexia & siti importuna assiduàque conspiciatur: ea verò symptomata non apparebant in prædicto tumore universali, qui ideo continentem habebat causam diversam, scilicet serosum humorem, cutem inter & cæteras membranas universales stagnantem, unde aqua intercus Celso dicitur, cui color idem fere atque ante; quod etiam confirmat tactus. Nam cutis digito compressa resilit, ex se statim refluente aqua, sponte illuc, unde à prememte manu dejecta; in leucophlegmatia autem impressum relinquitur digiti vestigium, sanguine crasso non facilè refluente illuc, unde expressus fuit: præterea cita curatio, quæ consequuta est, illud satis evidenter arguit, quod ulterius patet in sequentibus observationibus, quas ideo annectere placuit.

Deinde modus solutionis differentiam etiam statuit inter leucophlegmatiam & prædictum tumorem universalem, quandoquidem longè faciliùs pleonexia serosa seu illuvies in toto redundans corrigitur, quàm intemperies frigida siccaque viscerum, crudioris sanguinis parens emendatur: Prædicta autem curatio per hydragoga à me celebrata, sententiæ Hippoc. in coacis respondere mihi videbatur, cùm ait, *Incipienti hydropi alvi profluvium aquosum sine cruditate, morbum solvit, & purgatio per renes.* Idem etiam dixi. *Si aquà ad vesicam aut ventrem fluat, solutio.* Cum tamen experientia doceat, evacuationem quæ fit per urinas, melius succedere eâ, quæ fit per alvum.

Rusticus quinquagenarius ex perpessa per aliquot menses febre tertianâ nothâ, incidit in hydropem universalem, à quo cum liberavimus succo ireos nostratis, ad ℥. iii. cum mannæ ℥. i. ß. eòque intra septem dies ter exhibito, venter omnino detumuit, maxima serosæ illuviei copia per alvum & urinas excreta.

Alter annorum circiter 26. ex febre quartanâ diuturnâ incidit in tumorem universalem totius corporis, in quo cutis digito compressa resiliebat, cum duritie, è regionè lienis. Huic Chirurgus quidam sine ullo præscripto, ut ferè semper apud rusticos præstare solent, multa remedia per longum tempus, sed sine fructu exhibuerat, donec ad extrema ferè redactus, meam opem imploraverit, quippe quem ab acuto morbo aliquando liberaveram. Hic ergo cum quædam remedia ex arte præscripsissem, præcipuè vinum juniperinum, hoc solo uti voluit, jamdudum omnium fermè remediorum pertæsus, sumebatque illius ℥. vi. singulis matutinis, unde urina copiosiùs & frequentiùs fluere, venterque parum detumescere cœpit. Quod cùm resciviissem, & eum reliqua remedia præscripta amandasse, suasi ut saltem ʒ. j. pulveris ex senna, cremore tartari, & radice jalapæ cum jusculo sumeret per 12. dies alternos, & interim diebus vacuis perseveraret in usu vini juniperini, quo peracto, integram sanitatem recuperavit, & brevi ad solitos labores reversus est,

## OBSERVATIO LXXXIII.

*Febres tertianæ.*

FRater Eloysius, juvenis Religiosus Ordinis Fratrum Minorum apud Costam, febre tertiana duplici laborans à 4. mensibus, frustra usurpatis multis remediis, ab alio Medico præscriptis, à me curatus est, rigida existente hyeme, exhibitis febrifugi Riveriani gr. 12. quibus blandè purgatus per inferiora tantùm. Graviorem ea die (ut sæpe fieri solet in hujus remedii usu) passus est accessionem, sed nullam deinceps; attamen post 15. dies ob incautam victus rationem & fructuum usum nimium, leves rediere accessiones; quæ levi cathartico exhibito iterum disparuerunt. Quod in hujusmodi febribus, & quartanis, ita sæpe usurpavimus, quoties recidiva contigit.

Febrem tertianam duplicem in sartore Costensi 30. annorum, melancholici & pituitosi temperamenti curavimus, præmissis duabus purgationibus cum præparantibus idoneis, & duplici venæ sectione, usu febrilis Crollii ex ℥. iii. aquæ cichor. salis absinth. ʒ. ß. & spiritus sulphur. gut. xv. ex cujus prima dosi febriles accessiones imminutæ sunt, ac tertia penitus sublatæ quæ prædictis remediis per 20. dies non cesserant. Hòcque remedium à 12. annis centies usurpatum in variis febribus, & præcipuè tertianis, semper profuisse animadvertimus. In defectu autem salis absinthii, sal tartari sæpe substituimus, exemplo præceptoris nostri Dom. Riverii, & aliquando etiam cum decoct. absinthii, ut videre est in ipsius observationibus.

Dn. de la Rivoire, laborans principio Augusti 1648. febre tertiana duplici, cujus alterni accessus eum gravissimè affligebant inquietudinibus, siti, dolore capitis, & respirandi difficultate, à me curatus est præmisso clystere & venæ sectione, exhibendo in vigore paroxysmi, ad extinguendos spiritus febriles sitibundos, aquæ fontis magnum haustum, cum spiritu sulphuris per campanam eliciti q. s. ad sensibilem aciditatem & syrupo de limonibus; quo potu febricitantibus siticulosis gratissimo, ter aut quater exhibito per biduum, omnia febris prædictæ symptomata longè mitiora evaserunt, & paroxismi multo breviores, ita ut hac prævia præparatione materiæ morbificæ, & imminutione symptomatum, curatio absoluta fuerit usu pulveris Comitis & febrilis Crolliani per biduum sequens exhibiti. Notandum autem est prædictum ægro-

tantem 35. annos natum, obstructionis utriusque hypochondrii præcipuè verò lienis esse affectum, & singulis ferè annis, gravibus morbis diuturnis esse obnoxium, ob incautam & igneam vivendi rationem.

Prædictus Dn. febre tertianâ laborans, mense Julio anni sequentis, curatus est unica dosi febrilis Crolliani, cujus quia duæ doses missæ fuerant, alteram exhibuit puellæ 10. aut 12. annorum, eodem morbo laboranti, & sic febris in utroque disparuit.

Pater Christophorus, ex Ordine fratrum Minorum hujus urbis, ætatis 40. annorum, macilento, & melancholico corporis habitu præditus in principio Septembris anni 1649. incidit in febrem tertianam, quam curavi, præmissis clystere & venæ sectione, unicâ dosi pulveris Cornachini.

Eodem tempore frater Norbertus annorum circiter 35. firmiori corporis habitu & eusarco donatus, laborabat eadem febre, quam ex caloris ingentis gradu, inappetentiâ, dolore capitis, inquietudinis, cacochymiâ, & paroxysmorum longitudine, diuturnam fore immeritò suspicabar, adde, quod anno elapso eodem morbo graviter laboraverat, per mensem integrum, cum insigni virium dispendio. Post injectum clysterem, & phlebotomiam celebratam, sumpsit calomelanos Torqueti gr. 10. Scammonii gr. 10. in forma pilulari, unde copiosè & blande purgatus est eadem die. Sequentibus verò duabus ter aut quater, sicque prædicta omnia symptomata brevi disparuerunt, unamque tantum & levem accessionem, post assumptum remedium passus est. Calomelas Turqueti, est mercurius dulcis sexies aut septies sublimatus, ut videbis infra.

Domina de Dossin Monialis mense Martio anni 1651. à febre tertiana liberata est post 4. accessiones, sumendo in vigore paroxysmi spiritus sulphuris per campanam eliciti, guttas 20. cum ptisana vulgari & syrupo de cerasis acidis, vel aqua sola saccharata bis aut ter, urgente siti, instar julepi, sequenti die sumpsit mercurii prædicti dulcis gr. 20. & resinæ scammonii gr. 10. in pilulam redacta, & pellicula cerasi saccharo conditi inclusam, quâ optimè & blandè evacuata est.

Illustrissimam Comitissam Dominam de Ferrieres, eodem modo eademque ratione à simili affectu liberavimus principio mensis Februarii, ejusdem anni, rigidissima existente hyemali tempestate.

Innumeros, quibus multa remedia frustra exhibita fuerant, per longum tempus à tertiana simplici & duplici curatos vidimus, assumpta semel aut bis aqua benedicta Rulandi. Alios sale vitrioli ad ʒ. i. Plurimos, quibus hæc & reliqua non profuerant, usu syrupi de asaro Lozelli ad cochlear unum sumpti: & certè vomitorium virtutem atque utilitatem præ cæteris remediis, & iis, frustra tentatis, multoties expertus sum in variis casibus, cùm cætera consentirent.

Præterea phlebotomiam in plenilunio celebratam pro febribus intermittentibus plurimum prodesse vidimus, quia tunc, ob lunæ vim, humores ebulliunt, & fluxibilior sit sanguis, ac promptiùs venâ sectâ educitur. Quo remedio eo tempore celebrato plures curatos, alios levatos esse testatur Zacutus Lusitanus, & ipse novissimè in viro religioso, ac instante paroxysmo duplicis tertianæ, curationem subsequutam vidi.

Mulier Costensis sexagenaria, nomine Ludovica Soyson, à quinque septimanis febre tertiana duplici laborabat, cujus alterni paroxysmi ad 15. & 20. horas extendebantur, & matutinis horis cum levi horrore, sed diu durante invadebant, alii verò circa meridiem & aliquando tardiùs cum rigore satis insigni nec ultra 12. vel 14. horas protrahebantur, unde diversorum humorum in diversis locis putrescentium, non levis conjectura fuit, ideòque morbum etiam fore diuturnum, aut in quartanam abiturum prædixeram, propterea, quòd etiam ægra de hypochondrii sinistri dolore semper conquesta esset. Huic primò purgans medicamentum bis aut ter exhibitum, phlebotomia semel celebrata, cum clysteribus identidem injectis per 12. dies à seniori Pharmacopœo. Tandem vocatus præscripsi quatuor doses apozematis ex radic. & herbis aperient. refrigerant. & specificis, addendo cuilibet dosi sennæ mundat. ʒ. iii. syrupi rosac. ℥. i. & salis tartari ʒ. ß. unde laudabilis evacuatio sequebatur, attamen febris parum imminuta. Sed propter ætatem & virium imbecillitatem intermissa remedia, pro induciis naturæ concedendis, & restauratione virium, ut deinde felicius per epicrasin natura obstetricaret; sicque post aliquot dies iterum duæ doses prædicti apozematis alternatim præscriptæ & exhibitæ sunt, unde febris post tres vel quatuor dies disparuit per unum aut alterum diem, quo elapso, cum pari vigore iterum invasit, ita ut etiam aliquando ab ea omnino expers non videretur; sicque lecto affixa languebat circa dies caniculares anni 1655. Huic igitur tandem exhibui febrifugi Riveriani gr. 20. cum confectione de hyacinth. in formam boli, in majori febris intervallo, unde quinquies alvum deposuit cum tolerantia, in paroxysmo verò bis per vomitum rejecit magnam copiam materiæ porraceæ, æruginosæ, & viscosæ, cum aliquot ventris torminibus, quæ duas vel tres sedes per inferiora præcesserunt. Paroxysmus brevior fuit, neque deinceps apparuit. Hoc autem notatu dignum erat, quod in operatione ægrotans sibi aliquid ex hypochondrio sinistro, ubi dolor antea fuerat, evelli sentiebat, quod causam febris & doloris ibi latitantem à remedii virtute specifica in suo foco oppugnari, evidenter demonstrabat.

Juvenis annorum 20. febri tertiana duplici laborans, in exercitu Pedemontano sumpsit cyathum unum vini albi calidè in quo dissolvit sulphur pulveratum ad magnitudinem unius ovi. Post dimidiam horam copiosissimè sudavit, nec ampliùs febris apparuit, quod remedium in duobus aliis hac in urbe usurpavit, cum eodem successu.

## OBSERVATIO LXXXIV.

*Febris quartana.*

JUvenis Sabaudus annorum 22. habitu eusarco & pituitoso, à duobus mensibus laborabat febre quartana duplici. Huic cum remedia universalia per apozemata & venæ sectionem respueret, febrifugi dicti gr. 20. exhibuimus, unde febris ex quartana duplici simplex facta est, iterumque bis exhibita eadem dosi, omnino curatus est.

Sacerdos quinquagenarius multùm melancholicus, febrem quartanam passus erat per quatuor menses. Hanc ego curavi media hyeme, exhibendo febrifugi Riveriani prædicti gr. 24. verùm post 25. dies reversa est, & iterum curata eodem remedio.

Prædicta Domina de Dossin, annorum 30. laudabilis temperamenti, & elegantis formæ, ac ingenii singularis, post varios affectus ex mœrore oriundos, incidit in febrem quartanam, à qua post quatuor menses curata est mense Decembri anni 1650. post multa remedia frustra tentata, unica dosi prædicti febrifugi.

Nepos meus Franciscus Jacoz annorum duodecim, febre quartanâ post tertianam diuturnam laboravit per sex menses, quorum spatio multa sumpsit remedia, etiam febrifugum prædictum, at frustra, partim propter ingluviem, partim etiam ob pravam viscerum dispositionem. Tandem uno cochleari syrupi prædicti de azaro, in ptisana communi, curatus est excitato scilicet ter aut quater copioso vomitu variorum humorum, parietibus ventriculi, & vicinis partibus ita adhærentium ut catharticis pluries exhibitis deturbari non potuissent, qui appetitum valdè dejiciebant, jàmque colorem atque habitum corporis valdè immutaverant, quæ tamen recepit post breve tempus, cujus decursu ita febris imminuebatur, ut vix eam persentiret, donec omnino disparuit, redeunte appetitu laudabili, & vivido faciei colore.

Nepos meus Bernardus annorum 30. febre quartana laboravit, mense Octobri 1650. per tres septimanas, cum anorexia, languore, & pallido ac macilento totius corporis habitu. Sumpsit paulò ante paroxysmum cochlear unum syrupi de azaro dicti in jusculo, multoties & copiosè vomuit amarissima, cum labore, per duas circiter horas, ita ut sequentibus quatuor diebus os ipsi fœtidum & amarum instar fuliginis esse videretur, ac febris perseveraret, sed levior facta, post septem dies omnino sublata est assumptis mercurii dulcis ut suprà sublimati gr. 32. & resinæ scammonii, gr. 20. [ difficile enim purgatur ] statimque vividum faciei colorem & appetitum simul recuperavit, cum viribus, in horas redeuntibus.



Frater Otho Recollectus hujus urbis, squalidi & sicci temperamenti, febre quartanâ laborans à tribus mensibus cum tensione & dolore lienis, ac sudoribus nocturnis, curatus est mense Novembri, anni 1651. sumendo primùm infusionem ʒ. ß. salis tartari cum guttis aliquot spiritus salis & ʒ. i. fol. sennæ factam in ℥. vi. aquæ fontis per noctem, manè quatuor dierum spatio, unde bis aut ter singulis diebus purgatur, appetitum & robur sensim redire asserens; febris levior, quæ tandem disparuit post 7. dies, iterùmque reversa curata est per gr. 5. resinæ scammonii & ʒ. ß. mercurii sublimati dulcis prædicti, quibus optimè & blandè purgatus, iterum sumpsit per triduum prædictam ptisanam tartarizatam laxantem. Verum quia sudoribus diffluebat singulis noctibus, & dolor circa lienem non omnino sublatus erat, ac lassitudinem in tibiis gravem persentiebat, iterum sumpsit calomelanos similem dosin, ut supra, in forma pilulari, ad recidivæ occasionem evitandam.

Febris duplex quartana, gravissimè affligens à duobus mensibus honestum virum, Dominum Regoudin, temperamento valdè melancholicum, meo consilio curata est principio Novembris anni 1651. tribus dosibus infusionis sennæ in aqua febrifugâ Riverii factæ, & phlebotomia semel celebratâ, quia ejus indicationes aderant. Est autem aqua hæc febrifuga sola aqua fontis cum sale tartari, cujus certè miros effectus quotidie experimur in omnibus diuturnis febribus, & morbis, ab obstructionibus productis, ut clariùs patebit infra. Eodem tempore frater meus quinquagenarius, postquam bis recidivam ex tertiana duplici passus esset, quia multis negotiis & domesticis rebus implicitus, nec satis purgatus, incidit in quartanam triplicem molestissimam, sed post quatuor vel quinque ejus paroxymos, sumptâ bis infusione prædicta, purgatus evasit à longiori febris molestia.

Dn. Gruisard mercator Costensis 30. annorum, laborans quartana duplici, à duobus mensibus, sumpsit febrifugi gr. 24. in pilularem formam redacta, & in quartanam simplicem, eamque levissimam, versa est febris, quæ tamen post aliquot dies, ob errores in cibo & potu commissos, gravior facta est, & aliquando duplex, aliàs verò triplex; iterum sumpto febrifugo levior facta, sensim evanuit, imperato vitæ regimine parciori: sed quia arti suæ, equitationi intempestivæ, & genio nimium deditus, iterum passus est recidivam, iterum sumpsit febrifugi gr. xxxii. sicque sensim convaluit.

Pater Andreas à Costa, frater meus natu major, è Franciscanorum familia, post febrem acutam multorum dierum, multòsque labores perpessos, incidit anno 1654. in febrem quartanam, quam multis remediis oppugnare conatus est, sed frustra. Tandem missis ad eum duabus dosibus febrifugi Riveriani, sub finem hyemis anni 1655. à prædicta febre liber omninò evasit.

Eodem tempore rusticus quadragenarius, Villicus Magistri Dumas, Chirurgi Costensis, eodem morbo laborans à duobus mensibus, unica dosi prædicti remedii feliciter & integrè curatus est.

Mulier Tullinensis, 24. annorum, à quindecim mensibus laborans febre quartanâ, quæ aliquando duplex, imo semel continua facta, eam ad extrema coëgerat, cum icterico faciei colore, appetitu dejecto, macie corporis, & tumore insigni utriusque hypochondrii, maximè verò lienis, de valetudine recuperanda parum sperans, ad me venit, auxillium si quod superesset, tot malis enixè postulans. Huic igitur primò præscripsi ptisanam tartarizatam laxantem prædictâ, in decocto hepatico, & splenetico, per octo dierum spatium, cum fotu & linimento, iisdem viribus prædito, & utrique hypochondrio admovendo; Tum deinde pilulas tartareas Botii ex aloë, gummi ammoniaco, & tartaro vitriolato, per duodecim dies: quibus elapsis, iterum sumpsit per triduum prædictam ptisanam, tumor & dolor è regione lienis multùm imminutus apparuit, faciei color citrinus evanuit, appetitus redire cœpit, febris tamen eadem, quæ tandem omnino disparuit, ter exhibito pridie accessionis febrifugo Riveriano: sicque post aliquot dies sine ullo recidivæ metu sana & hilaris in patriam reversa est.

Tædiosum foret omnes recensere, quibus prædictum febrifugum exhibitum vel febrem sustulit, vel multùm imminuit, nec unquam nocumento fuit.

Sutor Costensis nomine Gelas, febre quartana laboravit per sex menses, & ab ea liberatus est, sumendo dimidium cyathum vini albi in quo decoquebat mala aurantia, in partes dissecta, inque singulis matutinis, per aliquot dies.

Multi rustici in his oris curant febrem quartanam pulvere chamædr. exsiccat. tum jusculo per aliquot dies sumpto, quod certe sine ratione fieri non existimo, præcipue si quædam purgantia præcesserint, cum splenetica ac hepatica sit, & insigni virtute polleat, viscera ab infarctu liberandi.

## OBSERVATIO LXXXV.

*Colicus dolor in purgatione menstrua, & hysterici affectus.*

LEctissima virgo Monialis Dominica de S. Paul, annorum 37. laudabilis temperamenti, (sicut & ingenii) ad pituitosum tamen nonnihil vergentis, circa tempus menstruæ purgationis, imò in ipso fluxu, solita est pati dolorem colicum spurium, cùmque atrocissimum, per duos vel tres dies, unde aliquando menstrua purgatio supprimitur. Utrique affectui subvenimus aliquando clystere carminante & laxante; aliàs verò, olei anisi guttis aliquot in vino vel jusculo sumptis; ita ut colicus ille dolor, qui multùm durare solebat, in momento sæpè sublatus fuerit.

Eadem Domina sæpissimè corripitur suffocationibus hystericis, cum dolore capitis & ventriculi, à quibus affectibus eam multoties liberavimus exhibito sale vitrioli ad ʒ. ß. & ʒ. i. in aqua fontis dissoluti. Blandè siquidem provocat vomitum, & hystericis affectibus specificum prædicant omnes chymici: aliquando etiam granis aliquot laudani ex descriptione Crollii, cujus certè miros effectus se percepisse semper fatebatur, etiam ex solo ipsius laudani olfactu, cujus sæpè majorem pilulam manibus volutabat, identidem odorando.

Mulier vidua Costensis, quadragenaria, hystericis affectibus diu noctùque ita vexata, cum febre & vigiliis, ut moritura videretur, post unum aut alterum clysterem injectum, sumpsit laudani gr. 4. brevìque post tempore quievit, & symptomata omnia cum febre evanuerunt.

## OBSERVATIO LXXXVI.

*Mensium fluxus immodicus.*

NObilissima Domina de la Jassodiere, annorum 40. optimi habitus & temperamenti, à duobus ferè annis laborabat fluore muliebri seroso, qui per intervalla adeo copiosus erat, ut ægrotantem in vitæ periculum conjiceret. Ad eam aliquando vocatus, cùm longè ab urbe distaret, & remedia in promptu non haberentur, ea verò propter fluxum immodicum deficeret, exhiberi jubeo ʒ. i. pulveris ex putaminibus ovorum combustis in jusculo, unde tanta serosi sanguinis jactura multum immininuta est intra paucas horas, ac sequenti die iterato remedio, omnia suppressa, ægrâque victu reficiente & analeptico sensim restituta, ac post aliquot tempus causæ morbificæ per debita præsidia provisum est.

Uxor pulcherrima Claudii Vivier Costensis annorum circiter 27. per excretionem molæ bimestris, incidit in fluxum sanguinis immodicum, qui per tres septimanas perseverans, eam in vitæ discrimen adduxit, & tantam spirituum cum sanguine jacturam, ut vires & animus continuo deficerent. Vocatus suasi ut succi urticæ depurati ℥. iv. mane & sero sumeret per biduum: sed bis assumpto remedio

medio, ſanguinis fluxus valdè imminutus eſt & ante 24. horas omninò cohibitus. Eodem tempore admovebat regioni uteri fotum, ex ſpongia in aceto & vino rubro auſtero madefacta: hoc remedium alias in ſimili caſu cum pari ſucceſſu à me uſurpatum eſt, illùdque valde prædicat Amatus Luſitanus in centuriis.

## OBSERVATIO LXXXVII.

*Dyſenteria.*

RUſticus 60. annorum, principio Auguſti anni 1648. laborabat à multis diebus graviſſima dyſenteriâ, cui çùm remedia ex arte præſcripta non tam citò ab urbe aſportari potuiſſent, cataplaſma ex abſinthio & roſis rubris in lacte decoctis toti abdomini applicari jubeo, exhibitis interim laudani gr. 4. Inde poſt aliquot horas rariora fuerunt dejectionum intervalla, dolor imminutus, nec non tranquillior, ita ut præſcriptis remediis opus non habuerit.

Illud idem ferè contigit in alio Ruſtico 20. annorum qui per multos dies & noctes dyſenterico fluxu ad extrema ferè redactus propter dolores immanes & vigilias perpetuas; ſumptis laudani gr. 3. ſub noctem, quam ferè integram placidè tranſegit, cum levamine & fluxu tantùm bilioſo, cui poſt modum per debita remedia proviſum eſt.

Vir militaris fide & laude digniſſimus multos curavit in exercitu à dyſenteria & alvi fluxu per ʒ. i. ſuberis pulverati in vino vel juſculo, quod remedium vide in obſervationibus Riverii.

## OBSERVATIO LXXXVIII.

*Pleuritis.*

MUltos & præcipuè, quibus appropriata remedia defuerant, ex pleuritide ad extrema fere redactos & reſtitutos vidimus uſu pomi Quercetani ſemel aut bis ſumpti, intra 24. horas, unde præter ſpem vel copioſus ſudor, vel anacathorſis libera ſequebatur. Plurimos certè nominare poſſem, quibus ferè deſperatis hoc remedii genus præſcripſi, nec unquam alium, quàm felicem eventum ex eo animadverti; multiſque, qui hoc apud ægros obſervaverunt, ita ſucceſſiſſe multoties audivi.

## OBSERVATIO LXXXIX.

*Tumor mammarum.*

MUlier nobilis hujus urbis puerpera, laborans tumore mammæ ſiniſtræ præduro ex concretione lactis, irritis omnibus remediis ex arte per menſem integrum uſurpatis, curata eſt, ſumendo ʒ. i. pulveris mille pedum præparat. in juſculo per triduum, hujus autem pulveris eximias dotes ſæpe vidimus & audivimus ab expertis in hujuſmodi tumoribus ex lacte concreto, nec non etiam in cancro mammarum ac reliquarum partium, ut contigit cuidam viro religioſo, qui patiebatur ulcera multa etiam profunda in multis partibus corporis, præcipuè verò in tibiis, à quibus brevi tempore curatus eſt ſumendo ʒ. i. prædicti pulveris per 7. vel 8. dies alternos, præmiſſis tamen præmittendis. Præterea pulvis hic cùm ſit tenuium partium, inſigne præbet aperitivum & diureticum.

## OBSERVATIO XC.

*Dolor dentium.*

UXor D. Dumas Chirurgi Coſtenſis, gravida ſeptimeſtris, & bilioſi temperamenti, ab acuto morbo reſurgens, tanto dolore dentium correpta eſt, ut fruſtra tentatis omnibus remediis, per multos dies inſomnis & clamitans, cum lachrymis & vigiliis continuis, quælibet remedia, imò ferrum & ignem experta, ad deſperationem ferme adducta fuerit. Ita ut coactus fuerim ipſi exhibere nocturnis horis (quia tunc præcipuè intolerabilis ipſi dolor erat) Laudani opiati ritè præparati gr. 4. quibus cum pauca quantitate confectionis de hyacinto aſſumptis, poſt horæ quadrantem placidè per aliquot horas dormivit, ac ſine dolore expergefacta, reliquum graviditatis tempus jucundè tranſegit, quæ propter cariem & nigredinem dentium, eorum dolore ferè continuo laborare ſolebat.

## OBSERVATIO XCI.

*Lues venerea.*

D. Gr. mercator Coſtenſis, lue venereâ laborans ab aliquot menſibus, à me curatus eſt ſine ullo alio remediorum apparatu, per opiatam Neapolitanam Renodæi, cui addebat ſingulis diebus mercurii præcipitati albi, cum ſpiritu ſulphuris præpar. ℈. ß. & per intervalla exhibebam doſin calomælanos Turqueti ſeu mercurii dulcis ſexies ſublimati gr. 20. cum reſinæ ſcammonii gr. 12. in forma pilulari, cum uſu bocheti, ex decocto guajaci & ſalſæ parillæ per 20. dies.

Alter juvenis, ejuſdem amicus, eodem morbo laborans, eodem etiam tempore & modo curatus eſt circa vernum tempus anni 1648. & ab eo tempore multos etiam curavimus uſu ſolius opiatæ prædictæ, cum mercurio prædicto & decocto ſalſæ parillæ, per longum tempus. Quibus autem alvus multùm movebatur, illi tantum alternis diebus ſumebant prædictæ opiatæ ʒ. ß.

Puellam 15. menſium Domini B. conſobrini mei à lue venereâ per contagium à nutrice acceptâ curavimus, exhibito mercurio præcipitato albo, ut ſupra præparato ad gr. 3. & 4. per aliquot dies cum panatella ſaççharata vel lacte.

## OBSERVATIO XCII.

*Phthiſis.*

PHthiſim per contagium communicatam curavimus, præter omnium ſpem, principio Jullii 1649. ſequentibus remediis: ac primo potione ex manna & ſyrupo roſac. in decocto pectorali; ſequenti die applicita ſunt duo cauſtica poſteriori parti cervicis; poſtmodum juſcula per 15. dies cum radic. chinæ, foliis bugloſſ. tuſſilag. pulmonari paſſulis corinthiacis, quæ per intervalla, purgantia reddita ſunt. Utebatur etiam continuo conſerva roſ. rubr. & ſæpe ſub noctem ſyrupo fluxionem cohibente ac tuſſim ſedante ex æquis partibus ſyrupi violac. de roſ. ſiccis, & de papavere. Erat autem puella 15. annorum, nondum menſtruata, quæ febre lenta laborabat à tribus ſeptimanis, cum tuſſi continuâ laborioſâ, anorexiâ difficultate ſpirandi, & macie totius corporis, ac vigiliis ferè continuis, quem affectum contraxerat à ſorore ſua, quæ lac præbuerat per aliquot dies illuſtriſſimo Domino Abbati de S. Paul qui phtiſicus perierat ante duos menſes. Prædicta autem mulier 22. annorum, bene habita, brevi deinde tempore, eodem affectu etiam periit.

Illuſtriſſimus Baro N. à morbo Caſtrenſi & dyſenteria diuturnâ incidit in febrem hecticam, ferè maraſmodem, ita ut Lugdunum deportatus, à Medicis tandem deploratus, & ſuo prognoſtico derelictus, ſed à Ruſtico qui eodem morbo laboraſſe & evaſiſſe ferebatur, ſequenti remedio reſtitutus eſt, ſcilicet juſculo per aliquot dies exhibito in quo decoquebat limaces rubros agreſtes exenteratos & lotos in aqua roſ. vel alio liquore; juſculum colatum ſic propinabat, quod certè non mirum, neque reſpuendum; ſiquidem teſtudines præſcribere ſolemus ad reparandos hecticos, & alia hujuſmodi alimenta, quæ ſolidam, glutinoſam, & minùs diſſipabilem ſubſtantiam obtinent.

## OBSERVATIO XCIII.

*Pica & Chloroſis.*

TAcere non poſſum mirabiles effectus ex pulvere cachectico Quercetani, cujus beneficio innumeras tum virgines, tum mulieres & viduas, chloroſi & picâ, tum etiam ſæpe cachexia laborantes curavimus, præmiſſis tamen univerſalibus remediis.



Certè miratus ſum quod etiam feles picâ laborent, ut vidi in fele mea domeſtica carbones & cineres comedente, cùm jam à multis diebus vix quicquam comedere vellet; ea autem, ideo ut exiſtimo nunquam catulos peperit.

## OBSERVATIO XCIV.

*Febris putrida continua.*

CIrca medium Maii anni 1652. cùm tempus calidum fuiſſet per aliquot dies, mox boreale & ita frigidum, ut teneriora fructuum & arborum germina adureret, atque iterum calidius factum, corpore tali inæqualitate & ſubita mutatione malè diſpoſuit. Quod ego certè meo incommodo expertus ſum; tunc temporis enim ferè ſemper ad ægros rure profectus, die vigeſima ejuſdem menſis incidi in graviſſimum capitis dolorem: cum febre continua, inquietudinibus, ſiti, ac vigiliis importunis, calore acri & mordaci ad tactum: Quæ cum jam 24. horas afflixiſſent, ſtatim injecto clyſtere, ſanguinis aduſti & parum corrupti ℥. x. è brachio dextro exire juſſi, unde cùm parum levaminis perciperem, iterum poſt novem horas ejuſdem diei ℥. ix. detraxi, qui magis corruptus apparuit, & poſt horam unam vel alteram capitis dolor & febris remittere cœperunt, ac ſequentem noctem quietior tranſegi, cum placido ſomno aliquot horarum. Tertia die febris omninò diſparuit, quæ certè duratura videbatur ulteriùs. Uſque adeo verū eſt illud Hippocratis. In principiis morborum, ſi quid movendum videtur, move, & quoad iterationem phlebotomiæ, quando ea neceſſaria videtur ad evacuationem, eodem die fieri debet; ſi revulſionis gratia, diverſis diebus. Nam ubi vacuandum eſt, præcipuè in acutis, ſubito corpus in alium ſtatum transferendum eſt; quia ſæpe accidit, ut morbus mox principium percurrat, ita ut poſtea venæ ſectione non ita commodè uti liceat.

## OBSERVATIO XCV.

*Tumor hepatis ſpirius & decipiens.*

ALiquando tumor ſcirrhoſus occupat muſculos epigaſtricos, quòd certè decipere poteſt juniores incautos, aut umbratiles Medicos, ut vidimus contigiſſe ſeniori & celeberrimo Medico, cujus laudi nihil propterea detrahendum qui talem tumorem ſumpſit pro ſcirrho hepatis in nobili viro, & remedia ad talem effectum oppugnandum ordinaria, ſed fruſtra præſcripſit, cum ſolis externis opus eſſet, iiſque curatio abſoluta fuerit: Nobilis autem ille vir licèt ſexagenarius optimâ valetudine fruebatur à duobus annis, ac vivido faciei colore quod tamdiu non tuliſſet, ſi verus hepatis ſcirrhus adfuiſſet: adde quod tumor ille locum mutaret, quoties nobilis ille ad latus ſiniſtrum vertebatur, eſt hujus rei teſtis Dominus Riverius.

## OBSERVATIO XCVI.

*Ictus ſerpentum.*

RUſticus à ſerpente ictus in ingentem totius corporis tumorem incidit, attamen evaſit, multas hirudines ſingulis diebus morſui applicando, per aliquot dies.

Qui in his oris viperas capiunt, prope ſyluam ſancti Hilarii, quando ab eis punguntur, nihil applicant morſui præter allium contuſum, cujus eſus etiam utiliſſimus.

Venator quidam amicus meus, morſum in canibus ſuis fricat cum ſaliva ſua, & poſt reditum, aquam frigidam propinat, ſicque omnes liberat: Idem retulit mihi, cor viperæ ſtatim exhibitum, præſentiſſimum eſſe remedium: illud etiam præſtat pulvis ejuſdem cordis, vel totius animalis, in juſculo, aut alio liquore appropriato.

Cùm aliquando canis mea venatica ictum viperæ accepiſſet, ſubitò in terram concidit, nec erecta progredi poterat, quin ſtatim recideret. Huic vulnus cultello ſcarificavi, & in proximam domum deportatæ offam exhibui cum theriaca & allio, ſicque liberata eſt, collo tamen ubi demorſa fuerat, per aliquot dies tumido remanente.

## OBSERVATIO XCVII.

*Morbi Chronici, & diuturni.*

IN morbis omnibus Chronicis & contumacibus curandis experientia & lectione ubique didici, vel hydrotica & ſudorifica, vel præcipuè aperientia valida præſtantiſſima eſſe; qualia ſunt ſal tartari, ſpiritus ſulphuris per campanam elicitus, & mercurius dulcis ſexies ſublimatus, & his ſimilia, ad longos dies uſurpata, ut centies obſervavi, & præſcripſi exemplo Præceptoris mei, qui ſæpe ita ſal tartari, & ſpiritum ſulphuris infundebat cum ʒ. j. vel ʒ. ij. ſennæ (aliquando radic. jalapæ ʒ. ß.) in aqua fontis ſola, aut decocto appropriato, ut videre eſt, in ejus obſervationibus; ſicque febres intermittentes diuturnas; & ipſam quartanam, chloroſin, cachexiam, melancholicos affectus & contumaces viſcerum obſtructiones, irritis aliis, ſæpiſſimè curavimus.

Aquam autem ſale tartari imprægnatam, febrifugam jure meritoque vocavit D. Riverius in obſervationibus, ubi calomelanos nomine donavit Mercurium dulcem, ut ſuprà ſublimatum, qui certè laudabile, nec unquam noxium efficit catharticum ad ℈. j. cum ℈. ß. reſinæ jalapæ vel ſcammonii, quorum doſis minui vel augeri poteſt: Et ſanè nunquam alium niſi optatum ex remedio aſſumpto vidimus effectum in caſibus innumeris, & in omni ætate. Illius autem doſes apud Authores chymicos nunquam ſatis laudari poterunt.

## OBSERVATIO XCVIII.

*Animadverſiones practicæ circa febres malignas.*

ANnis 1649. & 1650. hoc obſervatione dignum exiſtimavi in omnibus febribus malignis, quæ adeo graſſabantur, ut omnis generis remedia eluderent. Scilicet quod quicumque ab initio de corde, ut vulgò dici ſolet, conquerebantur, ſeu levi ſyncope aut cardialgia corripiebantur, omnes fermè interierint: cauſam hujus rei in malignam qualitatem jam in majora vaſa & intimas corporis partes irrepentem referendam cenſeo, & ventriculum graviter à venenata illa qualitate citiùs affici, quàm remedia illam oppugnantia exhiberi poſſent.

Quibus etiam dolor capitis longè ante febrem oriebatur, & quicumque vermes in ſtatu morbi per ſuperiora rejecerunt, etiam interierunt, præcipuè vere & æſtate, non ita vero autumnali tempeſtate: Omnes autem quotquot evaſiſſe vidi, multùm ſudavere quinto, & ſexto die, quod mihi mirum viſum eſt, eò quòd infrequens & præter rationem ac leges dierum criticorum, atque ideo ni fallor, omnibus ferè recidiva contigit, idque ter & quater, & iterum per ſudores judicati ſunt præter eos quibus levia cathartica exhibita ſunt; & quicumque ab initio correpti ſunt febre continua cum vigore ſymptomatum, vel alio modo purgati ſunt: quibus miſſus fuit ſanguis, omnes fermè perierunt. Quibus autem circa autumnum pauca remedia adminiſtrata ſunt, ii citiùs evaſerunt.

Hoc unum afferam de remediis, ſcilicet me vidiſſe miranda experimenta aquæ theriacalis Bauderonii, & alterius etiam minûs compoſitæ, etiam in deploratis, & quibus maculæ purpureæ, aut variolæ tunc etiam graſſantes retroceſſerunt.

Alvi fluxus in principio ferè ſemper funeſtus fuit, cum urina, ſuſpenſum aliquando ſedimentum perſeverans, ac colorem laudabilem habente: ii etiam citiùs evaſerunt, quibus parcè miſſus fuit ſanguis, & nulla purgatio exhibita, quæ alioqui periculoſa fuit, & multis pernitioſa.

Toto anno ſequenti 1651. & præcipuè autumnali tempeſtate, hoc ego veriſſimum eſſe expertus ſum, ſi unquam alias, quod dicit Fernelius de corporibus cacochymis, quibus purgatio neceſſaria eſt, eamq; reſpuendo, alimentis potius quam remediis ſeſe reficere conantur, non ſe (inquit) ſed ſuam ipſi intemperiem alunt. Sic enim natura cùm ſit paucis contenta, ita ſuas functiones meliùs perficit, nec putres aut crudi humores in ventriculo collecti, aut aliunde

illapsi actiones illius destruunt, sicque vita in longiores & leviores annos prorogatur solius temperantiæ beneficio, quæ una est vitæ salubris moderatrix, ut ait Hippocrates, & ante illum Ecclesiasticus verbis prorsus divinis. Propter crapulam (inquit) multi obierunt, qui abstinens est adjiciet ad vitam. Omnes autem, quotquot à popularibus hisce febribus evaserunt, temperantes erant, & quicumque recidivam passi sunt (omnes autem fere patiebantur) hoc contingebat propter cibum largiùs, quam par erat sumptum, licèt etiam in minori copia, & alimenta facilis coctionis laudabilis succi sumere viderentur, quod certè omnes ægri fere fatebantur invito appetitu.

## OBSERVATIO XCIX.

*Pestis.*

QUidam, cui demandata fuerat cura tertiæ partis alicujus urbis peste afflictæ, omnes ferè curavit vomitorio composito ex ʒ. ij. cujuslibet vitrioli, mellis ℥. ij. & aquæ communis ℥. vj. simul mixtis, quod exhibebat statim atque apparebant aliqua signa morbi imminentis vel præsentis, ita ut vix decem aut duodecim objerint in suis partibus, cùm in reliquis pauci evaderent. Quod semper & ulteriùs denotat vires & necessitatem vomitus in tali casu, sicut etiam probant tot Authorum observationes, & illæ quas annotavimus ex pestilentia Costensi in priori editione observationum Riverianarum.

## OBSERVATIO C.

*Suffusio & Cataracta.*

MUlier 30. annorum, ex confirmata suffusione, quæ cataracta vulgo nominatur, per annum integrum obcæcata, videndi facultatem recuperavit. præmissis universalibus, beneficio aquæ ophthalmicæ Quercetani per longum tempus usurpatæ, & purgationibus interpositis: huic autem loco aquæ chelidoniæ majoris ab authore præscriptæ substituimus vinum album, imitatione prædicti Præceptoris nostri, à quo prædictam aquam cum felici successu multoties præscriptam vidimus & audivimus.

Puella 20. annorum, dolore intenso, & ardore insigni oculorum, cum lachrymis ferè continuis laborans per multos menses, tandem eo redacta, ut per annum integrum vix oculos attollere, & sine alterius ope progredi posset. Huic varia remedia omnis generis administrata sunt, sed frustra soloque seraceo auriculari, à me tandem præscripto, curata est, scilicet in extrema parte utriusque auriculæ facto, cum stylo triangulari ferro candenti, foramine immissisque radici thymelææ frustulis, postea emplastro diachylone gummato obvolutis, & ad instar setacei vulgaris bis aut quotidie, si opus sit renovatis, per longum tempus.

Certè mirum est & incredibile dictu quantum serosæ illuviei copiam per hujusmodi foramina depluere sæpe vidimus, ita ut vix decem dierum spatio ea copia per setaceum, quæ aliquando intra viginti quatuor horas per hæc emissaria fluere possit: Nec tantùm in ejusmodi fluxionibus ad oculos, sed etiam partes omnes inferiores (præcipuè verò externas) ut pectus, dentes, articulos; &c. hoc remedii genus multum valere sæpe vidimus, multosque ab imminente phthisi ex tenui acrique destillatione, alios ab inveteratis capitis doloribus curatos experti sumus, dignumque remedium, quod omnes Practici in fluxionibus tum vacuandis, tum avertendis pro variis affectibus in usum revocare non dedignentur.

## OBSERVATIONES
### ab aliis communicatæ.
### PRÆFATIO AD LECTOREM.

*OMnibus sedulò & accuratè artem Medicam exercentibus, multa frequenter occurrunt observatione dignissima, quæ tamen ut plurimùm neglecta, infeliciter pereunt, & oblivioni devoventur. Ea verò, quæ à quibusdam in commentarios privatos referuntur, illorum quidem usui reservantur, sed utilitati publicæ nequicquam conferunt. Ideo sedulos quoque artis Professores rogatos velim, ut si publicè prodesse cupiant, & præclaras observationes hactenus collegerint, quæ justum volumen implere valeant, publici juris faciant. Si vero impar volumini construendo numerus earum fuerit, mihi liberaliter communicare dignentur, eas cum quarta centuria (quam, si Deus vitam concesserit, brevi editurus sum) sub eorum nominibus in lucem prolaturo. Quemadmodum in sequentibus observationibus ab aliis communicatis, à me factum videre est: quas hinc inde ad amicis collegi, & sub propriis singulorum nominibus edidi. In quibus multa meis præstantiora legentur, ut inde pateat, unicuique licere artis Medicæ dignitatem hoc scribendi genere ulterius promovere, & aliquod inde nomen sibi comparare.*

*Præterea benevolum Lectorem etiam monendum duxi, me hasce observationes secundum ordinem quo mihi communicatæ sunt describendas curasse. Ne quis de dignitatis ordine parum observato conqueri valeat.*

## OBSERVATIONES COMMUNICATÆ
### à D. Petro Pascheco.
*Medico Lunellensi Celeberrimo, amico meo Antiquissimo.*

## OBSERVATIO I.

*Inappetentia.*

MIles chronica febre male mulctatus, incipiens jam aliquantisper respirare ab accessionibus, quæ multum pristinæ sævitiæ deposuerant supplex à me petiit, ut appetentiam in se plane dejectam revocarem, alioquin intra quatriduum indubiè perituro. Ego præscripsi potionem ex ℥. ß. diaphœnici, cum absinthii vulgaris, & agrimonii decocto, postea sequentibus, veluti cote, appetentiam acui.

℞. Folior. agrim. absinth. vulgaris, centaur. min. ana m. ß. fiat omnium decoctio, de colatura cape ℔. ß. cum pauco saccharo. Jusseram ut novem dies huic decocto indulgeret febricitans noster: sed post dies quinque exactos rediit ad me, enixè rogans, ut caninam appetentiam usu medicamenti nostri excitatam obtunderem, quod præstitimus abstinendo à potione nostra amara, illique consulendo, ut butyro, pinguedine, & vino generoso uteretur. Plures in talem affectum incidisse eodem remedio testis sum.

## OBSERVATIO II.

*Colicus dolor.*

D. N. Præses de Rupemora senior gravissimo colico dolore excarnificatus triduum integrum, cum nullis anodynis levaretur, sumpta ʒ. j. pulveris intestini lupi, cum pauco vino generoso, incantamenti instar in pristinam valetudinem erectus fuit. Item presbyter huic malo valde obnoxius. Item vidua, quæ Monspelii degens 27. dies crudeles cruciatus toleraverat. Denique mille alii, quos brevitatis gratia prætereo, nullo injecto clystere, aut medicamento purgante sumpto; quod admirationem fovet.

## OBSERVATIO III.

*Colica Nephritica.*

VIdua quædam colico dolore, eoque nephritico divexata, petiit à me, agente in Bellilucanis thermis, ut malis suis obviam irem, quod in momento feci. Jussi enim ut in thermas nullâ interpositâ morâ descenderet, & statim dolor perfectè quievit, & mirati sumus, quòd nullo prægresso clystere, aut pharmatico, tam subitò levamen accesserit.

## OBSERVATIO IV.

*Alvi fluxus cholericus febribus intermittẽtibus superveniẽs.*

QUi febribus intermittentibus biliosis & malignis laborant, præcipuè duplici tertianâ, propter multitudinem materiæ biliosæ furentis, in choleram morbum incidunt, recurrente paroxismo, cujus impetum si non frœnaveris medicamentis infra statim à me scribendis, morietur æger intra duos, aut tres paroxysmos. D. Labrunæus vir literis apprimè tinctus, ejusmodi febre laborans, vix potuit à paroxysmo servari, cui supervenerat cholera morbus, frigus marmorum, pulsus minutulus & fermè deficiens, oculi concavi, aliaque horrenda symptomata. Tandem post innumera adhibita remedia, quibus multi ægri noluerant uti qui valedixerant mundo, è faucibus Orci rediit. Ego ut crastinam potestatem averterem, jussi ægrotum panatellis crassiusculis & gelatinis recreari, ut frænum injiceretur humoribus sequenti die sævituris: Epithemata, & opiatas præscripsi ex conserva rosarum, bugloss. borrag. myrobal. saccharo conditis, margaritis: tribus vero horis ante paroxysmum, clysterem hunc mirabilem injiciendum curavi, sine quo actum erat, ni fallor, de meo amico.

℞. Rosar. rubr. M. j. coquatur in jusculo capitis & pedum vervecis, in colaturæ ℔. j. dissolve theriacæ recentis ʒ. ij. vitellum n. 1. fiat clyster, quem retinuit ad reditum usque paroxysmi, qui alvi fluxum reduxit, sed minorem multò. Huic methodo inhærens multo deploratos servavi.

## OBSERVATIO V.

*Hæmorrhoidum dolor.*

MUlti in hoc cœli tractu æstuoso, cæcis internisque hæmorrhoidibus laborant, quibus summus dolor creatur. Ab excrementis etiam induratis & suppressis, propter tumorem illarum, intestinum claudentem, sævissimus excitatur cruciatus. Vulgus Medicorum cassia ventrem emollit, ut liberiùs alvus deponat sua excrementa, sed malè profectò. Cùm enim venæ inflentur in sede potissimum, propter insitam mollitiem, qua paratæ sunt sanguinem recipere, accidit, ut usu cassiæ ita molliantur, ut in posterum luxuriantem sanguinem facilè recipiant, affectumque hoc modo magis augeant. Ego verò à muliercula stipem emendicante didici infundere millefolium in aqua fervente, & bibere infusionem illam per mensem integrum, aut diutiùs, & omnes tali affectu laborantes sanati sunt. Domina Dumasia, malè habita à tumentibus venis sedis, & Uxor Creancerii Chirurgi, fuerunt hac arte curatæ. Tandem hoc ipsum remedium reperimus apud Arnaldum de Villanova, cap. de hæmorrhoidum doloribus. Id ipsum remedium ad fluxum illarum immoderatum valde confert, si prædicto Arnaldo credere fas est, ratio etiam suadet.

## OBSERVATIO VI.

*Ictus vespæ.*

CUm vespa manui aculeum meæ fixisset, dolor adeo sævus exortus est, ut impar essem ad ferendum malum. Admotâ theriacâ in momento cruciatus cessavit. Sed cùm post tres horas theriacam illam admotam abjecissem, rediit dolor crudelissimus, ut antea, qui sopitus est eodem remedio, parti per diem integrum admoto.

## OBSERVATIO VII.

*Epinyctides.*

CUm nullis remediis epinictides potuissem curare in atrabilario venatore mulierculæ consilio, illitæ fuerunt oleo juniperino, & vir iste placide dormivit, cùm antea insomnes noctes duceret, & sanatus fuit.

## OBSERVATIO VIII.

*Convulsio.*

JUvenis toto corpore convulsus erat, ita ut spina dorsi non posset inflecti. Sequenti remedio statim expeditè ambulavit.

℞. Butyri rancidi, & laridi veteris, ana quar. j. bdellii. ammoniaci, ana ℥. j. myrrhæ, castorei, ana ʒ. iij. flor. stœchad. anthos, ana p. j. nucis moscat. & caryophyll. ana ʒ. j. catum parvum exenteratum, excoriatum, & in frusta concisum. His inferciatur anser, & consuatur, & torreatur in veru, primus qui defluet succus, abjiciatur, secundus qui defluet, colligatur in vase aceto semipleno, pro litu spinæ convulsæ. Remedium est divinum.



## OBSERVATIO IX.

*Faciei tubercula retrocedentia.*

CArmelita quidam, comis certè, optimis moribus præditus, sed tuberculis eminentioribus rubris, ac crassis per totam faciem sparsis dehonestatus, me invisit, quem prima fronte non cognoscebam, qnod prædictæ, pustulæ nullo artis præsidio, sed sponte delituerant, complanatæque fuerant. Huic prædixi in gravissimum morbum brevi casurum, nec fefellit conjectura; nam intra 15. dies, in continam febrem incidit, à qua de medio sublatus est,

## OBSERVATIO X.

*Passio hysterica.*

PUella quædam viro matura, motibus quibusdam convulsivis, vagis tamen, affligebatur, ex quibus conjeci, (ut etiam ex doloribus uteri) illam suffocatione laborare missis ex antro pudoris vaporibus. Sequenti remedio in momento liboravi.

℞. Assæ fœtidæ ʒ. ij. castorei, fæculæ brionæ an. ʒ. j. Sem. rutæ ℈. j. croci ℈. ß. laudani Paracelsi gr. viij. (quæ certè addidi, tum consilio Hippocratis, qui succum papaveris somniferi præscribit in suffocatione uterina, lib. 2. de morbis mulierum, sect. 5. pag. 237. circa finem in Hippocrate Foësii) tum ut cætera remedia admixta laudano contemperarem; cum syrupo de arthem. fiat massa pilul. de qua capiat ʒ. j.

## OBSERVATIO XI.

*Dolores à partu.*

MUlier temulenta, sævissimis à partu exercebatur doloribus, qui post alia remedia huic præsidio cesserunt.

℞. Galbani, assæ fœtidæ, ana ℥. j. paretur emplastrum rotundum, cum quatuor granis moschi in medio, admoveatur paulo infra umbilicum. Uterus conglobatus in inguine lares suos reperiit, & dolor evanuit.

## OBSERVATIO XII.

*Ad dolores à vesicatorio*

DN. Amalricus comate laborans, & ab eo emersus conquerebatur mirum in modum de dolore à vesicatorio excitato, sed cùm nullo anodyno potuissem illum sedare, Domina Ranchina uxoris meæ soror solo hydrelæo leniit. Ego mulieculam vesicatorio excarnificatam beavi sic, & omnes alias, quæ in tale tædium inciderunt.

℞. Corticis secundi, & viridis rami sambuci cultello derasi M. j. coquatur in oleo dulci cum pauca aqua ad consumptionem aquæ, colaturæ adde ceræ parum, fiat unguentum, quo dolores omnes à vesicatorio excitati demulcebantur. Divinum mehercule est.

## OBSERVATIO XIII.

*Vulnerum prognosis.*

VXori Dn. Justamundi crus intumuerat, quod gangrænam minabatur, calore nativo ab humorum pondere suffocato jam & obruto. Secta venâ, syrupi de rhamno ℥. i. exhibui, cum pauco decocto cinerum ruborum, & crastinâ die detumuit bene membrum affectum. Hoc etiam observavi in pluribus aliis mulierculis, quas notavi crurũ tumoribus magis obnoxias, quam viros, quòd sit uterus corporis

ſentina, in quam confluit cumulaturque humorum colluvies: & in coxas vicinas excrementa ſua deponit.

OBSERVATIO XIV.

*Mammillarum fiſſura.*

UXor mea malè mulctabatur mammillarum fiſſuris quas nullo remedio potueram ſanare. Mulier pannoſa & annoſa brevi curavit, illito oleo de nucleis recens expreſſo, ſinapiſato ſaccharo deſuper, tenuiſſimè pulverato. Balſamum ſacchari idem præſtat, quod centies obſervavi.

OBSERVATIO XV.

*Hydrops.*

SAbardatus Presbyter, poſt vomitum ſanguinis librarum octodecim, in hydropem aſcitem incidit, à quo eum liberaveram infuſo rhabarbaro in aqua communi pro potu ordinario: ſed cum genio indulgeret, nec memor eſſet præteritorum malorum, rediit hydrops, quo de medio ſublatus eſt.

OBSERVATIO XVI.

*Hæmorrhagia.*

RUſticus ex hæmorrhagia liberari, jam vicinus morti, me acceſſivit: ſed cùm nulla remedia contuliſſent, inſtillavi in aurem è directo naris ſanguinem fundentis guttas aliquot aceti roſati, & ſanguinis fluxus ſtatim ſubſtitit. Didiceram à Dn. Pontando, qui viderat hoc remedium à Belga Medico factitatum, idque apud Scribonium Largum legi cap. de hæmorragia.

OBSERVATIO XVII.

*Singultus.*

DUmaſius Centurio febre tertianâ laborans, ſumpto ſyrupo de papavere in medio paroxyſmi, tam importuno ſingultu premebatur, ut penè moreretur, ſed cùm nec aloë ſæpiùs ſumpta, nec alia medicamenta potuiſſent affectum illum ſanare, tandem conſilio ægri noſtri miſimus ad thermas Balerucanas quæſitum aquam, qua copiosè epota, ut in thermis fieri ſolet, brevi curatus eſt fuſis & deterſis humoribus à ſyrupo tunicis ventriculi infixis.

OBSERVATIO XVIII.

*Fluxus ſanguinis ex auribus.*

VIdi Bruſolum Giniacenſem, qui cecidit ex equo in lapides, & ſupra aurem dextram, à qua ℔. iij. ſanguinis effluxerunt. Vidi etiam plurimos, qui ſanguinem copioſum ex caſu auribus reddiderunt, nec obierunt. Quotquot autem vidi ex caſu aures ſanioſam materiam reddere, omnes de medio ſublati fuerunt.

OBSERVATIO XIX.

*Venus languida.*

MUlier prolis cupidiſſima, ſed appetentiâ veneris nullo modo laceſſita à me petiit, ut ſtimulos veneris in ſe mortuos (ut dicebat) accenderem: quod feci ſequenti opiata.

♃. Conſervæ rad. eringii, & ſatyrionis maris an. ℥. j. corticis aurantiorum melle conditorum ʒ. vj. nucem juglandem conditam num. 1. confect. alkerm. ℥. ß. ambræ griſeæ, formicarum volantium an ℈. j. moſchi gr. vj. cum ſyrupo conſervationis corticis citrii fiat opiata: de qua capiat ante levem cœnam, ad molem parvæ caſtaneæ, ſuperbibendo parum vini Hippocratici. Illa confeſſa eſt, ſe miram percepiſſe voluptatem poſt uſum opiatæ noſtræ. Nihil autem efficaciùs invenitur, quàm litus regionis uteri, ex oleo de formicis volantibus, quod ſic fit.

♃. Formicarum volantium ʒ. ij. infundantur diebus canicularibus in oleo ad ſolem fervidum per 40. dies.

OBSERVATIO XX.

*Dolor pleuriticus.*

PUella atrabiliaria ſæviſſimo pleuritidis dolore excarnificata, jam undam lethæam bibebat, è qua eam retraximus ſic.

♃. Olei amygdal. dulc. ℥. ij. laudani Paracelſi gr. iij. paulò poſt quievit dolor, & meliùs habuit.

OBSERVATIO XXI.

*Hyperſarcoſis.*

LAborabam ulcere ſub ungue pollicis pedis deliteſcente. Huic ut obviam irem, juſſi Chirurgum è directo ulceris unguem ſuperpoſitum incidere, & foramen efficere, ut remedia ulceri admoveri poſſent; ſed caro fungoſa ſupercrevit: quam cùm ſæpiùs deleviſſem, iterum creſcebat. Quare poſt longum uſum aluminis uſti, decrevi remedium novum experiri. Præcipitato igitur rubro, bene loto, & nullo modo dolorifico uſus ſum, ad carnem ſuperfluam abolendam, quod brevi factum, nec amplius pullulavit.

OBSERVATIO XXII.

*Vulnerum prognoſis.*

IN obſidione Monſpelienſi, multi milites in manibus præcipuè ſauciati, convulſione muſculorum temporalium intra aliquot dies corripiebantur, & omnes moriebantur, ut vidimus nos. Dux quidem in pugna illa cruenta facta Calviſſioni à Mareſcallo Dutrec, & Duce Rohannæo, ſauciatus fuit in femore vulnuſque ad perioſtium uſque penetravit. Convulſio ſucceſſit partibus femori vicinis, ſenſim ad crotaphitas muſculos uſque aſcendit, mortemque invexit. Qui tali convulſione corripiuntur, non poſſunt aperire os, loquuntur initio convulſionis expeditè, nec ſentitur res ſuas malo eſſe loco.

OBSERVATIO XXIII.

*Hypercatharſis.*

BAro Calviſionis poſt ſumptum pulverem diacharthami, me repugnante, centies evacuatus eſt. Hunc ſalvum fecimus.

Primò ex juſculo in quo roſæ coxerant, & flores chamomillæ, cum pauco ſaccharo, & vitello olvi, clyſterem paravimus, poſtea ſequentem injecimus.

♃. Juſculi capi ℔. j. ſacchari ℥. j. laudani Paracelſi gr. v. vitellum ovi num. 1. ſuper purgationem ſtatim compeſcuit. Loco laudani addatur theriacæ recentis ʒ. j. ß.

OBSERVATIO XXIV.

*Sitis intenſa.*

DN. Viventius, febre continuâ laborans, tam intenſa ſiti vexabatur, ut crederet ſe eſſe unum ex bajulis illis Pariſienſibus, qui aquam per urbem circumferunt, clamabatque diu, ac noctu ſic, (de l'eau) ſed cum ſitis ejus nullis potuiſſet extingui remediis, ceſſavit ſumpta ʒ. i. ß. ſalis prunellæ cum aqua communi. Item Simeon meus, ſumpto ſyrupo de rhamno, tam immenſa ſiti premebatur, ut fermè moreretur: ſumpſit ʒ. j. ſalis prunellæ & ſitis ſtatim deſiit.





OBSERVATIO XXV.

*Variolæ.*

VIdi filium Dn. Martineri varioſis laborantem cum ſignis laudabilibus, febris enim poſt exortum puſtularum remiſerat, reſpiratio liberatior erat, nullus alvi fluxus, tubercula eminentia ſatis, ſomnus mediocris, bene ſe habebat ad ea quæ offerebantur, ſubitò tamen, & ſine manifeſtâ causâ puſtulæ ſeſe occultaverunt, morſque ſequuta eſt illarum occaſum. Idipſum vidi in pluribus aliis eodem morbo afflictis, quibus omnibus mortem certiſſimam portendi.

OBSERVATIO XXVI.

*Prognoſis lethalis.*

DN. Engarramus filius febre afflictus, non poterat deglutire; ſed potum naribus rejiciebat, muſculis œſophagi (ni fallor,) reſolutis, & obiit. Item cùm non eſſet vultu matri ſimilis, illius tamen vultus materno erat ſimilis, ita ante obitum, ut aſtantes omnes mirarentur. Item neptis mea nullo modo matri ſimilis, paulò ante mortem matris imaginem præ ſe ferebat. Omnes autem ægroti, potum naribus rejicientes, aut repræſentantes atavos, aut parentes, perierunt, quod mirabile eſt.

OBSERVATIO XXVII.

*Sudores nocturni.*

UXor Dn. de Cadeveſe ſingulis noctibus poſt expurgatam febrem ſudabat. Huic præſcripſi julepum refrigerantem ex aquis cichorii, & bugloſſi, cum ſyrupo de pomis; nec impoſterum ſudavit, unde conjicio, ſudores in ſomno erumpentes, non eſſe ſemper ſignum humorum luxuriantium, ſed aliquando caliditatis. Nam ſani, calido temperamento donati, noctu ſæpe ſudant. Adde quod prædicta domina ſine ulla evacuatione naturali, aut artificioſa curata eſt.

OBSERVATIO XXVIII.

*Hæmorrhagia ex dente avulſo.*

DOmina Viventia cùm ſibi dentem avulſiſſet, tam copioſa hæmorrhagia ſucceſſit, ut fermè moreretur, irritis omnibus remediis. Vocatus juſſi ut emplaſtrum contra rupturam ſatis magnum tempori denti avulſo reſpondenti, admoveretur. Item alveolo, è quo dens extractus erat, parum colcotharis pulveriſati adhiberetur cum cotone, & digito contineretur. His factis intra horulam ſubſtitit ſanguis.

OBSERVATIO XXIX.

*Pleuritis.*

OMnes pleuritici, qui vomunt ſtatim in principio morbi, evadunt, ut in infinitis obſervavi, levata pleura ab humorum farcina, vomitus beneficio.

OBSERVATIO XXX.

*Sanguis menſtruus.*

SAnguis menſtruus muliercularum, præcipuè benè valentium, odorem florum calendulæ ſpirat. Hinc conjicio ſimilitudine quadam ſubſtantiæ calendulam movere menſes.

OBSERVATIO XXXI.

*Arthritis.*

DOmina de Cottereau arthritide univerſali laborans; nulla enim corporis pars vacabat à dolore, liberata fuit beneficio croci metallorum, quidquid dicat Hippocrates de 40. diebus.

OBSERVATIO XXXII.

*Uteri dolores.*

MUltas mulierculas vidimus uteri doloribus excarnificatas, quæ parum levaminis à laudano noſtro ſentiunt. Exhibita verò ʒ. j. antidoti aſyncriti, ſtatim dolore vacant. Quod ego valdè miratus ſum, nec contemnas.

OBSERVATIO XXXIII.

*Balneum Calidius.*

HOneſtiſſima mulier in exitu balnei calidioris, in tantam totius corporis phlogoſin inciderat, ut nullo temporis puncto à doloribus & anxietatibus quieſceret. Cumque omnia refrigerantia, tam interna, quam externa, in uſum revocata fuiſſent in caſſum, balneum ex ſola aqua tepida, eam ab omnibus doloribus liberavit; quod animum meum valdè anxium levavit.

OBSERVATIO XXXIV.

*Ventriculi dolor.*

BIlioſi, macri, ruſi, raræ texturæ, innuente æſtate dolore ventriculi exercentur, quia cum orificium illorum præditum ſit acerrimo ſenſu, à bilioſis humoribus (antea à veris & hyemis temperie aliquo modo frænatis) vellicatur. Medela eſt purgatio ex rhabarbaro, tum datis bis, aut ter mane laudani Paracelſi gr. iij. aut iv. certè obtuſo ventriculi ſenſu multo meliùs degunt.

OBSERVATIO XXXV.

*Scabies tibiarum.*

AD magnam illam ſcabiem, quæ in tibias excutitur, poſt morbos longos, & præcipuè febrem quartanam, doloribus ſæviſſimis junctam, nihil inveni in tota Medicina efficacius, ſequenti unguento.

♃. Unguenti Baſilic. ℥iv. terebinth. ℥ij. olei roſati. ℥. iv. vitellos ovor. n. iij. ceræ tantillum: fiat unguentum quo inungantur partes ſcabie laborantes.

OBSERVATIO XXXVI.

*Oris inflammatio ex hydrargyroſi.*

UNguento mercuriali inunctis, inflammatio, & ulceratio oris ex ſalivatione accidit, quibus aliquando difficillimè ſuccurritur. Ego cum quemdam inungi curaſſem, tanta in ore excitata eſt inflammatio, ut penè in deſperationem venerit, quæ irritis aliis omnibus remediis ſolo juſculo ex pullo comparato ſine ullis herbis, omnimodum levamen accepit, retuſa virulentia, ut puto, mercurii à benigniori pulli ſubſtantia.

OBSERVATIO XXXVII.

*Hemicrania.*

POſt hemicraniam quindecim annorum accidit mihi apertio venæ in ſuperiori labio, è qua ſingulis menſibus ℔. iv. aut v. ſanguinis ferventiſſimi & ſalſi profundebantur. Tædium hoc amolitus ſum ſecta vena brachii à directo labii affecti, bis ſingulis menſibus; & educto liberaliter ſanguine, hemicrania ceſſavit.

OBSERVATIO XXXVIII.

*Capitis contuſiones.*

PUella annos nata 20. lapide percutitur paulo ſupra frontem, non deſerit conſueta munia. Illa tamen poſt

tres dies de dolore capitis obtuso conqueritur, somnolenta fit, febris exigua admodum est, decimo septimo die, motus quidam convulsivi apparent; vigesimo rupto abscessu, & excreto è naribus virescente pure moritur. Dn. Viventius in posteriora cecidit, mansit dies aliquot negotiis suis intentus, postea verò cœpit delirare, ignem petere, dicens se frigere, somnolentus erat, nox erat laboriosa, manum subinde capiti admovebat, undecima die, rupto abscessu ore excrevit materiam purulentam, & statim mortuus est. Nepos meus cùm contusionem capitis accepisset, tristis factus est, de dolore capitis leviter conquerebatur. Tandem post mensem incidit in febrem continuam, cum somnolentia, capitis dolore, surgebat subinde, & clamabat, septimo die morbi, excreto pure per nares, vitam statim cum morte commutavit.

## OBSERVATIO XXXIX.

*Impetigo & pruritus totius corporis.*

MUlier quædam piscatrix, ferinâ totius corporis impetigine laborabat, cum tanto pruritu, ut perpetuo sese scalperet, nec posset punctum temporis quiescere Mane ex perpetuo scalptu squammarum M. ij. aut iv. in lecto colligebantur, piscium squammis similium. Ego imperato victu ex pullis gallinaceis, carne hœdina, & hordeatis primò præscripsi bolum ex cassia, postea venam brachii utriusque basilicam aperiendam curavi; tum frontis, & utriusque malleoli, ut vitiosum ex toto corpore sanguinem exhaurirem. His peractis sequentem syrupum Magistralem per 30. dies imperavi.

℞. Folior. sennæ mundator. polypod. querc. recentis, an. ℥. iv. epithymi ℥. j. ß. rhab. elect. ℥. j. Sem. anisi ʒ. iij. santal. citr. ʒ. j. ß. infundantur per noctem in succo pomorum, per residentiam depurato; postea coquantur, ut artis est, addendo sacchari q. s. recoquantur, in syrupum perfectè coctum, cujus capiat prima & secundâ vice, ℥. ij. aut ℥. ij. ß. cum sero lactis. Aliis diebus hujus syrupi capiebat cochlearia duo manè, sic enim alvus libera servabatur, & materia illa sensim & pedetentim vacuabatur. Tabella diarrhodon. Abbat. aliquando sumebat mane, post assumptum syrupum. Jusculis pullorum indulsi per plures dies, quibus maximè infracta est vis atrabilarii humoris. Tandem ad aquas Meynenses ægram nostram relegavimus, quarum frigiditate, temperato hepatis incendio in perfectissimam valetudinem restituta fuit, nec ab annis quindecim postea opem meam imploravit. Illius maritus leprâ periebat.

## OBSERVATIO XL.

*Lumbrici per urinas excreti.*

JUvenis quidam, renum dolore excarnificatus, excrevit cum urinis vermes plurimos nigros, & magnitudine & longitudine acus communis, cornutos, friabiles, quorum duos misimus ad te, si bene memineris.

## OBSERVATIO XLI.

*Stultitia.*

DN. N. post usum longum aquæ papaveris rhæados infatuatus est, & tandem obiit. Aperto cranio, cerebri ventriculi inventi sunt à me pleni humore nigro, atramenti æmulo, summè fœtido.

## OBSERVATIO XLII.

*Ferina destillatio.*

PLurimos vidi ferinâ destillatione laborantes, tanto sudore diffluentes, ut in summam virium dejectionem venirent, quem cohibuimus hoc modo.

℞. Thuris, mastich. santali rubri, granor. chermes, rosar. rubr. ana ℥. j. fiat pulvis, quo suffiantur capitis operimenta.

## OBSERVATIO XLIII.

*Oculorum maculæ.*

AQua mellis oculorum maculas certissimè delet, si penicillo illas tangamus, sed oculorum dolor, si quis sit primò mulcendus, est enim dolorifica, quod notandum.

## OBSERVATIO XLIV.

*Testium magnitudo præternaturalis.*

DN. N. testiculos magnos admodum habebat à natura, ut multo intervallo superarent magnitudinem testiculorum equi, ille nunquam prolem suscepit, illius, ut credo, instrumentis parum aptis ad veneris sacra. Intumuit scrotum post casum ab equo, instar sphæræ, qua trunculis luditur: tumor ad suppurationem versus est ex quo puris insignis copia effluxit. Ulcere deterso perfectè, deciderunt testiculorum frustula omninò lapidea, siliceam enim duritiem æmulabant, & malleolo in multas partes dissiliebant ut cæteri lapides. Corporis, & animi functiones parum erant immutatæ. Tandem post aliquot dies supervenit febricula, cum anxietate & siti, quæ paulo post accepit incrementum: pulsus è directo testiculi affecti valde imminutus erat, priusquam in alio latere mutaretur: successit saturatus rubor in facie, nec non exanthemata rubra in corpore universo, quæ brevi mortem adduxerunt; hæc historia notatu dignissima est.

## OBSERVATIO XLV.

*Gemelli in utero.*

UXorem meam & multas alias mulierculas geminam prolem parituras prædixi, quarum matres gemellos ediderant: graviditas illis molesta præter morem, ut uterus maximè turgeret, & brevi tibiæ, & pedes inflarentur, parumque moveretur fœtus ultimis mensibus conclusus, in angusto loco propter socium dimidium loci occupantem; rarò in prædictione aberravimus.

## OBSERVATIO XLVI.

*Sanguis eductus actu frigidus.*

VIdi mulierem, naturâ admodum iracundam, febre continuâ laborantem, cui secta est vena me præsente, sed cùm sanguis inflicto scapelli vulnere ad me pervenisset, percepi illum actu frigidissimum, nivis enim, vel glaciei frigiditatem æmulabatur: intra dies quinque à secta vena obiit.

## OBSERVATIO XLVII.

*Salvatellæ apertio in quartana.*

SAlvatellæ sectio maxime prodest in febre quartana. Domina Trosella quartanaria, sectâ horâ unâ ante paroxysmum salvatellâ, confessa est paroxysmum multum imminutum fuisse: secunda vice, fermè extinctum esse; post tertiam salvatellæ apertionem, omninò desiisse accessiones.

## OBSERVATIO XLVIII.

*Impetigines.*

DOmina de Castelan laborabat fœdâ, feraque impetigine utriusque manus, proter quam tædio maximo afficiebatur. Venæ sectionem, cathartica, & omnia alia remedia respuebat. Hanc paucis diebus sic curavi.

℞. Unguenti rosati ℥. iij. præcipitati albi ʒ. iij. misce pro litu partium.

Hoc remedio prædicta domina, matronam quandam magni nominis in Provincia, ut retulit mihi eodem morbo afflictam curavit.

OBSER-



## OBSERVATIO XLIX.

*Scirrhus lienis.*

VEtula scirrho lienis laborans, suprà modum anxia petiit, à me, ut mala sua lenirem, cognoscebat enim nullis posse præsidiis libitinam evitare. Dedi pilulam ex g. iv. laudani confectam, qua gravia omnia symptomata quieverunt, præcipuè summa spirandi difficultas, qua premebatur; quod miratus sum.

## OBSERVATIO L.

*Epilepsia puerilis.*

PUeri ferme omnes, qui alvum adstrictam habent, obnoxii sunt convulsionibus, ut ex Hippocrate didici, & experientia. Filius Caroli mei adstrictione alvi perpetuo laborans, convulsus periit.

## OBSERVATIO LI.

*Animi deliquium ex venæ sectione.*

MUlti venæ sectionem, & sanguinis effusionem benè tolerant, sed dum solvitur ligatura, & vulnus occluditur, in animi deliquium incidunt. His subvenies jusculo optimo ante venæ divisionem exhibito, quod non semel observavi.

## OBSERVATIO LII.

*Dolor Ischiadicus.*

MUlti sunt, qui acutissimis doloribus excernentur ischiadicis, biliosi, & æstatis tempore, quos non excrucio medicamentis calidioribus, sed secta vena post clysterem purgantem, injicio secundum clysterem cum jusculo, & laudano. Sic Lunelli sanavi tuum Jacobum salibus & dicteriis ditissimum.

## OBSERVATIO LIII.

*Impetigines.*

PUer annos decem natus, impetigine affligebatur, quæ ichorosam materiam sudabat. Succedente Boreali constitutione, suppressa est fœda illa materia, & in pulmonem conversa, quæ horrendum excitavit asthma: quod desiit, recurrente statim constitutione Australi.

## OBSERVATIO LIV.

*Ad puris extractionem ex abscessu pectoris, & aliis.*

MIles sauciatus in pectore, nullum sanguinem reddidit per dies septem. Consilio Chirurgi emplastrum vulneri apposuimus, quod magnam puris quantitatem eduxit. Sigillorius etiam tumore ad suppurationem verso exercebatur: sed cum non fuisset apertus ut decebat, & in tempore, æger videbatur in alea vitæ, concentrato & occultato pure, quod attraximus beneficio sequenti emplastri.

℞. Resinæ pini recentis, claræ, odoratæ ℔. j. olei laurini, & terebinthinæ, an. ℥. ij. gummi elemi ℥. iv. Primò oportet resinam, & gummi in pelvi manere, donec misceantur, posteà addes terebinthinam & oleum, omniaque simul bulliant iterum, tum demum per linteum crassius transcolentur. Extendatur pars hujus materiæ supra alutam, fiat emplastrum, quod vulneri apponatur. Mutetur autem hyemis tempore semel in die tantum, æstate verò bis in die, & mirabilia videbis, neque puto in omnibus nostris observationibus aliquid certius reperiri, ut discere poteris ex Pareo lib. 30. de vulneribus pectoris, & thoracis, cap. 30. Prædictum autem emplastrum debet in medio: perforari incisuris duabus, aut tribus longis, ut pus attractum facilè effluat.

## OBSERVATIO LV.

*Anodynum ad dolores impetiginum.*

MUlier, annosa fera impetigine laborans, cum summo dolore, irritis omnibus remediis, sequenti cataplasmate mirum in modum fuit levata.

℞. Putria poma n. vj. per setaceum transmittantur, quibus adde olei rosacei ℥. ij. lactis muliebris parùm, fiat cataplasma, quod admoveatur parti dolenti. Longâ autem experientia didici, putria poma dolorem magis lenire, quàm cocta, quod sæper aliquod empyreuma præ se ferant.

## OBSERVATIO LVI.

*Febres æstivæ puerorum.*

MEnse Julio, Augusto, & Septembri, magnus infantium numerus moritur lactentium, quos nostrates mulierculæ vermibus laborare asserunt. Ego verò assevero mortem provenire ab acriusculo nutricum lacte, quo inflammatur ventriculus. Nam frigus extremorum adest, sitis inexplebilis, anxietas ingens, nausea, vomitus, diarrhœa ut testis sum. Quare vena secanda est. Posteà verò regioni ventriculi admovendum sequens cataplasma.

℞. Farinæ hordei ℔. j. micæ panis ℥. iv. coquantur leviter in lacte caprillo, addendo postea succi solani ℥. j. olei rosati q. s. misce, fiat cataplasma ad dolorem inflammatorium leniendum. Debemus etiam nutricem mutare, & mucilaginem sem. psylli cum saccharo pauco rosato exhibere ægro ex cochleari. Juscula pullorum, portulacâ, & acetosâ aut lactucâ alteranda. Item animalium per dorsum divisorum admotione calor furens foras alliciendus.

## OBSERVATIO LVII.

*Lumbrici.*

NOstrates mulierculæ putant omnes pueros vermibus laborare; sed cùm nullus rejicitur vermis, eos, dicunt in humores putridos fuisse conversos, nec malè; nam ut vermes in phiala conclusi, & fimo calente obruti, brevi convertuntur in pastam; cur in corpore nostro, cujus calor fumi calori respondet, non idem fiet, vermibus enecatis ab amaris medicamentis. Certè hoc videtur mihi rationi consentaneum.

## OBSERVATIO LVIII.

*Hysterica symptomata.*

MElancholica mulier, suffocationi uterinæ obnoxia, maximam urinæ quantitatem profundebat, crudam nulloque colore tinctam semel in die: quâ excreta, symptomatum ilias statim emergebat, veluti ex equo Trojano, quorum causam difficillimam esse puto. Nam modò capitis dolor eam exercebat, modò cordis palpitatio, modò lipothymia, modò nausea, modò sudatiuncula in collo & fronte apparebat, modò horrore totum illius corpus quatiebatur, Sed unde nam ejusmodi symptomata? Puto certè debere referri ad uterum, corporis muliebris sentinam. Cùm enim prædicta symptomata, non nisi excretâ urinâ se proderent, in ea sum sententia, vesicam urinâ distentam, utero suppositam, mole sua uterum cohibere. Hinc fit ut, impuritates & vapores, in antro uteri coërciti, non possint liberè sævire in alias corporis partes. Evacuata verò urinâ, putridi illi humores sui juris fiunt, & varia illa accidentia pariunt.

## OBSERVATIO LIX.

*Vomitus horrendus.*

PUella annos nata 25. conquerebatur de lienis dolore altè sepulto, cui successit scirrhus. Vomebat singulis diebus, sed tamen per intervalla 20. aut 22. ℔. materiæ virescentis, In diram hydropem incidit mense Novembri, & 16. die Januar. obiit. Vidi rusticum, qui materiæ illius virescentis ℔. 20. 25. aut 30. vomebat fermè singulis diebus, sed tamen per intervalla, ut prædicta nostra puella,

quem

quem usus chalybis servavit. Sanatus enim fuit, & hodie perfecta sanitate fruitur, quod certè notandum est.

## OBSERVATIO. LX.

*Catharrus.*

Nihil magis sistit catarrhum immoderatissimum, quam sequens Rulandi cataplasma.

℞. Fermenti acrioris ℥.ij. carabes pulveratæ ʒ.ij. fiat cataplasma quod vertici, raso capillitio, admoveatur.

## OBSERVATIO LXI.

*Febris ex pulvia.*

Plurimi madidi pluviâ, in morbum incidunt, & in febrem continuam sæpissimè, prohibita cutis transpiratione, quæ febribus excitandis valdè est idonea. Post venæ sectionem nihil inveni utilius, quàm decocto sudorifico corpus relaxare.

℞. Rad. salsæparillæ ℥. j. Sem. cardui bened. ℥. ß. fol. scabiosæ, calendulæ ana m. ß. fiat omnium decoctio, quæ calide hauriatur, addito pauco vino albo, aut aquæ theriacalis guttis aliquot. Vidi multos Medicos, qui nullo modo de sudorificis cogitaverant, videntes autem potionis nostræ effectum, laudarunt illam.

## OBSERVATIO LXII.

*Variolarum prognosis.*

Quotquot variolis aut morbilis laborantes vidi, qui tensione, meteorismo ventris, cum anxietate huc atque illuc agitabantur, intra paucos dies obire vidi, præcipuè si dolor junctus fuerit.

## OBSERVATIO LXIII.

*Prognosis ex anni constitutione.*

Anno 1640. undecimo mensis Octobris. die 12. 13. 14. 15. tam asperum frigus sæviit, ut amnes, & rivuli nostri omnes glacie frænarentur, Februario mense sequenti lateris dolores supervenerunt, qui plurimos de medio sustulerunt.

## OBSERVATIO LXIV.

*Prognosis in febre continua.*

Infinitos vidimus, in febre continua nullo modo dormientes, manentes tamen quietos, sine ulla querela, nullo modo loquentes, nisi interrogarentur. Quibus si pulsus contractaretur, retrahebant manus tremulas, quasi vitæ suæ timerent. Eos omnes valedixisse vidimus.

## OBSERVATIO LXV.

*Dentium caries.*

Infinitos in hoc cœli tractu videmus dentium doloribus excarnificatos, propter dentes cariosos & cavos. Ego cavitatem dentium terebinthina impleo, & cauterio actuali dentem inuro felicissimo cum successu.

## OBSERVATIO COMMUNICATA à D. Dabadie, Medico Tholosate celeberrimo.

*Scabies pruriginosa in sene octuagenario.*

Illustrissimus Senator & Decanus D. de Maussac, octuagesimum quartum annum attingens à primordiis mixta crasi præditus præpollente sanguine bilioso, unde emersit habitus inter carnosum & excarnem medius, cum liberali proceritate, & decora structura totius compaginis. Præter ea versatili ingenio, & eximiâ in disceptandis litibus solertiâ, in tam provecta ætate insignis. Olim eleganti valetudine fruebatur, absque ullo discrimine tempestatis frigidæ, vel æstuantis, de cujus tamen integritate ter fuit dejectus intra quinquennium ex ἀπεψία sive organi, ventriculi scilicet, ætatis decursu satiscentis damno, sine vitio objecti: quamvis enim numquam expleatur epulis, nec genio indulgeat, edax tamen est acetariorum, fructumque horæorum, qui etsi, familiares naturæ nostræ, concoctuque faciles videantur, vix tamen in probum sanguinem mutationem suscipere possunt, unde pravi succi generantur & succrescunt, qui aliundè ad putrescendum exiguam occasionem nacti, non rarò febres mali moris accendunt, hoc monente Gal. 2. de alim. facul. Quod venerando seni contigisse observavimus, influente Majo in primis sequenti anno post ὀπώραν, postremò circa occasum pleiadum, & gravius, ita ut in febrem acutam inciderit, cum exacerbatione, alternis diebus graviore post cujus insultum perturbata fuit alvus, ductaque ἄνω καὶ κάτω pituitoso humore excrementitio, bile tandem concitata perfuso, cum δυσφορία & cardialgia gravi, quæ sunt morbi choleræ saltem spuriæ argumentâ, è quo discrimine emersus septimo, natura ad commune emissarium morbificæ causæ reliquias propulsante. Unde totius habitus fœda prurigo partim in tibias, potissimùm sinistram, in qua erysipeleas exortum est, cujus materia ferè discussa, superstes fuit erysipelatosa quædam διάδοσις sive effusio instar herpetis miliaris, cum molesto pruritu, crebò stimulante ad scalpendum, ab ichore multiplici, salso, acri, putrique, per utramque tibiam effuso, qui cacochymiæ dissimilaris est soboles & cachexiæ, quæ sexibus familiaris, eò gravior erat, quo pedes & tibiæ subtumescerent, cujusmodi affectus non exiguam viscerum labem denunciabat, maximé jecoris, cujus vitiatam diathesim à prægresso ardore febrili, cum ætatis multùm provectæ beneficio, vix pristinæ sanitati restitutum iri suspicandum erat,

Curatio primis insultibus inaugutata fuit à coëffusione humoris excrementitii, in ventriculo fluitantis; concitato magis vomitu, cùm jam vomituriret: quo sedato, alvinæ regionis subsidens impuritas clementiori cathartico fuit expurgata. At cum huic curationis ornamento non cederet nimis cruda feraque affectio, de venæ sectione deliberatur, circa quam celebrandam diffident sententiæ, illam reclamante ætate provectiore, & inchoatâ cachexiâ, quæ abunde elucebat ex pruritu stimulante, & pedum, tibiarumque inflatione. Verum tamen febre ingravescente, sanguis mittitur, nec immeritò; cùm periclitari melius sit, quàm omninò perire: conspurcatus effluxit cum [illegible] septimoque judicatus est, depositis materiæ morbificæ reliquiis ad corporis habitum & tibias. Post aliquot dies repullulantem cacochymiam iterum repurgandam censuimus, ut ad usum balnei suavis liceret tutiùs confugere, tum ad procurandam ἐνδιαφόρησιν, contemperandum fervorem, & acrimoniam humorum vaporumque, tum ad illos, laxatâ cute, evocandos, Balneo per plusculos dies administrato, prurigo molestior evasit, evocatâ à centro ad peripheriam cacochymiâ, nondum satis exhaustâ, quare cùm illustris Senator iteratam purgationem respueret, ἐπίκρασιν moliri apud me decrevi, explorando usum lactis asinini, quod interdum loco lenientis & purgantis medicamenti eligitur, ab Hippocrate potissimùm, quarto de diæta acutorum, nec defuit optatus eventus. Propinato enim per mensem integrum lacte, soluta est alvus siccissima, ichorum, humorumque redundantium vacuatio, proborumque hùmorum repositio accessisset; & diluta crassiorum humorum fæce evasit hæmorrhoicus, cujus vacuationis beneficio pristinæ sanitati, firmiorique fuit restitutus. Nihil de roborantibus recenseo, nec de topicis, pruriginem sedantibus, & remissio fervore erysipelatis, materiam illius superstitem discutientibus, quæ bonis [illegible] rebus in usum revocata fuerunt. Deo Optimo Maximo sanitatis, & bonorum omnium largitore nostris votis favente.



## OBSERVATIO COMMUNICATA à D. Antonio Jodon Medico Antissiodorensi celeberrimo.

*Hydrops ventriculi.*

Anno Domini 1620. mulier statura grandiori, quadragesimum octavum agens annum, Joanna Delier, civis Antissiodorensis uxor, in utero se habere credidit, increscente sensim abdominis tumore. At cum tempus gestationis cognosceret elapsum, Medicum ordinarium consuluit, qui eam illicò hydropisim contraxisse pronunciavit. Remediis frustrà tentatis, tumor triennio perseverans, in tantam molem excrevit, licèt interim ægra consueta munia obiret, ut tanto ferendo oneri vix sufficeret. Tandem in febrem continuam incidit cum majori difficultate spirandi siti implacabili, inquietudinum turma. Intra septimum diem animam efflavit. Cujus cadaver cum feretro includi non posset, propter insignem totius ventris undequaque distensionem, à parentibus defunctæ rogati, ventrem secuimus, & tam ingens serosæ humiditatis factum est effluvium, ut nonaginta librarum pondus excederet. Ultimo manante sero obscuro, & parum turbido, utpotè sua hypostasi vel fæce non destituto. His peractis, & penicillis intrà vulnera per quæ aqua educta fuerat, relictis, ad apertionem totius abdominis debita methodo devenimus, & cum peritonæum quæreremus dissecandum, mirum dictu, sed magis visu mirandum hæc membrana, partes naturales investiens, ventriculo antica parte tam firmiter adhærebat, ut nisi vi discerpta atque dissecta, avelli nequiverit; imò verò invenimus nostrum penicillum in vulnere relictum, in cavitatem ventriculi fuisse demersum, ante cujus anatomem ejusdem insolitam magnitudinem paulisper sumus contemplati, duoque ejusdem orificia, stomachum scilicet & pylorum, eundem situm prope obtinentia, seque invicem tangentia, epiploo regionem superiorem occupante, hepate satis sano, quod tamen ventriculus tumidus efferebat desuper; cor mediante diaphragmate eidem graviter incumbens, turbinatam suam figuram parti gibbæ ejusdem, instar ceræ impresserat nec mirum si ægrotans tam valida spirandi difficultate per biennium saltem premeretur, reliquis visceribus, liene, renibus, intestinis, mesenterio, cystide fellea, vesica & utero integris, & parum calore febrili alteratis. His notatis prægrandem illum ventriculum cum œsophago, duodenoque extraximus, qui per medium dissectus, ulnam Parisiensem superabat, in cujus decliviori parte illuvies serosa notabatur, hypostaseos prædicti seri residuum fibris omnibus, quæ interiorem membranam contexebant, à se invicem latè dissitis, orificio utroque nulla vitii notâ impedito, nisi quòd in medio pylori ipsiusque limine cystis pendebat, longitudinis medii digiti, pollice paulò crassior, aquâ pellucida plena, cavitatemque duodeni subintrans. Cæterum membranam illam interiorem ventriculi, multis hydatidibus, partim integris, partim exesis conspersam vidimus. Et hæc post homines natos (ni mea me fallat opinio) nondum fuere notata, saltem à nobis perlecta vel audita. Causam verò tam rari affectus ventriculi, scilicet hydropiseos, cum apud nos solidiori minervâ investigaremus, ventriculi totius intemperiem frigidam, humidam, hecticamque arguimus, qui cùm sanguinem à trunco venæ portæ per gastricum ramum, aliosque pro alimento attraheret, propter illam dyscrasiam in serosum excrementum ad instar hidropis hepatis convertebat. Illa autem frigida humidaque intemperies, ex largo frigidæ potu, fructuum crudorum esu, aliisque causis originem duxerat. Cùm verò ex maxima fibrarum ventriculi laxitate, & perversa partis figura, orificium inferius, eundem cum superiori situm obtineret, facilis alimentorum ab uno ad aliud transitus fiebat, ut in vastum illum serostatum gurgitem non mergerentur, sed in duodeno intestino qualemcumque chylificationem obtinerent, siquidem intestina chylificandi vi non esse destituta, apud omnes in confesso est, quam quidem vim natura necessitate coacta potentiorem reddidit. Aquas autem illas ventriculus per ductus illos patentes non rejiciebat, ex eo quod fibræ illius resolutæ erant à copiosa humiditate.

## OBSERVATIONES COMMUNICATÆ à D. Franc. Chomel, Medico Annonæensi celeberrimo.

## OBSERVATIO I.

*Ileos seu miserere mei.*

Vir quidam Ileo laborans à quinque diebus, ut fæces per os rejiceret, multis remediis frustrà tentatis, sumpsit mercurii cum sulphure extincti, & in formam pulveris redacti ℥. i. globulo ceræ inclusam. Statim post exhibitionem fotus continuò adhibiti, & clysteres frequenter injecti. Post aliquot horas frustula quædam ceræ in rejecto clystere apparuere, quod indicio fuit apertam fuisse viam, & medicamento purgante exhibito, æger à morbo prorsus liberatus est.

## OBSERVATIO II.

*Cauterii efficacia.*

Quidam æger dolore lumborum diutissimè afflictus, nullis remediis conferentibus, tandem diem suum obiit. Inter alia remedia paulò ante interitum, cauterium femori, quatuor digitis suprà genu affixum fuerat, à quo, decisa eschara, fluxit sanies quædam circiter ad ℥. ß. postmodum verò singulis diebus fluebat ex cauterio pus verum & laudabile ad ℥. i. vel ampliùs. Mirabatur Chirurgus, neque unquam potuit conjicere, undenam pus illud emanaret. Defuncto ægrotante, apertoque illius cadavere, invẽtus est pulmo purulentus, quæ præcipua mortis causa fuit. In lumbis verò magnus abscessus inventus est, à quo dolor ille diuturnus & contumax oriebatur. Ab abscessu autem ad cauterium usque inventus est canaliculus per quem puris portio quædam effluebat. Unde colligere est, quanta solertia natura uti soleat ad causas morbificas foras eliminandas, quæ canaliculum illum efformaverit ad abscessum lumborum per cauterium expurgandum, quod tamen perficere non potuit, à morbi magnitudine superata.

## OBSERVATIO III.

*Febris tertianæ.*

Retulit mihi dictus D. Chomel, se omnes propemodum tertianas curare solitum, exhibendo per horam ante accessionem bonum haustum decocti chamom. & cremor tartari, & statim ab assumpto remedio sanguinem detrahendo. Si non sit ad manus decoctum, aquæ frigidæ cyathum exhibet, & idem ferè succedit effectus. Putat aquam illam assumptam, per phlebotomiam ad venas rapi, & materiam ebullitioni proximam abluere, unde accessio impeditur.

## OBSERVATIO IV.

*Colicus dolor.*

Puella quædam annos nata quatuordecim, laborabat colico dolore atrocissimo, cum ventris inflatione, quæ neque clysteribus neque potionibus purgantibus, vel lumbricos enecantibus sedari poterat; sed tantum balneo tepido sopiebatur. Sed egressæ à balneo recurrebat, donec intra viginti dies ægram de medio sustulerit. Per biduum ante mortem magnam sanguinis nigerrimi copiam per alvum excrevit. Dissecto cadavere, inventa est multa pituita vitrea, externæ intestinorum tunicæ adhærens, & per totam eorum longitudinem frustillatim dispersa, magnitudine varia, ut quædam frustula fabæ, alia avellanæ magnitudinem æquarent. In venis autem, & cordis ventriculis nullus sanguis inventus est, quia natura extremo conatu totum ad intestina detruserat, qui in iis nigrescens, ut omni sanguini extravasato contingit, ante obitum exclusus fuerat. Ubi notanda est sedes materiæ, colicum dolorem efficientis, & authoribus non expressa, nempe externa intestinorum superficies.

## OBSERVATIONES COMMUNICATÆ
à D. Joanne Marsino, Medico Apamiensi peritissimo.

### OBSERVATIO I.
*Ascites.*

ANno 1642. mense Octobri, vocatus fui ad puerum quatuordecim annos natum, ascite post variolas à mense laborantem: nulla aderat febris, licèt æger prostratis omninò viribus cogeretur decumbere. Præscripsi quamprimùm apozema aperiens & hydragogum, quod habetur in praxi D. Riverii c. de hydrope, & post usum apozematis jussi, ut suffumigio instar stuphæ ex aperientibus & discutientibus composito uteretur per triduum, semel in die, quibus usurpatis planè convaluit.

### OBSERVATIO II.
*Inflammatio testium, cum urinæ suppressione.*

EOdem anno, mense Decembri, invisi hominem quendam quinquagenarium, inflammatione testis dextri, & urinæ suppressione laborantem. Præscribo clysterem partim emollientem & laxantem, partim carminantem, eoque rejecto, basilicam dextram aperiri jubeo ad ℥. viij. Renes oleo scorpionum Matthioli inungi, & post inunctionem placentam ex cepis minutim incisis, ovis quibusdam agitatis, & axungia porci confectam, eidem parti applicari, & in crastinum, bolum ex cassia, diaph. & reo pulv. exhiberi. His fluxit urina copiosè. Ad inflammatum verò testem, confectum est cataplasma ex farina fabarum, cocta in oxycrato ad pulticulæ consistentiam, quo remedio per triduum applicato parti affectæ, pristinæ sanitati restitutus est.

### OBSERVATIO III.
*Ischuria.*

EOdem anno & mense incidi in mulierem quadragenariam, eusarcam & obesam, ischuriâ laborantem, febris aderat, sed non intensa; urina autem quæ in exigua admodum quantitate excernebatur, erat valdè rubra, dolor circa renes aderat, isque insignis. Demùm vomitus frequenter recurrebat. Varii injecti fuerant clysteres emollientes, laxantes, & carminantes, sed frustra: celebrata venæ sectio bis, in brachio scilicet & pede; fotus insuper & linimenta, ut in simili casu fieri solet, usurpata fuerant; bolus ex cassia, diaphœnic. rheo compositus, exhibitus, sed omnia in cassum. Tandem adhibui placentam superiori observatione laudatam, circa renes. Postremo hocce remedio placidè quievit, copiosè minxit, & bene omninò habuit. Simile quid mihi contigit in alio ægrotante, qui cùm febre acuta laboraret, absque tamen dolore ullo nephritico, & non posset mingere, applicatâ eadem placentâ, minxit in posterum, fugatâ febre, sanus factus est.

### OBSERVATIO IV.
*Ulcus fistulosum.*

MEnse Januario anno 1643. Dominus Ferries Vatiliensis, annos natus 55. temperamento bilioso admodum, quique sese variis cutis laboribusque fatigaverat, se mihi sanandum obtulit. Laborabat à quatuor jam annis variis in pectore doloribus, productis ab humoribus à capite versus partes thoracis exteriores delabentibus: Aderat circa claviculam tumor, ovi gallinacei magnitudine: sed quod pejus erat, supra os pubis dextrum, videbatur tumor, unius & alterius ovi anserini magnitudinem æquans, ex quo à quibusdam mensibus aperto, effluebat pus laudabile: Ulcus erat profundum, ferè ad semipedis altitudinem; ad quod sanandum varia, sed frustra tentata fuerant remedia, ita ut de futura fistula omnes timerent. Curationem hoc pacto aggressus sum.

Præscripsi primùm potionem purgantem, partim phlegmagogam, partim cholagogam, deinde phlebotomiam. Post hæc apozemata ex aperientibus temperatis, vulnerariis, & purgantibus. Finito apozemate decoctum sequens sumpsit bis in die, per 12. dies.

℞. Hordei integri P. i. folior. scabiosæ, saniculæ, pilosellæ, vincæ pervinc. agrim. & pimpinel. ana M. i. Sem. hyperici & cardui bened. ana ʒ ii. flor. trium cordial. ana P. i. coquantur in hydromel. tenui ad ℔. i. ß. colaturæ capiat ℥. vi. manè, & serò.

Interim ex eodem decocto fiebant injectiones singulis diebus in ulcus. Verum cum hæc non sufficerent, sed omnes prædicti affectus perseverarent, ad diætam sudorificam devenimus per viginti quinque dies continuandam, ex decocto radic. salsæparil. & rasuræ ligni guaiaci ad partes æquales. Ex residentia parabatur bochetum pro potu ordinario. Sexto autem quolibet diætæ die sumebat medicamentum purgans. Versus finæm diætæ, cum ulcus in eodem fermè statu permanere videretur, jussi ut Chirurgus inducto in ulcus baculo, superpositam cutem & carnem, quæ unius digiti latitudinem ferè adæquabat, novacula scinderet, ut cavo illo detecto, faciliori negotio debita remedia adhiberentur. Successit votis eventus, consumpta siquidem fungosa illa, & minimè laudabili carne, ulcus ad cicatricem brevi deductum est, ægerque non tantum à doloribus, sed etiam à metu fistulæ liber evasit. Ad sigillum curationis præscripsi causticum brachio sinistro inurendum, diuque gestandum.

### OBSERVATIO V.
*Secundinarum retentio.*

EOdem tempore Domina de Ruffia, annos nata 35. temperamento sanguineo, post editum multo dolore & labore fœtum, incidit in secundinarum retentionem. Pulsus nullus apparebat, facies mortuo simillima, ita ut conclamata omnia viderentur. Cùm accessi, præscripserat quidam Chirurgus, ut ex capillis ipsius nonnihil abscinderetur, combureretur, & vino dissolutum propinaretur. Quod cum præstitisset ægra, secundinas feliciter expulit. Verùm emissis secundinis lochia suppressa sunt, unde febris exorta est. Postridie præscripsi sanguinis missionem ex malleolo dextro ad ℥. viij. (pulsus enim erat validus & plenus) & in crastinum, quia alvus erat adstricta, clysterem in hunc modum.

℞. Fol. malvæ, violar. pariet. mercurial. ana m. i. flor. chamom. & meliloti ana P. i. Sem. anisi & fœniculi, an. ℥. ß. coquantur in jusculo capitis vituli, ad ℔. i. in qua dissolve syrupi violacei & sacchari rub. an. ℥. fiat clyster.

Rejecto clystere, aperta est vena malleoli sinistri ad ℥. vij. His febris remisit, somnus, quo antea planè caruerat, rediit: paulatim absque aliis remediis convaluit.

### OBSERVATIO VI.
*Catarrhus salsus cum propensione ad phthisin.*

MEnse Octobri an. 1643. vocatus fui ad ægrum quadraginta annos natum, temperamento bilioso, habitu gracili & macilento. Laborabat catarrho salso & acri, à capite in pulmonem delabente à quatuor annis tussis aderat sicca, obstructio utrumque occupabat hypochōdrium, cum febre continua & lenta. His adde phlogosin quandam, dolore circa sternum & dorsi vertebras manifestam. Præscripsi primum potionem purgantem ex rheo, tamarindis, senna, manna, & syrupo rosaceo confectam, sed in exigua quātitate. Deinde venæ sectionem ex brachio dextro ad ℥. vij. His præstitis, jusculis medicatis ex aperientibus temperatis usus semper duodecim dies, infundendo per noctem in tertio quoque jusculo, sennæ ℥. ß. & dissolvendo mannæ ℥. i. Finitis jusculis ingressus est semicupium tepidum ex decocto hordei, & amygdal. dulc. paratum, per triduum, bis in die. Ab initio curationis applicui duo caustica inter duas scapulas, spinâ dorsi intermediâ latitudine duorum digitorum: jussique, ut semel in hebdomada cucurbitula superponeretur, quod remedium tantum in hoc laborante præstitit, ob serositates, quæ in magna copia singulis vicibus educebantur, ut integram curationem illi ferè adscripserim.



### OBSERVATIO VII.
*Ophtalmia.*

QUidam annos natus 30. temperamento sanguineo, sed cerebro admodum catarrhoso donatus, laborabat à longo tempore inflammatione, quæ tum adnatam, tum utramque palpebram occupabat. Affectus non erat continuus, sed recurrens: varia usurpata fuerant antea remedia, sed frustra. Tandem præscripsi duo cauteria inter duas scapulas gestanda, necnon cucurbitulam utrumque amplectentem applicandam, urgente nimirum fluxione: Quod cùm præstitisset, sani omninò illius oculi evasere. Non parum ad illius curationem contulit unguentum sequens, quo in ipso curationis initio usus fuit, purgato prius corpore, sectaque vena.

℞. Viridis æris g. xij. camphoræ, & lapidis calamin. ana ʒ. ß. tuthiæ præparat. ʒ. ß. butyri recentis, aqua rosac. loti, ℥. ij. misce, fiat unguentum.

### OBSERVATIO VIII.
*Febris maligna.*

MEnse Maio anno 1644. mulier 30. annos nata, sese mihi curandam obtulit. Laborabat febre maligna à duobus diebus, cum dolore capitis & inquietudinibus fermè continuis, sitique intensa, maculis quibusdam lividis circa pectus & dorsum apparentibus. Ter intra biduum sanguinem eduxi ℥. viij. singulis vicibus, cumque interna omnia remedia aversaretur, ad externa animum contuli. Quartò itaque morbi die cataplasma ex cochleis cum suis testis contusis, stupisque superpositis, utrique pedi circa plantas applicandum curavi. Admotum est hocce remedium circa horam tertiam pomeridianam. Inclinante autem die cœpit ægra sentire dolorem quendam molestum & gravem in utroque femore & tibia, qui ad mediam usque noctem duravit eâ sævitiâ, ut ægra de removendo cataplasmate perpetuò quereretur. Media autem nocte sudor totum corpus invasit, tanto fœtore & graveolentia, ut illum ægra sustinere vix posset. Mutato indusio, amota sunt à pedibus cataplasmata, tetrum adeò odorem exhalantia, ut adstantes fermè inficerent. Manè ægram alacrem invenio febre aliisque symptomatis valde imminutis. Cumque omnia in tuto posita mihi viderentur, nihil ampliùs agendum duxi, sola contentus purgatione, quam tamen laborans, ob summam inobedientiam, sumere noluit: nihilominus brevi post benè omninò habuit.

### OBSERVATIO IX.
*Arthritis.*

NObilis quidam mense Februario anno 1645. temperamento sanguineo, habitu eusarcho & obeso, gonagra à tribus diebus laborabat. Quamprimùm eum invisi, sanguinem ad ℔. j. mitti jubeo, qui cum valde impurus apparuisset, postridie iterum sanguinis missionem ad parem quantitatem præscribo, quâ se multùm recreari sensit laborans, sanguine educto, priori simili. Tertio demùm sanguinem detraho ad ℥. x. postridie verò medicamentum ex senna & rhab. in decocto convenienti, cum diaphœn. & syrupo rosac. propino, quo benè omninò habuit, simile quid mihi contigit in aliis duobus ægrotantibus, eodem temperamento & habitu donatis, in quibus venæ sectio ter aut quater repetita in ipso initio affectum penitùs sustulit oxycrato fovendo partem affectam, & posteà illinendo oleo rosaceo.

## OBSERVATIONES
Communicatæ à D. Des Grands Prez, Medico Gratianopolitano peritissimo.

### OBSERVATIO I.
*Linguæ tumor.*

QUidam lue venereâ infectus, per frictiones mercuriales curabatur, quæ cùm supra Medici præscriptum, Pharmacopœi jussu frequentiùs & diutiùs celebratæ fuissent, maximus fluxionis impetus tantum linguæ tumorem excitavit, ut quatuor digitorum transversorum mensura extra os promineret. Cui Medicus nihil præscribere voluit, ægrè ferens, quòd ordo à se præscriptus, contemptus, & superatus esset. Unde ægrotans in misero hoc statu quatuor mensium spatio permansit, & lingua ab aëre continuò alterata trium digitorum transversorum crassitudinem acquisierat. Vocatus ego, post phlebotomiam, purgationem, pulverem ex pipere, zinzibere, sinapi & sale decrepitato, linguæ admovendum præscribo. Cujus usu, primo statim die, lingua mollescere, & per se moveri cœpit. Tertiâ die eam ablui jubeo pluries in die aquâ vitæ probè rectificatâ, ut quartâ longè mollior apparuerit, & in os protrudi potuerit, cùm tamen illice rursus egrederetur. Postmodum verò in parte inferiori linguæ juxta ranulas, ulcera animadvertens, quæ ex collisione dentium, quibus illa innitebatur, oriunda erant; aquâ albâ, ex præcipitato albo paratâ, ea ulcera abluenda curavi, & profundas scarificationes circa ranulas fieri jussi. Quibus intra paucos dies tumor discussus est, & lingua in propriis oris cancellis coërcita.

### OBSERVATIO II.
*Mutus casu curatus.*

QUidam Mendicus Ponsenacium propè Muram noctu appellens, à magnæ illius domus conductore hospitaliter exceptus est. Ubi per aliquot dies commoratur propter puerum mutum & surdum, secum adductum, qui febre continua eadem nocte correptus fuerat. Tandem impatientia percitus, & de illius salute desperans, clam discessit, ægrumque ibi deseruit, quem ad pristinam valetudinem revocatum, conductor primùm agnotum postmodum ovium, & vervecum custodiæ præfecit, quo munere fungebatur egregiè. Contigit autem post aliquot annos ut aleâ ludens, crassiori baculo percussus fuerit, quo ictu gravissimo os occipitale in multas particulas confractum est. A quo tamen vulnere, valdè periculoso, periti Chirurgi industria curatus est. Dum autem convalesceret sensus auditus illi succrescebat, & verbula quædam balbutire incipiebat, donec tandem integram audiendi & loquendi facultatem adeptus est, & in eo statu vixit ad annum ætatis suæ 45. D. Pajano Procuratori Gratianopolitano pro vinitore inserviens, vixque duo anni ab illius interitu elapsi sunt.

### OBSERVATIO III.

IN multis cranii depressio curata est, admotâ post unam vel alteram phlebotomiam, supra depressionem cucurbitulâ, cum multa flamma, addita interdum incisione, & multis interdum scarificationibus, & interdum sine illis. Sed inter cæteros unum notatu dignissimum referam: qui Artaudus nominatur Procurator Gratianopolitanus, is in profundo itinere, inimico obviam factus, lapide percussus est supra os parietale sinistrum, quo ictu ex equo in terram dejectus est, & pro mortuo derelictus. Inde in villam vicinam delatus, à duobus Chirurgis curari cœpit, qui tantùm venæ sectione & cucurbitulis usi sunt, sine ulla vulneris providentia, quòd nullam solutionem continui manifestam perciperent. Vocatus ego, hominem in-

venio sanguine perfusum, qui ex ore & naribus excernebatur cum nausea & vomitu fere continuo, vix adstantes agnoscentem, ægerrimeque loquentem, & ne quidem oculos aperientem. Perlustrato capite universo, dum locum cranii depressum summis digitis tantillum comprimebam, nausea excitabatur. Quo animadverso, Chirurgo præscripsi, ut partem illam raderet & cucurbitulam satis magnam illi applicaret, cum multa flamma: quæ licèt partibus sanis & solidis inniteretur, tantum dolorem ægro inferebat, ut loquendi facultate carens, in lectum sese mussitando demitteret. Postquam verò cucurbitula avulsa est, & incisio facta supra partem affectam, atque iterum admota cucurbitula, tantùm abest, ut dolorem perciperet, quin potius maximum inde solatium consequutus est: unde nobiscum loqui cœpit, omnesque adstantes agnovit. Ac quanquam per cucurbitulam sanguinis ℥. viij. vel vij. extractæ fuissent, præcepi tamen, ut sequenti die phlebotomia iterum celebraretur, sicque æger paucis postmodum diebus omnino convaluit.

## OBSERVATIO IV.

*Phthisis.*

FIlius natu tertius Amplissimi viri Domini de Perissol in Senatu Gratianopolitano Præsidis, annos natus 14. Genevâ Gratianopolim advectus est 8. morbi sui mense, macie & phthisi consumptus cum alvi fluxu insigni, ita ut eum brevi moriturum patri prædixerim, propter ulcus pulmonis, quem frustulatim extussiebat: & frustula illa supra carbones injecta gravissimum fœtorem exhalabant: Tum fœtor anhelitus cadaverosus, non solùm ægrotantis cubiculum, sed etiam vicina usque ad scalas inficiebat. Quibus animadversis nullum aliud remedium præscribere posse pronuntiavi, quàm lac muliebre ab optimæ nutricis uberibus sugendum. Quod posterà die in usum revocatum, post quatuor dies ægrum in paulo meliorem statum reduxit, & intra duos menses integræ sanitati restituit. Ortus erat hic affectus ex pleuritide male curata, quæ in empyema migraverat, & empyema in phthisin. Hoc idem remedium in pluribus aliis expertus sum, tum etiam in me ipso & filio meo, & duobus nobilibus viris, qui sanguinem per os magnâ copiâ rejiciebant.

## OBSERVATIO V.

*Punctura nervi.*

QUidam mercator Gratianopolitanus, manu inversâ mensam percutiens, acum in eam defixit, quæ globulo fili inserta erat. Per biduum nihil inde mali percepit, sed tertio die tantus in parte dolor obortus est, in dies sequentes perseverans, ut neque venæ sectionibus, neque fotibus, neque cataplasmatibus anodynis sedari potuerit. Hujus doloris contumaciam advertens, peto à Chirurgo, num eum alias morbo aliquo venereo affectum viderit? Respondit eum quidem ante triennium gonorrhœa & carie pudendi affectum fuisse, sed perfectè curatum. Præscripsi statim suffumigium ex cinnabari, storace, benzoino, thure, & semine hyoscyami, terebinthinâ exceptis, quo manus tantum suffiebatur, statim meliùs habuit, paucisque diebus continuato remedio, perfectè curatus est.

## OBSERVATIO VI.

*Febris quartana.*

MUltos curavi quartanarios quorum felix successus, post universalia remedia, oleo magnetico præsertim à me tribuitur, quod nullum effectum sensibilem producit. Ejus autem guttas duas vel tres in vini cochleari exhibeo in principio accessionis. Ex eoque pilulas febrifugas compono.

## OBSERVATIO VII.

*Epilepsia.*

NOn rarò expertus sum, & plures habeo hujus rei testes, pœoniam sub propria constellatione collectam, nempe inclinante luna in Ariete existente, epilepsiam solvere sola applicatione. Radicem autem mediam & præcipuam atque majorem per longitudinem divisam, collo & brachiis circumdedi in quadam nosocomii virgine 18. annos nata, quæ à pueritia hoc morbo affligebatur, & singulis diebus paroxismos patiebatur. Attamen ab eo tempore protinus curata visa est. Hinc patet, quantopere utilis sit in medicina facienda syderum observatio.

# OBSERVATIONES COMMUNICATÆ AB HENRICO RUFO,

*APUD SAMMARCELLINENSES MEDICO, & inter Gratianopolitanos conscripto.*

D. D. LAZARO RIVERIO, Consiliario, & Medico Regio, & in Universitate Monspeliensi Medicinæ Professori dignissimo.

*HENRICUS RUFUS S. P. D.*

*CUM novum sydus huic Provinciæ affulseris (Professor Meritissime) non mirum si omnium in te convertuntur oculi: cumque tuo lumine magna lætitiâ nos afficias, par est, ut magnâ laude afficiaris quia per te beatiores sumus. Quicumque enim virtutes tuas & vitæ summum decus non novit, audivit saltem, & propius novisse desiderat. Mitto animi dotes & colloquiorum cum doctrina suavitatem. Tot ægrotantes, quos & Gratianopoli & ubique locorum Delphinatus ab Orci faucibus redemisti, laudes tuas reticere non possunt nec debent, in uno afflicti & infelices, quod Gallia Narbonensis totumque Monspelium te nobis invideat: nusquam tamen totus aberis (Doctor & Professor Clarissime,) præter commemorata, opus practicum, quod omni puncto absolutissimum publici juris fecisti, tui desiderium nobiscum sublevabit, atque Reipublicæ Medicæ hoc conferet emolumentum, ut & absentem te consulere liceat, neque huic labori finem dedisti: nam inter tot gravia exercitia, quibus in schola Monspeliensi incumbis, & tot ægrotantium pro sua salute interpellationes: alterum præterea observationum tuarum librum moliris. nec sanitati parcis, aut à lucubrationibus cessas, ut Medicinæ splendorem adaugeas: quod cum solus exequi potuisses, apprimè tamen quorũdam amicorum [illegible] subtexere voluisti: neque à me (etsi quondam discipulus artis Jatricæ rudimenta de tuo dictamine hausisse glorior,) observatiunculas expetere dedignatus es. Concessi, te jubente, non inscius, me aquas in mare deportare: has si legeris, & in iis quædam minùs aptè exarata videantur (D. C.) à te castigari non ægrè feram, qui obsequium perpetuum tibi devovi, teque in æternum colendum suscepi. Vale, & mihi totique Apollineæ familiæ vive diu: è nostro Musæolo, idibus Julii anni 1645.*

## OBSERVATIO I.

*De portentoso & insolenti singultu.*

ANno 1634. mense Decembri Sammarcellini, sutor quinquagenarius, ab inedia, frigore, & itinere incidit in ephemeram, quæ intra 24. horas per copiosum sudorem discussa est: ita ut postera die omni febre & dolore capitis vacuus remanserit usque ad octavam, ciborum tamen inappetentiâ superstite, cum quâ & somnolentiâ & torpente lassitudine tenebatur. Verùm octavâ die manè iterùm febriculâ absq; rigore obsessus est, mox sub vesperam gravissimo singultu angebatur, cujus sonus sive strepitus ultra quartam domum vicinam suæ, è subjecta autem via facilè audiebatur, nulla remissione, nullis datis induciis. Inter quæ haud multum siticulosus, mente constans: sed tam ferocis symptomatis maximè impatiens; undecima aliquid cruentum carni semiputri non absimile per vomitum, concurrente tussicula ejecit: quod quidem



ab adstantibus caro cydoniorum saccharo condita, quam non pridem comederat æger, putabatur. At die sequenti, frustum ejusdem magnitudinis & coloris, rubrum scilicet, & avellanæ molem æquans per nauseam excrevit: quod primum in aqua lavari, deinde prunis apponi jussimus, atque exempto colore sanguinis, quo aqua perfusa est, & nidore fœtido, qui ab ustione exhalavit quod ante ex narratione fueramus suspicati dilucidè apparuit, illud nempe explosum fuisse molem carneam cum membranis ab ulcere in œsophago vel prope superius ventriculi os latitante abrasam. An verò ulcus istud derepentè ortum sit, & à prima illa die, qua Ephemeta correptus est homo, inustum; an potius à longo tempore fuerit contractum, non bene constat. Est tamen verisimile, tam brevem non habuisse originem: primò, quia Phlegmone vel alius tumor non præcesserat, quem plerumque subsequi solet ulcus; deinde quòd à pluribus annis levi tussicula & inani itidem premeretur: sine ulla è pulmonibus manifesta excretione, idcirco malum, quod sub prima œsophagi vel stomachi tunica jampridem radices egerat, à causis externis suprà allatis concitatum, sese confestim exeruit, symptoma verò fuit continuum ab ulcere, à quo mors 14. cum delirio fuit inducta: cum singultus neque phlebotomia iterata, neque cucurbitulis, neque medicamentis detergentibus, digerentibus, & purgantibus (inter quæ hiera valdè commendatur) quicquam de crudelitate, usque ad exitum remiserit.

## OBSERVATIO II.

*De phlegmone cerebri partem posticum obsidente, & symptomatibus inde consequentibus.*

NObilissimus & illustris juvenis D. de Larrhaudiere, annus natus 37. sub cane in gravissimum & acutissimum dolorem capitis incidit, qui ad posteriora & latus sinistrum magis porrigebatur. Aderat obscura & levissima febris, sensuum vigor, gustus præcipuè, cum his nihilominus sitis ingens & vigiliæ perpetuæ: frons nihil incaluit, caput parum, ex tactu licèt duro, non dolebat, appositis ad frontem manuum unâ, ad sinciput alterâ, cerebrum intus concuti ac convelli sentiebatur, ac caput universum involuntariè subsiliebat, urinæ in principio crassæ & albæ: quibus animadversis, phlegmonem in cerebro vel erysipelas metuentes, ex cephalica primum, deinde ex mediana mitti statim sanguinem ad ℔.ij. jussimus. Diebus sequentibus, quod dolor instaret crudeliter, iterum partitis vicibus phlebotomiam celebravimus ad ℔.ij. adverso brachio. Quintâ ventrem subduximus: sextâ per cucurbitulas humeris affixas sanguinis ℔. ß. detraximus, intra hæc caput derasum oxyrrhodino illitum fuit, nec quicquam eorum omisimus, quæ à cerebro cujusvis generis humores revellere, derivare, vel repellere valent. Quartâ morbi die, in linguæ latere dextro erupit tuberculum, quod durum & cavum & sine censu ulcerosum deprehensum est, carcinoma scilicet. Septima sub vesperam paululum derivavit, mox sudor in facie primùm, deinde per totum corpus copiosus obortus est, ita ut veram & perfectam crisin adfore speraremus. Mador detergitur, permutantur lintea, sudor itidem abundè prorumpit. At æger jam de operimentis conqueri cœpit, ac suffocari exclamat, quæ dum amoventur, & sudor, ut antea abstergitur, illum fermè resolutum invenimus, & continuò delirantem: vires quæ ante sudorem fuerant prævalidæ, omninò factæ percipiuntur, atque in eo statu nocte tota usque ad horam octavæ diei nonam matutinam perstitit, garrulus supra modum, & insipiens, & immemor omnium quæ sibi in morbo contigerant, vel facta fuerant. Circa decimam resipiscere visus est, quorundam reminisci, & sic spes animis addita fuisset, nisi pulsus convulsivus, artuumque tremor cerebrum pessimè affici indicassent. In procinctu urinæ excretio copiosissima quæ rubra & igneo splendore coruscabat: simili hora qua pridie, sub vesperam, rursus ægrotantem invasit delirium, in eo pejus, quod cum vires rursus constarent, factus phreneticus, adstantes summo terrore profligabat. Nona matutina iterum resipuit, usque ad vesperam, sub quam tumor exortus est in cervice, pomi mediocris magnitudine, non dolorosus, neque à cute diversi doloris, nec minus delirium juvenem occupavit cum manuum motu convulsivo. Die decima omnia similiter se habuerunt. Sub finem undecimæ convulsus moritur. Porro cum morte ante septimam nec spectata, nec pronunciata sublatus fuisset vir, ut illustrissimæ familiæ, sic & magni momenti apud omnes sui generis, consultum fuit cadaver dissecare, ut causa latens apud populares detegeretur. Cæteræ corporis partes & parenchymata laudata conditione seu diathesi inventa sunt præter cerebrum. Aperta quippe calvaria, magna copia sanguinis nigerrimi, etsi diluti, illico effluxit, intactis adhuc menyngibus, imò ossibus vix deductis ad serræ capedinem, qui quidem sanguis inter calvariam & membranas effusus ponderis ℔. ij. vel pluris æstimabatur. Ubi detectæ sunt cerebri tunicæ, mox universum venulis nigro torridoque sanguine turgentibus conspersæ apparuerunt. Pars autem posterior duorum digitorum latitudine, longitudine quatuor, ubi torcularis sedes definitur, non solùm nigricans sed præterea membranæ puniceo colore, & gangrænа corruptæ visæ sunt, in qua parte dum scalpellum adigi jussimus, protinus inde materia purulenta ad ℥. v. vel ℥. vj. cum fœtore emanavit. Exinde novaculâ altiùs penetrantes Chirurgi, tota ferè basis cerebri, in primis cerebellum, & ea pars spinalis medullæ, quæ primis vertebris excipitur, & super qua tumor apparuerat, sphacelo similiter corruptæ sunt inventæ; menynges vero partis sinistræ, ulcusculis exesæ, per quæ sanguinem sub calvariam effluxisse, verisimile est. Ex quorum narratione facile inferre licet, causam doloris illius acutissimi, vigiliarum, delirii & convulsionis, fuisse solutionem continui in cerebri parte postica, cerebello vulgo nominata. Solvere verò unitatem causæ duæ, ulcus & phlegmon, erysipelatodes: ulcus quidem, ut causa primaria, ab aliquot mensibus contractum ex causis mihi relatis, sed reticendis, ut sobolem habuit ulcusculum illud in lingua enatum, sic & partem debilem reddidit & inflammationi locum dedit. Phlegmonem autem erysipelatodem promoverunt ætas juvenilis, temperamentum sanguineo biliosum, temporis constitutio. Sed præ cæteris causæ externæ, natatio scilicet in frigida sub dio post insolationem præcedentem & excandescentiam. Causæ verò cur febris tam obscura cum tot terrificis symptomatibus deprehenderetur, hæ sunt prima, quòd cæteris partibus bene valentibus unum cerebrum laborabat, secunda, quòd cerebrum obscuro sensu sit præditum ex se, & præterea frigidum & humidum: tertia & magis notatu digna, quod cerebrum longè sit dissitum à corde, ideoque spiritus caput perreptantes, semel in plexus binos illos labyrintheos illapsi, difficilè ad cor recurrunt, & contagium partis affectæ cordi minimè communicant.

## OBSERVATIO III.

*De morbo lento, à syderatis pulmonibus orto, quo virgo nihil mali sentiens, interiit mense Febr. 1643.*

INgenua virgo, annum agens supra 14. brevi morbo (ut multis videbatur) sublata est: ante biennium tamen altum ducebat spiritum, solitudinem affectabat, & facies totusque habitus pallore albescebat. Ante duos menses, dum ejusdem fratrem lento quoque morbo confectum inviseremus, à matre fuimus rogati, ut istius pulsum exploraremus, num febricitaret: pulsum observavimus languidum, & inæqualem, sed sine calore febrili; ideoque ubi vultum pallescentem paululum sumus contemplati; & de ætate sciscitati, venit in mentem menstrua forsan instare, quæ dum ob venarum & viarum angustias naturæ ἔκλαμψις impedita, reserare laboraret, sanguis ab iis inficiebatur, & levia illa symptomata suscitabat, uti solet contingere non rarò in virginibus hujus ætatis, quodque mater & sanguineæ opinabantur: quare his obiter dictis & factis discessimus, altiùs rem indagaturi, si malum protraheretur, aut symptomata ingravescerent. Sed iis utrinque

vel neglectis, vel oblivioni datis, post duos menses seriò vocati, morbum multo graviorem reperimus, ut quem ἀποσιτία & febris continua comitarentur, quique sub [illegible], vires præterea dejiciebantur, narium pinnæ inter expirandum expandebantur, nec tamen insignis dyspnœa aderat nulla sitis, non rubor in genis, non vigiliæ, decumbens nonnihil tussiebat sine sputo. Cor verò crebro & valido motu, continuò sub noctem recrudescente, tangenti palpitabat, ægrâ non sentiente; urinæ crassæ, albæ, adiposæ cum enæoremate vel hypostasi ejusdem conditionis divulsa: nunquam deliravit, nullam noctem duxit insomnem, ne quidem ultimam, in qua placide & sine agone hanc vitam cum meliore commutavit. Ergo proter istius mortem inopinatam, apud parentes, & quod etiam tredecim alii ejusdem geniture, ante vel circa pubertatem, defuncti essent, consilium fuit apud amicos, corpus mortuum aperire, & primùm nudato cadavere, latus utrumque ab alis ad costarum notharum ultimam, maculis latis è rubro liventibus, & sugillationem referentibus erat conspersum, viscera in abdomine contenta visa sunt; solo jecore, nonnihil plus solo nigricante, & ventriculo perexiguo, bile porracea intincta. Ubi in thoracem deventum est, ab utraque ejus cavitate incisa confertim aquæ virosæ magna effluxit copia, ad ℔. iv. mirum quod orthopnœam vel saltem dyspnœam viventi non invexerit aut fluctuationem non prodiderit: pulmones syderati inventi sunt, præterea in eorum ambitu puncta passim albescentia cernebantur, quæ levissimo tactu disrupta, & pus & tabum eructabant, imo labes vasa omnia, & cavitates puniceo colore affecerat; pleura musculique intercostales virore erant perfusi, non diaphragma, sed pericardium lege vicinitatis erat exsuccum, putrefactum, & humore suo privatum: cor & cerebrum sana. Ex his deliberatum & decretum fuit, hanc labem à primo ortu duxisse originem, sivè à semine, sive à sanguine. Exempla Fratrum rem maximè comprobant, & si ab externis causis affectus iste in virgine derivasset, portio duntaxat pulmonum, non universi fuissent labefactati: nam non peccaverat illa in victu, neque in aliis rebus non naturalibus: deinde mors placida corruptionem in substantia & temperamento sensim, & per progressus factam fuisse, non à causa violenta, atque etiam cum numquam tussierit. Ex eo patet neque fluxionem, neque congeriem humorum vitiasse pulmones. Secundo tales affectus ut à parentibus deduci nemo dubitat: ita & facile posse communicari est concedendum, & vulgo comperimus in familiis ejusmodi labe infectis, plures simul vel successivè pari morbo corripi, imo & aliquando ad quintam sextamve generationem protrahi, & in extraneos, qui istorum consuetudine utuntur prorepere.

## OBSERVATIO IV.

*De calculis per anum perpetuò excretis.*

VIrum nobilem, cujus castellum non longè è Sanmarcellino distat, novimus, qui quoties alvum exonerat, calculos inæquales, fastigiatos, cineritios, cum excrementis dejicit jam à pluribus annis, non dissimiles in colore & substantia illis qui per ureterem à renibus decidunt; isti & mole & scabritie podicem transeuntes infestant, ita ut de re, neque de generatione perpetua non sit dubitandum.

## OBSERVATIO. V.

*De calculis in omnibus corporis partibus procreatis.*

VIrum alium probum novimus degentem in domo D. de Leyssins in Suprema curia Delphinatus Consiliarii Regii, & ejusdem Scribam, & rerum forensium Præfectum, qui calculos & lapides majusculos in quavis sui corporis parte ostendit. Vidimus sæpe, & tales tetigimus super carnes, musculos, membranas, nervos, ossa indifferenter: ita ut aures, nasus, mammæ, cilia illis non careant; protubetant quippe manifestè, & tangentibus mobiles apparent, & si quando resolvuntur in parte aliqua, in alia pullulant, & in dies numero & magnitudine multiplicantur. Est & idem nephriticus quem dum aliquando invisimus, nobis super rotulam genu dextri tumorem insignem ostendit, ejusmodi lapidibus variis & distinctis refertum; ac si in pera fuissent conclusi, strepitum edebant, si commoveretur. Post aliquot menses in eundem rursus incidimus, qui tumorem illum mollem & æqualem evasisse nobis declarat. Genu utrumque deteximus, tumores palpavimus, & revera humorem subesse comperimus, infigitur scalpellum, & subinde tres vel quatuor unciæ materiæ coctæ & crassioris erumpunt, qualis à steatomate prodire sæpe visum est in genu sinistro, quoniam calculi partim adhuc solidi tangebantur cum spatiis, licet mollioribus, apertionem non sumus aggressi, resolutionem perfectiorem expectantes.

## OBSERVATIO VI.

*De calculis in liene genitis, & inde per vomitum rejectis.*

SÆvissima nephritide per quadriennium laboravi, sine sensibili renum vel hepatis intemperie calida, à qua sensim (Deo favente) sum liberatus, usu aquarum vitriolatarum Aurelii apud Dienses. At vix calculos arenasque emingere cessaveram, cùm in cruciatus crudelissimos incidi lateris sinistri; sub costis circa lienem dolor brevi spatio circumscriptus, ad ventrem & umbilicum non porrigebatur, ren tantum sinister alternatim compatiebatur, ventriculus maximè sinistrorsum, præcipuè cum vomitus instaret. Solvitur primò non ante decimam diem affectus iste: his observatis, quod neque alvus erat suppressa, ut in colico dolore, neque utina repressa, ut in nephritide: contra urinæ copiosæ mingebantur, crassæ, turbidæ, in quibus latercu los pulverisatos dissolutos fuisse, dixisses, qui breviter matulæ fundum petebant: at nihilominus crassa ista hipostasis non erat aspera, neque ullo modo calculosa, sed calcis instar in urinam levi agitatione rursum diffundebatur. Tali paroxysmo prima hieme ter quaterve fui cruciatus, celebrando ad tanti doloris expulsionem remedia, quæ in colico vulgo usurpari solent uno omisso balneo, à quo pessimè habueram in principio. Verùm cùm vomitus frequens & laboriosus inter cætera symptomata maximè infestaret, quem angor & gravis cardialgia præcedebat, venit in animum explorare accuratiùs, cujus conditionis esset materia illa, quæ tam abundè etiam jejuno ventriculo rejectabatur. Erat certè quoad colorem, rubro nigricans, pultis consistentia, crassa, tenaxque, in qua dum bacillo agitatur, multi calculi cineritii & subflavi, quales per urinas primò excreveram, inventi sunt, non semel tantum, sed quoties vomerem, magno conatu & labore, vel quoties talis dolor repeteret. Annò hoc postremo 1645. dolores mitiores sensim facti fuere, rem parum doluit, sed magis lien & ventriculus, seu pars sinistra de more solito, ac longiori intervallo. Ex quibus agnovi mineram calculorum, primo & ultimo in liene & ejus vasis delituisse, & per vas breve (quod ex usu aquarum acidularum, deinde & per vomitum patentius factum est,) in ventriculum cum humoris atrabiliarii magna copia sui portionem amandasse, quæ primo ad renes tantummodo propellebatur.

# OBSERVATIONES COMMUNICATÆ

## A D. SIMEONE JACOZ,

Medico Costensi peritissimo,

*CLARISS. VIRO D. D. LAZARO RIVERIO Regis Consiliario & Medico.*

NEC-NON IN CELEBERRIMA Monspeliensium Medicorum Academia Professori Regio dignissimo.

*QUod à me nuper desiderasti, seu potius quod imperasti (PROFESSOR REGIE CLARISSIME) id nunc haud invitus exsequor, & offero nascentes Medicinæ meæ practicæ primitias, seu potiùs eruditionis tuæ fructum, quem nemo justius sibi vindicet quã is qui tantâ cum curâ excoluit. Redeunt igitur ad te tanquam ad originem suam, observatiunculæ nostræ, quas tuis aliorum præstantissimorum artis nostræ Heroum observationibus & experimentis conjunctas esse voluisti. Tuæ sunt quia tuus sum: tibi debentur, quia primus es eorum author, quo duce Pœonium conscendi navibus æquor, quo monstrante viam stadium Apollinare feliciter emensus sum, & feliciùs tandem quievi per biennium in portu tuo domestico, in quo ut prima Medicinæ practicæ, tum publicè, tum privatim in me sparsisti semina & fovisti, ita ea jam in lucem edenda, ab eo in quo versantur calumniæ periculo defendere, gloriæ est tuæ; cùm primos ut plurimùm conatus tot comitentur difficultates, tantaque subsequantur pericula, ut vix ac ne vix quidem hosce nascentis Hygeæ meæ fructus unquam proferre ausus fuissem, nisi sub felicibus tui nominis auspiciis in publicum prodiissent, tuque ipse mihi fuisses publicæ, duxque comesque viæ. Quem quia morborum cura celebrem, usus peritum, & experientia felicem in arte fecit, & fortunatum; quem morbi timentut hostem, homines amant ut salutis vindicem, & mors odit ut victorem. Ideo non pigebit in medio prodire sub tanto duce, qui mihi præterea in rebus tum publicis, tum privatis, semper propitius fuisti, & inter innumeros difficultatum, adversorumque fortunæ fluctuum impetus animum meum domestica consuetudine erexisti, meæque eruditionis maximè sollicitus, ingenium meum omni tempore fœcundo tuæ doctrinæ flumine irrigasti, & aperuisti viam ad majora, quæ forsan maturior ætas & occasio amplior aliquando suppeditabunt.*

Si modò fata sinant, Phœbique in vota vocati
Numina, sint studiis non inimica meis.

*Vale iterum, & quam diutissimè inclytæ Universitati, sicut & toti Galliæ, novi Apollinis instar affulgeas, vitamque protrahas in longos & Alcyonæos dies, quos tibi votis omnibus deprecatur, tibi omnibus, etiam vitæ titulis addictissimus SIMEON JACOZ Medicinæ Monspeliensis Doctor. Datum Costæ sancti Andreæ, 6. Idus Octobr. anni 1645.*

## OBSERVATIO I.

*Linguæ frigiditas.*

ADolescens Monspeliensis 20. annos natus, nomine Ludovic. Decamp, diuturno alvi profluvio laboravit mense Junio anni 1643. & tandem adductus est in xenodochium Monspeliense, cujus cura mihi à Consulibus delata fuerat. Post aliquot remedia pro sua sorte per 15. dies frustra tentata, morbus in eodem statu perseveravit, cum insigni virium dejectione perseverante tamen appetitu satis laudabili, & siti non multum intensa, in eoque statu vixit adhuc per sex aut septem dies: quibus elapsis, lingua satis humida, colore naturali prædita mihi inspicienti apparuit, sed tangenti actu frigida sentiebatur sine extremorum perfrigeratione; ita ut mihi ipsum affligere videretur, præter alvi fluxum, à quo multum dejectæ fuerant vires: brevi tamen moriturum existimabam, sed vixit adhuc per quatuor dies, cum actuali linguæ frigiditate.

Alter ejusdem ætatis in eodem nosocomio patiebatur ulcera multa in utraque tibia, ac fistulosum in inguine sinistro, brevique emaciatus ad interitum ruebat. Postquam tamen in eo statu per duos menses aut amplius, cum ulteriori extenuatione permansisset, lingua ei apparuit actu frigida, sicut prædicto, cujus exemplo edoctus, brevi moriturum prædixi, sicut accidit post 24. horas. Alius nomine Joannes Aventurier 15. annos natus in eodem nosocomio laboravit dysenteria; & intra sex dierum spatium macie consumptus apparuit, lingua actu frigida existente, sine perfrigeratione extremorum, ac die sequenti obiit. Ex quibus colligere licet linguæ frigiditatem inter signa lethalia esse referendam.

## OBSERVATIO II.

*Epilepsia cum paralysi.*

PUella quædam nomine Catherina Bognole, decem annos nata, pituitoso temperamento, & quadrato corpore prædita, à quinque aut ex mensibus laborabat epilepsia, cujus insultus singulis ferè diebus, imò aliquando bis & ter in die solebant invadere, iisque supervenerat motus & sensus privatio in brachio dextro. Huic in nosocomium nostrum adductæ mense Decembri 1643. primò præscripsimus potionem phlegmagogam, cum decocto cephalico, quæ iterata fuit post aliquot dies, quorum spatio præparantibus & specificis usa est, sed sine fructu. Tandem opiatæ Montaganæ circiter ʒ. ij. sumpsit per 4. aut 5. dies, quibus elapsis cœpit movere digitos, mox totum brachium, & rariùs tentari paroxysmis epilepticis, ita ut intra 20. dies (continuato scilicet singulis matutinis usu prædictæ opiatæ) ab utroque affectu omnino liberata fuerit. Descriptio autem talis est.

℞. Radic. pœoniæ maris, stœchad. casti an. ʒ. x. agarici ℥. v. pyrethri, carvi, sem. anethi, assæ fœtidæ, aristolochiæ, ana ʒ. ij. ß. succi scyllæ & mellis electi ãã libr. 1. & ℥. ii. coquantur simul scylla & mel lento igne usque ad bonam consistentiam, deinde superadditis speciebus fiat electuarium, de quo capiat ʒ. ii. singulis diebus mane, tribus horis ante pastum.

## OBSERVATIO III.

*Hysterica Passio.*

MUlier Monspeliensis sexagenaria, patiebatur hystericam suffocationem à 24. horis, cum dolore capitis & ventris inferioris, præcipuè è regione lienis. Aderant ingens inquietudo, vigiliæ, ac sitis; cùm neque cucurbitulas neque clysteres admittere vellet, solo emplastro ex galbano, umbilico admoto contenta: suasi ut quoties sitiret, cyathum oxicrati sumeret, quod fecit ter aut quater, & intra paucas horas immunis evasit. Aliam fœminam liberavi ab hysterica suffocatione, solo clystere ex oxycrato, quem per duas horas retinuit.

## OBSERVATIO IV.

*Dolores Arthritici & venerei.*

ADolescens 25. annos natus, nomine Matthæus Farlet, à duobus mensibus laborabat doloribus articulorum atrocissimis, præcipuè in genu, cum tumore, qui tamen concolor erat parti, nec ad tactum dolebat, sed profundi doloris sensum efficiebat, tum etiam in scapulis, cubito, metacarpio, & digitis, qui noctu solebant exacerbari, & ægrotantem lecto affixum maximè cruciare: Post totius providentiam per apozemata, & phlebotomiam sæpius iteratam, sensit aliquod levamen, & præcipuè ex pulvere radicis jalapæ, ita ut jam incedere posset. Remansit tamen dolor, licèt minùs atrox in genu, cubito, & scapulis, noctu semper recurrens: unde ego venereum esse conjeci: tum etiam ex eo, quod ante duos annos gonorrhœam passus fuerat, à qua citiùs quàm par fuisset, liberatus, se nullum incommodum ab eo tempore persensisse affirmavit. Huic igitur in xenodochium tandem deducto, quia extraneus erat, exhibui per septem dies continuos mercurii dulcis sexies sublimati per se cum sola conserva rosarum, primo scilicet die ℈. i. secundo, tertio, & quarto ʒ. ß. reliquis usque ad septimum ℈. ii. levem salivationem excitabat hora una aut altera post assumptionem, quæ perseverabat usque ad horam prandii, alvum bis movebat singulis diebus sine ulla molestia, vel nausea. Octavo die sumpsit pulverem ex senna, cremore tartari, & radice jalappæ, à quo optimè purgatus, nullum deinceps dolorem persensit.

## OBSERVATIO V.

*Tumor, & dolor ingens.*

ALter adolescens 22. annorum in eodem nosocomio Monspeliensi patiebatur tumorem in genu sinistro; cum dolore identidem recurrente, qui rheumatismo successerat, ægrumque afflixerat per 4. aut 5. menses. Post universales evacuationes sumpsit eodem tempore mercurium dulcẽ methodo supradicta, per septẽ dies, cum levi saliva-

tione;

tione, ſingulis matutinis ab aſſumpto pulvere. At ſeptimo die ingens ptyalyſmus exortus eſt, cum exulceratione faucium & palati, dentibus tremulis, & quaſi prolabentibus pituitæ continuo fluxu, ac tanto oris fœtore ut eum æger ferre non poſſet, noctu diuque inſomnis. Poſt quatuor dierum ſpatium de cohibendo ptyaliſmo cogitandum fuit. Ideò præſcripſi ptiſanam laxantem bis in die ſumendam per biduum, ſicque humores ἀνάῤῥοποι facti ſunt καταῤῥοποι: tumor diſparuit, dolor ceſſavit, ægerque ſine adminiculis incedere cœpit, nulliſque adhibitis remediis prophylacticis, poſt quindecim dies ſanus & incolumis in ſuam patriam reverſus eſt.

## OBSERVATIO VI.

*Hydrops.*

RUſticus 30. annorum, à tribus menſibus hydrope laborans, in xenodochium adductus eſt circa finem menſis Januarii anni 1644. At poſt aliquot dies vitam cum morte commutavit. Diſſecto cadavere ingens aquarum copia fluxit; jecur optimè conſtitutum, & naturali temperie præditum invenimus, lienem verò corruptum, & totam ferè ipſius ſubſtantiam pici liquatæ ſimilem. Unde patet, non omnem hydropis ſpeciem ex ſumma hepatis imbecillitate aut intemperie perpetuò generari.

## OBSERVATIO VII.

*Menſium fluxus immodicus.*

MUlier quædam ruſtica, trigeſimum ætatis annum agens, laborabat à menſe Junio anni 1644. menſium fluxu immodico, & maximam virium cum ſanguine jacturam patiebatur ſingulis horis ab aliquot diebus, ita ut de ipſius ſalute jam actum eſſe videretur. Egò fortè fortuna rura perambulans, venationis gratia, cùm remedia non ſuppeterent, nec ægrotantis fortuna eorum ſumptus ferre poſſet, exhibui ſtatim, idque circa horam ſextam veſpertinam, ſucci urticæ ℥. v. aut vj. & juſſi admoveri parti hypogaſtricæ prædictum ſuccum cum farina tritici ſubactum inſtar cataplaſmatis; circa mediam noctem utrumque reiterari jubeo. Quod cum factum fuiſſet, ægra matutinis horis meliùs habuit & ſanguinis fluxus immodicus omninò cohibitus eſt, ac ſenſim convaluit abſque alterius remedii ope.

## OBSERVATIO VIII.

*Fluor muliebris.*

MUlier Coſtenſis quadragenaria, laborabat à ſeptem menſibus fluxu muliebri ſeroſo, quem curavimus intra quinque ſeptimanas, exhibendo ſingulis octo diebus g. viij. reſinæ jalapæ; eductâ ſcilicet ſeroſâ illuvie, à qua pendebat affectus. Deinde recidivæ occaſio ſublata eſt uſu ſequentis opiatæ.

℞. Conſervæ roſar. antiquæ ℥. ij. conſervæ abſynthii pontici ℥. j. pulveris electuar. triaſantali & aromatici roſati ana ʒ. coralli rubri præparati ʒ. ß. theriacæ veteris ʒ. ij. cum ſyrupo de roſis ſiccis fiat opiata, de qua ſumebat ad magnitudinem avellanæ ſingulis diebus, hora ſomni, per longum tempus.

## OBSERVATIO IX.

*Lupia.*

PUella Coſtenſis ætatis 20. annorum, laborabat tumore ſcirrhoſo nucis juglandis magnitudine, ſuperiorem partem metacarpii occupante, qui diſcuſſus eſt meo conſilio, admotâ ſuper partem affectam laminâ plumbeâ hydrargyro illitâ, eaque per octo dies geſtatâ tumor diſparuit, nec ampliùs reverſus eſt.

## OBSERVATIO X.

*Hydrops incipiens.*

MUlier 25. annorum nomine Damiana Gulon, neptis mea, laborabat à duobus annis menſium ſuppreſſione, ob incautam vivendi rationem, & errores à partu commiſſos, [ citius enim externo aëri ſeſe expoſuerat ] cum vigiliis, inappetentia, pigritie admotum, difficultate ſpirandi, tumore & duritie lienis, ac extenuatione totius corporis ita ut ad phtiſin, aut hydropen brevi ruitura videretur. Varia per annum integrum uſurpavit remedia, à peritiſſimis Medicis ex arte præſcripta. Verùm procedente morbo, & irritis omnibus auxiliis exortus eſt tibiarum tumor œdematoſus, & totius abdominis inflatio; quæ tamen multorum flatuum particeps erat. Ingraveſcebant in dies omnia ſymptomata, ac tandem regio ventriculi in tumorem pellucidum elata eſt. His afflicta, & proſtrata ad me acceſſit, ac ſequentium remediorum uſu convaluit menſe Septembri anni 1644.

Primò ſumpſit per quatuor dies ptiſanam laxantem ex infuſione ʒ. ij. ſennæ cum ʒ. ß. ſalis prunellæ, guttis xv. ſpiritus ſulphuris per campanam eliciti. Deinde ſequentium juſculorum uſum aggreſſa eſt.

℞. Radic. aſparagi, graminis, & cichorii, ana ℥. ß. radic. chinæ in taleolas ſectæ ʒ. i. folior. agrim. ceterach. bugloſſi & cichor. an. m. ß. cryſtalli tartari ℈. ij. coquantur, cum quarta parte galli veteris, in colatura diſſolve ſalis abſynthii & tamariſci, an. ℈. i. ſacchari roſacei ʒ. ii. fiat juſculum, quod capiat manè per 12. dies, tribus horis ante prandium.

Finitis juſculis, iterum ſumpſit ptiſanam laxantem prædictam, per triduum. Ac deinde opiatam ſequentem cujus miros affectus ſæpe vidimus.

℞. Conſervæ flor. tamariſci & capillor. ven. an. ℥. j. ß. conſervæ radic. enulæ campanæ ʒ. vj. calybis præparati cum ſulphure ℥. i. ſalis tamariſci ʒ. i. ſpiritus ſulphuris per campanam eliciti ℈. i. cum ſyrupo conditurae citri fiat opiata, de qua capiat ʒ. ij. aut iij. ſingulis diebus manè, poſteà deambulando, & continuando per 15. aut 20. dies.

Utebatur aqua ex infuſione chalybis paratâ, cum mediocri vini rubelli quantitate.

Affixum fuerat ab initio utrique tibiæ cauſticum, ac continuò geſtatum, uſque ad integram curationem, quæ ſenſim ſequuta eſt prædictorum remediorum uſum. Paulatim enim venter detumuit appetitum recuperavit, ac vividum faciei colorem, cum naturali ſomno, & hypochondrii ſiniſtri mollitie, ac recuperato menſtruæ purgationis beneficio.

## OBSERVATIO XI.

*Lumbrici.*

PUellus quatuor annorum, lumbricis valdè obnoxius, menſe Septembri anni 1644. laborabat inappetentia, nauſea, pruritu narium, ſiti, inflatione ventris cum ejuſdem torminibus & febre, quam cùm verminoſam ex prædictis & præcedentibus ſignis eſſe manifeſtum eſſet, exhibui mercurii dulcis ſexies ſublimati g. xij. cum diagrid. gr. v. Poſt duas horas ab aſſumpto remedio viginti circiter lumbricos ſimul glomeratos per alvum rejecit, & prædicta omnia ſymptomata ſimul evanuerunt, ægerque convaluit.

## OBSERVATIO XII.

*Dolor capitis intolerabilis.*

VIr quidam quinquagenarius, gracilis & raræ texturæ, ad iram maximè proclivis, laborabat à duobus circiter annis dolore capitis acutiſſimo, partem dextram à ſummo vertice ad tempus ejuſdem lateris occupante, qui quoties recurrebat ( recurrebat autem ter aut quater in anno ) ægrum lecto affixum adeò cruciabat, ut in deſperationem fermè adduceret, ſine febre tamen ac ſine ſiti aut phlogoſi ulla, ſed cum pulſatione inſigni arteriæ ejuſdem temporis. Ad eum vocatus menſe Septembri anni 1644. phlebotomiam imperavi, præmiſſo clyſtere, ad eluendas primæ regionis impuritates, deinde medicamentum cholagogum exhibitum & iteratum & poſt aliquot dies, uſurpatis iterum julepis refrigerantibus & humorem bilioſum præparantibus. Poſteà admota capiti repellentia & oxyrrhodina, aut revulſiones per cucurbitulas tam ſiccas, quam ſcarificatas, frictiones extremorum celebratæ. Iterata phle-



phlebotomia, quibus tamen non ceſſit dolor, qui cùm reverſus eſſet, adventante vere anni 1645. clyſtere emolliente & refrigerante præmiſſo, cum medicamento bilem alterante & evacuante, ad arteriæ temporis apertionem venio, eaque celebrata fuit urgente dolore, & ſanguis cum impetu ac ſaltu proſiliens extractus eſt ad ℥. v. deinde admoto vulneri ſplenio ex linteo complicato, & aqua frigidâ madefacto; ac faſciâ ſuperinductâ, ut in vulgari phlebotomia fieri ſolet, dolor intra dimidiam horam ſublatus eſt, qui anteà per multos dies affligere ſolebat, nec ab eo tempore reverſus eſt.

Admoveri poterat ad majorem cautionem emplaſtrum Galeni ex thure, maſtiche, bolo armena, & pilis leporinis, cum albumine ovi & bona ligatura, ſicut paratum habetur, hoc tamen opus non fuit.

## OBSERVATIO XIII.

*Dolor capitis contumax.*

MUlier Coſtenſis quinquagenaria, nimis nota, & nimis famoſa, laborabat menſe Octobri anni 1644. difficultate reſpirandi, cum dolore capitis atrociſſimo, qui tamen vagus erat, & noctu præcipuè ingraveſcebat, cùmque remediis ordinariis tum vacuantibus, tum roborantibus per menſem integrum uſurpatis non cederet venenum eſſe ſuſpicatus ſum. Augebant autem hanc ſuſpicionem ſpontaneæ corporis laſſitudines, deſidia, torporque ad motum, interdum gravis auditus, cum tinnitu aurium, imminuta ventriculi & jecoris concoctio, & dolor & cruciatus inſignis in priori parte utriuſque tibiæ, noctu potiſſimùm recurrens, tum quòd præter anteactæ vitæ rationem, anno ſuperiori, diætam ſudorificam, & frictiones ex unguentis mercurialibus ac pilulas mercuriales multoties uſurpaverat. Itaque cùm anni tempeſtas frigidiſſima, & ægrotantis ſtatus antivenereorum uſum non pateretur, de dolore capitis ſublevando cogitandum fuit, qui cùm vagus eſſet, à mercurii cerebrum impetentis & obſidentis maligna qualitate produci exiſtimavimus, nec fefellit opinio. Inditus enim utrique nari nummus aureus circumvolutus, & per aliquot horas ibi detentus, ac tandem extractus, albicans utraque ex parte, ac Mercurio tinctus apparuit, qui deinde carbonibus appoſitus priſtinum colorem recepit. Alter etiam nummus in ore detentus per quatuor aut quinque horas, eodem modo albicans extractus eſt, eòque carbonibus impoſito mercurius evanuit, hocque remedio aliquoties iterato dolor capitis acutiſſimus omninò ſublatus eſt, cum tamen gravitas quædam ſupereſſet; & ægra meliùs habere viſa eſt per multos dies; ita ut è lecto ſurgeret, cibum ritè appeteret, ſéque curatam profiteretur, remanente tamen difficultate ſpirandi, & tibiarum dolore noctu ſemper recurrente. Verùm poſt quindecim dies, obortâ febre continuâ, è vivis deceſſit.

## OBSERVATIO XIV.

*Febris tertiana notha.*

VIr quidam Coſtenſis, annorum 27. optimi habitus & temperaturæ, circa initium menſis Septembris 1644. febre tertianâ nothâ correptus eſt, quæ cùm per menſem integrum perſeveraſſet, fruſtra tentatis ex arte remediis, ab alio Medico præſcriptis, ſumpſit meo conſilio vomitorium ex ʒ. j. ſalis vitrioli in aqua diſſoluti, à quo ter aut quater excitatus fuit vomitus, nec febris ampliùs apparuit.

## OBSERVATIO XV.

*Dolor dentium.*

PRincipio menſis Februarii anni 1645. correptus ſum frequenti & moleſta ſalivatione, cum dolore dentium acerbiſſimo, qui tandem febrem accerſivit, eaque poſt injectum clyſterem & celebratam phlebotomiam evanuit, remanente tamen dolore dentium, & continuo ptyaliſmo materiæ tenuis & ſeroſæ, cujus excretione perſeverante, oborti ſunt in diverſis corporis partibus dolores vagi, modò unam, modò alteram partem occupantes, quos cùm à ſero melancholico provenire judicarem, ſumpſi reſinæ jalapæ g. vj. quibus optimè & blandè purgatus, ſeroſam illuviem in corpore redundantem, ſeptem dejectionibus excrevi in maxima copia, ſequenti die à prædictis doloribus & moleſtiſſimo ptyaliſmo immunem me ſenſi. Attamen menſe Aprili reverſi ſunt dolor dentium & ptyaliſmus, qui ſumpto eodem medicamento, intra 24. horas prorsùs evanuerunt.

## OBSERVATIO XVI.

*Lues venerea.*

MEnſe Majo anni 1645. Puellæ duæ, quarum major vix attigerat quintum, minor verò tertium ætatis annum laborabant luë venereâ, quam per contagium ſuſceperant à quinque menſium ſpatio, cum ulceribus multis in ore & pudendis, necnon puſtulis, & fœda ſcabie, per totum corpus erumpentibus. Fruſtra exhibitum fuerat decoctum guaiacinum per menſem integrum à perito chirurgo. Vocatus ego intra quindecim dierum ſpatium curavi prædictas puellas mercurio præcipitato albo exhibendo ſcilicet ſingulis diebus majori puellæ g. vj. minori verò g. iv. augendo tamen aliquando utriuſque doſin, juxta operationem, quæ talis fuit, ut utraque ſingulis diebus bis aut ter alvum deponeret; nec vomitus ullus, aut ptyaliſmus unquam ſubſequutus eſt. Perſeverabant tamen per dictum tempus in uſu bocheti ex raſura ligni guaiacini.

## OBSERVATIO XVII.

*Verrucæ manuum.*

QUidam patiebatur verrucas multas in digitis manuum, quas curavit meo conſilio, lactis illitus ficulnei quater aut quinquies adhibiti. Idem præſtitit, idque multò efficaciùs, ſpiritus ſulphuris per campanam elicitus: & per aliquot dies admotus, inſtar fomenti, in quodam ruſtico.

## OBSERVATIO XVIII.

*Vulnus contuſum.*

DUx quidam, milites conducens in hac urbe pro D. de Ville, principio menſis Maii 1645. è ſummis ſcalis cecidit in ſubjectum dolium, vulnuſque contuſum accepit in dextro latere, ad coſtas, ita ut multo ſanguine circa illas partes affuſo perpetuus dolor, iſque ſæviſſimus cruciaret ægrotantem, qui vix ac ne vix quidem ſeſe movere, nec loqui, nec ſpirare nec tuſſire poſſet quin ſtatim ingentes clamores ederet. Vocatus ego venam ſubitò aperiri jubeo ex eodem latere, & emplaſtrum de cumino apponi partibus dolentibus; quo per duodecim horas geſtato, & ſemel renovato, dolor valdè imminutus eſt, lividus partis color diſparuit, meliùs ſpiravit ac ſequenti die è lecto ſurgere cœpit, ſicque poſt alterum diem diſceſſit.

## OBSERVATIO XIX.

*Peſtis.*

TEmpore peſtilentiæ quæ per totam ferè Galliam graſſata eſt annis 1628. & 1629. Homo quidam Coſtenſis, cum ſe peſte correptum exiſtimaret, propter ſubitam capitis gravitatem & dolorem, necnon vomitum variegatum, ſtatim cantharides, cum fermento & aceto applicuit pone aures & aliis emunctoriis ac in lecto decubuit. Poſt 24. horas erupit parotis, ex qua continuò fluxit humor quidam acer & ſeroſus, ſicut & per alia emunctoria;

unde morbus minùs gravis & salutaris extitit. Indeque post aliquot dies æger evasit, nec amplius laboravit, licèt assiduè cum pestiferis ageret, eisque inserviret. Ejusdem uxor post aliquod tempus, cum se male habere persentiret, eodem modo libera evasit quod remedium ab aliis didicerant, qui ita benè & bonis suis rebus egerant.

Eodem anno uxor N. Micha, Costensis, cùm filiam suam primogenitam, annorum circiter 12. peste correptam existimaret, ut conjecit mulier ingeniosa, ex aspectu horrido, febre, calore, dolore capitis, & nausea: statim acceptâ puellâ pennam oleo illitem in ejus fauces immisit, excitato vomitu, serosam primò materiam, deinde flavam, ac tandem porraceam & viridem veluti herbam semicoctam in magna copia eduxit: posteà filam suam in lectum reposuit, jusculum propinavit, ac quieti commisit. Post aliquot horas puella surrexit hilaris, nec ampliùs ullo symptomate pestifero correpta fuit, licet cum pestiferis sæpè versaretur. Interjectis octo diebus, fratres ejusdem duo natu minores, & sororuncula iisdem, imò gravioribus symptomatibus correpti sunt, quos mater eadem ratione, excitato vomitu & simili humorum sarcinâ deposita, à mortis confinio liberavit.

## OBSERVATIO XX.

*Strumæ.*

PUella vicini nostri Jacobi Gorrez, quatuor annos nata laborabat scrophulosis tumoribus circa collum & aures valde eminentibus. Consuluit aliquis parentibus ipsius, ut eam pediculis corripi sinerent, qui tandem ulcera toti capiti inferre possent, per quæ materia morbifica, humor scilicet pituitosus, in magna copia ritè evacuatus est per aliquot menses, & ægra tandem liberata fuit absque alio remedio.

## OBSERVATIO XXI.

*Hydrops.*

MUlier 30. annorum, hydrope anasarchâ laborans, consilio alterius mulieris, & Pharmacopœi senioris abstinuit ab omni potulenta materia per annum fere integrum, & sic tandem convaluit absque alio remedio. Cujus exemplo rusticus ipsius vicinus, eodem morbo laborans, eodem etiam modo curatus est, intra quatuor menses. Alter hydropicus multis vesicatoriis admotis in multis partibus, à Pharmacopœo curatus est.

## OBSERVATIO. XXII.

*Hysterica passio.*

ILlustrissima Domina de Popiam in Occitania, affectibus hystericis multùm obnoxia, variis remediis usa est per multos annos, sed frustra, quia continuò recurrebant prædicti affectus. Tandem usu sequentis pulveris libera evasit per quindecim annos: sumebat autem illius circiter ʒ. j. cum vino vel pane hostiario bis aut ter in septimana, & sæpiùs etiam, si affectus urgeret. Utitur præstereà hoc pulvere adversus omnia venena, pestem, febres intermittentes, & inappetentiam, cum felicissimo successu, ut nos sæpe vidimus. Descriptio aùtem pulveris talis est.

℞. Radic. gentianæ, dictam. albi, tormentillæ pyrethri, rhapontici, bistortæ, aristolochiæ rotund. carlinæ, baccarum lauri, angelicæ, imperatoriæ, sem. coriandr. præparat. sem. anisi, granorum juniperi, mastich. boli armen. orientalis, terræ sigillatæ, an. ℥. iij. ß. croci orientalis ʒ. ij. ß. misce, fiat pulvis tenuissimus ad usum reservandus.

# OBSERVATIONES COMMUNICATÆ

## A D. SAMUELE FORMIO, Chirurgiæ Magistro Monspeliensi exercitatissimo, & à 50. annis artem exercente.

## OBSERVATIO I.

*Hæmorrhagia ex vulnere in brachio.*

ANno 1593. cùm miles quidam vulnus accepisset in brachio, quo radius & cubitus transversim secabantur, tanta sequuta est hæmorrhagia, ut post varia adstringentia admota, tum etiam caustica & escharotica, fluxus tamen sanguinis per intervalla recurreret, ita ut Medici & Chirurgi de brachio penitùs amputando cogitarent. Ego verò cui æger commissus fuerat, linteum complicavi in formam cylindri, longitudinis trium digitorum transversorum, crassitiei pollicis, quod perpendiculariter in vulnus demisi: Deinde plumaceolis reliquum vulneris spatium implevi, & quia cylindri extremum extra brachii superficiem, pollicis crassitie eminebat, splenia quatuor admovi, quæ cylindrum æquabant firmabantque: ipsi verò cylindro quintum splenium, idque quadratum apposui, ac denique fascia arctè ligavi: Et ab eo tempore sanguis amplius non effluxit, vulnus autem non detexi per quatuor aut quinque dies, donec caro intus enata venæ orificium impleverit.

## OBSERVATIO II.

*Hæmorrhagia ex arteriâ vulneratâ, ligatura cohibita.*

ADolescens Mōnspeliensis, nomine N. Peyre, in singulari certamine vulnus acceperat in parte anteriore brachii propè axillam, quo vena & arteria axillaris præcisæ fuerant, unde tanta hæmorrhagia sequuta est, ut cum eam nullis adstringentibus cohiberi posse judicarem, statim ad ligaturam venerim, quam hoc modo feliciter perfeci, Acum incurvam in partem sanam supra vulnus adegi, ita ut ad os usque penetraret, & dictam venam, atque arteriam ambiret, à parte inferiori incipiendo, ubi musculus extensor longus transfigebatur, & acu in exitu musculum bicipitem perforavi, in extremo acus filum erat quadruplex, quo vena & arteria intus cingebantur, deinde admoto cylindro ex linteis confecto, supra cutem inter duo fili extrema, filum arctè supra cylindrum alligavi, ne scilicet cutis & vasa à filo rumperentur, & hoc modo ligata fuere vasa, ut nulla ampliùs hæmorragia apparuerit. Post decem aut undecim dies, cùm vulnus conglutinatum videretur, filum abscidi, & æger curatus est. Interim post dictam ligaturam, ad compescendum dolorem, qui ex ea oriebatur, & arcendam inflammationem, quæ dolorem sequebatur, phlebotomiæ frequentes celebratæ sunt, & exyrrhodina parti admota, aliaque remedia dolorem sedantia, & inflammationem cohibentia.

## OBSERVATIO III.

*Dolor ossis sacri intolerandus.*

HOmuncio quidam, veterum calceorum instaurator, annos natus circiter 40. dolorem atrocissimum passus erat per duos menses in parte inferiori ossis sacri, qui adeo vehemens fuerat, ut ex eo æger in maniam inciderit. Frustra usurpata fuerant varia remedia, universalia & particularia. Tandem vocatus ad eum, cucurbitulas duas applicui, unam parti dolenti alteram vero paulò inferiùs, nempè supra natem, cum profundis scarificationibus ex





quibus multus sanguis emanavit, eòque deterso iterum cucurbitulas admovi supra loca scarificata, & sanguis iterum profluxit, satis bona quantitate. Æger à dolore liberatus videbatur; nihilominus sequenti die magnum causticum inussi loco dolenti, supra ipsas scarificationes, idque ibi detinui per 24. horas, ita ut eschara capitis latitudinem æquaret, & ad os usque penetraret. Decisâ escharâ ulcus ad cicatricem perductum est, & æger à tanto malo liberatus.

## OBSERVATIO IV.

*Hydrops.*

IDem calceorum instaurator, post biennium à prædictâ curatione incidit in hydropem ascitem, quo cum à sex mensibus detineretur, & umbilicus promineret ad magnitudinem ovi gallinacei, paracentesis facta in medio exomphalos, & aquâ per partes eductâ, admota cannula ex aurichalco confecta, in cujus extremo lamina erat lata, ne in ventrem mergeretur, foraminibus utrinque pervia ut alligari posset. Deinde dicta lamina vecte seu striato clavo claudebatur, & ita curatus fuit.

In hac operatione advertendum, ne hydropici aperiantur, nisi exomphalos appareat, quasi naturâ viam illam ad exclusionem aquarum affectante. Alioqui omnes qui aperiuntur, non prominente umbilico, intereunt. Hæc autem umbilici prominentia arte procurari potest admotis frequenter umbilico cucurbitulis siccis, cum multa flamma, tum etiam fomentis emollientibus & attrahentibus, quæ intra octiduum plus minùs usurpata, prominentiam faciunt, in qua apertio administrari potest.

## OBSERVATIO V.

*Alius hydrops.*

MUlier quædam 25. annos nata, paupercula, hydrope laborabat. Vetula quædam ei consuluit, ut ossa cujuslibet animalis sub dio exsiccata sumeret, & in pulverem reduceret, ejusque ʒ. j. sumeret per mensem integrum cum vino albo, succo petroselini permixto. Ille autem succus ita extrahebatur: sumebat fol. petroselini m. j. quem linteo involutum decoquebat sub cineribus calidis, & deinde contundebat in mortario marmoreo, sensim affundendo vini albi q. s. exprimebat succum, & vinum ad cyathi quantitatem, & in eo ossa pulverata dissolvebat, & quotidie manè sumebat per dictum tempus, quo elapso integrè curata remansit.

## OBSERVATIO VI.

*Hydrocephalos.*

INfans recenter in lucem editus, hydrocephalo laborabat, & totum caput occupante, cum magna suturarum dilatatione. Ego sine ullo medicamento, aut alio remedio hunc affectum curavi sola fascia Guidonis, in formam cuphæ concinnata, qua totum caput obvolvebatur duabus extremitatibus in globulo obvolutis, quæ Gallicè (capeline de Guidon) nominatur, quotidie dicta fascia renovabatur, & intra quindecim aut viginti dies tumor prorsùs evanuit.

## OBSERVATIO VII.

*Hydrops.*

ACcepi à testibus fide dignis duas mulieres hydropicas sanatas fuisse, unguibus pedum ita arctè præcisis, ut carnis vel cutis portiuncula raderetur, & aliquid sanguinis emanaret, quem sequebatur serosi humoris instillatio per multos dies, & sic paulatim totus humor abdomine contentus educebatur.

## OBSERVATIO VIII.

*Vulnus capitis cum contusione.*

QUædam mulier ex lapsu trabis in verticem, grave vulnus accepit cum contusione; unde paucis diebus saccus apparuit in parte inferiore supra os parietale, magnitudinis quatuor digitorum transversorum. Volui ipse saccum seu abscessum aperire in parte declivi, quod ægra pertinaciter renuit. Prædicta igitur fascia (capellinaire dicta) & splenio denso emplastrato, ut firmiùs hæreret, supra abscessum admoto, facta fuit expressio materiæ ad vulnus, quod superiorem partem occupabat, ac deinde glutinatio; unde curatio integra feliciter subsequuta est.

## OBSERVATIO IX.

*Abscessus in sterno.*

QUidam Medicinæ Studiosus phlegmonem passus est in sterno insignis magnitudinis, quæ volæ manus magnitudinem æquabat, ea suppurata, abscessus apertus fuit imperitiâ alterius Chirurgi in parte superiori. Vocatus ego abscessum iterùm aperire volui in parte declivi; quod æger ferre noluit: admoto igitur splenio denso emplastrato, eoque fasciæ firmiter alligato, totum pus ad locum apertum expulsum est, & vulnus hoc modo consolidatum.

## OBSERVATIO X.

*Ulcus sinuosum.*

ADolescens 18. annos natus, à quatuor mensibus ulcus sinuosum habebat in crure dextro, inter inguen & ischium; orificium erat superius, sinus verò deorsum ferebatur usque ad medium femur. Noluit etiam dictus æger apertionem sustinere in parte inferiori, quæ necessaria videbatur. Ergo necessitate coactus, post injectiones detergentes sæpe repetitas, splenium admovi valdè spissum, & emplastratum, ut firmiter hæreret; & inducta fascia spirali, quæ à parte inferiori ad superiorem tendebat, usque ad orificium ulceris, quod apertum servabatur, ulcus illud sinuosum intra mensem conglutinatum est.

## OBSERVATIO XI.

*Subeth puerorum.*

FIlia D. Ludovici civis Monspeliensis, octo annos nata, comate, seu Subeth Avicennæ, detinebatur, cum convulsionibus frequentibus, cui Medici multa remedia adhibuerant: clysteres nempe, frictiones, cucurbitulas, vesicatoria, sternutatoria, & similia. Ego vitrioli albi ʒ. j. cum jusculo exhibui, & vomitu excitato illicò liberata est.

Filius cujusdam hortulani quinque vel sex annos natus, eodem affectu cum convulsionibus detinebatur, cui exhibui aquæ benedictæ Rulandi ℥. ß. unde supra & infræ purgatus est, & ab affectu liberatus.

Filia magistri de la Croix mercatoris, annicula, eodem affectu laborans, sine convulsionibus, sumpsit succi ceparum, olei communis ana cochlear unum, simul mixta, quibus vomitus fuit excitatus, & ægra ab affectu liberata.

Filia Magistri Morandi aurifabri, quatuor annos nata, eodem remedio ab eodem affectu liberata est.

## OBSERVATIO XII.

*Febris tertiana & lumbrici.*

QUidam civis Monspeliensis, 30. annos natus febre tertianâ laborans, sumpsit aquæ benedictæ ℥. j. & à febre curatus est, & operatione hujus medicamenti latum lumbricum excrevit septem pedum longitudinem æquantem.

## OBSERVATIO XIII.

*Globulus plumbeus vulnere sclopeti calcaneo infixus.*

QUidam miles vulnus acceperat in tibia, quod inferiùs descendebat usque ad calcaneum, cujus substan-

etiam globulus infixus fuerat, ibique hærebat. Non curatum fuit ulcus, sed fistulosum evasit, & in eo statu per septennium permansit. Tandem se mihi curandum commisit. Ego verò specillum in ulcus dimittens, in ipsius ossis cavitate, contactu globulum inveni. Tum locum metiens cum specillo, quod sex digitorum transversorum latitudine ulcus ingrediebatur à directo loci, in quo erat globulus, magnum causticum admovi, quod, cum ad os usque non pervenisset, escharâ ablatâ, aliud causticum denuò apposui, cujus operatio ad calcaneum usque pervenit, eoque denudato, trepano calcaneum aperui, & in eo latentem globulum inveni, & extraxi, ac brevi postmodum tempore ulcus sanatum est.

### OBSERVATIO XIV.

*Cranii depressio ex vulnere.*

MAgistri Strinc, civis Monspeliensis filia 18. menses nata, per scalas cecidit, & capite illiso in lapidem, facta fuit cranii depressio in suturam sagittalem & coronalem, magnitudinis dimidiæ nucis. Ad quam vocatus, raso capillitio parti cucurbitulam admovi sine scarificatione, & consequenter iterum admovi cum scarificatione: Posteà applicui cataplasma ex furfure, & pane cum rosis & vino compositum, idque iteravi bis in die per quinque vel sex dies, iterando cucurbitulæ applicationem sine scarificatione ante singulas admotiones cataplasmatis: deinde per quatuor aut quinque dies, solum cataplasma admovendo. Tumor à cucurbitula excitatus discussus est, & depressio sublata apparuit, atque os ad suum naturalem locum, & consuetam convexitatem restitutum.

### OBSERVATIO XV.

*Enterocele.*

MUltos curavi tum viros, tum fœminas enterocele laborantes, quorum nonnullis à tribus aut quatuor diebus intestinum extra peritonæum exierat: ita ut etiam ad iliacam passionem, quam miserere mei vulgò vocant, pervenerint, idque sequenti methodo: Mensam vel asserem satis latum juxta lectum ita dispono, ut una illius extremitas pavimentum attingat, altera verò lecto innitatur, Deinde ægrum supra asserem subjectis pulvinaribus tali situ colloco, ut caput ad pavimentum, crura verò ad lectum vergant. Mox linteis quadruplicatis in aqua frigida maceratis, diu partem foveo, eam interim digitis leniter contrectando, & fotu per mediam horam continuato, linteum multiplex ad triangularem figuram efformatum, & aqua frigida imbutum applico, superinducta ligatura contentiva, & sic intra paucas horas, ut plurimùm, intestinum sponte reponitur: Quod si post primum fotum & sequentem lintei applicationem, intestinum non reponatur, eandem operationem repeto bis in die, & secunda aut tertia iteratione affectus curatur.

In quibusdam autem seriùs vocatus, cum intestinum esset inflammatum, ut præ tumore angustum ruptionis peritonæi foramen denuò ingredi non posset, dilatato illo foramine per incisionem, tres ægrotos à propinqua morte liberavi. Hanc autem operationem hac methodo perfeci. Primò ægrum colloco, ut pro repositione dictum est, & præterea artus probè alligantur, ne in operatione sese commovere possit. Postmodum lineam transversalem duco cum atramento, supra lineam strangulationis intestini, ubi est ruptura peritonæi. Deinde alteram lineam duco perpendiculariter supra dictam secantem juxta ipsum locum strangulationis, & in medio ipsius: Postmodum autem duobus digitis utrinque adduco secundam lineam transversalem, eamque novacula incido secundum perpendicularem, ita ut incisio sua longitudine duorum digitorum transversorum latitudinem æquet. Postmodum musculi rupturam tegentes hamulis sensim eleventur, & scalpello separantur, donec productio peritonæi detegatur. Eaque detecta hamulo elevatur, eodemque scalpello inciditur, & hoc modo intestinum reponitur. Quod si intestinum ab inflammatione, aut flatibus ita intumuerit, ut in abdomen protrudi nequeat, apertio jam facta amplificari poterit, immisso in vulnus cathetere cannulato, supra quod linthotomia solet fieri, & supra ipsum, abdomine forcipibus inciso in parte superiori, aut inferiori, prout à Chirurgo melius visum fuerit.

In hac operatione hoc notatu dignissimum in muliere quadam observavi, quam prædicta operatione curavi, quod nimirum aperto abdomine intestinum quod tredecim annis extra peritonæum exierat, & in inguine perpetuum tumorem efficiebat, carnea veluti fascia contectum apparuit, quæ dictum intestinum ambiebat, & à parte inferiori juxta rupturam continuò accrescens, tandem intestinum in ea parte adeo coarctaverat, ut excrementa prælabi non possent, unde mulier in iliacam passionem inciderat, quæ operationi locum dedit.

### OBSERVATIO XVI.

*Ganglion in facie supra zygoma.*

JUvenis quædam mulier ganglion habebat in facie, cerasi magnitudinem æquans, infra oculum, supra zygoma, quod intra mensem discussum est, admotâ lamina plumbea hydrargyro illitâ, & emplastro infixa, ut melius hæreret; eaque supra ganglion admota, unà cum emplastro splenium satis solidum superimponebam, deinde fasciâ alligabam, quæ semiphalera à Galeno nominatur.

### OBSERVATIO XVII.

*Anchylops.*

MUlier quadragenaria tumorem habebat in majori oculi cantho, qui Anchylops nominatur: hunc fistuli admoto caustici granulo, & decisâ escharâ ulcus curavi tantillo mercurii præcipitati rubri, cum alumine usto ea proportione, ut dupla sit quantitas mercurii, & simplex aluminis: pulvis iste exceptus unguento aureo, ulceri admovebatur, donec novâ inducta escharâ ad lentis magnitudinem, eaque decisâ os detectum fuerit, quod cum illæsum appareret, ulcus confestim carne implendum procuravi admotis linteis detritis, & bis in die immutatis, sicque effectus integrè curatus est.

### OBSERVATIO XVIII.

*Alvi constrictio lethalis.*

QUidam sutor per mensem aut ultrà fæces alvi non excreverat, & multis clysteribus, ac potionibus purgantibus frustrà usurpatis, tandem interiit. Aperto cadavere, omnia intestina inventa sunt fæcibus, aut alimentis vel potulentis omnino repleta, instar sanguiculorum, vulgo (Boudins) quod judicatum fuit à facultate intestinorum expultrice abolita provenisse.

### OBSERVATIO XIX.

*Fractura cranii in tempore sinistro.*

MUlier quædam vulnus accepit in tempore sinistro ex ictu lapidis, quæ cum statim ab accepto vulnere in juvenis Chirurgi manus venisset, ille gravitate vulneris perterritus me vocavit: Ego verò cognita fractura & admotionem trepani necessariam esse judicans, non dubitavi incisionem crucialem efficere supra crotaphitam, qua os fractum detectum est, & effractio reperta, in qua frustulum cranii, nuclei amygdalini magnitudinem æquans, omnino separatum, ad duram matrem depressum, & sub cranio latitans visebatur. At trepano ritè administrato, portio illa cranii extracta est, & vulnus feliciter curatum, neque illum grave symptoma ex incisione crotaphitæ exortum est.





### OBSERVATIO XX.

*Cancer.*

QUædam mulier quinquagenaria laborabat cancro in mamma sinistra, ulcerari incipiente, juvenis Chirurgus extraneus sequens remedium admovit.

℞. Aquæ fortis ℥. j. sublimati crudi ℥. iv. salis ammoniaci ℥. ij. arsenici ʒ. j. ponantur omnia in alembico & distillentur ad siccitatem, addendo aceti distillati par pulveri pondus, distilletur iterum acetum, donec materia ad pastæ consistentiam redeat.

Primò cancrum diligenter abluebat vino calente, cum linteis eo imbutis, & fortiter fricabat, ut pars irritaretur, deinde extendebat pastam supra plumaceolum sextuplo minorem ipso tumore, quod remedium supra partem relinquebat per 24. horas, & fiebat eschara plumaceolo sextuplo major; ita ut cancrum omninò absumeret, & decisa escharâ ulcus carne implebatur, & ad cicatricem perducebatur. Quod si dicta eschara tumorem universum non abstulisset, sed quædam illius radices subsisterent; illas absumebat pulvere præcipitati rubri, cum alumine usto permixti.

Ad ulcus verò carne implendum, linteis tantùm detritis utebatur.

Hoc autem notatu dignissimum est, quod admoto parti medicamento febris accendebatur, vomitus & alvi fluxus excitabatur, & urinæ fluxus provocabatur, quæ symptomata per biduum, aut triduum perseverabant, natura irritata à venenati medicamenti deleteria qualitate.

Eodem remedio cancer in nasi extremitate obortus, qui nasi apicem exederat, in quodam milite curatus fuit.

### OBSERVATIO XXI.

*Alia cancri curatio.*

VEtula quædam mulier cancrum habebat in mamma sinistra, quem per tredecim annos gestaverat, in quo exigui tumores carnosi adnascebantur, qui multò acerbiores dolores excitabant, propterea quod exulcerati fuerant, quam tota cancri ipsius moles, qui tamen exigui tumores sublati sunt frequenti applicatione aquarum papav. rhead. plantag. & rosar. cum melle ros. permixtarum, ab initio deinde solis aquis admotis. In altera etiam muliere ulcus cancrosum patiente in mamma, idem remedium ulcus protinus sustulit, & ad cicatricem perduxit.

### OBSERVATIO. XXII.

*Gangræna in vulva.*

MUlier 30. annos nata, ex partu laborioso, & laceratione labiorum vulvæ, ingentem tumorem contraxerat in labio dextro, ex affluxu sanguinis in eam partem, quod malum cum neglexisset per tres aut quatuor dies tandem gangræna in parte introducta est. Vocatus tunc temporis, profundas & magnas incisiones feci in parte interiori vulvæ deinde in ipsas incisiones manum immittebam, eaque thrombos sanguinis quamplurimos extrahebam ad ℔. j. ß. quantitatem. Postmodum vino, sale, melle, & aceto simul mixtis partem abluebam calidissimè, & linteis fovebam, deinde novas incisiones efficiebam, & denuò abluebam, atque fovebam. Post modum portiones tunicæ interioris corruptas resecabam, atque iterùm refovebam, & indesinenter perseveravi in ejusmodi incisionibus & fotibus, donec nullus fœtor in parte apparuerit & omnes particulæ corruptæ ablatæ fuerint. Ac deinceps fotus prædicti diu noctuque continuati sunt per duos aut tres dies, quibus elapsis ægyptiacum cum aureo mixtum parti admotum fuit, & tandem aqua vulneraria ulcus ad cicatricem perductum est.

Eadem methodo civis quidam Monspeliensis à testiculi gangræna liberatus est.

### OBSERVATIO XXIII.

*Alia gangræna in pede.*

NObilis mulier ex morbo diuturno gangrænam contraxit in pede, quæ cum esset adhuc incipiens protinus sublata est fotu diuturno cum decocto vulnerario ex aristoloch. rotund. rhapontico, zedoariâ, myrrhâ, aloë & vino albo parato, cui addebatur post decoctionem & colaturam aqua vitæ, in qua camphora dissoluta fuerat.

### OBSERVATIO XXIV.

*Alia gangræna in tibia.*

VIr quidam nobilis gangrænam patiebatur in tibia quæ eo processerat, ut medici & Chirurgi partem amputare decreverint, quod ad sequentem diem distulissent. Post eorum discessum, adductus fuit empiricus, qui gangrænæ curationem pollicitus est, & cum æger se illi commisisset, per totam noctem partem affectam fovit aqua in qua calx & creta alba decoctæ fuerant, & matutinis horis gangræna apparuit protinus ablata.

### OBSERVATIO XXV.

*Lupia.*

FIlius Magistri Malafosse Mercatoris Monspeliensis lupiam magnam habebat pugni majoris magnitudinem æquantem juxta spinam dorsi sub omoplata, quæ hac methodo curata fuit. Instrumentum comparavi ex fraxino vel quercu, aut alio ligno densiori ad exiguæ molæ figuram efformato, quali pictores colores in marmore conterere soliti sunt, eoque lupiam confricabam & conterebam bis in die per dimidiæ horæ spatium: deinde cataplasma emolliens suppurans valdè calidum admovebam idque continuando per quatuor aut quinque dies, lupia in suppuratum abiit, eaque aperta pus effluxit liquidum, ac deinceps tota materia in lupia contenta, in pus conversa, evacuata est, & ulcus ad cicatricem perductum: attritione prædicta instrumento ligneo facta, cystis lupiæ rumpitur & materia contenta attenuatur, atque in particulas dividitur, ut faciliùs concoqui valeat. Loco cataplasmatis panis calens è furno per medium sectus utiliter adhiberi potest.

Hoc idem remedium in pluribus aliis eundem effectum protulit.

### OBSERVATIO XXVI.

*Lues venerea in puello nuper in lucem edito.*

MUlier lue venerea infecta, puellum peperit, pustulis, & ulceribus in variis partibus affectum, qui curatus fuit præcipitato albo ad grana duo vel tria exhibito, cum saccharo & lacte, singulis vel alternis diebus continuando per mensem integrum, & incepta est remedii exhibitio, decimo quinto nativitatis die.

### OBSERVATIO XXVII.

*Renes purulenti.*

PUella 18. annos nata purulentas urinas reddiderat per longum tempus, & febre diuturna, lentâ, hecticaque detinebatur, ac tandem interiit. Aperto cadavere, renes inventi sunt in pus omninò conversi, ita ut eorum tunicæ pure omninò referta fuerit, nullis apparentibus parenchymatis reliquiis.

### OBSERVATIO XXVIII.

*Macula in cornea.*

QUædam mulier infimæ sortis maculam habebat in oculo, cui consilium dedi, ut bis in die succi rutæ

guttam unicam in oculum instillaret, quod cum satis diu continuasset, macula protinus absumpta est.

## OBSERVATIO XXIX.

*Gutta Serena.*

JUvenis mulier in guttam serenam inciderat, quâ ita afflicta fuit, ut cibi abstinentia sibi mortem inferre decreverit, cum tamen maritus, & adstantes aliquod jusculi aut vini sorbere per vim cogerent, & illa perexiguum sumeret omnia quantum poterat, respuendo. In eo statu per annum integrum perseveravit, & ad extremam maciem perducta est, calore nativo, defectu pabuli, humidum substantificum depopulante: cum eo verò omnis simul corporis humiditas, tum ipsa materia, guttam serenam efficiens absumpta est; & sic ægra visum recuperavit, ac postmodum sensim victu analeptico refecta est.

## OBSERVATIO XXX.

*Crura vara.*

SÆpe pueri in ætate duorum annorum, cum progredi incipiunt, vari esse consueverunt, de quo matres sollicitæ auxilium quærunt à chirurgis, qui plerumque variis machinis tibias & crura erigere conantur, sed frustrà, quia sponte naturæ ut plurimum circa ætatem trium aut quatuor annorum, tibiæ & musculi firmantur, & partes ad naturalem statum redeunt.

## OBSERVATIO XXXI.

*Cephalæa & hemicrania.*

IN dolore hemicranico à causa calida oriundo, & in dolore illo qui à Gordonio clavus nominatur, ubi dolor fixus in temporibus, arteriotomia mirifice prodest, quam tutò celebravi in plurimis, vulnus alligando simplici splenio ex linteo complicato confecto, & aqua frigida madefacto, ut in vulgari phlebotomia, fascia superinducta, quæ à Galeno lepus sine auribus nominatur, neque ulla unquam sequuta est hæmorrhagia. Item vidi cephalæam diuturnam curatam fuisse in Nosocomio admoto caustico potentiali, super arteriam temporalem; Decisâ enim escharâ cauterii potentialis super venas & arterias admoti, nullus sanguinis fluxus emergit, quia provida natura, dum escharæ separationem molitur, simul novam carnem generat, quâ venarum oscula teguntur. Ad id verò, quod objiciebatur, magnas hæmorrhagias, quæ in vulneribus cauterio actuali vel cathæreticis medicamentis cohibentur, sæpe iterum renovari, cum eschara decidit: Respondeo, escharas illas tenuiores esse, & citiùs excidere, ideò non intercedere sufficiens temporis spatium ad novam carnem regignendam, escharas verò à potentiali cauterio inductas, crassiores, ac solidiores esse, non nisi longiori tempore excidere, sicque in eo spatio carnem sufficientem generari ad occlusionem venarum.

## OBSERVATIO XXXII.

*Mania.*

QUidam adolescens maniacus, ad cujus curationem potentissima remedia usurpata fuerant, ita ut ventum fuerit ad usum Antimonii, trepanum, & arteriotomiam temporum. Cum hæc omnia nihil conferrent, castrationem consului, qua usurpata, remissa fuere omnia symptomata & furor omninò cessavit, manente tamen delirio melancholico, ita ut mania in melancholiam versa fuerit.

## OBSERVATIO XXXIII.

*Ischuria.*

EFficax remedium ad ischuriam expertus sum in tribus ægrotantibus, ex cerebro picæ exsiccato, & cum vino albo propinato, intra horam fluxus urinæ promovetur.

## OBSERVATIO XXXIV.]

*Verrucæ.*

INtra septem vel octo dies curantur portulaca contusa, eaque pars confricatur, deinde instar cataplasmatis admovetur, iterando bis in die.

## OBSERVATIO XXXV.

*Clavi pedum.*

ABscindantur clavi decrescente luna, pedibus aliquandiu primum aquâ calida lotis, deinde admoveantur folia hederæ contusa, & singulis diebus iteretur remedium manè & serò, intra quindecim dies clavus extrahitur. Unde colligere est attractivam vim hederæ inesse potentissimam.

## OBSERVATIO XXXVI.

*Ambusta.*

EAdem hedera ambustis medetur, si folia illius in aqua decocta applicentur.

## OBSERVATIO XXXVII.

*Pestis.*

CUm pestis sævissima grassaretur Monspelii anno 1630. duos ægrotantes, cum peste correpti essent, ad me miserunt, ut quid acturi essent, præciperem. Ego in memoriam revocans, me legisse apud Pareum, muriam encracicholorum piscium, qui vulgo (Anchoës) nominantur, nonnullos peste infectos liberasse: Consilium dedi ut eadem sumerent, unus muriæ scutellam sumpsit solam, alter cum urina permixtam & uterque liberatus est oborta vacuatione vehementi per vomitum & secessum.

## OBSERVATIO XXXVIII.

*Alia pestis curatio.*

IN eadem peste tres ejusdem familiæ, Maritus nempe, uxor & soror illius peste correpti sunt, stercus proprium cum propria urina dissolutum, & linteo colatum hauserunt, unde gravissimus vomitus, & alvi fluxus obortus est, & omnes à peste immunes evaserunt: similis quodammodo historia habetur apud Zacutum Lusit. obs. 89. lib. 3. ubi narrat in provincia Occidentali animal quoddam esse parvum instar lacertæ, in agris frequentissimum, Garit nominatum, cujus morsus omnino lethalis est, nisi ægri stercus humanum assumant, quod unicum est illius alexipharmacum. Aliis tamen vomitoriis multos à peste liberari constat.

## OBSERVATIO XXXIX.

*Dolor arthriticus.*

CItissimè sedatur, fovendo partem aqua foliorum fraxini destillata in alembico plumbeo, quo vulgus rosas instillare solet.

## OBSERVATIO XL.

*Dentium dolor.*

INfinitos à dolore dentium liberavi, denti corroso admovendo tantillum gossipii, oleo buxi imbuti. Illud autem oleum extrahitur per retortam igne reverberii, scobem illius priùs infundendo per 24. horas in vino albo, & omnia simul destillando, primum egreditur aqua acida, quæ etiam



etiam ad eundem affectum confert, simplici ablutione dentis, mox egreditur oleum usui diligenter observandum.

Hoc etiam remedio feliciter usus sum.

℞. Sem. plantag. ℥. ij. tormentillæ. ʒ. iij. rad. hyoscyami albi ℈. iv. omnia exsiccata redigantur in pulverem subtilissimum, addendo opii granum unum, includantur nodulis, qui macerentur in decocto sequenti.

℞. Flor. sambuci m. i. rosar. rub. P. ij. bulliant in aceto ad usum dictum.

Hi noduli in dicto decocto macerati, intra dentes leviter comprimuntur & detinentur, & intra exiguum temporis spatium multus humor effluit & dolor aufertur.

## OBSERVATIO XLI.

*Lues venerea.*

HEnricus tertius Gallorum Rex lue venerea laborans, à Medicis ordinariis curari non potuerat. Monitus fuit Penam tunc temporis Lutetiæ Medicinam facientem, multos ab hoc morbo liberare remedio peculiari, quod à quodam Turca didicerat: illum vocari jussit, ab eoque curatus est. Hoc autem remedium tale erat.

℞. Radic. bardanæ in taleolas sectæ ℥. viij. vini albi & aquæ font. ana. ℔. ij. bulliant ad mediæ partis consumptionem, addendo sub finem sennæ mundat. ℥. j. vel ℥. j. ß. pro dispositione ægrotantis, colaturæ capiat mane ℔. ß. sudores provocando cum silicibus majoribus calidis linteis obvolutis, quorum unus admoveatur plantis pedum, duo tibiis juxta peronem, duo cruribus juxta medium parti exteriori, & duo juxta humeros, probè tegendo ægrum, sudores copiosi excitantur per horam unam cum dimidia, & circa vesperam alvus solvitur bis aut ter.

Hoc remedium usurpabatur præmissis universalibus per spatium 15. aut 20. dierum, & interim pro potu ordinario utebatur decocto chinæ, vel salsæ parillæ, cum victu in diætis consueto.

Post horum remediorum usum, capiebat mane singulis diebus decoctum bardanæ sine sennæ, & sine ullo alio regimine, per mensem integrum, aut etiam per quadraginta dies

## OBSERVATIO XLII.

*Ischuria.*

PHarmacopæus Parisiensis, nomine Lafoxilliere, ischuria laborans, post multa remedia per quatuor dies frustra usurpata sequens sibi ipsi composuit, à quo urina provocata est, & liberatus fuit.

℞. Vini albi canarini ℥. iv. succi limonum ℥. j. spiritus terebentinæ ʒ. ij. pro uno haustu.

## OBSERVATIO XLIII.

*Hæmorrhoides internæ.*

DIctus Lafoxilliere hæmorrhoides internas felicissimo cum successu curabat; injiciendo primùm cum syringa decoctum sequens.

℞. Cortic. mediani ulmi ℥. ij. radic. tapsi barbati ℥. ß. aquæ fluminis ℔. iv. coquantur ad medias, & colentur ad usum.

Post injectionem, immittatur in anum pilula ex antimonio crudo lythargiro auri, subtilissimè pulveratis, & unguento rosaceo exceptis.

Immissâ pilula in anum, illius ambitus unguento sequenti illinatur.

℞. Succorum sempervivi majoris, plantag. tapsi barbati, solani ana ℥. iv. axungiæ porci ℔. j. coquantur ad succorum consumpt. in linteo exprimantur, & refrigeratis adde pulveris cancrorum fluviatilium in furno exsiccatorum ℥. ß. tapsi barbati, pulverati, & pulv. concharum mytulorum ana ʒ. ij. fiat unguentum: continuentur hæc remedia manè & serò per octiduum.

## OBSERVATIO XLIV.

*Dolores universales.*

QUidam vir quadragenarius doloribus universalibus torquebatur, qui multis remediis à Medicis præscriptis non cesserant; tandem mulierculæ consilio foliis alni in duobus saccis majoribus conclusis, & in furno calefactis, post extractionem panis, totum corpus in lecto contectum est, & undique obvolutum, unde sudores copiosi excitati, & remedio ter iterato, à doloribus omninò liberatus fuit.

## OBSERVATIO XLV.

*Parulis cancrosa.*

ANcilla quædam 25. annos nata, tumorem durum in gingiva superiori, supra caninum dentem patiebatur magnitudinis dimidiæ nucis, quæ bis amputata fuerat novacula, deinde candente ferro cauterizata. Semper rediit affectus, & post secundam operationem, manente ulcere & tumore, integrè à me curata fuit admotione mercurii præcipitati rubri cum alumine usto permixti, quo plumaceolum sallva madefactum inspergebam, vel unguento apostolorum permiscebam, & iteratâ singulis diebus applicatione, intra sex septimanas probè curata est absumptoque penitus tumore, per cathæreticum remedium carnis regeneratio procurata est linteis detritis, admovendo ossi denudato pulverem catagmaticum Guidonis; & sic ulcus ad cicatricem perductum est.

## OBSERVATIO XLVI.

*Excrescentia carnea in faucibus.*

QUidam sartor Monspeliensis, cum pisces comedendo, spina satis insignis faucibus infixa esset, eam extrahendo, sibi fauces laniavit, unde temporis progressu exorta est paulatim excrescentia carnea in faucibus juxta uvulam, nucis magnitudinem superans, ad cujus curationem Empyricum vocavit: qui cauterio actuali frequenter admoto, tumorem absumpsit: sed cum ulcus ad cicatricem non perduxisset, tumor iterùm rediit, alterum Empyricum vocavit, qui oleo vitrioli frequenter admoto, tumorem iterum absumpsit & ad perfectam cicatricem perduxit.

## OBSERVATIO XLVII.

*Gonorrhœa.*

COnservâ fructus brusci à ʒ. ij. ad ℥. ß. per aliquot dies exhibita gonorrhœas multas curavi.

Idem præstat aqua ejusdem fructus destillata.

## OBSERVATIO XLVIII.

*Ensis portio insignis, in vulnere diu latens, extracta.*

DN. de Suellies in singulari certamine vulnus acceperat in humero supra omoplatam, quod à parte superiori ad inferiorem descendebat, & ensis portio in eo remanserat, ad pedis longitudinem; quod cum ignoraret Chirurgus, vulnus ad cicatricem duxit, manente ensis cuspide, quæ inter omoplatam & musculos eam contegentes latitabat: in eo statu permansit per septennium integrum dolores in ea parte frequenter patiens. Tandem natura ferrum propellente versus partem superiorem, juxta cicatricem vulneris, elevatio quædam apparuit cum dolore, cui admotum fuit causticum, & incisa eschara, ferri extremitas apparuit, quæ rostro gruino apprehensa, facilè extracta est, rubigine contecta.

OBSER-

### OBSERVATIO XLIX.

*Tumores ſtrumoſi in digitis.*

Filia magiſtri Daſeigneur Aurifabri, decem annos nata, patiebatur tumores duos & ſtrumoſos in tribus digitis qui curati fuerunt ſuffitu aceti ſupra ſilices candentes conjecti, manè & ſerò, per menſem integrum continuato, quod remedium à Galeno miris laudibus effertur ad tumores ſcirrhoſos diſcutiendos.

### OBSERVATIO L.

*Viſus imminutio in ſene.*

SEnex quidam à fluxione in oculos decumbente, incidit in tantam viſus immunitionem, ut ſolus in via incedere non poſſet, à quo affectu liberatus eſt, viſumque recuperavit, immittendo in oculos ſingulis noctibus in introitu lecti ſeminis horminis majoris grana quinque vel ſex, à quibus humores pituitoſi ab oculis extrahebantur, & cornea tunica abſtergebatur.

### OBSERVATIO LI.

*Lues venerea in puero quinque annorum.*

CUrata à me fuit præcipitato albo ad grana quatuor exhibito ſingulis diebus per viginti dies cum panatella. Per inferiora tantum purgabat, neque ullus unquam ſequutus eſt ptyaliſmus.

## OBSERVATIONES

Communicatæ à D. Petro Eſtavove, Chirurgo Monſpelienſi peritiſſimo.

### OBSERVATIO I.

*Vulnus in pectore.*

QUIDAM miles haſtâ confoſſus eſt in parte thoracis anteriori, vulnere ad illius capacitatem penetrante. Intra duas horas ab accepto vulnere, univerſus corporis truncus una cum ſcroto utris inſtar inflatus eſt, quæ tamen inflatio furfure torrefacto, & calente variis ſacculis incluſo, facilè diſcuſſa eſt.

### OBSERVATIO II.

*Abſceſſus in Abdomine.*

PUer quidam tumore ventris laborans, hydropicus cenſebatur, & cum umbilicus valde promineret, apertio tandem facta eſt, ex qua puris laudabilis octo vel decem libræ profluxere, ſicque omnino æger curatus eſt: advertant tyrones in pueris frequenter tales abdominis abſceſſus generari, qui hydropem mentiuntur; & ſi maturè à perito artifice aperiantur, ægros à certo interitu plerumque liberari.

### OBSERVATIO III.

*Alter abſceſſus in abdomine.*

PUella quædam ventris tumorem patiebatur ab octo menſium ſpatio, cum doloribus aſſiduis, quibus ad extremam maciem perducta fuerat: hydropica ab omnibus cenſebatur. Ego verò ad eam vocatus, & ventrem diligenter explorans, abſceſſum latentem invenio intra muſculos hypogaſtrii, eumque cauſtico potentiali aperio, unde quindecim, aut viginti libræ puris laudabilis effluxere intra plures dies, ſicque ægra perfectè curata eſt,

### OBSERVATIO IV.

*Tumor Scroti.*

FAmulus Domini Richardi in Suprema Computorum curia conſiliarii, cum ab equi calcitratione percuſſus eſſet in regione ventris inferioris, quatuor horarum ſpatio tumor in ſcroto obortus, capitis infantis magnitudinem æquans, & lividitate infectus, qui præmiſſa venæ ſectione diſcuſſus eſt intra decem dies, cataplaſmate ex farinis hordei & fabarum, ſemine cumini, floribus chamomil. melilot & roſar. pulveratis, & cum oxymelite decoctis.

Vir quidam enſe confoſſus in regione lumborum, ſimilem tumorem paſſus eſt, qui eodem cataplaſmate, intra idem tempus diſceſſus eſt.

### OBSERVATIO V.

*Lapis ſub lingua.*

VIr quidam quadragenarius, graves & frequentes, in fauces, & tonſillas fluxiones patiebatur. Tandem animadverſum eſt, lapillum ſub lingua concretum fuiſſe, qui facilè extractus eſt ægerque ab eo tempore fluxionibus prædictis vexatus non fuit.

### OBSERVATIO VI.

*Cornu in facie enatum.*

CUidam vetulæ ſupra zygoma corpus durum & calloſum enatum eſt, duorum digitorum tranſverſorum longitudinem æquans, materiâ & figurâ cornu omnino referens, latum in baſi, & acutum in cuſpide, quod ſucceſſu temporis ſponte cecidit, & illius loco cancer obortus eſt.

## OBSERVATIONES

Communicatæ à D. Dionyſio Pomaret Chirurgo Monſpelienſi peritiſſimo.

### OBSERVATIO I.

*Tumor ſuppuratus reſolutione curatus.*

MARIA Pomareta filia mea octo annos nata, tumorem phlegmonoſum, & œdematoſum ſatis exiguum paſſa eſt in parte externa mandibulæ inferioris dextræ quæ ad ſuppurationem venit. Ego verò metuens ne cicatrice facies fœdaretur, antequam ad abſceſſus apertionem venirem, reſolutionem priùs tentare decrevi, Guidonis authoritati innixus, qui in ſermone generali de apoſtematis dicit aliquando apoſtemata ſuppurata, reſolutione finiri: quod etiam ſolemni Paræi experimento confirmatur, qui ſe apoſtema ſuppuratum mercurio crudo, cum emplaſtro diapalma ſubacto, per viam reſolutionis curaſſe teſtatur. Ad cujus imitationem dicti mercurii ʒ. cum emplaſtri diapalma ℥. j. admiſcui, & tumori ſuppurato admovi, qui intra quatuor dies omninò reſolutus eſt.

Ad materiam ſuppuratam reſolutione diſcutiendam, ſequentes conditiones neceſſariæ ſunt, 1. ut materia ſit quantitate exigua, 2. ut ſit tenuis & ſeroſa, 3. ut cutem & corporis ſuperficiem occupet, non autem partes profundas, 4. ut ſit in corpore robuſto, juvenili, & molles carnes habente, 5. ut tempus ſit æſtivum.

### OBSERVATIO II.

*Tumor œdematoſus.*

EAdem filia mea paſſa eſt tumorem œdematoſum crudum, & minimè ſuppuratum ſupra regionem lumborum magnitudinis volæ manus, qui eodem remedio intra paucos dies diſcuſſus eſt,

OBSER-



### OBSERVATIO III.

*Lupia.*

FRater quidem Capucinus, cœnobii Monſpelienſis, annos natus 25. lupiam habebat in genu, quam longo tempore geſtaverat, ita ut ſummam mollitiem tandem perducta fuerit, cujus ratione apertionem ſuadebam, cùm materia contenta ritè concocta videretur. Ille verò renuit, inquiens ſe lupias huic conſimiles reſolutione curatas vidiſſe, foliis acetoſæ charta madida involutis, & ſub cineribus coctis, quæ poſtmodum cum cineribus per cribrum trajectis incorporabantur in formam cataplaſmatis, quod ille per plures dies calidè applicuit, & tumor prorsùs evanuit, quod ego valde miratus ſum, & ab eo tempore duas alias lupias in eadem parte eodem remedio curavi, quarum una detinebatur Joannes Guerinus ſexagenarius, altera verò uxor Timothei Coula, fabri lignarii Monſpelienſis.

### OBSERVATIO IV.

*Ecchimoſis.*

UXor Petri Lajardi mercatoris Monſpelienſis, quinquagenaria, cùm è ſcalis cecidiſſet, vulnus contuſum accepit in capite, ita ut tumor ex ſanguine extravaſato, ecchymoſis dictus, ovi gallinacei magnitudinem æquans, obortus fuerit. Poſt primam applicationem ex albumine ovi & oleo roſaceo compoſitam, & venæ ſectionem celebratam, de tumoris apertione per novaculam, aut ſuppuratione cogitavi, juxta aph. Hippoc. 20. ſect. 5. ſi ſanguis in ventrem præter naturam effunditur, neceſſe eſt ſuppurari. Ad hoc concurrebant materiæ copia, ægrotantis ætas, curis capitis durities, & tempus hyemale. Cùm autem ægra inciſionem renuiſſet, ego verò ſuppurationis dolores, aliàſque moleſtias evitare cuperem, reſolutionem tentare per aliquot dies decrevi, licèt perexigua illius ſpes affulgeret. Hac autem methodo uſus ſum. Primò partem affectam aquâ calente per mediam horam bis in die fovebam. Poſt fotum partem novacula radebam adverſis pilis, ut pori magis aperirentur, & omnes ſordes parti hærentes probè abſtergerentur, ac tandem oleum liliaceum cum chamomælino partibus æqualibus applicabam, ſuperpoſito cotone, ſuffitu aromatum imbuto, & calente, ſicque tumor omninò reſolutus eſt.

### OBSERVATIO V.

*Carbunculus.*

CIrca carbunculos, duo obſervavi notatu digna, unum: quod licèt carbunculi febrem perpetuó ſoleant habere comitem, propter inflammationem ingentem, quæ in iis reperitur, ut docuit Galen. 2. ad Glauconem, his verbis: *Cum verò ſanguis admodum calidus, & calidiſſimus in quamcunque partem confeſtim fluxerit, hanc exurit, ulcùſque cum cruſta efficit: quidquid verò circumſtat, inflammationem attollit ferventem, ac gravi dolore conflictantem:* Attamen ab eo tempore, quo Chirurgiæ incumbo, tres mihi videre contigit, qui ſine ulla febre, ſua percurrere tempora, & ſine ullo alio gravi ſymptomate, ita ut ægri à conſuetis muneribus nunquam deſtiterint, unus erat in gena ſiniſtra, alter in cervice, tertius ſub palpebra inferiori oculi ſiniſtri. Qui omnes curati fuere iiſdem remediis, quibus cauteria potentialia curari conſueverunt, videlicet eſcharæ caſum procurantibus.

Altera circa carbunculos obſervatio mea eſt. Quod in ſæviſſima illa peſte, quæ Monſpelii graſſata eſt anno 1629. & 1630. carbunculi apparebant, ſignis ſtipati ab iis omninò diverſis, quæ à Galeno, Guidone, & Neotericis deſcribuntur. Quod cauſæ fuit, ut complures Medici & Chirurgi etiam peritiſſimi, in illorum diagnoſi in principio erraverint, ſigna autem diverſa, in illis carbunculis apparentia, hæc erant. Virium dejectio, pulſus parvus, pars carbunculo affecta tumoris expers, exigua inflammatio puſtulam ambiens, eſcharæ mollities ingens, quæ putredinis potius, quàm uſtionis ſoboles erat, motus libertas in parte affecta, & gravitatis ſenſus carentia, qui in vulgaribus carbunculis tantus eſt, ut pars vinculis conſtringi videatur.

### OBSERVATIO VI.

*Sarcoma.*

JUvenis quidem, nomine Claparede, excreſcentiam carneam patiebatur, ſarcoma Græcis dictam; in parte interna inferiori tibiæ dextræ, quatuor digitis ſupra malleolum figuræ cylindricæ, longitudinis trium digitorum tranſverſorum, & craſſitudinis brachii infantis nuper nati. Hic tumor ab arteria nutriebatur ad baſin ſuam protenſa, quæ cùm admodùm lata eſſet, ligari non poterat. Si quando æger altero pede tumorem percuteret, tanta fiebat ſanguinis effuſio, ut in vitæ periculum incideret. Vocato mecum in conſilium D. Samuele Formio, Chirurgo ſeniore peritiſſimo, decretum fuit inter nos, extirpandum eſſe tumorem, & ad ſanguinis effuſionem impediendam, quæſita fuit arteria poplitea, eaque tactu inventa parte ſuperiori & interiori tibiæ; compoſitum fuit ſplenium durum & compactum ex linteis arctè complicatis in formam cylindri, & ſucco urticæ imbutum, quod ſuperinducto adſtringente communi, arteriæ admotum eſt, ſecundum illius longitudinem, ſuperinductâ faſciâ, multis circumvolutionibus illud arctè conſtringente. Tum alia ſplenia toti tibiæ, & cruris extremitati, adſtringente dicto illita, admota ſunt cum faſciis arctiſſimis. Nec non cauteria actualia parata habebantur ad cohibendum ſanguinis profluvium, ſiquidem illud non obſtantibus prædictis ligaturis affatim erumperet. Tali præmiſſo apparatu, tumorem manu ſiniſtrâ apprehendi, & extrorſum attraxi, eúmque manu dextrâ novaculâ munitâ, radicitus præcidi ſine ulla ſanguinis arterialis profuſione. Mox adſtringens cataplaſma vulneri admovi, quod per 24. horas in parte relictum eſt, poſt cujus extractionem nulla hæmorrhagia apparuit neque deinceps. Et quia caro quædam ſuperflua, & parùm laudabilis relicta fuerat, ea blandis cathæreticis abſumpta eſt: ulcus pus laudabile reddidit, ac tandem detergentibus, epuloticis, & cicatricem inducentibus, ad integram curationem perductum eſt.

### OBSERVATIO VII.

*Calculus in gutture.*

SAcerdos ſexagenarius, ſanguineo temperamento præditus, gutturis inflammatione frequenter corripiebatur, præcipuè quoties canendo acriùs contenderet, quæ quidem inflammatio venæſectione ſedabatur, & gargariſmate ex oxycrato. In poſtrema invaſione, cùm partem affectam attentius introſpicerem, corpus quoddam extraneum, gutturi infixum conſpicio, juxta finem mandibulæ dextræ inferioris, globulum ſclopeti referens, quod à me facili negotio extractum eſt, & diligenter ablutum: nihil aliud fuit quàm lapis durus & compactus, ad pyri ſylveſtris forſitan compoſitus, qui cauda ſua muſculis maſſeteribus infixus erat. Ulcus rotundum & purulentum ſuperfuit, quod œnomelite deterſum & conſolidatum fuit.

### OBSERVATIO VIII.

*Vulnus ſclopeti.*

DOminus de Roques junior, Eques cognominatus, in Salſæ obſidione vulnus ex ſclopeto accepit in parte ſuperiori & media ſterni, quod obliquè ad dorſum ferebatur, & ſex digitis tranſverſis à ſpina dorſi exitum habebat. Statim ab inflicto vulnere dolores punctorios acutiſſimos in œſophago percepit, ac ſi ſpinas illi parti infi-

xas haberet, & quia à sanguine suffocabatur, maximis conatibus illum nitebatur excernere; ac tandem post longos frequentesque conatus, & multam sanguinis excretionem, qua plurimas pelves impleverat, dolor œsophagi punctorius omninò desiit. Post multos dies æger alvum deponendo eosdem in ano dolores punctorios percepit quos in œsophago passus erat, & digito explorans quid rei esset, corpus solidum & pungens invenit, quod sensim ex ano extraxit, altero statim excreto, priori consimili. Hæc autem corpora erant duo ossis fragmenta tenuia, lata, & depressa instar foliorum arboris, ex una parte lævia, ex altera verò aspera; in extremitatibus verò acuta & incidentia, instar aciei gladiorum. Judicatum fuit glandem sclopeti hæc ossis fragmenta è sterno abrasisse, & in œsophagum violenter impulisse, unde dolor punctorius in œsophago sentiebatur, quamdiu ea infixa parti adhærebant. Iis verò tandem post multos conatus avulsis, & in ventriculum protrusis, doloris punctorii cessatio fuit, sed post aliquot dies, fragmentis illis ad intestina devolutis, idem dolor in ano excitatus est. Fragmenta illa unguis digiti articularis latitudinem æquabant, longitudinem verò superabant.

## OBSERVATIO IX.

*Tumores strumosi.*

RUstica quædam mulier tumoribus strumosis quamplurimis scatens in collo, & ipso capite, ad me veniens, ostendit duo ulcera supra os petrosum & duos tumores molles etiam in capite, unum scilicet supra os syncipitis dextrum, alterum verò supra os occipitis, tribus digitis transversis invicem distantes. Ulcus incisione à me apertum est, inventúmque os petrosum carie affectum. Cùm autem suspicarer, sub dictis tumoribus simile quippiam latitare, eos aperiendos censui caustico potentiali admoto, & decisis escharis (dictu mirum) sub utroque tumore cranii utraque tabula perforata apparuit, ac si trepano operta fuisset, foramina autem assis magnitudinem æquabant, quorum beneficio, motus cerebri facilè conspiciebatur in meningibus ipsius, supra quas aliquid puris innatabat; neque ullam, quantumvis exiguam ossis particulam invenire licuit. Post aliquot dies misella ægrotans tot mala pertæsa, sese in puteum præcipitavit.

Notanda hic est mira humoris strumas efficientis malignitas & acrimonia, quæ ossa liquare ac dissolvere valeat.

## OBSERVATIO X.

*Phrenitis.*

QUidam Agricola nomine Poulet, ex febre ardente factus est Phreneticus, & in delirio ac vigiliis perpetuis, se damnatum esse, & mori velle clamabat. Hoc autem artificio à me curatus est. Votis illius annuens, dixi me eum occidere velle & cùm hirudines plures fronti admotæ essent, ex quarum vulneribus cruor emanabat; novaculam ei ostendo, qua ipsi jugulum me incisurum esse dicebam, ac subinde manubrio ejusdem novaculæ jugulum violenter corrado, idque pluribus vicibus repeto. Interim novacula sanguine inficitur, qui â frontis vulnusculis emanabat; eique postmodum eam cruentam ostendens, jam occisum esse prædico; ac subinde faciem linteis contego, & fenestras occludo, ut nullus splendor in cubiculo appareret, Ille se mortuum esse putans, immotus permanet, & paulò post somno profundo corripitur, sicque à phrenitide liberatur.

## OBSERVATIO XI.

*Uteri prolapsus.*

QUædam fœmina uteri prolapsum patiens, globum cereum, magnitudinis pilæ palmariæ, in uterum magna vi introduxit, eumque per decennium gestavit, à morbo prorsus libera. Quod mihi compertum fuit post illius obitum ex dissectione cadaveris, cum ex febre continua interiisset; inventoque in utero globulo prædicto, soror ipsius asseruit eum ante decennium fuisse in uterum introductum, & continuò gestatum.

## OBSERVATIO XII.

*Anevrisma.*

HOnesta virgo, nomine Margareta Varseline Villanovensis, cum sanguis ei mitteretur ab imperito Chirurgo, Anevrisma passa est ob arteriam simul cum vena apertam, quod ab initio resolventibus medicamentis applicitis, in magnam molem excrevit. Habito consilio, decretum fuit aperiendum esse tumorem, ligata priùs arteria in parte superiori, cui sententiæ ægra subscribere noluit. Sed relicto priori Chirurgo ad me venit, rogans ut topicis remediis curationem tentarem. Ego ipsi morem gerens, splenia parti admoveo, adstrigente imbuta, superinducta fascia comprimente. Quibus per 10. aut 12. dies continuatis, tumor admodum imminutus est, postmodum ægra Villanovam rediit, ubi nullis remediis utens, & brachium in variis operibus exagitans, tumorem iterum suscitavit in molem ingentem, cum dolore insigni, vigiliis, inquietudinibus, febre, dolore capitis, siti, aliisque symptomatis. Qua de causa me vocavit cum V. Formio Chirurgo seniori. Censuimus tumorem esse aperiendum, constricta priùs arteria spleniis fortioribus, ut suprà in Claparedi operatione factum fuerat, sed ægra prorsus renuit. Post 12. dies tumor sponte apertus est in eo loco, qui venæ sectione apertus fuerat, & per foramen satis exiguum sanguis niger, liquidus, ac minimè fœtidus egressus est, sequentibus diebus pus laudabile, sed pauca quantitate egressum est, ac tandem ulcus ad cicatricem perductum, sicque ægra omninò curata, hoc tantum incommodo relicto, quod brachium omninò extendere non valeat, semiflexum perpetuò remanens.

## OBSERVATIO XIII.

*Colicus dolor.*

UXor Domini Sartrei, in Curia Computorum, Subsidiorum & Fisci Regii Consiliarii, gravissimum ventris dolorem passa erat per mensem integrum, quamplurimis remediis frustrà adhibitis. Ego tandem cucurbitulam magnam umbilico admovi, qua humoris serosi ℥. vj. vel septem elicitæ sunt, & ægra à doloribus liberata est.

## OBSERVATIO XIV.

*Pleuritis.*

PEdissequus D. Demanse, Quæstoris Franciæ generalis, ex cursu exæstuans; ac sudore perfusus, aquam frigidam copiosam hausit, & paulò post dolore lateris atroci correptus fuit, cum tanta difficultate respirandi, ut suffocari videretur. Ego confestim vocatus, magnam sanguinis quantitatem detraho, & dum sanguis detrahitur, respirandi difficultas, & lateris dolor sensim remittebatur, absolutaque evacuatione, utrumque symptomata prorsus desiit, ægerque omninò curatus est.

## OBSERVATIO XV.

*Dens avulsus in alveolum intrusus.*

CUm virgo quædam oppidi vicini dolore dentium torqueretur, quem à dente incisorio carie affecto provenire putabat, Chirurgum vocat, ut dentem avelleret. Ille proximum dentem benè sanum avulsit: subinde, cognito errore cariosum abstulit; mox alveolum prioris vino abluens, dentem sanum in eum intromisit, & gargarisma adstringens præscripsit ex rosis rubris, baulaustiis, cortice granatorum, ligno lentiscino, & alumine in aqua, & vino austero decoctis, quo ægra frequenter utebatur. Tum eam per aliquot dies alimentis liquidis uti jussit, à masticatione prorsus abstinendo. Et ita dens avulsus in alveolo conglutinatus est.

## OBSERVATIO XVI.

*Lues venerea.*

CHirurgos interdum errare contingit in luis venereæ curatione, quando post ordinaria remedia convenientes usurpata, ægros perfectè curatos non esse existimant, quòd adhuc quædam symptomata, luem veneream comitantia, apparere non desinant, unde ægros interdum in nova tormenta conjiciunt, & in atrophiam, aut tabem præcipitant. Cùm tamen illa symptomata ut plurimum post aliquod tempus sponte disparеant, aut lenibus quibusdam topicis remediis discutiantur.

Dum essem Lutetiæ apud Dominum Helotum Chirurgum peritissimum, nobilis quidam Parisiensis, temperamento melancholicus, se illi curandum tradidit, qui præter dolores nocturnos, aliaque luis venereæ symptomata, tumorem in cervice patiebatur, ex pituita & melancholia genitum. Post inunctionem ex unguento mercuriali, copiosus fuit ptyalismus, & omnia luis venereæ symptomata prorsus abolita sunt uno excepto tumore, cujus duæ tertiæ partes discussæ fuerant. Existimabat æger se non esse curatum, propter tumorem superstitem. Ab alio tamen Chirurgo seniori ad hanc rem vocato confirmatus fuit, & admoto emplastro de vigo, quadruplicato mercurio, tumor discussus est mensis unius spatio.

Alter vir nobilis, curæ meæ commissus, absoluto ptyalismo, se non curatum esse putabat, quòd ulcus in cervice, & regione œsophagi remaneret. Hoc tamen ulcus remediis vulgaribus intra mensem curatum est, sine ullo remedio luem veneream respiciente.

Tertium habui præ manibus, qui inter alia symptomata dolorem insignem patiebatur supra os tibiæ. Temperamento bilioso præditus erat, & frictiones mercuriales quater passus erat, quibus ad summam maciem perductus fuerat. Diætâ humectante per mensem usus est. Postea frictio ex hydragyro universaliter usurpata, & hac unica frictione dolor sedatus & ptyalismus provocatus, per quem humores flavos, tenues, & fœtidissimos mensis unius spatio rejecit, mox per 15. dies pituitam crassam excrevit; qua evacuatione nimium perseverante, coactus sum aeri illum exponere, ut citiùs cohiberetur. Tandem supra locum antea dolentem incisio facta est, & caries in osse reperta, quæ cauterio actuali, & pulvere catagmatico ablata est, & æger omninò curatus.

Ultimum exemplum erit Equitis cujusdam, qui à lue venerea methodo ordinaria curatus fuerat. Supererant tamen dolores insignes, omnes articulos occupantes, ut membra sine clamore commovere non posset. Dominus Joannnes Delort, Professor Regius Monspeliensis, & in praxi Medica exercitatissimus, horum dolorum causam diligenter inquirens, censuit eos non à lue venerea procedere, sed potius ab intemperie sicca, ligamenta articulos connectentia, & partes nervosas annexas occupante. Ab eaque intemperie indicationem sumens, victum humectantem, & balneum præscripsit, quibus diu continuatis, omninò curatus est.



# OBSERVATIONES

Communicatæ à D. Ozia Aimar, Chirurgo Gratianopolitano celeberrimo.

## OBSERVATIO I.

*Vulnus contusum in oculo.*

ILLUSTRISSIMUS vir Dominus de Servien, qui Munsteri pacis ineundæ gratiâ Plenipotentiariam legationem exercuit, ante multos annos in sphæristerio quodam Parisiensi vulnus accepit in oculo sinistro ex ictu pilæ palmariæ, ex quo gravissimi dolores exorti sunt. Chirurgi Parisienses docti & experti omnia remedia, quæ ad hujus affectus curationem necessaria videbantur, ex arte adhibuerunt; & inter cætera, cum echymosin conjunctivam occupantem advertissent, levibus scarificationibus sanguinem extravasatum educere conati sunt. Nihilominus dolores in eodem statu constiterunt. Ille igitur, cùm malum in pejus rueret, Gratianopolim venire decrevit, ut sese curæ meæ committeret. Ego verò pluribus venæ sectionibus, cucurbitulis, variisque topicis parti admotis, malum delinire conatus sum. Verùm iis omnibus mihil conferentibus ei tandem persuasi, ut oculum introspici pateretur, quod anteà nunquam obtinere potueram, propter acerbissimos dolores, quos ille ad luminis occursum patiebatur. Aperto igitur oculo, vidi album quidpiam totam pupillam contegens quod hypopyon esse judicavi idque aperiendum censui, ad evacuandam materiam eo contentam, quæ dolores continuos efficiebat. Factâ itaque levi incisione, exiguus sanguinis thrombus egressus est, qui exteriori superficie albicans erat, interiori verò ruber. Educto illo thrombulo, statim dolores omnes quieverunt, & intra paucos dies æger lucem sustinere cœpit, ac brevi integram sanitatem adeptus est.

## OBSERVATIO II.

*Ulcus cariosum in sterno.*

DOminus Speaute Quæstor Franciæ generalis, tumorem scirrhosum patiebatur in sterno, qui post annum elapsum sponte apertus est. Ego verò ulcus explorans, subjecta ossa carie affecta inveni, quibus multa cauteria actualia admovi, ac deinde detergentibus & epuloticis ulcus ad cicatricem perduxi, non omissis remediis universalibus, causam antecedentem respicientibus.

## OBSERVATIO III.

*Costæ carie corruptæ.*

QUædam Matrona quadragenaria, vehementi lateris sinistri dolore vexata cum febre lenta & extenuatione totius corporis. Postquam per annum integrum multis remediis usa esset sine fructu in pago, ubi degit Gratianopoli undecim milliaribus distante, tandem Gratianopolim se contulit, & sese curæ meæ commisit. Ego statim latus dolens explorans, tumorem suppuratum in eo inveni, & magnâ incisione cruciatim factâ, puris valde inæqualis & fœtidissimi vascula duo extraxi. Evacuato pure tres costas reperi in extremitatibus suis carie valde infectas, quartam videlicet, quintam & sextam, ab inferioribus ad superiores computando. Necessum fuit costas illas amputare trium digitorum transversorum longitudine, admoto postmodum earum extremitatibus cauterio actuali. Hic naturæ providentiam admirari licuit, quæ pleuram sub costis carie infectis multa carne munierat, ad eam roborandam, & costarum defectum supplendum. Hæc matrona post modum victu analeptico & usu lactis ad integram valetudinem perducta est.

Dominus de Bessin Centurio, tumorem scirrhosum patiebatur à longo tempore in latere sinistro, supra costas veras,

quintam nimirum, ſextam, & ſeptimam. Quidam Chirurgus cauterio actuali tumorem aperuit ex quo pus perexiguum emanavit, & dolores in parte graviſſimi permanſerunt, quod eum coëgit, ruri degentem, Gratianopolim venire, & meam operam implorare. Ulcus animadverti volæ manus magnitudinem æquans, & coſtas ſubjectas carie infectas, pluſquam dimidium earum penetrante. Præmiſſis igitur remediis univerſalibus coſtarum extremitates amputavi quatuor digitorum tranſverſorum longitudine, admoto poſt modum cauterio actuali earum extremitatibus. Tandem pulveribus catagmaticis partium exuſtarum exfoliationem procuravi, remediiſque detergentibus & incarnantibus ulcus ad cicatricem perduxi.

## OBSERVATIO IV.

*Fractura oſſis temporalis.*

VIr quadragenarius vulnus accepit in tempore dextro, quo os ſubjectum inſigni fractura affectum eſt. Vocatus ad eum, & trepani neceſſitatem advertens, ſupra muſculos crotaphitas crucialem inciſionem feci, ſine ullo ſuperveniente ſymptomate, quamvis Auctores eorum muſculorum vulnera, tanquam maximè periculoſa, plurimum reformident. Trepanum admovi, oſſa depreſſa repoſui, & omnibus convenienter adminiſtratis, æger ad priſtinam valetudinem feliciter perductus eſt.

## OBSERVATIO V.

*Vulnus aſperæ arteriæ ex ſclopeto.*

ANcilla Domini de Viviers in Senatu Gratianopolitano Secretarii Regii, ictu parvi ſclopeti, quod vulgo piſtolet nominatur, vulnerata eſt in gutture ſub larynge, tribus globulis, in dicto ſclopeto incluſis, quos ægra per os rejecit. Ex tribus aſperæ arteriæ foraminibus, ventus cum murmure & ſibilo egrediebatur. Licet autem pars illa cartilaginoſa difficillimè coaleſcat, attamen diligenti curâ adhibitâ, vulnera illa perfectè conſolidata ſunt.

## OBSERVATIO VI.

*Empyema ex vulnere epigaſtrii.*

NObilis quidam Occitanus Gratianopoli, pugionis ictu vulnus accepit in epigaſtrio, ad capacitatem illius penetrans, ſine inteſtinorum aut ventriculi læſione. Brevi vulnus hoc ad cicatricem perductum eſt. Attamen poſt duos menſes ad me venit, magna ſpirandi difficultate oppreſſus, cui jungebatur ſenſus ponderis in pectore, & fœtor os continuò inficiens. Hæc ſymptomata, puris in thorace collecti maximam ſuſpicionem fecerunt, ſed vulneris cicatricem explorans, eamque in parte epigaſtrica inveniens, miratus ſum, quomodo vulnus ventri inferiori inflictum, puris collectionem in thorace producere potuerit. Tandem inquirens, & quo ſitu eſſet æger, cum vulnus accepiſſet, reſpondit ſe in domus cujuſdam ſcalis tunc temporis fuiſſe: & vulnerantem in gradu inferiore ſitum, pugionem ſibi in ventrem adegiſſe. Ex quibus conjeci vulnus à parte inferiori ad ſuperiorem vergens, diaphragma penetraſſe, & ad thoracis capacitatem perveniſſe, unde puris collectio, ex ſanguine diaphragmatis vulnerati extravaſato, facile fieri potuit. Latus aperui in veris coſtis inter quartam & quintam, ab inferioribus ad ſuperiores computando, quatuor digitis tranſverſis à vertebris dorſi. Apertione facta pus effluxit album & fœtidiſſimum: ejus prima vice tria vaſcula eduxi, poſtridie verò eandem quantitatem; & conſequenter paulatim educto pure, æger intra duos menſes optimè convaluit.

## OBSERVATIO VII.

*Gangræna perinæi, ani & ſcroti.*

DOminus Pourroy, in camera Computorum Gratianopolitana Magiſter ſexagenarius, tumorem patiebatur in perinæo, qui à ſolo Pharmacopœo curabatur; gangræna partes illas invaſit, ad cujus curationem vocatus, invenio eam perinæum, ſcrotum, & anum occupaſſe. Statim multis ſcarificationibus, iiſque profundis celebratis, partes aceto, ſale, aquâ vitæ, unguento Ægyptiaco, & mercurio ſublimato ſimul mixtis frequenter abluo. Quæ tamen gangrænæ progreſſum non impediebant, ita ut ad cauteria actualia confugere coactus ſim, quorum beneficio gangræna cohibita eſt. tantus fœtor ex partibus illis exhalabat, ut adſtantes inficeret. Magna excidit carnis putridæ copia. Uretra prorſus detecta erat, & duobus foraminibus pertuſa, per quæ urina egrediebatur. Nihilominus omnes illæ partes unitæ, incarnatæ, & cicatrices feliciter obductæ ſunt.

## OBSERVATIO VIII.

*Enterocele deſperata, ſectione curata.*

QUidam Procurator Gratianopolitanus nomine Bard ex prolapſu inteſtini in ſcrotum, in iliacam paſſionem incidit, quia inteſtinum fæcibus repletum fuit, quæ admodum induratæ, inteſtini repoſitionem impediebant. Poſt multa remedia, per novem dies fruſtra tentata, in conſilium vocor, cum Dominis de Villeneuve & Davins Medicis celeberrimis. Sententiam ferens dixi, aperiendam eſſe partem, uſque ad productionem peritonæi, quæ inteſtinum ſtrangulabat, quamvis metuendum eſſet, ne inteſtinum, propter morbi diuturnitatem, gangræna affectum eſſet, nihilominus ſequendam eſſe Celſi ſententiam, dicentis: ſatius eſſe anceps remedium experiri, quam certo exitui ægrum exponere. Clariſſimi Medici ejuſdem fuere ſententiæ. Itaque ægro in ſitu convenienti collocato, in inguine inciſionem feci uſque ad peritonæum, diligenter cavendo, ne inteſtinum læderetur. Poſtmodum cannulam argenteam, ex una parte rotundam, ex altera verò cavam, in proceſſum peritonæi immiſi, & ſuper cannulæ cavitatem dictum proceſſum aperui, ea longitudine, quæ ad reponendum inteſtinum neceſſaria videbatur: deinde inteſtinum blandè in ventrem immiſi, ſutura proceſſum univi, & reliquarum partium vulnus gaſtroraphiâ, remediiſque conglutinantibus, ad perfectam ſanitatem perduxi.

## OBSERVATIO IX.

*Abſceſſus lumborum ad renes penetrans.*

VIr nobilis Gratianopolitanus tumorem in regione renis dextri paſſus eſt, qui in ſuppuratum abiit, eoque aperto, magna ſeroſæ materiæ quantitas effluxit. Poſt aliquot dies ex ulcere egreſſi ſunt duo calculi, amygdalæ magnitudinem æquantes, quod mihi admirationem peperit; ſed ulceris profunditatem advertens, quæ quatuor digitorum tranſverſorum latitudinem æquabat: cum etiam conſequenter alii calculi fabæ magnitudinem æquantes, ex ulcere prodierint; credere coactus ſum, eos calculos à rene etiam ulcerato procedere. Hujus rei fidem etiam faciebat, quod ex ulcere magna ſeroſæ materiæ copia continuo effluebat, & lintea ſubjecta intra paucas horas madore inficiebat, quaſi in aquam demerſa fuiſſent.

Præterea pus interdum cum urina per penem effluebat. Jam à decennio caſus iſte contigit, & ulcus in fiſtulam abiit, quæ ſæpe occluditur per tres aut quatuor menſes; & cum denuò aperitur, ſanguineam quandam materiam emittit, poſtea iterum ſponte occluditur. Æger in eo ſtatu ſatis commodè vivit, & omnes actiones ordinarias liberè exercet.

## OBSERVATIO X.

*Rara convulſionis ſpecies.*

DOminus de Bollon vir militaris, ex ictu tormenti bellici vulnus accepit in brachio dextro, quo totum brachium abſciſſum eſt, ſuperſtite tantum parte, quæ humero vicina eſt, ad quatuor digitorum tranſverſorum longitudinem. Curato brachio, vulnere omninò conſolidato, quadam convulſionis ſpecie correptus eſt, qua retrahebatur caput verſus partem dextram, & mandibulas frequenter agitabat, ita ut lintea continuò intra dentes habere cogeretur, quæ identidem mordebat, ac dentibus conterebat. Multas Medicorum & Chirurgorum conſultationes convocavit, qui omnes uno ore cenſuerunt, in extremitate oſſis, à tormento bellico præciſi, aliquam eminentiam acutam adeſſe, quæ nervum aliquem feriendo, talem convulſionem produceret, & ideò reſcindendam iterum eſſe oſſis extremitatem, ac diligenter adæquandam. Hæc operatio ſedulò celebrata, nihil tamen profuit, & æger eodem incommodo continuò affligebatur, quod ei omnem ſanationis ſpem ademit. Fortè fortuna, cum ei occurriſſem, & ille incommoda ſua mihi enarraret, in mentem venit aliquod virus venereum, intus latens, hunc affectum forſan poſſe producere. Et illicò ab eo quæſivi, num dum vulnus accepiſſet, morbum aliquem venereum pateretur, vel anteà paſſus eſſet: reſpondit ſe per aliquod tempus antequam vulneratus eſſet, gravem paſſum eſſe gonorrhœam, quæ tamen curata prorſus fuerat. Hoc meam conjecturam auxit, ita ut ægro conſuluerim remedia luis venereæ experiri, quibus ille hujus morbi curandi cupidiſſimus, ſe libenter ſubmiſit. Præmiſſis igitur purgatione univerſali & diæta ſudorifica, frictiones ex unguento mercuriali celebravi, à quibus ptyaliſmus provocatus eſt, & poſt tertiam diem ptyaliſmi contractiones illæ & convulſiones deſierunt, neque ab eo malo amplius ullo modo æger conflictatus eſt.



# OBSERVATIONES hinc inde decerptæ.

## OBSERVATIO I.

*Ulcus renum.*

RElatum mihi fuit, quendam Empiricum curaſſe ulcus renum inveteratum ſolâ inunctione unguenti mercurialis.

## OBSERVATIO II.

*Gibboſitas.*

DOminus Franciſcus Ranchinus, Cancellarius facultatis Medicinæ Monſpelienſis, narravit mihi modum, quo curavit luxationem ſpinæ dorſi illuſtriſſimæ Dominæ de Mormoranci, quæ contigit ex catharro è cerebro in ſpinam decumbente: quo duæ vertebræ in medio ſpinæ luxatæ fuerant. Ille igitur poſt remedia univerſalia, ad reductionem vertebrarum uſus eſt primum torculari Chirurgorum, quo comprimunt lintea complicata, capillorum tonſuræ deſtinata, quod ſatis proficiebat, dum unum tabulatum dorſo, alterum pectori apponebatur, & ita ſenſim comprimebatur, interjectis inter ligna & corpus pulvinaribus lineis: ſed incommodum fuit hoc remedium, ſiquidem pectus comprimendo, reſpirationem offendebat. Tandem uſus eſt alio inſtrumento, quod habetur in carrucis ad eas attollendas, dum viæ concavæ infiguntur, & Gallicè vocatur (cric) cujus extremo circulari admovebat lignum aptandum vertebræ luxatæ, intermedio pulvinari lineo. Alterum extremum hujus inſtrumenti parieti admovebatur, mox ægra firmiter circa ſcapulas continebatur, poſteà inſtrumentum blandè impellebatur, donec ægra amplius dolorem ferre non poſſet, quo tempore ab opere deſiſtebatur, idque bis in die iterabatur, atque ita ſenſim luxatio illa perfectè curata eſt.

## OBSERVATIO III.

*Oculorum inflammatio cum ſordibus.*

INfans recens natus, oculorum rubore afficiebatur, cum multis ſordibus, puris inſtar inde influentibus. Per tres menſes affectus continuavit, & multa collyria admota nihil contulerunt. Tandem ex præſcripto cujuſdam Medici goſſypium ſingulis noctibus admotum eſt utrique oculo, quod prius ad prunas diligenter exſiccatur, digitis prius diſceptum, & bene carminatum; poſtmodum uterque oculus contegebatur pauca cotonis quantitate inter plumaceolos, faſcia ſuperinductâ. Manè goſſypium auferebatur, dictis ſordibus valdè imbutum. Continuando remedium per plures noctes, infans optimè curatus eſt.

## OBSERVATIO IV.

*Hyſterica epilepſia.*

UXor Domini Polemarchi de Sumenes per multos annos variis affectibus hyſtericis vexata eſt, qui epilepticos inſultus referebant. Multa tentavit remedia à multis Medicis præſcripta, ſed omninò in caſſum. Tandem cujuſdam mulieris conſilio ſumpſit carnem lupi in pulverem redactam, fruſtulum ejuſdem carnis ſemper geſtavit, à quo tempore immunis omninò fuit à prædictis affectibus.

## OBSERVATIO V.

*Febris tertiana.*

QUidam empyricus multos curavit tertianarios purgando ſemel levi medicamento, poſtea venam aperiendo in ipſo acceſſionis initio. Cohibebatur acceſſio, & valde exigua apparebat, poſtea verò non redibat.

## OBSERVATIO VI.

*Vulnus Thoracis curatu difficile.*

D. Henricus Bachamans, Medicus Avenionenſis exercitatiſſimus, retulit mihi Filium D. Dorſan 20. annos natum vulnus accepiſſe in thorace, ad capacitatem illius penetrans, quod multis variiſque remediis adhibitis curari non potuit, & ad tres aut quatuor menſes perſeveravit, unde æger valde emaciatus, & ad tabem perductus eſt. Tandem illius conſilio, lacte muliebri uſus eſt, quod ex mammilla ſugebat; ex eoque injectiones fiebant in vulnus atque hoc ſolo remedio intra menſem curatus eſt à vulnere, & ad bonum habitum perductus.

## OBSERVATIO VII.

*Colicus dolor.*

QUidam civis Narbonenſis retulit mihi, ſe colico dolori obnoxium fuiſſe per multos annos, quo frequenter affligi ſolebat, ab eoque affectu liberatum ſequenti remedio, una tantùm vice aſſumpto, ita ut nunquam deinceps in eum reciderit, & plurimos alios, quibus idem remedium communicavit, fuiſſe etiam liberatos. Hoc remedium eſt dolii obturamentum ex ſubere confectum, quod per plures annos huic uſui inſervierit, atque adeo vino probe imbutum ſit, illud autem ſuber igne comburendum eſt, ejuſque cinis exhibendus cum vino albo ʒ. j. pondere, urgente dolore.

## OBSERVATIO VIII.

*Hydrops.*

VIr quidam fide dignus retulit mihi, ſe multos aſcite laborantes curatos vidiſſe ſequenti remedio.

Silices colligebantur albissimi, qui circa flumina repe-riuntur, & fracti aliquantulum pellucent, crystalli instar: illi autem super prunas incalescebant & candentes in vino albo extinguebantur, hujus vini cyathum unum ægri sumebant mane, usque ad perfectam curationem, quæ intra mensem perficiebatur.

Hujusmodi silicum calcinatorum sal, in vino albo exhibitus, felicius (ni fallor) operatur.

Sal mille pedum à celebri Medico feliciter usurpatur in hac curatione, quem julepis aliisque aperientibus admiscet præmissa purgatione, cum succo ireos nostratis; quem si æger vomitu rejiciat, pro deplorato habendum esse existimat.

## OBSERVATIO IX.

*Alius hydrops.*

QUidam hydropicus curatus est solo usu salis prunellæ, in potu ordinario, per mensem integrum, cujus spatio aqua universa in abdomine contenta evacuata est.

Hanc curationem contigisse existimo non solùm propter virtutem diureticam, quâ sal prunellæ præditum est, sed etiam ex eo quod hydrops ille forsan à fervida hepatis intemperie productus fuerat, quæ à sale prunellæ, potentissima refrigerandi vi præ lito, extincta est.

Alius hydropicus curatus fuit decocto summitatum quercus, cujus cyathum unum sumpsit manè per 15. dies.

## OBSERVATIO X.

*Strumæ.*

ARmoricus quidam, Danielis nomine, 30. annum agens, vir rusticanus, habitu eusarco & robusto, à pluribus annis strumis laborabat, tum circa collum, tum etiam sub utraque axilla, qui cùm amicis, & notis omnibus invisus esset propter contagiosum istum affectum, ad Nosocomium Charitatis Lutetianum, velut ad verum Æsculapii templum sese contulit, ratus se illic certam mali medelam reperturum. Nec cassa spes frustratum reliquit ægrotantem, primo enim decubitus die ab Illustrissimo D. Gabriele Harduino de saint Jacques Nosocomii Medico ordinario invisus est, qui præmissis universalibus, cataplasma ex foliis cucumeris asinini leviusculè contusis, partibus tumentibus admovit, præscriptaque diæta tenui, nec non modicè exsiccante, altera die opiata sequens præscripta est.

♃. Turbith, hermodact. ana. ʒ. ij. radic. utriusque scrophulariæ ℥. j. rad. angelicæ major. ʒ. ij. fol. oriental. ℥. ß. scamon. crudi ℈. iv. fiat omnium pulvis, & excipiatur cum syrupo rosar. pallid dosis ad ʒ. ij. addendo cuilibet, mercurii sublimati dulcis g. xx. qua alternis diebus per 15. dies repetita, necnon renovato cataplasmate, disparuerunt tumores omnes scrophulosi absque sectione, aut eradicatione ulla, ipsumque Armoricum sanum & incolumem dimisit anno salutis 1641. Communicata à D. Leseq. Medicinæ Doctore Monspeliensi, & dicti D. de saint Jacques olim discipulo.

## OBSERVATIO XI.

*Dolor dentium.*

D. Leseq. Medicinæ Doctor suprà nominatus, se curatum vidisse retulit dolorem dentium sale fraxini, quo impletur digitale mulierum, aut quid simile, & applicatur arteriæ temporum, ubi sentitur pulsatio, intra breve tempus nodum facit in arteria, quo fluxus intercipitur.

## OBSERVATIO XII.

*Arthritis nodosa.*

D. Chomel Medicus Annonæensis scripsit ad me, se nuper Arthriticum vidisse variis articulorum ulceribus scatentem, è quibus calculi tophacei plusquam ducenti, exierunt, pisorum magnitudinem superantes, & ita duri, ut malleo resisterent. Et quod mirum dictu est, pus sanies, & serosa materia ad ulcera confluens, exiguâ in parte morâ, concrescebat illico, & tophaceam duritiem acquirebat. Hóc etiam rarum, in illo ægrotante observavit, quod topica uni parti conducentia, alteram lædebant & vice versa,

## OBSERVATIO XIII.

*Hemicrania.*

D. Genton Romanensis, natu minor, retulit mihi, se hemicraniâ laborasse per multos annos, & post multa remedia frustra tentata, curatum fuisse suffitu ex carabe, per mediam horam tempore paroxysmi, ore & naribus excepto.

## OBSERVATIO XIV.

*Hernia.*

IDem retulit, se Hernia intestinali per multos annos laborasse, & curatum fuisse tribus emplastris, à quodam empyrico sibi traditis, quorum singula gestare jussit per novem dies cum subligaculo; erant autem ex eadem materia confecta, & valde fœtida: tum quando auferebantur, materia eorum tota consumpta apparebat, nisi quòd in aluto pulvis quidam remanebat vitro pulverato similis. Per usum primi emplastri nullus effectus apparuit, post admotionem secundi urinæ copiosæ prodierunt, & varii coloris, nunc virides, nunc nigræ, & aliquando cum dysuria post diem 27. absumptis tribus emplastris, pars strigosa & macilenta apparuit, ut omnis caro & pinguedo subjecta protinus absumpta videretur. Conjecimus ex fœtore hoc emplastrum ex galbano fuisse compositum, quod summa attenuandi vi præditum, humores ad partem affectam affluentes, & fortè circa eam concretos, fundere, & liquare potuit, ut natura deinde eos partim per urinas excusserit, partim insensibiliter discusserit.

## OBSERVATIO XV.

*Hydrops.*

RUsticus quidam hydropicus factus, abscessum passus est in dextra parte abdominis, eòque aperto, infinitus propemodum vesicularum aqua replettarum numerus egressus est, ut ducentarum numerum excederet, idque per plurium dierum spatium, & sic omninò curatus est. Hac observatione confirmatur historia à Schenkio proposita, cujusdam hydropici, cujus abdomen post obitum, apertum, vesiculis, aqua repletis, peritonæo, aliisque partibus adhærentibus refertum apparuit.

# OBSERVATIONES

Quædam infrequentium, curatùve difficilium morborum, cum curationibus eorumdem, in veteri quadam Bibliotheca, sine Authoris nomine repertæ.

## PRÆFATIO.

*OCCASIO quamobrem de raris curationibus morborum quorumdam scribere, qui mea ætate ingruerunt, susceperim, hujusmodi est: nam cùm quotidie, morbi quidam novi, aut saltem cum inauditis nonnullis symptomatibus suboriantur, de quibus paucos admodum, aut fortè nullos mentionem fecisse constat, præterea multos quotidie veluti postliminio reversos repullulare, atque redire percipiamus, ad quorum veram & genuinam curationem inveniendam multæ horæ bonæ frustra consumuntur, quãdoquidẽ sexcẽti codices ante revolvẽdi sunt, quàm morbus, de quo agitur, aut innotescat aut expulsionis ratio teneatur, proinde tum ex optimis quibusque Autoribus, tum ex iis quæ ipso longo usu atque experientia comprobavimus, quosdam veluti exoticos flores excerpsimus, quibus quisque pro arbitrio utatur. Insuper habeat, unde curationes morborum symptomatumque raro contingentium depromere queat.*



## OBSERVATIO I.

*Singultus.*

QUidam Germanus, annum agens circiter quadragesimum, correptus fuit singultu, quem mira postea subsequuta sunt symptomata & creditu difficilia. Ille igitur è Germania Nemausum usque profectus, radicum buxi emendarum gratiâ, quarum maximum est commercium in Gallia Narbonensi, ardoréque Solis intenso exæstuans (tum enim Syrius ardebat) ut erat sitis impatientissimus, simul atque in hospitium divertit, correpta puteali situla, frigida recenti oppleta, adeo sese ingurgitavit, ut ob aquæ tum copiam, tum frigus immodicum, in spasmum ventriculi inciderit, usque adeo ingentem, ut nullis auxiliorum formulis, aut victus ratione per bimestre spatium cesserit, imò verò quando magis eum superare nitebamur, tantò magis conatus nostros eludere videbatur.

Sed & hoc in primis admirandum, ut cùm primum quis vel vestis, vel pallii fimbriam digitulo attingeret, singultu antea sedato, ille tanta cum totius corporis concussione suscitabatur, ut vel cubiculi tabulata tremescerent. & cùm forte fortuna D. Rondeletius viscendorum ægrorum gratia, Nemausum accederet, eo in consilium adhibito, cum D. Ferrando & aliis, qui tum ibi aderant Medicis atque Chirurgis ac tandem peroratis singulorum sententiis, quid rei an causæ subesset, cur in sanitatem pristinam tam difficulter rediret, præterea qua industria remediis uti liceret, omnes uno ore maximam ventriculi intemperiem causam esse asserebant, cur hæc symptomata perseveraverint tamdiu: quantum verò attinebat ad remedia, in fotibus, cataplasmatis embrochis, cucurbitulis, non neglecta & purgatione, & syruporum, & opiatarum, pulverumque assumptione persistendum, appositè ad hanc rem citato aphorismo Hippocratis: Omnia secundum rationem facienti, non esse transeundum, &c. Ego verò tentatis frustra omnibus remediis, de quibus inter nos conveneramus cœpi mecum cogitare balneum calidum posse tantam imperiem mutare, & in temperamentum naturale reducere partim quia longa in balneo mora promptiùs corporis habitui vis balnei sese insinuaret; unde fieret cum affecto membro communicatio, partim quoniam existimarem majorem vim penetrandi accedere medicamentis, si balneo commiscerentur, ob cutis quam calida balnea efficiunt laxiorem raritatem majorem. Nec mea me fefellit opinio, quandoquidem parato balneo ex lauro, origano, mentha, absynthio in aqua coctis tantam ex mora in eo utilitatem percepit, ut intra quatuor aut quinque dies sanus evaserit, præterea interim sacculum contextum, in quem insertæ herbæ prædictæ erant, regioni ventriculi quamdiu in balneo permansit, accommodavimus. Neque verò omittendum bimestri spatio singultum adeò Germanum illum exercuisse, ut jam cruditate in ventriculo, & intestinis radices agente, deplorata ejus videretur salus; sed Dei beneficio, qui mentem hominum quando vult illustrat, & ad invenienda remedia nos quasi manu ducit, pristinæ sanitati fuit restitutus non sine Doctorum Monspeliensium, Nemausensiùmque, qui ægrotantem inviserant, admiratione.

## OBSERVATIO II.

*Phthisis.*

QUidam Catalaunus, natus annos circiter 44. humoribus, sanguine & atrabile, in eo dominantibus. Cùm autem annis duobus antea quadam (ut referebat) levi pleuritide laborasset, & incuriâ suâ vel Medici, præsidia quæ ad morbi curationem requirebantur, neglecta fuissent, phthisicus factus est: nam per triennium exscreato sanguine simul cum pure, tantus eum marcor obsessit, ut ossa (ut vulgò dicitur) cutem transmiserint. Interim tussis ipsum adeò inquietabat, ut vel modicum somnum capere haud potis esset, præ copia purulentæ materiæ, per tracheam arteriam à natura expulsæ, alioqui in gutture ferventis, & liberam respirationem impedientis, itaque cum mecum vocaret insigniores Medicos Avenionenses, nihilque omissum fuisset, quod ad ejus salutem recuperandam videretur, præscriptis abunde iis quæ artis erant, nec quicquam proficientibus, consului, ut è D. Schironio, & Rondeletio docentibus Monspessuli, tanquam ex tripode Apollinis oracula peteret, eos remedia nonnulla educturos (ut erant ingenio non tantùm perspicaci, sed etiam experientia longa in morbis fugandis exercitati) quo tandem si non in totum sanaretur, saltem meliusculè haberet, ne tam miseram vitam, non quiescendo, non quidquam cibi appetendo, degeret: malle enim se vitam cum morte commutare, quàm diutiùs vitam, quæ potiùs mors erat, prorogare dictitabat. Medici ergo illi Monspelienses visis omnibus quæ è nobis præscripta fuerant, nil amplius addiderunt, quàm ut frequenter cancris fluviatilibus vesceretur in aqua hordei præcoctis, similiter & testudinibus nemoralibus, annexisque nonnullis formulis remediorum, quas Pandaliones vocant ægrum ad Tabias miserunt, id est ad oppida temperamenti similitudine Tabias referentia, nempe aperto cœlo, loco alto, siccóque exposita. Cùm verò jam suæ vitæ tæderet, utpote qui plus quatuor annis talem affectum non sine summa molestia angustiàque toleraverit, arrepta dextra manu mea, per deos inquit te oro, ut à fœtido morbo isto me liberes, vel tentatis extremis remediis me de medio tollas; omnem præstabo culpam, & te ab ea exsolvam. Quando ita vis (inquam) experiar in te unum quod superest remedium, à Galeno summo Medico proditum. Scribit enim suffitum quendam ad veteres tusses, nempe trochiscos ex auripigmento, quorum vaporem necesse est per os recipere: hoc unum relictum est remedium, ex quo deplorati ferè restituti sunt multi, proinde te hortor, ut illud experiaris, postquam alia remedia tibi fuere frustra adhibita: fateor quidem id genus remedii esse tuis viribus impar, sed tam parva dosi in principio uti convenit, ut possis illam conjectura nostra quodammodo exæquare. Tandem igitur illorum trochiscorum fumum, prunis suppositis, cœpit per infundibulum vesperi per os haurire. Ille verò se nolle in posterum iis uti, mane cùm eum reviserem, protestatus mihi est, quia videlicet se respiratione privatum iri sibi persuaseret, si iterum id auxilii genus tentaret. Ego autem instare non destiti, donec iterum trochiscos ut paulo ante experiretur: quid multa? nocte sequenti intempesta, post haustum vaporem trochiscorum, tantus eum rigor invasit, ut non solum lectus, in quo decumbebat, sed etiam tabulatum cubiculi quodam veluti terræ motu concuti viderentur? ipse verò cùm morti proximum se arbitraretur, misit puerum, qui me accerseret. Nolui ei in re tam urgente deesse, cúmque me introëuntem intueretur, quia nolui [inquit] non tibi vale dicto, fato meo fungi, propterea te, non vocaturus in posterum, volui vocare simul ut videres miserum meum statum. Ego verò tentata carpi quatuor digitis arteria, deprehenso undoso pulsu cum vitalium virium robore, prædixi brevi futurum, ut copioso sudore difflueret, qui tantus quidem paulo post emanavit, ut culcitra, & lintea tota permaduerint, proinde ac si (ut vulgò dicitur) in fluvium demersa fuissent: exinde somnus & quies optata, nulla tussis, nullus excreatus, in summa sanitate integra frui illi licuit plus quindecim ab hinc annis. Cæterum hic mirari licet unde à corpore tam exsangui & exsucco tantus sudor exire potuerit. Hoc certè contigit Insulæ, quo tempore tyrocinia Medicinæ faciebam. Narravi per litteras D. Rondeletio; rem prout gesta fuerat; miratus est talem morbi curationem, exitum, & subitam solutionem, atque in commentaria se relaturum hunc morbi decursum mihi pollicitus est.

## OBSERVATIO III.

*Febris maligna.*

NUlla unquam symptomata sæviora cuiquam acciderunt, quám quæ adolescenti Nemausino nomine Grasset supervenêre, degenti Belliquadri an. 1574. is natus annos circiter 20. aut 22. incidit in febrem καυσον, in qua siti inexhausta cruciabatur, linguâ nigrescens, vigiliæ perpetuæ à 4 usque ad nonum diem hominem exercebant, parum & inæqualiter sudabat, tum deliria inceperunt cum urina tenui pulsûque raro. Undecimo stridores dentium, convulsiones rigores die & nocte, cum clamoribus & ejulatibus terrorem incutientibus, pulsus inordinatus, & perturbatus apparuit. Decimo quarto, urinæ copiosæ & egestiones, non sine delirio, animi deliquio, convulsionibus. Decimoseptimo, exanthemata & papulæ multæ per universum corpus sparsæ, singulæ magnitudinis fabæ, colore lividæ: quæ cùm cutem extimam exederent, carnem subjectam depascendo, ulcera cava reddebant, perinde ac si ferrum candens illa inussisset, erant autem profunda ad pollicis latitudinem. Vigesimo, parotides sub utraque aure magnæ duæ eruperunt, hinc febris sensim remitti deprehensa est, quibus omnibus, longo temporis intervallo curatis, viribúsque refocillatis, æger incolumis Avenionem profectus est, totumque morbi decursum D. Philippo Gulielmo narravit. Quod ad curationem attinet, non descivi à communi Medicorum usu, [ velut dici solet ] ad latum unguem, quandoquidem inspecto lotio, injectòque clystere, cum alvus dura esset idonea sanguinis missio facta fuit, sanguis valdè corruptus apparuit. Deinde julepis, ardorem febrilem extinguentibus, putredinémque arcentibus. Octavo die sumpsit dilutum Rhabarb. cum diaprun. solut. vigiliis occurri syrupo papaverino, tibiarum lotionibus, unguento popul. temporibus, volis manuum & pedum plantis accommodato. Sed vix credibile est, quàm lac mulieris, puellam lactantis, mixtum succo lactucæ rosato delirium sedaverit. Deliquiis animi succurrimus epithematis regioni cordis admotis, & mixturis ad cor recreandum dicatis; dentium stridoribus, oleis chamæmelino atque amygdalino dulci, cervici & temporibus calidè applicatis, lana succida superdata: ulceribus & papulis relictis, unguento albo camphorato: parotidibus, oleo camæmelino & de lilio, deinde cùm ad suppurationem eas tendere cognovimus (nam materiæ crassities discussionem detrectabat,) ad cataplasmata atque emplastra ex mucilaginibus, herbis emollientibus, diachylo magno, & aliis ejusdem farinæ, transire coacti fuimus, cùm autem Avenionem profectus esset, apertione facta, reliqua industriæ D. Philippi Guilielmi commisimus.

## OBSERVATIO IV.

*Febris maligna cum sopore.*

DIgna est, quæ scriptis mandetur ægritudo uxoris D. Formerii Nemausensis Causidici, quæ post curatum maritum, febri ardente maligna, omnia sæva symptomata secum vehente, nimirum paraphrenitidem, dentium stridorem, jactationem inquietantem, sitim inexpletam, in continuam febrem propter vigilatas tot noctes, conjugis causâ, inediam, curam liberorum, reique domesticæ, incidit: quæ sexaginta dies uno eodemque fervore citra aliquam intermissionem veluti stupida, conniventibus oculis permansit, nec interim per totum morbi cursum ulla crisis se prodidit usque ad diem sexagesimum, in quo tantùm sputum album & spumosum, sine ulla tussi rejecit (ut pulvim duodecim libras capacem liquoris impleverit) quo abundè per os emisso, à febre libera, ad sese rediit, asserens se nihil doloris, nihilque propter morbum incommodi percepisse, quin se graviter & cum summo suæ vitæ discrimine ægrotasse, vix in ejus animum inducere potuimus. Interim scire licet, nihil omissum fuisse, quod ad veram morbi profligationem pertinere potuimus conjicere, ut pote à sanguinis missione auspicati [ nam hæc mulier adhuc adolescens erat plethorica ] deinde ad purgationem devenimus, clysmata, cucurbitulam, somnumque prohibentia præscripsimus.

## OBSERVATIO V.

*Vulnus vesicæ ex sclopeto.*

REm inauditam, & omnem fidem superantem, attamen veram, vereor ne si narrare coner, vanitatis insimuler: cæterum viri fide digni, tum in arte medica apprimè versati, tum in Chirurgia admodum exercitati, ut interim sileam nobiles insignésque viros, qui curationi interfuerunt, me ab omni calumnia vindicabunt. Quo die igitur Nemausenses subuculatos, id est subuculis albis indutos, trajecto Rhodano Tarascone clam venientes, insidiisque quibusdam Bellicadrum oppidum ingressos fugarunt atque fuderunt; quidam eorum, qui terga vertebant, glande sclopeti per penis meatum seu fistulam intrusa, vesicam & dextrum latus ossis sacri penetrante, ita, ut per vulnus posticum lotium redderetur, læso tantum meatu urinario, ceu excoriatione, integræ sanitati fuit restitutus à Chirurgis Tarasconensibus, me assistente, Antonio Fortunato, & Joanne Bonneto, & quod mirum est nullis aliis medicamentis, quàm trivialibus, & quæ ad manum erant. Tria igitur hîc sunt quæ omnes Medicinæ peritos in admirationem trahere debent. Primum quo modo in meatum urinarium glans illa, pene illæso, nisi modica excoriatione meatus, ingressa fuerit. Secundum, qua ratione aut naturæ proprietate, vesicâ vulneratâ alioqui remedia omnia respuente, sanatus sit. Tertium, qui non conquisitis secretis remediis, sed iis tantum quæ ad manum erant præscriptis (cum sæpe numero in aliis vulneribus non usque adeo lethalibus & exoticis & pretiosis uti cogamur, cum ægri tamen pernicie) nam initio defensivo vocato vulneri circundato usi sunt Chirurgi, tum Basilico cum vitello ovi turunda oblita, postea unguento de resina, denique carnem regenerantibus, & cicatricem inducentibus, unde adeò prosperè ad pristinam sanitatem rediit, ut adhuc sit superstes Arelate, dictus cognomine Boriau: hoc tam admirandum vulnus viderunt ferè omnes præcipui Tarasconensium, simul cum Doctoribus D. Philipo Guilielmo, Bertrando Vanio, qui mecum explorato vulnere, radiolo Chirurgico ad id destinato, rem ita habere, curiosa investigatione conspexerunt.

## OBSERVATIO VI.

*Tumor in crure.*

RArum morbi genus silentio non est prætermittendum: id est tumor in interiori parte cruris dextri nobilissimæ & bonis moribus ornatissimæ, quæ tum vidua erat D. Deledignam. Hæc igitur in ea parte, tumore oborto, phlegmones speciem præbente, tantis cruciatibus noctu & interdiu inquietata fuit, tamque variis anodynorum formulis D. Rondeletius qui unà mecum ad ei opem ferendam vocatus fuerat, utebatur, ut nihil spei de ejus salute relictum videretur: nam quando magis tumoris illius duritiem mollientibus vincere nitebamur, tanto magis nostris conatibus reluctari percipiebatur, nec tamen interea dolor ullas dabat inducias. Itaque coacti fuimus, tumorem caustico medicamento aperire, quo humor contentus, licèt crudus ( ut nobis videbatur ) dolorem committens, apertione facta exitum haberet. Postquam igitur suspicati sumus, causticum suas vires exeruisse, dissolutis fasciis, quibus illud suppositum fuerat, nullum humorem intus delitescentem, nullum serum inde exisse vidimus, Imò verò (quod caput est hiante vulnere subjectam carnem nihil imminutam aut alteratam conspeximus; neo aliam extitisse tanti tumoris dolorisque occasionem, quam flatum judicavimus: sed nec similem tumorem Medici, quos convenire nobis contingit, se vidisse, aut alicubi legisse: tum quia flatus tantos dolores excitabat, ut animi deliquia & vigilias perpetuas induceret; tum quia nihil intra vulnus delituisse alienum à naturali constitutione repertum fuerit, nobis asseruerint. Ab apertione tumoris flatu dissipato, omnia evanuerunt symptomata, in posterumque adeo bene valuit, ac si nunquam ægrotasset.



## OBSERVATIO VII.

*Paralysis Linguæ.*

SUbit admirari sæpenumero opera naturæ: dissectis enim corporibus admiranda inveniuntur quæ citra αὐτοψίαν ita esse, ut sunt, vix persuaderemur, cujusmodi dum Nemausi agerem, Roberto Berriere contigerunt, nam ferè quamdiu vixit, destillatio perpetua ad nervos, motui linguæ destinatos, adeo ei loquelam impedierat, ut balbutiem molestam invexerit, quæ nullis auxiliis potuit unquam emendari; unde tandem fluxione aucta suffocatione repentina est extinctus. Parentes igitur, qui tum ultimæ ejus diei intererant, me rogarunt ut defuncti recens cadaver juberem dissecari, quo causa & origo tanti hujusce mali cognita, posthac simili destillationi tutiùs occurreretur. Quare justæ eorum petitioni morē gessi, apertoque primum cranio, ac utrobique separata sensim portione extima cerebri, in conspectum nostrum se dedit cystis, id est sacculus robustâ membranâ compactâque contextus, undique serosum humorem continens, qui in fundo exiguum foramen habens semper novam materiam nervis linguæ suggerebat. Quamobrem cùm nullis remediorum formulis hic serosus humor, nec ulla industria absumi discutive posset, cùm propter ejus copiam, tum propter membranæ densitatem, quæ nimirum obstabat, quo minùs vis medicamentorum eò perveniret, uno ore diximus, talem affectionem curationem nunquam admissuram fuisse. Sed quis obsecro unquam judicasset vesiculam quandam intra cerebri substantiam generatam, seroso humore tumentem tam perniciosæ destillationis causam fuisse.

## OBSERVATIO VIII.

*Syncope à Liene.*

VIR Nobiliss. & strenuus D. Egminius Tarasconensis, quodam morbi genere laborabat, quod ( ut arbitror) tanquam inauditum, & infrequens a paucis visum erat. Vir igitur ille mihi retulit, tunc se in syncopem statim incidere, simulatque in latus sinistrum decumberet, ita ut difficulter ab ea revocaretur, adeò omnes vires collapsæ erant: secus se nihil doloris aut incommodi percipere, nec propterea minus cibi assumere, imò omnia se munia obire, quæ integra sanitate præditus, mihi asseveravit. Mecum itaque medatè perquirens, ac animo revolvens, quid causæ esset, quamobrem tam sævum symptoma sine manifesta causa apprehenderet, & veluti exanimem relinqueret hominem, cœpi cogitare humorem melancholicum, malæ alicujus qualitatis participem, ex liene vaporem quendam venenosum ad cor mittere, eumque occasionem præstare tam maligni symptomatis. Nec mea me fefellit opinio: siquidem ratione victus commodè instituta, purgatoque universaliter corpore ab humore melancholico, & privatim, exhibito medicamine, lienem ab obstructionibus liberante atque demum roborato corde, tam epithematis, quàm mixturis cardiacis, liber omnino à tam lethali symptomate evasit.

## OBSERVATIO IX.

*Morbus Epidemicus Coqueluche vulgò dictus.*

ANno 1557. Mense Julio paulo ante cataclysmum, Nemausinos agros vastantem, totam ferè civitatem occupantem, sævìit epidemicus morbus, nemini parcens [Coqueluche] vocitatus, adeò immanis & truculentus, ut quamplurimos de medio tolleret, quosdam quarto die, alios septimo, ad summum 14. eos tussis cum faucium asperitate, inflammatione ferventi & febre continua corripiebat, dolor capitis vehemens ægros affligebat, nec præ tussi usque ad ravim inquietante, cuiquam somnum capere fas erat: adhuc accedebat renum & lumborum dolor assiduus & eximius, qui paucos admodum progredi sinebat, ad hæc coryza perpetuo vix aërem inspirare per nares permittebat. Cæterùm, qui tantam (ut ita loquar) pestem evadebant, facta sanguinis missione & medicamentis expectorantibus exhibitis, sudore fœtido superveniente, constantibusque viribus è toto corpore manante, liberabantur. Qui verò febre & inediâ consumpti, ( cum vix durare possent, ) invalidi reddebantur, omnes ad interitum pergebant. Quare in eo cardo curationis versabatur, ut adhibitis sine mora universalibus remediis, [ quanquam leni tantùm purgatione egerent ] appetentia revocaretur, & fauces cibis fierent perviæ: ad purgationem sufficiebant manna, crassia fistula, rhabar. cum decocto bechii & aliorum pectoralium. Vehementiora tanquam acuti scopuli vitanda erant.

## OBSERVATIO X.

*Febris Epidemica.*

EPidemicus morbus, prædicto non absimilis, grassatus est anno 1580. per æstatis maximam partem, post insectorum innumerabilium congeriem, mensibus Aprili à Maio è terra exortam, quæ quidem tam ingens erumpebat, ut itinera quæque occuparet, nec effugere quisque potis erat, quin infinitos vellet nollet, pedibus conculcaret; unde multo post Arelate, Avenione, Bellicadri & aliis in locis, non procul ab his dissitis, tanta pestilentia grassata est, ut perpauci eam evadere potuerint. Sed ut ad rem redeam, prædictus morbus multos quidem jugulabat; sed si primis diebus, & quàm citissimè fieri poterat, auxilia administrabantur, ferè omnes erant superstites. Is igitur simul cum febre & tussi invadebat, quam dolor capitis & lumborum subsequebatur, interim febris aliquot diebus intermittebat, postea veluti vires recolligens graviùs ægros affligebat. Interim quosdam nulla quiete frui sinebat; sed magis ac magis urgente fervore ad interitum eos præcipitabat. Phrenitide quidam furentes, quidam phthysi languescentes interibant. Cæterùm si maturè, ut dictum est curabantur, omnes ferè intra paucos dies convalescebant. Nec curatio alia à præscripta paulo ante adhibebatur, siquidem pectoralibus medicamentis & lenibus purgationibus ( non neglecta imprimis sanguinis missione ) clysteribus refrigerantibus injectis, admotis cucurbitulis, & cardiacis opiatis, ac epithematibus frequentibus, maximum levamen percipiebant; denique ratione victus optimè institutâ, tandem ad integram sanitatem perducebantur.

## OBSERVATIO XI.

*Deglutitio Impedita.*

DOminus Bonius, Causidicus Nemausensis clarissimus gravissimo ventriculi dolore, simul cum deglutiendi difficultate summa laborabat, cum febre continua comitante: & cum ante meum adventum præscripta essent medicamenta purgantia, nec quidquam profuissent, ut potè quæ ad fundum ventriculi descendere haud potuerant, ubi primum ad eum accessi, tractatisque à me diligenter cum ventriculi regione hypochondriis, reprehendi renitentem tensionem, undiquaque has partes occupantem, simulque rugitum internum, frequentibus ructibus per os emissis, exitum habentem, quæ causa erat, quamobrem nec jusculum, nec cibus ullus ad ventriculi fundum delabi posset, nimirum sublato & suspenso à flatuum copia cibo. Proinde cùm periculum immineret, ne corpus edendi penuriâ absumeretur, cùm jam quatuor aut quinque dies à cibo abstinuisset, in id totum curationis scopum dirigere volui, ut tantam flatuum abundantiam discuterem. Quocirca admoveri jussi ventriculi, & hypochondriorum regioni ( injecto priùs clystere

partim discutiente, partim vacuante) fotus calidos, ex decocto absinthii, menthæ, floribus chamomeli, meliloti, seminibus cumini, fœniculi, & similibus quibusdam peractus, oleo nardino & chamomelino his partibus calidè irrigatis, meliusculè habuit, cœpitque deglutire, spemq; bonam recuperandæ sanitatis habere; cùm antea, ac si res deplorata esset, de hac vita migrare cogitaret. Tum demùm præcepi admovendam ventriculo, cum multa flamma cucurbitulam, à qua flatus adeò potenter digesti fuere, ut postea, & jusculа & qua vis edulia transglutire valeret ac exinde febris cum dolore quievit, febrem tamen potissimùm extinxit multa urinæ excretio. Cæterùm, ne affectus recrudesceret, evacuationem iterandam suasi.

## OBSERVATIO XII.

*Febris Maligna cum Exantematis.*

JUdex Ordinarius Nemausensis, Blanus nomine, febre tertiana duplici accessiones acerbissimas secum vehemente conflictabatur: Eum curabat D. Vegratius ætate provectior. Ille igitur, cùm in quodam paroxysmo symptomatibus tam vehementibus atque malignis urgeretur, ut in lipothymiam laberetur, ob nimirùm exorta repentè per totum corpus exanthemata sublivida, nolens quidquam, quod saluti conferret prætermittere, me ut sibi cum D. Vegratio adessem, vocari jussit, qui simul a que in ejus conspectum veni, conquestus est de intolerabili ardore ab exanthematis excitato, simul cum virium prostratione, obsecravitque, ut sibi in maximo discrimine vitæ constituto, opem subitam ferrem. Ego verò benè inspectis & meditatè consideratis exanthematis, quæ adhuc pullulare videbantur, pulsuque carpi cognito, jussi bonam spem de sua salute conciperet, arreptaque dextra D. Vegratii secessimus in cubiculum remotum, ut quid facto opus esset, inter nos deliberaremus. Ipse enarratis omnibus quæ præscripserat, petiit à me, quid agendum censerem. Ego sermonem ejus excipiens fui in ea sententia, ut quoad ejus fieri posset, citissimè fieret venæ sectio, secus futurum ut in grave suæ vitæ periculum incideret: Ille verò repugnare, nam [inquit] verendum est, ne humor malignus per cutem [commune totius corporis expurgaculum] dispersus, intro remeet, & partem aliquam principem adoriatur. Ego iterum instare factum, nam Authoribus Montano, Avicenna, Aëtio, Rondeletio, aliisque multis nixus, posse fieri contendebam, in eruptionis eorum principio, dum natura materiam exitiosam expellebat, alioqui si per aliquot dies in cute firma esset, non revocandam intra corpus. Quare tandem is in meam descendit sententiam, & hilari animo nuntiavi ægro, ante discessum nostrum sanitati restitutum iri, si sanguinis missionem tolerare vellet; ipse autem, se quidvis subiturum, dummodo à tantis malis eximeretur. Cùm igitur saphena non esset conspicua, venam dextri brachii communem secari jussimus quà sectâ, id evenit, quod futurum prædixeram; siquidem antequam discederemus, ardor sedatus fuit, pacatum etiam fuit sævum quod timorem incutiebat symptoma. Unde pro tantis beneficiis dici non potest, quàm artem Medicam & nos extulerit. Hinc nos ad febris reliquias profligandas properavimus, quas brevi Deo adjutore expulimus.

## OBSERVATIO XIII.

*Lumbrici.*

DUas Virgines filias Notarii Fezanderii Nemausensis vidimus, quarum altera annum septimum, altera nonum non excedebat, quæ intra semestre spatium dolore acerbissimo ventris totius obiere, qui nullis remediorum generibus mitescere poterat, nempe injectis clysteribus, potionibus pituitam vacuantibus, flatus discutientibus, denique vermes necantibus. Itaque provectiore defuncta, cùm cadaveris fieret dissectio, ut nobis abdita causa mortem accersens innotesceret, sunt inventi in inferiore ventre lumbrici, qui intestina & præsertim colon perforaverant. Exactis ab hoc sex mensibus, cùm similibus doloribus altera interfecta fuisset, dissectione factâ non solùm intestina exesa, & vermibus transfixa vidimus; sed etiam cor & hepar ab iis corrosum & altè excavatum, quæ res non parvum stuporem adstantibus omnibus incussit, quærentibus, qui ab intestinis, quaque via ad hepar, & cor venerint, cùm in illis locis vix alimentum sibi familiare, neque materiam vermium generationi idoneam, quamquam ex putredine quadam ibi nata, quispiam eos genitos existimaverit; adde nec viam paratam, sed tot anfractibus aut circumvolutionibus impeditam habuerint. Quare nihil aliud quàm naturæ opera mirari, causam scire non valentes, potuimus; sed hinc discedentes, præscriptis tum pulveribus ex scordio & dictamno albo, & unguentis vermes fugantibus necantibusque, reliquis quæ adhuc superstites erant puellis, horum generationem in posterum prohibuimus.

## OBSERVATIO XIV.

*Tumor Oesophagi.*

NOnnunquam tumor in œsophago succrescit, qui cibos degluriri non permittit, ægerque inedia debilitatus, vires amittere solet; ejus curatio ut interim cognitionem sileam, non parum etiam oculatissimis facessit negotii: quam sic felici successu præscribere consuevi: primùm victus ratione præfinitâ adhibitisque universalibus remediis, id est sanguinis missione, [præsertim quando febris aut inflammationis suspicio subest] item purgatione, revulsione per cucurbitulas. Linctus sequens ex usu est.

℞. Conservæ rosar, symphyti majoris, ana ℥. ß. conserv. viol. ʒ. ij. boli armeni orientalis ʒ. j. ß. mucilag. sem. cydon. extractæ ex aqua rosar. ℥. ß cum cyr. cydonior. fiat linctus quo sæpe utatur æger: exteriùs verò supra collum hujusmodi unguentum admovendum est.

℞. Oesipi, medullæ cruris bovis, axungiæ gallinæ, anseris & anatis, ana ℥. ß. mucilag. althææ & lini, ana ʒ. vj. olei nymphææ ℥. ij. croci ℈. ß. ceræ albæ q. s. fiat unguentum lotum ex aqua hordei & nymphææ, hoc ter aut quater die ac nocte collum liniatur, lanâ succidâ superadditâ.

## OBSERVATIO XV.

*Scabies Fœda.*

NUnc me convertam ad labiorum fœdam quandam scabiem, cum oris ulceribus conjunctam, quæ multum mihi, ut eam discuterem, exhibuit negotii, sed tantùm his remediis cessit scabies, ulceraque sanata nunquam repullularunt. Nam adeo cacoëthea erant, ut conatum omnem respuere viderentur. Itaque post universalia remedia his topicis usus sum.

℞. Clavicularum vitium, fol. plantaque caprifol. tribuli terrestris, an. m. i. rosar, rubr. hordei, lentium, an. p. j. fiat decoctum ad ℔. j. In colatur. dissolve succi granator, & diamori an. ℥. ij. hoc decocto frequenter os colluere oportere dixi, labiis verò jussi sequens medicamentum adlini.

℞. Pul. coralli utriusque usti & loti, cornu cervi itidem usti & loti, an. ℥ ij. corticis burgiæ ʒ. j. ß. cum pomata & syr. de rosis siccis, fiat linimentum: soleo etiam penuria pomatæ pulveres dissolvere in cerâ alba liquefactâ, & axungiâ hirci recenti.

## OBSERVATIO XVI.

*Hernia.*

PRæter multorum expectationem, ramicem intestini & omenti auxiliis infrà dicendis curavi, sine Chirurgi manu, maxime verò eum, qui quendam germanum ludimagistrum Avenione anno 1543. torquebat, qui herniam intestinalem decem annis passus fuerat, non sine doloribus gravissimis, australi constitutione ingruere solitis. Huic igitur imperavi, ut in lecto se contineret mensem unum simul, quantum fieri posset, adductis cruribus, non divaricatis, victu exsiccante uteretur, nisi fortè prunis elixis ex saccharo & aqua ad alvum subducendam, nullis crudis, flatuosis, & coctu difficilibus, præter suum, hœdorum, aut arietum pedes, vesceretur, his autem medicamentis usus est.

℞. Terræ sigillatæ, rad. consolidæ major. boli arm. veri, ana ʒ. ij. cornu cervi usti ʒ. j. capiat per 14. aut 15. dies ʒ. j. ß. aut ʒ. ij. manè ex jusculo capi. Deinde

℞. Sanguinis draconis, mumiæ, mastiches, thuris, rad. consol. major. boli arm. limacum rubrarum, erinacii terrestris pulverisati, ana ℥. j. incorporentur omnia terebinthina, & fiat emplastrum, quod admoveatur inguinibus. Verùm scire licet, universalia auxilia pro ratione morbi præcedere debere.

## OBSERVATIO XVII.

*Fœtus mortuus.*

VOcatus fui à nobili quadam muliere, quæ febre continuâ graviter laborabat, cui semestri graviditate por febris vehementiam, fœtus in utero suffocatus fuit, qui cùm multis & variis remediis foras extrudi non posset, tandem myrrha cum chrysocolla & vino Hippocratico propinatis, admotoq; ventri cataplasmate ex colocynthide, utroque pulegio, sabina, arthemisia, matricaria, herba cati, magno puerperæ conatu prodiit, non sine summa medicinæ laude, cum illa in summo vitæ periculo constituta, tandem excluso fœtu, à febre ardentissima immunis fuerit, quanquam ab hinc sex aut 7. menses morbo acutissimo decumbens extincta fuit.

## OBSERVATIO XVIII.

*Strumæ.*

MOrbus est frequens & curatu difficilis, strumæ à Medicis dictus: eo filia D. Prætidis Nemausini Claveri affecta fuerat dum in vivis esset. Itaque a multis Medicis vario usu Medicamentorum vexata, nihilo meliùs se haberet, sed magis atque magis sæviente morbo, collum ipsius putris, vitiosusque humor depasceretur; tandem ego vocatus, post præscripta ut docet medicamenta purgantia et emplastrum chœtadicum ab Aëtio descriptum, diligenter sanie expressa extersaque superponi jussi, deinde tertio quoque die eodem medicamine renovato prius ut [dictum est] ulceribus extersis eoque quater aut quinquies repetito, sana in totum effecta est. Quod si chœtades non sint ulceratæ, solo earum duritiem pulvere pyritis lapidis simul cum diachylo ireato malaxato remollire atque tandem aperta cum ferro candente, aut caustico medicamento sordem intus contentam digitis exprimere; postremò emplastrum chœtadicum superligare, nec ante triduum solvere, quod semper est observandum, idque tandiu iterare, donec completa videatur curatio.

## OBSERVATIO XIX.

*Tertiana duplex.*

PRæfectus Præsidii Becillicadrensis, D. de Rãcoine quotannis solebat in Gallia apud suos tertiana duplici affictari, bimestri aut trimestri spatio: is cum in Narbonensem provinciam profectus fuisset, simul cum Protomacho nostro non multo post eodem morbi genere correptus, me ad se visendum vocavit, qui tristis admodum cùm putaret, (ut solebat) se diu hac febre vexatum iri, rogavit me, ut si quod remedium haberem, quo tutò tertianam duplicem expellerem, suâ causa explicarem. Respondi me, [Deo duce] votis suis satisfacturum, si modò mihi morem gereret. Itaque injecto eodem die clystere, postridie verò, cum urinæ in principio subcrudæ apparerent, consilium Avicennæ sequutus, non ante secundam aut tertiam accessionem, in quibus urinæ coloratiores conspiciuntur, basilicam dextri brachii secare jussi, & sanguinis uncias sex aut 7. evacuari: interim præparantibus julapiis manè utebatur, quibus vix dum finitis, miratus fuit decumbens, febris accessionem sequentem ferè nullam fuisse peractaque purgatione, posthac ne vestigium quidem ullum febris subrepsisse, quamobrem supra quàm dici potest lætus, quòd tam brevi temporis curriculo curatus esset, aliis suis commilitonibus (æstas tũ ardebat) simili febre ægrotantibus suasit, ut sese curandos mihi committerent, qui omnes simili ratione sanitati fuere restituti.

## OBSERVATIO XX.

*Dolor Ischiadicus.*

INgenuus & bonis moribus imbutus Antonius Clemens Bellicadrensis, Ischiadico dolore tam vehementi vexatus fuit, ut opem a Medicis Monspeliensibus quærere coactus fuerit, præcipuè verò à D. de Fegnes, Doctore Medico, qui tunc temporis maximam sibi famam, ob raram in curandis morbis dexteritatem, comparaverat. Is nec ischiadicæ venæ apertione, nec purgantibus catapotiis, diætâ vulgò dictâ, nec denique fotibus, cataplasmatis, hypocaustis, emplastris, cucurbitulis, dolorem tam acerbum pacare poterat, quinimo eo in dies magis ac magis urgente, æger se ulteriùs vitam prorogare posse diffidebat. Fortè uerò, cùm Nemauso Bellicadram confugerem, quo tempore per cancellos ferreos aquam fontanam excipientes, viri religiosæ factionis, antea circumlimatos, sunt subingressi: & me ad se invisendum vocare, auditis iis, quæ D. de Fegnes præscripserat, admoveri cantharides ex fermento veteri, loco dolenti jubeo, unde post vesicas excitatas atque acu perforatas, tanta humoris serosi copia vacuata fuit, ut optata quies subsequuta fuerit, nec in posterum dolor hominem afflixerit, verumtamen ulceribus quæ à cantharidibus inflicta erant sanatis, jussi ut per aliquod temporis spatiũ locus dolens emplastro ex diachylo & diameliloto compacto tegeretur, adjecto sulphuris ignem non experti momento, & seminis iberidis atque nasturtii pari pondere.

## OBSERVATIO XXI.

*Ulcus sordidum.*

NOn diu est quando D. Comes de Tantem, vir & generis nobilitate & animi corporisque præstantia clarissimus, novissimè pulmonis ulceribus extinctus, ulcere cacoëthe, in tibia sinistra omnem consolidationem respuente affectus erat. Is cùm esset rerum antiquarum studiosissimus & me jussisset accersiri ut quandam in veteri numismate inscriptionem interpretarer: postquam de variis hinc inde rebus verba fecimus, me rogat, ut si quid haberem, quod ulcus tibiæ ad cicatricem perduceret, id sibi impertirem; nam alia atque alia nihil conferentia expertus nunquam sanari posse sibi persuaserat. Ego verò non potui tanto viro operam studiumque meum denegare proinde si, velis [dixi] meis dictis auscultare, brevi futurum est, ut sanitati pristinæ restituaris. Atque adeò cœpi post remedia universalia, præfinitamque rationem victus idoneam, hoc linimentum sequens præscribere, quo intra 12. aut 15. dies planè curatum fuit ulcus. Interim tamen volui, ut hoc syrupo, ne ulcus recrudesceret 14. diebus uteretur per intervalla.

℞. Ramentor. ligni guaiaci ℔. ß. infundatur in ℔. 12. aquæ Rhodani, postea fiat decoctio ad medias, in fine ejus adde polypodii quercini ℥. 4. carthami ℥. ij. turbith. ℥. j. agarici ℥. ß. Rad. pentaphilli ʒ. iv. colaturæ adde mellis rosati & sacchari rub. ana ℔. j. clarificetur & aromatizetur ℥. ß. santali rub. fiat syr. semicoctus, de quo sumebat ℥. v. vel vj. tertio vel iv. quoque die, addebam sennam quando alvus non bene respondebat, ulcus abluebatur frequenter aqua alum. forma linimenti erat hujusmodi.

℞. Axungiæ porci ℥iij. axungiæ hirci .ij. fol. hyoſcyami coctorum ſub cineribus & diligenter contuſorum cum axungiis m. i. litharg. ceruſæ diligenter lotæ, an. ℥. j. plumbi uſti & loti antim. minii, an. ʒij. agitentur in mortatio plumbeo, fiat linim. addito tantillo opii eum dolor intendebatur; poſtea num ægrè adhuc cicatrix ducentur juſſi laminulam plumbeam in aceto macerari triduo, deinde ſiccari, & pulverem ſubtiliſſimè ulceri aſpergi, alteramque integram ſuperimponi, & ſic voti ſui compos, unde laudem eximiam [ut præmium ſileam] reportavi.

## OBSERVATIO XXII.

*Virgæ Caruncula.*

QUidam Monachus familiæ D. Auguſtini, Ambroſius nomine, caruncula in collo veſicæ oborta, inter mejendum vehementer torquebatur, & ad eam abſumenda multorum opem imploraverat. Nam jam à quinquennio morbus ſuas radices egerat. Cùm verò in dies acerbiores dolores experiretur, licèt pulvere ſabinæ per ceream candelam intruſo, aliiſque hinc inde uteretur, fortè occurrit mihi obviam præ dolore veluti mentis impos. Non poſſum [inquit] diu loco conſiſtere, nec mihi temperare, quin è ſublimi me præcipitem dem, tam acri dolore crucior. Ego miſeratione comotus, verbis lenibus animum effrænem quàm potui placidè mulcere volui, meq; de ſua ſalute bene ſperaturum nuntiavi, dummodò rectâ vivendi normâ ſervatâ meis juſſis obtemperaret, quod certè aliquandiu ſedato dolore ſe præſtiturum mihi pollicitus eſt. Conſului igitur ut perpetuò virgulam plumbeam in urinario meatu teneret, ſic agendo, ut quàm fieri poſſet, ſenſim & placidè per collum veſicæ, licèt anguſtum, in veſicam intromitteretur, periculo primum facto à gracili & tenui virgula, deinde gradatim ad craſſiorem veniendo, donec liber eſſet ejus in veſicam ingreſſus, atque hoc in auxilio diu perſiſteret. Is itaque cum nocte dieque plumbeum radiolum, ut juſſeram in urinaria fiſtula teneret, mihi tantam utilitatem, intra 15. dies ſe percepiſſe retulit, ut libertè jam & indolenter lotiũ redderet; iterque urinæ adeò fuiſſe pervium, ut nullis amplius ad mejendum medicamentis egeret.

## OBSERVATIO XXIII.

*Hemitritæus.*

COnvocati fuimus ad curationem hemititræi D. Quæſtoris Nemauſenſis, de Rage vocati, D. Ferrandus, Caſtellanus, & ego. Cumque in conſultationem veniſſemus, D. Caſtellanus, ecquid ſentirem de morbo Quæſtoris à me primò (cum primus eum inviſerim) ſciſcitatus eſt; Reſpondi ingenuè, illum verà hemititræo laborare, atque ea de cauſa egere optimis & promptis remediis (nam tertio quoque die tertiana cum rigore hominem affligebat, nec poſt ſudorem, declinationi tertianæ ſupervenientem, erat unquam ἀπύρετος. Meæ opinioni acriter repugnabat D. Ferrandus, ut erat ingenio ad contradicendũ proclivi, dicens in febricitationem inter duos paroxyſmos percipi, propterea tantum eſſe tertianam notham majori famæ aſſerebat. Contrà ego audacter affirmabam, deliteſcere quotidianam continuam, addebam febrem, ſi fuiſſet notha, non tantas vigilias, non lipothymias excitaturam: præterea hemitritæum, autumno ſæpius quam alio tempore accidere, in quo æger noſter correptus erat, denique guloſos homines & catillones (qualis ipſe erat) potiſſimùm infeſtare. Vocatis in teſtes non ſolum optimis quibuſque Medicis, ſed etiam Martiale.

*Uri Tongilius malè dicitur hemitritæo.*
*Novi hominis vires, eſurit atque ſitit.*

Deinde in fine Epigrammatis:

*Omnes Tongilium Medici juſſere lavari.*
*O ſtulti febrem creditis eſſe! gula eſt.*

D. tamen Caſtellanus perrogatis auditiſque ſententiis, ſubſcripſit D. Ferrando, atque os in me convertens ſubjecit hæc verba, non mirum videri debet (inquit) ſi quædam febricula ſubſequi tertianam videtur, nam cùm febris hæc notha ſit, plurimam habet craſſam pituitam permixtam, qua de cauſa fumi elevati ab ea diutius perdurant, appoſitè citato exemplo Gal. lib. de diff. febr. de lignis viridibus; quæ quidem difficulter flammam concipiunt, eâ verò extinctâ, longo temporis intervallo fumus craſſus ex eis attollitur, quod non contingit lignis aridis: itaque, inquit, cùm ratio curationis non valdè diverſa ſit inter hæmitritæum & tertianam notham, hoc inter nos ſit ſtatutum, ſanguinem promptiſſimè mittendum. Porro licet omnia hæc & epithemata ad cordis roborationem, multaque alia ex arte adminiſtrarentur, æger ab hinc tribus aut 4. diebus vitam cum morte commutavit, cumque fama de ejus obitu ad aures Caſtellani perveniſſet, mutavit ſententiam, dixitque hemitritæum verum ægrotum jugulaſſe; tamen D. Ferrandus noluit ad latum unguem de perſuatione diſcedere.

## OBSERVATIO XXIV.

*Polypus.*

UXor Antigraphi Urgenenſis polypo deformis erat, dolebat autem quòd Chirurgi citra excitionem vix poſſe ſanari contendebant cum Medicis; accedens igitur ad me, poſt congruentem traditam victus rationem, præſcriptamque purgationem, juſſi ut capitellum Vigonis origini nervorum admoveretur, deinde hoc unguento polypus ungeretur, quod eſt.

℞. Corticis malor. granat. gallarum viridium, ana ʒ. j. ß. ſummitatum ſabinæ exſiccatarum, & pulv. ʒ. i. chalcitidis uſtæ ʒ. i. ß. uſti aluminis & hermodact. an. ℈. iv. cum unguento ægyptiaco polypo aplicabatur, interim dum hoc utebatur, circumlinebâtur loca propinqua refrænantibus, unguento de bolo, vel de lithargyro cum ſuccis, deinde.

℞. Plumbi uſti & loti ʒ. i. ß. corticis cucurbitæ longæ uſtæ ʒ. i. antimonii, lapidis calaminaris diligenter lotor. an. ℈. iv. teſtarum cancrorum fluviatilium vel marinor. ʒ. i. ß. tuthiæ præp. ʒ. ii. ſucci plãtaginis & ſolani depurati, an. ℥. i. ß. olei roſ. omph. ℥. iv. diducantur diu in mortario & piſtillo pleumbeis, addendo ſucci gran. ʒ. j. ß. per vices abluebatur locus aqua aluminoſa, & citra Chirurgi manum brevi extirpatus fuit polypus.

## OBSERVATIO XXV.

*Puſtulæ Faciei.*

QUidam occurrunt affectus, qui licet ut parvi momenti negligantur, rarò Medici eorum curationi præſint, tamen quòd moleſti ſint, & pertinaciter hæreant, non ſunt contemnendi. Ita rem habere ſæpe uſu venit, vel non ita diu in quadam muliere, quæ nullis remediis faciei intenſum ruborem cum multis varis puſtuliſque illam indecore dehoneſtantem, quales bibaces homines pepinas ſectantes habere ſolent, abolere poterat; quamvis famoſos Medicos ad id agendum adhibuiſſet. Illi conſului, regimine vitæ humectante & refrigerante præſcripto, & tuſa jecoraria vena, itemque ſumpta per triduum opiata, ſenſim doſim eius augendo, humores aduſtos evacuante, hac aqua deſtillata faciem ablueret.

℞. Summit. myrti, & mali gran. oleaſtri, ceterach, plantag. morel. quæ ſpecies ſolani eſt, clavicularum vitis, an. m. iv. uvarum acerbarum cum pediculis, vel lambruſcarum ℔. ii. incidantur & irrorentur aceto, & aqua deſtillata reſervetur uſui.

℞. Aquæ præſcriptæ ℥. iv. aluminis uſti ʒ. vi. albuminis ovorum fortiter agitatorum ℥. i. admoveantur facie eundo cubitum, & abluatur frequenter facies prædicta aqua. Poſtea.

℞. Tuthiæ



℞. Tuthiæ præpar. ceruſæ uſtæ, an ℥ij. lithargyri. ℥. i. ſucci plantag. æquæ ſuperioris deſtilatæ, an. q. ſ. olei myrtil. ℥. ij. olei de vitellis ovorum ℥. j. incorporentur ſimul & reducantur ad formam nutriti & adde chalcitidis ʒ. iij. aluminis ʒ. ij. ſulph. ʒ. i. ſucci citri ℥. i. ß. applicentur noctu mane verò abluatur facies aquâ deſtillatâ: ſi iſtis medicamentis non ceſſiſſet, addidiſſem argenti vivi ℥. i. aut eo plus. Sed cum rubor & vari evanuiſſent; nihil opus fuit quippiam adjicere.

## OBSERVATIO XXVI.

*Cholera Morbus.*

ANno, ſi bene menimi [1564.] antequam peſtis Nemauſum adoriretur, graſſatus eſt morbus, cholera vocitatus, multos intra 4. dies interficiens. Atamen illi qui in primis morbi inſultibus auxilium petebant, ferè omnes hac curandi methodo evadebant. In primis, cum ſatis evomuiſſe ægrotantes conjiciebam, ne vires collaberentur, mivam cidoniorum aromaticam, febre non admodum intenſa, quod ſi intenſa erat, mivam ſimplicem mane & veſperi duabus horis ante cibum propinabam ex cochleari argenteo, omni circumſcripta potione aut ſaltem parciſſima conceſſa, licèt ægri inextinguibili ſiti cruciarentur, quandoquidem potio & vomitum & alvi fluxum adauget, unde mors inevitabilis ſequitur. Torpori & convulſionibus tibiarum oleo chamæm. calente ſuccurrebam, vomitui verò & alvi fluori embrochis ex oleo nardino, maſtichino, cydoniorum, totius ventris regionem irrigabam, ſuperaſperſis pulveribus coriandri præpar. roſ. maſtiches, menthæ ſiccæ corticis citri ſicci, ligni aloës, laudani, nucis moſchatæ, coralli utriuſque, & ſimilium. Opiatam etiam ſumebant ex conſerva roſar. mirobal. conditis pulv. margar. & corall. rubri, & eboris, cum ſyr. cydon. & de ribes formatam: interdum, ſi vires validæ erant in morbi principio rhabarb. cum ſubſtantia exhibebam, non poſthabitis epitematis, cardiacis, iiſdem remediorum formulis in pueris tali fluxu, aut colliquativo nominato emaciatis, æſtate præſertim, pro ratione ætatis. injectis interdum clyſteribus etiam, partim roborantibus partim reficientibus, uti ſuadebam, & ferè omnes ſalutem (Dei benignitate) adipiſcebantur.

## OBSERVATIO XXVII.

*Hæmorrhoïdum dolor, & ani procidentia.*

QUidam inſulanus, comitatus Venayſſini, vehementi hæmorrhoïdum dolore torquebatur: qui nullis anodynis præſcribi ſolitis cedebat, nimirum fotibus ex malva, herba hæmorrhoïdali; floribus tapſi barbati chamæmeli, neque unguentis ex butyro, adipe recenti anſeris gallinæ, oleo de ſemine lini, atque hujuſce farinæ, aliis ſexcentis, quapropter dejecta appetentia, vigiliæ, vires proſtratæ ſubſequutæ fuerant, ſed neque mucro fiſtulæ, per quam clyſteres injiciuntur, in anum intromitti poterat, adeo venæ illæ hæmorrhoïdales propinqua loca tumefecerant, quæ cauſa fuit, cur alvus nullas fæces ſpatio octo dierum excreverit, quamvis caſſiam recentem æger bis devoraſſet: tandem verò à quodam dicto Germano, illac tranſeunte monitus, multis fotibus ex emollientibus repetitis, unguentum de ſucco nummulariæ cum butyro recenti non rancido parari juſſit, quo turunda illita & ſenſim intromiſſa dolorem compeſcuit; unde ſomnus optatus ſenſim ſurrepſit, appetentia revocata fuit. Eidẽ ægro paulò poſt inteſtinum rectum prociduum fuit, quod hoc remedio curatum nunquam poſtea foras exiit.

℞. Olei maſtich. q. ſ. in eo bulliant ſcarabæi N. 8. deinde oleo ungatur inteſtinum ſupra aſperſo pulvere putaminum ovorum, ex quibus pulli fuere excluſi: idem Germanus mihi aſſerebat ſuccum blattariæ itidem mirè dolores omnes hæmorrhoïdum mitigare.

## OBSERVATIO XXVIII.

*Febres Elodes.*

DOminus Richerius, Conſiliarius Regius Nemauſinus, ſubito dolore & graviſſimo in inferiori parte metaphreni, cum in horto qui prope ædes ſuas erat, quippiam moliretur, correptus eſt. Cum autem præ dolore ſtare non valeret, ſed coactus fuerit in lecto decumbere, cœpit febricitate, nulla tamen ſiti premebatur, quod febris non admodum acris eum urgeret. Præterea nihil illi caput dolebat, ſatis ex ſententia dormiebat. Poſtero die ſudore totum corpus maduit, nullis medicamentis provocato, at ſpõte foras prodeunte, ex quo dolor metaphreni ſedatus fuit. Cœterum ab eo multo copioſior ſudoris facta fuit emiſſio, ſcilicet tanquam ex rivulis undequaque difluentibus emanaſſe quivis potuiſſet conjicere. Et hoc quidem uſque ad nonum diem: nullis etenim diaplaſmatis, ad ſudores immodicos cohibendos comparatis potuit ſupprimi, imò nec frequenti ventilatione, nec ſtragularum rejectione, nec feneſtrarum apertione, quo pervius ventis in cubiculum introïtus fieret; ſed viribus ſenſim deficientibus loquendo & ut dicitur domi ſuæ diſponendo repentina morte præventus fuit nullis aliis ſymptomatibus, cum ſudore coeuntibus. Jam verò licet & clyſmatis & medicamentis per alvum evacuantibus uteremur, ut naturæ impetum à centro ad ſuperficiem, tandem à ſuperficie ad centrum revocaremus. Verumtamen auxilia omnia noſtra irrita fuerunt, nec unquam à tanto ſudoris effluvio ægrotantem vindicare potuimus. Omitto rationem victus ex ſolidis & viſcidis alimentis præſcriptam fuiſſe, ne ex ſubtilibus, humidis, velociterque nutrientibus, eorum quoque velox, ut ait Hipp. per cutem fieret excretio. Itaque omnes Medici uno ore extitiſſe febrem eam quæ Elodes aut Typhodes à Galen. nuncupatur, affirmarunt. Nam [inquit] in ea febre parum aut nihil ex ſudore juvantur ægrotantes, qua de cauſa plerumque lethalis cenſetur. Interim notandum, ſudorem uſque ad extremum diem manaſſe calidum, quo quidem die frigidiſſimus extitit.

## OBSERVATIO XXIX.

*Paralyſis.*

NOn poſſum oblivioni tradere paralyſin complexam, ita à practicis dictam, matris clariſſimi Juriſconſulti & benevolentiæ vinculo mihi conjunctiſſimi. D. Faverii, Nemauſenſis, quæ tum nata erat annos circiter 64. Ea igitur paulo ante vergiliarum occaſum, ſub veſperam repente in paralyſin dextri lateris incidit, ita ut nec valeret diſtinctè loqui, nec corpore notæ ſufficiebant vires [ut inquit ille] id eſt artus dextræ partis motu & ſenſu deſtituti fuerant. Huc accedebat ſumma capitis gravitas, nõ ſine magna ad ſomnum propenſione, & tum ei alvus non liberè flueret, ſtatim injecto clyſtere, partim ex emollientibus, partim ex herbis capitalibus, in colatura diſſolvitur hiera Nicolaï, cum diaphænico, oleo chamæmel. & melle anthoſ. eoque hinc ad horam è lecto, cum fæcibus plurima excrementa pituitoſa educta fuerunt, ſub noctis autem gallicinio juſſi deglutiret 7. catapotia ex fœtidis cochiis cum ij. gran. trochiſc, alhandal. compoſita, excepta verò ſyr. ſtœchade, quæ circa aurotam tantam pituitæ craſſæ & viſcidæ, cum portione quadam bilioſi humoris tenuis eduxere; ut jam capitis gravitas & ſopor magna ex parte diminutus videretur. Tertio die ſumpſit apozema confectum ex rad. galan. craſſæ calami aromatici, herbis beton. meliſ. yva arthritica, ſalvia, hyſſopo & cæteris hujuſce ordinis, cum oxymel. ſcillitico, de quo quatuor doſes diebus ſequentibus mane hauſit, poſt quas, iteratis catapotiis paulò ante dictis, meliuſculè cœpit habere. Nihilum tamen vel minimum dimovere digitum ex affecta manu potis erat. His peractis, erhinis & apo-

 phleg-

phlegmatiſmis extrema quædam cerebri mucoſa per nares & os ejecta fuere, abhinc verò tres dies, mane & veſperi, diæta de guaiaco, cujus colatura aromatizata erat pulv. nucis moſchatæ[ cujus alioqui portiunculam linguâ aſſiduè in ore continebat : interdum etiam diamoſcho dulci uſa eſt, hacque epota cum ſecundo decocto, ſpatio 25. dierum membra paraliſi affecta ſenſum quendam recuperaſſe, motumque obſcurum obiiſſe deprehenſa ſunt. Sed poſtquam hypocauſtis ubi abundè lapides cadentes decocto fol. lauri, lavend. pſeudoſpicæ, flor. utriuſque ſtœchados, chamæm. callitrici, fuerunt extincti, ſudor provocatus fuit, & unctionibus calidis ex martiato, opopanace, oleo de caſtoreo, de piperibus, vulpino, & cæteris hujuſmodi per totam dorſi ſpinam & membra affecta calidè uncta fuit, in totum ſanitatem adepta eſt. Præterea victus ratio per totum morbi curriculum ſiccans injuncta fuit. Hac methodo à me non pauci ſanati ſunt, queis artuum & linguæ motus erat denegatus.

## OBSERVATIO XXX.

### *Melancholia hypochondriaca.*

AFfectus exiſtit non admodum frequens, attamen curatu difficilis, cujus malitia vix in facie detegitur, unde à vulgo ferè deridentur eo detenti, male ſe ægrotare dictitantes, cum bene ſe habeant ad ea, quæ offeruntur, & negotia ſua interdiu ſanorum more plerumque obire valeant; nihilominus tamen variè exagitantur; tum quia inſomnes noctes traducunt; tum quia vaporibus, à ventriculo atque hypochrondriis ſurſum elactis, auriũ tinnitibus obtunduntur; multi timorem ſibi incutiunt, alii tremores cordis patiuntur, quidam tanquam mente alienati abſurda ſecum murmurant, & vitæ tædio multa de morte oppetenda animo verſant, quoſdam rugitus & murmurilla ex hypochondriis exeuntia cum multo & frequenti ſputo exercent, nonnulli incendium quoddam in illis partibus, perinde ac ſi phlegmone obſiderentur, ſentiunt. In ſumma, tantis malorum ſymptomatum concurſibus divexantur, ut vel exercitaſſimis in operibus artis medicis multum negotii præbeant, antequam illorum ingentem pertinaciam funditus expugnare queant, Hic autem affectus melancholia hypochondriaca à clariſſimis Medicis vocatur, qua diu quidam Franciſcanorum, vir Doctus Pibris nomine, alioqui boni habitus corporis, & ætatis viginti, inquietatus fuit. Atque adeo hujus occaſione ſuggeſtum, in quo concionabatur, ſubito cordis tremore, cum ſcotomia correptus, vacuum relinquere ſæpe coactus fuit. Jam verò is ab omnibus ferè prædictis ſymptomatibus à tribus aut quatuor annis (ut aſſerebat) afflictabatur, nec quicquam levaminis ex tota Tholoſatium Monſpelienſiumque Medicorum præſcriptis ſe percepiſſe referebat. Itaque me ſummè obſecravit, ut calculum meum reliquis adjicerem, etiamſi ab aliorum ſententia deſciſcere vellem. Reſpondi me totis viribus (viſis atque diſcuſſis quibuſque ſchedis) quas præ manibus habebat, in eorum conſenſum deſcendere, attamen non gravatè me traditurum ea quæ longo uſu non tantum in aliis, ſed in me ipſo, dum adoleſcentiæ fines non præteribã, felici ſucceſſu periculum fecerim; fortè enim futurum [inquam] ut inter tot & tanta remedia noviſſimè tentata, ſint profutura, ſpemque aliquam ſibi relictam debere, cum præſertim egomet tali affectione laborans, Dei beneficio ſalvus jamdudum evaſerim. Quare verbis meis aures adhibens, animum bonum habuit, ut tantis malis mea ope liberatum iri ſibi tandem perſuaderet. Nec certè ſui ipſius perſuaſio vana fuit; nam remediorum uſu, à me præſcriptorum, intra bimeſtre ſpatium optatâ ſanitate potius eſt. Illi igitur poſt traditam victus rationem, parum ad frigidum & humidũ temperamentum declinantem, qualia ſunt juſcula ex carnibus caponum, vervecis, hœdi bene habiti, cum borragine, & modica lactuca parata, item perdices, turdi pingues, coturnices, atque hujuſce generis aliæ aves aſſæ modicè, pro potu vino conceſſo oligophoro, aquâ largâ limpidâ, & qualitatis experte diluto, atque rubello. At prohibitis caſeoſis omnibus & ſanguinem craſſum atque melancholiam generantibus, proculque remotis animi affectibus, triſtitiam trimoremque inducentibus, juſſi ut hac clyſmatum formula bis in hebdomada uteretur, etiam haud alvo difficulter ſe exonerante.

℞. Juris inteſtinorum vervecis q.ſ. in eo decoquantur mal. acanth. borrag. ana m.i. flor. trium cordial. chamæm. ana p.i. paſſul. à gigartis purgat. p.20. in colatura ℔. i. ß. diſſolve caſſiæ cum facch. & cathol. ana ʒ.vj. olei viol. ℥. iij. ſacch. rubri ʒ. j. miſceat clyſma. Præterea portionem ſequentis opiatæ laxantis octavo quoque die ſumeret.

℞, Pulpæ paſſular. & ſebeſten, ana ℥. j. caſſiæ recent. è theca ſua exemptæ, & cathol. ana ℥. i. ß. cum ſyr. violata fiat compoſitio ad inſtar opiatæ, de qua ſume ʒ. x. vel ad ſummum ℥. i. ß. mane horâ 5. ex colatura decocti bugloſſæ, cicerum rub. paſſul. glycyr. & flor. cordial. interdum etiam ſimplicem caſſiam ſaccharo involutã ad ℥. i. devoraret, nec permiſi uſum vehementiorum catharticorum, ne exagitata morbum committente materia tanquam crabro [ ut ex proverbio ] irritatus magis atque magis ſæviret, quandoquidem æquo medicamentis acrioribus laceſſita, violentius fuerit, ac ſurſum vapore ejus irruente & vigiliæ & aurium tinnitus cum cordis palpitatione majores moleſtioreſque redderentur, ut hinc non facilè ſymptomatum ferocitas mulceri queat. Tribus aut quatuor diebus poſt ſumptam opiatam præcepi apozema ex endivia utraq; borrag. capillaribus, uvis paſſis mundatis, gly. cyrr. ſeriatim ebiberet, proſtridie verò iterum opiatâ purgarem, qua iterata magnam percipit utilitatem, nimirum ſenſim vacuata bona parte humoris aduſti, atque melancholici. Jam verò paucis poſt diebus, juſſi ingredetur balneum dulcis æquæ tepidum, manè jejuno ventriculo, alvoque exonerata ibique moraretur ſequi horam, nullo ſudore elicito. In illo incoctæ erant mal. violæ, aliquot folia lact. (inſtabat enim æſtatis principium,) borrag. fuit autem continuatum balneum 5. aut 6. dies. Alvo ſuo officio non fungente, injiciebatur præſcriptus clyſter, atque his peractis, longè ſe habuit melius, nempe ſomno revocato; ſedatoque cordis tremore; poſtremò alienis imaginationibus mentem perturbantibus extinctis, & quum adhuc aurium quidam tinnitus relicti eſſent, in aures oleo cucumeris aſinini cum tantilla caſtorii portione inſtillato, diſcuſſi flatus fuerunt. Ad reliquias autem ſymptomatum, hac opiatâ ſequenti cardiacâ, quam alternis diebus ad ℥. ß. uſurpabat, in totum à tantis periculis perſunctus fuit.

℞. Conſervæ violarum & bugl. utriuſque, ceterach, ana ℥. i. ß. paſſul. dulcium recent. à vinaceis purgat. ℥. i. cort. citri ſaccharo conditi ʒ. iij. confect. alchermes ʒ. ij. pulv. margarit. electarum ʒ. i. cum ſyrupo de pomis redolentibus ſimplici. Fiat cardiaca opiata. Denique ut jucundas hominum conſervationes frequentaret, ſuaſi. Omitto, hypochondrium ſiniſtrum poſt purgationem fotum fuiſſe ex decocto mal. flor. tamariſci, chamæmel. chamæd. rap. cappar. ceterach, agni caſti, linguæ cervinæ, adjectâ aquâ fabrorum : nam lien tumere videbatur.

## OBSERVATIO XXXI.

### *Hyſterica paſſio.*

MUlieres ex utero ſuffocatio frequenter infeſtat, in vitæque deſcrimen trahit, maximè quibus vel menſtrua aliqua occaſione fuerunt ſuppreſſa, vel à viri ſocietate pudicitiæ aut honoris ergo alienatis, viduitas ſolitariave vita cordi eſt. A qua tamen difficulter ſuſcitantur quædam, quædam nullâ ope quamvis prõptâ arte præſtita in priorem ſtatum referuntur. Quapropter non gravabo aliqua omniũ quæ novimus præſtantiſſima adverſus præpoſteram iſtam atque periculoſam affectionem ſcribere, quibus illas veluti exanimes in naturalem conſtitutionem reddimus. Primum itaque poſt injectos clyſteres eccoproticos, flatuſque diſcutientes, cum iis quæ [ ut loquuntur practici ] uterum reſpiciunt, qualia ſunt Origanum, Artemiſia, Matricaria, herba Cati, ſtœchas; chamæmelum, ſem. aniſi, cumini, fœniculi, baccæ lauri, diſſoluta autem Hiera Nicolaï, Catholico, oleo rutaceo, & aliis hujuſmodi: non neglectis poſtea cucurbitulis, imo ventri admovendis, frictionibus inferiores partes calefacientibus, fœtidis naribus objiciendis, beneolentibus autem, ut gallia moſchatâ, benzoino, ſtyrace, ſuffitu aut illitu ſubjiciendis, poſtero die catapotia ex hiera Nicolaï, vel Ruffi (ſi vires ſuadeant) devoranda præcipio. Cæterum ſi tam urgens ſit ſymptoma, ut actionem catapotiorum expectare non patiatur, emplaſtrum ex Aſphalto umbilico accommodandum erit, aut oleum ex lapide gagate parva copia liniendum; deinde propinanda potio ex decocto artem. in quo camphora ſelecta, identidem igne accenſa, extincta ſit. Quod ſi neque ob hæc excitentur, os aperire cogendæ ſunt, ſi maxillæ [ut ſæpe fit] adeo cohæreant, ut potui non pateat aditus; compage quadam lignea, vel ferro ad id deſtinato, tum demùm pulvere fol. anagyris ʒ. i. ex aqua deſtillatitia artem. ingurgitandæ, [ ut ita loquar ] veniunt; multas ſiquidem ſemimortuas hoc remedio reſtituimus. Denique ſemel liberatæ, ſi menſes ſuppreſſi ſuffocationis occaſionem præſtiterint, miſſione ſanguinis ex ſaphena, & pharmacis menſtrua cientibus, quo tempore conſueverint, ſunt provocandi. Non deſunt quæ amuleti vice hydrargyrum intra nucis ponticæ corticem incluſum collo geſtent, ut ſe à tanto malo tutas reddant.

## OBSERVATIO XXXII.

### *Ulcus Verminoſum.*

QUidam Urgenſis, claris Parentibus ortus, ulcere cacoëte, in tibia ſiniſtra infeſtatus, neſcio an incuria detentus, an præpoſtero regimine uſus, eo putredinis illud ſinit deduci, ut vermiculorum innumerabili proventu refertum fuerit, adeo excuſſu difficili, ut nullis medicamentis ad eos interimendos aut fugandos comparatis, mirum [quæ comminiſci potuimus] ceſſerint; ſed in dies magis ac magis multiplicati, ſubjecta carne exeſa, dolores inferebant intolerabiles. Omitto ſuccum minoris centaurii, abſynthi, perſicariæ, fol. perſici, quinimò calcem & æruginem, & alia ſexcenta, ulceri verminoſo fuiſſe admota, at nulla prorſus utilitate, proinde Chironis manu potiùs quam noſtra egere videretur, tum ad vermiculos carni mordicus adhærentes evellendos, tum ad tam prodigioſum ulcus extirpandum & ad cicatricem ducendum. Quare meditanti mihi aliquandiu, quid tandem adverſus odioſa illa animalia parva agendum eſſet, ſubito venit in mentem opilionis cujuſdam canis, qui à lupo in crure demorſus ſimilibus vermiculis torquebatur, ſola autem Eupatorii herbæ ex collo geſtatione innumeri quibus ulcus ſcatebat gregatim decidere. Unde cum ejus herbæ periculum properè factum viderem, idem hoc præſtare poſſe in hoc viro, quemadmodum in cane, analogiſmo utens, mihi perſuaſi, licèt hominis temperiem ab animalis hujus natura diverſam eſſe, non fuerim neſcius. Itaque ad priſcorum medicorum imitationem volui remedium ad hominem transferre; nec me experimentum meum fruſtratum eſt, ſiquidem partim ſucco illius herbæ ulceri infuſo, partim ejuſdem ex collo geſtatione totam vermium involutam congeriem aufugere vidimus, non ſine ſumma Chirurgorum qui ibi adſtabant, & amicorum quorundam admiratione, ut pote cum non qualitatibus manifeſtis, ſed arcana neſcio qua proprietate [nullis antea amaris aut acribus aut acidis proficientibus] prædita, tantam luem abegerit. Itaque diligenter mundato [ut decebat] ulcere, carne ſarcoticis medicamentis reſtitutâ, & cute cicatricem ducentibus obdurata, vir ille brevi convaluit, qui in aliis poſtea, & potiſſimum in veterinis animalibus, ſimili morbo affectis, hoc experimentum ex ſententia ſucceſſiſſe mihi affirmavit.

## OBSERVATIO XXXIII.

### *Hydrops à Calida Intemperie.*

ILluſtri loco nata mulier Nemauſina, aſcite graviter laborans, quamvis laudata victus ratione uteretur, à potu que niſi parciſſimè abſtineret, attamen ejus venter, crura quoque in tantam molem excreverunt, ut reſpirandi progrediendique uſum ademerit. Cum verò paucis ante diebus, apozemata, opiatas, & decocta quædam à D. Schironio præſcripta ſumpſiſſet, detumuerant quidem aliquantiſper crura & venter. Cæterum errore bibendi repetito, major & tumoris moles, & reſpirationis facta fuit læſio, quapropter, poſtquam narrata omnia mihi fuerunt ordine; quæcumque fuerant illi adminiſtrata, inſpecto primum lotio; eoque admodum rubro, judicavi non tantum hepar intemperie calida laborare, ſed etiam rudimenta nonnulla inflammationis ſignificari, quæ tam duri humoris in hypochondrio dextro occaſionem præſtaret. Quare ſumptis & admotis iis, quæ intemperiem calidam jecoris corrigerent, cataplaſma regioni hepatis admoveri curavimus, ſed in primis potu cujuſcunque liquoris interdicto, qui ad ſitim ſedandam paratus eſſet, quandoquidem ſtultum eſt ei potum propinare, à quo major irritatur ſitis, ut adeò non temerè ab Ovidio dictum ſit, *Quo plus ſunt potæ, plus ſitiuntur aquæ*. Cataplaſma fuit hujuſmodi.

℞. Micæ panis ſyncomiſti ℔. i. dactyl. à pelliculis & oſſibus mundatur. p.xij. ficuum, paſſularum cum ſuis gigartis, ana p.x. coquantur in aqua & aceto, donec molleſcant. Deinde per ſetaceum colentur, colaturæ adde ſchœnanti. myrrhæ, ſpicæ celticæ, ſantali albi & rubri, roſarum rubratum ana ʒ. ij. olei amygdalarum amararum, nardini, & de abſinthio, ana ℥. iij. fiat cataplaſma, quod tepidum applicetur regioni hepatis, manè, tribus horis ante prandium. Hoc de cataplaſmate, ſeu mavis emplaſtro, ſpatio 6. aut 7. dierum admoto, & tumor ſenſim decreſcere, & omnia ſymptomata ſedari cœpere, quibus peractis, ad ſeroſum humorem diſcutiendum me converti; in quem finem uſus ſum cataplaſmate facto ex ramentis coriorum recenter ex calce paratorum, aqua ſola coctis, ad putrilaginem uſque; hæc enim præſtantiſſimam vim tum flatus dirigendi, tum humorem aquoſum evocandi ſortita ſunt, quemadmodum in hac muliere experti ſumus, ſiquidem poſt tertiam aut quartam inunctionem, [ hepate tamen defenſo ex unguento roſato & cerato ſantalino, ] in totum venter ſubſedit, atque adeo frequenti uſu opiatæ; quæ recipit conſervæ flor. tamariſci, cichorii, ceterach. capilli veneris ana ℥. i. corticis citri ſaccharo conditi; conſervæ rad. apii, ana ℥. ß. pulveris elect. triſantal. ʒ. ij. trochiſc. diarrhod. & de Eupatorio, ana ʒ. i. optatam recuperavit ſanitatem.

## OBSERVATIO XXXIV.

### *Eryſipelas, Herpes, & Lichenes.*

DOmina de Colias, uxor D. Albenaſiis Judicis Legati rerum privatarum curiæ Nemauſenſis, ſæpenumero dum ætatem conſiſtentiæ ageret, verò eryſipelate faciem occupante detinebatur; ingraveſcente autem ætate, tandẽ herpete miliari, quo tempore eriſipelas ſuas ſedes figebat, tota fuit facies notata. Porro hic herpes plurimum Medicis exhibuit negotii. Nam nec purgatione, neque remediis extrinſecus admotis, ulcerationem prohibere potuimus curatu pertinacem. Cæterum poſt alia atque alia uſurpata unguenta, hoc demum inculpatam ſanitatem reſtituit.

℞. Unguenti de lithargyro, ℥. i. argenti vivi, ſucco limonum extincti ℥. ß. tuthiæ præpar. ʒ. iij. ceruſæ & lapidis calaminaris, ana ʒ. ij. aquæ roſarum & aceti roſati, ana. ℥. i. ß. agitentur omnia in mortario & piſtillo plumbeis. Poſt exactam herpetis curationem, conqueſta eſt mecum de quibuſdam lichenibus, per circuitum quo annis redeuntibus, adeo ſuas radices latè agentibus, ut ſedes ſuas niſi poſt ſemeſtre ſpatium non relinquerent. Hoc igitur linimentum intra 3. aut 4. dies exterebat lichenes.

℞. Styracis liquidæ, olei roſati completi, ana ℥. ß. agitentur ſimul in mortario, donec optime mixta fuerint, iiſque mane ac veſperi fricabantur lichenes. Contra eos etiam efficax eſt aqua heliotropii.

OBSER-

OBSERVATIO XXXV.

*Mammillarum fissuræ & hircus alarum.*

NObilis quædam matrona Nemausina, semper partu edito, dolore acerbissimo in papillis propter ulcuscula quædam excitato solebat tentari, quæ nec unguentis, nec lotionibus siccari poterant, multo verò minùs dolor mitigari, Me igitur consulens, qui agendum judicarem adversus tam importuna mala, injunxi ut post hac, dum gereret uterum, mense uno ante partum aqua destillatitia Rhois papillas sæpè ablueret, quod cum fecisset, proximo puello gravida nullis in posterum ulcusculis fuit inquietata, hoc remedio deinceps usæ sunt mulieres non paucæ, quæ similibus ulceribus obnoxiæ erant, fœtu edito, maximo adjumento. Jam verò, cum forte ostensis mammis ex alis ipsius, [ quia hircum olebant, ] gravis & odiosus odor expirabat, me obnoxiè rogavit, ut quid esset, quod hunc tetrum odorem [ cum is invisas hominibus reddat mulieres ] aboleret, id ipsi impertirem. Unguento ex pulvere lithargyri auri composito cum aceto rosato, quo mane & vesperi axillas illineret, fœdus ille odor in totum evanuit.

OBSERVATIO XXXVI.

*Catarrhus ferinus & aphthæ, cum Phthiseos periculo.*

MUlier quædam Urgenensis per totam hyemem tenui & acri ad pectus defluente destillatione, ita nocte & interdiu vexabatur, ut inquieta tussiendo & exscreando usque sedere coacta esset, nec interim evacuationibus, revulsionibus, diversionibusque per cucurbitulas & frictiones, destillato cedebat: hinc dejecta appetentia, insomnia cruditas ventriculi, mulierem tam macilentam reddiderunt, ut Phthiseos grave periculum immineret. Proinde sequenti opiata, somno captato, emplastroque ex ammoniaco, thure, mastiche, nuce moschata, nigellâ torrefacta suturæ coronali capitis accommodato, tussi sedata, appetentiaque sensim restituta in pristinam habitudinem rediit; erat autem opiata hujusmodi.

℞. Conservæ rosar. antiquæ ℥.ß. diacodii cum sapa ʒ.ii. pulver. diatrag. ℈. i. misce, fiat opiata sub lingua vel inter crassiores dentes & musculos internos masseteres tenenda, hora qua somnus noctu captandus venit: & quia acris illa destillatio apthas excitaverat, ad eas exterendas hoc remedio à me præscripto usa est.

℞. Tribuli terrestris & caprifolii, ana. m.i. hordei integri p.j. fiat decoctio ad ℥. viij. In colatura dissolve succi malorum punicorum dulcacidorum ℥.ii. misce. Hoc decocto colluebat sæpè os & brevi temporis spatio ulcera, quibus illud scatebat, curata fuerunt; sed paucis post diebus, recrudescente morbo, coactus fuit crustas ulcerum oleo ex Mercurio leviter illinere, quò citò deciderunt, nec in posterum ullum vestigium eorum relictum fuit.

OBSERVATIO XXXVII.

*Ructus Acidus.*

D. Consiliarius Regius, cognomine Chef de bien, filius adoptatus, D. Chef de bien, Quæstoris Regii, longo temporis intervallo Monspessuli laboraverat oxyregmia, & cum ibi variis medicamentis tum assumptis tum admotis usus nihil aut parum proficeret; imò in dies se emaciari perciperet, nimirum subtracto ( nihil appetendo ) corpori alimento, tandem cogitavit aëris mutandi gratia solum vertere, atque adeò Urgenum properare, quò cum venisset, atque fortè fortunâ mihi obviam occurrisset, occasione mihi sui adventus explicata, suasi bonam spem de sanitate pristina recuperanda haberet ( ille etenim vix se in integrum posse restitui sibi persuaserat ) quin affectum non adeo esse curatu difficilem, ut non vel unius assis pretio evinci possit. Cumque primum meis monitis parum fidei adhiberet, attamen evici tandem, ut grana 5. aut 6. piperis integra manè, quinque horis ante prandium, jejunus deglutiret: quod cum peregisset, spatio trium aut quatuor dierum, nullum in posterum percepit oxyregmiæ vestigium, cumque antea maximè illi fuisset dejecta appetentia, inde adeo vires ventriculi fuere collectæ, ut postea avidè cibum caperet atque concoqueret, ex quo & totum corpus refocillari, & ejus substantia absumpta reparari visa est.

MEDICAMENTA QUÆDAM RIVERIANA.

ARcanum Nephreticum. ℞. ocul. ♋ cum spiri. salis imprægnat. ʒ.ij. spec. litontript. offic. ʒ.i.ß. sem. saxifrag. milii solis, ana ʒ. i. Cinam. ℈. ii. salis apii, petrosel. onon. ana ℈.i. Sacchari cant. ad pondus omnium M.f. pulvis, qui sumatur in sequenti aq. ℞. aq. heder. terrestr. ʒ.iij. petrosl. onon, parietar. ceras. nunc. ana ℥.i.ß. Spir. juniperi ʒ.i.ß. salis ʒ. ß. m.

*Pulvis diaphoreticus.* ℞. Antim. diaphor. ʒ. ß. bezoardici miner. ℈. bezor. or. ℈. ß. Lap. prunel. g. xv. Camphoræ. g. v. m. dosis ℈. i.

*Pulvis cephalicus specificus* est pulvis Riverii de Guttetta mixtus cum seq. ℞. Cinn. antim. Magist. Corall. per lat. cranii humani, ungul. alcis ana.

*Pulvis aperiens.* ℞. Antimon. diaphoret. sal. tamarisci, absinth. crem. Tart. quæ al. part. addito pauxillo spir. sulphuris & santal. rubr.

*Pilulæ Catholicæ*, componuntur ex Panch. Crollii ℈.i. & Mercur. dulc. ℈. i.

*Antivenereum in pilulas redactum*, fit ex mercurio dulci cum extr. hellebori nigri, aloës & diacryd.

*Pilulæ ad morbos deploratos.* ℞. masl. pilul. Ruffi. ʒ.i. Antimon. diaphoretici, gummi Guaiaci, ana ℥. j. Cum bals. Peruv. f. pilul. dosis ℈.i. per 30. dies, si alvus solvenda, add. Scammon. sulp. g. iij.

*Spiritus diureticus*, est Spir. Tartari ter rectific. vid. lib. xj. c. 2.

*Sal diureticum.* est Sal Tartari.

*Calomelas Turqueti*, est Mercurius dulcis, sexies aut septies sublimatus, utitur eo author passim.

*Sequentem Tractatum Itali cujusdam Monachi, quanquam à Riverii doctrina alienum, ut pote farragine chimica turgidum; qui tamen Arcanorum Riverianorum titulo superbit, edere sub finem voluimus, ne quid morosis deesse videretur, quod ad nostrum pertineret Authorem.*

ARCANA



# ARCANA LAZARI RIVERII, CONSILIARII, ET MEDICI REGIS CHRISTIANISSIMI, ET IN MONSPELLIENSI UNIVERSITATE PROFESSORIS,

Nusquàm in lucem edita.

*Tinctura Nostra Solis.*

CUM multæ, & multæ potabilis auri receptæ non delitescant, quæ auri denominantur à quibusdam essentiæ, modum hunc mihi pariter describere lubet, ut unum ex his, cui adhærere non dubitavi, non solum doctissimi mei Præceptoris exemplo, verùm & Petri Joan. Febri, sub cujus anni disciplina manipulationes primùm apprehendi, multàque ex ejus pretiosis Arcanis.

Cæteri solvunt aurum minimè dispositum, nostra autem methodus hoc modo colitur.

℞. Aurum in lamina ex purissimo, & cum Antimonio ter calcina semper addendo crudum Antimonium; hinc à cineribus qui optimè apparebunt, segrega, mundificatumque dissolve in aqua regia juxtà dissolutiones. Dissolutum asperge guttatim oleo tartari facto per deliquium, aurum enim in profundo præcipitabitur, tuncque remota aqua per decantationem, crebris aquarum dulcium communium ablutionibus fac acrimoniam removeas: exsicca inde ad Solem, vel suprà tepidum cinerem, sed cave ab igne, nam tonans aurum est. Mox pulverem dissolve in spiritu salis facti ad usum nostrum, aut in nostro vitrioli spiritu, reponendo in calore lento per mensem, & tunc omnem dictis spiritibus tincturam communicabit. Alterum duorum separa addendo novum spiritum, donec tingatur, tinctique spiritus cuilibet unciæ adde dragmam salis tartari volatilis dissoluti, digerendo in loco calido per dies quindecim. Hinc omnia iterùm junge pulveri, qui jam in fundo vasis remansit, & vitrariorum in fornace colloca per dies sexaginta lento primùm igne, paulatim augendo calorem; post quindecim enim dies petrifient omnia; duobus indè elapsis mensibus, ut dictum, ponantur in loco humido in ovo, ut mos est, donec dissolvantur, & aurum est nostrum potabile.

Tanti robur Arcani cæteris longè antecellit, roborat quippe cor, cerebrum, jecur, omnesque nostri corporis partes, sed eas præcipuè, quarum est attrahere, transmutare, alere, segregare, expellere, & similia. Hoc verum vitæ balsamum sustinetur, hoc ut juvenile servatur, spiritus adaugentur, senectus retardatur, humoremque ne alter alterum corrumpat efficitur. Omnibus morborum speciebus confert, tùm auri vi, cùm fixorum salium, qui corporum impuritates per transpirationem dissolvunt, in quibusvis datur liquoribus à guttis quinque ad octo, pro vice.

*Tinctura nostra Lunæ.*

QUoniam de auro scriptum pretii sibi primum locum vindicante argenti quoque Tincturam hîc subdo; utpotè quod non solùm pretio, sed & virtutibus secundũ alteri accedi.

℞. Purissimè cupellatum argentum, aqua forti dissolve, & oleo tartari fac præcipitetur. Postquam cum aqua communi laveris, exsicca & tincturam extrahe cum suprà dictis liquoribus eodem modo ac in auro, & tandem ut supra dissolve. Innumeratæ sunt hujus virtutes, præsertim in morbis capitalibus; confert autem epilepsiæ, quamvis antiquæ, vertigini, hemicraniæ, paralysi; aliisque à cerebri infectione devenientibus; nam sicuti in Macrocosmo argentum cerebrum Mundi appellatur, ita & hæc Tinctura verum, & validius est remedium ad capitales affectus. Mirùm hecticos juvat, & Phtisicos si cum aliis detur specificis, præcipuè cum auro potabili supradicto cum aquis adhibetur, ut si pro epilepsia cum aqua hirundinum, &c.

*Tinctura nostra Jovis.*

DE Jove sive stanno multi saltem scribunt, pauci verò sunt ejusdem Manipulatores, immò pro sale Jovis, Saturni extrahunt, ut in plerisque patet ex hodiernis Professoribus, qui nullam de stanno substantiam promovere valent. Hujusmodi Tinctura fit ut sequitur.

℞. Purum stannum sine plumbeo, & igne, calcina in vase ferreo semper agitando cum spatula donec pulverizetur, inde verò igne cimentorum albescat, tuncque per mensem in fornace vitrariorum pone vehementissimo igne, vel in igne reverbereo per septem dies. Mox digerens calore lento, aceto stillato, tincturam separa viridem, quæ tinget, & hac ablata acetum junge Jovi calcinato. in retorta lutata septies stillando novumque semper addendo acetũ stillatum. Partem digere stillatam eadem calce in loco calido per multos dies, inde filtra, & stilla usque ad siccitatem. Fixo spiritum vini benè rectificatum, & alchalizatum addens, dissolves tincturam, tantum verò spiritum pones, quo fixum resolvatur. Mox per octo dies digere, tunc enim separato spiritu tinctura remanebit in fundo, quæ quidem est mirabilis.

His similes Receptas, sinceras, & claras profectò non invenies, nil quippe est, quod pluries manipulationibus non perlustrarim.

Tinctura hæc omnibus morborum speciebus mirificè confert: nam sicuti Jovis nomen a juvando trahitur, ita hæc exteriùs & interiùs juvat. Interiùs primum obtinet locum in uterinos affectus, quamvis indomitos, uterum enim confortat, roborat, & mundificat ab impuris, & corruptis seminibus tot varia procreantibus; succurrit etiam cerebro, visceribus, hypochondriis, & cum specificis multùm phthisicis, atque hecticis. Exteriùs omnem plagarum acrimoniam, aut mordacitatem cohibet, atque dulcificat, ipsasque ad perfectam redigit integritatem. Datur cum liquoribus à ℈. i. ad ʒ. ß. pro vice.

*Tinctura seu essentia nostra Martis.*

PLurima de ferro remedia scatent, quamquàm hujusmodi Tinctura apud paucos in usu sit, & tamen ex pretiosioribus est, cæterarum verò laboriosissima scilicet.

Recipe limaturam ferream, & in crucibulo optimè ignitam extingue aceto stillato, id autem plusquàm tricies, inde fac bulliat in dicto aceto, & calidam filtra per chartam emporeticam. Limaturam exsicca, ignitamque iterùm novo aceto stillato extingue ut suprà; mox facbulliat, & percola; quam regulam postquam ter iteraveris, aceta filtrata stillabis ad siccitatem, & adde spiritum vini; cæterum eundem servabis ordinem ac in Jove.

Cordialis hæc est, adstringens, disoppilativa, præ cæteris enim confert fluxibus dysentericis, diarrhœis, lienteriis, fluxibus immodicis menstrualibus, albescentibus menstruis, gonorrhœis, sputis cruentis, hæmorrhagiis sanguinis nasi, fluxionibus repentinis cujuslibet corporis partis. In omnibus vulneribus corruptelam non permittit, brevissimè sanat; ulcera & plagas mundificat abstergit, & desiccat. Propinatur à scrup. i. ad ʒ. ß. cum specificis cordialibus.

Eodem modo Tincturæ fiunt lapidis hæmaticis, sanguinis draconis, & similium, quæ remedia sunt pro sanguine operantia.

*Essentia nostra Mercurii.*

MErcurium more solito ter sublima vitriolo, & nitro, purissimum indè crystallinum separa, quem postquam septies iterum sale communi albo benè decrepitato sublimaveris optimè contritum pone in sagiolo vitreo cum spiritu salis benè rectificato, qui supernatet sex digitis. Sigillatum digere per quadraginta dies in balneo, indè spiritum per decantationem separa, & novo iterum spiritu superinfuso per alios 40. dies digere. Hinc ut supra separa, & sublimatus omnis dissolutus, ad novam infusionem, & digestionem recurre donec ferè nihil in fundo remaneat. Digestos omnes spiritus pone in retorta benè lutata, & cum recipiente stilla usquequò albæ guttæ ascendant, tunc enim remove, & quater cohoba spiritum semper super caput mortuum, vehementiorem tandem addendo ignem usque ad siccitatem. Quod fixi remanet in fundo, calcina donec albescat, & more solito sal fiat. Spiritum stilla, & separa donec in fundo tinctura supersit, quam suo sali junges calore lento ut in unum coëant, spiritu indè vini dulcifica, in eodem digere, & spiritum separa, id verò quinquies, ut dulcis evadat.

Hæc ardua est, sed morbos evellit ex incurabilibus, dari quippè potest in corporibus, sexu, & ætate qualibet omnibus morborum generibus; omnes corruptorum morborum species mundificat in corporis partibus maligna gignentium; sine molestia, irritatione, nocumento, aut incommodo operatur; balsamum vitæ servat, & fovet, impuritates per transpirationem expellit, cartharros à quovis provenientes exsiccat, & consumit; opilatis, aut cachecticis ex hypochondriorum, uteri vel corrupti sanguinis pravis humoribus medetur; hystericos juvat tam frigidos, quàm calidos, roborando jecur, & viscera; infectiones ex lue Venerea antiquas, aut nova extrahit, schirhos, strumas, tumoresve pertinaces exulcerat, & sanat. Datur in juribus, vitellis ovorum, aut vino à guttis octo ad decem, manè jejuno.

*Essentia seu Tinctura nostra Coralliorum.*

DE corallis infinitæ receptæ tincturam docent extrahi, & quomodo fiat sal, verùm ut plurimum fallunt, & pro tinctura coralliorum, tinctura emergit vi balnei, & ingredientium quæ immisceri docent. Nostra hæc est, & sincera, quoties à Manipulatore optimè agitur.

Recipe coralliorum minutim contritorum, & in vase vitreo infunde acetum ex illo, quod extraxit Antimonii tincturam, indeque per distillationem separatum est, enim verò nihil aptius hoc pro corallis, unionibus, oculis cancrorũ corticibus ovorũ, lapide onice, bolo armeno, lapide hæmaticis, & similibus. Acetum supernatet sex digitis, in balneo fervente per aliquot dies coralia dissolventur; tunc autem stilla acetum ad siccitatem. Pulverem aquis cordialibus decies, vel duodecies ablue, donec omnis acrimonia, grossiores partes, & terreæ tollantur beneque dulcis fiat, & clarus crystalli ad instar. Tunc benè exsicca, & repone ad bibendum, ut dicitur: aliud recipe corralium, immixto que pari sale ammoniaco, pone in sale sublimatorio sublimandum; sal enim attrahet omnem coralliorum rubedinem. Salem sublimatum rubeum pone in spiritu vini rectificati alchalizati, & ferventi balneo paucis diebus spiritus omnem ad se trahet tincturam; spiritum per distillationem separa, & remanebit essentia, cui addes pulverem fixum supradictum, & hæc erit coralliorum essentia.

Cordialis est, mundificat sanguinem, ut apparet in leprosis; omni corpori, aut morborum speciei conceditur; fluxibus quibuslibet convenit, ut dictum de Mercurii essentia; cor, & stomachum confortat, naturalem calorem restaurat, humidumque radicale fortificat; concretum sanguinem dissolvit, vulnera venenata juvat, ulcera maligna, & sordida. Datur à ʒ. ß. ad unam in jure vitello ovi, aqua plantaginis, &c.

*Essentia nostra Margaritarum.*

ESsentia margaritarum nostra differt aliquantùm ab aliorum descriptis, & hæc est.

Digere margaritas in aceto dicto antimonii, & dissolventur celerrimè: fit inde ut supra de corralliis, donec sal albus evadat, postquam scilicet per abluciones acrimoniam reliquit, tunc dissolve spiritu vini alchalizati, & septies distilla semper super caput mortuum; hinc separa spiritum, & remanet essentia, ut de aliis.

Perfectissimum cordiale est auro potabili minimè inferius, datur enim ad corpora debilia, & languentia restauranda, malignis febribus confert, & pesti præ cordialitate; syncopes, cerebri passiones, apoplexias, epilepsias, paralyses, vertigines, & passiones hystericas hypochondriacas repellit. Datur in juribus vitelli ovorum, vel aquis à ʒ. ß. ad unam.

*Essentia nostra Smaragdorum.*

SMaragdorum fragmenti minutim pulverizati partem unam, nitrii, sulphuris partes tres positas in vase fictili calori resistenti calcinabis; mox dulcificatas aquis tepidis, modo iterum ac supra bis calcina novo semper nitrio, & sulphure. Post tertiam calcinationem, & dulcificationem pulverem pone in crucibulo lutato in fornace vasariorum, seu in igne reverbereo per sex dies, postea in vase vitreo suprà infunde spiritum salis rectificati qui supernatet quatuor digitis, & per dies viginti digere in balneo ferventi; hinc per decantationem fiat in alio vase separatio, & supra feces infundens novum salis spiritum iterum digeres, ut suprà, donec omnis pulvis solvatur. Spiritum omnem pone in vase optimè obturato, & digere per mensem, quo elapso leviter ipsum distilla, tinctura quippe in fundo remanebit; augetur inde virtus addendo spiritum vini alchalizati, & digerendo, non spiritum separando. Eodem modo fit pyroporum essentia, hyacinthorum, aliorumque lapidum pretiosorum.

De hac non est cur dicam; potentissimum enim cordiale est contra venenum, malignas febres pestilentiales, omnibusque cerebri morbis, maniis, apoplexiis, & similibus succurit.

*Essentia nostra Auripigmenti.*

DIssertum est perfectum Spagyricum ex rebus usualibus, & pretiosis venenum mortiferum extrahere posse, ipsumque venenum in perfectissima Alexipharmaca convertere, & vera cordialia. Id in auripigmento accidit quod cum venenum sit ex mortiferis, mirabilem de illo præ cordialitate essentiam depromimus.

Recipe auripigmenti partem unam, nitri rectificati partes tres, de quibus positis in fictili vase non vitrato, sed igni resistenti, fac ut mos est de croco antimonii. Calcinatas ablutionibus aquarum tepidarum exue nitrio; exsicca indè, & iterum novo nitro fac ut supra: exsiccationem hinc repete post novam ablutionem, & additis nitri partibus duabus, duabusve sulphuris, incende noviter, & dulcifica, sed cave à flamma, & à fumo. Post tertiam calcinationẽ, & dulcificationem pone pulverem in crucibulo benè lutato in fornace, aut igne reverbereo per Mensem. Mox cum spiritu salis proceditur, ut dictum de cæteris, digerendo, & cohobando pluries, solutis omnibus, spiritum separa ad siccitatem, inde cum spiritu vini, &c. ut in aliis.

Essentia hæc omne venenum validissimè expugnat, auroque potabili virtutibus æmulatur, margaritis, coralliis lapidibus pretiosis; impura corpora ab omni prava humorum in venis corruptione mundificat. Hujus inter cætera remedia primus locus est contra ulcera maligna, gangrænas, aut quaslibet corrosiones, morphæas, tineas evellit unctione. Propinatur in juribus, vel aquis à ℈. i. ad ʒ. i.

*Essentia nostra Salis communis.*

SAlem decrepitatum filtra pluries per chartam emporeticam in aqua pluviali septies stillata; humidum exhala, & ex fixato spiritum extrahe cum bolo armeno diligenter secundùm artem. Hinc super caput mortuum quater cohoba, & ab impuris rectificatum serva, ut inferius, mox frange retortam, & salem fac ex capite mortuo secundùm artem benè filtrando, rubescet enim; tunc spiritu supradicto junctis in vase benè lutato mastiche, & ovi albumine, in balneo digere; mense elapso bis, vel ter iterum rectifica, inde addito vini spiritu alchalizato, & facta nova digestione, separa spiritum vini, & remanebit salis essentia.

Hæc tam cadavera, quam viva corpora à corruptione præservat, balsamis pro vulneribus est efficacior, mirum juvat ulcera Vesicæ calculos, & arenam solvit, venas à prava crassitiei qualitate, vel arenula mundificat, & à sanguine morbis provenientibus medetur; conglutinat, consolidat, & sanat renum, vel vesicæ ulcera; liene, jecore, & visceribus obstructos, juvat, contra putridas febres maximè valet; cutis infectiones removet, inter quas scabies, lentigines, impetigines, ignem sacrum, herpetes: cujusvis generis tumores calidos suppurat, frigidos resolvit, quamquàm scyrrhosos; dolores articulares lenit, humidum radicale tuetur, senectutem retardat, intellectum acuit. Propinatur in liquoribus à dragma una ad duas.

*Essentia nostra Salis prunellæ.*

SAlem prunellæ clarissimum sale communi decrepitato immisce, & eadem sit regula, quæ in sale communi. Hic à communi virtutibus non differt, præcipuè in febribus.

*Essentia nostra Sulphyris.*

PRimò vitriolum rubifica, addita indè pari sulphuris parte, pone in novis ollis secundùm usum, & quater sulphuri sublimetur, misce indè salem communem decrepitatum, dissolutum, & coagulatum, terque iterum cum dicto flore sublima; flos enim ille albescet, & erit volatilis, hunc verò serva, ut dicitur. Hinc recipe spiritum sulphuris extractum per campanam rectificatum, ipsumque noviter per chalybis limaturam traducens, acrimoniam tolle, ita ut aquæ ad instar dulcescat. In hoc dulcificato spiritu flores supra repositos immerge, ut spiritus quatuor digitis supernatet, & in vase vitreo benè obturato digere in balneo, spiritus enim rubeum colorem assumet; spiritum per decantationem separa, novum addendo, donec ampliùs non tingat: tunc spiritum separa per distillationem, & tinctura in fundo remaneat, cui addens spiritum vini alchalizatum digere per plures dies usquequò simul coëant; mox per distillationem separa, & in fundo permanebit essentia.

Cordialissima est, nihilque hac aptius contra spasmum in vulneribus, etiam cum nervorum recisione puncturas, vel cujuslibet animalis morsus curat veneficos, venenum extinguit, vulnera sanat. Verum balsamum est pulmonum affectibus, vel ulceribus; hecticis, phthisicis, & asthmaticis succurit; humidum radicale conservat dolores evellit arthriticos, nervos confortat; antiquas, vel novas catarrhorum impuritates consumit; surdis auditum revocat; sordidis ulceribus confert. Propinatur à ʒ. ß. ad unam in juribus, vel aquis, & exteriùs ex se adhibetur; vel unguentis associata.

*Essentia nostra vitrioli.*

VItriolum asserunt, Philosophi sanguinem esse Macrocosmi Mundialis machinæ, & Philosophorum lapidem ab ipso fieri volunt, quem tot quæritantes in vanum laborant. In hoc veram arcani universalis vim, quæ mineralium sit anima, consistere affirmant. Verum quidem est, quod si rectis manipulationibus Spagyricis ab omnibus mineralium partibus, & semineralium mirificæ emergunt virtutes, mirabilia ex vitriolo extrahuntur, ut apparet ipsum ad Solem tantum calcinatum fluxiones sanguinis sistere; utuntur etiam multi in distantia imponendo ipsum sanguini, ad præservandam partem à corruptela. Hinc patet, quod eò magis polleat sapientiæ gradibus manipulatus ab impuris mundificatus & ad perfectionem decoctus.

Recipe vitriolum calcinatum, & extracto secundum artem spiritus rectifica, fæces in vase remanentes aqua ferventi solve; hinc filtra, & exsicca, de quibus manipulationibus plures age, ut spiritum aliquantum, & salem congerere possis, ut dictum est. Mox spiritum ter rectificatum junge sali, & stilla cohobando super illum septies, semper verò caput mortuum solve, & fixa; ut dictum est. Salem pone in vase calori resistente, igne reverbereo per septem dies donec rubescat; tunc autem iterum spiritu suo benè rectificato adde in vase benè obturato, & in Balneo Mariæ fevido digere. Post dies quadraginta stilla, & rectifica septies spiritum, salemque aqua vitæ rectificata alchalizata dissolve, & fixa; hinc iterum junge spiritum, & digere donec rubescat, postea spiritum separa per distillationem, sed in fundo tinctura remaneat, quam novo spiritu vini alchalizato addito digere, extracto in spiritu remanet essentia.

Nullus hoc clarius dedit contra morbos omnes medicamentum; omne expellit veneni genus vegetabilis, animalis, aut mineralis; spiritus vitales recreat, naturales animales. Arcanum hoc est à tot celatum, tàm mirabile, tàm universale, omnibus morbis, omnibus ætatibus, ambobus sexibus confert; auro potabili præstat, Panacæis, vel quolibet alio. Propinatur à scrup. i. ad dragm. i. in juribus, vitellis ovorum, vel aliis liquoribus.

*Trochisci Antepileptici.*

PLerique sunt cynabarem mineralem affirmantes, cujus matrem telluris viscera arbitrantur. A veritate autem longè aberrant, cinabaris enim mineralis vocatus, hujusce nostri umbra tegitur, ne antimonium nominetur. Cynabaris contra epilepsiam multis ab Authoribus traditus; mineralis, & artificiosus dictus, hoc modo fit.

Recipe caput mortuum, quod de composito antimonii butyro superest, & Mercurium tantundem sublimatum adjunge; vase inde vitreo benè lutato, & alembico distilla ad usum. Ad ultimum igem subjice ardentissimum, quo vitri collum ascendet antimonium cynabaris pulcherrimi ad instar, qui mineralis erit. Lavatur hic donec dulcificetur, indeque in crucibulo pone igne rotæ aperto tribus horis, ac ter, vel quater spiritum vini incende. Ex eo recipe ℥. i. magist. margaritar. & corallior. an. dragm. i. ß. ambræ griseæ, croc. an. scrup. i. unguis Alcis dragm. i. cran. hum. præparat. absque igne dragm. iii. fæcul. peoniæ unc. ß. ol. succini distill. mucilag. corn. cerv. & cranii q. s. ad trochiscos componendos, de quibus da à scrup. ii. ad drag. ß. epilepticis, & mira videbis; sæpiùs enim multis ab experientiis Arcanum hoc est confirmatum.

*Caput mortuum nostrum magisteriale.*

Recipe caput mortuum aquæ fortis, quæ facta sit de nitro rectificato, & vitriolo benè calcinato, cumque aqua pluviæ stillata tepida fac lixiviam, & saltem extrahe secundùm artem. Bis indè iterum cum aqua dicta stillata resoluto sale eodem, usque quò crystalla appareant, sume nitri rectificati partem unam, & duas dicti salis fusoque nitro in cruciolo igne secunda gradus, salem adjice paulatim, igneque facilique facta sint omnia per horas tres. Massam hanc pone in aqua forti extracta à supradictis, & pro quacumque libra adjunge florum antimonii ex regulo Martis ℥.iiii. auri in fol. ʒ. iii. corall. margarit. cort. ovi, an. ʒ. ii. in loco tepido digere quatuor diebus. His peractis, destilla ad siccitatem & massam, quæ restat pinsa, iterùmque aqua vitæ imbibe; octo indè diebus digere, & destilla denuò ad siccitatem. Caput mortuum, quod remanet, serva in ampulis optimè obturatis, de illo enim si à gut. 12. ad 18. dederis, effectus consumes hypochondr. & ex validissimis remediis est contra talem morbum. Omnes expellit obstructionum species, febresque vitiosas; corporibus prodest cachecticis, hydropicos liberat, & similia.

*Aureatum Catharticum nostrum.*

Recipe aureati nostri unc. sem. spiritus sulphuris optimè rectificati unc. iii. digere in loco tepido. Diebus quindecim elapsis per vitream distilla igne arenæ, indeque novies dictum spiritum cum dicto aureato cooba, atque optimè pulvereum lava aquis cordialibus, & exsicca. Dosis erit à gr. 4. ad 10. semper unà cum magisteriis mechoacanis, jalappæ, vel scammoneæ, vel extractis, quæ juxtà necessitatem convenient.

*Pilulæ Antivenereæ.*

Recipe calomelanos, magister. lapidis lazuli, extract. rhabarb. sennæ, turbitis. spinæ Ponticæ, ana dragm. ii. gum. ligni sancti ad pondus omnium, magister. tartari solut. ol. cinamomum, ana dragm. i. sem. syrup. de fumaria quant. suff. ad pilulas componendas. Feliciter evellunt hæ omnem humoris Venerei radicem, etiam ex ossibus infectis. Dosis à drag. sem. ad drag. i. viginti, triginta, vel quadraginta diebus.

*Calomelanos nostrum.*

Recipe Mercurium bonum, & in retorta pone cum dupla aren: optimè permixtũ, gradatim quæ ignem subjice, & in vas transmitte, absque eo quòd ejus os claudas, ut impuræ Mercurii partes in arena permaneant. Sublima indè sale communi decrepitatio, secundùm artem, rejectisque fecibus, sublimato puriùs illi Mercurio salem iterùm adjunge, iterumque sublima. Projectis indè partibus quæ restant, novo sale sublima puriorem; hoc autem fac septies, & fecibus denuò sejunctis retortam colloca in fornace reverberea cum sublimato septimæ vicis, ibique per horas duas relinque igne ardentissimo. Hinc multoties aquis dilue cordialibus, & aqua vitæ juniperina imbibe, quæ supernatet ad digiti mensuram, ipsamque combure; ter autem id facias.

*Carthanticum Antimonii cum vitriolo, dictum Catholicum nostrum.*

Recipe antimoni de terræ sinu fulgentis, auroque colore similis partem unam, vitrioli rubificati partes duas, pulverizatæ, & mixtæ in crucibulo positæ fac simul unà liquefiant. Massam indè contere, & in retorta repone optimè lutata cum aceto stillato, quod supernatet quatuor digitis, caloreque moderato digere 24. horis cum suo recipiente. Ignem indè gradatim augeas, & ultimò ardentissimum, ut omnis spiritus exeat, moderato igne evaporabitur, donec pinguis tinctura supersit. Tunc recipe extract. rhab. sennæ, jalappa, turbit. hellebor. nigr. ana drag. i. extract. aloës unc. i. essent. junip. & cort. citr. ana drag. ii. additaque unc. sem. tincturæ suprad. simul omnia digere moderato calore, indeque reduc ad consistentiam in formam extractis. optimum enim habebis carthanticum contra omnes febrium species mirabile, tam acutarum, quàm intermittentium, omnibusque antecellit cæterorum Panchimagogis. Dosis erit à gr. 8. ad 15. juxta vires.

*Trochisci nostri contra Carbones.*

Recipe feces reguli communis vulgaris. & in loco humido colloca supra marmor, subterque vase, locum cum autem illum pluvia diluere nequeat, sed solus aër penetret, & in ol. dissolvetur. Hoc igne lento exhala, & sal fiet pungentissimus, de quo recipe unc. i. sublimati de Mercurio unc. i. farinæ hordei, & lentis ana unc. ii. gummæ tragachant. dragm. ii. liquefactæ in aqua ros. trochiscosque compone, qui omnes curant carbones, & peccantem corrodunt carnem mirificè.

*Pulvis noster Anthecticus.*

Recipe reguli stellati Martis, & Jovis Angeli an. partem unam, pulveriza, & misce cum tribus partibus nitrii rectificati, & secundùm artem calcina. Aqua inde fervida omnium remove salsedinem secundùm usum, & pulverem illum album pone iterum in fornace reverberea tribus diebus, vel in fornace vitriariorum, aut figulinarum, atque indè iterum aqua imbibe vitæ rectificata, quam accendas ad comburendum, hoc autem ter facias. Hinc recipe de illo unc. i. pulv. viperarum ad usum unc. sem. salviæ siccæ pulverizatæ unc. i. sem. ranas indè vivas conjice in olla clausas usquè moriantur, & tunc in clibano fac areant donec in pulverem converti possint, & de his unc. iii. immisce supra dictis. De composito hoc de quadraginta diebus à dragm. ii.

*Aqua vitæ nostra contra Dolores Arthriticos.*

Recipe ivæ arthriticæ manip. 4. fol. cupressi, salviæ, rosmar. spicæ, urticæ an. manip. 1. cort. ulmi, fol. ejusdem, cort. hederæ an. unc. ii. ebuli manip. ii. hæc hæc omnia contrita infunde in lib. 20. vini generosi, indeque distilla, & extrahe quartam partem. Extractæ illi aquæ vitæ dimidum dictæ ejusdem dosis herbarum supra dictarum viridium adjunge, cum lib. ii lumbricorum, quos antea vino benè ablueris, & lib. 3. adipis carini, atque tunc iterum distilla, extrahendo dimidium. Tertiam indè partem iterùm adjice supradictorum, herbarum nempe, vermium, & adipis, iterumque distillans extrahe tertiam partem. Hæc autem perfecta erit aqua vitæ, quæ ad confortandum & resolvendum optima est in omnibus morbis articularibus, & pogagris.

*Anodinum sivè Narcoticum nostrum vitrioli.*

Recipe vitrioli Romani, & tartari ana lib. 1. limaturæ chalybis lib. sem. pulverizatum vitriolum, & intrit. pone in vitrea cucurbita, simul prius mixta, atque indè imbibe aceto stillato duobus digitis supernatante & digere tribus diebus. His elapsis igne moderato congels, & aceto imbibe ut suprà, supradictumque ordinem sequere. Postquàm congelaveris, adde acetum stillatum, quòd supernatet sex digitis, & calore lento celerrimè rubeum accipiet colorem. Hinc novum pone acetum usque quò extrahatur tinctura, indeque aceto oleum adjunge tartari factum per deliquium, omne enim sulphur in infimam vitri partem eo modo descendet. Tunc benè exsiccabis, ipsumque immerges in tres lib. aquæ vitæ rectificatæ; vas indè benè obturatum mastiche, & ovi albumine colloca in fimo equino calido, quem mutabis quibuslibet quatuor diebus. Post quadraginta dies stilla, tincturam verò relicta in parte infimi vitri juxta usum tincturarum. Hoc autem verum erit Narcoticum ad omnes febres acutas, ardentes, & malignas propulsandas potentissimum, præcipuè in deliriis. Contra etiam passiones hystericas, dolores colicos, nephriticos, omnesque morbos in quibus datur laudan. nepent. hoc tutius est Dosis à gut. 5. ad 12.

*Aureatum nostrum.*

Recipe auri fol. unc. i. antim. crud. unc. iiii. misce & in crucibulo funde simul, sed æquali calore non fluctuanti, ne igne nimio regulus separetur. Postquam liquefeceris fac frigescat, & minutatim contere, indeque lento igne paulatim calcina eo modo, quo fit pro vitro calcinato, semper miscens virgâ ferreâ. Tunc autem calcinatum erit, dum antimon. cum auro valde album evaserit, neque ullo modo agglomeratur, nec impositis carbonibus accensis fumum attollat. Vitrum inde fit posita calce in cruciolo igne fusionis vehemente per horam, tuncque perfectum est, cum vitrificatum apparet colore pyropi perlucidum.

Manipulatio quidem aliquantum difficilis, fallitque artifices aliquando. Clarior via ad compositionem hujusce Arcani patebit in alio Opere, quod luci tradam, illud enim Tyronum proprium explicabo. Præparatio hæc opulentior est auro illo, quam scribit Crollius, Sennertus, Schroderus, & alii, ita etiam cordialior. Aureatum tandem est evomitivum, & solutivum, inter verò cætera evomitiva primum sibi locum vindicat, aurum quippè illud cor tuetur, & viscera. Calcem Chymicum virtutibus non solum æquar, sed antecellit, ipsiusque dosis à ʒ. ii. ad v.

*Aqua Catholica nostra.*

Recipe succ. brioniæ, spinæ Ponticæ, chelidoniæ, rosar. sylvestrium, cortic. sambuci, ebuli, chamædryos, ana ℥. ii. spiritus vini rectificati ℔. ii. digere duobus diebus, inde stilla, & aquæ illi stillatæ adde extract. rhabarb. agarici, sennæ, gratiolæ, ana ℥. ß. magister. mechoacanis ʒ. iii. magister. tartar. solutivi. ʒ. ii. cinnamom. masticar. zinziber. anisi, ana ʒ. ß. spiritus vitrioli stybiati ℥. vi. & digere in fimo equino. Post dies 24. percola, & in vase optimè obturato serva. Catholica hæc vocatur, quia verè agit absque nausea, & in omnibus morbis; in quibus purgatio requiritur, ipsa maximè prodest, sumitur autem vel cum jure, vel cum vino, vel etiam aqua. Dosis à ʒ. i. ad iii. aut iv. ad summum.

*Trochisci primi nostri Alexipharmaci.*

Recipe bezoard. lapid. Orient. cornu cervi præpar. bezoard. Jovial. ejusdem mineral. unicorn. veri, rhinocerotis, ana ʒ. ii. terræ melitensis, bolarmeni lutei, terræ bohemiæ, mundavii colorati, sigilli lemnii, ana ʒ. ß. contrayervæ ℥. v. spodii, fragmentorum omnium lapidum pretiosor. præparat. ana ℥. ß. magister. margaritar. corall. omnium, & dentium aprorum, an. ʒ. i. auri fol. 20. pulverizentur omnia, & cum mucilag. cornu cervi fiant trochisci. Ab omnibus venenis liberant. febribusque malignis, & erraticis, contra fluxus menstruorum, sputum, & vomitum sanguinis, pleuritidem cardialgiam mirifica sunt, maximeque mulieribus gravidis profunt de abortu dubitantibus. Dosis à ℈. ß. ad g. xx. cum specificis.

*Trochisci secundi viperini Alexipharmaci.*

Recipe anthoræ, vincetoxici, scorzoneræ, contrayervæ, cortic. citrin. ana ʒ. i. pulver. viperini ʒ. ß. unicornu veri, lapid. bezord. Rhinocerotis, ossis cornu cervi, ana ʒ. ß. Bezoard. Jovial. crystalli rub. præparat. ana ʒ. i. pulverizentur, & cum glutine cornu cervi fiant trochisci, qui periculas, venena, febres malignas pustulas, morbillos, & similia consumunt. Dosis à ℈. i. ad ʒ. ß.

*Trochisci nostri tertii Alexipharmaci.*

Recipe radic. tormentillæ, angelicæ, carlinæ, vincetoxici, gentianæ, contrayervæ, anthoræ, scorzoneræ, imperatoriæ, ana ʒ. i. bacchar. lauri, juniperi, ana ℥. i. hederæ ℥. ß. cinnamom. santalorum citrinorum triturabis, & in vase vitreo irrorabis, essent. theriacæ ʒ. iii. addantur crystalli rub. præparat. maragdorum præparat. lapid. bezoardic. Orient. magister. margarit. unicornu veri, ana ℈. i. magister. carabum, sal. Jovis, foliorum auri, ana g. xxv. glutinis cornu cervi, & mucilag. trangacant. fact. in aqua florum mali medici q. s. F. pastill. sec. artem. Hæc pestem morbos pestilentiales, febresque malignas expellit, omnibus cordis prodest syncopationibus, contràque arsenicalia, & similia venena potentissima est: cujus dosis à ℈. i. ad ʒ. ß.

*Balsamum vitæ, sive cordiale nostrum.*

Recipe Panacææ universalis, essent. auri, & argenti, ana ʒ. ii. essent. ambræ grisæ ℥. xxv. essent. margarit. ʒ. iii. tincturæ viperarum ʒ. ß. essent. sang. cerv. ℥. i. misce: & adde opobals. veri. Orient. ℥. iv. & maximum est cordiale ad naturam confortandam: dosis à ℈. ß. ad unum.

*Balsamum salutis nostrum.*

Recipe essent. ambræ griseæ factæ cum spiritu rosarum, quint. essent. rosarum, essent. bacc. juniper. & cortic. citrin. ana ℈. i. oleor. mali medici ℈. ß. m. & detur cum saccharo rosato simplici à gutt. 2. ad 6.

*Bezoardicum Minerale Nostrum.*

Bezoardicum minerale nostrum parum à communi differt, quod Chymici componunt, correctius autem est, & tutius, quia correctio antimon. & Mercurii est dum ab omni mala qualitate vitiorum expurgetur igne.

♃. Reguli vulgaris antimonii, sed ex illo, quod in ardentissimo igne fuerit, postquam purificatum, per horas 16. & Mercur. sublimati, ex illo facto de Calomelano, & per alembicum distilla sec. usum, extrahens butyrum sicuti in Bezoard. mineral. scriptis ab aliis Authoribus. Dulcifica inde abluens multoties aqua tepida, & calore temperato exsicca. Exsiccatum imbibe spiritu nitri, qui supernatet quatuor digitis, & distilla indeque ter cohoba, iterumque dulcifica ut antea. Dulcificatum pone in vase fictili, igni verè resistenti, ignemque circum tribus diebus accende; hæc enim vera est decoctio. Spiritum inde vini imbibe, qui supra quinquies accenditur, tuncque certus eris optimum, & perfectum habere Bezoardicum.

Hoc illud est mei Præceptoris, & si animadverteris cæterorum compositionem, tanta non adhibetur assiduitas. Utebatur ipse in singulis juribus ℈. i. pro vice, ut ex ejus, & meis patet Observationibus: quia verò correctũ est, & concoctum ita ut nunquam noceat, omnibus dabat laborantibus non solùm febre maligna, acuta, & pestilentiali, sed & cachectica, variolis, & morbillis, & aliis morbis dosis à ℈. ß. ad ℈. i.

*Bezoardicum Joviale Nostrum.*

Eodem modo ac suppradictum componitur hoc nulla re exclusa, sed solùm differt in compositione; primò enim fit regulus Martis stellatus, & per ignem cum pari Jove de perfectiore conjungitur, & cum supradicto Mercurio sublimato de Calomelano. Cæterum nihil penitùs ordinem prætermittas, quo suprad. Minerale factum est. Ita enim illud est, quod usu mei dicti Præceptoris celebratur, quodque dabat ipse, & do in omnibus morbis desperatis à ℈. ß. ad ℥. ß.

Alia fiunt Bezoardica Solaria auro addito, lunaria Lunâ, ita etiam de cæteris, ut ab aliis scribuntur Authoribus. Satius autem arbitror ab igne non discedere, & modo illo quem proposui in minerali Bezoardico; si enim secus fiat, integra non pollebunt perfectione. Florum croci, & aurati correcti, correctio hoc modo fit; recipe florem croceum, aut vitrum, & in retorta pone cum spiritu vitrioli rectificati ad digerendum quinque diebus in loco calido moderato. Stilla inde ad siccitatem, & sex aliis vicibus cooba semper stillans ad siccitatem. Hoc Aquis cordialibus dulcifica & exsiccatum imbibe aqua vitæ generosa, quæ quinquies supra incenditur; modus enim hic multum corrigit Antimonium, correctique hi tali pacto componuntur.

*Appendix.*

Non exiguum Bezardicorum portentum minimè prætermittendum arbitratus, appendicem hanc statuti, in qua pulcherrimum quidem Venetiarum eventum percurrere, Lector, ne dedigneris. Joan. Baptistam Tola inviserem jussit ægrotantem Illustrissimus, atque excellentissimus D. Andreas Donatus Serenissimæ hujus Reipub. Senator præstantissimus, cujus humanitate maximè devincior. Accessi, ipsumque invenii an-

annorum circa sexaginta quinque, temperamenti adusti, melancholici, vinis generosis jam antea plurimum deditum, tunc verò à septem diebus febre continua maligna laborantem, à fumis capite occupatum, & obscuro delirio: pulsus tremulus erat, & parvus, urina turbida, & grossa, & grossa, oculi tenebrosi: ferè vitrei, vires abjectissimæ, tandem, ut multa in unum contraham, ex signis omnibus quæ apparebant mortalia, vitæ ut poté desperato conclamavi una cum Excellentiss. Medico, qui multa juxta canonicum usum opportunè remedia exhibuerat. Non nisi cordialibus succurrendum esse ambo censuimus, brevissimamque ad mortem periodum superesse domesticis prænuntiavimus. Attamen Excellentiss. Medico postulavi an optimum duceret hoc ultimum quoque tentare, Bezoardica scilicet Solaria, & Jovialia ægro exhibere, multoties enim in hujusmodi casibus benefici scatent eventus, cogunt quippe Bezoardica naturam ad ea expellenda per sudorem, urinam, aut secessum, quæ miserum prope ad mortem impellunt. Opinionem hanc meam confirmavit ille, jussitque continuò grana sex Solarium, & sex Jovialium cum aliis cordialibus; misit autem ad Reverendiss. P. Præfectum Servitarum, Spagyricum optimum perfectumque Manipulatorem, ut supra dicta concederet. Sumpsit æger, & multam per secessum ejecit atram bilem, verum ex ea convulsione vires exhaustæ omni penitus destitutæ sunt vi, majorisque debilitatis edidere signa, ex quo, perterritis domesticis, filius Presbyter ad me se contulit iracundia non solùm succensum, sed & Medicis verbis ex Bezoardicorum pulvere illo mortem provenientem significantibus, qui quamvis ex eo minimè fieri posse sciret, nihilominus à repentino motus periculo culpam in me conferre curabat. Filius, inquam, mihi tale scelus exprobrans minis de genitoris cæde accusabat. Demum talis evacuatio, Omnipotentis permissione, atram bilem transmisit, quam natura ex se non valebat, ideòque mortuũ, ut ita dicam, novam in salutis lucem revocavit. Hinc dum aliqua in consultatione adsum, nunquam cæterorum diversam expono propositionem, certus minimum eventum malum mihi crimini fore tribuendum.

*Extractum nostrum Antipleuriticum.*

Recipe extracti flor. papaver. errat. ℥. ii. malvæ arboreæ rubræ, gummæ extractæ de ligno quercino, ana ʒ. i. ß. pleuræ humanæ, vel apri ʒ. ii. limaturæ dent s apri ʒ. iii. maxillarum aselli piscis ʒ. i. ß. unicornu veri, magister. corral. corticum interior. avellanar. flor. buxi, salis prunellæ, ana ʒ. i. fiat massa cum extract. supradictis, & compositum est portentosum pro pleuritide. Dosis à ℈. i. ad ʒ. ß.

*Extractum Hystericum nostrum.*

Recipe extract. artemis. matricar. ana ʒ. iii. extract. sabinæ, & bacc. junip. ana ʒ. i. fæcul. aronis ℥. ß. fæcul. brioniæ ʒ. ii. extract. nepetæ, & azari, ana ʒ. i. ß. magister. carabum ʒ. iv. sal. Jovis ℈. iv. sem. seseleos, nepentes, ana ℈. ii. sem. ameos, rutæ, carvi, anisi, cardamomi, ana ʒ. ii. castorei ℈. iv. m. & da à ʒ. ß. ad ʒ. ii. in passionibus enim hystericis magnopere prodest.

*Extractum Nephriticum nostrum.*

Recipe herbæ Turcicæ siccæ manip. 3. eryng. restabovis, bardanæ, ana manip. i. baccar. junip. & lauri. ana ʒ. ii. sem. de milio Solis, urticæ, cepæ, saxifrag. anisi, fœnicul. ana ℥. ii. De his omnibus fac extractum sec. artem, indeque adde magister. lapid. Judaïci, crystallin. de monte, oculorum cancrorum, cortic. ovorum, sal. cortic. fabæ. sal. flor. ammoniaci. ana ʒ. i. Hæc fermenta simul, & magnum remedium est contra nephriticos dolores. Dosis à ℈. i. ad ʒ. ß.

*Extractum Aureatum nostrum.*

Recipe bacc. junip. bacc. lauri, amygdalorum persici, ana ℥. iv. flor. nucum, sambuci, uvæ sylvestris, herb. calamenti, origani, pulegii, ana manip. i. sem. dauci, anisi, feniculi, cumini, ana ℥. ii. cinamomi, caryophyllorum, ana ℥. ß. lign. aloës ʒ. i. fac extract. sec. artem, inde adde balsami Peruviani impetriti. ol. nucis moschatæ, ol. ætherei terebinthini, ana ℥. ß. m. & simul fermenta. Dosis à ʒ. i. ad ʒ. ii.

*Diaphoreticum Aureatum nostrum.*

Multis ab Authoribus hoc scribitur esse sulphur illud, quod est in Reguli fecibus vulgaris, quo contrito, & ebullito cum aceto præcipitatur sulphur in inferiori parte, inde verò multoties abluto, & exsiccato utuntur ad sanguinem mundificandum, sudorem provocandum. Correctius autem nostrum est quia supradictis omnibus peractis, calcinatur iterum in fornace horis 24. vel igne rotæ, donec dealbescat unà cum quarta parte auri tonantis. Digeritur inde aqua vitæ ardenti, quæ ter superincenditur; tuncque optimum Diaphoreticum est in pleuritide, & febribus pestilentialibus; datur autem à g. xvi. ad xx.

*Diaphoreticum commune nostrum.*

Regulus hoc est vulgaris ter calcinatus, semper cum duplo nitro rectificato, indeque dulcificatus, & aqua vitæ superincensa. Datur hoc à ℈. i. ad ʒ. ß. vel etiam ʒ. i. contra omnes morbos chronicos, in quibus per sudorem operatur, vel insensibilem transpirationem.

*Diaphoreticum fixum nostrum.*

Pulvis est fixus P. Basilii Valentini, quẽ ipse universalem proponit, nomine etiam interdùm Panacææ fixæ Basilii, scriptæ in Curru Triumphali Antimonii ejusdem Authoris.

*Panacæa liquida nostra universalis cum auro.*

Recipe auri foliati ℥. i. & calcina cum sulphure in igne circulatorio per horas 8. quater sulphur addens, Aqua inde calida dilue, exsiccatumque conjunge cum oleo antimon. facto tali modo: ♃. reguli de antimon. Mercurii sublimati. ana ℥. iv. misce bene in mortario, stillaque per retortam, sicuti fit ol. graciale sive butyrum antimon. ignem adde gradatim, donec in butyr. convertatur, appositis etiam carbonibus ad collum retortæ. Butyrum illud pone in Cella vinaria supra lapidem cum vase in quo guttatim cadat, & ol. fiet, cujus ʒ. adde ʒ. i. auri calcinati per cimentum, ut supra. Vas inde repone in loco calido, digerens per mensem, tingetur enim in aureum colorem. Hinc adde spiritum vini rectificati, & iterum in calore colloca, ubi aqua vitæ sibi omne aurum attrahet. Percolla, & aqua vitæ iterum addita donec tingatur, ol. exhala; nam pulvis remanebit. Hunc una cum ℥. viii. antim. crudi, & ℥. xx. olei de nitro facti per deliquium pones in vase quod bene obturabis, ad digerendum. Post mensem adde ℔. ii. spiritus vini rectificati, & iterum digere; brevi enim tinctura menstruo spoliabitur, sicuti antea. Spiritum hunc cum illo auri conjunge, & alium iterum spiritum adde, supra ol. nitrii, donec color detergatur; remanere enim debet sicuti erat cum positum primum fuit. Tunc spiritus hosce tinctos per papyrum emporeticum, & per cinerem stilla paulatim usquequo tibi ℥. iv. tincturæ restent in inferiori parte retortæ. Atque hæc est nostra liquida Panacæa universalis, quæ per transpirationem operatur, facultatesque vitales facile impellit ad ea facienda, quibus indiget natura, absque eo quod noceat. Hectici multi, phthisici, & hydropici per hanc à me curati salutem adepti sunt; dari autem de ipsa potest à gut. 8. ad 20. cum specificis, & juxta vires citò vel serò operatur.

*Tinctura, nostra, sive oleum verum Antimonii dulcis.*

Recipe vitri antimon. hyacinthini clari ℥. iv. olei nitrii facti per deliquium ℥. viii. contritumque hyacinthinum oleo immisce supradicto in vase vitreo benè obturato, temperatoque, & æquali igne digere per mensem; oleo enim illud fiet rubicundum. Tunc adde spiritum vini rectificati, ut in Panacæa liq. suprad. factum est, donec tinctura oleum spolietur. Spiritum inde, & tincturam extrahe, quæ in inferiori parte restat. Pretiosum est contra omnes morborum species, pauloque inferius supra dictæ Panacææ. In vulneribus, & ulceribus corrosivis, aliisque perniciosis morbis maximè prodest. Ipsius dosis à gut. 8. ad 10. in vino, vel aliis specificis. Hæc corpora renovari & reviviscere scribit Basilius, & alii; mundificat enim omnem humoris impuritatem, quæ sanguinem polluit & cordialissimum est. Hydropicis, cachecticis, hecticis, phthisicis, omnibusque infirmitatibus mirum in modum confert.



Alii multi de hac scripserunt, non verò facile adeo ad agendum; si enim manipulationem observabis menstruum hoc non est cur stilles, imposita quippe aqua vitæ removetur, & aliis inservit solutionibus.

Tincturæ aliæ modo eodem fiunt, omnesque optimæ hæ autem duæ cæteris præstant. Illa pariter, quæ ex antimon. crudo extrahitur, mirifica est, nitrum quippe simplex attrahit tincturam, & ignis nihil de ipso consumpsit; dicitur autem Panacæa. A regulo vulgari extrahitur tertii gradus, ab electris, à regulo Martis: à regulo Jovis, à croc. metall. à flor. antimon. à calcinationibus ejusdem, & si cum dicto menstruo extrahatur, multò melior evadet, quàm ex acetis stillatis, aliisque liquoribus. Ejus dosis à ℈. ß. ad ℈. i.

Olea nostra corrosiva sunt, oleum nempe glaciale, hoc est butyrum illud, quod dixi ad aurum solvendum, atque hoc malam omnem carnem corrodit. Alterum liquor est, qui per deliquium fit ex fæcibus reguli vulgaris.

Essentiæ à plerisque habentur illæ, quas nomine tincturarum, vel extractionum appello; essent. verò dico eas, quæ hoc fiunt modo: ♃. de simplice illo, ex quo essentiam vis extrahere, flores, cortices sem. & radic. si omnes habere potes, atque hæc macera in spiritu vini rectific. duobus diebus: inde stilla ad siccitatem. Hinc spiritum illum imbibe iterum herbis, vel floribus ejusdem, iterumque digere in vase bene oburato; stillaque denuò, bis autem iterum eumdem sequare modum. Illam tunc circula, & essentia erit vegetabilis, quod adhibueris. Quibus plerumque utor, sunt de absynthio, menta, rosmar. salvia, spica, calendula, liliis convallis, flor. tiliæ flor. pæoniæ, lign. quercin. angelica, carlina, vincetoxico, chelidonia, euphrasia, bistorta, tormentilla, contrahierva, bacc. lauri, bacc. junip. anisi, fœnicul. cumino, sem. pastinacæ, dauco, cardamomo, galanga, cort. citr. & aliis.

*Quintæ essentiæ.*

Secus ac supra dictæ fiunt hæ, fermentantur enim priores, ut tot alii scribunt, indeque per distillationes oleum separatur, quod separatum vera est quinta essentia. Tincturæ liquidæ sunt extractæ de spiritu vini, exhalando ipsius partem. Extractæ nonnullæ stillatis aquis liquorum acidorum auxilio. Illæ de Mineralibus, & Semimineralibus extractæ sunt cum suis menstruis appropriatis. In Manipulario nostro de his apertè patebit.

*Elixyr.*

Cum nominentur hæc in observationibus nostris, necesse est ideò ipsorum aliqua explicare. Elixir proprietatis ad usum Crollii semper feci, optimosque testari possum effectus. Addo ego cum illio essent. absynthii, & menthæ, elixyr verbi gratia, ℥. ii. essent. absynthii, & menthæ, ana ℥. i. digere simul, ipsoque utere, magnum enim est stomachale. Ita etiam eidem addo essent. Chelidoniæ, cymbalariæ, ramoracciæ, nasturtii, synapis, limacum, an. partes æquales, & digero per mensem, de quo datur ℈. i. ad ℥. ß. contra affectus omnes atrabilares, scorbuticos, hypochondriacos exitu felicissimo.

*Elixyr Antiscorbuticum, & contra Hypochondriacos affectus.*

Recipe elixyr proprietatis ℔ ii. essent. carab. ℥. ii. essent. corr. cappar. essent. cortic. tamarisci, essent. cortic. mediani fraxini, ana ℥. i. radic. dictam. alb. rhapontici, polypodii, scorzoneræ. filicis, acori, ana ʒ. ii. nasturtii aquat. sedimaralis, camædryos, chelidoniæ, ceterac. linguæ cervinæ, acrimoniæ, acerati, corymbiferi cum floribus, hepaticæ, fumariæ. flor. genistæ, centaureæ. hyperici, ana manip. 2. sem. genistæ, fœnic. amar. ana ℥. ß. ligni sancti raspati, cortic. ejusdem, ana ℥. iv. salsæ parillæ ℥. i. ß. lign. sassafras ℥. iv. salis tart. ℥. ß. triturata infunde omnia in spiritu vini bene rectificati, & flammati q. s. usque quo bene imbibantur, & duobus digitis supernatet, digerens per dies 8. Stilla inde, & novam in stilato repete compositionem ut supra. Pro hypochondriacis mirabile est, & pro his, qui frigidis affliguntur tumoribus. Dosis à ℈. i. ad ʒ. ß. in rebus appropriatis.

*Elixyr Nephriticum.*

Recipe ligni nephritici veri ℥. ii. ß. camomillæ, meliloti, hederæ terrestris, virgæ aureæ, veronicæ, hypericonis, cum sem. & flor. herniariæ, sive herb. Turcic. ana manip. 3. radic. ononidis, pimpinellæ, saxifragiæ hermorracciæ, sem. cynosbati, milii solis, ana ℥. ii. alchechengi ʒ. iii. bac. junip. & hederæ, ana ℥. i. ß. contrita omnia in vase infunde bene obturato, cum spiritu vini terebinthinato, qui digitis quatuor supernatet & octo diebus digere, inde stilla; supradicta iterum viridia infundens fac ut suprà cujus dosis à ℈. i. ad ʒ. ß. & pro arenulæ morbo; & calculorum, proque ipso calculo optimum est.

*Elixyr Uterinum.*

Recipe artemis. herb. Turcic. matricar. pulegii, calamenti, ana manipul. i. cortic. fraxini, & sabinæ. ʒ. iii. cortic. citrin. & mali medici, ana ʒ. ß. radic. vincetoxici, aristolochiæ, pœoniæ, rub. tinctorum, bryoniæ, ireos; dictam. alb. zedoariæ, sem. anisi, cardamomi, ana ʒ. ß. ocymi ʒ. ii. bacc. lauri ℥. ii. zinziber, cynnamomi, nucis moschatæ, croci, ana ℥. i. omnia triturata digere cum spiritu vini alchalizati ℔. iii. in vase vitreo bene obturato, & loco calido, nempe fimo equino, sive balneo Mariæ. Post dies 14. stilla per balneum Mariæ, addeque inde ℔. i. novi vini spiritus fecibus, quæ in stillatorio remanserunt, iterumque digere in loco calido. Post octo dies separa per inclinationem spiritum tinctum, lentissimoque igne tincturam exhala, donec mellaginosam convertatur in formam. Primò hanc adde distillato; feces in cinere incende, & aqua artemisiæ saltem extrahe, qui supradicto Elixir, adjungitur unà cùm ℥. i. tincturæ Jovis. Divinitus operatur in uterinis affectibus, omnibusque morbis, qui ab utero trahunt originem. Dosis à ʒ. ß. ad ʒ. i. in liquore appropriato, & multis potest adhiberi diebus juxta ægroti necessitatem.

*Extractum nostrum Antepilepticum.*

Recipe extracti cranii humani facti sec. usum ℥. ß. extract. buxi, radic. & sem. pæoniæ, ligni quercini, flor. lib. conval. & flor. tiliæ, ana ʒ. ii. mucilagin. cornu cervi, de primo anno ʒ. iii. lapid. veri bezoar. Orient. unicornu veri, unguis veri Alcis, ana ℥. i. extracti hirundinum, & picarum priusquam è nidis discedant, stercoris pavonis, ana ʒ. i. ß. narcotici de vitriolo; salis Lunæ, succini, ana ʒ. i. magister. margarit. corall. & saphyrorum, flor. assium odorifer. balsam. Peruviani in petra, ana ʒ. ß. diaphoretici fixi de antimonio nostro ℥. ß. tincturæ nostræ universalis de antimonio cum auro ʒ. iii. misce, & fac compositum, de quo vel in pilulas, vel in liquore appropriato dabis à ℈. ß. ad ʒ. ß. pro vice quindecim diebus, matutino tempore Luna deficiente.

Hoc multi liberati omnino sunt epileptici, quamvis etiam nonnullis dederim per menses integros, cui plus, cui minus. Si verò laboriosum, & magni sumptus est, inter potentiora locum sibi vindicat. Usu eodem optimum est contra omnes hemicranias, Paralyses, Apoplexias & morbos capitales ex intemperie frigida productos.

*Tinctura nostra Polycresta.*

Recipe radic. angelicæ, carlinæ, dictamni albi, bistortæ, tormentillæ, ana. ʒ. iii. vincetoxici, gentianæ, rhapontici, scorzoneræ, acori veri, ana ℥. ß. fol. absynthii, abrotani, ivæ artreticæ, ana manip. ß. fol. scordii, calamentis ana manip. i. flor. rosmar. centaureæ minoris, horminis, betonicæ, & malorum medicorum, ana pug. i. cinnamomi, nucis moscharæ, caryophyl. ana ʒ. i. myrrhæ, mastich. aloë succotrini, ana ʒ. ii.

castorei,

castorei, mumiæ transmarinæ, an. scrup. 2. corall. rub. præparati, cornu cervi, matr. perl. præparatæ, an. drach. 1.ß. croci scrup. 1. ass. 1. dulc. spicæ nardi an. drach. 1. cort. citr. & malorum mediocrium, an. unc. 1.ß. santal. rub. citr. & alb. an. unc. ß. omnia contere, & infunde in vase vitreo benè obturato unà cum spiritu vini electi alchalizati lib. 9. ad digerendum per dies 15. Per detonationem inde tincturam sejunge, ipsique salem adde fæcum sec. artem de incensis fæcibus. Tinctura hæc maximis pollet virtutibus, perinde ac Elixyr. vitæ spiritus recreat vitales, omnemque expellit ab ipsis veneni vaporem. Datur in omnibus malignis morbis, tempore pestis, & contra omnia venena à ℈. i. ad ʒ. i.

*Elixyr vitæ majus nostrum.*

RECipe succ. melissæ lib. 9. vini generosi lib. 4. cornu cervi in fragmenta crudi lib. 3. unicornu fossilis, bolarm. pretiosi an. lib. ß. viperas decorticatas, absque capite, cauda, & interioribus num. 3. & distilla per tamburlanum benè stannatum, quod magnum habeat refrigeratorium, fragmenta autem cornu cervi, & unicornu stent in collo tamburlani, ut omnem recipiant fumum. Postquam stillaveris, novum iterùm succum & vinum distillato adde, semperque recens cornu cervi, & viperas tres ut dictum est, quam manipulationem fac novies; qualibet nempè vice adjungens recentem succum, recensque vinum distillato, & vas permutans juxta capacitatem. Ultima vice addunt omnia supradictæ tincturæ policrestæ & in fimo equino, sive balneo Mariæ calido digeruntur per mensem in vasibus vitreis capacibus benè obturatis. Distilla inde ad siccitatem extrahens non solùm ex omnibus fecibus, sed & fragmentis ossium, & terris, salem secundùm artem, quo immixto cum stillato circulabis per duos menses.

Elyxir hoc, quamvis difficile, attamen non magnæ impensæ, illo autem nunquam inveni pretiosius inter tot, quibus usus sum, cordialibus enim operatur quàm illud Serenissimi Magni Etruriæ Ducis. In omnibus morbi affectibus, in quibus cor, & viscera auxilio indigent, dari potest, ad venenorum, putredinum, &c. resistentiam. Dosis à ʒ. ß. ad ʒ. ii. neque odorem habet aquæ vitæ, sed gratissimum, & suavem.

*Tinctura Viperarum nostra.*

RECipe viperas decorticatas, num. 20. & imbibe spiritu salis; indeque adde dictam. Cretic. albi, tormentillæ, bistortæ vincetoxici, scorzoneræ an. un. 1. vini albi generosique q. s. ad imbibendum, quod supernatet duobus digitis, & dire in baln. Mariæ, seu fimo equino. Post dies octo in eodem vase vitreo decoque per duas horas in balneo Mariæ, indeque fit fortis expressio. Feces exsiccatæ incenduntur, & sal extrahitur. Quod remanet his purificatur ovi albumine, iterumque ponitur in balneo Mariæ tepido per triginta dies, calore moderato, hoc enim tempore rubescit ad instar sanguinis.

Cordialis hæc est, & Alexipharmaca; prodest hecticis, phtisicis, hydropicis, cachecticis, febre laborantibus putrida, & maligna, & tempore pestis; multi etiam utuntur pro præservativo, sanguinem enim mundificare affirmant. Dosis à ℈. i. ad ℥. ß.

*Extractum nostrum Antinephreticum.*

RECipe lign. abietini cort. & ligni raspati lib. 1. ligni nephretici lib. ß. cortic. interioris coryli unc. 7. herb. saxafragiæ, pimpinel. cymbalariæ, parietariæ, gerc. Turcic. an. manip. 1. radic. liquiritiæ, anodinæ, bardanæ, levistici an. unc. 1. ß. bacc. maturarum junip. amygd. persici, amygd. cerasi an. unc. 3. sem. dauci, petroselini, pimpinellæ, cepæ, urticæ, genistæ an. unc. ß. comprime, & contere omnia; recipe inde succi de herniaria, de hædera terrestri, de parietaria, de cepa, de malo massilico, de raphano an. lib. 1. vini generosi lib. 3. & unà cum suprad. omnibus pone in vase vitreo capac. benè obturato in balneo tepido per dies octo. Fortem inde fac expressionem, & ovi albumine clarifica, & percola, & exhala per alembicum in balneo Mariæ, donec in formam extracti liquidi evadant. Tunc addes hoc magister. Oculorum cancrorum, cortic. ovi, matr. perl. crystalli de mõte an. ʒ. i. ß. salis fabarũ, parietariæ, succini, urinæ volatilis an. drach. 1. misce, & serva.

Maximum est remedium contra omnes calculorum species, arenulas & similia, dolores extinguendi nephreticos cæteris virtute antecellit. Dosis à ʒ. ß. ad ʒ. i. vel in pilulis, vel in liquoribus appropriatis.

*Antifebrile nostrum.*

RECipe cortic. chinæ lib. ß. cortic. tamarisci, cort. fraxini, an. unc. 1. fol. camædryos, chelidoniæ, pimpinellæ, heliotropii minoris an. manip. ß. aquæ stillatæ de succo camædryos, & de succo cymarum tenerarum fraxini an. ℔. iiii. spiritus vitrioli stybiati ʒ. ii. contrita omnia infunde in aqua prædicta, in vase vitreo bene obturato, in balneo Mariæ. Post dies 12. per fortem expressionem omne humidum extrahe, deque exsiccatis, & incensis fecibus fac salem. De liquore fac extractum cum calore baln. secundùm usum. Hinc recipe de dicto extracto unc. 2. extract. de rhabarb. de senna, de gratiola, an. unc. magister. de mechoacana, de frialappa an. drag. 1. salis de fecibus superd. salis de centaurea minore. de gentiana, de absynth. vitriolato de vitriolo Martis ana ʒ. i. magister. de cortic. limacum parvarum de lacu oblongarum unc. ß. magister. tart. soluti drag. 2. hæc omnia fermentabis per dies duodecim. Datur antifebrile hoc in omnibus febrium speciebus, tam intermittentium quàm continuis. Sistit vapores febris, placideque purgat, est autem ex perfectissimis, quæ adbiberi possint, absque eo quod unquam nocuerit. Dosis à ʒ. 1. ß.

*Spiritus noster Vitrioli stybiatus, qui ingreditur in aqua Catholica, & in Antifebrili extracto.*

RECipe spiritus vitrioli rectific. unc. 1. vitri hyacinthini de antimonio unc. ß. digere in loco calido per mensem. spiritus enim tingetur in aureum colorem; inde percola, & serva.

Hic spiritus erit stybiatus supradictus, qui una cum medicamentis purgantibus à guttis 12. ad 20. placide & sine vomitu operatur, corrigitque earundem medicinarum calorem.

*Magisterium Tartari purgans nostrum.*

APlerisque hoc describitur, non verò ei fidem illam habent, quam habere deberent, Medici enim compositum minimè animadvertunt.

Fit hoc modo: recipe salis de tartaro facti de oleo dicti tartari partem unam, aceti distillati fortissimi partes duas, & misce simul. Postquàm interno exæstuaverint murmure, distilla ad siccitatem, indeque novum acetum adde. Subbullitione prædicta iterum facta dulcificantur; acetum enim salsedine salem exuit, & sale acetum acrimoniam. Hinc iterum distilla, & hanc facies manipulationem decies, donec acetum suam sibi resumat acrimoniam; semper autem stillabis ad fixationem tartari. Fixo decimæ vicis adjunge aquam vitæ stillatam, & rectificatam, factamque de vini fecibus, subitò enim tingetur in rub. colorem. Tincturam inde percolas & aquam vitæ iterum infunde donec ampliùs non tingat, atque tunc filtra, iterumque stilla ad siccitatẽ. Quod restat fixũ ad aërem resolvitur in oleosum liquorem, qui magisterium est tartari solutivum.

Solvit crassos, & tenaces humores, qui in venis sunt; certum autem, & necessarium remedium est in omnibus febribus longis, & vitiosis. Immò Præceptor meus Riverius in fine febrium acutarum, vel contumacium ad humorum reliquias, & fermentum resolvendum, ægrotos purgabat per epicrasin hoc modo: Recipe aq. capil. Ven. vel similis humoribus appropriatæ unc. 6. sennæ scrup. 2. cynnamom. rhabarb. an. scrup. 1. spiritus vitrioli stibiati, sive communis gut. 3. infundebatque per noctem. Manè aquam percolabat, additisque gut. 15. vel 20. de dicto magisterio, propinabat quater, vel quinquies, cui plùs, cui minùs, juxta necessitatem, cui quotidie, cui alternatim; nonnullis dosim minorem, nonnullisque majorem; aliquibus pro rhabard. mechoacanam vel frialapam ponebat; aliquibus unc. 1. dabat syr. rosarum solutivarum, atque hoc modo corpora obstructionibus infecta non remanebant, neque febres in erraticas convertebantur. Hac eadem serie utor, ususque sum ego, sicut & Medici multi mihi familiares multam sibi laudem comparavere, maximas enim vidi utilitates.

*Febrifugum nostrum.*

RECipe flor. antimonii ter sublimati cum sale ammoniaco, & dulcificato, vitri de antim. hyacinthino pellucidi, an. unc. ss. aq. fortis factæ de nitro, & de alumine unc. 4. in qua aqua præcipita dictum antimonium, iterumque recipe Mercurii revivificati à cinnabare unc. 6. & cum aqua forti facta de nitro, vitriolo, & alumine præcipita, donec omnia præcipitentur; recipe inde aurum de Cechinis Venetis; aut Ungaris limatum ad unc. 1. & solve in aqua regia, omniaque tria menstrua cum materia pone in retorta bene lutata, & igne gradatim distilla ad siccitatem; spiritum collige in vase recipiente bene obturato, ipsumque distillatum infunde in retorta. Distilla iterum, eodemque modo semper super caput mortuum duodecies. Ultima vice fracta retorta lavatur pulvis aquis cordialibus quinquies, quem inde exsiccatum in ℔. ii. aquæ vitæ rectificatæ immerges, ipsumque in retorta nova benè lutata iterum distillabis coobans sexies super massam. Hinc aquam vitæ separa, massamque calcis repone in crucibulo forti benè lutato, igne rotæ, per tres horas. Remove inde, & spiritum aquæ vitæ superincende, quem antea stillaveras.

Febrifugum est hoc compositum tribus ab Herculibus, cum nostro Præceptore quarto Athleta, quartanarum destructor, ut ex ejus, & meis Observationibus innumera patuerunt experimenta. Dosis à g. vi. usque ad x. cum resina scammoneæ, vel scammonea præparata cum sulphure, à g. xii, usque ad xxv. juxtà vires. Multi hoc indagaverunt, non autem veris manipulationibus, & legitimis, hoc unum sincerum est.

*Sales, quos adhibeo in febribus pertinacibus perinde ac Autumnalibus, & ad humores heterogeneos dissolvendos optimi.*

RECipe sal. de gentiana, de centauria minore, de chelidonia, de absynthio, de carduo sancto, prunellæ de vitriolo Martis, flor. sal. ammoniaci an. unc. 1. aquæ de ignimonias vel similis q. s. prædictosque sales resolve, & fac lixivium. Decoque inde lento igne, donec suprà fiat pellicula, & repone in loco humido, & frigido, nam crystallizabuntur. Consumunt hi oppilationes, febresque intermittentes vitiosas, ut quartanas, & ex impuritate productas. Dosis à ʒ. i. ad ℥. ß. in jure vel similibus appropriatis. Nonnullis dantur duabus horis ante accessiones, & tegitur æger, ut sudare possit.

Sales quoque ex alumine, & tartaro factum præceptor meus dabat, quem valde laudibus extollebat: ego verò nunquam usus sum, scilicet.

Recipe crem. tart. & aluminis, an. partem æqualem, aquæ stillatæ de carduo sancto q. s. in qua resolvuntur supra dicta, igneque lento reducuntur in formam, qua crystallizari possint in loco humido, & frigido. De hoc datur à ℈. i. ad ʒ. ß. in liquoribus appropriatis.

Sæpe etiam do salem absynthii vitriolati vel alios; recipe nempe saltem, & cum spiritu vitrioli conjunge donec subbullitio fiat, qua facta evapora, & minùs pungens erit, aptiorque ad apertionem, & refrigerantior. De tartaro vitriolato à multis scribitur, & à Medicis adhibetur.

Conjunguntur pariter sales hi quilibet cum chalybe, si recipias partes duas salis, quem chalybeare vis, partem unam vitrioli Martis, & cum aqua stillata appropriata liquefacies, igne inde lento condensabis in sale, qui veri fiunt chalybeati. Eodem modo fiunt cum vitriolo Veneris, cum sale Lunæ, cum sale Jovis, & similibus.

*Sal noster celebris Antiscorbuticus.*

RECipe de cineribus dealbatis, & incertis fraxini, juniperi, buxi ligni sancti, mentæ crispæ, camedryos, agerati, acrimoniæ, centaureæ, hepaticæ, cetracæ, linguæ cerv. fumariæ, cymbalariæ, nasturtii aquatici, cappar. tamarisci, genistæ, hypericonis, portulacæ marinæ, sarmentum vitis, an. partes æquales, cum aqua nasturt. aquatic. fac salem sec. artem. Inde recipe de sale ipso unc. 2. & adde vitrioli Martis ʒ. ii. salis tart. aluminati ʒ. ß. flor. salis ammoniaci ter sublimati ʒ. ii. auri fol. num. 20. spiritus salis communis q. s. ad imbibendum, ita ut dimidio digito supernatet. Calore lento exsiccetur spiritus cum suprad. & fiat massa, & vocatur Antiscorbutic. Riverii, qui in hypochondriacis, cachecticis, & aliis perfectissimus est; humorum etiam atrabiliorum omnes expellit impuritates, & venas mundificat. Dosis à ʒ. ß. ad ʒ. i. in liquore appropriato.

*Extractum ligni sancti nostrum pro lue venerea.*

DIffert hoc nostrum ab aliis: extracto quippe utor, & menstruo, quod sudoriferum est hoc modo.

Recipe lign. sanct. raspat. cortic. ejusdem, salsæ parillæ, cinnamom. an. unc. 4. sassafras unc. 2. vini generosi ℔. xii. digere in vase benè obturato. Post dies duos stilla, & extrahe ℔. ii. spiritus, quem ex se repone. Aliud vinum exhala per baln. Mariæ, donec deficiat plusquam dimidium, & tunc percola, filtra benè, & per baln. iterum exhala donec evadat in formam mellaginis, & aliquantò durius. Hujus extracti pro qualibet uncia adde ʒ. ii. diaphoretici communis antim. ʒ. ß. & bezoaris Orientalis & fac pilulas, de quibus unà pro manè datur ad pondus ℈. i. ʒ. ß. quam sequitur unc. ß. de illa aqua vitæ, de qua dictum est, beneque tegitur infirmus, nu. 30. diebus, citius vel serius ab omni mala qualitate prædicti morbi liber extabit, ut toties de hac compositione expertus sum.

*Terebinthum potabile nostrum pro Gonorrhœis.*

RECipe terebinthinæ claræ unc. 4. & pone in marmoreo mortario unà cum duobus vitellis ovi, & ligneo pistillo misce; nam in liquidam convertetur, addensque ℔. i. aquæ acrimoniæ miscebis donec soluta omninò sit. Hinc ampulla vitrea pones in baln. Mariæ per noctem; & manè optimè percolabis per chartam emporeticam, vel linteolum. Adjunge inde saccari fini ℔. i. vel plus, cum succo limonis q. s. per gratitudinem, de hoc dabis unc. 1. ad unc. 2. ß. pro mane illis, qui remedia in pilulas sumere non possunt; hæc enim ex odore optimum faciet effectum.

*Aqua nostra contra Gonorrhœas antiquas.*

RECipe ligni sancti, lentisc. corticis abietini, an. unc. 4. tritura, & infunde in ℔. viii. vini albi generosi, add. radic. dictamni, ireos Florentiæ, an. unc. 3. menthæ siccæ manip. 4. verbenæ manip. 1. ß. sem. agni casti, rutæ, lactucæ, an. unc. 3. benè contusæ, terebinthinæ claræ ℔. 1. misce, & pone in vitrea cucurbita per horas 24. in loco tepido duo, vel tria in mane per aliquot dies.

*Potio nostra contra Gonorrhœas, & Ulcera renum, & vesicæ.*

RECipe herb. vermicularis manip. 1. radic. consolidæ majoris, tormentil. alchimil. sigilli Salomonis, polygoni, plantag. an. unc. 1. ß. sem. cydoniorum, agni casti, rutæ, plantag. rosarum, an. unc. 1. succi limonum ℔. 1. sang. draconis, croc. Martis adstring. an. unc. 1. aq. flor. malvæ ℔. 3. macera per dies duos, posteà igne lento decoque, & da cochlearia duo pro mane horis quatuor ante cibum.

*De extractis.*

IN Pharmacopœa Præceptoris mei manipulationes multæ ab his differre videntur, sed in formam ab eodem descriptam redactæ, majoris evadebant pretii, quàm illæ ad usum Quercetani, & aliorum; non verò quòd Quercetanus, totque alii optima non egerint, sed *facile est inventis addere*, ipse diversam utiliùs servabat formam, ut ex his patet Arcanis à me descriptis quæ manipulationum augmento, & virtutibus amplificantur.

Extractionem purgantium ex vegetabilibus juxtà supradicti disciplinam, usus meus est, quòd succum ex plantis illis extraho, quas jam anteà propriis collegi temporibus, ipsumque digero per balneum, & optimè clarifico; hinc distillo separando spiritum, remanensque in extracti formam coagulo. Mox plantam expressam, novamque simul non expressam minutatim contero, & in vase pono capaci apto

ad diſtillandum per deſcenſum, ex eis nempe, quæ ad lignorum olea conficienda adhibentur. Appoſito vaſe ad oleum recipiendum, igne circulatorio, qui ſemper vehementior augetur, omnis exit humiditas, cæteraque in albiſſimum cinerem incenſa converto, ni verò cinis q. ſ. calcinatus ſit, iterùm ipſum calcino. Ex hoc cum aqua vel ſpiritu primo ſeparato lixiviam facio, & cum filtratione ſalem, ſecundum uſum. Oleum per deſcenſum extractum, quod empireumaticum exhalat odorem, ſupradicto ſali immiſceo, & pauco ſalis tartari clari, & puri pariter eidem addito, digero in loco calido. Diſtillo inde ſemper ſuper feces coobando ſpiritum donec oleum ſalis vi ab empireumate deſtituatur, & in formam mellaginoſam reduco. Tunc extracto primo facto mellaginoſum quoque hoc addo, qua propter omnes ſpiritus extracti, & ſalis facultates in unum hoc modo congeruntur. Hæc perfectior eſt forma, quæ pro extractionibus poſſit reperiri. In uſu datur juxta compoſiti vim, vel Pharmacopœarum regulas, immò potiùs cum majori levitate, quia efficacior.

In herbis, drogis, aut radicibus ſiccis, vel pauci ſucci omnis extrahitur vis cum proprio menſtruo, indeque accommodatur materies, ut ſuprà, per deſcenſum, & oleum exprimitur; hinc ſal fit, qui oleo additus, & pluries, ut dictum eſt, rectificatus extracto jungitur, verum quidem eſt, quod hujuſmodi extracta in vaſibus vitreis ſervantur obturatis.

Alia generum omnium extracta ſimili pacto fieri poſſunt, tam alexipharmaca, quam ſpecifica, quamvis ex rebus variis forent compoſita: ſed de horum deſcriptione non me extendo, qui enim artis exercitatione præditus eſt, inſtructione non indiget.

Notandum eſt, quòd extracta vulnerariarum herbarum, verbi gratia ariſtolochiæ, ſymphyti, hypericonis, ſtellariæ, veronicæ, ſaniculæ, hederæ terreſtris, & ſimilium dari poſſunt internè non ſolùm, verùm etiam externè in linimentorum formam vulneribus admota abſolutè, vel cum ſimilibus; mirificos operantur effectus, confortant quippe in unum contrahunt, & tuentur partem à corruptelis, ipſamque citiùs ad cicatricem reducunt. Ita pariter plantæ illæ, quæ abſterſivæ ſunt, & exulcerativæ, meliores efficiunt operationes.

De oleis vegetabilium ad uſum Spagyricum tot de Spagyrica tractantia volumina diſſerunt, at modum hunc optimum cæterorum exiſtimo. Plantæ, de quibus vis oleũ, fac areant, & oleum per deſcenſum extrahe, ut ſuprà dictum, hinc de cineribus fac ſalem, quem oleo juge, indeque una cum pauca calce viva oleum rectifica, calx enim empireumaticum odorem reſolvit, ſi pluries, ut mos eſt, trajeceris. Mox in vaſe vitreo poſitum ſoli expone, flores, vel folia proprii vegetabilis ad infuſionem immiſcens, vel alterius, ſi compoſitum decreveris; odorem enim gratum reſumit, juxtaque plantarum virtutem, gradus recipit illos augmenti quot ſunt centum pro qualibet; adhibetur autem non ſecus ad adnotata à primo meo Præceptore Petro Joan. Febris tam interius, quàm exterius.

*Baſilicum Chymicum noſtrum.*

Recipe ol. myrrhæ, maſtiches, thuris diſtillati, an. unc. ol. terebinthinæ, de lateribus, ceræ diſtillati, an. unc. 1. vitell. ovorum num. 3. miſce benè, utere, nam mira experieris.

*Balſamum Sulphuris noſtrum.*

Recipe flor ſulph. unc. 1. ol. therebinthinæ unc. 3. ol. violati unc. 3. miſce, & in pila vitreata bulliant, agitabiſque ſpatula lignea donec fiant rubicundiſſima. Remove inde ab igne, & adde ol. ceræ, vitelli ovi, an. ℥.ß. miſce, & utere omnibus vulneribus, ad ſpaſmos, nervos contuſos, & transfixos.

*Balſamum Mumiatum noſtrum.*

Recipe extract. ariſtolochiæ rotundæ, centaureæ minoris, an. unc. ß. extract. hypericonis, ſymphyti majoris, an. unc. 1. terebinthinæ Venetæ, & mellis, alb. ana. unc. 4. myrrhæ unc. ℥. mumiæ veræ unc. 3. croci Martis unc. 4. hæc omnia miſce, & infunde in vaſe vitreo cum lib. 6. aqu. vitæ rectificatæ, & digere per menſem, agitando quotidiè materiam, ut facilius ſpiritus vini rerum tincturam extrahat. Poſteà per inclinationem ſepara diligenter tincturam, & per baln. diſtilla uſquequo ſit in fundo alembici quaſi mellago, quæ ad balſamum, quo uti poteris ad vulnera quæcunque agglutinanda. Spiritus diſtillatus mirabiles etiam poſſidet virtutes.

*Balſamum Apoplecticum noſtrum.*

Recipe eſſent. ſive ol. diſtillati ſpicæ, ſalviæ, roſmar. junip. an. dragm. 1. rutæ, majoranæ, an. drag. ß. cinnamom. caryophyll. an. ſcrup. 1. ſuccini dram. 1. ß. extract. belzovini, ſtoracis calamitæ balſ. albi ſodi Orient. an. drag. 2. balſ. Peruviani, & Orient. liquidi an. unc. ß. ol. nucis muſcatæ expreſſæ unc. 3. ambræ griſeæ, nigræ, an. drag. 1. ß. muſci odorati drag. 2. miſce, & ad calorem lentiſſimum agita, uſque quo ſimul uniantur. Perfectiſſimum eſt pro epilepticis, & apoplecticis, vertignes expellit, ab aëris contagioſa corruptione defendit, cor recreat, omnes vitales facultates, & animales. Adhibetur ungendis commiſſuris coronalibus, temporibus & odorando.

*Spiritus noſter Sulphuris ad conſolidanda pulmonum ulcera, ipſorumque ſanandas corroſiones.*

Recipe ſpiritus ſulph. acidi rectificati, & paulatim ſuperimbile limaturam chalybis ad lib. duas, vel tres; nam ex ſe ſubbulliet, indeque quaſi in ſalivam evadet. Hinc omnia pone in retorta bene lutata, & ſtilla ſec. artem, & extrahe ſpiritum. Hunc imbibe iterùm capite mortuo, & cooba quinquies, nova autem retorta qualibet vice. Dulcificatum ſpiritum adde magiſteriis margaritarum, balſ. impertiti Orientalis, & belzovini, an. unc. ß. miſce, & in ſupra dictis affectibus mirabile eſt, in omnibus phthiſicis, quorum multi hoc ſalutem habuere à me curati.

Magiſterium magaritarum fit ſolutis primò unionibus in ol. ſulph. & inde bene dulcificatis cum aquis cordialibus, poſteà exaltatis cum ſpiritu vini magiſteria belzovini, & balſ. Orient. diſſolvuntur in ſpiritu vini, & præcipitantur aquis cordialibus, indeque ſublimantur eodem modo, quo ſulphur. Quod ſublimatur purius eſt, & pulmonibus optimum.

*Balſamum Canis rubei noſtrum.*

Occides canem rubeum; rejectiſque interioribus, non verò adipe, cæde ejus carnem, oſſa, & pellem in fruſta, quæ omnia in vitro capaci fac bulliant cum ol. & vini q. ſ. addens hæc: adipis urſi, anſeris, gallinæ, taxi, vulpis, felis, equi, aſini, an. unc. 1. lumbricorum terræ vino ablutorum lib. 4. radic. hebull. ivæ arteticæ, an. manip. 3. ſalviæ, ſpicæ, roſmar. abſynth. abrotani, fol. cupreſſi, cortic. hederæ, cortic. ulmi, ſabinæ, an. manip. 1. hæc omnia decoque, donec caro conſumpta ſit, oſſaque omnia disjuncta. Tunc ad torcular exprimuntur, & reponuntur in retorta forti lutata, unà cum unc. 1. gummi de hedera, & lib. 2. lumbricorum ſupradictorum, ivæ artericæ manip. 6. ranis vivis num. 20. & digere in loco tepido per dies tres. Inde diſtilla, extrahe omne oleum, quod ſervabis, nam balſ. anodinans eſt, & conſolidans nervos, præcipuè in morbis articularibus.

*Emplaſtrum Sulphuris Rulandi.*

Recipe olei ſulpuris noſtri unc. 3. colophoniæ drag. 3. ceræ unc. ß. myrrhæ ad pondus omnium; cera, colophonia, oleoque liquefactis ſimul, & bene commixtis inſperge myrrha ſubtiliſſimè trita paulatim, igneque lento coquantur, ſpatula ſemper agitando, donec optimè permixta fuerint: poſt quadrantem hora ab igne deponantur, & paulatim frigeſcant. Habebis emplaſtrum præſtantiſſimum, certum, & infallibile in curandis cujuſlibet generis ulceribus, & vulneribus quibuſcumque, ſicut experimenta in Centuriis ejuſdem Rulandi deſcripta, quibus tutò, & perpetuò fidendum, & in curatione 94. dicit, quod in hoc emplaſtro eſt divina, miranda, & celer vis emolliendi, ſuppurandi, rumpendi, abſtergendi, & conglutinandi, quemadmodùm longa experientia expertus eſt.

*Oleum noſtrum Bufonis.*

Recipe bufones ſylveſtres ex illis, qui longè ab aqua morantur, numero quatuor vivos, & pone in olla benè obturata ut purgentur; recipere indè ol. commun. l. 2. in quo ebullierint manip. 1. pro quolibet hac re, ſcilicet ſalviæ, ſonci, radic. iridis, & gentianæ, immerſoque uno ex illis bufonibus pones ad ignem in loco aperto, in olla vitreata cooperta; ſed cave a fumo. Dùm primus aridus eſt, pone alterum pariter vivum, cui arido inſequatur tertius, & ſic quartus; dùm coctum ol. eſt, percolatur; atque hoc validiſſimum eſt contra omnes dolores frigidos, optimum, contra tineam, morphœam, & hydropem, & tepidum adhibetur.

*Balſamum Antipoplecticum noſtrum.*

Recipe ol. ſuccini rectificati, petroli, Philoſophorum roſmarini, ſalviæ, ſpicæ, (omnia verò ſint diſtillata an. ʒ. ß. ol. nucis moſchatæ per expreſſionem unc. 1. extracti caſtorei, ol. buxi, caphuræ, an. drag. 1. balſami Peruviani, opobalſami Occidentalis, zibetti, extracti benzoini, an. unic. ß. muſci, ambræ griſæ, an. ſcrup. 1. m. omnia, & calore moderato conficiatur balſamum, quod valet contra morbos capitis ungendo occiput, nares, & pulſus, contra apoplexiam, epilepſiam, & ſimilia. Ungendo umbilicum colici dolores tolluntur, & hyſtericæ paſſiones.

*Pilulæ noſtræ contra morbos peſtilentiales.*

Recipe aloë loti, croci, myrrhæ, an. unc. ß. balſami Orientalis, Occidentalis, an. drag. ß. oſſa de corde cervi num. 6. unicorum, ſmaragd. bezoard. Orientalis, margarit. præparat. coralli præparat. ligni aloë, an. g. x. ambræ griſeæ g. v. tincturæ noſtræ electri & magiſterii tartari, an. q. ſ. ad formandam maſſam pilularum, de quibus capiatur una ad pondus ʒ. ß. ſero in hora ſomni, bis in hebdomada. Sanguinem mundificant, caput & ventriculum corroborant, ſuccurrunt cardialgiæ, ſpiritus omnes confortant, juventutem renovant, ſenectutemque retardant.

*Aqua noſtra lapidem frangens.*

Recipe nuces juglandes virides in menſe Maii, contuſaſque diſtilla ter coobando, ſemper diſtillato ſuper alias nuces virides contuſas, poſteà extrahe ſalem reſidui ex capite mortuo, & eſt validiſſima; doſis erit unc. 1. ad unc. 1. ß.

*Balſamum noſtrum conſtra Aſthma.*

Recipe balſ. de ſulphure facti cum ol. therebinthi, & ol. ſulphuris noſtri dulcificati, an. unc. 1. flor. aſſæ dulcis unc. 1. ß. ol. de ſaccharo facti cum ſpiritu vini ℔. ii. m. fiat balſamum. Hoc prodeſt valdè in omnibus morbis pectoris, & pulmonum; doſis erit cochlear dimidium, ad unum.

*Pelulæ noſtræ contra omnes impuritates ſanguinis & humorum.*

Recipe extracti de helleboro nigro ſuo ſale fixato unc. ß. calomelani noſtri ʒ. ii. auri foliati mixti ʒ. ß. magiſter. margarit. ʒ. 1. miſce, & fiat maſſa pilularum, doſis à ſcrup. 1. ad unc. ß. Si ſine calomel. detur ad quatuor, aut quinque menſes bis in hebdomada; ſanguinis autem contumaciam mundificabis in lue Venerea cum dicto calomelano.

*Balſamum noſtrum contra dolores Colicos.*

Recipe amygdalorum amarorum ex perſicis ℔. iv. terebinthi Cypri ℔. iii. conterantur omnia, & miſce; recipe indè ol. expreſ. ex nuce moſcata unc. 3. balſ. Peruviani unc. 1. ß. ex caryophyllis unc. ß. miſce, & diſtilla ſec. artem, & ſuper caput mortuum ter cooba, indè adde ſpiritus vitrioli roſati ʒ. iii. eſſent. ambræ griſeæ, ligni aloë an. ʒ. ß. miſce, circula per dies 15. nam prodeſt mirifice contra dolores colicos; doſis ℈. ß. ad ℈. i. cum liquoribus appropriatis.

*Aqua Opthalmica noſtra.*

Recipe ſucci chelidoniæ, eufraziæ, verbenæ, an. ℔. ß. ſucci cancrorum fluviatilium. unc. 8. aloë ſuccotrini unc. ß. tuthiæ crudæ unc. 1. croci metall. unc. 1. ſſ. digere in levi calore per horas 24. indè diſtilla, & aquæ diſtillatæ adde vitri antimonii ʒ. iii. & fac bulliat lento igne per horam, indè cola, & ſerva; nam excellens eſt contra ſuffuſionem oculorum, caligines, &c.

*Arcanum noſtrum contra morſum canis rabidi.*

Recipe heparis canis rabidi redacti in formam magiſterii, & magiſterii cancrorum fluviatilium. an. unc. 1. tincturæ croci Orientalis gentianæ, caſtorei, myrrhæ, an. ʒ. iii. quintæ eſſentiæ vitrioli, ſalis communis antimonii, Lunæ, an. ʒ. ß. foliorum hyperici, betonicæ, millefolii, centaureæ min. artemiſiæ, menthæ, abſinthii plantaginis, polypodii quercini, ſalviæ minoris, verbenæ rutæ horrenſis an. pug. 1. aliſſi pug. 3. ſicca, & pulveriza, & cum gummi tragacanthi q. ſ. diſſoluti in aqua ſcorzoneræ, & liquoribus ſupra dictis, fac paſtillos, & da ʒ. i. pro vice per 40. dies cum aq. cordiali, & videbis mirabilia.

*Tinctura noſtra contra Dyſenteriam.*

Recipe ſanguinis leporis ſicci ℔. ß. ſpiritus vini rectificati ℔. 1. ß. digerantur in balneo Mariæ per triduum poſteà extrahe tincturam, ut artis eſt, & coagula ad formam mellagineam. Doſis eſt ℈. ß. ad ſcrup. 1. cum lacte ſeminum acetoſæ.

*Balſamum noſtrum Maſtiches.*

Recipe maſtich. capat. q. vis, ſolve in ſpiritu therebinthi igne tepido ex balneo Mariæ, dein ſepara menſtruum corpore ſoluto, & habebis balſamum ad omnes corporis affectiones; nam externè appoſitum ſiſtit vomitum oris ventriculi, ſi internè ad gutt. 4. in jure, vel vino generoſo.

*Arcanum noſtrum contra Volvulum & Vomitum.*

Recipe olei ætherei, ſeu quintæ eſſentiæ therebinthi unc. 6. balſami Peruviani ʒ. i. ß. maſtiches capari ʒ. vi. miſce, & diſtilla, poſteà cooba tribus vicibus, & utere in vino malvatico, vel jure cicerum rubrorum, aut alio ſpecifico liquore. Doſis à g. 6. ad 12.

Idem prodeſt oleum æthereum in eodem morbo, &c.

*Spiritus noſter Nitri fixi Tartarizati.*

Recipe ſpiritus nitri rectificati ℔. i. pone in cucurbita vitrea oris ampli aperti, & paulatim, & guttatim oleum tartari facti per deliquium tantumdem ſuper affunde, ſpumam excitabit, tandiù ſuper affundas, quandiù ſpumam inexcitatam obſervabis. Tartarum nitriatum fundum petet, tunc decanta, & dulcifica, cum aqua roſacea. Datur in morbis longis cum decoctis appropriatis à g. vi. ad viii. in aqua cancrorum, vel formicarum, & antifebrificum eſt.

*Emplaſtrum Antipleuriticum noſtrum.*

Recipe farinæ ſem. lini unc. 3. cepæ, & ſaponis novi, an. unc. 1. ʒ. contere, & miſce ſimul, indè cum melle pone in ſartagine ad ignem, permiſcens omnia donec incorporentur. Hæc ſupra ſtuppam extende, & parti appone pleuriticæ, & oppoſitæ dolori, mirificos enim contra hunc morbum videbis effectus.

*Emplaſtrum noſtrum pro fractis oſſibus, & luxatis.*

Repoſito oſſe in locum ſuum, recipe fulig. camini unc. 3. thuris unc. 1. farinæ tritici unc. 4. ovi albuminis q. ſ. ad ſupradicta ſubigenda: appone inde læſæ parti aſſulis accommodatis, & faſciis, neque removeas, donec pars ex ſe ipſa dimittat. Aliquo videtur incommodo eſſe, verum nullum aliud hoc æquare, necdum antecellere unquàm vidi in hujuſmodi affectibus; adhibentur inde cerata oxycrocei, & alia juxta neceſſitatem.

*Oleum noſtrum Antipleuriticum.*

Recipe ol. communis ℔. 4. menſe Maii, in quo pone pleuræ human. ℔. ii. ℔. iii. flor. canomil. & liliorum alborum duobus menſibus ad Solem. Ad torcular inde exprime, & libra oleum, cui adde cucurbitam de æſtate longam ad pondus ipſius olei, projecto verò cortice, & medulla, contritaque in fruſtula, fac bulliat donec ol. abſorbuerit humiditatem è cucurbita, cujus nempe minutæ partes aridæ evaſerint. Tunc in promptu habueris duodecim ignita ferrea fragmenta nova ad pondus ℔. ß. pro quolibet, ipſaque in ol. ſingulatim demerge; hoc autem modo bis iterùm inflammata bis extingues in oleo; tunc enim perfectum erit. Mirabile eſt ſi illo tepido ungantur partes doloris in pleuritide bis, vel ter die.

*Pulvis Uterinus noster.*

Recipe herb. Turcic. manip. I. baccar. lauri cortice exu arum sem. pastinacæ an.℥.i.ß. rutæ, agni casti, & pæoniæ, granor. Paradisi, an.℥.ß. calami aromatici, cassiæ lineæ, macis, cinnamom. caryophyl. an. ʒ. iii. fæcul. brioniæ, salis Jovis, an. ʒ.ii. misce, & in minutissimum pulv. contere, de quo dabis à ʒ. ß. ad unam in juribus, vino, conservis, vel similibus, contra omnes morbos uterinos.

Arcana nostra omnia per tempus non licet in hoc Opusculo publicè explicare, verùm si duo alii anni vitæ & valetudinis favente Deo concedentur, Observationes multas paratas habeo adnotatu dignas. Manipularium quoque, in quo apertè explicabuntur pleraque Artis Mysteria, errorumque cautiones, in quo offendunt Artifices. Quamvis verò multa hodie volumina novitia pateant Italico, Latinoque idiomate de Spagyrica, quæ tamen ab Antiquis collegere, ego quoque de iisdem scribam, sed multa correctoria.

Calyx Chymicus toties in Observationibus nostris nominatus, communiterque adeò omnibus concessus, non est ut nonnulli arbitrabantur, & arbitrantur, ex Regulo Antimonii vulgaris; ex Regulo quidem est, sed tertii gradus, qui longè differt à vulgari, quamvis etiam multi hoc utantur non sine periculo bibentium. Romæ fui, Neapoli, Venetiis, & tot in aliis Italiæ Urbibus, aliarumque Provinciarum, multosque inveni Calicis Chymici arcanum callentes, omnes verò ex Regulo communi, vel aliquos etiam ex composito cum Marte. Multies cum multis ex his sermonem habui, penetraturus an quis partes arsenicales, quas Regulus in se continet, ab eodem segregare sciret, verum judicant cùm Antimonium cum Tartaro inceditur, & nitrio, feces illas sulphureas, quæ separantur, omnem continere impuritatem Antimonii, illumque esse Calicem Antiquorum. Verùm longè equidem à veritate aberrant, nullum enim invenient Authorem ex Classicis, & rationalibus uti Regulo simplici ad Calicem formandum, sed ad alias quidem præparationes. Vulgaris Regulus nondum suam reliquit cruditatem; supra dicto autem modo factus vocatur Regulus primi gradus, de quo multæ compositiones fieri possunt, ut stellatus limatura ferrea, ut electrum nobile, quod Regulus est, & auro, argento, stanno, ferro. Alter Regulus fit in electrum cum ferro, ære, plumbo, stanno, Mercurio, & Regulo. Ut verò tertii gradus apex attingatur, hoc opus, hic labor est, & tunc pro perfecto concedi potest, ut Clossius inter Sanctos habitus, & Basilius Valentini inter Beatos illum celebrant Regem medicamentorum purgantium, tantùm enim quæ naturæ nocent de corpore extrahit, sanguinem mundificat, & humores corroborat non corruptos, ut observatur in his, qui de illo sumunt, quamvis in vomitum erumpant, non tamen ullis viribus destituuntur, atque in hoc differt ab aliis Medicinis. Has laudes celebro, quia Latino patent idiomate, ideoque ignarorum aures non penetrabunt, arma enim puerorum manibus concessurus minimè sum. Dico equidem viginti duobus ab hinc annis nullum aliud purgans corpus meum penetrasse, quàm vinum Calicis Chymici, de quo bibo ter, vel quater in anno, neque ulla unquàm hoc tempore Dei gratia vexatus sum ab infirmitate, & si in Observationibus crebro apparet, hoc fit ex eo quod mihi honores maximos attulit.

Nonnullorum quidem quin fraudes detegam hic minimè negligendum est, quas circa Regulum patrare non verentur, quorum multi in hac Urbe, qui Calices conficientes ipsos communiter distribuunt. Hi tamen primum prætervolare gradum nequeunt, sed ut pulcherrimum, & fulgens opus appareat, marchesitam addunt argenti crudam, quæ non solùm pulchritudinē auget, & verum Regulum per dimidium multiplicat, quapropter auri fame ducti Regulum defraudant, Calicesque ut tertii gradus nundinantur. Diligentissimè de hoc cavendum est, marchesita enim pro sanguine mundificando, ipsum corrodit, & corpora quamvis ad vomitum celeberrimè excitet, attamen ipsa damnis afficit non exiguis. Apertius in nostra Chirurgia tanti detegendi doli modus patebit.

Calicis nostri Chimici compositio, Balsami adstringentis, & Pilularum adstringentium non patent in hoc opere, sed pro alio servo, ut in illo quoque recondita, & nobilia explicentur; in hoc enim Arcana amantissimi Præceptoris mei celebriora sunt, in altero tria supra dicta duces erunt. Spero sanè in illo pulcherrima tradere naturalia nempe apud virtute præditos, & curiosos accuratè investigavi naturales virtutes mineralium, semineralium, saxorum, animalium, & vegetabilium, quæ virtute occulta operantur, nam illa sunt vera specifica, ex quibus mira valdè vidi, neque tamen aliquid scire licuit.

In secundo de hoc Opere Observationes luci publicæ tradam, ad Chirurgiam spectantes, quæ acciderint usque ad tempus quo prosiliet Opus, & præcipuè illas de Regno Neapolis, & Venetiarum, ubi nunc moror, quamquam in hac Civitate curando absolutè non me extendam. Crebro adsum Consultibus Excellentissimorum Medicorum, ut Excellentissimorum Bernardi Florii, Bracchi, Bravi, Cornelii, & aliorum, quorum optima gratia multoties meam propositionem acceptaverunt.

Experientias in hac Urbe feci de meo balf. astringenti in domo Illustriss. atque Excellentiss. Comitis de Avaus Seigneur de Longeval, Christianissimi Regis Legati apud Serenissimam hanc Rempublicam; nempe à Chirurgo ipsius recisæ sunt porculo jugulares, cani arteria major coxendicis, & à me arteria prope jugularem alteri cani, & omnes nostro tantummodò Balsamo adstringenti sanati sunt omnium admiratione novem diebus. Hoc nostro Balsamo sanatus est tonsor nomine Surdus apud Sanctum Vitum in hac pariter Urbe de arteria fracta. Navicularius quoque, cui cùm à Chirurgo recideretur ulcus in membro virili, rescissa est arteria; quæ cùm igne claudi non posset, balf. nostro sanguinis profluvium interclusum est, & convaluit.

Altera experientia facta est in domo Illustriss. atque Excellentiss. Marchionis de Fuentes Legati Hispanici, in cane, cui octo jam à diebus recisa fuerat arteria, & sanatus est. Cani eidem Excellentissimus Pica alteram omnino recidit venam, & cùm circumstantes advocaret visuros canem, hoc temporis spatio sanguis ferè totus exiit antequam Balsamum applicaretur, balsamo inde admoto paucus ille sanguis, qui superfuit non ampliùs exivit, sed canis ex inanitione, cum nullum sumere posset alimentum mortuus est terribili convulsione die insequenti.



# INDEX
## RERUM ET VERBORUM,
### QUÆ IN HOC OPERE PASSIM CONTINENTUR,

*IN PRIORIBUS EDITIONIBUS TRIPARTITUS, sed in hac postrema, ob faciliorem Lectoris indaginem & inventionem, in unum congestus.*

### A

# Index Rerum & Verborum.

# Index Rerum & Verborum.



Aurum



## B



## C





De

## D

E



Dolores

diopal

F

G



H

## I

Masti-

# Index Rerum & Verborum.



N



O

## P

## Q



## R



Rhabarb.



## S



peſti-

T

## V

# Index Rerum & Verborum.



*F I N I S.*

SIT GLORIA DEO.

# FERD. CAROLI
# WEINHART
# MEDICUS
# OFFICIOSUS

*Cum* INDICIBUS *necessariis.*

# TYPOGRAFI AD LECTOREM.

CREDIDIMUS, Nos Medicorum Filiis non parum gratificaturos, si Clariss. Lazari Riverii accuratissimis Operibus, Celeberrimi Ferdin. Caroli Weinhart, Medici Cæsar. Medicum Officiosum adjungeremus: Quò scilicet, ab Illô Medicinæ Theoriam ac Praxim edocti; ab Hôc continuò ediscere possent, quomodo in Doctrinæ conquisitæ exercitiô, se gerere deberent; tum ratione Sui Ipsorum; tum ratione Ægrorum sibi commissorum; tum ratione eorum qui Ægris, pro variis ministeriis adstant; tum ratione Medicorum in curâ adjunctorum, aut aliorum in Consultationes advocatorum: Ac præterea instruerentur de Cautionibus observandis, in exhibitione ac administratione omnis prorsùs generis Medicamentorum; ut & de examine Morborum, eorumque Diagnosi, Prognosi &c. Quibus etiam adjunctas reperirent non paucas remediorum Formulas præstantiores, unde ipsis seligere liceret quod accommodatiùs videretur in casibus, quibus curandis insudant. De his omnibus pleniùs, quamvis paulò modestiùs, Autor noster in Præfatione Operi præfixâ; ut & splendidæ adprobationes Theologicæ & Medicæ, quibus largè præmunitum prodiit. Illud tantùm desiderandum fuisset; quòd omnes Remediorum Signaturæ, Latinè conscriptæ, non verò Germanicè, exhiberentur; quòdque hæ Formulæ emaculatiores productæ fuissent. Verùm primo articulo mederi potest, ab unâ parte, ipsius Remedii Titulus latinus; ab alterâ, compositionis ejusdem attenta consideratio. Secundo autem articulo abundè providimus, per correctiones accuratissimas, à Medicis Doctissimis, magnô studiô, ac amicissimè institutas. Vale Lector Humanissime; utilissimôque, ut præmemoratis Medicis Doctissimis visus est, thesaurô, fruere, ac eô nitidiore, quàm priùs fuerat, jam redditô, non mediocri cum emolumentô, utere.

## *APPROBATIO THEOLOGICA.*

OFficiosus hic Medicus tantæ est Excellentiæ, ut Methodo, & doctrinæ claritate publicam omnino lucem mereatur: præsertim cùm nihil orthodoxæ fidei, aut bonis moribus contrarium contineat, sed aphorismos & arcana medica debita cum modestiâ ita proponat, ut, dum prodesse quærit corpori, animo nihil interim periculi, sed multum potiùs honestæ afferat delectationis, tam eruditâ lectione hauriendæ. Ita censeo

GEORGIUS TONAUER S. J. S. S. Theol. Doct. & Profess. Ord. p. t. Decan.

## *APPROBATIO MEDICA.*

UT sedulus virtutum sectator, vitiorumque exstirpator Medicus, in morborum debellatione pariter ac sanitatis conservatione, Officio suo ritè defungatur, hunc sub Medici Officiosi titulo Tractatum accipiat ductorem comitemque fidelissimum. Venerabitur certe ejus Autorem, Prænobilem & Magnificum Incl. Facultatis Medicæ Seniorem, utpote plurimis, quibus claro Eruditorum orbi innotuit, scriptis clarissimum. Quæ uti multis jamdudum prælucent, ita præsentem Tractatum veris innixum principiis, scientiâ firma, fidaque rerum experientiâ roboratum, judicio exin solido, accuratâ methodô, & gratâ concinnitate compositum, censeo dignissimum, qui cunctis, per impressionis lucem, saluti cedat certissimæ.

THEOD. FRID. STATLENDER, Med. D. & Prof. Ord. ac Phys. Oenipont.

PRÆ-

# PRÆFATIO.

OCtavus propemodum effluxit annus, quo publicam in lucem edidi Enchiridion Novum, continens Systema seu Nucleum universæ Medicinæ Practicæ, quod præter meritum apud Philiatros gratiam invenit, ut exemplaria ejus jam passim hinc inde distracta, adhuc avidè à me expetantur. Cum verò in prædictis Thesibus nonnulli desiderarent remediorum Formulas, quoad Dosin expressas ( quòd à me tunc omissum, ne Enchiridion in librum excresceret, cùm Artis Medicæ summa perfectio sit, concinna & debita formularum compositio, ac plurimum difficile sit, semper ex tempore Medicamentum gratum, ac debitè compositum & aptum præscribere, præsertim Neo-practicis, & qui in Praxi Medicinæ non diu & multùm exercitati fuerunt, vel memoriam minus firmam ac felicem obtinuerunt ) ideò, ut & his satisfaciam, ac cunctis me officiosum exhibeam, præsentibus his Thesibus selectas remediorum Formulas proponere volui, non quidem dubias & incertas, sed diuturna experientiâ & longo usu veluti canonizatas, quas tum propria viginti septem annorum, tum peritissimorum Classicorum & in arte Medica consummatorum Authorum praxis suppeditavit. Inter vivos honoris ac filialis gratitudinis, ergo, nomino, Colendissimum Dom. Parentem meum *Paulum*, olim Serenissimi Archiducis Ferdinandi Caroli &c. &c. Archiatrum, nunc Excelsorum Dicasteriorum Physicum, quem Deus post 80. ætatis annum feliciter ac sanè consummatum, ulteriùs sospitem & incolumem, quàm diutissimè conservet. Inter defunctos D. Patruum meum *Casparum Weinhart*, olim Serenissimi Archiducis Sigismundi Francisci &c. &c. Personæ Medicum: hinc pariter & Excelsorum Dicasteriorum Physicum, post 68. ætatis annum è vivis ereptum. Item Avum meum *Paulum* quoque nomine, olim Marchionis Burgaviensis, hinc Serenissimorum Principum Ferdinandi Caroli, Sigismundi Francisci, Claræ Isabellæ, & Leopoldinæ Protomedicum, post 75. ætatis annum piissimè in D. defunctum. Tandem etiam Avum meum Maternæ lineæ, *Gerardum Schlairmacher*, olim Serenissimi Archiducis Leopoldi, ac Claudiæ Aulæ Medicum, post 64. circiter ætatis annum è vita decedentem. Ne autem prædicta remedia Empyricè & promiscue in usum trahantur, addidi Cautelas ac generalem & aphoristicam Methodum, quâ cuncta remediorum genera ex fonte chirurgico, pharmaceutico & diætetico derivata, decenter, & juxta normam artis, pro circumstantiarum varietate ac morborum depulsione usurpari possint. Non enim hic expectare oportet arcana & secreta ( nomina apud Medicos rationales, quibus apertæ & candidæ Musarum januæ, exosa & incognita ) sed vulgaria, & in praxi trita, quæ tamen, si debitè ac Methodicè applicaveris, & morbum cognoveris, in quibus duobus verum Medicinæ arcanum continetur, abundè sufficient, ad morbos quoscunque depellendos. Præmisi tandem in principio Generalia quædam ad Medici Officium spectantia, quæ passim in libris Medicis haud obvia, à me tamen tum per experientiam, tum per frequentem lectionem, in proprium usum conscripta & annotata, quæque singulariter virtutem, scientiam & prudentiam Medici, in quibus perfectio artis consistit, respiciunt, ut ad illam pro viribus aspirarem, ac in statu meo me perficerem. Cum autem ab eadem quàm longissimè me adhuc abesse, ingenue fateri necesse habeam, aliis interim conatum hunc meum communicare volui, ut saltem

*- - - fungar vice cotis, acutum*
*Reddere quæ ferrum solet, excors ipsa secandi.*

Cedat qualiscunque hæc mea industria, ad DEI solius Gloriam, Medicæ Juventutis utilitatem, ac Proximi ægrotantis unicam salutem.

CAPUT



# MEDICUS OFFICIOSUS.

## CAPUT I.

### De Officiô Medici in genere.

### ARTICULUS I.

*De Religione & Virtutibus Medici.*

I.

CUm, teste *Ecclesiast. c. 38. à Deo omnis medela*, & Medicus quidem ægrum curet, sed Deus sanet: sit etiam Medicina peculiare Paracleti donum, teste Divô *Paulô ad 1. Cor. c. 12. alii quidem per Spiritum datur sermo Sapientiæ: alii autem sermo Scientiæ secundum eundem Spiritum: alteri Fides in eodem Spiritu: alii gratia Sanitatum in eodem Spiritu &c.* Medicus inprimis Divini Numinis cultor sit, per veram & orthodoxam Religionem catholicam.

II.

Unica ejus cynosura sit gloria Dei, ac salus proximi; lemma & suprema lex sit: *Deum colere, neminem lædere, ac omnibus velle prodesse.* Provinciam suam Medicus à Divina providentia, per legitimam vocationem humeris suis impositam, attentâ sollicitudine, ac sollicitâ attentione administret, & Divinum spectando obsequium salutis ac perfectionis suæ centrum, in officii ac muneris sui partibus, ad divinæ voluntatis amussim, purâ intentione peractis collocet, cogitans, se redditurum aliquando desuper severissimam rationem, in magnô totius orbis conventû, ac sabbathô sempiternô.

III.

Veneretur ac imitetur Medicus pro Viribus, S. S. Cælites Medicos, & quidem mense Januariô die XXXI. *S. Cyrum Alexandrinum*, Februariô die XXV. *S. Cæsareum*, B. Gregorii Nazianzeni fratrem. XXVIII. *S. Dionysium Diaconum.* Martiô die X. *S. Codratum Corinthium.* XV. *B. Joachimum Japponensem.* April. die XIII. *S. Papilum Diaconum.* Majô die III. *Juvenalem.* VI. *S. Joannem Damascenum.* Juniô II. *S. Alexandrum Martyrem.* XIX. *S. Ursicinum.* XXVI. *S. Samsonem Presbyterum.* Juliô XV. *S. Antiochum.* XVII. *S. Pantaleonem.* Augustô die XVI. *S. Diomedem.* XX. *S. S. Leontium & Carpopherum.* XXII. *S. Philippum Benitium Florentinum.* XXV. *S. Genadium.* Septembri die XXVI. *S. S. Cosmam & Damianum.* Octobri die XVIII. *S. Lucam Evangelistam.* XXX. *S. Zenobium.* Novembri die II. *S. Theodotum.* IX. *S. Orestem.* Decembri die VI. *S. Æmilianum &c.*

IV.

Loquendô de Virtutibus cardinalibus, ac inprimis de *Temperantiâ*, Medicus sit 1. *castus*, præsertim gynecæi, sequiorisque sexûs curam gerens; hinc apud Lacedæmonios Æsculapii simulachrum ex agno casto fuit. 2. Sit *sobrius*, ut ad invisendos ægros, eisque opem ferendam, quâcunque diei ac noctis horâ promptus, paratus, ac sui juris sit. 3. *Taciturnus*, ne vel occulta artis mysteria, vel secretiora ægrorum mala, aut alia extra limen minimè evulganda, plenis buccis ubique effutiat; hinc Medicina *muta* dicitur, ac Ægyptii in *Isidis & Serapidis* templis præsidum Deorum Medicinæ, apud ipsos *Harpocratem* silentii Deum, labia digitô comprimentem adorarunt. 4. Sit *modestus*, ac moribus honestis elegans, cui pietas curæ, dilectio cordi, compassionis sensus carus, ac præcipuè *Mansuetudo* familiaris, ac humanus affectus suavis sit. Hinc in Delô, simulachro Apollinis Charites additæ sunt, citharam, tibias & fistulam manibus tenentes; non tantùm ad Musices & carminis inventionem denotandam, verùm etiam, quòd deceat, Medicum esse humanum, gratiosum & affabilem.

V.

Loquendo de *Fortitudine*, Medicus 1. Sit *fortis* ac intrepidus ad labores quoscunque tolerandos, utpote ægrotantium saluti totus mancipatus. 2. Sit *fortis* ad Momorum calumnias, ad artis osorum & contemptorum scommata, sarcasmos, ac commentitias cavillationes, aliáque Medicum ferientia ab infirmis, adstantibus, aut aliis subinde prolata, æquô animô ferenda: gnarus celare cordis æstus, invitúmque multa dissimulare. 3. *Fortis* & cordatus in debellandis morbis, ut non agat vel nimis tumidè, vel nimis timidè, ut nec temerè audeat, nec inconsultè timeat: ut ingruentes difficultates ac periculorum & impedimentorum Iliadem generosè vincat. 4. *Fortis* tandem, ut sit communis Utilitatis amator, privatæ oblitus, Patientes vel sæpiùs impatientes visitando patiens, adversus mollia durus, in arduis fidens, in gerendis magnanimus, in gestis modestus, in adversis constans, in secundis temperatus, ac in omnibus invictus.

VI.

Loquendo *de Justitia*, Medicus quoque æquitatis fidissimus sit custos, suum cuique tribuens; sitque 1. Erga omnes comis, cunctis officiosus, nulli onerosus, affinibus facilis, sociis amabilis, reliquis urbanus, languentibus placidus, ad similes familiaris. 2. Sit devotus



votus

votus ad Deum, benignus in proximum, liberalis in egenos, promptus ad concordiam, ſobrius ad mundum. 3. Sit Domini ſervus, proximi ſocius, ac mundi Dominus, ſuperiora habens ad gaudium, æqualia ad conſortium, inferiora ad ſervitium. 4. Laudet bonos, malos toleret, minori indulgeat, majori cedat, ſtudeat omnibus prodeſſe, nocere nulli.

VII.

Loquendo tandem de *Prudentia*, *Galen. l. 8. meth. med. c. 9.* Medicum natura prudentem deſiderat. Cum autem à peritiſſimis Sophiæ cultoribus duplex ſtatuatur prudentia, quarum una ad vitam juxta virtutum ac rationis normam legitimè inſtituendam : altera verò ad artis præcepta prudenter, ac debitô modô loci, temporis, ac perſonarum circumſtantiis, ſingulis que eventibus ritè accommodanda, habilem ac idoneum reddit, utraque planè in Medicô Practicô quàm maximè expetitur : prima, quia Virtutum ceterarum dux, princeps, moderatrix ac architecta, & quia quaſi complexus, omnis perfectionis, ac compendium omnis felicitatis : altera, quia hâc duce, & luce utendum in difficili planè Microcoſmi imperio, ne ceteroquin, per vias tot occaſionum variarum præcipitiis infeſtas, tot difficultatum ſentibus obductas, tot arduarum quæſtionum gurgitibus interciſas, tot millenarum circumſtantiarum labyrinthis implicatas, frequentiùs laborare, hærere, ceſpitare ac labi, neceſſe habeat Medicus. Unde haud immeritò apud Syros mos obtinuit, ut Apollo pingeretur barbatus, ad innuendam nempe prudentiam, quæ in Medico requiritur, ac ætatis decurſu imprimis poſſidetur, in quem finem etiam veneranda antiquitas, ſimulachro Apollinis ſerpentem addidit, pro ſymbolo nimirum prudentiæ.

VIII.

Præter Vitia, Virtutibus ſupra dictis oppoſita, Medicus inprimis vitare ſtudeat *invidiam*, cavendo, ne alterius ingenium, doctrinam, eruditionem, praxin uberiorem, feliciores inibi ſucceſſus, frequentiùs auditorium, favorem civium, ſuperiorum gratiam, fiduciam ægrorum, honores ac exiſtimationem canino dente rodat : de libris ac theſibus ſiniſtrè ac frivolè judicet, Collegæ ſui votum præ livore ſugillet, remedii formulam prudenter & ex lege artis præſcriptam, calumnioſè improbet : eum morbum non intellexiſſe, in causâ hallucinatum, nec legitimâ uſum fuiſſe curandi methodô, ægris & adſtantibus clanculariè & nefandè inſtillet, ſicque famam ejus, virulentâ detractione laceret. Item, ne arcana ſua, earumque ſingularem chyrotechniam, invidioſè celet.

IX.

Vitet inſuper *avaritiam*, cavendo, ne non tam Medeæ, id eſt, artis Medicæ gratiâ, quàm propter vellus aureum vela faciat, ne Vulturis inſtar lucris ac rapinæ inhiantis, ægros continuis ſuis petitionibus, exactionibus, & pactis ab inſigni vel ſorditie, vel plurophilia profectis, fatiget ac exhauriat : ne lucri cupidine in extremam turpitudinem adactus, largiora præmia ac ſtipendia ſperans, morbos ægrotantium protrahat, vel morbum levem ita periculoſum exaggeret, extendat ac amplificet, ut ſub facie auxiliandi, praxin depilandi, loculóſque emungendi exerceat : ne experientiolas aliquas nullis forſan rationibus innixas, vel ſecreta opinativa & imaginaria, empyricô ſuperciliô ac hyperbolicô præconiô decantans, perquàm ſtudioſè velet, celet ac cuſtodiat, ut ægri, etiam datô copioſô aurô, ab eô talia remedia velut ex captivitate redimere neceſſe habeant : ne cum Pharmacopœis concors, partiatur lucrum, leviſſimô in morbô pretioſiſſima præſcribens medicamenta : ne tandem auri fulgore excæcatus, eò protervitatis, petulantiæ ac perverſitatis perveniat, ut venena propinet, abortum procuret, ſterilitatem inducat, falſimonium fide jurata probet, aliaque chriſtianô Medicô indigna & ſceleſta committat.

X.

Tandem deteſtetur Medicus *ſuperbiam*, cavendo, nè eò deveniat arrogantiæ, ut alios ſuos Collegas tanquam volitantes umbras ex altô deſpiciat, ac ſe ſolum ceterorum exemplum, artis Hippocraticæ canonem & archetypum, vanâ oſtentatione arbitretur, ne aliorum curationes, vel conſultationes reprehendendo, gloriam, ac rixis & altercationibus unicam ſibi laudem, ac pompam comparare ſtudeat : ne remedia, levis licèt pretii, nec adeo difficilis compoſitionis, pro ſecretis, ſingulari ſtudiô, diuturnis laboribus vigiliis ac ſudoribus, maximiſque ſumptibus comparatis jactet, vendat, ſicque popularem plauſum ac fumum captet : ne flatulento ſuperbiæ halitu diſtentus, omnia celet, & non niſi arcana arcaniſſima crepet : ne plurimarum feliciſſimarum & inauditarum curationum à ſe factarum, proprius ac vanus ſit buccinator : ne tandem ſe uberioribus naturæ, animi, fortunæque muneribus præcellere, veram Palladis artem agere, neque cenſore, neque alterius ope indigere, falsò ſibi perſuadeat : ſicque nimiùm ſibi fidens, etiam in gravioribus periculis, alio ſibi adjungi, non modò non poſtulet, verùm etiam oblatos repudiet.

---

## ARTICULUS II.

### *De Scientiis ac Diſciplinis Medico neceſſariis.*

I.

Linguâ latinâ, quæ fidiſſima ſcientiarum interpres, baſis ac radix, Medicus nec ſine magna turpitudine, nec ſine artis diſpendio, carere poteſt, cui, ſi comitem addiderit *græcam*, ut ſaluberrimas doctrinæ Medicæ undas ex *Hippocr. Galenô*, *Aëtiô*, *Alexandrinô*, *Æginetâ*, *Oribaſiô*, *Dioſcoride &c.* aliiſque velut ex originariis fontibus haurire, guſtare, ac vim vocis, dictionis nucleum, latentêmque energiam meliùs percipere valeat, imitabitur ingenioſiſſimum illum virum, qui Romam & Græciam diſſidentes, manus tamen invicem jungentes pinxit, additô lemmate; *conſpirant amicè.*

II.

Ad *Poëſin*, non quidem laſcivam illam turpium morum illicem, quæ venenum melle conditum lectitantibus nefandè inſtillat, ſed caſtam & eruditam, Medico ſubinde divertere licebit, horis præcipuè ſucciſivis, eamque non quidem ut civem, ſed peregrinam tractare, tum, ut animi laxandi causâ delectabile ejus viretum peragrando, moralium flores & fructus carpat : tum, ut apud ægros, atque etiam in Regum, Principum, Magnatumque ſimpoſiis, ac ſapientiorum quorumque congreſſu, quin & in diſertô ſacrorum, moralium, profanorumque & philoſophantium ſermone, ſententias ejus magna cum laude, ac præſigni & efficaci ad bonam frugem exhortatione, vel honeſtâ delectatione proferre poſſit : tum ut eloquentiam ſuam, quæ *Marcô Tulliô* teſte, abſque Poëſi ſicca & imperfecta eſt, uberrimis Poëtarum fontibus irrigare, ſermonemque ſuum ſententiis verbiſque Poëticis, non quidem affatim & ad nauſeam, ſed condimenti loco tantùm appoſitis, ac in tempore prolatis, quaſi luminibus ac ſtellulis illuſtrare poſſit.

III.

*Eloquentia* eruditione munita, non tam decora & elegans eſt in Medico, quàm etiam ſuô modô neceſſaria : tum in Cathedris ad artis decorem oſtentandum, ad opera ejus ampliſſimas in mediam lucem proferendas, & ſalutem ac ſanitatem ægrotantium promovendam : tum in conſultationibus publicis ineundis, ad mentis concepta ornatè proferenda, ad ſententiam ſuam argumentis acerrimis & exquiſitis rationibus ſtabiliendam, ac adverſarios, erronea ac falſa hypotheſi innixos, de ponte dejiciendos; tum ad ægros, Medicis haud in paucis contradicentes perſuadendos, ad pœnitentiam contumaces, propoſitô dextrâ cum facundiâ prognoſticô de morbi periculô, ad eam diſponendos, ad ægros mæſtos conſolandos, timentes erigendos, diffidentes excitandos, iratos placandos, furenteſque coërcendos.



IV.

*Philoſophia* Medicinæ ſoror germana & uterina eſt, facem ei præferens. Sine hâc Medicina eſt potiùs cadaver quoddam exſangue, quàm corpus vivens, eſt ramus divulſus ab arbore, hinc Medicina rationalis dicitur, à ratione nempe & dialecticâ, ac Medici Phyſici ob Philoſophiam denominantur, cùm Medicinæ principia ſint intimiora Philoſophiæ arcana, eaque aliud non ſit, quàm particularis quædam Philoſophia, ac ſpecialis & experimentalis Phyſica, cauſas & affectiones corporum naturalium in ſpecie exponens, eaſque ratione & experientiâ examinans. Sine Philoſophiâ enervis eſt omnis doctrina Medica, omnis diſquiſitio à veritate recedit, oriuntur monſtroſa opinionum portenta, novitatum quisquiliæ & paleæ, ac ſententiæ vigilantium ſomniis haud abſimiles, deſcriptiones ſunt mutilæ, & detruncatæ, aut omnino nullæ, axiomata vix probabilia, propoſitiones obſcuræ, probationes difficiles vel erroneæ, ordo confuſus, ac methodus curativa innumeris penè errorum laqueis irretita. Cùm enim curatio fundetur, vel in *indicatione*, quæ aliud non eſt, quàm ſyllogiſmus, ſeu unius ex alterô per rationem illatio, vel in *experientiâ*, aut *analogiſmô*, quorum primum ſuppeditat modum argumentandi ab inductione, alterum ab exemplô, clarè eluceſcit, quòd ille meliùs noverit curare, qui meliùs noverit Philoſophari, hinc neceſſariò oporteat, ut Medicus ſit vel Philoſophus, vel ſtultus, cùm tertium, ſi detur, craſſi bubulci vel aſini genus ſit.

V.

*Aſtrologiam* etiam Medico convenire, nullus eſt, qui ambigit, niſi cui auriculas ignorantia, & pertinacia commodavit cornua, nemo enim inficiari poteſt, jucundum illud & fæcundum cæli cum inferioribus conjugium, ac commercium, vireſque ac influxus luminarium in Vegetabilia, Mineralia, immò & ipſum Hominem; quod teſtantur melancholici, maniaci, epileptici, aliique circa conſtellationes graviores luminarium, & lunæ inprimis, quæ non immeritò aſtrorum omnium ſpeculum & infundibulum appellatur, peiùs habentes. Videmus etiam paulò pleniùs radiante Dianâ, humidiorum morborum ſævitiem exaſperari, ac in peiùs ruere paralyſes, apoplexias, lethargos, hydropes, & ſexcenta alia ſymptomata. Idem teſtantur epimenia, ad eaſdem lunæ phaſes recurrentia, dies critici, vulnera luminaribus conjunctis, vel oppoſitis inflicta, difficiliùs tardiùſque coaleſcentia, pericula ex V. S. in violentis aſpectibus celebrata, dyſenteriæ, febres malignæ, peſtilentiales, aliaque mala epidemica, quorum ex aſtris origines, non maximus tantum *Hippocrates*, ſed & complures alii tradidere : imò etiam ex aſtrorum ſecuturis aſpectibus prævifos prodiderunt.

VI.

*Botanices & Anatomiæ* maximè peritus ſit Medicus : illius non tam ad decorem, ut remediorum ſuorum actualem habeat notitiam, quàm ad neceſſitatem, pro viſitandis Pharmacopoliis : hujus, cum ſit oculus Medicinæ, in cimmeriis difficultatum prælucens tenebris, ſit lumen, quô homo in homine quæritur & invenitur : ſit feneſtra illa, quam Momus in humanô corpore deſiderabat, ut abditi morborum, cauſarum, partiùmque affectarum receſſus patefierent : ſit prima ac firmiſſima baſis, ſuper quam erigitur medendi methodus. Medicus enim ſine Anatomia eſt cæcutiens, qui viam baculô examinans, huc atque illuc miſerabiliter ceſpitat.

VII.

*Chymia* Medico non minùs neceſſaria : non quidem illa, quæ pro lapide omnia dilapidat, & ut aurum coquat, omnia decoquit; ſed illa, quæ utpote fidiſſima rationalis Medicinæ miniſtra & ſocia, tum ad utilitatem, tum ad ſplendorem ac amplitudinem Reipublicæ Medicæ multùm confert; parando ac ſuppeditando lectiſſima omnis generis medicamenta, ſapore etiam, doſis exiguitate, ac vi energetica commendatiſſima, quibus immanes morborum hydræ potentiſſimè expugnantur, quorum contumacia Galenicorum auxiliorum vim haud rarò ſatis ſuperbè eludit; hinc plures cum *Matthiol.* in epiſtolâ quâdam audent dicere : neminem Medicum abſolutum eſſe, imò ne mediocrem quidem, qui in hâc nobiliſſimâ ſcientiâ non ſit exercitatus.

VIII.

Medico honorificum eſt, ſi partem Medicinæ *Chirurgicam* ita mente calleat, ut urgente neceſſitate etiam Miniſtrum & operatorem agere queat. Sicuti enim boni Imperatoris eſt, militis gregarii partes ſuſtinere, ſi neceſſitas inſtet : ita dedecori non erit Medico, ſi pro re natâ, pro rei gravitate ac datâ occaſione, miniſtrum agat, cum ſubmiſſio hæc & humilitas pro ſalute ægri, in neceſſitatis anguſtiis conſtituti ſuſcepta, exiſtimationis jacturam minimè inferat. Si verò adſint Miniſtri, & artis peritiâ & manus dexteritate inſignes, præſidem agat Medicus, atque inter eos ſplendeat, ut Dux inter milites, operationes eorum dirigendo, tradendo præcepta, reſcindendo errores, ac cavendo, ne ſolennis hæc Medicinæ pars abeat in carnificinam.

IX.

Medicum *Pharmacopœum* agere, ac parare clyſmata, facere potiones, & quævis magmata, vel etiam cataplaſmata, unguenta, aliaque leviſſima ægris porrigere, philargyriam, lucrumque ſapit, ac Medici famæ maculam haud levem inurit; cùm ſublimius atque excellentius Medicorum munus ſit, quam ut ad manuales has operationes, vileſque mercaturas ſeſe demittat, præſertim ſi adſint artis Pharmaceuticæ periti, qui pharmaca decenter ac ritè paraverint ac diſpenſaverint. Interim unum vel alterum ſibi peculiare ac reſervatum remedium, cujus uſum & enchireſin ille ſolus novit, diſpenſare haud indecens erit; præſertim ſi non lucrum, ſed honorem, artis laudem & amicorum gratiam aucupari, eorumque ſanitati proſpicere intendat.

X.

Fallaciſſima eſt *Praxis*, quæ valida non eſt *Theoriæ* baſi munita; nam ſolida priùs, exquiſita & firmiſſima principia jacienda, antequam ad Practicæ perfectionis culmen aſſurgatur, craſſis ſemper ignorantiæ tenebris ſepultus jacebit Theoreticorum face deſtitutus, exercitandus priùs Medicinæ Tyro in Theoriæ Palæſtra, antequam Athleta Medicus in Praxeos deſcendat arenam; nec audeat ægritudinis monſtrum aggredi ac devorare, niſi priùs dente meditationis ſeu ſtudio Theoriæ detriverit principia, ac mentis in ore volverit generalia Medicinæ dogmata. Utilius eſt priùs cum mortuis, hinc cum vivis tempus terere, præſertim etiam, cùm ſingula ferè præcepta & recondita, quæ in praxi obſervantur, affluentiùs in Practicæ Medicinæ libris ac ſcriptis eluceſcant; quare animus priùs Theoriâ probè imbuendus, inveſtiganda humani corporis elementa, principia, humores, temperamenta aliæque ejus proprietates & affectiones, perpendenda inſignis affectuum varietas, numeruſque penè infinitus; conſiderandus ægritudinum mos, motus, magnitudo atque eventus : ruminandæ cauſæ ſæpiùs abditæ ac perveſtigatû difficillimæ, utendum ſignis diagnoſticis, ac generali medendi methodô; quæ omnia non ſiccô pede & per tranſennam peragenda, ſed pluribus annis ſolida & eximia horum acquirenda eruditio. Nam teſte *Hippoc. Vita brevis*, *ars longa.*

XI.

*Theoriâ* probè inſtructus Medicus noverit, non ſatis eſſe confuſam animo tenere medendi effigiem, & generales de arte medica contemplationes & notiones habuiſſe, ſed ad tecmarſin & particularia deſcendendum eſſe, cum non homini, ſed Calliæ vel Socrati Medicina fieri debeat: noverit etiam Praxin à Theoria diſtare, quantum æra lupinis; in Practica occurrere ſæpiùs aliquid, quod nec dici, nec ſcribi poteſt; omnes etiam penè morbos curari in cathedrâ & libris: non omnes verò in lectis, in quibus ægri ſæpiùs moriuntur. Experientiam igitur, quæ eſt anima & mater Medicinæ: judex etiam & lapis lydius; ad cujus obruſſam pleraque examinanda, ſibi comparet Medicus, ægrotantium lectulos indefeſsâ diligentiâ frequentando, juvantia & lædentia exactè conſiderando, cùm Medicis practicis, & præcipuè ſenioribus converſando, & conſultando, pharmacopolia adeundo, libroſque practicos, ac præcipuè eorum obſervationes perluſtrando.

---

## ARTICULUS III.

*De Officiô Medici, in Ægris aſſumendis & viſitandis.*

I.

NOn decet Medicum, haud rogatum ſua offerre officia, nam teſte *Hippoc.* promptitudo & facilitas medendi effusè oblata, ab ægris contemnitur; atque turpe eſt, imperium & poteſtatem in corpus, ab ipſis ægris emendicare. Accedit contemptui non tam minor confidentia, quæ tamen haud modica eſt bonæ curationis circumſtantia, quàm ſuſpicio haud exigua, vel quæſiti lucri, vel jactantiæ, & nimiæ ambitionis. Præſtat igitur in ſuæ dignitatis cultum, in debitam ſui, artisque medicæ venerationem, atque decorem, propriâ virtute meritisque inclareſcere Medicum, & vocatum aſſiſtere ægrotanti, quàm ſe ipſum obtrudere, ac mulierculas, pharmacopæos, chirurgos, conſanguineos, amicos, aliòsque ægrorum aſſiſtentes, ad id conductos habere, ut operam alicujus veluti buccinis undique deprædicent, ac patientes per fas & nefas procurent.

II.

Sicuti *Rudolphus* Primus Imperator aſſeruit: meliùs eſſe benè imperare, quàm Imperium ampliare; ita meliùs eſt pauciores infirmos ſuo Regimini commiſſos, magnâ cum animi applicatione, diligentiâ, ſtudiô, artisque præceptis regere, quàm plurimis unô eôdemque tempore non poſſe ſatisfacere: cùm enim, docente *Celſô*, optimus ac maximè idoneus ſit artifex, qui non diu ab ægrô receſſerit, & qui ad omnes circumſtantias ſedulò attenderit, easque ritè percontatus fuerit; impoſſibile erit, tot ægris decenter invigilare poſſe, & ferè non obvium accommodare medicamentum, ſine ulla percontatione, cognitione cauſæ, & cum diſcrimine.

III.

Ægros deploratos & conclamatos, ſolo prognoſtico relinquendos, eorùmque curam minimè ſuſcipiendam eſſe. *Hippoc.* jubet l. *de art.* dum ait: *Medicinæ eſt, vehementes morborum impetus retundere, & eorum, qui morbis victi ſunt, curationem non aggredi*, ne teſte *Galen.* fidiſſimo Hippocratis interprete, infamentur apud vulgus remedia, quæ multis fuere ſaluti; quod tamen intelligendum eſſe judico de illis tantum morbis deſperatis & conclamatis, qui per ſe & revera tales ſunt, nulla arte aut ope curabiles, vel ipsâ naturâ immedicabiles, ut v. g. cæcitas & ſurditas congenita, hectica maraſmodes, ſphacelus, phthiſis conſummata &c. non de his, qui plerumque ſaltem interimunt, & ex quibus aliquos ægros convaluiſſe obſervatum eſt, horum enim curatio generoſô animô tentanda; præmiſsô tamen in ſpe difficili prudenti præſagiô, vel prædictô mortis periculô: cùm meliùs ſit anceps experiri remedium, quàm nullum, ac *Celsô* teſte, temeritas ſubinde reſtituit, quos ratio non ſanat. Nam ſicuti in bellô ſæpè longè violentiùs ex neceſſitate, quàm virtute pugnatur; ita ſatiùs eſt aliquid cum periculô facere, quàm ſpe ademptâ certò perire, præſertim cùm etiam monſtra in arte ſubinde contingant, & monente *Philone*, auxilium divinum maximè plerumque adſit, cùm deficit humanum.

IV.

In Medicam poteſtatem haud recipiendos eſſe, qui confeſſionem Sacramentalem renuunt, jubet ſupremum Eccleſiæ caput *Innocent. III. in concil. Lateranenſ. tit. 37. c. 15.* quod juſſum repetit *Pius V.* in ſuâ bullâ 8. Mart. 1566. in lucem edita; *cùm Medici*, inquit, *ad infirmos in lectô jacentes vocati ſunt, ipſos ante omnia moneant, ut confeſſori omnia peccata ſua juxta ritum S. R. E. confiteantur, nec tertiô die ulteriùs eos viſitent, niſi longius tempus confeſſor ob aliam cauſam infirmo conceſſerit.* Quòd eò intelligendum, ut Medicus teneatur ægrotantem periculi, vel per ſe, vel per alium, prout neceſſe videbitur, admonere, eúmque ad exomologeſin ſacrumque Viaticum ſuſcipiendum adhortari, minis etiam erga recuſantem, quod deſerere eum velit, adhibitis. Eum autem nihilominùs renuentem, omnino non inviſere, ſed ex toto deſerere, non ſuadent *Sanchez, Villalob. Barboſ. Sylveſt. Dian.* aliique ab eodem citati, cùm Medicus divinæ Pietatis æmulus, tentatis omnibus, quæ ipſi præcepta ſunt, & quantum ex ſe eſt, pietatis opus ulteriùs proſequi adhibitisque præſidiis, ut forſan æger adhuc reſipiſcat, vitam prolongare poſſit, præſertim etiam, ſi metuendum, ægrum à Medico ex toto derelictum, magis obſtinatum fore, & obſequia, quæ jam fortè parabat, omnino negaturum eſſe.

V.

Medicum paulò graviùs periclitantem ſeipſum curare, minùs tutum eſt, ob judicium in re propriâ, denſâ Philautiæ, ac affectuum inordinatorum nube magis obtenebratum; infirmis etiam frequentiùs ſenſualitati magis, quàm rationi obedientibus; hinc præſtat, vel alios ſimul in conſilium adhibere, qui citra animi perturbationem de morbô judicent, & abſque pavore remedia ſuggerant, vel ſi Medicus ægrotans adeo ſit debilis, ut mens etiam langueat, iis omnem medendi provinciam concredere.

VI.

Medicum non teneri, cum extremo vitæ periculo, peſte correptis ſuccurrere, niſi pacto ſe obligaverit, vel ſalario ad id conductus fuerit, in confeſſo eſt. Hoſtes & inimicos ſuos in curam medicam aſſumendos eſſe nonnulli dubitant, ne ſi quid humanitùs accideret, eoſque mori contingeret, ſuſpicionem incurreret. Verùm ſicuti Medicina etiam inimicis opem non denegat, ſed odium benevolentiâ, damnum beneficentiâ, ac peſſima quæque humanitate vincendo, medelam adhibere non recuſat: ita majori hôc in paſsû utendum cautelâ, ut etiam ſi fieri poſſit, alter adſit Medicus, vel alius doctus Virorum, rationes curationis intelligens, receptis quoque in pharmacopoliô ſedulô aſſervatis, utpote incorruptis candoris & ſedulitatis teſtibus.

VII.

Nonnulli Medicis inobedientes, guloſos, qui Medicum & Medicinam infamant: ut etiam Ingratos, qui jam olim vitæ diſcrimine erepti, deteſtandâ ingratitudine beneficentiam Medici contempſerunt, eúmque denuò ad opem ferendam impudenter accerſunt, operâ Medicâ haud dignos cenſent; verum intemperantes ac inobedientes, qui vivunt, prout volunt, debent curari prout poſſunt: neutiquam verò omnino derelinquendi, quod enim, teſte *Galen.* intemperantiæ dediti, nullis poſſunt juvari præſidiis, potiùs de curâ prophylacticâ quàm actuali morborum curatione intelligendum: præſertim etiam, cùm aliis remediis & novâ temperantiâ, quam infirmitate oppreſſi ſæpiùs ſectantur, juvari poſſint. Ingratos quoque haud omnino negligere oportet, ne avaritiæ aut crudelitatis accuſent Medicum, cujus ſuprema debet eſſe cura, ut nihil committat, quod vel Chriſtianæ charitatis jura frangere, vel nobilem & præclaram facultatem, turpi pecuniæ exactione fædare poſſit.

VIII.

Cùm ſalus ægri ſuprema Medico lex ſit, eàque non minimùm dependeat à legitimâ Medici viſitatione, quæ eſt veluti anima felicis curationis, hinc plurimùm intereſt, ut à Medicô decenter inſtituatur; multùm enim præſtat ad morbi cognitionem; plùs ad ejus curationem: plurimùm ad errorum plurimorum, qui ab ægris & aſſidentibus in abſentiâ Medici committuntur, evitationem. Sic etiam quòd vox viva Præceptoris: quòd præſens Magiſtri auctoritas apud diſcipulos, hoc Medici præſentia apud ægros; ac tantum hôc ævô valet remedium, quantum de Medicô ſperat æger, quantùmque in eo eſt opinionis & authoritatis; hinc promptum ſemper habens juvandi animum, rogatus omnibus domi ſit oportet, neque triſtem à ſe quemque patiatur abire, laturus omnibus viſitando auxilium, vel quantum in ſe eſt, non denegaturus.

IX.

Medicus ægrotum accedat opportunè, ſemperque illorum, qui periculoſius decumbunt, priùs: reliquorum verò poſteriùs curam gerat. Matutinum imprimis tempus eligat viſitationi aptiſſimum, ſæpiùs etiam veſpertinum huic labori impendat, interdum bis de die, ſi morbus præſertim acutus urgeat: ſubinde ter vel quater, ſi morbus acutiſſimus, & præſertim rogatus; in levioribus & chronicis quotidiè ſemel, vel alternis diebus, immò quandoque poſt 3. 4. vel plures dies demùm, prout opus eſſe videbitur, ita tamen, ut ſemper quid ad reditum uſque ſuum faciendum ſit, reliquerit. Optimè faciet, ſi acceſſum moderatus fuerit juxta morbi conditionem, ægrotantiſque affectionem. Sunt enim ægrorum aliqui, qui crebrò inviſi maximoperè lætantur, & Medici non aliter quàm Angeli cujuſdam aut Numinis cælitûs delapſi adventum expectant; alii è contra, à ſæpiùs inviſentibus afficiuntur moleſtiâ, Medicùmque quærendi lucri, ſe ipſos verè deteſtandæ arguunt avaritiæ.

X.

Ad ægrum placidè ingreſſus, lætabundus eum ſalutet Medicus, ac monente *Hippoc.* meminerit auctoritatis & ſeſſionis, anima enim teſte *Philoſopho 7. Phyſ. 2.* ſedendo ſapientior fit, & prudentior, ac Intellectio aſſimilatur quieti & ſtatui magis, quàm motui; unde olim quoque ſedere tenebantur conſultantes & judicantes. Sedeat ex adverſo vultùs ægrotantis, ut ex eôdum velut ex ſpeculô mala tum præſentia, tum futura intueri valeat, & quidem paulò remotiùs, præſertim in ægritudine malignâ, vel quod tutiùs, ex latere, ne miaſmate venenatô, cum halitû ab ægrotantis corpore emiſsô, inficiatur & ipſe Medicus; quô in casû etiam ad ingreſſum ſuffitum parari, feneſtras aliquatenus aperiri, ad ſpatium aliquod jubebit, ſeque tum adoramentis, tum in ore detentâ Myrrhâ, vel maſticatâ rad. Zedoar. Angel. Cort. cit. rotul. aut morſell. aliiſque alexipharmacis, & breviori præcipuè viſitatione, ab imminente contagiô, immunem reddet.

XI.

Sedens, pacatè ac modeſtè, hilari facie ad ægrum converſâ, gravitatéque comitati & humanitati conjuncta, cognita, viſúque neceſſaria inſpiciat, ea quoque, de quibus fas & opus eſt, interroget, ægrumque vel adſtantes morbi Hiſtoriam referentes patienter, ac attentè audiat, ſermocinetur de rebus, Medico non naturalibus dictis, de cibô & potû, eorumque variô præparandi & adminiſtrandi modô & usû, de ægrô ad confidentiam & obedientiam diſponendô, de remediis debitô tempore & modô exhibendis, de aliis etiam rebus indifferentibus, ac opportunis, juxta ægrotantium conditionem, capacitatem & genium, quibus Medicus Prothei inſtar ſe conformet, omneſque lucretur, modò à civilitatis ac modeſtæ gravitatis limitibus non ſecedat.

XII.

Ab initiô Viſitationis, præſertim de morbi eſſentiâ, cauſis vel exitû, oraculorum more dubius reſpondeat, neque ordinatorum ſemper rationem reddat, præcipuè coram vulgô & ignaris, aut ægris quibuſdam hæſitantibus & omnia ſecura metuentibus, ne majorem hæſitandi occaſionem nanciſcantur: benè tamen coram peritis & ſcientificis agendorum, moríque cauſæ ſæpius manifeſtandæ, ut præceptis medicis magis obtemperent, & non reſpondeant, quod Ariſtoteles Medico ſuo multa vetanti, & non pauca circa morbi cauſam edicenti, ſcitè reſpondiſſe fertur: *ne me cures, ut bubulcum vel foſſorem, ſed priùs cauſam ediſſere, atque ita præceptis tuis me facilè morigerum reddideris.*

XIII.

Ægris non nimiùm familiaris ſit Medicus, ne ipſum, ejuſque remedia parvi pendant, & contemnant, nec miniſtros ſibi faciat ſocios, niſi debitam in ſe venerationem poſthabeant: non tamen inimicos, ſed benevolos potiùs, eorúmque acta collaudando ac celebrando, ſibi devinctos reddat. Procuret etiam, quantum ex ſe eſt, ut ægrotis adſtantes & aſſidentes munere ſuô ritè fungantur, ut ſint infirmis grati, gnari morum & conſuetudinis & naturæ ægrorum, ſint mundi, gratioſi, urbani, ſeduli, fideles, patientes, dociles, ac Medico obtemperantes; cavendo etiam, ne ægris vel iram concitent, vel triſtitiam ex intempeſtivis nunciis, vel aliam offenſam cauſentur.

XIV.

Viſitando, Medicus diutiùs ægris, quàm par eſt, non adſtet, vel ſaltem raro & quidem non niſi familiaribus: mulieres etiam non niſi cum aliorum adſtantium præſentia, & brevi intervallo viſitet, illiſque quaſi tranſeunter acceſſionem, quodammodo fugitivam exhibeat: neque tamen etiam, niſi coactus nimiùm properet, in omnes circumſtantias diligenter inquirens, & imprimis, quomodo tulerint medicamenta, attentè notans, cùm ex juvantibus & lædentibus tutiſſima ſumantur morborum remedia, hinc maximè hallucinantur, qui ſtatim ac ægros intuiti ſunt, pulſúmque tetigerunt, rigoroſô, ut decet, morbi cauſarúmque examine neglectô, inconſultò ſtatim medicamenta dictant, & Andabatarum more agenda præcipitant.

XV.

Medicus ægrotos viſitans, honeſtè & decorè veſtitus ſit, ſicuti enim ſumptuoſus valdè veſtitus arrogantiam ſapit, ac lividi dentis ſcommata vix evitat, ut taliter veſtiti, vel luxû perdita, levia, otioſa ac prodiga audiant ingenia, vel incurrant ſuſpicionem ampulloſi circulatoris & agyrtæ, ita ſordidus aut nimium vilis veſtitus, vel quæſtum exilem, vel egeſtatem, vel avaritiam denotat. Videat igitur, ut veſtitus gravis ſit, honeſtè elegans, mundus, non lacerus, aut ſpurcitie inquinatus, ut omnia ad optimam exiſtimationem, prudentiam ac animi moderationem ſint compoſita. Ad cultum & munditiem corporis quoque ſpectat, ut Medicus manus quàm maximè puriſſimas habeat, faciémque

 mundam,

mundam, & pilos in barba & capite decenter compositos, cavendo quoque, ne tetrô odore ex quâcunque parte corporis emissô, vel ex sorditie oriundô, ægrotantibus molestiam, vel econtra etiam odoribus moschatis vel ambratis, fæminis hystericos excitet paroxysmos.

XVI.

Tandem Medicus visitans, artem Medicam adversus ejus osores & contemptores acriter tueatur, eam malè tractantes semel bisve tacitè correptos, & non emendatos palam arguat: ægros inobedientes blandè primùm, hinc severè corripiat, vel omninò deserere comminetur, præsertim verò apud potentiores sciat, vi virtutis patientiæ & mansuetudinis, Medico quàm maximè necessariæ, multa connivere, ferre, dissimulare, ac calumnias, aliáque innocenter, ac injustè sæpiùs illata, vitæ sinceritate, & oppositis actionibus, aut amicorum, vel proborum aut eruditorum, potentùmve laude abolere.

---

## ARTICULUS IV.

### *De Officiô Medici, in dignoscendis Morbis eorúmque Causis.*

I.

QUò quis Medicus accuratior est in morbi cognitione, eò felicior in ejusdem curatione, asserente enim *Hippoc. de art. si suffecerit Medicus ad cognoscendum, sufficiet etiam ad curandum*, ut adeo non mirum, complures tantùm in Medicinæ operibus aberrare, quantum in cognitione morbi falluntur. Cùm igitur prima basis curandorum Morborum sit recta eorundem cognitio, atque debitum unius ab aliô discrimen; Medicum planè percontatorem esse oportet, qui necessariis interrogationibus non parcere, sed artificiosâ inquisitione morbi essentiam ejusque causam investigare debet, antequam curationis methodum aggrediatur.

II.

Haud malè agunt illi Medici, qui in curatione morborum, moram aliquam admittunt, ac primâ die toti sunt in examinandô ad amussim ægrô, circa causas occasionales, omnesque morbi antecedentes ac præsentes circumstantias, quô tempore nihil remediorum impetrant, ne per illorum usum ordinaria morbi periodus signorúmque constantia perturbetur, aut morbus alienâ facie sistatur, vel saltem generale aliquod & innoxium præscribunt Medicamentum. Secunda die, diligentiùs consideratis rebus ante dictis, morbi speciem tandem decernunt, & exinde remedia opportuna præscribere incipiunt; latent enim sæpiùs in puteô Democriti profundissimè sepulta, prima morborum stamina, densáque caligine circumfusa delitescunt, ut non nisi magnô labore, summâque industriâ erui possint.

III.

Antesignanus noster *Hippoc. l. de affect. tit.* 36. quinque interrogata Medico, cùm ad ægrotum devenerit, proponenda injungit, inquirendo: 1. *Quid doleat?* 2. *Ex quâ causâ?* 3. *Quot diebus?* 4. *An alvus secedat?* 5. *Quô victû utatur?* plurimi quæstionum harum limites paulò angustiores agnoscunt, hinc etiam celeri cogitatione, linceâque mentis acie percurrere, examinare & perpendere jubent, ægrotantis *temperamentum*, *ætatem*, *sexum*, & quoad hunc, sciscitando, an mulier *gravida*, & quot *mensibus* uterô gerat? an *menses* in virginibus vel non gravida, vel *lochia* in puerperis ritè fluant? item quale anni tempus, aëris constitutio, loci ac regionis mutatio, consuetudo in victu, exercitia, idiosyncrasiæ, ac singulares, occultæque nonnullorum proprietates. Item quærendo: an & quibus hactenus usus fuerit remediis? qualis eorum fuerit effectus? an prioribus jam annis tali morbo laboraverit, vel Parentes simili morbô detenti fuerint? an consuetam aliquam evacuationem neglexerit? &c.

IV.

Prædictis similibus quæstionibus pro re natâ propositis, observatis simul ægri moribus, discursû, facie, oculis, ac linguâ, præsertim in morbis acutis, pulsum tanget Medicus, ex eôque virium vel robur aut debilitatem, vel effervescentiam febrilem, aut naturalem œconomiæ corporis dispositionem dignoscet; ita tamen, ut, sicut in civilibus non uni testi, ita neque in forô Medicô huic soli signo, tanquam fallaci subinde & incerto, præsertim in affectibus capitis, ut apoplexiâ, lethargô, febribus etiam malignis, facilique ex causâ mutabili, & in variis individuis variô, non fidat.

V.

Idem dicendum de Urina, quæ post pulsum cognitum inspicienda, quoad substantiam, colorem & contenta scitè examinanda, in morbis præsertim, qui Uroscopiæ subjacent, ac quorum causa in genere venoso, epate, liene, renibus, ureteribus vel vesicâ delitescit. Hinc exsibilandi sordidi illi Vromantes & lotio-Physici, qui, nescio quod vaticinium, omni ratione carens, levi popello vendunt, & quidem non ut Apollo ex tripode, sed ex matulis oracula edunt, ac turpem lucri odorem venantur. Noverit autem Medicus, urinam æquè ac pulsum, ut signum coindicans tantùm considerandum esse: ita, ut cætera quoque signa diagnostica ex aliis fontibus desumpta, ad partes vocari debeant, ut ex omnibus simul certi quid decerni possit, cùm sola Protei instar mutabilior sit, tum pro diversa individuorũ varietate sanguinisque ac spirituum crasi, tum pro diverso vitæ genere, pro vigilarium vel somni, repletionis vel inediæ, motûs vel quietis, regionis, anni temporis, assumptorum, aliarúmque circumstantiarum variâ conditione.

VI.

Sicuti autem Urinæ, ita etiam pro varietate affectuum, excretorum alvi, sputi ac sudoris habenda ratio; præterea quoque tam in morbis chronicis, quàm acutis, *Hippoc.* in cognoscendô hypochondriorum statû, num eadem mollia, æqualia & sine dolore, Medicum quotidie diligentissimum esse jubet, cùm ibi non tam potissima facultatis naturalis sit sedes, quàm etiam veluti Palæstra quædam, in quâ omnes propemodum naturæ, morbique fiant conflictus, ut adeò non tantùm multùm inserviant pro morborum diagnosi, verùm etiam non leve futuri præsagii evadant argumentum.

VII.

Cùm ex dictis facilè elucescat, quantâ solertiâ, ingenii perspicacitate, & vigilantiâ egeat Medicus, ad ægritudinis ideam, speciem, causamque detegendam, ut adeo veteres haud frustrà Palladis ac Æsculapii simulacro, draconem veluti vigilantiæ symbolum, & quem acutissimâ pervigilique oculorum acie præditum esse tradunt, apponerent, fontes signorum partis affectæ morbi causarumque quàm diligentissimè trutinandi & delibandi, quales sunt. 1. Essentialiter inhærentia, quo spectant partis temperies, magnitudo, situs, figura, morbus ipse sensibus obvius. 2. Cognitio causarum procatarcticarum & dispositivarum, vel hæreditariarum. 3. Actiones læsæ, & quidem vel naturales, vel vitales, vel animales. 4. Excreta, eorúmque substantia, qualitas, quantitas, sapor, modus ac ordo excretionis. 5. Qualitates mutatæ quoad colorem, frigus, colorem, saporem, sonum. 6. Examen juvantium & lædentium. 7. Mutatio unius morbi in alium.

VIII.

Quòd si verò, ut subinde etiam, omni adhibitâ diligentiâ, & ab initiô inprimis contingit, planè obscura fuerit



fuerit morbi species, ut penitus cognosci & perspici nequeat, præsertim si quis vocetur ad curationem morborum vel complicatorum, vel obscurè procedentium, vel similitudinem cum aliis morbis habentium, ut Medicum confundant, ac anxium & dubium reddant, ad magna saltem remedia non accedendum, sed inviolabile illud præceptum *Hipp. 6. epid. sect. 2. text.* 50. observandum: *si non potes prodesse, vide saltem ne noceas.* Hinc vel urgenti symptomati prospiciendum, vel debilia aut communia tentanda præsidia, ex quorum administratione nullum ægroto immineat periculum, vel res tota naturæ committenda, confortantibus interim insistendo, tenuemque victum imperando, usque dum natura vel vincat, vel morbum detegat; cavendo tamen, ne æger aut adstantes propositum tuum agnoscant, ac te ex incertâ conjecturâ remedia tentare, eáque cum alienæ vitæ discrimine experiri, malè & perperam accusent.

---

## ARTICULUS V.

### *De Officiô Medici, in Prognosticandô.*

I.

VIx ulla Medicinæ pars est, quæ excellentiam artis, & Medici præstantiam adeò ostendit, quàm ea, quæ eventus præsagiendi rationem tenet. Hæc enim maximam medenti conciliat authoritatem, cùm Numinis instar,

1. *Quæ sint, quæ fuerint, quæ mox futura sequantur*, prænoscat. Futuris docet tempestivè occurrere, cùm oculati Argi instar, veluti ex specula futuras affectiones, imminentiaque gravissimorum symptomatum pericula prævideat & præcaveat. 3. Apud ægros & adstantes parit admirationem: hinc admiratio fiduciam, fiducia obedientiam, ac obedientia sanitatem. 4. Medicum infamiâ, calumniis, ac crimine internecionis liberat. Cùm enim omnes sanari non possint, ac plurimi, vel ob ægritudinis contumaciam, vel ægri inobedientiam, vel ejusdem debilitatem, vel adstantium errores, vel rerum necessariarum defectum, vel fati necessitatem, vitali luce priventur: Medicus prudenti præsagio ab omni mortis culpâ se reddet immunem. Officium enim ejus est, morbos sanabiles sanare, & insanabiles prædicere, ne, si fortè ars victa malô fuerit, vel ignorasse, vel fefellisse videatur.

II.

Sicuti etiam scientia Prognostica nobilissima ac utilissima, ita pariter quoque obscurissima & difficillima, ut plures, vel peritissimi Medici, subinde in præsagiendo vacillent. Difficillima est. 1. Ob subitam crisium mutationem, quæ prædictionem multoties interturbat. 2. Ob velocissimum urgentis morbificæ causæ impetum, nunc ad penitiora partis alicujus principis penetralia, nunc ab iis ad ignobiliorem corporis partem, ut vel repentina salus, vel inopinatus sequatur interitus. 3. Ob plures morbos ex humoribus diversis & contrariis scaturientes. 4. Ob causas procatarcticas inopinatò supervenientes, crisium certitudinem corrumpentes. 5. Tandem ob peculiares hominum proprietates & idiosyncrasias, Medico sæpè numerò haud compertas.

III.

Cùm igitur tanta Prognoseos difficultas, ut etiam *Hippoc.* præsagiendi artis magister peritissimus 2. *aph.* 19. pronuntiaverit, *acutorum morborum non esse certas Prædictiones, neque ad salutem, neque ad mortem*; cautum semper Medici sit præsagium, ne, si res aliter ac prædixit, succedat, ægro & adstantibus risui & contemptui habeatur, vel commissi in curationis negotiô erroris insimuletur, *nibil enim* juxta effatum *Hippoc. 2. prorrhet. & lib. prænot. ineptius est, quàm Medicum in prognosi morborum frequenter falli.* Sicuti enim nunquam hallucinari, ferè supra captum hominis: ita rarissimè solius artificis, prout ingenuè fatetur *Cous* noster *prænot.* 41. & *Galen. in Commentar.*

IV.

Medicus nunquam sanitatem, nisi infallibilis sit, certò promittat, vel ejusdem certos præfigat terminos: multò minùs agyrtarum & scurrarum more, turpis captandi lucri causâ, certitudinem talem juramentô confirmet, cùm nunquam certus sit de supremâ causâ, à quâ cuncta hæc inferiora diriguntur, neque etiam de obedientiâ ægri, vel diligenti applicatione, aut operatione remediorum, vel naturæ cooperatione, aliisque pluribus casibus subitaneis atque fortuitis, temerarias ejusmodi pollicitationes evertentibus, ut adeò non mirum, tales sui dedecore, infamiæque dolore meritas errorum suorum pœnas luere.

V.

Pari ratione nunquam mortem certam, nisi certissima & infallibilia fuerint indicia, vel eam absque spei, si aliqua affulserit, mentione prædicat, ne fortè, quem moriturum infallibiliter falsò præsenserit, magnâ cum nominis sui calumniâ, non ita longè post, quasi à malâ sententiâ provocaret, supervivat. Non enim omnia adeò manifesta sunt circa ægros, ob specialem uniuscujusque individui idiosyncrasiam, quin interdum hujus ratione miracula in Medicina fieri videantur, & ii, qui conclamati putantur, præter spem subinde convalescant.

VI.

Ægritudine incipiente, aut parùm invalescente, judicium suum suspendat Medicus, oraculorum more, ambiguè de morbi exitu sermocinetur, illudque *Galen.* 1. *De dieb. decret.* 12. observet: *si nihil in morbô firmiter præsagire possimus, satius est tacere, quàm temerè pronuntiando falli*, quia 1. nonnulli videntur morbi ab initiô salutares, latente malignitate, qui postmodum ex insidiis erumpentes ad occasum insperatò tendunt, cum dedecore benè præsagientium. 2. Medici nonnulli minùs cauti facilè decipiuntur, dum vel subitis ægrorum alleviationibus, absque ratione & causâ manifestâ repentè factis, cæcâ decepti fiduciâ, & ab omni suspicione remoti, salutem statim spondent, dum non rarò, insperata supervenit mors, ac spei gaudium inopinatò vertitur in mærorem, cum artis ignominiâ, & Medici infamiâ; vel mala pertimescunt, quæ tamen, sicuti præter rationem ac temerè eveniunt, ita non sunt formidanda, utpote instabilia; vel tandem magnum & acutum pronuntiant morbum, qui dein repentè evanescit, superstite solùm Medici amusi & inexperti infamiâ. Nihil igitur temerè affirmandum: nihil etiam contemnendum.

VII.

Medicus in *Prædictionibus Hippoc.* utpote hâc in arte cautissimi & exercitatissimi, apprimè versatus sit, & nocturnâ diurnâque manû eas versans, illius *lethale*, *malum*, *periculosum*, *& perversum* probè norit distinguere. Sciat etiam interdùm à multis bonis indiciis unum malum vinci, & rursùs è contrario, à multis malis, unum bonum, noverit quoque fundamentum legitimum prognoseos cujuscunque consistere, in circunspectâ consideratione roboris naturæ, & violentiæ morbi, & utriusque mutuâ collatione; inprimis etiam ægri decubitum & faciem, veluti corporis & animi speculum, & oculos, in quibus elucet vitæ nostræ radius & Virium præcipuus character, & nares, & linguam, quæ humorum qualitates ac inflammationes internas siccitate suâ exprimunt, & manus & pulsum & urinam, reliquáque excreta, ac præsertim signa coctionis in iis apparentia, vel deficientia, lincea mentis acie contempletur, quæ cùm *Galen.* accuratissimè semper observaverit, se nunquam in prædictione deceptum fuisse gloriatus est; unde etiam

3. *epid.*

3. *epid. comment. ult.* doctum in arte, non valdè in prædicendo falli poſſe, affirmat.

### VIII.

Si Medicus dubiam naturæ victoriam ſagaci conjecturâ prævideat, periculum adſtantibus maturè inſinuet, ut patiens proſpiciat conſcientiæ, domuíque ſuæ diſponat, & affines curæ ſuæ & hæreditati cogitent, ipſéque Medicus à mortis ſubſecuturæ culpâ fiat immunis; nihil interim omittendo, quod ad opem naturæ ferendam, ad ægrotantis ſolamen, aſſidentium gratificationem, ſuæque operationi ultimum poſſe tribuendum, accommodatum videbitur: ſpei etiam, ſi aliquod adſit lumen oſtendendum, ſalúſque à remediis & à viribus, ſi hæc conſtiterint, ac nullus obtingat error, ſperanda.

### IX.

Si Medicus nullam ſupereſſe ſpem, ægrúmque prorsùs conclamatum viderit, poſt exitum è cubiculô abſque terrore, ſubmiſsâ voce & apparenti ſaltem visûs & animi triſtitiâ, aſſidentibus judicium ſuum aperiat, nullatenus autem ægrotantem omnino deſerat, cùm multi ſæpè mirabiliter ſanentur, ac monſtra non tantùm in natura, ſed etiam in arte contingant, ac interdum in deſperatis caſibus benedictio Divina præter omnem ſpem, dum ex officiô ſæpiùs extremò laborantibus ſuccurrimus, nobis affulgeat, hinc ſæpiùs à Medicis prognoſtico derelicti, vel ſponte, vel obviis oblatis remediis convaleſcant.

### X.

Medicus animum decumbentis præſertim timidiorem, quantum fieri poteſt, & animæ ſalus concedit, erigat, conſoletur, ſpémque ejus dulciter nutriat, cùm ejusmodi confidentiâ, ſpiritibus recreatis & in motum concitatis, ſæpiùs humores corporis faciliùs corrigantur, hiſque benè ſe habentibus, viſcerum damna quoque promptiùs deleri poſſint; ita tamen, ne periculoſis in morbis ægrum nimis hilarem ac bonæ ſpei plenum reddendo, in multò majorem hinc conjiciat triſtitiam, cùm in pejus ruit morbus, vel ultra ejus promiſſa producitur, aut in futura ſalute nimium confiſus, Medico, ut fas eſt, non obtemperet.

### XI.

Caveat Medicus, ne coram infirmis, qui oculis & auribus intenti in cubili detinentur, ac geſtus, vocéſque Medici nondum claras, & vix dum in labiis hærentes, circumſpiciunt, muſſitet, vel geſtû aſſidentibus, ac multò minùs ipſis ægris, ægritudinis periculum & acutiem manifeſtet; niſi vel occurrat æger animo fortis & prudens, qui plùs magni fecerit ſcire eventûs morbi veritatem, quàm exitum adverſus extimuerit, vel ægri moroſi ac protervi, remedia ad ſalutem utilia ac neceſſaria reſpuant, & ea lubentiùs admittant, vel expoſcant, vel Patientes permaneant ad pœnitentiam contumaces, & monita ſalutaria ſpernentes, cras in craſtinum differant, quo in casû Medicus zelô charitatis accenſus, ſuavi primùm cum dexteritate, hinc etiam hâc vana exiſtente, indignabundus propinquam iis mortem apertè præſagiat, ut ſaluti ſuæ provideant, & licèt malevolentiam incurrat, generoſè tamen eam temnat, pro certô habens, gloriæ palmam ſibi comparari, ſi quidquam adverſum in rectâ muneris executione procedat.

---

## ARTICULUS VI.

*De Officiô Medici, in Conſultandô.*

### I.

Conſultatio Medica non tantùm ægroto maximè utilis, ſed etiam Medico honorifica. Utilis, quia 1. cùm in rebus alioquin omnibus pluralitas, tum votorum, tum conſiliorum, tam ſollicitè quæratur & expetatur, eadem minimè rejicienda in re maximi momenti, qualis eſt ſanitas & vita noſtra, theſaurus longè omnium præſtantiſſimus; ut adeò æger bonam recuperandæ valetudinis ſpem, ac ſingulare emolumentum ſperare poſſit, ex plurium Doctorum virorum colloquiô, qui magnâ vigilantiâ & curâ, ſapienti conſiliô, fide egregiâ, mirâ dexteritate, & accuratiſſimâ providentiâ eidem aſſiſtunt, ac de ejus affectû curandô diſſerunt. 2. Quia curatio & cognitio morborum, utpote ſæpiùs res arduæ & intricatæ, multorum judiciô ac votô magis enodantur, ut unus ſolus in tantâ judiciorum difficultate, in tam magnâ experimentorum incertitudine, in tam præcipiti occaſionum lubricitate, in tot millenis rerum circumſtantiis, ſæpiùs haud ſufficiat.

### II.

Honorifica Medico eſt Conſultatio, cùm in eâ Medicorum doctrina, judicium, modeſtia, aliæque virtutes præcipuè cognoſcantur, ſicuti enim plures ob conſultationem indignè inſtitutam, famam via indirecta acquiſitam, derepente amiſerunt; ita è contra multi rarâ eruditione conſpicui, qui ob taciturnitatem & modeſtiam, vel aliorum invidiam diutiſſimè latuerunt, factô ſermone, doctrinâ & eruditione plenô, emerſerunt, hominúmque benevolentiam & amorem magneticè ad ſe rapuerunt. Præterea labores & curæ æquis inter ſe partibus dividuntur, ut vel plùs laudis, ſi ex communi voluntate res bene geratur, vel minùs invidiæ, ſi conſilii dexteritatem ſperatus ſucceſſus fefellerit, in Medicos redundet, ſicque vulgi calumniæ, imperitorúmque detractorum tela magis evitentur.

### III.

Si igitur morbi gravitas id exigat, atque æger vel adſtantes, aut conſanguinei alios pro conſiliô proponant, Medicus alacriter eos admittet, neque per hoc, prout venerandus *Senex l. de præcept.* ait, indecorè quidquam aut contra authoritatem ſuam facturum aliquid unum illum affirmat, qui plures advocaverit. Siquidem hominem ſe fateri, nec unum omnia poſſe agnoſcere, apud ſapientes nihil omnino præjudicat, aut de jam præconceptâ exiſtimatione diminuit, cùm præſertim cuicunque, etiam doctiſſimo, id evenire poſſit, ut, dum alterius curam peragit, continuis ipſe etiam curis & ſollicitudinibus obrutus, & quibuſdam quaſi tenebris circumfuſus, eô ipsô reddatur perplexus, minùsque perſpicax ad diſcernenda ea, quæ in præſenti casû magis forent neceſſaria, magiſque conducibilia. Hinc etiam laudabile hoc inſtitutum habendi conſultationes, etiamnum viget in non paucis Hiſpaniæ, Galliæ, & Italiæ locis, Pariſiis inprimis & Patavii, ac modò etiam Viennæ, ubi perrarò morbus gravis curandus ſuſcipitur, quin conjunctis plurimorum conſiliis de agendis deliberetur, ſi res poſtulare videatur.

### IV.

Ut ægro utilis, ac Medico honorifica ſit Conſultatio, primo conſulentes ſint eruditi, perſpicaces, providi, curarum præſertim felicium experientiâ inſignes, ac pacis præcipuè amantes; hinc olim Romani Medicos in templo pacis congregari jubebant, ut de ægri ſalute placidè, & abſque altercatione conferrent, & ab execrabili, fædâque magis, anque lernæâ contentione abſtinerent. Ad ægrotantis enim ſalutem, veritatiſque centrum unicè collimandum: non ad gloriam, non ad lucrum, non ad privata commoda alióſque affectus, qui peſſimi ſunt Conſiliarii; plures enim ægrotantes; ob exorta inter Medicos diſſidia, dum privatis inter ſe gliſcunt odiis, aut æſtuant ſimultatibus, videntes quomodo calamitatem, aut maledicta alteri afferant, vel affingant, infauſtiſſimam ſortiti ſortem pereunt, dum occaſio nunquam reditura præterit, peſſumdata reſtat natura, morbus invaleſcit, ægérque internecione



deletur. Sicuti igitur Medicorum æmulatio, contentio ac diffidentia, in ægrotantium periculum ac perniciem, adſtantiùmque confuſionem, ita eorum conſenſio ac concordia, in maximum ægrotantis & reip. Medicæ emolumentum & honorem cedit.

### V.

Secundò, Conſultatio maturè inſtituatur, antequam proſternat, conculcet, vires atterat, ac prorſus enervet morbus, ægérque ſymptomatum violentiâ ac ſævitiâ ſuccumbens agonizet. Numerus conſulentium ad evitandam confuſionem non ſit nimius; hinc cùm in ore duorum vel trium ſtet omne verbum, ac trium virorum unio, ſit quaſi ſymbolum perfectionis, adeò ut cognitio, quæ à tribus eruditis non habetur, vix è pluribus obtineri queat, gemini vel tres ſufficiunt, licèt etiam in aulis Principum quatuor, vel ad ſummum ſex, non improbentur.

### VI.

Tertiò, Conſultatio non ſit imparata, omnia enim ſubita probantur incauta, niſi ſubinde neceſſitas, ob repentina, graviàque ac urgentia ſymptomata ſupervenientia, gladiatorum more in arena ex tempore conſilium capiendum eſſe jubeat; hinc maximè ægrotis conſultum atque proficuum & exoptandum foret, ut Medicus ordinarius priùs caſum, ſeu ſpeciem facti, cum omnibus circumſtantiis cæteris futuris conſiliariis ſcriptô mitteret, ut tantò paratiores, majoríque eruditione inſtructi accederent, *ſana enim Conſultatio*, ut inquit *Bias apud Laert. ex eruditione rerúmque peritiâ & experimentô contingit.*

### VII.

Quartò, Conſultatio ſit ordinata, ita Medicus ordinarius omnium primò Hiſtoriam morbi, ejùsque originem, vehementiam, durationem, adhibitàque præſidia, fide rectâ, mentéque ſincerâ proponat: hinc doctoratû junior aſcendendo ad ſeniorem uſque, concluſum ultimatò formantem graviter, eruditè, liberè, benignè tamen ac modeſtè, abſque ullô exiſtimationis ſuæ nævô, de morbi genere, differentiis, cauſis, ſignis, indicationibus, ac materia remediorum, & quidem omnia lynceô mentis acumine penetrando diſſerat, ſententiam ſuam validiſſimis rationibus ſtabiliat, præſtantium & authenticorum ſcriptorum auctoritate fulciat, experimentis atque exemplis, quibus res clarior evadit, confirmet, aliorumque opiniones, ſi minùs idoneæ & rationi conſentaneæ videantur, modeſtè & abſque zelô refutet, atque aliam magis tutam curationis viam perſuadeat.

### VIII.

Sicuti *Galen.* non reprobat Medicorum diſſenſum, ſed amicitiâ plenum, ac doctam duorum Medicorum contentionem, honeſtum conſultantium certamen appellavit, quæ etiam in medicina, ubi multa conjecturabilia, quia ambiguitate & controverſiâ non carent, inevitabilis: immò ſæpiùs cotis inſtar ferrique mutuò attriti veritatis ignem elicit, atque ex diſſonantium vocum opinionúmque diſcordiâ, gratiſſima, ægróque utiliſſima emergit harmonia; ita prudentis erit Medici, ſententiam adverſariam, ſi neceſſitas urgeat, benevolè revellere, non prorsùs eam negando, vel directè vehementiùs impugnando, ſed placidè diſtinguendo, ac contrariorum argumentorum vi modeſtè retundendo. Cordati enim Medici eſt, revelli ſine pertinaciâ, & revellere ſine iracundiâ, cavendo inſuper vel maximè, ne dicta & facta Ordinarii vel alterius, ad ejus oppreſſionem & contemptum, ſuíque ad aucupandum honorem carpat, ſua meliora importunè obtrudat, peccata in medendo obtendat, & omnia crebris contradictionibus peſſumdet.

### IX.

Quintò, Conſultatio talis ſit, in qua ſuperflüa omnia vitentur, nihil ad pompam, nihil ad oſtentationem proponatur, nihil etiam neceſſariam ad ſanitatem ægrò redimendam, omittatur. Exulent igitur. 1. Qui loquacitate ſuâ, dum de ægroti ſalute, vel ſaltem de rebus ad eam pertinentibus ſermocinari deberent, turpiſſimè in devia, ac inanium & importunarum quæſtionum labyrinthum incidunt, vel de non entibus prolixâ verboſitate diſcurrunt. 2. Qui eloquentiam ſuam oſtendentes, magnificis verbis, ſuperbiſque nominibus de morbo, ejuſque cauſis pronuntiant, hincque vel curam alii prorsùs morbo accommodant, vel in remediis omninò jejuni & ſteriles frigeſcunt; cùm tamen laudabilius ſit fideliter curare, quàm ſubtiliter de morbô diſputare; & admirari morbos, non autem curare, ſit hominis ſuâ arte & ingeniô abutentis. 3. Qui, ut boni Practici videantur, remediis onerati, ut mendicus laciniis, & aſinus ſaccis prodeunt, ac morbos eorùmque cauſas ſicco pede tranſeuntes, neſcio quibus ſecretis, non tam è tripode Apollinis aut Jovis cerebrô depromptis, quàm propriâ ſpeculatione inventis, morborum ſanaturos ſeſe, promiſſis potiùs magnificis aures ſcalpunt magis, quàm effectû præſtant.

### X.

Quoad locum Conſultationis, Patavii habetur in publicô, ubi coram plurimis auditoribus, conſanguinitate junctis, aliiſque, magna cum gravitate, de naturâ affectûs diſſeritur, & plerùmque in potiſſimis conſenſus, in parvis diſſenſus, ſed amicitiâ plenus reperitur. Alibi ſemotis arbitris, aliisque affinibus ac ægrorum domeſticis peragitur, ut ſic liberiùs proferantur ſententiæ, factaque à primô Medicô, ſi correctione indigeant, liberè ſine omni notâ ignorantiæ, corrigi poſſint, in quem aliàs creduli adſtantes, ſi mors ſubſequeretur, ejus cauſam referent. Sive autem in publicô, ſive in privatô inſtituatur locô, nunquam tamen in præſentiâ ægri, periculoſô valdè, vel incurabili morbô laborantis, ne auditâ mentione infelicis exitûs turbetur animo, qui corpore jam antè languebat infirmo; vel priùs ſaltem de ſimulatô prognoſticô conveniendum, ut ejus animus in bonam ſpem erigatur, veritate rei interim amicis inſinuatâ.

### XI.

Facta Conſultatione, Medicus ordinarius peritorum conſultorum exequatur conſilia, eorumque decretis obtemperet, neceſſe eſt; ſæpe enim accidit, ut hic conſultorum dicta contemnat, laceret, & præſcripta eorum, poſtquam abierunt rejiciat, lividis coloribus depingat, ad ſua redeat, in ſententiâ ac erroribus ſuis obſtinatè perſeveret, ægròque perſuadeat, eos multa quidem dixiſſe, ſed ſcopum non attigiſſe, ſe meliùs ægri naturam noſcere, ſicque meliùs ſanitati ſuæ conſulere poſſe. Sed ſicut talis, dum conſultores ægro ſunt præſentes in eôdem locô, ſummè arrogans ac præſumptuoſus, in ſocios perfidus & ægrotanti ſummè pernicioſus, jure meritò habetur: ita ſi conſulentes abſint, ſcriptôque tantùm ſua communicent conſilia, Medici adſtantis ac domeſtici potior habenda ratio, tum quia autopſia Medicum docet & confirmat, tum quia, licet è longinquô expertiſſima præſidia Medica præſcribantur, ſæpiùs tamen vel eorum mentem non ſemper rectè percipiunt ægroti, vel dubii ſunt, an hæc ferre poſſint, vel nova inexſpectata, nec præviſa ſuperveniunt ſymptomata, vel remedia non ſtatim eam, quam ægroti ſibi pollicebantur, præſtant operam, ut jam deſerere ſit animus; quibus in caſibus neceſſarium eſt, ut ordinarius præſcriptæ curæ clavum teneat, ac dirigat, & pro ratione loci, temporis, ægri ac morbi, nunc addat, nunc demat.

XII.

Quisquis igitur vitam summopere zelans morbô pertinaci, ancipiti, periculosô aut ex totô, vel ex parte insanabili corriperis, & ad medicam consultationem, velut ad anchoram & asylum confugis, ut vel levamen, vel integram exinde speres valetudinis restitutionem, ut eadem ritè & dictô modô peragatur, cura; vel si perniciosa consulentium dissidia & turbas timeas, eos seorsim accerse; vel ut separatim sententiam, atque rationes suas scriptis mandent, jube, eáque Medico tuo adstanti & ordinario approbanda vel rejicienda, vel ex parte vel ex integrô committe. Si enim vir probus sit & honestus, in cujus animo Charitas, medicæ virtutes ac peritia conspirant, excitatus præsertim fiduciâ tuâ ad majorem curam & sollicitudinem, nihil quidquam in votis optatisque habebit, quàm ut boni principis instar, vel amantissimi patris aut tutoris, valetudinem tuam regat, vitámque pro viribus tueatur; si autem ejus scientiam ac peritiam suspectas habeas, eum prorsùs cum meritô sostrô dimittas, aliique, cui libentiùs fidas, salutem tuam concredas, consulo.

---

ARTICULUS VII.

*De Officiô Medici, in Methodo medendi.*

I.

Rogatus olim à non nemine *Cappivaccius*, magni nominis & immensæ eruditionis, præclarè de universa Medentum republica meritus, ut arcana & secreta sua communicare vellet, scitè respondit: *Disce meam Methodum, & habebis mea secreta.* Hæc enim est arcanorum summum arcanum, hæc est basis ac firmissimum artis medicæ fulcrum, hæc est lapis lydius, quô veri rationales Medici à spuriis & adulterinis, empiricis nempe & agyrtis discernuntur, hæc est vera ars, quâ per indicationes auxilia inveniuntur ad sanitatem tum conservandam, tum redimendam. *Nemo enim* ut Parens Medicinæ *Galen.9. method.* 8. testatur, *artis Medicæ scientiam nancisci potest, nisi & Methodum quandam habuerit per universalia Theoremata, & in particularibus se exercuerit.*

II.

Medici Methodici est, curare *citò*, *tutò*, *& jucundè.* Citò quidem, tum ob celerem fugacitatem occasionis, quæ citatis alis properat, ac fulguris instar fugit: tum ob corporis humani œconomiam variis mutationum vicissitudinibus obnoxiam, tum ob celerrimos haud rarò causæ morbificæ motus, ut medicamenta, quæ antea erant proficua, hinc reddantur inutilia, tum ob vires, quæ modò validæ ad remedium perferendum, postea diminutæ & languidæ, illud ipsum admittere nequeunt. Rectè igitur magnus *Hippoc. in epist. ad Crater.* meminit: *Ab omni quidem arte aliena res est procrastinatio; verùm maximè in Medicina, in qua vitæ periculum parit: præcipuè autem occasio attendenda in morbis acutis, qui vehementissimis stipati symptomatibus, ocyssimè citatô cursû ad statum properant.*

III.

Caveat igitur Medicus, ne agyrtarum, & Pseudomedicorum instar, turpissimi lucri causâ morbos prolonget, ac momentum illud occasionis, quod est anima curationis, turpiter negligat: neque etiam imitetur meticulosos illos & superficiarios Medicos, qui famæ suæ nimis sollicitè consulentes, ac mulierculas, imperitum vulgus, subinde etiam magnates, nescio quid ultra artem sibi sapere visos, timidè respicientes, nullum magnæ efficaciæ præsidium administrare audent, quod non ipsis adstantibus, vel approbatum, vel concessum fuerit, ne ex minùs prosperô eventû, nocuisse potiùs, quàm profuisse visi, ægri incurrant contemptum; neque timidos illos lepores, quorum timore plures ægrotorum è vitâ discedunt, vel chronicos incurrunt affectus, dum vel ab initiô, non satis validè mox revellunt materiam aliquam in partem affluentem, vel purgationem, saburrâ cacochymicâ, in primis viis hærente, differunt, usque dum præternaturale præpullulet fermentum, totam inficiens massam sanguineam, ac reliquias viscerum digestionis corrumpens; vel dum ebullitiones febriles, prætermissis venæ sectionibus non restinguunt, vel in morbis gravibus quibuscunque, ad generosum aliquod auxilium descendere reformidant, non perpendentes illud *Massariæ*: *vix ullos magnos curari morbos, quia raro se expediunt Medici à lenientibus*; vel illud *Celsi*: *satiùs est, experiri anceps remedium, quàm nullum.*

IV.

Non tantùm *citò* curabit Medicus, cum elapsa occasione causæ morbificæ repentè sumant aliam ideam, motum, ac morem, humores noxii dominentur, morbus invalescat, symptomata sæviant, vires collabascant, naturaque oppressa succumbat; sed etiam celeritati jungenda est *securitas* veluti media, & inter duas reliquas conditiones præstantissima. Licèt enim, in morbis chronicis falices inducias concedentibus, festinatio nimia sæpiùs periculum minetur, Medicus tamen eò semper intentâ mentis acie colliminare debet, ut *tutò* saltem medeatur.

V.

*Tutò* curabit Medicus, si utatur remediis velut amicis, paucis nempe sed expertis, ac longissimâ annorum serie approbatis, & quasi canonizatis. Certa enim dubiis & incertis præferenda, hinc dum *Cels. l.* 3. *c.* 9. temerariis subinde remediis utendum esse innuit, asserendo: *quos ratio non juvat, temeritas subinde sanat*; intelligendum hoc de morbis planè conclamatis & desperatis, in quibus melius est anceps remedium experiri quàm nullum. *Tutò* curabit, qui noverit remedia vulgaria præ foribus nascentia, viribus integris, facilique pretiô ubivis habenda, sæpiùs præstare exotericis & peregrinis, incertam subinde prosapiam mentientibus, suspectis, mangonizatis, nec rarò sitû, teredine, sentinâque corruptis.

VI.

*Tutò* curabit, qui noverit, æquè feliciter & faciliter curari morbos remediis simplicissimis, euporistis ac vulgaribus, selectis tamen, ac circumspectè, & cum judicio adhibitis, quàm per stupendam illam, & sesquipedalem receptarum molem, aut per abstrusissima nonnullorum secreta. Hinc, teste *Helmont.* pauca sunt, quæ Medicum nobilitant; ac aureum illud *Arnoldi de Villâ novâ* dictum probè observandum: *Dolus est, uti compositis, ubi simplicia sufficiunt*; sicuti enim simplex victus saluberrimus ac naturæ convenientissimus, ita pariter & pharmaca, cùm in utrisque natura paucis contenta sit. Pro re natâ igitur Medicus, nec solis euporistis & simplicibus, nec semper compositis uti sciet.

VII.

*Tutò* curabit, qui didicit abstinere remediis chymicis propriâ manû haud paratis, aut quorum experientiam nondum habet, præsertim si Galenica sufficiunt. Item qui purgantibus violentis, præcipuè Mercurialibus & antimonialibus haud usus fuerit, præsertim in jam senescentibus, lactantibus, cachecticis, & debilibus; aut venæsectione nimis prodigâ in ætate jam ingravescente, in non assuetis, in morbô inveteratô, viriumque defectû; vel Opiatis in asthmate, hydrope, infantibus,



infantibus, extremâque spirituum inopiâ exhaustis; vel Dulcibus, in affectibus tartareô-acidis.

VIII.

*Tutò* curabit, qui omnes causæ morbificæ reliquias è corpore ad pulvisculum usque expellit, ne iis relictis, massa cruoris subinde ebulliat, fermentescat, sicque recidivam radice suâ pejorem patiatur æger; qui insuper maximè studuerit eradicandæ causæ morbificæ, exsiccandoque fonti, unde tot symptomatum scaturigines propullulant, ita tamen, ut subinde à regiâ viâ divertere, & symptomatibus præsertim urgentioribus occurrere possit, vel causæ simul & simptomatibus prospicere. Item qui morbis debilibus debilia, valentibus valentia adhibet remedia. Sicuti enim, quæ longô tempore sunt contracta, lentè curare oportet, ita quæ brevi breviter, ut creationis morbi & curationis, paria quodammodo sint temporum momenta.

IX.

*Tutò* curabit, qui auream illam venerandi *Coi* observaverit regulam: *Si non potes prodesse, saltem ne noceas.* Sæpius enim, dum chronicas ac profundâ radice inveteratas ægritudines curare præsumimus, hydram lernæam ostendimus, ac non solùm non juvamus, sed magis lædimus: hinc noverit, optimum sæpè medicamentum esse, non uti medicamentô. *Quiete* namque *& abstinentiâ*, præcipiente *Celso*, *gravissimi curantur morbi*: immò *neglecti subinde morbi*, teste *Aëtio*, *fiunt leviores*: frustranea enim sunt medicamenta, exhaustâ naturâ, vel obtentô jam fine, vel ubi ipsa natura sufficit. *Tutò* etiam curabit, qui topica, nisi aliquid adsit, quod curationem pervertere possit, ante universalium remediorum usum non applicaverit: qui medicamenta temerè non mutaverit, cùm crebrior eorum mutatio, vel ignorantiam vel diffidentiam innuat; qui tandem vel diætâ subinde solâ, vel saltem nunquam sine illâ medebitur, nam sine clavis & remis navigat, qui nullâ victus ratione observatâ, Medicinam facere conatur. Hinc verum illud magni *Sennerti* effatum: *Medicamenta vel efficacissima, incassum propinantur, ubi justum & conveniens diætæ regimen fuerit neglectum.*

X.

*Jucundè* tandem, quæ ultima medendi conditio, medebitur Medicus, si remediis utatur suavibus, & quoad fieri potest colore, odore & sapore gratis; lubentiùs enim tinctura vel essentia dulcis & odorata, vel paucæ & insipidæ pilulæ, vel exiguus assumitur pulvisculus, quàm longum & ingratum apozema, aut potiones amaræ, vel prodigiosæ, & theriacales compositiones, & nauseabunda variorum simplicium commistio, quæ insuper certa ignorantiæ filia, periculosa etiam & sumptuosa.

XI.

*Jucundè* curabit, qui sine dolore vel absque insigni molestiâ ægrotum tractaverit, vitando omnia, quæcunque, vel animum vel sensus ejus offendere possunt: concedendo è contra, quæ visui jucunda oculos delectant; quæ tactui grata & attingenti mollia, quæ in cibô & potû palato suavia, in iis præsertim, quæ parùm nocere valent, aut quorum levis illata noxa, facilè reparari potest, curando etiam ut omnia sint munda, mundisque vasculis excipiantur. Nullus adsit ministrorum, nisi quem æger libenter viderit: nemo adstantium vel amicorum cubiculum introëat, nisi cujus adventus & præsentia ægro fuerit gratissima. Jucunditatem augebit per omnia Medicus, si lenitatis, dilectionis & beneficentiæ affectibus excitatus, erga ægrum fuerit humanus, affabilis, suavis & gravis.

XII.

Dum autem ægrorum genio gratificari conatur Medicus, caveat, ne nimia promptitudine in præstandis ægro obsequiis excedat; quemadmodum enim facilitas mediocris jucunda est, & nihil detrahit de authoritate Medici, ita, si nimia, non tam sæpè cedit in Medici contemptum, quàm ægri perniciem, si præsertim concedantur, quæ curationis cursum retardare, vel morbi periculum augere possunt, ut medicastris adulatoribus haud infrequens, dum vel in gratiam ægrorum, causâ morbificâ multùm adhuc in corpore luxuriante, dolores Narcoticis sedant, sicque ut cum *Rhase* loquar, rem magni terroris componunt; vel appetitui ægrorum unicè lenocinantes, nunc frigidam, nunc vinum, nunc cibos solidiores, ubi non deberent, porrigunt: nunc servorum ritu quibuscunque jussis parent, cùm tamen Medici, ex *Æsculapii* progenie exorti, ægris dominari, iisque præesse debeant, sicuti duces exercituum militibus ac Reges subditis. Certè, quàm multi blandâ aurium gargarizatione, per deceptorios hos susurrones instituta, ad superlunares ablegati fuerunt, qui sub rigidis verorum Medicorum præceptis, convaluissent.

XIII.

*Jucundè* tandem curabit Medicus, qui minoribus, quoad fieri potest, medebitur expensis; haud imitando illos, qui ægros in maximas inutiles ac supervacaneas expensas præcipitant, præscribendo ad ostentationem potiùs, vel inscitiam suam, multitudine & pretiô medicamentorum tegendo, vel Pharmacopolas, cum quibus subinde pacta quædam circumventiosa instituunt, ditando, præscribentes remedia tam cara quàm rara, quæ ægrum è morbô convalescentem, in novas pro tot debitis persolvendis angustias & ægritudines deturbant, ut deinceps mori potiùs cupiat absque medicamentorum ope, quàm cum tantâ pharmacorum supellectile, ac hæredum suorum dispendio, perire.

XIV.

Felix igitur ille Medicus, qui *tutò*, *citò* ac *jucundè* medebitur. Licèt autem reperiantur quidam casus, in quibus hæc 3. requisita in curatione conjungi nequeunt, non enim in morbis chronicis semper citò, nec in illis, qui vomitum desiderant, aliisque, semper jucundè mederi valemus, unde spectandum ad id, quod magis urget, anteponendáque securitas celeritati & jucunditati, maximè ubi mortis impendet periculum: satiùs tamen est, morbum cum minori jucunditate citò curare, quàm ægrorum palato & voluntati abblandiendo, affectum prolongare & asperare.

---

ARTICULUS VIII.

*De Officiô Medici, in petendô & recipiendô Sostrô.*

I.

Medicis ac Præceptoribus non rei, quam communicant, sed operæ quam locant, pretium solvi, elegantissimo loco exprimit *Senec. l.* 6. *de benefic. c.* 34. *emis*, inquit, *à Medicô rem inæstimabilem, vitam ac valetudinem bonam: à bonarum artium præceptore studia liberalia & animi cultum, itaque, bis non rei pretium, sed operæ solvitur: quòd deserviunt, quòd à rebus suis avocati nobis vacant, mercedem non meriti, sed occupationis suæ fuerunt.* Meritò igitur Medico convenit Honorarium, tam pro visitationibus, quàm itineribus, formularum præscriptionibus, tædio, labore, lectione ac meditatione &c. cùm illud *honora Medicum*, non de verbali tantùm, ut ita dicam, sed reali etiam honore intelligendum sit; si enim Juris Consultus non tenetur gratis consilium ferre, nisi pauperibus, si Advocatus pro labore honorarium postulare potest, multò minùs Medicus gratis haud mederi tenetur, utpote saluti hominum unicè intentus.

II.

Licèt verò Medico competat honorarium pro suô labore & diligentiâ, etsi etiam moriatur æger, dummodo juxta artis præcepta medicinam fecerit, ut nihil ipsi imputari possit, quod vel maximè observavit *Socrates*, cujus morientis ultima vox erat : *O Crito Crito! Æsculapio gallum debemus, quem reddite, nec negligatis*; tamen de mercede cum ægrô pacisci, præsertim in morbis dolorificis & acutis, videtur esse res, nobilissimâ arte medicâ indignissima, ac mos potiùs Empiricorum & agyrtarum, qui, dum dolor est & occasio viget, quidquid possunt, arripiunt, quod tamen, sicuti impium, ita arti potissimùm ignominiosum, Pacta hujusmodi honestis viris avaritiam & sorditiem : Jurisconsultis extorsionem sapiunt; quid enim non largiretur in periculo constitutus? *pellem pro pelle*, ut legitur *in lib. Joh. & omnia, quæ possidet homo, dabit pro animâ suâ*, Sicuti igitur de mercede cum ægrô pacisci indignum, de illâ deliberare durante morbô indecorum & avarum, ita impium, urgente eôdem magnô & acutô.

III.

Caveat ingenuus Medicus, ne tacitô quôdam postulandi genere, apud ægrotum hanc aut illam vestem, clinodia, equum, libros aliám ve supellectilem domesticam nimiùm commendet, nevè ab eôdem, si mercator fuerit, quidpiam emere tentet, ne aliquam inferat cogitationem hominibus alioquin suspiciosis, & de lucrô semper cogitantibus, velle, ut sibi offeratur id, quod emit aut collaudat, & artificiô quôdam id extorquere, quod ipsum oblaturum non confidit, multò minùs quidquam ex domô Patientis assumere, detestandæ avaritiæ indiciô, quàm summopere improbat divinus *senex*, dum *lib. de dec. ornat.* sapientem Medicum argenti contemptorem debere esse dicit. Idem innuit *Seneca* ac laudatissimô exemplô re ipsâ testatus est *Hippoc. Abderites*, qui nunquam se pro usû medicinæ accepisse mercedem scribit, quia Medicina libera est & Deorum manus; quam laudis partem Patri quoque suo Medico attribuit hoc disticho *Ausonius* :

*Obtuli opem cunctis poscentibus artis inemptæ;*
*Officiúmque meum cum pietate fuit.*

IV.

Sicuti laudabilis mos est nonnullorum locorum, quô certum pretium certis Medicorum laboribus determinatur : ita si nihil certi statutum sit, æquum exigere potest sostrum Medicus, cavendo, ne vel nimiô rigore incurrat suspicionem avaritiæ, vel abjectô nimis pretiô suspicionem negligentiæ, quasi non adhibuisset ea omnia, quæ è re ipsius ægri fuissent, cum contemptû etiam nobilissimæ artis; potissimùm autem illuc respiciet, quid conditio ægrorum ferat, quid mores postulent, & quid morbi essentiæ conveniat. Sunt enim alii morbi periculosiores malignitate sua, alii diuturnitate tædiosi : alii curatû magis jucundi &c.

V.

Cui Medico honor curæ est, cautum se gerat in hôc negotiô, neque facilè Sostrum ab ægrô exigat, quia grati spontè dant, ingrati verò ne coacti quidem; est enim longè satiùs, ut asserit *Hippoc.* à morbô servatis ingratitudinem exprobrare, quàm malè habentes emungere, aut miseros sine ope relinquere. Nullus enim Medicorum est, qui non experiatur multos etiam gratos : subinde autem horridam illam, terribilémque faciem, si præmia laboris poscat, vel ægros, qui vanô verborum sacculô, & turgidis promissionum, gratiæque ampullis Medicum dimittunt : hinc verborum obliti, elegantissimum *Balthas. Zahnii* tractatum de mendaciis, capite, vel paragraphô adaugent, quasi Jure quôdam divinô vel naturali obstrictus teneretur Medicus, ut largos illos, non in unum sed complures studiorum annos, in libros cariores, in peregrinationes quoque impensos sumptus, in gratiosi tantùm aspectûs spem, aut vanæ promissionis exspectationem, summo privatæ rei cum damnô impenderit, & tandem id lucri habeat, ut miserrimum servorum servum se exhibeat.

VI.

Non decet Medicum esse mercenarium, sed nobilem & ingenuum, ut ejus liberalitatem & promptitudinem studiorum, officiorumque, ægri magis experiantur, quàm decollatis in illum beneficiis, aut largâ beneficentiâ eidem exhibitâ, gloriari possint. Sublimior, & supranaturalis medentis debet esse intentio, ac spes æternæ Mercedis, ex obsequiô exinde Deo præstitô. Stolidus enim jure meritò haberetur ille Medicus, qui in morbis præcipuè malignis, sub vili forsan unô vel alterô imperiali, totâ die venalem circumferret animam : qui dum per annum, sæpè etiam complures, plurima præstitit officia, vel nihil, aut vix & ne vix quidem imperialium aliquot munusculum, ex rejectæ non rarò monetæ quisquiliis accipit; qui pro exiguô subinde salariô, tot aëris excretorúmque corruptelas, tot itinerum pericula, tot æstus, tot algores, nimbos, nives, inundationes, tot ægrorum visitationes in varias partes distributorum, aut longâ locorum intercapedine dissitorum, tot prandiorum interruptiones, tot juges vigilias, somni interruptiones, vel maturas ad gallicinium expergefactiones, tot sollicitudines & curas sustineret, nisi perenne quoddam officiô suô ritè functis, superesset præmium.

VII.

In accipiendô Sostrô Medicus eam moderationem observare potest, quam *Severus & Antoninus* Imperatores prudentibus & advocatis ex publicô, ut moris olim erat, salariatis, in acceptandis xeniis & donativis, à clientibus præscripserunt : *neque omnia, neque semper, neque ab omnibus.* Nam valdè inhumanum est à nemine accipere, passim vilissimum, omnia avarissimum. Præcipuè autem pauperibus gratis succurrere studeat, non enim lucri, sed sanitatis & charitatis causâ medendum : immò lucrum tunc maximum esse credendum est, si lucrum negligatur in tempore; quod enim ad superos transit, nos ne sentientes quidem divites reddit & locupletes, hinc placet quod summo cum laudis & honoris titulo, de *Hieronymo Fabricio ab Aquapendente* refert *Polyhistor. Rhod.* in elogiis virorum Illustrium, laudatum Medicum constantissimè omne oblatum munus recusasse, seque eôdem planè animô erga pauperes, quô erga divites se exhibuisse : id verò eô ipsô effecisse eum, ut tot muneribus aureis aliisque pretiosis & rarioribus ornatus fuisset, ut amplum satis cubiculum iis exornare potuerit, quibus inibi omnibus benè dispositis, hanc foribus addidit inscriptionem : *Lucri neglecti lucrum.*

## CAPUT II.

De Officiô Medici in specie, & primò quidem, in Affectibus requirentibus Venæsectionem.

### ARTICULUS I.

*Quibus in morbis Medici officium sit, secare Venam?*

I.

Venæsectio, cùm sanguinis plenitudinem ad mediocritatem reducat, corpus gravi onere liberet, illudque calorem nativum liberiùs ventilando, arctioresque vias & meatus reserando, alacrius & expeditius reddat:



ejus etiam orgasmum & effervescentiam sistat : humores ipsi permixtos per effervescentiam, conflagrationem & adustionem corruptos, vel omnino in putredinem degenerantes evacuet, ulterioremque putredinem arceat, sanguinem ventilando, circulationemque liberiorem reddendo : præterea sanguinem è vasis p. n. elabentem, vel ferociori impetû in partem aliquam irruentem, vel potiùs in parte quâdam stagnantem, revellat, derivet, eum promptiùs ad partem ab affectâ distantiorem moveat, stagnationis incrementum inhibeat, sanguinémque pristino motui & circulationi restituat; clarè elucescit, eam indicari in morbis excitatis à vitiô sanguinis vel *in quantô*, vel *in quali*, vel *in motû.*

II.

His præsuppositis officium Medici erit, eam, ceu primarium, maximè necessarium & utilissimum remedium administrare, in omnibus inflammationibus, tam internis, ut *phrenitide anginâ, ophthalmiâ, pleuritide, peripneumoniâ, hepatitide, inflammationibus ventriculi, intestinorum, mesenter. lien. ren. vesic. uteri &c.* quàm etiam externis : neque sanguis tantùm mittendus ratione præsentis, sed etiam ratione futuræ inflammationis præcavendæ, ut in *fracturâ, luxatione, contusione magnâ, vulneribus majoribus, ictû, casû, doloribus* cujuscunque partis *vehementioribus*, in quibus *Galen.* se nullum majus invenisse remedium fatetur, quàm Venæsectionem usque ad animi deliquium administratam, nisi viribus jam collapsis & debilitatis.

III.

Venæsectionem quoque administrari curabit *in febribus continuis*, ubi nimius urget, vel metuitur æstus, aut nimia turgescentia, vel impetus sanguinis ad caput, pulmones vel alia membra, præsentibus præsertim coindicantibus; cùm depletis hâc ratione vasis, laxatâque quasi sanguinis massa, via sternatur diaphoreticis, purgantibus, aliisque præcipitantibus in statu morbi exhibendis. *In Intermittentibus*, præsertim sub hôc climate, non adeò necessariam judicabit, nisi adsit plethora, vel urinæ rubræ, crassæ, ingens cephalalgia, vel metuatur futura febris continua, vel inflammatio alicujus visceris.

IV.

In *febribus malignis* quàm cautissimè procedet Medicus, observando præcipuè statum sanguinis febricitantis, an ad dissolutionem, orgasmum, & nimiam ebullitionem inclinet; an verò ad coagulum, lentorem ac majorem malignitatem : in posteriori casu parcè adhibenda, vel eâdem omnino supersedendum, præsertim etiam, si ab experientiâ pluribus nocuisse quàm profuisse constiterit : in priori verò, ubi malignitas mitior, cum febre ardente vehementiori juncta, in subjectô præsertim juvenili vel plethoricô, si visceris inflammatio adesse vel imminere videatur, confidentiùs & largiùs administrabit.

V.

Apparentibus *petechiis, bubonibus* vel *parotidibus*, intermittet Medicus Venæsectionem, si ex hisce evacuationibus natura potentior reddita sit, ac victricis naturæ signa deprehendantur, ut pulsûs æqualitas, vehementia, dilatatio plenior, febris ac symptomatum remissio, cum veris coctionis signis : cautè tamen & parciùs administrabit, si erumpant symptomaticè, ex ingenti sanguinis ebullitione, & humorum malignorum ac putrescentium fervore, admotis paulò post V. S. cucurbitulis, cùm levatâ sic subinde naturâ, post talem V. S. copiosos sudores, eosque criticos erumpere observemus. Idem ferè observabit Medicus in *variolis*, abstinendo à V. S. eisdem erumpentibus, si eruptio fiat per ebullitionem *depurativam*, & ex eorum eruptione febris & symptomata remittant : administrando è contra, si fit eruptio per ebullitionem *corruptivam* cum febre intensiori, anxietate, difficultate spirandi, urina rubra, crassa aliisque gravioribus symptomatibus, ac minor etiam adsit malignitas. Ante eorum eruptionem Medicus eam administrabit, si sanguis nimium ferveat, ebulliat, copia turgescat, cum impetu caput petat, immineant inflammationes viscerum, adsint deliria &c. Nam hæmorrhagia narium in principiô copiosa, morbum imminuit, ac natura oneris parte levata, reliquum faciliùs expellit, & vincit.

VI.

Medicus V. S. quoque instituet in omni fluxû & evacuatione sanguinis copiosiori, ut *hæmorrhagiâ narium, vulnerum, hæmoptysi, vomitû sanguinis, mictû cruentô, disenteriâ nimium cruentâ, immoderatô fluxû mensium, hæmorrhoidum &c.* viribus nondum extremè debilitatis, maximè etiam si oriantur ex copiâ & orgasmô sanguinis. Idem faciet, in affectibus ex consuetâ sanguinis suppressione exortis, ut in *suppressione mensium, hæmorrhoidum &c.* nisi affectus jam sint omnino inveterati.

VII.

Sanguinem præterea mittet *in catarrhis* ac *defluxionibus calidioribus*, serô cum cruoris massâ ebulliente & turgescente, affectibus *rheumaticis, arthritide* universali, *maniâ, melancholiâ, apoplexiâ sanguineâ*, id est, à stagnatione sanguinis circa capitis vasa productâ, cum faciei rubore & venarum turgescentiâ, quæ nullô aliô remediô citiùs curatur, quàm per V. S. in ipsô curationis vestibulô statim institutam. Item in *palpitatione cordis*, in quâ *Galen. 5. de loc. affect. c. 2.* fatetur, se nunquam inutiliter in hôc affectû venam secâsse. In *dyspnœâ*, quæ fit sine stertore, & unô verbô in omnibus aliis affectibus, qui vel à sanguinis copiâ, vel ejusdem vitiosâ qualitate, vel præposterô ejus motû oriuntur : sicuti è contrariô nullô horum urgente, omittitur, ut in *phthisi, hecticâ, paralysi, ascite, tympanitide &c.*

VIII.

Ultimô tandem pro curâ prophylacticâ Venæsectionem suadebit Medicus, semel vel bis in annô administrandam, qui sanguine abundant, & quibus nec integrum, nec commodum est, exactam servare diætam, & clinicam agere vitam, cùm nulla alia suppetat ratio valetudinem suam tuendi, & vitam in longam senectutem producendi, quàm, vel per exactissimam diætæ rationem, vel per purgationem, & V. S. semel vel bis in annô, vere nempe & autumnô institutam. Qui enim sobriè haud vivunt, singulis diebus aliquid crudi humoris addunt, qui sensim & sensim adauctus, ac putrescens, lethales excitat affectus, ut adeò plures ferè hac de causa pereant.

### ARTICULUS II.

*De Officiô Medici, in observandis Coindicantibus, & Contraindicantibus Venæsectionem.*

I.

IN Venæsectione præcipuè observabit Medicus permittentia vel prohibentia, cum thesaurus vitæ in sanguine sit reconditus, ac *Helmontiô* teste, vires vitales & sanguis sint correlativa; hinc oculus dexter præcipuè ad vires, sinister ad morbum dirigendus. Intelliguntur autem per vires præcipuè vitales, quæ sunt debiles, vel per *resolutionem*, seu ab immodicâ evacuatione, seu à morbi diuturnitate vel doloris atrocitate, vel labore, inediâ, vigiliis &c. & cognoscitur per pulsum continuum, parvum, languidum ac valdè frequentem

vel per *suffocationem* seu *oppressionem*, ab humorum copiâ, & cognoscitur ex pulsû variô, confusô & inæquali, & quod nulla causa externa resolvens præcesserit. Sicuti igitur viribus non resolutis, sed suffocatis & oppressis, convenit V. S. & quidem larga: ità viribus nonnihil imbecillibus, mediocris: resolutis verò & planè prostratis, nulla; cùm non deceat exhaustos spiritus vitales magis exhaurire.

II.

Cùm vires insignem à rebus secundùm naturam, præter naturam, & non naturalibus mutationem patiantur, de iis etiam considerationem instituet Medicus, & primo quidem *de ætate*. Ex ætatum numerô sanguinis missionem coindicat *ætas florens*, inter pueritiam & extremam senectutem media. Pueris *Galen.* Venæ sectionem prohibet, eamque ante 14. annum non vult administrari; Medicus tamen in septennibus, octennibus, decennibus &c. detentis morbis acutis à sanguinis copiâ, ejusque effervescentiâ exortis, tutam & necessariam judicabit, præsertim si validiores, venis amplis ac copiâ sanguinis præditi. In admodum natû parvis tutiùs est abstinere his in locis, quia vires in tam tenellâ ætate debiles, fermenta viscerum in primô flore, unde facilè exhauriuntur, habitus corporis tener ac facilè resolubilis, & perspirabilis, ac aliud est in Galliâ, aliud in Italiâ, aliud in Germaniâ Medicinam facere.

III.

In Senibus idem *Galen.* post annum 60. Venæ sectionem prohibet, qui senes frigidi, sicci, debiles, & ob sanguinis ac spirituum penuriam, ejus noxam vehementer sentiunt. Interim tamen eam admittet Medicus, morbô acutô id exigente, ac validioribus viribus existentibus, quæ non semper dependent ex numerô annorum, sed ex musculosô, & benè habitô corpore, cum pulsû magnô & venis amplis; cavendo tamen ne decipiatur Medicus, inflatis in senibus venis, cum sæpè à flatibus oriri possit talis venarum distensio. Sicuti autem permittitur V. S. morbis acutis eam exigentibus, ita eadem in senibus limitatur, ut parcior fiat ejusdem evacuatio.

IV.

Mulier, molliore habitû & frigidiori temperie prædita, V. S. minùs tolerat, quàm Vir. In Gravidis fœtus in uterô etiam non impedit V. S. urgentibus præsertim morbis acutis, vel aliis abortum minitantibus, eam tamen moderatur, ratione quantitatis. Ex *Hippoc.* enim 5. *aph.* 31. *Mulier uterô gerens, venâ sectâ abortit.* (intellige venæ sectionem largiorem, & antiquis ad libras consuetam, ut fœtui alimentum subtrahatur) Sicuti autem urgentibus morbis acutis venæ sectio in gravidis permittitur, & teste experientiâ, innoxiè administratur, præcipuè à primô mense usque ad 5tum: cautiùs verò mediis & postremis, & quidem in partibus superioribus, ut medianâ vel salvatellâ; ita eam pro præcavendô abortû, circa medium gestationis tempus, vel ultimis temporibus pro facilitandô partû, non temerè & ex consuetudine tantùm, sed consideratis probè indicantibus & prohibentibus, administrandam curet Medicus: nempè in plethoricis tantùm, & copiosos aliàs menses habentibus, ubi abortûs periculum imminet à copiâ sanguinis, fœtum obruente & suffocante, quo in casû præsentissimum est remedium V. S. sæpiùs etiam quandoque repetita, hinc etiam accidentia gravidis supervenientia, ut inappetentia, vomitus &c. cùm ex sanguine retentô, impurô & cacochymô (meliore fœtui in alimoniam cedente) oriantur, à Venæ sectione sublevantur: immò in totum auferuntur, si usque ad solutionem symptomatum, singulis mensibus iteretur, cùm è contra à purgatione magis exacerbentur.

V.

Quoad *temperamentum*, V. S. magis coindicat *sanguineum*, minùs *biliosum*: omnium minimè *melancholicum* & *pituitosum*; quod ad *habitum corporis*, eum magis coindicat *carnosus*, venisque latis præditus: sicuti è contra difficulter V. S. sustinet *præpinguis* & obæsus, uti & habitus omnino raræ & *gracilis* naturæ, cum venarum exilitate. Gracilitas enim corporis, cum venarum latitudine magis permittere solet V. S. Quoad *anni tempus*, eam magis coindicat *vernum*: hinc *autumnale*, minus *hyemale*, ac omnium minimè *æstivum* ac caniculare. Quoad *regiones*, largiorem V. S. tolerat *temperata*, hinc *calida & sicca*, minimè autem *frigidior*, unde in Germaniâ cautiùs, quàm in Italia, Galliâ, Hispaniâ, &c. vena secanda, quâ copiosiori, homines etiam apparenter robustos, in animi deliquium, cachexiam, hydropem, vel alios morbos incidere, observamus.

VI.

Quoad *consuetudinem* alacriùs & leviùs Venæ sectionem perferunt *assueti*, quàm non assueti & hæmophobi. Licèt autem non tanta sit vis consuetudinis, ut semel detractus sanguis, necessariò dein singulis annis subtrahi debeat: præsertim si alterô annô non adsit idem indicans, ac causa venæ sectionis sublata sit; tamen ejusdem multa habenda ratio, cùm experientiâ constet, V.S. assuetos statis vicibus in venâ pungi solitâ, titillationem sentire, naturâ quasi ad solitas evacuationes monente. Quoad *victum*, magis evacuandi utentes eôdem *pleniori* & liberaliori: parciùs *frugaliter* victitantes. Quoad *animi pathemata*, Venæ sectionem impediunt *ira*, *tristitia*, *timor*, quò etiam reducuntur *vigiliæ* ac nimius *venereorum* usus; sicuti è contra eam indicat *terror* subitaneus, pro suffocatione cordis ex cruoris stagnatione impediendâ.

VII.

*Evacuationes*, tempore V. S. coincidentes, si sint *sanguinis*, & accedant pro quantitate causæ, ut sint veluti criticæ *perfectæ*, nihil innovandum, teste *Hippoc.* 1. *aph.* 20. si *diminutæ*, adjuvandæ, & V. S. administranda, evacuando tantum, quantum conjunctis evacuationibus causa morbifica requirit. Si nimiæ, priùs sistendæ, in quem finem etiam locum habere posset V. S. revulsoria. Si sint evacuationes *aliorum humorum*, seu per *alvum*, vel *vomitum*, vel *habitum corporis*, vel *abscessum &c.* eôdem ferè modô procedendum, & criticæ perfectæ, naturæ relinquendæ: diminutæ, per loca conferentia adjuvandæ: hinc pro exigente necessitate Vena secanda.

---

ARTICULUS III.

*De Officiô Medici, in considerandô Locô, & Quantitate Venæ sectionis.*

I.

LOcus Venæ sectionis administrandæ specificatur, tum ab affectû, exigente vel revulsionem, vel derivationem vel evacuationem, tum à sitû partis affectæ, hujus vel illius, Venæ apertionem requirentis. *Revulsio*, quæ est sanguinis in quadam parte stagnantis, in contraria, vel opposita evacuatio, si sit *universalis*, contrarietatem observat respectu totius corporis, & in eo contrarios terminos respicit, vel à capite ad pedes, vel à dextris ad sinistram & vicissim: ita tamen, ut non simpliciter pars distantissima requiratur, sed attendenda origo fluxionis, tum vasorum communio cum parte affectâ. Si *particularis* & *localis*, in unô membrô contrarios terminos respicit, & quidem vel à parte posteriore ad anteriorem, vel ab internâ ad externam & vicissim, licèt hæc potiùs ad derivationem referenda, nec facilè in principiô, corpore plenô instituenda. Sicuti autem revulsio sanguinem stagnantem in contraria distantiori evacuat, dum reliquus sanguis promptiùs ad venam apertam fluit, & imminutâ ejus quantitate, sanguis stagnans à vicinis vasis depletis resorbetur, ac motui circulari restituitur: ità derivatio in proximiori, & evacuatio ex ipsâ parte affectâ evacuat.



II.

Circa Venarum electionem, stante circulari sanguinis motu; non ampliùs superstitiosus sit Medicus. Nulla enim hîc ordinis prærogativa specialis, neque ulla Vena datur, cujus sectio specialiter medeatur determinatæ alicui parti vel morbo. Communiter in praxi, pro evacuatione in febribus secatur *mediana*, *die Median-Ader*, utpotè tutissima, cui arteria non subjacet; vel *Basilica die Leber-Ader*, cui tamen arteria subjacet. *Cephalica brachii die Haupt-Ader auf den Arm*, ramus ceteris exilior est, minúsque in praxi observabilis; interim unâ vel alterâ non apparente, altera magis conspicua aperienda, cùm omnes hæ Venæ æquales sint rivuli, ex eôdem flumine sanguinem haurientes: eadem Mediana vel Basilica *evacuationis* causâ secatur, in affectibus omnium illarum partium, quæ sunt sitæ inter claviculas & renes, ut *Cordis, pulmonum, epatis, lienis, ventriculi, renum &c.* uti etiam *revulsionis* gratiâ in omnibus affectibus partium inferiorum, ac etiam superiorum supra claviculas, ut *Colli, faciei, capitis &c.*

III.

An *dextra* vel *sinistra* secanda, desumitur ex habitâ ratione vel revulsionis, vel derivationis vel evacuationis; sic v. g. in pleuritide dexteri lateris, ut vera fiat revulsio, si Medicus in principiô vocetur, & adsit insignis plethora, in sinistrô latere, utpote parte oppositâ Vena secanda. Secus & ordinariè per derivationem potiùs ex brachiô partis affectæ, unde statim insigne doloris emergit levamen. Evacuationis causâ dextra magis aperiri solet, nisi in affectibus lienis, ubi sinistra præfertur, ut servetur rectitudo & vasorum communio. In Venæ sectione præservativa, vernô tempore dextri: autumnô sinistri brachii vena tundi solet, non autem necessariò debet.

IV.

*Vena cephalica manûs, die Haupt-Ader auf der Hand, & Salvatella, die Salvatell*, incidi solent, si vel in brachiô nulla Vena sit conspicua, quæ tundi possit, vel virium adsit minus robur, cùm tardiùs, & minori cum debilitate evacuent, aut majus immineat periculum ex V. S. largiori, ut in graviditate. Apertio Salvatellæ in febre quartanâ pluribus experimentis laudata, solidô caret fundamentô, & nullâ ratione fulciri potest. *Vena frontis, die Stirn-Ader*, derivationis gratiâ secari solet in affectibus capitis, ut *phrenitide, maniâ, dolore capitis, ophthalmiâ &c. Venæ sublinguales* seu *raninæ, die Aderen unter der Zungen*, ejusdem causæ gratiâ aperiuntur, præsertim si turgidæ sunt, *in dolore capitis, prunellâ*, seu *inflammatione & ardore linguæ*, in qua maturè aperiendæ; item *in anginâ*, in quâ etiam, ubi febris haud adeò magna, nec corpus plethoricum, vel solæ apertæ, præcavent faucium angustiam, dum anginæ sentitur principium.

V.

*Vena sub genû* utriusque cruris, *die Brand-Ader*, secari solet in pedibus ulceratis. *Saphena, die Rosen-Ader*, in suppressione mensium, & exinde oriundis affectibus, licet in plethoricis & suppressione antiquiori, plures priùs ex brachiô, hinc ex pede mittant Medici. *Ischiatica, die Gicht-Ader*, in coxendicum dolore. *Cephalica pedis* ad pollicem, *die Haupt-Ader auf dem Fuss*, vel quæ est *ad minimum pedis digitum, die Viertel-Ader*, in affectibus capitis pro revulsione, in febribus quoque continuis, si adsit æstus & dolor lumborum, cum urinis rubris crassis, vel materia caput petat cum cephalagiâ, vigiliis, imminentibus deliriis, quô in casû, post unam vel alteram Phlebotomiam in brachiô administratam, hæc Vena pedis secanda. Convenit etiam derivationis gratia, in affectibus renum ac partium infra eos existentium, ut vesicæ, uteri &c. Interim quod de Venis brachii, hoc etiam de Venis pedis dicendum, parùm nempe interesse, vi sanguinis circulationis, quæcunque tandem tangatur, cùm omnes sint ramuli unius trunci, licèt Medicus subinde accommodare se debeat vulgari praxi.

VI.

*Quantitas* emittendi sanguinis desumitur ex morbi magnitudine ac virium robore, tantumque evacuandum, quantum morbus exigit, & vires tolerant. Ratione *magnitudinis morbi*, *Galen.* in febribus ardentissimis, maximis phlegmonibus, & doloribus vehementissimis, sanguinem ad animi deliquium mittendum esse suadet, modò vires sint validæ, quod tamen hôc tempore obsoletum, ejusque locô repetita commendatur V. S. præsertim in paucitate sanguinis, debilitate corporis, & ubi magis revellendum; abstinendum etiam à V. S. *Neronianâ* dictâ, seu apertione duarum vel trium venarum simul & semel, eôdem tempore.

VII.

In *Inflammationibus*, *Hippoc.* sanguinem ad coloris mutationem usque mittendum esse jubet, si in primâ vel secundâ V. S. appareat crudus, pituitosus & aquosus, eadem continuanda usque dum appareat rubicundus, & vicissim; cujus præcepti observatio, licèt in praxi sæpè optimè succedat, pertinaciter tamen coloris mutatio exspectanda non est, cùm vires priùs deficere possint. Nonnulli sanguinis emittendi quantitatem, ex labascente fluxionis impetû ac pulsûs mutatione colligunt, quæ tamen non semper exspectanda, cùm in robustioribus non nisi plurimâ sanguinis jacturâ factâ, succedant.

VIII.

Tutò procedet Medicus, in quantitate sanguinis emittendi detrahendi, si largiorem adhibeat, vel eam pro necessitate repetat, ubi major sanguinis effervescentia, major sanguinis copia, ætas florens, temperamentum sanguineum, venæ latæ & amplæ, regio ac tempus anni calidius: parciùs è contra, & præsertim in Germaniâ licentiosa illa & prodiga venarum apertio, nonnisi urgente admodùm indicatione instituenda, idque solùm permittentibus, nec contraindicantibus viribus, cùm sanguis sit vitæ thesaurus, & copiosior V. S. spiritus exhauriat, calorem innatum dissipet, viscera languefaciat, cruditatésque generet; hinc testatur experientia, aliquos ex phlebotomia copiosa in morbos incidisse longos, nonnullos in reliquum vitæ tempus frigidos, aut decoloratos ac cachecticos redditos fuisse: alios incidisse in morbos exitiales ut hydropem, dispnœam, epatis ac ventriculi imbecillitatem vel tremorem, paralysin, apoplexiam. Tutissimum igitur est, à Mediocritate non recedere: & in ventilatoria V. S. *ein Lufft-Lässl.* ad Unc. 4. 5. & in evacuatoria, ad Unc. 6. 8. 9. &c. pro una vice emittere.

---

ARTICULUS VI.

*De Officiô Medici, in considerandô Tempore Venæ sectionis.*

I.

CUm *tempus* V. S. aliud sit *commoditatis*: aliud *necessitatis*, vel aliud ratione *therapeuticæ*: aliud ratione *prophylacticæ*: ambo quàm maximè consideranda.

Ratione

Ratione curæ therapeuticæ, urgente necessitate, ut in anginâ, pleuritide vehementi, contusione magnâ, casû, hæmorrhagiâ enormi, apoplexiâ, catarrhô suffocativô &c. nulla habenda ratio diei, horæ & temporis, sed quantocyus administranda, etiam neglectô prævîô clystere vel laxativô, cùm hi morbi ita sint comparati, ut nisi iis V. S. subitò occurratur, æger in præsentaneum conjiciatur vitæ periculum.

II.

Eôdem modô acceleranda V. S. in febribus continuis, ac ab initiô statim, vel secundâ aut tertiâ die sanguis detrahendus est, modò ventriculus vel primæ viæ nullâ humoris corruptelâ, vel cruditate refertæ sint, quo in casu clyster vel laxativum præmittendum. Nam 2. *aph. 29. incipientibus morbis, si quid movendum videatur, move; cùm verò consistunt ac vigent, quiescere meliùs est.* Principiô neglectô, etiam in augmentô Venam secare licet, modò absit malignitas, viresque non sint resolutæ, nec proximè immineat crisis. In *febribus intermittentibus*, ut v. gr. tertianâ, etiam post tertium, immò quartum paroxysmum & ultrà, commodè ac tutò Venam secabit Medicus, quia in his febribus interdum cacochymia multa & sanguis paucus; interdum sanguis à principiô copiosus, & cacochymiâ in massâ sanguineâ cum urinâ rubrâ crassâ, turbidâ: interdum è contra; unde pro horum varietate Vena nunc citiùs, nunc tardiùs secanda: nunc prorsus V. S. intermittenda.

III.

In *febribus continuis* legitimum tempus V. S. est remissio febris, si autem nulla sit, ut in febribus synochis, eligenda hora matutina, quia tunc omnia corpora magis vegeta. In *Intermittentibus* tempore apyrexiæ Vena secanda. Si V. S. sit reiteranda, & quidem evacuationis causâ, præcipuè in acutis & morbis universalibus, eâdem die fiat. In his enim subitò corpus in alium statum transferendum, ac sæpè evenit, ut morbus mox principium percurrat, ac postmodum V. S. ambigua fiat: si revulsionis causâ, diversis diebus repetenda est, ut natura contrario motui diversis vicibus, & intervallô interjectô assuescat magis. Si in unô eôdemque affectû, & purgatione, & V. S. opus sit, præstat V. S. purgationi (intelligitur autem radicativa, non lenitiva) præmittere.

IV.

Ratione curæ prophylacticæ, seu in V. S. electâ, in quâ commodum tempus exspectare possumus, inter anni tempora, ob temperatam ejus qualitatem opportunissimum est *vernum*, teste *Hippoc. 7. aph. 53.* ubi ait: *Quibus sanguinem è venis detrahere convenit, iis vere secanda est vena*, hinc *autumnale*, quod etiam aliquid de calore remittit. Eligenda dies serena, minimeque turbida. Horæ etiam antepomeridianæ aptissimæ, quia tunc temporis peracta concoctio, & solis ortus animum reddit hilariorem. Eligendi dies, in quibus non occurrit violenta quædam constellatio, aut ipsum novilunium vel plenilunium, aut quadraturarum aliqua. Quoad lunam, in augmentô ejus instituta efficacior, & commodior est, quàm in ejusdem decrementô, quia natura pristinas tunc temporis vires citiùs recolligit.

V.

Vulgò etiam attenditur ad signa *Zodiaci*, ex quibus pro administrandâ V. S. faventia ponunt, *arietem*, *libram*, *arcitenentem & amphoram*, minùs faventia, *taurum*, *geminos*, *leonem*, *virginem* & *caprum*; mediô modô se habentia, *cancrum*, *scorpionem* & *pisces*. Sed multis præstantibus viris, hæc signa ne minimùm quidem valent ad legitimum Phlebotomiæ usum, cùm jam aliquot viginti gradus à pristina sua flatione recesserint, in quô olim Venæ sectionis usui fuerunt destinata. Sic pariter partitio corporis humani in diversa *Zodiaci* signa, dum *arietem* capiti, *taurum* collo &c. adscribunt, absurda est & phantastica; hinc metus, in V. S. in dictis signis contrariis celebrata, de nihilo est, cùm omnia sint contra rationem & experientiam.

VI.

Non approbet Medicus Tabellam hanc infra appositam phlebotomicam, *den Juden-Calender*, mendacissimam & impostoriam, principio stolidissimo, numerorum nempe delirio & chimæricæ calculationi innixam, ac plurium penè manibus, & multorum calculis oberrantem. Sicuti autem Medicus, Tabellæ hujus fautoribus fungum pro cerebrô, ac peponem pro corde relinquit; ita subinde connivere potest, ne ob validam nonnullorum impressionem, solus metus idem efficiat, quod in morione illô aulicô, qui per jocum à lictore sic institutô, virgâ percussus, gladium tamen esse ratus, nihilominùs exanimatus cecidit.

## TABULA GENERALIS

*Secundùm quam V. S. pro receptâ superstitiosâ vulgi consuetudine instituitur; ubi prima dies à noviluniô numeranda, ita tamen, ut si novilunium horis ante meridianis incidat, illa dies pro primâ accipiatur: si autem horis pomeridianis, insequens pro prima numeretur.*

| Dies | | Dies | | Dies | |
|---|---|---|---|---|---|
| 1 | | 11 | bona, aliis mala | 21 | |
| 2 | | 12 | bona | 22 | |
| 3 | mala | 13 | | 23 | bona |
| 4 | | 14 | mala | 24 | |
| 5 | | 15 | bona | 25 | |
| 6 | bona | 16 | mala | 26 | |
| 7 | | 17 | bona, aliis mala | 27 | extremè mala |
| 8 | | 18 | bona | 28 | bona |
| 9 | mala | 19 | mala | 29 | mala |
| 10 | | 20 | | 30 | mala |

ARTICULUS V.

### *De Officiô Medici, in, ante, & post V. S.*

I.

UT Venæ sectio ritè instituatur, quædam ante, quædam in, & quædam post eam consideranda. Præparatio eam præcedens consistit in hôc, ut 1. præcedentibus aliquot diebus, vires crapulâ aut forti exercitatione non opprimantur. 2. Primarum Viarum præcedat evacuatio, morbô inducias ferente, vel si ventriculus ciborum ingluvie aut crapulâ obrutus, vel alvina regio excrementis onusta. 3. Animus patientis excitetur, ne per mœrorem vel consternationem motus sanguinis impediatur. 4. Patiens reficiatur, cui præsertim eximius oris ventriculi sensus, per succum acidiusculum *limon. granat.* vel ovum recens sorbile, haustô desuper vinô generosô, vel jusculum eupeptum, non tamen longè à Venæ sectione assumptum. 5. Moderata fiat deambulatio & commotio membri, in quô V. S. instituitur. Sic præsertim altiores & profundiores habentes venas, brachium priùs commoveant, frictiones in eô instituant, vel grave quoddam pondus manû gestent.

II.

Præterea 6to. Si in manibus vel pedibus instituatur Phlebotomia, partes hæ in aquam calidam imponendæ, ut probè incalescant, rubescant, & venæ magis conspicuæ evadant. 7. Venæ brachii ordinariè ante prandium, nisi aliud suadeat necessitas: sublinguales & pedum 3. vel 4. horis post prandium secari solent. 8. Non fiat V. S. statim à somnô: sed horâ ante pomeridiana eligenda, nona nempe vel 10. ma, &c. 9. Situs ægri supinus sit sedens, vel decumbens in valdè languidis vel debilibus, aut nimiùm meticulosis, vel animi deliquiô obnoxiis.

III.

In ipsâ V. S. 1. Pars incidenda prona collocanda. 2. Eadem pars liganda tribus supra locum incidendum digitis, (in sublingualibus ac Venâ frontis, collum moderatè constringendum,) ligaturâ nunc leviori, venâ satis apparente, nunc strictiori in casû contrariô, nunc dupla, ita ut una etiam infra locum incidendum instituatur, vena existente tremula ac inconstanti. 3. Vena oculis haud apparens, mollitie & digitorum attactû præterfluentem sanguinem sentiente exploranda, notanda, ac modestè ferienda, per transversum in Venis brachii & sublingualibus: per rectitudinem in Venâ frontis & reliquis. 4. Major fiat apertura, ubi sanguis copiosior & crassior evacuandus, ut in melancholicis & pituitosis: minor, ubi subtilior, tenuior & magis biliosus. Instrumentum Phlebotomicum venarum varietati, situi, & foramini, nunc ampliori, nunc minùs amplo faciendo respondeat. Tutissimè aperitur vena scalpello, *mit der Lanzett*, hinc *mit der Fliedten oder Schnäpperlein.*

IV.

Præterea 5. antequam Vena aperiatur, cavendum, tactû præcipuè ante ligaturam explorando, ne vel Arteria sub basilica latens secetur, & sanguis arteriosus, tenuis, rubicundus saltatim egrediatur, cum maximâ virium debilitate, ac metû aneurismatis, vel Nervus sub medianâ, vel tendo sub utrisque, unde dolor ingens, tumor, stupor, resolutio, convulsio &c. 6. Venâ apertâ superius vinculum laxandum, sanguinis segnior fluxus, pugnô arctiùs adductô, vel compressô halitû, aut excitatâ tussi vel screatû, promovendus. 7. Sanguis viribus constantibus, unâ vice: eis non constantibus, iteratis vicibus, oppressô, interdùm venarum osculô emittendus. 8. Si sanguis crassus, niger, putridus effluat, fluxus minùs impediendus & sistendus, quàm subtilior, tenuior, & colore magis rubicundus, virium tamen semper habitâ ratione.

V.

Insuper, 9. dum Sanguis emittitur, 3. saltem pelviculis, stanneis, terreis, vel vitreis excipiendus, reponendusque locô, quò nec ventus, nec fumus, nec pulvis, aut sol eum afficere possit. 10. Imminens quandoque animi deliquium, ex timore, vel majori evacuatione oriundum, & cognoscibile, ex remissiore sanguinis fluxu, pallidô faciei colore, oscitatione, oculorum vertigine, aurium tinnitû, pulsûs mutatione, singultû, nauseâ &c. tum prohibendum, venâ digitô subinde obturatâ, *sal* ori indendo, labia eôdem fricando, vel *aquam frigidam* ore gestando, eamque sæpiùs expuendo; tum præsens removendum, supinô decubitû, ac injectâ ex insperatô in faciem *aquâ frigidâ*, vel *acet. ros.* suaveolentibus nari adhibitis, exhibitione *jusculi*, vel *vin. generos.* cum *confect. alk.* vel *julep. vit.* parati ex 2. *vitell. ov.* cum *unc. 6. vin. alb.* & *sacch. fin. unc. ß.* & 3. *gutt. ol. dest. cinam.* vel *cohl. aqua cinam. buglos.* vel *cum vin. parat.*

VI.

Si locô Venæ, casû aperiatur Arteria, illicò foramen claudendum, ac *lamina saturni*, vel *numus argenteus* inter 2. linteola apponatur cum forti ligatura, vel applicetur Catapl. stegnot. *Galen.* ex *thur. aloë pil. lepor.* cum *album. ov.* hinc membrum diu extensum servandum, ac in oppositâ parte pro revulsione Vena secanda. Si Nervus vel tendo lædatur, mox *ol. destillat. terebinth.* vel *ol. destill. cer.* calidum vulnusculo instillandum, vel accipiendo ad unc. 1. *ol. dest. tereb. spirit. vin. drach.* 1. & *euphorb. dr. ß.* apposito desuper Emplast. *ex tereb. cer.* & modico *euphorb.* Si Vena pertusa intumescat, apponatur *ol. rut.* vel *ruta oleo cocta*, vel *vin. calid.* cum *sal. mixt.*

VII.

Post Sanguinem sufficienter emissum, vinculum enodandum, manus dilatanda, brachium extendendum, vulnus detergendum ac deligandum, superimpositô *gossypiô oleô tinctô*, si V. S. ex eôdem vulnere eâ die reiteranda, *Wann man die Ader noch sprengen soll*; vel *spleniô vinô madidô*, si Vena magis coarctanda, vel etiam *nummô argenteô* inter 2. linteola applicatô, si Sanguis difficulter sistatur; quô in casû etiam prodest, *crepit. lup. vitriol. ust. gossyp. ust. lanug. cydon. &c.* Factâ deligatione, brachium in mediâ figurâ detinendum, quiescendum, omnisque tam animi, quàm corporis contentio vitanda. Vulgus post V. S. somnum totâ die prohibet, tum ne foramen nondum coalitum in somnô aperiatur, tum ne calor exiguus interiora petens, in somnô suffocetur; sed quia primum diligenti adstantium curâ, & probè factâ deligatione præcaveri potest: posterius verò verum non sit, nisi forsan immodica fuerit sanguinis evacuatio, aut timiditas accesserit, quæ animi deliquium inferre possit; ideò nihil obstat, quin saltem post cibum, vel paucis à V. S. horis somnus iniri possit.

VIII.

Horâ unâ aut alterâ elapsâ, alimentum euchymum temperanter sumendum, ne coctio lædatur, & ansa novæ vitiosorum humorum saburræ administretur. Brachium eô die vehementi motû haud agitandum, vitetur aër intemperatus, moderentur animi pathemata; animus sit hilaris, tranquillus, seponantur labores, & seria negotia, ac judicium sanguinis, pro conservatione ulteriori sanitatis, non negligatur.

ARTICULUS VI.

### *De Officiô Medici, in Sanguine per V. S. emissô, judicandô.*

I.

QUoad judicium de Sanguine missô ferendum, officium Medici est, considerare ejus colorem, consistentiam, ac serum. Optimus erit sanguis, qui benè fibrosus, æqualis ac unius substantiæ, epatis parenchyma repræsentet, ruborem cum splendore floridum exhibens, supernatante serosâ materiâ, in debitâ ac proportionatâ quantitate & qualitate.

II.

Quoad *colorem*, *ruber & floridus*, paucâ aquâ superfusus, bonam valetudinem indicat. Interim in acutis sanguinem impensè coloratum, morbi maligni signum esse plures asserunt; hinc etiam, teste *Baglivô* olim Romæ observatum, omnes ferè ab acutis morbis evasisse, quorum sanguis V. S. extractus, crustâ albâ atque glutinosâ præditus erat; è contra mortuos, quorum sanguis valdè rutilans erat, cum superficie nimiùm rubicunda. *Ruber & spumosus*, nisi spuma per accidens ex defluxu sanguinis excitetur, copiam, fervorem, orgasmum ac ebullitionem sanguinis denotat. *Nigricans*, vel *maculis nigris* spectabilis, ejus per lentam phlogosin adustionem ac humorem melancholicum, *albus* pituitam, & si simul *spumosus*, multam ejus progeniem, tusses, raucedines, & catarrhos excitantem innuit. *Flavescens*, *viridis*, flavam aut retorridam bilem; *lividus*, & *cæruleus*, dolores circa lienem, ac humoris melancholici, aliorumque peccantium abundantiam; *variegatus*, instar marmoris, insignem humorum in M. S. confusionem putredini obnoxiam significat. Color *cinereus* extremam adustionem arguit.

III.

Quoad *consistentiam*, Sanguis, qui *lente* effluit (quod nonnunquam etiam provenit, vel ob foramen non satis amplum, vel sanguinis copiam aut paucitatem, vel timorem, aut venas flatu turgidas) & picis instar digitis adhærescit, uti & fundo pelvicularum, ac celerrimè concrescit, concretúsque difficulter finditur, *crassior* est, ac obstructiones indicat. *Tenuior* è contra, qui tardiùs concrescit, faciliúsque finditur, & ad bacilli attactum diffluit; hic imperfectam hæmathosin, viscerúmque eidem inservientium debilitatem significat. Qui *variegatus* multum, pelliculam duntaxat de se emittit tremulam & mobilem, sub eâ continens substantiam fibris prorsus destitutam, vel minùs cohærentem, ut attactus in partes diffluat, *putridus* est, ac sanguinis corruptelam denotat. Qui *crustâ albâ, glutinosâ, viscidâ*, & quandoque *densâ* ac *diaphanâ*, ruptû & fissû difficili præditus est, *crudior* est, denotans portiones fermentibiles in M. S. in statû cruditatis existentes, perfectámque coctionem nondum adeptas.

IV.

Quoad *serum*, illud *modicum* & colore *pallidum*, conveniens est ac naturæ proportionatum. *Nimis copiosum*, massâ sanguinis veluti Insulâ circumdata eidem supernatante, arguit, vel prægressum potum liberaliorem, vel obstructionem aut imbecillitatem renum, vel viscera sanguinificationi dicata infirma, vel insufficientem per urinas aut insensibilem transpirationem excretionem: *paucissimum* aut *nullum*, causas contrarias indicat. *Nimis flavescens*, bilem vel salium lixivorum copiam denotat. *Cæruleum* & *lividum*, splenis affectuum comes. *Album* & *lacteum*, vel alimenta intempestivè & præproperè ante V.S. assumpta, & in chylum conversa, vel viscerum hæmathosi dicatorum, & sanguinis intemperiem ac debilitatem innuit. Sanguis *malè olens*, licet rarus sit, putredinis ac corruptionis index, ac mortis prodromus. Probitas sanguinis in pedis vel manûs sectione in calidam effusi, dignoscitur, tum ex laudabili ejus colore, tum ex fibris, sanguine virgula conquassato apparentibus, & quidem inter se cohærentibus, neque tractû facilè disrumpendis.

---

ARTICULUS VII.

*De Officiô Medici, in præscribendis Remediis post judicium V. S. pro Curâ Vernali, vel Autumnali.*

I.

SAnguine probè consideratô, officium Medici erit, pro variâ ejus constitutione curam prophylacticam instituere, & si humores pituitosi, biliosi, melancholici, putridi abundent, eos per epicrasin evacuare per Decocta, vel Nodulos laxativos; si obstructiones adsint, eas tollere per Brodia alterantia, & deobstruentia. Si fervor bilis aut sanguinis, eum temperare per usum Acidularum, aut seri lactis vel Brodiorum alteratorum; si debilitas viscerum sanguificantium, ea roborare, prout ex sequentibus magis apparebit Remediorum formulis.

Brodium alterans. ℞. *Herb. acetos. endiv. cichor. petrosel. cum tot. chærefol. fl. borrag. pimpinell. sanguisorb. an. q. pl. M. S.* Species *zur Kräuter-Bruhe, darvon ein gute hand-voll in einer Fleisch-Bruhe zu sieden, alsdann durchzuseichen, und entvveder mit einem Limoni-Safft säuerlecht zu machen, oder folgendes Pulver darein zu zertreiben.*

℞. *Pulv. epat. rub.* vel *cryst. tart. unc.* ß. subinde etiam addi potest aliquid, de *sal. absinth.* vel aliis salibus digestivis *S. Pulver zur Kräuter-Bruhe, darvon 3. gute Messer-Spitz voll darein zu thun.* Continuentur hæc Brodia, ad *unc. vi.* per 14. circiter dies.

Species pro Vino. ℞. *Herb. recent. acetos. chærefol. dracunc. hort. pimpin. sanguisorb. fl. borrag. meliss. an. q. pl. absinth. parùm* M. S. Species *oder frische Kräuter zum Wein, darvon 2. Hand voll in ein Mass-Krug vveissen Wein darein zu thun, eine Zeit darinnen stehen lassen, und jederzeit den ersten trunck den May hindurch zu thun.*

Nodulus laxativus. ℞. *Fol. senn. s. unc.* ß. *agar. crud. incis. & conquass. rad. mechoac. crassè pulveris. an. unc.* ß. *z. z. incis. drach. 1.* ß. *herb. card. ben. agrim. ceterach. summit. absint. fl. borrag. anth. an. p. 1. cort. cit. incis. drach. 1.* ß. *M. incis. & contus. dentur ad Nodul. ex sind. alb. S. Kräuter-Laxier-Säckl auf anderthalb Mass vveissen Wein, und ein halb Mass Brunnen- oder destillirt Cichori oder Boratsch-Wasser anzusetzen, darvon Morgens ein Fraggele (Achtelein) zu trincken, nachdeme man zuvor etlich Löffel vol Fleisch-Bruhe oder Dotter-Suppen genommen.*

Alius. ℞. *Rad. cichor. dr. iij. fœnic. enul. polyp. q. an. dr. ij. herb. absinth. Rom. card. b. chamæd. cent. min. adiant. aur. an. p. 1. fol. senn. s. unc. 1.* ß. *rhab. el. agar. troh. an. dr. ij. passul. min. unc. 1. cinam. vel galang. min. dr. j. sem. anis. scrup. iv. crem. tart. dr. ij.* ß. *M. incis. & contus. ad Saccul. ex sind. rub. S. Kräuter-Laxier-Säckl, daran anderthalb Mass vveisser Wein und ein halb mass Wasser siedheisser daran zu giessen, und in einem vvarmen Orth 12. oder 24. Stund stehn zu lassen: Alsdann in einen Keller oder Gevvölbe zu thun, und täglich Morgens ein Fraggele (Achtelein) oder vvas minders darvon zu trinken.*

Decoct. laxativum. ℞. *Pulp. tamarind. unc. 1. rhab. fol. sen. s. an. dr. vj. passul. min. unc. iij. sem. fænic. contus. dr. i.* ß. *coq. in aq. font. lib. iv. ad. lib. ii. Col. detur ad usum. S. Laxier Tranck das Blut zu reinigen, darvon Morgens ein Fraggele (Achtelein) oder des Tags zvveymahl etvvas mehr als ein halbes Fraggele zu nehmen.*

Pulvis digestivo-laxativus. ℞. *Crem. tart. vel pulv. epat. rub. scr. 1. sal. absinth. gr. vj. scam. sulph. gr. viij. x. xij. &c. ol. dest. mac. gut. ij. M. f. Pulv. dentur 4. doses. S. Auflosende Laxier Pulverlein, darvon täglich, oder ein Tag um den andern, morgens nüchtern in einer Bruhe, oder Glass Saur-Brunnen, ein Flaschen darvon nachzutrinken, eines zu nehmen.*

Alius ℞. *Fol. senn. s. tart. alb. an. unc. 1. sem. anis. caryoph. cinam. galang. an. dr. j. diagryd. dr. ij. M. f. Pulv. S. Blut reinigendes Laxier-Pulver, ein halb oder gantzes Quintl. schvver darvon zu Zeiten zu nehmen.* Potest etiam vino infundi & assumi.

Serum lactis. ℞. *Ser. lact. cum succ. cit. vel tamarind. vel crem. tart. vel acet. parat. depur. & clarif. unc. vj. viij. x. lib. 1. &c. essent. cit. q. s. pro grato odore. Detur per 14. dies vel 3. septim. S. Gaiss-Jutten (Schotten) des Morgens nüchtern zu trincken, und ein Stund darauf spatzieren zu gehen.*

Serum lactis magis compositum. ℞. *Rad. cichor. scorz. herb. endiv. acetos. fumar. cuscut. cochlear. beccabung. chærefol. pimpin. sanguis. fl. borrag. an. q. pl.* M. S. Species *zur Käuter Gaiss-Jutten, (Schotten) darvon 1. oder 2. Hand voll in einem Trinckl. Gaiss-Milch zu sieden, und mit einem Essig oder Limoni-Safft zu rinnen, und durchzuseichen.*

Serum lactis *Fonsecæ*, Magnatibus familiare, & gustû gratum. ℞. *Tamarind. unc. iij. aq. frag.* (vel *alterius destillat.* vel *aq. font. lib. 5.*) *terantur in mort. lapid. ut nuclei denudentur, & auferantur, aquam sensim affundo:* hinc ℞. *lact. caprill. lib. iv. ebull.* tum *affund. dilutum tamarind. coque simul parùm sine agitatione ollæ. in vase terreô vitreaceô, donec partes caseosæ sequestrentur*, hinc *refrig. col. per lint. depur. 2. album. ov. ac ultimò filtretur per chart. aromatiz. ess. cit. q. s. ad grat. odor.*





CAPUT III.

De Officiô Medici, in Affectibus requirentibus Arteriotomiam, Cucurbitulas, Scarificationem, Hirudines, Vesicatoria, & Fonticulos.

---

ARTICULUS I.

*De Officiô Medici, in adhibenda Arteriotomia, & Cucurbitulis, sine & cum scarificatione.*

I.

LIcet aliàs ex communi Practicorum experientiâ assuetum tantùm sit, aperire Venas, factum tamen, ut etiam aperirentur *arteriæ*, sic *Galen.* earum incisionem commendat, in Capitis calidis affectibus, ut v. g. in diuturnis Capitis doloribus calidis, & spirituosis, ut cephalalgiâ hemicraniâ, in calidis & acribus oculorum defluxionibus, ac ophthalmiis contumacibus, in vertiginosis, phreniticis, in fluxionibus à temporibus ad dentes, & à dentibus vicissim ad tempora, præsertim si adsint dolores temporum fixi, cum pulsu arteriarum notabili.

II.

Ut autem Medicus hôc in passû cautus sit, ac ritè suô fungatur officiô, cùm res periculô non careat, tum ob metum insignis hæmorrhagiæ, tum ob difficilem ratione pulsûs consolidationem, & aneurismatis superventum, observabit. 1. *Arteriotomiam* nonnisi in difficillimis, & inveteratis morbis, qui aliis non cedunt auxiliis, esse exercendam, & non nisi urgente necessitate, ac præmissis universalibus. 2. Arterias tantùm minores aperiendas esse, ut v. g. propè aures, vel in temporibus, cùm in majoribus prædicta pericula magis metuenda sint. 3. Eam non instituendam in debilibus, quos præstat aliis auxiliis curare, quàm partibus sanguine & spiritu privatis, in certum periculum deducere. 4. Tantum ex sectâ arteriâ emittendum sanguinis, quantum effluit, nisi sit nimium, hinc vulnus consolidandum apposito Emplast. *ex aloë, thur. sarcocoll. bol. Arm. pil. lepor. cum album. ov. except.* vel *terra vitriol. dulc. cum terr. sig. album. ov. except.* 5. Arteriotomiam inveteratos, aliósque præternaturales affectus citiùs curare, quàm V. S. tum quia arteriæ omnem omninò distribuunt sanguinem, sicque natura omnem sarcinam per arterias expellit, & quidem multò velociùs; tum quia à flatulentô & calidô sanguine arteriosô plurimi producuntur, & foventur morbi.

III.

*Cucurbitulæ* vel applicantur cum scarificatione, incisâ cute, vel integræ, sine scarificatione. Sine hâc locum habent 1. in nimiô fluxû mensium, infra mammas appositæ; ex *Hippoc. 5. aph. 50. mulieri si placet menstrua sistere, cucurbitulam quàm maximam ad mammas appone.* 2. Ad femur & crura pro ciendis mensibus, in quem finem etiam frequentius scarificatæ simul prosunt. 3. Contra urinæ suppressionem realem, & in calculô jam in ureterem delapsô, ubi juxta ductum ureterum applicatæ, & versus inguina tractæ, calculum subinde transferunt, dolores leniunt, & urinæ fluxum cient.

IV.

Præterea 4. locum habent in hæmorrhagiâ narium, hypochondriis applicatæ sed, cautè, ne sequatur inflammatio; item pedibus, ex observat. *Forest.* Usitatâ etiam admodùm, & proficuâ in hôc casû ventosâ magnâ ad nucham applicatâ. 5. Valent ad dolorem stomachi, & intestinorum afflatibus oriundum, quô in casû, teste *Galen.* incantamenti instar subinde juvant. 6. Ad motum ciendum stagnanti sanguini, ut dum in apoplexiâ suturæ coronali applicantur. Affigi solent aquâ calidâ priùs madidæ, & ad ignem candelæ calefactæ, præmissâ frictione partis per lintea calida.

V.

*Cucurbitulæ* cum scarificatione, cum sanguinem ex cute evacuent, eòque effuso, alius è vasis majoribus in capillaria effundatur, hôc modô totum quoque corpus evacuant, sicque haud immeritò V. S. vicaria appellantur, & applicari solent. 1. Ubi V. S. locum non habet; vel ratione virium ægri, ut in pueris, gravidis, senibus, aut morbô longinquô vel acutô fractis, cùm non confertim, sed paulatim & sensim evacuent; vel ratione lipothymiæ imminentis, vel ratione difficultatis secandi venas. 2. In partibus gangrænâ affectis pro humoribus impactis, & corruptis eliciendis. 3. In partibus acri fluxione tentatis. 4. Pro venenô à cane rabidô, aut aliis animalibus venenatis immissô extrahendô. 5. Pro mensibus ciendis. 6. Pro oculis fluxione tentatis. 7. In febribus malignis petechialibus.

VI.

Loca frequentiora applicandarum Cucurbitularum, sunt in dorsô, regio interscapularis & lumbi. In brachiô, humerô, in pedibus femori & suris affigi solent. Quantitas sanguinis extrahendi variat pro morbi vehementiâ, & causæ morbificæ ratione. Parva & minima est, ad unc. ij. vel iij. mediocris, ad unc. iv. v. summa, ad unc. x. xij. Ubi morbi magnitudo urget, applicandæ cucurbitulæ copiosiores & majores, & jamdum sanguine repletæ, iterum removendæ, ac denuò post repetitas scarificationes imponendæ, & foramina altius infligenda: in minori affectu, minores & paucæ cucurbitulæ sufficiunt, nec eas cum scarificatione repetere opus est.

VII.

*Scarificatio* nunc est superficiaria, nunc profundior. Quando crassior ipsa cutis, sanguisque evacuandus profundius delitescit, perficitur phlebotomô seu scalpellô, parte priùs fomentatâ aquâ tepidâ, aut propè fornacem calefactâ, admotis postmodum cucurbitulis vel solùm calefactis, vel juxta Belgas cum flammâ, quæ potentiùs quidem trahunt, sed majorem ægris causant timiditatem. Eâdem peractâ, loca scarificata abluenda aquâ tepidâ, & plagulæ paucô sevô obliniendæ.

VIII.

Sicuti Scarificationem menstruatim ex consuetudine tantùm institutam, tam prodigaliter vitæ nostræ inæstimabilem thesaurum, Sanguinem nempè profundentem, Medicus nullatenus approbet: ita moderatum ejus usum, urgente præsertim necessitate, minimè damnet, cùm experientia testetur, multos provectæ ætatis homines, sine ullô damnô, hôc præsidii genere usos fuisse; neque verum est, ut vulgo dici solet, illum scil. qui semel scarificaverit, per totam vitam illud continuare necesse habere, nisi in vitæ periculum se præcipitare velit, cum experientia contrarium testetur. Hinc etiam *Mœb. in hist. de feb. petech.* affirmat, puerum 8. annorum crebrioribus ophthalmiis, & fluxionibus oculorum obnoxium, suasû periti cujusdam Medici, Scarificationibus per singulos menses bis usum fuisse, easque ad 10. ætatis annum feliciter continuasse: cessantibus autem his affectibus, eundem cessâsse etiam ab ipsarum usû, absque ullâ morborum invasione.

## ARTICULUS II.

*De Officiô Medici, in præcipiendâ applicatione Hirudinum.*

I.

Hirudines seu *Sanguisugæ*, *die Blut-Oegel*, non secus, ac Scarificationes, capillaria pariter venarum & arteriarum aperiunt vasa, sicque sanguinem evacuant; eas tamen in hôc antecellere videntur, quòd paulatim & sensim evacuando, minorem creent molestiam, plùs insuper afferant emolumenti, cùm hirudines sanguinis sint appetentes: cucurbitulæ verò sæpè locô sanguinis, aquosos tantùm & serosos humores evacuent.

II.

Applicari solent Hirudines, vel totius corporis evacuandi gratiâ, vel ob morbum membri alicujus privati. Quoad primum, veteres præsertim in gravidis, pueris, senibus, acutô morbô detentis, venæsectionis usû contraindicatô, applicabant eas ad venas majores, ut medianam, basilicam &c. Quoad alterum, Hirudinibus usi fuerunt tanquam verô topicô remediô, hinc præmissis universalibus, imponebant has in omni arthritide, supra locum affectum, coxæ, in doloribus Ischiaticis, in abscessibus, cutis fæditatibus, malignis tumoribus, vulneribus, morsibus venenatis; item ad illas partes, ubi V.S. & cucurbitulæ nequeunt applicari, ut v. g. naribus, labiis, pudendis &c.

III.

Hodie usus earum non adeò frequens, cùm, si sanguis universaliter sit evacuandus, id fiat per V. S. si particulariter, per scarificationem, nisi applicatio ad venas hæmorrhoidales, quæ frequentissima, ad imitationem naturæ, in nonnullis corporibus eas spontè & periodicè, summô cum sanitatis emolumentô aperientis. Ex *Hippoc.* enim in *epidem.* ij. quibus Hæmorrhoides profluunt, neque pleuritide, neque pulmonis phlegmone, neque phagedænâ, neque furunculis, neque terminthis, neque leprâ, neque vitiliginibus albis corripiuntur, immò ex eodem 6. *aph. ij. Melancholicis & nephriticis hæmorrhoides supervenientes, bonum sunt, & 6. aph. 21. Insanis, si varices, vel hæmorrhoides appareant, insaniæ fit solutio.* Præterea præservare dicuntur à morbis à Melancholiâ vulgò derivatis, ac dantur etiam exempla, plurium virorum longævorum, ex periodicô hæmorrhoidum fluxû, ut adeò venæ Hæmorrhoidales non sine ratione quibusdam dicantur *venæ aureæ.*

IV.

Cùm igitur natura sponte sua venas Hæmorrhoidales cum emolumentô referet, æquum est, ut ars imitatrix id ipsum efficiat, quare earum apertio, cum utilitate præscribenda erit à Medicô, in maniâ, melancholiâ, affectione hypochondriacâ, scorbuticâ, palpitatione cordis, scirrhô lienis, affectione arthriticâ, nephriticâ, affectibus etiam pectoris, cum suppressos illos excitet, teste *Hipp.* 6. *aph.* 12. dum ait: *diuturnas curanti hæmorrhoides, nisi una quæpiam servetur aperta, periculum aquæ inter cutem, aut tabis impendet.* Item in suppressione mensium, dum sanguinem in vasis uteri, propter copiam & crassitiem infarctum, ad orificia venarum sedis trahunt, vi vacui.

V.

Sicuti autem ex *Galen.* non adeò tutum est, naturam evacuationi per hæmorrhoides assuefacere, cùm periculosus sit excessus, seu sanguis supra modum excernatur, seu supprimatur; itâ, licèt earum apertio in multis magnis morbis prosit, nunquam tamen eadem temerè tentanda, sed diligenter advertendum, num priùs fluere consuetæ fuerint, & modò suppressæ morborum causa existant, vel sanguis aliàs affectet vias & exitus, vel an natura eò tendat, quod per earum intumescentiam, dolorem, pruritum, vel aliquot guttulas sanguinis effluentis innotescit, quô in casû earum apertio majori cum emolumentô celebrabitur.

VI.

Pars, cui applicandæ Hirudines, linteis aquâ nitrosâ madidis abstergenda, hinc aquâ dulci eluenda, & siccanda, denique aliquot guttulis sanguinis columbini irroranda, vel saccharô pulverisatô fricanda; postmodùm Hirudines, & quidem non venenosæ, sed præparatæ, & ritè electæ, seu per fistulam, seu per cucurbitulam, seu manû ipsâ mediante linteô albô, & mundô comprehensæ, parti applicantur, & quidem in anô posteriùs coccygem versùs, in affectibus lienis: exteriùs verò magis, ubi venam cavam deplere animus. Applicatæ Hirudines priùs non removendæ, nisi per se decidant, maturatô tamen, si placet earum casû per aspersionem nitri, salis, vel cineris. Postquam ceciderunt, pars spongiâ aquâ calidâ imbutâ fovenda, vel in vapore aquæ continenda, ut sanguis per foramen apertum fluere possit, per 2. vel 3. horas, pro viribus ægroti, collocando v. g. patientem supra solium ferventis aquæ, cui vasculum innatet sanguinem destillantem recipiens.

VII.

Evacuandus sanguis ad unc. iv. v. si mediocriter agendum: ad unc. x. si ad summum. Si foramen casû ante tempus coalescat, fluxus promovendus, vel per alias substitutas Hirudines, vel Cucurbitulam anô affixam, cujus ope sanguis in debitâ copiâ excerni possit, si nimium fluat, sistitur *linteô combustô* parti benè abstersæ applicatô, vel *gallis ust.* aut *gossyp. combust.* Vulnusculum quandoque consolidatû difficile, *theriac. vino commistâ* crebriùs detergendum; Hirudo, si fortè casualiter in anum irrepserit, digitô statim eruenda, vel aquâ salsâ calidâ, clysteris modô aliquoties injectâ, eluenda & elicienda.

## ARTICULUS III.

*De Officiô Medici, in præcipiendâ administratione Fonticulorum.*

I.

Cauteria, *Fonticuli* seu *Fontanellæ*, *Fontanell*, licèt per se tantùm plus plorent, ex sanguine & nutrimentô roridô loci fonticulô exulcerati in pus mutatô, nihilominus tamen præter hoc etiam varia salia, sanies, ac sordes, vitiô, vel læsæ in sanguine fermentationis, vel depravatæ cujusdam partis nutritionis emergentes, simul evacuant, & revellunt, idque non raró cum sensibili, in morbis Chronicis, præsertim ex colluvie serosâ, ac lymphæ vitiis natis, ægrorum levamine, materiâ ichorosâ & serosâ acri sale imbutâ, sensim educta.

II.

Conveniunt igitur Fonticuli, in cephalæâ, epilepsiâ, præservatione ab apoplexiâ, & affectibus soporosis, vertigine, paralysi, læsione visûs, auditûs, defluxionibus catarrhalibus ad oculos, nares, palatum, dentes, fauces, pulmones, unde etiam in thoracis affectibus, raucedine, asthmate, tussi, perniciem minitantibus commodè excitantur, uti etiam in phthisi incipiente, prophylacticè pro humorum salsorum, & acrium affluxû, capite divertendo. Præterea in morbis lieni vulgò adscriptis, teste experientiâ, ut maniâ, melancholiâ, palpitatione cordis, affectione hypochondriacâ, scorbuticâ,



affectibus hæmorrhoidum, summum afferunt levamen, ut si hujus tetri humoris motum è cerebrô ad inferiores partes ignobiles revellere volueris, Fontanella in lævô crure aperienda sit.

III.

Licèt Cauteria maximè prosint, ubi serum seu latex plùs nimiùm abundat, cùm archæus à restagnante latice oppressus, ab evacuatione per cauteria melius vivificatus, vires insperatò reassumat, sicque etiam in hydrope videantur esse proficua, nihilominus cautè his utendum. Nam ex *Hippoc. 6. aph. 8. aquâ inter cutem laborantibus, exorta in corpore ulcera, non facilè sanantur*; hinc iis utendum, ubi crura nondum sunt tumida. Præterea conveniunt in affectû Ischiadicô, in affectibus uterinis, vitiô mensium exortis, fluore albô, passione hystericâ, pedibus ulcerosis, pro affluxû intercipiendô, ac unô verbô, omnibus aliis affectibus, in quibus vel totalem cruoris massam, vel laticem minuere, aut revellere, vel derivare decretum est.

IV.

In horum administratione, observet Medicus. 1. Fonticulos sensim, & sensim operari, sicque magis tantùm convenire in morbis Chronicis. 2. Cùm ustio sit inter remedia extrema, non deveniendum esse ad Fonticulos, nisi ubi præsidia mitiora nihil profecisse videmus, aut non profutura existimamus. 3. Corpus priùs per purgationem, & V. S. si opus disponendum, & præparandum esse. 4. Ratione anni temporum, si morbus inducias ferat, vernum esse omnium maximè aptum, & quidem declinante lunâ. 5. Ratione ætatis pueros tenellos, & senes decrepitos non facilè tolerare fonticulos, nisi urgeat morbus valdè gravis, ut Epilepsia, Apoplexia, Catarrhus suffocativus. 6. Eosdem minùs convenire emaciatis, & morbô depressis, magis verò obesis, edacibus &c.

V.

Quoad loca Fonticulorum, demonstrantur hæc à scopô, vel evacuationis, vel revulsionis, vel derivationis; observatâ tamen ubique rectitudine vasorum, partis affectæ cum locô fonticuli. Sic v. g. in nuchâ inter 2. & 3. vertebram, locô molestissimi veterum setacei poni solet, pro capite & oculis. In brachiô, & quidem in Interstitiô inter musculum deltoidem, & bicipitem, 5. Digitis, à flexurâ pro affectibus capitis, vertigine, apoplexiâ, affectibus oculorum, aurium, faucium & laryngis &c. In Cruribus, vel suprà, vel infrà genu, in parte interna, ubi fasciæ crurales ligantur, in affectibus uteri, mensium, lienis, hæmorrhoidum malô Ischiadicô, aliarumque partium medii & infimi ventris R. R. etiam in bregmate, seu sincipite aliquem ponunt, pro humoribus à cerebrô ad exteriora evocandis, item intrà scapulas. Item intrà septimam thoracis vertebram, intrà costas, pro vomicâ pulmonum; sed hi minùs usitati.

VI.

Excitatur Fonticulus, vel *ferro*, dum simpliciter cutis elevata scalpellô inciditur, foramen debitæ magnitudinis faciendo, quod ad suppurationem deductum, fonticulum suggerit, vel *igne actuali*, per ferramentum ignitum ad debitam profunditatem intrusum, vel *igne potentiali*, seu medicamentô *corrosivô*, vel *alcalinô*, ex cineribus, quod tamen non ita commodum, quia facilè liquescendo, locum exulcerationis mutat, vel *acidô*, v. g. per *crystallos lunares*, quantitate pisi, vel *butyr. antimon.* ad gut. v. vel vj. pennæ anserinæ, loco ubi excitandus est Fonticulus, impositô, vel *globulô ligneô*, horâ unâ ante fonticuli parationem *aquâ forti* imprægnato.

VII.

Excitatô Fonticulô, eschara & caro mortificata, butyrô, vel unguentô digestivô separanda, & si exciderit, ac ulcus satis dilatatum fuerit, globulus ex lignô hederæ, vel cerâ, vel radice Ireos, vel pisum majus, aut galerus argenteus aut inauratus imponendus, superimposito Empl. diapalm. vel sparadrapo: hinc locus deinceps laminâ *Fontanell-Blech*, subditô minutô pulvinari arctiùs constringitur, quò profundior fiat Fonticulus. Si non sufficienter ploret, globulus indi potest ex *rad. gentian.* vel fortior ex *rad. elleb. nig.* vel ex *hederâ* inunctâ *Bals. sulph.* vel ex *cerâ* & paucô *Mercur. præcipit.* quô etiam nihil meliùs sordidos, & putridos Fonticulos mundificat; vel ex *cerâ & captharid.* caro in Fonticulis luxurians, optimè absumitur, inspersô *alumine ustô.*

VIII.

Fonticulus nunc excitatur unus tantùm, nunc simul duo, in affectibus præsertim contumacibus, ubi Practicorum aliqui asserunt: *ein Fontanell, kein Fontanell*, quô in casû communiter observant, ut vel decussatim applicentur, id est, v. g. unus in brachiô dextrô: alter in crure sinistrô, vel vicissim. Præstant subinde etiam duo in quôvis latere, ne unum magis exinde debilitatum, totum humorum impetum eò trahat, ac hemiplexia quandoque excitetur. Ad Cauterii diu jam gestati clausuram, non facilè Medicus consentiat, nisi vel æger ætatis magnum habeat adminiculum, vel membrum fonticulum gerens gracilescat, vel fluxione copiosiori teneatur, ac ulcus evadat sordidum, aut malignum, vel si supra articulum descendat, vel spontè exsiccetur. Tum vicariæ singulis mensibus subrogandæ evacuationes, seu per purgationem, seu per sudorem, seu per alia loca.

## ARTICULUS IV.

*De Officiô Medici, in præscribendis Remediis pro usû, & administratione Fonticulorum, usitatis.*

I.

Lapis septicus ruptorius. ℞. *Ciner. clavellat. calc. viv. ciner. fag. vit. an. p. æq. F. lixiv. fort. & inspiss. ad formam lapid. S. Corrosiv-Stein zum Fontanell.*

Lapis infernalis, seu Cryst all. lunar. ℞. *Limat. argent. unc. ij. aq. fort. duplum vel triplum, solve, solutio abstrahatur in cucurbita, caput mortuum quod formam salis repræsentat, calcinetur in crucibulo amplo, donec materia non ampliùs ebulliat, hinc ignis parum augeatur, ac materia effundatur in vas calidum. Refrigerata quasi lapidem repræsentat, sed friabilem asservandum in locô calidô & siccô. S. ut supra.*

Lapis causticus *Heurnii*, sesqui horæ spatio cutem perforans. ℞. *Vitriol. ust. unc. ij. sal. armon. unc. 1. calc. viv. ciner. è fæce vin. an. unc. iij. tritis atque permixtis, affunde lixivium ficulneum, vel tithymalinum, quod subinde colatur, dum istorum materia ferè dissoluta sit. Lixivium dein in ollâ novâ apertâ coquitur, ac fervescit, dum crassescat ac lapidescat. Recondatur in locô siccô, in ampullâ vitreâ & obturatâ.*

Unguent. digestivum. ℞. *Tereb. Venet. unc. ß. vitelli ov. dr. ij. croc. orient. scr. ß.* M. S. *Maturier-Salb, im Anfang des Fontanells zu gebrauchen, bisz de Butzen heraus gefallen.*

Sparadrapum. ℞. *Cer. flav. unc. ij. ol. oliv. unc. 1. ß. tereb. unc. 1. fluant in tigillo, inspergendo ceruss. dr. ß. observando, ne materia nimis ferveat. S. Durchzug, oder Fontanell-Pflaster.*

Aliud. ℞. *Ol. ros. unc. ij. ß. cer. alb. vel citrin. unc. ij. sev. cerv. dr. x. M. F. Sparadrap.*

Aliud. ℞. *Ol. oliv. lib. 1. min. ij. lib. ß. coq. super lentô igne, semper agitando, donec incipiat fuscô colore tingi: hôc factô, in aliô cacabô liquefiat cer. citrin. lib. ß. M. cum priori materiâ, & coq. omnia ad justam consistentiam,*

*amotis ab igne, add. camph. rasæ unc. ß. tege, donec camphora liquefiat, nec odor evanescat. Ultimò scindantur portiones chartæ papiraceæ, 3. digitos longæ ac latæ; quæ ducantur per dictum cerat. liquid. & f. cum forfice Emplast. debitæ magnitudinis.*

Aliud viride. ℞. *Sev. hirc. cer. cit. an. unc. 1. ß. ol. ros. dr. vj. coloph. unc. ß. virid. ær. scrup. 1. M. intingatur telæ quartarium latæ.* Quidam locô Sparadrapi utuntur *Empl. Noribergensi*, alii solâ *cerâ albâ*, & si fonticuli sordes & putredinem contrahant, *additâ cerâ viridi.*

Globuli caustici Fonticulos apertos servantes, eorumque fluxum promoventes. ℞. *Virid. ær. gr. xxij. rad. gent. canthar. pulv. an. gr. xvj. cum. cer. alb. dr. 1. ß. f. Globuli ut Pisa majora. S. Sondere Fontanell-Kügelein, solche offen und mehr fliessend zu machen.*

Cerat. *Sculteti*, Fonticulos ab omni symptomatum injuriâ vendicans. ℞. *Cerat. de ceruss.* seu *alb. coct. unc. xij. pulv. ceruss. unc. iv. thur. tragac. an. dr. vj. Ir. flor. benz. an. dr.* v. *styrac. liq. ol. spic. odorat. an. dr. ij. sapon. Ven. unc. ij. cer. unc.* M. S. *Besonderes Fontanell-Pflaster, solches von allen Zufall zu bewahren.*

Aliud Magni Ducis Hetruriæ. ℞. *Succ. heder. lib. 1. nicotian. unc. iv. tereb. resin. pin. ung. ros. Mes. cer. cit. anc. un. iv. pulv. cyper. odorat. drach. ij. ß. ceruss. unc. iv. M. f. Cerat. S. ut suprà.*

---

## ARTICULUS V.

### *De Officiô Medici, in præcipiendâ applicatione Vesicatoriorum.*

#### I.

QUod fonticuli pedetentim, hoc Vesicatoria faciunt confertim, adeòque ferè urgentiori in malô, & ubi præsentaneum magis indicatur auxilium, hæc ipsa in usum vocantur. Exserunt vim suam tum revellendo, tum evacuando, & quidem tum excitando dolorem, quatenus acribus suis particulis, fibras irritant, unde ex fibrarum concitatiore tremulatione & fibratione, provocatur eò, ac citiùs fertur spirituum impetus, unde in locô priùs malè habente, per spirituum à dolore vesicante aliò avocatorum motum, fit alteratio, & successiva correctio causæ morbificæ, atque ita per accidens prioris symptomatis curatio; tum evacuando, quatenus salinæ Cantharidum particulæ hinc inde pungunt, vellicant, & rorem partis nutritium, aut etiam M. S. penetrant, attenuant & colliquefaciunt, sicque etiam particulas heterogeneas & excrementitias, eidem non ritè permiscibiles, ibidem ex arctatis poris & constrictis meatibus hærentes, evacuant.

#### II.

Quàm maximè igitur conveniunt Vesicatoria in diathesi sanguinis crassâ, viscidâ, & ad coagulationes & stagnationes dispositâ, ac affectibus inde oriundis, veluti in cephalalgiâ, apoplexiâ, & affectibus soporosis, paralysi, epilepsiâ, in morbis convulsivis, & affectibus nervosis sine febre, ad ardentem inclinante, in oculorum pathematibus, ut suffusione, guttâ serenâ, ophthalmiâ &c. In dolore dentium, in catarrhis ac defluxionibus, irruptionem comminantibus in pulmones, vel aliam nobiliorem partem; vel in nares, oculos, fauces, pectus &c. in doloribus fixis, chronicis, & acriter partem aliquam divellentibus, ut v. g. dolore ischiadicô. Item in petechiis, vel variolis retrocedentibus.

#### III.

In Febribus continuis & malignis, non promiscuè statim applicanda, sed observandus status sanguinis. Sicuti enim in diathesi ejus crassâ, viscidâ & ad coagulationes, stagnationesque dispositâ, quæ exilissimô pulsû, extremitatibus frigidis, anxietate, ad morbos soporosos propensione, aliisque coagulationis indiciis stipata est, maximè proficuos afferunt effectus, & quidem multò magis, si tempus hyemale, temperies ægri ad humidum inclinans, habitus pinguis &c. Ita è contra in constitutione sanguinis acri, & colliquativâ, ubi febris plùs minùs ardens, ac magna adest sanguinis agitatio, & impetus, quàm maximè nocent: dum accedunt convulsiones, deliria majora, febris maximum incrementum, ac tandem mors, eòque magis, si habitus ægri gracilis, ac tempus adsit æstivum; hinc delirantes cum febre acutâ, & linguâ aridâ, ex usû Vesicatoriorum plerique moriuntur, & quidem convulsi.

#### IV.

Ex observatione *Georg. Bagliv. de usû & abusû vesicant. c.* 3. in Pleuritide, ubi circa quintum vel septimum, vel aliis intermediis diebus apparet magna spirandi, & expectorandi sputi difficultas, patientem in summum vitæ discrimen conjiciens, irritis aliis, duo Vesicantia tibiis, vel cruribus admota, non solum expectorationem (quæ primaria crisis morborum pectoris) promovent ad stuporem ferè, sed etiam spirandi difficultatem leniunt, cum morbi mutatione in melius, acri cantharidum sale incipientes coagulationes solvente, ac humores pristinæ circulationi restituente. Idem sentire videtur *Hippoc. l. 2. progn.* 67. dicens: *in Pulmoniis, quicunque tumores fiunt ad crura boni, nec potest aliud quidquam meliùs accidere, præsertim si mutato sputo sic appareant.* Fatetur prædictus author, ex centenis ejusmodi ægrotantibus vix paucissimos obiisse, præfatâ methodô tractatos, ac insuper observâsse, post adhibita pleuritide vesicantia, diarrhœam, si aliqualis aderat, imminutam, vel prorsus suppressam esse, atque subinde copiosiorem successisse urinam.

#### V.

Locus applicationis Vesicatoriorum, est vel universum caput, juxta *Willisium*, quod tamen raró usu venit, nisi in apoplecticis, vel ponè aures in cephalalgiâ, dolore oculorum, dentium, aurium, vel ad nucham seu intrà scapulas, in iisdem affectibus, uti & soporosis minoribus, aut supra carpum, in parte musculosâ brachii, & in cruribus seu prope inguina, seu quod frequentiùs, 4. digitis supra malleolum interiorem in febribus malignis, affectibus soporosis majoribus &c. Prout animus vel revellendi, vel derivandi, vel evacuandi. Parantur vel ex *Emplast. vesicator.* vel ubi fortiùs agendum, in subjectis præcipuè durioribus, ex *ferment. vet. acetô forti & pulv. cantharid.*

#### VI.

Applicata Vesicatoria, parte priùs acetô calidô fricatâ & rubificatâ, (plùs minùs prout leviùs vel fortiùs agendum, cùm acidum figat sal vol. cantharidum) 7. 8. vel ordinariè 12. horis relinquenda, hinc removenda, vesicas forfice inscindendas, locumquè leniendum *folio brassicæ* per aquam bullientem priùs tracto, vel in eam intincto, & *butyro non salito* incrustato, vel *diachylo simplici*, singulis 8. horis illud renovando. Si animus, diutius vesicatoria in fluore conservandi, cùm aliàs vix ultra 4. vel 6. dies ita humida observentur, utile est *Empl. de sperm. ran.* vel *alb. coct.* 3. partes & unam *Emplastr. vesicator.* exactè mistas applicare vel *Empl. diachyl.* cum *pingued. leporin.* vel addere parùm *pulv. cantharid.* Si verò locus exulceratus nimis doleat, aut inflammationis metus adsit, aut animus consolidandi, optimum usum præstat *Emplast. de sperm. ran.*

#### VII.

Vesicatoriis applicatis, sitis, & linguæ ariditas supervenit: subinde etiam observantur motus tendinum veluti subsultorii, & convulsivi, quandoque sudores plùs minùs copiosi, pulsus etiam veluti obscurantur, quæ tamen omnia, si res benè succedat, per triduum circiter durant, usque dum acres cantharidum sales sanguini inhærentes,



rentes, eliminati: subinde mictum sanguineum, vesicæ inflammationem, urinæ ardorem, aliaque gravia excitant symptomata, præsertim dorso applicata, vel in gracili habitû, æstivô tempore, sub ardore caniculæ, non nisi multis *emulsionibus ex seminibus frigidis majoribus*, cum aliqua *sem. fænic.* cantharidum alexipharmaci, quantitate curabilia. Subinde ulcera à vesicatoriis excitata, desinunt in gangrænam, vel in difficillimam eorum cicatrizationem, præsertim si maligna aëris accedat constitutio, vel in subjectis cachecticis, atro-melancholicis, valetudinariis, & lue gallicâ detentis; quô in casû, pro mundificatione commendatur *mel. ros.* si bis vel ter de die eôdem oblinantur, & pro cicatrizatione inspersus *pulvis tutiæ*, in subtilissimum alcohol redact. vel *fila carpta in decoct. alum. crud.* ebullita, exsiccata, atque hinc applicata.

#### VIII.

Vesicatoria non conveniunt, sed contraindicantur, à summâ virium resolutione, in gravidis, instante fluxû menstruô, in urinæ ardore, incontinentiâ, mictû sanguinis, ulcere sphincteris vesicæ, item iis, qui lue venereâ semel laborârunt, cum ab adhibitis vesicantibus summopere lædantur, in quôcunque tandem morbô adhibeantur, hinc nonnisi in maximis coagulationibus & morbis soporosis præscribenda. Item non conveniunt, ubi acrior & colliquativa sanguinis constitutio, præsertim in habitû corporis gracili. In febribus acutis nonnulli aliqua signa coctionis exspectant, antequam applicentur: in chronicis verò morbis nervosi generis phases lunæ, ut die unô vel alterô ante novi-vel plenilunium applicentur. Lethale signum est, si in gravioribus morbis nullam faciant operationem vesicationis, cùm etiam in cadavere nihil operentur.

---

## ARTICULUS VI.

### *De Officiô Medici, in præscribendis Vesicatoriis.*

EMplast. Vesicator. ℞. *Emplast. Vesicat. Augustan. dr. 1. ß. ij. iij. unc. ß. detur ad chart. S. Pflaster vor ein* vesicatori, *auf ein Leder in der Grosse eines grossen Thalers oder Handflache aufzustreichen, und aufgelegter, mit Hefft-Pflastern wohl zu verwahren.*

Aliud pro 4. Vesicator. ℞. *Emplast. vesicat. August. unc. 1. vel.* ℞. *Empl. de melil. de mucilag. an. unc. ß. canthar. pulv. dr. ij.* M. S. *Vesicatori-Pflaster auf Hand und Fusz, wie bewust aufzulegen.*

Aliud in Dolore dentium valde proficuum, ℞. *Cantharid. præp. pulv. dr. ij. therebinth. dr. j. myrrh. mast. camph. an. gr. xv. ol. ros. dr. ij. cer. dr. iij. M. f. Emplast. S. Zahn-Vesicatori-Pflaster, darvon, so viel vonnóthen, hinter die Ohren, oder auf das Genuck aufzulegen.*

Cataplasma pro 2. Vesicat. ℞. *Canth. præp. scrup. iv. euphorb. scr. j. ferment. acerrimi unc. 1. acet. squill. q. s. M. f. pasta pro 2. vesicat. S. Blatter-ziehende Pflaster fur* 2. Vesicator.

Aliud. ℞. *Canth. præp. scr. iv. sinap. pyreth. an. scr. j. ferment. dr. v. acet. squill. q. s. M. f. Mass. inducenda corio pro 2. vesicat.*

Aliud pro uno. ℞. *Ferment. parum, caricam ping. No. 1. canth. præp. gr. vj. cum acet. squillit. s. q. M. f. Massa.*

---

# CAPUT IV.

## De Officiô Medici, in Affectibus indicantibus Balnea & Acidulas.

---

## ARTICULUS I.

### *De Officiô Medici, in considerandis differentiis Balneorum, tam in genere quàm in specie.*

#### I.

B*Alneum.* 1. aliud est *aëreum*, quod *laconicum Schwitz-Bad* vocant: aliud *aqueum*, de quo in præsenti. Aqueum 2. aliud est *naturale* & simplex: aliud *artificiale*, quod arte ex incoctis pluribus ingredientibus ad diversos fines ordinatur. 3. Naturale, vel est *Balneum aquæ dulcis*, vel solius, vel additi subinde simul butyri, olei, lactis &c. ad majorem humectationem, qui liquores subinde etiam seorsim apud ditiores balneum constituunt, in doloribus partium nervosarum, dolore iliacô, nephriticô, convulsione à siccitate, urinæ suppressione &c. vel *Balneum aquæ mineralis* virtute mineralium imprægnatæ. 4. Balneum minerale, vel est *actu frigidum* vel *calidum* è sua scaturigine profluens, ut statim sine aliò ignis adminiculô usurpari possit, propriè *thermale* dictum, quale v. g. Fabariense, seu Piperinum *das Pfeffer-Bad*, Castaneense *das Kasteiner-Bad*, Badense *Baaden-Baaden.* Utrumque pro varietate ingredientium mineralium, quorum vires & naturam æmulantur, aureum, argenteum, ferratum, plumbeum, salsum, nitrosum, aluminosum, sulphureum, bituminosum, vel ex variis hisce mixtum.

#### II.

Probantur Aquæ minerales, eas probè considerando; vel quatenus manent integræ, contemplando saporem, odorem, colorem, qualitatem tactilem, contenta, vires atque effectus, perpendendo quoque simul extra aquam loci naturam, ostium scaturiginis, canales, ahenum; vel quatenus consumuntur, seu per insolationem, seu per evaporationem in locô calidô, seu destillationem, seu decoctionem; vel examinantur per præcipitationem, ponderando ac trutinando postmodum residuum, præcipuè gustû & olfactû. Ut autem Aquæ mineralis probatio ritè instituatur, eadem haurienda recens ac pura ex scaturigine, & quidem m. vel v.

Aquæ sulphureæ v. g. tam calidæ quàm frigidæ, dignoscuntur. 1. Ex odore sulphureô notabiliter nares feriente. 2. Ex pinguedine quâdam in superficie innatante. 3. Quòd in defluxû talium Aquarum, dum aëris injuriæ subjiciuntur, cernatur corpus aliquod viscosum, album & læve, inter se cohærens simile lacti sulphuris. 4. Quòd omnes tales Aquæ argentum in iis suspensum instar communis sulphuris, jam citiùs, jam tardiùs denigrent. 5. Quòd æstuantes præbeant flores sulph. inflammabiles, in cryptis reperibiles.

#### III.

Balneum *aquæ dulcis.* 1. Mundificat, & sordes strigosas à sudore, pulvere & excrementis massæ sanguineæ ad peripheriam latis, abstergit atque eluit, hinc in scabie præsertim siccâ, fœtore alarum, inguinum & pedum, aliisque impuritatibus corrigendis, atque abigendis utile. 2. Poros aperit, per eos sese insinuat, transpirationem promovet, & excrementa in ambitû corporis hærentia discutit. 3. Totum corpus refrigerat, ac viscerum, & epatis præsertim fervorem, atque intemperiem calidam corrigit: humectat quoque ac serum restituit, hinc aridis, squalidis, strigosis ac tabidis maximè convenit, & præsertim Melancholicis à totius corporis habitu talibus. 4. Fibras tensas laxat, emollit, ac paregoricum est, hinc quoque utile in doloribus colicis, nephriticis, facilitandô partû, ultimô præsertim mense gestationis usurpatum.

#### IV.

Balnea *mineralia*, & præsertim *Thermæ* agunt in nostrum corpus calefaciendo, humores pituitosos, congelatos quasi, aut ad minimum gelatinosos, & segnes calore suô colliquando, fluxiles, & ad motum quemcunque non solùm circularem, sed & fermentativum, dum activas eorum particulas caliditate sua excitant, inutiles dissipant: singulariter verò spiritus vitales serenant, ac à particulis excrementitiis expurgant, aptos reddendo, superfluas

perfluas quoque ſeroſitates extirpando, ut natura poſtmodum ſic adjuta, mediante circulatoriô ſanguinis motû, & ſedes movere, & urinam pellere, ac ſudores elicere valeat. Partium etiam laxitatem, remiſſumque fibrarum tonum contrahendo, firmando ac roborando, ut adeò pateat, Aquas thermales potiſſimum convenire cacochymiæ pituitoſæ ac ſeroſæ, affectibuſque frigidis pituitoſis & ſeroſis, ſine omni intemperie calidâ; hinc etiam in univerſum mulieribus magis quàm viris ſalutares exiſtunt, utpote frigidioribus, & magis pituitoſis.

V.

A Generalibus ad ſpecialia deveniendo, conveniunt *Thermæ* in Paralyſi, modò affectus non ſit nimis radicatus in cerebrô, peſſimè diſpoſitô, ac ſpiritus animales adhuc ſint activi, nec omnino ſuperabundanti humiditate abſorpti, aut nimiâ viſciditate irretiti, item quàm maximè in Paræſi, quæ etiam balneatione acidularum tollitur. In Chiragrâ, Podagrâ &c. non conveniunt, & quidem nec in paroxyſmo, in quô motus veluti criticus, neque extra eum, cùm cauſam ac radicem ejus in ſtomacho ac liquore gaſtrico hærentem, nòn tollant; hinc teſte *Timæô*, *Thonerô*, pluribuſque aliis, vix ullus horum uſû ab inſultibus podagricis liberatus: plures tamen in vitæ periculum, vel graviora incommoda præcipitati fuerunt, humoribus vel magis attenuatis, fluxilibuſque redditis, vel iis ad partes nobiles ex robore articulis conciliato refluentibus, vel articulis magis exinde laxatis, emollitis, & ad receptionem magis diſpoſitis.

VI.

Proſunt ulteriùs *Thermæ* quàm maximè in mulierum ſterilitate, ortâ ex intemperie frigidâ, & humidâ, in chloroſi, in menſium ſuppreſſione, vaſis uteri obſtructis à mucilagine pituitoſâ, vel dependente à cruditate M. S. In nimiô etiam eorum fluxû, ſi oriatur à ſanguinis fluxibilitate ſeroſâ, aut etiam nimiâ ejus aquoſitate: non verò ſi à ſanguine bilioſiori, & acriori, item in fluore albô, nephritide, iſchuriâ, laxando, emolliendo ſpaſmos, & contracturas ureterum ſiſtendo, ſicque vias, & meatus patentiores reddendo, ut calculi, atque alia poſtmodum excerni valeant. Item in urinæ incontinentia, ubi unicum & ſummum ſunt remedium. Quoad affectus externos, conveniunt Thermæ in corpulentiâ nimiâ, tum potatæ, tum pro Balneô adhibitæ, in ſcabie quâcunque, & omnibus affectibus cutaneis, omni tandem cutis immunditie, inveteratis atque exedentibus ulceribus, fiſtulis, vulneribus & læſionibus minùs ritè curatis, leprâ incipiente Arabum, tumoribus pedum œdematoſis &c.

VII.

Sicuti autem in paulò ante memoratis affectibus apprimè conveniunt: ita nocent è contra Phthiſicis, Empyicis, Vomicâ, aut aliô abſceſsû internô laborantibus, corporibus etiam nimiùm repletis ſanguine, vel cacochymiâ ob humorum colliquationem, ac fuſionem varios excitantem morbos; catarrhoſis etiam, ac varias fluxiones patientibus, ictericis quoque, hydropicis, viſcerum ſcirrho, vel ulcere detentis, obnoxiis quoque ſuffuſioni, eryſipelati, ac abundantibus humoribus acribus, bilioſis, ſcorbuticis &c. Prægnantes etiam à quam plurimis excluduntur, quia ex uſû Thermarum ſæpiùs moventur catamenia, vel ſupervenit purgatio, aut alvi fluxus fœtui nocivus, unde difficulter Thermarum fontes adeunt, quin aliquâ moleſtiâ fatigentur; quæ tamen etiam omnia intelligenda de gravidis jam longô tempore, nempe 7. vel 8. menſium, vel gracilibus, macris, vel jam ante abortui obnoxiis, cùm experientia contrarium teſtetur, gravidas primis ſaltem menſibus, Thermas ſine ullô damnô uſurpaſſe, licèt cautelâ hic opus, & mulieres tales conſtitutionis pituitoſæ, aut ſeroſæ ſint, neceſſe ſit. Metuitur quidem nimia prolis accretio, vel ejuſdem ſuffocatio, cum tamen contrarium exempla probent, & abſque hôc aquæ innatet fœtus.

VIII.

Deveniendo tandem ad *Aquas minerales*, in ſpecie hîc loci circa tractum Oenipontanum reperibiles, caremus quidem Thermis propriè ſic dictis, & per ſe calidis, & æſtuantibus, ut ignis adminiculô non indigeant; ſulphureas tamen frigidas, & limpidas habemus, & primò quidem extra civitatem Hallenſem *Balneum ad S. Crucem*, *das Bad beym H. Creutz*, quod æſtate præſertim haud exiguum ſulphuris odorem ſpirat; fortius eſt, *Minſterenſe* infra Schvvazium, *das Munſter-Bad.* His efficacius, & ad Thermas proximè accedens, utpote tepidum, & nonnihil fumoſum, quod in monte *Brenner* inviſitur, *das Brenner-Bad*, in affectibus præcipuè externis ulceroſis, nempe fiſtuloſis maximè præcellens. His balneis ſulphureis omnes prædicti effectus plùs minùs conveniunt, in ſubjectis tamen magis pituitoſis & ſeroſis, quàm calidis, ſiccis & bilioſis. Minùs etiam commodè hæ aquæ potantur, viſcera interna nimis calefacientes, ſiccantes, & ſitim Tantaleam excitantes. Balneum etiam minerale habemus in *Seelrain* ad fontem rubrum, *das Seelrainer-Bad beym rothen Brunnen*, copioſô crocô martis impregnatum. Hoc mulieribus eorùmque affectibus præcipuè dicatum, utiliſſimum in ſuppreſſione menſium, nimiô eorum fluxû, obſtructionibus viſcerum, & uteri paſſione hyſtericâ, abortûs præcautione, debilitate & laxitate uteri, fluore albô &c. Interim minùs convenit, admodum calidis, gracilibus, ſiccis & bilioſis. Aliud Balneum frequentatur in *Valle Volders*, *das Bad im Volder-Thal*, nitro, alumine, vaporibus martialibus, & pauciſſimô ſulphure imprægnatum; hinc calefacit, ſiccat, roborat, effectuſque jam ante in genere propoſitos edit. Temperatiora, mitiora ſubjectis debilioribus, ac calidioribus magis apta Balnea ſunt, illud quod eſt *in Eggerbach*, & illud *zu Pamkirchen* infra Halam, nephriticis, & hypochondriacis multum proficua. Reliqua Balnea, *in dem Venusberg*, *in dem Offenloch*, *in dem Kerſchen-Thal* minùs de mineralibus participant, ſicque magis ad dulcia accedunt.

---

ARTICULUS II.

*De Officiô Medici, in, ante, & poſt Balneorum uſum.*

I.

UT Balnea utiliter inſtituantur, quædam ante, quædam in, & poſt illius uſum obſervanda ſunt Medico. 1. Igitur pro exigente neceſſitate corpus purgandum, & quidem magis per epicraſin lenioribus, ut v. g. nodulô laxativô, quàm fortioribus & draſticis, ac vena, ſi opus fuerit, ſecanda. 2. Quoad tempus anni, commodiſſimum præbent menſes non eR Rati, quia & dies magis protracti, tempus hilarius, ac homo ipſe ad omnes curas magis diſpoſitus, hiſque temporibus nocentiſſima illa antiperiſtaſis, ne ex balneô calidô exeuntes, lædantur frigidô immediatô, præcavetur. 3. Lunâ decreſcente, ſi fieri poſſit, illud inchoandum.

II.

Ratione temporis diei, optimum eſt tempus matutinum: non excluſis tamen horis pomeridianis. Ante prandium jejunè ſi fieri poſſit balneandum: ſecùs juſculum, ex decocto carnis vel gallinæ in aqua thermali concedendum. Poſt prandium aquis non inſidendum, niſi 3. vel 4. horis à prandiô, ne lædatur digeſtio, & variæ cruditates generentur. Conſultum eſt, manè horâ quartâ vel quintâ ſurgere, balneum frequentare horâ quartâ vel quintâ, ac poſt prandium horâ tertiâ. In principiô nec calidè, nec profundè inſidendum, ita tamen, ut calor ſucceſſivè aliqualiter intendi poſſit, cavendo ſemper ne quid nimis. Ex intenſiori enim calore balnei, ſuccedunt vigiliæ, ſitis, dolor capitis, defluxiones, laſſitudines, appetitus proſtratus, aſthmata &c. Dignoſcitur autem calor intenſior ſi corpus ad introitum quaſi aduratur, ſi facies more galli Indici excandeſcentis rubeat, aut corpus ipſum quaſi ſudore diffluat, intendatur ſitis &c.



III.

☞ Inſeſſus non ſit nimis profundus, ac pluribus ad umbilicum tantùm uſque ſuadetur, in quô tamen certa haud poteſt dari regula. Profundius enim inſidere poſſunt ſeniores, melancholici, phlegmatici, ventriculum frigidiorem habentes, qui etiam majorem calorem ferunt; vel affectionibus colli, ſcapularum vel brachiorum detenti: minùs Juvenes cholerici, æſtuantem habentes ventriculum. Labrum ſemper ſit mundum, tegendum mediâ parte versùs collum aſſerculis ligneis: ex alterâ verò parte tapete, vel aliis integumentis; caput etiam linteis mundis circumligandum, & à calidis balnei aſcendentibus vaporibus defendendum. Si Aqua mineralis non per ſe ſit calida, per trihorium priùs ſpumoſâ ebullitione coquatur, & ſingulis inſeſſionibus renovetur.

IV.

Longitudinem & horas Balneandi quod attinet, communiter balneum primò die per horam: alterô per duas, vel unam & dimidiam, & ſic ſingulis diebus per horam, vel dimidiam creſcendo pergitur, uſque ad horas 5. 6. 7. tum per 12. 15. vel etiam 20. dies in eôdem conſiſtendum, vel eòuſque, donec quis ſe alleviatum ſenſerit, & balneum quaſi nauſeaverit, quod ſignum perfectæ curæ, atque hinc denuo eô, quô aſcenſum eſt modô & tempore, deſcendendum. Ante prandium ſemper plùs temporis inſumendum, adeò, ut ſi de die per 5. horas balneetur, balneum manè per 3. cum dimidia: veſperi per 2. & dimidiam partem horæ balneandum ſit. Alii ſequentem obſervant Tabellam.

INSTRUCTIO FUNDAMENTALIS,

*Qua ratione Horæ, inſeſsûs Balnei ſint obſervandæ.*

*Modus aſcendendi, & deſcendendi.*

| Die. | Horis antemeridianis. | Horis pomeridianis. |
|---|---|---|
| 1 | - - 1 - - - - | ½ |
| 2 | - - 1½ - - - - | 1 |
| 3 | - - 2 - - - - | 1½ |
| 4 | - - 3 - - - - | 2 |
| 5 | - - 3 - - - - | 2 |
| 6 | - - 3 - - - - | 2 |
| 7 | - - 3 - - - - | 2 |
| 8 | - - 4 - - - - | 3 |
| 9 | - - 4 - - - - | 3 |
| 10 | - - 4 - - - - | 3 |
| 11 | - - 4 - - - - | 3 |
| 12 | - - 4 - - - - | 3 |
| 13 | - - 4 - - - - | 3 |
| 14 | - - 4 - - - - | 3 |
| 15 | - - 3 - - - - | 2 |
| 16 | - - 3 - - - - | 2 |
| 17 | - - 3 - - - - | 2 |
| 18 | - - 2½ - - - - | 2 |
| 19 | - - 1½ - - - - | 1 |
| 20 | - - 1 - - - - | ½ |
| 21 | - - 1 - - - - | ½ |

Interim tamen hæc Tabula non eſt univerſalis, ſed habenda eſt ratio naturarum, ſexus, ætatis, temperamenti &c. multi enim de die ultra 4. vel 5. horas non tolerant, præſertim bilioſi, ſicci, melancholici: alii plures, ut robuſtiores, & durioris texturæ homines, ut etiam ad 4. 5. vel 6. ſeptimanas Balneum continuare poſſint. Quilibet pro regulâ habeat vires, earumque conſervationem, ac balnei tolerantiam; qui enim læditur balneô, ac cui appetitus dejicitur, abdomen inflatur, ac alia perverſa accidentia, quæ ordinariò à balneô non procedunt, patitur, ſatiùs eſt, ut vel abſtineat, vel cautè balneô utatur. Interim nephriticæ, colico dolore laborantes, hyſtericæ, in principiô Balnei alterationem ſentientes, non ſtatim deſiſtere debent, ſed cum certiori ſpe valetudinis pergere, juxta vulgare illud: *Was das Bad bringt, nimbt das Bad vvieder hinvveg.*

V.

Finitâ lotione corpus detergendum, lecto per dimidiam ſaltem horam committendum, ac ſudor fortè ſuperveniens non impediendus. Si durante balneatione ſuperveniat excoriatio, pruritus, maculæ, ſcabies &c. quod tamen non eſt neceſſarium, balneum tam diu continuandum, donec cutis lævigata priorem formam receperit; ſit autem aqua tepidior, neque diutiùs eidem immoretur, ſed ſæpiùs de die in & exeat, oportet. Conſultum etiam eſt, ſi nimis diu hoc malum protrahatur, induſia quædam in aqua thermali ſæpiùs intincta, & per ſe exſiccata, peractâ balneatione perpetuo geſtare, ac m. & v. partes excoriatas vinô calidô lavare.

VI.

Aër vitetur frigidus, & ſi talis ſit, hypocauſtum moderatè calefaciendum, vel corpus ſufficientibus veſtimentis etiam pelliceis tegendum, neque tamen etiam radiis ſolaribus exponendum; prandium & cæna ſemper æqualibus inſtituantur horis, ac quò parciùs comeditur, & bibitur thermarum tempore, eo meliùs eſt. Extra paſtus vini uſûs vitandus, Urgente ſiti, vel aliàs etiam circa medium balneandi tempus, potus aquarum thermalium frigidarum, poſt prandium, vel calidarum ante prandium, cum incoctione *ſem. fœnic. coriand.* vel *cinam.* concedendus eſt. Longa menſa in prandiô nocet: minùs in cænâ. Caveatur à varietate ciborum, à ſatietate, ab acetariis, infumatis, fructibus horariis, lacticiniis, frixis, ex paſta coctis, nimiùm aromatizatis, ſaccharatis, ſalitis, flatulentis; cibi ſint boni ſucci, ac laudabilis concoctionis, & paucorum excrementorum, ut carnes vitulinæ, hædinæ, capreol. leporin. juniores, capon. pull. gallinac. gallin. galli indic. avicul. mont. ex piſcibus trut. thymal. gobii, fundul. lucii minores, hordeacea, ova ſorbilia &c. Pro potu utendum vinô albô dilutô, pro cujuſque natura, & conſuetudine. Alvus ſervetur laxa. Vitandi vehementiores corporis & animi motus.

VII.

Tandem etiam accidentium morboſorum, uſui Thermarum ſubinde ſupervenientium habenda ratio, & 1. *cephalalgiæ*, per clyſter. lotiones pedum, laxantia, frontalia, & unguenta. *Vigiliarum*, per hordeata, emulſiones, pediluvia, frontalia. *Somnolentiæ*, per clyſteres acriores, frictiones, caput purgantia, vel ceſſationem à balneo, ſi notabilis ſit. *Defluxionum*, per diætam exquiſitam, & aëris correctionem, vel ceſſationem à balneô, ſi gravis, donec remittat. *Febris*, per ceſſationem à balneô, & abſtinentiam vini. *Sitis*, per julepos acidulos, emulſiones &c. *Inappetentiæ*, per evacuationem, appetitum excitantia. *Alvi conſtipationis*, per ſpinachium, pruna dulcia, poma cocta, ova ſorbilia, pilulas Francofurt. vel Emanuel. clyſt. vel ſuppoſitor. *Exulcerationis* ſeu *efflorefcentiæ cutis*, per continuationem balnei blandioris & tepidioris, vel ſi etiam major, per V. S. purgationem, ſudorifera &c. *Menſium*, per ceſſationem, ſi vehementiùs fluxus inſtaret: ſecùs non.

## ARTICULUS III.

### *De Officiô Medici, in præscribendis nonnullis Balneis artificialibus.*

BAlneum Thermale expertissimum, Paul. de Sorbait. ℞. *Sulph. viv. apyr. calcis viv. an. lib. 1. M. f. Pulv. qui aliquot ebullitionibus coq. cum aq. font. mens. viij. hinc ab igne removeatur, ut subsideat & refrigescat per noctem, alterô die fiat Balneum plenum ex aquâ font. calida, ad cujus refrigerium decametur lixivium pridie ex speciebus extractum, remanente in fundô ollæ pulvere. Post usum Balnei ex ejusdem aquâ tantundem reaffundatur ad ollam, in quâ pulvis ille subsedit, servetúrque reliqua Balnei aqua in cupâ bene tectâ. Alterô die eadem aqua calefiat, & altera in ollâ existens iterum ad refrigerium reaffundatur per decantationem, remanente semper in fundô pulvere. Taliter, quater procedi potest, hinc novæ species recipiendæ.* Balneum hoc euporiston Thermis vix cedit, omnibus nervorum, & articulorum doloribus, matricis affectibus, paralysi, calculo &c. accommodatissimum. Ab experientiâ arthriticis eximias excoriationes creat, quibus copiosus evacuatur ichor cum levamine.

Balneum in Nephritide. ℞. *Herb. veron. pariet. mercurial. malv. cum tot. saxifrag. ononid. an. m. ij. fl. cham. m. iij. sambuc. m. ij. rad. alt. petrosel. fœnic. an. unc. j. ß. sem. lin. unc. iij. fœnugræc. unc. j. bacc. Junip. unc. iij. M. incis. dentur S. Species zum Bad.*

Aliud. ℞. *Stramin. aven. flor. calend. an. q. s. Misce.*

Balneum in Scabie. ℞. *Rad. oxylap. unc. ij. enul. camp. malv. an. unc. j. herb. saponar. nepeth. fumar. agrim. veron. an. m. ij. fl. chamom. m. ij. herb. 5. emoll. an. m. j. bacc. laur. unc. ij. sulph. viv. nit. alum. an. unc. ij, M.*

Aliud. ℞. *Rad. bryon. unc. j. oxylap. irid. flor. an. unc. j. enul. camp. unc. ij. herb. fumar. scabios. mercurial. an. m. j. alum. dr. vj. sulph. dr. x. tart. unc. j. ß.* M. S. *Kräuter und* Species *zum Bad.*

Balneum in Fluore albô. ℞. *Herb. arthemis. calamint. puleg. meliss. ment. satur. hyssop. serpill. thym. orig. absinth. ros. rub. cham. melil. an. mj. rad. cyper. long. calam. aromat. an. unc. ß. Irid. flor. unc. j. ß. Gumm. ladan. unc. j. sacculo inclus. coq. in s. q. aq. pro Baln.* Herbæ singulis tribus diebus renoventur; ut sinum muliebrem intimiùs penetret, per syringam, annexâ vesicâ suillâ, aqua intropellatur, vel lanâ, eâdem aquâ benè madidâ, in uteri collum intrudatur.

Balneum in suppressione Mensium. ℞. *Rad. aristol. lil. alb. arthemis. alth. rub. tinct. aa. unc. iij. sem. lin. unc. vj. fœnic. unc. j. carv. cumin. petrosel. an. unc. j. ß. bacc. laur. unc. iij. Juniper. unc. vj. herb. malv. melilot. puleg. meliss. mercurial. an. m. ij. fol. sabin. m. iv. fl. cham. m. iij. cent. min. mij. incis. & conquass. includ. saccul. qui ex aq. s. q. coq. pro insessû & fotû muliebrium.* Prodest etiam hoc Balneum in partû difficili, fœtû mortuô, retentis secundinis &c.

Aliud efficacissimum, teste Riveriô. ℞. *Rad. alth. lil. alb. enul. camp. bryon. cucum. agrest. an. lib. ij. fol. malv. violar. mercurial. puleg. matricar. meliss. an. m. iv. sem. lin. fœnugræc. leviter contus. an. unc. ij. coq. in aq. s. q. pro Baln.* Usû hujus Balnei, aliquando in tertiô vel quartô balneô profluxerunt menses, per longum tempus retenti.

Balneum adstringens, in procidentia Uteri. ♃. *Fol. beton. agrim. salv. laur. roris. myrt. puleg. orig. fl. stæch. arab. balaust. an. mj. rad. consolid. maj. unc. iij. bistort. torment. aristol. long. an. unc. ß. alum. roch. unc. ij. M. incis. dentur ad chart. coq. in aq. fabr. pro Balneô.*

Aliud. ♃. *Herb. ment. puleg. orig. hyssop. ruth. meliss. serpill. salv. major. lavend. an. mij. nuc. cupress. ros. rub. spic. nard. cort. gran. capul. gland. an. unc. j. mespil. immat. acac. an. mj. scob. lig. Juniper. guajac. an. unc. iv. sal. nit. sal. commun. an. lib. ß. alum. lib. i. M.*

Balneum contra Atrophiam Hecticam. ♃. *Amygdal. cum cortic. gross. mod. contus. lib. ij. farin. hord. lib. vj. indantur sacco ampliori, & coq. in ahen. cum aq. pluv. s. q.* tertiô die renovetur.

Baln. Hordeaceum *Gersten-Bad.* ♃. *Hord. crud.* si simul abstergendum, vel *excorticat.* si magis refrigerandum, & humectandum *2. oder 3. grosse Masl saccul. indit. coq. in s. q. aq. pro Baln.* Tertiô vel quartô Balneô renovetur *hordeum.*

Balneum articulos, nervos & ligamenta roborans. ♃. *Herb. absinth. arthemis. orig. hyper. serpill. lavend. an. mij. rorism. major. an. mj. rad. alth. asar. lil. alb. an. unc. ß. fl. cham. summit. aneth. an. mij. turion. abiet. conor. seu strobil. ejusdem an. miiij. sem. lin. fœnug. an. ℔. ß. M. incis. & contus. pro Balneô.*

Aliud in hunc finem parari solet, ex solis *summitatibus, & baccis Juniper.*

Balneum formicarum. ♃. *Formicarum integrum cubile, quod sacculô inclus. coq. in s. q. aq. pro Baln. addendo subinde alias herbas vel etiam Mineralia.* Prodest in Paralysi, dolore Ischiadicô &c.

Balneum antiparalyticum. ♃. *Alum. sulph. bacc. laur. an. lib. j. bacc. & summit. Juniper. an. mij. vel iij. salv. nob. mj. M.*

Aliud. ♃. *Herb. major. chamæd. chamæpyth. fol. primul. ver. an. miij. rorism. salv. an. mij. fl. lavend. primul. ver. an. mj. bacc. Juniper. mij. sulph. lib. iij. nit. lib. j.* M. pro Balneô.

Balneum expertum in Sterilitate. ♃. *Rad. bryon. imperat. valerian. Ireos, enul. camp. an. unc. iij. fol. major. arthemis. nepet. puleg. mercurial. salv. laur. an. mjv. bacc. laur. Juniper. an. unc. j. coq. in s. q. aq. pro semicup.* Alii etiam addunt *acervum formicarum.* Sedeat in hôc Balneô, noctû cubitum itura per 1. horam: hinc egressa, & abstersa calidis pannis in sellam perforatam sedeat, ac fumum excipiat *ex thur. mast. succin. benz. gumm. tacamah. gumm. anim. troch. alipt. mosch. &c.*

Balneum carminativum, & anodynum, in Colicâ. ♃. *Herb. orig. calam. ruth. an. mij. fl. chamom. miij. malv. cum tot. mj. ß. melil. mj. summit. aneth. mij. sem. lin. unc. ij. fœnug. unc. j. aneth. unc. j. ß. bacc. Juniper. unc. iij. incis. & conquass. coq. in s. q. aq. pro Balneô.*

## ARTICULUS IV.

### *De Officiô Medici, in considerandâ vi & effectû Acidularum, tam in genere, quàm in specie.*

I.

A*Cidulæ* (quæ nihil aliud sunt, quàm vitriolum martis dissolutum: fit autem vitriolum martis, quando minera martis dissolvitur, à spirit. sulph. acido) variis etiam modis probari solent, ut suprà dictum de Thermis. Optimus est per præcipitationem: fallax è contra, qui fit per destillationem & evaporationem, tum quia multum de volatili substantiâ evanescit, tum quia remanens mediante igne alteratur, ac aliam acquirit texturam. Decoct. gallar. infusum, acidulas nigrore tingit, si *de marte* participent. Infusâ aquâ salsa turbantur, & quasi lactescunt, si *de nitrô* quid participent. Si quid *de alumine*, optimè evaporatione dignosci potest. Nobis hîc Oeniponti in usû practicô sunt *Bruzenses, der Brutzer-Saurbrunnen,* & *Egranæ seu Egrenses, der Eger-Saurbrunnen.* Illæ martiales, vitriolicæ, sulphureæ & aluminosæ: hæ, prioribus magis efficaces, licet minùs gratæ, nitrosa salinâ sulphureâ aciditate præpollent.

II.

Vim suam in corpore exercent Acidulæ, suaviter calefaciendo, humiditates superfluas absumendo, & exsiccando,



cando, salia sylvestria sanguinis contemperando, hinc æstum viscerum corrigendo, scorias tartareas ex latice & totâ massâ sanguineâ evertendo & elutriando, tum per alvum, tum per urinam & sudores, viscerum ac vasorum infarctus detergendo, discrasiam viscerum emendando, ac partibus tandem debitum tonum restituendo; præterea salia acida vitiosa in corpore absorbendo, & per inferiora eliminando. Dum enim potatur aqua acidula, fermentum stomachi acuit atque exaltat, unde singularis fames: hinc ventriculum à quisquiliis elutriat, tonum fibrarum restaurat, & dum ad intestinum duodenum defertur, vi bilis alcalinâ pars metallica martis præcipitatur, quæ postmodum iterum apta est, ab omni acidô præternaturalem alterationem suscipere, acidum in tertium quasi salsum immutare, illud destruere, absorbere; & hinc excrementa nigrô colore plerumque tinguntur, ut illud postmodùm per alvum, sæpè etiam per urinam & sudorem eliminetur.

III.

Ex dictis patet, quòd sicuti Thermæ magis prosunt in cacochymiâ pituitosâ & serosâ, itâ Acidulæ magis in cacochymiâ biliosâ, & melancholicâ. Ut autem ad specialia deveniamus, sciat Medicus, Acidulas prodesse, 1. In affectibus capitis, non quidem essentialibus, sed per sympathiam partium inferiorum excitatis, à corruptis & vitiosis humoribus ibidem stabulantibus, ut v. g. in catarrhis calidis, acribus, salsis, vigiliis, vertigine, tremoribus, convulsionibus, ac epilepsiis, si fomes morbi sit mesenterium, lien, uterus, ventriculus, vel causæ sint lumbrici. Item in cephalalgiis & hemicraniis, ex vitiô sanguinis aut chylificationis oriundis. In metû apoplexiæ cautè iis utendum. Pareses & contracturas, si non omninò inveteratæ fuerint, radicitùs extirpant, tam potatæ quàm balneô adhibitæ.

IV.

Præterea quoque auferunt ruborem faciei oculorúmque: singulariter verò fermentum ventriculi erigunt, unde appetitum procurant, digestionem promovent, ructus ejiciunt, cardialgias, sodas & vomitum maximè matutinum materiæ pituitosæ & aqueæ, quam vulgò, *das Hertz-Wasser* appellant, compescunt, inflationes ejus sopiunt, & mineram flatuum evacuant. Præterea prosunt in Veterum antipraxiâ, vel R. R. chylosi læsâ, obstructionibus viscerum, icteritiâ, chlorosi, & specialiter in colicâ convùlsivâ vomitibus infestante, ac malo hypochondriaco, cujus sunt quasi sacra anchora, ac alter Rhizotomus.

V.

Item maximè conducunt, in nephritide, gonorrhœâ, arthritide, rheumatismô, scabie, fluore albô, suppressione mensium, eorum superfluitate, vermibus quoque, quorum certissima sunt antidotus; sterilitatibus quoque multoties opitulantur, febres omnis generis intermittentes tollunt, non tam potæ, diluendo cruditatem nidorosam, ac infringendo acidum volatile oleosum atque corrosivum, verùm etiam, si in iis balneetur, præsertim imminente rigore. Malignis quoque febribus prosunt diluendo, inflammatos spiritus potenter ligando ac pacando, eosque suâ vitriolaceâ, ac quadantenus anodynâ vi sopiendo, & causam occasionalem irritantem emendando.

VI.

Quoad affectus externos, juvant Acidulæ præsertim omnis generis arthriticos, Ischiadicos, podagricos, ophthalmicos, & singulariter paralyticos ex colicâ, per modum Balnei adhibitæ. Tollunt calidè gargarizatæ, scorbutum oris. Virtus quoque illis adscribitur medendi ozænæ, vermiculis aurium &c. Balneô usurpatæ, conducunt etiam in pruritû, scabie, serpigine, ulceribus sordidis, corrosivis, rheumaticis, phagædænicis, & dispulooticis, fluore albô, sterilitate, suppressione mensium &c.

VII.

Sicuti autem Acidulæ in modò dictis affectibus prosunt; ita necesse est, bibentes præditos esse stomachô robustô, pulmonibusque validis, cùm omnibus ad phthisin pulmonalem inclinantibus Acidulæ infensissimus hostis sint, hydropici quoque ex eorum usû plerumque intereant; nocent etiam magis, quàm prosunt, ubi viscera haud integra, ac vel scirrhô vel abscessû, aut tuberculis detenta. Omnia igitur priùs benè examinanda, causæque morborum perpendendæ, antequam ægroto Acidularis cura præscribatur.

## ARTICULUS V.

### *De Officiô Medici, in, ante, & post usum Acidularum.*

I.

ANte usum Acidularum corpus evacuandum, non quidem fortioribus, M. S. exagitantibus & turbantibus, partesque solidas lædentibus; sed *potione quâdam mannatâ,* vel *rhabarbarinâ,* vel *pilul. Emanuel.* aut *nodulô laxativô,* &, si opus, licèt ut plurimùm necesse non sit, vena secanda. Tempus optimum bibendi Acidulas, est *Majus, Junius, Julius, Augustus,* nam:

*Mensibus in quibus R. non debes bibere Wasser.*

Licèt urgente necessitate etiam hyeme concedi possint, dummodo vasculum aquæ potabilis adhuc obturatum, lente ad fornacem calefiat, vel per noctem in hypocaustô calidô steterit, vel aquæ calidæ immergitur, vel dum scyphus argenteus retinetur in aquâ ferventi, & infunduntur unc. iij. vel iv. pro vice mox exhauriendæ.

II.

In loco scaturiginis bibens, manè hora 4. vel 5. surgere debet, excrementa per meatus convenientes excernere, ac unâ vel alterâ horâ post solis exortum, fontem sine violentô motû frequentare, & quidem jejunus, nisi esset tenerioris constitutionis, ac humoribus præditus tenuibus, fibrisque satis raris & exilibus; quô in casû vel jusculum carnis, aut ovum sorbile, si confortantia ex officinis non videantur sufficere, concedi potest: immò in hôc passû, ne ventriculus ita debilis à frigore fontis lædatur, conducibilius est, calidiusculè modô supra dictô, lymphas potare.

III.

Bibiturus ac prædispositus, dum ipsum fontem adiit, vel eò vectus est, aquarum potum incipiat, inchoando à 2. 3. vel pluribus vitris successivè ebibitis, prout appetitus exigit, ac natura non gravatur; hinc singulis diebus unum, 2. vel 3. vitra addendo, usque dum deveniatur ad eam quantitatem, quam quis haurire poterit absque ullô incommodô, ut v. g. gravitate, dolore, flatibus, vomitû &c. habitâ tamen semper ratione ætatis, sexûs, constitutionis fortis vel debilis, capacitatis ventriculi, ac consuetudinis, maximè autem respiciendum ad tolerantiam. In Acidulis Bruzensibus 4. 5. 6. 8. &c. mensuræ bibuntur. In Egranis quotidie ampulla terrea, *Ein Eger-Sauerbrunnen-Flaschen* ebibitur, eorumque vel 8. 9. *ein halbe Kisten, ein halbe Cur* vel 15. aut 18. *ein gantze Kisten ein gantze Cur* absumuntur. Non autem unâ vice Acidulæ actû frigidæ affatim, & præcipitanter ingurgitandæ, sed 2. vel 3. vitra pro unâ vice, interpositis dein discursibus, levibus deambulationibus, assumptis stomachicis, ut *confect. sem. anis. fœnic. condit. z. z. vel calam. arom. cort. cit. aurant. morsell. &c.* itâ tamen, ut tota mensura intra horam & dimidiam ebibatur.

IV.

Potus Acidularum continuandus per dies 10. 15. aut 20. immò per menſem, & ultra, pro morbi magnitudine & longitudine. In morbis contumacibus etiam annô ſequenti frequentandæ: ſecùs in levioribus, & prophylacticè tantùm bibitis: ſicuti autem in ſummâ doſi, quæ intra triduum haberi poteſt, per aliquot dies perſeverandum, & præſertim eò uſque, donec quis ſeſe alleviatum (quod ſignum erit perfectæ curæ) ſentiat; ità rursùs gradatim denuò deſcendendum, niſi quis unam vel alteram tantùm biberet menſuram, deſcenſione opus non eſt; olim etiam veſperi Acidulæ methodicè bibebantur: hodiè verò ad ſitim duntaxat, ſi fortè urgeat tollendam, unum vel alterum vitrellum potatur, vel in affectibus externis Acidulæ ante prandium potari, poſt prandium pro Balneo uſurpari ſolent.

V.

Operatio Acidularum diverſa, & pro variâ corporis complexione, ac humoribus in eô prædominantibus, hinc motus naturæ obſervandus, ac per convenientia loca adjuvandus. Optima eſt operatio, ſi primò per alvum, hinc per urinam, ac tandem per ſudorem operentur. Si per alvum, ut meliùs operentur, conſultum eſt, ut æger noctû, hora 1. ante cænam ſumat, vel *pilul. aloëticas*, FF. vel *Emanuel.* vel in primô vitrô Acidularum diſſolvat, *ſyr. roſ. ſol.* vel *fl. perſic.* vel ità ſimpliciter in majori quantitate, vel *pulv. ſyr.* aut *rad. gial.* acuatum. vel *crem. tart.* vel ſumatur manè *morſul. purg. &c.*

VI.

Hauſtis Acidulis, neutiquam violentis exercitiis utendum, cùm etiam in lectô ſubinde non ſine fructu ſumantur, ſed reliquum tempus ad prandium uſque, levibus deambulationibus, diſcurſibus, ludis &c. tranſigendum, ad aliqualem laſſitudinem, & eruptionem ſudoris. Prandium non accedendum, niſi hora xj. vel ſaltem 4. horis ab aſſumptô potû, donec tota vel potiſſima ejus pars ſit excreta, ac urina priùs alba, hinc nonnihil colorata fiat. Interim aquas initiò potûs vel etiam in aſcenſû, ægrè reddens, non tamen ſtatim deſiſtere debet; ſed animosè perſeverare, & ſummitatem curæ exſpectare, modò etiam intra 2. horas tranſeant.

VII.

Efficaciores ſunt Acidulæ, ſudô ſerenôque, quàm nubiloſô & pluvioſô cœlô, hinc etiam aliò tranſportandæ, hauriri debent tempore ſerenô exiſtente, & quidem omni anni tempore, Bruzenſes noſtræ menſe Martiô collectæ optimæ, antequam nix colliqueſcens intimiora terræ penetrando, fontem inquinet. Vitandus igitur in curâ acidulari aër intemperatus, frigidus, pluvioſus, nebuloſus; hinc tali exiſtente, Acidulæ domi in hypocauſtis calidis bibendæ, aut lectus petendus. Interim etiam vitandi radii ſolares.

VIII.

In Diætâ vitanda ſatietas, multa ciborum varietas, edulia ſalſa, nimis aromatizata, craſſa, viſcoſa, dura, lacticinia, legumina, acetaria, fructus horarii, caro ſuilla, infumata &c. è contra convenit bubula junior, caro vitulina, vervecina, leporina, hædina, volucres montanæ, caro pull. gallinac. capon. columb. piſces ſaxat. &c. Pro potû vinum alb. merum, vel rubellum tenue, non tamen Acidulis dilutum. Fugiantur ſomnus meridianus, exercitia violenta, ludi intenſi, mœror, triſtitia, ira, venus; alvus quotidie ſit aperta, ſecùs vel *enemate* ſerò injectô, vel *infuſione ſennæ* ante potum ſumpta, vel *crem. tart.* acuatô, in primô cyathô ſumptô laxanda.

IX.

Tempore curæ Acidularum, ſymptomatum emergentium quoque habenda ratio, ut v. g. *retentionis aquarum*, per laxantia, ut rhab. gial. crem. tart. ſyr. roſ. ſol. acuat. vel per ceſſationem curæ. *Vomitûs*, per clyſteres, roborantia interna & externa, vel ceſſationem curæ. *Colicæ*, per clyſteres, vel ceſſationem curæ. *Suppreſſionis alvi*, per paſſulas, pruna, poma cocta, ſpinach. bet. pilul. Emanuel. clyſt. crem. tart. acuat. *Diarrhææ* vires diminuentis, per abſterſiva, tam per os aſſumpta, quàm clyſteres injecta, & roborantia. *Commotionis humorum*, excitantis quandoque dolores dentium, lumborum, podagram &c. per continuationem curæ, & abſtinentiam à vinô. *Fluxus menſium*, per defenſionem genitalium à frigore, & potationem Acidularum calidarum.

X.

Finitâ Acidularum curâ, mediantibus conviviis & poculis non valedicendum, iter domum verſus citra feſtinationem inſtituendum, diæta deinceps exactè ſervanda, aliquid Acidularum domi adhuc, ſi placet, bibendum, purgatio, ſi quis ex retentis aquarum reliquiis gravatum ſe ſentiret, inſtituenda: ſecùs eâdem abſtinendum. Sicuti autem Acidulæ efficaciores ſunt ad ſcaturiginem potæ, quàm aliò delatæ: ita etiam Acidularis cura domi inſtituta, (quod nonnulli faciunt, vel ut ſumptibus parcant, vel quod iter exhorreſcant, vel ob occupationes urgentes domô abeſſe nequeant) rarò ſingulari cum fructû inſtituitur; præſertim in iis, qui manè Acidulas ad plures libras ingurgitant: poſtmodùm ſeriis negotiis hinc inde irretiti, ſpiritibus aliò avocatis & diſſipatis, ventriculum debilitant, vel ante prandium lymphis, poſt prandium verò Baccho litant; unde his magis conſultum, ut omiſſâ ſolenni curâ, manè lib. 1. vel 1. ß. bibant, leviter deſuper obambulando, & exactam diætam ſervando: poſt prandium etiam rursùs vitrum Acidularum hauriant, atque ſic curam ad 30. dies, & ultra continuent.

---

## ARTICULUS VI.

### *De Officiô Medici, in præſcribendis Remediis pro debitô uſû Acidularum.*

℞. *Confect. ſem. aniſ.* vel *fænic.* aut *coriand. præp. lib. 1. detur ad ſcatul. S. Aniſz-Fánchel-oder Coriander-Zucker unter dem Trincken deſ Saurbrunnens zu gebrauchen.*

Morſell. ℞. *Spec. diarrhod. Abb. aromat. roſ. complet. an. dr. ij. cort. arant. condit. minutim inciſ. citr. an. dr. iij. nuc. moſch. in Ind. condit. dr. ij. confect. ſem. aniſ. fænic. coriand. an. ſcr. 1. ß. cardam. min. ſcrup. ij. ſacch. in aq. ceraſ. nig. & cinam. diſſol. q. ſ. M. f. Morſul. S. Magen-Stritzelen, unter den Saur-Brunnen trincken, ein oder anders zu gebrauchen.*

Aliud. ℞. *Spec. pro morſul. Imperat. unc. 1. condit. z. z. Chinenſ. cort. cit. nuc. Ind. condit. an. unc. ß. cardam. dr. j. ß. cubeb. dr. ij. ol. deſt. cinam. gut. v. mac. gut. vij. caryoph. gut. iv. cit. gut. iij. ſacch. albiſſ. in aq. ſaſſaf. cum cinam. deſtill. ſolut. lib. 1. M. f. Morſell. S. ut ſupra.*

Alii magis temperati pro hypochondriacis. ℞. *Cort. cit. recent. minutiſſimè quadratim inciſ. dr. iij. ſacch. albiſſ. in aq. ſpirituoſ. cinam. diſſol. unc. iv. M. f. Morſul.*

Tragæa. ℞. *Spec. aromat. roſ. diaxyloal. diarrhod. Abb. an. ſcr. j. cinam. elect. dr. j. nuc. moſch. dr. ß. mac. caryoph. an. ſcr. ß. ſacch. albiſs. unc. iij. M. f.* Trag. *S. Magen-Triſanet unter vvehrenden Saurbrunnen-Cur nach den Eſſen mit Wein und Brod zu nehmen.*

Pilulæ laxativæ. ℞. *Maſſ. pilul.* FF. vel *Emanuel. dr. ij. formentur ex ſcr. 1. No. vij. aſpergantur cinam.* S. *Franckfurter-oder Emanuel-Pillulen, darvon 7. ein Stund vor dem Nacht-Eſſen zu nehmen.*



Pulvis pro tranſitû Acidularum promovendô, ℞. *Crem. tart. dr. ß. rad. gial. ſcr. j. M. f. Pulv. dentur 8. doſ. S. Laxier-Púlverlein, darvon eines in dem erſten Glaſs Saur-Brunnen zertribner einzunehmen.*

Alius. ℞. *Pulv. epat. rub. ſcrup. j. diagryd. roſat.* vel *ſulphurat. gr. viij.* (plus minùs) *M. dentur* 8. vel 10. *doſ.* vel ℞. *Crem. tart. dr. j. tart. vitriolat. ſal. abſinth. an. dr. ß. ocul. canc. præp. dr. j. ß. ſacch. albiſs. dr. ij. M. f. Pulv. ad ſcatul.* S. *Vermiſchter Weinſtein, darvon ein halb Quintl. in dem erſten Glaſs Saur-Brunnen zu nehmen.*

Syrupus pro eâdem intentione. ℞. *Syr. roſ. ſol. aur.* vel *fl. perſic. lib. ß. detur ad fictil.* S. *Roſen-oder Pferſich-Blúh-Safft. darvon 3. oder 4. Lóffel voll in den erſten Glaſs Sauer-Brunnen zunehmen.*

Alius. ℞. *Syr. roſ. ſol. unc. iv. crem. tart. ſcr. j. ß. pulv. ſyr. ſem. mel. ſubact. ſcr. j. M. ſ. a.* vel. ℞. *Syr. de cich. cum rhab. roſ. ſol. aur. an. unc. j. pulv. rad. gial. dr. ij. M. S. Laxier-Safft, darvon zuvor vvohl aufgerúhrter 1. oder 2. Lóffel vol in den erſten Glaſs Sauer-Brunnen zu nehmen.*

Morſelli, pro eâdem intentione. ℞. *Mag. gial. gr. xiv. gum. gott. gr. viii. conſ. cit. borrag. cort. cit. condit. an. ſcr. i. ol. cinam. gutt. ii. ſacch. albiſſ. in aq. borrag. & cinam. diſſol. q. ſ. M. f. Morſul. N.* 2. vel ℞. *Pulv. rad. gial. dr. ii. ſpec. pro morſul. Imperat. craſſiuſculè inciſ. flaved. cort. cit. rec. an. dr. i. ſacch. in aq. roſ. ſolut. unc. ij. f. Morſul. N. iij. æqual. magnitudinis.* S. *Purgier-Morſellen, davon eine vor Trinckung des Sauer-Brunnens zu nehmen.*

Electuar. ad eundem finem. ℞. *Pulp. tamarind. unc. i. caſſ. extract. dr. vi. conſ. roſ. unc. j. rad. gial. dr. ij. magiſt. ſcammon. dr. ß.* M. S. *Purgier-Latvvergen, einer kleinen Nuſs groſs mit den Sauer-Brunnen zu nehmen.*

---

## CAPUT V.

### De Officiô Medici, in Affectibus indicantibus Purgationem.

---

## ARTICULUS I.

### *De Officiô Medici, in Humorum evacuandorum Præparatione.*

I.

CUm experientia teſtetur, ac Medicis in praxi notum ſit, in quartanâ, ſcorbutô, affectione hypochondriacâ, cachexiis, aliiſque morbis chronicis & lentis, Purgationes fieri quandoque graves, cum torminibus, variis ſpaſmis, violentâ humorum agitatione, inteſtinorum exulceratione, deliquiô, paſſione hyſtericâ &c. quæ omnia ſymptomata, cùm contingere ſoleant, vel ex acrimoniâ nimiâ, & corroſivitate humorum evacuandorum, vel quod iidem nimiùm craſſi, viſcidi, fixi, immorigeri & archæo reſiſtentes ſint, factis etiam viarum impedimentis, ac exinde natis obſtructionibus; indicant remedia Præparantia, quæ nempe alterando, vitioſas humorum qualitates apparant, & quaſi præparant ſubſecuturæ eductioni. Nam ex *Hippoc. 2. aph. 9. corpora ubi quiſpiam purgare vult, fluida faciat oportet.* Vocantur etiam *digeſtiva*, quaſi pepaſmum, & coctionem humoribus inducentia.

II.

*Præparantia* ſeu *digeſtiva*, alia dicuntur *univerſalia*, quæ generaliter motui humorum promovendo, conveniunt, quæ ſunt polychreſta, & maximè infimi ventris cruditatibus corrigendis debita, ut v. g. crem. tart. vitriolat. &c. Alia *particularia* ſeu *ſpecialia*, quæ diverſos humores peccantes reſpiciunt, & quadruplici cacochymiæ corrigendæ deſtinata ſunt. Sic *bilem* præparant, quæ ſal. vol. urinoſum plùs minùs oleoſum temperant, amaritiem ejus ac acrimoniam infringunt, obtundunt, ſaliáque diluunt, qualia ſunt nitrata, aquea, acidula, & ſubamaricantia. *Melancholiam*, quæ acidum fixum abſorbent, in ſalſum mutant, obtundunt, diluuntque, qualia ſunt terrea, urinoſa, martialia, antiſcorbutica, aquea, humoreſque aduſtos diluentia. *Pituitam*, quæ ejus viſciditatem corrigunt incidendo, attenuando, eamque fluxilem reddendo, qualia ſunt aperientia, ſalſa, acida, amara, acria, aromatica. *Serum*, quæ ſalſum & acre ejus corrigunt, illudque nimis tenue incraſſant, qualia ſunt glutinoſa, mucilaginoſa, oleoſa, dulcia, terrea, & papaveracea.

III.

Pro legitima *præparantium* adminiſtratione, Medici officium erit, obſervare 1. Ea potiùs convenire in morbis chronicis quàm acutis. 2. Ex præparantibus ſeligenda, vel ſaltem admiſcenda eſſe ſpecifica, & appropriata, quæ vel huic aut illi viſceri ſpecifica, ut v. g. in ſuppreſſione menſium, hyſterica, in inappetentiâ, ſtomachica, in affectibus capitis, cephalica &c. 3. Vel texturam fomitis morbifici ſpecificam, contrariâ ſpecificâ texturâ deſtruunt, ejuſque ſaporem p. n. emendant, ut v. g. ſic acidum non in genere, ſed auſterum, acerbum &c. corrigatur. 4. Senſim ac ſenſim à debilioribus ad fortiora progrediendum eſſe.

IV.

Præterea, 5. Notabit Medicus, *præparantia* non nimis diu continuanda eſſe, & ſubinde interpolanda *purgantia*, ut, quod ſeparatum ac digeſtum, capitis mortui inſtar abſtergatur & evacuetur, unde in Germaniâ, ubi longiores curæ haud tolerantur, præparantia & purgantia ſimul miſcentur, ut contingit in nodulis laxativis, ut unâ fideliâ duo dealbentur parietes. 6. Dulcia, ut ſyrupos, qui in Italiâ præſertim præparantium vices obeunt, in brodiô carnis vel aquis deſtillatis diſſolutos, plùs nocere quàm prodeſſe, cùm ſaccharata ſint fermentativa, erodentia, ſtomachohoſtilia, ac quoſvis etiam ſuccos corporis viſcidiores, & minùs activos reddant, hinc utiliora ſunt digeſtiva in forma pulv. decoct. ſucc. eſſent. &c. 7. In ægris calidioribus, ſiccioribus vel atrophiâ laborantibus, temperatiora, humidiora & liquidiora eligenda, ut brodia alterantia, ſerum lact. decocta &c.

---

## ARTICULUS II.

### *De Officiô Medici, in præſcribendis Præparantibus, ſeu digeſtivis.*

I.

PUlvis digeſtivus in affectû Hypochondriacô. ℞. *Crem. tart. dr. i. cryſt. tart. dr. ß. ſal. abſinth. ſcolopend. frax. an. ſcr. 1. ol. mac. ſcr. ß. M. f. Pulv. S. Digeſtiv-Pulver darvon ein groſſer Meſſer-Spitz voll ein Stund vor dem Mittag-und Nacht-Eſſen aus einer Peterſilgen Suppen zu nehmen.*

Alius. ℞. *Cryſt. tart.* vel *pulv. epat. rub. ſcr. iv. ſal. abſinth. cich. an. ſcr. i. pulv. mac. ſcr. ß. M. f. Pulv. divid. in 4. p. æq. S. Digeſtiv-Púlverlein auf 4. mahl.*

Alius in Febribus intermittentibus. ℞. *Crem. tart. dr. i. ß. ſal. abſinth. cent. min. tamariſc. an. ſcr. 1. ß. frax. ſcr. ii. flor. armon. cum marte ſublimat. ſcr. 1. M. f. Pulv. divid. in ix. p. æq. S. Fieber-Digeſtiv-Púlverlein.* Detur unus ex brodiô, decoct. rad. petroſel. cichor. fœnic. &c.

Alius in Cachexiâ. ℞. *Crem. tart. dr. i. tart. vitriolat. ſal. abſinth. an. dr. ß. ocul. canc. præp. ſcr. i. M. f. Pulv. divid. in 4. p. æq.*

Alius in Scorbuto. ℞. *Tart. vitriolat. ſal. geniſt. abſinth.*

*smth. an. scr. i. ß. ocul. canc. scr. i. elæosacch. cit. anis. an. gutt. ii. cinam. gut. i. M. f. Pulv. divid. in 4. p. æq.* detur una dos. ex seq. Brodiô. ℞. Herb. rec. cochlear. nasturt. aquat. acetos. Hispan. an. p. j. contusis affund. Brod. carn. non salit. & fervid. unc. iv. Coletur.

Pulvis absorbens Wedelii. ℞. *Vitriol. mart. gr. vj. conch. præp. ocul. canc. corall. rub. præp. antim. diaph. cinnab. antim. an scr. . laud. op. gr. j. ol. dest. caryoph. gut. j. M. f. Pulv. divid. in 6. p. æq. S. Absúss-Pulverlein auf 6. mahl.* Utiles sunt in cardialgiâ, affectû hystericô, hypochondriacô &c.

Julepus digestivus in affectibus Capitis frigidis. ℞. *Aq. fœnic. hyssop. an. unc. iv. beton. salv. an. unc. ij. syr. de hyssop. unc. ij. de stæchad. de beton. an. unc. j. oxymel. squillit. unc. j. ß. essent. rorism. dr. ij. M. S. Digestiv-Tránckl, davon Morgens und Abends ein halbes Fraggele zu nehmen.*

Alius in affectibus Mulierum frigidis. ℞. *Aq. hyssop. fœnic. arthemis. meliss. puleg. an. unc. iv. cinam. unc. ij. syr. aperit. Minderer. unc. iij. de arthemis. compos. unc. ij. spirit. sal. gut. xxx. M. S. Digestiv-Julep auf 6. oder 7. mahl einzunehmen.*

Alius anti-Scorbuticus. ℞. *Syrup. scelotyrb. Forest. unc. iij. syr. de cort. cit. de pom. s. an. unc. ij. aq. scorz. q. s. clarif. & aromatiz. cum aq. cinam.*

Apozema digestivum in affectibus Pectoris frigidis. ℞. *Rad. fœnic. enul. glycyr. an. unc. ß. Ir. flor. dr. ij. herb. marrub. capill. ven. hyssop. agrim. beton. an. m. ß. sem. fœnic. dr. ii. urtic. dr. i. ficus. N. v. passul. min. dr. vi. incis. coq. in s. q. aq. font. in col. lib. i. ß. dissol. syr. de prass. de hyssop. de liquir. anc. unc. i. oxymel. s. unc. j. ß. squillit. unc. ß. aq. asthm. unc. j. ß. cinam. dr. vi. M. S. Digestiv-Tranck auf 6. oder 8. mahl.*

Aliud in Affectibus Melancholicis. ℞ *Rad. cichor. bugloss. an. dr. vi. polyp. q. unc. ß. liquir. dr. ii. herb. borrag. bugl. an. mij. capill. ven. meliss. ceter. an. m. ß. fol. senn. dr. x. sem. cit. fœnic. anis. coriand. præp. an. scr. j. fl. Borrag. anth. an. p. ii. passul. unc. i. ß. coq. in s. q. aq. font. ad unc. xv. in Col. dissolv. syr. de fumar. de lupul. de cort. cit. an. dr. vi. M. f. apoz. pro 3. dos.*

Succi digestivi cum brodiis alteratis, in affectû hypochondriacô. ℞. *Succ. depurat. & per setac. traject. cichor. borrag. endiv.* vel *agrimon. an. unc. i. Juris pulli vel gallin. in quo coct. sint malv. endiv. meliss. lupul. unc. iv. M. pro una dosi* & sic pro ceteris interjectis subinde lenitivis.

Mixtura & Essentia in obstructionibus. ℞. *Spirit. sal. spirit. tart. an. scr. ii. Elix. vit. Matth. propriet. Par. an. scr. i. M. ad vit. S. Digestiv-oder eröffnende Mixtur oder Essentz, darvon Morgens und Abends bey 15. oder 20. Tropffen auf einer Petersilgen-Brühe zu nehmen.* Vel. ℞. *Elix. prop. Par. scr. ii. spirit. tart. aperit. Penot. sal. armon. an. scr. 1. M. S.* ut suprà.

Alia. ℞. *Mixt. simpl. unc. ß. Essent. cent. min. cochl. an. dr. iii. scolopend. dr. ii. tinct. mart. dr. 1. ß. M. S.* ut suprà.

Atque hæ formulæ sufficiant, ut pro varietate Affectuum, mutatis paulisper mutandis, Neopracticus has imitari possit.

## ARTICULUS III.

### *De Officiô Medici, in evacuatione corporis Lenitivâ.*

I.

CUm catharsis, seu evacuatio per alvum, alia dicatur *selectiva*, quæ è secundâ vel tertiâ regione humores vi selectivâ evacuat: alia *lenitiva*, quæ leniter, & sine vi primæ regionis quoscunque humores educit, de hâc præsenti locô mentio facienda. Intelligitur autem per primam regionem ventriculus, intestina, mesenterium, pancreas, lien, & pars concava epatis, sicuti per secundam, epatis pars convexa, vena cava, arteria aorta, & quidquid inter alas, & inguina situm est: per tertiam verò musculi, ossa, omnisque corporis moles ad extimam usque superficiem.

II.

Indicantur medicamenta *lenitiva*, in quâvis cacochymiâ, vel potiùs cacochyliâ primæ regionis, succis vitiosis jam à sanguinis commixtione separatis, præsertim ubi alvus non est aperta, & quando vel ob virium debilitatem, vel ob acidi excessivi copiam, aliorúmque humorum fermentescibilem qualitatem, & effrænam spirituum excandescentiam, ipsa purgantia vera exulare jubentur, ut v. g. in colicâ hypochondriacâ, affectû hystericô, scorbuticô, pathematibus convulsivis, spasmodicis, morbis acutis, febribus inflammatoriis, morbis acutis puerperarum, gravidarum, hæmorrhagiis, tabe, hecticâ, phthisi &c.

III.

Medicamenta *lenitiva*, (dicta etiam laxativa, minorativa, eccoprotica, benedicta) virtutem suam in corpore exserunt, vel emolliendo & lubricando, qualia sunt *aquea, mucilaginosa, oleosa, unctuosa, & pinguia*; vel sordes detergendo, qualia sunt *salina, acidula, terrea* ut *tartarea, nitrosa, salsa*, vel leniter irritando & stimulando, qualia sunt *purgantia* tum *leniora* tum alia *minori dosi* exhibita.

IV.

Pro debitô usû remediorum *lenitivorum* observet Medicus, 1. Ea semper exhiberi posse, ubi alvum apertam esse bonum est, sine etiam præcedente coctione. 2. Ea vel per os assumi vel per clysteres infundi. 3. Lenitiva lubricantia magis convenire, in siccitate intestinorum: stimulantia & detergentia, in eorum repletione. 4. Lenientia à multis commodissimè exhiberi horâ unâ ante prandium, v. g. *pruna cocta*, superbibendo parùm vini lymphati: ab aliis horâ unâ ante cœnam, ut v. g. *pilulæ Francofurt.* 5. Pilulas lenientes aloëticas obesis magis convenire, quàm gracilibus, & hypochondriacis, in quibus pro nunc quidem juvant, alvum aperiendo: in futurum autem nocent, nimiùm exsiccando & calefaciendo, hinc major postmodum alvi stipticitas.

V.

Præterea 6. notabit, cavendum esse, ne natura frequentioribus clysteribus assuescat. 7. Remedia passulata in alvi siccitate cum viscerum fervore & calore ceteris omnibus præferenda esse. 8. Pruna subinde ob acidum occultum, præsertim in colicis affectibus minùs profuisse. 9. Purgantia seu lenitiva plantis pedum, vel umbilico illita, incerta & infida esse, tormina sæpiùs excitantia. 10. Huc quoque spectare suppositoria, vel mellea, *die Hónig-Stul-Zápflein*, vel globuli, *die Wind-Kugeln, Bisam-Kugeln*, irritando alvum moventia.

## ARTICULUS IV.

### *De Officiô Medici, in præscribendis formulis Remediorum Lenientium.*

PRuna laxativa facilè parabilia. ℞. *Fol. senn. sc. ii. z. z. incis. scr. i. sacch. unc. ß. ligata in linteolo coq. cum prun. dulc. N. xiii. in s. q. aq. addendo in fine mann. dr. vi. M. S. Laxier-Zvvetschen 1. Stund vor dem Essen zu nehmen.*

Alia. ℞. *Fol. senn. unc. ii. z. z. cinam. an. scr. ii. aq. endiv. vin. alb. an. unc. vii. infund. per hor. 10. bull. ad consumpt. 3. part. in express. prun. Hungaric. enucleat. ad lib. ß. coq. ad syrup. consist. cum sacch. unc. ii. add. syr. ros. sol. unc. i. ß. aq. cinam. dr. ii. M. S. Laxier-Pflaumen.*

Alia. ℞. *Prun. damascen. enucleat. lib. ß. coq. ex s. q. aq. simpl. de Colat. ferventiss.* ℞. *lib. i. ß. fol. senn. sel. unc. i. crem. tart. dr. ii. ß. cinam. acut. dr. ii. stent in infus. per hor. 4. in locô calidô, hinc ebull. semel atque iterum, exprim. & col. Colatura affundatur prunis.* S. ut suprà.



Passulæ laxativæ paratû faciles. ♃. *Passul. Corinth. vin. alb. lot. unc. vi. fol. senn. in linteolô ligat. unc. i.* vel *i. ß. affund. aq. q. s. ut tegantur passul. leniter ebulliant, stent vase probè tectô in locô calidô 5.* vel *6. horis, hinc abjectô sacculô, utere passulis, pro ætate & viribus patientis S. Laxier-Weinbeerlein.*

Aliæ. ♃. *Fol. senn. s. unc. ii. coq. in aq. lib. i. ad consumpt. 3. part. in colat. infund. passul. min. exacinat. lib. ß. coq. ad mollit. add. syr. ros. sol. dr. vi. M. S. Laxier-Weinbeerlein, darvon 2. Löffel voll 1. Stund vor dem Nacht-Essen zu nehmen.*

Aliæ. ♃. *Fol. senn. s. unc. ii. z. z. dr. ii. cinam. mac. galang. an. scr. ii. coq. in aq. font. lib. ii. ad consumpt. med. stent in locô calidô per noct. manè col. cum express. dissolv. sacch. alb. unc. vi. coq. ad consist. Julep. cui injiciantur passul. vin. alb. lot. unc. vi. repone in vase fictili. S. Laxier-Weinbeerlein, darvon 2. grosse Löffel voll gleich vor dem Mittag-Essen zu nehmen.*

Aliæ fortiores. ♃. *Passul. min. mund. lib. ß. vin. alb. opt. lib. 1. stent in infus. per noct. m. adde sacch. albiss. unc. iv. coq. ad consumpt. vin. hinc insperge resin. gial. subtiliss. pulv. scr. iii. M. exactissimè.*

Vinum passulatum Timæi. ♃. *Passul. maj. min. an. unc. iii. fol. senn. s. unc. i. cinam. acut. dr. iii. contund. in mortar. ad past. affund. vin. Rhen. opt. lib. iv. stent in infus. per diem & noct. Colat. exprim. & col. per chart. emporet. S. Weinbeerlein Laxier-Wein, darvon ein Stund vor dem Essen ein gutes Tisch-Glass voll zu trincken.*

Aqua passulata ejusdem. ♃. *Passul. min. mund. unc. ii. ceras. nig. exsiccat. una cum nucleis unc. i. contund. in mort. marmor. ut fiat quasi pasta, affundendo aq. fluv. lib. iv. ß. coq. ad remanent. lib. iii. in colat. ferventiss. infund. fol. senn. s. dr. vi. fl. viol. p. i. cinam. acut. dr. ii. stent in loco calido per hor. iv. Col. & filtretur per chart. emporet.* S. ut suprà.

Alia vulgaris, & facilè parabilis. ♃. *Fol. senn. s. unc. i. passul. min. unc. iv. cinam. dr. iii. fl. viol. m. i. crem. tart. dr. ii. his superaffunde aq. fervent. lib. iii. stent per noctem, hinc colentur.*

Decoct. Prunor. *cum fol. senn. crem. tart. sem. anis. cinam. &c.* idem præstant.

Brodium Mannatum. ♃. *Mann. el. ab unc. i. ad 2. succ. cit. rec. express. dr. i. ß.* vel *ii.* vel *crem. tart. dr. i. M. dissol. in s. q. Brod. carn.* vel *gallin. Col.*

Aqua laxativ. Viennensis. ♃. *Aq. laxat. Vienn. unc. iii.* vel *iv. succ. cit. rec. express. dr. ii.* vel *crem. tart. dr. ß. aq. cinam. bugl.* vel *fl. nymph. dr. ii. M. S. Wiennerisches Laxier Wasser auf einmahl einzunehmen.*

Alia vulgaris. ♃. *Aq. laxat. commun. lib. ß. nit. præp. gr. xii.* M. vel. ♃. *Aq. laxat. vulg. unc. iv. muchar.* vel *syr. ros. sol. unc. i. ß. crem. tart. scr. 1. nit. præp. Scr. ß. M. S. Gemeines oder vermischtes ordinari Laxier-Wasser auf einmahl einzunehmen.*

Julepus laxativus. ♃. *Fol. senn. s. scr. iv. liquir. ras. scr. i. cinam. scr. ii. contus. affund. aq. fervent. lib. i. stent per horam dimidiam, Colat. sine express.* add. *syr. viol. unc. ß. M. bibantur unc. iii.* vel *iv. sub frigidè.*

Pilul. laxat. ♃. *Mass. pilul. F. F.* vel *Emanuel. dr. ii. formentur ex scr. 1. N. viii. vii. vel ix. S. suo nomine. Darvon 7. 8. oder 9. ein Stund vor dem Nacht-Essen zu nehmen.* Ad idem valent, pilul. Clariss. D. Grembsii, vel Aqua pendent.

Pulvis laxativ. ♃. *Crem. tart. dr. ii. divid. ad 2. p. æq. S. Präparirter Weinstein, davon ein Pülverlein auf einmahl ein Stund vor dem Essen aus einer Brühe zu nehmen.*

Alius. ♃. *Crem. tart. dr. ii. diagryd. scr. i. M. f. Pulv. S. Geschärpffter oder vermischter Weinstein, darvon ein oder anderer grosser Messer-Spitz voll, aus einer Fleisch-Brühe zu nehmen.*

Alius. ♃. *z. z. tart. alb. an. dr. i. sacch. albiss. fol. senn. s. an. dr. ii. M. f. Pulv. in jusculô carnis* vel *haustû vini exhibendus.*

Alius Rhabarbarinus. ♃. *Crem. tart. dr. iii. rhab. el. dr. ii. cort. flav. aurant. dr. i. M. f. Pulv. cujus Dosis dr. i.*

Bolus. ♃. *Cass. rec. extr. unc. ß.* vel *dr. vi. Detur semel vel bis in septimanâ.*

Electuar. lenitiv. Burrhi. ♃. *Mann. el. unc. iii. syr. de alth. Fernel. rosar. sol. violar. solut. pom. redol. cass. extract. pulp. tamarind. fol. senn. sel. pulv. an. unc. i. Mannæ contusæ immisce syrup. & his adde reliqua. S. Laxier-Latvvergen, darvon 2. oder 3. Quintl, oder einen halben Löffell voll zu nehmen.*

Aliud. ♃. *Cass. rec. extr. pulp. tamarind. an. dr. vi. mann. el. cum aq. viol. dissol. unc. i. ß. pulv. fol. senn. dr. ii. ß. cum s. q. syr. viol. M. f. Elect. moll.* vel ℞. *Pulp. passul. min. mund. tamarind. fl. cass. an. unc. ß. condit. cort. aurant. dr. iii. pulv. rad. gial. dr. i. ß. cum syr. de cich. cum rhab. s. q. M. f. Elect. S.* ut suprà.

Clyster Domesticus simplicissimus. ℞. *Brod. carn. lib. i. mell. crud. cochl. v. ol. oliv. cochl. vi. sal. comm. dr. i. M.*

Alius. ♃. *Brod. carn. non salit. lib. i. sacch. rub. unc. ii. ol. oliv.* vel *lin. unc. ii.* vel *iii.* cum *vitell. ov. & paucô sale M. f. Clyster.*

Alius magis compositus. ♃. *Herb. malv. mij. fl. chamom. mj. sem. carv. dr. ii. coq. in s. q. aq. font. in Col. lib. i. dissolv. sacch.* vel *mell. crud.* vel *mell. ros.* aut *mercurial. unc. ii. ol. oliv.* vel *sem. lin. violar. chamom. lil. alb. unc. ii.* vel *iii.* vel locô horum *butyr. rec. sal. scr. j. M.*

Alius lacteus. ♃. *Lact. vaccin. rec. mulct. lib. i.* vel *i ß. sem. carv. dr. ii. subinde & fl. cham. m. i. coq. ad lib. i. add. sacch. rub. unc. ii. ol. sem. lin. unc. ii. butyr. rec. unc. i. vitell. ov. N. 1. M. f. Clyst.*

Alius. ♃. *Decoct. emoll. lib. i. dissolv. cass. extr. pro clyst. dr. vi. sacch. rub. unc. 1. ß. ol. amygd. lil. alb. chamom. an. unc. i. vitell. ov. dr. i. sal. scr. i. M. f. Clyst.*

Suppositorium. ♃. *Suppositor. ex melle parat. N. 2. S. Hönig-Stuhl-Zäpflein, eines nach dem andern zu gebrauchen.*

Aliud fortius. ♃. *Vitell. ov. ad durit. coct. N. i. fell. bov. liquid. q. s. M. f. Supposit.* quod Viennæ *das Kayser-Zäpfl* appellant, vel paretur ex *sapone, alumine, &c.*

Plura vide infrà de Purgantibus.

## ARTICULUS V.

### *De Evacuatione per Alvum selectivâ.*

I.

PUrgatio per alvum propriè sic dicta, ex secundâ & tertiâ regione evacuans, indicatur à *cacochymiâ*, quæ est retundantia humorum vitiosorum, à sanguinis consortiô separatorum, vel eidem supernatantium, ut adeò pateat, Purgantia in omnibus morbis convenire, qui dependent à saburrâ vitiosorum humorum sanguini haud intimè commixtorum. Sicuti autem non tantùm indicantium, sed etiam coindicantium, vel contraindicantium habenda ratio; ita etiam in Purgatione hæc consideranda: vires nempe, temperamentum, habitus corporis, ætas, sexus, consuetudo, clima, &c.

II.

Quoad *Vires*, sint hæ ad purgandum semper validæ; vel saltem mediocres; præsertim autem à vehementibus purgantibus cautè abstinendum, nam ex *Hippoc. 1. aph. 3. Evacuationes, quæ ad extremum ducunt periculosæ*; & *2. aph. 51. plurimùm & repentè evacuare periculosum.* Habent enim fortiora purgantia virulentiam quandam nocivam, ac malignitatem absconditam, quâ indiscriminatim, tam recrementosi, quàm alimentitii corporis succi resolvuntur, colliquantur, ac in sordes convertuntur; hinc vires maximè debilitant, tormina spasmodica, subinde in manifestas convulsiones terminantia excitant, hypercatharses tetras & perniciosas creant, ac mortem sæpe inferunt.

III.

### III.

Quoad *Temperamentum*, faciliùs purgationem ferunt, qui sunt temperamenti calidi & humidi, habitúsque eusarchi & carnosi, quàm corpora calidiora, ficciora, graciliora, vel nimis pinguia. Quoad *Ætatem*, facillimè fert purgationem ætas media, difficillimè infantia & senectus, & non nisi benigniorem. Tempore *Menstruationis*, mulieres minimè purgandæ, neque etiam, si mox instet. *Gravidæ*, ex *Hippoc.4.aph.*1. tutiùs à mense 4. ad 7. evacuantur, dum ait: *Prægnantes purgabis, si materia turgeat, quadrimestres, & usque ad septimum mensem, sed has parciùs.* Quia tunc temporis fœtus utero fortiùs adhæret, sumptâ similitudine à fructibus arborum primô & ultimô tempore faciliùs decidentibus. Hôc seculô Purgationes lenitivæ, & blandiores, quôlibet ferè graviditatis mense exhiberi solent, in morbis à cacochymiâ oriundis, seu turgente, seu concoctâ materiâ, ubi majus impendet periculum ex parte cacochymiæ morbum producentis, quàm ex commotione à purgante excitatâ, licèt tutiùs mediis, cautiùs verò primis & ultimis mensibus procedendum sit: immò, nisi cacochymicæ quædam gravidæ evacuentur, sæpiùs statim à puerperiô in morbos graviores incidunt. *Puerperæ*, lochiis naturaliter fluentibus nunquam purgandæ, benè tamen, si quantitate diminutâ, vel qualitate vitiosa peccaverint, non tamen in principiô, sed materiâ coctâ, transactis 8. 10. vel 12. diebus à partû, & quidem eò tutiùs, quò longiùs puerpera distat à partû. Teste enim experientiâ, mulieres laborantes suppressione lochiorum, si post septimum, vel nonum fluxu alvi corripiantur, utplurimùm liberari: si verò primis diebus, puta 2. 3. vel 4. utplurimùm interire solent.

### IV.

Quoad *Aëris* statum, Purgationi maximè conveniens est *temperatus vernalis*, hinc *autumnalis*. De priore *Hippoc.6.aph.*47. ait: *quibus venæsectio, aut medicamentum purgans confert, iis verno tempore sanguinem detrahere, aut medicamenta purgantia exhibere oportet.* Minùs frigidior & æstivus, ex *Hipp. 4. aph.* 5. ubi ait: *sub caniculâ & ante caniculam, difficiles ac molestæ sunt purgationes.* Feliciori successû etiam exhibentur lunâ decrescente quàm crescente, in quâ humores & tumores augentur; interim hæc coindicatio aut contraindicatio desumpta ab astris, vel anni temporibus, attendenda tantùm absente urgentiâ, in purgatione præservativâ. Quoad reliqua, *assueti* faciliùs purgantur, quàm *inassueti*: morbi *calidi* etiam minùs tutè admittunt purgantia validiora. Qui pravô etiam utuntur alimentô, in purgationibus facilè in animi deliquium incidunt, ex *Hippoc. 2. aph.* 36. Tandem quibus *alvus* nimis *suppressa*, catharcticum exhibere minùs tutum est, nisi præmissô enemate.

### V.

Quoad *Tempus* morbi purgationi aptissimum, illud est ejus principium vel declinatio. Nam ex *Hippoc.2. aph.* 29. *in principiô morborum, si quid movendum videtur, move, cùm verò consistunt, ac vigent, quiescere meliùs est. Item 2. aph.* 30. *circa initia & fines morborum, remissiora sunt omnia, in vigore vehementiora.*

Ut autem Medicus hôc in passû ritè suô fungatur officiô, observabit 1. Purgationem lenitivam, utpote evacuantem succos primæ regionis, à sanguinis commixtione jam separatos, semper fieri posse etiam sine præcedente coctione. 2. Purgationem selectivam etiam fieri posse, non exspectatâ coctione, in principiô omnium morborum descendentium, ex verâ cacochymiâ, humoribus pravis à sanguine, vel jam omnino separatis, vel eidem saltem supernatantibus, dummodò absit febris continua. 3. In morbis acutis cum febre, ut v. g. febribus continuis, malignis, viscerum inflammationibus, purgationem non convenire, nisi existente materiâ coctâ, vel turgente, & de his præcipuè intelligendus est *aphoris. Hippoc.* 1. *aph.* 22. *quæ cocta, maturaque sunt, medicamentô purgante educere convenit, non cruda, nec per initia morborum, nisi humores turgeant; plurimi verò non turgent.*

### VI.

Ut autem allegatus *aphorismus* ritè intelligatur, sciendum, materiæ *cruditatem* in aliô non consistere, quàm in tali humorum statû, quô sanguini uniti, & intimè permisti, naturalem ejus fermentationem turbant, & eam in effervescentiam febrilem concitant: *coctionem* seu *pepasmum* è contra, in debitâ separatione, & quasi præcipitatione, per motum fermentativum, quô recrementa, & heterogenea salia ceu fœta, instar capitis mortui à serô imbibita, per viscerum cribra, & quasi filtra secerni, & per consuetas vias evacuari solent. Sicuti enim cerevisia novella, seu mustum turbidum, per quæcunque instrumenta colatum, non reddetur clarum, benè tamen quod fermentando depuratum fuit; ita quamdiu fæces recrementosæ, per fermentationis motum separatæ, aut præcipitatæ non sunt, tam diu inutilis, immò perniciosa erit purgatio, nihil aut parùm educens, vel humores simul utiles evacuans, corpus liquefaciens, humores magis turbans; hinc tormina, animi deliquia, vertigines, convulsiones ac sudores syncopticos excitant. *Turgescentia* tandem, seu *orgasmus* materiæ, consistit in humoribus impetuosè in corpore discurrentibus, partésque lacessentibus, & in vias evacuationis vergentibus, seu in impetuosâ effervescentiâ, dum materia morbifica abundans, immoderatè nimis effervescit, & rapidè per vasa movetur, instar musti ex vinô generosô impetuosè nimis ebullientis, & vasa nimis arctè conclusa rumpentis; hinc observamus in tali casû, in principiis, vel augmentis morborum, quandoque excitare vomitus, diarrhœas, aut hæmorrhagias symptomaticas. In tali turgescentiâ *Hippocrat.* purgationem admittit statim instituendam, dum 4. *aph.* 10. ait: *purgandum in valdè acutis, si ad sui excretionem invitet materia, eodem ipso die, differre enim in talibus, malum est.* Cùm periculum sit, ne humores mobiles, impetû illô concitati, in partem aliquam principem ruant; interim & hîc magnâ cautelâ, & circumspectione opus est, ne intempestivè irritentur crabrones, hinc multi in hoc casu præferunt purgationi, venæ sectionem.

### VII.

Sicuti verò materia morbifica febrilis cruda, de *curâ regulari* evacuari non debet; ita de *curâ coactâ* eam subinde tollere oportet, per purgationem *minorativam*, dum nempe humores pravi itâ copiâ luxuriant, ut venæsectione tolli nequeant omnes, & à naturâ sint veluti incoctiles vel insuperabiles, immineatque magnum vitæ periculum, nisi per minorativum aliqua portio priùs tollatur, & natura allevietur. Vomitoria hôc in passû optima sunt, sequente dein leni abstersivô catharcticô, de quibus infrà. Præterea quoad tempus purgationis, in morbis exacerbationes vel paroxysmos habentibus, convenit purgatio die remissionis, vel intermissionis, vel ipsô die paroxysmi; ita tamen, ut effectum suum ante paroxysmi invasionem compleat, quâ ratione *Pet. Monav. apud Craton. l. 2. consil. fol.* 417. apparente aliquâ coctione, plurimas febres intermittentes sustulit.

### VIII.

*Locus*, per quem instituenda Purgatio, demonstratur tum à naturâ humorum, tum ab eorum subsistentiâ seu vergentia. Nam ex *Hippoc.* 1. *aph.* 21. *quæ educere oportet, quò maximè vergunt, eò ducito per loca conferentia. Quantitas* purgationis, ostenditur à quantitate humoris peccantis, cùm omnis sit evacuandus: nec si minùs, camarina tantùm commoveatur, vel si plùs, hypercatharsis excitetur. Evacuandus simul & semel totus humor, si materia pauca & vires robustæ, vel levioribus æger non moveatur, vel assuetus sit purgantibus, aut corpus habeat durius, & laboribus exercitatum: è contra partitis vicibus, & per epicrasin, si materia multa, & si vires robustæ, vel si vires debiles, aut æger à quovis assumptô facilè purgetur, vel sit inassuetus, aut habitû corporis molli præditus. In dubiô, præstat naturam, haud satis perspectam & cognitam, mitioribus explorare, quàm valentioribus temerè aggredi.



### IX.

Signa perfectæ purgationis sunt, appetitus rediens, urina denuò naturalis reddita, corpusque insigniter alleviatum. Sic *Hippoc.* quoque duo proponit signa, & quidem primum, 1. *aph.* 23. *si talia evacuentur, qualia oportet, & si plurima sint, & æger benè ferat,* (id est, utilitatem ex purgatione recipiat.) Alterum, 4. *aph.* 19. ubi ait: *qui potione medica, dum purgantur, non sitiunt, ipsorum purgandi finis non fit, donec sitiverint.* Oritur autem sitis non ob calorem, sed ex aliquali humiditatis ventriculi, partiúmque vicinarum absumptione.

### X.

Medicamenta *Purgantia*, licèt ab humoribus, quos evacuare credebantur, Veteribus alia dicantur *Phlegmagoga*, quæ pituitam, alia *Cholagoga*, quæ bilem, alia *Melanagoga*, quæ melancholicam, alia *Hydragoga*, quæ humores serosos, alia *Mictagoga*, quæ mixtos, alia *Panchymagoga* seu *catholica*, quæ omnes humores evacuant; probabilius tamen est juxta RR. nullum catharcticum selectivè purgare, id est, specialem aliquem humorem educere; sed ab omnibus, primò per irritationem fæces alvi ordinarias, seu scybala crassiora, hinc aquosa vel saltem liquida, bilem nempe, ac succum pancreaticum, tandem mucosa, variáque heterogenea, quæcunque in sanguine contenta eliminari, ita tamen, ut fæces seu sordes tam variæ, & subinde tam horridæ, & fœtentes, non semper formaliter in corpore ita existant, sed tales evadant, nunc ex actione medicamenti colliquativâ, & quasi putrefactivâ, nunc ex ipsis remediis tingentibus, & nauseosum aspectum excrementis conciliantibus, nunc etiam ex mutuâ sordium miscelâ, tum inter se, tum etiam cum bile & succô pancreaticô.

### XI.

Licèt autem *purgantia* nullum selectivè humorem purgent, nihilominus tamen non promiscuè usurpanda, sed distinctio inter eadem facienda, tum quia purgantia nonnulla præter vim laxativam, alias proprietates certas conjunctas habent, tum quia subjectum purgandum, nunc facilioris, nunc difficilioris est laxationis, nunc certis affectibus obnoxium, qui per purgantia vel irritantur, vel exasperantur, tum quia materia evacuanda nunc plùs, nunc minùs obsequens, variúmque situm, & subsistentiam habet.

### XII.

Vim suam catharcticam exercent *purgantia*, tum suâ acrimoniâ salino-sulphureâ, irritando tunicam membranaceo-glandulosam ventriculi & intestinorum, ac orificia ductûs pancreatici, & choledochi, ac vermiculationes crebriores, & repetitas spasmodicas contractiones, atque contentorum excretiones concitando, tum vi fermentativa humores, seu massam sanguineam resolvendo, ejúsque contenta nunc excrementitia, nunc etiam quandoque alimentitia alterando, eorumque texturam dissolvendo, fundendo, ac in liquaminis serosi consistentiam colliquefaciendo, ut adeò actus purgationis, sit instar actus cujusdam febrilis, cùm sanguis in suâ mixtione turbetur, nova & insolita inducatur fermentatio, contextus glandulosi & fibrillæ intestinales irritentur, humores quasi à febre colliquativâ, colliquentur, symptomata febrilia, ut sitis, nausea, inappetentia, lassitudo, dolor capitis &c. excitentur: immò per abusum etiam horrendæ convulsiones, ac ipsa quandoque mors.

### XIII.

Quoad usum & regimen *purgationis*, observet Medicus. 1. In liberâ & electivâ purgatione, eligendam diem temperatam, ac vitandas esse lunæ quadraturas. 2. Assumendum esse purgans manè jejunè, nisi vel paroxysmus manè infestet, vel urgens impellat affectus, vel animus sit sumendi pilulas, quæ, si leviores, commodiùs horâ unâ ante cænam, si fortiores, duabus post cænam assumuntur. 3. Purgantia potulenta calidè, vel potiùs tepidè propinata, citiùs operari: difficiliùs autem sumi & retineri, ob nauseam, pro quâ tollendâ, & Vomitû impediendô, nares obstruendæ, linteolum vel panis tostus acetô madidus, naribus admovendus, buccella cydoniati sumenda, vel cortex cit. aut amygdalæ, aut aliud saporem medicamenti obscurans masticandum, vel vinô ac spiritû ejus, os colluendum. 4. Aërem ac potum frigidum hoc tempore cane pejùs & angue vitandum. 5. Si purgans nullam vel parciorem post 4. vel 5. horas operationem eliceret, eadem promovenda erit suppositoriis, clysteribus, exhibitâ desuper aquâ laxativâ, moderatâ deambulatione, & commotione; uti constat ex *Hipp. 4. aph.* 14. & 15. sicuti è contra, si modum excedat purgatio, eadem sistitur somnô, quiete, frictionibus, sudore, applicatis & exhibitis adstringentibus, theriacalibus atque opiatis.

### XIV.

Præterea considerabit 6to, sumptô benigniori & mitiori catharcticô, non desuper dormiendum esse: benè tamen quandoque post fortiora, quæ difficulter in actum deducuntur, ac vim purgantem fixiùs & tenaciùs inhærentem habent. 7. Duabus vel tribus horis post assumptum purgans, Brodium abstergens & abluens, additô, si libet, crem. tart. immò ad secundam vel tertiam operationem, cochlear unum vel alterum brodii assumendum esse. 8. Purgantia in formâ liquidâ, præsertim ex infusione paratâ, citiùs & cum minori molestiâ operari, ac inprimis convenire in temperamentis, naturis, & affectibus biliosis, ac melancholicis, uti etiam in tollendis obstructionibus. 9. Purgantia in formâ pulveris vel pilularum, minùs convenire in siccioribus, tabidis, hecticis, melancholicis, febre detentis &c. è contra feliciùs operari in obesis, succulentis, torosis & carnosis subjectis, utpote humidioribus. 10. Vinum generosum, purgantium vim cohibere, hinc etiam utile est, post purgationem circa noctem assumere parùm theriac. cum haustû vini generosi, ut omnia iterum in pacatum statum redeant.

---

## ARTICULUS VI.

### *De Officiô Medici, in præscribendis variis Remediorum Purgantium formulis.*

### In formâ Potionis.

MAnna Julepata. ℞. *Crem. tart. dr. ii. dissolv. in aq. tarax.* vel *viol. unc. vi. hinc lentô igne dissolv. Mann. el. unc. iii. col. per pann. lin. hinc clarif. cum alb. ov. addendo parùm aq. cinam. vel fl. naph. M.* est Potiuncula visû & gustû suavis, Magnatibus familiaris. *S. Klares Laxier-*Manna-*Wasser, auf einmahl einzunehmen.*

Alia acuata & fortior. ℞. *Crem. tart. dr. i. coq. in aq. font. unc. vi. in col. unc. iv. dissolv. Mann. el unc. ij. vel ii. ß. clarif. cum album. ov. & colat. add. pulv. syr. cum sem. melon. subact. gr. v. vi. succ. cit. aq. fl. naph. an. dr. i. ß. M. S. Starckers* Manna-*Laxier Wasser, Morgends nüchtern einzunehmen, und in 2. Stund hernach ein Brühe zu nehmen.*

Potio lenitiva ex Manna. ♃. Mann. el. dr. vi. vel unc. i. dissolv. in aq. destill. vel laxat. s. q. add. syr. ros. sol. aur. de cich. cum rhab. duplic. ana unc. i. ß. vel horum loco syr. diaser. de mann. laxat. Horst. aq. cinam. bugl. dr. i. ß. M. f. Pot. irroranda vapore cort. cit. rec. S. ut suprà.

Alia utilis in Febribus. ♃. Mann. calab. unc. i. syr. ros. sol. unc. ii. elect. lenit. Flor. dr. ii. crem. tart. scr. ii. cum s. q. aq. scorz. vel laxat. M. f. Potio, aromatizanda, cum succ. express. cort. cit.

Alia ubique ferè usualis. ♃. Fol. senn. s. dr. ii. agar. vel mechoac. dr. i. ß. (Rhabarb. etiam si placet dr. ß. vel tamarind. unc. ß.) sem. anis. z. z. an. scr. i. rad. liq. dr. i. passul. unc. ß. coq. in aq. s. q. ad unc. iii. m. in col. dissolv. mann. el. unc. i. ß. vel unc. ii. aq. cinam. parùm. M.

Potio Mannata cum extractis. ♃. Mann. el. unc. i. ß. extract. diacarth. scr. ii. vel dr. i. mag. gial. gr. iii. aq. laxat. unc. iii. cinam. dr. i. M. Utilis est in affectibus catarrhalibus. Vel ♃. Mann. el. unc. i. vel dr. x. extr. diacarth. scr. ii. de rhab. vel de citrô solut. scr. i. M. f. Potio brevis aspergenda ol. cort. cit. rec.

Aqua laxativa Viennensis acuata. ♃. Aq. laxat. Vienn. unc. iii. vel iv. crem. tart. dr. i. vel ß. aut hujus loco succ. cit. rec. express. dr. iii. Pulv. syr. à gr. v. ad x. xii. aq. cinam. bugl. vel fl. naph. dr. ii. M. f. Pot. loco pulv. syr. etiam sumi possent mag. gial. vel spec. diagialap. Mins. ad dr. i. dr. ß. vel scr. i. Est Potio suaviter, & energeticè purgans.

Alia vulgaris. ♃. Aq. laxat. vulg. unc. v. much. ros. unc. i. vel much. ros. syr. ros. sol. an. dr. vi. Pulv. syr. à gr. vi. ad x. nit. præp. gr. xii. M. s. a.

Potio ex infusô. ♃. Fol. senn. sel. dr. ii. agar. vel mechoac. dr. i. ß. rhab. dr. i. cinam. opt. scr. ii. mac. scr. ß. F. infus. in s. q. aq. tot. cit. in Col. dissolv. syr. ros. sol. aur. mann. calab. an. dr. vi. vel unc. i. M. f. Potio.

Potio phlegmagoga. ℞. Crem. tart. dr. i. rad. mechoac. dr. ii. vel iii. sem. fœnic. vel cit. excort. dr. ß. incis. bull. in s. q. aq. ad consumpt. 3. p. in colat. infund. fol. senn. s. dr. iii. rhab. dr. i. schœn. scr. i. in Col. dissolv. mann. el. unc. i. extr. diacarth. scr. iv. vel dissolv. (si bilis magis evacuanda) elect. de tamar. de succ. ros. an. dr. ii. syr. ros. sol. nunc. i. mann. el. unc. ß. vel dissolv. mann. el. syr. ros. sol. an. unc. i. scamm. sulph. gr. iv. M.

Potio cholagoga. ♃. Tamarind. unc. ß. fol. senn. s. dr. ii. rhabarb. dr. ß. vel dr. i. sem. anis. scr. i. Coq. in s. q. aq. font. ad unc. iii. in Col. dissolv. mann. el. syr. ros. sol. an. unc. i. elect. de succ. ros. dr. ii. (si serum simul evacuandum) syr. de spin. cerv. unc. ß. vel dr. vi. M.

Potio phlegma-hydragoga. ♃. Rhab. el. dr. i. agar. troch. dr. i. ß. spic. z. z. calam. aromat. an. gr. vii. inf. per noct. in s. q. aq. font. vel destill. appropriata, manè facta levi ebuilit, & express. dissolv. mann. el. unc. i. Pulv. mechoac. scr. ii. vel dissolv. mann. el. & syr. de spin. cerv. an. dr. vi. vel unc. i. pulv. gial. cryst. tart. an. scr. i. aq. cinam. bugl. dr. ii. M.

Potio melanagoga. ♃. Fol. senn. s. dr. ii. ß. agar. opt. dr. i. fibr. elleb. nig. scr. ii. sem. anis. z. z. an. scr. i. mac. cinam. an. gr. vii. fl. cord. an. p. i. passul. unc. ß coq. in s. q. aq. borrag. ad consumpt. 3. p. stent per noct. in col. express. dissolv. mann. el. unc. i. ß. vel ii. cryst. tart. scr. ii. M. vel mann. el. syr. ros. sol. an. unc. i. M.

Potio mictagoga, ex Electuariis & Extractis, pro curâ vernali vel autumnali usitata. ♃. Elect. de succ. ros. dr. iii. diacarth. dr. ii. extr. rhab. scr. i. vel cnicopharm. scr. ii. mann. el. unc. i. aq. lax. q. s. M. f. Pot. irror. vap. cort. cit. reo.

Alia. ♃. Elect. hier. cum agar. diacarth. an. dr. ii. vel elect. diacathol. aut lenit. Florenz. de succ. ros. an. dr. iii. mann. el. vel much. ros. aut. syr. ros. sol. vel de Cich. cum rhab. duplic. unc. i. extr. diacarth. & de cit. solut. Zwelf. an. scr. i. M.

Potio purgans, in fluxibus alvi. ♃. Aq. lax. Vienn. unc. iii. rhabarb. leviter tost. & pulv. dr. ß. syr. de cich. cum rhab. triplicat. vel de mirobal. cum rhab. unc. i. aq. cinam. bugl. dr. ii. M.

Alia. ♃. Rhab. el. pulv. & vino albo irrorat. dr. i. ß. vel ii. inf. in s. q. aq. plantag. manè in col. cum express. dissolv. mann. el. unc. i. vel i. ß. pulv. rhab. scr. i. vel dr. ß. syr. de myrob. cum rhab. vel de cichor. cum rhab. 4-druplic. dr. vi. M.

Alia in Diarrhœa & Dysenteria utilis. ℞. Tamarind. dr. ii. fol. senn. s. dr. iii. cort. aurant. dr. ß. passul. min. p. ii. mac. scr. ß. coq. in s. q. aq. ad 3. in colat. inf. per noct. rhab. opt. dr. i. ß. spic. gr. iii. mane colat. dissolv. mann. el. unc. i. syr. de myrob. cum rhab. dr. vi. aq. cinam. dr. i. M.

Potio in fluxibus sanguinis. ♃. Mann. el. unc. i. ß. dissolv. in aq. plantag. unc. iii. add. rhab. pulv. dr. ß. vel scr. ii. syr. de cich. cum rhab. vel de myrob. unc. i. M. hæc eadem usurpari potest in gravidis.

Potio cholagoga. ℞. Rhab. el. cort. myrob. cit. an. dr. i. ß. pulp. tamarind. unc. ß. fol. senn. sel. dr. iii. inf. per noct. in s. q. aq. destill. cich. mane facta levi ebullit. in col. dissolv. mann. el. unc. ii. sl. nit. gr. vi. crem. tart. dr. ß. M.

Alia. ♃. Mann. el. unc. i. ß. elect. de succ. ros. dr. ii. iii. pulv. gial. cryst. tart. an scr. i. aq. lax. q. s. M. f. Potio.

Potio mictagoga. ℞. Agar. rec. troch. mechoac. an. dr. ii. rhab. el. dr. i. ß. fol. senn. s. dr. iii. z. z. scr. ii. mann. el. unc. i. ß. his superaffund. aq. bull. unc. v. stent in infus. per noct. manè facta levi ebull. in colat. cum album. ov. clarif. dissolv. elect. de succ. ros. dr. ii. vel i. ß. crem. tart. scr. i. spirit. mac. vel essent. cit. scr. ß. M.

Alia. ♃. Tamarind. unc. ß. fol. senn. s. dr. iii. rhab. mechoac. an. dr. j. ß. cort. aurant. dr. ß. crem. tart. scr. iv. fl. cord. an. pi. sem. anis. dr. ß. Coq. in s. q. aq. font. stent in infus. per noct. in col. express. dissolv. mann. el. dr. x. pulv. mechoac. scr. i. aq. cinam. cochl. ß. M.

Atque hæ formulæ selectæ sufficiunt, ut mutatis pro varietate circumstantiarum mutandis, millenæ formulæ ex arte concinnari possint.

## In formâ Pulveris.

Pulvis Cornachinus cholagogus. ℞. Crem. tart. à scr. i. ad ii. scammon. sulph. à gr. viii. ad xii. xv. antim. diaph. gr. vi. viii. M. f. Pulvis. S. Gall-Purgier Pulver Morgends nüchtern in einer Brühe zu nehmen, und 2. Stund darauf zu fasten.

Est pulvis in omni cacochymia summè utilis. Si simul vomitum conciliare animus, add. gr. i. vel i. ß. tart. emet. Minsich.

Pulvis hydragogus. ♃. Rad. gial. rec. pulv. scr. i. ß. vel scr. ii. scam. sulph. vel gumm. gott. scr. ß. vel magist. gumm. gott. gr. v. vi. tart. vitriol. gr. vii. M. fiat Pulvis. S. ut suprà.

Alius mictagogus. ♃. Rad. gial. rec. pulv. vel spec. de gialapp. Mins. scr. i. diagryd. sulph. gr. ix. crem. tart. scr. ß. ol. destill. cinam. vel fœnic. gutt. iii. M. f. Pulvis. S. ut suprà.

Pulvis Arthriticus. ℞. Rad. hermodact. turb. alb. gummos. gial. scam. sulph. an. scr. i. gumm. gott. gr. xvi. sal. prunell. gr. xii. M. f. Pulv. divid. in 4. p. æq. S. Glieder-Purgier-Pulver auf 4. mahl.

Alius. ♃. Oss. human. calcin. vel rasur. cran. hum. turb. hermodact. gial. senn. crem. tart. diagryd. caryoph. an. dr. i. M. f. Pulv. subtiliss. cujus dos. à dr. i. ad scr. iv.

Pulvis purgans Anthelminticus. ♃. Spec. diaturb. cum Rhab. scr. ii. scam. sulph. gr. ix. vel troch. alband. gr. vi. vii. crem. tart. gr. xii. ol. destill. cort. aurant. gut. iv. M. f. Pulvis. S. Purgier-Wurm-Pulver in einem Meth einzunehmen.

Alius. ♃. Rad. gial. rec. pulv. scr. i. vel dr. ß. mercur. dulc. gr. xv. sal. absinth. gr. iv. sacch. fin. vel cand. scr. i. M. f. Pulv. S. ut suprà.

Pulvis cholagogus. ℞. Sal. absinth. crem. tart. an. scr. i. diagryd. sulph. gr. xii. ol. destill. mac. gutt. ii. M. f. Pulvis.

Pulvis laxativus. ♃. Pulv. senn. Montagn. scr. ii. spec. diaturb. cum rhab. scr. i. diagryd. gr. iii. magist. gumm. gott. gr. i. ii. ol. cinam. anis. an. gut. i. M. f. Pulvis.





Pulvis antihydropicus. ♃. Rhab. opt. scr. ii. pulv. exter. cort. gial. scr. i. gumm. gott. gr. xiii. sp. vitriol. gut. v. M. f. Pulv.

Alius. ♃. Rad. gial. pulv. dr. ß. mercur. dulc. ritè præp. gr. xvi. vel magist. gial. gr. xii. ol. dest. mac. gut. ii. M.

Pulvis purgans, in fluxibus alvi. ℞. Rhab. leviter tost. à dr. ß. ad dr. i. myrob. citr. scr. ß. nuc. mosch. vel lign. aloës pulv. gr. viii. ol. dest. mac. gut. i. M. f. Pulv.

Pulvis purgans carminativus. ℞. Pulv. cort. flav. aurant. rhob. cryst. tart. an. dr. ii. ol. mac. gut. v. sacch. ros. tabul. ad pondus omnium. M. f. Pulvis. S. Laxier-Wind-Pulver, darvon 2. oder 3. grosse Messer-Spitz voll, ein Stund vor dem Essen zu nehmen.

Pulvis solutivus usualis. ♃. Resin. gial. dr. ii. sem. melon. excort. scr. iv. misceantur exactissimè in mortario lapideo, add. crem. tart. unc. ß. confect. alk. dr. i. M. f. Pulv. cujus. dos. dr. ß. ex brodio carnis.

## In formâ Pilularum.

Pilulæ Cephalicæ. ♃. Extr. coch. dr. i. troch. alband. gr. xii. pulv. syr. gr. vj. ol. destill. fœnic. gut. iv. cum s. q. aq. beton. M. f. Pilul. No. xxxiij. S. Haupt-Pillulen, darvon xj. auf einmahl 2. Stund nach dem Nacht-Essen in ein Löffel voll Wein, oder gebratenen Apffel, oder Panatell, oder in einem Safft, Saltzen, ausgeholten Zwetschen, oder nassen Oblat eingewickleter zu nehmen.

Aliæ. ♃. Extract. pilul. coch. aur. panchym. Croll. an. scr. ß. troch. alband. gr. v. cum ol. succin. s. q. M. f. Pilul. No. xix. deaur. S. ut suprà.

Pilulæ Catarrhales. ♃. Mass. pilul. de succin. Craton. dr. i. magist. gial. gr. xii. ol. destill. succin. gut. iv. cum s. q. aq. beton. M. f. Pilul. No. xxxiii. deaur. S. ut suprà. dos. N. xi.

Aliæ usuales. ♃. Mas. pilul. de succin. Crat. dr. i. ß. marocost. Minderer. dr. ß. troch. alband. scr. ß. cum ol. succin. M. f. Pilul. No. c. xxx. deaur. dentur ad scatul. cum pulv. ros. rub. S. Catharr, oder Fluss-Pillulen, darvon die Wochen ein-oder zweymahl N. xi. auf einmahl einzunehmen.

Pilulæ Ophthalmicæ. ♃. Extract. coch. vel luc. major. scr. i. panchym. scr. ß. troch. alband. vel magist. gial. gr. iv. v. sal. euphras. gr. iij. ol. destill. fœnic. gut. ii. cum s. q. aq. beton. M. f. Pilul. No. ix. deaur. S. Augen-und Haupt-Pillulen auf einmahl.

Pilulæ Catholicæ. ♃. Extract. panchym. vel cathol. scr. i. troch. alband. pulv. syr. magist. gial. (vel unius ad duorum simul commixtorum) à gr. vi. ad viij. ol. destill. fœnic. vel lig. Rhod. gut. ij. cum syr. ros. sol. s. q. M. f. Pilul. N. xi. deaur. S. Purgier-Pillulen.

Pilulæ simul Anthelminticæ. ♃. Mass. pilul. de nit. Trall. scr. i. ß. extract. colocynth. gr. vi. vel mercur. dulc. scr. ß. ol. destill. sabin. gut. ij. cum s. q. aq. vel succ. absinth. M. f. Pilul. No. xi. deaurentur.

Pilulæ anti-Hypochondriacæ. ♃. Mass. pilul. tartar. Querc. scr. i. de ammoniac. ejusdem scr. ß. extr. elleb. nig. gr. vi. resin. gial. vel scam. sulph. gr. vi. cum s. q. aq. fumar. vel tinct. tart. M. f. Pil. N. xiii. deaur. S. Miltz-Purgier-Pillulen auf einmahl einzunehmen.

Aliæ. ℞. Mass. pilul. tartar. Schröd. scr. i. extr. cent. min. croc. an. gr. iv. gumm. ammon. gr. viii. pulv. syr. gr. iv. v. cum s. q. syr. de fumar. vel de pom. M. f. Pil. No. xi. deaur. S. ut suprà.

Aliæ usuales. ♃. Aloës succotrin. scr. i. ß. gumm. ammon. croc. mart. aperit. an. scr. i. mag. gial. gr. xv. cum elix. prop. s. q. M. f. Mass. f. Pilulæ No. c. inaur. pro pluribus dosibus.

Pilulæ hydragogæ. ℞. Magist. gumm. gamand. resin. gial. āā gr. vij. extr. enul. gr. vi. ol. dest. mac. gut. ij. M. f. Pil. ix. deaur. ac sumantur ex aq. cinam.

Aliæ. ♃. Magist. gial. gr. x. elater. gr. v. ol. mac. gut. ij. cum s. q. syr. de cinam. M. f. Pil. N. vij. deaur.

Pilulæ melanagogæ. ♃. Extract. panchym. vel melanagog. Quercet. vel mass. pilul. tart. Q... t. aut Schröd. scr. i. extr. elleb. nig. scr. ß. ol. dest. cit. gut. ii. cum syr. de fum. s. q. M. f. Pilul. N. xi. deaur.

Pilulæ purgantes in lue Venereâ. ℞. Extr. panchym. Croll. elleb. nig. an. scr. ß. resin. gial. gr. vij. vel mercur. dulc. scr. ß. ol. destill. cit. gut. iij. cum s. q. syr. de fumar. M. f. Pilul. N. xi. deaur.

Pilulæ anti-Arthriticæ. ♃. Extr. panchym. scr. i. hermodact. gr. diagryd. sulph. gr. iii. ol. fœnic. gut. iv. cum s. q. syr. ros. sol M. f. Pil. N. xxi. deaur. vel ♃. Mass. pil. de hermodact. diagryd. sulph. an. gr. vij. troch. alband. gr. ij. extr. calam. arom. gr. i. tart. vitriol. gr. ii. ol. anis. gut. ii. cum s. q. aq. arthrit. M. f. Pilulæ, N. ix. deaur.

Aliæ usuales. ♃. Extract. pil. coch. extr. troch. alband. extr. turb. an. scr. i. extr. elleb. nig. gr. xxv. extr. lign. aloës, pæon. an. gr. vi. tart. vitriol. scr. i. ol. nuc. mosch. salv. anis. an. gut. iv. cum s. q. aq. epil. Lang. M. f. Pil. ex scr. i. N. vi. Sumantur 3. diebus ante & post novilunium, ita ut prima die duæ, secunda tres, & tertia 4. manè jejunè assumantur.

Pilulæ sanguinem mundificantes, in Scabie, & similibus affectibus. ♃. Extract. panchym. Croll. mercur. dulc. an. scr. ß. mag. gial. gr. vii. ol. dest. mac. gut. ii. cum s. q. aq. ceras. nig. M. f. Pilul. N. xxi. deaur.

Pilulæ Emanuelis uterinæ. ♃. Mass. pilul. Emanuel. dr. iii. extr. croc. gr. ix. castor. gr. iii. cum s. q. aq. meliss. M. f. Pilul. N. LX. dentur ad scatul. cum pulv. cinam. dos. N. vii. vel viii. Si lubet, potest addi stimulus, de pulv. syr. vel magist. gial.

Pilulæ Stomachicæ. ♃. Mass. pilul. aggreg. vel angel. vel Emanuel. dr. i. mag. gial. vel pulv. syr. gr. xii. ol. dest. absinth. gut. vi. cum s. q. aq. absinth. M. f. Pil. N. xxxix. deaur. dos. N. xii.

## In formâ Boli.

Bolus Melanagogus. ♃. Conserv. fumar. dr. ii. confect. alkerm. scr. i. extr. elleb. nig. scr. i. resin. gial. gr. iv. M. f. Bol. aspergendus sacchar. S. Laxier-Brocken auf einmahl einzunehmen.

Bolus hydragogus. ♃. Rob. sambuc. vel ebul. dr. ii. confect. alkerm. scr. i. resin. gial. gr. ix. xii. ol. destill. cit. gut. ii. M. f. Bol. asperg. sacch. S. ut suprà.

Alius. ℞. Conser. ros. vel viol. vel fl. persic. dr. i. vel i. ß. resin. gial. gr. ix. vel xii. vel pulv. rad. gial. gr. xv. gumm. gott. gr. vii. vel viii. ol. destill. anis. vel fœnic. gut. ii. cum sacch. s. q. M. f. Bol.

Bolus cholagogus. ℞. Cons. ros. vel pulp. tamarind. aut passul. vel cass. dr. ii. iii. pulv. syr. gr. viii. ol. dest. anis. gut. i. M. f. Bol.

Bolus in lue Venereâ & Gonorrhœâ. ♃. Cons. fumar. dr. i. vel scr. iv. pulv. gial. dr. ß. mercur. dulc. gr. viii. syr. de cich. cum rhab. parùm. M. f. Bol. vel ♃. Pulp. cass. rec. extr. unc. ß. vel dr. vi. rhab. el. pulv. scr. ii. vel hujus locô pulv. syr. vel mag. gial. gr. vii. mercur. dulc. scr. ß. ol. dest. fœnic. gut. iv. M.

Bolus purgans & Anthelminticus. ℞. Cons. fl. persic. dr. i. mercur. dulc. ā. gr. xv. ad scr. i. scam. sulph. vel mag. gial. g. v. vel rad. gial. aut spec. de gial. Mins. gr. ix. x. cum s. q. syr. fl. persic. M. f. Bolus.

Bolus purgans minutissimus. ♃. Extr. diacarth. dr. ß. resin. scammon. scr. ß. sacch. q. s. M. f. Bolus.

Alius. ♃. Rad. gial. rec. pulv. scr. i. gr. v. vel dr. ß. Essent. cit. vel aq. aut syr. cinam. q. s. M. in mort. plano in Bolum minutulum, involvendum nebulis, in einer nassen Oblat.

His Bolis apud Principes & Magnates delicatulos & nauseosos, Rolfinkius magnam obtinuit sui commendationem. Idem fieri potest cum spec. hier. pic. Galen. spec. diagialap. Mins. &c.

Bolus purgans ex Electuariis. ♃. Elect. de tamarind. vel lenit. vel diaprun. laxat. aut cass. dr. ii. pulv. syr. tart. vitriol. an. gr. vii. cum s. q. syr. viol. M. f. Bol. Vel si serum magis evacuandum, adde Electuar. pulv.

gial. scr. i. gut. gamand. gr. iv. ol. dest. anis. vel cinam. vel cit. gut. i. M.

### In formâ

### *Julepi, Syrupi, Spiritus vini, Morsellorum, Emulsionis &c.*

JUlepus purgans. ♃. Mag. gial. gr. xii. pulv. syr. gr. iv. nucl. pin. N. ii. probè subact. add. Jul. ros. dr. iii. aq. cinam. vel ceras. nig. unc. ß. M. s. a. S. Purgier-Julep auf einmahl einzunehmen.

Syrupus purgans. ℞. Syr. de cinam. vel rib. dr. iii. pulv. syr. a. gr. viii. ad xii. aq. cinam. bugl. dr. i. ß. M. s. a. S. Purgier-Safft auf einmahl nüchtern einzunehmen.

Alius. ♃. Syr. rub. idæ. dr. ii. confect. alk. compl. scr. i. mag. gial. vel pulv. syr. sem. mel. subact. vel in sp. vin. dissolut. gr. viii. xii. & c. aq. cinam. bugl. dr. i. ß. M. S. ut suprà.

Spiritus vini purgans. ℞. Mag. gial. gr. xii. spirit. ceras. nig. dr. ii. Jul. ros. vel viol. dr. ß. M. S. Purgier-Brandvvein auf einmahl.

Alius. ♃. Elix. vit. Matthiol. dr. ii. mag. gial. gr. xii. vel pulv. syr. mag. gial. an. gr. vii. Jul. ros. scr. ii. M. S. ut suprà.

Morsuli purgantes. ♃. Pulv. rad. gial. dr. ii. diagryd. dr. i. crem. tart. unc. ß. sem. anis. dr. ii. sacch. in aq. cinam. dissol. unc. iii. M. f. Morsul. obliniendi ol. cinam. caryoph. an. gut. ii. M. S. Purgier-Morsellen, darvon ein halb Loth, oder 6. Quintl auf einmahl zu nehmen.

Alii magis hydragogi. ♃. Magist. gumm. gutt. dr. i. lævigetur in marmore cum ol. destill. mac. add. resin. gial. s. a. solut. dr. ii. cinam. acut. scr. iv. caryoph. scr. ii. mac. scr. i. aromata grossô modô incid. & cum Sacch. in aq. cinam. sol. q. s. M. f. Morsell.

Morsuli Imperatoris purgantes. ♃. Sem. melon. excort. unc. ß. aq. ros. opt. unc. iiij. ß. M. f. Emuls. in qua dissolv. Sacch. albiss. lib. i. resin. gial. dr. v. add. spec. pro morsul. Imperat. dr. vi. M.

Morsulus purgans pro una vice. ℞. Spec. diagial. Mins. vel rad. gial. rec. pulv. gr. xv. magist. gumm. gott. scammon. an. gr. ij. condit. cort. cit. minutim incis. sc. i. ß. vel conserv. cit. borrag. an. scr. i. ol. cinam. gut. ii. Sacch. canar. in aq. cinam. dissolv. q. s. vel dr. vi. M. f. Morsulus. S. Purgier-Morsell auf einmahl.

Emulsio purgans. R. Sem. melon. excort. à dr. ß. ad dr. i. resin. gial. à scr. ß. ad gr. xii. scamm. sulph. gr. ii. M. in mort. marmoreo, affundendo sensim Jul. ros. unc. i. M. f. Emuls. S. Purgier-Milch auf einmahl.

Alia. ♃. Amygd. excort. N. iij. resin. gial. gr. viii. x. xii. conterantur simul, hinc affunde aq. ros. unc. ß. syr. de cinam. dr. i. M.

Alia. ♃. Amygd. excort. dr. i. nuc. pinear. dr. ß. resin. gial. gr. ix. aq. ros. ceras. nig. an. dr. vi. cinam. bugl. dr. i. ß. M. f. Emulsio.

Atque hæ formulæ maximè inserviunt pro delicatis, & nauseosis, cæteras Purgantium formulas respuentibus.

### In formâ

### *Noduli, aut Sacculi laxativi.*

NOdulus laxativus v. gr. in Febribus intermittentibus. ℞. Rad. cichor. dr. iij. fœnic. polypod. q. an. dr. ii. Herb. absinth. Rom. card. b. cent. min. chamæd. adiant. utriusque an. pi. fol. senn. s. unc. i. ß. agar. rec. troch. rhab. el. an. dr. iij. gial. dr. ij. passul. min. unc. i. cinam. vel galang. min. dr. j. sal. tart. dr. ij. M. incis. & contus. ad saccul. ex sind. alb. S. Larier-Kräuter-Sackl auf anderthalb Maass vveissen Wein, und ein halb Maass destillirtes Cichori-Wasser anzusetzen.

Nodulus in obstructionibus viscerum Hypochondriacis. ♃. Rad. gram. cichor. bugloss. vel filic. esp trag. vincetox. &c. an. dr. ii. herb. meliss. m. i. cuscut. adiant. alb. philirid. ceterach. vel chamædr. nob. agrim. absinth. pont. cent. min. an. M. ß. fol. senn. s. unc. ii. rhab. el. fibr. elleb. nig. an. unc. ß. agar. troch. dr. vi. cinam. acut. dr. i. sem. anis. fœnic. cit. an. scr. ii. cort. flav. aurant. dr. ß. crem. tart. dr. ii. M. incis. & contus. ad Nodul. S. Kräuter-Laxier-Säckl, daran anderthalb Maass vveissen Wein, und ein Maass Wasser, siedheisser zu giessen, zudeckter in einem vvarmen Orth 12. oder 24. Stund stehen zu lassen, alsdann in einen Keller oder Gevvölbe zu thun, und täglich ein Fraggele (Achtelein) oder minders darvon nüchtern zu nehmen.

Nodulus in suppressione Mensium. ℞. Rad. bryon. dr. iii. aristol. rot. hirundinar. asar. an. dr. ii. Herb. meliss. matricar. puleg. chamæd. nob. an. mi. fol. senn. s. unc. ii. rhab. el. unc. ß. agar. troch. dr. vi. fibr. elleb. nig. dr. iii. croc. orient. mac. an. scr. ii. sem. anis. fœnic. an. dr. i. cort. flav. arant. dr. ii. cinam. acut. scr. iv. passul. unc. i. sal. tart. dr. iii. interdum etiam addi potest limat. mart. aut chalyb. præp. unc. ß. vel i. M. incis. & contus. ad Nod. für anderthalb Maass vveissen Wein, und ein Maass Wasser. Dos. unc. v. vel vi. post aliquot cochlearia assumptæ offæ.

Vinum medicatum purgans ordinarium. ♃. Fol. senn. s. unc. ii. agar. troch. unc. ß. turpeth. opt. pulv. dr. ii. z. z. incis. dr. i. ß. nuc. mosch. ras. dr. i. herb. beton. card. b. agrim. ceterach. summit. absinth. fl. borrag. anth. an. pi. incisa excipiantur sindone pro lb. iii. vin. alb. & lib. i. aq. borrag.

Vinum hydragogum probatissimum. ♃. Fol. senn. s. unc. ii. rad. gial. unc. ß. troch. de eupat. de rhab. an. dr. ii. cort. ebul. median. sambuc. an. dr. i. ß. rad. Ir. nost. lapp. maj. an. dr. ii. scyll. præpr. dr. j. fol. gratiol. soldanell. an. mi. tart. crud. Venet. unc. ß. passul. min. mund. unc. i. M. incis. & contus. ad Nodul. pro mens. ii. vini.

Aliud antihydropicum. ♃. Herb. absinth. card. b. cent. min. agrim. veron. epat. nob. an. M. v. cort. tamarisc. median. frax. an. dr. i. bacc. laur. Juniper. an. dr. ii. rad. raph. mar. bryon. ebul. asar. elleb. nig. Irid. nost. polyp. gialap. an. dr. ii. rhab. nost. fol. senn. s. an. dr. vi. z. z. alb. dr. i. crem. tart. dr. ii. chalyb. cum sulph. præp. unc. ß. sem. anis. fœnic. an. dr. ß. dentur ad Nodul. pro mens. i. & dimid. vel 2. vin. Neccarin.

Nodulus laxativus antiasthmaticus. ♃. Herb. salv. rorism. majoran. hyssop. veron. marrub. capill. ven. an. pi. rad. enul. fœnic. calam. aromat. caryophyllat. an. dr. ii. rhab. el. dr. iii. fol. senn. s. unc. j. agar. troch. turb. el. scammon. elleb. nig. præp. polyp. q. an. dr. ii. cinam. opt. dr. i. ß. mac. scr. i. tart. alb. crud. dr. iii. sem. anis. fœnic. an. dr. ß. M. incis. dentur ad Saccul. pro lib. iii. vin. alb.

Nodulus in affectibus Capitis. ♃. Rad. pæon. calam. arom. Ir. flor. caryophyllat. an. dr. ii. herb. absinth. Pont. card. b. beton. salv. meliss. puleg. major. rorism. an. pi. fl. anth. til. stæch. an. pi. rhab. el. dr. iii. fol. senn. s. unc. i. gial. agar. troch. turpeth. polypod. an dr. ii. cinam. opt. dr. i. mac. nuc. mosch. an. scr. j. cubeb. cardam. an. scr. ß. incis. dentur ad Nodul. pro lib. vi. vin. alb.

Nodulus in affectibus Uteri. ♃. Rad. enul. camp. rub. tinct. arist. rot. an. dr. j. herb. absinth. puleg. meliss. summit. cent. min. an. m. ß. fl. cordial. calend. an. pi. fol. senn. s. unc. i. ß. rhab. el. mechoac. an. dr. ii. agar. troch. dr. i. sem. anis. fœnic. an. scr. iv. mac. scr. i. passul. min. mi. incis. & contus. dentur ad Nodul. pro mens. ii. vin. alb.

Nodulus ante-Cachecticus. ℞. Rad. cich. enul. fœnic. an. dr. i. bryon. dr. ii. herb. meliss. hyssop. card. b. an. pii. fl. calend. m. ß. cordial. cent. min. an pii. rhab. mechoac. turb. agar. troch. an. dr. ii. chalyb. præp. unc. i. crem. tart. dr. ii. ß. cinam. scr. ii. z. z. zedoar. sem. anis. fœnic. coriand. præp. an. scr. i. M. ad Saccul. pro lib. iii. vini.





Nodulus ante-Ictericus. ♃. Rad. cich. asparag. an. dr. ii. chelidon. maj. polypod. querc. an. dr. i. ß. fol. senn. s. unc. ii. rhab. sel. dr. vi. fibr. elleb. nig. turb. alb. gummos. an. dr. iii. herb. cuscut. chamæd. nob. chamæpyth. cent. min. marrub. an pii. ß. curcum. dr. ii. sem. cit. scr. ii. coriand. præp. anis. an. scr. i. galang. min. cinam. el. an. scr. i. ß. croc. scr. scr. i. tart. crud. dr. iii. M. incis. & contus. ad Nodul. pro mens. i. ß. vin. alb. & mens. ß. aq. font.

Nodulus ex solô Rhabarbarô. ♃. Rhab. el. unc. ß. vel dr. iii. cort. flav. aurant. dr. ß. contusa grossô modô ac Nodulô ligata inf. in aq. destill. cichor. & vin. alb. an. lib. ß. vel. lib. 1. vin. alb. Dos. unc. iv. vel v.

Bocchetum Rhabarbarinum. ♃. Aq. font. mens. ii. ebull. per med. quadrant. horæ infund. rhab. el. dr. i. sant. cit. dr. ß. cinam. & sacch. parùm. Col. pro potu ordinario. Utile hoc præsertim Infantibus in cachexiâ, contumacibus obstructionibus viscerum, morbisque chronicis exinde oriundis.

Nodulus pro Infantibus. ♃. Rad. gram. fol. senn. s. an. dr. i. tamarind. unc. ß. in petiâ ligatis superaffund. aq. calend. lib. iv. detur pro potû ordinariô infantibus 4. 5. vel 6. annorum, quô plurimos cachecticos, & hydropicos restituit Sorbair.

### Formulæ

### *Clysterum & Suppositoriorum.*

CUm purgantia per os assumpta sæpè contraindicentur, eorum locô Clysteres evacuantes præscribi solent nunc lenitivi, nunc mediocriter, nunc fortiter purgantes & revellentes, quorum aliquæ selectæ hîc proponuntur formulæ, ad imitationem.

Clyster lenitivus. ♃. Decoct. emoll. lib. 1. vel emoll. & carmin. an. lib. ß. sacch. rub. unc. ii. elect. diacathol. vel cass. pro clyst. dr. vi. ol. viol. chamom. an. unc. i. cum sale & vitell. ov. M. f. Clyst.

Alius in Febribus usualis. ♃. Herb. malv. alth. mercur. violar. acetos. an. mi. hord. m. ß. fl. viol. chamom. an. pii. sem. anis. dr. ii. coq. in. s. q. aq. ad 3. in Col. unc. x. dissolv. elect. lenit. unc. i. cass. pro clyst. unc. ß. ol. viol. chamom. an. unc. i. ß. vitell. ov. No. i. cum paucô sale M. f. Clyst.

Alius. ℞. Rad. alth. dr. iii. herb. malv. violar. pariet. an. mi. sem. lin. fœnug. an. dr. ii. fœnic. dr. i. ß. hord. excort. m. i. incis. & contus. coq. ad consumpt. 3. p. in col. lib. 1. dissolv. sacch. rub. unc. 1. ß. elect. lenit. vel diacathol. dr. vi. ol. viol. amygd. d. an. unc. i. cum sal. & vitell. ovi. M. f. Clyst.

Clyster paulo fortior. ℞. Fol. rut. branc. urs. mercurial. parietar. malv. cum tot. an. m. ß. fl. cham. mi. summit. aneth. fl. melil. an. m. ß. Rad. alth. unc. ß. sem. aneth. carv. an. dr. ii. coq. ex aq. s. q. in Col. unc. x. dissolv. elect. lenit. dr. vi. bened. laxat. unc. ß. hier. s. vel elect. de succ. ros. dr. ii. ol. aneth. rut. an. unc. ß. salis gemm. dr. i. M.

Clyster mediocriter à Capite revellens. ℞. Rad. alth. dr. vi. lil. alb. dr. iii. herb. meliss. beton. rut. hyssop. salv. rorism. an. m. ß. fl. cham. malv. cum tot. an. mi. cent. min. pi. sem. carv. fœnic. an. dr. ii. coq. in s. q. aq. s. in. Col. unc. x. dissolv. elect. diaphæn. hier. s. an. unc. ß. mell. anthos. dr. vi. ol. rut. chamom. an. unc. i. sal. gemm. dr. i. M. f. Clyst.

Alius fortior. ♃. Herb. mercurial. orig. cent. min. puleg. calaminth. bethon. an. p. ß. sem. cartham. in pet. lig. dr. vi. agar. in pet. lig. dr. ij. fl. stœch. Arab. dr. ii. incis. coq. in s. q. aq. font. in col. unc. x. dissolv. elect. hier. s. logad. vel hier. cum agar. bened. laxat. an. dr. iii. ol. rut. unc. i. cham. aneth. an. unc. ß. sal. gemm. dr. i. M.

Alius clyster acris, utilis in affect. Soporosis. ℞. Herb. absinth. cent. min. rut. an. mi. rad. pyreth. dr. vi. pulp. colocynth. in pet. lig. dr. ii. incis. & conquass. coq. ex s. q. aq. in col. unc. x. dissolv. elect. hier. s. logad. bened. lax. an. dr. iii. ol. rut. unc. i. cham. aneth. an. unc. ß. sal. gemm. dr. i. M.

Clyster simplicissimus fortiter revellens, ac utilissimus in affectibus Soporosis, Asthmate, Colicâ contumaci &c. ♃. Pulp. colocinth. in pet. lig. à. dr. i. ad dr. iii. coq. in s. q. brod. carn. in col. lib. i. dissolv. sacch. rub. unc. ii. vitell. ov. No. 1. si mitiùs agendum, add. ol. viol. vel chamom. unc. i. ß. M.

Clyster in Gravidâ. ♃. Brod. gallin. vel carn. alterat. malv. pariet. unc. viii. vel x. ol. amygd. d. cham. an. dr. vi. vel unc. i. mell. anthos. unc. i. ß. sacch. rub. dr. vi. vitell. ov. No. 1. M.

Clyster laxativus anti Colicus. ♃. Herb. 5. emoll. an. m. ß. fl. chamom. summit. aneth. an m. ß. rad. alth. lil. alb. an. dr. ii. sem. lin. fœnug. an. dr. iii. f. decoct. in s. q. brod. carn. in Col. unc. x. dissolv. elect. lenit. diacathol. an. dr. vi. mell. ros. sol. unc. i. vitell. ov. No. 1. salis parùm. M.

Suppositorium acre in affectibus Soporosis. ♃. Pulv. euphorb. scr. ß. colocynth. gr. iv. elleb. gr. ii. sal. dr. ß. mell. coct. unc. ß. M. f. Supposit. S. Starck ziehendes Stuhl-Zapfl.

Aliud. ♃. Spec. hier. pic. Gal. scr. i. troch. alhand. scr. ii. sal. gemm. scr. ß. mell. coct. q. s. M. pro Supposit.

Aliud mitius. ♃. Spec. hier. pic. dr. i. sal. comm. scr. i. mell. coct. q. s. pro Supposit.

---

## ARTICULUS VII.

### *De Officiô Medici, in evacuandis humoribus per Vomitum.*

### I.

CUm humores pravi, vitiosi & cacochymici non tantùm per alvum, sed etiam per vomitum evacuari soleant, observet Medicus, *Vomitum* non tantùm indicari à materiâ vitiosâ in primis viis, ventriculô nempe, duodenô, mesenteriô, pancreate, liene, cavâ epatis parte existente, verùm etiam & quidem potissimùm ab ejus tenuitate, proclivitate ac mobilitate sursùm versùs. Nam teste Coo 1. aph. 21. *quò natura vergit, eò ducenda est*; non autem solùm humores tenues, biliosi, spumescentes, aquei, volatiles ac facilè mobiles evacuantur, sed phlegma quoque viscosum, & tunicis ventriculi firmiter impactum excutitur, unde *Emeticorum* ope, contumaces morbi ad miraculum sæpiùs eradicantur, & cum impetû frequentiùs evellitur, quod communia purgantia non attingunt. Hinc teste *Galen. vomitus omnium purgantium saluberrimus, modò facilè fiat, & moderatè.* Licèt autem principaliter primam: tamen mediatè, & consecutivè etiam secundam & tertiam regionem expurgat.

### II.

Conveniunt igitur *Vomitoria*, 1. In continuarum & malignarum Febrium principiô, vel etiam argumentô, si vires nondum attritæ fuerint; præsertim si adsit nausea, vel inanis vomenti conatus, sapor & ructus amari, cardialgia, præcordiorum anxietates, vel haustum contagium, prodens se nauseâ & anxietatibus, cùm per hæc non tantùm æger præmuniatur à diarrhœa, anxietatibus, deliriis, aliisque gravissimis symptomatibus, sed etiam sæpiùs morbus in ipsis incunabulis suffocetur, & unâ quasi falce demetatur. 2. In Febribus intermittentibus, & præcipuè quartanâ, duabus vel tribus horis ante paroxysmum exhibita. 3. In Inappetentiâ, cardialgiâ, affectû Hypochondriacô, & morbis chronicis ex acidô primarum viarum exortis, præsertim si bilis acido jungatur, aut acidum tenuius ac mobilius sit, & quidem non tam præservativè, quàm etiam curativè.

III.

Praeterea, 4. Prosunt in capitis dolore sympathicô, vertigine biliosâ, si primi ejus natales in ventriculô, & partibus vicinis delitescant. In Apoplexiâ *positivâ*, aut ex ingluvie ortâ, dum nervorum oscula validè concutiunt, ac impedimenta spirituum, & causam morbificam tollunt. 5. In Maniâ, Melancholiâ, Asthmate humorosô, & praecipuè stomachali, cùm per ea magna pituitae copia rejiciatur tum ex stomachô, tum ex pulmonibus per constrictionem pectoris simul concurrentem, vel saltem concussione illâ humor iste tenax è tubulis pulmonum, & aliis partibus abraditur, ejicitur, fluxilis redditur, ut denuò cum sanguine circulari, corrigi, vel ad ignobilem partem deponi possit. 6. Tandem conveniunt in praecautione Arthritidis, Podagrae, Nephritidis, ac irritis etiam aliis, in Partû difficili &c.

IV.

Coindicatur *Vomitus*. 1. Ab habitû corporis, unde *Hippocrates* 4. *aph.* 6. ait: *Graciles*, (intellige naturâ tales, ob humores magis mobiles, vias patulas, ac fibras magis fluxiles,) *& ad movendum faciles, per superiora purgare convenit, nisi hyems adsit.* 2. A tempore anni; hinc praeservativè vernum magis & aestivum eligendum; unde etiam praedictus Senex 4. *aph.* 4. ait: *Aestate quidem superiorem magis ventrem, hyeme inferiorem purgare convenit.* 3. A consuetudine, à naturâ ad vomitum pronâ ac facili. 4. A ventriculi & viscerum robore, ac praecipuè à viribus, cùm in hôc viscera validè concutiantur, ipsaeque fibrae non rarò insigniter convellantur, ut spiritus animales in impetus inordinatos adacti, gravissima saepè inducant symptomata. 5. Ab aetate, juvenili nempe & virili; ac ultimò tandem, à symptomatibus quibusdam & accidentibus, de quibus *Hippoc.* 4. *aph.* 17. ait: *non febricanti, cibi fastidium, cordis dolor, vertigo tenebricosa, & oris amaritudo, per superiora purgandum opus esse significat.*

V.

Contraindicatur *Vomitus*, 1. A constitutione corporis ineptâ, ut v. g. gibbosâ, scrophulosâ, aut quibus pectus angustum, vel depressum, vel qui obesi, aut aliàs ad vomitum difficiles; unde *Hippoc.* 4. *aph.* 7. ait: *aegrè vomentes, & modicè carnosos, quos Graeci eusarcos appellant, per inferna purgato &c.* 2. A procidentiâ quâdam corporis in abdomine, ut Intestinorum, uteri &c. 3. A graviditate. 4. A capitis affectione per essentiam, systemate praesertim nervosô debili existente. 5. Ab oculorum affectû, & praesertim inflammatione. 6. In pulmonum laesione essentiali, ac praesertim haemoptisi, nam ex *Hippoc.* 4. *aph.* 8. *Tabi obnoxios, suprà ne purgato.* 7. Ab affectibus abdominis convulsivis ac dolorificis, tumoribus abdominis inveteratis, abscessibus internis, mensium defectu ex vitiô uteri, atrophiâ, virium languore, aegris praesertim lypothymiae obnoxiis existentibus.

VI.

Medicamenta *Emetica* alia sunt *primaria*, & propriè talia, quae vim suam exserunt irritando, dum nempe acrimoniâ suâ salinô-sulphureâ, & quidem volatiliori, quàm habent purgantia per inferiora, particulisque suis aculeatis, profundiùs sese insinuant, ac fibrillas nervorum per ventriculum copiosè disseminatorum, tractô etiam in consensum intestinô duodenô, cum ductû choledocô & pancreaticô, inordinatè movent ac vellicant, ut spiritus animales copiosiùs in fibras irruant, motum peristalticum invertant, & veluti motû convulsivô contenta in ventriculô sursùm expellant: Alia *secundaria*, impropriè vomitoria dicta, quae laxando, lubricando, & ventriculum gravando, & resupinando vomitum cient, ut v. g. *ol. commun.* vel *amygd.* cum *sperm. cet.* & *butyr.* liquefact. cum *cerevisia*, *Jusculo pingui* &c. ad locum tantùm habent in excernendis per vomitum venenis corrosivis, vel ubi vomitus vomitû curatur, ut v. g. in Cholerâ.

VII.

Quoad regimen & usum *Emeticorum*, observet Medicus, 1. Ea exigente necessitate quôvis anni tempore exhiberi posse, praeservationis tamen gratiâ maximè vernali. 2. Meliùs etiam suam operationem exercere, assumpta in formâ liquidâ. 3. Antimoniata & Mercurialia tutiùs in infusô, colando ea per chartam emporeticam, quàm in substantia exhiberi; cùm secùs ventriculi tunicis ac plicis adhaerescentia, subinde cieant lethales hypercatharses, vel enormes vomitus, qui tonum ventriculi destruunt, ac viscera impensè debilitant. Hinc licèt talia exempla, & formulae apud *Rolfink.* & *Willis.* prostent, non tamen facilè & tutò imitandae. 4. In horum infusione non tantùm considerandum esse, quantum sumatur de vomitoriô, quàm quantùm accipi debeat, de menstruô nempe ab unc. ß. ad unc. 1. vel 1. ß. ad summum. 5. Eadem etiam tutiùs praescribi in dosi refracta, praesertim in febribus malignis, in quibus aliàs fluidiora sunt contenta. 6. Vomitoria liquida tepidè sumenda esse, cùm sic faciliùs nauseam concitent, & expultricem ad expulsionem molestent. 7. Si formâ Boli exhibeantur, post dimidiam vel integram horam elapsam, liquorem aliquem tepidum desuper bibendum esse. 8. Horam exhibendi vomitivi in morbis chronicis esse matutinam, jejunô ventriculô: in febribus intermittentibus subinde exhiberi unâ horâ ante paroxysmum; in noxiâ quâvis re assumptâ, vel exhibitô venenô, quamvis horam idoneam esse. Si humores sint crassi, viscidi, lenti, post cibum expeditiùs & minori cum labore evomuntur.

VIII.

Subinde Vomitus ab assumptô emeticô nullus vel parcus nimis excitatur, quod contingere potest, vel ob mucum viscidiorem parietes ventriculi incrustantem, ac sic eum, quasi sensûs expertem reddentem, vel ob vomitorium acidis nimis fixum redditum: hinc quartanarii ac melancholici difficulter vomunt; vel ob robur ventriculi omnia deorsùm potiùs promoventis, vel ex sensûs defectû in morbis lethalibus. Si igitur subinde non operentur, vel non satis, formidandum non est, cum subinde utiles sequantur salivationes, vel purgationes per alvum; interim promoveri potest, si consultum videatur, assumptô Jusculô calidô benè salitô, vel intrusione digiti in fauces, vel extremitatis plumosae calami scriptorii oleô imbutae; sicuti è contra, si nimius fiat, sistendus vinô generosô tepidè propinatô, & si primâ vice rejiciatur, reiteratô cum buccellâ panis, opiatis aromaticis sociatis, & speciatim theriac. cum laud. op. in vinô assumptô, uti etiam exteriùs cum spirit. vin. crocatô applicata.

---

ARTICULUS VIII.

*De Officiô Medici, in praescribendis Emeticorum formulis.*

Potio Emetica ex vitriol. mediocriter sine multâ molestiâ vomitum ciens, & ex solô ventriculô evacuans. Nam Vitriolum, ob mitem agendi operationem, Manna vomitoriorum à nonnullis intitulatur. ℞. *Vitriol. alb. praep. dr.* ß. vel *scr. ii. oxymel. s. dr. iii. aq. dest. cich.* vel *ment. unc.* 1. *M. S. Brech-Wässerlein auf einmahl einzunehmen.*

Pulvis Emeticus maximè usualis. ℞. *Crem. tart.* vel *sal. armon. gr. xv. sal. absinth. gr. v. tart. emet. Mins. gr. i. ii. iii. M. f. Pulv. S. Brech-Pulver.* Si simul per inferiora purgandi animus, add. *scamm. sulph. gr. viii. x. ol. dest. mac. gutt. ii. M.* Notandum est, hodie apud selectiores Practicos, optimum & usitatissimum vomitorium constituere, *tart. emet.* qui rarò fallit, adeò ut etiam



etiam infantibus, quarta vel sexta pars grani à nonnullis exhibeatur.

Potio Emetica, ex infuso Croc. Metall. valida, sed tuta satis. ℞. *Croc. metall. ritè praep. à gr. vi. ad viii. xii. ebull. parumper in s. q. vin. alb. Col. per Chart. emporet. S. Brech-Wein.*

Alia ex Vitrô Antimon. vel Mercur. vit. ℞. *Mercur. vit.* vel *vitr. anim.* vel *croc. metall. gr. v. infund. in vin. Rhen. q. s. stent in locô tepidô per noct. manè.* ℞. *de filtraturâ per chart. emporet. facta unc.* ß. 1. vel 1. ß. Eôdem modô procedi potest cum numis, annulis, globulis, & scyphis ex *regulô antimonii* paratis.

Potio ex Syrup. Emet. ℞. *Syr. emet. Angel. Sal. dr. ii. iii. unc.* ß. *Julep. ros. unc.* ß. *aq. cinam. dr. ii.* vel ℞. *Aq. card. b. syr. emet. Ang. Sal. ritè praep. an. dr. iii. aq. cinam. dr. ii. M.*

Bolus Emeticus. ℞. *Cons. fl. tunic. à scr. i. ad dr.* ß. *tart. emet. Mins. gr. ii. iii. crem. tart. gr. v. M. f. Bol. S. Brech-Zucker.*

Pilulae Emeticae. ℞. *Extr. asar.* vel *panchym. gr. vi. tart. emet. gr. ii. ol. destill. zedoar. gut. 1. M. f. Pilul. No. vii. S. Brech-Pillulen auf einmahl.*

---

CAPUT VI.

De Officiô Medici, in Affectibus indicantibus sudorifera, diuretica, salivantia, errhina, sternutatoria, apophlegmatizantia, & expectorantia.

---

ARTICULUS I.

*De Officiô Medici, in praescribendâ evacuatione per Sudorem.*

I.

Cum *Sudor* in corpore humanô soleat contingere, dum occasione vel causae externae, ut v.g. exercitii, caloris ambientis &c. vel medicamenti interni, attenuatur sanguis, magis fluxilis redditur, plusque minùs liquescit & resolvitur, hincque velociùs circulatur, intensiùs fermentatur, & incalescit, cum sanguine etiam serum, à calore attenuatum, imbibit copiosè particulas minùs reliquis cohaerentes, seu permistas, & in specie salinas, ac cum illis varias sordes, & fermenta, quae simul abstergentur; hinc successivè circa corporis habitum subintrat copiosissimè glandulas intercutaneas, ex quibus per vasa excretoria, corporis poros constituentia, emanat. Cùm igitur Sudor tali modô contingat, Medicus exinde colliget. 1. In Sudore sanguinem, & omnes humores attenuari, in motû suô debitô ac circulatione optimè conservari, stagnationes tolli, ac partes heterogeneas, & fermenta peregrina optimè sic eliminari, atque adeò Sudorem esse universale sanguinis, & partium solidarum purificativum, abstersivum, uti etiam particulare peripheriae ipsius corporis, morborum nempe cutaneorum. Colliget 2. Sudorem saepè maximè necessarium esse, quod elucescit, tum ex ipsâ cutis, quae tot millibus spiraculorum abundat structurâ, ad sudores eliciendos aptissimâ, tum ex plurimis morbis, qui sudoribus criticè solvuntur, tum ex sensibili transpiratione, quae aliis evacuationibus, teste *Sanctor. in suâ staticâ* copiosior est; unde ex hâc impeditâ, tot morborum oriuntur genera, quae omnia tolluntur Sudore, ut adeò nonnulli censeant, tertiam morborum partem curari sudoriferis, quae etiam purgantibus magis tutiora.

II.

Ex praesuppositis patet, *Sudorem* convenire, 1. In omnibus febribus, exceptâ hecticâ, & quidem tam intermittentibus, quàm continuis, ac praecipuè malignis, quarum nulla ferè sine sudore perfectè curata dicitur. 2. In inflammationibus, doloribus, tumoribus, tanquam effectibus circulationis impeditae. 3. In cruoris extravasatione, vel revera tali, in vulneribus, contusionibus, uel quasi tali, ut in pleuritide, erysipelate, arthritide, affectû ischiadicô &c. 4. In morbis omnibus ex humoris serosi colluvie oriundis, ac in specie defluxionibus catarrhalibus. 5. In grumescentiâ & coagulatione sanguinis, ut in palpitatione cordis, scabie, scorbutô &c. 6. Tandem non tam evacuationis, quàm alterationis gratiâ, ut nempe viscida attenuent, aut humores coagulati, & stagnantes resolvantur in morbis chronicis, & contumacibus, quorum causae altiores egerunt radices, ut v. g. epilepsia, paralysi, arthritide, malô Ischiadicô, lue venereâ, doloribus ac fluxionibus capitis inveteratis, catarrhis, cachexiâ &c. qui purgantibus atque aliis alterantibus curari haud potuerunt.

III.

Sicuti autem coindicantur Sudorifera à viribus constantibus, aetate habili, & locô calidô: ita contraindicantur ab aëre & locô frigidiori, ac viribus praecipuè exsolutis; cùm per sudores praecipuè largiores spiritus exhauriantur, corpus emacietur, colliquetur, rosque nutritivus nimis resolvatur. Item subjecta calida & biliosa minùs, & non diu ferunt sudores, praesertim à sudoriferis calidioribus excitatos; item contraindicantur, ubi vel serum deficit, in maniacis, cholericis, gracilioribus, senibus, squalidis, ad marasmum & phthisin inclinantibus; vel ubi serum nimis abundat, ut in hydropicis, ubi simul est extravasatum.

IV.

Medicamenta *sudorifera*, nonnullis etiam dicuntur *diaphoretica* & *hydrotica*, licèt ad invicem distinguantur; Illa enim sensibilem magis humidam, & rivulosam seri evacuationem perficiunt: haec udorem vel madorem potiùs cient, evacuando magis insensibilem materiam vaporosam, & halituosam. Vim autem suam exserunt Medicamenta sudorifera & diaphoretica, vel *positivè*, calore, & tenuibus suis particulis humores M. S. attenuando, incidendo, colliquefaciendo, ac ad cutis glandulas cum aliis obviis propellendo, in guttas ibidem condensando, vel insensibiliter evaporando; vel *privativè*, acidum coagulativum absorbendo, imbibendo, & quod serum ligat, ac fixius reddit resolvendo: & sic per accidens sanguinem attenuando. Haec locum magis habent, ubi resolutio virium timetur, & fraenô potiùs eget sanguis & serum, quàm stimulô: illa ubi sanguis ad motum & fermentationem magis ciendus. Motus igitur naturae observandus, quae, si ipsa officio satisfaciat, & in sudores promptè solvatur, modicè juvanda est, non pellenda: si deficiat, stimulanda; si excedat, refraenanda.

V.

Pro debitô usû *sudoriferorum*, sequentes Medicus observabit cautelas: 1. Primas vias debere esse emundatas, & à vitiosorum humorum illuvie liberatas. Nam in materiâ nimis copiosâ, minùs tuta sunt sudorifera, cùm metus sit, ne vel cutis spiracula occludantur, vel commoti ad partes principes ruant humores. 2. Exhibenda esse ventriculô jejunô existente, seu propinentur in formâ liquidâ, quae citiùs, seu solidâ, quae tardiùs operantur. 3. Sumptis sudoriferis corpus plùs solitô esse tegendum, ut pori magis pateant, humoresque magis fundantur, ac tegumenta circumcirca potiùs, quàm suprà ponenda, cùm pori cutis, ab onere stragulorum & tegumentorum nimis pressi, sudores difficillimè transmittant. Nonnulli, ut aegri in lectô meliùs sudent, sudorem lagenis aquâ calidâ plenis, vel lateribus calidis

calidis linteô involutis, sub axillas ad latera ægri positis, promovent. In Diætâ sudorifera, *in der Holtz-Schvvitz-Cur*, sic dictâ per synecdochen, quod in ejus usû exacta & accurata vivendi ratio sit observanda, Decoctum lignorum exhiberi solet in robustioribus, corpore in stuphâ seu laconicô existente, ac excitatô vaporosô calore per affusionem alicujus decoct. vel spirit. vin. super lateres vel silices ignitos, ut sudor magis proliciatur. 4. Melius esse, si ægri non violenter cogantur ad sudorem, præsertim si corporis textura, & sanguinis dispositio non respondeant. Minùs enim sudant, quibus sanguinis status magis condensatus, ac fibræ, pori & meatus cutanei adstricti, & contracti; hinc præstat sæpè, præsertim etiam in febribus malignis & expellendis variolis, diaphoresin continuare, & naturæ tempus concedere, quàm eandem cogendo pessumdare, cùm sic seri proportio nimis absumatur, sanguis ipse ad fermentationem magis cieatur, & naturæ benè agentis conatus interrumpatur. Præstat igitur naturam sequi, & ducere, quàm pellere, cùm præstet sæpè tenuis udor, quod non præstat sudor.

### V I.

Præterea, 5. Observabit Medicus, sudorem ad horam unam vel dimidiam, raróque ultra duas horas continuandum esse, præsertim si satis rivulosè fluat, cùm ad vires maximè respiciendum sit. In curâ lignorum sudorifera, unâ vice de die frequentiùs, & quidem mane ad unc. vi. calidè ebibitô decoctô, sudor prolicitur, licèt subinde in robustis, valdè pituitosis & copiosis excrementis refertis, etiam circa vesperam idem usus decocti repeti possit. In febribus continuis, malignis, variolis, bis vel etiam ter de die, si magna adsit malignitas, sudorifera exhiberi possunt. 6. Cavendum esse, ne fluente adhuc vel etiam abstersô sudore, aër frigidus per poros adhuc patulos admittatur; hinc post sudorem linteamina & indusia (calidè priùs corpore abstersô) mutari, & alia tepida indui possunt. 7. Durante sudore, si æger sitiat, potum largiorem concedi posse, cùm sudorem coadjuvet, præsertim si calidus sit, frigidus autem magis eum impediat, maximè confertim haustus, licet magis recreet. Post sudorem, moderatè acidula conveniunt, ut sanguis attenuatus & resolutus, blandè iterum coëat.

### VII.

Item advertet Medicus, 8. In diætâ sudoriferâ, pro majori vel minori morbi vehementiâ & contumaciâ, per dies 15. 20. 30. & ultra persistendum, (nisi vires deficiant) ac talem victûs rationem observandam esse, ut æger utatur assis potiùs quàm elixis, aviculis nempe montanis, pullis columbinis, gallinaceis &c. pane bis coctô, passul. amygd. tost. &c. pro potû Bocchetô, id est, Decoctô lignorum secundariô, ut alvus, si fuerit obstructa, clystere emolliatur, & quod optimum, singulis 6. vel 8. diebus purgatio instituatur, omissâ illâ die potione sudoriferâ, ut etiam crassior materia, quæ absumptis partibus tenuioribus restagnare solet, per alvum deturbetur. 9. Decoctum hoc sudoriferum etiam usurpari citra sudorem, pro solô scopô alterativô, in affectibus chronicis, & præsertim exulcerationibus internis, additis vulnerariis, ut quotidie bis vel ter haustus de eô sumatur. 10. Tandem quoad tempus in febribus notandum, quòd, nisi febres nimis sint malignæ, aut erysipelati, vel pleuritidi junctæ, meliùs sit coctionis signa exspectare, ut materia excrementitia non cruda sit, ac vitiosè in sanguine ebulliat, sed præcipitata & separata, aliàs enim vel nullus sequitur sudor, vel nudus latex aquosus, cum spirituosis halitibus tantùm exhalat, sine ephoriâ ægri, & cum insigni potiùs ejusdem damnô, nam nihil separari potest ex liquore, cujus porulis intimè unitum est. Hinc ad imitationem naturæ, vel in declinatione universali morborum, vel particulari paroxysmorum tantùm sudores movet, ac eadem variolas & petechias, non nisi post aliquot dierum febrim, salubriter & sufficienter expellere solet; ut adeò aphorismus *Hippoc.* de coctis evacuandis, non tantùm de purgantibus, sed etiam sudoriferis & diureticis intelligendus sit.

---

## ARTICULUS II.

### *De Officiô Medici, in præscribendis formulis Remediorum Sudoriferorum.*

### I.

DEcoctum Sudoriferum famosum in lue venereâ, multis pro arcanô habitum. ♃. *Rad. chin. sel. sarsapar. non carios. an. lib. ß. sassafr. unc. ii. antim. crud. pulv. & aq. font. priùs lot. ad separationem pulveris nigricantis, unc. i. aq. font. lib. iv. Coq. ad consumpt. mediet. post refrig. col. S. Holtz-Schvvitz-Wasser, darvon ein Fraggele Morgends nüchtern vvarm zu trincken, und darauf zu schvvitzen.*

Aliud Zwölfferi. ℞. *Lign. guajac. tornô deras. unc. vi. sassafr. rec. unc. iii. rad. chin. sarsapar. an. unc. ß. liq. ras. unc. i. passul. min. unc. iv. mercur. viv. antim. crud. contus. in pet. ligatorum an. unc. iii. aq. font. lib. xxiv. incis. infund. per 14. horas, post coq. s. a. ad remanent. lib. xvi. Colat. detur ad vas vitreum* vel *terreum, nullô modô autem metallicum. Dentur quotidie unc. v.* vel *vi. mane horâ sextâ & vesperi horâ quartâ, unc. iv. calidè.*

Pro potu. ♃. *Chin. opt. sarsapar. an. unc. ii. lign. sassafr. rec. unc. i. ß. rad. liq. ras. unc. i. passul. min. unc. iii. aq. font. lib. xxiv. incis. stent per hor. 24. hinc coq. s. a. ad reman. lib. xviii. Col. S. Nachvvasser zum trincken in der Schvvitz-Cur.*

Aliud in Gonorrhæâ virulentâ. ♃. *Rasur. lign. guajac. sarsapar. an. unc. iiij. cort. lig. sanct. dr. vi. infund. in aq. puriss. lib. vj. stent in locô calidô per 24. horas, coq. in diplom. ad consumpt. 3. p. add. in mediô coct. rad. liq. enul. an. unc. ß. cinam. acut. dr. iij. sem. anis. fœnic. an. dr. ij. Col.* Dos. *unc. vi. provocatis in laconicô sudoribus.*

Aliud. ♃. *Lign. sanct. unc. x. cort. ejusdem unc. i. sarsapar. unc. iii. inf. in aq. lib. xii. decoq. ad mediet. col. resident. affund. lib. xii. coq. ad consumpt. 3. part. add. passul. unc. ii. liq. dr. ii. M.*

Diæta sudorifera in Paralysi verâ. ♃. *Lign. guajac. unc. iv. cort. ejusdem dr. ii. lig. sassafr. dr. vi. rad. pæon. enul. Ir. an. unc. ß. incis. stent in infus. in locô calidô per 24. horas. Coq. ad remanent. lib. iv. ß. add. in fine fl. salv. primul. ver. anth. lavend. stœch. Arab. an. dr. ii. cinam. acut. unc. ß. ebull. semel atque iterum col. sudetur in laconicô, suscitatô vapore ex decoctô herbarum cephalicarum, scoriis vel lapidibus ignitis affusô.*

Alia in Suffusione. ♃. *Rad. sarsapar. unc. ii. lign. sanct. unc. i. sant. rub. unc. ß. rad. liq. dr. vi. asperge sp. sulph. scr. i. inf. per hor. 24. in aq. lib. vi. add. passul. min. unc. iii. cubeb. unc. i. ß. herb. euphras. cum fl. mi. fl. cyan. beton. an. m. ß. sem. coriand. fœnic. an. dr. i. ß. coq. s. a. ad reman. lib. iv. Col.* Dos. *unc. iv.* vel *v.*

Decoctum sudoriferum temperatum, in Catarrhis & affectibus Capitis. ♃. *Rad. chin. sel. incis. unc. i. sarsaparill. vinô purgat. à pulvere & contus. unc. i. ß. sassafr. limat. dr. i. ß. inf. in lib. xii. aq. font. stent per horas 24. coq. ad consumpt. medietat. Col. addi etiam posset aliquid de viscô querc.*

Decoctum sudoriferum in Podagrâ. ♃. *Scob. lig. guajac. rad. sarsapar. an. unc. ii. lig. sassafr. crassè limat. dr. i. ß. affund. aq. font. lib. vi. coq. in* B. M. *per hor. 6. col.* Subinde Decoctum fieri potest, ex solô lignô sassafr.

Decoctum sudoriferum in Scabie. ♃. *Scob. lig. sassafr. guajac. an. unc. vi. rad. chin. sarsapar. an. unc. ß. cinam. acut. dr. i. fic. liq. an. unc. ß. passul. min. unc. iii. sem. anis. fœnic. an. dr. ß. coq. in aq. font. lib. xv. ad tertias. Col.*

Decoctum



Decoctum alterans, putredinem inhibens, exsiccans & consolidans, in Ulceribus & Abscessibus internis usuale, sine sudoris provocatione. ℞. *Rasur. lign. sanct. unc. iij. rad. sarsapar. unc. ij. scorz. unc. i. ß. fragar. consolid. maj. min. glycir. an. dr. vi. herb. veron. mii. sem. coriand. præp. dr. ii. passul. min. unc. iv. Coq. in aq. lib. xv. ad med. col. S. Ausbäylender Wund-Tranck, darvon Morgends, Abends und Nachtz, 4. oder 5. Untzen zu nehmen.*

Aliud magis temperatum. ℞. *Rad. chin. ponderos. unc. iii. sarsapar. unc. i. ß. scorz. unc. ii. caryophyllat. unc. i. macerata per noct. bull. m. in s. q. aq. font. add. herb. scabios. alchimill. heder. terrest. an. mi. fl. ros. rub. mi. violar. m. ß. sem. fœnic. dr. i. passul. unc. ii. decoct. trajic. per manic. Hippoc. Col.* S. ut suprà.

Brodium columbinum, exsiccans & sudoriferum, in Catarrhis, & incipiente Pthisi utile, vulgò *die Tauben-Cur.* ℞. *Rad. chin. sel. in taleol. sciss. dr. ii. lig. lentiss. dr. ii. mac. scr. ß. M. ad chart. S. Species zur Tauben-Brühe, mit einer halben Tauben in zudeckten Geschirr sieden zu lassen, biss das Fleisch von den Beinlein fällt.* Et sic pro ceteris dosibus, per 14. vel plures dies.

Aliud Brodum Catarrhale, suave & proficuum in Catarrhis diuturnis, viscera corroborans, & materiam serosam absumens. ℞. *Chin. sel. unc. i. lign. lentisc. dr. vi. rad. Rhod. dr. ii. incid. & infund. aliquamdiu, hinc coq. cum gallin. juvene in lib. v.* vel *vi. aq. font. ad debitam cocturam, cap. m. unc. vi.* vel *viii. aromatiz. cum pauco mac.* Singulis tribus diebus paretur recens.

Potio sudorifera in Febribus continuis & malignis. ℞. *Elect. diascord. Fracast. scr. iv. pulv. rub. pannon.* vel *spec. de hyac.* aut *liberant. scr. i. lap. bez. orient.* vel *sal. vol. C. C. gr. vi. syr. acetos. cit. unc. ß. aq. card. b.* vel *scorz. unc. ii. .. acetos.* vel *tot. cit.* aut *cordial. frig. unc. ß. M. S. Gifft-austreibendes Schvvitz-Tränckl, auf einmahl einzunehmen.*

Alia. ℞. *Aq. scabios. card. b. scord. an. unc. i. acet. bezoart. dr. iii. diascord. Fracast. dr. i. mithrid. confect. alk. an. scr. i. C. C. philos. præp. antim. diaph. terr. sig.* vel *unicorn. fossil. an. scr. i. nit. perlat. gr. vi. syr. de scord.* vel *rub. idæô, dr. vi.* vel *unc. i. M.*

Alia. ℞. *Mixt. s. scr. ii. antim. diaph. C. C. phil. præp. an. scr. i. aq. fumar. card. b. an. unc. i. ß. syr. acetos. cit. unc. ß. M.*

Emulsio sudorifera in Variolis & Febribus malignis. ℞. *Semin. aquileg. nap. cit. an. dr. ii. pæon. dr. j. aq. fumar. card. b. galeg. scorz. an. unc. i. cordial. frig. dr. vi. M. f. Emuls. add. C. C. phil. præp. scr. i. antim. diaph. scr. ß. sacch. perlat. parùm. S. Schvvitz-Milch auf einmahl einzunehmen.*

Alia. ℞. *Sem. mel. dr. ii. card. b. aquileg. an. scr. ii. aq. acetos. fl. calend. fumar. an. unc. i.* vel *decoct. C. C. rasp. unc. iii.* add. *C. C. phil. præp. scr. i.* vel *dr. ß. Jul. ros. unc. ß. M. S.* ut suprà.

Bolus sudoriferus, in Erysipelate, Scabie &c. ℞. *Rob. sambuc. unc. ii. C. C. phil. præp. scr. i. bezoart. mineral.* vel *antim. diaph. gr. xv.* vel *pulv. rub. pannon. scr. i. lap. bez. gr. v. M. S. Schvvitz-Latvvergen auf einmahl einzunehmen, und ein oder 2. Löffel voll Höller-Bluhe-Wasser darauf zu trincken.*

Alius. ℞. *Theriac.* vel *mithrid. opt. scr. i. ß. confect. alk. scr. i. C. C. phil. præp. scr. i. antim. diaph. scr. ß. syr. de card. b. parùm. M.*

Bolus sudoriferus, in Febribus malignis. ℞. *Diascord. Fracast. scr. ii. confect. hyacinth. scr. i. C. C. phil. præp. scr. ß. lap. bez. orient. gr. vi. M. S. Austreibende Schvvitz-Latvvergen auf einmahl.*

Electuarium sudoriferum pro pluribus dosibus. ℞. *Rob. Juniper. diascord. Fracast. an. unc. i. ß. ther. Androm. mithrid. an. dr. ii. terr. sigill. siles. dr. i. syr. acetos. cit. q. s. M. f. Elect. S. Schvvitz-Latvvergen darvon einer Nuss gross auf einmahl einzunehmen.*

Pulvis sudoriferus & expulsivus, in Variolis & Febribus malignis. ℞. *Pulv. rub. pannon. dr. ß. spec. de hyac. scr. i. lap. bez. occident. gr. xv.* vel *orient. gr. vi.* vel *locô bez. sal. vol. C. C. gr. xv. M. f. Pulv. divid. in 3. p. æq. S. Austreibende Svvitz-Pulverlein auf dreymahl einzunehmen.*

Alius. ℞. *Spec. liberant. de hyac. unicorn. foss. an. scr. ß. sal. vol. C. C.* vel *lap. bez. orient. gr. vi. M. f. Pulv.* subinde unum vel alterum *gr. camphoræ* addi potest.

Alius. ℞. *Unicorn. ver. antim. diaph. cinnab. antim. sal. vol. viper.* vel *C. C. an. gr. viii. M. f. Pulv.* detur ex aquis *è typh. cerv. card. b. scorz. fumar. &c.*

Pulvis alexipharmacus & sudoriferus Mindereri. ♃. *Sacch. cand. dr. iij. z. z. alb. dr. ii. camph. dr. j. M. f. Pulv. cujus* Dos. *dr. j.*

---

## ARTICULUS III.

### *De Officiô Medici, in instituendâ evacuatione per Urinam.*

### I.

CUm cacochymiæ curatio, non tantùm purgantibus & sudoriferis, sed etiam quandoque perficiatur evacuatione per Urinam, quod clarè patet ex perfectis crisibus, quas natura subindè in pleuriticis, empyicis, aliisque morbis detentis instituit per urinam, ea hîc etiam inter evacuationes universales consideranda; dum remediorum diureticorum ope, salia massæ sanguineæ, aut superflua, aut vitiosa, tartarea & peregrina, sub lixivii urinosi formâ, per renum tubulos in eorum pelvim præcipitant, ac per vias urinarias eliminant, quæ evacuatio eò jucundior & tutior, quòd nec vires prosternat, nec sanguinem aut corpus conturbet, sed cum ephoriâ humores, ex secundâ aut etiam tertiâ regione evacuet.

### II.

Cùm igitur hæc sanguinis depuratio per Urinam locum sibi vendicet, ubi vel tartareæ, salinæque particulæ in corpore abundant, ac massam sanguineam, & speciatim serum inquinant, vel colluvies serosa hinc inde in visceribus, seu etiam in insigni aliquâ corporis cavitate delitescit, in usum trahenda erunt *diuretica*, 1. In vitiis urinæ, ut ejus defectu Ischuriâ, dysuriâ &c. 2. In serô peccante, in quantitate vel motû, ut in cachexiâ, hydrope, & præsertim ascite, anasarcâ &c. 3. In serô in qualitate peccante, ut Icterô, scorbutô, affectione hypochondriacâ, & quibuscunque aliis lienis affectibus, vel reverà talibus, vel ipsi saltem attributis; in quibus urinæ quandoque atramento similes, vel cum copiosis arenulis, vel potiùs salibus concretis & præcipitatis, cum insigni levamine rejiciuntur. 4. In gonorrhæâ, fluore albô, arthritide, nimiâ obesitate, calculô, declinatione febrium, aliisque pluribus affectibus.

### III.

Operationem suam exercent *diuretica*, vel abstergendo, qualia sunt tum aquea & liquida, serum substantialiter augentia, ac uberem aquosamque materiam suppeditantia, ut Acidulæ, Serum lactis, Thermæ &c. tum aquosa mucilaginosa, acrimoniam seri temperantia, ut glycyrr. althæa, sem. 4. frigid. m. &c. quæ diuretica frigidè & impropriè talia, vel potiùs uretica dicuntur, vel sanguinem attenuando, resolvendo, & speciatim laticem serosum in eô fundendo, ac ita lotii copiam è totô corpore proliciendo, qualia sunt sale volatili prædita, ac omnia salsa, tartarea & nitrosa; hinc sal primum esse diureticum, rectè scribunt chymici. Proinde etiam acida & terrea alcalina, in alium saporem plùs minùs salsum convertuntur, ut fiant diuretica, vel serum acrius, indeque abstersivum, & viscidorum plùs minùs attenuativum, ac nonnihil colliquefactivum, & hinc renum stimulativum reddendo, qualia sunt herbæ diureticæ, alcalinæ, ocul. canc. &c. vel acrimoniâ volatili renes irritando, & ad frequentiorem excretionem stimulando, qualia sunt canthari.

tharid. & raphanacea. Vel tonum renum conservando, & vim transcolatoriam non absque aliquali stimulô promovendo, qualia sunt juniperina, terebinthinata; vel tandem præcipitando, & sic separationem partium serosarum à sanguineis facilitando.

IV.

In usu remediorum *diureticorum* Medicus observabit, 1. Ante eorum usum præmittenda esse universalia, tum quia in principio plerumque materia crassior & copiosior est, ut frustra per urinam duci possit, tum quia metus est, ne copiâ suâ, dum ad angustas vias ruit, eas obstruat, ac sibi & aliis viam intercludat. 2. Diuretica magis convenire in morbis chronicis quàm acutis & calidis, ut v. g. in febribus ardentibus, hecticâ, phthisi &c. nisi aquea sint & temperantia. 3. Eadem in genere magis convenire in subjectis eusarchis, & succulentioribus, phlegmaticis nempe & sanguineis, quàm acrioribus, cholericis & melancholicis, cùm in talibus continuô usû ad atrophiam & tabem disponant. 4. Eadem magis locum habere in statû & declinatione, quàm in principiô & incrementô.

V.

Præterea, 5. observabit, eadem jejunô ventriculô longè ante pastum exhibenda, nec cibis tam facilè permiscenda esse, cùm citiùs quàm par est, chylum in vasa præcipitent. 6. Ipsis vasis & visceribus urinæ excretioni velificantibus, affectis ac detentis, v. g. inflammatione, ulcere &c. cautiùs danda esse diuretica, vel non nisi terrea, alcalina, vel temperantia & simul traumatica usurpanda esse. 7. Eadem in calculô renum, præsertim etiam in paroxysmô Nephriticô minùs tuta esse, nisi præmissis emollientibus, lubricantibus, ac oleosis, cùm vel impuritates corporis deducant ad partem affectam, vel iisdem calculus præcipitetur, ac deturbetur in vasa, cum lethali sæpè Ischuriâ.

## ARTICULUS IV.

### *De Officiô Medici, in præscribendis formulis Diureticorum.*

I.

Decoctum Diureticum, experientiâ probatissimum. ℞. *Sem. malv. alth. an. dr. iij. cic. rub. unc. iij. 4. fr. m. an. dr. ij. hord. mund. mj. caric. ping. No. viii. sebest. No. vii. rad. liq. ras. dr. vi. incisa indantur Nodul. ex serico alb. & coq. in aq. font. lib. iiii. ß. ad tertias. Col. S. Harn-treibendes Wasser, darvon Morgends, Abends und vor dem Schlaff, ein Fraggele zu trincken.*

Subindè uno haustui indi possunt: *spirit. sal. gut. vi.* vel *vii.* Forestus huic decoct. addit *rad. ononid. fœnic. petrosel. ad. unc. ß.*

Julepus Diureticus. ℞. *Decoct. Forest. lib. ß.* vel *aq. ononid. fragor. petrosel. an. unc. ii. syr. de alth. Fern. unc. i. ß. sp. sal. q. s. M.* posset etiam addi: *ocul. canc. dr. ß. S. Harn-treibendes Wässerlein, darvon Löffel-vol- vveiss zu nehmen.*

Terebinthina liquida. ℞. *Tereb. cyp. cum vitell. ov. dissolut. dr. v. brod. carn.* vel *vin. Rhen. opt. unc. iii. M. super lento carbonum igne.* Alii etiam addunt *succ. lim. dr. vi.* vel *unc. i.*

Alia. ℞. *Resin. terebinth. cyp. unc. ß. dissolv. cum vitell. ov. s. q. addendo paulatim syr. de alth. Fernel. unc. ii. vin. malv. unc. vi. M.* Dos. *unc. i. ß.*

Potio Diuretica suavis & efficax. ℞. *Succ. limon. succ. express. ex corticibus raph. acut. vin. malv. aq. frag. an. unc. ii. sacch. q. s. pro dulcorat.* ℞. *vin. alb. unc. iii. succ. lim. unc. i. spirit. tereb. scr. ii. M.*

Mixtura Diuretica. ℞. *Aq. ononid. petrosel. saxifrag. an. unc. i. spirit. juniper. dr. ii. ocul. canc. præp. scr. i. Bals. sulph. tereb. scr. i. syr. de alth. Fernel. unc. ß. M. detur cochleatim cum gutt. xv. sequentis* Balsami Diuretici. ℞. *Spirit. sal. tart. Bals. sulph. terebinth. an. scr. ii. sal. vol. succin. gr. vi. M.*

Lixivium Diureticum, Hydropicis perquam proficuum. ℞. *Ciner. genist.* vel *summit. Juniper. lib. i. vin. Rhen. lib. iv. infunde frigidè addendo sal. absinth. vulg. pi.* vel *pii. de colatura mane & sero unc. iv. potentur, usque dum tumor diminutus sit.* vel ℞. *de colat. unc. iv. succ. cit. dr. vi. syr. de alth. Fernel. unc. i. M.*

Vinum Diureticum. ℞. *Gr. alkek. unc. i. rad. eryng. ononid. an. unc. ß. bacc. juniper. matur. unc. ß. incis. & in sindone ligat. affunde vin. alb. lib. iii. Dos. unc. v. præmissô Jusculô ex decoct. petrosel. cic. rub. cum butyr. & modicô sale.*

Brodium Diureticum. ℞. *Cic. rub. cochl. i. rad. petrosel. alth. an. dr. ii. halicacab. gr. x. coq. cum quartâ parte Gallin.* vel *mediâ pulli columbin. Col. subinde additur succ. lim.* vel *cum eô sumantur gut. viii.* vel *x. spirit. terebinth.*

Emulsio Diuretica. ℞. *Sem. violar. unc. ß. lithosperm. contus. dr. ii. aq. fragor. q. s. M. f. Emuls. dulcor. sacch. S. Harn-treibende Milch auf einmahl einzunehmen.*

Alia. ℞. *Sem. melon. dr. vi. papav. alb. dr. i. violar. dr. i. ß. nucl. persic. unc. ß. aq. petrosel. alkek. frag. an. unc. iii. M. f. Emuls.* add. *ocul. canc. præp. dr. i. sacch. cand. q. s. pro edulcorat.*

Boli ex Terebinthina. ℞. *Terebinth. cyp. aq. malv. sæpiùs lot. unc. ß. troch. de alkek. s. opiô, scr. j. pulv. subtiliss. glycyrr. gr. xv. cum sacch. s. q. M. f. Boli 3. minores, m. v. & nocte sumendi.*

Pilulæ Diureticæ. ℞. *Ocul. canc. præp. dr. ß. sal. ononid. scr. i. vol. succin. scr. ß. tereb. aq. malv. lot. & coct. dr. iii. M. f. Pilul. pisi magnitudine, dentur ad scatul. cum pulv. glycyrr. S. Harn-und Griess-treibende Pillulen, darvon 10. oder 12. auf einmahl einzunehmen.*

Pulvis Diureticus. ♃. *Cryst. tart. dr. iii. magist. ocul. canc. sal. ononid. an. scr. iv. M. f. Pulv. S. Vermischter Harn-treibender Weinstein 3. Messer-Spitzen voll auf einmahl zu nehmen.*

Alius. ♃. *Ocul. canc. præp. dr. i. sem. mil. sol. scr. i. ß. tart. vitriolat. gr. xv. M. f. Pulv. divid. ad 3. p. æq. sumendas ex brodio cic. rub.* vel *aq. ononid. petrosel. malv. cum spirit. sal.*

Alius fortior. ♃. *Milleped. præp. scr. i. ocul. canc. gr. xv. sal. vol. succin. gr. v.* vel *vi. M. f. Pulv.*

Clyster Diureticus terebinthinatus. ♃. *Herb. malv. parietar. mercurial. beton. an. mi. fl. chamom. melilot. summit. aneth. an. m. ß. sem. anis. fœnic. carv. an. dr. ii. lin. dr. iii. coq. in aq. s. q. ad. 3. in col. unc. x. dissolv. elect. lenit.* vel *cass. pro clyst. dr. vi. hier. s. bened. lax. an. dr. ii. ol. scorp. chamom. an. unc. i. tereb. vitell. ov. dissol. unc. ß. mell. anthos. dr. vi. sal. parùm. M. f. Clyster.*

Unguent. ad renes & vesicam. ♃. *Ung. de alth. rosac. infrigid. Gal. an. unc. ß. ol. scorp. unc. i. succ. limon. dr. vi. M. S. Lenden-Sälbl.*

Aliud. ♃. *Ung. de alth. dr. vi. ol. amygd. scorp. an. dr. ii. pingued. cunic. dr. ii. petrol. dr. i. ol. destill. spic. Juniper. an. dr. ß. M.*

Cataplasma Foresti, expertum in Ischuriâ vesicali. ♃. *Pariet. mii. chærefol. mi. ß. incis. coq. in s. q. aq.* vel *lact. ad mollit.* Alii etiam addunt *cep. sub cineribus coct.* add. *butyr. rec. unc. ii. ol. scorp. unc. i. ß. M. applicetur calidè.*

Aliud fortius. ♃. *Cep. alb. crud. No. vi. capit. allii No. ii. contus. in mortar.* add. *pingued. anser. & ol. scorp. q. s. cum guttis paucis ol. destill. Juniper.* M. pro Catapl. applicando renibus & vesicæ.





## ARTICULUS V.

### *De Officiô Medici, in evacuatione salivali, ac ordinandis Remediis Salivantibus.*

I.

Inter hactenus dictas universales corporis evacuationes, postrema est *salivatio*, seu universalis *ptyalismus*, quô mediante per copiosiorem salivæ effluxum, veluti per universalem apophlegmatismum, universa massa sanguinea serô suô, unà cum vitiosis fermentis in eô contentis liberatur. Indicatur hæc evacuatio principaliter à lue vereâ, & eâ præsertim, quæ sudoriferis non cedit, ossa tamen nondum exesit; sed ubi ulcera, serpigines, tubercula faciei, aut penis & corporis totius sicca, membrorum lancinationes. Secundariò verò etiam ab aliis morbis rebellibus & contumacibus, ex vitiô graviori seri oriundis, ut v. g. leprâ seu elephantiasi Græcorum, epilepsiâ, arthritide contumaci, scabie malignâ, ulceribus crurum cacoëthicis, affectibus cutaneis gravioribus, asthmate humorosô, cancrô, scorbutô frigidô, idque magis, quando in his malis aliquid venerei intercurrit.

II.

Materia remedii salivatorii, est potissimùm *Mercurius*, qui ob partes suas volatiles, elasticas ac summè evaporabiles, & sulphur peregrinum arsenicale, succum alimentosum, seu massam sanguineam lymphaticam colliquefaciendo, ac coagulata fluxilia, serumque turgescens reddendo, ut torulis suis consistere haud valens exitum affectet, in causâ est, ut illud cum absorptis vitiosis fermentis venereis, aliisque ad os & fauces continuò confluens & affluens, sub formâ salivæ evacuetur. Modus hunc *ptyalismum* excitandi duplex est, unus, qui per interna peragitur, dum in usum trahitur *mercur. dulc.* vel *turbith. mineral. Croll.* vel *arcanum corallinum*: alter, qui per externa, ut *unguenta*, *suffitus*, qui tamen periculosi, *emplastra*, quæ tamen, sicuti gummata, dolores ac tumores venereos potenter resolvunt, ita ad salivationem excitandam segniora sunt, licèt eam promovendi gratiâ, subinde in usum trahi queant. Idem fermè dicendum, de *cingulô sapientiæ*, quod nihil aliud est, quàm *pannus laneus mercur. vivo cum pingued. porc.* subacto imprægnatus, qui dein lumbis per modum cinguli applicatur, cùm in levioribus tantùm malis, scabie nempe & phthiriasi, ubi salivatione opus non est, adhibetur, ut interdum eam excitet. Supra dictis igitur Mercurialibus in usum tractis, fluxus salivæ succedit primò tenuis, hinc mucilaginosæ, tertiò denique viscidioris, & fœtidæ, quæ finis est perfectæ salivationis.

III.

Sicuti autem coindicant evacuationem salivalem vires constantes, ætas Juvenilis & Virilis, tempus vernum & æstivum, regio magis calida, quàm frigida; ita contraindicant corpus debile, emaciatum, vires exhaustæ, malum nimis radicatum, ætas puerilis & senilis, ulcera ac inflammationes viscerum, phthises, nervorum nativa debilitas, scorbutus biliosus, hæmoptysis, nimiæ hæmorrhagiæ, tempus autumnale; tum ob frigus, tum ob humores tunc temporis magis lentos, & minùs fluxiles, hyemale; præsens quoque vomitus, diarrhœa, sudor vehemens; illa tandem subjecta, quæ ante morbum gallicum ulceribus oris, vel anginâ, tremore, paralysi, convulsione, macie &c. fuerunt detenta.

IV.

Pro debitâ hujus curæ administratione, Medici officium erit observare. 1. Cautum debere esse ejus usum, cùm *mercurialia* plerumque post se relinquant characterem indelebilem, adeoque non administranda, nisi urgente necessitate, morbô nempe ita pertinaci existente, ut decoctô lignorum non cedat, vel illud ob alias circumstantias exhiberi non potuerit. Hinc etiam utile erit, ut Medicus ante hujusmodi curam præmuniat se prognosticô; prædicendo, quæ fieri solent seu bona seu mala; subinde enim efficacissima hæc cura deprehensa, ut mox exsiccentur ulcera, crustæ evanescant, tubercula, calli destruantur, ac omne seminium morbosum perfectè eximatur, sine metû recidivæ, & quidem tutò, si cum debitis cautelis instituatur. 2. Nonnullos corpus priùs ad hanc curam per V. S. & purgationem disponendum esse jubere: immò balneum aquæ dulcis, cui æger ante curam quotidie semel vel bis insideat, adhibere, ut humores attenuentur, & pori magis patuli, faciliorem penetranti Mercurio aditum concedant: nonnullos è contra omittere has præparationes, ut ægri nullis evacuationibus debilitati, salivationis impetum multò meliùs sustinere valeant. 3. Ægrum nudatum collocari debere ad fornacem calidam, inungendo propriis manibus unguentô Mercuriali plantas pedum, talos, genua, carpos, & in malô urgentiori etiam cubitum: immò etiam in pertinaciori affectû, sed rarissimè, spinam: ac continuando aliquandiu hanc inunctionem, donec labia intumescant, parotides doleant, lingua infletur, ac salivatio prodire incipiat. 4. Instituendam manè jejunô stomachô, vel nocte, nam raro bis eôdem die fit inunctio in locô conclusô. 5. Peractâ inunctione (cui simul inter inungendum concinna frictio jungatur) ægrum lecto calido committendum esse, ut sic transpirabili servatô corpore, magis actuetur vis mercurialis.

V.

Præterea 6. notabit Medicus, inunctionem, si citiùs labore defungi velimus, vel æger robustus sit, alterô die statim repeti posse: aliàs interpolationem unius diei faciendam, ac tertiô demùm die reassumendam esse. Non enim præscribi potest certus inunctionum numerus, cùm subinde primô vel alterô statim die incipiat salivatio: ordinariè verò circa quartum vel quintum superveniat, ac utplurimùm per se intra dies 15. finiatur. Interim ubi malum valdè contumax, tardiùs, & 14.to demùm die subinde supervenit. 7. Desistendum esse ab hâc curâ, si non sequatur salivatio, sed hujus locô superveniant ventris tormina, dysenteriæ, dolores ventriculi, sudores frigidi &c. 8. Unicè in hâc curâ procurandum esse, ut salivationis actus moderetur ad euphoriam naturæ, id est, ne vel nimium evehatur cum ægri vitæ periculô, neque plùs æquô deprimatur, ut elanguescat, antequam symptomata penitus disparuerint. Priùs fit per mutationem linteorum & indusiorum, post quartum diem à statû salivationis, uti etiam per alvum ducentia, quæ eam ad oculum diminuunt; hinc si eadem conservanda, non nisi quartô die levis clyster injiciendus; præterea eam cohibent opiata, & theriacalia: posterius fit, tenendo in ore globulum ex *Mercur. dulc. cum tragac.* parat, vel juncturis & volis manuum ac plantis pedum, applicando *Emplast. Vigonis cum Mercur.* vel intùs etiam sumendo *Mercur. dulc.*

VI.

Insuper 9. sub ipsâ salivatione, quàm maximè debitum diætæ regimen observandum esse, jubebit Medicus, præscribendo diætam tenuem, pro potû *decoct. lignorum*; non tamen nimis forte, ne sequatur sudor salivationem impediens, cavendo quàm maximè aërem, vel potum etiam frigidum, ne materia cumulatim ad fauces ruens, repercutiatur cum metû suffocationis, vitando insuper vinum, utpote noxium, ac graviores animi affectus, prospiciendo etiam symptomatibus, quæ cientur à salivatione, qualia ordinariè sunt febris longa, uliginosus & fastidiosus fœtor, dentium vacillatio, nigredo &c. Sic dum salivantes tribus vel quatuor primis diebus acerbos sufferunt dolores, ob gingivarum & colli inflammationem, lacte

tepidô gargarizatô adjuvandi, & dentes hôc tempore unctuoſis non illinendi, ne à mercuriô denigrentur, difficulter vel rursùs nunquam dealbandi; præterea etiam ſi tempore ſalivationis magna ſuccedat gingivarum hæmorrhagia, ea non ſtatim ſiſtenda, niſi limites excedat.

### VII.

Tandem 10. notandum, ſalivationem, quæ convaleſcente ægrô in dies minuitur, leniter adhuc promovendam eſſe *Mercuriô dulci*, ſemel adhuc in ſeptimanâ exhibitô, immò etiam poſtquam convaluit æger, & ſub diô rursùs verſatur. Ceſſante autem omnino fluxû, ægrum denuò purgandum, ac *decoct. lign. ſudoriferum* propinandum eſſe nonnulli ſuadent, ad eliminandas ſordes, hinc inde forſan reſtitantes, uti & penitus extirpandum è corpore Mercurium. Alii è contra id præſtant, per *flores ſulph.* cum foliis auri aſſumptos, vel auri frequenter in ore geſtationem, rursùs, ſi albeſcit, per ignem depurandi, frictiones, Balnea ſulphurea &c. 11. Sciendum, curationem hujus luis per *ſuffumigia* magis periculoſam eſſe, quàm per inunctionem, ſicque non adhibendam, niſi omnibus reliquis fruſtrà tentatis. Sunt autem duplicia, & quidem vel *univerſalia*, totô corpore excepta, dum æger per dies 4. 5. vel 6. ſub labrô ſtragulis coopertô, ut caput ſuperemineat, vel etiam eôdem incluſô, ſi puſtulæ & ulcera ſint in eôdem, uti etiam in fronte, temporibus & collô, ità tamen, ut per fiſtulam foris prominentem aërem hauriat, ignitabulo vivis carbonibus inſtructô, & infrà ſellam patientis poſitô, pulvereque ſuffitûs inſperſô, fumum excipit per quadrantem, aut dimidiam horam, hincque in lectum ſe confert, exſpectando operationem Mercurii; vel *particularia*, quæ magis in uſu, certiſque partibus, ut cruribus, vel brachiis, tophis aut ulceribus malignis divexatis, adhibentur.

### Formulæ

#### *Salivantium internorum.*

℞. *Mercur. dulc. ritè præp. gr. x. dentur cum vitell. ov. aſcendendo quotidie cum unô granô, uſque dum deveniatur ad gr. xxv. & ultrà.* Vel

℞. *Mercur. dulc. dr. ß.* vel *ſcr. ii. extract. ſcorz. ſcr. i. M. f. Pilul. No. xxx. dentur pro* Doſ. *vi.* vel *x. aſcend. cum grano quotidie.*

℞. *Turb. mineral. Croll. cum ſpirit. ſulph. parat.* vel *Mercur. præcipitat. ſpeciatim cum ſpirit. nitr. aliàs Arcanum corallinum dictum gr. iij.* vel *iv. ſequenti die v. hinc vi. &c. donec omnes doſes ſimul 15. vel 20. grana compleverint, cùm raro plùs requiratur.*

### Formulæ

#### *Salivantium externorum.*

Unguentum ſimpliciſſimum. ℞. *Mercur. crud. unc. i. axung. porc. unc. ii. M. in mortar. S. Queck-Silber-Salben, vvie bevvuſt, zu gebrauchen.*

Aliud. ℞. *Mercur. viv. cum ſ. q. tereb. extinct. & inviſcat. ab unc. i. ad ii. ung. pomat. ab unc. iii. ad iv. ol. laur. unc. ß. ol. deſtill. lig. Rhod. ſcr. ß. M. S.* ut ſuprà.

Aliud magis compoſitum. ℞. *Axung. porc. lib. ß. ung. Agripp. martiat. ol. laur. tereb. an. unc. i. ß. Mercur. viv. extinct. unc. iii. ſublim. dr. i. ß. thur. myrrh. an. dr. i. lytharg. dr. vi. M. f. Ung.*

Suffitus. ℞. *Cinnab. unc. iii. antim. unc. i. ß. thur. benz. ſtorac. an. dr. iii. ſuccin. myrrh. an. dr. ii. M.*

Alius. ℞. *Mercur. cinnab. antim. oliban. ſulph. an. unc. ß. M.*

Cingulum ſapientiæ magis compoſitum. ℞. *Argent. viv. unc. ii. ol. vitriol. unc. ß. caryoph. dr. i. pic. ſulphur. an. dr. ii. album. ov. No. xii. ſal. gemm. cor. an. q. ſ. M. f. Maſſa.*

---

## ARTICULUS VI.

### *De Officiô Medici, in evacuatione particulari, per Errhina, Sternutatoria, Apophlegmatizantia, & Expectorantia.*

### I.

INter particulares evacuationes, & præſertim capitis, principalem locum habet illa, quæ fit per *errhina*, & *ſternutatoria*; quorum illa lympham ſeu pituitam per nares proliciunt ſine ſternutatione, hæc autem, quæ etiam *ptarmica* dicuntur, id præſtant cum ſternutatione; hinc majori vel minori tantùm acrimonia, & gradibus inter ſe differunt, fitque operatio *errhinorum*, dum ſerum liquant, & fundunt, è papillis glandoſis narium, illudque ſalinis ſuis ſpiculis irritant, & titillant glandulоſam ſeu ſpongioſam carnem, quâ nares intùs veſtiuntur, & hinc ſucceſſivè lympham ſeu pituitam per eam excerni ſolitam, versùs illam proliciunt, ejuſque excretionem facilitant, tenuioribus etiam earum partibus, uti juxta veteres haud improbabile eſt, cerebrum per os cribroſum, & nervos olfactorios penetrantibus, in eoque humores attenuantibus, & ſerum ad nares deducentibus, vi particularum acriorum ſalinarum nitroſarum, aquearum, & detergentium. *Sternutatio* verò fit, dum interior membrana narium, majori particularum ſuarum acrimoniâ & acutie, irritatur & vellicatur, hinc ſpiritibus vehementius commotis, ac meningibus in conſenſum tractis, cerebrum cum membranis ſe per vices contrahit, & exploſis unà ſpiritibus in nervos paris vagi, vel juxta alios per conſenſum irritatis intercoſtalibus, cum membranâ narium, mediantibus nervis conſentientibus diaphragma quoque, & muſculi thoracis exſpirationi inſervientes, veluti ſpaſmô convulſivô contracti, ſubitaneô impetû aërem elidunt, quouſque res irritans excutiatur.

### II.

Conveniunt igitur, 1. Motum ſeri promovendo, illudque evacuando, tum mediatè ex cerebrô, tum immediatè ex naribus; hinc etiam vulgò caputpurgia appellantur, ac proſunt in affectibus catarrhalibus, ac morbis capitis diuturnis, in excretione muci per nares abolitâ, vel imminutâ, ut in coryzâ, amiſsô odoratu, obſtructione narium &c. 2. Non tam proſunt humores liquando, liquatóſque deplendo, vel materiam morbificam diſplodendo, quàm vel maximè ſopitum archæum, aut ſpiritus excitando, ut in apoplexiâ, affectibus ſoporoſis, hyſtericis, ſecundinâ retentâ, & partû difficili, muſculis abdominis quoque versùs inferiora compreſſis. Sic *Hipp. 5. aph. 35. ait: Mulieri hyſtericæ, aut difficulter parienti, ſternutatio ſuperveniens, bona eſt.* Singultû etiam, teſte eôdem *Hipp. 6. aph. 13. Singultû fatigante, ſternutatio ſuperveniens liberat.* 3. Caput quoque ſimul virtute ſuâ cephalicâ, ſubtili, volatili, aromaticâ, roborando, ut in memoriâ debili, torpore ac defectû ſpirituum animalium, capite & cerebrô debili, vertigine &c. 4. Proſunt abſtergendo atque exſiccando, ut in ozænâ, polypô &c. Huc quoque ſpectant Medicamenta Iſchæmatica, ſeu ſanguinem ſiſtentia, in narium hæmorrhagiâ, naribus intruſa.

### III.

Sicuti igitur errhina vel ſternutatoria in prædictis affectibus indicantur: ità contraindicantur præſertim *ſternutatoria*, 1. Organis ſenſuum affectis, ac inprimis debilitatis, ut in ophthalmiâ, auditûs difficultate, tinnitû, aurium dolore &c. 2. In infantibus, ſenibus, mulieribus gravidis. 3. Partibus, quæ ad ſternutationem neceſſariò concurrunt, malè habentibus, ut in doloribus capitis, fracturis vel luxationibus coſtarum, phthiſi, hæmoptyſi, ſtillicidiô



ſanguinis, procidentiâ ani, uteri, Inteſtinorum &c. 4. In nimiùm ſiccis, bilioſis, melancholicis; cùm magis conveniant pituitoſis, quibus ſerum eſt copioſius, ac cujus coagulationem plurimùm prohibent.

### IV.

Pro legitimâ harum adminiſtratione Medicus obſervabit, 1. Ea ordinariè non convenire, niſi præmiſſis univerſalibus. 2. Minùs ea adminiſtranda eſſe, ubi ſerum peccat in nimiô motû exploſivô. 3. Ptarmica nec nimis frequenter, nec acriora convenire, cum commotio cerebri majoris ſæpè mali cauſam præſtare ſoleat, ex conatû ad expellendum fortiori factô. 4. Moderatè uſurpata, præſertim ſi ſimul ſint confortantia & cephalica, vegetam reddere naturam, excitare ſenſus, roborare cerebrum, ſerúmque abundans evacuare; immoderatè è contra partes à tonô dejicere, ſerumque nimis evacuare, idque non tantùm ſuperfluum, ſed etiam utile, ptarmica enim purgantium more, humores aliàs etiam laudabiles corrumpunt, & quaſi tales priùs corrupti fuiſſent, evacuant; hinc facilè patet, quid de uſû vel abuſû tabaci per nares attrahendi ſentiendum, ac qualis diſtinctio adhibenda ſit, habitâ etiam conſideratione ſubjecti ſiccioris vel humidioris. 5. Nimiam ſternutationem ſiſti, lacte vel ol. amygd. attractô; ſic etiam ex obſervat. *Frid. Hoffmanni*, oculi angulô compreſſo ſternutationem impediri. 6. Errhina vel præſcribi in formâ liquidâ, & de his ægrum tepidè, manè duabus horis ante prandium, vel etiam ante cœnam, ex volâ manus aliquid per nares attrahere, ore aquâ plenô, idque ter vel quater, vel formâ linimenti, quod digitô vel pennâ naribus, vel ad radicem naſi ad oculi angulum majorem illinitur, vel formâ pulveris, de quô vel vapor tantùm, aut parùm aliquid attrahendo inſpiratur, vel mediante calamô unum vel alterum granum in nares inſufflatur.

### V.

Tandem particularis capitis evacuatio fit per palatum, mediante ſalivatione particulari, dum ſaliva moderatè è glandulis oris, lociſque vicinis evacuatur, indeque conſequenter caput, lymphâ præternaturali onuſtum liberatur; unde etiam medicamenta hæc præſtantia dicuntur *apophlegmatizantia*, à phlegmate ſcil. eliciendô, uti & ſalivantia, eò quòd ſerum ſive coagulatum, quod phlegma dicitur, ſive fluidum, quod ſalivæ nomine comprehenditur, illuc trahant. Dicuntur & *maſticatoria* ab effectû, quod maſticata, affluxum ad fauces promoveant, & reſtitantem ibidem lympham, vel ſerum eliminent. Sic v. g. maſtix maſticata, intra paucas horas ad uncias aliquot ſputum elicit. Vim ſuam exſerunt hæc medicamenta, cùm glandulas miliares faucium in motum ciendo, ac earum poros, & motû & calore aperiendo, ſicque dilatando, tùm particulis ſuis ſalinis, aculeatis, inciſoriis & fundentibus, humores ſeroſos proximiùs circa faucium iſthmos reſtitantes fundendo, liquando & incidendo.

### VI.

Conveniunt prædicta remedia, atque indicantur, 1. Tam præſervatoriè quàm curatoriè, in catarrhalibus capitis, & vicinorum locorum affectibus, ut dentium, maxillarum, gingivarum &c. 2. In vertigine, memoriæ debilitate, affectibus ſoporoſis, ſuffuſione, ſurditate, auditû difficili, tinnitû, oris fœtore, & aphoniâ. 3. Prophylacticè, pro evitandô malignô, & contagioſô miaſmate, quod plerumque ſalivæ ſe aſſociat; hinc maſticata myrrha, zedoaria, vel rad. angelic. cort. cit. &c. optimè malignorum morborum ſunt præſervativa. Contraindicantur è contra à ſerô fluxili, tenuiori & ſalsô; hinc apophlegmatiſmi in phthiſi, tuſſi, pulmonumque affectibus, cane pejùs & angue fugiendi: item ab ipſis oris affectibus, ut uligine gingivarum ſcorbuticâ, cum laxitate & putredine, ac uvulæ lapſû, niſi adſtringentibus maritata, nunquam enim per locum affectum evacuandum. Præſcribuntur apophlegmatiſmi, vel in formâ ſiccâ, dum aut ſimplicia, vel pulvis horum cum maſtiche, pannô lineô rarô, ſed forti per modum noduli exceptus maſticatur, aut exinde fiunt trochiſci lupinares, quorum unus maſticatur, & ſæpiùs in ore volutatur manè jejunô ſtomachô, vel etiam duabus horis ante cœnam per ſemihoram, ac capite pronô ſæpiùs exſpuitur, quod diſſolvitur, abluendo poſtmodum os vinô vel aquâ tepidâ, vel in formâ liquidâ, per modum gargariſmi.

### VII.

Tandem ultima evacuatio particularis fit ex pulmonibus, per *anacatharſin* ſeu *expectorantia*, quæ è pectore mediante tuſſi ſuperfluos humores ejiciunt. Circa hæc obſervabit Medicus, 1. Ea pro humoris expectorandi qualitate eſſe duplicia, & accuratam inter ea eſſe faciendam diſtinctionem; alia enim humores craſſos, viſcidos & lentos incidunt, attenuant, detergunt, atque membranam interiorem, fibraſque pneumonicas ad contractionem, & excretionem irritant, maximè utilia, in tuſſi humidâ, aſthmate, phthiſi, pleuritide, catarrhô ſuffocativô; unde etiam audiunt *bechica*, *arteriaca*, & *pneumonica*. Alia, quæ agunt humores tenues, acres, ſalſos, titillantes & rodentes incraſſando, pepaſmum inducendo, orgaſmum tollendo, & acrimoniam fluxilem retundendo, moderando ac figendo; unde etiam audiunt *intercipientia*, quòd in viâ ituros ad pulmones humores quaſi remorentur, utilia quàm maximè in tuſſi ferinâ, hæmoptyſi, catarrhis ſalſis; ubi materiam acrem tenuem, quæ aërem circumfluendo ab illô ſursùm ferri nequit, temperant & incraſſant. 2. Ea præſcribi ut plurimùm, vel formâ ſyrupi & linctûs, qui pitiſſando, ſeu ſenſim ac ſenſim blandè lambendo, ſeu lingendo aſſumitur, ut in ore diſſolutus paulatim defluat; in quem finem ſæpiùs etiam præſcribitur *baculus Glycyrrhizæ*, id eſt, particula radicis hujus, ut alterô extremô leniter contusô intingi, & in ore ſugi poſſit; vel formâ rotularum, quæ ſubinde aliis expectorantibus præferuntur; tum quia gratiores, tum quia ſenſim liqueſcentes, magis ingredi cenſentur laryngem, ac pulmones; vel formâ aq. deſtillat. ſacch. cand. edulcoratæ.

### VIII.

Præterea circa hæc notabit, 3. Expectorantia longiùs à paſtû, vel ante eundem m. & v. ſumenda, neutiquam verò cum cibô, vel mox ab illô; cùm ſic adhibita coctionem turbent, lacteas obſtruant, & chylum viſcoſiorem reddant: immò nec potum deſuper ſtatim capiendum, ne roſcidum illud parietibus bronchiorum allidens, abluatur. 4. Eadem præſertim dulcia, minùs prodeſſe in ſubjectis, quæ iiſdem abhorrent, ut fœminis hyſtericis, hypochondriacis &c. 5. In continuatione horum medicamentorum, aureum illud monitum *Cratonis* obſervandum eſſe: ne nimis ſæpè & diu utamur dulcibus expectorantibus, cùm non tam illabantur pectori, quàm ventriculum & epar lædant; dulcia enim, præſertim continuatô uſû, parietes ventriculi laxant, calorem obtundunt, fermenta dejiciunt, coctionem & appetitum diminuunt, epar inflant, ac obſtructiones generant.

---

## ARTICULUS VII.

### *De Officiô Medici, in præſcribendis Remediis Errhinis, Sternutatoriis, Apophlegmatizantibus & Expectorantibus.*

### Formulæ

#### *Errhinorum & Sternutatoriorum.*

### I.

ERrhinum liquidum. ♃. *Fol. ſalv. major. bet. an. m. contuſ. affund. aq. deſtill. majoran.* vel *vin. alb. q. ſ. exprim.*

exprim. per linteum. S. Schnupff-Wässerlein, darvon Morgends nüchtern 2. oder 3. Löffel voll in die Nasen zu schnupffen.

Aliud. ℞. Aq. majoran. unc. i. mann. calab. dr. ii. vel vitriol. alb. gr. v. M. vel simul adde sem. nigell. scr. i. fol. beton. scr. ß. amb. gr. iii. M. S. ut suprà.

Aliud fortius in affectibus Soporosis. ℞. Sal. vitriol. alb. dr. ii. aq. major. unc. i. spirit. lil. convall. dr. i. M. S. Niess-Wässerlein mit einem Spritzel in die Nasen zu spritzen. Hoc injectum per syringam in nares, insignem quantitatem muci per os, nares, oculos & palatum extrahit.

Balsamus pro Naribus obstructis. ℞. Pingued. ans. cum aq. majoran. ter lot. unc. ß. ol. dest. major. gut. v. salv. beton. an. gutt. iii. M. S. Nasen-eröffnender Balsam, darvon einer Erbiss-gross in ein Nasen-Loch zu thun.

Aliud Linimentum. ℞. Ung. ros. pomat. de alth. an. scr. ß. ol. major. gut. vi. lavend. gut. i. M. S. ut suprà.

Aliud fortius. ℞. Rad. elleb. alb. elater. an. dr. ß. succ. bet. dr. ii. ol. major. & cer. an. q. s. M. f. Linim. cujus portiuncula instar ciceris naribus admoveatur.

Pulvis Sternutatorius Timæi, expertus in affectibus soporosis. ℞. Elleb. alb. piper. alb. castor. an. scr. i. ol. destill. rut. majoran. salv. an. gut. ii. M. f. Pulvis subtiliss. S. Starckes Niess Pulver, darvon ein oder anderes Gran, durch ein Feder-Kiel in die Nasen zu blasen.

Alius Hartmanni, in Apoplexia usualis. ℞. Fol. major. dr. ii. sem. nigell. dr. i. rad. elleb. nig. scr. ii. mosch. opt. scr. ß. amb. gr. v. M. f. Pulv. de quô magnitudo pisi calamô fortiter insuffletur in utramque narem.

Alius tam curativè, quàm præservativè proficuus. ℞. Herb. major. fl. anth. an. dr. ii. sem. nigell. dr. i. rad. elleb. alb. scr. ß. mosch. gr. v. amb. gr. iii. ol. lign. Rhod. gut. v. major. cinam. an. gut. iii. caryoph. gut. ii. Bals. apoplect. scr. ß. M.

Alius in Catarrhis. ℞. Fol. lil. convall. p. iii. herb. major. basilic. an. p. ii. tabac. dr. i. M. f. Pulv. tenuiss. cui add. amb. mosch. an. gr. ii. ol. anis. major. an. gut. iii. M.

Alius in Coryza. ℞. Pulv. lil. convall. major. tabac. brasil. an. gr. xv. ol. anis. gut. ii. Bals. apoplect. gr. iv. ambr. gr. iii. M. f. Pulv. S. Niess-Pulver.

Alius. ℞. Tabac. ind. unc. ß. major. lil. convall. an. dr. ii. ol. destill. anth. gut. vi. caryoph. gut. iii. amb. gr. iii. mosch. gr. ii. M.

Tabacus præstans, Cerebrum simul corroborans. ℞. Herb. major. lavend. rorism. an. dr. ii. rad. Ir. flor. dr. ix. herb. basilic. dr. i. Pulv. tabac. opt. dr. ii. cinam. mac. caryoph. an. scr. i. lig. Rhod. santal. cit. an. scr. iv. ol. lig. Rhod. gut. xxx. mosch. opt. gr. xv. amb. grys. gr. iii. zibeth. gr. ii. M. f. Pulv. S. Haupt-stärckender Taback.

Alius Catarrhalis & simul corroborans, colore albus. ℞. Sacch. albiss. unc. vi. rad. Ir. flor. dr. x. elleb. alb. dr. vi. Bals. apoplect. scr. ß. peruvian. gr. vii. mosch. gr. v. amb. gr. iii. ol. lig. Rhod. gut. v. cinam. caryoph. an. gut. ii. M.

Pulvis Sternutatorius Helmont. ℞. Rad. elleb. nig. Pulv. sacch. an. p. æq. f. Pulvis.

Alius Papalis dictus. ℞. Rad. Ir. fl. part. 2. major. part. i. M.

Pulv. Sternutatorius Mülleri. ℞. Flor. beton. paralys. salv. lavend. an. scr. i. lil. convall. dr. ß. spec. diamosch. d. dianth. an. scr. ß. diair. scr. ii. sacch. cand. ad pondus omnium, add. ol. mac. succin. anis. an. gut. iii. M.

Plures formulas addere supersedeo, cùm ex his variè mixtis, infinitæ concinnari possint.

### Formulæ

#### *Remediorum Apophlegmatizantium.*

Masticatorium in Catarrhis. ℞. Nuc. mosch. dr. i. mastich. gumm. Arab. an. dr. ß. redig. in Pulv. & cum s. q. aq. ros. M. f. Troch. S. Zeltlein, darvon ein oder anders in dem Mund zu zerkäuen.

Aliud v. g. in difficultate Auditûs. ℞. Rad. pyreth. dr. i. Ir. dr. ß. agar. troch. scr. ii. cubeb. nuc. mosch. an. dr. ß. cardam. dr. i. ex subtiliss. pulverisat. cum s. q. mastich. in mortar. calid. dissol. f. Pastilli, quorum quilibet pendeat scr. i.

Aliud in metû Paralysis vel Apoplexiâ. ℞. Mast. dr. ii. ß. rad. pyreth. nuc. mosch. cubeb. mac. sem. anis. an. dr. ii. majoran. scr. ß. alipt. mosch. gr. iv. cum cer. & mell. inspiss. s. q. M. f. Troch. masticator. pondere gr. xxv. teneat unum vel alterum in ore, masticetur, & collecta pituita exspuatur.

Aliud in dolore Dentium. ℞. Mac. nuc. mosch. an. scr. i. cubeb. gr. xxv. rad. Ir. flor. pyreth. sem. sinap. an. gr. viii. piper. z. z. an. gr. v. pulverisat. subtiliss. excipiantur pauxillâ cerâ & f. Troch. lupinar.

Apophlegmatismus liquidus. ℞. Rad. Ir. Flor. unc. ß. fol. orig. salv. stæch. rorism. an. m. ß. cubeb. dr. iii. liq. dr. i. ß. coq. in æq. partibus aq. & vin. alb. sub finem additi ad lib. i. in Col. dissolv. oxymell. squillit. unc. ii. M.

Alius. ℞. Scob. lign. guajac. unc. ß. rad. pyreth. dr. iii. herb. salv. nob. pi. alum. sal. nit. an. dr. i. sem. urtic. sinap. an. scr. i. acet. vini opt. unc. iii. aq. muls. unc. vi. M. f. Decoct. quô os calidè eluendum, quod magnam copiam phlegmatis extrahit.

Alius in amissâ Loquelâ. ℞. Acor. ver. unc. i. galang. cyper. cost. an. unc. ß. mosch. dr. ii. herb. majoran. salv. an. mi. f. Decoct. cum aq. & vin. add. mell. anthos. q. s. M.

Alius in dolore Dentium. ℞. Rad. pyreth. unc. ß. fol. nicotian. cort. rad. mandrag. an. d. ii. fol. sabin. persicar. serpill. an. m. ß. cubeb. unc. ß. alum. scr. i. coq. in vin. & aq. p. æq. ad 3.

Alius. ℞. Rasur. lign. sanct. unc. i. coq. in aq. s. q. vel ℞. Mastich. dr. i. camph. dr. ß. coq. in vin. vel acet. lib. ß.

Alius. ℞. Origan. majoran. serpill. an. mi. fol. nicotian. piii. pyreth. unc. ß. sem. nigell. dr. ß. cardam. cubeb. an. scr. i. ß. mast. dr. i. coq. in aq. s. q. in Col. unc. viii. dissolv. syr. de Nicotian. unc. i. de beton. unc. ß. oxymell. squill. dr. iii. M.

Huc quoque spectat Suffitus Nicotianæ per tubulum, vel simplex ejus masticatio.

Rotulæ in fœtore Oris. ℞. Troch. de gall. mosch. dr. i. myrrh. zedoar. an. scr. ii. cort. cit. cubeb. caryoph. cinam. an. scr. i. extr. acor. galang. an. gr. iii. cum sacch. in aq. ros. & fl. cit. solut. M. f. Rotulæ.

### Formulæ

#### *Remediorum Expectorantium, in materiâ tenui.*

Linctus. ℞. Ol. amygd. d. rec. unc. ii. sacch. cand. subtiliss. pulv. q. s. M. f. Linct. S. Mit Zucker-Candi vermischtes süsses Mandel-Oehl, öffters darvon zu nehmen. Utilis præcipuè in infantibus.

Alius. ℞. Ol. amygd. d. unc. iii. syr. viol. unc. i. M. alii etiam addunt cons. ros. vel ℞. Ol. amygd. d. unc. i. sperm. cet. dr. i. syr. viol. de hyssop. an. dr. ii. M. S. Brust-Schleckerlein.

Alius. ℞. Syr. jujub. papav. errat. vel de liquir. an. unc. i. ß. M. S. Brust-Safft, darvon zu Zeiten in Löffele voll langsam hinab zu lassen.

Alius in Pleuritide usualis. ℞. Mucilag. sem. psyll. aq. violar. extr. unc. i. ol. amygd. rec. s. igne express. unc. ii. (apud pauperiores ol. lin. depur.) syr. viol. sacch. cand. alb. an. q. s. M. f. Linct. detur cum bacul. glycyrrh. S. Husten-Säfftl.

Alius. ℞. Syr. de liq. unc. ii. jujub. unc. i. ß. oxymell. squill. unc. i. M.

Rotulæ. ℞. Rotul. diacod. alb. vel de succ. violar. vel succ. liquir. inspiss. rotulat. unc. i. dentur ad scatul. S. Husten-Zeltlein.

Aliæ in Tussi & Raucedine expertæ. ℞. Spec. diatrag. fr. diair. s. an. scr. ii. extract. rad. enul. vel liq. scr. i. sacch. fin. in aq. scabios. & tussilag. dissol. q. s. vel unc. iv. M. f. confect. in Rotul. S. Brust-und Husten-Zeltlein sich dero zu Zeiten zu bedienen.

Aliæ Catarrhales. ℞. Spec. diatrag. diamarg. fr. an. dr. i. Bol. armen. orient. dr. ii. confect. alk. complet. dr. ß. cons. ros. rub. unc. ß. cum sacch. in aq. fl. acac. s. q. dissol. M. f. confect. in Rotul. S. ut suprà.

Aliæ.



Aliæ. ℞. Succ. glycyrrh. inspiss. unc. ß. spec. diair. diatrag. fr. gumm. arab. rad. Ir. flor. an. dr. i. sacch. cand. alb. unc. iii. cum mucilag. gumm. tragac. M. f. Trochisc.

Aqua Clareta pectoralis. ℞. Aq. tarax. scabios. an. unc. iii. sacch. cand. alb. unc. i. M. & filt. Vel ℞. Aq. tarax. scabios. tussilag. veron. an. unc. i. ß. cinam. dr. ii. sacch. cand. dr. v. M. S. Husten-Wässerlein Löffel-voll vveiss darvon zu nehmen.

Alia. ℞. Aq. scabios. veron. tussilag. tarax. an. unc. i. ß. cinam. bugloss. unc. ß. fl. arant. dr. ii. sacch. cand. alb. unc. i. fl. sulph. scr. i. lact. sulph. scr. ß. elæosach. anis. dr. i. M. ad vitr. S. Lufft-und Husten-Wässerlein.

### In materiâ crassâ & viscidâ.

Linctus. ℞. Oxymell. squill. unc. i. ß. syr. viol. unc. i. extr. croc. scr. ß. Bals. sulph. anis. gut. vii. M.

Item. ℞. Oxymell. squill. unc. ii. aq. cinam. vel spirit. ceras. nig. dr. iii. M. Utiles sunt in Asthmate.

Alius Wepferi. ℞. Syr. de erysm. Lobel. unc. i. ß. oxymell. elleb. Gesner. dr. ii. gumm. ammon. in acet. squill. dissol. dr. i. essent. croc. scr. ß. ol. destill. anis. gut. iii. aq. hyssop. unc. i. ß. M. f. Linct.

Alius expectorans. ℞. Oxymell. squill. syr. de hyssop. an. unc. ii. extr. croc. scr. i. fl. sal. armon. gr. xxiv. M. dos. coch. i. cum sperm. cet. scr. ß.

Alius. ℞. Oxymell. squillit. pectoral. Crat. vel looch. san. & expert. an. unc. i. syr. de marrub. unc. i. ol. sulph. acid. gut. vi. M. Vel ℞. Syr. de prass. de hyssop. an. dr. vi. viol. oxymell. squill. an. dr. vii. aq. asthmat. unc. ß. M.

Rotulæ. ℞. Rotul. diair. usitat. unc. i. ß. dentur ad scatul.

Aliæ. ℞. Looch. san. & expert. unc. ß. spec. diair. dr. ii. fl. benz. gr. v. sacch. albiss. in aq. fœnic. dissol. unc. iv. M. f. Rotulæ.

Aliæ. ℞. Antim. diaphoret. ex regulo dr. i. fl. benz. dr. ß. succin. alb. præp. mastich. subtiliss. pulv. spec. diatrag. fr. an. scr. iv. croc. orient. gr. xv. Essent. amb. sicc. gr. xvi. ol. anis. gut. vi. fœnic. gut. iv. sacch. albiss. in aq. ceras. nig. dissol. unc. ii. M. f. confect. in Rotul.

Aqua pectoralis. ℞. Aq. ceras. nig. hyssop. an. unc. ii. epilept. Lang. asthmat. an. unc. ß. spirit. cephal. Anhalt. complet. vel elix. vit. Matth. dr. ii. spirit. anis. opt. dr. ii. sacch. cand. alb. unc. ß. M.

Alia expertissima. ℞. Condit. rad. enul. unc. i. ß. cort. arant. cit. an. unc. ß. incisa contund. in mortar. affunde aq. hyssop. unc. vi. fœnic. unc. ii. exprim. fortissimè Colat. add. aq. asthmat. unc. i. cinam. unc. ii. looch. san. & expert. unc. ß. M.

Alia. ℞. Aq. asthmat. unc. vi. ß. cinam. dr. iii. sacch. cand. rub. unc. ß. M. f. ebullit. ut sacch. dissolvatur, sumantur. 2. Cochl. pro lubitu. Vel ℞. Aq. asthmat. unc. ii. ß. spirit. anis. unc. ii. sacch. cand. rub. unc. ß. M.

Plura vide de Medicamentis Thoracicis.

## CAPUT VII.

### De Officiô Medici, in Affectibus exigentibus curam Lactis, Chalybis, usum Theè, Capheè, Chocolatæ & Laudani opiati.

## ARTICULUS I.

### *De Officiô Medici, in ordinandâ curâ Lactis, vel Seri lactis.*

I.

LAc, cujus utilitas & necessitas, tum in usû cibariô, tum Medicinali verbis vix exprimi potest, è 3. constatum est substantiis; quarum prima pinguis, & oleosa sivè butyrosa, quæ aërea. Secunda crassa, sive caseosa; quæ terrena; & tertia tenuis seu serosa. Pinguis temperata est, caseosa frigida & sicca, serosa frigida & humida. Lac ergo totum in activis qualitatibus temperatum, potiùs tamen ad frigidum inclinans: in passivis verò humidum, ratione pinguis & serosæ substantiæ. Quoad secundas, & reliquas facultates, ratione butyri est epicerasticum, & contemperatorium, sive mitigatorium, ratione seri, abstersorium, ratione substantiæ caseosæ, emplasticum & incrassans.

II.

Lac illud optimum esse, ex Galen. & Dioscoride colligat Medicus, quòd colore candidum, clarum, purum ac sincerum; sapore dulce, omnisque amaritudinis, acrimoniæ, salsedinis & aciditatis expers; odore suaveolens, aut boni saltem odoris exiguum quid spirans; consistentiâ moderatum, hoc est, neque nimis crassum & caseosum, neque nimis tenue & serosum, sibi ipsi continuum, & ungui instillatum cohærens, neque diffluens, recens mulctum, & ab animali benè pastô & habitô petitum. Inter ejus differentias in usû Medicô usuales, 1. Vaccinum; quod omnium pinguissimum & crassissimum est, substantiæ caseosæ habens plurimum, serosæ minimum; hinc magis quidem nutrit: minùs tamen alvum subducit. Sic etiam ob substantiæ crassitiem ægriùs concoquitur, citiùs in ventriculô coagulatur, tardiùs descendit, difficiliùs distribuitur, magisque viscera obstruit. 2. Asininum priori contrarium, seri habens plurimum: casei & butyri minimum; hinc alvum magis movet: minùs autem alit, concoquitur facilè, descendit velociter, ac distribuitur promptè & expeditè. 3. Caprinum, quod mediæ est consistentiæ, neque ita tenue & serosum ut asininum, neque ita crassum ut vaccinum. 4. Ovillum, caprinô crassius, minùs usitatum est. Lac vernum dilutius est æstivô, alvumque magis emollit. Hoc in medio suæ naturæ consistit, ac post id tempus sensim crassescit, & evanescit.

III.

Hippoc. 5. aph. 64. curam Lactis 1. præscribit tabidis, non admodum valdè febricitantibus, id est, pulmonum ulcere detentis, si non adsit febris putrida, & quidem tùm, quia acrimoniam salinam sanguinis contemperat, eamque edulcorat, tùm quia parte serosâ abstergit, caseosâ glutinat, ac butyrosâ reficit: præterea Lac assumptû suave, potû facillimum, nutritû solidum, & quâlibet escâ à pueritiâ familiarius; insuper visui colore delectabile, medicamen arteriam non asperans, guttur lævigans, ad ejiciendam pituitam spiritum facilem reddens, ac inferiorem exitum lubricum efficiens; maximè autem tunc convenit in Phthisi, si dolor molestus cum phlogosi in gutture percipiatur. Curâ hâc Ludovicus XIII. Rex Galliæ phthisicus diu sustentatus fuit. 2. Idem Hippoc. locô citatô lacteam diætam commendat, in præter naturam extenuatis, ac atrophiâ quâcunque detentis, dummodo nullum adsit prohibens, aut contraindicans. Est enim Lac ex omnibus ferè ferculis optimi succi, quod facilè digeritur, levique negotiô in sanguinem vertitur, sufficienter quoque alit, corpus roborat, atque impinguat.

IV.

Præterea 3. Convenit in hypochondriacis, hystericis & scorbuticis, præsertim calidioribus, & emaciatis, ac ad talem inclinantibus. 4. Prodest in renum exulcerationibus, ac præcipuè mictû cruentô. 5. In dysenteriâ, ubi non tantùm per os assumptum, præsertim coctum cum sem. plantag. & rad. torment. aut symphyt. vel silicibus ignitis, aut ferro candenti ustulatum prodest, sed etiam per alvum injectum, adeò ut Sydenham testetur, se plurimos curâsse dysentericos solô lacte, vel ejus serô tepidè inferiùs injectô, & frigidè superiùs in copiâ propinatô. 6. Hippoc. lib. de morbis. Lac itidem commendat in affectû podagricô præservandô, quod testatur etiam experientia

experientia

perientia & ratio, cùm non tantùm Lac præbeat alimentum simplex optimum, naturæ summè familiare, sed insuper sanguinem dulciorem mitioremque reddat, particulas in eô acriores contemperet, ac humorum turgescentiam reprimat; licèt Podagræ causæ originali, concoctionum nempe ac fermentorum debilitati non contrarietur, sicque etiam omnem paginam non absolvat.

V.

Sicuti autem in prædictis affectibus Lactis usus maximè proficuus censetur; ita haud rarò etiam contraindicatur. *Hippoc.* allegatô aphoris. 64. *sect.* 5. ait: *Lac præbere, capite dolentibus, febriculosis, & quibus elata hypochondria murmurant, ac siticulosis, malum. Item quibus febres acutæ, biliosæ dejectiones, ac copiosa sanguinis evacuatio facta est &c.* Non igitur convenit, 1. Capite dolentibus, quia halituosum est, ac facilè corrumpitur. 2. Acutè febricitantibus, cùm in his ob acrimoniam caloris depravetur, ac nidorosum evadat. 3. Quibus hypochondria elata, id est, suspensa ob tumorem aliquem, vel abscessum, aut murmurantia ob flatuum inclusorum copiam; In his enim facilè acescit, ac in flatus vertitur. 4. Siticulosis, eò quòd tales bile utplurimùm abundent, in quam facilè lac verti solet. 5. Biliosâ diarrhœâ correptis, ob eandem causam. 6. Quibus copiosa sanguinis evacuatio facta, cùm calore nativô depauperati, naturales facultates habeant infirmas, ut lac facilè vitiari, & acescere possit; licèt enim lac alimentum sit euchymum, facilè tamen etiam corrumpitur, & quidem in ventre præcalidô in nidorem: in frigidô autem in acorem. *Dioscorides* his addit epilepticos, vertiginosos, & nervorum vitiô detentos. 8. Minùs etiam prodest, præsertim assiduus ejus usus, dentibus & gingivis; has enim flaccidas, illos cariei obnoxios reddit; hinc post ejus usum, vinô dilutô aut meracô, aut cui mellis quid admixtum, os colluendum.

VI.

Cura Lactis alia potest dici *levis*, alia *stricta*, alia *mediocris*. Levis est, in qua solùm quotidiè manè horâ circiter sextâ vel septimâ, recenter ex asinâ vel caprâ emulctum Lac, vel etiam bubulum, additâ dimidiâ parte aquæ, adjectô quoque saccharô, ne coaguletur, ita tepidum assumitur, vel citra ascendendum & descendendum, ad unc. vj. x. xij. & ultra, vel ascendendo, ab unc. vj. per auctas quotidiè unc. ij. usque ad lib. i. 1. ß. ij. non exclusis tempore prandii & cœnæ, aliis alimentis boni succi & facilis coctionis. Stricta diæta lactea est, in qua exclusô omni aliô cibi potûsque genere, æger solô lacte, vel saltem additâ solâ medullâ panis albissimi contentus vivere debet, eâ quantitate illud sumendo, quam stomachus, vires ac ipsa necessitas videtur exigere; ita tamen, ut tota quantitas, quæ singulis diebus bibitur, in 3. partes divisa, una manè, altera in prandiô, & tertia cœnæ locô accipiatur. Mediocris est, in qua lactis usus tempore matutinô ritè adhibetur, in prandiô verò, parcâ licèt manû conceduntur, quæ cum lacte analogiam habent, ac naturam pro necessitate, & rerum circumstantiis corroborare, stomachi tonum conservare, ac inappetentiam arcere valent, ut v. g. pulli gallinac. gallin. capon. solô lacte & furfuribus nutriti, caro vitulina, hœdina, ova tremula, oryza, lacticinia, pulmenta lactea, amygdalat. hordeata &c. In cœna hæc eadem non prohibentur, longè tamen parciori quantitate, quàm in prandiô; vel si pro ratione circumstantiarum ægro consultius sit, solum etiam lac in cænâ assumendum, in potû ab omni vinô, in cujus abstinentia plurimùm situm, abstineat æger, contentus aquâ simplici, vel coctâ cum china, lentisc. vel mixtâ cum lacte.

VII.

Ex triplici hâc lacteâ methodô, prima & ultima, præsertim veluti via media, & magis secura, à plurimis tenetur. Stricta verò, quæ in podagricis plerùmque præscribitur, multis suspecta est; & ob sequentes rationes minùs tuta censetur. Nam 1. Experientiâ teste, prout refert *Sydenham*, licèt hæc cura multis profuerit, quamdiu ne latum unguem ab eâ recesserunt, tamen quàm primum ad sanorum diætam, utut lenem mitemque sese receperunt; podagrâ confestim reversâ, ægrum longè pejus, quàm antea vexavit, labefactatis nempe naturæ principiis, morbô pellendô minus sufficientibus; ut adeò periculosius & diuturniùs infestaret; hinc plurimi vel doloribus recenter ingruentibus ab hâc curâ desistere coacti fuerunt, vel podagricos dolores intercurrentes lubentiùs tolerare, quàm perpetuam & molestissimam solius lactis potationem sustinere maluerunt. 2. Si post continuatam aliquot mensibus lacteam curam, febris, vel morbus aliquis magnus cum virium jacturâ ægrum prehenderit, vel universalis inappetentia, & languor supervenerit, à lacte abstinendum erit, cùm tamen periculum sit, ne ventriculus tantô tempore lacti assuetus, omne aliud genus ciborum respuat, aut difficillimè sustineat, atque adeò imbecillis patiens viribus priùs deficiat, quàm ad alia assuefacta natura iterum refocilletur; unde etiam aliquos, postquam diu strictioris lactis curæ sese subjecerant atque paulò meliùs exindè habere videbantur, magnô tandem aliquô morbô deprehensos, citò interiisse observârunt nonnulli; hinc meritò hæc atque alia, cautum in hâc curâ reddere debent Medicum, eligendo potiùs viam mediam utpote magis tutam.

VIII.

Pro debitô Lacteæ Diætæ regimine Medicus notabit, 1. Corpus priùs debitè evacuandum, obstructionesque, si quæ adsint, referandas esse. 2. Lac vel asininum, ubi refrigerandum & detergendum, vel caprinum, ubi magis nutriendum, vel vaccinum in podagricis recenter ex ubere emulctum, calidum quatuor horis ante cibum sumendum esse, ita ut æger ab ipsô assumptô neque dormiat, neque corpus validiùs exerceat. 3. Ne Lac in ventriculô corrumpatur aut acescat, ad unc. viij. x. addendam esse unicam sacch. vel mell. 4. Signum boni eventûs curæ Lactis esse, si urina cocta, nec valdè tincta, nec nimis aquosa, si fæces alvi non crudæ, copiosæ, fœtidæ, si nullam sitim causetur. Secùs, si stomachus infletur, hypochondria tendantur, alvus indurescat, accedat vomitus, vel diarrhœa, sitis magna &c. quæ signa sunt corrupti Lactis; hinc vel corpus meliùs evacuandum, vel ab ejus usu cessandum. 5. Antequam æger strictæ se addicit curæ Lactis, natura paulatim ad eam assuefacienda, utendo lacticiniis, cibisque cum lacte analogiam habentibus, ut oryzâ in lacte coctâ, amygdalat. hordeat. pineat. avenatis, ovis sorbilibus, pullis gallin. capon. carne hædin. vitulin. &c. usque dum tandem solô Lacte, pro totali alimentô uti possit æger, seu etiam frigidô, in quantitate stomacho & gustui tolerabili, abstinendo à vinô & omnibus aliis. Prædictis cibis uti etiam æger potest, in diætâ lacteâ leviori & mediocri.

IX.

Præterea 6to. Observabit, primô & secundô mense, corpus subinde blandô medicamentô Rhabarbarinô vel aloëticô evacuandum, & quidem, quò natura Lacti magis assuevit, majoribus interpositis intervallis: quò minùs, minoribus. 7. Si Lac acesceret, vel coagularetur, uti supra dictum, addendum sacch. alb. si corpus exinde calefieret, osque & fauces accenderentur, addendam quartam partem aq. simpl. vel hordei. Si ventrem nimis fluidum faceret, ebulliendum, eique addenda salis communis aliquot grana, si constipetur, Rhabarb. pulverisat. in primô haustû sumendum. 8. Si sitim excitet, extra pastum aq. s. vel coctam cum sacch. permitti, tam solam quàm lacti permixtam. 9. Ab usû Lactis non desistendum esse, nisi febris, aut gravis dolor podagræ supervenerit, neque etiam ob accidentia à lacte causata tam facilè cessandum, nisi vomitus & dolor capitis accedant. 10. Quantitatem Lactis assumendi, assignari à tolerantiâ ventriculi, in curâ leviori ad unc. vi. lib. i. ii. in mediocri, totidem etiam cænæ locô, in strictâ, finitis diætæ diebus, manè unc. 10. 18. 20. & totidem etiam locô prandii & cænæ sumendæ, augendo dosin ad unc. 40. usque. 11. Tempus continuandi diætam lacteam esse ad mensem 1. 2. vel 3. immò in affectibus contumacibus, præsertim podagricis ad annum, vel plures extendendam esse, nisi recidivam experiri velint; quibus tamen ex supra dictis suadendum, ut prandii saltem tempore ad cibos boni succi, & facilis coctionis successivè transeant, ita tamen, ut nec varietas ciborum corruptelam, nec satietas cruditates generet; abstinendo simul à vinô, quod meliùs, vel non nisi lymphatô parcissimè utendo.



X.

Quibus Lactis usus quandoque contraindicatur, vel ob febrem; aut borborygmos in hypochondriis, aliasque causas, vel epatis ac renum ardor, per veris & æstatis decursum temperandus, humorésque adusti melancholici, ardores vagos & phlogoses præsertim excitantes, uti etiam varios fluxus sanguinis, maniam, scabiem, scorbutum, aliosque affectus ex acidô melancholicô oriundos, temperandi ac evacuandi, quique plùs contemperatione, quàm nutritione indigent. Serum lactis, *die Jutten, oder das Käss-Wasser*, vel cum succô cit. vel acet. aut crem. tart. vel tamarindis paratum, & quidem vel simplex vel herbis alteratum, usurpare possunt. Hoc enim non tam bilem flavam quàm atram, exustosque ac salsos humores temperat, vi suâ nitrosâ abstergit, obstructiones referat, ardores compescit, atque acria & peregrina salia per Urinam educit. Sumitur quotidie per mensem ad unc. vi. viii. lib. i. quatuor horis ante cibum, vel etiam ascendendo quotidiè per unc. ii. ad lib. i. ij. iij. Hinc præposterâ serie sensim ad primam dosin redeundo.

Sequuntur nunc paucæ formulæ remediorum Lactis, aut Seri lactis alterati.

Formulæ

*Lactis, vel Seri lactis alterati.*

SErum Lactis in Scabie proficuum. ℞. *Ser. lact. cum succ. cit. parat. lib. i. col. bulliat.* (tum quia flatulentum, tum ut quidquid adhuc inest casei subsideat) *hinc infund. per noct. fumar. mi. cichor.* vel *acetos. m. ß. Col. add. sacch. unc. i. M.*

Serum Lactis anti-Scorbuticum. ♃. *Herb. rec. nasturt. aquat. cochlear. an. mii. rad. raph. rust. unc. i. contus. & conquas. in mortar. marmor. affund. lib. ii.* vel *iii. ser. lact. depur. stent in locô tepidô per noctem vase clausô. Coll. add. aq. cinam. unc. ß. M.*

Aliud. ♃. *Herb. rec. cochl. mi. rad. helen. armorac. an. unc. i. bacc juniper. dr. iii. passul. min. unc. i. contus. affund. ser. lact. cap. lib. ii. vel iii. Col. dulcor. paucô sacch.* vel *syr. de succ. cit.* vel *scelotyrb. Forest.* Dos. *unc. iv.*

Serum Lactis destillatum anti-Scorbuticum. ♃. *Herb. rec. beccabung. miij. cochl. nasturt. an. mij. acetos. cichor. a. mi. Pom. cit. N. 3. vel 4. incid. & pist. in mortar. marmor. affund. ser. lact. q. s. destill.*

Serum Lact. Tamarind. *Forsec.* item aliud alterat. herbis pro curâ vernali, vid. superius de Remediis post V. S. præscribendis.

Lac Caprinum anti-Scorbuticum. ♃. *Lact. caprin. unc. viii. lib. i. ebull. in eô fol. cochlear. nasturt. beccabung. endiv. cich. ā. pii. Col. add. sacch. puriss. parum, ne coaguletur.*

Lac anti-Dysentericum. ♃. *Lact. rec. lib. i. sem. plantag. dr. i. rad. torment. vel symph. dr. ß. contus. coq. & Col. dentur subinde 2. vel 3. cochl.* alii addunt *terr. sigill. scr. i.*

Lac in Mictû cruentô. ♃. *Lact. ovill. rec. mulct. lib. ß. mell. ros. puris. dr. ij. bull. leniter, add. Bol. arm. scr. i. Eximium est in hôc affectû, ex observat.* Forest.

Lac Cancrinum, in Phthisi incipiente proficuum. ♃. *Cancr. viv. N. ii. contus. in mortar. affund. lact. vaccin lib. i. ß. coq. hinc atque col.* Vel ♃. *Lact. vaccin. lib. i. ß. cancr. elix. N. ij. contund. unà cum chel. & test. f. Col. vel per pannum, in delicatis, & ubi mitius agendum, vel Colatorium ferreum durch ein Seichgatze, ut pulvis præcipitans simul transeat, si efficacius agendum, licèt minùs gratum sit.*

Lac artefactum, si fortè Lac naturale vel Serum lactis contraindicaretur. ♃. *Sem. melon. mund. unc. i. sem. cucurb. angur. an. unc. ß. jur. pull. unc. vii. M. F. Emuls. adde si placet, julep. viol. unc. i.*

Aliud anti-Hecticum. ♃. *Chin. sel. unc. i. rasur. ebor. dr. ii. repleatur his pullus benè saginat. coque in lib. vi. aq. ad debitam cocturam lento igne. De Col.* ♃. *unc. vi. add. sem. melon. rec. amygd. d. excort. an. unc. ß. nucl. pin. rec. dr. ii. M. F. Emuls. aromatizanda modicô mac.* Alii accipiunt *Decoct. carnis Gallin. Das Hennenbrat-Wasser*, & cum eo faciunt prædictam Emulsionem.

---

## ARTICULUS II.

### *De Officiô Medici, in ordinandâ curâ Chalybis.*

I.

CHalybs, qui aliud nihil est, quàm ferrum artificialiter magis depuratum & induratum, duplicem juxta Veteres obtinet virtutem, *[illegible]ritivam* unam, *adstringentem* alteram. Illam adscribunt particulis volatilibus; hinc non exiguum præstat usum in morbis ab obstructione oriundis: hanc terrestribus atque fixis; unde crocum martis adstringentem paraturi, Chalybem eousque calcinant, usque dum absumptis partibus volatilibus, remaneant fixiores, eôque utuntur in diarrhœâ, dysenteriâ, aliisque fluxibus sanguinis p. n. R. R. considerantes Martis corpus homogeneum, quod sub æquali tenore in ignis torturâ perseverat, & quòd mars semper adstringat, ac omnia etiam ex marte parata gustui saporem adstringentem subministrent: fundamentaliter asserunt, eum per se semper adstringere, aperire verò tantùm per accidens, quatenus nimirum intra corpus assumptus, reperta in corpore salia sylvestria acida & facilè coagulabilia, à quibus induci solent obstructiones, absorbet, absorptaque secum per alvum educit, ut adeò hôc modô sublatâ causâ, tollantur obstructiones.

II.

EX dictis facilè elucescit, *Martem* 1. optimum esse Melancholiæ digestivum. Cùm enim materialis ejus causa modernis statuatur, acidum vitiosum in primis viis hærens, illud ad martem assumptum accurrit, eúmque corrodendo sua amittit spicula ac acrimoniam, & postmodum simul cum marte per secessum eliminatur; hinc post ejus assumptionem fæces ut plurimùm nigrô colore tinguntur, præcipitatô per bilem marte cum absorptis acidis in colorem subnigrum. Non malè igitur à *Zacut. Lusit.* Melancholiæ, & mali Hypochondriaci verum alexipharmacum, ac rhizotomus appellatur, quod idem dicendum de affectû hystericô. 2. Insignis panacæa est Cachexiarum, tam virorum, quàm etiam mulierum, & virginum in chlorosi, fluore albô, suppressione mensium; quæ si inveterata, citra materialia vix curari potest, in Cachexiâ ictericâ &c. Hinc etiam omnes pulveres cachecticos mars ingreditur. Non enim tantùm, dum humor acidus, ac veluti causticus chalybeata aggreditur, & in substantiam eorum operatur, ferociam & acrimoniam suam propriô veluti ense jugulat, infringit, ac retundit;

sed insuper sublatô coagulô massæ sanguineæ jam effœtæ & languescenti, quasi calcar suggeritur, spiritus sopiti & penè emortui, ac pondere pressi, rursùs eriguntur, excitantur ac restaurantur, quod vel maximè in puellis cachecticis observatur, dum assumptô chalybe, pulsum nanciscuntur celeriorem, validiorem, faciémque magis rubicundam & vividam.

### III.

Pro legitimâ ejus administratione Medicus notabit, 1. Curam chalybis commodissimè administrari vere & autumnô. 2. Ejus præparationem, quò simpliciorem, eò meliorem esse. 3. Haud immeritò damnari, & explodi ejus præparationes nimiis acidis factas, cùm Mars acidô saturatus, nullas ampliùs in corpore exserat virtutes, sed potiùs ventriculum oneret, utpote calx fixissima nullô liquore solubilis. 4. Cæteris præparationibus palmam præferre, quæ fit cum alcalinis, aut blandis acidulis. 5 Etiam limaturam Martis crudam intùs exhibitam, fructû suô non destitui, dummodò ventriculus non adsit admodum debilis, vel dosi majori exhibeatur. In his enim periculum est, ne Mars in ventriculi fundô subsistens vim ibi vitriolicam & vomitivam acquirat, aut ructus nauseámque cieat, vel appetitum dejiciat; hinc etiam refert *Panarol.* se post mortem eorum, qui usi fuerint Martialibus, in ventriculô limaturam Martis adhuc crudam reperisse, ob ventriculi debilitatem.

### IV.

Præterea 6. notabit Medicus, corpus priùs ad hanc curam per universalia disponendum esse. 7. Martialia exhiberi, vel in formâ siccâ, ut v. g. pulv. elect. pilul. &c. vel in humidâ, ut vini, tinctur. essent. &c. In formâ liquidâ ceteris præferuntur ex eô, quòd in iis Mars magis solutus: in illis autem magis compactus, majores in ventriculô pariat molestias. Nonnulli hæc ita distinguunt, ut in complexionibus humidioribus eum exhibeant magis in formâ siccâ: in siccioribus verò, & quorum stomachus sensibilior, in formâ humidâ. 8. Post ejus assumptionem manè jejunô stomachô factâ, deambulatione per unam vel duas horas corpus exercendum esse, capiendo postmodum Brodium carnis vel gallinæ, alteratum rad. petrosel. vel rad. aperit. & passulis. 9. Signum Chalybis ritè operantis esse, fæces nigras per alvum excretas: è contra malum, si post assumpta Martialia non tingantur colore nigrô, cùm signum sit, Martem non absorpsisse salia vitiosa corpori noxam minitantia. Item si superveniant vomitus, nausea, inappetentia, dolores stomachi &c.

### V.

Insuper 10. Observabit in hâc curâ, tertiô vel quartô die clysterem injiciendum, vel lenitivum exhibendum, aut pilulas aloëticas. Aliqui quartô die horâ quartâ pomeridianâ, magnitudinem castaneæ exhibent de Elect. paratô ex rob. sambuc. vel ebul. aut pulp. tamarind. unc. iij. cum diagrydii rosar. scr. ij. Alii & præsertim *Sydenham*, præcipuè in affectû Hystericô Martialia exhibent, sine interjecta purgatione, ne unâ die destruatur, quod per plures ope chalybis resarcitum. 11. Curam hanc nunc 15. nunc 20. nunc etiam 30. diebus & ultrà continuandam esse, pro majori, vel minori contumacia affectûs. 12. Durante hâc curâ, legitimam esse instituendam Diætam, & præcipuè omnia acida, seu in cibô, seu in potû, vitanda esse, quia Martem saturant, ut postmodum saturatus, vitiosa salia relinquat intacta.

---

## ARTICULUS III.

### *De Officiô Medici, in præscribendis formulis Remediorum Chalybeatorum.*

Vinum Chalybeatum. ℞. *Croc. mart. aperit. unc. iii. spec. aromat. caryoph. dr. ii. dentur ad saccul. ex sind. alb. S. Stahlsäckel, daran 2. Mass alten vveissen Wein zu giessen, und 2. Täg stehen lassen, alsdann 3. oder 4. Unzen darvon nüchtern zu trincken.*

Aliud. ♃. *Chalyb. præp. unc. 1. caryoph. dr. i. mac. dr. ß. inde saccul. oblong. instar digiti, affund. vin. mens. ii. &c.* Quantum de hoc bibitur, tantum semper reaffundatur.

Aliud ex spuma Chalybis. ℞. *Spum. chalyb. dr. i. vin. alb. unc. ii. M. & sic pro reliquis dosibus.*

Vinum chalybeat. Riverii. ♃. *Chalyb. cum sulph. præp. unc. i. rad. enul. cort. med. tamarisc. an. unc. ß. fol. senn. s. unc. iii. epithym. unc. i. fæcul. bryon. cinam. an. dr. iii. spec. diatrion. sant. dr. i. aq. dest. agrim. vin. alb. an. lib. i. inf. per trid. in B. M. de col. sumantur unc. iii. vel iv.*

Vinum chalybeatum attenuans & deobstruens. ℞. *Rad. levist. unc. ß. rhab. el. unc. i. chalyb. cum acet. tamarind. præp. unc. i. sal. tart. dr. ii. ment. crisp. m. ß. cort. flav. aurant. dr. ii. galang. min. dr. i. incis. & contus. indantur in vas vitreum, affundendo vin. malvat. lib. iii. digerantur locô calidô, movendo aliquoties, per biduum. Factâ dein remotione à locô calidô, ne acescat, bibendo quotidie unc. iii.*

Claretum Martiale *Minsicht.* probatissimum. ℞. *Vin. alb. opt. lib. iii. chalyb. cum acet. tamarind. præp. unc. i. rad. scorz. acid. tart. an. unc. ß. galang. min. cass. lig. caryoph. an. dr. i. M. indita in vas vitreum digere locô calidô, movendo aliquoties, per biduum. Dein col. per manic. Hippoc.*

Aliud Vinum Martiale anti-Cachecticum. ♃. *Herb. salv. rorism. an. m. ß. absinth. mi. fl. cent. min. p. iv. rhab. el. unc. i. ß. cinam. galang. z. z. an. dr. ii. limat. mart. rec. unc. i. ß. incis. dentur ad Nodul. cui superaffund. vin. alb. lib. iii.*

Syrupus chalybeat. ♃. *Chalyb. præp. unc. iii. affund. acet. vin. ad eminent. 4. digit. transvers. stent in locô calid. donec extrahatur tinctura, tum inclinatô vase separetur liquor, cui add. sacch. albiss. q. s. coq. lentô igne ad consist. Syrup. S. Stahl Safft, darvon ein Löffel voll in einer Brühe oder vveissen Wein zu nehmen.*

Essentia Martis Hartmanni. ♃. *Limat. mart. candefact. lib. ß. extingue semel atque iterum in lib. iv. vin. malv.* Dos. *ab unc. ß. ad unc. ii. ex juscul.* vel *haustû aq. cichor.*

Tinctura Mart. ♃. *Tinct. mart. Zvvelff.* vel *Vitriol. mart. Ludovic.* vel *cum succ. cit. parat. Sorbait. &c. unc. ß. detur ad Vitr. S. Stahl-Tinctur, darvon 15. biss gegen 30. Tropffen aus einer Brühe zu nehmen.*

Bolus chalybeat. ℞. *Chalyb. præp. dr. i. caryoph. gr. vi. cum vin. s. q. M. f. Bol. qui nebulis involutus devoretur, superbibendo 3.* vel *4. cochl. vin. absinthit.* vel *malvat. & sic pro cæteris dosibus.*

Electuarium Chalybeat. ♃. *Limat. chalyb. præp. unc. i. ß. conserv. fumar. unc. iii. ß. condit. cort. cit. dr. vi. confect. alkerm. unc. ß. syr. de cort. cit. q. s. S. Vermischte Stahl-Latvvergen, einer Kesten gross darvon zu nehmen, und ein vvenig Wein oder Malvasier darauf zu trincken.*

Aliud. ♃. *Limat. mart. acet. præp. unc. vi. cinam. nuc. mosch. an. dr. iii. rhab. dr. ii. spec. arom. ros. dr. iii. mell. opt. sacch. alb. an. unc. xiii. cum lentô igne F. Elect.* Dos. *unc. ß. v. horis ante prandium, superbibendo unum* vel *2. cochl. vin. Malv.* vel *absinth.*



Morselli chalybeat. ♃. *Chalyb. præp. unc. i. cass. lig. scr. iv. croc. scr. ß. mac. scr. ii. caryoph. scr. i. sacch. fin. in aq. cinam. dissol. unc. iii. F. Morsel. N. viii. capiat m. unum.*

Tabellæ chalybeat. ♃. *Chalyb. cum sulph. præp.* vel *pulv. cachect. Quercet. unc. ß. confect. alk. dr. ii. ambr. grys. scr. i. sacch. fin. in aq. ros. & naph. dissol. unc. iv. f. Tabell. capiat dr. ii. quotidie manè.*

Pilulæ chalybeatæ Sydenham. ♃. *Limat. mart. subtiliss. gr. viii. cum s. q. extract. absinth. M. f. Pilul. No. viii. sumantur summô manè, repetanturque horâ quintâ pomeridianâ per dies 30. superbibendo haustum vini absinthit.* vel *malvat.*

Utiles quàm maximè in affectû hystericô, chlorosi, ac omnibus morbis chronicis, ex acidô oriundis.

Aliæ in morbis Chronicis usuales. ♃. *Limat. mart. subtiliss. gr. xv. rhab. pulv. scr. i. cum succ. absinth. q. s. M. f. Pil. No. xv.* vel *xxi. superbibendo brodium amarum & diureticum.*

Aliæ chalybeatæ Riverii. ♃. *Chalyb. cum sulph. præp. unc. ß. aloës opt. senn. s. agar. troch. rhab. el. an. dr. i. spec. diarrhod. Abb. dr. ß. croc. scr. ß. cum syr. ros. sol. f. mass. Pilul. de cujus dr. i. form. Pilul. No. xxiii. deaur. quas capiat æger m. singulis diebus, 3. horis ante pastum, continuando per 15. dies.*

Pulvis chalybeatus anti-Cachecticus. ♃. *Pulv. cachect. Quercet. dr. ß. S. Stahl-Pulver fünffzehen Tag lang Morgends nüchtern aus einer Brühe zu nehmen.*

Alius. ♃. *Chalyb. præp. dr. vi. sal. absinth. tamarisc. card. b. an. scr. i. fæcul. aron. dr. i. ocul. canc. præp. scr. iv. cryst. tart. unc. ß. Pulv. caryoph. scr. iv. M. f. Pulv. sumatur omni manè dr. i. ex brod.*

Alius. ♃. *Chalyb. præp. unc. i. ß. cass. lig. opt. fæcul. aron. cryst. tart. an. dr. ii. ol. caryoph. gut. xx. cinam. gut. vii. sacch. rosat. tabul. dr. vi. M.* Dos. *dr. 1. m. ex Jusculô.*

Alius simplex in suppressis Mensibus utilis. ♃. *Mart. cum sulph. præp. dr. vii. cass. lig. dr. i. M. f. Pulv. divid. in xvi. p. æq.* de his una quotidiè sumatur, obambulando desuper per 1. vel 2. horas, & tertiô quôlibet die 4. horis à pastû, magnitudinem castaneæ de *Elect. laxat.* sumendo. Cura hæc, teste *Sorbait*, intra 16. dies plerúmque hunc tollit affectum.

---

## ARTICULUS VI.

### *De Officiô Medici, in suadendô usû Theè, Coffee & Chocolatæ.*

### I.

*Theè* & *Thea*, folium fruticis cujusdam, quem plures inter species *sumach* referunt, in Chinâ & Japoniâ nascens, atque inde siccando involutum, & conglomeratum in Europam delatum; quoad qualitates primas, calidum est in primô gradu, & siccum ferè in secundô; duplicem possidet substantiam, quarum una volatilis & spirituosa, odore suô suavi & jucundô, aquæ communicatur; altera verò fixa & terrestris, sapore suô amarô, & nonnihil adstringente se prodit. Commendatur hæc Herba, 1. Ad somnum pellendum, à cænâ præsertim assumptum, quod præstat, tum quia calor actualis, quô potatur, spiritus agitat, tum quia spirituosâ, volatili, & odoriferâ parte, spiritus dissipatos reparat: amarâ verò & diureticâ, alimentorum humiditatem somno necessariam absorbet, & per urinam pellit, tum quia superius orificium, constringendo vapores ad somnum necessarios, frænat & impedit. Ob easdem causas prodest etiam in vertigine, affectibus soporosis, & catarrhis. 2. Medetur doloribus capitis, impediendo cruditates, ac vapores discutiendo. 3. Solvit ebrietatem, corpúsque nimis Baccho pessumdatum, integritati suæ restituit. 4. Moderatè siccat, cerebrum purgat, memoriam firmat, mentem purificat, ac alacriorem reddit. 5. Stomacho, digestionique juvandæ inservit, aciditatem nimiam corrigendo, ac stipticitate fibras constringendo. 6. In Nephritide, calculô, & arthritide, cæteris paribus præservat, cùm experientia testetur, Chinenses hujus potui indulgentes, hisce affectibus non esse obnoxios. 7. Alii etiam commendant ad lumbricos, vapores hypochondriacos & hystericos, phthisin quoque, si lactis vaccini calici, quod leviter priùs ebulliit, aquæ duos cyathos, in quibus dr. 1. Theè infusa, admiscueris, cum sacch. unc. ß. & calidè per menses 2. propinaveris.

### II.

Modus utendi *Theè* in hôc consistit, ut accipiatur cyathus aquâ plenus, qui immittitur in vas peculiare ad hunc usum destinatum, quod igni apponitur, & dum aqua effervescit, ab eôdem removetur, & *dr.* ß. vel *dr. i. fol. Theè* injicitur, hinc vas tegitur, ac foliô fundum petente, in vasculum porcellanum, vel faventinum effusum, calidè sorbillatur, additô, si placet, paucô sacharô. Quod in fundô remansit folium, etiam secundâ vice adhiberi potest, sed tum cum aquâ coquatur necesse est. Japonenses, pulverem foliorum aquæ ferventi injectum, simul hauriunt. In Persiâ parùm anis. fœnic. vel caryoph. injiciunt. Sumitur plerumque manè, vel in affectibus stomachi ac capitis, per consensum Ventriculi, statim à prandiô, vel quâcunque horâ, ac pro somnô impediendô, à cænâ.

### III.

Sicuti autem usus hujus herbæ *Theè* subindè maximè proficuus; ita ejus abusus, ac frequentior compotatio improbatur, præsertim in subjectis calidioribus & siccioribus, dum humidum nativum citò nimis absumit, calorémque ac vitam instar flammæ lampadis oleô consumptô extinguit, ut adeò extrema non solùm in morali Philosophiâ, sed & in Medicinâ, vitiosa sint. Cæterùm plures his temporibus proprietates *Theè* adscriptas, tribuunt quoque simplicibus sub nostrô cœlô crescentibus, quæ substitui haud immeritò possunt, si eôdem modô præparata sumantur. Sic in affectibus capitis uti possumus *Roremarinô*, *betonicâ*. In affectibus pectoris *salviâ*, *Veronicâ*, *pulmonariâ*. In affectibus renum *Veronicâ*, *gran. Juniper.* In arthriticis *chamædry &c.*

### IV.

*Coffeè*, vel *Capheè*, est leguminis peregrini species, magnitudinis nostratium fabarum, à quibus non admodùm abludit, orta ex arbore Evonymô vel cerasô simili, ex Arabiâ felici in Europam delata, quæ debitô modô pulverisatur ac torretur, ut phlegma spiritus ejus irretiens exhalet, usque dum semiusta & colore castaneô, vel subnigrô tincta appareat, ac panis veluti adusti odorem referat. Coctio ejus paratur, dum accipitur olla ansata stannô obducta, illique infunduntur *aq. unc. x.* vel *lib. i.* quibus, cùm super igniculô carbonariô efferbuerint, injiciuntur *pulv. dr.* iij. sedulò cavendo, ne quidquam effundatur, cùm pulvere aquæ immisso illicò celeriter in spumam agatur, unde, quamprimùm aqua ollæ labia attingit, igne amovenda rursúmque admovenda, usque dum duodecies circiter ebullierit; hinc cineribus calidis imponenda, donec magma fundum petierit & decoctio flava & limpida supersit, tunc calici Porcellano vel faventino infusa, calidè sorbillatur, additô si placet pro delicatis, paucô sacch.

### V.

Qualitates primas quod attinet, *Coffeè* calidum & siccum statuitur, priùs deducitur ex amaritie & acutô sapore, posterius ex tostione, reliquæ exinde emergentes qualitates, cùm sulphure & sale volatili scateat, sunt

roborare ſtomachum, detergere, obſtructiones reſerare, urinam movere, vapores in cerebrum aſcendentes retundere, ſomnum averrere &c. Quoad affectus, convenit illud, 1. In adjuvandâ coctione ſtomachi, ubi vinum locum non habet, ut v. g. in abſtemiis, cephalalgiâ detentis, laborantibus ſtomachô ex prægreſſâ ebrietate, idque præſtat, tùm volatili ac ſubtili ſuâ ſubſtantiâ, nimiam fermenti ſtomachici aciditatem obtundendo, ac terreſtri adſtringendo & humiditates exſiccando, tùm alcali ſuô acidas cruditates abſumendo, & corruptioni reſiſtendo. 2. In necandis lumbricis. 3. In reſerandis obſtructionibus, in chloroſi, ſuppreſſione menſium. 4. In præſervandô hydrope, calculô, podagrâ, 5. In febribus intermittentibus diuturnis. 6. In cephalalgiâ per conſenſum ſtomachi. 7. In ſomnô arcendô, poros cerebri apertos tenendo, liberúmque ſpiritibus tranſitum ſternendo. 8. Cum lacte decoct. vel cum aquâ paratum, & cum æquali vel majori parte lactis mixtum; vel ante vel poſt lac aſſumptum, prodeſt in Phthiſi.

VI.

De hôc decoctô *Coffeé* ſumitur manè unus vel alter crater. Qui ad ſtomachi invaletudinem eô utuntur, ſumunt immediatè poſt prandium, additis *caryoph. contuſ.* vel *cinam.* vel *cardam.* vel *ſacch. ambrat.* Sicuti autem in prædictis affectibus ſuô modô locum habet, atque indicatur uſus *Coffeé*, ita minùs idoneus ac contraindicatur, in nimiùm macilentis, bilioſis, ſtomachis nimiùm calidis, eisque, quibus vaſa ſanguine ſubtili, rapidiuſque circulante ſunt repleta. Item quibus tuſſis, & ſputum frequens, ab acriori ſanguine oriundum, uti & Phthiſicis conſummatis.

VII.

*Chocolata* ſeu *Succolata*, eſt ſpecies ſolidæ Paſtæ Americanis frequens, & formâ Paſtillorum vel Tabellarum ad nos delata, ac ex variis ingredientibus, quorum præcipuum eſt *Cacao*, quæ eſt fructus cujuſdam arboris, ac ſpecies quædam amygdalarum compoſita. Ex hôc fructû exprimitur ſuccus, inſpiſſatur, additúrque *cinamom. piper mexican. caryophyll. Vanilli*, *achiota* & *ſacch.* Alii etiam addunt *aq. naph. amb. moſch.* alii alia, ut adeò inter authores pro locorum uſu, vel pro cujuſque ſapore, aliqua diſcrepantia im ejus compoſitione obſervetur. Bonitatis ſignum eſt, ne mucidum oleat, nec vermiculis eroſa ſit, nec maſticando quid diſplicens, aut nimis aromaticum ſapiat. Modus ejus bibendi vulgatiſſimus eſt, dum aqua bulliens infunditur crateri, quem ebibere cupis ad medietatem: inde Chocolatæ tabella una aut altera diſſolvitur, donec inſpiſſata ſatis appareat; mox probè lignô denticulatô agitatur & in ſpumam vertitur: tandem reliqua crateris medietas aquâ calidâ cum ſaccharô repletur, ac calidiſſimè ſorbillatur. Aliqui diſſolvunt eam in aquâ frigidâ, lignô denticulatô agitant, ſpumam elevatam in aliô reponunt vaſe, reliquum cum ſ. q. ſacch. igni apponunt, & ubi adhuc calidum eſt, ſpumæ priùs ſeparatæ affundunt, totúmque epotant. Nonnulli citò eam parantes aquam calefaciunt, ei deraſam Chocolatæ tabellam admiſcent, diſſolvunt, lignô agitant, & necdum ſeparatâ ſpumâ hauriunt. Sunt, qui ante ejus hauſtum aq. frigidæ hauſtum ſumunt, aut biſcoctorum par intingunt. Alii eam glacie refrigeratam potant, quæ palato potiùs quàm valetudini conveniens eſt. Si ſanitatis gratia bibatur, ſufficit ad duas vices quotidie ad ſummum, & potiùs horis matutinis eam ſumere. Diebus canicularibus eâdem abſtinere melius eſt.

VIII.

Qualitates ejus quod attinet, temperata eſt, ſi præcipuè piper & caryophylli eximantur, prout nonnulli faciunt, frigidis cacao particulis ab ingredientibus calidis temperatis. Bibitur à plurimis potiùs ex conſuetudine & deliciis, quàm morbi curandi aut præcavendi gratia, interim utilis eſt ſtomacho debili, exhauſto & flatulento. Utilis iter facientibus, & quidem tàm manè, antequam itineri ſe committunt, quàm veſperi, abſolutô diei penſô. Item Prædicatoribus, ſeu ante, ſeu poſt ſermonen. Ante eum enim, pectoris & vocis vires diutiùs quàm Juſculum ſuſtinet, poſt verò exhauſtas corporis vires reparat. Utilis etiam ob vim ejus unctuoſam ac nutritiam Hecticis & atrophiâ laborantibus; præterea ſemen auget, ac in ſcorbutô acidum ſalſum temperat, imprimis ſi cum lacte ſumatur. Abſtineant ab ejus uſû Juvenculæ chloroſi laborantes, aliique omnes obſtructionibus detenti, ac chylô corruptô, & crudis indigeſtisque humoribus in ſtomachô ſtabulantibus præditi; tollendus etiam abuſus, ac nimia ejus potatio, cùm pingues ac butyroſæ ejus partes, quibus abundat, non ritè ubique per corpus diſtribuantur, & neceſſariò in venarum anguſtiis hæreant, ac obſtructiones & infarctus generent.

---

ARTICULUS V.

*De Officiô Medici, in præſcribendô Laudanô Opiatô.*

I.

L*Audanum Opiatum*, ſic dictum, quaſi Laudatum ex Opiô Medicamentum. Paratur enim ex Opiô, quod eſt ſuccus expreſſus & condenſatus, vel capitum papaveris cujuſdam peregrini, præſertim Thebaici, thyrſis ſeu ſcapis vulneratis, vel ex totâ plantâ, & hoc à nonnullis dicitur *Meconium*. Præparationes ferè tot ſunt, quot authores. Optima ejus correctio conſiſtit in ejuſdem depuratione, in leni ſulphuris fœtidi, inflammabilis, immaturi evaporatione, ac virtutis extractione per menſtrua, qualia nonnulli accipiunt *ſalina*, *lixiva*, ut v. g. alcaheſt. vel tinct. tarr. alii *ſulphurea*, ut ſpirit. vin. quia opium abundat ſulphure, quod vappidas & halituoſas opii particulas naturæ amicas reddit, neque vires ejus obtundit; alii *aquea*, ut v. g. aq. deſtillat. vel deſtill. ror. majal. quia opium non privant virtute ſalina, ut acida, nec illam ſecum auferunt, ut ſpirit. vin. alii tandem *ſalina acida* adhibent, ut v. g. acet. deſtillat. ſucc. cydon. &c. tum quia acidum ejus correctivum venenis adverſatur, tum quia acrimoniam & caliditatem ejus corrigit, tum quia ſal volatile ab acidis fixatur, ac acida etiam ſtomachum roborant. Nobis hîc in uſu eſt *Auguſtanum*, & quod priori multò præſtantius, minúſque caput turbat, Laudanum cydoniatum *Helmont.*

II.

Qualitates ejus quod concernit, ſtatuunt aliqui illud eſſe *frigidum*, quia effectus producit frigidos, ut ſtuporem, ſomnum profundum, ac quia corrigitur calidis, & propinantur calidiſſima, ſi periculum ab aſſumptô opiô immineat. Alii *calidum* pronuntiant, quia frigiditate in tam modicâ quantitate nocere non poſſet, quòd odore grave, ſapore amarum, atque inflammabile; ſudorem etiam excitat, pruritum & ſitim cauſatur. Alii vim ejus Narcoticam occultæ adſcribunt qualitati, alii in eôdem partes heterogeneas agnoſcunt, calidis tamen prædominantibus; alii juxta principia ejus chymica, (cùm conſtet ſulphure copioſô vaporoſô cum ſale volatili, præſentibus etiam partibus aqueis & terreis, unà cum ſalinis fixis in capite mortuô reſiduis) vim agendi adſcribunt effluviis vaporoſis, quæ porulos cerebri apertos & dilatatos obſtruunt, ſpirituum animalium effrænem influxum impediunt, eoſdem volatili ſulphureâ viſciditate figunt, ad invicem agglomerant, ligant, ſopiunt, & quaſi torpidos reddunt.





III.

Uſus generalis *Laudani Opiati* eſt, ut ſit veluti Panacæa omnium dolorum, fluxionum evacuationum nimiarum & vigiliarum. Specialem quod attinet, convenit. 1. *In febribus intermittentibus*, præmiſſis emeticis & purgantibus, mixtum pulveribus antifebrilibus. 2. In *continuis malignis* cautè cum eô mercandum, nec uſurpandum, niſi mixtis alexipharmacis, ac in minori doſi, & inprimis vel in augmentô morbi, tum quia ſpiritus, ne tam citò reſolvantur quaſi coërcet, tum quia graviora mitigat ſymptomata, vel præcipuè in declinatione, ſi jungantur dolores intenſi, vel excretiones humorum quæcunque impetuoſæ, ac in ſpecie catharrhi, tuſſes, vomitus, diarrhœæ. Inſtante criſi vel die criticô non temerè dandum, ne natura in conatû ſuô impediatur. *In variolis & morbillis* dandum mixtis expulſivis, tum pro ſiſtendô alvi fluxû & præcavendis nervoſi generis ſymptomatibus, tum pro mitigandis urgentioribus ſymptomatibus, & promovendâ excretione cutaneâ. Cùm etiam ſudorem moveat, hinc Theriaca & Mithridatium demptô opiô, nullum vel parcum excitant ſudorem. Videtur autem excitare ſudorem, vel quòd natura refocillata excretionem per ſudorem moliatur, vel quòd ſomnus fluxiones omnes ſiſtat exceptô ſudore; vel quòd ſulphur ejus tenuius à ſale volatili propulſum, per cutim exſpiret.

IV.

Quod ad affectus *Capitis*, prodeſt *Laudanum Opiatum* in *Cephalalgiâ & Hemicraniâ*, mixtum præcipuè cum ſpecificô cephalicô, in *Vertigine* per conſenſum, figendo humores ac ſubtiles ſpiritus, in *Maniâ*, ſanguinis fervorem, ejuſque inordinatum motum ſpirituumque effrænem impetum ſiſtendo, ſomnúmque, à cujus defectû delirium augetur, procurando, *Epil pticis* mixtum quoque prodeſt, acrimoniam humorum vellicantium ſiſtendo, vel eos in centrô ligando & partem roborando, maximè in infantibus ac adultis, ubi ſimul tormina & partium membranoſarum vellicationes adſunt. Videndum tamen, ut cautè procedatur, ne ſi natura ad exteriora contendat expellere cauſam morbificam, hæc motû inhibitô circa cor reſtitet, & ſuffocationem excitet. *Catarrhos* tenues & acres ad miraculum uſque ſiſtit, eoſque ad pepaſmum deducit.

V.

Quoad affectus *Pectoris*, optimè prodeſt *laud. opiat.* in *Tuſſi*, exortâ à materiâ tenui & acri, ſi thorax non eſt infarctus à materiæ copiâ. Sunt, qui nullam tuſſim ſine opiatis feliciter tolli poſſe putant; unde licèt minùs conveniant, ubi viſcoſi craſſi & glutinoſi humores in Bronchiis pulmonum continentur, tamen & in hôc caſû convenire poſſunt, doſi refractâ & ſecundariâ, cum incidentibus maritata, vel interpoſitâ, cùm archæum ſopiant, naturam roborent, tuſſim ſedent, ac materiam concoquant. Prodeſt quoque in *Aſthmate hypochondriacô*: non verò in Aſthmate hydropicorum, vel ubi reſtagnans ichor, ſpiritualibus partibus jam intentat periculum. In *Pleuritidis* initiô, ſpecificis volatilibus miſceri poteſt parciùs, ſicuti in declinatione fixioribus. Expectoratio enim ſic meliùs ſuccedit, vires confortantur, & ipſe morbus longè feliciùs ad finem decurrit. In *Phthiſi*, optimum eſt, ſi oriatur ex defluxû humorum acrium & ſalſorum ad pectus, vel à ſputô ſanguinis: non verò, ſi ab ulcere pulmonum, cùm ſic ſputum ſiſtat, & ægros ſuffocet, maximè, ſi doſi ordinariâ exhibeatur, doſi verò refractâ commodè etiam hic in uſum vocari, & cum aliis miſceri poteſt.

VI.

In affectibus *Cordis*, à reſolutione ſpirituum oriundis, cordialibus parciſſimè admixtum, maximè prodeſt; ſic quoque in *palpitatione Cordis*, *Lipothymiâ*, aliiſque ſymptomatibus *hyſtericis & hypochondriacis* nihil præſentius Laudanô opiatô, reſolventibus & præcipitantibus mixtô, hinc additum pulv. abſorb. *Wedel.* plurima in his affectibus, eôdem teſte, præſtitit. Quoad affectus *Ventriculi*, utiliſſimum eſt in *Cholerâ*, dummodò non intempeſtivè exhibeatur, cohibendo cauſam morbificam. Solatur etiam *Cardialgiam*, mixtum carminativis vel præcipitantibus. In *Singultû* quoque prodeſt, mixtum caſtoreatis. In *Vomitu* etiam, ſeu ab hypercatharſi, ſeu ab aliis cauſis excitatô, mixtum cum *Theriac. & confect. alk.* vel datum in pilul. *cum ol. ment.* vel *cinam.* In *Appetitû nimiô* valet, datum cum abſorbentibus. In *hypochondriacorum & ſcorbuticorum* quibuſdam affectionibus, inquit *Willis*, ſe malle quovis medicamentorum genere, quàm opiatorum uſû deſtitui, non enim ſolummodo contra Dolores & Vigilias pertinaces, verùm in paroxyſmis Aſthmaticis, in Vomitû, Diarrhœâ, quin etiam in Vertigine & pathematibus Convulſivis, nullum præſtantius expertus eſt remedium.

VII.

Quoad ſymptomata *Inteſtinorum*, prodeſt in *doloribus Colicis*, modò non adſit humorum in inteſtinis infarctus, cui priùs medendum, tam per ſe exhibitum, præſertim in colicâ bilioſâ, quàm cum purgantibus doſi refractâ mixtum. In *Ileô* eſt ſacra anchora & extremum ſolatium, vel mixtum cum purgantibus, ut unâ fideliâ & dolor & materia morbifica tollatur, vel quod magis in praxi & uſû, primò doloribus ſuccurrendum per opiatum, hinc purgante alvinæ fæces exſtimulandæ. In *Diarrhœis*, ſtatim ſæpè fluxum ſedat, magnâ cum ipſius ægri & adſtantium admiratione. In *Dyſenteriâ*, licèt opiata quibuſdam malè audiant, & narcotica necrotica dicantur, tamen ſine iis vix vera dyſenteriæ curatio fieri poteſt; neque enim tam fluxum ſiſtit Opium, quàm eum moderatur & corrigit, dolores minuendo, morbumque in centrô detinendo. Datur optimè maritatum cum bezoarticis, præſertim in epidemicâ. Si dolor & fluxus urgeat, majori doſi opus eſt. In Dyſenteriis indolentibus, & ex inflammatione inteſtinorum ortis, cautiùs eodem utendum. Prodeſt etiam in *Hæmorrhoidibus* immodicis & dolentibus.

VIII.

Quod affectus *Renum & Articulorum*, prodeſt quoque in *Calculô*, dextrè adhibitum, id eſt, ſi dolor & vigiliæ urgeant, additum temperatioribus, lithontripticis & nervinis, v. g. *ocul. canc. ſuccin. cinnab. &c.* præſertim ſi calculus nondum è renibus fuerit egreſſus, vel ſaltem leviter inde motus: immò dum jam hæret in ureteribus, datô Laudanô, non in totum ſopitur expultrix facultas, ut nihil ampliùs agat, ſed dolores ſopiuntur, ut facultas expultrix roborata eò valentiùs inſurgere poſſit. In *Podagrâ*, ſi diri ac diuturni dolores ac vigiliæ infeſtent, ut cauſæ veſtem induant, & urgendo ad ſe curationem trahant, ad Laudanum ceu aſylum confugiendum, aliàs cautè procedendum, cùm malum contumacius reddere, motúmque naturæ impedire poſſet. Maximè prodeſt in Arthritide vagâ ſcorbuticâ p. p. Exteriùs quoque in articulari morbô prodeſt, mixtum cum *ſpirit. formic. lumbric. & ſal. ammon.* Cavendo tamen, ne opiatis, humor peccans in tophaceam duritiem tranſeat.

IX.

*In affectibus Hyſtericis*, *hyſteralgiâ*, *menſibus immodicis*, *fluore albô*, divinum eſt auxilium, ſeu mixtum caſtoreo, ſeu aliis appropriatis vel abſorbentibus. Cum ambratis maritatum, *aphrodiſiacum* evadit non contemnendum. An in amputatione crurum *ſpacelatorum*, narcotica ſint adhibenda, dubitatur, aliis id negantibus,

cùm levia non juvent, & valida sint periculosa: aliis affirmantibus, ut sanguinis fervor, motus ac inflammatio inhibeantur. Alii, circumstantias omnes benè attendendas esse jubent, neque obstare arbitrantur, quò minùs præcedente operationem nocte opiatum moderatâ dosi propinari possit, cùm æger hinc animô sit alacriori, & multa præcaveantur symptomata. Par ratio est in sectione calculi.

X.

Quoad *usum externum*, variis dolorum generibus auxiliatur *opium*. Sic in *doloribus capitis*, *maniâ*, *phrenitide*, *vigiliis*, unguentis additur, illinendis temporibus & naribus, vel epithematibus. Ad *Podagram* opium cum lacte muliebri dilutum commendatur. Agit autem extrinsecùs, non stuporem partis excitando, prout credebant veteres, sed quatenus per poros subtilior pars sulphurea & mercurialis sanguini communicatur, & hinc vires suas ordinarias, licèt remissiori longè gradû, & refractè exserat. Sistit etiam extrinsecùs *hæmorrhagiam à vulnere*, *narium*, ab *evulsô dente* oriundam. Item prodest in *dolore dentium*, pilula ejus denti excavato indita. In *clysteribus* id etiam nonnulli addunt, si extremi urgeant dolores, sed non in magnâ dosi, v. g. Philon. Rom. vel theriac. rec. ad dr. i. vel laud. opiat. gr. v. vel vii. sed cautè, cùm usus internus longè tutior sit. *Suppositoriis* additum, prodest exulcerationi intestinorum, quod tamen ultra quadrantem horæ non detinendum.

XI.

Pro debitô Regimine ac legitimô hujus usû, sequentes Medico observandæ sunt cautelæ. 1. *Laudanum opiatum* exhiberi posse formâ *solida*, *mediâ* & *liquidâ*; in formâ solidâ vel in electuar. *cum confect. alk.* vel in Pilulis cum aliquô extract. vel in trochisc. vel in pulv. cum *sacch. cand.* vel *magist. mat. perlar.* immò omnibus pulveribus misceri potest. Sic mixtum cum *CC. phil. præp.* & *cinnab. nat.* laudatum est medicamentum, in arthritide vagâ, vel miscetur cum *pulv. cephalicô*, *bezoarticô*, *adstringente* &c. Potest etiam talis pulvis misceri *emulsionibus*. In forma liquida exhibetur, sub titulô tincturæ anodynæ, essent. aut tinct. opii. Dissolvitur etiam laud. opiat. in syrup. aq. destill. emulf. vino, brod. aliisque liquidis. 2. Dosin laud. opiat. vel esse *ordinariam* vel *extraordinariam*. Ordinaria est *infima*, *media* & *summa*. *Infima* in adultis est gr. dimid. vel 1. *Media* gr. ij. vel iij. *Summa* gr. iv. v. quæ tamen non facilè exhibenda, nisi præcedentes doses absque effectû jam sint exhibitæ. Præterea notandum ex praxi medicâ, laudanum opiatum præscribi, vel intentione *primariâ*, v. g. dolores vel vigilias, vel excreta, aliáque symptomata urgentia attendendo, & sic ad gr. i. ij. iij. præscribendum, vel intentione secundariâ, v. g. ad roborandum, sanguinem fluxilem concentrandum, addendum illud aperientibus, hystericis, cephalicis &c. Et sic in dosi refracta & remissâ, quarta nempe, tertia vel dimidiâ pars grani miscenda, prout in formulis Sylvianis videre est. Dosis *extraordinaria* variat, tum ex consuetudine, tum ex morbi urgentiâ, tum ob temperamentorum diversitatem; hinc si adsit urgens indicatio, nec dosis minor juvet, ad gr. viij. vel sc. ß. ascendendum. Interim in omni dosi perpetuò observandum, tutius esse infrà subsistere, vel repetitâ vice voti compotem fieri, quàm peccare in excessû, & extrema tentando, opprobrium sibi accersere.

XII.

INsuper 3. Notabit, ubicunque materia peccans in majori quantitate reperitur, quàm ut subigi & vinci possit, illud locum primùm habere, præmissis universalibus, vel saltem tutiùs ac feliciùs tunc operari, nisi dolorum, aliorúmque symptomatum nimia adsit urgentia; quô in casû etiam citra illa præmissa exhiberi valet. 4. Non exhibendum esse viribus valde imbecillibus existentibus, sed in tempore usurpandum, si vires adhuc constent. In rebus enim desperatis, & ubi æger vix non agonizat, & viribus penè decycliantibus, mortem accelerat. 5. Illud etiam contraindicari in Phthisicâ ulcerosâ dispositione, asthmate humorosô, hydropicis &c. cùm in talibus sit viaticum ad vitam æternam, dosi primariâ præsertim datum. 6. Quod ad tempus exhibendi, si detur primariâ intentione, tempus nocturnum optimum esse 2. vel 3. horis à cænâ, sin secundariâ, etiam manè & post meridiem. In dosi primariâ, unâ die bis non facilè dandum. 7. Post assumptum Narcoticum, purgationem alterô desuper die institutam, debitâ operatione destitui. 8. Cavendum esse, ne exhibeatur in ipsis paroxysmis, v. g. hemicraniæ, febrium & epilepsiæ, ne natura à pugnâ susceptâ revocetur. Interim tamen hoc ipsum limitari potest ab urgentibus circumstantiis, illudque concedi in dosi succisâ. Idem dicendum de aliis motibus criticis, ut diarrhœâ, variolis, morbillis &c. Item de partû instante, cùm dolores necessarios inhibeat.

XIII.

Præterea, 9. Observabit, illud minùs convenire in affectibus frigidis quàm calidis, item in humoribus crassis, pituitosis & viscidis. In affectibus ventriculi, nisi urgente dolore inflammatoriô, fugiendum esse Opium, monet *Septal.* prout etiam in iis, quibus debilis appetitus, qui facilem habent alvum, & infirmum ventriculum, in his enim appetitum prosternit, & alvum solvit; vel etiam prout subindè observatur, vomitum ciet, quod videtur contingere, vel à relictô sulphure fœtidô ventriculum relaxante, præsertim si ritè non fuerit præparatum, vel à cacochymiâ humorum in ventriculô existentium. 10. Damnari quoque ab aliquibus Opium in doloribus aurium, & oculorum lippitudinibus, cùm ob amarorem mordeat, & dolores augeat. In odontalgiâ quoque, meliùs esse idem interiùs assumere, quàm dolentibus partibus applicare. 11. Ratione ætatis infantibus & pueris rariùs, & parciùs illud dandum esse, licèt, dum indicatur, exhibitum dosi ipsis proportionatâ, non multùm noceat, testante quotidianâ experientiâ. Senibus quoque non adeò convenit, ac aliis ætatibus; interim si moderatè detur, usus ejus tutissimus. 12. Cùm Narcotica plerúmque corpus exsiccent, nunquam offerenda esse sine humectantibus, vel ante vel post ejus assumptionem exhibendis. Ultimò videndum, ut Opium ritè sit præparatum, neque statim desperandum esse, si legitimâ observatâ Methodô, datis opiatis æger per longum tempus dormiat, præsertim si vigiliæ continuatæ præcesserint.

XIV.

Ex dictis patet, quòd *Laudanum Opiatum* ritè exhibitum, sit manus quasi Divina, & sacra vitæ anchora: cymba autem Charontis in manû imperiti, & gladius in manû furiosi. Nonnulli, præsertim misochymici illud damnant, quia 1. Odorem habet virosum. 2. Quòd sit venenum. 3. Quòd multi ex ejus usû interempti fuerint. 4. Quòd tutiora sint hypnotica. 5. Quòd Opium sæpius adulteretur. 6. Quòd palliativam solùm præbeat curam, nec tollat causam morbificam, hincque ad exiguum tantùm tempus prosit. Verùm Respond. ad 1. odorem virosum corrigi & tolli, neque omnia fœtentia virosa esse. Ad 2. non esse venenum propriè dictum, quod peculiari vi cordi infestum, & vitæ omnibus modis insidiatur, sed posse dici venenum impropriè dictum, quod nimiâ copiâ assumptum, enecare possit. Ad 3. abusum non tollere usum. Ad 4. hypnotica sæpius nihil proficere. Ad 5. observandas esse notas bonæ electionis Opii. Ad 6. subinde etiam ipsam causam tollere; sæpius verò urgenti occurrere symptomati; satius enim est, cum *Galen.* symptomatibus occurrendo, ad causæ continentis ablationem roborare naturam, quàm cum morbô ægrum de mediô tollere. Non igitur solis utendum opiatis, sed causæ simul invigilandum, stultum tamen est, semper causæ ablationi intentum esse, neglectô urgentiori symptomate. Redit quidem sæpè dolor, redit excretio, simul ac evanuit vis medicamenti, sed interim natura per has inducias confortatur, ut promptiùs dein contra causam morbificam insurgat.



---

ARTICULUS VI.

*De Officiô Medici, in præscribendis formulis Remediorum Opiatorum.*

SYrupus Narcoticus. ℞. *Syr. fl. papav. errat. unc. ß. confect. alk. dr. ß. laud. Opiat. Helm. gr. ii. aq. cinam. bugl. dr. iii.* vel *violar. dr. vi. M. S. Ruhe-Safftl. auf einmahl, 2. oder 3. Stund nach dem Nacht-Essen einzunehmen.*

Emulsio Opiata. ℞. *Sem. mel. excort. dr. ii. sem. papar. alb. dr. iii. aq. nymph. viol. solan. an. unc. i. ß. M. F. Emulf. add. magist. perlar. cum gr. ii. laud. op. in mortar. subact. scr. i. spirit. rof. gut. vii. man. christ. perl. dr. i. M. S. Schlaff-Milch vor der Schlaff-Zeit einzunehmen.*

Bolus Narcoticus in nimiô Vomitû, Hypercatharsi & Singultû. ℞. *Theriac. dr. ß. confect. alk. scr. i. laud. op. gr. i.* vel *ii. M. S. Stöll Latvvergl oder Zucker.* Vel ℞. *Theriac. Androm. scr. ii. lig. aloës ver. scr. ß. ol. destill. mac. gut. ii. laud. op. gr. i. M. F. Bol.*

Alius. ℞. *Conf. rof. vitriol. dr. i. confect. alk.* vel *de hyac. dr. ß. terr. sig. scr. i. laud. op. gr. i. vel ii. ol. destill. cinam. gut. i. cum s. q. miv. cyd. M. F. Bol.*

Alius in Diarrhœâ. ℞. *Conf. rof. rub. dr. i. ther. And. scr. i. laud. op. gr. ii. magist. coral. perlar. an. gr. v. M. F. Bol.*

Bolus Narcoticus. ℞. *Laud. op. Helm. gr. iii. mithrid. opt. confect. alk. an. scr. i. M.*

Bolus Stegnoticô anodynus. ℞. *Conf. symphyt. dr. i. pulv. stipt. Croll.* vel *stegnot. Guttman. scr. i. laud. op. gr. i ß. M.*

Electuar. Opiatum anti-Dysentericum, usû & praxi P. P. probatissimum. ℞. *Conf. rof. vet. unc. i. theriac. vet. diascord. an. dr. i. terr. sigill. corall. rub. præp. sem. plantag. an. scr. j. ß. C. C. philos. præp. scr. i. lap. bez. occident. gr. v. laud. op. Helm. gr. iv. cum s. q. syr. de rof. sicc. M. F. Elect. S. Stöll Latvvergen, darvon jede 4. Stund einer Köstengross zu nehmen.*

Pilul. Opiat. in Tussi & Catarrho tenui. ℞. *Mass. pilul. de cynogloss. gr. vii. ol. sem. coriand. gut. ii. M. F. Pilul. N. iv.* vel ℞. *Mass. pilul. de cynogloss. dr. i. ß. succ. glyc. inspiss. scr. i. ß. succin. alb. præp. scr. ß. M. F. Pilul. N. xxiv. asperg. pulv. rof. rub. S. Husten und Catarrh stillende Pillen, darvon Achte, 2. oder 3. Stund nach dem nacht-Essen zu nehmen.*

Aliæ in Phthisi incipienti utiles. ℞. *Antihect. Poter. scr. i. sacch. sat. scr. ß. extr. croc. gr. iv. laud. op. Helm. gr. ii.* vel *iii. cum s. q. Bals. peruv. M. F. Pilul. N. xx. pro 2. dosibus.*

Pilulæ opiatæ in Colicâ. ℞ *Extr. castor. gr. iv. laud. op. gr. iii. M. F. Pilul. N. v.* ℞. *Extr. lig. aloës, castor. zedoar. laud. op. an. gr. iii. cum syr. de papav. M. F. Pilul. N. vi.* vel *ix.*

Aliæ anodynæ, in doloribus Podagricis. ℞. *Extract. papav. errat. dr. i. castor. gr. vi. sal. vol. C. C.* vel *succin. gr. iv. cinnab. nativ. scr. ß. laud. op. gr. ii. M. F. Pilul. N. xxxx.* dof. *à gr. vi. ad scr. ß.*

Pilulæ opiat. anti-Dysentericæ & contra Hypercatharsin. ℞. *Extr. theriac. gr. vi. torment. scr. ß. laud. op. gr. ii. M. F. Pilul. N. ix.*

Pulvis absorbens opiatus *Wedel.* videatur de præparantibus.

Alius. ℞. *Cinnab. nat. scr. i. corall. rub. præp. C. C. phil. præp. an. gr. xv. marg. præp. gr. x. laud. op. Helm. gr. ii. ol. caryoph. gut. iii. M. F. Pulv. cujus* dof. *scr. i.*

Pulvis Diaphoretico-anodynus in Arthritide. ℞. *Ocul. canc. præp. conch. præp. an. gr. xv. cinnab. nat. scr. ß. laud. op. gr. ii.* vel *iii. M. F. Pulv. pro 2.* dof.

Alius Nephritico-anodynus. ℞. *Ocul. canc. præp. scr. i. cinnab. nat.* vel *antim. scr. ß. laud. op. gr. i.* vel *ii. M. F. Pulvis.*

Mixturis quoque quibuscunque, unum vel alterum gr. *Laud. opiat.* pro indicatione misceri potest, ut necesse non sit plures hîc subnectere formulas.

❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

CAPUT VIII.

De Officiô Medici, in Affectibus exigentibus Alexípharmaca, Antifebrifuga, Anthelmintica, Carminativa & Lithontriptica.

---

ARTICULUS I.

*De Officiô Medici, in ordinandis Remediis Alexipharmacis.*

I.

MEdicamenta *Alexipharmaca* sunt, quæ venenis & malignitati humorum resistunt, dicta etiam *Alexiteria* & *bezoartica*. Est autem *venenum* illud, quod particulis machinæ humanæ peregrinis & destructoriis, citrà aliam causam manifestam corpus humanum, ejusque principia vitalia violenter destruere, ac in vitæ periculum vel mortem conjicere valet. 1. Venenum hoc vel corpori infertur, & propriè dicitur *venenum*, vel in eôdem producitur, & dicitur *malignum*, seu veneno analogum. 2. Aliud venenum lædit *inspiratû*, ut seminaria pestis & febrium malignarum. Aliud *haustû*, quod ore sumitur, aliud solô *contactû*, *ictû* vel *morsû*. 3. Aliud est *externum*, aliud *internum*. 4. Aliud magis *citum* & *activum*, quod exiguô temporis spatiô interimit, aliud *lentum* & *temporarium*, quod efficaciæ remissioris, post multos demùm dies necat. 5. Aliud est *soli homini* tale, aliud *brutis*, multa enim homini sunt venena, quæ aliis animantibus in alimoniam cedunt, & vicissim, ob diversum nexum principiorum vitalium. 6. Aliud est *universale*, quod omnibus ac singulis animalibus adversum, ut v. g. arsenic. mercur. sublim. aliud *particulare*, cujus in homine aliud nervis & spiritibus animalibus inimicum, ut solanum furiosum, aliud pulmoni, ut lepus marinus, aliud ventriculo, ut omne corrosivum, aliud vesicæ, ut cantharides. 7. Aliud magis afficit partes *spirituosas*, aliud *humidas*, aliud *solidas*. 8. Aliud est *vegetabile*, ut aconitum, cicuta, napellus; aliud *animale*, ut scorpius, vipera, canis rabidus; aliud *minerale*, ut arsenicum, mercur. sublim. cobaltum.

II.

Venena non tam occultis, quàm manifestis quoque agunt qualitatibus, adeò ut sint vel *corrosiva*, vel *fermentativa*, vel *vaporosa*, vel *mixta*. Corrosiva, ventriculo escharam & necrosin inducunt, atque talia plerumque sunt mineralia, hinc si statim revomantur, delicatiori Archæi sensû & naturæ robore, non nocent, uti etiam si ingerantur in ventriculum plenum, vel pinguibus præsumptis repletum, acrimoniâ nempe obtusâ & faciliori, consequente vomitû. Fermentativa, motum in M. S. præternaturalem, eumque vel absolutè lethalem, vel summè periculosum inducunt, unde calor febrilis, æstus, deliria &c. Atque tali vi fermentativâ peregrinâ, agunt potissimùm venena animalia, quatenus cum

salivâ

ſalivâ ejuſmodi ſal peregrinum, iratô præſertim animali, in vulneratam partem illatum, mox ſerum & ſanguinem immutat, ut corrumpantur, ac fermentationem præternaturalem & necroſin patiantur; hinc factâ ſtatim exſuctione, vel deſtructione hujus fermenti peregrini, vel non nocent planè, vel citiùs debellari poſſunt. Vaporoſa, ſpiritus præſertim animales obnubilant, ſuffocant & deſtruunt, atque hujuſmodi vaporoſitate peregrinâ, agunt potiſſimum venena vegetabilia, quatenus ſulphure, v. g. impurô, mucilaginoſô, ac nervis inimicô pollent. Mixta, pluribus vel omnibus nunc recenſitis modis nocent. Sic v. g. venenum in corpore genitum, in febribus malignis, nunc fermentationis peregrinæ ſoboles, nunc ſimul etiam irritatione & vaporoſitate nocet; ſic peſtis venenum corroſivum, demonſtrant carbunculi, dyſenteriæ, cardialgiæ; fermentativum, febres, bubones, anxietates &c. Vaporoſum, deliria, ſopores, vertigines.

### III.

Sicuti igitur diverſus agendi modus in *Venenis*, ita etiam *alexipharmacorum* diverſa eſt agendi ratio. Nam 1. præter occultam qualitatem, aliqua horum putredini reſiſtunt, ac balſamô nativô roboratô, calore item exſuſcitatô, circulatione ac motû ſanguinis & lymphæ reſtitutô, fermentum peregrinum excludunt. 2. Alia Veneni particulas acutas & corroſivas involvunt, & obtundunt. 3. Alia in Venenô vaporoſô poros cerebri reſerant, illamque volatilem & figentem glutinoſitatem attenuant, & in halitus reſolvunt. 4. Alia fermentativum deſpumant, & orgaſmum maſſæ ſanguineæ invertunt. 5. Alia ichoreſcentiam, reſolutionem & rareſactionem ſanguinis nimiam impediunt. 6. Alia tandem ſanguinis ac ſeri motum promovent, ejus coagulationem reſolvunt, ac fermentum malignum per ſudores eliminant. Sicuti igitur diverſa ſunt Venena, ita etiam diverſa ſunt Bezoartica, cùm nullum ſit alexipharmacum, quod omnibus æquè venenis ex aſſe conveniat.

### IV.

Circa uſum & legitimam horum adminiſtrationem, Medicus notabit: 1. *Alexipharmaca* alia dici *univerſalia & communia*, quæ ubique exhibentur, ſi veneni natura ſpecialis haud ſit cognita, ut v. g. *Theriac. Orvietan. tinct. bezoart. &c.* Alia *particularia* ſeu *antidota*, quæ huic vel illi veneno ſpeciatim adverſantur. 2. Venenis mineralibus generalem præbere antidotum, quæcunque corroſivitati ſunt oppoſita, qualia ſunt, tum pinguia, quibus inviſcari & obtundi ſolent particulæ ſalinæ acres, ac oblíniri & defendi parietes ventriculi, ut v. g. ol. amygd. d. butyr. rec. &c. Tum præcipitantia, & acorem corroſivum infringentia, ut cryſtall. præpar. 3. Alexipharmaca in malignis præcipuè febribus uſurpanda, alia eſſe fixa, & quidem vel mineralia, ut v. g. *antim. diaph. unicorn. foſſ. &c.* Vel animalia, ut v. g. *lap. bez. unicor. ver. &c.* Alia *volatilia*, & quidem vel *macra ſalina*, ut v. g. *ſal. vol. C. C. viper. ſucc. cit. &c.* Vel *aromatica & ſulphurea*, ut v. g. *theriacalia.* Item alia ſimul eſſe *opiata*, ut *Theriac. diaſcord. &c.* alia *Camphorata.*

### V.

*Fixiora* locum magis habent in ſtatû & declinatione, ubi alteratione & præcipitatione opus, conquieſcente jam tumultû, & devictâ per præmiſſa potentiora malignitatis atrociâ. In ſtatû enim violentiora exhibere, eſſet novas turbas ciere in maſſâ ſanguineâ, æſtum intendere, ac varia capitis pathemata inferre. Item proſunt, ubicunque volatilia contraindicantur, ut in infantibus, quorum ſanguis ex texturæ tenuioris, ut facilè nimis efferari poſſit, vel in gravidis, ne in orgaſmum ruat ſanguis, & menſes cum abortus & vitæ periculô ſuperveniant; vel in fluoribus ſanguinis, ob nimiam ejus rareſactionem, vel in debilibus cum pulsû frequenti, qui aliàs in malignis, ſi à principiô talis ſit, plerumque funeſtus.

### VI.

*Volatilia ſalina macra*, locum habent, ubi calor febrilis paulò eſt intenſior. *Aromatica* verò & *ſulphurea*, in principiô & incrementô morbi, dum adhuc ſudare poſſunt ac ſolent ægri. Activiora enim & magis Heroica primò hoſti ſunt opponenda, ad majorem penetrationem & citiorem diſcuſſionem, præſertim ubi mitior urget æſtus, intimior eſt malignitas, ac febris mitis vel nulla adeſt; hinc principiis, ſi ullibi, ſanè in Peſte & ſimilibus febribus obſtandum, maturè ſumendo antidotos, antequam cibus capiatur, vel ſomnus ineatur. Sic enim ſæpiùs in ipsâ radice morbus jugulatur, cùm aliàs promptè vitalia ſubeat malum, radicéſque figat vix niſi cum morte finiendas. Præterea conveniunt, ubi natura ab expulſione v. g. petechiarum, variolarum vel morbillorum ceſſat, vel hæc exanthemata retrocedere videntur, neque hôc in paſsû timendus calor, utpote productum ſeminii morboſi, brevi compeſcendus, modò excluſum ſit peregrinum hunc motum excitans.

### VII.

Remedia *Camphorata* tum maximè conveniunt, cùm adſunt inquietudines, deliria, vigiliæ &c. Cùm præter vim veneni correctivam, ſimul aliqualem vim ſpirituum quaſi fixativam obtineant, hinc *Ettmullero* teſte, Medicus in Peſte abſque camphorâ, eſt miles in prœliô ſine gladiô; unde cautiùs iis utendum in illis ægrotis, quibus caput debilius, vel aliàs camphora inimica exiſtit. Alexipharmaca, quæ ſimul *opiata* ſunt, locum præcipuè habent in augmentô morbi, tum quia ſudorem magis promovent, tum quia ſpiritus, ne tam citò reſolvantur, quaſi coërcent, tum quia potiſſimum graviora mitigant ſymptomata, ut vigilias, inquietudines, imminentia deliria &c. Interim ſciendum, Medicamenta hæc Alexipharmaca varianda, & ſubinde fixiora volatilibus interpolanda, ac variè invicem miſcenda eſſe, pro variô malignitatis aut putredinis gradû, pro variâ febris intenſione vel remiſſione, pro variô ægrorum temperamentô, aliiſque circumſtantiis.

### VIII.

Præterea, 4. obſervabit Medicus, potentiora *ſudorifera* tutiùs uſurpari poſſe, ſi corpus perſpirabile ſit, & ad ſudorem inclinet, ſecùs mitioribus utendum eſſe, ne turbetur & magis exagitetur maſſa ſanguinea. 5. Corpora impura volatilibus magis agitari & lædi, unde hôc in caſû præmittenda vomitoria. 6. Alexipharmacis aromaticis & ſulphureis, interponenda eſſe ſubinde acida, ac in ſpecie compoſitiones theriacales, in vehiculô acidô propinatas, meliùs & citiùs operari. 7. Quò major eſt malignitas, eò frequentiùs & copioſiùs provocandum eſſe ſudorem, adeò, ut in malignioribus ter ſint propinanda intra 24. horas. Interim cavendum, ne nimius excitetur ſudor, cùm ex hôc ultrà euphoriam imperatô, ſæpè peiùs habeant ægri; hinc prudenter agunt, qui virium habitâ ratione, ægrum linteis aut ſtragulis non opprimunt, ſed tolerabiliter ſaltem tegunt, vel primâ tantùm vice ſudorem imperant: non verò ampliùs ſequentibus præbiis, cùm plùs ſæpè præſtet udor. 8. Ne ſerum nimiùm exhauriatur, illud potu largiori reſarciendum eſſe, & pro viribus conſervandis, poſt ſudorem, vel etiam eôdem actu fluente, blandis acidulis utendum; hinc malè agunt, qui continuô ſudore cruciatis, etiam potum denegant, cùm potû & levetur ſitis, ac ſimul etiam magis promoveatur ſudor.

### IX.

Item, 9. Notabit: ſudorem continuandum eſſe per horam dimidiam, integram, vel etiam ultrà, habitâ tamen ratione ſedulâ naturæ ægri, raræ vel denſæ, virium infirmarum vel validarum, malignitatis majoris vel minoris. 10. Sudorifera etiam continuanda eſſe, licèt maculæ, bubones vel anthraces cum levamine appareant, ut ſaltem impediatur recidiva. 11. Ægrum ſudantem à ſomnô arcendum eſſe, utpote impediente, convenientem veneni per ſudorem expulſionem, hinc eôdem infeſtante, ſpongiâ acetô camphoratô imbutâ, naribus applicanda. 12. Poſt ſudorem, ægrum nonnihil leviter abſtergendum eſſe, linteis probè calefactis & fumigatis, maximè cavendo, ne frigidior aër eum offendat. 13. In Peſte, conjunctâ cum febre ardente, uti jam ſuprà inſinuatum, theriacalia, exceptô diaſcord. *Fracaſt.* minùs tuta eſſe, vel ſaltem non niſi acidis temperata; ſicuti è contra ſi febris nulla vel mitis adſit, illico naturæ ſuppetiæ ferendæ, eáque ſpirituoſis volatilibus, multùm ignem vitalem foventibus adjuvanda, quæ fermentum ſtomachicum reſuſcitant, ſanguinem vigorant, ejus coagulationem impediunt, ſpirituaſcentiam promovent, ac vacillantem vitæ flammam multiplicant. 14. Acida in his febribus nunquam omittenda, atque nunc ſudoriferis addenda, nunc in ſudoris declinatione, vel poſt eum uſurpanda, cùm ægrum reficiant & ſimul malignitati reſiſtant: Ipſis tamen etiam ſemper aliquid ſudoriferi addendum, ut corpus ſi non in perpetuô ſudore, ſaltem in perpetuâ diaphoreſi, plùs minùs auctâ contineatur.

---

## ARTICULUS II.

### *De Officiô Medici, in præſcribendis Remediis Alexipharmacis.*

Potio Alexipharmaca. ♃. *Elect. diaſcord. Fracaſt. ſcr. iv. pulv. rub. pannon.* aut *ſpec. de hyac.* vel *ſpec. liberant. ſcr. i. ſal. vol. C. C. lap. bez. an. gr. vi. aq. card. b. ſcabioſ. an. unc. i. ß. ſyr. acetoſ. cit. unc. ß. M. S. Giffitauſtreibendes Schvvitz-Tränckl, auf einmahl einzunehmen.*

Alia. ♃. *Aquæ ſcabioſ. unc. ii. ß. ſcord. unc. ß. ſucc. cit. rec. expr. dr. vi. theriac.* vel *diaſcord. Fracaſt. ſcr. iv.* vel *dr. ii. antim. diaph.* vel *ſpec. liberant. dr. ß. camph. gr. v. ſyr. card. b. unc. ß. M. S.* ut ſuprà.

Alia fortior. ♃. *Aq. card. b. è typh. cervor. an. unc. i. ß. ſal. vol. C. C. gr. xv.* vel *ſpir. C. C. dr. ß. Elect. diaſcord. theriac. opt.* vel *elect. de ov. an. dr. i. acet. theriac. camph. dr. i. M.*

Emulſio Alexipharmaca Craton. ♃. *Sem. card. b. dr. i. ß. cit. dr. ß. nap. dr. i. aq. card. b. q. ſ. M. F. Emulſ. add. ſyr. acetoſ. cit. unc. ß.* poſſunt quoque addi, *C. C. phil. præp. ocul. canc. terr. ſig. lap. bez. S. Auſtreibende Milch.*

Bolus Alexipharmacus. ♃. *Diaſcord. Fracaſt. ſcr. ii. confect. de hyac. ſcr. i. C. C. phil. præp. ſcr. ß. lap. bez. orient. gr. vi. M.*

Alius. ♃. *Theriac. confect. hyac. an. ſcr. i. ß. lap. bez. or. gr. xii.* vel hujus locô *ſpec. liberant.* aut *antim. diaph. ſcr. i.* vel *fl. ſulph. dr. ß. camph. gr. iv. M.*

Electuar. Bezoardicum. ♃. *Spec. liberant. dr. i. theriac. diaſcord. an. dr. i. ß. confect. de hyac. ſcr. ii. condit. cort. cit. arant. rob. rib. an. dr. iii. ſyr. acetoſ. cit. q. ſ. M. f. Elect. S. Auſtreibende Schvvitz-Latvvergen, darvon Morgends, Abends und Nachtz einer Köſten oder Nuſs groſs zu nehmen und darauff zu ſchvvitzen.*

Electuar. præſervativum à Peſte & Febribus malignis. ℞. *Pom. cit. rec. N. iv. incid. una cum cort. & ſemin. coq. ex ſ. q. aq. roſ. ad conſiſt. pult. & trajic. per cribr. add. ſpec. liberant. ſ. aloë, de hyac. de gemm. fr. cordial. temperat. an. dr. i. confect. alk. dr. ii. ß. ſpirit. rub. id. dr. i. ſyr. acetoſ. cit. q. ſ. M. f. Elect. S. Præſervativ-Lattvverg, Morgends nüchtern einer Nuſs groſs darvon zu nehmen.*

Morſelli præſervativi in Malignis. ℞. *Spec. liberant.*  *dr. ii. de hyac. dr. i. Bol. armen. terr. ſig. lign. aloë an. dr. ß. rad. zedoar. contrayerv. an. dr. i. ß. condit. rad. ſcorz. enul. angel. an. dr. iii. cort. cit. dr. vi. confect. alk. dr. ij. ſacch. in aq. bezoard. ſol. lib. i. M. f. Morſell. S.* Præſervativ-*Morſellen, darvon einen Morgends zu nehmen.*

Alii. ♃. *Condit. nuc. Jugl. unc. i. cort. cit. rad. ſcorz. an. dr. iii. confect. alk. dr. ii. ſpec. de hyac. dr. i. liberant. dr. i. ß. diatrion. ſant. dr. ß. extr. angel. zedoar. an. ſcr. i. ſacch. albiſſ. in aq. cort. cit. ſol. unc. x. M. f. Morſul. S.* ut ſuprà.

Trochiſci Alexipharmaci præſervativi. ♃. *Cort. cit. ſicc. dr. i. ß. cubeb. dr. i. cardam. dr. ß. zedoar. ſcr. iv. caſſ. lign. acutiſſ. dr. i. ol. deſt. angel. cit. an. gut. vi. ſacch. albiſſ. lib. ß. mucilag. tragac. cum aq. bezoard. extract. q. ſ. M. f. Troch. S. Præſervativ-Zeltlein, darvon eines vvann man aus dem Hauſs, oder zu ſolchen Krancken gehet, unter der Zungen zu halten, und zergehen zu laſſen.*

Pulvis Alexipharmacus. ♃. *Spec. de hyac.* vel *pulv. rub. Pannon. C. C. phil. præp. an. ſcr. i. lap. bez. orient.* vel *ſal. vol. C. C. gr. vii. M. f. Pulv. S. Gifft-und Hitzauſtreibendes Pulver auf einmahl einzunehmen.*

Alius. ♃. *Spec. liberant. dr. ß. camph. gr. v. fl. ſulph. ſcr. ß. M. f. Pulv. S.* ut ſuprà.

Alius. ♃. *Flor. ſulph. ter. ſublim. ſpec. liberant. corall. rub. præp. bez. orient. an. ſcr. ß. croc.* vel *camph. gr. iii.* M. f. Pulv.

Alius pretioſus. ♃. *Spec. de hyac. dr. ij. C. C. phil. præp. ſcr. iv. unicorn. ver. oſſ. de cord. cerv. lap. bez. marg. præp. an. ſcr. i. M. f. Pulv.* doſ. *ſcr. ij.*

Acetum Alexipharmacum præſervativum Timæi. ♃. *Orvietan. unc. i. diaſcord. Fracaſt. dr. iii. ther. Androm. unc. ß. rad. angel. contrayerv. enul. torment. pimpinell. ſcorz. dictamn. alb. petaſit. an. dr. iii. fol. ſcord. rut. millefol. an. pii. fl. calend. tun. an. pi. cort. cit. frax. an. dr. ii. bacc. juniper. unc. i. mac. zedoar. an. dr. i. ß. camph. ſcr. i. croc. dr. ß. myrrh. dr. ii. acet. opt.* vel *rub. idæi, q. ſ. mixta ſtent infuſa in locô calidô, bene tecta, donec extrahatur Tinctura Col. S. Præſervirender Gifft-Eſſig, darvon des Morgends ein Löffel voll nüchtern, oder nach genommener Suppen, oder ein Schnitl. Brodt darein eingeduncki, zu nehmen.*

Vinum præſervativum. ♃. *Rad. enul. pimpinell. ſcorz. an. unc. i. cort. cit. frax. an. dr. vi. fol. card. b. ſcord. dictamn. Cret. an. mi. comar. abſinth. m. ii. groſſô modô inciſa indantur ſaccul. ex ſind. alb. ſuſpendendo in vin. alb. lib. xxxviii. optimè clauſô doliolô. De hôc aliquid manè in jentaculô vel prandiô bibendum.*

Balſamus anti-Peſtilentialis. ♃. *Ol. deſtill. angel. cit. an. ſcr. ß. rut. ſcr. i. lavend. caryoph. an. gut. vii. cinam. gut. iv. lig. Rhod. gut. xv. theriac. Androm. ſcr. iv. confect. alk. ſcr. ß. moſch. & amb. in ſp. roſ. ſol. an. gr. iii.* M. f. Balſam. S. *Præſervirender Gifft-Balſam, in hitzigen Kranckheiten, die Naſen und Pulſs zu beſtreichen.*

---

## ARTICULUS III.

### *De Officiô Medici, in uſurpandis Febrifugis, & præcipuè, cortice Chinâ Chinæ.*

### I.

Remedia *febrifuga* ſeu *antipyretica* dicuntur, quæ febriles paroxyſmos ſiſtunt, ſicque Febres intermittentes, quæ raro ſolis evacuantibus cedunt, ex integrô tollunt. Exercent autem ſuam vim, vel cruditates comminuendo, ac aciditatem infringendo & abſorbendo, ſicque fermentum febrile corrigendo, vel efferveſcentiam ejus præcipitando, aut vi ſtiptica humores denſando & figendo, vel fomitem febrilem alterando, per diaphoreſin diſcutiendo, ac vitiatam craſin maſſæ ſanguineæ emendando, vel ſanguinis compagem firmiorem reddendo, ut minùs in febriles efferveſcentias ſit concitabilis.

II.

Pro debitâ horum administratione & usû Not. 1. Ea non exhibenda esse, nisi corpore priùs sufficienter expurgatô, ac universalibus præmissis, cùm secùs vel recidiva, vel multiplicatio febrilis, vel colicæ, hydropes, cachexiæ, vel pedum saltem tumores superveniant. 2. Eadem exhibenda esse, unâ, duabus, vel tribus horis ante paroxysmi invasionem, ita ut junctis viribus cum naturâ operentur. 3. Desuper sudorem imperandum esse, cùm teste experientiâ, febres, quarum paroxysmi singuli cum sudore fiunt, longè breviores, & facilioris curationis sint, quàm illæ, quæ absque eô desinunt; unde multis Febris intermittens nulla tutò curata esse dicitur, nisi per sudorem successivè finita fuerit. 4. Si æstus multùm urgeat, abstinendum esse à nimis calidis, volatilibus, aromaticis.& theriacalibus. 5. Ubi frigus magis urget, salia fixa convenientiora esse. 6. Fixis calcinatis & aluminosis, minùs fidendum esse, cùm faciliùs recidiva superveniat. 7. Opiata febrifugis usitatis mixta, locum habere, vel quando paroxysmi potiùs ex consuetudine naturæ febrienti sæpiùs recurrunt, quàm ex fomite morbosô, vel quando durante paroxysmô, graviora quædam vel etiam molestiora contingunt symptomata, usû laud. opiat. corrigenda. 8. Etiam exteriùs Carpis quædam applicari antifebrifuga, quæ vel febrilem fermentationis modum sedando, vel particulas in massam sanguineam evibrando, cruditatem ejus imminuunt, vel ipsâ ligaturâ, aut dolore aliquo excitato, effectum hunc producunt. 9. Inter febrifuga, maximè specificum ac decantatum esse, *cort. chin. chin.* de quo in sequentibus.

III.

*Cortex chinæ chinæ*, est cortex arboris cujusdam, quam aliqui *gentianam Indicam* vocant, in America peruviana crescens, dictus etiam ideò *Peruvianus*, & à virtute, *febrifugus*. Olim etiam Pulvis adm. R. R. P. P. Soc. Jes. appellabatur, cùm hi ex Peru redeuntes, eum secum attulerint, ac Anno salutis 1649. non tantùm per Hispaniam, verùm etiam Italiam, Romam usque, eorum ope, ac conatibus inprimis Reverendissimi *Joan. Cardinal. de Lugo Soc. Jes.* usus ejus pervenerit. Usitatus quàm maximè in Febribus intermittentibus tollendis, ac inprimis tertianâ & quartanâ, tam simplici quàm duplici. Vim suam exercet, juxta nonnullos, facultate stipticô-amarâ cruditates minuendo, aciditatem infringendo, fermentationes & effervescentias sistendo, ac sanguini compagem firmiorem, ruburque conciliando: juxta alios, fermentum febrile deleterium, in spiritibus existens, qui dein M. S. agitant & fermentant, vi quasi Alexipharmacâ, antidotorum more infringendo ac figendo. Ut autem hoc præstet, oportet eum esse genuinum & sincerum, non fucatum, supposititium, spurium, effœtum & putidum. Ille, colore cinamomi, sapore aromaticè amaro, odore mucidum quid, licet suave & aromaticum spirante, qui etiam dentibus attritus, vel aliô modô fractus, friabilis existit: hic, colore nigricans, injucundè amarus, vel intensè acerbus, nihil mucidum spirans, viscidus etiam, glutinosus, crassus, ligneus, & putidus.

IV.

Circa illius usum & exhibitionem Nota: 1. Eum efficaciùs operari, exhibitum in substantia, modò in pollinem seu alcohol arte priùs redactus fuerit, ut meliùs deglutiri, ac per habitum corporis trajici valeat. 2. Eum primâ vice in majori dosi exhibendum, ac ordinariè ad dr. ij. infus. in vin. malvat. colaturâ duobus circiter horis ante paroxysmum, cùm sic plùs operetur talis dosis, quàm decem aliæ. 3. Eum non facilè exhibendum, ubi magna adhuc cruditatum congeries, & corpus debitè haud evacuatum, nisi ob labascentes, fractasque vires, & febris acerbitatem, ægri in summum vitæ discrimen conjiciantur, ut ad Corticem hunc, ceu sacram anchoram, per curam saltem palliativam confugiendum sit; præmittenda igitur universalia & præcipuè vomitoria. 4. Fugatis à Cortice paroxysmis, febrem post dies 8. 14. vel aliquot septimanas recrudescere utplurimùm, nisi ejus usus continuetur; hinc suadendum adultis in usu & praxi, ut Corticem adhuc, ablatâ jam febre, per dies 8. vel 14. ad unc. unam vel alteram continuent, exhibendo 3tiâ vel 4tâ aut 6tâ horâ, dr. i. prædicti Corticis, jubendo etiam, ut æger ab injuriis aëris & diætæ erroribus abstineat. 5. Cùm pharmacum hoc naturâ suâ non admodùm gratum sit, & sæpiùs exhibendum, Medicum instructum esse debere, variis formulis hujus febrifugi, haustûs nempe, boli, electuarii, pilul. tinct. &c. ut æger nauseabundus, vel præjudiciis in Corticem præoccupatus, honestè decipi possit. 6. Operari hoc Medicamentum sæpiùs per sudorem, interdum per vomitum, rarò per sedem, subinde etiam sine omnibus hisce febrem profligare.

V.

Præterea observandum, 7. In Febribus diutiùs & perspicuè intermittentibus, ejus usum esse tutissimum, ac præcipuè in tertianis & quartanis autumnalibus, nec non vernalibus minùs exquisitis: è contra minùs tutum in Febribus magis æstuosis, & calidioribus, obscurius intermittentibus, præsertim si temper es & anni tempestas calidior; hinc etiam, si nullum exinde sentiatur levamen, sed febris potiùs incandescat, ab ejus usû desistendum. 8. Post ejus exhibitionem, propinata vel vomitoria, paroxysmos priùs abactos revocare, unde si catharsis à Corticis usû exigatur, nonnulli etiam instituunt lenioribus catarcticis, cum laudanô & Cortice mixtis. 9. Si præsertim ob appetitû minùs vigente, recidivam mox futuram præsagire liceat, saltem ad spatium unius lunæ, intervallô nempe 8. vel 10. dierum, unciam unam Corticis repetendam esse, ita ut dr. i. in formâ quâvis gratissimâ, ter in die assumat æger, superbibendo vinum Malvaticum, vel aliud album generosum. 10. Cortici chinæ chinæ ab aliis admixtis medicamentis febrifugis vix ullam accedere virtutem: multam è contra sæpè detrahi. Interim si simul Febri jungatur cholera, vomitus, vel diarrhoea præsertim torminosa, colica &c. aliquid laudani opiati eidem admisceri potest. 11. Regimen calidum, decubitum in lectulô, vinorum & cardiacorum generosiorum usum, Corticis operationem eludere aut remorari; sic ulcus quoque internum, pulmonum nempe, renum &c. non solùm ejus affectum protelare, sed nonnunquam exacerbare, & paroxysmos priùs abactos, paucis diebus revocare. 12. Paroxysmum ab ejus usu vehementiorem observari, qui tamen febris discessum plerumque præsagit, quod etiam significant paroxysmus ab ejus usû diminutus, aut in melius conversus; item sudores liberiores, aut urina copiosa & limpida, quæ plerumque, teste *Sydenham*, ejus usum sequitur. 13. Corticem hunc non tantùm febrem, sed nonnunquam etiam hydropem inde exortum depellere, ac hecticis puerorum febribus occurrere, cruditates absumendo, & effervescentias reprimendo.

VI.

Ulterius 14. Observandum, Febres intermittentes subinde obscuras ac protheiformes esse, alios quandoque simulantes morbos, quæ tamen etiam Corticis usui cedunt, præsertim si urina intensè rubra, sedimentum lateritium præcipitaverit, quæ febrilis fermenti delitescentis haud obscurum indicium. 15. Si in Febribus calidioribus obscurè remittentibus, ac continuas redolentibus, urgenti aliquâ de causâ Corticem usurpare visum fuerit, eum exhibendum esse in vehiculô frigidô & acidiusculô, accedente potû ordinariô frigidô, præmissa V. S. & clyst. aëre quoque ad frigidum magis vergente, nec ægrô nimiis integumentis onerato. 16. Corticem in liquore infusum & decantatum, convenire magis in ventriculô delicatô & sordescente: citiùs verò & certiùs operari, in substantiâ sumptum, licet diutiùs moretur in ventriculô; interim tinctura saturata multoties repetita, substantiæ ferè æquivalet, vel infusio simplex locô Potûs ordinarii. 17. Ex observatione *Adriani Helvet.* Chinam Chinæ à dr. ij. ad unc. i. aquæ ferventi benè mixtam, frequentiùs in enematibus adhibitam, easdem exercere vires, ac per os assumptam, quod pueris, alisque Corticem, & medicamenta nauseantibus, commodum foret.



VII.

Licèt Corticis hujus magna in febribus tollendis sit efficacia, & modò vix non ab omnibus ejus usus receptus; olim tamen plures, & modò paucissimi ex modernis ejus usum improbant: quia, 1. Fæces deleterias & fermenta morbosa in corpore relinquit, unde novæ tragœdiæ & funesta symptomata repullulant; hinc paucos ab ejus usû per septennium supervivere asserunt. 2. Febres tollit absque sensibili evacuatione, sicque non fidendum. 3. Cortex hic est nimis calidus, siccus, æstuosus, febrem augens, ac crassâ & terrestri substantiâ humores magis coagulans ac incrassans. 4. Quia ab ejus usû febres plerumque recidivant, hinc Medicamentum infidum, & febrem potiùs suspendens, quàm tollens censendum. Sed hisce Respondetur, ad 1. Nihil metuendum, si debitis cum cautelis exhibeatur, cùm insuper quoad omnia reclamet quotidiana experientia. Ad 2. Operari per sudorem, interdum per vomitum: rariùs per sedem, neque semper sensibilem evacuationem requiri in tollendis morbis, qui sæpiùs per specifica & antidota expugnantur. Ad 3. Multa alia febrifuga esse calidiora, quàm hunc Corticem terreô salinum; immò febrem tollere, non augere, neque humores incrassare, sed acidum infringendo emendare potiùs humores viscosos, crudos, coagulatos. Ad 4. Febris recidivam (quæ sæpiùs etiam fit, quòd Cortex non fit genuinus) impediri per continuatum ejus usum; & licèt etiam febris denuò redeat, tamen induciæ interim procurantur, ut natura assiduitate paroxysmorum attrita, se recolligat, & robustior evadat.

---

## ARTICULUS IV.

### *De Officiô Medici, in præscribendis Remediis Antifebrilibus.*

I.

DEcoctum amarum febrifugum. ℞. *Fol. matric. card. b. com. absinth. summit. cent. min. fl. chamom. an. mi. sem. card. b. cit. an. dr. ii. sal. absinth. dr. i. ß. coq. in s. q. aq. ad lib. i. ß. Col.* Dos. *unc. iii.* vel *iv. S. Fieber Tranck, alle 4. Stund ausser den Fieber ein halbes Fraggele zu trincken:* si laxare simul animus, add. *fol. senn. à dr. i. ad iii.* in decoctô calidô infundenda.

Mixtura antifebrilis Crollii. ℞. *Sal. absinth. dr. ß. spirit. sulph. scr. i. aq. card. b. unc. iij.* M. S. *Fieber-Wässerlein, vor dem Fieber einzunehmen, und vvohl zugedecket, darauf zu schvvitzen.* Teste *River.* raro ter sine effectû repetitur.

Alia Potio antifebrilis. ℞. *Aq. card. b. unc. i. ß. spirit. sal. armon. à dr. ß. ad dr. i. ocul. canc. præp. scr. i. ol. destill. caryoph. gut. ii. syr. card. b. dr. iii. M. S.* ut suprà.

Infusum ordinarium Cort. Chin. Chin. expertissimum. ℞. *Cort. Chin. Chin. subtiliss. pulv. dr. ii. infund.* (2. horis ante paroxysmum) *in vin. malvat. s. q. per 2. hor. detur absque colat.* S. China Chinæ *Tranck, 2. Stund vor dem* Paroxysmo *zu nehmen, und darauf zu schvvitzen.* Rarissimè fallit, præsertim si Cortex genuinus.

Vinum antifebrile. ℞. *Cort. Chin. Chin. subtiliss. pulv. unc. i. sal. tart. scr. ii. herb. absinth. card. b. an. pi. vin. Rhen. seu alterius albi opt. lib. i. ß. infund. per noct. in locô calidô per horas ix. Col. per chart.* S. Fieber-*Wein*, *darvon den besseren Tag Morgends, und vor dem Schlaff 4. Unzen zu nehmen, vvie auch 2. Stund vor dem Fieber.*

Aliud. ℞. *Cort. Peruv. subtiliss. trit. unc. i. irror. spirit. vin. rectif. s. q. additô etiam ol. sulph. campanat. digerantur in vase clausô per horas aliquot, hinc add. vin. matur. mens. i. digeratur rursus per dies aliquot, & Col.*

Aliud. ♃. *Cort. Chin. Chin. dr. vi. cort. guajac. dr. ii. summit. cent. min. mi. cinam. dr. ij. caryoph. scr. ij. ocul. canc. præp. dr. i. sal. tart. dr. iij. M. F. Pulv. infund. in vin. absinth.* vel *Rhen. mens. i. ß. subinde agitando.* Usûs tempore omnibus benè commixtis, capiatur bonus haustus in 4tanâ, quartâ quâvis horâ, in tertianâ, tertiâ.

Tinctura antifebrilis. ♃. *Cort. Peruv. crassè pulv. unc. iij. coq. leniter in aq. font. lib. i. ad dimid. Col. reliquiis decocti rursus affund. eandem aquæ quantitatem, coq. & col. iterum ut supra, idque tertiâ vice repete, donec tota corticis vis extracta, hinc omnes colaturas misce, adde si lubet, syr. fl. tunic. unc: iv.* De hâc tincturâ æger unc. iv. v. vi. 4tâ quâque horâ extra paroxysmum, vel sæpiùs ad libitum assumat.

Bolus febrifugus. ℞. *Cort. Peruv. subtiliss. trit. dr. i. syr. de rub. idæô.* vel *fl. tun. q. s.* M. *f. Bol. mollis, repetendus 4tâ vel 6tâ quâque horâ ad 8. 10. vel 12. vices extra paroxysmum, superbibendo vin. alb. vel julep. cordial.*

Electuar. Febrifugum. ℞. *Cort. Peruv. in subtiliss. pulv. redact. unc. i vel i. ß. syr. de rub. id.* vel *alterius gratioris q. s. Bals. Peruv. scr. i. M. f. Elect. de quo sumat æger quantitatem juglandis vel nucis mosch. 4tâ vel 6tâ quâque horâ.*

Aliud. ℞. *Cort. Peruv. subtiliss. trit. unc. i. sal. tart. dr. ii. pulv. viperin. antim. diaph. an. scr. v. rob. juniper. q. s. M. f. Elect. cujus usus ut suprà.*

Pilulæ febrifugæ. ℞. *Pulv. Cort. Chin. subtiliss. trit. unc. i. vel i. ß. succ. absinth.* vel *mucilag. gumm. tragac. in aq. plantag. extract. q. s. M. f. Pilul. mediocres deaurandæ, quarum viii. x. vel xii. 4tâ vel 6tâ quâque horâ intermissionis deglutiat, superbibendo vin. alb.* vel *malvat. parùm.*

Pulvis antifebrilis specificus. ℞. *Antim. diaph. C. C. phil. præp. ocul. canc. præp. corall. rub. præp. pulv. antifeb. Corall. pulv. stomach. Poter. an. scr. i. sal. absinth. cent. min. card. b. an. scr. ß. M. f. Pulv.* Detur ad scatul. S. *Fieberstillendes Pulver, davon 2. Scrupel 2. Stunde vor dem Fieber einzunehmen.*

Alius. ℞. *C. C. phil. præp. corall. rub. præp. ocul. canc. præp. ebor. s. igne præp. magist. sacch. satur. an. dr. i. ß. M. F. Pulv. S.* ut suprà.

Alius. ℞. *Fl. chamæm. subtiliss. pulv. scr. i. antim. diaph. sal. absinth. an. scr. ß. M. f. Pulv.* sumendus ex aq. destill. cent. min.

Alius Pulvis antipyreticus. ℞. *Cinnab. nat.* vel *antim. sal. vol. C. C. an. dr. ii. Chin. Chin. unc. i. M. f. Pulv. in vase clausô asservandus, cujus* dos. *dr. i. ante paroxysmum.*

Alius ex alumine. ℞. *Alum. crud. scr. i.* vel *dr. ß. nuc. mosch. scr. ß. M.* Vel ℞. *Alum. crud. nuc. mosch. an. dr. i. oliban. piper. an. gr. vi. ol. caryoph. gut. i. M. f. Pulv.* dos. *dr. i.*

Pulvis antifebrilis, ubi æstus prævalet. ℞. *Sal. armon. scr. i.* vel *dr. ß. antihect. Poter.* vel *arcan. duplic. Mins. scr. ß. M. f. Pulv.*

Alius simul opiatus. ℞. *Corall. rub. præp. sal. absinth. an. gr. xv. ol. dest. caryoph. gut. ii. laud. op. gr. dimid. vel i. M.*

Unguentum antifebrile. ℞. *Ung. popul. dr. vi. tel. aran. dr. i. ß. op. thebaic. cum acet. fl. sambuc. dissol. gr. iv. ol. ranar. parum. M.* Imponatur pulsibus ante paroxysm.

Emplast. simile. ℞. *Fulig. fum. splendid. unc. i. ß. tereb. dr. vi. tel. aran. unc. i. camph. scr. ii. ol. aran. q. s. M. f. Empl.* Carpis manuum applicandum.

Cataplasma. ℞. *Ungul. allii N. iii. contund. pistill. dein add. sal. commun. dr. ß. croc. pulv. scr. i. acet. parùm. M. f. Catapl.* alligandum parvo digito sinistræ manûs, ac per 9. dies ibidem reliquendum. Alii id parant ex *fulig. alliô, & cepis* cum *album. ov.* & paucô *acet.* atque carpis applicant.

## ARTICULUS V.

### *De Officiô Medici, in præscribendis Remediis Anthelminticis, eorumque formulis.*

I.

MEdicamenta *anthelmintica* sunt, quæ lumbricos enecant, quod præstant vel focum & mineram vermium destruendo, ac putredini resistendo, qualia sunt, tum *amaricantia* & *Balsamica*, tum *acida*, tum *nitrosa*, partim ob amaritiem, partim ob acidum in iis emicans, partim quod putredini resistant; tum *acria*, & sale volatili, vel sibi relictô vel oleosô imprægnata, tum *terreo-alcalina* & *lixiva salina*, vel eos suffocando, & transpirationem, in quâ vita vermium & insectorum consistit, impediendo, per *oleosa* & pinguia omnia, poros obstruentia, vel eos specificâ virtute interimendo, aut si malis per manifestas qualitates explicare, substantiam eorum mucosam & glutinosam liquando, resolvendo, annihilando, & corrumpendo; qualia inprimis sunt *mercurialia*, vermibus & cuivis seminio animato summè inimica, vel tandem eos exturbando per purgantia, amara, acria & resinosa, qualia sunt *aloës*, *colocynt. rhab. agar. spec. diaturb. cum rhab.*

II.

Circa horum exhibitionem & usum, Not. 1. Anthelmintica præcipuè propinanda esse lunâ decrescente. 2. Eadem optima esse, quæcunque simul expellunt & necant vermes; nam & nidi, & inibi nidulantes vermes exturbandi sunt. 3. Dulcia, ut saccharata & mellita per se vermes non generare, tum quia putredini resistunt, aliaque à corruptione præservant, tum quia facilè bilescunt, eos tamen agitare & commovere, cùm vermium illecebræ existant; maritanda igitur anthelminticis, ut his ipsis inescati, pro melle fel, ac pro lacte venenum hauriant; hinc optimè exhiberi solent cum lacte, vel mulsa, aut panatella saccharata, vel in formâ rotul. 4. Eadem propinanda esse jejunô ventriculô, neque statim desuper aliud comedendum. 5. Eadem aliquando mutanda & varianda esse, ne vermes hisce assuescant. 6. Eadem quoque ad tempus continuanda, cùm lumbrici sæpiùs, præsertim lati, contumaces sint, & à mitioribus sensim ad fortiora progrediatur.

III.

Præterea 7. Not. plures, præsertim agyrtas pro potentissimô remediô exhibere ipsos lumbricos, vel etiam terrestres torrefactos & pulverisatos, cùm plures exinde lumbrici dejiciantur, cui tamen non fidendum, dum semina vermium hôc modô propagari, & lumbricos produci potiùs, quàm enecari, experientiâ plurimorum Authorum certum fit. 8. *Mercurium dulcem* maximè utilem esse, additô præsertim stimulô *scamm. sulph.* vel *resin. gial.* in infantibus autem minùs tutum esse, nisi robustioribus, cùm omnia in hâc ætate fluxilia & laxa sint, atque inprimis ossa & nervi, quibus Mercurius inimicus. 9. Clysteres ex anthelminticis paratos non convenire, cùm lumbrici eos aversantes superiora petant, ac gravissima excitent symptomata, nisi magna adsit præsumptio eos morari in intestinis crassis, cùm sic vix ampliùs in intestina tenuia ascendere possint; hinc præferendi *clyst.* ex *lacte*, *melle* & *sacch.* parati, ut eos inferiora versus alliciant. 10. Anthelmintica & purgantia etiam exteriùs umbilico applicari, quia est centrum abdominis, ac pars magis perspirabilis, & quidem præcipuè in subsidium remediorum internorum, ac pro solamine symptomatum, ut v. g. ad dolores, tormina &c. 11. Vermes ascarides magis curari Balneis, suppositoriis, clysteribus & unguentis. 12. Anthelmintica etiam se extendere ad quævis animalia p. n. corpus affligentia, ut pediculos, lentes, hausta bufonum vel serpentum semina, ulcera verminosa &c.

Formulæ

*Remediorum Anthelminticorum.*

Decoctum amarum Vermifugum. ℞. *Summit. cent. min. fl. chamom. agrim. an. m. ß. sem. card. b. cit. an. dr. i. [illegible] fl. calend. p. ii. rad. gent. dr. ii. fenn. dr. vi. Rhab. dr. i. aq. font. lib. ii. coq. ad dimid. f. Col. pro 3. vel 4. dos.*

Vinum Anthelminticum. ℞. *Rad. filic. dr. vi. dictamn. cret. unc. ß. angel. Zedoar. an. dr. ii. cort. cit. frax. an. dr. iii. sem. santon. dr. v. citr. portul. an. dr. ii. incis. & conquass. affunde vin. absinth. lib. ii. stent in infus. per hor. 24. Col. dentur m. & v. aliquot unciæ.*

Aqua Vermifuga Helmontiana. ℞. *Mercur. crud. ritè purgat. unc. i. aq. gram. portulac. an. unc. iv. macerentur per 2. horas, sæpè ac fortiter agitando, hinc aquam decanta & cola, relictô in vase Mercuriô. S. Wurm tödtendes Wasser, darvon dreymahl den Tag 3. Löffel voll zu nehmen.*

Electuar. Vermifugum. ♃. *Fol. elleborast. pulv. unc. i. mell. despum. unc. iii. M. f. Elect. cujus* dos. *à scr. iv. ad dr. ij.*

Rotulæ Anthelminticæ. ♃. *Sem. santon. dr. ii. turb. el. dr. i. Rhab. opt. dr. i. ß. resin. gial. s. a. sol. scr. ß. corallin. dr. ß. ol. cit. gut. iii. sacch. albiss. in aq. fl. persic. sol. q. s. M. f. Rotul. S. Wurm-Zeltlein.*

Aliæ. ♃. *Corallin. sem. santon. plantag. C. C. phil. præp. an. scr. i. rhab. agar. troch. an. scr. ii. rad. dictamn. scr. i. sacch. in aq. gram. dissol. unc. iii. M.*

Aliæ non purgantes. ♃. *Pulv. C. C. crud. chor. an. dr. vi. corallin. dr. ii. sacch. alb. unc. iv. mucilag. tragac. q. s. F. Rot. pond. dr. ß. dentur N. iii. bis in die.*

Aliæ. ♃. *Rad. gent. dr. ß. agar. albiss. zedoar. tanacet. an. scr. i. C. C. ust. mercur. dulc. an. dr. ß. sacch. in aq. gram. dissol. q. s. M. f. Rotul. quæ ab infantibus & pueris facilè assumuntur.*

Pulvis Anthelminticus. ♃. *Sem. santon. unc. ß. fol. card. b. fl. tanacet. rad. filic. an. dr. i. vitriol. calcin. scr. ii. M. in mortar. marmor. f. Pulv. Dentur scr. ii. decrescente lunâ ex hydromelite.*

Alius. ♃. *C. C. ust. rhabarb. corallin. sem. santon. an. p. æq. M. f. Pulv. S. Wurm-Pulver, darvon 20. gran, oder ein halb Quintl zu nehmen.*

Alius. ♃. *Myrrh. zedoar. cort. cit. an. dr. ß. cinnab. antim. scr. i. camph. scr. ß. ol. destill. succin. rut. an. scr. ß. M. f. Pulv.* dos. *scr. i. ex aq. zedoar.*

Alius. ♃. *C. C. ust. corallin. an. dr. i. rad. gent. sc. ii. myrrh. sc. ß. ol. ejusdem gut. iii. tanacet. gut. v. sacch. alb. unc. i. M. f. Pulv.* dos. *scr. i.*

Unguentum ad Vermes. ♃. *Ung. de arthanit.* seu *contra verm. unc. ß. elix. prop. P. dr. i. M.* Vel ♃. *Ung. contra verm. August. unc. i. fellis taur. inspiss. dr. i. ol. dest. absinth. tanacet. an. gut. vi. M.*

Cataplasma. ♃. *Farin. lupin. unc. ii. myrrh. aloë an. dr. ii. fell. bov. q. s. ol. absinth. unc. ii. M. f. Catapl. admovendum ventri.*

Aliud. ♃. *Colocynth. dr. vi. tere & cum felle bov. ac vin. mixt. impone umbilico.* Vel ♃. *Fol. persicar.* vel *absinth. contus. q. s. adde fell. bov. liquid. q. s. pro Catapl.*

Emplast. Vermifugum. ♃. *Pulv. aloë. unc. ß. colocynth. myrrh. an. dr. i. ß. fol. sabin. rut. absinth. tanacet. rad. bryon. an. dr. i. cer. resin. an. unc. ii. ol. rut. unc. i. M. f. mass. Empl. pro umbilico.*





## ARTICULUS VI.

### *De Officiô Medici, in præscribendis Remediis Carminativis, eorumque formulis.*

I.

MEdicamenta *carminativa* dicuntur, quæ flatus tollunt ac discutiunt, utilia in affectibus quibuscunque à flatuum copiâ oriundis, v. g. inflatione stomachi, lienis, epatis, tympanitide, colicâ flatulentâ, vertigine, cardialgiâ &c. Exercent autem vim suam diversimodè, nonnulla resolvendo & discutiendo humorem stagnantem & vitiosè rarefactum, hinc plurima sunt diaphoretica, quæ & carminativa existunt, & quidem tantò excellentiora, quod & resolvant, & per sudorem vel diaphoresin dispellant. Hæc quoque calorem debilitatum restituunt, & halituosâ suâ virtute undique penetrant, ac vaporositate suâ subtili & volatili exhalationem vaporum crassiorum adjuvant. Alia id præstant per fermentationem, ex quâ flatus suscitantur, compescendo, acidúmque fermentativum absorbendo, invertendo, & præcipitando, sicque phlogoses impediendo, bilem quoque, si una simul rarefacta concurrat, domando & infringendo. Alia id efficiunt, vel coctionem & calorem ac menstruum ventriculi corruptum roborando, hinc stomachica pleráque carminativa; vel viam flatibus laxando, aut partium, quibus continentur, poros aperiendo, ut transpirare possint, vel denique visciditate suâ illos captivando, ligandóque ad se invicem, vel etiam dolores leniendo.

II.

Circa usum & debitam horum administrationem, Medicus notabit: 1. Carminativa displosiva, seu calidiora resolventia, præsenti calore præternaturali minùs commoda esse, sic v. g. in hypochondriacis, in quibus sæpè viscerum phlogoses concurrunt, ut plurimùm temperatiora magis conveniunt. Sic *Mercatô* monente, si calidiora carminativa in tympanitide non prosint, ad frigidiora transeundum esse. Sicuti igitur calidiora non conveniunt, in flatibus conjunctis cum æstû & ardore, ita nec temperatiora, humoribus crassis, viscidis & pituitosis existentibus. 2. Non convenire carminativa, si adsit copia materiæ, si fæces duriores obstructiones causentur, hôc enim in passû, nisi priùs evacuatio fiat materiæ, & sufficiens depletio, frustrà non solùm sunt omnia, sed etiam in statum longè pejorem ægrum præcipitant. 3. Carminativis viam sternere non tantùm purgantia, sed & inprimis bonam diætam, vitando cruditatem, legumina, olera, humidô excrementô abundantia, dulcia, pinguia, crassa, lenta, fæculenta, fructus horarios &c.

III.

Præterea 4. Not. in discutiendis flatibus magis caussam, quàm effectum respiciendum esse. 5. Pauciores flatus displodendos: copiosiores educendos esse. 6. In flatibus semper respiciendum esse ad ventriculum. 7. Flatus dolorificos maximè obtemperare carminativis, opiatis seu anodynis & evacuantibus. 8. Clysteres carminativos maximè quoque usuales esse mixtis emollientibus, quibus & fæces emolliuntur, & flatus simul discutiuntur. 9. Sicuti carminativa interiùs præstant in formâ humidâ & liquidâ, ità exterius in formâ siccâ, ut sacculorum &c.

Formulæ

*Remediorum Carminativorum.*

Mixtura Carminativa. ♃. *Aq. ment. unc. iii. nuc. mosch. dr. vi. spirit. vin.* vel *elix. vit. Matthiol. sp. sal. an. scr. i. M. S. Wind-Wässerlein, darauff zu schwitzen.*

Alia. ♃. *Aq. ment. chamom. an. unc. iv. physagon. unc. i. spirit. anis. unc. ß.* vel hujus locô *elix. vit. Matth. dr. ii. spirit. sal. dr. i. ß. sacch. cand. rub. unc. i. M. S.* ut supra.

Alia. ♃. *Aq. ment. cort. arant. an. unc. i. ß. spirit. nitr. dulc. gut. xv. syr. de cort. arant. dr. ii. M.* Vel ♃. *Aq. zedoar. unc. ii. physagon. unc. iii. spir. mac. dr. i. M.*

Aqua carminativa & simul anodyna. ♃. *Aq. dest. cinam. physagon. carminat. an. unc. i. ß. tinct. cort. arant. dr. i. ß. laud. op. Helm. gr. iv. ol. dest. mac. gut. ii. M.* dentur 2. Cochl. urgente dolore.

Alia. ♃. *Aq. ment. chamom. zedoar. an. unc. i. essent. castor. dr. iii. spirit. sal. armon. dr. i. ß. essent. op. scr. i. syr. de cort. arant. dr. iii. M.*

Balsam. carminat. ex Brodiô. ♃. *Ol. dest. anis. scr. ii. fœnic. scr. i. cort. arant. gut. xii. chamom. gut. x. cit. gut. iii. M. ad vitr. parvum.* Dos. *gut. v.* vel *vi.* ex Brod. carn. Vel ♃. *Ol. dest. mac. dr. i. succin. scr. i. M.* Vel ♃. *Ol. dest. cort. arant. anis. carv. an. scr. ß. M.* dos. 6. *guttæ.*

Electuar. Carminativum. ♃. *Conserv. rad. cich. unc. iii. ros. rub. unc. ii. condit. cort. arant. unc. i. citr. unc. ß. spec. aromat. ros. dr. ii. diarrhod. Abb. dr. i. conf. alk. dr. i. ß. sp. cit. vel mac. dr. i. syr. de cort. arant. q. s. M. f. Elect.*

Bolus Carminativus. ♃. *Theriac.* vel *mithrid. scr. i. pulv. cort. arant. dr. s. castor. pulv. gr. viii. ol. cort. arant. gut. ii. M.*

Tabellæ Carminativæ. ♃. *Cardam. crassè pulv. unc. ß. flaved. cort. arant. minutim incis. dr. x. sacch. opt. in aq. ros. & cinam. dissol. unc. viii. M. f. Tabell.*

Aliæ. ♃. *Pulv. cort. arant. recent. spec. aromat. ros. an. dr. ii. sacch. alb. in aq. fl. arant. sol. unc. iv. M. f. Tabell.*

Pulvis carminativus. ♃. *Cort. flav. arant. scr. iv. mac. scr. ß. ol. dest. cit. gut. vi. M. F. Pulv. divid. ad 2. p. æq.*

Alius simul præcipitans. ♃. *Cons. flav. arant. unc. i. s. maxill. lucii pisc. ocul. canc. an. dr. i. s. tal. lepor. succin. zedoar. an. dr. ii. M. F. Pulv. cujus* dos. *à dr. ß. ad dr. i.*

Alius simul laxativus. ♃. *Pulv. cort. arant. dr. ii. card. b. scr. iv. fol. sen. s. dr. iii. fæcul. aron. scr. ii. ol. fœnic. gut. xv. sacch. ros. tabul. ad pondus omnium. M. F. Pulv. S. Wind-Pulver, darvon 2. oder 3. Messer-Spitz voll vor dem Essen zu nehmen.*

Alius. ♃. *Pulv. cort. arant. Rhab. el. cryst. tart. an. dr. ii. ol. mac. gutt. x. sacch. ros. tab. ad pond. omn. M. F.* Pulv.

Elæosaccharum carminativum. ♃. *Sacch. alb. unc. ii. ol. nuc. mosch. express. dr. i. ol. dest. chamom. scr. i. fœnic. anis. an. scr. ß. cort. arant. gut. iii. M.* dos. *dr. ii. cum aq. carminat.*

Tragæa carminativa. ♃. *Spec. aromat. ros. dr. ij. cass. lig. acutiss. dr. i. ß. cardam. min. scr. ij. sacch. ros. tabul. unc. iv. ol. dest. carv. fœnic. an. gut. ix. cinam. gut. vi. caryoph. gut. iii. M. F. Trag. S. Sonderlich Wind-Trisenet.*

Alia. ♃. *Coriand. præp. dr. ij. sem. anis. fœnic. an. dr. i. cinam. acut. dr. ij. cort. cit. dr. i. cardam. min. dr. ii. sacch. ros. tab. unc. i. sacch. fin. q. s. M. F.* Tragæa.

Sacculus Carminativus extra applicandus. ♃. *Aven. in sartag. calefact. & tost. ac vinô irrorat. q. pl.* vel *cumin. milii, furfur. &c. inde saccul. calidè applicando.*

Alius. ♃. *Fl. sambuc. chamom. aneth. an. mi. mel. m. i. ß. sal. m. i. sem. aneth. carv. cumin. an. dr. ii. bacc. laur. dr. ii. includ. saccul. vin. in coq. & applic.* aut *calefact. ind. saccul. calidè applic.*

Fomentum Carminativum. ♃. *Fili crudi ein ungeblaichten Strang Garn coq. in lixiv.* vel *aq.* vel *lact. addendo simul cumin. unc. ß. expressum applicetur calidè.*

Placenta Carminativa, utilis in dolore Colicô. ♃. *Vitell. ov. N. vi. agitatis fortiter add. pulv. anis. fœnic. cumin. an. dr. i.* vel *fol. majoran.* vel *ment. absinth. incis. ol. laur.* vel *chamom. q. s. M. F. Placenta.*

Unguent. Carminat. ♃. *Ung. popul. unc. ß. ol. laur. dr. iii. ol. carv. scr. iv. M.* Vel ♃. *Ung. carminat. Mins. unc. ii. ol. dest. caryoph. gut. ii. lig. Rhod. gut. iij. M. S. Wind-Salben zum schmieren.*

Emplast. Carminat. ℞. *Empl. de bacc. laur. gumm. tacamah. an. p. æq. malax. cum ol. chamom. & aneth. ac extend. super alut. obductâ sindone.*

Clyster carminativus. ℞. *Herb. calam. rut. puleg. an. mi. fl. chamom. sambuc. summit. aneth. an. M. ß. sem. anis. carv. cumin. aneth. sesel. an. dr. ii. bacc. laur. unc. ß. incis. & conquass. coq. ex s. q. aq. in Col. unc. x. dissolv. vin. malv. unc. iii. elect. de bacc. laur. unc. ß. bened. lax. unc. i. ol. ruth. aneth. an. unc. i. M.*

Alius hypochondriacis plurimum utilis. ℞. *Caput i. castrat. seu vervec. sem. cumin. unc. ß. coq. in aq. lib. iii. ad 3. p. consumpt. add. fl. chamom. melilot. aneth. an. p. i. coq. rursus per mediam horam in Col. lib. i. dissolv. sacch. rub. unc. ii. elect. hier. s. dr. iii. ol. chamom. cheir. an. unc. i. s. sal. dr. ii. M. F.* Clyst.

Alius. ℞. *Decoct. carmin. lib. i. dissolv. elect. diaphan. unc. i. ol. cham. laur. an. dr. vi. carv. dr. i. ß. mell. anthos. unc. ii. sal. comm. pi. M.*

Alius simul anodynus. ℞. *Lact. Vaccin. lib. i. ß. sem. carv. m. s. fl. cham. mi. coq. usq. ad lib. i. coll. add. mell. crud.* vel *anthos. unc. i. s. ol. chamom. aneth. lin. an. unc. i. sal. dr. ß. M.*

---

## ARTICULUS VII.

### *De Officiô Medici, in ordinandis & præscribendis Remediis Lithontripticis, eorumque formulis.*

#### I.

Medicamenta *lithontriptica* ea dicuntur, quæ salinis suis particulis, amurcam & coagulum resolvunt, ac sabulum exturbant, vel incidentibus, rigidisque suis particulis, in calculum continuò impellendo, eum paulatim atterunt & abradunt, vel appropriatam proportionem cum poris calculi habentia, texturam ejus penetrant, quæ propriè dicuntur calculum frangentia, seu lithontriptica, necessaria in calculis renum & vesicæ, qui ob magnitudinem aut viarum angustiam excludi nequeunt.

#### II.

Circa usum & naturam horum remediorum, Medici officium erit, Not. 1. ea locum magis habere, dum calculus saltem mollior, sabulosus, & tophaceæ magis naturæ, quàm siliceæ. 2. Dari talia medicamenta, probari ab ipsâ experientiâ subinde factâ, licèt rara ac paucissima sint, neque omnia in omnibus præstent, cùm nimis multæ reperiantur conditiones, ad medicamentum calculum dissolvens constituendum, nempe, ut locum affectum tangat, ut habeat vim solvendi repagula calculi, sitque nec acidum, nec alcalinum, sed compositum ex utroque, prout est calculus, ut longô transitû ad vesicam vi suâ lithontripticâ non infringatur, ut sit amicum naturæ, nec corrosivum, ut sit subtile ac quaqua versum distribui possit. 3. Talia remedia non tantùm per os propinari, sed etiam in calculô vesicæ injici per syringam Catheteri applicatam. 4. Exhibenda hæc esse quotidie manè, injectô priùs clystere emolliente & refrigerante. 5. Usû horum sequi subinde febrem, calorem, sitim, dolores circa pubem; hinc succurrendum diætâ convenienti, abstinentiâ à vino, julep. frigid. &c. 6. Boni effectûs signum esse, si ab eorum usû primis diebus urina prodeat crassa & exigua, hinc copiosior, cum remissione caloris, doloris, ac excretione fragmentorum calculi. 7. Interdum unum vel alterum diem quieti concedendum, nec ab usû eorum cessandum.

#### III.

Præterea sciendum, 8. In defectû remediorum lithontripticorum, tentanda esse diuretica selectiora, quæ etiam prophylacticè usurpanda, non taman adeò frequenter, cùm sæpiùs malum augeant, vel cruditates ad renes devehendo, vel renes magis intemperatos reddendo, vel pituitam calculum obvolventem abstergendo, eúmque sic exasperando, vel eum majorem in ureteres cum periculô deturbando. 9. Remedia terebinthinata pro calculi præservatione ceteris præstantiora esse, cùm alvum simul laxent & humores crassos evacuent. 10. Remediorum horum vim & efficaciam adjuvare clysteres, balnea, unguenta, sacculos &c. 11. Si lithontripticis nihil efficiatur, atque æger in calculô vesicæ lithotomiæ se subjicere nolit, curam palliativam institui debere: per sola epicerastica & anodyna, ut v. g. Clyst. *ex lacte bub. cum dr. i. phil. Rom. ol. amygd. d. per os exhibitum, cum paucô succ. lim. ex brod. decoct. malv.* item *aq. ser. lact. destillatam cum syr. de alth. Fernel.* vel *Emuls. cum prædicta aq.* vel *decoct. Forest. addit. troch. alkek. inject. in vesicam ex lact.* vel *decoct. malv.* vel *Emuls. sem. papav. cum aq. solan. semicup.* vel *foment. cum magnâ spong. imbut. decoct. emoll. sequente inunctione cum ung. alth. ros. popul. cum ol. viol. nymph. hyosc.*

### Formulæ

#### *Remediorum Lithontripticorum.*

Decoct. lithontript. ℞. *Rad. fœnic. petrosel. eryng. pimpinell. ononid. rub. tinct. enul. an. dr. iii. heder. terrest. veron. saxifrag. absinth. matrisylv. an. m. ß. fl. genist. pii. gr. juniper. unc. i. cic. rub. unc. i. ß. fruct. alkekeng. N. vii. sem. anis. urtic. fœnic. dauc. petrosel. 4. frig. maj. an. dr. i. incis. & conquass. coq. ex s. q. aq. font. in* Col. *lib. iv. dissolv. mell. puriss. unc. ii. ebull. semel atque iterum & cum album. ov. clarif. S. Griess-und Sand-treibender Tranck, darvon 3 mal den Tag 4. Untzen zu nehmen.*

Julepus anti-Nephriticus. ℞. *Decoct. prædict.* vel *ad calculum Forest. lib. i. syr. de alth. Fernel. acetos. cit. an. unc. i. spirit. sal. dr. ß. M. S. Griess-Julep auf 2. oder 3. mahl.*

Alius utilis in paroxysmô Calculosô. ℞. *Aq. frag. saxifrag. an. unc. ii. vin. alb. generos. unc. vi. ol. amygd. d. unc. ii. spirit. vitriol. dr. i. M. pro 3. dos. prima detur calidè, quantùm ferre potest æger, post horas 6. secunda, et si hæc etiam inefficax, quod teste Riveriô raró contingit, detur tertia.*

Elixir anti-Nephriticum. ℞. *Sal. tart. albiss. unc. i. solv. in aq. petrosel. lib. i. diger. cum cort. cit. arant. an. unc. i. per 3. dies, filtretur per chart. add. ol. destill. cer. arant. mac. an. gut. viii. M. diger. iterum per aliquot dies. S.* Elexier *vvider den Stein, darvon ein halben Löffel voll Morgends und Abends aus einen Mosel-Wein zu nehmen.*

Nodulus vino vel cerevisiæ infundendus. ℞. *Bacc. juniper. contus. unc. i. fruct. cynosbat. sicc. & crassè pulv. unc. ii. fol. heder. terrest. veron. pariet. an. mi. absinth. m. ß. rad. eryng. ononid. an. dr. vi. lig. nephrit. unc. ß. uv. pass. enucleat. unc. iii. M. incis. & contus. ad* Nodul. *infund. in vin.* vel *cerevis. lib. viii.*

Infusum Diureticum. ℞. *Raph. acerrimi deras. unc. ii. vin. alb. unc. iv. macerentur per aliquot horas hinc fortiter exprim. & Col.* valet etiam *rad. armorac. vino infusa aliquoties hausta.*

Aliud Præservativum. ℞. *Heder. terrest. mi. capit. allii N. ii.* vel *iij. discerptis in frustula affund. sp. vin. lib. i. stent per dies aliquot benè clausa, hinc de agitatô liquore detur cochl. i.* singulis noviluniis.

Emulsio anti-Nephritica. ℞. *Sem. 4. frigid. maj. an. dr. ij. violar. dr. i. s. nucl. persic. dr. vi. decoct. hord. cum sem. dauc. fact. unc. vi. aq. petrosel. liq. betulæ destill. an. unc. i. f. Emuls. add. lapid. canc. præp. dr. i. sacch. cand. q. s. ad gratiam.*

Brodium Lithontripticum. ℞. *Cic. rub. cochl. i. rad. petrosel. unc. ß. coq. cum s. q. aq.* vel *brod. carn. col. unc. v. add. succ. lim. unc. i. sang. hirc. præp. scr. ij. myrrh. el. scr. i.* Vel ℞. *Jur. cic. rub. unc. x. spirit. juniper. scr. ii. asell. præp. à scr. i. ad dr. i. M.*

Bolus



Bolus Nephriticus. ℞. *Tereb. venet. coct. & pulv. dr. i. ocul. canc. præp. scr. i. tart. vitriol. scr. ß. sal. vol. succin. gr. iv. syr. de alth. Fernel. q. s. M. F.* Bol. *sumatur manè, superbibendo liquorem aliquem diureticum.*

Electuar. lithontripticum. ℞. *Sem. urtic. milii sol. bardan. an. dr. ß. lap. Judaic. præp. magist. ocul. canc. cryställ. mont. an. scr. i. farin. lycopod. virg. aur. sem. dauc. pulv. an. scr. ii. cons. ering. unc. i. ß. cass. unc. i. cum s. q. syr. de limon. f. Elect. S. Latvvergen vvider den Stein alle Morgends einer Kösten gross darvon zu nehmen.*

Aliud Præservativum. ℞. *Pulv. sem. hyperic. juliô* vel *autumnô collect. & exsicc. unc. i. ß. cons. ros.* vel *viol. lib. i. M. Dos. unc. s. quâlibet septimanâ 2. vicibus.*

Pilulæ anti-Nephriticæ. ℞. *Ocul. canc. præp. dr. i. farin. semin. lycopod. scr. i. sal. fim. columb. gr. xij. volat. succin. gr. xv. tereb. cyp. aq. malv. lot. & coct. q. s. M. F. Pilul.*

Pulvis Nephrocatharcticus. ℞. *Lap. lync. præp. Judaic. præp. an. dr. j. s. ocul. canc. præp. dr. iij. sal. juniper. dr. i. asell. præp. dr. s. sem. lithosperm. dr. i. s. ol. succin. rectif. gut. iv. sacch. alb. unc. i. s. M. F. Pulv. S. Griess-und Sand-Pulver 1. Quintl. schvver auf einmahl einzunehmen.*

Alius. ℞. *Magist. cryst. mont. sem. mil. sol. lapp. maj. an. scr. s. borrac. venet. glaciei Mariæ, pulv. priap. cerv. an. gr. v. M. F. Pulv. pro i. dos.*

Clyster usualis in paroxysmô Nephriticô. ℞. *Rad. alth. dr. iij. malv. melilot. pariet. hord. an. mi. sem. lin. fœnug. an. dr. iij. fœnic. dr. j. incisa bull. in s. q. aq. ad consumpt. 3. part. in Col. lib. i. dissolv. sacch. rub. unc. ij. tereb. clar. vitell. ov. dissol. dr. iij.* vel *unc. s. ol. viol. chamom. an. unc. j. cum paucô sale. M. F. Clyst.* vel *dissolv. cass. pro clyst. elect. lenit. an. unc. s.* vel *diacathol. dr. vj. hier. s. bened. laxat. an. dr. ij. M.*

Alius. ℞. *Spec. decoct. carmin. fl. verbasc. an. mj. pariet. m. ij. coq. in s. q. brod. carn. in col. lib. j. dissolv. cass. pro clyst. unc. j. tereb. vitell. ov. dissol. unc. s. sacch. rub. ol. chamom. an. unc. i. s. M. F. Clyst.*

Alius lacteus anodynus. ℞. *Lact. vaccin. rec. mulct. lib. i. sacch. rub. unc. ij. ol. chamom. unc. i. scorp. dr. ij. ung. rub. potab. unc. i. vitell. ov. No. i. M.*

Alius ex solis oleis. ℞. *Ol. aneth. chamom. an. lib. s. amygd. d. unc. ij. rutac. unc. i.* Vel ℞. *Butyr. rec. ol. amygd. d. an. unc. iv. calefiant & loco Clyst. injiciantur.*

Unguentum. ℞. *Ung. de alth. unc. s. ol. amygd. d. dr. ij. scorp. dr. i. s. petrol. alb. dr. i. M.* vel ℞. *Ung. popul.* vel *infrig. Gal. ros. Mes. de alth. an. dr. vi. ol. scorp. simp. succ. lim. an. unc. s. camph. gr. iv. M. S. Lenden-Sälbl.*

Cataplasma. ℞. *Fol. malv. pariet. an. mij. petrosel. cum rad. mj. raph. dr. ij. coq. in aq.* vel *lact. ad putrilag. & contus. adde cep. sub. cin. coct. No. ij. ol. amygd. am. lil. alb. butyr. rec. an. unc. ij.* vel *vitell. ov. N. ij. ol. scorp. unc. i. ung. de alth. unc. i. s. M.*

Sacculi anodyni. ℞. *Herb. malv. alth. pariet. saxifrag. fl. chamom. melil. aneth. an. m. iv. rad. alth. unc. iv. herb. chærefol. m. ij. sem. lin. fœn. græc. an. mj. anis. dr. ij. M. incis. dentur ad chart. pro 2. Saccul. in aquâ* vel *lacte coq. & alternatim applicandis.*

Balnea *vide suprà de usû Therm. & Balneorum.* Atque hæc, ex infinitis hâc de materiâ conceptis remediorum Formulis, pro praxi sufficiunt, uti & illa, quæ suprà de *Diureticis* insinuavimus. Sicuti enim illa & huc quoque spectant, ita etiam pleraque horum ad illa reduci possunt.

---

## CAPUT IX.

### De Officiô Medici, in considerandis & præscribendis Appropriatis & Confortantibus.

---

## ARTICULUS I.

### *De Officiô Medici, in ordinandis & præscribendis Remediis Cephalicis.*

#### I.

Medicamenta *Cephalica* dicuntur, quæ cerebro magis amica, ejúsque affectibus tollendis magis destinata sunt, hinc etiam pro varietate affectuum, varia sortiuntur nomina, ut *antapoplectica*, quæ contra apoplexiam, *antiepileptica*, quæ contra epilepsiam, *antispasmodica*, quæ contra motus convulsivos, *antidynica*, quæ contra vertiginem, *antilethargica*, quæ contra lethargum, *antiephaltica*, quæ contra incubum specifica & appropriata existunt; idem dicendum *de antiparalyticis*, *antimelancholicis*, *anticatarrhalibus* & similibus. Agunt hæc medicamenta, vel respiciendo membranas & nervos, quorum irritationem, tensionem ac vellicationem demulcent, acrimoniam causæ absorbent, eamque discutiunt; vel respiciendo humores & inprimis lympham, quam temperant, corrigunt, excedentem absumunt, vel deficientem restaurant; vel respiciendo spiritus, quos sopitos & deficientes excitant, restaurant, æstuantes & efferatos ligant & compescunt; vel respiciendo vapores & poros cerebri, dum illos discutiunt: hos vel nimis occlusos & obstructos aperiunt, præsertim volatilia & inprimis urinosa, vel nimis hiantes & dilatatos claudunt.

#### II.

In usû horum Not. 1. Medicamenta *cephalica* alia esse *volatilia*, & quidem vel sulphure oleosô aromaticô suavi pollentia, vel volatilia urinosa aut acida; alia *fixa*, & quidem vel terrea, vel acida, vel nitrosa: alia ex his mixta. 2. Nimis calida, oleosa, spirituosa ac vaporosa, spiritus subinde nimis efferare, turbare ac corpus ferire, præsertim in iis, quibus systema cerebri & nervorum sensibilius, spirituúmque textura tenerior. 3. Ex his camphorata præcipuè iis nocere, quibus caput debile, & spiritus tenerioris ac laxioris compagis. 4. Cephalica hæc magis convenire & principaliter, capite per se & essentialiter affectô: minùs & non nisi restrictè, & secundariò, ubi per consensum. 5. Lympham in capite nec nimis absumendam, nec nimis fundendam vel concentrandam esse per cephalica. 6. Sicuti vitanda spiritus nimis efferos reddentia, ita eos non nimiùm ligandos esse, per opiata incautiùs & frequentiùs data, præsertim in Infantibus. 7. Cephalica etiam nervis amica esse, ac symbolizare quoque cum stomachicis & uterinis.

### Formulæ

#### *Remediorum Cephalicorum.*

Julepus anti-Epilepticus. ℞. *Aq. ceras. nig. unc. v. epilept. Lang. unc. i. syr. fl. pæon. unc. i. conf. alk. compl. dr. ß. sp. vitriol. q. s. pro grata aciditate M. S. Rothes Vergicht-Wässerlein Löffel voll vveiss zu gebrauchen.* Suavis & utilis est, præsertim in infantibus.

Mixtura anti-Apoplectica. ℞. *Elix. vit. Matthiol. unc. i. ß. sp. ceras. nig. unc. iij. aq. cinnam. unc. ij. essent. rorism. dr. ij. man. Christ. perlat. unc. ß. M.* Vel ℞. *Elix. vit. Matthiol. unc. vi. sp. ceras. nig. dr. vi. julep. ros. unc. i. s. essent. amb. dr. iij. M. S. Elixier vvider den Schlag darvon ein Löffel voll so vvol zu Verhütung, als auch in dem* Paroxysmo *zu nehmen.*

Alia. ℞. *Aq. ceras. nig. meliss. lil. convall. an. unc. i. s. apoplect. dr. vj. cinam. dr. ii. elix. vit. Matthiol. dr. i. s. conf. alk. dr. i. s. magist. corall. perlar. an. scr. i. man. Christ. perl. dr. ij. M. S. Schlag-*Mixtur *darvon aufgerührter 1. oder 2. Löffel voll zu Zeiten einzugeben.*

Aqua Cephalica confortativa. ℞. *Aq. apoplect. perlat. officinal. an. unc. ii. cinam. bugl. d. iij. marg. orient. præp. corall. rub. præp. an. scr. i. confect. alk. complet. dr. s. sp. lil. convall. ceras. nig. an. dr. ij. cephal. Anhalt. dr. i. sacch. perlat. dr. ij. M. S. Haupt-und Hertz-stärckendes Wasser.*

Vinum anti-Catarrhale. ℞. *Lign. sassafr. juniper. lentisc. an. unc. ij. rad. caryophyllat. unc. i. herb. rorism. rec. hyssop. cent. min. an. mj. serpill. m. ß. cinam. dr. ij. cubeb. cardam. an. dr. j. Incisis affund. vin. opt. mens. iv. stent in infus.* De hôc vinô bibatur haustus in principiô pastûs.

Emulsio anti-Epileptica. ℞. *Sem. pæon. dr. ij. C. C. ust.*

præp.

*præp. scr. iv. aq. ceras. nig. lil. convall. an. unc. ij. borrag. unc. i. ß. M. F. Emuls. add. lap. bez. orient. gr. vi. sacch. cand. alb. unc. ß. M.* posset etiam addi *pulv. March. antepilept.*

Electuar. anti-Catarrhale. ℞. *Cons. fl. anth. unc. iij. ros. rub. unc. j. nuc. indic. condit. dr. vj. medull. nuc. ind. condit. dr. ij. cubeb. dr. ij. s. coriand. præp. dr. j. ß. thur. oliban. an. scr. ij. essent. salv. dr. ij. syr. de ros. sicc. q. s. M. F. Elect.* De quo v. sub horam decubitus magnitudo nuc. jugl. sumenda.

Electuar. confortans Cephalicum. ♃. *Conserv. ros. damasc. fl. anth. salv. primul. ver. an. unc. i. s. cort. cit. condit. & incis. dr. x. calam. arom. condit. & incis.* vel *z. z. dr. vi. caryoph. incis. spec. arom. ros. an. dr. iij. syr. de cort. cit. q. s. M. F. Elect. S. Haupt-stärckende Lattvergen, darvon Morgens und Abends einer Kösten gross zu nehmen.*

Electuarium anti Epilepticum. ♃. *Cons. fl. pæon. unc. j. nuc. mosch. condit. unc. ii. cort. cit. condit. unc. s. spec. aromat. ros. dr. j. s. syr. fl. pæon. q. s. M. F. Elect.* Vel quod pretiosius. ♃. *Pulv. epilept. unc. s. medull. nuc. ind. condit. dr. vi. conf. alk. de hyac. an. dr. ij. tinct. lun. dr. ij. sp. til. lil. convall. ros. an. scr. i. essent. amb. dr. ij. syr. de pæon. q. s. M.*

Electuarium contra Vertiginem. ♃. *Cons. ros. rub. unc. ij. majoran. beton. an. unc. s. nuc. ind. condit. dr. ij. confect. alk. compl. dr. i. s. spec. diamb. contra apoplex. an. dr. s. specific. cephal. scr. i.* vel *succin. præp. syr. de cort. cit.* vel *de stæchad. q. s. M. F. Elect. S. Lattvergen vor den Schvvindel, Morgens und Abends einer Nuss gross darvon zu nehmen.*

Electuar. anti-Melancholicum. ♃. *Conserv. fl. anth. borrag. nymph. bugloss. an. unc. s. myrob. condit. dr. vi. conf. alk. scr. iv. spec. lætif. Rhas. de gemmis frig. an. dr. i. Elix. vit. Matth. dr. i. syr. corall. q. s.* Vel quod pretiosius. ♃. *Confect. de hyac. unc. i. alkerm. dr. iij. lap. bez. scr. i. smaragd. præp. scr. ij. ung. alc. s. igne præp. dr. j. magist. succin. alb. perlar. corall. rub. præp. an. scr. i. sp. ros. rub. idæ. lil. convall. an. gut. xiij. syr. fl. pæon. q. s. M. f. Elect.*

Morsuli Cephalici. ♃. *Spec. diamb. diamosch. d. an. dr. ii. cubeb. dr. ij. cardam. dr. i. nuc. ind. condit. unc. i. cort. arant. condit. dr. vi. medull. nuc. ind. dr. ij. macer. dr. i. sacch. albiss. in aq. lavend. solut. q. s. M. F. Morsul. ol. destill. nuc. mosch aspergendi. S. Hauptstärckende Morsellen, darvon nach Belieben zu gebrauchen.*

Tabellæ anti-Apoplecticæ. ♃. *Spec. diamb. dr. ii. pulv. rad. pæon. mar. zedoar. an. dr. i. s. marg. præp. dr. j. ol. succin. puriss. dr. s. sacch. albiss. in aq. pæon. sol. & ad tabulat. coct. unc. vj. M. F. Tabell. pond. dr. s.*

Morselli pro confortandâ Memoriâ. ♃. *Confect. alk. dr. i. s. thur. opt. dr. ii. smaragd. præp. dr. i. marg. præp. dr. s. ol. nuc. mosch. express. scr. ij. s. cinam. gut. iij. lig. Rhod. gut. ij. amb. mosch. an. gr. iv. sacch. in aq. ros. dissol. q. s. f. confect. in Morsell. S. Gedächtnuss-stärckende Morsellen Morgends nüchtern zu nehmen.*

Aliæ. ♃. *Spec. diamb. diamosch. dulc. an. scr. ij. succin. alb. præp. scr. s. confect. alk. compl. scr. i. ol. carv. scr. s. ol. succin. gut. v. sacch. albiss. in aq. lavend. sol. q. s. M.* Vel sequentes Horstii. ♃. *Confect. anacard. dr. i. thur. el. dr. ij. piper. z. z. an. dr. s. sacch. in aq. major. sol. lib. i. add. ol. cinam. gut. vi. rorism. gut. iv. M. F. Tabellæ, de quibus dr. ij. dentur matutinô tempore.*

Rotulæ gratissimæ Cephalicæ. ♃. *Spec. diambr. dr. ij. confect. alk. compl. scr. ii. amb. grys. gr. vi. sacch. albiss. in aq. nuc. mosch.* vel *ros. & cinam. dissolut. q. s. M. F. Rotul.* Alii addunt etiam *succ. lim. q. s. S. Haupt-stärckende Zeltlein.*

Aliæ contra Vertiginem. ♃. *Ol. destill. carv. scr. s. nucist. gut. vij. confect. alk. rad. doron. pulv. an. dr. s. extr. lig. aloë. gr. xv. sacch. in aq. salv. & beton. dissol. q. s. M. F. Rotul.* quibus ad finem addi potest *mosch. ad scr. s. amb. gr. iij. M.*

Aliæ anti-Apoplecticæ. ♃. *Spec. diamb. compl. diamosch. an. dr. i. succin. albiss. scr. i. ol. anis. gut. iij. sacch. in aq. lavend. sol. unc. iv. M. F. Rot.*

Pulvis Cephalicus corroborans, *Fabri.* ♃. *Confect. diamb. unc. ij. diamosch. dulc. unc. i. cubeb. mac. doron. cost. ver. cass. ligneæ succin. alb. præp. lig. aloës an. scr. i. amb. grys. scr. s. mosch. gr. v. ol. dest. cinam. scr. i. fol. aur. N. vi. sacch. seu manus Christ. tabul. ad pondus omnium. M. F. pulv. S. Haupt-stärckendes Pulver, darvon in gute Messer-Spitz voll Morgends und Abends langsam in den Mund zergehen zu lassen.*

Pulvis anti-Apoplecticus. ♃. *Cinnab. nat. cinnab. antim. spec. contra apoplex. complet. an. unc. s. M. F. Pulv. de quo m. & v. sumatur scr. i. ex aq. ceras. nig.*

Alius. ♃. *Succin. alb. pulv. dr. ij. spec. diamb. dr. i. sem. carv. dr. s. M. F. Pulv. subtiliss. de quô sumatur cuspis cultelli singulis mensibus, primô die post novilunium.*

Pulvis anti-Epilepticus. ♃. *Pulv. de Guttet.* vel *March. epilept. dr. i. cinnab. antim. gr. xxiv. ( subinde etiam lapid. bez. unicorn. an. scr. s. ) M. F. Pulv. divid. in 3. p. æq. S. Vergicht-Pulver auf 3. mahl.*

Alius. ♃. *Pulv. March. mirab. epilept. Mins. an. scr. ij. cinnab. nat. præp. cinnab. antim. an. scr. i. magist. cranhum. magist. ungul. alc. an. scr. s. M. F. Pulv.* dos. *m. & v. cuspis cultell. ex seq. aq.* ♃. *Aq. ceras. nig. fl. til. pæon. an. unc. i. epil. Lang. unc. s. syr. fl. pæon. unc. s.*

Tragæa specifica in Vertigine. ♃. *Fl. euphras. dr. iij. mac. dr. i. corall. rub. præp. dr. i. succin. alb. præp. gr. xv. sacch. ros. tabul. unc. iv. ol. destill. carv. fœnic. nuc. mosch. an. gut. vij. M. F. Tragæa.*

Alia. ♃. *Spec. diamosch. d. dr. ij. diamb. dr. s. mac. pulv. rad. doron. an. scr. iv. sacch. fin. unc. iij. M. F. Trag. cui add. amb. gr. xv.* Vel ♃. *Sem. carv. præp. coriand. præp. anis. fœn. an. unc. s. cardam. cubeb. an. dr. i. s. nuc. mosch. dr. i. mac. scr. s. caryoph. scr. s. sacch. q. s. M. F. Trag.*

Tragæa confortans Cephalica. ♃. *Spec. diamb. complet. diamosch. d. an. dr. s. diaxylo aloë scr. i. cinam. opt. dr. ii. succin. alb. præp. marg. præp. an. scr. i. nuc. mosch. dr. i. mac. cubeb. cardam. caryoph. an. scr. s. sacch. albiss. unc. iij. fol. aur. N. ii. M.*

Cucupha in Catarrhis. ♃. *Fol. meliss. majoran. orig. an. p. s. fl. ros. rub. dr. ij. lavend. stæch. Arab. rorism. pæon. tunic. an. dr. i. thur. nuc. mosch. cinam. caryoph. gr. kerm.* vel *succin. alb. præp. an. dr. s. gum. elem. benz. an. dr. i. storac. calam. dr. ii. grossô modô trita includ. sind. rub. frequentique filô interpassata in formam Cucuphæ redigantur.*

Alia in Vertigine & Incubô. ♃. *Herb. rorism. major. salv. an. p. iii. fl. ros. anth. pæon. chamom. an. p. i. storac. calam. mast. succin. an. dr. s. sem. coriand. præp. scr. ii. cubeb. caryoph. an. dr. s. nuc. mosch. dr. i. rad. Ir. flor. spec. diamb. an. scr. i. M. crassiusculè incid. & conquass. ac cum sind. rub. f. Cucupha.*

Alia spiritus animales confortans. ♃. *Herb. major. rorismar. beton. meliss. puleg. an. m. ß. fl. ros. rub. lavend. anth. an. p. i. thur. mast. rad. Ir. flor. cort. cit. sandarach. an. scr. i. caryoph. mac. cubeb. cardam. an. scr. s. spec. diamb. complet. dr. i. s. sem. coriand. nigell. an. dr. s. succin. cit. scr. i. s. mosch. gr. vii. amb. gr. iii. M. S.* Species pro Cucuphâ.

Pulvis Crinalis. ♃. *Rad. cyper. long. calam. arom. ros. rub. an. dr. vi. benz. unc. s. xyloal. dr. iii. corall. rub. succin. an. dr. ii. farin. fab. unc. ii. rad. Ir. flor. unc. iv. M. f. Pulv. subtil. add. mosch. zibeth. an. gr. v. M. S. Besonderes Haar* Poudre, *das Haubt und die Gedächtnuss zu stärcken: auch das Haar vvachsen zu machen.*

Odorament. in affectibus Soporosis. ♃. *Sp. sal. armon. urinos.* vel *C. C. dr. i. s. indatur vitro angusti orificii. S. Besonderer Geist zum riechen.*

Odoramentum spiritus animales excitans. ♃. *Aq. meliss. lil. convall. an. unc. i. apoplect. cum amb. & mosch. unc. s. acet. rutac. dr. i. M. S. Anstreich-Wasser an die Schläff und Nasen.* Vel ♃. *Aq. ros. in B. M. destill. unc. i. lavend. cinam. an. dr. vi. Elix. vit. Matthiol. dr. ii. acet. fl. tun. unc. i. ros. dr. vi. sp. arom. ros. dr. i. M.*

Nodulus & Aqua odorifera. ♃. *Fol. meliss. p. i. cinam. mac. galang. caryoph. an. scr. ß. M. incisa includ. 2. Nodul. ex sind. alb. in aquâ sequenti madefaciendis.* ♃. *Aq. ros. fragrant. unc. ii. odorif. Fuchsii unc. i. spirit. cephal. Anhalt. compl. dr. s. acet. ros. rub. id. an. unc. ii. mosch. gr. ii. M.*



Balsamus Cephalicus. ♃. *Ol. nuc. mosch. express. scr. iv. Bals. apoplect. scr. i. ol. rut. scr. s. succin. gut. vii. M. S. Haupt-stärckender Balsam.*

Alius anti-Epilepticus & contra Vertiginem. ♃. *Bals. rut. scr. i. mac. caryoph. ros. an. scr. s. ol. dest. succin. gut. v. caryoph. gut. iii. M.*

Alius anti-Apoplecticus. ♃. *Bals. apoplect. succin. majoran. nucist. an. scr. s. ping. castor. gr. i. M. S. Vermischter Schlag-Balsam an die Nasen, Schlaff und Wirbel des haupts zu streichen.*

Alius Memoriam confortans. ♃. *Bals. apopl. scr. i. majoran. succin. an. gr. v. ping. castor. gr. ii. ol. succin. gut. ii. M.*

Pediluvium anti Catarrhale. ♃. *Herb. absinth. orig. arthemis. serpill. salv. fl. chamom. ros. rub. an. m i. ciner. sal. m i. M. F. Decoct. in aq. s. q.* vel *in lixiv. ex cin. lig. juniper. parat.*

Aliud. ♃. *Herb. salv. hyssop. orig. thym. beton. major. an. m i. fl. cham. m i. s. stæch. summit. aneth. an. m i. bacc. juniper. unc. ii. sal. unc. iii. incid. grossô modò pro Pediluviô, à cujus abstersione plantæ pedum inungantur calidissimè medullâ cervinâ.*

Aliud simplex in dolore Capitis. ♃. *Aq. dulc. mens. viii. sal. comm. m. ii. salv. hort. m. iii. acet. lib. ii. coq. invicem & usurpentur pro Pediluviô.*

---

## ARTICULUS II.

### *De Officiô Medici, in considerandis & præscribendis Remediis Ophthalmicis.*

#### I.

Medicamenta *Ophthalmica* dicuntur, quæ Oculis amica, affectibus eorum succurrunt, & quidem vel eos roborando ac visum acuendo, dum conjunctim spiritus, humores, nervos & caput respiciunt, atque hæc dicuntur *oxydorcica* ac propriè *ophthalmica*, suntque cephalica ferè, nervina ac balsamica, utilia in amaurosi, visûs imbecillitate, & caligine; vel exsiccando & detergendo in Cataracta, ungue, excrescentiis &c. Vel demulcendo ac dolorem mitigando, in doloribus oculorum, vel vi traumaticâ eis subveniendo, in vulneribus; vel humores influentes repellendo, ut in ophthalmiâ incipiente; vel consistentes ibi seu halitus & vapores, seu humores in coagulum abituros discutiendo, ut in sugillatione, ophthalmiâ &c.

#### II.

Circa usum horum haud immeritò cautelæ quædam observandæ, nam juxta vulgatam parœmiam

*Non patitur lusum, fama, fides, oculus.*

Not. igitur 1. in Oculorum affectibus non solùm locum, sed & focum spectandum esse; nam licèt locus sit Oculus, focus tamen sæpissimè tum caput, tum hypochondria, tum tota M. S. acris, serosa & scorbutica. 2. Repellentia non debere esse nimis frigida, adeò quidem ut repellant, sed non impellant ac impingant, atque etiam locum magis habere capite evacuatô, præsertim in ophthalmiis gravioribus. 3. Suppurationem interiorem oculis funestam esse, & sic arcendam frigidiusculis, discutientibus, V. S. & vesicatoriis; hinc etiam emollientia, emplastica ac anodyna oculis inflammatis magis nocent, quàm prosunt. 4. Opiata cautè quoque in doloribus ac inflammationibus oculorum usurpanda esse, utpote quæ magis ob acrimoniam morsicant, quàm dolorem leniunt. Idem ferè dicendum de lacte muliebri, quod etiam tum ob unctuositatem suam, tum ob facilem acescentiam suspectum est in doloribus oculorum, saltem illud non diu ibidem relinquendum, sed singulis horis mutandum.

#### III.

Præterea 5. Notandum: acriuscula in tempore applicata optima esse ophthalmica. Observavit enim *Plater.* Cuidam ex casû mercurium sublimatum, locô sacchari inspersum fuisse sine noxa. *Wedel.* idem observavit de spirit. vitriol. ut adeò oculus acriora ferat medicamenta. Interim non promiscuè inferenda oculis acriora, cùm morsicatis fibris, & citatô affluxû, inflammatio augeri possit. 6. In affectibus oculorum vitanda esse sternutatoria, caput concutientia & lacrymas ex oculis cientia. 7. Remedia ophthalmica debere esse à sordibus optimè purgata, diligentissimè insuper trita & cribrata. 8. Topica in suffusione & guttâ serenâ plùs promittere, quàm præstare: interim tamen aliqua tentari posse. 9. Topica in ophthalmiâ debere vergere ad frigiditatem, si repellendum; ad caliditatem, si discutiendum. 10. Topica adstringentia, temporibus, pro influxû intercipiendô, applicanda esse.

### Formulæ

### *Remediorum Oxydorcicorum & Ophthalmicorum.*

Vinum Euphragiatum. ♃. *Rad. enul. unc. iv. fol. & fl. euphras. m. iiii. sem. fœnic. siler. mont. an. unc. ii. inclusa Nodulo suspend. in mustô, donec efferbuerit.*

Electuar. Ophthalmicum, longô usû probatissimum, Timæi. ♃. *Succ. euphras. unc. ii. fœnic. unc. i. chelidon. rut. lavend. ros. pallid. an. unc. s. mell. virg. probè despum. unc. ix. coq. ad consist. syrup. add. pulv. euphras. rec. siccat. unc. i. sem. fœnic. dr. ii. s. siler. mont. dr. ii. mac. cubeb. cinam. an. scr. i. s. M. F.* Elect. S. *Lattvergen, das Gesicht zu stärcken und zu erhalten, darvon einer Kösten gross Morgends und Abends zu nehmen.*

Aliud. ♃. *Cons. fl. beton. anth. an. unc. ii. myrob. condit. N. ii. ther. vet. dr. ii. cubeb. dr. ii. sem. sil. mont. scr. ii. succin. alb. præp. scr. i. mac. scr. ii. spirit. euphras. dr. ii. Essent. rorism. dr. i. cum syr. de stæch. s. q. M. F. Elect.*

Pulvis oxydorcicus. ℞. *Sacch. cand. alb. canariens. confect. sem. fœnic. an. unc. i. pulv. fl. euphras. dr. ii. sem. fœnic. dr. iii. rad. valerian. dr. vi ol. destill. fœnic. gut. xi. major. gut. iv. M. F. pulv. S. Augen und Gesicht stärckendes Pulver.*

Alius. ♃. *Rad. pæon. unc. s. valerian. dr. iii. sem. pæon. dr. ii. fœnic. dr. i. sal. euphras. dr. i. s. C. C. phil. præp. ungul. alc. præp. an. dr. i. tart. chalyb. dr. ii. antim. diaph. dr. i. s. cinnab. nat. dr. i. cryst. præp. dr. iii. man. Christ. perlat. unc. i. s. M. F. Pulv.*

Tragæa Visum corroborans. ♃. *Fol. Euphras. cum fl. unc. s. sem. coriand. acet. præp. dr. iij. fœnic. dr. i. s. carv. scr. ii. s. cinam. acut. dr. i. nuc. mosch. scr. iv. pellicul. intern. ventric. Gallin. scr. ii. rotul. man. Christ. unc. iii. s. ol. fœnic. gut. xi. carv. gut. vii. nuc. mosch. gut. v. M.*

Alia. ℞. *Sem. coriand. præp. rapar. anis. fœnic. an. dr. ij. pulv. euphras. siler. mont. caryoph. cardam. min. cubeb. cinam. an. dr. i. nuc. mosch. dr. ii. sacch. rosat. tabul. ad pondus omnium. M. F. Tragæa.*

Sal usualis oxydorcicus. ℞. *Sal. comm. unc. ii. Euphras. sicc. dr. ij. nuc. mosch. dr. i. cinam. scr. ii. M. S. Besonders Gesicht stärckendes Saltz die Speisen darmit zu saltzen.*

Fomentum ophthalmicum *Plempii*, utile in Guttâ serenâ & Suffusione. ♃. *Fœnic. rut. hyssop. euphras. chelid. verben. beton. puleg. an. m. ß. sem. anis. fœnic. carv. ameos. siler. mont. an. dr. ii. euphras. unc. ß. mac. cinam. caryoph. nuc. mosch. an. dr. i. incis. & conquass. coq. ex s. q. aq.* vel si fortius agendum *in vinô*, additô postmodum etiam *sp. vin. applicetur cum petiis duplicatis, quotidie ter vel quater.*

Aqua Ophthalmica *Quercet.* Visum clarificans, ac utilis in Suffusione incipienti. ℞. *Croc. metall. dr. i. aq. chelidon. maj. unc. vi. infund. hujus aq. tepidæ 3. vel 4. guttæ homine resupino jacente intra oculos, infunduntur ter vel quater de die, & quidem per multos dies.*

Alia. ℞. *Aq. fœnic. chelid. m. euphrag. an. unc. i. vitriol. alb. scr. s. aloës scr. i. M. F. Collyr.*

Collyrium anti-Ophthalmicum expertum. ℞. *Album. ov. N. i. agitetur cum frusto aluminis in patinâ stanneâ ad consistent. Unguent. quod extend. super linteum & tepidè oculis applicetur.*

Aliud in formâ aquæ expertissimum. ℞. *Aq. rof. plantag. an. unc. ij. solan. unc. i. vitriol. alb. scr. i. dissolv. & colat. add. tut. præp. scr. i.* alii etiam addunt *flor. zink. scr. s.* vel *sacch. sat. camph. &c.* *Augen-Wasserlein.*

Aliud. ℞. *Aq. ros. alb. fœnic. euphrag. an. unc. ii. sp. vin. rectif. dr. i. sacch. alb. tut. præp. an. dr. i. M. S.* ut suprà.

Collyrium aliud anti-Ophthalmicum. ℞. *Ov. Gallin. ad duritiem coct. & demptâ testâ & vitello cavati, inde sacch. sat. gr. vi. camph. gr. ij. vitriol. alb. gr. iij. mell. ros. unc. s. postquam paulisper ita mixta steterint, fortiter exprim. & si liquor nimis crassus, add. aq. ros. q. s. Alii cavitatem replent vitriol. alb. hinc suspendunt ovum in cella, ut liquor in aquam rosar. suppositam defluat, & exprim. Colaturæ guttæ aliquot in oculos infunduntur, linteôque madidô teguntur.*

Collyrium in formâ Linimenti. ℞. *Butyr. recentiss. q. pl. lapid. calaminaris in alcohol redact. q. s. ut fiat Ung.* Vel ℞. *Butyr. rec. 9. aq. ros. lot. unc. s. tut. præp. dr. i. camph. dr. s.* Vel ℞. *Axung. porc. absque sale, vinô lot. unc. i. camph. scr. s. his mixtis add. sacch. satur. scr. i. tut. dr. s. ocul. canc. præp. corall. rub. præp. marg. præp. an. gr. xv. M. f. de his ung. cujus tempore somni, magnitudo lentis immittatur cantho majori, & palpebræ inungantur.*

Cataplasma Anodynum, expertum in doloribus Oculorum, & præsertim in contus. & vulneribus. ℞. *Pom. dulc. N. iii. coq. ex aq. ros. & plantag. s. q. ad mollit. trajic. per crib. pulpæ add. sacch. albiss. dr. ii. camph. gr. xi. croc. gr. v. M. F. Catapl. applicandum tepidè ac sæpiùs iterandum.*

Collyrium in Vulneribus. ℞. *Aq. ros. fœnic. euphras. an. unc. i. tut. dr. i. camph. gr. iii. sief. alb. s. op.* vel *sacch. sat. scr. i. sacch. cand. alb. dr. i. M.*

Collyrium pro maculis & nebulis detergendis. ℞. *Croc. metall. subtiliss. pulv. dr. i. vitriol. alb. scr. s. aq. ros. rub. unc. s. flor. cichor. per deliq. unc. iii. macerentur tepidè per horas 6. filt.*

Aliud. ℞. *Tut. præp. dr. s. marg. præp. scr. s. camph. vitriol. alb. an. gr. ii. sacch. cand. alb. dr. i. M. F. Pulv. subtiliss. m. & v. oculo, pisi magnitudine inspergendus.* Hôc absolutô, ℞. *Pingued. Thymal. pisc. Aschen-Schmaltz scr. ii. fel. lucii pisc. scr. i. M. F. Mixt. m. & v. lentis quantitate oculi cantho majori indenda.*

Aqua experta *Timæi* in Epiphora. ℞. *Tormentill. grossô modô pulver. dr. i. alum. gr. v. aq. ros. plant. an. unc. i. stent in locô calidô per diem & noctem, filt.*

---

## ARTICULUS III.

### *De Officiô Medici, in considerandis & præscribendis Remediis Oticis.*

#### I.

Medicamenta *otica* dicuntur, quæ Auribus amica, affectibus eorum succurrunt, & quidem vel intrinsecùs cerebrum roborando spiritusque vigorando, ut influant, nec stationem suam deserant, qualia sunt cephalica; vel extrinsecùs, seu detergendo, mundando, ac obstructiones reserando, vel humiditates superfluas exsiccando seu discutiendo, vel flatus resolvendo, vel dolorem leniendo.

#### II.

In usu horum Not. 1. in affectibus Aurium etiam semper magis respiciendum esse ad caput: immò ad alia viscera, quàm ad aurem ipsam. Sic in affectibus aurium quibuscunque, qui non oriuntur à solâ causâ externâ, Medicamenta martialia, splenetica & hypochondriaca sunt optima. Proinde etiam in otalgia diaphoretica unicè prosunt, cùm lympha plerorumque, si non omnium affectuum aurium potissima causa sit. 2. Cavenda esse in affectibus aurium, quæ spiritus vel nimis confundunt, ut sternutatoria, vel obtundunt, ut frigida nimis, actû vel potentiâ. 3. Tepida debere esse Otica auribus indenda, quæ blandè demulceant, cùm frigida nervis & nervosis partibus sint adversa. 4. Priusquam topica applicentur, sordes aurium probè esse removendas, ut scil. aditus pateat, nec viscositate illâ sordidâ virtus remedii obtundatur. 5. Topica formâ suffitûs magis exsiccare, vaporosa humida magis demulcere, oleosa & spirituosa magis discutere; in singulis tamen cavendum, ne quid nimis, cùm vaporosa frequentiùs usurpata, partem debilitent, & aquea, membranulam laxent.

#### III.

Præterea, 6. Not. præstare Injectiones & decocta clysteris modô parata omittere, nisi urgeat necessitas. 7. Si emolliendum vel demulcendum, topica immediatè instillari posse: contrà quando roborandum, cum bombace immitti. 8. Tres vel quatuor guttas de liquidis pro unâ dosi sufficere, neque enim consultum est, hunc angiportum obruere. 9. Immissis topicis, in aurem oppositam cubandum esse, ut meliùs penetret, & profundiùs illabatur medicamentum. 10. Valdè unctuosa & viscida, quæ meatum obviscant, non temerè auribus indenda esse, hinc non conveniunt olea crassa, rancida, pinguedines, linimenta &c. si ol. amygd. & pingued. anguillæ vel serpent. excipias. 11. Acriora auribus nunquam instillanda esse, cùm tenuis membrana lædi, & facilè erodi possit, unde dolor & inflammatio. Valet id inprimis in oleis destillatis, quorum hæc est differentia, ut inprimis quædam possint ad paucas guttulas immitti, ut leniora, si præsertim refracta dispergantur; hinc commodissimè olea carminativa permiscentur cum ol. amygd. amar. quædam verò bombace excepta, possunt saltem indi, ut v. g. ol. destill. anis. quædam verò planè vitanda sunt, vel non nisi parcè aliis remiscenda, ut v. g. ol. destill. juniper. succin. aliaque calidiora. 12. Immissis topicis, aurem obturandam esse gossypio moschato, quod solum subinde prodest. 13. Masticatoria in applicatione topicorum non esse negligenda, ut meatus auditorius, qui ab aure ad os tendit, magis aperiatur; hinc masticetur cinam. vel cubeb. vel mastix, &c.

### Formulæ

#### *Remediorum Oticorum.*

Injectio auricularis in Surditate & dolore. ℞. *Anthmij. coq. in urin. puer. lib. i. s. ad lib. i. Col. add. Rhoamell. unc. iv. M.*

Decoctum pro evaporatione in Aures. ℞. *Ment. salv. puleg. rorism. cent. min. cinam. abrot. an. mi. bull. in vin. alb. generos. s. q. ad 3. part. consumpt.* Vel ℞. *Sem. carv. dr. ii. bacc. laur. N. ij. fl. chamom. fol. salv. rorism. an. mii. coq. in s. q. aq. tempore decubitus excipiatur vapor.* Hinc ℞ *Zibeth. gr. iv. mosch. gr. ii. ol. dest. salv. rorism. an. gut. iv. hâc mixturâ imbuatur gossypium, quô aures obturentur.*

Aliud. ℞. *Herb. serpill. major. meliss. rut. puleg. absinth. tanacet. cent. min. an. mi. rosm. m. s. flor. lavend. beton. stæch. salv. an. m. s. bacc. laur. unc. ij. Juniper. unc. i. coq. ex aq. & vin. alb. s. q. colatura servetur pro evaporatione, masticando sub ea mast. vel cinam. à fomentatione auribus imponatur gossypium madefactum Elix. vit. Matth.* vel *aq. apoplect.* vel *essent. acouist. Mins.* vel *spirit. Anhalt.* aut *aq. Regin. Hungar.* vel *pingued. anguill. aut serpent. cum paucis guttis ol. destill. anis.* vel *succin.* vel *cum Bals. peruv.* Vel ℞. *Ol. amygd. amar. dr. iij. Bals. peruv. scr. iv. ol. destill. rorism. gut. iij. M.*

Aliud fortius. ℞. *Elleb. alb. dr. ii. pulp. colocynth. scr. s. castor. dr. s. orig. serpill. rut. an. m. s. fol. laur. unc. s. cubeb. dr. s. coq. in vin. & aq. an. p. æq. excipiatur vapor.*

Suffitus siccus. ℞. *Thur. mast. succin. an. unc. s. castor. scr. i. lign. guaiac. dr. i. s. ladan. benz. an. dr. ii. confract. & incis. dentur ad scat. S. Rauch zu den Ohren.* Post suffitum. ℞. *Bals. peruv. gut. xv. ol. dest. anis. gut. ii. zibet. opt. gr. ii. M. inting. bombax ac particula ejus auribus imponatur.*

Alius. ℞. *Lign. aloës dr. s. mast. thur. an. scr. iv. alipt. mosch. gr. iv. M. pro fumô, quem accipiat æger per infundibulum inversum ter de die.* Hinc ℞. *Ol. dest. lig. Rhod. gut. iv. anis. gut. iii. succin. gut. ii. amb. grys. gr. iv. dissolv. s. a. & M. cum bombac. moschat. ad scr. ii. s. detur in Charta. S. Vermischte Bisam Baumvvolle, darvon ein Stickl ins Ohr zu thun.*

Alius. ℞. *Lig. aloë dr. i. thymiam. benz. an. scr. iv. mast. dr. i. M. pro Suffit.* hinc ℞. *Ambr. gr. iij. mosch. gr. ii. rotul. man. Christ. N. ii. M. exactissime & insperge bombac. madefact. cum ol. anis. post suffitum immitte particulam auribus noctû, & repete aliquot diebus.*

Mixtura experta *Plateri*, in Tinnitu aurium ex casû. ℞. *Aq. vit. cochl. i. succ. cep. cochl. dimid. ol. dest. spic. gut. iv. M. & auribus instill.*

Turundæ acouisticæ. ℞. *Galb. pic. naval. an. dr. ii. elleb. alb. pulv. scr. v. zibeth. gr. vi. M. divid. in p. viii. vel x. formâ instar caryophyllorum in sindone rarissimâ involvendas, filô ad extremitates majores appensô, ut ex aure extrahi possit.*

Mixtura in Dolore aurium vehementi. ℞. *Ol. amygd. d.* vel *lact. mulieb. dr. ii. castor. croc. an. gr. i. s. pulv. op. gr. iii. cum gossypiô indatur auri dolenti calidè.*

Evaporatio anodyna. ℞. *Fol. plantag. solan. an. mi. fl. chamom. melilot. an. pi. coq. in lact. pro suffumig.* Vel ℞. *Malv. bismalv. violar. lactuc. an. mi. sem. malv. cydon. an. dr. i. s. fl. cham. melil. ros. an. pi. f. Decoct. pro evaporat.* vel *foment.* Hinc ℞. *Lact. mulieb. unc. ii. album. ov. in liquorem versi unc. s. instill. tepidè.*

Cataplasma anodynum. ℞. *Herb. malv. bismalv. an. mi. medull. pan. alb. unc. iv. coq. in s. q. lact. vacc.* vel *capr. ad consist. pult. adde vitell. ov. N. ii. ol. ros. unc. ii. croc. scr. i. M. F. Catapl. moderatè calidè applicandum.* Vel ℞. *Cep. sub cineribus coct. N. i. butyr. rec. unc. ii. ol. chamom. ros. an. unc. i. croc. scr. i. M. applic. tepidè.*

---

## ARTICULUS IV.

### *De Officiô Medici, in præscribendis Remediis Odonticis, aliisque Oris & faucium affectibus destinatis.*

#### I.

Medicamenta *odontica* sunt, quæ Dentibus amica, eos roborant, sordes detergendo dealbant, vitiosum acidum gingivis & dentibus hostile absorbent, & blanda vi adstrictoria gingivarum tonum conservant & roborant. Ad hæc referuntur ea etiam remedia, quæ in affectibus linguæ, gingivarum, uvulæ ac faucibus conveniunt, ut ex infrà annexis formulis videre est.



### Formulæ

#### *Prædictorum Remediorum.*

Pulvis Dentifricius. ℞. *Oss. sep. C. C. ust. pumic. præp. an. unc. iij. mosch. scr. i. asperge spirit. ros. unc. s. & sicca.* Hinc ℞. *Gr. kerm. sant. rub. an. unc. s. sp. vin. q. s. pro extrahendâ tincturâ, quâ irrora aliquoties prædictum Pulv. & sicca.*

Aliud. ℞. *Mandib. luc. pisc. corall. alb. C. C. ust. alum. ust. rad. Ir. an. unc. s. sal. gemm. dr. i. M.* Vel ℞. *Rad. bistort. alum. corall. alb. an. unc. i. M. F. Pulv. subtiliss.* Vel ℞. *Lapid. pum. subtiliss. pulv. unc. i. pulv. Ir. dr. iii. Gall. mosch. ver. dr. i. ol. ros. rosmar. salv. cinam. an. gut. vi. silic. fluv. albiss. calcin. & pulv. unc. iv. pan. sigil. tost. pulv. & crib. unc. ij. cin. rosmar. salv. juniper. tabac. an. dr. i. myrrh. alum. roch. an. dr. ß. M. f. Pulv.* tingi possunt, si placet, hi pulveres vel *tinct. santal. & gr. Kerm.* vel *coccioniglia in aq. aluminosa solut.* & pulveribus aspersa, qui exinde rubescunt, vel leni admoti igni, purpurascunt.

Aqua Dentifrica. ℞. *Aq. font. dilue in eâ spirit. vitriol.* vel *alum. q. s. ne nimium acescat.* Hôc lavamentô quotidiè m. & v. cum laciniâ laneâ fricentur dentes. Vel ℞. *Alum. ust. subtiliss. pulv. dr. ij. cinam. integ. dr. i. ß. aq. ros. fontan. an. unc. iv. bull. in phiala vitrea supra cineres calidos ad 3. p. consumpt.*

Pasta Dentifricia Dominarum. ℞. *Cryst. præp. dr. i. ß. pulv. later. lap. pum. an. unc. ß. oss. sep. corall. utr. an. dr. ij. margarit. caryoph. rad. Ir. fl. an. dr. i. Mosch. gr. iv. syr. de ros. sicc.* vel *mell. ros. q. s. ut fiat Pasta mollis pro dentibus fricandis, colluendo postmodum os vinô.*

Dentifricium Infantum dentientium. ℞. *Butyr. rec. unc. i. mell. despum. dr. vi. corall. rub. præp. unc. ß. f. mixt. quâ fricentur Gingivæ bis vel ter in die ad dentitionem facilitandam.*

Opiata *Borelli*, dentes mundificans, corroborans, ac carnem gingivarum restituens. ℞. *Parum alum. solve in unc. i. sp. sulph. add. cons. ros.* vel *bugloss. unc. vi. M. & detersô Dentium tartarô admoveatur.*

Alia. ℞. *Alum. dr. ß. dissolv. ad ignem in unc. iii. acet. hinc add. mell. unc. ij. coq. simul, donec redeant in formam Opiatæ mollis.* Hâc mixturâ m. & v. gingivæ fricentur.

Dentilavium scorbuticum. ℞. *Rad. bistort. sem. cochlear. an. dr. ij. alum. dr. i. mast. dr. iij. coq. in aq. font. s. q. ad lib. i. col. add. mell. ros. unc. ij. M. f. Lot. S. Mund-Wasser öffters vvarm in den Mund zu halten.*

Aliud in Gingivarum erosione. ℞. *Herb. cochlear. veron. salv. prunell. an. mj. polyp. q. unc. ß. mast. myrrh. an. dr. ij. alum. dr. ß. incis. & contus. coq. in aq. salv. lib. ij. Col. add. mell. ros. unc. iij. M. S.* ut suprà.

Gargarismus expertus in Prunellâ febrium. ℞. *Herb. semperviv. rec. miii. canc. viv. N. iv. aq. semperviv. maj. unc. iv. acetos. fl. nymph. an. unc. iij. M. contund. & exprim. add. acet. fl. sambuc. ros. an. unc. i. ß. dissolv. sal. nit. præp. scr. i. diamor. unc. i. M. S. Bevvährtes Gurgel-Wasser in der Bräune.*

Alius. ℞. *Aq. prunell. unc. iv. acetos. frag. plantag. an. unc. ij. semperviv. mai. unc. i. diamor. dr. vi.* vel *unc. j.* vel *mell. ros. diamor. an. unc. ß. troch. de nit. præp. scr. i.* vel *dr. ß.* vel *spirit. vitriol. gut. x. M. f. Garg.* à cujus usû lingua & fauces illinantur *diamor. unc. i. syr. viol. dr. vj. sp. vitriol. gut. iv. M.* Vel ℞. *Aq. semperviv. maj. prunell. an. lib. i. succ. semperviv. m. unc. i. sal. prun.* vel *armon. dr. i. M.*

Gargarismus albus in Aphthis & Anginæ principiô. ℞. *Aq. plantag. ros. rub. spermat. ran. an. unc. iv. album. ov. in aquam agitando redact. N. iii. sacch. cand.* vel *crystall. unc. i. M.*

Gargarismus in dolore, ulcere & inflammatione Uvulæ & Tonsillarum. ℞. *Decoct. hord. com. mi.* vel *ii. fl. malv. hort. aut ros. rub. lib. i. rob. diamor. mell. ros. an. unc. i. s.* vel *diamor. mell. ros. syr. de ros. sicc. an. unc. s.*

*ſp. vitriol. ſcr. s. M. pro Gargariſmate. S. Gurgel-Waſſer zum einſpritzen.*

Alius in Anginâ. ♃. *Aq. plantag. ſolan. roſ. caprifol.* vel *equiſeti an. unc. iii.* vel ♃. *Rad. biſtort. dr. ii. cupul. gland. dr. i. fl. roſ. rub. m. s. balauſt. pi. herb. plantag. ſcabioſ. an. m. s. inciſ. & conquaſſ. coq. ex aq. s. q. in Col. lib. i. diſſolv. mell. roſ. unc. s. diamor. unc. i. s.* alii etiam addunt *ſp. ſulph. q. s. ad notabilem acidit.*

Alius ſimul anodynus, *Foreſto* maximè uſualis. ♃. *Lact. capr. aq. plantag. an. lib. s. M.*

Gargariſmus ſuppurans fit, ex *decoct. ficuum & malv. in lacte cum integrô crocô.* vel ♃. *Rad. alth. dr. vi. glyc. dr. ii. fl. malv. lil. alb. an. m. s. fic. arid. N. vi. coq. cum aq. malv.* vel *lact. ad 3. in col. lib. i. M. diſſolv. mell. roſ. unc. i. M.*

Gargariſmus in Faucium ac gulæ exulceratione, fiſſuris ac ardore utilis. ♃. *Hord. mund. mi. C. C. raſp. unc. i. s. herb. prunell. fl. malv. arbor. an. m. s. fol. ſemperviv. m. mi. ſem. cydon. plantag. an. dr. ij. gammar. fluv. contuſ. N. vi. inciſ. & contuſ. coq. ex aq. font. lib. iii. ad 3. p. conſumpt.* Colaturâ hac ſæpiùs os colluatur, ſorbillando ſubinde *unc. i.* vel *ii.* Hinc de ſequenti Mixturâ cochl. i. ſenſim frequenter lingat. ♃. *Mucilag. ſem. cyd. aq. roſ. fact. mell. roſ. an. unc. ii. ſucc. ſemperviv. rec. cochl. iv. M.*

Gargariſmus detergens, in ruptô Abſceſſû. ℞. *Scabioſ. fl. roſ. an. mi. coq. ex aq. hord. s. q. in col. lib. i. diſſolv. mell. roſ. unc. ii. M.*

Alius in Ulceribus faucium. ♃. *Herb. prun. cochlear. plantag. an. mi. coq. ad. lib. i. in col. diſſolv. diamor. mell. roſ. an. unc. i. s. ſp. ſulph. ſcr. i. M.* vel ſeq. in morbô Gallicô probatus. ♃. *Roſ. rub. balauſt. an. mii. Gall. dr. ii. gland. unc. s. plantag. ſicc. m. i. s. cort. arant. alum. uſt. an. dr. iii. coq. in aq. plant. ad conſumpt. 3. p. add. mell. roſ. col. unc. iii.* M.

Collutio oris in Dentium vacillatione. ℞. *Cort. gran. unc. i. s. balauſt. dr. i. roſ. rub. dr. s. alum. dr. i. s. herb. ſalv. mi. roriſm. dr. i. s. ſem. coriand. dr. ii. inciſ. & contuſ. dentur ad chart. de his cochl. i. bull. in s. q. vin. aq. & acet. teneatur in ore.*

Alia in Gingivarum laxitate. ♃. *Fl. roſ. rub. balauſt. malv. arbor. an. dr. s. fol. naſturt. aquat. ment. ſatur. an. mi. hyſſop. ſalv. an. m. s. f. Decoct. in aq. fab. ad lib. i. in colat. diſſolv. alum. dr. i. diamor. mell. roſ. col. an. unc. i. s. M. hinc fiat inunctio.* ♃. *Mell. roſ. col. diamor. an. unc. i. ſp. vitriol. q. s. M.*

Linctus in Prunellâ. ℞. *Mucilag. ſem. pſyll. cydon. malv. cum aq. rub. idæ.* vel *ſpermat. ran. extr. an. unc. s. ſucc. ſemperviv. maj.* vel *ſyr. viol.* aut *portul. dr. vi. nit. depur. dr. s.* vel *ſcr. ij. M. S. Säfftl vor die Bräune.*

Alius in Faucium & Palati excoriatione à calore febrili. ♃. *Sem. pſyll. cydon. an. dr. i. s. Gum. Tragac. dr. i. cum s. q. aq. roſ. extrahatur mucilago ſatis liquida,* add. *ſyr. viol. parem quantitatem, f. inſtar Gelatinæ, quâ utatur æger frequenter ex cochl. diuq; in ore contineat.*

Linimentum melluminatum ad Ulcera Faucium & Gingivarum. ♃. *Pulv. aquileg. ſalv. ment. nuc. moſch. an. dr. ii. alum. uſt. unc. s. mell. unc. ii. M. S. Mundfeil-Sälbl.*

Aliud. ℞. *Alum. crud. dr. i. s. fl. aquileg. fol. ſalv. an. dr. ii. rad. Ir. flor. dr. i. s. myrrh. el. ſcr. ii. mell. roſ. cum ſp. ſal. acific. q. s. M. f. Linim.* Vel ♃. *Syr. de roſ. ſicc. mell. roſ. an. dr. ii. s. maſt. elect. pulv. dr. s. ſp. vitriol. gut. iii. M.*

Cataplaſma in Anginâ. ♃. *Rad. alth. unc. i. s. fol. malv. violar. an. mi. fl. cham. melil. an. pi. coq. in aq. ad mollit. piſt. add. farin. ſem. lin. fœnugræc. hord. an. unc. i. nid. hirund. in pulv. redact. unc. ii. ol. amygd. viol. butyr. rec. an. unc. ii. ol. cham. unc. i. M. f. Catapl. ab aure ad aurem per collum calidè applicandum.*

Aliud. ♃. *Farin. hord. fab. an. unc. iv. nid. hirund. unc. ii. ſterc. canin. alb. exſicc. unc. i. s. mell. unc. ii. ol. roſ. q. s. M. f. Catapl.* Vel ♃. *Nid. hirund. N. i. ſtercor. can. alb. mi. coq. in vin.* vel *lact. ad conſiſt. pult.* vel *piſtentur cum mell. & axung. porc.*

---

ARTICULUS V.

*De Officiô Medici, in præſcribendis & conſiderandis Medicamentis Thoracicis.*

I.

MEdicamenta *Thoracica* ſeu *Pneumonica* ſunt, quæ pulmonibus appropriata, eorum tonum ſartum tectumque conſervant, ac humores in iis contentos ad anacatharſin præparant. Actionem ſuam exercent, vel humores craſſos viſcidos incidendo, attenuando, & detergendo, ac membranam interiorem ad contractionem & excretionem irritando, atque hæc dicuntur præ cæteris *Bechica* & *arteriaca*, quæ conveniunt in tuſſi, aſthmate, expectoratione difficili, catarrhô ſuffocativô &c. de quibus ſuprà. Vel humores tenues, acres, ſalſos, titillantes & rodentes incraſſando, pepaſmum inducendo, orgaſmum tollendo, & acrimoniam fluxilem retundendo; atque hæc audiunt *intercipientia*, utilia in tuſſi ferinâ, hæmoptyſi, catarrhis ſalſis &c. Vel ſtagnantem ſanguinem, ſerúmque ſpiſſeſcens, & in coagulum abiturum, reſolvendo & diſcutiendo, ut in aſthmate; vel pulmones læſos, eroſos & ulceroſos, vi balſamicâ & vulnerariâ detergendo & conſolidando, ut in Phthiſi &c.

II.

Circa uſum horum Not. 1. In *Bechicis* ſemper humoris expectorandi qualitatem attendendam eſſe, ut inter incidentia & incraſſantia accurata fiat diſtinctio, neque dentur incraſſantia, ubi viſcoſi & tenaces peccant humores, nec incidentia & attenuantia, ubi tenues, ſalſi & acres. 2. In affectibus thoracis ſubinde magis prodeſſe reſolventia, quàm expectorantia, cùm ſint quaſi anima pectoralium. Sic in pleuritide & aſthmate magis reſolventia: in tuſſi & Phthiſi magis Bechica conveniunt, interim pro re nata hæc variè miſceri poſſunt. 3. In pectoralibus vitanda nimis exſiccantia, vel ſaltem cum humidis miſcenda. 4. Vitanda quoque nimis laxantia, tam interna, quàm externa. Illa tonum debilitant, ventriculum dejiciunt, ac inappetentiam cient, hinc bechicis linctibus in magnâ copiâ & continuò uti, non eſt conſultum: hæc verò poros ampliando & magis dilatando, ad affluxum recipiendum magis diſponunt, unde in unguentis pectoralibus etiam cautio eſſe debet. 5. Bechica ſenſim magis ac pedetentim, quàm unâ vice deglutienda, pitiſſando nempe & ſorbendo ut ſcil. pars ad aſperam arteriam feratur & derivetur magis. 6. Decocta pectoralia præferenda ſæpiùs eſſe linctibus dulcibus. 7. Pectori inimica eſſe frigida, acida, ſalina, nitroſa, & vitriolica; illa ſerum coagulando: reliqua partim irritando, partim fundendo. Intelligendo tamen hæc ſingula de pectore vel debili, vel eroſô & eſſentialiter affectô; hinc acida in genere conveniunt aliquibus in caſibus, ſed ordinariè pulmonibus nullâ eroſione contaminatis, ſic v. g. proſunt, in pleuritide, pro tuſſi juvanda & conſervanda; in aſthmate, incidendi fine, mixta tamen & refracta cum dulcibus.

Formulæ

*Remediorum Thoracicorum.*

DEcoctum Pectorale in Pleuritide & Peripneumonia uſuale. ♃. *Rad. liq. unc. s. tuſſilag. dr. iii. herb. ſcabioſ. capill. ven. chærefol. heder. arbor. card. b. an. m. s. fl. bellid. papav. errat. an. pii. viol. p. i. fic. N. v. jujub. ſebeſt. an. N. ix. paſſul. min. mund. unc. i. ſem. melon. excort. malv. an. dr. ii. coq. ex aq. hord. s. q. in Col. lib. i. diſſolv. ſyr. fl. rhœad. unc. i. s. de liq. de ſucc. card. b. an. unc. i. ſpirit. ſulph. acid. gut. xv. M. S. Bruſt-Tranck auf 3. oder 4. mahl.*





Decoct. ad Tuſſim, aliáſque Pulmonum læſiones. ♃. *Raſur. lig. ſaſſafr. unc. i. maceretur in aq. font. lib. vi. add. rad. leviſt. unc. s. enul. dr. iii. herb. heder. terreſt. ſcabioſ. pulmonar. an. mii. ſem. anis. fœnic. an. dr. iii. coq. ad 3. addendo in fine rad. liq. unc. s. paſſul. min. conquaſſ. dr. vi. Col.*

Aliud ad Tuſſim. ℞. *Rad. enul. Ir. flor. an. dr. vi. herb. ſcabioſ. veron. hyſſop. heder. terreſt. an. mi. fic. ping. N. v. ſem. anis. dr. iii. inciſa coq. ex cerevis.* Vel ℞. *Fic. N. vii. paſſul. mi. zibeb. unc. s. Jujub. N. z. ſiliq. dulc. dr. vi. mell. unc. ii. s. coq. in s. q. aq. ad 3. addendo ſub finem acet. opt. unc. iii. Col. & clarif. dentur lib. iii. bibat quotidie bis lib. s.*

Apozema antiphthiſicum. ♃. *Rad. chin. inciſ. dr. iii. raſur. ebor. dr. i. raſ. C. C. dr. i. s. dactyl. N. vi. viij. infund. in aq. font. s. q. per noct. manè add. fol. arnogloſſ. bugul. agrimon. veron. virg. aur. capill. ven. an. p. ii. hord. pii. uv. paſſ. enucleat. m. s. coq. ad lib. ii. col. add. conſ. roſ. rub. unc. ii. ſtent ſimul per horas 3. Col. S. Bruſt-Tranck vvider die Lungen-Sucht, darvon Morgends, Abends und Nachts ein Trunck zu thun.*

Aliud. ℞. *Rad. chin. in taleol. inciſ. unc. i. ſaſſafr. ſant. cit. an. unc. s. macerentur in aq. font. menſ. ii. s. add. herb. hed. terreſt. pulmon. ſcabioſ. an. mii. ſem. aniſ. fœnic. an. unc. s. rad. liq. dr. iii. paſſul. min. unc. i. coq. ad 3. Col.*

Aliud. ♃. *Rad. ſymph. maj. glyc. an. unc. s. fol. marub. tuſſilag. pulmonar. veron. ſanic. agrimon. bugul. an. m. s. fl. ſcabios. viol. an. p. ii. paſſul. min. dr. vi. ſant. rub. dr. ii. s. coq. in s. q. aq. in Col. lib. i. s. diſſolv. looch. de pulm. vulp. de ſymph. Fernel. de Jujub. an. unc. s.* vel *injice conſ. roſ. rub. rec. unc. i. s.*

Julapium Pectorale. ♃. *Aq. farſar. ſcabioſ. veron. hyſſop. an. unc. iii. ſyr. de jujub. de liq. an. unc. i. s. M. S. Bruſt-Julep auf 4. mahl.*

Mixtura Pectoralis anti-Aſthmatica *Timæi.* ♃. *Looch ſan. & expert. unc. i. aq. aſthmat. unc. iv. cinam. unc. iii. fœnic. unc. ii. veron. ſcabioſ. an. unc. i. s. ſp. card. b. angel. an. dr. i. M. S. Lufft-Waſſer vvider die Enge, Löffel voll veiſs zu gebrauchen.*

Aqua Aſthmatica. ℞. *Aq. ceraſ. nig. hyſſop. veron. fl. acac. an. unc. i. aſthmat. unc. i. ſpirit. aniſ. eſſent. ſacch. an. dr. ii. Balſ. ſulph. aniſ. terebinth. an. ſcr. i. confect. alk. incompl. dr. s. extr. croc. gr. vi. ſacch. perlat. unc. ß. M.*

Alia. ♃. *Pulv. Gumm. ammon. dr. i. aq. hyſſop. vin. Rhen. an. unc. ii. M.* Vel ♃. *Aq. ceraſ. nig. hyſſop. an. unc. ii. epil. Lang. aſthmat. an. unc. s. ſpirit. ceph. Anhalt.* vel *Elix. vit. Matth. dr. ii. aniſ. opt. dr. ii. s. moſch. amb. an. gr. i. ſacch. cand. alb. unc. s. M.*

Aqua Pectoralis & antiphthiſica. ℞. *Aq. antiphthis. Minſ. unc. ix. magiſt. corall. perl. an. ſcr. ii. lact. ſulph. dr. i. fl. ſulph. ſcr. i. s. ſacch. cand. alb. pulv. unc. s. M.*

Mixtura pleuritica. ♃. *Aq. card. b. ſcabioſ. chærefol. an. unc. i. s. ocul. canc. præp. antim. diaph. an. ſcr. i.* vel *dent. apr. mandib. lucii piſc. ſpirit. ſal. armon. an. ſcr. s. laud. op. gr. dimid. jul. viol. dr. vi. M.*

Emulſio antipleuritica. ♃. *Sem. mel. excort. unc. ß. card. Mar. card. b. an. dr. ß. amygd. d. dr. iii. pinear. dr. ii. aq. ſcabioſ. fl. papav. rhœad. card. b. an. unc. i. s. M. f. Emulſ. add. pulv. antipleurit. ſcr. i.* vel *raſ. dent. apr. ocul. canc. an. ſcr. ß. man. chriſt. perl. dr. i. s. M.*

Emulſio in Phthiſi utilis. ♃. *Sem. melon. excort. dr. vi. papav. alb. dr. i. amygd. d. excort. N. xxx. pan. alb. probè toſt. unc. i. s. aq. veron. ſcabioſ. hyſſop. an. unc. iii. borrag. viol. an. unc. iv. ſacch. alb. unc. i. M.*

Brodium antiphthiſicum. ♃. *Pullum exenteratum ac in ventre pone ſacch. roſ. unc. iii. item veron. heder. terreſt.* vel *aliam herbam antiphthiſicam, coq. lentô igne in ollâ coopertâ in ſ. q. aq. relinquatur per noctem ſuprà cineres calidos, manè ſumatur pullus contuſus cum Brodiô.*

Aliud. ♃. *Succ. expreſſ. naſturt. bellid. chærefol. ad cochlear. ii.* vel *iii. cum pauxillô mell. roſ. diſſolv. in ſ. q. brod. carn.* Vel ♃. *Herb. prædictas aut alias hujus virtutis ad mii.* vel *iii. contuſ. affund. brod. carn. ſaliti, ebulliant unc. iv.* vel *v. Col.* add. *mell. parum.*

Brodium antiaſthmaticum. ♃. *Sperm. cet. dr. i. diſſolv. in s. q. brod. carn.*

Aliud antipleuriticum. ♃. *Ol. depur. lin. unc. ii. ol. aniſ. gut. iv. diſſolv. in s. q. brod. carn.*

Decoct. Galli veteris, in affectibus Thoracis. ♃. *Rad. enul. tuſſilag. an. dr. vi. liq. unc. s. herb. heder. terreſt. ſcabioſ. an. mii. veron. pulmon. tuſſil. an. mi. tart. alb. unc. i. agar. dr. ii. inciſa indantur ventri Galli veter. exenterat. coq. in aq. s. q. tamdiu, donec omnis caro ab oſſibus abſcedat, exprim. & col.* doſ. *quotidie unc. iv.* vel *v. cum gut. ix. Balſ. ſulph. anis.*

Electuarium Antiphthiſicum. ♃. *Conſ. roſ. veter. unc. ii. pulv. haly rec. præp. dr. ii. antihect. Poter. dr. s. Balſ. ſulph. anis. gut. vii. ſyr. de ſymph. Fernel. q. s. M. F. Elect.* vel ♃. *Conſ. ros. rub. fl. bellid. an. unc. i. looch. ſan. & expert. de pulm. vulp. de farfar. an. unc. s. pulv. anonym. an. dr. s. ſulph. ſcr. i. ſpec. diatrag. fr. ſcr. ii. ſyr. viol. papav. errat. an. q. s. M. F. Elect. S. Beſondere Latvvergen vvider die Lungen-Sucht, darvon dreymahl des Tags einer Nuſs groſs zu nehmen.*

Electuar. Aſthmaticum. ℞. *Fl. ſulph. unc. i. s. cinam. dr. s. z. z. ſcr. ii. croc. dr. i. moſch. gr. vi. mell. deſpum. unc. iii.* vel *q. s. M. F. Elect. S. Bruſt-Latvvergen vvider die Enge, den Tag 2. mahl 3. Quintl. ſchvver darvon zu nehmen.*

Eclegma antiphthiſicum ex ſuccis. ℞. *Succ. ſymphyt. maj. lib. ſanguiſorb. veron. roſ. rub. ſalv. min. heder. terreſt. farfar. portul. an. unc. iv. depur. & s. q. ſacch. albiſſ. redig. in formam Looch.*

Looch album. ♃. *Ol. amygd. d. ſacch. penid. an. p. æq. M. exactè, ut abeant in maſſam albiſſ.*

Looch domeſticum. ♃. *Ol. amygd. d. rec. unc. iv. ſyr. Jujub. capill. ven. an. unc. ii. ſacch. alb. dr. ii. M. in mort. marmor. S. Bruſt-Safft.*

Linctus contra Tuſſim, Pleuritidem & Aſthma, vid. ſuprà de expectorantibus.

Morſelli Pectorales. ℞. *Looch. ſan. & expert. dr. v. ſpec. diair. dr. ii. condit. rad. enul. unc. i. cort. arant. dr. vi. fl. benz. gr. v. ſacch. albiſſ. in aq. fœnic. ſol. lib. ß. M. F. Morſul. S. Bruſt-Morſellen.*

Trochiſci pectorales. ♃. *Extr. glyc. dr. ii. amyl. dr. vi. moſch. zibeth. an. gr. i. ß. ol. anis. gut. vi. ſacch. albiſſ. unc. vi. mucilag. gumm. tragac. q. s. M. f. Trochiſci.*

Rotulæ antiphthiſicæ. ♃. *Succ. glyc. inſpiſſ. unc. ß. ſpec. diair. ſcr. iv. fl. ſulph. ſpec. diatrag. frig. an. dr. i. ſacch. penid. unc. i. ß. ol. aniſ. gut. vii. cum ſ. q. mucilag. trag. f. Troch. majores. S. Beſondere Bruſt- und Huſten-Zeltlein darvon nach Belieben zu nehmen.*

Aliæ. ♃. *Pulm. vulp. præp. dr. i. extr. enul. pulv. glyc. an. ſcr. ii. ß. fl. ſulph. ſcr. i. benz. gr. v. ſacch. fin. in. aq. tuſſilag. diſſol. unc. ii. ß. M. F. Rotul.* add. *ol. aniſ. gut. x.*

Aliæ præſtantes. ℞. *Antim. diaph. ex regul. dr. i. fl. benz. dr. ß. ſuccin. alb. præp. maſtich. ſubtiliſſ. pulv. ſpec. diatrag. frig. an. ſcr. iv. croc. orient. gr. xv. eſſent. amb. ſicc. gr. xvi. ol. aniſ. gut. vi. fœnic. gut. iv. ſacch. albiſſ. in aq. ceraſ. nig. diſſol. unc. iii.* M. f. Confect. in Rotulis.

Pulvis antiphthiſicus. ♃. *Fl. ſulph. unc. i. s. diair. tabulat. unc. ß. M. F. Pulv. S. Lungen-Pulver, darvon eines Ducaten ſchvver auf einem friſch-geſottnen Ey zu nehmen.*

Alius. ♃. *Balſ. ſulph. dr. ii. impaſt. cum ſacch. cand. alb. unc. ii. pulv. ſucc. glyc. rad. enul. Ir. flor. lact. ſulph. an. ſcr. ii. ſpec. diatrag. frig. dr. i. M. F. Pulv.* Vel ℞. *Fl. ſulph. ter ſublim. ſcr. ii. ß. Pulv. anonym. pulm. vulp. præp. Haly. an. dr. i. ſperm. cet. dr. i. ſacch. penid. unc. i. M. F. Pulvis.*

Alius. ♃. *Pulv. Haly. ſpec. diair. diatrag. fr. an. dr. i. fl. ſulph. ter ſublim. ſcr. ii. benz. gr. xv. ſacch. cand. alb. unc. ii. s. ſol. aur. N. vii. M. F. Pulv. S. Lungen-Pulver, darvon i. Quintl. mit dem Gerſten-Schleim zu nehmen.*

Alius. ♃. *Viſc. querc. herb. ſalv. an. unc. i. pulmon. veron. an. unc. ß. rad. enul. pulm. vulp. præp. an. dr. ii. exſicc. & ſeorſim pulveris.* add. *ſacch. albiſſ. ad pondus omnium. Deturter in die ad cochl. i. ſuper buccellâ pan. vinô madid.*

Pulvis antipleuriticus. ♃. *Sal. prun. dr. ij. Pulv. fl. papav. errat. corall. rub. an. dr. i. magiſt. dent. ap.* vel *mandib. luc. piſc. ocul. canc. an. ſcr. i. ſacch. viol. unc. ß. M. F. Pulv.* doſ. à. *ſcr. i. ad ii. ex aq. papav. errat.*

Pulvis antiaſthmaticus. ♃. *Fl. ſulph. dr. i. benz. dr. ß. M.* Vel ♃. *Spec. diamoſch. d. compl. ſcr. ß. Gumm. ammon. gr. v. benz. gr. iv. croc. Auſt. gr. v. M.*

Pulvis pectoralis Michaëlis. ℞. *Rad. aron. crud. pulv. unc. i. ſulph. opt. commun. benz. pulv. an. dr. ij. antihect. Poter. unc. ß. ſacch. q. ſ. vel pro lubitu. M. f. Pulv. cujus* doſ. à *dr. ß. ad dr. i.*

Tragæa in affectibus Pectoris. ♃. *Liq. raſ. dr. ij. ſem. aniſ. fœnic. an. dr. i. ß. caſſ. lign. dr. ii. cubeb. dr. i. rad. Ir. flor. dr. ß. i. ſacch. roſ. tabul. unc. iv. ol. deſtill. aniſ. vel fœnic. gut. xi. M.*

Lotio pedum in Aſthmate. ℞. *Herb. major. roriſm. an. mj. hyſſop. orig. lavend. ſerpill. fl. chamom. an. mij. roſ. calend. an. mi. M. pro lavacrô pedum. S. Species zum Fuſs-Waſſer.*

Unguent. pectorale. ♃. *Ung. pectoral. unc. i. de alth. unc. ß. ol. irin. amygd. d. an. dr. ij. croc. ſcr. i. M.* Vel ♃. *Pulv. cep. ſub cineribus coct. unc. iii. cui* add. *ol. viol. irin. lin. an. unc. ß. ung. pectoral. unc. i. croc. orient. ſcr. ß. M. S. Bruſt Salben.*

Aliud antipleuriticum. ℞. *Ung. de alth. pingued. mur. mont. an. unc. i. ol. amygd. d. unc. ß. camph. ſcr. i. M.*

Cataplaſma pectorale, expectorationem promovens. ♃. *Hord. crud. ad mollit. coct. in aq. malv. lib. ſ. piſtetur* add. *ol. viol. amygd. d. an. unc. i. croc. ſcr. i. M.*

Aliud in dolore pleuriticô. ℞. *Rad. alth. lil. alb. an. unc. ij. fol. malv. violar. parietar. an. m. i. ſem. lin. fœnugræc. an. dr. iij. fl. chamom. melil. papav. errat. an. pii. coq. in ſ. q. lact. ad mollit. contuſ.* add. *ol. amygd. d. chamom. lil. alb. an. unc. i. ß. ping. gallin.* vel *ung. rub. potab. unc. i. farin. ſem. lin. q. ſ. M. f. Catapl.*

Ex ſpeciebus prædicti decocti, parari etiam poſſunt Sacculi & Fomenta &c. Plura de his vide ſuperiùs in remediis expectorantibus.

---

ARTICULUS VI.

*De Officiô Medici, in conſiderandis & præſcribendis Remediis Cordialibus.*

I.

MEdicamenta *cordialia* ſeu *cardiaca* ſunt, quæ cordi familiaria, illud reſpiciunt, vel flammulam vitalem depreſſam, nec ſatis emicantem inſtaurando, & particulis ſuis volatilibus ſulphureis, ſeu oleoſis & balſamicis, ſeu ſpirituoſis, alacriorem ſanguinis in corde rarefactionem, & in ſpiritus exaltationem promovendo; qualia conveniunt in languoribus cordis, laſſitudine [illegible] malignitate, ſeniô, pallore, frigore, cachexiâ, virium debilitate aliiſque affectibus, ubi ſpiritus deficiunt, ac particulæ ſulphureæ volatiles & ſpirituoſæ, vel obtuſæ, vel non ſufficienti quantitate vigoratæ ſunt, vel illud reſpiciunt, eandem luculam vitalem p. n. exardentem, ut alienis quaſi urat flammis, particulis ſuis aqueis, acidis, nitroſis, mucilaginoſis & adſtringentibus refrænando, ſulphureaſque, balſamicas & mercuriales volatiles particulas, nimis efferatas deprimendo, obtundendo & præcipitando, vel agunt ſanguinis grumeſcentiam & coagulationem corrigendo, acidúmque illud inſpiſſans & coagulans abſorbendo, vel nimis fuſam & rarefactam M. S. ut ſpiritus ſuos vix contineat, conſtipando, firmando, ac ſulphur concentrando, vel peregrinum malignum fermentum, calidum vitale oppugnans diſcutiendo, vel ſpiritus recreando, reſtaurando, vel eos veluti torpidos & ſopitos excitando.

II.

Quoad legitimum horum adminiſtrandi & applicandi modum. Not. 1. Alterationem exceſſivam in utramque partem cordi non convenire, hincque cavendum eſſe, & à nimis refrigerantibus, quæ motum ſpirituum præpediunt, & ab exceſſivè calefacientibus, quæ eundem diſſipant. 2. In debilitate virium non ſtatim ad confortantia cordialia, nec ad illa quidem ſola confugiendum, ſed cauſas inſuper removendas eſſe, niſi urgeat indicatio vitalis: præterea convenire aërem liberiorem & diætam convenientem. 3. Cordialibus volatilibus, rarefacientibus & reſolventibus, interponenda eſſe tonica, quæ calorem conſervant, ac villos & fibras nerveas tuentur. 4. Cordialia debere eſſe quàm maximè penetrantia, tum præcipuè interna, tum etiam externa; hinc epithematibus acetum & camphora additur, ac eadem ex penetrantibus ſpirituoſis compoſita, omiſſis fixioribus, quæ in poros non admittuntur, non ſunt de nihilo. 5. Cordialia omnino non poſſe omnia, ſed eadem ab invicem diſtinguenda, neque confundenda fixa cum volatilibus, generalia cum ſpecialibus, neque alimenta cum medicamentis. Sic fixa præſtantiora ſunt, ſi humores acidi abſorbendi; vel fermentatio & orgaſmus bilioſus ſedandus: volatilia verò & aromatica, ubi ſpiritus magis intendendi & excitandi. 6. Moſchatis & ambratis non abutendum eſſe, cùm nimis rarefaciant, ac in motum cieant ſpiritus, eoſque inquietos reddant, præſertim in febribus, palpitatione cordis & hæmorrhagiis.

Formulæ

*Remediorum Cordialium.*

JUlepus Cordial. ♃. *Aq. borrag. bugloſſ. rub. idæ. an. unc. i. cinam. bugl. dr. ii. ſucc. cit. rec. dr. vi. confect. alk. dr. i. ſyr. de rub. idæ. unc. ß. M. S. Hertz-Julep Löffel voll vveiſs zu gebrauchen.* Vel ♃. *Syr. rub. idæ. unc. i. conſ. alk. ſcr. ii. ſpir. roſ. ſcr. i. aq. ceraſ. nig. unc. iii. ſp. vitriol. q. ſ. M.*

Julapium vitæ. ℞. *Vitell. ov. rec. N. ii. ſacch. albiſſ. unc. ß. ol. cinam. gut. iii. vin. alb. vel Hiſpan. aut malvat. unc. vi. M. exactè.* Si efficaciùs velis, add. *amb. gr. ij. ol. deſt. cit. gut. iij. conſ. alk. ſcr. ij. M.*

Julapium Perlatum. ♃. *Aq. cit. borrag. meliſſ. ceraſ. nig. an. unc. iij. ſpirit. ceraſ. nig. unc. i. ſacch. albiſſ. dr. vi. marg. præp. dr. i. ß. M. agitentur optimè ſ. a. S. Perlen-Julep* 3. *oder* 4. *Löffel voll in der Schvvachheit einzugeben.*

Aqua cordialis in Febribus malignis. ♃. *Aq. borrag. bugl. an. unc. i. ß. ceraſ. nig. acetoſ. an. unc. i. roſ. cinam. an. dr. vj. marg. præp. à ſcr. i. ad dr. i. bez. orient. gr. vj. man. chriſt. perl. dr. vj. M. S. Hertz-und Perl-Waſſer.*

Alia. ♃. *Aq. borrag. bugl. fl. cit. ſcorz. an. unc. i. ß. card. b. card. M. an. unc. ß. cinam. bugl. dr. ij. ſpec. de hyac. ſmaragd. præp. an. ſcr. i. ß. bez. orient. ſcr. ſ. man. Chriſt. perl. q. ſ. ad gratiam ſaporis.*

Aqua cordialis in Hypercatharſi & fluxibus alvi. ♃. *Aq. cord. frig. unc. ij. ß. rub. id. frag. roſ. an. unc. i. cinam. bugl. unc. ij. carbunc. unc. i. marg. præp. ſcr. i. C. C. uſt. ſcr. ij. corall. rub. præp. ſcr. i. ſmaragd. præp. ſcr. ß. ſpirit. rub. id. dr. ß. roſ. ſcr. i. myv. cydon. unc. ß. M. S. Beſonderes Krafft-Waſſer zu ſtärcken, und zu ſtillen.*

Aqua perlata. ♃. *Aq. 4. cord. ceraſ. nig. an. unc. i. cit. ex totô naph. an. unc. ß. cinam. bugl. unc. ß. marg. orient. præp. ſcr. ij. magiſt. corall. ſcr. i. ß. C. C. uſt. præp. ſcr. i. man. chriſt. perl. dr. ij. M.*

Aqua Confortativa cum confect. Alkerm. ♃. *Aq. borrag. bugl. an. unc. i. ß. ceraſ. nig. acetoſ. roſ. an. unc. i. cinam. unc. ſ. conſ. alk. compl. dr. i. marg. præp. ſcr. i. vel dr. ß. man. chriſt. perl. unc. ß. M.*





Alia in fluxibus ſanguinis. ♃. *Aq. perlat. uſitat. ceraſ. nig. cordial. temperat. borrag. bugl. an. unc. i. cinam. cydoniat. dr. iii. corall. rub. præp. marg. præp. an. ſcr. i. C. C. uſt. præp. ſcr. i. ſ. lap. bez. orient. gr. iiii. ſyr. acetoſ. cit. unc. ß. man. Chriſt. perl. dr. ii. M.*

Aqua confortativa in Gravidis. ♃. *Aq. perlar. uſitat. ceraſ. nig. cord. temper. borrag. an. unc. ii. cinam. cydoniat. unc. ſ. Balſ. embryon. unc. i. lap. bez. or. gr. vii. marg. præp. corall. rub. præp. C. C. philoſ. præp. an. ſcr. i. confect. alk. incompl. dr. i. ſyr. gran. man. Chriſt. perl. an. unc. ß. M.*

Emulſio perlata *Montagnanæ.* ♃. *Aq. Borrag. à flor. in vit. deſtill. lib. i. marg. præp. dr. iii. aq. cinam. unc. i. M. in mort. marmor.*

Alia *Craton.* ♃. *Marg. orient. præp.* vel *magiſt. perl. dr. i.* vel *magiſt. matr. perlar. dr. i. perlar. præp. dr. ſ. aq. fl. borrag. unc. iii. cordial. frig. unc. i. cinam. bugl. unc. ſ. Jul. roſ. q. ſ. M. S. Perlen-Milch.*

Alia. ♃. *Amygd. d. excort. dr. vi. ſem. 4. fr. m. excort. dr. i. aq. borrag. bugl. unc. i. ß. typh. cerv. unc. i. M. f. Emulſ.* add. *magiſt. perlar. dr. i. ſp. roſ. rub. idæ. an. gut. xi. man. Chriſt. perl. q. ſ.*

Electuarium Cordiale. ♃. *Conſ. roſ. rub. vitriolat. unc. iv. pulp. cit. condit. unc. ii. condit. cit. unc. i. ß. fl. cit. condit. unc. i. magiſt. perlar. corall. an. ſcr. ii. conſ. alk. de hyac. an. dr. ii. ſyr. perlar. orient. & gran. dulc. an. q. ſ. M. f. Elect. S. Hertz-ſtarckende Latvvergen.*

Aliud. ♃. *Conſ. roſ. rub. unc. iv. bugl. unc. ii. affund. ſp. vitriol. gut. xiij. M. in mortar. lapid.* add. *conſ. alk. dr. ii. ſpirit. rub. id. dr. i. ſyr. fl. tun. q. ſ. M. F. Elect. tegend. fol. aur.* S. ut ſupra. *Darvon zu Zeiten einer Köſten groſs zu nehmen.*

Aliud in palpitatione cordis. ♃. *Conſ. roſ. rub. unc. ii. meliſſ. cit. an. unc. i. conſ. alk. de hyac. an. dr. i. ſpec. diamarg. fr. diarrhod. Abb. an. dr. ß. corall. rub. præp. ſcr. i. ſyr. de limon. q. ſ. M. f. Elect.*

Morſelli Cordiales. ♃. *Confect. alk. de hyac. an. unc. ß. pulv. cordial. Timæi dr. ii. condit. cort. cit. unc. i. ß. fl. cit. dr. vi. ſp. roſ. rub. id. an. dr. i. ſacch. albiſſ. in ſucc. cit. ſol. lib. i. M. S. Hertz-ſtarckende Morſellen.*

Alii ſimul Stomachici. ♃. *Confect. alk. compl. ſpec. pro morſul. Imperat. an. unc. ß. cort. rec. cit. arant. an. dr. iii. amygd. d. excort. unc. i. ſacch. in aq. roſ. ſol. lib. i. M.*

Tabulæ Cardiacæ. ℞. *Cort. exter. cit. condit. dr. iii. limon. unc. ß. arant. dr. ii. confect. ſem. fœnic. dulc. dr. i. ſ. coriand. dr. iii. carv. dr. i. incid. in pulv. & leviter contund.* add. *nuc. moſch. pulv. dr. ſ. ſpec. aromat. roſ. ſcr. iv. amb. gryſ. ſcr. ſ. ſacch. opt. unc. vi. mucilag. ſem. cydon. aq. meliſſ. extract. q. ſ. M. F. Tabul. ſ. a.*

Aliæ pretioſæ. ♃. *Marg. præp. dr. ii. corall. rub. præp. ſuccin. alb. præp. dr. i. magiſt. C. C. bor. an. dr. i. ſ. ſacch. alb. unc. ii. mucilag. ſem. cydon. q. ſ. M. F. Tabell.*

Rotulæ Cordiales. ♃. *Magiſt. corall. perl. an. dr. i. conſ. alk. dr. ii. ol. deſtill. cinam. gut. iii. cit. gut. ij. ſacch. albiſſ. in aq. carbunc. ſol. unc. ii. vel q. ſ. M. F. Rotul.*

Pulvis Cordialis. ♃. *Corall. rub. præp. dr. vi. marg. præp. dr. ii. ſacch. opt. unc. i. ol. deſtill. cinam. gut. iii. M. F. Pulv. S. Hertz-Pulver.*

Pulvis Cordialis analepticus. ℞. *Corall. rub. præp. dr. ii. ocul. canc. præp. dr. i. marg. præp. dr. ſ. pulv. analep. frig. Mind. dr. ii. mac. ſcr. i. ſal. acetoſel. gr. xv. ſacch. albiſſ. unc. ii. M. F. Pulv.* de quô poſt paſtum cochleare minus, vel per ſe, vel cum pane vinô imbutô ſumatur.

Tragæa Cordialis. ♃. *Marg. præp. ſuccin. præp. corall. rub. præp. C. C. uſt. præp. magiſt. ocul. canc. matr. perl. an. ſcr. ii. man. Chriſt. ſ. unc. i. ſ. amb. gr. vii. ol. cinam. gut. iii. caryoph. gut. iv. fol. aur. N. vii. M. ad ſcat. S. Hertz-ſtärckendes Triſaneth, darvon nach dem Eſſen ein kleiner Löffel voll auf einer Schnitten Wein und Brod zu nehmen.*

Alia pretioſa. ℞. *Marg. orient. præp. corall. rub. præp. an. ſcr. iv. lapid. ſ. pretioſ. an. ſcr. i. C. C. uſt. præp. ſcr. iv. amb. opt. ſcr. ſ. moſch. gr. v. man. Chriſt. ſ. unc. iii. ſ. fol. aur. N. vii. M.*

Epithema Cordiale frigidum, in Febribus utile. ♃. *Aq. meliſſ. borrag. lavend. roſ. an. unc. iii. acet. fl. tun.* vel *roſ.* aut *fl. ſamb.* vel *rub. idæ. unc. i. vel ii. ſpec. pro epith. cord. dr. i. ſ. gr. kerm. pulv.* vel *ſpec. diatrion. ſant.* aut *cordial. temper.* vel *lig. aloës* aut *cort. cit. dr. ſ. croc. camph. an. ſcr. i. album. ov. conquaſſ. N. i. M. S. Hertz-und Pulſs-Uberſchlag.*

Aliud, quo Spiritus Vitales ſubitò reficiuntur. ♃. *Aq. meliſſ. lib. i. fl. cit. roſ. an. lib. ſ. ſpec. cord. temper. dr. ii. diamb. diamoſch. d. an. dr. i. ſucc. cit. unc. iii. acet. roſ. unc. i. vin. alb. lib. ſ. M. pro Epithem.*

Unguent. Cordiale. [illegible] *Ung. roſ. unc. ij. ſpec. pro epithem. cord. ſubtiliſſ. pulv. dr. i. diamb. dr. ſ. ol. lig. Rhod.* vel *Balſ. roſ. ſcr. ſ. camph. ſcr. i. M.* poſſunt etiam addi *ol. deſt. cinam. gut. vi. mac. ſcr. ſ.*

Aliud. ♃. *Ung. pomat. unc. ſ. ol. lig. Rhod. gut. vij. caryoph. cit. an. gut. iv. ſpec. cord. temper. ſcr. ii. moſch. gr. ii. M.*

Sacculi Cordiales pro corde & pulſibus. ♃. *Spec. cord. temper. dr. iij. fl. roſ. rub. lavend. an. dr. i. moſch. gr. iv. M. f. 2. Saccul. cum ſind. rub. pro pulſibus & unus pro Corde, madefiant ſeq. liquore.* ♃. *Aq. roſ. lavend. an. unc. iij. aq. cinam. unc. ſ. acet. roſ. dr. x. croc. ſcr. ſ. camph. gr. v.*

Alii. ♃. *Fl. borrag. bugl. viol. meliſſ. anth. an. pi. ſpec. cord. temper. pro epith. cord. an. ſcr. ii. cort. cit. rec. dr. ſ. M. f. 2. Saccul. madefac. aqua ſeq.* ♃. *Aq. Borrag. unc. i. ſ. cinam. meliſſ. an. unc. i. odorif. Fuchſ. dr. vi. acet. roſ. unc. i.*

Aqua odorifera. ♃. *Aq. odorif. Fuchſii unc. i. ſp. cephal. Anhalt. camph. dr. i. aq. cinam. deſtill. dr. i. ſ. M.* Vel ♃. *Aq. roſ. fragrant. odorif. Fuchſ. an. unc. ſ. acet. rub. idæ. dr. ij. S. Anſtreich-Waſſer an die Naſen, Hertz und Pulſs.*

Alia. ♃. *Aq. roſ. frag. unc. i. lavend. cinam. Elix. vit. an. dr. vi. acet. fl. tun. unc. i. roſ. dr. vi. ſpirit. roſ. dr. i. M.*

---

ARTICULUS VII.

*De Officiô Medici, in conſiderandis & præſcribendis Remediis Stomachicis.*

I.

MEdicamenta *ſtomachica* ſunt, quæ ſtomacho appropriata, illi ſuccurrunt, & quidem, vel particulis ſuis volatilibus ignem vitalem adjuvando, & calorem ſtomachi promovendo & conſervando, vel particulis inciſivis cruditates liquando, vel illum ſeu fibras ejus conſtringendo, ſicque ſanguinem & ſpiritus ejus magis uniendo; atque talia locum habent in anorexiâ, dyſorexiâ, læſâ chylificatione, ructibus, ſingultibus, cardialgiâ, inflatione ſtomachi, vertigine ſympathicâ, aliiſque ventriculi à frigiditate oriundis ſymptomatibus; ſuntque vel aromatica, vel oleoſa balſamica, vel ſale volatili inprimis oleoſô referta, vel ſpirituoſa, vel carminativa, vel leniter adſtringentia, quæ ſtomacho ſuccurrunt, fermentum ejus iners & deficiens acuendo & inſtaurando, qualia ſunt omnia ſale vel acidô, vel volatili potiſſimùm referta, vel fermentum excedens acrimoniâ, ſive ſalinâ, ſive bilioſâ corrigendo, qualia conveniunt in omni exceſſivâ acredine, ut Cholerâ, diarrhœâ, cardialgiâ, ſingultû, ſodâ, aliiſque ejuſmodi affectibus.

II.

In uſû horum pro debito Regimine Not. 1. In omnibus remediis adhibendis videndum eſſe, quomodo ſe habeant erga ventriculum, ac ità ſemper corrigendum eſſe fermentum, ne calorem vel tonum ventriculi negligamus, ipſique noxam inferamus, & vice verſâ ità calorem temperandum, ne negligamus fermentum: præ omnibus

verò ejus parietes, & villos moderatè adstringentibus firmandos esse. 2. Nimium refrigerantia ventriculo nocere, cùm sit viscus naturâ suâ frigidum, uti etiam nimium laxantia, ut tepida, pinguia, oleosa, &c. 3. Ità alterandum esse ventriculum, ne contrarius præternaturalis status inducatur. 4. Cavendum esse, ne in alteratione ventriculi alia viscera lædamus, sic in externis providendum, ne lædatur epar, quod proximè incumbit: in internis verò, ne vel nimis calefaciendo bilem acuamus, vel nimis refrigerando eam reddamus inertem. 5. Stomachicis calidis minùs ex totô resolubilibus, non fidendum esse, quia grossiores particulæ remanent, & ventriculum gravant, vel irritant. 6. Non obruendum esse ventriculum copiâ medicamentorum quorumvis, tum sibi, tum aliis dicatorum. 8. Roborantia magis vacuô ventriculô danda, exceptis alimentis medicamentosis, interim spirituosa quædam, ventriculo à repletione gravato, modicè concedenda esse. 8. Topica stomachica frequentiùs & usitatiùs parte anticâ applicari, ubi epate ex parte tegitur, aliquando tamen posticâ, ubi orificium superius recumbit.

## Formulæ

### *Remediorum Stomachicorum.*

Decoctum amarum, vid. superiùs de *Antifebrilibus.*

Aliud in Anorexiâ proficuum. ♃. *Fol. agrimon. absinth. cent. min. an. mi. coq. in s. q. aq. font. ad lib. s. dissolv. sacch. unc. i. M.* Vel ♃. *Rad. cichor. herb. absinth. Rom. card. b. an. mi. cent. min. m. s. coq. in vin. & aq. cichor. an. mens. dimid. ad 3. p. consumpt. Col. detur m. & v. bonus haustus.*

Julapium Stomachale. ℞. *Aq. cinam. opt. unc. vi. ment. meliss. an. unc. iii. ol. vitriol. ritè parat. gut. xii. cinam. gut. vi. syr. de ment. unc. i. s. M. S. Magen-Julep, darvon. 2. oder 3. Löffel voll zu nehmen.*

Aqua clareta Stomachalis. ♃. *Cinam. crassiusculè trit. unc. i. maceretur in lib. i. aq. vit. per se in vase vitreô; in aliô vase vitreô per se & seorsim macer. sacch. albiss. unc. vi. aq. ros. lib. s. stent seorsim in infus. per 2. vel 3. dies, sæpiùs de die agitando, tandem simul misceantur, & per manicam transmittantur.* Dos. *cochl. i. vel ii. jejunô stomachô.*

Vinum Hippocraticum. ♃. *Cinam. acutiss. unc. iij. mac. caryoph. an. dr. ij. cardam. min. dr. i. s. cort. cit. extern. unc. i. infund. in vin. alb. generos. lib. vi. stent in locô tepidô per triduum. Colat. edulcor. Sacch. alb. unc. x. Col. iterum bis vel ter per manicam Hippoc.*

Rosa solis. ♃. *Ros. sol. rec. m. iii. nuc. mosch. coriand. anis. ros. rub. sicc. an. unc. s. galang. zz. caryoph. an. dr. ij. glyc. unc. i. cardam. zedoar. gr. parad. calam. arom. an. dr. s. sant. cit. dr. i. sant. rub. cinam. an. dr. vi. aq. vit. opt. lib. vi. infunde per dies aliquot. Col. per manicam Hippoc.* add. *sacch. opt. lib. i. M.* Dos. *Cochl. i. vel alterum.*

Vinum absinthiacum. ♃. *Herb. absinth. lib. ij. ß. card. b. rorism. an. lib. s. summit. cent. min. unc. iij. rad. caryophyllat. lib. s. fl. sambuc. cort. cit. arant. an. unc. iii. M. incis. & contus. ad saccul. pro amphora musti. S. Species zum Wermuth-Wein.* Mutata dosi, etiam in minori quantitate lib. aliquot vini infundi poterunt, vel solus spiritus absinthii in vinô dissolvi.

Aliud Vinum Stomachicum. ♃. *Rad. enul. dr. vi. zz.* vel *zedoar. dr. iii. herb. ment. crisp. absinth. an. mi. sem. anis. dr. iii. cinam. acut. dr. ii. incis. dentur ad Nodulum pro mens. ii. vin. alb.*

Mixtura Stomachica. ♃. *Elix. propriet. P. dr. ii. Essent. absinth. scr. ii. ol. mac. gut. vi. M. S. Magen-Essentz, darvon 20. oder mehr Tropffen aus einer Brühe zu nehmen*: Alii etiam addunt *tinct. chalyb.* Vel *Sp. sal. armon.* Alii solum *Elix. prop. P. ad gutt.* 20. vel 30. propinant.

Electuarium Stomachicum calidum. ♃. *Conserv. rorism. unc. iii. fl. tunic. unc. ii. condit. zz. chinens. unc. iii. cort. arant. unc. i. s. spec. diacinam. arom. ros. an. dr. vi. cubeb. unc. s. cardam. dr. iii. syr. de cinam. q. s. M. f. Elect. S. Magen-stärckende Latvverg, davon des Tags 2. oder 3. mahl einer vvelschen Nuss gross zu nehmen.*

Morsuli Stomachici. ♃. *Spec. pro morsul. Imperat. unc. i. condit. zz. chinens. cort. cit. nuc. ind. an. unc. s. cardam. dr. i. s. cubeb. dr. ii. ol. destill. cinam. gut. v. mac. gut. vii. caryoph. gut. iv. citr. gut. iii. sacch. albiss. in aq. sassafr. cum cinam. dissol. lib. i. M. f. Morsul. S. Magen-Morsellen.*

Alii. ♃. *Gr. paradis. dr. ii. affund. aq. cinam. unc. iv. stent in infus. per noct. manè col. in Col. dissolv. sacch. albiss. unc. ix.* add. *spec. arom. ros. dr. ii. diarrhod. dr. i. cardam. min. scr. ii. cubeb. dr. ii. condit. cort. cit. arant. cydon. an. dr. vi. zz. Chin. dr. ii. Condit. & aromata incidantur grossô modô f. s. a. Morsul. asperg. spirit. ros. in quô amb. gr. vi. dissolv.*

Alii, vaporum ascensum ex stomachô prohibentes. ℞. *Sem. Coriand. acet. præp. unc. s. spec. aromat. ros. diatrion. sant. an. dr. i. Condit. nuc. ind. unc. ß. carn. cydon. dr. vi. nuc. mosch. an. scr. iv. cons. ros. vet. unc. i. sacch. albiss. in aq. ros. sol. lib. s. M. f. Morsell.*

Alii contra Sodam. ℞. *Spec. diacret. Mins. dr. vi. ebor. ust. dr. i. ocul. canc. præp. unicorn. foss. corall. rub. præp. an. scr. ii. nuc. mosch. dr. i. cum sacch. in aq. portulac. s. q. solut. M. f. Morsul. S. Morsellen vvider den Sood.*

Rotulæ Stomachales. ♃. *Rotul. man. Christ. s. unc. ii. ol. destill. cinam. gut. iv. caryoph. nuc. mosch. an. gut. iii. cit. gut. ii. M.*

Aliæ etiam Bibitoriæ dictæ. ℞. *Sem. Coriand. præp. scr. i. fœnic. anis. carv. an. dr. i. nuc. mosch. scr. ii. mac. scr. i. zz. cardam. cubeb. caryoph. an. scr. i. piper. alb. long. an. gr. xv. cum s. q. sacch. in aq. carminat. solut. M. f. Rotul. S. Magen-Zeltlein.*

Aliæ contra Sodam. ♃. *Succ. liquir. inspiss. sacch. cand. alb. an. unc. i. cret. colon. dr. ii. cum mucilag. gum. tragac.* vel *arab. ex aq. veron. fact. M. f. Trochisc. lupinar. S. Zeltlein vvider den Sood.*

Pulvis Stomachicus. ♃. *Pulv. stomach. Birkman. unc. s. vel i. detur ad scatul. S. Magen-Pulver, darvon 3. Messer-Spitz voll aus einer Brühe oder Wein zu nehmen.*

Alius. ♃. *Pulv. cort. arant. dr. ii. tart. vitriol. sal. absinth. an. unc. i. M. f. Pulv.* Vel ♃. *Rad. aron. sicc. pulv. unc. ii. sal. armon. unc. s. rad. calam. aromat. dr. ii. cinam. mac. an. dr. i. caryoph. scr. i. M. f. Pulv.*

Alius. ℞. *Pellicul. interior. ventric. capon. unc. ii. nuc. mosch. mac. sem. coriand. anis. fœnic. an. dr. i. ß. ment. dr. s. glyc. dr. i. rhodosacch. unc. i. M. f. Pulv. cujus* dos. *à dr. i. ad dr. ii.*

Pulvis Pepticus. ♃. *Flaved. cort. exter. arant. candefact. & minutim incis. unc. ii. confect. sem. coriand. unc. ii. anis. carv. fœnic. an. unc. i. spec. arom. ros. dr. ii. sal. absinth. dr. ß. ment. pulv. scr. ii. sacch. cand. ad pondus omnium. M. f. Pulv. gross.* dos. *dr. i. post singulos pastus.*

Tragæa Stomachica. ♃. *Cubeb. dr. ii. cardam. zz. nuc. mosch. an. dr. i. caryoph. dr. s. cinam. acut. dr. ii. ol. cit. gut. ix. sacch. ros. tabul. ad pondus omnium. M. f. Trag. S. Magen-Triseneth, darvon ein Löffel voll nach jeder Mahlzeit entvveder für sich selbsten, oder auf einem Schnitl Wein und Brod zu nehmen.*

Alia. ℞. *Coriand. præp. unc. s. sem. fœnic. anis. an. dr. ii. cinam. caryoph. an. dr. i. s. sacch. ad pondus omnium duplum M. f. Pulv.* de quô capiat cochl. i. post singulos pastus nihil desuper edendo vel bibendo.

Alia. ℞. *Sem. anis. fœnic. coriand. an. dr. i. pan. biscoct. Hispan. nuc. mosch. an. dr. ii. caryoph. scr. iv. cinam. opt. dr. ii. sacch. fin. unc. iii. M. f. Trag.*

Alia. ♃. *Sem. coriand. præp. unc. s. cinam. spec. arom. ros. zz. mac. sant. cit. rub. an. scr. i. confect. man. Christ. unc. iv. ß. M.*

Alia in ardore stomachi. ♃. *Nuc. mosch. No. ii. magist. ocul. canc. mat. perl. succin. præp. C. C. ust. præp. an. scr. i. sacch. cand. alb. unc. ii. fol. aur. No. vii. M. f. Pulv.*



Linimentum Stomachicum. ♃. *Ol. nuc. mosch. per express. dr. i. ß. succin. rectif. bals. Peruv. an. scr. i. M.* Vel ♃. *Bals. Peruv. ol. nuc. mosch. express. an. dr. ii. caryoph. scr. i. mastich. destill. scr. s. laurin. dr. ii. gumm. ladan. in ol. absinth. dissol. dr. vi. M. S. Magen-Sälbl.*

Balsamus stomachalis. ♃. *Ol. dest. Juniper. dr. i. ment. absinth. an. dr. s. mac. caryoph. an. scr. ß. cinam. gut. v. Bals. Peruv. scr. i. ol. nuc. mosch. q. s. M. f. Bals. S. Magen-Balsam, den Magen und das Hertz-Griebel darmit vvarm zu schmieren, und ein vvarmes Tuch darauff zu legen.*

Emplast. stomachale *Craton.* ♃. *Ladan. unc. ii. cer. unc. iv. ol. nuc. mosch. expr. dr. iii. M. S. Magen-Pflaster mit Zendl überzogen, auffzulegen.*

Aliud. ♃. *Empl. de mast. unc. i. spec. arom. ros. dr. i. ol. nuc. mosch. expr. q. s. M. f.* Empl. Vel ♃. *Cerat. stomach. Galen. unc. i. ladan. el. unc. s. ol. mast.* vel *nuc. mosch. q. s. M.*

Aliud. ♃. *Empl. de crust. pan. de tacamah. an. dr. iii. malax. cum ol. mastich.* add. *Bals. Peruv. parùm.* Vel ♃. *Gumm. tacamah. ladan. an. dr. iii. mast. dr. i. caryoph. dr. ß. cer. flav. dr. iii. ß. ol. destill. mast. gut. xv. ment. absinth. an. scr. ß. Bals. Peruv. scr. i. M.*

Cataplasma stomachicum, pro sistendô Vomitû. ♃. *Ferment. pistor. unc. ii. vel iii. Pulv. ment. crisp. nucist. mastich. an. dr. i. theriac. Androm. dr. ii. acet. ros. q. s. M. pro Catapl.*

Aliud stomachicum, corroborans. ♃. *Panem mellit. Leb-Zelten, q. pl. coq. in vin. Hisp.* vel *Malv. s. q. ad consist. Catapl.* add. *mac. cinam. nuc. mosch. caryoph. q. pl. M. S. Magen-stärckendes Miesl vvarm darauff zu legen.*

Sacculus stomachalis. ♃. *Comar. ment. absinth. lavend. an. m. i. mast. nuc. mosch. tacamah. an. dr. i. fl. anth. lavend. ros. an. mi. omnia incisa & sp. absinth. irrorata includ. Saccul. qui gestetur in regione stomachi.*

Alius. ♃. *Menth. absinth. an. mi. bacc. laur. unc. s. rad. cyper. galang. caryoph. cort. cit. cinam. mac. an. dr. i. mixta & conquass. includ. Saccul. ex sindon. rub. vinô incoq. & calidè applicando.*

Alius pro compescendô Vomitû. ♃. *Herb. absinth. ment. crisp. an. mi. rad. torment. unc. i. thur. mast. an. unc. s. coriand. dr. ii. ros. rub. nuc. mosch. mac. an. dr. s. incisa dentur pro Saccul. coq. in vin. & acet. an. p. æq. qui calidè ventriculo admoveatur.*

---

## ARTICULUS VIII.

### *De Officiô Medici, in considerandis & præscribendis Remediis Hepaticis.*

#### I.

REmedia *Epatica* sunt, quæ respiciendo vel vasa, quibus refertissimum est Epar, vel humores & inprimis bilem, vel illos, tonúmque fibrarum & robur acinorum glandosorum, eidem amica sunt, ac affectibus ejus succurrunt. Hinc agunt, vel vasa obstructa aperiendo, eadem extricando, bilisque amurcam, ac viscedinem mucilaginosam expediendo, qualia sunt amara, aromatica, acria, acida, ac absorbentia salino alcalina & martialia; atque horum usus est in Icterô, cachexiâ, hydrope, affectû hypochondriacô &c. Vel agunt bilem inertem, aquosam, vel viscidam, aut particulis salinis & sulphureis volatilibus haud instructam, acuendo & restaurando, qualia sunt incidentia tum sulphurea, oleosa, aromatica, spirituosa, balsamica, tum imprimis sale volatili pollentia & acria, tum absorbentia humores austeros, acidos, figentes; atque horum usus est in cachexiâ, hydrope, anasarcâ, scirrhis, tumoribus pituitosis &c. Vel agunt bilem acriorem & copiosam, vel nimis mobilem temperando, ac refrænando, qualia sunt diluentia, acida, terrea, absorbentia, vel tonum roborando & villos firmando, qualia sunt leniter stiptica, cum partium tenuitate, ac inprimis amara, uti etiam absorbentia vitriolata & martialia, quæ maximè sunt Epatica, Icteri, chlorosis, hydropis, scorbuti, affectûs & Melancholiæ hypochondriacæ unicum & summum remedium; magis tamen in laxis & præhumidis, quàm siccis subjectis.

#### II.

Circa horum usum Not. 1. Non esse aperiendum, citrà diluentia ac humores fluxiles reddentia, hinc acidulæ, asylum & extremum plurium morborum sunt remedium, quod vires aperientes Vitriolicas & martiales, plurimô diluente humore habeant immersas. 2. Acidulas, de quibus jam suprà specialiter dictum, conducere, ubi salvis pulmonibus, & visceribus, diluendi ac temperandi humores præcipuè biliosi, ac laxitas villorum corrigenda, & quidem in habitu corporis magisficciori & squalido: Thermas è contra, ubi humores acidi magis exsuperant, & corpus laxiori gaudet habitû. 3. Dulcia, exceptis passulis facilè bilescendo hepar lædere. 4. In affectibus Epatis ita adstringentibus tonicis, utendum esse, ne obstruamus; hinc consultissimum, aperientia moderari adstringentibus, & vicissim. 5. Etiam exteriùs Hepatica locum habere, quatenus mediantibus poris virtutes interiùs fibrant, licèt refractè agant, inprimis in dolore vel ardore dextri Hypochondrii.

## Formulæ

### *Remediorum Hepaticorum.*

Decoctum ante-Ictericum *Lindan.* ♃. *Rad. cich.* aut *tarax. unc. ii. chelidon. m. à dr. vi. ad unc. i. herb. endiv.* aut *cich. mi. s. vel m. ii. fragar. mi. s. marrub. m. s. tart. alb. ab unc. s. ad dr. vi. fol. senn. dr. vi. coq. in aq. & vin. an. s. q. vase clausô;* Hinc ♃. *lib. ij. pro usu, addendo, si præstantius volueris, cuilibet dos. sp. tart. rectif. scr. i. M.* præmissô Vomitû saluberrimum est.

Aliud. ♃. *Stercor. anser. ras. ebor. an. unc. i. chelidon. cum tot. ling. cerv. fl. or. hyper. an. mii. croc. dr. ß. vin. alb. aq. font. an. lib. i. coq. ad dimid. f. Col. add. sacch. alb. q. s. & clarif. iv. album. ov.* dos. *unc. v. bis in die.*

Infusum ante Ictericum *Riverii.* ♃. *Rad. rub. tinct. unc. s. fol. chelidon. m. mi. summit. absinth. pont. cent. min. an. pj. cinam. dr. s. croc. scr. s. inf. per noct. in vin. alb. unc. viij. Col.* add. *sacch. alb. unc. s. M. capiat. m. 3. horis ante Pastum.* Hoc, p. p. Icterum recentem plerumque radicitùs evellit, per 6. vel 7. dies usurpatum.

Decoct. anti-Hydropicum. ♃. *Rad. bryon. rec. unc. i. asar. unc. s. sal. tart. dr. iii. infund. in s. q. aq. s. stent in locô tepidô per noctem,* manè add. *rad. vincetox. dr. iii. summit. absint. mi. fl. bellid. m. s. bacc. Juniper. dr. iii. incis. & contus. confund. simul ac coq. in aq. s. q. de Col.* ♃. *lib. i. s.* add. *sp. sal. armon. dr. ii.* de hôc Decoctô capiat ter in die bonum haustum.

Mixtura antihypochondriaca. ♃. *Mixtur. s. unc. s. Essent. cent. min. cochlear. an. dr. iii. trifol. fibr. dr. ii. tinct. mart. dr. i. ß. M. S. Eröffnende Essentz, darvon 15. Tropffen aus einer Brühe oder Wein zu nehmen.*

Vinum anti-Cachecticum. ♃. *Chalyb præp. dr. vi. rad. enul. rec. unc. ii. fol. absinth. utriusque an. mii. passul. corinth. dr. vi. fol. senn. unc. ii. vin. alb. lib. iv. infund. frigidè per 24. horas.* dos. *unc. iv. m.*

Cerevisia medicata anti-cachectica & anti-hypochondriaca. ♃. *Rad. cich. rec. lib. s. enul. rec. unc. ii. herb. scolopend. lib. s. card. b. m. iii. bacc. juniper. lib. iii. incis. & contus. dentur ad Saccul. pro 60. mensur. cerevisiæ, qui in liquore relinquendus, donec ejus peracta fermentatione fiat transvasatio.*

Alia *Buttleri.* ♃. *Beton. salv. agrim. cochlear. absinth. Rom. an. miii. rad. enul raph. rust. an. unc. iv. M. f. Saccul. pro cerevis. cong. viii.* mutatis mutandis, etiam ex his Vina alterantia fieri possunt.

Brodium aperitivum. ♃. *Rad. cich. fœnic. petrosel. an. unc. s. passul. exacin. unc. i. croc. scr. i. mac. scr. s. incid.*

*& venuri Gallinæ abſciſſis alis, collô & pedibus indantur, coq. in ſ. q. aq. donec caro ab oſſibus ſeparetur, ſervetur juſculum, pro pulv. aperitivis in eô exhibendis.*

Electuar. Epaticum. ♃. *Conſ. roſ. cichor. cochlear. an. unc. i. ſpec. diatrion. ſantal. diarrhod. Abb. an. dr. i. arom. roſ. dr. ſ. condit. rad. cich. unc. ſ. nuc. ind. dr. ii. ſyr. capill. ven. q. ſ. M.*

Aliud. ♃. *Conſ. fl. abſinth. capill. ven. tamariſc. an. unc. i. condit. rad. enul. cort. cit. an. unc. s. myrob. condit. N. 1. nuc. moſch. condit. dr. iij. confect. alk. dr. ij. ſpec. diarrhod. Abb. dr. i. ſal. abſinth. tamariſc. an. ſcr. ii. croc. ſcr. 1. amb. gryſ. ſcr. ſ. cum ſyr. de cort. cit. M. f. Opiat. cujus* doſ. *magnitudo Caſtan. per* 15. *dies.*

Aliud. ♃. *Paſſul. corinth. mund. lib. ſ. coq. in vin. vet. ad conſiſt. pult. per ſetaceum trajectis* add. *conſ. anth. cort. cit. condit. an. unc. i. cinam. acut. ſpec. arom. roſ. diatrion. ſant. an. ſcr. ii. aloës odorif. ſcr. i. croc. ſcr. ß. M. S. Leber-ſtärckende Latwergen.*

Pulvis aperitivus & digeſtivus. ♃. *Sal. abſinth. cent. min. card. b. magiſt. ocul. canc. tart. vitriolat. an. ſcr. ii. M. f. Pulv. S. Digeſtiv-Pulver, darvon 2. oder 3. Meſſer-Spitz voll zu nehmen, auf einer Brühe.*

Alius. ♃. *Croc. mart. aperit. ſcr. iv. pulv. Epat. rub. ſal. abſinth. chelidon. mai. cent. min. an. ſcr. i. divid. in viii. p. æq. ſumendas ex brodiô aperitivô.* Pulveres Cachectici, videantur ſuperiùs de Chalybeatis.

Pulvis ante-Ictericus expertus *Timæi.* ℞. *Semin. aquileg. dr. vi. croc. oriental. dr. i. tart. vitriolat. dr. ß. M. F. Pulv. divid. in 7. p. æq. ſumendas ex vinô calidô per 7. dies continuos.*

Pulvis præcipitans abſorbens. ♃. *Ocul. canc. præp. corall. rub. præp. an. dr. ii. matr. perl. præp. C.C. uſt. præp. an. dr. i. fol. aur. N. v. M. F. Pulv.* doſ. *ſcr. ij.* vel *dr. i.*

Alius ſpecificus. ℞. *Ocul. canc. præp. corall. rub. præp. unicorn. ver. an. dr. i. antihect. Poter. dr. i. ſ. cinnab. nat. cinnab. antim. an. ſcr. ſ. extr. caſtor. ſcr. i. M. F. Pulv.* vel *cum ſolutione tragac. Pilul.* poteſt pro re natâ etiam aliquid addi *de laud. op.* vel *theriac. cæleſt.*

Tragæa Epatica. ♃. *Spec. diarrhod. Abb. ſcr. iv. diatrion. ſant. arom. roſ. an. ſcr. ii. ſacch. roſ. tab. unc. i. ſ. ſacch. cand. alb. unc. ij. ol. deſtill. aniſ. gut. xv. M. S. Leber ſtärckendes Triſaneth.*

Alia, viſcera abdominis roborans. ℞. *Spec. diarrhod. Abb. diatrion. ſant. an. ſcr. ii. diacurcum. dialacc. an. ſcr. i. cinam. opt. dr. ii. nuc. moſch. dr. i. mac. caryoph. cubeb. cardam. an. ſcr. s. corall. rub. præp. dr. i. fol. aur. N. ii. ſacch. albiſſ. unc. viii. M. F. Trag.*

Epithema Epaticum frigidum. ♃. *Aq. endiv. roſ. portul. nymph. acetoſ. an. unc. i. ſ. acet. roſ. unc. i. pulv. roſ. ſant. rub. ſpic. ind. an. ſcr. ſ. ſpec. diarrhod. Abb. diatrion. ſant. an. dr. s. M. S. Leber-Uberſchlag.*

Ung. deoppilativum. ℞. *Ung. deoppilat. unc. i. s. ol. deſtill. carv. ſcr. ii. M.* Vel ℞. *Ung. deoppil. carmin. an. unc. i. s. ol. deſt. caryoph. gut. v. mac. gut. iij. lig. Rhod. gut. ii. M.* Vel ℞. *Ung. ſantal. dr. x. deoppil. dr. v. ol. deſt. lig. Rhod. ſcr. s. ol. abſinth. q. s. M. S. Leber-Salben.*

Aliud. ℞. *Axung. molendinar. ping. capon. an. unc. i. ol. capp. rut. abſinth. an. dr. iij. ung. de alth. popul. an. unc. s. cer. parùm. M. S. Unterwachs-Salben.*

Unguentum Hepaticum frigidum. ℞. *Cerat. ſantal. unc. i. ſucc. cichor. rec. expr. unc. ii. bull. ad. ſucc. conſumpt.* add. *ol. roſ. de capp. an. unc. s. acet. ros. dr. ii. M.* Vel ℞. *Succ. endiv. cich. portul. an. unc. i. maſſ. cerat. ſantal. unc. ij. coq. ad ſucc. conſumpt.* add. *ol. roſ. nymph. ung. infrigid. Galen. an. unc. ß. M. S. Kühlende Leber-Salben.*

Emplaſt. Hepaticum. ♃. *Ung. ſantal. dr. vi. pulv. roſ. dr. i. s. ol. deſt. lig. Rhod. gut. xiv. camph. gr. iv. tereb. & ceræ parum. M. F. Emplaſt. inducendum corio coopert. ſind. rub. S. Leber-Pflaſter.*

Plura de Hepaticis, vide de Præparantibus & Martialibus, quæ omnia huc ſpectant, & de quibus ſuprà.

## ARTICULUS IX.

### *De Officiô Medici, in conſiderandis Remediis Spleneticis, Antiſcorbuticis, & Nephriticis.*

I.

Medicamenta *ſplenetica* ſunt, quæ Lieni familiaria, affectibus illius ſuccurrunt, & quidem vel motum ſanguinis & ſeri in colatoriô hôc ſuô retardatum tollendo, ac humores ponticos, acidos & auſteros, ſanguinis partes volatiles figentes corrigendo, qualia ſunt aquea, diluentia & temperantia, leniter amara & aromatica, alcalina fixa & volatilia, alcalina terrea & præcipuè Martialia, quæ meritò hypochondriacorum & ſcorbuticorum panacæa ſunt ac dicuntur, atque hæc proſunt in obſtructionibus viſcerum, initiô hydropis, cachexiâ, palpitatione cordis, doloribus & tumoribus hypochondriorum: Immò cùm hypochondria ſint fomes quaſi omnium morborum, hæc ipſa quoque ad affectus capitis & nervorum ſympathicos ſpectant; vel agunt ſeri ſtatum volatiliorem, ſeu ejus acrimoniam & lixivioſitatem reſpiciendo, unde phlogoſes, ebullitiones, & rarefactio ſanguinis major, dolores arthritici, ſcorbutici vagi, ſudores colliquativi nocturni, vigiliæ, inquietudines, pavores &c. quibus medentur tum aquea diluentia, tum acidula, auſteriuſcula, ſtiptica, terrea; vel reſpiciendo obſtructiones, ac recrementa pituitoſa, tartarea limoſa ſero immerſa, & facilè in ſabulum cænoſum, arenulas vel calculum ipſum fatiſcentia, qualia ſunt aperientia generoſiora, ut acida, alcalina & enixa, aromatica, abſtergentia, diuretica & nephritica.

II.

Circa uſum remediorum ſpleneticorum, Not. 1. Uti jam ſuprà dictum, acidulas & thermas unicum ſæpè eſſe ſpleneticorum remedium. 2. Martialia hypochondriacorum panaceam eſſe & dici. 3. A præcipitantibus hypochondriacos & ſcorbuticos haud exiguum quoque accipere levamen. 4. Variare ſplenetica pro variô & diverſô ægrorum ſpleneticorum ſtatû. Nam ſicuti volatilia, tam ſalina quàm ſpirituoſa aromatica, nocent in affectû lienis calidô, ità proſunt in frigido. 5. Acida ſubinde etiam inter ſplenetica numerari poſſe, præſertim vi inciſoriâ in humorum fixitate, vel fixatoria in nimiâ eorum rarefactione. 6. Diluentia, uti aperientium ità & ſpleneticorum actionem adjuvare, præſertim ubi ſerum non abundat, vel ſtagnat. 7. Lienem volatilioribus, & magis activis gaudere medicamentis, quàm Epar. 8. Dulcia etiam ſpleni minùs amica eſſe, eò quòd vi fermentativâ potiùs exſuſcitent fervidos, ſalſos & acres humores, adauctâ ſimul bile, quæ in omnibus Melancholicis ſimul peccat, unde hyſterica, epileptica & ſimilia ſymptomata, facilè ſi non excitant, ſaltem exaſperant.

III.

Ad Medicamenta *ſplenica*, reducentur etiam remedia *antiſcorbutica*, ſcorbuto præcipuè dicata, quæ ſale volatili abundantia, fermentationes corrigunt, craſſos & crudos humores penetrant, eoſque ſubtiles & tenues reddunt, acidum vitioſum deſtruunt, obſtructiones reſerant, humoreſque peccantes hinc inde diſcutiunt, & per urinas evacuant. Circa uſum horum, Not. 1. Calidioribus & acrioribus cautè utendum eſſe, præſertim in corporibus rarioris texturæ, & calidioris temperamenti, vel ſaltem temperatis & blandè acidis miſcenda, ut v. g. *Cichor. acetoſ. ſucc. cit.* vel quod optimum *ſero lactis.* 3. Dulcia non facilè exhibenda, ac præcipuè à ſaccharô nimiô abſtinendum eſſe. 3. Simplicia antiſcorbutica recentia, & eorum ſuccos aut conſervas præferenda eſſe, compoſitis artefactis, & præcipuè decoctis vel extractis, cùm ſal volatile eorum facilè diſſipetur & evaneſcat. 4. In eorum uſu per 14. dies & ulteriùs inſiſtendum eſſe, & 5. vel 6. die lenitivum exhibendum.



#### Formulæ

*Remediorum Spleneticorum, & Antiſcorbuticorum.*

Remedia Splenetica eadem ferè ſunt, quæ Epatica; Martialia & præparantia Aperitiva, hinc ſuis locis videantur.

Vinum Antiſcorbuticum. ♃. *Rad. armorac. rec. teſſulatim inciſ. unc. iv. ſem. eruc. conquaſſ. unc. i. affund. vin. Rhen. lib. iv. ſtent in infuſ. per triduum hinc Col. dein* ♃. *Fol. rec. cochlear. naſturt. beccabung. an. mii. incid. & terantur in mortar. marmor. affund. colat. ſuperiorem, ſtent per diem & noct. hinc exprim. ſub prælô fortiſſimè, & col. per chart. emporet. addendo tantillum ſacch. pro delicatioribus.*

Aliud. ♃. *Herb. rec. cochlear. naſturt. aquat. an. mij. beccabung. acetoſ. an. mj. contund. in mort. marmor. affundendo vin. Rhenan. in quô rad. armorac. teſſulatim inciſ. per triduum macerat. lib. iv. ſtent in Infuſ. per diem & noctem, hinc exprim. fortiſſimè & Colet.* add. *ſucc. cit. rec. unc. iv. ſacch. parùm. M.* doſ. *ab unc. iij. ad vj.*

Aliud. ♃. *Herb. Cochl. rec. naſturt. fumar. an. mj. rad. armorac. N. 1. enul. unc. i. paſſul. dr. vi. contuſ. & conquaſſ. includ. Nodulo infundendo vinô*, vel ſi phlogoſes excitet, *ſerô lact.* vel *lact.*

Cereviſia Antiſcorbutica. ♃. *Fol. cochlear. cardamin. beccabung. trifol. fib. an. m. vi. epat. agrim. ling. cervin. an. mii. abſinth. Rom. mi. rad. raph. ruſt. unc. iij. rad. 5. aperient. cichor. an. unc. ii ſem. carv. unc. i. ſ. cort. exter. limon. N. vi. uv. paſſ. exacinat. lib. ii. ſ. Saccul. pro cong. vi. cereviſiæ.*

Mixtura Antiſcorbutica. ♃. *Mixtur. ſ. ſpirit. cochl. naſturt. bacc. juniper. Eſſent. trifol. fib. an. dr. iij. M. S. Eſſenz. Wider den Scharbock, darvon von 20. biſs 30. Tropffen einzunehmen.*

Succi Antiſcorbutici. ♃. *Succ. rec. expr. cochlear. lib. s. naſturt. aquat. beccabung. an. unc. iij. fumar. cichor. acetoſ. an. unc. ii. mixta præcipit. cum ſucc. cit. S. Scharbocks-Safft, darvon 4. Untzen täglich in einer Brühe zu nehmen.* vel per ſe cum *dr. i. s. aq. cinam.*

Alii. ♃. *Succ. rec. expr. cich. fum. beccabung. naſturt. aquat. cochlear. an. dr. iij. ſeri lact. capr. unc. iv. M.*

Brodium Antiſcorbuticum. ♃. *Beccabung. naſturt. aq. cochlear. acetoſ. Hiſpan. an. M. ß. raph. mar. unc. ſ. minutiſſimè conciſ. affund. brod. carn. ferv. lib. i. per pannum fortiſſ. exprim.* doſ. *m. & v. unc. v. cum gut. xv. vel xx. Eſſent. trifol. fib.*

Electuarium Antiſcorbuticum. ♃. *Pom. cit. rec. unà cum cort. inciſ. N. iij. fol. cochl. rec. miij. naſturt. aq. m. ij. acetoſell. mi. Contund. in mort. marmor. & cum paucô ſacch. ſ. Elect, S. Scharbocks-Latwergen.*

Aliud. ♃. *Conſ. roſ. antiq. unc. ii. fumar. cochlear. an. unc. i. ſ. pulv. troch. de viper. unc. ſ. ſyr. ſcelotyrb. Foreſt. dr. vi. vel q. ſ. M. ad fictil.*

Pulvis Antiſpleneticus. ♃. *Crem. tart. cryſt. tart. an. dr. ii. ſcolopend. tamariſc. frax. juniper. an. dr. ſ. ol. mac. ſcr. ß. M. F. Pulv. S. Miltzeröffnendes Digeſtiv-Pulver.*

Unguent. Spleneticum. ♃. *Ol. Chamom. laur. cappar. abſinth. an. dr. ii. ung. carmin. Minſ. unc. i. Cerat. de cicut. unc. ß. M. S. Miltz-Salben.*

Emplaſtrum Spleneticum. ♃. *Empl. de bacc. laur. dr. vi. tacamah. unc. ſ. Balſ. peruv. dr. i. cer. dr. ii. M. F. Empl. ſindone contegendum.* Vel ♃. *Empl. ſplenet. Cerat. de ammon. an. dr. vi. M.* Vel ♃. *Cerat. de Cicut. ſantal. de bacc. laur. an. dr. vi. malax. cum ol. capp. & F. Emplaſtrum.*

#### Formulæ

*Remediorum Nephriticorum,*

Videantur de Diureticis & Lithontripticis.

## ARTICULUS X.

### *De Officiô Medici, in conſiderandis & præſcribendis Hyſtericis ſeu Uterinis.*

I.

Medicamenta *Hyſterica* ſeu *Uterina* ſunt, quæ uterô appropriata, affectibus illius ſuccurrunt, & quidem 1. Vel menſes movendo, quatenus vel vias uteri occluſas reſerant, vel ſanguinis qualitatem vitioſam, pituitoſam, acidam, ad motum ineptam corrigunt, ut orgaſmum menſtruum recipiat, vel ſanguinem fundunt, & archæum uteri exſtimulant, vel humores acidos, auſteros, ſtipticos, ſanguinem nimis figentes & concentrantes tollunt, uti maximè ſunt chalybeata, ſine quibus vix aliquid proficitur, vel uterum immediatè abſtergunt, ac humores pituitoſos, tartareos ac mucilaginoſos, vaſa obviſcantes expediunt, poros dilatant, & unô verbô vias liberas & patulas reddunt; naturamque ad excretionem blandè ſollicitant, atque hæc remedia dicuntur *Emmenagoga*, ſuntque vel volatilia oleoſa, vel ſalina, volatilia, amara, aromatica, ac præſertim martialia. Vel 2. Fœtûs & ſecundinarum excluſionem promovendo, quatenus vel acrimonia irritante, fœtum ad calcitrationes & agitationes irritant, aut uterum ſtimulant; vel naturam roborant, aut vias emolliunt, aut ſpiritus animales majori copiâ ad fibras uteri proliciunt, atque hæc dicuntur *partum facilitantia*, ſuntque vel emollientia, vel confortantia, balſamica & nervina, vel ſtimulantia, tum ſalina, tum ſulphurea. Vel 3. Agunt fibras uteri nerveas & membranoſas roborando, per nervina, ſpirituoſa, aromatica. Vel 4. Flatus & halitus, ſeu impuritates, circa & in uterô ſtabulantes diſcutiendo. Vel 5. Tandem humores extravaſatos, circa uterum ſtagnantes reſolvendo, aut humores, acidos, lancinantes, abſorbendo ac figendo.

II.

In uſû horum Not. 1. *Emmenagoga* urgente & aurigante naturâ, non quietâ vel invitâ exiſtente propinanda eſſe. 2. Eadem etiam eſſe fœtum exturbantia, hinc gravidis nunquam exhibenda. 3. Eadem juſtô tempore, id eſt, ante ſolitum fluxum vel novilunium imprimis data, & ſæpiùs repetita, feliciſſimè juvare. 4. Optimum tempus movendorum menſium eſſe vernum, hinc maximè conſultum, illô tempore 6. vel 8. diebus ante menſium tempus operari. 5. In fœtû excludendô, naturam malle duci, quàm pelli; unde talia medicamenta non propinanda, niſi conſtet de doloribus aperitivis portarum, & actuali niſû ad excernendum, ſicque quò natura magis indiga, eò magis juvanda, ut in fœtû mortuô, ſecundinâ retentâ. 6. Non exhibenda eſſe partum juvantia, niſi conſtet de ſitû Infantis naturali ad partum. 7. Tum puerperis in genere, tum ſpeciatim in ſecundinis retentis, convenire bezoardica, putredini reſiſtentia, & uterum purgantia. 8. Dulcia Hyſtericis exoſa eſſe, & quidem illis maximè, quibus vel fermentum peregrinum uterum inquinat, vel nervoſum genus affectum, vel vaporoſa miaſmata infeſtant; nam iis ſubinde conferunt, quibus vis fermentativa ſanguini inducenda, ut in ſuppreſſione menſium. 9. Acida pariter vix non omnes lædere hyſtericas, fixatis humoribus & irritatis membranis, licet uterum non omnia lædant. 10. In caſû dubiô, an menſes ſint ſuppreſſi, vel fæmina gravida, vix ultra martialia aſcendendum, cùm hæc non noceant, ſed ſimul roborent. 11. Clyſteres uterinos egregiè quidem elutriare & abſtergere uterum: virginibus verò & gravidis non convenire, velut & peſſos ac ſimilia topica.

## Formulæ

### *Remediorum Hystericorum & Uterinorum.*

Decoctum Emmenagogum. ℞. *Rad. fœnic. ap. rub. tinct. pimpinell. an. unc. s. herb. puleg. arthemis. serpill. calaminth. mont. meliss. an. m. ß. fl. cheir. calend. an. p. i. cic. unc. i. s. bacc. laur. unc. s. sabin. dr. iii. sem. mil. sol. anis. an. dr. iii. cinam. acut. dr. vi. incis. & conquass. coq. in s. q. aq. f. in Col. lib. i. s. dissolv. syr. de arthemis. unc. iii. mixta claris. & filt.* add. *essent. croc. gut. xxx. M. S. Tranck vvider die verhaltene Monat-Zeit, Morgends und Abends ein Trunck davon zu thun.*

Aliud. ℞. *Fol. Arthemis. m. i. s. calaminth. orig. meliss. mentast. puleg. an. m. ß. rad. ostrut. fœnic. petrosel. pimpinell. cort. arant. an. dr. ii. s. bacc. juniper. unc. i. sem. fœnic. petrosel. genist. hyper. an. dr. iii. coq. in vin. alb. s. q. Col. & bibatur m. bonus haustus.*

Julepus Emmenagogus. ℞. *Succ. limon. lib. s. cum s. q. sacch. f. instar Julapii ad ignem, addendo sub finem croc. q. s. ad saturatam flavedinem. S. Besonder-Zeit-treibender Julep, darvon 3. Löffel voll 2. mahl im Tag zu nehmen, und 4. Tag zu* continuiren.

Julapium Hystericum camphoratum. ℞. *Camph. dr. ij. incende & sæpè extingue in aq. font. lib. i. ad totalem camph. consumptionem Col. dentur cochl. 4. vel 5. sæpè in paroxysmô Hystericô.*

Julapium Hystericum fœtidum. ℞. *As. fœtid. dr. i. s. solv. in aq. ceras. nig. unc. vi. sine calore in mortar. frig. ut lactescat; sumatur cochl. i. in initiô & fine paroxysmi.*

Julapium Hystericum moschatum. ℞. *Aq. naph. unc. vi. mosch. scr. s. sang. drac. scr. i. M. pro 2. dos. in paroxysmô.*

Potiuncula ad Dystociam vel centies experta. ℞. *Aq. meliss. arthemis. cinam. hyster. an. unc. i. myrrh. el. scr. i. s. succin. alb. præp. scr. i. croc. scr. ß. M. f. Potiuncula actû calidè haurienda & intra 4. horas repetenda, si prima non sortiatur effectum.*

Mixtura Hysterica. ℞. *Aq. meliss. borrag. an. unc. ii. s. marg. præp. scr. i. s. Castor. gr. v. camph. gr. ij. M. S. Hertz-und Mutter-Wasser, Löffel-voll vveiss zu gebrauchen.*

Alia. ℞. *Aq. Ceras. nig. rut. hysteric. alb. an. unc. iij. castor. in nodulô ligat. & in vitrô suspens. dr. s. Sacch. q. s. M. F. Julap. de quô capiat cochl. 4. vel 5. in omni languore, instillando primæ dosi, si Paroxysmus urgeat, sp. C. C. gut. xx.*

Alia. ℞. *Aq. meliss. puleg. fl. chamom. an. unc. i. s. tinct. castor. cum sp. sal. armon. fact. dr. s. spirit. meliss. scr. i. ol. destill. succin. gut. iij. syr. de ment.* vel *cort. arant. unc. ß. M.*

Mixtura in suppressione Lochiorum. ℞. *Elix. prop. P. dr. i. s. Essent. castor. dr. i. M.* dos. *gut. xv. ex vinô calidô, in quô tantillum croc. mac. & cinam. ebullierit.*

Alia. ℞. *Aq. arthemis. hysteric. Mins. an. unc. i. s. cinam. unc. s. pulv. myrrh. el. scr. i. succin. alb. præp. castor. an. scr. s. M. pro unâ vice, & sic pro ceteris.*

Potio ad expellendam Secundinam. ℞. *Troch. de myrrh. dr. i. cinam. acut. testicul. eq. præp. an. scr. i. croc. orient. scr. s. Borrac. gr. v. aq. arthemis. unc. ij. M. pro unâ dosi.*

Vinum Emmenagogum. ℞. *Rad. Curcum. scr. ii. dictamn. alb. dr. s. cass. lig. cinam. acut. an. scr. iiij. herb. meliss. puleg. an. mij. cort. flav. cit. arant. an. scr. iv. croc. orient. scr. i. M. incisa dentur ad Nodul. pro mens. i. vin. alb. & mens. s. aq. meliss. destillat.* Dos. *unc. iv. cum gut. vi. vel vii. tinct. chalyb.*

Aliud fortius, pro Secundinâ quoque aut Fœtû mortuô ejiciendô utilis. ℞. *Fol. sabin. arthemis. dictam. cret. rorism. puleg. an. m. s. rad. aristol. rot. apii, Ireos, rub. tinct. an. unc. s. bacc. laur. dr. vi. borrac. venet. troch. de myrrh. an. dr. iij. cass. lign. acutiss. unc. s. croc. integ. dr. ij. incis. & conquass. affunde vin. generos. q. s. stent in infus. perpetuâ in locô calidô optimè clausa.* Detur singulis matutinis haustus calidus.

Brodium Emmenagogum, fit ex *Decoct. Rad. enul. petrosel. cic. rub. cum cinam. croc. & mac.*

Electuarium Lochia provocans. ℞. *Cons. absinth. Rom. rut. an. unc. i. troch. de myrrh. dr. ii. castor. croc. sal. vol. salis armon. as. fœtid. an. dr. s. cum s. q. syr. de 5. rad. M. F. Elect. de quô capiatur magnitudo nuc. mosch. major. tertiâ quâque horâ superbibendo cochl. 4. vel 5. seq. Julepi.* ℞. *Aq. rut. meliss. an. unc. iij. sacch. cand. q. s.*

Pilulæ Hystericæ. ℞. *Castor. dr. i. sal. vol. succin. dr. s. cum s. q. Bals. Peruv. M. F. Pilul. N. xxiv. capiat tres singulis noctibus, superbibendo cochl. ij. vel iij. aq. hyster.*

Aliæ. ℞. *Myrrh. el. galban. an. dr. i. s. castor. gr. xv. cum s. q. Bals. Peruv. M. F. Pilul. ex dr. i. N. xii. sumat 3. singulis noctibus.*

Aliæ Camphoratæ. ℞. *Camph. scr. ii. castor. dr. i. as. fœtid. scr. iv. sem. dauc. sylv. dr. i. s. syr. de arthemis. q. s. M. F. Pilul. 6. ex dr. i.* Vel ℞. *Pulv. sem. vitic. unc. s. rut. as. fœtid. camph. an. dr. i. castor. dr. ii. ol. succin. gut. xx. syr. de arthemis. q. s. f. mass. Pilular.* Dos. *à scr. s. ad gr. xv. 3tiâ quâque horâ in paroxysmô Hystericô, & præterea horâ somni extra paroxysmum singulis noctibus.*

Pilulæ in Mensium diminutione & conjunctô dolore. ℞. *Extract. aloës, croc. myrrh. castor. an. gr. viii. laud. op. gr. vi. ol. sabin. gut. v. M. F. Pilul. N. xxviii.* Dos. *N. vii. tribus diebus ante eruptionem mensium, sub horâ decubitûs.*

Pulvis Hystericus expertus Timæi. ℞. *Fæcul. bryon. scr. ii. marg. præp. scr. i. castor. gr. xxv. ol. dest. rut. succin. alb. an. gut. v. M. F. Pulv. divid. in 3. p. æq. & repetitis vicibus, si opus fuerit, ori infundatur cum vinô calidô, in quô tantillum mac. & croc. bullierit.*

Pulvis Partum provocans. ℞. *Myrrh. el. scr. i. succin. alb. borrac. an. scr. s. cinam. gr. viii. M. F. Pulv. sumendus ex aquâ lil. alb. hyster. & puleg.*

Alius. ♃. *Epat. anguill. exsicc. & pulv.* vel *ægagropil.* aut *testic. eq. præp. à dr. s. ad dr. i. Borrac. venet. scr. i. M. detur ex aq. puleg. meliss. & hyster.*

Pulvis Emmenagogus. ♃. *Bacc. laur. massâ panis circumduct. & in clib. coct. unc. s. summit. cent. min. myrrh. rub. croc. an. scr. i. cinam. sabin. aristol. rot. dictamn. alb. an. gr. xxiv. M. F. Pulv.* Dos. *à dr. s. ad scr. ii.*

Alius. ♃. *Rhab. el. dr. ii. puleg. absinth. sabin. bacc. laur. an. dr. i. mac. dr. s. croc. scr. i. M. F. Pulv.*

Alius. ♃. *Rad. dictamn. alb. dr. iii. zedoar. calam. arom. cinam. mac. croc. cort. cit. an. dr. i. troch. de myrrh. borrac. venet. an. scr. iv. sem. nigell. dr. ii. fœnic. cumin. anis. bacc. laur. an. dr. i. M. F. Pulv. cujus* dos. *dr. i.*

Alius. ♃. *Crem. tart. Cryst. tart. an. dr. ii. sal. arthemis. absinth. puleg. meliss. spirit. sal. coagul. an. dr. s. pulv. agar. rad. asar. gial. an. dr. ii. Rhab. ver. dr. i. croc. orient. scr. i. troch. de myrrh. dr. i. s. ol. mac. sabin. an. scr. s. M. F. Pulv. subtiliss. cujus* dos. *dr. i. ex aq. meliss. puleg.* &c.

Tragæa Emmenagoga. ♃. *Spec. dianth. diarrhod. Abb. an. dr. i. pulv. asar. Rad. Ir. cyclam. dictamn. alb. aristol. rot. Cyper. gentian. zedoar. an. scr. ii. succin. alb. myrrh. cinam. an. dr. s. sem. sesel. dauc. an. scr. i. Essent. cit. saccharin. ad pondus omnium f. Trag.*

Pediluvium in suppressione Mensium. ♃. *Herb. arthemis. meliss. puleg. rorism. an. mii. s. fl. chamom. calendul. an. mi. bacc. laur. unc. i. s. M. incis. & contus. ad chart. S. Species zum Fuss-Wasser.*

Emplastrum Matricale. ♃. *Empl. matrical. August.* vel *gumm. carann. unc. i. extend. super alut.* Vel ♃. *Gumm. Galb. tacamah. an. unc. s. dissolv. & extend. super alut. ac infra umbilic. applicetur.* Vel ♃. *Galb. in tinct. castor. solut. & col. dr. iii. tacamah. dr. ii. M.*

Suffitus humidus in suppressione Mensium vel Lochiorum. ♃. *Herb. matricar. puleg. an. mi. sabin. mii. bacc. laur. juniper. an. unc. i. pom. colocynth. unc. i. incis. grossô modô dentur ad chart. S. Species* zur Bähung. *ebull. in aq. commun. cujus vapor fervidus excipiatur per infundibulum, in sellâ undique clausâ. Si citiùs liquor deferveat, injectione silicis vel chalyb. igniti denuò calefieri potest.*

Suffitus



Suffitus siccus in eundem finem. ℞. *Sabin. m. s. myrrh. dr. ii. asphalt. troch. alband. an. dr. i. M. F. Pulv.* Vel ℞. *Caryoph. cinam. mac. an. dr. ii. bacc. juniper. unc. s. sem. nigell. dr. i. styrac. calam. dr. ii. M. F. Pulv. gross.*

Odoramentum in passione Hystericâ. ℞. *Castor. as. fœtid. an. dr. s. ol. succin. scr. s. M. & in sericô involve f. Nodul. naribus admovendus.* Vel ℞. *Galb. as. fœtid. an. dr. ii. castor. dr. i. s. sal. vol. succin. dr. s. M. f. Nodul. vel sæpiùs olfaciat sp. sal. armon.*

Enema Hystericum. ℞. *Decoct. commun.* vel *Emoll. unc. x. camph. dr. i. ol. rut. unc. s. mell. mercurial. unc. iii. M.*

Aliud. ℞. *Herb. mercurial. pariet. arthemis. puleg. rut. calam. an. mi. sem. carv. cumin. bacc. laur. an. dr. ij. coq. ad lib. i. in Col. dissolv. elect. hier. pic. benedict. laxat. an. unc. s.* vel *dr. vi. ol. rut. unc. ij. camph. scr. s.*

Aliud in Partû difficili. ℞. *Herb. mercurial. malv. arthem. fl. chamom. an. mi. fl. lil. alb. pi. rad. alth. bryon. arist. rot. an. dr. iij. coq. in s. q. aq. in Col. unc. viij. dissolv. Elect. lenit. dr. vi. ol. lil. alb. amygd. d. an. dr. vi. vitell. ov. N. i. Borrac. venet. dr. s. M.*

---

## ARTICULUS XI.

### *De Officiô Medici, in considerandis & præscribendis Remediis Arthriticis.*

#### I.

MEdicamenta *Arthritica* seu *articularia* sunt, quæ articulis appropriata, affectibus eorum succurrunt, tum respiciendo serum, quod vel exsiccant, ejusque quantitatem absumunt, ut v. g. china, sassafras &c. Vel qualitatem ejus acrem diluunt & temperant, ut lac, emuls. &c. Aut invertunt & absorbent, ut martialia, antiscorbut. &c. Vel resolvunt, seroque fluxibilitatem fœnerantur, ut cinnabarina, tum respiciendo nervos, membranas, tendines & ligamenta per roborantia, qualia sunt, quæ sulphure balsamicô oleosô suavi & roscidô pollent, tum mitigando dolorem ipsum urgentem, à tensione & vellicatione membranarum oriundum, tum intùs, per emuls. cinnabarina, tum extrinsecùs, per paregorica ac nervina, spirituosa sulphurea & urinosa, ac præsertim è lumbricis & formicis parata.

#### II.

Circa usum horum Not. 1. Sæpè optimum Medicamentum topicum arthriticum esse, non uti topicô, cùm sanè præstet internis tollere causam morbificam, roborare genus nervosum, & acrimoniam demulcere, quàm externis inhærere. 2. Cavendum esse, ne, dum per externa juvare intendimus, articulorum tonum destruamus, vel serum nimis exhauriendo, vel nimis laxando ut magis influat, vel ad partes principaliores repellendo. 3. Dextrô oculô corpus: sinistrô articulos respiciendos esse, nisi malum fuerit à causâ externâ. Videndum igitur, ne ipsi negligantur articuli, neque etiam ipsa viscera & massa sanguinea. 4. Topica, dum blandiuntur sensû, sæpe insidiosa esse motui, adeòque ita sensui tristi medendum esse, ne motum cum sensû auferamus. 5. Non constantem æquè effectum exspectari posse à quôcunque topicô, cùm localia sæpè exasperent dolores & morbum, ac quæ unâ vice prosunt, alterâ noceant, atque ex his seligenda, inprimis defensiva & roborantia. 6. Quæcunque magis impingunt & figunt humores, præ ceteris nociva esse articulis, ut repellentia. 7. Unctuosa quoque, pinguia & emplastica, minùs competere certum est in arthriticis, hinc frequens docet experientia, unguenta, emplastra & similia, plùs damni dedisse podagricis: immò plures ex arthritide vagâ hôc modô fixam sibi accersivisse, plurimos etiam tophos, adeò, ut tales podagrici contracti & consummati revera captivi fiant, ex intempestivô topicorum emplastrorum, aliorúmque usû. Distinguenda igitur sunt articularia Medicamenta, pro distinctione morborum, quibus obsidentur articuli.

## Formulæ

### *Remediorum Arthriticorum.*

Vinum Arthriticum purgans. ℞. *Chin. sarsapar. an. unc. ii. polyp. querc. unc. iii. Rhab. senn. an. unc. i. gial. dr. vi. caryoph. dr. i. vin. alb. lib. vi. inf. s. a. & Col.* dos. *unc. iv. quotidiè per dies viii. vere & autumnô, vel etiam imminente Paroxysmô.*

Vinum Arthriticum alterans. ♃. *Sarsapar. guajac. an. unc. i. visc. querc. dr. vi. fol. sicc. chamæd. chamæpyth. salv. an. unc. iii. fl. primul. ver. rorism. lil. convall. an. unc. s. hyper. dr. vi. vin. alb. lib. x. inf. per dies 3. f. Col.* dos. *unc. ii. bis in die per dies 30.* vel *post usum vini prioris.*

Vinum Antipodagricum Paracelsi. ♃. *Rad. caryophyllat. acor. an. unc. i. fol. majoran. m. iv. fl. sambuc. p. iv. infund. in vin. lib. iii. stent in infus. per viii. dies sumatur ex hôc m. & v. haustus.*

Aliud. ♃. *Sarsapar. rad. chin. lig. sassafr. an. dr. i. s. rad. Pœon. irid. flor. an. dr. ii. caryoph. dr. i. herb. chamæd. dr. ii. beton. salv. an. dr. i. fl. hyper. primul. ver. an. dr. s. mac. dr. s. sem. coriand. præp. scr. iv. incid. & contund. pro vin. alb. mens. iii. s. detur primus haustus ad pastum.*

Electuarium amarum Antipodagricum Sydenham. ♃. *Rad. angel. calam. aromat. imperat. enul. fol. absinth. vulg. cent. min. marrub. alb. chamæd. chamæpyth. scord. calamint. hyper. virg. aur. serpill. ment. salv. rut. card. b. puleg. abrot. fl. cham. tanacet. lil. convall. croc. sem. thlasp. cochlear. carv. bacc. juniper. an. q. pl. mell. despum. & vin. Canariens. q. s. M. F. Elect.* dos. *dr. ii. m. & v.*

Aliud. ℞. *Sarsapar. unc. iv. sem. hyper. fol. chamæpyth. chamæd. an. unc. iii. arist. rot. dr. vi. angel. cinam. an. dr. ii. caryoph. scr. iv. croc. scr. ii. omnia in tenuissimum pulverem redacta incorpor. cum s. q. mell. Hispan. coct. f. Opiat. quâ utatur æger per integrum annum, sumendô quotidiè diebus veris, hyemis & autumni dr. i. s. æstate dr. ii. diebus canicularibus omninò abstineat.*

Pilulæ Antipodagricæ. ℞. *Rad. aristol. rotund. long. an. unc. s. polyp. querc. dr. ii. C. C. phil. præp. sal. vol. lumbric. terrest. an. dr. s. cran. hum. præp. dr. s. cum gelat. C. C. M. f. Pilul. ex. dr. i. N. xxxx. asperg. pulv. sant. cit. sumantur N. vij. m. & v. per integrum annum, si affectus radicatus.*

Aliæ. ♃. *Pulv. castor. opt. unc. s. succin. alb. chamæd. chamæpyth. an. dr. vi. sal. succin. ceruss. antim. Bals. Tolut. an. unc. i. rad. petasit. dr. iii. tereb. venet. unc. ii. Bals. sulph. tereb. q. s. M. F. massa pilularis* dos. *dr. s. bis in die, per menses duos* vel *tres, bibendo pro potû decoct. sarsapar. chin. rad. petasit. cum uv. pass.*

Pulvis Antipodagricus. ♃. *Pulv. fol. chamæd. chamæpyth. cent. min. major. salv. beton. rad. gent. aristol. rot. an. unc. i. sacch. lib. i. M. f. Pulv.* Vel ♃. *Pulv. fol. salv.* vel *chamæpyth. lib. s. ocul. canc. sacch. an. unc. ii. M. F. Pulv. alii etiam addunt ossa humana ped. calcinat.*

Pulvis Arthriticus Wepferi. ♃. *Lumbric. terrest. præp. unc. s. C. C. phil. præp. ungul. alc. præp. an. dr. ii. ol. nuc. mosch. expr. gut. iv. sacch. albiss. unc. i. s. M.* dos. *m. dr. i. & v. dr. s.*

Alius ejusdem. ♃. *Antim. diaphoret. cum triplo nitr. deton. dr. i. s. sal. vol. lumbric.* vel *viper. scr. ii. cinnab. antim. ter cum cinnab. nat. sublimat. scr. i. C. C. phil. præp. dr. i. ß. ol. cinam. gut. ii. M. F. Pulv.*

Pediluvium Podagricum. ♃. *Rorism. hyper. puleg. laur. arthemis. an. miii. sal. nig. lib. i. sal. armon. unc. ii. surf. mac. unc. vi. Coq. in aq. cong. ii.* add. *sapon. venet. unc. ii. sp. vin. lib. ii. M.*

Aliud ad firmandos articulos podagrâ debilitatos, ac



simul

simul à crebriore recidivâ præservans. ℞. Bacc. Juniper. lib. s. herb. rorism. m. vi. serpill. salv. an. mii. M. S. Species zum Fuss-Baad. coq. in s. q. lixivii commun. non adeò acris. Decoct. decantatô cum vel sine Col. immittuntur pedes, coërcendo halitus integumentô vasi superimpositô, conservando æstum, vel novô decoctô, vel silice candefactô immissô.

Aliud. ℞. Salv. rorism. chamom. arthemis. hyper. absinth. vulg. an. m. vi. sal. nig. m. iii. coq. in aq. cong. iii. ad ii. f. col. pro Fotû.

Fomentum in doloribus Arthriticis frigidioribus. ℞. Aq. Arthrit. vel Anhalt. unc. ii. spirit. juniper. unc. iv. spirit. vin. opt. lib. s. M. Vel ℞. Spirit. juniper. unc. iii. rorism. lavend. an. unc. i. alum. crud. dr. iii. M. S. Glieder-Brandenvvein.

Aliud in dolore Dorsi. ♃. Aq. vit. unc. vi. quibus infund. fl. rorism. salv. lavend. majoran. an. pii. cardam. dr. i. castor. scr. i. stent in vitrô probè clausô in digestione, vitrum quotidie agitando; de hâc aquâ ♃. Unc. ii. aq. salv. destill. unc. i. spic. scr. i. M. manus imbuatur hôc liquore & f. ex unc. ß. ol. destill. Frictio suprà dorsum.

Aliud expertum in dolore Ischiadicô. ♃. Bacc. juniper. unc. s. piper. nig. mast. el. an. dr. s. M. F. Pulv. gross. indendus vitro angust. orificii, superaffund. spirit. vin. alcoholis. unc. iv. sp. juniper. unc. ii. stent in digest. per hor. 4. vel v. postea in Col. in mortar. frig. dissol. sapon. venet. dr. ii.

Fomentum in dolore Podagricô. ♃. Lapid. pum. dr. iii. medicamentos. Croll. dr. v. alum. dr. ii. sal. comm. dr. i. sulph. scr. ii. castor. mum. an. scr. i. myrrh. scr. iv. croc. gr. xii. infund. per hor. xii. in locô calidô in aq. spermat. ran. unc. viii. verbasc. unc. iii. vin. alb. unc. iv. acet. squill. unc. i. s. add. mell. despum. unc. i. bull. parum in duplici vase. Col. add. sp. tart. scr. iv.

Aliud. ♃. Tinct. croc. cum spirit. vin. parat. unc. iv. camph. opii. an. dr. i. diger. locô calidô ad dissolut.

Aliud. ♃. Spir. vin. rectif. unc. viii. sp. sal. armon. dr. iii. camph. dr. s. tinct. op. castor. an. scr. ii. M. Vel seq. Wepferi. ♃. Butyr. antimon. dr. i. sp. vin. lib. s. M. Vel seq. Grulingii, quod intra 2. horas dolorem sedare dicitur. ♃. Capit. mort. vitriol. acet. destill. an. unc. s. opii thebaic. dr. i. aq. chelidon. maj. fl. sambuc. an. unc. viii. M.

Unguentum Antiparalyticum. ♃. Ol. lumbric. unc. ii. philosoph. unc. s. vulp. laur. rutac. an. unc. i. ol. dest. succin. scr. i. major. salv. rorism. an. gut. xv. pingued. castor. dr. ii. M. inung. spina & latus paralyticum bis in die præmissis frictionibus.

Unguentum Nervinum. ♃. Ung. nerv. unc. i. s. ol. laur. unc. s. lumbric. dr. iii. vel ♃. Ol. Juniper. petrol. an. unc. i. succin. dr. ii. vel ♃. Ung. nerv. unc. ii. ol. tereb. chamom. aneth. an. dr. ii. juniper. philosoph. petrol. an. dr. i. sem. urtic. scr. i. M.

Emplastrum Antipodagricum. ♃. Op. sapon. venet. an. unc. s. Emplast. diacalcit. unc. ii. M. f. a. Vel ♃. Sacch. saturn. rub. unc. ix. olei lib. i. sapon. alb. unc. ii. cer. unc. i. coq. f. a.

Emplastrum Ischiadicum. ♃. Gumm. carann. vel apud vulgares pic. naval. unc. i. f. extend. super alut. Vel ♃. Pic. naval. unc. ii. sulph. commun. subtiliss. trit. dr. iii. mast. dr. i. tereb. unc. f. M. posset etiam addi castor. vel Gumm. ammon. aceto dissol.

Aliud. ♃. Emplast. de melilot. diapalm. an. unc. f. vel Empl. diapalm. diaphoret. Mins. an. unc. i. sal. armon. scr. ii. malax cum ol. chamom. & lumbric.

Cataplasma anodynum Antipod. ♃. Medull. pan. alb. unc. iii. macerentur in lact. ebull. ac coque parùm, hinc adde vitell. ov. N. ij. pulv. fl. chamom. dr. i. croc. scr. i. M.

Aliud Domesticum. ♃. Das riebene Kraut, trucke solches aus von dem Wasser, röste es in der Pfannen, und lege es vvarm auf.

Suffitus in doloribus Articulorum. ♃. Succin. cit. unc. i. f. lign. juniper. unc. i. thur. dr. ii. myrrh. dr. iii. M. incis. & contus. dentur ad scatul. Vel ♃. Succin. flav. unc. ij. mast. el. unc. f. summit. rorism. lavend. fl. calend. an. dr. vi. bacc. juniper. unc. i. M. F. Pulv. gross. cujus suffitus in linteô molli aliquoties complicatô excipiatur, ac applicetur.

## CAPUT X.

## De Officiô Medici, in Affectibus indicantibus Adstringentia, Stegnotica, Hypnotica, Anodyna & Vulneraria.

### ARTICULUS I.

### *De Officiô Medici, in considerandis & præscribendis Remediis Adstringentibus, & Sanguinem sistentibus.*

I.

Medicamenta *Adstringentia* sunt, quæ quidquid laxum est, adstringunt, utilia præsertim in vomitû, diarrhœâ, lienteriâ, dysenteriâ, gonorrhœâ, fluore albô, aliisque similibus affectibus; vim suam exercent, vel villos seu fibras molliores, flaccidas & expansas cogendo, roborando, contorquendo & uniendo, vel poros cutis, vasorum, meatuum & viarum corrugando, crispando, colligando, incuneando, contrahendo, obliniendo, replendo, ac obstruendo; quò etiam spectant *condensantia & emplastica*, vel humores efferatos, fluxiles, tenues & impetuosè motos, in impetû suô coërcendô, ipsósque incrassando, inviscando, concentrando, cohibendo & refrænando. Inter adstringentia sunt, tum terrea exsiccantia & absorbentia, tum acerba & austera, tum acida humores fluxiles coagulantia & quasi figentia, tum emplastica, tum narcotica, martialia, tum etiam escharotica, non quidem propriè, sed quatenus & humorem fluentem absumunt, & crustam inducunt partibus propugnaculi locô, atque adstrictionem post se relinquunt. Huc etiam refero Medicamenta *Ischema*, seu *stegnotica* & sanguinem sistentia, ut intrà alveos suos commoretur, nec extravasetur; qualia itidem sunt, vel respicientia sanguinis orgasmum, rarefactionem, & ebullitionem ejus sistentia, ut præcipitantia, terrea, temperantia aquea, refrigerantia acida; vel respicientia sanguinem serosiorem, fluxiliorem & acriorem, ut incrassantia, adstringentia, opiata; vel vasorum oscula aperta, ut consolidantia, glutinantia, sanguinem imbibentia, coagulantia, & sanguinem in crustam quasi redigentia, cauterizantia, quæ torrefaciendo sanguinem, & vasa crispando ac occludendo, sanguinem sistunt.

II.

In usû horum omnium, Not. 1. Adstringentia debere esse convenientia tum partibus, quibus debentur, tum humoribus & causæ; sic ventriculo magis conveniunt adstringentia aromatica vel acida: in affectibus pulmonum miscenda resolventia: in affectibus epatis penetrantia acida, in affectibus capitis balsamica, si materia fluxilis & acris, magis mucilaginosa, si maligna, quæ simul bezoardica. 2. Nunquam nimis adstringendum esse, ne subsidant nimis pori, & hinc vix relaxari queant, præsertim etiam, cùm subinde fluxus moderari potiùs quàm sisti petant. 3. In affectibus pectoris in genere parcè adstringentibus utendum esse, tum quia tonus pulmonum laxitate gaudet, tum quia facilè vitiosa materia ob viciniam ad cor repelli potest. 4. In usu adstringentium semper rationem habendam esse ventriculi, ne fermentum ejus destruatur. 5. Adstringentium vim augere anodyna vel opiata, ac moderari resolventia, perpetuò miscenda in sputô ac vomitû cruentô, casû ab altô, &c. 6. Vim adstringentium, ubi paulò post remittit, novis dosibus juvandam esse.

III. Præ-



III.

Præterea 7. Not. Adstringentibus liquidis, vel particulas laxiores habentibus, minùs fidendum esse, ut v. g. dulcibus, syrupis, clysteribus, fomentis, balneis, unguentis &c. 8. Adstringentia non commodè dari cum cibis. 9. Fluxus sanguinis, oriundos vel ab obstructione vasorum, & ordinariô denegatô spatiô, vel humorum orgasmô & copiâ, minùs tolerare adstringentia: plùs verò, v. g. purgantia, aperientia & imprimis acida. 10. Adstringentia alimentosa, ventriculum debiliorem habentibus, ante cibos reliquos assumpta, adstringere: post assumpta, alvum laxare, fibris nempe superioribus constrictis, & inferioribus laxatis. 11. Adstringentia externa actû frigida applicari, v. g. ubi repellendum, ubi sanguinis rarefactio, impetus & effusio sistenda, v. g. adhibita testibus, hypochondriis, & inprimis fronti, unde anacollemata & frontalia, ex adstringentibus actû frigidis confici & adhiberi solent, cùm cerebro nocere nequeant, obstante ossium vallô: minùs frigida locum habent in thoracis, ventriculi, epatis & uteri affectibus. 12. Adstringentia uti & opiata, in dysenteriâ intra 6. vel 7. horas efficaciam suam deperdere; hinc repetenda, neque ab eorum usû cessandum. 13. Adstringentia longè efficaciùs adhiberi in formâ siccâ, ut pulv. trochisc. pilul. quàm humidâ, utpote citiùs defluente: extrinsecùs etiam in formâ emplast. cerat. frontal. quàm foment. Baln. clyst. unguent. &c. 14. Adstringentia non debere esse in usû, quibus alvus siccior, & quibus menses fluxuri sunt; observandum tamen in hôc casû, quid magis urgeat. 15. Aromatica adstringentia, ut v. g. nucem mosch. mastich. terreis mixta, diarrhœis, dysenteriis & vomitibus maximè amica esse. 16. Topica sanguinem sistentia, illis locis applicanda esse, ubi vel immediatè id opus est, vel sanguis magis refrigerari potest; sic applicantur bregmati, fronti, sub linguâ, nuchæ, naribus, collo, hypochondriis, testibus, plantis pedum, sub axillis &c. 17. Ligaturas leniores extremorum, pro remorando sanguine non esse inutiles, quô nomine quoque frigida, ut lapides & similia, præter effluvia, quæ præstant, arctiùs manû vel sub axillis detenta, commendantur, in quibus tamen non excedendum, præsertim, si impetuosus sanguinis motus conjunctus. 18. Caustica & corrosiva, ad hæmorrhagias sistendas, non æquè semper tuta esse. Nam licèt initiò venas adstringant ob partes stipticas, corrodendo tamen postmodum & irritando, gravia symptomata inducere valent, hinc ignis actualis melior.

## Formulæ

### *Remediorum Adstringentium & Sanguinem sistentium.*

Decoctum *Timæi* comprobatissimum, ad Hæmoptysin & reliquos fluxus sanguinis. ♃. Rad. symph. mai. unc. i. s. plantag. pimpinell. an. dr. ii. tormentill. unc. s. alth. liq. an. dr. iii. herb. burs. past. prunell. polyg. chærefol. consolid. med. sanic. an. mi. fl. ros. rub. hyper. bellid. cum tot. an. m. s. sem. hyper. dr. iii. incis. grossô modô inf. per noct. in s. q. aq. manè coq. de Colat. cum album. ov. clarif. ℞. Lib. ii. s. add. syr. de symph. unc. iii. de alth. unc. ii. oxymell. s. unc. i. s. M. S. Blut-stöll-und ausheilender Tranck, 3. mahl den Tag darvon zu trincken.

Aliud. ℞. Rad. symph. torment. glyc. an. unc. s. herb. veron. centinod. sanic. millefol. alchimill. agrim. an. m. s. fl. ros. balaust. bellid. min. an. pii. nuc. pin. unc. i. santal. rub. unc. s. coq. in s. q. aq. font. de Colat. ℞. Lib. ii. dissolv. syr. de ros. sicc. de symph. Fernel. an. unc. i. M.

Julepus in Hæmorrhagiis. ℞. Aq. frag. unc. vi. burs. past. endiv. cich. ros. an. unc. iii. syr. corall. unc. iii. frag. papav. errat. an. unc. i. s. succ. cit. acid. unc. ii. M. Vel ℞. Tinct. ros. cum s. q. sp. vitriol. lib. ii. Vel ℞. Syr. pro tinct. ros. parat. unc. iii. aq. font. lib. ii. sp. vitriol. q. s. M.

Mixtura stegnotica *Sylvii*. ℞. Aq. plantag. unc. iii. cinam. dr. iii. acet. vin. dr. iii. corall. rub. præp. terr. sig. vel sang. drac. an. scr. i. laud. op. gr. iii. syr. myrt. dr. iii. M. Capiat cochleatim.

Alia. ℞. Aq. plantag. fol. querc. burs. pastor. centinod. an. unc. i. s. lapid. hæmat. præp. corall. rub. præp. carneol. præp. an. scr. i. sperniol. Croll. scr. s. syr. corall. papav. errat. an. unc. s. M.

Emulsio adstringens, in Fluxibus sanguinis. ℞. Sem. papav. alb. dr. iii. 4. frig. m. excort. an. dr. i. amygd. d. unc. s. aq. plantag. portul. ros. an. unc. i. s. M. F. Emuls. add. pulv. stegnot. Guttman. scr. i. corall. rub. præp. scr. s. rotul. man. Christ. perl. dr. i. spirit. frag. gut. xi. M. S. Blutstillende Schlaff-Milch, vor den Schlaffen gehen zu nehmen.

Alia. ℞. Amygd. d. rec. unc. s. sem. melon. excort. dr. ii. papav. alb. dr. i. s. plantag. dr. s. aq. fol. querc. plantag. burs. past. an. unc. i. s. M. F. Emuls. add. lap. hæmat. præp. corall. rub. præp. an. scr. i. vel lap. crysolit. sang. drac. nit. perl. an. scr. s. sacch. perlat. dr. ii. M.

Alia anti-Dysenterica. ℞. Amygd. d. non rancid. unc. i. s. aq. dysenter. Dorncrell. unc. iii. ros. fol. querc. an. unc. ii. M. F. Emuls. cui add. C. C. ust. præp. dr. i. marg. præp. corall. rub. præp. an. scr. i. spirit. rub. id. rosar. an. scr. i. rotul. man. Christ. dr. ii. s. M. S. Stöll-Milch.

Alia. ℞. Amygd. d. excort. unc. i. s. aq. in quâ aur. ignit. ter extinct. vel decies chalybeat. lib. i. s. M. F. Emuls. add. man. Christ. perl. dr. vi. M. Vel ℞. Amygd. d. unc. i. sem. melon. dr. vi. papav. alb. dr. ii. C. C. ust. præp. scr. ii. aq. plantag. lib. i. M. F. Emuls. add. Jul. ros. unc. i. M.

Brodium anti-Dysentericum. ℞. Pimpinell. sanguisorb. fol. cichor. millefol. plantag. an. mi. fl. ros. rub. p. i. cum frustô carnis f. Juscul. cui add. Rhab. tost. dr. s. vel scr. ii. M.

Electuarium in Hæmoptysi, longô usû probatum. ℞. Conserv. ros. vetustiss. unc. iii. s. pulv. rad. consolid. utriusque, sem. portulac. mastich. bol. armen. tragac. an. scr. i. ß. cum syr. de symph. F. Elect. molle.

Aliud. ℞. Cons. ros. rub. unc. iii. symphyt. unc. i. pulv. sem. hyosc. papav. alb. an. dr. i. spec. diatrag. frig. dr. i. ß. lap. hæmat. præp. carneol. præp. corall. rub. præp. croc. mart. adstrict. an. dr. ß. vel bol. armen. terr. sig. sang. drac. &c. syr. papav. errat. q. s. M. F. Elect.

Electuar. adstringens in Diarrhœâ. ℞. Cons. ros. rub. vet. unc. iii. diacydon. cum spec. unc. i. condit. cort. cit. unc. ß. spec. arom. ros. dr. i. corall. rub. præp. scr. ii. lig. aloës scr. ß. terr. sigill. scr. i. miv. cydon. q. s. M. f. Elect. possent etiam add. nux mosch. C. C. ust. pulv. rad. torment. rub. pannon. &c.

Electuarium pro sistendô Vomitû. ♃. Cons. ros. vet. unc. i. ß. ment. unc. s. cort. cit. condit. unc. i. rad. acor. condit. unc. ß. rob. rib. unc. i. diacydon. cum spec. dr. vi. corall. rub. præp. dr. ii. nuc. mosch. cinam. an. dr. s. ol. destill. caryoph. gut. ii. syr. acetos. cit. q. s. M.

Electuarium anti Dysentericum. ♃. Cons. ros. vet. unc. ii. carn. cydon. condit. unc. ß. condit. fl. cit. arant. an. unc. ß. Bol. armen. terr. sigill. an. dr. i. tragac. dr. ß. corall. rub. præp. marg. præp. an. scr. i. smaragd. præp. scr. s. cum s. q. vin. granat. M. F. Elect. S. Stöll-Latvvergen.

Aliud comprobatissimum. ♃. Cons. ros. vet. unc. i. theriac. vet. diascord. an. dr. i. terr. sig. corall. rub. præp. sem. plantag. an. scr. i. s. C. C. phil. præp. scr. i. lap. bez. occid. gr. vi. laud. op. gr. iv. cum syr. de ros. sicc. s. q. M. f. Elect. S. Stöll-Latvvergen, darvon jede 4. Stund einer Muscat-Nuss gross zu nehmen.

Electuarium adstringens in Gonorrhœâ. ♃. Cons. ros. rub. vet. unc. iv. carn. cydon. condit. dr. vi. nuc. Ind. condit. unc. ß. medull. nuc. Ind. condit. dr. ii. pulv. torment. balaust. an. scr. ii. terr. sig. corall. rub. præp. an. scr. i. C. C. ust. præp. scr. i. s. cum s. q. syr. gran. acid. M. F. Elect.

Aliud contra Abortum. ♃. Cons. ros. unc. ii. cort. cit. condit. dr. vi. pulp. dactyl. myrob. condit. an. unc. s. corall. rub. præp. marg. præp. rasur. ebor. an. dr. i. cum syr. cydon. s. q. M. F. Elect.

Electuarium in nimiô Mensium fluxû. ♃. Cons. ros. sicc. unc. ii. troch. de terr. sig. dr. i. s. rad. torment. corall. rub.

rub. præp. an. scr. ii. lap. hæmat. sang. drac. bol. arm. an. scr. i. cum s. q. syr. corall. M. F. Elect. de quô sumatur magnitudo nuc. mosch. majoris m. & v. superbibendo Cochl. 3. vel 4. aq. burs. past. vel seq. Julapii. ℞. Aq. fol. querc. plantag. an. unc. iii. cinam. cydoniat. syr. de ros. sicc. an. unc. i. sp. vitriol. q. s. ad gratam aciditatem.

Aliud. ℞. Cons. ros. rub. vet. unc. iv. condit. cydon. unc. i. ß. spec. aromat. ros. diarrhod. Abb. an. dr. i. croc. mart. adst. dr. iii. corall. rub. præp. scr. iv. marg. præp. smaragd. præp. an. scr. i. bol. armen. terr. sigill. an. scr. ii. syr. corall. q. s. M. F. Elect.

Tabulæ Corallinæ Timæi, in omnibus fluxibus sanguinis utiles. ℞. Corall. rub. præp. dr. ii. marg. præp. dr. i. extr. symph. scr. iv. torment. ros. an. scr. i. s. troch. de carrab. de terr. sigill. an. dr. i. Carneol. præp. scr. i. s. smaragd. præp. scr. i. carn. cydon. condit. unc. i. Cons. ros. rub. dr. vi. sacch. albiss. in succ. berber. & aq. hæmopt. Dorncreüll. sol. q. s. m. F. Morsuli.

Tabulæ contra Abortum. ℞. Sem. coriand. præp. dr. ii. rad. bistort. rasur. ebor. corall. rub. an. dr. i. succin. cryst all. præp. an. scr. i. cocc. infect. scr. ß. sacch. in aq. ros. sol. unc. iv. f. Tab. pond. dr. i. Capiatur una alternis diebus manè.

Pilulæ adstrictivæ, pro sistendâ Gonorrhœâ. ℞. Tereb. venet. aq. ros. lot. & coct. unc. i. Bals. peruv. dr. ß. pulv. rad. consolid. maj. torment. an. dr. i. ocul. canc. præp. mercur. dulc. an. dr. s. M. F. mass. Pilul. dos. scr. s. m. & v. pro valetudine plenâ restituendâ, in fine gonorrhææ.

Pulvis contra Abortum. ℞. Gr. Kerm. scr. i. sant. rub. dr. s. caryoph. nuc. mosch. an. scr. i. fol. aur. N. iii. M. F. Pulv.

Alius. ℞. Pulv. contra abort. August. dr. ij. mag. corall. ebor. s. igne præp. mast. an. scr. ii. pellicul. ventric. Gallin. scr. i. M. F. Pulv. Vel ℞. Corall. rub. præp. scr. iv. santal. omnium lig. aloë an. dr. i. spodii ex ebore, magist. ungul. alc. an. scr. ij. C. C. ust. præp. dr. ij. magist. mat. perl. Succin. præp. an. dr. i. nuc. mosch. pulv. dr. i. s. lapid. 5. pretios. an. scr. i. spirit. sal. guttatim affus. scr. i. Sacch. ros. tabul. ad pondus omnium, fol. aur. N. viii. M. F. Pulv.

Pulvis specificus contra Fluorem album. ℞. Magist. osteocoll. dr. ii. carneol. præp. dr. i. s. corall. rub. præp. marg. præp. terr. sig. mastich. gum. Arab. torment. an. scr. i. taleol. porc. præp. dr. ii. M. F. Pulv. cujus dos. scr. ij. ex vinô rubrô.

Alius. ℞. Chalyb. cum acet. præp. dr. x. cass. lig. ver. dr. iii. sant. rub. spod. ex ebor. succin. alb. præp. an. dr. i. fæcul. bryon. scr. iv. croc. scr. s. camph. gr. iii. sacch. fin. unc. ii. ol. cinam. gut. iv. M. F. Pulv. cujus dos. scr. iv.

Pulvis contra Diarrhœam. ℞. Pulv. gr. act. corall. rub. præp. terr. sigill. rub. C. C. ust. præp. an. scr. iv. M. F. Pulv. divid. in 4. p. æq. Vel ℞. Corall. rub. præp. dr. i. rad. torment. nuc. mosch. an. dr. ii. C. C. ust. præp. dr. i. s. M. dos. dr. i. vel scr. ii. bis in die, cum vinô rub. vel vin. cydon.

Pulvis anti-Dysentericus. ℞. Corall. rub. præp. gr. xxiv. C. C. ust. præp. gr. xviii. croc. mart. adstrict. dr. s. terr. sig. rad. bistort. gum. tragac. nuc. mosch. an. dr. s. M. F. Pulv. pro 3. dos. ex ovô sorbili sumendis. Vel ℞. Corall. rub. præp. dr. i. C. C. ust. præp. rad. torment. troch. de carab. sem. plantag. nuc. mosch. an. dr. s. terr. sig. croc. mart. adstr. an. dr. i. M. F. Pulv. cujus dos. à dr. s. ad dr. i.

Pulvis specificus Americanus ad Dysenteriam. ℞. Ipecacoanhæ pulv. à dr. s. ad dr. i. detur ad chart. sumatur ex unô vel alterô cochleari brodii, vel vin. lymph. jejunô stomachô, vel si necessitas exigat, 2. horis à pastû; detur per 3. dies continuos. Vires habet per superiora & inferiora purgandi & detergendi, ac simul roborandi & malignitati resistendi. Curare dicitur omnem diarrhœam & dysenteriam, nisi jam adsit gangræna, vel diarrhœa phthisica aut hydropica.

Pulvis Vomitum sistens. ℞. Sal. absinth. dr. i. vel scr. ii. detur cum cochl. i. succ. limon. Vel ℞. Xyloal. dr. i. nuc. mosch. mast. an. scr. ii. magist. corall. scr. i. galang. scr. s. M. F. Pulv.

Pulvis stegnoticus, in nimiô fluxû Mensium. ℞. Croc. mart. adstr. dr. s. bol. armen. lap. hæmat. sang. drac. an. gr. xxv. mag. corall. scr. i. sem. plantag. rad. torment. an. gr. xv. M. F. Pulv. subtiliss. Dos. dr. i. ex aq. sequenti. ℞. Aq. torment. unc. ii. s. burs. pastor. plantag. an. unc. i. ß. sp. vitriol. gut. vi. M.

Alius. ℞. Corall. rub. præp. scr. iv. lap. chrysol. præp. carneol. præp. marg. orient. præp. an. scr. ii. pulv. rad. torment. gr. Kerm. an. dr. s. M. F. Pulv. divid. in 6. p. æq.

Tragæa in Vomitû gravidarum. ℞. Spec. diarrhod. Abb. diatrion. sant. an. scr. ii. cinam. opt. dr. ii. nuc. mosch. dr. i. mac. caryoph. cubeb. cardam. an. scr. s. lig. aloës scr. i. corall. rub. præp. marg. præpar. an. scr. i. s. sacch. albiss. unc. iv. fol. aur. N. iii. M. F. Trag. cum pane vinô madidô sumenda.

Unguentum in Diarrhœâ & Dysenteriâ. ℞. Ung. comitiss. unc. ii. ol. laur. unc. s. nuc. mosch. expr. dr. ii. cerat. santal. unc. s. ol. mast. q. s. M.

Unguentum contra Abortum. ℞. Ung. Comitiss. dr. vi. theriac. Androm. dr. ii. vel iii. terr. sigill. dr. ii. ceræ parum. M. F. Emplast. umbilico applicandum. Vel ℞. Theriac. terr. sigill. an. unc. i. M. pro Empl. ventri imponendo. Vel ℞. Empl. de crust. pan. unc. i. ung. Comitiss. dr. ii. ol. nuc. mosch. dr. iii. mastich. q. s. Vel ℞. Empl. diaphæn. calid. de crustâ pan. an. dr. vi. malax. cum ol. mastich.

Emplastrum præsens in Vomitû. ℞. Pic. unc. ii. ol. cydon. unc. s. liquefiant simul & f. Dropax.

Emplastrum contra Abortum. ℞. Rad. bistort. sem. coriand. an. dr. ii. nuc. cupress. santal. rub. hypocist. an. dr. i. ladan. mastich. an. unc. s. thur. bdell. an. dr. ii. corall. succin. an. dr. i. pulveris. excip. ol. mast. & cum s. q. cer. & tereb. F. Empl. applicandum regioni lumborum.

Cataplasma Abortum impediens. ℞. Thur. mascul. unc. ii. album ov. N. v. agitentur simul super prunas semper movendo, ne concrescant, addendo terebinth. excipiatur stupp. & calidissimè umbilico applicetur, bis in die, per triduum.

Aliud. ℞. Pulv. gr. act. unc. ii. cort. pan. nig. tost. lib. s. mast. thur. an. unc. i. F. Pulv. in mortar. & cum vin. cydon. vel vinô rubrô F. Catapl. cujus pars dimidia inducatur linteo, & apponatur ventri inferiori.

Cataplasma in fluxû immodicô Mensium. ℞. Pulv. bol. armen. vel fulig. camin. q. pl. album. ov. & acet. acerrimi q. s. pro Catapl. ad lumbos & os sacrum applic.

Cataplasma adstringens in Diarrhœâ & Dysenteriâ. ℞. Pan. secalin. unc. iii. cydoniat. unc. i. coq. in vin. rub. vel acet. ad consist. Catapl. add. pulv. torment. rad. consolid. m. an. dr. vi. terr. sigill. unc. s. Nonnulli addunt mast. nuc. mosch. mac. fl. ros. &c.

Aliud. ℞. Bol. arm. unc. i. alum. unc. s. farin. fab. unc. i. s. album. ov. N. i. acet. vin. q. s. M. F. Catapl. ventri applicandum.

Cataplasma pro Vomitû sistendô. ℞. Ferment. acerr. unc. iii. ment. pulv. dr. ii. caryoph. mast. an. dr. i. M. pro Catapl.

Nasale in Hæmorrhagiâ narium. ℞. Lacc. pictor. alum. an. p. æq. vel stercor. porc. dr. iii. pulv. ros. rub. dr. s. excip. cum album. ov. & cum gossyp. f. Turanda. Vel ℞. Thur. aloë. sang. drac. farin. vol. tel. aran. pil. lepor. minutim incis. an. dr. s. Vel ℞. Lanug. cydon. tragac. mast. sang. drac. bol. arm. lap. hæmat. aloë. farin. vol. an. scr. i. M. F. Pulv. excip. cum album. ov. & gossyp.

Anacollema seu Frontale in Hæmorrhagiâ narium. ℞. Aq. plantag. sperm. ran. equiset. nymph. vel ros. an. unc. i. acet. fortiss. unc. iii. album. ov. conquass. N. ii. cret. Coloniens. vel bol. arm. unc. s. vel terr. sig. lap. hæmat. an. dr. i. ß. M. f. Frontale frigidè applic.

Aliud. ℞. Croc. mart. adstrict. bol. arm. sang. drac. terr. sig. an. dr. j. decoct. gallar. & cum m. i. millefol. ad unc. vi. vel aq. ros. plantag. an. unc. iii. acet. ros. unc. i. s. nit. præp. dr. s. M.

Suffitus in Diarrhœâ. ℞. Succin. thur. mast. an. scr. iv. fl. lavend. p. ii. ros. pi. tereb. coct. ad pondus omnium; confracta dentur ad scat. pro Suffitu. Potest etiam addi lig. aloës, storax, fl. verbasc. &c.





Enema adstringens & consolidans in Dysenteriâ. ℞. Rad. consolid. m. torment. an. unc. s. herb. polyg. plantag. sanic. an. mi. fl. verbasc. ros. balaust. an. pi. sem. plant. dr. i. s. coq. ex lact. chalyb. s. q. in Col. unc. x. dissolv. sev. hirc. dr. vi. ol. ros. cydon. an. unc. s. bol. arm. terr. sig. an. dr. s. M. Posset etiam dissolvi theriac. Androm. ad dr. ii. vel Pilul. de cynogloss. scr. i. s. priùs autem præmittantur Clyst. detergentes ex decoct. hord. cum. mell. ros.

---

## ARTICULUS II.

### *De Officiô Medici, in considerandis & præscribendis Remediis Hypnoticis & Anodynis.*

I.

MEdicamenta *Hypnotica* sunt, quæ somnum conciliant; quod præstare videntur vel suaviter humectando, ac serum deficiens supplendo, vel aquosa frigidâque humiditate suâ, aut crassitie spiritus gravando, vel fibrillosam cerebri compagem relaxando, vel sulphure vaporosô, blandô, ac resolubili cerebrum replendo, vel spirituum vias ac nervorum initia non nihil opplendo, vel vi peculiari ac volatili sulphureâ visciditate spiritus ungendo, ad se invicem conglomerando, ligando, ac quasi torpidos reddendo, quæ posteriora propriè sunt & dicuntur *narcotica*, inter quæ principalissimum est Laudanum opiat. de quô superiùs peculiari paragraphô abundè dictum.

II.

Medicamenta *anodyna* seu *paregorica* sunt, quæ dolorem mitigant. Cùm autem dolor tribus modis sedari soleat, & quidem vel causam dolorem efficientem auferendo, vel sensum stupefaciendo, per narcotica, de quibus suprà, vel causâ & morbô manentibus, ex parte saltem eum liniendo, per ea, quæ vel vim suam exserunt blandô & moderatô calore, quô pars affecta fovetur, & ad quandam æqualitatem reducitur, cutis relaxatur, fibræ plùs justò tensæ & contortæ demulcentur, vel quibus humores dolorifici discutiuntur & resolvuntur, vi digerendi, discutiendi & carminativâ præditis, vel quæ repellunt & affluxum humorum prohibent, atque ita sensum partis nonnihil obtundunt.

Formulæ

*Remediorum Hypnoticorum & Anodynorum.*

Julepus Hypnoticus. ℞. Syr. de papav. s. unc. i. vel dr. vi. aq. nymph. unc. ii. hypnot. Lang. unc. i. M. F. Julep. S. Schlaff-Julep.

Emulsio Hypnotica. ℞. Sem. papav. alb. dr. iii. sem. melon. excort. unc. s. vel sem. 4. fr. m. an. dr. i. aq. nymph. viol. solan. an. unc. i. s. M. F. Emuls. add. magist. perl. scr. i. sp. ros. gut. vii. man. christ. perl. dr. i. M. S. Schlaff-Milch.

Alia. ℞. Sem. melon. excort. unc. s. aq. frag. nymph. rub. id. an. unc. i. M. F. Emuls. add. man. Christ. perl. dr. ij. sal. nit. perl. scr. s. C. C. phil. præp. scr. i. s. M.

Alia. ℞. Amygd. d. excort. dr. iii. sem. 4. frig. m. an. dr. ij. papav. alb. dr. i. s. aq. violar. unc. ij. borrag. nymph. an. unc. i. s. M. F. Emuls. add. jul. ros. unc. s. man. Christ. perl. dr. iij. M.

Pediluvium Hypnoticum. ℞. Fol. lactuc. salic. vit. malv. violar. fl. nymph. an. mj. summit. aneth. m. ß. capit. papav. alb. N. xvij. cort. rad. mandrag. dr. iij. coq. in s. q. aq. pro Pediluv.

Aliud. ℞. Capit. papav. cum semin. contus. N. vij. fl. ros. rub. m. ij. chamom. m. i. herb. beton. sal. comm. an. m. i. s. M. incis. dentur ad chart. S. Stuck zum Fuss-Wasser: Vel ℞. Capit. papav. alb. N. xx. sem. papav. alb. unc. i. fol. lactuc. m. iv. fl. nymph. m. vi. viol. m. i. s. bull. in aq. s. q.

Unguentum somniferum. ℞. Ung. popul. unc. i. alabast. ol. viol. papav. an. unc. s. op. theb. acet. fl. sambuc. sol. gr. xv. ol. nuc. mosch. expr. sc. i. croc. gr. viij. ceræ parum. M. F. Linim. quo inung. tempora, nares & pulsus manuum. Vel ℞. Ung. alabast. refrig. Gal. popul. an. unc. s. ol. nucist. dr. j. nymph. papav. an. dr. ij. mandrag. dr. s. M.

Oleum anodynum intùs exhibendum. ℞. Ol. amygd. d. rec. express. unc. i. s. spermat. cet. dr. s. vel scr. ij. M. detur cum Brod. calid. vel cum vin. malvat. unc. s.

Epithema cephalicû in dolore Capitis febrili. ℞. Nucl. persic. exossat. N. xi. sem. papav. alb. dr. ij. 4. frig. maj. an. dr. j. aq. fl. nymph. viol. an. unc. iij. fl. samb. unc. ij. acet. rutac. unc. j. M. F. Emuls. add. camph. scr. i. croc. orient. scr. ij. M.

Aliud. ℞. Nucl. persic. unc. j. amygd. am. unc. s. sem. cannab. dr. iij. aq. verben. beton. ros. an. unc. iij. M. F. Emuls. add. acet. ros. fl. sambuc. an. unc. i. camph. croc. an. gr. v. M.

Oxyrrhodinum. ℞. Album. ov. conquass. No. ij. aq. ros. lavend. an. unc. iij. acet. ros. vel fl. sambuc. dr. vi. ol. ros. vel nymph. unc. i. camph. scr. i. croc. gr. vi. M.

Unguent. pro dolore Capitis. ℞. Ung. alabast. popul. an. dr. iij. op. gr. viij. croc. scr. j. ol. destill. aneth. gut. ij. M.

Unguentum in dolore Dorsi & Renum. ℞. Ung. infrig. Gal. rosat. Mes. anodyn. an. dr. vj. ol. scorp. succ. lim. an. unc. s. M.

Liniment. in doloribus Suræ. ℞. Ol. hyosc. laur. de later. chamom. an. unc. s. M.

Aliud in dolore Ischiadicô. ℞. Ol. juniper. petrol. an. unc. i. succin. dr. ii. M.

Unguentum in dolore Hæmorrhoidum. ℞. Ung. de linar. unc. i. de liq. unc. s. ol. ov. mast. an. dr. i. s. M.

Aliud in eorum inflammatione. ℞. Mucilag. sem. psyl. cydon. aq. sperm. ran. extr. an. unc. i. sacch. sat. dr. i. camph. scr. s. M.

Emplastrum in doloribus, ortis ex defluxione Catarrhosâ. ℞. Gummi carann. p. i. tacamah. p. ii. cum paucâ tereb. dissol. extend. super alut. Vel ℞. Oxycroc. Empl. diapalm. an. dr. vi. malax. cum ol. juniper. & f. Empl. applic. alii etiam addunt empl. diaph. Minsicht.

Cataplasma seu pulmentum in dolore Capitis. ℞. Fol. verben. rec. mi. contund. in mortar. add. ferment. acerr. unc. ii. ol. ros. q. s. M. applicetur tepidè fronti.

Aliud. ℞. Bacc. juniper. unc. i. nucl. persic. No. xx. sem. papav. alb. dr. ij. thur. scr. ij. ß. contund. cum aq. fl. sambuc. & verben. ac f. Pulment.

Cataplasma probatissimum, ad dolorem Hæmorrhoidalem. ℞. Porrorum cum tot. m. iv. v. mic. pan. lib. s. coq. in lact. capr. ad putrilag. contund. in mortar. addendo sub finem, croc. Austriac. dr. s. vel q. s. ad intensam flaved. Hoc, teste Sorbait, miraculi instar tollit dolores.

Aliud expert. Grulingii. ℞. Fic. in mortar. ad pult. consist. contus. N. iv. vel v. mell. ros. unc. i. s. M. Illinatur parvô linteo & applicetur.

Cataplasma anodynum generale, præsertim in Tumoribus & Abscessibus. ℞. Mic. pan. albiss. q. pl. coq. cum lact. s. q. ad consist. Catapl. add. ol. ros. vel simul etiam lil. alb. chamom. lumbric. & c. unc. i. vel i. s. croc. scr. s. vel scr. i. subinde & vitell. ov.

Sacculus anodynus in Colicâ. ℞. Spec. decoct. emoll. carminat. an. m. iij. summit. orig. serpill. an. mii. fl. chamom. Rom. miiii. sem. carv. unc. i. incis. grossô modô & saccul. inclus. coq. in lact. & applic.

Alius in Pleuritide. ℞. Violat. malv. fl. chamom. an. mii. fl. papav. errat. mj. sem. lin. fænug. an. unc. i. fol. hyosc. m. ß. M. F. Sacculus.

Alius in Nephritide. ℞. Herb. malv. alth. pariet. saxifrag. fl. cham. melil. aneth. an. m. iv. rad. alth. unc. iv. herb. arthemis. m. i. s. chærefol. m. s. sem. lin. fænug. an. unc. i. anis. dr. ii. f. ii. Saccul. in aq. decoq. & alternatim calidè applic.

Clyster anodynus. ℞. Lact. vaccin. unc. x. sacch. rubr. unc. ii. ol. sem. lin. unc. iv. sal. dr. s. M. Locô olei etiam sumi potest butyr. vel ung. de cynogloss.

Enema oleosum, in Colicâ & Calculô egregium. ℞. Ol. lin. unc. iii. chamom. aneth. an. unc. ii. scorp. rutac. an. unc. i. ol. terebint. scr. i. M.

---

## ARTICULUS III.

### *De Officiô Medici, in considerandis & præscribendis Remediis Vulnerariis, aque ad ea spectantibus.*

I.

MEdicamenta *traumatica* seu *vulneraria*, sunt vel externa, vel interna. Interna sunt, quæ calorem innatum roborant, vi sua Balsamicâ, & sale suô volatili

oleosô, quæ putredini resistunt, materiam probam pro generatione carnis suppeditant, sanguinis nimiam humiditatem absumunt, ejus tonum conservant, stagnationem, vappescentiam ac acescentiam, seriqve ichorescentiam corrigunt & absorbent, affluxúmque ad partem vulneratam, moderata adstrictione inhibent. Externa, vel sunt *suppurantia* seu *dig.st.va*, in vulneribus & ulceribus usualia, quæ sanguinem extravasatum, ac in poris hærentem in pus convertunt, vel *glutinantia*, quæ viscositate sua emplastica, vel adstrictoria, labiorum par etes firmant, & seri nativam coagulationem promovent; vel sunt *sarcotica*, seu carnem generantia, quæ moderatè exsiccando, ac superfluam humiditatem absumendo, sordes blandè & citrà acrimoniam detergunt, ac absorbent, leniterque adstringendo ac roborando, carnem firmant, sicque etiam partium calorem conservant; vel sunt *Epulotica*, quæ cicatricem inducunt, efficaciter desiccando, serum in superficie absumendo, & in pelliculam coagulando, cutemque contrahendo, densando & indurando; vel sunt *Porotica*, quæ callum generant, ac ossium alimentum vi siccandi & adstringendi, in callum & firmitudinem osseam convertunt. Huc quoque spectant remedia contra *ambusta*, quæ agunt extrahendo empyreuma, poros aperiendo, serosas & acres humiditates evocando, vel inflammationem sedando, vel calorem & ardorem leniendo ac demulcendo, vel exulceratas partes moderatè siccando & ad sanitatem perducendo.

I I.

Huc brevitatis causâ etiam ea refero, quæ ad affectus externos in usu sunt, qualia sunt: 1. *Grumos resolventia*, quæ sanguinem & serum in vasis suis, vel poris internis aut externis subsistentem, in motum cient, & coagulum ejus futurum impediunt, vel etiam factum disjiciunt, & resolvunt. 2. *Repellentia*, reprimentia, & repercutientia, quæ extrinsecus applicata, materiam adhuc fluxilem, mobilem, volatilem, & ad partem fluentem, nondum tamen eidem impactam, vel extravasatam aliò repellunt, vel leviter saltem hærentem, in alveum suum redire faciunt. Horum alia sunt frigida terrea, ac adstringentia: alia actû & potentiâ frigida, aquea, mucilaginosa, viscosa. 3. *Abstergentia*, quæ duris, asperis & acutis suis particulis, vel vi nitrosâ, salsâ, & saponariâ abradunt, & evertunt sordes, humorésque vitiosos in meatibus hærentes, uti etiam abscessuum ruptorum, vel ulcerum sordidorum saniem, pus, aliaque excrementa abstergunt. 4. *Emollientia*, quæ emolliunt, tum humectando & laxando, fibras nerveas tensas & irritatas, tum poros adstrictos & angustatos, tum congelata & concreta resolventia, fundendo ac per halitum digerendo. Talia sunt moderatè calida & humida. Humida, ut corrigatur siccitas, laxetur densum, & diluatur concretum. Calida, ut calor nativus roboretur, ac materia quasi coquatur. 5. *Discutientia* seu rarefacientia, quæ emollientibus calidiora, ac tenuioris substantiæ, unde facilè penetrant, cutis poros dilatant, humores attenuant, & in vapores convertunt, ut per insensibilem transpirationem seu diaphoresin evacuentur. 6. Tandem *attrahentia*, quæ destinata sunt, vel ex altô evocandis humoribus, vel à parte affectâ avocandis & aliorsùm ducendis, vel advocandis utilibus.

I I I.

In usû horum omnium, Not. 1. Vulneraria interna semper ea eligenda esse, quæ peculiarem cognationem habent cum parte affectâ. 2. Ea intrinsecùs præcipuè convenire, cùm vulnera vel ulcera ob vitiosam partis constitutionem non facilè curam suscipiunt, synoviáque infestat. 3. Non usurpanda hæc in principiô, & ubi externa satisfaciunt, vel ubi adest febris, & inflammatio. 4. Respiciendum simul esse ad ventriculum, ne exinde lædatur. 5. Suppurantia convenire præcipuè tumoribus sanguineis, quæ discutientibus & resolventibus non cedunt. 6. In ulceribus, suppurantia non debere esse nimis humida, ne ulcera reddantur sordida. 7. Traumatica alcalinæ esse naturæ, & occultum alcali & quidem volatile in se continere, acidum vulnerum vel ulcerum perimens. Item Emplastra vulneraria ferè omnia in hôc convenire, quòd vulnera ab aëre defendant, ac vi balsamicâ & modicè siccante, partem læsam demulceant. 8. In corporibus duris & siccis, & ubi caro durior generanda, convenire magis pulveres sarcoticos, uti etiam ubicunque ulcera superflua luxuriant humiditate. Item in vulneribus capitis: è contra in corporibus mollioribus formâ linimenti vel unguenti. 9. Epulotica usurpanda esse, ulcere carne non omnino repletô, ne cicatrix fiat eminentior. 10. In applicatione remediorum ad ambusta, actu frigida esse cavenda, cùm ob contrarietatem major oriatur ardor, fluxusque & dolor augeatur, hinc topica tepidè sunt applicanda. 11. Unguenta pro ambustis adhibenda, non debere esse dura, ne majorem dolorem excitent. 12. Interiùs quoque in ambustis ardorem restringendum, ut v. g. nitrô, ac maximè partem affectam respiciendam.

I V.

Præterea, 13. Notandum: Resolventia stipticis & traumaticis jungenda esse, eisque interiùs succenturiari universalia, ut v. g. purgantia, diaphoretica: exteriùs emollientia & paregorica. 14. Repellentia alia *propriè talia* esse, quæ ipsis partibus affectis applicantur: Alia *Intercipientia* dicta seu *defensiva*, quæ viis, per quas humor defluit, applicata, facultate frigidâ, siccâ, terreâ, adstringente, humoribus aditum intercludunt. 15. Repellentia non competere in omnibus fluxionibus; non enim adhibenda: nec in partibus nobilibus; nec quando fluxio parti principi vicina est; nec partibus nimis profundô locô sitis; nec si materia maligna & venenata; nec ubi animalis venenati ictû vel morsû vulnus inflictum; nec si natura rectè agens, criticè materiam in partem aliquam propellat; nec si humor sit multus, & corpus adhuc plenum; nec si humor jam parti impactus, & dolor adsit vehemens. 16. Not. tempus adhibendi repellentia, esse principium fluxionis: eôdem versùs augmentum tendente, digerentia admiscenda, hinc sola resolventia usurpanda. 17. Repellentia frigida & humida convenire, cùm humor tenuis & paucus, aut superficiem corporis occupat, aut cùm fluxiones accidunt, ob nimium partis calorem aut dolorem: frigida verò sicca & adstringentia, cùm dolor non ita urget, & fluxiones fiunt ob partium debilitatem. 18. In Erysipelate, sub hôc climate, unctuosa, oleosa, immò omnia humida vitanda esse, cùm tutiora sint in formâ siccâ applicata. 19. Intercipientibus fortioribus utendum in habitû corporis duriore, ubi vasa ampliora, & influentis humoris major portio. 20. Repellentia apprimè convenire in cancrô, non omissis universalibus.

V.

Hoc amplius Not. 21. impropriè ad repellentia pertinere, quæ poros obstruunt, & fluentem materiam vitiosam cum sanguinis massâ reduniunt, & sic retrocedere faciunt, ut v. g. Mercurialia in scabie. 22. Repellentia subinde sensum dolorificum obtundere, ac convenire etiam dorso applicata, in sudoribus colliquativis. 23. Inter emollientia inprimis conducere Cataplasmata & Emplastra, illa magis ad suppurationem: hæc ad discussionẽ inserviunt, illisque meliora, cùm Cataplasmata facilè frigefiant, & hinc materiam repellant. 24. Emollientia non convenire in tumoribus atrabilariis, v.g. cancris & scirrhis malignis, quæ acrimonia gaudent salina, instar Mercurii sublimati, magis enim per emollientia dilatantur pori, ut & affluxus humorum procuretur, & acrimonia corrosiva, in centrô detenta & coërcita, latiùs expandatur.

Formulæ

*Remediorum Vulnerariorum, atque ad ea spectantium.*

Decoctum ad Casum. ♃. *Rad. symph. maj. unc. s. plantag. alth. pimpinell. an. dr. iii. herb. veron. sanic. chærefoll. prunell. heder. arbor. bellid. cum tot. an. m. s. rad. liquirit. dr. iii. fic. No. vii. coq. ex aq. & vin. rub. an. lib. i. s. Colat. clarif. add. syr. de symphit. de alth. an. unc. ii. oxymell. s. unc. i. s. M.*

Decoctum vulnerarium. ♃. *Rad. symph. unc. i. rub. tinct. aristol. rot. an. unc. s. herb. millefol. veron. pyrol. sanicul. alchimill. agrimon. an. m. s. fl. bellid. min. summit. virg. aur. an. p. ii. ocul. canc. unc. s. nuc. mosch. dr. ii. coq. in s. q. aq. font. in Col. lib. iij. dissolv. syr. de symph. Fernel. unc. iij. M. Dos. unc. iv. S. Heilender Wund-Tranck 2. mahl den Tag 3. Stund vor dem Essen zu nehmen.*

Aliud. ♃. *Scob. lign. sassafr. rad. chin. symph. mai. an. unc. s. herb. veron. agrim. pilosell. consolid. saracen. sanic. alchimill. an. m. s. cinam. liq. an. dr. ii. fic. N. v. passul. min. unc. ii. sem. anis. fœnic. an. unc. s. M. incis. coq. cum aq. font. lib. vi. & vin. alb. odorif. lib. ii. ad 3. de quô m. & v. bibantur unc. v.*

Species pro decoctô Traumaticô. ♃. *C. C. ust. unc. s. hord. integ. unc. i. s. herb. agrim. veron. alchimill. sanic. an. pi. rad. consolid. mai. liq. an. unc. s. spec. pro decoct. pectoral. unc. i. s. anis. fœnic. an. scr. i. M. incis. dentur ad chart. S. Species zum Wund-Tranck mit 2. Mass Wasser, oder anderthalb Mass Wasser und 1. halbe Mass Wein zu sieden.*

Decoctum ad Herniam. ♃. *Herb. sanic. salv. herniar. epat. nob. polyg. plantag. an. m. s. pyrol. p. iii. rad. symph. m. unc. s. bardan. dr. vi. torment. pentaph. an. dr. ii. sem. perfoliat dr. iii. coriand. præp dr. i. coq. in s. q. vin. & aq. chalyb. ad lib. ii. colat. dulcoretur sacch. albiss. ad gratiam.*

Pulvis ad casum. ♃. *Pulv. contra casum August. dr. i. detur ex aq. chærefol.* Vel ♃. *Ocul. canc. præp. rhab. sperm. cet. antim. diaph. sang. hirc. præp. an. dr. s. mum. scr. i. M. F. Pulv. cujus dos. dr. i.*

Pulvis ad Erysipelas Mins. ℞. *Farin. vol. unc. vi. plum. ust. bol. rub. an. unc. ii. mastich. olib. ceruss. an. unc. i. M. F. Pulv. subtiliss. qui chartæ ceruleæ inspersus, parti affectæ applicetur.* Vel ♃. *Bol. arm. unc. ii. camph. unc. ß. M.* ad idem valet. *farin. hord. cum bol. pulv. glyc. camph. &c.*

Fomentum in Ulceribus contumacibus usuale, aqua Catapultorum vulgò dicta. ℞. *Rad. aristol. rot. gent. raph. zedoar. an. unc. i. coq. in vin. alb. lib. iii. ad mediet. dissolv. sacch. alb. unc. iv. foveatur hoc ulcus, & imponatur fol. Brassicæ rub. hôc madefactum.*

Fomentum polychrestum ad Erysipelata, Inflammationes, exulcerationes humidas, metum Gangrænæ &c. ℞. *Lytharg. lib. s. fl. ros. rub. m ii. olib. myrrh. mast. an. unc. s. decoct. seu aq. calc. viv. rec. lib. iv. acet. lib. i. coq simul, usque dum lytharg. solut. add. in fine camph. unc. s. Col. S. Umschlag, vvarm mit Pauschen oder zusammen gelegten Tüchern 2. 3. mahl oder öffters den Tag aufzulegen.*

Aliud contra Gangrænam & Sphacelum, Aqua fusca dictum. ♃. *Herb. rut. absinth. salv. sabin. fol. querc. an. m. s. rad. aristol. rotund. dr. iii. enul. dr. ii. vitriol. Rom. unc. i. sal. armon. dr. i. s. gallar. unc. ß. bacc. laur. unc. i. olib. mast. an. dr. ii. ceruss. lytharg. alum. crud. an. unc. iii. Bol. armen. unc. s. cort. virid. nuc. jugl. dr. vi. camph. dr. s. M. de his speciebus cochl. i. cum vin. alb. lib. ii. coq. & cum intinctis spleniis vel linteis triplicatis, vel quadruplicatis calidè applicetur.*

Fomentum pro Membrô fractô, luxatô vel distortô, ante vel post repositionem. ♃. *Herb. beton. chamom. rorism. an. mi. summit. hyper. cum fl. m. i. s. rad. aristol. rot. dr. vi. symph. mai. dr. s. sem. 4. calid. m. an. dr. i. s. coq. in aq. s. q. Colat. lib. i. s. add. vin. infus. fl. hyper. lib. s. S. Glieder-Bähung.*

Fomentum pro membris à Gelû sideratis. ♃. *Spirit. vin. opt. rectif. lib. i. pulv. sal. armon. unc. i. camph. scr. i. M. ad vitr. S. Uberschlag zum Füssen.*

Aliud pro rubedine, tumore & dolore Pedum. ♃. *Bol. arm. alb. dr. iii. lytharg. unc. i. mast. myrrh. an. unc. s. olib. dr. vi. aq. plantag. sperm. ran. fl. sambuc. an. unc. viii. coq. & Col. servetur ad usum.*

Fomentum in tumore Pedum œdematosô. ♃. *Spiritus vin. opt. rectif. mensur. i. sal. armon. unc. iii. M. inting. lintea, ac sub horam decubitûs in lectô, pedibus tepidè circumvolvantur.* Optima etiam est *aq. calc. viv.* sic paranda: ♃. *Frustul. calc. viv. ad magnitud. nuc. jugland. immittatur in aq. ferventem donec dissolv. hinc calx cum aq. agitetur, & postea residere sinitur. Deinde clarior aqua per inclinationem in aliud vas transfunditur, applic. cum intinctis linteis vel spongia novâ.*

Aliud. ♃. *Herb. absinth. salv. rut. hyper. orig. rorism. lavend. major. an. mi. rad. ebul. irid. cort. med. sambuc. an. dr. ii. fl. cham. samb. spic. stœch. ros. melil. an. m. s. bacc. laur. juniper. an. unc. s. M. concis. coq. cum aq. font. s. q. pro Fomentô pedum bis in die usurpandô.*

Aliud in Tumore Manuum & Pedum. ♃. *Lytharg. unc. vi. bol. arm. unc. i. sulph. viv. unc. i. s. alum. crud. dr. ii. gallar. unc. i. myrrh. el. unc. i. s. M. F. Pulv. de quo 2. vel 3. cochl. cum vin. alb. unc. xx. acet. vin. acerrimi unc. x. coq. ac cum intinctis linteis duplicat. vel triplicat. sæpiùs calidè applicentur.*

Unguentum digestivum Chirurgorum. ♃. *Tereb. cum vin. vel aq. ros. ad albed. lot. unc. i. sev. cerv. unc. s. ol. ros. dr. ii. cer. alb. olib. mast. an. scr. ii. camph. scr. s. M.* Vel ℞. *Tereb. unc. ii. vitell. ov. N. i. myrrh. aloës an. dr. s. ol. cer. gut. x. M.* in partibus nerveis additur etiam *Bals. peruv.* Vel ♃. *Tereb. unc. i. vitell. ov. N. i. mell. ros. unc. s. ol. hyper. dr. i.*

Linimentum ad Ambusta. ♃. *Ol. oliv.* vel *lin. part. i. album. ov. conquass. part. ii. M. Illin. cum pluma Gallin.* Vel ♃. *Butyr. rec. 9. liquefact. & lot. in aq. sperm. ran. unc. vi. ol. de vitell. ov. unc. ii. M.*

Unguent. ad Ambusta Fabricii. ♃. *Butyr. rec. sine sale aq. ros. lot. unc. iii. ol. viol. de vitell. ov. amygd. d. an. unc. i. croc. scr. i. mucilag. sem. cydon. unc. i. cer. q. s. M.*

Unguentum ad Scabiem expertissimum. ℞. *Pingued. suill. antiq. unc. vi. liquefiant ad ignem. Col. add. sulph. viv. subtiliss. pulv. bacc. laur. eôdem modô pulv. an. dr. ii. s. caryoph. arom. dr. i. pulv. lapat. acut. dr. s. M.*

Aliud certissimum & infallibile, in Scabie humidâ. ♃. *Pulv. cort. laur. sulph. cit. an. unc. iv. enul. unc. ii. vitriol. alb. unc. i. s. styrac. liquid. q. s. M. F. Ung.*

Aliud in Scabie siccâ & pruriginosâ. ♃. *Succ. lapath. acut. plantag. an. unc. ii. solan. unc. i. s. citri unc. i. ceruss. unc. ii. lytharg. unc. s. fl. sulph. dr. i. ß. ol. ros. viol. an. unc. ii. s. butyr. salit. unc. i. s. tereb. cer. an. dr. vi. M. F. Ung. add. ol. dest. lig. Rhod. gut. xxv. alipt. mosch. scr. ii. M.*

Aliud in Scabie vulgatissimum. ♃. *Tereb. vulg. vitell. ov. dissol. unc. i. fl. sulph. dr. vi. butyr. rec. unc. iv. M.*

Emplastrum infallibile in Clavis pedum. ♃. *Galban. gumm. ammon. acet. solut. an. unc. s. sal. armon. scr. 1. Empl. diachyl. magn. unc. i. s. M.* Vel ♃. *Pic. naval. unc. i. galb. in acet. dissol. unc. s. sal. armon. scr. i. Empl. diachyl. magn. dr. s. M. cum panno super clavos ponatur, ac tertiô vel quartô die mutetur.*

Emplast. pro tumore Pedum. ♃. *Empl. diaph. Mins. unc. i. s. oxycroc. unc. s. malax. cum ol. chamom.*

Emplastrum diasulphuris Ruland. ♃. *Bals. sulph. unc. iii. cer. unc. s. coloph. dr. iii. liquat. add. myrrh. opt. pulv. unc. iii. s. coq. s. a.*

Emplastrum Mammillare, in omnibus Mammarum tumoribus utilissimum. ♃. *Spermat. cet. unc. i. cer. alb. unc. ii. galban. acet. sol. unc. s. ol. sambuc. q. s.*

Balsamus sulph. Ruland. ♃. *Fl. sulph. unc. i. ol. nuc.* vel *rap. unc. vi. vin. generos. unc. ii. macerentur per dies* 8. *aliquoties agitando coq. leniter ad vini consumpt.*

Balsamus sclopetarius. ♃. *Ol. lin. tereb. an. lib. i. ærug. ær. unc. s. coq. parum s. a.*

Cataplasma suppurativum. ♃. *Rad. alth. lil. alb. an. unc. ii. herb. malv. alth. pariet. an. m. ß. sem. lin. fœnug. an. unc. s. coq. in s. q. aq. ad mollit. per cribrum traject. add. farin. sem. lin. fabar. an. dr. vi. ol. viol. axung. porc. an. dr. v. M. F. Catapl. S.* Maturier *Pflaster auf ein Tuch zu streichen und vvarm überzulegen.*

Aliud. ♃. *Herb. malv. cum tot. mic. pan. alb. an. p. æq. coq. in lact. caprin. s. q. ad consist. Catapl. add. vitell. ov. croc. & ol. ros. vel etiam ol. lil. alb. chamom. amygd.*

Injectio in Ulcera cava, mundificans, siccans, adstringens, putredinem arcens & consolidans. ℞. *Herb. cent. min. scord. ros. rub. an. m. s. fl. balanst. dr. ii. pulv. mastich. myrob. alib. aloës an. dr. s. rad. Ir. flor. aristol. rot. torment. an. dr. s. Concis. coq. cum unc. xx. aq. font. & x. vin. rub. in ollâ bene tectâ, in Col. dissolv. mell. ros. col. unc. i.* addi etiam potest *Bals. peruv.*

Plura non addo, cùm hæc magis spectent ad Chirurgiam.

## CAPUT XI.

### De Officiô Medici, in præſcribendâ debitâ Diætâ.

### ARTICULUS I.

*De Officiô Medici, in conſiderandâ Diætâ in genere.*

I.

PEr *Diætam* hîc aliud non intelligitur, quàm debita Victûs ratio, vel potiùs methodicus uſus ſex rerum non naturalium. Hæc non minimum eſt fundamentum ſanitatis, tum conſervandæ, tum reſtituendæ. Si enim utilitatem ejus brevibus deſcriptam verbis deſideres, hæc illa eſt, quæ morbos pellit, corpus agile, ſanum, purum à fœtore, ac fœditate alienum præſtat, longævitatem inducit, ſomnos jucundos & placidos conciliat, epulas communes ſuaves & gratas efficit, ſenſibus incolumitatem, memoriæ vigorem, ingenio perſpicaciam & claritatem confert, paſſiones ſedat, iracundiam & mærorem pellit, libidinis impetum frangit, denique corpus & animam maximis bonis replet, ut meritò mater trium S. ſanitatis nempe, ſapientiæ, & ſenectutis dici poſſit.

II.

Diæta alia ſpectat ad ſanos: alia ad ægrotos. Illa in his præcipuè conſiſtit Regulis. 1. Ut vitentur, quantùm fieri poteſt, aëris in qualitatibus vehementiores exceſſus & anomaliæ. 2. Ut in quantô non excedatur, quod cognoſces, ſi ad ſatietatem non comedas, ſi poſt cibum nullum ſentias torporem, gravitatem & laſſitudinem corporis, cùm antea eſſes multò agilior, ſi poſt cibum etiam aptus ſis actionibus mentis, ſi nulla appareant ſigna repletionis, qualia ſunt v. g. capitis dolor & gravitas, ſomni longiores vel perturbati, inſomnia turbulenta, ſomnus diurnus, ſegnities totius corporis, appetitus dejectio, cruditates, ructus, alvi ſtipticitas vel profluvium, copia flatuum, deſtillationes frequentes, multa narium emunctio & exſpuitio matutina &c. 3. Ut vitetur varietas ciborum, præſertim inter ſe valdè contrariorum in unô paſtû, quæ eſt fons morborum uberrimus. 4. Ut cœna prandiô ſit parcior. 5. Ut casû aliquo extraordinariô, v. g. in conviviô lautiori exceſſum faciens, ſequentem paſtum præſcindas, aut unicô hauſtû vini diluti vel tantillô cibô abſolvas. 6. Ut vinum diluatur, præſertim meracum. Ut debita fiat corporis exercitatio, & motus moderatus, qui ad ſanitatis conſervationem, exceptâ ſobrietate, maximè principalis eſt: immò etiam à *Galeno* ciborum parſimoniæ anteponitur. 8. Ut graviora vitentur animi Pathemata. 9. Ut ſomnus ſit moderatus, ac alvus debitè reſpondeat.

III.

Diæta ægrorum, de qua potiſſimùm hîc ſermo, varia eſt, ejuſque diverſitas deſumitur, à *victûs formâ*, *quantitate*, *qualitate*, *utendi occaſione ſeu opportunitate*, & *exhibendi modô*. *Formam* victus quod attinet, ea deſumitur à modô ſubſtantiæ, eſtque pro variâ virium conſervatione triplex apud Medicos. *Craſſa* nimirum, *valens* ſeu *firma*, quæ concedit alimenta firma, ſolida, ac multùm nutrientia, & proinde vires auget. *Tenuis*, quæ alimenta habet infirma, parùm nutrientia, ac proinde vires nonnihil diminutas conſervat. *Mediocris*, quæ inter victum craſſum & tenuem media eſt, ideòque vires conſervat. Victus craſſus convenit corporibus ſanis, robuſtis, ac benè ſe exercentibus; victus tenuis, morbis acutis; mediocris, morbis diuturnis & chronicis. Pro Victû tenui, modernô tempore conceduntur Brodia carnis gallin. vel ſola, vel cum ovi luteô permixta, eáque ut plurimùm tertiâ vel ad ſummum quartâ horâ, alterata etiam vel ſucc. cit. arant. gran. acid. vel herb. endiv. acetos. portul. lactuc. &c. Additur ſubinde paucum conſummat. item crem. hord. & ſi morbus minùs acutus, panatell. vel pulment. cum ov. vitell. vel carne gallin. parat. *Ein Dotter oder hennenbratmüſſl.* bis aut ter in die, ov. ſorbile, contuſum ex canc. vel carnibus volatilium. In morbis longioribus Victus nonnihil plenior convenit, ex carnibus pullorum gallin. vitul. aliisque cibis exinde paratis. In morbis longis & periculoſis, gravius eſt peccare in victû nimis tenui, quàm nimis craſsô: è contra in morbis acutis gravius eſt peccare in nimis craſsô, quàm nimis tenui.

IV.

Quoad cibi *quantitatem* in morbis, pleniùs æger cibari poteſt in morbi principiô, dum utcunque meliùs ſe habet; propè ſtatum verò, vel in ipsô ſtatû valdè tenuiter, quò enim natura magis in morbô expugnandô occupata eſt, eò tenuior diæta imperanda, & quo minùs, eò plenior; hinc etiam in quôlibet victû triplex obſervatur doſis, ſumma nimirum, media & infima. Prima convenit in morbi principiô, media in augmentô, ac ultima in ſtatû. Interim hoc non perpetuò in omni morbô obſervandum, quia in initiis inflammationum, præſertim partium nobiliorum, durante adhuc ſanguinis ad partem affectam affluxû, utile eſt, tunc minùs cibare, ne augeatur fluxio: immò etiam in aliis morbis, ſi cruditas aliqua in ventriculô vel inteſtinis lateat, quod rariſſimè non accidit, præſtat tum parùm cibi aſſumere, eamque victûs parſimoniâ abſumere. *Man muſs die Kranckheit aushungeren*, quod Italis inprimis frequens, qui morbi curationem ut plurimùm ab inediâ incipiunt. Interim graviùs delinqueret, qui morbi initiô nimis parum, quàm nimis multùm ederet, quod tamen contrarium eſt in ſtatû morbi.

V.

*Qualitatem* Victûs quod attinet, præſcribitur illa ab effectû, conſuetudine & temperamentô. Intelligitur autem hîc per qualitatem victûs non illa qualitas, quæ victui ineſt, ut alimentô, ſeu merè cibô, ut eſſe digeſtionis facilis vel difficilis, ſucci boni vel mali, craſſi vel tenuis &c. Sed quæ ineſt ipſi, quatenus ſimul eſt medicamentoſus, calidus nempe, frigidus, humidus, ſiccus, laxans, adſtringens, incidens, attenuans &c. Prout igitur eſt affectus, ita victum poſtulat contrarium, ut affectus calidus & ſiccus, victum frigidum & humidum &c. Ita tamen, ut conſuetudinis & temperamenti ſimul habeatur ratio.

VI.

*Occaſio* ſeu *opportunitas* in Victûs ratione, deſumitur ex ægri conſuetudine, tempore ſanitatis, ac virium toleranti â. Illô enim tempore debet æger cibari, quò minùs à morbô patitur, eáque potiſſimum horâ, quâ ante morbum cibari conſuevit, niſi morbi vehementia in illâ hoc prohibeat, unde à ſolâ conſuetudine ſumitur idoneũ tempus in morbis, qui continentur ſeu ſine typis affligũt. In morbis verò, qui acceſſiones, paroxyſmos, vel exacerbationes habent, nunquam cibus exhibendus, cùm acceſſiones adſunt, vel proximè futuræ ſunt, ſed cùm ceſſant, vel quieverunt, ne natura à pugnâ, pepaſmô & excretione materiæ avocetur, niſi adſit magna virium jactura, vel acceſſio longior, vel corpus ægrotantis valdè calidum & ſiccum, picrocholum, gracile, ac raræ texturæ, vel humor acris ventriculum occupet, animi deliquium circa initia paroxyſmorum efficiens, in quibus caſibus in Paroxyſmi initiô, vel parum ante illum, aliquid cibi offerri poteſt. In intermittentibus ſubintrantibus, vel ubi ſaltem duæ vel tres horæ inter finem unius & principium alterius Paroxyſmi intercedunt, æger cibandus in fine ſtatûs primi Paroxyſmi.

VII.

Quod ad *modum* cibos *exhibendi*, hoc eſt, an paulatim, an repetitis vicibus? id deducitur ex viribus & morbô. Vires vel ſunt debiles, vel mediocres, vel validæ. Debiles paucum, mediocres mediocrem, validæ copioſum poſtulant cibum. Morbus adjunctos habet humores multos, vel paucos, vel corruptos. Pauci cibum copioſum, multi paucum, corrupti pro eorum correctione copioſum exigunt cibum; hinc ubi in morbis vires validæ, & cum humorum copiâ conjunctæ, raro & parum alendum. Ubi vires validæ, cum humorum paucitate, ibi ſæpiùs & multum cibandum, niſi obſtent morbi



morbi tempora aut Paroxyſmi. Ubi vires ſunt debiles, cum humorum abundantiâ aut mediocritate, ibi raro & parum alendum; denique ubi vires ſunt debiles, cum humorum paucitate aut corruptelâ, ibi parum ac ſæpè cibandum. Interim juxta monitum *Hippoc.* 1. *aph.* 16. *aliquid dandum conſuetudini, tempori, regioni & ætati.*

### ARTICULUS II.

*De Officiô Medici, in conſiderandâ & præſcribendâ Diætâ Refrigerante.*

I.

MOrbi calidi, ut v. g. Febres cujuſcunque generis, inflammationes, aliique ex materiâ calidâ & bilioſâ oriundi, Diætam exigunt refrigerantem. *Aër* igitur ſit naturâ frigidus, vel arte talis paretur, per aquarum tranſvaſationem, pavimenti cubiculi conſperſionem cum aquâ & acetô, vel herbis refrigerantibus. Sicuti autem convenit aër frigidus inſpiratione attractus, corporis æſtum mitigans, ita nocet corpore denudatô exceptus, cùm diaphoreſin maximè neceſſariam impediat, & fuligines ac ſudores intrò repellat. *Panis* ſit probè coctus & fermentatus. Ex *carnibus* conceduntur carnes Gallin. capon. pull. gallinac. columb. hædin. vitul. &c. magis tamen elixæ. Item carnes avium montan. & ſylveſt. condiri poſſunt acet. vel ſucc. cit. arant. granat. A *Piſcibus* abſtinendum, niſi ægris gratificando, ſaxatiles quoſdam excipias, ut fundulos, truttas, thymalos &c. Inter *fructus* concedi poſſunt fraga, poma acida, pyra cocta, mala citria, punica, ceraſa acida, exſiccata & cocta, pruna cocta &c. Ex *oleribus*, lactuca, endivia, cichorium, ſpinachium, acetoſa &c. *Legumina* omnino vitentur, niſi juſcula piſorum, uti & *lacticinia* omnia. Prodeſt maximè Crem. hordei, qui ſequenti modô optimè paratur: ℞. Hord. mund. q. pl. coque in aq. commun lentô igne, ita ut fervefacta abjiciatur, novaque reaffundatur per horas 6. vel 7. donec in pulmentum abeat, poſtmodum in mortariô lapideô feratur, ac cremor per pannum coletur, & exprimatur, hinc in Juſculo Gallinæ diſſolvitur, ac iterum coquitur, ad conſiſtentiam mediocrem inſtar tenuis contuſi, aromatizatur ſubinde paucô macer. vel croc. Interdum etiam aliquid ſacch. additur præſertim Candi, in affectibus pectoris. Hujus Cremoris ſumma eſt utilitas, in febribus ac affectibus pectoris, catarrhoſis & hecticis. *Potus* ſit vinum oligophorum, niſi febris & alia obſtent contraindicantia, aut alius refrigerans, uti in formulis annexis patet. Vitanda *exercitia* & *affectus animi*. *Somnus* ſit conſuetô longior, ac *alvus* quotidiè laxa.

Formulæ

*Potuum ordinariorum Refrigerantium.*

Julepus. ♃. *Aq. font. lib. iii. ſyr. berb. unc. i. rub. id. unc. ij. acetoſ. cit. unc. i. ſpirit. vitriol. q. s. M.*

Alius. ℞. *Decoct. C. C.* vel *aq. font. lib. ii. ſyr. de rub. id. unc. iii. ſpirit. ſulph. per campan. q. s.* vel *nit. antimoniat. dr. i. M.*

Alius. ℞. *Rad. ſcorz. rec. unc. i. coq. in s. q. aq. s. in Col. lib. ij. s. diſſolv. ſyr. de rub. id. viol. ceras. acid. an. unc. i. ſpirit. vitriol. q. s.*

Tinctura roſarum. ♃. *Tinct. roſ. cum s. q. ſpirit. vitriol. acificat. lib. iii.* vel ♃. *Syr. pro tinct. roſ. parat. unc. iii. aq. font. lib. ii. ſp. vitriol. q. s.*

Julepus Alexandrinus dictus. ♃. *Aq. font. lib. i. aq. roſ. ſucc. lim. ſacch. alb. an. unc. iv. coque lentô igne, dum deſpumaverint.*

Alius. ♃. *Aq. font. lib. iv. ſacch. alb. unc. iii. ſantal. cit. cinam. an. dr. i. coq. lentô igne, deſpum. & Col.*

Julapium ſiccum. ♃. *Succ. cit. berber. an. unc. ii. s. ſacch. albiſſ. lib. i. ponderis civilis. M. ſuper marmore per agitationem, donec induat formam Julapii ſicci. De hoc 3.* vel *4. Cochl. in menſura aq. font. ſolvantur, pro compeſcendâ ſiti.*

Limonada. ♃. *Aq. font.* vel *decoct. C. C. lib. iv. ſucc. lim. unc. iii. ſacch. albiſſ. q. s. M.* poſſent etiam addi *nit. perlat. dr. ii.*

Alia. ℞. *Decoct. C. C.* vel *aq. font. menſ. i. s. in hanc injiciantur 2. Poma citria in taleolas tenues ſecta, & cum ſacch. fin. s. q. dulcorata, ſubinde diſſolvi poſſunt ſeq. ſyrupi.* ♃. *Syr. acet. cit. è ſucc. viol. an. unc. ii. ſpirit. vitriol. q. s.* Vel ♃. *Julep. roſ. ſyr. acetoſ. cit. an. unc. ii. ſp. vitriol. gut. vi. aq. cinam. dr. iii. M.*

Decoctum Cornu Cervi, vix non omnibus morbis competens. ♃. *Limat. C. C. unc. s.* vel *dr. vi. coq. in aq. font. mens. ii. tam diu, quamdiu ova duriora coqui ſolent. Poſt refrig. Col.* interdum *cort. cit.* adduntur, & *ſacch. ſub finem coct.* interdum *ſyrupi* diſſolvuntur.

Decoctum Hordei uſuale in Febribus, affectibus Pectoris, & Renum calidis. ♃. *Hord. crud. m. ii. rad. liq. dr. vi. aq. font. lib. vi. coq. ad conſumpt. lib. ii. addendo in fine ſem. fœnic. parùm contus. dr. ii. poſt refrig. Col. pro potu.*

Aliud. ♃. *Hord. integ. m. i. s. paſſul. min. unc. s. ſem. anis. fœnic. an. dr. ii. fl. cord. an. p. i. aq. font. pur. lib. iv. coq. ad hordei crepat. addendo in fine ſacch. cand. unc. i. Col. & cum album. ov. clarif.*

Aliud. ♃. *Hord. integ. m. ii. coq. in aq. font. menſ. ii. ad dimid. adde ſacch. alb. unc. i. s. crem. tart. dr. i. s. ſucc. lim. & ſp. vitriol. q. s. ad gratum acorem;* vel *adde nit. præp. dr. i. s. ſacch. alb. unc. i. s. cinam. in pet. lig. dr. i. s.*

Decoctum Hordei, in Pleuritide. ♃. *Rad. liq. dr. iii. ſem. fœnic. dr. s. cinam. acut. ſcr. ii. ſacch. cand. unc. ii. aq. hord. lib. vi. coq. ad. 3. in Col. diſſolv. Julep. viol. unc. ii. s. ſpirit. ſulph. gut. xv. M.*

Aliud. ℞. *Rad. liq. dr. ii. paſſul. min. hord. mund. ſpec. decoct. pector. an. m. i. dentur inciſa ad Chart. S. Stuck zum Trinck-Waſſer auf 2. Maſs, biſs eine halbe eingeſotten.*

Aliud pro anginâ. ♃. *Hord. mund. & excort. cochl. 2. paſſul. min. ſacch. an. cochl. i. Coq. in menſ. i. s. aq. ad remanent. menſuræ.*

Decoct. Hordei compoſitum, in Febribus ardentibus. ♃. *Rad. acetoſ. ſcorz. an. unc. s. hord. mund. m. i. C. C. raſp. unc. i. pom. cit. N. 1. ceras. acid. m. s. cinam. dr. i. s. coq. inſ. q. aq. font. ad lib. ii. in Col. diſſolv. ſi placet, ſyr. rib. berb. an. unc. i. s. ſp. vitriol. q. s. pro gratâ aciditate.*

Aliud. ♃. *C. C. raſp.* vel *uſt. unc. i. hord. integ. unc. i. s. anis. fœnic. an. dr. ß. M. incis. & contuſ. dentur ad Chart. S. Species zum ordinari Tranck, mit 2. Maſs Waſſer abzujieden.*

Decoct. Tartari crud. ♃. *Tart. alb. unc. i.* vel *i. s. coq. in aq. font. menſ. i.* vel *i. s. remotâ ſubſidentiâ ſit Potus limpidiſſimus.*

Potus in Variolis. ♃. *Limat. C. C.* vel *uſt. præp. dr. vi. lent. excort. dr. iii. ſem. fœnic. coriand. paſſul. min. an. dr. ii. rad. acetos. unc. s. coq. in aq. font. lib. iii.* vel *iv. ad conſumptionem dimidiæ.*

Potus refrigerans & præcipitans in Febribus. ♃. *Sal. nit. præp. C. C. phil. præp. an. unc. s. ſacch. albiſſ. unc. i. M. F. Pulv. cujus unc. ß. miſceatur cum menſur. i. aq. font.*

Alius. ♃. *Decoct. hord. & liq. lib. ii. ſpirit. ſulph. q. s. ad gratam aciditatem, C. C. ad albed. calcin. unc. s.* vel *dr. vi. M. utatur pro potû ordinariô, vas uſûs tempore agitando.*

Alius in Febre ardente, cum metû Prunellæ. ♃. *Sal. nit. præp. unc. i. crem. tart. dr. ii. ſulph. alum. crud. an. dr. s. ſacch. opt. unc. ii. M. F. Pulv. de quô cochl. parvum cum aq. font. menſ. i. miſceatur & agitetur.*

Alius. ♃. *Nit. depur. C. C. phil. præp.* vel *Ebor. ſine igne præp. an. dr. s.* vel *ſcr. ii. M. F. Pulv. dentur 4. doſes, quarum una cum aq. font.* vel *decoct. hord.* aut *decoct. limat. C. C. menſura unâ miſceatur, & tranſvaſetur pro Potû ordinariô.* Si Diarrhœa vel Fluxus ſanguinis ſimul infeſtet, addi vel ſumi poteſt *C. C. uſt. præp. terr. ſigill. corall. &c.*

### ARTICULUS III.

*De Officiô Medici, in conſiderandâ & præſcribendâ Diætâ Calidâ.*

I.

MOrbi frigidi, exorti à materiâ viſcidâ, pituitoſâ & frigidâ, Diætam exigunt calidam, quæ in hôc conſiſtit, ut *aër* ſit ſerenus, tenuis, purus, ac calidus, *panis* probè

probè fermentatus, ac modicô sale & semine carvi conditus. Ex *carnibus* concedantur carnes gallin. capon. pull. gallinac. & columb. vitul. hædin. avium mont. & sylvest. Condiri possunt *piper. z. z. mac. rorismar. thym. satur. salv. major. hyssop.* abstinendum à *piscibus*, nisi saxatilibus, *fructibus horariis*, *lacticiniis*, *leguminibus*. *Aromatum* usus sit frequentior. Ex *oleribus* conveniunt, petrosel. brass. bet. asparag. raphan. nasturt. &c. *Potus* sit vinum merum, aut modicè dilutum, vel si hoc contraindicetur, unus ex sequentibus; *exercitia* & *vigiliæ* sint moderatæ, *alvus* laxa, *animi Pathemata* præter gaudium vitentur.

Formulæ

*Potuum ordinariorum Calefacientium.*

Aqua cocta fœniculi. ♃. *Sem. fœnic. dr. i. coq. in 2. mens. aq. font. per quadrantem, injectis inde cinam. opt. parùm incis. unc. s.* vel *dr. vi. amove ab igne, vasque clausum repone, donec frigescat, tandem* 2. vel 3. *frustula panis siliginei impone, ibique permitte.*

Aqua cocta Cinamomi. ♃. *Aq. commun. lib. iv. sacch. alb. dr. x. coq. donec ebull. add. cinam. acut. contus. dr. iii. mox ab igne remove operculóque tege, ac refrigescere sine & cola.*

Aqua cocta Sassafras. ♃. *Lign. sassafr. crassè limat. dr. x. coq. in duplici vase in lib. xii. aq.* 5. vel 6. *horis, ubi refrixerit Col.*

Alia ex sassafras & cinam. ♃. *Aq. font. lib. ix. cinam. op. unc. s. lign. sassafr. rasp. dr. i. indantur in vas bene clausum, quod dein immergatur aquæ calidæ, in quâ horis* 4. vel 5. *ebulliat.*

Aqua cocta grata. ♃. *Sem. coriand. præp. dr. ii. liq. ras. dr. iii. sem. anis. scr. s. cinam. acut. dr. ii. decoq. in aq. mens. ii. s. aliquoties ebull. Col.*

Tragæa, Potum præbens gratissimum. ♃. *Lign. sassafr. dr. x. chin. opt. dr. vi. liq. dr. i. cinam. opt. unc. s. sem. anis. dr. ii. CC. præp. dr. ii. ß. ocul. canc. præp. dr. i. M. F. Pulv. hujus unc. i. seu cochl. coq. in lib. iv. aq. font. post colaturam in cellam repone, ut refrigeretur, sic enim subsidentibus speciebus in fundo vasis, aqua supernatat clara & utilis.*

Alia. ♃. *Scob. lign. sassafr. rad. chin. an. unc. s. cinam. opt. dr. ij. sem. anis. dr. i. C. C. præp. ocul. canc. præp. an. dr. i. s. M. F. Pulv. gross. de quô cochl. i. mensuræ aquæ fervidæ, statim post affusionem operculô tegendæ injiciatur. In affectibus Pectoris, unc. i. passul. addi potest.*

Alia. ♃. *Scob. Rad. chin. unc. i. lign. lentisc. sant. cit. an. dr. ii. cinam. opt. dr. i. sem. anis. dr. i. C. C. ust. ocul. canc. an. dr. iii. M. F. Pulv. gross. de quô Cochl. i. lib. iv. aq. font. fervid. injiciatur, ac urceus statim claudatur.*

Potus gustû & colore suavis, in Podagricis confirmatis. ♃. *Sarsapar. unc. vi. lign. sassafr. chin. C. C. an. unc. ii. glyc. unc. i. coq. in aq. font. cong. ii. per horam dimidiam, dein stent cooperta in cineribus calidis, per horas* 12. *Postea ebull. ad 3. part. consumpt. cum ab igne amovetur, add. anis. unc. s. post 2. horas Col. & depur. per resident. ac liquor clarus reponatur in lagenis vitreis probè clausis ad usū.*

Bochetum in Arthritide. ♃. *Rad. sarsapar. unc. ii. liq. unc. i. cinam. anis. an. unc. s. M. F. Pulv. tenuiss. cujus Cochl. i. misceatur cum mens. i. aq. font. agitetur in 2. vasis ter* vel *quater, hinc Col.*

Aliud. ♃. *Sarsapar. unc. vi. lig. sassaffr. chin. C. C. an. unc. ii. glyc. unc. i. sem. anis. unc. s. M. F. Pulv. tenuiss.*

Decoct. in eundem usum. ℞. *Chin. incis. unc. s. C. C. ust. unc. i. sacch. comm. unc. ii. coq. in aq. mens. ii. s. ad consumpt. dimidiæ add. sub finem cort. cit. rec. demptâ pulpâ albâ N. i. cinam. dr. ii. M.*

Potus ordinarius in Paralysi. ♃. *Rad. Chin. unc. i. s. sem. anis. unc. s. coq. in aq. font. mens. i. s. ad consumpt. 3. part. addendo circa finem cinam. el. dr. ii.*

Alius in Colicâ convulsivâ. ℞. *Rad. Chin. dr. ii. sem. anis.* vel *fœnic. dr. i. passul. maj. exacinat. unc. ii. coq. per quadrant. horæ cum lib. iv. aq. font. Col.*

Species pro Potû ordinariô. ♃ *Rad. Chin. unc. s. sassafr. unc. s. passul. min. unc. iv. C. C. ust. unc. s. sem. anis. fœnic. tart. præp. cinamom. an. dr. ii. M. incis. & contus. dentur ad Chart. S. Stuck zum Trinck-Wasser, darvon 2. hand voll in ein viertel Wasser zu sieden, biss ein halb Mass eingesotten.*

Aliæ. ♃. *Sant. rub. unc. s. sassafr. chin. an. dr. iii. sarsapar. dr. ii. passul. min. sem. fœnic. an. unc. i. s. cinam. sacch. cand. rub. sal. nit. præp. an. unc. s. M. incisa dentur ad Chart.*

Aliæ. ℞. *Sem. anis. fœnic. an. unc. ii. cort. cit. dr. ii. sassafr. dr. vi. sarsapar. rad. chin. an. unc. i. santal. rub. polypod. an. dr. ii. Cinam. dr. vi. dentur incis. & contus. ad chart.*

Aliæ utiles in Hydrope. ♃. *Rad. Chin. unc. i. sassafr. sant. rub. citrin. an. unc. s. rad. glyc. sem. anis. fœnic. an. dr. iii. cinam. dr. s. passul. min. m. i. de his speciebus sumantur Cochl. iii. & coq. cum aq. font. lib. v. ad consumpt. 3. part.*

Potus ordinarius in Urinæ retentione. ♃. *Herb. agrim. mi. rad. petrosel. unc. i. liq. dr. vi. bacc. juniper. unc. s. sem. carv.* vel *anis. fœnic. an. dr. i. s. coq. in 3. mens. aq. ad 3.*

Potus Juniperinus, *der Kranevveth-Tranck.* ♃. *Bacc. juniper. lib. i. passul. min. lib. i. & unc. iii. (alii horum locô accipiunt berberes) tartar. venet. ab unc. s. ad unc. i. fruct. cynosbat. cum arill. mi. fruct. acac. cum nucl. mi. infund. in aq. commun. lib. xvi. in vase aptô ligneô, & ponè fornacem vel locô quôdam calidô fermentare permittatur, hinc transvasetur. Potus hic in Austriâ familiaris, ac hypochondriacis inprimis & lumborum, renumque phlogosi ac æstû correptis, pro potû ordinariô utilis.*

---

## ARTICULUS IV.

### *De Officiô Medici, in considerandâ & præscribendâ Diætâ Siccante.*

I.

DIætâ exsiccante indigent morbi, exorti à superfluâ humiditate, item defluxiones catarrhales, fluxus alvi immodici, illique inprimis, qui Diætâ seu curâ sudoriferâ curari solent. *Aër* igitur sit naturâ siccus, vel arte talis redditus, per accensum ignem & suffumigium. *Panis* sit bis coctus, sale & semine carvi benè conditus. *Carnes* assæ potius, quàm elixæ, maximè sylvestres, ut turtur. turdor. perdic. attagen. urogall. lepuscul. capreol. damar. &c. *A piscibus & carne suillâ* abstinendum. *Olera* conveniunt ea, quæ in diætâ calidâ proposita. Ex *fructibus* prosunt, amygdal. cost. nuc. avellan. castan. cydon. Ex *frugibus* oryza. *Aromata* utilia, ni quid obstet. Vitentur *lacticinia* & multa juscula, nisi chalybeata sint. *Potus* sit admodum parcus. Utendum vinô dilutô, aquâ chalybeatâ, vel aliô potû infrà assignandô. *Somnus* sit consuetô brevior, *motus* & exercitium prosunt, *alvus* sit laxa.

Formulæ

*Potuum ordinariorum Exsiccantium.*

Bochetum recens. ♃. *Chin. opt. salsapar. an. unc. ii. lig. sassafr. rec. unc. i. s. rad. liq. ras. unc. i. passul. min. unc. iii. aq. font. lib. xxiv. incis. stent per 24. hor. hinc coq. s. a. ad remanent. lib. xviii. Col. detur pro Potû ordinariô.*

Aliud non recens. ♃. *Resident. decoct. primar. add. rad. chin. ponderos. scorz. an. unc. i. s. cinam. acut. dr. iii. passul. min. unc. iii. sem. fœnic. unc. s. coq. in lib. xxv. aq. s. ad remanent. lib. xvi. Col.*

Potus exsiccans in defluxionibus, & affectibus Capitis humidis. ♃. *Rad. chin. caryophyllat. pœon. an. unc. iii. ras. lign. sassafr. unc. s. cinam. unc. iii. incis. grossô modô dentur ad Chart. S. Species zum ordinari Tranck, davon ein gute Hand voll in 2. Mass Wasser zu sieden, biss ein halbe eingesotten.*

Alius. ℞. *Lign. sassafr. rad. chin. an. unc. i. cinam. acut. unc. s. C. C. præp. ocul. canc. præp. an. dr. ii. M. ad Chart.*

Tragæa pro Potû exsiccante. ♃. *Scob. lign. lentisc. sant. cit. rad. chin. an. unc. s. cinam. opt. dr. ii. rasur. ebor. unc. s. galang. min. dr. i. ocul. canc. præp. dr. iii. M. F. Pulv. gross. de quô Cochl. in urceô cum aq. ferventis mensurâ misceatur.*

Potus



Potus ordinarius in Vulneribus. ♃. *C. C. ust. unc. i. hord. integ. unc. i. s. anis. fœnic. an. unc. s. M.* Vel ♃. *C. C. ust. unc. s. hord. integ. unc. i. s. herb. agrim. veron. alchimill. sanic. an. p. i. rad. consolid. liquir. an. unc. s. sem. anis. fœnic. an. dr. i. M. incisa dentur ad Chart.* possunt etiam addi *passul. liquid. &c.*

Potus in Dysenteriâ. ♃. *Rad. torment. C. C. ust. an. unc. i. coq. in aq. chalyb. mens. i. s. ad 3. add. cinam. dr. ii. M.*

Alius in Dysenteriâ malignâ. ♃. *Ras. C. C. unc. i. s. rad. torment. acetos. an. unc. iii. aq. puriss. lib. v. coq. ad remanent. lib. iii. s. in Col. dissolv. vin. gran. unc. ii. syr. acetos. cit. de rub. id. corall. an. dr. vi. M.*

Potus in Diarrhœâ. ♃. *C. C. ust. rad. torment. carn. cydon. siccat. an. unc. s. cinam. opt. dr. iii. sem. fœnic. dr. iii. coriand. dr. ii. M. incis. dentur ad Chart.*

Alius. ♃. *C. C. ust. præp. terr. sig.* vel *Bol. Arm. spod. an. dr. s. vel scr. ii. M. F. Pulv. subtiliss. permiscendus mensur. aq. chalyb.* vel *Emuls. amygd. d. cum aq. chalyb. fact.*

Potus gratus in Vomitû vel Diarrhœâ. ♃. *Mast. el. dr. ii. coq. cum unc. xxxx. aq. font. in ollâ benè tectâ ad 3. cui post coctionem adhuc ferventi injiciatur flavedo cort. cit. rec. & cinam. integri digitis confract. an. dr. i. stent simul cooperta, donec refrigescant.*

Huc pertinent formulæ quoque nonnullæ Potuum Calefacientium, suprà propositorum.

---

## ARTICULUS V.

### *De Officiô Medici, in ordinandâ & præscribendâ Diætâ Humectante.*

DIætam Humectantem exigunt morbi à siccitate, ac defectu nutrimenti & humidi radicalis oriundi, ut Febres Hecticæ, Atrophiæ &c. In hâc *aër* sit humidior, *panis* mediæ ætatis. Ex *Carnibus* eligendæ euchymæ, ut gallin. capon. columb. perdic. phasan. attag. aliarum avium sylv. earúmque contusa & consummata. Item caro hædina, vitulina, vervecina junior, agnina, porcell. lactant. inprimis etiam conducunt ex Cochleis, testudinibus & cancris parata. Elixa magis prosunt, quàm assa. Gelatinæ quam maximè utiles, ut v. g. Gelatina Caponis, hunc in modum parata: ℞. *Capon. ping. deplum. exenterat. & mundificat. incid. cum ossibus minutiss. indatur lagenæ stanneæ, affundendo aliq. aq. font. addendo, parum mac. & croc. hinc lagena clavô cochleatô arctissimè clausa, lutóque Philosophico munita, in ahenâ cupreâ aquâ ferventi repletâ, per horas 6. ad ignem coq. posteâ lagenâ apertâ, brodium per inclinationem in vas terreum vitreatum effundatur, inque locum frigidum vel cellam reponatur & ad usum servetur.* Vel sequens Gelatina analeptica: ♃. *Carn. vitul. lib. i. pedum vituli N. ii. ichthyocoll. dr. ii. hepat. vitul. lib. s. cinam. opt. dr. i. s. mac. dr. s. hæc omnia grossô modô incisa, indantur lagen. stann. affundend. aq. font. lib. ii. ponatur lagena bene obturata in ahenum aquâ plenum, coq. per hor. 5. hinc f. fort. express. servetur in cellâ in locô frigidô ad usum.* Vel ♃. *Carn. vitul.* vel *vervec. mac. lib. i. Gallin. mundat. dimid. epat. vitul.* vel *agn. lib. s. ichthyocoll. dr. ii. mac. dr. s. incis. & lot. inde lagen. stanneæ add. pom. cit. in 4. frusta divis. N. i. vin. alb. vet. lib. i. aq. font. lib. ii. lagena benè obturata indatur lebeti aquâ pleno coq. 5. vel 6. hor. Colat. exprim. fortiter.* De hac Gelat. quoties Jusculum comeditur, immisceri poterunt Cochl. iii. vel iv. Sequens Sanguinem simul mundificat. ♃. *Ras. C. C. unc. ii. s. ras. ebor. unc. i. s. aq. font. lib. iii. stent in infus. per noct. in locô calid. manè add. rad. scorz. rec. vel siccat. N. vi. fol. borrag. mi. fl. 4. cordial. an. pi. passul. min. unc. ii. coq. ad gelatin. consist. addendo sub finem coct. Cons. ros. unc. ii. & tandem Confect. alk. compl. dr. i. s. M.*

Ex *oleribus* conveniunt, malv. bismalv. borrag. viol. nymph. Ex *fructibus* nuc. pineæ, pistach. amygdal. jujub. ficus, passul. poma dulc. prun. dulc. &c. *Lactis* usus, ni quid obstet, optimus; item ova sorbilia, cremor hordei & hordeata, v. g. Hordeatum Imperatoris in Phthisi. ♃. *Hord. integr. m. iii. coq. in aq. font. mens. i. s. per 10. horas ad perfectam mollitiem, semper aliquid aq. calid. affundendo, ne aqua evaporet, & consumatur, exprime deinceps crem. per pannum & in vase mundô ad usum serva. Hinc* ♃. *Herb. pilosell. tussilag. endiv. an. m. s. rad. scorz. unc. s. Coq. in brodiô Gallin. insuls. exprime per pannum; in hôc brodiô dissolv. crem. hord. cochl. i. vel alterum.* Vel sequens Italis & Gallis consuetum, ad defluxiones tenues sistendas. ♃. *Hord. mund. sel. q. s. macereтur per 6. horas, coque perfectè, ut dissolvi possit, post* ♃. *Amygd. d. excort. unc. iii. sem. cucurb. unc. i. s. melon. unc. i. papav. alb. lactuc. an. unc. s. contus. omnibus cum aq. hord. eliciatur lac, quod cum lib. ii. pulp. hord. permixt. coq. parumper, addendo parum sacch.* Vel seq. refocillans. ♃. *Hord. mund. lib. i. factâ ablutione coq. in s. q. aq. ad formam pult. dein* ♃. *Crem. unc. vi. sem. melon. excort. amygd. an. unc. i. nucl. pineor. unc. s. contund. simul, f. Hordeat. sumat ad vesperas in principiô mensæ, solvendo in Jure Gall. cochl. iii. ex consummat. Capon. & aromatiz. cum modicô cinam. vel mac.*

Formulæ

*Potuum Humectantium.*

Decocta Hordei varia, vid. suprà de formulis Potuum Refrigerantium.

Aliud in Phthisi & affectibus Pectoris. ♃. *Hord. mund. m. iiij. passul. min. unc. i. ß. Jujub. N. xx. sem. anis. fœnic. an. dr. vi. cinam. unc. s. incis. & contus. dentur ad Chart. de his sume ad mensuras aquæ tres, totidem manipulos, coq. ad consumpt. 3. part.*

Decoct. humectans Pectorale. ♃. *Chin. sel. dr. iii. liquir. dr. i. passul. min. mund. majorum exacinat. an. unc. s. fic. ping. dactyl. an. N. v. jujub. sebest. an. N. xii. sem. 4 fr. maj. anis. fœn. an. dr. i. concis & conquass. bull. in 3. mens. aq. font. per horam dimid. Col.*

Aliud. ♃. *Fic. ping. N. vii. jujub. N. x. dactyl. s. nucl. N. viii. sem. anis. fœnic. an. dr. vi. vel unc. i. incis. grossô modô dentur ad chart. S. Species zum ordinari Tranck.*

Emulsio pro Potû. ♃. *Amygd. d. excort. unc. ii. sem. melon. excort. unc. i. subinde etiam pan. alb. tost. unc. i. aq. font.* vel *decoct. hord. lib. ii. vel iii. M. F. Emuls. edulcoranda sacch. s. q.* Si magis refrigerare animus, *adde mu. perlar. scr. ii. vel dr. i.*

Alia anti-Hectica. ♃. *Chin. sel. unc. i. rasur. ebor. dr. ii. repleatur pullus bene saginatus, coq. in lib. vi. ad debitam cocturam; hinc Col. de Col.* ♃. *Lib. ii. sem. melon. rec. amygd. excort. an. unc. i. nucl. pin. unc. ß. M. F. Emulsio.*

Alia Epicerastica. ♃. *Sem. papav. alb. dr. iii. melon. unc. i. s. Contund. in mort. marmor. addendo amygd. excort. & per 3. horas in aq. lactuc. infus. N. xxx. Contund. & cum Jure pull. vel seq. decoct. lib. i. ß. vel lib. ii. F. Emuls.* ♃. *Rad. liq. dr. iii. sebest. N. iv. jujub. N. vii. passul. unc. s. fl. viol. borrag. an. pi. sem. portul. lactuc. dr. i. Coq. in lib. iii. aq. ad consumpt. 3. part.*

Decoctum Pulli vel Carnis Gallinæ, *das hennenbrat-Wasser*, utile pro restauratione Virium, & in doloribus Colicis, ubi maxima ventriculi & intestinorum sensibilitas. ♃. *Pullum dimidium*, vel *Carnem Gallin. ex alis & pectore, dempta omni pinguedine, Coq. cum 4. mens. aq. in duplici vase per 4. hor. Coletur; subinde pro gratiâ addi potest aliquid de cort. citr. vel cinam.*

Diæta composita, calida & sicca, frigida & humida &c. desumi potest ex simplicibus.

*Omnia ad majorem DEI Gloriam.*

# INDEX CAPITUM.



# INDEX RERUM.

## A.



## B.









## C.



## D.



## E.

Nephritica:





lochiorum

*FINIS.*